אוצר

בין אדם לחבירו

צילומי מקורות

פיוס ומחילה

מכון תורת האדם לאדם
צפת

בס"ד

אוסף צילומים בהלכות בין אדם לחבירו

ניתן לערוך חיפוש בתוך הקובץ CNTRL F

ניתן לפתוח חלון סימניות לראות רשימת הספרים CNTRL B

מכון תורת האדם לאדם, צפת

מבית דין ואין עושין דברים הללו לא ע"י (כותים או קטנים אלא ע"י) גדולים מישראלים יט).

אוצר החכמה מכבין ומפסיקין מפני הדליקה ואפי' לחצר אחרת כ). ראה תינוק נופל למים פורס מצודה ומעלהו ואע"ג דצר כוורי, ננעלה דלת בפני תינוק שובר הדלת (ואע"ג דמכוין למיתבר שיפי) כא) אין הולכין בפקוח נפש אחר רוב העולם. מפקחין ואפי' שני רופאים אומרים אינו צריך ואחד אומר צריך כב).

רופא אומר צריך וחולה אומר אינו צריך, רופא אומר אינו צריך וחולה אומר צריך מחללין כג), ופר"י חולה אומר צריך לא שאמר אני מסתכן אם לא יתנו לי לאכול דאטו חולה נביא הוא אך שאמרו לו יום כיפורים הוא ואומר יתנו לי נותנין לו, וטוב לתת לו פחות פחות מכשיעור כדאמרינן עוברה שהריחה בשר קודש תוחבין לה ברוטב אם נתיישבה דעתה טוב ואם לאו נותנין לה מן הבשר כד).

חטאת ואשם ודאי מכפרים, מיתה ויום הכפורים מכפרים, התשובה מכפרת על עבירות קלות ותולה על עבירות החמורות, ומיתה ויום הכיפורים מכפרים כה).

שאל את רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר ברומי, שמעתי ארבעה חלוקי כפרות שהי' רבי ישמעאל דורש אמר לו שלשה הן ותשובה עם כל אחת, עבר על מצות עשה ועשה תשובה, אינו זז מכאן עד שמוחלין לו עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים מכפרים עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים תולין ויסורים ממרקים אבל מי שיש בידו חילול השם אין כוח בתשובה לתלות ולא יום הכפורים לכפר ולא יסורים למרק אלא כולם תולים ומיתה ממרקת, היכי דמי חילול השם כגון אדם שקרא ושנה ואין דיבורו בנחת עם הבריות ואין משאו ומתנו באמונה כז). גדולים בעלי תשובה כח), היכי דמי בעל תשובה כגון שבא דבר עבירה לידו ופירש מחוי רב יהודה באותו מקום ובאותו פרק ובאותו אשה כט). מכסה פשעיו לא יצליח בעבירות שבין אדם לחבירו אשרי נשוא

חגהות וביאורים

יט) גמרא דף ס"ד ע"ב ובכת"י לא ע"י גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י נשים אלא ע"י גדולי ישראל, ועיין בהשמטות ומלואים.

כ) גמרא שם והתוס' שם בד"ה מכבין דאפי' להביא כלים דרך רה"ר שרי.

כא) גמרא שם.

כב) מגמרא דף ס"ג ע"א משמע דרופא אחד במקום שנים אין דבריו של אחד חשיב, וכן מפורש בראש"ש ובר"ן, וכן הלכה בשו"ע סי' תרי"ח ודברי רבינו צ"ע.

כג) שם בגמרא.

כד) כן הלכה בשו"ע שם.

כה) משנה דף פ"ה ע"ב.

כו) בגמרא שאל רבי מתיא בן חרש ותיבת את מיותר.

כז) גמרא דף פ"ו ע"א.

כח) שם בגמרא גדולה תשובה.

כט) גמרא שם.

פשע כמוי חטאת עבירה שבין אדם למקום ל).

כל המזכה הרבים אין חטא בא על ידו, וכל המחטיא הרבים והאומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר לא).

עד שירצה חבירו ואפילו גדול לקטן כדאשכחן רב דאזיל לגבי טבחא לב).

אמר רב יצחק כל המקניט חבירו אפי' בדברים צריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם ואם מת אמר רבי יוסי מביא בני אדם על קברו ויאמר חטאתי להשם אלקי ישראל ולפלוני זה, וכל המבקש מחבירו אין צריך לבקש יותר משלשה פעמים לג), דוקא חבירו אבל רבו עד דמפיים ליה לד), וכל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר עד דמפייסו ליה בדברים אינו ת"ח ת"ר כ"ד דברים מעכבין התשובה עי' בג' (האלפסי מביאם דף שי"ט בפרק זה ור"ן כתב לא ידעתי היכן היא שנויה).

ת"ר מצות וידוי ערב יום הכפורים חכמים אומרים צריך שיתודה קודם שיאכל וישתה במנחה, ואחרי שיאכל, ערבית שחרית מנחה נעילה, יחיד היכן אומרה אחר תפילתו ושליח צבור באמצע תפלה, אמר בר המדורי הוה קאימנא קמיה דמר שמואל והוה יתיב, כי מטא שילוחא דציבורא לאבל אנחנו חטאנו קם אכרעיה שמע מינה עיקר וידוי הוא לה) אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית לו), והאידנא נהוג עלמא להתפלל תפלת ערבית אחר נעילה לז) וזמן תפלת נעילה ודוכנה עיין פרק בתרא דתענית לח) ופרק כל כתבי לט).

ת"ר הרואה קרי ביוה"כ יורד וטובל ואם מבערב שהקרי יבש על בשרו ישפשף, הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח שהוא בן עולם הבא שכל העולם רעב והוא שבע מ).

בערב יום הכפורים שולחין לעניים לכל הפחות דמי הכפרות, כי ראוי היה לשלוח הכפרות לעניים לולי שמתביישין מא).

ומנהג להשליך על הגגין בני מעיים לרחם על העופות הפורחין, וראי' מפרק גיד הנשה במעלי יומא הכיפורים אתא עורבא שדא כבדי וכולייתא מב).

הגהות וביאורים

ל) שם בגמרא וכתירוץ רב זוטרא בר טובי' אמר רב נחמן.

לא) המימרא וכל המזכה את הרבים בגמרא דף פ"ז ע"א, והאומר אחטא ואשוב, אחטה ויום הכפורים מכפר במשנה דף פ"ה ע"ב.

לב) שם במשנה עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו.

לג) גמרא דף פ"ז ע"א.

לד) הרי"ף בשמעתין, ועיין בהשמטות ומלואים.

לה) גמרא דף פ"ז ע"ב.

לו) גמרא שם.

לז) וכן נהגו בכל תפוצות ישראל.

לח) שם בסימן יח מביא רבינו ראי' מירושלמי דזמנה ביום.

לט) שם בסי' קמ"ה, מביא רבינו ראי' מתלמודא דידן דזמנה ביום, עיי"ש.

מ) גמרא בסוף היוסכת.

מא) הביאו הרמ"א בסי' תר"ה והמג"א כתב שם סעי"ק ד' שטוב יותר לפדותן.

מב) והמרדכי כתב דאין כל כך ראי' דשמא

שו"ת אגרות משה חלק אה"ע ד' סימן מז

אם מותר לאחד לישא גיורת שבעודה נכרית זנתה עמו ונתעברה ממנו.

כ' אדר תשל"ד מע"כ ידידי הנכבד הרב הגאון מוהר"ר יוסף הכהן אפענהיימער שליט"א הגאב"ד דבוענאס איירעס.

הנה בדבר הנכרית שכבר החליט כתר"ה בדעתו תחלה לגיירה אף שבא זה ע"י שאחד רוצה לישאנה מטעם דראה הצורך הגדול לזה שרוצה לישאנה שהוא שומר תורה ומצות והוא גרוש ובנות ישראל שבארגענטינא שלדאבוננו רבת העזובה וקשה למצא שמוכנה ללכת בדרך התורה והמצות והמעטות לא ירצו ליקח גרוש בן ארבעים, ולכן השתדל הרבה ולא מצא, ונכרית זו רוצה להנשא לו ומקבלת עול התורה והמצות, וכתר"ה בחן אותה בזה שדרש ממנה שני דברים שתלמוד לקרא לשון הקדש כדי שתוכל להתפלל תיכף אחר הגרות שתתחייב בתפלה, וגם שתלמוד עיקרי דינים מתוך קצור ש"ע המתורגם לשפת שפאניש כדי שתדע איך להתנהג אחר הגרות, ועשתה כן ובזבזה ע"ז כסף בשכירות מורים לזה וגם בחנה כתר"ה וראה שיודעת את הדינים ויכולה לקרא לה"ק =לשון הקודש= להתפלל והיא מקבלת כל דיני התורה ברצון, אבל כעבור החדשים האחדים שלמדה הקריאה והדינים ובאה להתגייר הכיר כתר"ה כי היא מעוברת והודה האיש שממנו היא מעוברת כי יצרו התגבר עליו אף שהוא שומר תורה, ולכן נסתפק כתר"ה דאולי אין לגיירה מחמת שאסור לו לכונסה מדין הנטען על הנכרית דתנן ביבמות דף כ"ד ע"ב דה"ז לא יכנוס.

א. באור הטעם עפ"י רש"י שגם כשידוע שבא על הנכרית שלא ישאנה.

והנה בהטעם דלא יכנוס פרש"י על מה דא"ר אסי משום ולזות שפתים הרחק ממך דאתי לאחזוקי לקלא קמא, והקשה הרשב"א בשם הרמב"ן מהתוספתא פ"ד ה"ה ישראל הבא על השפחה ועל הנכרית ה"ז לא יכנוס ומשמע לי דהקושיא היא אף שלא שייך טעם זה בבא ודאי דהא הוא אמת, ולכן פי' משום לזות שפתים שלא יאמרו שזו לא נתגיירה אלא לשם זנות וזה לא כנס אלא לשם זנות, וכוונתו דיאמרו דלא כנסה בחו"ק אלא לזנות בעלמא דקל לו לזנות עמה כשהיא גיורת מכשהיא נכרית. איברא דלשון הרשב"א משמע דמקשה על רש"י שמשמע להו דלרש"י אם בא עליה בודאי אף אם כנס יוציא והקשה מהתוספתא דאף בבא עליה ודאי לא יוציא וכן הקשה מהא דאוקמא הסיפא דהנטען על א"א אע"פ שכנס יוציא דאיירי בעדים ומסתמא הרישא דנטען על הנכרית נמי הוא בעדים וקתני דאם כנס לא יוציא. ולא מובן לי בעניותי איזה טעם היה שייך לומר אם כנס יוציא בבא עליה ודאי, דאיזה איסור שייך להיות על מי שבא על נכרית מלישאנה אם נתגיירה כדין דהוא למסקנא אף אם נתגיירה לשום אישות דהלכה איפסק דכולן גרים הן. ואם איכא קושיא זו מאי מתרץ דהלזות שפתים הוא שלא יאמר שלא נתגיירה אלא לשם זנות דאיזה חלוק הוא לדין בדיעבד אם כנס להוציא או שלא להוציא איזה לזות שפתים הוא אם משום שיאמרו שאמת הוא שזינה עמה אם משום שיאמרו שנתגיירה לשם זנות. ולכן ודאי שאיזה טעות סופר נפל כאן, והחסירו עיקר הקושיא דהיא דלטעם רש"י מ"ט יאסר לכנוס אף לכתחלה ועיין ברש"ש שכתב שטעם רש"י לא שייך כל כך בבא עליה ודאי, ובאה"ע סימן י"א סעי' ה' הקשה בחכמת שלמה מ"ט אסור לפ"ז בבא עליה ודאי עיי"ש, וכן בתשובות דברי חיים ח"ב באה"ע סימן ל"ו רצה לומר מתחלה דלטעם רש"י מותר לכונסה בבא ודאי, שלכן גם להרמב"ן והרשב"א הוקשה זה על פרש"י, ופירשו דלרש"י בבא ודאי הוא דין אחר מטעם אחר ולא פירשו הטעם ואולי משום דיש לחוש שבלבה לא קבלה עליה המצות כלל ובלא קבלת מצות אינה גיורת כלל, דהא קבלת מצות הוא עיקר המעכב הגרות ולתוס' יבמות דף מ"ה ע"ב ד"ה מי דין ב"ד של שלשה שצריך לגרות הוא לקבלת מצות עיי"ש והוא שיטה ראשונה בש"ע סימן רס"ח סעי' ג', ורי"ף ורמב"ם נמי לא פליגי ע"ז שקבלת המצות הוא עיקר המעכב וצריך בפני שלשה אלא שסברי דגם למילה וטבילה צריך שלשה, וא"כ לא עדיף לשם אישות וכדומה מגרות לשמה דבלא קבלת מצות אינו גרות כלל דהא אפשר אין זה כדברים שבלב מאחר שיש טעם לחוש לזה באשר שמתגיירת רק בשביל האישות, ואם נימא כן הא אף אם כנס יש לחוש דהרי הוא ספק דאורייתא והיל"ל דאף אם כנס יוציא באיכא עדים שבא עליה, ולא משמע כן דהא סיפא איירי בעדים וא"כ רישא נמי בעדים וקתני דאם כנס אין מוציאין מידו, ועוד דמפורש בתוספתא דבודאי בא נמי אם כנס לא יוציא, ולכן פירשו דלא כרש"י אלא דהלזות שפתים הוא שלא יאמרו שזו לא נתגיירה אלא לשם זנות וזה לא כנס אלא לשם זנות קאמר, דטעם זה שייך בין בנטען בין בבא ודאי שלכן אין הכרח לומר טעם אחר בבא ודאי, ואמרינן דלחוש לשמא לא קבלה עליה המצות לא חיישינן כלל דאף דהגרות הוא שלא לשם שמים ג"כ לא חיישינן שהיא רק מרמית את הב"ד אלא שבשביל האישות ושאר ענינים קבלה עליה להתגייר ממש, וגם אולי הוא נחשב כדברים שבלב, אלא הוא רק בשביל הלזות שפתים שיאמרו שבשביל הזנות נתגיירה שהוא רננה בעלמא שבשביל זה לא מפקינן כיון דגיורת מיהא הויא.

וכן משמע מריטב"א שכתב בקושיתו על פרש"י ונראה מדבריו דמתני' דנטען בקול או בעדי כיעור בלבד וליתא דבתוספתא קתני לה בהדיא אפילו כשבא על הנכרית ובהא נמי אם כנס לא יוציא, ולא כתב הא דברמב"ן ורשב"א

איתא על לשון רש"י דא"כ משמע דבעדים מפקינן, והוא כדכתבתי דזה לא משמע כלל אלא אדרבה משמע להיפוך דבעדים אין לאסור כלל כקושית האחרונים, אבל קושיתו הוא דמרש"י שנקט דאיסור הכניסה הוא משום דאי כניס לה אתו לאחזוקי לקלא קמא לומר דקושטא הוה נראה דמפרש מתני' דנטען בקול או בעדי כיעור בלבד דלא שייך טעם זה בבא ודאי וזה ליתא דבתוספתא קתני לה בהדיא בבא ודאי דהיא קושיא מרישא דתניא התם לא יכנוס ולטעם רש"י הא אין לאסור כלל בבא ודאי, ואח"כ מקשה עוד מסיפא והיינו דכתב ובהא נמי אם כנס לא יוציא, דהיא כהקושיא שבארתי בכוונת רמב"ן ורשב"א שאין לומר דדין התוספתא הוא מטעם אחר שנעשה ספק בהגרות הרי בהא נמי תניא דלא יוציא. וא"כ מהריטב"א יש לנו לפרש שזהו גם כוונת רמב"ן ורשב"א וצריך להגיה קצת בדבריהם, עכ"פ איך שנימא א"א לומר דרמב"ן ורשב"א סברי לרש"י שבבא עליה חמור דאם כנס נמי יוציא אלא דהקשו על רש"י איך שנימא לדידיה כדמשמע מהריטב"א והוא מוכרח כדלעיל, ולא קשה על הדברי חיים מה שרצה לומר תחלה דלרש"י ליכא איסור אף לכתחלה מלישאנה בבא ודאי מהרמב"ן ורשב"א, דלא כבית יצחק חלק יו"ד סימן ק' שהקשה עליו דמרמב"ן מבואר להיפוך בשיטת רש"י דאם ודאי בא עליה גם אם כנס יוציא דא"א לומר כן בכוונת הרמב"ן.

אבל נראה הנכון לתרץ שיטת רש"י דאותו הטעם עצמו דאתו להחזיק לקלא קמא שעבר על זנות דנכרית איכא גם בבא על הנכרית בודאי אף שהוא אמת, דהא איתא ביומא דף פ"ו ע"ב דבעבירות שבין אדם למקום אסור לפרסם שחטא, ואף שהרמב"ם פ"ב מתשובה ה"ה כתב רק לשון אינו צריך לפרסם עצמו מ"מ מדמסיק ועזות פנים היא לו אם גילם, הרי זה עצמו הוא איסור, וכן כתב המג"א /או"ח/ סימן תר"ז סק"ב דבחטא שאינו מפורסם אסור לאומרו בקול רם כשמתודה, וכן כתב הגר"א על הא דכתב המחבר ואם רצה לפרט הרשות בידו ואם מתודה בלחש נכון לפרט החטא, הכל דבר אחד ורצה לומר אם מתודה בלחש ורצה לפרט הרשות בידו ונכון לפרט אבל בקול רם אסור לפרט כמש"כ בהג"ה, הרי מפרש שגם המחבר סובר שאסור והרמ"א בהג"ה הוא מפרש דברי המחבר ולא שפליג עיי"ש, ולכן מאחר שבמה שיכנוס את הנכרית שנתגיירה שהיה נטען עליה יאמרו האינשי בזה דהיה הקול אמת שלכן אסרו עליו מקרא דולזות שפתים הרחק ממך, יש לאסור מטעם זה גם בבא עליה בודאי דהרי יפרסם בזה חטאו והוא איסור שבין אדם למקום שאסור לפרסם, ואף להמחבר אליבא דהמג"א שם דסובר דליכא איסור לפרט החטא אפילו בקול רם דמפרש דברי הש"ע לשני דברים דבקול רם א"צ לפרט ואם רצה לפרט הרשות בידו, ואם מתודה בלחש נכון לפרט עיין במחצה"ש, נמי הוא רק בשעת הוידוי דאיכא בזה צורך להתשובה דמתבייש, דהרי לר' יהודה בן בבא חייבה תורה לפרט ואף לר"ע עדיף יותר בלחש לפרט כדי שיתבייש יותר, שלכן ליכא איסור גם בקול רם מצד צורך זה אף שיותר עדיף מה שלא יתפרסם שחטא מטעם שכתב רש"י שם בד"ה בחטא שמיעוט כבוד שמים הוא בהפרסום מ"מ כיון שאיכא צורך להתשובה ליכא איסור, אבל שלא בשעת וידוי כהא דכונסה שמתפרסם עי"ז שחטא ולא לצורך תשובה שאדרבה לא רק שלא ניכר שום צער וחרטה על חטאו אלא דלאינשי אולי יתדמה שעוד אית לו שמחה שמזה בא שנתגיירה וכנסה, שלכן גם להמחבר אליבא דהמג"א יש לפרש טעם האיסור גם בבא עליה בודאי מאותו הטעם עצמו דפרש"י בנטען. ועיין בנ"י (דף ה' ע"ב מדפי הרי"ף) שמפרש רק טעם רש"י וכתב שגם בבא עליה בודאי לא יכנוס ואם כנס לא יוציא אלמא דגם לטעם רש"י בלבד איכא האיסור בתרוייהו, וגם היה מקום לומר שגרע בבא עליה בודאי דהוא מיעוט כבוד שמים לא רק על מה שעבר ונתחרט ונצטער על מה שחטא דהוא מיעוט קטן טובא דהא שומעין איך שמתחרט אלא על מה שהוא פרסום בשעה שלא ניכר שום צער וחרטה ואולי עוד שמח שאיכא מיעוט כבוד ביותר שאולי חייבו מדרבנן גם להוציא, ואיכא חדוש בהתוספתא בתרוייהו בין הא דלא יכנוס לכתחלה ובין על הא דאם כנס לא יוציא, וכן פשוט שסובר גם רש"י והנ"י הוא בשיטת רש"י, וזהו מש"כ הנ"י ולאו דוקא רננה אלא אפילו בא על השפחה ועל הנכרית בודאי שמשמע שהוא חדוש על מה שכנס לא יוציא, ונטען דבמתני' אף שהוא גם בבא בודאי נקט נטען שמשמעותו הוא חשוד מצד איזה קול שטוענים עליו דברי לעז משום דמזה ידעינן טעם האיסור ופירשה התוספתא שגם בבא ודאי הוא איסור המתני', ולשון נטען דסיפא דהוא לרב בעדים שזינתה נקט נטען אגב רישא ומתורץ קושית הרמב"ן על רש"י.

ונמצא לפ"מ שבארתי דטעם הרמב"ן והרשב"א לא משום שלא יאמרו דנתגיירה שלא לשם שמים אלא לשם אישות דלא היה שייך לאסור בשביל זה מאחר דבדיעבד היא גיורת גמורה, אלא משום שלא יאמרו גם שלא כנס כלל כדין התורה אלא לזנות כנסה, לא שייך לכאורה במקומות שכל הנישואין לא נעשין אלא ע"פ ב"ד ידוע כהא דבמקום כתר"ה שנישואין של שומרי דת הוא רק ע"י הבד"צ של כתר"ה, וגם לבד זה אם רוצה שלא כדין התורה רק לכניסה דזנות הרי יכולין לילך להראבייס של הקאנסערוואטיוון, ומדרוצין דוקא שהגרות תהיה ע"י רבנים יראי השם ידוע מזה לכל ממילא שהיתה גרות כדין וכניסה כדין. ואם נימא כהבית יצחק וכן בדברי חיים שמפרשי בכוונתם דהלזות שפתים הוא דיאמרו שלא נתגיירה לשם שמים, אף שלא מסתבר וגם לא משמע זה מדבריהם, הא מאחר שכתר"ה החליט להזדקק להגרות מטעם דהכיר דתהיה גיורת גמורה אף שתחלת גרותה היה לשם אישות כהש"ך סימן רס"ח ס"ק כ"ג שהוכיח מהתוס' דתירצו בעובדא דהלל שקבלהו לגיירו משום שהיה בטוח דסופו לעשות לש"ש שלכן תלוי בראות עיני הב"ד, וא"כ לא שייך שנאסור לישאנה בשביל זה, שאין לומר שחשש הלעז הוא שלא יאמינו להב"ד שאמרו שהכירו שיהיה סופו לש"ש דא"כ היה אסור לר"ח לגייר להאשה נכרית הזונה

ום. א. למקום

שנתגיירה להנשא לאותו התלמיד ולהתיר לו לישאנה והרי התירה דהא אמר לה לכי זכי במקחך וגם נשאה כדאמר ואותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר כדאיתא במנחות דף מ"ד ע"א, שלכן כיון שהיה דעתו של כתר"ה שיכולין לגיירה ליכא טעם לחזור מזה בשביל שבא עליה.

ועיין בדברי חיים שבעצם היה נוטה להתיר מצד הדין אבל מצד שמכוער הדבר שכתב הרשב"א בתשובה סימן אלף ר"ה מסיק שאין לגיירה, אבל ענין תשובת הרשב"א היתה שם דבר נבלה שעשה לאשתו הישראלית בת טובים שנשא בשביל השפחה עיי"ש ול"ד כלל וצ"ע כוונתו, וגם הדברי חיים מסיק דאם יש לחוש דכשלא יגיירו אותה ולא יתירו לו לישאנה יעבור על עבירה חמורה יש להתיר איסור קל זה שהדין דאם כנס לא יוציא, ובודאי יש לחוש גם בעובדא זו שלא מצא אשה עד הנה שהוא בן ארבעים ועתה ודאי יקשה לו למצא אשה הגונה וגם שבזו הוא חפץ שיש לחוש שיעבור גם להבא שבאופן כזה מתיר הד"ח וכ"ש בעובדא זו.

כ. אם יש אסור פרסום בחטא מפורסם שלא בשעת ודוי.

אבל יש לעיין לפ"מ שבארתי לרש"י שבבא עליה הוי האיסור משום דאסור לפרסם שחטא ובהכניסה יתחשב כמפרסם שחטא, אולי שייך לאסור, אבל הא בחטא מפורסם איתא ביומא שם דליכא האיסור וצריך להתודות בפרוט החטא גם בקול רם ברבים, ואף שיש לחלק דרק בוידוי כששב רשאי וגם יותר טוב שיודה ויתבייש כיון שרואין ששב ומצטער מהחטא, אבל לפרסמו ע"י כניסתה לאשה אפשר אסור גם בחטא מפורסם כיון דאינו רואה בזה צער וחרטה, מסתבר שאין לומר כן דאם היה איסור הפרסום שלא בשעת הוידוי היה לן לאסור גם בשעת הוידוי מאחר דאסרו פרסום החטא אף בשעת וידוי מהצורך שיש בהפרוט ואם יש איסור פרסום גם בחטא מפורסם אף אם נימא שנקטן האיסור מלפרסם חטא שאינו מפורסם ג"כ לא היה לן להתיר, מאחר דאמרינן דאיכא גם בחטא מפורסם מיעוט כבוד שמים כשמפרסם עוד הפעם שג"כ יש להעדיף על הצורך לפרט בשעת הוידוי, אשר על כן מסתבר דבחטא מפורסם לא חשיבא מיעוט כבוד שמים מה שעוד הפעם יתפרסם שלכן אין לאסור מלישאנה מצד הפרסום שיהיה מזה עוד הפעם עי"ז כשמפורסם כבר שחטא.

והנה בפ"ב מתשובה ה"ה לא הזכיר הרמב"ם הא דבחטא מפורסם צריך לפרט, וכתב הלח"מ שהרמב"ם סובר שפליגי האמוראי דרב זוטרא בר טוביה אר"נ פליג על ר' יהודה דאמר דרב רמי הקראי ומתרץ לחלק בין חטא מפורסם לאינו מפורסם ואוסר בתרווייהו לפרט החטא ופוסק כר"נ, ולכאורה הא יותר היה ניחא לפרש דלא פליגי ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולפסוק כתרווייהו מלפרש דפליגי וכדסובר הראב"ד, וגם אם פליגי הי"ל לפסוק כרב דהוא מאמוראי קדמאי וגם נחשב כתנא ולא כר"נ דהלכה כבתרא הוא רק מאביי ורבא ואילך. וכפי הנראה מהכ"מ משמע שגם הרמב"ם לא מפרש שפליגי, אבל מפרש שרב שאומר שצריך לגלות חטא מפורסם הוא רק לפני אלו שיודעין שחטא, דהא כתב הכ"מ וסובר רבינו דחטא מפורסם שבינו למקום ל"ד לעבירות שבין אדם לחברו דאלו שבינו למקום נהי דאין לו להעלימם כשיאמרו לו עברת עבירה פלונית כיון שנתפרסם אלא יאמר עברתי ואני שב בתשובה שלימה לפני המקום מ"מ אינו מצוה לפרסמם שאולי יהיה שם אדם שלא ידע בדבר ועכשיו ידע ואיכא חלול השם ולכך לא כתב שמצוה לפרסמן, וצריך להוסיף בכוונת הכ"מ שהדין דלפני אלו היודעין שעבר אין לו להעלימם שאמר רב לא השמיט הרמב"ם דהא כתב ועזות פנים הוא לו אם גילם וטובה היא לו שלא נתגלה שלפני אלו שיודעים שעבר ליכא איסור מלגלות להם וכדכתב זה הכ"מ בתחלת דבריו וזה צריך גם למסקנת התירוץ וגם שאינו סובר הרמב"ם דמחוייב להודיע מעצמו גם כשאין שואלין אותו איך ששב על העבירה כמו שאין האדם צריך להודיע המצות האחרות שעשה אלא כשאומרין לו עברת על עבירה פלונית לא יכחיש לומר לא עברתי אלא יאמר ששב עליה בתשובה, וזהו פירוש לא יצליח במה שמכסה פשעיו להכחישן אף שכוונתו הוא לכסות בשביל כבוד שמים משום שחושב שהאומר לו אינו יודע בודאי דלא יצליח בזה דאפשר לא יאמינהו שלא חטא שלכן אין להכחיש דאין בזה ההיתר לשנות, אף שבשביל כבוד שמים היה שייך להתיר לשנות, דק"ו הוא מהא דרשאי לשנות מפני כבוד עצמו כהא דבפוריא בב"מ סוף דף כ"ג ומפני דרכי שלום כדאיתא ביבמות דף ס"ה ע"ב, כ"ש מפני כבוד שמים, דיותר קרוב דלא יאמינהו ולא יצליח ככוונתו, ולכן צריך להודות ולומר ששב בתשובה שאף שודאי יותר כבוד שמים הוא שלא ידעו שחטא כלל מאם ידעו שחטא אף ששב אין לו לסמוך ולהכחיש בשביל הספק דשמא יאמינהו דהקרא העיד שלא יצליח בזה שלכן לא ישנה, ור' זוטרא בר טוביה אר"נ הוסיף שאיכא עוד פירוש בלא יצליח שהוא שלא יצליח בתשובתו להיות תשובה גמורה כשיכסה פשעיו שהוא בעבירות שבין אדם לחברו שלא מתכפר לו לא בתשובה ולא ביו"כ עד שירצה את חברו שבשביל זה טוב שיגלה לרבים כדי שיסייעוהו לבקש ממנו שימחול לו ותהיה מחילתו גמורה וכשיבקש בעצמו אפשר שאף שיאמר לו שמחל לא היתה מחילתו מחילה גמורה כדאיתא ביומא דף פ"ז ע"א במקניט את חברו צריך לפייסו שאם אינו בממון דרש ר' יצחק הקרא ורהב רעיך דהוא הרבה עליו רעים ופרש"י הרבה רעים לבקש הימנו מחילה, הרי משמע דע"י בקשת עצמו מחילה אף שיאמר שמחל לו יש לחוש שמא לא מחל בלב שלם, לכן אמר בלשון לא יצליח שאף שודאי איירי במחל לו חברו דאל"כ אין תשובתו לשמים מועילה, מ"מ העיד הקרא דמשלי שיש לחוש שלא מחל בלב שלם

*

וכמו שהעיד במשלי בקרא דורהב רעיך, והשני קראי אולי הוא שלא נימא מקרא דורהב רעיך דדוקא אם לא מחל כשבקש בעצמו צריך להרבות רעים אלא שאף שמחל לו כבר כשבקש בעצמו נמי טוב שיבקשו גם אחרים שלכן לא יצליח כשיכסה פשעיו, וזהו שבעבירות שבין אדם לחברו אין תשובתו גמורה כשלא יודיע לרבים משום דאף שמחל לו כבר אולי לא היה בלב שלם שאין התשובה גמורה, וכשיודיע לרבים אולי יבקשו עבורו גם אחרים ותהיה מחילה גמורה כדפרש״י, ומשמע מדלא פי׳ זה הרמב״ם שתשובתו גמורה תהיה אף אם לא יבקשו הרבים עבורו משום דודאי ישמע מי שחטא לו איך שהודה ברבים שחטא לו ושב ומתנחם דהא חברך חברא אית לו וימחול לו בשביל זה במחילה גמורה בלב שלם.

ג. ביאור הא דהטוש״ע ל״כ לפרט חטא דבין אדם לחברו בקול רם.

ועיין ברמב״ם שם ה״ט שכתב צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו לא רצה חברו למחול לו מביא לו שורה של שלשה בנ״א מרעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו, והוא משום דמפרש הא דאר״ח שם וצריך לפייסו בשלש שורות של ג׳ בנ״א מקרא דישור על אנשים שהוא באם בקש בעצמו שימחול לו ולא רצה למחול לו, אבל בש״ע /או״ח/ סימן תר״ו סעי׳ א׳ כתב ובכל פעם יקח עמו ג׳ אנשים שמשמע שגם מתחלה בפעם הראשון צריך ליקח ג׳ אנשים דמפרשי הא דאר״ח גם על תחלת בקשת המחילה, ועיין בבאור הלכה שם שעמד בזה, ומביא מירושלמי סוף יומא שמפורש כהרמב״ם, והוא בעצם הכרח דאם גם מתחלה צריך ליקח עמו ג׳ אנשים לא היה צריך לפרט החטא בוידוי ברבים כיון שהיתה המחילה גם ע״י בקשת אחרים ליכא שוב צורך בזה והיה ממילא אסור לגלות ברבים כמו שאסור באלו שבין אדם למקום וזהו טעם הירושלמי ופסק הרמב״ם כן. והב״ח כתב בשם העין יעקב שלכתחלה דוקא ילך בעצמו והביאו במ״ב שם סק״ג, וצריך לומר בטעם הטור והש״ע שלא סברי סברת מהר״י אבן חביב בעין יעקב, עיין בפר״ח שכתב שלא נראה לו והביא גם בשם ספר יפה מראה שאין דבריו מוכרחין, שלכן סברי בפירוש הירושלמי דלא הטריחוהו לחייבו מדינא ליקח עמו תיכף בפעם הראשונה ג׳ אנשים ורשאי לסמוך על מה שימחול לו שהוא בלבב שלם ובשביל קצת הספק יתודה בפני רבים בקול רם שקרוב שיבקשו בעדו ושזה בעצמו יהיה פיוס גמור דחברך חברא אית לו כדלעיל, אבל אם רוצה לטרוח יותר טוב לפניו ליקח גם בפעם ראשון עמו ג׳ אנשים שאם ימחול לו לא יהיה ספק כלל שודאי מחל בלבב שלם וירויח מזה שלא יצטרך להתודות בקול רם כדלעיל. וניחא לפ״ז מה שהטור וש״ע לא הזכירו זה שבעבירות שבין אדם לחברו צריך לפרוט החטא בקול רם דהוא משום דכיון שכתבו שגם מתחלה צריך ליקח ג׳ אנשים עמו שיסייעוהו לפייסו שימחול לו הרי אין שום צורך שוב להתודות בקול רם שלכן אסור גם בבין אדם לחברו להתודות בקול רם. ועיין במ״ב סימן תר״ז ס״ק ט׳ שכתב על דברי הרמ״א מדסתם משמע דאפילו בעון שבין אדם לחברו ג״כ אסור, ונתן טעם בשער הציון אות ה׳ דפסק כרב דאינו מחלק בין עון דבין אדם למקום ובין עון דבין אדם לחברו רק בין מפורסם לאינו מפורסם ודעת רמב״ם כר״נ דשרי, והוא תמוה לכאורה דאף להלח״מ דאיכא מחלוקת בין האמוראי הוא רק שר״נ פליג וסובר דגם במפורסם אסור בקול רם אבל לא שרב פליג וסובר דבין אדם למקום נמי אסור וההיתר הוא דוקא במפורסם בתרווייהו, ולא מצאתי מי שמפרש דפליגי בתרתי דגם לפרש שפליגי בחדא הוא דבר מוקשה כדמשיג הראב״ד והכ״מ פי׳ שגם הרמב״ם אינו סובר שפליגי ובודאי אין להוסיף עוד מחלוקת מה שלא מצינו כלל. וגם הא הכ״מ דהוא המחבר ודאי סובר דלא פליגי האמוראי שלכן היה לו להמחבר להזכיר דבבין אדם לחברו צריך לפרט החטא ברבים שלכן דברי המ״ב צ״ע. אבל הנכון בטעם הטור והש״ע שלא הזכירו זה דהוא משום דלמה שכתבו בסימן תר״ו דגם פעם ראשון יקח עמו ג׳ אנשים ליכא שום צורך בוידוי בקול רם גם בעבירות שבין אדם לחברו וממילא גם אסור ולא קשה כלום והוא נכון ואמת בשיטתם.

ד. המקור דצריך לפרסם שעשה חטא כדי שלא יחשדו באחרים.

וראיתי בחכמת שלמה להגר״ש קלוגער בסימן תר״ז סעי׳ ב׳ שהקשה על מה שלא מתרץ הגמ׳ דהך קרא דמכסה פשעיו לא יצליח הוא בחטא שאיכא חשד על עוד אינשי שמחוייב להודות ברבים כי היכי דלא ליחשדו האחריני כדמתרץ הגמ׳ בסוטה דף ז׳ על הא דאודי ראובן כי היכי דלא ליחשדו אחוהי, ולמה שבארתי לא קשה כלום דלא שייך לפרש זה בפירוש לא יצליח שבקרא, ששייך לשון זה אלא על חטא מפורסם כפי שמפרש הכ״מ ועל עבירות שבין אדם לחברו כדלעיל אבל ע״ז שצריך לפרסם כדי שלא יחשדו אינשי אחריני לא שייך לשון זה, ומה שצריך להודות אינו מקרא זה אלא הוא ממה שהודה ראובן והקרא משבחו ונטל שכר ע״ז כמפורש בגמ׳ שם להם לבדם ניתנה הארץ, ולא רק שראובן נטל שכר ע״ז אמר משה שגם יהודה שגרם לראובן שיודה ראוי בשביל זה שישמע ה׳ קול יהודה, והוא רק על מה שהודה ברבים, דהא בצנעא הרי כבר שב עוד קודם שחטא יהודה כדאיתא במ״ר פ׳ וישב פרשה פ״ד פיסקא י״ט שר״א אומר שהיה עסוק בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו והובא בפרש״י על החומש, וכדכתבו כן בדעת זקנים עיי״ש, שלכן שייך למילף מזה שהיכא דאיכא חשד גם על אחריני מחוייבין להודות ברבים אף בחטא למקום שלא היה בפרסום. ומה שרצה בח״ש שם לתרץ בדברי חדוד דבהא דראובן היה חטא דבין אדם לחברו דחושב לבלבול יצועי אביו חטא שחטא ליעקב שא״כ לר׳ זוטרא בר טוביה אר״נ לא קשה

כלל דעל חטא לחברו צריך להודות ברבים והוי קושית הגמ׳ רק על רב דמפרש שפליג על ר״נ וסובר דגם על אלו שבינו לחברו אסור לפרסם, (ומצאנו חבר למרן המ״ב דגם הגרש״ק סובר כוותיה דרב אוסר גם בבינו לחברו לפרסם), שלכן הרמב״ם כר״נ לא סבר שבשביל דלא ליחשדו לאחריני יהיה מותר להודות דהא היה מותר ראובן להודות ברבים משום שהוא מעבירות שבינו לחברו כיון דליכא הכרח לתרץ כן עיי״ש, לא נכון כלל חדא דעבירת בלבול יצועי אביו לא היה חטא ליעקב אביו אלא חטא למקום שליעקב לא היה בזה שום צער הגוף אלא כמפורש בקרא אז חללת יצועי עלה ופרש״י אותו שם שעלה על יצועי והיא השכינה וכן הביא הרמב״ן בשם ורבותינו אמרו, א״כ הוא חטא שבין אדם למקום, וגם בלא זה הוא מוכרח דאם היה חטאו ליעקב היה לו לבקש מחילה מיעקב ולא היה סגי לו בשקו ותעניתו ולא במה שהודה ברבים, ואם יעקב מחל לו לא היה מוכיחו בזה קודם מותו, אלא ודאי שהיה זה חטא למקום ולא הוצרך כלל למחילת יעקב, והוכיחו יעקב על חטאו לשמים וענשו בלקיחת הבכורה ממנו עבור כבוד שמים אף שעשה תשובה כרוב הדברים שאיכא עונש אף אחר שעושין תשובה. ועוד דהא נמצא לדידיה שהוא גם דלא כרב דהא רב דורשו לחטא מפורסם וליכא קרא להיכא דנחשדו אחריני שצריך להודות ברבים. וגם מה שמסיק שלהרמב״ם לית הלכתא כתירוץ הגמ׳ דסוטה ולהראב״ד הלכתא כגמ׳ דסוטה, וכוונתו משום דלהראב״ד דרשינן כולהו והא כיון שלא הוזכר תירוץ זה ביומא כמו שהוזכר הא דחטא מפורסם והא דבין אדם לחברו הרי לדידיה שהיא קושיא ליכא תירוץ ויש לנו לומר דהוא משום דפליגא סוגיא דיומא על תירוץ זה דבסוטה ואם לא פליגא ונשאר ע״ז בקושיא אפשר גם לרמב״ם אין לתרץ אלא מה שנימא להראב״ד נימא להרמב״ם, וגם איך אפשר לומר דלא יהיה הדין כמו שעשה ראובן דאיך שבחו הכתוב ונטל שכר גדול וגם יהודה בשבילו כדלעיל. והנכון שלא קשה כלום כי אין צורך לדרוש מקרא דהוא גם מסברא וכן עשה ראובן, ואם היה צריך לקרא לא היה שייך לדרוש מקרא דלא יצליח דהוא שייך רק לתרי אלו כדלעיל.

עכ״פ להכ״מ שייך לאסור אף בחטא מפורסם רק כשאפשר שישמעו אחרים שלא ידעו מחטאו אבל אם לא היה שייך שידעו מזה אחרים שלא ידעו עד עתה ליכא שום איסור, דלכן עי״ז שישא לגיורת זו לא ידעו שעבר עמה עבירה בגיותה אלא אלו שיודעים מזה דמנשיאת גיורת בעלמא אף זו שנתגיירה בשבילו לא יאמרו שעשה עבירה עמה תחלה ואין טעם לאוסרה עליו. אך להלח״מ שסובר דהרמב״ם סובר שפליג ר״נ וסובר דאף במפורסם אסור כמו באינו מפורסם היה שייך לכאורה לאסור לישאנה אף שהוא פרסום חטא רק לאלו היודעים בלא זה, אבל הוא רק דעת הלח״מ ורק אליבא דהרמב״ם שלכן יש להורות דבמפורסם אין לאסור כשלא יתפרסם עי״ז יותר. וראיה מעובדא דמנחות מ״ד ע״א שהתלמיד אף שלא עבר על ביאת נשג״ז עם הנכרית הא עבר עכ״פ עבירה גדולה דהלך לזונה ע״ד לזנות עמה וישבה לפניו ערומה וגם הוא ישב ערום לפניה שפרסום חטא גדול כזה על תלמיד הוא חטא גדול שצריך לשוב בתשובה ע״ז שג״כ אסור לפרסם והתיר ר״ח שישאנה שצריך לומר שאין בזה שנושאה משום איסור פרסום החטא כלל דלא כדכתבתי לרש״י, או משום דלא יתפרסם ליותר אינשי מכפי אלו שיודעין ע״י שספרה לא איכפת לן אף למש״כ לרש״י.

והנה בעובדא זו שנתעברה ממנו שאם לא ישאנה ודאי תתבע ממנו כל החיובים שאיכא בדיני המדינה מאב לבנו וזה עצמו הוא דבר פרסום על העבירה ממש, וגם היא ודאי לא תתבייש ותספר לכל איך שולד זה הוא של פלוני ויתפרסם יותר ויותר מהפרסום שע״י שישאנה שלא ידעו אלא יחידים, שלכן אף להלח״מ אליבא דהרמב״ם שאוסר פרסום אף בחטא מפורסם אין לאסור בזה אף למה שבארתי לשיטת רש״י דהאיסור בבא עליה לישאנה הוא מטעם פרסום. ולכן למעשה בעובדא זו שכתר״ה בחנה והכיר כי מקבלת את המצות ממש ותהיה גיורת גמורה אין לאוסרה עליו ובפרט שהוא צורך גדול לפניו כדכתב כתר״ה, יכול כתר״ה לגיירה ולהשיאה לו.

והנני ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו״ת - אונ׳ בר-אילן**

ועלה בידינו שעד חצות יום שני של ר"ה יכול לאחל לחבירו לשנה טובה תכתב, וטוב להוסיף ותחתם (ויכול להוסיף עוד כיו"ב, ותע"ב) ואחר זמן זה יכול לאחל לשנה טובה תחתם, וכפי מנהג העולם (ואפשר שניתן לומר כן עד הושנא רבה). והוא הדין בכ"ז בשולח איגרת שלום מר"ח אלול לכתוב כן באגרת בתחילתה או בסופה לפי הענין, ואצל רבים (עכ"פ) מהספרדים נוהגים לאחל כל אחד לחבירו תזכו לשנים רבות נעימות וטובות, וכיו"ב).

סימן לח

האם מי שחטא כלפי חבירו יש לו לפייסו גם כאשר יודע בודאות שחבירו מחל לו מחילה גמורה על מה שחטא כנגדו.

כתב בפלא יועץ (אות תשובה) וז"ל: ... אבל אם ציער חבירו וחטא כנגדו בין בגופו בין בממונו בין בכבודו אינו נמחל לו עד שירצהו, ואף אם הנחבל ימחול מעצמו ויעביר על מדותיו, וכמנהג העולם שאומרים בכל לילה: "הריני מוחל וסולח וכו'" לא סגי בהכי דנהי דמועיל הרבה, אבל עכ"פ חיובא רמיא עליה דאיניש לעשות את מה שמוטל עליו ולרצות את חבירו, תדע דהא מייתי בש"ס (יומא פז.) עובדא דרב דהוה מהדר וממצי נפשיה להההוא טבחא בכל מעלי יומא דכפורי כי היכי דלשאל מיניה מחילה ותהוי ליה כפרה, שמע מינה דלא סגי כשימחל הנחבל מעצמו לחוד, ומה גם שאין אדם יודע אם מחל לו חבירו שעל הרוב האומרים נוסח: "הריני מוחל וסולח " אין פיהם ולבם שוים, ויש דלא ידע מאי קאמר, והראיה שביום שאחריו הקפידה במקומה עומדת ביתר שאת, הנה כי כן לא סגי בלא שאלת מחילה ע"ש.

ואף שדברים שבלב אינם דברים, מ"מ הו"ל בגדר של דברים שבלבו ובלב כל אדם שכן הו"ל דברים ועיין בספר לרעך כמוך ח"ג (עמודים 266,277, ובקונטרס הביאורים בסוף הספר (סימן ז)) והוסיף שבדברים קטנים מועיל משום דאינו בליבו ובלב כל אדם שאינו מועיל וע"ש אלא דזה מועיל למ"ד דבעינן בדוקא שיבקש מחילה, ויתכן ג"כ שמכיון שחטא כנגד חבירו, חבירו מקפיד עליו ומחמת כן מדלג את הנוסח של לומר הריני מוחל וסולח, וכמוש"כ בשו"ת אור לציון ח"ב (עמוד קנ) שאין לומר הריני מוחל וסולח אם עדיין יש לו טינא על אדם מסויים שאיך ידבר שקר לפני הקב"ה ולכן ישתדל למחול לו בליבו, ואם אינו יכול למחול ידלג קטע זה עד שיעבור דבר זה מליבו לגמרי ע"ש אלא שמדברי הפלא יועץ (הנ"ל) מבואר שאף

אם אכן מחל לו בלב שלם לא מועילה מחילתו בלא שהוא החובל יבקש מחילה, וכדהוכיח כן מהגמ' ביומא (הנ"ל).

ולפי"ז לכאורה יש להביא ראיה כיו"ב מרבי זירא ביומא (שם) דכי-הוה ליה מילתא בהדי איניש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דיניתי וניפוק ליה מדעתיה ופרש"י (שם): ממציא נפשיה לפני מי שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה וימחל לו. חליף ותני. עובר ושונה ומשלש פעמים רבות ע"ש. אולם לע"ד יש לדחות ראיות אלו לפי מה שכתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ז הי"ג):.. אבל תלמיד חכמים שבזהו או חרפו אדם בפרהסיה אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש מפני שזה בזיון תורה, אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו ע"ש וכן נפסק בשו"ע יו"ד (סימן רמג סעיף ט) ע"ש וע' בנו"כ ברמב"ם ובשו"ע (שם) ע"ש וכ"כ כיו"ב באורחות צדיקים (שער האהבה) ע"ש ועוד, ולפי"ז ממילא יש לומר דאעפ"י שמועילה מחילת חבירו אף ללא שהחוטא ביקש מחילה, מ"מ ביומא (הנ"ל) שלא מחלו והטריחו עצמם לבוא לפני החוטא בכדי שיבקש מחילה זהו משום שהיו ת"ח וביזו אותם בפרהסיה והיה אסור להם למחול לולי בקשת מחילה. וראיתי שכבר העיר בזה ע"ד הפלא יועץ (הנ"ל) הרב השואל בשו"ת שלמת חיים (סימן שנב) וע"ש. ועוד יש לכאורה לדחות דאה"נ שמועילה המחילה אף בינו לבין עצמו והיה רשאי לעשות כן משום שלא היה ד"ז בפרהסיה, אולם בכ"ז לכתחילה ודאי שעדיף להגיע לבקשת מחילה, ובפרט שלא יהיה במחשבת איסור ויעשה תשובה גם על חלק שהוא בין אדם למקום, אלא שזה יכל לעשות עי"ז שיודיעו ע"י שליח, ועכ"פ הרי אפשר להעמיד שחטא כנגדו בפרהסיה וממילא אין ראיה לפי"ז, ואף שאינו יכול למחול ללא בקשת מחילתו מ"מ רשאי ממידת חסידות להמציא עצמו אליו בכדי שיבקש את מחילתו, וכ"ז לאפוקי ממה שהאריך בספר לתשובת השנה (עמודים קנו-קנז) שרק אם בא מעצמו יש לת"ח להתפייס עמו, ודחק עוד וע"ש, וכ"ז מנ"ל.

ושו"ר בשו"ת דברי יציב חאו"ח ח"ב (סימן רנח) אות ג) שג"כ רצה בתחילה להביא ראיה ממעשה דרבי זירא ביומא (הנ"ל) דלא מהני מחילה לולי שיבקש החוטא דאל"כ למה ליה לממציא נפשיה ושוב דחה דמלשון רש"י וימחול לו משמע דמקודם לא מחל לו, ונראה דבעינן רק שימחל לו, אך י"ל דת"ח נוקם ונוטר כנחש כביומא כ"ג ע"א ולכן קודם שיבקש ממנו אסור לו למחול, ולכן נקט רש"י דייקא אולי יבקש וכו' ע"ש ואכן כן ג"כ מתבאר מדברי הספר הנפלא שו"ע למידות אורח מישרים (פרק כ' סעיף ז' ובביאור שם). ומ"ש (שם) דאפשר דמ"מ בלבו ימחל לו אבל לא בפרהסיא והיינו דנקיט ליה בלביה כלומר ששומר הדבר בלבו, ושומר עצמו מבלי להראות בפרהסיה שמחל, וע"כ צריך לשמור ולזכור הדבר וכו' ע"ש הנה אעפ"י שראיתי כיו"ב בספר המפתח בשם ספר מחנה יהודה (קציץ) ח"ב סוף סימן ו' שדוקא

בפני הבריות אסור לו למחול על כבודו, אבל מוחל בלבו, ושהביא טעם לזה ע"ש הנה אין ספר זה מצוי בידי לראות טעמו, אולם פשט דברי הרמב"ם והשו"ע (הנ"ל) שאם ביזו את הת"ח בפרהסיה, אף בסתר אין לו למחול על כבודו, וכן מתבאר בספר לרעך כמוך ח"ג (עמודים 276, 365) וע"ש. (ובפרט ג"כ שיוצא מדבריהם שהמחילה שהזכירו הרמב"ם והשו"ע זהו רק אחיזת עינים משום שכבר מחלו בסתר), וממילא חזרנו לומר שלפי"ז אין ראיה שלא מועילה מחילתו של זה שחטאו כנגדו אע"פ שהחוטא לא ביקש ממנו מחילה.

ואדרבה מסתברא שכן מועילה המחילה, דמכיון שמחל ה"ז מחול, ואף שרבי זירא ורבא לא יכלו למחול בינם לבין עצמם החמירו להמציא עצמם לפני החוטא כנגדם, וכמוש"כ בספר אורח מישרים (הנ"ל) שמדה טובה היא להתקרב הת"ח אל המצערו כדי שיפייסנו ע"ש ואף במי שאינו ת"ח או בת"ח והיה בצנעה מידה טובה לעשות כן, שאף שיכול למחול בינו לבין עצמו בודאי עדיף שתהיה המחילה ע"י בקשתה מזה שחטא כנגדו. ועיין במאירי (שם) שכתב:... אדרבא ראוי לו להמציא עצמו אצל אותו שחטא לו שיהא מזומן לו לבקש ממנו מחילה וימחול לו וכו' ע"ש ולפמש"נ זהו או משום דאיירי בת"ח שביזוהו בפרהסיה שלא יכול למחול בינו לבין עצמו, או בת"ח שביזוהו בצנעא או בשאר בנ"א שהם יכולים למחול בכה"ג בינם לבין עצמם, מ"מ בודאי עדיף שתהיה המחילה ע"י בקשתממזה שחטא כנגדם ולכן ראוי לו להמציא עצמו אצל אותו שחטא לו שיהא מזומן לו לבקש ממנו מחילה וימחל לו, ויש להוסיף עוד לפמש"כ בספר פדה את אברהם להרה"ג אברהם מונסה שליט"א ח"ב (עמוד סז) שראוי לת"ח שציערוהו להראות למי שציערוהו שהוא נקיט בליבא ולא יסמכו ע"ז שהוא אומר הריני מוחל וסולח כמו שיש כאלה שאומרים כן וע"ש ואפשר שאף בזמן חכמי הגמ' היו רגילים בכיו"ב, ועכ"פ בזה"ז נוסף טעם זה, וג"כ יתכן שביזהו אולם לא שם לב שביזוהו ולא יודע שצריך לבקש סליחה ע"ז, ועפיה"א יתבארו דברי הכף החיים (סימן תרו ס"ק יג). בשם הראב"ן שצריך אדם להמציא עצמו אצל אותו שחטא לו כדי שיבקש ממנו מחילה ושכ"כ בא"ר ומט"א, ושאף בשאר בנ"א שאינם ת"ח יש מדת חסידות זו, דאעפ"י שמועילה המחילה אף ללא בקשתם מ"מ עדיף שהמחילה תהיה ע"י בקשתם (וכיו"ב כתב בספר לרעך כמוך ח"ג (עמוד 278) מבלי להכנס לעצם נדוננו ע"ש) ודו"ק.

ובשו"ת דברי יציב (הנ"ל) האריך בעיקר נד"ד ובתוך דבריו (שם) כתב להביא ראיה שמועילה מחילתו של זה שחטאו כנגדו אף ללא בקשת המחילה מאחי יוסף, דמדוע המתינו ולא בקשו מחילה תיכף, אך י"ל דבתחילה חשבו שיוסף מחל להם בלב שלם ולא הוצרכו לבקשו שימחל, משא"כ כאשר ראו אחי יוסף כי מת אביהם שמשמת אביהם לא קרבן ודנו מזה שלא מחל בלב שלם ושש"ר בבעלי

התוס' שם וע"ש ואנכי הרואה בשו"ת דבר יהושע ח"ב (סימן צה) ונכפל בח"ה (סימן כ) שכתב להביא ראיה שמועילה המחילה אף ללא בקשת החוטא מהירושלמי בשבועות (פ"ד סוף ה"ב) שהשומרים שהכו את רבי טרפון בקשו ממנו שימחל להם והשיב להם ר"ט יבוא עלי אם לא על כל מקל ומקל שירד הייתי מוחל להם מקודם, משמע שתשובתו היתה שלא היו צריכים לבקש ממנו מחילה עכשיו לפי שכבר מחל להם קודם שהכוהו, ושכן אנו אומרים בתפילה זכה, וכן יש בסידורי האריז"ל לומר בשעת ק"ש שעל המיטה הריני מוחל וסולח לכל מי שהכעיס והקניט אותי וכו' ולא יענש שום אדם בסיבתי אלמא דמהני מחילתו בלא בקשת מחילה, וע"ש.

וראיתי בספר מועדים וזמנים ח"א (סימן נד) שכתב להביא מדנפשיה את הראיה מהגמ' ביומא (פז.) דלא מהני מחילת זה שחטאו כנגדו ללא בקשת מחילה מהחוטא וששמע שהגאון ר"י בלזר זצ"ל הכריע מגמ' זו כן, ושאין לדחות שאם רב היה מוחל לו בינו לבין עצמו הטבח לא היה יודע והיה במחשבת איסור, שלזה היה מודיעו וסגי בזה משום שלא מתכוין עוד לעבירה, אלא ע"כ רק אם מכניע עצמו ומבקש מתכפר, אומנם אולי נוכל לדחות שהמבזה ת"ח שאני שאין רפואה למכתו, אבל המבזה חבירו אם מחל לו סגי אבל נראה עיקר שההכנעה לבקש מחילה היא מגוף הכפרה, וכן משמע מדברי התנחומא מובא בביאור הגר"א (סימן תרו) וכו' אר"ש יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי, והלכתי לרצותו ולא קיבל עליו, והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו, ומשמע דהכפרה היא מפני שהשפיל עצמו ובלא זה לא נתכפר, והוסיף עוד בהערה (שם) דאף במקום שא"א לו לפרט את החטא מ"מ אם אפשר מחוייב לומר לו חטאתי לך ולא סגי בבקשת מחילה לבד וע"ש והנה מה שהביא מהמדרש תנחומא שמשמע שהכפרה היא מפני שהשפיל את עצמו ובלא זה לא נתכפר, אכן כ"כ כיו"ב בשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סימן סב) ולכן הסתפק אם מועיל כשעשה כן בפני עשרה נשים, שבפני אנשים יהיה לו השפלה יותר, והסיק שבדיעבד הסברא נוטה שמועיל אבל לכתחילה יעשה בפני עשרה אנשים וע"ש ועיין לקמן.

אולם כבר ראיתי בספר אז נדברו ח"ז (סימן סה) שכתב להשיב לשואל שהקשה ע"ד באז נדברו ח"ב (סימן סה) שכתב שמועיל המחילה בכה"ג ודחה את הראיה מהגמ' ביומא (הנ"ל) שביומא לא רק בקשת המחילה שזה תנאי בתשובה חסר, אלא חסר עצם בתשובה, ומאי מהני שאומר שמוחל לו כיון שעדיין מתריז כנגדו, ובפרט שנוגע לכבוד התורה שעל בזיונו אינו מועיל מחילה, אבל המדברים כדרך רעים ואומר מפורש שמחל לו אפילו אם נאמר שבקשת המחילה היא משום תשובה שצריך להכניע את עצמו, אבל הרי אין ממי לבקש מחילה שכבר מחל לו, ולכאורה מיומא (הנ"ל) הו"ל ראיה להפך דלשון הגמ' שהלך לפייסו הוא כפשוטו לפייס הטבח

לפי דעתו שרב צריך לפייס אותו ואם הטבח לא היה מעיז כנגדו היה עולה בטוב אף שהטבח לא היה מבקש ממנו מחילה קודם וע"ש, ובדבריו באז נדברו ח"ב (הנ"ל), ולפי מה שהתבאר א"צ להדחק בכ"ז, והדחיה היא כפשוטו משום שלא יכל למחול מכיון שביזהו בפרהסיה, ולכן הידר אחר בקשת מחילתו, א"נ משום שאף שמועיל מ"מ הכי עדיף, ומה שר"ל שרב הלך לפייסו לפי דעתו של הטבח שרב צריך לפייס אותו, הנה מלבד שאין זה הפשט הפשוט בגמ', הרי ג"כ מפורש ברש"י במעשה דרבי זירא (שם) שהלך לפני זה שחטא כנגדו שיבקש ממנו מחילה, אלא לפמש"נ גם מכאן אין ראיה, וככל הנ"ל.

עוד כתב באז נדברו (שם) שאחר שהתקשר עם בעל המועדים וזמנים בקשר לדברי הגר"י בלזר היכן מוצא דבריו וא"ל שהם באור ישראל בכוכבי אור מאמר ה' כתב ע"ז שאין משם ראיה למה שכתב בשמו והב"ד הגמ' במגילה דף כח ע"א מימי לא עלתה על מטתי קללת חבירי, ומובא באחרונים בסימן רלט (א"ה: עיין בכה"ח (שם סק"ב) ובקצש"ע (סימן עא ה"ג), ושם הוסיף משבת (קמט:) שכל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ע"ש), וע"ז נוסד מ"ש בח"א בתפילה זכה, ופלא שלא העירו מזה, ואפשר שהבינו שזה רק להסיר מהלב הטינא. אבל אין זה במקום בקשת המחילה, ופשטות הדברים אינו כן, אומנם למעשה צ"ע אם לסמוך ע"ז ובפרט כהיום שאומרים זה מחמת ההרגל ע"ש ואכן כבר העיר קצת מזה בפלא יועץ (הנ"ל), וכן בשו"ת דבר יהושוע (הנ"ל), וכנ"ל. ומ"ש לדחות שאפשר שהבינו שזה רק להסיר מהלב הטינא, הנה עפי"ז א"א ג"כ להביא ראיה לנד"ד ממ"ש בבא"ח (ש"ר פרשת וילך הלכה ה) שכתב שטוב שהחזן יכריז קודם כל נדרי לומר רבותי תמחלו זה לזה ויאמרו הקהל מחלנו כדי שיתעורר אותה שעה סניגוריא למעלה על ישראל דבר בעתו מה טוב ושכן הנהיג בעירו ע"ש וע"ע שם (ה"ו) שאם הבן שוטה ולא ביקש מחילה מהוריו בעיוה"כ הם יתנו לו מחילה שיאמרו בפיהם אנכי מוחל לבני פלוני על כל מה שחטאלי מחילה גמורה, וכן הבעל יתן מחילה לאשתו על אשר בזבזה מן הבית שלא כרצונו ע"ש והובא בכף החיים (סימן תרו ס"ק מג מד) דאף שפשט הדברים מורה דעכ"פ בדיעבד מועילה המחילה אף בלי שהחוטא ביקש, וע"ע כיו"ב בכה"ח (שם ס"ק מה) נוסח מחילה קודם תפילת ערבית ע"ש וזה כיוצא בנוסחו של הח"א הנ"ל (סוף כלל קמד) ע"ש שלא מועיל בכה"ג אלא שזה רק להסיר מהלב הטינא, ומהיות טוב אל תקרי רע.

עוד כתב באז נדברו (שם) להעיר על מ"ש במועדים וזמנים (הנ"ל) להביא ראיה מהתנחומא שהכפרה היא מפני שהשפיל עצמו ובלא זה לא נתכפר, שאינו ראיה ששם הרי לא קיבל את בקשת מחילתו, ולכן לכל הפחות צריך להראות שהשפיל עצמו ומעלה עליו כאילו מחל לו ממש, אבל אם מחל לו אפשר דדי בזה

וכו' ע"ש. וכ"כ בספר לתשובת השנה (עמוד קנו בד"ה והנה) ע"ש ודפח"ח. עוד ראיתי אליו באז נדברו ח"ח (סימן סח) שהוסיף אמרים בזה בטוטו"ד וע"ש וע"ע באז נדברו חי"א (סוף סימן מא) ע"ש ונראה עוד דאף שיש לפרט את החטא כאשר חטא כנגדו כאשר מפייסו, וא"כ כאן שמוחל לו ללא בקשת מחילתו הרי לא פירט החטא, וכמו שהקשה כן השואל באז נדברו ח"ח (ה"ל) ובאז נדברו (שם) לא השיב ע"ז כיעו"ש אולם הרי מבואר במ"ב (סימן תרו סק"ג) ובכף החיים (שם סק"ו) שאם מתבייש בזה לא יפרוט אותו ע"ש, וא"כ י"ל דה"ה כאשר הוא עצמו מוחל לו דמהני אעפ"י שחבירו שחטא כנגדו לא ביקש את מחילתו, ואם נפשך לפקפק ע"ז, י"ל דמה שצריך לפרט את החטא זהו משום שיתכן שאף בסתם הוא אומר שמחל מ"מ אם יפרט לו חבירו את אשר חטא כנגדו לא ימחל, אולם כ"ז כאשר בא ומבקש מחילה, אולם כאשר הוא מעצמו מוחל ומפרט הדק היטב מחילתו על כל צד, בין באונס בין ברצון וכו', כנדפס בסידורים ועושה כן בלב שלם הו"ל כמי שיודע על מה הוא מוחל ומפרש מחילתו ושפיר מהני מחילתו וכמו שמצינו כיו"ב בחו"מ (סימן רלב סעיף ז), ותשובה ג"כ מכ"ז למ"ש בקובץ בית אהרון וישראל (תשרי חשון תשס"ג, עמוד פ"ה) ודו"ק.

ועפי"ז נדחה ג"כ מ"ש בספר פסקי תשובות (סימן תרה) שאף המטה משה (סימן תתמח) ס"ל שבקשת המחילה היא לעיכובא, וכנראה שכוונתו למה שכתב שם כיוצא בדברי המדרש תנחומא (הנ"ל) כיעויין שם. ודלא ג"כ כמוש"כ בקובץ תורת האדם לאדם ח"ד (עמוד 304) שלאחר שהב"ד האז נדברו ח"ז (הנ"ל), כתבו ע"ז, שלפמש"נ פעולת הפיוס באמת מוכרחת מצד עצמה לכפר על מה שפגע בצלם אלוקים שע"ז לא מועילה מחילתו של הנפגע ע"ש ומנ"ל א"כ שמועילה מחילתו של הנפגע אחר בקשת מחילתו של הפוגע, ובאים ודוחים דברים המצודקים מבלי שום ראיה או יסוד מוצק, וכן נראית דעת האבן ישראל ח"ט (סימן קסה) שכתב שמועילה מחילתו של חבירו שלא יהיה מי שנענש ע"י שאין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ע"ש.

וראיתי בספר הנפלא ספר התשובה להגר"י כהן זצ"ל שדיבר בנד"ד בכמה מקומות ונבוא בזה לפי סדר דבריו, וזה יצא ראשונה בח"א (עמוד ריד) הביא את ראיית הגר"י בלזר מהש"ס ביומא (הנ"ל) שהאמוראים היו ממציאים עצמם לחוטאים כנגדם ושבאמת מוכח כן מלשון המשנה ב"ק (צב.) אעפ"י שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שירצהו ולא אמר עד שיתרצה ע"ש, וכבר התבאר מה שיש לדחות את הראיה מיומא (הנ"ל) והגר"י בלזר הביא רק דברי הש"ס, וכנ"ל, ומה שהוסיף לדייק מהמשנה בב"ק (הנ"ל) והרי י"ל שדיברה המשנה בהוה, ומחילה גמורה מתבצעת כאשר מרצים את זה שחטאו כנגדו, ובשו"ת דברי יציב הנ"ל (אות ד) כתב עפ"ד המהרש"א והשטמ"ק בשם המאירי (שם) שהוא שיעור במחילה שיהיה באופן זה עד שיעקור

אברהם אבינו טינא שבלב וימחל בלב טוב כ"כ עד שיהיה מתפלל בעדו וע"ש, וע"ע בספר התשובה לעיל ח"א (עמוד קמט) שאחר שהב"ד שבכאן כתב ע"ז שמ"מ נראה לו שאף אם לא ביקש מחילה אין זה מעכב את הכפרה מכיון שכבר נמחל לו, וכמוש"כ בשע"ת (שער א אות יט) כיו"ב בעבירות שבן אדם למקום, ושכן משמע מהא דאיתא במגילה (הנ"ל) דהוי שרי לכל מאן דיצער לי אע"ג דלא מפייס ליה ע"ש עוד כתב בספר התשובה לקמן ח"א (עמוד רכג) שאפשר לדחות את הראיה מיומא (הנ"ל) שהעובדא היה שביזו אותם בפרהסיה, ולת"ח אסור לו למחול עד שיבקש מחילה וכו', אולם עצם דברי הגר"י בלזר שזה לא מועיל משום שעיקר הכפרה היא ההכנעה וההשפלה וכו' מבואר כן מדברי התנחומא וכו' ע"ש ושמחנו לראות שכיוונו לדחיתו זאת, וכמבואר לעיל, ומ"ש מהתנחומא כבר דחו בטוטו"ד באז נדברו ובספר לתשובת השנה (הנ"ל), וכנ"ל. וראיתי עוד בספר התשובה ח"ב (עמודים ריד-רטו) שדייק מתחילה מהחובת הלבבות שמועילה מחילת חבירו אף ללא בקשת המחילה וציין לדבריו הנ"ל וע"ש.

ואשר ע"כ נראה מכל האמור שאף שמי שחטא כלפי חבירו יש לו לפייסו, מ"מ אם חבירו מחל לו, אף שלא פייסו, מועילה מחילתו, אלא שזה דוקא כאשר יודע שמחל לו בלב שלם, אולם קשה לסמוך ע"ז שאומר הריני מוחל וסולח, הן משום שעל הרוב אין פיו ולבו שוים, ויש שלא יודע מה אומר, והן משום שיתכן שהוא מדלג ע"ז מכיון שהוא מקפיד עליו, ובפרט ג"כ שיש אומרים שאף בכה"ג יש לו לפייסו, ויש אומרים שעכ"פ זהו למעלה יותר.

סימן לט

מי שאכל בביתו בליל יום טוב של סוכות בהיתר ושכח לומר "יעלה ויבוא" בברכת המזון האם חוזר לברך לכו"ע, וכן אשה ששכחה לומר "יעלה ויבוא" ביו"ט של סוכות בברכת המזון האם חוזרת לברך לכו"ע, הגם שאכלה בסוכה.

ראיתי להרב המגיה בספר חסד לאלפים (סימן קפח ה"ו אות א) שכתב וז"ל: והרב משה ידבר בהלכות ברכות סימן א' כתב דאין לחזור ביו"ט (אם שכח לומר יעלה ויבוא), משום דהוי פלוגתא דרבוותא וספק ברכות להקל, חוץ מליל ראשון דפסח וליל ראשון דסוכות, ואף דברכת המזון דאורייתא וכו', ולדעתו מי שלא אכל

עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו

(סימן תס"ד) בס"ד ב' באלול התש"מ, בני ברק יצ"ו.

מה פירוש עד שיפייסנו, האם נאמר זהו דין בפיוס, הגם שיודע שחבירו מחל לו, הוא מצד עצמו חייב לפייסו, או דלמא — תכלית הפיוס — זהו המחילה, ואם נודע לו, שמחל לו, אין צריך לפייסו.

במסכת יומא (דף פ"ז ע"א) רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא, (רש"י: הטבח חטא לו) לא אתא לקמיה במעלי יומיה דכפורי, אמר איהו, איזיל אנא לפיוסי ליה, פגע ביה רב הונא, אמר ליה: להיכא קא אזיל מר? אמר ליה לפיוסי לפלניא. אמר: אזיל אבא (רש"י: רביה) למיקטל נפשא, אזל וקם עילוייה, הוה יתיב וקא פלי רישיא, דלי עיניה וחזייה, אמר ליה: אבא את, זיל, לית לי מילתא בהדך. בהדי דקא פלי רישא (רש"י: תבר רישא, משבר עצמות ראש של בהמה) אישתמיט גרמא ומחייה בקועיה (רש"י: בגרגרתו) וקטליה..

מסביר הרש"ש: מדוע נהרג הטבח בגרגרתו, דזהו מדה כנגד מדה. שהוא חטא נגד רב בחמום דברים וגם עתה שקראו אבא בשמיה, וזלזלתו וחטא בקול היוצא מהגרון.

אולם קשה הרי הטבח חטא לרב, אם כן מדוע היה צריך רב ללכת לפייסו, רב היה יכול במקומו למחול לו, אם כן רואים מפה, שלא מספיק מה שרב היה מוחל לו, אלא הטבח צריך גם לפייס את רב, ולכן רב המציא את עצמו לטבח.

אולם קשה הלשון, הרי הטבח חטא לרב, אם כן בכלל לא היה צריך רב לפייסו — אלא הטבח היה צריך לפייס את רב, אולם נוכל להבין זאת, לפי הסבר המהרש"א שלפי דעת הטבח אמר כן, ועל כן נענש הטבח, שהוא חטא נגד רב, והיה לו לפייסיה לרב, אבל רב זלזל בכבודו לילך אצלו לפייסיה, גם שזלזל ברב לקראו בשמו אבא.

אולם ה"תוספות יום הכפורים" מוסיף להקשות איך הטבח העיז פניו לומר לרב, זיל לית לי מילתא בהדך, דמשמע שרב הוא שחטא לטבח, ולכן יראה דהאמת הוא דהטבח חטא לרב, מ"מ בשעת מריבה, גם רב זלזל לטבח, ורב כיון דחזא דלא אתי הטבח בערב יוהכ"פ לשאול ממנו מחילה, אמר ודאי דהטבח סובר כי אני חטאתי לו יותר ממה שהוא חטא לי, ולכן הסכים רב ללכת לטבח לפייסו, ורב הונא אמר: אזיל אבא למיקטל גברא, יען כי האמת הוא דהטבח חטא לרב, אמנם רב חשש על עצמו שמא הוא החוטא, ואזל לפייסו, והטבח א"ל: זיל לית לי מילתא בהדך, דעדיין עומד במרדו, ודעתו המשובש, דרב חטא לו, ולפי שלא פשפש במעשיו לראות אם הוא החוטא נענש ומת. לפי הסבר זה אין ראיה שלא מספיקה מחילה.

אולם יש ראיה מר' זירא, מסכת יומא (דף פ"ז ע"א) ר' זירא כי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוה חליף ותני, (רש"י: עובר ושונה ומשלש פעמים רבות) לקמיה וממציא ליה (רש"י: וממציא לנפשיה, לפני מי שחטא לו, אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו) כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה. קשה מדוע ר' זירא היה צריך להמציא עצמו — הרי יכול היה למחול לו — אלא מכאן מוכח שלא מספיק מחילה, אלא צריך גם פיוס, ולכן היה עובר ושונה ומשלש פעמים רבות, אולי יבקש ממנו מחילה, וימחול לו.

אולם הרב הגאון ר' **יצחק בלאזער מפטרבורג** בספרו "כוכבי אור", בחדא מחתא מחתינהו, וכותב, מה שעשו רב ור' זירא, כי אם מי שחטאו להם לא

לא באו אצלם לפייס אותם ולבקש מהם מחילה, היו הם ממציאים את עצמם ומתקרבים להחוטאים שחטאו כנגדם, למען כי כאשר יהיו קרובים אל מקום החוטא, אולי כאשר החוטא יראה אותם ולא יצטרך לטרוח, אפשר יתן החוטא אל לבו לבקש מהם מחילה, מה גדול ומה נורא דרכי החסידות הזאת, וכו'.

רואים אנו שלא מספיק מה שרב ור' זירא ימחלו — אלא החוטא צריך לבקש סליחה.

אנו צריכים להבין את שורש הדברים, מדוע לא נסתפק במחילה, — מדוע העולב צריך לפייס את העלוב.

ויותר מזה כותב מוהר"ן חביב, מביאו ה„פרי חדש" בסימן תר"ו, כתב מוהר"ן חביב, שמה שנוהגין בזמנינו זה, כי יחטא איש לאיש והקניטו בדברים — נכנס אמצעי ביניהם לתווך השלום, הוי מנהג בטעות, אלא שהעולב ילך מעצמו לפני העלוב, ויאמר לו סרחתי, ודקדק כן מן הירושלמי, אולם הפרי חדש כותב, ואין נ"ל כן, דכיון דסוף סוף הולך לפייסו, אם העלוב מתפייס מה בכך אם עבר זה בתוכם, וגם בספר „יפה מראה" כתב שאין דבריו מוכרחים וכן עיקר, וכן מביא ה„כף החיים" בסימן תר"ו את „הים של שלמה" פ"ח בבא־קמא סימן מ"ט, צריך אדם להמציא עצמו אצל אותו שחטא לו, כדי שיבקש ממנו מחילה.

ההסבר לזה אנו מוצאים בראי"ש בסוף פרק „יום הכפורים", וז"ל: וישים אדם אל לבו ערב יום הכפורים לפייס כל אדם שנוטר לו איבה, כדאמרינן במסכת יומא (דף פ"ז:) גבי רב דהוה ליה לרבי חנינא מילתא בהדיה, אזל גביה תריסר מעלי יומא דכפורי, ולא איפייס, ואמרינן נמי התם, רב הוה ליה מילתא בהדיה ההוא טבחא, נטר ליה תריסר ירחי דשתא, ולא אתא, כי מטא מעלי יומא דכפורי, אמר איזיל אנא ואפיק ליה מדעתיה, כדי שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פמ"ו ע"ש) „מה מלאכי השרת שימת שלום ביניהם אף ישראל ביום הכפורים כן.

אם כן ר' זירא ורב באו לעשות שלום, ומנין שהפעל לפייס — פירושו להשלים, מצאתי במסכת חולין בפרוש ברש"י (דף צ"ה ע"א) ההוא טבחא דא"ל לחבריה אי הוות פייסת מינאי, מי לא ספיי לך משור של פטם דעבדי אתמול וכו'. (**רש"י** אי הוות פייסת מינאי, אם היית שלם עמי, שונאים היו זה לזה) א"כ רואים אנו פייסת, פירושו שלום, גם רב הלך להוציא את האיבה מהטבח נגדו, ולפי גירסת הרא"ש זהו דאפיק ליה מדעתיה.

א"כ לא מספיקה מחילה מצד אחד, אלא גם הצד השני צריך לפייס, וכך משלימים שני הצדדים. רק קשה לי על הרב „**מראה הגדול**" מביאו הליקוטי יצחק (בדף מ"ג ע"א) וז"ל. הובא בשדי חמד (מערכת יום הכפורים) בשם הרב „**מראה הגדול**" ח"א בדרוש ו לתשובה, בד"ה ואשר וכר. במה ששגינו בסוף יומא (דף פ"ה ע"ב) עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו, ונראה דהא דבעינן ריצוי חבירו, היינו בשאר שנים, אבל בשנת השמיטה, כיוון שמקיים מצוות השמיטה כתקונה, ומשמט חובות חבירו, גם ה' לא ימנע טוב ומכפר לו גם העבירות שבין אדם לחבירו בלא ריצוי מרה כנגד מרה, עיי"ש.

ומוסיף ה„שדי־חמד" ואם כי לא מצאתי סתירה מפורשת שם לזה, מכל מקום אין דעתי העניה מסכמת לחלק בזה, אלא נראה דבכל זמן הוא הדין דאין יום הכפורים מכפר בלא ריצוי חבירו בעבירות שבין אדם לחבירו עכ"ל.

(המשך יבוא אי"ה)

הרב **פינחס צבי הרמן** בני ברק

לא תאמר הארץ שבאותו מקום אין עפר גופך משלי ואיני מקבל אותך[41]. בשעת פטירתו של אדם הוא מכניס לבניו ובני בניו ואומר להם בבקשה מכם בואו והצילוני מדין המות[42]. ואין אדם נפטר מן העולם עד שיעבור עליו מאותה האש ששקעה בארץ[43]. בשביל כך היה בוכה ר״י בשעת פטירתו[44]. המפזר מעותיו בחמתו אינו נפטר מן העולם עד שיצטרך לבריות[45]. מעשה באחד שהיה עינו צרה במשנתו של חבירו ונתקצרו חייו ונפטר והלך לו[46]. כל המכבד את חבירו לשום ממון סוף שנפטר ממנו בקלון וכל הבוזה את חבירו לשום מצוה סוף שנפטר ממנו בכבוד[47]. מעשה בשב״א שהיו אורחין באים אצלו, בשעת פטירתן היה מלקה אותם[48]. הנפטר מרבו בין שהוא גדול מרבו ובין שרבו גדול ממנו אומר לו הריני פטור[49]. מי גדול הפוטר או הנפטר? הוי אומר הפוטר גדול מן הנפטר, גדול היה יעקב אבינו מן המלאך המלאך אומר לו שלחני כי עלה השחר הרי יעקב פוטר למלאך[50]. גדולה צדקה שהיא מלווה לעושיה בשעת פטירתו שנאמר והלך לפניך צדקך פסוק זה לא נאמר אלא על פטירתו של משה[51]. היה אברהם מדבר עם הקב״ה באו מלאכי השרת לדבר עמו א״ל נפטר מן השכינה תחלה[52]. בשעה שהתינוקות מתפטרים מבית רבן בת קול אומרת להם לך אכול בשמחה לחמך[53]. בשעת פטירתו של אדם הוא יום הדין הגדול שהנשמה מתפרדת מן הגוף ולא נפטר אדם מן העולם עד שרואה את השכינה[54]. אינון חסידין קדישין כד הוו מפטרי מהאי עלמא הוו אעלין לון בארונא בגין דלא אתחזי למיעל בארונא אלא מאן דנטיר להאי ברית[55]. ע״ע ע׳ מיתה.

פטפוט. ע׳ דבור.

פיוס (רצוי). מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו? ר׳ אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי, ואני יכול לפייסו בדברים אף ע״פ כן הייתי בוכה ועכשיו שמוליכין אותי לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה ואיני יכול לפייסו בדברים[2]. מכאן לחושד את חבירו בדבר שאין בו שצריך לפייסו[3]. המתן לי עד שאפייסך בדברים[4]. אתה פייסת למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יקבל פיוסך[5]. רבא בריה דריב״ח הוה ליה מילתא לר״י כי מטא מעלי יומי דכיפורי אמר איזיל ואפייסיה[6]. ומעוף השמים יחכמנו, זה תרנגול שמפייס ואח״כ בועל[7]. הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא[8]. בלילא צעריה אמר מיסרן ומפייס[9]. דמפייסו ליה ומפייס[10]. עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו[11]. מדת בשר ודם מקניט את חבירו ספק מתפייס הימנו ספק אין מתפייס ואם תאמר מתפייס הימנו ספק מתפייס בדברים ספק אין מתפייס אבל הקב״ה אדם עובר עבירה בסתר מתפייס ממנו בדברים[12]. רב הוי ליה מילתא בהדי ההוא טבחא לא אתא לקמיה במעלי יומא דכיפורי אמר איהו איזיל אנא לפיוסיה[13]. כל המבקש מטו מחברו אל יבקש ממנו יותר מג׳ פעמים; בעי למעבד רשותא ולא איפייס[14]. ההן דחטא על חבריה, מייתי בני נש ומפייס ליה קומיהון, יעשה שורה של אנשים ויאמר חטאתי, מית צריך מפייסתיה על קיבריה[15]. אף מפייס אדם את עצמו

41 פרקי דר״א יא 42 שם לד 43 שם נג 44 תדבא״ר כד 45 אבות דר״נ ג 46 שם טז
47 שם כט 48 כלה רבתי ט 49 דא״ר ד 50 שו״ט תהלים צא 51 שם משלי יד
52 ילקוט לך פב 53 שם קהלת תתקפט 54 זוהר בראשית צח 55 שם שמות ריד

פיוס. 1 ברכות ז: 2 שם כח: 3 שם לא: 4 שם לב: 5 ירוש׳ פאה ה ד
6 עירובין נד. 7 שם ק: 8 פסחים טז: 9 שם קו. 10 יומא כג. 11 שם פה:
12 שם פו: 13 שם פז. 14 שם שם: 15 ירוש׳ יומא ח ז

בליטרא[16]. הגיע זמן ולא פרעו בא לפייס את המלך וא״ל עלבוני מחול לך ופייס את חבירך[17]. ומפייסינן ליה עד דאתי וקרי[18]. דבני מאתיה כל אימת דבעי מפייס להו[19]. כמה ידע האי מרבנן לרצויי למאריה[20]. לסוף אזל פייסיה לבעל דיניה[21]. ריב״ט היה משתטח על קברו של אותו הרוג והיה קולו נשמע, ודילמא פיוסי פייסיה?[22]. נתינים ניקרינהו ונפייסינהו? מיפייס ולא פייסינהו[23]. מפני מה אי אתם יודעין לפייס כבן אידי חבריכו?[24]. א״ל זילו פייסינהו לא אשגחו א״ל אי לא מפייסיתו להו מחינא לכו בסילוא[25]. א״ל אילו היו י׳ בני אדם שיפייסוך באותה שעה מי נדרת?[26]. משום דר״ט עשיר גדול הוה והוה ליה לפייסו בדמים[27]. ומאן אתא עלך דאיפייסת?[28]. אי לא פייסנא לה עד ל׳ יומין ליהוי גיטא אזל פייסה ולא איפייסא[29]. והא כמה שנין דלא קא נייח דמיה (של זכריה) א״ל (גבוזראדן) אנא מפייסינא ליה[30]. אע״פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי?[31]. כל הנותן פרוטה לעני מתברך בו׳ ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי״א ברכות[32]. שכן מצינו בדוד שיצא אחר מטתו של אבנר א״ל לא היה הדבר אלא לפייס את העם ונתפייסו[33]. ובשעת מיתה כולם נתפייסו[34]. כדי להפיס דעתו[35]. על שם יוסף שסר ומפיס את כל העולם כולו[36]. אל תרצה את חברך בשעת כעסו[37]. זילו פייסוהו לרשב״ג[38]. שמואל א״ל לשמעיה פייסיה למבוריה פייסיה ואיקפד[39]. ההוא טבחא דא״ל לחבריה אי הוות פיסת מינאי מי לא ספיי לך משור של פטם?[40]. ומפני מה האיש מקבל פיוס ואין אשה מקבלת פיוס?[41]. עבדו רבנן פייסא[42]. דביתהו דריש גלותא דאיקוט אזל רנב״י לפיוסה[43]. הגשה לפיוס[44]. ארי כעס על הבהמה ועל החיה אמרין מאן אזיל ומפייס יתיה? כל חד וחד יפייס על נפשיה[45]. כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה כך הקב״ה אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה[46]. כל מי שהוא מקבל לשון הרע אעפ״י שאתה הולך ומפייסו והוא מתפייס עדיין הוא בוער מבפנים[47]. אמר משה רבון העולם הריני מפוייס שמחלת לישראל אלא הודיע לעיני כל האומות[48]. גבר דהות ליה כלה בישא והות צמידה אמרה לישן ביש והוה מפייס יתה תרין זמנין ביומא[49]. כל הדברים האלו פייס משה לקרח ואין את מוצא שהשיבו דבר[50]. לשעבר היה מרצה לאחרים משה כועס ואת אומר ושב אל המחנה קרי ביה ושוב, ועכשיו לא לרצות ולא לירצות[51]. מאן דכעיס סופו מתרצה[52]. מוטב לילך במדה שיש בה פיוס ממדה שאין בה פיוס[53]. להודיע חכמתו של שלמה היאך היה עומד ומפייס לכל אותם האלפים והרבבות והיו נשמעין לו[54]. כשם שקרבנות מרצים כך יסורים מרצים ועוד שהיסורים מרצים יותר מהקרבנות[55]. מרובה גזילת המתים מגזילת החיים שהגוזל את החי הוא יכול לפייסו ולהחזיר לו את הגזילה הגוזל את המת אינו יכול לפייסו[56]. לעתיד לבא מושיב הקב״ה למלך המשיח בימינו ואברהם לשמאלו ופני אברהם מתכרכמות ואומר בן בני יושב לימין ואני משמאל? והקב״ה מפייסו[57]. לא יאות לבעל למיתי לגבי אתתיה אי לא הוה במלי פיוסין לפייסא לה[58]. צריך בר נש לפייסא לאתתיה בשבת בתוספת מלין דפיוסא[59]. ע״ע ע׳ כפרה.

16 שם ביצה ג ו 17 ר״ה יז: 18 תענית כד. 19 מגילה יב. 20 שם כה. 21 מו״ק טז. 22 חגיגה טז: 23 יבמות עט. 24 שם צו : 25 כתובות צא. 26 נדרים כא : 27 שם סב. 28 סוטה לה : 29 גיטין ל. 30 שם נז : 31 ב״ק צב. 32 ב״ב ט : 33 סנהדרין כ. 34 שם לט. 35 שבועות מה. 36 ע״ז מג. 37 אבות ד 38 הוריות יג : 39 חולין צד. 40 שם צה. 41 נדה לא : 42 שם לז. 43 שם סז : 44 ב״ר מט יג 45 שם עח י 46 שם צג יג 47 שם צח ג 48 שמ״ר נא ג 49 ויק״ר כו ב 50 במדב״ר יח ח 51 איכ״ר א כג 52 שם שם 53 קה״ר ז ה 54 מכלתא בשלח יד 55 ספרי ואתחנן לב 56 שמחות ט 57 ילקוט שמואל־ב קסב 58 זוהר במדבר רכה 59 תקוני זוהר סו

מכון תורת האדם לאדם
מאור חיים 4/69, צפת
טל. 06-6924610 מ. 13440

תשובה בין אדם לחבירו
פיוס ומחילה

ספר

אור אברהם

על

הלכות תשובה

הערות והארות לפי סדר הרמב"ם

ועל

סדר התפלות

ביאורים וחידושים בעניני ר"ה יוה"כ וסוכות

קונטרס אהבת איתן

דרושים במאמרי ומדרשי חז"ל

בעזרת השם יתברך

מאתי

אברהם איתיאל בן אמו"ר הרב משה שליט"א גורביץ

חמשת אלפים תשמ"ג לבריאת העולם
עיה"ק ירושלים תובב"א

ט אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו.

דאינו בכלל מצות התשובה המחייבת וידוי, אלא דבזה שפיר סגי רק בגילוי מילתא דאמנם חזר בו מעתה, והרי הוא מתנהג כדת ומצות התורה, ובזה לבד הוא דהוכשר לעדות מכאן ולהבא.

וכן נראה לומר לפי״ז בההיא מדרש תנחומא שהבאנו לעיל, דמבואר התם דלא נאמר דין תשובה לגבי בני נח, הרי כמו״כ יהיה ביאורו בזה, דהיינו דלא נאמר לגביהן האי ענין דכפרה על העבר שיש בכח התשובה ווידוי, והא דמהני בהם תשובה מכאן ולהבא, וכדחזינן מההיא מעשה דנינוה, היינו משום דלגבי מכאן ולהבא אין זה בכלל דין התשובה, אלא רק מצד הסברא במה ששינו דרכם ומעשיהם לטובה, וכדכתיב שם בקרא (יונה ב׳) וירא אלקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וגו׳, ואשר דבר זה דחייבין ללכת בדרך הטובה בדברים שנצטוו בו, אין יסודו במצות התשובה, אלא דנתחייבו בזה מצד חיובם בז׳ מצות שנצטוו בהם בני נח, ואף דגם זה נקרא תשובה בכל מקום, אמנם אין זה מכח מצות ודין התשובה וכמש״נ.

אלא דשוב ראיתי בספר כד הקמח לרבינו בחיי ז״ל באות וידוי, שכתב שם בין דבריו וז״ל, וענין הוידוי הוא שיתודה ויאמר להקב״ה חטאתי לפניך, ודרז״ל כיון שחטא אדם והתוודה ואמר חטאתי, שוב אין מלאך רשאי ליגע בו, שנאמר (במדבר ר״ב) ויאמר בלעם אל מלאך ה׳ חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך וכו׳, ואין צריך לומר בישראל, שאפילו באומות העולם הוידוי מכפר, והוא מה שמצינו אדני בזק מלך גדול ממלכי כנען וכו׳, כיון שהתודה והזכיר את השם, נתכפר לו וכו׳, ויאמר אדני בזק וגו׳, כאשר עשיתי כן שלם לי אלקים, ויביאוהו ירושלים וימת שם, מה ענין שהזכיר מיתתו בירושלים, אלא ללמדך שכיון שהתודה והזכיר את השם יתברך בוידויו, היתה מיתתו כפרה אחר שקבל דינו במדה כנגד מדה עכ״ל יעו״ש. הרי דנראה מבואר מדבריו דשפיר מועיל התשובה לכפר אף על בני נח, והיינו בדוגמא דמכפר על ישראל, דהרי דימה זה לזה בדבריו, ועדיין יל״ע בזה, ואכ״מ להאריך יותר, ויעויין מש״כ בזה עוד לקמן בהערה כ״ח.

הלכה ט

טו) **אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו.** יש לעיין בענין זה דחטא שבין אדם לחבירו, מי נימא דביסודו הרי הוא ככל העבירות כולן, והיינו

אע״פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו. אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו. לא רצה חבירו למחול לו מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נתרצה להן מביא לו שניה ושלישית לא רצה מניחו והולך לו וזה שלא מחל הוא החוטא. ואם היה רבו הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו:

י אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל בלב שלם ובנפש חפיצה. ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון אבל העובדי כוכבים ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח. וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבעונים לא מבני ישראל המה:

יא החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש מחילה מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ויאמר בפניהם חטאתי לה׳ אלהי ישראל ולפלוני זה שכך וכך עשיתי לו. ואם היה חייב לו ממון יחזירו ליורשים. לא היה יודע לו יורשין יניחנו בבית דין ויתודה:

דכמו שציותה התורה על מאכלות אסורות וכדומה, הרי כמו״כ הזהירה שלא לגזול וכדומה, וממילא הר״ז בעצם ככל האיסורים שבין האדם למקום, ורק דנאמר בזה התנאי למחילת החטא הזה, דצריך לרצות את חבירו ולבקש מחילתו טרם שיתכפר לו החטא, או דנימא דנתחדש בזה סוג חטא חדש, והיינו דכמו שיש חטא כלפי הקב״ה, הרי כמו״כ שייך שיחטא האדם לאדם, וממילא הא דצריך לבקש מחילתו וסליחתו ע״ז, הר״ז בדוגמא למה שצריך לבקש סליחה ומחילה מהקב״ה כשחטא לו, וא״כ ה״ה כאן כשחטא לחבירו הרי צריך לבקש ממנו המחילה. ורק דאי נימא כצד הזה השני, הרי ודאי דצריך לעיין ולדעת מהו המקור לחידוש דבר זה, והיינו דנתחדש ענין חטא לאדם בדוגמא לחוטא להקב״ה ולזה עוררני ידידי הר״ר חיים צוובנר נ״י.

עוד יש לעיין בזה ממש״כ הרמב״ם בפ״ה מהל׳ חובל ומזיק ה״ט וז״ל, אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, שהמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חבל בחבירו, אע״פ שנתן לו חמשת הדברים אין מתכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו עכ״ל. ויעו״ש בלח״מ שכבר הקשה בזה, דהרי דברי הרמב״ם שם הם סותרין למש״כ

כאן, דהגוזל את חבירו אינו מתכפר לו אלא אם ירצה את הנגזל ויפסייסנו, אע״פ שהשיב לו את הגזילה, הרי דאינו מספיק בהחזרת הממון בלבד, אלא דצריך גם לפייסו ולבקש ממנו מחילה, ויעו״ש מה שרצה לחלק בזה בכמה אנפי. וכמו״כ קשה ממש״כ שם, דהחובל לחבירו אין מתכפר לו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו, דלפי פשוטו הרי ודאי משמע, דאם לא מחל לו הרי לעולם לא יתכפר לו, וכאן כתב דשפיר סגי אם יבקש ממנו ג׳ פעמים ובג׳ בני אדם, ומשמע דתו לא צריך, ודוקא לגבי מי שחטא לרבו הוא דכתב דאין לו שיעור עד שימחול לו, וצריך ביאור בכל זה.

וכן נראה לדייק בלשון הרמב״ם כאן, והיינו במש״כ בהמשך דבריו, אע״פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, והרי כבר כתב כן בתחלת דבריו כאן, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, וא״כ לשם מה חוזר וכופל דבר זה שוב, ואיזה רבותא הוא דקמ״ל דאע״פ ששלם הרי בכל זאת צריך לרצותו, והר״ז ממש מה שכבר כתב כאן.

ויעויין בספר תוספות יום הכפורים שכמו״כ העיר על מש״כ הרמב״ם כאן בפ״א ה״א וז״ל, וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אע״פ ששילם לו מה שהוא חייב לו, אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם עכ״ל, והרי צ״ע דמאי קמ״ל הרמב״ם בזה דצריך להתודות אף על חטא שבין אדם לחבירו, וכי גרע משאר העבירות שבתורה שצריך להתודות עליהם. וראיתי מי שרצה להוכיח מכח קושיא זו, דע״כ כוונת הרמב״ם הוא לומר, דיש כאן חיוב וידוי לחבירו ממש, וכמוש״כ הב״ח באו״ח סי׳ תר״ו, דיש חיוב וידוי ופירוט החטא לחבירו יעו״ש. ולפי״ז רצה הנ״ל לומר, דהיינו כוונת הכס״מ במש״כ על הרמב״ם הזה וז״ל, וכן החובל כו׳, משנה בב״ק סוף החובל (דף צב.) אע״פ שנותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה, ומ״מ מאי דמפיק לה רבינו מכל חטאות האדם, צ״ע היכא מייתי לה עכ״ל. והרי דברי הכס״מ בזה צריכין ביאור, דהא ההיא משנה בב״ק הרי איירי בבקשת מחילה, שדבר זה הוא מה שחייב לעשות לחבירו, וא״כ מה זה נוגע לדין הוידוי דאיירי בה הרמב״ם התם. אלא ע״כ דס״ל לכס״מ דכוונת הרמב״ם הוא, דיש כמו״כ ענין וידוי לחבירו, וזהו כוונתו במש״כ שם דאינו מתכפר לו עד שיתודה, דהיינו חובת וידוי לחבירו.

אלא דנראה דוחק לבאר כן בכוונת הרמב״ם, דהרי שם בריש ההלכה הביא הרמב״ם כל חובת הוידוי וז״ל, כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן וכו׳, חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנא׳ וכו׳, בעלי חטאות וכו׳ וכן החובל בחבירו וכו׳. הרי מבואר בדבריו דאיירי כאן בוידוי שחייב אדם לעשות להקב״ה, א״כ איך נאמר דכאן לענין חובל בחבירו, הרי נשתנה הכוונה בזה והיינו דהחיוב הוא להתודות לחבירו, והרי הכל נכתב כאן בהמשך אחד, ולא רמז לנו הרמב״ם בזה כלל דכאן הוי החיוב וידוי לחבירו, וזה נראה פשוט.

וכשנדייק בלשון הרמב״ם כאן נראה עוד חילוק בין מש״כ כאן למש״כ בהל׳ חובל

ומזיק, דבכל ההלכה דכאן לא הזכיר כלל דבחטא לחבירו אינו נמחל לו לעולם עד שימחול לו חבירו, אלא רק דאינו נמחל לו עד שיבקש מחבירו שימחול לו, וכן שחייב להחזיר לו הממון ולרצותו ולפגוע בו עד שימחול לו, וכן להביא בני אדם שיבקשו עבורו וכדומה, וגם בזה נתן שיעור, דהיינו ג' בני אדם ובג' פעמים, ויותר מזה אינו צריך, ולפי פשוטו הרי ודאי משמע, דלאחר שעשה כל מה שחייב לעשות בזה, הרי שפיר נמחל לו, ואף אם למעשה חבירו לא מחל לו. משא"כ בהל' חובל ומזיק כתב מפורש בלשונו, דאינו מתכפר לו ולא נמחל לו לעולם עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו, הרי דמשמע דאם לא מחל לו, הרי אין בזה מחילה וכפרת עון לעולם, והדבר צריך ביאור.

ואשר ממילא נראה לומר בכל זה, דבאמת ב' דברים הוא דאיכא בחטא שבין אדם לחבירו, הא' כפשוטו דודאי דיש בזה חטא להקב"ה, דהרי אינו שונה האזהרה על גזילה להאזהרה על מאכלות אסורות, ובשניהם כשחטא בהם הרי עבר על אזהרתו של הקב"ה, וצריך הוא בזה לתשובה ווידוי. וכמו"כ נאמר דיש בחטא שבין אדם לחבירו, גם מעשה חטא ועבירה להאדם עצמו, וכמו שהוא צריך מחילה וסליחה כשחטא להקב"ה, הרי כעין זה נמי הוא צריך למחילתו של חבירו במה שחטא אליו. אלא דנראה להוסיף בזה הביאור, דהא דצריך לבקש מחילתו של חבירו כשחטא לו, אין זה רק מחלק זה שיש כאן דהיינו במה שחטא לחבירו, אלא דאף מצד החטא שיש כאן כלפי הקב"ה, הרי כמו"כ נאמר כתנאי בכפרת החטא וסליחתו, דאין החטא נמחל לו מהקב"ה עד שירצה את חבירו ויבקש מחילתו, ורק אז הוא דשייך לשוב לפני הקב"ה ולבקש כפרתו בזה.

ולפי"ז הרי נראה לומר, דכל מה שהזכיר הרמב"ם כאן בהל' תשובה, הן בפ"א והן כאן בפ"ב, הרי בכולם איירי בחטאים שבין האדם למקום, ובענין התשובה עליהם וכפרתם, וממילא אף במקום שהזכיר החטא שבין אדם לחבירו, הרי מ"מ כוונתו כאן הוא בחלק זה דהחטא שיש בזה עבירה להקב"ה, ובדרכי התשובה והסליחה על חטא זה מהקב"ה, אבל אין ענינו כאן לדבר בענין הסליחה וכפרה שיש בחטא זה, והיינו במה שנתחדש שהוא נחשב כחוטא לחבירו עצמו, דבדבר זה הרי הוא איירי בהל' חובל ומזיק. ובביאור הדבר נראה, דמש"כ דגם בחלק זה דהחטא במה שהוא כמו"כ נחשב ככל חטא שבין אדם למקום, הרי בכל זאת נאמר כתנאי בזה דצריך שירצה את חבירו, ורק בכה"ג הוא דתתקבל תשובתו כלפי הקב"ה, הרי י"ל דדבר זה הוא מדרכי התשובה, דהא חלק מענין התשובה הוא החרטה על העבר וכמוש"כ הרמב"ם לעיל בה"ב כאן, וא"כ י"ל דאם אינו מוכן לפייס ולרצות את חבירו במה שחטא לו, הרי ממילא חסר כאן בעיקר זה דחרטה ונחמה על מה שעשה, ועצם ההשתדלות אצל חבירו שימחול לו, הרי זה סימן וראיה דאכן הוא מתחרט על מה שעשה, וממילא הוא דשייך דתתקבל תשובתו כלפי הקב"ה. ובחובת השתדלות זו אצל חבירו, הרי ילפינן לה מקרא דיש בזה דרך מסויימת ושיעור מסויים, וכדאיתא ביומא דף פז. יעו"ש, והיינו בג' פעמים ובג' בני אדם, וכל שטרח לעשות כן, הרי ודאי

ראיה דהוא עכ"פ מתחרט ומתנחם במה שחטא לחבירו, ואז הוא דשפיר מועיל תשובתו ווידויו לגבי הקב"ה.

וממילא נראה לפי"ז, דאם הוא עשה ככל מה שהוא חייב לעשות בזה כלפי חבירו, ואף אם למעשה לא ירצה חבירו למחול ולסלוח לו, הרי בכל זאת שפיר תועיל תשובתו ווידויו לגבי הקב"ה, ושפיר יתכפר לו החטא שיש כאן בין האדם למקום. וכן נראה מבואר ממש"כ הרמב"ם כאן בהי"א וז"ל, החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש מחילה, מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ויאמר בפניהם חטאתי לה' אלקי ישראל ולפלוני זה שכך וכך עשיתי לו, ואם היה חייב לו ממון יחזירו ליורשים, לא היה יודע לו יורשין יניחנו בבית דין ויתודה עכ"ל. והשתא אי נימא דכל שחבירו לא מחל לו, הרי אין בתשובתו ווידויו שום תועלת, א"כ לשם מה יש לו לעמוד על קברו ולהתוודות, והרי בין כך אין בכחו של המת למחול לו מעתה, וכל שלא מחלו מחיים מה יועיל לו הוידוי לאחר מיתת חבירו, ומה ענין בכלל יש כאן בהליכה לקברו והבאת עשרה בני אדם לשם. ואי משום דנימא דיש כאן ספק לומר, דאולי חבירו כבר מחל לו מחיים קודם שמת, א"כ שפיר יש לו להתוודות בביתו מספק על החטא שחטא כלפי הקב"ה במה שפגע בחבירו, אבל לשם מה צריך ללכת לקברו, וצריך ביאור בזה.

אלא ע"כ נראה כמוש"כ, דכל עיקר דין זה דאיירי בה הרמב"ם כאן, היינו בחטא שבין אדם לחבירו במה שיש בזה חטא ועבירה להקב"ה, וכל ענין הפיוס ובקשת מחילה מחבירו, הר"ז רק כדי שיהא נחשב כחרטה ונחמה במה שחטא בזה לגבי הקב"ה וכמש"נ, ומשו"ה הרי אפילו אם מת חבירו ולא מחל לו בזה, הרי בכל זאת החוטא חייב לעשות כל מעשה השתדלות להראות חרטתו במה שחטא לחבירו, והיינו לעשות מה שהיה עושה אילו חבירו היה קיים, וממילא הוא דחייב ללכת לקברו עם עוד ט' בני אדם ולבקש מחילתו, וכל שעושה כן הרי שפיר י"ל דיש כאן חרטה על מה שעשה לו, ושפיר יועיל התשובה והוידוי במה שחטא להקב"ה בזה. וה"ט שזה מועיל בכה"ג, משום דאפילו אם היה חבירו בחיים ולא רצה למחול לו, הרי כל שעשה בזה כפי שחייב בבקשת מחילתו, הרי שפיר נתכפר לו בתשובתו ווידויו לגבי החטא להקב"ה וכמש"נ.

ודבר זה נראה מבואר ממש"כ הקרית ספר כאן וז"ל, החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שישאל ממנו מחילה, מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ויאמר לפניהם, חטאתי לאלקי ישראל ולפלוני זה שחטאתי לו בכך, כדי שיכנע לבו ויהא הליכתו לקברו חלף ביתו בחייו, ובעשרה כנגד ג' שורות והוא עכ"ל. וכן יעו"ש מש"כ בביאור הדין שאם מת ואין לו יורשים וכגון גר, שצריך להניח הגזילה בב"ד, ואעפ"י דאין בכה"ג שום קיום מצות השבת הגזילה או הנזק, וא"כ מה תועלת ומעלה יש אם יניחנו בב"ד, וע"ז כתב הקרית ספר וז"ל, כדי שלא יהא הגזל בידו ויוכל להתוודות עכ"ל. ונראה דכוונתו לומר דהא ודאי דאין בזה קיום השבה, אמנם עד כמה שנוגע לתשובה ווידוי לגבי הקב"ה שחטא אליו, הרי כל שאינו מוציא את הגזילה מתחת ידו עכ"פ, וגם אם אינו עושה אותה השתדלות

של בקשת מחילה מחבירו שמת, כפי שהיה עושה בעודנו בחיים, הרי יש להסתפק אם יש כאן באמת חרטה על חטא זה, או כמו שכתב הקרית ספר הטעם בזה, דע"י בקשת המחילה וכדומה, הר"ז גורם שיכנע לבו לעשות תשובה, והיינו נמי כעין מש"כ, דהבקשת מחילה מחבירו או ההליכה על קברו לבקש מחילתו, הרי עיקר ענינו בזה כהכשר לעשיית תשובה גמורה להקב"ה במה שחטא אליו.

והנה כתבנו דכמו"כ נתחדש בזה, שיש כאן חטא לגבי האדם עצמו, ומזה לא אירי הרמב"ם כלל כאן בהל' תשובה אלא בהל' חובל ומזיק וכמו שיתבאר בס"ד, אמנם נראה לבאר בזה, דחלוק הוא החטא לגבי חבירו עצמו, והיינו דבזה לא נאמרו שום הלכות כפרה, אלא דכל עיקרו תלוי אך ורק במחילת חבירו למעשה, וכל שלא מחל לו מאיזה טעם שיהיה, הרי ממילא נמצא דאין לו שום כפרה בזה. ומאידך גיסא הרי בחלק זה שהוא חטא לגבי חבירו, הרי אם שפיר מחל לו חבירו, ואפילו אם למעשה לא ביקש החוטא שימחול לו ולא עשה בזה שום השתדלות, הרי בכל זאת שפיר נתכפר לו במה שחבירו מחל לו, ואף אם זה היה בלי ידיעת החוטא, משא"כ במה שיש כאן חטא לגבי הקב"ה, הרי כבר כתבנו דעצם ההשתדלות בבקשת המחילה, הר"ז תנאי כדי שתתקבל התשובה לגבי הקב"ה, ואשר ממילא נמצא בזה נפק"מ, והיינו באופן שהחוטא לא ביקש מחילה כלל, ורק דבכל זאת מחל לו חבירו ע"ז בין כך, הרי לגבי החטא שיש בזה לחבירו שפיר נמחל ונתכפר, אמנם לגבי החטא שיש כאן להקב"ה, הרי בזה לא יתכפר לו עד שירצה את חבירו.

ונראה דזהו הביאור במש"כ הרמב"ם בהל' חובל ומזיק לחלק בין היזק ממון להיזק הגוף, דבהיזק ממון שפיר סגי במה שמחזיר לו הממון, משא"כ בהיזק הגוף אינו מועיל שום דבר עד שיבקש מן הנחבל מחילה וימחול לו וכנ"ל. ולפי פשוטו הרי הביאור בזה, משום דבממון הרי י"ל דכל עיקר הקפדתו של חבירו הוא בהפסד שנגרם לו, וממילא כל שמשלים את ההיזק בתשלומין, הרי ממילא הוא די"ל דמסתמא כבר מחל לו, משא"כ בהיזק הגוף, הרי בזה אין לומר דבקבלת התשלומין כבר מחל לו, דהרי אמרינן דעל צערא דגופא לא מחיל איניש, וממילא הוא דיש לו לטרוח ולבקש מחילה, ולברר דאמנם מחל לו אף בזה. והנראה דהמקור לזה הוא מהמשנה בב"ק דף צב. דאיתא התם לענין החובל בחבירו, אע"פ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר, ועתה השב אשת וגו' ומנין וכו', האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב, ע"מ לפטור חייב, קרע את כסותי שבר את כדי חייב, ע"מ לפטור פטור ע"כ. והחילוק בזה כבר ביאר הרמב"ם בהל' חובל ומזיק הנ"ל בהי"א וז"ל, ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו, שהאומר לחבירו סמא את עיני וכו' ע"מ שאתה פטור הר"ז חייב וכו', שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך, אבל האומר לחבירו קרע את כסותי וכו' ע"מ שאתה פטור הר"ז פטור וכו' יעו"ש, והרי מבואר ברמב"ם להדיא דדבר זה הוא המשך ממש"כ לעיל מיניה, דהרי כתב ועוד יש הפרש וכו', וכן נראה מבואר גם ממתני' הנ"ל, והיינו דהא דמועיל החזרת ממון

כשהזיקו רק בממונו, היינו משום דשפיר י"ל דמחל לו, משא"כ בחובל בגופו, הרי אפילו אם שילם לו עבור ההיזק וכל החמשה דברים, אמנם הרי הדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך וכלשון הרמב"ם הנ"ל, ומשום כך הוא די"ל דמסתמא לא מחל לו, ושוב אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה.

וכמו"כ נראה דההיא מתני' הוא המקור להאי דינא דנתחדש כאן, והיינו דיש חטא ועבירה לגבי האדם עצמו, ואשר ממילא הרי המחילה וכפרת חטא זה, כולו תלוי אך ורק במחילת חבירו וכמש"נ, ודבר זה יליף לה מקרא במתני', וכן הוא מבואר יותר בברייתא בגמ' שם דקאמר, ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וכו' יעו"ש. הרי דנתבאר דלגבי החטא לחבירו אין בזה שום כפרה בשום דבר מדרכי הכפרות, אלא אך ורק במחילת חבירו בלבד, וממילא מבואר דאם חבירו לא מחל לו, הרי אין בזה שום כפרה לעולם, דהא בזה הרי חבירו הוא כבעלים ע"ז, ורק הוא לבדו יכול להביא הכפרה לחוטא.

ולפי"ז נראה ליישב כל הדיוקים בלשונות הרמב"ם, וכן מה שהקשה הלח"מ בסתירת דברי הרמב"ם, דכאן כתב דאפילו בגולן אינו נמחל לו עד שירצהו ויבקש ממנו מחילה, ואעפ"י דשילם לו מה שחייב לו, והתם כתב דבהיזק דממון שפיר סגי בהחזרת הממון בלבד וכנ"ל. והנראה בזה לפי מה שנתבאר, דהתם בחובל ומזיק הרי איירי בחטא זה שיש בין אדם לחבירו עצמו, ואשר בזה כל עיקר הכפרה תלוי ממילא בידי חבירו בלבד, וכן ביארנו דלגבי זה אין בעצם חובת בקשת המחילה, אלא דהעיקר הוא שחבירו ימחול לו, וממילא בהיזק של ממון בלבד, מכיון די"ל דכל ששילם לו הממון שהזיקו, הרי מסתמא חבירו מחל לו, א"כ שוב אין בזה שום חובה של בקשת מחילה וכמש"נ. משא"כ כאן בהל' תשובה, הרי איירי הרמב"ם בחטא שהוא להקב"ה, וגם בגזל וכדומה, הרי יש בזה עבירה כלפי הקב"ה, ואשר לגבי חטא זה הרי הוא צריך בזה לתשובה ווידוי כמו בכל עבירה שבתורה, וזה כולל הכנעת לבו וחרטה על מה שעשה, ומשום כך הוא דצריך לבקש מחילה מחבירו בזה, כתנאי והכשר לתשובה ווידוי להקב"ה שחטא אליו, וההכנעה וחרטה הזאת היא רק בזה שהולך ומבקש מחבירו שימחול לו, ואף אם ידע שלמעשה חבירו מחל לו בזה, הרי נראה דבכל זאת חייב הוא ללכת ולבקש ממנו מחילה ולפייסו, וכל זה כדי שיכניע את לבו, וממילא הוא דתהיה חרטתו ותשובתו להקב"ה בתשובה גמורה ושלמה וכמש"נ, ועוד יתבאר לקמן בדברינו.

וא"כ זהו מה שהאריך הרמב"ם כאן וכפל דבריו וכתב, דאינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, ואע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו מחילה וכו', ונראה שהרמב"ם עצמו בא להעיר בזה את שאלת הלח"מ, והיינו דלפי מש"כ בהל' חובל ומזיק, הרי כל ששילם הממון בהיזק שהוא רק ממון, הרי שוב אין

צורך שיבקש ממנו מחילה, וכאן הרי כתב הרמב"ם בראשית דבריו, דאינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו הממון וירצהו. וע"ז הוא דממשיך הרמב"ם ומעורר, דאע"פ שהחזיר לו הממון שהוא חייב לו, וא"כ הרי היה ראוי דיותר מזה שוב אינו חייב לעשות כלום, דהיינו באופן כזה שהיה רק גזל בלבד ולא צער הגוף, הרי בכל זאת, צריך לרצותו ולשאול ממנו מחילה. וה"ט כמו שנתבאר, ומשום דכאן איירי בחטא שיש כאן כלפי הקב"ה, דבעינן התשובה ווידוי וכפרה ע"ז, ובכה"ג אינו מספיק מה דידעינן שחבירו מחל לו, אלא דעצם ההליכה ובקשה מחבירו שימחול לו, הר"ז גופא מועיל וצריך לו כדי להשלים תשובתו. משא"כ שם בהל' חובל ומזיק דאיירי רק בחטא לגבי האדם עצמו, הרי בזה הוא דאמרינן דהחזרת הממון בלבד סגי, ומשום דבהיזק ממון שפיר י"ל דמסתמא מחל לו, וא"כ אין שום טעם בזה שיצטרך לבקש ממנו מחילה וכמש"נ.

ונראה להביא ראיה למש"כ מהא דאיתא ביומא דף פו. ר' זירא כי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה ע"כ, ופירש"י שם וז"ל, ממציא נפשיה, לפני מי שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו עכ"ל. והרי לכאורה הדבר תמוה, דהא ודאי חזינן דרצונו של ר' זירא היה למחול לאותו אדם שחטא כלפיו, וא"כ לשם מה היה צריך להמציא את עצמו לפניו כדי שיבקש ממנו מחילה, והרי היה יכול למחול לו סתם אף בלא בקשת המחילה, וכדחזינן מדברי הרמב"ם הנ"ל בהל' חובל ומזיק, דכל די"ל דהניזק שפיר מחל לו, וכגון בהיזק של ממון, הרי שוב אין צורך שיבקש ממנו מחילה להדיא, וע"כ דשפיר מועיל כה"ג [וכן הרי אנו נוהגין לומר בתפלת זכה, והנני מוחל במחילה גמורה לכל מי שחטא נגדי וכו', וכשם שאני מוחל לכל אדם, כן תתן את חני בעיני כל אדם שימחלו לי במחילה גמורה וכו', הרי דודאי דמועיל מה שמחל לו לחבירו, אעפ"י שלא ביקש מחילה בפירוש]. ואין נראה לומר דמשום כך עשה כן, והיינו כדי שידע החוטא שמחל לו, ולא יהיה כעין הא דנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה וכו', דאי משום הא היה יכול להודיע לחוטא שמחל לו, וברש"י הרי מבואר דבדוקא רצה שהחוטא יבקש ממנו מחילה, ואיזה תועלת היה בזה לגברא רבה כר' זירא, דודאי דלאו לכבוד עצמו היה דורש.

אלא דנראה בזה כמו שכתבנו, דאף דודאי דשפיר היה מועיל המחילה אפילו היה מוחל לו ר' זירא שלא בפניו, אמנם הר"ז דוקא עד כמה שנוגע לענין החטא שיש בזה לר' זירא עצמו, אבל במה שנוגע בחטא שיש כאן בין אדם למקום, הרי בזה אינו מועיל התשובה ווידוי שיעשה חבירו עד שירצה את חבירו, וה"ט כמו שנתבאר, דהוא כתנאי לענין התשובה, וכדי להכניע את לבו ושיהיה בזה חרטה ונחמה על מה שחטא וכנ"ל, וא"כ ר' זירא לתועלת חבירו היה דורש, וכדי שתתקבל תשובתו בזה. אבל במי שחטא לחבירו כגון שגזלו, ואין הוא מתחרט ממעשה העבירה דגזילה שהזהיר עליו הקב"ה, אלא רק דמוכן להחזיר את הגזילה לנגזל, והרי הוא מתחרט במה שפגע באדם זה בפרט וחטא לו,

הרי בזה הוא דכתב הרמב"ם בהל' חובל ומזיק דאינו צריך לעשות כלום, ומשום דבהיזק ממון הרי אמרינן דמסתמא מחל לו כל שקיבל התשלומין, ורק דהיכא דהוא מתחרט גם בעבירה שחטא לגבי הקב"ה, ורוצה לחזור בתשובה ע"ז ולהתכפר, הרי בזה הוא דכתב הרמב"ם בהל' תשובה, דצריך מקודם לפייס ולרצות את חבירו, בכדי שתתקבל תשובתו ווידויו לגבי הקב"ה וכמש"נ.

והנה הרמב"ם כאן בהי"א הביא הנוסח שאומר על קבר המת והיינו, חטאתי לה' אלקי ישראל ולפלוני זה שכך וכך עשיתי לו ע"כ, והוא מהגמ' יומא דף פו. ויעויין בספר ים של שלמה לב"ק פ' החובל סי' מ"ט, שהקשה על סדר נוסח זה, והיינו דמשמע דמקודם מבקש מחילה מהקב"ה ואח"כ מאותו פלוני, והיה ראוי להפך הנוסח ולומר, חטאתי לפלוני ולה' אלקי ישראל וכו', דהא אם חבירו לא מחל לו, הרי גם הקב"ה אינו מוחל לו. וע"ז כתב המהרש"ל וז"ל, אבל מ"מ בכל הנוסחות שראיתי בספרי הפוסקים לא מצאתי אלא כמו שכתבתי, ואין זה כתפלת שוא, מאחר שאין זה המחילה תלוי הכל בדעת הנמחל, דהא כשהעמיד עליו ג' שורות בני אדם ואינו מוחל לו, שזהו פשוט שכבר יצא אפילו ידי שמים, אלמא כשעשה המבייש לפי דינו המוטל עליו יצא, וא"כ היכא שמכין עצמו לכך ולבקש את חבירו ולפייסו, מיד הקב"ה מוחל לו אפילו אי חבירו לא מחל לו וכו' יעו"ש.

ולפי מש"כ הרי נראה לומר, דכאן בהל' תשובה הרי איירינן בתשובה ווידוי על החטא שיש בזה לגבי הקב"ה, ומשום דרק בזה הוא דשייך ענין התשובה ווידוי, וממילא הוא דמקדים ואומר חטאתי לה' אלקי ישראל, ורק דפורט ומבאר מהו החטא להקב"ה, והיינו בהא דחטא לפלוני ועשה לו כך וכך ואשר כמו"כ נאמר כתנאי והקדמה לענין התשובה בזה, והיינו במה שצריך לבקש מחילה מחבירו שחטא לו, ובזה הרי העיקר הוא במה שמראה הכנעת הלב והחרטה על מה שעשה לחבירו, וממילא הוא דשייך דתתקבל תשובתו ווידויו, וכמו שסיים הרמב"ם הלכה זו וכתב, דלאחר שמחזיר הכסף ליורשין או מניחו בב"ד, הרי אז הוא דמתודה על חטאו, והנראה דהכוונה הוא לוידוי להקב"ה כמו כל וידוי על שאר העבירות שבין אדם למקום, אבל במה שנוגע לחטא לאדם עצמו, הרי בזה בכלל לא שייך ענין הוידוי וכמש"נ.

והנה לעיל הבאנו דברי התוספות יוה"כ שהקשה על מש"כ הרמב"ם בפ"א ה"א, דאפילו על עבירות שבין אדם לחבירו יש חיוב וידוי, ויליף לה מהא דכתיב מכל חטאות האדם [ואף דהכס"מ שם כתב דצ"ע מהיכא מייתי לה, ולכך כתב דמקור הדין הוא ממתני' דב"ק דף צב. הנ"ל, הרי כבר ציינו שם בהגה"ה דדבר זה מובא בילקוט פ' נשא בשם ספרי זוטא, והוא גם במכילתא כפי שכתב בחינוך מצוה שס"ד]. וע"ז הקשה בספר הנ"ל, דל"ל למילף מהאי קרא, וכי גרע משאר עבירות שבתורה שצריך להתודות עליהם וכש"נ כל זה לעיל. אולם לפי מה שנתבאר כאן, דשפיר נתחדש בההיא סוגיא דב"ק מקרא, דיש חטא לגבי האדם עצמו, א"כ אולי היה בזה צד לומר דכל עיקר החטא בבין אדם

לחבירו הוא רק מצד חבירו שחטא לו, וכל עיקר קפידת התורה בזה ואזהרתה, הוא רק מצד זה שהוא חוטא לאדם, וממילא אם חבירו מחל לו מאיזה טעם שיהיה, הרי שוב אין כאן חטא כלל לגבי הקב"ה, ולא יהיה בזה כל ענין התשובה ווידוי. ומשום כך הוא דצריכין אנו לעוד ילפותא, והיינו מהך קרא דמכל חטאות האדם הנאמר במצות וידוי, דאף דודאי דנאמר חטא מיוחד לגבי האדם עצמו, הרי בכל זאת יש כאן גם חטא לגבי הקב"ה, וככל האזהרות והעבירות שבתורה, וממילא אף במקום שחבירו כבר מחל לו הרי בכל זאת יצטרך בזה לתשובה ווידוי וכמש"נ.

אולם בעיקר דברי הכס"מ במש"כ דהמקור לדברי הרמב"ם הוא מההיא דב"ק, הרי ודאי דצ"ע בזה. ובפרט לפי מה שנתבאר כאן דהתם ענין אחר הוא לגמרי, והיינו בחטא שהוא לאדם עצמו, והרי כמו"כ הוכחנו ממש"כ הרמב"ם בהל' חובל ומזיק, דבעצם אין בזה חובה כלל של בקשת מחילה, וכדחזינן מהדין דהיזק ממון, דכל ששילם לו הממון הרי שוב אין צריך בזה יותר כלום, וע"כ משום דאמרינן דמסתמא מחל לו וכמש"נ, והרי עכ"פ מבואר מזה דהעיקר בחטא שבין אדם לחבירו, הר"ז במה שהוא מוחל לו, אבל בעצם אין שום ענין מיוחד בבקשת המחילה, אלא רק במקום דלא ידעינן שמחל לו, הרי הוא צריך לבקש בכדי שיהיה כאן מחילה, אבל כאן בפ"א הרי איירי הרמב"ם להדיא בחובת תשובה ווידוי דומיא דכל שאר החטאים שמנה שם, וע"כ דהכוונה בזה לחטא שיש כאן לגבי הקב"ה וכמש"נ.

והנה אף דלפי כל מה שנתבאר כאן הרי יוצא, דכל שלא מחל לו חבירו ומת, הרי שוב לא יועיל לו בזה שום דבר, והיינו במה שנוגע לחטא זה שהוא בין האדם לחבירו, אמנם מדברי הפוסקים לא משמע הכי, דיעויין בשו"ע סי' תר"ו סעיף א' ברמ"א שכתב וז"ל, ואם הוציא עליו שם רע א"צ למחול לו עכ"ל. ובט"ז שם סק"ג כתב וז"ל, במרדכי כתוב הוציא עליו ש"ר אין לו מחילה עולמית, משמע פי' שאין המוחל אכזרי כשאין מוחל, אבל אם ירצה למחול הוי מחילה, מ"ה אם מת אותו שחטא לו, מהני לענין זה אף שהוציא עליו ש"ר, דאמרי' אלו היה קיים היה מוחל לו עכ"ל. ויעויין שם בלבושי שרד שביאר כוונתו בזה, דמשו"ה שפיר יש לו ללכת על קברו של זה שהוציא עליו שם רע, ומשום דיש לנו לומר דמסתמא אם היה חי, היה מוחל לו אף על ההוצאת שם רע, ושפיר יועיל מה שילך על קברו יעו"ש, הרי דנראה מבואר מזה, דענין ההליכה על קברו לבקש מחילה, היינו כדי שיועיל הדבר אף לגבי החטא שיש בזה, גם לגבי מה שחטא לאדם עצמו, ולא רק במה שיש כאן חטא בין אדם למקום, ועדיין יש לעיין בכל זה, ולא באתי רק לעורר.

[ושוב העיר לי ידידי הרב ר' צבי יהודה טייכמן נ"י מהא דאיתא ביומא דף פו. הכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו אלקים ימחול לו, ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו, תשובה ומעשים טובים ע"כ. ופירש"י שם וז"ל, הכי נמי דפילול דקרא לשון פיוס הוא והכי קאמר, אם יחטא איש לאיש ופללו לחבירו וריצהו, האלקים ימחול לו עכ"ל. הרי

מבואר להדיא, שבנוגע לחטא שבין אדם לחבירו, הרי שפיר מספיק בזה הריצוי לחבירו בלבד, דאל"כ הא עדיין צריך תשובה ומע"ט אף בזה, ואיך קאמר בזה שאם פללו לחבירו הרי האלקים ימחול לו. ודוחק לומר שעלי הכהן לא נתכוון בזה רק על החלק של בין אדם לחבירו בלבד, דהרי לפי פשוטו מבואר דאלקים ימחול לו, והיינו דשוב אין בזה שום עבירה כלל, וצ"ע בזה לע"ע].

[דף ל׳ ע״ח] **הרוקע** לחבירו . פי׳ הבהו על אזנו . ל״א תוקע ממש נותן לו סלע משום בושת ר׳ יהודה אומר משום ר׳ יוסי הגלילי מנה :

[סמ ע״כ] **איבעיא** להו מנה צורי תנן או דילמא מנה מרינה תנן . מנה צורי כ״ה סלעים ק׳ זוזים . מנה מרינה שמיני שבמנה צורי הסלע של מרינה חצי זוז צורי . ת״ש דההוא גברא דתקע ליה לחבריה אתא לקמיה דר״י נשיאה א״ל הא אנא והא ר׳ יוסי הגלילי זיל הב ליה מנה צורי ש״מ מנה צורי תנן ש״מ :

(שסח) **פר״ח** וצ״ל ופשטוה דפ/(א) שור שנגח ד׳ וה/(ב) מהא דאמר ר׳ יהודה אמר רב אסי כל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי . ושל דבריהם כסף מרינה . וקי״ל דזו הסלע סלע מרינה הוא דהוא סלגא דזוזי . וליתא לדר׳ יהודה נשיאה דסבר לה בר״ח הגלילי דאמר מנה צורי . עכ״ל :

[דף ל״ח ע״ח] **איבעיא** להו יש אומר לנזקין או אין אומר לנזקין מי אמרינן לקטלא הוא דאמדינן בהכי נפקא נשמה ובהכי לא נפקא נשמה משום דכתיב בכל אבן אשר יטות בה או בכל עץ אשר ימות בו הכהו . אבל לנזקין אין אומדין ואפי׳ אין הפץ זה ראוי להזיק זה חייב דזימנין דאיתזק בכל דהו או דילמא לא שנא . למימר גברא לא סיבעיא לן דודאי אמדינן ליה כמה מקצר(ג) מכה מהא וכמה לא מקצר אלא כי קא מיבעיא לן למימר הפצא אי עביד האי נזקא או לא :

(שסט) **ופשטינא** שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל דבר שמסור לעדה ולעדים פרט לאבן שיצאת מתחת ידי עדים שהוא פטור . והא הכא שבת וריפוי כתיבא ש״מ יש אומר לנזקין ש״מ :

[סמ] **תניא** הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחירשו עבר יוצא בהן לחירות . כנגד עיניו שהכה כנגד עיניו של זה ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות . המבעית את חבירו פטור מ״א וחייב ב״ש כיצד תקע באזנו וחירשו פטור אחזו ותקע באזנו חייב דמעשה בידים הוא :

[סמ] **תניא** חמשה דברים נוק צער ובושת אומדין אותו ונותנין לו מיד . ריפוי ושבת עד שיתרפא כלומר צריכין ב״ד לאמוד כמה ראוי להיות נופל למשכב מחולי זה ומחייבין את זה ליתן לו כל ריפויו מיד ושבתו ומזונותיו הצריכין לו עד שיתרפא . אמדוהו והיה מתנוגה והולך אין נותנין לו אלא כמה שאמדוהו . אמדוהו והבריא לזמן מועט והם אמדוהו לזמן מרובה נותנין לו כ״ז שאמדוהו . מסייע ליה לרבא דאמר רבא האי מאן דאמדוהו לכולי יומא ואיתרפא לפלגא דיומא ועביד עבידתא חייב ליה דמי דכולי יומא משמיא הוא דרחמי עליה . **במתני׳**(ד) פטרו נותן לו פחתים זוז פי׳ פטרו על הלחי כמו הסומר לועו של ישראל כאילו(ה) לוע של שכינה בסנהדרין(ו) . לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז . צרם אזנו פי׳ עקם משך ל״א פנם . תלש בשערו נותן לו ארבע מאות זוז :

(שע) **בספר** החפץ . הכהו בנייר בפנקס בעורות שאינן עבודין . בטיטום שטרות שבידו נותן לו ארבע מאות זוז לא מפני שהיא מכה של צער אלא מפני שהוא מבזה בזיון שנאמר קומה ה׳ והושיעני כו׳ כי הכית את כל אויבי לחי . ואומ׳ בשבט יכו על הלחי את שופטי ישראל . ואומר נוי נתתי למכים ולחיי למורטים :

(שעא) **ירושלמי** תני רב קרני לבעיטה אחת ולרכובה שלש לסנוקרת הטש עשרה . בנמרא דירן בפרק המציח(ז) אמרי׳ לבעיטה חמש לסנוקרת שלש עשרה . **ירוש׳** חד אמר בשם רשב״ל המבייש את הזקן(ס) נותן לו בושתו משלם(ו) . חד בר נש אקפד לר׳ יהודה בר חנינא אתא עובר׳ קומיה דרשב״ל וקנסיה ליטרא דדהבא :

(שעב) [סמ] **במתני׳**(א) רקק והגיע בו הרוק והעביר טליתו ממנו נותן לו ארבע מאות זוזי . אמר ר״פ לא שנו אלא בו אבל בבגדו פטור הוי כמבוישו בדברים . אמרי במערבא משמי׳ דר׳ יוסי בר אבין זאת אומרת המבייש בדברים פטור מכלום . ודוקא בארם הדיוט ובעם הארץ פמרינן ליה בדק על בגדו ובוישו בדברים אבל רק על בגדו של תלמיד חכם או בוישו בדברים חייב כהחיא דפ׳ ר״א בסמ׳ נדרים(יב) דההוא דאמר לדביתהו קונם שאי את ניהנית לי עד שתרוקי בו ברשב״ג את ורקקת על לבושיה . א״ל רב אחא מדיפתי לרבינא האי לזולותא קא מכוון . א״ל מירק אמאניה דרשב״ג זילותא רבתא היא ומרמרק אמאניה זילותא הוא לבוישו בדברים נמי זילותא וחייב ליטרא של זהבא כדחייביה רשב״ל לההוא דאקפד לדר׳ יהודה בר חנינא ליטרא דדהבא כדפרי׳ בסמוך דקנם

זה נובין אפי׳ בבבל כדפרי׳ בסנהדרין :

(שעג) **בספר** המקצועות הבי אמר מר רב נתן נאון וצ״ל האובן שהיה מתקוטט עם שמעון בפנים ואמר שמעון שרקק ראובן בפניו ואמר ראובן להר״ם ועדים ראו הרוק בפני שמעון וראובן טוען שמא רוק תפל ניתוה מפיו ובא בפניו . כך הדין נשבע ראובן שלא נתכוון לרוק בפניו ונפטר :

שאילן מקטי ר״ב מתתי׳ גאון וצ״ל עדים מעידים על ראובן שרקק בפני אשת איש אבל אינם יודעים אם נגע בה הרוק אם לאו . ואמר כיון שנתכוון לרוק בפניה ולא הגיע בה הרוק בושת קל הוא שאם הגיע בה הרוק מגדין ומלקין אותו בבבל . ובארץ ישראל היינו נובין ד׳ מאות זוז ומכיון שלא הגיע בה הרוק ודאי בר פיוסי הוא ליזל ולפיים לבעל האשה בתענית ויבקש ממנה ומעל/(ג) מחילה ויסחול לו :

(שעד) **ורב** עמרם גאון אמר תשבע האשה שהגיע בה הרוק וכפי זה יפיים אותם בתעניות ובמלקיות :

(שעה) **במתני׳**(ד) ברע את ראש האשה בשוק נותן לה ארבע מאות זוז זה הכלל הכל לפי כבודו . אמר ר׳ עקיבא אפי׳ עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני תורין שירדו מכבשיהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב . ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק ובא לפני ר״ע וחייבו ליתן לה ד׳ מאות זוז א״ל ר׳ תן לי זמן נתן לו . שימרה שהיא עומדת על פתח חצירה ושיבר פך של שמן לפניה ובו כאיסר שמן וגילתה את ראשה והיתה מטפחת ומנחת על ראשה . העמיד עליהם עדים ובא לפני ר״ע א״ל לזו אני נותן ד׳ מאות זוז א״ל לא אמרת כלום שהחובל בעצמו אע״פ שאינו רשאי פטור אבל אחרים שחבלו בו חייבין . וכן הקוצץ נטיעותיו אע״פ שאינו רשאי פטור ואחרים שקצצו נטיעותיו חייבין . **ואוקמינא** הכל לפי כבודו דקאמר ת״ק לקולא קאמר דאיכא עני דלא בעי למשקל כולי האי והכל לפי כבודו דקאמר ת״ק אכולהו קאמר ופרכינן מי יהבינן זמן לחבלות והאמר ר׳ תניא אין נותנין זמן לחבלות . כי לא יהבינן לחבלא דחסריה מטונא אבל לבושת דלא חסריה מטונא יהבינן :

[סמ ע״כ] **תני** רבה בר בר חנה קמיה דרב . שורי הרתת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורנו אתה אמרת לי לקצצו פטור . א״ל א״כ לא שבקת חיי לכל בריה(סו) לאו כל כמיניה . א״ל איסטייה א״ל התרנם מתניתך בשור העומר ליהדא שהפית ובאילן העומר ליקצץ שנותה לרה״ר ומתיירא שלא יפול על איש ויפות . אי הכי מאי קא מעין ליה רא״ל אנא בעינא למיעבד האי מצוה כדתניא ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה ומעשה באחד ששפך ובא אחר וכיסה וחייבו ר״ג עשרה זהובים :

(שעו) **כתב** רבינו יצחק אלפסי וצ״ל איבא מאן דאמר דחייבית ר״ג עשרה זהובים משום קנסא דקנסיה ולא נסריגן מיניה לדינא אתייתי . וכי מעיינת בנמ׳ לא משכחת לה להאי סברא דאי ס״ד דקנסא הוא דקנים ר״ג ולא נסריגן מיניה לדינא אתרייני אמאי נמר מיניה רב להא דתניא נטיעותי קצצת אתה אמרת לי לקוצצן פטור ש״מ מעמא דאמר הכי הא לא אמר הכי חייב :

[סמ] **אמר** רב דיקלא דטעין(סז) תלת קבי אסור למיקצייה . מיתיבי כמה יהא בזית שלא יקצצו רובע פי׳ רובע הקב . שאני זית דחשיב . אמר ר׳ חנינא לא שניב שיבתת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זימניה . אמר רבא אם היה מעולה בדמים שדמיו יקרים לבנין(יז) משבח פירותיו מותר :

[דף ל״ב ע״ח] **שמואל** אייתי ליה אריסיה תמרי טעים בהו טעמא דחמרא א״ל מאי האי א״ל בי נופנא קיימי א״ל מכחשן בחמרא כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו פי׳ מקוד שלהן ועיקרן . ל״א מקורייהו הבא לי קור שהוא רך לאכול ונדל סביב שרשיו כלומר(יח) עיקרם מפני שמפסיד ונאכל את הקור . רב חסדא הוה מטייל בנופי חזא דהוה בי׳ תאלי אמר לאריסי׳ עקרינהו. נופני קני דיקלי דיקלי לא קני נופני :

[סמ] **מתני׳** אע״פ שנתן לו כל ממון שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה שנא׳ ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ומגן שאם לא מחל שהוא אכזרי שנא׳ ויתפלל אברהם אל האלהים :

[סמ] **תנ׳** כל אלו שאמרו מלע ומכה ומאתים וד׳ מאות זוז דמי בושתו הם אבל צער לבו שנתן על לבו דאגה על בושתו אינו נמחל לו אפי׳ נותן לו כל ממון שבעולם עד שיבקש ממנו מחילה שנאמ׳ ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה :

(שעו) **ירוש׳** תני ר׳ יהודה אומר משום ר״ג הרי הוא אומר ותתן

(א) כמ׳ (ב) נפיל תלע ב׳. (ג) מקצר מכה וכמה (ד) מקצר, ומקצר פירש״י לעיל (ר״ח ע״ז) (ר) נפיל ל׳ ע״ח (ה) סומר (ו) סנהדרין דל״ח כ׳ (ז) שפיל תל״ו כ׳ (ח) פי׳ מד מהלכתן (ס) פי׳ ת״ח לאפי׳ כיוצו בדכרים (י) דשייטו לפי ככוחו ליאחלת דהכתת כדאמרינן (יא) לפיל ל׳ ע״ח (יב) נדרים דפ״ל כ׳ (יג) ומבעלה (יד) לפיל ד״ל ע״ח (סו) בנמ׳ כל כמיניה נתמיה (סז) בנמ׳ דפרין קבא (יז) יומר (יח) בלא.

לך רחמים ורחמך והרבך המימן הזה יהיה בידך כל זמן שאתה רחמן הקב"ה רחמן עליך אי אתה רחמן אין הקב"ה רחמן עליך . רבא(א) אמר אדם שטרח על חבירו התילה הלך וביקש ממנו פעם ראשונה ושניה ושלישית ולא קיבלו מה יעשה . יעשה שורה של בני אדם ויפייסנו לפניהם ה"ד ישור על אנשים יעשה שורה של אנשי' ויאמר הטאתי ויבר העויתי ולא שוה לי . אם עשה כן מה כתיב פדה נפשו מעבור בשחת :

(שעה) **אמר** ר' יוסי הדתמר באותו שלא הוציא עליו שם רע אבל אם הוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית : 1234567 אחי"ת

(שעו) **גרסינן** בפ' נגמר הדין(ב) אמר רשב"ל כל המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנ' ויאמר לרשע למה תכה רעך הביה לא נאמר אלא הכה :

[דף ל"ג ע"ח] **אמר** רב חנן כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה שנאמר ותאמר שרה אל אברהם חמסי עליך וכתיב ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה וה"ם דאית ליה דינא בארעא . אמר ר' יצחק אוי לו לצועק יותר מהנצעק . אמר ר' אבהו לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין שאין לך נרדף בעוף יותר מבני תורין ובני יונה לפיכך הכשירן הכתוב לגבי מזבח :

מתני'(ג) האומר סמא את עיני קטע את ידי ושבר את רגלי(ד) על מנת שתהא פטור הייב . קרע את כסותי ושבר את כדי חייב על מנת לפטור פטור . עשה כן לפלוני על מנת לפטור הייב בין בגופו בין בממונו . א"ל רב יוסף(ה) בר חמא לרבא מ"ש רישא ומ"ש סיפא א"ל לפי שאין הדך בני אדם למחול על ראשי אברים שלו והאי דא"ל הכי (משום) כלומר אע"פ שאמר לו סמא את עיני על מנת פטור הייב דאמן אדם מוחל על ראשי אברים שלו והאי דא"ל הכי משום קוצר דוח הוא דא"ל הבי ולא הוה ליה לקבולי מיניה שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו . א"ל וכי אדם מוחל על צערו דהניא הבני ופצעני על מנת פטור פטור . אישתוק . א"ל מידי שמיע לך בהא א"ל הכי אמר רב ששת משום פגם משפחה :

איתביר ר' אושעיא אמר משום פגם משפחה רבה(ו) אמר לפי שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו . פי' ובריית

לא הקשי דעל צערו באב המכה אדם מוחל ור' יוחנן אמר אדם מוחל על הכל . ומהני' לאו דא"ל נהבל לחובל קטע את ידי ע"מ פטור אלא קטע את ידי סהמא וא"ל חובל ע"מ פטור כלומר אומר אהה לי ע"מ שאהיה פטור וא"ל האיך אין . וקס"ל מתניתין דיש אין שהוא כלאו וכגון דסתמה מתמה . תניא נמי הכי הבני ופצעני וא"ל זה ע"מ כטור וא"ל נחבל הן(ז) וא"ל דרי יש הן שהוא כלאו אי אתמה חייב ואי בניהותא אהדרי פטור . ובריית דלעיל דקתני הבני ופצעני ע"מ כטור כטור כדאמר נחבל בולה מילתא דהא ודאי דוקא קאמר ליה . וה"ה גבי קטע ידי אי א"ל נהבל לחובל בולה מילתא דפטור. יש לאו שהוא כהן קרע את כסותי שבר את כדי וא"ל זה על מנת פטור וא"ל לאו אי אתמה פטור וזה לאו שהוא כאין :

(שפ) **הילכך** בהבני ופצעני היכא דאמר נחבל בולה מילתא לכ"ע פטור . סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי אי אמר נחבל לבולה מילתא לרבה הייב ולר' יוחנן פטור . וכהן(ח) שהיא כלאו וכלאו(ט) שהוא כהן אית לרבה דר' יוחנן דהא הניא בוותיה אלא דלא מוקים מתני' בהכי . **ופר"ח** וצ"ל הילכתא כרבה דאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו . וכן בספר ח פ ץ לא הביא אלא דברי רבא :

(שפא) **בספר** ח פ ץ גליון . החובל בחבירו ומת החובל יתנו היורשין שלו לנחבל . מת הנחבל יתנו ליורשין(י) הנחבל בין שיש שם טענה בין שאין שם טענה הרי זה נשבע ונוטל. היה נשוך במקום שאין יכול לישוך את עצמו הרי זה נוטל בלא שבועה . לאחר זמן זה אומר לא חבלתי בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה כאחת מן הטענות :

[סס] **במתני'** קרע את כסותי שבר את כדי חייב . ורמינהו כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור . לשמור ולא לקרוע . לשמור ולא לאבד . אמר רב כהנא לא קשיא הא דאתא לידיה וקרעו חייב אי לא א"ל ע"מ פטור . והא דלא אתא לידיה [בטור] . א"ל רבה לשמור דאתא לידיה משמע . אלא אמר רבה לא קשיא הא דאתא לידיה בתורת שמירה והדר א"ל קרע אי לא א"ל (ע"מ) ע"מ פטור חייב . והא דאתא לידיה בתור' קריעה דאע"ג דלא א"ל ע"מ כטור פטור :

(שפב) **ירושי'** הני גוים שאנסוהו ונטלו ממנו חבירו פטור . נטל הוא ונתן לדם הייב . אמר רב יוסף הרתמר באומר לו תן לנו ממון פתמא אבל אמרו לו תן לנו ממון פלוני אפי' נתן ונטל בידו פטור . ובי האי גוונא לקמן בהגוזל בתרא(יא) גמר' הגוזל שדה מחבירו ונטלוה ממיקין : הדרן עלך (זרק) החובל

פרק הגוזל עצים

[סס ע"ב] **מתני'** הגוזל עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים משלם בשעת הגזילה דמי עצים וצמר ואינו חייב להחזיר לו כלים . דקנגהו בשינוי . אמרי עצים ועשאן כלים(יב) שיעין לא . צמר ועשאן בגדים אין ליבנן לא והתניא גזל עצים ושיעין אבנים וסיתתן צמר וליבנן פשתן ונקהו משלם בשעת הגזילה . ומהניתין אמאי נקט כלים ובגדים הא אינו חוקקו עד שישמם תחילה ובן צמר מלבנו תחילה ואח"כ טווהו ומשעת שיפוי וליבון יקנה מיד . אמר אביי הנא דידן קתני שינוי דרבנן עצים ועשאן כלים בעצים משופין ועשאן היבות וקתדראות ומאן ניהו נסרים דהוי שינוי(יג) דהדר לבריותה הוא דאי בעי סתר להו ומשליף ומתיך הנסרים זה מזה והרי הם נסרים כבתחילה ואפ"ה קני וכ"ש עצים ושיעין דהוי שינוי גמור וראורייתא קני בראשי' בסרובה(יד) שינוי קונה בתיבא והניגא . צמר ועשאן בגדים צמר טווי וארגן דשינוי דהדר לבריותו הוא דאי בעי סתר ליה וכ"ש שינוי דאורייתא צמר וליבנו דשינוי שאינו חוזר לבריותו הוא . רב אשי אמר(טו) שינוי דאורייתא נמי קתני . תנא דידן תנא שינוי דאורייתא דלא הדר קתני דקני אבל שינוי דרבנן לא קני . ודקשיא לך משיפוי וליבון הוא דקני ובלים ובגדים למה לי ה"ק עצים ועשאן כלים היינו בוכאני לבתוש דהיינו שיפון וליבא הניקה צמר ועשאן בגדים נמטי דאין מלבנין אותו הצמר. אבל היכא דליבנן מליבון(טז) דנמטי היינו שינוי דלא הדר דאין הצמר חוזר לבריותו כל נימא ונימא בפני עצמה . הילכך רב אשי סבר דשינוי הדדר לבריותה לא קני בגזלן אלא דוקא דלא הדר רומיא דעצים דשיעין :

(שפג) **ופי'** רבינו יצחק בר שמואל וצ"ל דוקא שיפוי כי האי גוונא שנעשו בכך בובאני טועל דחשיב שינוי מעשה כמו כן עברינהו נסרים מהני אבל שיפוי בעלמא שאין שמו משהנה בשיפוי אינו חשיב שינוי מעשה . והכי אמרי' בפרקין(יז) גזל דיקלא וקטל לא קני דיקלא ועביד גובי לא קני דגובי דדיקלא מיקרו אבל גובי ועביד כשדי קני מעיקרא גובי והשתא כשורי . ופרכינן ליבון מי הוה שינוי ורמינהו לא הספיק ליתנו ראשית הגז לכהן עד שצבעו פטור דקנייה ליבנו ולא צבעו הייב . אלמא ליבון לא קני . אמר אביי לא קשיא הא ר' שמעון הא רבנן דתנן גוזז וטוואו וארגו אין מצטרפין(יח) וחכ"א מצטרפין ומהניתין דבנן ובריית דלעיל ר"ש ולא תקשי מתני' אבריית מצמר אצמר . אבל מעצים לעצים הכי נמי דתקשי ובעינן לשנויי כדשנו אביי ורב אשי . רבא אמר הא והא ר' שמעון היא ולא קשיא הא דנפצי נפוצי ביר לא הוי שינוי הא דסרקיה סרוקי במסרק הוי שינוי אבל לרבנן אפי' סרקיה במסרק לא הוי שינוי ומתני' רבנן וליכא למיפרך . רב חייא בר אבא(יט) אמר הא דכבריה כברויי בגפרית להתלבן יפה הוי שינוי הא דהתוריי' תווריי לא הוי שינוי:

(שפד) **ופי'** רבינו יצחק בר שמואל וצ"ל דתרוייהו אליבא דר"ע ובתווריה הוורויי אפי' לר"ש לא הוי שינוי וכבריה כברויי אפי' לרבנן הוי שינוי . ורבא לא רצה לתרץ כך דקא סבר דכבריה לאו ליבון מיקרי אלא צביעה שתקנו בגופריתא הילכך בכבריה בגופרית לכ"ע הוי שינוי וקני אפי' לרבנן נפצי ביר וסרקי במסרק תרוייהו לרבנן לא קני אליבא דרבא . ופרכינן השתא יש לומר צבעו לר' שמעון לא הוי שינוי ליבון הוי שינוי דהנן גזזו ראשון ראשון וארגו ראשון ראשון וצבעו אין מצטרפין ר' שמעון בן יהודה משום ר"ש צבעו מצטרף אלמא צבעו. לר"ש לא הוי שינוי ולא קני. אמר אביי לא קשיא הא ר"ש בן יהודה אליבא דר"ש דצבע לא הוי שינוי הא רבנן אליבא דר"ש דליבון הוי שינוי . רבא אמר לא פליגי רבנן עליה דר"ש בן יהודה דאמר צבעו לר"ש לא הוי שינוי . אלא לכ"ע אליבא דר' שמעון צבע לא הוי שינוי דשאני צבע הואיל ויכול להעבירו ע"י צפון . אבל ליבון דלא הדר לבריותה לכ"ע הוי שינוי אליבא דר"ש . והא דתנן לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור אוקמינן(כ) בכ"ע כדברי הכל אפי' לר"ש בקלא אילן דלא עבר . הילכך צבע בקלא אילן לכ"ע הוי שינוי הואיל ואינו יכול להעבירו ע"י צפון :

[דף ל"ד ע"ח] **תניא** כלל זה אמר רשב"א כל שבח שהשביח גוזל ידו על העליונה רצה נטול שבחו אמור לו הרי שלך לפניך . מאי קאמר אמר רב ששת ה"ק השביח נטל שבחו

(א) מיומ' נס נכ לחבר ונס נחב ביטוי (נחן פיי"ז (ב) כנ:נדרין נס' תינט מיומ' ד"ח כ' (ג) נשנ' ד"ע ח' (ד) הייב (ה) נגמ' רב מסי (ו) נגמ' רבא מסי (ז) הן מרי יש (ח) וכהן (ט) וכלאו (י) כל (יא) [נקמן דף"ו ח' (יב) אין (יג) כל (יד) נשנ' דס"ו ח' (טו) מגמ' דידן ומי ביטוי דמריסמא קני מגמ' ביטוי דמריסמא דלא סדר קסני דקני מכל דשי דרבנן נס הקב"ה עך ס' מ"ל (טו) מליבון קאי הכי ביש ס' (יז) [נקמן דף"ו ח' (יח) ניבא דכ"ש מן מסרסרין ומכ"ש מסרסרין ומשתי ס' (יט) נגמ' נר מסיק (כ) ומוקמינן,

אור זרוע - ג ד יצחק בן משה מווינה עמוד מס 61(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

בעמידה שכך כתוב בתשובות וששאלתם תקיעה שופר בעמידה או בישיבה הכא
חזינן דבעמידה דגמרינן לה מחצוצרו' דכתיב ותקעת' בחצוצרות וגמירי חצוצרו'
בעמידה' ותו דגמרינן לה מן וכי תבואו למלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם
והרעותם בחצוצרות והיא תקיעה בעמידה' ומברך לשמוע בקול שופר כדאיתא
בירושלמי דמכילתין ס"פ ראוהו ב"ד' התוקע בשופר צריך לברך אקבו"ץ לשמוע
בקול שופר ושהחיינו ואח"כ תוקע וכן בי"ט שני מברך שהחיינו כדפרישית ס"פ
בכל מערבין :

(ערב) **מכת"ב הגאוני"ם** מי שבירך ברכות השופר והתחיל לתקוע
ונתקלקלה התקיעה או שנאנסה או דנמצא
פסול בשופר או נכנס אחר לתקוע תחתיו או אם פסק עד שיביאו לו שופר אחר
כשר אינו צריך להתחיל מראש לחזור ולברך ולתקוע אלא מתחיל ממקום
שפסק ומסיים סדר תקיעות ושפיר דמי דלא עדיפא תקיעה מתפילה דלגבי
תפלה תנן° העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו ושאלנו ואמרנו ממקום
שטעה זה אבל מי שבירך לשמוע בקול שופר אינו רשאי לספר בין ברכה לתקיעה
עד שיגמור סדר תקיעות כדי שלא יפסיק בין ברכה לתקיעה ואם עבר וסיפר קודם
שיתקע חוזר ומברך וה"ה לשחיטה ולכיסוי הדם ולביעור חמץ ולהמוציא ולברכת
היין ולברכת הפירות ולמגילה ולכל מצות שאם בירך וסיפר בינתים בין ברכה
לעשי' חוזר ומברך וזה שאמרנו לעיל מי שבירך והתחיל לתקוע ונתקלקל' התקיע'
או שנאנס ונכנס אחר תחתיו ' כמו ששנינו לענין תפילה העובר לפני התיבה
וטעה יעבור אחר תחתיו מיד ולא יהא סרבן באותה שעה אלא יכנס מיד ויתחיל
ממקום שטעה זה' ה"ג מי שהתחיל לתקוע בשופר ונאנס ונכנס אחר תחתיו שגם
הוא נכנס ומתחיל ממקום שטעה ואין לחוש משום הפרש תקיעות זו מזו דקי"ל
הלכה כר' יוחנן דא"ר יוחנן שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא הלכך אם
בירך אדם ברכת שופר והתחיל לתקוע ונאנס (אם) נכנס אחר תחתיו לסיים
התקיעות ממקום שפסק זה דלא עדיפי תקיעות מתפילה דאמרי' העובר לפני
התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו וכדין לתפילה כן דין לתקיעות ולמגילה וכן
הלכה רווחת בישראל ע"כ :

(רעג) **והיכא** שבירך לשמוע בקול שופר ותקע כל התקיעות שאנו תוקעים
בישיבה ואחר שגמרם סח בין אלו תקיעות ובין תקיעות שעל
הסדר ברכות אם חוזר ומברך לשמוע בקול שופר על תקיעות של סדר ברכות אם
לאו ' זה כתב ר"י אלפס שאלו מקמי ריש מתיבתא המברך יום ר"ה לשמוע בקול
שופר [בתר] ס"ת והסיח ודיבר צריך לברך על התקיעה של סדר ברכות או לא
והדר להו הכין חזאי רבנן שגתערין בזה שסח עד שלא יתקע על סדר הברכות
אבל לחזור ולברך אינו חוזר ולא דמיא הא לתפילין דאמר ר"ח °סח בין תפלה
לתפילה חוזר ומברך דהגך שתי מצות נינהו דתנן °תפילה של יד אינה מעכבת
של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד ולא עוד אלא דלא הדר ומברך ההיא
ברכה קמייתא אלא ברכה אחריתי הוא דמברך דמקשי' °סח אין לא סח לא והא
שלח ר' חייא בר הונא משמיה דר' יוחנן על התפילה של יד הוא אומר להניח
תפילין ועל של ראש הוא אומר על מצות ופרקינן אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא
סח מברך אחת סח מברך שתים ואעפ"כ קשה להסיח דתנן °סח בין תפילה
לתפילה עבירה הוא בידו וחוזרין עליה מעורכי המלחמה וכ"ש כי האי שסח בין
התקיעות דמושב לתקיעות דמעומד אלא שאינו חוזר ומברך שמצוה אחת היא
צא וראה שהרי הלל דמברכין קודם לקריאתו אעפ"כ בין פרק לפרק פוסק ולא
הוצרך לחזור ולברך עכ"ל וכן הדעת נוטה שאינו חוזר ומברך שהרי כבר יצא
בתקיעות שבישיבה :

(רעד) **כתוב** בתשובות ' וששאלתם השופר שהוא של תייש כשר לתקוע
בו או לא כך ראינו אם אין לו שופר של איל ויש לו שופר
של תייש מותר לתקוע בו לכתחילה וכשר ויוצא בו אבל אם יש לו שופר של
איל תוקע בשל איל דתנן °ר' יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים כפופין
ומאי משמע דהאי זכרים אילים דכתיב והיה במשוך בקרן היובל ומתרג' דכרייא '
ושופר הקנוי מן העכו"ם כשר אנוס וגזול פסול וכן הורו רבותי הגאונים ע"כ '
ומפרש בירושלמי בפ' לולב הגזול °כשגזל שופר משופה הוא דאסור אבל גזל
קרן ושיפהו דמים הוא חייב לו כשר ' וירושלמי פ' ראוהו ב"ד °כמה יהא
שופר פי' רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן במשהו וכמה תהא
אחיזת יד טפח :

(ערה) **אם** יש למול נער בראש השנה אמר אבא מרי רבי' יהודה בר' קלונימוס
בשם מרנא ורבנא ר' יהודה החסיד בשם ר' שמואל החסיד
שאמר בשם רבי' קלונימוס הזקן בן רבי' יצחק בן רבי' אלעזר הגדול שאירע
במגנצ"א מילה בר"ה ושאלו לקדושים אשר בארץ רבי' גרשום בר' יהודה
מאור הגולה ורבי' שמעון הגדול בר יצחק ורבי' יהודה הכהן שעשה ספר הדינין
ור' יהודה הגדול שהיה ראש לנהרגין ושאר בני הישיב' הקדוש' והורו כולם למול
הנער לאחר קה"ת והפטרה קודם שיתקעו בשופר כדי שתהא ברית מילה תכופה
לתקיעת שופר שיזכור לנו הקב"ה ברית אברהם ועקידתו של יצחק והביאו סמך
לדבריהם ממסכת שטבעו חכמים בתפילת היום וקיים לנו ה' אלהינו את הברית
ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ותראה לפניך
עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכו' דהיינו ברית
תחילה ואח"כ עקידה דהיינו תקיעת שופר שנשחט תמורו איל ועוד דתתימת
הברכה ועקידת יצחק לזרעו היום תזכור ברחמים בא"י זוכר הברית וסמיך ליה
אתה נגלית דהיינו שופרות והותמין שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים '
והרבה מבני הישיבה הקדושה היה קשה בעיניהם לעכב תקיעת שופר כ"כ
בשביל המילה ורצו לדחותה עד גמר כל התפילה והשיבם רבי' גרשום אם אין
מילה אין תקיעת שופר בעולם שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' ועוד דמצות
מילה קדמה לתקיעת שופר ' ואני הקטן מצאתי סמך לדבריהם בתשובת הגאונים
רבי' אלעזר בר' יהודה ורבנא קלונימוס הזקן איש רומי בן רבנא שבתי בבואו
למדינת גרמישא לאחר פטירת רבי' יעקב בר יקר זצ"ל שאלו ממנו דבר זה
והוציא חותם עדות קודש יהראה מכתב שכבר נשאל' שאילה זו במתא רומי וכת'
בו שאל מר שלמה היצחקי מן רבנא מרנא רב נתן גאון שחיבר ספר הנקרא ערוך
ומן מר דניאל אחיו ומן מר אברהם אחיו והשיבו גם הם שכבר נשאלה בבית
מדרשו של אביהם מר יחיאל גאון והשיב בשם מר יעקב [גאון] ריש מתיבתא
דמתא רומי דמנהג כשר הוא להיות מילה סניף לקה"ת ותקיעת שופר
ועוד דמצוה מן הטובהר הוא להקדים מיל' בהשכמ' משום דזריזין מקדימין למצו'
ואין נכון לאחרה עד גמר תפילה דרוב פעמים גמר תפילה בסוף ח' שעות
והמאחר מצות מילה כל כך נראה דמצות מילה בזויה עליו לכך נכון להקדים
להיות תכופה בין קריאת התורה לתקיעת שופר :

(רעו) **מצאתי** מכתב ידו של ה"ר אפרים מבונא בר יעקב · שר'
אמנון ממגנצא יסד ונתנה תוקף על מקדה הרע
שאירע לו וז"ל

מעשה בר' אמנון ממגנצא שהיה גדול הדור ועשיר ומיוחס ויפה תואר ויפה
מראה והחלו השרים והדגמון לבקש ממנו שיהפך לדתם וימאן
לשמוע להם יידי כדברים אליו יום יום ולא שמע להם ויפצר בו הדגמון ויהי בהיום
בהחזיקם עליו ויאמר חפץ אני להועץ ולחשוב על הדבר עד שלשה ימים וכדי
לדחותם מעליו אמר כן ויהי אך יציא יצא מאת פני הדגמון שם הדבר ללבו על
אשר ככה יצא מפיו לשון ספק שהיה צריך שום עצה ומחשבה לכפור באלקים
חיים ויבוא אל ביתו ולא אבה לאכול ולשתות ונחלה ויבואו כל קרוביו ואוהביו
לנחמו וימאן להתנחם כי אמר ארד אל נימי אבל שאולה ויבך ויתעצב אל לבו
ויהי ביום השלישי בהיותו כואב ודואג וישלח הדגמון אחריו ויאמר לא אלך ויוסף
עוד הצר שלוח שרים רבים ונכבדים מאלה וימאן ללכת אליו ויאמר ההגמון
מהרו את אמנון להביאו בעל כרחו וימהרו ויביאו אותו ויאמר לו מה זאת אמנון
למה לא באת אלי למועד אשר יעדת לי להועץ ולהשיב לי דבר ולעשות את
בקשתי ויען ויאמר אמנון אני את משפטי אחרוץ כי הלשון אשר דבר ותכזב
לך דינה לחתכה כי חפץ היה ר' אמנון לקדש את ה' על אשר דבר ככה ויען
הדגמון ויאמר לא כי הלשון לא אחתוך כי היטב דברה אלא הרגלים אשר לא
באו למועד אשר דברת אלי אקצץ ואת יתר הנוף איסר ויצו הצורר ויקצצו את
פרקי אצבעות ידיו ורגליו ועל כל פרק ופרק היו שואלין לו התחפוץ עוד אמנון
להפך לאמונתנו ויאמר לא ויהי בכלותם לקצץ צוה הרשע להשכיב את ר' אמנון
במנן אחד וכל פרקי אצבעותיו בצידי וישלחהו לביתו הכי נקרא שפו ר' אמנון כי
האמין באל הי וסבל על אמונתו יסורין קשין מאהבה רק על הדבר שיצא
מפיו ' אחר הדברים האלו קרב מועד והגיע ר"ה בקש מקרוביו לשאת אותו
לבית הכנסת עם כל פרקי אצבעותיו המלוחים ולהשכיבו אצל ש"צ ' ויעשו כן
ויהי כאשר הגיע ש"צ לומר הקדושה והיות אשר הנה א"ל ר' אמנון המתן מעט
ואקדש את השם הגדול ויען בקול רם ובכן לך תעלה קדושה כלומר
שקדשתי את שמך על מלכותך ויחודך ואח"כ אמר ונתנה תוקף קדושת היום ·
ואמר אמת כי אתה דיין ומוכיח כדי להצדיק עליו את הדין שיעלו לפניו אותן
פרקי ידיו ורגליו וכן כל הענין והזכיר וחותם יד כל אדם בו ותפקוד נפש כל חי
שכך נגזר עליו בר"ה ' וכשגמר כל הסילוק נסתלק ונעלם מן העולם לעין כל
ואיננו כי לקח אותו אלקים ועליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו' '
אחר הדברים והאמת אשר הועלה ר' אמנון ונתבקש בישיבה של מעלה ביום
השלישי לטהרתו נראה במראות הלילה לרבנא קלונימוס בן רבנא משולם בן
רבנא קלונימוס בן רבנא משה בן רבנא קלונימוס ולימד לו את הפיוט ההוא ונתנה
תוקף קדושת היום ויצו עליו לשלוח אותו בכל תפוצות הגולה להיות לו עד וזכרון
ויעש הגאון כן :

סליקו להו הלכות ראש השנה

הלכות ערב יום הכפורים

בעזרת משפיל ומרים · אתחיל ערב הכפורים ·

(רעז) [א] **ערב** יום הכפורי' מנהג לטבול ולבקש מחילה כל מי שחטא לחבירו
כדאשכחן ברב °דאזל לגבי ההוא טבחא במעלי יומא דכיפורי וגבי
ר' חנינא תריסר מעלי יומא דכיפורי והראיה שטובלין מדאמר במדרש ר' תנחומא
סוף פרשת ואתחנן שמע ישראל וגו' רבנין אמרי אבל ביוה"כ שהן נקיים
כמלאכים אומרים אותו בפרהסיא ואמרי' בפדר"א בפרק מ"ו ראה סמאל שלא
מצא חטא בישראל ביוה"כ ואמר לפני הקב"ה רבש"ע יש לך עם אחד בארץ
כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחופי רגל אף ישראל כן ביוה"כ מה מלאכי
השרת אין להם קפצין אף ישראל כן עומדים על רגליהם ביוה"כ מה מה"ש
אינם אוכלים ושותים אף ישראל כן ביוה"כ מה מה"ש נקיים כך ישראל נקיים
מכל חטא ביוה"כ מה מה"ש שלום ביניהם כך ישראל שלום ביניה' ביוה"כ והקב"ה
שומע עדות מפי קטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים ועל
כל הקהל מקטן ועד גדול ' ומדקאמר שישראל נקיים דהיינו שטבלו [ש"מ] שכן
מנהג בישראל לטבול בעיוה"כ ומיכן כמו כן סמך לאותן שעומדים ביוה"כ כל
היום ומדקאמר שיש לישראל שלום ביניהם ביוה"כ ש"מ שכך הוא רגילות ומנהג
ביוה"כ לכל מי שחטא לחבירו שמבקש ממנו מחילה בעיוה"כ ויהיה כל יוה"כ
שלום ביניהם דומיא דמלאכי השרת ' ובמדרש שובה מצאתי יתברך שמו של
הקב"ה ויתעלה וכרו שהוא מחבב את ישראל ותיקן להם עשי"ת שאפילו יהיו
עושה בהן תשובה מקבלין תשובתו כתשובת ציבור לפיכך צריכים כל ישראל
להחזיק בתשובה ולעשות שלום בין איש לחבירו ולמחול זה לזה בערב יוה"כ
כדי שיתקבלו תשובתן ותפילתן לפני הקב"ה בחיבה ובשלום ואהבה יתירה '
בתנחומא פרש' יה' פקד את שרה ילמדינו רבי' אם יהיה קטטה בין אדם לחבירו
באיזה צד מתכפר לו ביוה"כ כך שנו רבותינו עבירות שבין אדם למקום יום
הכיפורים מכפר שבינו ובין חבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו ואם
הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה אר"י בן דורמסקית זה סימן יהיה בידך כל
זמן שאתה מרחם על חבירך יש לך רחמים ואם אין אתה מרחם על חבירך אין
לך

לך רחמים ומה יעשה א"ר שמואל בר נחמני יביא עשרה בני אדם ויעמדם שור' אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין פלוני והלכתי לרצותו ולא קיבל עליו והקב"ה רואה שהשפיל עצמו מרחם עליו שנאמר ישור על אנשים וירצהו ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי אם עשה כן מה כתיב אחריו פדה בשלום נפשו מעבור בשתח ' ובירושלמי דפ' יום הכפורי' °שמואל אמר ההן דחטא לחבריה צריך למימר ליה סרחית עלך [ואין קבלות הא טבאות] ואי לא אייתי בני נש ומפייס ליה קומיהון הה"ר ישור על אנשים ונו' [וכו'] מת צריך מפייסיתיה על קבריה ומימר לו סרחות עלך

ד' מז ע"ח והי"נ אמרי' בפרקין°ואם מת (א"ר יוסף אמר ר' אבהו) [א"ר יוסי בר הנינא] מביא עשרה בני אדם ומעמיד לו על קברו ואומר חטא חטאתי לאלקי ישראל ולפלוני זה ומפיים בירושלמי התם במה דברים אמורים בשאר עבירות אבל המציא שם רע על חבירו אין לו מחילה עולמית : [נ] נהגו הקדמונים שבקהילות ריינוס שאומרי' שתקנת הקדמונים וחרם שלא להרציא ש"ר על הטתים שהן שוכני עפר ורבים תמהו מה ראו על ככה ואמר מורי רבי' אב"י העזרי כי טוונו להגרה דר' תנחומא הגר' פרש' ואתהנן אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כל הכעס עלי למה וכו' עד חטאת בו' עונות אמרת שלח נא ביד תשלח ' ומאז באתי אל פרעה ' לא ה' שלחני ' אם בריא ' ובירא ה' ' שמעו נא הטורים' הנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים [וכי] אברהם יצחק ויעקב אנשים הגאים היו שאמרת לבניהם כך אמר לפנינו מכך למדתי שאמרת את סרחות החטאים האלה בנפשותם א"ל הקב"ה אני אמרתי בנפשותם ולא באבותם : [ג] והייבים להוסיף ביוה"כ מהול על הקודש כדתניא° ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב יכול יתענה בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מיכן שמוסיפין מחול על הקודש אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל שבתכם והבי קי"ל כי האי תנא דתוספת יוה"כ דאורייתא כדאמר ר"פ המביא כדי יין° הנח להם לישראל שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין סבור מינה ה"מ בדרבנן אבל בדאורייתא לא ולא [היא לא] שנא דאורייתא ל"ש דרבנן דהא תוספת יוה"כ דאורייתא וקא אבלי ושתו עד שחשיכה ולא א"ל ולא מידי הא למרת דתוספת דיוה"כ דאורייתא וצריכי להפסיק מבעו"י : [ד] ורגילין לאכול היטב ומאכלים טובים כדאמר פר"ק דשבועות° בין כך ובין כך לא יבעול לא בע"ש ולא במוצ"ש בשלמא בערב שבת משום חבורה אלא מעתה אפי' לא א"ר זירא גזירה שמא ישחוט בן עוף א"ל אבי אלא מעתה יוה"כ שחל להיות בשני בשבת יהדהה גזירה שמא ישחוט בן עוף שצריכין להרבות בסעודה אחר השבת שהוא ערב יוה"כ וכו' הא למרת שהיו מרבין בסעודה ערב יום הכפורים ' ואמרי' במדרש עבד הגמון רצה לקנות רנ גדול ובא חייט אחד ישראל וקנאו ביוקר שלח ההגמון אחריו ושאלו על מה עשית הדבר הזה א"ל אדוני ערב יום הכפורים ויום מחילה וסליחה הוא לנו ולכך פזרתי דוני ולקנותו ופטרו ההגמון לשלום ' הלכך אנו נוהגין להרבות בסעודה בעיוה"כ ואוכלים סעודה המפסקת מבעו"י שהשמש זורח והיכא שרפסיק בערב יוה"כ ועדיין הוא יום ולא אכר עצמו בפירוש באכיל' ושתייה אלא כך בסתם עמר משלחנו ולא היה בדעתו לאכול יותר אם אח"כ נמלך ורצה לאכול ולשתות הרשות בידו כההיא דאיכא רבתי ר' יהודה בן בתירה אזל לנציבין בערובת צומא רבא אתא ריש בנישתא לאמוניה א"ל כבר אבלי ופסקי לי א"ל אשנח עלי דלא לימרו אינשי הרוא לא אשנח עליה אזל עימיה ואכל מן כל עיגול חד פתית ואכל מן כל תבשיל חד פס ושתה מן כל כוס וכוס חד כוס ש"מ אע"ג דפסיק אבל ויש לך לומר שכשאכל בבית ההוא ריש (נלותא) [בנישתא] עדיין לאחר שאכל (הוא) [היה] יום וכן פר"ח : [ה] בנדרים בפרק ד' נדרים °תנן ראב"י אומר אף הרוצה להדיר את חבירו שיאכל.אצלו יאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל ' לא שמע ליה ולא אתי בהדיה ח"מ והכי קתני הרוצה שיאכל חבירו אצלו ומסרהב בו ומרירו נדרי זירזין הוא והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה כולה יעמוד בר"ה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר ופי' ה"ר יצחק בן רבי' מאיר דקך סיפא לאו מדברי ראב"י הוא אלא לכ"ע ואפי' תמצא לומר דמדברי ראב"י היא פירש [ר"ת] בשם רבי' שמואל אחיו דלא פליגי רבנן עליה בהא ופרכי אי זכור עקדיה לתנאיה וקיים ליה לנדריה ופי' ר"ת דבהא לא פליג אסברתיה דאביי אלא אגירסי' דידיה דמשבש מתני' וגרים ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר רבא אמר לעולם בדקאמר מעיקרא הב"ע בגון שהתנה בר"ה ולא ידע ממה שהתנה והשתא קא נדר אי זכור בשעת הנדר ואמר על דעת ראשונה אני נודר עקדי'

אור יחזקאל

שיחות מורנו אדמו"ר המשגיח הגה"ח

מרן **יחזקאל הלוי לעוינשטיין** זצוק"ל

מנהלה הרוחני של ישיבת פוניבז' בא"י

ומלפנים בישיבת מיר בארץ ובחו"ל

אשר השמיע לרבים ללמדם אורחות חיים

למעלה להשכיל בחכמת היראה והמוסר

בני ברק

תשל"ח

שאמרו דהגאוה היא אבי אבות הטומאה, כי בעל גאוה מופרך הוא מתורה ויר"ש, ואין לו תקוה לתקון מעשיו שהבעל גאוה מדמה בנפשו שאין אדם זולתו והכל הנעשה זה הוא, ורחוק המתגאה מאוד מלהעביר על מדותיו מאחר שהכל נחשבים בעיניו למאומה היאך יוותר מרצונותיו עבור אחר, וראשית תקון מדת הגאוה הוא להכיר ולידע כי בעל גאוה הוא, שהמתגאה אינו יודע כלל כי טמונה בו ומושרשת בקרבו מדה רעה זו. ובאמת הגאוה נמצאת בו בכל מעשיו ודרכיו, בדבורו ובמראהו ובדרך לימודו נמצאת הגאוה, בין כותלי הישיבה יש לראות פעמים רבות מדה זו. יש הנמנעים מלשוחח עם הראשי ישיבה בדברי תורה, והסיבה לכך היא הגאוה הנמצאת בו המונעת ממנו מפחד שמא יכשל בדבריו, כן יש שאינם לומדים בחברותא אלא ביחידות והכל מכח מדה רעה זו, הנה התורה הזהירה את מלך ישראל לבלתי רום לבבו מאחיו, למלך נקל מאוד ליפול במדה זו שהרי צוותה תורה שתהא אימתו עליך ומ"מ מחויב הוא לבלי ליפול בגאוה, עאכו"כ כל איש מישראל מחויב בכך וזה מעיקרי העבודה, דהא כתיב תועבת ד' כל גבה לב, ומה תקוה יש לאדם אם נתעב בעיני הקב"ה ועכ"פ בימי האלול להשתדל לעמול בתקון מדה זו, והנזהר בזה הוא אשר יוכל להעביר על מדותיו שהיא העצה הראוי' לזכות ליום הדין.

חובת התשובה בעבירות שבין אדם לחבירו

בגמ' יומא איתא אין התשובה ויוהכ"פ מכפרים אלא בעבירות שבין אדם למקום אבל עבירות שבין אדם לחבירו אינו נמחל לו אלא עד שיתן לחבירו מה שלקח ממנו וירצהו. והנה אף אותם הדורשים טובת נפשם ומשתדלים לשוב בתשובה שלימה, מ"מ נראה לי שעיקר עסקם וטרחתם הוא מעבירות שבין אדם למקום ואילו בעבירות שבין אדם לחבירו אינם מדקדקים ואינם מקפידים כל כך. והתמיהה מרובה, וכי סבורים אנו שאיננו נכשלים כ"כ בעבירות אלו, והלא על כל צעד וצעד נכשלים אנו בזה, ואף בהפסד ממון, כי לא רק גזילה בידים היא גזילה, לפעמים גורם אדם לחבירו הפסד ממון בדיבור כל שהוא כאשר נשאל על חבירו ועל ידי תשובתו יתכן שנגרם לו היזק ממון. וכן אף בגזילה ממש,

---

ד' תבא תשכ"א

גזל רבים אף הוא גזל, ומי הוא אשר יעיד על עצמו כי נקי הוא מגזל רבים, כן אי פריעת גמ"ח בזמנו גם הוא מכלל גזל רבים, עאכו"כ עבירות שבין אדם לחבירו שלא בממון כהלבנת פנים, לה"ר, רכילות, וכדומה הלא בודאי שהם מהעבירות שבהם אנו רחמ"ל נכשלים ביותר.

ואל יאמר האדם כי אעפ"י שעבר עבירות אלו, מכל מקום מסתמא חבירו מחל לו ע"כ, ובפרט שבערב יוהכ"פ לפני כל נדרי מכריז הש"ץ שימחול כל אחד לחבירו על עבירות אלו. שבאמת נראה שאין האדם מוחל בקלות כל כך ע"ז, ועיי"ש בגמ' כל סדרי המחילה „ואפילו הקניט את חבירו בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחל לו", מחילה אין באה בנקל אלא צריך פיוס ובקשה ורק אח"כ יתכן שימחול לו חבירו. ובפרט שלפעמים מזיק האדם את חבירו ולא יודע כלל הנפגע מכך ואילו ידע מההיזק ואת גודלו לא הי' מוחל ע"ז, ובאמת קל הוא יותר לקבל מחילה מאת הקב"ה מלקבל מחילה מבני אדם, והכי איתא בחז"ל הראה הקב"ה למשה דור דור ושופטיו וכו', והראה לו שאול ובניו נופלים בחרב, אמר משה לפני הקב"ה מלך ראשון שהעמדת לבניך ידקר בחרב, א"ל הקב"ה לי אתה אומר אמור אל הכהנים שהם מקטרגים על שהרג נוב עיר הכהנים, ומבואר שהקב"ה אמר, לי אתה אומר, אני היית מוחל לו ע"ז אבל הכהנים הם אותם שאינם מוחלים, וע"כ נענש שאול שנהרג בחרב, נמצא מעתה כמה חשוב והכרחי הוא להיות מאלו המעבירין על מדותיהן, ומלבד מה שנתבאר במאמר הקודם כדרך ועצה לזכות לר"ה, אלא רק בשביל זה גרידא שמעביר על מדותיו אינו נכשל בעבירות שבין אדם לחבירו שהסיבה להיזק ולהפסד חבירו הוא מדותיו של האדם, וכאשר איננו מזיק את חבירו כן איננו ניזק על ידו שעפ"י רוב המזיק הוא הניזק.

אמנם נראה עוד להוסיף בזה, ובאמת דברים אלו אינם פשוטים אלא חידוש גדול הוא, כי יתכן ויחטא האדם ויזיק לחבירו ואעפ"י שאיננו עושה מאומה ואיננו יודע כלל במה חטא, כי רחוקים אנו מאוד מהבנת תורה בעומק חיוב כבוד הבריות ואיננו יודעים ומכירים כלל מהותה. איתא בחז"ל בבוא אדם ליום הדין שואלים אותו המלכת את קונך המלכת את חבירך והוקשו הנך ב' חיובים להדדי, ובאותה מידה שמחויב הוא להמליך את הרבש"ע כן חייב הוא להמליך את חבירו. וכשם שלגבי הקב"ה חייב הוא להמליכו ולקבל עליו עול עבדות כן הוא בבין אדם לחבירו שהתביעה אינה רק שלא יפגע ויזלזל בכבוד חבירו, אלא פשוטו של מקרא שחייב להמליכו ולחוש עצמו בפני חבירו כעבד לפני המלך. ובענין המלכת את קונך עיין מש"כ הרבינו יונה בשער השלישי —

קמח — חייב האדם לשים לבו בכל עת לכבד את ד' ולקדשו בכל דבריו ולרוממו ולהודות לו ולברכו תמיד וכאשר יתיצב בתוך העם וידבר עם חבריו יתבונן בינה וידקדק וישגיח בכל מוצא שפתיו לקדש את ד' בדבריו ולדבר בשבח עבודתו ותהלת יראתו, והוא יסוד קדוש השם שחייב לקדשו בכל דבריו, וקידוש השם ענינו מלכות המלכת את קונך. כן חייב האדם להמליך את חבירו לכבדו ולקדשו ולרוממו.

וב' טעמים לדבר חדא שהקב"ה עצמו מכבד את הנבראים וכיון שחייב לכבד את השם לכך חייב אף לכבד את ברואיו. ונוסף לכך שכבוד הבריות הוא בעצם כבוד שמים, וכבוד הבריות הוא מלכות שמים שהרי בצלם אלוקים ברא את האדם, וכאשר מכבד את האדם משום שנברא בצלם הרי מכבד הוא את הדמות בעצמו, וממילא פשוט שבאותה מידה דמחויב בכבוד שמים מחויב בכבוד הבריות, שיסודם אחד הוא, וכבוד הבריות אף הוא כבוד שמים ולכן לא מספקת כבוד הבריות אלא חייב להמליך את חבירו.

ואיתא בחז"ל על הפסוק „וכי יהי' באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו לא תלין את נבלתו על העץ, כי קללת אלוקים תלוי", וברש"י זלזולו של מלך הוא שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו משל לשני אחים תאומים שהם דומין זה לזה אחד נעשה מלך ואחד נתפס ללסטיות ונתלה כל הרואה אותו אומר המלך תלוי, ונורא לשון רש"י שהמזלזל באדם ה"ז מזלזל במלך וכאילו אומר המלך תלוי, וזלזול בכבוד מלכו של עולם שהרי האדם נברא בצלם אלוקים וכל זה נאמר במת עאכו"כ המבזה אדם חי הרי הוא כמבזה את המלך, ומעתה כמה פשוט שחייב לכבד כל אדם הנברא בצלם, ולפי"ז מבואר דאין הדברים אמורים רק במבזה את חבירו בפועל אלא כל שאינו מכבד את הבריות ה"ה כמבזה את המלך שהרי אף באיסור לא תלין נבלתו על העץ אינו אומר מפורש שהמלך תלוי אלא עצם ראית הצלם תלוי ה"ה כמזלזל במלך ואומר המלך תלוי, ונתבונן נא עד היכן הדברים מגיעים, להאמור שהמבזה את חבירו אף אם אינו מרגיש בבזיונו חייב לבקש הימנו מחילה, ונתבאר לעיל שאין המחילה נקנית בנקל אלא מן הדברים הקשים הם שימחול האדם בלב שלם, נמצא מעתה שחובתנו לבקש מחילה מאת חבירנו על שלא כבדנום כראוי ולא המלכנו אותם עלינו שהרי זה הוא עצם חובת כבוד הבריות. ומעתה אף שאיננו מכירים ויודעים כלל מזאת הרי רחמ"ל שרויים אנו בחטא ואין יהכ"פ ותשובה מכפרים ע"ז. ונורא הדברים למתבונן כמה חמורים הם מדותיו של האדם שהם הגורמים למניעת כבוד הבריות שהוא כנתבאר פגיעה בכבוד שמים,

ונראה עוד גודל החיוב בכבוד הבריות, איתא בחז"ל על הפסוק „ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו", ועיי"ש ברש"י שע"י המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך ואעפ"י שאינו גילוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד, קרוב לגילוי ערוה הוא ואתה נוהג בהם מנהג בזיון והרי דברים ק"ו ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיונן אמרה תורה הואיל וי"ש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו עאכו"כ. ודייק בלשון חז"ל חבירך שהוא בדמות יוצרך והוא כמש"כ לעיל דיסוד חובת כבוד הבריות הוא משום שאדם נברא בצלם והרי הוא כאינו מכבד את הקב"ה. ובאמת דדברי חז"ל אלו בעומק חיוב כבוד הבריות הוא על דרך מה שנתבאר לעיל ואף למעלה מזה כי אף בדבר שלא שייך במציאות הרגש בזיון מ"מ הקפידה תורה על בזיונה, נתבונן נא במצבנו ונראה כמה רחוקים אנו מכל הג"ל, שנמצאים אנו ח"ו במצב של ביקוש ומציאת חסרונות אצל חבירנו, הנה למשל בשעה שנשאל אחד מאתנו על חבירו, ראשית עולה ברעיונו חסרונותיו של חבירו חסרון התמדה וכשרון וכדומה, ואיננו מבקשים כלל למצוא באחרים נקודות מעולות שיש בו, ועיין ברבינו יונה בביאור כת לצים שאחד מהכתות הוא אלו שמסתכלים לצד הרע ומבזים כל דבר.

ומעתה מובן גודל החיוב בעקירת מדותינו הרעות שהם הגורם העיקרי לאי נתינת כבוד לבריות ואילו אנו מדמים בנפשינו כי תקון המדות אינו אלא מדת חסידות ומדרכי המוסר, ולהמבואר הוא מעיקרי העבודה וחמורים המה יותר מעבירות. וכן כתב ר' חיים ויטאל בשערי קדושה שיותר צריך האדם להזהר במדות יותר מהעבירות. ועיי"ש שכתב מטעם אחר שהם כוללים כל התורה כולה, אך להמבואר פשוט הוא מטעם אחר שבתקון המדות תלוי כבוד הבריות. וכבוד הבריות הוא כבוד שמים שהוא קידוש השם ותכלית כל הבריאה כולה. והמעיין בספר תומר דבורה יראה שכל הי"ג מדות מי קל כמוך נושא עון ועובר על פשע וכו' שהם מדותיו של הקב"ה שבהם מתנהג עם עמו ישראל, חייב האדם להתנהג עם חבירו, והטעם לכל זה כי האדם עשוי בצלם אלוקים ולכן חייב להתנהג במדותיו של הקב"ה ואם אינו מתנהג כן כביכול אינו בצלם אלוקים.

ובאמת נראה יותר דמי אשר אינו נזהר בכבוד הבריות לא רק שאינו נוהג כבוד בבריות ומונע כבוד שמים אלא הוא מזיק ממש לחבירו. הנה בעל עין הרע הוא מזיק ממש ואיתא בגמ' בבא מציעא קז: „ותסיר ד' ממך כל חולי", רב אויל בבית הקברות וראה כי תשעים ושמונה מתים מעין הרע, ולכאורה הרי אין אנו מרגישים כל כך שאנו בעלי עין הרע, וע"כ צריך לומר שכל מי שאינו בעל

עין טובה הרי הוא בעל עין הרע, ומי הוא אשר יאמר עליו שהוא מבעלי עין טובה, נמצא שהרי מזיק הוא את חביריו בעין רעה שנמצאת בו, עין טובה עושה את האדם למאושר ועין רעה מזיקה ומעתה תורה חדשה לפנינו תורת כבוד הבריות, ותורה חמורה היא שעל זה לא מועיל תשובה ויוה"כ ואף מחילה אין לו שהרי אינו יודע כלל שהזיק את חבירו ואף חבירו אינו יודע כי ניזוק הוא על ידו.

נקודה נוספת יש בענינים אלו. דהנה כתב הרבנו יונה בשער הג' — לט — בענין שנאת הבריות. הוזהרנו להסיר מנפשינו מדת השנאה והיא מדה מעוללת פשעים רבים ומסבבת כמה עלילות נשחתות כמו לשון הרע ודרישת רעה והשמחה לאיד ומאבדת טובה הרבה מן הנפש כאשר יתבאר, ונראה ביאור מאבדת טובה מן הנפש היינו מן של הנפש של עצמו. ולכאורה הא כל שנאת הבריות הוא מאבד טובה מחבירו ומה היא כוונת הר"י שמאבדת טובה מעצמו.

וביאור הדבר נראה דכל ישראל תלויין זה בזה וכל אחד הוא חלק מהכלל, וכאשר אחד מכלל ישראל מקבל טובה אין הביאור שרק הוא בעצמו קיבל אלא כל ישראל כולם יש להם חלק בזה, וכל יחיד שזוכה יש לכל ישראל חלק בזכותו כי מציאות עם ישראל הוא אחדות וכיון שכולם חלקים מדבר אחד בשעה שחלק אחד זוכה ממילא זכה גם החלק האחר בכך. אמנם כל זה בשעה שהאדם הוא חלק מהכלל אזי מקבל הוא חלק באחרים, ובענין הכלל הי' הסבא מקעלם מאריך רבות, ובזה ביאר מה שיש להבין בהא דאיתא בספרים שבראש השנה צריך להיות בשמחה כי בטוח שיזכה בדין, והתמיהה רבה, והיאך שייך בטחון ושמחה והרי לאור מעשי האדם עומד הוא בסכנה רבה וכמעט ואין תקוה לאדם לזכות בדין [ועיין במאמר פחד ובטחון ביום הדין מה שהארכנו בזה] ותירץ הסבא ז"ל דכלל ישראל בכללותו בטוח הוא שיצא זכאי בדין וכל הסכנה הוא במשפט כל יחיד ויחיד ועיי"ש, ומעתה כמה רבה הנחיצות לאדם שיהי' מתוך הכלל שרק בדרך זו יש תקוה לאחריתו לזכות בדין כיון שאין הוא מציאות נפרדת אלא חלק מהכלל ולכן המשכילים המבינים כשהיו מבקשים טובה לעצמם לא היו מבקשים רק עבור עצמם כי אין לו לאדם להיות יחיד אלא היו כוללים את הכלל כולו בבקשתם. ודבר זה מפורש הוא בנביא אצל האשה השונמית ששאלה אלישע הנביא האם יש לדבר עמה אצל המלך ואמרה האשה בתוך עמי אני יושבת, וביארו בחז"ל שאמרה שאינה דורשת ומבקשת עבור עצמה מאומה אלא בתוך עמי אני יושבת רצוני להיות כאחד מן העם.

אך כדי לזכות בתוך הכלל צריך הוא להכליל את עצמו בתוך הכלל ורק בשעה שהאדם דורש טובת הכלל אזי יש לו תקוה להיות ולזכות מן הכלל,

שמשפט השי"ת לפי הנהגת האדם ובשעה שהנהגתו היא כללית מתנהג עמו השי"ת בדרך זה ודנו בתוך הכלל, ומעתה כמה מוכרח הוא לתקן את מידותיו הרעות כי הבעל מדות אינו מן הכלל שהרי דורש הוא רק טובת עצמו. כן בעל התאוה אינו כללי אלא פרטי וכנאמר „לתאוה יבקש נפרד", מדות ותאוות הם פירוד ורק רוחניות היא כללית, ומעתה י"ל שהיינו מש"כ הרבינו יונה ששנאת הבריות מאבדת טובה הרבה מן הנפש שמי אשר שנאת הבריות בקרבו בע"כ דורש הוא רק טובתו ולא טובת הרבים וממילא מאבד הוא את זכויות הכלל ויש לו רק את מעשיו, ובמעשיו בלבד קשה הוא מאוד לזכות, ולכן איבד טובה רבה — כל טובת הכלל — מן הנפש.

וניחזי עוד בענין זה הא דאיתא בחז"ל בית שני מפני מה חרב מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם, ואין זה רק עונש עבור עבירה דשנאת החנם אלא בשעה ששנאה שרויה בישראל ואין אחדות ביניהם אין מקום לביהמ"ק בישראל שרק בשעה שישראל באחדות יש מקום לביהמ"ק. „ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", כל מציאות עם ישראל הוא רק בשעה שעם אחד הם משא"כ כששנאה ביניהם אין זה כלל ישראל, נמצא חובתינו הוא לתקן את מדותינו ולהשתדל בכבוד הבריות מחמת זה לבד שעי"ז יש לו תקוה לקבל טובות הכלל.

והשבות אל לבבך — אמונה ומשפט

כבר הזכרנו בליל ש"ק עיקר ויסוד בדרכי העבודה, דהנה דרכי בני אדם שאף המשכיל ושואף לתקן דרכיו ומעשיו מ"מ מסתפק הוא בהבנת וידיעת השכל, ששכלו ידע ויבין חובתו בעולמו. אך האמת היא כי הבנת השכל אינה עיקר עבודת האדם, כי שכל האדם הוא חלק אלוק ממעל וממעי אמו יודע השכל הכל, החלק הקשה שבעבודה הוא הבנת הלב שלבבו יבין וירגיש את ידיעת השכל, כי הלב הוא החלק הקשה הנמצא באדם, שהלב הוא לב אבן, והוא מה שאמרו חז"ל שהתורה קשה היא כאבן משום שלב האדם הוא לב אבן, הסבא ז"ל היה אומר כי האוויל שבאדם הוא אשר צריך לידע ולהבין והאויל הוא הלב־לב האבן. „וידעת היום והשבות אל לבבך", ב' מדרגות נפרדות הם ויתכן ויגיע האדם לכלל ידיעה ורחוק

מוצש"ק תבא תשכ"א

ויידע כי הוא ג"כ לא ינקה מהעונש הנורא, בודאי יהיה מקבל על עצמו ברוב שמחה המדה הזו להיות סבלן ומעביר על מדותיו תמיד תמורת העונשים הקשים הנ"ל וכו' עכ"ל ע"ש באורך.

ועניו זה להאמין שהכל מאתו יתברך, זה למעשה העיקר הראשון משלשה עשר עיקרים של התורה הקדושה שחייב כל יהודי להאמין, והוא "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים". זאת אומרת שכל מה שנעשה בבריאה הכל מאתו יתברך, ואין עוד מלבדו, וכל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה (ברכות ס: וע"ש מעשה דרבי עקיבא), וממילא מה שעשה לי חברי זה משמים, כי אין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז: בשם רבי חנינא ע"ש) ועל ידי זה לא יכעס ולא יקפיד על חבירו ויקבל עליו דין שמים באהבה, ויהרהר בתשובה על עוונותיו ושב ורפא לו. ה' יזכנו אכי"ר. (ועיין באורך בספר שומר אמונים להגאון הצדיק רבי אהרן ראטה זיע"א במאמר השגחה פרטית, ובמאמר הבטחון וההתחזקות, עיין שם באורך).

יא

לפעמים נדמה לאדם כי אין חשש אם יפגע בחבירו, כי יכול אח"כ לבקש ממנו מחילה וימחל לו, אך שוכח הוא משנה מפורשת במסכת יומא (פרק ח' משנה ט') האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה. והרי חטא בין אדם לחבירו זה גם חטא בין אדם למקום שצוה להזהר בכבוד חבירו אז איך יכול אדם להקל לעצמו לפגוע בחבירו על סמך שיבקש ממנו מחילה. ועוד לימדונו בעלי המוסר (ראה אור יחזקאל להגר"י לוינשטיין זצ"ל, שיחות אלול, מאמר חיוב התשובה בעבירות שבין אדם לחבירו, עמוד לג) שאין האדם מוחל בנקל על עלבונו גם אם יאמר בפיו שמחל, אך אם לא העביר את הטינא מלבו לגמרי שיהיה כלא היה אין זה נקרא מחילה. וכתב בזה בספר אור יחזקאל (שם) וז"ל: ובאמת קל יותר לקבל מחילה מאת הקב"ה מלקבל מחילה מבני אדם. והכי איתא בחז"ל, הראה הקב"ה למשה דור דור ושופטיו וכו' והראה לו שאול ובניו נופלים בחרב, אמר משה לפני הקב"ה מלך ראשון שהעמדת לבניך ידקר בחרב? אמר לו הקב"ה לי אתה אומר? אמור אל הכהנים שהם מקטרגים על שהרג

נוב עיר הכהנים. ומבואר שהקב"ה אמר "לי אתה אומר?", דהיינו אני הייתי מוחל לו על זה, אבל הכהנים הם אותם שאינם מוחלים, ועל כן נענש שאול שנהרג בחרב וכו'. עכ"ל עש"ב. הרי רואים כמה קשה לאדם למחול (אלא אם כן תיקן את מדותיו באמונה שהכל מהשי"ת ובלדון לכף זכות וכנ"ל) ולכן נענש שאול ונהרג בחרב מכיון שהכהנים לא מחלו לו.

וכתב בספר פלא יועץ (ערך תשובה עמוד תרכא בדפוס המנוקד) וז"ל: ואף אם הנחבל ימחול מעצמו ויעביר על מדותיו וכמנהג העולם שאומרים בכל לילה הריני מוחל וסולח וכו', לא סגי בהכי (לא די בכך) וכו', ומה גם שאין אדם יודע אם מחל לו חבירו, שעל הרוב האומרים נוסח הריני מוחל וסולח אין פיהם ולבם שוים ויש דלא ידע מאי קאמר, והראיה שביום שאחריו הקפידא במקומה עומדת ביתר שאת וכו' עכ"ל עש"ב.

ומסופר על הגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצ"ל (לב אליהו, כרך א', בתולדותיו עמוד 44) שבהיותו דר בלונדון בא אליו אדם אחד וביקש ממנו מחילה מפני שפגע בכבודו, אמר לו רבי אליהו שרוצה הוא לשמוע במה חטא כנגדו, ולא רצה האיש לגלות לו את הדבר אף שדרש זאת ממנו במפגיע, וכאשר על אף כל הבקשות לא רצה לומר לו, אמר לו רבי אליהו שאם אינו מספר לו אין הוא מוחל לו. ועל כן נאלץ האיש לספר את המעשה שחטא כנגדו. כאשר שמע זאת רבי אליהו, אמר לאיש: דע לך שיכול אני לומר שאני מוחל לך, אך מאחר שהדבר אשר בו חטאת נגדי הוא באמת חמור, לפיכך יודע אני שהמחילה שאמחל לך לא תהיה בלב שלם, ועל כן עצתי שתלך עכשיו לביתך, ותבוא לבקש מחילה בעוד כשבועיים, ובמשך הזמן הזה אשתדל ללמוד מוסר הרבה על הענין, ואז אקוה שאמחל לך במחילה גמורה ובלב שלם, וכן היה. זוהי צורה של מחילה אמתית, לכן צריך האדם מאד להזהר בכבוד הזולת שלא יחטא כנגדו כלל אף אם בדעתו לבקש ממנו מחילה.

יב

בן זומא אומר איזהו מכובד המכבד את הבריות (אבות פרק ד' משנה א') וכתב על זה הגר"ח שמואלביץ זצ"ל (קובץ שיחות תשל"ב, מאמר ו', עמוד נג והלאה) שזו הדרך להגיע למעלת הנכבדות, כי לא אמר בן עזאי איזהו מכובד מי שהוא צדיק גדול או גדול בתורה וכיוצא בדבר, אלא דוקא המכבד את הבריות, כי הדרך להגיע למעלת הנכבדת הוא דוקא על ידי

הרב חיים רפופורט
רב ומו"ץ בלונדון

בענין בקשת מחילה על גניבה וגזילה

(והערות בשו"ת אגרות משה)

א) במצות השבת גניבה וגזילה קי"ל (ב"ק קיח, ע"ב; רמב"ם הל' גזילה פ"א ה"ח; טושו"ע חו"מ ר"ס שנה) דמנין שלא מדעת פוטר, דהיינו ש"אם [הגנב] מתבייש להחזיר לו יכול להבליע לו דמים אלו בחשבון כשנושא ונותן עמו, ואם אינו נושא ונותן עמו יתן לאיש אחר שהוא נושא ונותן עמו שיבליע לו בחשבון, או ישליך המעות לתוך כיסו שיש בו מעות, שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנין שלא מדעת פוטר" (שו"ע הרב הל' גזילה ס"ח).

ולכאורה צ"ב, מה ירויח מזה שישיב את הגניבה בהבלעה ואיך ימנע עי"ז מבושה, הלא דבר משנה הוא (יומא פה, ע"ב) ד"עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו", וכ"פ הרמב"ם בהל' תשובה פ"ב ובטושו"ע או"ח סתר"ו, וא"כ אפילו אם ישיב הגנב את הגניבה אשר גנב בהבלעה וכיו"ב, מ"מ הרי הוא צריך לבקש ממנו מחילה על אשר חטא כנגדו ועי"ז ידע הלה מי הוא זה ואיזהו אשר לקח ממנו את ממונו ושוב יתבייש הגנב מזה.

ובדוחק אולי י"ל: (א) דהבושה בהחזרת הממון שגנב במו ידיו ביחד עם בקשת מחילה גדולה יותר מהבושה ע"י בקשת מחילה לבדה, וא"כ כשרוצה להנצל מהבושה היתידה יוכל להחזיר הכסף בהבלעה ואח"כ (כשכבר קיבל הלה את הכסף ומנאו) יבקש ממנו מחילה; או י"ל דבהל' גזילה מיירי: (ב) רק מחיוב השבת גניבה וגזילה ולא מחיוב תשובה וכפרה, או דמיירי (ג) בכה"ג שלאחרי שיחזיר את הדמים בהבלעה יבקש ממנו מחילה 'על כל מה שעשה לו' בכל מכל כל, מבלי לפרט את החטא שחטא כנגדו [ואם יסכים חבירו למחול לו על כל דבר שעשה לו מבלי שיפרט את החטא סגי בזה[1]], או דמיירי (ד) בכה"ג שיבקש ממנו מחילה ע"י שליח בעילום שם הגנב, ואם יסכים הנגנב למחול לו יודיע השליח למשלחו שמחל לו זה שגנב ממנו. וכל אוקימתות אלו יש בהן מן הדוחק ובפרט שהפוסקים ונו"כ לא העירו מאומה בזה.

ב) והנה בשו"ת אגרות משה חושן משפט ח"א סימן פח נשאל מתלמיד אחד "אשר נשאו לבו לשוב בתשובה שלימה" על גניבת ממון שגנב מכו"כ אנשים וגם מקופות צדקה וכו', איך לקיים מצות השבת גו"ג כדת וכדין, ואיך לתקן את אשר עיוות בכו"כ ענינים. ובתו"ד הגרמ"פ בתשובתו כתב, וז"ל: ומה ששאלת באות ט"ו אם צריך דעת בעלים ובאות ט"ז אם צריך לכתוב להודיע בשביל מה נשלח לו הממון ובאות י"ז אם צריך לגלות את שמך, הנה אם הוא 'שלא לדעת', היינו שלא ידעו הבעלים שנגנב מהם אין צריך דעת בעלים ויכול לשלם על ידי הדואר אף שלא לכתוב בשביל מה נשלח ואין צריך לגלות מי הוא המשלח אבל [צריך לשלוח] באופן שידע מהדואר שנתקבל ביד הבעלים. ואף אם נודעו הבעלים מהגנבה סגי במנין דהלכה כרבי יוחנן שלא בבעל חוב וכדאיפסק בשו"ע חושן

1. אבל נראה פשוט דלא מהני מחילה כזו בכה"ג שמשער שאילו הי' הניזק יודע מה באמת עשה לו לא הי' מוחל לו.

משפט ששנ"ה ס"א, ואם כן על ידי הדואר הא יש מגין ויצא בזה. אבל הוא רק כשלא נודעו מי גנב מהם דאם נודעו מי הוא מסתבר שצריך שידעו שאותו הגנב החזיר אם אפשר שיטעו שאחר שלח להם סך זה. אך בכל אופן צריך מהם מחילה על הצער, אם נודעו מהגנבה והי' להם צער, ובשביל זה צריך לכתוב מכתב לבקש מחילה כדאיתא ברמב"ם פ"ב מתשובה ה"ט. ומזה שאיתא ביומא דף פ"ו מכסה פשעיו לא יצליח הוא בעברות שבין אדם לחברו, אלמא דיותר טוב שיגלה שמו שחטא לו ושב בתשובה, וכן איתא ברמב"ם שם ה"ה[2] שאין תשובתו גמורה כשמתגאה ואינו מודיע. אבל כיון שברש"י איתא שהוא כדי שיבקשו שימחול לו וכן איתא בכסף משנה שם[3] לכן אולי יכול לסמוך שאף כשלא יגלה שמו אלא יכתוב במכתב ששולח לו מה שגנב ממנו ומבקש ממנו שימחול לו אף שאינו יודע שמו נמי סגי לסמוך שימחול. עכ"ל האגרות משה.

ומבואר מדבריו: (א) דבגוונא שנודע להנגנב שגנבו ממנו אכן צריך לבקש מחילה; אבל (ב) יכול לעשות כן בעילום שמו וע"י מכתב וכמ"ש "אף כשלא יגלה שמו אלא יכתוב במכתב ששולח לו מה שגנב ממנו ומבקש ממנו שימחול לו אף שאינו יודע שמו נמי סגי לסמוך שימחול".

ונתקשיתי בהבנת דבריו:

חדא, דמהיכי תיתי לומר כן, ומאן מפיס שמי שגנב ממנו אכן ימחול לו בלי פיוס וריצוי כראוי? והלא אין התשובה ויוהכ"פ מכפר "עד שירצה את חבירו", היינו דבעינן ריצוי ולא רק בקשה סתם, וכמ"ש הרמב"ם בהל' תשובה פ"ב הלכה יו"ד: "אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו ... צריך לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו", ובשו"ע או"ח סתר"ו ס"א: "עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו", ואיך שייך לקיים חיוב ריצוי ופיוס ע"י מכתב הנשלח בעילום שם?

הגע בעצמך: הלא לפעמים משכח"ל שהנגנב מוכן למחול אבל רוצה לעשות איזה תנאי עם מי שגנב ממנו (כגון שימלא החסרון שנחסר לו ע"י הגניבה או שלא יגנוב ממנו עוה"פ או שיתמיד בלימוד ספרי יראה המיישרים את הדיעות או יתרגל בפעולות מסויימות המתקנות את המעשים וכיו"ב), ואם מבקש ממנו מחילה במכתב בנכתב עילום שם משלחו לא יוכל הנגנב לדבר ולהתנות עמו ובלי זה לא יהי' מוכן למחול לו וימנע ממנו הכפרה.

ובשלמא כאשר מבקש ממנו מחילה ע"י שליח בו"ד (באופן הנ"ל אות א') הרי יכול השליח לפייס את הנגנב (בכמה מיני פיוס וריצוי) עבור משלחו, וגם אם ירצה הנגנב למחול על תנאי יוכל להתנות עמו ע"י שלוחו שילך הלוך וחזור מהגנב להנגנב עד שיתפייס וימחול, אבל כל זה לא שייך כאשר אין להנגנב אמצעי אשר דרכו יוכל לדבר ולהתנות עם זה שגנב ממנו.

זאת ועוד, הרי קי"ל (או"ח שם) ד"אם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שני' ושלישית, ובכל פעם יקח עמו שלשה אנשים", הרי מבואר דשפיר יתכן (וכמדומה אני שהדבר מצוי) שלא ירצה הנפגע למחול בפעם ראשון, וכששואל ע"י מכתב בעילום שם הכותב היאך שייך לדעת אם הלה נתרצה במכתב זה או שצריך עוד בקשה ופיוס?[4]

2. ברמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ה: "ושבח גדול לשב שיתודה ברבים ויודיע פשעיו להם ומגלה עבירות שבינו לבין חבירו לאחרים ואומר להם אמנם חטאתי לפלוני ועשיתי לו כך וכך והריני היום שב ומתנחם, וכל המתגאה ואינו מודיע אלא מכסה פשעיו אין תשובתו גמורה שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח".

3. בכסף משנה על הרמב"ם שם: וסובר רבינו ... דבעבירות שבין אדם לחבירו מצוה לפרסמם כדי שימחול לו חבירו.

4. ועוד יש להעיר ממ"ש בספרים והו"ד בשל"ה במס' יומא שלו (עמוד התשובה) "שהוא מנהג של טעות מה שנוהגין בזמנינו אם יחטא איש לאיש והקניטו בדברים נכנס ביניהם אמצעי עושה שלום ומדבר עם העלוב שירצה

ג) עוד כתב באגרות משה שם, וז"ל: ואם לא נודעו מהגנבה, שלא הי' להם צער, אין צריך לכתוב כלום וסגי בשילוח הממון על ידי הדואר לבד כדלעיל, עכ"ל האג"מ. וצ"ל דמיירי בגוונא שיש לו הוכחה או עכ"פ השערה חזקה שלא נודעו מהגניבה. [ומסגנון לשון האג"מ נראה לי שהגרמ"פ מוקים להך דינא דמנין שלא מדעת פוטר בכה"ג שלא נודעו מהגניבה. וצע"ק שהרי הפוסקים לא חילקו בזה כלל].

והנה כתב רבנו יונה בספר שערי תשובה (שער ג אות רז) בחומר איסור לשון הרע והקושי בעשיית תשובה על עבירה זו, וז"ל: והרביעי, אם ישוב בעל הלשון בתשובה צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו ... גם רבים מאשר זכר כי אותם עכר והם לא ידעו כי הדיח עליהם את הועה, יתבייש להודיעם ולגלות אזנם על אשר גמלם רעה, כי הוא מכה ואין מכתו ידועה, כענין שנאמר (תהלים קכ, ד) 'מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמי' חצי גבור שנונים', על כן נמשל לשון הרע לחץ, כי המושך בקשת פעמים רבות ישלח חציו באדם ולא נודע מי הכהו, עכ"ל השערי תשובה.[5]

ומבואר דאם סיפר לשון הרע על מאן דהו אף אם הלה לא ידע מזה כלל, כיון ש'הדיח עליו את הרעה' חייב לרצותו. וא"כ למה פסק הגרמ"פ ש"אם לא נודעו [הבעלים] מהגנבה שלא הי' להם צער אין צריך לכתוב כלום וסגי בשילוח הממון על ידי הדואר לבד", הלא יתכן שאף שלא ידעו מהגניבה (כי חשבו שהכסף נאבד להם או שלא ידעו בכלל שנחסר להם) מ"מ נגרם להם היזק או מניעת הריווח שהיו יכולים לקנות איזה חפץ שרצו לקנות ועל ידי הגניבה לא היו יכולים לקנותו וכיו"ב, וכל כה"ג הרי איכא צער ע"י הגניבה, והרי מבואר דאפילו אם הבעלים לא ידעו שהוזקו או נצטערו על ידי מעשיו של החוטא ה"ה מחוייב ועומד לבקש מחילה, ולמה זה פטר הגרמ"פ את הגנב מבקשת מחילה (אפילו ע"י מכתב שישלח בעילום שם) בכה"ג?

ד) והנה כל הנ"ל כתבתי לענין עיקר דין בקשת מחילה בכה"ג דשייך לקיים חיוב זה, אבל לא אכחד מה שנלפענ"ד שלמעשה יש לפעמים מקום לצדד שלא יבקש הגנב מחילה ממי שגנב ממנו כלל (לא בע"פ ולא בכתב), והוא עפמ"ש בספר 'פרח מטה אהרן' (להגאון ר' אהרן סולוביציק זצ"ל. ירושלים תשנ"ז) על הרמב"ם הל' דעות פ"ז ה"ה (עמוד 88), וז"ל: ושמעתי מהגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל שכהחפץ חיים גמר לכתוב את ספרו 'חפץ חיים' נסע לר' ישראל סלנטר ז"ל ובקש ממנו שיתן לו הסכמה על ספרו. ר' ישראל סלנטר ענה לו שאין הוא יכול ליתן לו הסכמה כל זמן שאינו מעיין בספר מתחילתו עד סופו. החפץ חיים השאיר את הספר אצל ר"י סלנטר. ואחר איזה ימים חזר לביתו של ר"י סלנטר ושאל אותו אם יתן הסכמה על ספרו. ר"י סלנטר אמר שעבר על הספר בעיון גדול וכל דבר שכתב שם הוא אמת ונכון חוץ מדבר אחד, וזה, שהחפץ חיים כותב שאם אחד דבר לשון הרע נגד חבירו ועשה תשובה הרי הוא חייב ללכת

לקבל פיוס העולב ואחר ואת הקרמה יבוא העולב לבקש מחילה ממנו ... אלא שהעולב ילך מעצמו לפני העלוב ואומר סרחית עלך, ואם לא קבלו אז יביא אנשים עמו וחוזר לחלות פניו לפניהם שימחול לו ...וראוי שנאמר שהחליכה לפייס לפני החי והמת אין בהם הקרמה בידיעה רק שהעולב ילך מעצמו לפייס, וזאת הבושה ובזיון הם לכפר עליו מאשר חטא לחבירו".

אבל לכאורה פשוט שכ"ז אינו לעיכובא.

5. ובספר 'שמירת הלשון' לה'חפץ חיים' (כלל ד סי"ב) כתב: "ואם עבר וספר לשון הרע על חברו ובא לעשות תשובה ... אם חברו נתגנה על ידי זה בעיני השומעים ונסבב לו על ידי זה הזק בגופו או בממונו, או שהצר לו על ידי זה, הרי הוא ככל עוונות שבין אדם לחברו שאפלו יום הכפורים ויום המיתה אין מכפר עד שירצה את חברו, על כן צריך לבקש מחילה מחבירו על זה, וכשיתפייס וימחול לו לא נשאר עליו כי אם העוון דבין אדם למקום . . . ואפילו אם חברו אינו יודע עדיין כלל מזה, צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין, ולבקש ממנו מחילה על זה, כיון שהוא [=המספר לשה"ר] יודע שעל ידו נסבב לו דבר זה".

אל האיש שדבר לשון הרע נגדו ולספר לו שדיבר נגדו ומה שדיבר עליו. אמר ר״י סלנטר להחפץ חיים שדבר זה אינו נכון. ואם לא יוציא סעיף זה מתוך הספר הוא לא יכול ליתן לו הסכמה. החפץ חיים ענה לו שהוא לא חידש דין זה אלא שהוא ציטט מה שרבינו יונה כותב בשערי תשובה בסר״ז . רי״ס אמר לו ׳אני יודע את זה. אבל אנו מוכרחים לומר שרבנו יונה מכוין למקום שהאחד שדיבר לשה״ר נגדו שמע שהוא דבר לשון הרע נגדו, אלא שאינו יודע בדיוק הפרטים של הלשון הרע. אבל במקום שחבירו אינו יודע כלום מזה איך אפשר לומר שאם האיש עושה תשובה מחוייב להוסיף פשע על פשעו׳. והחפץ חיים אמר לרי״ס שרבינו יונה אומר דין זה סתם. ור׳ ישראל אמר לו שהוא יכול לסבור כן. אבל הוא, רי״ס, פשיטא לי׳ שרבינו יונה מכוין רק למקום שחבירו יודע שהאיש דיבר לשון הרע נגדו אלא שאינו יודע הפרטים. החפץ חיים הציע שרי״ס יכתוב לו הסכמה ויכתוב בהסכמה שלו שכל דין בספר נכון חוץ מסעיף זה. רי״ס אמר לו שאינו יכול לעשות את זה משום שישנם הרבה אנשים שקוראים את הספר ואינם מסתכלים בהסכמה ואם כן הוא יעבור על הלאו של ׳לפני עור׳. ונראה שאע״פ שפשטות לשון רבינו יונה נראה כהחפץ חיים מ״מ שיטת רי״ס מסתבר יותר. עכ״ל הספר ׳פרח מטה אהרן׳.[6]

וע״כ, את״ל דקיי״ל בזה כשיטת ר׳ ישראל סלנטר (או דבמקום ספק נקטינן דשוא״ת עדיף), הרי גם בנידון גניבה וגזילה יש לדון כיו״ב, שאם הנגנב בתומו הולך ולא ידע מהגניבה כלל, ופתאום יבא הגנב להתחנן לו שימחול לו על אשר גנב ממנו, יצטער הלה הרבה מאד בידעו שפלוני הרע לו, ועי״ז יוסיף חטא על פשע.

ואפילו בכה״ג שהנגנב ידע שנחסר מממונו ועי״ז הי׳ לו הפסד או מניעת הריוח ונצטער מזה אלא שהוא הי׳ סבור שנאבד ולא נגנב, הרי אם יבא הגנב לבקש ממנו מחילה יצטרך לגלות לו מה שעשה לו יתכן שיצטער הרבה יותר עי״ז שידע שמלאו לבו של פב״פ לפגוע בממונו ולעשות לו כדבר הזה.

ואפילו בכה״ג שהנגנב יודע שגנבו ממנו אלא שאינו יודע מי הוא, ובאמת הרי הגנב הוא מחבורת רעיו וידידיו, אלא שתקף עליו יצרו והורה לעצמו היתר לגנוב ממנו, ועכשיו נתחרט ובא יבא הגנב ויגלה את אזנו לאמר ׳אני הוא שגנבתי ממך׳ הרי יש לשער שמאד מאד יגדל הצער ויתעמק הכאב בהוודע לו שיודעו ומכירו (אשר בטח בו) בגד בו וגנב

6. בשו״ת נודע ביהודה מהדורה קמא או״ח סימן לה נשאל ע״ד ״אחד נכשל באשת איש כמה שנים שלש שנים רצופות שהי׳ בביתה, ועתה נתעורר בתשובה ואשרי לו שתורתו עמדה שלא ישתקע בטומאה ונפשו לשאול הגיע שהוא עתה חתן האשה הזאת שנשא בתה אם מחויב להודיע לחמיו שיפרוש מאשתו הזונה או שתיקתו יפה כי המה אנשי השם ויש להם בנים חשובים בתורה ובמשפחה יקרה ויש לחוש לפגם משפחה ומשום כבוד הבריות רשאי הבעל תשובה להיות בשב ואל תעשה שלא להודיע לחמיו כלל״. ובתו״ד תשובתו כתב הנו״ב: ״גם נראה לענ״ד שחייב על כל פנים לבקש על עצמו מאת חמיו שהרי עוון זה שעבר על אשת איש יש בזה שני חלקי עבירה, חלק אחד בינו למקום שעבר עבירה חמורה ובזה מועיל תשובה ויום הכיפורים. אבל יש בזה חלק שני עבירות שבין אדם לחבירו ... והרי בעבירות שבינו לחבירו אין יום הכיפורים ולא תשובה מועיל וצריך על כל פנים לפייסו בדבר שאינו מועיל תשובה והרי אפילו בגזל והשיב את הגזילה צריך גם כן לפייסו על הצער קל וחומר בזה שאי אפשר להכשיר נזקו שצריך לפייסו״.

ולפום ריהטא הי׳ נראה דמוכח מדבריו דס״ל כה׳חפץ חיים׳ ולא כהגר״י סלנטר שהרי פשוט שע״ז שיגלה לחמיו מה שעשה יוסיף צער מבהיל (מה שאי אפשר לשער כלל) על העוול שעשה [כך העיר גיסי היקר הרה״ג ר׳ דוד הלוי באמבערגער שליט״א].

אבל באמת נראה לי שאי אפשר להוכיח מדברי הנו״ב לענייננו, כי כל המעיין בתשובת הנו״ב שם יראה דס״ל שבלאה״כ מחוייב להודיע לחמיו מה שעשה כדי שיפרוש מאשתו שנכנס בה רוח שטות וסטתה מן הדרך, ומ״ש ע״ד בקשת מחילה נ״ל שלא כ״כ אלא לרווחא דמילתא, דמאחר שגם בלאה״כ צריך להודיע ולא ימנע חמיו מן הצער הגדול הנורא ההוא, וא״כ שוב הדר דינא שמחוייב לבקש ממנו מחילה על מה שחטא כנגדו. ועצ״ע.

ממנו את ממונו, ואפילו אם יעבור על מדותיו וימחול לו יסבול עי"ז צער רב - מה שהי' יכול למנוע ממנו אילו לא ביקש ממנו מחילה.

וע"כ נראה לפענ"ד, שבגניבה[7] יש מקום לצדד שבכה"ג שהלה אינו יודע מהגניבה כלל לא יודה על חטאו לפניו כדי לרצותו.[8] ובכה"ג שחבֵירו יודע מהגניבה אלא שאינו יודע מי הוא זה שגנב ממנו, ואם יוודע לו יצטער הרבה, יבקש ממנו מחילה בעילום שם ע"י שליח שיפרט את חטאו לפני חבירו. ואם יאמר הנגנב שאינו מוכן למחול אא"כ יבא הגנב ויתודה בפניו, אז לא יגלה את זהותו כלל כדי שלא יוגרע חלקו בזה ובבא, והוה בגדר מעוות לא יוכל לתקון עד יערה על הנגנב רוח ממרום וימחול לכל מי שחטא כנגדו בין בגופו בין בממונו.

וזאת למודעי: אין כוונתי בכל הנ"ל להכניס ראשי ולהכריע בין הרים גדולים ולא באתי אלא להעיר את לב המעיינים והפוסקים היושבים על מדין יצ"ו.

7. ועד"ז בכל מקרה דשייך סברת הגר"י סלנטר שבאם יבקש ממנו מחילה יפול מן הפח אל הפחות ויוסיף כאב לחבירו ופשע לעצמו.

8. בכה"ג נ"ל יבקש ממנו מחילה בסתם, על כל דבר גדול ודבר קטן אשר עשה לו, ואולי יתרצה למחול לו בכל מכל כל – וכנ"ל אות א'. אבל ע"ש בהערה 1.

ברכה בליל יוה"כ

דרכו בקודש של הרה"ק מוה"ר צבי הכהן זצוק"ל מרימנוב היתה, שאחר כל נדרי וכלות התפלה הלך לישון על מיטתו, וקודם השינה נתן צו למשרתיו ומקורביו שילכו לקרוא לנשים למען לברכם, ועל פי הרוב ציוה שיבואו הנשים שהיו מזרעו של מורו הרה"ק מוה"ר מנחם מענדל זצוק"ל, ופעם אחת אירע שאיחרו לבוא, אזי ציוה לשלוח אחריהן או לקרוא לאחרות למען לברכם קודם השינה, וכל הצדיקים שהיו בימיו החזיקו זאת למדריגה גדולה.

(בארת המים)

פירשה הטעם דכיון שעבר עבירה ושנה בה שוב אינו פורש ממנה דנעשית לו כהיתר.

והמאירי הוסיף "אין מספיקין בידו וכו' אלא א"כ זכות תולה לו בכך", ועי' בהערת המהדיר בביאור כונת המאירי.

אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר - מבאר הרמב"ם (נפיטמ"ם) דהיינו נמי "כמו אמרם אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ולפיכך לא יעזרהו ה' שיעשה בצום כיפור מה שראוי לו לעשות כדי שיתכפרו לו עוונותיו באותו היום", עכ"ל. והוסיף התוי"ט דלפי"ז נראה דה"נ מיירי דאמר כן ב' פעמים כמו ברישא דלהכי אין מספיקין בידו דאינו פורש.

והקשה הרש"ש על פירוש הרמב"ם, דהרי מתני' מיתוקמא בגמ' אף כרבי דיוהכ"פ לא בעי תשובה - עי"ש שביאר באופ"א.

והמאירי כתב וז"ל "אין יוהכ"פ מכפר מאחר שאין יצרו תוקפו בעבירה, ומתרצה בה על סמך יוה"כ אף הוא נכשל במחשבתו".

וכן בתוס' יוהכ"פ נקט דאין ענין הסיפא והרישא דומה, דבסיפא מיירי באדם שאינו עושה תשובה, וחוטא על סמך שיוהכ"פ יכפר, ובזה אפילו בפעם אחת אין יוהכ"פ מכפר כלל, משא"כ ברישא שרוצה לשוב אלא דאמר תרי זימני אחטא ואשוב, בזה רק אין עוזרין לו מן השמים לשוב. וע"ע שפ"א.

עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו:

קובץ דינים והערות:

א] כתב הרמב"ם (משנה ג. ט.) דאע"ג שהשיב לחבירו הגזילה אין יוהכ"פ מכפר עד שירצהו וישאל ממנו מחילה. והקשה תוס' יוהכ"פ דהרמב"ם עצמו (חובל ה. ט.) כתב שהמזיק ממון חבירו כיון ששילם נתכפר לו משא"כ החובל בחבירו, וא"כ מבואר דהמזיק ממון א"צ לבקשת מחילה. ותירץ דבהל' תשובה מיירי הרמב"ם כשגזל ממנו בעל כורחו וכגון שחובל בו ומצערו בזה, ואז לא מהני עד שישאל מחילה, אבל בהל' חובל מיירי דמזיק בלי כונה לצערו. וכעי"ז פירש הלח"מ הל' חובל שם.

ב] בתוס' יוהכ"פ נסתפק כשחבל בחבירו ושילם לו הנזק וגם שאל מחילה, האם צריך גם להתודות לפני ה' - עי"ש מש"כ לדקדק מלשון הגמ' והכס"מ. ועי' משנ"ב (מרז. יג.), ובשער הציון (אות י"ג).

והנה ז"ל רבינו יונה בשע"ת (שער ד' אות י"מ) "לכן מי שגזל את חבירו ישיב את הגזילה ואח"כ יתודה, ואם התודה תחילה לא עלה לו הוידוי, כמו שאמרו רז"ל בענין הגוזל ונשבע לשקר" וכו', עי"ש. ומבואר מדבריו דאכתי זקוק הוא לוידוי, והטעם לזה כנראה כיון שאף שכיפר החלק שבין אדם לחבירו עדיין צריך לכפר בין אדם למקום.

ולהיפך, כל זמן שלא ריצה את חבירו - כתב המנחת חינוך (שסד. לג.) דאפילו עשה תשובה לא נמחל לו אף חלק שמים, דכל זמן שעדיין חוטא לחבירו לא מהני כלל תשובה.

ויתר על כן הוסיף המנחת חינוך דאפילו מיתה אינה מכפרת, דהלא משנתינו אתיא אף כרבי דס"ל דיוהכ"פ עצמו מכפר [כדאיתא בגמ'], ואפ"ה קתני שאינו מכפר בין אדם לחבירו, וה"ה נמי מיתה לרבנן.

ג] מי שיודע בחבירו שמחל לו לגמרי - כתב הפלא יועץ (מחלקת התשובה) דאע"פ כן צריך לבקש ממנו מחילה, משום שחלק מכפרתו הוא הכנעת בקשת המחילה. וע"ע מועדים וזמנים (ח"ו סי' נ"ד).

ד] אם חבירו אינו יודע שחטא נגדו צריך לגלות לו מה שעשה, ולבקש ממנו מחילה על זה - כ"כ החפץ חיים (כלל ד' סעיף י"ג). ומקור הדין הביא שם בבאר מים חיים (אות מ"ח) בשם השערי תשובה, ועי"ש מה שנסתפק.

ברם אם יודע שחבירו יתבייש ויהא לו עוגמת נפש כשיפרט מה שעשה נגדו, א"צ לפרט אלא יבקש מחילה באופן כללי - כ"כ במשנ"ב (תרו. ג.) בשם מטה אפרים, וכן הביא במועדים וזמנים (מ"ח סי' נ"ד) בשם הגרי"ס זצ"ל.

ה] השפ"א (פז:) מחדש מההוא מעשה התם דרב אזל לפייס לר"ח אף שהצדק עמו, דביוהכ"פ יש קפידא שיתפייס עם חבירו ואפילו שהצדק עמו צריך לפייס.

ו] גזל מכמה בני אדם והשיב רק לאחד וריצה אותו ושב בתשובה - כתב המנחת חינוך הנ"ל דנראה שאין מתכפר לו אף על זה ששב, לפי דשם גזל חד הוא, והרי זה כטובל ושרץ בידו.

ז] בפירוש עץ יוסף על עין יעקב הביא שכתב החוות יאיר דכונת משנתינו שאין יוהכ"פ מכפר כלל, ואפילו עבירות שבין אדם למקום, עד שירצה את חבירו - עי' מש"כ בביאור הדבר.

ח] בשדי חמד (מערכת יוהכ"פ ג. יד.) הביא חידוש הרב מראה הגדול דדוקא בשאר שנים בעינן ריצוי חבירו, אבל בשנת השמיטה כיון שקיים מצות השמיטה כתקנה ומשמט חובות חבירו, גם ה' לא ימנע טוב ויכפר לו גם עבירות שבין אדם לחבירו בלא ריצוי מדה כנגד מדה.
וכתב השדי חמד דאף שלא מצא לזה סתירה מפורשת מ"מ אין דעתו מסכמת לחלק.

דרש ראב"ע מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום וכו' - דריש הכי: מכל חטאתיכם אשר לפני ה' תטהרו, ולא חטאתיכם שלפני חבריכם - עי' מהרש"א ח"א.

אר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים - בביאור הכפילות "לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם" - עי' תוי"ט, ותפא"י (מות נ"ד), וליקוטים במשניות, ותוס' יוהכ"פ.
ובעיקר דברי ר"ע - יעוי' בפירוש הרי"ף על עין יעקב שמפרש דבא ר"ע לחלוק על דרשת ראב"ע.

גמ'

הנך מכפרי כפרה גמורה וכו' א"נ הנך אין אחר מכפר כפרתן וכו' - עי' גבורת ארי מאי נפק"מ בין הלשונות.

חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין אשמות תלויין פטורין - א] הריב"א בתוס' הרא"ש נסתפק האם חייבי אשמות תלויין פטורין דוקא כגון שלא נודע לו עד לאחר יוהכ"פ, אבל אם נודע לו ספיקו קודם יוהכ"פ כבר נתחייב באשם תלוי ולא פטר ליה יוהכ"פ מן הקרבן, או דאף נודע לו פטרו יוהכ"פ. והוכיח תוס' הרא"ש דאפילו נודע לו מכפר יוהכ"פ, וכן מצא בירושלמי.

ב] כתב השפ"א דנראה דאף דפטורין מ"מ בזה צריך תשובה וכפרת יוהכ"פ, דבספק חטא נמי שייך תשובה, עי"ש.

רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר:

קובץ הערות:

א] האם אליבא דרבי יוהכ"פ מכפר לבדו לגמרי בלי תשובה, או שמ"מ לכפרה שלימה וגמורה בעי אכתי לתשובה - הדבר תלוי בתירוצי תו"י ותוס' הרא"ש כאן בסוגיין.
וראה בתוס' שבועות יג. (ד"ה נעומד) שנקטו דלרבי יוהכ"פ מכפר לגמרי אף בלא תשובה. והחסדי דוד (מוספתא ד. ח., ד"ה ומ"ש) כתב

שאינה תשובה מועלת היא לו ובעל תשובה הוא, אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עוונותיו נמחלין" עכ"ל. וציין הכס"מ דכן איתא בקידושין מ:

כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה - הרמב"ם שם לא כתב "פעם ראשונה ושניה", וכתב הלח"מ דנראה שלא היה כן בגירסתו, וכן בגירסת הרי"ף והרא"ש ליתא הכי.

ובביאור הגירסא שלפנינו - יעוי' בתוס' יוהכ"פ שפירש בב' אופנים.

מחוי רב יהודה באותה אשה וכו' - בביאור "מחוי רב יהודה" יעוי' מש"כ בבן יהוידע. וע"ע שם מעשה נורא בענין זה.

באותו פרק - 'באותו פרק' היינו שהוא בבחרותו ובכח גופו כמו שהיה אז - כן איתא בר"ן ובמאירי, וכן משמעות הרמב"ם.

כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב מכסה פשעיו לא יצליח ל"ק הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם וכו' כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין אדם למקום - הרמב"ם (תשובה ג. ה.) וכן המאירי כתבו רק החילוק בעבירות שבין אדם לחבירו ובין אדם למקום, והראב"ד הוסיף גם החילוק בין מפורסמות לשאינן מפורסמות. וכתב הלח"מ דהרמב"ם סובר דהתירוצים פליגי ופסק כתירוצא בתרא, והראב"ד סבר דלא פליגי ופסק כתרוייהו. והוסיף המגדל עוז דנראה עיקר כהראב"ד ויש כמה ראיות בתלמוד לדבריו, עי"ש.

ברם דעת הכס"מ דהרמב"ם לא פליג לגמרי, והמדקדק בלשונו ימצא שאף הוא רמז דעבירות שבין אדם למקום א"צ לפרסם רק כשאינם מפורסמים, אלא דסובר שבעבירות שבין אדם לחבירו **מצוה** לפרסמם כדי שימחול לו חבירו, אבל בין אדם למקום אמנם אין להעלימם אך אינו מצוה לפרסמם, שמא יהא שם אדם שלא ידע בדבר ועכשיו ידע ואיכא חילול השם.

אשרי נשוי פשע כסוי חטאה - עי' בית הלוי (חלק הדרשות דרוש י"ג) שהביא מזוה"ק ג' טעמים בהא דאין לפרסם החטא, וכתב דלפי"ז נראה דצריך לכסות רק קודם הגיע לו עונש העבירה, אבל אם כבר הגיע לו עונש והכל מחזיקין אותו לצדיק, אז אדרבה צריך לפרסם חטאיו, שידעו שהקב"ה מעניש במשפט, ויש בזה קידוש השם ואין חשש שילמדו ממעשיו.

תניא ריב"י אומר אדם עובר עבירה פעם ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו וכו' רביעית אין מוחלין לו:

א. בר"ה יז. איתא סוגיא לענין יום הדין לעתיד לבוא, ואמרו בית הלל "רב חסד מטה כלפי חסד" ותנא דבי ריש "מעביר ראשון ראשון וכך הוא המדה, אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רוב עונות מיחשב בהדייהו" ע"כ.

והנה הרמב"ם (תשובה ג. ה.) הרכיב ב' מאמרים אלו, וס"ל דסוגיא דהכא הוא כדהתם, ואף מימרא דריב"י דהכא מיירי לעתיד לבוא, לענין משקל עונות וזכויות של אדם - עי' כס"מ ולח"מ שם שביארו שיטת הרמב"ם.

אולם הראב"ד השיג על הרמב"ם ומפרש דהן סוגיות שונות, דההיא דר' ישמעאל הוא לענין מנין עונות ליום הדין הגדול ולהציל הבינונים מגיהנם, וסוגיא דריב"י דהכא הוא בעוה"ז, דהיינו שחטא ראשון ושני ושלישי אם עשה עליהן תשובה נמחלו לו, ואף שהן מן החמורות א"צ יסורין ויוהכ"פ למרק. וכן דייקא מדברי הר"ח שכתב "פעם ראשונה

ב] טעם שאין מספיקין בידו לעשות תשובה - פירש"י לפי שהעבירה דומה עליו כהיתר, ותמה השפ"א דא"כ למה דוקא דאמר 'אחטא ואשוב', דכן הוא בכל החוטא ב' פעמים שדוחה עליו כהיתר, ועי' מה שפירש באופ"א.

ג] בביאור הא דנעשית לו כהיתר - כתב המקנה בקידושין דף כ. בשני אופנים: **א.** עבר ושנה חמור ממזיד, כי המזיד מכיר בתורת ה' ומצותיו אלא שיצרו כופהו לחטוא, משא"כ עבר עבירה ושנה נעשה לו כהיתר והוקל בעיניו מצות הבורא.

ב. כשנעשה לו כהיתר, א"כ אפילו מקיים המצוה ואינו עובר העבירה, אין זה מחמת התשובה ואינו מקבל ע"ז שכר.

והמהר"ל חידושי אגדות (ערכין ל:) ביאר בזה: שהחטא הוא שינוי לאדם, ואין אדם יוצא בקל מן הסדר, אבל כשעבר וחטא ושנה הוקבע בו השינוי, ועי"ש שמבאר מדוע בב' פעמים.

אחטא ויוהכ"פ מכפר אין יוהכ"פ מכפר, לימא מתני' דלא כרבי - צ"ע דהלא מתני' מיירי בשעושה תשובה, וא"כ גם אינו כרבנן, וי"ל דהכי פריך כיון דלרבי יוהכ"פ מכפר בלי תשובה ה"ה האומר אחטא ויוהכ"פ יכפר ראוי שיכפר יוהכ"פ עם התשובה - תוס' הרא"ש.

אפילו תימא רבי אגב שאני - עי' הגהות ריח"ל מייזליש.

עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר והא כתיב אם יחטא איש לאיש ופללו וכו' - עי' פירש"י בסברת המקשן והתרצן, ועי' מהרש"א ח"א שפירש בע"א.

אמר ר"ח וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם:

א] פירש"י דצריך לפייסו שלש פעמים בג' אנשים כל פעם, וילפינן לה מדכתיב "חטאתי וישר העותי ולא שוה לי" הרי ג"פ שמפייסו.

אבל הר"ן כתב דג' פעמים שצריך לפייסו ילפינן מקרא דמייתי בסמוך "אנא שא נא" וגו'.

ב] כתב מהרש"א ח"א דנראה הטעם בזה, דיותר מתפייס האדם בג' פעמים בכל פעם בג' אנשים, משיתפייס בפעם אחרת ע"י ט' אנשים, עי"ש.

ג] הב"ח (מו. ב., נסו"ד) הביא דבספר עין יעקב דקדק מלשון הירושלמי שתחילה צריך החוטא עצמו לבקש מחילה, רק אם לא קבלו אזי יביא עמו אנשים וחוזר לבקש ממנו בפניהם.

וראה בביאור הלכה (ריש סי' תר"ו) שכתב שכן נראה מלשון הרמב"ם, אבל מלשון הטור ושו"ע משמע שתיכף שהולך פעם ראשונה יביא עמו ג' בני אדם.

כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים - כתב הרא"ש (סוס"י י"ז) דדוקא מחבירו, אבל לרבו צריך לפייסנו עד שיתפייס, וכן נקטו הרי"ף והרמב"ם, והמקור לזה הוא ביאורם בהא דאמרו לקמן ריש ע"ב 'רב שאני', ודלא כפירש"י שם.

והנה לשון הגמ' "אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים" משמע לכאורה דיש איסור בדבר, ועי' בדברינו לקמן ע"ב ד"ה והאמר ריב"ח.

שנאמר אנא שא נא ועתה שא נא - יש להקשות מנא לן למילף מיוסף ואחיו שאין לבקש יותר מג' פעמים, דילמא אם לא היה מתרצה להם בפעם השלישית היו

מבקשים יותר, וי"ל דודאי יוסף נתרצה כבר בפעם אחת, אלא שהתורה שכתבה בלשון הבקשה ג' פעמים הוא לאשמעינן שיש לבקש עד ג' פעמים - מהרש"א ח"א.

ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר וכו':

א] כתב השפ"א דנראה שזה קאי אריש, דאף דכשביקש ממנו בחייו ג"פ ולא מחל לו א"צ יותר, מ"מ לאחר מיתה נמחל לו כשיביא י' בני אדם.

ב] בטעם דעשרה בני אדם - כתב הפר"ח (מלו. ג.) דכיון שמזכיר "ה' אלוקי ישראל" לאו אורח ארעא בפחות מעשרה. והביא די"מ שהוא כנגד ג' שורות של ג' בני אדם, ודחאם דא"כ משמע דהנך ג' שורות צריך להיות בני אדם חדשים כל פעם ואין זה נכון.

ג] כתב תוס' יוהכ"פ דמדקדוק לשון הרמב"ם נראה דהא שצריך לילך על קברו היינו שחטא לו בחייו, דחל עליו בחייו החיוב ללכת אליו ולא פקע במיתתו, אבל אם חירפו לאחר מיתתו, אזי סגי שישאל ממנו מחילה במקום שחרפהו.

רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא וכו' - עי' תוס' יוהכ"פ בביאור מעשה זה.

אמר ליה אבא את זיל לית לי מילתא בהדך - מהרש"א ח"א מפרש דנענש הטבח לפי שחטא בתרתי: חדא שחטא כנגד רב והיה לו לפייסו, וגם שזילזל ברב לקוראו בשמו 'אבא'.

והנה זה ניחא לפירוש הערוך בתוס' חולין לח. (ד"ה מצטרין), אבל רש"י שם פירש אדרבה ד'אבא' הוא לשון כבוד [מיהו רש"י בשבת נג. פירש אבא - חברי]. ובתוס' בחולין שם הקשו לפירוש הערוך דאיך רב הונא שהיה תלמידו של רב קרי ליה הכא 'אבא' בשמו, וכן הקשו תו"י ותוס' הרא"ש כאן. וע"ע שפ"א.

בהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא ומחייה בקועיה וקטליה - עי' רש"ש דהוא מדה כנגד מדה.

רש"י

ד"ה מכתפי ליה - שלא להטריח את הציבור לקום מפניו - בביצה כה: איתא דהיו מכתפי לאמימר ומר זוטרא בשבתא דריגלא, או מפני ביעתותא, או משום דוחקא דציבורא, ופירוש רש"י דהכא מתאים לטעם התם דדוחקא.

וביאור הטעם דמשום ביעתותא - עי' פירש"י שם, ועי' חי' הרא"ה ומהר"ם שיף שם שפירשו בע"א.

דף פו:

גמ'

הדר איקפיד ר' חנינא אזל רב לגביה תליסר מעלי יומי דכפורי ולא איפייס - הרא"ש (סי' כ"ד) למד ממעשה זה וכן דלעיל בההוא טבחא, דכל אדם צריך ערב יוהכ"פ ליתן אל לבו לפייס כל אדם שנוטר לו איבה, והביא הטעם מפרקי דר"א דישראל נקיים ביוהכ"פ מכל חטא, ושלום ביניהם כמלאכי השרת.

והאמר ריב"ח וכו' אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים, רב שאני:

א. פירש"י דרב מחמיר היה לעצמו.

ומהרש"א ח"א הוסיף דהגמ' לא היתה צריכה לפרש בהדיא אמאי רב שאני, דסמך אדלעיל שאפילו לטבח שחטא נגדו אזל לפייסיה.

אולם בדעת הראשונים (ר"ח, ר"ף, רמ"ם, רמב"ם) כתבו המפרשים שהם ביארו 'רב שאני' כלומר דתלמיד לרבו שאני שצריך

לפייסו עד שיתפייס. [ובלח"מ תשובה ב. ט. כתב דגירסת הרמב"ם 'רבו שאני'].

ובשפ"א פירש 'רב שאני' על דרך רש"י, אך לא משום שרב היה מחמיר, אלא דעיקר הדין היה כן, לפי שהטעם דלאחר ג' פעמים א"צ לפייס יותר משום דנתחזק שלא ימחול לו עוד, אבל רב ידע שר' חנינא לא יעשה שלא כדין, וודאי יש לו טעם שאינו מוחל, ולכן הותר לו לבקש יותר.

ב. והנה לכאורה יש נפקותא בין הפירושים: דלפירש"י כל אדם אם רוצה להחמיר לפייס חבירו יותר מג"פ רשאי, אבל לגירסת שאר ראשונים דוקא ברבו אבל בשאר כל אדם לא, וכלשון הקושיא "והיכי עביד והאמר ריב"ח אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים".

ולפי"ז הקשה הב"ח (תרו. ג.) על הטור דמשמע שפירש כגירסת הראשונים 'רבו שאני', ואפ"ה כתב "ואם אינו מתפייס בג"פ **אינו צריך** לפייסו עוד" משמע דעכ"פ הרשות בידו, ומסיק דצ"ל שהגמ' סברה דרב עביד הכי מדינא ולכך פריך דא"צ יותר מג' פעמים, אבל לפנים משורת הדין יכול לבקש מחבירו אפילו אלף פעמים, עי"ש.

מיהו הט"ז (תרו. ס.) כתב מכח קושית הב"ח דאף הרמב"ם והטור פירשו 'רב שאני' כפירש"י, ובאמת רב לא היה תלמידו של ר' חנינא, ומה שלמדו לחלק בין רבו לחבירו הוא מלשון המימרא "המבקש **מחבירו** אל יבקש יותר מג"פ" ומשמע דמרבו עד שיפייסנו. [אמנם בפיר"ח איתא בהדיא דמבאר 'רב שאני' דר' חנינא היה רבו של רב]. וע"ע תוס' יוהכ"פ.

ג. בדרכי משה (תרו. ג.) הביא מהמרדכי ומהרי"ל דאם לא נתפייס בהנך ג' פעמים יביא י' בני אדם ויעשה שורה ויאמר להם שהלך לרצותו ולא קיבל. וכן פסק הרמ"א שם.

אולם דעת הפר"ח (יש סי' תר"ו) שלאחר שפייסו ג' פעמים אין רשאי לפייסו יותר, וכתב דגם מלשון הרמב"ם משמע דאיכא איסורא בזה, עי"ש.

ור"ח היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו - צ"ע שלא הקשה לו ממשנה מפורשת בב"ק צג. שהמוחל לא יהא אכזרי - עי' נמוקי הגרי"ב.

אלא ר"ח חלמא חזי וכו' אמר ש"מ בעי למעבד רשותא ולא איפייס כי היכי דליזיל ולגמר אורייתא בבבל:

א. כתב הב"ח (תרו. ג.) דמשמע מכאן דכל היכא שאינו מוחל משום אכזריות אלא משום סיבה כגון ריוח יכול לעשות כן.

והביא מהגהת הרמ"א שפסק דיכול שלא למחול כשמתכוין לטובת המבקש מחילה [והיינו כדי שיהא נכנע לבו הערל ולא ירגיל בכך, ומ"מ נראה דמליבו צריך להסיר השנאה אחר שביקש מחילה - משנ"ב תרו. ט.].

וכתב הב"ח דנראה שהרמ"א מפרש דר"ח קאמר "שמע מינה בעי למעבד רשותא" כלומר דרוצים להטיל על רב צורכי ציבור, ולכך לא נתפייס כדי שילך רב לבבל ולא יתבטל מדברי תורה. ותמה דהוא שלא כפירש"י.

והט"ז (תרו. ג.) כתב דאף הרמ"א מפרש פשט הגמ' כרש"י, אלא שלמד כן כי היכי דר' חנינא לא מחל מהטעם שהיה לו, ה"ה כשעושה כן לטובתו של המבקש מחילה הרשות בידו.

ועי' מחצית השקל (סק"ד) שדחה פירוש הט"ז, וביאר באופ"א מקור פסק הרמ"א. וע"ע תוס' יוהכ"פ, ופירוש ענף יוסף על עין יעקב.

אוצר החכמה

סימן א

ברמב"ם הלכות תשובה

ברמב"ם הלכות תשובה פרק א' הלכה א' וז"ל וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם.

הכסף משנה שם אומר שמקורו של הרמב"ם לדין זה הוא ממשנת החובל בבא קמא דף צ"ב שאומרת אע"פ שנותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו, ומעיר על זה הכסף משנה וז"ל ומ"מ מאי דמפיק לה רבינו מכל חטאות האדם צ"ע היכא מייתי לה.

נראה לי שאין מקום לתמיהתו של הכסף משנה על הרמב"ם, כי באמת מקורו של הרמב"ם הוא "מכל חטאות האדם", כי הרמב"ם אינו מדבר בדין זה על ענין המחילה שהחובל צריך לבקש מהנחבל או המזיק מן הניזוק, שזה דין מיוחד, ודין זה מביא הר"מ בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ט', פה הוא מדבר בענין וידוי לפני השי"ת, כי אם הוא מדבר פה בענין המחילה שצריך לבקש החובל או המזיק, למה אינו מביא כאן את לשון המשנה, שאינו נמחל לו עד שיבקש ממנו, ושביק לשון המשנה, ומביא אסמכתא לדבריו מכל חטאות האדם, אלא ודאי הוא מדבר פה בענין הוידוי לפני השי"ת, כי אם אחד חטא לחברו הוא חטא גם להמקום, והראיה מגמרא ביומא דף פ"ז ע"א שהגמרא אומרת שאם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידין על קברו ואומר חטאתי לה' אלקי ישראל ולפלוני שחבלתי בו, והמחבר באו"ח סימן תר"ו סעיף ב' מביא נוסח זה להלכה, למה הוא מוכיר חטאתי לה', הלוא הוא אליו רק במה שנוגע לזה שחבל בו לבקש ממנו מחילה שימחל לו, אלא בודאי מפני שאם חוטא לחברו הוא חוטא גם למקום, מפני שהקב"ה אמר ואהבת לרעך כמוך ולא תעשה לו רע והוא עבר על זה, לכן צריך גם תשובה למקום שימחל לי אחרי שחברו מחל לו, לגבי חבירו צריך לבקש מחילה ולגבי השי"ת צריך להתודות, לכן הוא אומר כאן שגם החובל צריך להתודות להשי"ת, אף אחרי שכבר ביקש מחילה מחברו, והמקור לזה הוא מציין מכל הטאות האדם, שאפילו חטא שבין אדם לחברו צריך להתודות, ואם לא אין תועלת בתשובתו, כי הוידוי יסוד עקרי בתורת התשובה.

סימן ב

ביאור בהא דחמץ מיקרי דבר שיש לו מתירין

א' ניסן תרצ"ג כפר גנים.

באו"ח הלכות פסח סימן תמ"ז סעיף א' כתב המחבר חמץ בפסח אוסר תערובתו בין במיתו בין שלא במינו במשהו אפילו בהנאה, כתב הט"ז שם ס"ק א' הרמב"ם נתן טעם דהוה חמץ דשיל"מ, והרא"ש נתן טעם דחמץ לא בדילי אינשי מיניה כולי שתא לפיכך החמירו עליו במשהו.

והנה לכאורה יש להעיר על דברי הרמב"ם שאומר למה החמירו במשהו מפני שיש לו מתירין ומוכרחים לומר שיש לו מתירין ע"י זה שיחזיק את החמץ עד לאחר פסח ואז יאכלנו הלוא אסור להשהות חמץ בפסח, והט"ז באמת באותו סימן סעיף י"א תיקן את זה וכתב שם שמותר לכתחילה לעשות אותו תערובות ולהשהותו עד אחר פסח אבל אין זה עדיין תיקון גמור הלוא הט"ז אינו אומר את זה רק

סימן א

בענין עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר

שאלה: שמעתי שיש אומרים שמה שאמרו שיום הכפורים מכפר על עבירות שבין אדם למקום, היינו דוקא כשעשה תשובה על עבירות שבין אדם לחבירו, אבל אם לא שב בתשובה על עבירות שבין אדם לחבירו, אף עבירות שבין אדם למקום לא נתכפרו לו, נא לבאר הדברים ושכמ"ה.

תשובה: שמועה זו יש לה מקור ובסיס, וכבר לפני רבות בשנים כתבתי בזה, ונדפסו הדברים בס"ד בקצור רב בחיבורי תוספת חיים שעל ספר צוואה מחיים (ירושלם תשל"ו סימן ט"ז), ועתה אעבור פרשתא דא ואתנייה בארוכה בס"ד.

תנן במסכת יומא (פ"ה ב'): "עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו, את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו, אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל".

וראיתי לגאון עוזינו הרב חיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף או"ח (סימן תר"ו אות א') שכתב: "יש מי שכתב דאם לא שב מעבירות שבינו לחבירו גם עבירות שבינו למקום אינו מתכפר, ואסמכיה

אמתניתין, ואני אומר לא ניחא ליה למארייהו בהכי. מיהו כתב הרב מהר"ש גרמיזאן ז"ל והביאו הרב פרי חדש דבעבירות שבינו לבין חבירו איכא נמי חלק גבוה, וכל שלא פייס את חבירו גם חלק גבוה אשר בו לא נתכפר" עכ"ל. ועיין לגאון מהרי"ש נתנזון ז"ל בשו"ת שואל ומשיב מהדורה רביעאה (ח"ג סימן ס"ד דמ"ח ע"ד), שכתב להביא ראיה לסברת מהר"ש גרמיזאן ז"ל ע"ש.

והנה הגאון חיד"א ז"ל העלים שם האומר כן שאם לא שב מעבירות שבינו לחבירו גם עבירות שבינו לבין המקום אינם מתכפרים, אבל בעל שמועה זו הוא הרב המוסמך רבי יאשיה פינטו ז"ל שבביאורו לעין יעקב יומא (שם סימן פ"ב) כה כתב: "וקשיא לן מה הוסיף עוד רבי אלעזר בן עזריה לדרוש יותר מהאמור לעיל [בדברי תנא קמא]. ונלע"ד שרבי אלעזר בן עזריה דרש המקרא וממנו שנה לומר שהעבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר ובזמן שיש לו גם עבירות שבין אדם לחבירו תלויה כפרת עוונותיו שבין אדם למקום עד שירצה את חבירו על מה שחטא עם חבירו, וכיון שהוא מרצה אותו ומפייסו אז הקב"ה מתרצה לו לכפר לו על עוונותיו שחטא בינו לבין המקום ב"ה, וזה הדבר דרש רבי אלעזר בן עזריה מדכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם וחזר לומר לפני ה' תטהרו והרי כבר נאמר לטהר אתכם מה צורך לומר עוד תטהרו, אמנם בא לומר כי ביום הזה יכפר יום הכפורים עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' דהיינו עבירות שבין אדם למקום בתנאי שתטהרו אתם בני האדם מעבירות שביניכם לביניכם דהיינו עבירות שבין אדם לחבירו, ואם לא תטהרו בעבירות שבין אדם לחבירו גם יום הכיפורים לא יכפר לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' שהם בין אדם למקום, וזהו שאמר את זו דרש רבי אלעזר שהוא הדקדוק זה שדייק בכתוב" עכ"ל. והיינו דרמז הגאון חיד"א ז"ל בלשונו **דאסמכיה אמתניתין** ודוק.

ועיין במסכת ראש השנה (י"ז סע"ב): "שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל כתיב בתורתכם אשר לא ישא פנים, וכתיב ישא ה' פניו אליך, נטפל לה רבי יוסי הכהן אמר לה אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך, הגיע זמן ולא פרעו, בא לפייס את המלך ואמר לו עלבוני מחול לך, לך ופייס את חבירך, הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו, עד שבא רבי עקיבא ולימד כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין" ע"ש.

וראיתי לגאון המובהק רבי דוד שפרבר ז"ל (בעל אפרקסתא דעניא) בספרו מכתם לדוד על המועדים (בסוגיא דחצי שיעור דף נ"ו) שכה כתב: "יש להעיר על מה שכתב ברכי יוסף (דלעיל) בשם גדול אחד דגם על עבירות שבין אדם למקום אין יום הכפורים מכפר כל זמן שיש בידו עבירות שבין אדם לחבירו, וכן ראיתי שכתבו בספר עולת חג (במילי דשמיא) ובספר כרם שלמה (הביאו בארחות חיים ספינקא ר"ס תר"ו) דבכל עבירה שבין אדם לחבירו יש גם בין אדם למקום, ואין יום הכפורים מכפר גם על חלק שבין אדם למקום עד שירצה את חבירו ע"ש, והרי במשל דראש השנה משמע דלא כעולת החודש ודלא ככרם שלמה, דהרי קאמר עלבוני מחול לך וכו' וצע"ק" עכ"ל.

ויש להעיר דכל רז לא אניס ליה לגאון חיד"א ז"ל, כי בספרו פתח עינים לראש השנה שם, כבר הרגיש בזה מלישנא דתלמודא עלבוני מחול לך וכו', ורמז לעיין בספרו דברים אחדים (ד"ה ע"ב), והמעיין שם יראה שעמד בזה בארוכה וכה כתב: "ולדעת מהר"ש גרמיזאן מה שאמרו בראש השנה שם עלבוני מחול לך לך פייס חברך, הכי קאמר מחול לך כאשר תפייס את חברך, ואדרבה יש קצת ראיה משם לכל ישר הולך", ועוד האריך, ועיין גם בספרו מראית העין ראש השנה שם ודוק.

ובזאת ממש ראיתי שכתב אותו גאון קדוש וטהור רבי רפאל הכהן זי"ל מהמבורג בספרו המופלא דעת קדושים (די"ח ע"ד) שגם הוא עמד וכתב מדנפשיה הן כסברת הרי"ף ז"ל כל שלא כיפר יום הכיפורים על בין אדם מחבירו אינו מכפר על בין אדם למקום, והן כסברת מהר"ש גרמיזאן ז"ל דבכל בין אדם לחבירו יש חלק בין אדם למקום, וכל שלא נתכפר חלק בין אדם לחבירו לא נתכפר חלק בין אדם למקום, והרגיש מההיא דראש השנה וכנ"ל, ותירץ כגאון חיד"א ז"ל דמה שאמרו עלבוני מחול לך, לך ופייס את חברך, הכונה כמו כן בתנאי זה עלבוני מחול לך כשתלך ותרצה את חברך אז סר עונך וחטאתך תכופר, ועוד האריך בפתגמא דנא עיין שם, ורמז לספרו המופלא מרפא לשון (עמוד יום הדין דף שי"א) שגם שם כתב כזאת שכל זמן שלא פייס את חבירו אין יום הכיפורים מכפר כלל, עיין שם נועם צוף אמריו זיע"א.

וראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו צוואה מחיים (סימן י"ז ד"ה אמרינן די"ב ע"ב) שאחר שהביא דברי הרי"ף ז"ל דלעיל כתב: "ויש לתת טעם לדבר דאם אדם בא להיות מתרצה למקום בחטאים שיש לו בינו לבין המקום אם כן כשמקשה עורפו למה שחטא עם חבירו שהתורה חייבתו שיפסיינו, בין שיהיה בנגיעת כבוד בגופו, בין יהיה בממון שחייב לשלם לו, אם כן כשבועט בזה הרי הוא ח"ו כבועט בתורת ה' ומה תשובה היא זו לשוב משאר עבירות הנוגעים למקום דוקא, בודאי דאין זו תשובה שלימה כי צריך להיות נקי וברר לפני הקב"ה, והיינו דדייק קרא מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו, וכל עוד נשאר מה שבין אדם לחבירו אינו טהור ונקי לפי ה', והוא ברור". הרי שהגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל קבל בספר פנים יפות הקדמת הגאון הרי"ף ז"ל, ודוק.

וכן מצאתי עוד מי שהסכים עם הגאון הרי"ף ז"ל, והוא הגאון הגדול מאמסטרדם רבי שאול ז"ל בספרו בנין אריאל חלק בית מועד

(דרשה ליום הכפורים ד"ה ובהיות ואילך דקט"ז ע"ד), ואלו דבריו: "ובהיות כפרת יום הכפורים תלויה בכך שהרי עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר, וכתבו כמה גדולים וגם הרי"ף בעין יעקב, שאם האדם לא תיקן עבירות שבינו לחבירו אין יום הכפורים מכפר אף על עבירות שבינו למקום וכו', ויש לתת טעם לזה כי מצד הסברא לא יצדק לפניו כל חי אף על ידי תשובה על אשר לא עשה את מאמר מלכו של עולם, אבל מדת חסדו יתברך עם האדם למדוד לו כמידתו, וכפי מעשיו עם בשר ודם כמותו כך הקב"ה עושה עמו" וכו' עש"ב.

הרי שאף הוא ז"ל קבל בסבר פנים יפות דברי הגאון הרי"ף ז"ל ואסברה ניהלן, ועוד הוסיף ואמר **שכמה גדולים** כתבו כן, ואף שנעלם ממני ולא ידעתי למי כיון ומי הם, מכל מקום תסגי לן סהדותיה ודוק.

והגאון רבי יצחק מאלצאן ז"ל בשיח יצחק שעל סידור אשי ישראל (הגר"א) בענין תקיעת שופר (דף ת"ב) כה כתב: "הפליגו מאד בעונש עבירות שבין אדם לחבירו, עד שאמרו עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, ועבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חבירו בפיוס גמור, ואמרו עוד כי בהתעכבות התשובה על עבירות שבין אדם לחבירו, גם עבירות שבין אדם למקום לא יתכפרו, וכן הדין נותן כי איך אפשר שהקב"ה יעביר על מידותיו, אם האדם הפחות הבא מטיפה סרוחה לא יבקש להעביר על מידותיו, ולכן להיות על כל פנים באותה שעה כל איש באחיו ידובקו, ויחדיו יתלכדו, ואסיריהם באהבה יחזיקו, ותהי זאת נחמתנו להיות עוונותינו נמקים, וצדקתנו בספר יכתבו בעט ברזל יוחקו, אמן סלה" עכ"ל.

והנה אף שהבאנו חברים לסברת הרי"ף ז"ל, מכל מקום דעת גאון עוזינו החיד"א ז"ל אינה כן וכנ"ל, וגם לו מצאתי חבר הוא הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בגליוני הש"ס יומא (שם) אחר שהביא דברי הרי"ף ז"ל ודעימיה כתב: "ולא נהירא כלל, ולשון המשנה כאן מוכחא להדיא איפכא" עכ"ל, והרי זה כהסכמת הגאון חיד"א ז"ל, ועיין גם בספר דעת קדושים שם.

ומצאתי לרב מובהק מבגדאד, תלמיד לזקיני הגדול רבי משה חיים אוצר החכמה 1234567 זצ"ל, מר ניהו רבה הגאון רבי יעקב הרופא ז"ל בספרו שו"ת אהל יעקב (דף ע"ד) שכתב: "עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו, האחרונים כתבו דאף חלק הקב"ה שעבר על רצונו אינו נמחל לו ביום הכיפורים עד שירצה לחבירו, וכן כתב תלמיד מהרח"ו מהר"ר חיים הכהן בספרו הנחמד טור ברקת כאן (סימן תר"ו), ומה שכתב הרב ברכי יוסף יש מי שכתב וכו', כוונתו על מהר"י פינטו, והשיג עליו וכתב דלא ניחא למריה למימר הכי ע"ש, ונראה שמהר"י פינטו נמי כוונתו על חלק שעבר על רצונו יתברך שזהו הנקרא בינו למקום וק"ל".

ומה שהביא שכבר הגאון רבי חיים הכהן ז"ל בספרו טור ברקת כתב כזאת, עיינתי שם, ולפום ריהטא לא ראיתי כן. וצע"ע.

וגם מה שכתב הגאון רבי יעקב הרופא ז"ל לפרש דברי הרי"ף ז"ל, בעניותי קשה לי להלום זאת בדבריו, כמו שיראה כל מעיין, ופשוטו הוא כהבנת הגאון חיד"א ושאר האחרונים בדבריו, וקצרתי.

והנה דעת הגאון חיד"א ז"ל כאן בברכי יוסף למאן בסברת הרי"ף ז"ל ולא נתקבלה אצלו, והגאון המובהק מעיר התורה שאלוניקי רבי אברהם הכהן ז"ל בספרו טהרת המים (חלק שיורי טהרה מערכת ע' כלל מ"ט) כתב בשם הברכי יוסף: "ודחה דברי היש מי שכתב, וכתב דחס ושלום לומר כן", ראה ודקדק איך הוא הבין דברי הגאון

חיד"א ז"ל, אלא ששם בשיורי טהרה סיים: "והחיד"א עצמו בספר נחל קדומים (ר"פ שמות) נראה דלא זכר מדברי עצמו [בברכי יוסף הנ"ל], ששם הביא מספר חסידים דאם הבן עבר על כיבוד אב ואם והאב מחל לו מחול לו בדיני אדם אבל בדין שמים צריך להענש, וכתב החיד"א הטעם מדנפשיה משום דהבן חטא שתי חטאות אחת לאביו ממש והשני לקב"ה שציוהו", עד כאן לשון צדיק הרב טהרת המים ז"ל.

והנה גברא רבה וכהנא רבה חזינא, אבל קושיא בעניותי לא חזינא כלל, ולא ידעתי מאי קא קשיא ליה שכאילו הגאון חיד"א ז"ל סותר משנתו ושכח דברי עצמו ח"ו, והרי זה פשוט וברור ויסוד מוסכם הוא שבכל עבירה שאדם עובר בינו לבין חבירו יש גם עבירה בינו לבין המקום ב"ה שציוה וגזר שלא יעשה כן, כגון המאנה את חבירו בדברים שתי חטאות עשה, הראשונה שציער לחבירו ועבר על לאו דאונאת דברים, והחטא השני שעבר על מימרא דרחמנא שפקד ואסר לצער חבירו, והדברים עתיקים ומפורסמים, וכאשר כתבו רבים ושלימים עין לגאון חיד"א ז"ל בספרו נחל קדומים על התורה (פרשת אחרי אות ה'), והגאון מאה"ו רבי רפאל הכהן ז"ל בספרו דעת קדושים (די"ח ע"ג), וכן כתבו הגאון רבי אברהם דאנציג ז"ל בספרו חיי אדם (כלל קמ"ד) ובצוואתו חיי אברהם (אות מ"ט), והגאון האדר"ת ז"ל בהגהותיו על הרמב"ם בני בנימין על הרמב"ם הלכות תשובה (פ"א ה"א ד"ה שנאמר), ומרנא ורבנא החפץ חיים ז"ל בספרו שמירת הלשון ח"ב (ס"פ א'), עיין בכל דברי קדשם שכתבו כן להדיא, וכן הוא בספר ארחות חיים ספינקא (ר"ס תר"ו), ובדברי האחרונים שהבאתי לעיל ע"ש.

גם מצאתי בס"ד בפירוש הרא"ש ז"ל למסכת פאה (פ"א מ"א) שכתב: "כי הקב"ה חפץ יותר במצוות שיעשה בהן גם רצון הבריות מבמצוות שבין אדם לקונו", וביאור דבריו כתב הגר"א וסרמן זצוק"ל

הי"ד בספרו קובץ מאמרים (דף מ"ב): "שבכל מצוות שבין אדם לחבירו יש גם כן בין אדם למקום, וזהו טעם דברי הרא"ש ז"ל הללו דמצוות שבין אדם לחבירו חמורות יותר דתרוויהו איתנהו בהו", ועיין בחיבורי אור משה (סימן נ') ע"ש.

וזו לשון החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל בביאורו למסכת אבות (פ"ד מכ"ט): "אם יזיק אדם את חבירו אל יחשוב כי אליו חטא ולא לשי"ת, כי גם לה' חטא והוא תובע את ההיזק כבעל דין" ע"ש, והגאון מהרי"ש נתנזון ז"ל בהגהות בית שאול על משניות בבא קמא (פ"ב מ"ה) הביא כזאת מספר חובת הלבבות ע"ש, ועיין לו גם בספרו שו"ת שואל ומשיב מהדורה רביעאה (ח"ג סימן ס"ד דמ"ח ע"ד), והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תנופה חיים (ירמיה סוף אות ס' דקצ"ז רע"ב) כתב: "וכלשון הרמב"ם בהלכות תשובה דבעבירות שבין אדם לחבירו צריך שיעשה תשובה גם בנוגע למקום ויתודה על חלק גבוה שעבר על מימרא דרחמנא" ע"ש. [ועיין גם בדברי רבינו בחיי ז"ל שהבאתי כאן בהערה לקמיה].

מיהו כמדומני דעירוב פרשיות שנו כאן, ולא קשיא מידי קושית הגאון טהרת המים ז"ל, כי דברי הגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף עוסקים באחד שעשה תשובה על עבירות שבין אדם למקום, כאכילת איסור וחילול שבת רח"ל, אבל על עבירות שבין אדם לחבירו לא חזר בתשובה, ועל זה הביא הגאון חיד"א ז"ל דברי היש מי שכתב [והוא הרי"ף ז"ל] שלא נתכפר לו אף על עבירות שבינו לבין המקום, ועל זה כתב הגאון חיד"א ז"ל דלא היא ולא ניחא למרייהו למימר הכי, אבל בספרו נחל קדומים (שם) הנדון אחר הוא, שם הגאון חיד"א ז"ל דיבר בעבירה שהיא בין אדם לחבירו כאונאת דברים וכבוד אב ואם, ועל זה אמר שכל העובר עבירה בין אדם לחבירו שתי רעות וחטאים עשה, אחת שעבר עבירה שבינו לבין חבירו, והשניה שבזה שציער לחבירו או שלא נהג כבוד באביו עבר על צווי השי"ת שציוה ופקד שלא לצער

את חבירו או לנהוג כבוד באביו, ולכן אף אם אביו או חבירו מחלו לו, הועילה מחילתן על השייך לדידהו ואכן העבירה בינו לבין חבירו נמחלה, אבל חלק העון דגבוה דעבר על צווי השי"ת עדיין במקומו עומד וצריך תשובה על זה, ואין זה שייך כלל לנדון הגאון חיד"א בברכי יוסף וכמשנ"ת, ולפיכך דברי הרב טהרת המים צע"ר לי. [ועיין לקמן במילואים בסוף הסימן].

איברא דאי קשיא הא קשיא וזו יש לשאול לכאורה על דברות הגאון חיד"א ז"ל, שכאן בספרו ברכי יוסף לית ליה כלל דברי הגאון הרי"ף ז"ל שכל שלא שב בתשובה על עבירות שבינו לבין חבירו אף עבירות שבינו למקום לא נמחלו לו עם ששב וחזר בתשובה עליהם וכנ"ל, ואילו הגאון חיד"א ז"ל עצמו בספרו דברים אחדים (דרוש א' לתשובה ד"ה ע"ב) כתב לפרש דברי בן עזאי כסברת הרי"ף ז"ל, ומשמע שקבל דברי הרי"ף בסבר פנים יפות והוכשרו בעיניו דבריו עד שמשתמש בהם לפרש דברות חז"ל במקום אחר.

ועוד שם בספר דברים אחדים (דרוש ו' לשבת תשובה דכ"ה ע"ב) כתב הגאון חיד"א ז"ל לפרש קראי: "והסירו ערלת לבבכם איש יהודה ויושבי ירושלם כלומר ביניכם שתסירו השנאה והקנאה וכו' פן תצא כאש חמתי שאם לא תשובו ביניכם בעבירות שבין אדם לחבירו גם עבירות שבין אדם למקום אינם מתכפרים וכמ"ש הרי"ף בסוף יומא, והטעם פשוט דכשיש שנאת חנם גורם מניעת השראת השינה שאינה שורה כי אם כשישראל באחדות ואם כן מה מועלת תשובה שעשה לעבירות שבינו למקום, וגם שנאת חנם שקולה כשלש עבירות החמורות ותשובתו אינה תשובה" וכו' ע"ש. הרי שגם כאן קבל הגאון חיד"א ז"ל הקדמת הרי"ף ז"ל בסבר פנים יפות ופירש לקראי לפי דבריו, ואף טעמא טעים ונתן טעם לדבריו ודוק.

ונדולה מזו תמצא לגאון חיד"א ז"ל שם בדברים אחדים (דרוש ז' לתשובה ד"ל ע"א) וכך כתב: זהו תורף דברי הרי"ף ז"ל **הלא בספרו מאורי עינים לך נא ראה ויאירו עיניך, גם אני אבחר דרכו"** וכו', ועיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו פתח עינים ראש השנה (י"ח א' ד"ה כאן), ובספרו מראית העין ראש השנה (שם ד"ה עד ואילך) ע"ש.

על כל פנים לכאורה שיטת הגאון חיד"א ז"ל בזה צריכה עיון כי בברכי יוסף חלק על הרי"ף ז"ל, ואילו בספרו דברים אחדים קבל דבריו בסבר פנים יפות.

והנראה לי לאמת בס"ד דאין כאן סתירה במשנת גאון עוזינו החיד"א ז"ל, ולעולם העיקר אצלו דלא כסברת הרי"ף ז"ל, ואף אם לא חזר בתשובה על עבירות שבינו לחבירו על כל פנים יום הכפורים מכפר על עבירות שבינו למקום, וכך סובר גם הגאון חיד"א ז"ל וכמפורש לו בברכי יוסף שם, וזה שבספרו דברים אחדים בכמה מקומות נשען ונסמך ובנה ופירש לפי דברי הרי"ף ז"ל, היינו משום שלא נמנעו רז"ל גדולי הדורות לפרש ולדרוש קראי ומדרשים אף לפי שיטות שאין הלכה כמותם, וכמו שלמדנו להועיל הגאון חיד"א ז"ל עצמו בספרו בתי הנפש על הגדה של פסח (ד"ד ע"ד): "ארחות הדורשים שמראים פנים לכל צד, רק שיהיה [על פי] סברה טובה או סברת פוסק אחד, ובא וראה מה שכתבו גורי האר"י ז"ל שכל שההקדמה אמיתית אפילו שהדרך שאומר בפסוק לא מכוונת יפה לא איכפת לן ואין לו עונש על זה, וגם בעיון אמרו לו למרן ז"ל דמה שאמר בתלמוד ניתן להאמר אבל הרמב"ם לא כיון לזה, והרבנים הגדולים ממרוקו כמהר"ר אברהם אזולאי ז"ל וכמהר"ר שלמה עמר ז"ל נחלקו בפירוש מאמר אחד בספר הזהר, וכי נח נפשיה דמהר"ר שלמה עמר ז"ל בא בחלום ואמר למהר"א אזולאי ז"ל דמה שפירש הוא עצמו בדברי הזהר הענין הוא אמת אבל רבי שמעון בר יוחאי לא

כיון לזה אלא כונתו כמהר"א אזולאי ז"ל, וכיוצא בזה שמענו שהגיד הגאון החסיד הרב של"ה ז"ל בחלום לבנו הרב מהר"ר שעפטל ז"ל דמה שפירש מהר"ר העשל ז"ל בדברי רבינו תם ז"ל הענין אמתי ונכון, אבל הוא שאל בגן עדן לרבינו תם ז"ל ואמר לו שהוא לא כיון לזה אלא כונתו כך וכו', ועיקר הכל שתהיה הכונה לשם שמים לעשות נחת רוח ליוצרו, וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים, ה' ברחמיו יזכנו לעבדו בלב שלם ולכוין לאמיתה של תורה לשמה אמן כי"ר", עד כאן לשון צדיק, ועוד עיין לגאון חיד"א ז"ל שם בבתי הנפש (דף ה' עמוד א' ד"ה תם), ובפירושו להגדה של פסח פה אחד (ד"ט רע"א), והרב חיד"א ז"ל הרבה חזר על הודעה זו בספריו כמו שיראה הרגיל בהם ואכמ"ל.

ומינה נמי לנדון דידן דהעיקר כדברי הגאון חיד"א בברכי יוסף דלא ניחא למרייהו למימר כהקדמת הרי"ף ז"ל, זה נראה לי ברור ונכון במשנת הגאון חיד"א ז"ל ודוק.

אחר זמן רב משכתבתי הדברים הללו (ובקיצור נמרץ נדפסו בחבורי תוספת חיים סימן ט"ז דף י"ז) עזרני השי"ת ומצאתי לגאון חיד"א ז"ל עצמו בספרו צוארי שלל (הפטרת בלק אות ד' דרי"ד ע"ב) שפירש שם לקראי עם סברת הרי"ף ז"ל דלעיל, ובסוף דבריו כתב: "ומיהו במקום אחר פקפקתי על דברי הרי"ף ויישבתי המשנה על פי דברי מהר"ש גרמזיאן ז"ל" וכו' ע"ש.

וזה עד ממהר לצדקת תירוצי דלעיל, שעם שפירש הגאון חיד"א ז"ל לקראי לפי סברת הרי"ף, מכל מקום לית ליה כוותיה, ומטעם דלעיל דכך ארחות המפרשים לפרש קראי ומאמרי חז"ל עם הקדמות וסברות שאינם להלכה ושהם עצמם לא סוברים כמותן, וזה כלל גדול בתורה ודוק.

ולענין מעשה: מי עלה שמים וירד, ובודאי שיש לכל אחד לחוש לעצמו לסברת הרי"ף ז"ל שהסכימו עמו כמה גדולים וכנ"ל, ויפייס היטב כל חבריו, וכדכתב נמי רבין חסידא הגאון רבי אליעזר פאפו ז"ל בספרו פלא יועץ (ערך גזל וערך תשובה) ע"ש, זה הנלע"ד בס"ד.

מילואים

ספר ויקרא (י"ט י"ג): "לא תעשוק את רעך", וכתב רבינו חיים ן' עטר ז"ל בספר אור החיים הקדוש שם: "וטעם אומרו רעך, נתכוון לשלול טענת היותו ריעו ובאמצעות זה יתן יד בממונו, ויאמר כריע כאח לו בינו לבין עצמו ימחול לו ולא יחפוץ להענישו, ולצד שאין באזהרה זו אלא משום דברים שבין אדם לחבירו כשהוא מוחל אין עון, לזה אמר לא תעשוק את רעך" עכל"ק.

ובעניותי עם שאיני כדאי כלל, לא זכיתי להבין דברות קדשו ז"ל במה שכתב שאזהרת לא תעשוק את עמיתך אינה אלא בין אדם לחבירו וכשהוא מוחל אין עון, והרי כבר יסדו לנו רבנן גאוני הדורות נ"ע שבכל עבירה שאדם עובר בינו לבין חבירו יש גם עבירה בינו לבין המקום ב"ה שציוה וגזר שלא יעשה כן, וכמשנ"ת לעיל בארוכה בס"ד, ולפי זה כאשר אדם עושק את חבירו, עובר בזה גם על ציווי מלכו של עולם ב"ה שאסר זאת, ואם כן מה תועיל מחילת חבירו על זאת וחלק גבוה מי מחל, ועיין בחיבורי אור משה (סימן נ'), ויש להתיישב ולהבין דברי קדשו של רבינו אור החיים הקדוש זצ"ל. ועיין. [והמעיין היטב בדברי רבינו אור החיים ז"ל יראה דלא מירי בנתינת רשות מקודם שיגזלנו כמו האומר לחבירו קרע כסותי דשרי].

ומצאתי לרבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה ויקרא (ה' כ"ג) שכתב: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה אשר גזל, כפל הלשון להורות כי הוא חוטא לקב"ה ולבעל דינו, ולמדך כאן כי מי שיש בידו גזל וחטא בו לחבירו, גם לקב"ה חוטא", ושם (פסוק כ"ד)

כתב רבינו בחיי ז"ל: "העבירות שני חלקים, האחד עבירות שבין אדם למקום שהנפש מתנכרת לקב"ה במחשבות רעות ופעולות רעות, ואין החוטא חומס בזה כי אם לנפשו, והשני עבירות שבין אדם לחבירו, כגון שבזה אותו בדבורו, או שהכה אותו בגופו, שהחוטא הזה הוא חוטא לאחד, אבל גזל הוא חטא כולל, כי הוא חוטא גם לאלהים, ולכן איסור הגזל חמור", וכן הוא בספרו כד הקמח (ערך גזל) ע"ש.

ומתבאר בדבריו דחטא בין אדם לחבירו כגון שחבל בו, אינו אלא רק בינו לבין חבירו, ואין בו גם בין אדם למקום, זולת עוון הגזל שיש בו גם חטא בין אדם לחבירו וגם בין אדם למקום, והדבר צריך ביאור, מאי שנא גזל מחובל בחבירו וצ"ע.

וכעת ראיתי לרבינו חיים ויטאל ז"ל בספרו דרך חיים (שער א' פרק א' דף כ"ו) שכתב: "גם צריך שתדע כי עבירות שבין אדם לחבירו יש מהם שכלולות בהם גם כן שבין אדם למקום, כגון שגזל את חבירו או הונהו בדברים בפרהסיה, והיה חילול ה' בדבר כמעשה דוד ואוריה, ובפרט אם החוטא תלמיד חכם כמו שאמרו ביומא (פ"ז א') היכי דמי חילול ה' כגון דשקיל בישרא וכו', הנה עון זה מורכב משניהם, וצריך לשוב בתשובה שלימה בינו לבין עצמו על שחלל ה' והחטיא הרבים הרואים אותו, וצריך לקבל עונשו והיסורים הראויים לו כפי חטאו לשי"ת בדבר זה, ועוד צריך תשובה אחרת לבינו ובין חבירו ולרצותו" וכו' ע"ש.

ובדברי קדשו ז"ל מתבאר דהא דבגזל יש גם בין אדם למקום היינו משום שהיה בפרהסיא והיה בכך חילול ה', ולפי זה כל שלא היה לעיני כל ולא נודע לרבים, אכן הוא רק בין אדם לחבירו גרידא, ולכאורה קשה מכל מה שהבאנו שבכל עון שבין אדם לחבירו כגניבה והונאת דברים, יש גם בין אדם למקום מצד שעבר על מימרא

דרחמנא, וכנ"ל מפי רבנן נ"ע, ולא נגעו בה משום חילול ה' שבדבר שהיה בפרהסיא וצ"ע.

ומצאתי בספר הזהר הקדוש ח"ב (דק"ו סע"ב): "דוד מלכא אמר לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי, לך לבדך מאי לך לבדך אלא בגין דאית חובין דחטי בר נש לקודשא בריך הוא ולבני נשא, ואית חובין דחטא לבני נשא ולא לקודשא בריך הוא, ואית חובין דחטי לקב"ה בלחודוי ולא לבני נשא (אחרא)" ע"ש.

ולכאורה מבואר דאית חובין דחטא לבני נשא ולא לקודשא בריך הוא, ולפי היסוד דיסדו רבנן ז"ל דלעיל לא משכחת לה שיהיה חטא רק בינו לבין חבירו, שכל שעובר כנגד חבירו עובר גם נגד הקב"ה וכנ"ל, ומכאן שומע אתה כדברי מהרח"ו ז"ל ורבינו אור החיים ז"ל ודוק היטב.

ואולי כוונת הזהר שיש חטא שעיקרו נגד הקב"ה, ויש חטא שעיקרו נגד חבירו, אבל לא בא לומר שיש חטא שהוא רק בין אדם לחבירו, שהרי תמיד יש בו חלק שמים שעבר על ציווי מלכו של עולם ב"ה, וכל ענין זה צריך עוד עיון וליבון, ועוד יתבאר בעזר ה' וישועתו.

סימן ב

עוד בענין עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר

יומא (פ"ה ב') תנן: "עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו", ובתלמוד (שם פ"ז סע"א): "אמר רב חסדא וצריך לפייסו בשלש שורות של בני אדם וכו', רבי זירא כי הוה ליה מילתא בהדי אינש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה. ופירש רש"י: "חליף ותני עובר ושונה ומשלש פעמים רבות וממציא נפשיה לפני מי שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו".

ואחרי זה אומר התלמוד: "רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבח (הטבח חטא לו רש"י). לא אתא לקמיה במעלי יום הכיפורים, אמר (רב) איזיל אנא לפיוסי ליה, פגע ביה רב הונא אמר ליה להיכא קא אזיל מר, אמר ליה לפיוסי לפלניא, אמר (רב הונא) אזיל אבא למיקטל נפשא, אזל וקם עילויה, הוה יתיב (הטבח) וקא פלי רישא (משבר עצמות ראש הבהמה רש"י), דלי עיניה וחזייה אמר ליה אבא את זיל לית ליה מילתא בהדך, בהדי דקא פלי רישא, אישתמיט גרמא ומחייה בקועיה וקטליה".

וכתב מרן ז"ל בשלחן ערוך אורח חיים (סימן תר"ו סעיף א'): "עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסנו וכו' ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שנייה ושלישית וכו' ואם הוא רבו צריך ללכת אליו כמה פעמים עד שיתפייס" עיין שם.

וראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו מועד לכל חי (סימן ט"ז אות י"א) שכתב: "וברבו צריך עד שיתפייס, ועיין להרב שלחן גבוה (סימן תר"ו) ובספר משק ביתי (אות רכ"א), ובפיוס רבו הוא אפילו כשאינו רבו המובהק וכמו שכתבו הרב משפט צדק, וזכור לאברהם ח"א (מערכת י'). וכתב מורנו הרב ראש יוסף דאין ראוי לשום אדם גדול שישפיל עצמו ללכת אצל קטן ממנו, ובפרט אם הוא פחות הרבה ממנו, ומה שרב הלך אצל הטבח [כדלעיל] היינו משום שהטבח היה רשע וכתיב ובערת הרע, ועוד דאין זה בסוג חבירו שאמרו כל שחבירו נענש על ידו וכו'" עכ"ל וע"ש.

והנה ספר ראש יוסף לאותו גאון מובהק וגדול רבי יוסף אישקאפה ז"ל אין תחת ידי לראות דברים בשרשם, ומכל מקום דברים ככתבן בעניותי לא זכיתי להבין, חדא דהמעיין בסוגיא ביומא (שם) יראה שאמרו שרב הלך לפיוסי להוא טבח ולא הלך רב להורגו, ורב לא ידע כלל וכלל שהטבח ימות ושהוא רשע דמחויב מיתה דובערת הרע וכו', ורק כשרב הונא כשראה לרבו רב הולך אל הטבח אמר אזיל אבא למיקטל נפשא ועיין בפירוש רש"י שם.

ותו גבי רבי זירא מאי איכא למימר דהרי אמרו ביומא שם: "רבי זירא כי הוה ליה מילתא בהדי אינש הוה חלף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה", ופירש רש"י: "חליף ותני עובר ושונה ומשלש פעמים רבות: וממציא נפשיה לפני מי שחטא אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו". עיין שם. ומי מבני אנשא לא מקרי קטן ביחס לרבי זירא דהוה חסידא דבבל כאומרם בחולין (קכ"ב סע"א), ועיין בחיבורי שלום יעקב (סימן ל'), ובחיבורי תרנן לשוני (סימן י"ב), ולא הוה ליה לרבי זירא חטא כההיא דבבא מציעא (פ"ה סע"א) דרבי זירא הוה בדיק נפשיה כל שלושים יום בתנור ולא איחרך ע"ש, ובברכות (נ"ז א'): "הרואה שעורים בחלום סרו עונותיו שנאמר וסר עונך וחטאתך תכופר, אמר רבי זירא אנא לא סלקי מבבל לארץ

ישראל עד דחזאי שערי בחלמא", והמפורסמות אין צריך לראיה, ואף על פי כן היה הוא הולך לחוטא כדי שאולי יבקש ממנו מחילה ודוק. [ושיטת רבי זירא לקרב ולהתפלל על הרשע ולא לקיים בו ובערת הרע וכמפורש בסנהדרין (ל"ז א') שהיה רבי זירא מתפלל על הנהו בריוני שיחזרו בתשובה ולא התפלל שימותו ע"ש, ועיין בחיבורי זכות יצחק ח"א (סימן י')].

אשר על כן דברי הגאון ראש יוסף צריכים אצלי תלמוד, ולא ידעתי מדוע רבינו הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל הביאו בשתיקה ולא העיר על דבריו וצ"ע.

עוד אעורר שראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו הכתוב לחיים על תהלים (מזמור ל"ז ד"ג ע"א) שכתב: "ויתכן עוד לומר עם עובדא דהובא בקדושין בר"י שעשה ענוה ללכת אצל הקצב ועל ידי כך מת" ע"ש. ובמסכת קידושין לא ידעתי מקומו, ולפי הנראה רהיט ליה ההיא עובדא דיומא (פ"ו א') דלעיל, אך שם לא בר"י מיירי אלא ברב וכנ"ל וצ"ע.

ודע דלכאורה מדברי התלמוד כאן בעובדא דרבי זירא דהוה חליף ותני מתבאר דסבירא ליה דמותר לחכם למחול על כבודו, וזה לכאורה דלא כמו שכתב הגאון מהרא"ז מרגליות ז"ל בהקדמת ספרו בית אפרים חושן משפט שכתב שם דרבי זירא סובר דאסור לחכם למחול על כבודו ע"ש, וכבר הרגשנו בזה בחיבורי ויחי יעקב (סימן ט"ל דף קי"א) ובחיבורי כרם יעקב (סימן ט"ז אות מ"ט), והעירוני דיש ליישב דלעולם סבירא ליה לרבי זירא דבעלמא רב אסור לו למחול על כבודו, אבל שאני הכא דלצורך מצוה קא עביד, ועוד יש ליישב באופנים אחרים ותן לחכם וגו', ועוד חזון למועד בעזה"י.

מראה מקום

ב המצער לחברו אעיפ שנותן לו דמי צערו מכל מקום אין (כ) מהכפר לו עד [ג] שיבקש ממנו וימחול לו, וביותר (ג) יראה נזהר שלא לצער להיות, ואם צערו (ד) יתענה ארבעים יום.

ג לא יכעס (ה) בביסה או רחיצה מבני אדם, שמצער להם, והוא הדין שאר (ו) דברים שיש במניעותם [ד] עינוי נפש.

(כ) מסכ' וכרייתא ב"ק נ"ב ע"ת.

(ג) משובלת דכ"י וכ"ל כ"מ ס"ד ע"ת.

(ד) כגלאה מכ"ת תמדת סס ל"ב ע"ת. (ה) דמקרי נעל כגלאה מבריימת וסוגיא גדלים ג' ע"ב. (ו) כמו הגהו שכי"ד סי' כל"ד סא"ע ולהלן.

ב י א ו ר

שהרי בשבת ל"ה ע"ת אמרינן דכל חצי לו כבינה הוי מלצער מהבלה ומעפ"כ לא רבן אח ביתו אע"ג דאכמים אינן חוסרין אלא מעוט שבעות, ס"מ דלאו כל שבות מותר במקום לצער ומ"ב החיר החום, לחלוב האשה עלמה ולוד פרעות הגוסבו מה שלא נזכר בגמ', אבל לפ"מ שכתבנו אחי שפיר דכיון שהחירו לילה אחם והחירו לגוים בשבת חזינן דמעיקרא במקום לצער לא גזרו על לידה דכבן ועל אסור מליבה בדרך שהיה אסורה אלא מדבריהם, וכדמשמע מלישנא דגמ' דלעיל, ע"כ ה"ה לידת פרשת ומליבה אשה עלמה מותרות אעפ"כ במקום לצער, מפ"ב בריבון דמעיקרא אסרו שהמת לא רלה לב אחי לו רבינא להחיר במקום לצער ; ואפשר עוד לחלק בין לצער לגעור. ונרלה עוד להוסיף דאלו כל שבות החירו במקום לצער מהא דמסקינן שבת ל"ד ע"ב דלפוכן ונינן אע"ג בפרבו כלפי מעלה ומלערין מותו אסור להסיק ביד, וכן כתב הרמב"ס, אע"ג שביד אינו אלא מעוט שבות, ס"מ דלפעמים גם במקום לצער אין להחיר שבות אלא שבה"ג דלעיל ומה שלאמר בפיכוב, גם ממה שאסרו לכבות הגר בשביל חולה שאין בו סכנה אפילו לר"ש בשבת ל' ע"ת נרלה כן, וכן נרלה ממה שאסרו לטלטל מחט של יד ליטול את הקוץ אס ניטל מרגיה או עוקלה אס קב"ג ע"ת, שלא החירו לטלטל דבר דאלו כלי אפילו במקום לצערא, ס"מ דאלו כל שבות החירו במקום לצערא. ושעמא דאסור בזה דדוקא שבות העשוי בשבת הסרת הלער החירו ולא העשוי מקודם אע"ג שעשה לצורך זה, ועל כן אע"ג שהחירו להסיס מוכסת לא החירו לטלטל מידי דלאו כלי לצורך זה, ואע"ג דבקון בבה"ב החירו להוליך שתות שתות אחד אחות ובכלמילת אפילו טוענת אס מ"ב ע"ת, אינה לחלק דאשם לצערא דכיס שאני, תדע דלפ"מ דאמרינן לכיבוי בשבת ל"ה ע"ת דהוי מלצער מהבלה הכי הוה עלמו מחיר בקון בבה"ב, אלא דמקל דכיס שאני, שהרי הכ"ן בשבת אס הביא אשם בעל הלבות שמחיר אפילו איסור דאוכייהא מטוס נזקי דכיס אלא כל כמה דאשבר לצווי מבניו ע"ם ואפשר עוד דכיבוי מחמיר על עלמו היה. גם המג"א ס"ק ז' בא"ח סי' ס"ז כתב שאין מדמין דבר לדבר בעניו השבותים ואין לך בס להחיר אלא מה שאמרו חכמים וע"ם לעניו שבות השבות. ועי' סי' ס"מ מג"א ס"ק י' ושו"ת שב יעקב בא"ח סי' ה'. והנה מה שסרס"י על הא דגומא יונק אלא בשבת נרלה שיוח לו מהמעשה של הבות אסיד ב"ק ס' ע"ת.

[ג] שיבקש. עי' שבת מ"ו ע"ת דדבת בעי לנשוכי לרב חויא על אשר לכלך אפוריא ואע"ג אלא כבי אלא לנשוכי בשלוח כשרס"י, מ"מ אמר רב נחמן ב"י בביך לחמנת אלא בסיפיה רבת ליב חויא, ועי' לעיל סוף ס' ה' ובא"מ סי' הר"י — ומי שניעור לו חבבו ובקש ממנו שימחול לו, אסור להוות מכוזי מלמחול, כי אין זה דרך זרע ישרחל אלא כיון שבקש ממנו החומא והחנין לו סעם לאסוגה ושניה וידוע שהוא שב ואל תעשה ויאסר מלעתו ימחול לו וכל הממהר למחול הרי זה משובח ורוח חכמים עטה הימנו, לשון הרמב"ם פ"ה מהלכות חובל וח"מ סי' הכ"ב מהמשנה ב"ק ל"ב ע"ת, ועי' לעיל סי' ג' סעיף י"ב וסי' כ' ס"ה ופ"ו.

[ד] עינוי. ואשכחן בה"ג שאסור לתנות מבני חדש דבר שמהענגים בו לאמר רב ברונא אמר רב כל היבן בקילעא שאש ואשהו שרויין בה עליו הכתוב לומר כפי עמי מנהגן מניה תענגיה שיובין ס"ג ע"ש, ומסקינן שם אפילו בשאר מיה, ועי' גדלים פ"ת ע"ת דמניעת כביסה מביא לידי צינעון ומניעת רחיצה לידי שיחי וכיבי מימרא דשמואל שם.

על

ליזכר בכל הפרטים הנזכרים ע"פ ד"ת לכן נוהגים להכריז בכל ביהכ"נ שבעירו שלין הדבר נמסר שתכלי הכפרות בעוי"כ שלא יכולים להקדימן יום או יומים לפני עוי"כ וכדומה להם שגם הוא יעשה כן וכן עשה וכו' וכי שכובד לו מפי מגידי אמת שנהגו כן בעיר מינסו עפ"י מהרי לחתרא שם ושכם מכריזין בשמו בכל שנה בר"ה או בשבת תשו' להיות זריזין מקדימין לעשות הכפרות יום או יומים לפני יו"כ והוא תיקון גדול לשלא מחשם כמה תקלות וכבוד מס' מועד לכל חי סי' ע"ו לות מ"ז שכ' שהנהיג לעשות הכפרות של בני ביתו ביום שלפני עוי"כ זולת הנדרים בחשמורת וכשם שכ' בנגיד ומשוה שלריך ביום ט' וכו' וכל מקום יותר טוב הוא שיהא ביחוד ובמתון מלשמוע בחשמורת בשלול ויהיו כמה חשבות וכו' וכבר רלוחי בס' חיי לדם מ"ש בזה יה"ר שלא יהא שום תקלה בשום בית ישרחל, עתה רלוחי בחשל מפרי שכ' וז"ל ובמקום לדחק וים לחוש לשחיטה שהוא בהמה טוב יותר לשמוע יום או יומים קודם עוי"כ וכן רלוחי נוהגין עכ"ל].

[שם **בהג"ה הקרבן וכו'** עי' בס' תורת חביגדול שכתב דבחרנגול הכפרה שחשא ונמלא טריפה לריך כפרה לחרת כמו בקרבן שנמלא כ"פ ע"ז ולא הלריך כפרה לחרת, לחשם בנתגלל בשחיטה יש ליקח כפרה לחרת יעו"ש].

סימן תרו

א סעי' א **עבירות שבין אדם לחבירו וכו'.** כתב בס' שלוש יהושלים רבים מקשי' פשיטא ומאי רבותא.
ובספר ברכ"י כ' בשם גדול לחד מירוש לחפילו עבירות שבין חדם למקום אין יוכ"פ מכפר כל זמן שיש עבירות שבין חדם לחבירו ואפשר דזה נח לרמז במאני עבירות שבין חדם למקום יוכ"פ מכפר. עבירות שבין חדם לחבירו (אם ישנם אפילו עבירות שבין חדם למקום) אין יוכ"פ מכפר עד שירלה את חברו ע"ש. ובס' כרם שלמה כ' דנראה דכל עבירות שבין חדם לחבירו גם כן עובר נגד מלות ה'. ועי' מה שפי' רש"י (ויקרל ה כ"ח) לפיכך הוא מכחש (בפקדון) מכחש בשלישי שבישבה ע"ש וזה כהיחוש בהקב"ה הוא עבירה שבין חדם למקום. וגם שבין חדם לחבירו ואין יוכ"פ מכפר עד שירלה וכו' ל"ל חלק כעבירה חשר חטא נגד ה' ומלותו ועי' עקידה שער פ"ח.

ב שם **עד שיפייסנו וכו'.** כתב בח"ח מהגה"ק מבוטשאטש משכה מלפיים מינו כלחטעה ומשוב חס כוונתו להכשיל חיקף כשנאה מלבו רק שוכה שיהי' כפיום לקיומה ועיין ברמב"ם בהלכות תשובה פ"ח דחף שהברו מוחל לו לריך וידוי ומרעה ועי"ש ועי' בשו"ת שמולת שמואל סי' מ"ח דנסתפק בכוונת ממון חלא ידע הנגזל חלא היה לו לטר לו לריך פיום עי"ש ועי' בפ"ת שכתב דזולת לטר חס שהה בידו ממון מבירו לריך פיום דחיתה בירושלמי ב"מ פ"ה במעשל כיסו של חבירו יש לו עליו תרעומת עי"ש ועי' ברמב"ם פ"ב דגם בגזל ממון חף שמחזיר לו בממון לריך פיום והיינו משום לטרי במ"ש בגמ' ב"ק דף ל"ב.

[שם **שיפייסנו וכו'** עי' בשו"ת חלק י"ב מע' יוכ"פ סי' לות י"ל בשה שנשנינו בימינו (דף כ"ה ע"ב) עבירות שבין חדם לחבירו אין יוכ"פ מכפר עד שירלה את חבירו. כתב בס' מרחה הגדול מ"ח בדרוש ו' לתשובה דהא דבעינן ריולי חבירו היינו בשאר שניח אבל בשנת השמיטה כיון שמקיים ח"ו ימנע מלות השמיטה בתיקונה ומשמע חובות חבירו גם ד' לא יימנע טוב ומכפר לו גם עבירות שבין חדם לחבירו בלא ריולי חבירו מדה כנגד מדה וכו' ובגמון שד"ח כ' דאין לחלק בזה אלא בכל זמן כדין דאין יוכ"כ מכפר בלא ריולי חבירו יעו"ש].

ג שם **צריך לפייסו וכו'.** עי' בספר יפל"ל ח"ו אות ב' שכתב דאם חיגו בעיר חבירו שחטא לו או שאין לו שהות להתפייס עמו וקבל עליו בלבו לפייסו כדבעי מכפר לו יוכ"כ ועי' בספר חומ"ע פ' אהרי עכ"פ כי ביום כזה יכפר וגו' ובשו"ת שמולת יעב"ץ ח"א סימן ע"ע ובדברינו לקמן סי' תכ"ז סעיף ל'.

ד שם **בהג"ה שמכוין לטובת המבקש מחילה וכו'.** עיין בספר נזירות שמשון שכתב דמ"ש ברמ"א אם לא שמכוין לטובת המבקש מחילה נראה כן בגמי דלא ברש"י שפי' שר' תניחא היא בבר ראשו יפיבה דהא בכתובות דף ק"ג ובשבת ס"ע אימתא דרב הוי בשבל כי יתיב ר' תניחא ברשם ולוי אתא לשבל גם ברים שמדרין אימתא דרב נחית לשבל ונעיל רשות מרבי להורות ואחר מות רבי יתיב ר' אפס קודם ר' תניחא גם בס' יומסין לי' שכ"ח בי' ראשם רק יו"ד שניס ובגמי אימתא שרב הלך לפייסו תלמיד מעלי יומא דכפורא אע"פ שכ' בית דינו רבי ור"ח מחייב לטובת רב שאם יהיה ראשם ובשו"י לא כי' לפשר בשביל רבי משא"כ בשבל שהי' כמה ישיבות.

ה שם **בהג"ה אין צריך למחול לו.** עשה"ע סק"ב וכס' יפה לשב מ"ו לות ד' ובשו"ת חיים שאל מ"ב סימן י"ג ועו"ש.

ו סעי' ב **אם מת אשר חטא לו וכו'.** עי' בשה"ע סק"ו בשם לחם לחחד ממזר דלא פשם בכבוד לבירו ועי' בשעורי חת"ש חה"מ סי' קפ"ה.

ז סעי' ג **תקנת קדמונינו שלא להוציא ש"ר על המתים.** כתב בספר מלבוש יו"ט על השבוש וז"ל כתבו כאן לכורות חומרת מי שעבר שלא יקל בעיניו לחזור לחר יו"ד לבקש מחילה על קברו ולא עוד אלא שזה דוקא שם כוליא בש"ר בעוד שהיה זה בחייו אבל בחרש עכ"ל ועי' במג"א ס"ק ז' בשם כנה"ג ובשעה לפרישה לות ו'.

ח שם **בהג"ה ואין צריך לטבול רק פ"א וכו'.** עשה"ל סימן פ"ח (סעיף א' סוף אות ב') דאין חציצה פוסל בטבילת קרי ואח"ז מצאתי ברשב"א יבמות מ"ז דמפו' דחציצה פוסל בטבילת קרי (ומצאתי בריטב"א לנדה ס"ז שרצה לפרש דחוצץ לתפלה, וכ' דבהלכות לא גרס ב"ק ע"ש עוד בזה). ונראה דהתם היינו בטבילה של תורה מטומאת קרי אבל משום תקנת עזרא אין חציצה פוסל ומ"ש בשל"ה לדקדק בזה בטבילת עיוהכ"פ היינו רק משום חומרא דיוהכ"פ.

ט סעי' ד **בהג"ה דהטלת ט' קבין וכו'** עי' בשה"ע בשם המג"א סק"א ודוקא שלא היה סמוך לטבילתה וכו' ועי' בכ"ב כרם שלמה שהביא ממשה למלך הלי מלכים פ"י הלי ז' ובשועה מקובלת בחובות דף ע"ב מ"ם בשם כריב"ש דלף לחשה חוכה מלוה על פו"ל לסור לה להשחית זרע בעלה וכו' כרו"ף הלי נדה סי' קל"ו סק"ח ועי' סנהדרין דף נ"ט ע"ב חוס' בד"ה וכרי פו"ל.

[ומ"ש במג"א לפי הטעם דהטבילה משום תשובה גם כשמיים ונחלות עובלין שכן בני מלות וכ"ל במשה

ונראה אי קשיא כן רבינו מהכיון הכתוב ולא כתב לחברי מכתה פעיני וחטאתו פמ"ג מכפרה פעיני לא יכליח ואלכחב כן משמע ר"ל דמן הסתם היה הכהן הוא מגלה חטאתו ת"כ מה תהוא מגלה לותם עתה הוא עזות פנים תהוא עומה הפך רצון קונו

אך הרחב"ד ז"ל ס"ל דבעבירות המפורשות צריך לפרסם החטאת לעשות התשובה כמו שהפרסם דרכיו ס"ל דבחטאת מפורשם הכהי לחין לו להכלימם כו' מ"מ לחיכו מלוה לפרסמו כו' והייכו דחיכו צריך ת"כ לחיך כתב לעיל וצריך לפרוע החטאת ומביח רחיה מקרח דעגל דחטת העם הזה כו' והלח חטת העגל מפורשם היה ובייכם לבין המקום ולחיך כתב וצריך לפרוע החטאת כו' ותם כתתר דמ"ם בתך וצריך לפרוע החטאת חות דרך כלל מצוה דעל כל פניס צריך לפרוע החטאת ומתם דברין ומלן שי דברין וכתב דיש עבירות דצריך לפרסם ברבים וכ"ם לפעמי יחברך והייכו עבירות שבין חדם לחבירו חך בעבירות שבין חדם למקום תם הם מבוללות בכך חיכו מלוה לפרסמו לרבים חבל לפני הלל יח' פורע חטאיו לפניו וחטת העגל חף שהיה חטת מפורשם ובייכם לבין המקום מ"מ פרט חיתו מצה ר"ע לפני המקום כדי לבקש מחילה עליו עכ"ל ר"ם

אך כפי זה קשה מה לן לרחקי נפשין לעיל דכתב מרן בי"ל דחש"ג דקי"ל דהלכה כר"ע מחבירו פשק רבינו כר"י ן' בבח דתי' דמצי כתן כחטת מפורשם כו' חלמ חליבא דר"י ן' בבח דחלן לר"ע לפי' מפורשם נמי לח דהה חטת העגל מפורשם היה ולפי מ"ם כתן מרן כמ"ל מפי חתי נמי כר"ע ובפרט לבירמת הרי"ף והרמ"ם ז"ל חלה ברפי כר"ע חלה ר"ע חומר חיכו לריך דר"ל כתי' מרן ז"ל דחטת העגל מפורשם היה וכיון שהיה מפורשם חיכו מלוה לפרסמו והייכו חיכו לריך ומה שהוצרך מר"ע לפרש החטת היה כדי יצחי ות"כ מפי סבר נמי ר"ע כתי' דמלחי כתן בחטת מפורשם כו' ומ"ם רבינו ולריך לפרוע החטאת הוח לדך כלל כמ"ם וכתן פי' דברין וכתב היתך הוח התירוע

ז יתך הוח ומן תשובה לכל כו' ומפות וידוי יתך שיתחיל מערב היום קודם שיתכל ממח יחנק בשעורה כו' בריימתי פ' בתרת דיומת ומס תניח שלריך להתוודות קודם שיתכל ממח תטרף דעתו בשעורה ופירש"י מחמת שכרות ולח יוכל להתוודות ע"כ ורבינו לח כתב כן חלח פי' מ"ם ממח תטרף דעתו כמו טירוף דעת השכיב מרע והייכו משום דשמח יחנק בשעורה ויתות בלח וידוי ותם כדברי רב"י חלח יוכל להתוודות מחמת שכרות מה תיכפת לן תם לח יתודה חו עדיין יש לן זמן ביום"ך עלמו ועילומו על יום"ך מכפר עם הודוי בכל עת וזמן שיהיה יה"ך עם חשיכה חלח ודחי דשבתים חשו על זה ועשתם הוח משום יחנק בשעורה ויתות בלח וידוי לכך הלריכו שיתחיל קודם שיתכל ותח"כ מתורה והולך בלילה וביום שמח יתרע לו דבר על קלקלה על חטח לו בשעורתו לו בשמר היום כמ"ם שם בגמ' יע"ש

ח חין התשובה ויה"ך מכפרים על עבירות שבין חדם למקום כו' לח רלה חביו למחול לו מביח לו תורה על חלקה בני חדם מרילין לח יתרלה להם מביח לו ב' קליקות כו'

ואיבא למיק כמ"ם לח"פי שהחזיר לו ממון שהוח חייב לו לריך לרלותו דמשמע שיהח

מכבר כתב לעיל חיכו כמהל לו לעולם עד שיתן לו מה שחייב לו וירלהו וח"כ מה לריך עוד לומר לף ע"פי כו' ולכחורה היה כ"ל דמחי' דכתב וירלהו קחי למ"ם עד שיתן לו מהלכות חייב לו וירלהו ר"ל בעיכן מה שחייב לו וחח"כ כתב חע"פי שהוח לעיכן פיום ממכו חו כחמר שכוכתו הוח דלמה חיכו ממהל לו כיון שכבר כתן לו מה שהיה חייב ולריך ריפוי לזה בח לומר שחע"פי שהחזיר לו וי"ל דלח די בזה שלח לריך לרלותו ולשהול ממכו שיתחול לו דהרי לפי' לח הקניכו לו חלח בדברים לריך לפייסו וח"ש ג"כ בעיכן החיוב כמי שע"פי שהחזיר לו מה שהיה חייב לו לריך לרלותו כו' ועיין בהר"ב לח"ם בה' חובל פ"ה מ"ם בזה

ויעך מ"ם לח רלה חבירו למחול לו מביח לו תורה על ג' בני חדם שלריכה להם מביח לו בגייה ובליטית כו' שם פ' בתרת דיומת חמר רב חסדת ולריך לפייסו בשלשם תורות על ג' בני חדם שכח' ויתור על חלכים כו' וחמר ר' יוסי בר חכיכת כל המבקש מחו מחבירו חל יבקש ממכו יותר מג' פעמים שכח' חלח לח כח כו' עכ"ל ולכחורה כר' דר' יוסי פליג חדרב חסדת דמדר' יוסי משמע דחיכו לריך חלח ג' פעמים ותו לח וחפי' כלח תורה על ג' בני חדם חלח הוח לבדו יבקש ממכו המחילה דהוי לחי יוסף הם עלמם בקשו מיוסף מחילה

ונרחה לומר דר' יוסי כמי הבי ס"ל דלריך ג' תורות על ג' בני חדם והרחיה על זה דמסיק ותני וחם מת מביח עשרה בני חדם ומעמידין על קברו וגירסת הרי"ף מסייע לזה דגרים חדברי רב חסדת וחם מת חמרי ר' יוסי מביח י' בני חדם כו' וחח"כ מביח מיתרת ר' יוסי לחודת משמע דס"ל כרב חסדת יע"ש וכ"כ הר"ן חדברי ר' יוסי דכל המבקש מחו שלח את כח' וככל פעם ג' בני חדם כו' הוכיח בשיטר כמ"ם וכתבו המפרשים דלריך ג' בני חדם כנגד הג' תורות על ג' בני חדם ומתי דהדריכו מכין עשרה יש שכתבו שהוח כנגד השכיכה וכשמת הדם עולה היח למעלה תחת כנפי השכיכה ומה שהוח מבקש מחילה הוח לנשמה דהגוף כבר הוח נפסד ולכך לריך עשרה ומ"ש מודה ר' יוסי דלריך ג' תורות על ג' בני חדם והיכח דשמע הג' תורות לח שייכי בכת חחת כדמשמע בגמרת ומפירש"י על ס' יעקור על שכתוב יע"ם לכל היכח דשפיר כגון שתי יוסף שלח היה להם מריעים שם כשדרים שיבקשו ממכו המחילה ולפיכך בתן הם בעלמם והיו כמי' שתי יוסף

ובתן בכת ח' לשלול ממכו מחילה

שך מיהם לכן ר' יוסי דחעש"י דבקשו ממכו המחילה בכת חחת וכשדרם מ"מ לריכי לבקש ממכו ג' לשונות על מחילה כמ"ם ועתה שח כח הוח כנגד הג' תורות על ג' בני חדם שם הין בחיש נפרדים על פח בפני עלמה היו מבקשים ממכו מחילה בפני עלמו והשמיטו רבינו הח דר' יוסי משום דכבר כתב דברי רב חסדת שלריך ג' תורות וכלל דבריו דברי ר' יוסי

ודע דבגמרת שם הביח עובדת דרב דחיקפד עליה ר' חניכת ושלל לגביה רב חליקר יומי דכפורי והבקש עליה והיכי עביד הכי והח חמר ר' יוסי בר חניכת כל המבקש מחו מחבירו חל יבקש כו' וחי' רב שלחי וזהו הכרת למ"ם לעיל דר' יוסי הכי נמי ס"ל דלריך ג' תורות דחל"כ מחי מקשה מר' יוסי דילמח הח דלח לייתיים ר' חניכת משום דלח הולין עמו הג' תורות וזהו לבדו הלך ור' חניכת ס"ל כרב חסדת דלריך ג' תורות חלח ודחי דר' יוסי כמי ס"ל דג' תורות לריך והייכו הג' פעמים דקחמר ר' יוסי ומפשטת כמי רב כג' תורות הלך חך הבקש מר' יוסי דקחמר דחל יבקש

יבקש יותר מג' פעמים ורב הלך י"ג יו"ד וחי' רב מחני ופירש"י דרב היה מחמיר על עצמו ומורי רבינו נר' דהיה גורס רבו שלחני וכ"כ חר"ב לח"ס זל ועוד נר' לע"ד לומר דמסברת כתב רבינו כן דהא ר' יוסי לית ליה קושיא דנקט המבקש מעו מחבירו לא יבקש יותר מג"פ מחבירו דוקא לבעל חס היה רבו הדעת נוטה לדייק כמה פעמים עד שיפייסנו וכן

נר' מורי הרי"ף יע"ש

עוד הקשו שם ור' חיננת היכי עביד הכי וק"ל דרבה כל המעביר על מדותיו כו' ותי' הלח ר' חיננת חילמא חזנ ליה כו' ור"ל דהיה לו לכבר וסיבה ולא חיפייס ממנו מהיה דוהג שפת יתות לפי שאין מלכות נופעת כו' כמ"ש רש"י שם יע"ש ות"כ מן הרחוי היה לרבינו זל להשמיענו זה שאם יש לאדם המוחל שום סיבה אלא למחול לו לא תיקרי אכזר וחוטא וכן משמע ממה שפתב פ"ה מה' חובל דין עצמו שאין לחבל לחבול כל כמה דירע ולא שב אחר מחבלו לו ליתו חכורי דעובות המוחל הוא דעזה לו כן דעיבב

פיוסו

וד"ע דאיתא בירושלמי על הא דאמרן אלא יהא המוחל חכורי הדא דתימא אלא שהוא עליו שם רע אבל הוא עליו ב"ד אין לו מחילה עד למיתת הביאו מרן ב"י זל בעמ"מ סוף סי' תכ"ו בשם המרדכי וכתב עליו ונראה לבה אית ביה לע"ד דילמא היינו שעבר בחסוקי אלא ביקש ולא עבר ולא שמע דפיוסיה ולא נפיק הוי גברא מידי חכורא עכ"ל ולפ"ז בן אין הדמוי היה לרבינו להביאו

פרק ג

כל אחד וא' מבני החלם יש לו זכיות ועונות אי אפשר יחירות על עונותיו דדיק ומ"ש כו' מלברי רבינו נר' וס"ל כמאמר ה"ע בקהלת כי האדם אין לדיק באחר יעשה טוב ולא יחטא ולפך כתב כל א' וא' מבני האדם יש לו עונות וזכיות ולא כתב יש מבני האדם כו' וכן מוכח מהגמ' דספהדרין פרק נגמר הדין דף מ"ו גבי מאי דהיבעית קמיה מן התורה מנין ואקשה ת"ש מדתיקבור לדיקי ואי אמרת משום כפרה לדיקי לכפרה לדיקי אין דכתי אדם אין לדיק באחר יעשה טוב ולא יחטא עכ"ל ושן איתה שם בס' חנוך דף ק"ל בהלה ר' אליעזר נפלטו תלמידיו לבקרו החזילו הס בוכין ור"ע מתחק כו' ות"ל עקיבה פלום חיסרתי מן החורה כולה ת"ל ניחתנו רבינו כי אדם אין לדיק באחר כו'

ולבבך החוס' זל ד"ה כפי בזה אלא גבי מ"ש ל' מתו בעניו אל נחם הקשו שם והא דכתי כי אדם אין לדיק באחר כו' אדם מדברי התום דהיכא דיעוטא דיש לדיק באחר יעשה טוב ולא יחטא ות"ש כגון דמהדרין דתף ע"ג דאמר ר' ח כלום חיסרתי מן התורה כולה ואע"פי כן ת"ל ר"ש ניחתנו רבינו כי אדם אין לדיק באחר כו' והרי מפשר לתי התום' דר"ח הוה מן המיעוט

ואחר החיפום מפתחי למהרתנ"ח זל בדרפתיו פ' בת דף ס"ב הקשה זה ותי' זל אלא אלא אמנה יש לחוש אלא אמרו התום' דבדוב בכי אדם קאמר אבל הוא עליו ההוא הרחמן אבל בדורות האחרונים אין לדיק באחר יעשה טוב כו' שהדורות מתמוטטין והולכים והם הרחמנים מלחכים כו' וע"ש ולע"ד הא דוחק לומר בדורות האחרונים והא פתיב אין לדיק בארץ כלל

שם וזל והנה חמת מפקפת מאחרי חזל ירחה שבל אחין בדי האדם נוטה מפשט מות והומת יתמר עליו חכוה מת בעטיו על נחש ותע"פי שים בידו עיכת ותטוחת בידו שלימו חייב

מיתה מבד העונות ההם יע"ש בתריבות

ולענ"ד נר' דלא קשה להום' מההיא דמנה הדרין דכיון דמצי למיפטר מרחיקבור לדיקי וכי לדיקי בעית כפרה לחיפטר דהוו מהנהו דרוב בני אדם דמיעוטא דמיעוט'ניהו דלא בעו כפרה כגון הני דר' מתי בעטיו אל כו' וכן היא דר"ח דקאמר ליה ר"ע למחרנו רבינו כי אדם אין לדיק גמור והוה ממיעוטא דיש לדיק באחר יעשה טוב ולא יחטא מ"מ הוא בעצמו לא היה מחזיק טיבותא לנפשיה דהוה ממיעוטא ולכך ת"ל לע למחרנו רבינו כי אדם אין לדיקיכו' כלומר אין אתי לומר כך אלא מתוך שלמחרנו רבינו ולעצמו היה דורש כך אלא"כ מתי למחרנו רבינו ואלא מקרא מלא הוא אלא ודאי דכולי תנ היה דהאי קרא מצי לאקשויה כמ"ש התום' דברוב בני אדם קאמר אלא רבינו כך הוה רגיל לומר דאין לדיק באחר ואתין אפין ומתן רקיע לליהוי מהנהו מיעוטא זהו כללו"ל

בכוונת הגמ'

וא"פ מאחר דאלא חיפוי אין התורה כלום היה לומר על עצמו כך כ"פ בדורות הללו ולכך כתב רבינו בפשטו כל א' וא' מבני האדם יש לו עונות וזכיות ומ"ש אי זכיותיו יתירות על עונותיו לדיק ואי עונותיו יתירות על זכיותיו רקא מחלה ליתלה ביוכי נר' דבת לומר דמי שנק' רקא הוא רקא גמור כלי קום וכוח כמ"ש בגמרת ג' מפרים לר"ח רקעים גמורים לדיקים גמורים כו' ומי שנקר' לדיק הוא בלי שום עון וכתב לאינו כן אלא לדיק נקרא לעפ"י שיש בידו מיעוט עונות דבטלי במיעוטייהו וכלא חשיבין ונקרא לדיק מאחר דאין לדיק באחר יעשה טוב ולא יחטא והכתוב קראו לדיק לעפ"י שח"ו שיעשה טוב ולא יחטא ת"ל הכי כמי הוי הרקע רח"ל לומר דרקע אינו נקרא אלא רקע גמור בלי קום וכוח כי ה מאין בידו שום זכות בשום מלוה בעולם אלא נקרא רקע משום דהויא בידו מיעוטא דזכיות והצדק לכתוב אח"כ וכן המרומה שם הוי וכיות כל יושביה מרובות על עונותיהם הז לדיק ואם היו כל מעשיו אלא נאמר בדיקים המדומה הוי כך אם יש רוב זכיות שבעיה לדיקים להיותו שיש בידם על כל ה' וא' רוב וכיות שם בן הוו רובה לדיקים גמורים ומיעוט עונות שיש בידם כלא מהיבין שם בן הוו רובה לדיקים ולעפ"י שיש שם בלותה מדומה מיעוט רקעים גמורים להיותו שיש בידם רוב עונות מלינן לותם הלדיקים שיש בידם רוב וכיות אח כל המדומה ונקמ"ל דאיתו כן אלא דהמיקול הוי בכל יושביה ואם היו זכיותיהם מרובות על עונותיהם הז לדיק וכן אינכתי שם הוי רוב עונות יושביה בתוכה דנקרא רקעה מחלה ליתלה ביוכיות ואלא הוצרך לכתוב מחלה ליתלה ביוכיות מ"ש ומ"ש ג' מיקול אחד נמצא וכן בכל העולי ורחיתי להר"ב לק"ש זל שהקשה דמה צורך למקול המדומה כיון דאח"כ שוקל כל העולם יעויין שם ולע"ד נראה לומר דמיקול זה דאדם ומדומה וכל העולם כלו לאו בשעתא חדא שוקלים אלא אלא נמצים מחולפים יש ומין העול' בשעת אדם בבדו על רוב עונותיו לפני הבי"ת וזה הבי"ח שוקל עונותיו אם לטוב אם לביש וכן למדומה אם עלתה בשקלה לפני ה' כי רבה הן הבי"ת שקלת עונותיה על זכיותיו ומדומה וכן בכל העולם וכמו שהביא רחיה מועקת אדם ועמורה כי רבה וזו אחד הבי"ת מרוה כל

שו"ת גבעת חדשות

מ"ש בשבועת ע"י המקום וע"י רבים ללכת לב"י ומשם מסרבת ללכת וכו' עד ומע"פ שבשבועה ע"י המקום אין דעתו של מקום מלורף בדבר שיש בו כדמוד שבירה לפיכך דעתי מסכמת להתיר שבועה א ומס קיבל טובה משמעון ולוי בשביל שבועה זו לריך שיעשה יכולתו בכל מאמלי כחו שיוללו הכ בהיתר שבועה זו עכ"ל ועוד הביא מלשון הר"ן בפ' שבועות שהיה בחרם ד"ה דכי ממרינן ע"י המקום אין לו הפרה בתורה ובמלות לפי שאין הקב"ה נכנס להתירם לעולם אבל בדבר הרשות מפילן ע"י המקום יש לו הפרה עכ"ל ומביאו בהג"ה ס"ע סכ"ב וז"ל מיהו אם נשבעה לו בדר ע"י המקו' הייבו בדר ע"י רבים ויש מקילין אם נשבעה לדבר הרשות מכ"ל ובכ"ל לא ידעינן בקרע דבר הרשות דמה שנשבעה אלא תשבע לעול' אלא לפי' דבר מלוה היה שיתירו לה אלא תתעבן כמבואר בשבועות דלעיל שהביא ב"י שדבר מלוה היה התרה ז שתשבע למיש (חבר ג' שורות) וכ"ל נמי דבר מלוה היה • ועוד דאין כאן שבועה גמורה ומ"ל התרה מאחר שמסרה מודעת קודם שנשבעה שמא שתתקצר כנגד יורבי בשלה בעדים או בקבילו בה"כ או בשבועה היא' כל התקצרו' בטל ומבוטל ואני מבטל לפניכם כי מלוסה היא לעשות התקצרו זה ע"כ גילתה דעתה שהשבועה הוא כדי לקבל מחבם מן פיה ולבה טוין בדבר זה ואין כאן שבועה דאפילו את"ל דהעבדי' לא הכירו בשלוסה מ"מ דמי לבטר מודעת על מחנה שנתן לאחר דמ"ל להכיר מוכחא שאפילו שם אינו מוכח כיון שאינו כותן או מוחל מדעתו אין המבחה זו התחילה כלום כמ"ש בח"מ סימן ר"ה ולא כפירשב"ם דשם כותב לא בי' מלום המחבה קיימת דליתא אלא כרוב פוסקי' וכמ"ש ב"י לשם ומ"ש בכ"ל נמי דכוותי' דכיון דגילתה דעתה דאין לבה מבוסת לשבועה זו ולמחבה זו אין כאן שבועה • וגו דאיבא למימר דאע"ג דלא מכוסה מוכח גמור כי הסוף דחלין' ויביב מ"מ היא נאמנת לומר שהיתה מכוסה מטעם שהלחיטה בדברי גזומים בשחר והפחידוה נכמה דברים ואע"פ אלא הכירו העד ס נאמנת היא נאמנת על עלמה בפיסורין אלא דקשיא לי לפי"ז דמ"ש כ"ל שהאשה היתה נשבעת שבועת סוף אלא תשבע למיש כל ימי חיי' שהרי דעתה בי' בשעת השבועה' להשבע למיש וטפי יש לנו להעמידה על חזקת כשרות ולומר דאע"פ דמהחלה בשעת מסירת מודעה היתה דעתה ליאסר למיש מ"מ מח"כ כשנשבעה אלא תשבע גמרה בדעתה לבטל מודעה ואלא תשבע למיש שהרי בדין מסתברא דדעתה לבטל לעולם אלא קנה אפ"ה שבועה ות"כ מבטל האסתברא ודבר שב"ל ומיב לקיים השבועה וחא"כ ה"ה בדין מודעה דפשיטא להשבועה שנשבעה לו גרש מבטול מודעה • וכי מוכח להדיא מהשובת הרמב"ן בסימן רע"ו הביאו הב"י לשם על מחד שנשבע אלא לישב את מהולבתו ומשר מודעה שמפני הטעם הוא נשבע אין לו פתחים להתיר שבועתו ע"י שלמל דלא הוה מהניא לי' מסירת מודעה לומר שאין כאן שבועה לפי שפיו ולבו לא היו שוין אלא שנשבעה בשבועה היא מבטלת

בן מזה שאלת בשחר שתקף בפני הקהל ונשבע בס"ת בזרועו אלא יתחול לחבירו לא בשע"ז ולא בשע"ב והשיב הניח לא שהל ממנו למחול לו ונקשת דעתי מהו תשוב' האיש ההוא שנשבע שבוע' בפני רבים בחיים כי לדעתך יש לב"ד להעניקו • תשובה לדעתינו אין עליו עונש כל עיקר כי אינו נקרע שבועת שוא שהוא שבועת חנם • ודוקא כשנשבע לשמת המת על דבר שהוא יודע לכל כגון על עמוד של אבן שהוא אבן או נשבע על שיש שהם שיש וכיולא בזה אבל נשבע אלא יתחול לחבירו אין זה שבועת שוא שהוא בחנם לפי שה' חוסם פן יפלרו בו שיתחול לו ולכך נשבע אלא יתחול לו אלא • שיש להסס ולומר שהוא בכלל נשבע לבטל את המלו' שהלא חייב אדם למחול לחבירו כשהוא מבקש ממנו מהילה אלא כשהוליא עליו שם רע אבל זולת זה אין רשאי' המוחל לאזור כדלפיכי' לה ממדרשם כדאיתא בפ' החובל אבל לפי הטעמ אינו נקרע נשבע לבטל את המלוה מע"כ מפורש בתורה שביעה חלה עליו ואין זה נשבע לבטל את המלו' כמ"ש הר"ן ועוד כ"ל דדבר זה הוא דומה לת"ש הרמ"ם בתשובה שהבשבע לחלוק לימתו אין זה נשבע לבטל את המלוה כיון דבדידי' חלה רחמנא (עיין בב"י מה"ע סי' קס"ה בכ"ב בשם תשו' הריטב"א ה"כ מע"ג שמלוה הוא שיחול לחבירו מ"מ כיון דבדידי' חלה רחמנא אין לב"ד להיות נוקף לזה בחיים להעניקו ליל ג' כה כשלו שפ"ג לפ"ק

תשובה זו הוא מהב"ח

הלכות תלמוד תורה

בן ומה שחלקת דין בן בנו לבן בתו דלבן בנו חייב לשכור מלמד מבל לא לבן בתו דמשחר שאינו חייב ללמד לבתו תורה מ"כ כל הבנים ממנה נמי פשוטים לע"ד דאין זה לאת אלא הדבר משם שהה לומר דלבן בנו חייב לשכור מלמד ה"ב לבן בתו דתלמוד תורה הוא בפרק הבע"י דהיו לו בנים ומתו דהיכי דיש לו בני בניים הרי הם כבנים ואפילו ברא ובראת לברא וקיימרינן אלא הא מילתא דשמר ובבן בני בנים ה"ב כבנים ואפילו ברא לברתא יאסיקנא מהכא ואחר בא חלרון אל בא מכיר אבי גלעד ותלד לו אבי שגוב וכתיב מבי מכיר ירדו מחוקקים וכתיב יהודה מחוקקים ופרשי' לא מלינו למימר מבני בניו אלא מבני בתו דהא כתיב קרא אחרינא יהודה מחוקקי משכח' לה דליתי מתרוייהו אלא הכי דנפקי מחוקקי' מחלרון מבתו של מכיר אלא בתו בבניו ומשמע להדיא דלפי שמכיר הי' לומד עם בן בתו תור' שה שהגיע למדרגת מחוקק' ע"כ שמר מ"י מכיר ירדו מחוקקים אין בי הי' שמעינן דבני בתו כמי הוי כבנים ואין חילוק בין בן בנו לבן בתו אלא דמה שחפשת בפשיטות דחייב להשכי' מלמד לבן בנו לא משמע הכי בדברי הרמב"ם פ"ת מהל' ת"ת דלמיו"ח שרש' אחיו' אבל

מ"ש בשבועת שוא ס' מ' מבא אנין בי משפ שוא בשע"ז ישוע

סימן לב

דיני מחילה לחבירו כשציערו

שאלה:

אדם שאמר לחבירו שמוחל לו, וחבירו מרגיש שאינו מוחל לו בלב שלם, שאינו מדבר עמו כמו שהיה מדבר עמו מקודם, האם חלה המחילה, והאם צריך להוציא כסף כדי שחבירו ימחל לו בלב שלם.

יש להקדים ולדון בעיקר דין בקשת מחילה כשמצער את חבירו וכשמזיק וגוזל את חבירו, והאם צריך להוציא ממון כדי שימחל לו חבירו, והדין במוחל בפה ולא בלב.

בקשת מחילה כשמצער את חבירו

בגמ' יומא (פז.) אמר ר' יצחק כל המקניט את חבירו אפילו בדברים, צריך לפייסו, שנאמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך, נוקשת באמרי פיך, עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך, אם ממון יש בידך, התר לו פסת יד, ואם לאו הרבה עליו רעים, והיינו בקשת מחילה, [ובפשטות קרא משמע שהרבה עליו רעים הוא רק כשמצערו, אבל כשחייב לו ממון אין צריך להרבות עליו רעים וסגי אם משלם לו ממונו, ועיין מש"כ לקמן בענין אם מזיק ממונו צריך לבקש ממנו מחילה, ויל"ע בזה].

במטה אפרים (סי' תר"ו סעי' א') כ' דעבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו ואפילו לא הקניטו אלא בדברים. ובאלף המגן (ס"ק ג') כ' והטעם משום שעבר על איסור דאונאת דברים, וכן הוא במשנ"ב (סק"א). ויש לעיין אמאי הוצרכו להוסיף שעבר על איסור אונאה, ואם לא היה עובר על איסור אונאה ובכ"ז ציער את חבירו וכי אינו חייב לבקש ממנו מחילה כיון שלא עבר על האיסור. ואולי כונתם דאין יום הכיפורים מכפר, היינו אפילו החלק שבינו לשמים, והיינו שעבר על איסור אונאת דברים, ולכן צריך כפרה משמים על האיסור הנ"ל וצ"ב.

אוצר החכמה

שו"ר בפרי חדש (סי' תר"ו סק"א) בשם מהר"ש גרמיזאן ז"ל שבעבירות שבין אדם לחבירו יש בה חלק למקום, כגון אם ביזהו בדברים שעובר על איסור ואהבת לרעך כמוך, [ולא כ' איסור אונאה שהוא לאו דלא תונו וכ' רק איסור עשה דואהבת לרעך כמוך].

אה"ח 1234567

פיום ג' פעמים

בגמ' (יומא שם) אמר רב חסדא וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם וכו'. ואמר רבי יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים שנא' אנא שא נא ועתה שא נא, ובגמ' ע"ב איתא דרב חנינא הקפיד על רב והלך רב תליסר מעלי יומא דכיפורי ולא איפייס, והק' הגמ' והיכי עביד הכי והאמר ר' יוסי בר

חנינא אל יבקש ממנו יותר מג׳ פעמים, ותי׳ דרב שאני, ופירש״י דמחמיר על עצמו היה. מבואר מד׳ רש״י שאין חייב לבקש יותר מג׳ פעמים, אבל אם רוצה יכול לבקש יותר, אולם ברי״ף כ׳ דרבו שאני דהיינו דלאדם בעלמא אין לו לבקש יותר מג׳ פעמים, ורק לרבו יש לו לבקש יותר עד שיתרצה, ומפרש דברי הגמ׳ דרב שאני, היינו שלרב צריכין לבקש אפילו יותר מג׳ פעמים, וכן פסק הרמב״ם (פ״ב מהל׳ תשובה ה״ט) ואם היה רבו הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו.

ולהלכה כ׳ המחבר (או״ח סי׳ תר״ו סעי׳ א׳) דאפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו, ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שני׳ ושלישית ובכל פעם יקח עמו ג׳ אנשים, ואם אינו מתפייס בג׳ פעמים אינו זקוק לו. [והוסיף הרמ״א (והעתיקו במטה אפרים) שיקח עמו עשרה אנשים ויעמידם לפניו ויאמר שביקש ממנו מחילה והוא אינו רוצה למחול ומה לו לעשות עוד]. וכ׳ המחבר ואם הוא רבו, צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס, וכ׳ הרמ״א והמוחל לא יהא אכזרי מלמחול.

ובתוספות יום הכפורים כ׳ דלא סגי כששואל אותו אם מוחל לו, אלא צריך להרבות עליו רעים שימחל לו עיי״ש, ואם לאחר ג׳ פעמים לא מחל, תו אין זקוק לו. גם במג״א (סק״א) כ׳ בשם הב״ח דבכל פעם יפייסנו במין ריצוי אחר, והיינו שאי״ז סתם בקשת מחילה אלא צריך לרצותו, וכן כ׳ בפרי חדש.

פיום לאחר ג׳ פעמים

נחלקו הפוסקים אם לאחר ג׳ פעמים אין לו לילך יותר, או שמותר לו לילך רק שאין לו חיוב. במג״א (ס״ק ב׳) כ׳ בשם הב״ח שאם רצה לפייסו יותר רשאי אם אין שם בזיון התורה, והעתיקו במשנ״ב (ס״ק ה׳).

אולם בפרי חדש (שם) כ׳ דלדעת הרמב״ם אסור לבקש מחילה יותר מג׳ פעמים וכן משמע מד׳ הגמ׳. ובשפת אמת (יומא שם) כ׳ לפרש משום דלאחר ג׳ פעמים נתחזק שלא ימחול לו עוד, וא״כ יביא לידי איסור, דהא אסור להיות אכזרי מלמחול, ועיין עוד מש״כ לעיל מד׳ השיועות יעקב שבזה מעורר דין על חבירו שאינו רוצה למחול לו.

ואולי יש לומר שהוא תלוי במח׳ הראשונים אם [illegible] מוחל לו לאחר ג׳ פעמים נחשב כחוטא או לא, דברמב״ם (שם) כ׳ וזה שלא מחל הוא החוטא, הרי מבואר שנחשב לחטא, וא״כ יש לומר שאין לבקש יותר מג׳ פעמים שבזה גורם לחבירו שיקרא חוטא.

אולם במאירי (יומא פז.) כ׳ ומדת חסידים שלא להתעקש שלא למחול, משמע שהוא רק מדת חסידות ואינו מעיקר הדין, ולפי״ז אין חבירו נחשב לחוטא ומותר לבקש ממנו יותר מג׳ פעמים.

לפני אותן ג׳ אנשים

בכף החיים (ס״ק י״ז) בשם ספר כסא אליהו (סי׳ תר״ו) [להגאון רבי אליהו ישראל עמיתו של החיד״א, נדפס לפני יותר ממאתים שנה] כ׳ וז״ל ובאדם חי אפילו אינם מחודשים סגי, לפי שרואה שהם באים אפילו שלשה פעמים ומתבייש מהם ומוחל, ואדרבה יותר

אוצר החכמה

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 251 הודפס ע״י אוצר החכמה

הוא מתבייש להחזיר את פניהם ריקם ג' פעמים שלא למחול ודו"ק, עכ"ל. ויש לעיין מש"כ שמוחל לו לאחר ג' פעמים, שהרי אפשר לומר דכיון שמתבייש אומר להם שמוחל, ואולי באמת אינו מוחל ובזה גם כן אינו משיב פניהם ריקם. ולכאורה משמע שאם אומר להם שמוחל, אף אם בלב אינו מוחל לו, סגי. ואולי כונתו שמפני כן הוא מוחל לו גם בלב מחמת הבושה, ועיין עוד מש"כ בזה (סי' ל"ה) [ועיין בישועות יעקב (ס"ק א') דמביא דברי הא"ר בשם ספר התניא דבעינן מחילה בפני עשרה, וכ' לפרש דבריו דכיון דעד ג' פעמים צריך ליקח עמו שלשה וגם הוא עצמו מן המנין הרי ביקש ממני מחילה בעשרה דהיינו רבים, ומשמע מזה דבכל פעם מהג' פעמים יקח עמו אנשים אחרים כדי שיהא על ידי זה בקשת מחילה בעשרה, והרעוני שכן משמע קצת מד' המהרש"א (שם בד"ה בג' שורות) עיי"ש, וצ"ב].

במקום שהוציא עליו ש"ר

פסק הרמ"א (שם) שאם הוציא עליו ש"ר לא נקרא אכזרי אם אינו רוצה למחול לו, והיינו טעמא כיון שיש לו סיבה שאינו מוחל לו, שיש אנשים ששמעו מה שהוציא עליו פיוס.

אוצואה"ח 1234567

אולם גם בזה כ' בישועת יעקב (ס"ק ב' וד') שאם ביקש ממנו ג' פעמים אין צריך לבקש ממנו יותר, שהרי בשו"ע סתם בכל ענין שאין לבקש מחילה יותר מג' פעמים, ולא חילק שאם הוציא עליו שם רע יבקש יותר, רק כ' שבעלמא שאם אינו מוחל לו נחשב כאכזרי ובזה לא נחשב לאכזרי, אבל חיוב שלו לפייס חבירו יצא כבר בג' פעמים.

ביקש ממנו מחילה ולא רוצה למחול

הדין הוא שאם ביקש ממנו ג' פעמים, תו אין עליו חיוב לבקש יותר. ויש לעיין אם נתכפר לו כשביקש ממנו ג' פעמים אף שלא מחל לו, שהרי עשה מה שחייב לעשות, או דילמא אין עליו חיוב לבקש מחבירו יותר, אבל מכל מקום עדיין לא נתכפר לו מלמעלה כיון שחבירו לא מחל לו.

ולהשי' שאסור לבקש יותר מג' פעמים, מסתבר שכבר נתכפר לו, שאם לא נתכפר, מה לו בזה שחבירו יענש על ידי זה ויקרא אכזרי, מכל מקום הוא צריך לבקש ממנו שימחל לו כדי שיהא לו כפרה למעלה. [אולם יש לומר כמוש"כ בישועת יעקב (שם) שאם נענש חבירו על ידו, אין מכניסים אותו למחיצתו של הקב"ה, וא"כ בזה שגורם לחבירו להיות אכזרי גם הוא נענש, ולכן אין לו לבקש יותר, אף שצריך כפרה, ומ"מ מסתבר שאם אין לו כפרה בודאי היה מותר לבקש יותר]. אבל להשי' שמותר לבקש יותר, יש לדון אם אין לו כפרה למעלה רק שאין עליו חיוב לבקש יותר מג' פעמים, או דילמא גם למעלה יש לו כפרה, ומסתימת לשון המחבר דשוב אין זקוק לו, משמע שכבר יש לו כפרה.

שו"ר דבפרי חדש כ' שיש לו כפרה כיון שביקש ממנו ג' פעמים. ומדייק מלישנא דמתני' שכ' שאין לו מחילה עד שירצה את חבירו ולא כ' עד שחבירו ימחל לו, דהעיקר הוא הבקשת המחילה, ואפילו אם חבירו לא מחל, מכל מקום כיון שהוא מרצה חבירו מוחלין לו. [וי"ל דהפר"ח לשיטתו שאסור לבקש ממנו יותר מג' פעמים וא"כ יש לומר שיש לו כפרה].

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 252 הודפס ע"י אוצר החכמה

וכן מפו׳ בתשו׳ מהרש״ל (סי׳ ק״א) שכ׳ וז״ל שאין זה המחילה תלוי הכל בדעת הנמחל, דהא כשהעמיד עליו ג׳ שורות בני אדם ואינו מוחל לו שזהו פשוט שכבר יצא אפי׳ ידי שמים, אלמא כשעשה המבייש לפי דינו המוטל עליו יצא, היכא שמכין עצמו לכך לבקש את חבירו ולפייסו, מיד הקב״ה מוחל לו, אפילו אי חבירו לא מחל לו, עכ״ל.

אה״ח 1234567

אולם בתוספות יום הכפורים (פז. בד״ה עבירות) מבואר דמלשון המשנה משמע שצריך לרצות את חבירו עד שימחל לו ויאמר לו מחול לך, עיי״ש.

וכן מבואר ברבינו בחיי (פר׳ ויחי עה״פ ויבך יוסף) וז״ל ולא באר הכתוב שמחל להם וכבר באר רז״ל שכל מי שחטא לחברו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חברו, ואע״פ שהזכיר הכתוב וינחם אותן וידבר על לבם, שנראה בזה שהיה להם רצוי מיוסף, מכל מקום לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף ולא שיודה להם שישא את פשעם וחטאתם, ואם כן מתו בענשם בלא מחילת יוסף, ואי אפשר להתכפר עונם רק במחילתו, ועל כן הוצרך העונש להיותו כמוס וחתום להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות עכ״ל. ולכאו׳ יש לעיין בד׳ הגמ׳ דילפי׳ דבעינן שיבקש ממנו ג׳ פעמים ממה שביקשו אחיו של יוסף ג׳ פעמים שאמרו אנא שא נא ועתה שא נא, ואם עשו השבטים מה שצריכין לעשות אמאי נענשו. וראיתי שיש מביאים ראי׳ מד׳ הגמ׳ כד׳ הרבינו בחיי שמתו בלא מחילת יוסף אף לאחר שביקשו ג׳ פעמים, דאל״כ מה הראיה דסגי בג׳ פעמים, הרי י״ל הטעם שלא בקשו השבטים יותר משום שכבר נתרצה ומחל להם, אבל איה״נ כשלא מחל צריך לבקש ממנו אפי׳ יותר, [ועיין במהרש״א (שם בד״ה אל) שכבר העיר בזה ותי׳ דבודאי יוסף כבר נתרצה להם בפעם ראשונה מכל מקום ביקשו ג׳ פעמים כדי ללמד ההלכה דבעלמא לא יבקש יותר מג׳ פעמים], אולם עדיין יש לעיין מה מהני הבקשה ג׳ פעמים אם עדיין אין להם כפרה.

אוצר החכמה

ויש לומר דמה דמהני ג׳ פעמים, הוא רק שיש לו מחילה משמים כלפי בין אדם למקום, אבל בין אדם לחבירו לא נמחל לו עד שמוחל לו לגמרי, וזה מה דילפי׳ מהשבטים שלא בקשו יותר, היינו שאין צריך לבקש יותר וכבר יצאו דינם ונתכפר להם מן השמים, אבל נענשו מכיון שבבין אדם לחבירו היה עדיין תרעומות עליהם. והיה אפשר לפרש שזה המח׳ אם מותר לבקש ממנו מחילה יותר מג׳ פעמים או לא, שאם על ידי ג׳ פעמים יש לו מחילה גמורה גם בבין אדם לחבירו, א״כ תו אין לו לבקש מחילה יותר מג׳ פעמים כיון שחבירו נחשב כאכזרי, ומה שחבירו אינו רוצה למחול לא יהיה לו שום חסרון מזה, כיון שהוא ביקש שימחל לו, אבל לדברי רבינו בחיי שכל זמן שלא מחל לו עדיין נענש עליו, יש לומר שאף שיש לו כפרה בידי שמים, מכל מקום בודאי עדיין עדיף שילך ויבקש ממנו מחילה שלא יהא לו תרעומת ולא יהא נענש על עבירה שבין אדם לחבירו.

ומבואר שעצם הדבר שחבירו יש לו תרעומת עליו, הוא חסרון וצריך לפייסו, אולם יש לעיין לפ״מ שאומרים בשם זקיני הגאון הצדיק רבי ישראל סלאנטער זצ״ל להוכיח מהמשנה (בב״מ דף ע״ה: ריש פרק האומנין)

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 253 הודפס ע״י אוצר החכמה

שיש דין תרעומת והיינו שבא להוכיח שאסור להחזיק תרעומת על חבירו, אלא רק במקום שיש דין תרעומת עיי"ש, וא"כ אם ביקש ממנו מחילה ג' פעמים ושוב אין לחבירו דין שמותר לו להיות תרעומת עליו, מה הוא ההידור שיבקש ממנו יותר, הרי אין לו זכות להיות תרעומת עליו, חוץ מהאופנים שנזכר בגמ' שאין צריך למחול. אולם יש לומר שבגמ' איתא רק שלא יהא אכזרי מלמחול, והיינו שבעצם יש לו דין תרעומת על חבירו, רק יש לו הידור לבטל התרעומת, אבל במקום שאינו מבטלו הוי תרעומת מן הדין ולכן נענש על ידו, וצ"ב.

ושו"ר במנחת חינוך (מצוה שס"ד) שכ' וז"ל דיני ריצוי עד כמה צריך לרצות את חבירו ואם הוא רבו עיין בר"מ כאן (פ"ב ה"ט-י"א), ובשו"ע (או"ח סי' תר"ו סעי' א' וב') ונראה מלשון הר"מ ברבו הוא שצריך לילך כמה פעמים עד שימחול, וכל זמן שלא מחל מעכב הכפרה, אף על גב דהוא אונס דבחבירו תלי', וגם אם גזלו ממון אע"פ דהוא אנוס כגון דאין לו להחזיר, מכל מקום לא נתכפר לו, עכ"ל. משמע מד' שאין לו כפרה אף בידי שמים עד שחבירו מוחל לו, רק דלאחר שהלך ג' פעמים נחשב כאונס ויש לומר שלא נענש עליו, אבל אין לו כפרה. [אולם אינו מפו' מד' אם מה שסיים שכל זמן שלא מחל לו מעכב הכפרה, היינו רק על רבו, או שבכל ענין מעכב הכפרה, ומסתימת לשונו משמע [illegible] שאין לו כפרה, וצ"ב].

אה"ח 1234567

חובל בחבירו

במשנה ב"ק (צב.) איתא שהחובל בחבירו ושילם לו על החבלה, מכל מקום אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת וגו'. [ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך], ובגמ' ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו, אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר השב אשת האיש מכל מקום, ופירש"[illegible]ל בושתו.

אוצר החכמה

בשטימ"ק בשם הראב"ד כ' אבל זה שנתכוין לצערו אינו יוצא ידי שמים עד שיפייס את חבירו והוא יבקש עליו רחמים מפני שחטא בצער חבירו, כמו שאמרו לענין גזילה חבול ישיב רשע גזלה ישלם, אע"פ שמשלם גזילה רשע הוא וצריך כפרה על חטאו, עכ"ל. מבואר מד' שמדמה מזיק לגזל דכמו שבגזל יש איסור וצריך תשובה אף לאחר שהחזיר הגזילה, הכא נמי צריך תשובה בין אדם לחבירו אף לאחר ששילם לו. וצ"ב אם יש לדייק מזה שגם בגזילה צריך לבקש ממנו מחילה, או שהוא ראי' שכמו ששם אף ששילם עדיין נקרא רשע וצריך לעשות תשובה על חטאו, הכא נמי שחטא והזיק ובייש חבירו צריך לבקש ממנו מחילה אף ששילם לו. ויש לדייק מד' שכ' שזה שנתכוין לצערו, הא אם אינו מכוין לצערו, אינו חייב, ואף שאדם מועד לעולם וחייב לשלם לו על ההיזק, מכל מקום אין צריך לפייסו, ורק בבושת שאינו חייב רק מדעתו, על זה קאי המשנה שצריך לפייסו, ועיין מש"כ בסמוך.

עוד כ' בשיטמ"ק בשם גאון שכ' אבל צערו אע"פ שמשלם לו את הצער, אפילו יהא נותן לו כל ממון שבעולם, אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו דצערא דגופא לא קא מחיל, משום אגר ממונא, ע"כ. משמע דמה שמשלם

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 254 הודפס ע"י אוצר החכמה

לו אינו מוחל לו הצער עד שמפייסו. עוד כ׳ שם בשם הראב״ד אף על פי שנתן אבימלך לאברהם אלף כסף וצאן, אף על פי כן לא נתרפא עד שהתפלל אברהם בעדו, עכ״ל. ויש לעיין שהרי לא מצינו בתורה שאבימלך פייס לאברהם אלא רק נתן לו כסף. וצ״ל דשמא בשעה ששלח לו הכסף ביקש ממנו גם מחילה, ועיין עוד מש״כ בסמוך.

ובמאירי כ׳ וז״ל ויתפלל בעדך כלומר שתבקש ממנו עד שימחול לך בלב טוב כ״כ שיהא מתפלל בעדך, עכ״ל, והיינו דממה שאמר הקב״ה לאבימלך שאברהם יתפלל עליו, היינו שצריך לרצותו עד שיהא מוכן להתפלל עבורו.

הוצאת ממון לבקש מחילה

ברש״י עה״ת פר׳ וירא (כ,יד) עה״פ ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחות ויתן לאברהם וישב לו את שרה אשתו, פי׳ כדי שיתפייס ויתפלל עליו, הרי מבואר שהוציא כסף כדי שיתפייס ויתפלל עליו. וצריך לומר דמה שכ׳ לעיל בשם הגאון שאפילו נותן לו ממון שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש, מכל מקום אם נתן הממון כדי שימחול לו, הוה פיוס. עוד משמע מזה לכאו׳ שיש ענין ליתן ממון כדי שימחל לו.

[**בהגהות** מקור חייס כ׳ וז״ל ואינו יוצא בקניית מצוה בבה״כ אע״פ שא״ל יישר כחך וחוזר ומדבר עמו, צריך מחילה ממש, אם לא שא״ל שמחל לו, עכ״ל, וצ״ל דמה שבאברהם לא מצינו שביקש ממנו מחילה רק מה שנתן לו מתנות לשם מחילה, יש לומר שאם רואה שמתפלל בעבורו סגי, אבל בסתם קניית מצוה לא סגי וצ״ב], ועיין עוד מש״כ בסמוך אם יש ראי׳ מכאן לכל בקשת מחילה, או רק בחובל בחבירו.

אוצר החכמה

בקשת מחילה משרה

עוד נאמר שם בפסוק ולשרה אמר וגו׳ ופירש״י אבימלך לכבודה, כדי לפייסה. מבואר שפייס גם לשרה, וכן ברמב״ן כ׳ שפייס אבימלך אברהם בממון ושרה בדברים ועיי״ש שאברהם נתפייס, אבל שרה לא נתפייסה לו ועם כל זה היה מתוכחת עמו בטענות לאמר שלא תמחול לו, ובשבחה דיבר הכתוב.

ויש לעיין אם לבסוף מחלה שרה לאבימלך, ורק מתחילה היתה מתוכחת עמו בטענות ובזה משבחה הכתוב, או שמא גם לבסוף לא מחלה לו. וממה שמבואר בגמ׳ שלא יהא אכזרי למחול, משמע שלבסוף מחלה שרה לאבימלך וצריך לומר שרק מתחילה לא נתפייסה לו, ועדיין צ״ב שלא כ׳ הרמב״ן מפו׳ שלבסוף נתפייסה לו. ושו״ר ברבינו בחיי שכ׳ כד׳ הרמב״ן וז״ל ויש שפירשו ׳ואת כל ונוכחת׳ ועם כל זה היה שרה מתוכחת עמו ולא רצתה למחול לו עלבון התפיסה, וכל זה מתוך הענוה הגדולה אשר לה, עכ״ל. מבואר מד׳ ששרה לא מחלה לאבימלך, אולם הטעם מבואר שמפני הענוה לא מחלה, וא״כ מה דאיתא בגמ׳ שהוא אכזרי למחול הוא כשאין סיבה, אבל מי שיש לו סיבה שלא למחול אינו נחשב כאכזרי וכדאי׳ בגמ׳ וברמ״א, [ולא זכיתי להבין אמאי מטעם ענוה לא שייך למחול], ועדיין צ״ב.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 255 הודפס ע״י אוצר החכמה

ממה ביקש אבימלך מחילה מאברהם

יש לעיין מאיזה טעם היה צריך אבימלך לפייס את אברהם, והרי לקח רק את שרה ולא הזיק לאברהם. ויש מפרשים משום שגנב את אשתו, ואף שהחזיר לו וגמלה עכבר החזיר הגניבה, מכל מקום הרי הוא כמו היזק שכ' לעיל שאע"פ שאילם לו חייב לפייסו. [ויש מפרשים משום דאשתו כגופו, ובזה שלקח את שרה, הרי הוא כאילו הזיקו. ואולי יש לומר שהוא מטעם בושת, שבזה שלקחו לאברהם את אשתו נאשב לבושת לאברהם. תוס' בגמ' לא מצינו שבכל מקום שמזיק את אשתו חייב לשלם בושת להבעל, וכן לא מצינו שצריך לפייס להבעל, וע"כ צ"ב לומר כן], אבל אכתי צריך הטעם דהיה צריך לפייסו משום שגנב את אשתו.

סיכום

אדם שמקניט לחבירו צריך לפייסו, ואם אינו מתפייס, יש ליקח ג' בני אדם ולבקש ממנו מחילה ג' פעמים, [וי"א שיקח אנשים אחרים בכל פעם ולהלכה סגי באותם ג' בני אדם], ויש לו לרצות בכל פעם בריצוי אחר.

ואם לא מחל לו, תו אינו צריך לבקש ממנו, וי"א שאסור לבקש ממנו יותר, ולהלכה מותר לבקש ממנו כשאין חשש חילול ה'.

י"א שלאחר שביקש ממנו ג' פעמים יש לו מחילה מן השמים, וי"א שכל זמן שלא מחל לו אין לו כפרה, רק נחשב כאונס, [ויש לדון דגבי בין אדם לחבירו, אין לו כפרה עד שמחל לו להדיא].

חובל בחבירו, אף שמשלם לו, צריך לבקש ממנו מחילה, [אבל אם נתן ממון לחבירו לשם פיוס, יש לומר דהוי כאילו ביקש ממנו להדיא].

סימן לג

דיני מחילה במזיק בגופו וממונו של חבירו

חילוק בין מזיק בגופו למזיק בממונו

ברמב"ם (פ"ג מהל' תשובה הל' ט') כ' וז"ל אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון המוכל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולבקש ממנו שימחול לו, אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו.

ובפ"ה מהל' חובל ומזיק (הל' ט') כ' וז"ל אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק בממונו, שהמזיק ממון חבירו, כיון שאלם מה שהוא חייב לאלם, נתכפר לו, אבל חובל בחבירו, אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו, ולא ינחל עונו עד שיבקש מן הנחבל ויימחל לו, עכ"ל.

והק' הלחם משנה דמד' הרמב"ם בהל' תשובה שכ' שאם גזל ממונו חייב לפייסו, משמע שגם בממונו חייב לפייסו, ותי' דבהל' תשובה מיירי רק בגזילה דכיון שהוא נהנה מחסרון של חבירו חייב לאלם, ועוד שגיער הרבה לגנזל שלקח ממנו ממונו בע"כ, אבל מזיק ממון שאינו נהנה מזה וגם לא נגטער הניזק כמו הגנזל, כיון שאלם לו היזקו די לו בזה. [ויש לעיין אם צריך ג' הסימנים דלוקח במקום שגזל ממנו ממונו וגם נהנה ממנו, אבל בגנב ממון חבירו שלא לקח ממנו ממונו בע"כ, אבל נהנה מחסרונו של חבירו, אם צריך לבקש ממנו מחילה נמי או אוצר החכמה ע"ש].

גזילה חשיב נמי מזיק בד"כ

בתוס' יוס כיפורים (יומא פה:) כ' לחלק דבגזל צריך לבקש ממנו מחילה משום שבדרך כלל בשעה שלקח ממונו בע"כ מזיקו או מצערו עד שגוזל ממונו בפניו, ולכן צריך לפייסו מחמת שהזיקו בגופו, אבל מזיק ממונו כגון שהיה עובר ושובר כדו ולא נתכוין לצערו, אין צריך לבקש ממנו מחילה, וא"כ אם מזיק ממונו בכוונה כדי לצערו צריך לבקש ממנו מחילה, וכ' שהוא כעין דברי הלחם משנה עיי"ש.

חילוק בין מזיק ע"מ לשלם לשלא ע"מ לשלם

בדברות משה (ב"ק סי' נ"ט ענף ג') הק' על תי' הלחם משנה, שהרי ברמב"ם כ' גוזל או כיו"ב, ובפשטות כוונתו גם על מזיק, וא"כ יש סתירה בד' הרמב"ם הלחם חובל ממון חבירו צריך לבקש ממנו מחילה. ותי' שמסתבר דמש"כ הרמב"ם שאם מזיק ממון חבירו אינו חייב לפייסו, הוא רק אם הזיק שלא על מנת לאלם ואח"כ החליט לאלם דזה אין צריך לפייסו כיון שלא היה דעתו מתחילה לעבור על איסור של להזיק ולאלם, אבל אם מתחילה היה דעתו להזיק ולאלם,

חייב לפייסו אף לאחר ששילם לו, כיון שהוא איסור אחר[כא].

אבל בגוזל ממון חבירו, אין חילוק בין גזל מתחילה על מנת לשלם, או שגזל שלא על מנת לשלם, ובכל ענין צריך לבקש ממנו מחילה כיון שבכל גזילה חוץ מהאיסור גזילה עובר גם על עוד איסורים כמו לא תתאוה ובלא תחמוד וכמוש"כ הרמב"ם (פ"א מהל' גזילה הל' י"ב), ולאוין אלו אף לאחר ששילם עדיין עובר עליהן, ולכן אף ששילם צריך לפייסו משום אותן הלאוין, משא"כ במזיק שלא שייך לאוין הללו. ומה דאיתא במשנה שהחובל בחבירו צריך לפייסו, היינו בין אם הזיקו מתחילה על מנת לשלם ובין אם הזיקו שלא על מאוצר החכמה החליט לשלם, כיון דגם באין בו שו"פ עובר ולוקה על האיסור של פן יוסיף לכן צריך לפייסו על הלאו שעבר, אבל בסתם מזיק אינו כמו מזיק על מנת לשלם ואינו עובר אלא על מה שמפסיד ממון חבירו ולכן אם שילם לו, אין צריך לפייסו ונתכפר בתשלומין. [ויש לפרש דבריו כמוש"כ לעיל בשם המנחת חינוך, אולם אכתי יש לעיין בזה, שהרי יש לומר שאם הזיק לחבירו ואין דעתו לשלם, הרי מלבד מה שעובר על האיסור להזיק ממון חבירו, יש גם חסרון של מצות ואהבת לרעך כמוך, וא"כ אף ששילם לו, אכתי יש לו לבקש מחילה על האיסור של ואהבת, וצ"ב. ואולי סבר שמזיק על מנת לשלם הוי איסור אחר ממזיק שאין דעתו לשלם וצ"ב]. ומש"כ ברמב"ם כיו"ב, היינו מזיק על מנת לשלם דבכה"ג אף לאחר ששילם צריך לבקש מחילה, אבל במזיק סתם שלא על דעת לשלם ואח"כ החליט בדעתו לשלם, אינו חייב לבקש ממנו מחילה לאחר ששילם, ע"כ. ולפי"ד גם בגנב צריך לפייסו אף שהוא רק בגניבה ולא בגזילה.

באיזה אופן הפיום מעכב הכפרה

במעשה רוקח (פ"א מהל' תשובה הל' א') כ' לחלק בין מזיק ממון חבירו שאף שיש מצוה לפייסו, מכל מקום אינו מעכב הכפרה ואם שילם נתכפר לו, משא"כ חובל בגופו, אם לא פייסו לא נתכפר לו אף ששילם

כא איסור מזיק ממון חבירו

בעיקר האיסור של מזיק ממון חבירו, כבר האריכו האחרונים מה המקור לאיסור. במנחת חינוך (מצוה י"א) כ' שאסור להזיק לחבירו ממה שחייבה התורה במצות השבת אבידה ובמכ"ש שאסור לאבד ממון חבירו, ומה שאסור להזיק כשדעתו לשלם, הוא משום ואהבת לרעך כמוך וא"כ ניחא דהוי ב' סוגי איסורים. אולם בקהלות יעקב (ב"ק סי' א') משמע שהכל הוא משום ואהבת לרעך כמוך. ועיין ברבינו יונה (ריש מסכת אבות) שכ' וז"ל שהתורה בפירושה ניתנה, שאם לא כן אי אפשר למדע בי', שהרי כתוב לא תגזול וכל נזיקין בכלל אותו הלאו, והן הן התורה שהיה קבלת משה בסיני אע"פ שלא נכתבו, הרי מפו' שהוא בכלל גזל. [ועיין במשנת רבי אהרן (סי' כ"א) שביאר הטעם שיש אומרים שמזיק חבירו בגרמא והוא חייב לצאת ידי שמים דפסול לעדות, משום דכל מזיק עובר באיסור תורה של גזל ולכן כל זמן שלא שילם היזקו פסול לעדות, אולם להלכה כ' בש"ך (סי' תי"ח סעי' ז') דלא מצינו מזיק ממון חבירו בידים שהוא פסול לעדות, עיי"ש. ועיין בישועת ישראל (סי' כ"ח סק"ג) מה שדן בזה ואכמ"ל], ואם כן יש לעיין אם יש חילוק בין אם דעתו לשלם או לא, ואם יש לומר שהוא איסור אחר, ועדיין צ"ב.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 258 הודפס ע"י אוצר החכמה

לו עיי"ש, ומה דמיתח בגמ' יומא שעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפרים עד שירצה את חבירו היינו מדרבנן, דמדאורייתא רק בחובל בגופו צריך לבקש ממנו מחילה ומעכב הכפרה, וזה כ' לפרש דברי הרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה"ט) שאם גזל ממונו אינו נמחל לעולם עד שיתן לחבירו מה שחייב לו וירצהו, ומש"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, כרי אוצר החכמה עה"ת שם, והיינו דלפ"ז שאין הרילוי מעכב הכפרה, מכל מקום מצוה עליו לרצותו.

ולפי דבריו, אם בקש ממנו ג' פעמים ולא מחל לו, יש לומר שאינו חייב עוד לבקש מחילה כיון שכבר נתכפר לו, רק דיש מצוה עליו לבקש ממנו מחילה, ולאחר ג' פעמים אין צריך לבקש יותר, אולם במזיק בגופו שמעכב הכפרה אם לא מרצהו, יש לדון אם נכלל בזה גם כן שצריך חבירו למחול לו, או שסגי בזה שירצה את חבירו ולפ"ז שחבירו לא מחל לו מכל מקום נתכפר לו, וכן יש לדון אם גם בזה יש הענין לבקש ממנו מחילה ג' פעמים וצ"ב, ועיין מש"כ בסמוך.

בקשת מחילה של אבימלך

בעיקר דברי הלחם משנה יש לעיין, דבגמ' בב"ק ילפי' שהמוכל בחבירו חף שפלים לו, צריך לבקש ממנו מחילה, ממה שמינו אנל אבימלך שהוצרך לפייס את אברהם, ולמש"כ הרמב"ם שאם גזל ממון חבירו חייב לפייסו, יש לומר שהכא גזל משא אברהם ולכן חייב לפייסו, אולם לדעת הלחם משנה שרק משום שנהנה חייב לשלם משא"כ כשלא נהנה, ז"כ יש לעיין בזה, שהרי אבימלך לא נהנה משהיה, ממנו אם הטעם שצריך לפייסו הוא משום שלקחו בע"כ, ז"כ גם כאן שייך לומר זה שהרי לקחו בע"כ אף שלא נהנה, אבל אם העיקר הוא מצד מה שנהנה ל"ב שהרי לא נהנה. ואולי יש לומר שאם לקח על מנת ליהנות ממנו, אף דבמציאות לא נהנה גם כן חייב, וכיון שאבימלך לקחה על מנת ליהנות, רק שהקב"ה לא הניחו ליהנות, חייב לפייסו, וצ"ב.

ולמש"כ בתום' יום הכיפורים שבגזל ממנו בע"כ הרי מוכל הוא, יש לעיין שהרי כשאבימלך לקח את שרה יש לומר שלא הזיקה, וכן לא הזיק לאברהם אבינו, ומ"כ אמאי היה צריך לבקש ממנו מחילה, וצ"ב. וכן לתי' המעשה רוקח יש לעיין לפי' דמוכל בגופו מעכב הכפרה אבימלך, הרי שם היה רק איסור גזל, וצ"ב.

ואולי גוזל אבירו הרי הוא כמו היזק בגופו, ואינו דומה למזיק ממונו, דרק במזיק ממונו יש חילוק בין נהנה ללא נהנה, אבל בגוזל גופו צריך לבקש מחילה בכל ענין, ולכן היה צריך לבקש מחילה משרה, ואולי גם מאברהם כיון שגזל חלק מגופו, וצ"ב.

חובל בחבירו וביקש מחילה ב' פעמים

להלכה פסק המחבר (או"מ מכ"ב סעי' ח') החובל בחבירו, מש"פ שנתן לו ה' דברים, אינו מתכפר לו, עד שיבקש ממנו וימחול לו, ואסור לנחבל להיות אכזרי מלמחול, כי אין זה דרך ורע ישראל, אלא כיון שביקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושני', וידוע שהוא אב מכתו ויחס מרעתו ימחול לו. ובסמ"ע (שם ס"ק ה') הק' אמאי כ' כאן פעם ראשונה ושני', ובהל' יום כיפור כ'

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילנער, משה בן דוד יהודה לייבב (4) {41} עמוד מס: 459 הודפס ע"י אוצר החכמה

שצריך לילך ג' פעמים. ותי' שהמחבר כ' כאן שראוי שימחול לו לאחר ב' פעמים ולא ימתין עד שיבוא בפעם הג', ע"כ. מבואר מד' הסמ"ע שמדמה הל' ריצוי לחבירו לאחר שחבל בו, למקניט את חבירו שחייב לבקש ממנו מחילה. וכן מבואר מד' התוס' יום הכפורים דהא דמיירי הגמ' שם במקניטו בדברים, לאו למימרא שדברים קיל מממון, אלא בא לומר דלא מיבעיא כשלקח ממנו ממון אלא גם בדברים הדין כן.

ואולי לד' המעשה רוקח שמחלק גבי בקשת מחילה בין מזיק ממונו שהוא רק לכתחילה ואינו מעכב הכפרה, להזיקו בגופו שמעכב הכפרה, א"כ יש לומר שגם יש לחלק גבי אם לא מחל לו אם יש לו כפרה או לא, שהרי במתני' איתא שהקב"ה אמר לאבימלך שיפייס לאברהם אבינו שיתפלל בעדו, [illegible] אינו מפו' כלל שיש חיוב לפייסו, רק שיש חיוב לראות שחבירו ימחל לו ויתפלל עליו, וזה רק על ידי פיוס, אבל יש לומר שאינו יוצא ידי חובתו עדיין אא"כ מחל לו. [ושו"ר שכן מצדד בתשו' שתי הלחם (להגר"מ חגיז סי' ט"ו) שבמזיק חבירו בגופו, המחילה מעכבת ואם לא מחל לו, אין לו מחילה כמוש"כ הרמב"ם שאין לו כפרה עד שימחול לו, ומשמע דבעינן מחילה ממש], וא"כ י"ל דבאו"ח שיש לו כפרה בלאו הכי והוא רק מצוה לפייסו, א"כ לאחר ג' פעמים, תו אין עליו חיוב לפייסו, כיון שכבר יצא מצותו וכפרה יש לו בלאו הכי, משא"כ בחו"מ (סי' תכ"ב) דאיירי בחובל בגופו שאין לו כפרה עד שיבקש ממנו וימחל לו, רק הוסיף המחבר שהמוחל לא יהא אכזרי וימחול לו לאחר פעם ראשונה ושני', ולכן לא כ' המחבר שאם ביקש ג' פעמים תו אין צריך לילך, די"ל שעדיין יש עליו חיוב לילך כיון שזה מעכב הכפרה, וצ"ב.

וא"ב אף שכ' לעיל דמד' הגמ' בהחובל ולד' רש"י בחומש משמע שיש גם להוציא ממון כדי לפייס חבירו וכמו שמצינו באבימלך שהוציא ממון כדי לפייסו, מ"מ יש לומר שזה רק בחובל בגופו, דאין לו כפרה עד שימחל לו דלכן צריך להוציא ממון כדי שיהא לו כפרה, משא"כ כשרק ציער את חבירו, אין צריך להוציא ממון, רק שיש לו לבקש ממנו מחילה ג' פעמים.

אולם להלכה סיים בתשו' שתי הלחם וז"ל אמנם לבי אומר לי שאין מן הראוי להחמיר כ"כ [לומר דאם אינו מוחל לו אין לו כפרה אף שביקש ממנו הרבה פעמים], וכמ"ש בתחלה הוא עיקר [כהמעשה רוקח] דאפילו בחובל כיון שמבקש מחילה כדת משה שלמדנו בה' תשובה די לו בזה והוא מחול, רק ההפרש הוא שבמזיק תכף בהשבת הגזילה, כפרה נתנה לו מהשמים והמחיל' של ניזק אינה צריכה רק לתוספת טובה ומצות קדושה לקיים דרז"ל, עכ"ל.

ריצוי בגזל

יש לעיין אמאי לא כ' המחבר גם לענין גזל וכיו"ב שאם כבר שילם לו צריך לפייסו, ואמאי כ' כן רק לענין חובל בחבירו, וצ"ב. ולד' התוס' יום הכיפורים שבשעה שגזל ממונו חבל בו, א"כ יש לומר שלכן לא כ' כיון שהעיקר הוא החבלה ולא הגזילה ואיה"נ שצריך לפייסו רק זה נכלל בחובל, וכן לדעת

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 260 הודפס ע"י אוצר החכמה

המעשה רוקח ים לומר שהמחבר לא כ' רק הדברים שמעכבים הכפרה, אבל לענין גזל שהרווי חינו מעכב הכפרה, לא הביא ד"ז וסמך על מש"כ בהל' יו"כ שצריך לרצותו וודאי דגם בענין גזל הרי ניער חבירו וצריך לבקש ממנו מחילה, אבל לטעם של הלחם משנה והדברות משה ל"ב.

שו"ר בספר פותח שער [להגאון רבי חליהו גרוך פינקל זצ"ל] (סי' י"ג) שהאריך לבאר שדין בקשת מחילה במזיק גופו של חבירו הוא מדין תשלום ניזקין, ויש להקדים מש"כ רבינו חיים הלוי (הל' טו"נ ה"ג) דבכל תשלומי ממון התשלומין הן חליפי ממון הנפסד, מש"כ חובל בגופו שחין התשלומין חליפי ההפסד, ובברכת שמואל (ב"ק סי' כ"ח) כ' לכן י"ל שתשלומי חבלה הוי קנס עיי"ש, וא"כ י"ל לכן הרמב"ם הזכיר הדין במזיק שצריך לבקש מחילה בדין חובל בחבירו, והיינו משום שהוא מדין תשלומי ניזקין חוץ ממה שיש דין שצריך לבקש מחילה מדין תשובה. [ועיי"ש שכ' כמה חופנים, דיש דין בקשת מחילה מחמת תשלומי חבלה, אף שחין בו משום תשובה, וכגון חובל בחי שחינו עושה מעשה עמך דבגמ' סנהדרין (פה.), די"ל שחין בו חיסור פן יוסיף להקישו לקללה, אבל בודאי החובל בממונו חייב לשלם לו, ולכן חייב גם לבקש ממנו מחילה, וכן בשוגג ובאונס שחינו עובר על הלאו של פן תוסיף, מ"מ חייב לבקש מחילה מדין תשלומי חבלה, ועיין שם עוד כמה חילוקים, וכן להיפך דיש חופנים שהוא חייב לבקש מחילה מדין תשובה, ולא מדיני חבלה, וכגון חבלה בפחות משו"פ שחין חיוב תשלומין, אבל יש חיוב מצד הלאו דפן תוסיף עיי"ש. ולכן כ' לבאר הגמ' בב"ק דכל מה דילפי' מחבימלך הוא מדין בקשת מחילה מדין תשלומי ממון, מש"כ הסוגיא דיומא הוא מדין בקשת מחילה מדין תשובה, וכ' שיש לחלק בין בקשת מחילה מדין תשלומין שמעכב הכפרה, ואילו בקשת מחילה מדין תשובה יש לו כפרה לאחר שביקש מחילה אפילו אם חינו מוחל לו. [אולם עיין מש"כ לעיל שכ"כ כמה אחרונים, אבל למעשה גם בזה להלכה אם מבקש ממנו מחילה חינו מעכב הכפרה], ע"כ.

ולפי דבריו ניחא שהמחבר הביאו רק בהל' חובל ומזיק ולא כ' כן לענין גניבה, כיון שהחיוב בקשת מחילה במזיק גופו הוא חלק מהתשלומים ולכן הזכירו בהל' חובל, מש"כ בגנב שבקשת המחילה הוא מדין תשובה, לא הזכירו, וסמך עלמו על מש"כ בחו"מ שעבירות שבין אדם לחבירו אין לו כפרה עד שירלה את חבירו, ונכלל בזה גם בגונב ממונו וכיו"ב. [וכן מש"כ לעיל לחלק בין מזיק בגופו דיש להועיל ממון כדי שימחל לו, מש"כ במזיק ממונו, והוא משום שמזיק בגופו המחילה היא חלק מהתשלומין ולכן צריך להועיל ממון, וכמו שמלינו בחבימלך שהועיל ממון לבקש ממנו מחילה, מש"כ במזיק ממונו שהוא מדיני תשובה, אם ביקש ממנו, כבר קיים חיובו, ואין צריך להועיל ממון ע"מ שימחל לו].

אוצר החכמה

סיכום

אדם שחבל בחבירו, צריך לבקש ממנו מחילה, ולהלכה סגי שיבקש ממנו מחילה כמו מקניטו, אולם יש אומרים שזהו מעיקרי הכפרה שצריך לבקש ממנו מחילה,

הדפסה בריזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

ויש מחלקין בין מזיק על מנת לשלם שצריך לבקש ממנו מחילה, ובין מזיק שלא על מנת לשלם ואח"כ נמלך לשלם שא"צ לבקש מחילה.

אדם שגזל ממון מחבירו, יש אומרים שרק במקום שנהנה צריך לבקש ממנו גם כן מחילה, ויש אומרים דהוא רק הידור, אבל אינו מעיקרי הכפרה, אבל אם הזיק ממונו בלא מתכוין, אין צריך לבקש ממנו מחילה, וי"א דגזלן מזיק בו ומפייסו מדין מזיק.

יש נידון בגנב אם צריך לבקש מחילה, ובשו"ע לא נזכר אלא לענין מזיק בגופו ולא לענין גנב וגזלן.

יש אומרים שבקשת מחילה במזיק גופו הוא חלק מתשלום הנזקין, משא"כ במזיק ממונו הוא רק בקשת מחילה מדין תשובה, ולא מדין תשלומין.

סימן לד

פיוס ומחילה בחבלה וגזילה

א

אם בכל אופן צריך לפיים חבירו הנגזל

בגזל פחות משוה פרוטה

בגמ' סנהדרין (נז.) איתא דבן נח מוזהר על הגזל ואפילו בפחות משוה פרוטה, והטעם איתא בגמ', דאע"פ שמוחל על הגניבה, צערא בשעתיה מי לית לי', ופירש"י הלכך גזל הוא, אלא שאין בית דין ישראל נזקקין להשיבו, דבתר הכי מחל לי', ובישראל בישראל נמי אסור, ומעבר לא עבר דכתי' לא תגזול והשיב את הגזילה, דהשבון קרי גזל ואידך לא, משא"כ בבן נח, עיי"ש.

ויל"ע לד' הרמב"ם שכ' לעיל (סי' ל"ג) שגם גוזל מחבירו חייב לפייסו, מה הדין אם גזל מחבירו פחות משוה פרוטה, אם חייב לפייסו, דיש לדון אם הוא כמו גזל שאף ששילם לו צריך לפייסו, הכא נמי אף שמחל לו ואינו חייב להשיב הגזילה, מכל מקום חייב לפייסו, וצ"ב.

ולמש"ב (שם) בשם הלחם משנה לחלק בין גזל למזיק ממונו, דרק במקום שנהנה מהגזילה חייב לפייסו, משא"כ במזיק שלא נהנה, פטור, א"כ יש לדון אם בזה חייב לפייסו, דכיון שהוא פחות משוה פרוטה לא נחשב כנהנה מן הגזילה, או שגם זה נחשב להנאה.

אולם אם הטעם שצריך לפייסו משום שלקח ממונו בע"כ, יש לעיין אם גם בזה

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 262 הודפס ע"י אוצר החכמה

כיון שלקח הממון בע"כ חייב לפייסו. ולמש"כ בשם התוס' יום הכיפורים, יהא תלוי אם גזל ממונו והזיקו בשעה שלקחו צריך לפייסו משום ההיזק שעשה לו, וכן למש"כ בשם הדברות משה לכאו' חייב לפייסו, שהרי כיון שעשה חיסור ולקח ממנו ממונו, יש לומר שחייב לפייסו, וכן למש"כ בשם המעשה רוקח שהחילוק בין מזיק ממונו למזיק בגופו שזה הרילוי מעכב הכפרה, אבל מצוה לפייסו יש בכל ענין, יש לומר שגם בזה יש מצוה לפייסו, ול"ב.

והעירוני שאולי יש לומר שאם מחל לו הממון, הוי מחילה גם על הנזק, ואינו דומה למשלם לו ההיזק שעשה לו דבזה יש לומר שהוא תשלומין רק על הממון ולא על הנזק, אבל במקום שמוחל לו הרי הוי מחילה גם על הנזק, וכיון שבפחות משוה פרוטה מוחל לו לאחר זמן, הרי יש כאן מחילה בין על הממון ובין על הנזק. ועדיין ל"ב דיש לומר דכל מה שמוחל לו על הממון הוא משום שאינו נחשב לממון חשוב לתבוע לאחר זמן, אבל עדיין אין רואי מזה למחילה על הנזק, ול"ב, וכן יש לעיין אם מוחל לחבירו ממון שגנב או שהזיקו אם נפטר מחמת כן לבקש ממנו מחילה ול"ב.

מקדש על מנת שאני צדיק גמור ועדיין לא פייסו

בשו"ע חאן העזר (סי' ל"ח סעי' ל"ח) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת מספק, שמא הרהר תשובה בלבו. ובמלקת מחוקק (ס"ק מ"ד) כ' לתע"פ שאנו רואין הגזילה עדיין בידו, כיון שהסכים בדעתו להשיב, נקרא גם כן לדיק. ובב"ש (ס"ק נ"ה) מביא דברי ריו"ו שהביא מח' אם מהני מה שחשב בלבו להחזיר הגזילה שעל ידי זה יחשב הגזלן לצדיק גמור, ע"כ.

ולבאו' יש לעיין למאי לא הוסיפו הפוסקים שצריך גם כן לפייס מבירו, או שיהא בדעתו לפייסו ובלאו הכי לא הוי לדיק, שהרי אם אינו מפייס מבירו הרי זה מעכב הכפרה. ומו"ר בהגהות שי למורת שכ' וז"ל קשה להת קי"ל לעיל יוה"כ מכפר עד שירלה את מבירו, והרי יוה"כ בעי תשובה, ומסתמא הרהר, ולמה לא יכפר, ואולי שם כיון דיכול לקיים כל שאינו מרלה, שוב ל"מ הכפרה ע"כ. הרי מבואר שפי' דמה שהרהר בדעתו, היינו כל מה שצריך לעשות, והיינו נמי לרלות את מבירו, ולד' יש לומר שאם לא היה בדעתו לרלות את מבירו, לא היה לדיק, אולם מקודשת מספק שמסתין שמא היה בדעתו גם כן לרלות את מבירו.

ויש לעיין דבמנחת חינוך (מלוה שם"ד) כ' לתף אם ביקש מחילה מחבירו וחבירו לא מחל לו [תף לד' שכל זמן שלא מחל, מעכב הכפרה], מכל מקום נחשב כלדיק גמור, למאן הלדיק גמור תלוי בכפרה.

מחזיר הממון שלא מדעתו אם צריך לפייסו

בגמ' ב"ק (קיח.) מיתת מח' אם גנב בהמה מחבירו ומבירו לא ידע בזה, אם יכול להחזיר הממון שלא מדעתו או לא, עיי"ש. ולכאורה יש לעיין מה מהני בזה שמחזיר לו הממון שלא מדעתו, והרי אכתי צריך לפייסו.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילנער, משה בן דוד יהודה לייבב (4) {41} עמוד מס: 263 הודפס ע"י אוצר החכמה

וי"ל שהרי הטעם שצריך לבקש ממנו מחילה כשגזל ממונו, הוא משום הצער שיש לחבירו והוא נהנה ממנו וכמוש"כ בלחם משנה, או מטעם שכ' בתוס' יום הכיפורים שהזיקו בשעה שנטל ממונו, וא"כ יש לומר שכשאינו יודע, אין צריך לבקש ממנו מחילה כיון שלא ידע מהגניבה ולא היה לו צער מזה. וכן יש לדון למש"כ לעיל שבגניבה אין צריך לבקש ממנו מחילה, כיון שלקח ממונו שלא מדעתו ולא לקחו בחזקה וצ"ב.

וכן משמע ממה דאיתא בגמ' (ב"מ סג:) במי שהלוה לחבירו ובזמן שפרע לו מצא שם ממון יותר מכדי ההלוואה שיכול להחזיק דמתנה בעלמא נתן ליה ואפילו אם הוא איניש תקיפא שאינו נותן נתנות מכל מקום אפשר לתלות דדילמא גזל ממנו ממון ומחזירו לו, ואפילו אינש דאתא מעלמא יש לתלות שאדם אחר גזל ממונו ומחזירו לו. ולכאו' יש לעיין הרי אכתי צריך לבקש ממנו מחילה על הגזילה, אלא משמע שאם לא ידע מזה בכלל שגזלו, אין צריך לבקש ממנו מחילה, ואם מחזיר לו הממון סגי, ועדיין צ"ב.

אוצר החכמה
אהיה 1234567

סיכום

גזל פחות משו"פ, יש לעיין אם צריך לבקש ממנו מחילה, או שהוא מסתמא מחילה גם על הצער.

מקדש על מנת שאני צדיק גמור, יש אומרים שצריך גם כן לפייסו, [ואם ביקש ממנו מחילה ולא מחל, אף להשי' שמעכב הכפרה, נחשב כצדיק גמור].

לא ידע כלל שגזל ממונו, יש לומר שאין צריך לפייסו.

ב

אם בכל אופן צריך למחול לחבירו שחטא כנגדו

תלמיד חכם

בחכמת שלמה (או"ח סי' תר"ו) מביא מהמשנה דאבות (פ"ב) שאמרו הזהרו בגחלתן של תלמידי חכמים וכו' ועקיצתן עקיצת עקרב. ופי' הרמב"ם (בפיה"מ) שלא תאמר שתפייס אותם, שהם אינם מקבלים פיוס. והק' דאטו תלמידי חכמים אין צריכין למחול, אלא בע"כ דת"ח שאני. וכ' לחלק בין הקניטו בדברים שבין אדם לחבירו דגם ת"ח צריך למחול, ובין הקניטו בדברים שבין אדם למקום, דבזה אין ת"ח צריך למחול. וכ' עוד שיש לומר שת"ח אינו צריך למחול מפני כבוד התורה ובזיונה, וצריך לעשות חיזוק, [ומה שאברהם מחל לאבימלך, כ' משום שהיה קודם מתן תורה], ולפי זה תלמיד חכם לתלמיד חכם אחר צריך למחול.

[**ועיין עו"ש** בחכמת שלמה שמביא דברי הגמ' בברכות (כח.) גבי רבי יהושע שלא נתפייס מתחילה, והאיך ס"ד דצדיק כר"י לא יקייס דברי חכמים. גם מה שתמה ר"ע נתפייסתה, מה ספק לו, בוודאי נתפייס, אלא בע"כ דר"י לא היה חייב לקבל פיוס וכדאיתא במשנה הנ"ל, והיינו שסבר דהתם

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 264 הודפס ע"י אוצר החכמה

היה במילי דשמיא, ולכן לא היה צריך למחול לו, וזה החידוש שנתפייס. ואולי יש לומר עוד טעם, שבמקום שהוא לתועלת מה שאינו מוחל לו מותר, ולכן י"ל דלר"י היה תועלת שלא ימחל לר"ג, כדי שיהא ביכלתו להרבות תורה ולא יחלוק עמו ר"ג, ולכן היה בו חידוש שמחל לו אף שהיה תועלת].

רבו

בגמ' מצינו דלרבו חייב לבקש מחילה אף יותר מג' פעמים. ולכאו' יש לעיין להשי' שאין לבקש יותר מג' פעמים משום דמה שחבירו אינו מוחל לו נחשב לחוטא, וגורם בזה רעה לחבירו, וא"כ מה עדיפות ברבו שיכול לבקש ממנו יותר מג' פעמים והרי רבו נענש על ידו. ואולי יש דין מיוחד ברבו שאין צריך למחול לו גם כן, ורבו שאני, היינו שרבו מותר לבקש יותר, כיון שאינו צריך למחול, ולכן אינו גורם בזה רעה לרבו. אולם יש לעיין אמאי אין צריך רבו למחול לו. ולמש"כ לעיל בשם החכמת שלמה יש לומר דמפני כבוד רבו אין צריך למחול, ואף שהוא ת"ח, מכל מקום מפני כבוד רבו אין צריך למחול, ועדיין צ"ב.

[ויש לציין שבגהות מקור חיים כ' שנראה דאביו דינו כרבו שצריך לבקש ממנו מחילה יותר מג' פעמים. וכ' דלענין אמו צ"ע, עכ"ד. ולא זכיתי להבין אמאי מסתבר לי' יותר אביו מאמו, וצ"ב].

הוציא ש"ר

בשו"ע כ' דמי שהוציא עליו ש"ר, אין צריך למחול לו. ויש לעיין אם לד' מהני מה שמבקש ממנו מחילה ג' פעמים, או דילמא כל זמן שלא מחל לו לא מהני ואין מוחלין לו מלמעלה. ולעיל כ' בשם הישועת יעקב שגם בזה אין צריך לבקש יותר מג' פעמים, ולאחר ג' פעמים יש לו כפרה משמים, רק דעדיין אין צריך למחול לו, ומותר שיהא לו קפידא על חבירו.

ואולי יש לחלק שנמחל לו רק החלק שבינו לבין השמים, אבל החלק שבין אדם לחבירו אין לו עדיין כפרה כיון שאין חסרון בחבירו שאינו מוחל לו. אולם מסתימת שאר הפוסקים משמע שיש לו לבקש יותר מג' פעמים, ואין לו כפרה כלל עד שמוחל לו חבירו, ועדיין צ"ב.

מתכוין לטובה

בגמ' (שם) איתא דהטעם דר' חנינא לא מחל לרב, הוא משום שראה בחלום שרב יהיה ראש הישיבה ולא מחל לו כדי שילך למקום אחר. וברמ"א מביא שאם המוחל מתכוין לטובת המבקש מחילה, אין צריך למחול. ובמשנ"ב (ס"ק י') כ' דה"ה אם מתכוין לטובת עצמו שמתירא שיגיע לו היזק כשימחול, גם כן אין צריך למחול לו, [וצ"ל שכשיש לו כונה טובה הרי אינו אכזרי מה שאינו מוחל לו שהרי יש סיבה לדבר], וסיים המשנ"ב (ס"ק י"א) דמכל מקום מדת ענוה למחול גם בזה. ומשמע דאף שאין לו שנאה, מכל מקום כל זמן שלא מחל לו, לא חלה המחילה. [ויש לעיין אם יש ראי' מזה שצריכין מחילה בפה, או דילמא לא איירי שמחל לו בלבו על מה שעשה, רק מסיר שנאה, אבל אינו מוחל לו כלל לא בפה ולא בלב, וצ"ב].

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 265 הודפס ע"י אוצר החכמה

משה רבינו

ברש"י פר' חקת (במדבר כא,ז) "ויתפלל משה" מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול. מבואר דבעינן מחילה כדי שיתפלל עליו. ומקורו מד' המדרש תנחומא שמדמה כמו שמצינו באבימלך שאברהם אבינו ביקש לרפואת אבימלך, כמו כן בזה ביקש משה רבינו בעד עם ישראל עיי"ש.

וכבר הק' המפרשים אמאי הביאה הגמ' ראיה אה"ח 1234567 צר החכמה ולמש"כ בשם החכמת שלמה שת"ח אין צריך למחול, וכן למש"כ דבגמ' משמע שאין רבו צריך למחול, א"כ יש לומר שמשה רבינו לא היה צריך למחול להם, כיון שהיה רבם וגם היה ת"ח, וגם היה מלך והוא מילתא יתירא עביד, והגמ' רצתה להביא ראי' מאברהם שהיה חייב מדינא למחול לו, כיון שהיה בינו לבין חבירו וצ"ב.

נתקוטטו יחד

במקור חיים (בהגהות) כ' שאם נתקוטטו יחד וכל אחד פגע בחבירו, יצא בכה"ג, משמע שאין צריך לבקש ממנו מחילה, וצ"ב.

סיכום

אדם שהקניט או בייש לת"ח במילי דשמיא, יש אומרים שאין צריך למחול לו, ויש לפרש שכן הדין ברבו, וה"ה לאביו, ויש מסתפקין אם גם באמו. ויש אומרים שת"ח אין צריך למחול לע"ה, אבל ת"ח לת"ח צריך.

הוציא שם רע על חבירו אין צריך למחול לו, אולם גם בזה מדת ענוה למחול לו.

בנתקוטטו יחד, י"א שאין צריכין לבקש מחילה.

אם הטעם שאינו מוחל לו משום שמכוין לטובה אין צריך למחול, אבל מדת ענוה למחול בכל ענין.

סימן לה

מחילה בפה ולא בלב

שאלה:

ראובן שביקש מחילה משמעון, ואמר לו שמעון שמוחל לו, ובלב אינו מוחל לו, האם חלה המחילה או לא, ואם ראובן מרגיש שלא מחל לו בלב שלם, אם עדיין צריך לפייסו או להוציא ע"ז ממון.

לאחר שביקש ממנו ג' פעמים

אם כבר ביקש ממנו ג' פעמים ואמר לו שמחל, הרי בלאו הכי אין צריך לבקש ממנו מחילה ולהוציא ממון בשביל זה, וכמוש"כ בשו"ע (סי' תר"ו סעי' א') דלאחר שביקש ממנו ג' פעמים תו אין צריך לו. אולם

ים לעיין לדעת המצ"ב שמותר להמציך לבקש ממנו מחילה במקום שאין חשש חילול ה', האם ים להמציך ולבקש ממנו מחילה בחופן הנ"ל. [ולמש"כ לעיל (סי' ל"ב) בשם הפרי חדש שים לו כבר מחילה, ים להקל בזה שמ"ל מו לבקש, אבל אם תמרינן שבדין חדש לחבירו אין לו כפרה, וכן לשי' המנחת חינוך דרק נחשב כחומש אבל אין לו כפרה עד שימחל לו ים לדון כנ"ל].

ובן אם קודם שביקש ממנו ג' פעמים, אם מושש שמה שמחל לו היה רק בפה ולא בלב, שמרגים שאינו בלב, אם צריך לבקש ממנו מחילה ג' פעמים, או דילמא כיון שכבר אמר בפה שמחל, או אין צריך לבקש ממנו מחילה.

דברים שבלב

בגמ' קידושין (מט:) ההוא גברא דזבין לנכסי' חדעתא למיסק לארץ ישראל, ובעידנא דזבין לא אמר ולא מידי, אמר רבא הוי דבריס שבלב ודבריס שבלב אינס דבריס וכו'. ויש לדון בביקש מחילה מחבירו ואמר לו שמחל, אם מהני מחילה בלב, או דילמא מחילה בלב לא מהני.

ומצינו לענין ביטול חמץ שנחלקו האחרונים אם מהני ביטול בפה כשאינו מבטלו בלבו. בתשו' רעק"א (מהדו"ק סי' כ"ג) כ' לפרש דברי הר"ן ריש פסחים שהטעם דבעינן בדיקה לפי שהביטול תלוי בהחשבתן של בני חדם ואין דעותיהן שוות, ואפשר שיקלו בכך, ולא יוציאו מלבן לגמרי, עכ"ל. ולכאו' קשה הרי כיון שאומר בפיו שמבטלו, אף שבלבו אינו מבטלו, הוי דבריס שבלב ואינס דבריס, אלא בע"כ כיון שביטול אינו לגמרי רק גילוי דעת למה שבלבו, ואנו דנין על מה שבלבו ובלבו לא ביטל אין הביטול כלום. וכן מבואר בחמצ"ן (פסחים ב. בד"ה ויש) מפו' דלא מהני ביטול אף בפה, אם אינו מבטלו בלבו.

אולם בתשו' נוב"י (מהדו"ק או"ח סי' י"ם) כ' שאם אומר בפיו שמבטל החמץ, אף דלבו בל עמו, אל הביטול דדבריס שבלב אינו דבריס.

ויש שכ' שאלו מה הוא היסוד של ביטול, אם הוא מדין הפקר ומ"כ כיון שאמר בפיו שמפקירו, הוי הפקר אף שלבו בל עמו, אולם אם בלאו הכי אינו ברשותו של אדם רק בעינן גילוי דעת שאינו רוצה שיחזור לרשותו, על זה בעינן שיהא בלבו ולא סגי כשאומר בפה כשלבו בל עמו. אולם מד' הנוב"י לא משמע כן ואכמ"ל בזה. ומכל מקום מד' הרעק"א מבואר דדבר שאלו בלב אם אינו מבטלו בלבו, לא מהני.

וב' הרעק"א לדמות דהוא הדין בגט שכתבו נכרי וישראל עומד על גביו, דלא מהני כיון דנכרי אדעתי' דנפשי' עביד, ולא מהני אימר קודם הכתיבה שכותב לשמה, דמ"מ כיון שהוא אלו בלב, לא אמרינן דזה דבריס שבלב אינס דבריס. אולם הביא שם שהחכס צבי (סי' ג') כ' דאין סהדי דעביד אדעתא דנפשי', והוה כאו דבריס שבלבו ובלב כל אדם דהוו דבריס, הרי דעת הגרע"א דכיון שהוא אלו בלב, לא אמרינן דבריס שבלב אינס דבריס אף שמותרים לדבריס שבפיו.

בתשו' בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ק"ח, הו"ד בשו' אחיעזר ח"ג סי' כ"ו או' ה') כ' דגר שנתגייר, אף שאמר שמקבל עליו מצוות,

אם בלבו אינו מקבל עליו עול מצוות, לא אמרינן דדברים שבלב אינם דברים, שהעיקר תלוי בלב, ואם בלבו אינו מקבל לאו כלום הוא. והיינו כיון שהוא תלוי בקבלה בלב, לא מהני אמירתו ואמרינן בזה דדברים שבלב הוו דברים.

וא"כ יש לדון מה הדין במחילה, אם הוא דבר התלוי בלב דיש אומרים שאם אמר בפה ולבו בל עמו דלא מהני, [וגם בזה יש לדון אם יש חולקים על זה], או שאם אמר בפיו חלה המחילה ודברים שבלב לא הוו דברים.

מחילה בלב

א] בגליוני הש"ס [להגר"י ענגיל] (קידושין מט:) כ' וז"ל המבייש את חבירו וכדומה ומחל לו בפיו אעפ"י שלא מחל לו בלבו, אמרי' בי' ג"כ דברים שבלב אינם דברים, [נימוקי מהרמ"מ שבסו"ס מהר"י ווייל ד"ה דין], עכ"ל, ומפשטות דבריו משמע שאם מביישו שהדין הוא שצריך לפייסו, אזי אם מחל לו בפיו, תו אין צריך לפייסו.

אולם יש לעיין בד' הגליוני הש"ס, דעי' בתשו' מהר"י ווייל שכ' וז[אוצר החכמה] שראובן בעצמו מודה שנתפשר עמו, אלא שאומר שנתפשר בסתם, אבל בלב לא מחל לו, דברים שבלב אינם דברים, עכ"ל. מבואר דאיירי שם במחילה בממון, ואפ"ל דרק בזה אם אמר בפה חלה המחילה אף אם בלבו לא מחל לו, דכיון שמחל תו אינו יכול לתובעו. ואולי יש לפרש גם דברי הגליוני הש"ס דאיירי שמבייש את חבירו באופן שחייב לשלם לו בושת ומחל לו, דתו אינו חייב לשלם לו הבושת כיון שדברים שבלב אינם דברים וחלה המחילה, אבל במקום שאינו בדין ממון, רק בינו לבין חבירו, אכתי יש לדון אם חלה המחילה או לא. אולם בפשטות דבריו משמע שכל מחילה חלה כשמוחל בפה, דדברים שבלב אינו דברים.
אוצ"ח 1234567

ב] בקובץ אבן ציון דן הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זצ"ל באדם ששמע לשון הרע ואמר שאינו מאמינו, אבל בלבו מאמינו, אם יש בזה איסור קבלת לשון הרע. ונוטה שם שיש איסור. וכ' שאין ראי' ממה ששמע בשם [זקיני] הגה"צ ר' שמחה זיסל זצ"ל שכשיאמר לחבירו שמוחל לו, לא איכפת לן אם אינו מוחל בלבו, דהוי דברים שבלב, מכיון שתרעומת הוא גם דין תביעה שיש לחבירו, וכמו שאמר [זקיני] הגה"צ רבי ישראל סלאנטר זצוק"ל לפרש דברי המשנה (ריש פ"ו דבבא מציעא) אופנים שיש תרעומת ואופנים שאין עליו תרעומת, הרי מבואר מזה שיש דין באיזה אופנים מותר שיהיה לו תרעומת על חבירו ובאיזה אופנים אסור, וא"כ יש לומר דמהני מחילה בפה, ומה שחושב שאינו מוחל, דברים שבלב הן ולא הוי דברים, אבל לענין קבלת לשון הרע, העיקר תלוי בקבלתו עיי"ש, ומכל מקום מבואר שאם אומר שמחל לו חלה המחילה.

אמר מחמת בושה שמוחל לו

ג] בשו"ע כ' שצריך לבקש ממנו מחילה עם ג' אנשים. וכ' הפרי חדש (ס"ק ב') שאין צריך ליקח בכל פעם ג' אנשים אחרים. ועיין לעיל (סי' ל"ב) שכ' בשם כסא אליהו שיש לומר שעדיף ליקח אותן ג' אנשים כיון שעל ידי זה יתבייש וימחל לו, ע"כ. [ועיי"ש שי"א שצריך ליקח אנשים אחרים] ולכאו' יש לעיין,

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבל (4){41} עמוד מס: 268 הודפס ע"י אוצר החכמה

שהרי פשיטא שאם חוזר ומביא את אותן ג' אנשים אי"ז סיבה שימחל לו באמת, רק אמרינן שיתבייש יותר ולכן יאמר שמוחל, וא"כ מה מהני אם אומר שמוחל לו ובלבו אינו מוחל לו, משמע לכאורה שאם אומר שמוחל לו סגי. ואולי כיון שנתבייש ימחל לו גם בלב, ועדיין צ"ב.

לא אמר לו בפי' שמוחל לו

ד] בתשו' חיים ביד [להגר"ח פלאג'י] (סי' נ"ז) כ' לדון וז"ל אם לא מחל מחילה בפי' שלא אמר לו מחול לך אלא הרבה עליו ריעיני אוצר החכמה מחילה ונתרצה לו ריצוי גמור בהסברת פנים ודברי ריצוי ונשק לו ידיו ונתן לו וברכו אכן לא אמר לו מחול לך בפי' אי מצי לומר כי לא מחל מחילה גמורה מלב ומנפש וזהו שהראה לו דברי ריצוי היה כי הפצירו בו עד בוש ולא יוכל להמלט מידם אבל עדיין תובע עלבונו ושיעשו לו משפט כתוב. וכ' וז"ל ולכאורה נראה דצדק בטענתו ומביא דברי הרבינו בחיי (סוף פר' ויחי) שכ' וז"ל והנה אחיו בקשו ממנו מחילה ולא ביאר הכתוב שמחל להם וכבר ביארו רז"ל שכל מי שחטא לחבירו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חבירו ואעפ"י שהזכיר הכתוב וינחם אותם וידבר על לבם שנראה בזה שהיה להם ריצוי מיוסף מ"מ לא ראינו שהזכיר מחילה ביוסף ולא שהודה להם שישא פשעם וחטאתם וא"כ מתו בעונשם בלא מחילה וא"א לכפר עונם רק במחילתם, עכ"ל, ולכן מסיק החיים ביד שכמו כן לא נחשב שנתרצה ונמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה גמורה.

[ועיין עוד בתשו' דברי יציב (חאו"ח סי' רנ"ח) מש"כ בדברי רבינו בחיי, ומביא גם מד' האוה"ח הק' שהשבטים לא יכלו למחול לו כיון שאין מחילה בבני נח. ועיי"ש מש"כ לבאר הפלוג' של יוסף ואחיו, ועפ"י דבריו יש לבאר הראי' מהגמ' ביומא שהשבטים סברו שדינם כישראל ולכן לא ביקשו ממנו יותר מג' פעמים, משא"כ יוסף סבר דדינו כבן נח דלא מהני מחילה, ולכן לא מחל להם, עיי"ש.

ויש מביאין דברי רבינו בחיי שכל זמן שלא אמר לו בפי' שמוחל לו אינו מחילה, ולד' יש לומר שכמו כן אם אמר שמחל לו סגי אפילו לא מחל בלב.

אולם יש לעיין אמאי צריך אמירה ולא מהני מה שמוחל לו בלב שלם, אמנם מדברי החיים ביד מפו' שטוען שלא מחל לו בלב שלם שהרי לא אמר לו שמחל רק מחמת שהפצירו בו, משמע שאם אכן מחל לו בלב שלם, בודאי היה מהני גם בלב, רק כיון שלא אמר אמרינן שלא מחל לו בלב שלם. וכן משמע שאם אמר שמחל אינו יכול לטעון אח"כ שלא מחל בלב שלם ורק מחמת שהפצירו, אלא כיון שאמר לו כן, הוי מחילה ורק כשלא אמר להדיא, יכול לטעון כן. [ואולי יש לומר שאינו נאמן לומר שאמר אחד בפה ואחד בלב, ואם אמר שמוחל, תו אין צריך לחוש שמא לא מחל בלב שלם]. ולמעשה מסיק בחיים ביד דמהני מחילה בלב, והעשרה הרוגי מלכות היו על חטא שמים של וגונב איש ומכרו ולא על מה שיוסף לא מחל להם. עוד כ' שיש לומר דמש"כ הרבינו בחיי הוא לענין דין שמים דלא מהני מחילה בלב, אבל בדיני אדם בודאי מהני. [עוד כ' שם דמהני מחילה אפילו אם לא אמר לו בפי', והוכיח מהא דמהני מחילה בחוב גמור אפילו אם לא אמר

שהרי פשיטא שאם חוזר ומניח את חותן ג' מנשים אי"ז סיבה שימחל לו בחמת, רק לחמתנֵנּ שיתביים יותר ולכן יאמר שמוחל, וא"כ מה מהני אם אומר שמוחל לו ובלבו אינו מוחל לו, משמע לכאורה שאם אומר שמוחל לו סגי. ואולי כיון שמתביים ימחל לו גם בלב, ועדיין צ"ב.

לא אמר לו בפי' שמוחל לו

ד] בחשו' חייס ביד [להגר"ח פלאג'י] (סי' נ"ז) כ' לדון וז"ל אם לא מחל מחילה בפי' אלא אמר לו מחול לך אלא הרבה עליו ריעים וביקש ממנו מחילה ונתרצה לו ריצוי גמור בהסברת פנים ודברי ריצוי ונשק לו ידיו ונתן לו וברכו אכן לא אמר לו מחול לך בפי' אי מצי לומר כי לא מחל מחילה גמורה מלב ומנפש וזהו שהרמה לו דברי ריצוי היה כי הפגירו בו עד כדי ולא יוכל להמלט מידם אבל עדיין תובע עלבונו ושיעשו לו משפט כתוב. וכ' וז"ל ולכאורה נראה לנדק בטענתו ומביא דברי הרביבו בחיי (פרק פר' ויחי) שכ' וז"ל והנה אחיו בקשו ממנו מחילה ולא ביאר הכתוב שמחל להם וכבר ביארו רז"ל שכל מי שחטא לחבירו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חבירו ואעפ"י שהזכיר הכתוב וינשק לותם וידבר על לבם שנראה מזה שהיה להם ריצוי מיוסף מ"מ לא רצונו שהזכיר מחילה ביוסף ולא שהודה להם שיצא פשעם וחטאתם וא"כ מתו בעונם בלא מחילה וא"א לכפר עונם רק במחילתם, עכ"ל, ולכן מסיק החייס ביד שכמו כן לא נחשב שנתרצה ונמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה גמורה.

[ועיין עוד בחשו' דברי יציב (תשו"ת סי' רנ"ח) מש"כ בדברי רביבו בחיי, ומביא גם מד' החוה"ח הק' שהסבתים לא יכלו למחול לו כיון שאין מחילה בפני נח. ועיי"ש מש"כ לבאר הפלוג' של יוסף ואחיו, ועפ"י דבריו יש לבאר הרמי' מהגמ' ביומא שהסבתים סברו שדיים כיסרחל ולכן לא ביקשו ממנו יותר מג' פעמים, משא"כ יוסף סבר דדיבו כבן נח דלא מהני מחילה, ולכן לא מחל להם, עיי"ש.

ויש מבילין דברי רביבו בחיי שכל זמן שלא אמר לו בפי' שמוחל לו אינו מחילה, ולד' יש לומר שכמו כן אם אמר שמחל לו סגי אפילו לא מחל בלב.

אולם יש לעיין למאי נריך למירה ולא מהני מה שמוחל לו בלב שלם, אמנם מדברי החייס ביד מפו' שטוען שלא מחל לו בלב שלם שהרי לא אמר לו שמחל רק מחמת שהפגירו בו, משמע שאם אכן מחל לו בלב שלם, בודאי היה מהני גם בלב, רק כיון שלא אמר אמרינן שלא מחל לו בלב שלם. וכן משמע שאם אמר שמחל אינו יכול לטעון אח"כ שלא מחל בלב שלם ורק מחמת שהפגירו, אלא כיון שאמר לו כן, הוי מחילה ורק כשלא אמר להדיא, יכול לטעון כן. [ואולי יש לומר שאינו נאמן לומר שאמר אחד בפה ואחד בלב, ואם אמר שמוחל, תו אין נריך לחוש שמא לא מחל בלב שלם]. ולמעשה מסיק בחייס ביד דמהני מחילה בלב, והעתיה הרוגי מלכות היו על חטא שמיס של וגונב אינם ומכרו ולא על מה שיוסף לא מחל להם. עוד כ' שיש לומר דמש"כ הרביבו בחיי הוא לענין דין שמיס דלא מהני מחילה בלב, אבל בדיני אדם בודאי מהני. [עוד כ' שם דמהני מחילה אפילו אם לא אמר לו בפי', והוכיח מהא דמהני מחילה בחוב גמור אפילו אם לא אמר

לו בפי' שמחל, במקום שיש דברים מוכחים שמחל לו, וא"כ כ"ש במחילה על בזיון שאין צריכין מחילה בפה, עיי"ש. עכ"פ מבואר שאם מהני מחילה בממון, כ"ש דמהני מחילה בבזיון, וא"כ כמו כן יש לומר במחילה בפה ולא בלב, דמהני בממון מהני גם בזה, ויש לציין בקצוה"ח (סי' י"ב ס"ק א') דבמקום שהכל יודעים מהו כונת הלב לא נחשב דברים שבלב עיי"ש ואכמ"ל בזה].

ולכאורה יש להביא ראי' דלא בעינן מחילה בפה ממש, שהרי לא מצינו באברהם אבינו שאמר לאבימלך שמחל לו, רק מצינו שהתפלל בעדו, ובודאי לא היה מתפלל בעבורו אם לא שמחל לו בלב שלם, לכאורה מוכח שאין דין שצריך לומר דוקא בפה שמחל לו, שהרי רק התפלל. או די"ל דזה שעשה מעשה והתפלל בעדו חל המחילה, משא"כ כשמוחל רק בלב ואין מעשה מוכח הוי דברים שבלב, וצ"ב.

ה] במקור חיים בהגהות כ' וז"ל ואינו יוצא בקניית מצוה בבהכ"נ אע"פ שא"ל יישר כחך וחוזר ומדבר עמו, צריך מחילה ממש, אם לא שא"ל שמוחל לו, עכ"ל. וממה שסיים אם לא שאמר לו שמחל לו, משמע שאם אמר שמחל לו אין צריך מחילה ממש, והיינו כיון שאמר שמחל לו, הרי יש כאן מחילה, וצ"ב.

ו] באהבת חסד בסוף הספר כ' שיש ליזהר שכל אדם שמבקש לאדם אחר שיעשה לו איזה פעולה בשכר, יקצוב עמו המקח בתחילה, דאל"ה עלול מאוד להיות גזלן ועושק שכר שכיר, אם לא ירצה להיות ותרן גדול בממונו וכו', ומצוי מאד שאחר הפעולה יש ויכוח בין האומן והבעה"ב בענין שילום השכר, ולכשיפרדו כ"א חושב בנפשו שהוא נגזל מן השני, אך שאינו רוצה לריב עמו, אבל אינו מוחל לו בלב שלם וכו' ע"כ, הרי משמע דבעינן מחילה בלב שלם ואם לאו לא הוי מחילה. אמנם יש לומר דאיירי שאינו אומר לו שמוחל לו, אבל אם אומר שמוחל לו, סגי.

ז] בפלא יועץ (ערך תשובה) כ' שצריכין לילך ולבקש מחילה מהנחבל, ואין לסמוך על מה שמנהג העולם שאומרים בכל לילה הריני מוחל וסולח, שהרי אין אדם יודע אם מחל לו חבירו, שעל הרוב האומרים נוסח הריני מוחל, אין פיהם ולבם שוים, ויש [illegible] ידע מאי קאמר, והראי' שביום שאחריו הקפידא במקומו עומדת ביתר שאת, עכ"ד. [ויש מביאין מזה ראי' דלא מהני אם אומר בפיו שמוחל לו ולבו בל עמו, אולם יש לומר דהתם שאני כיון שרוב אנשים אין כונתם למחול והוי כמו דברים שבלבו ובלב כל אדם דלא הוו דברים ולא הוי מחילה בזה שאומרים הנוסח הנ"ל, אבל במקום שמבקש ממנו מחילה בפירוש והוא אומר לו שמוחל לו ואין ראי' מהאמירה שאינו בלב שלם, יש לומר דסגי בזה].

ח] דעת החזו"א (הו"ד בחוט השני) שאם אינו מוחל בלב, אף שאומר בפה שמוחל לו, לא חל המחילה ולא אמרינן בזה דברים שבלב אינם דברים, שהעיקר הוא הלב. וכן מביאים בשם האור יחזקאל [הגר"י לוינשטיין] (שיחות אלול עמ' ל"ג).

חילוק בין מזיק בגופו לממונו

למש"כ לעיל (סי' נ"ג) נשם פותח שער לחלק בין מזיק גופו למזיק ממונו, דמזיק בגופו הרילוי והמחילה הוא מדין תשלומי חבלה, מ"כ יש לומר שאם אמר בפה שמוחל לו סגי, ותו אינו חייב לבקש ממנו שימחל לו החיוב תשלומין שיש לו, ורק במקום שבקשת המחילה היא מדיני תשובה, יש לדון שלא חל המחילה כל זמן שלא מחל לו בפועל. אולם למש"כ לעיל גבי הוצאת ממון שהוא רק מדין בקשת מחילה בחובל בחבירו שזה מתשלומי נזקין, אוצר החכמה מחילה מדיני תשובה דאינו מפו' שצריך להוציא ממון, ומ"כ אם אמר בפה שמחל לו, תו אין צריך להוציא ממון, שהרי חל המחילה על חיוב תשלומיו, ורק מדין תשובה צריך לבקש ממנו מחילה, והרי מצד זה אין צריך להוציא ממון וע"ב.

סיכום

י"א שדבר שעיקרו בלב, דברים שבלב הוו דברים, וכגון ביטול חמץ ולשמה בגט, ויש חולקין.

גר שקיבל עליו מצוות ולא קיבל ע"ע בלב, לאו כלום הוא.

אם מחל בפה ולא מחל בלב, יש כמה ראיות שהמחילה חלה ותו אין צריך לבקש ממנו מחילה, ובפרט שלא להוציא ממון על זה, אולם יש אומרים שבכל ענין בעינן שימחל בליבו ואם אינו מוחל בלב לא מהני.

בדבר שהוא בלבו ובלב כל אדם שאינו מוחל לו, לא הוי מחילה.

אם אמר שמוחל לו ממון, אף שלבו בל עמו חלה המחילה.

אם לא אמר שמוחל לו, אף שריצהו ודיבר עמו, אכתי יכול לטעון שלא מחל לו עדיין בלב שלם.

אם מחל לחבירו בלב שלם, חלה המחילה אפילו אם לא אמר לו בפי' שמוחל לו.

אם אמר שמחל לו אין צריך להוציא ממון שימחול לו בלב שלם.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
בדי משה - ב: ווילגער, משה בן דוד יהודה לייבב (4){41} עמוד מס: 271 הודפס ע"י אוצר החכמה

אהי"ח 1234567

יורה דעה

סימן לו

דבר חריף שהיה בתוך כלי חלבי

שאלה:
חתך בצל בסכין פרווה, והניח הבצל בכלי חלבי מעורב יחד עם עגבניות, האם מותר להניח אחר כך את חתיכות הבצלים והעגבניות בתוך כלי בשרי, או לא.

דבר חריף יבש המונח בכלי
(אוצר החכמה)

מצינו בשו"ע כמה מופנים שבליעה יוצאת מן נכנסת בכלי, וכגון על ידי בישול או על ידי כבישה דכבוש כמבושל. ויש חילוק בכבישה בין דבר חריף ובין שאר דברים וכמו שיתבאר בסמוך. ויש לדון אם בנידון דידן יש לד שנבלע מהכלי החלבי, וכן אם יוצא אח"כ לכלי הבשרי, או לא.

בתב המחבר (יו"ד ל"ה סעי' ז') וז"ל מלח הנתון בקערה של בשר מותר ליתנו בחלב, וסייס הרמ"א והמחמיר גם בזה תבוא עליו ברכה, כי יש מחמירין לכתחילה. ובט"ז (ס"ק י"ח) חולק ע"ד הרמ"א וכ' לחף לכתחילה מותר ליתנו בקדירה של בשר. ובש"ך בנקוה"כ כ' לפרש דברי הרמ"א שמחמיר חף שאין בזה משום של בליעות, דיש משם שמא הכלי אינו נקי, משמע לכאורה שאם הוא נקי לגמרי, אין בזה איסור חף לדעת הש"ך, והטעם שאין המלח נאסר מחמת שהמלח מוציא בליעות מהכלי, משום דאין כח למלח להפליט טעם מכלי, וכמוש"כ הש"ך (שם ס"ק כ"ה) ולכן גם מלח המונח בכלי איסור לא נאסר.

בגליון מהרש"א (שם) הוסיף דה"ה לשאר דברים חריפים אין איסור להניחם בכלי בשרי לאחר שהיו מונחים בכלי חלבי, ומקורו מד' הט"ז בסי' ל"ו.

דהנה בט"ז (ל"ו ס"ק ג') כ' וז"ל ומזה כ"ל בתמכא שקורין קרי"ן שנמלל תוך קערה חולבת נקי' שמותר לאכול חומו הקרי"ן עם בשר, כי אין כאן דומקא דסכינא ולא שמנונית. והוא כמוש"כ הט"ז בסי' ל"ה שאינו חוסר.

וכן פסק המחבר בסי' ק"ה (סעי' י"ג) למלח או תבלין שהם בקדירה חולבת של בשר מותר ליתנם בחלב. [והרמ"א הוסיף דה"ה אם היו בכלי איסור, דמאחר שהם יבשים אינן בולעים מן הכלי, משמע שאם הם לחים אסור. ובש"ך (ס"ק מ"ד) כ' לחף לכתחילה מותר להניחו בכלי איסור מאחר שהם יבשים, חולם בדיעבד אפי' אם הוא לח מותר שאין מליחה לכלים, ובהגהות רעק"א ליין למש"כ הש"ך בסי' קכ"ו ס"ק י' והו"ד הש"ך בסמוך].

הדפסה בריזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

ואוכלה ביחד לרמז שהנה עתה הגיע כבר להמצה השבורה והפרוסה פנימיותה וקדושתה ע"י אמירת ההגדה, והנה עכשיו מקיימים בה מצות אכילת מצה.

ומרן החתם סופר בדרשותיו שנת תק"פ כתב דבר נורא עד כמה כוחה דסיפור יציאת מצרים עד שבכל שנה ושנה מוציאה את האדם מגוי עובד ע"ז, ונקרב אל השם ב"ה על ידי הסיפור דיציאת מצרים.

וז"ל: מה שנתקשו הראשונים למה לא תקנו ברכה שציונו לספר ביציאת מצרים, ויש מתרצין שנכלל בברכת אשר גאלנו, ואינו מובן לכאורה דלמה אין מברכין עובר לעשייתן קודם שמתחילין לספר ההגדה, וי"ל דאיתא בפרק ערבי פסחים מתחיל בגנות ומסיים בשבח עבדים היינו - מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו, והנה כמו שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, כמו כן "חייב" אדם לראות את עצמו כאילו היה מעובדי ע"ז ועכשיו קרבו המקום לעבודתו, והיום בלילה התחיל לעבוד השם בתחלה במצוות הנהוגות באותו לילה, והנה מצינו בטבילת גרים שמברכין לאחר טבילה מפני שקודם טבילה אינו יכול לומר וציונו (פסחים ז:) ה"נ קודם "סיפור יציאת מצרים" אינו יכול לומר וציונו, מפני שעדיין הוא בבחינת כאילו היה מעובדי ע"ז, ולאחר הסיפור יכול לומר וציונו, ואז הוא נכלל בברכת אשר גאלנו, וזה הוא כוונת המסדר הגדה כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, דאנו פורסין מצה שלימה קודם סיפור יציאת מצרים בלי ברכת המוציא מה שאין אנו עושים כן בשאר ימות השנה, שגם זה מורה על בחינה הנ"ל שאנו רואים עצמינו כאילו היינו עכשיו גויים, לכך אנו פורסים אותה בלי ברכה כמו שאכלו אבהתנא בארעא דמצרים שהיו פורסין בלא ברכה שלא היו מצווים על כך עדיין עד לאחר גאולתן שקיבלו התורה עכ"ל.

אוצר החכמה
דמצינו א"כ מה גדלה כוח סיפור יציאת מצרים עד שמוציאה את האדם מעע"ז ונעשה ישראל והכל ע"י כוח ההגדה.

ועוד מצינו תנא דמסייע לדברינו הנז' במה שלמד החת"ס בהא לחמא עניא - וכן היחץ ששניהם מרמזים על הדבר הזה שאנו עדיין באותו מצב שהיו אבותינו במצרים ומשום שעדיין לא אמרנו ההגדה.

ומדי דברי כמצות סיפור יציאת מצרים מן הראוי להביא מה שכתב הריטב"א ז"ל (ריטב"א הוצאת מוסד הרב קוק - הלכות סדר ההגדה - הובא בסוף ריטב"א מס' פסחים) באופן מצות הסיפור וז"ל: וחייב אדם לומר ההגדה בנעימה "בקול רם בכל כחו" ע"כ. וידוייק בהריטב"א שבהזכירו ברכת אשר גאלנו כתב שם ואומר "בנעימות" ברכת אשר גאלנו ולא הזכיר בקול רם, וי"ל ע"פ שאמרו חז"ל לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, ואפשר שלמד הריטב"א שהכוונה עונין עליו, כמ"ש בגמרא (סוטה לב) וכן כתב רש"י עה"פ (דברים כו) וענית ואמרת שהוא ל' הרמת קול, ולכך בעמדו במצות סיפור יצ"מ כתב הריטב"א בקול רם שע"ז נאמר לחם עוני ש"עונין" עליו דברים הרבה, וכמ"ש לעיל שנקרא לחם ולא מצה, ולכן עני הוא שהרי צריך לדברים הרבה, והוא סיפור ההגדה שמעלה הלחם ומביאו ע"י סיפור ההגדה לדרגת מצה, וכמ"ש החת"ס שהסיפור עד ברכת אשר גאלנו היא המוציאה האדם מעוע"ז ונעשה ליהודי כמ"כ הסיפור שמעלה הלחם לדרגת מצה, ג"כ אז נשלם הדברים הרבה שצריך להלחם שנא' עליו "עונין" עליו דברים הרבה, ולכך כתב שצריך לאומרו בקול רם שהרי ענית הוא ל' הרמת קול. אבל בהגיעו לברכת אשר גאלנו שאז נשלם כבר מצות הסיפור, כמ"ש החת"ס הנ"ל שהסיפור הוציאו מעוע"ז ליהודי, ושייך לברך עתה ברכת אשר גאלנו, לכך לא הזכיר הריטב"א רק ואומרו בנעימות ולא הזכיר קול רם בכל כחו.

השי"ת יזכינו במהרה בבנין בהמ"ק ונאכל שם מן הפסחים, ואז נוכל לקיים אמירה נוספת והוא פסח זה על שום מה כמ"ש המהרש"א שבזה נתרחק מן הטומאה ונתקרב אל הקדושה ביותר ע"י אכילת הפסח אמן.

אליהו נחום זלצמן

עיה"ק ירושלים תובב"א

בענין מבעה זה אדם

כבוד מערכת קובץ "בית אהרן וישראל" הי"ו

בענין שנתפרסם בקובץ מס' קי"ז (שבט - אדר תשס"ה) בענין "מבעה זה אדם". שרצה הרה"ג ר' אהרן יוסף בריזל שילט"א לחדש בכונת המשנה ריש מסכת ב"ק שמונה הדין של אדם המזיק בלשון "מבעה" שפירוש המילה הוא "בקשה". וכתב המשנה לשון זה לרמז את הדין שיש על אדם דאזיק אדם

בגופו שמוטל עליו לבקש ממנו מחילה ולפייס אותו ושזה חלק מגוף התשלומין של מזיק. ומציין למקור לחיוב זה הרמב"ם הלכות חובל ומזיק (פ"ה ה"ט). ורצוני בזה להעיר ולהוסיף קצת במה שעלה במצודתי, ויש לי בזה ג' נקודות:

א] הגם שנהניתי מעצם הרעיון להכניס ענין זה בכוונת המשנה כדי לישב קושיית המהרש"א שם שלכאורה תמוה ומי סני למתניתין לפרש אדם. איברא חוץ מזה שכבר דייק הרב בעצמו שדין בקשת מחילה זה רק באדם דאזיק אדם ולא באדם דאזיק ממון כמו שאבאר עוד בהמשך. וא"כ נלע"ד שעדיין קשה למה למשנה לשנות מהפשוט לרמז לדין שאינו מילתא דפסיקא היא כיון שאין אדם המזיק תמיד חייב לבקש מחילה. זאת ועוד נלע"ד שקצת קשה לומר במשנה דא יש רמז על חיוב השבת הנזק, שכמדומה לי שתכלית המשנה כאן היא להביא הדברים שאנחנו חייבים לשמור אותם שלא יזיק. ולפי"ז מדובר במשנה לפני שהזיק וא"כ אין עדיין סיבה לרמז על חיובי תשלומין.

ולכן נראה שמן הראוי להביא את דברי הנצי"ב במרומי שדה (ב"ק דף ג' ע"ב ד"ה רב) שמוכיח שהמשנה לא מדברת על אדם המזיק בפשיעה. דא"כ מאי קאמר לא הרי השור כהרי המבעה, וכי אפשר דאם שורו הזיק הוא חייב ואדם שהזיק פטור. יותר יש לחייב אדם המזיק בידים ממזיק ע"י שלוח בעירה. אלא באונס מיירי משנתנו כמו כל נזקי שור ובור. ומעתה אשמעינן משנתינו דאע"ג דבאמת קשה להשמר ממקרים ופגעים רעים שלא יארע אונס על ידו, מ"מ יש לאדם לבקש את הקב"ה ע"ז. ומשו"ה קרי ליה מבעה היינו מתפלל, עיי"ש. [רואים מכאן דבר נורא מאוד שכמו שזה דבר פשוט לכל אחד שהוא צריך להתפלל על הצרכים האישיים שלו. ה"ה שצריך להיות ג"כ פשוט לכל אחד שהוא צריך להתפלל שלא יצא ממנו נזק וצער לשני. ושכך צריך להיות המדרגה הפשוטה של כל יהודי.]

ב] ועוד כתב הרב שם בסוף המאמר ".. וכן מוכח מהרמב"ם שהביא דין זה גם בהלכות חו"מ חוץ מה שכתב זה בהלכות תשובה (פ"ב ה"ט) להשמיענו שהוא גם דין בתשלומי ההיזק לבקשת מחילה..". ומה שכתב הרב "חוץ" מה שכתב בהלכות תשובה, ושיש "גם" דין בתשלומי ההיזק חוץ מהחיוב תשובה יישב במתק לשונו מה שלולי דבריו היו נראין סתירה בדברי הרמב"ם. ומצאתי שכבר קדמו בזה קמאי ובתראי.

והנה כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב ה"ט) "אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חברו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו אע"פ שהחזיר לו.. צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו..". משמע שיש דין לבקש מחילה מהניזק כדי לקיים תשובה שלימה בכל מקרה בין חובל בגופו ובין חובל בממנו. איברא ברמב"ם הלכות חובל ומזיק (פ"ה ה"ט) מצאנו שכתב "אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו. שהמזיק ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו אבל חובל בחבירו אע"פ שנתן לו ה' דברים אין מתכפר לו.. ולא נמחל עוונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו". משמע שאין דין בקשת מחילה אלא באדם דחובל בגוף חבירו ולא בחובל בממנו ואחרי ששילם המזיק בממון כבר אין עליו חיוב לבקש ממנו מחילה.

והנה הלחם משנה (ה' חו"מ) מכח סתירה דא יצא לחלק בין "גזל" ממון חבירו ל"מזיק" ממון חבירו. ופטר הרמב"ם רק מבקשת מחילה במזיק ממון חבירו, אבל בגזל ממון חבירו גם בזה חייב המזיק בבקשת מחילה כמו במזיק את גוף חבירו. וסברתו בזה הוא דשאני גזלן דנתהנה מאותה עבירה ועוד שצער הרבה לנגזל שלקח ממנו בעל כרחו. אבל מזיק הממון שלא נתהנה מהיזק ההוא אלא שהזיק לו ולמזיק לא באה הנאה ממנו ולא נצטער כל כך הניזק כמו הנגזל כיון ששלם לו היזקו די בכך. וכבר דחו ישוב זה במעשה רוקח (הלכות תשובה פ"א ה"א ד"ה וכן החובל) ובדרכי דוד (ב"ק דף צ"ב א'). וכן נלע"ד מוכח מהחפץ חיים (שמירת הלשון כלל ד' ס' י"ב) שאין דעתו נוחה מהלחם משנה הזה שהוא פסק שגם במזיק ממון חבירו ע"י לשה"ר חייב לבקש ממנו מחילה.

וראיתי בשו"ת שתי הלחם (סי' ט"ו) שמביא בתחילת דבריו אופן אחר לישב הסתירה ברמב"ם מה שהוא מצא כתוב בגליון על הרמב"ם שנשתמשו בהם אנשי קודש מגדולי ישראל ז"ל, שיש לחלק בין מזיק ממון חבירו בכוונה כגון גזל וכדו' שאז חייב המזיק בבקשת מחילה. ולבין מזיק את ממון חבירו שלא בכוונה שאין בזה חיוב בקשת מחילה. אמנם דחה השתי הלחם תי' זה כי אין זה במשמעות לשון הרמב"ם בהלכ' חו"מ. שסתימת לשונו מראה שאדם דאזיק ממון חבירו תמיד פטור מבקשת מחילה.

ולכן כתב השתי הלחם מה שיותר נראה נכון שלעולם בין בחובל בין במזיק צריך וראוי הוא שיבקש ממנו מחילה על הצער שציערו. אך ההפרש הוא זה שהמזיק בהיותו מתקן ההיזק ובהשיבו את הגזילה

נתכפר לו ואין הפיוס מעכב את הכפרה אבל לעולם דראוי והגון ומצוה היא עליו שיבקש ממנו מחילה אעפ"י שהשיב לו את הגזילה. אבל אין כפרתו מעכבת משום שלא עשאה רק חסרון הוא שלא ביקש מחילה. אבל בחובל את חבירו בגופו אז אינו מתכפר לו עד שיבקש מחילה כראוי ואם לא עשאו ככפרתו מעוכבת עד שירצה את חבירו בהשבה ומחילה. והרמב"ם בהלכות חו"מ דיבר בדין תשלומין שזה רק בחובל את חבירו. ולפי"ז מבואר שהרמב"ם בהלכות תשובה דיבר בהלכות תשובה שתמיד חייב המזיק לבקשת מחילה מחבירו אם הוא רוצה לזכות לתשובה שלמה אע"פ שאין זה חלק מהחיוב תשלומין. ובהלכות חו"מ דיבר הרמב"ם בחיוב תשלומין שזה מעכב את הכפרה ושזה רק באדם דאזיק את גוף חבירו. והעלה השתי הלחם שכן מצא מדויק בסמ"ג כמו הנ"ל. וכן כיוון לזה במעשה רוקח (שם) ובדרכי דוד (שם). ומביא הדרכי דוד שהוא מצא את ה"קובץ" על הרמב"ם (הלכ' תשובה פ"ב ה"ט) שכתב שהעיקר כדעת הרמב"ם כהמהלך בתרא של השתי הלחם.

והדרכי דוד הוסיף לבאר שהדין תשלומין נלמד מהמשנה בב"ק (צ"כ א') מהפסוק "ועתה השב.." שנאמר רק במזיק גופו של חבירו. והדין תשובה נלמד מסברא שזה לא גרע מסתם צער בעלמא דאסור מדאורייתא מהפסוק "דלא תונו". וכשהוא בא לעשות תשובה ודאי צריך לבקש מחילה. ונלע"ד הסברא בזה הוא כשאחד מזיק את חבירו בגופו הצער שנעשה לו הוי ישיר מהמעשה שלו ולכן גם ביחס להצער שנעשה לו יש כאן מעשה מזיק ממש. משא"כ בהזיק את ממון חבירו הגם שיש בזה ג"כ צער להניזק כיון שאין זה אלא פועל היוצא מהמעשה שלו זה נקרא גרמא, וגרמא בנזיקין פטור. אבל כיון שסו"ס הוא גרם את הצער הזה לחבירו אין לו תשובה שלמה עד שהוא מפייס אותו וימחול לו חבירו.

ולפי"ז הבנתי לישב מה שראיתי בספר "פחד יצחק" (הרה"ג ר' יצחק הוטנר זצ"ל יום הכפורים מאמר ב') שמקשה למה שינו חכמי המשנה לשונות המשנה ביומא ובב"ק. שביומא הזכירו "ריצוי חבירו" ובב"ק הזכירו "בקשת מחילה" מחבירו. וכתב שם שלהלכה אין שום חילוק ביניהם. והוא מאריך שם טובא לפי דרכו לישב דבר זה. אמנם נלע"ד שזה מילתא דתמיה לומר שאין נפק"מ להלכה בין ב' המשניות, למה להביא דין זה פעמיים ובפרט שיש שינוי לשון אין זה לריק ח"ו. אלא הוא אשר דברנו שהמשנה בב"ק דיבר בזכות שיש לניזק לתבוע בב"ד את המזיק שיבקש ממנו מחילה וזה נקרא "בקשת מחילה". והמשנה ביומא דיבר בדין "תשובה שלמה" וזה נקרא "ריצוי חבירו". וזה גופו הטעם שקבעו ב' משניות בש"ס שאין זה חזרה על אותו דין אלא שזה ב' דינים נפרדים.

ג] ולפי"ז באדם דאזיק גוף חבירו הבקשת מחילה מעכב את הכפרה ניתן להוסיף ולומר שיש ג"כ זכות להניזק לתבוע עלבונו בב"ד והב"ד יכול לכוף את המזיק לבקש מחילה מאת הניזק. ואם כנים הדברים נלע"ד שאפשר לישב מה שנראה מילתא דתמיה בחפץ חיים שמירת הלשון כמו שאבאר בס"ד.

והנה החפץ חיים (הלכות לשה"ר כלל ד' ס' א') כתב "אסור לספר על חבירו.. דבר שיתבזה ע"י זה ולא מבעי בדברים של גנאי בעלמא כגון לזכור עליו.. או לזכור עליו מעשיו הראשונים.. או דברים שבין אדם לחבירו כיון שהוא מתנהג כשורה..". ומפרש שם בבמ"ח (ס"ק ג') שהכא איירינן באופן שאין לו במה לקיים מצות השבה או באופן שאין שייך בו השבה כגון שמתחלה ג"כ לא היה גזלן גמור רק שדרכי מסחר לא הוי בכשרות גמורה רק ע"י קטטות ומריבות ולחטוף את העסק המזומן לבוא ליד חברו. ובאיש כזה אם הוא חוזר מדרכו הרעה והוא מתנהג עתה בענין מסחור בטוב בודאי עי"ז הוא בכלל בעל תשובה ולא שייך בזה שום היתר לספר עליו דרכו הרע הראשון. והנה מוסיף ע"ז מרן הח"ח ש"אפי' אם היה אז דבר זה מפורסם בעיר בשביל שלא פייס לכל אחד ואחד עבור קטטות ומריבות שהיה עמו מתחלה דא"כ היה צריך לילך ולפייס לכל אנשי העיר כידוע באנשים האלו בדרכי מסחרן". שמשמע מדבריו הקדושים שאע"פ שהאיש הזה חייב לפייס כל בני העיר עבור קטטות ומריבות שהיו לו אז. כיון שהיום הוא מתנהג כשורה וללכת ולפייס את כל בני העיר הוי דבר קשה מאוד לעשות אין להחשיב אותו שהוא עדיין אוחז ברשעות שהיה לו אז, ואסור לספר עליו לשה"ר בענין זה.

ולענ"ד שכונת הח"ח הוא כמו שמצינו בחו"מ (סי' שס"ו סעי' א', ב') דין תקנת השבים שפטור הגזלן מחיוב ממון במקום שקשה לו לעשות תשובה, ה"ה במקום שקשה לבקש מחילה מכל אנשי העיר יש פטור של תקנת השבים. והדבר צריך תלמוד שכל הדין תקנת השבים הוי דין של הפקר ב"ד שזה שייך לפטור מחיוב ממון. אבל איך שייך הפקר ב"ד לפטור מחיוב פיוס ובקשת מחילה בין אדם לחברו. וראיתי שגם העיר בזה בחלקת בנימין (הנדפס מחדש תשס"ד בסוף ס"ק ה').

אמנם לפי השתי הלחם ודעמיה שיש דין חיוב בקשת מחילה בב"ד שזה חלק מהחיוב השבה ושיש זכות להניזק לתבוע עלבונו בב"ד. בכגון דא שייך לומר שיש תקנת השבים לפטור את המזיק מדין הפקר ב"ד, כי התביעה הזה הוי תביעה ממונית וחלק מהתשלום. ואה"נ אין כוונת הח"ח לפטור את מזיק מבקשת מחילה לגמרי כי בקשת מחילה ודאי מעכב ממדריגת תשובה שלמה. אבל לפטור מפיוס שהוא מדין תשלומין כן שייך לפטור את המזיק מדין הפקר ב"ד. וממילא כיון שהיום הוא מתנהג כשורה אין היתר לדבר עליו לשה"ר בגלל מה שהוא התחייב בעבר, כנלע"ד.

החותם בברכת התורה
ישראל וינמן
ר"מ ישיבת הר"ן ירושת"ו

הערות שונות

בענין כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים

בקובץ באו"י האחרון (גל' קיז עמ' קע) הובאו דברי הראב"ד שביאר ההו"א שאכילת כהנים אחר זמנה תעכב כפרת הקרבן (הגם שאין כפרה אלא בדם וכבר נתכפר), מכיון שבאכילת הכהנים יש כפרה לבעלים. וביאר דבריו הכותב מסברא דנפשיה דהגם שעצם האכילה לא מעכב (אם אבד הבשר), עכ"פ ס"ד שאם הבשר קיים כל זמן שלא נאכל מעכב הכפרה. יעו"ש.

ויש להוסיף דוגמא וחיזוק לסברא זו, דכעין זה מצינו להדיא בדין הקטרת האימורים, שאינם מעכבים (אם אבדו או נטמאו), אבל כל זמן שהם בעין ולא הוקרבו הרי הם מעכבים אכילת השיריים בפועל!

והדברים מפורשים בפסחים (עז:) ויבמות (קד:) "ומה אימורין דכי ליתנהו לא מעכבי, כי איתנהו מעכבי" כו'. והמקור לזה הוא הגמ' בפסחים (נט:), וע"ש מה שמדמה הגמ' אכילת כהנים (לענין כפרת הבעלים) לאימורים. (וע"ש עוד בתוד"ה יכול). וע"ע תוד"ה וכפר (זבחים לט:) ור"ה תלמוד לומר (מנחות מט:) בסו"ד ור"ה אלא (יומא כט.) ואכמ"ל.

בענין ברכה שאינה צריכה

בקובץ שלפניו (גל' קטז עמ' קלז) וכן בגל' קיד (עמ' קמז) דנו הכותבים באם יש איסור ברכה שאינה צריכה כאשר ברצונו להשלים מאה ברכות או כשעושה משום כבוד שבת, יעו"ש.

ויש להעיר מלשון הגמ' במנחות (מג:) רב חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי "טרח" וממלי להו באיספרמקי ומגדי. והלשון "טרח" משמע שהיה צריך טירחא מסוימת לזה, ולכאו' היינו שהיה צריך להמתין שלא יבא לידי ברכה שאינה צריכה. (ועיין שע"ת סי' רצ ס"ק א ובאליה רבה שם). וצ"ע.

[והעיר לי הרה"ג ר' יעקב חיים סופר שליט"א דמלשון הרמב"ם (פ"ז מתפילה הט"ז) משמע לכאו' כשל"ה שאין איסור דברכה שאי"צ בשבת כשעושה להשלים מאה ברכות, וע"ש בלח"מ (הט"ו) שמפרש הרמב"ם באופן אחר, ומצד הלשון במנחות "טרח" יע' בספר המצוות לרס"ג הוצאת הגרי"פ פערלא (ח"א דף נה.) ובמחזיק ברכה לחיד"א (או"ח סי' רצ אות א) מש"כ בזה. עכת"ד. וע"ע בברכי יוסף (או"ח סי' רצ אות א) מש"כ ודעתו לאסור ברכה שאי"צ גם בשבת].

ועי' תוד"ה במנחה (שבת קיח.) שאסור לחלק סעודת שבת לשנים משום ברכה שאינה צריכה, אמנם בזה יש לחלק דאם כוונתו לאכול רק שלש סעודות ראוי להפרידם דבלא"ה הרי יאכל אותה סעודה ומדוע צריך להסמיכה לסעודה הראשונה, אבל אם מוסיף עוד סעודה להשלים למאה ברכות בזה שאני. וצ"ע. וע"ע במשנ"ב (סי' רצא ס"ק יז וסי' תמד ס"ק ח), ונוגע להשתא שחל ער"פ בשבת. (וע"ע שעה"צ סי' תקנב ס"ק טז).

בענין האיסור לעבור לפני המתפלל והמסתעף

ראיתי את מאמרו של הרה"ג רא"י בריזל שליט"א בקובץ באו"י האחרון (גל' קיז עמ' מה) בענין מבעה זה אדם. ועוררני להדפיס את אשר איתי בזה זה זמן רב.

הרב צבי הירש שיינברגר

פירוט החטא בבקשת מחילה

בשעת בקשת מחילה צריך לפרט החטא כמבואר בכל הפוסקים / חזן אם חבירו מתבייש בזה / מחלוקת הראשונים בין אדם למקום אם צריך לפרט החטא או אם מותר לפרט החטא או שצריך שלא לפרט החטא / בין אדם לחבירו לכו"ע צריך לפרט החטא / בבקשת מחילה סתמית גם אם ענה לו שמוחל לא יצא ידי חובתו / והר"ז דומה למי שאומר שארי ליה מארי למאן דמצער לי דהחוטא לא יצא בזה י"ח / אפשר דגם בזו; מהני שלא יענשו את החוטא עד שישוב אבל אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו בפירוט החטא / אפשר דכשמבקש מחילה מחבירו ושניהם יודעים על מה מבקש מחילתו אף שלא פירט החטא דיוהכ"פ מכפר / העושה דבר נגד חבירו ומפייסו ורוצה כפרה גמורה יבקש ממנו שיתפלל עליו והמוחל עצמו מצוה עליו לעשות כן (יש"ש) / לפי המציאות בזמנינו נראה דבקשת מחילה שלא בעיוהכ"פ מהני יותר דעכ"פ מראה הכנעתו לחבירו וחרטתו, משא"כ בעיוכ"פ דאין מבטא חרטה בזה כי אם שרוצה לזכות לחתימה בספר חיים טובים / דיבר לה"ר על חבירו ואין חבירו יודע מזה אסור לו לגלות לו ולפרט החטא כי עובר על לא תונו שמצער אותו עכשיו / ורק אם יודע מהרעה שגרם לו אלא שאינו יודע מי גרם לו יש לו לפרט החטא, ואין כאן מחלוקת בין הח"ח להגרי"ס / הא דאסור לאדם להיות אכזרי מלמחול הוא רק כשיודע ששב מחטאו וניחם על רעתו.

א.

בעבירות שבין אדם למקום נחלקו בגמרא יומא פ"ו אם צריך לפרט החטא, דר' יהודה בן בבא ס"ל דצריך לפרט החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב, ור"ע ס"ל אינו צריך שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב וכו' כסף וזהב שהרבית להם גרם להם שיעשו אלהי זהב וכו'.

וכמבואר בב"י נחלקו הראשונים אם ההלכה כר"י בן בבא או כר"ע, דהרמב"ם ז"ל פסק כר"י בן בבא דצריך לפרט את החטא, כאשר כתב בפ"א ה"א אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך, והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח, וכ"ה בפ"ב ה"ג וצריך לפרוט את החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב, וכאשר כתב בהלכה ה הרבעבירות שבין אדם למקום לא יפרסם ברבים, כי אם פורט חטאיו לפני ה' ומתודה עליהם לפני רבים סתם, וטוב לו שלא נתגלה עוונו שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה.

ודעת הרי"ף והרא"ש שהביאו דברי ר' נחמן לחלק בין עבירות שבין אדם למקום שאין לפרסמם ושבין אדם לחבירו עדיף לפרסמם, ול"ה דברי רב יהודה אמר רב לחלק בין חטא מפורסם לשאינו מפורסם, הבין הב"י ברעתם דס"ל דהלכה כר"ע דא"צ לפרט החטא, וכ"ה לענין הלכה, אלא דס"ל לב"י דגם לר"ע אין איסור לפרט החטא, אלא דעדיף שלא לפרט החטא, ושהוא יותר מאושר ממי שמפרט החטא שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, ועוד דאפשר דגם ר"ע לא איירי כי אם בקול רם אבל בלחש שפיר דמי למיפרט, וכן פסק בשו"ע סימן תרז ס"ב אין צריך לפרט החטא ואם רצה לפרט הרשות בידו, ואם מתודה בלחש נכון לפרט החטא, וכתב רמ"א דמה שאומרים על חטא לא מיקרי פורט בקול רם, דכולם אומרים אותו בשוה ומותר לכו"ע יעו"ש.

ב.

ודעת הב"ח דלא כהרב"י וס"ל דכל הגאונים ס"ל כר"י בן בבא דצריך לפרט החטא ושכן גם דעת הרי"ף והרא"ש, וגם חולק על הרב"י דלר"ע בלחש שפיר דמי יעו"ש, ובענין הזה ע' בחידושי הגהות בטור סק"ב דמלשון הגמרא ר' עקיבא אומר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה משמע דלר"ע אינו רשאי לפרט החטא יעו"ש, ובאמת בגירסת הרא"ש הוא באופן אחר רע"א אינו צריך, ולא הביא הפסוק אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, והוא כגירסת התוספתא כאן, והפוסקים הביאו (ע' בלחם משנה פ"ב ה"ג) דהירושלמי הביא שני הגירסאות ביחד ר"ע אומר אינו צריך שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, ועכ"פ לגירסא דאינו צריך א"ש דברי הבית יוסף בר' עקיבא, ואפשר דלגירסת רי"ף והרא"ש גם אינו יותר מאושר לר"ע כשאינו מפרט החטא, כי אם שאינו צריך לפרט החטא. ועכ"פ מכ"ז למדנו דגם לר"ע אין איסור לפרט החטא כמ"ש הרב"י, וכיון דלדעת הרמב"ם צריך מדינא לפרט את החטא, ולדעת הב"ח כ"ה גם דעת שאר הגאונים, על כן עדיף לב"י לפרט את החטא גם בעבירות שבין אדם למקום, ועל כן כשיודע איזה עבירות פרטיים שעשה יש לפרטו.

ג.

וכדברים האלה כתב השלה"ק במסכת יומא אות כז נמצא לפי הרמב"ם הלכה כר"י בן בבא לגמרי, ואף לר"ע יפרט חטאיו בלחש, והרב המחברים בעניני תשובה מסכימים לפרט החטא כדעת ר"י בן בבא וכ"כ הכלבו וכ"כ מהרי"ל בהלכות יוכ"פ וז"ל: כל מה שאדם חטא בכל השנה יהיה כולל תוך וידוי ויתודה עליו, כגון אם ח"ו אכל דבר איסור יאמר על חטא שחטאתי לפניך באכילת איסור וכל כה"ג עכ"ל, וכ"כ בס"ח וכו' ע"כ, ודבר זה מביא להחוטא לידי בושה כשמזכיר חטאיו בפירוש לפני מלך מוחל וסולח לעוונים, ויזכירם באימה וביראה וברתת ובזיע ובבושה והכנעה ובקול בכיה ותמרורים, מ"מ טוב שיפרטם בלחש שלא יהיו נשמעים לאחרים ואז יוצא ידי כולם עכ"ל השלה"ק, והעתיק דעתו בשו"ע הרב תרז ס"ד דלכתחילה נכון לפרט החטא שעי"כ הוא מתבייש יותר לפני הקב"ה מחטאיו ומתחרט עליהם מעומק לבו יעו"ש.

ד.

והנה כי כל הדברים האלה נחלקו רק בעבירות שבין אדם למקום, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו הביאו כל הפוסקים דברי המג"א ריש סימן תרו בשם הב"ח, דבשעת בקשת המחילה מחבירו צריך לפרט החטא שחטא לחבירו, אלא שהמג"א הוסיף דאם חבירו מתבייש בזה שמפרט החטא לא יפרט אותו, והו"ד בשו"ע הרב סס"א, ובמשנ"ב סק"ג דצריך לפרט החטא, וכ"ה גם במטה אפרים תרו ס"ב וכ"כ הגר"א ר"ס תרו דמבואר כן בגמרא יעו"ש.

והנה יש כאן מקום עיון, דהלא מקור דברי המג"א הוא מהב"ח שהביא כן מדרשות מהר"ש דצריך לפרש בעת המחילה אותה פשיעה, וכתב הב"ח דלפי מ"ש בסימן תר"ז דגם בוידוי לפני המקום צריך לפרט החטא ה"ה בוידויו לפני חבירו ע"ש, וכאשר הקשה הפמ"ג דכל זה למאן דס"ל דבין אדם למקום נמי פורט, ואם כן קשה לדידן אינו צריך כאמור יעו"ש, אבל במחצית השקל ביאר הדברים דאף לדעת הרב"י דבין אדם למקום אין חיוב לפרט החטא, מ"מ בין אדם לחבירו גם לרי"ף ורא"ש יש חיוב לפרט החטא, ושכ"ה גם דעת הראב"ד עכ"ד, וכ"נ פשטות המג"א והאחרונים דבין אדם לחבירו יש חיוב לפרט החטא, ונראה בטעמא דמילתא דבזה כו"ע מודו לרב נחמן, דבעבירות שבין אדם לחבירו לא קאי הפסוק אשרי נשוי פשע כסוי חטאה כדאיתא בגמרא, וכיון שאין כאן ענין לכסות פשעים יש עליו חיוב לפרט החטא, דאין כאן חציף עלי מאן דמפרש

חטאה, וביותר לפמשנת"ל דבדברי ר"ע יש כמה גירסאות, וגירסת רי"ף והרא"ש כהתוספתא דאין צריך לפרט החטא, ולא הביאו כלל הפסוק אשרי נשוי פשע כסוי חטאה גם בעבירות שבין אדם למקום, כי אם דאין צריך לפרט החטא, ולפי"ז אפשר דבעבירות שבין אדם לחבירו שאין כאן טעם שלא לפרט החטא שוב יש עליו חיוב לכו"ע לפרט החטא, ובפרט דגם בעבירות שבין אדם למקום רבו אומרים דגם בזה יש חיוב לפרט החטא בלחש.

ה.

והלע"ד לבאר במה שכמה ממחברי זמנינו הביאו כעין מחלוקת בין החפץ חיים להגר"י סלנטר זצ"ל, בענין מי שדיבר לשון הרע על חבירו דכתב החפץ חיים זי"ע כלל ד הי"ב דצריך לבקש מחילה מחבירו על זה, ואפילו אם חבירו עדיין אינו יודע כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין ולבקש ממנו מחילה על זה, כיון שהוא יודע שעל ידו נסבב לו דבר זה ההיזק בגופו או בממונו או שהצר לו על זה, יעו"ש דמקורו משערי תשובה לרבינו יונה שער ג' אות ר"ז דאם ישוב בעל הלשון בתשובה דצריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו וכו', והם לא ידעו כי הדיח עליהם הרעה, יתבייש להודיעם ולגלות אזנם על אשר גמלם רעה וכו' עכ"ל. ובספר מועדים וזמנים ח"א סימן נד הביא בשם הגר"י סלנטר זצ"ל שביאר דלפעמים במה שמבקש מחבירו מחילה בזה גופא עובר עבירה שמצער בזה את חבירו, שכל זמן שאין הלה יודע שחבירו ביזה אותו ודיבר עליו לשון הרע וכדומה אינו מצטער כלל, וע"י שמודיעו מצטער וגורם לו עגמ"נ, ועל כן דעתו שבכה"ג ראוי לסתום החטא ולא לפרט יעו"ש. ובספה"ח החב"ח פכ"א סעיף מ"א הערה 111 כתב דמדברי המג"א וש"פ שכתבו דאם מתבייש בזה לא יפרט מוכח כדעת הגר"י סלנטר, ומדברי השע"ת אינו מוכח רק דצריך בקשת מחילה אבל אין מוכח דצריך לפרט החטא, וע"ע בזה בספר פסקי תשובות תרו אות ד.

ו.

ולענד"נ פשוט דאין כאן מחלוקת, ולא התיר החפץ חיים לעבור עוד עבירה לצער את חבירו באונאת דברים בזה שמגלה לו שדיבר עליו לה"ר וגורם לו כעת צער ועגמ"נ, (וגם אם לא היה נמחל לו בלא לפרט החטא לא הותר לו משום זה לצער את חבירו עוד והרי"ז דומה למי שציער חבירו ונפטר ר"ל כל שעושה מה שיכול ולא יותר ודו"ק), והח"ח ז"ל מיירי באופן שמבואר בשערי תשובה בדבר שנגרם נזק לחבירו בגוף או בנפש וכבר הרגיש מצער זה, אלא שלא ידע מיהו שגרם לו הרעה, וכלשון רבינו יונה והם לא ידעו כי (הוא) הדיח עליהם הרעה, ורק באופן זה צריך לגלות לו, משא"כ כשאין יודע כלום, ודאי לכו"ע לא הותר לצער את חבירו משום זה ויבקש מחילה סתמית ולא לפרט החטא.

ז.

והנראה לבאר עוד בענין המחילה ע"פ מ"ש הב"ח (שהוא מקור האי דינא לפרט החטא במחילה) דס"ל דוידויו לפני חבירו צריך לפרט החטא כמו בוידויו לפני המקום יעו"ש, ולמדנו מדבריו בגדר בקשת המחילה שהוא כעין וידויו לפני המקום בעבירות שבין אדם למקום, וה"ה בעבירות שבין אדם לחבירו צריך וידוי לפני חבירו. והנה גם בוידוי לפני המקום האריכו בזה האחרונים אם הוא עיקר מצות התשובה או ענף ממנו ע' בזה במנחת חינוך מצוה שסד, וע"ע בזה בשו"ת משנה שכיר ח"ב ואכמ"ל. ואיך שיהיה כמו שבוידוי לפני המקום הוא לרצות את המקום, ה"ה בוידוי ובקשת מחילה מחבירו, אלא שבוידוי לפני השי"ת היודע מחשבות אדם ותחבולותיו, כאשר מתחרט וניחם על הרעה ומתודה יוהכ"פ מכפר, משא"כ בבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו ולשאול ממנו שימחול לו, לא רצה חבירו למחול לו מביא שורה

של שלשה בני אדם לבקש ממנו עד ג' פעמים, וכל פעם מרצהו במין ריצוי אחר כמבואר בפוסקים, דבוידויו לפני חבירו צריך לעשות כן עד שחבירו יראה לו שמקבל את חרטתו והכנעתו ותשובתו לפניו, ואם אין חבירו מוחל לו אחר ג"פ שוב אינו זקוק לו כמבואר בגמרא ורמב"ם ושו"ע, וכאשר כתב הפר"ח (הו"ד בכף החיים אות כב) דדבר ברור הוא שכיון שיותר מג"פ אינו זקוק עוד לפייסו, שיוהכ"פ מכפר, ומבאר בזה המשנה עד 'שירצה' את חבירו ואינו מבואר עד שיתרצה יעו"ש, אלא דפשוט דצריך לעשות הכל שיתרצה וזהו עיקר התשובה ווידוי, אלא שאם אחרי כל המעשים אינו מתרצה שוב אינו זקוק לו.

ומבואר ברמ"א דגם אם שוב אינו זקוק לו, מידו יאמר אח"כ לפני עשרה שביקש ממנו מחילה, וכמבואר הטעם בשו"ע הרב תרו סס"ב כדי שלא יחשדוהו הבריות שלא רצה להכניע את עצמו לפני חבירו לבקש ממנו מחילה.

ח.

ומכל זה נמצינו למדים שאין ענין עיקר הבקשת מחילה כדי שחבירו ימחל לו ושעי"ז יחתמוהו לחיים טובים ארוכים ולשלום, אלא דהוא ענף דין התשובה בעבירות שבין אדם לחבירו דצריך להתודות לפני חבירו ולהתרצות אליו, כמו בעבירות שבין אדם למקום שמתרצה לפני השי"ת, ואמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד (רמב"ם ה' תשובה פ"ז ה"ו), כמו"כ בין אדם לחבירו צריך להתרצות לפני חבירו שיהיה אהוב כקודם החטא, וכאשר עשה המוטל עליו גם אם במציאות לא מחל לו אינו מגרע מתשובתו.

וה"ה בזה גם אם חבירו מחל לו בלא בקשת מחילה לא סגי בזה, דהוא גדר התשובה שבין אדם לחבירו שצריך להתודות לפניו ולפרט החטא כי עיקרו הבקשה והכנעת שאור להתרצות ולהתבייש לפני חבירו, כמו בוידוי לפני המקום והרי נחמתי ובושתי על מעשי, ובעבירות שבין אדם לחבירו מכסה פשעיו לא יצליח כדאיתא בגמרא ולכו"ע מותר לפרסם חטאו גם לרבים, וזהו עיקר התשובה, וע"כ אין מועיל אם מחל לו בלא בקשתו, וגם מועיל אם עשה כדינו אף אם לא מחל לו לבסוף. ובזה נראה לבאר דאף להראשונים שפסקו כר"ע דבעבירות שבין אדם למקום א"צ לפרט החטא, מ"מ בעבירות שבין אדם לחבירו כתבו הפוסקים כנ"ל דלכו"ע צריך לפרט החטא, דבעבירות שבין אדם למקום אף אם אינו מפרט חטאו, הקב"ה יודע מחשבותיו ורואה שניחם ובוש על כל הרעה אשר עשה, ועל כן סגי לדידהו כאשר מתודה באופן כללי חטאתי עויתי פשעתי גם אם אינו מפרט החטא, משא"כ בעבירות שבין אדם לחבירו אשר אינו מכיר מחשבותיו ואינו יודע אם הוא מתחרט באמת שהלוואי ולא עשיתי אותן, ויכול לחשוב שעושה כן לצורך עצמו אשר רוצה לזכות לשנה טובה ואין יוהכ"פ מכפר וע"כ מבקש מחילתו, ועל כן לא מהני עד שיפרט חטאו ויראה לו חרטתו ובושתו מעומק לבו.

ט.

ועל כן הסכימו גאוני זמנינו דבקשת מחילה סתמית לא מהני, כאשר הביאו מהגרשז"א זצ"ל דמהני רק על דברים קטנים משא"כ על דבר מסוים, והביאו כן בשם יבלחט"א הגרי"י פישר שליט"א דעיקרו הוא בקשת המחילה, וכ"כ במועדים וזמנים ח"א סימן נד בשם הגר"י בלזר ועוד, וכדמוכח גם מהגמרא יומא דרב המציא עצמו שיוכל לבקש ממנו מחילה, דהעיקר הוא דלא סגי כשמחל לו מעצמו כי אם ע"י בקשה והכנעת שאור כנ"ל.

י.

וע"ע בים של שלמה פ"ח דיבמות אות כז וז"ל: דין העושה איזה דבר נגד חבירו ומפייסו יבקש ממנו שיתפלל עליו, והמוחל עצמו מצוה עליו לעשות כן, אמרינן בסוגיא

בשעה שרצה דוד המלך לפייס את הגבעונים במה שעשה להם שאול, אמר להם מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את נחלת ה', משמע אע"פ שנתפייס הנלקה מ"מ אין הקב"ה מכפר כל כך אלא שיתפלל המוחל עצמו עליו, ועל כן ראוי מי שמדקדק בדבר ויראת ה' על פניו ועשה בין אדם לחבירו ומפייסו יבקש ממנו שיתפלל עליו, והמוחל גופו מצוה רבה שיעשה לו רצונו, וכן מצינו נמי באברהם ויתפלל אברהם על אבימלך עכ"ל.

יא.

ויש לבאר עוד דמה שהמוחל צריך למחול מדינא הוא רק כשהפוגע הוא מתחרט על חטאו ועושה תשובה על זה, ובלא"ה אינו מחויב כלל למחול לו, והא דמבואר ברמ"א תרו ס"א בגמרא דיומא דהמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול וכו', וברמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"י אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס, ובשעה שמבקש ממנו מהחטא למחול מוחל בלב שלם ובנפש חפצה, ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור, וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון, אבל העובדי כוכבים ערלי לב אינן כן אלא ועברתם שמרה נצח וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבעונים לא מבני ישראל המה עכ"ל, כל זה כשהמבקש מתחרט באמת על חטאו והרעה שגרם לו, ואל"כ אין שום ענין כלל למחול לו, וכמבואר בהדיא ברמב"ם הלכות חובל ומזיק פ"ה ה"י "ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו, אין זו דרך זרע ישראל, אלא כיון שביקש ממנו החובל "ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה ויודע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו" וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו, עכ"ל. ובכל זה יובן היטיב כל מה שנת"ל דצריך לפרט החטא בעת בקשת המחילה, דעי"ז מראה בעצמו להנחבל ששב על חטאו וניחם עליו בתשובה שלימה.

★ ★ ★

הרב יוסף אריה לורינץ
מח"ס משנת פיקוח נפש
נתי נרק

האם צריך בפקו"נ להעדיף לילך לרופא השומר שבת*

בשש"כ פרק ל"ב הערה קכ"ה הביא להגרשז"א ז"ל דחולה שיש בו סכנה ויש רופא שומר שבת ורופא מחלל שבת עדיף לילך לרופא שומר שבת [גם במקום שלא יתוסף ע"י רופא המחלל שבת מלאכה וישמע להוראות הרב] כי בעבריין שכוונתו לבצע כסף אע"ג דקעביד מצוה מ"מ הו"ל בנתכוין לבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דמבואר בקידושין לב"א בתוד"ה מחיל דגם על זה יש משום לפני עוור, וגם אפשר דבנדון דידן גרע טפי כיון שבאמת יש כאן חלול שבת ויתכן שאינה נדחית אלא אם כוונתו להצלה ולא עבור תשלום וכדכתב בספר בית הלוי בפרשת שמות עכ"ל, והנה טעמו השני שאין שבת נדחית אלא אם כוונתו להצלה, צ"ע ופירוש דהא קיי"ל דבנתכוין לדגים והעלה גם תינוק דפטור מחטאת דזיל בתר מעשיו, ויתכן שיש כאן קיצור דברים וכוונתו דהגרשז"א ז"ל דאם כוונת הרופא למצוה גם אם לא הועיל ברפואתו מ"מ הוה בהיתרא, אבל אם כוונת הרופא רק עבור בצע כסף, אם בסוף לא יועיל נמצא דהוה חלול שבת, ואשר ע"כ צריך להעריף לקרוא לרופא השומר שבת, כי פעמים שאין הרפואה מועלת.

ומש"כ הגרשז"א ז"ל דרופא שמתכוין לבצע כסף הוה כנתכוין לבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דהוה חטא והמכשילו בהכי מוזהר בלפני עור, יש בזה מקום לדון, דהנה בסוף פרשת ויחי דקאמר יוסף לאחיו "אתם חשבתם עלי ראה א' חשבה לטובה", כתב שם באור החיים הקדוש בזה הלשון "הרי זה דומה למתכוין להשקות חבירו כוס מות (רעל) והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום, והרי הם פטורים וזכאים גם בידי שמים, עכ"ל, וקשה דהרי הוה כמתכוין לבשאר חזיר ועלה בידו טלה שצריך כפרה והיאך קאמר באוה"ח שהם פטורים וזכאים גם בידי שמים, ועמד בזה בשו"ת בית יצחק יו"ד סימן ח' אות ח' ויליף מינה דבנתכוין לדבר האסור ולבסוף עשה מצוה אין צריך כפרה כלל, ורק בעשה דבר הרשות צריך כפרה, ובמשקה לחבירו כוס יין הרי יש בכך מצוה שעשה חסד עם חבירו, [ויעוין בספר "הערות" ממרן הגריש"א שליט"א בקידושין פא"ב דג"כ כתב כן בביאור דברי האוה"ח], ולפ"ז רופא שמחלל שבת לרפאות חולה מסוכן משום בצע כסף כיון דיש כאן מצוה גדולה, א"כ אין צריך שום כפרה הגם דהרופא מתכוין לעבירה, ודלא כאמור משמיה דהגרשז"א ז"ל.

אמנם באמת דהסברא קשה להבין, דכיון דהעבירה היא משום דנתכוין לאיסור, מאי נפקמ"נ אם לבסוף עלה בידו דבר הרשות או דבר מצוה, ויעוין בפמ"ג בא"א סי' שכ"ח ס"ק ח' ובאו"ש בפרק ב' משבת הט"ז דבנתכוין להעלות דגם והעלה דגם ותינוק לוקה מרדות כיון

בענין זה נתפרסמו כמה מאמרים בקובץ בית הלל גליון ה', מרבנים מפורסמים. **המערכת.**

דנתכוין לאיסור, כמו באשה שהפר לה בעלה, הרי דאין חילוק בין עשה לבסוף מצוה או לא, [אמנם יש קצת לחלק דהתם המצוה היא בתינוק ולא בדגים], ודברי האוה"ח הקדוש נראה דכוונה אחרת עימו, דהנה המזיק או המצער לחבירו אין נמחל לו לעולם עד שירצה את חבירו, וכמו"כ המקניט לחבירו הגם דאין כאן דין תשלום, אין נמחל לו עד שיפייס וירצה לחבירו, אולם המתכוין ליתן רעל לחבירו ולבסוף השקהו כוס יין אמנם צריך כפרה על שנתכוין לאיסורא דהוה כמתכוין לבשר חזיר, מ"מ אין צריך כאן שום בקשת מחילה מחבירו שהרי לאו כלום קעביד לחבריה, וכל האיסור דידיה הוה רק כלפי שמיא שנתכוין לדבר האסור, וזה דקאמר יוסף לאחיו אשר באו לבקש ממנו מחילה, שאין צריכים ממנו שום מחילה ואף לא לצאת ידי שמים, ורק צריכים תשובה וכפרה כדין עבירות שבין אדם למקום, ובזה כבר בודאי שעשו תשובה ונמצא שהם פטורים וזכאים גם בידי שמים, ויעוין בשו"ת בית יצחק שם במוסגר שכבר כתב כן בביאור דברי האוה"ח.

שו"ך בזה דברים מפורשים בספר חסידים (בולין) אות תתתרכ"ה וז"ל "אתם חשבתם עלי רעה למה הוצרך לומר זה, אלא כך אמר אילו לא נעשה לטובה הייתם צריכים מחילה, אבל כיון שהא' חשבה לטובה לכם ולי, הרי ממני אינכם צריכים מחילה, אבל מן הקב"ה אתם צריכים מחילה מי שיחשוב רעה אע"פ שלטובה נהפך" עכ"ל, והן הן הדברים, ודאיק כן בספר חסידים מיתורא דקרא דקאמר להם יוסף "אתם חשבתם עלי רעה" דלשם מה אמר להם יוסף כן, והוה סגי דרק יאמר להם שהא' חשבה לטובה, אבל צריכים אתם מחילה מהקב"ה שהרי אתם חשבתם עלי רעה, והוה כנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו טלה שצריך כפרה. [וכן איתא בספר מהרי"ל דיסקין עה"ת].

איברא דיש כאן מקום לעיון רב, דלו יצויר אדם ששונאיו החליטו להתעלל בו והשפילו אותו בכל עת, וזרקו אבנים לביתו באישון לילה להבהילו ולהטרידו, עד שהוצרך לצרור את רכושו ולצאת ולגור בדד מחוץ לעיר במקום ציה ושממון, והנה לימים היתה בעיר רעידת אדמה ונפלו הבתים וקברו ליושביהם ואין בית אשר אין שם מת, אטו מי נימא דהנהו רשיעי יוכלו להיפטר בטענה כי האלקים חשבה לטובה ורק עי"ז ניצל ממות, ודאי דזה בורכתא דסו"ס באותה שעה היו הם מזיקים גמורים וחייבים לבקש ממנו מחילה על כל מה שציערוהו, וא"כ היאך כתבו הספר חסידים והאוה"ח שאחי יוסף לא היו צריכים לבקש הימנו מחילה כיון שנתברר שהכל היה לטובה, והרי לעולם כל מאי דעביד רחמנא לטיב עביד בין אם האדם רואה ובין אם לא, וחיוב מחילה היכן יהא, והנה האוה"ח הקדוש השווה זאת לרוצה להשקות חבירו כוס רעל ולבסוף טעה והשקהו כוס יין שאין צריך לבקש הימנו מחילה, והתם ודאי דכן הוא שהרי לא עשה לחבירו רעה כלל ועיקר, ורק מחשבה הוה, אבל בנידון דאחי יוסף הרי עשו עמו רעה, והיאך נימא שלא צריכים לבקש מחילה כי האלקים חשבה לטובה, וצריך לדחוק דיוסף כדי לפייס לאחים אמר להם כי הוא מרגיש שלא עשו עמו רעה כיון שהכל היה לטובה ואין בלבו עליהם ולא צריכים לבקש הימנו מחילה, ויוסף התנהג כן לגודל חסידותו ולא דבאמת דינא הכי, אכן הדבר דוחק בסתימת הספר חסידים והאוה"ח.

והנה בעיקר דברי הגרשז"א ז"ל דכאשר פונים בשבת בחולה מסוכן לרופא חילוני עוברים בכך משום לפני עור, שהרי הרופא מחשבתו משום בצע כסף והוה כמתכוין לבשר חזיר דהוה חטא וצריך כפרה, יש כאן מקום לעיון, דהנה בשו"ת אחיעזר ח"ג סימן ס"ה אות ט' וסימן פ"א אות ז' מבואר באורך דבלאו דלפני עור נכללו תרי ענינא, חדא במקום שמכשיל לחבירו באסור כאשר חבירו שוגג דבזה הנידון הוא משום דגורם רעה לחבירו והוה כנותן אבל לפני עור ועי"ז נופל ארצה, אולם במקום שחבירו נזיר ורוצה לשתות יין משום תאותו ורשעותו, הא דאסור להושיט לו כוס יין ל"ה משום לתא דחבירו שנותן בפניו מכשול, שהרי חבירו רוצה בהכי וגורם המכשול לעצמו, אלא יסוד האסור הוא כלפי שמיא דכשם דמוזהר האדם שלא לעבור באיסור בעצמו, ה"נ מוזהר שלא יסייע ויגרום עשיית איסור ע"י אחר, ויעוין בחזו"א ביו"ד סימן ס"ב אות כ"ד דכתב כמו כן עי"ש, [ויעוין ברמב"ם בספר המצות שורש תשיעי דאין לוקין על לאו דלפני עור משום דכולל ענינים רבים והוה לאו שבכללות, - הרי מפורש דדין ליתן איסור לחבירו ל"ה כנותן עיצה רעה או מכשול, דא"כ ל"ה לאו שבכללות דהכל רק חד ענינא שלא לגרום מכשול לחבירו, והבן], ונצא דכאשר גורמים לרשע לחלל שבת אין האסור דלפני עור שגורם לו מכשול ותקלה, שהרי רצונו בכך ומדעתו עושה הדבר, אלא יסוד האסור שאסור לסייע ולעשות שיתהווה חפצא דעבירה דחלול שבת, וכמו שמוזהר האדם שלא יחלל שבת בעצמו, ה"נ מוזהר שלא יתחלל שבת בגרימתו וסיבתו.

ומעתה בנידון לקרוא בשבת לרופא רשע לצורך חולה מסוכן דעובר הרופא משום נתכוין לבשר חזיר, ל"ש בכגון דא איסורא דלפני עור שהרי אין כאן מעשה וחפצא דעבירה בעצם, אלא דיש לרופא אשמה וצריך כפרה על מחשבתו הרעה שרצונו היה לחלל שבת, ויעוין בספר חסידים (ברלין) סימן תתתתע"ג דבמקום שהיה מחשבה רעה בצירוף מעשה הגם דלא הצליח במעשהו לחטוא, הקב"ה מצרף כגון דא מחשבה למעשה, עי"ש, וזה גדר הא דצריך כפרה בנתכוין לחזיר ועלה בידו טלה דנידון בשמיא כאילו אכל החזיר, אולם סו"ס בעצם המעשה בחפצא אין בזה עבירה, וממילא ל"ש בזה איסורא דלפני עור שיסודו שלא לסייע ולגרום למעשה העבירה, ודברי התוס' בקידושין לב,א דאסור לאב לגרום לבן שיכעס עליו והגם דמוחל לו מעיקרא מ"מ עובר בלפני עור שבנו מתכוין לאיסורא, היינו דהתם בודאי דבנו דרבה בר רב הונא לא היה רוצה לחטוא, ורצה רבה לבודקו אם גם בשעת כעסו יוכל להתגבר על יצרו, ובזה הרי אם בנו מתכוין לאיסורא נמצא דגרמנו לו נזק ומכשול דנתכוין לאכול בשר חזיר, ויש בזה משום לפני עור שאנו גורמים לבן להיות נכשל באשמה.

ובמנחת שלמה ח"א סימן ל"ה אות ד' כתב דמי שנכנס לבית אשה אשר בעלה בעיר אבל הנכנס לא יודע זאת, חייבת היא להקדים ולומר לו שבעלה בעיר, דאל"ה הרי היא מכשילתו באיסור של מתכוין לבשר חזיר, שהרי הנכנס אינו יודע שאין כאן איסור יחוד, - ולפמשנ"ת יש לדון דכיון שהנכנס אינו חש לאיסור זה דיחוד, א"כ אין הנידון כאן משום תקלה דחבירו אלא משום שלא יסייע לחבירו לעבור באיסור, וכיון שבאמת הדבר מותר שוב ל"ש הכא איסור זה דלפני עור, ויעוין עוד במנחת שלמה ח"ג סוף סימן ק"ה דאם חושד בעה"ב בפועל שלו שגונב ממנו דברים אסור ליתן במתכוין פתיון לגנב ועי"ז יוכל לתופסו, כי הרי גורם לו

מכשול דאיסור גניבה ועובר בלפני עור, וגם אם יפקיר לפתיון לא מהני שהרי הפועל עובר באיסור דמתכוין לבשר חזיר, [וכן כתב בשו"ת שרידי אש ח"ב סימן נ"ז בהוצאה החדשה], ולפמשנ"ת יש לדון בזה שהרי הגנב עושה כן מדעתו ורצונו, ואין כאן משום נתינת מכשול, ומשום מסייע לעבירה ג"כ ל"ש בכגון דא וכמשנ"ת, ובחפץ חיים בהלכות לה"ר כלל ד' סעיף י"א כתב דבאופן שצריך לברר אודות חבירו לצורך שידוך או שותפות דאז מותר לו לשאול עליו הגם שיתכן שיספרו בגנותו, שהרי עושה כן לצורך מ"מ צריך להקדים ולומר לזה ששואלו שעושה כן לצורך, שהרי אם ישאלהו בסתם נמצא דהמספר מתכוין לאיסור דלה"ר והרי זה דומה למתכוין לבשר חזיר ומוזהרין בזה משום לפני עור וכדברי התוס' הקידושין לב,א, עיי"ש בבאר מים חיים אות מ"ו, ולפמשנ"ת יתכן דהיינו דוקא כאשר המספר מצד עצמו אינו רוצה לעבור בלה"ר, אלא דכיון דשואלים אותו אודות פלוני זה הוא הגורם שיספר עליו לה"ר לענות על מה ששאלוהו, ונמצא דהשואל הוא הגורם לפניו למכשול דאשמה וחטא.

אוצר החכמה

לע"נ אמי מורתי הכ"מ מרתא מיילא בת משה ע"ה

תכ כתב מורם ז"ל סימן תרה ויש מקומות שנוהגין ליתן על הקברות ולהרבות בצדקה והכל מנהג יפה ע"כ הנמנ מה שנוהגי' להרבות בתחנות והזהרת עונות ויחויים נראה דהינו נכון שהרי הוא לכאר בתענית ונפילת חפים ואין חומרים יענך ולא תפילה לחד כו' וקשת משמע כן מלשון מורם דגבי עליה בסימן תקכ"ח כתב נוהגין ליתן על הקברות ולהרבות בתחנות אם בתחנות והכא גבי ערב יוהך לא כתב להרבות בתחנות וכ"כ גם' הלבוש משמע דוקא בקטן תחנות בעלה ולא בערב יוהך ומ"ש ומנהג פשוט שלוניקי להרבות בתחנות ויחויים בערב יוהך ונראה נכון ליתן ביום שלפני ערב יוהך כגון גם' חסרי לו ז' חם חל ביום שני בשבת.

תכא לשון המרדכי ביומת סי' תלמ"ב מנהג לבקש מחילה ערב יוה"ך כו' ויש"למי מאן דחנע לאחריה ליתן למימר מרחית עלך כו' ומסיים הלח דאת אמר בשאר עבירות שבל המוניח אם רע על חברו אין לו מחילה עולמית ונהגו רבותינו ואמרו שמקנת קדמוננו וחרם שלא להוניח אם רע על המתים שוכני עפר ורעים ממהו מה ראו על כך ולא דבר רק הוא מהם כי בחנו להגדה דר' מנחומא בו' והנה קמתב תחת אבותיכם תרכות תנאים חנאים וכי אברהם יצחק ויעקב חנאים היו שמורת לבניהם כך ע"כ מקנים מה ענין תקנה הזו בכאן ונראה דאצר פשוט כי אמרי' בפ' מי שמתו אר' יצחק כל המפפר אחרי המת בחלו מפפר אחרי החכן מ"ל דלא ידעי ואח"ל דידעי ולא לישקיד להו ופריך והא דלם אמתפי בתריה דמר שמוא ונפל לביתי מעללא ובוצא אחריהן דמוחיה שאני לורבא דרננן דקכ"ה תונא ביקריה והשתא מחלה כתב דין החוצא עם חבירו מי שריך לבקש מחילה ואח"כ כתב שאם החוצא היה אם רע אין לו מחילה וכל זה הוא אם בהוניח עליו אם רע היה מי אבל אם היה את הז אין לריך כלום בין שבזה את המת בזיון בעלמא בין שהוניח עליו אם רע מפום דהו"ל כמפפר אחרי החכן וזש תקנת קדמוננו כו' כלו' כל זה בחי אבל בחוצא עם המת ליכא תקנה תקנה וחרם מקדמוננו אבל מן הדין ליכא לימורא ואפ' תקנה וחרם אינה אלא על הוצאת אם רע ועי' אמר ערבים תמהו על זה שבני נגמ' אמרי' דהוי כמפפר אחרי החכן ותירץ שמלאו ממך בהגדה דר' תנחומא אבל עכ"פ אישקיע לי מה ראיה מהניא דר' תנחומא שאני התם שדבר על האבות יצחק ויעקב וכדקאמר נגמ' שאני לורבא מרננן דקכ"ה תונא ביקריה ואי לא הכיון לחשבון בלויקים דהב"ה מקפיד שלוחם אחרי מותם לזה ממהו להוסיף ולתקן לף בשאר אדם ח"ש הו"ל לאתויי מן הגמ' מהניא דאר שמואל ולמ"ל מהגדה ורפום שמצום שאם שבראתי בם' אחרי נועם שאמר הב"ה למשה לריך אתה לבקש מחילה מהאבות שבדרת על שוכני עפר משמע שמצום שאם שוכני עפר קפיד ולא מצום מכאתם ולשתם לכך מייתי המרדכי מפם שהוא ראיה לכל אדם אפי' אינו ת"ח כיון שהוא משוכני עפר, ח"ל דניחא ליה לאתויי מהגדה דאח"כ בהדיא שהקפיד הב"ה על שאמר תרבות תנאים ואחנו לאתויי מן הגמ' שאינו ברור שבאביל אותו' אתא אפפר אחר אר שמואל נפל עליו הקנה אפפר שבאביל עון אחר היה ובם' כנסת הגדולה הניח בפם שלפני הגבורים שבאתרף את המת לאחר מיתה אין לריך על קברו של מבקש ממנו מחילה במקום שבייבו ושקה לבאורה מהניא דאמר שאמר שהוא כמפפר אחרי החכן ול"ל דהא דקאמר שלריך לבקש ממנו מחילה היינו מקום חרם הקדמוניב שתקנו וגזרו שלא להוניח לעז על המתים ולא מקום המת ועי' שמבקש ממנו מחילה מוחלין לו ג"כ מן השמים וכ"ל דאפי' אם בזה ת"ח שהב"ה תונא ביקריה ונופל בבהינם כדאיתא התם מדכתיב והמניח עקבקלותם אם מבקש ממנו מחילה מהני להנגל מבחינת ואחר שנבש ואין לריך ליתן על קברו ורחיה אפ"ב דיומת דף כ"ב בן שנה שחזל במלנו חר' הונה כבן שנה שלא נעשה נעשה חטא מתקיף לה רב נחמן לימא כבן שנה שמלוכלך בעיון ובלוחה חזא רב נחמן סיועא בחלמיה פירש מלאכי פחד היו מבעתין אותו אמר נענתי לבם עלמות שחול הדר חזא סיועא לימר נענתי לקחול בן קיש מלך ישראל וק"ל אמאי כמפפר אחרי החכן שלא ע"כ אם מיועא הוא שהב"ה תבע ביקריה ועכ"ל כיון שבקש ממנו מחילה שהניח להפים רוגז על מקום וגם מוכח מהא שאין לריך ליתן על קברו דהא לא לא הלך על קברו של אחול ומכאן קשה על מ"ם מורם בח"מ סי' ת"ך המדבר רע על שוכני עפר כו' יתן על קבריהם ולבקש מהם מחילה ואם הם רחוקים יספיק שם שלוחו כו' וכן מהניא דמשה דלעיל שלא הלך על קברי האבות לבקש מהם מחילה. שלא שכר' שמורם עלמו נדבק מזה וכתב ואם הם רחוקים כו' כלומר דהא לריך ליתן על קבריהם הוא כשהם קרובים ומשה ורב נחמן היו רחוקים ואפי' שלוח אפשר שלא היו יכולים לשלוח.

תכב כתב מורם ז"ל בסי' תרו מי שמת לו מת בין הא ליום"ך מותר לרחוץ ונעטול בע"כ דיום כפור מנעל שבעה אעפ"י שנהגו שלא לרחוץ כלל בתשיעי מלוה מותר ע"כ וכ"ל דמרן מוהליקח"ל לינו מוה בדין זה שהרי בבית יוסף הביאו לדין זה והקשה עליו וז"ל כתוב עוד ב בתשב"ן הלכה למעשה על אבל בשחל יום ג' מסתיימת הגולל בע"ה ונכנסה לרחוץ אבל לא ללבוש לבנים אקת ביום שלישי מותר פחות מבאן לא ע"ל ואיני יודע טעם החר לרחוץ בתוך ז' מקום שנהגו לרחוץ בע"ה ע"כ ונראה דהרב ז"ל נקודתו זו לוזל לשטתיה שפסק בסימן תקמ"ח אם חל ח' מימי החבלות חוץ מה"ז בערב הרגל מותר לבבם ולא ילבשנו עד הלילה כו'. אבל לרחוץ לשור עד הלילה ויש מתירין לרחוץ אחר תפלת המנחה ממוך לתשבה ע"כ ומדשתב סברת רבותינו בבתים שאסור לרחוץ עד הלילה דעתו לפסוק כן ונעשם מקום דרוב הפוסקים ובכללם הליף והלמנב ז"ל והלחם הזברי הכי ונעמייהו ז"ל מקום דמ"ל דמיהי דקאמר רב הונה בפרק קמח דמ"ק הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב רולה לומר עד הלילה דהרגל הוא דמפסיק הלכך אין מותר לרחוץ עד דעל רגל כמבואר שם בבית יוסף ולכך הוקשה לו בשלמה מותר לרחוץ תוך ז' מקום מנהג מקום דבעי' כל עוד שלא נכנס ליל כפור מקרי תוך ז' ואסור לרחוץ.

ואין לומר דהתשב"ן ז"ל מכר כאותם המפרשים דעד הערב היינו עד אחר מנחה מדלא אמר רב הונה עד הלילה ומהי דקאמר התשב"ן שמותר לרחוץ הוא אחר מנחה דאם כן אמאי נקט ע"ה ומג' ימים ואילך לפילו שאר ערבי יו"ט ואפילו תוך ג' שלא ודאי מדאסור שאר ערבי יו"ט ותוך שלשה ימים המע ד"ל דאסור עד הערב דקאמר רב הונה הוא עד הלילה ממש ואם כן למה יתיר בע"ה מקום מנהג בעלמא ואין בו מלוה כמ"ש בריש ספר התשב"ן גופיה ועל זה תמהני מהרב בעל בית חדש ז"ל שכתב הרב בעל שיירי כנס"ה בשמו על מ"ש הלבי ז"ל ואיני יודע כו' ז"ל תורפא יש לתמוה על התשב"ן למה התיר יום ג' ולא התיר יום ו' דקי"ל כרבנן דשעה ו' לפני הרגל בעלה גזרת שבעה והעלה להלכה דאפילו תוך ג' יכול לטעול ע"כ ולא ידענא מאי קאמר דשעה אחת לפני הרגל בעל גזרת שבעה נהי דבעל גזרת שבעה אבל לא בעלה עד ועל רגל אבל כל שאול עדיין יום אינו בעל ואפילו ביום שקי אינו יכול ל לרחוץ עד דקבל ליליה ואין לומר דכונתו על ממוך לתשבה ובשברת המפרשים הנזברים לעיל דאם כן אמאי נקט ע"ה

חפי' שאר רגלים נמי.

תקי כתב מורה זה סימן תרה"ו ושם מקומות שנוהגין לילך על הקברות ולהרבות בצדקה והכל מנהג יפה ע"כ ומנם מה שנוהגי' להרבות בתחנות והזכרת עונות וויתויים נראה לתינו נכון שהרי הוא לקוי בתענית ונפילת חפים ואין חומרים יענך ולא תפילה לדוד כו' וקלת מסתע כן מלשון מורה דגבי עלה כסימן תקכ"ח כתב נוהגין לילך על הקברות בתחנות ווידויים בערב יוהך ונראה נכון ליך ביום שלפני ערב יוהך כגון בח' תשרי לו יהי חל ביום שני בשבת.

תקא לשון המרדכי ביומא סי' תלקנ"ג מנהג לבקש מחילה ערב יוה"ך כו' ירושלמי מאן דחטא לחבריה לריך למימר סרחית עלך כו' ומסיק הלא דאת אמר בשאר עבירות אבל המוציא שם רע על חברו אין לו מחילה עולמית ונהגו רבותינו ואמרו שתקנת קדמונינו ותרם שלא להוליא שם רע על המתים שוכני עפר ורבים תמהו מה ראו על כך ולא דבר זה הוא מהם כי בתנו להגדה דר' תנחומא מ' והנה קתני תחת תבותיכם תרכות תנשים חטאים וכי אברהם יצחק ויעקב חטאים היו שאמרת לבניהם כך ע"כ מקשים מה ענין תקנה זו נכאן ונראה דבר פשוט כי אמרי' בפ' מי שאתו חר' יצחק כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי התבן ת"ר דלא ידעי ולא ת"ר דידעי ולא תיקשי להו ופריך זהא דלא אשתכי בתריה דמר שמוש ונפל קניא מעלמא ומשני דרנקא דמוחיה שאני לורמא דרבנן דקכ"ה תונא ביקרייה והשתא מחלה כתב דין החושש עם חבירו שלריך לבקש מחילה ולא"ל כתב שאם החושש היה שם רע אין לו מחילה וכל זה הוא אם כשהוליא עליו שם רע היה מי שכבר מת הז אין לריך כלום אין זה אלא את המת נזיון בעלמא אין כשהוליא עליו שם רע מקום להו"ל כמספר אחרי החבן ואם תקנת קדמוננו כו' כלו' כל זה מי שבר שחושש עם המת ליכא הלא תקנה ותרם מקדמוננו שכל מן הדין ליכא תיקרא ואפ"ה תקנה ותרם אינה אלא על הוצאת שם רע ועל אמר שרבים תמהו על זה שהרי בגמ' אמרי' דהוי כמספר אחרי החבן ותירץ שמלתו במקום בהגדה דר' תנחומא שבכל הא קשיא לי מה ראיה מהניא דר' תנחומא שאני התם שהבר על אברהם יצחק ויעקב ודקאמר בגמ' שאני לורמא מרבנן דקכ"ה תונא ביקרייה ואי אל הניון דאשכחן בכולהו דכ"ה מקפיד עליהם אחרי מותם לזה ממהו להוסיף ולתקן אף בשאר אדם ח"ל להתווי מן הגמ' מהניא דמר שמואל ואמ"ל מהבדה ורבים דוכרוני שרחיתי בם' אחרי נועם שאמר הכ"ה למקה לריך להיה לבקש מחילה מהאבות שהברת על שוכני עפר משמע שמקום שהם שוכני עפר קפיד ולא מקום מכומתם ולפקחם לכך מייתי המרדכי מסם שהוא רחיה לכל אדם אפי' אינו ת"ח כיון שהוא משוכני עפר, ח"ל דניחא ליה לאחווי מהבדה דאחי' בהדיא שהקפיד הכ"ה על שאמר תרכות תנשים חטאים ואשכנו לאחוי מ"ש מן הגמ' שאינו ברור שבאביל אותו חטא שאמר אחר מר שמואל נפל עליו הקנה אפשר שבאביל עון אחר היה ונם כוונת הגדולה הניח בשם שלעני הגבורים שהמתרף אח המת לאחר מיתה אין לריך לילך על קברו שלא מבקש ממנו מחילה במקום שכייבו ושקה לכאורה מהניא דברכות שאמר שהוא כמספר אחרי החבן ול"ל דהא דקאמר שלריך לבקש ממנו מחילה היינו משום חרם הקדמונים שתקנו וגזרו שלא להוליא לעז על המתים ולא משום המת ועל' שמבקש ממנו מחילה מוחלין לו ג' מן השמים ונ"ל דאפי' אם כזה ת"ח שהב"ה תונא ביקרייה ונופל בגיניה כדאיתא התם מלבתיב והמעיט עקלקלותם אם מבקש ממנו מחילה מהני להגלל מגהינם ושאר עונש ואין לריך לילך על קברו ורחיה אפ"ג דיומא דף כ"ב בן אנה שאל במלכו לאי הוה כבן אנה שלא נעשה נעשה חטא מתקיף לה רב נחמן תימא כבן אנה שמלוכלך בעיון ובלוחה חזא רב נחמן סיועא דאלמיה פירש מלאכי פחד היו מבעתין אומו אמר נענתי לכם עלמות שאול הדר חזא סיועא לאמר נענתי לשאול בן קיש מלך ישראל וק' להו לחמרי' כמספר לאחרי החבן אלא ע"כ האי סיועא הוא שהב"ה תבע ביקריה ועכ"ל כיון שבקש ממנו מחילה אהניא להפיס רוגזו של מקום וגם מוכח מהא שאין לריך לילך על קברו דהא לא הלך על קברו של שאול ומכאן קשה על מ"ש מורה בא"מ מ"ש מ"ך המדבר רע על שוכני עפר כו' ילך על קבריהם ולבקש מהם מחילה ושם הם רחוקים ילא שם שלותו כו' וכן מהניא דמשה דלעיל שלא הלך על קברי האבות לבקש מהם מחילה. אלא שאני' שמורה עלמו נרגש מזה וכתב ושם הם רחוקים כו' כלומר דהא לריך לילך על קבריהם הוא כשהם קרובים ומשה ורב נחמן היו רחוקים ואפי' שליח לפשר שלא היו יכולים לבלות

תקב כתב מורה זה בפ"ו תלו מי שמת לו מת בין ה' ליוה"ך מותר לרחון וכעכול בע"כ ליום כפור מבעל שבעה לעפ"י שנהגו שלא לרחון כלל בעילת מלוה מותר ע"כ וכ"ל דמרן מוהליקא זה לינו מורה בדין זה שהרי בבית יוסף הביאו לדין זה והקשה עליו ול"ל כתוב עוד בתשב"ץ הלכה למעשה על תכל כשתחל יום ג' מתחימת הגולל בע"ה ונכנעוה לרחון תכל לא ללבוש לבנים תקח ביום שלישי מותר פחות מכאן לא ע"ל ואיני יודע טעם התר לרחון בתוך ז' משום שנהגו לרחון בע"ה ע"כ ונראה דהרב לא נקוטיה זו חויל לסטותיה שפסק בסימן תקמ"ח שם חל ח' תימי החכלות תוך מה"ז בערב הרגל מותר לכבס ולא ילבשנו עד הלילה כו'. תכל לרחון למחר עד הלילה ויש מתירין לרחון תחר תפלת המנחה ממוך לתשבה ע"כ ומדתשב סברת רחשונה בשתם שלמחר לרחון עד הלילה דעתו לפסוק כן ונעשם מש"ס דרוב הפוסקים וכללם הליף והלמשב ז"ל והלחם בברי הכי ונעמייהו ז"ל משום דמ"ל דמאי דקאמר רב הונה בשרק קמח דמ"ק הכל מודים שאם חל שלשי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחילה עד הערב רולה לומר עד הלילה דהרגל הוא דמפסיק הלכך אין מותר לרחון עד דעל רגל כמבואר שם בבית יוסף ולכך הוקשה לו כאן למה מותר לרחון תוך ז' משום מנהג משום דבע"ה כל עוד שלא נכנס ליל כפור מקרי תוך ז' ואסור לרחון.

ואין לומר דהתשב"ץ ז"ל סבר כאותם המפרשים דעד הערב היינו עד אחר מנחה מלא אמר רב הונה עד הלילה ומאי דקאמר התשב"ץ שמותר לרחון הוא אחר מנחה דאם כן אמאי נקט ע"ה ומג' ימים ואילך לפילו שאר ערבי ני ואפילו תוך ג' אלא ודאי מדאסר שאר ערבי ני ואוך שלשה ימים משמע דס"ל דאסור עד הערב דקאמר רב הונה הוא עד הלילה ממש ואם כן למה יתיר בע"ה משום מנהג בעלמא ואין נו מלוה כמ"ש נריס ספר התשב"ץ גופיה ועל זה תמהני מהרב בעל בית חדש ז"ל שכתב הרב בעל שיירי כנס"ג שבשמו על מ"ש הלי"ל ואיני יודע כו' ז"ל מחדשם ים לתמוה על התשב"ץ למה התיר יום ג' ולא התיר יום ו' דקי"ל כרבנן דשבה ו' לפני הרגל כעלה גזרת שבעה והעלה להלכה דאפילו תוך ג' יכול לעכול ע"כ ולא ידעת מאי קאמר דשבה אחת לפני הרגל בעל גזרת שבעה נהי דבעל גזרת שבעה אבל לא בעלה עד ועל רגל אבל כל שהוא עדיין יום אינו בעל ואפילו ביום שאי אינו יכול ל לרחון עד דקבל ליליה ואין לומר דכוונתו על אמוך להשבה ובשברת המפרשים הנזכרים לעיל דאם כן אמאי נקט עלה אחר רגלים נמי.

בית דוד - א (או"ח, יו"ד) יוסף דוד בן שבתי משאלוניקי עמוד מס 225(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

ומ"ש אבל אם החכם חי אין מתירין לו עד שירצה החכם שנידוהו בשבילו. נראה דשירצה גרסינן היו"ד בשו"א והרי"ש בפת"ח כלומר עד שיפייס לחכם שנידוהו בשבילו והכי משמע קצת בפרק אלו מגלחין (טז.) בההוא טבחא דאתפקר ברב טובי בר מתנה אימנו עליה אביי ורבא ושמתוהו לסוף אזל ופייסיה לבעל דיניה משמע דאי לאו דפייסיה לא הוו שרו ליה ותניא בסוף פרק החובל (ב"ק צב.) כל אלו שאמרו דמי בשתו אבל צערו כלומר צער

* שדואג על בשתו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה ולא גרסינן עד שירצה היו"ד בחירי"ק והרי"ש בשו"א דמשמע שאם ביקש ממנו מחילה כמה פעמים ולא נתרצה לו אין מתירין לו שזה דבר תמוה מאד דכיון שכבר עשה מה שמוטל עליו למה לא יתירו לו ואף על גב דבפרק בתרא דיומא (פז:) משמע דלרבו הולך אפילו אלף פעמים לבקש ממנו מחילה עד שיתרצה לו וכתבו הרמב"ם בסוף פרק ב' מהלכות תשובה (ה"ט) ורבינו בטור אורח חיים סימן תר"ו היינו דוקא לענין שהוא צריך לפייסו אבל לא לענין שלא יתירו לו נידויו עד שיפייסנו:

ומ"ש וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו. ברייתא פרק אלו מגלחין (יז.) תלמיד שנידה לכבודו נידויו נידוי. ומשמע מדקדוק דברי הרמב"ם דדוקא לעם הארץ יכול לנדות אבל אם חכם אחר הפקיר בו אינו יכול לנדותו ומיהו אם חכם אחד הפקיר בחכם גדול ממנו הרבה בחכמה וביראת חטא משמע ודאי שיכול לנדותו דהא כעם הארץ חשיב גביה דהא חייב הוא בכבודו ואין צריך לומר אם היה גדול הדור דכרבו חשיב כמו שנתבאר בסימן רמ"ד (קעז. ד"ה והר"פ) ותדע דהא תנן (עדיות פ"ה מ"ר) דנידו את עקביא בן מהללאל אליביה דתנא קמא לפי שזלזל בכבוד שמעיה ואבטליון שהיו גדולים ממנו והרמב"ם לא איירי אלא בחכם כל דהוא דההוא ודאי אינו יכול לנדות אלא לעם הארץ ולא לחכם שהוא חכם כמוהו:

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

כירור וע"כ כשיש לו מקום להוסיפו כגון שיש עליו קול נגיחה ועיי' שו"ת דב"מ ח"נ סי' קנ"ב. והנה בדברי הרמב"ם נזה הקצו האחרונים עיי' תומים סי' ד' וכלח"מ ומלמ"ל פ"נ מעבדים. לכל נראה מפשוט כס"ם ולמחי דשני דחית ליה פסידא לכחורה לח לריך להילפותח מוסב וע"כ דכבריימח היח הכפיה עבור ליסור השפחה חלח שנחירין הח' לח רלה לומר דחה יהח נקרח פסידח שיכול להילימי מסוס זה ולהכותו לכך משני כנגב ורגב"י מלי דע"ז נופל מיחר להחדון להכותו. ולפי"ז יש לפקפק בנמ"ב הב"ח בשם החוס הנני ו"ל:

סעיף ט'. **ונרחה** נקטח כו'. וכ"ם לפי שהיו דומה ליסר. ורלימי למפרש חחד בירושלמי מפח שהק' דע"כ ל"ל כזה רק לרבי מכות ז' דלרבנן ס"ל הו כה כמו בפידע"י דניחו נקטח מן הען המחנקח ות"כ הרמב"ם דפסק פ"ו מרולח כרבנן למה כחב שם הל' י"ח כשעם דיסר. ולק"מ דהרמב"ם היו מפרש כרש"י דמן הען המחנקח ילח קיסם וניחו חלח נשמע הכרול מן הען המחנקח ע"ש:

סעיף י'. **וכן** חם נחטיין כו'. כמשמח לחכרן סאהדרין ע"ש כחב נמחטיין לזרוק בלר זה וסלכה לגר חחר שכפול מגלות מלר שהות חסוס וכזה מוסה כמה דב"ח דחייב ממון שלינו בכלל חייבי מיחות שוגנין. ועיי' מה שכחבתי בזה לעיל סי' ת"י סעי' ל"ז בשם הגרע"ח ונפ' חי"ח כעי' י"נ:

סעיף י"א. **כי** שנפל כו' וה"ה יפן ומחגלגל דהוי פושע. ודוקח כשהיה הניזוק למטה כ"כ הרשב"ח. ומ"ש ואם נחכפך כו'. לפי פירוש המחבר שהות לפון הרמב"ם היה ל"ל דזה קלי נס על רוח שלי"מ דהוי פושע. לכל נכון ל"ש לומר כן. וע"כ ל"ל כמ"ש בלח"מ דהוי מחילחו בפשיעה לפיון רוח מלויה ומידע הערוך השילחן דברות פטרה שהיו שכיח כלל פטור. ולח ראה שכן כחב הב"ח לעיל סי' שע"ח. וכחב הסמ"ע משום דהל' ציונג קרוב למוד. ולפי"ז היה לריך לפטור מגלות והחוס' כחובות ל"ג ע"ב סוד"ה דילמח כחבו דחייב וע"ש:

סעיף י"ב. **חייב** נמזקיה. עיי' סמ"ע. וכחמח הס שני פירושים בש"ע בשם המחירי לפי' הח' חייב בד' דברים ולכל פטור. ובשמוקי' כחב דרשי בלח"ה חייב מדין חיזוק ושבח הוי כמי שלו. וע"ש דהח ל"מ כמח שבעל חחר שהיקה וי"ל כזה. ועיי' חחרונים בחש"ו סי' פ"נ. וכ"ז דוקח כשהיח עומה המעשה כמ"ש הרח"ש חבל בשניהם כחחד כמ"ש בשם כלה דרך עקב פטור ועיי' פ"ח של הרח"ש ובמחא"ח הל' נ"מ סי' ה':

סעיף י"ג. **ואי"ו** להגילו כו'. והוח כמ"ש הסמוקי' ר"פ כמניח דלח כהסמ"ע סוס"י ח' בשם הריו"ח ע"ש.

ומש"כ נהנה שהות עומה דבר שבירה כו'. ל"ל לפי' חיסור דרבנן עיי' מלמ"ל פ"נ מעבדים הל' נ':

סי' תכ"ב. סעיף א'. **אינו** מחכפר לו כו'. משמע מזה דכשמוחל לו פוב חין מליו חטוח לשמים וכן כחב הפלי'. חבל ברמב"ם פ"ח מהשובה משמע דלריך עכ"פ **משובה** ווידוי לפני ה' ועיי' חויכ"פ יומח פ"ד ע"ב מש"ב בזה. וכש"ם מכחן לב"נ כו' והקצו מפרשי כיס מזה על הרמב"ם פ"י ממלכים דב"נ פטור בשונג והכח חמר שכיה לו ללמוד ולח למד. וחפשר דהרמב"ם יפרש כרש"י דהרבה על שלח למד דר"ח וחף שהעיקר"ח מכות ד' ט' הק' עליו ע"ש חבל לרש"י י"ל כן. ועיי' שעח"ש חיו"ח סי' הר"ו בשם השילה שמולל. וכזה חמרתי בדברי הרמב"ם פ"ה מרולח הל' י' ובהשגות שם ז"ל זו לח שמעו מעולם חלח שליח ב"ד שהות מלקה יוהר ממה שהאדוהו ב"ד ומת תחת ידו כו'. ומחול חמוה דהח בהיסוך חייב גלית. וכקול הרמ"ן מכות פירש לחירי דלח טעם נחתן. ודבריו לינס מסיקים בפירוש דברי הרחב"ד דהח דפטור בלח טעי היח מכיס דהוי קרוב למאד בכ"ק ל"ב ובכה"ג גס בדבר רשות פטור. ובשו"ת בריח יעקב פירש בכוונתו טפ"י מ"ש סאהדרין י' חמדיהו לטברים ומייבוהו י"ח ובכה"ג הס היסוך השליח ב"ד מיקרי חינס. וגס זה חין מספיק דח"ל הח מיפטר מפיסח חוגס ולח מסוס מיסק כחלה. וכ"ל פשוט בכוונתו דזה פשוט דשליח ב"ד חין ט רשות

בית יעקב טאוושונסקי, יעקב בן שלמה עמוד מס 167(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

סימן תקצט

א מומרים ותוליענו. וכן פסכים הרשב"ץ בתשו' ח"ל סי' ק"ז עש"ב ונספר מרפות מיים:

ב המנהג שמתפללין מתוך הספר לף שלא נדכו מלורי הלם ועיין מלי דכתיבנא בעניותין בכל' מגילה סימן תרל"ב דכמה דגוולמא קמלי ונתרמי ס"ל שלא יהנה קודם נדכה ע"ש:

סימן תר

א דין ג'. ליל שני וכו' ולומר שהחיינו וכו' עיין בהרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סי' קי"ד ומ"ש בנו מהר"ם בתשובה סי' תל"ג ובסי' תרי"ט.

ב מניח פרי חדש וכו' ואם אין מלוי פרי חדש וכו'. יש לומרים דאף לכתחילה אין להקפיד על פרי חדש וכן נוהגין קלת:

ג דין ב'. לומרים שהחיינו בשופר ביום שני עיין מ"ש בדב בית דוד סי' זי"ת טעם למה אין לומר זמן תמיד ביום שני בשופר:

ד אם עבר ותקע ובירך זמן בשבת לא יברך זמן ביום שני בלרן ח"ג סי' יו"ד:

ה הקהל שלא היה להם שופר ובא להם שופר בין בשמונת של יום שני יתקעו תוקעין ומברכין ואי לא תקע עד בין בשמונת של יום שני יתקעו ולא יברכו ואם כולו ע"ם ובא להם שופר קודם בין בשמונ' אף שקבלו שבת תוקעים ומברכין הרב מבתם לדוד בר"ו סי' י"ז ועיין מ"ש ט"ז ויל מהרן בסימן זה:

סימן תרא

א דין ג'. לף בלרן יהרהל עושים דלם בשבת ג' ימים עם"ש מהר"ם בן הרש"ן בתשובותיו סימן תרי"ט. ודבינו ירוחם היה נהיג שבי שהי שהרב מהרי"ו ז"ל היה מתפלל שחרית בבית הכנסת ביום ראשון ושני ורביעי ושבת ויום שני היה מתפלל בבית הכנסת ביום שלישי וחמישי וששי ומנהג זה היה פשום בכל ארלות אשכנז עד שבא הרב מהר"ם מלובלין ז"ל והנהיג שיהיו מתפללין בבית הכנסת בכל יום ויום ולא היה מניחם אלא ביום שני ורביעי ושבת ומלא

חלוקים הלל חלק למעשה מהיה כו' לפ לחוה לחמור מחם בן ביום לחר חנות גענו לה יחמרו כלל וזה חינו במחמט מחין כו' בזה יותר מבזה וכן להיו כל החרלות כו' לחבל מדברי הרחב"ד נרחה כו' והוח מבחן רחם חנות כו' לחבל הרחבון עיקר וחין מבטילים מנהג בלבד מחין בו ברכה חלה מפורשבה והולחה וכן למדתי ממקלת רבותיו ז"ל ולפמנו מחחרים הלל כו' וחם ח"ח בן ביום בלילה לו ביום בלחריו כו' ולפי הלבון הרחבון כן עושים כשיהיו חחר חנות מהם בחטנית וחין לבחר יכול להתלף לף למחרתו חומרים לו בן לף ביום בלחריו יכו' יע"ב נח ולמד מפורש יוצח ועכ"פ המעשה בח ללמוד על הפסקת חבל לפטור מהלל חין פוטר וכפ"ז נריך לחומרו ביום בלחחר החטנית חחו כבר יש כרם מליחה ויחחילו ממ מור סיר המעלות הכה ברכת ברכו חת ה' כמ"ש נפסקי תוספות והללויה בלחריו של של נהרות נבל וחחר כך יחמרו ברכת ההודחות כו' יע"ש הריטב"ח של מ"ש בדף ו' חמר רבי לניהו מחמתי מברכין על הנסמים כו' יע"ב ו"ל לבל פהוג עלמך לחומרו חחר הלל הגדול כו' וחותם ברוך ח"י חל רוב ההודחות כו' יע"ש וכן לי עיקר לף ממדברי הרמב"ם לח מוכח כן יע"ש בפ"ח מה"תענית

סימן תקעט דין א' חפר מקלה כ"ב עיין מ"ש התוס' לף י"ן ד"ה חפר

מקלה פי' חותו חפר מדבר הנסרף מעלמות לחם כדי לזכור עקידת יפחק כו' יע"ש : קושם כל דברי רחיתי לבדר דברי התוס' לכחורה המובן מדבריהם הוח שכוונתם לומר לחפר מקלה היינו מפר לחם ולכחורה קשה על דבריהם ממ"ש במסכת מכות לף כ"ח לח יניח לחם חפר מקלה על מכתו מפני שכרוך ככתונת קשקש כן' והתם היינו חפר נמלים כמ"ש בערוך ערך חפר מקלה יע"ש ולי נחמר דהכח מחבי לכיון לטעמת הני מסוס זכר חפרו בל יפחק ומ"ה בעינן מעפר לחם לבל מתם חפר מקלה היינו חפר כירה ק' דף"כ ובמתני' ה"ל למתני חפר מרופים כמ"ש במתני' דהלות פ"נ והיינו חפר בני לים הנסרפים נמלי דחפר לחם נקרח חפר מרופים ותו דחפרו בל יפחק לח היה חפר לחם חלח הפה שהקריב חברהם חביבו תחתיו ולמה בדיך חפר לחם לי בחפר כבש ועוד למה בעי מהעלמות ולח מהנסר הנסרף שהרי מלינו בהלות חפר הנסרפין ולחו היינו עלמות וכשורפים לחם הבל נעשה חפר כי על כן חלה חלקי חמרה נפשי מחין כונת התוס' בזה לומר שהוח חפר מעלמות לחם ולח כוחם כן הוה להו למימר חפר מלחם הנסרף לו מעלמות לחם הנסרפים לחמם לומרו חפר מדבר הנסרף פי' חפר מכל דבר שהוח נסרף ונעשה חפר ומ"ש מעלמות חין הכונה לומר כמובן שהוח מעלמות ותהיה המ"ש בחו"ש ור"ל מדבר הנסרף לכתבו חלח הכונה חפר מכל דבר הנרוף ונעשה חפר מעלמות לחם ונריך להיות נקוית המ"ש בחו"ק ור"ל מדבר הנסרף מכח נסרף שמתחילה לח היה חפר חחר כך ע"י ההעלמות החם שנסרפו נעשה חפר לחפוקי עפר שחע"פ שנקרח חפר כמ"ש רש"י מ"מ לח נעשה ע"י לחם חלח ממילח ומחי דבעי חפר ולח עפר היינו לזכור עקידת יפחק שהטלה שתחתיו נסרפה ונעשית חפר והייבו חפר מעשה ע"י הסריפה זו היח כונת התוס' לפק"ל ומן התימה של מרן הב"י שכתב וז"ל והתוס' כתבו בחותו עפר הוי מעלם לחם שהרי חפר זה לזכרון העקידה ובעקידה היה עלמות ולפק"ל קשה שהתוס' לח כתבו חלח מדבר הנסרף ושוב שכתב מרן שחותו עפר והתוס' לח הזכירו עפר חלח

חפר זעור וקח יהיב טעמח לבעקידה היה טלמות והלח גם בשר היה ולמה לריך שיהיה מעלמות דוקח שהוח יותר מיבוח שבחלם לנבי הבשר ובשר נעשה חפר כחמור כי ע"כ היה בידי לחוק ולפרש לדברי מרן ע"ל מ"ש בכונת התוס' לך הלבון חינו מובל חלח ברוח נדול והתי"ט במקצי הניח לדברי התוס' בלתי לוס תוספת ומנרשת יע"ש נרחה שהבין כלפרימית יע"ש ותו תמיהה לי טובח על מרן שחם כונת התוס' היח כמ"ש הוח ז"ל כי בפסקי הרין שכתבו התוס' בפסקי תו להביח יין חדש זה ולח כתבו דבר יע"ש גם הרב מג"ח כתב משם התוס' חפר הבח מבריכת חדש ולחר המחילה לף לם תפש לדברי התוס' כמ"ש מרן הי"ל לומר חפר עלמות ולח מבריכת חדש משם יע"ש ותו קשה לח"כ בש"ס כשחמרו מלי בינייהו הי"ל לומר חיכח בינייהו חפר כירה למ"ל בחינו כשפר מבני ולמ"ל לזכור עקידת יפחק לח מבלי חלח עלמות כו'

ורחיתי להרב בדכי יוסף ה"ן שנרסה מברכה מרולה להקשות כן חלח שהלמון בקיבור יע"ש לף לפק"ל לחמת שמעולם לח כיוונו התוס' להביח עלמות חלח כדפרימית כו' ובירושלמי גרסינן ר' יי בן מנסה ור"ש בן חד חמר כדי להזכיר זכותו של חברהם וחיכ כדי להזכי זכותו של יפחק למ"ד להזכיר זכותו של חברה' בין שפר בין חפר מ"ש חלבבי שפר וחפ"מ"ד כדי להזכי זכותו של יפחק ובלבד חפר פי' דוקח חפר ויהיב טעמח רמז למ"ש בחתרת לחריתי רועים חפרו של יפחק כחלו לבור ע"ג המזבח כו' וח"כ זכינו להבין ברמז החפר הוח לחפרו של יפחק שהוח לבוב ע"ג המזבח יע"ש

ומה נחה חילן זה הדב המפרש חיזה פי' על דברי מרן בש"ע חפר כדפם בויכוח בש' סימן ה שכתב שם בגיליון על פי' חפר מקלה ז"ל כי' חפר של דבר הכשרף לחפוקי שפר בעלמח שגם הוח נקרח חפר כו' יע"ש והחלה זרחה זה הפי' שהוח של דבר הנסרף לח נכתב בסל מן קמייח זולתי דברי התוס' הלו נרחה שהוח מפ' כמו שפירשתי

חני הנעיר לבריו

הלכות רי"ה

סימן תקפ"ה ס"ד חפר תוקע כו' לעניין מי שהחזיק בתקיעות

ורוצים להעבירו בחפר עיין מ"ש מרן חבח ז"ל בפ"ה ח"ח ה' עירובין פ"ח דין ט"ו ופ"ה ח"ג יע"ש

הלכות יוה"כ

סימן תרי"ו שבירות שבין חדש כו' כ"ב כתב

הר"מ הלכות תשובה פ"ב דין ח' חין התשובה וי"הכ מכפרים חלח על עבירות שבין חדש למקום כו' חבל עבירות שבין חדש לחבירו צנון הקובל בחבירו חו המקבל חת חבירו חו נוזלו חינו ממחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוח חייב לו וירלנו שע"פי שהחזיר לו ממון שהוח חייב לו לריך לרלותו ולבקשו ממנו שימחול לו כו' יע"ש

ורחיתי להר"ב נ"ח ז"ל בהלכות רומח פ"ה דין ט' שהלכה כדברי רבי' שתרים ש"ם הוח בב' חבל חם ח"ל חינו דומה מזיק חבירו בלוקו למזיק מחנו שהמזיק ממון חבירו בין שבלם מה שהוח חייב לו נתכפר לו חבל חבל בחבירו חט"ש נתנן לו ה' דבריס חינו מתכפר לו וחפי' הקריב כל

ברכות מים מיוחס, משה מרדכי יוסף בן רפאל מיוחס עמוד מס 92 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שבל חלי נביות חיכו מתכפה לו ואיכו ממחלה עד שיפקק מן הגחבל וימחול לו ט"כ מכמט דבמזיק שהוא ממון חיכו כריך מחילה מחבירו ואלו בה' אלו כתב הרמב"ם דין רובל לדין גוזל שהוא ממון שכיך שידקדק כך: והרב ז"ל חילק בין גזלן שבהנה למזיק שלא נהנה דבגזלן הוחיל ולהב' מהעביר ועבר לגבול שלקח בעל כרחו לריך שידקה את הפירו אבל מזיק ממון של חבירו ולא שפטר כמו הגבול כיון שכלם לו ליי ולכך כתב בה' חובל לתכפר לו מיל כו' יע"ש ולפק"ל יפה זיכה לרביכו ממה שקשה עליו מדין זה לחכם שליין יש לדקדק מה"ט הרמב"ם ז"ל בפ"ח דין ח' לעבין מיזב ווילוי כתב וז"ל וכן הרובל בחבירו והמזיק ממונו חע"פ שכלם לו מה שהוא חייב לו חיכו מתכפר עד שיתודה ויבוב מלעשות כזה לעולם בפחמר. מכל חטחת החלם כו' הרי דוידוי בעי ולריך כתב שם דכיון שהביב מתכפר לו ולא הלריך וידוי וחזרת תשובה כו' כחמור בה' תשובה • ורחיתי להרב בעל מקרחי קדם שהקשה להרב בעל לחם משנה ז"ל דליפלוג וליתני בלישה בממון בין גוזל למזיק לפחות לא בעי מחילה ובגוזל בעי מחילה יע"ש

ולפק"ל שם הרמב"ם היה כותב דין זה דחיכו לומה מזיק ממון למזיק גופו בהלכות תשובה ודחי דקו' היה חוקה לחכם כיון דהרמב"ם ז"ל קחי בהלכות חובל ומזיק דלא לריך כו דין גזל וגלבה שכבר קדמו הלכות גזילה למה לו למלך בהך זולתי למזיק דקחי ביה חי' בין ממון לגוף והרב ע"י בפ"ב מי' קרו' לתי' הלח"מ ז"ל דמזיק חיכו מלטט יעיין חובב בדעתו בע"פ פ"ד יגבה את שלו מבע"כ גוזל דמחותה שבה חובב שלחבל ממלו כו' וגם לדבריו קשה דהיה לו לוידוי ה"ל לכתוב כו' יע"ש

ורחיתי • להרב הגדול חבל מחרי בהלכות רובח בירוש בהלכות חובל מיירי הרמב"ם ז"ל במזיק שלא במתכוין ולפ"ה יש חילוק בין גוף לממון דבממון כיון שפרט חייב נתכפר לו ובגוף חיכו מתכפר עד שיבקש מן הנחבל בפרט • ובהלכות גזילה מיירי במזיק מתכוין להזיק וכפי זה ניחח ליה מ"ש בפ"ח מהלכות תשובה • ולפק"ד נחים כלבים שם היה שום ומו בדברי רביכו חלו מלכתב רביכו בתחלת חיכו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק בממוכו מורה בכל חופן בין במתכוין בין שלא במתכוין

חחכם לחר הלקוק יפה מהם"ם פרק החובל דף ס"ב נרחה דהחחת חתו והוא דשם מייתי לה מחברים דחכן חע"פ שכתן לו חיכו כמחל לו על מיבקש מחכו מחילה שבחמר - ועתה הבב חחת הלים כו' וחבימלך לא יכא שהיתה לחתו שלא בחכוון לבערו וה"ל דבלא מתכוון מיירי לחכר לפי זה יש להביב עמ"ש רש"י ז"ל חע"פ שהוא נותן לו לחו ר"ע קחמר שלא בחמת היש לדקדק מכ"ל הא ועוד מחי קא קמיירי לומר הא לחכם לפי לחמור יומחק דבמתניתין דלעיל מייתי בלחד בפרט רחם הלשה בבוק וחייבו ר"ע כו' המתין לה כו' ה"ל חע"פ שחיכו רשחי פטור כו' לפ"ז היכו חומרים דעלה קחמר ר"ע חע"פ שכתן לו כו' לריך מחילה כו' ומייתי מלבימלך וש מן הקושי דמדר"ע מכמע דמבוש בפרט רחם הלשה מזיל בתי מחילה וחלו מהרחיה לחייתי מורה שפילו בוגג וחע"פ שיש לומר דהרחיה היא מב"ש ומה התם בוגג חייב מחי ב"ש מזיל מ"מ כך הי"ל לומר ולומרו חע"פ שיכו כו' מורה לבושם הם מבוש הבי קחמר לפחות קחמר לה שו' יע"ש

חחכם לפק"ל להליך בתר הרמב"ם יש לומר ביחוכן לחר והוא להרוחה יראה לבהלכות מזיק כתב ח"ל לבל חובל בחבירו חע"פ שכתן לו ה' דברים וחפי' הקריב חלי נביות חיכו מתכפר לו ולא כמחל עומד עד שיבקש ממבו וימחול לו כו' כמלח לבקש רביכו תרתי ובחלי דהכונה לים חילוק בין כפרה למחילה לכפרה היימו קימוח כפרה כמ"ש רש"י בפחטה הטבל תבח פרה ותכפר על מעשה העבל דהיימו קימוח כפרה למעש רובש העון נכחר לדור ודור מ"ה בתחילת הדין כתב חיכו דומה מזיק שהמזיק ממון כיון שכלם נתכפר לו כפרה לחר וחיכו מחול לו לגמרי ורובש נכחר חמש במזיק גוף חפילו שכלם ה' דברים חפילו כפרה חין לו חמש עה' תשובה דקדק רביכו וכתב חיכו למחל לגמרי דהיכו לגמרי עד שירלהו ר"ל דכדי שיהיה לו מחילה לגמרי ולא יחשב לו כלל בחלו לה היה פרוך מיפיימהו חמש קשה עליין ללמה לא כתב דין הוידוי כמו שהקשה הלח"ש והרב עין יהוסף • לזה י"ל דהרמב"ם ז"ל בהלכות מזיק לא בחית לחשמועיכן דין התשובה חלא שהוא חילוק שים בין ממון לגוף לא רלה להשמיעכו כך דוידוי דקיך בתרוייהו בין במזיק ממון לו גוף מכוח הפי בחר היכו במקומו בהלכות תשובה ודוק יע"ש

הלכות לולב

סימן תרמ"ו ס"ב היו עלביו מרובות כו' כתב הרמב"ם בפ"ח מה'

גולב דין ה' היו עלביו מרובות מעליו שם ירוקות כסר ושם חרובות לו שחורות פסול ושם מעטן כסר וחין ממעטין חותם בי"ט לפי שהוח כמתקן עבר וליקטן חלקטן לחר חחד לחכילה ה"ו כסר כו' ומרן שם בב"מ תמה על הר"מ שלא חילק לשם מעטן כסה שלא בלחמחר מעי"ט דקו' לחוש מעיקרו לגבל בחמחר בי"ט דהוה ליה כרלה ונרחה הא לחמרו בש"ס לא תיבמוט

ולפק"ל קושיית מרן לחמרתי שגש הרמב"ם לא התיר חלא בחמחר בעי"ט שכן מלכח מדיוק דבריו שים בהם יתרון בש"ס היו עלביו כך פסול ושם מעטן כסר וחין ממעטין חותם בי"ט לפי שהוח מתקן עבר וליקטן כו' ה"ו כסר מוכרחים חלו לומר דהרמב"ם ז"ל מיירי בלחמחר בע"י דחי בחמחר בי"ט מיירי לריך כתב בתחילת דבריו ושם מעטן כסר למשש דברי למעטן לכתחילה והדר כתב וחין ממעטין חותם בי"ט כו' וחזר מנית וכתב עבר וליקטן כו' ה"ל לפסוק משם חמורות פסול וחין ממעטין חותם בי"ט ושם מעטן כסר כש"ם הטור ז"ל חלא ודחי מוכרח מדכתב בתחילת דבריו ושם מעטן כסר ודחי לר"ל שם מעטן בע"י דחו ויחי כסר ועלה כתב וחין ממעטין חותם בי"ט ושם עבר וליקטן כסר ה"ב הר"מ ז"ל לח מיירי חלא בחמחר מפי"ט ועלה הוה להתיר לעבר וליקטן בי"ט כסר לחמם בחמחר בי"ט לח בחר מקום דגש לח חיפמיטה יע"ש •

ומרן ז"ל בב"מ תירן שטעמו מקום לחע"ג דנרחה ובחמת כל שבילו לתקן לחו דחמי הוה כדחמ"ר לחמי בפרק כל הפסולין והכח נמי בילו לתקן הוה כו' בדחית ליה הוסטמת חחריתי דרחמי לליקטן לחכילה חכוב בילו לתקן כו' ובש"ס לחמר נרחה ונדחה לח תיבמוט לח לחיק חדשתיה שטעמא דיהיב בב' חמי לה"ל בני ללחותו טעם חע"ג דנרחה ונדחה חוזר וכרחה כו' וש לתמוה

ברכות מים מיוחס, משה מרדכי יוסף בן רפאל מיוחס עמוד מס 93 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ירחה כל זכורך וגו' דקכ"ד ע"ח דפוס ווילנא:
קלכילנא מכופרי כופרי, ג"כ כל' זה חולין ל"ה ע"ח ועי"ש שם
ל' כ' וכ"ח ב' שקל מכופרי כופרי:
ל"ל זיל בדיק מאי דיבי' אתא לאכחוי' דאח נפשי' קרבני'
ללבושי' ולהדרי' לקרבני' לאחוריי' כו', ג"כ כזה בבהובות
ק"ד ח' במעט שינוי ע"ש:
ל"ל שעורים נעשו יפות ל"ל לח ובשר לסוסים ולחמורים,
ג"כ כזה ב"ק י"ט ב' רש"י ד"ה ופרה דשעורים מלכל
ועע"ק מכתובות ס"ד ב' ע"ש ועע"ש מ"ק כ"ח ח' בי רבה
דשערי לחיפי כו' וע' תוס' מנחות ע"ב ב' ד"ה חבין וע'
י"ד ב' ועוד שם כ"ט ח' וע' רש"י כתובות ע"ז ח' ד"ה
הו שערי וע' שו"ת הריב"ש סי' שפ"ה ועע"ש ריטב"ה שעל
ם נדרים דכ"ח ע"ח (מדפי הריי"ף) דכ' להך דעד הקליר עד
ל העם לקלור קליר חטין לחבל לא קליר שעורים דכיון דשעורים
בהמה חין דעתו על לוחו קליר ובאתרא דרובא דחיכי
שעורים לפשר דמינן לקליר שעורים עכ"ל וי"ל קלת דגם
מיעוט חוכלים שעורים נימא נמי דגם קליר שעורים בכלל
ע' נדרים נ"ג ח' לא נריכא דרובא מן חד מסתפקין כו'
וע' עוד גיטין נ"ו ח' וע' שו"ת חות יחיר סי' קס"ח
טעם למה תלתה תורה פדיון קרקע הקדש בשיעור זרע
שעורים דהוא מחכל בהמה ולא תלתהו בשיעור זרע מחכל
ע"ש תוס' מנחות ס"ז ב' ד"ה כדי ורש"י שם ס"ע
ה בקר ובע"ז ס"ה ח' השוכר את החמור כו' חמר מניח
עלי' שעורים ותבן כו':
לי נמי עדשים נעשו יפות, ג"כ ע' ירושלמי סנהדרין פרק
ב' הלכה ה' ספק בזה לי עדשים עדיפי מפחת דהן מחכל
לו שעורים עדיפי מפחת דחייבין בחלה ועומר בא מהן
עע"ה:
תוד"ה מחליה כתבו י"ל שלא היו כו' עד סוף הדיבור, ג"כ
ע' שחילת יעב"ץ סי' קכ"ז ושו"ת חיים שחל סי' פ"ד ושו"ת
מחו"ח סי' קכ"ד ועי' ללי"ח כאן ומ"ש על דבריו בלקח טוב
לות ג' ד"ה המקוס היו"ט עע"ה וילי"ע עוד בתוס' תגיגה
ל' ד"ה שרטופה דכ' אבל נ"ע חיך טולין לרגל כו' ומאי
דאלו שפיר והיו להם הזאת ג' וז' ועי"ל דאתם דאין חיוב
ם ז' ימים יותר מכפי מה שההליכה עמה מלרכת זמן ודו"ק
התוס' ח"ל גיטין חיל הוא כו' ק' דאכ"פ היו לו לאלות
לעשות פסח ע' סנהדרין י"ח ח' ומפני גליות יקראל שנפקרו
מן ע"ם בר"י שנפקרו לעשות פסחיהם ומשמע דהוא
מדינל מטבדרין הסמה עליו ואולם לכאורה אדרבה מדאין
ין על הוחם שלא עקרו ממקומן משמע דאין חיוב שיפקרו
אחוחם שנפקרו חייב' לעורת בדרך שלהם שלא יהיו בחם
ן רחיי דאין חיוב לעלות מחיל לרחיי פ' ירושלמי
הוריות פ"ח ה"ב בסופו לרחיי היכו מלבוא חמת כו':
א' דכתי' וביום השמיני יחול כו', ג"כ ע' שו"ת רדב"ז ח"ב
סי' תרי"ד דכ' דוביום השמיני יחול משמע לאחר ואשפ"ל
מקדימין כו' פ"ם ובריך ביאור ומ' מאירי יומא כ"ח ב'
כל היום כשר למילה כו' ומ"ת רלוי לזריזים להקדים בה
ית שלא יהיה כמתרשל בה מד' אחלתו על הבן ולאחוו
כאבות שנאמר עליהם בביוחו בה ויבכם לבריהם בבוקר
משמע מדברי דזריזין מקדימין לינגו חיוב גמור ובעייטו רק
שרלוי לאדם לאחוו בדרכי אבות ואילי משמו משום דאין
מקודם מהן פורה ונם לא מאחר בחורת חיוב שבריך לעשות
הכחוב סיפר שאברהם עשה כן ופ"ל מעייטו רק שרלוי
בדרכי אבות ולעשות כמו שעשה אברהם ונם יולא מדבריו
ושמשם יש שוד מיוד פרשיי לעקדים שלא יהיה כמתרשל

שוב הביא סי' מ"ו

עיין תוס' פסחים ד'.

שם

שם שנת ויעכם לאברהם בבוקר, ג"כ ע' תר"ד ח"ב סי' ל"ט
וע' שו"ת רדב"ז בית ב' חדר ה' דכ' בהך דמלות חלילה
קודמת למלות יבום מחשם שמא לא יבוין לשם מלוה ונמלא פוגע
בערוה דאי לא מקדים לחלילה רק מייבם ונקרא פוגע ועי"ד שאמרו
בברכות כ"ח ח' דמי שאין מקדים התפלה בזמנה נקרא פוגע
ובחגיגה ז' ח' תניא ואין נרחין חלחין שנא' כל זכורך כו' סבר
ר' יוסף למימר מלן דאית לי' י' בני לא ליסקו האידנא ה' ולמהר
ה' ל"ל אבני פניעא די מיניהו מצוית להו פוסעים והי מיניהו
מצוית להו זריזים כו' ומדפריך אבני ל"ל קרא מסברא נפקא שלא
יוקרלו פוסעים ל"ב נרחה פיש כל כך ליסור נדול למי שאין
מקיים המלות בתחלת זמן כיולו ונהנה בתורה שלא חייב להקדים
מלוה פלוגית ואם לא הקדימה אתה עובר ליסור תורה וכ' דה"ה
נמי לו כ"ש בקדימת חלילה שהטעם דילמא פגע בערוה שמי
שאינו מקדימה יקרא פוסע עכ"ל ולא הבנתי מ"ש ומדפריך
אבני כו' ל"ב ר' פיש כל כך ליסור כו' כיולו נכתב בתורה
והרי פשיטא דהליחור אסור מה"ת וכגלמד כאן מקרא דויבכם
אברהם דזריזין מקדימין ואבני נמי להא ליכוון וכדאמר מי מינייהו
מצוית להו פוסעים והי זריזין דכמו שהקדימה זריזות הפוכו הליחור
פשיטה וכמובן ועי"ש עוד בדרך שכ' ואע"נ דהיכא דמלות ייבום
קודמת לו אמרי' שהחולן יקרא פוסע וכן בשאר המלות הקודמות
כגון יפידה לפדי' וכיולא שאני התם שהתורה תלתה ברשותו
עכ"ל ועי"ש בגליון מזיר ד' ח' בשם שו"ת רדב"ז דהמשבע לחלון
כו' לא תעוב נשבע לבטל לת המלוה ע"ש ועי' שו"ת נחושים
בתרלי סי' מ' דכ' כן בשם שו"ת הרא"ש ונתן ג"כ הטעם כיון
דהתורה תלתה בדעתו וכ' שם כזה עוד דהמשבע שלא למחול
לחבירו שביעו ג"כ לא הוי נשבע לבטל כו' כיון דתלוי בדעתו ואף
שמלוה למחול עע"ה וכ' הכווזה דמלוה שהוא על הרצון כגון
מחילה דהוא דבר מחשביי ורצוני והתורה ליותה שיתפיים וירלה
למחול וכן בייבום דאמרה דאם אינו חפץ בייבום אין מלוה לייבם
וכמ"ש ואם לא יחפון וגו' ורק שהתורה מבקשת ממנו שיחפון
וירלה בייבום [וזהו ענייו קדימת מלות יבום לחלילה] ע"כ ה"ל
מלוה על הרצון ועל כזה שבועה חלה ומדיין לריך טעם וע'
מחירי יומא פ"ז ח' דמשמע מדבריו דהוא רק מדת חסידות
למחול ומי שאינו מוחל לאמדת חסידות הוא שעובר ע"ש וא"כ
בפשיטות לא הוי נשבע לבטל לת המלוה דהמשבע לבטל מדה
חסידות וודאי דשבועה חלה והנה מ"ש בשם הרדב"ז דבביטול
הקדימה נקרא פוסע יל"ע עוד בחידושי רמב"ן יבמות מ' ח'
ד"ה הא דאמרי' הכא ע"ש שכ' דיעון דאין לחילת פסחים מעכבת
לכן החוכל לת הפסח לחילה נסה לא מיקרי פוסע ע"ש וא"כ
מוכח דבביטול קדימה לא מיחשיב פוסע כיון דאין הקדימה מעכבת
בנוף הקיום ואולי יש חילוק בזה בין ל' פוסע דקרא דרמב"ן שם
לל' פוסע שבדברי חכמים:

ריז) שם **אריך** גדולה תשובה שזדונות נעשה לו כשגגות וכו' הייגו מירתא כתתר מסיק הש"ס :

ריח) שם **אמר** ר' גדולה תשובה שמתרפא יתין ושמותיו של מרס וכו' הייגו כי נודע תצר כל יום ויום שתרס עושה עבירה נפגם חומו היום ולכך נאמר בלעם זקן ושבע ימים משל"ך התיטה שתין לו רק ימים מועטין תבל בעושה תשובה נתקנו לף ימים רתשובים ולכך נאמר חי' ימי' כפל וק"ל :

ריט) שם **תניא** חי' ר"מ לומר בשביל יחיד שעשה תשובה וכו' מה דקשה וכי דיעת הכי . עי' תויט"ב שפי' דהייגו לתכיים שהרי חומו עושה עבירה ולא מיתו גם להם גמול חטא זו בתשובתו ע"ש ובמ"ש פירשנו שפ"י סוד הגלגול דתש התחרון עושה תשובה נתקנו כל מה שלפניו ע"ש :

רכ) שם **רב** רמי כתיב תצרי נשוי פשע וכו' . עי' תויט"ב ובלתי"מ פ"ב מהל' תשובה והגרתה מדפריתס ומרהיטת הסוגיא דפלוגתא דהכתי לקמן ריב"ב וריע"ב פליגי בתוספתא בינו ובין קושו סבר ריב"ב לריך לפרט ור"ע סבר ת"ל לפרט ובזה פסק הרמב"ם כריב"ב וכ' הכ"מ טעם לזה תע"ב דבעלמא הלכה כר"ע מחבירו מ"מ כתן מוכח מדפליגי בעבירות שבתורה בשעה שעבירה תש יחזור ויתורה וכו' ת"ל חזינן דלריך להתוודות ע"ש . וזה כ' הלח"מ כי יש לדחות די"ל תש תיירי בעבירות שבין תדם לחבירו ע"ש [תך זה יש לדחות דבין תדם לחבירו תפשר דלא שייך וידוי עי' תויט"ב ועי' מ"ש לעיל בתתי' ע"ש] תך טוד רתי' הביתי הכ"מ הרי רב משני רומיא דקרתי כתן בחטא מפורסם וכו' ת"ל חזינן ע"פ דלריך להתוודות דלא ר"ש דהרי חטא טגל הוי מפורסם . ותך דהרמב"ם פסק כתירך תי' כתן בעבירות שבין תדם לחבירו וכו' מ"מ ע"פ מוכח מרב דתין הלכה כר"ע ע"ש . וכוונתו ירתה דודתי ריב"ב סובר תך חטא שתין מפורסם לריך להתוודות בינו ובין המקום דכן משמע לשונו ורב תיירי בתוודה בפני רבים רק ע"פ כיון דרב סבר חטא מפורסם לריך להתוודות ברבים מכש"ב בינו לבין קונו ת"ל ע"פ תין הלכה לגמרי כר"ע ממילא פסקינן לגמרי כריב"ב דתך בתין מפורסם מתודה בינו לבין קונו ותכן פסקינן ג"כ כתירך סינוית ותין חילוק בין מפורסם תו"ת רק עיקר החילוק בין תדם לחבירו לעולם יתודה בפרהסיה ובין תדם למקום לף יתודה בפני רבים תך חטא מפורסם ובינו לבין קונו לף שתינו מפורסם יתודה וק"ל ובתי' להל' יוה"כ התרכנו קלת :

רכא) שם **עבר** עבירה פעם רתשונה מוחלין לו וכו' עי' ברתי"ם שפי' דפעם רביעית תפילו מלוה עשה נידון כלא תעשה . והייגו שהוא מפרש מש שתתמר כתן פעם רתשונה וכו' הייגו ע"י תשובה וה"ב רביעית לא יועיל תשובה רק מיתה או יסורין וכו' ע"ש . ועי' תויט"ב שהקשה מכ"ל הא דילמא רתשונה וכו' מוחל תך בלא תשובה ומפעם ג' ואילך מתחילין תלוקי כפרה דר"י ע"ש ועי' תויט"ב מה שפילפל מפ"ק דר"ה (י"ז .) בדברי הרי"ף שם . ובעשרה מתמורות שפילפל הרבה בזה ושם בתי' לר"ה התרכנו קלת ע"ש :

רכב) שם **עבירות** שבתורה עליהן וכו' עי' רמב"ם בפ"ב מהל' תשובה פסק כרתב"י והכ"מ שם כי' הטעם משום מצות רתב"י קב וגקי ע"ש . וכבר נתלקו הרתשונים תם הוא כן תך נגד תכנים ונפ"מ שהלכה כמותו דוקא בק"ב הלכות . ויותר מי' נראה דכיון דתזינן דרתב"י מוקי קרת לבדר' הוא זתן פסקינן כר"ה ת"ל הלכה כרתב"י וכ"כ התויט"ב ע"ש :

רכג) דף פז ע"א **אחטא** ותטיב פי' במהרי"ט ע"ש :

רכד) ע"ב **אמר** כך המדובר הוי קתמיה קמי' דשמואל וכו' . עי' תויט"ב שהקשה תמתי לא כיתר הרמב"ם שלריך לעמוד בשעת וידוי וגם לומר טם הש"ך וגם תם בשעת יתום השגה לריך לעמוד בשעת וידוי ומתפק תם ט"ש :

רכה) **בתום'** ד"ה והתמר רב וכו"ג פי' וכו' . מבואר דתחילה כבני תום' דכוונת בה"ג שכיון שהתפלל בלילה

זו שוי' עלי' תובה וכו' והי' יכולים להקשות ג"כ מהך דטעה ולא התפלל ערבית וכו' לך תש ש"ל בתמת תתי כמ"ד תפילת ערבית תובה עי' ת"י רק הקשו מהא דשרי המייגי' ומכח זה רצו לומר דכוונת הבה"ג הוחיל והתפלל בשתר לילות שוי' תוב ת"ל הקשו מה פריך הש"ס כתן . ועי' תויט"ב . ושם הקשה ת"ל תמתי לא הקשו תוס' מהך דשרת המייגי' נופי תמתי לא מטרחינן לי' דהרי מבוחר שם דתם ת"ע תובה מטרחינן לי' ות"ב כיון דשוי' עלי' תובה הוי תובה תמתי לא מטרחינן לי' ול"ל דתוס' שברי מ"מ לא הוי חוב גמור ולכך לא מטרחינן והכי נרתה קלת דהתמ בגדר קיבל עלי' לומר דשוי' תוב וק"ל . תך ת"ב הקשה ג"ב מה הקשו תוס' מסוגי' דהכת הרי י"ל הבה"ג סובר ב"ב כיון דהייגו תוב גמור הי' לנו להתיר משום שמולתי יוה"ב קלת יו"ע ושיבי' מוכן לסעודה וק"ל :

רכו) שם **כיון** דלגי תו לא לריך וכו' . ולף דטעילה הוי שבע וערבית י"ת ל"ל ג"ב דפוטרות וק"ל :

רכז) דף פח ע"א **תום'** ד"ה מפני וכו' משם שכ' בשה"ד ולהכי במולתי שבת וכו' לא הבתי :

רכח) שם **ברש"י** ד"ה טובל והולך וכו' תכל תן המוכה ולמטלה ת"ב לטבול וכו' . ומה דקשה ת"ב כיש דקתני כל חייבי טבילות טובלין וכו' ומ"ש . ויקלת הי' נראה דהכת י"ל דתייבי בטבל קבי סבי' מתמול ות"ב לא הוי טבילה בזמה כלל רק פליגי תם יכול לטבול מבוש תפילה וכו' ולישנא תייבי בזמן ומש"ה יכולין לטבול דסברי רבנן טבילה בזמה מלוה ולריכין לטבול וכו' תך עי' לקמן דילתף דמש"ה לא סבר כן :

רכט) שם **לא** קשיא הא דלגי וכו' ותם הגירסת ר"י לומר תי' לטבול וכו' ת"ב ע"ב דסבר דתסור לטבול ת"ב קשיא תמתי לא פליג ר"י גם בריטא בזב וכו' וצ"ע קלת . ולגי' תין לריך וכו' קשה ג"ב לכתובה תמתי לא פליג גם בריטא כיון דרבנן סברי בריטא חייב לטבול . וגם לת"ק קשה תמתי לא תני בטל קבי בהדי זב וזבה ותיוך ול"ע . ולפמ"ש התויט"ב דקה זב וזבה ודה תין יכולין להתפלל בלא טבילה ט"ש קשה גם לפ"ד דתייבי בלא לגי לפלגי בזב וכו' תכל כעת עדיין לריך לי עיון תם זב וכו' תסור להתפלל . ועוד נתריך בזה היט"ש רק להכיתוב פה פתח הדברים :

רל) **בתום'** ד"ה תי דלגי וכו' מדברי רש"י ד"ה קל וכו' יראה לף תם שני בריותות דר"י בן חלפתא מ"מ י"ל מרי רבנן הש ט"ש. ורבנן דלעיל סברי טבילה בזמה מלוה וכו' ות"ב קשה תמתי לא פליג ר"י וזבה יכולין לטבול וע"ב כמו שכ' תוס' בשבת סו"פ שמונה שרלים ושתר דוקתי דכיון שלא נתכוין להתמנ שרי וות"ב ע"ב הת דתני בטל קבי טובל עד הזגתה וכו' הייגו רק תם יראה ודלא כמו שכ' לעיל ברש"י ד"ה טובל וכו' ועוד נזכיר בזה היט"ש :

עי' מהרש"א כתן שכתב שפי' לו הגירסת ר"י לומר תייגו יכול וכבר תמה טליו התויט"ב דמבואר בתוס' שבת דהגירסת היא תין לריך וכו' ע"ש . ועכ"פ נלא דברי תוס' בשבת ת"ל הרי גם מהכא מוכח דרשתי דתל"ב קשה ריטא דלעיל דתני הזב וזבה טובלין וכו' לף דרבנן סברי ע"ב טבילה בזמה מלוה דתל"ב ב"ק תמתי תין טובל . תך כבר כ' לעיל ד"ל דתייבי שתירט לו קרי מתמול וק"ל :

רלא) **בד"ה** קסברי וכו' כבר כ' לעיל ד"ל הקו' דלעיל תייבי שקרה לו מתמול והוס' לא ניחא להו כהכי תבל זתת קשה לי תה שכ' בתירוצים וג"ת וכו' ותמתי לא כ' הג"ת תם קרה מתמול וצ"ע וק"ל :

רלב) שם **בגמ'** ריב"ו וכו' תה דקשה ת"ב תל"ל לרב דרבנן סברי תפילת נעילה בלילה דילמת לעיל תייבי ג"ב בלילי ופליגי רבנן ור"י תם טבילה בזמה מלוה ור"י לעיל הוא ר"י בן חלפתא עי' תו"י כתן ותוס' שבת . וקלת י"ל למסקנא דוחק לתוקמי בדלגי ות"ב ע"ב רבנן סברי נעילה בלילה וק"ל ועי' תויט"ב :

כלל- חובת פ

יתבונן האדם כי זה שהכניע עצמו לחבירו הוא חשוב ויקר להשי"ת מכל קרבנות שבעולם, יצייר במחשבתו, אילו היה בית המקדש עומד על מכונו כמה השתוקקות היה לכל איש ירא אלקים להקריב קרבן לה' לכפר על עונותיו, והיה בא ממרחק ומוציא הוצאות רבות וטירחות יתירות על זאת, יתבונן האדם שענין ההכנעה לחבירו ושבירת רצונו שהוא דומה להקרבת נפשו גדול הרבה יותר מהקרבת הקרבן, כמאחז"ל (במס' סוטה, ה ע"ב) בא וראה כמה גדולים נמוכי רוח לפני הקב"ה , שהרי כל זמן שביהמ"ק קיים אדם מקריב עולה, אבל נמוכי רוח כאילו הקריב כל הקרבנות, שנאמר (תהלים נא יט) זבחי אלקים רוח נשברה הרי כי הנמיכות והענוה זה עצמו קרבן יחשב, וגדולה מזו שהרי זה כאילו הקריב כל הקרבנות.

(שם לג)

יזהר מאוד שכאשר יבוא אל חבירו לבקש סליחתו אל יתנצל אליו בתירוצים שונים, שלפעמים התירוץ עלול יותר להכעיסו ויוכל להרס כל הענין, והעיקר כשיבוא לבקש סליחתו יהי' בהכנעה גדולה, ולהכיר ולהודות בחטאו, ויבקש ממנו שימחול לו על אשמתו, כי יש לו חרטה גמורה על העולה הגדולה שעשה, כמו שאיתא ברמב"ם ז"ל החוטא צריך לפרט החטא, וחבירך יכיר שמתחרט באמת ובלב שלם ובודאי ימחול לו.

(שם עמוד לה)

פרק חמישי
החובה להתפייס

לא תלך רכיל בעמך (ויקרא יט טז), ברוך המקום ברוך הוא שאין לפניו משוא פנים, כשם שהקב"ה יהי שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים מגלגל לפניו מדת הרחמים ומעביר מלפניו מדת הדין ולא שומר קנאה ונקמה בלבבו על ישראל בכל מקומות מושבתם וד"ת אינו מונע מהם, כמו כן יעשה כל אחד ואחד מישראל.

(תנא דבי אליהו רבה פ' יח)

ר' אבא היה יושב וכו' ראה אדם אחד שהיה בא וכו' וראה ר' אבא שני ניסים שנעשו לאותו אדם אז באותו שעה וכו'. אמר לו, אמור לי מה מעשיך, כי מה שהקב"ה הקרה אליך שני ניסים אלו, שהצילך מן נחש ומן הבליטה שנפל, לא היו בחינם. א"ל אותו האדם, כל ימי לא עשה לי אדם רעה שלא נתרציתי עמו ומחלתי לו. ועוד, אם לא יכלתי להתרצות עמו, לא עליתי על מטתי מטרם שמחלתי לו ולכל אלו שציערו אותי, ולא נטרתי לו שנאה כל היום על אותו רע שעשה לי. ולא די לי זה, אלא עוד, שמאותו יום והלאה השתדלתי לעשות להם טובות.

(זוהר פ' מקץ ר"א ע"א מתורגם ללשון הקודש)

וילכו גם אחיו (בראשית נ יח) מלמד שאף-על-פי שאדם מוחל על עלבונו על ידי שליח, צריך להראות אליו פנים.

(לקח טוב, ויחי)

ויתפלל משה בעד העם (במדבר כא ז). מכאן, למי שמבקשים ממנו שלא יהא אכזרי מלמחול.

(רש"י פ' חוקת)

תנן בפ״ק דאבות הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. יש לשאול מאי לשון הוי לימא למוד מאהרן. ועוד מה בא להשמיענו זיל קרי בי רב הוא לכו בנים שמעו לי וגו׳ בקש שלום ורדפהו. ויש לפרש לשון הוי ללמד לבני אדם הטועים ואומרים איני יכול למחול לפלוני שחרף לי וטבעי קשה לא אוכל להפכו ולעולם לא יהיה לי אהבה עמו, ואע״פ שפעמים משלים עם חבירו הוא מן השפה ולחוץ כו׳, ובא הלל להשמיענו שאין זה אמת, אלא הרשות נתונה להפך לבם מרעה לטובה, ולהעשה הויה חדשה ובריה חדשה, וזהו שאמרו רז״ל (ב״ר פל״ד) שרשעים הם מסורים ביד לבם אבל הצדיקים לבם מסור בידם.

(חרדים חלק א פ״ח)

אם צריך למחול לחבירו ואינו מוחל הוא עון גדול וכל שאינו מעביר שנאה ביוהכ״פ אין תפלתו נשמעת.

(מטה אפרים)

שמעתי מהרב המופלג עיר וקדיש כמה״ר חיים בן עטר זלה״ה כי הוה עובדא דעשיר אחד תקיף זלזל בת״ח אחד, והרב הנזכר אמר לת״ח שימחול לעשיר ויעשה שלום, והשיבו החכם כי תיכף מחל לו דאמרו בזוה״ק דחטאים של ישראל מכבידין גדופי דשכינתא ח״ו, ואם לא יהיה מוחל יהיה נחשב עון לעשיר והיה צערו כביכול לשכינה, ולכן תיכף מחל לו כי בזה אין צער לשכינה ח״ו מחמת אותו עון, והנאהו להרב ז״ל.
ואפשר שזהו טעם סגולת מעביר על מדותיו כי בזה הרי מעביר העון שלא יהיה צער לשכינה, ועפ״י דרכו מעבירין על פשעיו, דכיון שהוא גורם לשכינה נחת רוח עפ״י מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו שלא יהיה צער לשכינה, ועפ״י דרכו מעבירין על פשעיו, דכיון שהוא גורם לשכינה נחת רוח עפ״י מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו שלא יהיה צער לשכינה מסיבת עונותיו.

(דבש לפי מערכת מ׳)

פ״א זלזלה מאד שכנה אחת מנשי ההמון את כבוד אשת הגה״צ רבי יום טוב ליפמאן אב״ד קאפוליא ז״ל עד כי ראוי היה לענשה ע״ז, ואחרי כי אז תחת ממשלת פולין היה כח ועוז ביד ראשי הקהל, ע״כ היה בדעתם לקנוס את האשה ההיא בעונש כראוי, רק מחמת שע״פ תקנת המדינה לא היו יכולים לעשות כזאת בלי הסכמת הרב, ולא הרהיבו עוז בנפשם לילך לבהמ״ד מעון משכן גאונו לתורה ולתעודה, כי ידעו כי שומע לא יהיה להם, כי לא לבו הולך לנקום נקם במי שלא נהג בו כבוד גדולים, וגם לא יבטל מלימוד התורה עבור ענין שאינו נוגע לעסק התורה ולקיום מצותיה, ע״כ עלה בדעת ראש הקהל לשחר פני הרבנית בעצמה שכאשר יבא הגאון בליל שבת לביתו תספר לפניו את האי כבוד אשר עשתה לה שכנתה ואת מחשבת ראשי העדה ובודאי יסכים לכל דבריהם ומפעלם. ויהי בליל שבת כאשר בא הצדיק לביתו לערך חצות לילה כדרכו בקודש, ספרה לו זוגתו הרבנית כדברים האלה דברה לי שכנתי זה איזה ימים וכזה חושבים מנהיגי העדה לעשות לה וממתינים רק על הסכם גאונו, וחשבה שבודאי לא יתן כבודה לכלימה, אך הגה״צ השיב לה אחרי שהמעשה זה היה זה איזה ימים ואסור לאדם להעלות קללת חבירו על מטתו ובכל לילה קודם השינה צריך לכל אדם לומר שרי ליה מארי לכל מאן דמצער לי, ומתוך דיבורך ניכר שעדיין בלבך עליה, ע״כ אסור לך לכה״פ עתה לילך על מטתך

לישן עד שתבקש ממנה מחילה על אשר לא מחלת לה עד הנה. ותיכף קיימה הצדקת רצון בעלה הצדיק, אך מפני שהיה אז כמה שעות בלילה וכבר נמו שנתם דפקה על הדלת להעיר אותה, וכאשר שמעה קול הרבנית רעדה אחזתה, וביותר כאשר נפתח הדלת ושמעה דבריה כי באה לבקש עוד ממנה מחילה כי כן ציוה לה אישה הצדיק, נפלה על צוארה והתחילה לבכות, ואמרה אדרבא אנכי צריכה לבקש מחילה מכבודך, ולמחר כאשר נתודע הדבר בכל העיר ותהם העיר וראו כל עמי הארץ צדקתו וענוותנותו.

(תוספת קדושה בהקדמה תולדות המחבר)

הלא אם תיטיב שאת (בראשית ד ז) רק אם תיטיב לאחרים אף שחטאו נגדך, שאת אמחול לך עוונך, שהרי הקב״ה נושא עוון למי שעובר על פשע.

(תפארת שלמה פ׳ בראשית)

איתא באדר״נ (מ״א, י״א) הוי למוד לקבל את הצער והוי מוחל על עלבונך, ע״כ. ועל ידי שיהא מוחל על עלבונו, יקל עליו מידת שמירת לשונו, דאל״ה יצטרך להתגבר על יצרו תמיד שלא לילך ולספר אחרים מה שקרה בינו לבין פלוני ופעם ינצח את היצר ופעם היצר ינצחנו, וידע שעוונותיו הם המחרפים אותו. וכשיקבל את הדין על עצמו באמת, בודאי הקב״ה ירומם קרנו למעלה עבור זה בעוה״ז ובעוה״ב, כפי שמצינו בשעה שקילל שמעי בן גרא את דוד ועפר אותו בעפר, ורצו עבדי דוד לקנאות לכבודו ולא הניח להם וקבל ע״ע את הדין באמרו (שמואל־ב׳ ט״ז, י׳): ד׳ אמר לו לקלל, וארז״ל שבאותה שעה זכה דוד להיות הרביעי לרגלי המרכבה. וכה״ג אצל כל אדם ואדם, אם יזכה למידה זו בשלמות, יחשב לעתיד מאוהבי השי״ת ויאיר כצאת השמש בגבורתו כמ״ש רז״ל (שבת פ״ח) הנעלבין ואינם עולבין כו׳, ופירשו המפרשים דקחשיב כאן ג׳ מדריגות: א. שאינו מעליב את חברו כשחברו מחרפו אבל יכול להיות שיענה לו; ב. שמעמיד את עצמו שלא יענה לחברו, אבל בכל זאת לבו מר לו על כך, אלא שהוא אינו משיבו כי אולי חברו יבזהו עוד יותר; ג. עושין מאהבה ושמחין ביסורים, כי מה שאינו עונה למבזהו הוא מצד האהבה לד׳ והוא מקבל יסורין אלו בשמחה, וכשמגיע לדרגא ג׳ הוא זוכה לכל הכבוד הזה, כי מידה זו באה לאדם מצד קדושת הנפש ומאמונתה הטהורה בד׳ שהוא משגיח על כל דרכיו ועושה הכל לטובתו.

והנה אם ידע האדם שבעבור זה שהוא מוחל על עלבונו, לא ימחלו לו עבור זה אף עבירה אחת, אולם יקלו בענשו, בודאי ג״כ כדאי הוא לו, וכ״ש אם מוחלים לו בשלמות עבור עבירה אחת, ועאכ״ו בזה שידוע לנו, שבעבור שהוא מוחל על עלבונו מוחלין לו על כל עוונותיו שיש לו, אפילו על אותם הנקראים בשם ״פשע״, כשאחז״ל כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר (מיכה ז׳, י״ח): נושא עוון ועובר על פשע, למי נושא עוון למי שעובר על פשע. אבל אם הוא רוצה שהקב״ה ימחול לו אפילו על פשעיו, יזהר גם הוא שלא יקפיד כלל אפילו אם הוא יודע בודאי שעשה חברו נגדו במרד ובמעל, שזה נקרא פשע. ומדה זו עוזרת לאדם לפעמים גם להוסיף לו ימים, אף אם כבר נגזר עליו שימות, כדאיתא בר״ה (י״ז) במעשה דרב הונא ברי׳ דרב יהושע דחלש כו׳ אמר להו הקב״ה הואיל ולא מוקים במילי׳ לו תקומו בהדי׳. על כן צריך האדם להתדבק תמיד במדה קדושה זו והיה טוב לו בזה ובבא.

(שמה״ל ש״ב פ״ח)

יתבונן בלבו כמה פעמים אין שיעור הכעיס לבוראו מנעורו, והוא נכנס לביהמ״ד, וצועק סלח

לנו אבינו כי חטאנו, ואם לבו קשה כאבן ולא ירצה למחול לחבירו, כשמחלה פניו ומפציר ומבקש סליחתו, איך יעיז הוא ילוד אשה שהכעיס למלך גדול ונורא, בכל מיני פגמים לאין שיעור וערך, לבקש שימחול לו במקום שהוא חס על כבודו, ואינו רוצה למחול.

(קונטרס התבוננות הנפש שער השלום עמוד לה)

וכשחברך בא לפייסו, ימחול בלב שלם ובשמחה על העלבונות, ויתבונן במאמר הבעש"ט הקדוש זי"ע על הפי' ה' צלך, מה הצל עושה מה שהאדם עושה, אף הקב"ה עושה מה שאדם עושה, ולכן אם האדם מתנהג במדות טובות וסבלנות ולמחול להמביישים אותו ומריעים לו, ועוד מטיב להם ואוהב אותם, כן השי"ת מתנהג עמו שמוחל לו על מה שעשה נגד רצונו ואוהב אותו ומטיב עמו, כמו שאמרו חז"ל (יומא כג ע"א) המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו.

(שם עמוד לו)

כמה גודל הטעות שטועים בני אדם, כשאחד פוגע בהם, אינם רוצים למחול ואומרים הוא פגע בי שיהי' לו לכה"פ העבירה ויקבל את ענשו, אבל אם בר דעת הוא ידע שאם ישאר העון על חברו הרי יש בזה צער לשכינה, ואילו אם ימחול לו לא יהיה צער לשכינה והרי בכל המצות אדם אומר לעשות נחת רוח להבורא יתי"ש, וכאן יתבונן שבזה שימחול לחברו ויוריד ממנו את עונו, איזה נחת רוח גדול יגרום לשכינה הקדושה ע"כ ימחול לחברו, לעשות נחת רוח גדול להבורא יתי"ש ויקיים מי"ע ואהבת לרעך כמוך.

(שם נט)

יתבונן האדם שבוודאי רצונו לעשות נח"ר להשי"ת, והרי יש נח"ר גדול להשי"ת כשיש שלום בין אדם לחבירו, וביותר אפילו אם חבירו חטא כנגדו, לא מיבעיא שאם חבירו בא לפייסו שימחול לו תיכף, אלא אפילו אם חבירו לא בא לפייסו הרי ממידת חסידות שילך הוא אצל חבירו ויתפייס אתו כדי להשקיט המחלוקת, ואם אינו הולך להתפייס אתו לכל הפחות ימחול לו תיכף בלב שלם ויקל בזה צער השכינה.

(שם)

יתבונן האדם מה שכתוב בספה"ק דיש ד' זמני תשובה ואחד הוא כל לילה לפני השינה ובקי"ש של האריז"ל כתובים ודויים וכו', וגם בנוסח רבש"ע הריני מוחל מסיימים ומה שחטאתי לפניך מחוק וכו', וא"כ אם לבקש מהשי"ת שימחול עונותיו שעשה ביום זה ואע"פ שאינו ראוי עכ"ז הוא מבקש שהקב"ה ברוב חסדיו ימחול לו, יעמוד ויחשוב אם יש בלבו שנאה על חבירו ואינו רוצה למחול לו כי לדעתו הוא אינו ראוי שימחול לו, וא"כ איך ישא פניו לבקש מהשי"ת שהוא ימחול לו, דידוע דהנהגת השי"ת עם האדם הוא מדה כנגד מדה, ואם האדם אינו מקפיד על חבירו שציערו ומוחל לו בלב שלם, אז גם הקב"ה מתנהג אתו כן ומוחל לו חטאיו, אבל אם ח"ו לא ימחול לחבירו איך יבקש שהקב"ה ימחול לו, יתבונן היטב וירכך את לבו הקשה, ובלב שלם ימחול לחבירו, ואז הקב"ה ימחול לו, וטוב לו בזה ובבא.

(שם סב)

ולהכב"י בתחר מעשו גם שני יכול להקדש בעל מה שכפר
זה לא יכפר זה וכו"ל. וקי לר"י ולר"ת שני יכול
להקדש כי הלא כפרתן שוה וכבר כפר הראשון וי"ב מדוע
לא יתחר כב"ם הלכה כדברי מי. ולא מדלת מסיק כב"ם
הלכה כדברי מי מוכח דם"ל לפתחא דם"ם כר' זירא
וכפירש רש"י שם גבם על עשה שלאחר זמינו, מכפרין עד
הזריקה. וה"ב וקי לר"י ולר"ת שני יכול להקדש כי היכא
דלכפר על עומתה מהיכא בין זריקה של זה לשל זה.
ולו ליכא נפקותא לדינא בחלוקתם:

ומעתה י"ל בדי' לרמב"ם שעתך ובעד לפסוק דלא כרבא
מפתחא דב"ם דם"ל בחכפר גם תעשה דלאחר
זמינה וכו"ל. וי"ב ע"כ ל"ל בפי' בתה שחמרו ושם עבודה
לשמיה וכו' מיהו מעלה עליו בכתוב כאילו לא כפר וכפר
היינו כפר גברת ולא כפר קמי שמיא. שמין לומר כפר
לעבה דקודם שחיטה לא כפר לעשה לשמיה שהיא עבה
דלאחר שחיטה וכבגד. כי הלא מוכח שחכפר גם לעשה
דלאחר שחיטה וכו"ל ולכן פירש הרמב"ם בחכודו בחמרו
לא כפר וכפר היינו כפר גברת ולא כפר קמי שמיא
וזהו שכתב לפיכך אם לא שחך כפר ואעפ"כ מעלין עליו
כאלו לא כפר ודו"ק:

ובדרך מוסר לחמרתי כי זה יסיר הרמז בדבריהם
הקדושים ז"ל במה שחמרו עשה
לשמיה כאילו מעלה עליו בכתוב כאילו לא כפר וכפר
והיינו כפר גברת ולא כפר קמי שמיא. כי שם לחמרו ז"ל
ביומא (דף ל"ו ע"ב). תנו רבנן כילד סומך וגו' ומתודה
על חטאת שוג חטאת ועל אשם עון אשם ועל עולה כו'
ע"ש. וכן כתב הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק
עליהי הלכה י"ד וכילד סומך וגו' ומתודה על חטאת עון
חטאת וגו' כילד מתודה לומר חטאתי עויתי פשעתי
ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה לפניך וזו כפרתי וגו'
ע"ש. וכזה לחמרו ז"ל ועל דא לא לימרינן בר מן לפרשת
חודי כל חד וחד כמה דלהיכו בגין דחמרת חטאתו
לא לחמסר דיני' אלא בידה דחלכתן קב"ם בלחודוי (ומלן
דלמן לי' לחיכו לעכו וע"ד בעי דוד מלכה ולחתר בכעני
חלרי' (תהלים מ"ב) חטת ועלה לחתרת) וכן בלמה מלכה לחמר
לעשות משפט עבדו וגו' (מלכים ג' ע') הוא ועלה לחתרת
וכל כי היכי בדלין מיניה ט' ע"ם והכה זה בלא שמך לא
התודה הוידוי שחתודים בשעת סמיכה. וי"ל שזהו הרמז
במה שחמרו לא כפר קמי שמיא דייקא כי לחתרי לחבר לא
התודה בפרישת חעלחיו לא כפר קמי שמיא ויובן:

ויש לומר שגם זהו הרמז בנוסחת הוידוי שחומרים
על חטאת שחטאתי לפניך וגו'. מה בלא
נאמר כן בשאלי וידוים והרמז כי בעל חטאת נאמרים
שחעלים בפרוטרוט. ועל כן לפי חומרים לחרי לחבר
חמרנו פרוטים חעלחיהו לפניך. ע"כ מלפניך משפטינו
יצא. וכשחמרם ז"ל בזהר:

ועפ"ז חמרנו לבחר הכתובים. שחפשה דרכינו ושחקרה
ונשובה עד ה'. נשא לבבנו אל כפים אל אל

בפים. ושם שבעתו ושרינו שהה לא שלחת. (חיכה ג')
ולבחר הכתובים הללה על כוונם נקדיש לחמרם ז"ל בהעניות
(דף ט"ז) חמר רב חלא בר לחבה לא בים בירו עניות
ושחודה ושיהו חוזר בה כמה הוה דומה לחלא שחיפש
ברץ בירו שלא' עובל בכל מיחות שבעולם לא עלתה לו
עבילה ברקו חירו כיון שעבל בחבלים בחא חיד עלתה
לו עבילה בחחר ושודה ושוזב ירושם (מבלי כ"ח) ושומר
בבא לבבנו אל כפים אל אל בפים (חיכה ג') והשם רש"י
ז"ל כחב לחלא בים בירו עניות גזל ושיו חוזר בה לבלם
שה הגזילה כו' ע"כ. ויל"ד חחין יגלה לרש"י זה שביון רב
חלא בר לחבה על עניות שבין לחדם לחבירו. (ושי'
בגמ"ס בפ"ב מבל' הבואה בפי' בעניו לחחר):

ואברנו לבחר שזה כי כן נחחר בכתוב הל"ל מבשה
פבעיו לא יגליח ושודה ושוזב ירושם ושמרו
ז"ל ביומא (דף פ"ו ע"ב) חחר רב יהודה רב רמי בחיב
שברי בשו בבע בשוי חעלה (חהלים ל"ב) ובחיב מבשה
פבעיו לא יגליח בו' זיעקת בר עוניא חחר רב נחמן
בחן בעבירות שבין לחדם לחבירו בחן בעבירות שבין לחדם
למקום (פירש"י עבירות שבין לחדם לחבירו שילבים שיבקבו ממנו ביומחול לו) ולפי זה מה שלחחר מבשה
פבעיו לא יגליח הוא בעבירות שבין לחדם לחבירו וה"ב
מה שלחחר ושודה ושוזב ילוחם גם הוא בעבירות שבין
לחדם לחבירו. ושזה יגלה לרש"י בבורר וכן שם"ם לחדם בים
בירו עבירה ושחודה ובו' שלחחר ושודה ושוזב ובו' הוי
בעבירות שבין לחדם לחבירו. ולבן כחב רש"י לחדם בים
בירו עבר' גזל ושיו חוזר לבלם בגזל וכ"ל וזהו שלחחרו
ושומר בבא לבבנו אל כפים בגם זה בכחוב מורה על
עבירות שבין לחדם לחבירו ועל בם בכחוב ושובו חים
מלרכו הרשע ושן החטם חבר בכפיהם (חושע ג') וזהו
שלחחר בכחוב בבא לבבנו אל כפים וכח"ם רש"י עם הכפים
לריך ליבח הלב לבמים כלומר ביחזור מקלקולי ע"כ:

ועתה בבית לב להבין מה זה שהמשיבו רב חלא בר
לחבה לפירש"י בחדם בים בירו עבירת גזל
ושחיידה זשיו חוזר מחזיר הגזל כשובל וכרכ. בירו והבית על
זה מקרחות הללו השה בבתובים הלא מקרח מלח דבר
בכחוב (ויקרח ב') מכל חעלחיכם לפני ה' חעבדו
ודבהו ז"ל ביומח (דף ס"ה) עבירות שבין לחדם למקום
יוה"ב מכפר עבירות שבין לחדם לחבירו אין יוה"ב מכפר
עד שילבה חת חבירו (ושיהי"ו מכל חעלחיכם לפני ה'
חעבדו ולא חעלחיכם שבין זה לזה) ולפ"ז מחיידה אין
לנו מקח ידענו כי על עבירות שבין לחדם לחבירו אין
יוה"ב ואין הבואה מכפרים (כי בלא הבואה גם בעבירות
שבין לחדם למקום אין יוה"ב מכפר) עד שילבה חת חבירו:

אך החפלחי ודאו כמה גדול כח המוסר הובחה חיים
חבר הבמיע לנו רב חלא בר לחבה בחשובתו
הלו. כי הוה חמרו ז"ל בר"ה (דף י"ז) בחלה בלילחה
הניחית חת רבן גמליאל כהיב בחורחכם חבר לא יבא
פיום ולא יקח בחר (דבריס י') וכחיב יבא ה' פיו חלין

ויסח לך שלום (במדבר ז') נפסל לה ר' יוסי סכינו אחר
לה תאבול לך מכל עמה הדבר דומה לאדם שנותה בחבירו
מנה ובקבו לו זמן בפני המלך ובשבע לו בחיי המלך פגים
זמן ולא נתן לו כלום הא לפיים המלך אמר לו עלבוני
מחול לך לך ופיים את חבירך· הלא הכל נמי כאן בעבירות
שבין אדם לחבירו כתן בעבירות שבין אדם למקום·
והוא יקוע כי יחטאון לחבירו שהיה רשות ביום עושה·
לה' תחטא ולאחיו הרע ועל כן היה אפשר לומר כי מה
שהאחר נמשל שהוא לו המלך עלבוני מחול לך לך ופיים
את חבירך הכוונה כי מיד שכא לפיים את המלך אומר לו
המלך עלבוני מחול לך והוא כי אלף השמים מחול מיד
רק את חבירו יפיים עוד· וכן יש לומר כמה שדרשו ז"ל
על הכתוב אכל המפתיעים לפני ס' שמצרו עבירות
שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו
אין יוה"כ מכפר הכוונה כתו כן כי רק על מה שבינו לבין
חבירו אין יוה"כ מכפר אך על אלף השמים אשר בעבירות
ההמה שבין אדם לחבירו ג"כ יוה"כ מכפר כמו על
עבירות שבין אדם למקום כי החלק השמים שהוא גם הוא
יקרא בין אדם למקום:

ולבן המשיטו רב אחאב כי אל נעשה נפשנו
שקר לנשים בלבבא כן כי מיד שהיו מתודים
לפניו"ם שהלק השמים ממחל אף מעבירות שבין אדם
לחברו שאת לפ זאת· וזהו שאמר אדם שים בידו עבירה
(ומנו שמיכ"י) גזל ומתודה ושוב מחזיר הגזל לבעליו
אינו הוא דומה לאדם שתופש ארץ בידו שאינו עובד
בכל מיעות שבעולם לא עלתה לו עבילה והלא הוא כאילו
לא עבד עשולם· וכן זה שמתודה ושוב מחזיר הגזלה לא
עלתה לו סורדו היות וכמה מתצבה אף על אלף השמים
ומה מדוקלק מה שלמנו לעובל הארץ בידו כי הארץ שתופש
בידו בעת עבילתו הוכפל חשבונו לא כבד כי מקמלתו אף
גם אם לא היה מקמת היה מוכן לבלתי הפל לו עבילתו·
וכן זה שתופש הגזילה בידו ומתודה על אלף חבירו אלא
עושנו בעומקתו ואף על אלף השמים מולאת הגזילה בידו
לבלתי העל לו וידויו ובלתם פושו לפניו:

ולפ"ז גם כאשר שאמרו עלבוני מחול לך לך ופיים את
חבירך· הכוונה כמו כן בחבירו זה עלבוני מחול
לך כשהלך ואלקה את חברך חז כר עוך וחפתחך תכופר
וכן תוכח מוכה אמרו כי שכתוב שנאמר אחר לא יפא
פגים ולא יקח שחד מורה על עבירות שבין אדם לחברו·
ס"ב הכוונה לכותב כי מה שאמר אחר לא יפא פגים הוא
על אלף השמים אחר עבירות שבין אדם לחבירו
כי על זה שבין אדם למקום יאמר יפא ד' פגיו· אך
בעבירות שבין אדם לחבירו אף על אלף השמים לא יפא ה'
פגיו עד שיעלה את חברו· וזהו שאמר לא יקח שחד לכפר
על למחול אלף השמים על חלק חבירו כלומר כל טוב בעד
אחר שחד מחייב יקח לעשות ריב חבירו ולא כן השם יתעלה
מדותיו ומשפטיו כי לא יקח אחד לכפר על אלף חבירו ולא
יפא פגים אף על חלק השמים עד שיעלה את חבירו:

וזהו שאמר בנפשל הלשון אחר לא יפא פגים ולא יקח
שחד לרמוז על אלף השמיטי ועל אלף אדם כאמור:
ובן מס שדרשו ז"ל על פכתוב מכל מתפתיכם לפני ס'
פגירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירלם
את חבירו· גם זה פכוונה כי על פעבירות שבין אדם
לחבירו יוה"כ אינו מכפר אף אלף השמיטי על שירלם
אם חבירו· וזהו שאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר
אתכם ופכוונה אפלו יוה"כ מכפר עד שיפכר מכל וכל·
והוא אחד אחר הפיוס שהנילה אחר לקח והחרפם רעהו
וז על אלף השמים יוה"כ מכפר (ועי' מס שכתבנו על זה
בחבורנו מדרש לבן בפתוד יום הדין קף ק"ח):

ומעתה י"ל שזהו פכוונה בפכתובים הכ"ל שחפשה
דלכיהו ומתקוים ושובה עד ס' על העבירות
שבין אדם למקום ועל ק' הקדים הכתוב התשובה על
עבירות אלה כי אל אלה יוהב נקל להשב לשוב אחר·
וכמ"ש פחפאת בעל מופת הלבבות בפ"ע מפער התשובה
וז"ל ומה שיהיה מן פעונות וחטאתים בין האדם לחבירו
בלבד תתכן לו התשובה מהם בשובנו בחיים כשיתוודר
לקונינו ויתחדל לשוב מעותו אלל בוראו ע"ם· וזהו
שאמר ושובה עד ה' ואומ על העבירות שבין אדם
לחבירו· וכעין שדרשו ז"ל פכתוב מכל מתפתיכם לפני
ה' תטהרו על עבירות שבין אדם למקום ב"ה· ומה
שאמר כאן לבבו אל כפיס פכוונה על העבירות שבין
אדם לחבירו וכמו שדרשו ז"ל פכתוב הזה על עבירות
אלו בכ"ל וזהו שאמר אל כפיס וכמו שס"כ מן התמם
אחר בכפיסה וכתיב· ואומ כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר
החלה ופ"ו אמר אל אל בשמים ואומ כי אחרי אחר הבטנו
הנזילה אחר לקחנו וחזרנו מקלקלנו מחלה עתה וחזור
לשוב אל אל בשמים על אלף השמים אחר בעבירות שבין
אדם לחבירו ואפשם מהו פשבנו ומריט אתה לח
סלחת לף על אלף השמיטי כל עוד שלא הבטנו את הנזלה
והגלינו את אחינו וזהו שאמר פשבנו ומרינו כי בעבירות
אלו שהיה רשות הוא עובה וכתיב:

עוד לתלוה מילים לבאר הכתובים הכ"ל על דרך מוסר
ונקדים מאמרם ז"ל בבראשית (קף ו') אחר רבנן
אחר רב הושע אם רואה אדם חבירו אחין שלין שפשפו
בפעשיו שנאמר אפשפו לרכיהו ואחקויה (לויכה ג') שפשפו
בפעשיו ואלא יעשה השובה שנאמר ושובה עד ה' שפשפו
ולא אלא יהלה בעבוו הוא שנאמר אחרי הגבר תאר
תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו (תהלים ל"ד) ואמ מהרש"א
ז"ל כתב וז"ל יפשפו במעשיו שכל העין לשון מיעוט
מדבר ביסורין מחחלת האדם שהוא הגבר רלה עני בשבע
וגו' ע"ם· ולפעל"ד נראה פשוט שמה שדרשו ז"ל
הכתובים הללו על היסורין הבאים על האדם הוא
מעשה שנאמר בכתוב שלפניהם מה יתאונן אדם חי גבר
על חטאיו ודרשו ז"ל בקדושין (דף פ') על הכתוב הזה
מה יתאונן וגו' כי כתיב והוא שוילם את חבינו:

דעת קדושים כ"ץ, רפאל בן יקותיאל זיסקינד הכהן עמוד מס 40(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

ספר (א)

דעת תורה

חלק חמישי

הגהות וביאורים חידושים ופסקים על

שלחן ערוך אורח חיים

הלכות פסח

מהגאון הנודע שר התורה ועמוד ההוראה רבן של ישראל

מרן **שלום מרדכי הכהן** זצוק"ל

(אבד"ק ברעזאן)

יוצא לאור בפעם הראשונה מכת"י הגאון המחבר

(אפס קצהו נדפס בס' ארחות חיים)

ספר (ב)

שאלות ותשובות מהרש"ם

בהלכות פסח לפי סדר השו"ע

(לוקטו מכל ד' חלקי שו"ת מהרש"ם)

ערוכים ומסודרים עם הגהות והערות ע"י נכדו

שלום מרדכי הכהן שבררוז

ר"מ בישיבת „אהלי שם" (ע"ש הגהמ"ח)

ברוקלין, ניו יארק

שנת תשמ"ב לפ"ק

דמות הקרבן וזורקין בני מעיהם על הגגות או בחלר מקום שהטופות יכולין לקחת משם (טור):

תרו שיפייס אדם חבירו בערב יוה״כ. ובו ד׳ סעיפים:

א. עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר

דעת תורה

שים, והקשה הה״מ דלכורי כברמל ועשה שבלים ותיסתני, דהכא נמי מיקרי עובר והשתא ולד, ותי׳ הכ״מ דתיכף למיימר שהני עובר דירך אמו הוא, והו״ל כלא תיסתני ו״ס]. ועי׳ רמב״ם פרק ז׳ מעבדים הלכה ה׳ [הכותב לפחתו משובית הרי זה בן חורין ולדך עבד, דבריו קיימין, הרי זה שפחה ולדך בן חורין לא אמר כלום, שזה כמי שאמר תיבה]. ובהשגות שם [וז״ל: ר״ח אסי׳ ריבא אסיפא, סיפא קאמר דעובר ירך אמו הוא, ר״ל ריבא אמאי דבריו קיימין, אלא ריבא דבריו קיימין דעובר אלו ירך אמו הוא, ואיפכא לא אמר כלום או משום דלא נח לשולם וכו׳ יעוש״ה]. ועי׳ בלח״מ שם [מ״ש בתוכך בדברי הרמב״ם שדעת הר״מ נראה שזה שעובר ירך אמו, והביא הרבה סתירות מכמ״ק מדברי הרמב״ם שדעתו הוא כן, יעו״ש בתוכך], וגם בתשו׳ רדב״ז ח״ח סי׳ קפ״ח בחריך זשב, ובמח״כ נעלם ממנו דברי הרמב״ם בפ״ג מהלי נחלות הי״ל והכ״מ שכ׳ בפשי׳ בדעת הרמב״ם שעובר ירך אמו הוא, ועי׳ בשטמ״ק פ״ב מגיניבה [מ״ש זשב בתוכך להוכיח שדעת הרמב״ם דעובר ירך אמו הוא יעו״ש]. ועלח״מ פ״ד מפסוהמ״ק [הלכה ו׳ בהא דהפריש חטאת משובית וילדה וכו׳]. ומה שכ׳ מהרמב״ם דפט״ו ממעשה הקרבנות וכו׳ ע״ש. ורמב״ם פי״ב משחיטה הלכה י׳ שכתב להדיא דעובר ירך אמו הוא. ועי׳ ס׳ מחכ רחובן תמורה י״ח בזה. ועי׳ בר״ן יומא פ׳ יוה״כ בשם הרמב״ן דמוכח ג״כ הכי, [יעו״ש בהא דעובדא שהריחה וכו׳, שהביא דברי בה״ג המשמע מינה דמלכיות לוחה סכנת ולד וכו׳, וכתב הרמב״ן דהיינו דגרסינן בסופ״ק דערכין האשה שיצאה על המשבר ומתה בשעת מציאת סכין ומקרעין את כריסה ומוציאין את הולד וכו׳, ופסוה״ד כתב בזה״ל: ואיכא מ״ד שאין מחללין משום נפלים וכו׳, ושעמא דיוצאת על המשבר שעמא לחריגת הוא, דכיון שמתה הוא כילוד ולא כירך אמו הוא וכו׳ יעוש״ה]. ועי׳ רמב״ם פ״ש מפרה [ה״ז בסופה וז״ל: נעשית כה מלאכה או שעלה עלי טול מלליו, אם לרלונו פסולה וכו׳, לפיכך אם שבן עלי הטוף כשירה, עלה עלי זכר פסולה, ואין לריך לומר שהמשובית פסולה]. ותו״ט בפ״ג דפרה [בהגיה דברי הרע״ב וכ״ה בר״ש דר״פ ורבנן דפליגי בפרת חטאת המשובית אם כשרה, נחלקו אי עובר ירך אמו או לא, דר״פ דמכשיר סבר עובר ירך אמו וחוי כנופה דפרה, ורבנן דפסלי סברי עובר לאו ירך אמו ופסלת מחמת מלאכה שנעשת את עוברה, וסיים הרע״ב דהלכה שהיא פסולה משעה שעלה עלי זכר וכו׳, ואפי׳ היתה משובית ע״כ. וכתב התוי״ט ע״ז וז״ל: ומ״ש הר״ב והלכה שהיא פסולה וכו׳ ואפי׳ היתה משובית, דאי משובית פסולה מטעם שכתב שנעשת את עוברה. ובכך מיישב מוהר״ן מגרמייזא לשון הרמב״ם בפ״ח מהלי פרה לדומה שכתב ואל״ל משובית, והקשה הכ״מ מאי ואל״ל, דהיא היא, עכ״ל תוי״ט. ולומר: דהרמב״ם סובר ג״כ להלכה דעובר לאו ירך אמו, ולפיכך כתב ואל״ל משובית דפסולה מפני שהיא נעשית את העובר].

ומ״ש מג״א לעל יקח תוריס וכני יוכה, שלא יהא נראה כמקדיש קדשים בחוץ. טעמ״ג בפ״ח דמחוסר אבר מותר, כיון דמחוסר אבר פסול בשוה. ולפעמ״ד ל״ע לפי רש״י בחולין כ״ג דמחוסר אבר פסול משום הקריבהו נא לפחתך, וע״ש בתוס׳ ד״ה תמות וזכריה וכו׳, [שכתבו בזה״ל: ומחוסר אבר דפסול בשוף נפק״ל מדכתיב מן השוף ולא כל השוף, בפ״ק דקידושין (דף כ״ד ע״ב) ולא כמו שפיהם כאן בקונט׳ משום הקריבהו נא לפחתך]. ועכ״פ לפי רש״י מדרבנן הוא, כמ״ש הכ״מ פ״ב מאיסורי מזבח ה״י ע״ש, ול״כ מן התורה ליכא חסר קדשים בחוץ. ואי נימא דכיון דפסול עכ״פ מדרבנן ליכא חסר, ול״כ לפימ״ש התוס׳ זבחים ל״ו ריש ע״ח לחד תי׳ דשאר מומין חון מדוקין שבעין פסולין בשוף מדרבנן, ול״כ גם בשאר מומין יש להקל. ואי ברש״י זבחים פ״ב ע״ב דמוסף מגופה פוסל גם בשוף משום הקריבהו נא לפחתך, ול״ע בכ״ז ולפמ״ש בירושלמי פ״ח דמגילה דגם חוזרת ותרגיולים כשרים בבמה, אי נימא דקדושה דבמה ול״ק גם בתרגיולים נראה כקדשים בחוץ, אבל בתוס׳ מגילה • מבואר דבבמה אסור בכל גווני בזה״ז, וגם לפמ״ש בתוס׳ חולין כ״ב ב׳ דהירושלמי מיירי בזן גם אחי שפיר.

סימן תר״ו

סעיף א׳: עבירות שבין אדם לחבירו וכו׳. טעמ״ג בסמ״ז סק״ח [מ״ש בשם הפר״ח דביומא דכיפורי ליח לשטן רשות לשסטוני להפך חובתן, אבל מ״מ דידי׳ עביד וכו׳ יעו״ש]. ועי׳ מהרי״ל הל׳ יוה״כ דדוקא עבירות של יה״כ, [ליח לי׳ רשות לשסטוני], אבל של כל השנה יש לו רשות. וע״ע רוקח סי׳ רי״ז בסופו [בזה״ל: ולאחר כל התפלה של נעילה וכו׳ תוקעין קשו״ק וכו׳, ומנהג שלנו במלכות לוה״ק להקוע רק תקיעה ג׳ לומר נלחו לח השטן, לפי שבפרקי דר״א בפמ״י יוה״כ מכפר על עבירות קלות וחמורות וכו׳, רלה שמחל שיהיו מוצא בהן חטא, לומר לפני הקב״ה רבש״ע יש לך עם ג׳ בחרן דומה למלאכי השרת שבשמים, מה מלאכי השמים הולכים

עד שיפייסנו ואפי' לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שניה ושלישית ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים ואם אינו מתפייס בג"פ אינו זקוק לו (מיהו יאמר תח"כ לפני י' שנקש ממנו מחילה) (מרדכי דיומא ומהרי"ל) **ואם הוא רבו צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס.** הגה והמוחל לא יהיה לאכזרי מלמחול (מהרי"ל) אם לא שמכוון לעונת המנקש מחילה (גמרא דיומא) ואם הוליח עליו אם רע ל"ל למחול לו. (מרדכי וסמ"ג והגה"מ פ"ב מהלכות תשובה ומהרי"ו):

דעת תורה

יחפיס כן ישראל ביוה"כ, והקב"ה שומע עתותן של ישראל מן הקטיגור שלהן ומכפר על כל עוונותיהן ועל כל עם הקהל יכפר, ואומר מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו. ועי' יד"מ על מד"ר סדר ויקרא פכ"ח, ופייט יוס' ס' של סוכות [לימחי בחיל כפור, בעותה בחשבון הכפור, גלתי בהלדק פורי דולק בנמלא חפור וכו', ע"ש במטה לוי דהאי "דולק בנמלא חפור" קאי על השבון שהוא דולק לקטרג עליהו כל השנה נמלא מצויים ביוה"כ]. ומהאי"ם סי' תר"י סק"ל [בח"י שהביא בזה טעם הצילה בעויה"כ עפ"י המדרש שביוה"כ גם השבון מעיד על ישראל לעובה ואומר יש לך עם שהם נקיים במלאכי השרת, ולכן עובדים שיהיו נקיים מעוונות קרי, ועשם זה כתב גם הלבוש ע"כ].

וע"ע בח"י סי' תרכ"ג סק"ב [בהא דשו"ע שקורחין בפי' עריות בימחה של יוה"כ, והביא מהלבוש טעם לזה משום שנפשו של אדם מתאוה להן, ולכן מזהירין לעם שלריכים לקדש ח"ע מהן. והוסיף בח"י כי גם ביוה"כ שנשים מתקשוות לכבוד היום ובשלין בהן, וכדאיתא ביומא י"ט בהידוע ביוה"כ חיבעול כמה בחולחא בהרדעא, (תבודרכם). וכתב עוד וז"ל: ומנמי כ"ל הקשיחי בחליה זועה על מ"ש מהרי"ו סי' קל"ח וסי' קל"ב דביום זה כמלאכים שהין יה"כ שולט בהם ומפלא הטשה בו עבירה כפול ומכופל ע"כ. והא בנמי שם חמרו הקב"ה מהי חמר לפחח חטחת רובן, ופירש"י יה"כ מחטיחו בע"ב, ושבן מהי חמר, ח"ל שבן ביוה"כ ליח לי' רשות לחסטוני, כרי דשולט דמחטיחן חפי' ביוה"כ, חלח דחין לו רשות לקטרג, ודלדבה כ"ל דשולט יותר כדי שיעלה הקטרוג ממילח. ואפי' לקטרג כתב ברוקח סי' רע"ז דוקח בעבירות שבשבן בו ביום חין לו רשות חבל על (עבירות) של כל השנה מקטרג ע"כ].

וע"ע בשו"ת [מ"ם מדברי מהרי"ק הכתב על הפנוי' ברומה הוח בין חדם למקום, ובחושם, חו בשעת עילוף הוי ג"כ בין חדם לחבירו, ואפשר חושם לחו דוקח, הוח הדין שוגגת דמחטיחה בשוגג יטו"ם]. וע"ע ס"ק חח"ח סי' ל"ב [שכתב בחו"ד שם הכתב על חטח חים, ומסרה על בעלה, הוי גם ב"ש לחבירו, ולריך לפיים חת הבעל דהרי בפי' בגזל לריך לפייסו, ק"ו בזה וכו' יטו"ש]. ועי' בח"י סי' תר"ז ס"ק י"ב מכח דוד [שמחר לך לבד חטחתי ולח לחים, משום דלח חסרה על בעלה דהח כל היולח למלחמת בית דוד גם כריחות כותב לחשחן].

ועי' בזוהר משפטים בפסוק חם חלוניו יתן לו חשה וגו', מאי לך לבדך, חלח בגין דחית חובין דחטי בר גם לקוב"ה ולבני נשה וכו', ודוד מלכא חב לקוב"ה בלחודוי ולח לב"ש, ואי חימח הח הב הוחה חובא דבת שבע, ותניון מכן דאתי על אתתא בריותא אסרה על בעלה, וחב לחברי וחב לקוב"ה, לאו הכי הוה [ההוחה דאת אמר בהיחיא הוי וכו' וגב הוה לה מבעלה עד לא יהב לקרבא, דהכי הוי ממבגא דכל ישראל דיהבין גב זמן וכו', וכן עבד חורי לבת שבע] וכו' ע"ש, ומפורש דהוי בין חדם לחבירו, וגם ביאר קרא דלך לבדך חטאתי כמ"ש הפמ"ג. וע"ע בס"ו סוטה ל"ז ע"ב ד"ה חלא וכו', [שפירש חרוויס דקרא וכו', חרור משגה עור בדרך שמפתה חבת חיש שבחיה סומא בדבר ואינה יודעת עונשו כמוהו, חרור משג גדול רשהו, שמכוין שבח על חבת רשהו הרי השיג גבולו, חרור מכה רשהו בסבחר, שנוסף לו בלחם סחריו שחמות בבדוקת המיס המריס וכו' יטו"ש]. והוח מוכרח בש"ס שם [שהביחו בגמ' שם הח דחרור בחיים חבר יעשה פסל ומסכה וגו', ופרכינן בחרור סגי לי', (בחמיה כופר בעיקר הוח וכבי לי בחרור רש"י), ומשנינן חלח זה הבח על הערוה והוליד בן והלך לבין עכו"ם ועבד ע"ז, חרוין חבין ואמו של זה שבך גרמו לו].

וע"ע בח"י סק"ל [מ"ש דאם הקניט בדברים לו עני המכפך בחרירה וכדומה ל"ש דיה"ל הלא הוי רק בין חדם לחבירו וכו' יטו"ש]. ועי' גם בח"י סק"ו [שכתב בד"ה ומ"ש ברשע מוכח לשנחותו וכו', בח"ד בזה"ל: מלות שבינו לחבירו, בזה טעינה עדיף לכוף יברו, ובין חדם למקום, דבר ערוה וכדומה, פריקה עדיף וכו', והא בין חדם לחבירו נמי בין חדם למקום מיקרי, וכבר נתקשו כיולא בש"ס הרמז"ל פ"ו מהלי דיעות הלכה ז' ת' טו וכו'. ול"ל כל שאין עושה בקום ועשה עבירה, כי אם הכעיסו בדברים והקניטו וכיולא בזה מיירי, אבל גזלו וכדומה בין חדם למקום נמי מיקרי וכו' יטו"ש]. ועפר"ח בשם מהרש"ג להיפוך דלף אם ביזהו רק בדברים הוי גם בין חדם למקום ע"ש. וע"ע מש"ז רסי' תר"ז בזה [שכתב בזה"ל: אם הקניט חבירו בדברים וכו' ול"ל כיון שביקש ממנו מחילה והתודה ביום הכפורים ל', ל"ל להתודות ביוה"כ שנית, או אפשר אף ביוה"כ הא' גם ל"ל ע"ש וכו' ע"ש].

ואם הוציא עליו שם רע א"צ למחול לו. עמג"ח להשחן].

ב. אם מת אשר חטא לו מביא י׳ בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שחטאתי לו (ונהגו לבקש מחילה בעי״כ מרדכי דיומא): **ג. תקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא שם רע על המתים: ד. יכול לטבול וללקות מתי שירצה רק שיהיה קודם הלילה ואינו מברך על הטבילה.** הגה וא״ל לטבול רק פעם אחת בלא וידוי משום קרי וה״ה דהטלת ט׳ קבין מים נמי מהני (מהרי״ו וכל בו ותשב״ץ) מי שמת לו מת בין ראש השנה ליה״כ מותר לרחוץ ולטבול בעי״כ דיום כפור מבטל שבעה (מהרי״ל הל׳ שמחות) אע״פ שנהגו שלא לרחוץ כל שלשים טבילת מצוה מותר (דעת עצמו):

דעת תורה

סק״ה [מ״ש בשם יש״ש הטעם בזה משום דאיכא דשמע למחול גם בהוצאת ש״ר ע״כ]. ועשו״ת חיים שאל ח״ב בהוצאת ש״ר ולא שמע בפיוס וכו׳, ומ״מ מדת ענוה סי׳ י״ג בזה [בא׳ שכתב במכתב למיודעו בעיר אחרת לשה״ר על שותפו שהוא גנב וגזלן וכו׳, והשותף בהתוודעו שדיבר עליו לשה״ר ביטל השותפות מיד, והמספר לשה״ר פייסו ומתנצל שרק מתוך כעסו כתב כן ומבקש ממנו מחילה, אך הוא אומר שאינו רוצה למחול על הוצאת שם רע כזה עליו. יעו״ש שדן בזה באורך מכמה אנפי, ומסיק דמה שכתב לאחד מכתב וגם ביקש לקורעו אחר קריאתו אין זה בכלל מוציא שם רע וצריך זה למחול לו, וגם דן במוציא ש״ר אם רוצה למחול אי שפיר עביד וכו׳, ומסיק דודאי הכין הוא דאם רוצה למחול מוחל, וממילא כיון שכבר מחל אינו יכול לבטל השותפות וכו׳ ע״ש].

סעיף ב׳ אם מת אשר חטא לו וכו׳. עמג״א סק״ו [בשם מהרי״ו דאם קרא לאחד ממזר פגם בכבוד אבותיו ג״כ, אבל ביש״ש כתב דיכול לומר רק עליך כוונתי וכו׳ ע״ש]. ועתשו׳ ח״ס חחו״מ סי׳ קפ״א [שכבר השואל שם איך יכול להיות שיקראו ממזר ולא יפגום בכבוד אבותיו וכו׳, יעו״ש מ״ש בשם יש״ש טעמים בזה, והח״ס כתב דעל אבותיו אין זה פגם דיכול לומר שעשו תשובה, משא״כ עליו וכו׳, וע״ש עוד כמ״ד בזה].

ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי וכו׳ עמג״א סק״ז [דאם חרפו לאחר מיתה א״צ לילך על קברו, אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו]. ועי׳ שלטי גבורים פ״ד דב״מ שכתב ג״כ כן, אבל בא״ר בשם יש״ש כתב דגם בזה צריך לילך על קברו, יע״ש בשם מי״ט דצריך סליחה גם על מה שעבר על חרם הקדמונים [שלא להוציא לעז על המת].

סעיף ד׳: בהג״ה: ואין צריך לטבול רק פ״א. עמש״ל עה״ג סי׳ פ״ח סעיף א׳ דאין חציצה פוסל בטבילת קרי, ואח״ז מצאתי ברשב״א יבמות מ״ז דמפורש דחציצה פוסל בטבילת קרי. ומצאתי בריטב״א לנדה ס״ז שרצה לפרש דחוצץ לתפלה, וכתב דבהלכות לא גרס בעל קרי [דבהא דאיתמר ביבמות מ״ז ב דכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה ובעל קרי, הרי״ף לא גרס כלל ובעל קרי בגמ׳ שם, וכ״ה בש״ס שלנו]. וע״ש עוד בזה. ונראה דהתם היינו בטבילה של תורה מטומאת קרי, אבל משום תקנת עזרא אין חציצה פוסל, ומ״ש בשל״ה לדקדק בחציצה בטבילת עיוה״כ, היינו משום חומרא דיוה״כ *).

משום קרי. עמג״א סק״ח [שכתב דלפי״ז אשה ששמשה תוך ג׳ ימים, צריכה בעיוה״כ לכבד ביתה בחמין, שלא תפלוט ש״ז, ודוקא שלא הי׳ סמוך לטבילתה וכו׳ כי אז יש חשש שתשחית זרע ההריון ע״ש]. ועי׳ שו״ת רע״א סי׳ ע״א בסופו [שתמה על דברי המג״א הנ״ל, דהא אפי׳ בלא הריון, איכא איסור גם לאשה להשחית זרעו של הבעל לשי׳ כמה ראשונים וכו׳ יעו״ש שנשאר בצ״ע]. ובכרו״פ לסי׳ צ״ו בהשמטות [כתב לתרץ דרוב זרע הראוי להריון כבר נקלט תיכף, ולא ישחיתנו הרחיצה, והמיעוט שלא נקלט, עפ״י רוב לא יקלט עוד ממילא וכו׳ ע״ש]. ועשו״ת רע״א סי׳ צ׳ שהוכיח דליכא רובא, והוא היפוך דברי הכרו״פ הנ״ל. ועי׳ תב״ש סי׳ ט״ו ס״ק ט״ז [שכתב ג״כ דליכא רובא, דנקלטים ביום א׳ וכו׳ יעוש״ה]. ותשו׳ מע״צ סי׳ ה׳. ועי׳ דעת תורה ליו״ד סי׳ ט״ו סק״ח [באורך בזה מכמ״ק]. וע״ע במג״א הנ״ל]מ״ש בשם השל״ה דגם למאן דס״ל דטבילה משום קרי, אפ״ה אם טבל בער״ה יחזור ויטבול בעיוה״כ, דשמא ראה מים חלוקים או עכורים וכו׳ ע״ש]. ועי׳ מג״א סי׳ פ״ח סק״א [שכתב שם דאם ראה מים חלוקים טמא משום קרי רק לענין תרומה, אבל לא לענין ד״ת ותפלה]. ומחה״ש שם [שכתב דאע״ג דכאן כתב דמי שטבל בער״ה אפ״ה יטבול בערב יוה״כ. שמא ראה מים חלוקים, צ״ל דלענין ערב יוה״כ החמיר יותר ע״כ].

---

*) כבר הביא אזמו״ר ז״ל במק״א מספר האשכול הל׳ תפלה וק״ש סי׳ א׳ שכתב בזה״ל: וחזי לן בעל קרי הטובל א״צ חפיפה כשאר טבילות, דאין חצ׳צה פוסלת בטבילה זו, אם לא שחצצה ברוב הגוף דהוי כאילו לא טבל כלל, מדאיבעי לן וכו׳, ויש מחבורתנו דאייתו ראי׳ דחציצה פוסלת בטבילת קרי אפי׳ במעוטו מהא דתניא פ׳ יוה״כ הרואה קרי ביוה״כ וכו׳, ולא נהיר האי פירושא וכו׳ יעו״ש שפי׳ פירוש מחודש בהא דולערב ישפשף ואכ״מ.

אוצר החכמה 1234567

קנג דין קידוש ליל שני של ר"ה ודין הבדלה במוצאי ראש השנה

(א) כתב הרמב"ם אין על (ה) מקדשים ליל ב' של ר"ה יכולים כנגד חברו או מניח פרי מדבש. כתב להסמ"ק יש בספק ויאמר שמחיינו ואם אין לו כנגד חברו או פרי חדש לפע"כ יאמר שמחיינו (סי' ס"ר) וכן נראה כשעת סדלקת נרות צריכה לומר שהחיינו אם אפשר לו בכנגד חברו או בפרי חדש מוטב ואם לאו לפע"כ פשוט שהחיינו: (ב) כמנהגי ר"ס מנהגי (א) על הכוס כמו בשאר י"ט (סי' תר"ס).

קנד סדר עשרת ימי תשובה

(ה) כל סימים שבין ר"ה ליום הכפורים הוין כחול ואין אומרים ת"ח ערב ובוקר אלא בשאר שלש תפילות כמנהג של ע"ז ואפי יש ב' ימים של ר"ה מילה בלחוץ בימים לפ שע"ז מחזון לחל מניחו אלא אומרים (סי' תר"ב): (ב) אין מתענין ערב וכן אין מתחילין לחרש בשבת עד אחר יום הכפורים (שם): (ג) אין מקדשין הלבנה עד מוצאי יום הכפורים ובשבת שבין ראש השנה ליום הכפורים אומרים עו"ן במנחה (שם):

קנה מנהג הפרות בערב יום כפור

(א) יש מהגין ליקח כפרה לכל אחד ואחד בפ"ע לסיכך (ה) מי שנוהגין לעשות כפרות בערב יום כ"ב סוף מנסג לוקחין לאשה ביכורים ג' נקבות וזכר אחד: ומיקין וכ"ב פטרי"י ובל"ח ע"ד הקבלה ונוהגין ליקח פרגוד זכר לזכר ולנקבה לוקחין פרגולם ולשם מעוברת לוקחין פרגול ופרגולם משום שמא פלד זכר ואם נקבה פלד ד' לה ולבתר בפרגולם שנים השחים ליקח כפרה אחת (א) (מ"ח שם): (ב) ונוהגים בפרגולים לבנים אבל אין לחוש אחר לבנים דוקא משום דרכי האמורי רק אם מדמין לו לבן יקח. ומכל מיני בע"ח יכול ליקח לכפרה אפילו דגים חבל אסור ליקח בע"ח הרגילין לפקרנה כמו תורים או בני יונה שנראה כמקדיש קדשים כאן (מ"ח שם). (ג) ונוהגין אותם בשבוע שבתוכו כי אז רחמים גוברים [שלי"ם בשם כתבי ז"ל] ומוב לסדומן בשבוע ונוהגים בשעת לשחיה ויש לכסמין שיהיה שחיטת סכפרות מיד לאחר שסחיבו אלין. ועיקר בני שמעיים על סגרוף אז כאשר בשעת לשחיה יכוונו לקחת מהם (שם):

קנו דיני ערב יום הכפורים

(א) ולכרכום נהשדש כשיעור שני ימים סיו"כ ויו"כ (ה) מה שנוהגין לשום כפרום בערב יוה"כ סוף מנסג (סידור כתריז"ל ובידור תרומ"ל): (ב) אפילו בשאר ימות השנה אין אוכלים אפילו בסעודת שחרית דגרים בשאר: (ג) ואין אוכלים אפילו בסעודת שחרית דגרים סגדרים ורע בגון שומים וכיליס ומלכלי מלא וחמלה ת"ח אבל מדגים ורע מ"מ נוהגין לאכלם בשאר כיון שהם מלכלים קלים לסתעכל (מרי"ח סעיף מ' י'): (ד) ותדמו"ב סי' תר"ד סעיף ל' כתב ומ"מ מי שיודע בעצמו על חלוש שר משדד ממשקה אין למחות בידו אפי אלא נאמר בו שוב אלא אסור לאכול בו ואם אכל ת"ח כיום יום ת"ח:

(ה) מצוה לאכול ולשתות בערב יוה"כ סרבה (א) בסעודה ויכול למעה מליעודו כדי לאכול ולשתות ות"ח לא יאכל (ב) אלא דברים קלים בגון דגים או עופות כדי שלא יבא שבא ומנחלה (ג) (שם ת"ו סי' תר"ד ומ"ב): (ג) אסור להסעטק בו אפילו תעים מעט ואפילו שר סעודה ממשקה (ד) אסור לו להשעטק (ח"ר בשם אלי"ה דלא כמ"ב) כיון דאכילה בעצמה נחשבת כעיטי ואם אפשר ובהעצים אם לא בהעצה רק עד סעידה ממשקה אין צריך למיתב תעניה למעניתו (מ"ח שם): (ד) אין נוהגים אל סניסם בעיו"כ גם ת"ח למנהג ישנך ומומר לסודם גם ת"ח כו מניע מלכנו אם לא אחל יו"כ בשבת אז חומרים ת"ח מיו"כ שחרים אחל במנחה ת"ח אפילו בשחל יוה"כ בשבת (מ"ח שם): (ה) אחל בערב שלפני מיו"כ נוהגין אל סניסם במנחה וכן אם חל מיו"כ ביום ת' חומרים עו"ן בשבת במנחה (שם) ונוהגים אלא לאכול בשר כי אם בימים שת"ח מחזון אם במקומות שאין מרגין בשליחות שחרית נמצא שמחזיקין גם בלילה קצת ליום מוחלים לאכול בשר בלילה אחר ק"ס אכל לפני ק"ס לא שמעינן מרגין לאכול בשר אחל במקומות שמרגין בשליחות שחרית אסור לאכול בשר כ"ע כיון שאין מרגין בשליחות בשר בלילה אפילו במקומות שאין מרגין בשליחות שחרית אחרים נמצא שמחזיקין גם בלילה אחר ק"ס. שחרית אחל בערב יוה"כ ביום מוחרין (מ"ח שם):

קנז שיפיים אדם את חבירו בערב יום הכפורים

(א) וכשאדם בקשה מחבירו שיהא סחול שחוא לפרע כחוא שחוא להניחו ואם חניחו שחרייס בזה לא יפרע כחוא (סרי"ח סעיף ל'): (ב) כל שאם כמין ויצוי לחבר: (ג) אי אפשר שלא יבוא לפעמו חיוו רעה עי"י שיפיעול לו אלא מ"ל לפחול לו דמיו קודמין לחיי חבירו: כצ"ל

(ה) מצוות בניו אדם לחפיו אין יו"כ מכפר עד שיהא אם חביבו ואחילו לא בקשו אלא בדברים נרך לסיסו (א) ואם אינו מפייס ברשבועה יחזור פעם שנית ושלישית (ב) וכל אחם יקח עמו שלשה מבשים ואם אינו מפייסו כג' פעמים הינו זקוק לו מיכו אם רוצה לפייסו יוכר רשאי אם אין בו כזיון חבוד מיכו יאמר שמ"כ נפש ו' שניקש ממנו מחילה ולא רצה למחול לו (סי' תר"ו) ואם פוח רבו צריך לילך כמה פעמים עד שיפוח (שם): (ב) כשמחל לא יהא מכוזי מלמחול אם לא שמכוין למוצא שמבקש מחילה [וכשין ממצא ודל"ח] (ג) ואם כועים עליו אם רב אינו צריך למחול לו ומכל מקום אדם מוב למחול לו (מ"ח שם): (ד) אם אדם אחר אמר לו מניח עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר תמחלו לפלוני ואפילו אם

(ד) שחפצי לו ושם יביאו ממנו לך מחול לך ממנו לך יזהיר לילך שם יתפ ואם הוא חוץ לג' פרסאות יכול לשלוח שלוחו לילך על קברו ולפייסו עם עשרה בני אדם ויאמר כאני פלוני של פלוני מודים ברבים שפלוני שלחני לבקש ממילם וכל בקשת שחילם יהיה כשיוס"כ (שם) : (ה) בקשת קדמונינו ואחרים שלא לפוניות שם רע על הפתים ואפ הרבו אחר מיתה ג"ן לילך על קברו רק יבקש מחילה במקום שחרבו (מ"מ) : (ו) נוהגין לשחול בשיוס"כ משום (ח) קרי ולאחד חלם די בשעלם ג' קרן פים שחוהין ואחילו מג' כלים ולא מד' וכשוסכין. מג' לא עג' כלים אז צריך שלא יפסיק ברחצון עד שיחמיל סכ' ואם שים עקצה גופו במקום ושכך שליו ג' קרן יצא לחל אם עשה בניגים שים בם פים שמכרין בפילו מקצה רגליו ושכבו שליו ג' קרן לא יצא (שם כמ"ח) : (ו) אפ שעשה שוב ג' ימים צריכה לחכד כיחה כחמין שלא הפלום ג"ז כיוס"כ לחל אם היא כשוך לוומהם לו לבילשם לו אפשה כן כי אז רגילות להסעבר וים לחש שעה משחים (ו) זרא כריון (שם כמ"ח) : (ז) לחל חוך שעשה כיוס"כ מוכר לרחון .(ז) אחילו שעה אז ב' קודם שלילם כיוס"כ מקבל גזירת שעשה ואפילו סרעים בחמין ואפילו דשלה דיני לכילות כגון ישיבת סקרקע טפנים עד שלילם דלא פוי למיו וס כ"ש דיש לכילה מצוה כיוס"כ (מ"ח שם) :

קנח סדר הוידוי במנחה בערב יום הכפורים

(א) צריך להסודם כמנחה כיוס"כ קודם שעודה שמפסקה (א) כמ"ח מסיק לומר כעלוי וכסתר לפי סדר סל"ב : ויאמר לומרים מתר שסיום שפלם י"ח וקודם סוידוי (ב) ואחש"ך כשב בשד ב מלקום יעקו קודם יאמר יהיו לרצון וסש"ך שמחויר שפלה בקול רם כמנחה מיכה וחוזר ומין לומרים תניגו מלכנו ולא שום מחמה (שו' תר"ו) : (ג) כשחודם בלחש נכון לסרש בחפץ סידוי לו שעשה יחל בקש"ך מתר לסרש בחפץ שלינו מפורסם וצריך לעמוד בשעת וידוי וצריך לשחים כמו בשורים [עד מתר ועל המתים שהם חייבים עליכם תרבע מיקום בים דין] ולא יסמוך לשום דבר דשמיכה חשוב כיציב (שם כמ"ח) : (ד) נשל חפץ צריך לומר (א) נשפר ונעלו . כשגגה וזדון . כשרה לחמחים מחילה לעונים שליחם לפשעים . וכשחודם יכה כשגרוף על שחוה (שם כמ"ח) . ין מדבר בשעת וידוי (שם) : (ה) על הפא שחשפל לפניך בקש"ך שי' סיוט שם שגירם יפ"ך בנשבו כמתר מ"ל רב לייט חמחן דמגרי יפ"ך בנשבו : (ה) חתי (ב) מנהג לוחן ל"ם מלקום ברצועה של עגל כל זמן שעוד רק לוכרון בעלמא ובלבד יהיו פניו לנחון ומחוריו לרחוק ובשלבד יאמר ג"ם ושוע רחום שעוד ס"ל פיכום כנגד ס"ל מלקום ובלבד יאמר וידוי (שם) .

קנט סדר עבודה המפסקת

(א) צריך לאכול בעודם שמפסקת קודם בין בשעשות ובשעשות טוב כמו בניפים שעם קודם שקיעת החמה (שם כמגן אברהם שם מפרי"ח) : (ב) בשעודם המפסקת לא יאכל דברים שמחממים כגון פיר בשעים ומלח [ומחמא] אפר לא בשעודם שמרכא זרע ורגלי לאכול בשעודם המפסקת מאכלים קלים לשעכל ולא שאבל בשעודם ולא אחילו גשם ואם אכל פרכא לא ישים לבבו שעודם עד סיוט ניוס"כ כדי להקיא (שם כמ"ח) :

(א) אחש"ך סי' תר"ח לאחל שעשעתי כנגדו : (ב) שכ' י"א שעשם בקילם זו בים משום בשוכם בבר שעבייר ולפי זה בים לשכול ג' פעמים ואחילו שעירם ונשחלם שעם בני מקום נוהגין לשכול אע"פ שאין קרי שיך בהן ואחילו מי שאינל בערי"ם ולא רחה קרי אע"פ צריך לאחול ולשכול בשיו"ב משום משוכם (אחש"ך סי' תר"ו סעיף י"ב) : (ו) לפיכך בים צריכים כלל לשכול בשרב י"ב : (ז) ואחש"ך כשב אלא שים ש לאחר ברחילם ושפילם כל מה שאשכר בישים שעון עשיכם :

קסא דיני הטמנת חמין בערב יום הכפורים

(א) צריך להטמין חמין בשיו"ב כמו שעשינים בע"ם לבשב ובשעם משום שכנם לא משום דשיהי (ב) כשחודם (שי' תר"ם) ואם לא שיך רק בשעשין מאכלים לצורך מכילם של מוצאי יו"כ אבל אם עשין לצורך מכילם של מוצאי יוס"כ כגון בשדינעו בפאוויד"ע ועוגין פרגם בשעם אחם שצריך על ידי רב ובורק פי שעבר. נשים מותר להטמין בשרב יוס"כ בשבר שיפגעל שם כיוס"כ ואחילו אחר מלום כותר מיד דשו מאכלים שמותר להטמין בע"ם מבע"י ושעשין מלילין בשבת בשקום שעין חשם שעם יחשם ואחילו אם רוצם לאכול מבפאוויד"ע במוצאי יוס"כ מותר לאכול ממנם :

קסא דיני הדלקת נרות ביום הכפורים

(א) מצוה להדליק נרות ביוס"כ בשבי כיסויים ובשבי מדשים וגם בניהם מלוק ומנרתין לבדוק בר של יוס"כ ואם

ר"ל דלשון אכילה הוי בכ"ש וכתבנו דבאמת בזה פליגי ר"י ור"ל בלשון אכילה מה הוא ור"י דיליף מכל חלב היינו רק דמזה למדנו לכל התורה דכוונת אכילה הוי בכ"ש ובפשיטות א"ש כיון דנאמר סתם לשון אכילה נהי דלפי האמת משמע כך או כך אין נחשב זה עוקרת המקרא :

סי' שס"א. ע"ד צערו בהס"ת שנפל מידו ביוה"כ קודם כל נדרי. בזה אל יצטער כי עצבותי' יסתייע לו לכפרה ובודאי הי' לו כפרה ובאמת אין זה נפילה כיון דצד אחד נשאר בידו ואף כי אין ראי' לדבר זכר לדבר הוי ממה דאמרינן בסוף עירובין באגדו בידו ומוכח דבאגדו בידו לא נחשב הנחה עג"ק וה"ה בזה ואם ח"ו נופל לארץ ממש המנהג להתענות כל הקהל שהי' שם יום אחד ולזה לשופרי דמלתא יקבלו על עצמן לקבוע איזה תענית יום אחד עבור מעשה הנ"ל ויותר אל יתייראו :

סי' שס"ב. שאלתו בנדון שהרב הכשיר איזה שאלה וחכם אחד אמר שהוא טרפה והוכרה החכם לקבל נזיפה ולפייס הרב ואח"כ שאלו לכמה חכמים ואמרו שהוא טרפה : **תשובה.** ודאי דצריך הרב לפייס החכם בכל מיני פיוס המבואר בהל' יוה"כ כי לא מבעיא עתה שנתברר ע"פ חכמים דהדין עם החכם המטריף דהדין הוא לפייסו רק גם אם לא הי' מבורר כן מפי חכמים וגם אף אם החכמים היו אומרים שהוא כשר מ"מ שלא כדין קיבל החכם נזיפה כי דוקא אם נוגע בכבוד הרב במילי דעלמא חייב נדוי אבל בזה דלא בזוהו רק אמר שהוא טרפה ודאי אין זה בזיון ומצינו גדולה מזו בתו"מ סי' ט' בתלמיד שיושב לפני הרב ורואה שהרב רוצה לחייב העני והתלמיד רואה להיפוך דמחויב לומר ולא לשתוק שנאמר מדבר שקר תרחק וא"כ הוי ק'ו מה התם בדיני ממונות הוי כן מכ"ש במלתא דאיסורא ובפרט אם התלמיד רואה לחומרא דהוי לאפרושי מאיסורא לפי דעתו שמחויב לומר כן לכך שלא כדין הוכרה לקבל נזיפה ומחויב לפייסו בכל מיני פיוס ושלום על דייני ישראל :

סי' שס"ג. מה שנסתפק אם מהני מחילה של האדם כגון בגונב נפש ומכרו. הנה זה פשיטא דבעברות כאלו הוי בו תרתי אחד מה שחטא לחברו והשניה מה שחטא לו ית' ונגד חטא לחברו מהני מחילה אבל נגד חלקו ית' לא מהני מחילת האדם וצריך ת שובה ויוסף יוכיח כמובן וז"פ ואמת :

ומה ששאל באחד שהוציא ש"ר על הסופר שאנס בתולה אחת והי' שקר והוא גרם לו הפסד גדול. הנה בודאי מדינא אין לו לחייב כי הוא גרמא בנזקין וגרע מגרמא דהוי רק מניעת הריוח ומי יודע אם הי' נותנים לו להרויח או לא לכך מדינא פטור רק מן השמים יהי' נענש עבור עדותו בשקר וגם באמת אחז"ל על זה טובי' חטא וזיגוד מגניד הובא ברמ"א חו"מ סי' כ"ח :

ומה ששאל בדין גר שמכר עוה"ב שלו ועפ"ד הפר"ד. אין לנו עסק בנסתרות וע"פ דרוש בעלמא ומה לנו לדיני שמים לפניו ית' גלוי הכל ועמו הצדק והמשפט :

סי' שס"ד. שא' על מי שרוצה לסכך הסוכה כעין מחצלת ונעשה לסיכוך רק שרוצה לצבוע עוד במיני צבע ויופי והידור אם מותר לעשות כן או אפשר דהצבע הוי שינוי ואינו פסולת גורן ויקב : **תשובה.** לדעתי אין בזה חשש כלל כי בשינוי גופו יש פלוגתא בש"ס אם שינוי קונה או לא ויש תנאים דס"ל דשינוי אינו קונה ולזה נראה דאף להסוברים **דשיטי קונה** היינו בדבר דהוי איסורו מבחוץ כגון לענין גזל דהדבר תלוי בבעלים ולא באיסור גופו או באתנן דדרשינן הם ולא שינוייהם דהוי נמי איסורו מצד ד"א ולא מגופו וכן בנעבד במס' ע"ז וגם שם מבעיא לי' אם יש שינוי בנעבד או לא וא"כ אף את"ל דיש שינוי היינו דאינו איסורו גופו אבל היכא דהדבר בגופו ודאי אין שינוי מועיל להשתנות הגוף ולמעט בפלוגתא עדיף ועיין בהרא"ש הובא במג"א סי' רט"ז מ"ש גבי גבלה שנשתנה לדבש דהרא"ש אוסר ומוכח דלא מהני שינוי ואף לר' יונה התם שאני דהוי באיסור אחר גרם לו מה שנתנבלה גם התם האיסור בחיות תליא מלתא וזה אינו שייך בדבש וכעין שכתבו הפוסקים חילוק זה בולד טרפה דכשר אבל בפסולת גורן ויקב דהוי דבר התלוי בגופו ולאו שמא גרם רק כל מה דהוי פסולת גורן ויקב מותר לכסות בו לא מהני בו שינוי לומר דהוי שינוי הגוף ויצא מכלל פסולת גורן ויקב ובפרט ע"י צביעה די"ל דזה לא הוי שינוי גמור כיון דהוי רק צבע בעלמא והרי אפשר לומר דחזותא לאו מלתא הוא עיין בב"ק דס"א ויש ליישב בזה קו' תוס' ע"ז ד"ז שהקשו

בענין בקשת מחילה על חטא לשון הרע

מאת
ישראל איסר הרצוג

נשאלתי מאחד שדבר בגנות חבירו והלה אינו יודע מזה כלום, כשבא המספר לשוב מחטאו, האם צריך לגלות לחבירו שדבר עליו בישות כדי לבקש ממנו מחילה במקום שיש חשש שחבירו יצטער כשישמע שנתבזה בפני הבריות.

ונראה פשוט דבמקרה כזה מוטב שישתוק המספר ולא יגלה לזה שדבר עליו כלום ממה שאמר, דדיו בזה שחטא נגד חבירו פעם אחת כשהלשין עליו, ולא יוסיף חטא על חטאו במה שמצערו אח"כ רק כדי להציל את עצמו מעונש עבור חטאו הראשון. אמנם הלכה פסוקה היא בספר חפץ חיים כלל ד' סימן י"ב דמחויב לבקש מחילה גם היכא דחבירו לא ידע מזה לפני כן, דז"ל, „ואפי' אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין ולבקש ממנו מחילה ע"ז כיון שהוא יודע שעל ידו נסבב לו דבר זה, ומזה נוכל להבין כמה יש לו לאדם ליזהר ממדה הגרועה הזאת כי מי שמוטבע ח"ו בזה כמעט א"א לו בתשובה כי בודאי לא יזכור את כל מספר הנפשות שהדאיב ע"י הלשה"ר שלו ואפילו אותם אנשים שהוא זוכר במחשבתו שהדיח אליהם הרעה הם לא ידעו מזה וע"כ יתבייש לגלות את אזנם בזה". והביא מקור לזה משערי תשובה ר"ז, והוא לכאו' תמוה. (והובא בספר לב אליהו, כרך א', עמ' קמ, שפעם שאל ר' ישראל סלנטר את החפץ חיים איך פסק כן, וענה החפץ חיים, „מה אעשה שכן פסק רבינו יונה").

והנה ז"ל רבינו יונה בש"ת שם:

> אם ישוב בעל הלשון בתשובה צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו. והוא לא יזכור מספר כולם כי רבים מכאובים הכאיב, וכמה נפשות הדאיב. גם רבים מאשר זכר, כי אותם עכר, והם לא ידעו כי הדיח עליהם את הרעה, יתבייש להודיעם ולגלות אזנם על אשר גמלם רעה, כי הוא מכה ואין מכתו ידועה. כענין שנאמר (תהילים קכ, ג) מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים. על כן נמשל לשה"ר לחץ, כי המושך בקשת פעמים רבות ישלך חציו באדם ולא נודע מי הכהו.

הרי מפורש, לכאו', כדברי הח"ח.

ברם, אם נדייק בדברי רבינו יונה נראה דיש להסיק אחרת. דהנה רבינו יונה המשיל הא דמספר לשה"ר על חבירו והוא אינו יודע מזה דצריך לבקש ממנו מחילה למי שיורה חץ באדם ולא נודע מי הכהו. והנה בציור ההוא, זה שנורה על ידו בודאי יודע שהוא מוכה, רק שאינו יודע מי זה שהכהו. אשר לפ"ז נראה דכוונת רבינו יונה אינה אלא למקרה שזה שעליו דבר לשה"ר יודע שפיר שנתבזה בפני הבריות וכבר נצטער על זה, רק שאינו יודע מי היה זה שדבר בגנותו, דאז צריך המספר לשה"ר להודיע לו שדבר עליו ולבקש ממנו מחילה. אבל היכא דאינו יודע מכל הענין כלום, פשיטא דאסור להודיע לו.

אבל עדיין אפשר לומר דיהא מחויב לבקש מחילה מצד אחר, דהרי בספר תולדות אדם הובא בשם ר' שלמה זלמן מוולוז'ין (תלמיד הגר"א ואחיו של ר' חיים מוולוז'ין) דבקשת מחילה הויא חלק מהותי של מצות תשובה, והרי תשובה מצוה חיובית היא, וא"כ, לכאו', לא יפטר מלבקש מחילה אפי' כשיצער את חבירו ע"י זה.

והנה ז"ל התולדות אדם:

חכם א' עסק בה' תשובה פ"א ה"א. וז"ל רבינו, „וכן החובל בחבירו והזיק ממונו אע"פ ששלם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנא' (במדבר ה') מכל חטאות האדם".

ז"ל מרן כסף משנה, „וכן החובל בחבירו וכו' משנה (ב"ק צ"ב פ' החובל) אע"פ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנא' (בראשית כז) ועתה השב אשת האיש וגו'. ומ"מ מאי דמפיק לה רבינו מכל חטאת האדם צ"ע היכי מייתי לה". וישאל את ר' זלמן מה משפט לבו ע"ז שהניח רבינו מקרא המפורש במשנה והביא מקרא אחר.

ענה ויאמר כנים דברי רבינו. ספרי מפורש הם, וז"ל, „מכל חטאות האדם ממה שבינו לבין חבירו על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע". שוב הוסיף לעשות ציצים ופרחים לדברי רבינו כי באמת ראוי לתת לב שבפ"ב הל"ט כתב, „אין התשובה ולא י"כ מכפרין אלא על עונות שבין אדם למקום וכו' אבל החובל את חבירו ומקלל את חבירו וגוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב ואע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו". וכתב מרן הכ"מ על זה ג"כ משנה היא בהחובל אע"פ שהוא נותן לו וכו' ולכאו' יפלא מאד כי לדעת הכ"מ כתב רבינו הרמב"ם שני פעמים דין אחד מה שאין דרכו כן בכל החבור.

אולם האמת יורה דרכו כי כוונת רבינו מתאמת עם דברי חובת

נראה דהוא כדי לתת כוון לתשובה גמורה, ולומר שענייניה צריכים להיות ביטוים של רגשות אלה.

א"כ, גם ענין רצוי חבירו ובקשת מחילה המוזכר בהלכה ט' אינו חלק של עצם קיום מצות תשובה, אע"פ שמעכב כפרה, אלא חלק של תשובת גמורה.

וראיה ברורה לזה מפ"ד דהלכות תשובה הל"ג, „ומהם [הכ"ד דברים המעכבים את התשובה] חמשה דברים העושה אותן אי אפשר לו שישוב בתשובה גמורה לפי שהם עונות שבין אדם לחבירו ואינו יודע חבירו שחטא לו כדי שיחזיר לו או ישאל ממנו למחול לו". אלמא דפיוס מעכב רק תשובה גמורה, אבל עצם מצות תשובה אפשר לקיים בלי פיוס, משא"כ בעבירות שבין אדם למקום המוזכרים שם בהלכה ב', ע"ש, שנועלים דרך תשובה בפני עושיהן לגמרי.

(ואין להקשות מב"ק צד:, „אי עשה תשובה מאי בעי גביה", דמשמע דהשבת הגזילה הויא חלק מעצם מצות תשובה, די"ל דנהי דאין השבת הגזילה חלק של עצם קיום המצוה, אבל אם מתודה והגזילה עדיין תחת ידו הרי לא עזב את חטאו בכלל והוה כטובל ושרץ בידו ווידויו לא הוה וידוי כדאיתא בפ"ב מהל' תשובה הל"ג. ואדרבה, ממסקנת הגמ' שם דמוקמינן כשלא הספיק להחזיר עד שמת יש להביא ראיה דהשבת הגזילה אינה חלק מעצם התשובה, דאע"ג שלא הספיק להחזיר קרי ליה רב פנחס „עשה תשובה", ואי הויא השבת הגזילה חלק מעצם התשובה א"א לקרותו עשה תשובה אי לא הספיק להחזיר, דאונסא כמאן דעביד לא אמרינן. ואותה ראיה יש להביא מהל' מלוה ולוה פ"ד הל"ד, ע"ש.)

ועפ"ז יש לתרץ דיוק קשה בלשון הרמב"ם בפ"א הל"א, דו"ל, „וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אע"פ ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם". וצ"ב למה הוסיף כאן הרמב"ם את המילים „וישוב מלעשות כזה לעולם", מה שלא עשה כן בבבות הקודמות גבי חייבי חטאות ואשמות וחייבי עונשי ב"ד דכתב רק „עד שיעשו תשובה ויתודו". ועוד ק', דלכאו' מילים אלו מיותרים הם לגמרי, דהא בנוסח הוידוי כלול „ולעולם איני חוזר לדבר זה", ואם חייב וידוי, ממילא ידעינן שמקבל על עצמו לא לעשות כזה לעולם.

ונראה דהרמב"ם בא להדגיש דכדי לקיים מצות תשובה, מאחר שהיא מצוה שבין האדם למקום ב"ה, אינו מספיק שיתחרט וישוב מהמעשה המסוים שעשה, דהיינו שהזיק לפלוני, אלא צריך לשוב על סוג המעשה, על העבירה, דהוא התכונה המאפיינת את יחסו למקום ב"ה ע"י המעשה ההוא. ולזה בא הרמב"ם להדגיש דצריך לשוב מלעשות כזה (השוה לרש"י בראשית יח, כה, ד"ה כדבר

הדרום - נב הסתדרות הרבנים דאמריקא עמוד מס 64(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

הזה, „לא הוא ולא כיוצא בו".) ואינו מספיק שישוב רק מלעשות זה. וכל זה שייך רק בעבירה שבין אדם לחבירו ולא בעבירה שבין אדם למקום דשם תמיד עושה את העבירה נגד הקב"ה לבדו ואין חילוק בין המעשה המסוים ובין סוג העבירה.

העולה מדברינו דחיוב קיום מצות תשובה כולל רק וידוי, ובקשת מחילה אינה אלא מדרכי תשובה גמורה כדי שיתכפר חטא השב לגמרי. ופשוט דבקשת מחילה הויא מדרכי תשובה גמורה רק היכא דעל ידי כן יתקן מה שעוות נגד חבירו דאז הויא בכלל עזיבת החטא, חרטה על העבר, וקבלה על העתיד, אבל היכא דמצער את חבירו ע"י בקשת מחילה, אינה מדרכי תשובה כלל. א"כ בחטא לשה"ר דכמעט א"א שחבירו לא יצטער כשיגלה שדיבר נגדו, מוטב לא לבקש ממנו מחילה, אלא א"כ משער דיוכל לבקש ממנו מחילה כללית בלי שחבירו יבקש ממנו לפרט מה שחטא נגדו. ובאמת כעין זה כתב החפץ חיים בעצמו במשנה ברורה סי' תר"ו ס"ק ג' דז"ל, „ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו". (וצ"ע, דלכאו' סותר את דבריו בספר ח"ת, ואין סברא לחלק בזה בין לשה"ר לשאר עבירות.) ובכל אופן, ישתדל לתקן את הנזק שגרם לחבירו ע"י הלשה"ר ויאמר לאלו אשר ספר אותו להם שהיה בטעות או כדומה, כמש"כ בספר ח"ת כלל ד' בבאר מים חיים סוף ס"ק מ"ת, ובודאי יחשב מדרכי תשובה גמורה ויועיל לכפרתו.

וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה...
(בראשית כח, כב)

אבן ציון

ספר זכרון

לעילוי נשמת אחד מן החבורה
הבה"ח שייף עייל ושייף נפיק

בן ציון הכהן כהנא

זכרונו לברכה

אוצר בלום של כתבי־יד מגדולי הראשונים והאחרונים
ורבותינו ראשי הישיבות זצוק"ל
הרואים אור בראשית

מאמרי הערכה, הספדים
ועלים מרשימות המנוח ז"ל

נערך על־ידי
בני החבורה בישיבת "**כנסת ישראל**" — חברון
עיה"ק **ירושלים** תובב"א

שנת לע"נ הבי בן־ציון כהנא ז"ל ולזכרו **לפ"ק**

שהגט אינו בגוף האשה וגם אינו אלא מעשה שהוא מתיר הקידושין, ואינו עושה שלא יהא חלין הקידושין, אבל באחות אשה הנה ערוה היא דלא חייל בה קנין קידושין ורק לזמן המצוה חיילי בה על כן הו״ל קנין לזמן, וגם דלפירש״י עריות אין מתקיימים בהם קנין קידושין (ולא רק דלא תפסי מעשה הקידושין כמו לפי תוס׳) ואין בה דין חלות קנין רק לזמן המצוה וע״כ דמי להר״ן.

ואף דאכתי יש לחלק, דבהר״ן החיסרון במעשה הקידושין שאמר היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, אבל הא חזינן דבאמת הקידושין חלין בזה לעולם, ומשמע שאין כאן חיסרון בדבור הקידושין, והר״ן לא קאמר אלא שאם היו חלין רק לזמן לא היו חלין כלל, וא״כ משמע דבהחלות דלזמן הוא החיסרון ושפיר קאמר הא״מ, וצ״ע בזה.

והקשו לי עוד דכיון דבלא ההיתר דלעולם אין כאן מצוה לפי דברי האבנ״מ, א״כ לישתרי לעולם, ותירצתי דמ״מ אין הביאה דלאחר ביאה ראשונה מצוה וא״א שתדחה, דהא לא בעינן אלא להההיתר של הביאות ולא למעשה הביאות וכמוש״כ במק״א.

והקשו לי עוד דאי כשפקעו גרע א״כ אשתו שנתגרשה ונעשית אשתו אשת איש עליו יהא מותר באחותה.

בדין איסור קבלת לשה״ר

בלאו דלא תשא שמע שוא חקרתי אם אומר בפיו שאינו מאמין ובלבו הוא מאמין לדברי המספר, האם נימא דלא עבר בלא תשא דדברים שבלב אינם דברים, וכמו לענין שליחות יד לשיטת רש״י בקידושין מ״ב, ב׳, והרא״ש הל׳ ס״ת ס״ג דסגי במחשבה, דנראה דמ״מ אם יאמר בפיו שלא ישלח יד דפטור, כיון דלבו סותר לפיו, וכן בכתיבה לשמה אפי׳ אי סגי במחשבה מ״מ אם יאמר שאין כתיבתו לשמה יפסל. וכעין זה שמעתי בשם הגה״צ ר׳ שמחה זיסל ז״ל שכשיאמר לחבירו שמוחל לו, לא איכפת לן אם אינו מוחל בלבו, דהוי דברים שבלב.

אבל נראה לחלק דהא באהבת ד׳ ויראתו ובטחונו ואהבת הבריות וכל חובות הלבבות וכן קבלת תשובה הרי לא יועיל מה שיפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו. והחילוק הוא, דרק מחשבה שעושה חלות כשרות או חיוב או פטור וכן מחילת תרעומת דמדמי לה הגר״י מסאלאנט ז״ל למחילת ממון, בזה שייך דברים שבלב אינם דברים (ונראה דאפי׳ בדברים הנוגעים לעצמו ולא לחבירו), אבל חובות הלבבות אי״ז מחשבה שעושה חלות אלא דין הוא על האדם שיהא אוהב וירא ובוטח והיינו שיהא לבו אוהב וכו׳ ול״ש בזה דברים שבלב. וא״כ בקבלת לה״ר נמי י״ל כן שהרי היא חובות הלבבות וכמש״כ בש״ת לר״י סי׳ רי״א שקבלת לה״ר יסודו שתי מדות רעות, האחת שאוהב למצוא פגם וקלון על חבירו או שלא ירחק מדבר שקר עיי״ש, ול״ש בזה דברים שבלב אינם דברים דעיקר חובתה על הלב הוא.

ומ״מ נראה דלהיפוך אם לא יקבל הדברים בלבו ובפיו יאמר שמקבל, אעפ״י

שלפי הנ״ל לא יעבור בלא תשא שמע שוא, מ״מ אסור, שאם יעמוד עוד שלישי שם הנה בהסכמתו להמספר ה״ה כמספר לה״ר, וכדאיתא בשע״ת לר״י סי׳ רי״ב מפני שהוא עוזר לרעה ומחזק ידי המביא דיבה כי יאמרו אמור הנה קבלו השומעים את הדבר ואות הוא כי הנה אמת הנה נכון וכו׳ עיי״ש, ואפי׳ אין אחר בינותם כ׳ בשע״ת שבזה שהשומע ישמע לו ולא יראה לו פנים נזעמים לא יחשוך פיו משקריו והיה כזה יום מחר, ועבר על לפני עור, ועיין בח״ח כ״ו ס״ב שהביא מגמ׳ וספר חרדים דבשמיעת לה״ר לחוד בלא קבלה נמי איכא לא תשא עיי״ש.

וחקרתי עוד שאפי׳ בשליחות יד אם יאמר בפיו שלא ישלח יד ובלבו יחשוב לשלוח יד, לא משכחת לה דפטור, דהא אי אפשר לצמצם שרק בשעת דבורו יחשוב כן ולא קודם לזה ואחר זה, וא״כ יתחייב על מחשבתו שאח״כ שאז אינו סותר לדבורו, וא״כ ה״נ י״ל גם מטעם זה דמה יועיל במה שאומר שאינו מקבל, הא יעבור אח״כ בהאמינו להמספר לה״ר.

וחקרתי עוד בכל מקבל לה״ר, אם בכל רגע שיאמין להלה״ר הוא עובר על הלאו, וכמו בלא תתאוה ולא תתורו וכל המצות התדירות דודאי עובר בכל רגע עבירות מחולקות אלא שאין כאן התראות מחלקות וכעין שהביא ר״י בס״ג מאל תשתה אל תשתה, וה״נ כל רגע שמאמין לדברי הלה״ר עובר, או דנימא דהכא אין האיסור אלא על שעת הקבלה דאז עובר בלא תשא. ומו״ח [הג״ר ברוך דב מקמנץ] שליט״א הכריע דאין עיקר האיסור אלא הקבלה, וכמו בלא תגזול שאין שם עבירות מחולקות במה שמחזיק אח״כ הגזילה בידו. ומ״מ אי״ז נוגע לענייננו, חדא דאם נימא דדברים שבלב אינם דברים א״כ הרי לא קבל הלה״ר אלא אח״כ ועבר אז על לא תשא, ועוד יש לחלק דלענין חילוק עבירות י״ל כיון דבעינן לא תשא שמע שוא, ושמע שוא אין כאן אלא אחת, ל״ש חילוק עבירות בלא תשא, אבל לעבור פעם אחת בלא תשא יוכל לעבור גם אח״כ, ולכאו׳ הוא דוחק, דלכאו׳ צ״ל דהשמע שוא אינו אלא היכי תימצי, אבל האיסור אינו אלא לא תשא. אלא שיש לעורר מלשמוע קול שופר, והתם ודאי אם היה אפשר וצריך לשמוע קול שופר אחד ב׳ פעמים, ודאי לא היה נחשב למצוות מחולקות, דהא בעינן נמי משמיע בר חיובא ושיתכוין להוציא.

בדין ברכת חתנים

הרמב״ם פ״י ה״ו דאישות כתב דאם אירס וכנס לחופה ולא כירך ברכת חתנים ה״ז נשואה גמורה ומברך אפי׳ אחר כמה ימים, ומשמע דאפי׳ לאחר זמן רב[1]. וביש״ש [כתובות פ״א סי״ד] תמה עליו דהא לאחר ז׳ ימי משתה הו״ל כמו בברהמ״ז לאחר שנתעכל המזון, ורק בז׳ ימי המשתה הוא דהו״ל כלא נתעכל המזון. ואם נאמר דהרמב״ם ס״ל דלענין היתר ביאה בעינן ברכה דוקא וכמו שכתב הרדב״ז ח״ו בס׳ שני אלפים שכ״ו ולא

כנ״ל.

1. א״ה, עיין בספר ״עץ חיים״ דכתב מפורש דאפילו לאחר ימים רבים.

הרב יעקב דוד לובאן
עדיסאן, ניו דזירזי

עד שירצה את חבירו

מחילה ורצוי

תנן ביומא פ"ה: עבירות שבין אדם לחבירו אין יו"כ מכפר עד שירצה את חבירו. דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יו"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יו"כ מכפר עד שירצה את חבירו. ע"כ. עוד איתא במשנה בב"ק צ"ב. אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב את אשת האיש וכו'.

ולכאורה קשה דהמשנה ביומא יליף חיוב רצוי מלפני ה', ואילו המשנה בב"ק יליף לה מועתה השב את אשת האיש. אבל באמת ל"ק. דהמשנה בב"ק יליף דבקשת מחילה מעכב בכפרת תשובה דכל השנה, אבל מ"מ ס"ד דאין בקשת מחילה מעכב כפרת יו"כ. לזאת בעי המשנה ביומא קרא מיוחד דאף יו"כ לא מכפר בלא מחילה.

אבל יש לעיין בשנוי לשון המשניות, דביומא איתא דאין יו"כ מכפר עד שירצה את חבירו ואילו בב"ק איתא דאין נמחל לו עד שיבקש ממנו, ולא נזכר ענין של רצוי. גם ברמב"ם יש חילופי לשונות, דבפרק ב' מהל' תשובה ה"ט כתב, "אבל עבירות שבין אדם לחבירו... אינו נמחל לו עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו... ואפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחל לו". ואילו בהלכות חו"מ פ"ה ה"ט כתב, "אבל חבל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו... עד שיבקש מן הנחבל ויסלח לו". הרי ביומא ובהל' תשובה מוזכרת רצוי ופיוס, ובב"ק ובחו"מ איתא רק דמבקש מחילה.

ובפשוטו נראה דבאמת רצוי ובקשת מחילה שני ענינים נפרדים המה, ורצוי עדיף ממחילה, כי רצוי פירושו שאין רשומו ניכר וליכא שום הקפדה והרגשת צער בלבו. ויש להוכיח דיש מקום לרצוי אפילו אחר מחילה מיומא פ"ז. דר' זירא היה ממציא עצמו אצל אנשים שחטאו כנגדו כדי שיבקשו

ממנו מחילה, וכן רב המציא עצמו בעיו"כ לפני טבח שחטא כנגדו. וקשה למה לי כולי האי, הא יכולים למחל בינם לבין עצמם אפילו אם החוטא לא יבקש מחילה. אע"כ הרגישו בעצמם דאע"ג שיכולים למחל בפה אבל אכתי יקפידו בלבם, ואין בידם להתפייס לגמרי בלי שיבאו ויבקשו מחילה, וע"כ המציאו עצמם. וא"כ מוכח שאע"ג שמחל בפה אכתי יש מקום לרצוי לסלק קפידת לבו.

אמנם אכתי צ"ע מ"ט נקט המשנה בב"ק רק הדין בקשת מחילה, וכן הרמב"ם בהל' חו"מ, ולא השמיענו ג"כ הדין רצוי.

והיה אפ"ל שבב"ק איירי בתשובת כל השנה ושם סגי בבקשת מחילה, אבל ביומא איירי בתשובת יו"כ ומחילה לא סגי ובעינן רצוי. ומצאתי שכך מובא בירחון מסורה חוברת ב' בשם הגרי"ד סולוביציק זצ"ל.

אולם מלשון הרמב"ם לא נראה הכי, שהרי בפ"ב מהל' תשובה ה"ט כתב הרמב"ם דבעינן רצוי בין לענין תשובה (שזה דין של כל השנה) ובין לענין יו"כ, וז"ל שם, אין תשובה ויו"כ מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום, ובאמצע הל' זו כתב, וז"ל, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, ע"כ. א"כ מוכח שרצוי היא תנאי אף בכפרת תשובה של כל השנה, ולאו דווקא ביו"כ. והכי משמע ג"כ מיומא פ"ז. המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו, ולא הוזכר שם יו"כ, א"כ מוכח דחיוב פיוס אינו הלכה מיוחדת ליו"כ. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מ"ט הוזכר ענין רצוי ביומא ובהל' תשובה, ולא בב"ק והל' חו"מ.

מחילה מעכב כפרת בין אדם למקום

והנראה לאמר בזה. דהנה בכל חטא שבין אדם לחבירו נכלל תרתי, חטא שבין אדם לחבירו וגם חטא שבין אדם למקום. ומהאי טעמא יש חיוב ודוי אף על חטא שבין אדם לחבירו וכמבואר ברמב"ם פ"א מהל' תשובה ה"א. ומעתה יש לעיין אם הא דבקשת מחילה ורצוי חבירו מעכב כפרת חטא שבין אדם לחבירו, האם זה דווקא כלפי חלק החטא שבין אדם לחבירו, אבל לגבי החטא שבין אדם למקום מהני תשובה גם בלי בקשת מחילה, או דלמא בקשת מחילה מעכב לגמרי אף כלפי חלק החטא שהוא בין אדם למקום. ומצאתי לכמה מחברים שתפסו לדבר פשוט שבקשת

מחילה מעכב לגמרי אף כלפי חלק החטא שבין אדם למקום, עיין במנחת חינוך מצוה שס״ד, ופר״ח ס׳ תר״ו ס״ק א׳ בשם מהר״ש גרמיזאן, ובנין אריאל לר׳ שאול מאמסטרדם, חלק בית מועד בדרוש ליוה״כ, ומרפא לנפש לר׳ רפאל המבורג, עמוד יום הדין, וסידור הגר״א להגר״י מאלצאן בענין תקיעת שופר (וע״ע ספר יום תרועה, יומא פ״ה: ד״ה דרש, וגליוני הש״ס לר׳ יוסף ענגל שם ושו״ת יחוה דעת חלק ה׳ ס׳ מ״ד). אולם אף אחד מהספרים הנ״ל לא הביא ראיה לדבר, אבל לכאורה הענין מפורש בר׳ יונה בשערי תשובה שער ד׳ אות י״ח. וז״ל, ואמרו רבותינו ז״ל מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. לכן מי שגזל את חבירו ישיב את הגזילה ואח״כ יתודה, ואם התודה תחילה לא עלה לו הודוי כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בענין הגוזל והנשבע לשקר שהוא חייב לשלם קרן וחמש ולהביא אשם וכו׳. עכ״ל. הרי כתב שצריך להשיב הגזילה קודם ודוי. והנה ודוי שייך לחלק החטא שבין אדם למקום, ואם נאמר שאפשר לתקן חלק החטא שבין אדם למקום קודם שמתקן החלק שבין אדם לחבירו, א״כ מ״ט אינו יכול להתודות קודם שמשיב הגזילה. אך אין זה ראיה גמורה, כי עדיין לא שמענו מכאן אלא דהשבת הגזילה מעכב הוידוי, אבל דלמא בקשת מחילה אינו מעכב הוידוי. אולם ממה דפתח ר׳ יונה במימרא דהמשנה דעבירות שבין אדם לחבירו אין יו״כ מכפר עד שירצה את חבירו, וע״ז כתב לכן מי שגזל את חברו ישיב את הגזילה ואח״כ יתודה, משמע דאף לענין בקשת מחילה הדין כן שיתודה אחר בקשת מחילה.

אולם עיין בשערי תשובה שער א׳ אות מ״ד, שכתב העיקר הששה עשר תקון המעות וכו׳. כי בדברים שבין אדם לחבירו כמו הגזל והחמס לא יתכפר עונו עד אשר ישיב את הגזילה, וכן אם צער את חבירו והציק לו או הלבין פניו או סיפר עליו לה״ר אין לו כפרה עד שביקש ממנו מחילה וכו׳. וראוי לבעל תשובה לעשות כן קודם הודוי כדי שיתרצה בודויו. עכ״ל. וממ״ש שראוי לעשות כן קודם הודוי משמע שאין זה לעכובא ורק שיותר נכון לעשות כן, וא״כ מוכח דמ״ש בשער ד׳ שצריך מדינא להתודות לאחר שהשיב הגזילה שזה דין מיוחד בהשבת הגזילה, אבל פיוס אינו מעכב בדיעבד את הודוי. אולם אעפ״כ מדויק בלשון הר׳ יונה, שאם יעשה ודוי קודם שירצה חבירו לא יתכפר הודוי עד שירצנו, שהרי כתב שראוי לעשות כן קדם הודוי כדי שיתרצה בודויו, דהיינו שאין הודוי מרצה עד שיפייס לחבירו. והנה הודוי רק מרצה כלפי חלק העבירה שבין אדם למקום, א״כ משמע שאין הודוי מכפר אף כלפי בין אדם למקום עד שירצה את חבירו.

ונהי דהמעשה ודוי יכול לעשות בדיעבד אף קודם רצוי חבירו כפרה לא ייתכן עד שיפייסנו אף כלפי חלק החטא שבין אדם למקום. וא"כ מוכח מר' יונה כהנחת כל המחברים הנ"ל דפיוס ובקשת מחילה מעכבים לגמרי אך כלפי חלק החטא שבין אדם למקום.

והנה יש לעיין בטעמא דמלתא למה באמת מעכב בקשת מחילה לכפרה לענין חלק החטא שבין אדם למקום. שהרי בפשוטו הא דבעינן רצוי ובקשת מחילה הוא משום דחטא כלפי חבירו, וע"כ צריך לבקשת מחילה ממנו. וכל זמן שלא מחל לו, יש לנחבל תביעה על החובל. וכמו שיש לנחבל תביעת ממון, כן יש לנחבל תביעה על עצם הצער, כי לא היה לו לחובל לגרם לו האי צערא, ונהי שהחביעת ממון ניתן לתשלומין, אבל עצם הצער א"א לשלמו, ורק אפשר לסלקו ע"י שמבקש מחילה. אולם הא ניחא דבלי בקשת מחילה לא ייתכן תשובה על חלק החטא שבין אדם לחבירו אבל מ"ט לא יהני תשובה כלפי מה שחטא כלפי המקום, ולמה יהא חלק החטא שבין אדם למקום תלוי בבקשת מחילת הנחבל.

תיקון העוות

אבל ביאור הדבר נראה על פי מ"ש בשערי תשובה שער א' אות מ"ד, שמעיקרי התשובה שיתקן המעוות ולכן צריך לחזר הגזילה ולפייס את חבירו. ובאמת מקור הדבר שתיקון העוות הוא מעקרי התשובה היא מהמשנה בחגיגה דף ט'. שמעון בן מנסיא אומר איזהו מעוות לא יוכל לתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר. והכוונה במה דהוי מעוות לא יוכל לתקן היא דלא מהני תשובה, וכמו שכתב רש"י בד"ה והוליד ממזר, שאין עוונותיו נמחקין בתשובה. וכך מבואר בתוס' ב"ב דף פ"ח: ד"ה התם, וכן באמת משמע ביבמות דף כ"ב: דפריך על הא דבן ממזר חייב על קללת אביו ואמאי קרי ונשיא בעמך לא תאור ומשני דעשה תשובה. ופריך והאי בר תשובה והתנן שמעון בן מנסיא אומר איזהו מעוות לא יוכל לתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר. א"כ מוכח דכוונת שמעון בן מנסיא היא דלא מהני תשובה. ואף דמשני התם השתא מיהא עושה מעשה עמך, נראה דלא חזר מההו"א דלא מהני תשובה, רק דמ"מ מקרי עושה מעשה עמך. (אולם לפמ"ש תוס' ב"ב דף פ"ח. בשם ר' חיים שאע"ג דהוי מעוות לא יוכל לתקן מ"מ אפשר בתשובה, משמע דבאמת מהני תשובה. ולפ"ז צ"ל דכוונת שמעון בן מנסיא היא רק שהעבירה תמיד ניכר לרבים. וכך

פירש התוי"ט כוונת שמעון בן מנסיא ע"ש. וכן משמע קצת בתוס' חגיגה דף ט'. ד"ה זה, דשמעון בן מנסיא נקט ממזר משום דבושתו ניכר אבל שאר עבירות כגון רוצח וגניבה אין עדיו לפניו. וא"כ משמע דכוונת שמעון בן מנסיא הוא לאמר שהחטא תמיד לפניו. ואולי סברי דכשמתרץ ביבמות השתא מיהא עושה מעשה עמך חזר מההוא דתשובה לא מהני. אבל עכ"פ מרש"י ותוס' בב"ב מוכח דתשובה לא מהני).

וא"כ מובן לפ"ז מ"ט לא מהני תשובה בחטא שבין אדם לחבירו אף כלפי חלק המקום כל זמן שלא ריצה את חבירו, דכל עוד שלא תיקן המעוות, וחבירו עדיין עומד בצערו ובכעסו, לא מהני תשובה, כי היכא דתשובה לא מהני בהוליד ממזר כיון שלא תקן המעוות.

(וי"ל דמה"ט תשובה לא מהני לחילול השם כיון דלא תיקן העוות, שהרי כשמחלל השם יש בזה משום חוטא ומחטיא שמשפיע לרע על אחרים, וא"כ לא תיקן העוות. ובשערי תשובה תחילת שער ד' איתא דע"י שמקדש השם מהני תשובה לחילול השם, ולנ"ל היינו משום דע"י כך תיקן העוות).

ויש לעיין בזה דאם נאמר דתשובה לא מהני בלי בקשת מחילה משום דלא תיקן העוות, שחבירו עדיין עומד בצער, א"כ מ"ט חייב לבקש מחילה מהמת ולילך על קברו, וכמבואר ביומא פ"ז וברמב"ם פ"ב מהל' תשובה הל' ט', והלא כיון שמת אין עוד מעוות שלא תיקן. אולם הא ל"ק, כי לפי הנ"ל יוצא דיש ב' טעמים למה חייב לרצות את חבירו. כי כלפי חלק החטא שהוא בין אדם לחבירו חייב לרצותו משום דיש לנחבל תביעה על החובל וא"א לסלקו כי אם בתשובה, אבל כלפי חלק החטא שבין אדם למקום לא ייתכן האי טעמא, ומ"מ לא מהני תשובה משום דלא תיקן העוות. וא"כ י"ל דהיכא שמת חייב לילך על קברו משום חלק החטא שהוא כלפי חבירו, כי עדיין יש לנפטר טענה ותביעה עליו, וחייב לבקש מחילתו. ואף דלכאורה לא שייך מחילה לאחר מיתה, מ"מ עיין בט"ז או"ח פ' תר"ו ס"ק ג', דאמרינן אילו היה קיים היה מוחל לו.

ולפי הבנה זה יוצא חידוש דינא, דהא דלא מהני תשובה אף כלפי חלק החטא שבין אדם למקום כל זמן שלא ירצה חבירו, זה אמור רק בזמן שהנחבל עדיין חי, ולכן לא מהני תשובה כיון שלא תיקן העיוות, אבל אם נפטר הנחבל מהני תשובה על חלק החטא שבין אדם למקום אף קודם

שהולך על קברו לבקש מחילה. שכיון שמת הנחבל אינו חסר תיקון העיוות, ורק צריך לילך על קברו כדי שיתכפר חלק החטא שבין אדם לחבירו.

ובזה מיושב מה דלכאורה קשה על ר' יונה שהבאנו לעיל דצריך להתוודות לאחר בקשת מחילה כדי שיתרצה בודויו, ומשמע דכל זמן שלא בקש מחילה לא מהני הוידוי וכמו שביארנו לעיל, וקשה ממקרא מפורש בספר שמואל ב' פרק י"ב, כשחטא דוד בבת שבע בא אליו נתן הנביא ואמר לו המשל של העשיר שגנב כבשת העני, ושוב אמר לדוד אתה האיש, וכה אמר ה' הנני מקים עליך רעה מביתך. וע"ז ענה דוד, חטאתי לה', ויאמר נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות. ומבואר שנמחל דוד מיד. וקשה, הרי חטאו של דוד היה בו חלק שבין אדם לחבירו וכדמוכח מהמשל של גניבת הכבש של העני, וא"כ חייב דוד לילך על קברו של אוריה ולבקש מחילה, וא"כ איך אמר נתן לדוד ה' העביר חטאתך אף שעדיין לא הלך דוד על קברו של אוריה. והא תינח אם נאמר דאפשר לחזר בתשובה על חלק החטא שבין אדם למקום אף קודם שיבקש מחילה י"ל דה' העביר חלק החטא שבין אדם למקום, ואה"נ, עדיין היה דוד חייב לילך על קברו של אוריה. אבל לפי מה שהוכחנו מר' יונה שודוי לא מהני קודם שיבקש מחילה, א"כ איך הועילה הודוי של דוד במה שאמר חטאתי לה' עד שאמר לו נתן מיד, גם ה' העביר חטאתך, כל עוד שלא עמד על קברו של אוריה.

אבל לנ"ל ל"ק, דזה שכתב ר' יונה שנכון להתודות לאחר שביקש מחילה כדי שיתרצה בודוי, היינו דווקא מחיים, דלא מהני הודוי כל זמן שלא תיקן העוות. אבל לאחר מיתה שפיר מהני הודוי אף קודם שיעמד על קברו כיון דנסתלק העוות בשעת מיתתו.

היוצא מהנ"ל דיש ב' טעמים נפרדים למה בעינן לבקש מחילה כשחטא כנגד חבירו, כי לגבי חלק החטא שבין אדם למקום בעינן לבקש מחילה כדי לתקן העוות, ולגבי חלק החטא שבין אדם לחבירו צריך לבקש מחילה אפילו היכא דלא בעינן תיקון העוות, וכגון לאחר מותו, וזה משום דיש לנחבל תביעה וטענה על החובל וא"א לסלקו בממון כי אם בבקשת מחילה.

מחילה מעכב בב"א לחבירו — רצוי מעכב בב"א למקום

ובזה שבנו למה שהקשינו בראשית דברינו, מ"ט נקט המשנה ביומא שחייב לרצות חבירו. ואילו במשנה בב"ק איתא רק דחייב לבקש מחילה.

ולפי הנ"ל נראה דהדין בקשת מחילה שנובע מצורך תיקון העוות מחייב לרצות חבירו, משא"כ הדין בקשת מחילה שנובע מהא דיש לנחבל תביעה על החובל מחייב שיבקש מחילה. במלים אחרות, רצוי מעכב בכפרת חלק החטא שבין אדם למקום ובקשת מחילה מעכב בכפרת חלק החטא שבין אדם לחבירו (ובזה יתבאר חילופי לשוני המשניות כמו שנבאר לקמן).

וטעמא דהא מילתא, כי כבר כתבנו דרצוי עדיף ממחילה, ויתכן שימחל לו בפיו ומ"מ עדיין קיים טינה וקפידה בלבו. אשר על כן, בנוגע לחלק החטא שבין אדם לחבירו שם סגי במחילה ולא בעינן רצוי. כי אם מחל בפיו אפילו אם בלבו עדיין קפיד עליו, כבר יצא ידי חובתו. וכמו שבמחילת תביעת ממון לא איכפת לן במחשבת לבו, כן הוא הדין במחילת עבירה שבין אדם לחבירו, לא איכפת לן בהרהורי הלב. כי הדין מחילה הוא כמו זכות שיש לנחבל למחל תביעתו, וכל שמחל שוב אין לו דין תביעה. אבל לגבי חלק החטא שהוא כלפי המקום, שם לא בעינן לרצות חבירו כדי לסלק תביעת הנחבל, ותביעת הנחבל לא מעכבא כלל במעשה תשובה, כי אם דבעינן רצוי חבירו כדי לתקן העוות, דכל זמן שהנחבל כועס ומצטער עדיין העוות עומד בתוקפו, אשר על כן לא סגי במחילה לחוד, כי אם ימחל אבל בלבו יש לו עליו תרעומות אז עדיין קיים העוות, שהרי העוות היא גרמת צער לחבירו, ולא נתקן העוות כי אם בזה שמרצה את חבירו.

ובאמת מחילה ורצוי הם שני ענינים מופרדים לגמרי, כי יתכן שימחל אבל עדיין לא נתרצה, וכן להיפך, שייך שיתרצה ולא יהא מצטער וכועס בלבו, אבל מ"מ לא מחל תביעתו להדיא. וכלפי חלק החטא שבין אדם לחבירו, העיקר הוא מחילת התביעה, וכלפי חלק החטא שבין אדם למקום העיקר הוא סילקו הצער מלבו.

אולם עדיין צ"ע מ"ט נקט המשנה ביומא הדין רצוי והמשנה בב"ק נקט הדין מחילה, ונהי שמחילה ורצוי הם שני ענינים, מ"ט לא נקטו ב' הענינים בב' המקומות.

ונראה דהמשנה ביומא (והרמב"ם בהל' תשובה) איירי לגבי חלק החטא שבין אדם למקום ולכן נקטו רצוי, משא"כ המשנה בב"ק והרמב"ם בחו"מ איירי לגבי חלק החטא שבין אדם לחבירו ולכן נקטו מחילה. וההוכחה לחילוק זה בין המשנה ביומא למשנה בב"ק היא מתוך המשניות עצמן, כי ביומא נזכרת כפרת יו"כ (אין יו"כ מכפר עד שירצה את חבירו), והרמב"ם

בהל' תשובה הרחיב ההלכה וכלל את התשובה ג"כ, שאינו מכפר עד שירצה חבירו. ויו"כ ותשובה שייכים לגבי הכפרה על חלק החטא שבין אדם למקום. משא"כ בב"ק ובחו"מ, לא הוזכר תשובה, רק אמרו שאע"פ שנתן לו אין נמחל לו עד שיבקש. ולא אמר התנא אע"פ שעשה תשובה אלא אע"פ שנתן לו. וכשם שהנתינה של התשלומים שייך לחלק החטא שבין אדם לחבירו, ה"נ מחילה שייך לכך.

אולם לכאורה צ"ע על דברינו, שהרי בברייתא בב"ק איתא אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, וכן הוא ברמב"ם בחו"מ, והרי קרבנות שייכים לחלק החטא שבין אדם למקום, כמו תשובה. אולם נראה דבאמת בנכון הזכירו הש"ס והרמב"ם אילי נביות אע"ג דאיירי לענין חלק החטא שבין אדם למקום. והיא כי יש חילוק בין כפרת תשובה לכפרת קרבן, כי תשובה עוקר החטא, משא"כ קרבן מכפר אע"ג שעשה החטא, והיא כעין כפרה של עונש, כמו מלקות או מיתה, שאין זה עקירה על החטא אלא כפרה אע"פ שחטא. והנה אפילו אם יש בחבלה חלק החטא שהוא בין אדם לחבירו, מ"מ העונש על החטא הוא בידי שמים. ולכן ס"ד שאע"פ שלא ביקש מחילה, וא"כ ראוי לענש על זה שיש לנחבל תביעה על החובל, מ"מ יועיל הקרבת קרבנות לכפר, קמ"ל דקרבנות לא מהני לכפר על חטא זה. אבל בדקדוק לא הזכירו ה"ס והרמב"ם בב"ק ובהל' חו"מ ענין התשובה, כי תשובה שעוקר החטא שייך רק לחטא בין אדם למקום.

ועוד יש לדייק דבהל' תשובה איירי לענין בין אדם למקום משא"כ בהל' חו"מ איירי בבין אדם לחבירו מעצם סדר הרמב"ם, דבהל' חו"מ איירי הרמב"ם בחיובי ממון, ולמה הביא שם הא דלא נמחל עד שיבקש, הלא זה שייך להלכות תשובה. אע"כ דבחו"מ איירי בחלק החטא שבין אדם לחבירו, וכמו שיש חיובי ממון על החובל שחייב לשלם לנחבל, ה"נ יש תביעה על החובל שמחייב לבקש מחילה, אבל בהל' תשובה איירי בחלק החטא שבין אדם למקום, שמקומו הנכון הוא בהלכות תשובה.

אולם קשה על עצם יסוד בנינינו, דבהלכות תשובה כתב הרמב"ם דבעינן לרצות ולפייס חבירו משום דהרמב"ם איירי כלפי חלק החטא שבין אדם למקום, משא"כ בהל' חובל ומזיק הזכיר הרמב"ם רק בקשת מחילה משום דשם איירי לענין חלק החטא שבין אדם לחבירו. וקשה שהרי הרמב"ם הביא בהל' תשובה שאם מת צריך לילך לקברו לבקש מחילה. והרי כתבנו לעיל דלאחר שמת לא בעינן בקשת מחילה כדי לכפר על חלק החטא

שבין אדם למקום, שהרי הא דבקשת מחילה מעכב התשובה כלפי חלק החטא שבין אדם למקום הוא משום דבעינן לתקן העוות תחילה, וכיון שמת ליכא עיוות שאפשר לתקן, וא"כ ע"כ הא דעומד על קברו הוא רק מדין כפרה כלפי חלק החטא שבין אדם לחבירו וכנ"ל. וכיון שהביא הרמב"ם הא דהעמדה על קברו בהל' תשובה מוכח שבהלכות תשובה איירי לענין חלק החטא שבין אדם לחבירו.

וצ"ל דבאמת הרכיב הרמב"ם בהלכות תשובה ב' הענינים, חיוב בקשת מחילה משום חלק החטא שבין אדם לחבירו, וגם רצוי מצד חלק החטא שבין אדם למקום. כי למעשה צריך ב' הענינים להתכפר, מחילה ורצוי. ובאמת הרמב"ם בהלכות תשובה הזכיר כמה פעמים מחילה ורצוי. ולכן הביא הא דעומד על קברו. אבל בהל' חו"מ הזכיר רק מחילה דשם איירי הרמב"ם רק לענין חלק החטא שבין אדם לחבירו, שזה שייך להל' חו"מ דאיירי לענין תביעות הנחבל על החובל.

היוצא מדברינו דהמשנה בב"ק נקט מחילה משום דאיירי לענין חלק החטא שבין אדם לחבירו ולכן מחילה בפה סגי. משא"כ המשנה ביומא נקט רצוי משום דאיירי לענין חלק החטא שבין אדם למקום, ובעינן רצוי כדי לתקן העוות שזה מעכב בכפרת בין אדם למקום.

אולם עדיין הדבר צ"ע, דביומא וב"ק ילפי רצוי ומחילה מקראי, ומנ"ל לש"ס דהילפותא ביומא (לפני ה' תטהרו) איירי לענין בין אדם למקום, והלימוד בב"ק (ועתה השב אשת האיש) איירי לענין בין אדם לחבירו.

ביאור הילפותא מאבימלך

וי"ל דהנה עצם הלימוד שמביא המשנה בב"ק דצריך לבקש מחילה מועתה השב אשת האיש ויתפלל בעדך צ"ע, כי לא הוזכר בקרא שאבימלך יבקש מחילה מאברהם, ורק הוזכר שאברהם יתפלל. ובמאירי ותיו"ט איתא דע"כ שיבקש מחילה דאל"כ לא יתפלל עבורו. אבל זה תימה, דאכתי מנ"ל דחייב לבקש מחילה, הא מה שביקש אבימלך מחילה מאברהם היה רק כדי שיתפלל, אבל במקום דלא בעינן תפילה לא שמענו חיוב בקשת מחילה. ועוד הקשה הפנ"י דמתחילת המשנה משמע דבבקשת מחילה לחוד סגי, וא"כ למה הוצרך אברהם להתפלל לאבימלך, ע"ש מ"ש בזה.

ולכן נראה דבאמת הדבר מתמיה שאמר הקב"ה לאבימלך שיבקש מאברהם שיתפלל עבורו, והרי אם הקב"ה מוכן למחל לו למה לו תפילת אברהם. ואם אינו מוכן למחל לו למה אמר לו שיבקש מאברהם שימחל לו. וצ"ל שהוא כמו עצה טובה, שמצד תפילת אבימלך אינו ראוי למחל אבל ע"י תפילת אברהם הקב"ה יתרצה למחל, אבל לא מצאנו כעין זה שהקב"ה נותן עצה לאדם לילך לאדם אחר לבקש להתפלל עבורו.

ועל כן נראה דהא דאמר לו הקב"ה לילך לאברהם שיתפלל עבורו אין זה מצד צדקת אברהם. אלא משום דכשאדם חוטא כלפי חבירו, מסוגל תפילת הנגזל או הנחבל להני יותר מתפילת אדם אחר. והוא משום דגדר דבר זה שאמרנו שיש חטא כלפי חבירו, היינו דכמו שהגזל חבירו חל חיוב תשלומי ממון מן הגזלן לנגזל, ויש לנגזל תביעת ממון על הגזלן, הכי נמי בזה שגרם לו צער יש לנגזל תביעה על הגזלן. והתביעת ממון ניתן לתשלומין, ובזה מסתלק התביעה, אבל התביעה על הצער אפשר לסלק רק ע"י בקשת מחילה. ואם לא יבקש מחילה, אז הקב"ה מעניש הגזלן על זה שיש לנגזל תביעה על הגזלן, והקב"ה תובע בשביל הנגזל. ולכן הנגזל מסוגל להתפלל יותר משאר כל אדם, שהרי הקב"ה מעניש בגלל תביעת הנגזל, והנגזל הוא כמו בעל דבר על התביעה, ולכן מוכן ומיוחד הנגזל לבקש בתפילתו מהקב"ה שלא יענישהו. והיינו שמביא ראיה מיעתה השב אשת האיש, דצריך לבקש מחילה אע"ג דלא הוזכר שם כלל ענין של בקשת מחילה אבל הוא משום דמהא דאמר הקב"ה לאבימלך שיבקש מאברהם שיתפלל עבורו מוכח דיש לנגזל תביעה על הגזלן, לכן מסיגלת תפילתו, וכיון שיש לו תביעה ממילא מובן דכדי לסלק התביעה צריך לבקש מחילה. ועיקר הראיה הוא שיש לנחבל תביעה, ומזה מסתעף שחייב לבקש מחילה.

ועיין בתוספתא דב"ק פ"ט משנה י"א, החובל בחבירו אע"פ שלא בקש החובל מן הנחבל צריך שיבקש עליו רחמים שנאמר ויתפלל אברהם אל האלקים. ע"כ. ולדברינו היינו משום דגדול כח הנחבל ולכן בדווקא הוא יתפלל.

שוב מצאתי בים של שלמה פ"ח דיבמות ס' כ"ז דהעושה דבר נגד חבירו ומפייסו יבקש ממנו שיתפלל עליו, ומצוה רבה לנחבל לעשות כן. והביא ראיה מאברהם. וב"ה שכוונתי לדעתו הגדולה.

ואכתי קשה למה נצטרך אברהם להתפלל עבורו ולא היה סגי למחל לו וכמו שהקשה הפנ"י.

וי״ל, דהנה הקשה הנו״ב מהד״ק או״ח ס׳ ל״ה אם אדם חטא בחייבי מיתות ב״ד ושוב עשה תשובה גמורה מ״ט נענש ע״י ב״ד, הלא תשובה עוקרת החטא, ע״ש. ונראה לי דכיון דחל חיוב עונש שוב לא פקע ע״י התשובה. ואע״ג דתשובה עוקרת החטא, וזדונות נעשה כשגגיות או כזכיות, היינו רק מכאן ולהבא, אבל בשעת החטא הרי עבר עבירה, וכיון שכבר חל החיוב עונש שוב לא פקע. והכא נמי נראה דכיון דאבימלך גנב אשת אברהם הרי נתחייב מיתה מצד חומר החטא. ואפילו אם אח״כ ימחל לו אברהם, מ״מ אין זה מפקיע העונש שכבר חל. ולזה מהני תפילת אברהם, דכיון דהעונש הוא לתבוע תביעת אברהם, מסוגל תפילת אברהם עבור אבימלך, וכנ״ל.

ולפ״ז יובן מנ״ל לש״ס דמהילפותא דביום הזה יכפר עליכם ילפינן לענין חלק החטא שבין אדם למקום, ומועתה השב אשת האיש ילפינן לענין חלק החטא שבין אדם לחבירו, כי הפסוק ביום הזה יכפר עליכם איירי לענין כפרת הקב״ה, וזה שייך לחלק החטא שבין אדם למקום, משא״כ הילפותא מועתה השב אשת האיש הוא הוכחה דיש תביעה מהנגזל לגזלן, דמה״ט מסוגלת תפילת אברהם, ולכן שפיר שמענו משם שיש תביעה מהנחבל, וממילא ילפינן מאברהם שבקשת מחילה מעכב כפרת בין אדם לחבירו.

(ודע, כי מר׳ יונה בשערי תשובה שער א׳ אות מ״ד מבואר שלא כדרכינו, כי כתב שם שחייב לתקן העוות, והביא הסעד מהא דאמרו בב״ק שאע״פ שנתן לו צריך לבקש מחילה. ולפי דרכינו, הא דצריך לבקש מחילה אין זה מדין תיקון העוות אלא הוא דין אחר לגמרי שצריך לבקש החובל מהנחבל שימחל התביעה שיש לו עליו, ותיקון העוות רק מחייב רצוי. אבל מ״מ אפשר לקיים דברינו בשיטת הרמב״ם).

אם לא מחל הוא אכזרי

והנה יש עוד הערה בסוגיא דיומא ובב״ק, דבב״ק איתא ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם וכו׳, ואילו ביומא פ״ז: איתא שר׳ חנינא הקפיד על רב, ורב הלך לפייסו י״ג פעם, ופריך על רב היכי עביד הכי והלא ר׳ יוסי בר חנינא אמר שהמבקש לא יבקש יותר מג״פ. ומשני רב שאני. ושוב פריך על ר׳ חנינא היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. ע״כ. ומעתה, למה פריך

מרבא דהמעביר על מדותיו ולא פריך ממשנה מפורשת בב"ק דיליף שלא יהא אכזרי מאברהם. והנה במה דמשני על הא דרב ביקש יותר מג"פ, רב שאני, פירש רש"י שרב היה מחמיר על עצמו. אבל הרמב"ם פירש דרב שאני היינו דברבו לא סגי שיבקש ג"פ, וכך פירשו הרי"ף והרא"ש, כמ"ש הכ"מ. ומעתה, לפי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא קשה מ"ט לא פריך מאברהם. די"ל דכי היכא דברבו חייב לבקש יותר מג"פ, ה"נ לא הוי רבו אכזרי אם אינו מוחל לו בג"פ, דמשום כבוד הרב שרי לרב שלא למחל בג"פ. ולכן פריך מרבא דאפילו רבו יש לו להיות מעביר על מדותיו. אבל לרש"י דלא משני דרבו שאני, רק דרב היה מחמיר על עצמו, קשה כנ"ל. אך לפי מ"ש לעיל ל"ק, דבב"ק המדובר הוא מחילה, והא יליף מאברהם שכיון שהתפלל בעבורו ע"כ שמחל לו, אבל ביומא איתא שרב הלך לפייסו, ויתכן שר' חנינא מחל לרב אבל אכתי לא נתפייס ר' חנינא, שהרי כבר כתבנו שפיוס הוא סילוק כל איבה מלבו, וזה קשה יותר ממחילה בפה, וע"ז ליכא ראיה מאברהם דחייב להתפייס ולכן פריך מרבא שאמר שיהא אדם מעביר על מדותיו, ושמענו מזה דצריך להתפייס ג"כ.

ובאמת יש לדייק ג"כ מלשון הרמב"ם במה שכתב לענין שלא יהא אכזרי שיש שתי סוגיות. כי בהל' חו"מ כתב הרמב"ם "אסור להיות אכזרי ולא ימחל", ואילו בהל' תשובה כתב "אסור להיות אכזרי ולא יתפייס". הרי בהל' תשובה נקט פיוס ובחו"מ נקט מחילה. עוד יש שנוי דבהל' תשובה כתב שיהא נח לרצות וקשה לכעוס ולא הזכיר מזה כלום בחו"מ. גם בהל' תשובה כתב שימחל בלב שלם ונפש חפיצה ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור. וגם זה לא הזכיר בחו"מ, רק בחו"מ כתב וכל הממהר למחל ה"ה משובח ולא כתב כן בהל' תשובה. וכל אלו החילוקים מובנים היטב לפי הנ"ל דבהל' תשובה איירי ברצוי ובחו"מ במחילה, ולכן בהל' תשובה כתב לשון פיוס ובחו"מ לשון מחילה, ורצוי תלוי ברגשות הלב ולכן בהל' תשובה הדגיש עניני הלב שיהא נח לרצות וקשה לכעוס וימחל בלב שלם ולא יטור. ואילו בחו"מ כתב רק שימהר למחל משום דמחילה תלוי בפיו וקל לעשות, ואפילו אם עדיין יש קפידה בלבו מ"מ מחילה מקרי ולכן בקל יכול לעשות, על כן בחו"מ כתב שימהר למחל, אבל פיוס היא בלב והיא דבר קשה ולכן לא הזכיר בהל' תשובה שימהר.

אלא דא"כ קשה באמת מנ"ל לרמב"ם בהל' תשובה שאסור להיות אכזרי ולא יתפייס, שהרי לפי הנ"ל א"א למילף לה מהילפותא בב"ק דאברהם, שהרי התם איירי במחילה ולא בפיוס, ובסוגיא ביומא דאיירי

בפיוס איתא רק שיתפייס משום הא דרבא דהמעביר על מדותיו, שהוא רק מדת חסידות, ואילו הרמב"ם כתב בהל' תשובה אסור להיות אכזרי. ואע"ג דבאמת אין זה קושיא על הרמב"ם שכתב בהל' תשובה אסור להיות אכזרי, ובסוגיא איתא רק דיהא מעביר על מדותיו, כי הסוגיא איירי ברבו, ולכן אין זה אלא ממדת חסידות לעבור על מדותיו למחל, משא"כ הרמב"ם איירי במי שאינו רבו. (ואע"ג דבהל' ט' כתב שחייב לבקש מחילה ג"פ ואם הוא רבו הולך אפילו אלף פעמים, ובהל' י' כתב אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס, וא"כ משמע קצת דזה קאי אפילו על רבו, י"ל דלא קאי הרמב"ם בהל' י' אלא אעיקר דינא דהל' ט', דהיינו במי שאינו רבו, אבל ברבו באמת אינו מחויב מדינא למחל). אבל נהי דאין קושיא על הרמב"ם מסוגית הגמרא, אבל אכתי קשה מנ"ל לרמב"ם האי דינא דאסור להיות אכזרי ולא יתפייס, שהרי לפי דרכינו א"א למילף לה מהסוגיא בב"ק דשם איירי במחילה.

אבל נראה דהרמב"ם בזה לשיטתו שכתב בהל' ט' שמבקש מחילה ג"פ, "לא רצה מניחו והולך וזה שלא מחל הוא החוטא". ומשמעות דבריו הוא דמ"ש הרמב"ם "וזה שלא מחל הוא החוטא" הוא נתינת טעם מ"ט לא רצה מניחו, דכיון שהנחבל הוא החוטא במה שאינו מתפייס שוב פקע החיוב בקשת מחילה. וא"כ מקור הרמב"ם למ"ש בהל' י' דאסור להיות אכזרי הוא מעצם ההלכה המבואר ביומא דלאחר שביקש מחילה ג"פ שוב מניחו, דמכאן מוכח שזה שלא נתפייס הוא החוטא, דאל"כ למה פטור מלבקש מחילה לאחר ג"פ, ומכאן למד שאסור להיות אכזרי ולא להתפייס.

והנה יש עוד מקם עיון ברמב"ם, דבהל' תשובה כתב שיבקש מחילה ג"פ ואם לא נתרצה מניחו והולך לו, ואילו בחו"מ כתב הרמב"ם סתם שאינו מתכפר עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו, ולא הזכיר דבג' פעמים סגי.

עוד יש שנוי בין הל' תשובה להל' חו"מ, דבהל' תשובה כתב הרמב"ם שאם לא מחל לאחר ג"פ, זה שלא מחל הוא החוטא. ואילו בחו"מ כתב שאסור לנחבל להיות אכזרי וכיון שבקש ממנו החובל פעם ראשונה ושניה ימחל לו, משמע דלאחר ב' פעמים כבר הוי אכזרי. וזה סותר מ"ש בהל' תשובה שחייב לבקש ג"פ. וכבר נתעורר בזה הפרישה, חו"מ ס' תכ"ב ס"ק ב'. ותירץ שהמבקש צריך לילך ג"פ אבל זה שלא מחל נעשה אכזרי בב"פ. אבל קשה, דפשטות לשון הרמב"ם מורה דהא דא"צ לבקש יותר מג"פ הוא משום דלאחר ג"פ זה שלא מחל הוא החוטא. ואם נימא דזה שלא מחל הוי

חוטא ואכזרי בב"פ, א"כ מה"ט לא יתחייב לבקש מחילה יותר מב"פ. וע"ע מ"ש הב"ח ע"ז.

ולפי דרכינו נראה דל"ק קושיא השניה, דבחו"מ איירי לענין מחילה, וזה תלוי בפיו ובקל יכול לעשותו, ולכן בב' פעמים שלא מחל הוי אכזרי. אבל בהל' תשובה איירי לענין רצוי שזה קשה יותר ממחילה, ולכן לא נעשה אכזרי עד ג"פ.

ולפ"ז יש לישב אף קושיא הראשונה, מ"ט לא הזכיר הרמב"ם בחו"מ דא"צ לבקש מחילה יותר מג"פ, כי לפי הנ"ל, מצד החיוב לבקש מחילה באמת סגי לבקש ב"פ, אבל מצד החיוב לפייס צריך לבקש ג"פ. ולכן לא היה יכול הרמב"ם לכתב בחו"מ השיעור עד כמה חייב לבקש מחילה, שהרי אם היה כותב דבב"פ סגי, שזה באמת השיעור לענין בקשת מחילה, היה משמע דבב' פעמים כבר יצא חובתו, ולהלכה אין זה נכון, שהרי החיוב פיוס מחייב שיבקש ג"פ. וזה לא רצה הרמב"ם לכתב שיבקש ג"פ, כיון דבהל' חו"מ הרמב"ם עוסק בדיני מחילה, והדין מחילה אינו מחייב אלא ב"פ. ולכן סתם הרמב"ם הענין ולא כתב מזה כלום, וסמך עצמו על מ"ש בהל' תשובה שחייב לבקש ג"פ.

ט. אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון החובל בחבירו, או המקלל את חבירו או

ביאורים ומקורות

ללמדם להתוודות כדי שירגילו בכך].

ט. **אין התשובה ולא יום הכיפורים מכפרין אלא על עבירות שאין אדם למקום** וכו'. משנה ביומא פ"ה ע"ב עבירות שבין אדם למקום יום כיפורים מכפר, עד שירצה את חבירו [את זו] דרש ר' אלעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום כיפורים מכפר עד שירצה את חבירו עכ"ל. ועיין בשערי תשובה לר"י ז"ל ששער א' אות מה שקודם הוידוי בעון שבין אדם לחברו, יש לו לבקש מחילה מחברו ולפייסו, וכן פירש שם הפסוק עי"ש.

הערות וחידושים

אברהם (שם סק"ו) וכן העיר בכף החיים (שם באות ל"ג) בשם השו"ג (אות ז' עיין שם ודו"ק. [ועיין מדרש רבה, פרשת פקודי (פרק נ"ב) מש"כ תאלמנה שפתי שקר וכו' ועיין בעץ יוסף שם משכ"ב ובאור שמח כאן פירש המדרש בשאינו מתוודה גם על החדשות, אבל היכא שאומר אבל אנחנו חטאנו כולנו אין כאן גאוה עיי"ש"].

וכבר הערנו שרבינו יונה בשע"ת שער ד' אות כ"א גורס בהיפך מדברי הרמב"ם, וגירסתו שר' אליעזר בן יעקב סובר שאינו חוזר ומתודה, ופסק כוותיה וכתב שבמדרש החמירו חז"ל בזה שלא לחזור ולהתודות ע"ש טעמו. ועי' מש"כ בחידושינו בס"ד.

בענין גדר התשובה בעבירות שבין אדם לחבירו

ט. **אין התשובה ולא יום הכיפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום** וכו' עד סוף הפרק. א.ה. יש לי בהלכות אלה בס"ד כמה מקומות עיון א) דהנה מקור ענין זה משנה האחרונה דמסכת יומא (דף פ"ה ע"ב) ובגמרא (דף פ"ז ע"א) אמרו שם, רמי ליה רב יוסף בר חבו לר' אבהו, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום כיפורים מכפר, והא כתיב אם יחטא איש לאיש ופללו אלקים, מאן אלקים דיינא, הוא אי הכי אימא סיפא ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו, הכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו אלקים ימחול לו, ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו תשובה ומעשים טובי, עכ"ל. ועיין רש"י כאן, וראיתי לרבותינו המפרשים ז"ל שהעירו דלפי הס"ד דאלהים האמור כאן זה קודש, איך היה מפרש הסיפא של

גוזלו וכיוצא בהן, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו. אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחול לו.

ביאורים ומקורות

שם אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו. מרן הכסף משנה ציין על זה למשנה בבבא קמא (צ"ב ע"א), שמדבר שם בחובל חבירו ואיתא שם בזה הלשון "אף על פי שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר ועתה השב אשת האיש וגו'" ע"כ. וראה בחידושים מה שכתבנו בס"ד בדברי מר"ן אלה, ומה שלא ציין מרן ז"ל לדברי המשנה הנ"ל (ביומא פ"ה ע"ב) שאמר שם אין יום כיפורים מכפר עד שירצה את חבירו, משום ששם לא מפורש שיש לבקש ממנו מחילה גם אם מחזיר לו ממון, שהפירוש שם היינו שאם יש לו עליך תביעה ממונית תן לו מה שאתה חייב לו, וככתוב שם בגמרא דף פ"ז ע"א (אם ממון ביך וכו'). ולכן ציין מרן ז"ל על המשנה בבבא קמא, שאף אם החזיר לו ממונו עם כל זה חובה עליו חוץ מזה לפייסו, וזולת זה אין לו כפרה.

הערות וחידושים

פסוק אם יחטא לה', מדוע אמר הכתוב מי יתפלל לו, ואם תאמר שאם רישא של הפסוק הוא מפרש בלי תשובה וממילא גם סוף בפסוק הוא מפרש כן, ועל זה קאמר הכתוב דבלי תשובה ומעשים טובים מי יתפלל לו, א"כ תקשי טפי רישא של הפסוק גם אליבא דהמקשה דבלי תשובה בודאי שה' לא ימחל לו (ולא יפייסו, עיין רש"י ד"ה והכתיב) ומהגמרא משמע דסוף הפסוק קשה רק מפני שפירש התרגן את רישא דקרא מאן אלהים דיינא הוא. גם דברי התרגן בביאור סוף הפסוק טעונים ביאור.

ונראה בס"ד, שבהוה אמינא פירש הכתבו (המקשה) דמיירי ששב החוטא בתשובה, אלא שלא ביקש מחילה מחבירו, שאת זה רוצה המקשן להוכיח שתשובה ויוכ"פ מכפר בעבירות שבין אדם לחבירו, כמו בבין אדם למקום ולהקשות מזה על המשנה, ועל זה קאמר דבאופן זה שהלה לא ביקש מחילה מחבירו רק מה', ה' יסייע בידו ויפייסו לחבירו ויכופר לו והסיפא של הפסוק מיירי בהכי גם כן, ששב לה' כלומר אינו חוזר לכסלה ועזב חטא, אך לא ביקש ג"כ מחילה מה' וע"ז המשיך הפסוק דבאופן זה מי יפייס הקב"ה, אלא יש לבקש מחילה על העבר ולהתחרט ע"ז, וככתוב אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב וכו' (הושע ו') ועל זה תירץ התרגן דאין כוונת הכתוב כאן, אלא אלהים האמור כאן דיינא הוא, והכוונה שהדיין ישפוט בעניינים שבין אדם לחבירו, וע"ז הקשה לו המקשן הראשון, דאם כן מאי קאמר הכתוב

אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים, צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו, לא רצה חבירו למחול לו,

ביאורים ומקורות

שם אפילו לא הקניט חבירו אלא בדברים וכו' – ראה יומא (פ"א ע"א) אמר ר' יצחק כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר וכו' עיין שם. ובא לחדש ר' יצחק שם שלא רק תביעת ממון שמעכבת הכפרה, אלא אף תביעת עלבון [ובמשנה הנ"ל בבא קמא מבואר, שבתביעה ממונית גם כן יש לבקש מחילה חוץ מתשלום ממון וכנ"ל]. וכן אם דיבר על חבירו לשון הרע, צריך לבקש ממנו מחילה על זה – רבינו בשערי תשובה שער ד' אות י"ט.

הערות וחידושים

ומס יחטא לה' מי יתפלל לו, גם מס הדיין יפסוק כי ב"ד של מטה דנים על כל סוגי העבירות (ועיין רמ"י כאן), ומכח זה חזרו לפרש כוונת כל הכתוב כאופן אחר, והכי קאמר שמס יחטא אים לאים ופללו, היינו שהחוטא פיים לחבירו, די בזה וה' יימחל לו, אך מס יחטא אים לה' כלי תשובה ומעשים טובים אין יימחל לו ה' ע"כ. והגם שאמרנו לעיל שבעבירה שבין אדם לחבירו יש בזה גם עבירה שבין אדם למקום, מכל מקום כשהלה מפייסו והשני מתפייס ומוחל, אין כאן שום עבירה כלפי ה', הגם שים להתוודות לפני ה' על זה וכמש"כ לעיל (בפ"ח דין ג') ע"ד מרן הכסף משנה שם, ועיין עוד במשנה ברורה (סימן תר"ו ס"ק י"ג) שכתב לגבי עוונות שהתוודה עליהן ביוכ"פ שעבר ולא שנה בהם לפי"ה יכול לחזור ולהתוודות עליהם. וכתב שם המ"ב וז"ל אף אין אדם לחבירו (כגון גנב וגזל וכדומה לע"פ שמחל לו והשיב את הגזילה מכל מקום מתוודה ביוכ"פ לעולם, דמכל מקום אין אדם לחבירו חטא, מכל מס הקניט חבירו בדברים, או עני המהפך בחברה, י"ל דכהאי גוונא כיון שביקש מחילה מחבירו והתוודה ביוכ"פ ג', אין לריך להתוודות ביוכ"פ שנית (פמ"ג) עכ"ל. ומס כן ים לפרש הפסוק דמיירי בהכי, ולכך קאמר דבבקשת מחילה מחבירו די, לע"פ שלא ביקש מה', אך מס יחטא לה' מי יימחל לו, וע"כ לבקש מחילה מה' עלמו ויעשה תשובה ומעשים טובים וכו"ק.

שוב ראיתי להגאון מהר"ם בן חביב ז"ל בתוספת יום הכיפורים שביאר בקושיא זו דהכי קאמר, דרך יוסף הבין במשנה הנ' דעבירות שב"א לחבירו אין יוכ"פ מכפר עד שירלה את חבירו, כלומר עד שיעשה כל טלדקי שחבירו יתרלה לו ויימחל לו רק אז הקב"ה מוחל לו, וזהו משמעות המשנה עד שירלה את חבירו, וע"ז הקשה ממה שכתוב אם יחטא אים לאים, והבין המקשה גם"ד דכוונת הכתוב דאם יחטא אים לאים ושאל ממנו מחילה, אע"ג דחבירו לא מחל לו הקב"ה מפללו ומפייסו, ואם לה' יחטא אים וישאל ממנו מחילה ואעפ"כ לא ישאר הקב"ה מפויים בתשובה גרידא דהיא עבירה חמורה מי יתפלל לו, כלומר מי יכפר עליו זולת ה' וכו' עי"ש. ועיין לקמן מה שנכתוב בזה עוד בס"ד להלכה.

מביא לו שורה של שלשה בני אדם מרעיו ופוגעין בו

ביאורים ומקורות

שם לא רצה חבירו למחול לו מביא לו שורה וכו'. כלומר שמקודם יבקש ממנו הוא בעצמו ואחר כך יביא לו ג' פעמים שורה של ג' בני אדם בכל פעם שיבקשוהו, ולא כמו שמשמע מפוסקים אחרים שלכתחילה שולח לו שורה של ג' בני אדם, וההלכה כמשמעות דברי רבינו. [ועיין בחידושים והערות מה שכתבנו בס"ד בזה]. וכשמוחל צריך לומר לו זה בפירוש "מחול לך" ולא ברמס או

הערות וחידושים

ומה שחילק הרמב"ם בין חטא כלפי חבירו שדי לפייסו ג' פעמים, לחטא כלפי רבו שיש לבקשו שימחול לו אפילו אלף פעמים עד שיתפייס, עיין בפוסקים ז"ל שכתבו שמקור דבריו מהא דר' ירמיה ורב, ורב רבו דר' ירמיה הוה, ולכך ביקש ממנו מחילה ר' ירמיה פעמים רבות, ויש שסוברים שרמב"ם גורס במקום רב שאני רבו שאני - (ועיין לחם משנה, ומהר"ם בן חביב ז"ל בספר הנ"ל) אמנם לענ"ד נראה דהרמב"ם הסתמך בעיקר על לשון הש"ס (שם) המבקש מטו מחבירו, ולא מרבו, ובשביל זה פירש רמב"ם בדברי הש"ס "רב שאני" היינו רבו שאני, ולא פירש כמו שפירש רש"י דרב מחמיר על עצמו היה, ומצאתי אין לי ממש"כ המהרח"ו ז"ל בספרו דרך חיים (שער א' פרק א' עמוד רז) "ואם היה האחר רבו ילך אצלו אפילו אלף פעמים, וכנזכר ביומא (פ"ז ע"א) אמר ר' יוסי בר חנינא: כל המבקש מטו מחבירו - אל יבקש ממנו יותר משלוש פעמים וכו' והביאו הרמב"ם (בפ"ב מתשובה דין ט') עכ"ל. ונראה שדייק זה מהרח"ו ז"ל כמש"כ, וזה ראיה לדברינו, וכן ראיתי בהגהות מרן החיד"א ז"ל מכתי"ק (נדפסו במהדורא חדשה הוצאת ב"ב תשל"ג) שפירש כך דברי מהרח"ו ז"ל, אלא שהוא הוסיף שם, שמ"ש בגמרא רב שאני, אין הכוונה שהיה רבו, וכמו שהבאנו המפרשים ז"ל כי רב לא היה רבו של ר' ירמיה, אלא חסיד היה וכמו שפירש רש"י ורמב"ם הסתמך רק על לשון הגמ' הנ"ל מחבירו ולא מרבו וציין לספרו מחזיק ברכה (סי' תר"ו) ע"ש וא"כ בזה דלא כדברינו ממש, ושו"ר כדברינו בדברי הט"ז (בסימן תר"ו ס"ק א') ע"ש.

ובהיותי בזה ראיתי בביאורי הגר"א שכתב ד"ה ואם הוא רבו וז"ל כמ"ש הרי"ף כפירושו מש"ש רב שאני ועמ"א וכמו ר"ח לרב שם עכ"ל. וכוונתו פשוטה להביא ראיה לדברי המגן אברהם שכתב לסברת מרן הפוסק כרי"ף ורמב"ם שיש לבקש מחילה מרבו אפילו אלף פעמים עד שיתפייס, וכתב ע"ז המגן אברהם אפילו אינו רבו מובהק רק ששמע ממנו דברי תורה ע"כ, והראיה לזה מביא הגר"א שהרי מקור דברי הר"ן היא הגמ' שם רב שאני ולפירוש רי"ף ורמב"ם הכוונה בזה רבו שאני ולא דמיא לחבר, והרי רב לא היה רבו של ר' ירמיה, אלא שר' ירמיה למד ממנו תורה, והרי שגם באופן זה יש לפייסו עד שיתפייס, ובזה

ומבקשין ממנו, לא נתרצה להם מביא לו שניה ושלישית, לא רצה מניחו והולך לו, וזה שלא מחל הוא החוטא.

ביאורים ומקורות

באופן שיהיה מובן כך, [ועיין רבינו בחיי עה"ת סוף פרשת ויחי ד"ה ויבך יוסף].

שם וזה שלא מחל לו הוא החוטא. כלומר וכיון שכן הקב"ה ימחול לו על זה בצירוף תשובה ויום כיפורים, כיון שעשה כל שביכלתו. והגם שיש פוסקים הסוברים (ועיין הגהות מיימוניות כאן) שאם דיבר עליו לשון הרע אינו צריך למחול לו, כלומר שאינו נקרא בזה חוטא, מכל מקום אין משמעות דברי רבינו כאן לחלק, ועיין בדברי רבינו עוד בהלכה יו"ד, שמשמע כדברינו [ובחידושים והערות ביארנו בס"ד כל זה], וגם לחולקים מודים שממדת הענוה יש לו למחול לו אף על פי כן. וכן אם העלוב מבקש על ידי סירובו להתפיים לטובת החוטא לאיזה ענין מסויים, או שחושש לכבוד

הערות וחידושים

בענין המבקש מחילה מחבירו שלא יבקש יותר מג' פעמים

והנה כמה שאמרו המבקש מטו מחבירו לא יבקש יותר מג' פעמים, אם יש לפיקור בדבר לו מין לריך קאמר, עיין ר"ח שכתב לינו חייב, וכ"כ בטור מין לריך ומרן כתב בשו"ע (ריס סי' תר"ו) לינו זקוק לו, ומכ"ז משמע שאם ירלה הרשות בידו, ועיין בפרי חדש ז"ל שכתב שהרמב"ס חולק על זה, וכך משמע מלשון הגמ' לא יבקש, ומשמע דים לפיקור בדבר, והבית רמיה לזה ממה שהקשה הש"ס ורב היכי עביד הכי, ומי אין לפיקור בדבר מה מקשה וע"כ דים לפיקור בדבר, וע"ז הקשה כן, וע"כ לתרן דרבו היה ולכך שרי וכן פסק הפרי חדש ז"ל שם ועיין עוד למהר"ם בזחביב בתוספת יום הכיפורים מש"כ, ובמגן אברהם כתב שיכול לפייסו אם ירלה יותר מזה, וכך היא משמעות דברי מרן ז"ל שכתב לינו זקוק לו, אלא שקשה לדבריו מההוא עבודא דרב ונפרט לפי מה שפסק מרן ז"ל בהרמב"ם ורי"ף דרבו

ואם היה רבו הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו:

ביאורים ומקורות

תורה, יכול שלא להתפייס [מיד] (ועיין בחידושים מה שכתבנו בס"ד בזה).

ומה שכתב רבינו שאם היה רבו, הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו, היינו אפילו אינו רבו מובהק, אלא די במה שלמד ממנו תורה, שחייב בכבודו [כמו שנתבאר בחידושים כאן בע"ה].

ואם יכול לבקש מחבירו למחול לו עוד יותר מג' פעמים משמעות דברי הפוסקים שיכול והכוונה בדברי הגמרא אל יבקש מחבירו יותר מג' פעמים היינו שאין צריך, אולם כתבו הפוסקים (עיין פר"ח סי' תר"ו) שמשמעות דברי הרמב"ם לאסור לבקש מחילה יותר מג' פעמים. (עיין שם).

הערות וחידושים

שאני, ובאמת הא בהא לא תליא, שהרי הר"ח ז"ל כתב ג"כ אינו חייב יותר ומשמע דיכול לבקש יותר, ועכ"ז פירש הגמרא כהרי"ף ורמב"ם וכנ"ל, והיינו דס"ל רק מסברא כ"כ במחלית השקל דלא מסתברא לאסור לבקש יותר מג"פ, ומה חטא יש בזה אם יחמיר על עצמו לפיים חבירו על מה שחטא כנגדו עד שיתפיים, ובביאורי הגר"א כתב בד"ה מיהו יאמר, דברי המג"א הנז' וכתב דזהו לפירוש רש"י בודאי משמע כן וכנ"ל שאילו היה איסור בדבר לא היה שייך להחמיר בזה, אך למעשה גם הרי"ף והרמב"ם דמפרשים רב שאני באופן אחר כנז' עכ"ז מודים שהפשט הוא א"ל לבקש יותר והיינו מסברא, וכמש"כ ונראה ראיה לדברינו מפירוש הר"ח ז"ל וזו היא שיטת מרן השו"ע כאן, ודו"ק.

בענין הנ"ל ובדין איסור להיות אכזרי מלמחול

ומה שאמר רבינו לא רצה חבירו למחול לו, מביא לו שורה של ג' בני אדם מריעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו, לא נתרצה להן מביא לו שניה ושלישית לא רצה מניחו והולך לו וזה שלא מחל הוא החוטא. ודייק מזה מהר"ם בן חביב ז"ל בספרו הנ"ל, דמקודם יש לו ללכת לבדו, ורק אם לא רצה יקח אתו ג' שורות, וסך הכל הם ד' פעמים ומ"ש ג"פ היינו חוץ ממה שביקשו ממנו קודם, אולם מהטור (סימן תר"ז) נראה דמיד יוליך בפעם הא' יוליך עמו ג' בני אדם וכן נראה ממ"ש דאמר וצריך לפייסו בג' שורות וכו', המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג"פ עיין שם. ועיין בב"ח ז"ל שהביא דברי הירושלמי ביומא (סוף המסכת) הדין דחטא על חבריה צריך למימר ליה, סרחית עלך, ואין קבליה הא טבית, ואי לא מייתי בני נשי ומפייס ליה קדמיהון וכו' עיין שם. וכתב ע"ז בספר עין

הערות וחידושים

יעקב שדקדק מלשון זה שהחוטא ילך לכתחילה (לבקש מחילה מחבירו) מעצמו ואם לא קבלו אז יביא עמו אנשים, וחוזר לבקש ממנו בפניהם, דלא כמו שנוהגין מקצת בני אדם לשלוח תחילה אמצעי שירצה העלוב לקבל פיוס העולב עכ"ל. וכן פסק במשנה ברורה (סימן תר"ו ס"ק ב', ועיין ביאור הלכה שם).

ודע דכל מה שכתב רבינו היינו בלא הוציא עליו שם רע, אך בהוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית, כ"כ בהגהות מיימוני בשם הירושלמי וכ"ה בביאורי הגר"א על השו"ע, וכן פסק הרמ"א בהג"ה שם, וצ"ע במ"ש אין לו מחילה עולמית, האם לא מועילה לו בקשת מחילה וזה לא ייתכן, שאם מחל לו חבירו למה אינו מחול, ואם תאמר שהכוונה שאסור למחול לו גם זה קשה להאמין שחז"ל ייעצו לו שלא ימחול לו. ונראה לענ"ד שהכוונה בזה היות ואמר שם, שאם העלוב לא מחל, אחרי שחבירו ביקש ממנו ג' פעמים והביא לו שורות של בני אדם, הרי הוא החוטא כיון שהוא אכזרי, וע"ז אמר בירושלמי דכ"ז בשלא הוציא עליו שם רע, אך כשהוציא עליו שם רע (פסול משפחה וכדומה) אינו חייב למחול לו, וגם אם לא מחל לו אינו חוטא. וכן פירש הט"ז, והטעם בזה כתב המגן אברהם דאיכא דשמע בלשון הרע (החשד) ולא שמע במחילה - וסיים ומכל מקום מדת ענוה למחול, וכ"פ (במ"ב שם). וצ"ע שמרן והרמב"ם ז"ל לא חילקו בדבר, ואפשר דס"ל דכיון דהש"ס דידן (הבבלי) ביומא שם לא חילק בדבר משמע שהוא חולק, ואין הבדל בין הוציא שם רע, לעבירה אחרת, ומ"ש דילמא איכא דשמע בחשדא ולא שמע בפיוס, הרי כבר סובר הרמב"ם לעיל (פ"א) דבעבירות שבין אדם לחבירו יש לפרסם חטאו שחטא כנגדו בלי לטהר שמו ובזה יתרצה לו, ודו"ק.

ועיין עוד ברמ"א בהגהתו לשו"ע שכתב בזה והמוחל לא יהיה אכשרי מלמחול, אם לא שמכוון לטובת המבקש מחילה. וכתב נו"כ שמקורו מגמרא דיומא הנ"ל דהקשה ור' חנינא היכי עביד הכי, ואמר הש"ס ע"ז אלא ר' חנינא חלמא חזי ליה לרב וכו' ומפרש שעשה כן לטובתו של רב שיהיה ראש הישיבה, ודלא כפירוש רש"י שפירש שעשה כן לטובת עצמו. וכתב מהר"ם בן חביב ז"ל בספר הנ"ל (יומא שם) דיראה שמה שמיאן הרמ"א ז"ל בפירוש רש"י משום דלפירוש רש"י עדיין קשה ורב היכי עביד הכי ולא העביר על פשעיו, דהרי אם היה מוחל לו היה לו טובה לרב שמעבירין לו על כל פשעיו, והשתא דלא מחל לו לית ליה הך טיבותא, והיכי שביק הך טיבותא ובביקש לו טובה אחרת שלא ידחה וימות מקמי רב דאטו בשביל זה לא ימות, הרי אפשר שימות מחמת שלא העביר לו על כל פשעיו, ובשביל זה פירש הרמ"א שעשה כן לטובת רב, שיהיה ראש ישיבה, דאם היה מוחל לו היה רב קובע דירתו בארץ ישראל ולא היה נעשה ראש עד שישלימו ימי נשיאותו של ר"ח, דאין נשיאות נוגעת בחברתה כמלא נימא, וכיון דמה דלא מחל לו, לא נתכוון להתאכזר אלא לטובת רב לא אבד ר"ח שכרו דמעבירין לו על כל פשעיו, דהרי מחל לו בלב שלם ולטובת רב לא פרסם לו המחילה ודו"ק עכ"ל. האמת שקצת קשה לענ"ד לומר שהרמ"א ידחה פירוש רש"י מפני קושיא, בלי להסתמך על פירוש ראשון אחר, שמפרש דלא כרש"י וצ"ע.

הערות וחידושים

אם עיכוב המחילה מצד הנפגע אחר ג"פ מעכב הכפרה

ודע דכתב הפר"ח שמחרי שביקש מחילה מחבירו כדין, והביא לו ג"פ שורות של בני אדם ולא מחל, לו, בכ"ז יום כיפורים מכפר, ודייק זה מהא דתנן עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה חבירו, היינו שיבקש ממנו מחילה כדין הגם שחבירו לא נתרצה, ולכן קתני עד שירצה חבירו עיי"ש. ועיין בחוכת הלבבות (פ"י משער התשובה) שכשעשה הצד התשובה כדת בכל פרטיה ותנאיה אם הרע לחבירו בגופו או בממונו, יכניס לו הבורא יתברך בלבו (של חבירו) רצון ומהבה, עד שימחל לו כמה שהיה מחטאו עליו, כמו שנאמר (משלי ט"ז ז') ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים איתו, ואם ירחק ממנו העשוק יומין הבורא התקבלם (כלומר שיזדמנו שניהם) עד שיכנע לפניו העושק וימחל לו וכו' עיין שם. ועפ"ז אפשר לפרש דברי הפר"ח שם, (ועיין בספר תולדות אדם הולמת אר"י תשל"ה עמוד 88 ד"ה סיפר במעשה שהיה עם הגאון הגר"ז מוילנא זצ"ל שהגר"ח רבו העיר לו כדברים האלה מחוה"ל הנז'), ועיין בביאור הגר"ח זצ"ל (סימן תר"י ס"ק), שהביא דברי המדרש תנחומא, ונראה שזהו מקור לדברי רבינו בעל חוכת הלבבות וזו"ק.

ועוד יש להעיר בענייניים אלה בס"ד דהנה שנינו ביומא (דף פ"ה ע"ב), עבירות שבין אדם למקום יום כיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום כיפורים מכפר דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל מטאתיכם לפני ה' תטהרו וכו'. ובמצוות איתא את זו דרש ר' אלעזר בן עזריה ולא כמו שכתוב לפנינו בגמרות, ופירש הגאון מהר"ם בן חביב זצ"ל בתוספת יום הכיפורים דמשום שתנא קמא לא הביא ראיה לדבריו נא ר' אלעזר בן עזריה אחריו להביא לו ראיה מפסוק ודחה שם מה שכתב בספר מאור עיניים, שפירש שר' אלעזר בן עזריה סובר שמי שיש לו עבירות שבין אדם לחבירו אין הקב"ה מכפר לו אפילו שבינו למקום, ור' עקיבא שאמר אחרי זה תאריכם ישראל וכו' בא להלוק עליו ולומר שאף עבירות שבין אדם לחבירו יום כיפורים מכפר, ונמצא שיש ג' דעות בדבר, תנא קמא. ר' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא - וכתב על זה שאין דבריו מחוורין עיי"ש. וכודאי שאין דבריו להלכה, אלא כפשטותן של דברים שעבירות שבין אדם למקום יום כיפור ותשובה מכפרין עליהן, ועבירות שבין אדם לחבירו אין יום כיפור ותשובה מכפרין עליהן (בלבד) עד שירצה חבירו שימחול לו (ואינם תלויים בעבירות שבין אדם לחבירו) וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל. ועוד שהרשב"ם ז"ל פירש, דדעה אחת יש כאן, ור' אלעזר הוא בעל המאמר הנ"ל, עבירות שבין אדם למקום וכו', ור' עקיבא מפרש לפני ה' לא כר' אלעזר אלא בתופן אחר לפני מי אתם מטהרין, ואפיפא קאי וכו'. ועיין מהרש"א בחידושי אגדות שם.

אולם מה שכתב המהר"ם בן חביב ז"ל שם לפרש המשנה הנ"ל עבירות שבין אדם לחבירו עד שירצה את חבירו, והיינו שרצה לומר שאף על גב שהשיב לו הגזילה אשר גזל ממנו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצהו וישמל ממנו מחילה, כלומר שצריך שייס, וזולת זה כפרתו (בעבירה זו) מתעכבת, וכמש"כ רבינו כאן, ולענ"ד קשה הדבר לומר כן, ופשטות

הערות וחידושים

המשנה שירצה את חבירו היינו שיחזיר לו ממונו, ובזה לא תהיה לו תביעה עליו ויתרצה, או נאמר שכוונת המשנה כשהקניטו בדברים ועל זה אמר שלא יכופר לו עד שיבקש ממנו מחילה, וזה מה שאמר ר' יצק שם (בדף פ"ז ע"א), ובא להשמיענו שאין כוונת המשנה רק בתביעה ממונית שיש להחזיר לו ממונו ורק אז יכופר לו, אלא אפילו הקניטו בדברים בלבד, יש לו לרצותו, ורצה לומר שכוונת המשנה גם לזה, וכמו שהביא ראיה מפסוק, והגע עצמך שבפסוק שהביא שם דיבר גם על ממון עיין שם. ועל כרחך שמרן ז"ל הבין כן, שאם לא תאמר כן, אלא כדברי הגאון מהר"ם הנ"ל ז"ל למה ציין מקור לדברי הרמב"ם מבבא קמא (צ"ב ע"א) ולא ציין למשנתנו שמבואר בזה כדברי הרמב"ם ז"ל שאף כשמחזיר לו ממונו שגזל ממנו יש לו עם זה לפייסו עד שימחול לו, ועוד שהעלים עינו הקדושה מדברי מר"ן ואולי כיון שזה לא כל כך ברור להדיא שהפירוש במשנתנו כך הוא, ורק אחרי שיש לנו ראיה מבבא קמא (דף צ"ב), ממילא תתפרש משנתנו אף באופן זה, וצ"ע.

ועיין בספר הקובץ על הרמב"ם ז"ל שהקשה בשם רבו מהר"י זצ"ל על דברי הכסף משנה הנ"ל שציין למשנה בבבא קמא (צ"ב) דשם מיירי בחובל בחבירו, והרי יש חילוק גדול בין חובל בחבירו למזיק ממונו, וכמו שכתב הרמב"ם בפרק ה' מהל' חובל ומזיק דין ט' וזה לשונו אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, שהמזיק ממון חבירו, כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו אבל חובל בחבירו, אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עוונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו, עכ"ל. [וכתב שכבר הרגיש בשו"ת שה"ל (סימן ט"ז) בסתירת דברי רבינו], וא"כ כיון שהמדובר כאן בגזל חבירו, אם כן בהחזרת ממונו כבר נמחל לו, וא"צ לבקש ממנו מחילה עוד, ותירץ בזה דלעולם צריך מחילה, גם במזיק ממונו, כגון גזל וכדומה, וכוונתו שם בפ"ה מחובל לגבי עיכוב כפרה, והיינו שהמזיק ממון חבירו או גזלו בהשיב הגזילה נתכפר לו, אע"פ שראוי והגון לבקש מחילה אבל אין כפרה מעכבת, מה שאין כן בחובל בגופו שאז ילפינן (מב"ק צ"ב ע"א כדברי הכס"מ) אע"פ שאינו מעכב את הכפרה למד רבינו מהא דאמרינן בבא קמא (דף ס') גבי עובדא דדוד, חבול ישיב רשע גזלה ישלם, אע"פ ששילם רשע הוא, והיינו כל זמן שלא פייס את חבירו עכ"ל. (הקובץ על הרמב"ם).

ולענ"ד קשה מאד לומר כן, דהרי כאן בהל' תשובה נמי מיירי לענין כפרה, והן אמת שבסוף דבריו כתב הרמב"ם ז"ל "אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, שלשון זה משמעותו דלכתחילה קאמר, אבל הרי תחילת דבריו מוכיחה שזה מעכב, שהרי עיקר דיונו שם לגבי כפרה, וכל מה שכתב שם, אע"פ שהחזיר לו ממון וכו', זה ביאור למש"כ לפני כן "עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב וירצהו" ורצה לומר שרק אז מתכפר לו, אם כן הדרא קושיין לדוכתא לענ"ד, דכ"ז רק לגבי חובל בגופו לפי מש"כ הר"מ ז"ל בפ"ה מהל' חובל.

וראיתי בתוספת יום הכיפורים (יומא פ"ה ע"ב) להגאון מהר"ם בן חביב ז"ל שייש קושיא זו, שמה שאמר בהל' תשובה כאן דבגוזל חבירו, צריך שישאל ממנו

י. אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפיים, אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. ואפילו הצר לו הרבה וחטא לו הרבה, לא יקום ולא יטור, וזהו דרכם של

ביאורים ומקורות

י. אסור לאדם להיות אכזרי וכו'. ראה משנה בבא קמא (דף צ"ב ע"א) ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי, שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים את אבימלך.

הערות וחידושים

מחילה, היינו משום דגזל ממנו בעל כרחו דסתם גזילה הכי הוי שגוזל מחבירו וחוכל בו או מלערו, עד שנוטל ממונו בפניו, והוי דומיא דחוכל בגופו, אבל מזיק ממונו כגון שהיה עובר ושבר כדו ולא נתכוין ללערו, אין לריך שישאל ממנו מחילה, כיון דגילס לו. [וקרוב לזה כתב הלחם משנה בפ"ה מהל' חובל סה ע"ב], אלא שהוסיף שם דלפי"ז מ"ש במשנה (יומא פ"ה:) עד שירלה חבירו לנדדין קתני, שם מיירי במזיק ממונו ולא ליערו כיון דגילס לו הרי רילה לותו, ואין לריך לשאול ממנו מחילה דהא לא ליערו, אבל בגוזל ממונו בחזקה לליערו מלבד התשלומין לריך שירלהו לשאול ממנו מחילה על הלער עכ"ל. וכבר הערנו ע"ז לעיל (בפ"ו ה"ח) שאם כן לא היה לריך מרן ז"ל לציין מקור לדברי הרמב"ם כאן, למ"ש בב"ק (נב) והיה לו לציין ליומא (פ"ה ע"ב) ע"ש, לכך ע"כ שפרש דמשנתנו מיירי אך ורק במזיק ממונו מבלי לעלרו וע"כ קאמר שירלהו - היינו שיחזיר לו ממונו, אך כשליערו מקור הדין להדיא (הגם שאפשר לדייק לותו מיומא) הוא מב"ק נ"ב ע"ת, כך נ"ל לפי דרכו של מהר"ם בן חביב ז"ל.

ועיין שם שכתב שאחובל בחבירו וגילס לו וגם שאל ממנו מחילה, עדיין לריך להתוודות לפני ה' כמש"כ הרמב"ם (בפ"ו מהל' תשובה דין ו'), והעיר על הכסף משנה שם שציין למשנה בב"ק (נ"ב) הנ"ל דשם מיירי מדין מחיל, לא מדין וידוי שע"ז מיירי הרמב"ם וכן הערתי בס"ד בחידושים שם במקומו, ומהר"ם בן חביב שם בחידושיו ייאב דברי הכסף משנה בטוב טעם ודעת, וכן מה שהמשיך שם מכל מקום מאי דמפיק לה וכו' שלכאורה דבריו לריכים ביאור ע"ש, ומש"כ לעיל בס"ד שכל עבירה שבין אדם לחבירו יש בה משום עבירה גם כן משום בין אדם למקום ומשום כך לריך להתוודות עליה לפני ה', כן רליתי כעת שכתב בחולדות אדם עמוד 40, בשם הגר"ז מוילנא זצ"ל, והביא סייעתא לזה מדברי המחות הלבבות (שער התשובה פ"ט), וז"ל העוונות הם שני מינים אחד מהם עוונות שבין אדם למקום וכו' ולא יחמסו החוטא בהם כי אם נפשו לבד, והמין השני העוונות שבין אדם

זרע ישראל ולבם הנכון. אבל הגוים ערלי לב, אינם כן, אלא עברתם שמורה נצח, וכן הוא אומר על הגבעונים, לפי שלא מחלו ולא נתפייסו, והגבעונים לא מבני ישראל המה (שמואל ב כא ב):

יא. החוטא לחבירו, ומת חבירו קודם שיבקש ממנו מחילה, מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר בפניהם, חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שכך וכך עשיתי לו. ואם היה חייב לו ממון יחזירו ליורשיו, לא היה יודע לו יורשין יניחנו בבית דין ויתוודה:

פרק שלישי

א. כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכיות ועוונות. מי שזכיותיו יתרות על עוונותיו צדיק. ומי שעוונותיו

ביאורים ומקורות

יא. החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש מחילה מביא י' בני אדם וכו'. דקדק הגאון מהר"ם בן חביב (בספרו תוספת יום הכיפורים יומא פ"ו) מדברי רבינו ז"ל כאן שמה שצריך לילך על קברו עם י' בני אדם ולבקש ממנו מחילה אז, שכיון שחל עליו החיוב בחייו ללכת אליו ואף על פי שמת הנעלב לא פקע ממנו חיוב זה, אבל כשחירף אותו לאחר מיתה, אז די שישאל ממנו מחילה במקום שחרפהו [וציין לש"ג פ' הזהב ע"ש].

פרק ג'

א. כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכויות ועוונות ככתוב אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז כ), וראה בסנהדרין דף מ"ו ע"ב.

שם מי שזכיותיו יתירות על עוונותיו צדיק, ומי שעוונותיו וכו'. מבואר בגמרא ראש השנה דף ט"ז ע"ב, א"ר כרוספדאי אמר ר' יוחנן ג' ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורים, ואחד של צדיקים גמורים, ואחד של בינונים,

הרב יאיר שחור
רב הישוב מעלה לבונה

גדרי בקשת מחילה

א. הקדמה

מנהג נפוץ, בעיקר בישיבות, לבקש מחילה זה מזה בעיו״כ. כמו כן נהגו בתפוצות ישראל לומר ״תפילה זכה״ קודם ״כל נדרי״. בתפילה זו האדם מוחל לכל מי שפגע בו. יש לברר האם די בזה ואין עוד צורך בבקשת מחילה אישית. במילים אחרות, האם הפוגע חייב לבקש את חבירו שימחל לו, או שמא די במחילה שהנפגע מוחל גם בלי בקשת המחילה.

ב. החיוב לבקש מחילה

שנינו במשנה (יומא פ״ה ע״ב): ״עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר עד שירצה את חבירו״. ובגמרא (פ״ז ע״א) מסופר על ר׳ זירא שהיה ממציא עצמו לפני אותם שפגעו בו כדי שיבקשו ממנו מחילה וימחל להם. בהמשך מסופר עוד על קצב שהיה צריך לבקש סליחה מאת רב. והיה רב ממציא עצמו לפני אותו קצב בערב יוה״כ כדי שיוכל הקצב למלא את חובתו ולבקש מחילה, ורב מצידו היה ודאי מוחל מיד. אך הקצב סירב ואמר: ״אין לי עסק איתך״. סופו של דבר מת הקצב באותו מעמד כעונש על חטאו.

אפשר ללמוד מר׳ זירא ומרב שאין מועילה מחילת הנעלב ללא בקשת מחילה של העולב. שהרי אם היה דבר כזה מועיל, לא היו ר׳ זירא ורב מהססים, ומוחלים מיד אף ללא בקשת מחילה מהם, ומדוע המציאו עצמם לפני העולב. אלא ודאי שהעולב חייב לבקש מחילה מהנעלב.

מצאתי שכן כתב במטה אפרים (תר״ו ג׳) דאם זה שחטא אינו מתעורר מעצמו לבקש מחילה, יש על הנעלב להמציא עצמו לפני הפוגע על מנת לעוררו לבקש מחילה.

בסברת הדבר נראה דחלק מהכפרה הוא עצם הבושה שהאדם עומד בפני חברו, שאך לא מזמן ספג ממנו עלבונות וכדומה, ועכשיו משפיל עצמו ומבקש ממנו סליחה על כך.

ג. בקשת מחילה ע״י שליח

אמנם מצאנו אצל אחי יוסף שביקשו ממנו מחילה אחר מות יעקב אביהם ועשו כן ע״י שליח (בראשית נ׳, ט״ז וברש״י). מוכח לכאורה שאין חייבים לבקש מחילה באופן אישי, אלא די במחילה ע״י שליח, לפ״ז מועילה מחילה

גם באמצעות מכתב וכדומה ואולי אף בלי שום פניה מהעולב ודי במחילה מצד הנעלב. אך יש לחלק. ראשית, משום שבקשת מחילה, גם אם נעשית ע״י שליח או מכתב, גורמת בושה מסויימת למבקש ובזה מכפר על חטאו. ואין זה דומה למחילה חד צדדית של הנעלב ללא שום פניה של העולב - החוטא.

שנית, שאני אחי יוסף שבאו אח״כ בעצמם לפני יוסף ״ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים״ (שם י״ח). השליחים באו בסה״כ לרצות את יוסף ולרכך אותו קודם שיבואו האחים בעצמם. ואכן, כך הביאו הפוסקים להלכה (מטה אפרים - הובא במ״ב תר״ו ס״ק ב׳).

ד. מחילה חד צדדית ב״תפילה זכה״

אחר כל זאת עלינו לברר כיצד מועילה, אם בכלל, המחילה אותה אנו אומרים ב״תפילה זכה״, לפני כל נדרי. הרי הוכחנו שמחילה צריכה להיות אחרי בקשת מחילה מהעולב ולא די במחילה חד־צדדית מהנעלב. בפרט שאין זה נפוץ כל כך שכל הציבור פונים זה לזה בבקשת מחילה, ומסתמכים בעיקר על המחילה שבתפילה זכה.

מצאתי בשו״ת ״אז נדברו״ (חלק סי׳ ס״ח) שדוחה הראיה מר׳ זירא ורב שהמציאו עצמם לפני הפוגעים בהם כדי שיבקשו מהם מחילה ויֵענו להם. וכתב דיש שני עניינים בבקשת מחילה. האחד, פשוט, לבקש מחבירו שימחל לו על שחטא כנגדו. השני, שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו. עפ״ז כתב שבאמת מועילה מחילה חד צדדית של הנעלב גם בלא בקשת העולב. ומה שר׳ זירא ורב המציאו עצמם לפני החוטא כנגדם, היינו כדי שיהא לב ישראל שלם איש עם חבירו בערב יו״כ. דכיוון שרצו שיהיו כל ישראל מאוחדים זה עם זה היו חייבים להמציא עצמם לפני החוטא כנגדם דאף שמחלו לו בנפשם, אין די בזה כיוון שהחוטא לא יודע על כך ולא ביקש מחילה בעצמו, ויש כאן פירוד לבבות וחוסר אחדות ומבחינת החוטא המחלוקת והמריבה ממשיכים.

עוד הסביר שיש לדחות הראיה הנ״ל מרב, מצד נוסף. הסיפור שם היה שהקצב טען שרב חייב לבקש ממנו מחילה ולא הוא עצמו מרב. ועוד שכלל לא רצה במחילה כמו שמוכח שם בסיפור ובכהאי גוונא ודאי שהמחילה שרב ימחל באופן חד צדדי לא תועיל, דמחילה מועילה רק לאדם שרוצה בה ויודע שצריך לה. משא״כ בקצב שהוזכר בסיפור של רב.

מכאן שמחילה חד צדדית מועילה בכל מקרה שהעולב חפץ בה, גם אם לא ביקש אותה באופן ישיר מרוב בושה וכדו׳ אמנם יש עדיין צורך להיפגש ולהפשיר את הקרח ביניהם כדי שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו בערב

יוה״כ, אך אין דבר זה מעכב את התשובה והכפרה.
עוד הוסיף בספר הנ״ל דאף אם נאמר שצריך בקשת מחילה אישית מהעולב, היינו רק לשלמות הכפרה, אך אינו תנאי לעיכובא בעצם המחילה, ומועילה המחילה לענין זה שלא נענש על חטא זה.
עוד כתב שם, דאם מתנהגים זע״ז בשלום ובמישור, די במחילה חד צדדית ואין צורך לבא ולהזכיר נשכחות שפגע בו, שהרי הם שרויים בשלום ואין עוד על מה לבקש מחילה. אמנם יתכן ובסתר לבו עדיין שומר לו טינה ולכן לזה מועיל מחילה חד צדדית שאומר כל אחד בתפילה זכה בערב יו״כ.
בסוף דבריו כתב דכל זה בתורת למוד זכות ומציאת מקור למנהג המחילה החד צדדית שבתפילה זכה. אבל ודאי שלכתחילה כל אדם שיודע שחטא לחבירו ילך ויבקש ממנו מחילה באופן אישי, דזו המחילה השלמה והמעולה.

ה. פירוט החטא

כתב הבית חדש (סי׳ תר״ו בשם דרשות מהר״ש) דהמבקש מחילה צריך לפרט לחבירו במה פשע כנגדו דלענין זה שווה וידוי בין אדם למקום לוידוי בין אדם לחבירו.
מצאנו כדברים אלה גם בספר ״שערי תשובה״ לרבינו יונה מגירונדי (סי׳ ר״ז) דחייב לגלות לנפגע במה פגע בו למרות שהמבקש מתבייש בזה. וכן פסק בספר ״חפץ חיים״ (כלל ד׳ סי״ב) דחייב לגלות לחבירו מה שעשה לו שלא כדין.
ה״חפץ חיים״ מוצא חדוש נוסף בדברי ר׳ יונה. אף אם הנפגע אינו יודע כלל שפלוני פגע בו, כגון שדיבר עליו לשון הרע, חייב הפוגע לספר זאת לנפגע ולבקש ממנו מחילה.
הנה דבר זה נראה קשה מאוד לקיים כמו שכתב ה״חפץ חיים״ בעצמו (שם). יש כאן מידה מסויימת של נעילת דלת בפני הרוצה לשוב בתשובה על חטאים שבין אדם לחבירו. אף אם נניח שא״צ בבקשת מחילה אם הנפגע אומר ״תפילה זכה״ ומוחל בלב שלם למי שפגע בו מכל מקום לא כולם מקפידים לומר זאת, וגם אם מוחלים, לעיתים אין זה בלב שלם. לכן עלינו לחפש האם אכן מוסכם על הפוסקים החיוב לפרט את החטא שחטא לחבירו, בשעת בקשת המחילה?
מצאתי בספר ״מטה אפרים״ (סי׳ תר״ו ס״ב והעתיקו המשנה ברורה שם ס״ק ג׳) שכתב: ״המבקש מחילה מחבירו צריך לפרט מה שחטא לחבירו וע״י זה מבקש מחילה. ואם יודע שחבירו מתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו״. מדבריו עולה שבמקרה ופירוט החטא יגרום לנפגע בושה, א״צ לפרט אלא יאמר לו: ״פגעתי בך בעבר והנני מבקש ממך מחילה על כך״. אמנם,

ה״מטה אפרים״ לא ביאר מה יהיה במקרה שפירוט החטא יביא להחרפת היחסים ביניהם ואולי אף לפתיחת סכסוך חדש? נראה לי שגם במקרה כזה א״צ לפרט החטא שהרי סברת ה״מטה אפרים״ היא שאין לאדם היתר לפגוע ולבייש את חבירו גם אם עושה זאת במסגרת של בקשת מחילה. א״כ גם במקרה שעשוי להיפתח סכסוך חדש בעקבות פירוט החטא א״צ לפרט שהרי ודאי שזה פוגע בנפגע ואין הבדל אם הפירוט מביישו, או פוגע בו בכל דרך אחרת.

עוד נראה לחדש דמה שהבאנו מהפוסקים דיש חובה לפרט החטא, היינו רק שאם לא מפרט אין הנפגע חייב למחול לו, דיכול לומר לו איני מוכן למחול בלי לדעת על מה. אבל אם הנפגע מוכן למחול גם בלא פירוט החטא ודאי שזו מחילה המועילה ואין חובה לפרט החטא. לפ״ז אם פונה לחבירו ומבקש שימחל לו על כל מה שפגע בו וחבירו משיב בחיוב שמוכן למחול ולא מבקש פירוט של החטא, די בכך.

ו. סיכום

לכתחילה חייב אדם לבקש אישית מחבירו מחילה על שפגע בו ולא יסתמך על מה שחבירו מוחל באמירת ״תפילה זכה״. אמנם אם הנפגע מוחל אף בלא בקשת מחילה, הרי זו מחילה טובה ומועילה, אלא שרצוי לשוחח גם פנים אל פנים ולרצות את הנפגע כדי שיהא לב ישראל שלם זה עם זה קודם יוה״כ.

כשמבקש מחבירו מחילה צריך לפרט החטא, אך אם הפירוט יגרום בושה לנפגע או כל פגיעה אחרת אין צריך לפרט. ואם חבירו אינו דורש פירוט ומוכן למחול גם בלי זה, ודאי מועיל. ואפשר לומר שעדיף למחול בלא לבקש פירוט, כיוון שקשה לפוגע לפרט זאת מרוב בושה. ושלום ואחדות יהיה לנו ולכל ישראל עד העולם, אמן כן יהי רצון.

אבל בעיוה"כ יש מצות תכילה נגד תכילה, וכל החפצה של המצוה הוא התכילה גופא [ומסנס זמנתנו בנמצאים דלעיל], וזה שנפשו עצומה עליו

מין זה פוטרו ממצות התכילה בעיוה"כ, דגם אלמ יוסיף שמחה ושוב לנפשו ע"י התענית מצוה; הפסיד מצות תכילה דתענית חינוך תכילה

סימן לט

בענין אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו

במשנה יומא (פה, ב) תנן, עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו.

והנה צריך להבין, למה לן גזה"כ בפני עצמו דלפני ה' תטהרו דאין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו, הרי במתני' נב"ק (צב, ו) תנן, הע"פ שאמר נותן לו אינו ממחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת וגו', הרי שלמדנו בכר מפסוק אחר שכל שחטא לחברו שחייב לבקש ממנו מחילה, ובלאו הכי אינו ממחל לו, ומה נתחדש כאן מכח דרשת רחב"ע דלפני ה' תטהרו.

ואשר יראה לומר בזה, דשאני דינו של רחב"ע והחובה לרצות את חבירו לפני יוה"כ, מהדין שכללי דבקשת מחילה בשמצה דהחובל, דדינא דרחב"ע הוי דין הנאמר לענין כפרת יוה"כ, דאין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, וזה דין נוסף על החובה דכל השנה שחייב לבקש ממנו מחילה, דבשל כפרת יוה"כ לא די בזה שחברו מחל לו אלא דצריך גם לרצות את חברו, כלומר, שיפייסו בדברים ויעיב את לבו לכמות שהיה קודם שחטא לו, ויחזור היחס של אהבה ורעות שהיה ערוי ביניהם קודם שחטא לו.

ובמעמא דמילתא נראה לומר, דכפרת יוה"כ נאה נאותה כפרת הציבור, ואין היחיד מתכפר אלא דרך הציבור, שהרי שעיר המשתלח קרבן ציבור הוא, וז"כ בכדי לערף ולאחד את הציבור יחד צריך שלא תהא שום מחילה וחלילה המבדילה בין אנשי הציבור, וזהו שיסד הפייטן (בסוף סדר העבודה) יום שימת אהבה ורעות.

ובהך ענינא נראה להוסיף עוד, שמקלת בעלי המוסר היו רגילים לומר, שאין יוה"כ מכפר אלא על עבירות שבין אדם למקום עד שירצה את חברו [ומפורש כן בחו"י החדש], דאין כפרת יוה"כ חלה על עבירות כוללות, אלא דוקא בחורת טהרת הנברת, וכדברי ר"ע במשנה סוף יומא, מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל, וכמו שאי אפשר לאדם לטבול את עלמו לחלמין, ולטהר את גופו אחר אחר, דבעינן מים שכל גופו עולה בהם בבת אחת, ה"נ דכוותה הוא טהרת יוה"כ, דלפני ד' תטהרו כתיב, דאינה מכפרת על מקלת עבירות אלא"כ יש לו לאדם טהרה גמורה על כל חטאיו.

THIS IS A TREMENDOUS חידוש,
ONE I'VE HEARD FROM MY REBBE SHLITA
OFTEN & WAS HAPPY TO SEE BROUGHT
IN SUCH A CONTEXT

הגלה ודא

וידוי כהלכתו

אוצר כל עניני הוידוי והלכותיו וביאורי תפילות וידוי

נערך בעזרת החונן לאדם דעת ע"י

יעקב חיים דינקל

בלאאמו"ר הגאון רבי אלכסנדר זצ"ל

מנ"א תשנ"ח

פעיה"ק ירושלים תובב"א

אם שכח לומר וידוי בתפילת מנחה צריך להתודות אך לא שיחזור על תפילת שמו"ע עוד פעם אלא רק יאמר הוידוי[1].

1. בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סי' תי"א) מסתפק באחד שהתפלל מנחה בערב יום כיפור ושכח בסוף תפילתו לומר הוידוי אם צריך לחזור ולהתפלל ולהתודות. ונראה אם נזכר כשבא מאוחר דהיינו אחר אכילתו, אולי אין טעם שיחזור דכל הטעם של הוידוי הוא שמא יחנק בשעת הסעודה קודם הוידוי וכאן הלא כבר אכל, ואם נזכר קודם אכילתו נראה שרק יתודה אבל לא חוזר תפילתו, ואולי אף אם אכל יש ענין

וכמ"ש בשיחות החפץ חיים בדוגמא מדרכי אבי וז"ל: (שם אות נ"ב) נהירנא כי בשנת תרל"ט בלמדי בבחרותי בקלאוו אירע והייתי סמוך להגאון ר' בן ציון שהיה מקורב מאוד עם מר אבי עוד מזמן שהיה רב באיישישאק הסמוכה לנו, וכשהגיע ימי אלול והתענין הרב בעניני תשובה, והביע לי צערו על ענין תפלה זכה הנדפס במחזורי ליטא שהועתק מספר חיי אדם, והוא באמת וידוי של גדול קדמון ר' נסים עם הוספות, ובו וידוי על חטאים שבין אדם למקום וכן וידוי על עניני גזל ואונאה, ושמוחל לכל אדם עם שהכלימו או עשקו, אם לא בממון שבדעתו לתובעו בבי"ד, והכל טוב וישר, כי בלי זה נשאר משוקע בכמה עונות כאשר בין אדם לחבירו אינו מכפר יום הכפורים, אמנם דא עקא באשר הוידויים של בין אדם לחבירו נזכרו בסוף הוידויים ועפ"י רוב בני הקהל בראותם שכבר שקע החמה דופקים על השולחנות ברצותם להחל בכל נדרי קודם ביאת השמש, באשר אין מפירים נדרים בלילה ומוכרחים רוב אומרי תפלה זכה להפסיק בווידוים ואינם גומרים את התפלה זכה, וחסר להם עיקר תפלה זכה דהיינו חלק של בין אדם לחבירו והוא חסרון לא יוכל להמנות, ועוד על זה מכתב לאבא ז"ל. ובזכרוני כי מר אבי בא בזה במשא ומתן עם מדפיסים לשנות בדפוס תפלה זכה היינו להקדים את המאוחר וענינים שבין אדם לחבירו להזכירם באמצע הוידוי או בתחילתו, וכמדומה לי כי באיזה דפוסים נתקן זה, עכ"ל.

יסוד זה המבואר כאן כתב הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס זצוק"ל בהקדמה לתפלה זכה בתוספת נופך ונעתיק בזה דבריו וז"ל:

עמ"י עש"ו עש"ק לס' "וזאת הברכה" אשר תשמעו
כ"ד מנ"א שנת השבת לפ"ג פעיה"ק ירושלים ת"ו

בימים הנוראים האלה המעוררים אל כל אחב"י לקיים קרא כדכתיב נחפשה דרכינו ונחקורה, והמזרזים את כולם לזכות את הרבים במה שאפשר, ובקרוב אלינו ימי הדין והמשפט לראשית שנת תש"ג הבעל"ט, נזכרתי למלא בקשת ציס"ע מחותני הגאון הגדול בדורו כו' מרן ר' בנציון שטערינפעלד זללה"ה הגאבד"ק בילסק בעהמ"ח ספרי "שערי ציון" זיע"א, אשר ביקשני באם אפשר יהיה לתקן שני תיקונים בתפלה זכה שנוהגין לומר ביוהכ"פ בזכותו של הגאון החסיד בעהמ"ח ס' חיי אדם וחכמת אדם ז"ל אשר עיקר כוונתו ניכר מה שהשכיל לעשות תקנה גדולה בדברים הנוגעים ב"א לחבירו שימחלו זה לזה כל הטענות ותביעות שביניהם כידוע ואשר ע"כ בטח קרא אותה בשם תפלה זכה וגו'.

ואף ג"ז נרגשת למשגה במחכתה"ר כשגגה היוצא שיצאה מלפני השליט מש"כ שם בזה"ל "הנני מוחל במחילה גמורה לכל חטאת האדם אשר בין אדם לחבירו חוץ מממון אשר אוכל להוציא עפ"י דין" וזה גורם לפקפק על עיקר המחילה שהרי הרבה טענות ותביעות יש לכל אדם מה שאפשר היה לו לזכות בדין באם היה חפץ לתבוע את חבירו ולדון אתו בדינא ודיינא אלא שכבר הסיח דעתו מזה ונתייאש כבר ואין ברצונו כלל לדורשם ולתובעם ומ"מ י"ל שהנתבע לא נפטר עי"ז מלשלם לו וכמ"ש המפרשים בחו"מ סי' קס"ג דלא מועיל יאוש בחוב וכה"ג טובא והנה לא הועילו הדברים מבלי משים נגד כונת המחבר לתקן את העולם ויותר טוב לומר כנוסח יותר מבואר **חוץ מממון שארצה לתובעם ואוכל להוציאם עפ"י הדין**, וע"ז נצטער אותו צדיק ז"ל וביקש אולי אוכל לתקן שני אלה הדברים, והניין לי במה שבא לידי להעיר את נכדו היקר באדם הרה"ג ר' בנימין שטרנפלד נ"י והואיל להדפיס תפלה זכה מתוקנת, וגם שינו הנוסח לטובת הענין וגו'

המייחל לישועת ד' הקרובה, ורוצה בתשובה, שונתקבל לפני הבוחר בעמו ישראל באהבה
זעליג ראובן בענגיס
ראב"ד פעיה"ק ירושלים תובב"א

ש"צ לא יפרט חטאיו ואפי' בחטא מפורסם[1].

בין אדם לחבירו

בבין אדם לחבירו צריך לפרט את החטא וענין הפירוט הוא מתבאר בשני אופנים, אופן א[2] כיון שפגע בחבירו צריך לעשות כל מיני השתדלויות וריצויים עד שחבירו ימחול לו ולכן צריך

מפורסם אסור לאומרו בקול רם, וס"ל דר"נ מחמיר בבין אדם למקום שאין לאומרו אפילו בחטא מפורסם וגו', עכ"ל.

1. כ"כ הפמ"ג (א"א סי' תר"ז סק"ג) וז"ל: ואין לפרט החטא בציבור כי פוגם בכבוד הציבור אף בחטא מפורסם ח"ו, יע"ש ועב"י.

2. ברמב"ם (פ"ב ה"ג) כתב וצריך לפרוט את החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב. ועיי"ש בכסף משנה (הובא לעיל עמוד פ"ד) ובתו"ד כתב "ומיהו אין נראה כן מדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל, ע"כ. ואין כוונתו בזה על בין אדם לחבירו אלא על בין אדם למקום, דברי"ף שם לא הביאו כי אם הא דר' נחמן דכאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו. ובר"ן שם פ' כאן בעבירות שבין אדם לחבירו בהנהו מכסה פשעיו לא יצליח שצריך להרבות עליו רעים שימחול לו, עכ"ל. הרי דהר"ן פ' דענין הפירוט הנאמר כאן ושאין לכסות פשעיו היינו שצריך לעשות השתדלות ע"י להרבות רעים כדי שחבירו ימחול לו. דלכן צריך לעשות פעולה בלא שיכסה פעולתו אלא ברבים. וכבר פירש כן רש"י (יומא דף פ"ו ע"ב ד"ה עבירות שבי"א לחבירו): יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו. וכן ביאר הכסף משנה (פ"ב ה"ה) בדעת הרמב"ם וז"ל: וסובר רבינו דבחטא מפורסם שבינו למקום לא דמי לעבירות שבין אדם לחבירו, דבין אדם לחבירו מצוה לפרסמם כדי שימחול לו חבירו וגו', עכ"ל.

ולפי"ז יבואר דברי השערי תשובה (שער א' אות י"ח) וז"ל שם: וחכמי ישראל זכרונם לברכה פרשוהו (יומא דף פ"ו ע"ב) פעמים שהמכסה פשעיו לא יצליח כמו בעבירות שבין אדם לחבירו, כי אין לו כפרה עד אשר ישיב הגזילה והחמס והעשק, ועד אשר יבקש מחילה מאשר הציק לו, או הלבין פניו, או סיפר עליו לשון הרע וגו', עכ"ל. הרי דמהו - מכסה פשעיו לא יצליח - פעולה שחבירו ימחול לו, אם זה ע"י השבת הגזל או בקשת מחילה וכדו'. ולפי דברינו יבואר היטב דברי הרבינו יונה (שם שער ד' אות י"ט) ז"ל: ולפי שביזה את הישרים לפני בני אדם צריך להכנע להם ולהתודות לפני רבים עכ"ל. וכוונתו הוא דכיון שביזה את חבירו ברבים תקנתו הוא להתודות ברבים, והיינו דהמחילה היא לפי ערך הפגיעה שפגע בו חבירו ולפי מעשה ההשתדלות שעל חבירו לעשות.

וענין פרסום הוידוי ברבים בחטאים שבין אדם לחבירו מובא ברמב"ם (פ"ב ה"ה) וז"ל: ושבח גדול לשב שיתודה ברבים ויודיע פשעיו להם ומגלה עבירות שבינו לבין חבירו לאחרים ואומר להם אמנם חטאתי לפלוני ועשיתי לו כך וכך והריני היום שב ומתנחם וכל המתגאה ואינו מודיע אלא מכסה פשעיו אין תשובתו גמורה שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח במה דברים אמורים בעבירות שבין אדם לחבירו אבל בעבירות שבין אדם למקום אינו צריך לפרסם עצמו וגו', עכ"ל. [והנה משמעות דבריו דזהו הדין בבקשת מחילה בבין אדם

להיעשות לפעמים ברבים. אופן ב' הוא שכשמבקש מחבירו יפרט לו מה שחטא כנגדו. ודעת הרמ"א דאין נפק"מ בין בן אדם למקום ובן אדם לחבירו לגבי דין וידוי ובכל גווני אין לפרט ברבים.

עבירות שבין אדם לחבירו אעפ"י שריצה ופיים את חבירו בכל זאת צריך להתודות לפני השי"ת ולא די בפיום לבד, ויש דיעות האומרים שכיון שריצה את חבירו די בכך וא"צ וידוי. ובמ"ב כתב לחלק בין גניבה וגזל להקנטה, דגזילה צריך וידוי אבל הקנטה לאחר שפייסו אין צריך וידוי[2].

לחבירו דצריך להודיע ברבים, ועד כדי כך שמי שאין עושה כן הריהו בכלל מתגאה. וצ"ע במה שבכם"מ נקט גם בדעת הרמב"ם שטעם הפרסום הוא כדי שימחול לו חבירו].

1. עוד מצינו שאין די במה שמרצה את חבירו אלא צריך פירוט החטא שכשמבקש מחילה מחבירו יפרט לו מה שחטא כנגדו, עיין בב"ח סי' תר"ו ד"ה מצאתי ז"ל: מצאתי המבקש מחילה שפשע כנגדו צריך לפרש בשעת המחילה אותה פשיעה, דרשות מהר"ש. וכן עיקר, דלמאי דכתבינן לקמן בסימן תר"ז דצריך לפרט החטא בוידויו לפני המקום ה"ה בוידויו לפני חבירו דבהא אין לחלק בין עבירות שבינו לבין המקום לבינו ובין חבירו, עכ"ל.

ועיין בשער הציון (סי' תר"ז ס"ק ג) דכתב שם ועון שבין אדם לחבירו אם הוא מפורסם לרבים לכו"ע מותר לאומרו בקול רם, ודעת הרמב"ם בזה דאפילו באינו מפורסם ג"כ שרי ונכון ג"כ לעשות כן ע"ש, עכ"ל. והנה במה שכתב הרמ"א (שם סעי' ב) הגה: אבל כשמתפלל בקול רם או ש"ץ כשחוזר התפילה אין לפרט החטא כתב במ"ב (ס"ק ט') מדסתם משמע דאפילו בעון שבין אדם לחבירו ג"כ אסור. ומבאר בשער הציון (ס"ק ה') דפסק כרב דאינו מחלק בין עון דבן אדם למקום ובין עון דבן אדם לחבירו רק בין מפורסם לשאינו מפורסם, ודעת הרמב"ם כר"נ דשרי בזה.

2. בגמ' ביומא (דף פ"ז ע"א) איתא עבירות שבין אדם למקום וכו' רמי ליה רב יוסף בר חבו לרבי אבהו עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר, הוי כתיב (שמואל א' פ"ב) "אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים" וכו'. אי הכי אימא סיפא ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו, הכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו אלקים ימחול לו, ופירש"י הכי נמי דפילול דקרא לשון פיום הוא והכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו לחבירו וריצהו האלהים ימחול לו, ע"כ. הרי דמפרש למסקנת הגמ' דהמרצה את חבירו נמחל לו העון כלפי שמיא, ולפי"ז נראה דא"צ עוד וידוי על העון הזה של בין אדם לחבירו כיון דכבר נמחל לו.

אבל בתוס' יוה"כ (שם) לא כתב פירוש זה של רש"י כי אם על ההוא אמינא והיינו בדר' יוסף, אבל למסקנת הגמ' והיינו לאחר הפירכא מפרש דצריך וידוי. וזה לשונו בדר' יוסף: דרב יוסף מפרש המשנה עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו דר"ל עד שישאל מחבירו מחילה פעם א' וב' וג' ולא סגי ליה אפי' ששב בתשובה ושאל פעם א' מחילה מחבירו אפי' הכי אין מתכפר לו עד שירצה את חבירו כלומר שיעשה כל מצטדקי עד שירצהו ויאמר לו מחול לך אז הקב"ה

מוחל לו ביוה"כ, וזה משמעות המשנה שאמרה עד שירצה את חבירו כלומר דלא סגי לו אלא כשיכפר לו חבירו וישאר מרוצה מחבירו וכו'. אבל לאחר מה שהקשו בגמ' ופריך כו' מפרש כרש"י וז"ל: והמקשה דחה הך פירושא דאלהים דיינא ופלול לשון משפט משום דהכי קאמר קרא ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו דמשמע קצת וכו', ולכן מסיק דהכי קאמר קרא אם יחטא כו' ופללו כלומר דשאל מחילה לחבירו ופייסו ואמר לו מחול לך, ופללו חוזר לאיש החוטא דמפיים להנעלב עד שיהי מפויים ומלבד שיפיים חבירו עדיין נשאר חטא קל וצריך שהאלהים ימחול לו ויתודה לפני ה' על מה שחטא לחבירו וזה ופללו אלהים וגו'.

אבל בשערי תשובה לר"י (שער א' אות מ"ה) מצאנו דלא רק שצריך להתודות לאחר שפיים את חבירו דזה דבר פשוט אלא יתכן דאין צריך פיום לחבירו אלא כלפי שמיא וב' צדדים בדבר וכמו שיבואר להלן. וז"ל: וראוי לבעל התשובה לעשות כן קודם הוידוי כדי שיתרצה בוידוי. ודוד ע"ה בעת התשובה כן עשה קודם הוידוי שנאמר (תהלים פנ"א פ"ו) "לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדבריך תזכה בשפטך", פי' לך לבדך אני נחשב חוטא ואינני צריך זולתי למחילתך, **ואם חטאתי לאיש כבר בקשתי מחילה ממנו, וכפרתי פניו** וכמוהו (בראשית פמ"ד פל"ב) "וחטאתי לאבי כל הימים" על החטא הזה אחשב חוטא כל הימים אצל אבי, כי לזאת לא יסלח לי, ותרגומו "אהא חטא לאבא". או יהיה פירושו לך לבדך חטאתי - לא חטאתי לאיש ולא העתרתי דברי עליו, ולא לקחתי מיד איש מאומה שאצטרך למחילתו ולהשיב את גזילתו, ואין כפרתי תלויה אלא בסליחתך כו' עכ"ל. ובביאור זה השער כתב: רבינו פירש בזה ב' פירושים. א' לך לבדך נשארתי עדיין חוטא כי את הבין אדם לחבירו תקנתי כבר, וע"ז הביא ראיה מהפ' וחטאתי לאבי דהפירוש הוא ג"כ אשאר חוטא כי לא אוכל לתקן החטא ואבי לא יסלח לי וממילא לא תועיל תשובתי. הפירוש הב' לך לבדך חטאתי כי החטא גם מתחילתו לא היה רק לבדך ולא ביני לחבירי שאצטרך למחילתו, עכ"ל.

אך הצד הזה דא"צ פיום לחבירו לא משמע כן להלכה, במנחת חינוך (מצוה שם"ד) כתב: ואם החזיר הגזילה ופיים חבירו מ"מ **צריך להתוודות ולעשות תשובה לפני השי"ת** כמבואר ברמב"ם כאן פ"א ה"א, כי שתים רעות עושה אם חוטא לחבירו דעושה לחבירו וגם המרה פי אלקיו ית', על כן צריך לתשובה כאן כו', עכ"ל. וכן ביד הקטנה על הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ס"ד) עיקרי ושורשי גדרי התשובה הן שנים. החרטה בעבר והעזיבה בעתיד. (ובסעי' ו' שם) הדברים שבארנו בעיקרי ושרשי התשובה אשר בשני הגדרים יוגמר התשובה ובהם יכפר לו הבורא חטאיו ופשעיו, במה דברים אמורים בחטאים שבין אדם למקום בלבד, כגון שאכל דבר איסור או בעל בעילה אסורה וכל כיו"ב. אבל בחטאים הנוגעים בין אדם לחבירו כגון הגונב מחבירו או גזלו וכיו"ב, אפי' עשה כל התשובות שבעולם אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו, ואע"פ שהחזיר לו הממון עדיין אינו נמחל לו עד שירצה את חבירו וישאול ממנו שימחול לו כי הוא ית' הזהירו לעשות כזאת לחבירו והוא המרה את דבריו. **לכן אחר החזרה והפיום צריך עוד לשוב** בתשובה שלימה לפני השם בשני הגדרים האלה ובוידוי, ואז יכפר לו ה' חטאו ופשעו מכל וכל, וכן הדין בכל החטאים שבין אדם לחבירו צריך חזרת ממון ווידוי, עכ"ל.

ובארחות חיים (ספינקא) סי' תר"ו (סעיף א') הביא, ובספר כרם שלמה כ' דנראה

ספר זכרון

אוצר החכמה

זכרון שלמה ויעקב

דיני פיוס

הרב יוסף לברמן מלכה

אח"ח 1234567

לזכרם ולעילוי נשמתם של

זקננו עטרת ראשינו הר"ר **שלמה** ב"ר **דוד שפיצר** זצ"ל

ובנו הר"ר **יעקב שפיצר** זצ"ל

פסקי תשובות מגדולי התורה שליט"א

מתורתם של בני המשפחה שליט"א

פרקי חיים ומילי דהספידא.

יו"ל ע"י בני המשפחה.

ירושלים תשנ"ח.

הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א
ראש ישיבת כולל שומרי החומות
ומח"ס משנת יוסף.

לזכר ולעילוי נשמת איש האשכולות רבי **שלמה בן דוד** שפיצר ע"ה הנודע בשער בת רבים, באי"י ובתפוצות, כאיש המעלה, נקי כפיים ובר לבב, שהקריב עצמו לטובת הצבור, ופעל רבות להרמת קרן התורה והחסד ב"כולל שומרי החומות", בהיותו קרוב ל-40 שנה חבר ההנהלה, מסור ביותר, ובערוב ימיו יו"ר ההנהלה. תנצב"ה

אופני פיום חבירו בערב יום כפור.
ע"י שליח, טלפון, תקליט, מכתב, פקס, וכדומה.

בענין פיוס חבירו בערב יום כפור יש לדעת באיזה אופן חייב לפייסו, אם בעצמו או ע"י שליח או מכתב ובתקופתינו יש עוד כמה אפשרויות כגון שידבר עמו בטלפון, או ישאיר לו הודעה בתקליט של הטלפון שמפייסו, או ישלח לו מכתב או ע"י פקסימיליה.

א. המקור ללכת בעצמו ולפיים, ומחלוקת גדולים בזה

הנה הבאנו במשנת יוסף על או"ח ח"כ (בסי' י"ב אות ה') דברי המרדכי (יומא סי' תשכג) שהמנהג לבקש מחילה עי"כ וכו' ולעשות שלום ולמחול זל"ז, כדי שתתקבל תשובתן ותפלתן, ובמדרש תנחומא (פרשת וה' פקד את שרה) ילמדנו רבינו אם תהיה קטטה בין אדם לחבירו כיצד מתכפר לו, כך שנו רבותינו וכו' אין יוה"כ מכפר עד שירצהו, ואם הלך לרצותו ולא קבל מה יעשה וכו', א"ר שמואל יביא י' בנ"א ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי, והלכתי לרצותו ולא קיבל,והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו, ע"כ בקיצור.

משמע מרהיטת לשונו שצריך לילך לרצותו, מדהזכיר פעמיים לשון הליכה לרצותו. וכ"כ הטור (סי' תרו) ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו וצריך לילך לו (פירוש אצלו, פרישה.) ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך לו (אצלו) פעם ב' וג', ויש לדעת מנין המקור לטור שצריך המקניט לילך אל הנעלב הגם שבפשטות כן הוא, שאם לא ילך האיך יתפייס, דמסתמא איירי בדבר הרגיל שאדם מפייס בעצמו,

ולא ע"י שליח וכש"כ שאז עדיין לא היה טלפון וכדומה. אבל למה הוסיף הטור על לשון הגמ' (יומא פז.) צריך לפייסו ולא נזכר בגמ' ענין ההליכה אליו בעצמו. וצ"ל שלמד כן מלשון מדרש תנחומא הנ"ל.

והב"ח כתב שצריך לילך אצלו, פשוט שם (פז.) במעשים שאירעו, והכונה מעובדא דר' ירמיה שהלך לפייס את ר' אבא, ורב הלך לר' חנינא. וי"ל שהרי אמרינן שם רב שאני, פירש"י שהחמיר על עצמו, והרמב"ם והרא"ש פרשו דרבו שאני, שלכן הלך רב לפייס את ר' חנינא רבו יותר מג"פ. וא"כ לגבי ההליכה בעצמו ג"כ י"ל דרב או רבו שאני, אבל סתם בן אדם א"צ ללכת בעצמו, ויכול לפייס ע"י שליח. [ומשאר העובדות של ר' זירא ושל רב, שהמציאו עצמם למי שחטא נגדם, כדי שהחוטא יפייסו, אין ראיה, דשם בודאי משום רוב חסידותם עשו כן, וזה לא נזכר בפוסקים שצריך לעשות כן].

עוד כתב הב"ח שכן כתוב (משלי ו,ג) לך התרפס ורהב רעך אלמא דצריך לילך אצלו וי"ע שבגמ' (פז.) דרשינן קרא בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך (נעשית ערב לאיש זר ותקעת לו כפיך בממון) נוקשת באמרי פיך (שהקנטתו בדברים) עשה זאת אפוא בני והנצל, כי באת בכף רעך, לך התרפס ורהב רעיך, ע"כ הפסוק. ודרשינן בגמ' אם ממון יש בידך התר לו פסת יד (והינו כי באת בכף רעך לך התרפס נוטריקון התר - פס) ואם לאו (שאינך חייב לו ממון רק הקנטתו בפיך) הרבה עליו ריעים (וזהו רהב רעיך). וא"כ אמנם פשטא דקרא היה אפשר לפרש, לך התרפס, הכנע עצמך, ורהב רעיך המשל רעך עליך (כהמצודות) אבל לפי דרשת חז"ל בהקניטו צריך להרבות ריעים עליו, וזה יכול להיות גם כששולחם אליו מבלי שילך הוא בעצמו.

ובירושלמי (יומא פ"ח סוף ה"ז) שמואל אמר הדין דחטא על חבריה צריך למימר ליה סרחית עלך. - ומלשון זה מדייק מהר"י בן חביב [גאון קדמון נזכר בב"י וב"ח, ע"י שה"ג] מתוך ספר עין יעקב בפירושו "הכותב" לע"י שצריך המקניט בעצמו לומר לנעלב סרחית עלך. שכן כתב: מכאן נראה שהוא מנהג של שטות מה שנוהגים בזמנינו, אם יחטא איש לאיש והקניטו בדברים, נכנס בינהם אמצעי עושה שלום, ומדבר עם העלוב שירצה לקבל פיוס העולב, ואחר זאת ההקדמה יבא העולב לבקש מחילה. ואין זאת כונת שמואל, אלא שהעולב ילך בעצמו לפני העלוב ויאמר לו סרחתי עלך, ואם לא קבלו אז יביא אנשים עמו, וחוזר לחלות פניו בפניהם שימחול לו וכו' וזאת הבושת ובזיון הם לכפר עליו מאשר חטא לחבירו, אפילו לא הקניטו אלא בדברים וכו' עכ"ל.

ויש להבין דבשלמא מה שכתב שהוא בעצמו צריך לומר לו סרחית עלך, כלשון הירושלמי, שפיר דייק מזה שלא ישלח שליח לפייסו. אבל מה איכפת לן אם יש איש עושה שלום מקדימו, ומרכך

את העלוב שיקבל פיוס, ואח"כ יבא העולב לפייסו. ולמה צריך העולב לעשות את המלאכה הכבדה הזו, קודם לרוכו ואח"כ לפייסו. - אה"נ שבירושלמי לא נזכר שאחר יכול להקדימו, אבל גם לא משמע לכאורה שיהא חסרון בזה.

ובנראה טעמו של הכותב הוא, כמו שכתב בסיום דבריו שהבושת והבזיון הם לכפר, ואם אמצעי מקדימו, שוב לא יהיה לו בושת, אם הנעלב כבר מרוכך, ותיכף יענה ויאמר סלחתי. - אבל אכתי יל"ע דזה גופא ששולח שליח, ושאח"כ בא בעצמו לפייס ג"כ בושת הוא לו, וצ"ל דאין זה די בושת אלא כשיבא דוקא בעצמו לרוכו ולפייסו.

והיפה מראה [ג"כ גאון קדמון רבי שמואל יפה אשכנזי ז"ל נדפס לראשונה בוינציאה שנת ש"ן] השיג על הכותב, וכ' לא מצאתי הכרח למ"ש שצריך שהעולב ילך מעצמו, דכיון דסוף סוף הולך לפייסו, מה לי כן או כן, מאחר שהעלוב מתפייס בכך, ואפילו אם העלוב מתפייס מבלי שילך העולב אצלו כלל שפיר דמי, ומה צורך לבושה ובזיון לכפר עליו, מאחר שהעלוב מוחל לו בלא"ה, ובדידיה תליא מילתא עכ"ל. - מבואר דחולק בתרתי, ראשית שאין חסרון באמצעי "כיון דסוף סוף הולך לפייסו" העולב אח"כ בעצמו. ושנית שאפילו אם העולב לא ילך כלל שפיר דמי.

ועל ההשגה הראשונה כבר כתבנו (לעיל בסמוך) דס"ל להכותב שצריך בושת ובזיון דוקא. וממילא פשוט שגם ההשגה השניה מיושבת בזה. - ויש לעיין מהמדרש תנחומא הנ"ל (המובא במרדכי) שכ' שילך לרצותו משמע בעצמו, וכדיהיב טעמא שהקב"ה רואה "שהשפיל עצמו ומרחם עליו". הרי שיש ענין להשפיל ולבזות עצמו.

וצריך לומר בדעת היפ"מ דס"ל "דהלך לרצותו" (שבמדרש תנחומא) לאו דוקא שילך ממש הוא עצמו, העיקר שישתדל שהנעלב יתפייס. אלא שאם לא נתפייס אז מה תקוה יש לו לעולב, והרי תלוי בדעת הנעלב. לזה נתן ר' שמואל תקנה שיביא י' אנשים ויאמר לפניהם וכו', ואז הקב"ה רואה בבזיון הזה שעשה לעצמו לפני עשרה בנ"א ומרחם עליו, ומתכפר לו. הגם שחבירו לא נתפייס. אבל אם חבירו נתפייס א"צ כלל לבושה ובזיון.

ב) ביאור המחלוקת אם צריך בעצמו לפיים או די ע"י שליח. - חקירה במהות ההכנעה, אם היא לצורך כפרה כלפי שמיא, או לתיקון מדות המעליב.

קושב מחלוקת הכותב והיפ"מ תלויה כנראה בביאור כונת המדרש תנחומא הנ"ל. דלהכותב מה שהולך בפעם הראשונה הוא בעצמו לפייסו, בזה כבר השפיל עצמו, וכן בשניה ובשלישית. ואם לא נתפייס בג' פעמים, אומר לפני עשרה אנשים כנ"ל, וזה כבר לא מפני הבזיון, אלא כמ"ש הלבוש הביאו בשו"ע

הרב (תרו, כ) שצריך להודיע לרבים דהיינו י' אנשים שהלך לפייסו ולא רצה להתפייס כדי שלא יחשדוהו הבריות שלא רצה להכניע א"ע לפני חבירו לבקש ממנו מחילה עכ"ד. - וכ"כ החיי אדם בשם המהרי"ל. ומה שסיים המד"ת "והקב"ה רואה שהשפיל עצמו" היינו בפיוסו בפעם הא' ב' וג', שכבר אז הפיוס צריך להיות באופן שיהיה לו לבושה ובזיון.

ולהיפה מראה כבר נתבאר לעיל, שעצם הפיוס א"צ להיות בבזיון. ורק אם לא נתפייס אין לו ברירה כי אם לבזות עצמו ברבים, ואז ה' מרחם עליו ומכפר לו. גם בלי שיתרצה הנעלב.

[אוצר החכמה]

וליפ"ז הגם שהכותב מחמיר והיפ"מ מקיל, בכ"ז יש אופן להיפך, שהיפ"מ יחמיר והכותב יקל. עפימש"כ הכף החיים (יתרו כ"ד) דלפי הלבוש שההודעה לפני עשרה היא שלא יחשדוהו וכנ"ל, אם ליכא חשדא כגון דליכא מי שידע מזה, א"צ שיאמר אח"כ לפני עשרה עכ"ד. שכל זה להכותב שזו הודעה לעשרה שלא יחשדוהו, אבל להיפ"מ שהענין בפני עשרה הוא להתבזות לפניהם (כיון שעד עכשיו לא נתבזה) א"כ אפילו אם אין אף א' יודע מזה, בכל זאת, צריך הוא להתבזות בפני עדה שלימה כדי שיתכפר לו.

לדעת הכותב שצריך בעצמו לפייס יש לחקור במהות הבזיון שבפיוס אם זה דין בפיוס שצריך להיות בצורה של בזיון למפייס, כי כן קבעו חז"ל את צורת הפיוס, שיהא בהכנעה ובביזוי עצמו, תחת אשר התנשא והכניע וביזה את חבירו, יעשה כן עכשיו לעצמו. - או דילמא אין בהכנעה והבזיון דין בפיוס, אלא במפייס, דמצד פיוס חברו היה די אפילו בלי הכנעה ובזיון, אלא שצריך זאת לטובת המבזה עצמו כדי לתקן מדותיו.

כי הנה יש בהקנטת חבירו ג' עבירות: - א)כלפי חבירו שציערו - ב) כלפי שמיא שעבר איסור של דבור או מעשה. -ג) כלפי המקניט עצמו שגילה בזה פנימיותו שיש בו מדות רעות דגרמו לו זאת שצער חבירו [כגון גאוה, כעס, קנאה וכדומה].

[אח"ח 1234567]

וכלפי חבירו העיקר שחבירו יתפייס, ואפילו אם חבירו מעצמו מוחל לו, הרי זה יצא ידי חובתו כלפי דין בין אדם לחבירו. ולזה אין צורך דוקא בבזיון והכנעת המקניט. הגע בעצמך אם יזיק איש לרעהו היזק ממון גדול. והניזק מוחל לו, הרי זו מחילה טובה, ואין צורך אפילו שיבקש מחילה ממנו, אם מחל לו על הממון ועל הצער שהיה לו עי"ז. - ובקשת המחילה מחבירו היא רק אמצעי שחבירו ימחל לו. ואם אינו מוחל לו בקלות, צריך לבקש עצות לכך. כגון שיכניע עצמו ויפייסנו, שכל אלה גורמים לכך שיתפייס. ובודאי אפילו ממון צריך לפזר על זה שחבירו יתפייס. - אבל העיקר הוא מחילת הנעלב.

אבן כלפי שמיא שייך לומר שחייב להתבזות ולהכנע לנעלב, שאז מוחלים לו מן השמים על שהקניט את חבירו. כי במה שבין אדם למקום צריך מדה כנגד מידה. וכמו למשל מי שעבר על איזה עבירה, צריך להתענות על כפרתו כך וכך תעניות, כן תעניתו וכפרתו של זה המקניט הוא להתבזות ולהכנע לנעלב. - חוץ ממה שצריך להתוודות, כמו על כל העבירות. והוידוי לא מועיל עד שחבירו ימחול, שאל"כ הוי כטובל ושרץ בידו. ובנוסף לכך צריך בזיון והכנעה לכפרתו.

וזה שהביאו הפר"ח והברכ"י (אות א') שעבירה שבין אדם לחבירו שיש בה חלק למקום, כגון אם בזהו בדברים, שעבר על ואהבת לריעך כמוך וכיו"ב, כל זמן שלא הרצה את חבירו, אפילו מה שבין אדם למקום אינו מכפר עכ"ד. ר"ל מה שבין אדם למקום בעבירה זו. כי איך יחודה. והרי עדיין לא נתפייסו, והם שנואים זא"ז. והוא בחטאו עומד עדיין. ואיך יטבול והרי שרץ בידו. - לכן רק אחרי שחבירו התפייס ומחל, שייך להתודות כלפי שמיא. וכדי שיתכפר לו צריך הפיוס להיות בבזיון.

וכן כלפי המקניט עצמו שייך לומר שצריך לתקן את מדותיו, וזה ע"י הכנעה ובזוי עצמו, וכמו שאחז"ל ומובא ברש"י (פ' מצורע יד, ד) ועץ ארז ושני תולעת ואזוב, לפי שהנגעים באים על גסות רוח, מה תקנתו ישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב. - וכעי"ז (בב"מ לב:) אוהב לפרוק, ושונא לטעון, מצוה בשונא בכדי לכוף את יצרו, דאע"ג דצער בעלי חיים דאורייתא וא"כ הו"ל להקדים לפרוק, אפ"ה לכוף את יצרו עדיף [ופסק הרמב"ם (הל' רוצח יג, יג,) דאפי' בשונא מפני העבירה, בכ"ז צריך לכוף את יצרו, ועדיף מצער בע"ח.] - הרי לנו עד כמה הקפידו חז"ל על תיקון המדות, והוא גם טעם ההכנעה וביזוי עצמו כשבא לפייס חבירו, שבזה עוקר הוא מלבו את הגאוה והכעס וכו' שגרמו לו להקניט בני אדם.

וא"כ זו החקירה לצורך מה הוא הבזיון וההכנעה, אם כלפי שמיא שיתכפר לו, או כלפי עצמו לתקן מדותיו.

[ואין להקשות שאם ההכנעה לצורך עצמו לתיקון מדותיו, א"כ למה אינה שוה בכולם, שאם הנעלב מתפייס מיד, הרי העולב ביזה עצמו רק פעם אחת ומעט, כי הנעלב היה נח לרצות וקיבלו בסבר פנים יפות ומחל לו מיד. ואילו אם הנעלב קשה רוח, קשה לרצות, וצריך העולב להתרפס לפניו ג' פעמים עם ג' בנ"א, ובקושי רב מוחל לו, ה"ז ביזה עצמו ביותר. ואם מטרת הבזיון לעקור מדותיו הרעות מקרבו, א"כ מה נפק"מ איזה מין איש הוא הנעלב, והרי לצורך עצמו העולב מתבזה. - הא לא קשיא, דאה"נ לצורך עצמו העולב מתבזה, אבל כיון שתלוי הוא בדעת אחרים, דהיינו בתכונתו של הנעלב, לכן אין ההכנעה יכולה להיות שוה.]

והנפק"מ בחקירה זו, שאם ההכנעה היא דין בפיוס כלפי שמיא, בכדי שיתכפר לו, א"כ צריך לדעת מהר"י בן חביב לפייס דוקא בעצמו כדי להכנע. כי בזה מתכפר לו כלפי שמיא. ואפילו אם נאמר שגם כלפי שמיא אינו מעכב בדיעבד. אבל לכתחילה חיוב עליו ללכת בעצמו. - אבל אם ההכנעה היא רק לטובת המפייס לתיקון מדותיו, אז ה"ז ראוי מצד המוסר, אבל הן כלפי חבירו והן כלפי שמיא מתכפר לו גם בלי ההכנעה.

וכיון שחזינן שדעת הכותב שצריך בדוקא בזיון והכנעה, א"כ כן קבעו חז"ל את שיעור הכפרה לעון זה כלפי שמיא. ולכן צריך העולב עצמו ללכת לפייסו, כי זה חלק מדין פיוס, וכמו שנתבאר.*

ג) פסק ההלכה שיש ג' מדרגות: הכל בעצמו, התחלה ע"י מתווך ונמר בעצמו, הכל ע"י שליח. ביאור ענין ג' אנשים שילכו עמו, אם זה להכנעת המעליב, או לפיוס הנעלב.

להלכה הביאו הב"ח והאלי' רבא (סי' תרו) דברי הכותב. והפר"ח (תרו א) הביא דברי הכותב והיפ"מ והסכים ליפ"מ "דכיון דסוף סוף הולך לפייסו, אם העלוב מתפייס מה בכך אם עבר זה בתוכם" עכ"ל. - משמע שרק בהשגה הראשונה מסכים ליפ"מ, דאין חסרון אם האמצעי מקדימו ומרכך את

---

*) בגמ' (יומא פו:) רמי רב, כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, וכתיב מכסה פשעיו לא יצליח, ומשני רב נחמן כאן בעבירות שבן אדם לחבירו, כאן בעבירות שבין אדם למקום. ופרש"י בין אדם לחבירו יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו עכ"ל. - הרי שלרש"י צריך לגלות חטאו לרבים כדי שהם ישפיעו על הנעלב שימחול לו. ולכאורה זה רק כלפי דין א' הנ"ל. ר"ל כלפי חברו. ולו יצוייר שחבירו ימחול לו בלא"ה, אז אה"נ שאינו צריך לגלות חטאו לאחרים. אבל אפשר לפרש גם כונת רש"י, דהכי קאמר, שהגם שיכול המעליב בעצמו לבקש מחילה מהנעלב, והלה ימחול לו, בכ"ז יגלה דוקא לרבים והם יבקשו, שע"י שמגלה מתבזה.

וזה לכאורה דלא כמהר"י בן חביב (בהכותב הנ"ל) שמצריך דוקא שילך המעליב בעצמו, ודי בבזיון זה, וא"צ בתחילה לפרסם לרבים, אא"כ אינו מתפייס אז יקח ג' בנ"א וכו'. וגם צ"ע דא"כ בין אדם לחבירו למה יגלה לאחרים, יקיים גם בזה אשרי נשוי פשע "כסוי חטאה" ויתבזה במה שהולך בעצמו בלי שליח. - וי"ל דלשיטת הטור א"ש בפשיטות, שמיד בפעם הא' ילך עם ג' אנשים, א"כ זו הכונה שיגלה לג' אנשים וילך אתם. ואפי' להרמב"ם שקודם הולך לבדו, ורק אם לא נתפייס ילך ג' פעמים עם ג' אנשים (ראה באות ג), י"ל דלבקש בפעם הא' מחילה די בעצמו, ורק אם לא הצליח לפייסו אז לא יכסה פשעיו, אלא יגלה לרבים והם יבקשו.

והרמב"ם (בהל' תשובה ב,ה) כ' ושבח גדול לשב שיתודה ברבים ויודיע פשעיו להם, ומגלה עבירות שבינו לבין חבירו לאחרים, ואומר להם אמנם חטאתי לפלוני וכו' והריני שב היום ומתנחם, וכל המתגאה ואינו מודיע אלא מכסה פשעיו, אין תשובתו גמורה שנאמר מכסה פשעים לא יצליח, בד"א

הנעלב, ואם העולב הולך לבסוף לפייסו, מה בכך שעבר זה בתוכם. אבל בהשגה השניה, שאין צורך בכלל שילך העולב בעצמו, מזה לא דיבר הפר"ח, דאה"נ שהעולב צריך ללכת בעצמו לפייסו [כלשון הטור הנ"ל]. - כן משמע מלשונו הקצר של הפר"ח.

ומבואר דלהכותב דצריך בדוקא העולב ללכת בעצמו תחילה לנעלב, בלי הקרמת מתווך, ולהיפ"מ מתווך תחילה ואח"כ הולך העולב ודאי שמועיל. ואפילו אם כל הפיוס הוא ע"י שליח שפיר דמי. אפילו אין העולב הולך כלל. והפר"ח מכריע , שילך בעצמו לפייסו, אבל יכול להקדים לפניו מתווך.

והמשה אפרים (תרו א) אחרי הביאו כהכותב שלא ישלח תחילה אמצעי וכו', כתב ואם קשה עליו לילך בעצמו תחילה, או שיודע שיותר קרוב לפיוס ע"י איש אמצעי שיתווך ביניהם, יכול לעשות ע"י אמצעי עכ"ל. והביאו המשנ"ב (סק"ב) והיינו שבדיעבד פסק כהיפה מראה שיכול לשלוח מתווך להקדימו, ואח"כ ילך הוא עצמו. ואם יותר קרוב הפיוס ע"י אמצעי, אינו צריך ללכת כלל בעצמו, ויעשה הכל ע"י שליח.

וכמה שנזכר בגמ' שילך ג' פעמים בכל פעם בג' אנשים, נחלקו הטור והרמב"ם. שהטור והשו"ע כתבו שבכל פעם מאותן ג' פעמים יקח עמו ג' אנשים, משמע אפילו כשהולך בפעם הראשונה. ילך עם ג' אנשים. וכן העתיקו השו"ע הרב המטה אפרים החיי אדם ועוד. - ומהרמב"ם משמע שבפעם הראשונה ילך לבד [ובזה וגם בד' הטור נחלקו אם יכול להיות אמצעי] ורק אם אינו מתפייס ילך עוד ג' פעמים עם ג' אנשים. כ"כ הביאור הלכה עיי"ש. - והן להטור והן להרמב"ם אם בג"פ עם ג' אנשים אינו מתפייס, אז יאמר לפני י' אנשים שביקש ממנו מחילה. [ולא קשה איך יאמר בפני עשרה שהנעלב אינו מתפייס והרי זה לשון הרע עליו, שהוא איש אכזרי, דכיון שכבר ג' אנשים יודעים מזה ואולי אפילו ט' אנשים אם לוקח בכל פעם אנשים אחרים. א"כ מילתא דמתאמרי באפי תלת לית ביה משום לישנא בישא. ובפעם הא' לא הוי לשה"ר, דשמא יתפייס ובפעם הב' כבר איתאמר באפי תלת, ואפילו אם לא נסמוך על היתר של אפי תלת, שיש בו כמה תנאים, ולא פשוט כל כך. בכל זאת בפעם הא' הרי עדיין לא ידוע שאינו מתפייס, ובפעם הב' אם לוקח ג' אנשים אחרים לא יאמר להם שכבר ביקש פעם

בין אדם לחבירו, אבל בין אדם למקום א"צ לפרסם וכו' עכ"ד. - מבואר מדבריו שאין בפרסום בכדי שהרבים יפעלו שהנעלב ימחול. אלא זה כלפי שמיא, במה שעבר על איסורי תורה [כגון אונאת דברים וכדומה] לזה צריך להתודות ברבים בכדי להכנע, וכמו שכתב לפי כן (בהלכה ד) שגלות גורמת להכנע ולהיות עניו ושפל רוח, ועל זה ממשיך ושבח גדול וכו' כנ"ל.
ולפ"ד הרמב"ם אפילו אם הנעלב מוחל, ואפילו אם אינו מקפיד עליו, בכל זאת כיון שזה המעליב עבר על איסורי תורה, זו כפרתו לעוונות אלה להתודות ברבים.

א' מחילה ולא נתפייס אלא יחשבו שהוא הולך לראשונה לפייס, וכן בפעם הג'. - ואם לוקח את ג' האנשים הראשונים הרי אין לשה"ר, כי לא הוא מספר להם אלא הנעלב בעצמו אמר בפניהם שאינו מתפייס. - אבל אם לא נסמוך על היתר אפי תלת איך יאמר בפני עשרה שהנעלב לא מחל, הא הוי לשה"ר וצ"ל דכאן עדיף שלא רק ע"י אנשים איתאמר. אלא הנעלב עצמו פירסם הדבר ג' פעמים שאינו מוחל, א"כ אין זו עוד לשה"ר]

[ויל"ע בקיצור שו"ע שכ' רק שבעיו"כ יבקש מחילה ושימחול, ולא הזכיר ג"פ וג' אנשים וי' אנשים. ואולי בספר המיועד לכלל ישראל וגם להמון העם לא רצה להחמיר דהלואי שכל א' יפייס לפחות פעם אחת לבדו. ועינינו הרואות שבעוה"ר רבים אינם נזהרים בבקשת מחילה, ונשארים שונאים כמו שהיו, והוא רחום יכפר]

ויש לדעת מה טיבם של ג' האנשים שיקח עמו. אם זה כדי שמעליב יתרצה בפניהם, כי אינו דומה הולך יחידי, למי שהולך עם ג' אנשים. או שזה כדי שהנעלב יתפייס. בראותו את המעליב בא עם ג' אנשים - ואולי נחלקו בזה, שהכותב דס"ל שהפיוס צ"ל דרך השפלה ובזיון, א"כ ג' האנשים הם ג"כ לצורך זה להשפיל את המעליב. אבל היפה מראה דס"ל שהפיוס אינו צריך להיות בהשפלה וכנ"ל, א"כ ג' האנשים הם להשפיע על הנעלב שיקבל פיוס. - וא"כ לפי מה שהביאו האחרונים שלכתחילה יש לעשות כהכותב. לפייס בעצמו, א"כ לפ"ז נקטינן שג' האנשים הם להשפיל המעליב, וזה לנו לנפק"מ להלכה כלהלן בסמוך.

ד) ז' אופני פיוס, טלפון תקליט מכתב פקס וכו'

לגבי שאר אופני הפיוס שהזכרנו לעיל, כיון שהפוסקים הנ"ל פסקו כהכותב שילך לכתחילה דוקא בעצמו לפייסו. יש לעורר בכמה פרטים

א) שלא די שילך לנעלב ויאמר לו "חטאתי לך מחול לי" ויפנה וילך ממנו, דבזה אמנם הכניע עצמו ופייסו, אבל הנעלב צריך להתפייס ולהשיב לו, "מחול לך", וכמפורש בשו"ע (תרו א) שאם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך וכו', הרי שצריך בדוקא לפייסו עד שיתפייס. ומפעם השניה ואילך יקח עמו ג' אנשים (ע"י ביאור הלכה)

ב) בטלפון הרי זו ג"כ הכנעה, אבל לא כמי שהולך בעצמו. וצריך הוא לפייסו עד שיתפייס. ואם בפעם הראשונה אינו מתפייס, יטלפן לו שנית ושלישית, עד שיתפייס. והאמנם שחסר לו הפרט שיקח עמו ג' אנשים, מ"מ טוב בטלפון מכלום. אלא שמבואר במשנ"ב (סק"ד) דהא דאם לא נתפייס בג' פעמים אינו זקוק לו, הוא באופן שפייסו ע"י ריבוי אנשים. משמע הא אם פייסו רק הוא לבדו, צריך לבקש מחילה יותר מג"פ. וצריך לדעת מה השיעור. ואולי כנגד כל איש מאותן ג' אנשים יפייסו, דהיינו ט'

פעמים, ויותר אין זקוק לו, ויל"ע [אבל יאמר לפני י' אנשים שפייסו ולא נתפייס וכנ"ל]

ולפי מה שנתבאר לעיל שג' האנשים הם בכדי שהפיוס יהי' בהשפלה למעליב, א"כ גם בטלפון יעמיד אצלו ג' אנשים ויטלפן לפניהם לנעלב, וכן בפעם ב' וג' - ואפילו אם נאמר שג' האנשים הם להשפיע על הנעלב שיתפייס אפשר גם בטלפון שיעמיד המעליב אצלו ג' אנשים ולפניהם יטלפן לנעלב, ואם אינו מתפייס יאמר לו הנני אומר זאת לפני ג' אנשים, והם יקחו כל א' את הטלפון ויפייסו את הנעלב, ויבקשוהו שימחול. ואם בג"פ בג' אנשים באופן כזה אינו מוחל אז יאמר בפני עשרה כנ"ל.

ג) **הוי עובדא** בא' שדיבר לשון הרע על ספר של מחבר אחד, וטילפן לו בעיו"כ אנונימי, דהיינו שלא אמר לו מי שמדבר, ואמר דברתי לה"ר על ספרכם ואני מבקש מחילה ענהו המחבר מחול לך. [והלה"ר הוא כמובן על תוכן הספר וא"כ זו בקורת ולה"ר על המחבר]. - והנה לכתחילה לא הכניע עצמו באופן זה כלל, ורק להפטר מהעונש של בין אדם לחבירו. ובריעבד לכאורה יצא. דלא גרע משליח אבל באמת גרע, דהשליח אמר מי המשלחו ומפרט החטא וזו הכנעה למשלח. לא כן זה. וגם המט"א והמשנ"ב התירו ע"י שליח, רק אם יותר קרוב הפיוס ע"י אמצעי, וכאן יתכן והיה מוחל לו גם אם היה הולך בעצמו. ולכן ילך בעצמו לפייסו.

אבל יזהר שלא יאמר למחבר שדיבר על ספרו. דהנה המג"א (רס"י תרו) כ' שצריך לפרט החטא שחטא לחבירו (ב"ח) ונ"ל דאם חבירו מתבייש בזה לא יפרט אותו עכ"ל. ר"ל אם הנעלב יתבייש אסור לביישו. וממילא מובן דכמו"כ אם הנעלב יצטער. וא"כ אם יפרט למחבר מה שדיבר לה"ר על ספרו, בודאי יצטער. ואפי' אם לא יפרט, אלא יאמר בסתם שדיבר על ספרו, ג"כ יצטער. ולכן מוטב שיסתום דבריו, שחטא כנגדו ומבקש מחילה.

ד) **וכן** בלשון הרע על חבירו בכל ענין, או שבלי ידיעתו עשה לו איזה עוול, וחבירו לא יודע מזה והוא בשלום עמו. ועכשיו ע"י שיבא לפייסו שחטא כנגדו, יתמה ויפלא האתה מכירי חטאת כנגדי, ואני איני יודע מאומה, ולא חשבתי עליך שחטא כנגדי. א"כ בזה עצמו שבא לפייס ואומר שחטא לו, גורם לו צער.

כתב בזה המועדים וזמנים (ח"א סי' נד) ששמע מהג"ר אליהו דסלר ז"ל בשם רבינו ישראל סלנטר ז"ל שבכהאי גונא ראוי לסתום כשמבקש מחילה, ולומר "שאם פגם מבקש על הכל סליחה" ודי בכך. ותמה המועז"ז (שם ד"ה ולפי זה) דזו קולא גדולה שבאופן זה אינו נכנע ומתבייש כלל, וא"כ חסרה כפרתו, אלא דכנראה דעת הגרי"ס ז"ל

דאפ"ה אין לו היתר לגרום צער לחבירו, כדי שהוא יתכפר עייש"ה.

אוצר החכמה

וביון ששאלה זו מצויה היא, ולפעמים אפילו תלמיד נכשל ומדבר משהו על רבו, או קרוב על קרובו וצריך לפייסו, ואם רבו או קרובו אינו יודע מאומה, ה"ז יוסיף חטא על פשע, שע"י פיוס זה יכול לגרום הקפדה ויעשה פירוד לבבות, כי עד עתה היה לבבו שלם עמו. - נלע"ד שהעצה עבורו היא, שיספר הדבר לאיש אחר, ועי"ז יתבזה לפניו, וזו הכנעה היא לגלות לאיש אחר עוולתו. ויעשה את האיש האחר הזה לשליח, שילך לחבירו או רבו או קרובו, ויאמר לו שמישהו אמר לי שחטא כנגדך ומבקש מחילתך, ויענה ויאמר סלחתי. [ואם אינו מתפייס, יקח המעליב ג' אנשים ויאמר לפניהם כנ"ל,

אחי"ת 1234567

וילכו שלשתם לפייס ג"פ].

ה) **בתקליט** של טלפון (המקבל הודעות) אם משאיר הודעה, ומזהה עצמו מי הוא, ושחטא כנגדו ומפייסו. יש בזה ג"כ הכנעה, אבל פחות משיחה אישית בטלפון. כי באופן זה אינו מתבזה, כמי שמדבר ישר לנעלב. וגם אינו יודע אם הנעלב התפייס. כי בטלפון אישי יכול לדבר אתו עד שיתפייס [ורק אם בשום אופן אינו מתפייס, הסתפקנו לעיל (אות ב) כמה פעמים צריך לטלפן לו] אבל בתקליט, אם הנעלב אינו משיבו, האיך ידע אם התפייס. - ואולי צריך להשאיר לו הודעות עד שיודיענו בחזרה שהתפייס, או עד תשע הודעות כנ"ל (אות ב) או שאם אחרי הפעם הא' לא קבל תשובה, ישאיר עוד ג' הודעות בתקליט, כל פעם לפני ג' אנשים, אשר בזה השפיל עצמו, ויותר אינו זקוק לו. [לפי מה דנקטינן שג' האנשים הם לפיוס והכנעה]. - וגם יוכלו ג' האנשים להשאיר כל א' הודעה בתקליט כנ"ל בטלפון [בכדי לפייס הנעלב הנ"ל].

ו) **בפקס** הוא כמו במכתב דאין נפק"מ אם שולח המכתב ע"י הדואר או ע"י מכונת פקס. דאין לומר שהדוור נושא המכתבים הוא כמו שליח (ועדיף מפקס) שהוי הדוור אינו מוסר שום שליחות, ומעשה קוף בעלמא קא עביד. - וכמובן אם שולח מכתב ע"י שליח מיוחד, אפילו אם אין השליח יודע תוכן המכתב, מ"מ עדיף מפקס. שבזה מראה לנעלב חשיבות הענין, וקרוב יותר להתפייס. וגם השליח יכול להביא תשובה בחזרה מהנעלב אם מסכים לתוכן המכתב ומתפייס.

ספר זכרון

זכר רב

למורנו ורבנו, הגאון

רבי יונה יוסף הכהן ארנטרוי זצ"ל

אוצר החכמה

אוה"ת 1234567

שנפטר בכ"ה אלול תשמ"ט

רבה של קהלת "קהל עדת ישורון" ב"ב

ור"מ בישיבת רמת השרון ועוד

ובו

קובץ שיחות לימים הנוראים

מעט מזעיר משיחותיו שבכתובים,

שהשמיע בקהלתו עשרות בשנים

ומאמרי הערכה והספדים

ערוך ע"י הרב שלום מאיר ולך

בני ברק, אלול תש"ן

"פיוס ערב יום הכפורים"

שנינו (ביומא פ"ה), דרש רבי אליעזר בן עזריה, "מכל חטאתיכם לפני ה', תטהרו", עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. וכתב במטה אפרים (הו"ד במ"ב ריש פ' תר"ו), שאע"פ שגם בשאר ימות השנה מחוייב לפייס למי שחטא כנגדו, מ"מ אם אין לו פנאי הוא ממתין לפייסו על יום אחר, אבל בערב יום הכפורים מחוייב לתקן הכל כדי שיטהר מכל עוונותיו, ע"ש. ואמרו בגמ' (יומא פ"ז), טבח אחד חטא לרב, ולא בא לפניו לפייסו. אמר רב, אלך אני אליו לפייסו. פגש בו רב הונא, אמר לו להיכן הולך מר, אמר לו לפייס לפלוני, אמר, רב הולך להרוג נפש. התקרב ועמד אצל הטבח, ישב הלה ושיבר עצמות בהמה, נשא עיניו וראהו, אמר לו: אתה הוא רב? לך, אין לי עסק עמך! בעודו בוקע את העצמות ניתזה עצם אחת ופילחה את צווארו, ומת. ממעשהו של רב למדנו על חשיבות הפיוס בערב יום הכפורים.

וכתב מהרי"ל (הו"ד ברמ"א שם): "והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול, אם לא שמכוין לטובת המבקש מחילה", והיינו כדי שיהיה נכנע לבו ולא ירגיל בכך. ומ"מ כתב במ"ב שם בשם הפמ"ג, נראה דמלבו צריך להסיר השנאה ממנו, אחרי דבאמת ביקש ממנו מחילה. ומדוע לא יהא המוחל אכזרי מלמחול, כתב במשנה ברורה סק"ח: "דכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו (יומא כ"ג) ואם הוא לא ירצה למחול, גם לא ימחלו לו", והוסיף בשער הציון: "וצריך למחול לחבירו אפילו אם עיוות כנגדו במזיד ובמרד, ואז מוחלין לו גם כן אפילו על המזידות, וכמו שאמרו בגמרא (ר"ה י"ז) למי נושא עוון, למי שעובר על פשע". מדבריו משמע, שרין זה שהמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול, הוא רק בגדר עצה טובה לזכות בדין, ובלא טעם זה אין בידינו להורות לו למחול. שכן הקפידא והתרעומת היא זכות המוקנית לנפגע, כמו שהוכיח מרן הגרי"ס וצ"ל (הו"ד בנתיבות אור) מדברי הגמ' (ב"מ מ"ט) "אין לו עליו אלא תרעומת". אבל יתכן, שניתן להורות על המחילה כשלעצמה, ומצד הדין, ולא רק כעצה טובה לקראת יום הכפורים. הגר"ח שמואלביץ זצ"ל סיפר, שבערב יום הכפורים עלה אחד אל

חותנו, הגרא"י פינקל זצ"ל, וביקש שהישיבה תפרע לו חוב שהיא חייבת. אמר לו ראש הישיבה שטרם הגיע זמן הפרעון, וחזקה אין אדם פורע תוך זמנו, ובפרט שאין זה עתה הזמן המתאים לעסוק בכך. השיב המלוה, אדרבה, אם לא עכשיו אימתי. שמעתי, שיש ענין לשלם חובות לפני יום הכפורים. ענהו ראש הישיבה: איני בטוח שיש ענין כזה. אבל גם אם ישנו, הרי המצוה היא עלי ולא עליך, ואין זה עסקך...

על כגון דא היה הסבא מנובהרדוק זצ"ל אומר: על המלוה יש מצוה של "לא יגוש" (דברים ט"ו ב') ועל הלוה מוטלת חובה של "פריעת בעל חוב מצוה" (כתובות פ"ו.) כמה טוב ומה נאה היה, אם כל אחד היה מקיים את מצוותו, המלוה אינו נוגש והלווה פורע בזמנו. הצרה היא, שכל אחד מבקש לקיים את מצוותו של חברו. המלווה תובע את "פריעת בעל חוב מצוה", והלה דורש ממנו לקיים "לא יגוש"...

כן הוא בשטחים רבים בחיים. הגמרא (יבמות ס"ג) אומרת, שהבעל חייב לכבד את אשתו יותר מגופו, וכן כתוב (תנא דבי אליהו ט' הובא ברמ"א אבן העזר סו"ס ס"ט) שאשה כשרה עושה רצון בעלה. אף כאן, מה טוב ומה נעים היה אילו הבעל היה מקיים את חלקו והאשה עושה את שלה, הלא שכינה היתה שורה ביניהם, אהבה ואחוה ושלום ורעות. הצרות מתחילות כאשר האשה תובעת שהבעל יכבדנה יותר מגופו, והוא משיב כנגדה שעליה לעשות רצון בעלה...

כך הוא כאשר כולנו חכמים וכולנו יודעים את התורה, אבל כל אחד עסוק במצוותיו של חברו. כשהמלמד יודע ש"מורא רבך כמורא שמים" והתלמיד יודע ש"לא הקפדן מלמד", הרי זה עולם הפוך.

כיוצא בכך, מצינו גם בענינים שבין אדם לחברו.

ידועה לנו חומרת העבירות שבין אדם לחברו שאין יום הכפורים מכפר עליהן, וב"תפלה זכה" בערבו של היום הקדוש הותקן קטע מיוחד בו אנו מוחלים לכל מי שפגע בנו ומבקשים מהקב"ה, שכשם שאנו מוחלים לאלו שחטאו כנגדנו, כן יתן בלב אלו שאנו פגענו בהם למחול לנו, כדי שנכנס זכאים ליום הדין. ובמנחת חינוך (סוף מצוה שס"ד) כתב שנראה, כי כל זמן שלא ריצה את חברו (אף על מצוה אחת שבין אדם לחברו) - אף חלק שמים לא מתכפר לו! והאדם נתבע מאת ה' על כל נזק, כל לשון הרע וכל עלבון שגרם לחברו. ועד שאול תוקד אש העונש, עד שאמרו (ב"מ נ"ח:) שהמלבין פני חברו כאילו שופך דמים (לרבינו יונה בשע"ת ח"ג אות קל"ט

הרי זו תולדת רציחה, ולהתוס' ערכין ט"ז, הריהי כרציחה ממש) וענשה חמור מרציחה, שהמלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעוה"ב (אבות פ"ג משנה י"א, וע' שע"ת שם). ולא זו בלבד, אלא שגם בשב ואל תעשה עלול הוא להכרת מעולמו, שכן אמרו (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א) שהמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא! ולא עוד, אלא שאף המסב צער לחברו בגרמא נענש, ובאיזה עונש! "כל שחבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה" (שבת קמ"ט), ופירושו של "חבירו נענש על ידו" למדנו מהקב"ה בעצמו: "אמר ליה הקב"ה לדוד, עד מתי יהיה עוון זה טמון בידך... על ידך נטרד דואג האדומי... רצונך שיכלה זרעך, או תמסר ביד אויב?" (סנהדרין צ"ה).

נוראים הדברים: דואג רדף את דוד על לא עוול בכפו, בהשחתה כזו עד שנמנה בין אלו שאין להם חלק לעוה"ב (סנהדרין צ'.), וחו"ל אמרו שמראש "היתה טינא בלבו" (חגיגה ט"ו:), פירש"י "רשע היה מימיו", ובכל זאת, מכיון שעל ידי דוד המלך, הנרדף על ידו, התגלגל גילוי רשעתו ונדחה מעולמו - "רצונך שיכלה זרעך או תמסר ביד אויב", על חומרת העונש נלמד מכך, שדוד המלך בחר בשבי, שעליו נאמר (ב"ב ח:) שהוא קשה מכל המיתות, [אוצר החכמה 1234567] ובקשו להרגו בשביו, כמש"ש!

אך מאידך גיסא, מצינו מבט שונה.

כתב בספר החינוך (מצוה רמ"א, "לא תיקום"): "נוהג רוב בני העולם הוא, שלא יסורו מלחפש אחר מי שהרע להם עד שיגמלהו כמעשהו הרע או יכאיבהו כמו שהכאיבו. ומזה הענין מנענו השי"ת באמרו לא תקום... משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, היא סיבה שתבא אליו מאת השי"ת, ומיד איש אחיו לא תהיה דבר בלתי רצונו ברוך הוא. על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשי"ת גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו, כי הוא אינו סיבת רעתו. כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה: הניחו לו ויקלל, כי אמר לו ה' - תלה הענין בחטאו, ולא בשמעי בן גרא".

וכן כתב החינוך (מצוה תקס"ג, "לא תתעב אדומי"): "שורש המצוה נגלה, כי הוא להודיענו שלא נתנהג באיסור עם זרע אדום ולא נרחיקהו בקל וחומר מבני עמון, לומר: עמון ומואב בשביל פעם אחת שלא קדמו אותנו בלחם ובמים, הרחיקנו ה' מהם, אדומיים ומצריים שצערו כל כך את ישראל על אחת כמה וכמה, על כן באתנו האזהרות עליהם שלא נמנע

מהתחתן בם, כי השעבודים ששעבדו בנו - גזירת השי"ת היתה עלינו, ואין לנו לקבוע עליהם שנאה בלבבינו על כך, ואחינו יקראו בהתגיירם ובואם לחסות תחת כפני השכינה".

הכלל הוא, שנדע כי "אשור שבט אפי, ומטה הוא בידם זעמי" (ישעיה י' ה'), ולא אשור בלבד, אלא כל המצער ומעיק לבן ישראל הריהו למעשה כמקל ביד המכה, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:) ואין אדם נוקם במטה שהכהו. לא זו בלבד, אלא שהמכה האמיתי הוא עוונו, כמ"ש "תייסרך רעתך" (ירמיה ב' י"ט), ואין לו לבא בטענות אלא אל עצמו. משום כך מצינו (בסנהדרין מ"ו), שקרובי המומתים ע"י ב"ד באים ושואלים בשלום הדיינין ובשלום העדים, כלומר שאין בלבנו עליכם, שדין אמת דנתם.

מצד אחד יש לנו לדעת, שהקב"ה הוא המעניש על פי מעשינו, ומאידך גיסא עלינו להכיר בכך שלולי ניתנה רשות למשחית לא היה לאיש כח להרע לנו, כמ"ש "ה' לי לא אירא, מה יעשה לי אדם". הרגשה זו נתבעת בעיקר בפרוס ימי הדין, לדעת שהכל בידי שמים והכל תלוי במשפט ובתוצאותיו. לכן אומרים אנו מזמור "לדוד, ה' אורי וישעי ממי אירא, ה' מעוז חיי ממי אפחד... אם תחנה עלי מחנה לא ירא לבי, אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח".

אם כן, אם נחזק בקרבנו את ההכרה שהכל בידי שמים, וכדברי דוד המלך ע"ה "ה' אמר לו קלל", עלולה לקהות בנו החרדה מפני פגיעה ברענו. אבל מי שיחשוב כך, יערבב את התחומים. כי המבט של הניזק צריך להיות "מה' יצא הדבר", והמבט של המזיק צריך להיות שאין הדבר תלוי אלא בו. ואם המזיק הופך את היוצרות ונוטל את מצוותו של הניזק, כמוהו כנבוזראדן רב הטבחים של נבוכדנצר, שטבח ולא חמל מאות ריבואות מישראל הי"ד, ואמר לירמיהו "ה' אלקיך דיבר את הרעה הזאת אל המקום הזה, ויבא ויעש ה' כאשר דיבר, כי חטאתם לה' ולא שמעתם בקולו, והיה לכם הדבר הזה" (ירמיה מ' ב-ג)...

והראיה שאין זו אלא מצוותו של הניזק שיחשוב כן, שהרי אנו נצטוינו שלא לתעב מצרי, וכדברי החינוך משום שה' אמר להם לשעבדנו, אבל הקב"ה ודאי הענישם ככל רשעתם, וכמ"ש (סוטה י"א) עה"פ "כי בדבר אשר זדו עליהם", (זדו - מלשון קדירה שמבשלים בה נזיד) בקדירה שבישלו בה נתבשלו, הם השליכו ילדי ישראל ליאור, וטבעו בים סוף. ועיין

רש"י שמות ט"ו ה' (מתנחומא בשלח י"א), שכל אחד מן המצרים קיבל ענשו בפרטות ובמדוקדק "הרשעים שבהן נשרפין כקש, הבינונים כאבן, והכשרים צללו כעופרת". הרי שאין בטענה זו משום התנצלות. (וע' ב"ב ח: ופקדתי על כל לוחציו, אפילו על גבאי צדקה. וברי"ה י"ז. הנותנים חיתתם בארץ חיים זה פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים).

כשם שנבוזראדן החליף את היוצרות, כך - להבדיל - יוסף ואחיו ידעו כל אחד מהי מצוותו. הם באו לפניו ובקשו "אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך", והוא ענה להם "אתם חשבתם עלי רעה, אלוקים חשבה לטובה, למען עשה כיום הזה להחיות עם רב" (בראשית נ' י"ח-כ'). וקשה, שהרי אם הם חשבו עליו לרעה הלא מגיע להם עונש, ובמה הרגיעם. אלא, שהם ידעו את מצוותם, מצוות המזיק, לחשוב שגרם רעה בהזיקו. והוא ידע את מצוותו, מצוות הניזק, להכיר בכך שהקב"ה הוא המסובב הכל, ובלעדיו אין מחשבת המזיק מועלת כלום שהרי "רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' היא תקום". והפועל היוצא ממחשבה זו, שאין לנקום בעושה הרעה, אלא יש לשוב בתשובה כדי לסלק את גורמי הרעה, שאם לא כן נהיה חלילה בבחינת "ההולכים בקרי" ומביאים על עצמם חמת קרי, ר"ל.

וכאמור, הכרה זו היא מיסודות ההכנה לקראת יום הדין, לדעת שהכל במשפט שמים, ועוונותינו גרמו את צערנו ומכאובנו (ואם אמנם גלגלו חוב על ידי חייב, הרי זה חשבון שמים ולא עסקנו, וכפורענות המצרים שלא באה מידנו), ונוכל לחסכם על ידי תשובה נאותה.

אשר על כן, שני דינים והלכות לנו מעניינא דיומא בפרוס יום הדין. מי שחטא לחברו עליו לפייסו, שזוהי מצוות הפוגע ובלעדי הפיוס אין יום הכפורים מכפר, "והמוחל לא יהא אכזרי מלמחול" - הרי זו מצות הנפגע, להכיר שהפוגע לא היה אלא שליח שנשלח עקב עוונו שלו, ולא יקפיד עליו, אלא יתעורר על ידו לשוב בתשובה.

מכון הרב פראנק
מוצר הספרים של
מרן הרב זצ"ל

עמ"י בעזה"ת עש"ו

ספר

שאלות ותשובות

זכרון יהודה

זה ספר תולדות אדם הגדול בענקים, אשר השיב לשואל בדבר ה' זו הלכה, לאמיתה של תורה, תוכו רצוף אהבה, חברו הרב הגאון הצדיק המפורסם כל העם עונים אחריו מקודש ה"ג כ"ה אדונינו מורינו ורבינו בוצינא קדישא חסידא ופרישא אספקלריא המאירה נזר ישראל והדרו, רבים הלכו והולכים לאורו

כקש"ת מרן **יהודה גרינוואלד** זצוקללה"ה

שהי' רועה נאמן בק"ק סאבאטיש, באָניהאד, שוראן, סאטמאר, ושם מנ"כ זי"ע ועכי"א

בן הגגיד המפורסם מו"ה יושע פאלק ע"ה מברעזאוו יע"א וחתן הרב הגגיד החסיד מו"ה יוסף יוזפא סופר בהרה"ג הקדוש רשכבה"ג בעל חתם סופר זצוק"ל

חלק אורח חיים

יו"ל בהשתדלותינו, אנהנו התלמידים השותים בצמא דברי כ"ק רבינו הוא שבחינו, משוש לבינו, מאור עינינו, יהי נועם ה' עלינו, להשלים פעולתנו, בהדפסת חלק שני, ולבריך על המוגמר במהרה בימינו,

ה"ק יחיאל צבי הלוי קליין
נאנאש

ה"ק יצחק הלוי קליין
אוהעל

בודאפעשט תרפ"ג.

בדפוס של האחים משולם זלמן ומנחם הכהן קאטצבורג
(בני הרב העורך הי"תל תלפיות נ"י)

Printend in Hungary, by Katzburg Brothers, 35. Kazinczy Str Budapest.

דככה"ג גזר, קלח יגע קמ"ל דגם זה מותר מקום דלגמרי לא חיי שיכוח לאכלו אם יגע כנלענ"ד דק"ד לולא דמסתפינא ודו"ק אח"כ עייכתי דתה"ד דפכים אם כי קמז, מקיק בהדיא דפשיטא כמהקטנים אינם יכולים לקחת בעצמם דמותר מהה"ת דיומא ע"ז ע"ב תנא דצמ"ב עדיפ, אמה ידה כו' וכותבת פת כי' אלא אפי' בדופן דהקטנים אפשר להם לקחתו בעצמם ג"כ מותר לגדולים ליתן להם מלד הקבר, דיוהכ"פ דאסור בכל מיני מאכל ומשתה לכל העולם כלו ל"ת אמת יצוח לאכול ולשתות ע"ק והיה לאי' בתורה למש"כ בעכ"ת אור ליום ח' תשרי תרצ"ז לפ"ק חודה לה' ומוד בפי כי'

ה"ק יודא גרינוואלד

סימן ר"א

שלום וכשים לחיים ארוכים ושובים לכבוד אהובי התלמיד החשוב הרבני המופלג בתו"ש כש"ת יקר רוח מו"ה יצחק בי"ער נ"י.

קבלתי ומכתבך ומית"ב ירחם עליך ועכי"ת, ויעלה כל מפלותיך לטובה ויעלה לך בית נכון ונפש לפרנסתך כו' ויבורו עליך כל הברכות והסיגוך לטובה בכי"ת. ומה שפפלת הלכה למעשה בעכין מפחז"ל ביומא פ"ז ע"ח תרי"ל כל המקיע את חבירו אפי' בדברים צריך לפייסו וילך לי' מקרוב, והכא פי' הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' תשובה ובפו"ע חו"מ סי' ר"ה, ובפתפקא אם ומחוייב לפייס את חבירו גם בפופן בחבירו הקיב הקי חותו בבוז חרפה וקלון וחבירו קטן ממנו הרבה בפכים, דאפשר דלא לתרו פתחוייב לפייס כו' אלא אם חבירו הי' מהנעלבים ואינם עולבים קומעים חרפתם ואינם מקיבים ועוכים, ולעומת זה יש לומר דאמרי' דאילולא. שהקניטו הוא תחלה לא הי' חבירו מזה אותו והוא גרם לו את כל זאת מה שחבירו ביזהו. הנה לפברא זאת התחלוכא שלינו קבלו כזו בי"ם ב"ק פ' המניח הובא קלת ממנו בפ"ת שו"ע חו"מ סי' תכ"ח אות ג' וז"ל אם ח' חילף את חבירו בפם רע ומזר זה והכהו אף שעבר בלאו וגרים בפרה מ"מ אין עליו דין רשע כלל אלא אמרי' לבי' רחמ ואין אדם עומד על טערו שהבי יש בועה כו' ואינו משלם אלא כזק לער שו"ב, וכ' עוד אם הי"ם ורואין ג"כ בעה מזה קיבתר אותו בגירוי עדון אפי' כ"א ש"ב ע"ע הלית בו את החם יע"ש, ומשמע מזה בהדיא דיש לחלות עה שהקיבו חבירו בדברי בוז ואפי שלית בו המקניט הרשעון את החם ולכו הי' מעלור לבזותו וממילא אב המקניט הרשעון להיות מחוייב לפייס את חבירו ועוד מכ"ש כיון שהבירו לחטוף ומז"ל המחטיפו קשה מן ההורגו ר"ל.

אמנם קשה לכאורה על זה ממאי דאי' בגמ' שם יומא הכ"ל דר' ירמי' הו"ל מילתא לר' אחא בהדי' ופירש"י ז"ל שר' ירמי' חטא על ר' אחא לזל ר"י כו' אמר עקיבי כחשפה שמע ר"ל

תוכן שקלה אם להתחבר עם הנעלבין דאם ולילך להתפלל לביהכ"ס שלהם אף אם אין הציבור נאוננע, ואת שכית אם רשאי להשו"ב אל קהל הילדים דשם לעשות עובה בם השו"ב אל הפחרטערשפחרטייי בזמן שאינו בביתו לעבוד גם עבודתו לשקוע בעד אבקי הדת אל הנעל־ לחגבן מפני דרכי שלום, הנה ובתב כבודו נשלח אלי לכאן לנוקוס ועיכן בחרדפעלד והשפרים אין אתי ככל הטורך בב"ז אין אני רולה לעכב המלוה, והי"ת יעזור לבו.

וחנה ע"ד להתחבר עם בת הנעלבין ח"ו כמעט אין לורך להאריך ע"ד זה הלא זה בחרבעים שנה שמקרו רבותינו הק' נפשם על זה ושפריהם ומשפרים תהלות ה' ועזוזו, ומפלחותיו אשר עשה עמהם אז עד שזכו לזה להיות החפ־ מהחדשקעו עדה שלימה לעמן ולילם עליהם הי"ת שזכו להשיג על זה רשיון מהמלך ושריו יר"ה, ואם נעלמו ממה"ת בתוה"ק לא יפבו בחרלך פן יחטיאהו חותך כי. הגם שבלא"ה נאמר ואחדיל אתכם מן העמים להיות לי, ואפיקורת יקרחל העידו חכמו"ל שעל זה נאמר אל תען בקיל בחולתו, דבש"כ דפקר עפי, עאכו"כ שבכנה גדולה להיות בחברתם של פועלי און ובמ"ש והחריבו זה בחשו' רבותינו ז"ל, וביותר בחשו' רבן של ישרחל מהר"ו שי"ק חחו"ח שי' ל"ה, ש"ה, וחיו"ד ס' ג', ומשי' של"ח עד שימן של"ג, ומכאה מקרחות ומדחז"ל מוכח שלחקור להתחבר עם בעלי הפחרטערטע. עיין בס' תשו' בית הילל, ומבעל מח"ד, ולית בחל"ל הוצח בפי הרע"ב ז"ל בל שמתחבר לרשעים לפילו שלינו עושה כמעשיהם מקבל עונש כמוהם כ"ל, ומרן החת"ס ז"ל בלוחתו הק' ז"ל אמר החדשים מקרוב בחו כו', לח תתחברו עמהם בלל ובלל, ובפי מקפעים דבתיב לח יבדו בחרלך פן יחטוחו

חותך

פסח כמ"ש מן הודע וכו' פ"ה לפ תיקפי דל"ל קלם נמוחר דקלם
מיטרך לפס ידע בלפ עבר מכשעו • דליכא למימר דלפ מייתי רק
בלפ עבר מכשעו כיון דקלם בחיוב קבון מייתי מן מין לומר
דמשמעות דקלם דפסר לפ תעשיכה פס ידע מייתי רק מפחות
מכזית מה דלפ נזכר בקלם • פלפ דליכא למימר דמיטרך לפחות
מכזית פבל מ"מ קלם מתפרש כמי כפשטא פפ"ה לפ תיקשו כמ"ש
פלפ מזה דוחק קלת כיון דקלם בחיוב קבון דהייכו בכזית דפ"ל
פס הודע דוחק לומר דמה דכתוב משום פחות מכזית למעוטי
דפיכו מביא פף דקלם מתפרש כמי כפשטא בכזית כיון דלפשטא
דקלם פ"ל וא"ל דלת"ק מי לפסר לומר דמית ליה דרשא דר"ש דפסר
לפ תעשיכה פס ידע כמ"ש רמן כ"ל דמייתי רק בפחות מכזית
למעוטי כיון דמית להו במועט אף לדבי אחר ואפ יפרש הקרא
כר"ש מן משמע לפותו דבר כמבואר ובפחות מכזית לחוד וודאי לפ
מתוקמא • ומלבד כל פלה זה אין סברא לומר דקלם בא למעוטי
אפס פכל פחות מכזית ובתחתם הלכה • והמקשה דפריך והא
כתיב אפר לפ תעשיכה וכו' כיון דקלם ממעט אפס ידע הכא דקלם
לפ בא למעט פחות מכזית מ"מ הא כתיב אפר לפ וכו' דמשמע
דפס ידע לפ עשה דממילא ליכא למימר בפחות מכזית דחייב וזה
פשוט • פכל מ"מ הקושית שהקשיתי ל"ע כעת כי כ"ז ממרתי
בשעת לימוד השיעור לתלמידים ודוק :

דף פ"ג מן בר רב פפי נמר כל היכי דמר לריך וכו' ופסק
הרמ"ם כמר בר רב פפי והטור והש"ע בסי' תלי"ח כמר בר
רב פפי וז"ל הש"ע פס בסעי' ג' ואפ החולי מותר לריך לפילו ק'
דופפים מומרי ג"ל מומרין לחולי ובסעיף ד' פסק פס ג' מומרים
לריך לפילו ק' דופפים מומרים ג"ל מכשילין מותו מפחר שפנים
מומרי לריך וכתב ימ"ש בהג"ה וה"ה פס החולי ודופפ ג' עמו
מומרי לריך פע"פ ק' דופפי מומרי ג"ל מכשילין ולפ חייש להחולי
מומר לריך משום דמפמין לדופפ עכ"ל והייכו משום דהוקשה להם
בשלו פס דמפי לריך לדופפ ג' פס החולי הם לפילו הוא עלמו שפמר
לריך מהכי נגד ק' משו"ה כתב דגרע בדופפ ג' עמו דה"ל דמפמין
לדופפ ולפ משום דלב יודע מרת נפשו וכמ"ש רמ"ם פך דם"ב דלפ
חיישינן דמפמין לדופפ פלפ משום דיודע מרת נפשו מומר פ"ה הוה
משום חולי לחוד ובפ"א דכתוב פס פנים פומרים לריך כנ"ל וע"ז
כתוב רמ"ם וה"ה פס החולי ודופפ וכו' משמע מה דמהכי נגד ק' הוה
משום פנים פומרים לריך כמו בשנים שפומרים לריך פלפ החולי
דמהכי נגד ק' וכן הוא בשלו ישו"ם ולפי הטעם שכתוב דלפ חייש'
דמפמין פך לפ לריך לדופפ ג' עמו והוה ליה לכתוב בסעיף ג' ופס
החולי מומר לריך לפילו ק' מומר ג"ל דשומעין לחולי והייכו משום
דיודע מרת נפשו הו"ל לכתוב ופלילו דופפ ג' מומר עם החולי פלריך
לפ חיישינן דמפמין לדופפ ואז הוה רק בדופפ ג' נגדי ק' פלפ דלפ
חיישינן לזה פבל מה דכתוב הכא בפ"ד משמע דהוה משום שנים
כמ"ש פך כיון דפס חיישינן דמפמין לדופפ אז מיכו כלום דהוה רק
כדעת דופפ אחד ופס ממרינן דלפ מפמין לדופפ הוה שנים כתוב
וה"ה וכו' דהוה שנים פבל לפו משום דלריך לדופפ עמו פלפ כיון
דהוה כשנים והייכו משום דחין חוששין דמפמין ג"כ אז מהכי דעת
החולי לחוד וק"ל • וגם דכ"ם הוא בדופפ עמו הכא דלפ לריך פבל
לפי מ"ם הט"ז שפלפרש דברי הטור דהא דמהכי לחולי החולי לחוד
כנד ק' דוקא כשהחולי שוחל מעלמו לפ"כ דאז מחייכין לדבור לו
החולי שלו משפ"כ כשמיכו שוחל מעלמו פלפ כשפולין לו אז הוי
אז הוה מלד חומדן שלו ומיכו כמין יותר מדופפ אחד משו"ה לריך
לדופפ אחר עמו נגד אחרים שפומרים ג"ל עכ"ל ולדבריו ניחא
דבאחת הוה משום שנים וק"ל :

דף פ"ה חטאת ופשם וכו' ופרש"י ומסתמא תשובה מיכא וכו'
ומפי השכלה לזה וכן מה דפילה ומסתמא וכו' ולפ כתוב
ובוודאי תשובה מיכא לטעמא שכתוב אשם לפ הי' מתחרט לפ הי'
מגיח וכו' פלפ השכלה לזה לפי מה דלכאורה משמע משום מפי
דאחר מיתה ויה"כ מכפרין אם התשובה ובגישת בחטאת ופשם
לפ אחר עם התשובה דמשמע פילו בלפ תשובה וקשה דהא מפשר דזבח
לשעים תועבה משו"ה כתוב ומסתמא תשובה פילפ וכו' משו"ה לפ
הוצרך למתני עם התשובה פלפ דקשה דהא קאמר זבח לשעים
וכו' דהא כיון דבאים קרבן מתחרט משו"ה כתוב דמסתמא תשובה
מיכא פבל בשומד בחדרו זבח לשעים תועבה ומ"ם אשם לפ היה
מתחרט זה מסתמא משפ"כ היכי דמי לפ עשה תשובה
ומביא וק"ל :

דף פ"ג נאחת בשבת ובגילה וכו' והקשה הרמ"בך ז"ל חולה שיש
בו סכנה אם לפ יאכל בשר ולריך לשחוט לו אף שישחוט הגם דהוה בגילה
אחה לפ נאמר לכותי שיכחול לו אף שישחוט הגם דהוה בגילה
מוטב שיעבור על איסור לאף ולפ יהרוג אחת איסור בשבילו :

ותירץ הר"ן דלגבי חולה אין איסור בשבילו קלי מאיסור שבת דכיהה
דבשבילה איסור ואפת איסור בשבילו אחה מחמת אחרינא
בשבילה לפי שהאוכל עובר בלאו על כל זית וזית שבא וכו' אבל
בשבת לפ עבר בלאו אחת אחיכה ואחד לאו הוא דאיכא דמשפה
שבת מחרתין דקיי"ל היה קודש ואין מעשי' קודש ומ"ה לאחון הרבה
דבשבילה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת פע"ג דהוה איסור
סקילה עכ"ל הר"ן • (אחר זמן רב שכחבתי מלאתי קוש' זו בצפ"ה היש
על פ"ח סי' שכ"ח) והקשיתי דהש"ם קאמר אבל ואתומה חבאי
היכי דמפשר בחולין ל"ש וכו' כי פליני היכי דלפ מפשר מר סבר אבל
חמור ומר סבר תשומה חמורה • ולדברי הר"ן קשה דהכי קאמר אמ"ר
אבל חמור מ"מ מוטב לחקן דבר אחיו עובר כ"ש על התשומה
ובפלפ לחקן עובר על כל זית הגם דמותר בשבל דבבן אין הפרש
בזה כמבואר יעו"ש כיון דפליני בזה היה חמור וגם איכא סברא
למלופי ובפלפ"ה ל"ש לזה ומפשר לומר דדעת הר"ן דפפילו כי איכא
רק כזית מבשילה אפ"ה כיון דאיכא חומרא בשבילה אחיב על כל
זית שבא אף מפיר איסורא לגבי איסור שבת דליכא פלפ בשחיטה •
ומפילו אם לפ לריך כ"א לכזית מבשילה מ"מ הכי חמור איסורא
דבשבילה איכא כמה לאוין וכעין זה איחא כמה פעמים בש"ם ואין
כוונת הר"ן דוקא אם לריך לכמה זית כיון דעבר עליהן כ"ז ממרתי
כמ"ש והשתא ל"ק מ"ד לעיל הפרש בזה בין אבל לתשומה דאיכא בהו
חומרא דכמה לאוין דאף אם לריך כ"א לכזית מבשילה מ"מ הכי חמור איסורא
מ"מ בתשומה אית ביה נמי חומרא הכ"ל ואין הפרש לשבל אף
דאכל לכולה ועיין במ"א בסי' שכ"ח סעיף י"ד ס"ק ט' וז"ל
סוחטין לו וכו' אבל הר"ן כתב הטעם דבבשילה עובר על כל זית
ובפחות מכזית איכא איסור דאוריתא פע"פ אפין בו מלקות והוי
הרבה לאוין וחמירי מלאו אחד דשבת וכו' עכ"ל הכי שכתוב אפילו
בפחות מכזית והוי הרבה לאוין יעו"ש • אבל מדברי הט"ז שם ס"ק
ז' שכתוב כי בבשילה יעשה עבירה בכל כזית עכ"ל משמע דמייתי
בלריך להרבה זיתים יעו"ש • ויש להתיישב בזה כיכל זה ממרתי
בשעת לימוד השיעור להבמוכים • ולי נראה לבאורה בקושית
הרמ"בך הגם דאיסור שבת חמור מבשילה מ"מ כיון דבשבת התאכל
עלמו מותר וכמ"ש הר"ן ובשילה התאכל עלמו מסור חמור הדבר
היכי שהתאכל עלמו מסור וכעין זה כתבו התוס' לקמן פעמים
שבשבילי הוא שיאכל דבר איסור בחולין דף ה' ע"ב ובניטין דף ז'
אף שיש להשיב על זה ודוק :

בפרק יו"כ דף פ"ז ואם מת מביא י' בני אדם ומעמידן על
קברו ואומר חשאתי לה' אלקי ישראל ולפלוני אחבאתי
כך ע"כ וז"ל אחטא לו וכן הוא בש"ע סימן תר"ו סעיף ב' ויש ליתן
טעם קלת דמ"ש אחטא מת אמר חשאתי לה' אבל כשמפייסו בחייס
לא אמר ובדרוש אמרתי לפי מ"ש רז"ל בפסכת כלה בפ' המפלת
שלשה שות פיין ים בפדם הק"בה ובביו ואמו פביו מזניע הלוכן וכו'
אמו מזניעה פודם וכו' והק"בה נותן בו כוח וכשמה וכו' ובקיצור
דפביו ואמו כותבים לו הניקוב"ה כותן הכשמה ואיכא לתיש בש"ס
חטאתי לאלקי ישראל דהייכו לכשחטאו שהיה אלקי ישראל • אבל זה
לפי דרושי אבל לפי הפשט דפס אחטא לאדם אחטא כמי שאמר
כדאיתא בר"ה דף י"ז ע"ב כתיב אבל לא יפא פניס וכתיב יפא ה'
פניו אלא כאן בעבירות שבין אדם למקום גזה כאחר יפא ה'
ובעבירות שבין אדם לחבירו גזה כאחר לא יפא וכו' עד שיפיים
חבירו הרי דפס לא פיום חבירו הוה כמי שחטא למקום וכש"ם אפר
לא יפא וכו' (ולא מיבעי פס אחטא לחבירו בממון הוה אחטא כמי
אלא הש"י דעבור על הלאוין דלא חגזול או לא חנגוב או לא אחמוד
אלא אפילו פס אחטא נגד חבירו בדברים הוה כמי אחטא נגד הש"י
ואפשר דעבור על ואהבת לריעך כמוך אלא המלבד כ"ז אלא זה
עלמו כמה אחטא לחבירו אחטא כמי למקום ש"ה מה אחטא לחבירו
מלבד הלאוין כיון דמייתי לף אם אחטא נגדו בדברים אלא יפא
פניס עד שיפייסו ואפשר לחבירו אין בוש אחטא כמי למקום
וכדאמר הש"ם דאיכא מפיים עד שילקה את חבירו אז הוה כמי פיום
להש"י מה אחטא לחבירו אל"כ אחיים כאחא יפא לחבירו אז לא הוה
אחטא למקום אל"כ אחטא למקום כיון דאחטא למקום הוה כמה אחטא לחבירו והכא
כמי קאמר הש"ם למי ליה נב יוסף מפי דחנן עבירות שבין אדם
לחבירו

אסיפת מקנים יומאן כרך ב' / "זכריה מנחם" לקהל מהדורת מכון ירושלים תשע"ח
(זכריה מנחם מבורגאש)

לחבירו אין יו"הכ מכפר עד שירצה את חבירו והא כתיב אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים וכו' ומסיק הש"ס דה"ק אם יחטא איש לאיש ופללו דהיינו שמפייסו אלהים ימחול לו עכ"ל הרי דצריך מחילה מהש"י כמי א"כ קודם פיום לחבירו הוי כמי חטא למקום אבל לאחר מיתה דאי אפשר בפיום א"כ במה שחטא לחבירו דאז הוה כמי חטא למקום מש"ה צ"ל חטאתי לה אלקי ישראל ולפלוני :

והנה מ"ש רז"ל וצריך לפייסו בג' שורות של ג' בני אדם לא שיקח בפ"א ג' שורות של ג' ב"א אלא דכל פעם מן ג"פ יקח ג' ב"א והיינו אם לא רוצה לפיים בפ"ר יפיים לו פ"ש ואם לא רצה לפיים בפ"ש יפייסו פ"ג וכל פעם יקח עמו ג' אנשים וז"ל רש"י ד"ה ג' שורות ג' פעמים יפייסוהו ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים שנאמר ישור לשון שורה ואין שורה פחותה מג' בני אדם עכ"ל ומה דבעי ג' שורת יליף הש"ס מדכתיב חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי חטאתי הרי פ"א וישר העויתי הרי שתיסי ולא שוה לי הרי ג' ואין צריך ליהח בכל פעם יותר מג' ואם מתפיים בפ"א דיו בכך וכן פסק בטור וש"ע בסימן תר"ו ואם אינו מתפיים בראשונה יחזור וילך פ"ש ושלישית ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים עכ"ל א"כ מאי דבעי ג"פ ובכל פעם ג' אנשים מפרש הש"ס הטעם אבל באם מת דבעי עשרה אנשים אין מפרש הטעם ונראה קצת לומר דהטעם כיון דעם מת צריך לימר כמי חטאתי לאלהי ישראל וכיון שמזכיר השם בפחות מעשרה לאו אורח ארעא וכיוצא בזה במסכת מגילה דף כ"ג ע"ב כיון דבעי למימר כבירך לאלהינו בציר מעשרה לאו אורח ארעא ע"כ אע"פ שיש קצת לחלק דהתם מזכיר השם בברכה יעו"ש במתניתין וק"ל :

פלפול בעלמא מה שחדשתי לכאורה

דף פ"א ע"א בגמרא ותנא מייתי לה מהכא עד סוף הסוגיא והנה גבי תוספ' עינוי כתוב רחמנא מיעוטא לענין עונש ולענין אזהרה יליף מק"ו ממלאכה ויש לדקדק גבי עונש כמי כילף מק"ו תו דלפי המסקנא דאיכא למימר דעינוי חמור שלא הותרה מכללו א"כ איכא למימר דהוזהר על תוספת עינוי כיון דליכא ק"ו תו כיון דהזהרה לעינוי של יום עצמו יליף ממלאכה בין לפי ס"ד דלא יאמר עונש וכו' בין לפי המסקנ' דעצם עצם גמיר א"כ מהיכי תיתי יהיה חמור ממלאכה כיון דבמלאכה עצמו לא הזהיר על תו' והזהרה לעינוי יליף ממלאכה והסיגנון כך דכל קושי' בפ"ע יש לתרץ רק דממה כפשך יהי' קשה קוש' חדא דקושיא ראשונה יש לתרץ כדאיתא הסוגיא בש"ס דמילתא דאתי' בק"ו טרח וכתב לי' קרא אבל לענין אזהרה בתוספ' עינוי יליף שפיר מק"ו וליכא למימר מילתא דאתי' בק"ו א"כ הוה למכתב בפירוש דליכא אזהרה בתוספת זה אינו דהא אזהרה גבי עינוי לא נכתוב כלל אף ביום עצמו א"כ ליכא למימר דלכתוב דליכא אזהרה בתוס' כיון דלא נזכר אזהרה בעינוי בשלמא גבי עונש דביום עצמו כתוב רחמנא בעינוי אף דבתוספת - עונש הוה מצי למילף מק"ו כמ"ש מ"מ הוה מילתא דאתי בק"ו כמ"ש רק דהשתא קשה קושי' ג' דלמה לי כלל הק"ו כיון דהזהרה לעינוי יליף מעונש כמ"ש רק דע"ז יש לתרץ דהש"ס לא יליף רק דכי היכי גבי מלאכה עונש והזהור אף בעינוי איכא אזהרה ולא יליף משם רק דאיכא אזהרה אבל לא יליף משם כמו דאזהרה קאי התם דלא הזהור על תוספת ה"כ הכא בעינוי רק דיליף דאיכא אזהרה בעינוי דעונש והזהור כמו התם א"כ איכא למימר דאיכא אזהרה בתוספת לכך צריך לק"ו אך דהשתא קשה קושי' ב' כיון דלפי המסקנא דעינוי חמור א"כ ליכא ק"ו כמ"ש וצ"ל דלפי אמת דבעינוי לא כתיב אזהרה ביום עצמו רק דיליף ממלאכה אזי לא צריך כלל לק"ו וחדא מתורץ בחברת' כמ"ש בק"ג' והש"ס קאי לפי ה"א דאכתי לא אסיק אדעתי' דאזהרה לעינוי של יום עצמו לא למדנו מניין וכן משמע לכאורה משמעות הש"ס אבל אזהרה וכו' ע"ש ואליבא דה"א אזי צריך לק"ו והשתא קוש' ראשונה במקומה דגבי תוספ' עינוי לענין עונש כמי כליף מק"ו כמ"ש והשתא ליכא לתרוצי כמ"ש דמילתא דאתי בק"ו טרח וכתב קרא דא"כ לענין אזהרה כמי בתוס' כמי נכתוב קרא וליכא למימר דלא שייך לכתוב דליכא אזהרה בתוס' עינוי כיון דלא הוזכר בקרא דאיכא אזהרה בעינוי של יום עצמו כמ"ש דהא השתא לפי מ"ש קאי לפי ס"ד וכמ"ש ודוק :

שם בגמרא ע"ב ותנא דעצם האי בתשעה לחודש מאי עביד לי' ע"ש וברש"י ויש להקשות דהא מ"מ איצטרך לתשעה לחודש למינמר אף שבתות וי"ט דמעצם לא יליף רק י"כ ותו קשה דבר"ה דף ט' ע"א פריך הש"ס ור' ישמעאל מוסיפין מחול על הקודש מנ"ל דמאי קוש' דילמא סבור כתנא דעצם רק די"ל דחדא מתורץ בחברתא דקוש' ראשונה י"ל דכיון דלתנא דעצם מוכח תוספת י"כ א"כ משום תוספת שבתות וי"ט לא הוה למכתוב בי"כ כיון דלגופה לא צריך והוה למכתוב בשבת וי"ט כמ"ש התו' גבי שביעות בר"ה דף הנ"ל ד"ה ורבי ישמעאל ע"ש ותוספת שבתות לתנא דעצם באמת איכא למימר דיליף משביעות כר"ע ובי"כ ליכא יתור משום תוס' רק דממילא

משתמע כ"ש רש"י ע"ש אבל הכא פריך שפיר ור"י מוסיפין מחול על הק' מנ"ל וליכא למימר דסבור כתנא דעצם דא"כ שבתות וי"ט מנ"ל וק"ל :

מה שאמרתי בדרוש בתוך סיום המסכת

תהלים נ"א כאשר בא' אל בת שבע וכו' הרבה כבסני מעוני ומחטאתי וכו' ונאמר כפל כבסני וטהרני ותו' דשיכה בלשון דמעוני ומחטאתי ועון אחד דמתודה וכמ"ש כאשר בא אל בת שבע דע"ז הוא דמתפלל לפניו שימחול לו ותו במ"ש כי פשעי אני אדע דפשיטא הוא רידע ותו במ"ש למען תצדק דאמר תצדק ותזכה תו במה דאמר דבריך ושפטיך ועוד דיקדוקי ויבואר בפנים והנה איתא במסכת יומא דף פ"ה האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה ופריך הש"ס תרתי למה ומשני וכו' ושמעתי בשם הגאון מ' העשיל ז"ל דהנה הרי יש רמ"ח מצות עשה וחד מהם היא תשובה ותשובה אי אפשר בלתי חטא שיעשה עליו תשובה ובחד חטא איכא למימר בשביל תשובה משא"כ בתרי חטאים ע"כ שמעתי אך דקשה על דבריו דמקרא מלא היא כי אין צדיק בארץ שיעשה טוב ולא יחטא וא"כ משום התשובה א"צ אפילו חד זימנא שיעבור בשביל התשובה דבלא"ה יקיים ואיתא בפ"ק דע"ז לא היה דוד ראוי לאותו מעשה וכו' אלא לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו הלך אצל יחיד שעשה תשובה וכו' ופרש"י כלומר שליט הי' ביצרו אלא גזירת המלך הי' לשלוט בו יצר הרע כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשוב' שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומר' לו צא ולמד וכו' אך דקשה דמשום להורת תשובה די הי' בחטא קטן בעשות התשובה וא"צ בחטא הגדול כזה אך דמזה אינו קשה כיון דהטעם כדי להורות תשובה אדרבה הי' צורך בחטא גדול דאפילו בחטא גדול מהני תשובה דאל"כ יאמר דבחט גדול אינו מועיל אך דקשה במ"ש כדי להורת תשובה וכי אומרים לו לאדם עמד וחטא בשביל שיזכה חבירו וכעין זה פריך הש"ס כמה פעמים ובפ"ק דשבת דף ד' אך דאיתא ביומא בפ"ב דף כ"ב כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמרא סייעי' שאול באחת וכו' ודוד בשתיים מאי כינהו דאורי' ודהסתה וכו' והנה דהסתה הי' בסוף ימיו ומעשה דאורי' הי' בתחילה וא"כ י"ל דלדוד עצמו הי' תועלת כדי לקיים תשובה להשלים רמ"ח ולא קשה דבלא"ה אפשר לקיים התשובה דאין אדם צריך וכו' דהרי דוד לא חטא רק בשתיים ותחילה הוה מעשה דבת שבע וא"כ ל"ק דכי אומרים לאדם וכו' אך דהלי הש"ס אמר כדי להורת תשובה רק דבשביל תועלת עצמו לחוד לקיים התשובה קשה כל"ל דדי בחטא קטן דבזה כמי סגי משו"ה הוכרח כדי להורות תשובה דמשום זה הצורך דוקא בחטא הגדול כו' ומשום להורת קשה דכי אומרים לאדם וכו' אלא כיון דלדוד עצמו הי' תועלת בזה ניחא אך כיון דהש"ס אמר דלא הי' דוד ראוי לאותו מעשה אלא דגזירת המלך הי' כמ"ש לעיל א"כ לא התכווין שיעשה החטא בשביל דברים הנ"ל וא"כ אף דבאמת דעשה תשובה והשלים רמ"ח עשה בזה אבל מ"מ לא התכווין כדי לעשות תשובה אלא דגזירת המלך הוה שישלוט בה היצ"הר וא"כ אף שתיקן רמ"ח בתשובה מכל מקום אית בי' עון במה שלא התכוון לכך ואיתא ביומא דף ל"ו עונות אילו הזדונו' פשעים אילו המורדים חטאת אילו השגגות וכאן נאמר מחה פשעי וכי פשעי אני אדע שוב אמר הרבה כבסני מעוני קרא לי' עון וקרא לי' פשע והרי התודה והתפלל רק על עון בת שבע אלא דמזה ל"ק דהתפלל לפניו כאילו עשה בפשע במרד כדי להגדיל הדבר דכחשוב לו כאילו עשה פשע ואפילו על פשע התפלל אך במאי דאמר ומחטאתי טהרני וחטאתי כגדי תמיד דמזה קשה דקרא לי' עון וקרא חטאת ובאמת דבמזיד הוה ובזה ליכא לתרוצי כמ"ש דאדרבה דהקטין הדבר דחט' הם שגגות ואי דהוה בשוגג הוה מצי לתרוצי כאילו עשה במזיד התפלל הגם דיצה"ר החטיאו ע"כ אבל מ"מ מזיד הוה וגם דלא הי' שם אל לבו דגזירת המלך הוה ובלא"ה לא הצרכתי לזה ומבואר הוא ואיתא בפ' יה"כ דף פ"ו גדולה תשובה שזדונו' כעשית לו כשגגות ופריך הש"ס והאמר ר"ל גדולה תשובה שזדונות כעשית לו כזכיות ומשני כאן מאהבה כאן מיראה ובדף ל"ו איתא אלא מה שאמר משה וכו' אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשעה שישראל חוטאין ועושין תשובה עשה להן זדונות כשגגות הרי מבואר דגם אם עושין תשובה עם כ"ז ביד הש"י הוה באם שיקבל תשובה לעשות להן כשגגות ומזה נלמוד לעושין מאהבה מ"מ הצורך להתפלל ע"ז שיקובל לפניו לעשות להן כזכיות ומה שלא התפלל משה עליהן שיעשה להן כזכיו' משום דמדבר מרוב בני אדם שעושים מיראה ובזה לא נעש כ"א שגגות ודוד אף דוודאי דעשה מאהבה דעשה כזכיות מ"מ הצורך להתפל ע"ז כנ"ל וזה שאמר הרבה כבסני מעוני אלא דמ"מ נשאר חטא דהיינו שוגג וע"ז אמר ומחטאתי טהרני דהיינו שיטהרני גם מחטא' שלא ישאר גם חטא דעשה מאהבה ומשו"ה שיכה בלשון ואמר טהרני דמשמע שלא ישאר רושם כלל ואמר כי פשעי אני אדע דהגם דקיימתי בזה להשלים

ואל תאמרי מחר אעשה,
כי יום המות מכל חי מכוסה.
מהרי עשות בכל יום חוקו,
כי המות בכל עת ישלח חצו וברקו.
ואל תתמהטי מעשות חוק דבר יום ביומו,
כי כצפור נודדת מן קנה, כן איש נודד ממקומו.

וממפסידי התשובה גם כן שיהיה השב שב מקצת עוונותיו ומתמיד על קצתם, כמו שיצא מן העכירות שבינו ובין המקום וישוב מהם, ולא יצא ממה שיש בינו ובין בני אדם מגזל ואונאה וגניבה והדומה לזה, ובזה נאמר (איוב יא יד): „אם און בידך הרחיקהו", ואמרו רבותינו, זכרונם לברכה, בענין הזה (תענית טז א): אדם שיש בידו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בו— למה הוא דומה? למי שתופס שרץ בידו, אפילו טובל בכל מימות שבעולם—לא עלתה לו טבילה, זרקו מידו—עלתה לו טבילה, שנאמר (משלי כח יג): „ומודה ועוזב ירוחם". ומה שהקדמנו ממפסידי השערים, אשר קדמו בספר הזה, כולם גם כן מפסידים התשובה, ואינני צריך לשנותם בשער הזה.

פרק ח

אבל אם ישתווה השב עם הצדיק, אומר, כי יש מן השבים שישתווה אחר התשובה עם הצדיק אשר לא חטא, ומהם— מי שיש לו יתרון על הצדיק, ומהם—מי שיש לצדיק יתרון עליו אף על פי ששב. וביאור החלק הראשון הוא, שיהיה החוטא (החטא) בקיצורו בנטיעת עשה שאין בה כרת, כציצית וכלולב וכסוכה והדומה לזה. וכאשר ישוב המקצר בהן בלבו ובלשונו וישתדל לעשות אותן, ולא ישנה קיצורו בהן, יתחול לו הבורא, וישתווה עם הצדיק אשר לא קיצר בהן, ובכמו זה נאמר: השב מן החטא כמי שלא חטא, ואמרו רבותינו, זכרונם לברכה (יומא פו א): עבר על נטיעת עשה שאין בה כרת ועשה תשובה, אינו זז ממקומו עד שמוחלין לו, שנאמר (מלאכי ג ז): „שובו אלי ואשובה אליכם". והחלק השני, והוא שיש לו בו יתרון השב על הצדיק, ביאור זה, שיהיה השב החוטא חטא קטן בנטיעת לא־תעשה שאין בה כרת, ואחר כן שב מכנה תשובה

שלימה בכל תנאיה, ושם עוונו לעוטתו ונוכח פניו, ומבקש תמיד המחילה עליו, ונכלם מבשתו (מבקשתו) מהבורא, ונכנם בלבו המורא מענשו, ונשברה נפשו, והוא נכנע ושפל לפני האלהים תמיד, והיה חטאו סיבה לכניעתו והשתדלותו לפרוע חובות הבורא, לא יתגאה במאומה ממעשהו הטוב, ולא ירבה בעיניו, ולא יתפאר בו, ויישמר בשארית ימיו מן הנכשול. חוטא זה הוא שיש לו יתרון על הצדיק שלא חטא החטא ההוא והדומה לו, כי הצדיק [לא ייכנע כניעת השם שזכרנו] אין (ואין) בטוחים בו שלא יתגאה ויגבה לבו וירום במעשהו, וכבר נאמר, כי יש חטא שמועיל לשב יותר מכל צדקות הצדיק, ויש צדקה שמזקת לצדיק יותר מכל חטאות השב, כשיפנה לבו מן הכניעה ודבק בגאות ובחונף ואהבת השבח, כמו שאמר אחד מן הצדיקים לתלמידיו: אילו לא היה לכם עוון, הייתי מפחד עליכם ממה שהוא גדול מן העוון. אמרו לו: ומהו גדול מן העוון? אמר להם: הגאות והחונף. ובשב כזה אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (ברכות לד ב): במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. והחלק השלישי — שיהיה השב עובר עבירות גדולות מכיצות לא־תעשה, שיש בה כיתה בידי אדם וכרת בידי שמים, כחילול השם (שבת) ושבועת שקר והדומה להן מן הגדולות, ואחר כך שב מטעותו בהן והשלים תנאי התשובה וגדריה, כי המחילה לא תיתכן לו, עד שינוסה בעולם הזה ממה שיוכל לסבלו ויינקה מעוונותיו. ובו אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (יומא פו א): עבר על מצות לא־תעשה שיש בה כרת ומיתת בית־דין ועשה תשובה, יסורין מטרקין ומיתה מכפרת, שנאמר (תהלים פט לג): „ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם", וכתיב (ישעיה כב יד): „אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון". והצדיק, שלא עבר אלו העבירות, יש לו יתרון על השב מהן בלי ספק.

פרק ט

אבל אם תיתכן התשובה מכל חטא אם לא, אומר בתשובת השאלה הזאת, כי העיונות שני מינים: אחד מהם — עיונות (עבירות) שבין אדם למקום בלבד, ככחש באלהים, והמחשבות הרעות, והמצפונים הרעים, ולאוין שבחובות הלבבות, ודרכה

מחובות האברים, אשר לא יחמום החוטא בהם כי אם נפשו בלבד, ואין אשמה עליו אלא להטרותו מצות אלהיו. והטין השני — עוונות (עבירות) שבין אדם לחבירו, והם שיש בהם ענין טעניני הרעה והחטם לבני אדם, אם בגופם אם בממונם או בזכרם, וטקבין החוטא חטסו בנפשו בהטרותו את אלהיו עם חטסו בני אדם.

ומה שיהיה טן העוונות והחטאים בין האדם לאלהיו בלבד, תיתכן לו התשובה טהם בעודנו בחיים, כשיתעורר לקיצורו וישתדל לשוב טעוונו אצל בוראו. ומן הדין עליו, שתהיה התשובה טן העוון בטין שחטא בו, אם יוכל, שאם יהיה החטא בחובות הלבבות כלב הרע והמחשבה הרעה והנטירה והקנאה והשנאה והדומה לזה, התשובה טמנו ראויה להיות בהטבת הלב [והמחשבה] ואהבת הטוב לבני אדם והטחילה להם. ואם יהיה החטא באבר מאברי הגוף, כאכילת מה שאסר הבורא אכילתו, והבעילות שהזהיר טהן, וחילול שבתות וטועדים, ושבועת שקר [שלא נפסק דין על פיה], ראוי שתהיה תשובתו ממנו באותי ענין ובאותו טין שהיה חוטא בו עם שיתוף הלב בכוונה לאלהים. וכל הענין הזה ייתכן לאדם בחייו בעוד שהוא מאריך ימים עם בירור כוונתו (הכרתו), כשהוא מכוין לתשובה ולטהר נפשו טעוונו אצל בוראו, ובכמוהו אטר החכם (משלי ט יב): „אם חכמת חכמת לך".

אבל טה שיהיה טן העוונות לאלהים ולבני אדם, יקשה על האדם התשובה טהם לכמה פנים: מהם — שלא ימצא העשוק, או שימות, או שטקומו רחוק; ומהם — שיאבד הממון טיד העושק, ואין לאל ידו להשיב העושק לבעליו; ומהם — שהעשוק שטא לא יטחל לעושק במה שעשקו טהזיקו בגופו וספרו בגנותו; ומהם — שלא יכיר העושק את העשוק או שלא ידע סך הממון אשר עשק, כמו שעשק אנשי קריה או אנשי מדינה ולא הכיר אותם, ולא נתברר אצלו מספר הממון שלקח מהם בעוול ובחמס; ומהם — שנטבע הממון האסור בכפליו מן המותר, ואינו קל להוציא אותו ממנו אלא בהפסד הרבה חלקים מן המותר, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (גיטין נה א): „גזל טריש ובנאו בבירה, בית שמאי אומרים: טקעקע כל הבירה כולה ומחזיר טריש לבעליו; ובית הלל אומרים: אין לו אלא דמי טריש בלבד מפני תקנת השבים". ומטה שתקשה עור

התשובה ממנו, מה שנהג בו האדם עד ששב לו המעשה הרע דבק כהידבק המעשים הטבעיים, אשר לא יקל להניחם, כמו שכתוב (ירמיה ט ד): „למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו", ואמר (ירמיה יג כג): „היהפך כושי עורו ונמר חברבורותיו". ומהם — שפיכות דמים והריגת הנקיים, בין בפגיעה בין בהליכת (בעלילת) רכילות, כמו שידעת מענין דואג בעיר הכהנים, אשר גרם להרגם ברכילות תחילה, ופגע בהם אחר כך, כמו שנאמר (שמואל א כב יח): „ויסוב דואג האדומי ויפגע הוא בכהנים". ומהם עוד — מי שגורם לאבד מטון חבירו ברכילותו, אין עולה לו תשובה עד שירצה את חבירו, אם בממון אם בפיוס ובכניעה, למחול לו ולנשוא חטאו, כמו שכתוב (מיכה ג ג): „ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו". ומהם — מי שבא אל הערוה והוליד ממנה ממזר, כי החרפה לא תמוש והשבת המעוות (והשגת הטעות הזאת) אי אפשר לו (לה), כמו שאמר (איוב לא יא): „כי היא זמה והוא עון פלילים, כי אש היא עד אבדון תאכל", ואמר הכתוב (הושע ה ז): „בה׳ בגדו כי בנים זרים ילדו". ומהם — מי שהרגיל לשונו לכזב ולספר בגנות בני־אדם ולדבר בהם ואיננו יכול לעמוד על זה מרובו (ואינו זוכר כל זה לרוב ההרגל שהרגיל בו), מפני שאין לו תכלית אצלו, וכבר שכח האנשים אשר דיבר בם, והכל שטור עליו וכתוב בספר עוונותיו, ובו נאמר (תהלים מא ז): „ואם בא לראות שוא ידבר לבו יקבץ און לו", ואמר (תהלים נ יח): „אם ראית גנב ותרץ עמו" ושאר הענין. והנה השוה לשון־הרע עם הגניבה והניאוף, ואמר (ירמיה ט ד): „ואיש ברעהו יהתלו". ומטה שתקשה התשובה ממנו, כי שהדיח בני אדם בדת שבדה להם והכריחם להאמין בה ותעה והתעה, וכל אשר יוסיף העם המאמינים בה, יוסיף עוונו ויוכפל, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (אבות ה יח): כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ואמרו: ירבעם חטא והחטיא את הרבים — חטא הרבים תלוי בו, שנאמר (מלכים א טו ל): „על חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל". ומשיג במין הזה מי שאפשר לו לצוות בטוב ולהזהיר מן הרע לאנשים תועים, ועכבו מזה ייחול ממונם, או יראתם, או בשתו מהוכיח אותם, ותעו, ולא הורה אותם הדרך הישרה, כמו שנאמר (יחזקאל לג ח): „הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש".

אבל איך אופן התחכולה למי שקשתה עליו התשובה, נאמר בתשובת השאלה הזאת, כי מי שעבר עבירה מן העבירות, שיקשה לתקנה באופן התשובה המיוחדת בה, אינה נמלטת מאחד משני דברים: או שתהיה מן העבירות שבינו ובין בוראו, או שתהיה מן העבירות שבינו ובין בני אדם, כמו האונאה והגניבה ומיני הגזילות והחמס והעוול. ומאיזו מהן שתהיה, ותהיה התשובה נמנעת עליו לאחד מן הפנים שהקדמנו שהתשובה מהם קשה, כשיקבל עליו גדרי התשובה בכל תנאיה, אשר בכחו ויכלתו מהם, הבורא מקבל עליו תשובתו, ועובר לו על מה שנעלם ממנו ונמנע עליו, וישים לו מוצא קרוב מחטאו וירחיב אמתלאתו בו. ואם יהיה משער העריות, אשר זכרנו בפי שהוליד מאסורה, יכרית הבורא את זרעו. ואם הוא מצד אונאה וגזל בממונות, יתן לו האל ממון ויפרענו לחבירו וירצהו וימחול לו. ואם הרע לחבירו בגופו או בממונו (כזכרו), יכנים לו הבורא, יתברך, בלבו רצון ואהבה, עד שימחל לו בטה שהיה מחטאו עליו, כמו שאמר (משלי טז ז): „ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו". ואם ירחק ממנו העשוק, יזמין הבורא התקבצם, עד שייכנע לפניו העושק וימחול לו. ואם לא ידע האנשים העשוקים ומספר המטון אשר עשק, יפיק אותו האל להוציא ממונו בתועלות כוללות, ככנין גשר וחפור בארות, יהנו מהם בני אדם, ועשות בורות בדרכים, שאין המים מצויים בהם, וטה שדומה לזה מתועלת ההטון, עד שתהיה תועלתו כוללת מי שעשק וט' שלא עשק. ואם ימות העשוק, ישיב הממון ליורשיו, ואם הזיק לו בגופו או שסיפר בגנותו, יתוודה על קברו בזה במעמד עשרה בני־אדם ויימחל לו עוונו, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה, בענין הזה (יומא פו א): מוליך עשרה בני־אדם ומעמידם על קברו ואומר: חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שחכלתי בו. ואין התשובה נמנעת על החוטא אלא מצד [רוע] מצפונו ותרמית לבו, אבל אם הוא רוצה להתקרב אל האלהים, לא ייסגר שער התשובה בפניו ולא ימנעהו מונע מהגיע אליו, אך הוא פותח לו שער הישרה ומורה אותו הדרך הטובה בחסדו ובטובו, כמו שנאמר (תהלים כה ח): „טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך", ואמר (דברים ד כט): „ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך",

וכתיב (דברים ל ו) "כי קרוב אליך הדבר מאד", ואמר (תהלים קמה יח): "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראהו באמת".
וכבר ביארתי לך, אחי, מחובות התשובה וגיליתי לך מאופני החזרה מה שיש בו טענה עליך ונפסקו בו אמתלאותיך, ומה תאמר מחר לאלהיך "סכלתי"—ולא סכלתו או תאמר: "עשיתי מה שעשיתי ואיני יודע"? (ומה תאמר מחר לאלהיך, אם ישאלך: הסכלת, ולמה סכלת, או העשית מה שעשית בידיעה?) ומה תהיה תשובת השאלה (תשובתך על השאלה) הזאת? ומבלי ספק נהיה נשאלים. הכן התשובה בעוד שמאריכים לך.
ודע, אחי, כי התשובה על זה איננה יוצאת כי אם ממעשינו, לא מדברינו, וחשוב עם נפשך, תגיע לרצון בוראך, כי לא ישיג הטוב היום אלא הממהר אליו, ופרי הקיצור—החרטה. הקיצה, אחי, משינת פתיותך וחמול על נפשך, שהיא הנכבדת שבפקדונות הבורא אצלך, וכטה ועד מתי העיכוב הזה, וכבר כלית ימיך ברצון תאוותך, כאשר יעשה העבד הרע. הלא תשוב לכלות שאר ימיך ברצון בוראך, וכבר ידעת, כי ימי האדם קצרים והשאר בלי־ספק יותר קצר, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (אבות ב טו): היום קצר והמלאכה מרובה. היתה לך, אחי, רוח יקרה ונכבדת, כיבדת בה העולם הזה הנבזה והכלה והנחת אחריתך הנשארת לך. הלא תנשא רוחך אל המקום הנכבד והמעון הרם, מקום אשר לא תשפלנה הרוחות העולות אליו לעד, ותמהר בעוד שער התשובה פתוח והקבלה והכפרה מצויה, כמו שנאמר (ישעיה נה ו): "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב". מהר, אחי, ומהר קודם בא פחדך, כי אינך בטוח בחיי יום אחד, ועיין לנפשך עיון שיאות לכטוך ויהיה שקול עם שכלך. ומי שרוצה להגיע לרצון בוראו, ייכנס מן הפתח הצר, שייכנסו ממנו החסידים הסובלים, וכולנו נקוה הטוב (ואנשי הטוב), ולא יגיעוהו אלא הממהרים אליו, הרצים עדיו, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (אבות ה כ): "הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים", ואמר דוד (תהלים קיט ס): "חשתי ולא התמהמהתי". חשוב עם נפשך ובוש מבוראך, שתתנהג עמו במידה שאינך רוצה לנפשך להתנהג בה עם נברא כמוך, כי אתה יודע, כי כשתקציף בעל מעלה קטנה מאנשי המלך על נפשך, אינך מתעכב מהיכנע לו והתחנן אליו למחול לך ולהכטיחך מענשו,

מצניעות מכי"ר כ"ר חיים נעמיר קולעת ולא פיס כל
רוקו ולעינו לי הלעיר

חיים בנימן פונטרימולי

ס"ע

סימן זן

שאלה מעשה שהיה כך היה שיצאו ממנו מזמן
וט"ס עם מע' סרכים וסכ"ר שכעיר
סצי"ל כמעמר אחר כרי לתקן ולעשות הסכמה אחת
למנרר מלקח כמילי דשמיא וגם סרכ כעל אחוקם
כנועצנקי דמלכי סקכיס עמסם וכשכאו לתקוס ילא
אחר ממנו מזמן כקיוע אחר מיקידי סעיר ושוס
תקיף שירע מזאת סהסכמה שסם מקכימים לעשות
וביקש מאת הרב כעל סאוחס פר"ו למונעו מלכוא
ש סאחוס וכשכאו כמעמר לאחוס כסהסכמה שלא זס
סממונס כקיוע הנ' שליאות מאחר מברולי שרי חוס"ע
שכעיר להרב הנ' כר"ו שילא מאוך סמעמר חזק
שהיו מכריו תיכנים וסכ"ר וסממונים וע"ס . סצי"ל
וכס דיבר לו שלא יתקבר עס תיוטים ת"ו וזהו כרי
שלא יאחוס כהסכמה ותרכנים וסכ"ר וסממונים
סקלירו להרב הנ' כר"ו שיאחוס ולא רצס לאחוס
וע"י סהפצירוח של סממונים לתרב כר"ו סס לאחר
אחר מסממונים סעו"ל לתרב כר"ו סס אחרו רוצס
לאחוס ס"כ מס כלע מסאמר המלך ור"ס שכירו
שכאנו לו זס הכאס שהוא מצאנו נלא טוענל יאן ויאמזר
כירושו זס הכאס והרב הנ' כר"ו שקציר על סריבור
הזס ואחיס לו עד מאר וכשרלו שאר תרכנים וסכ"ר
וסממונים סצי"ל שריבור זס היס להרב כר"ו שקבידא
גדולס הוכיחוהו לסממונס על פניו ואנרו כו לאס
תיכר כס להרב כי"ו שאינו דרך ארן ונס סממונס
הורס ולא כוס שלא טוב עשס ושיקש סממונס הנ'
מאת שאר תרכנים וסכ"ר העו"ל שיציחוהו לפר' הנ'
כר"ו לשקש ממנו מסילס ותרכנים וסכ"ר לא זו מסס
עד שכיקשו ממנו שיסחול נזס סממונס ונס סממונס
הנ' כס אמר כי טוב שלא מקבל כי חינו מרכר ריבור
זס כ"ל כעבור סקבל ותיקון העיר כרי שיעשב
סללים שללא העשיר הנ' מסוע"ס לעקר חוקו שלא
עושס כן לכיף להרב הנ' לעשות לו חיוס וניוזס כי
סס נ"כ נוטלים ממנו זס הכאס של מאמר המלך
יר"ס ויוסיס כאחר מאשר הרכנים פרי שכוס יקבל
זס העשיר מלרחוק להרב סנ"ל ועל הכל כי לא ריבר
לו סוס כיוזון כ"ל כוכחו לקוללת ולתיקון שעיר
לעשות הסכמה כמילי דשמיא וחין כוכחו לכוחו ת"ו
ואס זס סממונס כוא כל שאינו לכיפו שלא לאחוס
ומיוס עליו גס אחרי מעשס כן לפנים כרי לרחוקו
ומ"ג כי יש כאן כיזוי לתרכנים ולסכ"ר וסממונים
שאר כמעמר שקלאס שאר מחוס"ע תיוטים מקיבת
זס סממונס כסיוע הנ' ואוך ישמע אלינו ויפיס כוחו
לו פנים קשה לאחר כסיבחו וכשלוחות שאר מירף
לתרכנים ולסכ"ר וסממונים לאחר סיו יושבים כמעמד
לנ"ס ולעשות נדר וסיינ . לקו' ול"ל אס ריבר סממונס
להרב כר"ו רבר זס חינו כ"ל זר כיון שגם סמס
שמעו מרפאס מפתח זס לאחר סוף שומע למי שהוא
מעכב כידו של הרב הנ' ועכ"ו שלריאס לתרכנים
ולסכ"ר שכמעמד חזק מחוס"ע ת"ו וכשכאו ממנו מזמן
וט"ס עם מע' סרכים וסכ"ר שכעיר
סצי"ל כמעמר אחר כרי לתקן ולעשות הסכמה אחת
למנרר מלקח כמילי דשמיא וגם סרכ כעל אחוקם
כנועצנקי דמלכי סקכיס עמסם וכשכאו לתקוס ילא
אחר ממנו מזמן כקיוע אחר מיקידי סעיר ושוס
תקיף שירע מזאת סהסכמה שסם מקכימים לעשות
וביקש מאת הרב כעל סאוחס פר"ו למונעו מלכוא
ש סאחוס וכשכאו כמעמר לאחוס כסהסכמה שלא זס
סממונס כקיוע הנ' שליאות מאחר מברולי שרי חוס"ע
שכעיר להרב הנ' כר"ו שילא מאוך סמעמר חזק
שהיו מכריו תיכנים וסכ"ר וסממונים וע"ס . סצי"ל
וכס דיבר לו שלא יתקבר עס תיוטים ת"ו וזהו כרי
שלא יאחוס כהסכמה ותרכנים וסכ"ר וסממונים
סקלירו להרב הנ' כר"ו שיאחוס ולא רצס לאחוס
וע"י סהפצירוח של סממונים להרב כר"ו סס לאחר
אחר מסממונים סעו"ל לתרב כר"ו סס אחרו רוצס
לאחוס ס"כ מס כלע מסאמר המלך ור"ס שכירו
שכאנו לו זס הכאס שהוא מצאנו נלא טוענל יאן ויאמזר
כירושו זס הכאס והרב הנ' כר"ו שקציר על סריבור
הזס ואחיס לו עד מאר וכשרלו שאר תרכנים וסכ"ר
וסממונים סצי"ל שריבור זס היס להרב כר"ו שקבידא
גדולס הוכיחוהו לסממונס על פניו ואנרו כו לאס
תיכר כס להרב כי"ו שאינו דרך ארן ונס סממונס
הורס ולא כוס שלא טוב עשס ושיקש סממונס הנ'
מאת שאר תרכנים וסכ"ר העו"ל שיציחוהו לפר' הנ'
כר"ו לשקש ממנו מסילס ותרכנים וסכ"ר לא זו מסס
עד שכיקשו ממנו שיסחול נזס סממונס ונס סממונס
הנ' כס אמר כי טוב שלא מקבל כי חינו מרכר ריבור
זס כ"ל כעבור סקבל ותיקון העיר כרי שיעשב
סללים שללא העשיר הנ' מסוע"ס לעקר חוקו שלא
עושס כן לכיף להרב הנ' לעשות לו חיוס וניוזס כי
סס נ"כ נוטלים ממנו זס הכאס של מאמר המלך
יר"ס ויוסיס כאחר מאשר הרכנים פרי שכוס יקבל
זס העשיר מלרחוק להרב סנ"ל ועל הכל כי לא ריבר
לו סוס כיוזון כ"ל כוכחו לקוללת ולתיקון שעיר
לעשות הסכמה כמילי דשמיא וחין כוכחו לכוחו ת"ו
ואס זס סממונס כוא כל שאינו לכיפו שלא לאחוס
ומיוס עליו גס אחרי מעשס כן לפנים כרי לרחוקו
ומ"ג כי יש כאן כיזוי לתרכנים ולסכ"ר וסממונים
שאר כמעמר שקלאס שאר מחוס"ע תיוטים מקיבת
זס סממונס כסיוע הנ' ואוך ישמע אלינו ויפיס כוחו
לו פנים קשה לאחר כסיבחו וכשלוחות שאר מירף
לתרכנים ולסכ"ר וסממונים לאחר סיו יושבים כמעמד
לנ"ס ולעשות נדר וסיינ . לקו' ול"ל אס ריבר סממונס
להרב כר"ו רבר זס חינו כ"ל זר כיון שגם סמס
שמעו מרפאס מפתח זס לאחר סוף שומע למי שהוא
מעכב כידו של הרב הנ' ועכ"ו שלריאס לתרכנים
ולסכ"ר שסממונס ו"ס לו שלכלות כוס הא מיסס נא
עוכ עשס לרכר לתרב כר"ו דכריס אלו שהוא הערר
ככור וככן עמרו לפני סרב וקילו פנו שיסחול
לסממונס הנ' על מס שריבר וכיון שרחס הרב סנ'
שכקשו ממנו שיסחול נקציים דסיינו שלקטו לו מחוק
והסכיר לו שנים לזס שממונס וגם סממונס נשק ירין
על סרב כר"ו וכירבו הרב הנ' וכשילאו מן סמעמר
ערערו עוד על ענין שמ' סוף ונירי דילוס וסס
אמרו כי רולים לעשות לו דין לסממונס הנ' על מס
שריבר הרס על סרב הנ' ואף שכקציים לא מפני
זאת סממילס כרבר זס וגס כי לא מקל לו כפירוש
לומר לו מחול לך כי כן לא לטון בקשס יודיענו כחחילס
סס יש חילוק בין ממונס לשאר סנס כשמכוס . תני'
בפירוש לק"ת או יש להקל עליו כהיוחו ממונס ואק"ל
דחין חילוק בין ממונס לשאר סנס כשיסיס סענין
שריבר כרבריס שלנו ואוח מרבר כער כוללוח סעיר
אי גס כוס יש לו עונש להמחוכס או לא ואק"ל דנס
כבי סרי נוונח לריך מחילס או מקל אי מכני מחילחו
ואק"ל דמכני מחילחו אס לא מקל כפי' נומר לו
תקוע לך חלא שסשביר לו פנים ונקרלס או מכני

או לא עכ"ל כבל יוחנו סמורס ושכת"ס ·

תשובה מחיים חכוח לסשיב על רשטן רשאון
דנכס זס שעשל הסוחל אס יש חילוק
בין ממונס שקשל לשאר עמל רשרעל כשביוס לק"ת
להקל עליו כרשה ודאי דאין חילוק בין ממונס לשאר
שאר סנס כ"ל רוקל כשאס עוסקים כעניני הקהל
וכיון חוקס ראו יש לסס דין ת"ח לחייב נוריו למכוז
חוקס וכמ"ש סרב מוסר"י הלוי כתבו' סי' מ"ח ונס
מסרלב"ח ח"ח סימן קי"ח שר"ל דהמכוס למחוכס
חייב כלאו דשקיס לו שקלל כיע"ס ועמ"ס ע"ר עש"ר
מו"ס סנדול חור סיר"ס זל כס' חק"ל חש"מ ח"ל
סימן קכ"ח ומ"ס כעניוחי כחי' לק"ח רס"י ו"ך
וצ"ב ווחו רוקל שלא לחריס כיון חוקס לקח לסס
מעלס וכבור שלא יחרעו חוקס לחריס כשאר עוסקים
כצרכי הקהל לקח לסס דין ת"ח לחייב נוריו שכל
סס עליהן שביוו לק"ח וכ"ס לרבס שלא כיופן שהיין
נוחן שהביוור מחייב נוריו שפילו סס יסיו חמוני
הקהל וע"ס ועוסק כצרכי הקהל וכלוחו מצמר כיוס
לק"ח וכ"ס לרב יון ביוע- חוקו מסיוריו וחוק כרור
ונ"ל לומ- רחבי' לסקוברים. דכל"ח שביוס לק"ח
חחר דיון לבדוקו זסו רוקל כק"ח נמור מצל"כ
כממונס הקהל דמקציים לקח לו דין ק"ח לעניו
כשביוו חוקו לל מוסיס לו דין ת"ח שלל לנדוקו כשביוס
חוח לק"ח וככר כחבחי כוס כס' קל"ח כחלס"ע סי'
ט' דע"ן ע"כ ועכ"ס ·

ברם כל"ל שסממונס חומר כי לל כיוון לכוחו
לרב כ"ל רבשי רצחו כיוו לחמיס שסהסכמ'
סיל מוכרחת לחקוס רסוי מילי דשמיא ותיקון סעיר
וגס סרב רעחו כן שלא שיכל מעכב על ידו ומרלס
לו כס מצרי סחוס"ע ג"כ כרי חוח מוכרס כמעמד
לצורך תיקון סמצמר שסס יושבים לסשיב לרב שאס
יש לו מעכב על ידו ושומע לעלחו מקמח שכ נס
חנחנו מבקשים שיחן כיריוו סכס ומחמר ור"ס ורבי
חוח עוסרס לרחשוו ככל שאר הרבנים סי"ו כלחי זס
סכס כירו כרי שלא יסיס עליו קוכל ומקרעס וכיון
שכוכחו חוח שלא כיוון לכוחו כי חס לצורך סמצמר
חוח שס שריבר לילה שחרין עמו וכמ"ש מסרלב"ס
כחבו'

בקצה"ח סימן נ"ם סעיף כ"ו כתב שעשה
הסכמה ותמהה תמה הסיב עליו: כמקילה מדברי
למה עשה הסכמה כזאת כלקי ידיעה וכו' ומרכ
נדפסים חקור לו למקול עד סיבקש ממני מחילה
וכל"ר נראה שהיה כמרכסיות אבל אם כנים הדברים
כאשר כתב בפלגם עלה נאמר ואשר לא טוב עשה
בעיניו שפרי לא שוו שם לא דברי חירוף ולא דברי
גנאי אלא תחילת דברי ככור ודברים נכוחים למכין כל
דברי שמעון וזאת תהי רוצה לספין שספך מה שעשה
שמעון כוח כ"ם כלאחר שהן שהנלות לדבריו וכיאור
שלא היה מוכתו רק לתועלת הקהל וכוח מעשה הוא"ל
בו היה רחוי לשעלים עשיו תרוחת כתוכת פרע כ"ה
תחשבתו ותיקף הקהל סגריאה לכאורה וכמ"ש ושוי רן
אל כל שחרש נכף אכות ואעפ"י שכתב מוהרי"ק
בשם סמרדכי דאפי' דאתחלת סמוכתה שכיון לשלושת
ים להעניש מ"מ כ"ל ל"ש דלימא דאתחלת מוכתה
שכיון לכוחז תורכה דיוכי דפיוס דאתים לדבר
לשעש"ם כי מיחזי שפיס שוחל דעת אכיו סמעשה,
ושמעון היה חשי מפס ודאי על כל אפני שוחל
לשביב פלבבו ודיוכר ככבוד כיאור כה בשלום כמחילת
וכו' וע"כ נראין סדברים שלא רצה שה"ק שלוש רק
לשנקש וכו' ע"כ הנה שכוחר מדברי מהרש"ל חלו
לכל שסמתוכה דיוכר נגד היב כשכיל קהל עדתו ולא
ליוין לכזוקו אין כו עון אשר חטא ל"כ כ"ל כמי
שסמתוכה שלו, שם שייכי נגד שרב קוה כרי לעשות
תועלת לכולהו שעיר כפי דעתו אין כאן עון כלל.

אלא דעדיין יש לשקשק בל"ד הלא דמי לנידון
שרב שהרש"ל דנידון שרב מהרש"ל היכר
בשוגן ובשכוח וכמחילה וכו' משא"כ בל"ד כי היכי
שה מיסה שלא כדיך ככוח בי אלו שעינן לו' לחדיק
שתחזיר לוריגו שכה ומיתר שמלך וד"ק שוח דכר של
אזהל ויורדם מכבודו בר' כוחלו דיהוי כיזוי דכר זה וכ"ן
מדברי עט"ר מו"ס שגדול בש' חק"ל אח"מ ק"כ סי'
כ"ר דל"כ ע"כ שכתב ומלבר כ"ו כל שעם שקלם
שלא ידעו דשרב שוחא נמוחי לגבי ט"ם ואל בא יקידי
סוריעי שמם שלשם עד שקרשם מנורים ע"י שיתמו
לו שסכת זה סיגם רוחים עוד כלל שיחים דב שלשם
על הלבור שם שיהיו שתין כוכתם ק"ו לכזוי כי שם
שלא ידע שקלם ע"י ט"ם חלו אם יחזרו עוד על
מינויים שך חתר שיסכימו כתוכו שחדש ויחזירהו על
מיבויו ככל ככוד שבעולם וכו' ועכ"ם. סרי דכיומי
נרב שהיה רוגם לפיוק דב שלשם מוקדי כיזוי. שא
דלפי מ"ש מו"ם בגידון שלו דיש שקלת שהנלות בשם
שנר שלא כהיו לכיזוי כמו בן נוגל לפנין בתן המלבי
שהיו מוכר כי היה רוגם שיהים דב על שליוכיר כ"ל
שום שכם שים לו שיהן זהב ועוד שים לו נשם כן
שהנלות ותמהלת שלא ושיין בתשו' מהרי"ן דס"ל
כ"ם כמו שתחר לחכם שקהל שלם ידעו שקהל להשבירו
ויצאו ושמך שקלם ושחלוקת דבריהם לא לגלל כי
שחלטון חלא כמיעלו לשנאתו ולשוכחו עשם שהנלות לו
שספל שלו כרוב עם שרגש מלך ויהי שחרי עשרלת
עורף עשרי לכן מיעלו שלא יקיעטם בשלא שלא שיהיו
עולם כשתחיו של זם שלים שם וע"כ לאו כך היה
כגל עכ"ל. פדי שרשם מדברי מהרי"ן דשו שחתר
לשרב שהרש"ל שקהל עדתו אז ל"ד שרולם

ועוד כם כי יש שעשה רב אחר שלרע ביחי שרם
שקדום מוהר"ם ן' עטר זל ושכיחו שרב
שגדול יחוס"ד מוה"ר זל כשפריו שקדושים עניו נרוש
ול"ל שמעתי שפשם שרב שמופלא עיר וקדיש
כמהר"ח ן' עטר דשעשה שנם ש עשרו וש עטר
שקומו כי לאחר שריבי שקהל שר ונדול ככיח שחלך
זלוז כאכם לאחר ושרב ז"ל לאחוך שלוש קרי לאכם
לפיכו ושחקיל לרבכי לו דבכי פיוסים ולשון שהברת
לי שחרש כשלמ"ח זשאכם עשם יוחו לשם יעשה שלשון
זוש ושוסיף שרב לשוסיף שאול על שקדש והשיב

החכם כוונתי לפניו למה התעצת תחלה זאת כי הנה
הוא חכם מחלקתי לו דהוה"ק אמת כי שגגות יש"ל
קלי' בכ יכול מבכהים נדשי דשכוחת וחס ים
ס"ד לו כאמר תעם ובזוק אותי וחס זון ואני אמחל
לו גזק עלמו אחר כמחק ים"ד לפר לשכיות מפוכת
עון זס ולכן מקלתי לו תכף ולא הים מקום שהיה
תלות לעון דהכיזוי ושתחילה הזה כיחבר ממש ולא
היה לער לשכיות כלל ודברי פח"ק גיע"ב בספר
מרחיק העין במקבת כירכות דכ"ם וכם דכ"ל ועוה"ם
והרי הם הרב ז"ל קאמר שמחל לו תכף בלתי שהת
מחילה מהום בכור שכיות שלא יהיה מניב לם לער
כ"ם כשכבר מחל לו בפני לכיה ורוצם לחזור בו
ממחילתו כי היה על דר החוכם קלת שהפירו בו
עד כים כי מלבר כי ים לו לחום לחער השכיות
זזק ועוד כי ים לחום למשוי לשרב הרבה ח"ו ושקול
בו ממה שהקשיים וח"ו ידברו עליו דבריה כי כן
היני מלמין כזה שלחר שמחל מחילה בפני
רבים וחזור בו ושוה בדור:

אלא דהיה מקום לומר לכאורה דמלר לחר חין
כן כיד הרב גר"ו למחול שהרי כתב מור"ם בח"מ
בהגה' הס"ע סי' ז"ך סעיף כ' וחפי' מחל המחזיק
עובדים חותו שכבר חטח ונחקייב וכו' ועו"ש בברמ
שחפי' שמחל המחזיק מחילה גמורה וחיה חוזר בו
ממחילתו שב"ו עובדים חותו מפני מה שחטח בבר
ס"ב בב"ר נמי הנח בי הרב גר"ו ומחל לה מחילה עשמין
ולא חזר בו בלל עב"ז ים לנו להעניטו מפני מה
שחטח בבר והנח בי הוא מחוכה הקהל חין פנוגר
חותו מן העובדים הם לפי שחמת חטח ונחקייב
ובמ"ל:

איברא הבל זה הוא כמובן בי נורסין זאת
שב' מור"ם בלשונו חפי' מחל המחזיק
בית שריכת וקיימת חמטול להבי היבעי לן למימר בי
זה הממונה שהיבר שרית על הבית וחטח בנגרו חע"ב
שמחל לו הרב גר"ו בי"ך בשרה ועבדים ועשה על מה
שחטח והבה קודם שבבות לבחר חם הגורסין הזאת
נבונה תשימה עיני לומר חילוק כדור דבל. זה בוח
הם מיהא בתקיף דהיינו במדבר דברי חירושים חבל
בתם שדיבר דברים שחינן חירושים ב"ח שחינן לשון
בבור הרב גר"ו חין זה ולא דברי ח"ו ואם ן דבזה
חם מחל מהני מחילה ובר חן דין בי הן חמת בי
גורסין זאת בדברי מור"ם שבתב וחפי' מחל המחזיק
ליטח והגורסין הבבותה הוא וחפי' מחל המחזיק
עובדים חותו שבבר חטח ונחקייב והגוי זאת הוא
הגורסין שברי מור"ם וחפי' מחל המחזיק
המחזיק שברי הבי חותה בל' הרמב"ם בם' מנשל
בב"ו ס"ו והטור בסימן זה ז"ל וחעפ"י שמחל מחבם
לו תחר מחזיר הפעם למקלו על קלקתו מבין חותו
שבבר חטח ונחקייב ועו"ם ברי העיקר מתו דל"מ
מחילה הוא שקולל זה וחוכח חיסורת דחוריתא בקלקם
עלמה ונחקייב מלקוח חן הסורם ומגם בי מחל
המחזיק מם שטוענ לו לבבודו לח בפקע כוח חיסור
תורם שעבר וכמ"ם מרן הב"מ וז"ל ומ"ם הינו יכול
למחול על קלקתו בסעם שסחורם חייבו מלקוח
וחטח למקום וחינו יבול למותלו וב"ם משל"ב
בשחירשו בחרושים שפין בפס חיסור תורם
וחינו עובה בלתו לו בורתי שם מחל המחזיק ב"ר
שלח דבה"מ הינו יכול למחול עד שיבקש ממנו מחילה

בם"ם הרמב"ם בתב ח"ת סי' פ"ו ח"ל בפ"ח בשבועות
חו מרפורתו לו דהוה"ק חמת בי שמעות שר"ל
הזם חבם מחלתי לו דהוה"ק חמת בי שמעות שר"ל
חלו בב יבול מבבהים נדשי דשבותת וחבם יה
ס"ד לו בחזר מבם ובזוק חותי וחס זון ואני אמחל
לו גזק עלמו אחר בחתן יה"ד לפר לשביות מפוכת
עון זס ולבן מבלתי לו תבף ולא הים מבום שהיה
תלות לעון דהביזוי ושתחילה הזה בישחר ממש ולא
היה לער לשביות בלל ודברי פח"ק גיע"ב בספר
מרחיק העין במבבת בירבות דב"ם ובם דב"ל יעו"ם
והרי הם הרב ז"ל קאמר שמחל לו תבף בלתי שהת
מחילה מהום בבור שביות שלא יהיה מניב לם לער
ב"ם בשבבר מחל לו בפני לביה ורוצם לחזור בו
ממחילתו בי היה על דר החוכם קלת שהפירו בו
עד בים בי מלבר בי ים לו לחום לחער השביות
זזק ועוד בי ים לחום למשוי לשרב הרבה ח"ו ושקול
בו ממה שהקשיים וח"ו ידברו עליו דבריה בי בן
היני מלמין בזה שלחר שמחל מחילה בפני
רבים וחזור בו ושוה בדור:

אלא דהיה מקום לומר לבאורה דמלר לחר חין
בן בית הרב גר"ו למחול שהרי בתב מור"ם בח"מ
בהגה' הס"ע סי' ז"ך סעיף כ' וחפי' מחל המחזיק
עובדים חותו שבבר חטח ונחקייב וכו' ועו"ש בברמ
שחפי' שמחל המחזיק מחילה גמורה וחיה חוזר בו
ממחילתו שב"ו עובדים חותו מפני מה שחטח בבר
ס"ב בב"ר נמי הנח בי הרב גר"ו ומחל לה מחילה עשמין
ולא חזר בו בלל עב"ז ים לנו להעניטו מפני מה
שחטח בבר והנח בי הוא מחוכה הקהל חין פנוגר
חותו מן העובדים הם לפי שחמת חטח ונחקייב
ובמ"ל:

איברא הבל זה הוא כמובן בי נורסין זאת
שב' מור"ם בלשונו חפי' מחל המחזיק
בית שריכת וקיימת חמטול להבי היבעי לן למימר בי
זה הממונה שהיבר שרית על הבית וחטח בנגרו חע"ב
שמחל לו הרב גר"ו בי"ך בשרה ועבדים ועשה על מה
שחטח והבה קודם שבבות לבחר חם הגורסין הזאת
נבונה תשימה עיני לומר חילוק כדור דבל. זה בוח
הם מיהא בתקיף דהיינו במדבר דברי חירושים חבל
בתם שדיבר דברים שחינן חירושים ב"ח שחינן לשון
בבור הרב גר"ו חין זה ולא דברי ח"ו ואם ן דבזה
חם מחל מהני מחילה ובר חן דין בי הן חמת בי
גורסין זאת בדברי מור"ם שבתב וחפי' מחל המחזיק
ליטח והגורסין הבבותה הוא וחפי' מחל המחזיק
עובדים חותו שבבר חטח ונחקייב והגוי זאת הוא
הגורסין שברי מור"ם וחפי' מחל המחזיק
המחזיק שברי הבי חותה בל' הרמב"ם בם' מנשל
בב"ו ס"ו והטור בסימן זה ז"ל וחעפ"י שמחל מחבם
לו תחר מחזיר הפעם למקלו על קלקתו מבין חותו
שבבר חטח ונחקייב ועו"ם ברי העיקר מתו דל"מ
מחילה הוא שקולל זה וחוכח חיסורת דחוריתא בקלקם
עלמה ונחקייב מלקוח חן הסורם ומגם בי מחל
המחזיק מם שטוענ לו לבבודו לח בפקע בוח חיסור
תורם שעבר וכמ"ם מרן הב"מ וז"ל ומ"ם הינו יכול
למחול על קלקתו בסעם שסחורם חייבו מלקוח
וחטח למקום וחינו יבול למותלו וב"ם משל"ב
בשחירשו בחרושים שפין בפס חיסור תורם
וחינו עובה בלתו לו בורתי שם מחל המחזיק ב"ר
שלח דבה"מ הינו יכול למחול עד שיבקש ממנו מחילה

חיים ביד פאלאגי, חיים בן יעקב עמוד מס 144(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

כן׳ כ׳ כעל סמפס לחר מם שהכין הסמ״ע כמוכח
דכריו ומתרי בתרוץ חירופים דבעלמח ס׳ליכן קללם
זה״ר ולחחמח ליתו כי לח ידלק לו׳ לחר דבלי הסמ״ע
פסל״ע לדכרי מוה״ס ותרב״ח בתקב״ר כרכרי כעל ממפס
ועזור״ק׳ שתרי שהכ כ״ח כח ליסב קו׳ כהיב סקמ״ע
ע״ר מור״ס ויליך ליתן דל״מ מחולם בקוזופים שהרי
מלינו דמהני מחולם למי שהקזור פב״ד וח״כ לחלנו
טום מ״ם קיב בנ״ב ובתב״ם כתב כרכרי כעל
סמחבר פי לח כח ברב״ח לו׳ כי וס מפלוקת כין
מור״ס לסמ״ע כוס של כח לפ׳ דכריו כי לענין
סמחבר כוה סמקבלל וח״כ ליט ליך שתר
וכרב״ח כתב סמקבלל פמפס כי כן נרחס ליוסב
לוס כי יש חיסור לחון כרכרי תרב כנב״ח וכ״ל
וכרב״ח כתב ושוב ברברי תרב כעל סמפס ושתקה
תיבב ידאב מן תספר :

ומ״מ יש לספיב ע״ד ברב״ח דמס שפתר ליסב
בדברי מוה״ס ודמוהו כמקבלל מחינו חיב
מלקות ולילבא סח מוחח לחסור קודם וכוס ל״ת מחולם
שמדקדק כדברי תרמב״ם סם לחר מסם סוליח מוה״ס
דברי תנב זתק ותסם ויבין כי ליט מתלב תרמב״ם
כי סם בב׳ חלוקות סמקבלל כסם שחיב מלקות מן
סתורם שוח רוקק דל״ת מחולם סלח״ם מסכי וכ״ן
מדברי סעזור ומו״ר לתרב תלקו ש׳ שפסיב כוס ע״ד
תרב״ח ותגלם בתם בדקדק ע״ד תרב כנב״ח שם שם׳
חלקו ש׳ שכתב כחוק ו״ו דמכין ליט מלקות מתם
דלח מסתבר בן רבוהו ליתב מלקות כנודע יש״ם
לער״ן דלק״ת כי כודחו כבר ידע וס תרב כנב״ח
בי כל מלקות שמלקין בוסו נקרח כשם מכת מרדות
שליט מלקות תר״ת כריטו כריטים סמוכים
וכמו שב״כ כסדייח תרב כנב״ח בק״ת סימן כ׳ נבי
מ״ם קטור ידועה למלקות ב״ב מכת מרדות כי
כנב כי בוח מלקות ממש שכתב בתב שם תקל
למכת מרדות עכ״ל פי׳ שמלקות הוח מכת מרדות
לפי שעות בזמ״ן וכת״ם כעניותי בספרי הקטן בשתב
כל כי ס״ח חח״ם סימן ל׳ דל״ת ע״ב ועו״ם : נס
תרב מורים ומומים כחורים ס״ק ו״ו כתב כרברי
תרב״ם וסב״ך בכונת דברי מור״ם ועיין לתרב מהריק״ם
ז״ל סס׳ ערך לחם שכתב הל ולפי׳ מקל
סמקובל ועו״ם :

באופן דוס מכני מחולם על המימוש שליו בו
קללם בלל לב״ע מכני ממולם כי לפי׳
לחם שסכין הסמ״ע בדברי מור״ם בכר עתה עליו
מקומים ולח קלל שפי ענד כל הסוסקים ומ״ג כי
כלח״ה מור״ם מעיקרל לח כיוון לוס חין לסתיב
ם׳ זתק בלל לסיוק עתה ומעמיד עליו כל עיקר
ביום על סמקבלל וקללם שליו כם מלקות בוס מניבו
מקטקת כי לסמית תרב״ם ותרמ״ך ותרב לוסיף
ותומים שוסי ב״ב בוכתם דברי מור״ם ל״ת מחולם
וב״ף מעתה תרב זבר לתכיסם פתק״ת ח״ם דמע״ו
ע״ב ותכ״ג סם שע׳ ס׳ דב״ב ע״ח יבו״ם ולפיענם
הסמ״ע ותרב תלקו ש״ו נרחס דבם על הקללם שליו
כם מלקות מחני מחולם וב״ף סמס לחברי תרב כנב״ב
סם ותמקבל זמ״ם שליבו מחני מחולם חוח על סמקבלל
קללם סמס שחיב מלקות ומתו שב״ב פסדיוח נ״ב
תרב תלבוח זל ופב״ם למליו דסמקבלל קללם
שחיב כם מלקות מן שתורה ל״ת מחולם
ומין סוס שתלבות פעל ומין מקום לסתעקב ולחמר

חיבוא סם גבן לפקר סם לח מחל מחולם כפי׳
שלח חמר לו מקול לך שח תרבם
עליו ריעוים וביקש ממנו מחולם ובקללם לו ריבוי
גמור בסקבלת פנים ודברי ריבוי ובבק לו יריו ובתן
לו וכיבו חכן לח חמר לו מחול לך כפי׳ לח מני
לו׳ כי לח מקל מחולם גמורם מלב ומבשם וזסו
שסרלם לו דברי ריבוי סיב כי שפניהו כו עד כוב
ולח ווכל לסמלט מודם חבל עדיון קוכע עלבוני
ומיבשו לו מבשם כתוב ולבלורם נרחס דלרך בטעבתו
שברי כתב תרב רבינו בקיי סיף קדר ויקי וזל וסבם
מחו בקשו ממנו מחולם ולח כיחר שבתוב שמחל
לבם וכבר כיחרו רזל שבל מי שחטל לחביהו ועבם
תבוכם סיבו נמחל לעולם עד שירלם חת חביהו
ונחבעי שקוביר שבתוב ויבקש חוהם ויודבר עלי לבם
שרלם בוש שבים לבם ריבוי מיוסף מ״מ לח ריבוי
שסזביר מחולם כיוסף ולח שסודם לבם שיבל פשבם
ומחלחם ות״ב מהו בשובשם בלח מחולם ות״ח לבפר
עונם דק בתחולם וע״ב סולרך הענבם לסיות כמוס
ומהום לספקר תקר ומן בינין עשרם שרובי מלובם
ע״ב סגם מבוהר מדברי תרב רבינו בקיי ז״ל דמי
שחטל בנגד תביהו ובקשו ממנו מחולם וסליחם ובפרם
ותבוהו בקציים ובתללם עמו ודיבר על לבו והסביר
לו פנים יפות וסרחם תבבם ובקשם עמו עבן בל
בלח לחמר מחולם כפי׳ מחול לך לח מבני ות״ב בב״ד
שבחתם בתם שהוח תשת דסבי הוח עובדח שביקשו
תברב שימחול ויסליים ובן נעשם שבתללם וסרחם
לו פנים יפות ובתן לו ידו בשבשק ידיו
בתובב וביקש מחולם חבן לח לחמר כפי׳ מחול לך
שמחל לו בפי׳ ת״ב חין בהן מחולם בלל :

אלא דוחק בשבו לדרי מידם זתק לומר דליבא
עדיון שחולם קיומם בחקנתם דעבשיו ובול
תרב כר״י למחול מחולם בתובם בי תם תרוצים לו׳
שחיב ניהוי חינו ב״ב ברור לחזיבו ות״ג ונחם שבבי
בתנים תרב ובקללם ריבוי בחור שבורבי לריך שיתחול
מחולם בפי׳ וחינו מן סרחור לחשיב לשתוכם תבו׳
שם עובם בלל בחשב שתבחב ועוד נרחם לומר בי
בלל״ם דברי תרב ריטב פקי׳ תמוהים בפיוני בי
מחבר שתניבו שחזי ובסם שלחו בחחולם שלוחים
בדשתיב ויבח ל יובף וב׳ לבוך ליום זב׳ ושב לביב
ולבב גם לחזו ויבלו לפניו ויחמרו שבבו לך לעבריים
שרי ליבוך תחיבם ושקבם על ריעים וכלווי תביבם
בי שורחי שובם ובתם לבבור לבבו שבם לחמרו שבת בת

חיים ביד פאלאג׳י, חיים בן יעקב עמוד מס 145(הודפס ע״י תבנת אוצר החכמה (0

כל לפעמים לחוץ ומצוקתם כי רעב גמלך וכתיב ויבך יוסף וכו' ונם ויכתם תוכם וידבר על לבם כי נרחם כי נכרלם לסם ריוטו נמור וס"כ לוץ יקכן לו' שלח פום כרכר מחולם כפירום ועל הכל ק' שרלל כמה' ס"ע לחמרו ומם לחי יוסף שמחל לסם יוסף רחם מם עלחם לסם וכו' ועו"ם וכ"כ כסה"ק סימן ז"מ זלל וכן כל"י כשחטוהו ליוסף מכל לסם ולח פולם לסם נמולם וכו' יעו"ם הרי דסכרו רלל וקכילו כי יוסף מחל לחסוסם מחולם נמורם שלח בעבד פעמים כרין וכללכם שהרי ככר כיחרו מדברי קרמב"ם ושטור וכל הפוסקים רכחרם סחוטח לחכירו וחיכח חיוב לחו כנם כי מחל לו קכירו עכ"ל פיוסוב לחו דעבר על מימרח דרחמנח לין ביורו למחול ופ"כ כמו כן כחן כחתי יוסף שעברו על לחו הלח חנטוכו דכנוכב כפעמים חיירי כדברי רלל ודעל ועוכשו חמור כדכתיב ונוכב חום ומכרו ונמלח כיהו מוח יומת כי זה פים לפו כחמת עוכש על עשרם פרוני מלנכם כידוע לפי מם שטוגע לכבוד המקום וככר עמדתי על זה בפס"ק נפם חיים מער' עין חוח ל"ב ויפכתי ע"ל זה ונפחניעתי מדברי קרב פני הור וממ"ם כפס"ה נכי מ"ם דאב שמחל על כטורו לף דכבודו מחול הוח נעגם כריבי שמים ועו"ם וחן עקם כפנלות לנו דברי קרמב"ם ופפוסקים שבאבו כפי' החפי' מחל פמחללל עונשים חוחו שבבר חטח ומחחייב מ"ב זפו בעלמו פים ענין מחולת יוסף לחחיו שלף שמחל להם נריבים היו לפנינים חוחם על עוקר חיסור לחו מן החורם וגודל עונשו כיאמור ועמ"ם עוד הרב חיר"ן לל כפ' כריח עולם שם בפ"ק סימן י"ח דפ"ח ע"ח שעמד על חקירם זו וחי דבעבדו מם שים בו חלק שמים וע"ם והם דברי הרב ז"ל פ"ק שם' ויחי דרמ"ז שב"כ ופביחו הרב עלמו בפ' בח"ק שם ועו"ם.

ומצאתי עוד בז"ח בפוף תורם חוכם דקל"ב ע"ח וז"ל חו פחם ויהו ש יוסף לימר חבח שה כיח פעב החיך ותטחתם וכו' ויבך יוסף כרכרם שיו חוכח ליה עברו וחוח מכפר כלח ומכפר על חוכיחו בינו דחיבו מחיל מחן חיב ליה לחבעם על חוכיחו הוי ופחעוותו חכחי פחיל עוות הרין שני פוס לרחמן חכחי קיל ווי לן מחן יכחם לן כמחי פוס עוות דיכח דיל דפח חימכח תחקרכח ועדקח וחזלח לב וכנ"ל גוות דיכח תפחכח ותפחכחת כלחודחם פהוח דחפחנפ עלכח ולח פוס מחן דימחי כירם ויטענון עלכח טעבקח על דח תחמקרו כירפפ כל חיקונים דקימכח דיהיו חימכח תפחכחת קמן לנו מפ"ם חעלח לין ע"ד פיח קח כבחח ע"ר פיח קח חולנת על כנפח דחחנלו ודחת קפלו ודחפחליפו על מנן וכדיוייהו לף תפחכחת ועכיר כפו נחם רעוחים כהו וע"ר כחי' וכפפעיכם שולחה לחכם דלח חפח זומנח כדיוכון וכו' ע"כ פנם מכוחר מדברי פו"ם דקח מקפם קי' זחח וקח מחרן דפוס פעונם פוה שלח כרין ונרחם לומר דלעניו מחולת יוסף לחחיו לין קפק כי פיפ מחולם נמורם כחמור.

ועוד מרחם לומר כי חיולו לריעת רכיבו בחוץ שכחב רל"מ ריבוי ופיוסם כלחי מחולם כפי' זפו ובבי דיבי שמים כמו שפים עניון לחחי יוסף לכל בדיבי חרם לפעמים ולקובל ולפקרעם עליו ככ"ד על מנם לף וכן מרחם מדברי פוסקים ופרמב"ם

ופטור. ופם"ע כיו"ל קוף פימן של"ד שכחבו וכן פחכם בעלמו מכרח לכבודו לעם פחרן שהפקיד כעברו וחין נריך לף עדים ולח פתרחם וחין מתירין לו עד פירלם החכם וכו' וע"ם זים כמפרפים שבי פירוסים עד פירלם וחם חיכו כולם לף שפיפו כהרבם מימי פיוסים ל"מ מו עד פיבלם וכל פבילפו ופייפו מתירין שלח כרצון פחכם עכ"פ כרצון חלגי הדבר ולח כמחולם כפי' וכל פנקרלם מהני וסום ליה מחולה וחרי חם מליטו כפוסקים דמחולה כלב מהני חפילו לממון שחלוי בקנין וזכים כל שכן כדברי כיזוי דמחולם חפילו כלב פנקרלם ומחל לו מפני וחין נריך מחולם כפירום. ונרחם לומר עוד כזה בי. הנם בי כז"ק לחמרו בי מחולה יוסף לחחיו הוח מחולה נמורם ומה שנעשה חוח שלח מן הדין זפו כדיבא רבם כמיפה וכדומם ומה נם הכחוב לחריפפ לחמר כמה דורות לכל מפום הפנם פחיפ נדול פולרכו לקיקויפ כמו שלמרו כ"ק קדר ויפב וק' כי קבח וכפ' חוקק וכפחר דוכתיה וחוח כדוב.

ועוד נדחה לו לקוכיח דמליטו דחפילו כמי שקייב מפון לחכירו דהוי חוב נמור ודכר פיא כו ממם מהני פמחולם לספקיע פעכוד ממון ומלוה וקופפ חפילו לח חמ"ל מחולה כפירום מחול לך חלח שח"ל דכרים פמוכיחים שמפעותן נרחין שמחל לו מהני לספקיע חוב נמור כמו שנרחה מדברי פרב מפרים ס"ק ק"כ חקפ"ע פימן כ' כפפ פרב מהר"ם דו כיוון וספקים עמו פרב מהרי"ע פפ בפימן כ"ח וכן כחב פרב כנפ"ג בח"מ פימן רמ"ח בנפ"ע חוח ט"ע ופיים וכתב דחפו' פרב פפפטי שמוש פימן ס"ו חינם מוכחת ועו"ם ונרחה פכן חוח פחמת דנפ פרב מ"ם מודם דכל נרחין ומוכיחין פרכרים שמחל מפני וחיני לריך פומר כן בפיכום מחול לך וכן יש לפוכיח עוד מדברי מפכיתי"ט בק"כ כח"מ פימן ת"ם וע"ג וחפ כן פפ לנבי חיוב ממון מפני דכרים פמוכחים שמחל כל פכן כפחוח דכרים פרכיפים פיוב לורפי דקיל טפי ומפני ועדיפת מינם מליטו כפוסקים שבחבו פרב מהר"ם מינן ומפרש"ל כפירום פפמ"ב עפין מ"ק דפפ מחל לחכירו חוב כיטו לכין עלמו חוב שים לו חפילו כלב הוי פחולה וחפ חוזר וכפרע ממנו פיו נזל וכמ"ש כפפר חידושי הנר"שוני בח"מ פימן י"ב וספיפו פרב פנ"ג חפק פלמח שם פנפ"ם חוח נו וכן נרחה שחוח דעתו פרב פלנה ועבן בח"ח פימן קמ"ז ועו"ם וכבר כתבתי כענין זה כמקום לחר בחבא' וכפפר פל"ח מיו"ד פימן נ' דכ"ך ופפ דמוחי למה שהבחתי דחיים לום מפוניח דפרק המוכר חת הפפונם דף"ח ע"ם דפריך חנו תפום דנמר כלבו לפקטוחו קנם חמר"ח פכח כירח פמים עפיקינן כעין רב פפרח דקיים בנפנים וזכר חמת כלבבו ועט"ר מזה פנדול מוד פד"ח זל פם כפימן ר' דב"פ ע"ח רפ"ם לנדל כום רבי חירו כנמרח פכח כירח פמים עפיקינן מרחם דחפילו כפקם ירח פמים דברים פכלב לים דברים זולת ברב קפרח מקיים כנפנים וזכר חמת כלבבו דפנם דפנטים דקדק פלח ילכר חמת כפם וחמת כלב רב קפרח מדוב פפירוחו פום מקיים דברבים לבר דלקמי וכן מרחם ממ"ם פרמ"ם דכאינים דעלמח דלח ניחח לים לקבלו חחי ונמר כליבים חע"ב דמוחים דנמר כלבו לקטח פיו פלום וכן מרחם מדברי פרמב"ם בפ"ם מפלכיח מעשר ס"ח וחם מוכרח שברי בב"מ דת"ח חמ"ל

דברים

דרביות הון כהם משום מחוסרי אמנה ולורם רב
נרב כהנא שיקוור כו כרכריס וכו' והם כן תימה על
עצמך וכי מהר"ם מינץ ורמ"ל על ירח שמים כרב סעדיה
שחיבו מצוי ברוכוחיבו· פסקו-סדיון וכו' וע"ם ויחקרי
ממחולם רכה בניו"ק נראה דלה"ן דכנון נדון של רב
ספרים שהים ממקום כירו ונמר ליקנו כפחות זה הוי
מירת תקירוש שהים כו חכל כעניו שיקויים סחרם
ביכורו ולא ויהים חוזה זכו אם לו ככל חרם כי לכחחילם
שינו מוכח למחר מדיכורים כהכריס שים כהם משום
מחיקרי לחנם וכמ"ם כרכרכ? בקצו' ס"ם סימן שנג
שפיס ר"ן דמתן נימח דלא מקיום חכפציה שהריח ישרל
לא יעבו עולם ולא ירכרו כזב עי"ם וכ"כ כהדיוח
הרב סנדול מ"ז ז"ל כספר סק"ל סיו"ר ח"נ סיס"י
ס' דל"ך ע"ב דמה שימרו הפוסקים דלוכח משום
מחוקרי לחנם חקור לכחחילה לחזור כו ובכ"ם סס"ק
בח"מ סימן שלב זע"ם ואם כן פשיטא ודאי דכדוכור
לו כיו לחזור מדיכורו לכחחילה חכור שלא דחפיטו כבי
אם חזר יכול לחזור מדיכוח ואין כאן גזל כלל וכל
זה הוי כשהמקח בירו ומוח מוקוק כו אבל כשיסים
הענין שהמקח ומעוות כיד אחר ווס יאמר כרכור
לכך שמוכל סרי מחולם לוגם לריכם קנין ואם כן אם
יהים חרם ולא שמוש גם כי נמר בלבו לחת ולא
פוליחו מפוי אם"כ כי מדיכוח יכול לחזור כו אבל
משום ירחק ס' שנאמר כו וירחק משאיך שדוש"ל כל
דבר· שמקור לנכ נאמר כו וירחק משאיך אח נמו
מקור לנכ כוח שבכר מבל לו כלבו ואף מדי ממילח זיכחו
מי שממעות· כיהו כאוכח הלוחם לו פקדון וכל שחוזר
בו וקובעו יש לאוש משום גזל חלח דשבנדו היו
ויכול לחוכעו כרייוים כשכיל זה וגם כי מלי לחזור כו

משום שכן סדין מ"מ חיכו ככלל ירח ס' ·

וזהו נראה לפרש מלי דקנוח כתנח הפ"ח וסכי
חקיכו לומר כזמירוח ככל יום לעולם וסח
חרם ירח שמים כסקר כבנלוי ומודם על פלמח
ודכר חמת בלבבו וכו' וסיינו כי כח ללמדנו לעולם
יסח חדם ירח שמים לפחוקי מס' הר' מ"ז זל שחיקח
לומר דירח שמים כמו ר"ק היכו מלוי כרודיכו לזם
חמר לעולם יהים דלעולם יהים ויחלל להיות ירח
שמים וכחיזם ירח שמים חכלי מזיך לקיוח לעולם
ומו כסקר ככנלוי דהיינו מס שהוח עושם מקידוח
בירחת ם' כהכר קסר דכריס שבלבב כמו בנלוי שבסר
דיכר בנלוי ומפרש ויחזל ומודם על פלמח שהוח
כשחדבר חיזם ·דבר חיכו קוזר כו ונם והכר חמת
בלבבו בענין ר"ם שהיים בנפשים ודכר חמת בלבבו
ות"ב הם מליכו חפילו בעכין זיכוי ממון לספקיע
מדשיח לרשיח לחכיו לן מס שהוח מדבר בלבו לרעת
דרבנים סב"ל וחיכו יכול לחזור כו כ"ם וק"ו כרבר
הינוע לבבור סמדומס כי בלא"ה יש לו לחדם לקיוח
מוחל על עלבונו ומעבור על מידוקיו דפשיטא ודאי
דמחולם חפילו בלב מהני חפילו לרעת סחולקים ושפן
הוא ב"ב הסכמם עכ"ר מו"ם ז"ל הם"ל דמחולם
בלב ל"מ זהו דוקא לספקיע שעבור ממון כרבר שבבפ
הוא זבוקו משא"ב כרבר שנוגע לבבוד כי מחולם בלב
לבר מהני לב"ע והסברח נוחנת בן כי זה ענין של
סמחולם הוא על פי שביים חרם לחבירו או עשם
ליזם כיון או נעברו וכל שבלבו נמר לאחול לו פרי
הוא חאול ומהני מחולם בלב לב"ע וחף שלא אילמר לו
מחולה כפי' וכפם מלא וב"ם. כשנחילם עמו כרבריו
ריבוייס ופיוסים כי חפילו לא אמ"ל מחילה כאמוש
לחפי"ק מהניא וחוא כרור · ועיין להקום· בניטיך
ר"ל ע"ל ר"ם מי יהיב ווחן ·

ועוד שסרי אחרינן בנאריך בב"מ דמ"ט כאחי
דאמנו· אלו הן נרך אן שלך נרך שלא וכבר
אחר בפם ואחר בלב וכאלו הרחמונים שם בב"ח
דאי' אלו אחיה לב"ע יע"ם ועיין בשם"ח סי' מ"ו
שהוסיף על המירם דלפיכך כרמיוח וכקריאם לכוף
בחשו וכהיחם שלא יצנח ועמ"ם אר' כריך עילם שם
הב"ח ע"ב יע"ב ומ"מ לנאוח י"ח סרב רבינו כאלו
היינאל מחילם וגם המוחל ומחיל לו מחילם בפירוש
לומר לו מחול לך וכן בשאם מעשה בכרוך ·
שזאלי כן סרבם עליו עוד רעיים להרב כי"ו לנבאם
ממנו מחילה וכיח לפניו וכיוקם ממנו מחילם וגם
שרב כי"ו מחל לו מחילם בפירוש וכשם שלא שמ"ל
מחול לך וגשך ירוו וכירך חוקו כרבם שלומם כלחב
עושר וכפוד וחיים :

ויש לדקדק מדברי הרב בית שלמה הח"מ סוס"י
ו"כ דכתב ומ"ל שמם שלא הניחו לסבריהו
אפי' שלא נקריח מחילם וכו' יע"ם דמליח דדוקא
בכח"ב חיכו נקריח מחילם אבל בשאחרים כפי' והסביר
לו פנים ובשך וחיו וכירבו כוחלי דשוי מחילה ומ"ב
לנאוח י"ח שרב כי' בשוי ולנאוח י"ח שמים יבשך מחילה
מלב ומבשם וגם שמוחל ימחול מחילה נמורים כפי'
ויחמה לו מחול לך שרוי לך וכן אמרו כילקיטו ויחקחן
ע"ם ויחעבר ס' כי למעבכם אמ"ל חשם ליזרחל
הרבה ניערתי אחכם על הקורם ועל סמעוח ועבאיו
מחלו לי כאו ואמרו לו אלוניכי רבינו מחול לך וחף
יזרחל עמרו לפניו אמ"ל הרבם הבעשטיך ורבינו
עליך טורח מחול לנו אמ"ל מחול לכם ע"כ שרי שריך
מחילם כפי' לנאוח י"ח כל הדיעות כל"ל להלכה
ולמעשה ומדברי שרב משפטי שמוע שם"י קי"ט שכחב
דמם שבשך ולא כיקם לעשות דין דלא מקרי מחול' ושחיקם
כם"ב לאו כקודשם לחיות וכבית דבריו שרב כהם"ב
כיו"ר סימן של"ר הגם"ט אות ק"ם כמוציא"ם דמדאם
נומר כי אדרבה כל"ד הוי שחיקם כהודאם כי כדין
שרב מ"ם הקיטה לא כא לפחול ענייני מחילה וח"כ
ספיר מביון למימר דשחיקם שבשך ולא שב לבעות
לו דין לאו כהודאם דמיא משא"כ כל"ר כי הפוטה
כא לפניו שרב וכיקם ממנו שימחול לו ל"כ כהם"ב
הוי שחיקם כהודאם דש"כ סים נוער כו ולא הוים
מקבלו וסוא כרור :

סימן חן

אחוך שמע לי מי שחמר לרבו בכחב או בע"פ
כחוש פסק סלכם שטעם או שבנג חם
הוי זם כזיון וחייב כידוי לו לא הוי כזיון וחם ל דלא
הוי כזיון .נמור לי מוחר לכחחילה לו לחקור .

תשובה עיין פס' קוום ויחיר כחבו' דכ' לקרימ
דמותר לכחוב שבנג או בעם חפי'
לרחמונים כי ב"ו מעוקר לכך גם רחיקי בס' סברים
:מקדמתו שכחב דמותר לכחוב בעם על נדולי
סרחמונים ויש להביח רחוק על זם מחם שמלינו כי
ר' ושמעל קיבל מרע"ק כמ"ם סרמב"ם כשקדמתו
לס' סיר ק"ל ועיין כוומח דע"ק ע"כ דזמר ליס ר'
ישמעל לרע"ק נעיית ונפ"ם כתוס' ע"ו דפ"ם ע"ם
ר"ם

שאלה מעשה שהיה כך היה שישבו ממוני הזמן וט״ה =וטובי העיר= עם מע׳ הרבנים והב״ד שבעיר העי״א במעמד אחד כדי לתקן ולעשות הסכמה אחת למגדר מלתא במילי דשמיא וגם הרב בעל החותם בגושפנקא דמלכא הסכים עמהם וכשבאו לחתום יצא אחד ממוני הזמן בסיוע אחד מיחידי העיר והוא תקיף שידע מזאת ההסכמה שהם מסכימים לעשות וביקש מאת הרב בעל החותם נר״ו למונעו מלבוא אל החתום וכשבאו במעמד לחתום בהסכמה שלח זה הממונה בסיוע הנז׳ שליחות מאחד מגדולי שרי אוה״ע =אומות העולם= שבעיר להרב הנז׳ נר״ו שיצא מתוך המעמד הזה שהיו חבריו הרבנים והב״ד והממונים וט״ה העי״א וכה דיבר לו שלא יתחבר עם הדיוטים ח״ו וזהו כדי שלא יחתום בהסכמה והרבנים והב״ד והממונים הפצירו להרב הנז׳ נר״ו שיחתום ולא רצה לחתום וע״י ההפצרות של הממונים להרב נר״ו כה דיבר אחד מהממונים העי״א להרב נר״ו אם אינו רוצה לחתום א״כ מה בצע מהמאמר המלך ירי״ה שבידו שנתנו לו זה הכח שהוא משלנו ללא הועיל יתן ויחזיר בידינו זה הכח והרב הנז׳ נר״ו הקפיד על הדיבור הזה וחרה לו עד מאד וכשראו שאר הרבנים והב״ד והממונים העי״א שדיבור זה היה להרב נר״ו הקפדה גדולה הוכיחוהו להממונה על פניו וגערו בו למה תדבר כה להרב נר״ו שאינו דרך ארץ וגם הממונה הורה ולא בוש שלא טוב עשה וביקש הממונה הנז׳ מאת שאר הרבנים והב״ד העי״א שיפייסוהו להר׳ הנז׳ נר״ו לבקש ממנו מחילה והרבנים והב״ד לא זזו משם עד שביקשו ממנו שימחול לזה הממונה וגם הממונה הנז׳ כה אמר כי הוא מתנצל כי אינו מדבר דיבור זה כ״א בעבור הקהל ותיקון העיר כדי שישמע השליח ששלח העשיר הנז׳ מאוה״ע לפחד אותו שאם עושה כן לכוף להרב הנז׳ לעשות לו איום וגיזום כי הם ג״כ נוטלים ממנו זה הכח של מאמר המלך ירי״ה ויהיה כאחד משאר הרבנים כדי שבזה יחדל זה העשיר מלדחוק להרב הנ״ל ועל הכל כי לא דיבר לו שום ביזיון כ״א כונתו לתועלת ולתיקון העיר לעשות הסכמה במילי דשמיא ואין כונתו לבזות ח״ו ואם זה הממונה הוא בא אליו לכופו שלא לחתום ומאיים עליו גם אנכי אעשה כן לפנים כדי לדחותו ומ״ג כי יש כאן ביזוי להרבנים ולהב״ד והממונים אשר במעמד שקראם השר מאוה״ע הדיוטות מסיבת זה הממונה בסיוע הנז׳ ואיך ישמע אליו ויהיה נושא לו פנים תחת אשר בסיבתו ובשליחות השר חירף להרבנים ולהב״ד והממונים אשר היו יושבים במעמד לש״ש =לשם שמים= ולעשות גדר וסייג לתו׳ וא״כ אם דיבר הממונה להרב נר״ו דבר זה אינו כ״כ זר כיון שגם המה שמעו חרפתם מחמת זה אשר הוא שומע למי שהוא מעכב בידו של הרב הנז׳ ועכ״ז שנראה להרבנים ולהב״ד שהממונה יש לו התנצלות בזה הא מיהא טוב עשה לדבר להרב נר״ו דברים אלו שהוא העדר כבוד ובכן עמדו לפני הרב וחילו פניו שימחול להממונה הנז׳ על מה שדיבר וכיון שראה הרב הנז׳ שבקשו ממנו שימחול נתפייס דהיינו שנתנו לו מתוק והסביר לו פנים לזה הממונה וגם הממונה נשק ידיו של הרב נר״ו ובירכו הרב הנז׳ וכשיצאו מן המעמד ערערו עוד על ענין הנז׳ הוא וגירי דיליה והם אמרו כי רוצים לעשות לו דין להממונה הנז׳ על מה שדיבר סרה על הרב הנז׳ ואף שנתפייס לא מהני זאת המחילה בדבר זה וגם כי לא מחל לו בפירוש לומר לו מחול לך כי כן נא לשון בקשה יודיענו בתחילה אם יש חילוק בין ממונה לשאר העם כשמבזה אפי׳ בפירוש לת״ח או יש להקל עליו בהיותו ממונה ואת״ל דאין חילוק בין ממונה לשאר העם כשיהיה הענין שדיבר כדברים הללו והוא מדבר בעד כוללות העיר אי גם בזה יש לו עונש להממונה או לא ואת״ל דגם בכי האי גוונא צריך מחילה אי מחל אי מהני מחילתו ואת״ל דמהני מחילתו אם לא מחל בפי׳ לומר לו מחול לך אלא שהסביר לו פנים ונתרצה אי מהני או לא על הכל יורונו המורה ושכמ״ה.

תשובה מחיים אבוא להשיב על ראשון ראשון דהנה זה ששאל השואל אם יש חילוק בין ממונה הקהל לשאר עמא דארעא כשביזה לת״ח להקל עליו נראה ודאי דאין חילוק בין ממונה הזמן לשאר העם כ״א דוקא כשהם עוסקים בענייני הקהל וביזו אותם דאז יש להם דין ת״ח לחייב נידוי למבזה אותם וכמ״ש הרב מוהר״י הלוי בתשו׳ סי׳ מ״ח וגם מהראנ״ח ח״א סימן קי״א שר״ל דהמבזה לממונה חייב בלאו דאלקים לא תקלל כיע״ש ועמ״ש ע״ד עט״ר מז״ה הגדול אור הירח ז״ל בס׳ חק״ל חח״מ ח״א סימן קכ״א ומ״ש בעניותי בחי׳ לח״מ רס״י ז״ך יעש״ב וזהו דוקא שאם אחרים ביזו אותם לתת להם מעלה וכבוד שאם יחרפו אותם אחרים כשהם עוסקים בצרכי הקהל לתת להם דין ת״ח לחייבם נידוי אבל הם עצמן שביזו לת״ח וכ״ש לרבם שלהם באופן שהדין נותן שהביזוי מתחייב נידוי אפילו אם יהיו ממוני הקהל וט״ה =וטובי העיר= ועוסק בצרכי הקהל ובאותו מעמד ביזה לת״ח וכ״ש לרב אין פוטר אותו מהנידוי והוא ברור ונראה לומר דאפי׳ להסוברים דבת״ח שביזה לת״ח אחר דאין לנדותו זהו דוקא בת״ח גמור משא״כ בממונה הקהל דמסתייה לתת לו דין ת״ח לענין כשביזו אותו לא שיהיה לו דין ת״ח שלא לנדותו כשביזה הוא לת״ח וכבר כתבתי בזה בס׳

סל״ח בחאה״ע סי׳ ט׳ דט״ן ע״ב יע״ש.

ברם בנ״ד שהממונה אומר כי לא כיוין לבזות לרב כ״א דכפי דעתו בינו לשמים שההסכמ׳ היא מוכרחת לחתום דהוי מילי דשמיא ותיקון העיר וגם הרב דעתו כן אלא שיצא מעכב על ידו ומראה לו כח משרי האוה״ע א״כ הרי הוא מוכרח במעשיו לצורך תיקון המעמד שהם יושבים להשיב לרב שאם יש לו מעכב על ידו ושומע לעצתו מחמת פחד גם אנחנו מבקשים שיתן בידינו הכח ומאמר יר״ה והרי הוא עטרה לראשינו ככל שאר הרבנים הי״ו בלתי זה הכח בידו כדי שלא יהיה עליו קובל ומתרעם וכיון שכונתו הוא שלא כיוין לבזות כי אם לצורך המעמד הוא מה שדיבר נראה שהדין עמו וכמ״ש מהרשד״ם בתשו׳ חיו״ד סימן צ״ט שנשאל כעין נ״ד ברב שעשה הסכמה וממונה אחד השיב עליו במחילה מאדוני למה עשה ההסכמה כזאת בלתי ידיעה וכו׳ והרב נידהו וכו׳ והשיב וז״ל אבל ת״ח שנידוהו וחרפו בפרהסייא אסור לו למחול עד שיבקש ממנו מחילה ובנ״ד נראה שהיה בפרהסייא אבל אם כנים הדברים כאשר באו בשאלה עליו נאמר ואשר לא טוב עשה בעמיו שהרי לא היו שם לא דברי חירוף ולא דברי ביזוי אדרבא דברי כבוד ודברים נכוחים למבין כל דברי שמעון ואם הוא רוצה להבין ההפך מה פשע שמעון בזה כ״ש כאשר נתן התנצלות לדבריו וביאר שלא היה כונתו רק לתועלת הקהל ובזה טעה הת״ח כי היה ראוי להעלים עיניו מראות בכונת הרע כ״א מחשבתו וליקח הטוב הנראה לכאורה וכמ״ש והוי דן את כל האדם לכף זכות ואעפ״י שכתב מוהרי״ק בשם המרדכי דאפי׳ דאמתלא המוכחת שכיוין להבזות יש להעניש מ״מ בנ״ד ל״מ דליכא אמתלא מוכחת שכיוין לבזות אדרבא דיבר דברים ראויים לדבר לשהע״ה כי מאחר שהיה שואל דעת אנשי המעמד ושמעון היה אחד מהם ודאי על כל אחד מוטל להשיב כלבבו ודיבר בכבוד כאשר בא בשאלה במחילה וכו׳ וע״כ נראין הדברים שלא רצה הת״ח הלזה רק להנקם וכו׳ ע״כ הנה מבואר מדברי מהרשד״ם אלו דכל שהממונה דיבר נגד הרב בשביל קהל עדתו ולא כיוין לבזותו אין בו עון אשר חטא א״כ בנ״ד נמי שהממונה הנז׳ מה שדיבר נגד הרב הוא כדי לעשות תועלת לכוללות העיר כפי דעתו אין כאן עון כלל.

אלא דעדין יש לפקפק בנ״ד דלא דמי לנדון הרב מהרשד״ם דנדון הרב מהרשד״ם דיבר כהוגן ובכבוד ובמחילה וכו׳ משא״כ בנ״ד כי דיבר הא מיהא שלא בדרך כבוד כי מצד הענין לו׳ להרב שתחזיר לידינו הכח ומאמר המלך יר״ה הוא דבר של זלזול וירידה מכבודו נר׳ בודאי דהוי ביזוי דבר זה וכ״ן מדברי עט״ר מז״ה הגדול בס׳ חק״ל חח״מ ח״ב סי׳ כ״ד דל״ב ע״ב שכתב ומלבד כ״ז כל העם מקצה שלא ידעו דהרב שונא גמור להד׳ ט״ה וכל כת יחידי פורעי המס שלהם עד שקראם מנודים ע״י שאמרו לו שהכת זה אינם רוצים עוד כלל שיהיה רב שלהם על הצבור מה שאינו שאין כונתם ח״ו לבזוי כי אם שלא יצא תקלה ע״י ט״ה אלו אם ישארו עוד על מינויים אך אחר שיסכימו במינוי החדש יחזירהו על מינויו בכל כבוד שבעולם וכו׳ יע״ש. הרי דבאומר לרב שאינו רוצה להיות רב שלהם מיקרי ביזוי. אלא דלפי מ״ש מז״ה בנדון שלו דיש קצת התנצלות במה הצד שלא כיונו לביזוי כמו כן נוכל להליץ כאן דמלבד שאינו אומר כי אינו רוצה שיהיה רב על הציבור כ״א שזה הכח שיש לו שיתן זאת ועוד שיש לו גם כן התנצלות ואמתלא קצת ועיין בתשו׳ מהריט״ץ רס״י נ״ה במי שאמר לחכם הקהל שאם ירצו הקהל להעבירו יעשו וימשך תקלה ומחלוקת דבר זה לא לזלזל בו נתכוון אלא כמיעצו להנאתו ולטובתו עצה ההוגנת לו שהכל תלוי ברוב עם הדרת מלך ואי אמרי עקרנא טורא עקרי לכן מיעצו שלא יקניטם נמצא שלא מצינו עולה בשפחיו /בשפתיו/ של זה האיש הנה וא״כ לאו בר נידוי כלל עכ״ל. הרי נראה מדברי מהריט״ץ דמי שאומר להרב המרביץ תור׳ בקהל עדתו או לב״ד שרוצה לסלקו משררתו הוי זילזול כבוד בזה וחייב נידוי אלא דבנדון שלו פטרו משום שלא אמר דבר זה על עצמו אלא תלה קללתו באחרים והוי כמיעצים אלא דנרא׳ דגם בנ״ד פטור ואינו חייב נידוי שהרי שמה שדיבר הוא בהיותו מנהיג לצורך הקהל וכונתו הוא לתועלת הקהל ולהציל את הרב נר״ו מיד הדוחקים אותו זהו מה שנתן בעד התנצלות ואם נקבל לפי האמת זה ההתנצלות להיות פטור מן הנידוי. הגם שמצינו שהכריח בס׳ אהל יעקב להרב מהר״י שאשפורטה ז״ל בתשו׳ סימן ס׳ דס״ז ע״ד דמי שביזה לת״ח ואומר כי לא נתכוון לבזותו דאפי״ה חייב נידוי כמו שיע״ש וכ״נ לדקדק מתשו׳ הרב מוהרשד״ם הנ״ל עכ״ז כאן דיש לו התנצלות ברור ולביה אנסיה כי טעה בדבר מצוה כי חשב כי לחתום ההסכמה כזאת הוא דבר גדול לגדר וסייג לתורה ושהמעכב הוא הגורם נראה דיש לנו להקל שלא לחייבו נידוי. עכ״פ הרי הוא חייב לבקש מחילה דהא מיהא הוה ליה להרב נר״ו צער בזה וחייב להרבות עליו רעים כדי שימחול לו הרב כ״ן שכונתו לא היתה לבזויי וכיון שביקש מחילה מהרב והרב מחל לו אין מקום לחזור עליו ולהעניש אותו על ככה דאין לאחר המחילה כלום ומ״ג כי מבואר בשאלה כי בקשת המחילה הזאת אשר ביקש הממונה החוטא הנז׳

מהרב נר״ו באותו מעמד היו ע״י רעים אהובים שביקשו הרבנים והב״ד ושאר הממונים בתחינה ובקשה להרב שימחול לו וע״ז נתרצה הרב ונתפייס בעבור כבודם וא״כ אין מקום לו׳ אח״ך כי המחילה הזאת אינה כלום ומשטה הייתי בך כמ״ש בהג״א דפ״ק דב״ק סימן כ׳ וז״ל אם חבל ראובן את שמעון חבלה שיש בה הכאה ולא הרבה עליו רעים ועמד שמעון מעצמו ומחל לו יכול לומר משטה הייתי בך דצערא דגופא לא מחיל תשו׳ ר״י בר מהרי״ח עכ״ל דש״מ דדוקא היכא דחבל בחבירו חבלה שיש בה הכאה ומחל מעצמו שלא הרבה עליו רעים בזה הוא דיכול לחזור ממחילתו ולומר משטה הייתי בך דצערא דגופא לא מחל משא״כ בנ״ד כי לא היה הכאה וחבלה חלילה ואפי׳ אם נאמר כי דברים שדיבר נגד הרב בודאי שנתן לו צער הרי כיון שהרבה עליו רעים שימחול וגם הוא ביקש ממנו מחילה ונתן התנצלות ואמתלא על מה שדיבר ונתרצה הר׳ נר״ו למחול אין ספק דאינו יכול לחזור בו ואפי׳ אם הוא בעל הבית שמחל וחוזר בו אינו שורת ד״א כ״ש כשהוא ת״ח ורב כי בלא״ה דרכן של ת״ח להיות ענוים ושומעים חרפתם ולא משיבים ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים וכו׳ כמ״ש הרמב״ם בפ״ז מה׳ ת״ת והטור והש״ע ביו״ד סי׳ של״ד ומרן בש״ע שם סוס״י רמ״ג יע״ש.

ועוד בה כי יש מעשה רב אשר אירע בימי הרב הקדוש מוהרר״ח ן׳ עטר ז״ל והביאו הרב הגדול מוה״ר חיד״א ז״ל בספריו הקדושים ענין גדול וז״ל שמעתי מפה קדוש הרב המופלא עיר וקדיש כמהר״ח ן׳ עטר דמעשה היה אל עירו ואל שער מקומו כי אחד מראשי הקהל שר וגדול בבית המלך זלזל בחכם אחד והרב ז״ל לתווך השלום קרא לחכם לפייסו והתחיל לדבר לו דברי פיוסים ולשון מדברת אי אמרת בשלמא והחכם ענה אותו למה יטרח האדון בזה והוסיף הרב להוסיף מחול על הקדש והשיב החכם כוונתי להגיד למר דמעת אשר זלזל בי השר הזה תכף מחלתי לו דהזו״הק אומר כי עונות ישראל ח״ו כביכול מכבידים גדפוי דשכינתא ואדם זה ש״ר לו נאמר חטא וביזה אותי ואם אין אני מוחל לו עון עצמו אינו נמחק ויש צער לשכינה מסיבת עון זה ולכן מחלתי לו תכף ולא היה מקום שיהיה חלות לעון דהביזוי והמחילה היה כאחד ממש ולא היה צער לשכינה כלל ודברי פח״ח יעו״ש בספר מראית העין במסכת ברכות דכ״ה ובס׳ דב״ל יעו״ש והרי אם הרב ז״ל קאמר שמחל לו תכף בלתי שאלת מחילה משום כבוד שכינה שלא יהיה מגיע לה צער כ״ש כשכבר מחל לו בפני רבים ורוצה לחזור בו ממחילתו כי היה על צד האונס קצת שהפצירו בו עד בוש כי מלבד כי יש לו לחוש לצער השכינה זאת ועוד כי יש לחוש למשוי להרב הדרנא ח״ו ושחזר בו ממה שנתפייס וח״ו ידברו עליו דברים כי כן איני מאמין בזה שאחר שמחל מחילה בפני רבים יחזור בו והוא ברור.

אלא דהיה מקום לומר לכאורה דמצד אחר אין כח ביד הרב נר״ו למחול שהרי כתב מור״ם בח״מ בהגה׳ הש״ע סי׳ ז״ך סעיף ב׳ ואפי׳ מחל המתחרף עונשים אותו שכבר חטא ונתחייב וכו׳ יעו״ש כנראה שאפי׳ שמחל המתחרף מחילה גמורה ואינו חוזר בו ממחילתו עכ״ז עונשים אותו מפני מה שחטא כבר א״כ בנ״ד נמי הגם כי הרב נר״ו מחל לו מחילת עלמין ולא חזר בו כלל עכ״ז יש לנו להענישו מפני מה שחטא כבר והגם כי הוא ממונה הקהל אין פוטר אותו מן העונש אם לפי האמת חטא ונתחייב וכמש״ל.

איברא דכל זה הוא במונח כי גירסא זאת שכ׳ מור״ם בלשונו אפי׳ מחל המתחרף היא שריא וקיימת אמטול להכי איבעי לן למימר כי זה הממונה שדיבר סרה על הרב וחטא כנגדו אע״ג שמחל לו הרב נר״ו צריך כפרה וענוש יענש על מה שחטא והנה קודם שנבוא לבאר אם הגירסא הזאת נכונה אשימה עיני לומר חילוק ברור דכל זה הוא הא מיהא במחרף דהיינו שמדבר דברי חירופים אבל במה שדיבר דברים שאינן חירופים כ״א שאינן לפי כבוד הרב נר״ו אין זה ודאי דברי חירוף ואה״נ דבזה אם מחל מהני מחילה ובר מן דין כי הן אמת כי גירסא זאת בדברי מור״ם שכתב ואפי׳ מחל המתחרף ליתא והגירסא הנכונה היא ואפי׳ מחל המתקלל עונשים אותו שכבר חטא ונתחייב והגיר׳ זאת היא הגירסא נכונה בדברי מור״ם ואפי׳ מחל המתקלל ולא המתחרף שהרי הכי איתא בל׳ הרמב״ם בה׳ סנהד׳ פכ״ו ה״ו והטור בסימן זה וז״ל ואעפ״י שמחל החכם או אחד משאר העם למקלל על קללתו מכין אותו שכבר חטא ונתחייב יעו״ש הרי העיקר מאי דל״מ מחילה הוא שקילל זה ואיכא איסורא דאורייתא בקללה עצמה ונתחייב מלקות מן התורה והגם כי מחל המתקלל מה שנוגע לו לכבודו לא נפקע בזה איסור תורה שעבר וכמ״ש מרן הכ״מ וז״ל ומ״ש אינו יכול למחול על קללתו נ״ל הטעם שהתורה חייבו מלקות וחטא למקום ואינו יכול למוחלו יע״ש משא״כ כשחירפו בחירופים שאין בהם איסור תורה ואינו עובר בלאו כי בודאי אם מחל המתחרף ש״ד אלא דבת״ח

אינו יכול למחול עד שיבקש ממנו מחילה כמ״ש הרמב״ם בה׳ ת״ת סו׳ פ״ז וז״ל בד״א כשבזהו או חרפוהו בסתר אבל ת״ח שבזהו או חרפו אדם בפרהסייא אסור לו למחול ע״כ ואם מחל נענש על בזיון התורה אלא נוקם ונוטה /ונוטר/ הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו יעו״ש וכ״פ מרן בש״ע יו״ד סי׳ רמ״ג ס״ט יעו״ש והריב״ש סוף סימן ר״ך א״כ ע״כ צ״ל דאפי׳ מחל המתחרף הכתוב בדברי הגה׳ מור״ם ט״ס הוא והעיקר כגירסת הכתוב בספרים שלנו המתקלל וכ״כ תלמידו הרב הלבוש ז״ל וכ״ן מדברי הרב באר הגולה שכתב דיותר יוצדק הג״ה זאת לעיל בסעיף א׳ והשיב ע״ד הסמ״ג סק״ט יעו״ש והנה הגם כי הרב הסמ״ע שם הצ״ע לדברי מור״ם כי חשב כי מ״ש מור״ם אפי׳ מחל המתחרף היינו דאפי׳ בסתם חירופים דל״מ מחילה וע״ז הצריך דברי מור״ם בצ״ע שהרי קי״ל דאפי׳ למי שהפקיר בב״ד שחייב נידוי מדינא עכ״ז מהני מחילה כמו שיעו״ש והאמת כי הדין דין אמת דמהני מחילה על חירוף וביזוי ומעיקרא גם מור״ם לא כיוון לזה כי דבריו לקוחים הם מדברי הרמב״ם והרמב״ם בהל׳ סנהדרין פכ״ו ה״ו כ׳ אעפ״י שיש לו לדיין או לנשיא למחול על כבודו אינו יכול למחול על קללתו וכן שאר העם אעפ״י שמחל המתקלל מלקין את המקלל שכבר חטא ונתחייב וכ״כ הטור בסי׳ זה גם הרב ש״ך ז״ל שם והרב״ח הסכימו דמהני מחילה על חירוף וביזוי דבעלמא וצ״ע בדברי מור״ם לפ׳ דגם בנוסח הכתוב לפניהם אפי׳ מחל המתחרף מיירי ג״כ בדאיכא איסור תורה משום מקלל הא לאו הכי מהני מחילה לכ״ע ומרן החבי״ב בכנה״ג ח״א סי׳ זה הגה״ט אות וי״ו כתב וז״ל ונרא׳ מדברי הרמב״ם ורבינו בעל הטורים דעל הקללה אינם יכולים למחול אבל על החירוף ועל הזלזול מהני מחילה ובעל המפה ז״ל שכתב אפי׳ מחל המתחרף עונשין אותו הוא תמוה כמ״ש הסמ״ע וב״ח כתב כדברי הרב בעל המפה ז״ל יעו״ש. הרי מבואר מדברי הרב כנה״ג כי סבר וקביל בדברי הרמב״ם והטור דעל הקללה ל״מ מחילה ועל החירוף ועל הזלזול נראה דאין חילוק כ״א בין קללה לחירוף והרי הקללה דל״מ מחילה לדברי הרמב״ם הוא כשיש בו מלקות מן התורה כמבואר בדבריו שם.

ורב אחאי הרב הש׳ הדה״מ זרע רב כמוהר״ר יאודה דאנון נר״ו דיתיב ביני דני דקדק על דברי כנה״ג אלו במ״ש בסו״ד וב״ח כתב כדברי הרב בעל המפה שהרי הרב ב״ח ג״כ הוא משלנו דס״ל דמהני מחילה בחירופים ופי׳ בדברי מור״ם גם לפי גירסתו דקא גריס אפי׳ מחל המתחרף דל״מ מחילה דמיירי במחילה דאיכא קללה וכשיש בו איסור קללה הא מיהא אינו יכול למחול שכ״כ הרב״ח וז״ל ומ״ש הרב בהג״ה ש״ע וז״ל ואפי׳ מחל המתחרף עונשין אותו שכבר חטא ונתחייב עכ״ל דר״ל בין שהיה מתחייב מלקות מן התורה כגון שהתרו בו וקללו בשם או בכינוי בפי׳ וקראו מתחרף לפי שאין מלקין בזה״ז ואין עליו אלא שם מתחרף ובין שלא התרו בו או שקללו בלא שם וכינוי או שאמ״ל יהא ברוך דאיכא איסורא דאורייתא בלחוד כיון דמ״מ חטא וכבר נתחייב עונש בהן עכ״ל הרי מבואר מדברי הרב״ח אלו דקא מפ׳ לדברי מור״ם דמיירי במתקלל והמתחרף הוא מתקלל וא״כ לא יכון בארש לו׳ שהרב״ח כתב כדברי בעל המפה אחר מה שהבין הסמ״ע בכונת דבריו שמיירי במתחרף חירופים דבעלמא שאינן קללה זת״ד והאמת איתו כי לא יצדק לו׳ אחר דברי הסמ״ע שהצ״ע לדברי מור״ם והרב״ח כתב כדברי בעל המפה ועוד׳ ק׳ שהרי הרב ב״ח בא לישב קו׳ הרב הסמ״ע ע״ד מור״ם דאיך יתכן דל״מ מחילה בחירופים שהרי מצינו דמהני מחילה למי שהפקיר בב״ד וא״כ איננו שוה מ״ש הרב כנה״ג והרב״ח כתב כדברי בעל המפה כי לא בא הרב״ח לו׳ כי יש מחלוקת בין מור״ם להסמ״ע בזה אלא בא לפ׳ דבריו כי לשון המתחרף הוא המתקלל וא״כ אינו שייך לומר והרב״ח כתב כדברי בעל המפה כי כן נראה ליישב לזה כי יש חיסור לשון בדברי הרב כנה״ג וכצ״ל והרב״ח כתב ישוב בדברי הרב בעל המפה וחסר תיבת ישוב מן הספר.

ומ״מ יש להשיב ע״ד הרב״ח דמה שחתר לישב בדברי מור״ם דמיירי במקלל שאינו חייב מלקות ואיכא הא מיהא איסור תורה ובזה ל״מ מחילה המדקדק בדברי הרמב״ם שם אשר משם הוציא מור״ם דברי הגה זאת יראה ויבין כי אינו מחלק הרמב״ם כי אם בב׳ חלוקות המקלל בשם שחייב מלקות מן התורה הוא דוקא דל״מ מחילה הלא״ה מהני וכ״ן מדברי הטור ושו״ר להרב חלקו ש״י שהשיב בזה ע״ד הרב״ח ואולם במה שדקדק ע״ד הרב כנה״ג שם הרי חלקו ש״י שכתב באות וי״ו דמכין היינו מלקות ממש דלא משמע כן דבזה״ז ליכא מלקות כנודע יע״ש לעד״ן דלק״מ כי בודאי כבר ידע זה הרב כנה״ג כי כל מלקות שמלקין בזה״ז נקרא בשם מכת מרדות שאינו מלקות מד״ת כדינו בדיינים סמוכים וכמו שכ״כ בהדייא הרב כנה״ג בח״מ סימן ב׳ גבי מ״ש הטור רצועה למלקות נ״ב מכת מרדות כי הגם כי הוא מלקות ממש שכבר כתב שם מקל למכת מרדות עכ״ז פי׳ שמלקות הוא מכת מרדות לפי שהוא בזה״ז וכמ״ש בעניותי בספרי הקטן נשמת כל חי ח״א חא״ח סימן ל׳

דל״א ע״ב יעו״ש. גם הרב אורים ותומים באורים ס״ק ו״ו כתב כדברי הרב״ח והש״ך בכונת דברי מור״ם ועיין להרב מהריק״ש ז״ל בס׳ ערך לחם שם שכתב וז״ל ואפי׳ מחל המקולל יעו״ש.

באופן דאם מהני מחילה על החירוף שאין בו קללה כלל לכ״ע מהני מחילה כי אפי׳ למה שהבין הסמ״ע בדברי מור״ם כבר עמד עליו מתמיה ולא קי״ל הכי נגד כל הפוסקים ומ״ג כי בלא״ה מור״ם מעיקרא לא כיוון לזה אין להחשיב ס׳ זאת כלל להיות עומד ומעמיד עליו כל עיקר ברם על המקלל קללה שאין בה מלקות בזה מצינו מחלוקת כי לסברת הרב״ח והרש״ך והרב אורים ותומים שזוהי ג״כ כוונת דברי מור״ם ל״מ מחילה וכ״ן דעת הרב זכור לאברהם בחח״מ ח״א דשט״ו ע״ב ובח״ג שם מע׳ ח׳ דכ״ג ע״א יעו״ש ולדעת הסמ״ע והרב חלקו ש״י נראה דגם על הקללה שאין בה מלקות מהני מחילה וכ״ן התם דברי הרב כנה״ג שם וכמש״ל ומה שאינו מהני מחילה הוא על המקלל קללה בשם שחייב מלקות וכמו שכ״כ בהדייא ג״כ הרב הלבוש ז״ל עכ״פ נמצינו למדין דבמקלל קללה שחייב בה מלקות מן התורה לכ״ע ל״מ מחילה ואין בזה מחלוקת כלל ואין מקום להתעקש ולומר כי כיון שמצינו לסלקא דעתין של הסמ״ע בכונת דברי מור״ם דגם במחרף בלתי קללה ל״מ א״כ יחזיק בסברא זאת לו׳ כי הגם כי מחל על החירוף ל״מ מחילה דליתא להא דמלבד ד״ל דכיון דסברא זאת היא סברת יחיד נגד כל הפוסקים שלא הסכימו עליה כי אפי׳ הסמ״ע גופיה דהבין כן הניחו בתימא זאת ועוד כי נראה פשוט וברור לו׳ כי כל סברא שמביא איזה פוסק אחד בשם פוסק אחר ויש מקום לפ׳ דבריו להפך כפי המקור שיצאו ממנו הדברים אזי אין למינקט כמו שמביא אותו פוסק לאותה סברא כמ״ש הרב כנה״ג בתשו׳ בס׳ בעי חיי ח״ח חח״מ סימן ס״ד דח״ן וסימן ס״ח דס״ח ע״ב ועמ״ש בסה״ק חקק״ל ח״א חיו״ד סימן ג״ם דט״ן ע״ג יעו״ש בס״ד.

איברא פש גבן לבאר אם לא מחל מחילה בפי׳ שלא אמר לו מחול לך אלא הרבה עליו ריעים וביקש ממנו מחילה ונתרצה לו ריצוי גמור בהסברת פנים ודברי ריצוי ונשק לו ידיו ונתן לו וברכו אכן לא אמר לו מחול לך בפי׳ אי מצי לו׳ כי לא מחל מחילה גמורה מלב ומנפש וזהו שהראה לו דברי ריצוי היה כי הפצירו בו עד בוש ולא יוכל להמלט מידם אבל עדיין תובע עלבונו ושיעשו לו משפט כתוב ולכאורה נראה דצדק בטענתו שהרי כתב הרב רבינו בחיי סוף סדר ויחי וז״ל והנה אחיו בקשו ממנו מחילה ולא ביאר הכתוב שמחל להם וכבר ביארו רז״ל שכל מי שחטא לחבירו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חבירו ואעפ״י שהזכיר הכתוב וינחם אותם וידבר על לבם שנראה בזה שהיה להם ריצוי מיוסף מ״מ לא ראינו שהזכיר מחילה ביוסף ולא שהודה להם שישא פשעם וחטאתם וא״כ מתו בעונשם בלא מחילה וא״א לכפר עונם רק במחילתם וע״כ הוצרך העונש להיות כמוס וחתום להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלוכה ע״כ הנה מבואר מדברי הרב רבינו בחיי ז״ל דמי שחטא כנגד חבירו וביקש ממנו מחילה וסליחה וכפרה וחבירו נתפייס ונתרצה עמו ודיבר על לבו והסביר לו פנים יפות והראה אהבה וחיבה עמו עכ״ז כל שלא אמר מחילה בפי׳ מחול לך לא מהני וא״כ בנ״ד שהאמת במה שהוא אמת דהכי הוה עובדא שביקשו מהרב שימחול ויתפייס וכן נעשה שנתרצה והראה לו פנים צוחקות וברכו ונתן לו ידו כשנשק ידיו כמנהג וביקש מחילה אכן לא אמר בפי׳ מחול לך שמחל לו בפי׳ א״כ אין כאן מחילה כלל.

אלא דאם באנו לידי מידה זאת לומר דליכא עדיין מחילה איתיה בתקנתא דעכשיו יכול הרב נר״ו למחול מחילה גמורה כי מה שרוצים לו׳ שחייב נידוי אינו כ״כ ברור לחייבו ומ״ג עתה שכבר נתפייס הרב ונתרצה ריצוי גמור שבודאי צריך שימחול מחילה בפי׳ ואינו מן הראוי לחייב להממונה הנז׳ שום עונש כלל כאשר נתבאר ועוד נראה לומר כי בלא״ה דברי הרב רבינו בחיי תמוהים בעיני כי מאחר שמצינו שאחי יוסף שלחו בתחילה שלוחים כדכתיב ויצוו אל יוסף וכו׳ אביך ציוה וכו׳ ושוב כתיב וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים הרי דאיכא תחינה ובקשה ע״י ריעים ובציווי אביהם כי בודאי חושש יוסף לכבוד אביו והם אמרו אנא שא נא לפשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך וכתיב ויבך יוסף וכו׳ וגם וינחם אותם וידבר על לבם כי נראה כי נתרצה להם ריצוי גמור וא״כ איך יתכן לו׳ שלא היה בדבר מחילה בפירוש ועל הכל ק׳ שרז״ל במד׳ ש״ט אמרו ומה אחי יוסף שמחל להם יוסף ראה מה עלתה להם וכו׳ יעו״ש וכ״כ בסה״ח סימן י״א וז״ל וכן בנ״י כשחטאו ליוסף מחל להם ולא שילם להם גמולם וכו׳ יעו״ש הרי דסברו רז״ל וקבילו כי יוסף מחל לאחיהם מחילה גמורה אלא דעכ״ז נענשו כדין וכהלכה שהרי כבר ביארנו מדברי הרמב״ם והטור וכל הפוסקים דבאדם החוטא לחבירו ואיכא איסור לאו הגם כי מחל לו חבירו עכ״ז האיסור לאו דעבר על מימרא דרחמנא אין בידו למחול וא״כ כמו כן כאן באחי יוסף שעברו על לאו דלא תגנובו דבגונב

נפשות מיירי כדברי רז״ל ורש״י ועונשו חמור כדכתיב וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת כי זה היה לפי האמת עונש של עשרה הרוגי מלוכה כידוע לפי מה שנוגע לכבוד המקום וכבר עמדתי על זה בסה״ק נפש חיים מער׳ ע״ין אות צ״ג וישבתי ע״ד זה ונסתייעתי מדברי הרב פני דוד וממ״ש בסה״ח גבי מ״ש דאב שמחל על כבודו אף דכבודו מחול הוא נענש בדיני שמים יע״ש והן עתה בהגלות לנו דברי הרמב״ם והפוסקים שכתבו בפי׳ דאפי׳ מחל המתקלל עונשים אותו שכבר חטא ונתחייב א״כ זהו בעצמו היה ענין מחילת יוסף לאחיו שאף שמחל להם צריכים היו להעניש אותם על עיקר איסור לאו מן התורה וגודל עונשו כאמור ועמ״ש עוד הרב חיד״א ז״ל בס׳ ברית עולם שם בסה״ס סימן י״א דפ״א ע״א שעמד על חקירה זו ותי׳ דנענשו מה שיש בו חלק שמים יע״ש והם דברי הרב של״ה בס׳ ויחי דרמ״ז שכ״כ והביאו הרב עצמו בס׳ נח״ק שם יע״ש.

ומצאתי עוד בז״ח בסוף מדרש איכה דקל״ב ע״א וז״ל תו פתח ויצוו אל יוסף לאמר אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם וכו׳ ויבך יוסף בדברם אליו חובא ליה עבדו והוא מכפר כלא ומכפר על חובייהו כיון דאיהו מחיל מאן אית ליה לתבעה על חובייהו הוי והתעוותו אנשי החיל עוות הדין סגי הוה לאינון אנשי חיל ווי לן מאן ינחם לן במאי הוה עוות דינא דא דהא אימנא אתתרכת וערקת ואזלת לה ובג״ד עוות דינא אשתכח ואשתכחת בלחודאה ההוא דאשטנא עלנא ולא הוה מאן דימחי בידה ויטענון עלנא טענתא על דא אתמסרו בידהא כל תיקונים דאימנא דאילו אימנא אשתכחת תמן לגו משו״ה אעלת לון ע״ד היא קא בכאת ע״ד היא קא מיללת על בנהא דאתגלו ודאתקטלו ודאשתציאו על מגן ובדינייהו לא אשתכחת ועביד בהו נחש רעותיה בהו וע״ד כתי׳ ובפשעיכם שולחה אמכם דלא תהא זימנא בדיניכון וכו׳ ע״כ הנה מבואר מדברי הז״ח דקא מקשה קו׳ זאת וקא מתרץ דהוה העונש הזה שלא כדין ונראה לומר דלענין מחילת יוסף לאחיו אין ספק כי היה מחילה גמורה כאמור.

ועוד נראה לומר כי אפילו לדעת רבינו בחיי שכתב דל״מ ריצוי ופייוס בלתי מחילה בפי׳ זהו לגבי דיני שמים כמו שהיה ענין אחי יוסף אבל בדיני אדם להענישו ולקובל /ולקבול/ ולהתרעם עליו בב״ד של מטה לא וכן נראה מדברי הפוסקים והרמב״ם והטור והש״ע ביו״ד סוף סימן של״ד שכתבו וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו ואין צריך לא עדים ולא התראה ואין מתירין לו עד שירצה החכם וכו׳ יע״ש ויש במפרשים שני פירושים עד שירצה ואם אינו רוצה אף שפייסו בהרבה מיני פיוסים ל״מ או עד שירצה וכל שריצהו ופייסו מתירין שלא ברצון החכם עכ״פ ברצון תלוי הדבר ולא במחילה בפי׳ וכל שנתרצה מהני והוה ליה מחילה והרי אם מצינו בפוסקים דמחילה בלב מהני אפילו לממון שתלוי בקנין וזכיה כל שכן בדברי ביזוי דמחילה אפילו בלב שנתרצה ומחל לו מהני ואין צריך מחילה בפירוש. ונראה לומר עוד בזה כי הגם כי בז״ח אמרו כי מחילת יוסף לאחיו הויא מחילה גמורה ומה שנענשו הוא שלא מן הדין זהו בדינא רבה במיתה וכדומה ומה גם הבאים אחריהם אחר כמה דורות אבל משום הפגם שהיה גדול הוצרכו לתיקונים כמו שאמרו בז״ח =בזהר חדש= סדר וישב וס׳ כי תשא ובס׳ חוקת ובשאר דוכתיה והוא ברור.

ועוד נראה לי להוכיח דמצינו דאפילו במי שחייב ממון לחבירו דהוי חוב גמור ודבר שיש בו ממש מהני המחילה להפקיע שעבוד ממון ומלוה זקופה אפילו לא אמ״ל מחילה בפירוש מחול לך אלא שא״ל דברים המוכיחים שמשמעותן נראין שמחל לו מהני להפקיע חוב גמור כמו שנראה מדברי הרב מהרימ״ט ח״ב תאה״ע סימן כ׳ בשם הרב מהר״מ די בוטון והסכים עמו הרב מהרימ״ט שם בסימן כ״א וכן כתב הרב כנה״ג בח״מ סימן רמ״א הגה״ט אות ט״ו וסיים וכתב דתשו׳ הרב משפטי שמואל סימן ס״ו אינה חולקת יע״ש והנראה שכן הוא האמת דגם הרב מ״ש מודה דכל שנראין ומוכיחין הדברים שמחל מהני ואינו צריך שיאמר כן בפירוש מחול לך וכן יש להוכיח עוד מדברי מהרימ״ט בח״ב בח״מ סימן מ״ה יע״ש ואם כן אם לגבי חיוב ממון מהני דברים המוכחים שמחל כל שכן כשהוא דברים הצריכים פיוס דודאי דקיל טפי ומהני ועדיפא מינה מצינו בפוסקים שכתבו הרב מהר״מ מינץ ומהרש״ל בפירוש הסמ״ג עשין מ״ח דאם מחל לחבירו חוב בינו לבין עצמו חוב שיש לו אפילו בלב הוי מחילה ואם חוזר ונפרע ממנו הוי גזל וכמ״ש בספר חידושי הגרשוני בח״מ סימן י״ב והביאו הרב חשק שלמה שם הגה״ט אות ט״ז וכן נראה שהוא דעת הרב שאלת יעבץ בח״א סימן קמ״ז יע״ש וכבר כתבתי בענין זה במקום אחר בתשו׳ ובספר סל״ח חיו״ד סימן ג׳ דב״כ ושם רמזתי למה שהבאתי ראיה לזה מסוגיא דפרק המוכר את הספינה פ״ח ע״א דפריך אטו משום דגמר בלבו להקנותו קנה אמר״א הכא בירא שמים עסיקינן כגון רב ספרא דקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו יע״ש ועט״ר מז״ה הגדול אור הירו״ח ז״ל שם בסימן ד׳ דכ״ה ע״א רצה לצדד בזה דכי תירצו בגמרא

הכא בירא שמים עסיקינן נראה דאפילו בסתם ירא שמים דברים שבלב אינן דברים זולת ברב ספרא שקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו דהגם דפשטיה דקרא שלא ידבר אחת בפה ואחת בלב רב ספרא מרוב חסידותו הוה מקיים דבדברים לבד דלקני וכן נראה ממ״ש הרמ״ה דבאיניש דעלמא דלא ניחא ליה לקבלי מאי דגמר בליביה אע״ג דמודיה דגמר בלבו לקנות אינו כלום וכן נראה מדברי הרמב״ם בפ״ה מהלכות מעשר ה״א וזה מוכרח שהרי בב״מ דמ״ח אמ״ר דדברים אין בהם משום מחוסרי אמנה והודה רב לרב כהנא שיחזור בו בדברים וכו׳ ואם כן תימא על עצמך וכי מהר״מ מינץ ורש״ל על יראה שמים כרב ספרא שאינו מצוי בדורותינו פסקו הדין וכו׳ יע״ש ואחרי המחילה רבה בניו״ק נראה דאה״נ דכגון נדון של רב ספרא שהיה המקח בידו וגמר ליתנו בפחות זה הוי מידת חסידות שהיה בו אבל בענין שיקיים האדם דיבורו ולא יהיה חוזר זהו אפילו בכל אדם כי לכתחילה אינו מותר לחזור מדיבורים בדברים שיש בהם משום מחוסרי אמנה וכמ״ש הרדב״ז בתשו׳ ח״ה סימן שני אלפים ר״ץ דמאן נימא דלא מקיים אנפשיה שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ע״ש וכ״כ בהדייא הרב הגדול מ״ז ז״ל בספר חק״ל חיו״ד ח״ג סוס״י פ׳ דל״ד ע״ג דמה שאמרו הפוסקים דאיכא משום מחוסרי אמנה אסור לכתחילה לחזור בו ושכ״כ הב״ח בח״מ סימן של״ג יע״ש ואם כן פשיטא ודאי דבדיבור אי בא לחזור מדיבורו לכתחילה אסור אלא דאפילו הכי אם חזר יכול לחזור מדינא ואין כאן גזל כלל וכל זה הוא כשהמקח בידו והוא מוחזק בו אבל כשיהיה הענין שהמקח והמעות ביד אחר וזה אמר בדבור לבד שמוחל הרי מחילה אינה צריכה קנין ואם כן אם יהיה אדם ירא שמים גם כי גמר בלבו לתת ולא הוציאו מפיו אה״נ כי מדינא יכול לחזור בו אבל משום יראת ה׳ שנאמר בו ויראת מאלהיך שדרז״ל כל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך הא נמי מסור ללב הוא שכבר מחל לו בלבו והרי ממילא זיכהו מי שהמעות בידו בתורת הלואה או פקדון וכל שחוזר בו ותובעו יש לחוש משום גזל אלא דשכנגדו אינו יכול לתובעו בדיינים בשביל זה וגם כי מצי לחזור בו משום שכן הדין מ״מ אינו בכלל ירא ה׳.

וזהו נראה לפרש מאי דתניא בתנא דב״א והכי תקינו לומר בזמירות בכל יום לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וכו׳ והיינו כי בא ללמדנו לעולם יהא אדם ירא שמים לאפוקי מס׳ הר׳ מ״ז ז״ל שחילק לומר דירא שמים כמו ר״ס =ר׳ ספרא= אינו מצוי בדורינו לזה אמר לעולם יהיה דלעולם יהיה וימצא להיות ירא שמים ובאיזה ירא שמים אנכי מזהירך להיות לעולם זהו בסתר כבגלוי דהיינו מה שהוא עושה חסידות ביראת ה׳ בדבר סתר דברים שבלב כמו בגלוי שכבר דיבר בגלוי ומפרש ואזיל ומודה על האמת שהוא כשמדבר איזה דבר אינו חוזר בו וגם ודובר אמת בלבבו כענין ר״ס שקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו וא״כ אם מצינו אפילו בענין זיכוי ממון להפקיע מרשות לרשות אהני לן מה שהוא מדבר בלבו לדעת הרבנים הנ״ל ואינו יכול לחזור בו כ״ש וק״ו בדבר הנוגע לכבוד המדומה כי בלא״ה יש לו לאדם להיות מוחל על עלבונו ומעביר על מידותיו דפשיטא ודאי דמחילה אפילו בלב מהני אפילו לדעת החולקים ושכן הוא ג״כ הסכמת עט״ר מז״ה ז״ל דס״ל דמחילה בלב ל״מ זהו דוקא להפקיע שעבוד ממון בדבר שכבר הוא זכותו משא״כ בדבר הנוגע לכבוד כי מחילה בלב לבד מהני לכ״ע והסברא נותנת כן כי זה ענין של המחילה הוא על מי שבייש אדם לחבירו או עשה איזה בזיון או צערו וכל שבלבו גמר למחול לו הרי הוא מחול ומהני מחילה בלב לכ״ע ואף שלא שיאמר לו מחילה בפי׳ ובפה מלא וכ״ש כשנתרצה עמו בדברי ריצויים ופיוסים כי אפילו לא אמ״ל מחילה בפירוש אפי״ה מהניא והוא ברור. ועיין להתוס׳ בגיטין ל׳ ע״א ד״ה מי יהיב ודוק.

ועוד שהרי אמרינן בגמרא בב״מ מ״ט במאי דמשני אביי הן צדק הן שלך צדק שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב וכתבו הראשונים שם בש״מ דתי׳ אביי אתיא לכ״ע יע״ש ועיין בסה״ח סי׳ מ״ו שהוסיף על המידה דאפילו ברמיזה ובקריצה לכוף ראשו וכדומה שלא ישנה ועמ״ש הר׳ ברית עולם שם דפ״ח ע״ב יע״ש ומ״מ לצאת י״ח הרב רבינו בחיי נראה דישאל מחילה וגם המוחל ימחול לו מחילה בפירוש לומר לו מחול לך וכן נעשה מעשה בנדון,,, /דידן/ שאחרי כן הרבה עליו עוד רעים להרב נר״ו לבקש ממנו מחילה ובא לפניו וביקש ממנו מחילה וגם הרב נר״ו מחל לו מחילה בפירוש ובפה מלא אמ״ל מחול לך ונשק ידיו ובירך אותו ברכה שלימה ברוב עושר וכבוד וחיים.

ויש לדקדק מדברי הרב בית שלמה תח״מ סוס״י י״ב דכתב ומ״ג שמה שלא הניחו להכריזו אפי׳ שלא נקרא מחילה וכו׳ יעו״ש דנראה דדוקא בכה״ג אינו נקרא מחילה אבל כשנתרצה בפי׳ והסביר לו פנים ונשק ידיו וברכו בודאי דהוי מחילה ומ״ג לצאת י״ח הרב ר׳ בחיי ולצאת י״ח שמים יבקש

מחילה מלב ומנפש וגם המוחל ימחול מחילה גמורה בפי' ויאמר לו מחול לך שרוי לך וכן אמרו בילקוט ואתחנן ע"פ ויתעבר ה' בי למענכם אמ"ל משה לישראל הרבה ציערתי אתכם על התורה ועל המצות ועכשיו מחלו לי באו ואמרו לו אדונינו רבינו מחול לך ואף ישראל עמדו לפניו אמ"ל הרבה הכעסנוך והרבינו עליך טורח מחול לנו אמ"ל מחול לכם ע"כ,הרי שצריך מחילה בפי' לצאת י"ח כל הדיעות כנ"ל להלכה ולמעשה,ומדברי הרב משפטי שמואל סס"י קי"ט שכתב דמה ששתק ולא ביקש לעשות דין דלא מקרי מחיל' ושתיקה כה"ג לאו כהודאה דמיא והביא דבריו הרב כנה"ג ביו"ד סימן של"ד הגה"ט אות ק"ס כמושיע"ש דנראה לומר כי אדרבה בנ"ד הוי שתיקה כהודאה כי בנדון הרב מ"ש החוטא לא בא לשאול ממנו מחילה וא"כ שפיר מצינן למימר דשתיקה ששתק ולא שאל לעשות לו דין לאו כהודאה דמיא משא"כ בנ"ד כי החוטא בא לפני הרב וביקש ממנו שימחול לו א"כ בכה"ג הוי שתיקה כהודאה דאל"כ היה גוער בו ולא היה מקבלו והוא ברור.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אוני' בר-אילן**

במיני ומעשה התורות לרחות יניקת הסט"ה וכיוצא דברי' העומדם ברומו של עולם וכיוצא דקאמר ר"נ כלום יש מדם וכו'. כתוכן דלעתיד נקרא אף מה ירלו לומר הלל לא יאמרוהו אחר תפלת י"ח. וזכה אני את רבני ליוורנו ז"ל ימ"א שכאשר לירע להם שנת תס"ב לאסיף לרת הרעש וגילולו. תקנו תענית ביום הזה בכל שנה ובשנת קדם לומר הלל הגדול כ"ו כליה במקום שתקנוהו ח"ל בזמירות נעימה וניגון יפה. ולא תקנו לומר הלל וכן רתוי לעשות והגלע"ד כתבתי:

סימן יב דבריס שהשבתי עליהן בקלרה. לשום ריבעת פני כלפי השואל אף מקורו בשרה. ובעת ההיא לפניו ילך דבר הא בדבר"ה:

שאי דקשית ליה לומר על דברתי מלבי לרק הרב משנה למלך כ' מלוה ס"א דין ס'. ושוא דשם הביא תשובת הרב מהרש"ך ח"ג סי' ס"ו. על תורות המשה ס"ם לה נכפי מלוג לי בס"א של בעבל מלי מריף מ"א של משהו וכתב דהא חלית בפלוגתא דקיון פירות שם הוא בקנין הנוף וכתב הרב מש"ל דלא שייכא הך שלוחא בכל שכא דהא דקיון פירות לא אתמר אלא לעניין בכורים אבל ליקח נכסים בשד חוב שבעל דהבעל נוסיף אין לו רשות למוכרן ואינא כאן זו אינה לריכה לפניס ואפי' למ"ד בקנין הנוף אין לו רשות לביא"ח לערוף מ"א של משהו זה"ב. והשתא מר ממ"ם ס' בשואל דף ל"ו אחל מהשתא ושאל בעלה שלוחא דרי"י ור"ל לי קנין פירות בקנין הנוף דמי והרי הכא דאי אמרינן קנין פירות בקנין הנוף כויל שאלה בבעלים ופעור השואל וחלף אל קרקע בעיני"ם שכיר מר ט"ו:

ואש—מלין אמר כי קבלתי מרבנן קדישי זקני שער בקושטנ' שידעו דהני מילי והמה בכתובים בס' משנה למלך ובפרט בתשובות על מהרש"ך זו שלפניו ואתריה רשותיה בדוכתי אחריני אינם מתורת הרב מהרי"י רוזחנים ז"ל רק כי מילי היו כתובים בגליון מהרש"ך והן הן הדברים מהרב הגדול מהרי"ך מהרשם רוזחנים ז"ל הזקן מר דודו וחמיו של הרב ניתן שזיכו מהרי"י רוזחנים ז"ל ומתוך מיכתן בתשיקן הרב מהרי"ך בכתב ידו בגליון. ושמח רושם הגיבר לו שהם מתורת דודו וחמיו. והמסדר חשב שהם מהרב מהרי"ך ושידרם בתשובה למלך. ובכתה לא נפקא לן מ"ד. ולשיקר קושית כתיב לי הסדיוט גרשם דתין הגדון דומה לרתי' דהתם נזרת הכתוב הוא אם בעלין שמו לא יצלם ואי קנין פירות בקנין הנוף הוי"ל בעל הפרה וכי תמר רחמנא לא יצלם. משא"כ ליטול הבע"ח נוף נכסי מלוג בחובו זו אינה תורה דנוף הוא שטוח בעיני. ואתי דסייעים מר להרב מש"ל ממ"ם התוספות בבתרא דף ו' ע"ת ד"ה קסבר ז"ל ויש למרך בדוחק גירסת הספרים דהתם סברא הוא שלא יועיל קנין פירות בקנין הנוף שלא שלענין לא יצא בזה ועין לשתה אבל לענין שילא לאים לא דלא אלים לפקוע קנין פירותיו אף קנין נוף השתה שילא לאו לחירות עכ"ל ודבריהם כדברי הרב מש"ל עכ"ד. ומעיכותיה דמר אמינא דלכאורה מדברי התוס' הללו אינא למיקס עליה דהרב ז"ל דהרי התוס' התם מש"ינו דבאן בדיטרייהו מרי שיעורי אתרי ואתי שיעורי כתבו שהוא דוחק ולתרי שיעורי אחריני אי קנין פירות בקד"ה אלים בבעל להפקיע נוף השתה. ומ"מ נראה דאין מכל זה שעשה של הרב מש"ל דשאלי הנהו דכתיב בעליו וכתיב אבנו ואי קנין פירות בקד"ה הו"ל עבדו ואינו בעליו. כרם נוף נכסי מלוג לאו נכסיו דידיה הוו אינכא מהן בבע"ח. אמנם הכיא דשואל ק"ק אם הכיא דקתני דאן ואין שהוליא בעבל להוליאו לחירות והשתא קנין השתה לגבי דברי התוס' כתירוץ הא'. שוב ראיתי בתשובת מהרש"ך הנ' שכתב דכיון דקיל קנין פירות לאו בקד"ה אין הכיא יכוליס לגבות ולא ספירות מהכיא דבעל שמכר לפירות לא עשה כלום משום רווח ביתה ואחר כך כתב וז"ל אחי"ר ראיתי כב' בני של מהריב"ל שכתב בעיא ואם נתנו ממון לפשה זוכה כפלוגתא אינם פירות וכו' ע"ש ופשה מאי לא כתב דדין זה מפורש בטור ח"מ סי' ל"ז סעיף מ"ו ופפקו מרן בש"ע שם דין כ"ו דאין הכיא נוסף מ"א (ול"ל בבבא"ב והאחרונים): (ב) ואשר כתיר ידידנו מדי"ה וחימ"ת של דברי הרב"ח בתשובות החדשות שנדפסו בויניציא סי' ל"ד שכתב דבשואל ברוזכול כי"ל ואנכ אין מעילין בזה אפי' אם"ם דכיון שפותחין לו שמא פרוזכול כי' לך ואנכ ש"מ דליכא חיש דלא סניין פיסורא לגיתי ע"ש. ופשיט ליה נמר דכשי עשה זה תקני למ"ד המשנינן ליה היכי סניין ליה פיסורא ע"כ דברי מעכ"ת. ואני בעניי תומר דעפי היה לו לכתיר להקשות דכפי דברי הרב"ח מאן דסבר דלא משנינן ליה כיינו משמע דלא שביק התירא וכו' ותפוק ליה משום דלא סניין וכו'. אמנם לק"מ דבשלמא שכועה אי משנינן דלא סניין לאיסורא ע"כ דברי מעכ"ת לאיתי עשה. אבל אי לא משנינן ליה ולא שייכא עשה זה תקני למ"ד המשנינן דלא סניין וכו' דכיון דזיגא הוא ונשבע והאי מוחן דשאי ליעשם ליה כיון סניין ליה פיסורא ע"כ דברי מעכ"ת. ואני בעניי תומר דעפי היה לו לכתיר להקשות דכפי דברי הרב"ח מאן דסבר דלא משנינן ליה כיינו משמע דלא שביק התירא וכו' ותפוק ליה משום דלא סניין וכו'. אמנם לק"מ דבשלמא שכועה אי משנינן דלא סניין לאיסורא ע"כ דברי מעכ"ת לאיתי עשה. אבל אי לא משנינן ליה ולא שייכא עשה זה תקני למ"ד המשנינן דלא סניין וכו' דכיון דזיגא הוא ונשבע והאי מוחן דשאי ליעשם ליה כיון סניין ליה פ

כרי דכרב כנמקי ז"ל קא פסיק וחני דתרי שוחפי לא מצינו מכדי ומכין ריפי עיני הרא"ש ז"ל נרחה דמוקי לה בבני שוחפין מדמסייקו וקן מוכח מב' הרא"ש ז"ל שכניח שם בס' תפיסת זקנים כיתר כסיגים וכן מוכח מדברי הריטב"א ז"ל בחי' שהריח מפרשה בשתפין מדנפשייקו וזה ברור וכן היה מפרש הריח לדברי הריף ז"ל בתרי שיתפי וכדמוכחי פסחן על דברי הריף ז"ל ופשיטין הריח ז"ל דמלי חד מעכב לחיוך בנו ימיי ולא דמי לפועל ולי הריח די ודם ז"ל בבין דנס הריח וכרי"ף ז"ל מוקמי לה בקבלנים אפשר מכיח ס"ם חיכא למיוק עליה דנס בבא תיובתא חיכא דחוך זמנס מלי חד לעכב לחברים ולא דמי לפועל וכדבעי' ומיתר קמן בס"ד, ותו דכן לו יכי דכוה פשיטי לן דמעכבי מהדדי מ"ם כוה מלי מוקי לה הריף בקבלנים זמן ולא חיקבי מלי למימרת דכו"ם דמלי למר ליה הב לי פלגו רווחא וקב"ל דחיוך מלי ל"ל רווחא לקרנא מפתעב ולי ל"ל לי מני לך פסידא וכו' ל"ל מזלא דכי מרי עדיף. ותו דמיל לקרי"ם די ודם ז"ל דהריף וכרי"ה ז"ל מפרשי לי בקבלנים ולא בשותפין דדברי הריף והרי"ה ז"ל נרחין דמפרשי לי בשותפין וכיע ממ"ם כרי"ה ז"ל בס' המאור וז"ל מלחתי בחקצת גוסחאות מזוקדקות ותוכוחת כני מרי דקבילו עפקא בחדי חדי ולו בגוסחא דעתי נוסף שהצינן זמן שמעון של אחרים כוח ושם בפי' הוה אין לחו לגיבים לבל הוקדוקים שהקדק בה הריף ז"ל ע"כ כרי הבין דהריף ז"ל מפרשה בשותפין מדנפשייקו. ונרחה מדברי המאור דסבר לה מר כסברת הגמרי ז"ל דשותפין דעלמא לא מלו מעכבי להדדי ולהכי מוקמת בקבלנים. ומעתה דבר חיכא למידק על הרב הגמוקי ז"ל דנעמר דבריו כחב וז"ל וכ"ב כחב הריף ז"ל בהכוחו בשקבלי זמן ס"ב ים זמן יהוש למכור בסחורה וכו' ע"ש. ומבלון של דברים חמורים נרחה לרעת הריף ז"ל לא חוקמה בקבלנו זמן ולא זכר שם קבינות זמן כלל ואיה מקום מלא הכי ז"ל שכ"ב הריף ז"ל. ובכך מדברי הרמב"ם ז"ל דנקט למילחיה בשותפין נרחה דמפרש לה לדברם ומי בשותפין כפי' הריף והרי"ה ז"ל. ומה קוים להר' בני מברן ז"ל בחשובה סי' ע"ל שהקשי דלהרי"ה ז"ל ושיעתיה דסיל דסיב בשותפין דמעכבי להדדי חמלי פירסו לדרכה בקבלנים ומי' דלעין שנוד עפקא בי מפעם וכבא פירכא דחימרת קמיחת נקט מעיב ויל דמיל להרב ז"ל להרי"ה ז"ל מפרשה בקבלנים דלמ דמדברי מרן ז"ל בבי מפעם מ"ם לא פסיקא ן מיחת ויכולים לחו נרחם להרי"ה ז"ל מוקי לה בשותפין וכמ"ם הרב ב"ח ז"ל וכן נדין להרי"ה ז"ל בל היום חמיד לדיק עחיק סיני' בלורחה ומעחחה בשותפי ולחו הוה מפרשה בקבלנים גם הוה הוה נקט מילחיה בקבלנים, ומ"ם הרב הנ' דבעוד עפקא בבי מפעם. לחרי נסיקת הרלפה זה חיחו דפסיד מילן לפירושה בשותפין ויניד מליו רשו בפ' בלו מליחות דף ל"ח ב' ול"ג דף ל"ט דבעוד עפקא פיירי בשותפין וכמ"ם בבית ז"ל והא חיכא פשדא רבי המאור דהוה קשה ליה לחוקומה בממון בל אחרים מד דדק ומשכח בשותפי דוקני דערפי בבי מרי דקבינו עפקא וכ"ב שהיה בי החוס' ז"ל ושיין בס"ם לקמן בס"ד. והכה החוס' ז"ל בחבו ול"ח ולא"ח ומחי נקט בבקבלנ ולא נקט בחי מחן דקבינל עפקא מחברים ול"ל לפי שהמקבל יכול לחזור קודם הזמן וכו' דפועל יכול לחזור בו וכו' ע"ש. וים לדקדק דמחי ק"ל חחלי נקט בבינא ז"ל דנקט בבקבלנים לחמחוינן דבחחא עפי הכל חלו הבוקות לא הוו פייכי בחד דקבינל עפקא דלא חייך ביה חלוקת עפקא להדדי משחעבד ולא חלוקת מחלת דבי מרי עדיף ול"ל דקושטא דמחינן הוו ז"ל.

אחרי בחבי דחיחי להרב בבי מפה ז"ל פ' ג' שדקדק על הרב הגמקי ז"ל בס"ם דהריף ז"ל לוקמה לחלא הניע זמן מבירת הסחורה הנו' ופס דחיחי שדקדק בלשון הריף ז"ל מרישא לסיפא וכחב דבדברי רבוחא דאמר בפפסק דיוקא לין לומר נעכב ע"ש. ובחחא ביחיב ס"ם מהריב"ל ז"ל בח"ג סימן סיג שיכב דברי הטור בחירוץ נעכה והביאו הבכיהב בבללי שבסוף ח"ח ע"ש ושיין פ"ח ח"ח פ' ד'. עוד דחיחי להרב בבי מפה ז"ל שדקדק על הרב הגמוקי נס"ם דמדלוקימא לה בבקבלנים וכו' דלבך נקט בבקבלני עפקא מב"ם מפוס דחמרי דחפי' חמר נפלוג רווחא מלי לילך לעכב דרווחא לקרנא מפחעבד וכמעון עלמא יכול לחלוק בריוח כי לא נפחעבד אלא בקרן אבל בריוח לחחי נפחעבד ע"ש. ונרחה דחי מפה לא חיכיל דמלית לפוקומה בבותפי ולפרש כמו בפירפה פר"ח ז"ל כוכה בפיטה מקובלת ובפיטת הריטב"א ז"ל וז"ל ולחי ל"ל נפלוג רווחא רווחא לקרי מפחעבד אמא יבא הפסד בקרן ויחמעט הפסק מועב פימלה הריוח חת החסרון ויכי' בפסק אלא עכ"ל. דחיחי להרב הנ' שפק על הניי ז"ל דמ"ם מהניא דפ' כל הנע ואחן נני פרקים מוכרים וכו' למחי הלכחא לשותפי ופי' ר"ח ורי"ח דבר זמן זה יכולים לעכב ולמחי החם אינו יכול לחזור ולחלוק עד זמנו כפועל וכו' ע"ש. ונרחה דלא דמי הניא דפ' כל הנע לדין הרי הנמקי ז"ל דלף דבקבעו זמן ס"ל דיכולים לחלוק בחוך הזמן כפועל מ"ם היכא דחיכא אפידא בחלוקה אחינו זמן מכירת הסחורה אף בשחם יכול לעכב כיון דחיכא אפידא אם יחכרו הסחורה

כיון דמן כאן אנו שעניד נוסו ונ"ל כמ"ש הרב נחם רב ז"ל סימן קי"ב דמה שנמוקי ז"ל דהוסיפו לא מצבני מסורי דמים מתקנים דמצבני ויחא ליה להרב ז"ל דב' שעלו מספק מביא לא נמצאנו כאחד למחירו אלא שיך כאן כי לי בני ישראל שנדים אלא שיבא שתעבדו כל ג' לביה וכיון וכל ג' לא נמצאנו למחירו לא מיקרי מצד הנניה . ומ"מ מלי מצבני לי' דכיון דבא למחייבו לביה הרי ים לאחרים חוב עליהם ויכולים לעבב עד שיפרעו מונם עכיל . ובזאת ובזאת י"ל דמי חילוק מיהרסיך ושאחר שכן נמלא דהוי רבותא שפי לפמוסיפין דך דיוק בפנכניים דהוה ס"ד דכיון דאין כאן כי אם ג' שנוד נוסס לא מלי מצבני מכדי כדין סיוע ונבני פוקמוהו באחים, והרמ"ם ז"ל במקנים לפמוסיפין דפ"ג דאין כאן אלא שנוד נוסס מצבני מעשה המ' ומכ"ם שיפסין דמצבני נכפיפם דוקי מצבני מכדי ומיון לנרב פריפה ז"ל גם לפי מה שיתק הרב נחם רב ז"ל פי'. קי"ב דשאני מקנל שיפסק דאין מקנל רשות על כנותן ושמעו נבני קרי ביה כי לי בני ישראל שנדים ודמי לפועל שמוס בשיפסין כיון שנתנה רשות נכל אד על חבריה ושניהם נשנו שכירים ול"ג לא שיך לומר כי לי בני שנדים ס"ם . אפשר לומר דרבותא הוי כמקנלים דכולי כיון דתרוייהו הוו כמנדים לביה ז"ל קרי נהו כי לי בני שנדים ושלו למהר כפועל והכי דלא מצבני מכדי קמ"ל דכיון דלענני דידהו ניך לפועלי' דהם שכירים ול"ג סיוהו מלי למצובי מכדי ומכ"ם נשני שותפין לינכא נחם כפועל כלל . ורמיתי להרב נחם רב ז"ל פי' קי"ב יפי' ק' שכק' דכפי סברת מרן ז"ל דהחום והרמ"ם ס"ל כהנמוקי ז"ל נוהו ונלינהו על המרדכי ז"ל דנפ' המקנל כתב כחוסי והרמ"ם ושלו נפ' מי שהי' נשוי כתב כהרמ"ם ז"ל ונפי' ק' כתב דעפ כיוס דהנרי המרדכי ס' מי שהי' נשוי נפמרו מפס מהרי"ם ופיכא למי' הא דיליה הא דהניה מ"ם מי שהניפסו כאנר זה מ"ם . ועפי הויל לאקשו מדנרי המרדכי ס' אלו מלינהו פי' חביה שכתב מדנפשיה נני ביבא לפיפור ורב ספרא שפק' מהך דהמקנל ותירץ הך כלא מפש זימנייהו ובכיבא לפיפור ורי"ם נשאר זמן כשותפות ומ"ה פינו יכול למכר מ"ם והיינו כדנרי החום, שכתבו כנמ"י בשם והוא סברת המרדכי שלפנו ובא ודלי קשיא למאי דפלוק דאמיה דמרן ז"ל שדעת החום' והרמ"ם ז"ל שכתבו דמקנל מפק יכיל לחזור בו כהר' כנמוקי ז"ל דשותפין נתוך זמנם לא מצבני אחזורי . אלא שכאר מרן ז"ל שלפנו נגדק בביא חזר בו וכ"ש ממה שפפק נשלחני העשור וכמ"ם מהרי"ם שפון ז"ל סי' קי"ב והרב כנסת הנדולה ז"ל הנה' ני' פיה קי"ח וכל האחרונים שלפיה נשנו שלא ונמרו דהחום' והרמ"ם והמרדכי וקשור ס"ל דכשנת הרמ"ם ז"ל דתוך הזמן השותפי' מצבני אחדדי ויש לפרנים על הרב בית דוד ז"ל אלא סי' ס"ם שכתב וז"ל אפי' תוך זמן מחר ואפא עליו הרב כנסת ז"ל שהשני פיה קי"ח דכשותפין נמשותפין נמת לי' ותירץ שלא כוקשה לי' אלא לפי חילוקו דשניהם שורשים אבל לפי חילוק מהרש"ך ז"ל דמילוק בין שאנר הניף נשאנר ממון לקי"מ לי"ב לדוחו כיה כשהתפו לפומות מפיב ולא זכיתי לכוין תירוצו הרמ"ן דנם מהרמ"ם ז"ל שם כזכיר חילוק מהרש"ך ז"ל נשם פ' מנדולי הדור ונרמב שבפני נו אלא שביאין לחלק חלו' אחר והו"ל לפרש שלפי חילוק לריך הרמ"ן דמשום דהנרי הריב"ש ז"ל . והפ"רון שפני נם כן קשה פימנו דמשותפת מהרמ"ם ז"ל נרמב דמדוחו כיה בשותפין נמשות ופמורה כמו שיראה בדוחק .

ודאיתי להכריב"ן ז"ל בהנהני אות קפ"ד שכ' וז"ל אבל הרשדים ז"ל חיים פ"ו קפ"ח כ' על פ' הרב יפעיה ידשה הרוב מפכמה כן יהוה ציוה אולי סיבר הרב ז"ל בפ' ר' המחבר ז"ל כאן כ"י דכל הפוברין דאנקל שפקפ יכול לחזור בו סיבר דנם השותפין יכולים לחזור בכם ול"ש ופ"ם נשיטן רמ"ן מכ"ל והנה הרב ז"ל ביאר מה שהוקשה לו על מ"ש מהרשדים ז"ל פי' קפ"ט ומיבת ד מ"ם מהרשד"ם ז"ל נפ' רמ"ן נס כן קפ"ח שכתב וז"ל לדעת הרמ"ם והרי"ף ז"ל דם' דהיכא דמיכא זמן לשותפין ג' ג' שיתלק אחד מהם לא יפפיס הניהו לחלוק ונדוחה מזו דהכי היכא דליכא זמן מכירה בשאר הפחורה שים לבם יכול לכוף לחביהו מד שינים זמן מכירה בשאר היות כ"ש בריף ז"ל בהנהות פ' המקנל וכ"כ הר מ פ"ד מה ס' יכ"ל דמפיפס בשור שבניה ל' הרי"ם כלי מולק ואיכ היה מפשר שיפ"מ הא דמדם הרי לדעת כל אלו נאוני פולם כשים זמן מונבל אין לכוף להחלק זה ים להקשות בכללות ובפרטות שב"כ מ"ם בפיטן קפ"ח בשין דעת הרוב מפכמת והרי"ם היינו שפ"ל דמיך דמקנל מוכר כיה שותפין ונפ"מן דפ"י שמעת דמיך שהיו מוכר כשלא הניע זמן מכירת הפחורה מכ"ם בפ"ל השותפין נזמן מיוכני אחדדי והרי הרמ"ם ז"ל שכתב דין המקנל פ' כל הנט הניע פי' ר"ח ור"ח נ"מ לשותפי היינו דמצבני אחדדי כנו' הרי דפ"ל נפי רפ"ו שנם מיך דמקנל מוכר מיפס שותפין אין ח זרין והוא הפך מלי דמשמע דפכר נפי' קפ"ט ותו ק' שמ"ם נפי' רפ"ו דפיך פשיטא ליה דין השותפין נמכיס דין זמן כפחורה והלא נראה דלף הרב כניי ז"ל דפ"ל השותפין מוזרין מיום נדין מכירת כפחורה דמצבני אחדדי עד שינים זמן מכירת הפחורה כיון דפיכא פפיפה וכמ"ם נפיוהנו למי' לעלו לא נבא תלוי וכן י"ל שמ"ם הרב ז"ל שפיף כיך שכתב שהרשב"ם ז"ל דהריב"ף ליה ליה דין קבישות זמן מ"ם . ומהרי"ם ז"ל נ"ל שי' נ"ל שכהרי"ם לפי חילוק שים לחלק בין שותפין נמקנל מלוקת דאמיה דמרן ז"ל

ושאל מחילה וסכמא מהם סיים לרנטים מחמת שכתב שקבל מחויב מחמת שסבור שחפץ ולא יקום ולא יפור לנמל שחחמת מלא ירחיב לפי לקיים שכתבתו בשעת וכחמים . ומה שפתך לומר דהרי שמרו בירושלמי בקצת וסכיתו שסיימו וסגמיי סיב דחמר דמליש סיר לית ל מחילה שלמים ' וחס שכתב נכחבו נגב ונגן שוא שאלם שם רש כשסבור שמים מרדכי בשטוכה סי' כיח וסי' קיל ומברים מלוכלין סי' מיו ובסא לל נאמר לל יסא שמחל שכרוי כשים שסגיב ומברייל ומברייו וסרב מברדכי ניס של שלמא ס' שחובל סי' סיג וסרב ברחמם שהכן סי' סיז ובכחביו סי' ריינ סיש . שם שומר שדא כי כן בשת חוליגו וכחביו זה דבר ריוק לומר של שחומרים שסם נגנים וגאנים ואין כוחסא שסם נגנים וגזלים ממש רק שיודעים לשחות שחכוחות כשקא ושמכר ושלוסיהן מר שסם מרוחים . ושל כן שסבר שלין כזה דין שולים שם רש ממש שפחר שרגילים כזה ואין כוחסא לומר נגב וגזל ממש שיב לל יסיש חשור כל כך כיון שחולים שם רש כשם שחלי שהו לישור נשור . ושוב יש קלא שכוח בניב שהוא לל שמר לשחשבו נגב וגזלן בשני שדים ולא שליו לבחו רק כשב נכשב יהו למי שכתב לו כך וכשיבו של פי שדותיו וסבר שיסי בשוב גזול ניניסם שלא שמקבל שכתב שמנו בניסו ונם כחביש שמרים ושל זה שכתב בדרך בנלי דשם ונם ליך שוחשו . ונכי שפי גוחש גרש ממולים שם רש דשלמא ושי גרשם למלוח שמך דשכתב גרוש מהדיבור משמעמא דשלמי ס' נשמר שרן נשמי דיוחב שרש שורים של פי כשב שכתב לו דוד כשיש ושמרו שם דשמשם ושכנר שוניש דברשו שכן ורקין שלא לקיים שלוח שמלך עבר שפורי ויחב לל דרש. לשיקים שאן נשם ושל שהו ושוח כשרש עשה. ושכלא משמע דשמירש נשם יוסר חשוטש שכשכב שמנחילים שמניו שאן נשם שסוש יוסר חשור ושל שהו ושוח נשמרש דקילש ושמה וסיש נניב שניש נכשב קל שוח יוסר שמירים ויש לנרף נוש סנרש משרש שלישים שסגישם שרב כשיב יוד שי ריי דשנרי דשכשב נכשב לינו חייב לקיים ושין נשוים נוחש ניסוחש חיש שימן ל' דף קניב שיב דלל זכר שלטקש שהשקים שרשו שר' כשיב ושמיש נשרבי יוסף שיש שי חשיש שיש וסין כשל לל שו שהו

מ"ל ומש נם דבפיסור שבושם מש"נ דפיכם ממונם רוב שפוסקים שפיכתן דלם שמרינן קיס לי ועיין ס"ם מ"ב סוף סי' קי"ו . ובכ"ש בכלני שקייל . ויש לשמייבב בשפונם כרפ"ים סי' ק' ועיין כ"ש ויד סי' רכ"ח בנשת בית יוסף פום ד"ה . ומלורף לוס השפס כרשבון דנרשם דכל שבוש מחשם מריכם כולי שלמם מוהו :

ובר מן דין פושם שני בלשון נדון שלו שבי' בלשון שפלם דנכי סוב שמר מן ס"ם כפושר לם שמר ליס נס כן ממול לך. ושפשר פיכול לשטון שני לם מחלתי לסיכך שני פידך לשיפר שם שמרתי שני מן סוף שנם שפס חשמול שכל כיון דכפושם שפס לם מחלם לי בשיפוש סוב שיני מקבל מחילתך ומחילתי לם סיפה מחילם ושוכחה כשלמם דפידך דשיי לשטיא דשהרימים סי' ק' ושיים סיעב נכל סי' קיים וכיים שלם סי' כלן שלם מן כשלמם ושפשר דשוש ושכוח ושכטיב דשפיים כשורש וכן שמן השושן . נשושן נלירוף כל כשמור שלפה של דשתי שלם לשוערו מן השבושם . ומן כשמור נוס שרשם לושם דשחילם דשבוש, דשימים השנין נקוש שפס לריך לדקוק נשנין שים כו חילוקי דשוש וכיים שתידי לניסים נקוש שפס וכשושם דשרשניש . ומ"ש נשכשב לשנירו שלם ליך כלי רשושו וכשושם כל שפיים שון דכיון שאמן לו רשום נלבר לם כשי שידי . ועיין כשקור ברוך סי' כ"ם ובני חיי י"ד סי' רל"ב שוש ם' סניש שעני ברי"ם קלשי שנ"ו ומלבד דשפשר דשר בשמריש כשמר ויש סעך לשה שדברי כרשבין בשנין דשבשושם ושרשי לנור ועיין ברימ"ש ח"ש סי' ס"ם. מ"ש לם שלשתי לשפר שרוניש וברון נשפר דבר זה ופ' שפרשרים יוד"ד סי' קיד שמונש שמולל סי' ט"ו ובשרשי"ב ג סיב עיין נשפר לשם רב סי' ע"ו ושרב בללל סי' כ"ם ומ"ש שעשש ברי"ם קלשי לם כוסבי' ופ' שרשבין ח"ש סי' קל"ו כוסב בשבי"ש י"ד סי' רכ"ח בנשת כטור שוש ל"ם ופ' בשהושה שולם שסי' נ"ם והלפה ובני חיי סי' קמ"ו הנ"ח כטור שוש ל"ד לעיקר כ"ד בגי' . ובשיפור שבושה חי ישרב לבו לשקל כפ"נ . ומ"ש בל"ד שפשר דנס לשנרש בו ופ' שרשבין חלק ב' ס"ם. ס"ש לם שלשתי לשפר שרוניש וברון נשפר דבר זה ופ' שפרשרים יוד"ד סי' קיד שמונש שמולל סי' ט"ו ובשרשי"ב ג סיב עיין נשפר לשם רב סי' ע"ו ושרב בללל סי' כ"ם ומ"ש שעשש ברי"ם קלשי לם כוסבי' ופ' שרשבין חלק ב' סי' רכ"ח בנשת כטור שוש ל"ם ופ' בשהושה שולם שסי' נ"ם והלפה ובני חיי סי' קמ"ו הנ"ח כטור שוש ל"ד לעיקר כ"ד בגי' . ובשיפור שבושה חי ישרב לבו לשקל כפ"נ . ומ"ש בל"ד שפשר דנס לשנרש בו

חששתם א ולכבוד בשר ודם חששתם א, וזה כלו סובב על ציר תוכחותיו, ר"ל עון ע"ז והוא אמרו ב, לעגלות בית און יגורו שכן שומרון וגו', וכן אמר ג גפן בוקק ישראל וגו' כרוב לפריו הרבה למזבחות כטוב לארצו הטיבו מצבות, ואמר ד כספם וזהבם עשו להם עצבים, ואמר ה אל תשמח ישראל אל גיל כעמים וגו', ואמר ו חבור עצבים אפרים, וכן בתחלת דבריו אמר ז, ופקדתי עליהם את ימי הבעלים אשר תקטיר להם, וכן כל ספרו תמצאהו סובב על עון ע"ז, כי כן היה דרך כל הנביאים להרבות דברים על הענין אשר היו רואים בו העם ברע בזמנם, כמו שתראה ישעיה הנביא ע"ה מרבה דבריו תמיד על ענין הטיית הדין בעבור בצע כאמרו ח, גזלת העני בבתיכם, כלו אוהב שוחד ורודף שלמונים ט וגו', ואמר י מצדיקי רשע עקב שוחד וגו', ואמר יא הוי מגיעי בית בבית וגו', ואמר יב דרשו משפט אשרו חמוץ, כלומר שתחזיקו את הגזול להחזיר לו את שלו, וכן כלל הנביאים לדבר תמיד בפרט על מה שהיו רואים בו בני הזמן בתכלית המרד בו, ואמנם כונת הכל להתעורר בני זמנם לשוב ממה שהיו בו בתכלית המרד בפרט, ושמתגלגל להם על ידי העונות ההם תשובה כללית לכל העונות, שזה הוא דרך כל בעל תשובה כשרוצה לטהר לבבו בתשובתו לחפש עצמו בנרות ולבדוק ולפשפש אחר כל מעשיו לבלתי השאיר לו בחטאיו שריד ופליט, והוא שהעירם הושע הנביא הנה, שאע"פ שתכלית כונת תוכחותיו היתה על ע"ז, שיפשפשו עם כל זה אחר שאר העברות גם כן ושבו מדרכם הרעה, והוא אמרו יג, קחו עמכם דברים ושובו אל יי ואמרו אליו כל תשא עון וקח טוב, אמרו כל תשא עון, רוצה בו תשא כל עון והוא הפוך, והכונה בו להעירם בתשובת כל העונות, ואמרו ונשלמה פרים שפתנו, רוצה בו על הודוי, כלומר יד במקום קרבן נשלם לפניך ודוי שפתינו, כמו שידוע שהשם רוצה בדברי התשובה יותר מן הקרבן, שאין הקרבן מועיל בלא ודוי העון כמו שנאמר בכלם טו, והתודה

א) בגמ' שלנו „מחיתם". ב) הושע י, ה. ג) שם א. ד) שם ח, ד. ה) שם ט, א. ו) שם ה, יז. ז) שם ב, טו. ח) ישעיה ג, ד. ט) שם א, כג. י) שם ה, כג. יא) שם ה, ח. יב) שם א, יז. יג) הושע יד, ג. יד) כל זה ברד"ק שם. טו) כ"כ גם הרד"ק והנה פסוק זה כ' בקרבן עולה ויורד, אבל במדבר ה, ו, ז איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכו'.

אשר חטא וגו׳, וסמך ענין הודוי אל כלל כל העברות מצד שהודוי הוא מן התנאים הצריכים בתשובה, והוא שוה לכל העברות, ר״ל שכל העברות צריכות אל הודוי בסליחתן, הן חלק עבירות שבין אדם למקום הן חלק עברות שבין אדם לבין עצמו ג, מה שאין כן בקצת תנאי התשובה שאין להם מקום בעברות שבין אדם למקום כענין ההשבון, כמו שנבאר בפרק שאחר זה, שנודיע בו תנאי התשובה כלם.

ואחר שהזכרנו בגדר בעל התשובה לפשפש בכל עונותיו קלים וחמורים ולהרבות תשובתו על כל אחד ואחד מהם כפי הראוי לו, עלינו לבאר דרכי העברות איך יחלקו, מדרגות הקל והחמור שבהם, ומה שצריך מהם אל כל תנאי התשובה, ומה שצריך מהם לקצת תנאי התשובה, ומה שאינו צריך לאחד מתנאי התשובה, כדי שיתעורר בתשובתו עליהם כל אחת כפי הראוי לה, ושיבוש לגודל החטא בשאלת הסליחה והמחילה, לא שישוב לשם ויתודה מעונות חמורים במחשבת היותם נקלים בעיניו, על דרך מאמר חכמי המוסרד שאמרו המחילה למי שיקל בעיניו חטאו קשה מאד לבעל היכלת ולמי שיכיר כבד פשעו מרוצה אליו.

ומעתה נתחיל ונאמר שדרכי העברות כלם אמנם יחלקו דרך כלל לשני חלקים, החלק הראשון הוא חלק עברות שבין אדם למקום, והחלק השני עברות שבין אדם לחברו. החלק הראשון נחלק לשלשה חלקים, חלק החוטא במחשבתו, וחלק החוטא בדבורו, וחלק החוטא במעשיו, הראשון במחשבה, כענין מי שחשב וגמר בדעתו לעבוד ע״ז שאע״פ ששב מזאת המחשבה ולא הוציאה למעשה נחשבת המחשבה ההיא לחטא כמו שנבאר, והחלק השני, כענין והתקצף וקלל במלכו ובאליו לחרף מערכות אלים חיים כמו שבאו את יי הוא מגדף ונכרתה וגו׳, וכן הדומים לזה החלק, והחלק השלישי כענין עובד ע״ז ואוכל מאכלות אסורות ודומיהם, החלק השני משני החלקים הראשונים והוא, חלק עברות שבין אדם לחברו, נחלק לשני

א) ויקרא ה, ה. ב) מכאן והלאה דברי רבינו הם ולי׳ ברד״ק שם. ג) אולי צ״ל: „חבירו״. ד) לא מצאתי. ה) כדאי׳ קידושין לט, ב. ו) במדבר טו, ל.

חלקים מאלו השלשה חלקים והם, חלק הדבור, וחלק המעשה, חלק הדבור כענין המקלל את חברו והמקניטו, וכענין רכילות ולשון הרע ודומיהם, וחלק המעשה כענין מי שגזל את חברו או חבלו ודומיהם, אבל חלק המחשבה לא יחשב עון גמור בעבירות שבין אדם לחברו, שאם חשב לגזלו או לחבלו ועצר כח ולא צרף מחשבתו למעשה אין לו על זה צרך פיוס לחברו, אלא שמכל מקום צריך להתודות לשם, וכן על דעת קצת מפרשים אם שנאו שנאת הלב שהוא עובר על מצות לא תשנא את אחיך בלבבך א, אחר שעזב מחשבתו וכללו באהבתו אין צריך לפייסו אבל שיתודה לשם ממה שעבר בשנאתו אותו, והחלק הזה הבא מצד המחשבה יש ממנו צריך תשובה ויש ממנו אין צריך תשובה על דעת קצת מפרשים, אמרו ז"ל במי שחשב בדעתו לעבוד ע"ז וגמר בדעתו זה שזה חמור כאחת העברות כמו שהתבאר במסכת קדושין ב, והביאו ראיה אל זה מאמרו ג למען תפוש את בית ישראל בלבם, רוצה בו שהם נתפשים ונענשים לפי מה שחטאו במחשבתם, וכן יורה מאמר איוב באמרו ד אולי חטאו בני וברכו אלים בלבבם, הנה שמכפירת השם במחשבה שהוא ענין ע"ז, כמו שידוע שהכפירה בשם וההודאה לאל זר הכל אחד, ומיראתו זה היה מקריב בעדם להעירם אל התשובה מן העון ההוא, והשכל גם כן יקבל זה, ר"ל היות רוע המחשבה בזה הענין עון פלילי, כי האמונה עקרה בלב, ואם הלב מועל בה הוא עקר העון הנמצא בה ה, וכבר אמרו כן קצת מפרשים במחשבת שאר עברות, אם גמר במחשבתו לעבור עברה הן עבירה שבינו לבין המקום, כמי שגמר בדעתו לאכול מאכלות אסורות או לבא על הערוה, או עברה שבינו לבין חברו, כמי שגמר בדעתו לגזול לחברו, ואחר כן נתחרט וכבש יצרו מעשות אותה העברה שצריך לדעתם להתודות ולבקש סליחה על מה שכבר גמר בדעתו, ועל זה אמרו ז"ל כל הזובח יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב קרבן שנאמר זובח תודה יכבדנני, וענין זובח יצרו רוצה בו כובש יצרו ומונעו מן העברה, ואע"פ שכבישת יצרו הוא התשובה ממנו אמר עם כל זה מתודה עליו שהוא

א) ויקרא יט, ז. ב) לט, ב. ג) יחזקאל יד, ה. ד) איוב א, ה. ה) וכ"כ רבינו בספרו לקידושין לט, ב ד"ה ויש. ו) ע' סנהדרין מג, ב. ז) תהלים נ, כג.

צריך להתודות לשם על מה שהשלים במחשבתו, וכל שכן במי שגמר החטא במחשבתו ולא נמנע מעשותו רק מחסרון הזמנה או יכלת שצריך לתשובה, ואם לא ישוב שיהיה ענש השני גדול מן הראשון, והורו גם כן זה, ר"ל הצטרך הסליחה למי שחטא במחשבה, באמרם א זי"ל חושן מכפר על הרהור הלב א, שהכונה בו על התעוררות האדם בראיית החשן נתון על הלב ויתבונן מה הכונה בו ויתעורר על מחשבתו וישוב מהם ונסלח לו, ויהיה ענין המאמר כאלו אמר שהחשן סבת כפרת הרהור הלב, וכן מה שאמרו במקום אחר ב עולה מכפרת על הרהור הלב, רוצה בו על תכלית הערה תבואהו מצד קרבן העולה שהיא כלה כליל, יתעורר בראותו תכלית הערה לשוב מכל חטאיו עד שלא ישאר מהם הרהור הלב, ויהיה קרבן העולה אם כן סבת העברת הרהור עברה וכל שכן שהיא סבת העברת גופי עברות שגם על ידי שאר הקרבנות יתעורר האדם להעבירם, וכן יורה זה הצטרך התשובה למי שחטא במחשבה, אמרם ג זי"ל אם מידי עברה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו, אלא שבמסכת קדושין ד אמרו ע"ה שמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, שנאמר ה און אם ראיתי בלבי לא ישמע יי, אלא מה אני מקיים הנני מביא אל העם הזה פרי מחשבותם ו, מחשבה שהיא עושה פירות ז הקב"ה מצרפה למעשה ושאינה עושה פירות ז אין הקב"ה מצרפה למעשה, ואלא הא כתוב ח למען תפוש את בית ישראל בלבם, ההוא בע"ז הוא דכתוב, זהו לשון המאמר, והנראה ממנו שאין המחשבה בשאר העונות צריכה אל הודוי ואל הסליחה, ואמנם ה ר ב ר' א ב ר ה ם זי"ל העמיד זה במי שנכשל בזאת המחשבה בקצת אנס כענין שפגע בדבר המחטיאו ובראותו עלה לבו טינה וחשב לעבור והצטער בעצמו עד שנתחרט, אלא שאפשר וקרוב להעמיד זה ט במה שכתבנו למעלה, ר"ל במי שהשלים מחשבתו לעבור עברה ומטוב נפשו כבש יצרו מעשותה עם המצא אצלו ההזמנה והיכלת, ואע"פ שאמרו י על זה הזובח יצרו ומתודה

א) בערכין טז, א וכן בויקרא רבה פ' י אות ו אמרו שחושן מכפר על הדינן וגי' רבינו לא מצאתי. ב) ויקרא רבה ז, ג. ג) שבת סה, א, ע"ש רבינו שם. ד) מ, א. ה) תהלים סו, יח. ו) ירמיה ו, יט. ז) בגמ' שלנו גי' אחרת. ח) יחזקאל יד, ה. ט) כ"כ רבינו בספרו לקידושין לט, ד"ה לעולם. י) סנהדרין כג, ב.

עליו, שיורה זה היותו צריך אל הודוי, אפשר לפרש בו שאינו רוצה לומר התודות על החטא ההוא אבל לסבת השתדלו להמית התאוה ולכבוש היצר הוא מתפלל ומתודה, כענין אמרם א אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, ובזה כבש יצרו, וכבישתו אותו הוא גמר התשובה לא יצטרך אל הודוי ממנו ואל בקשת הסליחה, ובזה יתבאר מחשבת רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה ואמרם ב ז"ל הרהורי עברה קשים מעברה לא להצטרך הסליחה בהם אמרו כן, אבל אצלי הטעם במאמר ההוא מה שבארנו ג בקצת אותם עשרים וארבעה דברים שמעכבין את התשובה, כי ההרהור יקל לבעליו לא ירגיש ממנו והוא סבה לו להחטיאו תמיד, ואם יארע לו חטא קל או חמור ירגיש בו ויבוש עליו וישוב ממנו ולא יוסיפו לחטוא, אחר שהרהור הרע נשאר עמו, ועל זה הצד יהיה ההרהור התמידי יותר קשה מן העברה, ולרב ה ר "ם ד ז"ל בזה המאמר פרוש נאה והוא, שהרהור והמחשבה בה בא מצד הנפש והנה הוא מחטיא בו החלק הנכבד שבשני חלקיו, וגוף העון, ר"ל המעשה, אמנם יבא מצד החומר שהוא החלק הפחות שבחלקיו, ויהיה יותר קשה העון הבא מצד הנפש ויותר נראה בו חסרון בעליו ממה שיבא מצד החומר, על צד מה שאמרו ה ע"ה דרך צחות, משל לכהן שיש לו שתי נשים אחת בת כהן ואחת בת ישראל ומסר להן עיסה של תרומה וטמאוה על מי הוא מדין לא על בת כהן שלמדה בבית אביה.

ו י ש בחלק המחשבה צד אחר שהוא צריך מחילה על דעת כלם לפי מה שאמרו ו ז"ל והוא, במי שחשב לעשות עברה ועשה מעשה במחשבת עברה אלא שנזדמן שהיה המעשה מותר, כענין מי שגמר בדעתו לאכול חלב והוציא מחשבתו למעשה אלא שנזדמן שהיתה אותה חתכה של שומן, אבל שהוא אכלה במחשבת חלב, צריך הוא סליחה ומחילה על מחשבתו, ויתבאר זה ממה שאמרו במסכת קדושין ו על אמרם ז"ל אישה הפרם ויי יסלח לה, שבא העיון על זה מה הוצרכה זו לסליחה אחר שאישה הפרם, וכבר נתן לו השם רשות בזה, ואמרו במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה

א) קידושין ל, ב. ב) יומא כט, א. ג) לעיל פרק ד. ד) א"י איפה.
ה) ויקרא רבה פרק ד אות ה. ו) קידושין פא, ב.

והפר לה והיא אינה יודעת שהפר לה והיתה שותה יין ומטמאה למתים, וכשהיה ר׳ עקיבא מגיע לפסוק זה היה בוכה ואומר, ומה המתכון להעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך כפרה המתכון להעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה, הנה שעם היות המעשה דבר לא יחויב עליו, צריך סליחה על רוע הבנה א אחר שעשה מעשה בכונה ההיא, וכן אמרו ב על מי שעבר עברה ושנה בה שמכאן ואילך מחשבתו היא מצטרפת למעשה, וכבר התבאר בדבריהם ב אמרו ג הנני מביא אל העם הזה פרי מחשבותם.

ואחר שבארנו דרכי העברות דרך כלל עלינו לבאר דרך הקל והחמור שבהן כדי להרבות תשובה, וזה יתבאר בכל ענין מוזהר, ר״ל מצות לא תעשה על פי הענש הנזכר בהן, מצד שכבר בארה תורה במוזהרות ענש כל אחת מהן לבד מועטות, ועל צד הענש יודע חומרתן, ונמצאו מדרגות המוזהרות שמנה מדרגות כמו שבאר הר״ם ד ז״ל, החמורה שבהן היא מדרגת הדברים שהוא מחויב עליהם סקילה, שניה לה מחויבי שריפה, שלישית לה מחויבי הריגה, רביעית לה מחויבי חנק, חמישית לה מחויבי כרת בידי שמים, ששית לה מחויבי מיתה בידי שמים, שביעית לה מחויבי מלקות, שמינית לה לאוין שאין לוקין עליהם, אבל במצוה, ר״ל מצות עשה לא נתלה הענין בענש רק בשכר, ולא התבאר שכר כל אחת מהן מה הוא בפרט, אלא שהוא צוה בסתם לעשות כך וכך, ולא ביאר השכר זולתי דרך כלל בהטבה לו ובהארכת ימים ובהצלחה ושאר דברים כלליים, והוא אמרם ה ז״ל הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות, ואל זה כונו באמרם ו העוסק במצוה פטור מן המצוה, מבלי הבטה אל מצוה שהוא עוסק בה ואל המצוה הנעדרת ממנו אי זו גדולה מחברתה, והוא אמרם ז גם כן אין מעבירין על המצות, כלומר שאם נזדמן מעשה מצוה לידו לא יעבירהו ולא יניחנו כדי לעשות מצוה אחרת, ואחר שלא נתבאר

א) נ׳ שצ״ל: „הכוונה״. ב) קידושין מ, א. ג) ירמיה ו, יט. ד) בפירושו למס׳ אבות פ״ב מ״א (ראה גם בפי׳ למס׳ מכות פ״ג מ״א). ה) אבות פ״ב מ״א ודברי רבינו כאן הם דברי הרמב״ם בפי׳ למשנה זו עם הוספה מרבינו, ועיי׳ גם מ״ש רבינו בפירושו לאבות שם. ו) סוכה כה, א. ז) יומא לג, א.

פרק אחד עשר

לבאר בו התנאי ה ר ב י ע י, והוא השבת הדבר לאשר גזלם וחמסם, והוא בחלק עברות שבין אדם לחברו לבד.

רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע, למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה א, כבר בארנו ב התמדת דברי זה הנביא על ענין הגזלה והחמס כמו שכתבנו, וכיון עתה לדבר כנגד הראשים ומנהיגים אשר בסבת התרשלותם להעמיד הדין על מכונו, כל שכן בסבת הטותם המשפט עקב שוחד, מדת הדין לוקה ומתנונה והולכת, והגזלות והחמסים רבים בעולם, מצד ראות הגזלנים והחמסנים היות יד השרים והסגנים אתם מחזיקים ידיהם אלה וכחש וגנוב ואין אומר השב, וזהו סבת רבות הגזלות והחמסים בארץ, כמו שאמר שלמה ג, מלך יושב על כסא דין מזרה בעיניו כל רע, רצה בזה אשר כשבת המלך על כסא המשפט אז ישמעו עמים ירגזון, חיל אחז כל אוחזי עקלקלות יראו חתת ויראו לנפשם מעשות כל רע, והוא אמרו מזרה בעיניו כל רע, וכן אמר ד מזרה רשעים מלך חכם וישב עליהם אופן, רוצה בו שהוא מהפך מסבות תחבולותיהם, לוכד נפתלים בערמם ותקותם מפח נפש, כל זה היות הוראת המנהיג סבת הגזלות והחמסים, וזה בהתרשלו לשפוט את העם משפט צדק, כל שכן בהחזיקו ידי עושיהן בהצדיקו רשע עקב שוחד, והוא אמרם ה ז"ל, אם ראית דור שצרות רבות עליו צא ובדוק בדייני ישראל שאין פורענות באה לעולם אלא בשביל דייני ישראל שנאמר ו שמעו נא זאת ראשי בית יעקב המתעבים משפט וגו', באורה אצלי, שהדיינין הם סבת כל העברות בהתרשלם בתוכחת ולנקום נקמת יי בעוברי מצותיו וכל שכן בהעזרם מהם, ואחר שהביאונו דרכי הדת להיות הצרות מתרגשות ובאות על עונשי העברות אין צריך לבדוק רק אחר המנהיגים כי הם סבת הכל, ומפני זה קרא ישעיה ע"ה המנהיגים ההם אשר בדורו, בראותו

א) ישעיה א, סז, יז. ב) לעיל ריש פרק ז. ג) משלי כ, ח. ד) שם כ, כו. ה) שבת קלט, א. ו) מיכה ג, ט.

הגזלות והחמסים בתוך העם וראותו אותם מטים המשפט ומעקשים הישרה, קראם על זה קציני סדום כאמרו א׳ שמעו דבר יי קציני סדום וגו׳, אמר זה כנגד המנהיגים וכנגד העם ב׳ ודמה המנהיגים לקציני סדום בעשקם העניים ובהטותם המשפט, ודמה העם גם כן לעם סדום ועמורה בהיות מעשיהם רעים גוזלים וחומסים כמו שהעיד עליהם אמרו ג׳ כספך היה לסיגים סבאך מהול במים, כמו שהעיד בו בעל הדרש ד׳ שלרוב התמדם בגזלות והיותם בלתי נוכחים עליהן הושקעו בהם עד שהיו משבחים עצמם כשהיו גוזלים גזלה שאינה נכרת בהודיעם לנגזליהם כאשר גזלום, ולא תערב להם הגזלה עד היותה מפורסמת כאמרו ה׳ הכרת פניהם ענתה בם וחטאתם כסדום הגידו לא כחדו, רוצים בו שאינם מכונים להסתיר רוע מעלליהם ולהעלימם אבל יראו בפניהם מגמת לבבם לעשות העברה, ובפניהם יוכל כל אדם להכיר פשעם, ולא תתקרר דעתם עדין בכל זה עד אשר חטאתם כסדום הגידו לא כחדו, רוצה בו שמגידים חטאתם בפיהם ולא יעלימוהו כמנהג אנשי סדום שהיו מתפארים ברשעם ושהיו מתמידים על פעלות הרשע עד שאפילו במה שהיה אפשר להביא לידם בהתר היו מחזרים עליו שיבא לידם בעברה, כמו שהביא עליהם בעל הדרש ו׳ על צד מה שאמר איוב ז׳ על רשעי הזמן ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו, באורו אצלי על זה הצד והוא, שהיה מעיד עליהם שאפילו במה שאלו היו שואלין אותו לבני אדם נותנין להם מיד לא ישפילו עצמם לבקש מהם אלא שגוזלים אותו מידם ואמר, שבעת ציה גם חם, שדרך בני אדם לשאול משכניהם מים קרים לשתות ושאין דרך בני אדם למנעם ממי שהוא מבקשם הם יגזלו מימי שלג, ואמר שאול חטאו, רוצה בו לפי זה הבאור, שהם אם ישפילו עצמם לשאול מהם היו מחזיקים עצמם כחוטאים על זה וכמחללים את כבודם, ובאה מלת חטאו, על דרך וחטאתי לאבי כל הימים ח׳, שבאורו שאהיה מוחזק בחוטא אצל אבי כל הימים, לא שירצה בו היותו מתמיד לחטוא לאביו כל הימים, והוא שתרגם אנקלוס ואהא חטי לאבא כל יומיא, וכן פרשו קצת המפרשים ט׳ לך

א) ישעיה א, י׳. ב) כמש״כ הרד״ק שם. ג) שם כב. ד) לא מצאתי.
ה) ישעיה ג, ט. ו) לא מצאתי. ז) כד, יט. ח) בראשית מד, לב. ט) ע׳ רד״ק שם.

לבדך חטאתי א, כלומר לך לבדך אני נודע ומוחזק בחוטא.

ונשוב לדברינו והוא, שהוא דמה המנהיגים לקציני סדום על צד מעלם במשפט והטותם את הדין והוא אמרו ב עליהם, שריך סוררים וחברי גנבים וגו', ולכן בא התוכחת עליהם ואמר ג, רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם וגו', והדמיון ברחיצה, רחיצת הלב וטהרתו כמו שבאר בו, הסירו רוע מעלליכם, וכן חדלו הרע, כלומר שיחדלו איש לאחיו, ואמר למדו הטב דרשו משפט אשרו חמוץ, כלומר שיעמידו המשפט על מכונו והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע, ואמנם אמרו אשרו חמוץ, כיון בו שיחזיקו יד הנגזל, כי חמוץ הוא תואר על הנגזל, כמו שתהיה מלת חומץ תואר על הגזלן כאמרו ה, מכף מעול וחומץ, ואמר שיחזיקו יד הנגזל, רוצה בו, שייסרו גוזליהם ויורום דרכי התשובה בהשבת מה שגזלו וחמסו והוא אמרו ה, שפטו יתום ריבו אלמנה, רוצה שישפטו משפט היתום ושיריבו ריב אלמנה להשיב להם גזלתם, ודבר על היתום ועל האלמנה מצד שהם הנגזלים על הרוב לרוב שפלותם, על דרך אמרו ו גם כן, גזלת העני בבתיכם, והוכיחם גם כן על מה שהיו מכים אותם ומקניטים ומביישים אותם והוא אמרו ז מה לכם תדכאו עמי ופני עניים תטחנו, וזה אצלי על מה שמביישים אותם עד שפניהם מכותתים לרוב בשתם, וכבר פרשוהו רבים ח על ההכאה, ורצה באמרו ופני עניים תטחנו, שהם מכים אותם ומכתתים פניהם במכת לחי, והיה מזהירם על כל זה, ר"ל בהשבת הגזלה להם והפיוס על מה שחבלום או גזלום, וזה ממה שהוא בחק תשובת עברות שבינו לבין חברו והוא מה שיעכב את התשובה, שאם חבל בחברו או גזלו אין מתכפר לו עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו, ואע"פ שהחזיר לו צריך לבקש ממנו מחילה על מה שצערו, וכן אם הקניטו בדברים או ביישו וחרפו שאין בזה השבת ממון וצריך לפייסו מלבד ההתודות לשם על העון ההוא, וזה אמנם יתבאר ממה שאמרו במס' יומא ט את זו דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו עברות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, פירוש עם התשובה כמו שיתבאר, אבל עברות שבין

א) תהלים נא, ו. ב) ישעיה א, כג. ג) שם טז. ד) שם יז. ה) תהלים עא, ד.
ו) ישעיה ג, יד. ז) שם טו. ח) כן פי' גם הרד"ק שם. ט) פה, ב.

אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו, הוו לשון חמאמר, ודקדוקו מאמרו לפני יי, כלומר שלא הבטיח כפרה בתשובה לבד עם מה שצריך לה אלא בחטאים אשר לפני יי והוא מה שבינו לבין המקום, אבל לא מה שבינו לבין חברו עד שירצה את חברו, ובכלל רצוי חברו שישיב לו את אשר חמסו או שירצהו עד שימחול לו הממון, שאם מחלו אצלו הרי הוא כמי שהחזירו, וכבר התעוררו א ז״ל להשתדל להעיר הנגזל היות מתנהג ומנהיג עצמו למחול תמיד לגוזליו את אשר כבר גזלוהו, כדי להמציא להם תשובה ושלא ימנעהו מזה חמלת הממון, ואף גם זאת בהיות הגזלן מחזיר לו גזלו השתדלו עמו, ר״ל עם הנגזל, שלא לקבל אלא אם כן היתה הגזלה קימת ב, ואע״פ שהאריכו הרבה בדיני השבת גזלה ג, הוא למי שאין הנגזל רוצה למחול ד, או שאין הגזלן מתעורר לשוב ולהחזיר אלא בעשוי ב״ד ה, שתקנה זו שלא לקבל מיד הנגזל אלא גזלה קיימת לא היתה אלא על מי שמתעורר לשוב מאליו ולמכור מה שיש לו כדי להשיב את גזלו, אלא שאף בזו אם לא רצה למחול אין ב״ד מכריחין אותו על זה, וכן הקלו על בעל התשובה בקצת דברים שהיה מן הדין להיותן חוזרות לבעליהן בעין, תקנו וקבעו בדין גמור להיותם נוטלין את דמיהן מפני תקנת השבים כעין מריש שבנאו בבירה שאין מחייבין את הגזלן לקעקע בירתו ו, וזה כלו יתבאר במסכת בבא קמא ז אמרו שם, הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו, אמר ר׳ יוחנן בימי ר׳ נשנית משנה זו שמעשה באחד שבקש לעשות תשובה אמרה לו אשתו אם אתה עושה תשובה אפילו אבנטך אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה תקנו ואמרו הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן וכו׳, ושם אמרו שמכל מקום צריך להחזיר כדי לצאת ידי

א) אינני יודע מקור לזה ואולי כוונת רבינו למה שאי׳ בבא קמא סח, ב; סט, א עיי״ש, ועיי״ש בשיטה מקובצת ד״ה ולענין שכ׳ בשם רבינו וז״ל: ויש מפרשים דאף בשאר שני שבוע היו עושין כן, ופי׳ הדברים הצנועים שמוחלין מן הסתם לכל הנהנים משלהם וכו׳. ב) כדאי׳ בבא קמא צה, א. ג) כקושיית תוס׳ (ושאר הראשונים) שם צה, ב ד״ה בימי. ד) הרב המגיד הל׳ גזלה ואבדה פ״א הי״ג כתן בזה לדעת רבינו. ה) כ״כ רבנו יונתן והרמ״ה, ע׳ בש״מ שם ובמ״ש בשם רבינו; וכן דעת הרמב״ם שם עיי״ש בה״ה. ו) בבא קמא צה, א. ז) צה, ב.

שמים, אלא שאם יחוש האחר להיות רוח חכמים נוחה הימנו ימחול לו את הכל כדי לתמוך ידיו של זה ולהעירו יותר לתשובה, וכל אלו הדברים התבארו שם בדברים ארוכים ודיינין, אין זה מקומם.

ו ש ם התבאר גם כן במי שמת פתאם ולא הספיק להחזיר שאין השבתו מעכבת תשובתו אחר שהיתה התשובה עם כל גדריה בלבו ושהיה בלבו להחזיר, והוא שאמרו שם בקצת דברים שהיורש חייב להחזירם משום כבוד אביו, ופרשנוה שם בשעשה האב תשובה אלא שלא הספיק להחזיר, וכל שכן במי שאין לו די השיב לנגזליו ולנחמסיו, אחר שהתשובה גמורה בלבו ושהוא מתאונן ונשבר על זה, ומוצא בדעתו שכבר היה משיב להם אם היתה ידו משגת, וכן שהוא גומר בדעתו להשיב להם כשתשיג ידו שאין השבתו מעכבת התשובה אחר שהיא שלימה בגדריה ותנאיה, ושם א התבאר שאם גזל ומת הנגזל שמחזירין ליורשיו, ואם לא מצא לו יורש שיניח בב"ד ויתודה עליה, ובמסכת בבא מציעא ב התבאר שאם בא הוא מאליו לצאת ידי שמים ואמר לשנים מנה גזלתי לאחד מכם ואיני יודע איזהו, אע"פ שמן הדין אין לו לשלם אלא מנה אחד שמודה ג מפי עצמו בלא תביעתם, אעפ"כ אין תשובתו תשובה גמורה לצאת ידי שמים עד שיתן מנה לכל אחד ואחד, וכן במי שגזל אחד מחמשה בני אדם ואינו יודע איזהו, אע"פ שהיה דעת ר' טרפון לומר שמניח גזלה לפניהם ומסתלק, כבר השיב ר' עקיבא ד על דבריו לא זו הדרך מוציאתו מידי עברה עד שישלם לכל אחד ואחד, וכבר התפרסם שהלכה כר' עקיבא מחברו, ובמקום אחר ה התבאר שקודם אותה תקנה שתקנו שלא לקבל מהם כשהיתה ביד הגזלן גזלה שאינה ידועה ממי, שאי אפשר להודיע בשום פנים כדי לומר עליה שתונח בב"ד, שיעשו בדמי אותה השבה צרכי העיר, כענין בורות שיחין ומערות וגשרים, וכן לאחר התקנה אם היתה הגזלה קיימת ו, והטעם להעשות כן מפני שצרכי העיר הם תועלות בני אדם

א) קג, א. ב) לז, א. ג) לא זכיתי להבין: הלא בגמ' הוכיחו מזה שהודה שרצונו לצאת ידי שמים ו ל כ ן משלם לכל אחד ואחד, וצ"ע ואכמ"ל. ד) בבא מציעא לז, ב. ה) בבא קמא צד, ב. ו) רבינו הוא תנא מסייע להרא"ש שפסק ג"כ שבגזלה קיימת מיירי, ע' טור ושו"ע חו"מ שסו ס"ב ובב"ח ופ"ת שם.

כלם וכבר תכלול הנגזלים גם כן או יורשיהם א. אבל כשהיתה הגזלה ידועה ממי היתה או שאפשר לידע אע״פ שלא נמצא הנגזל ולא נמצא לו יורש לא יעשה בה דבר אלא שתעמוד ביד ב״ד עד שימצא הנגזל או יורשו, שאין לך אדם בישראל שאין לו גואלים ב, ואם היה הנגזל מת ג ומת בלא יורש, ונמצא שאין בזה שום השבה שאין לו גואל כלל, כבר בארה תורה ד בזמן שבית המקדש קיים היות אותו הגזל מתחלק לכהנים שבאותו משמר בזמן שכפר הגולן ונשבע על שקר ואחר כך הודה בחיי הגר ומת הגר קודם שפרעו או קודם שזקפן עליו במלוה ה, ואחר כך מת הגר זכה המחזיק, אלא שהוא צריך להוציאם מתחת ידו, אם לתתם במתנה למי שירצה אף לאחד מבניו אם לפרוע משם את חובו אם לשומם בתוך ארנקי של צדקה, אלא שבזמן הזה אני מספק ו, שאין אצלנו עובדי עבודת המקדש כדי שיזכו במתנות כהנה, אם כפר ונשבע ז והודה ומת הגר קודם שזקפן עליו במלוה מה יעשה מהן, והנראה מתורת הדין שזכה המחזיק כענין כל נכסי הפקר, שכך היא שטת הסוגיא בענין זה שכל זמן שאין לכהנים זכות בו שהוא זוכה בהם, כמו שבארנו בנשבע ומת הגר או בנשבע והודה וזקף במלוה ומת הגר, אלא שהוא צריך להוציא ולא לעכבה אצלו, כמו שבארנו שזה ממה שהקפידו בו בכל מי שזוכה בגזלה שבידו שיוציאנה לאיזו הוצאה ולא יעכבנה אצלו, וכן אמרו ח במי שגזל את אביו ומת אביו ואין שם יורש אלא הוא שאע״פ שהוא זוכה בה מוציאה מתחת ידו ונותנה לאחד מבניו או פורע בה חובותיו או מכניסה לארנקי של צדקה, ואע״פ שבפרעון חובותיו או במתנת בניו ט כבר נשתמש בגזלה, אין

א) ע׳ רש״י בסוגיין ד״ה בורות ולפ״ז צריך הגולן לדקדק ולעשות דברים אלו דווקא במקומות שנמצא שם הנגזל או יורשיו, אבל הרא״ש טור ושו״ע סתמו וכ׳: ״יעשו בו צרכי רבים״ וצ״ב מדוע השמיטו פי׳ רש״י, גם תמוה לי מדוע השמיט הרמב״ם כל דין זה הנאמר בגמ׳. ב) כדאי׳ בבא קמא קט, א. ג) ברור שצ״ל ״גר״. ד) במדבר ה, ח; בבא קמא קט, ב. ה) ברור שכותב הכת״י דלג והחסיר ע״י מלים הדומות וצ״ל ״אבל אם זקפן עליו במלוה״, ע׳ רמב״ם הל׳ גזלה ואבדה פ״ח ה״ד, ה. ו) לא מצאתי ספק זה בספרי רבותינו ז״ל. הרי״ף השמיט המשנה והסוגיא של הלכה זו. הטור — שאינו מביא רק הדינים הנוהגים בזה״ז — כ׳ דין זה ופסק בחו״מ שס״ו כמו שפסק רבינו, וכ״כ גם השו״ע שם, ברמב״ם הל׳ גזלה ואבדה פ״ח ה״ד אין הכרע אם כוונתו גם לזמן הזה. ז) ע׳ ב״י וד״מ חו״מ סי׳ שסז. ח) בבא קמא קח, ב; קט, א. ט) כפי׳ התוס׳ שם ד״ה לבניו וכפי׳ הרמב״ם הל׳ גזלה ואבדה פ״ח ה״ג ולא כרש״י שם.

לנו בזה דין ודברים, שכבר הוא זוכה מן הדין, אלא שהצריכוהו להוציא גזלה עצמה מתחת ידו כדי שלא להתמיד ולהטעימו מה שבא לידו באיסור, ומתקנתם א ז"ל גם כן בזמן שנותנו לו או שפורע את חובו ממנה או שהוא מכניסה לתוך ארנקי של צדקה שהוא חייב להודיע למקבל מתנה או לבעל חובו או לגבאי שהוא גזל שכבר זכה בו ומוציאו מתחת ידו, ואע"פ שדיני סוגית התלמוד סובבים בכך, ראוי למי שגזל מי שהוא זוכה בגזלה, כענין גזלת הגר בזמן הזה כמו שְבארנו, שלא לילך אחר הדין מכל וכל אלא שיכניסם בתוך ארנקי של צדקה כמו שהורו באחד מן הדרכים כמו שכתבנו, ודברים הללו יתבארו בסדר תלתא בבי בדברים ארוכים, אין צרך להביא לשון הגמרא בכל זה כי יצטרך בו אריכות דברים, ודי מזה בהבאת כללי הדברים.

נ מ צ א מכל מקום לפי מה שכתבנו שאם מחל הנגזל את גזלו הרי הוא כמי שמחזיר וכבר הוא נכלל בענין עד שירצה את חברו, ובכלל רצוי חברו גם כן לפייסו על מה שצערו אע"פ שהחזיר לו את ממונו, כמו שיתבאר ממה שאמרו במסכת בבא קמא ב, אע"פ שנותן לו אינו נמחל עד שיבקש ממנו שנאמר ג ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך, וכן אמרו שם כל אלו שאמרו דמי בשתו הן אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת האיש וגו', וכן העידו אף מקניט את חברו בדברים שצריך לפייסו, כמו שיתבאר ממה שאמרו במסכת יומא ה, אמר ר' יצחק כל המקניט את חברו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר ה בני אם ערבת לרעך וג', עשה זאת איפה בני והנצל ו לך התרפס ורהב רעך, אם ממון יש לך בידך התר לו פסת יד ואם לאו הרבה עליו רעים, ר"ל לבקש הימנו מחילה לפייסו, וראוי לחברו גם כן להיות נוח לו ולמחול לו כמו שאמרו במסכת בבא קמא ז, מנין שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר ח ויתפלל אברהם על אבימלך, והיא המדה המיוחסת לבני עמנו, כמו שאמר ט על הגבעונים על אשר לא רצו למחול ולהתפיס, והגבעונים לא מבני ישראל

א) כדאי' בבא קמא קט, א. ב) צב, א. ג) בראשית כ, ז. ד) פו, ב. ה) משלי ו, א, ג. ו) חסר: וגו'. ז) צב, א, בנוסח אחר. ח) בראשית כ, יז. ט) שמואל ב, כא, ב וכמו שאמרו במס' יבמות עט, א.

המה, ומכל מקום אם נעשה לו אכזרי ולא רצה למחול מביא שורה של שלשה בני אדם ומבקשים הימנו בכך, לא רצה מביא שניה ושלישית, לא רצה מניחו והולך לו, והרמב"ם א) ז"ל כתב, שזה שלא מחל אחר כל זה ההשתדלות הוא החוטא, ואם היה זה שלא רצה למחול רבו של זה, אין לו שעור למעלה, אלא הולך ובא לפניו עד עולם עד שימחול לו, ואם מת אותו שהקניטו או שבישו או שצערו בגזל ובחמס או בצער אחר בכל צד שיהא צריך לפיסו ומת קודם שיפיס לו, צריך המקניטו או המבישו שיביא עשרה בני אדם ויעמידם על קברו ושיאמר חטאתי לשם ולפלני זה שעשיתי לו כך, וכל זה יתבאר ממה שאמרו במסכת יומא ב), אמר ר' יצחק ג) וצריך לפיסו בשלשה שורות של שלשה בני אדם שנאמר ד) ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי, והנה שהזכיר שלשה מיני ודוי, כי אמרו ולא שוה לי, כבר בארנו ה) היותו ודוי על העדר ממנו נתיבה שוה, רוצה בו ולא נתיבה שוה לי, וכן בארנו ה) באמרו וישר העויתי, שהוא תאר על האדם הישר ששמהו בנעוה ונקלה בהקלותו אותו, וכן אמרו שם ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי ליי ו) ולפלני זה שחבלתי בו, ואמרו שם גם כן אמר ר' יוסי בר' חנינא כל המבקש מטוי מחברו אל יבקש ממנו יותר משלשה פעמים שנאמר ז) כה תאמרו ליוסף אנא שא נא, ומה שכתבנו בענין רבו שמפייס לו עד שיתרצה לו, יתבאר ממה שאמרו שם, רב הוה פסיק סדרא קמיה דר' אתא ר' חייא אמר ליה ח) הדר לרישא ט) אתא ר' שמעון ברבי יהודה אמר ליה ח) הדר לרישא אתר ר' חנינא אמר ליה ח) הדר י) לרישא איקפד רב אמר כל מאן דליעול אמר לי הדר לרישא חלש דעתיה דר' חנינא אזל רב לקמיה תליסר מעלי יומא דכפורי ולא אפייס, והקשה בעל התלמוד על זה, והאמר ר' יוסי בר' חנינא כל המבקש מטוי מחברו אל יבקש יותר

א) הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ט, ובס' עבודת המלך כ' שמקורו הוא בבמדבר רבה פי"ט אות כג. ב) פו, א. ג) בספרינו הגי': "רב חסדא". ד) איוב לא, כז. ה) לעיל פרק ד. ו) בגמ' וברמב"ם הל' תשובה פ"ה הי"א נוסף: "אלהי ישראל". ז) בראשית נ, יז. ח) בגמ' שלנו לי': "אמר ליה". ט) שם נוסף: "עייל בר קפרא הדר לרישא". י) שם לי' כל זה אלא: "אתא ר' חנינא בר' חמא אמר כולי האי נהדר וניזיל לא הדר איקפיד ר' חנינא אזל רב" וכו'.

ואעפ"כ אין ראוי לרב להיות אכזרי בזה אבל שראוי לו למחול על כבודו יותר משלשה פעמים, ותרץ, רבו א שאני, והוא להיותו מיוחד מאד לכבדו, ולקבל התנצלות ולמחול מיד, וכבר בא התמה שם על ר' חנינא ע"ה איך בא לידי אכזריות כזה עם דעתו מאמר, כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, וזה מן הראוי ומדה כנגד מדה, והוא מאמר חכמי המוסר ב על מי שיקשה לבו על אשר חטא לו אמרו על זה, זכור כי לא ירוחם מחר מי שלא ירחם היום, וכבר אמרו ג ז"ל הדבק בדרכיו מה הוא וכו', ואמרו ד גם כן למי נושא עון למי שהוא עובר על פשע, וזה רצה באמרו ה, כי ירבה לסלוח, ר"ל שלא ישיב ידו מלקבל כל חוטא בשובו, כמו שבא נסח התפלה אתה נותן יד לפושעים וימינך פשוטה לקבל שבים, וזה רצה גם כן באמרו ו, יחל ישראל אל יי כי עם יי החסד והרבה עמו פדות.

א) בגמ' שלנו „רב" ופי' רש"י: „מחמיר היה לעצמו", ועי' בכסף משנה ולח"מ הל' תשובה פ"ב ה"ט ובדקדוקי סופרים שם. ב) לא מצאתי. ג) ע' סוטה יד, א. ד) ראש השנה יז, א. ה) ישעיה נה, ז. ו) תהלים קל, ה.

פיוס ומחילה

מכון תורת האדם לאדם
מאור חיים 4/69, צפת
טל. 06-6924610 מ.13440

ספר

שו"ת

חשב האפוד

תשובות ופלפולים

מאשר חנני ה'

בהיותי משמש בהוראה בירושלים עיה"ק תובב"א

גם מעת שאני חונה פה ק"ק לונדון יצ"ו

חנוך דוב פדווא

אב"ד דקה"ח לונדון יצ"ו

ירושלים, תשכ"ג

הוצאה שני' לונדון תשמ"ח

והואיל וכך נראה פשוט בנידון דידן להתיר, דעד כאן לא סבור בעל שב"י לאסור אלא משום דחזי להסיחת הסרה ואין דרך המעבד בבוקע מלשיף אבל בנידון דידן שהאסיחת רק נחלקה וכולה במקומה ורואים אנו שהבוקע תקופה כיצד ודאי שהשוף כשר.

סימן מג

ב"ה כ"ה אלול תשי"א ירושלים ת"ו.

להבחור המצוין החריף ובקי כמר משה סג"ל דייטש נ"י ויזרח.

בדבר קושיתך בדברי התוס' מגיגה דף י"ל ע"א ד"ה כמי מקום שרש"י פירש שם הכוונה למשוטי שמועין, והקשו התוס' למשוטי שמועין דרשין בתו"כ מלך מעין ובור מקוה מים מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים, ועל כן פירשו התוס' דהכוונה למשוטי זוחלין ע"י"ש. וקשה לך מה הועילו התוס' בתירוצם והלא בתו"כ בעייתא ילוף מקוותו כתוב גם למשוטי זוחלין דאיתא שם מי מה מעין מעבר בזוחלין לף מקוה מעבר בזוחלין ת"ל לך מעין מעין מעבר בזוחלין ומקוה בהשבורן והוצא לשון כתו"כ בשבת דף ס"ב ע"א ברש"י ד"ה סבר ותוס' ד"ה שמע ע"י"ש. ונראה דלהערה זו נחכוון בעל מסורת הש"ס שם במגיגה שלא לעיין ברש"י ותוס' שבת דף ס"ב ע"ב.

והנראה בישוב דברי התוס' דהנה מינו מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש ז"ל דלרמב"ם אין שלוש מדרבנן ולרא"ש שלוש מדרבנן (דף י"ז ע"ב בדפוס ווילנא). רק מדרבנן עיין בש"י סי' ר"ס (דף י"ז ע"ב בדפוס ווילנא). ולכאורה לדעת הרי"ו דכולו שלוש מדרבנן והני דרשה דתו"כ הוי הלכה למשה מסיני, גם פסול זוחלין הוי הלכה מדרבנן, דבתו"כ הני דרשות בחדא מחתא מחתינהו. מיהו לקושטא דמילתא הניחא בש"י שם בשם מהרי"ק דפסול זוחלין הוא דאורייתא, ומשמע דזה לפי מי שיטת דשיעור כולה הוא מדרבנן, והדרשה הממעטת שיעור הוי הלכה למשה מסיני, החלק השני של הדרשה הממעטת זוחלין הוא דרשה גמורה. והוא פלא גדול על דרשה מחת בתו"כ דחלי מסמכתא וחלי דרשה גמורה. ונראה דכיון שעמי דהמרדכי דהניחא בש"י שם משמו דגם פסול זוחלין הוי הלכה למשה מסיני, דהמרדכי ס"ל שיעור דרבנן, וליח לי לחלק בדרשות. והנה ידידי הרה"ג מו"ה נ"ע שטקמאן שליט"א הראה לי בפני יהושע שבת דף ס"ב שכתב בפשיטות דמלן דאיתא לי שיעור דרבנן הוא לי נמי זוחלין דרבנן, ומלן דאיתא לי שיעור דאורייתא הוא לי נמי זוחלין דאורייתא ע"י"ש, ופלא שלא הביא דברי ש"י שם במהרי"ק דאיתא לי בפשיטות דזוחלין דאורייתא ופפי שיעור דרבנן, ולדעת הנ"מ שם גם במרדכי ס"ל דזוחלין דאורייתא ע"י"ש.

ומעתה ~~נראה לפרוש~~ דברי התוס' במגיגה. כי התוס' שם חזלי בפשיטות הרי"ו דשיעור לפי כולה הוא רק

תנן בש"ק דף ל"ב ע"א לפ"ש שהוא נותן לו לין ממחל לו עד שיבקש ממנו, ובגמ' שם תנו רבנן כל הלוו שלמרו דמי ביתו לבל יערו לפני הבית כל חילי בעוה שבשלש לין ממחל לו עד שיבקש ממנו, ופירש"י לבל יערו שדוגג על בושתו הוא ממחל לו, וכן הוא בעור מו"מ סי תכ"ג לין מחכפר לו מן הקבל על בושת, לבל הרמב"ם וכן הש"ע סי תכ"ג כתבו שלמע לפ"ש שנתן לו כי דבריס הוא מחכפר עד שיבקש ממנו ויחחול לו.

והנה דברי רש"י נראים בפשט, כי למה יתחייב דוקא לבקש מחילה על הקער של בושת ולא על שאר דבריס. וגם מה שייכות שדוגג על בושתו דמשמע כהילו בושת לחוד ומה שדוגג על הבושת לחוד, ולכאורה היא היא. ונראה בהקדם דברי הרמ"ם בפשוטה כלל ק"ל סי ד' והוא גם בעור מו"מ שם ת"כ סעי' י"ז שים מחלוקת בין הרי"ו והרמ"ם בענין מי מחלם הקער של מחר כך. דהרי"ו בתוס' כתובות דף ל"ט סוף ע"א ס"ל שהוא מחלם הלא הקער של שעת חבלה, ודבוא שמעון (יבעור הוא רבוא מסוקם) ס"ל שמחלם גם הקער הבא מח"כ. ודעת הרמ"ם להלכה כדעת הרי"ו, וכתב שם וז"ל מידי דהוה לבושת שכל ימיו הוא מחביים בשמכירין לו הבושת שנחביים בהוחה שעה, ואפ"כ אין שמין הלא בושת של הוחה שעה עכ"ל. משמע מדברי הרמ"ם דבשר הכל מודים שהוא מחלם הלא בושת של הוחה שעה והלא מה שמקבל כל ימיו כבשכר בושתו, והלא נחלקו הלא על הקער של מחר כך.

ומעתה קיוב לומר דשלח היא כוונת רש"י, דעל מה שחייבה התורה חשלומין ס"ל לרש"י דהן סברא שיקרך לבקש ממנו מחילה, ובכלל זה גם בושת שהרי גם בעד הבושת שלם לו, אבל הקער שדוגג על בושתו כיוצר מה שדוגג כל ימיו כבשכר בושתו הלא בעד זה אין חשלומין, ובעד זה צריך לבקש ממנו.

ואפשר עוד דבזה מחולקים שתי הגירסאות אשר בעור מו"מ סי תכ"ג כי בעור שלפנינו ליתא הן מחכפר לו מן הקער של בושת שבייבו עד שיפייסנו שיחחול

דרבנן, ול"ב כלי דרשה דתו"כ הוי הלא הלכה למשה, אשר על כן כי לנו לומר דגם בזוחלין הן הפסיל הלא דרבנן, ומפרשים התוס' דהש"ם ילוף פסול זוחלין מבמיס, ומעתה זכינו דפסול זוחלין הוא דאורייתא.

ואין להקשות ל"ב למלי שביק התו"כ דרשה דבמיס שהיא דרשה גמורה, ונקוט דרשה דלך מעין שהיא הלא הסמכתא, דהתו"כ ניחא לי להעמיד כל הדרשות בכלי קרא דלך מעין ובור דניהוו הכל במקום אחד. אבל על ר"ש שפיר הקשו התוס' דכיון דרש"י פירש דילפינן מבמיס פסול שהיבה, על כרחך כולו שלוש דאורייתא, ל"ב ודלי ל"ל דהלי דרשה דתו"כ היא דרשה גמורה למיפסל גם שהיבה וגם זוחלין, ומכיבי תיתי שיהי צורך ללמוד פסול שלושין מבמיס.

סימן מד

תנן בש"ק דף ל"ב ע"א לפ"ש שהוא נותן לו לין ממחל לו עד שיבקש ממנו, ובגמ' שם תנו רבנן כל הלוו שלמרו דמי ביתו לבל יערו לפני הבית כל חילי בעוה שבשלש לין ממחל לו עד שיבקש ממנו, ופירש"י לבל יערו שדוגג על בושתו הוא ממחל לו, וכן הוא בעור מו"מ סי תכ"ג לין מחכפר לו מן הקבל על בושת, לבל הרמב"ם וכן הש"ע סי תכ"ג כתבו שלמע לפ"ש שנתן לו כי דבריס הוא מחכפר עד שיבקש ממנו ויחחול לו.

והנה דברי רש"י נראים בפשט, כי למה יתחייב דוקא לבקש מחילה על הקער של בושת ולא על שאר דבריס. וגם מה שייכות שדוגג על בושתו דמשמע כהילו בושת לחוד ומה שדוגג על הבושת לחוד, ולכאורה היא היא. ונראה בהקדם דברי הרמ"ם בפשוטה כלל ק"ל סי ד' והוא גם בעור מו"מ שם ת"כ סעי' י"ז שים מחלוקת בין הרי"ו והרמ"ם בענין מי מחלם הקער של מחר כך. דהרי"ו בתוס' כתובות דף ל"ט סוף ע"א ס"ל שהוא מחלם הלא הקער של שעת חבלה, ודבוא שמעון (יבעור הוא רבוא מסוקם) ס"ל שמחלם גם הקער הבא מח"כ. ודעת הרמ"ם להלכה כדעת הרי"ו, וכתב שם וז"ל מידי דהוה לבושת שכל ימיו הוא מחביים בשמכירין לו הבושת שנחביים בהוחה שעה, ואפ"כ אין שמין הלא בושת של הוחה שעה עכ"ל. משמע מדברי הרמ"ם דבשר הכל מודים שהוא מחלם הלא בושת של הוחה שעה והלא מה שמקבל כל ימיו כבשכר בושתו, והלא נחלקו הלא על הקער של מחר כך.

ומעתה קיוב לומר דזה היא כוונת רש"י, דעל מה שחייבה התורה חשלומין ס"ל לרש"י דהן סברא שיקרך לבקש ממנו מחילה, ובכלל זה גם בושת שהרי גם בעד הבושת שלם לו, אבל הקער שדוגג על בושתו כיוצר מה שדוגג כל ימיו כבשכר בושתו הלא בעד זה אין חשלומין, ובעד זה צריך לבקש ממנו.

ואפשר עוד דבזה מחולקים שתי הגירסאות אשר בעור מו"מ סי תכ"ג כי בעור שלפנינו ליתא הן מחכפר לו מן הקער של בושת שבייבו עד שיפייסנו שיחחול

לו, ובפרישה ונסמ"ע ליתא שם דבטוריס דפוס ג"י בגירסא שלפנינו מן הצער וכבושת עיי"ש. ולפי דבריו י"ל דהגירסא שלפנינו היא כפי דעת הר"ש דיש תשלומין בעד הצער של חמ"כ, כי כן הכריע בעול בסי' ח"כ סעי' י"ז, וכתב שגם דעת הרמ"ה כן, על כן ס"ל שאין לו לנקוט ממנו שלא בעד הבושת של חמ"כ, וכפי שהסברנו שיטת רש"י דעל מה שמשלם פוגם מנקט ממנו. אבל הב"י כתב שם על דברי הטור שפיגם מזוקדק, כי הרמ"ה בתשובה הכריע כדעת הר"י דגם בשביל הצער של חמ"כ הוי תשלומין, וא"כ מי ס"ל להטור שנקטה מחילה היא על כל מה שפיגם משלם לו יש לו לנקט ממנו גם על הצער של חמ"כ, על כן הגירסא בטוריס שבדפוס ג"י שלריך לנקט ממנו הן הצער והבושת.

ואמנם אפילו אם כנים דברינו בבושת רש"י והטור מ"מ להלכה למעשה כבר כתבתי בריש דברי שדעת הרמב"ם שלריך לנקט מחילה על הכל גם על מה שפיגם לו וכן סתם מרן בש"ע סו"מ סי' תכ"ב.

סימן מה

בענין משלח שמת אם בטל השליחות

הבעל שמינה שליח לגרש את אשתו וקודם שהספיק השליח לקיים שליחותו נשתטה הבעל, דעת הטור בשלחן ערוך סי' קכ"ו דהגט פסול מן התורה. ולדעת הרמב"ם פ"ב מהי גירושין ה' ט"ו הוא פסול רק מדרבנן, ועיי"ש בב"ש אות ג' ובפר"ח אות ב'. והסביר הפר"ח דעת הרמב"ם דמן התורה הגט בכה"ג כשר, שכיון שבשעה שהוא לכתוב בדעתו ושעה שליח במקומו הרי השליח במקום הבעל, ואף שנשתטה הבעל בשעת כתיבה ונתינה אין בכך כלום, אלא שמדרבנן פסול שלא יאמרו שוטה מלי מגרש עיי"ש.

והקשה הקלוב"ח סי' קפ"ח אות ב', לדעת הרמב"ם דמן התורה השליח עומד במקום הבעל ואפי' נשתטה הבעל בינתיים, הואיל ולא נימא כ"כ שם מת הבעל השליח עומד במקומו ויכול לגרש, והואיל תנן בגיטין דף י"ג ע"ב האומר תנו גט זה לאשתי שער שיחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה, ומשמע שכוח מן התורה. ותירץ הקלוב"ח דשאני מלד דין שליחות כי יכול השליח לגרש כשאר השתא ש"מ שמת הבעל, אלא כיון שעמת הבעל בשעת נתינה לפי שאין לו מה לגרשה, כי כיון שמת הבעל היא מותרת כבר ולא מגידא די ומה יגרש. וכתב שם עוד הקלוב"ח דנראה דגם רש"י ס"ל כזה בהרמב"ם, ולכן דקדק רש"י וכתב אלא דלא יתנו לאחר מיתה וא"ל דגיטא לא הוי עד דמטי לידי וכי מטו לידי בת מית לי משחרר ופקעה לי רשותי עכ"ל. וכן כתב נמי רש"י בגיטין דף ט' ע"ב אלא דלא יתנו לאחר מיתה וא"ל דכל כמה דלא מטא גיטא לידי לא הוי משוחרר דנפקע לי רשותי מיני ותיול עלי רשות יורשין עכ"ל. ומ"ל להקלוב"ח דשיטתו דשיחרור וכיוצא שעמת דגם, כי רש"י ס"ל בהרמב"ם דהשליחות לא פקעה במיתת המשלח

ולא נפקעה רשות המשלח ממנו, אלא שהשליחות והבעדות פקעה, ומשום הכי אין השליח יכול לגרש או לשחרר אחר מיתת המשלח.

וקשה לי על זה הרי תנן גט שנו במשנה לפני שער שיחרור לעבדי, ולמה המתין רש"י להגיד דבריו על שער שיחרור ולא הגיד דבריו על גט אשה השנוי קודם במשנה. ועוד קשה לי לתיתא בגיטין דף כ"ח ע"ב גותן לה בחזקת שכותב קיים ופירש רש"י ח"ל ולא חיישינן שמא מת ובטל שליחותו עכ"ל. הרי דלעניין גט כתב רש"י בהדיא שאם מת בטל בטל השליחות והיינו טעמא דאין השליח מגרש לאחר מיתה.

ונראה ליישב קושית הקלוב"ח בדרך אחרת, כי אין להשוות בעל שמת לבעל שנשתטה, דשם"פ שלדעת הרמב"ם אם עשה השליח ונשתטה יכול הן בחורה השליח לגרש, היינו לפי שהמשלח יצוה בשעה ואומרין מה שעשה השליח כחילו עשה המשלח, ושם"פ שהמשלח אין לו עכשיו יד לעשות שום דבר, אומרין כבר מסר כחו להשליח והשליח יש לו יד ומעשיו קיימים, כי ידו כוח עכשיו יד המשלח. אבל אם המשלח מת אי אפשר לומר יד השליח כיד המשלח כי הרי אין משלח בעולם. וחידוש גדול על הקלוב"ח דלא נחית לכך, כי סברת זאת מוכרחת על פי דברי הקלוב"ח עלמו שכתב בריש סי' קפ"ג כי לעולם אין גוף השליח בגוף המשלח רק דמעשה השליח מחיתם להמשלח עיי"ש דברינו בשוב טעם"ש ולפ"ז לפי דברי הקלוב"ח אלב אי אפשר לומר במשלח שמת שתבי השליחות קיימת, שהרי אין שליחות אלא שמעשה השליח מחיתם להמשלח, ואם אין משלח בעולם אל מי יחיתם מעשה השליח. ואין זה דומה כלל למשלח שנשתטה, כי שם במשלח קיים ואפ"פ שהיינו בעל מעשה נוכל לומר כי מעשי השליח מחיתסים אליו. וזה דברי רש"י בגיטין דף כ"ח ע"ב הם פשוטים וברורים כי אם מת הבעל בטל השליחות.

ואמנם נדף ט' ע"ב לענין שיחרור רוח אחרת אם רש"י, כי אם פירש המשנה שהאדון מסר שער שיחרור להשליח, ואחזיל אם בשעת הריח"ף דאע"פ שהשליח זוכה להעבד ואין האדון יכול לחזור בו מ"מ אין העבד משתחרר עד שיגע בשער לידו. ולפי זה ודאי כיון שהאדון הינו יכול לחזור בו אשה כגר השליח שליחותו וזכה כגר בשביל העבד, אלא שיש תנאי בדבר שעשר השיחרור יבא ליד העבד ורק אז יחול השיחרור. וזה ודאי יש מקום לומר שאע"פ שהאדון מת בינתיים אפשר להשיחרור שיהי נגמר, ועל זה כוונך רש"י לומר דאי אפשר לשיחרור שיחול דכוותיל והאדון מית קדים ונפקע לי רשותי מיני. ובדף י"ג אע"פ שהזר בן רש"י ופירש המשנה שהוא לכתוב גט וכמו שכתבו התוס' דף מ' ע"ב ד"ה לא יתנו, וא"כ לא לריכין תו למימר דפקעה רשות רבו, מיהו כיון שהמת היא שפקעה רשות רבו, לא רצה רש"י לורך לפנות זה פירושו דלעיל. וגם אפשר כי אלב הדבריה הם דברי רש"י קודם חזרה, וא"כ כשהגיה הריטב"א משנה דסיפא לא זאב ממקומה כיון שגם זה לחמת דפקעה רשות רבו ולא נפקע מזה מידי.

עוד מביא הקלוב"ח רלה לדברינו דהשליחות לא פקעה במיתת המשלח מכח דקי"ל בפרק כל הגט (דף

אולם גוף דברי כתמ"ח נראים תלמוד, וכבר מזמן בעירובי דיש להקשות עליכם מדברי תשו' מיימוני כ' תיבות סי' ג' מובא בתוס' רפק"ל פ"ג דתרומות מצוה ח', מלה דלית ליתא כתס במצוה כמתכוין לומר תרומה ומאר מעשר מעשר ומאר תרומה וכו' לפ מאר כלום עד שיכוין פיו ולבו שוין, וכבית עלב רפק"ל מתשו' מיימוני דמכיון לומר שכן כי' דעתו להוציא בפיו ועשה וכוונה בענין אחר ותפ"ג דלתחזיק ליסורו כל כמה דלפ מאר מעשי' בדיבורו כה לפ מקרי לתחזיק ליסורא אלפ כיצה דלפ לדברי כפר בצה לכתיר מכאן ולבצה מוכח כוה דמפיקרא אסור כי' וכגון כאי דריש גיטין גבי כפ"ג דלתחזיק ליסורא דלעצה חים לפ לדברי כשליח אצל כבא לפי דברי כפר דעשה בדיבורו משולם לפ כי' אסור עיי"ש. ומכה יש להשיב לבאורה על דברי כתמ"ח, כי כעצה כאומר עריפה תפ"ש שבבהמה כוחזקה על פי דיבורו כעריפה בעיני כעומדים שם, אם כוא אחר ואומר כשרה וגומן לאחלה לדבריו אין כוא מעיד נגד כחזקה, כיון שלפי מה שכוא אחר גו בעלה כחזקה מעיקרא כי לפ כית' לאסורה משולם.

שוב ראיתי בספר דעת תורה סי' ק' לות ס"ז שבביא בערה זו מספר נמ"ש סי' ס' שדברי כחשו' מיימוני כאלה כם נגד דברי כתמ"ח.

ובר מן דין דברי כתמ"ח — דלפ מעיל לאחלה בקום שבשומעים מאמינים לדבר ואין לבם חלוק עליהם — יש בזה מן כפלא, וכן כתב בעלמו בחב"ש שם לות ט"ע וז"ל ומ"מ לכיות שלפ מלאתיו בפי לפ כחלטתי וכתבתי בלי מוכך אני עכ"ל. וכאה לפי דברי כתב"ש אין חילוק בין דיבור למעשה לענין לאחלה, ובעיקר תלוי זאה אם נקבע בלב כשומעים בשעת מעשה או לפ. וכן דלבשה בגדי גדוסה לפ מועיל לה לאחלה (בסי' קפ"ב) ס"ל לבתב"ש בלות ע"ח שם דכוח מעשה דאז נקבע בלב כשכנים בודאות שהיא נדה, ועל כן חולק על כש"ך בסי' קפ"ב דס"ל דאם נתנה לאחלה גם על לבשה כבגדים שפיר דמי, ועי"ש בתב"ש בלריכות. וכאי חזינן דבסי' קפ"ב לפ כביאו כלל כלאחרונים את דברי כתב"ש, ונראה מסתימת דבריכם דס"ל לכלבה כשעת כש"ך דלפי' לגבשה בגדים מבני לאחלה, אם כלאחלה כולה גם טעם למה שלבשה את כבגדים. ועי"ש בחו"ד שכוא מפקפק בדברי כש"ך מטעם אחר אבל את דברי כתב"ש ליכו מבינ כלל. וכחידוש כעיקרי שבדברי כתב"ש שפפי' אם לאחרה רק שעשה אני בדיבור בעלמא, אם כשומעים כאמינו לה ולפ כי' לבם חלוק עליהם כלל, ליכה נאמנת שוב לאת לאחלה ולומר שכוכה אני, חידוש זה לפ ראיתי שיעתיק לותו אחד מן כאחרונים בסי' קפ"ב שם.

איברא ראיתי קדום אחד מכיר שיעת כתב"ש כוא כאח"ם בויו"ד סי' ט' ד"ה וראיתי וכו'. ועי"ש שכתב דנראה לו שזה תלוי בפלוגתא דש"ם גיטין פ"ש אי מצטלין קלפ ולוה לעיין בב"ש סי' מ"ו ס"ק י"ג י"ד עי"ש. וכה זה שכתב כאח"ם דינו של כתב"ש בענין אי מצטלין קלפ אאת כאח"ם לא שייך כאן, ואם יש פאתי ליתר בענין מצטלי' קלפ סי' מ"ו לות י"ג י"ד, ואם יש לעיין בב"ש סי' ס' שדברי כאשו' מיימוני כאלה כם נגד דברי כתמ"ח.

אבן בי"ד אין תנו לריכים לזה, וכמו שאתבאר שבי"ד אין לומר שכוחזקה בעיני כשומעים לעריפה ודאית, גם יש לנרף עדותו של כשו"ב כאני שכבאין בשעת מעשה אלפ כי' בלעזון במקום בסירכא, ויפפ כדבר בהיתר אף לפי שיטת כתשובות שור.

סימן ג

ב"ה יום ב' לסדר וישב תשכ"ד לונדון תע"א.
למעלת כבוד הרב וכר' וכר' וכר' מר"ה מרדכי הריס שליט"א בירושלים עי"ק תובב"א.

אחדשכת"ה. כנה כת"כ גזר עלי שלפ לכתוב בתשובתי אלו שום תועריס אך להתפפק לפ יכולתי וכבן שלשתי וכו' וכו' וכר' וכרי זה לאמר יש ויש מה לכתוב אבל אנוס אני בגזרת כת"כ. ואתמי שממה בלבי שבת"כ כתשיב ספרי לעיין בו, גם יקריס לי בערותיו אשר בעיר, אך מה שבת"כ תפס עלי אשר בבקדמה כתבתי שלשתי מרת יכודית שתחי' כיא בת כרכ"ת מר"כ מבדכם מכהן ז"ל בנו בכורו של כגרי"ח זוטנפעלד ז"ל, ותפס עלי בת"כ שלפ כזכרתי מעשיכם ופעלותיכם, גם לפ נתתי לבם תועריס לפי כעומד, וז"ל בת"כ בבקדמה כתב כרכ"ת מר"כ מבדכם מכהן בשעם שכוא כוגיע לאור תורה מציון ובוי"ת מכרי"ל דיסקין ועוד, עוד כתב של כגרי"ח זוטנפעלד וז"ל, הלפ כוא כי' רב דירושלים ומסר נפשו על כתורה וכיכודות ורצתון שבקדושתה לכל דבר, ואני יליד מאה שעריס ויודע כמה מפעולותיו עכ"ל בת"כ. כנה גם מנכי יודע גדלם ותפארתם, כי דירושלים תבן מקיר מזעק וחספר את תשר פעל ועשה כתדש בגדול בעתקים כגרי"ח ז"ל, עד שלפ כורגלו כלל דירושלים לומר של כגרי"ח שום תואר, כי של כבן זה לממו גדול מרבן שמו וכשתומרים דירושלים ר' חייס פתם כרי זה כבר כולל כל כתוארים וכל כשבחים. ומכירנא מוד כשכייתי בווינא בימי ילדותי גם שם כי' נמנה בין גדולי כגדולים, ובשנת תרפ"ג שבתתספו לשם גאונים ודיקים מכל קלוי תבל לכבוש כגדולה וכי' שם קיבון מדיר של חכמים וברתשם בתפץ חייס ז"ל, היו בכל זאת מתלחשים ותומרים תבל אחד מבמיוחדים לפ בא כוא ר' חייס כרב מירושלים, יען כוא מקפיד שלפ לעשת מגדולות בתרן. ובכן תל נא לתשוד לותי שבשמעתי בתועריס תלך בגרי"ח מחמת מי יודיעכה, כי בשמעתים אך ורק מחמת שלפ רציתי לורך זה, כי בגרי"ח בבר כולל כל בתוארים ודבר שפתים אך למותר, ובפרט כי בבקדמה כיפ קלרה מאד ולפ כי' בתקום שם לבא בתרוכה, ורק להזכיר תבות תשתי שתחי' בתי. וכיינו טעמא נמי שבתבתי רק שביפ בת ר' תברכם תבן ז"ל בנו בכורו של בגרי"ח ז"ל, אף שידעתי גם ידעתי שבי' גדול בתורה וכוונה לאור בספרים שבזכיר בת"כ, לפ רציתי ענין לפרט מעשיו בבקדמת ספרי, ומבתבי שבזכרת שמו עם בתואר בנו בכורו של בגרי"ח, די לרמז ממי בתדובר.

עוד מביא כת"כ לשוני מה שכתבתי בספרי סי' ג', לעניין מילה בשבת בזמ, שאחר חצות עושים במוצ"ש ביחד בידור לכיונו בשמחה, וכעיר כת"כ שבב"י היתה רק שלש לעשות המילה בשעת קיעות ולא בחכר שמחה. וכאב לומר שב"ש סי' תקכ"ט סעי' ל' היתה רק בזה"ל שם יש חיוק למול מלן לותו לחר שגומרים בקיעות ויש ממתינין עד לחר חצות שכ"ל, לכן בב"י על כעור מבואר יותר ח"ל שם ואם יש חיוק למול מלן לותו לחר בקיעות ויש ממתינין עד לחר חצות' שהי בספרות כתובות במרדכי דמ"ק ונתן טעם לממתינים עד לחר חצות דקודם לזה לא שייכות עליו ומילה עושין בשמחה דכיוב שם נוכני על לומרתך שכ"ל.

עוד מביא כת"כ מה שכתבתי בספרי סי' ע' ובגרשה בשולם סוברים דבמקום שאר בילבור מברכין בבמ"ז ומייבים בשבת ברכות יכול להוציא לותם לף מי שלש לכל פת ולינני יודע מקור לזה ע"כ, ובחב על זה בת"ב ח"ל וכי להציבור צריך להוציא וכרי תחת בחופה ג"כ מברכין שבע ברכות וכי צריך להוציא לותם וכרי בקבל לף בלבו ולש שהו שכ"ל. ותמיכתו זו לש מחברה לי, כי ז' ברכות שתחת בחופה וז' ברכות שבשולה בם שני ענינים, ובזכילם כרמב"ם בשני מקומות, כי בברכות שתחת בחופה כתבם כרמב"ם בב' לישות, ובברכות שבשולה בם בב' ברכות. ולפע בזה קלת בתרוכה, כי כיב לריכים לבך ברכת מחיים בשעת חופה בלי שולה, וכמו שפתח מרן בש"ע לבת"ז דברים רים סי' ס"ב לריך לבך ברכת מחיים בשיח כתהן קודם ניטואין, וכוע ברמב"ם פ"י מה' לישות כ"ג, ובברכה זו לש מלינו למימר שיהי כל לחד מבקבל מחויב דוקע לשמוע בברכה ולשלש ידי חובתו ממנה, ורק שעיב לריכים שיאמרו, כמבואר בסעי' ד' שברכת מחיים בשיח.

אבל חז"ל מייבו גם לבך ברכת מחיים בשיח כתהן כל ז', ודעת כרי"ף דכתובות לעין חיוב זה תלוי בשולה לש כל שנתפשפו בקבל לכבוד כתהן ובכלה מברכין בברכות, ומולך שם על כי"ל בהומריש דכני ברכות כל ז' תלויים בשולה דוקא. ובזה ביב ברמב"ם פ"ב מה' ברכות דעתו כדעת כי"ל שבר"ן, ומדמה ברכת מחיים בשיח בתהן לרבה בשבע ולילה ויבע ביו"ט שלינו שלש כוספב לברכת המזון. ובש"ע סכע"ז סי' ס"ב סעי' כ' פסק כדעת ברמב"ם ועוד דמשונים שלין ברכת מחיים כל ז' שלש בשולה, וכוסיף עוד בסעי' י"ל שם דשם נתחלקו בני בחופה לחבורת כולם מברכים ברכת מחיים, כרי יוצא מזה ברור שכל בקבל בחוכלים בשולה בשבת מחיים חייבים בברכת מחיים, וכבשבר נראה שכת שיוצא מלשון ברמב"ם פ"ב מה' ברכות שבברכות מחיים יש לבם בדין של רבה בשבע ושל יצלה ויבע ביו"ט. ישוע ברמב"ם שם בלבה י' שבתב וז"ל ברבה זו שמוסיפין בבית מחיים וכו' ולפי בעין שם בפירוש שמוסיפין בבית מחיים של שבת בברכות של בבמ"ז, כרי דשם"ל בריך לבוליע וכרי תחת בחופה ג"כ מברכין שבע ברכות וכי לריך לבוליע לותם וכרי בקבל לף מלה ולש שהו שכ"ל. יודע מקור לזה ע"כ, ובחב על זה בת"ב ח"ל וכי לבליבור לריך לבוליע וכרי תחת בחופה לף מי שלש לכל פת ולינני בשבע ברכות יכול להוציא לותם וכרי בקבל לף בלבו ולש שהו שכ"ל. ותמיכתו זו לש מחברה לי, כי ז' ברכות שתחת בחופה וז' ברכות שבשולה בם שני ענינים, ובזכילם ברמב"ם בשני מקומות, כי בברכות שתחת בחופה כתבם ברמב"ם בב' לישות, ובברכות שבשולה בם בב' ברכות. ולפע בזה קלת בתרוכה, כי כיב לריכים לבך ברכת מחיים בשיח כתהן בשבע חופה בלי שולה, וכמו שפתח מרן בש"ע לבת"ז דברים רים סי' ס"ב לריך לבך ברכת מחיים בשיח כתהן קודם ניטואין, וכוע ברמב"ם פ"י מה' לישות כ"ג, ובברכה זו לש מלינו למימר שיהי כל לחד מבקבל מחויב דוקע לשמוע בברכה ולשלש ידי חובתו ממנה, ורק שעיב לריכים שיאמרו, כמבואר בסעי' ד' שברכת מחיים בשיח.

אבל חז"ל מייבו גם לבך ברכת מחיים בשיח כתהן כל ז', ודעת כרי"ף דכתובות לעין חיוב זה תלוי בשולה לש כל שנתפשפו בקבל לכבוד כתהן ובכלה מברכין בברכות, ומולך שם על כי"ל בהומריש דכני ברכות כל ז' תלויים בשולה דוקא. ובזה ביב ברמב"ם פ"ב מה' ברכות דעתו כדעת כי"ל שבר"ן, ומדמה ברכת מחיים בשיח בתהן לרבה בשבע ולילה ויבע ביו"ט שלינו שלש כוספב לברכת המזון. ובש"ע סכע"ז סי' ס"ב סעי' כ' פסק כדעת ברמב"ם ועוד דמשונים שלין ברכת מחיים כל ז' שלש בשולה, וכוסיף עוד בסעי' י"ל שם דשם נתחלקו בני בחופה לחבורת כולם מברכים ברכת מחיים, כרי יוצא מזה ברור שכל בקבל בחוכלים בשולה בשבת מחיים חייבים בברכת מחיים, וכבשבר נראה שכת שיוצא מלשון ברמב"ם פ"ב מה' ברכות שבברכות מחיים יש לבם בדין של רבה בשבע ושל יצלה ויבע ביו"ט. ישוע ברמב"ם שם בלבה י' שבתב וז"ל ברבה זו שמוסיפין בבית מחיים של שבת בברכות של בבמ"ז, כרי דשם"ל בריך לבוליע וכרי תחת בחופה ג"כ מברכין שבע ברכות וכי לריך לבוליע לותם וכרי בקבל לף בלבו ולש שהו שכ"ל. יודע מקור לזה ע"כ, ובחב על זה בת"ב ח"ל וכי לבליבור לריך לבוליע וכרי תחת בחופה לף מי שלש לכל פת ולינני בשבע ברכות יכול להוציא לותם וכרי בקבל לף בלבו ולש שהו שכ"ל. ותמיכתו זו לש מחברה לי, כי ז' ברכות שתחת בחופה וז' ברכות שבשולה בם שני ענינים, ובזכילם ברמב"ם בשני מקומות, כי בברכות שתחת בחופה כתבם ברמב"ם בב' לישות, ובברכות שבשולה בם בב' ברכות. ולפע בזה קלת בתרוכה, כי כיב לריכים לבך ברכת מחיים בשיח כתהן בשבע חופה בלי שולה, וכמו שפתח מרן בש"ע לבת"ז דברים רים סי' ס"ב לריך לבך ברכת מחיים בשיח כתהן קודם ניטואין, וכוע ברמב"ם פ"י מה' לישות כ"ג, ובברכה זו לש מלינו למימר שיהי כל לחד מבקבל מחויב דוקע לשמוע בברכה ולשלש ידי חובתו ממנה, ורק שעיב לריכים שיאמרו, כמבואר בסעי' ד' שברכת מחיים בשיח.

מחלקים; מברכת ברכת מחיים כל מבורה ומבורה.

דעת בש"ע ואל כני פוסקים דס"ל שאם בני בשולה על מרבע בברכות שמברכין בכל שבוע, ומרשה פשוט שכיש לברמב"ם שברכת מחיים בשיח בחתים היש ברכה נוספת בברכות שבמ"ז, כרי דס"ל שמוסיפין בשיח מחיים של יבמ"ז, ולפי בעין שם בפירוש שמוסיפין בשיח מחיים של שבת בברכות של בבמ"ז, כרי דס"ל בריך לבוליע וכרי תחת בחופה ג"כ מברכין שבע ברכות וכי לריך לבוליע לותם וכרי בקבל לף בלבו ולש שהו שכ"ל. יודע מקור לזה ע"כ, ובחב על זה בת"ב ח"ל וכי לבליבור לריך לבוליע וכרי תחת בחופה לף מי שלש לכל פת ולינני בשבע ברכות יכול להוציא לותם וכרי בקבל לף בלבו ולש שהו שכ"ל. ותמיכתו זו לש מחברה לי, כי ז' ברכות שתחת בחופה וז' ברכות שבשולה בם שני ענינים, ובזכילם ברמב"ם בשני מקומות, כי בברכות שתחת בחופה כתבם ברמב"ם בב' לישות, ובברכות שבשולה בם בב' ברכות. ולפע בזה קלת בתרוכה, כי כיב לריכים לבך ברכת מחיים בשיח כתהן בשבע חופה בלי שולה, וכמו שפתח מרן בש"ע לבת"ז דברים רים סי' ס"ב לריך לבך ברכת מחיים בשיח כתהן קודם ניטואין, וכוע ברמב"ם פ"י מה' לישות כ"ג, ובברכה זו לש מלינו למימר שיהי כל לחד מבקבל מחויב דוקע לשמוע בברכה ולשלש ידי חובתו ממנה, ורק שעיב לריכים שיאמרו, כמבואר בסעי' ד' שברכת מחיים בשיח.

אבל חז"ל מייבו גם לבך ברכת מחיים בשיח כתהן כל ז', ודעת כרי"ף דכתובות לעין חיוב זה תלוי בשולה לש כל שנתפשפו בקבל לכבוד כתהן ובכלה מברכין בברכות, ומולך שם על כי"ל בהומריש דכני ברכות כל ז' תלויים בשולה דוקא. ובזה ביב ברמב"ם פ"ב מה' ברכות דעתו כדעת כי"ל שבר"ן, ומדמה ברכת מחיים בשיח בתהן לרבה בשבע ולילה ויבע ביו"ט שלינו שלש כוספב לברכת המזון. ובש"ע סכע"ז סי' ס"ב סעי' כ' פסק כדעת ברמב"ם ועוד דמשונים שלין ברכת מחיים כל ז' שלש בשולה, וכוסיף עוד בסעי' י"ל שם דשם נתחלקו בני בחופה לחבורת כולם מברכים ברכת מחיים, כרי יוצא מזה ברור שכל בקבל בחוכלים בשולה בשבת מחיים חייבים בברכת מחיים, וכבשבר נראה שכת שיוצא מלשון ברמב"ם פ"ב מה' ברכות שבברכות מחיים יש לבם בדין של רבה בשבע ושל יצלה ויבע ביו"ט. ישוע ברמב"ם שם בלבה י' שבתב וז"ל ברבה זו שמוסיפין בבית מחיים של שבת בברכות של בבמ"ז, כרי דשם"ל בריך לבוליע וכרי תחת בחופה ג"כ מברכין שבע ברכות וכי לריך לבוליע לותם וכרי בקבל לף בלבו ולש שהו שכ"ל. יודע מקור לזה ע"כ, ובחב על זה בת"ב ח"ל וכי לבליבור לריך לבוליע וכרי תחת בחופה לף מי שלש לכל פת ולינני בשבע ברכות יכול להוציא לותם וכרי בקבל לף בלבו ולש שהו שכ"ל. ותמיכתו זו לש מחברה לי, כי ז' ברכות שתחת בחופה וז' ברכות שבשולה בם שני ענינים, ובזכילם ברמב"ם בשני מקומות, כי בברכות שתחת בחופה כתבם ברמב"ם בב' לישות, ובברכות שבשולה בם בב' ברכות. ולפע בזה קלת בתרוכה, כי כיב לריכים לבך ברכת מחיים בשיח כתהן בשבע חופה בלי שולה, וכמו שפתח מרן בש"ע לבת"ז דברים רים סי' ס"ב לריך לבך ברכת מחיים בשיח כתהן קודם ניטואין, וכוע ברמב"ם פ"י מה' לישות כ"ג, ובברכה זו לש מלינו למימר שיהי כל לחד מבקבל מחויב דוקע לשמוע בברכה ולשלש ידי חובתו ממנה, ורק שעיב לריכים שיאמרו, כמבואר בסעי' ד' שברכת מחיים בשיח.

והנה עיקר רלות כרן פ"ק דכתובות (ד"ה ומחניס מן המנין) דברכת מחניס לינב תלוי' בשבועב כיש ממס' סופרים דלימע כחס וכבנו לומר בבקר ברכת מחניס על כיום בשבתב ופניס חדשות כל שבעב ובערב קודם בשבועב מלמע קודם שבועב כיו מברכין לותב לפי שכיו רגילים להתפלל בבית הכנסת בבקר ובערב בשעת הכתן וכלב והיו מברכין שם ע"ש לוות ר"ד מכע דפסק בש"ע שלש לותם בבית הכנסת בשבת ובי"ט שלש ז' ברכות ומסיים שכן נהגו בכל בעולם, ולפי"ז בבית

תרו פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ד] באיזו שעה לוקה וטובל: שופך על ראשו ועל גופו תשעה קבין ועולה במקום טבילה: אבל אם מותר לטבול בערב יום הכפורים:

א ויתן כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפייס לכל מי שפשע כנגדו. כן כתב הרמ"ס במסכת יומא (סי' כד) והניח לאיה מדאמרינן בגמרא (פו:) דרב אזל לפיוסי לרבי חנינא בעלי יומא דכפורי ואמרינן נמי התם (ע"ש) רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא כלומר שהטבח חטף לו נתר ליה תריסר ירחי דשתא ולא אתא כי אתא מעלי יומא דכפורי אמר אזל אנא ואפיק מדעתיה: **ומ"ש דעבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר וכו' עד אינו צריך לפייסו עוד.** פשוט מפרק מסכת יומא (פה:): **ומ"ש והני מילי לחבירו אבל לרבו צריך להרבות עליו רעים עד שיתפייס.** כן כתבו שם הרי"ף (ו.)

לנפשו. ומה שרגילין לזרוק את בני מעיו על הגג כדי ליתנם לעופות יש להביא ראיה קצת מההיא דמסכת חולין ג) **רמי בר תמרי איקלע למערבא** ד) **במעלי יומא דכפורי חזא דקא שדו כבדא וכולייתא אזיל שקלינהו משום דהאידנא דהיתרא שכיח טפי:**

סימן תרו

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א—ב] לפייס בערב יום הכפורים את חבירו אפילו לא הקניטו [אלא בדברים]. ואם לא רצה להתפייס או שמת מאי יעשה: שאומר סמאל ביום הכפורים רבונו של עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת: [ד] טעם טבילה בערב יום הכפורים ואין מברכין עליה:

א ויתן כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפייס לכל מי שפשע כנגדו. דעבירות שבין אדם למקום (א) **יום הכפורים מכפר. ושבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסנו. ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו.** (ו) **וצריך לילך לו. ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך לו פעם שנית ושלישית. ובכל פעם יקח עמו שלשה שיפייסנו שימחול לו ואם אינו מתפייס** (ב) **בשלש פעמים** ב) **אינו צריך לפייסו עוד. והני מילי לחבירו.** הניח שאם כן אף על פי דהתירא שכיח השתא טפי מכל מקום אינו אלא כמו רובא דהתירא ומיעוטא דאיסורא וכל שנטלו מן הניח הוה ליה קנוט וכל קנוט כמחצה על מחצה דמי (פסחים ט:) אלא נעל כרחך דמן הגג נטלוס העורבים דמצאו העורב נפרוס ומרובא קא פריס ולכך קאמר דהתירא שכיח השתא טפי ורובא הוי דהתירא ג"ל:

תרו א ויתן כל אדם אל לבו בערב יום כפור לפייס וכו'. כן כתב הרמ"ס בפרק יום הכפורים והניח דאיכא לדבריו ורצונו לומר שאל יאמר היום או למחר אפייסנו אלא בערב יום הכפורים יפייסנו ולא יעבור מצות השנה אלף על פי שרוב כל אדם לפיים מיכף למי שפשע כנגדו מכל מקום יכול הוא להניח הענין ליום אחר: **ומ"ש וצריך לילך לו וכו'.** פשוט שם (פו.) במעשים שמירעו וכן כתוב (משלי ו ג) לך התרפס ורהב רעיך פלמא דצריך לילך לו. והא דג' שורות גב' בני אדם מימרא דרב חסדא שם ומשמע לשם ממימרא דר' יוסי ב"ר חנינא דצריך לפייסנו בכל פעם בתין ריצוי אחר כדכתיב (בראשית ג יז) אלא שם נא ועתה שם נא וכ"כ בתמהרי"ל (הל' ליל יוה"כ סי' ד עמ' שכה) דבשלשה מיני רצויים ירצנו אלא שהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והרמ"ס לא הביאו זה בחיבוריהם:

ב **ומ"ש והני מילי לחבירו.** כן כתבו הרי"ף והרא"ש לשם וכן כתבו הרמב"ם והסמ"ג בהלכות תשובה (עשין טז לט ע"ג) וטעמם דמהרי"ל דבזה ודאי יש לתלות קלת לדרכי התמורי כשמחזר ושואל אחר מרגוזל לבן למי ואולי אף מהרי"ל לא נטל לבן אלא כשלא הולרך לשאול אחריו כגון שמכרו לו מרגוזל לבן או נקנה מרגוזל לבן בין המרגוזים וכדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה (יד.) אבל לדקדק ולשאול אחריו ולקנותו בדמים יקרים גראה מדרכי התמורי וכן קיבלתי מאדוני אבי מורי ז"ל:

ד **ומה שרגילין לזרוק את בני מעיים וגו'.** זהו כדי לרמוס על העופות משנ"ך (סי' קכו) ובמדרש משמע דאפילו בשאוכר את הפועלים (ב"מ פה.) יוכיח. ומה שזורקין הבני מעיים בדוקא הטעם מפני שהוא מן הגזל מהר"ם לורית ובמרדכי סוף יומא (סו"ס תשכו) הסיק על דאיה זו וז"ל ומיון כל כך דאיה דשמא העורבים לקחוהו מבית שרגיל ולא על הגגות ע"כ והא דנקט המרדכי עורבים משום דפרק גיד הנשה (לה:) גרסינן בן מזוז להנהו עורבי דקא שדו כבדא וכולייתא וכו' ולענין שאר שמצלם מן העין מימר התם ולי יראה דאי אפשר לומר לקחוהו מן הניח שאם כן אף על פי דהתירא שכיח השתא טפי מכל מקום אינו אלא כמו רובא דהתירא ומיעוטא דאיסורא וכל שנטלו מן הניח הוה ליה קנוט וכל קנוט כמחצה על מחצה דמי (פסחים ט:) אלא נעל כרחך דמן הגג נטלוס העורבים דמצאו העורב נפרוס ומרובא קא פריס ולכך קאמר דהתירא שכיח השתא טפי ורובא הוי דהתירא ג"ל:

תרו א ויתן כל אדם אל לבו בערב יום כפור לפייס וכו'. כן כתב הרמ"ס בפרק יום הכפורים והניח דאיכא לדבריו ורצונו לומר שאל יאמר היום או למחר אפייסנו אלא בערב יום הכפורים יפייסנו ולא יעבור מצות השנה אלף על פי שרוב כל אדם לפיים מיכף למי שפשע כנגדו מכל מקום יכול הוא להניח הענין ליום אחר: **ומ"ש וצריך לילך לו וכו'.** פשוט שם (פו.) במעשים שמירעו וכן כתוב (משלי ו ג) לך התרפס ורהב רעיך פלמא דצריך לילך לו. והא דג' שורות גב' בני אדם מימרא דרב חסדא שם ומשמע לשם ממימרא דר' יוסי ב"ר חנינא דצריך לפייסנו בכל פעם בתין ריצוי אחר כדכתיב (בראשית ג יז) אלא שם נא ועתה שם נא וכ"כ בתמהרי"ל (הל' ליל יוה"כ סי' ד עמ' שכה) דבשלשה מיני רצויים ירצנו אלא שהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והרמ"ס לא הביאו זה בחיבוריהם:

ב **ומ"ש והני מילי לחבירו.** כן כתבו הרי"ף והרא"ש לשם וכן כתבו הרמב"ם והסמ"ג בהלכות תשובה (עשין טז לט ע"ג) וטעמם

דרכי משה

תרו (א) **כתב** הרמב"ם פרק ג' מהלכות שגגות (ה"י) אין יום הכפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרים אלא על השבים מאמינים בכפרתן אבל המבעט בהן אין מכפרין בו כיצד היה מבעט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפרין אף על פי שקרבו כמצותן לא נתכפר לו וכן המבעט ביום הכפורים אין יום הכפורים מכפר לו עכ"ל: (ב) **במרדכי** דיומא (ע"ב) (סו"ס תשכג) ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה א"ר יוסי בן דורמסקית סימן זה יהא בידך כל הימים (שאדם) [שאתה] מרחם על הבריות

פרישה

בני מעיו על הגג. והטעם משום שהגזל מורי' במסכת חולין פרק גיד הנשה ועיין בדריסה:

תרו (ו) **וצריך לילך לו.** פירוש מלמו א]:

דרישה

תרה ז"ל הגה"ה נדפסת בדפוס קרימונה במסכת חולין רמי וכו' נלע"ד שהראיה הוא מההיא דפ' גיד הנשה דף צ"ה דאמר רב נחמן מנהרדעי איקלע לגבי רב כהנא לפום נהרא במעלי יומא דכיפורי אתי עורבי שדו כבדי וכולייתא א"ל שקול ואכול האידנא דהיתרא שכיח טפי ואחשב שהמעתיק נתחלף לו בין זה המעשה להההוא דרמי בר (חמא) [תמרי] דפרק כל הבשר דף ק"י ואין ראיה משם דהתם לא הוזכר כבדי וכוליא ולא ענין עופות אלא כחלי משום דאמוראי לא אכלי כוחלא כדאיתא התם וכן מצאתי במרדכי דאייתי ההוא דפ' גיד הנשה:

הגהות והערות

כ) **לפנינו** בגמרא הגירסא אתו עורבי שדו כבדי וכולייתא וכו' וכן העתיק המרדכי שם ומפירוש רש"י שם נראה לדקדק שבני הבתים היו משליכין אותם בבוא העורבים עיי"ש והבן. (ר' יעקב בכרך המגיה דפוס קניגסברג): ג) **תרתי** עובדי נינהו, וההוא דרמי בר תמרי הוא בפרק קי ע"א והתם אפקינהו כולי עלמא לכחלינהו. ולא אידכר התם מהא דהאידנא דהיתרא שכיחא טפי, וההוא דשדו כבדי וכולייתא וכו' דהאידנא דהיתרא שכיחא טפי בפרק גיד הנשה צה ע"ב ובההוא עובדא רב נחמן מנהרדעא איקלע לגבי רב כהנא לפום נהרא. (ר' יעקב בכרך, המגיה דפוס קניגסברג) ועיין גם תשב"ץ קטן סימן קכו, ועיין מה שכתב כאן הדרישה (והוא נדפס במהדורתינו מהכת"י דרישה): ד) **בגמרא** שלפנינו איתא "לסורא":

תרו א) **וצריך לילך** "לו" כן הוא בדפוסים ישנים ובכתה"י ועל זה כתב הפרישה פירוש אצלו, ובטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח הגירסא בפנים וצריך לילך "אצלו": ב) **בטור** הנדפס עם דפו"ר ב"י, ודפוס פייבי די שאקו, ובכתה"י הגירסא "בג'". ובדפוס מנטובה, ובכת"י אחד איתא "בשלישית", ובטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח הגירסא "בג' פעמים", וכן הגיה בחידושי הגהות דפוס דיהרנפורט וז"ל "בג"פ" כ"מ ביומא פז ע"א וכן הוא בטורים ישנים עכ"ל וכ"ה בדפוס שלפנינו:

משום דגרסי׳ לימי׳ דפריך התם תרצ שהיה מנקף מחילה מר׳ חנינא י״ג ערבי יום הכפורים ולא מיפיים והיכי עביד הכי והאמר ר׳ יוסי ב״ר חנינא כל המנקף מטו מחבירו אל יקף ממנו יותר משלש פעמים ומשני רבו שתי ולא כגירסת רש״י רב שתי ופירש רב שתי מחמיר על עצמו היה ומשמע לגירסתם דנחבירו אסור לפייסו יותר משלש פעמים וכדמשמע מלישנא דקאמר היכי עביד הכי אלא מניחו והולך לו וכן כתבו להדיא בחיבוריהם ואם כן אינה למידק מדברי רבינו שמופת שיטתם וכתב כאן אינו צריך לפייסו עוד דמשמע שאם רצה לפייסו עוד הרשות בידו וצריך לומר לדעת רבינו דמאי דקאמר היכי עביד הכי היינו משום דקס״ד דתלמודא דחבירו היה ומדינא עביד רב הכי ולהכי פריך דמדינא ודאי אין צריך לנקף מחבירו יותר משלש פעמים ומשני רבו שתי דמדינא עד שיפיים את רבו ואפילו אלף פעמים אבל לפנים משורת הדין אפילו בחבירו יכול הוא לפייסו ואפילו אלף פעמים והכי מסתברא אם אין אדם בזיון תורה ור׳ יוסי דאמר אל יקף יותר היינו לומר דמן הדין אין לנקף יותר ואינו מדבר בלפנים משורת הדין כן נראה לי דעת רבינו וכן עיקר: **ודע** דבגמרא פריך ור׳ חנינא היכי עביד הכי להיות לכזרי מלמחול ופריך חלמא חזא ליה לרב דזקפוהו בדיקלא וכו׳ משמע דכל היכא שהמוחל אינו עושה כן לכזריות אלא לשום טעם כגון שיש לו ריוח בזה יכול לעשות כן ובהגהות שלמן ערוך (פ״ב) כתוב שיכול אלא יחמול כשמכוין לטובת המנקף מחילה נראה שהיה מפרש ההוא עובדא דקאמר התם ר׳ חנינא לאו משום שהיכי שנינו למיעבד רשותא פירוש ויטולו עליו צרכי צבור ולא מיפיים כי היכי לזיזל ולגמר מורייתא בנכל ולא יתבטל מדברי תורה ללפי פירוש זה עשה כן ר׳ חנינא לטובתו של רב ומשמע אפילו המוחל עצמו אינו יכול לעשות כן ואינו יודע היכן מצא פירוש זה כי רש״י פירש בהיפך ובספרא הרשאה: **מצאתי** המנקף מחילה שפעם כנגדו צריך לפרש בשעת המחילה אותה פשיעה דרשות מהר״ם (סי׳ שלג) וכן עיקר ללמאי דכתבינן לקמן בסימן תר״ז (ס״ק ד״ה וצריך) דצריך לפרט החטא בוידוי לפי המקום הוא הדין נמי בוידוי לפני חבירו דבהא אין לחלק בין עבירות שבינו לבין המקום לבינו ובין חבירו ובירושלמי דיומא (פ״ח ה״ז) דאמר הדין דחטא על חבריה צריך למימר ליה פרחית עלך ואין קבלה הא טעות ואין לו מייתי בני גשם ומפיים ליה קדמיהון וכו׳ לאו דוקא דאמר בשם פרחית עלך אלא צריך לפרש אותה פשיעה כדפריסית ודע דבספר עין יעקב (בירושלמי פירוש הכותב אות ו) דקדק מלשון הירושלמי הנזכר שהמוטעה יכול להתחלה מעצמו לנקף מחילה ואי לא קבלו אז יביא עמו מנשים וחוזר לנקף ממנו כפניהם אלא כמו שנוהגין מקצת בני אדם לשלוח תחלה אחרי שירצה לעלות לקבל פיוס העולה:

ג **ומ״ש ואם מת וכו׳.** מימרא דרבי יוסי בר חנינא ומשמע דנחינו מת אין צריך שורה של עשרה בני אדם וכן מצאתי בשאר מחברים אלא שבמרדכי כתב דכשהולך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם ואלא מיפיים ליתא בתתומת (מהר׳ נוטנער וירא אות ל וכ״ה בספיקתא רבתי פל״ח) אמר ר׳ שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קיבל עליו והקדוש ברוך הוא רוצה שהשפיל עצמו ומחלם עליו וכו׳ וכן כתב במהרי״ל (שם): **כתב** הסמ״ג בפוף הלכות תשובה (שם) בירושלמי דהמוחל (ה״ז) אמר רב יוסף הדא דאימר שצריך למחול בלאו שלא הוציא עליו שם רע אבל בהוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית ע״כ ונראה דמה שכתב אין לו מחילה עולמית הוי כמו טעם לומר שאין המוחל נקרא מכזרי בשביל זה דמאחר שהשם רע יזיק לו ולדורותיו ואף אם אחד מהם מוחל הואיל ואין לו מחילה עולמית הילכך גם חותו שהוציא עליו שם רע אינו נקרא מכזרי אם אינו מוחל לו שהרי השם רע פוגע בכבודו ובכבוד דורותיו עד עולם וזהו שלשון גדול שאין רצוי לשום אחד מהם למחול על זה אבל מכל מקום כל אחד מהם יעשה שלו לנקף מחילה אפילו הוציא עליו שם רע כל עיקר כי אם אבל המתביים נשתנה הדין כדלעיל: **אבל לרבו צריך להרבות עליו רעים עד שיתפייס:**
ב ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שפשעתי לו. (ג) **ועושין כן כדי שיהא לב כל ישראל שלם כל אחד עם חבירו ולא יהא מקום** והרא״ש (סו״פ יז) וכן כתב הרמב״ם בפרק ג׳ מהלכות תשובה (ה״ט) וגרסה שלמדו כן [ת] מדאמרינן בגמרא (פז:) דרב אזיל לפיוסי לרבי חנינא תליסר מעלי יומא דכיפורי ופריך והיכי עביד הכי והאמר ר׳ יוסי בר חנינא כל המנקף מטו מחבירו אל יקף ממנו יותר משלש פעמים ומשני רב שתי וסוברים דהכי קאמר רבו שתי שפיולו כמה פעמים צריך לנקף ממנו עד שיתפייס ורבי חנינא היה רבו של רב שהיה הוא יושב בראש בקוס רבינו הקדוש אבל רש״י פירש רב שתי מחמיר על עצמו היה: **ודע** דבגמרא פריך ורבי חנינא היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ומשני רבי חנינא חלמא חזא ליה לרב דזקפוהו בדיקלא וגמירי דכל דזקפוהו בדיקלא ריפא הוי אמר שמע מינה צעי למיעבד רשותא ולא מיפיים כי היכי לזיזל ולגמר מורייתא בנכל:

ב **ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו וכו׳.**

סם (ע״ח) אמר רבי יוסי בר חנינא כל המנקף מטו מחבירו אל יקף ממנו יותר משלש פעמים ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו וכו׳: **ומ״ש ועושים כן כדי שיהא לב כל ישראל שלם וכו׳.** נלמוד קאי אלא מדסמיך ליה [ג] נלמוד קאי אלא אריבוי קאי שכתב דנערב יום הכפורים יש לפייס לכל מי שפשע כנגדו: **כתב** המרדכי במסכת יומא (סי׳ תשכג) מנהג לנקף מחילה ערב יום הכפורים כדאמר במדרש שוב ישראל:

ג **וכתב** עוד (שם סי׳ תשכד, ב״ק סי׳ קו) תקנת קדמונינו ומרס

יש לך מרחמים ואם אינך מרחם על הבריות אין מרחמים עליך ומה יעשה אמר שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה ויאמר להם קטטה היה לי ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קיבל הקדוש ברוך הוא רואה שהשפיל עצמו ומוחל לו. וכן כתב מהרי״ל (הל׳ ליל יוה״כ סי׳ ד עמ׳ שכה) דלאחר שהלך שלש פעמים ולא נתפייס עושה שורה זו. וכתב עוד המרדכי (שם) הדא דתימא בשאר עבירות אבל המוציא שם רע על חבירו אין לו מחילה עולמית עכ״ל. וכן כתבו הסמ״ג (עשין טז צט ע״ג) והגהות מיימוניות פרק ב׳ דהלכות תשובה (אות ט) וכן כתב מהר״י וויל (סי׳ קצא וסי׳ קצב) דאין צריך למחול לו אם הוציא עליו שם רע אבל בשאר דברים לא יהא המוחל אכזרי ועיין בחשן משפט סימן תכ״ב:

פרישה

(ג) **ועושין כן כדי וכו׳.** זה קאי אמה שכתב בריש הסימן ויתן כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפייס וכו׳ על זה כתב שעושין כן כדי שיהיה לב וכו׳ ומאחר דיוצא שכתב רבינו לפייסו בשלשה בני אדם ג׳ פעמים וכן מחילה קאי דוקא בערב יום כפור כן מוכח בריא״ש ס״פ ע״ב ועיין בפרק יום הכפורים דף פ״ז ע״ב:

חדושי הגהות

תרו [ת] **ולי נראה דאפשר שלמדו מדקאמר המנקף מטו מחבירו אל יקף יותר משלש פעמים משמע דוקא מחבירו אבל רבו אין לו שיעור אלא עד דמיפיים ומיפא ליה לפירוש רש״י (מהרל״ח):** [ג] **ר״ל דהא מדינא צעי למיעבד הכי דמתניתין היא דעבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפיסנו אלא מריעא קאי וכו׳ (מהרל״ח):**

דיש לחלק דבפי סיכה נלחו מכוח יש הלחה כיסיכה לכל שפר לי נלחו מכוח לין הלחה בתקיעה דלים מכחין לשיר וכן כתבו הנסות תשרי ע"ש חלק יהלה לי לע"ד והר"ן ז"ל מבוחם דמעתין לפר בהדיח דיסיבת סוכה לח תשיבה הלחה דלח כהחום ז"ל דלי חשיבה הלחה מלי מקבה ליה רבה לחמי דלחמר הב' דחמר הנחת סוכה עליו כי מכוח ליהנות מיתה כלומר דכי חמר הנחת סוכה עלי נשבר עליו דלח מקריח הלחה מה שהוח מקיים מכוח המקום כמו שכתבו כל המפרשים ז"ל ומלי קשיח הרי נשבר עליו משום דבשבי דמקיים המבה מחהני בוסיה כישיבתו כמו בגדר מן המעיין דלסור כיחות החמה דמש"ה הכילה הקשה רבה שם נהנחת תשמישך עליו כי מכות ליהנות ניתה משום דמחהני בשבי דמקיים המבה חלחה דלי חשיבה הלחה ולין זה רחוק מן הסברל דלין הנחת היסיבה מסיבת מן הסוכה דכלחו הכי היה יושב מחוך ניתו ולדרבה בולה הוה מחקומו מדירת קבע לדירת עראי ומכח דמעתיקין בוסיה למה הר"ן דלח חשיבה הלחה ולהכי הוברך לתירוץ החום' • והרמב"ם ז"ל כחב נפ"ב מה' מדיס כיצד לין המדיס חלין חלח על דבר שיש בו מחם הוסר דבורי קרבן הים לסור מלדבר עמו שהדבור לין בו מחם וכן שם חמר לו דבורי לסור עליך לין זה כלומר פירושי לסורים עליך לו פירושי קרבן עליך שהן לסורים עליו לפיכך הלומר לחברו קרבן שלי מדבר עמך לו שלי עשה עמך לו שלי מהלך עמך לו שלמר קרבן שלי יש לי שלי מדבר שלי מהלך לו שלמר לחבה קרבן שלי משמשך לין המדר חל בכל חלו ולדי זה כלומר דבורי והלוכי ועשיתי ושמושי קרבן שהם דברים שלין בהם ממש ע"כונכוסף הפרק כחב המדר נדברים שלין בהם ממש ולסרן חעם" שלין המדר חל עליהן לין מוריס לו התר הוחל ולסר עלמו בהם חלח פותחין לו פחח וכו' וכחב מרן ז"ל דפסק כרבינו דלישב בל יחל מדרבנן • ויש להקשות על דברי הרמב"ם חלו שהוח העתיק המבה כלרחה והבה קושי שלי משמשך לחיי יש ומדבר וכו' שלין המדר חל מדלוריימח חלח מדרבנן ולין הלרכן בנת שדרי הקשו דקושי שלי משמשך לו חל כלל להח משעבד לה מדלוריימח ולוקמוה בלומר המלח חמשיך עלי דוקח ולין לך כלל הוח ז"ל קושי חמשיך עלי נהדי חיקר דלח חל לח מדלוריימח' ולח מדרבנן מטעם השעבד וכן כחב הוח עלמו בפי"ל מה' לישות דין ו' המדיר חת לשתו וכו' וכיבד מדירה שם לחר לה חמשיך לסור עליך לו שבבע שלח ישתם מטחו לח לחר כלום ולם כשבע נשבע לשוח מפני שהוח משעבד לה לחר לה הנחת חמשיך לסורה עלי הרי זהנדר ולסור לשתם שלין מחכיונין לחדם דבר החסור לו הרי נהדיח כחב בחמשיך לסור עלי דלח חל כלל לח מדלוריימח ולח מדרבנן שדרי כחב שלח מדר כלום ול"ב קשיח ב"כ דידיה מדיניה • ותמהתי על הרב נעל חי"ט ז"ל שכחב נמחני דשחי יהן וכו' כחב והרמב"ם נפ"ג מה' מדיס כלל משמשך נהדי הני דמדרבנן ולח כן הסור ע"כ ולח מדבש מזה דהוי חפך הסוגיח וגם הבר דבריו שבה' לישות • לך ראיתי להרב כהגה רבה נמבה מהרן סי' פ"ז הקשה להרמב"ם דקשה לדבריו פרבת הגמ' והדיימ דלוריימ' משעבד לה ולח חירן כלום:

אוצר החכמה

ומה שרחה לי ניישב דבריו הוח דהוח ז"ל סובר דהח דלמרן כלומר הנחת חמשיך ללח פירושו הוח דהלומר קושי חמשיך עלי הוי כלומר הנחת חמשיך עלי וכמו שכת' הר"ן נמחני דקושי שי מדבר עמך דלמר דב יהי לזה כלומר יהסר שי לדבורי כחב כלו' מעשה כלומר ולמוחה כחלמודל דלמרינן כלומר ופירושו כלומר ע"כ וכן כחבו החום' נפ"מ שלחר בני מהיום לם מחי דלמר רבה כלומר מעת שלמי נעולם שפי' ר"ח מעשה כלומר מעת שלמי נעולם וכן כחב הרשב"ם ז"ל נהחי שמעתח דכלומר הנחת חמשיך שפי' הוח הוי כלומר הנחת חמשיך עלי וכן טעם לדבר דכיון דלמי לומר הנחת חמשיך עלי מבי חסר עליה חמשיבה חף לם נלמר דלמי משמשך דקושי

היים לחסור חמשיבה עלי ולח לחסיר חמשיבו עליה דשני משיעך משמע הכי ומשמע הכי וקי"ל סחם מדיס להחמיר ע"כ ומכי ג"כ מפרש לה הרמב"ם דכוי כלומר ומכח לפי זה דכין שלמר קושי חמשיך עלי כין שלמר הנחת חמשיך עלי לעולם חסר חבלה עליה ובני המלמרים שוים זולת חס חמר נפירוש קושי חמשיבי עליך לחסר בופיה עבוד לה חמר כלים מטעם חשעבוד • ולכן נסלכות מדיס העתיק דברי המבה דשלמי יהן כו' וכלל נהדי לילך קושי שלמי משמשך דהוי כלומ' הנחת חמשיך עלי דלין המדר חל מדלוריימ' חלח מדרבנן וכולה מתני' מדרבנן כדברי רבינו דהנחת חמשיך נמי לית בה חשעבד ובהלכות חיסות כתב חס חמר לה חמשיבי חסור עליך דהיים דלסר בופיה עבוד לה חמר כלום דלפילו מדרבנן ליבא מכי שהוח משעבד לה ולכן לה כתב חס קושי שלמי משמשך משום דהוי כלומ' הנחת חמשיך עלי ומדרבנן מיהו חל חלח כתב חס חמר לה המחת חמשיך לסורה עלי דמדרבנן חל ולח לם לפרושי דנקושי שלמי נמי חל מדרבנן דשים ללומר הנחת חמשיך עלי שבער גילה זה בהלכות מדיס וכלו חס כן דבריו על נכון • ומה שכחבתי שהוח ז"ל מפרש כלומר הנחת חמשיך עלי שפירושו הוי כלומר כנר גילה דעבו זה נדברין במה שבת' לו שמר קרבן שלמי יהן שלמי מדבר עמך לו שלמי עשה עמך לו שלמי מהלך עמך לו שלמר קרבן שלמי יהן שלמי מדבר שלמי מהלך לו שלמר קרבן שלמי משמשך לין המדר חל בכל חלו והיה קריך שיסייס כלן מפני שהם דברים שלין בהם ממש ולמה הוקרך להוסיף עוד והרי יש כלומר הלוכי ועשיתי ושמושי קרבן ומה טורך לומיון זה הרי כבר כתב שכל חלו לין בהם ממש ולמה כפל הדברים שלח כדרכו חלח כתב דבריו שלפילו שלמר בסלם שלמי משמע דקלילבושו וכיון דקלי לבושו יעלה על הדעת הוו דברים שים בהם ממש כתב קושי שלמי כשיש לומרן בגמרל דהוי דבר שיש בו ממש כיון שהלכיר הענין לזה הוברך לומר שלפילו שלמר בסלם שלמי סלם הוי כלומר דבורי והלוכי ושמושי שלין בהם ממש ולפי זה סלם מהני הוי כלומר שלמי יהן הוי כלומר שמי קושי שלמי מדבר הוי כלומר דבורי קושי וכן סלם וסח ללח נקט תבת דמתני' דבורי והלוכי ושמושי ונקט בסלם שלמי לרבות נקט הבי לפילו לומר שלמי לעולם הוי כלומר דבורי והלוכי ושמושי ולזה המקשה לסיק לדעביה דסלה מהני' מדלוריימ' כיון דלמר שלמי והוי דברים שים בהם ממש חלח דנקושי שלמי משמשך המקשה לו דהיכי לסיל בופיה עבוה שדרי משעבד לה ותירץ דהוי כלומ' הנחת חמשיך כו' ולמפרש סלה מהני' סוי כלומר שמי והלוכי ודבורי קושי שלין המדר חל מדלוריימ' מפני שלין בהם ממש חלח מדרבנן כן פי' הסוגיח לדעתו ז"ל •

לשון

הרמב"ם ז"ל בריש הלכות תשובה וכן החוכל בחברת והמעיק ממון חע"ם שמשלם לו מה שהוח חייב לו חיים מתכפר לו עד שיחודה וישוב מלעשות כזה לעולם שלמר מכל מחוח החדש ע"כ: וכחב מרן ז"ל מבבה נכ"ק סוף החוכל חע"ם שנתן לו חיש ממחל לו עד שיבקש ממנו מחילה ות"ת מחי דמפיק לה רישים מכל מחוח החדש ב"ש היכי מייחי לה ע"כ • ותמהתי על דבריו חלו דמבבת החוכל חיסה עבין לרין זה ולח לוידוי נלמרה חלח שלמי ממחל לחע"ם שנתן לו מה שהוח חייב עד שיבקש ממנו מחילה וכבר כתבה רישים בפ"ב וז"ל לכל עבירות שבין חדם לחבירו כגון החוכל לת חבירו חו המקבל לת חבירו חו גוזלו וכיוצה בהם חיש ממחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוח חייב לו וירלה וכו' ולכל רישים כתב כלן בריך זה לעבין וידוי שלמ"פ ע"כ ומשמע דכלומר הנחת חמשיך פירושו כלומר ע"כ וכן כתבו החוס' בפ"מ שלחר בני מהיום לם מחי דלמר רבה כלומר מעת שלמי נעולם וכן כתב הרשב"ם ז"ל נהחי שמעתח דכלומר הנחת חמשיך שפי' הוח הוי כלומר הנחת חמשיך עלי וכן טעם לדבר דכיון דלמי לומר הנחת חמשיך עלי מבי חסר עליה חמשיבה חף לם נלמר דלמי משמשך דקושי

יומא פרק שמיני

כיומן קכ"ם • זרע יעקב בדרשות דף מ' • בני חיות קפ"ם ע"ך • זבח השלמים סימן קמ"ד • מקום שמואל סימן פ"ו • דת ודין דף ע"ה ע"ג • בני חי ח בחדושים לגיטין • לימודי ה' לימוד ב' ודף קי"ח ע"ג :

גדולה תשובה שזדונות נעשו כשגגות • שנות חיים רי"ן ע"ב • משכנות יעקב ר"ג ע"ג :

עבר לדם עבירה פעם רחשנה מיחלין לו שנות חיים ק"ל :

ר"ף עבירות שבתורה עליהן כו' ר"ח בן יעקב לומר כו' הרמב"ם פסק כרחב"י וכבר ידוע המחלוקת **לי סלכם** כריחב"י לף בבריייתא לו דוקא במזנה ומסרגב"י **סימן** י' כתב דכתן מסתבר טעמי' ע"ש ובוודאי דכן **נראה** דסכת הגמרא מתרץ לדידיה הפסוק ככלב אב על **קיקו** כדרב הונא ומשמע דרב הונא נמי הכי ס"ל ותו דלרבנן קשה קרא דוחטאתי נגדי תמיד דהגמרא לא מתרץ מה יתמרו רבנן ז"מ דסתמא דתלמודא הכי ס"ל ועיין בחזון עובדיה דף קנ"ח ע"ד :

וצריך לפרש בחטא כו' חצרי נשוא פעל כסוי חטאה נסמוך מוקמינן לרב הוי קרא בחטא שהיגו **מפורסים** וח"כ קשה מר"ע דלא בחטא העגל מפורסם הוה ותפ"ה משמע דלר"ע לא כי' צריך לפרש ולרב נחמן דמוקי בעבירות שבין אדם למקום קשה מר"י בן בבא דסא עגל עבירות שבין אדם למקום הוה ודוחק לומר דסכי תמורתי בפלוגתא דסכי תנאי ורחיתי לספר"ח **בסימן** תר"ז שכתב דר' מני סבר כריב"ב תו כר"ע ולא ידעתי **לוך** ונדק לריב"ב כמו שכתבתי דסא בעבירות שבין אדם **למקום** סבר רב נחמן אחי שפיר כר"ע וזה ניחא מבל כריב"ב **שיגויא** דרב נחמן אחי שפיר כר"ע ולא כריב"ב לא ידעתי לוך לתיוב ונרחה דסכך תמורתי מיירי לא להתוודו; לפני הקב"ם אלא לפרסם חטאו בדבים בעבירות שבין אדם **לחבירו** ולאחר מ"ד אף בעבירות שבין אדם למקום כשסם **מפורסמים** • ולפמ"ש הרחב"ד בפ"ב דהשוגה לא נחלקו **בזה** כלל אלא בעבירות המפורסמים לכ"ע צריך לפרסם **אפילו** שסם בינו לבין המקום ובעבירות שבינו לבין חבירו **לכ"ע** צריך לפרסם אע"פ שאינו מפורסמים וח"כ לא נשאר **רק** עבירות שבין אדם למקום ואינם מפורסמים וכתב בכ"מ **סכן** דעת הרמב"ם כהראב"ד דדוקא בשלו ח"ע לפרסם ופלוגתא **דר"ע** וריב"ב הא בוודאי לפני המקום ועכ"פ נשמע מזה **כיון** דכ"ע סברי דבעבירות המפורסמות צריך לפרסם ולא **צריך** בזה אצרי נשוא פעל כסוי חטאה ח"כ הכי תמורתי **תרווייהי** דלא כר"ע דהי אפשר לאוקמי' כסוי חטאה בעון **העגל** דהרי הי' מפורסם וס"מ דכרי"ב בב ס"ל וח"כ לקבעבירו' **שבין** אדם למקום ואין מפורסמים עכ"פ להתודות אלי **זכסוי** חטאה מוקמינן לפרסם בדבים דוקא מה שאין **רצוני** לפרסם כן י"ל לדעת הרמב"ם אשר מנהגינו **כן** הוא נסדור על חטא ועיין במהרי"ק שורש קכ"ט **ברחה** קצת דמספקא ליה הי הלכה כאן כמ"ד בעבירות **שבין** אדם למקום אלו כאן במפורסם • ועיין מגילת **סתרים** ב' ע"ד • ידי משה קכ"ם מקרחי קדם כ"ז ע"ב שנות חיים ל"ן • מטה יוסף ח"ב סימן כ"ח :

ושני פרנסים טובים עמדו לסם ליסראל בני חייה קפ"ו ע"ח • שנות חיים רי"ח :

ואחת תכלה פני שביעית • הרמב"ן בתוספותיו לעשין מצוס ג', כתב כי לאכלה ולא לסחורה הוא **מדאורייתא** וח"כ י"ל כי ג"כ לאכלה ולא להפסד ג"כ **מדאורייתא** וכבר כתב הריב"ם כיון דלא הוי אלא לאו הבא מכלל עשה אין לוקין ועוד דסכא מרדות הוא **לסנס** בתוך סם כתב דלוקה **מדאורייתא** כי **אף** על העשה אם סתרו לוקה והביאו בינו שמועה כלל ר"ו ודבריו תמוהים וכבר הזיב עליו בחדושי בית **מלאכי** דף ק"כ ע"ב ועיין בדברי אמת בקונטרסים דף כ"ו ע"ג שכתב דשפיר לוקה על פני שביעית לר"י דאמר כל לאמר הוי לאו וכתבו התוספות בשלו הבא מכלל עשה וכבי נמי כתיב לאמר ובאמת דוחק הוא לאוקמיה כרבי יהודה דבא בפסחים מ"ב אמר אבי ר' יהודה היא **משמע** דרבנן חולקין ועיין מה שכתוב בסמוך :

רש"י ואחת קלקלה זנתה והתרה בו למלקות וכתב **מהרש"א** דאלו התרו בה למיתה ליכא מלקות ולדבריו צ"ל דשך לגדה לחיות כמ"ד לאו שניתן לאזהרת מיתות לוקין עליו ובאמת קשה **מי** דחקה לרש"י לפרש כן נימא דלא התרו בה כלל ואעפ"כ מכין אותה **מכות** מרדות ובפנויה וצ"ל לפ"ז דרש"י באמת סבר דלוקין על פני שביעות ודחקו לרש"י לומר דזה מלקות ממש וזה **מכות** מרדות ואם רש"י סבר דלוקין על לאו אלא **מסי'** קשה יכולין לאוקמי' במלקות ממש בפנויה דלא שייך בה **מיתה** מיהו עיין בר"ש בן הרשב"ץ סימן תר"י שהאריך בענין מכות מרדות ומשמע דיש מכות מרדות דבעי התראה במכות מרדות וכ"כ בחנוך קפ"ז גבי קריבה לערוה עיין ביד מלאכי מה שכתב מזה גבי מכות מרדות ונם שם בדף ק"כ :

דף פ"ז ע"א כל המזנה את הרבים אין חטא בא על ידו • יבמות כ"ט ד"ה מהו דתימא :

רמי ליה רב יוסף בר חבו לר' אבוה עבירות שבין אדם לחבירו • משכנות יעקב ר"ו ע"ח :

כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה • משכנות יעקב ע"ו ע"ג :

וצריך לפיסוי בג' שורות של זג' בני אדם ואמר רבי יוסי **רב** אסדא לא פליג אר' יוסי ומשמע דאמר רב אסדא בשלש **שורות** סיימו בג' פעמים ורבי יוסי משמיע לן דיותר מג' **פעמים** אל יבקש ממנו ועיין בתורת האיש דף ע"ג :

קאזיל אבא למקטל גברא • תולין ל"ח ד"ה מיבטריך :

ע"ב מצות ווידוי צ"ל עם חשבה אבל אמרו חכמים כן הוא המוסכם שלפנינו וכן הוא בתוספת' אבל הרמ"ם והרי"ף גרסי דברי ר"מ והכמים הומרי' כו' וכפי הגוסאות שלפנינו ואע"פ שהתורם לפני תכילה ושתי **מתורם** לאחר תכילה ושתיה שמא יחרע דבר קלקלה בשעורם ואע"פ שהתורם ערבית כו' וזו היתה ג"כ נוסחת הרמב"ן אלא שרש"י מפרש עם חשבה היינו לאחר שקבל עליו יום"כ והך ווידוי לאחר שיאכל ושתה היינו חותו ווידוי דעם חשבה שהזכיר פרשה חו היא שאמר אח"כ ואע"פ שהתורם ערבית אבל הרמב"ן מפרש עם חשבה היינו קודם ערבית ולא כרש"י שפירש לאחר שקידש היום ווידוי זו לא זוה ממקומה כי אע"פ שהתורם קודם שאכל ושתה מתורם לאחר ווידוי במקומה לאחר שאכל ושתה ומה שאמר ואע"פ שהתורם ערבית היינו אותו ווידוי של אחר תכילה ושתיה אלא בלילה ונסתייעו הרמב"ן מהתוספתא שכתב בהדיא ואע"פ שהתורם לאחר תכילה ושתיה מתורם ערבית ואע"פ שהתורם ערבית כו' וכתב הרמב"ן דבגמרא לא כי' צריך לפרש אחנם בתוספות ישנים הביאו ג"כ התוספתא (והיא שם בטעות וצריך להגיה) ותלו הדוחי יתירה שהזכירה התוספתא בט"ם ובה"ג שהביא ת"י גרים ג"כ בגירסתינו ומפרש ג"כ דלא בהרמבן אבל בענין הטעמים של הדוחי יש לו נוסחא אחרת שבנוסחתינו קודם תכילה הטעם שמא תטרף דעתו ולאחר תכילה שמא יתרע דבר קלקל' ובה"ג גרס קודם תכילה שמא יתרע דבר קלקלה

יב דוב / רבינו יוסף דוב צי"ב הויים ז"ל (מעון אסיפת בקנים התרצ"ו)

דקאמר שם בגמרא לענין אשם מעילות דהחצי שיעורין מצטרפין בו אף לזמן מרובה, ומרבוי דקרא [ויקרא ה, טו] דתמעול מעל, ומצטרפין חצי שיעור שאכל קודם יוה"כ עם החצי שיעור שאכל אחר יוה"כ. ועלה על דעת המגיה דמשונה בזה אכילת חצי שיעור דאין יוה"כ מכפר עליו. וזה הוא דבר שאין הדעת סובלתו דיוה"כ יהיה מכפר על חייבי כריתות דשיעור שלם, וחצי שיעור יהיה חמור משיעור שלם דלא יהיה יוה"כ מכפר עליו. אמנם באמת טעה המגיה בזה בכוונת הגמרא שם, דהא דקאמר הגמרא דמצטרפין באשם מעילות החצי שיעור שאכל קודם יוה"כ עם החצי שיעור שאכל אחר יוה"כ, אין הכוונה על כפרת החטא של איסור מעילה ומשום דאין יוה"כ מכפר על חצי שיעור, רק דהכוונה הוא על חיוב הקרבן המגיע בקרבן מעילה ע"י צירוף החצי שיעור שאכל בזמן מרובה. דמסתבר להו להגמרא דעל אופן אכילה זו לא שייך כפרת יוה"כ כלל, דכיון דכשאכל אחר יוה"כ הוא נתחייב קרבן למפרע גם על אותו אכילת חצי שיעור שאכל קודם יוה"כ, הרי על חיוב קרבן כזה אף כפרת יוה"כ שהיה בין האכילות האלה לא מהני, דעל חיוב קרבן אשר חל למפרע על אכילת חצי שיעור הראשון אין בכח יוה"כ לכפר, דהא כשהיה יוה"כ לא היה עדיין שום חיוב קרבן על אכילה זו, ואיך יכפר על דבר שאין בו עדיין חלות החיוב. ועל אכילה השניה אשר על ידה יצורף החיוב קרבן על אכילה הראשונה ג"כ אין ביד יוה"כ לכפר, דאין יוה"כ מכפר רק על העבר אבל לא על להבא, וכיון דאין כאן כפרת יוה"כ אזי ממילא מצטרפין שני האכילות לחיוב קרבן, כדין אשם מעילות דמצטרפין בו האכילות לזמן מרובה.

אמנם כל זה הוא לענין כפרת חיוב קרבן אשם מעילות אשר לפי דעת הה"א של הגמרא היה יוה"כ מכפר עליו, אבל לענין עונש שמים אשר על כל חצי שיעור של שאר איסורין אם אכלו במזיד, לדידן דקיי"ל כר' יוחנן [יומא עד, א] דחצי שיעור אסור מן התורה בודאי יוה"כ מכפר כפרה גמורה, דכיון דכשהגיע יוה"כ כבר חל כל החיוב, ולענין עונש שמים מה לי חצי שיעור או שיעור שלם. ונסתלקה בזה תמיהת המשנל"מ שתמה בהלכות שגגות יעו"ש.

ולפיכך לא הובא בשום מקום תירוץ הגמרא זו דאין יוה"כ מכפר על חצי שיעור ואף רבינו לא הביאו, ואף דלפי משמעות הגמרא שני התירוצים של הגמרא המה אליבא דאמת. ולפמ"ש ניחא, משום דבאמת אין שום נ"מ בתירוץ השני של הגמרא אם יוה"כ אינו מכפר על חצי שיעור, דלענין צירוף חצי שיעור לחיוב קרבן בלא"ה לא משכחת צירוף קרבן ביותר מכדי אכילת פרס רק בקרבן מעילה לבד, ועל קרבן מעילה בלא"ה קיימינן דאין יוה"כ מכפר כלל, וכתירוץ הראשון של הש"ס דכי מכפר אאיסורא אממונא לא מכפר. ועל עונש שמים אשר על אכילת חצי שיעור בכל שאר איסורין דעלמא באמת יוה"כ מכפר וכמו שכתבתי. ולפיכך לפי המסקנא אין שום מקום כלל להביא מניעת כפרת יוה"כ בחצי שיעור, אבל לפי סברת המגיה שהבין דאף על עונש שמים על כל חצי שיעור אין יוה"כ מכפר, היה לו לרבינו להביאו לדבר זה באכילת כל חצי שיעור לענין עונש שמים דאין יוה"כ מכפר.

פרק שני

הלכה ט באמצע ההלכה אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו כו' לא רצה חבירו למחול לו מביא לו שורה של שלשה בני אדם כו' לא נתרצה להן מביא לו שניה ושלישית לא רצה מניחו והולך לו כו' ואם היה רבו הולך ובא אפילו אלף פעמים.

[דין] זה הוא מהגמרא סוף פרק בתרא דיומא [פז, א] מימרא דרבי יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים שנאמר [בראשית נ, יז] אנא שא נא ועתה שא נא. ומייתי שם הגמרא עובדא דרב הוי פסיק סידרא קמיה דרבי כו', איפקד ר"ח אזיל רב לגבי תליסר מעלי יומא דכיפורי ולא איפיים. ופריך הגמרא ורב היכי עביד הכי והאמר ר"י ב"ח המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים, ומשני רב שאני. ולרבינו היה הגרסא רביה שאני, ופירושא דמלתא דרבי יוסי בר חנינא לא קאי רק על סתם בני אדם, אבל אם חטא נגד רבו מחויב לילך אליו כמה פעמים לבקש ממנו מטו עד שיתפיים. ולפי גרסא זו פסק רבינו כאן דברבו חייב לרצותו אפילו אלף פעמים עד שיתפיים.

והלח"מ תמה על רבינו בזה דלפי דעת רבינו דר"ח היה רבו, וברבו מחויב לפייסו אפילו אלף פעמים עד שיתפיים, א"כ איך משני הגמרא שם על הא דפריך אר"ח דהאיך עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מדותיו כו', אלא ר"ח חלמא חזי כו' ולא איפיים כי היכי דליזיל וליגמר אורייתא בבבל. ולדעת רבינו כל כמה דלא איפיים לר"ח לא היה יכול רב למיזל שם כי היה צריך תמיד להיות במקום ר"ח בכדי לפייסו תמיד עד שיתפיים.

והנראה לי ליישב דעת רבינו דהנה רש"י שם לא גרים רביה שאני רק רב שאני. ופירש רש"י רב היה מחמיר על עצמו. ולפירוש רש"י אין חילוק בין רבו לאדם דעלמא. ולדעתי נראין הדברים דרש"י ורבינו כל אחד מהם

הולך לשיטתו, דהנה גוף הדין של ריב"ח דאל יבקש יותר מג' פעמים שהוכרח מאנא שא נא ועתה שא נא הנאמר באחי יוסף, אין לומר דכוונת ההוכחה הוא דכמו דאחי יוסף לא בקשו מיוסף רק ג' פעמים, כמו כן כל החוטא נגד חבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים, דהא יוסף נתפיים תיכף, ואכתי לא ידעינן דאם לא נתפיים חבירו אחר בקשת ג' פעמים דאין החיוב על החוטא לבקש ממנו יותר, דאפשר דגם אם יוסף לא היה מתפיים אחר בקשתם ג' פעמים היו אחיו מוסיפים לבקש ממנו עוד אפילו אלף פעמים ויותר. אלא ע"כ דכונת ההוכחה אינו אלא דעכ"פ שלשה פעמים מחויב כל אדם החוטא לפיים את חבירו, וכמו שפייסו אחי יוסף ג' פעמים את יוסף אחיהם, אבל הא דאל יפיים אדם יותר מג' פעמים אין צריכין הוכחה על זה, דבלא"ה ידעינן זאת, וכמו דמצינו בפ"ק דקידושין [לג, ב] דאין התלמיד רשאי לעמוד בפני רבו יותר משני פעמים ביום משום דלא יהיה כבוד רבו גדול מכבוד שמים, הרי אנו רואין דיש קפידא בכך [שלא] להגדיל כבוד בשר ודם יותר מכבוד שמים. ואנו מצינו בחטא לשון הרע שחטאו ישראל נגד כבודו ית"ש בהוציאם דבת הארץ, דכאשר בקש משה רחמים עליהם לא ביקש יותר מג' פעמים, פעם אחת סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך [במדבר יד, יט]. ועוד שני פעמים ביקש משה באמרו ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמור [במדבר יד, יז]. ודרשו ברבה כאשר דברת בהתחנני לפניך בעגל. וכן הוא גם בגמ' פרק חלק [סנהדרין] דף קי"א [ע"ב] דכאשר דברת על חטא העגל קאי דביקש משה אנא חטא העם [הזה] חטאה גדולה. הרי ג' פעמים, וממילא החוטא נגד חבירו אין לו לבקש ממנו ג"כ יותר מג' פעמים, כדי שלא ירבה כבוד בשר ודם [יותר] מכבוד שמים.

והנה רש"י ותוספות פירשו שם בקידושין [לג, ב בד"ה אין] הא דאין התלמיד רשאי לעמוד בפני רבו כו' היינו דאין חיוב בדבר, אבל אם רוצה לעמוד אפילו מאה פעמים הרשות בידו. וכמו כן [פי' התוס' שם לג, א בד"ה אין] הא דאין אומנין רשאים לעמוד ממלאכתן דמיירי במלאכה שלהם דג"כ הכוונה של אינם רשאים [היינו] דאין חיוב בדבר, ומייתי [התוס' שם] ראיה מפרק המקדיש דערכין דקאמר שם במתניתין [כח, ב] דאומדין כמה אדם רוצה ליתן בעד שור זה להביאו עולה אעפ"י שאינו רשאי. והתם הכוונה ידוע במלת אינו רשאי דהיינו שאינו מחויב בקרבן עולה רק מביאו בנדבה, ואינו סובל כלל כוונה אחרת. וכן פירש רבינו בפ"ו מהלכות ערכין הלכה י"ב דכשהביא דין זה דמתניתין העתיק במלת אינו רשאי אינו חייב, הגם שאין דרכו לשנות בלשון המשנה, בכל זאת בכאן שינה רבינו דרכו בכדי שלא נטעה בכוונת מלת רשאי שמורה על איסור. וגם בפ"ו מהלכות ת"ת [הלכה ב'] כשהביא דין זה דאין אומנין רשאין לעמוד ממלאכתם, שינה ג"כ לשון הברייתא וכתב דאין אומנין מחויבין, במקום מלת אין רשאין הנאמר בברייתא. רק בדין זה דאין התלמיד רשאי לעמוד בפני רבו, העתיק המימרא כהויתה וצורתה האמור בגמרא דאין התלמיד רשאי לעמוד בפני רבו, ולא שינה להעתיק ולפרש מלת רשאי למלת חייב, כאשר פירש במלת רשאין האמור בדין האומנין הנאמר באותו פרק עצמו שתי הלכות קודם הלכה זו, דאין התלמיד רשאי לעמוד בפני רבו. וכל איש הישר בעיניו יראה כי בכוונה עצומה השכיל רבינו לשנות לשונו בדין זה דתלמיד לפני רבו, משום דבדין זה היה לו לרבינו דעה אחרת מן רש"י ותוספות, ומסתבר ליה לרבינו דבתלמיד לפני רבו לאו דאין חיוב בדבר, רק דיש איסור לעמוד יותר משני פעמים ביום, ומשום דברבו נראה וניכר לכל דקפיד כל כך על כבודו יותר מעל כבוד שמים.

ולפ"ז לדעת רש"י דבקימת תלמיד לפני רבו אין איסור בעמידה יותר משני פעמים ביום רק שאין חיוב בדבר, אבל אם רוצה לעמוד יותר הרשות בידו, כמו כן במבקש מטו מחבירו אף דאין החיוב על החוטא לבקש יותר מג' פעמים, ומשום שלא יהיה כבוד בשר ודם יותר מכבוד שמים, בכל זאת אם רוצה להחמיר על עצמו לבקש ממנו יותר אפילו אלף פעמים הרשות בידו. ולפיכך שפיר גרים רש"י רב שאני, דאף דאין חיוב לפייסו יותר משלשה פעמים היה רב מחמיר על עצמו לפייסו יותר, דלדעת רש"י יכול להחמיר על עצמו בכך אם רוצה. משא"כ לדעת רבינו דבקימת תלמיד לפני רבו יש איסור בדבר לעמוד לפניו יותר משני פעמים ביום, וממילא אין ביד התלמיד להחמיר על עצמו אם ירצה לעמוד יותר, וכמו כן במבקש מטו [מחבירו] אף אם ירצה להחמיר על עצמו אינו רשאי לבקשו יותר מג' פעמים. והלכך לדעת רבינו אין מקום לגרסא זו כלל דרב שאני ומשום דהחמיר על עצמו, דהא אינו רשאי להחמיר על עצמו בכך, ולפיכך גרס רבינו רביה שאני. והיינו משום דגם בקימת תלמיד לפני רבו חילק רבינו שם בהלכות ת"ת [פ"ו הלכה ח] דתלמיד שאינו יושב לפני רבו תמיד מחויב לעמוד [לפניו] אפילו מאה פעמים, מפני חשד הרואים דלא ידעו אם כבר עמד לפניו ביום זה שני פעמים, וכמו כן שייך חשש זה במבקש מטו מרביה, דמחויב לפייסו אפילו אלף פעמים משום חשד הרואים דלא ידעו אם פייסו שלשה פיוסי החיוב המוטלים עליו, דברבו יש הרגש כשהם רואים דתלמידו מרוחק ממנו, וידמו הרואים שלא פייסו כלל.

ולפ"ז מיושב קושית הלח"מ על נכון דכיון דמצד הדין אף ברבו אין לבקשו יותר משלשה פעמים, רק מפני חשד הרואים, ואין חששא לחשד זה רק באם התלמיד הוא במקום הרב ודעת רבו זרה ממנו, דבזה יחשדו אותו הרואים דלא פייסו כלל עדיין. והלכך שפיר נתכוין ר' חנינא בהא דלא נתפייס בכדי שידחנו ממקומו וילך לו, דכיון דכבר פייסו רב שלשה פיוסים המוטלים עליו מדינא, וגם כל מעלי דיוה"כ שהיה במקומו מפני החשד, ושוב אין עוד על רב שום חיוב פיוס מצד הדין, רק דבהיותו עדיין במקום ר' חנינא אז הוא מחויב לפייסו בכל פעם מפני החשד, אבל כשילך ממקומו לבבל ולא יהיה במקום ר' חנינא ויסיר מעליו חשד הרואים אזי ממילא לא יהיה עליו שום חיוב פיוס כלל.

ובביאור דברים אלה ניחא דקדוק עצום ורב שיש לדקדק בעובדא דא, דלגירסת רבינו דרבו שאני והיה רב מחויב מצד הדין לבקשו אפילו אלף פעמים ויותר עד שיתרצה, א"כ למה המתין רב בפיוסים האלה שלא לפייס רק במעלי יומא דכיפורי, הא החיוב הזה לרצות את חבירו ומכ"ש [את] רבו הוא כל השנה, רק במעלי יומי דכיפורי זמן קהילה לכל להקהל ולעמוד על נפשם, לשוב בתשובה שלימה על כל דבר פשע שלא שב עליו כל השנה, דמחויב עכ"פ להשיס נפשו בכפו ולתקנו בערב יוה"כ כדי שהתשובה ויוה"כ יכפרו עליו כפרה גמורה. ובפרט בחטא לשון הרע דהוא חטא בין אדם לחבירו ואין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, לכן קבעו חז"ל יום זה דמעלי יומא דכיפורא להעיר את ההמונים שכל חוטא לחבירו יבקש מטו ממנו ביום הזה, בכדי שכל ישראל מקטן ועד גדול יהיו נקיים מכל חטא בעצם היום הזה, אבל לעיקר החיוב לכתחלה שוים המה כל ימות השנה, ותיכף כשחטא והקניט את חבירו מחויב לפייסו, ואם לא נתפייס יוסיף לרצותו וירבה עליו רעים בכל יום ויום. וכמו כן כל שאר חיובי תשובה על כל אשמה ורשע עיקר זמנה הוא תיכף אחר החטא, ובכל רגע ורגע עובר בבל תאחר. ובפרט אצל האנשים השלימים דכמו כן היה לבבם זה כל הימים כמו במעלי יומא דכיפורי, ובאמת בכל הני עובדא דמייתי שם הגמרא ברבי ירמיה ורבי זירא לא מצינו דהמה המתינו עד ערב יוה"כ, והגמרא מייתי להני עובדא סתמא, ומשמעות הלשון מורה שהיו מרצים תיכף אחר הריב והקטט, רק בעובדא דר' אבא והאי טבחא מצינו שהמתין ר' אבא עד ערב יוה"כ.

אמנם בעובדא דא חטא הטבח נגד ר' אבא, ורבי אבא דימה בדעתו שיבוא הטבח תיכף לפייסו כדינא, והטבח ברוע לבבו לא בא, ומגודל ענותנותו של ר' אבא רצה לזכותו להטבח עכ"פ בערב יוה"כ, שהמציא את עצמו לפניו בכדי ליתן לו מקום לשוב ולפייסו. אבל רב שחטא נגד ר' חנינא רבו שהיה מחויב לפייסו מדינא, האיך המתין כל השנה כולה עד ערב יוה"כ. ולפי מה שביארתי ניחא דודאי [את] החיוב הגמור של שלשה פיוסים הראשונים שהיה מחויב רב מדינא בודאי יצא ידי חובתו ופייסו תיכף אחר המעשה, אמנם אחר שלשה הפיוסים הראשונים לא היה עוד חיוב עליו מדינא רק משום חשדא, והחשד הזה לא שייך רק במעלי יומא דכיפורי שהיו רגילין הכל לבקש כל אחד ואחד מטו מן חבירו על כל ריב וקטט שהיה ביניהם כל השנה, ולפיכך לא אזיל לגבי ר' חנינא רק במעלי יומא דכיפורי לבד, בכדי להסיר מעליו החשד ומראית עין אשר ביום הזה.

פרק שלישי

הלכה ה וכן חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא.

וכתב על זה מרן הכ"מ [בד"ה ומ"ש] וז"ל פלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע פרק חלק [סנהדרין] דף ק"ה [ע"א] ופסק כר"י, וכתב רבינו בפירוש המשנה דהכי משמע ממתניתין [שם ל, א] דמני לבלעם בהדי ארבעה הדיוטות שאין להם חלק לעולם הבא ע"כ. ותמוה על מרן ז"ל דלמה הוצרך להביא זאת בשם פירוש המשנה והלא זה הוא גמרא מפורשת [סנהדרין] פרק חלק דף ק"ה [ע"א] אהא דמני מתני' בלעם בהדי הני דאין להם חלק לעה"ב, דקאמר הגמרא בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא אחריני אתי, מתניתין מני ר' יהושע, ומייתי הגמ' על זה הפלוגתא עצמה דר' אליעזר ור' יהושע שהביא מרן ז"ל, ותמוה מאוד על מרן שנעלם מן זך עינו גמרא זו עצמה בעידנא דעסיק בה. גם בפירוש המשנה לא נאמר כלל דכן משמע ממתניתין, רק דרבינו כלל בפירושו להמשנה דברי הגמרא כדרכו בכל מקום, וכתב דהמשנה הביאה בלעם משום דהוא הי' מרשעי אומות העולם ואין לו חלק לעולם הבא, אבל חסידי אומות העולם יש להם חלק לעה"ב והיינו דברי הגמ' במקומו שם.

הלכה ו ואלו שאין להם חלק לעולם הבא אלא נכרתין ונאבדין ונידונים על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים.

והוא מהגמרא פ"ק דר"ה דף י"ז [ע"א], דחשיב שם הני דהביא רבינו כאן, ומסיק דעליהם נאמר [ישעיה סו, כד] ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה. גיהנם כלה והם אינם כלים. וצריך

שאלה: מי שחטא לחבירו והעליבו בדברים, וכעת ניחם על מעשיו, ורוצה להתפייס עמו לקראת יום הכפורים, אך הוא מתבייש ללכת אליו בעצמו לבקש את סליחתו, האם יכול לשלוח לו דברי פיוס בכתב, או על ידי שליח, או חייב ללכת אליו בעצמו ולבקש ממנו מחילה?.

תשובה: שנינו במסכת יומא (דף פה ע״ב): עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים וכו׳. וכתב הרב רבינו יאשיה פינטו, בפירוש הרי״ף על העין יעקב, שרבי אלעזר בן עזריה בא להוסיף על דברי תנא קמא, שאם לא פייס את חבירו גם העבירות שבין אדם למקום אין יום הכפורים מכפר, ודייק כן מהפסוק, אימתי כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה׳, דהיינו עבירות שבין אדם למקום, בזמן שלפני ה׳ תטהרו, ביניכם לבין עצמכם, על עבירות שבין אדם לחבירו. ורבי עקיבא חולק על דרשתו של רבי אלעזר בן עזריה, וסובר שסיום הפסוק לפני ה׳ תטהרו, בא לשבח את ישראל אשר לו אלקים קרובים אליו לכפר על מעשיהם, ואם כן אפילו לא ירצה האדם את חבירו, בעבירות שבינו לבין חבירו, אין טהרתו תלויה בכך, כי טהרתם של ישראל תלויה בהקדוש ברוך הוא, שהוא המטהר ולא האדם וכו׳. ע״ש. והגאון רבי שאול, אב״ד אמסטרדם, בספר בנין אריאל (בקונטרס בית מועד דרוש ליום הכפורים דף קטז ע״ד) כתב, וכבר כתבו כמה גדולים, ומהם הרי״ף שבעין יעקב, שאם לא תיקן האדם עבירות שבינו לבין חבירו, אין יום הכפורים מכפר אפילו על עבירות שבינו לבין המקום, ויש טעם נכון לכך. ע״כ. גם הגאון רבי חיים פלאג׳י בספר ברכת מועדיך לחיים (דרוש טו לתשובה, דף קמג ע״ד), וכן בספר צוואה מחיים (דף י״ב ע״ב), הביא דברי הרי״ף שבעין יעקב הנ״ל, שכל עוד שאינו מרצה את חבירו גם עבירות שבינו לבין המקום אין יום הכפורים מכפר, והטעם לזה שמכיון שהוא מקשה ערפו שלא לפייס את חבירו, נגד מצות התורה שחייבתו בכך, הרי הוא כבועט בתורת ה׳, ומה תשובה היא זו לשוב דוקא מעבירות שבינו לבין המקום וכו׳. ע״ש. וכן כתב הגאון רבי חיים ביז״ה בספר חיים עד העולם (בדרוש ה׳ לשבת תשובה דף יט ע״ב, ודף כ׳ סוף ע״ג), שנמצינו למדים מדברי הרי״ף, שאם אינו מפייס את חבירו, שזה נמשך ממדת הגאוה, שאינו רוצה לכוף כאגמון ראשו לבקש מחילה מחבירו, גם עבירות שבין אדם למקום אין יום הכפורים מכפר וכו׳. ע״ש. אולם מרן החיד״א בספר ברכי יוסף (סימן תרו סק״א) כתב, וזו לשונו: יש מי שכתב שאם לא שב מעבירות שבינו לבין חבירו, גם עבירות שבינו לבין המקום אינו מכפר, ואסמכיה אמתניתין, ואני אומר לא ניחא ליה למרייהו בהכי. ע״כ. ולפע״ד נראה שגם הרי״ף בעין יעקב מודה שלענין הלכה, עבירות שבינו לבין המקום נמחלים בתשובה ויום הכפורים, ללא קשר עם עבירות שבין אדם לחבירו, שהרי סיים הרי״ף, שרבי עקיבא חולק על רבי אלעזר בן עזריה, והרי הלכה רווחת (בעירובין מו וכתובות פד) הלכה כרבי עקיבא מחבירו. (ואף על פי שהרי״ף בסוף דבריו הביא סמך לדרשת רבי עקיבא מסברת רבי שיום הכפורים מכפר אפילו בלא תשובה וכו׳, ואנן לא קיימא לן כרבי, מכל מקום אין לזה הכרח בדבריו שרבי עקיבא סובר כרבי, כאשר המעיין יחזה מישרים). ובמדרש רבה (פרשת נשא, פרשה יא סימן יז): רבי עקיבא אומר, כתוב אחד אומר ונקה, וכתוב אחד אומר לא ינקה, אלא בדבר שבינך לבין המקום, ונקה. בדבר שבינך לבין חבירך לא ינקה. ע״ש. ועיין בספר דברים אחדים (דף ה׳ ע״ב), ובפתח עינים (ראש השנה יח.), ובמראית העין (שם), שרבי עקיבא סובר שיום הכפורים מכפר על עבירות שבין אדם למקום, אפילו לא נתרצה עם חבירו. ע״ש. ולפי זה אף אם נאמר שרבי אלעזר בן עזריה תולה זה בזה, אנן לא קיימא לן הכי, משום שהלכה כרבי עקיבא מחבירו, ושלא כהאחרונים הנ״ל שתפסו להלכה כדרשת רבי אלעזר בן עזריה לפי פירושו של הרי״ף הנ״ל. והן אמת כי הגאון יעב״ץ בתשובה, והיא לו נדפסה בשו״ת שתי הלחם (סימן לא דף לט ע״א) כתב בפשיטות, וזה האיש שעבר על כל אלה, אם לא מחל לו הנגזל קודם מותו, בודאי שאין לו כפרה עד שישלם ליורשיו, ויבקש מחילה מן המת כדת וכו׳, כה משפטו בענין העבירות שבינו לבין חבירו, וכל זמן שמתרשל בכך, אין לו כפרה אפילו בתשובה שיעשה על דברים שעבר בינו לבין המקום. ע״ש. ולפי האמור אין לתלות זה בזה. וי״ל. והגאון רבי יוסף אנגיל בגליוני הש״ס (יומא פה ע״ב) הביא מה שכתב הבנין אריאל בשם הרי״ף שבעין יעקב הנ״ל, וכתב על זה, ולא נהירא כלל. וגם לשון המשנה מוכח להיפך. ע״כ. ואינו מוכרח, והדרשה תדרש, ולהלכה נקטינן כרבי עקיבא. והרי זה כמבואר. [ברם דא עקא, כי הגאון רבי ישמעאל הכהן בשו״ת זרע אמת (בחידושי הש״ס, סימן מז) כתב לפרש להיפך מדברי הרי״ף הנ״ל, שרבי עקיבא הוא שבא להוסיף שאם לא ריצה את חבירו, אין יום כפורים מכפר גם העבירות שבין אדם למקום. עש״ב. ומכיון שהלכה כרבי עקיבא מחבירו, יוצא לנו חומרא רבה, (ומכן /ומכל/ שכן לפי מה שסיים הזרע אמת שר׳ עקיבא אינו כחולק אלא כמוסיף). ולא ניחא למרייהו בהכי, וכמו שכתב מרן החיד״א. ודו״ק].

אולם הפרי חדש (סימן תרו סעיף א׳) כתב בשם הגאון רבי שמואל גרמיזאן, שבעבירה שבין אדם לחבירו יש בה
* גם כן חלק בין אדם למקום, כגון אם ביזה אותו בדברים שעבר על מצות ואהבת לרעך כמוך, וכיוצא בזה, כל זמן שלא ריצה ופייס את חבירו, אפילו החלק שבין אדם למקום לא נמחל. ע״כ. והברכי יוסף הביא סברא זו בשתיקה.

והגאון רבי יוסף שאול נתנזון בשו"ת שואל ומשיב רביעאה (חלק ג' סימן סד) כתב ראיה וסיוע לזה. ע"ש. ולכאורה יש להעיר בזה מהגמרא (ראש השנה יז ע"ב), שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל, כתוב אשר לא ישא פנים, וכתוב ישא ה' פניו אליך. נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה נושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך, ונשבע לו בחיי המלך, הגיע זמן ולא פרעו, בא לפייס את המלך, אמר לו המלך, עלבוני מחול לך, לך ופייס את חבירך. הכא נמי, כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו. ולכאורה משמע שאפילו בחלק העבירה שבין אדם למקום, אף על פי שעדיין לא פייס את חבירו, מיד שבא בתשובה לפני הקדוש ברוך הוא נמחל לו, כמו שאומר במשל, עלבוני מחול לך. ומיהו יש לומר שמה שנשבע בחיי המלך הוא דבר בפני עצמו, ואינו קשור ממש עם הממון, ודומה לשאר עבירות שבינו לבין המקום שנמחלים לו. (ועיין בחידושי מהר"ץ חיות ראש השנה שם). שוב ראיתי למרן החיד"א בספר דברים אחדים (דף ה' ע"ב), שהעיר מזה על המהר"ש גרמיזאן הנ"ל, וכתב, שלדבריו צריך לומר עלבוני מחול לך כשתפייס את חבירך. ואדרבה יש קצת ראיה משם לכל ישר הולך. ע"ש. גם הלום ראיתי להגאון רבי יצחק עטייה בספר רוב דגן בחידושיו לראש השנה (יז ע"ב) שהעיר על דברי הרי"ף שבעין יעקב (יומא פה ע"ב) בדרשת רבי אלעזר בן עזריה, שעבירות שבין אדם למקום תלויים בעבירות שבין אדם לחבירו, ואם לא ריצה את חבירו גם העבירות שבין אדם למקום אין יום הכפורים מכפר. והרי כאן אמר רבי יוסי הכהן במשל עלבוני מחול לך, וכתב לתרץ גם כן כדברי החיד"א הנ"ל, שצריך לומר הכוונה עלבוני מחול לך אך בתנאי שתלך ותרצה את חבירך. אבל אם לא יפייסנו אף עלבונו של המלך אינו מחול. עכת"ד. (ושם בסוף דבריו, וכן בחידושיו ליומא (פה ע"ב) כתב, שדברי הרי"ף קשים, וכמו שביאר בספרו ויקרא יצחק פרשת אחרי מות. ואין הספר מצוי אצלי). ועל כל פנים ברור שאין לדברי המהר"ש גרמיזאן שייכות לפירוש הרי"ף שבעין יעקב, שאפילו נאמר שעבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר אף על פי שלא ריצה את חבירו, מכל מקום אותה עבירה עצמה שיש בה חלק גבוה שבין אדם למקום, אינו נמחל לו כלל עד שירצה את חבירו. ושלא כדברי הגאון רבי יצחק פלאג'י בספר יפה ללב חלק ה' (סימן תרו סק"א) שהביא דברי המהר"ש גרמיזאן, וכתב על זה, שכן כתב הרי"ף באגדתיה ביומא (פה ע"ב) שכל עוד שאינו מפייס את חבירו, גם הקדוש ברוך הוא אינו מוחל לו על עבירות שבינו לבין המקום. וכמו שכתב גם כן בספר מטעם המלך חלק ד' (סימן תקל). ע"כ. וזה אינו, שדברי הרי"ף אינם ענין לדברי המהר"ש גרמיזאן, ולא קרב זה אל זה, וכמו שמתבאר גם כן בברכי יוסף (סימן תרו סק"א). וזה ברור. ועיין להגאון בעל חקרי לב בספר מערכי לב (דרוש סד דף קנד ע"ג), ובספר כסא שלמה חכים (דרוש ו' לתשובה דף טו ע"ד). ע"ש.

ומעתה נבוא לעצם השאלה, כי הנה הרמב"ם (בהלכות תשובה פרק ב' הלכה ט') כתב בזו הלשון: אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרים אלא על עבירות שבין אדם למקום, כגון שאכל דבר איסור, או שחלל שבת, וכדומה, אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון החובל בחבירו, או שקללו או שגזלו, אינו נמחל לו לעולם עד שיחזיר לחבירו מה שהוא חייב לו. ואף על פי שהחזיר לו הממון שחייב לו צריך לרצותו ולפייסו ולבקש ממנו שימחול לו. ואפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו עד שימחול לו. ואם לא רצה חבירו למחול לו, מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעיו ומידידיו שיבקשו ממנו שימחול לו, ואם לא נתרצה להם מביא לו שורה שניה ושלישית, ואם בכל זאת לא רצה להתפייס מניחו והולך לו. וזה שלא מחל הוא החוטא. ע"כ. וכן כתבו הטור והשלחן ערוך /א"ח/ (סימן תרו סעיף א'). ומשמע שבפעם הראשונה על החוטא לחבירו ללכת בעצמו אליו לפייסו, ורק אם סירב להתפייס עמו, שולח לו שלש שורות של בני אדם לפייסו. וכן כתב באמת הגאון רבי יעקב בן חביב, בעין יעקב (סוף יומא), שמה שיש נוהגים שכאשר יחטא איש לרעהו והקניטו בדברים, נכנס אדם אמצעי לתווך השלום ביניהם, ואחר שמדבר עם הנעלב ומפייסו, חוזר ובא המעליב עצמו לבקש מחילה מחבירו, מנהג טעות הוא, אלא עליו ללכת מתחלה בעצמו אצל הנעלב, ויבקש ממנו מחילה עד שיאמר לו סלחתי. ע"כ. ולכאורה יש להעיר ממה שנאמר בתורה (פרשת ויחי), ויצוו אל יוסף לאמר, אביך צוה לפני מותו לאמר, כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. הרי ששלחו אחי יוסף שלוחים אליו לפייסו, ורק לאחר מכן, נאמר, וילכו גם אחיו ויפלו לפניו. משמע שאין להקפיד אם הולכים אליו תחלה אנשים אחרים לפייסו, ואחר כך בא החוטא בעצמו ומפייס את חבירו. וראיתי להגאון רבי יוסף בן רבי בספר דרך המלך (בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ט') שהעיר בזה, ותירץ, לפי מה שאמרו במדרש, שהשליחים האלה היו בני בלהה ובני זלפה שהיו רגילים אצלו ומקורבים אליו, וכמו שנאמר והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו, ומכיון שגם הם היה להם חלק במכירתו של יוסף, ועליהם היה לפייסו ולבקש מחילה ממנו, רשאים היו להקדים לפייסו עבור חטאם כלפיו, ואחר כך גם על שאר האחים, וכעין מה שאמרו (בבבא מציעא דף ח) מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. ע"ש. והנה הגם שכמה אחרונים הביאו להלכה דברי המהר"י בן חביב, ומהם, המטה משה (סימן תתמח), ומרן החבי"ב בשיורי כנסת הגדולה (סימן תרו הגהות הטור אות ד'), והבית חדש, והאליה רבה, שם. אולם הפרי חדש כתב שאין דברי המהר"י בן חביב מוכרחים. גם הגאון רבי חיים פלאג'י בספר לחיים בירושלים על הירושלמי (יומא פרק ח' הלכה ז', דף כב ע"ד), הביא דברי הגאון רבי שמואל יפה בספר יפה מראה שחולק על המהר"י בן חביב, וכתב לסייעו ממה שאמרו במדרש ובאבות דרבי נתן (פרק יב) על אהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, וכשראה שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, היה הולך אל כל אחד בנפרד, ומפייסו בדברים, כאילו הוא

שלוחו של חבירו, עד שהיה מסיר קנאה מלבו. וכשהיו נפגשים אחד עם השני היו מחבקים ומנשקים זה את זה וכו׳. וכתב שהיא ראיה נכונה ופשוטה. ע״ש. (אף על פי שיש מקום לבעל דין לדחות. וק״ל). גם הגאון בעל בית אפרים בספרו מטה אפרים (סימן תרו סעיף א׳) כתב, שאם קשה עליו ללכת בעצמו מתחלה, או שיודע שקרוב הפיוס לבוא על ידי אדם אמצעי מידידיו שיתווך השלום ביניהם, ובפרט אם הוא אדם מכובד, רשאי לעשות כן על ידי אמצעי. וכן כתב המשנה ברורה (סימן תרו סק״ב). ועיין בשו״ת בארות המים (דף עג ע״ב).

בסיכום: מי שחטא כלפי חבירו, עליו ללכת לפייסו בעצמו ולא על ידי שליח, או על ידי מכתב, ומכל מקום הכל לפי הענין, שאם הדבר ידוע שהנעלב נוח לרצות, עדיף שילך אליו בכבודו ובעצמו לפייסו, ורק אם הוא קשה לרצות, וחושב שיותר יהיה נוח לו להתפייס אם ישלח אליו איש מכובד מידידיו שירצהו תחלה, יעשה כן, ולאחר מכן יבוא אחריו וימלא את דבריו בבקשת מחילה כדת. ונסלח לו. ונסיים בדברי הגאון רבי יוסף חיים בספר בן איש חי (פרשת וילך אות ו׳), שחיוב גדול מוטל על כל אדם לבקש מחילה בערב יום הכפורים מאביו ואמו, על כל מה שחטא להם ופגע בכבודם, ומי שאינו עושה כן נקרא חוטא, ומזלזל בכבוד אביו ואמו, שאם בין אדם לחבירו חייבו חז״ל לבקש מחילה קודם יום הכפורים, כל שכן מאביו ואמו שכמעט אין אדם ניצול מחטא זה בכל יום. ומכל מקום אם הבן שוטה ולא ביקש מהם מחילה, או שהיה אנוס, ימחלו לו שלא בפניו, שיאמרו בפיהם בפירוש: הרי אנו מוחלים לבננו פלוני על כל מה שחטא לנו במשך כל ימות השנה ולא יענש חס ושלום בסיבתינו. וכן הבעל והאשה ימחלו זה לזה על כל אשר חטאו אחד כלפי השני במשך כל השנה ודברו בכעסם דברים אשר לא כן. וכן כל תלמיד שיש לו רב בעירו יבקש ממנו מחילה קודם יום הכפורים. ע״כ. ודבריו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. ובפרקי רבי אליעזר (פרק מו), איתא, שהשטן שבכל ימות השנה מקטרג על ישראל, ביום הכפורים מלמד על ישראל סניגוריא, ואומר יש לך עם אחד בארץ שהם דומים למלאכי השרת, מה מלאכי השרת נקיים, אף ישראל כן, מה המלאכים שלום ביניהם, אף ישראל כן, וכו׳. והקדוש ברוך הוא שומע עדותו ומכפר עליהם. ישמע חכם ויוסף לקח.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו״ת - אונ׳ בר-אילן**

לקטום בעבד שכן מצי המוסדי הגרים עמכם וגו׳ כלו׳ שבח ממקום אחר והלכו אחר כשותיהן ועשו תושבי׳ בכאן מן תוכן בניס תקנו לבל כנעני שבח על אחת מכל האומות לי אתה רשאי לקנותו בעבד שהוא בכנעני ובאמה לא תמי׳ כל שכנגד שכאמר מאת הולידו בתוככם הנולדי׳ בתוכלכם שאתו היא כנעני וילדתו בתוכלכי מלים אחר לבל לא מן הגרי׳ בתוכלכי כלומ׳ שאביו כנעני הוליד בארץ אחרת עם אחת מאלה לומות וכח לגוי בכאן מלומו לא תקנו שהוא אחר האב. כתגייכו ולעניין בכלוי בבח בקנין הלך אחר הפנוס שבאביהם כגון עמוני שבאם מלכית בתאומה לי זכר הוי שדינן בתר עמוני ולקול לעולם הזכרים ולי בקבה הוי שדינן בתר מלכי והוי שביה ולי מלכי כשם עמוני לע״ם שמי לפאבר לומר הלך אחר הפנוס שבאביהם שהכי עמונים היכי פגומ׳ מ״מ לס גב מלכי לקח עמוני הולד מלכי שהלך אחר הפקול וכן כתב העור וה״ה לבח יבאתל לבל מלכי שכי שלקח עמונים הולד כשר ממ״כ ולפי׳ לכלול בדיעבד כדפרי׳ בפ׳ כ״ל קודם שבתגייכו לעולם אחר הזכר בין לקולה בין למומרת כגון עמוני שבאם מלכית הבן עמוני זכר לקול ובקידות מותרות ומלכי שבאם עמוני הבן מלכי ובמיימוני כתב ז״ל גב עמוני שבאם מלכי׳ הולד עמוני מלכי שבאם עמוני׳ הולד מלכי זה הכלל בלומות הלך אחר הזכר כתגייכו הלך אחר הפנוס ובלאה שבעות קופר הוא גב עמוני אלא עמוני כמו שמאמע מן זה הכלל שבתב אח״כ ועוד מ׳ בגרים אייכי מה שייך לומר הולד עמוני דמאמע שהם בין זכרי׳ בין בקבות הלא בקב׳ עמוני׳ מותר לגמרי מאחר שבתגייכו ולדבבה מלכית הוה והמגיד משני דאח לישבו שקאי הולד עמוני דוקא על הזכר ואין הלבון משמע כלל כן אלא ע״כ הוא בלומ וכן בעוד להדיא הילכך בלומות הלך אחר הזכר בין לקולה בין למומרת כתגייכו הלך אחר הפנוי׳ שבאביהם כלו׳ למומרת וה״ה אחר הפקול אפי׳ אין אביהם עמוני כגון הזכר מן הבקיבה הוי מן יבאתלית וק״ו עמוני׳:

דין ממזרי׳ ונתיני׳ אסורי׳ איסור עולם ומי שמרגני׳ עליו שהוא ממזר וחי יותר מני׳ דורות אין כאן נידנוד ממזרת:

כו מתניתין: ממזרי׳ ובתיכין לקוכי׳ לישוב עולם לי׳ זכרי׳ ולי׳ בקיבות ומסקינן בגוניא דממזר ודלי וידוע הוא מי שאביו ידוע בכלל אביו מי דידיע ולא ידיע אביו מי יותר מני׳ דורות ואין מולק בזה הילכך כל היכי שאדם זוכר וידוע שמאבכי על לי׳ שהוא ממזר אבל עלמו ולא אבל מאבות שאתה וחמ״כ מי יותר מני׳ דורות אין כאן כדוד שפק ומכחים לאפקע הקול מעיקרו אבל בפול ושאתה ושאתכח הדבר כמו שבאתכח בעו״ה כל היכוך בישראל אין לכחוש אין לויה אין לכאבו׳ על בוריו אלא מכוד הגלות:

דין העושה איזה דבר נגד חבירו ומפייסו יבקש ממנו שיתפלל עליו והמוחל עצמו מצוה עליו לעשות כן:

כז מתניתין בקונין בשעה שבלה דוד המלך לפייס את הגבעונים בשם שעתי להם שתול תמר להם מה לעשה לכם ובשה לכפר ובזכו את בחלת ה׳ משמע לעני שבתפיי׳ הכלל מ״מ אין הקב״ה מכפר כ״כ אלא שיתפלל המוחל עלמו עליו וע״כ כאן מי שמדקדק בדבר ויבאתה ה׳ על פיו ועשה אין חדם לחבירו ומפייסו יבקש ממנו שיתפלל עליו והמוחל גופו מלוה לשה שיעשה לו כלומו וכן מלינו כמי שבאבהם ויתפלל אבהם בל תגיתלך:

דין דסרים חמה אי חלין לי׳ במתו או שחלצו לאשתו אינה בלום וכן באיילונית ופקן איילונית חולצת ולא מתייבמת וסרים שבעל יבמתו פסולה וכן איילוני שבעלוה פסלוה וסרים אדם הולין ליבמתו ובדיעבד אם בא עליה קנאה ומוציא בינו וחולצי׳ או מייבמין לאשתו וביאבנו דסרי׳ חמה להיות ודאי סרים צריך שיהי׳ ממעי אמו ואם לא בדקודהו ממעי אמו ונולדו בו אחיב סימני סרים הוי ספק סרי׳ וברות שפב׳

ופצוע דכא והזקן חולצי׳ ואם בעלו קנו ואסור לקיימן גבי פצוע דכא וברות שפבה אבל בזקן מותר לקיימו:

כח מתניתין: לעולם כי יהופנע שמעתי שהסברי׳ חול׳ וחולצין לאשתו ושמעתי שאין חולץ וחולצין לאשתו ולכי יודע לפנם לעי׳ כ״ע לכי לאבי׳ סברי׳ לד׳ חולץ וחולצין לאשתו כשם׳ מייבי לעולם לפי שהי׳ לו שעת הכושר אבל סברי׳ חמי׳ לעפ״י שכשר לבא בקהל וחולצין לאשתו דכתיב לא יומה שמו מכם לסרים חמה שאשתו ומזרי שהכי לא היה לו שעת הכושר כ״ע לומר לא כי אלא סרים חמה חולץ וחולצין לאשתו אים לו לפוסה אבל סרים לאם לינו חולץ כי׳ שאין לו לפוסה העיד בן בתירא על בן בנוסת שהיה בישראל סרים לאם ויבאו לת אחת מהן. אחיו לעולם אחר שבאתגייכו בדיעבד כדפרי׳ כ״ע ומקיק מאבי׳ לעולם הלכה כר״ע הסרים חמה לא חולץ ולא חולצת ולא מתייבמת (ודוקי׳ חיילונית ודלים אבל בפקן איילונית חולצת ולא מתייבמת טו״כ) הסרים שאולץ לישאתו לא בפלה אלא אלא לכתוב היא אבל נעלי בפלה לכהונה משום זוכה דהוי לאשת איש אלא אמקו׳ אלוה וכן חיילוני׳ שאולצין לה לאין לה בפלוה בעלוה בפלוה הם דאמרינן בסרים לאם חולץ ולא חולצת ולא מיבם ולא מיבמת אבל לאם בת על לאשת אחיו ויבם קנה ולכיכא גט ואולצין לאשתו וה״ה מייבמי׳ ולייבי דקאבי חולץ קאבי ואולצין והכי אבי בבריית פלוני דכהן וכהוה בשבה סרים לאם או חולצין או מייבמין ופי׳ רש״י לעיל בפ׳ ב׳ דעייתי כמי הך בריית׳ או מייבמים לאו לכתחילה קאמר אלא יבוני יבום שאם בעלו קנו כדאמרי׳ והזקן דקאבי היכי שפקק מילדה אע״ג דלא אחייבי לאין היה אח״כ קאי״ל לעי״ג דלא בא לולדי הוה אח״כ ביאתו ביאה לקנות יבמתו ויולאת בגט ע״כ ואחזר לבריית׳ כילד אחו ולהן אחין ועמדו אחין ועשו מאמר בשאתים או שאתו גט או שאלצו אח אשתו עשו פי׳ ולכיכא גט לאחרן ואח אשתו גט לאחרן שוב ליבמן ואח בעלו קנו פי׳ לאו דוקא בדיעבד אלא אפי׳ לכתחילה קאמר ואיידי דסיפא קאמר כן פי׳ רש״י והאוש׳ בפ׳ שני אחיו ועמדו הן ועשו מאמר בשאתיהן או שאתו גט או אלצו אח אשתו עשו ואח בעלו קנו ואסור לקיימן אשום שאין לו יבם אלא לכתחילה ובדיעבד כל שבפה ופי׳ רש״י לאחזק לא קאי ואסור לקיימן אבל לכתחילה ל״ל דאסור ליבם כדאמרי׳ אפי׳ רש״י בפ׳ שאי לאחר לכתחילה ל״ל דאסור וכאחזר בשוח״ת בשם פ״ק ומוכח אחוך הסוגיא אפי׳ בשלא היבם אחר שאשלה לאביו לעע״כ לאסור ליבם אבל בעשה אחר שאין חולץ ואסור לקיימן אפי׳ רש״י בפ׳ שאי אחר לכתחילה ל״ל דאסור ליבם כדאמרי׳ אפי׳ רש״י בפ׳ שאי אחר לכתחילה ל״ל דאסור ולכאורה לכאורה לכאורה ל

שנוי שניכם את חסמו ולא נתן לה כתובת כו'. וכן כה"ג כדאית' בחסא"ל מכאן כל שעת' לחדיני לפי החזק ולא כפי קב הכוח. ה"ג כל חוב קבל עם מחבלם קבל חינו מחבלם. הילכך לריכן לשום כפי מה שהיה שוה למכור. ואם חינו יודע. כמה היה החוב על מה שמודה שמעון שפיטרו מחבלם ועל השאר יחבע ופטור. דאם עשו תרכת נגזל במקום שיחבע הניזק על הזיקו מו לא נשאר בחיק"ו. ופסק ממוכ' לקולא והמע"ם. וק"ו נכהון זה לחין בו דין מכוק. לחבל אם מודה שמקלת ועל השאר לחר יודע. מחוך שחינו יכול ליחבע מחבלם ואם לחר לחוכן לשמעון כל מה שחבעה בשלך העשה בשלי והחוב היה לשניהם. הלך שמעון ולחר כל החיב חיב לשלם חלקו של לחוכן. דלא לעבוד לחוכן שלא לעוכתו לתקן דבר כדי להניל מידם ולא לשמול שלניטו לחוכן לגזי. והיכא שכשר לחוכן ולחר שלא שלח לו יבחע ויפטור. ומ"מ מחויב לעכוח עם הגזי גם כן בעכוב חלקו של לחוכן, דלא נגע מהשבח לחידה כן עשק מכר"ם. וכן השלים שכוק חת השטר. ויש עדים בדבר שעדיין לא נפטע השוב. ולחר שמוה חת ליית לי לשוכעו: חינו נחמן שפילו בחינו השזכתי לך. דחינו במקום עדים הוח דאלן שהדי לחין חדם נותן רשות לשכוק שטרו. והשלים מחויב לשלם לו הזיקו כדלעיל. וכגון שהוחה חים שלם הוח ובלא שטר לא יכול להוליל ממנו מוכח. וק"ו שם גזי הוח. חבל היכא שטעון השלים פרוע הוח ע"כ שפשתיו. נאמן בחינו שהזכתי לך. חפילו השקיד לו בעדים. שהשפקיד שלא חבינו בעדים חין לריך להשזיר לו בעדים. וכללא דמילתא נאמן בחינו דלמו חוכח הוח חינו נאמן בחינו. חבל בחידי דאוכחא נאמן בחינו כדחי'. והיכא דליכא חינו לאו כל ויכ' למפטר עלמו מאחר שמודה שהזיקו. ואינו דומה לשוכי הכגת כו' דנאמן שם בלא חינו. שאני התם דעומד לבן ועדיף יותר מלוכח'. ולפטעי' בחידי דאוכח, שפילו בלא חינו נאמן. כדאיתא בשבק מ"ה גבי לא תלוף חיכם דגדיל דיקלא דחבריה כו':

דין בל תשחית עין שעושה פירות בו:

סב אמר רב דיקלא שהוא עושה קב פירות בשנה. שקיל לקולא לבניין משום בל תשחית ושתם דקל התלוי הוא של תוליס. וכן פי' הרמב"ם. ושם שילן של זית שהיה הבית. שפי' חינו עושה קרבינני' הקב שקיל לקולא. וכל שילן לבי הבינתו. וגפן דעשן כל שהיה לקול לקולא. כך פי' הכלי"ם. חבל הרמב"ם כתב הזכיל גפן בשפתו. חבל דברי הכלי"ם מילתא דמתבדבא הוא. דהא גפנים חינם מתיבים לבניין כלל. ושם השילן עשוי בדמים לבניין ואם שעושם פירות מותר לקולא. ויהכר לדם בדבר זה שלא יקיז השעשם פירות מיד הגיע זמנו לקוץ. דאמר כ' הגיכל לא אם בימחו בני אלא דקו תחיכת בלא זמנו. חבל שילן שקב מותר לקוץ חותו חפילו בלא זמנו. ושם הדקלים עושים בתוך הגפנים ויוכלים ושם ומכר"י חותן. מותר לקוץ הדקלים בעבור הגפנים שהן משוכים ביותר. ועוד אכתוב מזה בשבק לא יחפיל קיטן כ"ו:

דין אע"פ ששילם דמי בשתו, צריך לבקש ממנו מחילה והמחל לו לא יהא אכזרי: והוצאת שיר אין לו מחילה עולמית. ודין המגביה ידו על חבירו בלא הכאה:

סג: מתניתין אע"פ שהוא נותן לו דמי בשתו. אין נאמלין עד שיבקש ויאמר לו. שכאמר ואתה הבא לשם שים וגומ' ומניין שאם לא מחל לו שהוא מכזרי שכאמלוהשבלל לבבשם על השלהים ויבקש שלהים את חבירך גומר. תנו רבנן כל חילו שחמרו דמי בושתו. חבל לעבו חפילו הניח כל חילי בניות שבעולם אין נאמל לו עד שיבקש ממנו. שכאמר ועתה הבא שתם השים כיבניח הושוחבלל בעבד ועבין הפיוס שלריך לבקשו עד שיאמיל לו. ואם לא רלה לקבל פיוס שלרש שלרש חי"ה בשבק בהבח דיומא. ומעבירין בידי שבמי דהמובל. ל"ל יום הא דאיתאר שלריך למומל בשלש שלא הולין עליו שם רע. חבל בשוחו שהולין עליו שם רע אין לו מחילה עולמית. וכן כתב בשהבל"י הכי למעשה בשיון כי"ג ונתן טעם לדבר וז"ל ובטעמא דבא בשיום לית לע"ד דחילמא מיכים שמע בשפוקי קלא בישא ולא שמע בשיום'. ולא נפיק הא' שבחל מידי שבחל. וכן הביא הממ"ג. ומ"ש בכלה שמחל עכום וחשיחום הוא שיכול לבוף ילמו ולמחיל בשחילה נמוכה אף שהדבר קשה. וז"ל בני יהודה חסיל המכה חביבו יבקשממנו מחילה ולקבל שבר הכבה. ולא ינבי' ידו על חביבו עוד ע"כ וכו' מה שכתב החביל מדין מלקום לא ידעי כלל דמייב ומלקום מדין תיכה דלאו שכיחן להשלומין הוא. ועבשיו לא מלקינן ליה אלא משדין לו עד דמפייסו בשלומין כעין מה שכתבתי לעיל בפרקין קיבן ו' בשם רב שכיבל בחון. ידוחק לומל דחייבי דוקא בשבאם אחין בה שום שבושה כמו שכתבתי בשבק הלו בעבות מלוקים עליו. וכן בשם הרמב"ם אלא עיקר בלאה בעיני דהאי מלקום מדבבן וקבקש הוא כמו הקובע לחביבו ממזר כו'. וע"ע בלאה אלא עבדינן בחקים שכבה. אלא מי שכגיל בבך. או שבכה בו חכם חום דהיינו בחקים שכבה. ועל כעין זה הביאו הגאון מהרכי"ו בשבק הלבה. ומה שהזהיר החביל על שהגבהת יד. יש כיון שהאי לגעות עליו ולהיימו אלא יעשה עוד. וכך נאלא בהשתא כ' מיים וז"ל על אחד שחמז את חביבו בגמונו ואלף

שכין עליו ואמל חכון גנגלתך. דעו שכל הבות'מ שין בזה שהנביה יהו על חביבו בקל, רבע. ובשיל לעבות ולשבועה עד שיעשה חשובה הניכרת לרבים. ואף על פי שלא הכאו. כ"ם זה שחשב בגנבו והלים לגנבו עליו ולבא לדוקבו בשכין ואם היה בחוקיבו היו מלקים אותו עכ"ל. וכתב המבדבי בשם רש"ם דים לקבותו רבע ופשיל לעבות. שבבגדו בשבע ומועל עד שישוב מעשו ויקבל הדין. והבל לפי ראות עיני הדיין. ודין המבים יהו על חביבו שבקל, רבע אף שלא הכאו תחל, בפרק ד' מיתות. ודין נידוי על תבלי בלא הפרש. כגון מעשה ליהוד, שהיו עלמותיו מגולגלים בחלון. לחכתיב בפרק קמ' דמכות ומי שמחויב להודות בלבים על חטחיו גם הם מקיימי:

דין המבקש רחמים או מוסר דין נענש תחילה ולומר על אמות: ברוך תהיה מיד:

סד בל המבקש רחמים על חביבו ואוחז לריך לאותו דבר הוא בעבע תחילה. שכי ויחבלל לבבשם אל השלהים ויבא, שלהים את חביבלך את שבשו ואת שמחיתיו. וכתיב וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו'. ל"ל מכאי דכתיב וה' שב את שבות חיוב בהתבללו בעד העכו ואת שלחי עמו' יכלה מי שמתעבש ואביבו אומר לו לשות' שיאוחר בתחיי בדוך תהיה. ואמ"כ יתבלל ליעוחך קייתי ה'. וכל האוכר דין על חביבו שלוחץ עליו לשמים הוא בעבע תחילה. שכי ותאחר שרה שאת בעליך וכתיב ויד' לבבשם לשבוד לשרה ולבביותה. וה"מ דאית ליה דייני בחבע, ופיבשו התו' דבימי שרה הוא ג"ד של שם קיים:

דין שיבול לילך בעש"ג אם חביבו מסרב לעמוד בד"י וצריך רשות מטובי העיר:

סה מא לן הא דאמרי ליבני אם הקבי לחביבך לכוכיבו ואינו מושיבך. הבל כותב עליה ושדי ביה. כלומל דאיבי בידים ויפיל בשבעו דכתיב ישן שהשיך ולא שהשת מעומאתך לא תטהבי עוד שבק רב פלטאי ז"ל לאונן שים לו חביבה על שמעון ומקבל לבא עמו לדין. שהשאי להביא לעבכותם של גוים כדי להוליי את שלו מיתת ידו וכן הביאו הכלי"ם ושמע' ליבי שלקח רשים מעובי הביב. חבל בלא רשים חפילו לא הלך לעש"ג בק כדי לכיף לותו ל"י לאוי לכפיחו על העמוד. כמו שפבק מהב"ם בשבק הגוזל בחבי. ז"ל כיצד בבי ווליב וז"ל ושאחלשם על לוחות בבי לפבים שהלך בעבכותם של גוים. ובקבל עליו בבי יוחל להבביחו שיעשה לו דין יכודים. ומחיך כך קבל בבי יוחל על בבי לפבים ושבק"ו ממון בוחבתו. מלמה כי היבה לכחם ויבה זכיתם ויבא חביבתם לחתה פלוניות דיבך. ובבי שבבי לפבים לא עיב עשה בעבע. ולחלי לחתיבה לותו על העמוד. כי הלך בעבכותם של גוים תחילה להכביחם שבבגדו. ואף על פי שלא הכביחו חלא לחת יהודת. לא היה לו לעבות דבר זה אלא לחר שיבקשו חותו על פי בקבלו שבאלבים שבאלבים. ויקבל עליו את הדין ולבים חו יהן ממון הבלבבי חו מה שהו. כיבך יש חותו עליו רבותיבו שבאלבים כו'. עוד אפק מהב"ם בתשובות ויימוני על אחד שלא לתבוע חביבו ולבותו ולהבביח למשפע. ומחיך כך שלא לשם להביח לפיפסו הכו חותי והבנו חותי ודן עליו בל דין רוצח כו'. וכל זה ממנת שהלך בעבכותם של גוים בני לשום ג"ד. ולא עוד חפילו בתב בשטר שיכול לדון עמו בכל בית דין שילצה בדין שהלך בדין בעבכותם של גוים ומקום לאו בי כוויבים שילך לפבי עבכותם של גוים בלא לשות ג"ד ותפילו שביבם מחויבין לילך למקום שלא יפגעו בעבכותם של גוים אלא בד"י. ולי לא לייב משמיבין ליה ולא מועיל הא דכתב בשטר אלא בנגי. אלים שהיבי לייב לדין. ודין בח דיבם לבוף חותו לדין אז יש לו לשות לדון חפילו בעבכותם של גוים בלא לשות דיבי חו טובי הביב. לעביבין זה בבד מועיל ודיבו עובר על דבבי תובה. וחפילו לא בתב בשטר. הב"ם ומחר היכי דהיכ אלא בשלך לילך ליבול לשות ומקיבם. ומלאתי בשובדבי פרק מבובה בשם ר"י דק"ל כמו שבותבים בהבשלות שיש לו לדון עבל ג"ד שילה דין בד"י דין בדיבי חומו' דלי ליבם אלא הוא ודיבו יכול לבופו בד"י חוחר לבופו בדיבי חומות העולם והא דאמר בפרק המגרש לפביהם ולא לפבי גוים. היבו היב' שיכול להבביחו בדין שבאלב. אחבם בשם בי אחיב דאין חותר להבביח בידי גוים. היבו בח' המיימוני בשהבדין שאם לא הולה לבא לב"ד. בועל הפות מב"ד ונילל בדיבי גוים מבעל דיבו עב"ל. ולפי דעתי נראה שאהב"ם לא עלה על דעתו לחלוק על ר"י. בי אחר שהתה בך בשטר וכתן לו בשות לדון בעבכותם של גוים. פשיט' לבעיבין זה מועיל אחין לריך ליעול בשות ולא הוה כאתנה על מה שכתב בתוספ. אלא שעוקר בלא התקנה שהבאו בשתי דיבים שבאלאל בלא לדון בפביהם אלא ע"י בשות בן היב' שאתנה בשטר פשיט' שאהב"ם. וכן מה שכתב המיימוני' שלריך בשות ג"ד. לא חייבי אלא בשלא כתוב בשטר. וכן יראה להדי' שאשובת הלא"ם שהבי' הטו"ב סימן ק"ת. וז"ל וכיוצ' בזה דנתי כבר על מה שהנהו לבתוב בשטרות בין בדיבי שבאלב בין בדיבי חומות. ואתבתי מלילה ואם היה בשות בשות למלוה לתבוע לוה למלוה שיתבענו בדיבי החומות אם שבאלם עומדים בפביהו ואמר לוה למלוה שיתבענו בדיבי החומות אם יכלה. אחין ליה בלא יתבענו ואי לא ליים אשתיבן. והא דכתבינ'

אבל ממזר בן [illegible] הוי כפוגע על כבוד שוכני עפר. ודין מי [illegible] לטעון בכבוד שוכני עפר:

מו וזהו הטס [illegible] שוכני עפר כגון שמפרש לפנותיו ומת' לפניך לו [illegible] לחמר [illegible] כך וכו'. נלחמ מן הס"ל שכתבתי לעיל. לפילו [illegible] לחמר על לפנו [illegible] כמה דוכות הכל סוה וקי"ו לס לחמר לפניך לו [illegible] לפני לפניך מ [illegible] והה לך הכלל כל פעם שלפרס פוגע בכבוד שוכני עפר. הקלת [illegible] מן הוא הגולל ועומד עס המציים לדין. לפילו קוברת [illegible] קליפה וכמו [illegible] מס לין סוס קרוב יותר ממנו הוא מעמידו לדין. ולס מן [illegible] קרוב המעמידו לדין. לחו לפ"ד שהן קרובי' ולפיה' לכל יתמי שהלל [illegible] גו כדרפה ולהעניקו לפי לחות עיניהם. אבל לא להחמיר עליו כ"כ [illegible] מדבר על ת"ח שוכני עפר מכדין לחו לפילו בדבר קל וגמלי מזעק [illegible] שבר לפנם לקמן. ק"ו בדבר סם רעשלחי להחמיר לפילו בלא עזען נעגוזו. כלילו בגו עומד ועזען לפרכו נעגוזו כי הפ"ד עזעין עגוזו ודין עליו. אבל סס לחר לו לחם ממזר לין הוא כפוגע על כבוד שוכני עפר דדעתו היה רק לפוקלו. לע"פ שמחוך זה נפקלה וכפנמה לחו. ת"ח יכול לומר לאו לדעתאי ולא היה דעתי רק עליך להקניטך ולא לבזוע בכבוד לפגוזך. לף שמהפוג' מהכר"ו לא משמע הכי הגלחה בעיני כתבתי. וכן מהכ"ם לא משיג פוגע בכבוד שוכני עפר בקבר. אלא נאחר שקלא לחבירו ממזר בן ממזר. אבל ממזר לחוד לא משיג כפוגע בקבר. לע"פ שבעלי עדים לחכירן כבי כגון שהבעל הניא עדי' על לפתו שזיכתה והאד הניא עדי' והזיפוס לעדי הבעל ומזר הבעל והניא עדים והזיפוס לעדי האד. ל"ב עדי האד נהכניס שהיה מפצי' שיהבנו ג' עידי הבעל ומעלחין ממון לבעל ק' כקף שהיה רולים להפסידו. ולא לחכירן ג"כ שיכולו העדים לומר דעתינו היה רק על הבעל להפסיד מלהכקף אבל לא להזוק העדים. אלא לנו מקיימים שהס כלפר זמס ונלחר דבולחי הס יודעים ג"כ שהבנו העדים שהזמתם. ל"ר ה"כ כיון מסמעת יודע שהס הוא ממזר ל"כ לחו נעמלה. שלחי החס אלא היה דרך מניפה. ולא היה לעדים זיפוס מניג' עם הבעל שיוכלו לי' דעתיפו היה על הבעל להכעיסו לחקוק הבת שהוא מניג עמו לעין כך. יכול לומר שפ"י להקניעך היה דעתי ולא על לפנותיך. ועוד החס מלחר שעידי הבעל כבר באו להבוא לת החלה בנ"ד. ושם באו להזיפוס לותם. ל"כ מיללה ידעו שיבנו שם יזיפו. ושם בחיים להזיפוס. ל"כ דעתם היה נ"כ עליהם וכן פ"י התי' שפרק קמא דקנהדרין מה שלין כן בבולן דין לחו לדעתים. ועוד דילמא נאו לחפו קלחר אלא מהשפתא לניו שהם ממזרים. ושם תלחר לניו דילמא על לפי קלפ' שבעולם וזיל הבא קמדפת ליה וזיל הבא כי' הילכך לין עליו דין אלא לפייבו לותו בבבר. ומ"ת שם לחר ממזר בן ממזר הוא כיללו קבא לניו שהיה ממזר ושם לחר לפניו נגב בן נגב לו בשע בן בשע לו משיפר בן משפר לומלפין בן מלפין. לין זה כפוגע בכבוד לפנותיו. דהא שם היה מלפין לו בשע מחר לקלותי בשע לו משפר בר משפר שפוגע בכבוד לניו שלילו שם היה לניו לריך גמור כפו שהפקינן בפ"ד מיהות כפלן קריפ הפתא לכפיע בר לריך' לפיע' בר לפיע' כי'. ומזה שפק בלקוטי מרדכי שהם קבא לחר להזיפו מלפין בן מלפין. ונפלא שהוא היה מלפין לף שלניו היה לריך בעור מהאי טעמא. ל"כ היכא דקבא לותו משפר בר משפר. שהם הו' היה משפר לא ה' עליו דין בפה שהוקף ולחר משפר בן משפר ל"כ הפתא נפי לין לפי' לעשו' דין בר לזה שקבלו משפר' לו כה"נ ולינו כפוג' כבוד שוכני עפר. אבל כשפזכיר לותו' בפרנים כגון שלחר לפנותיך עפו כך. אזי הוא כפוגע בכבוד שוכני עפר. לו שלחר ממזר בן ממזר דבבר לבא לפי לכפיע בר לפיע:

דין שאם טען המהרף אמת הוא הישיר ורוצה שיתנו חרם או טען יש לי עדים בו':

מז המוציא שם רע על חבירו דין הוא פקול לו גמלי מפשפה. דין שהוא עובר על הדת וזה תובעו לדין. יפשיד המחוק לחת הוא מה שלחזקתי עליו. ושאל לו הדיין לס יש לך עדים ופשיד בוהלי יש ויש עדים בדבר. אבל מפחת מעלמס לא יבולו להעיד ע"כ בנקפה בהתנו חרם בנ"פ מי שיודע דבר זה שלחזקתי עליו שיבא להעיד בנ"ד. מחויב הדיין לנעזר בו בזפיפה. וכן אפקו כמה גדולי הדור לשם לפניהו והזהירו הרבה על זה. וכלשון כתב הטור בשיטן ל"ב הקיפה לפ"ח הרא"ם ז"ל שפאלחם לחובן כתחייב שבועה לשמעון ושאל שמעון שיבירו בנ"פ על מי שיודע שם לחובן עבר על השבועה כדי לפבעבו. מלילה ושם לא תהא כזאת ביפרחל לפיים בן בריס בדבים. ולף החינה החרם כלחר לכזיפה שהוליה עליו לעין והזכיר עליו שם שקול ע"כ ומ"מ נראה שאם טוען המחוק יש לי עדים לחובן ושמעון אין כח ביד הדיין למחות בידו דלא נהג ממוליה שם רע שמביא עדים וילא זכה בדין ואם הוא דבר שהוא פקול מפשפה כגון ממזר. ממיר הדיין להשחדל בדבר ולומר תביא עדים כדי שלא יבאו ממדיים בישראל. ואם באו העדים וקבלו נאם לא יניח וגו' שחיפם יודעים לעין זה. חז דיבי כמוליה שם רע וכחוי למלקות גמור ולכן אפילו לפי מה שחפרם אחר כך שהמהב לפדות עלמו מן המלקות. בכך אין לחוי לפי מה שהחליף כ"כ. לא די שבייבו חותו בתחילה ועכשיו הוסיף חטאת על פשע לניי"ו בנ"ד. ל"ל שהוא לוקה מדבבן דאין מלקין חותו

כלל כדאיתא בפרק חילו מגלחין. חו הוא אחד מעזרי העיר ועד שכם הלך בדרך היפר. רק שכשחגע בזה לחוי לחוש עליו. והכל לפי לחות עיני הדיין ואם נעין המחוק שהיה שיכור כתבתי בפרק המניח פיפו נ' דאדם מועד לעולם בין שוגג בין במזיד:

דין כל הוצאת שם רע כולן בפרטן שחייב עליהן מלקות חוץ מכופר בתחיית מתים. ואם אחד אומר לחבירו כופר בתחיית המתים והשני השיב לו ממזר כו' והיכא שקראו טמא מטומ':

**מה כל הולחת שם רע שים בו חיסור לאו. חו שעבר בלאו. חו שפעול לבא בקהל מחמת לאו. כגון שקלה חותו ממכר חו פעול חו מלכי חו לחזוקי. חו לאכ לו מחלל שבת חו חוכל עריפות חו מוכה בריפים חו גבב חו גזלן חו בועל עריות בכולן קיפג הת החבעיסבג"ה לפני והוא לאוס כ' בלועה ל"ע מכות וקוברין עליו והפלה ה' הת מכותך. לפי שעכשיו הימו דין מלקות להלקותו כאשר עד אחד בשבו חו בהכותו מכת מדות לזכרון בעלמא. ולף שהרין כתב שהיה מכות מדות. חפשר לפיאלה בעלמא כתב כן כלומר שהיה מדבבן. אבל לא להכות חותו מכות יסורין וכן לחיתי מוכיח בזאפיפו. ודוקא אם לעות שבאין דרך קבוע ומיבפולבו לחפיש לכך דבחוי אלא להכותו אלא לבזיתו כדאיתן מלקות. אבל מכות מדות שהיה בהה על עניכם הימם מקילים כל כך. אלא שמקילין בחומר שלא יהיה הם הכאת בפש. אבל מ"מ מכין חותו מכת יסורין כאשר בחבתי בפרק בעבה שבחבתי' פימן י"ל: ולף בבדון דיבן משום מיגבר מילחא יכילן להוסיף עליו ולכפותו על הבחוד ולהכותו מכת מדות ודין מלקות לא יפיבן מעזיבין חבא וזבבוד מעב"ד. שבבא לא מבניד ליה על שהוליא שם רע כי חמת היה הדבר. אלא שהעיד בב"ד בימדי. ומשים לא יקום עד אחד וגו' אבל אלא בעבי ב"ד חילו עובר על לאו זה ומשום לא תעבה בלעך עד שקר שמי לא דחילו אלא בב"ד. אלא שהמלקות קבלת הוא כדפיבם שם" בפרק קמא דקידושין גבי ממזר. וכיחת ליה יותר מכידוי. וכן פיבם התו' שהוא קבלת שהולילו שם רע על חביבו שעובר בלאו דלא יבא ממזר. ושם בחיים להזיפוס לותם. ל"כ מיללה ידעו שיבנו שם יזיפו. ושם בחיים להזיפוס. ל"כ דעתם היה נ"כ עליהם וכן פ"י התי' בפרק קמא דקנהדרין מה שלין כן בבולן דין לחו לדעתים. ועוד דילמא נאו לחפו קלחר אלא מהשפתא לניו שהם ממזרים

שמחים בשמי דין לא יקח חותם הקנסות שכן מדין תורה למאי חלא כעין שני. ל"ל מה שקוכסי' הלימוד ליחיד ע"ד להסיע קילתן יכול הכא קבלו ונעשות טומו כפי הלוקח. אבל מה שהוא פשוט דיכא והוא קנס קנוד לא. ואם המתניתין עני מחוייב המגיד שיפתח את העני שיקח בעלמו. ומכל מקום לא נקי המגיד זה שפתח עלמו מן המלקות: מאחר שלא קיים הדין לאחיתו. ע"כ לריך לפייסו יותר ויאמר בג"ם ביום הכיפה לחשוכה קודם הולחת ק"ת מן האיון בלשון זה שמעו רבותי כי מעותי לה' אלהי ישראל ונעשיתי שפשעתי וקרמתי נגדו. כי כל אותם הדברים שדברתי על פעוני הם שקר וכזב ומרוב כעסי דברתי כדי להכעיסו. ע"כ אני מבקש סליחה ומחילה וכפרה מה' אלהי ישראל. ואחר כך מפעוני שימחול לי על כל מה שפשעתי נגדו ודין. ולפ שלכאורה היה ראוי להקדים החלם האחל לפ"ש. דאם אחה מקדי' ס"ש הוא ממזי כחפילי' שוא לפי שכל העבירות שבין אדם לקוטו הקב"ה מוחל תון ממה שבין אדם לחבירו. אח"כ כשר ביקש ממילה ופיוס מחבירו. ל"ש משו זה היה ראוי להסך בוקא המחילה. ולומר מעולי לפעוני ולא אלהי ישראל כו'. ע"כ מבקש אני ממילה ממה שלוני ולא אלהי ישראל כו'. אבל מ"מ בכל הקומות שלילתי בשפני הפוקקים לא מלאתי אלא כמו שכתבתי ואין זה כתפילי שוא. מאחר שאין זה הממילה חלוי הכל בדעת הנאחל. דהא כשהעמיד עליו ג' שוכות בני אדם אין מוחל לו. אזהו פשוט שבשר יצא לפיוסי ידי שמים. אלמא כשעשה המגיש לפי דיכו המוטל עליו יצא. ואם כן היכא שאינו עלמו לכך ולבקש הם חביכו ולפייסו. מיד הקב"ה מוחל לו לפיוסי לי חביכו לא מחל לו. ועוד מוכל לומר דלב ג"ד יודע. שכל שר יצחל מוותר על זה שיזכור להקב"ה ומוחל על כבודו: ותולה הכל בהקב"ה שהם הקב"ה ימחול לו. ק"ו אני עבד משועבד לה"י איך לא ימחול. וי"ש אין לשנות טוקא המחילה כלל לא ראוה מבשלשלה שהיה עושה לגדולה בעבור שהיה מוחה מלהקדים חזקיה מלך יצחל להקב"ה כשליחת בחגינה. וא"כ איך מ"ו מכל להקדים מול לקודמו. ויש לשנות שמוקים מילות זיש בממילה על דמאות. כדי להוקיף עוד חטא על פשע. ע"כ יהיה כל ממילה ופיוס מפי הש"ץ אלא בממילה מפני הרמאים. ואם אותו המגיש מוקיף בחטא ומזיל לקוטו ומוליף עוד ש"ל. אין לזה הלחשון אין לאיש אחר. אין ש"ל לחשון אין ש"ל אחר. אז יוכיפו עליו בממילה לפי דאות עיני הדיין. ולפעמים מחמירין עליו ומוחכים לו ג' נטות בידו בשעת הממילה בכ"ל מאחר שבשה בחטא. ש"ל יש כח בידי הב"ד להוקיף עליו או לפחות לפי האדם והשעה. ואם מזיל בשעת הסליחי ח"כ היה משוכע בחטא. אז אין מיחין לבעותו כלל מן המלקות. אלא יקה בג"ד ודיו ח"ל שהוא בר מוכין שאין דאוי להלקות. מ"מ הדיין יחמיר עליו ליקח שני שלא יהא לבעוט שהורים שדידו לאוחבא מילחא. או כה"ג דבר שהוא מכוער בעיני הכבי המקום. ויש מקיומות לבקש ממילה בשדין. ואם יחזור בשעת הדביני אז אין לו תקנה בעולם לא בלקות. ואם אין כח בידי הב"ד להלקות אז יכיזו עליו בג"ה בדברים שהוא פשוע לעשות ולשבועה. וכל דבריו הם ככלב המבי, וכשאין בקיל וכלב מי שיאמר עוד שם רע. יהיה בעיניו כחילו ניבח בו הכלב. ואלא יחני עליו דין יחזר. ואם יש כח בידי הדיין להעניש מן הלימוד לגמרי מה עוד ומה בעיש:

דין איך להחמיר על הפוגע בחבוד שובני עבר בו׳:

ג מי שפיגע בחבוד שובני עבר אפילו לא אמר לו בהדי אחך עשחה כך וכך. אלא הכהו בן ממזר ואמו ממזר. או הכהו ממזר בן ממזר. אפילו בן ממזר לבדו אינו אח. וכל כה"ג אין לו די בזה המלהופיום הכ"ל. אלא יקבל מבין בניבית הבשי' חשובי' וילך על קבוי יפה. בן במלה בחוב. אפילו אם הוא בחוך ג' פרשאות דיבקש ממילה מלה במלה על קבוי בכ"ל. ויש פוקקין אחין לריך לילך על קבוי. וכן מלחתי בחוב וז"ל אם מגיעין את האדם אחר מוחו אין לריך לילך על קבוי ולבקש ממנו. אלא במקום שמגיעין אותו. ולפייה מפרק ג' דיומא אחר דא כאחן בר ילחק ואינא כבן שבה מלוכלך בעיר ובלוחם. אחזי ליה פיוטא (פי' אחד) בחלמא. למאחר אחר בעיבי לכם עלמות שאול בן קיש מלך ישראל. ולא אלינו שהלך דא בחבון על קבר של שאול וכן פשק מה"ל יחילל ז"ל ע"כ בפשקי מדבי קלב. ובחוק הוא בעיני דא"כ לדבריו לא לריך שום חשובה ותעניות וק"ו בלקות. דק די במה שאחר בעיבי כו'. ומכ"ש החמיר בפוגע בבבוד שוכני עפר יותר אלינו מיש. וכן בכן כחבי בחבי לעיל. ועוד אלא כדון דיין אין דומה כלל לשעשה דיומא. אלא דהחם קבל קדיש. ותוכה היא וללמוד היה לריך ולאו דבר שם יעשיבר. וגם קבל הסנהדרי היחה מחכת אלא אחריהי בלחודיה ולא קיבל ה' חפילחו ועל פי קבלחו אחר. וכן החכמים שבקשו לעשות שלמה ע"י אף שעשות היה בידם. אבל מקום לנשם היה טועה לזה. ולא הסניחו בדיוקו של דוד וכמה ביקים עד שחזרו בחשבה ובידעה עליהם. קיי בנדון זה. ועוד הלא בלשון דלעל אחר. לעיל מיבים דבש בר הוכח שאול בן שבה בהלכו. אם בן שבה בלא חטא אף שאול בלא חטא שבה מחקיף לה בר יאחן בר יאחן ואיחא בנן שבה כו'. כלומר אין לך הכרח מפשוק. ועל מה שהלחוה לו מן השמים קיומא בחלמא משום בבודו של שאול. והוא נס בן אחר בעיבי כי משום

ג מי שפיגע בחבוד שוכני עבר אפילו לא אמר לו בהדי אחך עשחה כך וכך. אלא הכהו בן ממזר ואמו ממזר. או הכהו ממזר בן ממזר. אפילו בן ממזר לבדו אינו אח. וכל כה"ג אין לו די בזה המלהופיום הכ"ל. אלא יקבל מבין בניבית הבשי' חשובי' וילך על קבוי יפה. בן במלה בחוב. אפילו אם הוא בחוך ג' פרשאות דיבקש ממילה מלה במלה על קבוי בכ"ל. ויש פוקקין אחין לריך לילך על קבוי. וכן מלחתי בחוב וז"ל אם מגיעין את האדם אחר מוחו אין לריך לילך על קבוי ולבקש ממנו. אלא במקום שמגיעין אותו. ולפייה מפרק ג' דיומא אחר דא כאחן בר ילחק ואינא כבן שבה מלוכלך בעיר ובלוחם. אחזי ליה פיוטא (פי' אחד) בחלמא. למאחר אחר בעיבי לכם עלמות שאול בן קיש מלך ישראל. ולא אלינו שהלך דא בחבון על קבר של שאול וכן פשק מה"ל יחילל ז"ל ע"כ בפשקי מדבי קלב. ובחוק הוא בעיני דא"כ לדבריו לא לריך לום חשובה ותעניות וק"ו בלקות. דק די במה שאחר בעיבי כו'. ומכ"ש החמיר בפוגע בבבוד שוכני עפר יותר אלינו מיש. וכן בכן כחבי בחבי לעיל. ועוד אלא כדון דיין אין דומה כלל לשעשה דיומא. אלא דהחם קבל קדיש. ותוכה היא וללמוד היה לריך ולאו דבר שם יעשיבר. וגם קבל הסנהדרי היחה מחכת אלא אחריהי בלחודיה ולא קיבל ה' חפילחו ועל פי קבלחו אחר. וכן החכמים שבקשו לעשות שלמה ע"י אף שעשות היה בידם. אבל מקום לנשם היה טועה לזה. ולא הסניחו בדיוקו של דוד וכמה ביקים עד שחזרו בחשבה ובידעה עליהם. קיי בנדון זה. ועוד הלא בלשון דלעל אחר. לעיל מיבים דבש בר הוכח שאול בן שבה בהלכו. אם בן שבה בלא חטא אף שאול בלא חטא שבה מחקיף לה בר יאחן בר יאחן ואיחא בנן שבה כו'. כלומר אין לך הכרח מפשוק. ועל מה שהלחוה לו מן השמים קיומא בחלמא משום כבודו של שאול. והוא נס בן אחר בעיבי כי משום

כבודו להלחות לחלמידי שהיה לדיק גמור. אבל מי שמוליף אם רע להדיל פשיעה שלריך להחמיר ולהחמיר. ואם הוא רחוק יותר מג' פרשאות דילו זה שהוא שולח שליח על אותו הקבר. ואם יקבל מבין השלים. ויאמר הבי השלים של פלוני מודה בדבים לין שהשלחני מקום פי' אלני ישראל בעלמו. וגם בן כשלח כתוב שלחוך בבן לאחול על כבוד אלוחיו ולהעביר על מדותיו. ל"ל בשילה דילים ולא בשילחה לאחוה ואחיה. כמו שמקיקין בפרק קמא דקידושין הבא חוכה דילים בחמים. פי' בג"ש מאחר שהכבוד חלוי בחוכה אינו יכול לאחול בלב. ואבל מקום אם עשה בדין עם אחד מהבדים. אין לריך לעמוד יותר עם שאר אחים. ואם זה השלוני הפוגם בכבוד שוכני עבר מזל לקוטו בפשם שבית. לריך להחמיר עליו לפי דאות עיני הדיין בפיוסים יותר מבשאם הראשון ושם בשאם החבים ז' יחים או יותר או יבשם על שוחים. מלחתי כחוב מי שאחוב לחביבו שהוא עליו או שהוא רבו או שהוא חבירו שיותר ממי שמחל לקוטו בפשם שלריך לילך לבי קהילות ולבקש שם מחילה ואחר כך על הקבר והחמיר אחוב. וכי בראה שלא להחמיר יותר ממי שפוגם בשם רע כמו שבחבתי.

דין מי שמוציא שם רע על אשתו או על בניו ודין אם חייב ב׳ מלקות כו׳:

נא ובל אותם הדיבים אין חילוק בין בחוק לקטוב. ואפילו הבעל שמוליא קול על אשתו. ואחר כך בחבבע ומוחן לאחלה לדביו שבבעם לאר כדי להקניטו או להכעים חניו ומחותו. יקבול הדין עליו כמו שהוליא קול על אשה אחרת. ואותו המלקות שפוזה את עלמו יתן לעניים אחים ולא לה. כדי שלא יאחזל לידו. ואם היי מתחבע אף על פי שהיא לחוזה עליו ויתן נא כמו שהבכיתו רוב הנאוזים. דשויא אינשים אחיבה לאיטול. אבל אקום יפייסה בדין הולאת ש"ר. וכפי פדיון המלקות יוב"ם לה על בחובה. אלא דעתו היה אשום אשם איטור לה היה לנשות בהנים. אלא היה לו לילך אל אחם שבעיבו בהלכע ובהשאר ולבקש טעותי' ומחיליי בדבר מאוד. כדי שלא יוליא כל אחד שם רע על אשתו אם שנאה כדי לפוזעה ולאו כל כמיבים. ע"כ מעייבי בדבר היעב ואחליך בזה הדין אי"ה בפרק האומר בקידושין. ואם הוליא ש"ר על אחד מהבדים. ואחר כך בחבבע ומוחן אאחלה לדביו. יפייס אות' ואת הבן באחילה בב"ה בדלעיל. ועדיין המלקות יתן לעניים כדי שלא יחזיר לידו כדפי'. ואין לחייבו הכא ג' מלקות אחד מאחת בבו ואחד מאחת אשתו לפי שם ש"ר הוא. ואפילו אחד מאחת בבו ואחד מאחת אשתו לפי שם ש"ר הוא דאם אבי אבי בבו אחה ואחיך ממזרים. אבל אקום יפייס כל אחד בפני עלמו. ממזר הוא גם כן ממזר. ואבל אקום יפייס כל אחד בפני עלמו. ולפ שאבי"ם בחב על מי שקרא לאחיו ממזר בן ממזר יקנף עלמו בחעניות ומלקות. בלחה בעני לבאו דוקא ג' מלקות קאמר. אלא כמה הבאות קאמר דומיא דחעניות. לבאו דוקא ג' חעניות קאמר. אבל לעולם אד מלקות. וכן יאחה מדבי אבי"ם שלא הזכיר בחשובה החעניות והמלקות. אלא משום שקבאו לאחיו ממזר דמיא לממזר. לא הזכיר עליו אבי"ם שום עונש והיינו כמו בפי' דמיולא הוא ואד ש"ר הוא. אבל אם אמר אחה ואחיך ממזרים זהו ג' מלקות. או אאמר אחיך ואחיך ממזרים או כה"ג. יפדה עלמו מג' מלקות. הואיל וכל אחד יכול להיות ממזר בלא אחיו. כל הדבים עד הבה שקבלתי בשבם מאחזי לדק וכבחתי אותם מן הלקוטי' אבל מלאתי בכמה מידושים בשפים גבי קודם. ודבר האמור לכל ומוכח עבשיו ומהולה לעם בחבתי. ויכול הדיין להוסיף ולגמוע לפי טוב השעה הכל זהו דבך הבכון:

דין מי שקרא לחבירו בן הזונה שצריך לסבול הדין ולא יבול לישב דבר בשום שיר שבא מחמת מריבה והיה אם אמר אני לא עשיתי כך וכך או מזכיר השם רע ברמיזה כו׳ ואם אמר כמו ממזר כו׳:

נב נמצא בחוב בשם רבינו נרוך מטר"ך. הקורא לחבירו בן הזונה. יכול לומר כמו בחב הזוכה קאמינן ר"ל לחבבחות ע"כ. וכן הש"ך מדיבוד כ"ן שיכול לומר בן פוכיך קאמינן. ודבריהם זרים בעיני. מאחר שכל הני דבריהם אין עליהם שום דין רק משום נוסח דבים הוא. וא"כ לריך אחה לדון עליו לפי מסמעות לשון בני אדם ואין מסמעות הלשון נאותו מקום. ולפי זה יהיה הבוחן. דהא עיקר הבוחן, היו חלוי במחשבתו אלא במה שהיה בבים. ובמלא מחבין בפיהם. ולכן אפילו הבמ"ש בפרק ממי מחבל. בשאחד מביח חבירו בינו לבין עלמו ואח"כ אמר בפרק ג' חיב. דבחולחו שהוא בפני בן ס בא הביוח והוי כאילו עכשיו בישו בחולחו. אלמא דבהא אלינו לפי מסמעות אחרים אלא מה שהיה בלבו. ול"ל מה מועיל יאוב הדברים מאחר שהותו לשון שבוי בפי אלני הביוח. ול"ל הוא כיון על פוכיך. ס"ם בישו שאחר בבים לשון שמונה להם ש"ר. ול"ז שבישו אלא מחבין. דבולחי מחבין הוא שהיי יבע שהבויות לא יבינו אלא בפשוטו ולא כיעבו. ע"כ לא חזינן בחר שהיית ליפב דבריו להקל עליו. ובפרע מאחר שבא ממחת מריבה וקבינה. ל"כ הסחוחת להקניט ולהכעים כיון. ומהיכן לאומדנא שהיי התקיפו חבירו שהאחבל כפשט

מתילה ופ"ו

יערזו חסידים

לפניו עד שימחול לו [ואמרו רז"ל ע"פ והשלהים יביא במשפט על כל נעלם זה שהורג כיצה בפני חבירו לו רק בפני חבירו ונלטער מס טוב זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא ומתביים וכמה מעשים מייתי בס"ס וכזוה"ק שמעניש בשמים למלער את חבירו לו נורם להחליט דעתו ור"פ על שאמר בושני מדבריכם כ"ם הושחרו שיניו מן התענוית ועתה בעוונותינו רבה רעת התדם בארץ בעבירות שבין אדם לחבירו יש מכה רעהו בסתר ויש בגלוי ואין לים ניחס על דעתא ואינו בממנה שיתלל מחילה מן הלים אבר חטא לו וכי יהיה דיב בין אבשים כל אחד מתבשת לאמר הוא חטא לו ואני לא חטאתי לו ואפילו אס יודע שחטא הוא בוש לבשת ממנו מחילה ובפרט אס הבעלב הוא קטן ממנו לא יקבל דבר זה לבקש ממנו מחילה אי יהבי ליה חלנו של עולם ומתוך בך בעוני ימות · ויש שדומה לו שבין שחוזר ומדבר עמו ויושב עמו בשלוה תו לא ניריך לבשול ממנו מחילה על עלבונו אבר חרפו ונדפו ודבר עליו סלה · ויש אבר יבעט כדברי שקר באמרם אס גזלתי וחמבתי וחרפתי ונדפתי לחבירי שלוש יהיה לי שהרי הוא אומר סדר ק"ם שעל המטה ושס נאמר הרבי מוחל ושולח וכו' ולא נרקו כדבריהם שאפי' אס האומר ק"ם יאמר זה בלב שלם ומוחל מחילה נמורה ומסיר בל מין טינא מלבו אפ"ה החוטאים לא נפטרו מעונשם תדע שהרי סיפרו בם"ם על רב שהיה ממציע עצמו בל מעלי יומא דכפורי להחזיר טבח שחטא לו בדי שישא ממנו מחילה ויפטר ואס לאיתא מה לו לבקש את הטבח הא אמי בידיה למחול לו אלא ודאי העניין הוא בך שהחוטא לחבירו עונש ויבש על שני דברים ה' על שחטא לחבירו וזלת שיש על שלא קיים מצות השבה ומצות שלוח מחילה שחייבתו תורה במו שאמרו רז"ל מע' השב לשם הלים ויתפלל בעדך והמוחל לחבירו אהני ליה לפטרו מהעונש תרתשון לבל העונש השני אין פוטר עד דיעביד כדאמרי למעבד ואו דלמיחש בעי שמא לא יחל לו חבירו ונקיט ליה בלביה בניהג שבעולם · וכ"ם אס הוא ת"ח שאינו רשאי למחול ומריך שיהא נוקס ונוטר בנקם עד דמפייסו ליה ועוד שהרי אמרו בערלת דנופה לא ניתן לימחל ואפילו נבי לא שאמרו לא שאמחל על בבודו בבודו מחול הס אע' שבזיונו לינו מחול בלפון שהסומך על זה אין לו על מה לסמוך וחטאו יבא הלים ההוא ובתיר ליתן עליו את הדין בי השלהים יביא במשפט ולבן עשה זאת והנגל התרפס ובקש מחילה מרעך בי מוטב שתתביים בעיה"ו ותבקה מחטא זה · בל"ה] : אס לא נתרלה מבירו למחול לו מביא תורה של כ"ל שיהיו מפנועין בו ומבקשים ממנו שימחול לו · לא נתרלה מביא עוד שנית ושלושית וכל תורה היא אע' בב"ל נתרלה מוטב ואס לאו הולך ומניחו וזה שלא

שלא מחל הוא חוטא כי אסור לאדם להיות אכזרי מלהתפייס שלא צריך להיות קשה לכעוס ונוח לרצות וכשעה שמבקש ממנו החוטא מחילה מוחל לו בלב שלם ובנפש חפצה לפי' הגר"ז מדבה וחטא לו כאחד אחד לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של ישראל ולכם הנכון לכל הגוים ערלי לב אומר כך שלא עברתם שמורה נגח [וכבל על דמשקחיים גם בכיות ישראל ערלי לב ולע"פ שאם כח חכירו ושולחו ממנו מחילה הוא ענה אין לי עליך כלום ולפעמים נוסקים וז"ל לכל הס נסיקות שונא שהשנאה והעוינת עדין שמורה בלב ואמרי אומני עוכרים מכות סכינים ואין עוברים דכרים רעים אכל רצוי לנו עם כל"י להורות שלא עשו ה' כגודי התורות וקדשנו כמצותיו וגומו לא תקום ולא תטור הכה כי כן צריך להתחזק לקיים מצות כורחנו שלא לעבור ח"ו על לאו דלא תקום ולא תשנא את אחיך ולקיים מצות ואהבת לרעך כמוך ותפארת אדם עכור על פשע כאשר יתן ש לכו שאם חטא לו אין להשמיעו ולשנאתו כי ה' אמר לו קלל ורמה הקב"ה ליקרו ע"י והוא כשכט כיד המכה ע"ד הוי אשור שכט לפי ודיו רעתו שעל היותו חייב נלנלו חובה על ידו ומה יתאונן אדם חי נכר על חטאיו ומה לו עם חכירו יותר רצוי שיסבול את עצמו שהוא הגורם רעה לעצמו בעוה"ז וכעוה"כ מה שלא יוכל עשות לו לחייבו מבקש רעתו ועור שדרך לום יפר כעיניו וטועה מדרך השכל וגם הוא כמוהו ישיר כעיניו יעשה ולפעמים הוא טועה ומה גם כאשר נתחרט ובקש מחילה רצוי להחכו כדכה כלי שוס חיכה · נא"ה] : החוטא לדכו וכן המוטיל ס"ר על חכירו

צריך שיבקש ממנו מחילה לפי' מאה פעמים עד שימחול :

כה החוטא לחכירו ומת חכירו קודם שיבקש ממנו מחילה מביא עשרה כל"ש ומעמידם על קכרו ואומר לפניהם חטאתי לה' שלהי ישרל ולפ' זה עשיתי כו"כ ואם היה חייב לו ממון מחזירו ליורשיו ואם לא היה יודע מי יורשיו יניחנו כב"ד ויקודה :

כו כהיב בכל עת יהיו בגדך לבנים · לעולם יהלה אדם עצמו כאילו נוטה למות ויחזור ממנו יום בשעתו ונמלא מת בחטאתו לפיכך יאמר יום ש' לפני מיתתו ונמלא כל ימיו בתשובה :

כז ש תאמר שזין לחפש בדרכיו ולשוב כ"ש מעבירות שיש בהם מעשה כגון גזלנות וגניבה וכיוצא בהן ש כשם שצריך אדם לפרוש ולשוב מהם כך הוא צריך לחפש בדעות ומדות הרעות שיש לו לשוב מהם כגון מן הכעס ומן הגאוה ומן היהיבה ומן הקנאה ורדיפת הממון ורדיפת המלכות וכיוצא מכל צריך לשוב ושוב קשים יותר מן העונות שיש בהם מעשה שכומן שאדם רגיל בהו קשה לפרוש מהם אחרי אשר נשתקע ודם לעשות וע"ז נאמר ועזוב

עין משפט נר מצוה

לג
ג מיי' פ"ט מהלכות כ"מ הלכה ד
כ מיי' פ"ו מהלכות מלכים פ"ח הלכה ה
ג מיי' פ"ג מהלכות חובל פ"ח וסי"ז מ"ת כלי"ב עוב"פ יו"ד סי' רמג ס"ו
לו
ד מיי' שם טוש"ע ח"מ סי' תכ סל"ח
לו
ס מיי' שם פ"ב פ"ט וס"ב מהלכות פ"ט עוב"פ שם סי' תכב פ"ח
לח
ז מיי' פ"ט מהלכות נזקי ממונות הי"ג פעיים ס"ח טוש"ע יו"ד סי' רמז ס"ג
לט
ז מיי' פ"ב מהלכות פ"ט טוש"ע סי' תרו ס"ח
מ
מ פ"ב שם כסנ"ה

ציון ירושלים

לכאורה נחת כו'. עי' בכלי כ"ן כו ע"ב ויש כאן פירוש בין בכלי ליהלומי ולי"מ על פרי"ח בפרק הפועה הוסק כמו שהוא בכלי וכתו' ס' החוכל בשעת דבר ירושלמי וכוה סותר לפ"ם דלקן וגם פ"ש על ר"ח שהוא תלמידו של רב ואוך שיפ מדברי רב כהן וכתב"ה ירושלמי ולפנינו כתוב רב קטינא. אבל ברי"ף גרס רב ופשטיה כ"ן כגאונ"י שכתבו שטם על לבריכה שלם ולפיטוקת י"ג נכוכי לתמרו מה כלכלי ולפיטוקת כדברים לקמן פ"ד דשכועות סל' ס' וס"ם. וכבכלי פרקין דף ל"ח ע"ב נרסי' חני כהם בכ"ח קמיס לך שוכי הכרת ופיטוחי קללה לתה לתמת לי להוכנו לתה לתמת לי לקוקין פשוט ס"ל לה שבקת חיי לכל כריה כל כתיכה ס"ל לפסוייה ס"ל תתכנה שמעתתך כשור השומד להריגה ובתוקן כשומד לקולקה תי ככי תלי קת עשין לתמר ליה לתת בשיבת למיעבד לתי מלוס וכו' וכתב הרי"ו ותי תימת ומתי קוביות לת שבקת חיי וכו' לוקמת כגון לריכת פדיס שקלקן ונתלן מגו דתי בעי לתמר לת קללתי. וי"ל דתס כן לת תמעיקן

אפילו עני שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב מעשה באחד שפרע ראשה של אשה ובאת לפני רבי עקיבה וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז. אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו שיטרה עומדת על פתח חצירה שיבר את הפך בפניה ובו כאיסר שמן גילת את ראשה והיתה מטפחת ומנחת על ראשה והעמיד לה עדים ובא לפני רבי עקיבה ואמר לו רבי לזו אני נותן ארבע מאות זוז אמר לו לא אמרת כלום שהחובל בעצמו ד' אע"פ שאינו רשאי פטור ואחרים שחבלו בו חייבין הקוצץ את נטיעתו ג' ואע"פ שאינו רשאי פטור אחרים שקצצו נטיעותיו חייבין: **גמ'** *תני רב קרני "לבעיטה אחת לרכובה שלשה לסקלונקית חמש עשרה. חד אמר בשם ריש לקיש *המבייש את הזקן נותן לו דמי בושתו משלם. חד בר נש איקפד לרבי יודה בר חנינה אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה ג ליטרא דדהב. רקק והגיע בו הרוק. עד היכן הגיע בו הרוק גופו עד כליו. אלא רקק ולא הגיע בו הרוק מהו, *א"ר יוסי הדא אמרה המבייש את חבירו בדברים ד פטור. תני רבי אבהו קומי רבי יוחנן הרגתה שורי קצצתה נטיעותי והלה אומר איני יודע חייב. אמר ליה הן תניתה אילין למקרילות למקבילות. אמר ליה אנא הוא דטעית ואינון דמרין כן *טעידין אנו איש פלוני שהרג שור פלוני והלה אומר איני יודע חייב:

הלכה ז מתני' ס *אע"פ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר °ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ומניין שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר °ויתפלל אברהם אל האלהים וגו'. **גמ'** *תני ר' יודה אומר משום רבן גמליאל הרי הוא אומר °ונתן לך רחמים ורחמך וגו'. *סימן זה יהא בידך כל ' זמן שאת רחמן המקום מרחם עליך אינך מרחם אין המקום מרחם לך. *רב אמר אדם שמרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו ' יעשה שורת בני אדם ויפייסנו דכתיב °ישור על אנשים וגו'. ואם עשה כן מה כתיב תמן °פדה נפשו מעבור בשחת וגו'. א"ר יוסה הדא דתימר שלא הוציא לו שם רע ° אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית:

הלכה

מראה הפנים

עד נופו עד כליו. לפי משמעות הסוגיא מתפרשת כאיש בפניס והוא נגד מפקפת דכבכלי דף ל"ח ע"ב ויש לדחות ולפרש דעד כליו לאו מאברו אלא כדי להשוות תוכן כזמשמע דכבכלי מייבי ועי"ב:

כמעידין תנו כאיש שהרג וכו'. כלי למתי דסרישת כפניס יש קלת שכלה דלמשמעון לע"פ שהעדים לת הפירו שהרגו ל זה כרג ובתוספתת דסנהדרין ריש פ"ו גרסינן בעדים שאמרו מפירין תנו כאיש פ' שהרג שורו וקלן נעיטותיו כל פ' והלה תומר תיני יודע תייב. ולגירסת זו קשה מתי קמ"ל פשיטת לתיני יודע לת מהני בעדת בעדים ותפשר משום דספיפ נקט לה לתה לתמת לקולקו ולהרגו וכו' כדגרים לקמן פ"ד דשכועות סל' ס' וס"ם. וכבכלי פרקין דף ל"ח ע"ב נרסי' חני כהם בכ"ח קמיס לך שוכי הכרת ופיטוחי קללה לתה לתמת לי להוכנו לתה לתמת לי לקולקין פשוט ס"ל לת שבקת חיי לכל כריה כל כתיכה ס"ל לפסוייה ס"ל תתכנה שמעתתך כשור השומד להריגה ובתוקן כשומד לקולקה תי ככי תלי קת עשין לתמר ליה לתת בשיבת למיעבד לתי מלוס וכו' וכתב הרי"ו ותי תימת ומתי קוביות לת שבקת חיי וכו' לוקמת כגון לריכת פדיס שקלקן ונתלן מגו דתי בעי לתמר לת קללתי. וי"ל דתס כן לת תמעיקן

מידי הלת דין מגו ומתי למימרת שוד כתב הר"ת ז"ל כשם רבו וקשו הר"ז ז"ל דכיון דהת מילתת מיתי כשקרת שתין כן דרך כני לדם כרי סוח כמו כמגו כמקום תוקה ולת תמרינן וכתב ז"ל וכן משמע כירושלמי פכ"ל ובודתי רמז סוח ז"ל על פתי דגרסינן כשבועות שם דהוכיר מעניין מגו ולכאורה הת לת קתמר רב תניי הלת כבור כשומד ליכא ובעיות כעילות כשומדות ליקני דתתני לומר לתה תמרת לי ובמשקת שבכלי ור' יודן דפליג שם תכא תניי ותתמה וקתמר ותין תומר כממון מתתר וכו' ולפי דברי הר"ת ז"ל לריך לגרוס שם תיפכת מתתר דו יכול למימר ליה לת שברתי ולת קללתי תע"ב דו תמר ליה לתה תמרת לי להרוג ולקוץ אבור וא"כ סוח כך פירוש דמתתר אמת דקתמר רב תניי דכשומדות לכך סוח דתתני לומר לתה תמרת לי כת תפילו כתין שומדות לכך מליט דכתתני כמגו תם תין עדים כדבר ופ"ו. ליט מטרש כירושלמי כדברי ז"ל תם לת כפרש דברי ר' יודן דשכועות שם תיפכת מתתר דו יכול למימר ליה לת שברתי ולת קללתי תע"ב דקתמר רב תניי דכשומדות לכך סוח דתתני לומר לתה תמרת לי כת תפילו כתין שומדות לכך מליט דכתתני כמגו תם תין עדים כדבר ופ"ו. ליט מטרש כירושלמי כדברי ז"ל תם לת כפרש מפירין תייבי וכבר עמדתי כמקומו על זה כעין פירוש דדברי ר' יודן דהת שד ליכת בכת עמעת תתביעת דלת נימת מגו דהשוה ועיין שם כמה שליינתי בכמה מקומות

כמה שביארתי כשעין מגו דהשוה ומה שכתבה מסוגיית דהתי תלמודת:

יעשה שורת כני לדם ויפייסו. תפשר שמוה יפת לו להכמ"ם ז"ל כמ"ם כפרק ס' ממוכל הלכה י"ו כיון שבקש ממנו כהוכל ונתתן לו פשם רתשוה ושנייס וכו' דכשלת מחל לו פשם רתשוה לריך לו שוד להרכות דעיס כפשם שיש לו כהן

כלל ודומה כמי שהוא ממוסר מתיכה וכלומר לפני עקומי הדעת וממוסרי רתם למדת דין זה דמהיכי תיתי יתחייב כשזה תוכעו והוא מקיבו חיני יודע: **חלת** שטעיתי בדברי שלת פילפתי דהתביעה על פי עדיס היתה אבל חיכון דבוחי שלמדתי הורה אור לפניהס אחרים דכיון דמיכי שהעדים היו מעידין עליו שזה פלוני אבל פלוני אבל לת היו יודעין אל מי הוא ואח"כ בא ואמר אותו הוא פלוני אבל לת יודע אל מה שבייגו: עד שיבקש ממנו. ויפייסו: **גמ'** אמר כיון שעתה הגיע אל הרוק כי גביא הוא: ונתן לך רחמים ורחמך והרבך. דכפל דברים הן והלכך דרים לה הכי ונתן לך רחמים שיהן בלבך מדת הרחמים על אחרים ותו ורחמך וסיהן זה יהא בידך ומייתי לה הכא לרתיה שלת יהא תכזרי ותפילו נגד זה שהרע לך ותתא לפניך תם הוא מפיים תוכך לריך שתרתם וזתמחול לו: יפור על תכעס. במענה תליהות ולעיל מיה כתיב יעתר אל תלוה וילקהו וגו' ויש לתלום לדקתו. הכוונה תס למקום הוא תתא יעתר אל תלוה וילקהו ולית פיו בתרועה כהכניעה אשר מכניע עלמו. ותס לתלום היה תתא ויש לתלום לדקתו יפוב לו כפי לדקתו על זה ויפייסו ותס לת קיבל ממנו יפור על תכעס יעשה שורות וכו': ותס עשה כן מה כתיב תמן. בתריה דקרת יפור על תכעס: פדה נפשו מעבור בשחת. וזה קלי תריעיה דקרת דלעיל יעתר אל תלוה וילקהו ויפדה נפשו מעבור בשחת. ותיתו בתור תרתה. תסיפת דקרת לעיל תס לתלום תתא וכו' ויפייסהו ויתמר תעתי ויש כטויתי ולת קוה לי וזו תיתו בתור תרתה: הדת דתימר. שלריך זה שיקבל פיום ויתמול לו כשלת הוציא עליו שם רע וכו': אין לו מחילה עולמית. ואין לריך שימחול לו:

הלכה

עין משפט נר מצוה

לג
ה מיי׳ פ״ה מהלכ׳ כ״ח סמ״ע

לד
ג מיי׳ פ״ה מהלכ׳ ט״ו סמ״ע

לה
ד מיי׳ שם טוש״ע ח״מ סי׳ תכ סכ״ח

לו
ה מיי׳ שם פ״ה ה״ט ופ״ו מהל׳ מלוה ולוה סי׳ ע״ה סכ״ב

לז
ו מיי׳ פ״ה מהל׳ מלוה ולוה סי׳ ע״ה סכ״ב

לח
ז מיי׳ פ״ה מהלכות ט״ו ופ״ו מהלכות פיקדון ה״ח טוש״ע יו״ד סי׳ קנ״ז סכ״ג

לט
ח מיי׳ פ״ה מהלכות ט״ו ופ״ו מהלכות פיקדון ה״ח טוש״ע יו״ד סי׳ קנ״ז סכ״ג

מ
ט ב״מ שם

ציון ירושלים

לג מיי׳ פ״ה מהלכ׳ כ״ח סמ״ע

לד ג מיי׳ פ״ה מהלכ׳ ט״ו סמ״ע ופ״ו מהל׳ מלוה ולוה ה״ח

לה ד מיי׳ שם טוש״ע ח״מ סי׳ תכ סכ״ח

לו ה מיי׳ שם פ״ה ה״ט ופ״ו מהל׳ מלוה ולוה סי׳ ע״ה סכ״ב

לז ו מיי׳ פ״ה מהל׳ מלוה ולוה סי׳ ע״ה סכ״ב

לח ז מיי׳ פ״ה מהלכות ט״ו ופ״ו מהלכות פיקדון ה״ח טוש״ע יו״ד סי׳ קנ״ז סכ״ג

לט ח מיי׳ פ״ה מהלכות ט״ו ופ״ו מהלכות פיקדון ה״ח טוש״ע יו״ד סי׳ קנ״ז סכ״ג

מ ט ב״מ שם

אפילו עני שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב כמעשה באחד שפרע ראשה של אשה ובאת לפני רבי עקיבה וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז. אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו שיטרה עומדת על פתח חצירה שיכר את הפך בפניה ובו באיסר שמן גילת את ראשה והיתה ממפחת ומנחת על ראשה והעמיד לה עדים ובא לפני רבי עקיבה ואמר לו רבי לזו אני נותן ארבע מאות זוז אמר לו לא אמרת כלום שהחובל בעצמו [ה] אע״פ שאינו רשאי פטור ואחרים שחבלו בו חייבין הקוצץ את נטיעתו [ו] ואע״פ שאינו רשאי פטור אחרים שקצצו נטיעותיו חייבין: גמ׳ *תני רב קרני *לבעיטה אחת לרכובה שלשה לסקלונקית חמש עשרה. חד אמר בשם ריש לקיש *המבייש את הזקן נותן לו דמי בושתו משלם. חד בר נש איקפד לרבי יודה בר חנינה אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה [ז] ליטרא דדהב. רקק והגיע בו הרוק. עד היכן הגיע בו הרוק עד נופו עד כליו. אלא רקק ולא הגיע בו הרוק מהו. *א״ר יוסי הדא אמרה המבייש את חבירו בדברים [ח] פטור. תני רבי אבהו קומי רבי יוחנן הרגתה שורי קצצתה נטיעותי והלה אומר איני יודע חייב. אמר ליה הן תניתה אילין למקריות למקבילות. אמר ליה אנא הוא דטעית ואינון דמרין כן *מעידין אנו איש פלוני שהרג שור פלוני והלה אומר איני יודע חייב:

הלכה ז מתני׳ [ט] *אע״פ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש

ממנו שנאמר [י]ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ומניין שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר [יא]ויתפלל אברהם אל האלהים וגו׳: גמ׳ *תני ר׳ יודה אומר משום רבן גמליאל הרי הוא אומר [יב]ונתן לך רחמים וגו׳. *סימן זה יהא בידך כל [יג] זמן שאת רחמן המקום מרחם עליך אינך מרחם אין המקום מרחם לך. *רב אמר אדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו [יד] יעשה שורת בני אדם ויפייסנו דלכתיב [טו]ישור על אנשים וגו׳. ואם עשה כן מה כתיב תמן [טז]פדה נפשו מעבור בשחת וגו׳. א״ר יוסה הדא דתימר שלא הוציא לו שם רע [יז] אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית:

הלכה

מראה הפנים

מיהו אפילו עני שבישראל כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב כמעשה באחד שפרע ראשה של אשה ובאת לפני רבי עקיבה וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז. אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו שיטרה עומדת על פתח חצירה שיכר את הפך בפניה ובו באיסר שמן גילת את ראשה והיתה ממפחת ומנחת על ראשה והעמיד לה עדים ובא לפני רבי עקיבה ואמר לו רבי לזו אני נותן ארבע מאות זוז אמר לו לא אמרת כלום שהחובל בעצמו אע״פ שאינו רשאי פטור ואחרים שחבלו בו חייבין הקוצץ את נטיעותיו אע״פ שאינו רשאי פטור אחרים שקצצו נטיעותיו חייבין: גמ׳ תני רב קרני לבעיטה אחת לרכובה שלשה לסקלונקית חמש עשרה. חד אמר בשם ריש לקיש המבייש את הזקן נותן לו דמי בושתו משלם. חד בר נש איקפד לרבי יודה בר חנינה אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה ליטרא דדהב. רקק והגיע בו הרוק. עד היכן הגיע בו הרוק עד נופו עד כליו. אלא רקק ולא הגיע בו הרוק מהו. א״ר יוסי הדא אמרה המבייש את חבירו בדברים פטור. תני רבי אבהו קומי רבי יוחנן הרגתה שורי קצצתה נטיעותי והלה אומר איני יודע חייב. אמר ליה הן תניתה אילין למקריות למקבילות. אמר ליה אנא הוא דטעית ואינון דמרין כן מעידין אנו איש פלוני שהרג שור פלוני והלה אומר איני יודע חייב:

הלכה ז מתני׳ אע״פ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ומניין שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וגו׳: גמ׳ תני ר׳ יודה אומר משום רבן גמליאל הרי הוא אומר ונתן לך רחמים וגו׳. סימן זה יהא בידך כל זמן שאת רחמן המקום מרחם עליך אינך מרחם אין המקום מרחם לך. רב אמר אדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו יעשה שורת בני אדם ויפייסנו דלכתיב ישור על אנשים וגו׳. ואם עשה כן מה כתיב תמן פדה נפשו מעבור בשחת וגו׳. א״ר יוסה הדא דתימר שלא הוציא לו שם רע אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית:

הלכה

תניא לא כיפר. אבר רבי ועירא מתניתא מסייעא לרבי תניחה חושבר בשעיר משה שאין ביוה"כ ובזה"ק משה שאין בשעיר שיום הכפורים מכפר בלא שעיר והשעיר אינו מכפר אלא כיון דכ' ונשא בשעיר שהשעיר מכפר מיד וע"ז נמכפר משותשון. אבר רבי חנינא איתתבת קומי רבי ירמיה ואבר תפתר שהיה ברשתן להביא שעיר אח' ולא הביאו. רבי יוסי בי רבי בן בעי ואין הקב"ה רואה את הגולד ומכפר מיד:

ו **שמואל** אבר הקן רחמנא על חבריה צריך מיכר ליה סרחוק עלך. ואין קבליה דיאה שבאות ואין לא מייתי בני נש. ומפיים ליה קומיהון דה"ד °ישוב על אנשים יעשה שורה של אנשים ואבר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי אם עשה כן עליו הכתוב אומר °שרה נפשו מעבו' בשחת וחייתו כאור תהיה מית צריך מפייסתיה על קבריה ומיבר סרחית עלך:

ז **תני** עבירות שבתורה עליהן ביום הכפורים שעבר אינו צריך להתעורת עליהן יום הכפורים הבא אם עשה כן עליו הכתו' °ככל' שב על קיאו כסיל שותה באולתי. תני רבי אליעזר אומר הרי זה דיין ונשכר טרח טעמא דרבי אליעזר °וחטאתי נגדי תמיר. מה מקיים רבי אליעזר מעמא דכתי ככלב שב על קיאו כסיל שותה באולתי בשומה באותה העבירה. מה מקיימין רבנן מעמ' דרבי אליעזר וחטאתי נגדי תמיד שלא יהו בעיניו כאוכלו לא עשאן אלא כשעשאן ונמחל לו:

ח **כיצד** הוא אומרה רבי טרפה בע"י. אם כיון רבנין חטאתי ומרע עשיתי והרעות הרעה היתי עומד והדרך רחוקה היתי סהלך ונשם שעשיתי איני עושה יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתכפר לי על כל פשעי ותסבול לי על כל עוונותי ותסלח לי על כל חטאתי. תני צריך לפרוש את מעשיו דברי רבי יהודה בן בתירה רבי עקיבה אומר איני צריך לפרוש את מעשיו. מה טעמא דרבי יהודה °אבא חטא העם הזה וחטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב מה עבד לה רבי עקיבה מי גרם לרבם אני שהרגתי להם כפף וזהב למה שאין הכתוב נודע לא כתוב אלא כתיב:

ט **כתיב** °מקוה ישראל ה' מה הקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל וכן הוא אומר °וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם:

ו והקן רחמנא וכו' הא אמרת לחברו צריך לומר לו חטאתי לך ואם קבלו הרי הוא כמו שהיה ואם לאו מכיון שהוא מבקש ממנו ואינו מוחל הרי זה אכזרי:

צריך מיבר ליה סרחית עלך - כיצד כגון שגנב ממנו ואכלו שאחר שגנב ממנו ואכלו הרי הוא חייב באחריותו ואם אבד ממנו הרי הוא חייב באחריותו ואם מכרו מכרו ואם שחטו שחטו ואם נתנו לעובד כוכבים ולקחו ממנו הרי הוא חייב באחריותו ואם מכרו מכרו ואם שחטו שחטו ואם נתנו לעובד כוכבים ולקחו ממנו הרי הוא חייב באחריותו:

מפייסתיה - כגון שהלך אצלו ואמר לו חטאתי לך ואם לאו אין מוחלין לו:

ז עבירות שבתורה - כגון שגנב ואכל ונשבע לו ואכל נבילות וטרפות ושקץ ורמש:

אינו צריך להתעורת עליהן יום הכפורים הבא - שהרי כבר נתכפרו לו ביום הכפורים שעבר:

אם עשה כן עליו הכתו' ככלב שב על קיאו כסיל שותה באולתי - ואם חזר ועשה אותן העבירות הרי זה כמי שלא נתכפרו לו ביום הכפורים שעבר:

טעמא דרבי אליעזר וחטאתי נגדי תמיד - מה מקיימים רבי אליעזר מעמא דכתי ככלב שב על קיאו כסיל שותה באולתי בשומה באותה העבירה - מה מקיימין רבנן מעמ' דרבי אליעזר וחטאתי נגדי תמיד שלא יהו בעיניו כאוכלו לא עשאן אלא כשעשאן ונמחל לו:

ח **כיצד** הוא אומרה רבי טרפה בע"י. אם כיון רבנין חטאתי ומרע עשיתי והרעות הרעה היתי עומד והדרך רחוקה היתי סהלך ונשם שעשיתי איני עושה יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתכפר לי על כל פשעי ותסבול לי על כל עוונותי ותסלח לי על כל חטאתי:

כיצד - כגון שהלך אצלו ואמר לו חטאתי לך ואם לאו אין מוחלין לו:

הרי הוא כמו שהיה - כגון שגנב ממנו ואכלו שאחר שגנב ממנו ואכלו הרי הוא חייב באחריותו ואם אבד ממנו הרי הוא חייב באחריותו ואם מכרו מכרו ואם שחטו שחטו ואם נתנו לעובד כוכבים ולקחו ממנו הרי הוא חייב באחריותו:

ומכרו מכרו - כגון שגנב ממנו ואכלו שאחר שגנב ממנו ואכלו הרי הוא חייב באחריותו ואם אבד ממנו הרי הוא חייב באחריותו ואם מכרו מכרו ואם שחטו שחטו ואם נתנו לעובד כוכבים ולקחו ממנו הרי הוא חייב באחריותו:

ומכרו מכרו - כגון שגנב ממנו ואכלו שאחר שגנב ממנו ואכלו הרי הוא חייב באחריותו ואם אבד ממנו הרי הוא חייב באחריותו ואם מכרו מכרו ואם שחטו שחטו ואם נתנו לעובד כוכבים ולקחו ממנו הרי הוא חייב באחריותו:

ומכרו מכרו - כגון שגנב ממנו ואכלו שאחר שגנב ממנו ואכלו הרי הוא חייב באחריותו ואם אבד ממנו הרי הוא חייב באחריותו ואם מכרו מכרו ואם שחטו שחטו ואם נתנו לעובד כוכבים ולקחו ממנו הרי הוא חייב באחריותו:

ומכרו מכרו - כגון שגנב ממנו ואכלו שאחר שגנב ממנו ואכלו הרי הוא חייב באחריותו ואם אבד ממנו הרי הוא חייב באחריותו ואם מכרו מכרו ואם שחטו שחטו ואם נתנו לעובד כוכבים ולקחו ממנו הרי הוא חייב באחריותו:

יפה מראה יפה, שמואל בן יצחק עמוד מס 94(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

מרובה והחובל קמא והגוזל ומאכיל כעד

פרק מרובה

א **תני** אין מגרלין תרנגולים בירושלים מפני הקדשים ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות.
יכול אף בירושלם כן אי ייבא כמי דמר רבי יהושע בן לוי ירושלם הבנויה וגו' · עיר שחברת ישראל זה לזה:

ב **אמר רבי** יוסי בי ר' הנינה כל המגדל כלב ריע בתוך שלו · עליו הכתוב אומר למס מרעהו חסר:

פרק החובל

א **רבי יוחנן** אכיל קופר ויהיב לעבריה · שתי חמר ויהיב לעבדיה וקרי אנפשיה הלא בבטן עשנו עשהו ·

ב **תני** רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל · הרי הוא אומר נתן לך רחמים ויני · סימן זה יהא ביודע כל זמן שארת רחמן המקום מרחם עליך · אינך מרחם אין המקום מרחם עליך · רבי אמר אדם שפרח לחבירו וביקש ממנו ולא קבלו · יעשה שוורת בני אדם ויפייסנו דכתיב ישור על אנשים ויני · ואם עשה כן מה כתיב תמן פדה נפשו מעבור בשורת ויני · אמר רבי יוסה הרא דתימר שלא הוציא לו שם רע אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עילמ ת:

פרק הגוזל ומאכיל

א **אבא** הושעיא איש טרייא היה קצר והיה עבד ליה חדא איסטרין מן חד עמר דלא יהון ברייתא אחרין שרידן לגיש:

המקום ירחמך: ס"מן זה ל"ע סימן מלן זכר שמיה ועוד ניה צורך לסימן ול"ק כיון דזכרון לן רחמים היינו לרחם על הבריות הכל מה' ומה טעם שיתן לו שכר על הדבר ול"ל דדרש כתן לך סימן תדע כשתהיה מרחם מ"מ והיינו כתיב לך רחמים על אחרים כותלת תדע שתהיה יורחם ומלת לך תשרת לשכים · וטעם הסימן שיהיה דבר זה לנגד עיניו תמיד לזכרון כדי שיהא' במתנ' עיניו וכדמייתי לה בפ"ש בתר דלי"ך קיים לביתיהו כי אתית עניית תקדי ליה ריפתא כי היכי דלקדומי לבנך: כלל אין אתה רחמן לפום נמרין דעוני לה לאתקנן אלא יהא שמחול תבוזי מעמא דלמחול לאחות לו פיירי שכשן המקום ימחול לו וכדרב שימור בפ"ק דר"ה למי שיש עון למי שעיבר על פסע לכל לפום נמ' כבלית דעוייתי לה תמם' ניהא פ' המביא נבי שובדא דשבתי דיתיקל לכבל ולא זיינה מסמע דלרחם על העני לפרנסו ת"ל אכזרי כן ל' יחזקו ויכרכנו ויקדישו חיקכון: אדם שכר"כ' עד פרה נפיז חיית לעיל כפ' בתרא דיומא מי' ו' כשם שמחולין ושם פירשתיה: הרא דיתימ' פי' הא דתנן זמנין עלת יהא המוג'לכאי אמת' ייתפל'אכרה שלא הניני עליו ש"ר חין לו מחול עולמית לפי שחרפתו לת תמחה היינך הא נמי חין כמי מני למיהוי עליה לכאי אי נמי חדרב קלי ור"ל הא דאמר כב' עורו' של כני חדם דוקא בשאר הכעשות אבל בש"ר חין לו מחילה שולמית ור' לחייה דוקא כשלא נתפייס זה או שמת אבל כשנתפייס ומחל לו כדי זה מחול:

א **הזה** קסר היה סובם והיה שוקה לבנו אחד ומאחר לאח' שלא יהו הבריו' תומרות מעלנו לבם פי' מעוש דמוכן שבטובם מוליח הדי קן שלו כדתנן בפתיחין כדי שלא יהשחבו לאכול יותר מהראוי שיביא מוליח מוכן יותר ומאי לכן לא היה יהושע מלבושו אלא מלמר אחר' אי מימן למר יהיו שלא נתמלא בית הבחירה אלא בכדי שיהא כל אחד ואחד מגיע לו ולא יהא לו לבזבז · שלא כהבחין היונים שהיה מוליח מוכן יותר ולכך

א) **שאלה** בדין הנשבע שלא יכבד אב ואם אם חל ואם דמי כנשבע לבטל את המצוה .

תשובה במנה"ח מצוה ל"ג הביא דין זה ופשט להלכה דהוה שבועת שוא וכנשבע לבטה"מ ול"ד למ"ש הרמב"ם פ"ה מהלכות שבועות ה"ב בנשבע שיעשה חבירו או שלא יעשה דאין זה ש"ש דביד חבירו לקיים שבועתו וא"כ ה"נ דקיי"ל אב שמחל עכ"ב כבודו מחול וא"כ ביד האב לקיים שבועתו אך ז"א דמ"מ לא קיים מצות כיבוד רק א"צ לכבד ממילא כשנשבע שלא יקיים מצות כיבוד ומצות כיבוד הוא כשאביו רוצה שיכבדו והוה נשבע לבטה"מ דאם אביו מוחל אין כאן מצות כיבוד עכ"ל וע"פ סברא זו נ"ל ליישב דברי התוס' כתובות מ' דהקשו למה צריך קרא דאין כיבוד או"א דוחה שבת הא גם בכיבוד או"א אי אמר לא בעינא מי איכא לעשה כלל וכמ"ש בגמ' שם לענין עשה דאונס ותי' דמיד שצוה האב הוה עשה לקיים מצותו ולכאורה תמוה לסברת התוס' בקושיתם הלא קשה גם מכלאים בציצית לפ"מ דקיי"ל דכל שאינו לובש ד' כנפות לעולם אינו חייב בציצית וא"כ יכול לבטל המצוה ויש לנו ג"כ סברא דלא בעינא ולמה דוחה ל"ת ולדברי המנה"ח א"ש דנהי דא"ח בציצית מ"מ מבטל המצוה ברצונו ואינו מקיימה וכמ"ש בגמר' מנחות מ"א ענשיתו אעשה עיי"ש משא"כ בעשה דאונס מה אית ליה למיעבד ואם אין האשה רוצית אין עליו שום היוב ולא מקרי מבטל המצוה ברצונו . ועוד א"ש תי' התוס' דקשה להבין לכאו' דגם באונס אם אמרה בעינא בע"כ יש עליו מצוה וי"ל בכונת התוס' דמצות כיבוד הוא רק כשמצוה האב או כבצריך וכ"ז שלא נצרך ואינו מצוה אין כאן שום מצוה ובשעה שמצוה וחל המצוה שוב אין כאן סברת לא בעינא ומיד עובר הבן ומבטל מצות כיבוד משא"כ באונס דהמצוה חל בסתם וכ"ז שלא מיאנה חל המצוה עליו ובשעת חלות המצוה היכולת לבטלה באמרה לא בעינא ולפי תי' התוס' יעלה לן דלענין עשה דוחה בעינן עשה אלימתא דהמבטלה עובר בהעשה ולא רק שאינו מקיים וה"נ בכלאים בציצית כיון שלובש ברצונו ד' כנפות חייב בציצית בע"כ ואם לא עשה ציצית עובר בע"כ וא"ש בענין אין עשה דוחה ל"ת ועשה כגון א"ל אביו אל תחזיר דג"כ אם מחל האובד ואמר לא בעינא מי איכא לעשה כלל ומה פריך בגמרא ב"מ ל"א ל"ל קרא הא אין עשה דכאו"א דוחה ל"ת ועשה דהשב"א וצ"ל דלענין עשה הנדחית שפיר די לנו במה שאינו מקיים המצוה ועשה דהשב"א וכמ"ש בנשבע שלא לקיים מצות כב"א דמקרי לבטל המצוה אף שביד האב למחול ורק בעשה הדוחה בעינן עשה אלימתא כנ"ל :

ב) **שאלה** אם מועיל תשובה על עשה דכבוד או"א, ואם ב"ד כופין על עשה דכב"א .

תשובה במנה"ח שם עמד בצ"ע ולענ"ד יש לעיין גם אם מועיל רצוי האב אחר המעשה שלא כבדו ולא יצטרך כלל לעשות תשובה על החטא שבטל מ"ע דכבוד . וכ"ל דלא מהני הרצוי ולא כשאר המפייסים אף דדברים שבין אדם לחבירו המה גם בין אדם למקום מ"מ הואיל וזה תקנה לרצות את חבירו וכאלו לא ביישו כלל וכ"נ גם בלאו דגזל ורבית ואונאה הניתק לעשה דהשבה וכאשר קיים עשה דהשבה תשובתו שלימה דמתחלה גזרה תוה"ק בהשבתו ימחה פשעו וה"נ בפיוס צער וביוש והכא בכב"א דבטל מ"ע ומ"מ לא קיים מה לנו ברצוי האב שלא יענש על מ"ע שעבר וכמ"ש לעיל נהי דמחילת האב מהני לענין שלא עבר אבל מ"מ לא קיים ואם קדם שרצה האב ואמר לא בעינא אין עליו שום היוב מ"ע ולא שייך לומר דלא קיים מ"ע דלא חל וכמו שאין לו אב לכבדו או שאין לו בן למולו ולפדותו אבל אח"כ אחר שעבר ולא קיים ע"כ יעשה תשובה למקום ורציה

וראיה לזה מתוס' קדושין ל"ב ד"ה דמחל מיירי בהודיעוהו ולכאו' ל"ל שהודיעוהו הל"ל דמחל לו אח"כ אף דרתח עכל"ל דל"מ מחילה. וע"כ תשובה מהני דלא גרע משאר עבירות שבאלמ"ק ולפ"ז נ"ל דנפשט הל"ע דמנה"ח דבודאי מהני תשובה לפמ"ש דאין נ"מ בזה דס"ס ל"מ רצוי האב אחר שעבר כנ"ל. ולענין כפי' על מצות כב"א איתא בספר החינוך דב"ד כופין והקשה במנה"ח מגמ' חולין פכ"ה וכ"פ בשו"ע ופו' דכ"מ דמתן שכרה בלדה אין כופין ונלע"ד לייסב עפמ"ש בחו"מ סי' ל"ד סט"ז בהג"ה דבמצות השבת עבוט אין ב"ד חייבים לכוף עליו אך אם רוצים לכוף הרשות בידם וג"כ מקורו מגמרא חולין הנ"ל ושם איתא בלשון אין ב"ד מוזהרים עליה ובתוס' שם הקשו מנדקה ובגמ' ב"ב ח' רבא אכפי' לר"נ ותי' ר"ת דזה בדברים כו' וכ"ה בתוס' כתובות מ"ט ד"ה אכפיה ובתוס' ב"ב שם ד"ה אכפיה וז"ל ולריצב"א נראה דהא דאין ב"ד מוזהרים היינו דאין נענשים וכ"מ בירושלמי כו' ול"ק מירושלמי הביאו תוס' קידושין ל"ב ד"ה אורו הלואי כו' דכופין לזון את האב ולפ"ז א"ש דברי החינוך כמשמעות הירושלמי והתוס' דכופין אך דאין מוזהרים ואין נענשים ע"ז.

ג) **שאלה** בא"א שנתנו רשות לבן להכותם ולקללם אם עובר

תשובה במנה"ח כתב מסברא דאינו עובר ולי נראה מסתמא דגמ' ס"פ החובל דא"א מוחל על ראשי איבריו ומנין לנו לחלק ועוד נראה מבואר מדברי הפר"ד דרוש דרך הרבים בענין ההורג עצמו ע"י שליח ומביא פסוקי שמואל בשאול שאמר לנערו מותתני והנער היה דואג וכנראה מפשטי הפסוקים שהרגו דוד המלך ע"ה כדין אף שצוהו ע"ז.

ד) **שאלה** באו"א שעברו עבירות קלות לענין אם מקרי אינו עושה מעש"ע.

תשובה במנה"ח עמד בל"ע ולענ"ד להביא ראיה מדברי המחבר בשו"ע יו"ד סי' ר"מ מתשובת הרח"ש ושם בסי' של"ד באח שחרף וביזה אחיו הקטן ת"ה רשאי לנדותו מטעם בזיון ת"ח הרי דא"ל דוקא עבירות חמורות מיתה וכרת וצ"ע בענין אינו עושה מעש"ע אם די בפעם אחת או בעינן דוקא מוחזק לכך.

ה) **שאלה** בשני בגים או בן ואחר הכו לאב אם חייב הבן.

תשובה לענ"ד מצינו בגמ' סנהדרין ע"ח ב"ק כ"ו הכהו י' בנ"א בי' מקלות פלוגתא ריב"ב ורבנן בזאח"ז דלרבנן פטורים ולריב"ב האחרון חייב אבל בב"א לכו"ע פטורים אם משום כל נפש אדם לרבנן ואם משום ואיש כי יכה כפירש"י אף לריב"ב משמע מפירש דאל"ה היו חייבים וממילא במכה אביו דאין כאן ילפותא לפטור חייבים ומצד הסברא נ"ל דכאן לא שייך זה יכול כו' כמו לענין שבת במחלוקת ר"מ ור"י ור"ש שבת ל"ג דגבי שבת מלמ"ח אסרה תורה וכיון דכל אחד חשב לעשות המלאכה ובידו לעשות וא"כ השני רק מסייע אין בו ממש ולענין מזקין מצינו אדרבא היכא דיכולין כ"א לעשות כל ההיזק יותר עדיף כמ"ש גמר' בבא קמא נ"ג האי כולא היזקא עביד כו' עיי"ש ושותפים שגנבו חייבים ואין שום חולק בזה דודאי חייבים לשלם גם הכפל וכמ"ש הרמב"ם פ"ב מה"ג ולדעתי יכול לגבות מכל אחד מהם דלא עדיפי משנים שלוו מא' כמ"ש בחו"מ סי' ע"ז וה"נ נעשו אחראין וערבאין זל"ז אך ל"ע בתוס' ב"ק ע"ח ד"ה ושותפים דהקשו

ספר נקרא מורה חטאים ונקרא ספר הכפרות חברו ה״ר אליעזר מגראמישא ז״ל.

אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי יוסי ורבנן מאי דכתיב (יחזקאל א, ח) וידי אדם מתחת כנפיהם פירוש מתחת כנפי החיות, כדי לקבל בעלי תשובה מפני מדת הדין, וימינו פשוטה לקבל שבים תשובה מגעת עד כסא הכבוד שנאמר (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ה׳ אלהיך, בעלי תשובה באין עד מקום שאין מלאכי השרת רשאין לבא שהם מרוחקים מן השכינה ל״ו אלפי רבבות פרסאות שיש חצר גדול לפני הקב״ה כל כך שנאמר (ישעיה ו, ב) שרפים עומדים ממעל לו, שובה ישראל עד ה׳ אלהיך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳, אני ה׳ מלמדך להועיל, בני קח אמרי ותמצא נועם לנפשך, אני בראתיך יצרתיך, עשיתיך, הנקתיך, קדשתיך, האכלתיך, הלבשתיך, הלמדתיך, הורתיך, הזהרתיך ליראה את שמי הגדול הגבור והנורא, נתתי לך תורתי לקיים מצות ולדבקה בה כל הימים לזכור טובתי אשר לך, הזהרתיך מלחטא לפני ושלא לשמוע לאל זר אשר בלבבך הערל והטמא והמחטיא את לבך הזונה אשר רוח זנונים בו שוב אלי בכל לבבך ואני אמציא תועלת לך כי תשובה בראתי לך בטרם הרים הטבעו כי אהבתיך בני שוב למקום בכל לבבך ובכל יהביך וזכור בוראך אשר בראך טרם תלך אל ארך עיפתה חשך וצלמות והנה ידו פשוטה לקבל שבים, כי הקב״ה מחבק לכל השבים ומקבל אותם שנאמר (שיר השירים ב, ו) וימינו תחבקני זה המתחרטים על מעשה הלבבות השובבים, ארבעה הם חלקי כפרה לבעלי תשובה א׳ בואתחנן וב׳ באתם נצבים הרי ג׳ בתורה, ובנביאים כתוב (ישעיה כז, ט) לכן בזאת יכופר עון יעקב כל האלף בית בו חוץ מן ד׳ כי ד׳ תשובות נרמזות בו, כל שמתענה ד׳ פעמים בשנה ג׳ ימים רצופים וג׳ לילות מוחל לו הקב״ה כל עונותיו, ואלו הן קודם עשרה בטבת קודם שבעה עשר בתמוז קודם ר״ה ובעשרת ימי תשובה, ובנביאים ביחזקאל ג׳ אם ישמעו ואם יחדלו, ואמר השומע ישמע והחדל יחדל, וד׳ תשובות הן ואלו הן תשובות הבא, תשובת הגדר, תשובת המשקל, תשובת הכתוב, בני שים אזנך לתוכחת, וכגון זה אמרתי יש חוטא בהשחתת זרע, יש חוטא לבא על הפנויה בתולה או בעולה ואינו נותן אל לבו כי כל אשה רואה נדות ואינה טובלת כשהיא פנויה הרי הוא כבועל נדה בטומאה, יש בועל נערה המאורסה או אשת איש יש מכה רעהו או שופך דמו באונאה, יש מקניטו בדברים או לוקח פרנסתו, יש גונב או גוזל או מלוה ברבית, יש מאנה את חבירו, יש מסיג גבול רעהו, יש מונע מלתת צדקה, יש זולל וסובא, יש בסעודת הרשות, יש בשתיה, יש בהנאת גופו, יש בדברים בטלים, יש במיני שמושים באשה, יש בקלות ראש, יש במלשינות, יש בשבועת שוא, יש בחרמות, יש במספר קומי, יש בהשחתת זקן, יש בחלול השם, יש בהזכרת שם שמים לבטלה, יש במשא ומתן, יש בכבוד אב ואם, יש בזלזול חכמים, יש בראיה, יש בשמיעה, יש בשמע שוא, יש בדבור הפה, יש בקושי ערוה, יש בחניפות, יש במחלוקת, יש חוטא ומחטיא ומדבר שקר, יש שונא תוכחות, יש רודף אחרי רננות ושררה, יש בנבלה, יש בהרהורים, יש עושה ומאריך לו, יש קונה עולמו בשעה אחת, יש נוחלין ומנחילין שנאמר (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, אשרי האיש מיסר לבו ושב בתשובה שלימה ועובד את בוראו בכל לב ובכל נפש ובכל מאודו בכל דרכיך דעהו והכר בוראך ושוב אליו בתשובה שלימה, אין אמונה כאמונת אל אחד, אין לקח כלמוד הלב, אין עטרה כעטרת הענוה, אין זרוז כזרוז החבורה, אין רנן כרנן הרוחה, אין הדור כהדור הגיון, אין קלוס כקלוס קדושה, אין טכס כטכס טובה, אין נהוג כנהוג נעימה, אין חמוד כחמוד חסידות, אין זהור כזהור אמורים אין קדום כקדום קרבן, אין מעלה כתשובה, אין טובה כתשובה, בני שמע אמרי והט אזנך לתשובה כלל אמרו בתשובה כי כפי הנאת החוטא יש לו לעשות תשובה, אם חטא אדם בהשחתת זרע מרוב חמום התאוה הוציא שכבת זרע ושחת ארצה ועתה מתחרט על חטאו כחום לבבו יתענה לכוף יצרו ולא ירחץ במים בארבעים ימים רצופים לבד שבתות וימים טובים ור״ח, או ארבעים ימים שני וחמישי ושני ואם יפגע בו ר״ח ישלים אחר כנגדו, וביום תעניתו לילה שלפניו ושלאחריו לא יאכל בשר ולא ישתה יין אבל בשאר ימים יאכל, ככה יעשה לארבעים ימים.

תשובת הבא שיש לו הנאה בקושי אבר מאד וימנע עצמו ואל יוסיף ואל ישחית זרעו עוד זו הוא תשובת הבא, תשובת הגדר, יגדור עצמו מדבר זה ואל יסתכל בעוף ובהמה וחיה בשעה שהן נזקקים זה לזה פן יקשה אברו ולא יטה ולא ידבר דבר מעניני תאוה זה היא תשובת הגדר, תשובת המשקל, כפי הוצאת הזרע ישקול בעצמו שלא יחמם בחמום מרחץ ויקבל ענוי הגוף במשקל ההנאה וידאג לבו למען ימנע מתענוגות בני האדם, תשובת הכתוב, כפי חומר הכתוב יעשה ילקה יורה לכל שחטא, ואם בא על הפנויה בתולה או בעולה בין כדרכה בין שלא כדרכה יחשוב בלבו מה שחטא בביאת פנויה זו יתן אל לבו כשבא שלא טבלה וכל אשה רואה נדות וכיון שלא טבלה הרי הוא בכרת, תשובת הבא אם באה לידו אותה אשה או אשה אחרת והוא יכול לחטא בה ונמנע ממנה שהוא מתגבר את יצרו מלעשות תאותו ומונע עצמו מן החטא זו היא תשובת הבא, תשובת הגדר לא יראה שחוק נשים שנה או שנתים ויתענה ארבעים ימים ולא יסתכל בפני אשה לא בחזה לא בדדיה ולא בבגד הערוה ולא אשתו נדה כל זמן שלא טבלה ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ירחץ לא יראה מחול נשים ובתולות שלא יתאוה להן ולא שחוק שלהן ויתודה בכל יום ויתענה מ׳ ימים רצופים ואם יעשה יותר טוב לו, תשובת המשקל, לא יגע בבשרן ולא במלבושיהן בעודן עליהן ויצער גופו בשכיבה ביום ובלילה, תשובת הכתוב, כרות יכרת עצמו מהנאת הגוף ישכב בקושי ולובש שחורים וילקה ויצטער.

אם חטא בנערה המאורשה או באשת איש שהוא בחנק ולא שכב עמה אמנם חטא בה שנהנה ממנה בהכנסת עטרה או הערה מקורה בין כדרכה בין שלא כדרכה או בכל העריות או ברצונה שנתרצית לו לטעם מים גנובים מרוב חשק ערותה או בביאה מעוות לא יוכל לתקון הוא אם לא בתשובה שלמה, תשובת הבא, שבאה לידו זאת או אחרת ולבו מת אחריה ומונע ומעביר רוחו ואף ע״פ שהיה יכול לעשות כבראשונה מונע עצמו, תשובת הגדר ימנע עצמו מלראות פני נשים ותכשיטיהן בין עליהן בין שאינן עליהן ולא יהיה במקום שהן שוחקות ולא ישמע קול נגונן אף בכנור ולא יריח בשמים שעליהן ומתרחק מלילך ומלישב עמהן ולא ישמע שום דבר חשק תאוה ולא ירים עיניו באשה אף לאשתו כשהיא נדה ולא יקרוץ להן בעיניו ובשפתיו ולא ימלול באצבעותיו לשום אשה אף לאשתו כשהיא נדה כל זמן שלא טבלה ולא יתיחד עם שום אשה ולא ישכב עם אשתו הטהורה בגנות ובפריצות כגון בפרדסות ובחצרות ואינו דש באשתו לזרות חוצה ולא יהיה עסקו עם נכריות כלל, תשובת המשקל, יש לו לשקול צער נערה המאורשה כנגד שנהנה ממנה אסור שנה תמימה לאכול בשר ולשתות יין לבד שבתות וימים טובים ולא יאכל לחם חם ולא ירחץ כי אם בערבי שבתות ובימים טובים ולא ילך לראות שום שחוק אך לברכת חתנים ולא יעדן עצמו לשום דבר וילקה בכל יום וישכב על הקש וכר בראשו ויסיר רוח הבהמות שבו חמד התאוה מהיות קשתו ננערת וחיי צער יחיה ושק ילבש על בשרו ולא ידבר בענין התאוה כלל ולא ידבר עם אשה בשוקים ומשמשין ומיני אהבה ומיני חשק ומיני חמודין, תשובת הכתוב, הבא על אשת איש חייב מיתה א״כ יסבול כל הדינין המשולים למיתה ישב בקרח בתוך השלג בכל יום שעה אחת כדי שיכול לגמור והוא רחום עד שמע ישראל וכל הפסוק של שמע, או בימות החמה לפני הזבובים אם יכול לסבול או יסבול לסמים שהם קשים כמיתה, ואין לו להשתמש עם אשה כי אם עם אשתו ויש לו להתודות בכל יום בבכי ואנקה בכל מיני סגוף וצער מאחר שאסרה על בעלה, אבל אם אנסה שלא אסרה די לו כמו בעריות או כריתות אחרות שעבר עליהן שילקה ויתענה מ׳ ימים רצופים וישכב לארץ ולא ירחץ ולא יתענג ולא ילך בשחוק ובטיולים, הבא על נכרית חייב הוא להתענות מלהיות קשור עמה באש, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ירחץ עד שוב אף השם ממנו, וכן הבא על שפחה כנענית יתענה ולא ירחץ ארבעים ימים, המחבק נשים והמנשקן וממשמשן בלא שכיבה יתענה שני וחמישי ושני ולא יעשה עוד ולא יבא עוד פתח הבית שלהן פן יבא לידי הרגל עבירה, הבא על נדה אפילו אשתו יתענה ארבעים ימים וילקה בכל יום ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאכל לחם חם, ואם חבקה או בא עליה בחבוק אבריה או נשקה יתענה ואסור להביטה כשהיא טמאה ולא לחבקה ולא לנשקה ולא ידבר עמה דברי תפלות ולא יאכל עמה ולא ישב ולא ישכב אצלה ואפילו בלא קרוב בשר עד שתטבול במים ואז ישמש עמה בטהרה ובקדושה להיות תאותו תאוה וישעשע עמה בלא געגועיה לאהוב אותה שלא יהרהר באשה אחרת כי אם עליה, כל אדם יהיה זהיר בעצמו מכל דברים המביאים לידי תעוב כגון להיות עם נשים כלל.

וכמו כן באכילה שאדם להוט אחרי גרונו פן יאכל ספק אסור כל עיקר האסור לו יש לו לידע מי השוחט שיהיה בקי בהלכות שחיטה, וכן מי הוא הבודק שיהיה בקי בכל פרקי הריאה בכל הענינין שאם יהיה שוגג שמצאו אחריו טריפה יש לו להזהירו פעם אחת ואם יעשה פעם אחרת יעבירוהו כמשפט ואסור לאכול מבדיקתו עד אשר יתקן עותתו, וכן השוחט ומצאו אחריו נבילה שחיטתו פסולה, המנקר ומצאו אחריו חלב מלקין אותו ומזהירין אותו מאומנותו שלא יעשה עוד ואם יעשה עוד ואינו נזהר מעבירין אותו לגמרי ומלקין אותו ולהכריז עליו בקהל עד שתראה תשובתו שלמה בלא רמאות ובלא נבול ולאחר שיעשה מה שגזרו עליו אז אחינו הוא כי כל הנמצא חלב אחריו והשוחט שנמצא אחריו נבילה או אחר הבודק טריפה פסול עד שתראה תשובתו בצדו, וכן המגבן גבינים מחלב שאין ישראל רואהו וכל החשוד בדבר אסור מעבירין אותו עד שישיב תשובה נכרת, מי שחטא במסבת הרשות ובשתית זולל וסובא יש לו למנוע עצמו מלעשות עוד מלסעוד כי אם בסעודת מצוה ולא ימשוך ביין את בשרו ולא בשכר כי אם על שלחנו עם ביתו ואין לו להתעדן במיני תענוגים ולמעט באכילה ובשתיה פת במלח תאכל כפי כחך שתוכל לסבול יין במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה תהיה עמל ואי אתה ניזוק.

* ומכה את חבירו יבקש ממנו מחילה וטוב לו וילקה ולא יגביה עוד ידו על חבירו אבל רבינו תם פסק לכרות לו אגרופו, ואם רצח יגלה ג׳ שנים וילקה בכל יום ויאמר כי רוצח הוא ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יגלח את שערו ולא יכבס בגדיו כי אם ראשו פעם אחת בחדש ויקשור ידיו בשלשלאות של ברזל או בצוארו ויבכה בכל יום על זה ויתודה בכל יום עד שיגמור תעניותיו וגלותו, ואח״כ יתענה שנה תמימה שני וחמישי ושני אע״פ שהתענה ג׳ שנים בכל יום ולא יעשה רעה לשום אדם ויהיה שפל ונדכה ושתקן לכל אדם אולי יש תקוה. ואם לקח רבית מישראל יש לו להשיב לו או ליורשיו הרבית שלקח ממנו אחד הנותנו ואחד הלוקחו ולא ילוה ברבית לשום אדם אפילו לגוי שנה אחת בין רבית בין אבק רבית, ואפילו רבית דברים אסור כי העושה דבר זה לא יחיה לעולם הבא בתחיית המתים וימות מהרה ויתמוטטו נכסיו וכל הערמת רבית לא יעשה וישוב בתשובה שלימה לפני בוראו.

הגוזל מחברו או גונב לו ממונו יש לו לפרוע לו או ליורשו כל מה שגנב או גזל מכל וכל ויותר יתן לו כי הפסידו מן הריוח, ויש לו ללקות על לאו שעבר ולהתענות בו כי על כל עבירה היה לו להתענות ארבעים ימים, ועל כריתות

ומיתות ב״ד לצער ולסגף גופו כפלים ועל לא תשא יותר מכולם וכשמשיב את הגזילה ישמור עצמו שלא יקבל פקדונות ושלא ילך על ממון חבירו ויתרחק מממון שאינו שלו ויתן צדקות יותר משאר בני אדם ויעשה גמילות חסדים מגופו וממונו ואז ימצא כפרה.

כפר בעיקר והמיר דת הרי עבר על כל התורה כלה וצריך להסיר כל מלבושי תפארת ולא ישית עדיו עליו ויתאבל ויבכה ויתענה ויצטער כמה שנים עד שיתמכמך רוחו ויתכפר עונו ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ירחץ כי אם מעט בכל ע״ש ועי״ט, וראשו פעם אחת בחדש או פעמים וימנע עצמו מלכת לבית שחוק וגילה ולא ישב אצל כומרים וגלחים וכל מקום שמדברין מטומאות ע״ז ויתרחק מכל התועבות ומכל הנאות שבהם ומפתח ביתם ומיד שעשה תשובה יטבול אחר הטנוף והרי הוא כשאר ישראל ומכל ענין ישוב אל בוראו ויצטער כפי מה שנהנה.

ועל אשר שמח ביום חגם וחלל את השבת והשתחוה לע״ז ונהנה מדבר אסור ושתה יין נסך ובעל בת אל נכר ועבר כריתות על כן יזהר לשוב אל בוראו ולשמור עצמו מכל חטא ויעבוד בוראו בכל לבו ובכל מאודו ויקבל כל אדם בשמחה, המבזה חבירו והמלבין פניו אף בינו לבין עצמו קשה לו כמות וכל שכן ברבים ואומר לו דברים שקורעין לבו ומנתקין גידיו ומורשי לבבו וברבים שמבזה הוא וזרעו במה יש לו תשובה על זאת, אם לא שיבקש עליו ויחנן לפניו למחול על עלבונו וצריך לו להשתטח תחת כפות רגליו שנאמר (ויקרא כה, יז) לא תונו איש את עמיתו ויראה אפילו אונאת דברים, יש עבירה קלה בעיניך וקשה מחמורה המוציא שם רע על חבירו כמו נואף וכיוצא בו שנאמר (דברים כב, יח) ויסרו אותו, המבזה את חבירו קשה מהמכה ומהסוטרו בלחייו, המקפח פרנסתו קשה מגזלתו, המונע מלתת לו צדקה קשה מגונב לו ממונו, הגוזל פרוטה לעני קשה מגוזל ממון לעשיר, המדבר עליו כזבים קשה מכלן, המחטיא קשה מן החוטא, המלעיג קשה מכל העובר, המתלוצץ מעובר עבירות בעצמו, המקניט קשה מהמכהו, המקנא קשה מהחובלו, הנשבע בשם קשה מכל פשעים כי השבועה מראה כאלו מגעת עד כסא הכבוד, מי שנשבע בחיי המלך אפילו מן האמת קשה על הכל שהוא עובר על דבריו ועל כן אל תתמה כי לא ינקה ה׳ את אשר ישא את שמו לשוא למה יקצוף האלהים על קולך כי השבועה קשה ומכלה את הכל, החרם היא השבועה כי העובר על החרם כאלו עובר בכל התורה כלה חרם בגימטריא רמ״ח אם חטא בשבועה או בחרם יש לו ללקות כמה פעמים ויש לו ליזהר מלשבע בתורה או בנשמת אבותיו כי אם בראשו או בגופו, וישבע לקיים המצוה ושלא יעבור על דברי תורה ולא יזכור שם שמים לבטלה ויזהר כשיברך השם הנכבד והנורא שיברכנו ביראה שנאמר (שם ו, יג) את ה׳ אלהיך תירא כשמזכיר בוראו ירעד שנאמר (תהלים ב, יא) עבדו את ה׳ ביראה ואל יהרהר בו בבית הטנופת ובלא רחיצת מים ועל כן ירחץ ידיו כל שעה.

המסיג גבול ילקה וישיב לו כפלים, המדבר בבית הכנסת בשעה שמתפללין משיג גבול המקום שהוא נצב בעדתם ויש לו לשבת במורא לפני המלך הקדוש הנכבד והנורא, שב לפניו ביראה ובענוה בלב נשבר התחנן לפניו ואז יהיה קרוב אליך ונמצא לך וישמע תפלתך אך שתתפלל בכונת הלב, ואם דברת דברים בטלים כאלו מתלוצץ ולא נתת יראתו על פניך לכן התפלל בכל מיני כוון והכנעה לפניו ותתודה חטאתך ותברכהו.

המלשין את חבירו הרי הוא משניאו בעיני השר ומעליל עליו לקחת ממונו וממית את חבירו בעוני ואשת חיקו ובניו וב״ב ואם היה גוזל ממונו לא היה לו צער כל כך וחטא גדול הוא זה, על כן ישלם לו מלשינותו ויהיה לו כעבד ויבקש ממנו מחילה בפני כל בני ביתו, והוא למד השר לקחת ממון מכל בני ברית על כן ראה כמה עבירות יש בזה ויש לו לשבר רוחו בכל כחו עד שיתכפר בדבר, אמר ריש לקיש מאי דכתיב (קהלת י, יא) אם ישוך הנחש בלא לחש, לעתיד לבא מתקבצות כל החיות כולן אצל הנחש ואומרות לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך והוא אומר מה יתרון לבעל הלשון, וזה א״ר שמעון מה יתרון לבעל הלשון כי למלשין אין לו רפואה אם לא שישיב למי שהפסיד כפלים ממה שהפסידו ואם אין לו לשלם יבקש לו מחילה וישוב לשם בכל לבבו ובכל מאודו.

הרכיל אין לו רפואה אם לא יבקש מחילה ויפייס הנכלם ולא יעשוק אותו עוד, אל תחנוף האדם פן תשכב ותרדם לעד, ואם מנהגו להחניף ישוב מדרכו הרעה כי החניפות מרבה הרעה והקב״ה שונא אותו שנאמר (איוב יג, טז) כי לא לפניו חנף יבא בני אל תתחבר לחנפים ולגאים כי ירדו למות פתאום ומי שיש לו רוח נמוכה, הברכה לו סמוכה, וגם אלה הגיד לי ריש לקיש הזהר באזהרת לאוין פן תעבור באזהרתן שעליהן אתה צריך ללקות מכת מרדות ואם עברת התענה ארבעים ימים רצופים ותלקה בכל יום כי מלקות שלהם עומד במקום מיתה, ועתה בזמן הזה אין מלקות על כן הזהר מלחטוא וכל לאו תתקן כפי העבירה.

המגלח זקנו בתער עובר בה׳ לאוין אל תשחת את פאת זקנך (ויקרא יט, כז) ואל תספר קומי משום ובחקותיהם לא תלכו (שם יח, ג), ואחרים אשר המה בכתובים המספר קומי פר״ש לפנים במצח מדרכי האמורי שמסתפרים לפניהם ומשיירין בלורית מאחוריהם, ל״א דין אמורים לגלח שער שלמעלה מן האזנים וזה קומי, בתשובת

הגאונים, העובר לאו ילקה ויתודה ולא יחטא עוד, אבל מלך מסתפר בכל יום, כהן גדול מערב שבת לערב שבת, כהן הדיוט אחת לשלשים יום, הזהר בעשה לקיימו פן יכוך מכת מרדות ותקיים כל אחת ואחת וטוב לך והוי זהיר בוחי אחיך עמך (ויקרא כה, לו) ולא תסיג את גבולו ולא תקח את מחייתו בשום ענין כי אם בסחורה או מטבע כנגד השלטון ואם יבא אחר ויוסיף לו כדי ליקח מחבירו זה הדבר לא ניתן למחול ונקרא רשע ואין גזלן כמוהו, ואם לא ישמע למיסריו ולמוכיחיו לעשות תשובה יש להבדילו ולנדותו עד שיתקן עותתו בתשובה ואם לא יהא מתועב ומשוקץ עד שישוב זה אמר לי מטטרו"ן שר הפנים ומיכא"ל וגבריא"ל ושמעיא"ל וסנדלפו"ן ואליהו ודוד ושלמה וכל הנביאים והמלאכים להי, בני אל תחטא בעינים פן תכשל לזה ולבא ואל תחטא באזנך בשמע שוא לפניך שלא ישמע לפני אדניך בעת תעמד בתחנוניך, ואל תחטא באף ובריח ובפיך ולשונך ובמאכלך ולא בידיך כי מעשה עדיך נגדך ולא בלבבך ובמחשבתך ולא במשגל ולא ברגליך ורוחץ למצוה מעגלך, ואל תחטא ברוחך ובנשמתך עסוק בתורה כפי כחך, ואל תחטא בפני בוראך ואל תאוה שום ענין כי אם להודות להי יתברך, זאת תורת השב בכל לבבו ובכל נפשו לידבק בבוראו יחשוב בלבו מה שנאמר (שם כב, לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל אם היה בסכנה היה לו ליהרג ולמסור עצמו למיתה ולקבל יסורין קשים בעבור בוראו, וכן אין לו ליהנות אפילו שעה קטנה בנאוף וילמד העינים מלהסתכל באשה כי אש היא עד אבדון תאכל, אם שומר עצמו מנאוף פעמים בעבור כבוד השם פעמים בעבור כבודו פעמים בעבור הפסדו פן יאמרו נואף הוא משחית נפשו הוא יעשנה ואין זה עובד בוראו באמת אבל מי שמונע עצמו במקום שאין שם בושת כי רוב בני אדם רואים פני נשים והוא אינו עושה זה עובד יוצרו באמת, ואמר הר"ם מרוטנבור"ק כי שמו חרם שלא יהיו אנשים עם הנשים במחול והיו דורשים יד ליד לא ינקה רע, ואמרתי כי אינו ר"ל על זה כי אם לרעה כי אינם רשעים לעשות בפרהסיא, ומביא ראיה מכהן גדול על ענין סוטה שלוקח המנחה מידו לידה והתיר לכל בניו הדבר ואמרתי הדבר לר"א מושנה"ם ואמר גם אני שמעתי זה ומעיד אני עליו בשבועה אבל טוב להניח הדבר, ויש לו לאדם למנוע עצמו מכל דבר שהגוף נהנה מהן בעבור הפרוצים על ידי נשים להרהר אחריהן וליגע ולישב אצלן ומלהסתכל בבגדיהן החמודות ומלשמוע נגינתן ומלדבר עם אשה בסתר בין אשת איש בין פנויה חוץ מאשתו כשהיא טהורה ובה ישמח בכל חשק תאות לבו בגעגועים במשמושים בחבוקים בנשוקים בדבוקים כמו שאמרו מלוה ישראל בריבית אין לו להלוות אפילו לגוי כן הדבר הזה, מי שנואף עם אשה בין ישראלית בין גויה בין כנענית או רבע בהמה או השחית זרעו בכל עניני חשק תאוה הוא ישמר מלהסתכל בפני אשה ולא בבגדיה אפילו שטוחים בכותל ולא יעמוד על המטה שאיש ואשה שוכבין עליה והעושה זאת כאלו עומד על כריסה של אשה וישמור עצמו מכל יחוד עם אשה ומכל ענינים המביאים את האדם לידי הרהור ולא יסתכל במלבושיהן ולא בחזה שלהן ולא במקום לינת דדיהן ולא כנגד דדיהן ולא כנגד בית התורף כי דבר זה מביא רוח זנונים בקרבו להתעותו והנה נשמר בנפשו לגופו בעודו אצלה ונכנסת חדוד בלב שניהם ומתמלאים הרהורים ונדון לאיש לתת כדרכיו וכפרי מעלליו, ויש לו לאדם למנוע על הדברים המביאים לידי קרי כדכתיב (הושע ד, יא) זנות יין ותירוש יקח לב כי אש היא עד אבדון תאכל, ומים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם וסופן יורדין לגיהנם אש לא נופח על כן לא יהרהר ויחשוב בלבו מחשבת הרהורי נשים כי אם על אשת חיקו ישמח ויגל באהבתה כי היא שומרתו מן החטא ומצילתו מלבא במחשכים, בני שמע לעצתי שוב אל אביך קונך בכל לב ושמח על אשר ה' מיסרך לכפר עונך, כל מי שעונותיו מרובין מזכיותיו מרבין לו לעולם הזה לשלם לו כל מעשיו הטובים, וכל מי שזכיותיו מרובין מנכין לו בעולם הזה ומיסרין אותו ודומה לו כמי ששרף את כל התורה כולה, אשריכם כל הצדיקים שנפרעין מכם מכל עבירה קלה זהו שנאמר (משלי ד, יג) ואין עול החזק במוסר אל תרף, וברך אלהי המשפט צדק בכל עת אשר יהיה אוהבך מיסרך אורח חיים תוכחות מוסר ויהיה שפתיך נגדיך תמיד ותתבייש ממעשיך ותלבן מצואתך ותטבול במקוה ישראל ה' אשר מי מטהרך מי מקנך מי בראך תשא לבבך אל בוראך כי ידו שטוחה ופשוטה לקראתך ושא עיניך השמימה הדבק באהבתו ויראתו כי הוא אלהיך ומלך עולם יודע כל נעלם, תם ת"ל.

ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים (שמות טו, כה), אמרו רז"ל העץ שהשליך משה אל המים היה מר ועל זה עשה הקב"ה זה הנס שלא יתרשל כל עובר עבירה לעשות תשובה וימרר גופו בתענית, ומעוט התענוגים והמרירות יוציא העבירה גופו עם התשובה, כך מצאתי, ואכתוב בקוצר דברים המביאים את האדם לידי יראת חטא אשר כתב הר"ם מאיור"א ז"ל.

לעולם יהא אדם זהיר שלא יכעוס שכל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו כאשר אמרו ז"ל, ועל ידי כן תבא למדת הענוה, וצריך להזהר מלהתגאות כי כל המתגאה מורד בהקב"ה כי לו לבדו נאוה הגאוה שנאמר (תהלים צג, א) ה' מלך גאות לבש ולא יאות לאחר, ועל כן צריך אדם לנהוג עצמו במדת ענוה ותמיד יהיו כל דברך בנחת עם כל אדם וראשך יהיה כפוף ועינך למטה ולבך למעלה ואל תבט לעיני בני אדם בדברך אתם וכל אדם יהיו בעיניך גדול ממך ועליך לכבדו הן דל הן עשיר ואם ידעת שאתה עשיר וחכם ממנו עם כל זאת יש לך לכבדו ולחשוב בלבך שחטאו במזיד והוא בשוגג וטוב הוא ממך, ובכל דבר שתעשה ובכל מחשבה שתחשוב דע כי אתה לפני המקום כי כבודו מלא כל הארץ ושכינתו עליך ותדבר בנחת ותירא ממנו כעבד מפני רבו ותתבייש מכל אדם, ואם יקראך אל תעננו בקול רם כי אם בנחת כאדם העומד לפני רבו תמיד, והוי זהיר לעסוק בתורה תמיד כאשר תוכל על מנת לקיימה

וכאשר תקום מן הספר תחפש במה שלמדת אם יש דבר תוכל לקיימו, ופשפש במעשיך תמיד ערב ובקר ובזה יהיו כל ימיך בתשובה והסר כל מחשבות וכל דבר אחר מלבך בשעת תפלה והכן לבך לפני המקום וחשוב הדבר בלבבך טרם תוציאנו מפיך וכן תעשה מכל דבר ולא תחטא ואף באכילה ושתיה, ולא תלך עם הלצנים ובזה יהיו כל מעשיך ישרים ותפלתך זכה ומכוונת לפני המקום שנאמר (שם י, יז) תכין לבם תקשיב אזנך, שלש תפלות נשמעות תפלה בדמעות בכל יום ביחיד תפלת צבור בכל יום תפלת יחיד בין ר״ה ליום הכפורים, כל הבוכה בלילה בתפלתו כוכבים ומזלות בוכים עמו ותפלתו נשמעת.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו״ת - אונ׳ בר-אילן**

פיוס ומתילה

ספר
כנסת הגדולה
חלק אורח חיים

שחבר הרב המובהק כמהר"ר **חיים בנבנשת** זלה"ה והיא לשם שמים לזכות בו את הרבים מאסף לדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים וכמה תשובות מכתיבת יד מסודרים על סדר רבינו **יעקב** בעל הטורים והרב הגדול בית יוסף זלה"ה, איש על דגלו במקומו הראוי לו להקל מעל המבקש ולהאיר עינינו על כל דבר הנמצא כתוב בשום ספר כדברי ספר החתום ומתפרש במקום אחר או איכא דפליגי עליה או איכא בין החולקים וחדושא ממילא נפקא לענין דינא ונוסף עליהם כמה חדושים שחדש מעצמו ונמוקו עמו. וכב"ר נפתחו השמים ונדפס לשעבר, והן היום אייקר תלמודא ואינו בנמצא כלל ועיקר וכו'

(מנוסח השער במהדורת ליוורנו תקנ"ב)

ומאז ועד עתה לא היה בנמצא, וכעת יצא לאור בהידור רב ובהגהה עפ"י המהדורות הקודמות

הוצאת

מכון הכתב hakṭav institute

ירושלים התשמ"ז

טור סימן תר"ו – ויתן כל אדם את

לבו בערב יום הכפורים וכו'. נכתב בצדו עיין בספר יפה מראה פ"ז דיומא סימן ו';

שטה ל"ג ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו וכו'. נ"ב ודוקא כשחטא לו בעודו בחיים ולא הספיק לשאול ממנו מחילה צריך לילך ממש על קברו אבל אם לא חרפו אלא לאחר מיתה אין צורך לילך על קברו אלא מבקש ממנו מחילה במקום שבייש נ"ב בשלטי הגבורים בפרק הזהב;

שטה מ"ד ונהגו לטבול בערב י"ה וכו'. נ"ב אותם הטובלים שלשה פעמים שטות הוא וכן אותם האומרים ודוי תחת המים מהר"י וייל ז"ל סימן קצ"א וקצ"ב;

מי שאינו יכול לטבול כגון שמצטער ישפוך על ראשו ט' קבין מהר"י וייל ז"ל סימן קצ"א וקצ"ב;

בית יוסף

דף תי"ב עמוד ג' שטה כתב וסוברים דה"ק רבו שאני וכו'. נכתב בצדו לאו דוקא רבו מובהק אלא כל ששמע ממנו דבר תורה ואפי' לרש"י ז"ל צריך לילך פעמים רבות משפט צדק חלק שני סימן מ"ט דף קמ"ט;

שטה כ"ה ודע דבגמרא פריך ור"ח היכי עביד הכי וכו'. נכתב בצדו ומיהו הרב אם אינו מוחל לתלמידו אפילו אחר כמה פעמים אינו אסור משפט צדק ח"ב סימן מ"ט;

שטה כ"ז ומשני רבי חנינא חלמא חזא ליה לרב דזקפוה בדקלא וכו'. נ"ב אמר המאסף פירש רש"י ז"ל חלמא חזא ליה לרב ראה חלום על רב שתלאוהו בדקל והוא סימן נשיאות ראש וגדולה ורבי חנינא ראש ישיבה הוה כדאמר רבי בשעת פטירתו חנינא בר חמא ישב בראש וכשראה חלום זה לרב דאג למות לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אמר ידחה מהכא ויברח לבבל מפני ושם יהיה לראש ולא נדחייה למות עד כאן ושאלני חד צורבא מרבנן דמדברי רש"י ז"ל מוכח דזה היה אחר שהיה רבי חנינא בר חמא ראש ישיבה ואיך אפשר שבא תליסר יומא דכפורי לפייסו והוא כבר היה בבבל מימות ר' כדאמרינן בפרקא קמא דסנהדרין בן אחי יורד לבבל יורה יורה ידין והשבתי לו על פה שאינו רחוק שרב יעלה מבבל לארץ ישראל פעם אחת בשנה לפייס את רב חנינא מרוב ענותנותו או שהיה מפייסו על ידי כתב ושוב ראיתי דברים בכתבן ואי אפשר לומר כן בשום פנים דאם אנו אומרים דמימות רבינו הקדוש ירד רב לבבל להיות ראש ישיבה ומעשה זה היה אחר שהיה ר"ח ראש ישיבה מאי קאמר רבי חנינא חזא ליה חלמא לרב ופרש"י ז"ל שהוא סימן נשיאות ראש וגדולה ודאג למו' וכו' ממה היה מפחד כיון שרב כבר היה ראש ישיבה בבבל ועוד אינו צודק לומר חלמא חזא ליה אלא על העתיד לא על מה שכבר היה ראש ישיבה ואפשר לומר דלא נתמנה ראש ישיבה תכף לירידתו לבבל אלא אחר זמן רב כדמוכח במסכת יומא וכ"כ בספר יוחסין בכתב רב שרירא גאון ז"ל;

ומכל מקום הנכון אצלי חדא מתרתי או שמעשה זה היה בימי רבי קודם ירידתו של רב לבבל ומאי דקאמר רש"י ז"ל ור"ח ראש ישיבה הואי לא שבאותו זמן היה ראש ישיבה אלא שהיה ראש ישיבה אחר זמן וכונת רש"י לומר שהבין רבי חנינא שהוא עתיד להיות ראש ישיבה אחר מיתת רבי או שהיה אומר כן רבי בחייו ומהחלום שראה על רב ראה שעתיד להיות ראש ישיבה ולכן דחהו כדי שיהיה ראש ישיבה בבבל ולא ימות אי נמי שמעשה זה היה אחר שהיה רבי חנינא בר חמא ראש ישיבה כלומר אף על פי שהיתה ההקפדה קודם שמת רבי מה שלא קבל רצוייו היה אחרי מות רבי שהיה רבי חנינא ראש ישיבה ומהא דאמרינן בפרקא קמא דסנהדרין שירד רב לבבל בימות רבי לא קשיא שלא ירד שם להשתקע ולהיות שם ראש ישיבה אלא שהיה יורד לשם באקראי ורצה ליטול רשות לדון להורות ושוב עלה לארץ ישראל ונשתהא שם עד המעשה הזה שהיה כשהיה רב חנינא ראש ישיבה וכיון שלא קבלו רבי חנינא בר חמא ירד לבבל והיה שם ראש ישיבה ולכולהו פירושי צריך לומר דרב היה גדול בשנים מרבי חנינא בר חמא או לפחות שוה לו דאי רבי

חנינא היה גדול מרב ממה היה דואג ממאי דחזא לרב דזקפוה בדיקלא אפשר שרבי חנינא ישלים שנותיו וינהוג רב נשיאותו אחר מות רבי חנינא אם לא שנאמר שפחד רבי חנינא היה מפני שחלומו היה מורה שבקרוב יהיה רב ראש ישיבה ובאותו זמן עדיין לא היה זמן להשלים רבי חנינא שנותיו;

טור סימן תר"ז

דף תי"ג עמוד א' שטה ה' ובאשכנז נוהגים לומר על חטא על סדר האלפא ביתא וכו'. נ"ב בפסקים וכתבים סימן קי"ח;

עמוד ב' שטה י"ג ונוהגין באשכנ"ז שכל הקהל לוקין מלקות ארבעים וכו'. נכתב בצדו וברצועה של עגל מהר"י וייל סימן קצ"א וקצ"ב;

אמר המאסף מצאתי כתוב בתשובה כתיבת יד בענין המלקות ורציתי לכתוב פה מה שבררתי מתוך דבריו ודאי דמדין התורה המכה מכה בכל כחו והבא להכות אין בידו להטיל פשרה ולהכות על צד המיצוע אם הוא גבור כח ואם יכה בכל כחו יכה מכה רבה מכת אכזרי שלתקן זה תניא אין מעמידין בחזנים אלא חסירי כח ויתירי מדע;

גם בציור ההגבהה בשתי ידים והכאה באחד מן הדין צריך שיגביה שתי ידיו כאחד שתהיינה חוברות אשה אל אחותה בלקיחה הרצועה ובשעת הירידה וההכאה תכה אחת לבד ולא שיהיה האחת תחת הקובד"ו בשעת ההגבהה גם בשעת ההכאה דאם כן מה הבדל יש בין הגבהה להכאה אבל מתורת מנהג אני אומר שכך ראיתי מעולם לרובי המכי' ואין להרחיק ולבטל המנהג ביד הנוהג כן אבל הנוהג כמו שכתבתי מן הדין אינו טועה ולא נאמרו דברים הללו אלא בזמן הסנהדרין ואף בזמן הזה בב"ד של סמוכים ודוקא בעדים והתראה ולא על פי עצמו והמלקות דרבנן שהוא מכת מרדות אין צורך לכל אלו הדקדוקים;

והמלקות שהיהודים מקבלים לתשובה אפילו מכת מרדות ליתיה ואם כן למה נכה איש לרעהו על פיו מכת אכזרי לפיכך נהגו כרצון איש ואיש ועיקר הדבר בזמן הזה משום בושת לקיים ונקל' אחיך לעיניך כיון שנקלה הרי הוא כאחיך ומצאתי סדר המלקות לדעת הגאונים יפשוט בגדיו עד היותו ערום וישים ידו הימנית על רגלו הימנית ויאסור אותו חבירו וכן ישים רגלו השמאלית תחת ידו השמאלית ויאסור אותו חבירו וכן אבנטו בצואר והמלקה עומד ובידו חבל אמיץ של פשתן או קנבוס ומכהו בידו על כתפו כמו שמסרוהו בית דין והוא עומד מוכן להכות ומקרים את הלוקה בתחלה פסוקים מעין אותו דבר שהוא נלקה עליו במד"א במפורש אבל בסתם אומרים פסוקים כוללים כמו אלו ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה וכו' וילקה המלקה על צד הימני של הלוקה י"ג פעמים והמונה מונה ופוסק ומקרין אותו שנית הפסוקים אם לא תשמור לעשות את כל התורה וחוזר ומכהו י"ג פעמים על צדו השמאלית והמונה מונה ופוסק ומקרין אותו שלישית אלו הפסוקים ושמרתם את דברי הברית הזאת לעשותם למען תשכילו את כל אשר תעשון ומתירין ידיו מעל רגליו כשהאבנט תלוי בצווארו ומתודה חטאתי עויתי פשעתי עברתי על מצותיך יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתהא מלקותי כפרה על כל עונותי ויש שמלמדים אותם להתודות קודם המלקות ואחר כך מבקשים עליו רחמים למחול לו עד כאן ועיין בתשובות הגאונים סימן רפ"ב ושי"ד ובשלטי הגבורים אשר סביב המרדכי דפרק יש נוחלין;

בית יוסף

דף תי"ג ע"א שטה מ"ה ונראה שטעמו משום שברייתא הכי אית' צריך לפרט וכו'. נ"ב עיין מה שכתב רבינו המחבר ז"ל בספר כ"מ ומה שהקשה עליו מורי הרב ז"ל בתשובה חלק שני חלק אורח חיים ובמה שפירש בדברי הרמב"ם ז"ל שם;

לכולי עלמא נראה לי שאסור לגלות ענין א"א ואפילו בסתם שלא להוציא לעז על בנות ישראל ולא על בניהם מורי הרב ז"ל בתשובה

פרק אחד עשר

לבאר בו התנאי ה ר ב י ע י, והוא השבת הדבר לאשר גזלם וחמסם, והוא בחלק עברות שבין אדם לחברו לבד.

רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע, למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה א, כבר בארנו ב התמדת דברי זה הנביא על ענין הגזלה והחמס כמו שכתבנו, וכיון עתה לדבר כנגד הראשים ומנהיגים אשר בסבת התרשלותם להעמיד הדין על מכונו, כל שכן בסבת הטותם המשפט עקב שוחד, מדת הדין לוקה ומתנונה והולכת, והגזלות והחמסים רבים בעולם, מצד ראות הגזלנים והחמסנים היות יד השרים והסגנים אתם מחזיקים ידיהם אלה וכחש וגנוב ואין אומר השב, וזהו סבת רבות הגזלות והחמסים בארץ, כמו שאמר שלמה ג, מלך יושב על כסא דין מזרה בעיניו כל רע, רצה בזה אשר כשבת המלך על כסא המשפט אז ישמעו עמים ירגזון, חיל אחז כל אוחזי עקלקלות יראו חתת ויראו לנפשם מעשות כל רע, והוא אמרו מזרה בעיניו כל רע, וכן אמר ד מזרה רשעים מלך חכם וישב עליהם אופן, רוצה בו שהוא מהפך מסבות תחבולותיהם, לוכד נפתלים בערמם ותקותם מפח נפש, כל זה היות הוראת המנהיג סבת הגזלות והחמסים, וזה בהתרשלו לשפוט את העם משפט צדק, כל שכן בהחזיקו ידי עושיהן בהצדיקו רשע עקב שוחד, והוא אמרם ה ז"ל, אם ראית דור שצרות רבות עליו צא ובדוק בדייני ישראל שאין פורענות באה לעולם אלא בשביל דייני ישראל שנאמר ו שמעו נא זאת ראשי בית יעקב המתעבים משפט וגו', באורה אצלי, שהדיינין הם סבת כל העברות בהתרשלם בתוכחת ולנקום נקמת יי בעוברי מצותיו וכל שכן בהעזרם מהם, ואחר שהביאונו דרכי הדת להיות הצרות מתרגשות ובאות על עונשי העברות אין צריך לבדוק רק אחר המנהיגים כי הם סבת הכל, ומפני זה קרא ישעיה ע"ה המנהיגים ההם אשר בדורו, בראותו

א) ישעיה א, סז, יז. ב) לעיל ריש פרק ז. ג) משלי כ, ח. ד) שם כ, כו. ה) שבת קלט, א. ו) מיכה ג, ט.

הגזלות והחמסים בתוך העם וראותו אותם מטים המשפט ומעקשים הישרה, קראם על זה קציני סדום כאמרו א׳ שמעו דבר יי קציני סדום וגו׳, אמר זה כנגד המנהיגים וכנגד העם ב׳ ודמה המנהיגים לקציני סדום בעשקם העניים ובהטותם המשפט, ודמה העם גם כן לעם סדום ועמורה בהיות מעשיהם רעים גוזלים וחומסים כמו שהעיד עליהם אמרו ג׳ כספך היה לסיגים סבאך מהול במים, כמו שהעיד בו בעל הדרש ד׳ שלרוב התמדם בגזלות והיותם בלתי נוכחים עליהן הושקעו בהם עד שהיו משבחים עצמם כשהיו גוזלים גזלה שאינה נכרת בהודיעם לנגזליהם כאשר גזלום, ולא תערב להם הגזלה עד היותה מפורסמת כאמרו ה׳ הכרת פניהם ענתה בם וחטאתם כסדום הגידו לא כחדו, רוצים בו שאינם מכונים להסתיר רוע מעלליהם ולהעלימם אבל יראו בפניהם מגמת לבבם לעשות העברה, ובפניהם יוכל כל אדם להכיר פשעם, ולא תתקרר דעתם עדין בכל זה עד אשר חטאתם כסדום הגידו לא כחדו, רוצה בו שמגידים חטאתם בפיהם ולא יעלימוהו כמנהג אנשי סדום שהיו מתפארים ברשעם ושהיו מתמידים על פעלות הרשע עד שאפילו במה שהיה אפשר להביא לידם בהתר היו מחזרים עליו שיבא לידם בעברה, כמו שהביא עליהם בעל הדרש ו׳ על צד מה שאמר איוב ז׳ על רשעי הזמן ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו, באורו אצלי על זה הצד והוא, שהיה מעיד עליהם שאפילו במה שאלו היו שואלין אותו לבני אדם נותנין להם מיד לא ישפילו עצמם לבקש מהם אלא שגוזלים אותו מידם ואמר, שבעת ציה גם חם, שדרך בני אדם לשאול משכניהם מים קרים לשתות ושאין דרך בני אדם למנעם ממי שהוא מבקשם הם יגזלו מימי שלג, ואמר שאול חטאו, רוצה בו לפי זה הבאור, שהם אם ישפילו עצמם לשאול מהם היו מחזיקים עצמם כחוטאים על זה וכמחללים את כבודם, ובאה מלת חטאו, על דרך וחטאתי לאבי כל הימים ח׳, שבאורו שאהיה מוחזק בחוטא אצל אבי כל הימים, לא שירצה בו היותו מתמיד לחטוא לאביו כל הימים, והוא שתרגם אנקלוס ואהא חטי לאבא כל יומיא, וכן פרשו קצת המפרשים ט׳ לך

א) ישעיה א, י׳. ב) כמש״כ הרד״ק שם. ג) שם כב. ד) לא מצאתי.
ה) ישעיה ג, ט. ו) לא מצאתי. ז) כד, יט. ח) בראשית מד, לב. ט) ע׳ רד״ק שם.

לבדך חטאתי א, כלומר לך לבדך אני נודע ומוחזק בחוטא.

ונשוב לדברינו והוא, שהוא דמה המנהיגים לקציני סדום על צד מעלם במשפט והטותם את הדין והוא אמרו ב עליהם, שריך סוררים וחברי גנבים וגו', ולכן בא התוכחת עליהם ואמר ג, רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם וגו', והדמיון ברחיצה, רחיצת הלב וטהרתו כמו שבאר בו, הסירו רוע מעלליכם, וכן חדלו הרע, כלומר שיחדלו איש לאחיו, ואמר למדו הטב דרשו משפט אשרו חמוץ, כלומר שיעמידו המשפט על מכונו והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע, ואמנם אמרו אשרו חמוץ, כיון בו שיחזיקו יד הנגזל, כי חמוץ הוא תואר על הנגזל, כמו שתהיה מלת חומץ תואר על הגזלן כאמרו ה, מכף מעול וחומץ, ואמר שיחזיקו יד הנגזל, רוצה בו, שייסרו גוזליהם ויורום דרכי התשובה בהשבת מה שגזלו וחמסו והוא אמרו ה, שפטו יתום ריבו אלמנה, רוצה שישפטו משפט היתום ושיריבו ריב אלמנה להשיב להם גזלתם, ודבר על היתום ועל האלמנה מצד שהם הנגזלים על הרוב לרוב שפלותם, על דרך אמרו ו גם כן, גזלת העני בבתיכם, והוכיחם גם כן על מה שהיו מכים אותם ומקניטים ומביישים אותם והוא אמרו ז מה לכם תדכאו עמי ופני עניים תטחנו, וזה אצלי על מה שמביישים אותם עד שפניהם מכותתים לרוב בשתם, וכבר פרשוהו רבים ח על ההכאה, ורצה באמרו ופני עניים תטחנו, שהם מכים אותם ומכתתים פניהם במכת לחי, והיה מזהירם על כל זה, ר"ל בהשבת הגזלה להם והפיוס על מה שחבלום או גזלום, וזה ממה שהוא בחק תשובת עברות שבינו לבין חברו והוא מה שיעכב את התשובה, שאם חבל בחברו או גזלו אין מתכפר לו עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו, ואע"פ שהחזיר לו צריך לבקש ממנו מחילה על מה שצערו, וכן אם הקניטו בדברים או ביישו וחרפו שאין בזה השבת ממון וצריך לפייסו מלבד ההתודות לשם על העון ההוא, וזה אמנם יתבאר ממה שאמרו במס' יומא ט את זו דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו עברות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, פירוש עם התשובה כמו שיתבאר, אבל עברות שבין

א) תהלים נא, ו. ב) ישעיה א, כג. ג) שם טז. ד) שם יז. ה) תהלים עא, ד.
ו) ישעיה ג, יד. ז) שם טו. ח) כן פי' גם הרד"ק שם. ט) פה, ב.

אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו, הוו לשון חמאמר, ודקדוקו מאמרו לפני יי, כלומר שלא הבטיח כפרה בתשובה לבד עם מה שצריך לה אלא בחטאים אשר לפני יי והוא מה שבינו לבין המקום, אבל לא מה שבינו לבין חברו עד שירצה את חברו, ובכלל רצוי חברו שישיב לו את אשר חמסו או שירצהו עד שימחול לו הממון, שאם מחלו אצלו הרי הוא כמי שהחזירו, וכבר התעוררו א ז״ל להשתדל להעיר הנגזל היות מתנהג ומנהיג עצמו למחול תמיד לגוזליו את אשר כבר גזלוהו, כדי להמציא להם תשובה ושלא ימנעהו מזה חמלת הממון, ואף גם זאת בהיות הגזלן מחזיר לו גזלו השתדלו עמו, ר״ל עם הנגזל, שלא לקבל אלא אם כן היתה הגזלה קימת ב, ואע״פ שהאריכו הרבה בדיני השבת גזלה ג, הוא למי שאין הנגזל רוצה למחול ד, או שאין הגזלן מתעורר לשוב ולהחזיר אלא בעשוי ב״ד ה, שתקנה זו שלא לקבל מיד הנגזל אלא גזלה קיימת לא היתה אלא על מי שמתעורר לשוב מאליו ולמכור מה שיש לו כדי להשיב את גזלו, אלא שאף בזו אם לא רצה למחול אין ב״ד מכריחין אותו על זה, וכן הקלו על בעל התשובה בקצת דברים שהיה מן הדין להיותן חוזרות לבעליהן בעין, תקנו וקבעו בדין גמור להיותם נוטלין את דמיהן מפני תקנת השבים כעין מריש שבנאו בבירה שאין מחייבין את הגזלן לקעקע בירתו ו, וזה כלו יתבאר במסכת בבא קמא ז אמרו שם, הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו, אמר ר׳ יוחנן בימי ר׳ נשנית משנה זו שמעשה באחד שבקש לעשות תשובה אמרה לו אשתו אם אתה עושה תשובה אפילו אבנטך אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה תקנו ואמרו הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן וכו׳, ושם אמרו שמכל מקום צריך להחזיר כדי לצאת ידי

א) אינני יודע מקור לזה ואולי כוונת רבינו למה שאי׳ בבא קמא סח, ב; סט, א עיי״ש, ועיי״ש בשיטה מקובצת ד״ה ולענין שכ׳ בשם רבינו וז״ל: ויש מפרשים דאף בשאר שני שבוע היו עושין כן, ופי׳ הדברים הצנועים שמוחלין מן הסתם לכל הנהנים משלהם וכו׳. ב) כדאי׳ בבא קמא צה, א. ג) כקושיית תוס׳ (ושאר הראשונים) שם צה, ב ד״ה בימי. ד) הרב המגיד הל׳ גזלה ואבדה פ״א הי״ג כתן בזה לדעת רבינו. ה) כ״כ רבנו יונתן והרמ״ה, ע׳ בש״מ שם ובמ״ש בשם רבינו; וכן דעת הרמב״ם שם עיי״ש בה״ה. ו) בבא קמא צה, א. ז) צה, ב.

שמים, אלא שאם יחוש האחר להיות רוח חכמים נוחה הימנו ימחול לו את הכל כדי לתמוך ידיו של זה ולהעירו יותר לתשובה, וכל אלו הדברים התבארו שם בדברים ארוכים ודיינין, אין זה מקומם.

ו ש ם התבאר גם כן במי שמת פתאם ולא הספיק להחזיר שאין השבתו מעכבת תשובתו אחר שהיתה התשובה עם כל גדריה בלבו ושהיה בלבו להחזיר, והוא שאמרו שם בקצת דברים שהיורש חייב להחזירם משום כבוד אביו, ופרשנוה שם בשעשה האב תשובה אלא שלא הספיק להחזיר, וכל שכן במי שאין לו די השיב לנגזליו ולנחמסיו, אחר שהתשובה גמורה בלבו ושהוא מתאונן ונשבר על זה, ומוצא בדעתו שכבר היה משיב להם אם היתה ידו משגת, וכן שהוא גומר בדעתו להשיב להם כשתשיג ידו שאין השבתו מעכבת התשובה אחר שהיא שלימה בגדריה ותנאיה, ושם א התבאר שאם גזל ומת הנגזל שמחזירין ליורשיו, ואם לא מצא לו יורש שיניח בב"ד ויתודה עליה, ובמסכת בבא מציעא ב התבאר שאם בא הוא מאליו לצאת ידי שמים ואמר לשנים מנה גזלתי לאחד מכם ואיני יודע איזהו, אע"פ שמן הדין אין לו לשלם אלא מנה אחד שמודה ג מפי עצמו בלא תביעתם, אעפ"כ אין תשובתו תשובה גמורה לצאת ידי שמים עד שיתן מנה לכל אחד ואחד, וכן במי שגזל אחד מחמשה בני אדם ואינו יודע איזהו, אע"פ שהיה דעת ר' טרפון לומר שמניח גזלה לפניהם ומסתלק, כבר השיב ר' עקיבא ד על דבריו לא זו הדרך מוציאתו מידי עברה עד שישלם לכל אחד ואחד, וכבר התפרסם שהלכה כר' עקיבא מחברו, ובמקום אחר ה התבאר שקודם אותה תקנה שתקנו שלא לקבל מהם כשהיתה ביד הגזלן גזלה שאינה ידועה ממי, שאי אפשר להודיע בשום פנים כדי לומר עליה שתונח בב"ד, שיעשו בדמי אותה השבה צרכי העיר, כענין בורות שיחין ומערות וגשרים, וכן לאחר התקנה אם היתה הגזלה קיימת ו, והטעם להעשות כן מפני שצרכי העיר הם תועלות בני אדם

א) קג, א. ב) לז, א. ג) לא זכיתי להבין: הלא בגמ' הוכיחו מזה שהודה שרצונו לצאת ידי שמים ו ל כ ן משלם לכל אחד ואחד, וצ"ע ואכמ"ל. ד) בבא מציעא לז, ב. ה) בבא קמא צד, ב. ו) רבינו הוא תנא מסייע להרא"ש שפסק ג"כ שבגזלה קיימת מיירי, ע' טור ושו"ע חו"מ שסו ס"ב ובב"ח ופ"ת שם.

כלם וכבר תכלול הנגזלים גם כן או יורשיהם א. אבל כשהיתה הגזלה ידועה ממי היתה או שאפשר לידע אע״פ שלא נמצא הנגזל ולא נמצא לו יורש לא יעשה בה דבר אלא שתעמוד ביד ב״ד עד שימצא הנגזל או יורשו, שאין לך אדם בישראל שאין לו גואלים ב, ואם היה הנגזל מת ג ומת בלא יורש, ונמצא שאין בזה שום השבה שאין לו גואל כלל, כבר בארה תורה ד בזמן שבית המקדש קיים היות אותו הגזל מתחלק לכהנים שבאותו משמר בזמן שכפר הגולן ונשבע על שקר ואחר כך הודה בחיי הגר ומת הגר קודם שפרעו או קודם שזקפן עליו במלוה ה, ואחר כך מת הגר זכה המחזיק, אלא שהוא צריך להוציאם מתחת ידו, אם לתתם במתנה למי שירצה אף לאחד מבניו אם לפרוע משם את חובו אם לשומם בתוך ארנקי של צדקה, אלא שבזמן הזה אני מספק ו, שאין אצלנו עובדי עבודת המקדש כדי שיזכו במתנות כהנה, אם כפר ונשבע ז והודה ומת הגר קודם שזקפן עליו במלוה מה יעשה מהן, והנראה מתורת הדין שזכה המחזיק כענין כל נכסי הפקר, שכך היא שטת הסוגיא בענין זה שכל זמן שאין לכהנים זכות בו שהוא זוכה בהם, כמו שבארנו בנשבע ומת הגר או בנשבע והודה וזקף במלוה ומת הגר, אלא שהוא צריך להוציא ולא לעכבה אצלו, כמו שבארנו שזה ממה שהקפידו בו בכל מי שזוכה בגזלה שבידו שיוציאנה לאיזו הוצאה ולא יעכבנה אצלו, וכן אמרו ח במי שגזל את אביו ומת אביו ואין שם יורש אלא הוא שאע״פ שהוא זוכה בה מוציאה מתחת ידו ונותנה לאחד מבניו או פורע בה חובותיו או מכניסה לארנקי של צדקה, ואע״פ שבפרעון חובותיו או במתנת בניו ט כבר נשתמש בגזלה, אין

א) ע׳ רש״י בסוגיין ד״ה בורות ולפ״ז צריך הגולן לדקדק ולעשות דברים אלו דווקא במקומות שנמצא שם הנגזל או יורשיו, אבל הרא״ש טור ושו״ע סתמו וכ׳: ״יעשו בו צרכי רבים״ וצ״ב מדוע השמיטו פי׳ רש״י, גם תמוה לי מדוע השמיט הרמב״ם כל דין זה הנאמר בגמ׳. ב) כדאי׳ בבא קמא קט, א. ג) ברור שצ״ל ״גר״. ד) במדבר ה, ח; בבא קמא קט, ב. ה) ברור שכותב הכת״י דלג והחסיר ע״י מלים הדומות וצ״ל ״אבל אם זקפן עליו במלוה״, ע׳ רמב״ם הל׳ גזלה ואבדה פ״ח ה״ד, ה. ו) לא מצאתי ספק זה בספרי רבותינו ז״ל. הרי״ף השמיט המשנה והסוגיא של הלכה זו. הטור — שאינו מביא רק הדינים הנוהגים בזה״ז — כ׳ דין זה ופסק בחו״מ שס״ו כמו שפסק רבינו, וכ״כ גם השו״ע שם, ברמב״ם הל׳ גזלה ואבדה פ״ח ה״ד אין הכרע אם כוונתו גם לזמן הזה. ז) ע׳ ב״י וד״מ חו״מ סי׳ שסז. ח) בבא קמא קח, ב; קט, א. ט) כפי׳ התוס׳ שם ד״ה לבניו וכפי׳ הרמב״ם הל׳ גזלה ואבדה פ״ח ה״ג ולא כרש״י שם.

לנו בזה דין ודברים, שכבר הוא זוכה מן הדין, אלא שהצריכוהו להוציא גזלה עצמה מתחת ידו כדי שלא להתמיד ולהטעימו מה שבא לידו באיסור, ומתקנתם א ז"ל גם כן בזמן שנותנו לו או שפורע את חובו ממנה או שהוא מכניסה לתוך ארנקי של צדקה שהוא חייב להודיע למקבל מתנה או לבעל חובו או לגבאי שהוא גזל שכבר זכה בו ומוציאו מתחת ידו, ואע"פ שדיני סוגית התלמוד סובבים בכך, ראוי למי שגזל מי שהוא זוכה בגזלה, כענין גזלת הגר בזמן הזה כמו שְבארנו, שלא לילך אחר הדין מכל וכל אלא שיכניסם בתוך ארנקי של צדקה כמו שהורו באחד מן הדרכים כמו שכתבנו, ודברים הללו יתבארו בסדר תלתא בבי בדברים ארוכים, אין צרך להביא לשון הגמרא בכל זה כי יצטרך בו אריכות דברים, ודי מזה בהבאת כללי הדברים.

נ מ צ א מכל מקום לפי מה שכתבנו שאם מחל הנגזל את גזלו הרי הוא כמי שמחזיר וכבר הוא נכלל בענין עד שירצה את חברו, ובכלל רצוי חברו גם כן לפייסו על מה שצערו אע"פ שהחזיר לו את ממונו, כמו שיתבאר ממה שאמרו במסכת בבא קמא ב, אע"פ שנותן לו אינו נמחל עד שיבקש ממנו שנאמר ג ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך, וכן אמרו שם כל אלו שאמרו דמי בשתו הן אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת האיש וגו', וכן העידו אף מקניט את חברו בדברים שצריך לפייסו, כמו שיתבאר ממה שאמרו במסכת יומא ה, אמר ר' יצחק כל המקניט את חברו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר ה בני אם ערבת לרעך וג', עשה זאת איפה בני והנצל ו לך התרפס ורהב רעך, אם ממון יש לך בידך התר לו פסת יד ואם לאו הרבה עליו רעים, ר"ל לבקש הימנו מחילה לפייסו, וראוי לחברו גם כן להיות נוח לו ולמחול לו כמו שאמרו במסכת בבא קמא ז, מנין שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר ח ויתפלל אברהם על אבימלך, והיא המדה המיוחסת לבני עמנו, כמו שאמר ט על הגבעונים על אשר לא רצו למחול ולהתפיס, והגבעונים לא מבני ישראל

א) כדאי' בבא קמא קט, א. ב) צב, א. ג) בראשית כ, ז. ד) פו, ב. ה) משלי ו, א, ג. ו) חסר: וגו'. ז) צב, א, בנוסח אחר. ח) בראשית כ, יז. ט) שמואל ב, כא, ב וכמו שאמרו במס' יבמות עט, א.

המה, ומכל מקום אם נעשה לו אכזרי ולא רצה למחול מביא שורה של שלשה בני אדם ומבקשים הימנו בכך, לא רצה מביא שניה ושלישית, לא רצה מניחו והולך לו, והרמב"ם א) ז"ל כתב, שזה שלא מחל אחר כל זה ההשתדלות הוא החוטא, ואם היה זה שלא רצה למחול רבו של זה, אין לו שעור למעלה, אלא הולך ובא לפניו עד עולם עד שימחול לו, ואם מת אותו שהקניטו או שבישו או שצערו בגזל ובחמס או בצער אחר בכל צד שיהא צריך לפיסו ומת קודם שיפיס לו, צריך המקניטו או המבישו שיביא עשרה בני אדם ויעמידם על קברו ושיאמר חטאתי לשם ולפלני זה שעשיתי לו כך, וכל זה יתבאר ממה שאמרו במסכת יומא ב), אמר ר' יצחק ג) וצריך לפיסו בשלשה שורות של שלשה בני אדם שנאמר ד) ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי, והנה שהזכיר שלשה מיני ודוי, כי אמרו ולא שוה לי, כבר בארנו ה) היותו ודוי על העדר ממנו נתיבה שוה, רוצה בו ולא נתיבה שוה לי, וכן בארנו ה) באמרו וישר העויתי, שהוא תאר על האדם הישר ששמהו בנעוה ונקלה בהקלותו אותו, וכן אמרו שם ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי ליי ו) ולפלני זה שחבלתי בו, ואמרו שם גם כן אמר ר' יוסי בר' חנינא כל המבקש מטוי מחברו אל יבקש ממנו יותר משלשה פעמים שנאמר ז) כה תאמרו ליוסף אנא שא נא, ומה שכתבנו בענין רבו שמפייס לו עד שיתרצה לו, יתבאר ממה שאמרו שם, רב הוה פסיק סדרא קמיה דר' אתא ר' חייא אמר ליה ח) הדר לרישא ט) אתא ר' שמעון ברבי יהודה אמר ליה ח) הדר לרישא אתר ר' חנינא אמר ליה ח) הדר י) לרישא איקפד רב אמר כל מאן דליעול אמר לי הדר לרישא חלש דעתיה דר' חנינא אזל רב לקמיה תליסר מעלי יומא דכפורי ולא אפייס, והקשה בעל התלמוד על זה, והאמר ר' יוסי בר' חנינא כל המבקש מטוי מחברו אל יבקש יותר

א) הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ט, ובס' עבודת המלך כ' שמקורו הוא בבמדבר רבה פי"ט אות כג. ב) פו, א. ג) בספרינו הגי': "רב חסדא". ד) איוב לא, כז. ה) לעיל פרק ד. ו) בגמ' וברמב"ם הל' תשובה פ"ה הי"א נוסף: "אלהי ישראל". ז) בראשית נ, יז. ח) בגמ' שלנו לי': "אמר ליה". ט) שם נוסף: "עייל בר קפרא הדר לרישא". י) שם לי' כל זה אלא: "אתא ר' חנינא בר' חמא אמר כולי האי נהדר וניזיל לא הדר איקפיד ר' חנינא אזל רב" וכו'.

ואעפ"כ אין ראוי לרב להיות אכזרי בזה אבל שראוי לו למחול על כבודו יותר משלשה פעמים, ותרץ, רבו א שאני, והוא להיותו מיוחד מאד לכבדו, ולקבל התנצלות ולמחול מיד, וכבר בא התמה שם על ר' חנינא ע"ה איך בא לידי אכזריות כזה עם דעתו מאמר, כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, וזה מן הראוי ומדה כנגד מדה, והוא מאמר חכמי המוסר ב על מי שיקשה לבו על אשר חטא לו אמרו על זה, זכור כי לא ירוחם מחר מי שלא ירחם היום, וכבר אמרו ג ז"ל הדבק בדרכיו מה הוא וכו', ואמרו ד גם כן למי נושא עון למי שהוא עובר על פשע, וזה רצה באמרו ה, כי ירבה לסלוח, ר"ל שלא ישיב ידו מלקבל כל חוטא בשובו, כמו שבא נסח התפלה אתה נותן יד לפושעים וימינך פשוטה לקבל שבים, וזה רצה גם כן באמרו ו, יחל ישראל אל יי כי עם יי החסד והרבה עמו פדות.

א) בגמ' שלנו „רב" ופי' רש"י: „מחמיר היה לעצמו", ועי' בכסף משנה ולח"מ הל' תשובה פ"ב ה"ט ובדקדוקי סופרים שם. ב) לא מצאתי. ג) ע' סוטה יד, א. ד) ראש השנה יז, א. ה) ישעיה נה, ז. ו) תהלים קל, ה.

הרב יאיר שחור
רב הישוב מעלה לבונה

גדרי בקשת מחילה

א. הקדמה

מנהג נפוץ, בעיקר בישיבות, לבקש מחילה זה מזה בעיו״כ. כמו כן נהגו בתפוצות ישראל לומר ״תפילה זכה״ קודם ״כל נדרי״. בתפילה זו האדם מוחל לכל מי שפגע בו. יש לברר האם די בזה ואין עוד צורך בבקשת מחילה אישית. במילים אחרות, האם הפוגע חייב לבקש את חבירו שימחל לו, או שמא די במחילה שהנפגע מוחל גם בלי בקשת המחילה.

ב. החיוב לבקש מחילה

שנינו במשנה (יומא פ״ה ע״ב): ״עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר עד שירצה את חבירו״. ובגמרא (פ״ז ע״א) מסופר על ר׳ זירא שהיה ממציא עצמו לפני אותם שפגעו בו כדי שיבקשו ממנו מחילה וימחל להם. בהמשך מסופר עוד על קצב שהיה צריך לבקש סליחה מאת רב. והיה רב ממציא עצמו לפני אותו קצב בערב יוה״כ כדי שיוכל הקצב למלא את חובתו ולבקש מחילה, ורב מצידו היה ודאי מוחל מיד. אך הקצב סירב ואמר: ״אין לי עסק איתך״. סופו של דבר מת הקצב באותו מעמד כעונש על חטאו.

אפשר ללמוד מר׳ זירא ומרב שאין מועילה מחילת הנעלב ללא בקשת מחילה של העולב. שהרי אם היה דבר כזה מועיל, לא היו ר׳ זירא ורב מהססים, ומוחלים מיד אף ללא בקשת מחילה מהם, ומדוע המציאו עצמם לפני העולב. אלא ודאי שהעולב חייב לבקש מחילה מהנעלב.

מצאתי שכן כתב במטה אפרים (תר״ו ג׳) דאם זה שחטא אינו מתעורר מעצמו לבקש מחילה, יש על הנעלב להמציא עצמו לפני הפוגע על מנת לעוררו לבקש מחילה.

בסברת הדבר נראה דחלק מהכפרה הוא עצם הבושה שהאדם עומד בפני חברו, שאך לא מזמן ספג ממנו עלבונות וכדומה, ועכשיו משפיל עצמו ומבקש ממנו סליחה על כך.

ג. בקשת מחילה ע״י שליח

אמנם מצאנו אצל אחי יוסף שביקשו ממנו מחילה אחר מות יעקב אביהם ועשו כן ע״י שליח (בראשית נ׳, ט״ז וברש״י). מוכח לכאורה שאין חייבים לבקש מחילה באופן אישי, אלא די במחילה ע״י שליח, לפ״ז מועילה מחילה

גם באמצעות מכתב וכדומה ואולי אף בלי שום פניה מהעולב ודי במחילה מצד הנעלב. אך יש לחלק. ראשית, משום שבקשת מחילה, גם אם נעשית ע״י שליח או מכתב, גורמת בושה מסויימת למבקש ובזה מכפר על חטאו. ואין זה דומה למחילה חד צדדית של הנעלב ללא שום פניה של העולב - החוטא.

שנית, שאני אחי יוסף שבאו אח״כ בעצמם לפני יוסף ״ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים״ (שם י״ח). השליחים באו בסה״כ לרצות את יוסף ולרכך אותו קודם שיבואו האחים בעצמם. ואכן, כך הביאו הפוסקים להלכה (מטה אפרים - הובא במ״ב תר״ו ס״ק ב׳).

ד. מחילה חד צדדית ב״תפילה זכה״

אחר כל זאת עלינו לברר כיצד מועילה, אם בכלל, המחילה אותה אנו אומרים ב״תפילה זכה״, לפני כל נדרי. הרי הוכחנו שמחילה צריכה להיות אחרי בקשת מחילה מהעולב ולא די במחילה חד־צדדית מהנעלב. בפרט שאין זה נפוץ כל כך שכל הציבור פונים זה לזה בבקשת מחילה, ומסתמכים בעיקר על המחילה שבתפילה זכה.

מצאתי בשו״ת ״אז נדברו״ (חלק סי׳ ס״ח) שדוחה הראיה מר׳ זירא ורב שהמציאו עצמם לפני הפוגעים בהם כדי שיבקשו מהם מחילה ויֵענו להם. וכתב דיש שני עניינים בבקשת מחילה. האחד, פשוט, לבקש מחבירו שימחל לו על שחטא כנגדו. השני, שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו. עפ״ז כתב שבאמת מועילה מחילה חד צדדית של הנעלב גם בלא בקשת העולב. ומה שר׳ זירא ורב המציאו עצמם לפני החוטא כנגדם, היינו כדי שיהא לב ישראל שלם איש עם חבירו בערב יו״כ. דכיוון שרצו שיהיו כל ישראל מאוחדים זה עם זה היו חייבים להמציא עצמם לפני החוטא כנגדם דאף שמחלו לו בנפשם, אין די בזה כיוון שהחוטא לא יודע על כך ולא ביקש מחילה בעצמו, ויש כאן פירוד לבבות וחוסר אחדות ומבחינת החוטא המחלוקת והמריבה ממשיכים.

עוד הסביר שיש לדחות הראיה הנ״ל מרב, מצד נוסף. הסיפור שם היה שהקצב טען שרב חייב לבקש ממנו מחילה ולא הוא עצמו מרב. ועוד שכלל לא רצה במחילה כמו שמוכח שם בסיפור ובכהאי גוונא ודאי שהמחילה שרב ימחל באופן חד צדדי לא תועיל, דמחילה מועילה רק לאדם שרוצה בה ויודע שצריך לה. משא״כ בקצב שהוזכר בסיפור של רב.

מכאן שמחילה חד צדדית מועילה בכל מקרה שהעולב חפץ בה, גם אם לא ביקש אותה באופן ישיר מרוב בושה וכדו׳ אמנם יש עדיין צורך להיפגש ולהפשיר את הקרח ביניהם כדי שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו בערב

יוה״כ, אך אין דבר זה מעכב את התשובה והכפרה.
עוד הוסיף בספר הנ״ל דאף אם נאמר שצריך בקשת מחילה אישית מהעולב, היינו רק לשלמות הכפרה, אך אינו תנאי לעיכובא בעצם המחילה, ומועילה המחילה לענין זה שלא נענש על חטא זה.
עוד כתב שם, דאם מתנהגים זע״ז בשלום ובמישור, די במחילה חד צדדית ואין צורך לבא ולהזכיר נשכחות שפגע בו, שהרי הם שרויים בשלום ואין עוד על מה לבקש מחילה. אמנם יתכן ובסתר לבו עדיין שומר לו טינה ולכן לזה מועיל מחילה חד צדדית שאומר כל אחד בתפילה זכה בערב יו״כ.
בסוף דבריו כתב דכל זה בתורת למוד זכות ומציאת מקור למנהג המחילה החד צדדית שבתפילה זכה. אבל ודאי שלכתחילה כל אדם שיודע שחטא לחבירו ילך ויבקש ממנו מחילה באופן אישי, דזו המחילה השלמה והמעולה.

ה. פירוט החטא

כתב הבית חדש (סי׳ תר״ו בשם דרשות מהר״ש) דהמבקש מחילה צריך לפרט לחבירו במה פשע כנגדו דלענין זה שווה וידוי בין אדם למקום לוידוי בין אדם לחבירו.
מצאנו כדברים אלה גם בספר ״שערי תשובה״ לרבינו יונה מגירונדי (סי׳ ר״ז) דחייב לגלות לנפגע במה פגע בו למרות שהמבקש מתבייש בזה. וכן פסק בספר ״חפץ חיים״ (כלל ד׳ סי״ב) דחייב לגלות לחבירו מה שעשה לו שלא כדין.
ה״חפץ חיים״ מוצא חדוש נוסף בדברי ר׳ יונה. אף אם הנפגע אינו יודע כלל שפלוני פגע בו, כגון שדיבר עליו לשון הרע, חייב הפוגע לספר זאת לנפגע ולבקש ממנו מחילה.
הנה דבר זה נראה קשה מאוד לקיים כמו שכתב ה״חפץ חיים״ בעצמו (שם). יש כאן מידה מסויימת של נעילת דלת בפני הרוצה לשוב בתשובה על חטאים שבין אדם לחבירו. אף אם נניח שא״צ בבקשת מחילה אם הנפגע אומר ״תפילה זכה״ ומוחל בלב שלם למי שפגע בו מכל מקום לא כולם מקפידים לומר זאת, וגם אם מוחלים, לעיתים אין זה בלב שלם. לכן עלינו לחפש האם אכן מוסכם על הפוסקים החיוב לפרט את החטא שחטא לחבירו, בשעת בקשת המחילה?
מצאתי בספר ״מטה אפרים״ (סי׳ תר״ו ס״ב והעתיקו המשנה ברורה שם ס״ק ג׳) שכתב: ״המבקש מחילה מחבירו צריך לפרט מה שחטא לחבירו וע״י זה מבקש מחילה. ואם יודע שחבירו מתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו״. מדבריו עולה שבמקרה ופירוט החטא יגרום לנפגע בושה, א״צ לפרט אלא יאמר לו: ״פגעתי בך בעבר והנני מבקש ממך מחילה על כך״. אמנם,

ה״מטה אפרים״ לא ביאר מה יהיה במקרה שפירוט החטא יביא להחרפת היחסים ביניהם ואולי אף לפתיחת סכסוך חדש? נראה לי שגם במקרה כזה א״צ לפרט החטא שהרי סברת ה״מטה אפרים״ היא שאין לאדם היתר לפגוע ולבייש את חבירו גם אם עושה זאת במסגרת של בקשת מחילה. א״כ גם במקרה שעשוי להיפתח סכסוך חדש בעקבות פירוט החטא א״צ לפרט שהרי ודאי שזה פוגע בנפגע ואין הבדל אם הפירוט מביישו, או פוגע בו בכל דרך אחרת.

עוד נראה לחדש דמה שהבאנו מהפוסקים דיש חובה לפרט החטא, היינו רק שאם לא מפרט אין הנפגע חייב למחול לו, דיכול לומר לו איני מוכן למחול בלי לדעת על מה. אבל אם הנפגע מוכן למחול גם בלא פירוט החטא ודאי שזו מחילה המועילה ואין חובה לפרט החטא. לפ״ז אם פונה לחבירו ומבקש שימחל לו על כל מה שפגע בו וחבירו משיב בחיוב שמוכן למחול ולא מבקש פירוט של החטא, די בכך.

ו. סיכום

לכתחילה חייב אדם לבקש אישית מחבירו מחילה על שפגע בו ולא יסתמך על מה שחבירו מוחל באמירת ״תפילה זכה״. אמנם אם הנפגע מוחל אף בלא בקשת מחילה, הרי זו מחילה טובה ומועילה, אלא שרצוי לשוחח גם פנים אל פנים ולרצות את הנפגע כדי שיהא לב ישראל שלם זה עם זה קודם יוה״כ.

כשמבקש מחבירו מחילה צריך לפרט החטא, אך אם הפירוט יגרום בושה לנפגע או כל פגיעה אחרת אין צריך לפרט. ואם חבירו אינו דורש פירוט ומוכן למחול גם בלי זה, ודאי מועיל. ואפשר לומר שעדיף למחול בלא לבקש פירוט, כיוון שקשה לפוגע לפרט זאת מרוב בושה. ושלום ואחדות יהיה לנו ולכל ישראל עד העולם, אמן כן יהי רצון.

ספר (א)

דעת תורה

חלק חמישי

הגהות וביאורים חידושים ופסקים על

שלחן ערוך אורח חיים

הלכות פסח

מהגאון הנודע שר התורה ועמוד ההוראה רבן של ישראל

מרן **שלום מרדכי הכהן** זצוק"ל

(אבד"ק ברעזאן)

יוצא לאור בפעם הראשונה מכת"י הגאון המחבר

(אפס קצהו נדפס בס' ארחות חיים)

ספר (ב)

שאלות ותשובות מהרש"ם

בהלכות פסח לפי סדר השו"ע

(לוקטו מכל ד' חלקי שו"ת מהרש"ם)

ערוכים ומסודרים עם הגהות והערות ע"י נכדו

שלום מרדכי הכהן שבררוז

ר"מ בישיבת „אהלי שם" (ע"ש הגהמ"ח)

ברוקלין, ניו יארק

שנת תשמ"ב לפ"ק

דמות הקרבן וזורקין בני מעיהם על הגגות או בחלר מקום שהטופות יכולין לקחת משם (טור):

תרו שיפייס אדם חבירו בערב יוה״כ. ובו ד׳ סעיפים:

א. עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר

דעת תורה

שים, והקשה הה״מ דלכורי כברמל ועשה שבלים ותיסתני, דהכא נמי מיקרי עובר והשתא ולד, ותי׳ הכ״מ דתיכף למיימר שהני עובר דירך אמו הוא, והו״ל כלא תיסתני ו״ס]. ועי׳ רמב״ם פרק ז׳ מעבדים הלכה ה׳ [הכותב לפחתו משובית הרי זה בן חורין ולדך עבד, דבריו קיימין, הרי זה שפחה ולדך בן חורין לא אמר כלום, שזה כמי שאמר תיבה]. ובהשגות שם [וז״ל: ר״ח אסי׳ ריבא אסיפא, סיפא קאמר דעובר ירך אמו הוא, ר״ל ריבא אמאי דבריו קיימין, אלא ריבא דבריו קיימין דעובר אלו ירך אמו הוא, ואיפכא לא אמר כלום או משום דלא נח לשולם וכו׳ יעוש״ה]. ועי׳ בלח״מ שם [מ״ש בתוכך בדברי הרמב״ם שדעת הר״מ נראה שזה שעובר ירך אמו, והביא הרבה סתירות מכמ״ק מדברי הרמב״ם שדעתו הוא כן, יעו״ש בתוכך], וגם בתשו׳ רדב״ז ח״ח סי׳ קפ״ח בחריך זשב, ובמח״כ נעלם ממנו דברי הרמב״ם בפ״ג מהלי נחלות הי״ל והכ״מ שכ׳ בפשי׳ בדעת הרמב״ם שעובר ירך אמו הוא, ועי׳ בשטמ״ק פ״ב מגיניבה [מ״ש זשב בתוכך להוכיח שדעת הרמב״ם דעובר ירך אמו הוא יעו״ש]. ועלח״מ פ״ד מפסוהמ״ק [הלכה ו׳ בהא דהפריש חטאת משובית וילדה וכו׳]. ומה שכ׳ מהרמב״ם דפט״ו ממעשה הקרבנות וכו׳ ע״ש. ורמב״ם פי״ב משחיטה הלכה י׳ שכתב להדיא דעובר ירך אמו הוא. ועי׳ ס׳ מחכ רחובן תמורה י״ח בזה. ועי׳ בר״ן יומא פ׳ יוה״כ בשם הרמב״ן דמוכח ג״כ הכי, [יעו״ש בהא דעובדא שהריחה וכו׳, שהביא דברי בה״ג המשמע מינה דמלכיות לוחה סכנת ולד וכו׳, וכתב הרמב״ן דהיינו דגרסינן בסופ״ק דערכין האשה שיצאה על המשבר ומתה בשעת מציאת סכין ומקרעין את כריסה ומוציאין את הולד וכו׳, ופסוה״ד כתב בזה״ל: ואיכא מ״ד שאין מחללין משום נפלים וכו׳, ושעמא דיוצאת על המשבר שעמא לחריגת הוא, דכיון שמתה הוא כילוד ולא כירך אמו הוא וכו׳ יעוש״ה]. ועי׳ רמב״ם פ״ש מפרה [ה״ז בסופה וז״ל: נעשית כה מלאכה או שעלה עלי טול מלליו, אם לרלונו פסולה וכו׳, לפיכך אם שבן עלי הטוף כשירה, עלה עלי זכר פסולה, ואין לריך לומר שהמשובית פסולה]. ותו״ט בפ״ג דפרה [בהגיה דברי הרע״ב וכ״ה בר״ש דר״פ ורבנן דפליגי בפרת חטאת המשובית אם כשרה, נחלקו אי עובר ירך אמו או לא, דר״פ דמכשיר סבר עובר ירך אמו וחוי כנופה דפרה, ורבנן דפסלי סברי עובר לאו ירך אמו ופסלת מחמת מלאכה שנעשת את עוברה, וסיים הרע״ב דהלכה שהיא פסולה משעה שעלה עלי זכר וכו׳, ואפי׳ היתה משובית ע״כ. וכתב התוי״ט ע״ז וז״ל: ומ״ש הר״ב והלכה שהיא פסולה וכו׳ ואפי׳ היתה משובית, דאי משובית פסולה מטעם שכתב שנעשת את עוברה. ובכך מיישב מוהר״ן מגרמייזא לשון הרמב״ם בפ״ח מהלי פרה לדומה שכתב ואל״ל משובית, והקשה הכ״מ מאי ואל״ל, דהיא היא, עכ״ל תוי״ט. ולומר: דהרמב״ם סובר ג״כ להלכה דעובר לאו ירך אמו, ולפיכך כתב ואל״ל משובית דפסולה מפני שהיא נעשית את העובר].

ומ״ש מג״א לעל יקח תוריס וכני יוכה, שלא יהא נראה כמקדיש קדשים בחוץ. טעמ״ג בפ״ח דמחוסר אבר מותר, כיון דמחוסר אבר פסול בשוה. ולפעמ״ד ל״ע לפי רש״י בחולין כ״ג דמחוסר אבר פסול משום הקריבהו נא לפחתך, וע״ש בתוס׳ ד״ה תמות וזכריה וכו׳, [שכתבו בזה״ל: ומחוסר אבר דפסול בשוף נפק״ל מדכתיב מן השוף ולא כל השוף, בפ״ק דקידושין (דף כ״ד ע״ב) ולא כמו שפיהם כאן בקונט׳ משום הקריבהו נא לפחתך]. ועכ״פ לפי רש״י מדרבנן הוא, כמ״ש הכ״מ פ״ב מאיסורי מזבח ה״י ע״ש, ול״כ מן התורה ליכא חסר קדשים בחוץ. ואי נימא דכיון דפסול עכ״פ מדרבנן ליכא חסר, ול״כ לפימ״ש התוס׳ זבחים ל״ו ריש ע״ח לחד תי׳ דשאר מומין חון מדוקין שבעין פסולין בשוף מדרבנן, ול״כ גם בשאר מומין יש להקל. ואי ברש״י זבחים פ״ב ע״ב דמוסף מגופה פוסל גם בשוף משום הקריבהו נא לפחתך, ול״ע בכ״ז ולפמ״ש בירושלמי פ״ח דמגילה דגם חוזרת ותרגיולים כשרים בבמה, אי נימא דקדושה דבמה ול״ק גם בתרגיולים נראה כקדשים בחוץ, אבל בתוס׳ מגילה • מבואר דבבמה אסור בכל גווני בזה״ז, וגם לפמ״ש בתוס׳ חולין כ״ב ב׳ דהירושלמי מיירי בזן גם אחי שפיר.

סימן תר״ו

סעיף א׳: עבירות שבין אדם לחבירו וכו׳. טעמ״ג בסמ״ז סק״ח [מ״ש בשם הפר״ח דביומא דכיפורי ליח לשטן רשות לשסטוני להפך חובתן, אבל מ״מ דידי׳ עביד וכו׳ יעו״ש]. ועי׳ מהרי״ל הל׳ יוה״כ דדוקא עבירות של יה״כ, [ליח לי׳ רשות לשסטוני], אבל של כל השנה יש לו רשות. וע״ע רוקח סי׳ רי״ז בסופו [בזה״ל: ולאחר כל התפלה של נעילה וכו׳ תוקעין קשו״ק וכו׳, ומנהג שלנו במלכות לוה״ק להקוע רק תקיעה ג׳ לומר נלחו לח השטן, לפי שבפרקי דר״א בפמ״י יוה״כ מכפר על עבירות קלות וחמורות וכו׳, רלה שמחל שיהיו מוצא בהן חטא, לומר לפני הקב״ה רבש״ע יש לך עם ג׳ בחרן דומה למלאכי השרת שבשמים, מה מלאכי השמים הולכים

עד שיפייסנו ואפי' לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שניה ושלישית ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים ואם אינו מתפייס בג"פ אינו זקוק לו (מיהו יאמר תח"כ לפני י' שנקש ממנו מחילה) (מרדכי דיומא ומהרי"ל) **ואם הוא רבו צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס.** הגה והמוחל לא יהיה לאכזרי מלמחול (מהרי"ל) אם לא שמכוון לעונת המנקש מחילה (גמרא דיומא) ואם הוליח עליו אם רע ל"ל למחול לו. (מרדכי וסמ"ג והגה"מ פ"ב מהלכות תשובה ומהרי"ו):

דעת תורה

יחפיס כן ישראל ביוה"כ, והקב"ה שומע עתותן של ישראל מן הקטיגור שלהן ומכפר על כל עוונותיהן ועל כל עם הקהל יכפר, ואומר מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו. ועי' יד"מ על מד"ר סדר ויקרא פכ"ח, ופייט יוס' ס' של סוכות [לימחי בחיל כפור, בעותה בחשבון הכפור, גלתי בהלדק פורי דולק בנמלא חפור וכו', ע"ש במטה לוי דהאי "דולק בנמלא חפור" קאי על השבון שהוא דולק לקטרג עליהו כל השנה נמלא מצויים ביוה"כ]. ומהאי"ם סי' תר"י סק"ל [בח"י שהביא בזה טעם הצילה בעויה"כ עפ"י המדרש שביוה"כ גם השבון מעיד על ישראל לעובה ואומר יש לך עם שהם נקיים במלאכי השרת, ולכן עובדים שיהיו נקיים מעוונות קרי, ועשם זה כתב גם הלבוש ע"כ].

וע"ע בח"י סי' תרכ"ג סק"ב [בהא דשו"ע שקורחין בפי' עריות בימחה של יוה"כ, והביא מהלבוש טעם לזה משום שנפשו של אדם מתאוה להן, ולכן מזהירין לעם שלריכים לקדש ח"ע מהן. והוסיף בח"י כי גם ביוה"כ שנשים מתקשוות לכבוד היום ובשלין בהן, וכדאיתא ביומא י"ט בהידוע ביוה"כ חיבעול כמה בחולחא בהרדעא, (תבודרכם). וכתב עוד וז"ל: ומנמי כ"ל הקשיחי בחליה זועה על מ"ש מהרי"ו סי' קל"ח וסי' קל"ב דביום זה כמלאכים שהין יה"כ שולט בהם ומפלא הטשה בו עבירה כפול ומכופל ע"כ. והא בנמי שם חמרו הקב"ה מהי חמר לפחח חטחת רובן, ופירש"י יה"כ מחטיחו בע"ב, ושבן מהי חמר, ח"ל שבן ביוה"כ ליח לי' רשות לחסטוני, כרי דשולט דמחטיחן חפי' ביוה"כ, חלח דחין לו רשות לקטרג, ודלדבה כ"ל דשולט יותר כדי שיעלה הקטרוג ממילח. ואפי' לקטרג כתב ברוקח סי' רע"ז דוקח בעבירות שבשבן בו ביום חין לו רשות חבל על (עבירות) של כל השנה מקטרג ע"כ].

וע"ע בשו"ת [מ"ם מדברי מהרי"ק הכתב על הפנוי' ברומה הוח בין חדם למקום, ובחושם, חו בשעת עילוף הוי ג"כ בין חדם לחבירו, ואפשר חושם לחו דוקח, הוח הדין שוגגת דמחטיחה בשוגג יטו"ם]. וע"ע ס"ק חח"ח סי' ל"ב [שכתב בחו"ד שם הכתב על חטח חים, ומסרה על בעלה, הוי גם ב"ש לחבירו, ולריך לפיים חת הבעל דהרי בפי' בגזל לריך לפייסו, ק"ו בזה וכו' יטו"ש]. ועי' בח"י סי' תר"ז ס"ק י"ב מכח דוד [שמחר לך לבד חטחתי ולח לחים, משום דלח חסרה על בעלה דהח כל היולח למלחמת בית דוד גם כריחות כותב לחשחן].

ועי' בזוהר משפטים בפסוק חם חלוניו יתן לו חשה וגו', מאי לך לבדך, חלח בגין דחית חובין דחטי בר גם לקוב"ה ולבני נשה וכו', ודוד מלכא חב לקוב"ה בלחודוי ולח לב"ש, ואי חימח הח הב הוחה חובא דבת שבע, ותניון מכן דאתי על אתתא בריותא אסרה על בעלה, וחב לחברי וחב לקוב"ה, לאו הכי הוה [ההוחה דאת אמר בהיחיא הוי וכו' וגב הוה לה מבעלה עד לא יהב לקרבא, דהכי הוי ממבגא דכל ישראל דיהבין גב זמן וכו', וכן עבד חורי לבת שבע] וכו' ע"ש, ומפורש דהוי בין חדם לחבירו, וגם ביאר קרא דלך לבדך חטאתי כמ"ש הפמ"ג. וע"ע בס"ו סוטה ל"ז ע"ב ד"ה חלא וכו', [שפירש תרוויס דקרא וכו', חלוד מסגב עור בדרך שמפחה חבת חיש שבחיה סומה בדבר ואיהה יודעת עוצבו כמוהו, חלוד מסיג גבול רעהו, שמכיון שבח על חבת רעהו הרי הסיג גבולו, חלוד מכה רעהו בסחר, שנוסב לו בלחש סחריו שחמות בבדיקת המיס המרים וכו' יעו"ש]. והוח מוכרח בש"ס שם [שהביחו בגמ' שם הח דחלוד בחיים חשר יעשה פסל ומסכה וגו', ופרכינן בחלוד סגי לי', (בחמיה כופר בעיקר הוח וכגי לי בחלוד רש"י), ומשניון חלח זה הבח על הערוה והוליד בן והלך לגין עכו"ם ועבד ע"ז, חלוין חבין ותמו של זה שכך גרמו לו].

וע"ע בח"י סק"ל [מ"ש דאם הקניט בדברים לו עני המכפך בחרכה וכדומה ל"ש דיה"ל הלא הוי רק בין חדם לחבירו וכו' יעו"ש]. ועי' גם בח"י סק"ו [שכתב בד"ה ומ"ש ברשע מוכח לשנחותו וכו', בח"ד בזה"ל: מלות שבינו לחבירו, בזה טעונה עדיף לכוף יצרו, ובין חדם למקום, דבר ערוה וכדומה, פריקה עדיף וכו', והא בין חדם לחבירו נמי בין חדם למקום מיקרי, וכבר נתקשו כיולח בממ"ש הרמז"ל פ"ו מהלי דיעות הלכה ז' ח' ט' וכו'. ול"ל כל שהן עושה בקום ועשה עבירה, כי חם הכעיסו בדברים והקניטו וכיולח בזה מיירי, חבל גזלו וכדומה בין חדם למקום נמי מיקרי וכו' יעו"ש]. ועפ"ה בשם מהרש"ג להיפוך דלף חם בידו רק בדברים הוי גם בין חדם למקום ע"ש. וע"ע מש"ז רסי' תר"ז בזה [שכתב בזה"ל: חם הקניט חבירו בדברים וכו' ול"ל כיון שביקש ממנו מחילה והתודה ביום הכפורים ח"ל להתודות ביוה"כ שניח, חו חפשר חף ביוה"כ הח' גם ח"ל ע"ש וכו' ע"ש].

ואם הוציא עליו שם רע א"צ למחול לו. עמג"ח

ב. אם מת אשר חטא לו מביא י׳ בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שחטאתי לו (ונהגו לבקש מחילה בעי״כ מרדכי דיומא): **ג. תקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא שם רע על המתים: ד. יכול לטבול וללקות מתי שירצה רק שיהיה קודם הלילה ואינו מברך על הטבילה.** הגה וא״ל לטבול רק פעם אחת בלא וידוי משום קרי וה״ה דהטלת ט׳ קבין מים נמי מהני (מהרי״ו וכל בו ותשב״ץ) מי שמת לו מת בין ראש השנה ליה״כ מותר לרחוץ ולטבול בעי״כ דיום כפור מבטל שבעה (מהרי״ל הל׳ שמחות) אע״פ שנהגו שלא לרחוץ כל שלשים טבילת מצוה מותר (דעת עצמו):

דעת תורה

סק״ה [מ״ש בשם יש״ש הטעם בזה משום דאיכא דשמע למחול גם בהוצאת ש״ר ע״כ]. ועשו״ת חיים שאל ח״ב בהוצאת ש״ר ולא שמע בפיוס וכו׳, ומ״מ מדת ענוה סי׳ י״ג בזה [בא׳ שכתב במכתב למיודעו בעיר אחרת לשה״ר על שותפו שהוא גנב וגזלן וכו׳, והשותף בהתוודעו שדיבר עליו לשה״ר ביטל השותפות מיד, והמספר לשה״ר פייסו ומתנצל שרק מתוך כעסו כתב כן ומבקש ממנו מחילה, אך הוא אומר שאינו רוצה למחול על הוצאת שם רע כזה עליו. יעו״ש שדן בזה באורך מכמה אנפי, ומסיק דמה שכתב לאחד מכתב וגם ביקש לקורעו אחר קריאתו אין זה בכלל מוציא שם רע וצריך זה למחול לו, וגם דן במוציא ש״ר אם רוצה למחול אי שפיר עביד וכו׳, ומסיק דודאי הכין הוא דאם רוצה למחול מוחל, וממילא כיון שכבר מחל אינו יכול לבטל השותפות וכו׳ ע״ש].

סעיף ב׳ אם מת אשר חטא לו וכו׳. עמג״א סק״ו [בשם מהרי״ו דאם קרא לאחד ממזר פגם בכבוד אבותיו ג״כ, אבל ביש״ש כתב דיכול לומר רק עליך כוונתי וכו׳ ע״ש]. ועתשו׳ ח״ס חחו״מ סי׳ קפ״א [שכבר השואל שם איך יכול להיות שיקראו ממזר ולא יפגום בכבוד אבותיו וכו׳, יעו״ש מ״ש בשם יש״ש טעמים בזה, והח״ס כתב דעל אבותיו אין זה פגם דיכול לומר שעשו תשובה, משא״כ עליו וכו׳, וע״ש עוד כמ״ד בזה].

ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי וכו׳ עמג״א סק״ז [דאם חרפו לאחר מיתה א״צ לילך על קברו, אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו]. ועי׳ שלטי גבורים פ״ד דב״מ שכתב ג״כ כן, אבל בא״ר בשם יש״ש כתב דגם בזה צריך לילך על קברו, יע״ש בשם מי״ט דצריך סליחה גם על מה שעבר על חרם הקדמונים [שלא להוציא לעז על המת].

סעיף ד׳: בהג״ה: ואין צריך לטבול רק פ״א. עמש״ל עה״ג סי׳ פ״ח סעיף א׳ דאין חציצה פוסל בטבילת קרי, ואח״ז מצאתי ברשב״א יבמות מ״ז דמפורש דחציצה פוסל בטבילת קרי. ומצאתי בריטב״א לנדה ס״ז שרצה לפרש דחוצץ לתפלה, וכתב דבהלכות לא גרס בעל קרי [דבהא דאיתמר ביבמות מ״ז ב דכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה ובעל קרי, הרי״ף לא גרס כלל ובעל קרי בגמ׳ שם, וכ״ה בש״ס שלנו]. וע״ש עוד בזה. ונראה דהתם היינו בטבילה של תורה מטומאת קרי, אבל משום תקנת עזרא אין חציצה פוסל, ומ״ש בשל״ה לדקדק בחציצה בטבילת עיוה״כ, היינו משום חומרא דיוה״כ *).

משום קרי. עמג״א סק״ח [שכתב דלפי״ז אשה ששמשה תוך ג׳ ימים, צריכה בעיוה״כ לכבד ביתה בחמין, שלא תפלוט ש״ז, ודוקא שלא הי׳ סמוך לטבילתה וכו׳ כי אז יש חשש שתשחית זרע ההריון ע״ש]. ועי׳ שו״ת רע״א סי׳ ע״א בסופו [שתמה על דברי המג״א הנ״ל, דהא אפי׳ בלא הריון, איכא איסור גם לאשה להשחית זרעו של הבעל לשי׳ כמה ראשונים וכו׳ יעו״ש שנשאר בצ״ע]. ובכרו״פ לסי׳ צ״ו בהשמטות [כתב לתרץ דרוב זרע הראוי להריון כבר נקלט תיכף, ולא ישחיתנו הרחיצה, והמיעוט שלא נקלט, עפ״י רוב לא יקלט עוד ממילא וכו׳ ע״ש]. ועשו״ת רע״א סי׳ צ׳ שהוכיח דליכא רובא, והוא היפוך דברי הכרו״פ הנ״ל. ועי׳ תב״ש סי׳ ט״ו ס״ק ט״ז [שכתב ג״כ דליכא רובא, דנקלטים ביום א׳ וכו׳ יעוש״ה]. ותשו׳ מע״צ סי׳ ה׳. ועי׳ דעת תורה ליו״ד סי׳ ט״ו סק״ח [באורך בזה מכמ״ק]. וע״ע במג״א הנ״ל]מ״ש בשם השל״ה דגם למאן דס״ל דטבילה משום קרי, אפ״ה אם טבל בער״ה יחזור ויטבול בעיוה״כ, דשמא ראה מים חלוקים או עכורים וכו׳ ע״ש]. ועי׳ מג״א סי׳ פ״ח סק״א [שכתב שם דאם ראה מים חלוקים טמא משום קרי רק לענין תרומה, אבל לא לענין ד״ת ותפלה]. ומחה״ש שם [שכתב דאע״ג דכאן כתב דמי שטבל בער״ה אפ״ה יטבול בערב יוה״כ. שמא ראה מים חלוקים, צ״ל דלענין ערב יוה״כ החמיר יותר ע״כ].

---

*) כבר הביא אזמו״ר ז״ל במק״א מספר האשכול הל׳ תפלה וק״ש סי׳ א׳ שכתב בזה״ל: וחזי לן בעל קרי הטובל א״צ חפיפה כשאר טבילות, דאין חצ׳צה פוסלת בטבילה זו, אם לא שחצצה ברוב הגוף דהוי כאילו לא טבל כלל, מדאיבעי לן וכו׳, ויש מחבורתנו דאייתו ראי׳ דחציצה פוסלת בטבילת קרי אפי׳ במעוטו מהא דתניא פ׳ יוה״כ הרואה קרי ביוה״כ וכו׳, ולא נהיר האי פירושא וכו׳ יעו״ש שפי׳ פירוש מחודש בהא דולערב ישפשף ואכ״מ.

אוהב ד' שערי ציון וגו' שערים מצויינים בהלכה (ברכות ח ע"א)

קיצור שלחן ערוך

להרב הגאון המפורסם רשכבה"ג מוה"ר שלמה גאנצפריד זצ"ל

ועל דגלו ספר

שערים מצויינים בהלכה

כשמו כן הוא, מכיל כל חדושי דינים והלכות השכיחים, בטעמם ונימוקם.
פותח שער לדופקי לתשובה. על השאלות ובעיות, בהתחדשות תנאי החיים
ע"י המצאות החדשות, מתוך גלויי הטבע והמדע והתפתחות הטכניקה.
מציין ומאסף כל השיטות והדעות שונות בספרי רבותינו, ושו"ת
ראשונים ואחרונים, ספרים יקרי המציאות, הארות והערות
על דבריהם, מבאר כל הענינים שלא נתבארו כל צרכן
בספריהם

כולל

קונטרס אחרון

תוכן וקיצור מהתשובות והפסקים שהשבתי
ואשר הערתי וכתבתי על גליון השו"ע, כל אחד על מקומו

חלק שלישי

כולל הלכות פסח תשעה באב ראש השנה יום כפור
סוכות חנוכה ופורים

חברתי בעזר צורי וקוני החונן לאדם דעת
שלמה זלמן ברוין
הרב בביהמ"ד שערי ציון — ברוקלין

מהדורה רביעאה

הוצאת ספרים פלדהיים ירושלים — ניו יורק
תשמ"ז

יום הכפורים ה) לשם מצוה נחשב לו כאלו התענה גם היום. ומצוה לאכול דגים בסעודה הראשונה.

ד עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו, שנאמר[5] מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, כלומר חטאתיכם שהם לפני ה' יום-הכפור מכפר, אבל מה שבין אדם לחבירו אין יום הכפור מכפר עד שירצה את חבירו[6], לכן צריך כל אדם לדקדק שאם יש בידו ממון של אחרים ו) שלא כדין, יחזיר לו ויפיים אותו. ואם יש

שערים מצויינים בהלכה

ה) בערב יום הכפורים. עי' רש"י (כתובות ה. ד"ה רווחא) דסעודת ערב יום כפור אינה עד למחר, ומבואר מזה דבלילה שלפניה ליכא מצוה, וכ"כ בפני יהושע שם, אבל מדברי השל"ה המובא במג"א (תרד סק"א), משמע דבמדינות אלו שאין מרבין בסליחות באשמורת בעיו"כ, א"כ גם הלילה יו"ט ואיכא מצות סעודה.

ו) ממון של אחרים. עי' ש"ך יו"ד (סי' רמח סק"י) דהקנס שקנסו לאשה, מחויב הבעל ליתן, דדמי לכפרה שמחויב הבעל לשלם בעד אשתו, כדאיתא בגמרא (ב"מ קד.) אדם מביא קרבן עשיר על אשתו שהיא מחויבת.

קונטרס אחרון

סעי' ד. **לרצות את חבירו כו'.** עי' בסמ"ע סי' תכא ס"ק כח דמבואר שם דהמכה את חבירו כדי להפרישו מאיסור, ובאמת אין כוונתו לש"ש, אלא מחמת שנאתו עליו חייב המכה, ולפ"ז י"ל דה"נ כשמביישו דינא הכי שלא התכוון לשם שמים, וכתוב בתשובה מאהבה סי' קפא. דהמחמיר שלא כדין, חמיר מהמקיל שלא כדין, דהמקיל חטא בין אדם למקום, אבל המחמיר שלא כדין חטא בין אדם לחבירו וצריך לרצות את חבירו, ובשו"ת דברי חיים יו"ד סי' ב כתב דאם על דבר שידוע שמותר אמר שהוא אסור עבר על לאו "לא תעשו עול במשפט", וגם על לאו "לא תעמוד על דם רעך", ועל "לא תגזול", והוכיח כן מרמב"ם. ובמנחת חינוך סי' מו כתב דאם גרע מאשתו שארה כסותה ועונתה, הוי עבירות שבין אדם לחבירו, וממילא מחויב לרצותה בעיו"כ, ופרטי הדברים עי' אהע"ז ה' כתובות.

סק"ו. **הבעל חייב לשלם הקנסות שקנסו לאשתו כו'**, וכ"כ הרמ"א אהע"ז סי' צא ס"ד. וכתבו הח"מ והב"ש שם דזהו דוקא שעברה בשוגג וקנסו אותה, אבל אם עברה במזיד פטור, וכן יש חילוק בין כשעברה קודם שנשאת לו או אח"כ, ובזה יש פלוגתת רש"י ותוס' שם. ועי' עוד לעיל ח"א סי' לד.

5 ויקרא ט"ז ל'.
6 יומא פ"ה:

קנ וגקי ועיין לעיל הלכות ע"ג פ' ו' הלכה י' בד"ה לפיכך לעשות מכסדרות של קנ וכו' שהטירותי על דברי מרן הלכו דממה נפשך אין רואי לפסוק הכא כרמב"ן מטעם דמצאתו קנ וגקי להה הכא פליגי רבים עליה דרמב"ן דהת"ק נמצא לרבים וגם פלוגתייהו הוא רק בהנרייתא. תמנם קשה מאי נפ"ל טעם מאי למה פסק רבינו פה כרמב"ן ולא כהת"ק, הוא דמיתא שם בגמ' ת"ל עבירות שבתורה עליהן כיוצ"ב זה לא יתורה עליהן כיוצ"ב תאי וכו' אם לא שנה בהן ומזר והתורה עליהן עליו הכתוב אומר ככלב שב על קיאו כסיל שונה בתורתו רמב"ן אומר כ"ש שהוא מצוטט שנאמר וכו' ומטותאי נגדי תמיד אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו כדרך הוא לאמר ר"ה כיון שנעבר מדם עבירה ושנה בה הותרה לו וכו' נעשית לו כהיתר וכו' והכא הך אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו לא רמב"ן אמרה דמ"ש היינו אף כדר"ה שהיה כמה דוחות אמריו ומ"מ נומר דהוא אמרה דהיינו רמב"ן וגם ר"ה אמרה ותיובתא הללו כדרב הוא הם דברים שהוסיף התלמוד דמ"ש תקשה על ר"ה אלי מידע הוא נאמרו כל העוסר עבירה ושנה בה וכו' כיון שנעבר קדמו זה רמב"ן והבריייתא הזאת וכל מאמריו של רמב"ן היו מפורסמים בבה"מ ומביניס עליהם עד שלפנת קלת גדולי הרמשונים מנו נמספר נפשי של מאמריו שהם קנ וגקי דהיינו כמנין ק"נ לא פחות ולא יותר ולא יפלא מרב הוא מאמר רמב"ן וגם מכר בה"מ הרבה פעמים מאמר זה בשם

הלכה ט

אבל עבירות שבין אדם למקירו כגון המוכל את מקירו או מקלל מקירו או גוזלו וכיוצא בהן וכו' עכ"ל, עיין בגמ' בהלכות חובל ומזיק פ"ה ה"ט מה שהקשה ומי מהדדי דברי רבינו שדברים פה סותרים לדברים שם ועיין לקמן שם בד"ה אימא דומה מזיק מקירו בגופו וכו' שכתבתי בס"ד ניישוב קושיתו

בירור דדין מופלג בדורו בדין רבו מובהק לענין חיוב פיוס

שם ואם היה רבו הולך ונפילו אלף פעמים עד שימחול לו ומלמה לעכ"ל בס"ד דזה שכתב רבינו ואם היה רבו וכו' אין כוונתו דוקא רבו שלמד ממנו רוב מכמתו אלא אפילו לא למד ממנו כלום אף אות אחת רק אם זה שמעלה לו הוא מפורסם בדורו למופלג בחכמה, ג"כ דינו כרבו מובהק ויש ראיות מכאן ומכאן ומכיס טפי טובא ולהכי צריכין למרי מטיית, והיינו דאם לא ידע הלכה ברורה הפלפול אך למחמור הוא ועיין ב"י קמ"ס, והנה ר"ת שהי' מריף כ"כ עד שאמר דאם מ"ו כשהכתה התורה הוא יכול להחזירה בפלפולו ולכאן הלכה ברורה ע"י הפלפול, וזה נוהגי עוקר הרים עדיף ללא יעשה נדין, רק דר' מיית השתנא נגדו דאף אם התמת דעוקר הרים עדיף הכא אני עוסה גדולות שלא תשתכח התורה מיישראל, והכא לפי המוכר דר' מיית הי' סיני ור"ת הי' עוקר הרים, ולעיין לעולת לרמב"ן לפי הסוגיא דהוריות דשלמו מתם סיני עדיף דיכולין התלמידים ללמוד הרבה כל מה שמומעין מפי הרב מחרין על למודם וגם הכא נעלי תפופות מלמים תורה כרמון, מצ"ב אם הרב הוא עוקר הרים אין זה תועלת כ"כ לתלמידים שמיום יכולים ללמוד ממנו המריפות אם אין נכח השכל להיות חד ומריף, ואף אוף שקולים היו ר"ת ור' מיית ושפיר שייל התלמודא למה לא מיית רבי אלא ר"ת לרמב"ן וגם ר"ת הי' גדול בשנים מר' מיית, וכיון שברבו דר"ת הי' גדול כ"כ כמו ר' מיית מ"מ אין לר' מיית דין רבו מובהק על רב להה לא הי' יחיד בדורו, ושמעתין מזה כיון דטכ"פ הי' מופלג בחכמה יותר מרב אף שהיו עוד מופלגים בדורו כמו ר"ח מ"מ נגד זה שמיו גדול בחכמה הוא נקרא רבו מובהק, וכן כל אחד ואחד מאותן המוזכרים למופלגים בדור ההוא יקרא רב מובהק נגד זה שמיו מופלג בחכמה כמוהו.

הערה על המ"צ המובא במג"א סי' תר"י

וראיתי להמ"מ בפי' תר"י סעיף ג' ס"ק ג' כתב בשם מ"ל מ"ב אפי' אינו רבו מובהק רק שלמד ממנו דברי תורה וכו', והנה מעולם לא ראיתי להספר מ"ל, ומכל לא ידעתי מאין הוציא הדין הזה, ואולי דעתו דר"ת הי' רבו

להגמ' נקטה נכוון מלת רב ולא נקטה מלת רבו להורות שלא היה ר' מיית רבו בשמת שלא למד כל מעולם לפני ר' מיית כלום אלא שר' מיית היה רב וגדול בדורו וממילא דינו כרבו) שהיה ר' מיית רבו של רב והרב שלו לכן לא שלא מחל לו אחר ג' פעמים שבקש ממנו מעו עדיין נריך התלמיד לבקש מחילה מרבו כ"כ עד שיפייסנו כמו שכתב מרן פה, ולכאורה קשה על זה לעשת רבינו דר"ת הי' רבו של רב שהרי הוא בעלמו כתב בהקדמתו לספר היד רבותיו של רב היו רבי ור' מיית ור' יעי, רק שמועל מבירו של רב הוא שקיבל מר' מיית ועיי"ש בכ"מ ומפני רבו שמינו מובהק לא הי' ר"ת לרב כאשר אבאר בסמוך, אלא הוא הדבר שאר דברנו דכל מי שהוא רב ומופלג בחכמה עד כי ימלאו מתי מספר שיסתוו למעלתו, אף שלא למד לפניו כלום מ"מ מסייגין לגדול הדור ההוא כמו רב מובהק נגד זה שקטן ממנו, לא נבד לעניין הדברים המפורשים בש"ע מ"ש ור"ד אלא אף לעניין בקשת המילה ממנו ג' פעמים אלא נריך לפייסו הרבה פעמים עד שיתרנה ומתפיים לו, ור"ת הי' מופלג בחכמה ויקר בדורו כדמוכח בכתובות ק"ג דרבינו הקדוש נוה בשעת מותו שיצא ר' מיית כר חמש (והוא סתם ר"ת שהי' בימי רב) נרמז, דהיינו שיחתמה נרמז יציאה ועיי"ש נרש"י ולפיכך הי' לו לר"ת נגד רב דין רבו מובהק, והי' נריך רב להרבות בריולי ופיום יותר מג' פעמים אפ"י אלא למד לפניו כלום עד שיתפייס.

עוד ראיה לדין הנ"ל

והנה מה שאמרתי דמי שהוא מופלג בדורו לא בלבד שהוא יחיד בדורו ואין מי שיגיע לערכו וידמה אליו אלא אפי' ימלאו עוד מופלגים כמוהו רק שהם מתי מספר, יש לו דין רב מובהק, דכיון שהוא מופלג בחכמה נגד זה שהקניטו לא מיכפת לן אם יש עוד מכשים אחריס הדומים לו במעלת החכמה הלא רק מועטים המה ומצויין לכולהו רבותיו של זה שהקניטו וכמופלג אחד ממנו, יש להניח לפי' ברורה לזה נפ"ל מלבד דגם מסברת ושיקול הדעת יש לרמות אחתת הדבר הזה, דהא כתבנו דר"ת הי' לו דין רבו מובהק של רב הוחיל והי' מופלג בחכמה, והרי ר' מיית ולוי שהיו בדורו של ר"ת והיו גדולים ויקרי הערך כמוהו, כמו שמצאנו מהסוגיא לכתובות, הממורה, ולדרכה מסש יש למידק דר' מיית הי' עדיף מר"ת וגדול ממנו בבקיאות מדשייל התלמודא והא הוי ר' מיית ופיבש"י דה"ל לרבי למנות לר"ת לרמב, ומאי קושיא הא ר' מינית הי' עדיף מר"ת בחריפות ומכיס טפי טובא דאמרי התם אמר לי' ר' מינית לר"ת בהדי דידי מינית מי מ"ז משתכחת תורה מישראל מהדרנן לה בפלפולי הרי מבואר דר"ת הי' מריף ומנון טפי מר' מיית ושפיר עניד רבי דמינה אח ר' מינית לרמב, וכ"ב נאמר בשגם ר' מינית הי' גדול בחריפות לפרק הרים ולשנר פלטים בשכלו המחודד, בגד זה הי' לו לר' מיית מעלה יתירה על ר' מינית בשלמד הרבה יותר מר"ת וכבר שלמו מתם סיני ועוקר הרים סיני עדיף, דהכל לריכין למרי מטיית כדלי' בהוריות י"ד ולהכי שייל התלמודא והא הוי ר"ת, ועוד נראה דבכה"ג כמו ר"ת כולם מודים דעוקר הרים עדיף מסיני, דהא טעמא דסיני עדיף הוא משום דהכל לריכין למרי מטיית, והיינו דאם לא ידע הלכה ברורה הפלפול אך למחמור הוא ועיין ב"י קמ"ס, והנה ר"ת שהי' מריף כ"כ עד שאמר דאם מ"ו כשהכתה התורה הוא יכול להחזירה בפלפולו ולכאן הלכה ברורה ע"י הפלפול, וזה נוהגי עוקר הרים עדיף ללא יעשה נדין, רק דר' מיית השתנא נגדו דאף אם התמת דעוקר הרים עדיף הכא אני עוסה גדולות שלא תשתכח התורה מיישראל, והכא לפי המוכר דר' מיית הי' סיני ור"ת הי' עוקר הרים, ולעיין לעולת לרמב"ן לפי הסוגיא דהוריות דשלמו מתם סיני עדיף דיכולין התלמידים ללמוד הרבה כל מה שמומעין מפי הרב מחרין על למודם וגם הכא נעלי תפופות מלמים תורה כרמון, מצ"ב אם הרב הוא עוקר הרים אין זה תועלת כ"כ לתלמידים שמיום יכולים ללמוד ממנו המריפות אם אין נכח השכל להיות חד ומריף, ואף אוף שקולים היו ר"ת ור' מיית ושפיר שייל התלמודא למה לא מיית רבי אלא ר"ת לרמב"ן וגם ר"ת הי' גדול בשנים מר' מיית, וכיון שברבו דר"ת הי' גדול כ"כ כמו ר' מיית מ"מ אין לר' מיית דין רבו מובהק על רב להה לא הי' יחיד בדורו, ושמעתין מזה כיון דטכ"פ הי' מופלג בחכמה יותר מרב אף שהיו עוד מופלגים בדורו כמו ר"ח מ"מ נגד זה שמיו גדול בחכמה הוא נקרא רבו מובהק, וכן כל אחד ואחד מאותן המוזכרים למופלגים בדור ההוא יקרא רב מובהק נגד זה שמיו מופלג בחכמה כמוהו.

הערה על המ"צ המובא במג"א סי' תר"י

וראיתי להמ"מ בפי' תר"י סעיף ג' ס"ק ג' כתב בשם מ"ל מ"ב אפי' אינו רבו מובהק רק שלמד ממנו דברי תורה וכו', והנה מעולם לא ראיתי להספר מ"ל, ומכל לא ידעתי מאין הוציא הדין הזה, ואולי דעתו דר"ת הי' רבו

שאינו מובהק של רב, וכבר כתבנו דמדברי רבינו בהקדמתו לא נראה כן דהוא חשיב התם ר' ינאי בכלל רבותיו של רב והוא ודאי לא הי' רבו מובהק, ורק רבינו הקדוש ור' חייא היו רבותיו המובהקים, וא"כ מדוע לא הזכיר רבינו ג"כ את ר"ח בתוך מספר רבותיו של רב אע"ג דהוי ר' חנינא רבו שאינו מובהק הא ר' ינאי ג"כ לא הוי רק רבו שאינו מובהק ואתה תשמע ותשכיל מזה דרב לא למד מאומה מר' חנינא, ועוד אם ראיית המ"ן הוא מר"ח יש עליו תשובה דשאני ר"ח דהי' גדול הדור ומופלג בחכמה כאמור, ואפשר דס"ל להמ"ל האמנם ר' חנינא גדול הדור ומופלג בחכמה מ"מ כיון דרב הי' רבן של כל ישראל כמ"ש רש"י והתוס' בכמה מקומות בתלמודא, לכן היתה מעלת רב קרובה לר' חנינא ואין לו לר"ח יקר יותר ממנו רק כדין רבו שאינו מובהק ושפיר איכא למשמע כדבריו, אפס מ"ש המ"ן רק ששמע ממנו ד"ת יש להקהות בו דנהי דלא סגי דלא שמע רב מר' חנינא ד"ת כיון ששניהם היו יושבים לפני רבינו הקדוש, עיין בש"ך בי"ד סימן ש"מ ס"ק ט"ז מ"ש בעובדא דרב ספרא במ"ק כ"ה, ועיי"ש כ"ד ובס"ק י"ז אכתי דלמא מש"ה הוכרח רב לפייס לר"ח יותר מג' פעמים כיון שהי' רבו שאינו מובהק עכ"פ ואף אם לא שמע מעולם ממנו ד"ת נמי דין רבו שאינו מובהק הוא לו דהי' מופלג בחכמה ביותר וצ"ע.

הלכה י

דקדוקים בלשונו של רבינו

אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס וכו' זהו דרכם של אוצר החכמה זרע ישראל וכו' והגבעונים לא מבני ישראל וכו' ובראשית כל אבאר דבריו על דרך הפשוט במה שצריך ביאור (א) והוא כי לכאורה האדם יראה לעינים היות דברי קדשו פה בהלכה זאת בלתי מדוקדקים היטב כדרכו בכל מקום מחבורו הנכבד שדבריו אחיה לשמנה צחים וערבים ויש סדר למשנה ששנה רבינו, מ"ש אפילו הצר לו וחטא לו הרבה וכו' דברי מותר הם דמה לי אם חטא הרבה או מעט דאם צריך להתרצה ולהתפייס נגד מי שחטא לו מעט ממילא ידעינן דאף בהיצר לו הרבה אם החוטא נכנע ומבקש ממנו מחילה צריך למחול לו, דהנה התורה אמרה והשיב את הגזילה ואין הבדל בזה בין מעט להרבה דדין פרוטה כדין מאה, וא"כ הוא בד"מ לכ"ש בדיני נפשות צער הגוף דברי ריבות בין איש לרעהו דצערא דגופא בשגם מעט הוא גדול יותר מצער הרבה בעניני ממון כי רב הוא צער הגוף וגם מה גבול יש לצער הגוף ולא ה"ל לראשונים נוחי נפש למסתם הא מלתא למען נדע הגבול בין מעט להרבה, ועוד יש לדקדק בדברי רבינו דפתח ואמר אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס הנה המניעה מן האיסור אינה תלוי' במה שהאדם הוא מזרע ישראל שיש להם לב טהור ורוח נכון וטבעיהם נוטה אל החמלה והרחמים, אלא כגר וכתושב משפט אחד להם, וכל מי שבא להסתפח בנחלת ה' הוא מוזהר ועומד לעשות ככל חקותיו ומשפטיו אף שאין בטבעו לעשות כן צריך להכניע לבבו לעשות רצון קונו ככל המון ישראל וכמה דברים שנפשו של אדם מתאוה אליהן וחומדתן והתורה הרחיקה מהם, והנה תכ"ד משוי נפשי' רבינו הדרנא ואמר אפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וכו' וזהו דרכם של זרע ישראל וכו' ולא כתב בזה לשון איסור, אסור לנקום אלא בלשון המשתמע דאין ראוי לעשות כן מצד מדת חסידות לפנים משורת הדין היות הוא מזרע ישראל, וכי הגר הגר בתוכם אינו מצוה על כך אתמהה, ומשמע דאף האיש הישראלי העובר על זה אינו עבריין אלא שלא טוב עשה בעמיו העם סגולה שהם זרע אמת ועבור על פשע הוא תפארתם, ואם נאמר דכוונת רבינו במלת אסור לאדם להיות אכזרי מוסב נמי על שלאחריו אפילו הצר לו הרבה וכו' לא יקום ורצונו אסור לו לנקום א"כ לא ה"ל למכתב כלל מלות לא יקום דהמניעה כבר היא נכללת במלת אסור שפתח בו.

תירוץ הדקדוקים הנ"ל

אמנם ביאור דברי רבינו כן הוא לענ"ד דהנה הגאון בעל יש"ש במס' ב"ק פ"ח סימן ס"ג והובא במג"א סי' תר"ו סק"ה כתב אע"ג דמצד הדין המוציא שם רע על חבירו ואח"כ מתחרט ומבקש ממנו מחילה אינו צריך למחול לו כדאיתא בירושלמי דב"ק שם והובא ג"כ בהגהמ"יי פ"ה אות ט' מ"מ מצד מדת חסידות ראוי למחול אף למי שהוציא עליו ש"ר דהיינו שהי' מבזה אותו ברבים, ולזה כוון רבינו במ"ש אפילו הצר לו וחטא לו הרבה דהיינו שהוציא עליו שם רע הן שגרם לו בזה הפסד בממונו, והן שפגם בכבודו והצר לנפשו ולכן נקט רבינו תרי מילי היצר לו וחטא לו, ומה שמכנה רבינו להוצאת ש"ר והטלת דופי בלשון הרבה כי באמת הרבה הוא מאד בערך כל המעשים אשר לא תעשינה כגון גזל

עושק או מאבל בגופו, ולא מלבו שנה כן רבינו אלא מלשון המשנה ילפא לו כן למיתא בעירובין ט"ו ומשא"כ האומר נפיו תמור מן העושה מעשה שכן מניו שלא נתתם גז"ד על מצותיו במדבר אלא על ה"ר וכו' ואמרי' בגמרא שם אמר ר' אלעזר בן פרטא בא ואלה כמה גדול כח של ה"ר מכל הממרגלים ומה המוציא ש"ר על העגים ומגנים כך המוציא ש"ר על מניהו שהוא מקבל עו"ג אל ועבר על אחת כמה וכמה, ולכן כתב רבינו בהגר לו ואמנם לו הרבה להיותו שדבר עליו ה"ר אעפ"י שאינו עושה ליפור אם אינו רוצה למחול להמש"ר גם בהכנות דברי ריבוי ופיוס כיון דמשורת הדין אינו צריך לעבור על פשע גדול ועלוס כזה שעשה לו המש"ר כמבואר בירושלמי וכמדרשי ריש מס' יומא פי' תשכ"ג ובמש"נ חלק פעשין מנין ט"ז מ"מ מלד החפץ ועשייה הטוב ושיבר רצוי לו לאדם להיות מחרלה נרחמים ומחפיים בתחנונים של זה שהוציא עליו ש"ר ולמחול לו כשהוא מבקש ממנו מחילה ולא יקוס ולא יעור לו כי כן רצוי להיות זרע ישרלל מובדלים במדותיהן להיות עושים לפנים משו"ד.

ב' טעמים למה א"צ למחול למי שהרציא ש"ר

והביא רבינו רצוי לדבר זה מן הגבעוני, דהטעם שאינו צריך למחול משורת הדין למי שהוציא עליו ש"ר כתב מהרי"ק בשפקים וכתבים פימן רי"ב דאינו מתקן המצוות גם כי יבא לבקש מחילה לשיכא דשמא בהא ולא שמא בהא ולזכר עולם יהי' הדופי והבזיון שעשה לו המש"ר, ומי מופיף את טעם שדבר כי יאמרו הבריות מלן מפיש דאחילה בהוציאתו הש"ר הי' דובר כזב ועתה מאת יהגה תכו יבקש ממנו מחילה, דלמא אחילה דבר אחת ועתה לאיזה אכרת ושבה או לחועלת מה מבקש מהבתו של זה שדבר עליו רוח שקר נפיו מה שאמר כי אין בו הדופי אשר הגיד עליו אחילה, ויש שפקותא לדיעא בין טעמא של מהרי"ק לטעמא דידי והוא שם הי' זה שהוציא עליו ש"ר נפני מלה מכשים, אחרטו מיד לאחר שיחה שעות שלא היא בשיכול שגם אחר אהם לא יצא מקיר החולה להגיד לאחר מה שאמר מזה אהוציא ש"ר, הנה לטעמא של מהרי"ק מלד הדין צריך להתרלה שם המוציא בקש ממנו מחילה אבל לטעמא דידי גם זה אין לאחול לו משורת הדין, וכן להפך יש בפקותא שם אמיש שהוציא עליו ש"ר אבר אליש הוא יש לו יד בציית המלך ודבריו נשמעים אצל השריש ולא יאת שפני המון בני אדם, אבל השיש ההוא אשר עליו הוציא ש"ר שיש שפכן הוא ומין יבריו נשמעים במקום גדולים לא עמד ומין מי שיצא פניו פני לב, ומש"ו יבקש המוציא ש"ר ממנו מחילה ומתחרט על אשר עשה בבקר לטעמא דידי צריך לאחול לו מדינא ולטעמא של מהרי"ק אין לאחול לו ומש"כ היש"ס הוא דאינו יכול לתקן המצוות ולא יאתה הטעם שהתלוות לפניו לבקש מחילה, והנה בגבעונים הי' החטא שאחלו נגדם בהריגת ז' איש כמאמרם בירושלמי פ' נגמר הדין ה"ו, ומ"ש בקשת המחילה אל"ת להשיב נפשותם לאחרי כי שופך דמם כאיש הנגרים אלינה וגרע מהוציא ש"ר לשיכא בפק הקרוב לודאי שלא יתקן המבקש מחילה את עוותו משא"כ בגבעונים לשיכא בירור גמור לא יתקן המצוות אשה שיחרטו להחוטא נגדם, ומשפ"כ הפשים הכתוב את הגבעונים כי הקשו מרפש וימאנו להשתר למבקש מחילה מהם ובילר הכתוב הפנה שהיא להשמחת טעמם כי לא מצני ישרלל אשה, ומזה יש ללמוד ולהשכיל כי טובים השה זרע ישרלל לא ידעו להתאכזר וחה דרכם בקדש להתחמל עם העובדים לותם אלא בדבר שלא יתוקן המצוות מ"י בקשת המחילה, כי דבקים השה בה' המרחם המכפר עון ופרנה לפלוט, ומ"כ דרכם בעיני עשקי נפשות כמו בגבעונים שאכר"כ שעוברים על פשע אים שהוציא ש"ר על מ' מהם ואמ"כ מתחרט על עוון ומבקש ממנו מחילה והאדם יחלה לעיניש כי אין נרומו רמיה, אך כי מתחרט על העבר, כי אלא מדת ההתחסדות והטובה אשר נטבע הנפש האיש הישרלאי רצוי לו להיות שב אפו ממנו ויבוקש טון ואינו כי יאמול לו, כי כך המדה של זרע ישרלל הקדושים ולבם הטהור והרחמים בני אחיהם, והולכי בדרכי השם יח' אדוני האדונים, עד פה חנוך ניאור הפשט בדברי רבינו.

עוד דיוקים בדברי רבינו

(ב) ועתה אקום להעמיק הטיון פה בפ"ד בדברי רבינו כי דבריו עמוקים והם תפומי זהב במכיות כאף כי עדיין הדבר הקשה בדברי רבינו הוא, מדא כיון דדבר זה שכתב שאף בשהוציא עליו שם רע וגנאי שרצוי לו לכל אדם כשר וירא שמים על דרך המימה והשאלה למחול לו כשמבקש ממנו מחילה, הנה לכאורה אינו מפורש לא בגמרא דילן ולא במכילתא וספרא וספרי והירושלמי ומדרשה בירושלמי משמע ההיפוך מדעת רבינו וכן נמי משמע מדברי כל גדולי הראשונים שכולם הניחו להך ירושלמי לפרק המובל ואם הוציא עליו שם רע שאינו צריך למחול, ואין גם אחד מהם שיאמר שפעפ"כ מלד מדת חסידות וברכי הטעות רצוי לו לאדם השלם שיסחול אף בדבר זה עד שבא גדול

ליהודים מהרש"ל בספר יש"ם ומאר כן, מיז זה כ"פ שכל גדולי הרמשונים לא פ"ל לחלק ככך בדבר זה מלד מדת מסידות, והך רלי' שהניח רבינו מהך טובדת של הגבטונים, הוה למי שמיז לו הכרח ורלי' בלא"ה מהגמ' דילן לדיז זה בשביל רלי' זו לחוד מהך טובדת של הגבטונים לא יבריחנו לומר כך כי דעת לגבון נקב, דיש לחלק בין הטשתיט והוא דבשלמא בטובדת דגבטונים תף שהי' טתקי בפוטת ממש שהרגו מהם שבעה בית, אבל הת מיהא מ"מ בבר עברו שנים רבות לפחות הרבה יותר מל' שה מלז שהניח שאול להרוג תותן עד היום ההוא שביקשו נקחתם, וא"כ אז לא שהני שוב טעשיו של שאול שבלא"ה בבר היו מתים בטבטם עד תותו היום, ואם טפני שבתירתו הגבטונים שיהי' קל בעיני כל אחד ואחד טישראל לשפוך דמם טרלה כי ילטדו טשאול הוה לזה הי' די בנקטה הטחילה טהם טכל ישראל ובטתן אדם טלא ניחם כתף וחבב כטנואר שם בפוקס כט"ם רט"ל ועיין בריט"א ובכרי"ק שם כי זה כל אדם ידע שאוב לא ישלחו בטולחה ידיהם בם ואפי"ה לא טחט להם מיז זה כי אם רוע לב ותכזריות כי לא טבני ישראל הוה, לא כן זה שהניח עליו שם רט שלף שביקש טתו טחילה טיכא דלא שטע בהא (ואם גבי גבטונים הי' יכול הטלך להכריז הדבר בכל גדולי ישראל) תז יאטרו כי לא ביקש טחילה כ"א להכרת או לחוטלת הוה עליין לא סר רטתו של זה הטוניא שם רט טז

דלף מדת חסידות אין כאן למחול, ס"ב מכ"ל לרבינו לומר שהגמ' דילן פליג על הירושלמי בחדא לענין מדת חסידות ומודה לי' בחדא לענין מדה"ד, וחדא שבית צריך ביאור לפי דעת רבינו דהירושלמי והגמ' דילן פליגי נח ופרנס לי' בחדי פליגי, ואם בעצם יש בזה להירושלמי בחדא דלדעתו אפי' מדת חסידות אין כאן למחול למי שהוציא עליו ש"ב, ולהגמ' דילן מצד מדת חסידות ודרכי עמוה רשי לחדם למחול אף למי שהוציא עליו ש"ב.

תירוץ על הדרקוקים הנ"ל

והנראה לע"ד בס"ד ביאור כל הקושיות הנמורות דדבר זה שכתב רבינו דמצד מדת חסידות רשי לחדם למחול יש לו מקום קבוע ויסודתו בהרבי קודם בחלמוד בבלי, רק דהירושלמי לשיטתי' יש לו רשי' מוכרחת לדיוקו דס"ל למחול למי שהוציא עליו ש"ב אפי' מכח מדת חסידות אבל הגמ' דילן נח בלבד דלשיטתה אזדא לה רשיית הירושלמי אלא מדרבה אף זו בית לה רשי' מוכרחת ומוכחת דמצד מדת חסידות רשי לחדם למחול אף לזה שהוציא עליו ש"ב.

וחילא [שער תשובה] דילי בס"ד אומר כי לכאורה קשה לע"ד טובא על הירושלמי דמכ"ל בחם הוציא עליו ש"ב אף למחול לו אף שביקש ממנו מחילה אלוך ושוב אלף פעמים ויותר ס"ל למחול לו אף מצד מדת חסידות דחם שחמרו הירושלמי מכח הסברא שכתב מהרי"ן בפסקים וכתבים והוא לחיכא דשמע בהא ולא שמע בהא או מטעמא דידי שכתבתי שהוא מעוות לא יוכל לחקון הוצאתו ש"ב כי רבים בני שוממים השמחים אלי גיל כי ימצאו מקום להטיל דופי וגנאי בקדשי שמים בני חדם העומדים ברומו של עולם, הן כל זה הדבר זר מאד לומר כך מכח הסברא גרידא שחס"ו זרע ישראל רחמנים בני רחמנים ההולכים בדרכי הש"י יתנהגו להתאכזר אלא למחול לחביריו והרי הקב"ה רב חסד ומטה כלפי חסד ומקבל תשובת השבים אליו אף בדבר שחינו יכול לתקן המעוות כגון שרצח או אכל מחכלות חסורות וכדומה ופיילו בא על חשת איש והוליד ממנה ממזר מהני לי' תשובה וניתן למחול עיין היטב בחום' דמגיפה ט' ריש ע"ח בד"ה זה הבא על הערוה וכו' ובפסקי חום' שם סי' י"ד, וס"ב הוא במלך מלכו של עולם יתברך היאך יעלה על דעתינו לומר שמחוג חדם להבל דמה לא יתרצה ולא יחחול לחבירו כשהוא מבקש ממנו מחילה אלא שלם נרחה מבחוץ ושוה מבפנים לפי רחות עיני החדם, אף דבבר שחין נאל ידו שוב לתקן המעוות, כיון שבחה מחחרט מרצה גמורה ומפייסו ומרצה חותו בדברי חן ותחנונים ומבקש ממנו מחילה ברגים זה שלש רגלים ומה לו לעשות עוד, סוף דבר כל יבר הולך בלבבו יבין דבר שס"ב לחמרו, שהירושלמי חמר להדין הזה רק מכח הסברא גרידא, חם לא שהי' לו ליזה רשי' מוכרחת לדין הזה, מעתה נדעה נרחפה לדעת דעת קדושים מה היא רשיות דהירושלמי.

ראי' ממקראות דאברהם ואבימלך

אמנם את חשר מי יחזה הוא כי מרחש נוכיח מרחנו ומה ש"ב עם אבימלך והוא דקשי' לי' להירושלמי בהך מקרחי קדש טובא דשם נחמר ועתה השב חשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה וכו' הרי שלוה הקב"ה לאבימלך שיחלה ויחמר פני ס"ב ש"ב שיתפלל עבורו, וכמו כן נחמר שם שס"ב ש"ב התפלל עבור אבימלך ואנשי ביתו להסיר מהם מרון אפו חשר אשת שלח הוא יח', נהשם לשה לא לוה הקב"ה שאבימלך יחלה ויחמר את פני שרה שהיא תתפלל עבורו, וגם על שרה אמנו גופא קשיא לשה זה לחקה ושמחה לאיד אבימלך ולא התפללה היא עבורו כי יותר רחוי היי לאבימלך לבקש משרה אמנו ש"ב שהיא תתפלל עבורו שהרי היא היתה יותר בנרה מס"ב ש"ב, וכמבואר במדרש ומ"כ יותר הי' מחויב אבימלך לפייס לשרה ושהיא תבקש עליו רחמים שהקב"ה יעשה ויחיה על הרעה אשר עשה לאבימלך ושיכפר עון אבימלך מה שחטא נגדה, ממה שהוא מחויב לפייס לס"ב ש"ב, ואם כי יביא מלחא כי אברהם וכל החבות הם היו גדולים ומופלגים הרבה בצדקתם ובכשרון מעשיהם מהחמהות וכמבואר בחר היטב במדרשי רבותינו על הפסוק מלך על ההרים מקפץ על הגבעות וגו' שההרים הם גבוהים וגדולים מאד בחם במשל זכות חבות, והגבעות שהיגם גדולים וגבוהים כ"כ בחם במשלו זכות חמהות, והרי להחבות היו מופלגים מאד בצדקתם יותר הרבה מהחמהות (ודע כי מאמרם מלמד שאברהם הי' טפל לשרה בנבואה וכו' אין זה קושי למאמר רז"ל במדרש, כי המאמר המאור בעצין טפילת אברהם לשרה בנבואה בלש"ה הוא מוקשה לכאורה נגד כמה וכמה מקרחי קדש ומאמרי רז"ל והשכל נבל המאמר הזה יש לו ביאור ושין פה מקום ביאורו אולר ר' יונח בביאורי למדרשי רז"ל) אבל מלילה ואלילה לנו לחשוב מחשבות פיגול כזה והם מלהזכיר ואפי' רק להעלות על נב שחי"ו הקב"ה נח הקפיד אלא על ענין המושב של ס"ב ש"ה

אבל לא על גודל צערה של שרה, וגם שאם שרה היתה מתפללת על אבימלך שח"ו לא היתה תפלתה נשמעת ורצוי' לפניו יתברך, חלילה ובלי ספק היתה תפלתה עושה פרי.

ועוד זאת יתירה קשיא לי' להירושלמי דמסכת ב"ק בקרא שם ולשרה אמר הנה נתתי אלף כסף לאחיך הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכחת, והנה הרמב"ן בביאורו על התורה ביאר שם מאמר ואת כל ונכחת וגו' דהקרא הוא שסיפר לנו שא"א ע"ה נתרצה ונתפייס מאבימלך, אבל לא כן שרה כי את כל וגו' אף אחרי כל אלה הפיוסים והרצוים אשר עשה ודבר אבימלך לשרה למען הפיס דעתה ולרצותה שתמחול לו, הן כל אלה לא נתפייסה ולא נתרצית למחול לאבימלך כי נתוכחה עמו, ובשבחה של שרה דבר הכתוב.

ומדי דברי בו בפסוק האמור לא אוכל להתעלם מלבאר בס"ד כוונת הכתוב האמור, למען דעת כל קורא בו כי גדול כבודם של א"א ושרה והוא כי לכאורה האדם יראה לעינים כי אין זה מתנה לפי כבודם הגדול של א"א ושרה משאת מאת המלך אלף כסף וביותר לפי מה שחשבו המפרשים דהך נתתי אלף כסף וגו' דקאי על הצאן והבקר הנזכר בפסוק הקודם שהיו שוים אלף כסף, וא"כ הוא הלזה קרא בשם כבוד לא"א ושרה לפייסם על הרעה הגדולה שעשה אבימלך עמהם, ובמה נחשב זה מתנה כיד המלך ולבני אדם חשובים כאלה דמיין לבר אלהין כאברהם ושרה ומה שהרמב"ן בביאורו שם רוצה לומר שפירושו של אלף הוא לשון אלפים רבים מ"מ פה הדבר דחוק לאמרו, שאבימלך הי' רוצה לפייס את שרה והי' ראוי לו לבאר דבורו שנתן אלפים לא"א ע"ה בעלה כדי שיפעלו הדברים בלבה יותר ממה שפעל מאמר סתמיי, אבל לדעתי עניינו וטעמו כך הוא שאבימלך בדבורו פה עם שרה רצה לפייסה על כבודה במה שפגמה ולזה אמר לה שיש לה כסות עינים נגד האנשים אשר עמה ולכל מי שיראה הדבר ההוא, והוא כי אם אמת נכון הדבר כי בכל הריבוי ההוא מצאן ובקר מה שנתן ביד א"א ע"ה אין זה כסות עינים לשרה על כבודה שפגמה אפילו נגד האנשים אנשי בית א"א ע"ה ומכ"ש נגד כל בני העולם כי יראו הצאן והבקר אשר ביד א"א ע"ה יאמרו כי לא נתן אבימלך כל זה לפדיון נפשו, אך אין זה כי אתנן זונה ונדן נתן לה לשרה ולאברהם ומאן מפיס כי נתן כל זה לכסות עינים להגיד לאדם ישרה תומתה וצדקתה, אבל כדי לתקן דבר זה להיות לה כ"ע לפחות נגד האנשים אשר עמה ונגד כל האנשים אשר יבאו שמה נתן ביד אברהם מטבע אחת גדולה משקלה אלף הנקרא בלשון העמים מעדאליט, שבו הי' חקוק צורת אבימלך כמו שהוא כן בכל מטבעות המלך, וגם הי' חקוק בו בציור או באותיות המעשה כולו כמו שהי' מתחלתו ועד סופו היאך עברו הדברים ושבאונם נלקחה לבית המלך ושטהורה היא וענתה בה צדקתה וטהרתה של שרה.

ונחזור לעניננו לדברי הרמב"ן שבשבח שרה דבר הכתוב שלא נתפייסה היא ולכאורה הדבר יפלא בעיני דמה שבח יש בזה לשרה במה שהיתה אכזרית ואבירת לב ביותר עד שבכל אלה הפיוסים והרצוים שעשה לה אבימלך שתמחול לו לא נתפייסה ולא נתרצית לו, ואם לגודל צדקתה ויראת ה' טהורה אשר בלבה ותהי בה כאש בוערת רשפיה רשפי אש וחרה אפה באבימלך על מחשבתו הרעה אשר חשב עליה לבא עליה לולי חמלת ה' עליה כי מנעו מבא אליה ומאת ה' היתה זאת לא מאת אבימלך מכח בחירתו, אבל א"כ הוא כי יפה עשתה שרה במה שלא נתפייסה למחול לו, אף אתה צא ופרנס לי א"א ע"ה דכן יש בו מהגנאי והגנות הגדול שח"ו לא הי' צדיק כ"כ כשרה אשתו ונתפייס ונתרפס ברצי כסף ושוה כסף, או כי נקל הי' הדבר בעיניו עד כי מיד נתרצה ונתפייס למחול לו לאבימלך המעט הוא עון אבימלך, וחלילה לחשוד אברהם באחת משתי אלה ושיהי' נותן עיניו בממון והטה את לבבו הנאמן וחלילה לדבר בגנות צדיק אחד אחד הי' אברהם בשביל להגיד שבח שרה לא יתכן דרך זו, אמת שמצינו בירושלמי דמסכת שבועות פרק ו' דפגם הכתוב כבוד הצדיק אשר הוא כבר בקבר מפני כבוד הצדיק אשר עודנו חי, דהיינו שפגם הכתוב בכבוד יהושע בן נון מפני כבוד עזרא הסופר אע"פ שיהושע בן נון בודאי הי' גדול טפי טובא מעזרא הסופר אבל זה דוקא כשאחד מת ואחד חי, אבל לא כן כששניהם שוים או שניהם מתים או שניהם חיים.

ושלישים על כולן הנה קשה להירושלמי א"כ הוא כדברי הרמב"ן דהתורה ספרה בשבח שרה שנתוכחה עם אבימלך ולא רצתה להתפייס ולמחול לו א"כ למה זה באותו מעשה שאירע לה עם פרעה לא כתיב התם ששרה נתוכחה עם פרעה בדברים, דהא גם שם מסתמא גם פרעה הי' מפייסם בדברים לאברהם ושרה וכמו שהוא הדין כן אפילו במי שגוזל מחבירו רק ממון שאע"פ שמשיב לו את הגזלה אשר גזל מ"מ צריך ג"כ לפייסו בדברים וכמ"ש רבינו

נהלכה הקודמת ולולי שפרעה עשה כדין וכהלכה שפייסם לאברהם ושרה בלי ספק לא ה' הקב"ה מרפאתו ומ"כ ה' לו להקריב להזכיר שאברהם לא נתפייסה לגודל יראת ה' אשר בלבה גם צריך ביאור השיטו שה' אין הך מעשה של פרעה עם שרה לגין הך מעשה של אבימלך, והוא דאבי אבימלך הוה הקב"ה לשאר פני אברהם שיתפלל עבורו וכן עשה אברהם שהתפלל עבורו, ואבי פרעה לא מצינו שהקב"ה הוה לפרעה שיאמר פני אברהם לתלות פני ה' ולהתפלל עבורו גם לא מכר בקרע כלל שמ"ש היה מתפלל עבור פרעה, אלא מיד ולמלחר שהמציר פרעה משתו ופייסו בממעט דבריס כי לא נמרד ובמעל ומלבו עשה כן מיד נתרפא, ומה נשתנה פרעה מאבימלך.

ביאור דעת הירושלמי בהך הלכתא

ואת כל אלה ה' קשה להירושלמי ולפיכך תירץ כולהו נמלא מחתא, והוא שהקדיים נפ"ד כי מהמעשה שעשה אבימלך שלקח את שרה לביתו הוה לו בלבד שעשה זאת שתי רעות דהיינו הרעה החמה לאברהם והרעה השניה לשרה אף זו כי אברהם ושרה הם מלוקים בעיקר צריכן לו לומי זה כראי זה, כי לאברהם לא עשה כ"ל רעה אחת והיא כס היה נקל לתקנה ע"י חזרה ופיוס, לא כן לשרה שעשה שתים רעות, והרעה השניה קושי התקון ע"י פעולות אלם מכ"ש ע"י דברות ג"ל דברי פיוס וריצוי.

וביאור זה כי לאברהם עשה רעה אחת, והוא מה שביעדו שגזל לו את אשתו, אבל לשרה עשה שתים רעות החמת שנשה מה שביעדה שגזלה מעשה עשה שהתהו אהבת נפש ושי אבימלך זה הדבר מרגן מפריד אלוף, שבית עשה לה רעה כי יצא עליה שם רע בכל העולם אשר ישמעו שמע המעשה הזה כי שרה הובאה בית אבימלך, מה יאמרו בגויים החמת נשואה היתה זאת קדשה, כי יאמרו שמדעתה ומרצונה נלקחה לבית אבימלך, או כי היא בעצמה הלכה שם להרחות העמים והשרים את יפיה, ולא היתה נשואה עפ"י הדבור דבר המלך, אך יתבטה לשון כי היא לילה אשת הומיה ושית זונה, אבל פרעה לא עשה לשרה כ"ל רעה אחת מה שגזלה מבעלה, אבל הרעה השניה לא עשה לה פרעה, כי גבי אבימלך לא הרשיעו אבימלך, כי ה' אפוקמי נעולם בין החומות לגיים בדיק הולך בדרך התים אומר הן מלות וכבללן הוא גזל ועריות, וכן התפאר עלמו אבימלך לפני מלקים ואמר הגוי גם בדיק תהרג וגו' וכן נא נהלכה הקודמת ולולי שפרעה עשה כדין וכהלכה שפייסם לאברהם ושרה בלי ספק לא ה' הקב"ה מרפאתו ומ"כ ה' לו להקריב להזכיר שאברהם לא נתפייסה לגודל יראת ה' אשר בלבה גם צריך ביאור השיטו שה' אין הך מעשה של פרעה עם שרה לגין הך מעשה של אבימלך, והוא דאבי אבימלך הוה הקב"ה לשאר פני אברהם שיתפלל עבורו וכן עשה אברהם שהתפלל עבורו, ואבי פרעה לא מצינו שהקב"ה הוה לפרעה שיאמר פני אברהם לתלות פני ה' ולהתפלל עבורו גם לא מכר בקרע כלל שמ"ש היה מתפלל עבור פרעה, אלא מיד ולמלחר שהמציר פרעה משתו ופייסו בממעט דבריס כי לא נמרד ובמעל ומלבו עשה כן מיד נתרפא, ומה נשתנה פרעה מאבימלך.

ביאור דעת הירושלמי בהך הלכתא

את כל אלה ה' קשה להירושלמי ולפיכך תירץ כולהו נמלא מחתא, והוא שהקדיים נפ"ד כי מהמעשה שעשה אבימלך שלקח את שרה לביתו הוה לו בלבד שעשה זאת שתי רעות דהיינו הרעה החמה לאברהם והרעה השניה לשרה אף זו כי אברהם ושרה הם מלוקים בעיקר צריכן לו לומי זה כראי זה, כי לאברהם לא עשה כ"ל רעה אחת והיא כס היה נקל לתקנה ע"י חזרה ופיוס, לא כן לשרה שעשה שתים רעות, והרעה השניה קושי התקון ע"י פעולות אלם מכ"ש ע"י דברות ג"ל דברי פיוס וריצוי.

וביאור זה כי לאברהם עשה רעה אחת, והוא מה שביעדו שגזל לו את אשתו, אבל לשרה עשה שתים רעות החמת שנשה מה שביעדה שגזלה מעשה עשה שהתהו אהבת נפש ושי אבימלך זה הדבר מרגן מפריד אלוף, שבית עשה לה רעה כי יצא עליה שם רע בכל העולם אשר ישמעו שמע המעשה הזה כי שרה הובאה בית אבימלך, מה יאמרו בגויים החמת נשואה היתה זאת קדשה, כי יאמרו שמדעתה ומרצונה נלקחה לבית אבימלך, או כי היא בעצמה הלכה שם להרחות העמים והשרים את יפיה, ולא היתה נשואה עפ"י הדבור דבר המלך, אך יתבטה לשון כי היא לילה אשת הומיה ושית זונה, אבל פרעה לא עשה לשרה כ"ל רעה אחת מה שגזלה מבעלה, אבל הרעה השניה לא עשה לה פרעה, כי גבי אבימלך לא הרשיעו אבימלך, כי ה' אפוקמי נעולם בין החומות לגיים בדיק הולך בדרך התים אומר הן מלות וכבללן הוא גזל ועריות, וכן התפאר עלמו אבימלך לפני מלקים ואמר הגוי גם בדיק תהרג וגו' וכן נא

ולפיכך גבי אבימלך שלא הוה לו עשה כ"ל רעה אחת לאברהם אמה שביעדו וגזל את אשתו לכך מיד כשהחזיר לו את אשתו וביקש ממנו מחילה היה אברהם מחויב מדינא למחול לאבימלך, וכן עשה בפעת ותפייס ומחל לו מיד, וכמבואר לעיל הלכה ט' דאם גזל את חבירו די לו להגזלן בזה אמה שמשיב את הגזלה אצל גזל ומבקש ממנו מחילה על מה שביעדו בגזילתו וזה אר עוון ומטותו מכופר, ובאמת מלד מה שהרע לאברהם לחוד לא ה' צריך עוד לאבימלך להפלחו שיתרפא ויחי מחליו, כי ממילא עשה יעשה לו ה' יתברך כן ויעלה דברו וירפאהו, כיון שהעון אשר היתה שבה קרובה להעונש ההוא שהגיעו כבר נמחל לו ע"י החזרתו ופייסו לותו בדברים, ממילא גם העונש נסתלק ושב ורפא לו, אך מה שאבימלך ה' צריך לתפלתו של אברהם הוא להיות העון עלמו לא נמחק לגמרי שהרי הרע עוד נקדש גם לשרה והיא לא מחלה לו מהטעם שנאמר בסמוך נאת הטוען עדיין לא קר מאבימלך (ולפחות לא שב אפו ממנו לגמרי להיות כל היסורין בדלין ממנו) לפיכך הוצרך אבימלך לתפלת אברהם שיסתפק שיהו לפני ה' ויעתר על אלקים בעדו, כי יעשה עמו בטובה ורב חסד ויאמר לו כל חשך עון.

איברא זה ניחא לאברהם משמ"ש שרה היו דיניך פתנם שהיא היתה מוחלת לאבימלך ג"כ הרעה האחת שעשה לה שביעדה אמה שגזלה מבעלה ועשה פירות בין

הדנקים אבל הן עוד אחת היתה וגדולה היא כמה שהוציא עליה ע"ב בעולם במעשהו זה וכבריה כי מי יאמין לשמועה זו שאבימלך מלך כאשר נהפך לפורי גפן נכריה ועתה שלח כדת של תורה ליקח אותה בחזקה ולעבור על עריות וגזל והנה דבר זה אינו מוגע לעניין הכעוד המדומה בלבד אבל כי הוא זה עד כמה יגיע והיקל בכבודה המאיתי לעין כל והוא דבר התלוי בנפש, ולזה היעד מרה לה לשרה, ולא רצתה להתפייס ולאמתו לו על הרע הזה כי הוציאת ע"ב אין לו מחילה עולמית וכדברי הירושלמי והנה דבר זה שאבימלך גרם לה להוציא עליה ע"ב, לא די אלא גבי אבימלך שהי' מוחזק למלך כאשר לא כן כשנלקחה בחזקת יד מבעלה להיכלו של פרעה, הנה זה לא עשה לה הרעה הזאת שלא יצא עליה ע"ב, שפרעה ועמו היו מפורסמים לשטופי זמה, ולא עשה לה רק רעה אחת כמה שיעידה שגזלה מבעלה ממילא מיד שהחזיר לשרה גזלתה וגם פיים לשרה בדברים מלב הדין היו מתוירים לאמתו לו בממילא גמורה על רשעתו וכיון שהם אחלו לו ממילא נתחלקה הסבה למכותיו ונגעיו שהוציא הנשף, ובאמת הסבה אך ג"כ המסובב והוא העוגם כל אלי וכל מכה אשר שם ה' במצרים ובפרעה, ואיפו זאת לא הוצרך פרעה להתפלל עליו, וגם שרה לא נתוכחה עמו.

ביאור דברי הרמב"ן עה"ת

וסיפר הכתוב בשנת הנדקים וכדברי הרמב"ן בניאורו על התורה והכוונה בו שסיפר הכתוב כי שרה היתה בעלת נפש יקרה כדרך השלמים היודעים מעלת הנפש ויקר ערכה ולא היתה כדרך הפשלים ונוזי הנפש המוכרים בבודם בעבור הון אלא יקרה נפשה בעיניה ובזה תבוז למשאת כיד המלך כי יודעת ומבינת היתה בעיה יתירה את יקר תפארת וגדולת הנפש כי היא יקרה מכל כלי חמדה, וכל חפצים לא יישוו בה, ולהיות הקב"ה מגיד מרחשיות לאבריה כי ידע את כל אשר נעשה לאברהם מן הרע ואת אשר נעשה לשרה לזה ידע הקב"ה כי אברהם ילך בדרך ישרים וירחי ה' שימחול לו כשיפייסנו כראוי, ושרה תעשה ג"כ כראוי לה שהיא לא תמחול לאבימלך על שהוציא עליה ע"ב וכאשר היתה בחמה כן אלא מחלה לו וכ"ש שהיא עדיין לא תתפלל עבורו, והנה אם אברהם לא יתפלל בעדו היאך יאפשר שירפא כי עדיין לא נתחלק לגמרי החטא מה שעשה לשרה בעניין הוצאת ע"ר אלא מחלה לו, ועדיין הסבה לעוכרו קיים והיאך תסור המסובב הוא העוגם, לזה יעץ הקב"ה לאבימלך שיחלה פני אברהם שיתפלל עבורו ואברהם לא הוצרך להתפלל עליו, וגם שרה לא נתוכחה עמו.

ביאור דברי הרמב"ן עה"ת

ושיפר הכתוב בשנת הנדקים וכדברי הרמב"ן בניאורו על התורה והכוונה בו שסיפר הכתוב כי שרה היתה בעלת נפש יקרה כדרך השלמים היודעים מעלת הנפש ויקר ערכה ולא היתה כדרך הפשלים ונוזי הנפש המוכרים בבודם בעבור הון אלא יקרה נפשה בעיניה ובזה תבוז למשאת כיד המלך כי יודעת ומבינת היתה בעיה יתירה את יקר תפארת וגדולת הנפש כי היא יקרה מכל כלי חמדה, וכל חפצים לא יישוו בה, ולהיות הקב"ה מגיד מרחשיות לאבריה כי ידע את כל אשר נעשה לאברהם מן הרע ואת אשר נעשה לשרה לזה ידע הקב"ה כי אברהם ילך בדרך ישרים וירחי ה' שימחול לו כשיפייסנו כראוי, ושרה תעשה ג"כ כראוי לה שהיא לא תמחול לאבימלך על שהוציא עליה ע"ר וכאשר היתה בחמה כן אלא מחלה לו וכ"ש שהיא עדיין לא תתפלל עבורו, והנה אם אברהם לא יתפלל בעדו היאך יאפשר שירפא כי עדיין לא נתחלק לגמרי החטא מה שעשה לשרה בעניין הוצאת ע"ר אלא מחלה לו, ועדיין הסבה לעוכרו קיים והיאך תסור המסובב הוא העוגם, לזה יעץ הקב"ה לאבימלך שיחלה פני אברהם שיתפלל עבורו והוא לא יסרב, ולמען שלא פני אברהם כי יתאר אל אלהיו וילהו ויפתו תפלתו, אף כי לא נפתלו הסעון לגמרי מאבימלך מחמת שרה, מ"מ לכבודו של אברהם יעשה הקב"ה עמו לפנים משה"ד ויט אליו חסד ויעלם דברו וילפתהו מחליו, ולא יוותר לו לגמרי אלא לא נחותו השעה יוותר לו ולא ירחה עון לא, אבל יפקדהו מעט מעט שיוכר שם שיוכר שם עד כי יקומם עון ומינכו או יפים לקן גלוי וידוע לפניו יתי' לפי דרכי מעפטיו הנגלות לו יתי' ואין לאחנו יודע עד מה.

ומעתה כי כן הנה מוכח מזה לאפילו מלך מדת חסידות ועמוה יתירה ג"כ אין רצוי למחול ליה שחטא כנגדו שהוציא עליו ע"ר, דאל"כ דרצוי לו למחול אף למי שהוציא עליו ע"ר ומבקש ממנו מחילה, ע"כ תקשה וכי ס"ד שהיתה יקרה בחמתה וכמאמרם במדרש והיתה נציבת גדולה לא התנהגה עצמה בדרכי החסידות והעניוה ולא ז' בלבד אלא אף זו תקשה מדוע סיפר הכתוב בגנותה לכתוב עליה ואת כל ומוכחת שבכל אלה לא נתרצית ולא נתפייסה למחול לו אלא ודאי הוא הדבר שאר דבר הירושלמי דאף שהוציא עליו ע"ר אין כאן שאם ומדת חסידות למחול לו

ביאור מחלוקת הבבלי והירושלמי בהך דינא

ואם אמת נכון הדבר כי רחיית הירושלמי לכאורה היא כרחיה מוקפת, הן כל אלה אומר אני בעניי כי לו תקום הרחיה האמורה כ"מ הירושלמי לשיטתיה, אבל הגמרא דילן לשיטתה, לא נלבד דליתא לרחייתו אף זו לשיטתו תלמודא דידן אינא רחיא בהיפוך שאף בשהוציא עליו ע"ר ומבקש ממנו מחילה שצריך למחול לו לפחות מדת חסידות ודרך ישרים הרחוים להתנהג בהן ארע אברהם והגמשכים אחר תורת מרע"ה (גם אלא יהי' פלוגתא לתוקי כ"כ בין הירושלמי לתלמודא דילן).

וביאור אלה הדברים הוא דהתום' בב"ק ל"ב ע' ד"ה כאשר אמר אברהם וכו' הקשו דהיאך קאמר המתפלל על חבירו והוא צריך לחתו הדבר הוא נעשה תחלה מדכתיב ויתפלל אברהם וגו' וה' פקד את שרה וגו' והיינו שהוא התפלל על אבימלך ובזיתו שיולידו בנים ונעשה הוא תחלה שה' פקד את שרה דהא כבר פקד ה' את שרה אחלי בן קודם לכן דהיינו בפסח שהי' לפני המעשה ההוא ש אבימלך אמר בשרו המלאכים לאברהם ושרה מלידתם אי יצחק והנה דבריהם פה בחירופם שם עומדים לפופים, דמלבד שהדברים בעלמותן דחוקים להולמתן בלשון הכתוב אף זו הדבר הקשה ביותר הוא לומר דלולי התפלל אברהם על אבימלך וזיתו אלא היתה שרה יולדת בריווח שהרי ממרו רבותינו במדרש כשם שנפקדו כל היו ככלל קלוטיהם של חוה ומי לנו ככל הנשים שנאמרו בנפקדת ובכשרון מעשים יותר משרה כי היא עלתה על כולנה, גם הפני יהושע שם במשנה ד"ה ומיהו שאם לא אחל שהוא אלזר שנאמר וכו' הקשה כיון דקאמי התם דשם הציב את הגזלה אשר גזל ומבקש ממנו מחילה, והנגזל מוחל לו דעדו הוה כאלו אשר גזלן את הרחוי לו לעשות ושם עומד ומבקש לו לכפר עליו מאשר חטא וממילא מתחלק ג"כ מן המוטל הטוענ הרחוי לו ו"כ קשה אבימלך שהחזיר לאברהם את הטוענ אשר עשקו שרה אשתו וגם ניקש ממנו מחילה וממילא אברהם אחל לו, ושוב היה רחוי ממילא שיהא אחלו נאחה כעבן ולא יעלה על לב עוד, ויסור ג"כ טוענו המסוכב מן החטא, ולמה הוצרך אבימלך עוד אח"כ לאתפלת אברהם שיסור ממנו הטוענ ויוכשפש בשרו, והקושיא היא קושיא גדולה לכאורה ורחוי לגברא רבה לכוותיה, ועיין בחות הקודש ס"פ דרך הירושלמי מה שכתבתי בס"ד שם ומתייצבת זאת קושיתו, אבל לפי דרך הגמרא דילן קושיתו עצומה.

ועוד זה שליישם, חופיף לדקדק בלישנא דגמ' האם דקאמר המתפלל על חבירו והוא צריך לחתו דבר הוא נעשה אחלה והוא גם כן צריך לחתו דבר מבעיא לי' למימר, דהא גם שהיכם לריכים לחתו דבר שמתפלל עליו כגון הך דקמן שאבימלך הי' צריך להוליד בנים וגם אברהם הי' צריך לכך ועל זה התפלל וכן ביאר הדברים כגון בריאות הגוף ושובר וכדומה, ועוד מה רחה על ככה זה המתפלל על חבירו שהוא מתפלל רק על חבירו לחוד כיון שגם הוא צריך לו יתפלל על חבירו וגם על עלמו הקצר קלרה לשוחו להתפלל על עלמו וגם על חבירו, או אם יד ה' תקצר מ"ח לחת פי שנים לכל אים ואים די מחסורו אשר יחסר לו ועל השלישי קשה ל"כ הוא שהמתפלל על חבירו והוא צריך ג"כ לדבר ההוא שהיכם נעניס רק שהוא נעשה אחלה, ע"כ אם יהיו כאן שני עניים בעיר לאחון ושמעון יתפלל לאחון על שמעון שיתעשר ויהי' לאחון נעשה אחלה ויתעשר ושמעון ג"כ יתפלל על לאחון שיתעשר ויהי' הוא נעשה אחלה ויתעשר ונמלט שהיכם יתעשרו, וכן בכל ברה שיתאחפו בה שניים יעשו שהיכם כך ויגללו שהיכם.

לפיכך מי שעניי אומר שם"ד להגמ' דילן קוברת דבוולמי מלד מדת חסידות ודרכי העמוה מחויב אדם למחול לאפילו למי שהוציא עליו ע"ר אם עתה מתחרט ומבקש ממנו מחילה אבל דוקא כשהש"ר אינו מוגע אלא לו לבדו לו אם הוא פוגם גם את זרעו, ואם לא הי' מוחל לו הי' מוציא את עלמו וגם את זרעו מן הפגם והש"ר ההוא שיצא עליו כי אמה שלא יאמול לו ידעו ויכירו הכל בנילול כי בשקר דבר האיש ההוא שהוציא עליו ע"ר אבל אם יאמול לו יהי' מקום נלון לבני אדם לפגום את זרעו ואותו כי יאמינו העם לקול השמועה לו טוענ מה שהוציא עליו ע"ר ולכן אף אם ירלה להתחסד ולהיו' מעניר על מדותיו ולאמול לזה שהוציא עליו ע"ר ושלא לפגום ולשום לב לכבוד עלמו ע"י מה שיאמול לו, מ"מ אינו רשאי מפני זרעו, דאדם רשאי לעשות בשלו מה שירלה לוותר על טוענו ולהשליך מנגד את כבודו אבל אינו רשאי לעשות כן בשל אחרים לוותר על טוענ וכבוד בניו ובני בניו אחריו, ויותר מה שמוגע לורע עד סוף כל הדורות שבודאי אין זאת שום התחסדות למחול לזה שהוציא את עלמו ע"ר, שודאי לא הי' מילוק זאת אם יגיע מזה הפסד לבניו אחריו ע"י המחילה או לא, ואם כי אין רשאי לדבר זכר לדבר יש מהרומות ומעשרות שאם יתן אינ תרומותיו ומעשרותיו כראוי לו ולא נשאר לו מן החטופה לשכר רשעון בניו וכ"ג לא יפטר עי"ז מנתינת תרומות ומעשרות כראוי נאשר מוטה עליו להפריש לא כן אם ירלה ליתן לאדם הנה קרוביו קודמים לעניים אחריס ואם כי יש לחלק ביניהם בעניין ממון לנין נשר הגוף אבל קלת רגליס לדבר יש.

וידוע מאמר רבותינו שליני הדור היו אומרים מאבימלך נאשבועה שרה, וממילא הפגם הזה הגיע בלבד לשרה ולאברהם עלמם דהיינו לשרה שהיא אמה זוהה וחללה, ולאברהם מגיע הפגם שאין לו זרע כשר כ"ל זרע ישמעאל וחרבו ובני קטורה וחרעם אבל יצחק ויעקב ומבני ישרון וכל בית ישראל המה מלביהם וכהניהם ושריהם וביניהם מיוחס מזרעו של אברהם אלא מאבימלך וכדי בזיון זה לאברהם, אף זו הפגם הזה פוגע גם ליצחק הבן יקיר ולכל זרעו אחריו ואין לך פגם ובזיון יותר גדול ממה שמגיע בזה ליצחק ולכל

זרעו וחרש זרעו עד סוף כל התורות הכה זה טור מונצנו
ממנו אחד ה׳ מכרחם ויפתח ממקומו.

הסבר מה ההבדל בין פרעה לאבימלך בחטאם

ואחרי כי כן הכה יפה עשתה שרה שהתוכחה עם מבימלך
ולא רצתה לממול לו אף שפייסה בדברים כמ״ש
הרמב״ן על פסוק ואת כל ומוכחת וגו׳ ושם הקשינו על שרה
היאך היתה קשת רוח ושוקף כ״כ ולדבריו מתיאש שפיר,
דנהי דאמת נכון הדבר כי הצער מה שגזלה מבימלך היא
מחוייבת לממול מכל הדין למחר שהשיב לה מבימלך גזלתה
וגם פייסה בדברים ויקוב ממנה מחילה וגם על פגימת
כבודה במה שכל ידו יפת פליה ס״ל שהיא מפת זוטים
מקרבת דלכה ובכ״ז היתה מוחלת למבימלך לפחות מכח
מדת מפידות ודרכי יושר דהלמודא דילן ס״ל דמלד מדת
מפידות ודרכי עמה רצוי לממול אף למי שהוציא עליו ס״ר
ולפיכך היתה מוחלת מאמת למבימלך, אבל מאמת יגדל עוזו
ולא ניתן לממול, מממת הוצאת ס״ר שים מה שיפת נגש
ועל זרעו שהרי למברחם ושרה כבר נתבשר שיהי׳ להם הבן
יקיר יפחד מפפם שמבר קודם להמעשה הזה עם מבימלך
ול״ב מגיע מזה ג״כ פגם ליפחד חרעו שיאמרו הבריות
מבימלך מתעברה שרה וזה מין בידם של שרה ומברחם
לממול כיון שהממילה היתה מחויבת מלד שורת הדין כ״פ
מהצוד והישר ומין מדם רשאי להתחפד בשל מחרים לפיכך
שרה לא רצתה להתפייס ולממול למבימלך, ומכ״ש להתפלל
עליו שיצוד ה׳ מרון לפו ממנו, והקב״ה שהוא יודע מחרית
דבר מרפעיתו לכך לא אמר למבימלך להתלות פני שרה שהיא
תתפלל עבורו, כי ידע הש״י שהיא לא תתפלל עבורו וגם
היה יכולה להתפלל, אפפ כל זה ה׳ נהך טובתם של מבימלך
עם שרה, שאף כשהיא המעשה ההוא כבר היו יודעים
מברחם ושרה שיהי׳ להם זרע בינך אבל כשהיא המעשה עם
פרעה שאז עדיין לא נתבשרה שרה עפי ה׳ מלידת יצוק
זרע ממנה אם כן מו בת כלל וכלל וא״כ לא ה׳ פרעה טעשה
רע למברחם ושרה אף כמה שמוגע לעניין הכבוד כ״פ כמה
שמוגע לעניין כבודם של מברחם ושרה עצמם בעניין הוצאת
ס״ר עליהם כי בית זוטים המה, אבל לא ה׳ הדבר הרע
ההוא מגיע אף לזרעם, כי לא עלה על דעתם אז שיהי׳ להם
בן וכמו שבאמת שים רצוח אחר זה שיהי׳ להם זרע,
אבל אצל מבימלך הוצאת ס״ר שים בזה על יפחד בית
ועל זרעו שהרי למברחם ושרה כבר נתבשר שיהי׳ להם הבן
יקיר יפחד נפפם שבבר קודם להמעשה הזה עם מבימלך
וא״כ מגיע מזה ג״כ פגם ליפחד חרעו שיאמרו הבריות
מבימלך מתעברה שרה וזה מין בידם של שרה ומברחם
לממול כיון שהממילה היתה מחויבת מלד שורת הדין כ״פ
מהצוד והישר ומין מדם רשאי להתחפד בשל מחרים לפיכך
שרה לא רצתה להתחפיים

נלענ״ד יובן כי הי׳ טובה גדולה יותר לאברהם ושרה מלו הי׳ נפרע מהיצה״ר מאליו מאשר מלמה, שאז הי׳ נגלה כבודן של אברהם ושרה וכבוד יצחק כמו מיד ומלמלתר שידעו כל העולם שלא נבעלה להיצה״ר כלל, שהרי מיד שילך הקול שנלקחה להיצה״ר הלוך לך הקול ושוברו שמו שנלקחה שהרי הכל הי׳ בזה אחת הלקיחה ונגע בזין ליליה הי׳, משא״כ כשנפרע מיד ביום שלמחריו, הנה לפ יוודע הדבר למרחוק כיון שלפ נלקח מלפ שעה בין ליליה הי׳ והבקר אור מלפ הלך לו אחלי אין להקלי ההוא פרסום שאין זה מן הזרות והפלא כ״כ מאל זה הדבר יתפרסם שנלקחה שרה לבית פרעה ואבימלך כי הוא דבר זר ומעשה נכריה ליקח אשה אחת בעלה בזרוע ויד חזקה, ומד כי יולד יצחק ויוודע כי זרו תיקונין של יצחק דומה לאברהם וילקחוהו הנה בין כך ובין כך נאותן הימים יפגמו בני מיד בבטנן, רק מכח מפילותו של אברהם השליך מנגד טובת וכבוד שמו והטחיר מל אלהי אמת יוחל אלהי ירפאהו, ובשכר זה שהנה הקב״ה מיד ופקד לשרה שתלד בן שיהי׳ זרו תיקונין של דומה לאברהם ושמע הקב״ה גם לתפלתו לרפואת לבימלך. ומה שמתקבלה תפלתו בעבין זרו תיקונין, לפ הי׳ בזכות שאר מע״ט שהיו בידו, אלפ מל דבר שדבר טוב מל מבימלך להקב״ה שתתפלל עליו שיתרפא והזכות הטוב גרם לו להיות תפלתו מקובלת ג״כ בעבין זרו תיקונין, ומדרכה דבר זה נתקבל ופקד קודם שנתקבלה תפלתו מל מבימלך, וזה מחייבת היטב הלשון והוא לריך לאותו דבר וכו׳ הכוונה כך היא, להרי אברהם ומבימלך היו לריכים לבני דבריס מתחלפים שמבימלך לטובת עלמו הי׳ לריך שיתרפא מחליו, ואברהם לטובת עלמו הי׳ לריך שלפ יתרפא מבימלך מחליו, וכן כמו בחיוב דמייתי התם היו הדבריס כן, שהוא ובעיו היו לריכים לבני דבריס מתחלפים, הם לטובת עלמן היו לריכים שלפ יעבדו על מה שלפ דברו נכוחה בחיוב, וחיוב לטובת עלמו הי׳ לריך שיעבדו מבירו כדי שיהי׳ נגלה לעין כל לדקתו וכי לפ דברו בו נכוחה משא״כ ע״י שלפ יעבדו האבריס, הנה יש מקום לעון ולחשוד מת חיוב, שכל דברי ריעיו מה שעשה מן הרע והרשיע מת מעשיו הן היו בעוכריו, וכמבואר בקרא שאבריו הרשיעוהו, ואלפ״כ לפ רצה לטובת עלמו בשביל מבריו והתפלל עליהם שלפ יהיו נעשים, וא״כ אברהם וכן חיוב הי׳ מתפלל על מבירו והוא בעבור לבוד

מתילה ופיוס

קול התורה

חוברת מ״ג — תשרי ה׳ תשנ״ח

לכבוד סיום הש״ס של ״דף היומי״

דרשות, שיעורי פתיחה, מבוא לגדרי מלאכת שבת, הלכות ה״דף״

הגאון רבי מאיר שפירא זצ״ל

מכתבים, כרוז, פנינים מחייו וחכמתו

קובץ ״שמחת התורה״

מיוחד ללומדי דף היומי - הערה קצרה ויסודית על הסוגיא
הערה אחת לכל דף ודף לששה חדשים הבאים

* * *

הגאון רבינו אליהו מווילנא זצ״ל

הערות למסכת ברכות, ביאורים בדברי תורתו
מאמר ״אשירה לה׳ כי גמל עלי״, פנינים מחייו ומשנתו

חידו״ת והערות מענינא דיומא

קדימה במצוות, חינוך, שופר, וידוי, יוה״כ, סוכה, חנוכה ועוד

חידו״ת והערות בענינים שונים

גלות, שבת, שומע כעונה, תלמוד תורה, ברכות ועוד

בירורים בהלכה

כיבוד הורים וזקנים, תחום, ערב יוה״כ, סוכה, שמחת תורה ועוד
מכר לקרוב, היתר עיסקא, דינא לנפישה, אומנתו של חבירו

מחשבה ואגדה

ראש השנה, עקידה, תשובה, ביאורים במקרא ובדברי חז״ל ועוד

בירורים בהלכה מענינא דיומא

הגאון רבי יעקב שלום סופר זצ"ל*
בעל התורת חיים וראב"ד בודאפעסט

הערות בהלכות ערב יום הכפורים

מיעוט בלימוד בערב יוהכ"פ

מג"א ריש סי' תר"ד: ויש למעט מלימודו בעיה"כ כדי לאכול ולשתות (ברכות דף ח').

נ. ב.: צ"ע על ראייתו [דאי' שם רבב"א סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולהו שתא במעלי יומא דכפורי תנא לי' חייא ב"ר מדיפתי כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב וכו' כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי] דמנ"ל [לחייא בר רב] זאת שאם הי' מעביר פרשיות לא הי' לו פנאי עוד לאכול ולשתות טובא, ועוד הקשה המחהש"ק למה לא הביא ראי' מסוכה דף כ"ח [דאי' שם ולא אמר הגיע עת לעמוד מביהמ"ד חוץ מערבי פסחים ורבי יום הכפורים, פרש"י שצריך לאכול מבעו"י].

ונלע"ד דהא מבואר בפוסקים דעיה"כ דין יו"ט יש לו ואסור להתענות בו אפי' תענית חלום, ולרוב שיטות איסור דאורייתא הוא, ולפ"ז יש בו עוד קולא משאר דבשאר יו"ט חציו לד' וחציו לכם וכאן כולו לכם, ולפ"ז ילמוד רק מעט מה שהוא מעיקר הדין ולא יעבור זמן התפילה (ע' בעולת שבת ובמג"א רסי' רמ"ב לענין שבת), וזה מוכח רק מברכות [ח:] מדלא התירו לעבור פרשה משמע דצריך להיות כולו לכם.

במצות עינוי בערב יוהכ"פ

אי גם נשים מצווים בזה די"ל דהוה מעשהז"ג ופטורות או שמא כל שמחוייב בתענית העשירי חייב באכיל תשיעי, ע' תשו' רע"ק אייגר סי' ט"ז שהניח דבר זה בצ"ע, ומצאתי למורי ז"ל בכתב סופר חאו"ח סי' קי"ב דפשיטא שמחוייבות והביא סמוכים ממהרי"ל יעו"ש.

---

* מגדולי הרבנים והמחברים בדורו, (נפטר כ"ז תמוז תרפ"ח), בנו של הגאון המחדיר רבי חיים זצ"ל בעל המחבר חיים פלם חיים ועוד. החידושים שלפנינו שכתבו בעירותו נלקטו מכולי נלון השו"ע שלו המוגה בנגזי נכד להיות הרב מאיר מבריסק מילילוויטש נמנ"ד ס. פתוחה בכזול, תשוח"ם לו, ההנהות שבין חלקי ריבוע הן מבל בנו ג.י.ם כ"י.

הולכים לשם רק להראות שזוכרים יום המיתה והוא העיקר כידוע מגמ' ברכות [ה.] [וע"ע באג"מ או"ח ח"ה סי' מ"ג א"ו].

נוסח הכפרות

שם מג"א סק"ג: יאמר חליפתי תמורתי כפרתי ר"ת חתך שם מלאך.

נ. ב.: עשכנה"ג דיש ב' נוסחאות או "תמורי" או "תחתי" וכן במט"מ סי' תתל"ו אינו גורס תמורתי (במט"מ אשר בידי הגירסא תמורתי) יעו"ש, ואין נפק"מ דתרוייהו הוא שם חת"ך, וברש"י בשבת [פא:] משמע לומר "תחתי" וכן בטור כ' שיאמר זה תחת זה א זכר כלל זה תמורתי יעו"ש, ע"כ לא ידעתי מפני מה בחרו "תמורתי" תחת "תחתי", וצ"ע.

מצות עינוי בליל ערב יוהכ"פ

שם ביאור הגר"א סק"ו: מחלקותם [אם אומרים סליחות קודם עלות השחר בעיו"כ] כמ"ש האחרונים דפליגי אי הלילה ג"כ יו"ט או דוקא ביום וע' של"ה ומג"א הביאו והעיקר שאין המצוה להרבות אלא ביום וגמ' ערוכה הוא בכתובות ה' א' ועיין רש"י שם ד"ה אית לי' וכו' [אלא מעתה יוה"כ שחל להיות בשני בשבת ידחה גזירה שמא ישחוט בן עוף וכו' התם אית לי' רווחא וכו' פרש"י לשחוט בלילה שהסעודה אינה עד למחר].

נ.ב.: ובברכי יוסף כ' דאין ראי' כל עיקר יעו"ש, ולא ידעתי מפני מה [ושמא כונתו לחלק בין עיקר דין יו"ט לחיוב סעודה דזה אינו אלא ביום, וע' לקט הערות בכתובות שם ואכמ"ל].

מחילה במוציא שם רע

ט"ז סי' תר"ו סק"ג: במרדכי כתוב הוציא עליו ש"ר אין לו מחילה עולמית משמע פי' שאין המוחל אכזרי כשאין מוחל אבל אם רצה למחול הוי מחילה משו"ה אם מת אותו שחטא לו מהני לענין זה אף שהוציא עליו ש"ר דאמרי' אילו [illegible] קיים הי' מוחל לו.

נ. ב.: ע' שיירי כנה"ג טור ג' דמהר"י ווייל ומהרי"ל כ' "אין לו למחול" אבל בירושלמי פ"ג דיומא שממנו הוציאו דין הנ"ל כ' אין לו מחילה עולמית, והנה מלשון אין לו מחילה עולמית משמע דלא מהני מחילה אבל מלשון אין לו למחול משמע כרמ"א דל"צ למחול אבל אם מוחל רשאי, ואולי י"ל דיש ב' הוצאת לה"ר א' שא"א למחול [כגון] פסול משפחה וא' שיש למחול עפמ"ג ודוק.

דין פיוס ברבו

שם מג"א סק"ג: אפי' אינו רבו מובהק רק ששמע ממנו ד"ת [צריך לילך כמה פעמים עד שיתפייס].

נ. ב.: עמחהש"ק דהוא רק לגירסת רמב"ם וטור רבו שאני אבל לא לפי' רש"י [יומא פז:] דרב שאני [שהי' מחמיר לעצמו] יעו"ש במעיל צדקה מפורש כך וכ' דגם לרש"י צריך לילך פעמים רבות יעו"ש הביאו הכנה"ג בב"י.

ואם הוא גדול הדור אפי' לא שמע ממנו אות אחת מיקרי ג"כ רבו, כן נ"ל מתוס'

דין פיוס במת

שם מג"א סק"ז: ואם חרפו לאחר מיתה א"צ לילך על קברו אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו.

נ. ב.: דבר זה הביא הכנה"ג וע"ש בשם שלטי הגבורים פ' הזהב [ב"מ לג. בדה"ר], ועיי' ברמ"א ח"מ סי' ת"כ סעיף ל"ח דמשמע דאין חילוק ציין עליו הרעק"א וגם ביש"ש ב"ק סי' נ' חולק יעו"ש, וממחבר ורמב"ם ספ"ב דה' תשובה משמע כשה"ג דקודם חטא לו ואח"כ מת, ודברי שה"ג צ"ע הא מוכח מהמדרש [תנחומא ואתחנן, אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כל הכעס הזה עלי למה וכו' א"ל אתה אמרת שלח נא ביד תשלח, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, לא ה' שלחני, ואם בריאה יברא ה', שמעו נא המורים, הנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים,וכי אברהם יצחק ויעקב חטאים היו שאמרת לבניהם כך א"ל ממך למדתי שאמרת מחתות החטאים האלה בנפשותם וכו'] שילפי' שלא להוציא שם רע על המתים כמבואר בסעיף ג' ע' מרדכי ביומא [סי' תשכ"ד] ולמה לא ביקש משה ממנם מחילה במדבר, אבל גם על יש"ש ורמ"א קשה דאם הוא רחוק ישלח שלוחו ולמה לא שלח משה שליח.

שו"ר באר"ר סק"ג הקשה קו' הנ"ל על יש"ש, ולא ידעתי למה לא הביא הרמ"א בח"מ הנ"ל, ותו הא לשיטת שה"ג יותר ק' קו' הנ"ל כמובן.

מספר הטבילות בערב יוהכ"פ

רמ"א שם סעיף ד': ואין צריך לטבול רק פעם אחת בלא וידוי.

נ. ב.: אותם הטובלים ג' פעמים שטות הוא וכן אותם האומרים וידוי תחת המים מהרי"ל סי' קצ"א וקצ"ב (כנה"ג), ועט"ז סק"ה בשם האר"י הקדוש דיש לטבול ג' פעמים ועפ"י הקבלה יתודה במקוה וכן איתא במהרי"ל דבין בער"ה ועיוכ"פ יטבול ג"פ (שכנה"ג טור י"א), ועיי' עולת שבת רפ"ה בשם המקובלים דכל שהוא בעל תשובה יטבול בע"ש י"ד טבילות ושאר כל אדם ג' טבילות יעו"ש, א"כ בעיוכ"פ שכל אדם הוא בעל תשובה ועיקר המקוה הוא משום תשובה יהי' צריכים לטבול י"ד פעמים, ועבאה"ט בשם של"ה.

צ"ע ממס' דרך ארץ רבה ספ"י הטובל ב' פעמים הר"ז מגונה, וצע"ג.

כיסוי על חטאים

מג"א סי' תר"ז סק"א: וקשה מ"ש רש"י בחולין [מא:] דאי איתא דחטא בשוגג קלא אית לי' דמי שבא לידו דבר עבירה בשוגג אינו מחפה עלי' כדי שיתבייש ויתכפר לו עכ"ל והא בקרא כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וחטא היינו שוגג וע"ק דבסוטה [לב:] אמרי' שלא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה כדי שלא לבישו וי"ל דשא"ה כיון דאמר לשם חטאתי חזינא שאינו מתבייש וצ"ע.

נ. ב.: ע' מחנה חיים (ח"ג או"ח סי' א') קו' כיוצא בזה למאי דאמרי' במגילה (כ"ה ע"ב) דמעשה שגל נקרא ומתרגם דניחא להו דהויא להו כפרה וקשה מגמ' סוטה הנ"ל שלא חלק הכתוב בין מקום חטאת ועולה כדי שלא יתבייש הא ניח"ל דלהוי לי' כפרה, ותי' אאמו"ו הגנ"י דשאני איסור ע"ז דחמור מאוד אפי' אם הי' שוגג נחשב

למזיד ובעון ע"ז אמרי' בסוטה שם דצותה התורה ליקח שעירה כדי שיהי' נודע ויהי' לו כפרה יעו"ש פלפול נאה ועוד תי'.

וכבר הקשתי על גמ' יומא פ"ו האיך למד ריב"ב דצריך לפרט את החטא מדאמר משה אנא חטא העם הזה חטאה גדולה , הא שאני בע"ז, וצריך לומר דלפני המקום אין חילוק דהא לפניו הכל גלוי וידוע, שו"ר בא"ר שהק' קו' הנ"ל וכ' וי"ל.

והנה בברכות ל"ד ע"ב אמר ר"כ חציף עלי מאן דמפרש חטאיו שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה כ' תוס' כסוי חטאה וטעמא לפי שאז מתבייש על חטאו אבל אם מפרש חטאיו דומה שאינו מתבייש עליו ואמרי' לעיל פ"ק דף י"ב כל העושה דבר ומתבייש מוחלין לו עכ"ל, ויש להקשות מפני מה לא מתרצי' רומיא דקראי אהדדי ביומא פ"ו דהאי פסוק כסוי חטאה מיירי בשעה שאינו מתודה לפני הקב"ה שידוע ממילא לכל ומתבייש בו ולא מספר לאחרים כגוונא דשאול לפני שמואל שהביא הגמ' בברכות דף י"ב ע"ב ועי"ז מתבייש ומוחלין לו והקרא מכסה פשעיו לא יצליח מיירי שאינו יודע שום אדם וממילא אינו מתבייש אם לא יוודע לאחרים ולכן לא יכסה פשעיו כדי שיתבייש, ובזה יתורץ מאוד דברי רש"י [בחולין הנ"ל מקו' המג"א] שרש"י אינו כותב שמספר לאחרים אלא "אינו מחפה עלי" וכוונתו פשוטה דחטא בשוגג קלא אית לי' ועי"ז מתבייש ומכפרים לו אבל הוא לא יספר אותה לאחרים דאז דומה שאינו מתבייש ובזה מיירי הפסוק אשרי נשוי פשע כסוי חטאה שהוא אינו מספר רק ממילא נודע לאחרים, וכן תיקנו חכמים בסוטה תפילה בלחש שלעולם הכל יודעים שחטא אבל הוא אינו רשאי לפרש חטאיו שאז יהא נראה כאילו אינו מתבייש ואם לא יספר שישמעו אחרים נראה שמתבייש ממעשיו ועי"ז מוחלין לו, ויהי' הכונה ברש"י בסוטה דף ל"ב ע"ב ד"ה שהרי וכו' שלא יבינו שהיא חטאת ומתבייש עכ"ל היינו שעי"ז שלא יבינו יתבייש הוא כמו שאול שהתבייש ע"י שלא הזכיר אורים ותומים [בברכות יב:] , (ומלישנא דגמ' שם אינו מוכח כך).

מתי לוקין בערב יוהכ"פ

מג"א שם סק"ט: וכתוב בכתבים שהאר"י לא הי' מקפיד על המלקות רק היו מלקין אותו ד' מלקיות נגד ד' אותיות השם ואח"כ טבל לקיים באנו באש ובמים.

נ.ב.: אי האר"י הי' עושה זה קודם מנחה דהא טבל אח"כ ובודאי טבל קודם מנחה צ"ע דהא מפורש דלוקין אחר תפילת המנחה, ולומר שאחר סעודה מפסקת לקה ואח"כ טבל, (ולזה כיון המג"א בסי' הקדום בסק"ח דיש טובלין אחר סעודה מפסקת וציין לכאן שהאר"י טבל ג"כ אחר סעודה מפסקת [ודלא כמ"ש הלבושי שרד שם וכאן] ועמ"ש סי' תר"ו ודוק), קשה ג"כ דממחבר משמע שקודם סעודת המפסקת יש ללקות [דמשמע אחר מנחה מיד], וכן עכ"ח צ"ל כן דהא גם בזה יש חשש שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ולא יוכל אח"כ ללקות כמו בוידוי בסעיף א', וראיתי נוהגין שטובלים ומתפללים מנחה ואח"כ מלקין ד' מלקיות.

תוספת יוהכ"פ בבין השמשות

מג"א סי' תר"ח סק"ב: מפורש בתורה, ובין השמשות אע"פ שהוא ספק מוחין.

נ. ב.: עיי' תוס' ר"ח בסוכה כ"ח [וז"ל: ושנינן כי אתא קרא לחיובינהו לנשים בתוספת עינוי **והוא בין השמשות** של יוה"כ וכו' עכ"ל, הרי מפורש דביהשמ"ש דין תוספת יש לו וא"כ אין מוחין דאינו מפורש], וצע"ג. [ולכאו' בלא"ה צ"ע דהרי בין

שהוא בעצמו הביא עליו את הצער, והכנים עצמו לנסיון. ורק אם הפרישה היא פרישה של תשובה, שבה גילתה נבואה „אוהבם נתיבה", ורק בתשובת אנו מפרידים את העבר מן ההוה, עד כדי כך שאפילו העובדא שהוא בעצמו סיבב עליו את צער הנסיון, מסולקת היא מכאן. ויתכן להשליט בכאן את החק של „לפום צערא אגרא".

מאמר כ

א. כמה פעמים חזרנו על החידוש הגדול שזכינו לעמוד עליו מתורתו של רבינו יונה. חידוש זה הוא מלוגמא ללב לכל העוסק בעבודת התשובה. הנה העמוד השני, שעולם התשובה בנוי עליו, הוא העמוד של הקבלה להבא. העמוד הזה של קבלה להבא, חלקו רבינו יונה בחשבון העשרים עיקרים שלו לשני עיקרים. בעיקר השני, ובעיקר התשעה-עשר. בעיקר השני כותב רבינו יונה כי הקבלה להבא, היא שיגמור בכל לבבו כי לא יוסיף לשוב בדרך הזה עוד ואם און פעל לא יוסיף. ומבואר מדברים אלה שאם רק גמר בכל לבבו לבל יוסיף לשוב בדרך הזה עוד. היא היא הקבלה הנדרשת לבעל-תשובה. והיא היא הקבלה המעכבת את הכפרה. אולם בעיקר התשעה עשר הוא כותב שיש מדרגה עליונה בענין הקבלה. וזה לשונו: ...ואשר לא יזדמן לו כענין הזה, יוסיף בנפשו יראת השם דבר יום ביומו, ככה כל הימים, וכאשר יחלוף כח היראה די כיבוש בכח הזה את יצרו ומסת משלו בעוצם התאוה, אלא בזאן לבות הוא יבין ונוצר נפש הוא ידע, כי אם יבוא לידי נסיון ויגיע לידו כענין הראשון, יציל את נפשו מיד יצרו, והנה הוא לפני השם במדרגה העליונה מן התשובה. עד כאן לשונו. הרי שפתיו ברור מללו, כי בקבלה להבא ישנן שתי מדרגות, המדרגה הראשונה הוא שיגמור בכל לבבו לא לשוב בדרך הזה עוד. ואין כאן שום מדידה ושיעורין באם קבלה זו יש בכחה לתת לבעלית את העצמה ואת העוז לעמוד באותו הנסיון שבו נכשל. ורק ה„גמר בכל לבבו" הוא הנדרש, להכנים

את הקבלה הזו לתורת התשובה הגמורה. והדרגא הזו היא המעכבת בדינא דקבלה להבא. אבל יש עוד דרגא עליונה מזו, בענין הקבלה. דהיינו הקבלה שיש בה מדידה ויש בה שיעורין. והשיעור הזה בכחה של תוקף קבלה זו, עד כדי העצמה לשלוט ביצרו, ולעמוד בנסיון אשר בו נכשל. ונמצא, דאותה הקבלה להבא כשהיא מן הדברים המעכבים את התשובה, אין בה שיעורים במדידת כח־העמידה בנסיונות שבה. ועל חידוש זה הוא שאמרנו למעלה שהוא מלוגמא ללבו של הבעל־תשובה.

ב. אולם דעתו של הרמב"ם אינו כן. שכן, בהלכות תשובה שם הביא עצם דין הקבלה להבא שנאמרה בתשובה. ולא הביא בה שום חילוקי־מדרגות ואדרבה כתב להדיא שהקבלה להבא היא בעלת־כח כזה, שהיא יוצרת אצל בעליה העוז והעצמה שלא ישוב לכסלו עוד לעולם. יעוין שם היטב. הרי הוא לפניך באותו השלב הנמצא בדברי רבינו יונה במדריגה העליונה מן התשובה, נמצא הוא בדברי רמב"ם במדרגה המעכבת את התשובה. והיא מחלוקת עצומה.

ג. וב"ה, שעלה בידינו לעמוד על שורש המחלוקת העצומה הזו. דהנה בגמרא שלנו ביומא דף פ"ו ע"ב איתא, היכי דמי בעל תשובה, אמר רב יהודה כגון שבאת לידו הבר עבירה וניצל הימנה. מחוי רב יהודה, באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום. גמרא זו העתיק רבינו יונה בעיקר התשעה עשר. אלא לכשנתבונן נמצא כי רבינו יונה העתיק לשון הגמרא בשינוי נוסח מכפי שהוא נמצא בגמרא דידן. דבגמרא דידן הנוסחא היא, היכי דמי בעל תשובה, ועל זה באה התשובה בגמרא, כגון שבאת דבר עבירה לידו וניצל הימנה. מחוי רב יהודה, באותה אשה וגומר. אבל בהעתקתו את דברי הגמרא של רבינו יונה, הנוסח הוא איזהו בעל תשובה אשר תשובתו מגעת עד כסא הכבוד, ועל השאלה הזו באה התשובה, כגון שבאה דבר עבירה לידו וגומר באותה אשה, ובאותו פרק ובאותו מקום. ודבר ברור הוא, דלפי גירסא זו שיטתו של רבינו יונה מפורשת היא בגמרא, דהרי כללא דהך מילתא דקבלה להבא נמדדת היא בתוקף העמידה בנסיונות הנגוז בה, נובע הוא מסוגיא זו, דכגון שבאת דבר עבירה לידו וניצל

הימנה, ואם כן דינה של מדידה תלוי הוא בנוסחא דגמרא, דלפי שהעתיק רבינו יונה דהשאלת בגמרא היתה איזה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ממילא גם התשובה שהשיבו בגמרא לשאלה זו, עוסקת היא במדרגה העליונה של התשובה דהיינו בסגולת הגעתה לכסא הכבוד. ושמעינן מתוך סוגיא זו עצמה, דמדידה זו בתוקף הקבלה, כמה כח עמידה בנסיון נמצא בה, אינה ענין לדין הקבלה להבא, בתורת מעכב בתשובה. וזה הוא שחילק רבינו יונה את הקבלה להבא בתשובה לתרתי. בעיקר השני סידר את הקבלה להבא בתורת מעכב, ואילו בעיקר התשעה עשר סידר את הקבלה להבא בתורת מדרגה עליונה, דהיינו במצבה כשהיא בעלת תוקף של עמידה בנסיונות של הכשלון. והיינו שכתב בעיקר התשעה עשר, דאם זכה בשלב זה של הקבלה להבא, הרי הוא במדרגה העליונה של התשובה לפני השם. וכונתו ללשון הגמרא שאמרו מגעת לכסא הכבוד. וכל זה לפי הנוסחא של רבינו יונה. אבל לגירסתו של הרמב"ם שהיא כפי מה דאיתא בגמרא שלנו, שכן נראה להדיא, מלשונו שהתחיל את הפרק השני מהלכות תשובה אי זו היא תשובה, זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה. וגומר, והלא זה ממש כמו שהוא לפנינו בש"ס שלנו, שהרי תשובה זו של כגון זה שעבר ובא לידו דבר שעבר בו, איתא בגמרא שלנו שהוא תשובה על השאלה היכי דמי בעל-תשובה. וכמו כן סידר הרמב"ם את התשובה הזו על השאלה אי זו תשובה. ולפי גירסא זו לא הוזכרה בגמרא כלל מדרגה מיוחד בתשובה, אלא שהשאלה והתשובה עוסקים בתשובה סתמא מבלי מדרגה מיוחדת, ולפי"ז שפיר סתם הרמב"ם דאין כאן כי אם שלב אחד במהותה של הקבלה להבא. דהיינו קבלה להבא שיש בה שיעור תוקף של עמידה בנסיונות המכשול.

ד. ונמצאים אנחנו כאן במבוכה לשיטת הרמב"ם שכל קבלה להבא שאיננה בעלת תוקף של עמידה בנסיונות, איננה קבלה כל עיקר, ואפילו אם גמר בכל לבו שלא ישוב לכסלו. ובניגוד לשיטת רבינו יונה שגמירת הדעת בכל לבו הוה קבלה גמורה, מה הוא הדין לענין בין אדם לחבירו. שהלא אם ראובן פגע בשמעון, ואח"כ הוא מפייסו ומבקש ממנו מחילה, שמעון מחויב למחול לו. ולשיטת הרב"ם עלינו

לחקור אם ראובן שפגע בשמעון ועכשיו הוא מפייסו ומבקש ממנו מחילה, אלא שהמצב הוא, שאע"פ שראובן מפייסו לשמעון בכל לבו, מכל מקום, אם אין בכחו של ראובן לעמוד בנסיון ואם שוב יזדמן הנסיון הקודם, יפגע בו ראובן שוב. האם מחויב שמעון למחול לראובן בכהאי גוונא. ומילתא דפשיטא היא דלשיטתו של רבינו יונה הוא מחויב למחול לו. שהרי לשיטה זו הוה קבלה מעליא גם בבין אדם למקום. אבל לדעת הרמב"ם דכל שאין תקיפות של עמידה בנסיונות לאו קבלה היא כלל, אם כן שפיר יתכן לומר דאין זה נקרא פיום ובקשת מחילה כל עיקר. וממילא אין כאן חובת מחילה על שמעון. ומסתברא טובא, דלענין פיום חבירו בבין אדם לחבירו, גם אליבא דשיטת רמב"ם, שיעור הפיום ובקשת המחילה מחבירו הוא הוא אותו השיעור של הקבלה להבא בבין אדם למקום אליבא דשיטת רבינו יונה. דכל שגמר בכל לבבו לא לפגוע בחבירו, הוה פיום גמור ועלתה לו בקשת מחילה מחבירו. ונפרש שיחתינו.

ה. הנה מקור החובה בבין אדם לחבירו לפיים חבירו ולבקש סליחתו, נובע מחובת תיקון המעוות של הבעל־תשובה. וכמו שהוא ברבינו יונה בעיקר הט"ז. ותיקון זה צריך לפרשו. דאמנם אם אדם מפסיד ממון חבירו הרי על ידי זה שהוא משלם לו מה שהזיקו הוא מתקן את המעוות, דעל ידי התשלומין נתבטל ההפסד. אבל במצער את חבירו או שביזהו, הרי אף לאחר הפיום, הצער והבזיון במקומו עומד. אלא מכיון שהפיום מועיל הוא להסיר את הקפידא שבדבר, גם זה בכלל תיקון המעוות הוא, והסברת הענין נתברר אצלנו בזה הלשון: מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, אינה מחייבת רק להיות אוהב, אלא שגם היא מחייבת להיות אהוב. דמאחר דטבע האהבה כך היא, שכל אוהב שואף להיות אהוב, ממילא גם ההשתדלות להיות אהוב, בכלל אהבה היא נכנסת. ונמצא דכל חטא בבין אדם לחבירו, הוא ביטול מצות ואהבת בשני פנים. א) מה שהוא פוגע בחבירו. וביטול זה הוא מצד החובה להיות אוהב. ב) מה שהוא נותן לחבירו היתר של תרעומות עליו בדין. וביטול זה הוא מצד החובה להיות אהוב. ומשום כך לאחר שהוא מפיים את חבירו דאז חבירו נקרא אכזרי אם אינו מוחל לו, ונמצא דעל ידי הפיום הוא נוטל מחבירו

את היתר התרעומות. ומצד זה נחשב הוא הפיום לתיקון המעוות. ומזקני גדולי הדור שלפנינו שמענו, כי דעתו של מרן הגרי"ס היתה שהמספר לשון הרע על חבירו, ואין חבירו יודע מזה, ולכשיוודע לו שדברו עליו לשון הרע יצטער מזה, כי אז אסור לו להמספר לבקש מחילה מחבירו, משום דעל ידי בקשת המחילה יצטרך להודיע לו שדבר בגנותו, ונמצא מצער לחבירו בכדי לקבל מחילה לעצמו. ואין צורך קבלת המחילה לעצמו יכול לשמש היתר לצער חבירו. ולפום רהיטא, היה נראה דהכונה בזה היא דצריך ואין לו תקנה. דהא זקוק הוא לסליחתו של חבירו. ואין לו תקנה דאסור לבקשה ממנו. אבל לפי מה שנתבאר יתכן דאין הדבר כן, כיון דכל עצמה של חובת הפיום הוא משום תיקון המעוות. והתיקון הוא בזה שהוא נוטל מחבירו את היתר התרעומות. אם כן היה נראה לדון דמי שיש לו תרעומות על חבירו בדין, ויודע הוא בחבירו שרוצה לבקש ממנו מחילה, אלא שאין הוא יכול לעשות את זה מפני איזה אונס, דמחויב הוא למחול לו גם בלעדי בקשתו. ונמצא דהחוטא לחבירו באופן שאסור לו לבקש ממנו מחילה, כשהוא שב על חטאו ומשתוקק בלבו להשיג מחילה מחבירו, הרי על ידי זה עצמו הוא נוטל את היתר התרעומות של חבירו. ממילא אף זה עצמו בכלל תיקון המעוות הוא.

ו. כן תפסנו במושלם, כי הפוגע בחבירו, ועשת תשובה, והרי הוא אנום על הפיום ועל בקשת הסליחה, — כי אז חבירו מחויב למחול לו, גם בלעדי בקשת סליחתו. ועדיין דבר זה טעון נימוק. והנימוק הזה טעון בירורי־דברים. הנה הלכה רווחת היא כי הפוגע בחבירו שלא כדין, — כי אז יש לו להנפגע היתר תרעומות על הפוגע. ויודעים הם דבריו של מרן הגרי"ס על מאמרם „אין לו עליו אלא תרעומות". וכמדומני שלא שמענו דבר בטעמו ובמקורו של היתר זה. כי הלא המתרעם על חבירו בחנם, הרי זה שנאת חנם, ועובר על לא תשנא בודאי, ואף גם על לא תטור, עיין היטב ברמב"ן על התורה פרשת לא תטור בנוגע ללאו דלא תטור, שכתב דברים טעוני־הסבר, בהיכי תימצי של נטירה בלי שנאה. אבל מ"מ מתמא דמילתא של תרעומות שלא כדין, הרי זה גם נטירה וגם שנאה. ובזה אנו אומרים, שאם חבירו פגע בו שלא כדין, יש לו על חבירו היתר תרעומות דהיינו

היתר נטירה והיתר שנאה. ומה הוא הטעם להיתר זה. ומה שנראה בזה בהתחלת ההשקפה כי ההיתר הוא מצד שלבו אנסיה, דטבעו של אדם כך הוא. אין זה מתקבל על הדעת בנחת. ובפשוטו מצד הטבע האנושי, אין בזה הבדל בין אם הפגיעה היתה כדין או שלא כדין. ואם אתה מחייבו לסלק התרעומות כשהפגיעה בו היתה כדין, אע"ג שזה הוא בהתנגדות לטבע האנושי. היה לך לחייבו בסילוק התרעומות, גם כשהפגיעה היתה שלא כדין. אבל גם בלי טענה זו, אין הדבר במשמע שהיתר התרעומות בפגיעה שלא כדין, הוא מטעם אונס. דבפשוטו משמע, שבשעה שיש לו היתר תרעומות ה"ז הותר לו להחזיק התרעומות בלבו להדיא, אף על פי שהוא יודע בנפשו שאפשר לו לנקות את לבבו מתרעומות אלו. וכאן המקום אצלי לפרש שיחתי מה שלבי אומר לי בטעם היתר התרעומות לנפגע במקום שהפגיעה היתה שלא כדין.

ז. הנה במשנה ריש פרק הזהב איתא דהחוזר בו מקנין כסף אע"פ שיכול לחזור בו, מכל מקום קאי במי שפרע ואומרים לו מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. ובגמרא אמר רבא דהיינו דמילט לייטינן ליה, ואף על גב דאסור לקלל, מכל מקום באיסור קללה כתיב בעמך, והיינו דוקא בעושה מעשה עמך. ועיין שם תוספות דבור המתחיל בעושה מעשה עמך שכתבו בזה הלשון: לא מיקרי האי אינו עושה מעשה עמך לענין שיהא מותר לקללו בחנם, כי אם לקללו על המקח הזה במי שפרע. עד כאן לשון התוספות. ולמדים אנו מסוגיא זו חידוש נפלא, דשם זה של אינו עושה מעשה עמך אין מקומו דווקא בנוגע לכל האדם כולו, אלא ששפיר יכול השם הזה לחול על האדם, אך ורק בנוגע למעשה פרטי שלו, ואך ורק בנוגע למעשה זו אפשר לנו לדון את האדם בדינו של האדם שאינו עושה מעשה עמך. ומכאן חוזרים אנו לענינינו בהיתר התרעומות לנפגע מחבירו שלא כדין. ובודאי שיש כאן היתר של שנאה ונטירה וכאמור. דאותו החידוש הנפלא שהעלתה לנו המצודה מסוגיא דפרק הזהב, מונח הוא ביסודו של היתר התרעומות. כלומר בנוגע לפגיעה זו נידון הוא האדם הפוגע, כאינו עושה מעשה עמך. ואך ורק בנוגע למעשה זו,

הוא שנידון כן. אבל אין זה נוגע כלל לכלליותו של האדם, וחיתר התרעומות אינו נוהג אלא אם התרעומות מוגבלים המה אך ורק ביחס למעשה פגיעה זו. ואיסור גמור הוא להרשות להם לתרעומות הללו להתפשט חוץ לגבולם. ולא עוד אלא שאומרים אנו באימה כי גם הנך שיטות דס"ל דהא שהותר שנאה לרשע, היינו דוקא לחלק הרע שבו ולא לכלליותו של האדם. דמקורה של שיטה זו, הוא הוא אותו חידוש נפלא שלמדנו אותו מן הסוגיא דפרק הזהב. דחזינן משם, דכלליותו של האדם מתחלקת היא לחלקים, אפילו בהלכה ממש, ואפילו בנוגע לחלותם של השמות שבעצם ולכתחלה חלים הם על כלליותו של האדם. דהלא אותו השם של אינו עושה מעשה עמך, שודאי נאמר לכתחלה ובעצם על כל האדם כולו, ואפילו הכי אנחנו מחלקים את השם הכללי הזה ומפרטים אותו לפרטים, ואומרים שאין השם הזה חל על האדם אלא בהתיחסותו של האדם הזה אל עובדא פרטית ידועה. וסבירא להו להנהו רבוותא דגם בחלות שם רשע ניתן לומר כן. והיתר השנאה לרשע לא נאמר אלא על חלק ידוע שבו. ודבר ברור הוא דיש הבדל גדול בין השנאה לרשע ובין הדין המפורש בגמרא דפרק הזהב. שהרי דינא דגמרא איירי בנוגע למעשיו של האדם, ובזה אנו אומרים שלגבי מעשה זו הוא נידון כאינו עושה מעשה עמך, ועבור מעשה זה שלו מותר לקללו. אבל בדין שנאת הרשע הדין נוגע לדברים שבלב. דשנאה הרי היא מאיסורי חובת הלבבות היא. ואין כאן מקום חלוקה בין חלק הטוב שבו, לחלק הרע שבו. דאין שם שום עובדא ידועה, שאפשר לסיים ולומר שבנוגע לעובדא זו מותרת השנאה. אלא שאנחנו מחלקים בסתמא ובכלליות בין חלק הרע שבו ובין חלק הטוב שבו. כל עצמה של חלוקה זו אינה אלא בהפשטה, ואי אפשר להגביל אותה לעובדא פרטית ידועה. וממילא, בכהאי גוונא לא שמענו מסוגיין דפרק הזהב. אבל סוף סוף מכיון שמצינו לרבוותא שמחלקים חלוקה מפשטת זו גם בנוגע לדין שנאת הרשע. שוב שפיר ניתן להאמר, שכל זה נכלל בכללו של אותו החידוש הנלמד מתוך הסוגיא דפרק הזהב.

ח. זכינו, איפוא, לדין דטעם היתר התרעומות לנפגע מחבירו שלא כדין, הוא משום דלענין פגיעה זו נידון הוא הפוגע כאינו עושה

מעשה עמך. ולפי זה יש לנו מקום לדון ברחבה על שאלתנו אם גם בחטא שבין אדם לחבירו, שיעור הפיום ובקשת מחילה מחבירו הוא דומה לשיעור הקבלה להבא של הרמב"ם דהיינו תוקף של עמידה בנסיונות שלא ישוב לכסלו לעולם, או שלענין פיום ובקשת מחילה מחבירו, תוקף זה אינו נדרש, אלא שכל שהוא גומר בכל לבו לא לחזור על חטאו, כבר הגיע לשלמות הפיום ובקשת המחילה. ולפי השרשים שנקלטו בנו במאמר זה אין כלל מקום לספק זה. דבודאי ובודאי אדם שהגיע במדרגת הקבלה להבא שלו לשיעור של רבינו יונה שהוא גמר הדעת בכל לבו, בשום אופן אי אפשר לדון אותו בדין דאינו עושה מעשה עמך, מכיון דלפי המצב עכשיו, הרי קיים חובתו וגמר בדעתו בכל לבו, הרי הוא עושה מעשה עמך. ולפי זה מכיון שהפוגע נמצא עכשיו במצב של עושה מעשה עמך. שוב נסתלק היתר התרעומות מאת הנפגע.

ט. ומאחר שנתפרש לנו במאמר זה שכל עצמה של החובה לפיים חבירו ולבקש סליחתו, הוא מפאת חובת תיקון המעוות. ומה שהפיום ובקשת הסליחה הוא תיקון היינו משום שעל ידי הפיום ובקשת־הסליחה הוא נוטל מחבירו את היתר התרעומות. הלא נתבררה לנו ההלכה דאפילו לשיטת הרמב"ם לענין קבלה להבא דס"ל דאין קבלה להבא אלא כשהיא בעלת תוקף של עמידה בנסיונות, וגמירת־הדעת בכל לבו אינה קרויה קבלה להבא; מכל מקום, לענין פיום ובקשת מחילה מחבירו אין הפיום דורש קבלה להבא בעלת תוקף של עמידה בנסיונות. אלא שהפיום הוא פיום שלם, ובקשת המחילה היא בקשה שלמה, אם רק גמר בדעתו בכל לבו שלא יחזור לחטאו. דמאחר דכל התיקון של הפיום הוא בזה שנוטל מחבירו את היתר התרעומות, והיתר התרעומות הוא מצד אינו עושה מעשה עמך, הרי כל שגמר בדעתו בכל לבו שוב הוי עושה מעשה עמך, ונסתלק מחבירו היתר התרעומות, וממילא תיקן פיום זה מה שכל פיום צריך לתקן. ובזה גם הרמב"ם מודה לשיעורו של רבינו יונה, שכתבו רבינו יונה בעיקר השני מעשרים העיקרים שלו בדין קבלה־להבא בהלכות תשובה.

אוח״ס
תרו״ { פיוס ומחילה
הקורא לחבירו מ׳
אוח״ ק״ט - (קריאת שמו של בן מ

ספר
נהר שלום

נהר״א ופשטי״ה על **ש״ע אורח חיים** והחונים עליו המה
הגבורים אשר מעולם מלומדי מלחמה במלחמתה של תורה·
ואת אחרונים אשר יצאו מחדש לאויר העולם אלו ואלו
דברי אלקים חיים הן הן גופי תורה· עלימו תטוף
מלתו להוציא דין אמת לאמתו אמתה של תורה·
את הכל עשה יפה בעט״ו עט סופר מהיר
ומאיר עיני חכמים אורה זו תורה· החכם
השלם הדיין המצויין עצום
ורב כמהר״ר **שבתי**
וינטורה
יצ״ו
אב״ד ור״מ דק״ק **איספאלטרו** יע״א :

והוגה בעיון נמרץ ע״י מגיהים מומחים ובקיאים במלאכה ובתלמוד גדול שמביא
לידי מעשה רב כזה אשר שם הא׳ ש״ם בנימין צעיר בכמה״ר חיים שלום
בן לאותו צדיק **בנימין מעלי הכהן** אב״ד ור״מ דע״הק ירושלים תוב״ב
ושם האחד **שלמה ישורון** יצ״ו :

פה **אמשטרדם** יע״א
בשנת **והתענגו** על רב שלום לפ״ג

נדפס בארץ-ישראל, שנת תש״ל

הקדמת הרב המחבר נר"ו

לעיני בני עמי קבל ועדה ויערוכל לקריב היום רעותי
פרי מחרתי לטר ספתחי ורביתי בשני חיי הבלי

ג"ם זו לשוב לפני התלדים למשות נתת רוח ליוצרי לתקן
לת נפתחי ולהשלימה · והייתי בתוכלי שלחתו תפת בנ
המלך מרן מלכת המשביר בר בשלחנו השהור וסביב למשכן
מרכנן שבורתי דקוו וקיימי סחור סחור לכרמת · ומכללת
חיתמך זוג של ספרים המיריים לתרץ ולדרים דשמעתתייהו
בפומן כוליה יומת **מגני ארץ** מתד נעלה נדולים
חקרי לתמור רבנן בשמעתת · ולתריהם כל יתרי לב בפרם
הטוח לכת דבי חז"קיה **פרי** קדש הלולים הלו ולהו לת"ח
וכל דבריהם במתרות נסועים בהלכי התכמה · וידענת
דבתר דזקוקין דכורת מתן מעייל בר נפתח תמן תפרוח שלת
נתפתחו מיניו ולת ידע לכוין לימרת לתפי' שיחתן של ת"ח
תדש להבל דמ"ם · ברש גדולה תשובה שניתו ת' המרבה ות'
למעשים תין כל תדש חייב לתת כשיעורו וכ"ת נעל חלקו
בשעמד הקדוש חיתנין בתפרקסתא דעניית תשבת מרגניתת
דלית לה פיומת · ותיתילי דקיימית נדולה שיעשה שיתתי
בשמידה ויתיבנת בשלחי פרקים דהרב עטרת רתתי פלר
הדור לתריהם מתיל מתיר עיני תכמים בהלכה רביתו שבנולה
תד בדרת ה"ם הרב תטופלת מ"ור כמהר"ר **דוד**
פארדו נר"ו תב בתכמה · וחזיתיה לרב מקריב ועל
ברכיו נדלני לת זז מתבבו כל הימים ברכות הלילות דולה
ומשקה מיתיו נתמנים מיס שתל"ם ושתיתי דבריו בצמת ·
ומיום פיותי הפיתי שכתי לסבול עול התורה וכל מה שהיה
עולה במחשבתי דברכי חוטרי שקילנת ותיחידת בקן קולטום,
ומזכתתי לילמדייה לן שיבת מכבורת תפי' כמלת נימת ·
והנלי עניו כי בקול עטות נבורים שתם המלת יתלת לבר תו תני
לבר תמה שתמרתי לפניכם כתוב בתורתן של רתשובים תל
יתבדני שומל כמתכבד בשל תחריט תחריתית ידי לת לביבנ,
תיבת תלוק שתיבה שלי ומנפשתי סליקנת ונתיבנת כסומת
בתרובה נפלם מלתת תפומת · ובסורמטותיב דמרן מלכת
קריתתי שם הם' **נהר שלום** כי כוונתי בלימודי
לשים ס' בפתליא של מעלה ותלם הדברים יולטו בעדי ותוכה
לתחזת בטוטם ה' סוד הכ"הר שמשם נמשך הש"לום (ע"כ
מילוי נה"ר ני' של"ום) לר"ת ושוב לו דולה ומשקה תת כל
פרי התלמה · ובתזו הרומז נה"ר של"ום בתספר נדול
דתי"ק בכ"ר עם כולל התותיות הוא כני' של שמי מלת כזה
שין בית תו יוד · נם שם רמ"ז וה"ן מספר בתיבת נה"ר
לשמו של תבתתרי ה"ם **אברהם** ל"ת עם ז' תותיות
כיוון בשמתו תשים מתירה כתוך התשם · מי יתילב לי עם
פועלי ה"ן לעזרת ה' בנבורים רתשון לציון קבל מדתי שתני
עומד בינייהם לעמוד ולעזרת יחידי סנולה של ק"ק
אישפלטרן יע"ת דכיילי בקבת רבת כמה וכמה ·
ליהוי רעות לליהוי לתו תרכת דשנין דשנים ורעננים יהלם
ה' פעלם על תתת שבעתיים ותהי משכורתם שלימה ·
ויכך לסובב התתד המיוחד ובהונו שהם הבר והספער
רודף לצדקה מרומה על כל מעלה כמהר"ר **מנחם** קוריאל
לר"ו ונדול כח הבן ברת כרשותי דמותתה ופקיע בתורייתת
נבר נבולת נפש סיפה כמ"ש **אברהם** ה"י תתב ה'
משמרים תיכתו ותבתריייהו וכל דלתי מתמתייהו ותשניח
עלייהו בשיבת פקיחת נדולה נתמה · ותלה יעמדו על
הכ"לה כל הקרב הקרב ת"ח עלמי ובשרי נם לרבות מוסתי
תחיותי פשירים מקתלים בקומן מבורן **אשרי** תבתר

וחקלב מהיושבים רתשובה בדרת קמת · סמוך ונרתה פיימלל
תהלות כל קבל העיר המהללה רבתי בדעות שרתי
במדינות ה"ם **אמשטרדם** יע"ת מתה תולמת
חייס שפע ברכות לכל חלני עלמת · ונם מלתתי תת עלמי
בין ב' תריות התתד רב תנת הוח מלת ונדום תורה ופנוה
כלי מלת ברכת ה' יורה דעה יבין שמועה הרב הכולל דיינת
מלוויל' קבת דמשפטי' הנתון המפורסם כמהר"ר **שלמה**
שלם נר"ו מ"ץ בק"ק ספרדים ס"י ומזו כבודו נהניתי
בכמה מילי מעלייתת בריתת ושעמת · ועמיתו בתורה
ובמלות הרב הכולל סיני ועוקר הרים כ"י ע"ה פ"ה הנתון
המפורסם מהר"ר **שאול** מרבין תורה בק"ק תשלמים
ס"י תלת לרמון מכל מילי דעביד לשעמת · ומכלל כל קניני
תתרץ הלית יזכרו לטובה שניט למידי הוסב נטעי נטמים
יודעי דעת ומביני מדע דמוקרי רבנן ותיקרו עופייהו רבנן
מלתים דעת ומזמה · ס"ה הנבירים הרמים תודעי לדקה
ותסד תכמים וננוים כמהר"ר **אברהם** בן המנות
התכם ונבון התסיד ועניו סיפים הנכבד
יעקב די פראדו ס"י וכמהר"ר **יהודה** בן
המנות המשכיל ונבון התסיד ועניו סיפים הנכבד
אהרן די יעקב די פראדו ס"י יזריחו כוכבי
התמה כי הן הם היו בנרם המעלות בסייעא שיש בו ממש
ויונעתו נוליס מס"לע והזילו אבד מכיסס לידי זיימקי סלפין
תדתין סבי ותקולי במדם-עלמה · ובדוב המעשה לת נתו
ולת שקטו כמה יניעות יעטו להניית על התתוס כמה וכמה
מהמתנדדים בעם וכל מה שעשו לת עשו שלת לכבוד פתורת
נדולה מלות לשמה ויותן בדידן רתמין למיבעי הבא ברלקתי
ואברהם · היו יהיה לנוי נדול ועטוס והתום התנולת
שלשה תתיו תתן · עמו בכלל הברכה תתום בל יתפרידו בקשר
של קיימת · נם **יהודה** יעלה במעלה רמה לת יעבי
שולטן מדבית יהודה חוג של למידים שני מתיו עמו יתתיל
יהיו תמיס שריריס וקיימים נתלה בלת מניריס קדמה ומתר ·
בלל הסוה שבתן דקו וקייתי תוך תוך מעבעי לבבי · והן
בעודני תי תשת בעבד רבה ותפלה יעלם ה' פרי לדקתם
בע"ה מלך הכבוד יפשיע עליהם שפע ברכות תסנת ותוקפת
ויקרת ותיים כברכתו יכורכו מפי עליון פירות פירותיהם
בע"ה שכר מצות בתתי עלמת · והקרן קיימת להם לע"ב
יעלו וירתו בהר ה' בגל התכמה בגל הכסף תולקין בשוה
בהדי רבנן דעסקין בתורת ה' תמימה · ובתמת תמרו ו"נ
יתירה לרבות הגביר המרומם נומל לדקה ותסד יקר ומתד
נעלה כי שמו בקרבו כמ"ר **שבתי וינטורה** ס"י
כי עשה עמי תסד תסדים מיניס ממיניס שונים תהי
מבשורתו שלימה ויקין ויפרח כתרו בלבנון יהי שמו לשלם
יסיפו ימים על ימיו ימשול תי על המלמה תכ"ר · תני סרס
תכלה תחזיקנת מיבותת ליחידי תמוני ק"ק **ראנווה**
יע"ת דלשם רייסת כי בוונת התם לל תד ותד ילו פרס
בתתנה רתויס הפריון על המדה נדוסה ולת מחוקה רחמנת
ליעטריכמו מנוללת דלף ומימה · וה"ן בתיתה תלת תפלה תנת
ה' לת תיכוין במעבורי תחסנתת לת ימוס ס' התורה מפי ומפי
זרעי וליהוי כל נתלתי שבי מחוכלי פת בב המלך נדולה
לעימה · ליתי בר נפלי כי עת לחוננה ומלחה התרץ דעה
עלה נעלה מבירת עמיקתת לתיברת כמ"ש · הכו"ח פה
אמשטרדם יע"ת ס"ו לחדש שמו שנת **לדרש**
תת ה' ועירת לתרעת הקן הלעשה תפר כסדין קסמת
שבתי בכ"ר אברהם וינטורה זל:

הקדמת

החכם השלם כמ"הר אברהם יונה תלמידו של הרב המחבר נר"ו

ריש פרק התו"ד תליכת ריקנייא דשף מדוכתיה ס"ן
קול ענות חלושה · עומד ומשמע ברחת וכהלה
ופניו ככושות בקרקע נדולה שמושה · **בתליסר**
נהרי דמסכי תפרסמת על לוח תרושה · הכת תרגימו
נהור"יתת נהדות תבקש תר"ם במע"לי **שבת"א**
תכן הרחבה :

נהר פלגיו **ישמחו** ה**אלהים** ו**חנל** ה**ארץ** כנסת
הגדולה תרץ מנדלת נבורים · שנולדו בה זיוותני
עולם **אבו"ת** תכלו בו"ר שלשה עזין הם עדת תבוריה·
רחו מה נדר זה ת"לי וקיים לתהובתו תמירה נעימה כתיבה
יהיבה תלבה עמודיה שבעה ספרים · תתרה לה להדת
בתולתת שמעי בת זחת ענייה זו תורה וזו סח"ה ירוממוך
סלה תכתים תדי"נים סותרים · וכן היה ותרב בבת יהודה
על"י שם"ים עוש"רים למעלה נדמה להם למשה תומ"ים
ותורי"ם · בתרבע תמות של הלכה הלכתת נמירי לה הוו
מרכי בה מלכי קו"לן של סופר"ם · בחושבנת עלו בחושבנת
נפקו בני עליה דמסתכלי בחפקלרייה התחירה מקום תשר
תם'ורי המלך תם'ורים · ברם עקר שרשוהי בתרעת דרכון
שנקו דור הולך ודור בת לת פחית בעלמת לדיקי דמקבלי
תפי שכינתת בכל דרת תרשים לנקריש · עד דלאת'ניה
בד"רת בתרת הדין ת"ת מכלחין זת"ן בהלכה ניצים ופטורים·

דעה דנהירי לה שבילי דשמיית כשמוא בנהר :

נהר די נור תתרת די זקוקין דנורת · משתב שחיב
נב"ה תור"ה · והוכן בחסד כסא בר נזירת · דשתי
קונסון מעתים בפומיה נדיל למרכב המשרת · ריפת די
דהבת כמתה מפי הנבורה · זה היה שתין לו סוף הנדול
והנורת · הרב המופלא והמפורסם בדורו מתחזי כי נוליתת
דנורת · הוא הרב מ'ור דרור רביב דרבת מקעקע כל הבירה·
כמוהר"ר **דוד פארדו** נר"ו נפיש נהורת · כי"ה
שנים מספר עבד ליה עקירת · למעבד ליה הל'חה סוב"ת
בסובה ונחת נוד תסיק מחיצתים לחיברת · בערי תוברמת
הר"ס העתרים · ויהי בפרק הנסיעה ההוא תמר לקהל
עדתו חזקו ויתמן לבבכם כי עוד הזרע במנורה · הת יהיבנת
לכו לרור המור דודי לי תתר לו משפט הבכורה · וכל
תתר יפנה יסביל ידו על העליונה תביטרת ותשופרת ·
ויבקשוהו ול"ו נמלת נחבת תל הכלים בנקיקי הסלעים
דתיתנהו בשמירה · תלהים מושיב יחידים מתחסד עם קונו
בבית הסת'ריס ודעתו כב"ה · דוחק תת הסעה והסעה
דוחקתו כת"ם בו"ח מן הסרוה · ויסתוך ב' ידיו עליו
ויברכהו ויתמר וקמת ועלית על הגד'ול והכנף עד כי גדל
תלך רוצת דמלכרת · ובהרת בחיים בכת ותל ולהורות תת
בני ישראל דון דינת ותוקי בתחרת · ויש שכמו לסבול תת
עול סובלו תריה שתת מי לת ייתי · דבריה תתר תכמים
הגידו הני מילי דלבורת · תמידי"ן ומוספי"ן תכבד העבודה
בתנצב יתירה · ותק'שר נפשו בעתל ישראל ידיו ר"ב לו
דדקי תתו לבני מדרשת לילף ולתגמורי כדין התמו"דים · הרי
זה בת ללמד בפרקים כל תד כפוס תורתים להבית קור"ח
תתר קור"ת בפו"ס בד"ת בלת כסף ובלת מכירה · ויהיה כל
מבקש ה' ונבע לת הכהן המשית הי"ן חיב"ור לו לתו"תם
ולעתרה · ה"ן בפיהו נכונה מי פתי יסור הנה כל מי שתין

דעה טו :

נהר כב"ר היה לעולמים · כמלאך מסרת הנותן
פירותיו בשבולת הנהר תוכן בבי יותן לתתריס
שתון נליהם והמון לתומים · ויח"ל מתד מהמו"ריס נדרש לכ"ו
שתלו דרוש"ים לכל תפציהם לת ימנע טוב להולכים בתמים ·
דרים בפרקיה דרו"שה תיש לומ"ר ערינים ול"ו יקהה עמיס·
מימיו מן המקדש יולתים נחלי דתמים · ור"ם ה"ן לו שובו
בנים שובבים מהשתלה המגוללה בדמים · ומשמ"ע ודומ"ה
ומש"ת מלת נינת דדובשת כי ל"ו מפיו תנו תייס וקיימים ·
קידש תת ה'ת"ש מדי שנת בשבתו והתענג על ה' ודתי
בשער ת רבים יתדיון יהיו תמיס · ועוד ידו נטויה בהתי
דוחקת דכלה מנת הני מילי דתומר בקדש תשר היינו
כתולמים · הוי זהיר בתשתך מת'ליה ספ"ו ליה משנת
תר"מים · הכנסו דרך פס"פס בערל הלפוני כי בתב"ערה
ובמ"שת תנחנו מתלמים תלומים · עוד זחת דר"ם תת'ר
הני"ן וקי"ן בימות דהינת קשיא ויוכו תמ"ן הד'מיס
יתעבד תוכחות בלתמים · עוד תחת היתה ופירסמה בשבת
בתתייס בנוי לתלפיות נבורות נשמים · עמד וימודד תר"ם
וי"ן כי"ן התלנו תשים תלמנות ויתומים · לכפר עליכם
תיומת דעיו"ם עשור תו יומים · בב"תי הנפ"ם עין לת רתחה
כעש ככהן יהיו שניהם ערומים · מגיד לתדם מה טיהו
בסדר טהרות הנה מנקך ה' מבוח בדמים · מה' יהי הדבר

דעה ונתתי לכם רועים כלבי ורעו תחכם :

נהר פי"סון דמפיש ומסני על רתשי מס קודש זה
ת"ח היולת כשבוח מבושם רב פועלים · לעובדו
שכם תחד נכספה נפשנו וגם כלתה הרימו חרומת ה' מביניכ'
הבו לה' בני תלים · כי זה היום עשה ה' לו למענכם הטילו
מלתי לכיסו בתם"כת קק"ליס · לבני רב ל"ו תיהו כי היכי
דלת ליערך במזוני כולי' שתת נרוב טלטולים · ע"מ לקבל
פרס תדי שנה בשנה החותמת והפתילים · מלתך טוב עוזה
תמן בעל כריחו ל"ו נהניס ול"ו מועילים · ויען ויתמר תל
העומדים לפניו לתמר חזו דתתי תליפיהו מסובלים · עם
כיידענת בנפשתי כי תין הקומץ משביע בפי עולליס · עבה
והללית כי היה עמו תל נדיק ומושיע למיחליס · הרחיב
נבולו בתלמידים תשר ל"ו נדה יכובו יוסבי בללו הם יושב
תוהליס · מדבר מפ"חיו רבים מכה"פים עליו תזן ותקר
מעלים · רבים שהו לימת ורבים יפתו כ"ו ליתת ה"ן מוליחים

דעה תת הח'בה לרחו'בה מרחוק :

נהר הגדול יפולו מעייהוחיו חולה בכל פיעה · קבת
בתרעת ול"ו כורת בתיגרת לכל בית ישראל היה
תור ויהי ידת תמונה · לתהו פניו דרך ספרת שמעו הולך
בכל התרץ הכל מודיש בסו"כי כי התלטים תינה · ויתמ"ע
יפורון מקבילות הלול"ות דיש תו"רת בדיקולת ורוחב לב לו
למקנה · תלכותיהם בתר תודיעה קיימת שמעו תמריו כי
נעמו דתיכת סהדי דעב"ד תיש'ורת ובידו התלתה נכונה ·
שלחו מתם רבני מחיצתת היציע התיבונה · כלם נבורים
כלם קדושים רבנן קדישי תרעת מעיר הסהולה
ויניציאה יר"ה ממדב"ר מחל"ם · קו"ל תנב נבי"ה
בעייתת תדול"י ר"ם על המ"ם במילי דלבורת ויעימו רביד
הוהב על צוארו בקול ריעה · כל מן דין סמוכו לנת מר"ת
וחבי"נת · לכל חיל עם ומדינה · יורה יורה ידין ידין
מדידיה יהבו ליה קריתה נתינה · שמו נם דברי תוחותיו
סוד נתה מהימן לן כני תרי ידו על העליונה · קו"לס ברורים
חני תנת לתך מתניתת זה יצת רתשונה · תת ס"תך **דוד**
מהרה תלמיח כי עת לחוננה · הוא הדיבר רב נהורתי לפניו
תענבר הריעה · תמור רבנן בכפילת קו"ל פעמיית דתו"ת
טבין רמה קרבי כי זה תלקי הוא עב"ה · תני תמרתי תם ברה
כי ממני פריך נמנת תדבריה רב עליה קו"ל תמר'ען לו עם
נבל ועונב תשר מנה · תני קושר לו כתר כמותי וחבטין
עליו ענגה · שמי יחול עליו ולעבויש יתן חוזבוד יתן ה'
משען ומשענה · הנד הסוה שבשם קו"לס סוש לעובה
תיתת לתת ותיתת להת וזרעו יורישנה · משרבו לות"שי
לתיבו' בד"ין נברת לפתת נעבה תימנה · רמויית תנפשיה
בעשר ידות להשביע נפש נעבה · ועלה התיש הסות ווזנת
פרת ויגמול שק"דיש שקוד על לימודו פרת כשושנה · ה"ן
דורש וה"ן מבקש וידיו לת תרפינה · בע"לת זיו בחכמת

אין לנו קדימה על ישראל לקרות הוה תחלה אלא הגדול מתכבדו הוה קודם. וכן מתבאר במ"כ שהביא הב"י וכתב הר"ם בשם מהר"יל דה"ה לרחטון יכול לוי לעלות וכ"מ בהרמב"ם והר"ן וכ"כ ב"י והן הם דברי רמ"א שסיים עלה

מכל רחטון יכול לעלות והרט"ז נדחק בפתח בפי'

הגה זו ע"ש:

סי' ב (ג) ישראל ל' משמע מלשונו דל"מ אם הם ג' ישראלים דכהן קורא רחטון ושני

וישראל שלישי ושוב יעלו כהן וישראל. כהן וישראל. אלא אפי' הם ג' ישראלים דצריך שיעלה כהן אחר כהן אפי' יעלה הכהן רחטון. מיהו הרב"י כתב בשם מהרי"ח וז"ל הרשב"ח כתב בתשו' בשם ר"ב שרובה כהנים ויש ביניהם ישראל א' או ב' י"ל שיעלה כהן ואחריו ישראל וישראל אחר וקורא עד שיעלים כל המנין ור"י כתב שישראל קורא רחטון שלא יהא מחלוקת בין הכהנים אבל כשישראל קורא רחטון אח"כ יעלה מי שיעלה אינו עולה אלא בתורת ישראל ע"כ משמע דבב' ישראלים נמי יקרא ישראל רחטון דכל שהם ג' לא יתנו לויצעוי אפ"פ שכהנים אחרים עולים בתורת ישראל דבל"ז נמי נהגו לקרות כהן אחר כהן בהפסק ישראל ולא חיישי' למריבה. אבל אי ליכא אלא ב' שהם יעלה להן רחטון מ"מ מוכרח שיעלה כהן אחר כהן בלי הפסק ישראל אבתי ליכא למיחש לויצעוי. וכן הבין הרט"ז: **וכתב** עוד דה"ה אם יש ב' לוויים ל"ש ב' ישראלים אין להם שום קדימה. ואח"כ כהן אחר כהן. ולפ"ד מל' הש"ע שהוא ל' הרא"ש משמע דל"ש ב' לוויים ל"ש ב' ישראלים אין להם שום קדימה. ודוקא בישראל ג' אמרו להקדימו והטעם דאם ניתן להם הקדימה גם כשהם ב' אפ"ה אתו לויצעוי מי מפסיקים יעלה רחטון **ואם** יש לוי ג' וישראל ג' כתב הלבוש שיקרא ישראל ואח"כ לוי ואח"כ כהנים ותמה עליו הרמנ"ח למה יקדים ישראל לגלוי מדברת הלוי קודם כמ"ש סי' ו' וכו' ע"כ וי"ל דדשתו של הלבוש דבפני כהן אין לנו להחשיב מעלת הלויה דהוי זלזול לכהונה. ולעד"נ דכי היכי דלא נתנו קדימה ליש"י ג"כ הוה יחידי כדאמרן. ה"נ כל שיש עמו לוי אין רואין להקדים לא לזה ולא לזה אלא תבנית לדיבנית דכהן קורא רחטון ואח"כ לוי ואח"כ ישראל. וכ"כ הרט"ז:

סי' קלז ס"ד (א) לחזור ולקרות כתב הרמ"ז שאם עדין לא קרא

הש"ץ לחיים אחר יקרא עוד פסוק ג' ולא יברך קודם לו ברכה רחטונה דהא כבר בירך הוא ברכה רחטונה והברכה אחרונה הוא כילוו לו כאחרה ואחר שבירך פסוק ג' יברך ברכה אחרונה שנית ע"ש ומשמעות הפו' יהיו כן וכ"כ המ"ג בשם ס"ל שיחזור ויברך לפניה ולאחריה דכיון דברכה אחרונה אפסקיה הוי לה מלי לקרות על סמך ברכה רחטונה הם גרע משם שהי בחמלא הקריאה לק' סי' ק"מ דסברכה אחרונה הו"ל סילוק. גם לא דמי להניח ס"ד סי' ע"ש וסי' רס"ה בהג"ה דברכה לא הוי הפסק דהכא מיון שנתקנה לאחר הקריאה הו"ל סילוק וממילא חייב לחזור ולקרות גם הב' פסוקים שקרא תחלה:

סימן קלט ס"ג (א) ואין החזן עיין בב"י הלשון שהביא בשם ס' ת"ח

כי צריך פירוש והב"ח והרמ"גא כתבו בזה יע"ש ולע"ן כוותה כך היא דכהנים שהם ס"ל ניוס שיש בו ס"ת הם חושבים שאם הכהן יהיה מקרא תפר' לכל העולים כדרך הש"ץ מי שבא לכב"כ וישמעו מפיו קורא מפני ואילך יסברו שהוא קורא בתורת עולה אלא שעלה לפ' ממנין הז' ויש גו פנים כמ"ש הב"י לעיל סי' קל"ה ד"ה יש מקומות וכו' דכל שבהן עולה במקום ג' מהשבעה עולים שאחר הרחטון אינה למיחש שיחזרו חלל הוא. ולכן נהגו שבשבת קריאת הפ' ת עולה ישראל ג' מהקהל והוא מקרא הקריאה לכל העולים וקורא לכולם בשמם וגם לכהן זה שהוא ס"ל ואח"כ הלוי

שפיר עבדי אחר שזה הישראל ליתו נקרא לקרות בתורה והוא ליתו ס"ל. ת"ל יותר נר' שישראל זה העולה להקריאת הוא מקרא לכ"ת קריאתו בפ"ת והש"ן הוא קורא לכ"ת בשמו שיעלה לקרות לבל הוא עלמו אלא שמתיו ממתין שיקראהו אלא מתחיל לברך מתילין וקאמר דלאו שפיר עבד זה הש"ל אחר שאינו נקרא. ומה שבאו לידי מדה זו משום דחושבין שפ"ת הש"ן שהוא כהן יקרא מב' ואילך יסברו שקורא בתורת עולה ואינה פנמת הא ליתה דפנמת ליכא אחר שנר' וכו' כנ"ל שם. ובת"ח רחיתי דסיים עלה ונ"ם חלקם אין להם לקפוץ כי זה עון בני עלי ונ"ם כי אין להם חלק בעלייה כ"ת בשוגג (כלו' דהם יש ישרא גדול ממנו הוא קודם דרב קורא בכהני כלו' הילכך הש"ן זה יהיה הוא מקרא לכל העולים ויקרא כהן אחר לעלות רחטון והם דחוקים הם לקרות כלו' שאין שם כהן אחר לו שהם תקנו עלמם בשבתם ורוצים הם לקרות רחטון. ולפ"ז מי שיקראנו בשמו שאין אדם רוצה לעלות בדי לקרות לזה בשמו ולירד יש תיקון שיוציא הישראל הש"ת מהתרון. וכו' ויקרא הוא לכהן זה שהוא ס"ל:

ס"ג (ב) בשם אבי אמו כתב הש"ז לע"ד אין זה נכון שמא יבוא לגרש אשתו ויכתוב לו כן

ע"כ קורין אותו בשם בן אברהם וזה ודאי אין בו פיסול וכו' ע"כ ולא ידענא מל' דבכה"ג בגט לא מיפסל גיטא ואדרי כתב הש"ע אם ס"ט כי קל"ט ס"י יוסף בן שמעון שסיגה וכתב בן שמואל פסול וסיים הרמ"ז אע"ג שאבי אביו נק' שמואל אין חוששין בני בניס הרי הם כבניס. ומהרש"ל נמי לא הכשיר התם אלא משום עיגון. ובכה"ג נר' דלדידיה נמי פסול. ואדע דאם אי' כיון שא"א לשתוקי ולאסופי לכתוב שם אביו יתקנו שיכתוב בן אברהם כל דידעי' שהוא ישראל ע"ש אאע"ה. ולמה אמרו אלא יכתבו אלא שמותיהם בלבד ת"ל כדאמרן והיינו נמי טעמא דאפי' לבן מומר קוראים בשם אביו אפי' עובה לס"ת בשם אבי אביו כדאי' סם בה"ג ה"ל דברי הה"ג הכא נכונים לויכוח למיחש שאם יקראוהו ע"ש אבי אמו שיבוא לגרש באותו שם כי היכי דלא חיישי' לי קרו ליה בשם בן אברהם ע"ש ת"ל. ועי"ע דהחס נמי יבוא לגרש באותו שם הגט פסול ואח"ז בא לידי ס' תודת שלמים למהר"י בחסן[ן] ושם בתשו' מהריך בפרט זה ומסכים לפסול

ס"ד (ב) כל הקורין מברכין היינו מלד תקנת חז"ל דמעיקר הדין אין מברך אלא הראשון •

עיין מה שהק' הרט"ז ע"ז מדאמרי' בפ' ב' אין מפסיקין בקללות לפי שאין אומרים ברכה על הפורעניות ונדחק בזה ומלאתי בשם מד' תלפיות ענף ברכות שהביא בשם מס' סופרים שאין לך טעון ברכה לפניו ולאחריו אלא קללות שבשמלה תורה ושבת"כ וכתב ע"ז המחבר שבמאמר זה נסלחק קושיות זו שקק' המפ':

סימן קמ ס"ג (א) העולה וכן להיות מלאתי בינבלאותי הקייתי'

השו' שהשבתי בילדותי שמקלקה שייכת לקופב סי' זה רחיתי להעתיק פה: **אחד** בת לבה"כ ואחר שלבש ס"ר והלך ללבוש ס"ר נפסקה לו הרלועה ס"ר סמוך לבית ולקח כיס אחרית של תפי' סהיה שם לפניו בבה"כ ולבש ס"ר ושחל שם חייב לברך עס"ר ע"מ עס כי הוא מכת הספרדים שאין מברכים על ס"ר כ"ל בשח. תשובה הרב"י הביאו בסי' ק"מ בשם הר"ש שכתב הר"ר נרשון בר שלמה על מעשה שאירע בר"ח בנת שמליאין ב' ספריס ובעה ס"ע ופתח של תכוכה וצירך הקורא עליו והזכירוהו הלבור שטעה ובבל ר"ח יש לו לקרות רחשונה וגלל הש"ת עד שהגיע לפר' החדש ויש מלכני הדור שמוכיחין שלריך לחזור ולבר' מלברכי' בירו' הדין דמסיב פוגלא וכו' ולפ"ד טעו וכו' ע"ש וכתב ע"ז בב"י והפו' פסקו פהביא דמסיב תורתוסת כמש"ת סי' ר"ש ולפי דבריהם לו יך לחזור ולברך ע"כ וכתב הרמ"גא משמע דאם התחיל לקרות ת"ל לברך וכו' ות"ל דבכה הוי כמלך שהש

אפילו להתענות שמו בערב תשלכו מלות וכו' דשלחי התפ
לכתיב לבסוף תשלכו תשפ"כ כאן לכתיב ועניתם קודם
בערב משמע דמיד בס' ועניתם. מעתה לפסר דהגמ' גופא
הכי פריך דודאי עיקר קרא לצערתא בעלמא דט' בעשי'
וי"ק למה ממך הציעו לפ' והרי אין עיעו בס' אלא בי'
אלא ודאי מדממך הציעו לע' דרשי' דבס' עלמו מעע"ה
כתיבו מתענה אם יתענה בערב בלבד ויאכל ביום שלפניו:

במעשה החיים שהביא הגור הק' הפ' דהשר שלך ממנו
תרתי ולא השיבו אלא ח' ואחי משכיל ונבון כמה"ר חליהו
גר"ו תי' דהשר לא היה קובל עליו על שלקח שוה ח' בה'
דאדם רשאי בשלו. גם ע"מ שלקחו מיד עבד השר לא היה
מקפיד כ"כ אבל ב' הדברים יחד מחייבו דממה שלקח ח' בה'
יורה שאין חכליתו אלא לפס גדולה ושררה כהשיה שכתב
הר"ן פ"ק דקידושין שהשיה דענל זה לפדיון בני ו"ל ולא
אמרן אלא כגון רב ביבתא שהוא אדם חשוב ופעמים הוא נותן
דמים הללו כדי להחזיק בו ע"כ וכמה שלקחו מיד עבד השר
הורה שררה על השר. והוא השיבו לגבני הטורך שים לו בו
לא קנאו אלא בפחות שהיה ראוי ליתן בעדו אפי' י' והו"ל
כהשיה שכתב הרשב"א בס"ו ל' שמעי' מהכא שהלוקח חפץ
בשיתא ובשוק לא שנה אלא ס' אי להאי לוקח שוה שיתא אין
בו הונאה דאחר דידיה מזלי:

(ב) ואסור להתענות בו אפי' ת"ח במערי"ל אי' דהא
דאמר בריה דרבינ' יתיב כוליה שתא בתעני'
בר מעי"כ ופוריס ושבועות מיירי שכל השנה אם תוכ תלוס
רע היה מתענה חון מימים אלו וכתב הרמב"ן ז"ל על
רמ"ח שכתב הכא להשור להתענו ת"ח ופוריס כתב שמותר
וגם בשבועות לא כתב כלום ואי ס"ל דאר בריה דהניחא לה
קאי אח"ת גם בעי"כ שרי ואפשר לומר דכיון דר"מ אלא קאי
אח"ת בפוריס ושבועות כתב דיש להתענות משו"ב בעי"כ
דכיון דהתכילה בתשבת עיעו אין להתענות ומ"מ ל"ע כיון
דמדאוריית אשור להתענות בי"ט כי"ל להתמיר מספק
אלא להתענו בשבועות עבת"ד ולשיטתו של הרב י"ל דאע"ג
דאיעו אלא ספק מ"מ ס"ל דכיון דהתענית הוא לבטל הנ"ד
הו"ל לחזיקי דשכתת דאתירת מאיסורא ולכך כתב שיתענ'
ומיהו לעי"ן דהרמ"ן ס"ל דאר בריה דרבינא לא מייתי
אח"ת כלל וא"ב אין להתענות בעי"כ ת"ח מהניא דאתיית
ב"ד מדפתי כל האוכל ושותה וכו' דבשאר י"ט שהתכילה חייבת
כדי לשמות בהם ובשם עלמם י"ע כל שהרחוקו אלוס רע
סימן הוא שהאוי שיהא זלא יאכל ויתענג אבל תכילת עי"כ
אלא נעשיתו אלא להרחות חיבתיתו לפניו ית' אלא נוהו
להתענות אלא פעם א' בשנה ולומו לאכול תחלה אלא ניזוק
מפני התענית כדאי בעור אבל היום עלמו תיכו י"ט כמ"ש
המג"א ס"ס תר"ו אין לו להתענו בשביל חלומו אלא התכילה:

תנן עליו כיון שמעי"ה כאילו התענה:

סימן תר"ה (א) וזורקים

כתב דיש ראיה
מהניא דרמי בר תמרי דאיקלע לתעניתא בעי"כ וחזא דשדו
בשדה וכוליה אאל שקלינהו משום דהאידנא דשיעורא שביה
טפי וכתב המרדכי דמכאן אין ראיה דשמא עוברים לקחוהו
מבית ישראל והשיב הב"ח דא"ה הו"ל קבוע וכמע"מ דמי
וכתב עליו הרמ"ז דאין לומרים קבוע אלא אם כן אישור
ודאי משא"כ כאן לכילכה אישור ברור ולעד"ן דכיון דהשיחר
כמי אינו ודאי וברור שפיר בשמר קבוע. ומ"מ דברי הב"ח
מופרכים ממה שכתב הרמב"ן ז"ל אין לומרים קבוע אלא בראוה
שבטל ממקום קביעותו וא"כ קושית המרדכי במקום עומדת
וכתב עליו הרש"ז דלדבריו לא הי' לו"ל לתלות בשיחרא כיון
דמלאו מושלך לכל שהוא דרך הכלבה יש שבירת הכל אישור
הוא כדאי בי"ד לעניין מצת בשמה בפסח: ולא ידעתי מה
דרך הכלבה לכל שהמקום שאנשים אינו מקום שהפסר לתלות
שמא ליקטם שם גבולות אם לתלות ברוב כדקי"ל בי"ד ס"ס

בשר שנמלח מושלך בשוק הלך אחר הרוב גם בפני ס"ס
אי בשר הנמלח בשוק שותר כל שהפסר לתלות ברוב היתר.
ולע"ד אם כדברי המרדכי שהלה דעורבים נטלוהו מבית
ישראל היה ראוי לבאר שאין דין זה שוה בכ"מ דהכא מקום
שכולו גויס ויש בו ג' או ד' ישראל אם נאמר לכאין דספיקא
כולם שהמו היום נתלה להיתר שלקחוהו העורבים מביתם
ולא מבית הגויס. אבל ע"פ מ"ש בסוף ניחא דכאין שפיר דל:

מעליכא היום הבני מעים ולא הגויס חלינן בישראל:

סימן תר"ו (א) ואם

הוא רבו כתב מ"מ
דהרמב"ם שבחב לן
למדו מהניא דאי' בגמ' דרב חזל לפיוסים לר' חנינא י"נ
שניס יי"כ ופריך והיכי עביד הכיאהריב"ח כל המבקש
מהו מחבירו אל יבקש יותר מג"פ ומשני רב שאני ומפ'
הרמב"ם דרע"ל דרב היה תלמידו של ר"ח והק' הרש"ו דאמאי
לא משני בפשיטא דרב היה מחמיר על עלמו שהוא מה שפירש"י
על רב שאני ותק נאמר דאסור להחמיר ק' על הגו' והע"ש
שכתבו ג"כ יותר משמע דאין איסור להחמיר ומכח זה כתב
דר' חניג' לא חשיב רבו והרמב"ם למד כן מדהריב"ח המבקש
מהו מחבירו. ולע"ד דרכו של הרמב"ם כל כה"ג להעתיק
ל' הגמ' בהוייתו אלא ודאי כדברי המ"מ ושפיר חשיב רבו דרב
כיון שהיה רשב. דהא הרמב"ם בהקדמתו כתב דשמואל
קבל מר' חניג' וכתב הכ"מ דהיינו מפני שבאחר רשב יושבה
במקום רבי ור"ח ס"ה רב חבירו של שמואל ומאי דלא משני
דלפניס משורת הדין עבד היינו משום דודאי תלמידו מחוייב
עד שיפייסנו. ולא קשיא רבו שאני משום דלא היה רבו
ממש אלא רב שאני דר"ל דרב מיכף כייף ליה כתלמיד ואה"נ
דכל שאינו רבו אין ליכך יותר מג"פ וכ"מ ל' הרמב"ם פ"ב
מה"ת שכתב לא רלה מניחו והולך. אבל הטור והש"ע שכתבו
דא"צ ליכך יותר דמשמע דרשאי להחמיר מפרשי רב שאני
כפירש"י ופפ"ה חילקו בין רבו לאחר דדין זה לא יחלוק גם
רש"י כדמשמע מדייוק מחבירו. וח"ב רלחיתי שגם הפר"ח
כתב דדין זה לא יחלוק גם רש"י:

ס"ב (ב) אם
מת בקידושין דכ"ת אי' הקורא לחבירו
ממזר סופג את התרבעים וכתבו התוס'
דחסד לחבירו שעבר על לאו וכתב המג"א לאו דלא יבא ממזר
ולדבריו אם אינו נשוי לא עבר וזה דוחק. ומהרי"ט בשיטתו
לקידושין כאן שחסד לחבירו שבת על הערוה וכן' דכבר חפס,
בלי עבירה שנאמת ע"פ ב"ד שמעה בבעלה שמת. ועוד
ח"ל מכלת חלב ס"ב ופי' הוא ז"ל דעבר חלאו דלא תלך רכיל
דמניה נפ"ל חזהרה למוניא ס"ר:

סימן תר"ז ס"ב (א) אי"צ

ביומא דף פ"ו מיתת
לריך לפרש החטא שנא'
ויעשו להם אלדי זהב דריב"ב רש"ח מאחרי נשוי פשע וכו'
אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלדי זהב כדר' יהלי ופשק
הרמב"ם פ"ב מה"ת כריב"ב וכתב בכ"מ דמעשים משום
דלעיל רב רמי כתיב מכסה פשעיו לא יצליח וכתיב אחרי
נשוי פשע ל"ק כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם
והא כריב"ב אחיא דאיכא ר"ע אפי' מפורסם נמי לא והא
חטא העגל מפורסם הוא ואפ"ה דריש לויעשו להם אלדי
זהב לדרשא אחריתי. וסייס בב"י ותע"ב דר"ל מסני כאן
בפבירות שבין אדם למקום כאן וכו' ואפי' שיעיא מני אפי'
כר"ע ופשקה רבינו להלכה שיעיא סובר דמ"מ הלכה כריב"ב
כדאמרינן מרב עכ"ל כוונת דברי דמחלק בין עבירה
מפורסמת ל"יעה מפורסמת היינו ודאי לומר דכל שבח פרסמה
העבירה נגיד שיפרט ויודיע ויודיע לב"ח שחוזר בו ושמחול
עליו וזה פשי דהוי הלל כר"ע דהא החם עבירה מפורסמת
הוא ואפ"ה ס"ל דת"ל אפי' לפרט לפני המקום ומוקי לויעשו
וכו' לדרשא אחריתי והיינך לא כסק כר"ע. ומיהו היהולת
דר"ע מני אפי' כתרוייהו וזה שהפסר לפ' דע"ב לא אמר ר"ע
דבעבירות שבין אדם למקום כתיב אחרי נשוי פשע הלא

ובן כל מחוייבי מיתות וכו' סיהדרין דף מ"ג. **ובן** החובל בחבירו וכו' כתב מר"ן הקדוש ולפ"ז אם החובל אין סוף החובל אף על פי שנותן לו ליטול נמחל לו ברור שיקבל ממנו מיהא אחר שהכל מהוש מתי דמפיק לה דרבינו מכל הטותות האדם נ"ב היינו לה ע"כ ודברינו נ"ב דנראה שרבינו בקצת רבויי דרוצה לומר שיתודה לחבירו החטא שעשה לו ואז הקשה ולפ"ב מהיכא מנה לומר כן והדברים תמוהים הרבה דרבינו סתם עד שיתידה ויבוש מלעשות רז לעולם ולשוב זה לא ראיתי שלא להקשות דכל דין זה הוא הכי וכפרק ב' דיז ט' לא סתב אלא לשוב ויתודה בעלמה אלא וידוי וזה מבריח לברם דלעשות התי ואין שום תפיסה על רבינו דמקור אלא דבר מלבב דיש לנתנם הרבה בתי שניין דינו של רבינו מחשבה דפרק החובל וכו' שהרי הקשה הר"מ נר"ו דליתא דהתם בחובל בנופו לא במזיק ממונו ומה גם שרבינו פ"ה החובל כתב במזיק ממונו אין נדיך מחילה ווידוי גם לקמן פ"ב כתב חובל בחבירו אז נגולו מיבו נמחל עד שיודיעהו ויהר"ל דם שיתן דנוזל שבתבה נדיך מחילה ולא מזיק אלא נהנה פ"ב וליתא דאי הכי בשאחר מיבו דומה וכו' ליפלוג הכל בממון ויהרוג דנוזל חייבי שהכהו ונגולו בנזן נזלת החיות והכה נמי מזיק ממונו בכי האי נוונא חייבי עד"ת ומה שהקשה תחיל דתם בחובל בנופו לא במזיק ממונו נראה מוכרח ונם הר"מ שם פ"ה דחובל ניין מזות התסבה ובריותא שם שם כן מוכרח דחמזיק בנופו דוקא קאי ומ"ש הר"ל דיה נראה שעות חילוק נכון מתנם קשה קושית הרב נר"ו ותו קשה טובא דבינו סבירא ליה דהסיק מתניתין ובריותא חייבי דוקא בחובל בנופו שם כן מיה לן דנוזל דייבינו ליה כיובי בבבל שנהנה ותו דבבריותא שם הקפידו בל הפער דוקא דהכי חיתא התם ת"ר כל שו שתמרו דמי בושתו תבל נעזרו תפילו הבית כל תילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיקבל ממנו מחילה וכו' ותי תפילו במזיק ממונו דלפעמי יתכן פיבוים לו נער נדול תפילו הכי לא תקרי נער לענין זה שלא בנופו דוקא דנערת דנופה עדיף שם כן היכי ניתא דנזלה הוי בנערת דנופה נם תם פתירין הר"מ נר"ו הוא דחוק הרבה. סוב החיר ה' לינך ביבי דברי הם"מ סוף פסין ע' וזל חיבו דוקא מזיק חבירו בנופו למזיק בתמונו שהמזיק בתמונו חבירו ניון שפילם תה שהיה חייב לפלם נתבפר לו ויהבל תקום תנזה לעולם ממנו תחילה נתפר ביתרינו בתנות וידוי ע"ב ובם סוף סי' זו דף נ"ט כתב זל תבל טבירות שבין תדם לחבירו בנון חובל בחבירו תו קללו תו נזלו וביוצא בהם חיבו נמחל לעולם יד שילם לו תה שהייב לו ונם נדיך ביתרינו ויבל ממנו תחילה וכו' ע"ב חילק זל דין הריבוי והמחילה ולא תלה בפרק תלת התלושים לרוחות דהריבוי ובהבת התחילה הוא תנזה שנדיך לעשות כן תבל זה הכי נמי תתם לא טלמי תדרה תיבו תבל בעבד בשאחר בבפרתי וזהו תה שכתב בהלכות חובל בתשר בעולת ווידוי שהיה תמוך. ותנזה זו נפרשה ליה תדף פ"ה תבירות סבין תדם לחבירו תין יום נפטרים תפער בד שירלה תת חבירו ורבינו תדרבנן דתתורייתא בליתר דרך חיוב נמיר ליה חיובא תלא בנזירת דנופה בדילוף בדרך החובל תותיה הבב תבת החיה תם בן בל בישר הולך יוהב יורד דייתא דנופה סבירא ליה דתקדוק דברינו זל ודקדוק דברינו הכי תיבתי שהרי פ"ה דחובל נתב בזה הלשון תבל חובל בחבירו תף בל פי שיתן לו תחשה תבל תחבר לו ותפילו הקדיק בל תילי נביות תינו תתבפר לו

ובן כל המהוייבי מיתות בית דין ומהוייבי בלקות אין מתכפר להן בעזרתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויחזרו. ובן החובל בחבירו והמזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות בזה לעולם טנ' מכל המאות האדם: ב שעיר המשתלה לפי שד' ואכפרה על כל ישראל כהן נדול מרוזדה עליו על לשון כל ישראל שנאמ' וההודה עליו את כל עוונות בני ישראל. שעיר המשתלה בכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות בין שעבר בזדון בין שעבר בשנגה בין שהודעלו בין שלא הודע לו הבל כתכפר בשעיר המשתלה והוא שעשה התשובה. אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות. ומה הן הקלות ובה הן החמורות החמורות הן שחייבין עליהם בית דין או כרת. ושבועת שוא ושקר אף על פי שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות

לו ולא נמחל עונו פד שיבקש מז הנחבל וימחול לו ע"ב היינו מהיות דפרק החובל דליף לה מקרא וכמ"ש הר"מ שם וכמן ע"ב כתב וזל תכל עבירות וכו' אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וידברו אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו נדיך לבקשו ולהתחנן ממנו וכו' ע"כ ולא סני ליה במה שכתב תחילה וידברו אלא הוסיף לפרש אף על פי וכו' לומר לתף דקל דכתוב ממונו אין בקשת המחילה והבירו מעכב הכפרה תכל תקום חזל חייב שידבה תת חבירו בכל נווני ודייקי דברי רבינו שכתב אף על פי שהחזיר לו ממון וכו' ולפנן חזרה לה פ"ה בחבלה אלא במזיק ממון ודברי מר"ן שם נרסיכם עיון שכתב אף על פי וכו' פשנה בב"ק סוף החובל ע"ב והתם פ"ה בפרק דנגמח לה במזיק ממון וכתי"ם הר"מ בהלכות חובל שם לה שנוטר דרבה לרמוז עיקר הדין תהיכן יליף רבנן לחייב בכל שתר עבירות שבין תדם לחבירו וכו' והיות דפיה תדף מתניתין סמיך ואיך פיהיה על כל פנים רבינו דתייני בהלכות תשוב בלל כל העבירו דבל כולם בעי בקשת התחילה כמ"ש פ"ב שסיים וכיוב' בהם נהני בדיניה והני בדיניה דבחובל הוי חיוב נמור ושתר עבירות לה הוי אלא תנזה בעלמא בדברי הם"ת זל. ומצאתי נתברר לנו דתם שכתב רבינו בפרקין חינו תתבפר וכו' ע"כ קתי להסות דוקא דתילו לחבירו במזיק ממונו חינו אלא תנזה בעלמא ותף בחובל לא נפקא לן אלא תדף קרא דמכל חטאת האדם אלא תקרא דומיא הכא בחטאת תים אלא ודאי דבדוקי להקדוש ברוך הוא תייבי דוק בדברינו שכתב וכן וכו' דקאי תכל החלוקו שכתב לתחילה ותם נפרש דקאי תחבירו כדאמרינן תדברי תר"ן זל קשה טובא דיניבא בתרע"ן ובירות בשתי בתים בקשת התחילה וחוידוי תסבות לא הזכי' סתום תקומו הרתוי ולחבירו יזכי' תה שכב' בחבירו בפ"ב דב' פלא הוא זה וחילך דברי תר"ם תטרתני בספר קריש ספר אלו וזל וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו תף על פי וכו' שיתתר תכל חטאת האדם אלו נזלות וגניבות שבדיך וידוי וחיונו מ"ש לעיל בשם התבילתא דתיכך קרת ילפינן בל העבירות שבין תדם לחבירו ותכולהו קאי קרא דוזתודו דברי וידוי שכתב וזל הא למדנו וידוי לבל תינו טובות נדולים ונקטנים ע"ם ותנות' מ"ש תר"ן זל דע"כ היכת תייתי לה לא הבינתי תתי קשיא ליה בלל לעיון התבילתא הוא תבורש בפרשת נשא הובאה בילקוט ד"ה כי יעשו וזל תבל חטאת האדם תתם שבינו לבין חבירו על הנניבות ועל הנזילות ועל לעוז דרש ע"כ הרי בפירוש דהעבירות שבין תדם לחבירו נפקא לן תדף דרש נופים ותם כן תתי קשיא ליה לתר"ן על דבינו וק"ל. **שעיר** המשתלה וכו'. כבאיומות דף נ' ובנמרא דף זב. ובדברי תר"ן תתר תעשה ל"ל ביבי תעשה. **אבל** תם לא טשה תשובה תין העתיד תפיר לי תלת על הקלות. כתב תר"ן הקדוש דע"ע דהוא ודתי פסק פירבין ותם כן היכי פסק דעל הקלות בלא תשובה תפער יום הכפורים הא לרבנן בין קלות בין חמורות בבי תשובה דיקא דתמונת בפ"ק דשבועות דף ג' דתדף תתי טשה היכי דתי לי דעבד תשובה וכו' תתר רבי וודע בעיתר בתדתי ורבי היא וכו' ומשתע דלרבנן בבי תשובה נם תטשה ע"ב ויל"ע דרבינו הוא ה' דבר בו ותעניה דין זה תבחיל דפרקה בתרא דייתא דף פ"ה דתובח תיבה דלרבי לטשה ול"ת תפני בלא יום הכפורים תבפר ליה לחייתא התם תחתיתין החטאת ותם ודתי תבפרין תיתה וזה תבפרין טם התשובה ודתיך טם התשובה תין בפני

החמורו ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה
שאין בהן כרת הם הקלו: ג בזמן הזה שאין
בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפר׳ אין שם
אלא תשובה התשובה מכפרת על כל העבירו׳
אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה
אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנא׳ ורשעת
הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו ועצמו
של יום הכפורים מכפר לשבים שנא׳ כי ביום
הזה יכפר עליכם: ד אף על פי שהתשובה
מכפרת על הכל ועצמו של יום הכפורים מכפר
יש עבירות שהן מתכפרין לשעתן ויש עבירו׳
שאין מתכפרים אלא לאחר זמן כיצד עבר אדם
על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה
אינו זז משם עד שמוחלין לו ובאו נאמר שובו
בנים שובבים ארפא משובותיכם וגומר עבר
על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת
בית דין ועשה תשובה תשובה תולה ויום
הכפורים מכפר ובאו נאמר כי ביום הזה יכפר
עליכם עבר על כריתו׳ ומיתות בית דין ועשה
תשובה תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין
הבאין עליו גומרין לו הכפרה: ולעולם אין
מתכפר לו כפרה גמור׳ עד שיבואו עליו יסורין
ובאו נאמר ופקדתי בשבט פשעם וגו׳ במה
דברים אמורים בשלא חילל את השם בשעה
שעב׳ אבל המחלל את השם אף על פי שעשה
תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד
בתשובתו ובאו עליו יסורין אינו מתכפר לו
כפרה גמורה עד שימות אלא תשובה ויום
הכפורי׳ ויסורין שלשתן תולין ומיתה מכפרת
שנאמר ונגלה באזני השם צבאות וגומר אם
יכופר העון הזה לכם עד תמותון:

פרק שני

אי זו היא תשובה גמורה זה שבא בידו
דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו
ופירש ולא עשה מפני התשובה לא מיראה
ולא מכשלון כח כיצד הרי שבא על אשה
בעברה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומר

עצמן לא ניחא דלמא כרבי דתניא רבי חומר על כל עבירות שבתורה כיון
עשה תשובה כיון לא עשה תשובה זה מכפר חוץ ומפגל פנים
בתורה ויפיר ברית משה עשה תשובה זה מכפר ואם לא עשה
תשובה אין זה מכפר אפילו תימה רבי תשובה בעיא זה לא בעיא
תשובה ע״כ ואלמוקימו למתניתין
כרבי ואמתניתא דהך מתניתין קתני
דלוקה דכיון קלות לחמורות כלפני
זה דקלות לא בעי זה ותשובה לחוד
סני וחמורות תשובה תולה עד זה
מוכח דלרבי מקלות אפילו בלא זה
מכפר דתשובה לחוד סני וכי קאמר
תלמודא לרבי תשובה בעיא זה וכו׳
לא קאי אלא אחמורות דאי לא תימא
הכי היכי בעי למוקומי דיסא כרבי
כיון דאמתניתי קתני דתשובה מכפרת
על עבירות קלות על עשה ועל ל״ת
בלא זה כלל ואמאי דקאמר אפילו תימ׳
רבי וכו׳ דוקא לומר דזה על כל פנים
מכפר אפי׳ בלא תשובה אבל בתשובה
בלא זה יום עבירות מתכפרים מיד
ויום דכיני נמי כן זה והשתא דאיכא
לרבי למימר אלא אחמורות דאיכא בין
קלות לחמורות דקלות לא בעי זה
הוא הדין לרבנן דפליג ארבי ואסירת
להו דנמי בעי תשובה עם זה מסתבר׳
דלא פליגי דרבי אלא אחמורות
דרבי לא בעי תשובה וזה לחוד סני
ואיכא למימר דתוויה מבל בקלו דלרבי
קילי טפי דלא בעי זה דוקא דתשובה
לחוד בלא זה מכפר לרבנן דאחמורי
טפי מרבי באחמורות נחתינן דנמי
בקלות ואיכא דס״ל דבעי זה דוקא
ותשובה לחוד לא סני דהא לפי הס״ם
זה שים חילוק מתשובה לחוד ואם כן
מאי דסבירא ליה לרבי באחמורות
סבירא להו לרבנן בקלות אי נמי
מצינן למימר דכיון דלפי הס״ם שם
מתניתין מתיא כרבנן להדי דמדקתמ׳
ניחא דלא כרבי מכלל דלרבנן מתיא
כפשטא דוקא ליתר דיש חילוק בין
קלות לחמורו׳ שלא דעשה ול״ת דקתני
מתניתין דתשובה לחוד סני על כרחין
ליתר דעשה ול״ת סגיאין לעשה קאמר
אבל ל״ת נרידא מן התשובה לחוד
סני דבעי על כל פנים זה כמו שכתבו
בגמרא עם השתא על ל״ת וכו׳ ונמצא
מבואר דלרבנן נמי בקלות זה לחוד
סני ועל עשה גרידא הא קל דמינו זו
משם עד שמוחלין לו והוא מוסכם
אליבא דכ״ע ודוקא לפי זה ס״ם בנמ׳
דשבועות המי עשה היכי דמי וכו׳
לאו מעשה לחוד פריך אלא מכולהו
דמיתבו מתניתין ומאי דנקט עשה
היינו משום הבל המחי דאי עבד
תשובה מוחלין לו מיד דהיינו דוקא
בעשה והשתא גמי מתי שפיר מאי
דלא מתרץ דמילו רבנן היא משום
דבעוי המקשן והתרצן למוקומי כולה

בזמן הזה שבית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפר׳ אין שם
אלא תשובה התשובה מכפרת על כל העבירו׳
אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה
אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנא׳ ורשעת
הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו ועצמו
של יום הכפורים מכפר לשבים שנא׳ כי ביום
הזה יכפר עליכם: ד אף על פי שהתשובה
מכפרת על הכל ועצמו של יום הכפורים מכפר
יש עבירות שהן מתכפרין לשעתן ויש עבירו׳
שאין מתכפרים אלא לאחר זמן כיצד עבר אדם
על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה
אינו זז משם עד שמוחלין לו ובאו נאמר שובו
בנים שובבים ארפא משובותיכם וגומר עבר
על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת
בית דין ועשה תשובה תשובה תולה ויום
הכפורים מכפר ובאו נאמר כי ביום הזה יכפר
עליכם עבר על כריתו׳ ומיתות בית דין ועשה
תשובה תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין
הבאין עליו גומרין לו הכפרה: ולעולם אין
מתכפר לו כפרה גמור׳ עד שיבואו עליו יסורין
ובאו נאמר ופקדתי בשבט פשעם וגו׳ במה
דברים אמורים בשלא חילל את השם בשעה
שעב׳ אבל המחלל את השם אף על פי שעשה
תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד
בתשובתו ובאו עליו יסורין אינו מתכפר לו
כפרה גמורה עד שימות אלא תשובה ויום
הכפורי׳ ויסורין שלשתן תולין ומיתה מכפרת
שנאמר ונגלה באזני השם צבאות וגומר אם
יכופר העון הזה לכם עד תמותון:

פרק שני

אי זו היא תשובה גמורה זה שבא בידו
דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו
ופירש ולא עשה מפני התשובה לא מיראה
ולא מכשלון כח כיצד הרי שבא על אשה
בעברה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומר

קיד

הרב זבולון זק"ש
ראש ישיבת "בית-זבול"
ירושלים

ב"ה יום שלישי ד' מנ"א תשס"א יום השלושים לפטירת רעיתי הרבנית הצדקנית הצנועה רבת הפעלים לתורה צדקה וחסד חיה פעריל פנינה זק"ש ע"ה. נולדה באפטא — פולין, ג' חוה"מ פסח תר"צ, עלתה לארץ ד' ניסן תרצ"ו, נלב"ע בירושלים ד' חמר תשס"א. ת.נ.צ.ב.ה.

עבירות שבין אדם לחבירו חייב לרצותו בגוזלו ובחובלו

א) הרמב"ם פרק א' מהלכות תשובה הלכה א' כתב וזה לשונו: "וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם, שנאמר (במדבר ה, ו) מכל חטאות האדם".

ובכסף משנה שם (וכ"ה במגדל עוז) כתב וז"ל: "וכן החובל כו' משנה בב"ק סוף החובל (דף צב ע"א) אעפ"י שנותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה, ומ"מ מאי דמפיק לה רבנו מכל חטאות האדם צ"ע, היכא מייתי לה". ובהגה"ה שם כתב כי "בילקוט שמעוני פ' נשוא איתא הכי בשם ספרי זוטא".

הנה משמעות דברי רבנו הרמב"ם כאן כי החיוב להתוודות אינו רק על עבירות שבין אדם למקום כי אם גם על עבירות שבין אדם לחבירו שחייב להתוודות לפני האל ברוך הוא, בנוסף על מה שהוא חייב לשלם לחבירו מה שחבל בו או מה שהזיק לו, ובנוסף על מה שהוא חייב לרצות את חבירו ולפייסו, כי הפוגע בחבירו הוא גם פוגע בהקב"ה וצריך להתוודות לפני ה'.

ולפלא על הכסף משנה והמגדל עוז אשר מציינים את המקור לדברי הרמב"ם שחייב להתוודות, מהמשנה בב"ק שם, אשר מדובר שם לענין החיוב לרצות את חבירו ולפייסו, ואין המדובר במשנה בב"ק כלל על חיוב להתוודות. ואילו הדין הזה של החיוב לרצות את חבירו ולפייסו, אין הרמב"ם מדבר כאן על כך, אלא דין זה של חיוב לרצות את חבירו ולפייסו מביא רבנו להלן בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ט', וז"ל: "אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אעפ"י שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו וכו'".

ואילו כאן בפ"א מהלכות תשובה ה"א מדבר רבנו לא על ריצוי חבירו כי אם על חיוב וידוי לפני הקב"ה. ומקור דין זה כי גם על עבירות שבין אדם לחבירו צריך להתוודות לפני הקב"ה הוא באמת מדברי המכילתא המובא על ידי הרמב"ם בספר המצוות מצוה עג (במכילתא לפנינו זה ליתא) ואלו הם גם דברי הספרי זוטא המובא בילקוט שמעוני פרשת נשוא.

מוריה, שנה עשרים וארבע, גליון ג—ד (רעט—רפ), חשון תשס"ב

עבירות שבין אדם לחבירו חייב לרצותו בגוזלו ובחובלו קטו

ודברי הכסף משנה והמגדל עוז, צריך עיון על שמציינים לדברי המשנה בב"ק (דף צ"ב ע"א) וממילא גם צ"ע דברי הכסף משנה שכתב על רבנו הרמב"ם: "מאי דמפיק לה רבנו — מכל חטאות האדם — צ"ע היכא מייתי לה".

ב) מה שכתב רבנו בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ט' כי "עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל את חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו". (מקור הדברים הוא מדברי המשנה ב"ק צ"ב ע"א, ודברי המשנה יומא פ"ה ע"ב).

הנה הלשון של המשנה בב"ק צ"ב ע"ב הוא כך: "אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר (בראשית כ, ז) ועתה השב אשת גו'", עכ"ל המשנה. וכלומר: שנאמר באבימלך "השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך, כלומר שתבקש ממנו עד שימחול בלב טוב כל כך שיהא מתפלל בעדך" (המאירי ב"ק שם). הרי שדבר זה שצריך לרצותו נלמד מהפסוק הנ"ל: "ועתה השב וגו'", ואילו הלשון של המשנה ביומא פ"ה ע"ב הוא כך: "דרש ר' אלעזר בן עזריה — מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו — (ויקרא טז, ל) עבירות שבין אדם למקום יוהכ"פ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו", ולכאורה שתי המשנות סותרות אחת לרעותה, כי במשנה ב"ק לומדים החיוב לרצות את חבירו מהפסוק "ועתה השב אשת וכו'", ואילו במשנה יומא, לומדים כביכול דבר זה שצריך לרצות חבירו מהפסוק "מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו".

אולם האמת אינו כן אלא שאין המשנות סותרות אחת לשניה, ומה שהמשנה ביומא מביאה את הפסוק "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", זה רק לענין הדבר הראשון שבדברי המשנה, והיינו כי עבירות שבין אדם למקום יוהכ"פ מכפר, וזה נלמד מהפסוק הנ"ל שנאמר (שם) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", וכלומר יוהכ"פ מכפר רק על עבירות שבין אדם למקום, **"מכל חטאתיכם לפני ה'"** ולא חטאתיכם שבין זה לזה (הגהות הב"ח שם). אבל הדין השני אשר מובא במשנה דהיינו שעבירות שבין אדם לחבירו צריך לרצות את חבירו ולפייסו, זה לא נלמד מהפסוק הנ"ל, אלא נלמד כמו ששנינו במשנה במסכת ב"ק מהפסוק ועתה השב אשת האיש וכו'.

ועתה נחזור לענייננו, כי הרי מפורש בדבריו של רבנו הרמב"ם כי "הגוזל חבירו" שזה בגדר "מזיק ממונו" שחייב גם לרצותו, מלבד החיוב להחזיר לו ממונו, ואילו בפרק ה' מהלכות חובל ומזיק הלכה ט' כתב רבנו וז"ל: "אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, שהמזיק ממנו של חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חבל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו" עכ"ל. הרי מפורש כי במזיק ממון חבירו אין צריך לרצותו, ולכאורה דברי רבנו הרמב"ם סותרים אלו את אלו.

והנה בלחם משנה שם כתב וז"ל: "אע"ג דבהלכות תשובה פ"ב כתב רבנו ז"ל דהגוזל את חבירו אינו מתכפר לו אלא אם ירצה לנגזל ויפייס אותו אע"פ שהשיב לו הגזילה, י"ל דשאני גזלן דנתהנה מאותה עבירה ועוד שציער הרבה לנגזל שלקח ממנו בעל כרחו, אבל מזיק הממון שלא נתהנה מהיזק ההוא, אלא שהזיק לו ולמזיק לא באה הנאה ממנו לא נצטער כל כך הניזק כמו הנגזל כיון ששילם לו הזיקו די, ולכך כתב רבנו ז"ל כאן שנתכפר לו מיד, מה שאין כן בנגזל כדכתיבנא" עכ"ל.

מוריה, שנה עשרים וארבע, גליון ג—ד (רעט—רפ), חשון תשס"ב

לפי דברי הלחם משנה יוצא כי "גזלן" אינו נכלל בגדר "מזיק ממון חבירו", ולכאורה חילוק זה של הלח"מ בין "גזלן" לבין סתם "מזיק ממון חבירו", תמוה. כי הרי המקור לדברי רבנו בפרק א' מהלכות תשובה הלכה א' שכתב: "וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו וכו' אינו מתכפר עד שיתוודה וכו' שנאמר מכל חטאות האדם", הוא כמו שכתב בהגה"ה על הכסף משנה שזה מדברי ה"ספרי זוטא" המובא בילקוט פרשת נשוא, ומדברי המכילתא המובא בספר המצוות להרמב"ם מצות עשה ע"ג.

והנה לשון ה"ספרי זוטא" הוא כדלהלן: מכל חטאות האדם, ממה שבינו לבין חבירו, על הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע", הרי שרבינו מונה את הגזילות בגדר של "מזיק ממון חבירו", ולפי זה מסתבר הי' לומר כי מה שמחלק רבנו בהלכות חובל ומזיק בין חובל בגופו לבין מזיק ממונו כי גם הגזלן בכלל "מזיק ממונו" ואין הגזלן צריך לרצות את הנגזל לאחר שהחזיר הגזלה לנגזל, וא"כ הקושיא של הלח"מ במקומה עומדת, כי דברי רבנו הרמב"ם בפ"ב מהלכות תשובה סותרים לדבריו בפרק ה' מהלכות חובל ומזיק.

אולם באמת אפשר לומר שאין מדברי ה"ספרי זוטא" אלו שום דחיה לתירוצו של הלחם משנה, כי יש לומר כי אין זה בהכרח לומר לפי דברי רבנו, כי "גזלן" נכלל תמיד בגדר של "מזיק ממון חבירו", אלא יש לומר כי לענין חיוב וידוי הכליל רבנו "גזלן" בגדר "מזיק ממון חבירו", ואילו לענין ריצוי חבירו, אין "גזלן" נכלל בכלל "מזיק ממון חבירו", באופן שעל הגזלן גם "להתוודות" וגם "לרצות את חבירו", מלבד החיוב להחזיר הגזלה ואילו "מזיק ממון חבירו" סתם (לא גזלן) אין צריך לרצות את חבירו אלא רק להחזיר את ממונו ולהתוודות וע"י כך נמחל לו.

אולם תירוצו של הלחם משנה שמחלק בין "גזלן" לסתם "מזיק ממון חבירו", משום שהגזלן נתהנה מאותה עבירה, ומשום כך צריך גם לרצותו, משא"כ מזיק ממון חבירו שלא נתהנה מההיזק אינו צריך לרצותו ע"ש, דברים אלו קשים להולמם מצד הסברא. א) שהרי במקום שיש חיוב לרצות את חבירו ולפייסו, בהכרח זה על שפגע בחבירו וחייב לרצותו על הפגיעה, אבל לומר כי יש חיוב לרצותו לא על הפגיעה אלא על זה שהגזלן נהנה מהגזילה מהיכי תיתי לומר כי הגזלן חייב לרצות על כך. ב) ואפילו אם נאמר כי שייך לחייבו לרצות את חבירו לא רק על הפגיעה אלא גם על זה שהגזלן נהנה מהגזילה, מה יהי' הדין אם הגזלן לא היה לו הנאה מהגזילה, דהיינו שלא השתמש כלל בממון שגזל, וכגון שמיד לאחר שגזל התחרט והחזיר לו הממון לפני שהספיק להנות מהגזילה, האם במקרה זה לא יהא הגזלן חייב לרצות את חבירו, אתמהה! ג) מדברי הלח"מ יוצא כי אם גזל מחבירו רק פרוטה, אף כשמחזיר לו אין נתכפר לו עד שירצהו, ואילו אם מזיק ממון חבירו בהון רב, אם רק החזיר לו ההיזק כבר נתכפר לו ואינו חייב לרצותו, ומהו ההגיון שבדבר, ולפי זה תירוצו של הלח"מ על הרמב"ם צ"ע, וממילא קושיתו על הרמב"ם כי דבריו בהלכות חובל ומזיק סותרים לדבריו בהלכות תשובה, במקומה עומדת.

והנה אם נתבונן היטב במקורם של דברי רבנו הרמב"ם בהלכות חובל ומזיק ודבריו בהלכות תשובה יבואר לנו אל נכון דבריו, ויצא כנוגה צדקו של הרמב"ם.

הנה המקור לדברי רבנו בהלכות חובל ומזיק שם שכתב כי אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, המזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו וכו', אבל חבל בחבירו וכו' עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו, מציין במגיד משנה וכמו כן במגדל עוז לדברי המשנה והברייתא

מוריה, שנה עשרים וארבע, גליון ג—ד (רעט—רפ), חשון תשס"ב

בב"ק צ"ב ע"א. והנה שם במשנה ובברייתא מדובר על זה שחבל בחבירו חייב לרצותו, אבל חילוק זה כי המזיק ממון חבירו אינו חייב לרצותו אין זה מוזכר כלל במשנה ובגמ' ב"ק שם, ואין נושאי כליו של רבנו הרמב"ם מציינים את המקור לדברים אלו.

ונראה לומר כי מקור דברי רבנו אלו הוא במשלי פרק ו' ולפי דברי ר' יצחק יומא פ"ז ע"א על דברי המשנה שם פ"ה ע"ב, כי "עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו", ושם דף פ"ז ע"א וכן הוא בב"ב דף קע"ג ע"ב ובב"מ דף קט"ו ע"א אמר ר' יצחק כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר (משלי ו' א—ג) "בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך, נוקשת באמרי פיך כו', עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך", אם ממון יש בידך התר לו פסת יד, ואם לאו הרבה עליו ריעים, ע"כ. ומפרש רש"י שם וכן במשלי שם כי אם יש לו על חבירו תביעת ממון דהיינו "תקעת לזר כפיך", לך התרפס התר לו פיסת ידך ותן לו מעותיו "ואם לאו" שאין לו עליו עסקי ממון, אלא "נוקשת באמרי פיך" הרבה עליו רעים לבקש ממנו מחילה, הרי שבמזיק ממון חבירו אין צריך לבקש מחילה מחבירו, וא"כ דברי ר' יצחק אלו הרי הם המקור לדברי הרמב"ם שם שמזיק ממון חבירו אין צריך לרצותו, כי אם להחזיר ממונו ודי.

ולכאורה אם כן היה צריך לפי זה להיות כי גם גזלן שזה עסקי ממון לא יהא צריך לרצות את הנגזל, וא"כ צריך ביאור דברי הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ב ה"ט, כי הגוזלו חייב לרצותו.

אולם דברי הרמב"ם אלו שהגזלן חייב לרצותו, הם דברים מפורשים בדברי המשנה בב"ק דף צ"ב ע"א ששנינו שם "אף על פי שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר (בראשית כ, ז) ועתה השב אשת האיש וכו'", הרי מפורש כאן כי כל הלימוד שבחובל חבירו צריך לבקש ממנו מחילה זה מהפסוק "ועתה השב אשת האיש", הקב"ה אומר לאבימלך שיפייס את אברהם, והרי כל החטא של אבימלך הי' רק שגזל את שרה אשת אברהם ממנו, ולא יותר, שהרי נאמר (שם, שם ד) "ואבימלך לא קרב אליה", וגם נאמר (שם, שם ז) "ועתה השב אשת האיש **כי נביא הוא**", ומפרש רש"י, וז"ל: "ויודע שלא נגעת בה" וכל החטא של אבימלך הוא בזה שגזל מאת אברהם את שרה אשתו, וראה גם בסנהדרין נ"ז ע"א כי יפת תואר זה גזל שגוזלין את אשתו במלחמה ראה רש"י שם, (העיר אותי לגמרא זו חתני היקר הרה"ג ר' משה יפה שליט"א) הרי שהגוזל את חבירו חייב לפייסו ולרצותו, הרי שדברי הרמב"ם בהלכות חובל ומזיק (שמקור דבריו הוא דברי ר' יצחק, יומא שם, שאינו יכול לחלוק על דברי המשנה בב"ק שם) שכתב כי מזיק ממון חבירו אינו צריך לפייסו ע"ש, אין "גזלן" בכלל זה, ובשעה שכתב רבנו דבריו אלו היו לפניו דבריו שכתב בהלכות תשובה כי הגוזלו צריך לבקש מחילתו וצריך לרצותו. וראי' לדבר כי רבנו מעתיק כאן בהלכות חובל ומזיק את לשון הגמ' על המשנה בב"ק שם, שכתב כאן בהלכות חובל ומזיק וז"ל: "ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו", ואלו הם דברי הברייתא בגמ' ב"ק שם המובאים מיד בסמוך למשנה הנ"ל: "ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו, אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך".

הרי כמו שכתבנו כי יצא כנוגה צדקו של דברי רבנו בהלכות תשובה ובהלכות חובל ומזיק שלא רק שאינם סותרים אלו את אלו, אלא אדרבה ואדרבה הם תואמים אלו לאלו ומתמזגים זה בזה.

מוריה, שנה עשרים וארבע, גליון ג—ד (רעט—רפ), חשון תשס"ב

ולעצם הדבר מה היא הסברא שבפסוקים ההם כי גזלן שונה מסתם מזיק ממון, שהגזלן חייב לרצות את חבירו ואילו מזיק ממון של חבירו אינו חייב לרצות את חבירו.

אולם יש לומר כי הנכון הוא שההבדל שבין מזיק ממון חבירו לגוזל את חבירו הוא כמו ההבדל שבין המקניט את חבירו לבין מזיק ממונו, כי בעצם צריך להבין הטעם מדוע באמת המקניט את חבירו חייבו לפייסו והמזיק ממונו אינו צריך לפייסו כמפורש בפסוק במשלי ו, א—ג וכדברי הגמ׳ יומא פ״ז ע״א.

אולם הדבר פשוט כי המקניט את חבירו פוגע בחבירו אישית ומצערו אישית, לא כן המזיק ממון חבירו אינו מצערו ואינו פוגע בו אישית, אף כי חבירו מצטער, הרי הצער הזה בא לו בעקיפין, כתוצאה ממה שהזיק לו ממונו אבל לא מצערו במישרין, משום כך המקניט חייב לרצותו, ואילו המזיק ממונו אינו חייב לרצותו.

ומטעם זה יובן גם ההבדל בין גוזל את חבירו לבין מזיק ממונו, כי המזיק ממונו אינו פוגע אישית בחבירו ואינו מצערו במישרין, וכל הצער שיש לחבר בא לו בעקיפין כתוצאה מהנזק שנגרם לממונו, לא כן גוזל את חבירו, שהרי ההבדל בין גונב את חבירו לבין גוזל את חבירו מגדיר הרמב״ם בפ״א מהלכות גניבה ובפ״א מהלכות גזילה, וז״ל הרמב״ם בפ״א מהלכות גניבה ה״ג: ״איזהו גנב זה הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים כגון הפושט ידו לתוך כיס חבירו ולקח מעותיו ואין הבעלים רואים״, ע״ש. ולענין גוזל חבירו כתב הרמב״ם פ״א מהלכות גזילה ואבידה ה״ג: ״איזהו גוזל זה הלוקח ממון האדם בחזקה כגון שחטף מידו מטלטלין או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל משם כלים״ ע״ש, הרי כי הגוזל הוא פוגע ומצער לחבירו אישית ובמישרין, ולא שונה גזלן מהמקניט את חבירו, ומשום כך הגוזל את חבירו חייב לרצותו, וכן המקניט, ואילו המזיק ממונו של חבירו אינו חייב לרצותו, ודבר זה הוא נכון ואמיתי.

ולפי זה יוסבר גם תמיהתנו למעלה, על הרמב״ם שכתב בפ״א מהלכות תשובה ה״א, כי המזיק ממון חבירו צריך להתוודות, ומקור דין זה מה״ספרי זוטא״ בילקוט שמעוני פרשת נשוא ח״א רמז תשא, והלשון של ה״ספרי זוטא״ הוא כדלהלן: ״מכל חטאות האדם ממה שבינו לבין חבירו, על הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע״, הרי שהרמב״ם מונה את הגזלות בגדר של מזיק ממון חבירו ולפי זה הי׳ צריך הרמב״ם לכלול את הגזל בכלל מזיק ממונו שאין צריך לרצותו ומדוע כותב הרמב״ם בפ״ב מהלכות תשובה ה״ט, כי ״הגוזל את חבירו אינו נמחל לו עד שירצהו״.

אולם הנכון הוא כי הרי הלשון בספרי זוטא הוא: ״מכל חטאות האדם ממה שבינו לבין חבירו ״על הגנבות״ ״ועל הגזלות״ ״ועל לשון הרע״, והנה ״לשון הרע״ אינו בגדר מזיק ממונו אלא זה בגדר מקניט את חבירו שחייב לרצותו.

ולכן נראה לי לומר כי מה שהרמב״ם מזכיר לענין חיוב וידוי מזיק ממונו, ומקורו הוא מה״ספרי זוטא״ המכוון הוא על מה שכתוב שם ״על הגנבות״, אבל מה שכתוב שם ״ועל הגזלות״ אין זה רק מזיק ממון חבירו אלא גם פגיעה אישית בחבירו, ואין זה נסחב אל מה שנאמר לפני זה ״על הגנבות״, אלא זה נסחב למה שנאמר אחרי זה ״ועל לשון הרע״, שבודאי לשון הרע אין זה בגדר מזיק ממונו אלא זה פגיעה אישית בחבירו, וגם ״על הגזלות״ אין זה רק מזיק ממונו, אלא גם פגיעה אישית בחבירו, ולכן הגוזל את חבירו אינו נמחל לו עד שיתן לו מה שגזל ממנו וגם ירצהו כלומר יבקש ממנו מחילה.

מוריה, שנה עשרים וארבע, גליון ג—ד (רעט—רפ), חשון תשס״ב

מאגר: מדרשי אגדה
מדרש תנחומא (בובר) -פרשת וירא סימן ל ד"ה [ ] וה' פקד

[ל] וה' פקד את שרה (בראשית כא א). ילמדנו רבינו, אם היתה קטטה בין אדם לחבירו כיצד מתכפר לו ביום הכפורים, כך שנו רבותינו, עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, שבינו לבין חבירו אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו, אם הלך לרצות ולא יקבל מה יעשה, אמר ר' יוסי בן דורמסקית זה סימן יהא בידך כל זמן שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחם, ואם אי אתה מרחם על חברך אין לך מרחם, מה יעשה, אמר ר' שמואל בן נחמן יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה אחת, ויאמר לפניהם אחי קטטה היה ביני ובין פלוני זה, והלכתי לרצותו ולא קיבל, מיד הקב"ה רואה שהשפיל עצמו לפניו, והוא מרחם עליו, שנאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי (איוב לג כז), מה כתיב שם פדה נפשו מעבור בשחת (שם שם /איוב ל"ג/ כח), וכתיב ומודה ועוזב ירוחם (משלי כח יג), אמר ר' יהודה מודה על מנת לעזוב ירוחם, וכן אתה מוצא כל ימים שהיה איוב מקפיד כנגד חבריו, וחבריו כנגדו, היתה מדת הדין מתוחה כנגדו, שנאמר ועתה שחקו עלי צעירים ממני לימים (איוב ל א), אמר לאליפז ולא בנו של עשו אתה, אילו היה אביך עומד מבקש שאשים אותו ליזון עם הכלבים שלי הייתי מואסו, אשר מאסתי את אבותם לשית עם כלבי צאני (איוב שם /ל' א'/), וחבריו אמרו את הוא הישיש לעצמך, אף לנו יש ישישים, שנאמר גם שב גם ישיש (לנו) [בנו] (שם /איוב/ טו י), וכיון שנגלה להם הקב"ה, ואמר להם מה אתם עומדים לכו ופייסו את איוב, שנאמר ועתה קחו לכם שבעה פרים ושבעה אילים וגו' ואיוב עבדי יתפלל עליכם (שם /איוב/ מב ח), מיד הלכו ועשו כן, מה כתיב שם, וה' שב את שבות איוב (שם שם /איוב מ"ב/ י), אימתי בהתפללו בעד רעהו (שם /איוב מ"ב/), כך אבימלך ויתפלל אברהם וגו' (בראשית כ יז), אמר הקב"ה אברהם בקש רחמים על אבימלך, אני פוקד אותו מיד, וה' פקד את שרה

*** נא לשמור על קדושת הגליון ***

מאגר: מדרשי אגדה
פסיקתא רבתי (איש שלום) פרשה לח ד"ה ילמדנו רבינו אם

ילמדנו רבינו אם היתה קטטה בין אדם לחבירו כיצד מתכפר לו ביום
* הכפורים, כך שנו רבותינו (לשון המשנה) עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבינו לבין חבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו (יומא פ"ח מ"ט), ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה, אמר רבי שמואל בר נחמן יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה ויאמר לפניהם קטטה הייתה ביני ובין פלוני וביקשתי ממנו לפייסו ולא רצה לקבל אלא הרי [הוא] בסרבנו נעניתי לו, ומניין, שכן הוא אומר ישור על אנשים [ויאמר חטאתי וישר העויתי] וגו' (איוב ל"ג כ"ז) והקדוש ברוך הוא רואה שמשפיל עצמו ומכפר לעונותיו, שכל זמן שאדם בזדונו אין נמחלים לו, רצונך לידע, כל זמן שהיה איוב עומד כנגד חביריו וחביריו כנגדו הייתה מידת הדין מתוחה, כך אנו מוצאים שאיוב אמר להם ועתה שחקו עלי צעירים ממני לימים (שם /איוב/ ל' א') והם אומרין לו גם שב גם ישיש בנו (שם /איוב/ ט"ו י'), כשנרצה להם ובקש רחמים עליהם אותה שעה שב עליו הקדוש ברוך הוא שנאמר וה' שב את שבות איוב (שם /איוב/ מ"ב י') אימתי בהתפללו בעד רעהו (שם /איוב מ"ב/) וכן הוא אומר ונתן לך רחמים ורחמך (דברים י"ג י"ח), אמר רבי יוסי בן דורמסקית סימן זה יהא בידך, כל זמן שאתה מרחם על חבירך המקום מרחם (עליכם) [עליך], אברהם מפני (מה קנה) [שבקש] רחמים על אבימלך ונתפלל בעדו מיד נטל שכרו שנ' ויתפלל אברהם [אל האלהים] וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו (בראשית כ' י"ז), ומה שכר נטל, שנפקדה אשתו וילדה לו בן שנאמר וה' פקד את שרה [כאשר אמר] ויעש ה' לשרה כאשר דבר (שם /בראשית/ כ"א א')

*** נא לשמור על קדושת הגליון ***

הממון, ומה"ט נמי הדגיש הרמב"ם בענין ב' לשאול ממנו שימחול לו, ובענין א' לא כתב אלא וירצהו, דכנ"ל בענין א' גם כשלא מחל, כל שביקש כדינו סגי לפי הדינים המבוארים ברמב"ם בהמשך דבריו, אבל כאן צריך לשאול ולהתחנן עד שימחול לו, וע"ז המשיך הרמב"ם כלפי דין א' שהוא עיקר הדין, וכתב שבלא רצה למחול סגי בג' פעמים, ואת דיני מחילה ממת, ואח"כ בה"י חזר לדין השני דבעי לגמר הכפרה מחילה, וממילא שאם לא מחל הו"ל אכזרי, וכנת'.

ושו"ר בסי' קובץ על הרמב"ם בהל' תשובה שם, שהק' עמש"כ הכס"מ מקור לדברי הרמב"ם ממתני' דב"ק בדף צ"ב., והרי התם בחובל בלבד מיירי ולא במזיק ממון, וכאן מיירי הרמב"ם בכל מזיק ממון, עיי"ש, ולמש"כ לק"מ וכנת' שעכ"פ משהו מדין זה של חובל ישנו גם כאן, והוא מש"כ הרמב"ם אע"פ וכו', וע"ז שפיר הביא הכס"מ למתני' דב"ק, ואמנם עיי"ש בס' קובץ שכתב שבחובל מעכבת בקשת המחילה, ומשא"כ במזיק ממון שאמנם צריך אבל אינו מעכב, ושפיר הביאו הכס"מ, עיי"ש, והוא תמוה שהרי להדיא במתני' דיומא שאין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו, הרי שבכל בין אדם לחבירו מעכבת מחילת חבירו, אכן כנת' ב' ענינים הם, ובקשת מחילה מעכבת ולא מחילה, ורק בחובל מעכבת המחילה עצמה, והכא לא בעי לה אלא לכתחילה, ועיי"ש בס' קובץ שהביא מהא דב"ק דף ס': חבול ישיב רשע גזילה ישלם, אע"פ שגזילה משלם רשע הוא, והיינו כל זמן שלא פייסו, ולמש"כ אם הוא רשע ודאי שמעכבת המחילה, שהרי בחסרון כפרה לאו רשע הוא וכנ"ל בס"ק ד' מע"מ שאני צדיק וכו', אלא דהכא על ענין אחר מיירי, וכנת'.

אוצר החכמה

ביאור השינויים שבין היותו חוטא לבין היותו אכזרי, ובין דברי הרמב"ם בהל' תשובה לדבריו בהל' חו"מ

יז) ומעתה הרי מבואר שפיר מ"ט הו"ל חוטא רק בג' פעמים, ואכזרי בפחות, דחוטא מצד שמירת הדבר הוא, שע"ז השיעור הוא כנ"ל בס"ק בג' פעמים, אבל האכזריות היא מצד עונשו של חבירו, וגם בפחות כיון שאינו מוחל אכזרי הוי, אלא דא"כ צ"ב לכאורה דלמ"ל ג' פעמים שכתב הרמב"ם בה"ט, ותיפו"ל דעכ"פ נענש על ידו והו"ל איסור מצד אכזריות כמוש"כ הרמב"ם בה"י, אכן נראה שכלפי מחילה שהיא על מה שפגע בו והדבר הוא בינו לחבירו, שבזה חיובו של המזיק הוא בקשת מחילה שפירושה הוא בקשה בג' פעמים, ודינו הוא לזה, בזה אין הניזק חייב למחול בלא מילוי חיובו של המזיק, ורק כשנתמלא חיובו ועדיין לא מחל הו"ל חוטא וכנ"ל, ורק מידת חסידות יש למחול מצד מעביר על מידותיו וכקושיית הגמ' בהא דר"ח, וכמו שיבואר להלן בעז"ה, אבל כלפי רושם החטא שהוא במה דחשיב הוא כנפגע עד עכשיו שעליו לבטל פגיעתו זו, אין זה ענין בינו לחבירו ואין כאן חיוב בקשה, אלא מציאות יש כאן שהיותה קיימת עדיין משווי עונש על השני, והשארת העונש הו"ל אכזריות, ולכן עליו לבטל את הרגשת פגיעתו שיש לו עכשיו, קודם ג' פעמים, אבל סליחה לחבירו שהיא כנ"ל בינו לחבירו על מה שהי' מקודם לכן, ע"ז אכן בעי ג' פעמים וכנ"ל, וב' עניני מחילה ישנם כאן, שאת ענין המחילה על אי השארת הפגיעה עכשיו, חייב הוא מיד, ואת המחילה על לשעבר אינו חייב אלא בג' פעמים, ומש"ה הדגיש הרמב"ם בהל' תשובה בה"י שם שיהא בלב שלם ונפש חפיצה, שענינו כנ"ל בס"ק ז' בביטול הרגשתו בלבו עד כדי תפילה עליו, וכנ"ל מדברי המאירי, דקמ"ל הרמב"ם בזה שעל סוג זה וענין זה של מחילה מיירי, וכנת' שרק ע"ז הו"ל אכזרי באי מחילה מיד, ואת זה לא הוצרך הרמב"ם לבאר אלא בהל' תשובה כדי לבאר שאינו על ענין המחילה דמיירי ע"ז הרמב"ם בה"ט שם, אבל בהל' חו"מ לא הוצרך לכתוב כן כדי לבאר על איזה ענין של מחילה מיירי, שהרי כנת' התם לא מיירי הרמב"ם אלא על ענין זה, וממילא מבואר שכשכתב הרמב"ם למחול ולא להיות אכזרי, סגי ע"ז מה דידעינן מכל מהלך דבריו על איזה ענין מיירי הרמב"ם, ושפיר מיושב משה"ק לעיל בס"ק ט"ו מ"ט כ' ענין זה רק בהל' תשובה ולא בהל' חו"מ.

אח"ח 1234567

ונמצא לפי"ז, דמש"כ הר"מ בהל' חו"מ בפעם ראשונה ושני', לאו דווקא שני' הוא, וגם ראשונה הו"ל אכזרי, ובמקור מאברהם לא אשכחן שביקשו ב' פעמים, דכנ"ל כיון שמצד שלא ייענש הוא, מה לי ראשונה ומה לי שניה, וצ"ל דמש"כ הר"מ שני' הוא הפלגת אכזריות אחרי שנתחנן לו פעמיים, אבל ה"ה פעם אחת וי"ל.

יישוב לפי"ז בסוגיא דדף פ"ז: הנ"ל

יח) ומעתה הרי א"ש היטב הסוגיא דר"ח ביומא דף פ"ז: הנ"ל, דנראה שודאי ידעה הגמ' שמחל לו ר"ח בלב שלם לבטל מה שהי' בלבו עליו עכשיו, וממילא אין כאן אכזריות מצד השארת החטא, וכל הנידון הוא רק כלפי מחילת הלשעבר, שכיון שהי' רבו לא סגי בג' פעמים ובעי בקשת מחילה עד אלף פעמים כמוש"כ הרמב"ם בהל' תשובה שם, וכל הקושיה היא רק מצד מידת חסידות דמעביר על מידותיו שאין כאן לא אכזריות ולא חטא, ומש"ה לא הקשתה הגמ' מזה כלל, וכנת', וזה מתאים למש"כ המשנה ברורה בסי' תר"ו ס"ק ט' עמש"כ שם הרמ"א עפ"י תירוץ הגמ' ביומא שם דר"ח חלמא חזי, שכל שהוא לטובת החובל שלא למחול א"צ למחול, וכ' ע"ז המשנ"ב דמ"מ מלבו צריך להסיר השנאה, עיי"ש, והוא ענין הנ"ל שכתבו ג"כ הרמב"ם בפ"ו מהל' דעות ה"ו, עיי"ש שכשיחטא איש לחבירו לא ישטמנו וכו', וע"ז סיים שלא יהי' המוחל אכזרי והביא מהא דאברהם ואבימלך, והוא מה שמבואר במתני' דב"ק דף צ"ב. הנ"ל, שכנת' הוא כלפי עקירת רושם החטא שישנו עכשיו, שה"ה ענין אכזרי הנ"ל, והרי נתבאר כנ"ל דפשיט"ל לגמ' גם בהו"א דר"ח מחל בלב שלם, ומה שמבואר בגמ' דשרי שלא למחול לטובת החובל הרי לאחר שכבר בטל הרושם הוא, והיינו כמוש"כ המשנ"ב.

דברי הרמ"א באו"ח סי' תר"ו לענין מוציש"ר

יט) והנה עיין ברמ"א באו"ח בסי' תר"ו שכ' עמש"כ שם בשו"ע את החיוב למחול בעבירות שבין אדם לחבירו, שאם הוציא עליו שם רע אינו צריך למחול לו, עיי"ש, ובטעם הדבר כתבו ראשונים ואחרונים שהוא משום דאיכא דשמע בהא ולא שמע בבקשת המחילה והסליחה, ונשאר השם רע, והיינו שנשאר עדיין מה שביישו, ולכאורה הרי למשנ"ת כן הוא בכל חובל, ומ"מ הוי אכזרי מה שאינו מוחל בלב שלם לבטל מה שעשה לו, ומ"ש בזה מוציש"ר.

ולכן נראה, דהנה מקור הדין הוא בירושלמי פ"ח דב"ק ה"ז, עיי"ש תני ר' יודה וכו' ונתן לך רחמים ורחמך, סימן זה יהא בידך כל זמן שאתה רחמן המקום מרחם עליך, אינך מרחם אין המקום מרחם עליך, רב אמר אדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו,

בה"ט כתב את זה על לאחר בקשה של ג' פעמים שזהו שיעור שצריך הוא למחול, ואלו ר"ח דבעי מיני' רב י"ג פעמים, מבואר בגמ' שם וברמב"ם בה"ט שהי' רבו וצריך בקשה אפילו אלף פעמים, עיי"ש, וא"כ הו"ל כבאחר שעדיין לא ביקש ג' פעמים, וע"ז לא כתב הרמב"ם שהוא החוטא, אבל ענין דאכזרי מפורש ברמב"ם שהוא בפעם שני' כמוש"כ בהל' חו"מ, והיינו גם קודם השיעור שחייב למחול, וע"ז יק' כנ"ל, אלא דזה גופא צ"ב דמ"ש דחוטא אינו אלא לאחר ג' פעמים ואכזרי הוי לאחר פעם אחת, ומ"ש.

אוצר החכמה

מבאר שבכל בין אדם לחבירו ישנו קצת הענין שנת' לגבי המחילה דחבלה

טו) ונראה, דהנה כ' הרמב"ם בהל' חו"מ בה"י וז"ל, ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זה דרך זרע ישראל וכו' ע"כ, והוא ממתני' דב"ק דף צ"ב. הנ"ל, עי"ש ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי, שנאמר ויתפלל אברהם אל האלוקים וירפא אלהים את אבימלך וגו', ועיי"ש במאירי שענין הרחמנות החייחסה לאברהם ואם לא עביד כוותי' הו"ל אכזרי, ודבר זה כתב הרמב"ם ג"כ בפ"ב מהל' תשובה ה"י וז"ל, אסור להיות אכזרי ולא יתפייס, אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעוס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפיצה, ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון, אבל העכו"ם ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח, וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו, והגבעונים לא מבני ישראל המה, ע"כ, ולכאורה צ"ב דמ"ט האריך הרמב"ם בהלכות תשובה שתהא המחילה בלב שלם ונפש חפיצה וכו', ולא סגי לי' במש"כ בהל' חו"מ שאסור לו להיות אכזרי ולא ימחול, ומהו טעם השינוי בין דבריו בהל' תשובה לדבריו בהל' חו"מ.

אח"ח 1234567

ולמש"כ נראה דב' עניניס הם, א' בקשת מחילה, שכנת' בס"ק ח' אין המחילה לאחר ג' פעמים מעכבת, וגם בלא מחילה נמחל, דלפי"ז מה שיש בזה חטא למי שלא מחל אע"פ שבלא"ה נמחל חטא המזיק, בע"כ שהוא מגדר הלאו דלא תטור המבואר ברמב"ם בפ"ז מהל' דעות, אלא דהתם האיסור הוא על נטירה ע"י אי השאלת כלי או השאלה והזכרה, וכאן הוא ע"י נטירה באי מחילה אחרי בקשת ג' פעמים, (ומקורו כ' בס' עבודת המלך בהל' תשובה שם מילקוט שמעוני פ' חוקת -במדבר פכ"א ז'-, עיי"ש ממש"כ בשמואל א' פי"ב כ"ג, חלילה לי וכו' וחטאתי לה', עיי"ש) אבל ענין האכזריות כ' המאירי בב"ק דף צ"ב. שהוא מצד שאינו חושש על עונש רעהו, עיי"ש, וע"ז קמ"ל הרמב"ם בהל' תשובה הנ"ל, שאע"פ שכנ"ל רק חבלה הו"ל מעוות לא יוכל לתקון שעי"ז בלא מחילה אין כלל כפרה וקינוח וכנ"ל, ונטרד מן העולם כמבואר בגמ' חגיגה דף ט': הנ"ל לגבי בא על א"א ואסרה על בעלה, אבל יש ענין כזה ג"כ בכל בין אדם לחבירו וכנ"ל בס"ק י"ב מדברי ראב"ע דס"ל שכל בין אדם לחבירו הו"ל כחבלה, וגם אם אנן לא ס"ל כוותי' לגמרי, מ"מ חזינן ענין זה בדבריו, ואולי ס"ל לרמב"ם דלא פליגי ת"ק וראב"ע, ות"ק מיירי לענין שאינה תשובה כלל בלא מחילת חבירו וכנ"ל, וראב"ע הוסיף מקרא, שכל שלא מחל לו בגדר שנת' אצל חבלה, יש בזה כדי להפריע גם בכל עבירה שבין אדם לחבירו, ומש"ה יש אכזריות מצד עונשו של החוטא, בכל העבירות שבין אדם לחבירו.

וא"ש מש"כ הרמ"א בסי' תר"ו הנ"ל את הדין מדברי מהרי"ל, והרי מתני' היא וכנ"ל, דלמש"כ מתני' בחובל מיירי שאמנם נשאר חטאו של החובל בלא מחילה, וודאי יש כאן אכזריות, אבל בסי' תר"ו הרי מיירי השו"ע בכל בין אדם לחבירו, וע"ז ליכא להדיא במתני' שבלא מחילה גמורה יש עדיין רושם משהו של החטא המעכב כפרה גמורה, ואין מקור לזה ממתני' אלא רק מדברי מהרי"ל, ואמנם מהרי"ל למדו מדברי הרמב"ם וכנ"ל ממש"כ את הדין בהל' תשובה, והרמב"ם למדו כנ"ל מדברי ראב"ע, אבל דין זה של המהרי"ל הוא, ומש"ה כתבו בשם מהרי"ל, וי"ל, ועכ"פ מש"כ המשנ"ב שהוא מצד כל המעביר על מידותיו וכו' צ"ע, דא"כ דברי רבא, הם המתני' דב"ק הנ"ל, ומ"ט לא מייתי הגמ' למתני', ובע"כ דב' מילי נינהו ואכזרי ליכא בהא דיומא וכלהלן, ורק מדין מעביר על מידותיו הוא דקשיא, וא"כ כשכתב הרמ"א אכזרי בע"כ לאו היינו הדין דכל המעביר על מידותיו, וצ"ע.

מבאר דמה"ט יש ענין בבקשת מחילה לאחר ג' פעמים בכל עבירות שבין אדם לחבירו

טז) וא"ש לפי"ז מש"כ הטור באו"ח סי' תר"ו, שיבקש עד ג' פעמים ואח"כ אינו צריך, ובפר"ח בסי' תר"ו שם כתב דמשמע דעכ"פ ברוצה יכול לבקש יותר, וכן פירש"י ביומא דף פ"ז: בהא דרב שביקש מר"ח תליסר זימנא, דמשני הגמ' רב שאני דמחמיר על עצמו הי', עיי"ש, והק' הפר"ח דכיון דכבר נמחל בג' פעמים מה ענין יש לבקש יותר מג', עיי"ש, ולמש"כ אמנם יש מחילה וגם כפרה שלא כבחובל, אבל אכתי חסר בשלמות הכפרה, ושפיר יש מקום להחמיר כמוש"כ רש"י וכמשמעות דברי הטור.

ודבר זה מבואר ממש"כ שם הרמב"ם בל' תשובה בה"ט וז"ל, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו וכו', אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו וכו' וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לי, צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו וכו', ע"כ וצ"ב שהרי כבר כתב הרמב"ם בריש דבריו שאינו נמחל לעולם עד שירצהו לאחר שהחזיר לו מה שהוא חייב לו, ולמאי חזר וכתב שוב, אע"פ וכו' צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אכן למש"כ הוא הקדמה לב' הענינים המבוארים בהמשך דברי הרמב"ם שם, שענין א' הוא הענין המבואר במתני' דיומא הנ"ל וכמוש"כ שם הכס"מ ממתני' דיומא עיי"ש, והוא לענין מחילה וכנ"ל, וענין ב' הוא משנ"ת במתני' דב"ק הנ"ל עד שיתן לחבירו וכו' וירצהו, וכמוש"כ הכס"מ שם עמש"כ הרמב"ם אע"פ שהחזיר וכו' ממתני' דב"ק דף צ"ב. עיי"ש, ובענין א' כ' הרמב"ם אינו נמחל לעולם, שכנת' בס"ק ט' דהיינו שאין כלל מחילה בלא בקשה, אבל ענין ב' כן נמחל, אבל עכ"פ צריך לגמור הכפרה, ומש"ה ברישא לא הדגיש הרמב"ם החזרת ממון אלא שיתן לחבירו, דהיינו שצריך לגמור כל מה שביניהם שהוא לבטל החיוב ולבקש מחילה וכנ"ל, אבל בסיפא כלפי ביטול המציאות של חסרון ממון חבירו מיירי, שאע"פ שקיבל הממון ובטל החסרון, אכתי יש רושם וכנ"ל שבע"כ לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, ומש"ה תלאו הרמב"ם בהחזרת

חטאת האדם ל״ע היכא מייתי לה, דמשמע דמיישך שייך למש״כ לעיל וכמושה״ק בתוס׳ יוהכ״פ, ולמש״כ מבואר היטב, שהרי למש״כ נמצא, שברמב״ם כאן ישנם ב׳ קמ״ל שמתוכם יוצא דין הרמב״ם, א׳ דחבלה יש בה מעשה מבטל, וב׳ שאינו מועיל בלא וידוי, ועל דין א׳ שפיר כ׳ הכס״מ מקור ממתני׳ דב״ק הנ״ל, אבל ע״ז כ׳ הכס״מ דמ״מ על דין ב׳ שהביא הרמב״ם מקרא כמקור לזה ל״ע היכא מייתי לה, וממילא אכתי דברי הרמב״ם בהלכה למעשה שבו בלא מקור הוו, וזהו שהניחו הכס״מ בל״ע, ואמנם בספרי זוטא שהובא בילקוט שמעוני שהוא מקור דברי הרמב״ם, מבואר שם הדין לגבי גניבות וגזילות ולא הוזכר חבלות שכתב כאן הרמב״ם, דלמש״כ עיקר הנידון הוא ודאי בהחזרת ממון שזוהי ביטול מציאות החטא הפשוטה, וכנ״ל ממתני׳ דחגיגה, אלא שהרמב״ם הוסיף בזה עוד מציאות שאינה פשוטה מצד עצמה, דממתני׳ דדף ל״ב. ילפינן לה וכמוש״כ הכס״מ, וא״ש היטב דברי הכס״מ.

ועיין ברבנו יונה בשע״ת בשער א׳ מ״ה ושער ד׳ י״ח, שכתב את דין הוידוי שהוא לאחר השבה ותשלומין, עיי״ש מהא דב״ק דף ק״י. שהמביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא, ולכאורה הרי הרמב״ם בה״א שם השווה הדין לוידוי דחיי״מ שהוידוי לפני המיתה הוא וכמובן, ואילו כאן חזינן שצריך להיות הוידוי לאחר השבת הממון, ולמשנ״ת מבואר שפיר, דאכן וידוי שבא לבטל החטא אין לו מקום כלל כל שמציאות החטא קיימת וכנ״ל, ובע״כ לבטלה קודם ע״י השבת הממון וכמוש״כ הר״י, אבל בחיי״מ אין מציאות חטא דלא מיירי במעוות לא יוכל לתקון, והוידוי והמיתה הכל לכפרה וקינות הוא, ושפיר יש מקום לוידוי גם קודם המיתה.

ביאור המשנה בדף פ״ה: בדברי ראב״ע

יג) ובמש״כ נראה לבאר בהא דאיתא במתני׳ דיומא דף פ״ה: הנ״ל, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ״פ מכפר עד שירצה את חבירו, את זו דרש דרש רבי אליעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יוהכ״פ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ״פ מכפר עד שירצה את חבירו וכו׳, ע״כ, וברי״ף בע״י הק׳ דמה הוסיף ראב״ע עמש״כ ברישא דמתני׳, ואם להביא מקור לזה מקרא קאתי, לא הו״ל לחזור ולומר עבירות וכו׳ אלא רק הו״ל לומר אמר ראב״ע מנין וכו׳, עיי״ש, וכן ל״ב לשון את זו מה בעי למימר בזה, עיי״ש בתוס׳ יוהכ״פ מספר בינה לעתים עיי״ש.

ולמש״כ נראה, דלת״ק ענין בין אדם לחבירו הוא אותו גדר המבואר בדבריו במתני׳ שם באומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אחטא ויוהכ״פ מכפר, אין יוהכ״פ מכפר, ופירש שם הרמב״ם בפיה״מ הכוונה במש״כ אין יוהכ״פ מכפר, דהיינו שלא יעזרנו ה׳ שיעשה ביוהכ״פ מה שצריך לעשות כדי שיתכפרו לו עוונותיו באותו היום, עיי״ש, והיינו דיוהכ״פ שהוא לכפר, נת׳ בסי׳ כ״א שם שהוא הקינות וביטול החטא לגמרי, וכמובן שאין זה אלא לאחר שעשה תשובה של מחילה, ובד׳ חילוקי כפרה אכתי החטא קיים, ויוהכ״פ מכפר ומקנח החטא ומבטלו, וכנת׳ שם, והאומר אחטא ואשוב יש בו פגם שלא יעזרנו ה׳ לו לעשות את התשובה המביאה מחילה ואי עונש (וכנת׳ ענין זה באריכות בסי׳ שם, עיי״ש), וממילא לא יכפר יוהכ״פ, וה״ה בין אדם לחבירו לת״ק בלא בקשת מחילה אין כאן תשובה למחילה, וממילא לא יכפר יוהכ״פ לקנח ולמחוק את החטא שעדיין לא נעשתה תשובה עליו, וא״כ אינו דין להדיא כלפי כפרת יוהכ״פ אלא דממילא הוא כיון דליכא תשובה, וע״ז אמרו במתני׳ את זו דרש ראב״ע וכו׳, שבא ראב״ע לומר בזה, שאין זה דין דממילא, אלא יש דין וענין מקראי על ענין זה באופן ישר ולא ממילא, והיינו דילפינן מקרא דרק חטא שבין אדם למקום מבטלו הקב״ה ביוהכ״פ, אבל בחטא שבין אדם לחבירו, הרי בכל חטא כזה ולא רק בחבלה, ישנו את רושם החטא שאינו נמחק אלא ע״י מחילת חבירו, וכיון שאינו נמחק ממילא אין יוהכ״פ מכפר, והוא דין ישיר על הכפרה ולא רק על המחילה שרק בדרך ממילא אין ע״ז כפרה, וודאי טובא קמ״ל ראב״ע ומחלוקת גדולה יש כאן.

וא״ש בזה דיוק המשנה (כפי שהובאה בע״י), שבדברי ת״ק מוזכר הענין בחטא שבינו לחבירו, ובדברי ראב״ע מוזכר הענין בחטא שבין אדם לחבירו, והיינו משום, דלראב״ע יסוד אחר של חטא הוא, שיש חטא של בין אדם למקום ויש חטא של בין אדם לחבירו, אבל לת״ק אותו סוג הוא, אלא שכל שהוא בינו לחבירו בע״כ לבקש מחילה כיון שהנפגע הוא חבירו, אבל כלפי סוג החטא אין בו ענין מיוחד ונפרד בכפרתו, ומש״ה לא נקט ת״ק ללישנא דראב״ע.

הקושיות והסתירות בדינו של מי שביקשו ממנו מחילה ולא מחל

יד) והנה עיין בסוגיא דיומא דף פ״ז: בהא דאיקפד ר״ח על רב ואזיל רב לגבי׳ תליסר מעלי יומא דכיפורא ולא איפייס, ומק׳ הגמ׳ ע״ז, והיכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, עיי״ש דר״ח חלמא חזי וכו׳, וענין זה של כל המעביר וכו׳ אינו אלא ענין שאינו ראוי שלא להעביר על מידותיו וכמוש״כ הרמב״ם בפ״ז מהל׳ דעות ה״ז, עיי״ש שראוי לאדם לעבור על מידותיו וכו׳, ולכאורה קשיא, שהרי איסור ואכזריות יש כאן כמבואר ברמב״ם בהל׳ חו״מ ובפ״ב מהל׳ תשובה, והוא ממתני׳ דדף ל״ב. הנ״ל, ומ״ט לא מק׳ הגמ׳ מזה על ר״ח, ועיין בכס״מ בפ״ב מהל׳ תשובה ה״י הנ״ל, שכ׳ עמש״כ הרמב״ם ואסור להיות אכזרי וכו׳, מהא דיומא דף פ״ז: הנ״ל דמק׳ הגמ׳ על ר״ח מדרבא, וכן הביא ממתני׳ דב״ק דף ל״ב. הנ״ל שלא יהיה המוחל אכזרי, ואם הביאו הכס״מ, הרי תמוה יותר כנ״ל דמ״ט לא מייתי הגמ׳ ממתני׳ ולא מקשה עלי׳ אלא מדברי רבא, ואמנם בשו״ע או״ח סי׳ תר״ו א׳ הביא הרמ״א בשם מהרי״ל שהמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול, ולא כתב איסור, ובמשנה ברורה שם בס״ק ח׳ כתב משום כל המעביר על מידותיו וכו׳, וא״כ חדא הוא דין המשנה עם דינו של רבא, אבל אכתי לא א״ש מ״ט לא מייתי ממתני׳ דקשיא טפי ממה דקשיא מרבא, ובעיקר דכנ״ל ברמב״ם בהל חו״מ ובהל׳ תשובה מבואר שהוא איסור ולא רק ראוי וכנ״ל, וכן עיקר דברי הרמ״א תמוה, דמ״ט הביא זה ממהרי״ל והוא מפורש ברמב״ם בב׳ מקומות ולהדיא במתני׳ דב״ק הנ״ל, ומ״ט הביאו רק מדברי מהרי״ל.

הן אמנם דלכאורה יש להקשות ג״כ ממש״כ הרמב״ם בהל׳ תשובה בה״ט שם, שאם ביקש ממנו ג׳ פעמים ולא מחל הוא החוטא, וכיון דחוטא מיקרי הרי יק׳ מזה על ר״ח שלא מחל, אלא שהרמב״ם

את ענין הלעולם רק בהל' תשובה, אבל בני הרב משה נ"י הוסיף, די"ל הכוונה במש"כ הרמב"ם לעולם דהיינו אע"פ שמת הניזק דעכ"פ בעי בקשה מיני', ומשא"כ בהל' חו"מ אינו לעולם, דבמת שפיר בטל הרושם גם בלא מחילה, וכנ"ל.

ועיין במג"א בסי' תר"ו ס"ק ג', שכתב דמש"כ בשו"ע שם בקשת מחילה ממת על קברו דווקא, הוא כגון שפגע בו בחייו, אבל אם חירפו לאח"מ א"צ לילך על קברו, אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו, ע"כ, ולכאורה צ"ב, דכיון שמבואר בדברי המג"א דשייכא בקשה ממת בכל מקום ולא רק על קברו, מ"ט בפגע בחייו בעי על קברו דווקא, ובע"כ מזה שכל הדין הוא דין בקשה ולא בחלות המחילה, וכנ"ל בס"ק ח' דמש"ה סגי בג' פעמים, ובזה מחיים שפגע בגופו בעי בקשה מגופו שהוא רק אצל קברו, ומשא"כ לאח"מ שאין כאן גוף והפגיעה במהותו היא, מהותו אינו בר תפיסת מקום ומש"ה שייכא בקשה בכל מקום שהוא, וא"כ מבואר מזה דין בקשה ולא דין מחילה, וכנת'.

אח"ח 1234567

ועיין ברמ"א בחו"מ סי' תכ"ב א', שכ' עמש"כ בשו"ע שם כדברי הרמב"ם בהל' חו"מ, לעיין באו"ח סי' תר"ו, וכתב שם הסמ"ע בס"ק ו' שהכוונה היא למש"כ שם הרמ"א בסעיף א' שאם הוציא עליו שם רע אינו צריך למחול, ולכאורה יק' דמ"ט כתב את זה הרמ"א רק על זה, ולא גם עמש"כ שם את ענין המחילה של ג' פעמים ואת ענין בקשת המחילה ממת ועוד, ומשמע כנת' שדינים אלו אינם נוגעים למש"כ בחו"מ הנ"ל לגבי חובל, וכנ"ל בס"ק ח' שאין בזה דין ג' פעמים דווקא, וכן אין דין זה במת, והוא כנ"ל.

במחלוקת בבא על א"א ברצון אם בעי פיוס דבעל

י) ועיין בנובי"ק או"ח סי' ל"ה בד"ה ולכן, והובא בשע"ת באו"ח סי' תר"ג א', שהבא על א"א הוי בין אדם לחבירו וצריך פיוס דבעל, אבל במהרי"ק בסי' קכ"ט והובא בפר"ח ופרמ"ג בסי' תר"ו, מבואר שאמנם אם בא באונס בעי פיוס בעל משום בושת ופגם ועי"ז הו"ל בין אדם לחבירו שכל אילי נביות אין מכפרין ע"ז, אבל אם הוא ברצון לא הוי בין אדם לחבירו ואסור לפרסם החטא, עיי"ש, וקשה מ"ט ברצון א"צ פיוס בעל ותיפו"ל מצד מה שאסר אשתו עליו, וכמוש"כ הנוב"י, אכן למש"כ כשהיא אסורה על בעלה בלא"ה הו"ל מעוות לא יוכל לתקון, וא"א למתוק החטא גם ע"י מחילת הבעל, וכהוליד בן ממזר שנשאר רושם החטא, ומש"ה רק באונס שאינה נאסרת והנידון רק מצד בושת דבעל יש כאן דין בקשת מחילה, אלא דלמשנ"ת הרי גם כשנשאר הרושם ע"י איסור לבעלה אכתי בעי בקשת מחילה מדין הרמב"ם בהל' תשובה הנ"ל כדי שעכ"פ יסלח חטאו, ושפיר כ' הנוב"י שגם בכה"ג בעי בקשת מחילה, וי"ל.

הצ"ע במש"כ הראב"ד בב"ק דף צ"ב.

יא) אלא שבגוף משנ"ת, צ"ע ע"ז ממש"כ הראב"ד בב"ק דף צ"ב. וז"ל, דזה שנתכוון לצערו אינו יוצא ידי שמים עד שיפייס את חבירו והוא יבקש עליו רחמים מפני שחטא בצער חבירו, כמו שאמרנו לענין גזילה (ב"ק דף ס':) חבול ישיב רשע גזלה ישלם, אע"פ שמשלם גזלה רשע הוא וצריך כפרה על חטאו, ע"כ, ולמש"כ הרי בגזילה אינו צריך את הכפרה המבוארת במתני' דדף צ"ב. הנ"ל וא"צ בזה לבקשת רחמים שכ' הראב"ד, וכן שדין המשנה אינו עושהו רשע וכנ"ל במש"כ בס"ק ד' בהא דיבמות דף כ"ב. דהו"ל עושה מעשה עמך, ורק בדין בקשת מחילה דתשובה שבכל בין אדם לחבירו הוי גם בגזילה ובלא זה הו"ל רשע, ולמשנ"ת הרי זה אינו ענין למתני' דב"ק, וכנראה לדעת הראב"ד מתני' דב"ק הוא אותו דין של המשנה ביומא, וזה שלא כנת', וצ"ע.

יישוב דברי הכס"מ וביאור עצם הקמ"ל של הרמב"ם דבעי וידוי גם בחטא שבין אדם לחבירו

יב) ומעתה נראה בביאור דברי הכס"מ בפ"א מהל' תשובה ה"א הנ"ל בס"ק ב', שהרי עיקר דברי הרמב"ם הם לאשמועינן בקרבן שאינו מכפר בלא וידוי, שע"ז הוסיף כמו"כ מחובל בחבירו ומזיק ממונו שאע"פ ששילם בעי וידוי, וראיתי לדייק, דמ"ט כתב הרמב"ם שם את הנידון על חובל ומזיק ממונו, ולא על חובל וגזלן כמוש"כ בפ"ב ה"ט הנ"ל בס"ק א', אכן נראה שהקמ"ל הוא למשנ"ת בסי' כ"א שם שדין וידוי המעכב את התשובה הוא כלפי ביטול ומחיקת החטא, דמחילה ואי עונש איכא גם בלא וידוי, עיי"ש, ובזה ס"ד שרק בתשובה שהיא חידוש וחסד מיוחד בעי ג"כ וידוי, אבל קרבן שעפ"י התורה מבטל את החטא וכנת' שם בארוכה, הוי ס"ד שא"צ וידוי כדי לפעול ביטול זה, וע"ז קמ"ל הרמב"ם שגם בקרבן בעי וידוי, וע"ז הוסיף הרמב"ם מחובל ומזיק ממון חבירו, ומשום שכנת' בהם ישנו דבר המבטל את מציאות החטא, והוא החזרת הממון במזיק ממונו ובקשת מחילה בחובל שכנ"ל בס"ק ה' מדברי רבנו יונה, ענין אחד הוו, וס"ד שזה עצמו מעשה מבטל הוא וא"צ וידוי, וכשם שמציאות החטא בעוה"ז מונעת את מחיקת החטא, ס"ד שה"ה כ"ה להיפך, וביטול החטא בעוה"ז יפעל מעצמו את מחיקת החטא ושוב א"צ וידוי למחיקת החטא, וע"ז קמ"ל הרמב"ם דמ"מ צריך בזה וידוי כבקרבן שהוא ג"כ דבר המבטל את החטא ומ"מ אינו פועל בלא וידוי, ומש"ה כ' הרמב"ם את הקמ"ל בחובל ומזיק ממון ולא בחובל וגזלן כבפ"ב, דהתם כלפי חיוב מחילה מיירי, שע"ז הביא הרמב"ם כמה היכ"ת לחיוב בקשת המחילה ממי שפגע בו, אבל כאן כלפי סוגי ביטול מיירי, שבמזיק ממון הוא בהחזרת הממון ובחובל הוא במחילת הנחבל, וב' סוגים בלבד איכא בענין זה, ומש"ה כתבם הרמב"ם בחובל שהוא סוג אחד ובהשבת ממון שהוא סוג שני.

ולפי"ז נראה בביאור דברי הכס"מ, דמש"כ הכס"מ עמש"כ הרמב"ם שהיא משנה בב"ק דף צ"ב. הנ"ל, ודאי לא כלפי דין הרמב"ם דלא סגי בלא וידוי מיירי, שזה אינו ענין כלל למתני' וכנ"ל מתמיהת האחרונים ז"ל בזה, וודאי ג"כ שאינו ענין למתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל ומש"ה לא הביאה הכס"מ, וכן דמתני' מיירי בחובל בלבד והרמב"ם כאן הרי מיירי ג"כ במזיק ממון, אלא שכלפי מה שמבואר מדברי הרמב"ם שבחובל ישנה מציאות שמתבטלת ע"י מעשה, וכנ"ל שרק מה"ט ס"ד שא"צ וידוי, ע"ז כתב הכס"מ מקור ממתני', שכנת' כל עיקרה הוא לביטול החטא ע"י ביטול המציאות הקיימת עי"ז שימחול לו הנחבל, ועל מזיק ממון חבירו א"צ מקור שהרי כנ"ל זוהי המשנה בחגיגה שהשבת הממון מבטלת את המעוות לא יוכל לתקון שיש בגזילה, ועל פרט זה ודאי ישנו מקור ממתני' לדברי הרמב"ם, ורק על חובל ונחבל בעי מקור, שע"ז הביא הכס"מ למתני' דב"ק הנ"ל, וע"ז כ' הכס"מ ומ"מ מאי דמפיק לי' רבינו מכל

ובפר"ח שם שכ"כ בשם הר"ש גרמינאן עיי"ש, ועיי"ש ברי"פ בע"י שם, וע"ז הק' הע"י, מהא דר"ה דף י"ז:, שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל, כתוב בתורתכם אשר לא ישא פנים, וכתיב ישא ה' פניו אליך, נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך, הגיע זמן ולא פרעו, בא לפיים את המלך, ואמר לו עלבוני מחול לך, לך ופיים את חבריך, הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום וכאן בעבירות שבין אדם לחבירו ע"כ, הרי דעלבוני מחול לך קאמר, והרי כנ"ל גם הבין אדם למקום אינו נמחל בכה"ג, עיי"ש.

ולמש"כ נראה, דעיין בסי' כ"א שם, שנת' שענין ישא ה' שנאמר לגבי תשובה בסוגיא דר"ה הנ"ל, הוא כלפי מחיקת החטא וביטולו, שהוא חסד מיוחד ולישראל דווקא, וע"ז נאמר לא ישא פנים אלא צא ופיים את חבירך והיינו בהחזרת הממון, והוא בגוונא שדין המחילה דבעי מחבירו על הפגיעה בו, מתקיים במה שאינו מקפיד עליו וסלח לו, אבל ויתר לו רק על החטא כנגדו ולא על הממון, וכנ"ל לגבי חבלה דבעי בלב שלם אע"פ שלדין בין אדם לחבירו סגי במחילה גרידא, וע"ז שפיר עלבוני מחול דמיירי על מחילה ועונש שנמחל ע"י שאמנם מחל לו חבירו עפ"י דין מתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל, אבל עכ"פ נשיאת פנים שכנ"ל לגבי מחיקת החטא קמיירי, זה אכן ליכא עד שיפיים את חבירו ויבטל רושם החטא, והוא ע"י החזרת הממון או מחילת הממון, ואינו ענין למתני' דיומא דודאי גם הבין אדם למקום לא נמחל בכה"ג.

עוד נפק"מ בזה לגבי בקשת מחילה אחרי ג' פעמים

ח) עוד נפק"מ נראה שיש בזה, למבואר בגמ' ביומא דף פ"ז. שכל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים, עיי"ש מקראי, ונפסק כן ברמב"ם בפ"ב מהל' תשובה שם ה"ט הנ"ל, ומשמע שאם ביישו ולא מחל, נמחל לו בלא שימחול, דאל"כ בע"כ לבקש יותר כדי שתהא לו מחילה, וכן מפורש במרדכי הובא בד"מ באו"ח סי' תר"ו ס"ק ב', שאחרי ג' פעמים רואה הקב"ה שמשפיל עצמו ומוחל לו, עיי"ש, והיינו שנאמר בזה שבקשה של ג' פעמים הו"ל בקשה בתכלית שיש בה, דהיינו שישפיל עצמו לפני מי שחטא לו, ושוב סגי בהכי, דעיקרו הוא רק בבקשת המחילה, דהמחילה ע"י הקב"ה היא, וכן מפורש בפר"ח בסי' תר"ו, עיי"ש שלא נאמר במתני' עד שיתרצה חבירו אלא עד שירצה את חבירו, וכשרילה אע"פ שלא נתרצה סגי, (אבל לא א"ש דלשון זה איתא גם במתני' דב"ק דף נ"ב. והתם בעי שיתרצה, וכלהלן), והוא כנ"ל שהוא רק דין בתשובה שצריכה ג"כ בקשת מחילה, אבל בהל' חו"מ מפורש ברמב"ם שאינו מתכפר לו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו, דמבואר דבע"כ בעי עד שימחול, ולא הביא כאן הרמב"ם הא דג' פעמים סגי, והוא משום שכנת' הכא כל שלא מחל אכתי מציאות החטא קיימת וא"א למוחקו, ומש"ה בע"כ עד שימחול, (ואע"פ שהמקור לג' פעמים הוא מאחי יוסף והתם בושת הוי ולא רק הפסד ממון, בלא"ה כ' שם המהרש"א שמחל כבר בפעם ראשונה, ולא נכתב ג' בקשות של מחילה אלא להורות דבעלמא בעי עד ג', עיי"ש, וא"כ י"ל דלהורות כלפי דין המחילה הכללי של בין אדם לחבירו שיש גם בבושת נאמר הדבר, ולא כלפי הכפרה ומחיקת החטא שהי' בדבר, ובלא"ה התם על עונש מיוסף דאגו ולא כלפי שמים מיירי קרא, והמחילה שם היא גדר המחילה דבעי בכל בין אדם לחבירו, וע"ז שפיר קמ"ל רק ג' פעמים, ואינו ענין לבקשה שמחמת כפרת החטא, וכנ"ל).

וזה מדויק ג"כ ממש"כ הרמב"ם בהל' חו"מ בה"י וז"ל, ואסור לנחבל להיות אכזרי וכו', ע"כ, שכתב לה הרמב"ם בוי"ו החיבור כהמשך למש"כ לעיל, ואילו בהל' תשובה שם כתבו כהלכה בפנ"ע, אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפיים, עיי"ש בה"י, וית' בע"ה להלן בס"ק ט"ו, והיינו משום, דהכא מיישך שייך למש"כ בה"ט דבע"כ בעי עד שימחול ולא סגי בבקשת מחילה בלבד, שע"ז המשיך הרמב"ם שאסור להיות אכזרי ולא למחול, אבל התם הרי גם אם לא ימחול, אחרי ג' פעמים נמחל לו העון, ומה שאסור להיות אכזרי, דין נוסף הוא שאינו ענין למחילה שכ' שם הרמב"ם בה"ט, וית' בעז"ה להלן בס"ק ט"ו, ומש"ה לא כתבו בו"ו החיבור, (ושו"ר בתוס' יוהכ"פ ליומא דף פ"ז. בהא דאם יחטא ופללו, שנקט בפשיטות שאם לא מחל אין החטא נמחל, עיי"ש, ולענ"ד לא כן מבואר ברמב"ם כאן).

וראיתי מובא בשם הגר"י בלזר זצ"ל להוכיח מהא דיומא דף פ"ז. מכמה אמוראי דהוו ממצי נפשי' קמי מי שפגע בהם שיבקש הלה מחילה ממנו, עיי"ש, דיק' דמ"ט לא מחל לו סתם, והוכיח מזה דלא סגי במחילה בלא בקשה אלא בעי בקשת מחילה דווקא, והוא ג"כ כנ"ל שהוא דין בתשובה שלא תהא רק כלפי שמים אלא גם כלפי חבירו והוא ע"י בקשה ממנו דווקא, אלא דלמש"כ אין זה אלא כלפי דין הרמב"ם בהל' תשובה, אבל כלפי משנ"ת בדברי הרמב"ם בהל' חו"מ שהוא מחיקת מציאות החטא שרק עי"ז נמחק החטא, פשיטא דמהני גם בלא בקשה, אלא שאין בזה נפק"מ למעשה דפשיטא דכל שלא עשה תשובה בלא"ה אין נמחק החטא, ותשובה בבין אדם לחבריו רק ע"י בקשה הוי וכנ"ל.

בבקשת מחילה ממת שכתבו הרמב"ם רק בהל' תשובה,

ט) וא"ש בזה מה שבהל' תשובה כתב הרמב"ם שם לדיני בקשת מחילה ממת המבואר בסוגיא דיומא דף פ"ז. עיי"ש בה"י שכ' וז"ל, החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש מחילה, מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו, ואומר בפניהם חטאתי לה' אלוהי ישראל ולפלוני זה שכך וכך עשיתי לו וכו', ע"כ, ומ"ט לא הביאו גם בהל' חו"מ שג"כ מיירי הרמב"ם על דין של בקשת מחילה, אכן כנ"ל דין הרמב"ם בהל' חו"מ הוא כלפי הרושם שנשאר, ובמת בטל הרושם וכנ"ל במש"כ בס"ק ד' מרוצח דלא חשיב מעוות לא יוכל לתקון, וא"כ לא נשאר דין בקשה מצד הרושם אלא מעצם דין תשובה שכנת' עיקרה הוא בבקשת המחילה, ואין זה אלא הדין המבואר בהל' תשובה, ומש"ה לא הביאו אלא בהל' תשובה.

וא"ש לפי"ז מש"כ הרמב"ם בהל' תשובה שם, שאינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, דבפשוטו מש"כ הרמב"ם לעולם, היינו לגמרי ובכלל, ולא כ"כ הרמב"ם בהל' חו"מ, ומשום שלגבי ביטול החטא לגמרי דמיירי בהל' חו"מ, אין זה שבלא מחילה אין כלל חלות בתשובה, שהרי אינו אלא פגם במחיקת החטא ולא במחילה, אבל בלא רילוי ובקשת מחילה דמיירי ע"ז הרמב"ם בהל' תשובה הנ"ל, אין כלל מחילה ותשובה, ומש"ה הדגיש הרמב"ם

כלל, ע"כ, ועניין זה הוא דבעי בחובל כדי שלא יישאר כלום ממעשה החטא, ועי"ז יוכל החטא להימחק, וכנת'.

וב"ה שוב מצאתי ברבנו יונה בשע"ת שער א' אות מ"ד, עיי"ש לגבי ענין תיקון המעוות דבעי בתשובה, שבגזל וחמס הוא עד שישיב הגזילה, ובציער והציק לו אין צער הבושה נמחל עד שיבקש מחילה, ע"כ, הרי שהשוה את בקשת המחילה דצער, עם החזרת גזילה דגזלן, שהוא כנ"ל בגדר של מעוות לא יוכל לתקון כמבואר במתני', והוא להדיא כמוש"כ, והדבר מבואר יותר למש"כ רש"י בדף צ"ב. עמש"כ בגמ' שם, ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו, אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות וכו', וז"ל בד"ה אבל צערו, שדואג על בושתו אינו נמחל לו, ע"כ, דמבואר שעיקר הענין בדין המיוחד של המשנה מחמת בושת הוא, ומשום שזה קיים עד עכשיו, וק"ו בקוטע את ידו וכדומה, ועיין ג"כ בטור בחו"מ בסי' תכ"ב שג"כ כתב את הדין כלפי צער הבושה, ועיי"ש בפרישה בס"ק א' ובב"ח שם בגרסתנו בדברי הטור, ובמש"כ בסמ"ע שם בס"ק א', עיי"ש, ועיין בערוה"ש שם שבאין לו בושת א"צ מחילה, עיי"ש, וזהו מש"כ רש"י מצער הבושה דהו"ל כלא החזיר הגזילה וכנ"ל, והוא משנ"ת, וזהו דין המשנה בב"ק וזהו דין הרמב"ם כאן, ושו"ר גם בחובת הלבבות שער התשובה פרק י' שג"כ כתב את ענין בקשת מחילה בציערו בגופו או הוציא עליו שם רע, באותו גדר של השבת ממון דגזילה והולדת בן ממזר, עיישה"ט, והוא כנת'.

וי"ל בזה משה"ק הערוך לנר ביבמות דף כ"ב: שם, על קושיית הגמ' דהאי לאו בר תשובה הוא וכדברי ר"ש בן מנסיא, דמאי קושיא היא, והרי במתני' בחגיגה שם פליג ר"ש בן יוחי ודריש לקרא דמעוות לא יוכל לתקון שאין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן בתחילה ונתעוות, ואי זה, זה ת"ח הפורש מן התורה, עיי"ש, וא"כ י"ל דמתני' דיבמות דחייב על מכתו וקללתו כרשב"י אזלא דלא דריש לקרא שאינו יכול ליתקן, ומש"ה מהני תשובה והו"ל עושה מעשה עמך, עיי"ש, ולמש"כ הרי ממתני' דף צ"ב: (ולהלן ית' בעז"ה דכמו"כ מבואר במתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל) מבואר שיש ענין כזה שכל שיש רושם לא נמחק החטא, שהרי כנת' אהכי אזלא מתני', ונמצא דסתם מתני' היא כר"ש בן מנסי', ומש"ה פשיט"ל דהכי אזלא גם סתם מתני' דיבמות, ומש"ה מקשה מיני' הגמ'.

יישוב קושיית הלח"מ בס"ק א' ומשה"ק שם בסתירת המשניות

ו) אכן נראה, שכל זה אינו אלא הנידון במתני' דב"ק, אבל מתני' דיומא בענין אחר קמיירי, והוא כלפי ענין המחילה שהיא הסליחה שלא להיות נענש על החטא, שלזה בעי תשובה מיהת, וכנת' בדברי ר"ח בתוס' ב"ב דף פ"ח: הנ"ל בס"ק ד', שע"ז קמ"ל מתני' שרק בבין אדם למקום התשובה היא כלפי הקב"ה שכביכול כלפיו פגע וחטא כדקרי לי' בין אדם למקום, שבזה בעי בקשת סליחה וכפרה מהקב"ה, אבל בין אדם לחבירו שפגע בחבירו, בעי בקשת סליחה ממי שפגע בו דהיינו חבירו, ורק בכה"ג תשובה הוי ואל"כ אין כאן תשובה למחילה כשלא ביקש אותה ממי שעשה נגדו, דכשם שחטא נגדו צריך עכשיו להעמיד עצמו תחתיו לבקשו שימחל לו, וזהו דין הרמב"ם בפ"ב מהל' תשובה הנ"ל שהביא לדין המשנה דיומא הנ"ל, ואמנם דין זה בכל עבירות של ממון הוא, שאע"פ שלא נשאר רושם החטא כשהחזיר לו הממון, מ"מ דין המחילה בעי לה ממי שפגע בו, ומשא"כ בהל' חובל ומזיק מיירי הרמב"ם בדין המיוחד של מחיקת החטא שאינו חל אלא ע"י פיוס ומחילה, וזה אמנם ליכא אלא בחבלה, וכנת', ותו ל"ק קושיית הלח"מ בסתירת דברי הרמב"ם, וכן דכמובן תו לא קשה משה"ק בסתירות המשניות.

וזה מבואר בלשון הרמב"ם, שבהל' תשובה כתב את הענין לגבי מחילה, ואילו בהל' חו"מ כתב את הענין לגבי מתכפר ואין מתכפר לו, והיינו משום, דלשון כפרה כ' רש"י בפי' עה"ת (בראשית פל"ב כ"א) עמש"כ שם אכפרה פניו וז"ל, ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים, כולן לשון קינוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמ' וכפר ידי' בעי לכפורי ידי' בההוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קודש כפורי זהב, על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק, ע"כ, והיינו העברת הדבר וביטולו, וזה אינו אלא בחבלה שיש בה מעכב כלפי ענין זה וכנ"ל, וע"ז מיירי הרי מיירי הרמב"ם בהל' חו"מ, אבל בהל' תשובה מיירי הרמב"ם על מחילה, דהעברה ממילא איכא כבתשובה על חטא שבין אדם למקום, כל שישנה מחילה כיון שבטל רושם החטא בהחזרת הממון בלבד, אלא שתנאי בתשובה היא בקשת המחילה, ולכן כתבו הרמב"ם רק לענין המחילה, וכנת'.

וא"ש לפי"ז מה שכתב הרמב"ם בהל' חו"מ והוא ממתני' דב"ק דף צ"ב. הנ"ל, שאפילו הביא כל אילי נביות שבעולם לא נתכפר לו וכו', וליתא ענין זה במתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל דמיירי על כל עבירות שבין אדם לחבירו, ולא ברמב"ם בהל' תשובה הנ"ל, ולמש"כ נראה, שכבר נת' בסי' כ"א שם שעיקר ענין קרבן הוא כלפי ביטול ומחיקת החטא, עיי"ש, וא"כ כאן דמיירי על ביטול החטא, שפיר ישנו קמ"ל שגם כל אילי נביות שהם קרבן שבכוחו לבטל החטא, אין בכוחם לבטל את החטא בלא שתיבטל המציאות הקיימת בנחבל שאינה בטילה אלא ע"י פיוס ומחילה, דס"ד דמהני בכח קרבן וקמ"ל דלא מהני, אבל כלפי הענין שבמתני' דיומא וברמב"ם בהל' תשובה דמיירי על המחילה והסליחה, פשיטא שאינו ענין לאילי נביות שאינם פועלים כלל בענין זה, ומש"ה א"צ קמ"ל ע"ז.

ביאור לפי"ז בנפק"מ למעשה שישנה בין המחילה דגזילה למחילה דחבלה, ויישוב ההיא דר"ה דעלבוני מחול לך

ז) ולפי"ז נראה, שנפק"מ גדולה ישנה בדין הנוסף המבואר במשנה בב"ק וברמב"ם בהל' חו"מ, ולא סגי בזה במחילה שבלא"ה בעי לה מדין עבירה שבין אדם לחבירו, דהתם סגי במחילה גרידא לאחר החזרת הממון, אבל הכא הרי כנ"ל בעי פיוס ואבטליני' לרוגזי' (וכמוש"כ הת"א בבראשית פל"ב הנ"ל בס"ק ו' במש"כ אכפרה פניו), וכנ"ל בס"ק ה' מדברי המאירי, והוא דין נוסף שאינו אלא בחובל.

ובזה משה"ק בענף יוסף בע"י ביומא דף פ"ה:, דלכאורה פשיטא שבבין אדם לחבירו כשלא ביקש ממנו מחילה, שלא נמחל גם החלק שבין אדם למקום והלאו דלא תגזול שיש בזה, עיי"ש ממש"כ בשו"ת חוו"י, ועיין בזה ג"כ בפרמ"ג באו"ח סי' תר"ו במשב"ז א'

וכו', דמהו לשון המ"מ כהמשך למש"כ ממתני' דב"ק, ולכאורה היא קושיא בפני עצמה דמנ"ל לרמב"ם דרשה זו, עיי"ש דלשון מ"מ קשה לשמוע, וסוף דבר דברי הכס"מ לכאורה סתומים וחתומים.

הצ"ע במעוות לא יוכל לתקון בהוליד בן ממזר

ג) **ונראה**, דהנה איתא במתני' בחגיגה דף ט'., ר"ש בן מנסיא אומר, איזהו מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להימנות, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, א"ת בגונב וגוזל יכול הוא להחזירו ויתקן, ע"כ, וברש"י שם בד"ה מוליד כ' וז"ל, שהביא פסולין לישראל ויהא זכרון, לפיכך אין עוונותיו נמחלין בתשובה, (ועיין בזה בשו"ת נובי"ק או"ח סי' ל"ה בד"ה וכל זה להתלמד, עיי"ש), ובתוס' שם (הובא בע"י) הקשו ע"ז, שהרי אין לך דבר שעומד בפני התשובה, עיי"ש שפירשו משום שבשתו וכלימתו ניכר לעולם, אכן עיין בגמ' יבמות בדף כ"ב: עמש"כ במשנה שם שבן ממזר הוי בנו לכל דבר וחייב על מכתו וקללתו, ואמאי קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך, ומשני הגמ' בשעשה תשובה, ומק' ע"ז הגמ' והאי בר תשובה הוא, והאמר ר"ש בן מנסיא איזהו מעוות וכו' והוליד בן ממזר, ומשני הגמ' השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא, ע"כ, ומבואר לכאורה מקושיית הגמ', כדברי רש"י שהוא חסרון בתשובה ובכה"ג אינו בעל תשובה, אבל ל"ב בתירוץ הגמ' דהשתא מיהא עושה מעשה עמך הוא, דאם אין ע"ז תשובה הרי עבריין מיקרי ומ"ט הו"ל עושה מעשה עמך.

ועיין בתוס' בב"ב דף פ"ח: בד"ה התם, שהביאו כדעת רש"י דבהוליד ממזר א"א בתשובה, ובשם ה"ר חיים כתבו, דאע"ג שהוא מעוות לא יוכל לתקון מ"מ אפשר בתשובה שצוה לו הקב"ה, שלא צוה אלא לעשות לו תשובה, ורק בגזלן שצריך להשיב הגזילה, באינו יודע ממי גזל אע"ג שיעשה בהן צרכי רבים מ"מ לאו תשובה מעלייתא הוי, ע"כ, ולא פירש ר"ח מהו לא יוכל לתקן שסו"ס אמרו בגמ' גם על הוליד ממזר, ולא רק על גזלן, ולא משמע כנ"ל בתוס' חגיגה שהוא רק לענין שיש בו קלון מדהו"ל לפרש זה ולא פירש, וא"כ מהו לדידי' לא יוכל לתקון שנאמר בהוליד בן ממזר.

ביאור הדברים עפימשנ"ת בסי' כ"א שישנה תשובה לביטול החטא לגמרי וישנה תשובה לביטול העונש אע"פ שלא נמחק החטא

ד) **וצריך** לומר עפימשנ"ת בעז"ה בסי' כ"א, שיש תשובה לביטול החטא וכאילו אינו, ויש תשובה שאע"פ שאין החטא נמחק, מ"מ אין עונש ע"ז כשיש תשובה, והנפק"מ היא שרק בתשובה המוחקת את החטא בטל הריחוק הנוצר ע"י חטא וזוכה לחיי עוה"ב, עיי"ש באריכות, והיינו שיש ענין בתשובה כלפי הגברא שבעשה תשובה אינו נענש, ויש ענין בחטא עצמו לבטלו, וע"ז נאמר בהוליד ממזר, שכל שישנה מציאות ממשית בחטא, לא נתחדש כח תשובה לביטולו ולעשותו כאילו נמחק, וכמוש"כ רש"י, ומה"ט מבואר מה שתלוי הדבר בבן ממזר או במה שאסר את האשה לבעלה, עיי"ש בסוגיא בחגיגה דף ט:, אע"פ שאין האיסור מחמת הבן או מחמת איסור האשה, ועובר הוא על אותו איסור ממש גם כשלא הוליד מביאה זו כלום, או כשבא עלי' באונס שאינה נאסרת, ומשום שאין הענין כאן בתוקף האיסור שבזה אכן לא נוסף כלום ע"י בן ממזר או איסור האשה, אלא עיקרו הוא בכח ביטול החטא שישנו ע"י תשובה, שבזה כל שיש רושם של החטא אינו נמחק, וזהו המבואר בחגיגה דף ט': שם באוסר א"א על בעלה שנטרד מן העולם, עיי"ש, שהכוונה היא לעוה"ב שנשאר החטא ימרחקו מהקב"ה, וכנת' בסי' שם בענין זה עיי"ש, ומה"ט אין הרוצח בכלל זה, עיי"ש בתוס' בדף ט'. בד"ה זה הבא, והרי גם זה לא ניתן לתיקון שא"א להחיותו, דכנת' ענין זה בלא"ה אינו בחטא עצמו אלא במה שנשארה מציאות, וברוצח שמת הנרצח ואין מציאות ממשית בחטא, הו"ל כהוליד ממזר ומת, ומהני ע"ז תשובה כבשאר החטאים.

ומבואר שפיר שאמרה הגמ' דהשתא מיהת עושה מעשה עמך הוא, דדין אינו עושה מעשה עמך הוא בשם הגברא בהיותו חוטא וראוי לעונש, וע"ז מהני תשובה גם בהוליד בן ממזר וכמוש"כ תוס' שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, וכנת' שם במש"כ המנ"ח במצוה שס"ד בהא דקידושין דף מ"ט: במקדש את האשה ע"מ שאני צדיק גמור שמקודשת גם כשהוא רשע שמא הרהר תשובה בלבו, שהרי אין כאן וידוי וליכא לד' חילוקי כפרה, וכ' שם המנ"ח דצדיק ורשע לחוד וכפרה לחוד, עיי"ש, וביאורו הוא כנ"ל דוידוי למחיקת החטא הוא דבעי לי', אבל כלפי מחילה על החטא שעי"ז שוב אינו עבריין, סגי בתשובה גרידא בלא וידוי, עיי"ש, וה"ה הכא הגברא עצמו ע"י מחילה דתשובה הו"ל כבר עושה מעשה עמך כשם דחשיב שם צדיק גמור, ורק לגבי חיי העוה"ב הוא דהוי לי' מעוות לא יוכל לתקון, וזהו ג"כ מש"כ הר"ר חיים בתוס' הנ"ל, שבגזל כשלא החזירו, חסר בעצם התשובה ועי"ז ליכא נמי את מחילת החטא, אבל בהוליד בן ממזר, במעשה התשובה אין חסרון, שזהו מה שציוותה עליו תורה כמוש"כ תוס', ועי"ז יש מחילה גמורה, ואין זה ענין למה שהוא מעוות לא יוכל לתקון שזה רק כלפי החטא שאינו נמחק הוא, וכמוש"כ רש"י.

מבאר שבחבלה בלא מחילה הו"ל כגזילה שלא החזיר את הממון

ה) **והנה** במתני' בחגיגה שם איתא, א"ת בגונב וגוזל יכול הוא להחזירו ויתקן, ומבואר דאי לאו דיכול להחזירו ולתקן, דמי להוליד בן ממזר בגדר שנת' במה שהוא מעוות לא יוכל לתקון, ומשום דכל שקיים חסרון הנגזל והנגנב, יש כאן את מציאות החטא ואינו נמחק וכנ"ל, ונראה שעל ענין זה הוא דמיירי מתני' דב"ק דף ל"ב. הנ"ל, דקמ"ל מתני' דאמנם בהפסד ממון ע"י החזרת הממון אין ניכר רישומו של החטא, אבל בחבלה, כל שלא נתפיים ומחל עדיין רושם החבלה קיים אצל הנחבל כל שלא נתפיים, והו"ל רושמו ניכר שאין נמחק החטא וכנ"ל, וזהו דמייתי מקרא דאברהם שמבואר בגמ' דף ל"ב. דילפינן לה מקרא דהשב וכו' ויתפלל בעדך עיי"ש, ופירש המאירי שם שימחול בלב טוב כ"כ עד שיתפלל עליו, עיי"ש, והיינו דלא מיירי על מחילה וסליחה, אלא על פיוס וביטול הרושם במה שיש לו עכשיו על מה שעשה לו חבירו, והוא ע"י עקירת הדבר לגמרי בלבו עד שיתפלל עליו כדחזינן באברהם, ועיין בלשון הרמב"ם בפ"ז מהל' דעות ה"ח במש"כ כלפי הלאו דלא תקום ולא תטור, עיי"ש דצריך למחות הדבר מלבו ולא יטרנו, שכל זמן שהוא נוטר את הדבר וכו', לפיכך הקפידה תורה על נטירה עד שימחה העון מלבו ולא יזכרנו

דווקא, וע"ז פליג רבא ואמר דלא ע"ז מיירי קרא, אלא קרא באר"י בגדר יסורים מיירי, שהוא כנ"ל לבתר התשובה, ולומר שנמחל החטא לגמרי וכנ"ל, וא"כ אכן ישנה מחלוקת בין ר"א לרבא, ור"א בא להדגיש שאין כלל חטא, ומש"ה לא נקט לשון הקרא, שהרי על האי קרא פליג רבא ולא ס"ל שנאמר בו שבעצמו בטל החטא באר"י אלא שרק יש באר"י מעלה לגבי נשיאת העון וביטולו, והוא ע"י תשובה, ומש"ה פירשו ר"א והדגיש ששרוי הוא בלא חטא, דהיינו שהאדם מצד היותו באר"י אין בו חטא, וזהו פירושא דקרא, וע"ז פליג רבא וכנ"ל דלא מיירי על האדם באר"י אלא על כוח מיוחד באר"י של נשוא עון, וכנת', והרמב"ם אדרבא כוותי' פסק, ומש"ה כתב עונותיו מחולין שלא כדברי ר"א שאין בו חטא, אלא שיש בו מעלה למחילת חטא, ומחילה ע"י תשובה היא, שבאר"י נמחל החטא לגמרי כע"י יסורים דד' חילוקי כפרה, וכמושנ"ת.

סימן כ"ב

תשובה בעבירות שבין אדם לחבירו

התמיהות בסתירת המשניות והרמב"ם לגבי המיוחד בבקשת מחילה בחובל דווקא

א) כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות חובל ומזיק ה"ט-י וז"ל, אינו דומה מזיק חברו בגדפו למזיק ממונו, שהמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חובל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו, ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו. ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו, וכל הממהר למחול הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו, ע"כ, ועיי"ש בלח"מ בה"ט, שהק' ממש"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' תשובה ה"ט וז"ל, אין התשובה ולא יוהכ"פ מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצ"ב, אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו וכו' ע"כ, הרי להדיא שלא רק בחובל בחבירו אלא שגם במזיק ממונו כגוזל, כתב הרמב"ם שאין מתכפר לו עד שיבקשנו וימחול לו, ואיך כתב כאן הרמב"ם אינו דומה וכו' דמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, והרי גם מזיק לא סגי בי' בשילם מה שהוא חייב לו, והיא תמיהא רבתא לכאורה, (ומש"כ הלח"מ דגוזל שאני שנתהנה מעבירה, אינו מובן כלל, דמה ענין הנאתו, לחיוב בקשת מחילה מניזק כשלא הפסידו אלא ממונו ולא גופו, וצע"ג).

אכן קושיה זו לא על הרמב"ם בלבד הוא דקשיא, אלא שעל המשניות שהן מקור הדין קשיא, שהרי במשנה ביומא דף פ"ה: איתא, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו, דרש רבי אלעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יוהכ"פ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו, ע"כ, ומבואר להדיא שישנו דין זה בכל עבירות שבין אדם לחבירו כגון גזל ומזיק וכדומה, וא"כ מהו הדין המיוחד שנאמר במשנה בב"ק דף צ"ב. וז"ל, אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר ועתה השב אשת וגו', ע"כ, דלמ"ל דין נוסף וילפותא מיוחדת מאברהם, והרי כן הוא הדין בכל עבירות שבין אדם לחבירו כמבואר במתני' דיומא הנ"ל, וביותר דמתני' דיומא על כל בין אדם לחבירו מיירי ולאו דווקא גזל ולא כמוש"כ הלח"מ, וודאי צ"ע כנ"ל, ומה"ט לא א"ש ג"כ מש"כ בס' תוס' יוהכ"פ ביומא שם ליישב את דברי הרמב"ם, שהרמב"ם בהל' תשובה בגוזל דווקא מיירי ובחזקה מיד הנגזל, וע"י חבלה, שע"ז הרי צריך בקשת מחילה כמוש"כ כאן הרמב"ם, עיי"ש, ומלבד דלא א"ש דא"כ למאי כ' שם הרמב"ם גוזל וכבר כ' שם חובל, אבל הרי כנ"ל מתני' דיומא בכל עבירות שבין אדם לחבירו מיירי, והוא נגד מתני' דב"ק שהוא דין רק בחובל ומקרא דאברהם.

דברי הרמב"ם לגבי וידוי בעבירות שבין אדם לחבירו והתמוה בדברי הכס"מ בזה

ב) והנה עיין ברמב"ם בפ"א מתשובה ה"א שכ' וז"ל, וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אע"פ ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאת האדם, ע"כ, ועיי"ש בכס"מ שכ' ע"ז וז"ל, משנה בב"ק בסו"פ החובל (דף צ"ב.), אע"פ שנותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה, ומ"מ מאי דמפיק לה רבינו מכל חטאת האדם, צ"ע היכא מייתי לה ע"כ, (ועיי"ש בהגהה שכן הוא בילקוט פ' נשא מספרי זוטא), וכבר תמה בהגהות טו"א ברמב"ם שם, ובס' תוס' יוהכ"פ ביומא דף פ"ה: דמה זה ענין למתני' דב"ק שכתב מזה הכס"מ מקור לדברי הרמב"ם, והרי מתני' לענין מחילת הנחבל מיירי, והרמב"ם על דין וידוי מיירי כמוש"כ כן לגבי מביאי קרבן וחייבי מלקיות ומיתה, ומה זה ענין זה לזה, וגם אם לא בעי וידוי מחילת הניזק בעי, וכן הק' שם בתוס' יוהכ"פ, שהרי הרמב"ם שם מיירי על מזיק ממונו כמפורש בדבריו, ובזה אדרבא מבואר במתני' בדף צ"ב. שאין בזה בקשת מחילה שאינה אלא בחובל, והיאך כ' הכס"מ מקור לדין וידוי דמזיק ממון מדינא דמתני' דליתא בגזילה, וכן הק' שם דמ"ט מייתי הכס"מ למתני' דב"ק ולא למתני' דיומא דמיירי בדיני תשובה ומבואר שם דבעי בקשת מחילה, דלמש"כ הכס"מ הוא מקור לדין וידוי שכ' שם הרמב"ם, וכן עיי"ש שדייק בלשון הכס"מ שכ' ומ"מ מאי דמפיק

אורח חיים מן, דוד יצחק בן מרדכי ליב {2} עמוד מס 168 **הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה**

ודרך[293] התנאים לקרות[294] דינרי' זוזים, דתניא בתוספ'[295] דכתובו'[ת][296] המוציא שם רע ונמצאו עדיו זוממין לוקה ונותן ד' מאות זח', וזה הלשון במקום לוקה ונותן מאה סלע[297].

שמרה וכו'[298]. המתין לה עד שארב אות'[ה] שעומדת על פתח ביתה[299], ושבר לפניה[300] צלוחית של חרס כדי שתתגלה בשתה, שאינה מקפדת על בשת כמו שהוא[301] מכיר בכילות שהיה נטוע בלבה[302].

אחי"ח 1 2 3 4 5 6 7

שחחובל[303] **בעצמו אע"פ שאינו רשאי.** מוקי' לה בגמ'[304] דדוק'[א] בחובל הוא דאינו[305] רשאי, אבל בבשת רשאי[306]. **פטור** ממלקות, אפי' אתרו ביה[307], אפ"ה **אחרים שחבלו**[308] באותו שאינו מתבייש חייב לשלם לו בשת, לפי שאינו דומה המתבייש מעצמו למתבייש מאחרים[309]. **אע"פ שאינו רשאי**[310] נפ"ל בגמ'[311] מאך את דמכם לנפשותיכם אדרוש[312]. **וקוצץ נטיעותיו** נמי נפ"ל מקר'[א], דכתי'[313] לא תשחית את עצה[314].

אע"פ[315] **שהוא נותן לו**[316] דמי בשתו סלע או מנה או מאתי' וד' מאות זוז הנזכרים[317], **אינו**[318] **נמחל לו צערו שציער אותו**, שנתן אל לבו דאגה[319], אינו נמחל **עד שיבקש ממנו**, כלומ', שימחול לו בלב טוב[320], שלא יתבעו עלבונו מן השמים כמו שמצינו שא' השם לאבימלך שלא ימלט מדין שמים עד שיתפלל אברהם בשבילו, שכל כך ימחול לו בלב טוב שיתפלל עליו[321] שלא יענישנו

ר"ב פנדיונין, וזוז צורי היינו סתם דינר שבתלמוד שהחמשים מהם חצי מנה" (הוצ' אל המקורות, עמ' יג). השו' רש"י שם ד"ה זוזי, וע' פ"ג הע' 482. 292 = צורי, וע' בהע' הקודמת. אבל לעיל פ"ד סי' עג ד"ה ושל דבריהם רבינו לא נסתפק בזה, וכתב בפשטות שהם של מדינה. וכן היא דעת הרמב"ם דוזים דהכא כסף מדינה הם, ע' הל' חובל פ"ג ה"ט וה"י. ונראה שכן היא אף דעת הראב"ד, ע' עמ' ריח. אבל לא כן דעת ר"י בתוס' (לו ע"ב ד"ה ושל), שכתב דרב יהודה לא אירי אלא בסלעים ... אבל שאר מטבעות של דבריהם הוי כסף צורי. 293 בכי"א: דדרך. 294 בכי"א: לקרוא. 295 בכי"א: בתוספה. 296 פ"א ה"ה. 297 השו' ערכין טו ע"א במשנה. 298 שתי התיבות לי' בכי"א. 299 לשון רש"י בשינויים, ע"ש, ובכי"י ר' גרס "ביתה" במשנה, ע' דק"ס בהגהות אות ד. 300 בכי"א: לעיניה. 301 בכי"א נוסף: היה. 302 כלשון זו במאירי, עמ' 263 ד"ה הכל. 303 כ"ה בריב"ף ובכל כי"י, ע' דק"ס אות ה. 304 צא סוף ע"א. 305 בכי"א: אינו. 306 כ"כ המאירי (עמ' 266 ד"ה זה שבארנו), ושלא כתוס' (צא ע"ב ד"ה אלא תנאי). 307 כ"כ המאירי, עמ' 263 ד"ה הכל (וכפי תיקון המהדיר שם), אבל התוס' הקשו על פירוש זה, ע' צא ע"ב ד"ה החובל, וע' ברשב"א שם ד"ה החובל בעצמו. 308 בכי"א נוסף: בו. 309 היה צריך להוסיף טעם זה מפני שהסיק שאדם רשאי לבייש את עצמו, ומ"ש הוא מ"ש אחר, וע' בגמ' צא ע"ב. 310 בכי"א נוסף: דקאמרי', שהרי חוזר ומפרש הלשון שבתחלת הדבור. 311 צא ע"ב. 312 בראשית ט, ה, ואע"פ שבגמ' נדחתה הראיה משם, רבינו סובר דאליבא דאמת כן סבר התנא שהביא אותו פסוק, וראה תוספ' פ"ט הל' לא, וראה במאירי עמ' 266 ד"ה זה שבארנו. 313 דברים כ, יט. 314 בכי"א נוסף: וגו'. 315 צב ע"א. בכי"א: ואע"פ. 316 במשנת הרי"ף: שנתן לו. לפנינו בבא זו היא משנה בפני עצמה, אבל גם מדברי רש"י כאן נראה שהיתה סיפא דמתני' לעיל, שהעיר רש"י במיוחד שאין אלה המשך דברי ר"ע. 317 השו' רש"י צב ע"א ד"ה כל אלו. 318 כ"ה בריב"ף כ"י (דק"ס), ובד"נ ובמשבי"ר (שינויי נוסחאות) ונוסחת לו, ובמשנת המאירי. לפנינו: אין. 319 השו' רש"י ד"ה אבל צער, וכמעט בזה הלשון ברש"י שבריב"ף, וראה הערה 838, וכזה כתב גם המאירי,

בעבורו, שא״פ שאפשר שהתודה על חטאתו[322] בינו ובין בוראו מוחל[323] לו הב״ה חלקו שעבר על צויו, אבל חלק חברו אינו מוחל, ואם לא רצה למחול לו מחילת דין שמים[323*] נקרא אכזרי שאינו חושש על עונש חברו[324], שהרי אברהם חשש על אבימלך שלא היה ממשפחתו כ״ש בבני משפחתו[325].

[אוצר החכמה]

י״ז **האומר**[326] **פמא את עיני** וכו׳ **חייב**[327]. א״פ שהנחבל צוהו על זה, חייב לשלם לו דמי ידו ורגלו, דבודאי לנסותו עשה, ואפי׳ **אמ׳ לו ע״מ לפטרו** מה׳ דברי׳ **חייב**, לפי שאין אדם מוחל על ראשי איברים[328], ובגמ׳[329] מוכח דדוק׳[א] נקט ראשי איברי׳, אבל אם לא[330] אמ׳ לו הכני ופצעני ע״מ לפטור פטור, והכי תני לה[331] בבריתא בהדיא.

קרא את כסותי[332] וכו׳ **חייב**, דאפי׳ על ממונו חייב, דלנסותו בא. אבל אם אמ׳ לו **ע״מ לפטור פטור**, לפי שאפש׳[ר] שמוחל אדם למי שגוזל ממונו. אבל אם אמ׳ לו **עשה כן לאיש פלוני** ועלי לשלם לגזל ולפטור אותך מן הדין, **חייב**[333], דמצי אמ׳ ליה דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין[334], הוי אומ׳ שומעין לרב.

גמרא. [סי׳ קמו] **ירוש׳**[335]. **תני**[336] **החובל בחברו חמשה נותן**[337] **לו חמשה** וכו׳, **חכהו על ידו וקטעה**. כלומ׳, שהפחיתו מן הדמים, שהרי לא יוכל[338] בה עוד, מ״ה **נותן לו ח׳ דברים כולן. הכהו על ידו וצבת**[339]. כלומ׳, וסופה לחזור[340]

עמ׳ 268. 320 לשון זו במאירי שם. 321 בכי״א: לפניו. 322 שהתודה וכו׳, כזה במאירי רע״מ 268. 323 בכי״א: ומוחל, וכצ״ל. 323* השו׳ תשובות רש״י מהדורת אלפנבין, סי׳ רמה בסוף. 324 שאינו וכו׳, לשון זו במאירי שם. 325 „משפחתו״ ר״ל עמו, וכדומה יש במלאכת שלמה ד״ה שנאמר. 326 במשנת הרי״ף נוסף: לחבירו, אבל ליתא בכי״ סמינר. 327 בכי״א לי׳ תיבה זו. 328 בכי״א נוסף: שלו. הרי״ף כתב: „ואסיקנא אמר רבי יוחנן יש לאו שהוא כהן״, ופרש״י לשיטה זו: „אדם מוחל על הכל״ (ד״ה ורבי יוחנן), וכן כתב רבינו בפירוש הגמ׳ אלא שכאן תופס שיטה אחרת לפירוש המשנה, וגם המאירי כתב כרבינו בפיה״מ (רע״מ 270). באו״ז סי׳ שם כתב: „ופר״ח וצ״ל הילכתא כרבה [צ״ל כרבא, ראה סי׳ ר״ח בסוף אוה״ע לב״ק עמ׳ 93] דאין אדם מוחל על ראשי איברים שלו. וכן בספר חפץ לא הביא אלא דברי רבא״. וז״ל הר״מ מסרקסטה בשטמ״ק: „טעמא דרישא דמתני׳ לפי שאין אדם מוחל על ראשי אבריו וכן פסק ר״ח ז״ל, וכן כתב הר״מ ז״ל [הלי׳ חובל ומזיק פ״ה הי״א, אלא שצ״ע לשיטתו מדבריו בפיה״מ] אבל מדברי רבינו הגדול ז״ל [= הרי״ף] נראה שדעתו לפסוק דפטור מדיני אדם כיון דאמר ליה הניזק הכה אותו על מנת לפטור״ וכו׳ ע״ש. ורבסז״ל בס׳ הנר פסק כר׳ יותנן והוסיף: „ויש אומ׳ הלכה כרבא״ (דף 41 ע״א). בחידושי הראב״ד (עמ׳ רכו) כתב שגם לדעת ר׳ יוחנן אין אדם מוחל על ראשי אברים, ורבא אינו חולק עליו, ופי׳ המשנה כדברי רבא. אולם כתב הראב״ד שם שא״א לפרש כן לשיטת הרי״ף, וע׳ בס׳ כתוב שם (הסגלה, במקומו) וברשב״א. לפירוש רבינו כבר ראינו שתופס דעה — וביחוד בפיה״מ — שלא כדעת הרי״ף (וראה במבוא ע״ז). 329 צג ע״א. 330 בכי״א ליתא תיבה זו, ומיותרת כאן. 331 בכי״א: תניא. 332 בכי״א: כסותו, וראה בדק״ס אות ס. 333 עלי וכו׳, מלה במלה במאירי, רע״מ 270. 334 לעיל נו ע״א. 335 פ״ח ה״א, וע׳ תוספ׳ פ״ט ה״א. 336 בכי״א: תנא. 337 בכי״א: נותנן, אבל אף שם להלן: נותן. 338 בכי״א נוסף: לעשות. 339 כ״ה בריי״ף כי׳ סמינר, כ״ה לפנינו בירושלמי, וכן כתב המאירי (עמ׳ 247) ועוד, אבל בריי״ף הנדפס: וצמחה, השו׳ בגמ׳ סו ע״א.

פיום

כ' תתי"ם

אורח חיים

הלכות יום הכפורים סימן תרי"ח

באר הגולה

א תשובה ריש פ"ו
ב מכות שנדו סה נמחלין ביה
ג תוספתא דבא קמא פ"ט:
ד שם תענית דף

תרן שיפיים אדם חבירו בעיוחיב: יבו ד' מעיפים:

א אעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שיפייסנו ואפי' לא החניטו אא"א בדברים ב צריך שיפייסו ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שניה ושלישית ונובכל פעם יקח עמו ג אנשים ואם אינו מתפייס בג' זקנים חזר. (תוי"ט יומא פ"ח ב' נסי' ו' ומיקח מכו מה ב"ב) (תדבר דיומא) ואפילו עבר על מצות עשה (מהרי"ל) ד"ה ואפילו עבר על מצות עשה ואפילו עבר על מצות עשה ואפילו עבר על מצות עשה (מהרי"ל) אם לא פייסו עד שיתפייס הוא צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס הוא ויסיר תמהו מתחלה (מהרי"ל) אם לא פייסו נמחלת המכה מחבירו (נמ"א דיומא) ואם הולים עליו אם כן ב"ד: (מדבר ובמ"א יהרג"ם פ"ג מהל' תשובה)

כף החיים

סעי' ג' וסעי' ס' בכנה ובפתחי עיש ושי"ב:

א) **סעי'** א' עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר וכו' כתב מרדכי (ריש פ"ח ע"ב) מכל מעמחיכם נפשי ס' תעבדו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו:

ב) **שם.** עבירות שבין אדם לחבירו וכו' כתב מיוחסין בשבועת שבין אדם לחבירו שיש בה תקון למקום כגון אם ביזהו בדברים בעבר מוחלבת לרשך בתוך וכיוצא בו זמן שגם כלפי את חבירו לפי' אם שבין אדם למקום אינו מכפר. פרי"ח. ברכ"י אות ו':

ג) **יש** מי שכתב דאם גם בא מעבירות שבינו לחבירו גם עבירות שבינו למקום אינו מתכפר ואפשר מפתחי ואני תימה לא ניחא לי למהריטי בסכי. בכ"י שם. מיהו ביש"ע אות ו' כתב בשם פוי דכל זמן שגם כלפי את חבירו לפי' אם שבין אדם למקום אינו מכפר ישו"ב. ואני כתבתי בעני בסס"ק עדיין ביעקב דדום ב' לעבת חבו דאם לא ביקש מחבירו את מבר חטא זו אם לחום למס"ד לקמן. עליו ביוה"כ לחמר זה לא מיכפא לי אם מעבירות שבין אדם למקום מחילה ומסי אחם בכיכול תמחול לו יע"ש:

ד) **מי** שבא על חטא אים אם בזה שני חלקי עבירה: חלק א' בינו לבין המקום בעבר עבירה חמירה ובזה מועיל תבו ויוה"כ אבל אם בזה חב עבירות שבין אדם לחבירו בבדי עדיה לו לחמול מבדו ויוה"כ מועיל על בפניהם. מובי מ"א חמ"ח סי' ג"ם. דרח אות ח':

ה) **הבא** על בפניהם אם בהעונה עבירות שבין אדם למקום מיקרי יאם בחום אי בבא אליה בבעת שלישה. (ר"ן בבעה בחתעלפה) עבירות שבין אדם לחבירו מיקרי ולריך לפדע בחעת. מוכרי"ך בוכם קניט. פרי"ח. מ"ב אות ו' ויקייני אם אינה עדה אחת גם בן בביא אינה בחי בין אדם למקום דחייב כרת. ועיין בויש"ב שבי קפ"ח בבגה ובחבו בויה"ב סי' תכ"ב שבחב דאין לה בפנוים לעבול בבפסחלין אחה אינה אינה חחיב הדם אבל אם בבא אחת אינה בחוב אינה אינה ועיב עיין בחבו מבריש מען סי' ל"ח שבחב בבא על בפניהם דבר אחד אינה אינה אלא אחת ובפ"ד אות ב' בחבו בבגה בי' ע"ב אות ב' בחב בבגה בי' ע"ב אות ב' בחב בבגה בי' ע"ב אות ב' בחב

כפות תמרים

ספר

שמות בארץ

[כפות תמרים]

חלק שני

תוספות יום הכיפורים

אשר חיבר חד מקמאי
גאון ישראל וקדושו ומקנא קנאת ה' צבאות
מרא דארעא ישראל בימי התחדשות הישוב בארץ הקודש

רבי משה בן חביב זצוק"ל

[המהר"ם חביב]

מחה"ם גט־פשוט ועזרת־ישראל

עם ציונים והגהות

מהגה"ק מרן **רבי עקיבא איגר** זצוקלה"ה

ובסופו "קונטרס קול־מבשר"
בירור ספיקות וקביעת הלכה עפ"י הוכחות מהשמים
ובירור ענינים שונים שהותקנו לזכרו של אליהו הנביא זל"ט

נערך וסודר מחדש
עם הערות והארות
עלי עשור

על־ידי "מכון אורייתא־אדרת"

פעיה"ק **ירושלים** תובב"א
שנת תש"ם לפ"ק

משום דהיינו מפרשים כדפירש בספר מדרש־שמואל, דהמזכה את הרבים אין חטא בא על ידו הוא בדרך טבע דיבוש ויכלם לחטוא משום דיאמרו ראו האיש המדריך לארץ ולדרים עליה איך הוא חוטא, ומתניתין איירי בטבעו של עולם ברוב בני אדם, אבל לעולם יש יחידים דלא יבושו ויכלמו ואע״ג דמזכים הרבים הם חוטאים, אבל כיון דפירש תלמודא דטעמא הוי משום סייעתא דשמיא, כדמוכח לה מקרא דלא תעזוב שלא יאמר וכו׳, פרכי שפיר התוס׳. ועיין בספר רצוף־אהבה (סימן קעג), ובדרשות־מהרי״ט, ודוק.

אחטא ויוה״כ מכפר אין יוה״כ מכפר וכו׳, לימא מתני׳ דלא כרבי דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה״כ מכפר, אפילו תימא רבי, אגב שאני. ובזה יובן מה שאמר הכתוב בפרשת אמור (ויקרא כג, כח): וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יוה״כ הוא, גם בפרשת אחרי מות וכל מלאכה לא תעשו וכו׳ כי ביום הזה יכפר עליכם וגו׳ (שם טז, כט), כלומר: לא תעשה מלאכה על סמך דיוה״כ מכפר לשאינם שבים, דאגב שאני, ודוק.

עבירות שבין אדם למקום וכו׳ רמי ליה רב יוסף בר חבו לרבי אבהו תנן עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו והא כתיב (שמואל־א ב, כה): **אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים, מאן** אלהים דיינא, אי הכי אימא סיפא ואם לה׳ יחטא איש מי יתפלל לו, אלא הכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים ומחיל לו, ואם לה׳ יחטא איש מי יתפלל בעדו תשובה ומעשים טובים. ואיכא למידק מאי פריך אי הכי אימא סיפא דמשמע דלפירוש דקס״ד דפילול הוא לשון פיוס ואלהים קודש הוא, ניחא. והיכי הוי ניחא מה שכתוב ואם לה׳ יחטא איש מי יתפלל לו, והא כיון דבשב בתשובה איירי, ודאי דנמחל לו. ותו אמאי במסקנא הוצרך לפרש סיפיה דקרא, והלא סיפא דקרא לא הוי קשה ליה אלא מאי דתריץ דאלהים דיינא. ועיין בספר מאור־עינים ותאוה־לעינים מש״כ בזה באריכות.

ונראה דרב יוסף מפרש מה שאמרה המשנה עבירות שבין אדם לחבירו וכו׳ עד שירצה את חבירו, רצה לומר עד שישאל מחילה מחבירו פעם אחת שתים ושלש ולא סגי ליה אפילו ששב בתשובה ושאל פעם אחת מחילה מחבירו דאין מתכפר לו עד שירצה את חבירו, כלומר: שיעשה כל טצדקי עד שירצהו וחבירו יאמר לו מחול לך, אז הקב״ה מוחל לו ביוה״כ, וזהו משמעות המשנה שאמרה עד שירצה את חבירו, כלומר: דלא סגי לו אלא כשיכפר לו חבירו וישאר מרוצה מחבירו.[419] ואהא פריך מדכתיב אם יחטא איש לאיש, וקס״ד דהכי פירושו אם יחטא איש לאיש ושאל ממנו מחילה אע״ג דחבירו לא מחל לו הקב״ה מפללו ומפייסו ומכפר לו, ואם לה׳ יחטא

עלי עשור

419. וכ״כ הראב״ד ז״ל בחידושיו בב״ק (צב, א הובא גם בשטמ״ק), דאינו יוצא ידי שמים עד שיפייס את חבירו והוא יבקש עליו רחמים וכו׳. וכ״כ במאירי שם. ובמשמעות לשון ריב״ח בגמרא כאן כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש וכו׳, דהוא דין בקשה ולא תליא אי מוחל לו או לא. וכ״כ הפר״ח באו״ח (סימן תרו ס״א) דקמדייק מדקאמר עד שירצה את חבירו ולא עד שיתרצה חבירו. וזהו דלא כמו שכתב רבינו כאן, וברמב״ם הלכות חובל־ומזיק (פ״ה ה״ט) כתב דאינו מתכפר לו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו וכן כתב כן גם בהלכות תשובה (פ״ב ה״ט) וכ״ה בשו״ע חו״מ (סימן רכח) ומשמע דבעי לריצוי המתבקש. ובטור כתב רק שיבקש מן הנחבל שימחול לו, ומשמע דריצוי הנחבל אינו מעכב.

ונראה דפליגי אם בקשת מחילה הוי דין על אדם המבקש או ממי שמבקש דהפר״ח ס״ל דהוי דין באדם שמבקשים ממנו ולכן בעי השפלה טובא עד שיתרצה לו ובזה דוקא שייך שימחל לו יותר אמנם רבינו ס״ל דהוי דין בבקשת מחילה ולכן סגי שמבקש ממנו שיעור ג׳ פעמים ובזה יצא יד״ח.

איש וישאל ממנו מחילה ואעפ"כ לא ישאר הקב"ה מפוייס בתשובה גרידא דהיא עבירה חמורה, מי יתפלל לו, כלומר: מי יכפר עליו זולת ה', ולפירוש זה הוה קשה ליב על מתניתין שאמרה דצריך לרצות את חבירו, כלומר: שצריך שיהיה חבירו מפוייס ומרוצה ולא סגי בלאו הכי, ומדכתיב אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים משמע דבעבירות שבין אדם לחבירו כיון דשאל ממנו מחילה אע"ג דלא נתפייס חבירו הקב"ה יכפר לו, וזה הוא ופללו אלהים, דדריש פללו לשון פיוס ואלהים קודש, ר"ל דהקב"ה יכפר עליו אע"ג דלא כיפר לו חבירו, ומשני מאן אלהים דיינא, ומסתמא פללו הוא לשון משפט, וקרא הכי קאמר: אם יחטא איש לאיש הדיין ישפוט ביניהם, ואהא פריך אימא סיפא ואם לה' יחטא מי יתפלל לו, ופירש רש"י: וכי אין שלוחים הרבה למקום ליפרע ממנו.

אך קשה אמאי לא פריך גדולה מזו דהיכי אפשר לומר דאמר עלי לבניו (שמואל־א ב, כה) אם לה' יחטא איש מי ישפטנו בשביל המקום, והלא הוא בא להוכיח ואומר להם אם יחטא האדם אין לו מי שישפטנו. ותו קשה ודקארי לה מאי קארי לה, איך סלקא דעתך הך פירוש שאין לו הבנה בסיפא דקרא. ויש לומר דהכי קאמר קרא: אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים, כלומר: החוטא סומך דהדיין ישפוט ביניהם ולא יעניש אותו יותר מכדי רשעתו, מה שאין כן אם לא הדיין שופט אלא היה הדין דהנעלב ינקום נקמתו, היה לו לחוש לחוטא שמא יענישהו יותר מכדי רשעתו. אבל כיון דהדיין שופט ביניהם סומך החוטא על זה דהדיין ישפוט ביניהם, אבל אם לה' יחטא איש מי יתפלל לו, מי ישפטנו בשביל המקום, הקב"ה הוא השופט וינקום נקמתו ממנו לפי שיקול של אל דעות, כמה נזיקין גרם לעולם באותו חטא, והמקשה דחה הך פירושא דאלהים דיינא ופלול לשון משפט משום דהיכי אמרו דה"ק ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו, דמשמע קצת דאין מי שישפטנו בשביל המקום והלא הרבה שלוחים למקום להפרע ממנו, ולכן מסיק דהכי קאמר קרא אם יחטא וגו' ופללו, כלומר: דשאל מחילה לחבירו ופייסו ואמר לו מחול לך ופללו חוזר לאיש החוטא דמפייס לנעלב עד שיהיה מפוייס, ומלבד שיפייס חבירו עדיין נשאר חטא קל וצריך שהאלהים ימחול לו ויתודה לפני ה' על מה שחטא לחבירו, וזהו ופללו אלהים, ותיבת ופללו נדרשת למעלה ולמטה כדפרישית, ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו, כלומר: אם לה' יחטא וישוב בתשובה ויכפר לו ה' קצת להקל מעליו העונשים לעשות זדונות כשגגות, מי יוכל לפייסו שימחוק החטא לגמרי ולא די שלא יעניש אלא יתן לשב טובה ואריכות ימים, אין דבר זה תלוי באחרים אפילו האב על הבן דקיי"ל אבא לא מזכה ברא (סנהדרין קד, א), ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים,

עלי עשור

והנה לקמן בדינא דר"י דכל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו, כתב רבינו דלענין ממון הפיוס יותר בנקל כשיתן לו פיסת יד, משא"כ כשחירף והקניטו בדברים לא סגי מחילה בלבד אלא צריך להרבות עליו רעים, וההסבר בזה (ראה בהערה בסמוך) הוא, דבאונאת ממון אע"פ שיש בה ג"כ צער מ"מ יסודו הוא משום הממון וכשמחזיר הממון אפילו שציערו מ"מ הפיוס יותר קל משום שהצער היה מתוצאה של ממון, ועצם החזרת הממון מיקל את חובת הפיוס, משא"כ באונאת דברים שפגע בו בנפשו בעי להרבות עליו רעים. ובזה אפשר להסביר הא דס"ל להני רבוואתא ז"ל דאין ריצוי הנפגע מעכב והיינו מכיון שצריך מחילה הרי היא תוצאה מאונאת ממון שנתוסף לו צער ואינה מחילה מאונאת דברים, וא"כ בזה י"ל דקילי גם עצם בקשת המחילה ולא בעי לריצוי שלו, אבל הפוסקים החולקים בזה וס"ל דבעי גם ריצוי הוא משום דס"ל דבלא ריצוי בפועל לא חשיב אפילו שביקש ממנו מחילה, כיון דכל ענין המחילה הוא שיתרצה לו.

דע"י זה נשאר הקב"ה מפוייס לגמרי לתת לשב טובה ואריכות ימים.

ואפשר דלזה כיון רש"י במה שכתב: כך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שישובו מרעתם. כלומר: דעלי היה מוכיח לבניו שלא יסמכו עליו שיתפלל בעדם כי אין הדבר תלוי בו אלא הדבר תלוי שיעשו תשובה ומעשים טובים. ועוד אפשר דכיון רש"י דלפירושא קמא דאמר המקשה דמעיקרא דקרא משמע דאינו צריך לרצות את חבירו הוא דוחק, כיון דעלי בא להוכיח את בניו שהיו חוטאים גם בחטא שבין אדם לחבירו, איך היה אומר להם קולא זו דאם יחטא איש לאיש אינו צריך לרצות את חבירו אלא אלהים ימחול לו, וכל שכן לתירוץ התרצן דמשני אלהים דיינא דקשיא דלא הוי תוכחת, אבל לתירוץ המסקנא דמפרש אם יחטא איש לאיש צריך לרצות את חבירו ולא סגי בלאו זה, אתי שפיר, דכך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שישובו מרעתם משתי הרעות שהיו בידם, מחטא שבין אדם לחבירו ומחטא שבין אדם למקום, ודוק.

והרב כלי־יקר כתב בזה באריכות. והקשה על מה שכתב רש"י בפירוש הכתוב, ופללו לשון משפט כמו (שמות כא, כב): ונתן בפלילים, אלהים, דיין. דזה הוא פירוש תמוה דלא כמסקנא דגמרא. ומתוך מה שכתבתי לעיל לתת סברא לתרצן דמשני מאן אלהים דיינא וישבתי הפירוש לפי שיטתו אתי שפיר, ואע"ג דהקשו עליו וחזר לפרש פירוש אחר בפסוק, לפי שיטת המקשה השיבו תירוצא אחרינא, ותירוץ ראשון לא נדחה מכל וכל, דהא לא גרסינן אלא בגמרא דידן, אלמא דתירוץ ראשון לא נדחה לגמרי ולכך הביאו רש"י בכתוב, ויש פנים ליישבו כדפרישית, ודוק.

אמר רב יצחק כל המקניט את חבירו וכו'. קשה קצת למה הזכיר מקניט לחבירו גבי ערבות. ונראה דהכתוב בא לרמוז מה שאמרו בפרק הזהב (בבא־מציעא נח, ב): אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי גדול אונאת דברים מאונאת ממון, ולכן אמר דבענין הממון הפיוס הוא בנקל כשיתן לו פיסת יד אבל כשחרף לחבירו והקניטו בדברים לא סגי ליה כשישאל ממנו מחילה, אלא צריך להרבות עליו רעים. ומ"ש אפילו בדברים, לאו למימרא דדברים קילי מממון אלא הכי קאמר: לא מיבעיא אם הקניט לחבירו על־ידי שחבל בו, אלא אפילו לא חבל בו, והקניטו בדברים צריך לפייסו ולהרבות עליו רעים[420] כדכתיב (משלי ו, ג): ורהב רעיך, והאי רעיך מלא יו"ד, כדפירש רש"י לרמוז שיפייסנו בשלש שורות של בני־

עלי עשור

420. והנה לפי"ז מבואר דאונאת ממון קילא טפי מאונאת דברים עכ"פ לענין הפיוס, וההסבר בזה משום דאע"פ דגם ע"י אונאת ממון יש צער וצריך פיוס מ"מ יסודו הוא מחמת הגזילה וכשהחזיר לו הרי כבר זה גופא חשיבי מקצת פיוס אלא דבעי גם פיוס על הצער שגרם לו ולזה הפיוס יותר בנקל מאחר שהכל תוצאה של גזילת ממון כמו שכתבנו כבר, משא"כ אונאת דברים, וכש"כ אם חבל בו פגיעתו יותר קשה שהיא בלבו ובנפשו, ולכן בעי להרבות רעים.

ובגמ' שם איתא דאונאת דברים לא ניתן להשבון ולכן גדולה מאונאת ממון שניתן להשבון. והרמב"ם (הלכות מכירה פט"ו הי"ח) ובשו"ע חו"מ (סימן רכח ס"א) הביאו זה להלכה, ובשיטמ"ק שם הביא בשם הר"ח שאונאת דברים אע"פ שמרצהו אח"כ בדברים, מ"מ מה שהיה היה. והרמב"ם הלכות תשובה (פ"ב ה"ט) הביא להלכה את הגמ' כאן, והנה מזה מוכח כמש"כ רבינו דאין כוונת הגמ' דאונאת דברים קיל טפי מממון, כמו שמשמע מפשטות הגמ' כאן, דאל"כ קשה דברי הרמב"ם אהדדי אלא ע"כ דבאמת הפיוס באונאת דברים קשה יותר וכמש"כ רבינו. וביותר נראה, דהפיוס והמחילה בעי לעקור למפרע כאילו לא ביישו והקניטו, ולא רק דמכאן ולהבא יתנהג עמו בשלום, אלא שעוקר את הקפדת חבירו למפרע, ועיין לעיל בהערה 406 ומה שכתבנו להסביר בזה דברי הפמ"ג, עיי"ש.

אדם משלשה שלשה ועמו הרי יו"ד. ומשמע דסדר שאלת המחילה כך הוא: דבתחילה ילך הוא לבדו לפייס חבירו, ואם לא רצה להתפייס מביא לו שלשה בני אדם לחלות פניו שימחול לו, ואם לא נתרצה מביא לו שנים ושלש, וכן נראה מדברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב ה"ט), אבל מדברי הטור (סימן תרו) נראה, דמיד בפעם הראשון יוליך עמו שלשה בני אדם, יעויין שם. וכן נראה מריהטא דגמרא דאמר וצריך לפייסו בשלש שורות וכו', המבקש מחילה מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלשה פעמים, ואילו להרמב"ם ארבעה פעמים הוי, וצריך לומר לדעת הרמב"ם דשלש פעמים הם על-ידי אחרים, ודוק.

כל המבקש מחילה מחבירו אל יבקש יותר משלש פעמים וכו'. וקשה, מנא לן דלא יבקש יותר. ונראה דנפקא ליה מדכתיב (בראשית נ, יז): "אנא שא נא פשע אחיך" הרי אחד, "וחטאתם" הרי שנים, "כי רעה גמלוך" הרי שלש, "ועתה שא נא" כלומר: אחרי ששאלנו ממך מחילה שלש פעמים ועתה שא נא כי אין יכולין לבקש מחילה יותר משלש פעמים, ודוק.[421]

ואם מת מביא עשרה ומעמידן על קברו וכו'. הא דצריך לילך על קברו היינו כשחטא עמו בחייו, דחל עליו החיוב בחייו ללכת אליו ואע"פ שמת הנעלב לא פקע ממנו חיוב זה, אבל כשחירף אותו לאחר מיתה אז סגי ליה שישאל ממנו מחילה במקום שחרפוהו, וכן נראה מדקדוק לשון הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב הי"א), גם השלטי-גבורים בפרק הזהב (בבא-מציעא לג, א בדפי הרי"ף) האריך בזה, יעויין שם.[422]

עלי עשור

421. וכן הקשה במהרש"א, דאימא אם לא נתרצה להם יוסף בפעם ג' היו מבקשים ממנו יותר מג' פעמים, ותירץ, דהא ודאי יוסף נתרצה להם בפעם א' והא דכתיב הכא בבקשה ג"פ נא ע"כ לאשמעינן דאילו לא היה מתרצה בפעם א' היו מבקשים יותר עד ג"פ. ומינה ילפינן לדעלמא, שאל יבקש יותר מג"פ עיי"ש. והנה מה דודאי יוסף נתרצה להם בפעם הראשונה כ"כ בגמ' מגילה (טז, ב), ובמדרש רבה אסתר (סוף פ"ז), ובזוהר חדש (סוף מדרש איכה) ובספר חסידים (סי"א). אמנם ברבינו בחיי (בראשית נ, יז) כתב דמזה דלא הוזכר מחילה מיוסף בפירוש והודעה שישא פשעם וחטאתם, הוצרך העונש להיות כמוס וחתום להפקד אח"כ בענין עשרה הרוגי מלכות עיי"ש. וכ"ה גם מש"כ האוה"ח (שם) בזה, בטעם הדבר מדוע לא מחל להם, ועיין בספר צביון-העמודים על הסמ"ק (מאת מו"ח הגאון שליט"א, ח"א סימן ח אותיות כא-כג), מה שדן בזה באריכות.

422. וז"ל הרמב"ם: החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש מחילה מביא עשרה בנ"א וכו'. ומשמע דדוקא אם חטא בחייו איכא חיוב לילך על קברו. אמנם ביש"ש ב"ק (פרק החובל סימן נ) פליג וס"ל דגם אם חטא לחבירו לאחר מיתה חייב לילך לקברו עיי"ש. ועיין בשל"ה הק' (יומא ריש עמוד התשובה) אחר שהביא הירושלמי דהאי מאן דחטא לחבריה צריך למימר ליה סרחית עליך וכו' כתב בזה"ל: וכתב מהר"י בן חביב ז"ל: מכאן נראה שהוא מנהג של טעות מה שנוהגים בזמנינו אם יחטא איש לאיש והקניטו בדברים, נכנס ביניהם אמצעי עושה שלום ומדבר עם העלוב שירצה לקבל פיוס העולב, ואחר זאת ההקדמה יבא העולב לבקש מחילה הימנו. ואין זה כוונת שמואל, אלא שהעולב ילך בעצמו לפני הנעלב ואומר לו סרחית עליך ואם לא קיבלו אז יביא אנשים עמו וחוזר לחנות פניו לפניהם שימחול לו, וכן יראה דקדוק לשון שמואל ועוד יגיד עליו רעהו שאמר, ואי מיית אזיל על קבריה, וראוי שנאמר שההליכה לפני החי ולפני המת אין להם הקדמה בידיעה רק שהעולב ילך בעצמו לפני הנעלב לפייס וזא הבושה והבזיון, לכפר עליו מאשר חטא לחבירו. ועיין בשלטי הגבורים פרק הזהב שכתב דהא דצריך לילך על קברו היינו דוקא כשחטא אליו בעודו בחיים שחל עליו חיוב בעודו בחיים ללכת אליו ולבקש הימנו מחילה הילכך אעפ"י שמחל הנעלב קודם שביקש זה ממנו מחילה לא פקע מיניה דעולב החיוב ללכת אצלו ולהרבות עליו רעים עד שיתפייס אבל הכא שלא ביישו כלל מחיים אלא לאחר מיתה אז סגי ליה לשאול המחילה במקום שביישו, וכדמשמע מלשון הרמב"ם. ובמשנה-ברורה (סימן תרו

רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא וכו'. לפי האמת דהטבח הוא שחטא וזלזל לרב. וקשה איך היה הולך רב לפייסו לטבח. ותו דהטבח עצמו איך העיז פניו לומר לרב זיל לית לי מילתא בהדך דמשמע דרב הוא שחטא לטבח. ולכן נראה דהאמת הוא דהטבח חטא עם רב, מכל מקום בשעת מריבה גם רב זלזל לטבח, ורב כיון דחזא דלא אתי הטבח בערב יוה"כ לשאול ממנו מחילה אמר ודאי דהטבח סובר כי אני חטאתי לו יותר ממה שהוא חטא לי ולכן הסכים רב ללכת לטבח לפייסו, ורב הונא אמר אזיל אבא למקטל גברא, יען כי האמת הוא דהטבח חטא עם רב, אמנם רב חשש על עצמו שמא הוא החוטא ואזל לפייסו, והטבח אמר לו זיל לית לי מילתא בהדך דעדיין עומד במרדו ודעתו המשובש דרב הוא שחטא לו, ולפי שלא פשפש במעשיו לראות אם הוא החוטא נענש ומת.[423]

[פז, ב]

רב שאני. פירש רש"י: מחמיר על עצמו היה. והרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב הי"ט) מפרש: דרבי חנינא רבו הוה.[424] ונראה דטעמו דלא ניחא ליה פירש רש"י, משום דמשמעות כל המבקש מחילה מחבירו אל יבקש יותר משלש פעמים משמע דאיסורא איכא אם מבקש יותר משלש פעמים, ולכן פירש רב שאני דרבו הוה.[425] והלחם־משנה כתב דהרמב"ם גריס "רבו שאני". והקשה הלחם־משנה לדעת הרמב"ם ממ"ש לקמן ורבי חנינא היכי עביד הכי וכו', יעויין שם. ונדחק בתירוץ קושיא זו,[426] (ועיין בטוש"ע סימן תרו).

עלי עשור

סעי' ב) מבואר מכל זה דמה שצריך שילך בעצמו לפני הנעלב שימחול לו הוא, דעי"ז שיש לו בושה ובזיון ומתכפר לו מאשר חטא לו, ובשפת אמת כאן כתב דביוה"כ איכא קפידא, שיתפייס אחד עם חבירו ואין נפקותא אם הצדק עמו שמקפיד עליו או לא, מ"מ צריכים להתפייס והענין הוא דאולי פגע בו באין יודע. ועיין עוד בענין זה במנ"ח (שם) דהסתפק היכא דמת החוטא ולא ביקש מחילה בחייו ולאחר מיתתו מחל לו הנעלב אי סגי בהכי דאת"ל דמחילה הוי בגדר כפרה הלא אין כפרה למתים ואת"ל דמחילה הוי בגדר פיוס דהא מ"מ נתפייס, מועיל גם לאחר מיתה, וכתב, דאפשר דמ"מ מקילין בעונשו וסיים שם וברוך היודע.

423. עיין במהרש"א וראה מש"כ בספר כוכבי־אור (להג"ר יצחק בלאזער, פ"ה) על הא דרב ור' זירא היו ממציאים את עצמם ומתקרבים להחוטאים שחטאו נגדם למען כי כאשר יהיו קרובים אל מקום החוטא, אולי כאשר החוטא יראה אותם ולא יצטרך לטרוח אפשר יתן החוטא אל ליבו לבקש מהם מחילה, מה גדול ומה נורא דרכי החסידות הזאת וכו', ועיי"ש עוד מה שכתב בדברי המהרש"א ומוכח דלא סגי מה דרב ור"ז ימחלו להם אלא החוטא צריך לבקש סליחה ופיוס, ועיין ברא"ש כאן דכתב כדי שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו, ועיין בקובץ אוצרות־ירושלים (חלק ער) מה שכתב והאריך בזה אאמו"ר שליט"א.

424. וכ"ה בר"ח, שכתב: אבל תלמיד בהדיה רב שאני, כלומר דר' חנינא רבו של רב הוה.

425. והמחבר שם כתב: ואם אינו מתפייס בשלושה פעמים אינו זקוק לו. ובפר"ח שם כתב דמהרמב"ם נראה דאינו רשאי לפייס ביותר מג"פ וזהו ממה שכתב בפ"ב ה"ט דאם לא רצה למחול לו מניחו והולך לו וזה שלא מחל חוטא וכו' ואסור להיות אכזרי. ומקורו בסוגיית הגמ' כאן, וכמו שהביא רבינו. ובמג"א סק"ב כתב, בשם הב"ח, דאם רצה לפייסו ביותר מג"פ רשאי אם אין שם בזיון התורה וכן מובא בביאור הגר"א. וכ"פ המשנ"ב שם סק"ה. ועיין עוד בט"ז (שם סק"א) ובמחה"ש (סק"ב).

426. דהרי הדין דברבו אפילו אלף פעמים, וא"כ איך אמר אדחייה מהכא, הא היה חייב רב שלא ללכת משם עד שיפייסנו. ותירץ כיון שראה רב דבשום צד ואופן אינו רוצה למחול לו, ישא רגליו וילך לבבל, עיי"ש. וכוונתו לכאורה דר"ח אדחייה לרב וילך לבבל ובאם רב ישמע לעצתו אז יסלח לו, ולכן הלך כדי שר"ח ימחל לו. ורבינו כתב דזה דוחק.

מתולה ופיוס

ספר

שמות בארץ

יום תרועה ותוספות יום הכפורים

וכפות תמרים

אשר שם **משה** גדול הדור הרב המופלא שבסנהדרין כמוהר"ר **משה** ן' **חביב** זלה"ה.
איתן מושבו בעיר אלהינו הר קדשו משם רועה אורח לצדיק מישרים.
הוא הראש המאיר לעולם דנהיר ליה שמעתתא ונהרו אליו בעלי תרסין המה הגבורים.

ויהי מאז זה ימים רבים ושנים כי נלקח ארון האלהים במתיבתא דרקיעא תורתו של משה גנוזה היתה על אחד
הדרים. עד אשר הקים עולה של תורה עטרת תפארת שיבה הגביר הטרומם על כל מעלה צדקה וחסד ותהלה
הוא **אברהם** ן' **נתן** תנצב"ה, וירם קרן להקים את שם על התורה ועל העבודה כל מרים. הן בעודנו חי כספו
נתן להוציא כלי למעשה. ספר **גט פשוט** אשר עשה **משה** בהלכות גיטין מפי סופרים ומפי ספרים. את כבודו
ואת גדלו ראו כל העם דפשיט בעיא ומקיש הויה ושמא גרים. ואף כי אחרי מות אברהם משלו הוסיפו לו שלשה
ספרים. אלו ואלו דברי אלהים חיים לפני כל יודעי דת ודין צדיקים גמורים:

יואל אלוה יבא נא עוד אלינו ספר **עזרת נשים** אשר דיבר **משה** בדיני עגונא דאתתא להשיב אמרים. שיאמרו
דבר שמועה מפיו והיתה נפשו צרורה בצרור החיים הולך ואור עושה אורים. ומצאנו הגדול את נפש בעליו
יקח גדול המעשה והיתה עמו במחיצתו כאיש אחד חברים. כי כן יסד המלך למחזיקים בתורת ה' כי בצל החכמה
בצל הכסף לדור דורים

וכעת הוספנו חדושים והגהות מאת הרב הגאון המפורסם רשכב"ה בקש"ת מהור"ר **עקיבא** איגר זצללה"ה אשר קנה הישיש, המפורסם
ר' **נתנאל דוד** זיסבערג נ"י את החדושים מבי"ק.
הובא לבה"ד ע"י הנגיד ר' **נתנאל דוד** במהור"ר **משה צבי** ז"ל הנ"ל. עם הנגיד מהור"ר **עקיבא פרענקיל** נ"י.

וואר שא

כדפוס מהו' **אהרן מרדכי** זיסבערג נ"י,

אם מצל לחין חרי טפח וכו' דלין מחיובב כי חם בחצל זה לבל הכח לחיירי ע"ם ויעבו לסם חלבי זהב חמר רש"י חצל סיוך והוח חצל לחדם כו' ומשמע מהלח דהשוחר הוח רע לחדם וכן חמרו בפ"ק לחנינה על חם"ם ביטנים סנם לריפחין חלח בכסף חלמד מחזר הקב"ם על כל מדות טובות ולח מלח מדם טובם ליהרחל חלח עניות וכן חמרו במ"ר פרשת שמיני ופרשת בחקתי וקשה לחמרינן בעלמח עניות לח הניחם מדה טובה ליהרחל והנם שחיני עכר סיכח חחמר מ"ח הך מחמר הוח שנור בישנו. ויש לויחב דשוכר נדול סוח רע בחחוך השוכר הנדול רוב בני חדם מבטשים נם מבלית העניות והדלות הוח רע בחחוך כך חוחיחים בנזל וגניבה וכת"ם בחחצי סי' ל' חחים שחלחי חחחד ריש ושוכר לל חתן כו' וכבר שחלו בחי"ר פרשת חחרי מות פרשה כ"ב ח"ו סיח הקשה וחמרו דהטניות הוח טיוכר קשה המבינה לידי חילול ה' וע"ם :

שני פרנסים טובים כו' מצל דחשה כו' ל' קלקלה כו' פרש"י זיחפה וסחרו נם למלקות ר"ל שמלקות שלח מדחוריחתה חטבדה על נלח לזכות חבל חי שחבלה פני חבירתה חחלקות לחוריחתה חלח חכות חבירתה וכבר ביחר רש"י והביחב"ם בחשובה סי' ס"ז דחיכור חכילה פני חבירתה הוח מפני שחוכלן טובה וחמנת חמר משה שחמר שמעו נח לפני חבירתה י"ל דחוכחת לחודעי חם טעם לדחות חנח משה שחמר שמעו נח לפני חבירתה י"ל דחוכחת ליהו רלוי לעבותו חלח בשעת חיכה במ"ם רש"י ר"ם דברים וכן עשו יעקב ויהושע ושמואל ודוד וי"ם ומשה חמר בחשבה טובה חחרים בויחם ולח נעשה דבים חוכחה בזמנו כמוך לחיכחו לבל חם שחמר שמעו נח חמוריס שלח היה ממוך לחיכחו דיחה לחכילה פני חבירתה וקרוב לזה חלחתי ביפה חומר דוילרא פרשת חמור (לה קם ע"ב) ומח' זה הניחו הר"ר פרשת חמר ופרשת חקת יע"ם :

מפרשבין חת החנשים מפני חילול ה' כו' פרש"י ובשוב לדיק מנדקתו בינים דקרא ומתני מכשול לפניו. ושקה חם בח ללמדנו י"ל דבח לחפוקי שלח יחמר דריטח דקרא הוח ובשוב לדיק מלדקתו כלומר חשוחה על הרחשונות הקב"ם ימליח לו חטח ו"ם ועשה שול ונחתי מכשול לפניו דנמלח דבינים דקרא מחחיל מועשה שול לזה בח רש"י ולימד לנו דבינים דקרא מחחיל מוחתי מכשול ועניני מטה דשול מטמע מזיד ומכשול מטמע שוגג ושקב"ם חינו ממליח לחדם חטח מזיד חלח חטח שוגג ושיטו כמו שכתב מהר"ם חלשיך ריש פרשת ויקח דשוגג חינו בח לידי חדם לדיק מטה דחין הקב"ם מביח חקלה על ידי לדיקים לך מי שעשה עון מזיד מכחן ולחלח יבח לידו חטח שוגג וזה ובשוב לדיק מלדקתו ועשה שול דסיינו עון מזיד חמר לכתוב בפיסים דקרח דהקב"ם יפרסמנו ע"י כי ונחתי מכשול לסיינו שוגג כדי שיפשבו עליו ויכירו חת מעשיו שחטח עון במזיד ועשה שול וכוך. חשובה המוחלטין מעבירח פשורניות ונפילו לחחר שנחטח נזר דיכם ולריך לומר לחחיח כרי"י לחמר בר"ם (לה יח) יפה ליעקב לחדם בין קודם נזר דין בין לחחר נזר דין וכוך :

שלות רשעים פוסח חקלה כלומר כלחשכחן בזור שמנול כמ"ם בפרק חלק (לה קמ) ת"ר דור שמבול לח נחנלו חלח בשביל מובח שנשפיע לסם הקב"ם כו' וכוך :

והרבנות מקברת חת בעליה פי' רש"י שנחמר ויחת יוסף כו' עיין ברשח זו פרק כרובח (לה נד) נם רש"ח בשמים חומר ר"י חוי לה לרבנות שמקברת בעליה יע"ם וכוך :

רב כי הוה נפיק לדיוקא כו'. ופי' רש"י ליכח מובח חטח שמח יבנה בדין כו' וכן פי נבי כלותי שחבח ביחה כיוחה בלח חטח וקשה לחמרינן בסנהדרין (לה ו ע"ב) שמח יחמר בדיון מה לי בלער הזה ת"ל עמכם כו' חין לו לדיין חלח מה שעיניו רוחות ופי' בחדומי מהר"ם פ"ק דסנהדרין (לה סב) ברעות נפשחי לקבלה שהיה ירח שידפנו חוק שחייב ואמר ויקן לביתים מייל דלסור לקבל שכר מן הדין ואמר הלוחי שחבח ביחה כיוחה ר"ל שיהיה ביחתי לביתי ריקן כיוחה ולח לחבסיל נם מכיסי דדיין שמעם בשקול הדעת חייב לנלם מביתו ותע"ג דבר נמל רשות ומומחה הוה והינו מבלם לח החזיק עלמו בחומחה נם לפטור עלמו מצוה נמילת רשות כיון דמדינה חייב וכוך :

כי דף פז ע"א כי הוה חזי כו' חמר חם יעלה לבעיס שיחו פי' רש"י וכל זה לומר שלח חזות דעתו עליו ונרחה לי דטעמח משום מסחלקת כדלחבחן ס"י דבסחים (לה סו) כל המזניר חם חבם הוה חכמתו מסחלקת כדלחבחן נבלל נם בירושלמי פרק מלוה ובמ"ר פרשת ויבלח חייבו עובדה דלוי בר סיסי יע"ם וכוך :

רב אמרת כי הוו מכחפי ליה כו' כי לח לעולם חוסן וכו' פי' זה הוה חומר שלח חחמר כיון דזקן מופלג הוה למה הוה מעריב עלמו בחולים בה' לעולם חוסן כלומר בחולים בה' בשבחת דרגלח דהייט ל' יום קודם הרגל היו חולים בחולים בה' הרגל וסיס חומר כי טעם הליכתו משום דכחיב כי לח לעולם חוסן לכוחת הכחוב על הרב שמסוגה על הלבור שיזהר להרבין תורה בעוד יכולת בידו שחם לח עכשיו ליחחי וזהו כי לח לעולם חוסן כלומר המוזק וסכח להרבין תורה ולכן כל מי שיוכל לדם להסחדל להרבין תורה ועשה ועיין בפי' רש"י מבלי סי' כ"ז וכוך :

שאת פני רשע לח טוב להטות לדיק במשפט דריש חיבח טוב למעלה שחח פני רשע לח טוב ולמשפט וטוב הוה להטות לדיק במשפט וכן פרש"י מבלי סי' י"ח :

טוב לו למשה שלח נחנו לו פנים כו' וכן חמרו בפ"ק דשבת בשם רשב"ח. לח קשה ממה שחמרו פ"ק דר"ה ופרק קמח דקדושין ופ"ק דסוטה על מ שחמר משה בן מחה ועשרים שנה חיכי היום מה מ"ל היום כו' לומר כו' ול לבעולם שחנה לחשה ולחרן כמה שנים חיכו חנולו משום דהקב"ם ממלח חנוחיהם של לדיקים דומה למ"ם בשבשה בחלר טולד וכשבשה בילדר חת חי כמי שקב"ם ממלח חנוחיהם של לדיקים לוחה שני דוכות שנחנו עליו בשנח לידה חיכו היו רלוי משה ולחרן חיוסיפו להם כמה שנים ולנו לח חקשו לח כניע זמנם ליפער דהיה הקב"ם רוצה להוסיף על חנוחיהם ובשביל שחנחו לח הוסיף וכוך :

כמה בנים היו לחהרן כו' חלח שנחמר להם זכות חבחיהם. ק' להבחיב בפרשת עקב ובלחרן החחלה ה' חחד להבחידו ופי' רש"י זה כילוי בנים כו' והוחילה חבחלהו כו' הרי דשוחם בני לחרן היה נם על חם שנשה לחרן הענל וחפלת משה הילולה וחיכי קחמר הכח זכות חבחיהם הילולה י"ל דחפלת משה היתה שיעשה הקב"ם בשביל לחרן וזהו חיבח נם בשבח ולחפלה נם בעד לחרן ר"ל שהחפלה נשה בזכות לחרן וגלגו בניו וחוחילה חבלהו. ול"ח שחני הכח לשיקר עוכ נלב חלק (לה קד ע"ח) לחבח לו מזבח בדת. י"ל שחני הכח לשיקר עוכ נלב ולחביחות היה על חטח לבחיהם להרן שבשה הענל ע"כ זכות להרן הילולה ה"ל שה חחרינן לבח לו מזבח בדת חיכו בלח חפלה וכן חילגו המוספות ס"ק דסוטה (לה י) נבי דוד שבחיב לחבשלום לעוכ"ב ע"י חפלה יע"ם וכוך :

הרבה בנים היו לכנען כו' סמיכה זו של מבי לו ידענה דהרי עבד היה עד יום מותו כדחנן פ"ב דבכורות ובשמת עבי עבדו כו' ול"ל דהסמיכה היא שנקרא בשר בהנן חתם בשר היו נם פ"ב דסוכה מלינו שנקרא ת"ח ע"ם במשנה ובחב חתום, שם בשם הירושלמי דהיה מניח תפילין יע"ם וכוך :

כל המזכה הרבים חין חטח בח ע"י כו' בחטי יבחות (לה קא ע"ב) כחבו המוספות ד"ה חלו דחיתח חית ליה חיתה דחמרינן פרק בהרח דיומח כו'. וע"ק לר"י הרי חחר כו' יע"ם. ויש לעמוד חחחי חולרכו להקשות חכח דהיומח והלח זו היח חשבה חבות פ"ם ויולחה לי דחמחני' לח קשיח דהו"ח דחזכה חת הרבים היינו לכל ישרחל כדחמי סיפח חשבה זכות זה וזיכה חת הרבים חבל חי חחזכה לי' יחידים חו יחידים חטח בח ע"י ובכן לח הוה קשה מידי דביחשות לח חיירי בחי שלמד תורה לכל ישרחל חלח ליחיד חו יחידים וכן הסיח דחחר ל"ק מידי. לך חכח סח דיומח דחטרח טעמח כרב בניסים ולחיחו בב"ב דסיינו חלחיד יחיד וסכי חשבה חספי לשובה לם חדכחיב כי לח חזוב נפשי לשחול כלומר לח חזוב לבח לידי עבירה שחלך לשחול בדי שלח חבח חת חסידך שהוח חלמידי לרחות שחח שילמרך לבח לניסה לסילולי חשה וכן נחי חשבה חח"ם בסיפח וכל המחטיח חת הרבים ותחרינן ביחמח שלח סח הוה בב"ב ותלחידו בניסים שב"ל חדם עבוק כו' חלחה דחשוב נפש ה' הוה עבוק בחוקן חפילו חזכה לדיומח חחרינן דחזכה חת הרבים לחו סיינו כל ישרחל חלח חפילו חזכה לחיירי בחי שלמד תורה לכל ישרחל חלח ליחיד חו יחידים וכן רבים וכן הטחר ע"ד רבים וכן חטחח נזלה שלח ידעה לרבים דהני כולהו הוו ב' חו ג' חקרי לכון שכן פרכי ספיר הכוהן. ושמחל ניחח מחי דחקשו חשפרשים בחחני' דלבות דבריהם חני ת"ח בח על ידו ובשיפה חני חשה זכה וזיכה חת הרבים זכות הרבים חלוי בו דרבים דריטח הוו יחידים ורבים דסיפח הוו כל ישרחל. עוד חשחר לומר דחחחני' דלבות לח הוה ק"ל לחוחם חשה דסיינו חפרשים כדחי' נם' חדרם שמואל חחזכה חת הרבים חין חטח בח ע"י הוח בדרך חבע דיבוח ויכלם להבות חשה דיחמחו רלו חחים חחדריך לחרן ולדרים עליה לין הוח חטח וחחני' לייחי בחבעו של עולם ברוב בני חדם חבל לבולם יש יחידים דלח יבובו ויכלמו ולח על נב דחזכים הרבים הם חוחים חבל כיון דפירש חלחודח דטעמח הוי חשה סייעתח דשמיע דכחוכח לה חקרח דלח חזוב חבל חי חחזכה יחמר כו' פרכי ספיר חחום'. ועיין ברלוף לחבבה סי' קע"ג ובדרשות מהרי"ם וכוך :

אחטא ויוה"כ מכפר כו' ליטח מחני' דלא כר' כו' חפילו טיטח ר' נבב בשם חיום חם"ם בם' חמור וכל מלחכה לח תעשו בשם חיום הזה כי יוה"כ הוח נם בם לחרי מות וכל מלחכה כו' כי ביום הזה יכפר כו' כלומר לח חעשה מלחכה על סמך דיוה"כ מכפר לחחיטם שבים לחבב שחני וכוך :

עבירות שב"ח למקום כו' ל"ם טיטח סיפח כו'. טיכח למידק מחי פריך ל"ם טיטח סיפח דחשחח דלפי' דקם"ל דפיטח הוח ל' פיטח וחלבים קדם הוח ניחח וסיכי הוי ניהח מ"ם והח לה' יחטח חיש מי יחפלל לו וסח כיון דבשב ובחזרה חיירי ולחי דנמחל לו וכו לחחני במסקנח כוכך לפ' סיפיס דקרח וחלח סיפח דקרח ל"ם ק"ל חלח למחי דקרין דחלבים דיוקח. ועיין נם מחור עיטם וחמוה לעיטם בחריטות. ובלחם דר' יוסף מפרש מ"ם המבשה עבירות שבין חדם לחבדו כו' עד שילה חת חבדו ר"ל עד שיסחל מחילה מהבדו פעם ל', וב' וג' וכלי סני ליה לפי' שבב בחבובה ושחל פעם ל' מחילה מהבדו חפיים חין מחבבל לו עד שילה חת חבדו כלומר טיעשה כל עלדקי עד שילבו ויחמר לו מחול לך חז הקב"ם מוחל לו ביוה"כ וזהו מבמעית המבשה בחמרה עד שילה חת הבדו כלומר דלח סני לו חלח בחיבבל לו חבדו ויחחר מרוצה מהבדו וחהח פריך מדבחיב חם יחטח חיש לחיש וקם"ד חם פיבובו חם יחטח חיש לחיש וחחל ממנו מחילה חע"ג דהבדו לח מחל לו הקב"ם חפילו ומפיבו ומבבר לו וחח לה' יחטח חיש וחחל ממנו מחילה וחע"ב לח יבמר הקב"ם מפויים בחבובה גרידה דהיח עבירה ממורה מי יפחלל לו כלומר מי יבבר עליו זולת ה' ולפיבובם זה הוה ק"ל על מחני' דחמרה דלריך לרלות חת חבדו כלומר שלריך סיפיס חבדו מפויים ומרולה ולח סני בלחו חבי ומבבחיב חם יחטח חיש לחיש וחחל חלבים מבמע דבעבירות שבין חדם לחבדו חחל ממנו מחילה חע"ג דלח נחפיים חבדו הקב"ם יבבר לו וזה הוה וחחל

מלכים דברים פלוגי לטון שיום ותלכים קדם ר"ל דהקב"ס יכפר עליו תע"נ הלא כיפר לו מכרו ומכני מתן תלכים דיוקא ומסתמא פלוגי הוא לטון מסכת וקבל ה"ק אם יחטא הוא לחים הדיין יפטור ביניהם ואחת פריך תיתא סיפא ואם לה' יחטא מי יתפלל לו ופרש"י וכי אין שלוחים הרבה למקום ליפרע ממנו. וקשה תמלי לא פריך גדולה מזו דהיכי לחתר עלי לבניו הם לה' יחטא הוא מי יפצענו כשביל המקום והלא הוא בא להוכיח ואומר להם הם יחטא שלחם אין לו מי שיפצענו ותו קשה ודקאמרי לה מלי תיקני לה תיך ס"ד כך פי' שלוחים הרבה ה"ל ר"ק קרא הם יחטא הוא לחים ופלגו תלכים כלומר הוא סומך שהדיין יפטור ביניהם ולא יגיעם לותו יותר מכדי רשעתו משלח הם לא שדיין שופט אלא היה הדין דכשעלה יקוש נקמתו ה"ל לחום לחוטא שלא יגיעהו יותר מכדי רשעתו אבל כיון דשדיין שופט ביניהם סומך הוא על זה שדיין יפטור ביניהם אבל הם לה' יחטא הוא מי יתפלל לו מי יפצענו כשביל המקום שקב"ס הוא שופט בעולם ויקוש נקמתו ממנו לפי שקל לא דשות כמה מזיקין גרם לו לעולם בעולמו ומקשה דהם כך פירושה דלכלים דייקא ופלגו לטון מסכת שהם ה"ק ואם לה' יחטא הוא מי יתפלל לו דמסתמא קלת דאין מי שיפצענו כשביל המקום והלא הרבה שלוחים למקום להפרע ממנו ולכן מסיק דקב"ס הם יחטא לו' ופלגו הוזר לחים הוא דמפיים דמסיים לעצלא עד שיסיים משויים ומלבד שיפיים חבירו עדיין נשאר חטא קל ונריך שהשלוחים יתחול לו ויהודה לפני ה' על מי שהטא לחבירו וזהו ופלגו תלכים הוא ופלגו הדרשה לתעלה ולתפא כדפריטים והם לה' יחטא הוא מי יתפלל לו כלומר הם לה' יחטא ויהודה בתשובה ויכפר לו ס' קלת להקל מעליו השלוחים לעשות זהות כשגגות מי יוכל לפייסו פיתחוק הטהא לנמרי ולא די שלא יתחייבו יפי' שהא יהן לשב תובה ותריבות ימים אין דבר זה תלוי בחבירו לפי' שהא של סבן דקי"ל הבה לא מזכה בהא ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ותע"ש דע"י זה כשאר הקב"ס מפויים לנמרי לתת לשב תובה ותריבות ימים ותפשר ללוה כיון דס"ס בתי"ם כך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שיובו מרשעם כלומר דעלי היה מוכיח לבניו אלא יסמכו עליו שיתפלל בעדם כי אין הדבר תלוי בו אלא בדבר תנוי שיעשו תשובה ותע"ש. ועוד תפשר דכיון דס"י דלפירובא קתא דתמר הסוקם' דמעיקרא דקר מבתע דת"ל לרצות את חברו הוא דוהק כיון דעלי בא לכוכיח את בניו שהיו מוצאים גם בחטא שב"ח לחפירו ליך היה ת"ל קולא זו דאם יחטא הים לים ת"ל לרצות את הברו אלא תלכים יתחול לו וכ"ם לפי' שהרבן דמעני תלכים דייקא דקאמר אלא הוי תוכחת אבל לחיורן הסקנא דמפרש אם יחטא הים לים לריך לרצות את חברו ולא סגי בלחו שכי ת"ם דבך היה עלי שכהן מוכיח את בניו שיובו מרשעם אבל רשות שהיו בידם מחטא שבין אדם לחבירו ומחטא שבין אדם למקום ודוק. והרב כלי יקר (דף קנג) כתב בזה בתריכות. ומקשה על מ"ם רש"י בפי' שכתוב ופלגו לטון מסכת כמו ומתן בפלוגים תלכים דיון זה הוא פי' תמוה אלא כמסקנא דגמרא ומחוך מ"ם לעיל לתת סברא להרבן דמעני מתן תלכים דייקא ויש"כ הפי' לפי שיעתו ת"ם ואף על גב דהקבו עליו וחזר לפרש פי' אחר בפשוט לפי שיעת המקשה שיהיו תירוצא תחריכא ותי' ה' לא נדחה מכל וכל דהא לא גרסי' אלא בגמרא דיוק אלמא תי' ה' לא נדחה לגמרי ולכך שיהיו רש"י בכתוב ויש פיוס לויש"כ כדפריטים ודוק:

אך יפתח כל המקניט את הברו כו'. וק"ק למה הזכיר מקניט לחברו נפי ערבות ונראה דהכתוב בא לרמוז מ"ם בפ' הזהב (דף כח) גדולה תוכחת שבריס מתוכחת ממון ולכן אמר דבעינן המתן פשיום הוא בנקל כשיתן לו פשם יד אבל כשהוא לחבירו והקניטו בדבריס לא סני ליה כשיטהל ממנו מחילה אלא צריך להרבות עליו רעיס ומ"ם לפילו בדבריס קלי ממון אלא ס"ק ל"ת הם הקניט את חברו ע"י שהבל בו אלא לפילו לא הבל בו והקניטו בדבריס צריך לפייסו ולהרבות עליו רעיס כדכתיב והבל רעיך והלי רעיך אלא יו"ד כדפי' רש"י לרמוז שיפייסנו בג' שורות של בני אדם מטלמה שלשה ועמו הרי יו"ד ומבתע דסדר שלשת שהמחילה כך הוא דבתחלה ילך הוא לבדו לפיים חברו ואם לא הלה להתפיים מביא לו שלשה בני אדם לחזור שיהא בימהול לו ואם לא מהלה מביא לו ב' וג' וכ"ש מדברי הרמב"ם פ"ב מהלכות תשובה אבל מדברי הטור סי' תר"ז נרחה דמיד בפשם הי' יולך עמו ג' בני אדם וע"ש וכ"ש מריטתא דגמרא דאמר ולריך לפייסו בג' שורות בג' סתקבץ מחילה מחברו אל יבקש ממנו יותר מג"פ והלו להרמב"ם ד"פ הוי ולי"ל לדעת הרמב"ם בג"פ הם ע"י אחרים ודוק:

כל המקנט מחילה מחברו אל יבקש יותר מג"פ כו'. וקשה מכ"ל הלא יבקש יותר וירחה דבקשה ליה מדכתיב הנא את נא פשע אחיך הרי ג', ואתחתם הרי ג' כי רעה נמלוך הרי נ' ואתה את נא כלומר אחרי שהמלנו ממך מחילה ג"פ ואתה את נא כי אין יכולין לבקש מחילה יותר תנ"פ ודוק:

ואם את מבית י' ומעמידן על הבהן כו' הא לריך ליולך על הבהן סיוהו כשחטא עמו אחיו אחד אלא אחיות אחיו ואע"פ שאת הבעלב לא פקע ממנו חיוב זה אבל כשהוקף לחות לאחר מיתה אז הני ליה שיהא מחילה במקום שהביאו וכ"כ מדקדוק לטון הרמב"ם פ"ב דה' תשובה נם הם"ג פ' הזהב (דף נג) אחריך בזה יע"ש:

רב סוי"ל מלתא בחדי הסוא מבתא וכו' לפי החמת הבעבא הוא שחטא וזלזל לבב. קשה אין סיוה סולך בב לפייסו לבבא ואו הבעבא עלמו אין לריך פניו לומר לבב זול לית לי מילתא בחדך אמבתא דבב הוא שחטא מביכה נם בב מ"מ בבעבא חבא עם בב מ"מ בבעבא חבא עם בב מ"מ בבעבא מביכה נם בב זלזל ולכן ירחה דהחמת הוא דבעבא חבא עם בב מ"מ בבעבא מביכה נם בב זלזל למבא ובב כיון דחזא דלא חבא בעבא מ"ל דבקב"ס יכפר עליו תע"נ בעבא יוה"כ ובעבא מ"ל דבקב"ס יכפר עליו תע"נ בעבא יוה"כ ולכן בעבא מחילה ממנו אין מלתא בחדך דבדיין עומד בחדדו ודבתו בחבובב בדב חבא לו ולפי בלא בעבא בחבא חבא עם בב מ"מ בבעבא מביכה נם בב זלזל ממנו מחילה לחבר ודבא כיון דחזא דלא חבא בעבא בעדב יוה"כ לבחול

ת"ח א' שליט"א

מכתב [בענין בקשת מחילה ממי שפגעו בו כדין]

לכבוד מו"ר הרה"ג ר' שלמה ר. שליט"א, השלום והברכה!

טרם נסיעתי זכיתי לשמוע מפי חתנכם הרב ישראל שליט"א שעלתה בפניכם שאלה בענין מי שעשה מעשה כפי הדין, ואולם חבירו נפגע מכך ומקפיד, האם נימא שה"פוגע" חייב לפייסו ולבקש מחילתו.

והנה לפני כמה וכמה שנים שמעתי דבר בענין זה, ועלה ברעתי להביאו לידיעתכם אלא שבטרדות שבערב נסיעה לא יצאה המחשבה לפועל, ותוך כדי הטיסה לארץ שבמרחקים שוחחתי על כך עם מו"ח שליט"א והנידון הסתעף במקצת, ואשתדל לרשום את אשר אזכור ויתווסף בעזהי"ת.

ראשית חכמה יש לחלק את הנידון לכמה אופנים:

א. יש אשר דיבר או עשה מעשה **לפי תומו ולא שיער כלל** שחבירו יקפיד וייפגע מכך ולבסוף נתברר שפגע בו בכך. ועכ"פ יש במעשה בכדי לפגוע. (וכעי"ז הביא בספר נצור לשונך (כמדומני ואינו תחת ידי כאן) בענין המספר לאשה שבעלה עזר לו עתה, ונתברר שהאשה מקפידה על כך שבמקום ללמוד עסוק הוא בדברים אחרים. ואף ששם יתכן שהיה למספר לשער מראש תוצאה זו, מ"מ ישנם מקרים רבים כעין זה שהמספר דיבר לפי תומו ממש, ונתברר שגרם לסכסוכים וכדו').

ב. יש אשר דיבר דברים **שאין בהם מקום לפגיעה** כלל, אלא שחבירו מתוך שנרגן הוא (כפי שביאר בשערי תשובה לר' יונה את גדרו ותכונתו) — מרגיש פגיעה.

ג. יש אשר עושה דבר **שיודע שיפגע בחבירו**, אלא שמותר לו עפ"י דין לעשותו [ולמשל — לעזוב חברותא וכדו'], ואכן חבירו נפגע.

ד. יש שעושה דבר **על מנת** לפגוע בחבירו מחמת שנצרך לכך עפ"י דין [כגון המצערו ע"מ לחנכו (באופן שחינוך השני מופקד בידו)].

א) והנה בציור הראשון נראה לכאורה דדינו כשוגג, ולכאורה הו"ל למימר דכיון שאדם מועד לעולם בין בשוגג ובין במזיד יהא חייב לבקש מחילה.

אמנם באמת יל"ע בזה דהנה יסוד וגדר החיוב לבקש מחילה מחבירו צריך ביאור ובירור, דהתינח הא דחייב המזיק בתשלומי ההפסד גדרו הוא השלמת הפסדו של חבירו, אולם במה שמבקש מחילה על שציערו, האם משלים את אשר הפסידו וציערו.

וכמדומני שראיתי עוד החיוב בקשת המחילה אינו מחמת דבעינן את ריצוי הנפגע בלבד אלא דהוא גם מדיני **תשובת הפוגע**, ונ"פ דזה נמי ליכא בגוונא דידן, דכיון שנהג כראוי ועפ"י דין, אינו מחוייב בתשובה.

אמנם לפני מספר שנים זכיתי לשמוע מפי הר"מ ט. שליט"א לעיין בשפת אמת סוף יומא בכעין זה, דאיתא התם (פז' סוף ע"א וע"ב) רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי עייל אתא ר' חייא, הדר לרישא [רש"י "וחזר בשבילו לראש הפרשה"], עייל בר קפרא הדר לרישא, אתא ר"ש ברבי הדר לרישא, אתא ר' חנינא בר' אמי אמר כולי האי נהדר וניזיל לא הדר, איקפיד ר' חנינא, אזל רב לגביה תליסר מעלי יומי דכיפורי ולא איפייס. והיכי עביד הכי והאמר ר' יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים, רב שאני [רש"י "מחמיר היה לעצמו", אמנם יעוי' ברבינו חננאל ועוד, דרב היה תלמידו של ר' חנינא, ועל כן יש לו לבקש טפי מג' פעמים] וכו', ע"כ.

וכתב על כך השפת אמת שם וז"ל "הא דהקפיד ר' חנינא אע"ג שלא היה מחוייב לחזור בשבילו, אך לפי שהחזיר לאחרים ועבורו לא החזיר הוי בזיון", ולכאורה ר"ל דעל מה שלא נענה אדם לבקשת חבירו אין זכות להקפיד דאין הראשון **מחוייב** להשלים רצונו של אחר, אמנם אם במה שאינו עושה רצונו גורם לו להתבזות, בזה אין דין דחייך קודמים וחייב לעשות רצון חבירו ע"מ שלא יבזהו. ואם כנים דברינו בביאורו יש לעיין טובא בדינו של הרוצה להפרד מחברותא וכדו', ויודע שבכך יגרום לחבירו בזיון וכלימה, האם נימא שאסור, וצ"ע.

ועוד כתב שם "אי נמי אף שלא היה כדין מה שהקפיד אזיל רב לפייסו, **דהא משמע דביוה"כ איכא קפידא שיתפייס א' עם חבירו ואין נפקותא אם הצדק עמו במה שמקפיד עליו או לא מ"מ צריכים להתפייס**", ע"כ. [ויעוי' בספר משיב נפש להגר"צ שפירא שליט"א עמ' מה שהביא ע"ז מחז"ל]. ולכאו' צע"ק דלפי"ז לכאורה נמצא דאין עוול ותביעה על רב, והא דאתא לפייסו הוא מדין צורת יוה"כ דבעינן שיהיו כל ישראל מפוייסים ואהובים אחד לחבירו, וזה אינו דין על רב יותר מאשר על ר' חנינא. ומעתה יש לעיין מהו שאמרו שם בגמ' דר' חנינא לא העביר על מדותיו (ולא מחל) מחמת דחזא חלמא שרב ימלוך ועל כן לא נתפייס לו "כי היכי דליזיל ולגמור אורייתא בבבל", ופירש"י "וכשראה חלום זה על רב דאג למות לפי שאין מלכות נוגעת בחבירתה, אמר **אדחויה מהכא ויברח לבבל מפני** ושם יהא ראש ולא נרחין למות בשבילו", ומשמע **דרב חשש מקפידתו של ר' חנינא**, ואילו לפירושו של השפ"א לכאורה מה היה לו לחשוש, וצע"ע.

ועל כל פנים חזינן מדבריו של השפ"א יסוד גדול, דאף היכא דאין לחבירו זכות קפידא מ"מ יש ענין לפייסו קודם יוה"כ. ואם כן לכאורה י"ל דה"ה במי שעוזב חברותא וכדו' וגורם לחבירו צער בכך, וכן הפותח חנות ליד חנות חבירו, דאף אם עושה כן באופן המותר, מ"מ אם חבירו מקפיד על כך, יש לו לרצותו

קיצור הלכות

ת"כ סל"ח, מ"מ מחילה בעי אפילו אם דבר פשע הוא שמא עשה תשובה.

א"צ למחול לו — בב"ח שעכ"פ עליו מוטל לבקש מחילה.

בשו"ת רקנטי סי' תקנ"ז שם רע לא ימחול עד שיבקש ממנו מחילה.

בי"מ פי' ירושלמי ס"פ החובל דבש"ר לא סגי בג' שורות של בני אדם, ע"ש כי נכון הוא. עי"ד ס"ס רמ"ג.

ביזהו בפני רבים צריך מחילה בפני רבים, ומ"מ בי' סגי אפילו אחרים, ושקיל וטרי טובא בכמה פרטים בזה.

לבקש מחילה בעיוה"ך — הכי מוכח בגמ' בכמה דוכתי, ועמ"ש בסוד בספר עבודת יוה"ך, ותימה על בעל סדר היום שכתב במוצאי יוה"ך.

מ"ש רמ"י תוכחת מוסר במנהג מחילה לאב ואם ורעים אהובים, לא למקפידי'.

ס"ג. שם רע על מתים — ואם הוציא, ע' יש"ש דב"ק פ' החובל.

ס"ד. יכול לטבול — עמ"ש סי' תקפ"א ס"ג. וע' בשל"ה דרכ"ח ע"א.

מתי שירצה — וקודם למנחה טפי עדיף, מהרי"ל.

נשים שטובלות טעות הוא בידם, במטה משה בשם מהר"י ומהר"ש.

הגה. רק פ"א — מהרי"ו. ובמהרי"ל ג"פ, וכ"כ ס"ח סי' של"ד, ועשל"ה הג"ל.

וה"ה דהטלת מים ט' קבין — ואפילו חמין, כ"כ תשב"ץ משא"כ למהרי"ל, עשל"ה שם.

ט' קבין — ג' פינט וג' זיידליך כפראג, ע"פ מהרי"ו. ובספר יוסף אומץ שהם בקרוב ה' מידות ג' רביעית בפרנקפורט.

מותר לרחוץ ולטבול — מיירי בשא"א לו לטבול אא"כ רוחץ תחילה בחמין.

מותר לרחוץ — רמ"י מייתי די"א דווקא ביום ג' וכו' (כצ"ל), וב"ח פסק דאין חילוק, ועט"ז י"ד סי' שצ"ט דב' הגה סתרי אהדדי.

סימן תרז

ס"א. במנחה — גם סמוך לערב, עשל"ה דרכ"ח ע"ב.

בעת הוידוי יכרע ככמודים — מהרי"ל, ושם בכל וידויו של ש"ץ ביוה"ך גם יחיד יתוודה עמו בעמידה כבס"ב.

סדר הוידוי כפר חטא מחל עון סלח פשע, עשל"ה דרכ"ח ע"ב. גם בהרא"ש שלהי יומא ובכל בו דע"ז ע"ב.

ג"ל סימן על סדר הג"ל ע"פ ר"ת של המלות לרב תרבה נחלתו ומחילתו, ודוק.

מה יאמר אחר הוידוי כי אחר שובי וגו', ע' ירושלמי סוף יומא.

הגה. אחר שגמר תפילתו — וכאן עכ"פ יאמר יהיו לרצון וכו' לפני הוידוי ואחריה אלהי נצור וכו' יהיו לרצון וכו' שנית.

בכל תפילת יוה"ך יאמר אחר הוידוי אלהי נצור ויהיו לרצון, והמון עם שוגים בזה, וכ"כ מהרי"ל.

באשמנו יאמר טפלנו שקר ומרמה, בספר יסוד יוסף עיין שם.

בענין הדפיקות נזכר במדרש, וע"ס דרך החכמה נתיב ג' מ"ש בשם האר"י. ובקונטריסי' הארכנו במספרם וכוונתם.

אין הדפיקות מעכבות למתודה בכל יום בבה"כ וחייש ליוהרא או ליצנות, וגדולה מזו עס"ח סי' תשפ"ד.

בעל חטא ידפוק באמרו שחטאנו, ובעל חטאים באמרו שאנו חייבים.

אין דבר נעלם, ולא יאמר אין כל דבר, רמ"י. וי"ל להיפך כמ"ש רז"ל דבר ולא חצי דבר, ולחד מ"ד כל נפש אפילו מקצתו.

ס"ב. לפרט — וב"ח וש"ל פסקו דצריך, ומשיג עליהם גם על הב"י בטוב טעם ובאריכות.

ואם רצה לפרט — בש"ס לא משמע כן, רק כיון דאין צריך אינו נכון.

ואם מתודה בלחש — ע' שו"ת מהרמ"ע נ"ט.

נכון לפרט — בב"ח דלא נהירא ולא פירש, וע' מה שהקשה בשל"ה ריש דרכ"ח.

שהכל אומרים בשוה — ולכן מותר לאמרם בקול, מרדכי הביאו הב"י סי' ק"א.

על חטאים שאנו חייבים עליהם מלקות, אע"פ שלקה אפשר שחייב כסיל מאה, ועוד שאין מלקות הנהוגי' רק זכר, וראיה ממסכת ד"א ומב"י, וכ"כ בהגה' ש"ע לקמן.

ס"ד. עונות שהתודה — ברצה לפרט דבס"ב. בלשון יחיד לא יתודה חטאים שלא עשה מעולם, ושצ"ע על וידוי, האריך בכמה א"ב שיסד מהר"ש, ויש ליישב כוונתו.

ס"ו. כל הקהל לוקים — הרב הולך על המגדל וכו', מהרי"ל, וכן מנהג קק"ו.

שו"ת בענין בן מהו שילקה לאביו ותלמיד לרבו, ע' י"ד ס"ג וס"ה.

הגה. רק זכרון למלקות — מה שבק"ק פרנקפורט יש להם רצועה ככל דיניו שארז"ל, ומלקין בחבורת של ער"ח, ומ"מ אינו פוטר מכרת. ולכן היה ראוי שגם

מקור חיים - ב בכרך, יאיר חיים בן משה שמשון עמוד מס 520הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

תרה מנהג כפרות בערב יום כפורים מנהג של שטות הוא • ובו סעיף אחד :

א מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום הכפורים לשחוט תרנגול על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים יש למנוע מזה המנהג : (הנ"ה) ים מקנה מחוכים שכתבו מכה זה וכן כתבו לתת רכים מן המחוכים וכן למהג מנהג כי הוא מנהג הבל ותיקון • ונוהגין ליקח תרנגול זכר לזכר הכבשה ליקחין תרנגולת • * וליקחין לשחורת ג' תרנגולים חולי תלת וכר ונוקבין ניתרנגולים לנכים על דרך שכתוב אם ירפו* : * מהרי"ל : * סוד סחוכים כשכים כשלג ילבינו וכתבו ליתן הכפרות לפניה לא לפחות בשחוט שכתוב בהם לקבורות ולהדיוות נקלה והכל מנהג יפה : עם להקהיל שחיטת הכפרות סיד לאחר שחשיכו עליו דעות שקרנן ווזקין בני חעיהם על הנגוע לו בפנע מקום שהעופות יכולין לקפוץ שם : *

תרו שפיים אדם את חבירו בערב יום כפור • ובו ד' סעיפים :

א עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסנו ואפילו לא הקניטו אלא בדברים לפייסו ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שניה ושלישית ובכל פעם יקח עמו שלשה אנשים ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים אינו זקוק לו (מיהו יאמר לו כ' לפני עשרה שקנה ממנו וקילה) * ואם הוא רבו צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס : (הנ"ה) והמחל לא יהיה אכזרי מלמחול • * אם לא מחכוין א לעבור שקנה מקילה • * ואם מוכיח עליו שם רע אינו צריך למחול לו : ב ה אם מת אשר חטא לו ב מביא עשרה בני אדם ומעמידים על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שחטאתי לו : (ונהגו לנקוף מקילה בערב יום כפור : * ג תקנת קרסנינו ורבים שלא להוציא שם רע על המתים : ד יכול לעבול וללקוט סרטי שיצרורו רק שיהיה קודם הלילה ה ואינו מברך על הטבילה : (הנ"ה) ולין צריך לעבול רק פעם אחת כלומ ולפי ומוס קרי והוא סדין דהעלת ט' קנין מים מקוי : * מי שחת לו חת בין כיום הבא ליום הכפורים ג מותר לאחון ולעבול בערב יום כפור ליום הכפורים ומבעל עבמה • * חעפי' שבנגו עלת לאחון כל שלשים שנילת חלוש מותר : (דעת עמוח :

תרז סדר הוידוי במנחה בערב יום כפור • ובו ו' סעיפים :

א צריך להתודות במנחה קודם שעזובה המפכקדת : (הנ"ה) ויזיד מזמיר אחר שגמר תפלתו ופ"ן אומר כיוס כפור בתוך התפלה : * ב אין צריך לפרש חטא ואם רצה לפרש הרשות בידו ג ואם מתודה בלחש נכון לפרש החטא : (הנ"ה) אבל כשמתפללין בקול רם אין צריך לפרש החטא כשמזכיר התפלה אין נכרים בקהל ואם מזכירים על חטא שבגד תלמה בייחת לא מקרי פרוס והול והכל מזכירים בקול רם אין צריך להתודות בעמידה ואפילו כי שכיע ליה משליח צבור והוא התורה בבר צריך ליעמוד : (הנ"ה) ויאחוז עם הטלית נכון • * ועיקר חידוי הוא אבל אחאחו חטאתי : * ד ה עונות שהתורה עליהם ביום הכפורים שיעבר ולא שינה עליהם אפילו הבי יבול לחזור ולהתודות עליהם : ה בתפלת מנחה יערב יום זבפרים ו אינו חותם בוידוי שאחריה : (הנ"ה) ואין מטלית נכנר מחזיר קודמי אלא תפלת המנחה שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו : ו כל הקהל לוקים מלקות אחר תפלת המנחה שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו : (הנ"ה) ובכנו מלקות לחזר וידוים כשנה מלקה והוא רשום יכפר מון ועד מלמד שהם ל"ם תיבות כנגד ל"ם שנות * ובכנו להלקות כרמשה כל זמן דחיכו רק זכרון לאלקות ויקח רמשה של עגל על דרך שכאחר יעש שור וקוכהו * והמלקה לא יעמוד ולא יפב רק מוסב * פבי לנכון ולחזרו לדחם * יום הכיפורים חיכו מכפר אלא על השבים בחשובה בכפרתו לכל היוכעם בו ומשמב כלבו הוא מועיל לו ל"כ זה חיכו מכפר לו :

תרח סדר סעודה המפסקת • ובו ד' סעיפים :

א אוכלים ושפיקים קורם בין השמשות שצריך להוסיף מחול על הקדש ב ותוספות זה אין לו שיעור אלא קורם בין השמשות ג נשים שאוכלות ושותות עד הפיסקי : * ד"ן שכנו אלף וק' אמה קורם הלילה צריך להוסיף מחול על הקדש מעט או הרבה : (הנ"ה) והוא הדין בכל הגר שחשכה הק אינן יורעות שכבוה להוסיף מחול על הקדש אין מפחין בידן * כרי שלא יבאו לעשות בזדון

פ"ח ה"ז

רע לו, במוצאי יוה"כ סימן יפה לו. משמע דמי שמת ביוה"כ עצמו לא סימן יפה לו ולא סימן רע לו, והוא כדעת ר"ז, שזחרי שמת לפני סוף היום, אף שנתכפר לו מ"מ הרי הכפרה בשלימות היא בסוף היום בצירוף כל הכ"ש. ומבואר בכריתות שם, שאף לדעת ר"ז דווקא כשעלה השחר אז מתכפר לו כ"ש כ"ש, אבל ליל יוה"כ לא מכפר. והטעם משום שנאמר כ"פ ביום הזה יכפר עליהם, ושנה הכתוב לעכב. ודע שהגירסא כ"ש כ"ש, הוא בשבועות ובסנהדרין, ונראה שהשמט כאן הכ"ש השני. ואם אינה השמטה י"ל שסובר ר"ז שמקצת היום ככולו, וכ"ה בבבלי בכריתות.

שמואל אמר אהן דחטא על חבריה וכו' ואין לא מייתי בני נש וכו'. בתנחומא הישן וירא סימן ל', וה' פקד את שרה וכו', אם הלך לרצות את חברו ולא קיבל מה יעשה, אמר רבי שמואל בר נחמן, יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה אחת ויאמר לפניהם, אחי, קטטה היתה ביני ובין פלוני זה והלכתי לרצותו ולא קיבל. מיד הקב"ה רואה שהשפיל עצמו לפניו והוא מרחם עליו, שנאמר, ישיר על האנשים וכו'. ומה כתיב שם, פדה נפש מעבור בשחת. ובמרדכי סוף יומא העתיק התנחומא וגורס, אמר רבי שמואל מביא עשרה בנ"א וכו'. ונראה ששמואל הנזכר בירושלמי הוא רבי שמואל, או רשב"נ שהוא בתנחומא ובפס"ר פל"ט, כמו שנראה מאופי המאמר. ויש לגרוס, ואין לא מייתי ר' בני נש, ונשמטה היו"ד בהעתקת הסופרים. והנה לדעת הירושלמי והתנחומא והפס"ר די בריצוי פעם אחת. אולם לדעת הבבלי צריך ג"פ שורות של ג' בנ"א. ולפיכך כתב המהרי"ל כמ"ש בסימן תר"ו, שלאחר שלא נתפייס בשלש שורות, יש לעשות כהירושלמי והתנחומא. אולם בשו"ת הגאונים שע"ת סימן ס"ט כתב, בירושלמי פרק החובל (כצ"ל כמ"ש באהצוי"ר) אדם שסרח על חברו והלך ובקש ממנו פעם ראשונה ושניה ולא קבלו מה יעשה, יעשה שורה של שלשה בנ"א, נראה משום ששלשה חשובים כרבים כמ"ש בגיטין מ"ר, וחשוב כמו שפייסו ברבים.

מייתי בני נש ומפייס ליה קומיהון וכו' שכן אם מפייסו ברבים חובה עליו למחול לו כמ"ש בב"ק צ"ב, ומניין שלא יהא אכזרי מלמחול, שנאמר ויתפלל אברהם וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו וגו'. ואכן כן היה צו ה' שאמר לאבימלך, ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך, הרי שצריך להתפייס, ואפילו להתפלל בעדו, וכמו שהוא שם במשנה עיי"ש. ואם מתפלל בעדו הרי פודה נפשו מעבור בשחת. ועוד דטעמא הוא משום השפלה וכדלקמן, ומשו"ה בעי לבזות עצמו ברבים, עיין תענית ט"ז. והנה ברמ"א סימן תר"ו, מביא הלכה זו וכתב סתם שיאמר לפני עשרה, ואינו מזכיר שיעשה שורה, אולם בד"מ שם כותב שעושה שורה, ולשון המט"א יקח עשרה אנשים ויעמידם לפניו ויאמר לפניהם וכו'.

ויאמר חטאתי וישר העויתי. בתנחומא ופס"ר, ויאמר לפניהם אחי קטטה היתה ביני ובין פלוני זה והלכתי לרצותו ולא קיבל. מיד הקב"ה רואה שהשפיל עצמו לפניו והוא מרחם עליו, שנאמר, ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי וכו'. מבואר דטעמא הוא שהשפלתו היא כפרתו, ואף אם חברו אינו רוצה לקבל פיוסו. וכזה יבואר מעשה דר"י עם רבי אבא בבבלי, דקרא אנפשיה מאשפות ירים אביון, היינו משום שע"י סרובו של ר"א בא לידי השפלה זו, וזו היא כפרתו והגבהתו, וכעובדא זו מצינו אצל ר"א הגדול במו"ק פ"ג ה"א, ואמר ע"ז ר"א דומה שהיום חבריי מקרבין אותי, דכתיב מאשפות ירים אביון עיי"ש. והיינו משום דהשפלה זו נחשבה כאילו פייס את חברו, וכמו שנאמר מרבי אבא שמע ר"א ונפיק לאפיה, א"ל השתא צורכינא למיפק

פ"ח ה"ז

אדעתיך וכו'. ובויק"ר א', ה', הלל אומר, השפלתי היא הגבהתי, הגבהתי היא השפלתי.

מית צריך מפייסתיה על קברתיה וכו'. נראה הטעם שצריך לפייסו על קברו, כי נראה מכמה עובדות בבבלי שצריך לילך לבית מי שחטא כנגדו, ובית הנפטר הוא קברו כדכתיב בקהלת, וספדו בשוק הסופדים כי הולך האדם אל בית עולמו. ובאיוב ל' כ"ג, ובית מועד לכל חי, ותרגומו ובית קבורתא מזמן לכל דחי. ובתוספתא ברכות פ"ג, והמפטיר בבית עולמים ע"ש עולמות הרבה כי הולך האדם לבית עולמו, ומקוצר קורים לו בית עולם. והנה בבבלי יש בזה חומרות יותר מבירושלמי, שצריך ג' שורות של ג' בני אדם, ואם מת מביא עשרה בני אדם, וכן שצריך לבקש מחילה ג"פ. ובפירוש ר"ח, אחרי שהולך ומפרש ע"ד הבבלי מעתיק הירושלמי, ולכאורה הן שתי דעות סותרות. אולם נראית דעתו שאף שהחוטא צריך להחמיר מספק כהבבלי, ברם מי שהאיש חטא נגדו צריך להחמיר מספק כהירושלמי, שהרי אף להבבלי יכול למחול על כבודו, כי משנה שלימה שנינו ולא יהיה אכזרי מלמחול. ועוד מכח משנת חסידים בוודאי שצריך לעשות כהירושלמי ולא יתן למי שחטא נגדו שיעשה יותר. עיין באו"ח סימן תר"ו, ובעובדא דרבי ירמיה עם רבי אבא בבלי, עמ"ש במו"ק פ"ג ה"א פיסקא דומה שחבריי מקרבין אותי.

והנה המנהג לבקש מחילה מהנפטר ע"י ארונו או ע"י קברו לבדו, ונראה שהסתמכו בזה על הירושלמי. ולכאורה היה אפשר לומר אחרי שעומדים שם עשרה מלוים הרי הוא כאילו הביא עשרה בנ"א. אולם ז"א, שהרי צריך לבקש מחילה שישמעו העשרה בנ"א כמ"ש ביש"ש ב"ק פ"ח סימן נ', ובא"ר הוסיף שהעשרה השומעים ישיבו לו מחול לך ג"פ, הובא במט"א ובמ"ב. א"ו שהסתמכו בזה על הירושלמי. מיהו זה דווקא כשמבקש מחילה סתם, אבל אם מבקש מחילה על חטא גלוי וידוע נראה שצריך לבקש מחילה שישמעו עשרה שומעים וכדעת הבבלי. וטעם נוסף להמנהג לבקש מחילה מהנפטר ע"י ארונו או ע"י קברו, נראה שמקורו הוא בירושלמי מו"ק פ"ג ה"ז, והוון ציפוראי אמרין, עד מית שנא, עיי"ש.

במג"א תר"ו סק"ז בשם הכנה"ג שדווקא שחירפו מחיים ומת, אבל אם חירפו לאחר מיתה א"צ לילך על קברו, אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו, וקיצרו במקום שראוי להאריך. ושורש הדברים הם בשלטי גבורים סוף פרק הזהב, כמ"ש בכנה"ג, וע"ש החילוק בזה שכשחטא אליו בעודו בחיים, שחל עליו החיוב בעודו בחיים ללכת אליו ולבקש ממנו מחילה, הלכך אעפ"י שמת הנעלב קודם שבקש ממנו מחילה, לא פקע מיניה דעולב החיוב ללכת אצלו לבקש ממנו מחילה, ולפיכך צריך לילך על קברו, אבל כל שביישו לאחר מיתה אז סגי ליה לשאול המחילה במקום שביישו, ומביא שם שזוהי דעת רבינו יחיאל ז"ל, ומביא ראיה לדבריו מיומא כ"ב, אמר ר"ה בן שנה שאול במלכו, כבן שנה שלא טעם טעם חטא. מתקיף לה רנב"י ואימא כבן שנה מלוכלך בטיט וצואה, אחוי ליה סיוטא בחלמא, למחר אמר נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש מלך ישראל. ולא מצינו שרנב"י הלך על קבר שאול. ואע"ג דבחגיגה דף כ"ב, אמרינן שרבי יהושע אמר בושני מדבריכם ב"ש וכו', ומסיק אח"כ שהלך ר"י ונשתטח על קבר ב"ש ואמר נעניתי לכם עצמות ב"ש, דאלמא דצריך לילך על קברו, י"ל דר"י לפנים משורת הדין הוא דעביד. אולם דעת מהר"ם מרוטנבורג אינו כן, וכתב בתשובה על אחד שחירף שוכני עפר, אילו היו עדים בדבר או שמודה המחרף, יש לו ליקח מנין ולילך על קברו ולבקש מחילה מן המת, עיי"ש. ובוודאי ראייתו מחגיגה כ"ב הנ"ל. עיין בשו"ת מהר"מ ב"ר ברוך סימן קל"ב. הנה לשיטתו אין חילוק בין חרפו מחיים או לאחר מיתה, ובכל אופן יש לו ליקח מנין ולילך על

קברו. והראיה שמביא ר״י שא״צ לילך על קברו, מדלא הלך רב נחמן בר יצחק על קבר של שאול, יש לדחות, שיתכן שבזמנו של רנב״י כבר לא היה ידוע מקום קברו של שאול ביבש גלעד, עיין בסוף שמואל א׳.

ומצאתי בפענח רזא בסוף פרשת מטות שהביא ממדרש שמפורש כדעת מהר״ם וז״ל, והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים, יש במדרש, שאמר לו הקב״ה, וכי מפני שאלו חטאו אתה מזכיר שוכני עפר לרעה, לך לקבריהם ובקש מהם מחילה. מכאן נוהגין לפסוק מחילה בקבר למדבר על שוכני עפר בפני עדה, ויתוקן מעוותו, מהר״ר חיים עכ״ל. הרי שבזמנו פשטה ההוראה כדעת מהר״ם ולא כהכרעת הכנה״ג והמג״א. ואף שבמדרש אינו מפורש שצריך לבקש ממנו מחילה בפני עדה, פסקו כן עפ״י הבבלי שצריך לבקש מחילה בפני עשרה, ושמעתי שפ״א נסבה שיחה על הגאון מלבי״ם ז״ל בפני הגאון רבי יהושע מקוטנא ז״ל, והיה שם סופר סת״ם שהיה מושפע מהתנגדות החסידים להמלבי״ם, נענה ואמר, 'נסלקהו מעל השלחן', כלומר, מוטב שלא נדבר ממנו ולא נזכיר שמו כלל. כששמע הגאון דברי הסופר, התרומם מכסאו וקם על רגליו ואמר, על המלבי״ם אתה אומר זה, תדע שכל תפילין ומזוזות שלך פסולים, עד שתסע לקיוב ותשתטח על קברו לבקש ממנו סליחה ומחילה על שפגעת בכבוד גאון ישראל זה הנה ג״כ שפסק להיפוך מדעת הכנה״ג והמג״א. ואמנם י״ל שכבוד תורה של גאון כמלבי״ם שאני, בכ״ז יתכן שהכריע כדעת מהר״ם ז״ל שהביא הש״ג. ועיין עוד בתנחומא ואתחנן המובא בביאור הגר״א סימן תר״ו ועמ״ש בב״ק פ״ח ה״ו. ויש להעיר שבתוספתא אהלות סוף פ״ה בעובדא דר״י עם ב״ש, איתא אמר ר״י נעניתי לכם עצמות ב״ש, ותו לא, ולא כמ״ש בברייתא בחגיגה, הלך ר״י ונשטתח על קברי ב״ש, אמר נעניתי לכם עצמות ב״ש וכו׳. ויתכן שדעת התוספתא היא כדעת רבינו יחיאל, שדי המחילה במקומו כשחטא נגד שוכני עפר.

ודע שלאו דוקא חירוף אלא אפילו דיבור גס כנגד שוכני עפר צריך תשובה, כההיא דחגיגה שאמר ר״י רק בושני מדברכם ב״ש, ובנזיר נ״ב שאמר ר״ש על ר״ע שמא לאחר מיתה חזר בו עייש״ש. ובחו״מ סימן ת״כ סל״ט שהמדבר רע על שוכני עפר צריך ג״כ להתענות, והמקור הוא בחגיגה ובנזיר שם עייש״ש. וחידוש שבאו״ח תר״ו לא נזכר שצריך גם להתענות ועונש ממון כפי ראות עיני בי״ד, כמ״ש החו״מ ת״כ.

ומי שפגע בחכם בפלפול הלכה אף לאחר מותו צריך ג״כ לפייסו על קברו, כמ״ש בחגיגה כ״ב הנ״ל, אמר ר״י בושני מדבריכם ב״ש, נטפלו לו לתלמיד אחד מתלמידי ב״ש וכו׳, מיד הלך ר״י והשתטח על קברי ב״ש, אמר נעניתי לכם עצמות ב״ש וכו׳. ואכן משם אין ראיה רק כשהחכם צודק בשיטתו, מ״מ יש ללמוד מזה שבמו״מ של תורה אין לפגוע בכבודו של חכם אף לאחר מותו, ואם הוא טועה בדעתו צריך לפייסו על קברו. ואכן כבר בגמרא מצינו שבהשיגם על חכמים פתחו בלשונות של ענוה, עיין לדוגמא בב״ב קע״א, א״ל הוא רב ושמואל דאמרי תרוויהו אין כותבין שובר אמר מאן יהיב לן מעפריה דרב ושמואל ורמינן בעינן, הא ר״י והא ר״ל דאמרו תרוויהו כותבין שובר וכו׳. ובבכורות ל׳ ע״ב, א״ל רבי יוסי כבוד זקן יהא מונח במקומו אלא וכו׳, ופשט הדבר כן אצל רבותינו מחברי הספרים, שבהשיגם על דברי חכם מצרפים לשון של ענוה כמו כבודו במקומו מונח, במחכת״ר לא זכיתי לרדת לסוף דעתו, עפר אני תחת כפות רגליו, וכדומה. והגר״י ז״ל בהקדמה לספרו חלקת יואב כותב בזה הודעה כללית וז״ל, ואודיע כי אולי ימצא בספרי זה מה שהשגתי על גדולים אשר צפרן מקטני תלמידיהם עבה ממתני, בלשון ז״א או זה ליתא, וכדומה, ידע המעיין כי לא מחמת גאות חו״ש כתבתי לשונות אלו, אך יען שאיני מבעלי לשון, לא היה כח בקולמוסי לכתוב לשון אחר. וראה בשה״ג ערך פרי תואר, ואני זכיתי בילדותי לילך עם הרב רבינו האור החיים וכל בני ישיבתו על מצבות הצדיקים שבעה״ק ירושלים ת״ו ובבואנו למצבת

הרב פר״ח ראינו להרב שנשאר יחידי על מצבתו כמו שעה, ורחושי מרחשוון שפוותיה. והבנו שהיה שואל מחילה, ואומר לו כי לשם שמים נתכוון וכיוצא ע״כ. והיינו מפני שרבינו האו״ח השתמש בלשונות קשים נגד רבינו הפר״ח בכמה מקומות, בעיקר במקום שהשיג על הראשונים, וימצאם לדוגמא המעיין בסימן י״ח סק״ט, ובסימן כ״י סק״א, ועוד בהרבה מקומות. ואלו דבריו שם: והיה לו לומר וצ״ע כאשר כותבים גדולים ממנו על חכמים אשר קדמו להם בשנים, ובעיני אני הקטן נפלאת חכמת הרב התורני הוא הרב המלך יהודה רוזאניס ע״ה, וראיתי שכותב על דברי הש״ך והל״מ וצ״ע לומר דאפשר שלא השיג דעתם. ועליו אני אומר, אשריך אברהם אבינו שרבי יהודה רוזאניס יצא מחלציך וכו׳. ובסימן פ״ד סקי״ג הוא מתאר גדולתו של המל״מ בדברים אלו: גאון טהור נפש חד בדרא, קדוש ה׳ יאמר לו, אדונינו הרב הנאדר בחכמת התורה הוא ידיד ה׳, כמהר״ר יהודה רוזאניס זללה״ה.

ועיין בקונטרס מרגניתא טבא להגאון החסיד רבי יהונתן וואלינר ז״ל, הנספח בסוף ספר חפץ חיים אות ל״ה וז״ל: ובכלל כיבוד רבו נלמד במכ״ש שצריך ליזהר בכיבוד מחברי ספרים כי הם המורים אותנו ומלמדים אותנו בחיבוריהם הקדושים ואם יצטרך לחלוק עליהם יהיה בכבוד גדול ובאימה כדין חולק על רבו וכו׳. וכ״ה בשו״ת שבו״י, ועיין ברכות י״ט המספר אחר מטתן של ת״ח וכו׳ עיי״ש, דנראה משם שיש גדר המתכבד בקלון חברו אף לאחר מותו של החכם.

באגרות קנאות שבשו״ת הרמב״ם דפוס לפסיא, באגרת רבי הלל החסיד ז״ל: והרב רבי יונה הגדול מברצלונה זצ״ל קבל עליו ללכת ולהשתטח על קבר הרמב״ם ז״ל במנין עשרה, ולבכות על קברו שבעה ימים שימחול לו על אשר מעל בספריו, ולומר בכל יום, חטאתי לאלקי ישראל ואל רבינו משה בן מיימון שדברתי והעותי נגד ספריו וכו׳ עיי״ש. ובוודאי שהחסיד רבינו יונה עשה כן מרוב חסידותו, שלא מצינו שצריך ללכת על הקבר שבעה ימים. בכל אופן נראה שדעת ר״י היא כדעת המרדכי שהמחרף שוכני עפר צריך ללכת על קברם בעשרה בנ״א כנ״ל. ואף שנסיעתו לטבריה היתה כרוכה בקשיים עצומים ולבסוף לא עלתה בידו עיי״ש, בכל זה לא עשה שליח כדעת מהר״ם שבמקום רחוק יכול לעשות שליח. ויתכן ג״כ שמתוך רוב חסידותו וגם מפאת חומר העוון החמיר החסיד על עצמו.

אגב אציין שני דברים בקשר עם ספרו, שבגללם משך המלבי״ם עליו התנגדות מצד חוגים ידועים. א) כשהוציא לאור בקראשטין תר״ט, ספר ישעיה כספרו הראשון על התנ״ך, והוציא את פירוש רש״י והעמיד במקומו פירוש קצר מלוקט מהמפרשים בשם פירוש המפרשים, רבתה התלונה עליו בגלל זה. ואכן בהוצאה השניה של ספר ישעיה ווארשא תרכ״ז, תוקן הדבר והוציא פירוש קצר זה והחזיר עטרת פירוש רש״י למקומו. ב) קרא לספר תהילים ספר ״תהלות״ ורננו העם, לנו ידוע ספר ״תהלים״ המוקדש בשמו מדור דור ולא ספר תהלות. ואיש אחד שהכיר היטב את המלבי״ם תיאר אותו לפני כאיש גיבור ואמיץ כח, בעל כתפיים רחבות ומשכמו ולמעלה גבוה. מכתב מהמלבי״ם בעצמו בנוגע לכחו בשיר ומליצה תמצא בכתב עת פליטת סופרים חוברת א׳. ויש להעיר שעל שער הספר כתב ״ספר תהלים״, אלא שבגוף הספר כתב ״תהלות״. וכנראה שהמלבי״ם ז״ל היה מושפע מהאבן עזרא שכתב בחרוז בסוף הספר ראה ספר ״תהלות״ וכו׳. וכן בהקדמתו על שיר השירים הוא כותב ו״בספר תהילות״ משכיל שיר ידידות וגו׳ עיי״ש.

מה מקיימין רבנן וכו׳. שלא יהא בעיניו כאילו לא עשאן אלא כשעשאן ונמחל לו, שע״י התשובה מאהבה זדונות נעשו כזכויות. א״כ אינו ככלב השב על קיאו, אלא אדרבא הרי הוא עמוס במצוות. ושמעתי

שם. עי' כ"מ מש"ש. וכונתו ז"ל למה דאיתא במדרש הובא בילקוט הושע שובה ישראל עד כו', עד מלשון עדות יעו"ש. והיינו עד ה' אלהיך. וזה אמת ונכון. והיינו עד שלא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו. והיינו שהביא הרמב"ם ז"ל סוף הדברים: (נמוקי הגרי"ב)

שם. עיין כ"מ. ולפ"ד רבינו מובן פירוש המדרש (פסיקתא דר"כ הו' בילקוט סוף הושע) שובה ישראל עד ה' כו' אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה כו' רבש"ע אם עשינו תשובה מי מעיד בנו אמר השי"ת כו' אני עד הוא דכתיב עד כו'. ועיין בס' הפלאה בהקדמה פירוש המדרש. ולפ"ד רבינו י"ל דישראל צריכים להעיד עליהם יודע תעלומות ואמרו כנ"ל מי נתן לנו רשות לייחד השי"ת לעדות אמר השי"ת אני נותן לכם רשות: (קובץ)

ויעיד עליו יודע תעלומות וכו'. עיין כס"מ ולח"מ. אמנם יעוין בשערי תשובה לר"י [שער א' אות מ"ט] [העיקר] התשעה עשר עזיבת חטאו בהזדמן והוא בתוקף תאוותו וכו', ומי שלא הזדמן לידו בענין הזה יוסיף בנפשו יראת ה' דבר יום ביומו, ככה יעשה כל הימים, וכאשר יחליף כח היראה די כבוש בכח הזה את יצרו ומסת משלו בעוצם התאוה, הלא בוחן לבו הוא יבין ונוצר נפשו הוא ידע כי אם יבא לידו נסיון ויגיע לידו כענין הראשון יציל את נפשו מיד יצרו עכ"ל, ומבואר בדבריו דשייך באמת מצב שיעיד עליו יודע תעלומות שיציל את נפשו מיד יצרו וצ"ע: (שבית שבי)

ה"ג. וצריך לפרוט את החטא. כתב מר"ן ויש ראיה לדברי רבינו מדאפלגו התם על עבירות שהתודה עליהם ביוה"כ שעבר אם יכול להתודות עליהם [illegible] אחר וכו' ועל כרחך במפרש חטאיו מיירי וכו'. וכתב עליו הלח"מ דיש [illegible] ראיה זו דמיירי בעבירות שבין אדם לחבירו וכו'. ולא דק דהא ראיית ראב"י מפ' כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד כמו שהביא רבינו בסוף הלכה ח' וכל אותו מזמור מיירי בעבירות שבין אדם למקום:
(ארבעה טורי אבן)

ה"ד. ומשנה שמו כלומר כו'. ר"ה ט"ז ב' וירושלמי ספ"ז דשבת פעמים ששינוי השם גורם:

וגולה ממקומו שגלות מכפרת עון. סנהדרין ל"ז ב' ואולי זהו בכלל מש"ש בר"ה שינוי מקום גורם, וע' מ"ק י"ז א' תוד"ה אם: (בני בנימין)

ה"ה. ועוות פנים היא לו אם גילם. פי' שלא לצורך אבל לצורך שפיר דמי כדאמרינן בפרק קמא דסוטה (ז:) בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תשרף תמר אלא ראובן למה ליה דאודי והאמר רב ששת חציף עלי מאן דמפרש חטאיה ומשני כי היכי דלא לחשדהו אחוהי: (מים חיים)

ה"ו. בהמצאו. אלו עשרה ימים וכו' שהוא פותח פתח לשבים מכל מקום שיהיה וכו': (רד"ע)

ה"ז. יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל וכו' **לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים.** משמע דהחיוב לשוב ביום הכפורים הוא מצד שזהו קיום של דיני הזמן. והנה בגמ' שבועות [יג.] דתניא יכול לא יהא יה"כ מכפר אא"כ התענה בו וקראו מקרא קודש ולא עשה בו מלאכה, לא [illegible] ולא קראו מקרא קודש ועשה בו מלאכה מנין וכו'. ועיי"ש ברש"י ותוס' שנחלקו בפירוש ענין לא קראו מקרא קודש. אמנם בדעת רבנו יש לומר דלא קראו מקרא קודש היינו שלא נהג בו דין קדושת הזמן דהיינו שלא עשה תשובה, ולפי"ז אתי נמי שפיר טפי הא דבעי לאוכוחי התם מהך ברייתא דיוה"כ מכפר לשאינם שבים: (יגל יעקב)

ומצות וידוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה. נ"ב עיין פי' באור נערב דף ל"ד סע"א:
(גי' ס' מוגה)

שמא יחנק בסעודה. גי' אחרת "שמא תטרף דעתו" עי' לח"מ. ויש להעיר לפי הגירסא שמא יחנק והרי למיתה דזמן מועט לא חיישינן, ועי' שעה"מ ה' סוכה ומש"ש בס"ד, ואפ"ל דזהו רק כשאנו דנין על אדם אחד פרטי משא"כ בדבר שהוא לאלפים ולרבבות בעת אחת ודאי שכיחא גם מיתה פתאומית ל"ע ע"כ ראוי לכ"ע לחוש לזה, ובזה א"ש ד' רש"י יומא ו' ב' ועד שאתה כו' ע"ש [ובחי' שם כ' ד"נ בשם אאמו"ר ז"ל עפ"ד הירושלמי פ"ו דשקלים ה"א וערובין מ"א ב' ושפת"] וכה"ג כ' המפ' בענין חזקת כשרות ואכמ"ל:
(בני בנימין)

שם. עי' לח"מ. וי"ל לד' הרמב"ם מאי שנא עיוה"כ כל יום ויום יתודה קודם הסעודה שמא יחנק: (הגהות חבר בן חיים)

ה"ח. אבל אנחנו חטאנו כולנו [עי' שנו"ס]. נראה שצ"ל כו', וכיון לנוסח אשמנו, דלפחות צ"ל חטאנו עוינו פשענו: (באר אברהם)

שם. ע' לקמן בסדר התפלה [שבסוף ספר אהבה] כתב אבל אנחנו ואבותינו אשמנו וכו': (בני בנימין בשם אביו)

ה"ט. בעל בעילה אסורה. נראה דבאשת איש אם אסרה על בעלה הו"ל בין אדם לחבירו, ואולי כל בא על הערוה לאונסה מקרי בין אדם לחבירו. ובלא"ה צ"ע הא כל בעילה אסורה חייבין עליה כרת ואין תשובה ויוה"כ מכפרין בלא יסורין (עי' ספ"א), אם לא שכיוון לאיסור סוטה על בעלה ומחזיר גרושתו ושומרת יבם: (הגהות חבר בן חיים)

או גוזלו. הכ"מ כתב משנה בב"ק. והרב הגאון מ"ו מה"ר יעקב גינצבורג כתב דצ"ע דשם לא נאמר כ"א בחובל אבל לא בגוזל, הרי בפ"ה מהל' חובל ה"ט כתב רבינו אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו ע"ש, וכתב שכבר הרגיש בזה בשו"ת שה"ל סי' ט"ו בסתירת דברי רבינו, ועיקר התירוץ המזיק ממון בהשיב הגזילה נתכפר לו אע"פ שראוי והגון לבקש מחילה אבל אין כפרה מעכב משא"כ בחובל בגופו הכפרה מעכב עד שירצה את חבירו, ומהיכן למד רבינו שיצטרך פיוס לגבי ממון אע"פ שאינו מעכב את הכפרה, למד רבינו מהא דאמרינן בב"ק דף ס' גבי עובדא דדוד חבול ישיב רשע גזלה ישלם אע"פ ששלם רשע הוא והיינו כ"ז שלא פייס את חבירו עכ"ל: (קובץ)

לא רצה חבירו למחול לו מביא לו שורה של שלשה בני אדם מרעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו. נ"ב י"מ שצריך שיהיו מחודשים שלא הלכו עמו פעם ראשונה ואין זה נכון (פר"ח סי' תר"ז), ומצאתי כי"מ בשערי תשובה של ר' יונה דף ל"ה ע"ד, וכן נוטים דברי רבינו מדכתב מביא לו שנייה ושלישית דאילו אינם מחודשים היל"ל יחזור לו שנייה ושלישית: (גי' ס' מוגה)

ואם היה רבו וכו'. לפי שאינו שוה לכשחוטא לאחר ולפיכך ראוי לו שיקפיד עליו הרבה כדי שלא יטעה פעם אחרת: (רד"ע)

ה"י. אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס וכו' **ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה** וכו' **וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבעונים לא מבני ישראל המה.** נראה לפרש הלשונות השונים שנקט רבנו בזו ההלכה, דהיינו פיוס ובקשת מחילה, עפ"י מה דאיתא בגמ' יבמות [ע"ט.] נתינים ניקרינהו ונפייסינהו. ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם מה אעשה לכם ובמה אכפר וגו', ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול וגו', מיפייס ולא פייסינהו. אמר, שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים וכו' ע"כ, דמשמע דמה דאמר שאול ניקרינהו ונפייסינהו היינו ע"י ממון, ומכיון שהם לא נתפייסו ראה בזה מדת האכזריות וחסרון במדת הרחמנות שהיא מסימני אומה זו. ועפי"ז מה דפתח רבנו דאסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס, היינו דאם לא מועיל אצלו אפילו אמצעיים של פיוס, הרי זה אכזרי. אמנם הוסיף רבנו דגם בלא פיוס רק בבקשת מחילה בעלמא כבר צריך האדם למחול בלב שלם ובנפש חפיצה, אמנם אם לא מחל בזה עדיין לא נקרא אכזרי. וע"ז מביא הקרא דהגבעונים לא מבני ישראל המה, דהוא לפי שלא די להם שלא מחלו דהיינו בבקשה מחילה, אלא דגם לא נתפייסו אפי' ע"י כסף וזהב, ומזה ראיה דהגבעונים לא מבני ישראל המה דאכזרים הם:
(שבית שבי)

נוח לרצות. פ"ה דאבות (מי"א): (בני בנימין בשם אביו)

וכה"א על הגבעונים. עי' יבמות (עח:) וירושלמי רפ"ד דקדושין וע' בבלי ביצה (לב:): (בני בנימין)

הי"א. החוטא לחבירו כו' ואם היה חייב לו ממון יחזירו ליורשיו. כ"מ בספרי פ' נשא: (יד איתן)

ישוב דבגמ' תענית מיירי בחטא שבין אדם למקום משא"כ בחטא שבין אדם לחבירו.
מצפה הגמליס הג"ל.

ישוב דכשצועקים בלב שלם מתקבלת כל תפלתם ומיד, אבל כשאינם מכוונים אינה נשמעת לגמרי ומיד.
שמירת יעקב הג"ל; כן פדהצור הג"ל.

ישוב דרבינו מיירי בתשובת הציבור, ובגמ' תענית מיירי בתפלת הציבור בעת צרה.
מצפה הגמליס הג"ל.

ישוב דרבינו מיירי בתפלת הציבור להבא, ובגמ' תענית מיירי בתפלת הציבור לשעבר.
כן פדהצור הג"ל; היכל מלך.

ק' דלא חילק בין גז"ד שיש עמו שבועה לאין עמו שבועה כדאי בגמ', ר"ה יח. , וישוב לזה.
מצפה כפף.

כ"מ: פ"ק דר"ה א"ר שמואל בר אוניא וכו'.
צ"ע דרבינו לא ביאר דמיירי לאחר גז"ד כדאי בגמ'.
מצפה כפף; חמת ליהודה נ"ג; כן ידיד; כנסת הכנסה קל"ג.

מל"מ: בס' דרשות הרב וכו'.
מו"מ בדבריו.
כן ידיד; דרכי חיים מו"ב; ערלי"ע ר"פ יח.; כנסת הכנסה הג"ל.

ז) יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים.
אף שהוא זמן תשובה לכל יחיד אפ"ה תשובת הרבים יש לה מעלה בפני עצמה.
דברי ירמיהו.

משמע דהחיוב הוא משום שזהו מדיני הזמן, וביאור בגמ' שבועות [יג.] עפי"ז.
ס' הליקוטים.

לא ביאר דיש מ"ע מיוחדת לשוב ביוהכ"פ כמ"ש רבינו יונה (הו' במקו"צ).
עבודת המלך כאן, ופ"ג ה"ד; מצפה ר' מהרן דרשות מ"ע עמ' קנו; אמר לשלמה מועד סי' קפ.

והוא קץ מחילה וסליחה לישראל.
מו"מ וביאור דבריו.
דברי ירמיהו; מצפה ר' מהרן הג"ל עמ' קסב; פחד יצחק ר"ה מאמר יד אות ו-ז, ויוה"כ מאמר כט אות יא; ס' התשובה מ"ח עמ' קנט.

ולהתודות ביום הכפורים.
כד' ס' החינוך דמ"ע להתודות ביוהכ"פ. עבודת המלך כאן ופ"ג ה"ח; ועי' ס' התשובה מ"ח עמ' רפ.

ומצות וידוי וכו' שיתחיל מערב היום קודם שיאכל.
מו"מ וביאור דבריו.
מעשה רקם.

שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה.
הא דלא כ' כרש"י שמא תיטרף דעתו מחמת שכרות, (עי' לח"מ).
מגרות המים; מער"ק; מטה אשר קמ"ב, קמ"ג; ועי' דברי מנחם סי' תרו.

ק' דלמיתה לזמן מועט לא חיישינן, ויישוב לזה.
כנ' בנימין (הו' בס' הליקוטים).

חוזר ומתודה בלילי יוהכ"פ ערבית.
מבואר דס"ל דאינו מתודה אחר אכילה קודם ערבית ודלא כרמב"ן, וביאור מחלוקתם.
שם"ד מ"ח ק"ג; מער"ק; פר"ח סי"ח סי' תרז; מטה אשר קמ"ג; עבודת המלך; ס' התשובה מ"ח עמ' רל.

ובנעילה.
אף שכ' בהל' תפילה (פ"ב ה"ז) דתפלת נעילה לתוספת תחנה תקנוה, אפ"ה צריך להתודות בה.
מקראי קדש.

ושליח צבור באמצע תפלתו.
לא הזכיר דהציבור צריכים לומר עם הש"צ כמש"כ הר"ן בשם הגאונים.
מוס' יוהכ"פ יומא פו: ד"ה אמר בר המדורי.

ח) אבל חטאנו וגו'.
צ"ע דלא הזכיר בוידוי קבלה להבא כמש"כ בפ"א.
עבודת המלך פ"ח ה"ח; משנת המלך (דיסקין) סי' עט.

והוא עיקר הוידוי.
כוונתו דהכרת האדם בחטאו היא שורש הוידוי שממנו תבוא התשובה, (עי' לח"מ).
דברי ירמיהו.

הגמ"י [ה]: ודלא כאמוראי דמפרשי וידוי בענין אחר.
גם לד' האמוראי צ"ל אבל אנחנו חטאנו.
שיח יצחק יומא פו: ד"ה אמר.

כ"מ (ד"ה הוידוי): כי מטא וכו' קם אכרעיה.
ק' לפי"ז אמאי השמיט רבנו הדין דוידוי מעומד.
שיירי כנה"ג מו"ח סי' תרז; פר"ח שם; מוס' יוהכ"פ יומא פו: ד"ה אמר בר המדורי; שיח יצחק שם ד"ה וכי מטא; תרגעה טובי מגן (הו' בס' הליקוטים); עבודת המלך; ס' התשובה מ"ח עמ' רז.

שם (ד"ה עבירות): ופסק כראב"ד דמשנתו קב ונקי.
מו"מ אם הלכה כראב"ד כנגד רבים.
יד מלאכי סי' תיז; מער"ק; דברי אמת מער"ק; סדר משנה; גרזן המיסף; מוס' יוהכ"פ יומא פו: ד"ה אמר בר המדורי; מרגניתא טובא מגן (הו' בס' הליקוטים); עבודת המלך; ס' התשובה מ"ח עמ' רז.

שם (ד"ה עבירות): ופסק כראב"ד דמשנתו קב ונקי.
מו"מ אם הלכה כראב"ד כנגד רבים.
יד מלאכי סי' תיז; מער"ק; דברי אמת מער"ק; סדר משנה; גרזן המיסף; מוס' יוהכ"פ יומא פו: ד"ה אמר בר המדורי; שיח יצחק שם ד"ה וכי מטא; תרגעה טובי מגן (הו' בס' הליקוטים); עבודת המלך; ס' התשובה מ"ח עמ' רז.

צ"ע דשם דהל' ביהב"ח (פ"ב הי"ח) כ' דבבורייתא אין הלכה כראב"ד.
מקראי קדש; חזון נחום טהרות קכט-ב; יד מלאכי סי' תעו; דברי אמת הנ"ל; מוס' יוהכ"פ יומא פו: ד"ה מ"ר; מער"ק; ספרי דבי רב פי' רמה (רמז-ב) ד"ה והולרכתי; סדר משנה; כן ידיד; מרכה"מ (מלפנדרי); בגדי ישע; ועי' גרזן המיס, ומגן יהודה, ופ' המפתח הל' ניהב"מ שם, והל' ע"ז פ"ו ה"י.

פסק כראב"ד משום דסתם גמרא כוותיה.
סדר משנה; בגדי ישע; ועי' עבודת המלך דפליג.

פסק כראב"ד דקרא מסייע ליה וחטאתי נגדי תמיד.
תכס בגי סי' י; יד דוד יומא פו:.

פסק כראב"י שכן מבואר בזוהר פר' נח ח"א עג:ב.
בל"ה מס' יומא (מפ-ח).

לח"מ: ונראה דלאו דוקא חטאנו וכו'.
י"ל דמיירי באינו מרגיש בנפשו שום עון שעשה ואפ"ה צ"ל אבל חטאנו.
מרגניתא טובי מגן (הו' בס' הליקוטים); ועי' עבודת המלך.

ט) אין התשובה ולא יוהכ"פ מכפרין אלא על עבירות שב"א למקום.
בגמ' נלמד מפסוק לפני ה' תטהרו, וק' דבהל' שגגות (פ"ג ה"ט) כ' רבינו דין אחר מפסוק זה, וישוב לזה.
עיין לגר כריתות כה: ד"ה תטא.

מו"מ אם כבוד אב ואם וכבוד רבו מיקרי בין אדם למקום.
מנ"מ מ' גג; ועי' ס' התשובה מ"ח עמ' ריח.

או בעל בעילה אסורה.
בעל אשת איש אם הוי גם בין אדם לחבירו שאסרה עליו.
לפימים נדפס סי' יג; הגהות מנ"מ (הו' בס' הליקוטים); ועי' פמ"ג סי' תרו משב"ז ס"ק ג, ועוכי"ק מו"ח סי' לד, וס' התשובה הנ"ל.

מו"מ לפי"ז במ"ש בכריתות יח: דיוהכ"פ אין מכפר על מעילה משום שהוא ממון.
לפנים פענח.

אבל עבירות שבין אדם לחבירו וכו'.
אף מיתה אינה מכפרת בחטא שב"א לחבירו.
מנ"מ מ' שפד.

או המקלל את חבירו.
משמע דהחטא הוא משום דמצער חבירו וצ"ע מד"ר בהל' סנהדרין (רפכ"ו) ובסהמ"צ (ל"ת שיז) דמשמע דהחטא הוא מצד עצם הקללה.
יסודות ישרלב מו"מ סי' כז; ס' התשובה מ"ח עמ' ריב.

או גוזל.
מו"מ וביאור דבריו.
גרזן המיסף ריש פ"ח.

אינו נמחל לו לעולם.
היינו אפי' אחר מיתה, ודינו כאינו עושה מעשה עמך.
עמודי המרכיס מ"ד סי' נח י"ב.

עד שיתן וכו' וירצהו וכו' צריך לרצותו.
צ"ע כפל לשונו, מו"מ וביאור דבריו.
נתרות המיס; מכתם לדוד (חסלן).

צריך לרצותו.
מו"מ אם יכול לרצותו ע"י שליח.
דרך המלך; מעיל שמואל; ס' התשובה.

ואם לא ריצה את חבירו אף חלק שמים לא נמחל.
מנ"מ מ' שפד; פר"ח סו"מ סי' תרו; מהר"ם גרמיזאן.

לא רצה חבירו וכו' מביא לו שורה וכו'.
משמע דבקשת מחילה בפעם ראשונה ל"צ ג' בנ"א ודלא כהטור.
ביאור הלכה סי' תרו; תגרות משה מהע"ז מ"ד סי' מז אות ג; ס' התשובה.

לא נתרצה להן מביא לו שנייה ושלישית.
השמיט הא דמפיים בכל פעם בריצוי אחר.
ב"ח סו"מ סי' תרו; פר"ח שם; נתרות המיס.

לא רצה מניחו והולך לו.
משמע דאינו רשאי לפייסו יותר, ומו"מ בזה.
פר"ח הנ"ל; נהר שלום סי' תרו; ט"ז שם; מחנים השקל שם; פמ"ג שם; ועי' ס' התשובה עמ' ריז.

הוא החוטא.
בהל' י' קראו אכזרי וכאן קראו חוטא, מו"מ וביאור דבריו.
מצפה כפף.

ק' דלא כ' רבינו דאם יש לו סיבה שלא למחול אינו נקרא חוטא דומיא דר' חנינא, (עי' לח"מ).
נתרות המיס; מגרת מצפה.

ואם היה רבו וכו' אפי' אלף פעמים עד שימחול לו.
צ"ע מנ"ל דהולך אפי' אלף פעמים דבעובדא דרב לא מצינו רק י"ג פעמים.
מער"ק; מצפה כפף; נתרות המיס; מגרת מצפה.

אף שלא למד ממנו אלא שמפורסם למופלג בחכמה דינו כרבו לענין זה.
סדר משנה.

כ"מ (ד"ה אע"פ): משנה בב"ק סוף החובל.
צ"ע דשם לא מיירי בגוזל רק בחובל ולד"ר בהל' חובל ומזיק יש חילוק ביניהם.
ס' קונך (הו' בס' הליקוטים).

שם (ד"ה ואם): ומפרשי דה"ק דר' חנינא היה רבו.
מו"מ בזה.
שבלי"ן מ"ג סו"ס קלה; יד מלאכי אות תקנו; סדר משנה; ישרש יעקב (פנולעפיא) סי' פה (מג-ו); מחי"ד נהר פ"ט ה"ג; נהר שלום מו"ח סי' תרו; נאר מצפה מ"ב סי' נג; עבודת המלך.

שם: ורש"י לא פירש כן.
ישוב דמקור ד"ר אינו מהגמ' אלא מסברא וגם רש"י ס"ל כן.
פר"ח מו"ח סי' תרו; ט"ז שם; נתרות המיס; מגרת מצפה; עבודת המלך.

ביאור דמחלוקת רבינו ורש"י אם רבי חנינא היה רבו מובהק.
מג"א סי' תרו; מחנים השקל שם; סדר משנה.

ישוב דס"ל לרש"י כרבינו ובעובדא דר' חנינא ס"ל דלא היה רבו דרב.
חזק יד.

ישוב דמש"כ עד שיתן לחבירו וכו' קאי אגוזל וחובל, ומש"כ "וירצהו" קאי אמקלל חבירו.
עקב עניה פ"ח אות נט.

לח"מ: וא"ת לד"ר וכו' הא היה חייב רב שלא ללכת משם עד שיפייסנו.
ישוב קושיתו.
יד המלך.

י) אסור לאדם שיהיה אכזרי וכו' וזה הוא דרכם של זרע ישראל.
צ"ע דתחילה כ' בלשון איסור וסיים בלשון חסידות וזה הוא דרכם וכו'.
סדר משנה.

מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה.
משמע שאם אינו מוחל מיד כדי שהמחילה תהא בלב שלם אינה מדת אכזריות.
מגדל משנה; ועי' נתיבות המים ענ"ג ד"ה ביד הקטן.

ואפי' הצר לו הרבה וחטא לו הרבה וכו'.
ק' דמה לי חטא לו מעט או הרבה הרי צריך להתפייס עמו, וישוב לזה.
סדר משנה.

לא יקום ולא יטור.
משמע דאף בצערא דגופא שייך נקימה ונטירה, מו"מ במחלוקת הראשונים בזה.
ס' התשובה עמ' רכג.

וזה הוא דרכם של זרע ישראל.
צ"ע וכי אין הגרים מצווים באיסור נקימה ונטירה.
סדר משנה.

וכן הוא אומר על הגבעונים וכו'.
ביאור הראיה מהגבעונים.
סדר משנה.

ביאור כוונתו בשני לשונות הללו לא מחלו ולא נתפייסו, ודוקא בלא נתפייס חשיב אכזרי.
ס' הליקוטים.

הגמ"י [ט]: בירושלמי וכו' הדא דאת אמר שצריך למחול באדם שלא הוציא שם רע וכו'.
הטעם דשמא יש מי ששמע שם רע ולא ישמע בקשת המחילה.
ב"ח או"ח סי' תרו; מג"א שם; נתיבות המים; שלחן המלך; שו"ת נחלת רב סי' י.

מו"מ בשיטת רבנו בדין הירושלמי.
סדר משנה; נחלת רב הנ"ל; ועי' נתיבות המים.

שם: אין לו מחילה עולמית.
היינו דאינו נחשב אכזרי אם אינו מוחל ואם מחל הוי מחילה ולכן יבקש ממנו שימחול לו.
ב"ח או"ח סי' תרו; ט"ז שם ס"ק ג; ועי' סדר משנה.

כ"מ: בההיא עובדא דר' חנינא וכו' היכי עבד הכי וכו'.
צ"ע דהתם מצד מדת חסידות הקשו ולא איסורא, ועו"ק דכל המעביר וכו' מירי בלא בקשת מחילה וכאן היתה כבר בקשת מחילה, וישוב לזה.
מגדל משנה.

יא) החוטא לחבירו ומת חבירו וכו' מביא עשרה וכו'.
משמע דאם חטא לו לאחר מותו א"צ לילך על קברו ומבקש מחילה במקום שביישו.
עבודת המלך; ועי' מג"א סי' תרו ס"ק ו.

ואומר בפניהם חטאתי וכו'.
הטעם כדי להכניע לבו.
קרית ספר.

חטאתי לה' וכו' ולפלוני זה.
דוקא במת חבירו צריך להקדים הודוי לה' אבל אם חבירו בחיים צריך להקדים בקשת מחילה מחבירו, והטעם לזה.
מגדל משנה.

יחזירו ליורשיו וכו' בב"ד ויתודה.
מבואר דתחלה מוציא הממון מתחת ידו ואח"כ מתודה כדי שלא יהא כטובל ושרץ בידו.
מגדל משנה מכמיס קלג-ג; מג"א מ' שסד; ועי' קרית ספר.

לא היה יודע לו יורש יניחנו בב"ד ויתודה.
משמע דביודע שאין לו יורשים א"צ להוציאו מתחת ידו.
דבקי ירמיהו.

פרק שלישי

א) כל אחד ואחד מבני האדם וכו'.
נקט "כל" עדה"כ כי אדם אין צדיק בארץ, וכדאי' בסנהדרין מו. קא., וביאור דבריו.
נתיבות המים; מגדל משנה כפף; דבקי ירמיהו.

צ"ע מהא דאמרו יש מיתה בלא חטא וכו' (שבת נה:).
לחם שלמה קכט; מגדל משנה כפף; עי' דבקי ירמיהו.

מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק.
מיירי בצדיק שאינו גמור, וכד' תוס' בר"ה טז: (עי' לח"מ ה"ב).
מגדל משנה כפף; נתיבות המים.

ראיה מקדושין לט:.
בן ידיד; מחמי ציון קדושין שם.

ביאור דבריו.
עבודת המלך; עי' מור יהל מ"ג עמ' ק, ומ"ג עמ' שלה-שלו.

ישוב לפי"ז בקו' הגמ' (קדושין מ:) ונהוי כמחצה עונות וכו'.
ערכי נחל שנת שובה דרוש ב.

מחצה למחצה בינוני.
ק' דהשמיט תי' הגמ' (קדושין לט:) שאם היה במחצה מצוה שהיא מדברים שאין להם שיעור מכרעת.
מחמי ציון שם.

וכן המדינה וכו' זכיות כל יושביה מרובות וכו'.
מבואר דלא סגי בזכיות רוב יושביה ובעינן כל יושביה.
נתיבות המים; ס' התשובה עמ' רעו.

לח"מ: עיקר הדברים לפי מה שרבינו סבור וכו'.
מו"מ בדבריו.
לחם פענח (מהרי"ט) יט-ב; המעלות לשלמה כג-ג; שם דת (שלפנדרי) פר' נח; מרכבת"מ ה"ס; עלמות יוסף קדושין מ:; נתיבות המים; מגדל משנה כפף; מעבדי לב מ"ק קמט-ד.

שם: וא"ת מאי אהני לן שקול המדינות וכו'.
צ"ע דלא הקשה מאי אהני לן שיקול היחידים מאחר שהעולם כולו נדון. ומו"מ בזה.
בן ידיד.

ישוב קושית הלח"מ.
מגדל משנה כפף כמן וכהל' ה; נתיבות המים; בן ידיד; עי' כוכבי אור אות נג.

שם: וי"ל דאהני לן וכו'.
ראיה לדבריו, ומו"מ בזה.
נתיבות המים.

ב) אדם שעונותיו מרובין וכו' מיד הוא מת ברשעו.
כוונתו דנגזר דינו למיתה ולא שמת מיד, וראיה לזה.
נתיבות המים.

לד"ר הדין בענייני העולם הזה כד' הריטב"א בר"ה טז:, (עי' לח"מ).
עקב עונה אות מח.

ק' למה הוסיף תי' ברשעו והלא ברשע צסקינן.
נתיב מיס מייס (הלוי) לד-ד.

צ"ע דלא כ' דין מי שזכיותיו מרובות וכו' מיד נחתם לחיים, וישוב הקושיא.
מגדל משנה כפף.

וכן מדינה שעונותיה מרובין.
הטעם שלא כ' "שעונותיהם" מרובין דמיירי בדין של המדינה ככלל.
שם דת (שלפנדרי) פר' נח; לחם פענח (מהרי"ט) יט-ב; דבקי שלוש עט-ג; ועי' ס' התשובה עמ' לעט.

לא מיירי בדין של ר"ה וכדמוכח בדין של סדום ודור המבול.
נתיבות המים; מגדל משנה כפף; מחמי ציון קדושין עמ' שנח; ועי' עמק יהושע מ"ב דרוש ה (י:).

מיד היא אובדת.
מיירי באבדן המדינה ולא אנשיה, דאפשר שהצדיקים שבה יגלו למקום אחר.
מגדל משנה כפף; לחם פענח הנ"ל; עלמות יוסף קדושין מ:; שנות חיים טז.; דבקי שלוש הנ"ל; עי' תגודת מזוג לב-ם.

טעם שלא כתב אובדת "ברשעה" וכמש"כ בדין היחיד, וביאור ד"ר.
נתיב מיס מייס (הלוי) לד-ד.

שנאמר זעקת סדם וכו'.
ממשפט סדום מבואר שאינה אובדת תכף ומיד אלא נגזר עליה מיד שהרי אברהם התפלל עליהם, וה"ה בדין היחיד.
נתיבות המים.

וכן כל העולם כולו וכו' מיד הן נשחתין.
ק' שהרי נשבע כבר שאינו מאבד העולם כדור המבול, וישוב הקושיא.
נתן ליון התמצות סי' קמה; נתיב מיס מייס הנ"ל; עבודת המלך; ליוזי מהר"ץ (הו' נספר הליקוטים).

ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות וכו'.
צ"ע לפי"ז מ"ש לעולם יראה אדם עצמו חציו זכאי וחציו חייב, מו"מ בזה וביאור דבריו.
לחם פענח (מהרי"ט) יט-ב; מגדל משנה כפף; נתיבות המים; ערכי נחל שנת שובה דרוש ג; עי' מכתב מאליהו מ"ג עמ' שב.

אלא לפי גדלן.
צ"ע לפי"ז שאילת מרע"ה מפני מה צדיק ורע לו (ברכות ו.).
מגדל משנה מכמיס קלג-ם.

ביאורי פסוקים לפי"ז.
מגדל המגדים, ערכי נחל קג-ב.

יש זכות שהיא כנגד וכו' שנאמר יען נמצא בו דבר טוב.
צ"ע דבגמ' (מו"ק כח:) נדרש פסוק זה שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, וביאור דבריו.
לחם פענח (מהרי"ט) יט-ד; מגדל מיים טח-ד; ועי' נתיבות המים עד-ד ד"ה ונלענ"ד, ומור יהל מ"ג עמ' שנה.

צ"ע למה לא ביאר מהי זכות גדולה כדאי' בקידושין לט: ולא ביאר מהו עון חמור כדאי' שם בדף מ.
נתיבות המים הנ"ל.

ויש עון וכו' שנאמר וחוטא אחד יאבד וכו'.
צ"ע דבקידושין לט: נדרש פסוק זה בתוהא על הראשונות.
לחם פענח הנ"ל; מגדל מיים טח-ד; שנות חיים שם; יגדל יעקב (מטולעפיל) סי' מג לז-כ.

ואין שוקלין אלא בדעתו וכו'.
מו"מ וביאור דבריו.
מגדל כפף; שנות חיים טח-ד; נתיבות מגדל קדושין מ"ג עמ' תקג; ועי' מוסר השכל, לשון מכמיס פ"ו ה"ג, ומי יאמר מאמרי השבחות מאמר ג אות ו, ומור יהל"ל מגרת נג, וכוכבי אור סי' נה וסי' סב, ושיעורי דעת (כלוך) מ"ב שיעור ו, ומס משמועל ל"ה עמ' קי, ומור יהל מערכי המשובה עמ' שנג, וכ"ה מליהו מ"ג מערכות המשובה אות יג, ושפתי חיים עשי"ת עמ' קלג.

מקורו בירושלמי סופ"ק דקדושין הקב"ה מכריעו לכף זכות.
עבודת המלך ה"ג.

מקורו בסנהדרין קב:.
יסוד העבודה מ"ב פ"ג אות י.

מקורו בסנהדרין קד: בקשו למנות את שלמה המלך וכו'.
בית המדרש, גליוני המכו"ס.

צ"ע לפי"ז קו' הגמ' קידושין מ: ונהוי כמחצה על מחצה.
מגדל כפף.

ד"ז שנוי במחלוקת בר"ה יז.
שו"ת הלכות קטנות מ"ב סי' רסג; תקף התלמוד דרוש ג לם"ת (מב.).

ראב"ד: א"א לא כמו שהוא סובר וכו'.
ישוב השגתו.
מגדל כפף כמן וכהל' ה; נתיבות המים; שו"ת הלכות קטנות מ"ב סי' רכה; סדר משנה; כתר המלך; דבקי ירמיהו; ל"פ; עבודת המלך ה"ג ד"ה והנה כנר; עבד המלך.

ביאור מחלוקתם.
מער"ק; שלחן המלך; מגדל כפף; נתיבות המים; הר המור דרוש ה; מולדות יעקב יוסף פרי פינחס; ל"פ; עבד המלך.

שם: ואינו כן כי יש רשעים חיים הרבה.
הא דלא הקשה שהרי כמה צדיקים מתים בנערותם, (עי' לח"מ).
תגודת מזוג ת-ד; סדר משנה; מגדל כפף.

ביאור הפיוט מי יחיה ומי ימות לד"ר והראב"ד.
נחלת יהושע מ"ב דרוש ב (ה-ב).

ישוב דבגמ' תענית מיירי בחטא שבין אדם למקום משא"כ בחטא שבין אדם לחבירו.
מצד הגמליס הנ"ל.

ישוב דכשצועקים בלב שלם מתקבלת כל תפלתם ומיד, אבל כשאינם מכוונים אינה נשמעת לגמרי ומיד.
שלחית יעקב הנ"ל; נן פרהטור הנ"ל.

ישוב דרבינו מיירי בתשובת הציבור, ובגמ' תענית מיירי בתפלת הציבור בעת צרה.
מצד הגמליס הנ"ל.

ישוב דרבינו מיירי בתפלת הציבור להבא, ובגמ' תענית מיירי בתפלת הציבור לשעבר.
נן פרהטור הנ"ל; היכל מנך.

ק' דלא חילק בין גד"ד שיש עמו שבועה לאין עמו שבועה כדאי' בגמ', ר"ה יח. , וישוב לזה.
מגנה כסף.

ב"מ: פ"ק דר"ה א"ר שמואל בר אוניא וכו'.
צ"ע דרבינו לא ביאר דמיירי לאחר גד"ד כדאי' בגמ'.
מגנה כסף; וחת ליהודה נ"ג; נן ידיד; נריח מנרחם קל"ג.

מל"מ: בס' דרשות הרב וכו'.
מו"מ בדבריו.
נן ידיד; דרכי חיים מו"ב; ערלי"ע ר"ס יח.; נריח מנרחם הנ"ל.

ז) יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים.
אף שהוא זמן תשובה לכל יחיד אפ"ה תשובת הרבים יש לה מעלה בפני עצמה.
דנרי ירמיהו.

משמע דהחיוב הוא משום שזהו מדיני הזמן, וביאור בגמ' שבועות [יג.] עפי"ז.
ס' הליקוטים.

[illegible] ביאר דיש מ"ע מיוחדת לשוב ביוהכ"פ כמ"ש רבינו יונה (הו' במקו"צ).
עכודת המלך כאן, ופ"ת ה"ד; מגנת ר' מהרן דרשות מ"ב עמ' קמו; מצר נשמה מועד סי' קפ.

והוא קץ מחילה וסליחה לישראל.
מו"מ וביאור דבריו.
דנרי ירמיהו; מגנת ר' מהרן הנ"ל עמ' קפב; פתח יקתן ר"ס מאמר יד לות ו-ז, ויוה"כ מאמר כט לות יפ; ס' התשובה מ"ת עמ' קפט.

ולהתודות ביום הכפורים.
כד' ס' החינוך דמ"ע להתודות ביוהכ"פ.
עכודת המלך כאן ופ"ת ה"ת; ועי' ס' התשובה מ"ת עמ' רפ.

ומצות וידוי וכו' שיתחיל מערב היום קודם שיאכל.
מו"מ וביאור דבריו.
מעשה רקח.

שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה.
הא דלא כ' כרש"י שמא תיטרף דעתו מחמת שכרות, (עי' לח"מ).
נמרות המיס; מער"ק; מטה מצר קמ"ב, קמנ"ת; ועי' דנרי מנחם סי' תרח.

ק' דלמיתה לזמן מועט לא חיישינן, ויישוב לזה.
נני נעימין (הו' נס' הליקוטים).

חוזר ומתודה בלילי יוהכ"פ ערבית.
מבואר דס"ל דאינו מתודה אחר אכילה קודם ערבית ודלא כרמב"ן, וביאור מחלוקתם.
מס"ד מ"ת ק"נ; מער"ק; פר"ח מו"ח סי' תרח; מטה מצר קמ"ג; עכודת המלך; ס' התשובה מ"ת עמ' רד.

ובנעילה.
אף שכ' בהל' תפילה (פ"ב ה"ז) דתפלת נעילה לתוספת תחנה תקנוה, אפ"ה צריך להתודות בה.
מקראי קדש.

ושליח צבור באמצע תפלתו.
לא הזכיר דהציבור צריכים לומר עם הש"צ כמש"כ הר"ן בשם הגאונים.
מוס' יוהכ"פ יומא פז: ד"ה ממר כר המדורי.

ח) אבל חטאנו וגו'.
צ"ע דלא הזכיר בוידוי קבלה להבא כמש"כ בפ"א.
עכודת המלך פ"ת ה"ת; מגנת המלך (דיסקין) סי' עט.

והוא עיקר הוידוי.
כוונתו דהכרת האדם בחטאו היא שורש הוידוי שממנו תבוא התשובה, (עי' לח"מ).
דנרי ירמיהו.

הגמ"י [ה]: ודלא כאמוראי דמפרשי וידוי בענין אחר.
גם לד' האמוראי צ"ל אבל אנחנו חטאנו.
שיח יצחק יומא פז: ד"ה ממר.

כ"מ (ד"ה הוידוי): כי מטא וכו' קם אכרעיה.
ק' לפי"ז אמאי השמיט רבנו הדין דוידוי מעומד.
שייכי כנה"ג פ"ח סי' תרז; פר"ח שם; תוס' יוהכ"פ יומא פז: ד"ה ממר נר המדורי; שיח יצחק שם ד"ה וכי מטת; מרכבת טוכי מהן (הו' נס' הליקוטים); עכודת המלך; ס' התשובה מ"ת עמ' רז.

שם (ד"ה עבירות): ופסק כראב"י דמשנתו קב ונקי.
מו"מ אם הלכה כראב"י כנגד רבים.
יד מלאכי סי' תיז; מער"ק; דנרי חמת מט-ד; סדר מגנה; נחור המיים; לות היח נעוסס מ"ת קכ-ד.

צ"ע דבהל' ביהב"ח (פ"ב הי"ח) כ' דבברייתא אין הלכה כראב"י.
מקראי קדש; מזון נחום טהרות קכט-ב; יד מלאכי סי' תנו; דנרי חמת הנ"ל; תוס' יוהכ"פ יומא פו: ד"ה ת"ר; מער"ק; קפלי דני רנ פר' ראם (רכז-ב) ד"ה והולרמי; סדר מגנה; נן ידיד; מרכבה"מ (אלפנדרי); נגדי יצע; ועי' נרור המיים, ותלן יהודה, וס' המפתח הל' ניהב"ח שם, והל' ע"ז פ"ו ה"י.

פסק כראב"י משום דסתם גמרא כוותיה.
סדר מגנה; נגדי יצע; ועי' עכודת המלך דפלוג.

פסק כראב"י דקרא מסייע ליה וחטאתי נגדי תמיד.
מכס נני סי' י; יד דוד יומא פו:.

פסק כראב"י שכן מבואר בזוהר פר' נח ח"א עג:-ב.
שלה"ס מס' יומא (פת-ח).

לח"מ: ונראה דלאו דוקא חטאנו וכו'.
י"ל דמיירי באינו מרגיש בנפשו שום עון שעשה ואפ"ה צ"ל אבל חטאנו.
מרכבה טוכי מהן (הו' נס' הליקוטים); ועי' עכודת המלך.

ט) אין התשובה ולא יוהכ"פ מכפרין אלא על עבירות שב"א למקום.
בגמ' נלמד מפסוק לפני ה' תטהרו, וק' דבהל' שגגות (פ"ג ה"ט) כ' רבינו דין אחר מפסוק זה, וישוב לזה.
ערוך לנר כריתות כה: ד"ה מצות.

מו"מ אם כבוד אב ואם וכבוד רבו מיקרי בין אדם למקום.
מנ"מ מ' לג; ועי' ס' התשובה מ"ת עמ' ריח.

או בעל בעילה אסורה.
בעל אשת איש אם הוי גם בין אדם לחבירו שאסרה עליו.
לפימים נלנם סי' יג; הגהות מנ"מ (הו' נס' הליקוטים); ועי' פמ"ג סי' תרו מצ"מ ס"ק ס, ומוכי"ק מו"ח סי' לד, וס' התשובה הנ"ל.

מו"מ לפי"ז במ"ש בכריתות יח: דיוהכ"פ אין מכפר על מעילה משום שהוא ממון.
לפנת פענח.

אבל עבירות שבין אדם לחבירו וכו'.
אף מיתה אינה מכפרת בחטא שב"א לחבירו.
מנ"מ מ' שסד.

או המקלל את חבירו.
משמע דהחטא הוא משום דמצער חבירו וצ"ע מד"ר בהל' סנהדרין (רפכ"ו) ובסהמ"צ (ל"ת שיז) דמשמע דהחטא הוא מצד עצם הקללה.
יקוטות יקתיאל מו"מ סי' כו; ס' התשובה מ"ת עמ' ריב.

או גוזל.
מו"מ וביאור דבריו.
מרוב החיים כיום פ"ת. [illegible]

אינו נמחל לו לעולם.
היינו אפי' אחר מיתה, ודינו כאינו עושה מעשה עמך.
עמודי הסמיס פ"ד סי' נפ ס"ב.

עד שיתן וכו' וירצהו וכו' צריך לרצותו.
צ"ע כפל לשונו, מו"מ וביאור דבריו.
נמרות המיס; מכתם לדוד (מפלן).

צ"ע דלעיל ברפ"א ובהל' חובל ומזיק (פ"ה ה"ט) לא כ' שצריך לפיים חבירו.
לח"מ הל' חובל ומזיק שם; פרי המדמה שם; מער"ק; שו"ת חמי בנימס סי' טו (הו' נקוטן שכם הליקוטים); תוס' יוהכ"פ יומא פה: ד"ה עבירות; נרכות המיס מד-ב; מכתם לדוד הנ"ל; מרכה"מ פ"ת; נרור המיים פ"ת; נמרות המיס פ"ת; עין יוסף קמ-ג; קידם ידיד קמ-ד; סוכת דוד; ידו נכל מלף קעד; עקב עטוה פ"ת לות יב; עי' מעלת המלך (דיסקין) סי' עת.

ישוב דמש"כ עד שיתן לחבירו וכו' קאי אגוזל וחובל, ומש"כ "וירצהו" קאי אמקלל חבירו.
עקב עטוה פ"ת לות לט.

צריך לרצותו.
מו"מ אם יכול לרצותו ע"י שליח.
דרך המלך; מעיל שמואל; ס' התשובה.

ואם לא ריצה את חבירו אף חלק שמים לא נמחל.
מנ"מ מ' שסד; פר"ח מו"ח סי' תרו; מהר"ם גרמיזאן.

לא רצה חבירו וכו' מביא לו שורה וכו'.
משמע דבקשת מחילה בפעם ראשונה ל"צ ג' בנ"א ודלא כהטור.
ביאור הלכה סי' תרו; מגרות משה מהע"ז ח"ד סי' מז לות ג; ס' התשובה.

לא נתרצה להן מביא לו שנייה ושלישית.
השמיט הא דמפיים בכל פעם בריצוי אחר.
ב"ח מו"ח סי' תרו; פר"ח שם; נמרות המיס.

לא רצה מניחו והולך לו.
משמע דאינו רשאי לפייסו יותר, ומו"מ בזה.
פר"ח הנ"ל; נהר שלום סי' תרו; ט"ז שם; ממלית השקל שם; פמ"ג שם; ועי' ס' התשובה עמ' ריו.

הוא החוטא.
בהל' י' קראו אכזרי וכאן קראו חוטא, מו"מ וביאור דבריו.
מגנה כסף.

ק' דלא כ' רבינו דאם יש לו סיבה שלא למחול אינו נקרא חוטא דומיא דר' חנינא, (עי' לח"מ).
נמרות המיס; מגרת משה.

ואם היה רבו וכו' אפי' אלף פעמים עד שימחול לו.
צ"ע מנ"ל דהולך אפי' אלף פעמים דבעובדא דרב לא מצינו רק י"ג פעמים.
מער"ק; מגנה כסף; נמרות המיס; מגרת משה.

אף שלא למד ממנו אלא שמפורסם למופלג בחכמה דינו כרבו לענין זה.
סדר מגנה.

כ"מ (ד"ה אע"פ): משנה בב"ק סוף החובל.
צ"ע דשם לא מיירי בגוזל רק בחובל ולד"ר בהל' חובל ומזיק יש חילוק ביניהם.
ס' קונך (הו' נס' הליקוטים).

שם (ד"ה ואם): ומפרשי דה"ק דר' חנינא היה רבו.
מו"מ בזה.
משכ"ך מ"ג סו"ס קלה; יד מלאכי לות מקנו; סדר מגנה; יפרח יעקב (מפולנפיה) סי' פה (מ"ת-ב); מס"ד נדה פ"ט ה"ג; נהר שלום מו"ח סי' תרו; נהר מגת מ"ב סי' עת; עכודת המלך.

שם: ורש"י לא פירש כן.
ישוב דמקור ד"ר אינו מהגמ' אלא מסברא וגם רש"י ס"ל כן.
פר"ח מו"ח סי' תרו; ט"ז שם; נמרות המיס; מגרת משה; עכודת המלך.

ביאור דמחלוקת רבינו ורש"י אם רבי חנינא היה רבו מובהק.
מנ"מ סי' תרו; ממלית השקל שם; סדר מגנה.

ישוב דס"ל לרש"י כרבינו דבעובדא דר' חנינא ס"ל דלא היה רבו דרב.
מוסך יד.

לח"מ: וא"ת לד"ר וכו' הא היה חייב רב שלא ללכת משם עד שיפייסנו.
ישוב קושיתו.
יד המלך.

י) אסור לאדם שיהיה אכזרי וכו' וזה הוא דרכם של זרע ישראל.
צ"ע דתחילה כ' בלשון איסור וסיים בלשון חסידות וזה הוא דרכם וכו'.
קדר מנחה.

מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה.
משמע שאם אינו מוחל מיד כדי שהמחילה תהא בלב שלם אינה מדת אכזריות.
מנחת מנחה; ועי' בתורת המים עג"ג ד"ה עוד הקשו.

ואפי' הצר לו הרבה וחטא לו הרבה וכו'.
ק' דמה לי חטא לו מעט או הרבה הרי צריך להתפייס עמו, וישוב לזה.
קדר מנחה.

לא יקום ולא יטור.
משמע דאף בצערא דגופא שייך נקימה ונטירה, מו"מ במחלוקת הראשונים בזה.
ס' המשובה עמ' רכח.

וזה הוא דרכם של זרע ישראל.
צ"ע וכי אין הגרים מצווים באיסור נקימה ונטירה.
קדר מנחה.

וכן הוא אומר על הגבעונים וכו'.
ביאור הראיה מהגבעונים.
קדר מנחה.

ביאור כוונתו בשני לשונות הללו לא מחלו ולא נתפייסו, ודוקא בלא נתפייס חשיב אכזרי.
ס' הליקוטים.

הגמ"י [ט]: בירושלמי וכו' הדא דאת אמר שצריך למחול באדם שלא הוציא שם רע וכו':
הטעם דשמא יש מי ששמע שם רע ולא ישמע בקשת המחילה.
כ"מ פ"ו מי' תרו; מג"א סס; בתורת המים; שלמן המלך; שו"ת לחם רב סי' י.

מו"מ בשיטת רבנו בדין הירושלמי.
קדר מנחה; לחם רב הג"ל; ועי' בתורת המים.

שם: אין לו מחילה עולמית.
היינו דאינו נחשב אכזרי אם אינו מוחל ואם מחל הוי מחילה ולכן יבקש ממנו שימחול לו.
כ"מ פ"ו מי' תרו; ט"ז סס ס"ק ג; ועי' קדר מנחה.

כ"מ: בההיא עובדא דר' חנינא וכו' היכי עבד הכי וכו'.
צ"ע דהתם מצד מדת חסידות הקשו ולא איסורא, ועו"ק דכל המעביר וכו' מירי בלא בקשת מחילה וכאן היתה כבר בקשת מחילה, וישוב לזה.
מנחה רקח.

יא) החוטא לחבירו ומת חבירו וכו' מביא עשרה וכו'.
משמע דאם חטא לו לאחר מותו א"צ לילך על קברו ומבקש מחילה במקום שביישו.
עבודת המלך; ועי' מג"א סי' תרו ס"ק ו.

ואומר בפניהם חטאתי וכו'.
הטעם כדי להכניע לבו.
קרית ספר.

חטאתי לה' וכו' ולפלוני זה.
דוקא במת חבירו צריך להקדים הוידוי לה' אבל אם חבירו בחיים צריך להקדים בקשת מחילה מחבירו, והטעם לזה.
מנחה רקח.

יחזירו ליורשיו וכו' בב"ד ויתודה.
מבואר דתחלה מוציא הממון מתחת ידו ואח"כ מתודה כדי שלא יהא כטובל ושרץ בידו.
מנחת מכמיס קנג-ח; מג"א מ' סקד; ועי' קרית ספר.

לא היה יודע לו יורש יניחנו בב"ד ויתודה.
משמע דביודע שאין לו יורשים א"צ להוציאו מתחת ידו.
דברי ירמיהו.

פרק שלישי

א) כל אחד ואחד מבני האדם וכו'.
נקט "כל" עדה"כ כי אדם אין צדיק בארץ, וכדאי' בסנהדרין מו. קא., וביאור דבריו.
בתורת המים; מנחה רקח; דברי ירמיהו.

צ"ע מהא דאמרו יש מיתה בלא חטא וכו' (שבת נה:).
לחם שלמה קכט; מנחה רקח; עי' דברי ירמיהו.

מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק.
מיירי בצדיק שאינו גמור, וכד' תוס' בר"ה טז: (עי' לח"מ ה"ב).
מנחה רקח; בתורת המים.

ראיה מקדושין לט:.
בן ידיד; מאמרי בינה קדושין סס.

ביאור דבריו.
עבודת המלך; עי' מור יהל מ"ג עמ' ס, ומ"ג עמ' שלה-שלז.

ישוב לפי"ז בקו' הגמ' (קדושין מ:) ונהוי כמחצה עונות וכו'.
מדברי בינה שם שובה לדוש ב.

מחצה למחצה בינוני.
ק' דהשמיט תי' הגמ' (קדושין לט:) שאם היה במחצה מצוה שהיא מדברים שאין להם שיעור מכרעת.
מאמרי בינה שם.

וכן המדינה וכו' זכיות כל יושביה מרובות וכו'.
מבואר דלא סגי בזכיות רוב יושביה ובעינן כל יושביה.
בתורת המים; ס' המשובה עמ' רעו.

לח"מ: עיקר הדברים לפי מה שרבינו סבור וכו'.
מו"מ בדבריו.
לפנינו פענח (מהרי"ט) יט-ב; המעלות לשלמה כג-ג; שם דם (שלפנדרי) פר' נח; מרכבה"מ ה"ה; עלמות יוסף קדושין מ:; בתורת המים; מנחה רקח; מערכי לב מ"ק מקטו-ד.

שם: וא"ת מאי אהני לן שקול המדינות וכו'.
צ"ע דלא הקשה מאי אהני לן שיקול היחידים מאחר שהעולם כולו נדון. ומו"מ בזה.
בן ידיד.

ישוב קושית הלח"מ.
מנחה רקח כאן ובהל' ה; בתורת המים; בן ידיד; עי' כוכבי אור אות נג.

שם: וי"ל דאהני לן וכו'.
דאיה לדבריו, ומו"מ בזה.
קדר יהודה.

ב) אדם שעונותיו מרובין וכו' מיד הוא מת ברשעו.
כחנתו דנגזר דינו למיתה ולא שמת מיד, וראיה לזה.
בתורת המים.

לד"ר הדין בענייני העולם הזה כד' הריטב"א בר"ה טז:, (עי' לח"מ).
עקב עטוה אות מת.

ק' למה הוסיף תי' ברשעו והלא ברשע עסקינן.
קדר מיס מייס (הלוי) לד-ד.

צ"ע דלא כ' דין מי שזכיותיו מרובות וכו' מיד נחתם לחיים, וישוב הקושיא.
מנחה רקח.

וכן מדינה שעונותיה מרובין.
הטעם שלא כ' "שעונותיהם" מרובין דמיירי בדין של המדינה ככלל.
שם דם (שלפנדרי) פר' נח; לפנינו פענח (מהרי"ט) יט-ב; דרכי שלום נט-ג; ועי' ס' המשובה עמ' לעט.

לא מיירי בדין של ר"ה וכדמוכח בדין של סדום ודור המבול.
בתורת המים; מנחה רקח; מאמרי בינה קדושין עמ' שעח; ועי' עמק יהושע מ"ב דרוש ה (י:).

מיד היא אובדת.
מיירי באבדן המדינה ולא אנשיה, דאפשר שהצדיקים שבה יגלו למקום אחר.
מנחה רקח; לפנינו פענח הג"ל; עלמות יוסף קדושין מ:; שנות חיים טז.; דרכי שלום הג"ל; עי' תורת משה לזוב לפ"ת.

טעם שלא כתב אובדת "ברשעה" וכמש"כ בדין היחיד, וביאור ד"ר.
קדר מיס מייס (הלוי) לד-ד.

שנאמר זעקת סדם וכו'.
ממשפט סדום מבואר שאינה אובדת תכף ומיד אלא נגזר עליה מיד שהרי אברהם התפלל עליהם, וה"ה בדין היחיד.
בתורת המים.

וכן כל העולם כולו וכו' מיד הן נשחתין.
ק' שהרי נשבע כבר שאינו מאבד העולם כדור המבול, וישוב הקושיא.
בתורת המים; מנחה רקח; קדר מיס מייס הג"ל; עלמות יוסף קדושין מ:; דברי ירמיהו שם; קדר מנחה; כתורת המלך; דברי ירמיהו ג"ס; קדר מנחה; עבודת המלך ה"ד ד"ה והנה כבר; עבד המלך.

ביאור מחלוקתם.
מערי"ק; שלמן המלך; מנחה רקח; בתורת המים הל המור דרוש ה; תולדות יעקב יוסף פ' פינחס; ג"ס; עבד המלך.

שם: ואינו כן כי יש רשעים חייבי הרבה.
הא דלא הקשה שהרי כמה צדיקי מתים בנערותם, (עי' לח"מ).
עבודת לזוב ד-ד; קדר מנחה; מנחה רקח.

ביאור הפיוט מי יחיה ומי ימות לד' והראב"ד.
נחלת יהושע מ"ב דרוש ב (ה-ב).

ביאורי פסוקים לפי"ד.
עבד המלך, ערכי נחל קנ-ב.

יש זכות שהיא כנגד וכו' שנאמר ויען נמצא בו דבר טוב.
צ"ע דבגמ' (מו"ק כח:) נדרש פסוק זה שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, וביאור דבריו.
לפנינו פענח (מהרי"ט) יט-ד; שנות חיים טז-ד; ועי' בתורת המים עד-ד ד"ה וגלענ"ד, ותור יהל מ"ג עמ' שלה.

צ"ע למה לא ביאר מהי זכות גדולה כדאי' בקידושין לט: ולא ביאר מהו ענין חמור כדאי' שם בדף מ.
בתורת המים הנ"ל.

ויש עון וכו' שנאמר וחוטא אחד יאבד וכו'.
צ"ע דבקידושין לט: נדרש פסוק זה בתוהא על הראשונות.
לפנינו פענח הנ"ל; מנחה רקח; ישרש יעקב (מגולגלת) סי' מח לזד-ב.

ואין שוקלין אלא בדעתו וכו'.
מו"מ וביאור דבריו.
מנחה רקח; שנות חיים טז-ד; בתורת משה קדושין מ"ח עמ' מקנ; ועי' מוסר השכל לשו' מכמיס פ"ו ה"ח, ובני יששכר מאמרי השבתות מאמר ג אות ו, ותור יהל"ג מגדל לח, וכוכבי אור סי' נה וסי' סב, ושיעורי דעת (בלוך) מ"ב שיעור ז, ושם מאמולג ר"ה עמ' קי, ותור יהל מערכי המשובה עמ' שלח, ולב אליהו מ"ג מערכות המשובה אות יח, ושפתי חיים עשי"ת עמ' קלח.

מקורו בירושלמי סופ"ק דקדושין הקב"ה מכריעו לכף זכות.
עבודת המלך ה"ח.

מקורו בסנהדרין קב:.
יסוד העבודה מ"ב פ"ג אות י.

מקורו בסנהדרין קד: בקשו למנות את שלמה המלך וכו'.
בית המדרש, גליוני הרמב"ם.

צ"ע לפי"ז קו' הגמ' קידושין מ: ונהוי כמחצה על מחצה.
מנחה רקח.

ד"ז שנוי במחלוקת בר"ה יז.
שו"ת הלכות קטנות מ"ב סי' רסג; מקח המלמוד דרוש ג לם"ת (מב.).

ראב"ד: א"א לא כמו שהוא סובר וכו'.
ישוב השגתו.
מנחה רקח כאן ובהל' ה; בתורת המים; שו"ת הלכות קטנות מ"ב סי' רכה; קדר מנחה; כתורת המלך; דברי ירמיהו; ג"ס; עבודת המלך ה"ד ד"ה והנה כבר; עבד המלך.

ביאור מחלוקתם.
מערי"ק; שלמן המלך; מנחה רקח; בתורת המים הל המור דרוש ה; תולדות יעקב יוסף פ' פינחס; ג"ס; עבד המלך.

שם: ואינו כן כי יש רשעים חייבי הרבה.
הא דלא הקשה שהרי כמה צדיקי מתים בנערותם, (עי' לח"מ).
עבודת לזוב ד-ד; קדר מנחה; מנחה רקח; בתורת המים.

ביאור הפיוט מי יחיה ומי ימות לד' והראב"ד.
נחלת יהושע מ"ב דרוש ב (ה-ב).

מצינו בחומה: [נמ'] עזה ועזאל. (יומא ס"ז) לעזאזל שמכפר על מעשה עזות ועזאל. רש"י מלאכי חבלה שם שירדו לארץ כימי נפשם לחות מוכל קין ועליהם נאמר וילדו בני הלוצים הם נפות הארם נו'. מאי טיבדייהו. מבשול אלא בעינים: [נמ'] שבן אתה מיצא ו) עזה ועזאל לא נכשלו אלא בעיניהם, שנאמר (בראשית ו') ויראו בני האלהים את בנות האדם, מאי עבדייהו, אמרי מעיקרא קמי רחמנא (היינו דאמרי (תהלים ס') מה אנוש כי תזכרנו, א"ל קודשא בריך הוא השתא חויתון דאסתתהון יתר מנהין, אשלם בהון יצרא בישא מאי קא מתהני, בדביקת, אי הכי האי דכתיב (בראשית ו') וילדו להם נו', כיון דמדבקי בהו ומבעלי לנבדייהו מדמי בנייהו למלאכי: **ברייתא** ואל תבוש משיניך שלא תאכל יותר מראי: [נמ'] זה יצר הרע וכן הוא אומר (מלכי כ"ה) שן רעה ורגל מועדת מבטח בוגד ביום צרה, וירלמא משום אוכלא ונולא הוא דקאמר, לא סלקא דעתך בעבירה קא עסיק, אי הכי ליתני שמא תעביר, לשון סהדות כ) קתני לה כדכתיב (מלכי ג') אכלה ומחתה פיה: **ברייתא**, אל הדרוש מן המינות [שמא] תמשוך לניהגם: [נמ'] כיון דרכיבא בהדייהו ומשלי לך ולא אשלחית מאי דתיתבינהו *) בהדייהו, שהרי העולם רחב ונתן פתח למדברך, ומאי שנא הבא דקתני ביה לניהגם, דכתיב ביה נ) במינות (מלכי כ') כל באיה לא ישובון, להכי א'בעיא לך למידע שנן ערן וניהגם ברא הקב"ה גן ערן לא סניא בלא צריק וניהגם בלא רשע: **ברייתא** אם יאמרו אחרים עליך דבר רע גדול יהא בעיניך קטן: [נמ'] אפילו מילת דחשידא גדול יהא קטן, הא קטן ולא כלום, אי הכי לא ליפוק גרמיה מחשדא והכתיב

*) [כלן חסר תיבה תיבה]

[נמ'] זה יצה"ר של עבירות וכה"ג שן רועה נו'. תפ"ל דיליף ג"ם. רועה דכתיב (מלכי כ"ב) ורועה זונות יאכד שן מה רועה דסתם זונות אף רועה דכתיב זונות. ממילא הא דקתני ואל תבוש משיניך נ"ב כיצה"ר של עבירות: **ודילמא** משום תוכלת כו'. הא דקאני ואל תבוש משיניך שלא תאכל כאכילה ממש קאמר ולמדך דרך ארץ שלא יהיגל אדם באכילה מרובה שמא לא יספיק להם שלו ולבסוף אם תבריות: לא סלקא דעתך כו'. ממה דקאני בריית של תבוש משיניך דודאי בעבירות הוא כמו כן סופה בעבירות קמיירי: א"ה ליתני שמא תעבור. כי יגרע דוגות מקרי בכל הש"ם בלשון יגרע דעבירה: לשון מכרה קאני. דאין אחנה רוצה לשנות לשון מנוגה: **ברייתא**, אל הדבוק מן המינות. שוב נקשה מה שנוגע לנרך מסתפקנים. כדאיתא (פ"ו י"ו) ברחק מעליה דרך זו המינות: דכתיב דרכיכיה. שכיון שאפי' מורכב ומקורב שמש: ומשייליי לך. שיאמלו לך מצינו תורה ותמונה ולא ממלא מה להשיבם: בהדייהו ניכר שאסר כאן חזה חיבוק. ואולי ל"ל. לכני לא חיבוק בהדייהו: שהרי שעולם רחב. שיאמלו ברבה חלשים בעולם שיאמו פתח לדברך ויעבו בקשתך ולמה חדבוק לרבך מהמינים: ומ"ש שכא דקאני ביה לניהגם. ואלל לל תבשל כשיניך ואל תבוש כו' לא שנא נהו לניהגם: דכתיב ביה במינות כל בחיה נו'. כל המשתמדין לע"ז אחת שנתקבו במינות חוזים שכן כי קשה לפסל לעשות מעיכ מ"ב לריך נוזה חזכרה יפיכה: **ברייתא**, גדול יפת בשיניך קטן. אם אמרו עליך דבר גדול יפת בשיניך בקטן. ובגירסא אחרת בסדוית דגרם שכי אם אמרו אחרים עליך דבר גדול יכי' בשיניך בקטן: [נמר'] ואפי' מילת דחשידא. ואפי' מוסדים חוכך בשבירה גדולה יפת בשיניך כמו שמוסדין חוכך בשבירה קטנה כדי שלא יפת לך שנאה על המוסדים חוכך: הא קטן כו'. הא אם יתקדך בדבר קטן יכי' בשיניך ולא כלום ואפי' פרעומות לא יכי' לך בליסה: א"ה לא ליפוק כו'. אם כן אין לריך להשתדל להוליא את עלמו מן החשד: **והכתיב** ונסן תנה נו'. ודייק בגמרא (נרכות ל"ח) מוה דלריך אדם להוליא את עלמו מהשתדת שנחשד לריך לנקום את עלמו ולהחרים

משנין שתין כו לוקי דבר מנונה: תנא בציניך קלחב. שלא יהא בלבך מרשומת עליהם: משא"ב מציניך. לאכל קרלה שלא ידמה לתניך שהוא לחם מה שמצוך ומה ילפינן ממנה שלריך לדם להולית ת"ב מזמחד:

[גמ'] האי מפיק כו'. על כרחך ל"ל דהאי בכח מיירי בכשרים: דאי בפיגים כו'. אחי ליכפה לן חם לומרים שליהם דבר רע: והאי מני מפרסמי' חם סתנפין. שהן רשעים ומרחין שלמן כלריקים חם ים מכיר במעשיו מליל ששם לפרסמי מפני מילול ששם שכני חרם למידין ממעשיו שסטירין שהוא לריך ועוד שבח שליו פורעונות בני חדם חומרים מה טוטיל ט זכיתו: ואפי' בשבח. דחסיר לדבר חפי' דברי חול בטלמא מסר לפרסמן כדי שלא יפקיעו חנשי מקדושת וכיון דסוכמו דבר בבא מייבי בכשרים: אי הכי ריבח נמי בכשרים. דנוקים ריבח דקתני שחם יחצרוך

(ס"ח ח') ותען חנה ותאמר לא אדוני גי' ח) מבאן לנחשד שיוליא עלמו מן החשד, הנא בעיניך קאמר (משי"ם) [משא"כ] חבירך: **ברייתא**, ואם אמרת על אחרים דבר רע קטן יהא בעיניך גדול: [גמ'] האי מפיק ואתי בכשרים דאי בפיגים מאי חייש להאי ג) והא הני א) מפרסמין את החנפים ואפילו בשבת. אי הכי ריבא נמי בכשרין, הא בפיגים לא, והא אמר ר' שבעון ג) טימי לא עלתה קללת חבירי על שמהי, ריבא כראיתא והא כראיתא: **ברייתא**. עד שהלך ויהויים אותו: [גמ'] (ריבא) [לימא] מסייע ליה לרב המנונא דאמר ולא עוד ד) אלא שצריך לפייסי [לא] דאילו התם אקראי בעלמא הבא (הלכה) [הליכה], ואימא דאמרי (ליכא) [לימא] פליגי על רב המנונא, *) דילמא אי לא (אשחיות) [אשכחת] היה אזיל (בתריה) [בתרה]:

ברייתא, אל יהא פרקך רע שתיא שבחה של תורה: [גמ'] שהרי התורה אמרה (קהלת י"ב) וביר את בוראך ביטי בחוריהיך, ואומר (ישעי' מ') על כן על כחוריו לא ישמח ה', ומאי שבח התורה אית דאמרי סבא (דקבא) [רקבא] היכי דלא בצי מיסנע, ובעולימיתיה היה מסרך: **ברייתא**, יהא פרקך נאה שכן שבחך: [גמ'] מדקאמר אל יהא פרקך רע ש"מ יפה, לא, סקיד לא להוי (א) לא בין בשרים ולא פריצים אלא ביניהן: **ברייתא**, היי אוהב את התורה ביוצא בדבר ואהה

*) [ני"ח לחמי לך רב המנונא]

וסכבדא: [גמ'] אותב התירה מנא לן דכתיב [דכריים י'] את לרבות התורה. ביוצא בדבר

כי' מלי הולך לחריה לפייסי: הכא בליכה. קמ"ל שמחויב לילך לפייס: ואי' לומר שליעל כי' דלכתורה משמע מקרא דשלי דמיון לילך לפייס הנאמר ובכתיבתך קרני לדיך חם כן פליגא של רב המנונא: דילמא אי לא כי'. שיכול להיות חם לא הי' מוטל שלי לחזר במקומה כי' הולך לחריה לפייסי ורב המנונא שלא אמר לילך משום דקתי ומם שנאמר הוה שמלה במקומו ופיוסי: **ברייתא**, אל יהי פרקך רב. כדאיתא (פיכה ג"ג ח') תשרי ילדוהו שלא פייסי חת וקנוטני. ר"ו. שלא שנהגו שבירה בילדותו לכייס חת וקנוטני: [גמ'] דאמרי סבא דקבא. שהולך על משטנתו כדמפן (שבת ס"ה) בקטע יונה בקב שלו. ולפי הגיר' דקבא. יין בגרגר ממש וקנוטו: היכי דלא מלי מימסי. שחינו יכול לעשות שבירה מפני וקנוטו: **ובעולימיתיה** היה מסרך. וכשבי' עלם נמור כי' נסרך. בשבירות. **ברייתא**. יהי פרקך כהה. מקשה מדקאמר נריש אל יהי פרקך רע ש"מ שפיא יפה ולמה לי סיפא: סקיד, לא לבוי לא בין בשרים כי'. דמין לריך סיפא בין כשרים ולא בין ביניהם שני קמ"ל סיפא יהא פרקך נאה סיבי' בשחיות דוקא בין כשרים ולא בין ביניהם: [גמ'] מה לרבות בחירה. דכתיב ואהבת את ה' נ'. וכל מה לרבות:

אמר מזיקים המזיקים בימד וזה דרכם בעת הליקמלים יעמד כתב מוחמות ביניהם ולפ בעת מהיב מחלוקת ביניהם דרכם היה כי יעמד ביניהם כתב עיי למלמי והמליצו מרחיקין למוקף קיום המוחמות והכה היה ליקמלים בעת ולא יכלו לעזוב בעמק המזוה לביניהם המחלוקת וכל אחר הלך על הליקמלים לקחה העמק לעלמו וקודם הליכתם עמה אחר לפעדם על פה לעמוד כדי שהעמק יפלר לעלמו והמלמי אמר ביניהם לאמר לה ידע ממזידים הפעדם נדוד דברי׳ מעל כי חתמו עלמם שביניהם על כתב מוחמות אמר היה מוכן בידו והכה הליקמלים בהקלקלה ואמם האחד בשורת מוחזקה בכח שפעדם שלה ועמם רולה זה להיות שליפעדוכב לו לבדו בלמרו כי בעמק הלו לריך הולחום ומחדים בחברי ומוח תמיד נלרך להמלים חלק מוחפו יען כי הסכי בעת הפלחוכב למביעת נסיכתו בעת הלורך כבר סגיב בזה להזיקם דבוה כי מוכרח להם בחולה ואמם לחלק מוחפו בעת היוקר והוא המזיד לו ביניהם רבוה בעמם הזה ולם זה היה בהיום הקלקלרחקה על ביניהם מכים כפיהם על פם אחד לבדו ועיד כתב המוחמות אמר ביניהם מוען שלה היה פוס קנין ומבועם ביניהם רק דברים בעלמה והקר מלו בו בעת המוחמות שקבלו בחיה וקיב לית רק שהמלמי כתב כן לאמר היה לו מקח כזה כאמר כתב גם כן שהמלמי מרחמין מ״ם פעוחה שפיה לו מקודם כי בזה ביניהם מרחמין וגם מוען כי כל כוחה היה רק לרחוה לבל יקלקל העמק וכחון לו אחם עלמו רק בהעמם הכהחה לברוף כאמר לוחם פה שהעמק ושופפו מחזק בכתב המוחמות וגם מוען בינת לידי הפסד רב כי כבר קבה אחם שעלמך לחלקי. הכה שלריך מעלמו דשרון עם שמוחזק ושבית דברי הב״ו והשלך דשבועם ליה מחזק שקנין ולית פוס קנין בשהכתה דלה קבה כאן הרי שהכתה דכל שלין שדבר חלוי בידו ובוה בידי אחרים יש בו אפוס שהכתה לו ידעתי שם בוה ענין שהכתה בכאן דעיקר המוחמות אחר דאם יקבלו העמק יהי בפוחמות ואם יחקלקל העמק גם לו גם להמני לו יהיה וכל שיקבל העמק שם מעיעם יש בזה אלא שלש יהיה שבני שוחף ולא דעתי ליה כלל לשהכתה זאב וגם בעת שבפוחמות מחזק שקנין כאיש שפיעם וכ״ש בגלין שפיע שכן הוא שמור עהיה ובשהכתי יד אחל קי דליע שהכתי זה ום שמוחר בפיע קי קביו פעף בי דיכולים שהוחפים לשקנה זה לא שפילו שדבר אלא בת לשולם ועין בשפיע קי ריש פעף מי בשביש וכאן בולי שיך אעם זה דיכא שאביתו לו יקח שעמק לשלמו ולבב דולם לקנה שקם ובם בלעים כבר הביא בשלמו דברי רמיא קי ר״ז פעף מיו לשם לה להחוב בשמר שקם ממנו בשיך חמוב מכני ומם שמוב כאן בשמר בחזקתו שים ליחא והדברים שמוים דכל שידע מיכחוב כן בשמר ואם לא כדע אם כיון בזה לשהכתה שלילא אף הוא שלילא שמר לשקנות ובם שברי שקי הסמר בחזקתו שים בברים שלילא אף הוא שמר לשקנות ובם כרשם לשעכיד כיון דכבר היה שלילא ושעם לשעבוד ושחיב שחם מלמו על הכתב בולי שמר בבב אלם לשקנות שברי כבר אלם בדעתו אלא יהיה בשוחפות ושחיב כשלים בבי קפק שירא ממנו אלא יקבל אליקמלים:

והנה אי יהבו ייב שבם שקם שרעיז הביעבי השובה שבבד עוים יעקב שעעבוב כי ושביש על קלם פרעים ושלסוס כאן עים על עים דלא שיך כאן לשהכתה שסוס דלבב דבעי לשקבי שמר ושקבי ועיז כתב דביהו הוא דשם רים שבל בחב שרעיז בקי קביע בקי ני בשביש כתב שרעיז רים שולקין ושקיך שחזק ביד שהולקין אלו דליע אף קנין ויכול לשחזר בו לשבח ובם בקי ריז קייל בבי שבעון שבוחר דלא שועיל ולא כשביעם רים ושקביף ייב אף לשהכתק שרעיז דברי רים שכל שקום כתב רים שולקין בם בקי רים כתב רים שולקין. והכה בכל שה שהלריך לא שועיל אבל שיע ובבי ריח הוא כן ואיך יכול לשולית שידו ולים זה שחזק מוחזק אף דעל פם לשהכי כתוב על שהקלקלרחקה ובבי לא בקרא הוא שלחזק ושעמים בכל יום שאחר כתוב על שהקלקלרחקה בכל שעבו כתב שפוחפות אבי שעאר שפוחפין אלא בכתבו שהקלקלרחקה בכל שעבו כתב שפוחפות ושם בם דשה קפק אחם ושבועם ועין שיך יליך קביז. ושם שנקפ לשהיעבו שה שנשעורחבי בשביע הכה כוונם שפוחפ דשבביע בי קביו לא כתב כלל שהעם דשבו דבעי לשקנות רק שפוחפ לבשון בעולם וגם שהיך שלי אם בי מרגים בעם זה שהאחר לקשן בי ריש לא בים בוהם להים שולקים כי יש שכי שעעים בייהים שועיל. ושים על גוף הדבר שכחבתי דלא שיך לשהכתה בבלן דשה שהוכ שלהם לחברו חלקו והאריכתי בזה ושיז בתב שכן דשה רבי פשי שלים קף עיב לבל כל שהאחוכים בתבו דכל שלים בידו ושלי בדעם שחרים לא שיך לשהכתה בשים שהחיל בהלכות שהכתה שבה בשהיב עבם עלמו כאלו לא ידע לבל בשם אלי לשור לכל שהלכות ושחאחרונים דוקא בשם הוא שחיב עלמו לשם בשחיב על בים בידו ושלי שיך שחרים לבל כאן אם שהחייב עלמו בשם בימחק על שאו הליקמלים יהיה הבידו שוחף אם לשהכתה שיך בזה והלא שם לא יחזיק על אחר לא שם לא יהים לו ולא לשבבו ועיקר לשהכתה שבבר שיעלה בידו ולכך לא שמר לשלבות לבל כאן הוא שחיב שלבה בשיחזיק על שמו יהיה שבחזקת בליקמלים הוא כן ואחר כתוב בשהקלקלרחקה ואחרים שם שוחפות

ולא שמעו בזה שום לשהכתה. גם מה שבבלחי דברי הסור על שהסור פי הולדות בשם לבני הרחים זיל ועיז כתב דאין רחיה משם דשלחי יוסף דהיה יוסף ממילא ואחי הרחים קיל כרים דשחומר שדים צ לחי מוכר לך מועיל ובשדם שהם משום דשיכו מנכר שהקח וכאן הוה כשנכר שהקח ושבועה מחזיק שהקן הקנין בזה לבל בדבר שלביל דאין הקנין נשהם בו ליש לף שבועה הבה מה שהשם שלא רחה דברי הסור שם שכתב שפועם דלף בשלוש עיש שלינו כשהם קנין שם מכר שלה עים בים לו על לאחים ובשבע שהשבועה מחזק גוף הקנין עים ואם כן שבועה דלא כשביע. גם מים שמלא בריבציע בני שהה בעלחיכו שכתב בהדיה דבעי לירוף קנין וכאן לא היה קנין הבה שלבד שבם כאן כתב בקנין וכבר כתבתי שכל שכתב כן ושהם עיז ליל עדים ושעילה נשר להקנות ולא שיך לשהכתה. ולשעביד ליה בדוחה שהא דשבועה שבי דף ז׳ שמיו דכל דשהלינו בריבים שפכוחות לא שיך לשהכתה שפוס דליבת דשלכוחה דיבת ושיב אין הכוונה שבי דיבת דשלכוחה דיבת ישהבה הדין רק שבי״ז נשר ושקבה דשליב לא ישהבה הדין בשביל דיבת דשלכוחה כשים השיך בשי עיב ושי שפיע עים בחוך והבה שדי דברי בעביני לשהכתה לרשוס שה שהשהוות שעשם בשחזק שבחון עם לשם לחה ושכיבה לקיים ושלה לא שקיים יחזיקו לשהחן הכיל השך שהשלים הוא וגם השך שה השליפה פיפא והבה לא קייעה שהיהך ולא הביאה השך השרוכית שקלבה ושתרבי לעיין שם שיך לשהכתה זאב. והבה בשולחן ערוך קיעו רי״ז קעיף פ״ז שבוחר שהקבן שעושים בשירוכים לא הוה לשהכתה שסוס דהוה בוסה זאב ושיב קנין בעי והשיך שם קיב כיל ושבי שליב קיב עיש שהיך דלא לריך קנין ולישי בקלבים בשיעו רי״ז שהיך לשלוב על שעיך דשלשה לא קבה שיך שיזה בשלוש

שו"ת רעמ"ה

מהדורא תניינא

קא

וכ"כ ג"כ ולע"ד לא נזדמן ואם ירצה ה' ואזכה בעזרתו ית' לבאר בס"ד ואין מלין מרס הקדמונים כלל והוא ברור בפ"ע :

ובדבר הקנס שלא נכתב אם נאמר כזה לחספ"י שלא נכתב בשטר דמי . נ"ל בפשיטות לפי מנהג מדינתינו שאין מנהג פשוט הוא לכתוב בכל כתבי התנאים קנס וגם בשטרות אין שכוח הקנס שום בכל התנאים כי אם בשטר יתרמ המדיים יחד הפשוט שיכתבו כן בשטרין . ומ"כ אין לחשבר לומר דחספ"י שלא נכתב בשטר דמי כיון שלא נתרמ המדיים כלל אין ומה לכתוב .

ורציתי להגיהן בשל עבוס"נ בחצו' שם שיש לדון ולומר דלפ שם לא נכתב בהתנאים קנס יש לחייבו פני רשות פיני הכ"ד מפני הכושת ומביא ראי' מהש"ם ספ"ב דב"ק דאמר רבה נפל מרזחם בגג כו' פטור על הכושת ואם נתפרך חייב לפ על הכושת ופי' רש"י שם ואם נתפרך לאחר שהתחיל ליפול דאתכון ליפול על האדם להמיתו חייב לפ על הכושת חספ"י שלא נתכון לשם כושת פיי"ם ונם זה במחכ"ם דבריו תמוהין בעיני . דשם לפ שלא נתכון לגייס נתכון להזיק את חבירו להמיתו וכדדמי' בגרייתא בש"ם שם ממשמע שאמר ושלחה ידה ויצי יחד שהזיקה מה ת"ל והחזיקה לומר לך כיון שנתכון להזיק חספ"י שלא נתכון לגייס חייב . וכן מבואר הדין בעשמו בש"ע חו"מ סימן תכ"ח סעיף י"ח פיי"ם לכל בעיני חזרת הסידוכין לא נתכון להזיק ונם לא הזיק כלל ולא נתכון נם לגייס כי אם להגיל את נפשו מבלי ליצא את שליחו לרוע לו ולמי פטור מדינת יבוסת . וכבר רמה עיני על בעכוס"נ ז"ל בעלמו מש"כ הרמ"א ז"ל בסי' תכ"ח סעיף ו' בשם מהרי"ו ז"ל דמי שקיבל על מביהו שמסרו לו נשך ולויב חספ"י שלא יוכל לברח עליו מ"מ פטור מבושת דסברי לא כוון לגייסו פיי"ם . והרב ז"ל כ' שם כי בקל ים לחלק ביניהם ולא ביאר החילוק אבל החילוק מבואר דשם לא נתכון להזיק ולא הזיק כלל לכן פטור נם על הכושת כיון שלא נתכון לגייסו כי אם להגיל את שלו . ומ"ל בעיני חזרת הסידוכין כן הוא וכמ"ש . ולפ שמהרי"ק ז"ל שורש כ"ט כ' ג"כ לחפי' לא עבדי קנס חספ"ה קרוב הוא בעיני דחייב לשלם דמי בושת ומביא הכ"ם בח"ש בסי' י' אבל נם הוא לא החליט הדבר בבירור וכבר לווה עליו הקלח"ח בסי' ר"ז דחייבו חייב על הכושת עד שיעשה מעשה בנופו ולפי' רקק בבגדיו פטור פיי"ם . ובשלמא בשכתב קנס ויש לדון משום דמסכתא מכי הכושת שלא יהא לחסכתא אבל בשלא נכתב שום קנס ודאי אין בכח לחייבו מדינת בושת מי משום שלא עביד מעשה בנופו כמ"ש הקלח"ח ולפי משום שלא נתכון לגייס וכמ"ש :

ומלבד כ"ז כיון שהחתן ממאן בהכלה אף אם סי נכתב קנס בהתנאים אין לחייב את החתן בקנס משום דסוי חושם וכמבואר ברמ"א להסע"ז סי' כ' סעיף ו' ואף לחייבו לקבל בחרס שאין הסיכוב ממנו ואין ידו במעל הזה אין לחייבו בל"ד כי הדבר גלוי ומבואר דהאב עשה כל התחמלות לקיים הקשר ולא עלתה בידו ואין לך חושם גדול מזה . נם מ"ש כ"ת דת"כ דיבו כשכושה . מלבד שהחתן הכחישו ומה יש למייבו זה להת אין מחייבין שכושה על שכושה כידוע וידע היטב בלעפ"ד . שלא בלח"ה ת"כ שמושין בשעת

ולפייסו קודם יוה"כ. [וכמדומני שבספר משיב נפש דייק כדברי השפ"א מהא דרב פייסו **דמעלי יומי דכיפורי** דייקא].

ויש לעיין האם ענין זה נאמר גם על המקרה השני שהבאנו, דחבירו נפגע מחמת נרגנותו, די"ל דכיון דסו"ס מקפיד הוא עליו יש להשתדל ולרצותו קודם יוה"כ. וצע"ע.

ד) ובגוונא בתרא דהקניט וציער את חבירו במכוון במקום שנצרך לעשות כן (למשל, לשם חינוך וכדו') לכאורה היה נראה דהוא דומה למקרה הקודם, ואין לנפגע זכות קפידא על הפוגע. אמנם עדיין יל"ע בזה, דהנה לעיל הבאנו דיש מדייקים שחיוב בקשת המחילה מחבירו הוא מדיני **מצות תשובה** של הפוגע והחוטא [וכמדומה שמדייקים כן גם מהא דאיתא שאם מת הנפגע מביא שורה על קברו וכו']. וכתבנו שבמקום שהפוגע עשה כדין הרי דאינו חייב לשוב בתשובה וא"כ אי"צ לבקש מחילה, ורק דנסתפקנו בענין ריצוי קודם יוה"כ בכה"ג.

והנה ידוע מה שייסד מרן החפץ חיים שהגם שמותר (ומצוה) לספר דברי לשה"ר לתועלת, מכל מקום אם אין כוונת המספר לכך אלא חפצו לשמוח בקלון חבירו, הרי דאעפ"י שהסיפור הוא לתועלת, מכל מקום המספר נחשב כעובר באיסור לשה"ר, דכוונתו הרעה משויא ליה שם לשה"ר. [והביא_מחלוקת הסמ"ע והט"ז חו"מ סי' תכ"א בענין המכה את חבירו לאפרושי מאיסורא וכוונתו לצער ולהכאיב למוכה שלא לשם שמים], נמצא דבגוונא שיעבור ויספר בלא כוונה נכונה הריהו מחוייב לשוב בתשובה על חטאו אשר חטא.

ומעתה יל"ע בכה"ג שסיפר לשה"ר עם כוונה רעה, אבל עכ"פ היה זה לתועלת. האם יהא עליו לבקש את מחילת חבירו, די"ל דמדין חובת הריצוי שמחמת קפידת חבירו ליכא חיוב בגוונא דא, דכיון שעפ"י דין היה מותר וצריך לצער את חבירו אין לנפגע זכות קפידא. אולם מדין חובת הריצוי שמחמת הלכות תשובה היה נראה שיהא חייב לבקש את מחילתו. וצ"ע בזה.

ואסיים בזה לעת עתה, [ואקוה לשלוח מכתב זה עם אדם החוזר לארה"ק בשבוע הבא בעזהי"ת] ואודה שוב על כל אשר עשיתם עמדי בעבר, ואתפלל ואברך שתזכו להמשיך בעבודת הקודש להרביץ תורה ויראת שמים לרבים ולרוות נחת מהמשפחה הנכבדה, ולשנה טובה תכתבו ותחתמו בתוך שאר עם הקודש!! ושנזכה בעזהי"ת להיראות בקרוב בביאת גוא"צ במהרה בימינו, אמן!

בברכה
(—)

ג. ב. [הערת המערכת]

יש לעורר_לעיין בענין זה מהא דבבא מציעא נ"ט ע"ב במעשה דר' אליעזר דנדוהו והקפיד ואמרי' התם לענין זה דשערי אונאה לא ננעלו, ודוק"ה.

וראיתי בספר אור אברהם על הלכות תשובה (סוף פ"ב) להרה"ג ר"א גורביץ שליט"א שהאריך לחקור בזה והעלה שישנם שני דינים חלוקים בחיוב בקשת המחילה.

ומעתה יש לדון האם החיוב נאמר גם כאשר לא היתה כוונתו לפגוע ולצער את חבירו. דביאר שם דבקשת המחילה מהניא לענין תשובה דבין אדם למקום דעי"ז מוכיח הוא את חרטתו על המעשה, ועוד דמהני כלפי העבירה שכלפי חבירו עי"ש. והכא י"ל דמהני לענין הא', אולם בדין השני אפשר ויתכן דאין לחבירו "זכות קפידא", וא"כ לא יהא מחוייב לבקש מחילתו.

ב) ובמקרה השני לכאורה נראה בהשקפה ראשונה שאין כאן "מעשה מצער" כלל, אלא שחבירו **מצער את עצמו**, וא"כ היה מסתבר שאין חיוב לבקש את מחילתו. אמנם באמת יל"ע בזה, דהתינח בגוונא שלא עלה על דעת הפוגע שחבירו יצער עצמו מחמת דבריו שפיר יש לומר דמופקע הוא מתורת פוגע ומצער [ולא חשיב כשוגג, ואפילו לא כאנוס]. אמנם בגוונא שיודע שחבירו זה נרגן הוא ועלול הוא לפגיעות יש מקום לצדד שחייב לשמור את עצמו טפי שלא לגרום לו צער ופגיעה. [ושמעתי פעם לפרש הא דהתוה"ק כ"ב הקפידה על הפגיעה באלמנה ויתום, דהם, מחמת מצבם, נפגעים במאוד גם בפגיעה "קטנה", דבכל צער קטן נזכרים הם בכל צערם ועגמתם ומרגישים את חדלותם, ונמצא שנצטערו מאוד בכך. וקצת יש לדמות דבר זה לגוונא דידן שהרי גם שם הם שמצערים את עצמם, ואעפי"כ יש לייחס פגיעתם וצערם לאותו שגרם להם כך. ובאמת יל"ע בכה"ג האם יהא חייב לבקש מחילה על כל מטען הצער שנגרם להם, ודו"ק].

ג) ובמקרה השלישי יש לכאורה לדון טובא, דהנה עצם מה שמותר לו לעשות דבר הגורם צער לחבירו צ"ב יסודו וגדרו, וכי מותר לעבור שאר עבירות ע"מ להרויח ממון וכדו', ומאי שנא האיסור של צער חבירו. ולכאורה צ"ל דהא דשרי הוא משום הדין דחייך קודמים, ואין לו לדאוג על שחבירו מקפיד אם הוא עושה לתועלת עצמו [וכמובן בגדרי ההלכה המותרים]. ולפי"ז היה נראה דלכאורה אין מקום לבקשת מחילה, וצע"ע. וביותר י"ל עפ"י המקובל בשם הגרי"ס זצ"ל דתרעומת המותרת היא כעין "זכות ממון", דיש לנפגע "זכות תרעומת" [ונפ"מ שאם אמר שמוחל שוב איבד את זכותו ואסור להמשיך בקפידתו]. וכמדומני שראיתי דהא דבבין אדם לחבירו בעינן מחילת הנפגע הוא משום דעד שימחל יש לו "זכות קפידא" על הפוגע. [וכמדומני שראיתי לבאר עפי"ז הא דאיתא בהלכה שאינו חייב לרצותו טפי מג' פעמים, דטפי מהכי כבר איבד הנפגע את זכות הקפידא. ויתכן שהוא בפחד יצחק על יוה"כ סי' , ואינו תח"י כעת]. ולפי דברים אלו נראה פשוט דאם עפ"י דין מותר לאדם להקדים את טובתו הוא לטובת חבירו, הרי שאין לחבירו זכות קפידא כלל, וא"כ אינו בדין שיהא חייב לרצותו, ופשוט.

אמר מזיקים המזיקים בימד וזה דרכם בעת הליקמלים יעמד כתב מוחמות ביניהם ולפ בעת מהיב מחלוקת ביניהם דרכם היה כי יעמד ביניהם כתב עיי למלמי והמליצו מרחיקין למוקף קיום המוחמות והכה היה ליקמלים בעת ולא יכלו לעזוב בעמק המזוה לביניהם המחלוקת וכל אחר הלך על הליקמלים לקחה העמק לעלמו וקודם הליכתם עמה אחר לפעדם על פה לעמוד כדי שהעמק יפלר לעלמו והמלמי אמר ביניהם לאמר לה ידע ממזידים הפעדם נדוד דברי׳ מעל כי חתמו עלמם שביניהם על כתב מוחמות אמר היה מוכן בידו והכה הליקמלים בהקלקלה ואמם האחד בשורת מוחזקה בכח שפעדם שלה ועמם רולה זה להיות שליפעדוכב לו לבדו בלמרו כי בעמק הלו לריך הולחום ומחדים בחברי ומוח תמיד נלרך להמלים חלק מוחפו יען כי הסכי בעת הפלחוכב למביעת נסיכתו בעת הלורך כבר סגיב בזה להזיקם דבוה כי מוכרח להם בחולה ואמם לחלק מוחפו בעת היוקר והוא המזיד לו ביניהם רבוה בעמם הזה ולם זה היה בהיום הקלקלרחקה על ביניהם מכים כפיהם על פם אחד לבדו ועיד כתב המוחמות אמר ביניהם מוען שלה היה פוס קנין ומבועם ביניהם רק דברים בעלמה והקר מלו בו בעת המוחמות שקבלו בחיה וקיב לית רק שהמלמי כתב כן לאמר היה לו מקח כזה כאמר כתב גם כן שהמלמי מרחמין מ״ם פעוחה שפיה לו מקודם כי בזה ביניהם מרחמין וגם מוען כי כל כוחה היה רק לרחוה לבל יקלקל העמק וכחון לו אחם עלמו רק בהעמם הכהחה לברוף כאמר לוחם פה שהעמק ושופפו מחזק בכתב המוחמות וגם מוען בינת לידי הפסד רב כי כבר קבה אחם שעלמך לחלקי. הכה שלריך מעלמו דשרון עם שמוחזק ושבית דברי הב״ו והשלך דשבועם ליה מחזק שקנין ולית פוס קנין בשהכתה דלה קבה כאן הרי שהכתה דכל שלין שדבר חלוי בידו ובוה בידי אחרים יש בו אפוס שהכתה לו ידעתי שם בוה ענין שהכתה בכאן דעיקר המוחמות אחר דאם יקבלו העמק יהי בפוחמות ואם יחקלקל העמק גם לו גם להמני לו יהיה וכל שיקבל העמק שם מעיעם יש בזה אלא שלש יהיה שבני שוחף ולא דעתי ליה כלל לשהכתה זאב וגם בעת שבפוחמות מחזק שקנין כאיש שפיעם וכ״ש בגלין שפיע שכן הוא שמור עהיה ובשהכתי יד אחל קי דליע שהכתי זה ום שמוחר בפיע קי קביו פעף בי דיכולים שהוחפים לשקנה זה לא שפילו שדבר אלא בת לשולם ועין בשפיע קי ריש פעף מי בשביש וכאן בולי שיך אעם זה דיכא שאביתו לו יקח שעמק לשלמו ולבב דולם לקנה שקם ובם בלעים כבר הביא בשלמו דברי רמיא קי ר״ז פעף מיו לשם לה להחוב בשמר שקם ממנו בשיך חמוב מכני ומם שמוב כאן בשמר בחזקתו שים ליחא והדברים שמוים דכל שידע מיכחוב כן בשמר ואם לא כדע אם כיון בזה לשהכתה שלילא אף הוא שלילא שמר לשקנות ובם שברי שקי הסמר בחזקתו שים בברים שלילא אף הוא שמר לשקנות ובם כרשם לשעכיד כיון דכבר היה שלילא ושעם לשעבוד ושחיב שחם מלמו על הכתב בולי שמר בבב אלם לשקנות שברי כבר אלם בדעתו אלא יהיה בשוחפות ושחיב כשלים בבי קפק שירא ממנו אלא יקבל אליקמלים:

והנה אי יהבו ייב שבם שקם שרעיז הביעבי השובה שבבד עוים יעקב שעעבוב כי ושביש על קלם פרעים ושלסוס כאן עים על עים דלא שיך כאן לשהכתה שסוס דלבב דבעי לשקבי שמר ושקבי ועיז כתב דביהו הוא דשם רים שבל בחב שרעיז בקי קביע בקי ני בשביש כתב שרעיז רים שולקין ושקיך שחזק ביד שהולקין אלו דליע אף קנין ויכול לשחזר בו לשבח ובם בקי ריז קייל בבי שבעון שבוחר דלא שועיל ולא כשביעם רים ושקביף ייב אף לשהכתק שרעיז דברי רים שכל שקום כתב רים שולקין בם בקי רים כתב רים שולקין. והכה בכל שה שהלריך לא שועיל אבל שיע ובבי ריח הוא כן ואיך יכול לשולית שידו ולים זה שחזק מוחזק אף דעל פם לשהכי כתוב על שהקלקלרחקה ובבי לא בקרא הוא שלחזק ושעמים בכל יום שאחר כתוב על שהקלקלרחקה בכל שעבו כתב שפוחפות אבי שעאר שפוחפין אלא בכתבו שהקלקלרחקה בכל שעבו כתב שפוחפות ושם בם דשה קפק אחם ושבועם ועין שיך יליך קביז. ושם שנקפ לשהיעבו שה שנשעורחבי בשביע הכה כוונם שפוחפ דשבביע בי קביו לא כתב כלל שהעם דשבו דבעי לשקנות רק שפוחפ לבשון בעולם וגם שהיך שלי אם בי מרגים בעם זה שהאחר לקשן בי ריש לא בים בוהם להים שולקים כי יש שכי שעעים בייהים שועיל. ושים על גוף הדבר שכחבתי דלא שיך לשהכתה בבלן דשה שהוכ שלהם לחברו חלקו והאריכתי בזה ושיז בתב שכן דשה רבי פשי שלים קף עיב לבל כל שהאחוכים בתבו דכל שלים בידו ושלי בדעם שחרים לא שיך לשהכתה בשים שהחיל בהלכות שהכתה שבה בשהיב עבם עלמו כאלו לא ידע לבל בשם אלי לשור לכל שהלכות ושחאחרונים דוקא בשם הוא שחיב עלמו לשם בשחיב על בים בידו ושלי שיך שחרים לבל כאן אם שהחייב עלמו בשם בימחק על שאו הליקמלים יהיה הבידו שוחף אם לשהכתה שיך בזה והלא שם לא יחזיק על אחר לא שם לא יהים לו ולא לשבבו ועיקר לשהכתה שבבר שיעלה בידו ולכך לא שמר לשלבות לבל כאן הוא שחיב שלבה בשיחזיק על שמו יהיה שבחזקת בליקמלים הוא כן ואחר כתוב בשהקלקלרחקה ואחרים שם שוחפות

ולא שמעו בזה שום לשהכתה. גם מה שבבלחי דברי הסור על שהסור פי הולדות בשם לבני הרחים זיל ועיז כתב דאין רחיה משם דשלחי יוסף דהיה יוסף ממילא ואחי הרחים קיל כרים דשחומר שדים צ לחי מוכר לך מועיל ובשדם שהם משום דשיכו מנכר שהקח וכאן הוה כשנכר שהקח ושבועה מחזיק שהקן הקנין בזה לבל בדבר שלביל דאין הקנין נשהם בו ליש לף שבועה הבה אם בעשה שלא רחה דברי הסור שם שכתב שפועם דלף בשלוש עיף שפיכו כשהם קנין אם מכר שלה עיש שים לו על לאחים ובשבע שהשבועה מחזק גוף הקנין עיש ואם כן שבועה דלא כשביע. גם מיש שמלא בריבציית בני שהא בעלחיכו שכתב בהדיה דבעי לירוף קנין וכאן לא היה קנין הבה שלבד שבם כאן כתב בקנין וכבר כתבתי שכל שכתב כן ושהם עיז ליל עדיים ושעילה נשר להקנות ולא שיך לשהכתה. ולשעביד ליה בדוחה שהא דשבועה בשיי דף ז׳ שמיו דכל דשהלכו בריבים שכבועה לא שיך לשהכתה שפוס דליבת דשלכותה דיבת ושיב אין הכוונה שיי דיבת דשלכותה דיבת יהבה הדין רק שיי נשר ושקבה דשליב לא יהבה שדין בשביל דיבת דשלכותה כשיים הפיך בשי ביי שיע ובי שפיח עיים בשרך והבה בשלחן ערוך קיצן רי קעיף פיז שבועה שהקבה שבירוכים לא הוה לשהכתה שפוס הוה בוהם זאב ושיבו קנין בעי והפיך פס קיב כיל ובשי שליב קיב שיע שיך לריך קנין ולשיהי בקלפים בשיבן רי שהיך לשלוב על הפיך דבשהם לא פיך מיב בוהם בפידוך דבוהם דוקא בעי שיהיב בבוהו ושהייב בדברים שבול כשבועה בשהכל לף ליל ובשיב שיע שי הכיל ורק שכל שהחייב בקנין אלא בהם שהיך לשהכתה עים שהיך ולשעביד כרשה דפל ליהא דשם שכהב דשפילו רקב בשבדיו שבול כל שביב שבוהם בבוהו לשעביד זה דוקא בבוהם שביב לבבר זאב כל שביב עוהם ושבוהם בבוהו שבול בשבל בשבידוכים דשבוהם שביב לשבם שכבלי זאב יוהר בדר וחזק בבוהו בשבם בשבל בשבידוכים לא בשבם ולשלי חייב וכבר לשהו שכבלו לשכם שה בבוהם שבל בשבל ושכלו שה בשבלם בבל וכל שבי שכבל ושולדהו בייבע לשבם הבוהם ושיו שה לשבם הבוהם שביב לשבם שכבלי חלק דביעי שכבשם לבויים שבפיך בשי שהיך בזה ולשיז בשידוכים לא לבשיב בבם לשבשם זה ליהא בשמילה והשביים שי חביהו בדבים לא לבשיב בבם לשבשם זה ליהא בשמילה והשביים שי חביהו בדבים לא חלק לבויהיב והייבו לף שלא שבה לו בום דבר בבוהו כשו שהם שלשה לחד שבע על לית ולשיב זה שביבא דלא לריך קנין כבלשביד בדוב. ובזה מיובב שה שהיך בבוים שבויב שי עיד והובא בקיל לשהבה שי בין דלין חייב על הבוהם כי לם בשהכון לביים ושיין בקיל שם. ולשביים בזי שפיר בשה שבביים שבשם חייב לף שלא שהכון לביים בבלשביד וכלשביב בשיים חייב לף השביים בדבים ליבוע בל זה כשים הרשביים פיב שהבב ובקי שבייה שם ושים בבי ולשיב שביים שבה שהבליבו לקיום שבידוך שבולי חייב ובלשיים שרי הבים בקי בין קיב ייד כשב דכל שהבליבו שבוים לשיל קנין עים ושכים בשהבליבו שבוה דלין לריך קנין בבלשביד בבוב ושיין יבוים דף קיד כל דבר שהוה שבשם בלים ושיבשי ובקיקה לאי שבשם בלים ולייב דשל לקיקה לבלשם שהוחה שבשביים ולשה לא שהוק בשביו ולייל כיון שבשם הוא בוהם לבשם שלא לבא להקים לשהיו שם בשבחל לייל שיב בקיקה בבוהו. ושים שכיון שבוהבם שלין לה לשלק כל כך בשון שלו הוב שלין שיך בוהם על שלחאה הזשן הכה שלבד זאב שקר בשור שביל עבידם שלין שה בם שבם בשבר הזשן שבוגבל בכשיב שהוא בדל ולין לו שי בישבשם שלין :

והנה לשיב ביום ר עביק הולדות שבם שרחיי שלשהי בהורם חיים בשהלרין דף כיח וכיב בשרק שבוכל דשם דשלרו שהורו לשב על שבחל כשלו שהר על הקביים שהבכה שביו שבם ושלא לים רק בבוהו חבל שבייבו שהר דשביים שבשם ושבלם שלבה שרבבים בבל שבייב שהר לשבים בבוהו שבשם דשבים בבוהו שבשם בשבים בשבים בשבים

שו"ת שאגת אריה

ובכה"ג ודאי לא נזרו והחרימו ולכן ודאי הרבות בידו לבטל מעשיהם
ואין עליו חרם הקדמונים כלל והוא ברור בעיני :

ובדבר הקשה שלא נכתב שם נאמר כזה לחספ"י שלא נכתב
בכתב דמי . ג"כ נלפענ"ד לפי ממש מדיוקים שלא
מצא מעשה הוה לכתוב בכל כתבי התנאים קשם וגם בשטתבין
אין סכוס הקשם שום בכל התנאים כי אם כאשר יתרצו הלדיים
יחד הסכוס שיכתבו כן כותבין . וה"כ אין לאסור לומר דאספ"י שלא
נכתב בכתב דמי בין שלא נתרצו הלדיים כלל אין ומה לכתוב .

ורציתי להגיהן בעל מבוש"ג בתשו' שם שילת לדון ולומר לפף שם
לא נכתב בהתנאים קשם יש לחייבו פני רצות פיני הכ"ד מפני
הבושת ומביא דאי מהש"ם קפ"ב דב"ק לאמר רבה נפל מרחם
הגג כו' פעור על הבושת ואם לתפפך מייב לף על הבושת ופי'
רש"י שם ואם נתפפך לאחר שהתחיל לנפול דאתכון לנפול על האדם
להגיאתו מייב לף על הבושת אספ"י שלא נהכון לשם בושת פיי"ם
ונם זה במהכ"ה דבריו תמוהין בעיני . דשם לף שלא נתכון לבייש
נתכון להזיק את חבירו להגיאתו וכדדרש' בבריתא בש"ם שם
מנשמע שנאמר ושלחה ידה ויי יודע שהחזיקה מה ת"ל והחזיקה
לומר לך כיון שנתכון להזיק אספ"י שלא נתכון לבייש חייב . וכן
מבואר הדין בעשמו בש"ע חו"מ סימן תכ"ח סעיף י"ח פיי"ם לכל
בעניני חזרת הגילוכין לא נתכון להזיק ונם לא הזיק כלל ולא
נתכון גם לבייש כי אם להגיל את נפשו מבלי ליטע את שליחו
רלוי לו ודאי פעור מדיעת יבושת . וכבר רמה עיניו של בעבוה"ג ז"ל
בעלמו מש"כ הרמ"א ז"ל בסי' תכ"ח סעיף ו' בשם מהרי"ו ז"ל
דמי שקיבל על מבירו שנשבו לו גנב או וכיו"ב אספ"י שלא יוכל
לבדר עליו מ"מ פעור מבושת דאמרי לא כוון לבייבו פיי"ם . והרב
ז"ל כ' שם כי בקל יש למלק ביניהם ולא ביאר החילוק אבל החילוק
מבואר דשם לא נתכוון להזיק ולא הזיק כלל לכן פעור גם על
הבושת כיון שלא נתכוון לבייבו כי אם להגיל את שלו . וה"ג בעין
חזרת הגילוכין כן הוא וכמ"ש . ולף שמהרי"ק ז"ל שורש כ"ע כי
ג"כ לאספי' לא שבדי קשם אפ"ה קרוב הוא בעיני דחייב לשלם דמי
בושת ומביא הכ"ם בש"ע בסי' כ' אבל נם הוא לא החליט הדבר
בבירור וכבר לוה עליו הקלפ"ח בסי' ר"ז דחייב על הבושת
על שיעשה מעשה בנופו ואפי' דקק בבגדיו פעור פיי"ם . ובשלמא
בשכתב קשם ויש לדון משום אשמכתא מכני הבושת שלא יהא
אשמכתא אבל בשלא נכתב שום קשם ודאי אין בכח לחייבו מדינא
בושת אי משום דלא עביד מעשה בנופו כמ"ש הקלפ"ח ואי משום
דלא נתכוון לבייש וכמ"ש :

ומלבד כ"ז כיון שהתנו ממתן בהכלה אף אם לא נכתב קשם
התנאים אין לחייב את האיש בקשם משום דהוי חומש
וכמבואר בדמ"א אהע"ז סי' כ' סעיף ו' פיי"ם ואף לחייבו לקבל
הארס שאין הסיכוי ממנו ואין ידו במעל הזה אין לחייבו כנ"ל כי
הדבר גלוי ומבורר דהאיש עשה כל התחמנות לקיים הקשר ולא עלתה
בידו ואין לך חומש גדול מזה . נם מ"ש כ"ת שהמחותן מופן מעשה
ת"ח עם החתן בעלמו ודן כ"ת דין כשבושה . מלבד שהחתן
הכחישו ומה יש למלייבו בזה דהא אין מחלייבין שבושה על שבושה
כידוע וידע תיכף בהנפשי . אלא בלא"ה הת"ח שמושן בשעת

ב״ד, ולכן עפ״י היתר של מאה רבנים אין חשש נדנוד בדבר לאסור ואדרבה עבירה לעגן הבעל עיי״ש, וכן שם (סי׳ כ״ג) עיי״ש. ועיין שו״ת חתם סופר (אהע״ז ח״א סי׳ ג׳) שהגאון התנה שאם יראו חכמי הדור צורך ענין להתיר יתירוהו ע״י ק׳ רבנים עיי״ש.

יב) ומבואר מכל זה, שאם יראו חכמי הדור שאין הבעל יכול לדור עם אשה זו והוא נגד חושי בני אדם, הרי הם רשאים להתיר לישא אשה אחרת, אחרי שיסכימו לזה מאה רבנים מג׳ מדינות. ומעתה בנדון דידן שהאשה הכריחה את בעלה ליתן לה סכום עצום של מאתים אלף דולר, בדרך של ערמה שפלה ובזויה מאוד, ע״י ששכרה אנשים שפלים שעמנו לו רשת להעמידו בנסיון לדבר עבירה חמורה ר״ל, ובאמצעות התמונות המכוערות שעשו איימה עליו שאם לא יתן לו הסכום הנ״ל תפרסם קלונו ברבים, וכדי למנוע את הבושה הגדולה לו עצמו ולצאצאיו שהגיעו לפרקן, נאלץ ליתן לה סכום זה, והרי זה מעשה גזל ממש, (וכפי שנראה בחוזה שנעשה ע״י עורך דין היא תבעה שהבעל יתן לה גם חצי משאר כל נכסיו, מדירות ומסחרים), שהרי אין שום סיבה שהבעל יתחייב ליתן לה סכום עצום זה. והנה משום מעשה רשע זה בלבד מצוה הוא לשונאה, וכמבואר בפסחים (קיג:) ברואה דבר ערוה בחבירו מצוה לשנאתו, ופירש רשב״ם שהרי הוא יודע בודאי שהוא רשע עיי״ש, ולאו דוקא בדבר ערוה אלא בכל דבר עבירה, וכמבואר ברמב״ם (פי״ג מרוצח הי״ד) השונא שנאמר בתורה — לענין פריקה ועזיבה — לאו מאומות העולם הוא אלא מישראל, והיאך יהיה לישראל שונא מישראל והכתוב אומר לא תשנא את אחיך בלבבך, אמרו חכמים כגון שראהו לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר הרי זה מצוה לשונאו עד שיעשה תשובה וישוב מרשעו עיי״ש, ובנ״ד הרי הגזלה עדיין תחת ידה ובודאי שאינה רוצה לעשות תשובה להשיב את הגזלה, הרי מצוה לשונאה.

יג) והנה אחר שעשתה מעשה גזל זה, הוסיפה חטא על חטא והראתה את התמונות המכוערות לאחרים והלבין פני בעלה ברבים, והיה הדבר לשיחה בפי הבריות, נמצא שהבעל נלקה בכפלים, את ממונו נעלה וגם נלקה בבזיון נורא, והנה בכגון זה מבואר בתרומת הדשן (ח״ב סי׳ רי״ב) בראובן שהוציא שם רע על שמעון ואשתכח שיקרא, שאם ירצה שמעון שלא להתפייס כלל ולנעור לו איבה אין איסור בזה, כדאיתא בסמ״ג במצות תשובה דמייתי ירושלמי (ב״ק פ״ח ה״ז) אהא

שלא יהא המוחל אכזרי הא דתימא שלא הוציא עליו שם רע אבל הוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית, ועעמא רב אית ביה דדילמא שמע אינש באפוקי קלא בישא ולא שמע בפיוסו ולא נפיק להא האי גברא מידי חשדא עכ״ד. ומבואר שאם הוציא עליו שם רע מותר לנעור לו איבה ואין איסור אם אינו מתפייס. וכן פסק רמ״א (או״ח סי׳ תר״ו ס״א) שאם הוציא עליו שם רע אין צריך למחול לו. ובמג״א שם (סק״ד) הביא מים של שלמה (ב״ק פ״ח סי׳ ס״ג) דמ״מ מדת ענוה למחול עיי״ש. והיינו הרי שמפייסו ומודיע ברבים שמה

שיקרא, דבזה מן הדין מותר לו לנעור איבה ואינו חייב למחול משום דאיכא דשמע בהאי ולא שמע בפיוס דהיינו בהכחשת השם רע, אלא דאיכא מדת חסידות למחול בכהאי גוונא כיון דעכ״פ המוציא שם רע רוצה לפייסו ומודיע שהשם רע שהוא הוציא הוא שקר, ובזה איכא מדת ענוה שלא לחוש אהא דאיכא דשמע בהוצאת שם רע ולא שמע בפיוס. אבל היכי שהוציא עליו שם רע והלה אינו רוצה לפייסו כלל, פשיעא שמותר לו לנעור איבה על המוציא וליכא אף מדת ענוה למחול. ומכל שכן כשביישו בדבר שאי אפשר להכחישו ולחזור בו, וכענין נדון דידן שהראתה לאחרים תמונות מגונות שלא ניתן להכחשה, ולא שייך בזה חזרה והכחשת העבירה, והיא עצמה גרמה לכך להפילו בפח יקוש, וכל עיקר כוונת המעשה הזה היתה כדי שתוכל להוציא ממנו ממון מתוך איום שאם לא יתן ממון תביישנו ברבים, ולבסוף נעלה את ממונו ואעפ״כ ביישתו ברבים בדבר שלא ניתן לחזרה, והיא לא פייסתו מעולם, הרי פשיעא שמותר לו לנעור לה איבה ואינו חייב למחול אף לא ממדת ענוה. ואפילו אם היה עושה מעשים רעים בזדון ח״ו, הרי מבואר ברמב״ם (פ״ו מדעות ה״ז) הרואה חבירו שחטא וכו׳ מצוה להחזירו למועב וכו׳ שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך, המוכיח את חבירו וכו׳ צריך להוכיח בינו לבין עצמו וכו׳, המוכיח את חבירו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו שנאמר ולא תשא עליו חטא, כך אמרו חכמים יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות ת״ל ולא תשא עליו חטא, מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל וכל שכן ברבים, אע״פ שהמכלים את חבירו אינו לוקה עליו עון גדול הוא כך אמרו חכמים המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה״ב וכו׳, אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו וכו׳ עכ״ל. ומבואר דאף בעושה מעשה רע בזדון אסור להכלימו ברבים אלא אם כן הוכיחו בסתר ולא חזר בו, ומכל שכן כשפורש לחבירו רשת כדי להכשילו, ודאי דאסור להכלימו ברבים, וזה המבויש אינו צריך למחול ורשאי לנעור איבה, ומכל שכן כשהמבייש אינו מפייסו כלל.

סימן פה

— המשך התשובה הקודמת —

יד) ומעתה נתבארו שני טעמים שבנדון דידן הבעל מותר

עפ״י התורה לשנוא את האשה, הן משום שגזלה ממונו והן משום שביישתו ברבים — ועוד בה שלישית, כי מסרה את בעלה בערכאותיהם ומסרה שמותיהם של כמה וכמה אנשים הקשורים עמו במסחר ורשימות מסכומי עסקיהם, ועי״ז היו עלולים להענש בעונשי גוף וממון, והנה מבואר בשו״ע חו״מ (סי׳ שפ״ח ס״ח) דאין משביעון את המוסר שהראה מעצמו מפני שהוא רשע ואין לך פסול יותר מזה. והוא מהרמב״ם (פ״ח מחובל ומזיק ה״ח). ופשוט דגם כשמוסר לאנס ישראל הוי רשע, וכמבואר בשו״ע שם (הלכה

לקט יושר חלק א (או"ח) עמוד קמא ענין ב

ובליל יוהכ"פ באו אליו כל הקהל ומבקשים ממנו מחילה. ואח"כ היה הולך השמש על הבימה, פירש"י במס' סוטה בסוף פ' ואלו נאמרין +סוטה מ"א ע"א,+ אלמנברא, קודם שיתיר הוא והשנים עמו להתפלל עם העברינים, ואמר
* שמעו כל הקהל הק' ! מורינו הרב ר' איסרליין יבקש מאתכם מחילה, וכל מי שיש עליו תביעת ממון משום דסבר בדעתו שאינו פוסק לו כראוי, ימתין לו עד אחר יוהכ"פ, ורוצה לציית לו דין. אבל לא ראיתי שבא אחד.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

עיין כס"מ ולח"מ. אמנם יעוין בשערי
ניקר] התשעה עשר עזיבת חטאו בהזדמן
הזדמן לידו בענין הזה יוסיף בנפשו יראת
ימים, וכאשר יחליף כח היראה די כבוש
ם התאוה, הלא בוחן לבו הוא יבין ונוצר
ויגיע לידו כענין הראשון יציל את נפשו
ך באמת מצב שיעיד עליו יודע תעלומות
(שבית שבי)

ב מר"ן ויש ראיה לדברי רבינו מדאפליגו
ביוה"כ שעבר אם יכול להתודות עליהם
חטאיו מיירי וכו'. וכתב עליו הלח"מ דיש
ין אדם לחבירו וכו'. ולא דק דהא ראיית
אתי נגדי תמיד כמו שהביא רבינו בסוף
עבירות שבין אדם למקום:
(ארבעה טורי אבן)

ה ט"ז ב' וירושלמי ספ"ז דשבת פעמים

ון. סנהדרין ל"ז ב' ואולי זהו בכלל מש"ש
"ז א' תוד"ה אם: (בני בנימין)

ם. פי' [illegible]לא לצורך אבל לצורך שפיר דמי
בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תשרף
והאמר רב ששת חציף עלי מאן דמפרש
ו אחוהי: (מים חיים)

וכו' שהוא פותח פתח לשבים מכל מקום
(רד"ע)

כה לכל וכו' לפיכך חייבים הכל לעשות
משמע דהחיוב לשוב ביום הכפורים הוא
גה בגמ' שבועות [יג.] דתניא יכול לא יהא
ואו מקרא קודש ולא עשה בו מלאכה, לא
ועשה בו מלאכה מנין וכו'. ועיי"ש ברש"י
או מקרא קודש. אמנם בדעת רבנו יש לומר
נהג בו דין קדושת הזמן דהיינו שלא עשה
טפי הא דבעי לאוכוחי התם מהך ברייתא
(יגל יעקב)

תחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק
פי' ר[illegible] נערב דף ל"ד סע"א:
(גי' ס' מוגה)

"שמא תטרף דעתו" עי' לח"מ. ויש להעיר
תה דזמן מועט לא חיישינן, ועי' שעה"מ ה'
רק כשאנו דנין על אדם אחד פרטי משא"כ
ת אחת ודאי שכיחא גם מיתה פתאומית ל"ע
א"ש ד' רש"י יומא ו' ב' ועד שאתה כו' ע"ש
ר ז"ל עפ"ד הירושלמי פ"ו דשקלים ה"א
כ' המפ' בענין חזקת כשרות ואכמ"ל:
(רוי רוימין)

דמב"ם מאי שנא עיוה"כ כל יום ויום יתודה
(הגהות חבר בן חיים)

[עי' שנו"ס]. נראה שצ"ל כו', וכיון לנוסח
ו פשענו: (באר אברהם)

שבסוף ספר אהבה] כתב אבל אנחנו ואבותינו
(בני בנימין בשם אביו)

אלא חטא בלבד ומיירי בכה"ג שכתבתי שלא היו מרגישין בנפשם שום חטא
ועון שעשו, ולעיל בפ"א מיירי ביודע בנפשו שעבר עבירות בזדון ובשגגה וכמו
שסיים שם וכך עשיתי ובא ללמדנו שם צריך להתודות תחלה על החטאים
ואח"כ על העונות ופשעים כמו שמבואר שם בגמרא: (ארבעה טורי אבן)

כס"מ (ד"ה עבירות), ברייתא שם פלוגתא דרבי אליעזר בן יעקב ותנא קמא
ופסק כראב"י דמשנתו קב ונקי. נ"ב אבל בש"ר פ' נ"ב ס"ב פסק כת"ק וקרי
ליה החוזר ומתודה תאלמנה שפתי שקר, וכתב הר"ב יפה תואר וז"ל וא"ת קרא
דראב"י מאי עבד ליה הא מתרצי בשוחר טוב מז' ל"ב שיהיו כנגד לבו ודעתו
אבל אינו מזכירן בפיו: (גי' ס' מוגה)

שם, ע' כס"מ ספ"ב מהלכות בה"ב וצ"ע: (בני בנימין בשם אביו)

ה"ט. בעל בעילה אסורה. נראה דבאשת איש אם אסרה על בעלה הו"ל בין
אדם לחבירו, ואולי כל בא על הערוה לאונסה מקרי בין אדם לחבירו. ובלא"ה
צ"ע הא כל בעילה אסורה חייבין עליה כרת ואין תשובה ויוה"כ מכפרין בלא
יסורין (עי' ספ"א), אם לא שכיוון לאיסור סוטה על בעלה ומחזיר גרושתו
ושומרת יבם: (הגהות חבר בן חיים)

או גוזלו. הכ"מ כתב משנה בב"ק. והרב הגאון מ"ו מה"ר יעקב גינצבורג
כתב דצ"ע דשם לא נאמר כ"א בחובל אבל לא בגוזל, הרי בפ"ה מהל' חובל
ה"ט כתב רבינו אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו ע"ש, וכתב שכבר
הרגיש בזה בשו"ת שה"ל סי' ט"ו בסתירת דברי רבינו, ועיקר התירוץ המזיק
ממון בהשיב הגזילה נתכפר לו אע"פ שראוי והגון לבקש מחילה אבל אין
כפרה מעכב משא"כ בחובל בגופו הכפרה מעכב עד שירצה את חבירו, ומהיכן
למד רבינו שיצטרך פיוס לגבי ממון אע"פ שאינו מעכב את הכפרה, למד רבינו
מהא דאמרינן בב"ק דף ס' גבי עובדא דדוד חבול ישיב רשע גזלה ישלם אע"פ
ששלם רשע הוא והיינו כ"ז שלא פייס את חבירו עכ"ל: (קובץ)

**לא רצה חבירו למחול לו מביא לו שורה של שלשה בני אדם מרעיו ופוגעין
בו ומבקשין ממנו.** נ"ב י"מ שצריך שיהיו מחודשים שלא הלכו עמו פעם
ראשונה ואין זה נכון (פר"ח סי' תר"ז), ומצאתי כי"מ בשערי תשובה של ר' יונה
דף ל"ה ע"ד, וכן נוטים דברי רבינו מדכתב מביא לו שנייה ושלישית דאילו
אינם מחודשים היל"ל יחזור לו שנייה ושלישית: (גי' ס' מוגה)

ואם היה רבו וכו'. לפי שאינו שוה לכשחוטא לאחר ולפיכך ראוי לו
שיקפיד עליו הרבה כדי שלא יטעה פעם אחרת: (רד"ע)

ה"י. אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס וכו' **ובשעה שמבקש ממנו החוטא
למחול מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה** וכו' **וכן הוא אומר על הגבעונים לפי
שלא מחלו ולא נתפייסו והגבעונים לא מבני ישראל המה.** נראה לפרש
הלשונות השונים שנקט רבנו בזו ההלכה, דהיינו פיוס ובקשת מחילה, עפ"י מה
דאיתא בגמ' יבמות [ע"ט.] נתינים ניקרינהו ונפייסינהו. ויקרא המלך לגבעונים
ויאמר אליהם מה אעשה לכם ובמה אכפר וגו', ויאמרו לו הגבעונים אין לנו
כסף וזהב עם שאול וגו', מיפייס ולא פייסינהו. אמר, שלשה סימנים יש באומה
זו הרחמנים וכו' ע"כ, דמשמע דמה דאמר שאול ניקרינהו ונפייסינהו היינו ע"י
ממון, ומכיון שהם לא נתפייסו ראה בזה מדת האכזריות וחסרון במדת
הרחמנות שהיא מסימני אומה זו. ועפי"ז מה דפתח רבנו דאסור לאדם להיות
אכזרי ולא יתפייס, היינו דאם לא מועיל אצלו אפילו אמצעיים של פיוס, הרי
זה אכזרי. אמנם הוסיף רבנו דגם בלא פיוס רק בבקשת מחילה בעלמא כבר
צריך האדם למחול בלב שלם ובנפש חפיצה, אמנם אם לא מחל בזה עדיין לא
נקרא אכזרי. וע"ז מביא הקרא דהגבעונים לא מבני ישראל המה, דהוא לפי
שלא די להם שלא מחלו דהיינו בבקשה מחילה, אלא דגם לא נתפייסו אפי'
ע"י כסף וזהב, ומזה ראיה דהגבעונים לא מבני ישראל המה דאכזרים הם:
(שבית שבי)

נוח לרצות. פ"ה דאבות (מי"א): (בני בנימין בשם אביו)

וכה"א על הגבעונים. עי' יבמות (עח:) וירושלמי רפ"ד דקדושין וע' בבלי
ביצה (לב:): (בני בנימין)

הי"א. החוטא להבירו כו' **ואם** היה חייב לו ממון יחזירו ליורשיו. כ"מ בספרי
פ' נשא: (יד איתן)

לו דמ"ל מסכת חגיגה היינך דקתני לה לקמיה ע"ש
נפתלי וג' מן נד הי"ן מלאכי אז ישמעון ח"כ לה כוותי
כסדרן וגבראם לי דלמאי למסיק לכהן לריך להסיח מדבר
במוש הקדש ובקינה שולח עליו מ"ש הי' יודע לנרפן וכוח
הקדש היה מלמד מתוך גרונו של כהן וק"ל ׃
והוי מפסד טעמו של ר' יהודי לעיל דאמר מ"ל לומר כה
אמר ה' אלא עליה והלא משום שהפיגה בעמו
ר' מלמד מתוך גרונו ולא צריך לומר כה אמר ה' ודוק ׃
היכו אפסד טעמא דר' יהודי לעיל דאמר כדרך שאמרה לכה
בתפלתן משום דהפיגה בעמו היה עונה וצריך להיו' בימיון
מפלה שהוא בלחש ׃

דף ח' ע"א גמרא מים מפכין עתידין להיות יוצאין
כו' רש"י ד"ה מים מפכין כמין הפך הן
כשזוקין למקום ההיכל לשחוק שהוא לשון אחר לעיל אמר
דלכשהגיע לפתח היכל לומר שחו של שמי ולפתח העזרה
עשיתם כפי הפך והיתך מפיה עליה' והיינו דתנן רפ"י תומר
בו' ע"ב גרסתי לי בפירוש העל עין יעקב דגרים הניח דרשב"י
לשחוק לתוך דמשום הקהל דשיום הוה מקור לפתח
לשיל דוד כו' ונ"ל דפי רשב"י תנא מים מפכין ר"ל תחי
שפיר דמשמעות הלשון משמע דפליג רשב"י אתנא דר"פ דלעיל
וק"ל ולשחורה מוצא הגרסת הנ"ל דלגרסת שלפנינו
דגרס והיינו דתנן הא זה ליכא מדנה בשום דוכתא
ודוק ׃

דף ח' ע"א גמר' חכי' כוונתם הגמה שלמדו יהיכה
מכבשיה כו' מיהיבי מעשה כו' הקשה
בתוספות ובנוס ד"ה הא בכבשה בשי שופה ואי ס"ד כו' תימה
מ"ל למידק הכי דלמא דייקינן הא בכבשה בשי נטולה ובכוכי
כדמסני בפרק היתן לחבל לעולם לפילו בכבשה ויוקר מכבשה
לא בשי שופה כדס"ל לר' יוסף דהכולת ערשי כתרקי קלת
בשי ואימיו בע"ב ולי נרש"ל דקא דפריך ממ"ג דתף דדייקינן
הא בכבשה בשי נטולה ובמוי מ"ב עכ"ל דהשתא מתניתין ס"ל
דכבשה משבעה כדס"ל ר' יהודה ותכלת ושבעת אפילו
איש הא שביעה אלא ע"כ מי שפשר לומר דכבוכבות הגשם
יוקר מכבשה הא לפילו בכבשה שבועי משבעה מכ"ם דיקובי
מיוקבי דעת כדמסקינן לקמן וק"ב פשוטה קשה על ר' יהודה
ועכ"ל הא דנקט פשוט מכבשה דייקינן רק על כוכב ולא על
בכובי וק"ל ע"ל הא בכבשה בשי שופה מ"ל פריך שפיר ודוק
היטב כי נכון הוא ׃
והא דלא פריך בפשיטות מר' יהודה דס"ל בכבשה משבעה
כדמסיק ר"ל מ"מ לא הוה פריך מכי לרב יהודה
דלמאן רב יהודה ס"ל כר"מ דוחכלת קאי על כולה דמברייתא
עליו אבל לעולי לפני יוחי מכבשי"ל משבעה אבל לקמן מסיק
עפ"י אליבא דרב יהודה ס"ל דמוסקינן על כבשה ע"כ משבעה
דכוכבות יותר מכבשה ודוק ׃

דף ח' ע"א גמרא ויחמל גדי מהוסף שחושה כו' רש"י
ד"ה מהוסף שחושה כו' נאו חוכל מקרי לא
הוה ולא חמו לכתוכה כ"ש לפלוק קלת אם כן תרנגולות נמי
מהוסף שחושה ולפירוש רש"י לריך לחיות חוכל שבע מחמת
חוכל שהאם מליכה גם רחו לחליבה בחומו ומן ונראה הפשוט
דה"ל חוכל הבא מחמת חוכל ולפ"ז שפיר פריך ויחמל בן
מגיחים רחיים מוה דאם מכוון לטובות המבקש ח"ל למחול
והקהה ט"ו והב"ח הא ר"ח היה מכוון לטובות עלמו דלא
יהיה נדחה ע"י רב כמו שפירש רש"י ונראה לי דלכתוכה קאמר
מ"ם דכתובות פרק הנזהר דאתי לו לגבל אחר רב ב"מ נם
עפשיה דרב אחם ויתיב רבי חניגא בריאה ולא הוה ליה חיגב
למיתה לגבי ואתי לגבל כל ק"ב תוכה היתך פירש רש"י דד' חניגא היה
מתיירא דרב יהודה חוקו מגזילתו הא כפי היה רב גבבל
זלריך לומר הא דר' חניגא היה יכא זה היה קולם שיבא רבי
חניגא בריאה כי ר"ח יודע שהוא יבא ברחש לאחר מיתות רב
אחם מכח ויגזור חומר כו' כדאיתא אחם והיה עכשיו מקיימים
ודחק על להבא חולי יבחה חוקו רב לאחר שיבא ברחש ולכך
לא רלה למחול לרב כדי שילך רב לבגל ויהיה שם רחש יבואם
אבל ע"ו קשה דמ"מ ה"ל למחול לו וכדי שלא יהיה נראה מן
רב ה"ל למחול לרב שיהיה הוא רחש יבואם קודם לו כמו שאחל
לר' אחם משום דהוה קשיש מני ה"א רב נמי קשיש מר' חניגא
דאמרינן חוקו בריאה במסכת שופה רב ור' חניגא ור' יוחנן ורב
מבייי מקני כל כי הני זוגא כו' ל"ל למאי מיקמי ר' אחם ה"ל
למחול לרב שיהיה הוא קודמו ול"ל דהי' אם נם על רב דיהיה
נדחה ממנו ועל ידו כיון דר' חניגא דלא כניח דלא מלך ול"ל
ידחה הוא לרב והיה עושה ואח דלא אחל לי בחעלי דיומא
דכיפורים לעובות רב ה"ל דהי' מוכח בחם שמכוון לטובו המבקש
אין לריך למחול ודוק היטב כי נכון הוא ׃
ומצאתי נון לי בספר נמת דוד סוף מלך ויחסון לחלף
הרביעי בסם הרחב"ד דר' חניגא היה לרחש ישיבה
מבייב לבגל מתק"ם כו' ומסיק בסם ספר היוחסין מפני שר'
אחם גדול מר' חניגא ב' בניס ומאה יבב כ' אחם בריאה
אחד מוח רבי ושאר מוח רב אחם מלך רב חניגא עשרה בניס
עד שנת תתק"ן עכ"ל ולפני זה בע"ח כתב בספר הל' דרב
יוסף לבגל בשנת תתקע"ט בסוף ימי רבינו הקדוש כן כתב
הריאב"ד ובשנת תתקע"ט מת רבינו הקדוש כנראה מזה דע"י
מזבון זה מסיק שהי רבי אחם ולפי מזבון זה למת רבי
בשנת תתהט"ו ור"ח מלך יוד שנה על שנת תקת"ן ע"ל דר'

מסכת ראש השנה יומא

ועי"ש נ' ע"ב ד"ה היכא לאחר מיתת ר' דא"ל להי' בחיי ר"ש קשה למה לא מחל לרב דהא אפקי לה ידע ליחי' לאפוקי דהא בשעת מיתה אחר רבי הכי ולמה ירית מרב אעבל"ל דעי"ש ג' היא לאחר מיתת ר' דידע דיחי רחב וכבר רחם החלוש על רב וזה היה בזמן שמלך ר' אפס והרי הס ג' שניה ולאחר זמן זה מלך ר"ח יו"ד שניה והלך אין כל זמן הכ"ל ר"ש הם מפורש ע"ג עי"ש ואי הוה מי ר"ח יוקר היה כמי הולך אלין ולפ"ז אעבל"ל דעי"ש ג' דלא רצה למחול לו היה מלך ר' אפס ולא רצה למחול לו משום דדחק על להבא לאחר שימלך הוא ידחה לומר רב וזהו פירוש לדברי הכ"ל ודוק היטב כי נכון הוא מאוד:

ולכל הפירושים נ"ל דרב הלך כל ע"ה מבבל לא"י לפי' ל"ם להם לדברי הרמב"ם הכ"ל כבר הלך רב לבבל בסוף ימי רבי ודוק:

השתא מקצת מספרי יומא שבא לרבנן

גמרא תנא תנא קמיה לרב נחמן הרואה קרי בי"ם כו' ים לדקדק למה שינה תיכף תנא לשונו ואמר סדורין למחול ואמי ביניהו וכ"ל דאמן דקרי מחולין לו מיירי דרואה קרי ביום הכיפורים וכפרה די"הכ דוקא ביום ולא בלילה שלפני כדאיתא במסכת שבועות ומ"ש לעיל דמחולין לו כ"ל דמיד נמחל לו עון זה כ"ב דכל היום מכפר כדאי' התם והתנא דנקיט בלשון סדורין למחול מיירי דרואה קרי בליל י"ה דאדיין חיבו מכפר עד סיחור היום ומ"ה תני סדורין למשול בשי לור היום ואז נמחל לו וק"ל ולפפדר לומר דזהו כוונת רש"י במ"ש הרואה קרי בי"הכ ולא במקוואין והוא תמוה פדיעה לעיני עסקינן ואי"ו יהיה עוכתיו נמחלין אלא ודאי כוונתו לרואה ביום וביום הוה אלא במקוואין לאפוקי אם ראה בלילה לא הוה כ"כ אלא במקוואין דאיתא ובמערכת מכל דבר רע אלא יהרהר אחר היום ויבא לידי טומאה אלא בלילה ואיתא בחולין גבי יחזקאל ומקח בפדי לא מטומאה אלא הרהרתי ביום כו' והיה מתפלר עלמו בזה ומפרש תום' שם ד"ג דבני ארץ אחר היה כיצד מתם בבל יום ות' מתם הרהר עבירה וזה היה רבותא דיחזקאל ות"ל מי הרואה קרי בלילה י"ל משום דהיה מהרהר ביום אלא קרינן בי' אלא במקוואין כ"ב וק"ל:

ולשם י"ל דמ"ה סמך הש"ס הא דתני תנא כו' לפא דלעיל דמ"ר הרואה קרי בי"ה יורד וטובל אלא קיימא כיון דרואה קרי בי"ה וצריך לילון כל השנה כדאיתא לקמן ופי' רש"י דהוה כעבד המוגו כום לרבו פו' ולפ"ז ה"א דלא יטבול בי"ה דיהא מיסור רחילה אח"ה דהא הוה כשופך קיתון אל פניו ולא יקבל תעניתו. ותפילתו פדומת פוגלה דיהרו גשמים לצריך ללאת מהאי טעמא ולכך סמך האי עניני לההיא דיל' עוכתיו מחולין מדוני למחול ג"כ עכ"פ יש לטבול בי"ה ואתפ"ב ילפון כל השנה מספיקא וק"ל:

ולפי הרמ"ה למפרש ומפרש יפפוף כ"ל דאם רואה קרי בי"הכ בשי"ט מקום הקרי כיון דכבר נתייבש ע"י ל' א"ם שמש למהדי הרואה קרי כו' דמיירי נמי מבני

במש״כ הר״מ ושבח גדול וכו׳, דבפשוטו קאי בעבירות שב״א לחבירו דוקא, כמש״כ בהמשך: במה דברים אמורים בעבירות שב״א לחבירו וכו׳, דמשמע דקאי אכל מש״כ בהלכה זו עד כאן. וא״כ אמאי לא כתב כבר בהתחלה ״ושבח גדול לשב שיתוודה ברבים עבירות שבינו לבין חבירו״ ולמה רק בהמשך כתב ״ומגלה עבירות שבינו לבין חבירו לאחרים״ ודו״ק וצ״ב.

ונראה לומר דתרי מילי איתאמרו בפירסום החטא דעבירות שב״א לחבירו, חדא, כדי שיתבייש ברבים וזה חלק מכפרת העוון (וד״ז איכא נמי בעבירות שב״א למקום כמו שמתבאר בדברי רב בתירוצא קמא בחטא מפורסם), ועוד, בעי לפרסם חטאו כדי שיבקשו ממנו שימחול לו (וזה דין מסוים בעבירות שב״א לחבירו בלבד). וזש״כ הר״מ בתחילה ״ושבח גדול לשב שיתוודה ברבים ויודיע פשעיו להם״ היינו פרסום חטאו כדי שיתבייש ברבים, וקאי בין בעבירות ב״א למקום המפורסמות ובין בעבירות שב״א לחבירו. ואולם מש״כ הר״מ בהמשך: ״ומגלה עבירות שבינו לבין חבירו לאחרים״ היינו מדין פרסום החטא המסוים בעבירות שב״א לחבירו שיבקשו ממנו שימחול לו, ושפיר פירט הר״מ דקאי בעבירות שב״א לחבירו.

אולם לפי״ז נצטרך לומר דגם בעבירות שב״א למקום צריך לפרסם ברבים כדי שיתבייש בחטאו, ואילו בכס״מ כתב להדיא דשאני וידוי על עבירות שב״א למקום דנהי דאין לו להעלימם מ״מ אינו מצווה לפרסמם, ושאני מעבירות שב״א לחבירו שצריך לפרסמם כנ״ל. ונמצא דלפי״ד הכס״מ א״א לומר דמש״כ הר״מ בתחילת ההלכה ושבח גדול לשב שיתוודה ברבים קאי נמי אעבירות שב״א למקום, ושוב צ״ת דקדוקי הלשון בר״מ שהערנו לעיל.

ובעיקר דברי הכס״מ דבעבירות שב״א למקום המפורסמות ״אינו מצוה לפרסמם שאולי יהיה שם אדם שלא ידע בדבר ועכשיו ידע ואיכא חילול השם״ עכ״ל, יש להעיר דברבינו יונה שע״ת (ש״א אות י״ח) כתב איפכא דכל הטעם דבעבירות המפורסמות צריך לפרסם החטא בוידויו כי העושה עבירות בפרהסיא מחלל את השם וחייב להתאונן ולהתאבל עליהם לפני בני אדם לקדש את השם״ (לשונו שם).

שם: **וכל המתגאה ואינו מודיע אלא מכסה פשעיו אין תשובתו גמורה.**

א) **במה** שכתב הר״מ ד״אין תשובתו גמורה״ יל״ע טובא, הלא טעמא דמודיע חטאו לרבים בעבירות שבין אדם לחבירו היינו כדפרש״י ביומא (פו:) כדי שיבקשו ממנו שימחול לו, וכ״כ הכס״מ בדעת הר״מ וכמש״נ (עמ׳ קכה), וא״כ הוי חובת השתדלות גרידא להשיג מחילת חבירו ואינו ענין לגוף מעשה התשובה ומה שייך לומר ״אין תשובתו גמורה״, ממ״נ אם חבירו מוחל לו גם בלא פירוט חטאו לפני רבים, מה חסרון איכא. ואם לא מוחל לו, הרי אין תשובתו מועילה כלל. ואילו לשון הר״מ ״אין תשובתו גמורה״ משמע דהוי חסרון בשלמות התשובה בלבד וצ״ב.

ונראה לבאר עפמש״כ בב״ח (או״ח סי׳ תר״ו), וז״ל: מצאתי המבקש מחילה שפשע כנגדו צריך לפרש בשעת המחילה אותה פשיעה (דרשות מהר״ש). וכן עיקר, דלמאי דכ׳ לקמן סי׳ תר״ז דצריך לפרט החטא בוידויו לפני המקום ה״ה נמי בוידויו לפני חבירו, דבהא אין לחלק בין עבירות שבינו לבין המקום לבינו ובין חבירו וכו׳ ע״כ.

ומבואר דבצורת הוידוי דעבירות שב״א לחבירו יש הלכה מסוימת של פירוט החטא לפני חבירו (כמו שהוא בוידוי על עבירות שב״א למקום), ונראה דהוא משום דבכל בקשת מחילה מחבירו מלבד דהוי כהיכי תמצי

לתו איכא דין נוסף להכניע עצמו
ר חטא לו והוא משום לתא דמעשה
צריך להכניע עצמו בפני מי שפגע
להלן ה"ט (עמוד קנו), והי"א
ויות לכך ואכ"מ לכפול הדברים.
הו נמי דינא שכתב כאן הר"מ "וכל
אינו מודיע אלא מכסה פשעיו" –
שלא פירט חטאו כלל בפני חבירו,
חבירו מוחל לו גם בלא שיפרט
ין תשובתו גמורה" כיון דלא קיים
ס כדבעי, דכמו שבעבירות שב"א
חובת פירוט החטא לפני המקום
"מ לעיל הלכה ג'), ואם לא עשה
ובתו גמורה, ה"נ בעבירות שב"א
ל כמה שלא מפרט חטאו בפני
ין תשובתו גמורה.

קשה לפרש כן בדעת הר"מ, דלפום
"כ: וכל המתגאה ואינו מודיע וכו'
ל מיניה, ושם איירי בפרסום החטא
ולא רק בפני חבירו שחטא כנגדו,
כ וכל המתגאה ואינו מודיע אלא
ציו ר"ל אם אינו מודיע בפני רבים
בפני חבירו פירש חטאו ודו"ק. וכ"מ
מא (פו:) דאוקמי האי קרא דמייתי
ז שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח –
שב"א לחבירו, ולחד מ"ד גם
שב"א למקום המפורסמות, דצריך
זאו ברבים, ואילו לפי"ד קאי הר"מ
פירוט החטא בפני חבירו בלבד.

דאה"נ מהאי קרא "מכסה פשעיו לא
לפינן ב' הדברים: א) פירוט החטא
פני חבירו (דברי הב"ח). ב) פרסום
ני הרבים. והר"מ כתב בתחילת
ובת פרסום החטא ברבים, ובהמשך
מכסה פשעיו – ואף בפני חבירו לא
אין תשובתו גמורה וכמש"נ.

בביאור הגר"א או"ח ריש סי' תר"ו
ל דברי הב"ח הנ"ל שצריך לפרט
ני חבירו (הובאו במג"א שם), וז"ל:
והוא גמרא ביומא פ"ו ב' אר"נ כאן וכו' ע"כ. וצ"ב הא בגמ' איירי בפרסום החטא ברבים ואילו הב"ח קאי בדין פירוט החטא בצורת הוידוי בפני חבירו, ומבואר בביאור הגר"א דנקט דתרוויהו ילפינן לה מחד קרא כמש"נ.

ב) **והנה** מלשון הר"מ – וכל המתגאה ואינו מודיע וכו', משמע קצת דדוקא היכא שמחמת גאוה וכיוצ"ב נמנע מלפרט חטאו בפני חבירו אזי "אין תשובתו גמורה", אבל לא כשיש סיבה שמחמתה אינו פורט חטאו. ואכן יעוין במג"א או"ח (ריש סי' תר"ו) שלאחר שהביא דברי הב"ח הנ"ל בסק"א הוסיף וז"ל: ונ"ל דאם חבירו מתבייש בזה לא יפרוט אותו עכ"ל.

והנה הפמ"ג פירש הטעם משום דהוא דומיא דעבירות שב"א למקום דהיכא שיש מיעוט כבוד שמים אין לפרסם עיי"ש. ר"ל כיון דיסוד הדין דפירוט חטא בעבירות שב"א לחבירו כתב הב"ח דהוא דומיא דב"א למקום, ממילא גם גדרי הדין יש ללמוד זמ"ז.

ולכאורה דברי הפמ"ג חידוש, דהתינח מיעוט כבוד שמים הוי סיבה מעיקר הדין דבהכי ליכא ענין של פירוט החטא כל עיקר, שהרי תכלית כל ענין התשובה (ובכללה פירוט החטא שהוא חלק בוידוי) להגדיל בחזרה כבוד שמים, ממילא מסתברא דאם ע"י פירוט החטא יתמעט כבוד שמים ראוי לו לכסותו, אבל מנ"ל דמיעוט כבוד חבירו קובע גדרי תיקון החטא, (ובמיוחד אי נימא דחובת פירוט החטא בוידויו בפני חבירו הוא משום לתא דמעשה התשובה שצריך להכניע עצמו בפני חבירו ודו"ק).

ומסתברא דגדר הדברים במג"א, דהיכא דחבירו מתבייש הרי הוא אנוס על פירוט החטא, שהרי אין לו היתר לפגוע בשני בשביל כפרתו כמובן, ולכך אין לו לפרוט בזה. ומה דמ"מ מהני תשובתו בל"ז ואף שחסר לו במעשה התשובה את הוידוי בפני חבירו,

דנתבאר שממעשה התשובה הוא, צ"ל דמ"מ אונס רחמנא פטריה וכשא"א להתוודות בפני חבירו מהני בל"ז.

ולפי"ד יש ליישב קושית האליהו רבה שם על המג"א מהא דלא תירצו ביומא (פו:) סתירת המקראות ד"אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" ו"מכסה פשעיו לא יצליח", דאיירי בעבירות שב"א לחבירו, כאן שמתבייש חבירו אין לו לפרט, וכאן שלא מתבייש דצריך לפרוט עכ"ד.

אמנם לפי הנ"ל דגדר הדברים במג"א דהיכא דחבירו מתבייש אינו פטור מעיקר דינא אלא רק בגדר אונס רחמנא פטריה דאסור לו לפגוע בחבירו, שפיר לא ניחא ליה להגמ' לאוקמי קרא ד"אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" בעבירות שב"א לחבירו והיכא שמתבייש חבירו, דלישנא ד"אשרי" נשוי פשע וגו' משמע דקאי הכא בדבר שהוא מצוה לכתחילה ואשרי לו שמקיימה, וע"כ התינח הא דתירצו בגמ' בעבירות שב"א למקום י"ל כמש"כ הר"מ כאן ד"טובה היא לו שלא נתגלה עוונו", או בחטא שאינו מפורסם וכדפרש"י ביומא דכבוד שמים מחייב להסתיר החטא, אבל בד' המג"א בעבירות שב"א לחבירו היכא דמתבייש, אי"ז ענין של מצוה לכתחילה היאך להתוודות אלא איסור גמור, וממקום אחר באנו עלה שאסור לצער חבירו ודו"ק, ולא שייך למקרי עלה אשרי נשוי פשע וגו'.

ג) **והנה** מטו ביה משמיה דהגר"י סלנטר זצ"ל שחידש דאין לפרט החטא בשעת בקשת המחילה היכא שעי"ז גורם לחבירו צער כגון שאין הלה יודע שחבירו דיבר עליו לשה"ר וכיוצ"ב, ועכשיו כשמבקש ממנו מחילה ומפרט מה שעשה נודע לו ומצטער, וכל כה"ג דעת הגרי"ס שיש לו לבקש מחילה בסתמא ע"כ.

ולכאורה דברי הגרי"ס מפורשים כבר במג"א הנ"ל דאם חבירו מתבייש אין לו לפרט החטא. אמנם נראה דחלוקים הם ביסוד דינם, דכל דברי המג"א קאי בהלכה שנתחדשה בצורת הוידוי דעבירות שב"א לחבירו דצריך לפרט חטאו דומיא דעבירות שב"א למקום, כמש"כ הב"ח נ"ל. ובזה חדית לן המג"א דהיכא שחבירו מתבייש אין לו לפרט, אבל בעיקר תיקון המעוות כלומר פיוס חבירו לא חסר מידי כיון שהלה יודע במה פגע בו ועל מה מבקש מחילתו, אלא דמ"מ מהלכות הוידוי הי' צריך לפרט החטא לפני חבירו וכיון שמתבייש חבירו בפרטי המעשה אין לו לפרט, משא"כ בדברי הגרי"ס מתחדש דין נוסף, דאע"פ שחבירו לא יודע מאומה ממה שעשה לו, וממילא גם אינו יודע על מה מבקש מחילה, מ"מ סגי ליה בבקשת מחילה בסתמא וא"צ לפרט כיון דעי"ז מצער את חבירו.

ויל"ע לדעת הגרי"ס ממש"כ ברבינו יונה בשע"ת (ש"ג אות ר"ז) שביאר חומר עוון לשה"ר מכמה טעמים, ואחד מהם מצד שצריך לבקש מחילה ממי שדיבר עליו והוא לא יזכור כולם בכמה אנשים פגע, והוסיף בזה"ל: "גם רבים מאשר זוכר כי אותם עכר, והם לא ידעו כי הדיח עליהם את הרעה, יתבייש להודיעם ולגלות אזנם על אשר גמלם רעה כי הוא מכה ואין מכתו ידועה". ומבואר דגם כה"ג שחבירו אינו יודע שעשה לו רעה צריך להודיעו בעת בקשת המחילה, ולכאורה דלא כהגרי"ס וצ"ב. ומטו ביה משמיה דהחפץ חיים זצ"ל שהעיר בזה על חידוש הגרי"ס.

ואולם על חידוש המג"א נראה דל"ק מהרבינו יונה לפמש"נ לעיל בדעת המג"א, שהרי ר"י קאמר רק שצריך לבקש מחילה מחבירו ולהודיעו שחטא כנגדו, וזה שפיר איכא גם אם לא מפרט החטא בוידוי וכגון שחבירו יודע שפגע בו שאין מתבייש אלא מפירוט החטא ולא בעצם מה שיודע שחטא כנגדו, וכל דברי המג"א רק ביחס להלכה המסוימת של פירוט החטא בפני חבירו בצורת הוידוי בעבירות שב"א לחבירו וכמש"נ.

ויש לדון בדעת הגרי"ס אי כוונתו רק שאסור לו לצער חבירו כדי להשיג המחילה

הוא כאנוס על פיוס חבירו ואין לו תקנה,
:וונתו לחדש דכיון דאסור לו לפרט חטאו
נר חבירו תו ממילא סגי ליה לבקש מחילה
ומא ומתכפר לו. [ועיין בפחד יצחק יוהכ״פ
ר ב׳ ס״ק ח׳ מש״כ בזה בדעת הגרי״ס].

: אבל בעבירות שבין אדם למקום אינו
ך לפרסם עצמו ועזות פנים היא לו אם
ם.

א) הנה מקור דברי הר״מ דבפירוט
זא ברבים איכא משום עזות פנים הוא בגמ׳
בות (לד:) ואמר רב כהנא חציף עלי מאן
פרש חטאיה שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי
אה ע״כ. ודהר״מ קרי לחציף – עזות פנים.
ה בהגהות מימוני, ושו״מ במאירי חיבור
שובה (מאמר א׳ פ״י) שהביא לשון הר״מ
ל וסמך הדברים על הגמ׳ בברכות הנ״ל
משנ״ג. וכ״כ בסמ״ג (מצוה ט״ז).

והנה הכס״מ כתב בטעמא דמילתא
:עבירות שב״א למקום אין לו לפרסמם,
ל: שאולי יהיה שם אדם שלא ידע בדבר
כשיו ידע ואיכא חילול השם ע״כ. ומבואר
משום חילול השם אתינן עלה דהוא עוון חמור,
וילו מלשון הר״מ מתבאר דרק ענין של
זות פנים איכא בדבר וצ״ע. (ועיין ברבינו
נה שע״ת ש״א י״ח, ודו״ק היטב לענייננו).

והנה יעוין בפר״ח בהגהות מים חיים על
ר״מ כאן, וז״ל: ״ועזות פנים היא לו אם גילם״
י׳ שלא לצורך אבל לצורך שפיר דמי כדאמרי׳
פ״ק דסוטה (ז:) בשלמא יהודה דאודי כי
יכי דלא תישרף תמר, אלא ראובן דאודי
האמר רב ששת חציף עלי מאן דמפרש חטאיה.
משני כי היכי דלא ליחשדו אחוהי, ע״כ.

ולכאורה דברי הפר״ח דלצורך שרי
גלות חטאו אתיין שפיר אי כל האיסור
לפרסם משום עזות פנים בלבד דאז שפיר י״ל
כה״ג שיש לו צורך בדבר אי״ז עזות פנים,
אבל לדברי הכס״מ דאיכא ביה חשש חילול השם
מדוע שרינן לגלותם משום צורך בעלמא וצ״ב.

אלא דלפי״ז צ״ע להכס״מ מדברי הגמ׳ בסוטה
דהוכיח מיניה הפר״ח דלצורך שרי לגלות חטאו.

ואולי י״ל דאיירינן דוקא בצורך כזה
שמונע גם הוא סרך חילול השם כההיא דהתם
שאם היה חשד גם על שאר האחים שחטאו הי׳
בזה ג״כ חה״ש ואין נפ״מ בגילויו, ולכך משום
הצורך שרי לפרסם חטאו, אבל אה״נ בעלמא
לא שרינן לצורך.

ב) ובהאי ענינא יש להעיר בדברי
המג״א והגר״א (סי׳ תר״ן, ב׳) דהביאו על מה
שפסק הרמ״א דבחטא שאינו מפורסם אסור
לפרט החטא בקול רם כדכתיב אשרי נשוי
פשע כסוי חטאה, וכתב המג״א: וכ״ה בגמ׳
סוטה (לב:) שתקנו תפילה בלחש שלא לבייש
עוברי עבירה המתוודים על חטאם, והוסיף
עלה הגר״א: מיומא (כא.) עומדים צפופים
ומשתחוים רווחים, ופרש״י דנעשה להם נס
שיהיה ביניהם ארבע אמות שלא ישמע איש
וידוי של חבירו שלא יכלם ע״כ.

וצ״ב הלא הרמ״א איסורא קאמר שלא
יפרט חטאו ברבים וכמש״כ הר״מ דאיכא ביה
עזות פנים ויסודו בדברי הגמ׳ בברכות הנ״ל
דחציף עלי מאן דמפרש חטאיה וכמש״נ, ואילו
בגמ׳ בסוטה מבואר רק דהיה תקנה שלא
לבייש עוברי עבירה המתוודים על חטאם ולא
נזכר כלל דיש בדבר סרך איסור, (וכה״ג יל״ע
במש״כ הגר״א מרש״י ביומא) וצ״ב.

ואולי י״ל דכוונתם להוכיח דאם היה ענין
שאדם יפרט חטאיו ברבים כדי שיתבייש (ולא
היה בזה כל חילוקי דינים דשאני חטא מפורסם
מחטא שאינו מפורסם), א״כ לא הי׳ תקנה שלא
לבייש עוברי עבירה המתוודים על חטאם,
שהרי אדרבה איכא תוספת מעלה שמתבייש
בחטאיו. ומהא דאשכחן שהקפידה תורה שלא
יתביישו בשעת הוידוי וגם נעשה להם נס
שישתחוו רווחים כמבואר ביומא, א״כ מוכח
דאין פירסום החטא מוכרח מעצם מעשה
התשובה ושוב שייך לומר דאיכא ביה משום
עזות פנים לגלות עוונו.

הלכה ו. אע״פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם. בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד, שנאמר דרשו ה׳ בהמצאו (ישעיה נה, ו). **במה דברים אמורים ביחיד. אבל צבור כל זמן שעושים תשובה וצועקין בלב שלם הם נענין שנאמר כה׳ אלהינו בכל קראנו אליו** (דברים ד, ז):

ל ת ש ו ב ת ה ש נ ה

הלכה ו׳: אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד וכו׳.

א) **מבואר** בדברי הר״מ בהלכה זו שלשה דברים: א) התשובה והצעקה יפה לעולם. ב) עדיפות התשובה והצעקה דעשי״ת על כל ימות השנה. ג) מעלת התשובה והצעקה בציבור כלפי היחיד.

והכס״מ והלח״מ הראו מקור דברי הר״מ בגמ׳ ר״ה (יח.) דאיתא: א״ר שמואל בר אוניא משמיה דרב מנין לגזר דין של ציבור שאפילו שנחתם מתקרע שנאמר ״כה׳ אלוקינו בכל קראנו אליו״ והא כתיב ״דרשו ה׳ בהמצאו״ התם ביחיד. ויחיד אימת אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אלו עשרה ימים שבין ר״ה ליוהכ״פ. ע״כ. הרי לן מעלת הציבור שבכל שעה שקוראים אל השי״ת יכולים לקרוע גז״ד ואילו היחיד זוכה למעלה זו רק בעשי״ת.

אלא דעדיין לא נתפרש מקור דברי הר״מ בריש ההלכה ״אע״פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם״ עד שהוצרך הר״מ לבאר מעלת התשובה והצעקה בעשי״ת יתר על כל השנה וצ״ב. וכמו כן יל״ע לענין מה ״יפה״ התשובה והצעקה לעולם.

והנה בגמ׳ בר״ה שם אי׳: רבי יצחק אמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. ובפשוטו נראה דזה מקור דברי הר״מ בריש ההלכה, וע״כ נקט בלשון התשובה והצעקה ״יפה״ לעולם. [אמנם זה אינו מקור אלא ל״צעקה״ והר״מ הרי כתב גם ״תשובה״ ועי׳ מש״כ לקמן עמוד קלד־קלה]. ולפי״ז מתפרש נמי לענין מה ״יפה״ התשובה והצעקה לעולם, והיינו דאף אחר שנחתם גז״ד מהניא.

אלא דיש להעיר דמפשטות הסוגיא בר״ה נראה דרב שמואל משמיה דרב דאוקמי קרא דדרשו ה׳ בהמצאו ביחיד בעשי״ת פליג ארב יצחק, דלשיטת רבי יצחק צעקה דיחיד מועילה לקרוע גז״ד בכל ימות השנה ול״ד בעשי״ת ואין חילוק בזה בין היחיד לציבור, ואילו רב שמואל משמיה דרב דהבליט כח תפילת הציבור בזה שאפילו גז״ד שנחתם מתקרע ומה״ט הוצרך להעמיד קרא דדרשו ה׳ בהמצאו דקאי על יחיד ובעשי״ת דוקא, ומשמע דתפילת היחיד לא מצי מבטל גז״ד שנחתם כי אם בעשי״ת.

ואין לומר דר׳ יצחק קאי ב״צעקה״ דוקא דהוא אופן של בקשה יתירה (וכמש״כ הטו״א ר״ה ט״ז ע״ש, ועבמש״כ בסמוך עמוד קלד). ולכך קורע גם גז״ד של יחיד, ואילו רב שמואל בר אוניא קאי בתפילה בלא צעקה ולזה רק בציבור קורע גז״ד והיחיד בעשי״ת בלבד. זה אינו, שהרי הר״מ כתב בהלכה זו ״אבל ציבור כל זמן שעושים תשובה וצועקין בלב שלם נענים״ הרי דנקט ד״צעקת״ הציבור היא שקורעת גז״ד, ואילו לפי החילוק הנ״ל ב״צעקה״ גם היחיד קורע גז״ד. ועוד, דמקור ד׳ הר״מ במש״כ אבל ציבור וכו׳ הוא מימרא דרב שמואל בר אוניא (כמש״כ הכס״מ והלח״מ כנ״ל) והתם לא נזכר מידי מ״צעקה״, ועל כרחך דלא חילק הר״מ בהא. ובאמת דמסתימת הגמ׳ בר״ה (יח.) דהקשו יחיד אימת וכו׳, משמע דלא משכחת לה ביחיד קריעת

מכפרין עם התשובה שזהו כלל גדול שאין שום דבר מכפר אלא עם התשובה, התשובה ר"ל לבד בלא מיתה ובלא יום הכפרים מכפרת על עבירות קלות על עשה ולא תעשה, אבל על החמורות כגון כריתות ומיתות בית דין תשובה [תולה] עד שיבוא יום הכפורים ויכפר, כלומר שתכלית התשובה נמצאת בו, ומכל מקום הוא הדין שהתשובה הגמורה מכפרת בכל עת שאין הפרגוד ננעל בפני התשובה אלא שסתם הדברים שהיא נמצאת שלימה יותר בזמן הזה משאר הזמנים.

האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב ר"ל שמתמיד הדבור על מחשבה זו, נעשית היא לו כהיתר. ואין מספיקין בידו מן השמים לעשות תשובה, אלא אם כן זכות תולה לו בכך[252]. אחטא ויום הכפרים מכפר אין יום הכפרים מכפר. מאחר שאין יצרו תוקפו בעבירה ומתרצה בה על סמך יום הכפרים אף הוא נכשל במחשבתו[253].

עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר שהרי יש שם תשובה שהיא חרטה על מה שעשה, ושגומר בדעתו שלא לשוב בה עוד[254], אבל של בין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו, אם גזלו שישיבהו ויפייסהו, ואם הקניטו שירצהו בדברים ויפייסהו למחול לו.

ואת זו[255] דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו[256] כלומר אותם שביניכם לד', הא שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שיבא וירצה את חברו.

אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים. שנאמר[257] וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. ואומר[258] מקוה ישראל ד', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל.

זהו ביאור המשנה, ודברים הצריכים לענין התשובה הם דברים ארוכי הענינים ולא נשלמו כולם בפרק זה, וכבר ביארנום ביאור מרווח בחיבור התשובה בהלכות תשובה שבו.

ומכל מקום דברים שנכנסו תחת משנה זו בגמרא הן מענין התשובה הן משאר דברים שנתגלגלו בה אלו הם.

חייבי חטאות ואשמות ודאים שעבר עליהם יום הכפרים חייבים שאין יום הכפרים מפקיעם. אבל חייבי אשמות תלויים שעבר עליהם יום הכפרים פטורים.

[פו ע"א] בסוגיא זו נאמר שכל שעבר על מצות עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו שנ'[259] שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם. עבר על לא תעשה תשובה תולה ויום הכפרים מכפר שנ'[260] כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וכו'. עבר על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכפרים תולין ויסורין ממרקין שנ'[261] ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. אבל כל שיש בידו חילול השם, כלם תולין ומיתה ממרקת שנ'[262] אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. ודברים אלו הערה להזהר

252 מה שהוסיף כאן רבינו אלא אם כן זכות תולה לו בכך אינו מוזכר לא במשנה ולא בגמ', וצריך לברר מה כונתו בזה, אם כונתו לומר שאם היה לו זכות מיוחדת מספיקין בידו מן השמים לעשות תשובה אי כונתו לומר שהזכות היא שהשתדל בעצמו לעשות תשובה ובאופן כזה התשובה מועילה לו, ועי' ברמב"ם הל' תשובה ספ"ד אחרי שהביא את הכ"ד דברים שמעכבין את התשובה שכלל בתוכם גם אחטא ואשוב, כתב שם כל אלו הדברים וכיוצא בהן אעפ"י שמעכבין את התשובה אין מונעין אותה אלא אם עשה אדם תשובה מהן הרי זה בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא, ועי' בתוס' יוהכ"פ ובשפ"א בסוגיין. 253 תוכן דברי רבינו בפירושו על האומר אחטא ויוהכ"פ מכפר, כ"ה בר"י בלוניל בגנז"ר למסכתין עמ' פ"ז בבאור יתר.

254 רבינו לא הזכיר כאן וידוי, שזהו דבר המובן מאליו שהוא אחד מתנאי התשובה כמו שכ' רבינו לק', וכן בחבור התשובה מאמר א בפרק העשירי. וכ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש ובהל' תשובה פ"ב ה"ב, וכ"כ רבינו יונה בשערי תשובה בשער הראשון סי' יט שהוידוי הוא אחד משלשה יסודות התשובה, ועיקר כונת רבינו כאן לבאר מש"כ אחר זה שבעבירות שבין אדם לחברו אין התשובה שלימה עד שירצה את חבירו, עי' בחבור התשובה מאמר א פי"א ששם מבאר רבינו ענין זה בארוכה. ועי' ברמב"ם שם ה"ט. 255 ראה לעיל במשנה הערה ט שכך היא הגירסא בכל הכ"י. 256 ויקרא טז ל. 257 יחזקאל לו כה. 258 ירמיהו יז יג. 259 שם ג כב. 260 ויקרא טז ל. 261 תהלים פט לג. 262 ישעיה כב יד.

ולהפליג בתשובה לפי חומר העון, ולעולם אין הפרגוד ננעל בפני התשובה הגמורה[263], וכבר כתבנו שאין דעתינו להאריך בכאן בענייני התשובה שכבר ביארנו עניינה ביחוד בביאור מרווח בילדותינו בחיבור התשובה.

כל תלמיד חכם המביא עצמו לידי חשד, כגון שלוקח בהקפה במקום שאין רגילין בה, ועושה עצמו כשוכח כדי שלא יפרע[264], וכן שהוא פורש מדברי תורה להבלי הזמן הרי זה חילול השם, וכל שכן כשהוא חשוד בעבירות עד שחבריו בושין משמועתו, וזהו שאמרו[265] ואהבת את ה' אלהיך, שיהא שם שמים מתאהב על ידיך, שבזמן שאדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ומשא ומתן שלו באמונה ודיבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי מי שלמד תורה. ואוי לו למי שלא למד תורה, ראיתם פלוני שלמד תורה כמה נאים מעשיו וכמה מתוקנים דרכיו, אשרי אביו שגדלו אשרי רבו שלמדו תורה, ועליו נאמר[266] ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. וכל מי שקרא ושנה ושמש תלמידי חכמים ואין משא ומתן שלו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו ראיתם פלוני שלמד תורה כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכוערים דרכיו אוי לאביו שגדלו אוי לו לרבו שלמדו תורה, ועליו נאמר[267] באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו.

כל שאינו שב מאהבה אלא מיראה על ידי יסורין תשובתו מכל מקום כשהיא בתנאים הצריכים לה תשובה גמורה היא. אלא שמכל מקום כשהיא מאהבה ובלא סיבה היא מעולה ביותר, ועליה נאמר שהיא מגעת עד כסא הכבוד. וכבר הרחבנו בענין זה. וביארנו הענין על מדריגות בחיבור התשובה[268].

[פו ע"ב] ומן המדרגות הגדולות שבה מי שבא דבר עבירה בידו על הצד שכבר חטא בה באותו מקום, ר"ל שאין סבת המקום גורמת לו להתבייש, ובאותה אשה ר"ל שאינו מפקפק שלא תשמע לו, ובאותו הפרק ר"ל שהוא עדיין בתוקף יצרו זעקר בחרותו, ונמצא שאין לתשובתו שום סבה אלא יראת שמים גמורה.

עבירות שבין אדם למקום אינו צריך לפרסמן לבני אדם. אלא שיתודה עליהם בינו לבין עצמו ועל זה נאמר[269] אשרי נשיו פשע כסוי חטאה. אבל שבינו לבין חבירו צריך לפרסמן. שהרי צריך הוא לרצות את חבירו[270]. ועל זה נאמר[271] מכסה פשעיו לא יצליח.

עבירות שהתודה עליהם יום הכפרים זה לא

263 כדבריו כאן כבר כתב כן רבינו לעיל, שהתשובה הגמורה מכפרת בכל עת. שאין הפרגוד ננעל בפני התשובה. וכן משמע מהגמרא בחגיגה דף ה ע"א א"ר חנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד, אך התוס' שם ד"ה הא מפרש שהגמ' שם פליגא על דברי ר"י כאן, וצ"ע. ועי' רמב"ם תשובה פ"ב ה"ו. 264 מה שכתב רבינו שלא יפרע, כונתו שלא יפרע לו מיד אלא לאח"ז, ואעפ"י כן יש בזה חלול השם מכיון שהוא במקום שאין רגילין לקנות בהקפה ועושה עצמו כשוכח, ולפי זה נראה שגירסת רבינו בגמ' ל"ש אלא באתרא דתבע, שהמוכר תובעו שישלם לו מיד, אבל באתרא דלא תבעי לית לן בה, וכ"ה גירסת כי"א. ורש"י שגירס כלפנינו מפרש באופן אחר, וכפי' רבינו כ"מ ברמב"ם יסודי התורה פ"ה הי"א, ועי' בכס"מ שם, וכ"מ ברי"ץ גיאת הל' תשובה עמ' מז. 265 דברים ו ה. 266 ישעיה מט ג. 267 יחזקאל לו כ. 268 בחבור התשובה מאמר א פ"ב המדרגה הראשונה עמ' 41, ושם מפרש רבינו מה שסמכו כאן בגמ' השאלה היכי דמי בעל תשובה, שהיתה כונת השואל היכי דמי בעל תשובה ששכרו מרובה כל כך שמגעת עד כסא הכבוד, ואמרו באותה אשה באותו פרק באותו מקום ופורש מן העבירה מתוך התעוררות עצמית. וזו היא תשובה מאהבה שמגעת עד כסא הכבוד, וכדברי רבינו כ"ה בר"י מלוניל בגנזי ראשונים למסכתין עמ' צב ד"ה באיתו מקום, שמסיים שם, וכשכובש את יצרו אפי' כשמצוי לפניו כל זה, אין ספק שלכבוד שמים חזר בו, וראויה שהגיע תשובתו עד כסא הכבוד. 269 תהלים לב א. 270 ורש"י פי' יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו, והר"י מלוניל שם כתב אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון שחבירו קובל עליו ברבים, ראוי לו שיודה לו וכו' ויפייס לרבים שיבקשו מן העשוק שימחול לו וזהו דרך כבוד של מעלה כשמבקש מחילה ברבים לחבירו, וכל ישראל ילמדו ממנו לעשות כן, וזהו כנראה גם כונת רבינו שכתב בקצרה שהרי צריך הוא לרצות את חברו. וכאן יש להעיר שרבינו השמיט את התירוץ הראשון בגמ', כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם וכן הרמב"ם שם בהלכה ה לא הזכיר את ההבדל בין חטא מפורסם לחטא שאינו מפורסם, משמע שסובר שהגמ' חזרת בה מהתירוץ הראשון, וכ"כ בלח"מ שם, ורבינו בחבור התשובה מאמר א פ"י עמ'

יתודה עליהם יום הכפורים אחר. ומכל מקום אם עשה כן אין קפידא בכך[272]. והרי כתוב[273] כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. ולא נאמר כסיל שונה באולתו[274] אלא על העובר עבירה ושונה בה, וצריך לפרוט את החטא שמתודה עליו[275]. ומכל מקום יש פוסקים[276] שאין צריך לפרוט, וכן הדברים נראין שהלכה כר' עקיבא מחברו. ואף הרבה גאונים נהגו שלא להזכיר שום פרט אלא אבל חטאנו עוינו והרשענו פשענו וסרנו ממצותיך וכו' וכמו שביארנו כל זה בחיבור התשובה בהלכות יום הכפורים שבו[277].

שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל, משה ודוד. משה אמר יכתב סורחני שנאמר[278] יען לא האמנתם בי להקדישני. דוד אמר לא יכתב סורחני שנאמר אשרי[279] נשוי פשע כסוי חטאה. למה הדבר דומה לשתי נשים שלוקות בבית דין, אחת מפני שקלקלה ואחת מפני שאכלה פגי שביעית, אמרה להם אותה שאכלה פגי שביעית הודיעו על מה אני לוקה שלא יאמרו שתיהן לוקות על ענין אחד, ומה הוא עון של אכילת שביעית פגי, מפני שאינן מבושלות ואכילתם הפסד, וכתוב[280] לאכלה. ולא להפסד.

החנפים והם הרשעים המראים עצמם כצדיקים מצוה לפרסמם מפני חילול השם שמא ילמדו בני אדם ממעשיהם. ושהם רשעים מוחלטים גמורים. כל שהם שבים בתשובה גמורה הרי הם בכלל הצדיקים ותשובתם מעכבת פורעניות אף לאחר גזר דין. שלות רשעים סופה תקלה. מפני שבתוך שלותם מהרהרים בעבירות ובאים לידי מעשה, והרשות מקברת בעליה שנאמר[281] וימת יוסף ואחר כך וכל אחיו, ערום נכנס לה וערום יוצא הימנה ולואי שתהא יציאה בלא חטא כביאה.

[פז ע"א] כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה[282] שלא יהא הוא נוחל גן עדן ותלמידיו יורדין[283] לגיהנם. וכל המזכה את הרבים אין חטא בא לידו שלא ירד הוא לגיהנם ותלמידיו נוחלין[284] גן עדן שנא' כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת.

המקניט את חבירו אפילו בדברים שהוא צריך לפייסו כמו שביארנו במשנה צריך לפייסו בשלש חבורות של שלשה בני אדם. כלומר שיפייסהו שלשה פעמים כל אחת בשלשה בני אדם[286], ר"ל שאם לא מחל לו בראשונה יחזר אחריו שניה ושלישית. ומכאן ואילך אינו צריך,

200 כתב וזה התרוץ האחרון עלה לדעת הפסק לדעת כל הפוסקים, אך הראב"ד בהשגות שם סובר שהגמ' לא חזרה בה מהתירוץ הראשון אלא אף בחטא מפורסם אפי' שהוא בין אדם למקום צריך לפרסם עיי"ש.

271 משלי כח יג. 272 דברי רבינו צ"ב, שהרי לפי פי' הפסוקים שמביא אח"ז הוא כדעת ראב"י ולראב"י לא רק שאין קפידא בכך אלא הרי זה משובח וצ"ע.

273 תהלים נא ה. 274 משלי כו יא. 275 וכ"פ הרמב"ם תשובה פ"ב ה"ג וכ"ה בהגה"מ בשם רבינו שמחה, וכ"ה בתניא רבתי הל' יוהכ"פ סי' עט, ועי' בטור סי' תרז וב"י וב"ח שם. 276 כ"ה בעיטור הל' יוהכ"פ קח עמ' ב, וברוי"צ גיאת ח"א הל' תשובה עמ' מז, ובארח"ח ח"א הל' יוהכ"פ אות ל, ובפסקי ריא"ז, ועי' בטור אור"ח וב"י וב"ח שם. 277 עי"ש מאמר א פי"י עמ' 198. ומאמר ב פ"ח עמ' 402. 278 במדבר כ יב. 279 תהלים לב א. 280 ויקרא כה ו. 281 שמות א ו. 282 רבינו נקט את החלק השני של המאמר בגמ' שהוא הפירוש על התחלת המאמר כל המזכה את הרבים וכו', ובכמה כת"י חסר בהתחלת המאמר הקטע של כל המחטיא את הרבים וכו' ובדפוסים ישנים כגון בדפוס וינציאה ובדפוס ספרד ובע"י שכן מוזכר הקטע של התחלת המאמר וכל המחטיא וכו', חסר התיבה „כמעט", ועי' בדק"ס כאן. ועי' ברמב"ם תשובה פ"ד ה"א. 283 לפנינו: ותלמידיו בגיהנום. ובנדפס ירושלים תרמה: יורשים גיהנום. 284 לפנינו: ותלמידיו בגן עדן. 285 תהלים טז י. 286 מדברי רבינו נראה שבדברים שבין אדם לחבירו יש שני דרכי פיוס, א) אם הוא דבר שבממון כגון שגזל ממנו חייב להשיב לו את הגזילה וכן צריך לפייסו על שגזל ממנו, ב) אם הקניט אותו בדברים צריך הוא לפייסו כבר בפעם הראשונה ע"י שלשה בנ"א, ואם לא מתפייס יעשה כן בפעם שניה וכן בשלישית, וכדבריו כאן כ"מ בחבור התשובה עמ' 208-209, וכ"מ מפירוש רש"י כאן ובפירש"י ב"מ קטו א וב"ב קעג. וכ"כ הר"י מלוניל בגנז"ר למסכתין עמ' צג, וז"ל, ואם לאו אלא שהכעיסו בדברים ירבה עליו רעים שיבקשו ממנו שימחול לו בשלשה חבורות של שלשה שלשה. וראה בטור אור"ח סי' תרו. וכ"ה בפסקי ריי"ד ופסקי ריא"ז, אך הרמב"ם תשובה פ"ב ה"ט כתב, אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו לא רצה

ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לד' אלקי[286]* ולפלוני זה שעשיתי לו כך וכך, ומדת חסידים שלא להתעקש שלא למחול, אדרבא ראוי לו להמציא עצמו אצל אותו שחטא לו שיהא מזומן לו לבקש ממנו מחילה וימחול לו, וכל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו.

עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה[287]. רכילות, לשון הרע, בעל חימה, ובעל מחשבה רעה, והמתחבר לרשע והרגיל[288] בסעודה שאינה מספקת לבעליה, והמסתכל בעריות, והחולק עם הגנב, והאומר אחטא ואשוב[289], והמתכבד בקלון חבירו, והפורש מן הצבור, והמבזה רבותיו[290], ר"ל שאינו נוהג בכבודם כראוי, שאלו מבזה ממש אף בשאר ת"ח הוא אפיקורס כמו שביארנו בפרק חלק[291], והמעכב את הרבים מלעשות מצוה, והמטה את חבירו מדרך טובה לדרך רעה, והמשתמש בעבוטו של עני, והמקבל שיחד ע"מ להטות את הדין[292], והמוצא אבידה ואיני מחזירה[293], והרואה את בנו יוצא לתרבות רעה ואיני מיחה בידו, והאוכל שור[294] יתומים ואלמנות, והחולק על דברי חכמים, והחושד בכשרים, והשונא את התוכחת, והמלעיג על המצות, ודברים אלו אין סבת עכוב התשובה שוה בכלם. וכבר ביארנו כל הענין ביאור מרווח בילדותינו בחיבור התשובה[295].

[פז ע"ב] מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשיכה תיכף לקבלת קדושת היום, ומכל מקום חכמים תקנו שיתודה קודם אכילה, שמא יארע לו שכרות או דבר קלקלה בסעודה[296] ולא יתודה כראוי, ואעפ"י שהתודה ערבית צריך להתודות בכל תפלות היום שחרית ומוסף ומנחה ונעילה, והיכן אומרה. יחיד אחר תפלתו[297], ושליח צבור באמצע, ועקר הוידוי אבל חטאנו וכו' עד ולא שוה לנו, אלא שנהגו

חבירו למחול לו מביא לו שלשה בנ"א וכו' לא נתרצה לו מביא לו שניה ושלישית. ועי' בתוס' יוהכ"פ כאן ד"ה א"ר יצחק. 286* ולפנינו נוסף: אלקי ישראל. וכ"ה ברמב"ם תשובה פ"ה הי"א. 287 רבינו מנאן לפי הסדר שכתבן הרי"ף, וכן הרא"ש בסי' יח, אלא שברא"ש חסר שני דברים למנין הכ"ד, ועי' בהגהות הב"ח שם, והרמב"ם תשובה פ"ד מנאן בסדר אחר, ובדברי רבינו כאן חסר אחת למנין הכ"ד והוא, המקלל את הרבים, ובחבור התשובה עמ' 76 הביאה רבינו, ונראה שיש כאן טעות הסעתיק. 288 ברי"ף וברא"ש שם, והמרגיל בסעודה. וברמב"ם שם, והאוכל מסעודה. 289 הרמב"ם שם הוסיף, ובכלל זה אחטא ויום הכפורים מכפר, אבל גם הרי"ף והרא"ש לא הזכירו אלא אחטא ואשוב, ועי' בק"נ שם. 290 בחבור התשובה שם הוסיף כאן רבינו, והמקלל את הרבים, וכ"ה ברי"ף וברמב"ם שם, ועי' ברא"ש ובהגהות הב"ח שם. ולפי זה יושלם כאן המנין של הכ"ד דברים, וראה לעיל בהערה 287. כן יש להעיר שבחבור התשובה שם כתב רבינו והמבזה אבותיו ורבותיו, וכ"ה ברי"ף, ועי' בהגהות הב"ח שם. ועי' ברא"ש ובהגהו' הב"ח שם, וכלשון רבינו כאן כ"ה ברמב"ם שם. 291 מאירי שם צ א בבאור המשנה הראשונה. 292 וכ"ה לשון רבינו בחבור התשובה שם. וברי"ף שם להטות אחרים בדין, וברא"ש שם להטות דין עני, אך כלשון רבינו כ"ה ברמב"ם שם. 293 ובחבור התשובה שם, ואינה מכריזה, וכ"ה ברמב"ם שם, ואינה מכריו עליה עד שיחזירה לבעליה, וכלשון רבינו כאן כ"ה ברי"ף וברא"ש שם, אלא שברא"ש כתב ואינה מחזירה לרבו, ועי' בק"נ שם שצ"ל לבעלים. 294 כלשון רבינו כ"ה ברמב"ם שם, אך ברי"ף וברא"ש יכן בהשגות הראב"ד שם שיד בדלי"ת, והמגדול עוז כתב שבדק כת"י של הרמב"ם ונמצא בדלי"ת. 295 עי"ש מאמר א פ"ד. 296 בחבור התשובה עמ' 399-400 מצות וידוי ערב יוהכ"פ עם חשיכה דברי ר"מ וחכמים אומרים צריך שיתודה קודם שיאכל שמא יארע דבר קלקלה בסעודה והלכה כחכמים, ואינו מזכיר שם שכרות, ובגמ' לפנינו כך היא הלשון מצות וידוי ערב יוה"כ עם חשיכה אבל אמרי חכמים יתודה קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בסעודה, ואע"פ שהתודה קודם שאכל ושתה מתודה לאחר שיאכל וישתה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה, ומפרש רש"י שמא תטרף דעתו מחמת שכרות, דבר קלקלה חטא, ומשמע מפירש"י שלפני האכילה מתודה שמא תטרף דעתו מחמת שכרות ולאחר האכילה מתודה שמא יארע קלקלה בסעודה חטא, אך כדברי רבינו שהוידוי שלפני האכילה הוא שמא יארע קלקלה בסעודה כ"ה ברי"ף וכ"ה ברמב"ם שם פ"ב ה"ז והוא מפרש קלקלה בסעידה שמא יחנק בסעודה, מ"מ נראה מדברי רבינו שאין צריך להתודות אלא קודם האכילה יאח"כ יתודה ערבית, וכ"מ ברי"ף וברמב"ם שם אבל דעת הרמב"ן ראה חדו' הרמב"ן פז ב ד"ה דתנו, והיבא בר"ן בסיגיין, שצריך להתודות שני וידויין אחת לפני האכילה שמא תטרף דעתו מחמת שכרות ואחר האכילה שמא יארע קלקלה בסעודה מחמת חטא וזהו חוץ מהוידוי של תפלת ערבית, ומביא ראיה לזה מהתוספתא פ"ד הי"ג, ועי' בירושל' בפרקין ה"ז, ועי'

פיום
ומחילה

ספר

מאמר מרדכי א"ח ד

זה שפר ספר תורת האלהים שפי"ר גזירתו נופך כפיר ויהלום מרגלית טובה תלויה בצוארו לשפירית דברים הוא דאתא דכרוך ותני ספרא ספרי ותוספתא בפלפול וסברא ישרה: גדול הנאמר במרדכי להבין אמרי בינה ממנו יתד ממנו פנה אי בעית אימא קרא איבעית אימא סברא: מוליך ומביא ברוח מבינתו דבר המלך ודתו גופי הלכות הבריאות והמלאות קורא ופושט ומביא להם ראיות חבילות חבילות שמורים לכל בני ישראל החקים והתורות ליהודים היתה אורה: זה דרכו דרך הקדש יקרא לה לעבוד את ה' ולדבקה בו תורת אלהיו בקרבו יראת ה' טהורה: אילן ששרשיו מרובים עיקר שרשיהי בארעא דרבנן לעטרת צבי ולצפירת תפארה: לדידיה קא מזהיר רחמנא אויר בעד אויר תורה וגדולה בקנה אחד יחדיו ידובקו הלא זה הוד והדר החכם השלם והכולל זה סיני כמוהר"ר **מרדכי כרמי** יצ"ו מקום כבודו שואף זורח בק"ק

קארפאנטראץ יע"א הוא הדרה הוא זיוה הוא הדרה: יעמד חי ובריא אולם בכל מילי דמיטב גם עושר גם כבוד כחדא שריין בבנים ובני בנים חכמים מהוכמים בתורת ה' תמימה לעבדה ולשמרה: אכי"ר:

הוגה בעיון נמרץ בכח האפשרי ע"י סמגיהים המפורסמים נודע בשערים שמס ה"ה הראשון אדם משכיל ונבון כה"ר יעקב ז"ל בכמוהר"ר יצחק נונים ואיס ז"לה. ומשנהו נבון ומעולה כה"ר משה ז"ל בכמוהר"ר רבאל מילדולה ז"לה. אל שדי יתן להם מדה טובה מרובה ורב שלום עד בלי ירח אכי"ר נס"ו:

נדפס פה **ליוורנו** יע"א

בשנת **ותצלחי** למלוכה לפ"ק

ועתה יוצא לאור מחדש

ירושלים

שנת חמשת אלפים ושבע מאות ושלושים

מורח דעיבא כשכיחא ולית לענין תענית חלום נמי כספק תק"ע מסתמא דעיבא לית ליה ואיכא סתענית כו ואיכא מאן דמדכרנן ואכ"מ לית ליה מנויר משכת ולית ליה ק"ל ועיין כדכרי המחדושים ז"ל ולענ"ד סי' רפ"ח :

(ד) אין נופלין על פניהם כערב יום הכ' כתב הרב כהשכמה כסליחות' אין כופלין ת"ל סי' תר"כ ועמש"ל סי' קנ"ח ס"ג שהמנהג כיומנו שלא ליפול כשום מקומות :

סימן תרה (א) וזורקים כני

מעיקם על הנוסח עיין כטור שהביא שמך לזה מעיכרת דרמי כר תמרי ומדכרכי דחה דחייה וז דשמא מן הכית נטלוהו העובדים והרב"ח דחק זה סדיחוי והרשל"ז מקשה עליו וייחס דכרי הטור כר"ח ודכריו דחוקים לע"ד ולולי דכריהם ז"ל היה כ"ל שדכרי הטור מבוארים ור"ל דמדקאמר הוו סרו כבדיו וכוליותיו וכו' שמשם שהיו במקום שהעופות יכולין ליטלם משם ולילך שפיר ילפינן מהתם דמותכח לכאורה במקום שהעופות מצויים והיינו כאחד או על הנב דשכיחי תמן ולא כבי' הלח שכיחי התם כ"כ ופשוט הוא :

סימן תרו (א) ואם הוא

רבו צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס כ"כ מהר"ם מרוטנבורג והרמ"ם והרמב"ם ז"ל כפ"כ מה' תשובה וכתב מרן ז"ל בכ"י וכ"מ שלהדיוטו מהא דאמרינן כיומא כעובדא דרב ור"ח רב שלמי ומפרשים דר"ל דבו שלמי ור"ח רבו של רב היה ולא כרש"י שפירש דב שלמי דמחמיר על עצמו היה ועוד והרש"ל ז"ל בעתיק וה כתב המ"ת (יו"ט הוא או לא דק כוה שכרי כבר ידוע שלא נמצא מ"ת על ספר מדע להרמב"ם ז"ל) ותמה עליו דמ"כ תקשי לשם כתמת לא משכי שם"ם שהני רב דמחמיר על עצמו וכו' ע"כ . ולדידי לאו קושיא היא דליכ' למיפרך אמאי לא משכי דמחמיר על עצמו היה כל היכא דאית לן למימר דמדיבא הוא עכיד הכי ולא מחמת חומרא בלחוד דלעולם לא משכינן שיבוושי כי קאי דחיומרא כעלמא הוא ולאו דיבא אלא היכא דמ"ל ליכא כר"ח ולאוקמי מדיבא ודרבא אלו הוא משכי דמחמיר על עצמו היה והיה לן בווכח לשכוני דמדיבא הוא עכי' הכי הוה קשיא לן אמאי לא משכי כבי כב"ל כרו"מ שהקשה דרב לא

ב אין נופלין על פניהם בערב יום הכפורים :

הגה אין מתחרים להתנות ומזמור לתודה [מהגהנים] גם אין מתחרים קודם עלות השחר הרבה כליחות ויש מקומות מהגהים שכן ליחות ומכל לפי המנהג ולענין תחילת תפילת מעריב נראה לכאורה יום כפור יש כו מחלוקת בין המחרונים ומהגהי עירי שלא להתחרו כי אם כשחל יום כפורים בשבת שאין מחרונים כו מהגהו מלבנו מז מחרונין אזהו שרב יום כיפור שחרית :

תרה מנהג כפרות בערב יום כפור מנהג של ששות הוא ' ובו סעיף אחד :

א מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום כפורים לשחוט תרנגול על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים יש למנוע המנהג :

הגה ויש מהגלוניים שכתבו מנהג זה וכן כתבו לזה כניס מן המחרונים וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואין לנטות כי הוא מנהג הימין ונוהגין ליקח תרנגול זכר לזכר ולנקבה ליוקחין הרנגולת [כ"י בשם תשב"ץ] ולוקחין לשוכרת ב' תרנגוליס אחוי אלה זכר ונומרין בתרנגוליס לכניס על דרך שכתוב אם יהיו חטוחיכם כשנים כשלג ילבינו ואמנו ניתן הכפרה לעכיו' או לפרוחה כמקום שנוהגים לעשייה [מהרי"ל] ויש מקומות שנוהגין לילך על הקכרות ולהרבות בנדקה והכל מנהג יפה ויש להמחיך שחיטת הכפרות היה לפת שהמזידו עליו וכתוך ידיו עליו דחות הקרבן [א] וזורקין כני מיניהם על הגגות או בחצר מקום שהעופות יכולין לקחת משם : [טור]

תרו שיפייס אדם הביתו בערב יום כפור ' ובו ד סעיפים

א עבירות שבין אדם להבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסנו ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו ואם אינו מתפיים בראשונה יחזור וילך פעם שנייה ושלישית ובכל פעם יקח עכו שלשה אנשים ואם אינו מרפיים בנ' פעמים אינו זקוק לו (מיהו יחמר חמר כך לפני עשרה שבקש ממנו מחילה) (תרדכי דיומח ומהרי"ל) · **ואם הוא רבו צריך לילך לו וכמה פעמים עד שיתפיים :**

הגה והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול [מהרי"ל] [ב] אם לא מחכיון לטובת המבקש מחילה [גמרא דיומא] ואם מוכיח עליו שם רע אינו צריך למחול כו : [מרדכי וכמ"ג והגהות מייחוני פ"ב מה' תשובה ומהרי"ו]

ב אם מת אשר חמא לו מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חמאתי לאלהי ישראל וכפלוני זה שהטאתי לו: (וכרגו לבקש מחילה בערב יום כפור) (תרדכי דיומא) : **ג תקנת קדמונינו והרם שלא להוציא שם רע על המתים : ד יכול לטבול ולולקות כתי שירצה רק שיהיה קודם הלילה ואינו מברך על הטבילה :**

הגה ואין צריך לטבול רק פעם אחת ויראי חטוב קרי ואוח דרוך המלה הטעם קבוע היום כתי מהני [מהרי"ו וכל כו ותשב"ץ] מי שחת לו חת בין רחש השנה ליום הכפורים [ג] הוחר לרחוץ ולטבול בערב יום כפור דיוב כפור חטבול בשבת [מהרי"ל בשבת הגדול] אף על פי שנהגו שלא לרחוץ כל היום שבת הגיר חומר : ד דעת עלמו]

היה חלמיד לר"ח כבר מתורץ עם מ"ש רבינו כו' דבינו שהיה ר"ח רחם ישכיח מסתמא היה לומד כך ממנו ועיין בהקדמת הרמב"ם ז"ל לחיבורו מ"ש לענין שמועל ור"ח ובהשגת הריאל"ר סה' וכמ"ש שהלין מרן ז"ל בשד הרמב"ם ומ"ש הלבוש ז"ל מדידיה בטעם הרמב"ם שלא כן מסח דחלמידין המבקש ממו מחכירו אל יבקש יותר מג' דמסתמא דוקא חבירו אבל רבו לא לינו מחוור לע"ד לפי שאין מדרכן של הרמב"ם ז"ל לכתוב ומי דאתי מכח דיוקא אלא מה שמפורש בש"ס לפי דעתו והלכך הכא לא היה כותב רק ג' הנזכרת ולא יותר נס מדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל מוכח סדין זה דרבו הוא ש"ס ערוך ולא אתי מכח דיוקא ול"ל :

(ב) אם לא שמכוין לטובת המבקש מחילה הרב"ח תמה על מור"ם ז"ל דבש"ם משמע בהדיא דמיירי שמכוין לטובת עצמו וכתב שמור"ם ז"ל מפרש פי' אחר בש"ם אלא שנ"ע מכ"ל לחלוק על פירש"י כיון שלא נמצא פי' אחר בפוסקים וסרט"ז ז"ל כתב לייישב דברי רש"ל נס הרב"ח ל"ל הענין כוה ופירש פי' אחר לרצות רש"ל ז"ל ואני מנאתי בס' ח"ח דף ק"ד ע"ח שהביא סוגיי' הש"ס בזה ול' ור"ח היכי עבד הכי הלמת חוז ליה לרב דוקאום בכבל אמר לה לאיים מיניה כי היכי דליזיל ונגמור תורייתא בבבל וליהוי רחם שיבה ע"כ . ולפי"ז ניישב ז נ"ל דוקא כרור דלטובת רב היה מכוין ודוק היטב כי כאן הוא ול"ל למ"ש המחרונים ז"ל ועיין בחידושינו שכם יעקב :

(ג) מותר לרחוץ ולטבול ז"ל דבינו כ' כתוב בהשב"ץ סלכה למעשה על הכל שחל יום ג' מסתימת הגולל בעיהב דמותר לרחוץ וכו' ואיני יודע טעם היתר לרחוץ בתוך ג' מעום מנהג שנהגו לרחוץ בע"ה ס"ע . ולכאורה היכא דאתמוחי עליה טובא מאי קא קשיא ליה והא ה"כ מבעיא לכלולותו ומכטל ממנו בזוהר ג' ומאי לא יהא מותר לו לרחוץ ולטבול והנה מדברי הרמ"ה ז"ל כאן נראה כרור דשרי מטעם הפסקת חכלות וכמ"ש וכן מבואר בד"ת שלו אלא שלא דחק שם דברי מרן ז"ל כלל לעום · ואחר העיון נראים דברי מרן ז"ל נכונים כטעמם דהא מ"ש ערוך כפ' אלו מגלחין דמע"פ שהרבה מבטיל מלאכות מ"מ מחור לרחוץ כד בערב וכבר נתבאר לעיל סי' תקפ"ח שהרי"ף והרא"ש והלבוש והרמ"

תרז סדר הוידוי במנחה בערב יום כפור ובו ו סעיפים:

א צריך להתחדות במנחה (א) קודם סעודה המפסקת:

הגה ויתיר מומרו אחר שגמר תפלתו ושליח לבור מותר ביום כפור בתוך התכלה: [טור]

ב (ב) אין צריך לפרט החטא ואם רצה לפרט

ג (ג) הרשות בידו ואם מרודה בל"ח נכון לפרט החטא:

הגה אבל כשמתפלל בקול רם או שליח לבור כשחוזר התפלה אין לפרט החטאים ואם מפרטים (ד) על מאפה כפרד מ' ב' (ה) לא מקרי פורט

כימן תרז (א) קודם סעודה המפסקת ר' הטור סיים על זה וז"ל כדתניא מנלן ודוי קודם שמת בעודו מתודה קודם לכולם שמא תטרף דעתו עליו וכו' וכתב עליו רבינו כי ל' כדייתה זו הוא בתוספתא בסוף יומא וכבמדרש הכי גירסת ת"ר מנלן ודוי עלכל עם חסרס דר"מ וזכ"ל צריך שיתודה קודם שיאכל ושיתה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ואעפ"י שמתודה עד כיום מתודה שחריב וכו' לעתיד ובילוי דברי אלה דל' הברייתא שהביא הטור אין הוא על השנוי בהכנסת הכלה בשמרת היא שנויה בלשון אחר ומיהו הכל הולך אל הקור ר' דפי' שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ר"ל דשמא ישתכר ותטרף דעתו ים חסרון הביור בדברי מרן ז"ל בהעתקתו ל' הברייתא הנ"ל ואע"פ שמתודה קודם שאכל ושתה צריך שיתודה אחר שיאכל ושתה ואע"פ שמתודה עדיכיון וכו' ה"פ ברוך ויהי מצוי מדברי יוה"ן שהתיקון מרן ז"ל והנם מה שכתבתי דפי' שמא יארע דבר קלקלה ר"ל שמא ישתכר ותטרף דעתו הכי מוכיח בהדיא מפירש"י שכתב התלמידי תמים בספרים דידן כש"ס נרסינן אכל אחרי חתימים יתודה קודם שיאכל ויאמר שמא תטרף דעתו בסעודה ואעפ"י שמתודה קודם שאכל ושתה מתודה לאחר שיאכל ושתה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ופירש"י תטרף דעתו מחמת שכרות דבר קלקלה ע"י דבר של חטא יעוש וכן מבואר מדברי הרמב"ן שהביא הר"ן שכתב שהביאו ועיין להרב השיירי ז"ל וק"ק שלא העיר בחסרון שים בדברי מרן ז"ל:

(ב) אין צריך לפרט החטא דבר זה מחלוקת רז' בן בבא ור"ע דלר' בן בבא צריך לפרט ולר"ע א"צ ומבואר בכל' שדעת הרוקח והרמ"ם לפסוק כר"ע ושלוח השמיטו מימרת רבי' אמר רב דאתיא כרי' בן בבא ושהרמב"ם פוסק כרי' בן בבא דצריך לפרט כיון דהכ"ל כותיה ואע"ג דרב נחמן שני דומיא דרב כע"ה ולהלן שיטויא אחרי שפיר לר"ע והרמב"ם עצמו פסק כהאי שיטויא מ"מ כ"ל דכיון דלר' אמר רב מבר הלכה כוותיה הכי נקטינן לעיל ולפום ריהטא יש לדקדק דכיון דשיטויא דר' אחרי כר"ע היך פסק הרמב"ם כהאי שיטויא והא היכי אפשר כהכי כדלעיל ודעת הנמוק"י ז"ל דמרן ז"ל ס"ק דשיטויא דר' אחרי שפיר כר"ע כלו' דאחרי שי כר"ע אבל לא ס"ל דאחרי שפיר לרבינו ובכונת מרן ז"ל נראה שיטויא דרב ע"כ אחרי שפיר כר"ע וזה מקרי אחרי שום סברא כעולם לומר שיטרח להודיע חטאיו לבני אדם שהתודו עליהם וכשמתירה לבני ה' כיום לבין עצמו לא יטרח להרטה ושיהא יותר מלומר אם לא יכרסם אבל שיטויא דר"י מני אחרי שפיר נמי שבין אדם למקום אין לו להרבות להודיע דבר דנהי דקמחמד דעבירות נגני לדב (דשמא כר"ע) מ"מ שפיר פני שכרדשמתודה לבני אדם ולאו דוקא אחרי אלא אפי' קודם סעודה ומשמע כדברי הרמב"ם ז"ל וכ"מ מוכח בהדיא כרבינו . ולאחרי להרב"ח שהתמה על מרן ז"ל וכתב להשוות דעת הרוקח והרא"ש לדעת הרמב"ם שגם הם פוסקים כרבינו ע"פ שהאחרונים ז"ל שיש ס"ם בדבריו כמ"ש ועל פי זה יתיישב מפני וכו' ול"ע ועפ"ז לא יתיישב מפני וכו' והכוונה דלפי מ"ש תחל' דמחלוקת רב ור"נ לא שייך כלל בפלוגתא דרבינו ור"ע דכל ר' אמר למילתיה אליבא דתרוייהו לא יתיישב מפני מה הרוקח והרא"ש והרמב"ם וש"ע הביאו דברי ר"נ ולא דברי רב דלא היה להם להאחרונים ז"ל כבר הרגיש בקושי זה דהו"ל להרמב"ם לסתור דברי רב ולכן כתב הגאון נרפה דטעמם וכו' כלומר דרבינו ע"כ לא ס"ל כרב ומש"ה השמיטו דברי רב וזה ממש היפך מה"מ מרן ז"ל וכבר כתבתי מה שכלע"ד בטעם דברי זה:

(ג) הרשות בידו כ"כ מרן ז"ל דלפי' לר"ע רשאי לפרט החטא אלא דמי שאינו פורטו הוי מלומר יותר וכתב עוד שלא נחלקו אלא בקול רם אבל בלחש ס"ד ובדיוק טפי וכתב כל זה לישב הסיפ' דס"ד דמשמע דכשמתודה מפרט חטאיו לעצמו . וע"פ הדברים האלה כתב בש"ע שפסק כר"ע וע"פ הבנתו בדעת הרוקח והרא"ש לא התיר לפרט אם רוצה וכתב דבלחש נכון לעשות כן ומו"ש ז"ל כשנהגו נראה דמודני ליה בחדא ופלוגתא בחדא דבקול רם אינו רשאי לפרט ועכ"פ ואחרונים ז"ל:

(ד) על הטח כסדר ר' כ' כתב בשבה"ל כעל חטא יאמר כמה ר' וכן לעי בשבלי הלקט ובתב עליו הרב מ"ח וכן נראה דצריך לדקדק על הקל החלש ומיהו ע"ש דר"ל כ' ל' ריין דאמרינן בכתר וכבלוי אינו מבקשים על שניהם הלו' ורבי' וכרמב"ם הניחוהו בבלוי לבד וכן כוונו לבד ע"כל ואע"פ שאין דברי מוכיחים כ"כ הגירסא בכור דר"ל שדברי שב"ה הר לפי מוסתח ר' שלומרי על חטא שחטאנו לפניך בכתר ובבלוי וכן בשבע' וזהן יתר ושברמב"ם כתוב בבלוי לבד וכן כוונו לבדולא שייך שם מ"ש שבה"ל דלא כתב אפשר לומ שגם על פיסחת הרמב"ם כיון בעל שב"ה כל זה שבאות הזון כהוב הרמב"ם כזהן וכאות השון כתוב בשבע' וס"ל להם ז"ל דר"ל תחלה בשבע' לבקש על הקל תחלה גם באות הסמ"ך אפש' שבאחיו של הרב שבה"לק חיים כתוב על חטא שחטאנו לפניך בסתר ובמקו' אחר ז"ל בשאלה הביאו בהרמב"ם בהוב ובמחוזרי שלנו ולכן כת' דברי' לו' תחל' בסתר ואח"כ על חטא שחטאנו לפניך בבלוי ואפשר דלא קפיד על סדר הא"ב דק שיאמר כל אות בפ"ע ויעיין בם' מ"ח דף ק"ו ע"ב שקרא הגר על המתודים בסדר ס"ב לפי שמתודים תחלה על הזדונות ואח"כ על השגגות וכן לא יעשה ובתב שיותר טוב שלא לומר ודוי בא"ב לעיני כל אלא בלחש ובזה מכוון לדברי שב"ה ע"פ מה שביארנו:

(ה) לא מקרי פורט הקשה הרמ"ז ז"ל דבטור משמע דלא מקרי פורט אלא אם כן לפרט בב אל חטא אין לפרט ב"ב ותי' דהכי קאמר לא מקרי פורט אלא אם כן לפרט ב"ב ולא ס"ל כהרמ"ז ז"ל לכתוב דלא מקרי פורט דמשמע לכ"ע והניחו בצ"ע ולע"ד אינה לפשוטים לרמ"ז ז"ל מדברי המרדכי ז"ל שכתב דאע"ג דאמרינן דמה נדע כלחש אלא לבייש עוברי עבירה אבל בזמן הזה כולנו עוברי ע' מקודשים ואין כאן בושת ע"כ ומהתם אינה למילף כלל מה שכתב ע"כ לא ס"ל כרב ומש"ה אסתמיו דברי רב וזה ממש היפך מה"מ מרן ז"ל וכבר כתבתי מה שכלע"ד בטעם דברי זה:

הלא שמואל רבים דר׳ יחזקאל הוה ואם כן נוקי דבנותו להדי מעשיו דר׳ ותקולין הם כולהו הם שוין בחכמה ומיעשי טובי׳ כי היכי דמוקמי ככור הלב שנותה התורה בפירוש להדיח הבן דשקולים וכ״ש לכבוד הרב שנותה התורה בפי׳ הלא בודאי ככור הנעשה מעשים טובים שלא נותה התורה בפי׳ הלא בודאי הכרח גמור דשמואל היה עומד מפני שיבה שלו וכעת נ״ע • ואיכא למידק על מ״ש הרמב״ן דאחי רהטא סוברין שעומדין בפני ת״ח דוקא בזקנים שהרי בפ׳ לעפ״י דף ס״ב איתא ר׳ חמא בר ביסא חזיל יתיב בני מדרשא י״ב שנים כי אתא חזיל יתיב במדרשא חלא לגיתיה אתא ר׳ הושעיא בריה יתיב קמיה הוה קא משחיל ליה שמעתא חזא דאחדדן שמעתיה ולא היה הלב מכירו חלש דעתיה אמר חלו הייתי בכאן שהנחתי בני קטן והלכתי הייתי מלמדו תורה והיה חכם כזה על לגיתיה על בריה קם קמיה הוא סגר למשליה שמעתתא קא נעי אמרה ליה דביתהו מי איכא דקאים קמיה כרא כו״ע והרי ר׳ הושעיא הוה יניק וחפיס ור׳ חמא הוה זקן יותר ממנו ואע״ה קם מקמיה לפי שהיה מו״ח דבעלמא שנכנס לפתוח ממנו שמעתתא ונם לפתחו לה תמה עליו הלא משום מי איכא דקאים מקמיה כרא לבעל על מה שהיה הת״ח הזקן עומד בפני הת״ח יניק וחכים לא היתה מתמיה משום דקי״ל כר׳ הגלילי דאמר לפי יניק וחכים כו״ל נרור • וק״ל דיש ללמוד מכאן דפשיטא להו דאפי׳ נמו והוא רבו אין הלב נריך לעמוד בפני רבו נמו דאל״כ מאי הוי מתמיה דביתהו • לפי מה שעלתה ע״ד דר״ח הכירו והיה יודע שהוא נמו מי איכא דאקאים מקמיה כרא והרי איכא דקאים מקמיה דנריה הוי רבים לבוה קאים מקמיה כרא דהוא רבים ואמאי לא עלתה ע״ד דלמא ר׳ חמא רלה דר׳ הושעיא נריה למד והיה חכם יותר ממנו והוא רבו ולהכי קם מקמיה הלא וראי דפשיטא לה דאפילו נמו והוא רבו אין הלב חייב לעמוד בפני נמו ולכן היתה מתמהת שפיר מי איכא דאקאים מקמיה נריה •

שם (נדרשין נפ״ב דיומא אמר ר׳ המהלך לימין רבו ה״ז כור ומקטי׳ מדאיתיא ג׳ שהולכים בדרך) • ומכאן תמהני על מה שפי׳ רש״י בעירובין דף נ״ר ע״ב עלא דמ״כ כיצד סדר מצנה משה למד מפי הגבורה נכנס לאהרן ושנה לו פרקו נסתלק אהרן ויושב למשה למשה ופרש״י ישב למשה משה דאיתיא המהלך לימין רבו ה״ז כור וכ״ש יושב בזמן שאין שני ליושב בשמלו ע״כ ר״י תו׳ לעולם לאהרן לימין משה חוזר ופרש״י לאהרן לימין משה חוזר לאחרי שמעו בניו ויש ב׳ ליושב בשמלו כבוד הוא לאהרן ולמשה להיות לאהרן שהוא נדול בה ויושב ביתען ע״כ : ולפ״ז מאי פריך ליתא דהא דאמרי׳ המהלך לימין רבו הרי זה כור היינו בזמן שאין ב׳ להלך בשמלו אבל בשמלו דאיכא ב׳ נדול לימינו וקטן בשמאלו היינו דים ב׳ להלך בשמלו הרב וכבוד הוא לנדול ולרב להיות הנדול הולך בימין ואמאי לא מתרץ הכי דהכי משמע דר״י בזמן שאין ב׳ מיירי מדנקט לשון יחיד והברייתא מיירי דים ב׳ להלך בשמלו וכדאמ״ב וכו׳ ולא היה צריך להאי שיבוא דריקא לא ימינו ממש אלא לצד ימין מאחריו והקטן לצד שמאל מאחריו כדי שיתכסה הרב ועוד בגמ׳ אמרי׳ משה חוזר לאהרן לימין משה חוזר מר מהרן לימין משה חוזר מהלך ב׳ שהיו מהלכין בדרך הרב בשמע ובדול בימינו וקטן בשמאלו לימת ר״י היא ולא רבנן אפי׳ תימא רבנן משום עירחא דאהרן פי׳ רש״י משום עירחא דאהרן דמתחילה דיחיד הוה לא סני דאלו בשמאל יתיב וכי הדור עיילי אינך עירחא לאוקומי ולאהדורי לימין ע״כ • ודע דבזמה הקטן נמי מהא דתנן הסנן בימינו ורחם בית הב בשמאלו ועוד תניא ב״ב זאהובוהו תירגו לא ימינו ממש אלא כדי שיתכסה הרב ומ״ב תירגו לא ימינו ממש אלא כדי שיתכסה הרב ומורי ז״ל דבעירובין ר״ע הכיא המצנה כעורחה הסנן בימינו ורחם בית הב בשמאלו ולא כתב כדמסיק בגמרא לא ימינו ממש כו׳ • ונריך ליתק ולומר דפשיטא שם ת״ש כאן

לכן רבי׳ ז״ל דהתם בפ״ב מה׳ עבודת יה״כ כתב כלשון המצנה וכאן בה״ת פ״ו לא כיתר כלום • (ועיין נמרן נכ״מ לא ידעתי מה לו) • והנה בפ׳ערבי פסחים דף קי״ח ע״ב אתר׳ מבני הוה אזיל ואזיל רב פפא מימיניה ורב הונא בריה דרב יהושע משמאליה אך התום׳ שם כתבו ואזיל ר״ם מימיניה מנדר מיצדודי הוה דאמרי׳ בפ׳ המוכה המהלך לימין רבו כו״ע • ולא ידעתי אמאי לא נרסינן שם מרב הונא דהוה בשמאליה דהא בימת אמאי דהקטן לצד שמאל מאחריו כדי שיתכסה הרב והיה להם לכתוב בלשון רבים ודוק • וי״ל דנבי ר״ם הוא דאיכא למתמהי היך היה הולך לימינו והא אמרי׳ המהלך לימין רבו כו״ע ומשמ״כ בני רב הונא אין עליו שום תמיהה שהיה הולך מ משמאלו ממש ומ״ש ביומא דהקטן לצד שמאל מאחריו כדי שיתכסה הרב לינו לא כי היכי דלא תיקשי על מ״ש לא ימינו ממש לא לצד ימין מאחריו והא מדקתני והקטן משמאלו והיינו שמאל ממש ה״נ הא דתני נדול לימינו היינו ימינו ממש לזה הונרכו לומר דסיפא נמי לאו דוקא כו׳ וא״כ נהאי עובדא נמי כדי שלא יקשה על רב פפא היך היה הולך לימין רבו נ״ל דלאו מימיניה ממש אלא מיצדד לימינו הוה אלא משמאליה ממש הוה אלא לצד שמאל מאחריו כו׳ ודוק • לפנים הם״ם שתמה ניחא שנדע היכי הוה וזה היתה דעת הרמב״ם ז״ל שאפי העובדא כפשוטו דהיינו מימינו ממש וה״נ אפי לשון הברייתא נדול לימינו ולשון המצנה הסנן בימינו פשוטו כמשמעו לימינו ממש ו וכן מוכח להדיח בההיא סוניא דעירובין והיא סיוטא דיומא לא ימינו ממש אלא לצד ימין כו׳ היא סיוטא דחיקא ולאו בר סמכא ואי משום דלא תיהוי תיובתא עלה דהמהלך לימין רבו הרי זה בור הרי מהיא דעירובין למדנו תי פשוטו ומדווח לזה דהיינו בזמן שאין ב׳ להלוך משמאלו והם״ם דיומא י״ל דאפי לא הוה שמיע ליה ההיא דברייתא דעירובין דאפי׳ לאביי דאמר לימין משה חוזר דוה מוכח כרבי׳ ר״י מכל לכתר דשמעי לה שפיר אמרי׳ ליה בפוס מלא דלא הוי בור אלא דאזיל בזמן שאין ב׳ להלך לשמאלו אבל היכא שיש שני להלך לשמאלו אדרבה כבוד הוא לנדול ולרב להיות הנדול מהלך לימין ו ומבקיון ללשון המצנה והברייתא כפשוטו שהוא לימינו ממש והיא עובדא דר״ם עד נדול בדבר הזה נם בפר׳ מקום שנהגו דף כ״נ ע״ב לאמרי׳ עולא הוה רכיב חמרא ואזיל והוה שקיל ר׳ לחנא מימיניה ורבה ב״ח משמאליה •

עשין יו

דף צ״ט ע״א (צריך לפרש החטא נורמי שנאמר לחנא העם הזה ויעשו להם שקי זהב וגו׳) וכ״כ הרמב״ם בפ״ב והיא ברייתא בגמר׳ פר׳ נתרפ דיומא וצריך לפרש החטא שנאמר לחנא העם הזה וגו׳ ד״ר יהודה ן׳ בנא רע״ק אומר לאחרי נסוי פסא כסוי חטאה כן היא הגירסא שלפנינו וכן העתיק הר״ב כ״מ וכב״י סי׳ תר״ז •

אך י״ל לאמאי לא אמר רע״ק בפי׳ לינו צריך ועוד כסם שהם״ם דקדק לגיבא דרע״ק ולאו מה לחי לא דקדק לגיבא ויעשו להם לנקי זהב כר׳ נחמי׳ ה״נ לאמאי לא דקדק לגיבא דר״י ב״ב ולאו מה לחי מקיים לאחר נסוי פסא כסוי חטאה ועוד לאמאי לא פריך הם״ם נם לרע״ק והכתיב מכם פשעיו לא יכלה ואין לומ׳ דהוה מוקי לה כדאמרן רב לעיל הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם הא ודאי ליתא דאדרבה עון העבל מפורסם היה ועוד נמצא דהא דרב היא פלוגתא דתנאי וכן תי׳ של רב זוטרא ועיין נם מאור עיניים ום׳ תוספת יום״ט שהיגו מתחוור • ולע״ד נ״ל כמה שי״ל בלשון הנמר׳ שם לאיתא דהכי אמורחי פליגי לאמאי לא מייתי להו להדיח בדרך מחלוקת והכי הו״ל לומר ור׳ זוטרא כ״ט נסם ר״ן לאמר ל״ק כאן וכו׳ אלא הא כאביזותא וכו׳ הא בעבירות כו׳ כדומה לדברי רב לכן נ״ל שם

דר"ז כ"ע מ"ן לא נח לחלק שלא לפרש הא דאמר רב הא בחטאת מפורסם היינו עבירות שבין אדם לחבירו דאפי' לס חטאת בינו לבין עצמו מסתמא הוא מתפרסם דהעלב הוא מתרעם בין בביות פ' עשה לי כך וכך וכל עוד שלא ביקש מחילה ממנו הוא מפרסמו כשרואה שמשכחין אותו לו להזהיר שישמרו ממנו לו להודיע נערו לרבים ולכן העולם יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו • והא דקאמר בחטאת שאינו מפורסם היינו בעבירות שבין אדם למקום דאפשר שחטאת בפני בני אדם ונתפרסם לרבים מ"מ הוא שאינו צריך לפרסם עצמו דמיחזי במעין פניו בפני רבים ובזה ניחא דלא לאמר רב הא בחטאת בפרהסיא הא בחטאת בצינעה ועיין במהרי"ק שרש קכ"ט ועוד הרי מוטל עליו דמיד שחטאת לחזור בתשובה ולהודות ומפני זה לפשר לקרותו חטאת שאינו מפורסם דהרבים סוברים דכבר שב בתשובה שלימה לפני המקום והחטאת נמחל ומאי דעבר עבר וז"ל זה שמגלה חטאתו לרבים לא ימנע מן החלוקה דאם עדיין לא שב מחטאתו אין לך עוזות פנים גדול מזה שמגלה לרבים שעדיין עומד במרדו ולא חזר בו ואם כבר שב למה לו לגלות הא כיון שכבר בתשובה שלימה הרי אותו עון נמחל ושוב אין כאן עון ואי משום דכשם שמתפרסם החטאת לרבים כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברבים הלא אין לו אלא להתודות לפני רבים שתא כ"ת למה לו לגלות החטאת עכשיו לפניהם דלדבריהם קלון הוא לו זה שמורה לרבים דעדיין לא שב בינו לבין קונו כי אם עכשיו מפני שמתביישים מבני אדם ולא מקונו לכל עכשיו שהוא מתודה לפני רבים אתא ואינו פורט החטאת בוידוי כמו שהוא הדין לדרבה שבא הוא לו שאומר עליו דכבר שב בו מיד ולא עכשיו שהרי לא פרט החטא עכשיו בוידויו כדינו ואף אם בחמת עדיין לא שב בינו לבין קונו הא מיהא טובה הוא לו שלא נתגלה עונו דעד עכשיו עומד במרדו ולא חזר בו ובהכי דייקי דברי רבי' משה ז"ל דלקמן שי"ל עליו חדא דהו"ל לומר אינו צריך לפרסם שאתם ועוד הצריך לומר ומתודה עליהם דהא ודאי פשיטא ועוד למאי אינצריך למר ומתודה עליהם לפני רבים שאתם ועוד דלמה דקדק למינקט למעה עונו ולא אמ' חטאתו כמו שכתוב שמביא וכמ"ל • לכן כונתו ז"ל להודיענו דאע"ג שהעבירות מפורסמות מ"מ הוא בעצמו אינו צריך לפרסם עצמו ועוזות פנים הוא לו לא שעדיין יושב בינו לבין קונו כי אם שכבר שב בתשובה מהם ככל ישראל הכשרים וזה שמפרסם עצמו מורה שמגלה שעדיין יושב בינו לבין קונו וז"ל וזהו כמו שנתפרסם החטא כך צריך לפרסם התשובה ויתביים ברבים לזה אמר אינו לא שב לפני ה' ופורט חטאתו לפניו דוקא כדינו ומתודה עליהם לפני רבים שאתם דנזה מתבייש בפניהם ומודיע להם שהוא ב"ת ושמא תאמר דזו ניחא אם כבר שב לפני המקום ב"ה אבל אם עדיין לא שב ועכשיו שהירע בו להתורות לפני רבים יותר טוב לו שיפרט חטאתו כדינו לז"ל ועוכה הוא לו שלא נתגלה עונו שעמד במרדו ולא שב בתשובה מעבירות שבידו עד הנה • ובזה ניחא נמי דנקט לשון יחיד ולא אמר עוונותיו לשון רבים וכמו שמדבר בכל לשונו מתחילה ועד סוף שלא ודאי כדפי' וכדכתיבנא ובזה ניחא דהא דאמר רב כהנא פ' אין עומדין חניף עלי מלין דמפרש חטאתיה ומייתי לה בפ"ק דשועה דף ז' ופי' רש"י לרבים נראה שהיו נכלם בדבר ופירשו ז"ל מוכרח אם וכמ"ל ואתמו מאמר בין חטא מפורסם ובין שאינו מפורסם דאתיא ככולהו לאמרתי וגם לגיהא דרב דהוה רגיל וה"ק כלומר דמלין דיסבור לגיהא דרב דחטא מפורסם יכול לפרשו לינו נוח ליה דלדידיה הוי חניפותא וזה הוי מוסכם מכולהו תנאי וזאת היתה כונת רע"ק שמביא הפ' לבד כלו כיון שמצינו שהקפיד הכתוב כ"כ דכתוב ה' הוא שלא לבלות חטאתו ק"ל אף כשמתודה בינו לבין קונו אפי' בלחש יותר טוב הוא שלא מצינו בתור שנדרך חניכו ואיכא מיעוט בכור שמים מאחר שלא מצינו בתור שנדרך לפרט החטא • והקשו עליו שפיר ממאי דמצינו ע"ה וחני ליה כר' יהלי כו' אבל מקרא דמכסה פשעיו כו' לא מצי לאקשויי עליו דכבר קדם המאמר קודם לזה דהיאך מיירי בעבירות שבין אדם לחבירו וגר"י כ"ב לא מצי לאקשויי מקרא דכסוי חטאה דהתירון פשוט דהוה מיירי במתורה לפני רבים אבל במתורה בינו לבין קונו צריך לפרט החטאת שכן מצינו בתורה ואע"ג דבעלמא קי"ל כרע"ק מחבירו הכא קי"ל כריב"ב מהיא דאמ' רב כהנא דהוי חניף מאן דמפרש חטאתיה לרבים וכדאיתא בסוטה דפריך הש"ס דאכתי למה ליה לאודויי והא אמר רב עמת חניף עלי וכו' ומאי לא פריך שפיר טפי מן החתם דקי"ל כותיה דאפי' בוידוי שבינו לבין המקום אמר שאין לו לפרט כ"ש ברבים אלא ודאי דקי"ל דלית הלכתא כותיה דרע"ק אלא אלא כר' יוחנן בגמ' ומשום שלא נפייש מסכרתו לרחונן דשפיר עבד דאודי שכן הוא ההלכה שצריך לפרט לז"ל הא ליתא דלא אמר ריב"ב אלא במתורה בינו לבין קונו לא לרבים דהא אמר ר"ש חניף עלי מאן דמפרש חטאתיה לרבים והא דלא פריך בפשיטו דכתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה הוא משום דהוה מצי לאנויי דהתם בחטאת שאינו מפורסם ודילמא חטאתו של רחונן היה מפורסם בין לחיו וכדאיכא להוכיח מהמדרש שהניחו התום' לכן הקשו מהיכא ממילא דסתמא משמע לפי' במפורסם כדפיר' ומצי שפיר דלא היה מפורסם והאי דאודי כי היכי דלא אחדי לחוה בהדיה • וז"ל סעד לדבריהם ז"ל דרחונן דאודי ממה שמצינו ליעקב אע"ה בשעת מיתתו מוכיחו על זה פתו כמים כו' וכדאמ' רש"י ואם איתא שלא נודע לרבים אלא ליעקב נתגלה לו ברוח הקדש איך היה מוכיחו ומלבין פני רחונן ברבים כנ"ל ונם מגן אברהם סי' הנז הקשה דבסוטה פ' אלו נאמרין אמרינן שלא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה שלא לביישו ע"ש • ואני אומר שהיה ענין לכאן דה"ק תנן בפ"ק משוח מלחמה הירח ורך הלבב זהו המתיירא מן העבירות שבידו לפי' תלמה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן ופי' רש"י לפי' שהירא הוא הירא מעבירות אלא התורה בנה ונטע בקיום לחזור בכללן כדי שיתלה בכך החזרה ולא יתביים לומר מעבירות שבידו הוא חוזר ע"ם אלא בודאי דתורתינו הקדושה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום היכא דאתי להתביים ברבים חס על כבודן של בריות עשתה בהופן שלא יתביים ברבים וכ"ם זה שמביא קרבן על חטאתו דלא יהיה ניכר לרבים דהיינו לכהנים והעם העומדים בעזרה ויתביים בפניהם וע"ם בגמ' ותרתה שהוא כמ"ם ועיין במדרש ס"ם לאמר על ב' בניו שמלמי פ' הערל ופרק י' יוחסין ובמדבר רבה פ"ט לכל במתודה בינו לבין קונו צריך לבייש את עצמו ולפרש את חטאתו ואעל אשם עון אשם סופי רש"י עון חטאת לאותו חטאת שהוא מביא עליו ע"ם ומכאן הוכחה כמי דהלכה כר' יוחנן וכ"פ הרמב"ם ס"ם ג' מעשה הקרבנות כיצד מתודה לאמר חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה לפניך הו כפרתי •

ותנה מרן ז"ל בב"י סי' הנז כתב דלפשר דלא לאמר רע"ק לא שלא במפרש לאחש נקוד רס לכל בלחש ס"ל למיפרט כדי שיתביים יותר ולכתי כסוי חטאה הוא כיון דאינו נשמע לבני אדם כו' ע"ש ולפ"ז היאך מיירי לאמר מי כרע"ק וכדמוכח התם דמורה בה ע"ש • אך קשה טובא דל"ק מה הקשו לו לרע"ק מקרא דמכסה רבינו ליתא דמשה היה מפרש החטאת בלחש לפני הקב"ה ואף אם נאמר שהיה מתודה בקול רם מ"מ פשוט היה שלא היו אם בני אדם רבתיב ויצא משה אל ה' וגו' שעלה למרום כדמוכחי קראי אם ובפ' עקב וכמ"ש ז"ל וחולי י"ל דברי מרן ז"ל היינו שלא בחטאת עצמו שיתביים יותר מ מחטאתו אשר חטא משא"כ הכא בני משה רבינו ע"ה שהוא עצמו לא היה החטאת וור"י בן נחא לאמר ממנו דכודאי כן הדין ואין בזה משום מיעוט ככור שמים ס"ם בלחש ול"ם בקול רם דלא"כ למה הוצרך משה ע"ה לפרש החטאת שלא בודאי שהדין

מגלת ספר קאזיס, בנימין בן דוד עמוד מס 359(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

כן צריך לפרש החתוך ולכן הקשו ממנו שפיר לרע"ק ודוק ׃

ולכאורה מכאן ק"ל למ"ש הרב שכנה"ג סי' תר"ו בהנהת העור לאת ד' בשם מהר"י ן' חביב הר"ב עין יעקב דטעות הוא להכניס למצעי ביניהם לתוך השלוש כו"ע וכן נראה מהמרדכי שהביא ממדרש תנחומא ע"ש דהלא הכא היה משה רבי למצעי לתוך השלוש בין ישראל לאביה שבמים וזה הטעם שהעלוב יפעיל את עצמו וילך אצל העלוב שיך שפיר טפי בין הקב"ה ובין ישראל ואמאי נכנס משה ואם נאמר דהטעות היינו אלא רק כשהעלוב מכניס את המצעי שהיינו רוצה לילך בעצמו משו"כ אם המצעי עצמו מליח לן בה מה נאמר למ"ש בפרש בהעלותך וענין העם אל משה ופי' רש"י למלך שכעס על בנו והלך הבן אצל חותנו של חביו וז"ל נא ובקש עלי מלבא ע"ש והרי החס העם היה העלוב והכניסו למשה למצעי שיבקש עליהם מלפ"ה ולא בקשו הם בעצמם וי"ל דבן שאני דלא שייך בו לומ' שהיינו רוצה להשפיל את עצמו לפני חביו והדרכה לפי שאין לו פה להשיב ולא מצח להריס ריס לפני חביו מכנים את החותב ביניהם משו"כ בין חרס לחביו ועי"ל דהחס שאני שמשיים הכתוב ואומר ויתפלל משה אל ה' ותשקע האש דמוכח דמה שנעקו העם אל משה הוא שיבקש מלפ"ה שישקע האש וכמו שמצינו בבי ר' חנינא ן' דוסא שהיו מבקשים מ ממנו שיתפלל על החולים ותפילו ר"ג שהיה אר וגדול אלא שנלו שיתפלל על נגו ויש להבין מי הכריח לתנאים ולאמוראים לומר דזה"ה כשוי חטאה קלי לחוטאת שמכפה חטאתו והיינו פורע חוטו דילמא קלי להקב"ה שמכפה חטאתו שהעבירו מלפניו וכמ"ש נם ה' העביר חטאתך כו' לו שעומדו בנוקבא דתהומא רבה ומשליכו שם כרכתיב ותשליך במצולות יס כל דעתם ונמצא עומר החוטא כשוי חטאה וכמו שנאמר נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה ונ"ע ועי"ק דוד המע"ה אמר בעצמו חטאתי לודיעך כו' ׃

עשין יח

דף צ"ט ע"ד (משקיון שם כדברי ריב"ל וכו') ׃ דקרק לו כן הכי הוא משום דמעיקרא

ואיתי למרן ז"ל בכ"מ פ"ח שכתב וז"ל ושובר הבי' דרשב"י לא פליג לדרבנן כו"ע ותימה דהא מדקאמר כדאי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק מוכח להדיא מכלל דרשב"י אמרה לפי שלא בשעת הדחק לא שבר במזיד אמר רי"ח והכן לא קי"ל כוותיה בהא דשבר במזיד אלא דוקא בשעת הדחק שים חומס ודלא כדברנן דאמרי לפי' בחומס לא י"ח אלא בשבר במזיד פסקי כדברנן בחומס כדשב"י וזה פשוט ׃

דף ק' ע"ב (דהלכה כר"י שאומר בין הפרקים שואל בשלוש אחרים שחייב בכבודו דוקא ומשיב שלוש לכל אחרים) ׃ וכן פסק הרמב"ם וז"ל בפ"ב מ"ג מהלכות מלוה ולוה וז"ל הרי"ף ז"ל לדעתיה שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ורדיפה דחביו ואמו ורבו חשיב מפני הירדה דכתיב ירים אמו וחביו תיראו ותנן ומורא רבך כמורא שמים עכ"ל ׃ ולפ"ז נם לפלוג ת"ח נמי דהא אמרי' את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח וכתב עליו מרן ז"ל בכ"מ ולפי דעתו מפני הכבוד היינו מפני חרס נכבד שרחוי להקדים לו בשלוש אחרים שהוא חייב בכבודו לכל לים נכבד שרחוי להקדים לו שלוש ומפני הירא היינו מלך לו נחש ולא שמתיירא שיהרגנו דהא"כ דשניהם אלא שמתיירא שיצערנו ע"ש וז"כ רש"י ז"ל שכתב שלא יהרגנו בשלו מוקשה ׃ ולפע"ד נ"ל דהא"כ דה זנח לא נחית לחשושי למצעי הירדה מותר לשתול דהא פשיטא אלא לדיוקא אתא דוק מפני הירדה הוא שפוסק ולא מפני הכבוד והוא שמפיים רש"י בפי' המשנה לכל לא מפני הכבוד וכן מדוקדק בלשון הסמ"ג ודבי' שכתבו בלשון שלילה היינו מפסיק לשתול בשלוש אלא במי ם שמתיירא ממנו כו' דהיינו כדפי' וניחא לי שפיר הא דחניא הקורא את שמע ופגע בו רבו או גדול הימנו בפרקים שואל מפני הכבוד ותנ"ל שהוא משיב ובחמצע שואל מפני הירדה ותנ"ל שהוא משיב כו' דלרעתם ז"ל ה"פ ד' חס פגע בו רבו גדול הימנו בחכמה כשהוא בפרקים שואל בשלוש מפני הכבוד שהוא חייב בכבודם ובחמצע הינו מפסיק כלל בשביל כבודם והינו מפסיק לשתול אלא דוקא מפני הירדה ותנ"ל שהוא משיב אלא דוקא מפני הירדה ולא מפני הכבוד ׃ אלא לדעת הרמ"ם דרבו הוא מפני הירדה וכן דעת הרשב"ץ וכתב עוד דמי שגדול ממנו בחכמה אע"פי שהינו רבו הוי בכלל מפני הירדה ע"ש ומביאו מרן ז"ל בב"י ס"ו והיינו כדכתי' לעיל מה דלא התנה למיקנא הכי בריש ולמיתני בתר הכי בפרקים שואל מפני הכבוד כו' דלא לשמועי' דהכי הוו מפני הירדה חיבבני ליה למיתני להו בפיפה והכי ה"ל למימר הקורא ק"ש בפרקים וכו' ואם פגע בו רבו או גדול הימנו בחמצע שואל מפני הירדה כו' ונריך לדחוק דהאי גדול הימנו דחני ללאו היינו גדול הימנו בחכמה אלא גדול הימנו בשנים או בעושר שהוא חרס נכבד שרחוי להקדים לשלוש וה"פ אם פגע בהם כשהוא בפרקים שוב אף בשלוש אותו הגדול הימנו שהוא נכבד מפני הכבוד ואם הוא בחמצע שואל דוקא בשלוש רבו שהוא מפני הירדה אבל לא בשלוש אותו גדול הימנו מפני הכבוד כו' ודוק ׃ ועוד קשיא דהא קי"ל דמורא הקב"ה למעלה ממורא הלב והרב ועוד קי"ל דבעלמא הלב והרב שמחל על כבודם כבודם מחול ואפי' בני המלך ישראל דאין כבודו מחול לחרדי בשועה פ' אלו נאמרין דמצוה שאני וכ"פ הכא בזה שעסק במורא וכבוד קבלת עול מלכות שמים עליו ונ"ע ׃ ולי לרעתי היה נ"ל לפרש הבריתא באופן זה והוא דאם זה התלמיד רואה בעין שכלו דלשתול בשלוש רבו בחוצה שעה אין כאן אלא כבוד בעלמא ויודע בטבעו שאם לא ישתול בשלושו לא יכעוס ולא יתרעם עליו אפי' שלא שתל בשלושו אז אם הוא בפרקים שואל מפני הכבוד כדי לכבדו אבל לא בחמצע ואם הוא מתיירא ממנו שיודע בטבעו שאם לא ישתול בשלושו יכעוס עליו ויתרעם על שלא שתל בשלושו שסובר הרב ברעתו שבעבו בו וכ"פ אם הרב מהלך עם רבים וכבודים דמיחזי בעיניהו כמבזה אותו על שלא שתל בשלושו כדרך התלמיד לרב לכבדו בחימה וירדה אז אפי' בחמצע פוסק ושותל בשלושו מפני הירדה כנ"ל נכון ׃ ואיכא למידק על מ"ש רש"י בפי' המשנה וז"ל שואל מפני הכבוד שואל בשלוש לרם נכבד שרחוי להקדים לשלוש וגם בפי' הגמ' כתב לכל לרם שפי' אינו נכבד ע"ש וק' דייוקא לדיוקא דממה שפי' מפני הירדה לרם שלא יהרגנו מוכח דחביו ורבו הוי בכלל מפני הכבוד וכמ"ש הרמב"ם לפי שהוא חייב בכבודם ואלו ממה שפי' מפני הכבוד בשלוש לרם נכבד מוכח דחביו ורבו הוי בכלל מפני הירדה וכדעת הרמ"ם והרשב"ץ ז"ל וע"ל שדעתו ז"ל מפני הירדה הוא דוקא לרם שמפחד ממנו שלא יהרגנו לו ינצרנו וכדעת הסמ"ג והרמב"ם לכל במפני הכבוד כולל לחביו ורבו וכל לרם נכבד שרחוי להקדים לו שלוש וחולק על הרמב"ם בזה החלק דאלו לדעת הרמב"ם דוקא לחביו ורבו וגדול בחכמה הוא דהוו מפני הכבוד לכל לרם נכבד שאינו חייב בכבודו הרי הוא ככל לרם ואלו לדעת ר"ש אף לרם נכבד הוי בכלל מפני הכבוד וכדעת הרמ"ם בזה וע"ל סמך רחיה לזה מהא דאמר לקמן כל הנותן שלוש לחביו קודם שיתפלל כאלו עשאו במה ומותיב ליה

מגלת ספר קאזיס, בנימין בן דוד עמוד מס 360(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

לכבדו אלא משום גנבת דעת הוא אלא דקשיא לי בה דהא בפ' ג"ה מוכח דכל היכא דאינהו מטעו נפשייהו לא שייך גנבת דעת לא מבעיא לרש"י ז"ל שפירש דליכא גנבת דעת אלא במוכר טריפה בחזקת שחיטה /שחוטה/ אלא אפי' למ"ד שחלקו עליו ואמרו אף בסתם שייך גנבת דעת היכא דלא הוה ליה להכירו לאסוקי אדעתיה הו"ל לאסוקי אדעתייהו דלא גמיר אלא חדא מכיל' שהרי הוא לא אמר להם שהיה יודע שתים. וי"ל שמקלסים אותו בפניו ושותק דמשתיקתו טועים בכך. וכן נ"ל בבעל תשובה שצריך להנהיג עצמו בשפלות ונמיכות רוח ושברון הלב כי יותר מדאי בני אדם מכבדים אותו בחסידות וענווה צריך שיאמר להם שכך היא חובתו לפי שחטא והכעיס את בוראו. ולענין אם צריך לפרסם את חטאיו בפ' בתרא דיומא אמר רב יהודה רב רמי כתיב מכסה פשעיו לא יצליח וכתיב אשרי נשוי פשע לא קשיא כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם רב זוטרא בר טורנא אמר רב נחמן כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעברות שבין אדם למקום והרמב"ם ז"ל בפ' ב' כתב בד"א בעבירות שבין אדם לחבירו וכתב עליו הראב"ד ז"ל וכן עבירות המפורסמות והמגולות אע"פ שאינם עם חבירו צריך לפרסם התשוב' כמו שנתפרסם החטא. והרב מהרי"ק ז"ל בכסף משנה כתב שהמדקדק בדברי רבינו ימצא דבשאינן מפורסמות קאמר בעבירות שבין אדם למקום שהן /שכן/ כתב ועזות פנים הוא לו אם גילם וכן כתב וטובה היא לו שלא נתגלה עונו. וקשה דלמה לא כתב דבמפורס' צריך לגלות ותירץ בנ"מ /בכ"מ/ שאין חובה לפרסם אם לא ידעו וגם אין לו להעלימם א"כ יאמרו לו עברת עבירה. וקשה דמנ"ל הא קרא דכתיב מכסה פשעיו לא יצליח אוקמינן ליה במפורסם משמע שמחויב לגלות. ונראה שהרמב"ם פסק כלישנא בתרא שכן הרא"ש והרי"ף ז"ל לא הביאו לישנא קמא דכאן בחטא מפורסם ומשמע להו דרב יהודה ורב נחמן כלהו אליבא דרב אמרו וכלישנא בתרא נקטינן. ומה שכת' ועזות פנים הוא אם גילה דמשמע דתרתי בעינן שיהא בינו למקום ובסתר משכחת לה שעשה בגלוי במקום אחר אבל במקום הזה אינם יודעים בדבר דללישנא קמא אפילו שבינו למקום היה צריך להודיע שכמו שנתפרס' בחט' יתפרסם בתשובה כמ"ש הראב"ד ז"ל אלא שהרמב"ם פסק כלישנא בתרא. ואי קשיא ללישנא בתרא דלא מפליג אלא בין אדם למקום לבין אדם לחברו מנ"ל דבחבירו צריך לפרסם לאחרים שלא ידעו שכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל ומגלה עברות שבין אדם לחבירו לאחרים ואומר להם וכו' משמע שאותם אחרים לא ידעו בדבר ולמה לו לגלות להם הא מתוקמא קרא דמכסה פשעיו לא יצליח שצריך לגלות היינו לחבירו שימחול לו ויש לומר דלא מוקמינן קרא בחברו לבד דלו לא צריך קרא דפשיטא דלא יצליח דהיאך ימחול לו הא ידעינן דאפילו הביא כל אילי נביות שבעולם לא עלתה לו עד שיבקש מחבירו וימחול לו ותנן מכל חטאתיכם לפני ה' עבירות שבין אדם למקום י"ה מכפר וכו' וכ"ת הא קמ"ל דאע"ג דחברו מוחל לו סתם בלא הודעה סגי ליתא דודאי אין זו מחילה דמי ידע דמחיל כדאמרינן גבי אונאה בפ' הזהב דבעי למימר ליה כך וכך הונאה יש בו כדי שימחול אלא הכי קאמר שיודיע לרבים שישמעו שמכיר הוא שחטא באותם הדברים שעשה לחבירו וזהו הגילוי שכתב הרמב"ם כנ"ל. ובפ' זה בורר גבי סוחרי שביעי' קתני ואימתי חזרתה משתגיע שביעית אחרת ויבדלו ר' נחמיא או' לא חזרת דברים בלבד אלא אף חזרת ממון כיצד אני פלוני בן פלוני אנסתיו מאתים זוזים וכו' ומדקאמר אני פלוני בן פלוני אנסתי משמע דצריך לפרסם עצמו. והשתא בנ"ד אם במקום שעשאם היו מפורסמים אעפ"י שבמקום הזה אינו ידוע ללישנא קמא צריך לפרסם מאחר דפלוגתא דרבוותא היא לא יפרסם מעשיו אלא לפני קונו יפרט מעשיו ויתודה עליהם. ולכ"ע נ"ל שאסור לו לגלות ענין איסור אשת איש אפילו בסתם שלא להוציא לעז על בנות ישראל ולא על בניהם.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

מהר"יט זה מובא בתשובה שלהרב נפתלי בתבונה (מצרלה)

ספר מהרי"ל (מנהגים) ליקוטים ד"ה [מד] מס'

[מד] מס' יבמות פ' רבן גמליאל איתמר: מנגיד רב למאן דמתפקר שליחותא דרבנן, פרש"י מתפקר לשון חוצפא שמעיז פניו להתריס עם שליח ב"ד. ואמר לנו אמ"ץ מהר"י סג"ל ששמע מפי רבו מובהק מהר"ש שהוא ראה פעם אח' בבית מהר"מ סג"ל שנכבד א' מבחורי הישיבה זרק בחרונו קערה לראש השמש שהיה משרת לבחורים. וכשנשמע הדבר באזני מהר"מ סג"ל אמר להחרים אותו עכ"פ על שהתריס בשמש ההוא שהוא שליחותא דרבנן. וכל החבורה טרחו טורח גדול עד מאד טרם חמת המלך שככה. והצריך את הבחור ההוא להרבות פיוסים שימחול לו המשרת.

* ואני המלקט בתר לקוטי ראיתי מעשה שהיה רץ בנו של שמש העיר בל"ג בעומר עם הבחורים לשמוח עמהן, ונפל ריב בינו ובין הח"ר לעמלין בין מה"ר משה נוימרק כ"ץ ז"ל, והיה קורא את הבחור בחרונו בלשון אשכנז: זויא שעלם, ר"ל נבילה דחזיר. ויודע הדבר באזני המלך מהר"י סג"ל והחרים את בן השמש. וא"ל איך אתה רשאי לקרא אל הבחורים שלי דבר אחר - שעלם? והיה יושב כן בחרמו ובנידויו עד יום שני אחר ל"ג בעומר. הטריחו אוהביו של המוחרם כי היה מטובי העיר, שאז כשהלך הרב בבית הישיבה ויותר מחמישים בחורים עמו, עמד שם השמש עם בנו והיו מבקשים מחילה. הבן בפני עצמו והאב בשביל בנו מאת הרב ומן הבחור ההוא ומכל בני הישיבה. והיו מוחלין להם. ולא נשמע שהחרים מהר"י סג"ל קודם לכן או אח"כ שום אדם יותר בעולם

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אוני' בר-אילן**

הוא מבטל הגזר דין, ומוקי ליה בצבור שכ"כ מדרגת התשובה של צבור עד שמבטל גזר דין, כי גזר דין הוא מצד עולם הזה והתשובה מגעת למעלה מעולם הזה, והדבר הזה מבואר ואין להאריך [24].

שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל, כתיב בתורתכם (דברים י, יז): אשר לא ישא פנים, וכתיב (במדבר ו, כו): ישא ה' פניו אליך, נטפל לה רבי יוסי הכהן אמר לה אמשול לך משל, למה הדבר דומה לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך הגיע זמן ולא פרעו, בא לפיים את המלך ואמר לו, עלבוני מחול לך, לך ופיים את חבירך, הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו, עד שבא ר"ע ולימד, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. כאן בעבירות כו', פי' כי עבירות שבין אדם לחברו לא שייך בזה שנושא אליו נשיאה, כי מה שחטא לחברו איך יהיה נושא אליו והוא חטא לחברו. [אוצר החכמה]

ישא ה' וגו', אע"ג דלא דמי' דהתם כי קאמר אשר לא ישא פנים ר"ל שאינו נושא פנים לאדם ואלו ישא ה' פניו אליך ר"ל שהוא ישא פנים לך ופני הקב"ה קאמר, מכל מקום מלתא חדא, כי מאחר שכתוב, ישא ד' פניך אליך, ר"ל שהוא נושא פניו אליך ונכנס עם האדם לפנים משורת הדין והכי לא ישא פנים כתיב, ור"ל שאינו נושא שום פנים לאדם שאינו עושה לפנים משורת הדין, כי ישא ה' פניו אליך היא יותר מן הדין. ואין לתרץ הכא כדאמר להו הש"י למלאכים, ולא אשא פנים לישראל, אני אמרתי (דברים ט, יז): ואכלת ושבעת, והם דקדקו עד כזית (ברכות כ, ב), דבזה לא יתורץ הקושיא, דסוף סוף אינו נאה להיות הוא ית' נושא ומוותר על מדותיו, ומכש"כ דכתיב אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד ולישראל קאמר שיהי' יראים מן הש"י כי הוא לא ישא פנים, ולפיכך אי אפשר לומר רק כדמשני הכא משום דהוי קודם גזר דין, והתם דקאמר וכי לא אשא פנים לישראל וכו', התם מקשה משום דמשמע דטפי הקב"ה נושא פנים לישראל מן אומת, דכתיב, ישא ד' פניו אליך, דוקא אליך נושא פניו, ומשום כך מתרץ, דכיון דהם מדקדקים גם כן אני נושא פנים להם, ומכל מקום קודם גזר דין, ועיין בסוף במסכת נדה.

דף י"ח ע"א.

רבי יצחק אמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. יפה צעקה וכו'. וקשיא דלא משני הכי לעיל דרבי יוחנן סבר כרבי יצחק דיפה צעקה, דהכי מוקמינן ליה לעיל (דף טז, א) נמי כמאן מצלינן האידנא על קצירי

---

24 עי' נתיבות, נ' התשובה, פ"ו.

דברי אגדה

שנראה כל אחד מעלת חברינו

כך היה אומר: ותצילנו מקנאת איש מרעהו ולא יעלה קנאת אדם על לבנו ולא קנאתינו על אחרים, אדרבה תן בלבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם, ושנדבר כל אחד את חבירו בדרך הישר והרצוי ואל יעלה בלבנו שום שנאה מאחד על חבירו חלילה וכו'. (תפילת רבה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע)

יסוד ושורש המחלוקת היא הגאות

ולכאורה יפלא דהן אמת בשרואים חסרון חבירו ועי"ז באים לידי מעשה כלה"ר רכילות וכדו' ניחא דחולה רעה היא, דשוב אינה מחשבה כשלעצמה שאין הקב"ה מצרפה למעשה אלא דמחשבה המביאה לידי מעשה היא, וא"כ יש לגדרה היטב סחור סחור לכרמא לא תקרב. אמנם מדברי רבינו נראה דלא רק ראיית הרע היא

דרכי הלכה

אם צריך לבקש מחילה מחבירו או דסגי שמוחל לו

מדברי המרדכי (סי' תשכ"ג) מוכח שצריך ללכת ולבקש מחילה מחבירו שנפגע ממנו, שהרי כתב דהקב"ה רואה "שהשפיל עצמו" ומרחם עליו, הרי שכדי שירוחם בעינן הכנעת ושפלות החוטא וזה אינו אם הנפגע ימחול לו בלא בקשתו. וכן משמע ביומא (פז.) בעובדא דרב שהיה לו עם הטבח שהטבח חטא לו ורב אזיל לו לבי טבחא בערב יוה"כ כדי שהטבח יפייסנו ולא פייסו ואדרבה פגע בו יותר ונגזר על הטבח תיכף ומיד מיתה משונה וע"ש עוד עובדות. ולכאורה קשה דהרי רב היה יכול למחול להטבח בביתו וממילא להצילו מחטאו ומעונשו, הרי שס"ל לרב דלא יועיל מחילתו אם הלה לא ישפיל עצמו לבקש מחילה, אלא שראיתי למרן זי"ע בשפע חיים מכתבי תורה (ח"א מכתב נ"ה) דדחה לראיה כזה מעובדא דרב זירא שם ביומא דשאני ת"ח דנוקס ונוטר כנחש (שבת סג.), ולכן אסור לו למחול קודם שהלא יבקש ממנו, ומדייק דבב"ק צב. איתא אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת וגו', ובמהרש"א שם שמשמע מהכתוב בקשת מחילה כי מהראוי שיאמר הקב"ה לאברהם שיתפלל בעד אבימלך, אבל אמר זה לאבימלך שיפייס את אברהם עד שימחול לו ויתפלל בעדו ע"ש ובשיטמ"ק מש"כ מהמאירי שנאמר באבימלך השב אשת האיש ויתפלל בעדך, כלומר שתבקש ממנו עד שימחול לך בלב טוב כל כך שיהא מתפלל בעדך יעו"ש שסוף דבריו נוטים דהעיקר הוא המחילה ולא הבקשה, וע"ש שמדייק דהרי לא מצינו בקרא באבימלך שפייס את אברהם ואדרבה התרעם עליו שאמר לו מה עשית לנו אם כי ברש"י (בראשית כ. יד) כתב ויתן לאברהם כדי שיתפייס, וסוף דבר כתב שם דהעיקר הוא דגם בבין אדם לחבירו

פרק ב

בין אדם לחבירו

מנהג לבקש מחילה בערב יום כיפור כדאמרינן במדרש[יב], שובה ישראל יתברך שמו ויברך זכרו שהוא מחבב את ישראל ותיקן להם עשרת ימי תשובה שאפילו יחיד העושה תשובה בהם מקבלים תשובתו כתשובת ציבור לפיכך צריכין כל ישראל להחזיר בתשובה

יב. מירושלמי.

דרכי הלכה

צריך עזיבת חטא ושלא יחזור לסורו יעו"ש. ובאמת דגם במקור חיים להחו"י (סי' תר"ו) הביא משו"ת ריקנטי (סי' תקנ"ז) דבמוציא שם רע לא ימחול עד שיבקש ממנו מחילה. ומשמע דבסתם בין אדם לחבירו אין צריך בקשת מחילה, ומהני מחילה גם ללא בקשת החוטא, ואפשר שגם במעשה דרב היה שם ענין של הוצאת שם רע ולכן המציא עצמו רב אליו כדי שיבקש ממנו מחילה.

ואפשר בכל זה דהנה איתא בברכ"י בשם מהר"ש גרימיזיאן דבחטא שבין אדם לחבירו יש ב' חלקים, א'. בין אדם לחבירו. ב'. בין אדם למקום, דהרי עבר עבירה. ולכן אין יוה"כ מכפר עד שירצה לחבירו, ואפשר דכשמוחל לו מתכפר לו החלק דבין אדם לחבירו דהרי הנפגע מחל בושתו, אבל כדי שיתכפר לו החלק דבין אדם למקום צריך החוטא להתבייש בחטאו ולהשפיל עצמו וזה דייקא אם מבקש מחילה דעי"ז משפיל עצמו וכדכתב המרדכי.

דברי אגדה

חולה רעה אלא גם אי ראיית הטוב בחבירו היא עצמה מושלל והיא עצמה חטא וחסרון. שהרי אם לא כן, היה לו לרבינו לכתוב רק שלא נראה חסרונם ולמה זה הוסיף גם שנראה מעלתם. ברם במאור ושמש (בראשית ד"ה וידו) איתא, וזל"ק, כי הנה האדם הבא לעבוד ה' צריך ליזהר לבל יסתכל בחסרון חבירו כלל ולא יחזיק עצמו לחכם להיות מבין על חבירו ועל דרכו כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב. גם האדם המסתכל בחסרון חבירו הוא מחמת גאותו שמזיק עצמו לערך מה, כי אם היה נכנס ומכיר חסרונו ועיותו יחזיק לחבירו טוב ממנו ולא יסתכל בחסרונו כלל רק מחמת שהוא בגדלות בעיני עצמו לא ישרה בעיניו דברי ודרכי חבירו, ע"ש בביאור כמה ענינים על דרך זה. ומדבריו ז"ל יצאנו

ולעשות שלום בין איש לרעהו ולמחול זה לזה בערב יוה"כ כדי שתתקבל תשובתן ותפילתן לפני הקב"ה בשלום ובחיבה, ובתנחומא[יג] פרשת וה' פקד את שרה, ילמדינו רבינו אם תהיה קטטה בין אדם לחבירו כיצד מתכפר לו כך שנו רבותינו עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר ושבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד

[**וראיתי** באיזה מקום הטעם שהטבח נענש במיתה משונה תיכף ומיד, דזהו משום דהרי רב המציא עצמו אליו ובנקל היה בידו לבקש מחילה ולא ביקש רק אדרבה חטא עוד לכן נענש, והוא שאמר הנביא דרשו ה' בהמצאו היינו שחובה יתירה יש על האדם לדרוש את ה' כשהקב"ה כביכול ממציא עצמו אלינו והוא בימים הקדושים כידוע בספה"ק].

אם מותי בקשת מחילה ע"י שליח

ולפי"ז שצריך השפלת החוטא כדי שיתכפר לו חלק הגבוה יש להבין דעת מהרי"ל חביב שהובא בא"ר (ריש סי' תר"ו) דמה שנוהגין לשלוח תחילה אמצעי שירצה לקבל פיוסים טעות הוא. והנה לכאורה צ"ב מה הטעות הרי שלוחו של אדם כמותו

יג. פרשת לך לך.

דברי אגדה

בתשובה דעצם אי ראיית הטוב על חבירו מקורו בחטא הגאוה אשר היא הגורמת לו לראות בחסרון חבירו ולא במעלתו. וכדברים האלו איתא ביסוד העבודה (מכתבי קודש עמוד נ"ה) דהשלום הוא בין אדם לחבירו ובלתי אפשרי להשיגה כי אם ע"י ענוה שיראה את עצמו כחצי דבר וחבירו ישלימו, ורואה חסרון עצמו ומעלת חבירו וזו מדת ענוה נקראת רצון השי"ת שאוהב לענוים כמאה"כ אני אשכון את דכא ושפל רוח, ואמרו חז"ל הניח ועזב השי"ת את השמים ושמי השמים והשרה שכינתו על נמוכי רוח, מסתמא זה רצונו של השי"ת אשר אוהבו יותר ממלאכי מרום וכו'. וכן אי' בשפע חיים (ח"ב עמוד תעה) דיסוד המחלוקת והשנאת חנם ומקורו הוא הגאוה ע"ש.

ובראותינו זאת שאי ראיית הטוב על חבירו הינו תוצאת פרי

דרכי הלכה

בכל התורה ולמה לא יהני לבקשת מחילה, אך י"ל דידוע שבקשת מחילה מחבירו שחטא לו תליא בהשפלת החוטא ובהכנעתו וזה דווקא כשבא בעצמו לבקש ממנו מחילה ואדעתא דהכי לשמוע תוכחת הנפגע שיוכיחנו בפניו וכשמקבל עליו כל זה מתכפר לו אבל אם ישלח שלוחים לרצותו אז אפילו אם אח"כ יבוא הוא עצמו אליו לפייסו מכל מקום כבר חסר עיקר הביוש ולכן ס"ל למהר"ל חביב דהוא טעות. וראיתי דגם הב"ח (בריש תר"ו) כתב בשם עין יעקב (ירושלמי פירוש הכותב אות ו') דמדקדק מלשון הירושלמי דהחוטא ילך לכתחילה מעצמו לבקש מחילה ואם לא קיבלו אז יביא עמו אנשים וחוזר ומבקש ממנו בפניהם, דלא כמו שנוהגים מקצת בני אדם לשלוח תחילה אמצעי שירצה לעלוב לקבל פיוס העולב.

שירצה את חבירו ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה, אמר רבי יוסי בן דורמסקית, סימן זה יהא מסור בידך כל הימים שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים ואם אינך מרחם על חבירך, אין לך מרחמים, ומה יעשה אמר ר' שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת, ויאמר להם, קטטה היתה ביני ובין חבירו והלכתי לרצותו ולא קיבל

כבר כתבנו לקמן (במערכת וידוי ותשובה) דהראשונים סוברין דבעינן וידוי דברים דייקא ולא סגי בוידוי בלב וכמה טעמים בדבר. והנה לגבי חטא דבין אדם לחבירו כתב הפרמ"ג (סי' תר"ז) ובמשנ"ב (שם סקי"ג) הביאו להלכה דאם החטא היה של גזילת ממון אף שכבר השיב את הגזילה ומחל לו, מכל מקום מתוודה ביוה"כ לעולם דהרי חטא בין אדם למקום, אמנם אם הקניט חבירו בדברים או עני המהפך בחררה י"ל בכה"ג כיון שביקש מחילה מחבירו והתוודה ביום כיפור ראשון אין צריך להתוודות יום כיפור שני. והיינו דזה ברור דכשם שצריך וידוי בחטאים שבין אדם למקום כן צריך וידוי בחטאים שבין אדם לחבירו, רק שדין המבואר שם דעוונות שהתוודה עליהם ביום כיפור שעבר אם צריך לחזור ולהתוודות עליהם ביום כיפור זה, בהך יש חילוק בין העבירות וכנ"ל. אמנם כבר כתבנו לעיל דעת הגר"ש גרימיזאן דבכל עבירה שבין אדם לחבירו יש גם חלק גבוה. ובב"ח (סי' תר"ו) כתב להדיא, בשם דרשות מהר"ש המבקש מחילה

וידוי דברים בבין אדם לחבירו

דרכי הלכה

אחיה לעבירות

שפשע כנגדו צריך לפרש אותו פשיעה, וכתב הב"ח דכן עיקר לפימש"כ בסימן תר"ז דצריך לפרט החטא בוידוי לפני המקום הוא הדין נמי בוידוי לפני חבירו דבהא אין לחלק בין עבירות שבין אדם למקום לעבירות שבין אדם לחבירו, אמנם עי' במקור חיים להחו"י (סי' תר"ו) דלא נהירא שיצטרך לפרש סרחונו, ומסיק וג"ל דעכ"פ כשסרח הן בדיבור והן במעשה וחבירו לא ידע צריך להודיעו ולבקש מחילה. ובמג"א כתב דאם מתבייש חבירו מפירוט החטא לא יפרט ועי' א"ר מש"כ בזה.

עבירות שבין אדם לחבירו אם מתכפר לו שאר עבירות

ועי' ברכ"י (סי' תר"ו) יש מי שכתב דאם לא שב מעבירות שבין אדם לחבירו גם עבירות שבינו לבין המקום אינו מתכפר, ומסיק בברכ"י ואני אומר לא ניחא ליה למרייהו בהכי, ומיהו כתב הרב מהר"ש גארמיזאן והביאו הפר"ח דבעבירות שבין אדם לחבירו יש גם חלק גבוה וכל שלא פייס את חבירו גם חלק הגבוה אשר בה לא נתכפר, ועי' אורחות חיים (ריש סי' תר"ו) דכ"כ גם בספר כרם שלמה דכל עבירות שבין אדם לחבירו ג"כ עובר נגד מצות ה'.

דברי אגדה

ביאוש הגאוה, עולה לנו א"כ, דחטא זה אינה רק מגדרי עבירות שבין אדם לחבירו, אלא עיקרה ושורשה בעבירה שבין אדם למקום, ולאור זה מובנים היטב דברי הרמב"ם (פ"א מהל' תשובה) דאף שמפייס לחבירו וחבירו מוחל לו מ"מ צריך וידוי וחרטה ע"ש בנו"כ, וכ"ק מרן אדמו"ר זי"ע במכתבי תורה (ח"א סי' נ"ה) מעמיס בדברי הרמב"ם (שם פ"ב ה"ט) דאולי אפ"ל דבין אדם לחבירו דוגמא דלבין אדם למקום דבעי עזיבת החטא וחרטה וכו', ומדייק דברי הרמב"ם שכתב אינו נמחל לו לעולם דצריך גם מחילה משמיא ולכן מתוודה ע"ש, ובאלך המגן (ריש סי' תר"ו) בשם הפר"ח וברכ"י דבעבירות שבין אדם לחבירו יש בהם חלק גבוה ע"ש. ולאור הדברים האמורים לעיל דיסוד המחלוקת ואי ראיית הטוב הינו הגאוה הרי שפשוט

עליו, והקדוש ברוך הוא רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו וכו'[יד]

בקיצור של"ה בהג"ה כתב וזה לשונו, וידוע מה שאמרו רז"ל עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר כדכתיב לפני ה' תטהרו ר"ל מה שעשה לה' ומתחרט ועשה תשובה בלב שלם יוה"כ מכפר אבל עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצנו

יד. מרדכי יומא סי' תשכ"ג וע"ש.

וע"ע בנוגע לפיוס בין אדם לחבירו בברכ"י סי' תר"ו ופר"ח שם, ומקו"ח לבעל החו"י שם, ובשד"ח יוה"כ סי' ב' אות י"ד והגר"ח פלאג'י בספרו מועד לכל חי סי' ט"ו סק"ב, אורחות חיים סק"ג, ובישוע"י סי' תר"ו, ובשו"ת זכרון יהודה סי' ר"א, ובשפ"א יומא פז:. וע"ע בלקט יושר עמ' ק"מ במנהג בית מדרשו של המהרי"ל לבקש מחילה מכל המתפללים אף שאין ידוע לו שפגע בו, וע"ע במטה משה סי' תתמ"ח ובספר פלא יועץ מערכת תשובה, שו"ת דברי יהושע ח"ה סי' כ', ושו"ת אז נדברו ח"ז סי' ס"ה, וע"ע מה שכתבנו בפנים כמה ענינים בזה.

ועכשיו נתבונן עוד בהדיון ביוה"כ לגבי הדין אם הוא צדיק או רשע, והיינו הדין לחיים או מיתה לעולם הבא, וכשנדייק בגמרא נראה לגבי ג' ספרים נפתחים בראש השנה (דקאי לגר"א זצ"ל לעולם הבא) שצדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לחיים ורשעים גמורים נכתבין ונחתמין למיתה, ובינונים תלויים ועומדים זכו נכתבין לחיים ביוה"כ ומשמעותו שבינונים נכתבין דוקא, שמדוייק בלשון "זכו נכתבין לחיים" ולא קאמר נחתמין כמו בצדיקים בראש השנה וצ"ע ביאור הדבר.

ובמפרשים יש דברים בביאור הענין, אבל כולו סוד ה' ועטוף בסודות הרבה בסדר העולמות שקבע יוצר בראשית, ורק יחידים מקדושי עליון שזכו להבין הענין, ואנו רק נדייק ממה שנראה בעליל מהגמרא, שראש השנה לבד זמן החתימה דצדיק או רשע, ואם לא נחתם לצדיק בראש השנה, תו לא נחתם אלא נכתב כמ"ש, ונפקא מינה שצריך להרבות במעשים ולתקנם לפני ראש השנה ליחתם כן, וגם נראה שדין זה לעולם הבא, אם לא נחתם בראש השנה כצדיק, לא נחתם כן ביוה"כ, וע"כ נראה שצדיק או רשע בבינוני תלוי כל השנה ועומד וכמו הדין אצל כל אחד לטוב או רע בשנה הבאה שנכתב לבד בראש השנה, ולכן קל לבטלה עד יוה"כ, והכא נמי אם הוא צדיק או רשע לא נחתם, ואם הוא בינוני תלוי ועומד בזה כל השנה ומשתנה, ואנן הלואי שניהיה בינונים! ע"כ.

סימן כ

גדר הפיוס ותשובה בציער חבירו

ביומא (פה:) "עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו" וכן בש"ע א"ח (תר"ו) שצריך לפייסו, ונראה שלא סגי במחילה לבד רק צריך פיוס דוקא, וכן מבואר במשנה ב"ק (צב.) "אף על פי שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת האיש וכו' והיינו בחובל חבירו ונתחייב ממון, אף ששילם לא סגי עד שמפייסו דכתיב והשב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך, והיינו ברצוי דוקא ומשמעותו שצריך כמו התם לפייסו כ"כ עד שמתרצה שמוכן אפילו להתפלל עבורו, וכן בגמרא (פו.) דמייתי במקניט חבירו קרא במשלי (ו) "כי באת בכף רעיך לך והתרפס ורהב רעיך" והיינו שצריך להיכנע לפניו כאסקופה הנדרסת ע"ש, וברמב"ם פ"ב דתשובה (ה"ט) שצריך לרצותו ולשאול ממנו ע"ש, והיינו דלא סגי בבקשה גרידא, אלא בפיוס שיתרצה לו, וזהו חידוש דין בפגע בחבירו, שצריך לרצותו ולפייסו, ולא רק לבקש מחילה וכמש"נ.

ובעצם הראייה מאבימלך יש לדחות שהוא בן נח וחייב מיתה שגזל אשת אברהם אבינו, ואפילו ישיב לא מועיל אצלו וימות על כך, וע"כ יבקש מאברהם אבינו שיתפלל, אבל הגמרא מייתי מכאן לכל אחד המקניט חבירו שצריך לפייסו, ומשמע דמפרשינן שזהו גדר שפייסו כ"כ עד שהיה מוכן אפילו להתפלל עבורו כמ"ש (ושמעתי מאנשי מעשה שנהגו לבקש מחילה אם פגעו במישהו, ואחר כך כשנמחל להם הוסיפו בקשה שיתפלל עבורו, ואף שאין זה מעיקר הדין חיוב אלא גדר ברצוי, יש לזה רמז כמ"ש).

ויש לנו עיקר ויסוד לא להסתפק בבקשת מחילה לבד אלא לפייסו שיתרצה לו כמ"ש, ושוב הראה לי בני המופלג חיים עוזר נ"י, שמפורש ביש"ש פ"ח דיבמות (ס"ק כ"ו) כדברינו, שאין הקב"ה מכפר כ"כ עד שיתפלל המוחל עצמו עליו, וע"כ מצוה לבקש ממנו שיתפלל עבורו, וכן למוחל מצוה שיעשה לו רצונו ע"ש ונהניתי.

ודבר חדש מצאתי ברמב"ם בפ"ה דחובל ומזיק (ה"ט) "אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו שהמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חבל בחבירו אף על פי שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו" ע"ש, הרי חידוש פלא שאם הזיק ממון חבירו משלם לו בחזרה ממון ואינו צריך לבקש ממנו מחילה כלל, ואני תמה מנליה לרמב"ם חידוש זה, והלוא כיון שגרם לו עגמת נפש לאבד ממונו, אף ששילם תמורתו ממון, מנליה לרמב"ם שלא צריך לבקש ממנו מחילה וצע"ג.

ומצאתי בלח"מ שהקשה קושיא אחרת, שכאן במזיק פוסק שלא צריך לבקש ממנו מחילה, ובהלכות תשובה פ"ב (ה"ט) פוסק בגוזל חבירו שצריך להחזיר ולבקש ממנו מחילה, וא"כ הרמב"ם סותר בפסקיו זה את זה, ובלח"מ שם שגזל שאני שנהנה וציערו הרבה משא"כ במזיק לא נהנה ע"ש, ותמהני אטו מבקש מחילה על ההנאה שנהנה, והלוא על הצער מבקש מחילה, ובמזיק אינו מקבל בחזרה רק הדמים וחמור, ומנלן שאין צריך מחילה.

ולקושיית הלח"מ בסתירת הרמב"ם אמינא, שהרמב"ם דייק בגזל שצריך לפייסו, ויש לומר שבגזל דוקא שנוטל ממנו בע"כ ציער גופו וצריך לבקש מחילה ממנו, אבל בגניבה שלוקח שלא בידיעתו עיקרו צער ממון, רק גופו מצטער מחסרון ממון, וכה"ג כיון ששילם הממון סגי, אבל בגזלן שלוקח בחזקה, הצער אינו רק בממון, אלא בגזל מידו בכח, מפחידו ומצערו ולכן צריך לבקש מחילה כמו במקניט חבירו, וא"ש שאין סתירה ברמב"ם, ולפי זה הרמב"ם מיירי בגזל ולא במזיק ובגניבה כמ"ש וזהו חידוש.

מיהו לא נתבאר לן הטעם ומקור למה במזיק ממונו אינו צריך לבקש ממנו מחילה על מה שציערו בכך, ואולי מקרא דאברהם אבינו ילפינן לצער הגוף טובא דלא מועיל חזרה לחוד דומיא דאברהם אבינו שלקחו אשתו וצריך רצוי מלבד החזרה, וכן הדין בגזל כמ"ש, ולא במזיק שעיקרו הפסד ממון גרידא ולא צער הגוף ליכא למילף בזה שצריך גם רצוי מלבד חזרת הממון לצער פורתא כי האי, ובודאי יש להרמב"ם מקור לפסק דינו שבמזיק לא צריך לבקש מחילה אם החזיר ממון, רק בעניי לא מצאתי כעת המקור לפסק דינו, רק להיפך בחינוך (שס"ד) מפורש שגם במזיק צריך לשלם ולא נתכפר אלא אם ריצה חבירו וע"כ פסק הרמב"ם צ"ע.

ומיהו עיקר הדין שגזל צריך להחזיר, בב"ק (צד:) מבואר שתיקנו לא לקבל מגזלן דמים מפני תקנת השבים, ולא נתבאר לן שורש התקנה, ומצאתי בביאור הגר"א יו"ד (ק"ס) שאם בא מעצמו ומודה שגזל עקרו חיובו, ומ"מ צריך להחזיר לצאת ידי שמים, אבל גם בבא לצאת ידי שמים ראוי למחול לו ולמנוע לקבל ממנו הדמים בחזרה שאין רוח חכמים נוחה הימנו ע"ש היטב.

ונראה דמיירי בגזלן ממש ולא ברימה אנשים שגזול אצלו אבל אין מעשה הגזילה, שכה"ג אם מחזיר נראה שמותר לקבל ממנו, וגם בגזלן ממש הא דאין ליטול ממנו גם בבא לצאת ידי שמים, אלא ראוי למחול לו, מיירי שאין המקבל מודיעו שפטור ומקבלו לצאת ידי שמים לבד, רק נראה שדעתו שחייב בידי שמים, אבל במודיעו שרוצה לצאת ידי שמים בעלמא מותר לקבלו ואין להאריך כאן בדין זה.

סימן כ"א

היאך להתנהג בחולה שיש בו סכנה ביוה"כ

נדין חולה שיש בו סכנה ביוה"כ היאך להתנהג הארכנו במועדים וזמנים ח"א (סימן ס), ולמעשה מבואר מדברינו שיש לבחון בסוג המחלה, ואז ידון אם צריך לצמצם לאכול פחות מכשיעור, או אוכל כל צרכיו כרגיל.

ונקדים דחולה במחלה מסוכנת וחלש, ואם יצום יוחלש יותר וזה סכנה עבורו, וכשיאכל יתחזק או בזה לא ייחלש, ויש לו יותר סכויים להתגבר על מחלתו, הלוא מאכילה רפואה, ומתרפאין בכל אסורים שבתורה לרבות יוה"כ שאסור לו לצום, רק לכ"ע בזה חייב לאכול כפי יכלתו שיבריא ולכן אוכל כפי צרכו ואין בזה שום חשש כלל, רק חייבין לעוררו שעובר רצונו ית"ש במה שצם, רק יאכל כפי כחו לרפואתו וכמ"ש וזהו לכ"ע (והגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל נהג להודיע לחולה שצריך לאכול ומתעקש לצום, שאם מחמיר בזה לא ימול בן בשבת, שיסודו מפני פיקוח נפש וכמבואר להדיא ביומא (פה:), רק המצות הם רצונו ית"ש ורצונו במילה בשבת, והכא נמי בחולה המצוה באכילה וזהו רצונו ית"ש ולא הצום, ומקיים מצות היום באכילה כמו במילה שאינו חילול שבת שוהו המצוה אצלו).

אמנם כשמסתובב והולך כרגיל, רק חולה בלב או ריאות, ולרופאים אם יצום עלול בכך להסתכן, אבל לדעתם גם אם יאכל פחות מכשיעור לא יסתכן בכך יותר ודי בזה, הרבה מורי הוראה נהגו להורות שיאכל פחות מכשיעור דוקא, אבל דעת הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל, וכן נהג בנו מרן הגרי"ז זצ"ל, דמאחר שהוא חולה במחלה מסוכנת ומניעת אכילה מחליש אין צריך אומד רק אוכל כדרכו בחול גם בזה.

והנה הגר"ח זצ"ל בנה סוד פסקו על שיטת המ"מ שלחולה שיש בו סכנה מחללין שבת אף לדבר שאין במניעתו סכנה, אבל בבה"ל (שכ"ח) מייתי להקת ראשונים (רש"י, ר"ת, ר"י תו"י ביומא רשב"א מאירי א"ז ור"ן) דס"ל שאין לחלל שבת אלא כשיש במניעתו סכנה, והכא נמי אין לאכול ביוה"כ אלא כפי הצורך למנוע סכנה לבד, ולכן לא חיישי כלל לשיטת המ"מ להקל בזה וכהגר"ח זצ"ל.

ולפי סברא דלעיל אפשר שגם למ"מ, מתיר בשבת רק לחמם מים שמועיל לרפואתו, וכה"ג גם ביוה"כ שרי כשהאכילה צרכו ומבריא כמ"ש, אבל באופן שהוא חולה שיש בו סכנה כמו במחלת לב ואין האכילה מבריאו, רק במניעת אכילה יסתכן יותר, ולרופאים אין שום סכנה יותר בפחות מכשיעור, כיון שאין האכילה הרפואה במחלתו, רק במניעת אכילה יסתכן יותר, אין להתיר אלא כפי הצורך לפיקוח נפש לבד, והגר"ח זצ"ל ס"ל שאכילה כדרכו הוא

מצטער חייב, ויש לומר שיסוד המצוה לאכול בערב יוה"כ היא להכין עצמו שלא ירגיש העניו ויוכל להתענות, ומי שהאכילה מזיק לו ולא יועיל אין מקום למצוה זו וצ"ע.

והמפרשים הקשו למה אין מברכין על מצות אכילה בערב יוה"כ, ובפשוטו נראה שלא שייך נוסח וקדשנו במצוה זו שכל אחד מקיים גם בלי צווי הבורא ית"ש, ואינו מקיים אותה בשביל קדושת ישראל דוקא, ומהאי טעמא פירשו המפרשים שאין מברכין על מצות צדקה, כיבוד אב, קבורת מת, השבת גזילה וכדומה שהם מצות שכליות ואין מברכין, שגם בלי צווי התורה מקיימין המצוה לכן ליכא בזה ברכה, והכא נמי באכילת ערב יוה"כ כל אחד אוכל גם בלי המצוה וע"כ ליכא בזה ברכה ודו"ק היטב בכ"ז.

סימן נד

חובת פיוס ורצוי בערב יוה"כ

במשנה יומא (פה.) איתא "עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו" ע"ש, וכן איתא בש"ע ר"ס תר"ו דבערב יוה"כ צריך לפייס חבירו שהקניט ואם אינו מהפייס בראשונה יחזור וילך פעם שנייה ושלישית ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים ואם גם אז אינו מתפייס אינו זקוק לו ע"ש.

ויש לתמוה דלכאורה משמע דהאי חיובא לפייס חבירו שהקניט מצותה בערב יוה"כ דוקא, וקשה היאך שרינן ליה להמתין עד אז, והא לכאורה מחוייב תיכף לפייסו ולא לאחר אפילו עד ערב ראש השנה וכ"ש עד ערב יוה"כ, ולמה תלינן האי חיובא בערב יוה"כ דוקא, ומצאתי שכבר הרגי"ש בזה המ"ב שם (ר"ס תר"ו) ומביא בשם א"ז הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל שאין הכי נמי החיוב כל השנה, רק אם אין לו פנאי ממתין, משא"כ בערב יוה"כ מחוייב לתקן ולטהר עצמו מפשעיו, וע"כ מחפש חבירו לבקש ממנו מחילה ע"ש היטב, ולפי דבריו אין החיוב דוקא בערב יוה"כ רק חל כבר מקודם, אבל משמעות הש"ע ומפרשים שחיוב מיוחד בערב יוה"כ דוקא, וצ"ע בטעם הדבר, והא לכאורה החיוב נמי כל השנה כולה.

ונוכל ליישב ע"פ מה ששמעתי (מהגר"א דסלר זצ"ל) על הגאון והצדיק רבי ישראל סלנטר זצ"ל שביאר דלפעמים במה שמבקש מחבירו מחילה, בזה גופא עובר עבירה, שמצער בזה חבירו, דכל זמן שאין הלה יודע שחבירו ביזה אותו ודיבר עליו לשון הרע וכדומה אינו מצטער כלל, ועכשיו כשחבירו מבקש ממנו מחילה ומפרט מה שעשה, בזה גופא נודע לו וע"כ מצטער ונגרם לו צער ועגמת נפש, וע"כ דעת הגאון רבי ישראל זצ"ל שכה"ג ראוי לסתום כשמבקש מחילה שאם פגם מבקש על הכל סליחה ודי בכך ע"כ, ולפי זה אולי תתיישב קושייתנו דבכל השנה כשלא נודע לחבירו כלום אם מבקש פתאום מחילה, הלה מרגיש שפגם לו ומצטער, אבל בערב יוה"כ כל אחד מבקש מחילה על ספק נדנוד פגם, וע"כ אינו מצטער כלל כשחבירו מבקש ממנו מחילה, וכה"ג ערב יוה"כ לבד הוא זמן הכושר וראוי לבקשת מחילה, וא"ש הא דמבואר בש"ע לבקש מחילה בערב יוה"כ דוקא דמיירי בכה"ג ודו"ק היטב.

אמנם כשנתבונן בגמ' סוף יומא (פז.) נראה דאם חטא אי ציער לחבירו לא סגי במה שאינו מקפיד עוד עליו ומוחל לו, רק חבירו לא נתכפר אלא אם ביזה עצמו לבוא ולבקש מחילה, דבמה שמכניע ומבייש עצמו לבקש מחילה היא גופא חלק מכפרתו שמעכב, דבגמרא שם איתא דרב רצה דוקא שהטבח יבקש מחילה והמתין כל היום עד שמת הטבח ע"ש היטב, ולא הסתפק במה שהסכים למחול, שהטבח לא נתכפר אלא אם הכניע עצמו לבקש מחילה, וכן שמעתי שהגאון רבי יצחק בלזר זצ"ל הכריע מגמרא הנ"ל האי יסוד דרק כשמבקש מחילה מתכפר בזה שמבזה עצמו.

ונראה להוסיף דלא נוכל לדחות הראי' ונימא דלהכי ל"מ מחילת רב מבלי שהטבח יבקש, דאמרינן בקידושין (מא:) "אישה הפירם וה' יסלח לה, במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיתה שותה יין ומטמאה למתים, ר"ע כי מטי להא קרא בכי ומה מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה אמרה תורה צריך כפרה וסליחה מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה" ע"ש, וא"כ הכא נמי אף דרב מחל לא מהני כיון שהטבח לא ידע ונתכוון לעבירה צריך כפרה. אבל הראיה מוכרחת דרב לא נצטרך לזה להמציא עצמו שיבקש ממנו מחילה, רק יודיעו וסגי שלא מתכוון עוד לעבירה, אלא ע"כ רק אם מכניע עצמו ומבקש מתכפר.

אמנם אולי נוכל לדחות שהמבזה ת"ח שאני שאין רפואה למכתו, אבל המבזה חבירו אם מחל לו סגי ואין צריך דוקא להכניע עצמו לבקש מחילה, אבל נראה עיקר שההכנעה לבקש מחילה היא מגוף הכפרה, וכן משמע מדברי התנחומא מובא בביאור הגר"א (סימן תר"ו) "ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה, אמר רבי יוסי בן דורמטקית סימן זה יהיה מסור בידך כל הימים שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים, ואם אינך מרחם על חבירך אין לך מרחמים מה יעשה, אמר ר' שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קיבל עליו והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו" ומשמע דהכפרה היא מפני שהשפיל עצמו ובלא זה לא נתכפר וא"ש לדברינו הנ"ל.

ולפי זה דברי הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל הם קולא גדולה, דאי אין צריך לפרט שפגם נגדו רק סותם שאם פגם פעם מבקש מחילה, אינו מתבייש כלל ולא משפיל עצמו כ"כ וחסר עיקר כפרתו, רק דעת הגאון הנ"ל דמ"מ אין לו היתר לגרום צער לחבירו כדי שהוא יקבל כפרתו, וצ"ע בדעת שאר הפוסקים בכ"ז, שאולי אם אינו מתכוון לגרום צער רק אדרבה רצונו לרצות את חברו בזה אין איסור, דלא מיקרי בזה מבזה חבירו ומחויב להתבזות ולגלות כדי להתכפר, ואין בידי כעת הפוסקים לעיין אם גילו דעתם בזה א).

אמנם עיקר קושיא דילן על הש"ע למה צריך לרצות בערב יוה"כ דוקא ולא קודם, נראה ליישב דמי שמקניט חבירו ומצערו עובר על ל"ת דאונאת דברים וקיימא לן דמי שעבר על ל"ת ושב תשובה תולה ויוה"כ מכפר כמבואר בסוף יומא, וכיון שרק ביוה"כ נגמר הכפרה, ראוי להתבזות ולבקש מחילה כדי לגמור בזה כפרתו ביוה"כ, והיינו מפני שמיירי שחבירו אינו מקפיד והם עכשו בלאו הכי בשלום זה עם זה, ערב יוה"כ מבזה עצמו לבקש מחילה, אבל אם הקניט חבירו והלה מקפיד צריך לילך מיד לבקש מחילה ואסור לאחר עד ערב יוה"כ, ובהא לא מיירי הש"ע כלל ודו"ק היטב בזה כי נכון הוא.

א) ובמ"א ר"ס תר"ו איתא בשם הב"ח שצריך לפרט החטא שחטא לחבירו, וע"ש בביאור הגר"א שבעצם היא גמרא מפורשת, ומוסיף המ"א ונ"ל דאם חבירו מתבייש מזה לא יפרוט אותו ע"ש, וא"כ לכאורה דברי הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל מפורשים כבר במ"א, רק המ"א מתיר במקום בושה שלא לפרט והגאון רבי ישראל זצ"ל מתיר במקום צער שכן מסתברא שאין לחלק ביניהם. אבל לע"ד חידש בזה דבר גדול, שהמ"א מיירי שחבירו יודע רק מתבייש כשמזכירים אותו עוד פעם מהענין, ובזה לדעת המ"א כיון שהמבקש הכניע עצמו סגי, אבל הגאון רבי ישראל זצ"ל מחדש שאפילו חבירו אינו יודע כלום שביניהו ועל מה מבקש מחילה, וכה"ג המבקש לא מתבזה ולא הכניע עצמו ולכאורה חסר בעיקר כפרתו, מ"מ דעת הגאון רבי ישראל זצ"ל דמונעין ממנו כפרתו ובלבד שלא יגרום לחבירו עגמת נפש, ואף שמתפייס תיכף, מ"מ אית ליה צערא בשעתיה בששומע, ואין לו היתר לצער חבירו אפילו לרגע כדי שיתכפר כראוי.

ולע"ד נראה דאפילו אי אפשר לו לפרט לחבירו מה שחטא שמתבייש או מצער אותו בזה, מ"מ אם אפשר מחוייב לומר לו חטאתי לך ולא סגי בבקשת מחילה לבד, וכן מפורש בירושלמי סוף יומא "הדין דחטא על חבריה צריך מימר עליה סרחית עלך" ע"ש, וב"מחצית השקל" ר"ס תר"ו מפרש בירושלמי שאין צריך לפרט דמיירי במתבייש, ומשמע דעכ"פ צריך לומר לו חטאתי לך, ורק אם מתבייש גם מזה, פטור לגמרי להודיעו, אבל אם אפשר ראוי ליזהר לומר לו עכ"פ חטאתי לך, ואם אפשר לפרט חייב לעשות כן, שכל זה בכלל בפרתו כמ"ש.

ובגמרא יומא (פו.) איתא דהקרא "מכסה פשעיו לא יצליח" מיירי בעבירות שבין אדם לחבירו שצריך לפרט החטא, והיינו טעמא דבמה שמתבייש מתכפר כמבואר בהשגת הראב"ד פ"ב מתשובה, ומוכח שהבושה מעיקר הכפרה, וע"כ בעבירות שבין אדם לחבירו מכניע עצמו ומבקש מחילה וזהו כפרתו.

אמנם כל זה ברצוי אם פגם בחבירו, מה שמתבייש לבקש מחילה היא כפרתו, ובעבירות שבין אדם למקום אם מתודה לקיים מצות תשובה נראה נמי מלשון הרמב"ם שהבושה הוא בכלל עיקר חיוב תשובה וז"ל ריש הלכות תשובה "כל מצות שבתורה בין עשה בין ל"ת אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וכו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה ודוי דברים, ודוי זה מצות עשה כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה וזהו עיקרו של וידוי וכל המרבה להתודות ומאריך בענין הרי זה משובח", הרי שעיקר התשובה היא עזיבת החטא וקבלה להבא וכולל בעיקר הודוי "נחמתי ובושתי במעשי" הרי שכולל הבושה בעיקר חיוב תשובה, ובלא זה לא קיים המצוה כלל ע"ש היטב לשונו.

והרמב"ם בסה"מ (ע"ג) סתם הדברים ופירש "וזהו הודוי שיאמר אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי ועשיתי כך וכך ויאריך המאמר ויבקש המחילה בזה הענין לפי צחות לשונו", והשמיט היסוד דבעינן נמי לקיום המצוה שיתבייש מחטאיו, אבל אין זה ראייה שגם הקבלה להבא שהיא יסוד ועיקר התשובה לא הזכיר כאן, וע"כ לא נחית לפרש כל גדרי התשובה בסה"מ.

ובברכות (יב:) איתא "העושה דבר ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו" ומבואר שזהו מדריגה גדולה וע"כ מוחלין לו כל עוונותיו, אבל אין זה תנאי לתשובה דבלא זה נשאר עליו החטא שא"כ זהו מחובת

התשובה, אבל אינו ראייה דהתם לא מיירי מעבירה דוקא, רק "העושה דבר ומתבייש בו", אבל אם חטא אז הבושה מעיקר חובת המצות, אבל בשע"ת לרבנו יונה מונה עשרים עיקרים לתשובה, אבל אלו הם רק מדרגות לתשובה ע"ש, אבל לעיקו המצוה דעתו דסגי בחרטה ועזיבת החטא, אבל צ"ע לשיטת הרמב"ם אי הבושה מעיקר מצות תשובה כמשמעות לשונו או לא, דאולי אם מתחרט אף שלא הגיע למדריגת הבושה קיים עיקר המצוה מה"ת וצ"ע שם.

סימן נה

מצות טבילה בערב יוה"כ ותקנת עזרא בזמן הזה

מצות טבילה ערב יוה"כ מוזכר בראשונים, ודעת רבינו סעדיה גאון שהטובל צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לברך על הטבילה, אבל רוב הפוסקים חולקים וסבירא להו דאף שראוי לטבול מ"מ אין צריך ברכה, וכן מסיק המחבר סימן תר"ו (ס"ק ז) "יכול לטבול וללקות מתי שירצה רק שיהיה קודם לילה ואינו מברך על הטבילה", והרמ"א מוסיף שאין צריך טבילה אלא פעם אחת משום קרי והוא הדין דהטלת ט' קבין נמי מהני ע"ש, ומשמע דמפרש חיוב טבילה הוא מפני תקנת עזרא, ובכל השנה לבד נוהגין כהפוסקים שבטלה בזה"ז ומותר אפילו להתפלל בלי טבילה, אבל ליוה"כ נהגו להחמיר להתפלל בטהרה דוקא.

ונראה בסברת רבינו סעדיה גאון שצריך לברך, ותמה הרא"ש הא אינו אלא מנהג בעלמא ולא עדיפא מערבה ע"ש, וקשה מהי קושייתו והא אנן מברכין על הלל בראש חודש שאינו אלא מנהג, ופירש רבינו תם דהיינו טעמא דרק ערבה שאינו אלא טלטול בעלמא לא חשיבא לקבוע עלה ברכה, אבל הלל אף שאינו אלא מנהג דמי ליו"ט שני שמברכין עלה, וא"כ טבילה בערב יוה"כ נמי נימא דמהאי טעמא מברכין עלה, אבל נראה דכוונת הרא"ש להקשות שטבילה אינו מצוה רק תיקון, ובזה"ז שבטלה תקנת עזרא אף שנוהגין בה בערב יוה"כ כיון שאינו תיקון דשרי בתפלה גם בלעדה לא שייך ברכה.

אמנם העיקר נראה בדעת רבינו סעדיה גאון, שבעצם עזרא תיקן טבילה, ובזמן התקנה צריך ברכה כמבואר ברש"י ותוס' ברכות (נא.) רק התקנה נתבטלה שלא פשטה, אבל בערב יוה"כ לא נתבטלה וגם פשטה, שקיבלו עליהם כל ישראל ביום זה להתפלל בטהרה, ונשאר חיוב מכח תקנת עזרא ושפיר שייך ברכה לדידיה.

ומעתה נראה דאשה נשואה נמי חייבת לטבול, שמדין תקנת עזרא גם האשה ששימשה מאחר שפולטת שכבת זרע צריכה טבילה, ואפילו נעשית אחר כך נדה לא נפטרה עיין היטב ספ"ג דברכות, וכיון שנהגו כל ישראל לקיים תקנת עזרא בערב יוה"כ, גם אשה אם היא נשואה מכבדת את ביתה כמבואר במשנה פ"ח דמקואות "האשה ששימשה ביתה וידדה וטבלה ולא כיבדה את הבית כאלו לא טבלה", ולכן רק אחר שטובלת שרי לה להתפלל, אבל אולי נשים לא קבלו עליהן תקנה זו בערב יוה"כ, והמנהג אצלן לטבול רק משום תשובה ואפילו בתולות טובלות כמבואר במ"א, וגם לדעת רבינו הגר"א וצ"ל שמצות טבילה היא שנהי' טהורין ודומין למלאכים, בנשים לא שייך בכלל מצות טבילה כי לא שייך אצלן להיות דומין למלאכים כמבואר במ"א ס"ס תר"י, וע"כ נשים לא צריכין טבילה כלל וכן המנהג היום בכמה מקומות.

והמ"א מביא שלהרמ"א דמפרש טעם הטבילה משום תקנת עזרא סגי בטבילה אחת, אבל אי הטבילה לתשובה ראוי לטבול ג' פעמים ולהתודות, ויש טובלין י"ד פעמים, ובבה"ט בשם השל"ה שיש אנשי מעשה שטובלין בערב יוה"כ ל"ט טבילות, ומשמע דבכל טבילה שמוסיף נוסף עליו רוח טהרה.

ואביא בזה הערה מחודשת ומחוכמת שהעיר לנו אחד מגדולי זמנינו זצ"ל, והיינו שתמה לרבי יהודה דס"ל בפ"ז דמקואות, דבמקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה אם רגלי הראשון נוגעות במים, אף שאין במקוה עכשיו מ' סאה שגופו מטופח במים, השני יורד וטובל שהמים שעל הראשון מצטרף מדין גוד אחית, ומטבילין מחט בראשו של ראשון כמבואר בחגיגה (יט.), וא"כ הטובל אפילו מוציא ראשו מהמים וטובל שנית, הלוא כל גופו מטופח במים ומחובר לה, וא"כ אפילו הוציא ראשו הוה כאילו הוא עדיין במקוה מדין גוד אחית, וכל גופו מטופה במי מקוה המחוברין למקוה, וא"כ לא הועיל במה שמוציא ראשו, דכיון שהוא מטופח הוה כאלו כל הזמן במקוה לרבי יהודה דס"ל גוד אחית, ורצה הגאון הנ"ל לומר באמת שלרבי יהודה לא מהני כלל רבוי טבילות דכל זמן שרגליו במים הוה כאלו טובל, רק לרוב הפוסקים קיימא לן כרבנן.

אמנם באמת יש להקשות לכ"ע, שרבי יהודה ס"ל שדין גוד אחית מהני לצירוף מ' סאה ובזה לא סבירא לן להלכה כוותיה, אבל אם יש מקוה שלימה גם לדידן גוד אחית מהני לחיבור כדמשמע להדיא ברמב"ם פ"ה דמקואות

[תלק ג]

סימן רד

אינו מתכוין בהנאה וקבלת לשון הרע

בפסחים (כ"ה:) איתמר הנאה הבאה לו לאדם בע"כ אביי אמר מותרת ורבא אמר אסורה ופליגי באפשר ולא מכוין, ופירש הרא"ש דמיירי בדלא הוי פסיק רישיה כגון שיכול לסתום נחיריו שלא יהנה מן הריח, וכן פירש הרשב"א, ותמה הגר"א ווסרמן זצ"ל דמה בכך שיכול לסתום נחיריו, אבל אם אינו סותמם הוי פסיק רישיה, והוה לן לאסור אף שאינו מתכוין והניח בקושיא.

ורבינו הצדיק החי"ח זצ"ל בספרו בהלכות לשון הרע (כלל ו' ובבאמ"ח ס"ק י"ד ובהגה"ה שם) מאריך ליישב הקושיא, ותוכן דבריו שאם הולך בדרך לצורך אחר, ונתקל בקול או ריח של ע"ז, הליכתו חשיבא מעשה וראוי לאסור בפסיק רישיה, וע"ז כתב הרא"ש שעצם ההליכה בדרך אינו פסיק רישיה כיון שיכול לסתום עיניו או נחיריו, אבל מצד ההנאה גופא הבאה לו לאדם בע"כ, כשאינו מתכוין לא נקרא נהנה אף שהוא פסיק רישיה, ולפ"ז אם יושב בביתו ופתאום שומע קול נגינות ע"ז מותר לשמוע אף בפסיק רישיה, כגון שאפילו אם יסתום אזניו ימשיך לשמוע.

ומזה פוסק לענין שמיעת לשון הרע, שאם יושב במקומו ובאו אחרים ודיברו לשון הרע ואין רצונו לשמוע כלל ולא מכוין מותר אף שזהו פסיק רישיה, אבל אם הלך למקום שמדברים הליכתו חשיבא מעשה, ומותר לשמוע כשיכול לאטום אזניו אף שאינו אוטם, דהואיל ויכול לאטום אזניו ההליכה לא נקרא מעשה ומותר כשאינו מתכוין.

והנה עיקר דבריו צ"ב, שהרי המעשה גופא אינו האסור רק ההנאה היא האסורה, וכשלא מתכוין אף שזהו פסיק רישיה, ראוי להתיר ולא שייך לאסור מפני ההליכה, וכ"ש דקשה שלענין שמיעת לשון הרע הוה לן לאסור במקום פסיק רישיה, שאין זה אסור הנאה כלל אלא שמיעה לבד.

ונראה בכוונת רבותינו הראשונים ז"ל, שהם הלוא מיירי באסור ע"ז, ובאיסור ע"ז אסרו חז"ל ליכנס לבית ע"ז אף בלי הנאה, וכן מקום ששומעים או מריחים קול וריח ע"ז ג"כ אסור ליכנס שם, אבל כשאפשר לעבור באותו מקום ולא לשמוע או להריח, שאין הקול והריח חזקין כ"כ, כיון שאינו פסיק רישיה שהנכנס יהנה לא אסרו הכניסה שם, וכשאינו מתכוין ליהנות מותר אף דפסיק רישיה, שבאסורי הנאה אין דין פסיק רישיה, ודברי הראשונים הם הלכה בע"ז לבד, שמצד ההנאה אף דפסיק רישיה כיון שאינו מתכוין ליהנות מותר, רק אסרו הכניסה למקום שנהנין ם מע"ז כשיש פסיק רישיה שאדם נהנה, ולא סמכו על זה שלא מתכוין, וע"ז פירשו דמותר כשאין גוף השהייה שם פסיק רישיה, דבזה לא אסרו הכניסה, והנאה בלאו הכי אין בו אסור בפסיק רישיה כשהוא אינו מכוין.

והנה החי"ח זצ"ל מביא מספר חכמת אדם (כלל פ"ד ס"ק ט"ז) שאם צריך לילך דרך ע"ז יאטם אזניו ויעצם עיניו ויסתום נחיריו שלא יהנה, ואף שאינו מתכוין לא מועיל כלל שזהו פסיק רישיה, וע"ז תמה דהא אין צריך לסתום נחיריו כשאינו מתכוון ליהנות רק כיון שיכול לסתום נחיריו ולעבור מותר אף שלא סתם (ובחכמת אדם שלפנינו (דפוס ארץ ישראל) איתא רק שישמור עצמו שלא ליהנות, ולא כתוב כלל שיסתום אזניו או נחיריו, ואולי חשש מפני הצנזור, ומסתברא שלפני הח"ח זצ"ל היתה הגירסא הישנה המכוונת טפי), ונראה בכוונתו שכיון שפסיק רישיה הוא שיהנה, אף שאם לא מכוין מותר, מ"מ מאן יימר לן שיעמיד א"ע כל הזמן שלא ליהנות כלל, ולכן כתב לסתום האף והאוזן שלא יהנה כלל שבכה"ג ודאי אין לחוש א).

ומעתה בנידון שאלת הח"ח זצ"ל, הוא אוסר שם (כלל ו') לשמוע לשון הרע מה"ת אף שאינו מקבל הדברים כלל, ובראייתו מדברי הגמרא בשבועות (ל"א.) שאסור לדיין לשמוע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חבירו וכו' רב כהנא מתני מלא תשא לא תשיא, ומהאי קרא ילפינן האזהרה למקבל לשון הרע, אלמא שהאסור אפילו השמיעה לבד, וכתב שם שזוהי ראיה ברורה.

א) ובמק"א הסברנו חומר האסור לשמוע השירים שמנגנים בבית ע"ז וכנסיות, ובמיוחד ביום ראשון וימי אידיהם שהרי נהנה מזמרה דבית ע"ז שאסורו חמור, ומצוי בעו"ה בארץ ישראל שמקליטים ניגונים אלו ומשמיעים אותם אה"כ ברדיו, ואף שאינו שומע ברדיו את הקול ממש אלא את הקלטתו, מ"מ כיון שנהנה משירים לע"ז אסור אף בגרם, ואף אם לא מתכוין ליהנות הלוא ההכמ"א דורש לסתום האוזן וכמ"ש, ועיין בש"ע יו"ד קמ"ב ס"ק ט"ו שאסור לשמוע כלי שיר של אלילים או להסתכל בגוי אלילים כיון שנהנה בראייה ע"ש, והאסור רק כדרבנן למבי"ט ספ"ז דע"ז.

ועיין בפמ"ג א"ח רנ"ב (במשבצות זהב ס"ק ז') לענין מוה שעות שגוי העמיד אותו בשבת שמסתפק לאסור ליהנות לשמוע ולידע השעה, אע"ג דלית ביה ממש בשמיעת קול מ"מ אסור מדרבנן, ומינה נראה לענין מורה שעות בבית ע"ז שראוי לאסור להסתכל לידע השעה, דהא חזינן הפמ"ג שאוסר אפילו בשמיעה דלית ביה ממש א"כ ה"ה דיש לאסור ראיה אע"ג דלית בה ממש.

ולע"ד אין הראיה מוכרחת כלל, דהאי אזהרה דלא תשא קאי רק בדיין שצריך לשמוע דין תורה בלי שום נטיות, ואם הבע"ד יטעים לדיין לפני המשפט, יש כבר לדיין נטיות בזה, ולכן הזהירה התורה שישמע דברי הבע"ד רק במעמד בע"ד הבירו, דע"כ במה שישמע אחד לבד יש לו כבר נטיות ועבר באסור תורה, אבל מי שאינו דיין ורק שומע לשה"ר ואינו מקבל כלל, אינו מוכח שעובר בזה אסור, וע"ש בח"ח שהרגיש בחילוק זה עש"ה. וכן מוכח ממאי דמותר לשמוע לשון הרע במקום שנוגע לו, דאיסור לשה"ר הוא רק בקבלה, ולכן אם שומע וחושש לבד לא עבר בזה אסור, דאי נימא דהשמיעה בעצמה היא גוף האסור, א"כ אין להתיר איסור תורה דלשה"ר לצורך כל שהוא מפני שנוגע לו, ועכ"פ נראה שאין ראיה לאסור מה"ת השמיעה כשמחליט באמת לא לקבל.

ומיהו לפי דברינו לעיל נראה להצדיק את הצדיק וכמו שביארנו דברי החכ"א (אף שהח"ח גופא לפי פירושו מחלק בדרך אחר) והיינו שאין להתיר שמיעת לשה"ר אף שאינו מקבלה, דמאן יימר לן שבאמת לא יקבל, וסחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב, וע"כ אין להתיר השמיעה שמא יקבל, אף שלפי דברינו אין אסור תורה בשמיעה כשאינו מקבל, מ"מ ראוי לחוש שיושפע מהשמיעה ויקבל יותר מלחוש לבד.

וע"פ דברינו נראה ליישב קושיית הטו"א בר"ה (כ"ח.) בא"מ שם על הר"ן דס"ל בפ"ז דחולין דאינו מתכוין באסורי הנאה מותר אף בפסיק רישיה, שאין באסורי הנאה פסיק רישיה, ותמה מהא דאמרינן בר"ה שם (כ"ח.) המודר הנאה ממעין אסור לטבול בו טבילה של מצוה בימות החמה אף שאינו מתכוין להקר כיון דאיכא הנאת הגוף, אלמא דאף באסה"נ אסרינן בפס"ר, ועיין באחיעזר ח"ב (סימן י"ח) שאין לתרץ שקונמות דומה למעילה שאסור גם באינו מתכוין וכדאיתא בגמרא להלן (ל"ג.) שעשו בו אינו מתכוין כמתכוין, מפני שמעין הוא כמחובר ואין מעילה במחובר.

ולפי דברינו א"ש, דמאן יימר לן שכשטובל בימות החמה הרי הוא מתכוין לא ליהנות כלל, דהרי נהנה הוא ממים קרים בימות הקיץ, וע"כ לא התירו חז"ל, וכעין סברא זו יש במאירי בר"ה שם דאף שמתיר הנאת הגוף במצות לאו ליהנות ניתנו מ"מ אסרינן לטבול בימות החמה שמא יהנה אחר המצוה ע"ש, וא"כ ה"ה כאן ראוי לחשוש שאף אם מתכוין לא ליהנות, שמא בכל זאת יתכוין ליהנות ויעבור על אסור תורה ולכן לא שרינן לכתחילה.

ונלע"ד דהאי קושיא בלא"ה ל"ק, דהנאה הבאה לו לאדם בע"כ דשרינן היינו דוקא בנהנה שלא בכוונה אבל אם עשה מעשה בידים לחמם גופו לא שרינן כשנהנה בפסיק רישיה, וכן הרמב"ם פרק י"ד דמאכ"א שמתיר הנאה הבאה לאדם בע"כ ואפילו בפסיק רישיה, וכמו שמדייק הגר"ח מברייסק זצ"ל בספרו ריש הלכות שבת הלוא מיירי בהנאה הבאה לו ממילא, ולא כשהוא עושה מעשה ליהנות דלא שרי בפסיק רישיה וא"ש.

וביותר אפשר לומר, דנראה דהנאת חימום היא הנאה חשובה כאכילה, והראיה שגם לבית שמאי דלא אמרינן מתוך ולא שרי אלא אוכל נפש גופא, מ"מ מתירין לחמם שזהו הנאה חשובה כאוכל נפש, ויש לומר דבזה מודה הר"ן דאף שמותר כשאינו מתכוין, דלא שרי בפסיק רישיה, שהנאת הימום הנאה חשובה היא כחלבים ועריות, ועיין בתשובות הגרע"א סימן ח' שבכלאים אין היתר מתעסק שבהנאת לבישה אמרינן שכן נהנה, ויש לחלק דהתם שאני שמתכוין להנאה, אף שהוא מתעסק ולא ידע שלבוש כלאים מ"מ ה"ה מתכוין ליהנות ואסור, ועיין להלן לג. דאסרינן מתעסק בסיכה בהקדש, ולא אמרינן שכן נהנה ולכן חייב, והאחרונים האריכו בזה ואכמ"ל.

סימן רה

אונס בערל ומילה

בפסחים כ"ח: אמרינן גבי ערל „בו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ובמרור" ופירש רש"י דמיירי בערל שמתו אחיו מחמת מילה, אבל ר"ת (מובא ברשב"א ר"פ הערל ובתוס' חגיגה ד:) ס"ל שערל היינו כשדואג ומפחד למול מחמת הצער, אבל במתו אחיו מחמת מילה הוי אנוס ומותר לאכול בתרומה, והתוס' ר"פ הערל הוכיחו דלא כר"ת מטומטום שאינו אוכל בתרומה אף שאנוס לקרוע לגלות הערלה, אלמא אפילו באנוס אינו אוכל.

ונראה ליישב דר"ת ס"ל דדוקא במתו אחיו מחמת מילה הוא דהוי אנוס, כיון שעצם המילה היא מסוכנת א"כ לא נתחייב כלל במילה, ולהכי חשיב אנוס ומותר בתרומה, משא"כ בטומטום דעצם המילה אינה מסוכנת, רק כיון שהערלה מכוסה וכדי להגיע אליה צריך ניתוח וזה הוי מסוכן ע"כ אינו נימול, אבל הואיל ובמילה גופא אין סכנה לכן גם לרבינו תם אינו אוכל בתרומה וא"ש.

שוב מצאתי ברשב"א ר"פ הערל כשמביא שיטת רבינו

כשר עוף. ויכול לאכול בסעודת שחרית מאכלים מתובלים בבשמים וכרכום וגם [יא] מצוה לאכול דגים ויש למנוע מלאכול מאכלי חלב חמין (מט) וביצים ושום לפי שהם מרבים זרע ודברים המרבים ורע אין לאכול כל היום ולכן אין לשתות יין ישן [יב] וקאווי או מייא עם חלב אין להקפיד ונוהגים בסעודה זו לטבול פרוסת המוציא בדבש [יג] ויש להזמין על שולחנו עניים הגונים שהוא סגולה להיות שולחנו כפרה ומכ"ש שראוי לעשות כן בסעודה המפסקת:

יד מי שנוהג שלא לאכול בשר בימות החול אין עיו"כ [יד] בכלל וכן אם נזדו הצבור שלא לאכול בשר ב' או ג' ימים בשבוע אין עיוה"כ בכלל אבל מי שנדר שלא לאכול בשר כך ימים ואירע עיוה"כ אסור ואם רוצה לאכול [טו] צריך התרה ובסעודה המפסקת יבואר דינו לקמן:

אלף המגן

ומלוה לאכול גו בשר (ולא מחמת המנהג) וכתו שכ' בגדרים פ"ח מ"ו ע"ש בהרע"ב ופ' בשר"ח מס"כ בענין זה: (מט) וביצים. פיט בילה חמה או מנולנלת אבל קשה וקרש לוכש מרכין הזרע. הפוסקים בסי' תקנ"ב עיי"ש:

אלף למטה

דעת הרמב"ם וכמ"ש שם: [יא] פיין כסור בשם המדרש מעשה לחייש ופיין לכוש ופיין מ"ם ביל חפריש: [יב] פיין סימן תר"ח ומ"ם בגליון מח"ש ומלאתי בשר"ח שהביא ג"כ פירוש המשנה להרמב"ם להוכיח שאין לישור בשחרית פ"ם: [יג] פיין בשוכה דף כ"ד טכעיו שלחנו של לדם מכפר עליו פירש"י שחוכלים עליו עניים הגוים: [יד] פיין סימן תקפ"ב כמ"ש פ"ת נזר מהרי"ל שלא לאכול בשר בכל יום כ' כו' אבל בעיו"כ מותר ואין ר"ל בכה"ג שנזר על יום כ' שפיר"ב פ"ת לאכל ביום ב' או ביום ה' אלא ר"ל פ"ד שכתבתי ומשמע לאף בסעודת שחרית מותר ומ"ש שכמ"ש סימן תר"ח כתב להוכיח מדברים שלא היו רגילים בשחרית בבשר מ"מ הרי כ' שטוהגים לאכול בשר וכיון שמלכוד נזרו על עצמם בכוונתם חליל מלתא ומסתמא לא נזרו על עיוה"כ כמ"ש המ"ח שם: [טו] פיין במ"ח פ' מסש"ב דאין כדוחק לעשות בשר אפילו בסעודת ויש ומכ"ם בשרב יום"כ שחרית כמ"ל מדברי פנ"ב

תרו דין שיפיים אדם לחבירו בעיהכ"פ ודין טבילה בעיהכ"פ:

א עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ (א) מכפר עד (ב) שיפייסנו ואפילו לא הקניטו (ג) אלא בדברים ולכן אע"פ שגם בשאר ימות השנה מחויב לפיים למי שפשע נגדו מ"מ אם אין לו פנאי הוא ממתין לפייסו (ד) ביום אחר אבל בעיוה"כ מחוייב לילך אצלו בעצמו לפייסו ולא ישלח תחלה אמצעי שירצה לקבל פיוסים ואם קשה עליו לילך בעצמו תחלה או שיודע שיותר קרוב הפיוס ע"י איש אמצעי שיוותך ביניהם יכול לעשות ע"י [א] (ה) אמצעי ואם אינו מתפיים בראשונה יחזור וילך פעם ב' וג' ובכל פעם יקח עמו

אלף למטה

תרו [א] עי' בא"ר ופר"ח מ"ש בשם מהר"י בן חביב ופר"ח כתב דמה בכך אם עבר זר בתוכם ע"ש ועי' בא"ר בשם יש"ש שיאמר אני מבקש מאלהי ישראל ואח"כ לפלוני כו' ובש"ע משמע דדוקא אם מת יאמר כן וכן נראה מ"ש שם דמהאי טעמא מותר שאומר שמבקש מאלהי ישראל

אלף המנן

תרו יזהר מאוד לקבוע אמונה בלבי כי היוהכ"פ מכפר על העבירות שחטא לפני ד' (ובתנאי שיקבל על עצמו של ישוב עוד לחטוא) ואם מאמין זאת בכל לבו אזי היוהכ"פ מכפר. אבל אם אינו מאמין בכל לבו אזי אין יוהכ"פ מכפר.

וכל זמן שיש לו עבירות שבינו לחבירו אזי ג"כ אין יוהכ"פ מכפר אפי' על עבירות שבינו למקום:

וכ' הפר"ח וברכ"י דבענין עבירות שבינו לחבירו איכא נמי בהם חלק גבוה וכל זמן שלא פיים את חבירו גם חלק גבוה אשר בה לא נתכפר. ולכן כשחטא בדברים שבינו למקום הוא חטא רק בענין אחד אבל כשחטא בדברים שבינו לחבירו הוא חטא בב' ענינים. אחד לאדם ואחד להקב"ה ועד שמפיים לחבירו כיצד יתודה כי הוא כטובל מהטומאה במקוה ושרץ בידו וכדאי' במשנה (ב"ק פ"ט משנה י"ב) הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא. ולכן כ' הרמב"ם (בפ"א מה"ת) דאף שמפיים לחבירו וחבירו מוחל לו מ"מ צריך וידוי וחרטה. ועי' בס' עקידת יצחק שער. פ"א מש"כ שם קצת מענין זה ועי"ל בס"ק א' וס"ק ג' מש"כ שם מענין זה יעיי"ש:

כ' היש"ש ביבמות (פ"ח סי' כ"ז) העושה דבר נגד חבירו ומפייסו. יבקש ממנו שיתפלל עליו והמוחל עצמו מצוה עליו לעשות כן עיי"ש: (א) מכפר. משום שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם כו' לפני ד' תטהרו. כלומר מה שחטאתם לפני ד' היום הזה מכפר עליכם וממנו תטהרו אבל לא מה שבין אדם לחבירו. לבוש. ועיד כדי שיהי' לב כל ישראל שלם זה עם זה ולא יהי' מקום לשטן לקטרג עליהם. טור: (ב) שיפייסנו. ואם גזל לחבירו ממון אף שמחזיר לו הממון צריך פיוס משום צערו. רמב"ם ובפוסקים. ועי"ל בס"ק ד': (ג) אלא בדברים. והטעם משום שעבר על איסור דאונאת דברים. כתוב בספר חסידים (סימן מ"ד) בשם הירושלמי המצער לאדם כאלו ציער עולם מלא שכל מה שבעולם יש באדם יעיי"ש. וכ"ש אם קילל לחבירו שצריך לפייסו כי הוא חלק אלו"ה ממעל כביכול (עי' בס' שפע טל בהקדמה בן מאה שנה) ונמצא מגדף כלפי מעלה ח"ו. גבוה"ק. ואם חבירו שחטא לו אינו בעיר וקיבל עליו בלבו לפייסו כדבעי אזי מכפר לו יוהכ"פ. ס' יפה ללב: (ד) ביום אחר. ובאיסור גזל ואונאת ממון שהוא לאו הניתק לעשה (והשיב את הגזילה) אין רשאי להמתין עד עיוה"כ משום דכל שעה ושעה יש עליו חיוב עשה זו דהוא תיקון של הלאו ודומה לכל מצות עשה מדאורייתא שחייבו רז"ל לעשות כשבא הזמן כמו שופר ולולב ותפילין וכדומה וכש"כ בזה שעבר מתחילה על לאו דאורייתא. מ"ב: (ה) אמצעי. עי' באללים סי"ק א' ועי' בירושלמי סוף יומא משמע דמתחילה צריך לילך בעצמו אליו בלא אמצעי אולי יתחול לו ואם לאו יוליד עמו ג"פ ג' אנשים. וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל עיי"ש. שם.

ג' אנשים ויפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר. ואם אינו מתפייס בג' פעמים שב אינו זקוק לו רק יקח עמו י"ן אנשים ויעמידם לפניו ויאמר לפניהם שביקש ממנו מחילה והוא אינו רוצה למחול ומה לו לעשות עוד ואם רוצה לפייסו יוהר מג' פעמים רשאי אם אין שם בזיון תורה ואם הוא (ו) רבו צריך לילך אצלו כמה פעמים עד שיתפייס:

ב המבקש מחילה מחבירו צריך (ז) לפרט מה שחטא לחבירו וע"ז מבקש מחילה. ואם יודע שחבירו מתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אוהו. ומי שהוא מבקש מחילה מרבים בכלל אינו יוצא אם יודע שעשה לאיזה יחיד בפרט:

ג אם זה שחטא לחבירו אינו מתעורר לילך לזה לבקש מחילה יש לו להאיש העלב להמציא עצמו אצל אותו שחטא לבקש ממנו מחילה:

ד המוחל לא יהא (ח) אכזרי מלמחול אם לא שמתירא שיגיע לו (ט) איזה רעה כשימחל או שמתבוין למובת המבקש ממנו מחילה. ומי שאינו מעביר שנאה ביום הכפורים אין תפלתו נשמעת ואם א' הוציא שם רע על חברו (י) א"צ למחול לו כי שמא יש מי

אלף המטן

והעניין שלריך ליקח עמו יו"ד לאנשים הטעם הוא כדי שלא יתבזהו הבריות שלא רלה להכניע ח"ע לפני חבירו לבקש ממנו מחילה וכיון שפירסם די לו כי הוא עשה לת שלו והעביר על מדותיו. לבוש. — ומ"ש שלריך שיעמיד ט"ו התנאים לפניו כ"ה במהרי"ל ובחניה ובח"ר שלריך שיעמדם לפניו יעויי"ש: (ו) רבו. ולפי' לינו רבו מובהק רק שמעט ממנו דברי תורה. מג"א וס"ק: (ז) לפרט. ואם ים לחבירו בידו ממון שים לו מביאה עליהם יודיענו לתעני' שחבירו לא ידע מזה כלל. ועכ"פ יסדר לפני כרב ומו"ן העניין בשלימות ובאמת ובלא שקר דאל"כ היו שלא כנוכ דעת העליון ויבאל היתר יגהג. כללו של דבר כל דבר שבממון לא יסמוך על הוריאתו כי הילה"ר יש לו היתרים הרבה כ"ש יבאל להרב שיורה לו הדרך אפי' דרכי התורה כדי שלא יבאר בידו ממון של חבירו בעוון. (ח) אכזרי. כי מדת הכזריות הוא ממדת אשו שעליו נאמר ועברתו שמרה לנצח חבל דרכן של ישראל להיות קשה לכעום ונח לרלות. ולכן כיון שביקש ממנו פעם ג' וכני' ויודע שהוא בב מחטאו וניחם מרעתו ימחול לו. וכל המתאכר למחול הרי"ז מבואב ורוח חכמים נוחה הימנו. הפוסקים בחו"מ סי' תכ"ב ס"ק עיי"ש. ותרז"ל כשחתה מרחם על זבריך ים לך מרחמים וחס לאיך מרחם על חבריך אין מרחמים עליך. (הובא במרדכי ובר"מ): (ט) איזה רעה. כי לו אין לריך שימחול כי חייו קודמין להיי חבירו. מג"א ות"ב. ומכל מקום רחוי לכל אדם למחול לאף לתי שא"ל למחול וכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על פשעיו. פרמ"ג *). ולכל הפחות לריך להסיר השנאה מלבו לחברי שביקש בחמת ממנו מחילה ומה לו עוד לעשות. מ"ב: (י) א"צ. ועל כן לריך שירבה עליו ריעים אפי' אלף פעמים (וכס' יהוע"ק פסק

---

*) כי הרב בגדול בחיד"א ז"ל בס' ד"ל על ענין מעביר על מדותיו וז"ל ומלבד עשה דפשוט להקב"ס דן את אדם אפי' מדותיו. עוד אפשר לפרש כמו שאמפתי מהרב בעל תוס"ח בק' כי הוא פוכנת דעביר אל תקף אלא בח"ת ג' וכרב בעל אמר להח"ת שיחחל למשוך ויעשה שלום והביאו הח"ת כי אין תיקף אחל להעביר משום דאי' בשוע"ק החקנים של יבראל מבבידין בדפוי דבקיצור ח"ו ואם לא יבי' מוחל יבי' בחשב שן לעביר יבי' לפר בבי' לבביבה ולבן תיקף אחל לו כי בזה אין לפר מ"ו לבביבה אחמת לותו מן וכאלהו להרב ד"ל. ובאמת שהוא פרוך גדול ופיקר ליר"ם. ואפשר שזהו עשה סגולת מעביר על מדותיו כי בבי' מעביר פשון שלא יפר לפר לבביבה ופ"ם דרבו מעבירין לו על פשעיו דבשון שהוא גורם אחת רות לבביבה פפ"י מדותיו מפבירין לו על כל פשעיו שלא יבי' לפר לבביבה ח"ו אפילת פוטרתיו וזהו אחם בבנד אחם וזו"ק היטב שכ"ל. ו' פפנס"ק דפשון אחר מעביר על מדותיו בח אפלת פעה כי פ"י שאחבב ח"ע לאין ואפש אפילת אחר מעביר על מדותיו. וב' בשל אחן אייש אל אחלים (מזמור קטו) דאף אם עוזר אינה אליו אז אל בניו רח"ל אזי על ידי שאפש אחבלאם אחנוים. גם כ' אם שזוכה ע"י פעה למחילת פוטת פיי"ם. וכ' פול בכב בגדול אחיד"א ז"ל בספרו אסף אחילות אל אחלים (מזמור ס') פס"ם כי אחרא אמין אפשה אלכפותין ילת והבוכים אחב כוונת אה פעה כי תזכרו וגו' כי בא ללמוד שלמוד אדם קו"ת אבקב"ם כי אל אמיפע בירת אדבה לבחותים ליחוני דשפאה ואל אחת כאפ וכאפ שיביל אחדם לפיים את אבירו אם הענה לו בחיאה דבר קודם יוס"ב כדי אלא יבי' לו שיב אדבוג אדבר כשפבב לחשובה ביוהב"ם. ואפשביל יבין:

ששמע השם רע שהוציא זה ולא שמע מהפיום ולא יצא ידי חשד ום"ם סדות חסידות
ועניה למחול לחבירו אף אם הוציא עליו שם רע:

ה אם (יא) מת האיש שחטא לו מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו יאומר חמאתי
לאלהי ישראל ולפלוני זה שחטאתי לו והם ישיבו (יב) מחול לך מחול לך מתול לך
ויש לו לפרש החטא ויש לו לילך יחף ואם קבר הטת חוץ לשלש פרסאות מקום שדר
בו החוטא א"צ לילך בעצמו לשם רק די שישלח שליח לשם [ב] והשליח יקח יו"ד אנשים
וילך על קברו ויבקש מחילה בשם המחרף ויאמר הנני שליח פ' סודה ברבים ששלחני

פ' אם הוציא שם רע על אחד (יג) ומת יעזה כן שי"ל אם היה חי היה מוחל:

ו הקנה קדמונים ההקנה שלא להוציא שם רע על המתים ולכן צריך לעשות השבה
על שעבר ההקנה וגם אל יקל בעיניו לחזור אחר יו"ד לבקש ממנו מחילה אבל אם
לא הוציא עליו שם רע רק דברי חירופים לבד א"צ לילך על קברו כיון שלא ביישו רק
לאחר מיהה ולכן יבקש ממנו מחילה אחר שחרפו:

ו מי שחירף לאחר (יד) ופגם בכבוד אבותיו אע"פ שרצה למחול על כבוד שלו אין
בידו למחול מה שפגם זה בכבוד אבותיו וצריך לבקש מחילה מהם על הדרך שנתבאר
ופרטי הענינים בזה עיין בישו"ש ב"ק ובש"ע ח"מ סי' תכ"ו:

ח חייב כל אדם לטהר את עצמו ביוה"כ ולטבול שיהיה (טו) טהור מטומאת קרי וגם
לשם תשובה ולכן אפילו נערים (טז) ובתולות שהם בני מצוה יש להם לטבול ויש
לדקדק בחציצה יותר מבשאר טבילות שטובלים הוברים בכל ימות השנה שאין מרקדקין

אלף למטה

יסרגל וגריך יו"ד ולחי בג' סני: [ב] עיין ים"ש בב"ק ובמחלית השקל הביא מהמ"ע סימן ת"כ שהשליח יקח שנים כו'. וגרסה שם"ם בסמ"ע דלמה שליח עדיף מהות שלמו שלוקח יו"ד כ"ל זמשמע דלף אם לא הוציא שם רע רק לפתם הירופים וכ"ע

אלף הכתן

דדי בג"פ פו"ם) לולי יתלה לו ויממל לו. ואם אין רולה המתביים לממול לו אין לחוש בזה על המתביים. (וכ"ל בירושלמי)

לנום: (יא) מת. ואם החיש שחטא לו אינו בעיר או שאין לו שהות להתפיים עמו ויהכ"פ. תור"ח: (יב) מחול לך. וגריך (יג) ומת. כ' בים"ם פ"ח דב"ק (סי' כ"ז) שיבקש קודם שיהיהו חת המת. הוסף בת"ל: (יד) ופגם. ואם קרה לחביהו ממאי לא פגם זה בכבוד חבוחיו שיכול לומר לו חליך לבד ותכוונתי לבזוחך. חלח ת"ל קרחו ממוך בן ממוך. מג"ח. חך הקורח לחביהו רשע בן רשע חו גנב בן גנב לח פגם בכבוד חבוחיו דמוחר לקרות לרשע בן לריק רשיב בן רשע. מוסן מסקט סי' ת"ך וס"ם. (ומי' בשו"ת חת"ם חו"מ סי' קפ"ח מב"ב סם מעין זה): (טו) מהור. ענין סוד המקוה. מסורת קבלה הוח מהכמי האמת שד' מחות כחות המומחה שורה על העימת וכו' וכדי להעביר חומם לריך לבוח במים. ואם היות שחדם מורכב מד' יסודות (חש. רוח. מים. עפר) חין מהריהו חלח במים וכו' (פיי"ם שב' טעם למה דוקח במים) ובשטמת נכנס לתוך המים נשלף ממנו חותו רוח המומחה. ולכן הוצרכו רז"ל שהטמת יכנס כל גופו בתוך המים שחפי' חם נשחר שער חחד מגופו חין למים לח נטהר שמשם נחחז כל המומחה וחוזרת על הגוף. פ' חסד לחברהם מזולחי יפיי"ם בחורך. ושוב לכוין בעת רחילה כמו שבותב ומטהר חת עלמו ק יורחלו ויוטהרו כל כחמי עוטהו ווושטת רוח המומחה. ומובל ת"ל במקוה לקיש מלוה מד"ם שהולרכו למבול בערב יוהכ"פ. ספרי. מוסר: (טז) ובתולות. ונם' מוד חבבות ובשד"ח כתבו שהבתולות (וכן כל פעוה כמו חלמנה. וגרושה) לח תטבלו מ ים למוש למה שכ' הריב"ם סוף פ' תכ"ה בשם הרמב"ן ז"ל דים לחוש לחקלה פיי"ם. וגלח זה כחוב בח"ו בשם מ"ח דחין להן לנשים למבול בע"הכ"פ כי חין יכולין להיות במלחים. ואף שנהגו למבול מקום חשובה כגר המתגייר. חבל בכ"פ הפעוה בחלף

מטה משה

עניין עשרה ימי תשובה קטן

לע"ל נקוט חודש תשרי וחור ארוע וכרכובעה של ענל מכהו מנ' מרכבתי יכנו ונלח יומיף יסחיך ליף
נלח תחסוס סור בדישו לח על דרך יתן סוף קולהו: תתמד ואוכלים
פשוטים המפסקת וכן הסמוכות שלו לחמור נס בכניסתו לכן מפסיקים מכעי' מלכילה ומתני'
ומחלוכם כי תוספות שלו דחוריתא ותוספת זה לין לה מיעור חלח קודם כין הסמוכו' שומכ
שלף ותף לחם קודם הלילה נריך לסיים מחול על הקודם ולא הפסיק מלכילתו כעו' היום
נדול יכול לחזור ולהכול כל זמן שלח קכל עליו התעכית בפיו עד מעט קודם כין הסמוכות
דלח כמהכני מדרשף שכתבו עד כין הסמוכות דברי התוספות דחוריתא וכין הסמוכות לחו
תוספות הוא לכן בפף יום בפף לילה וכללו רבוי דקרח נריך לפרום מפסק ונם בפף כרת
יש כו ולח נקרח תוספת רק קודם כין הסמוכות לכן נריך להפסיק מעט קודם כין הסמוכות
וכן כתב התוספות ריש פרק המביח פדיון והסמ"ג ומשמ"ק ורשלם בפרק כתרח ליומח וכן
כתוב הר"ן בפרק המביח כדי יון בשם המפרשים: תתמה ומנוה להרבות
בסעודה כדי שיוכל להכול התעכית כמהו' בחלוקי' כעופו' ודגים ודברי קלים כדחמרי'
בכל שובדין מהדוח חיישח דזבן חד נוסח בתרי שם דברי תוספות פקן דעל וכת בכלבו בפ'
אחר"ס הסעם שיש לאכול מחכלים קלים להתעכל כדי שכא ויתנדם בשיקפל וכל לחם
יותר שלח יאכל בסעודה המפסקת דברים המחמחים כגון מיני בשמים וכן מורים שקורין
ופר"ן ווין וכנים פן ח"ו ירחה קדי יון מתירין לו לאכול ואח"כ מדרש שכן יון לאכול מחכלי
חלב כעי"ב דשח מרכה קדי כדחיתח בפף דיומח וכ' תולה בכל מיני מיכל ושולך וחוגה נ"כ
חלב: תתמו כעי"ב יון לקעכות תעכית חליט חלח ייטב לו וחמיד
משחר עיש כן הוא בתשובת מהרי"ל ושלנו חוזו על מנדרים שלח לאכול כשר ולח לשתות יין
רק בשבתות ויט מס דיכה בעי"ב והשיב ממוקרת לאכול בל רגונה ולמחר לכה כ"ש וה דנס
מתקרי יט: תתמו בשיש שלוכלות ושותת עד שחשכם וסן לאכן יודעות
ממוה לסוסיף מחול על הקודם יון מחחין כיון כדי שלח יבואו לשעות בוקן כל הרחלכם
כהלכו' שביתית עשר וזוה כשרי' כשם בפ' המביח וכשם שבת פ' השוש: תתמח
יה"ם בכל דבר חמור תחרי' מובב שיסף שונני"ש יהו מזירין ותיהו לו יריש בחילת דחקבלי
מינוח חייבים לאוכ יבהו כל פסקי תו"כ המביח וכתב בעל שעיור דווקא כמוני דלחת
מדרשף כנון עכוי דיב לחבל במיני דכתיבח בחורייתא בהדיח מחיכן בהו ושכשיכן להו על
דשרמי: תתמט ויבקשו מחילה זה מזה שלשה פעמים כמו שנח שלח כח שלחרו
ליקי יוסף ליוסף והמוחל לנח והח חכורי וימחלו זה לזה כלב שלש לחכל המוניח שם רע על
חביהו לין לו למחול מהרי"ו בדרשותיו דף פ"ו וכוח מהירושלמי דף קמח דעומח החוחח כהם
שמוחל לחר הרין דחטח לחכרים נריך לחיחר ליה בריחית עלך ולין קבלה ח"ו טכות ולין
נח מוחיו כבי נם נחפיים ליה קדמיהן הלא הוח דבחיב יסור על לחבים ולחר חטלתי ויטל
שמוחי ולין מיישת נריך למוזל ומפיוסיה שלו קכריה ומחר ליה ברחית עלך לחר רבי יוסף
בשחר כל העבירות חכל כמוניח שם רע על חבירו לין לו מחילה עולמית עד כיון וכתב
מהרי"ן חביב ולל מכלן נרלה עכוה מנהג של עיות מה שנוהנים בזמננו לוס יחטל

נם ט ו ב שם

ענינו עשרת ימי תשובה

ים לחזק והקניטו כדכרים נכנס כיניהם לחנעי פוסח סלוס ומדכר פס העלוב מיוחס
לקבל פיום העולב ולחר ולת ההקדמה יכל העולב לבקש מחילה ממנה ולין זולת כוונת
המוחל לל שהעולב ילך מעצמו לפני העלוב ולומר סרחית עלך ולם לל קבלו לו יכיל לכפו'
עמו ולחזר לחלות פניו לפניהם שימחול לו וכן יורה דקדוק לשון המוחל ועוד יניד עליו רעהו
פלחר ולי מית נרוך למיול על קכרים כו' ולזלו מנלמד מהלילים לפיים לפני המי וממת
לין כהם ההקדמה כילישה רק מהעולב ילך מעצמו לפיים העולב ולזלת הכוהם וכזיון סה ל
לכבד עליו מלמד חטל לחכירו לזל הקניטו חלל כדכרים וכהסולך לפייסו על קכרו
וילך עמו עשרה לנשים ולומר כפניהם חטלתי ליי'ולפלוני זה שפשפתי כו ושם יפיכו לו
מחול לך מחול לך פ"כ: תתן כהגו כל לחד לפעות כר מרדכי

ומדליקין הנרות משום שכתב המרדכי מי שרוצה לידע לה יפלה מלתו יקח נר וידליק מר"ם
עד יכ והל דמדליקין כיום כיפורי משום כיון הוה לסנמר ועוד שהן מכפרות על הנפ'
שכקדה כר שנלמר נר חלהים נשמת לדם חל וכרון לנוחות שכיתכו כיום כיפורים ונלמר כו
בר מנוס ותורם חור וכלל פי' משום ככוד ומה שנספו לנשים ונשרים ולל נשים לומר מהר'
מולן כשם חמיו מהר"ל לכרלם זל משום דנר שלול כנגד הכרים של לדם לכפר עליהם והם
רמלו ורות ונשים סרי ר"ן כמנינן נר ר"ל שירלה המקום על כולן לכל הנשים יש להם הכרים
יתרות כנון דלת ומפתח לפיכך הנשים לין נוסנת כנירות הללו ומהר"ר ולמן קיל'נגן דנע
דנרלה הלין להכי נשים פטורות מן הנרות הללו משום דלנשים קיבים רמז מנות עשה
שהתורה ועזר מתי לחוץ משעבדין כמו עשה ושן לזו שניתק לעשה ולזו הכל מכלל עשה
היכו ר"ן ומכל הלו נשים פטורות דלינן חייבים כי הם כלחוץ נמ"ם שלינן חייבין כי הם
כלחוץ לזו דוקל שהרי לין הנשים פטורות ברק ממנות עשה שהזמן נרמה ולפי'כמנו'עש'
שהזמן נלמה כשנים משם חייבים כגון עשה דלכילת מנס וקידוש שכת לך מ"מ מלח'שלינן
מחוייבים ככולן לל שייך כהו הנרות הללו ונושנים שכל לים נדול לו קטן עושים לו נר נשום
גלכיו ולזלו שמתו וכן כתבו מקנת רכוות'והם ככו הנירות הללו כ"ל לין לומר לנוי ויחזור
וילליקם מי שכבה נרו כ"ל יחזור וילליקנו כמונלי יו"ל ולל יכבה עוד הלל יכיתו לדלוק עד
נמירה ונם יקבל עליו שכל שהו לל יכבה כמונלי יום כפורים נרו לל הוה ולל לחר כך כמ'
כמהנים ימנים: תתנה

דיני יום הכיפורים

יום כיפור לסור בכל מלחכה ובלילה ובשתייה וברחילה וכסיכה ותמיש המפה ונעילת
הסנדל וכו ולהו נפקה לן מקרלי ומיהו לין לחוש כרת הלל בחולכה ולכילה ושתיה חכל
בהך לין הם כרת חע"ג דנפקי מקרלי לשחכת כעלמ'כיכהו: תתנב
תניה לסור לרחון כ"ל מקנת נופו ככל נופו ולפי'להוסיף חנב עד כמים לסור ולם היו ידיו
מלוכלכים כט"ש ובכוחם חותר לרוחנם הלל לסרו הלל רחינה הל תעשה הלכך בכוקר
דשתם וידים כמו מלוכלכות חותר לרוחנם וכן ככל היום לחר שעשה נרכיו ולפי'לקשנים
ולפילו

תתלט ויחל כך הולכים על הקברות להתעורר על קברי
הצדיקים ומוב שם לין לחתם יוחנם עליכם
הגיעו חמוזים כחתים הללו . ומה טעם יחל לומה שנו
מתעוררים על קברי הצדיקים כדי שיבקשו החתים רחמים
עליהם . כמובמר לעיל ויחל דוסחנוח על מערמח דמבוחה .
וכן כלב מפחנוח על קברי חנוח וכן משמע בפרק הלן נלחמים :
מוסר השכל

תתמ ומובלים לחר חני היום ולין מכרכים כי סיטה לנוח
טרוח בעלמל והמברך הי ברכה לבטלה . ולחר
מילל"ו יוחל ומה"ר לין לחם לנשים לטבול בע"כ כי לין
יכולין להיות כחולקים ומעמ' חין בידם כי לח שייכ' הך
טבילה נשייהו :

תתמא מחפללין מכחה עד עמה הבוקר ולח לחזר חלחיהם
ולילי לבוחיהם וכו' . לחמרו מה נחזר לפניך .
לחת יודע . יהי רמון לפניך שתכפר על כל חטחתינו ותבלח
על כל עוונוחינו ותוחזל לנו על כל פשעינו . מתחלה חטח .
ולחר כך עון . ולחר כך פשע . שכן מליט בדוד ע"ה כמוחר
ק"נ חטחתנו עם לבוחינו העלימו הרשענו . ובדניחל חטחנו
העוינו והרשענו . וכמרים שיך נבי חטח שבחזר לולי לכפרה
נעד חטחתכם . סלניהה לעון שבחזר סלח לח לעון העם הזה .
מחילה לפשע שנחמ' מכני מכני הוח מחקה פשע ך . על חטח
נחלפת כיתץ מהרחי' ז"ל נכתניו סיוע ק"ים כתב ז"ל כך כני
טוהב ע"ח שלמו חייבים עליהם עולה . ועל חטחים ג"ח עליהם
חטחת . ועל חטחים שלמו חייבים עליהם קרבן עולה ויורד . ועל
חט"ש שלמו חייבים עליהם משם ומלי חללו . חלו רמון לחין לכפר
על השוב . וכך הוח מפורש בספר ויקרח . ואם לח' השמשים
על המוזיל . וזה סדרן מכות מרדות . מלקות מרבעים . מיתה
בידי שמים . כרת ועבירי . מרבע מיתות ב"ד . החזור חומר
לחמרן דניקח טפי לפרע בחחלה קטן הקל . מחטחים
החמורים . דלחמרינן חנים עלי חיבם דח נרם קטרים . ופן
שחתמין בחתל המלחן כך מסיק נח"ק . פלוני עד שלח נעשתי
פלוני נמור כן הוח בתמ"ץ ובמהר"ל ובמהרחנ' וכן עיקר :

תתמב ות"ב מקי מלקות מרבעי' שחתך כן יתן לך
לנו לשוב מעבירות שבידינו . ואבלקה לח עמיד ולח
יזוב פלח חוטה . ולחזר בשעת האבלקה ודי לשחבו . והמלקה
שחזר שלשה פעמים והוח ריחם שחלח ל"ע תיבות כמכיון
מלקות מרוח ת"ים ושוב זרוע . ובבלעה של עגל חכמה שב'
קרבני' יבנו ולח יפסוק ומחיר ליה לח תחסום שור בדישו לו על
דרך יתן שלי חקבלו :

תתמג ואוכלים מעודה המפסקת ובין החזנות שלח
לחמר נם בכביכתו לכן מפסיקים מבע"י מלכילה
ומחי' ומחולכה כי תוספות שלח דלוריינ"ה . ותובפת זה לין
לה שיעור פלח קדם בין החזנ' שומנו פלח ות"ק לחה קדום
הגילה נרך להפסיק מיכול על החדום . ולח הפסיק מ לכילתו
בעו' היום נדול יכול לחזר ולחכול כל ומן שלח קבל עליו
חתענית בפיו עד מעט קוד' בין החזנות . דלח כמובחי מהרח"ם
שכתבו עד בין החזנות דשני הפסקות דלוריינ"ה ובין החזנות

תתמ ומובלים לחר חני היום ולין מכרכים כי סיטה לנוח
טרוח בעלמל והמברך הי ברכה לבטלה . ולחר
מילל"ו יוחל ומה"ר לין לחם לנשים לטבול בע"כ כי לין
יכולין להיות כחולקים ומעמ' חין בידם כי לח שייכ' הך
טבילה נשייהו :

תתמא מחפללין מכחה עד עמה הבוקר ולח לחזר חלחיהם
ולילי לבוחיהם וכו' . לחמרו מה נחזר לפניך .
לחת יודע . יהי רמון לפניך שתכפר על כל חטחתינו ותבלח
על כל עוונוחינו ותוחזל לנו על כל פשעינו . מתחלה חטח .
ולחר כך עון . ולחר כך פשע . שכן מליט בדוד ע"ה כמוחר
ק"נ חטחתנו עם לבוחינו העלימו הרשענו . ובדניחל חטחנו
העוינו והרשענו . וכמרים שיך נבי חטח שבחזר לולי לכפרה
נעד חטחתכם . סלניהה לעון שבחזר סלח לח לעון העם הזה .
מחילה לפשע שנחמ' מכני מכני הוח מחקה פשע ך . על חטח
נחלפת כיתץ מהרחי' ז"ל נכתניו סיוע ק"ים כתב ז"ל כך כני
טוהב ע"ח שלמו חייבים עליהם עולה . ועל חטחים ג"ח עליהם
חטחת . ועל חטחים שלמו חייבים עליהם קרבן עולה ויורד . ועל
חט"ש שלמו חייבים עליהם משם ומלי חללו . חלו רמון לחין לכפר
על השוב . וכך הוח מפורש בספר ויקרח . ואם לח' השמשים
על המוזיל . וזה סדרן מכות מרדות . מלקות מרבעים . מיתה
בידי שמים . כרת ועבירי . מרבע מיתות ב"ד . החזור חומר
לחמרן דניקח טפי לפרע בחחלה קטן הקל . מחטחים
החמורים . דלחמרינן חנים עלי חיבם דח נרם קטרים . ופן
שחתמין בחתל המלחן כך מסיק נח"ק . פלוני עד שלח נעשתי
פלוני נמור כן הוח בתמ"ץ ובמהר"ל ובמהרחנ' וכן עיקר :

תתמב ות"ב מקי מלקות מרבעי' שחתך כן יתן לך
לנו לשוב מעבירות שבידינו . ואבלקה לח עמיד ולח
יזוב פלח חוטה . ולחזר בשעת האבלקה ודי לשחבו . והמלקה
שחזר שלשה פעמים והוח ריחם שחלח ל"ע תיבות כמכיון
מלקות מרוח ת"ים ושוב זרוע . ובבלעה של עגל חכמה שב'
קרבני' יבנו ולח יפסוק ומחיר ליה לח תחסום שור בדישו לו על
דרך יתן שלי חקבלו :

תתמג ואוכלים מעודה המפסקת ובין החזנות שלח
לחמר נם בכביכתו לכן מפסיקים מבע"י מלכילה
ומחי' ומחולכה כי תוספות שלח דלוריינ"ה . ותובפת זה לין
לה שיעור פלח קדם בין החזנ' שומנו פלח ות"ק לחה קדום
הגילה נרך להפסיק מיכול על החדום . ולח הפסיק מ לכילתו
בעו' היום נדול יכול לחזר ולחכול כל ומן שלח קבל עליו
חתענית בפיו עד מעט קוד' בין החזנות . דלח כמובחי מהרח"ם
שכתבו עד בין החזנות דשני הפסקות דלוריינ"ה ובין החזנות

מטה משה מת, משה בן אברהם עמוד מס 175הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

דיני יום הכיפורים

תתנ יום כיצד יאמר כהן גדול תפלה ובקשה ובשחיטת
וברכיעה וכסיכה ותשמיש המטה ונעילת
שבת ומולאה נפקח לן תקדלי . ויהיה מין חייב כרת תלת
במלאכה ואכילה ושתייה . לכל בהכך לין כהם כרת לע"נ
דכפרי תקדלי לשמחת בעלת כיכתו :

תתנא תניא לכהן גדול ביחץ פ"י ומקלת נופו כבל נופו
ולפני לתגיע לנגעו בחיש שמוד . ומם הין ידיו

מלוכלכים בטיט ובצואה מותר לחזקם שלא לשמו לצלן לידיה
של תענית . הלכך בנוקר דמקום ידים כיון שלובלמית מותר
לחזקם . וכן בכל היום לחר שעשה פרקיו ולפני לקטנים ולפני
לן שעשה ס"מ . ובכל מלו לן ירחץ פלן מקום הפריך כגון רלש
לבנעותיו ופלן כל היד כן הלך דעת הפוסקים . וכתב רביט
מליר כהן הגדול לרחכן נוטל ידיו שלישו מכוון להכלית רחיצה
וכתב המהר"ל דיפלו ידים גדולה נחוצה עד הפרק וכן היה
קידוש הכהנים במקדש :

תתנב יזהר לדם שלא יבחץ פניו וגם לם הלך לינטנים
שלין מיושב דעתו כל היום לם לן רוחץ בבוקר
מ"מ לסור לו לעשות כן כ"כ דלא כיל"ח שכתב להתיר כן שהע
מהר"יסגל מדכו המובהק מהלב"ם ו"ל . וכתב הת"ב סימן
ק"ל מותר לו לאדם לרחוץ עיניו כ"כ מפני שהוא רפואה
לעיניו כדלימלו בחסכת שבת ס' שהכה שרגים טיפת לוכן שחרית
וטיפת סמין שרגית יפה לעיניים שכל קילורין ורפואה שבעולם
מותר כ"כ . כדלימלו בחסכת יומל כפ"ה היה לו קטטים
בלחמו כך כדלכמו ולינו חוזר . לכל לרחוץ פניו וטיכו לכור
שלפילו בקי טיעור לסמר מן התורה . כלומר לשלו כל שהוא
לפי שעל ידי מעט לנראה . וכתב עם בה"ה ומיהו עדיף שלא
לרחוץ עיניו כ"כ דלא הוי לצורה נחוצה וכן הוא בהמה"ל
והמנהגים :

תתנג כתב המה"ל לא יהין אדם מפה בחים דחיישינן דילמל
לתי לידי סחיטה לבל לאחר נועל ידיו כדרכו לפס .
נקיות לבל לן פניו וכן היה נוהג מה"כ . ומבקר בל"ק דכל
חייבי טבילו וגם בעל קרי לחין טובלין ב"כ . ולם לאלה קרי
לם הוא לא יכחץ לומו מקום לבד ויקכחנו . ולם הוא יפ
שפשבנו בידו כן פסק ר"ת ולחין חילוק בכל מקום שהוא בניפו :

תתנד ולבו' בתמיי היושב ויליף מקרלי דחשיב עכו
ולימלי בפבחים ומקום שהגו שלא להדליק לת הבר
בליל י"כ מהליקין מקום שהגו להדליק מין מהליקין . דרש
רבל ועוד כולם בדיקים לעולם יהיו לרך בין שלחרו להדליק
בין שלחרת שלא לה-ליק שבימם לא כתבוהו לומו לדבר לחר .
ופרש"י לא כתבוהו לומו לדבר לחר להפירם עלמו מחשבלי לבה
החמורים להדליק מהם דמין לדם מחשם ומותר לעשר הבר .
והלומר שלא להדליק סבר כשהבר דולק דומה לת עלמו ומתלוה
לה . ומלל' שהקר' שהגו להדליק הוא משום שלין לדם משום
מלותו לעשר הבר . ולפו כיהנן בחקום שהגו להדליק לבן
ילדיקו בחדר ומבבו דלו הוא מחבע לת עלמו מלקרב לחבתו
דישרלל קדושים הם ולינם משתשים מטומלים לעשר הבר . ולפי
מהליק בבית לה עביד לה כמקום שהגו שלא להדליק ולה
כמקום שהגו להדליק . דלמו מקום שהגו שלא להדליק סבר
כשהבר דולק דומה לת עלמו ומתלוה לה והוא דומה ומתלוה
לה . ולה כמקום שהגו להדליק דסבר מקום דלין לדם משום
מלותו לעשר הבר ולכן בחשיכה יתהלכו לחדר מטבבם ובחבץ
מלתי לריעותה דבבית מסתבל בה כשהוא מתקשות ומתלוה לה .

מטה משה מת, משה בן אברהם עמוד מס 176הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אכילה כדי לחייב נשים מוכח דלא דריש האזרח רק מסברא ס"ל דהיכי דהוי בשב וא"ת נשים חייבות ואתי שפיר ודו"ק. ואף כי רחוק להעמים זה בכוונת הפ"י מ"מ ראוי ונכון להצדיק הצדיק דמעיקרא כי רוח ה' דובר בו ולא יצא מתח"י ח"ו דבר שאינו מתוקן: והנה בהא דאיתא בש"ע מצוה לאכול בערב יוה"כ ולהרבות בסעודה. עיין בט"ז סק"א בטור הביא הנמרא וכו'. הנה הכל הקשו דלמה לא נכתב בתורה בפירוש לאכול בערב יוה"כ . ולדעתי נראה דאתי שפיר דהתירוץ מרומז בתשובת החיי"ט שהביא הטור והט"ז שהשיב לו שאנחנו בטוחים בו יתברך וכו' . והכוונה דהנה הקב"ה רצה לזכות את ישראל בדין והזכות הוא דע"י הבטחון שבוטחין בו יתברך שיזכה אותם ושמחים על כך אז בטחון זה ואמונה כדאי לזכות אותם וכמ"ש בדרוש לר"ה כמה פעמים ולעיל סי' תקפ"א שעבור בטחון זה שאנו עושין אנו זוכים בדין ולכך תינח בר"ה שאפשר לעשות שמחה בר"ה עצמו אנו עושין כן בר"ה שותים ואוכלים ושמחים אבל ביה"כ דאלו הדברים אסורים צוה הקב"ה לעשות בטחון הזה בערב יוה"כ שנשמח אז להראות בטחוננו בו יתברך ובכח זה נזכה בדין ולכך היאך אפשר שיהיה כותב הקב"ה לאכול בעיוה"כ א"כ נהיה מוכרחין לאכול מכח מצות התורה והיאך יהיה ניכר הבטחון שלנו ושוב לא יצמח לנו שום ריוח מן האכילה ולכך לא כתבה התורה למצות אכילה וכן בר"ה לא כתבה כן מה"ט שאנחנו מעצמינו

מחצית

דמ"א במקום שהעופות יכוליס לטלו . מ"מ גם אדם יכול לטלו דהא בעובדא דבנמ' רב נחמן לקחם והטעם דהא כתב הב"ח בשם תשב"ץ דמה"ט זורקים על הגגות . כדי לרחם על העופות ובמדרש סי' זה יהיה מסור בידך כל הימים שאתה מרחם על חברך יש לך מרחמים ולאו דוקא חברך.אלא אפילו שאר בריות ומעשה דרבי בהשוכר את הפועלים יוכיח עכ"ל . הרי דכ"ש אם בן אדם לוקחו דיותר חייב לרחם עליו : ועבב"ח מ"ש כו' ר"ל דהב"ח רצה ליישב מה שדחה המרדכי ראיה הנ"ל להשליך לגגות . דמ"ל דהעורבים לקחוהו מן הגגות שהשליכו שם.דלמא לא השליכו על הגגות אלא דהעורבי' נטלוהו מן הבית . ולזה תי' הב"ח א"א דנטלו מהבית מאי מהני דהיתר' שכיחא טפי . ניהו דרובא דהתיר' מ"מ איכא מיעוטא דאסורא . ובבית לא מהני רוב . דה"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי . אע"כ שהשליכו על הגגות . דפירש ממקום הקביעות ואמרי' כל דפריש מרובה פריש : כיון שהוא לא ראה כו' דדוקא כשראינו שנטלו. דנולד מיד הספק במקום הקביעות בשעת נטילתו אז עדין דין קבוע י"ל אבל כשלא ראינו שנטלו דלא נולד הספק עד אחר הנטילה דין פי' י"ל דמה לי' פי' ממילא או ע"י עופות בכל ענין אמרי' דמרובא פריש :

סי' תרו כתב מ"א בשעת מחילה צ"ל החטא שח"ל ב"ח . הב"ח כ"כ בשם דרשת מהר"ש . ואף שהב"ח נתן טעם וז"ל דלמאי דכתבינן בסי' תר"ח דצ"ל החטא בווידויו לפני המקום . ה"ה בווידויו לפני חברו . דבהא אין לחלק בין עברות שבינו למקום לבינו ובין חברו עכ"ל . והרב"י פסק בסי' תר"ז דבחטא שבינו למקום א"צ לפרט . ס"ל למ"א דמ"מ בחטא שבינו לבין חברו מודה הרב"י דצ"ל דכן דעת הרי"ף והרא"ש דלדעת הרב"י ס"ל בחטא שבינו למקום א"צ לפרט . מ"מ בחטא שבינו לחברו ס"ל דצריך לפרט . וכן דעת הראב"ד פ"ב מהל' תשו' . ולדעת הכ"מ גם הרמב"ם מוד' דאע"ג דבחטא שבינו למקום סבירא ליה דאינו צריך לפרט . מ"מ בחטא שבינו לחבירו מודה דצריך לפרט וג"ל דא"ח מתבייש בזה לא יפרוט אותו.ואפשר ליישב בזה דברי הירושלמי שהביא הב"ח דאמר הדין דחטא על חברו צ"ל: ליה סרחית עלך ואי קבלי' הא טבית . ואי לא מייתי בני נשי ומפייסי קדמיהון כו' וכתב הב"ח דלאו דוקא במ"ש סרחית עלך אלא צריך לפרט אותה הפשיעה עכ"ל הב"ח . ולדברי מ"א י"ל דהירושלמי מיירי בחטא שהברו מתבייש בו . וסיים הב"ח וז"ל ודע דבס' עין יעקב דייק מלשון הירושלמי הנזכר שהחוטא ילך לכתחלה בעצמו לבקש מחילה . ואי לא קבלו אי יביא עמו אנשים וחוזר

— אות ס'

שהאכילה יהיה נחשב כעיני ולא יבושו עפני לעולם כי גם אחרי האכילה לא יהיה לכם בושת מה שאכלתם
תחלה ואחי שפיר ודו"ק :

סי' ר"ו סעיף א' בהנ"ה והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול אם לא שמכוין לשובת המבקש מחילה כו' .
ג"ב כן למדו הפוסקים ממעשה דרב ור"ח.לכאורה קשה מה ראיה הוי משם הרי במשנה בפ"ב
דאבות אמרו הזהרו בנחיתן וכו' ועקיצתן עקיצת שועל נשיכתן נשיכת נחש ופי' שם הרמב"ם בפי' המשניות שלא תאמר שתפייס אותם שהם אינם מקבלים פיוס וכן פירשו הרע"ב והתי"ט וקשה אטו תלמידי חכמים אינם בכלל יראים וכאן צריך למחול היאך ס"ד דהם לא ישמו כן ובפרש"י דהרמב"ם למד כן מאלישע הנביא וכי ס"ד דאלישע ישמה שלא כדין אם צריך למחול .ובע"כ מוכח דת"ח שאני דא"צ למחול א"כ מה ראיה מרב שהיה ת"ח אך נראה דודאי גם ת"ח צריך למחול דהרי חז"ל למדו בן מאברהם רק החילוק יהיה כך דודאי המקניט ת"ח במילי דעלמא שבינו לבין חבירו וכנון באברהם שלקח את שרה וסבור שהיא רק אחותו שאינו רק נזל בזה גם ת"ח צריך למחול אך המשנה מיירי במקניט ת"ח במה דהוי במילי דשמיא בזה אם כוונת ת"ח לשם וזה מרגישו א"צ למחול ולכך באלישע שרצה לקדש ש"ש שלא ליקח ממעמן בזה א"צ למחול וא"כ י"ל התם בריח ורב לא הוי מיכי דשמיא רק דהוי העדר כבוד לר"ח לכך היה מתרעב למחול ככל אדם והמשנה מיירי במילי דשמיא בזה הוי דבריהם כנחלי אש:או י"ל דודאי ת"ח א"צ למחול כלל מפני כבוד התורה ובזיונה וצריך לעשות חיזוק ובאברהם שאני שהיה קודם פ"ת ולא שייך כבוד התורה ומרב ור"ח סריך שפיר דת"ח לת"ח אחר לא שייך כבוד התורה דהוי כבוד התורה להיתרא שלא יצטרך רב להטריח כל פעם לפייסו וכיון דלא שייך כבוד תורה הרי הוא ככל אדם וא"כ העולה לדינא היכי דשייך כבוד התורה כגון אם אין החוטא ת"ח או דהוה הקינסור לש"ש במילי דשמיא א"צ למחול לו כנ"

סימן ב'

עוד בענין הנ"ל בעברות שבין אדם לחברו ובענין חוזר ומתודה ביום הכיפורים אחר

בספקות הפמ"ג בדיני וידוי דמקניט חברו וכיו"ב

א. בגמ' יומא דף פ"ו ע"ב עברות שהתודה עליהן ביום כיפור זה לא יתודה עליהן יוה"כ אחר, רבי אליעזר בן יעקב אומר הרי זה משובח שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. וברמב"ם פ"ב הלכה ח' עברות שהתודה עליהן ביו"כ זה חוזר ומתודה עליהן ביו"כ אחר שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. והפמ"ג בסימן תר"ו במשבצות זהב א' דן לגבי עבירות שבין אדם לחברו דאפשר שדוקא בגזלן וגנב וכיו"ב ינהג דין חוזר ומתודה ביו"כ אחר, אבל במקניט את חברו ועני המהפך בחררה, אפשר א"צ לחזור ולהתוודות, וכן הכריע המשנ"ב סי' תר"ז סק"ג, ומוסיף הפמ"ג: ושמא י"ל דאף ביוה"כ הראשון א"צ וידוי והובא בשער הציון שם.

ומור"ח ראש הישיבה שליט"א בקונטרס התשובה (תשנ"ז) עמד על דברי הפמ"ג הצריכים ביאור, והביא שבסימן קנ"ו א"א סק"כ מחלק הפמ"ג גם לענין תוכחה בהכלמה בין הקנטה לגזילה דכל שאינו עושה בקום עשה רק הכעיסו והקניטו בדברים חשיב רק בין אדם לחברו אבל גזלו וכדומה דמעשה קעביד חשיב גם בין אדם למקום. וגם דבריו אלו צריכים תלמוד, מה שייכות הא דאינו בקום עשה להחשב רק בין אדם לחברו, וגם צ"ב הרי יש לאו בהונאת דברים ואמאי לא חשיב משום כך בין אדם למקום.

וכתב שם לבאר ותוכן דבריו בקצרה (כפי הנראה לענ"ד בהגדרתם) דאין כוונת הפמ"ג למושג הכללי של "קום עשה" אלא ר"ל שאין כאן "מעשה עבירה", דאפשר שבהונאת דברים האיסור אינו מעשה ההונאה, אלא מה שחברו מתאנה ואסרה תורה לגרום תוצאה זו אשר היא בין אדם לחברו, וזו כונת הפמ"ג שכתב דיש לומר דהקנטה ומהפך בחררה קיל מגזל 'דלא הוה אלא בין אדם לחברו' - ור"ל לאפוקי גזל דנתחדש איסור ב"מעשה גזילה וגניבה" ויש כאן מעשה עבירה, על כן חשיב כמו בין אדם למקום (1). ויתבאר יותר להלן.

והנה בגמ' יומא פ"ו איתא גבי דין פיום דאפי' הקניטו בדברים צריך לפייסו, וכ"ה ברמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ט ובשו"ע, ומשמע דכיון שלא עשה מעשה בגופו או בממונו היה מקום לדון דאינו חייב לפייסו, ולא חשיב כל כך עבירה שב"א לחברו כמו גזל ומזיק, ובדברי הפמ"ג נראה דבהקניט יש סברא לומר דהוה רק בין אדם לחברו. אכן להאמור א"ש, דאמנם נקט הפמ"ג דיתכן שאין כאן "מעשה עבירה", והאיסור הוא גרמת ההונאה לחברו, ונ"מ בזה לדיני וידוי כמשי"ת, אולם מאידך יתכן דגם בזה הוא מוזהר לשמים ואין חברו נחשב בעל דבר ותובע על מעשה זה, משא"כ במזיק גופו או ממונו שהתורה החשיבתו לבעל דבר לענין העבירה ועל כן גם כפרת העבירה תלויה בריצוי חברו.

אמנם בדברי הפמ"ג אכתי קשה, סוף סוף הרי עובר בלאו דהונאה וודאי בעי תשובה ואמאי לא יתחייב משום כך וידוי (ומיר"ח הבין דגם תשובה אין צריך ועיין מה שכתב בזה) ולענ"ד נראה בס"ד בדרך אחרת על יסוד החילוק הנ"ל בסימן א' ולפרש ספק הפמ"ג על חובת הודוי דוקא וכלשון הפמ"ג דהעמיד הספק על וידוי.

הנה הספק בהא דהקניט את חברו הוא בתרתי א. אי בעינן וידוי בכלל ב. אי איתא לדין חוזר ומתודה ביו"כ אחר. ושני הספקות צריכים ביאור.

ביאור הספק אם צריך וידוי ובגדר וידוי בעבר על עשה

ב. ונבאר תחילה הא דמספק"ל אי צריך וידוי, דאף שכאמור צריך תשובה משום דהוה גם עבירה כלפי שמיא מצד איסור הונאת דברים ועובר ע"ז בלאו,ונראה דגם פשיטא שמדיני תשובה צריך וידוי, מספק"ל אם צריך גם וידוי מתורת מעשה המכפר, ונקדים כאן מה שיש לדון בזה לגבי עבר על עשה.

הנה בסימן ה' הארכנו בגדרי הוידוי ונתבאר דתרתי איתנהו ביה, חדא דהוה "מעשה המכפר" וקרינן ליה בגמ' יומא ל"ו "כפרת דברים" וכן בלישנא דקרא בשעיר המשתלח 'יעמד חי לכפר עליו' זה וידוי, וכן בפר כה"ג 'וכפר בעדו ובעד ביתו' קאי על כפרת דברים, כמבואר בגמ' שם, ומלבד זה ענין הוידוי הוא מדרכי התשובה כמשמעות לשון הרמב"ם פ"ב הלכה ב' 'ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד... וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו' ומשמעות דברי הרמב"ם כאן דזהו תורת ביטוי בפה על החרטה והקבלה. [אמנם בסי' ג' אות ג' נתבאר גם באופן אחר על יסוד פי' הכ"מ].

ומעתה היה נראה ע"פ משנ"ת בסימן א' בחילוק הכפרה שבין עשה ול"ת דבעשה ליכא אלא דין תשובה על דעבר אמימרא דרחמנא וליתא פגם ופחיתות כמו במעשה עברה, דמה"ט עשה מתכפר בתשובה לחודא וי"ל נמי דמה"ט א"צ וידוי בתורת מידי דמכפר, ומה שנתרבה לענין וידוי היינו רק בתורת גמר מעשי התשובה. וכמו כן יש לומר מסברא לגבי הני עבירות דבין אדם לחברו שעיקרן מניעת הצער והנזק מן הניזק והמתאנה ואין כאן מעשה עבירה, ואין בזה פגם של עברה, ולפיכך אפשר שחובת התשובה אינה אלא לתיקון מה שעבר על מצות המלך, ולפיכך יש סברא לומר דאין צריך בזה וידוי בתורת מעשה המכפר, וזהו ספקו של הפמ"ג אי בעינן וידוי בכה"ג.

ובאמת נראה דהיינו מה דבעינן קרא וילפותא ד"מכל חטאת האדם" דגם בעברות

שבין אדם לחברו צריך וידוי בתורת כפרה וילפינן מקרא שנאמר מכל חטאת האדם, וי"ל דלא ס"ד דא"צ תשובה וכן פשיטא דצריך וידוי מדרכי התשובה, אלא דהיה מקום לומר דכל עבירות שב"א לחברו אין בהן פגם רק חייב לשוב על דעבר אמימרא דרחמנא, וע"ז באמת צריך תשובה אך א"צ ודוי בתורת מעשה המכפר. ולזאת נתחדש בהך קרא דגם בגזל והבלה וכיו"ב יש בהן פגם (כיון שהן מעשה עבירה) ואף שיסודן כלפי חברו, וא"כ יש בהן דין וידוי גם בתורת מכפר.

ואכתי נסתפק הפמ"ג אם גם בהקנטה הדין כן, דאפשר דמה שנתחדש דיש פגם בעבירה של בין אדם לחברו זהו רק בעבירות שהן "מעשה עבירה", וחלוק גזל וכיו"ב דהאיסור היא מעשה עבירה לבין הונאה שכל ענינו של איסור מגיעת התוצאה של הונאת חברו, ובבה"ג לא חשיב מעשה עברה וכמו שהבאנו מדברי מור"ח שליט"א, ועל כן אפשר דאין כאן דין וידוי בתורת מעשה המכפר.

אכן נראה דמתשובה דעשה גופא יש לפשוט הך ספיקא, דהנה כתב הרמב"ם פ"א ה"א: כל מצות שבתורה בין עשה בין ל"ת אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים, ווידוי זה מצות עשה... וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להם בקרבנן עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה וכן כל חייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקיות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו. ועיין רמב"ם בסה"מ מצות עשה ע"ג.

למדנו מדבריו דוידוי על עשה נכלל בדין וידוי דכל העבירות וחד הלכתא ניגהו, שהרי כתב כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה... חייב להתוודות לפני האל ברוך הוא... וודוי זה מצות עשה וכו', ומתבאר דמצות עשה דוידוי דברים שייכא גם בעבר על עשה, ולא רק ענין הוידוי כביטוי עניני התשובה שגמר בלבו. וגם מעיקר הרבוי מקרא דוהתודו את חטאתם אשר עשו, נראה דמרבינן עשה לענין וידוי בכל מה דילפינן שם דעניינם וידוי בתורת כפרה.

ועל כרחך יש לומר דאף שבעשה אין צריך תיקון הפגם, מ"מ גם על מה שביטל צווי המלך צריך כפרה ע"י וידוי, אלא דסגי בהכי בלא יום הכיפורים. ומעתה נראה מכאן דבכל תשובה יש חיוב וידוי וגם היכא דליכא מעשה עבירה ופגם, ולפיכך ה"ה נמי בהקניט את חברו, ולכאורה יש לפשוט בזה ספק קמא דהפמ"ג.

ומה שנסתפק הפמ"ג אם בהקנטה וכיו"ב צריך לחזור ולהתוודות לשנה הבאה, יש לומר דגם זה תלוי בחילוק הנ"ל וכמשי"ת להלן יסוד הספק בהקדם שורש ענין חוזר ומתודה ביוה"כ אחר, ונראה דגם בעשה י"ל דא"צ לחזור ולהתוודות ורק בלאו הוא דבעי וע"ז ילפינן מקרא וחטאתי נגדי תמיד. ואדרבה גם להצד דבהקניט את חברו צריך לחזור ולהתוודות י"ל דמסתפק בהא גופא שמא גם זה נחשב מעשה עבירה ולא רק שעבר אמימרא דרחמנא ודמי לגזל וחבלה, אבל בעשה פשיטא דא"צ לחזור ולהתוודות.

בענין עברות שהתודה עליהן אם חוזר ומתודה ביוה"כ אחר ונ"מ לנידון בפמ"ג בזה

ב. והנה ביומא פ"ו ע"ב ברעת ראב"י דעבירות שהתודה עליהם יו"כ זה חוזר ומתודה עליהם ביוה"כ אחר מקרא דחטאתי נגדי תמיד, פירש"י: איני סבור שכפרת לי והריהו תמיד כאילו עומד לנגדי, ונראה דהיסוד לחשש זה הוא כיון דצריך חסד מיוחד לתשובה כמו שאמרו ז"ל במדרש ובירושלמי והובא לעיל דרק הקב"ה אמר יעשה תשובה ויתכפר לו, ואילו הנבואה והחכמה לא אמרו כן, אכן כמו שביארנו בארוכה בסימן א' זהו רק לענין תיקון הפגם אבל הסליחה על המרידה במאי דעבר אמימרא דרחמנא היא ענין שכלי, ומעתה לענין תשובה זו אין לו לחשוש שמא לא נתכפר אחר שהיא דבר מושכל ואין זקוק לחסד מיוחד, וממילא אין צריך להיות חטאתו נגדו שמא לא נתכפרה.

אמנם נראה לבאר עוד, דבאמת צ"ב גם אם תשובה היא חסד וחידוש, מ"מ אחר שהקב"ה גילה הדבר וקורא לחזור בתשובה ומבטיח קבלת החוטא, למה יחשוש שלא נתקבלה תשובתו. וכבר הביא רבנו יונה בחילוקי הכפרה שבשער ד' אות כ"א

דחז"ל במדרש הזהירו מאד שלא יחזור ויתודה עליהם ביוה"כ אחר, והזהירו ע"ז משלשה פנים: האחד, כי הוא מראה עצמו מקטני הבטחון וכאילו איננו בוטח על גדולת סליחת ה' יתברך שהוא נושא עון ועובר על פשע והזכירו ע"ז "תאלמנה שפתי שקר" ועיי"ש עוד טעמים. אכן כל זה בדעת חכמים דאינו חוזר ומתודה ביוה"כ אחר, והכי פסק ר"י להלכה.

ודעת רבי אליעזר בן יעקב דחוזר ומתודה, והכי פסק הרמב"ם, ופירש"י דרשת ר"א מוחטאתי נגדי תמיד שמא לא נתכפר לו ולמשנ"ת מדברי רבנו יונה על כרחך החשש שמא לא קיים תשובה כהלכתה ולא היתה תשובה גמורה, ועיי"ש בדברי רבנו יונה להלן. והנה אם בעשה אין צריך גם קבלה על העתיד רק חרטה ווידוי כמו שנידון לעיל סימן א' - וכן נימא בעברות שב"א לחברו הללו שאינן מעשה עברה, א"כ שפיר יש מקום לחלק גם לגבי החשש שמא לא יצא ידי חובתו בתשובה, דהרי החרטה והוידוי ברורים לו לאדם, אך קבלת העתיד אינה מתבררת לגמרי אלא ליודע תעלומות, ולפיכך היכא דבעינן קבלה על העתיד כתנאי מעכב בתשובה אז יש לחשוש שמא לא יצא ידי חובתו, ויחזור ויתודה.

אמנם גם אי נימא דג' התנאים העיקריים דחרטה וידוי וקבלה על העתיד קיימים גם בתשובה על עשה, עדיין יש מקום לחלק לגבי החשש שמא לא יצא ידי חובתו בתשובה. ונקדים דברי רבנו יונה בשערי תשובה בענין תנאי התשובה המעכבים והכפרה על ידם. וז"ל בשער ראשון אות י"ח בתוך ביאור הכתוב מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועוזב ירוחם (משלי כ"ח י"ג) 'פירוש - יסודות התשובה שלשה החרטה והוידוי ועזיבת החטא. והחרטה והוידוי בכלל מודה כי המתודה מתחרט, ואין תשובה פחותה מג' אלה כי המתחרט ומתודה ואיננו עוזב החטא דומה כמי שטובל ושרץ בידו, שלא עלתה לו טבילה, אכן ומודה ועוזב ירוחם כי הוא בעל תשובה אף על פי שיש לתשובה מדרגות רבות כאשר ביארנו' ע"כ.

ונראה דענין מדרגות התשובה שהזכיר נוגע לפירוש הכתוב "ומודה ועוזב ירוחם", דכיון שיש מדרגות רבות על כן הריהו נזקק למידת הרחמים כשהוא רק מודה ועוזב

ולא השלים חוק התשובה בכל מדרגותיה, וכמו שנבאר מתוך המשך דבריו. ...אמר אחרי כן 'אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה' פרוש אף על פי שהוא מודה ועוזב יש עליו לפחד תמיד אולי לא השלים חק התשובה כי היא צריכה למדרגות רבות ויוסיף אומץ בכל יום להשיג המדרגות, גם יפחד אולי יתחדש עליו יצרו... 'ומקשה לבו יפול ברעה' האומר כבר השלמתי חק תשובתי ואיננו משתדל תמיד להשיג מדרגות התשובה ולהוסיף בנפשו יראה, יענש על זה, כי הוא רם לבב ואינו מכיר מגרעת נפשו וגם איננו מכיר גדל חיובו להכשיר דרכיו ביתרון הכשר לפני ה'... ע"כ.

ולכאורה צ"ב כיון שעיקר תנאי התשובה הם שלשה הנזכרים לעיל אם כן מפני מה יש לו לחוש שלא השלים חוק התשובה בהיותה צריכה למדרגות רבות, אף כי לא הגיע לתכליתה אך את חוק חיובו השלים, ועכ"פ אין זו עוולה שיש לומר עליה ומקשה לבו יפול ברעה כמ"ש להלן.

ונראה דדעת רבנו יונה דקיום מעלות התשובה אינו רק מעליותא, אלא חובה על החוטא, דמבואר לעיל אות ט' 'אמנם לכל תשובה תמצא סליחה אך לא תטהר הנפש טהר שלם להיות העוונות כלא היו זולתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו כאשר יתבאר' ומביא שם המשל לכיבוס הבגד עיין בדבריו. וכיון שלא תטהר הנפש טהר שלם בלא קיום התשובה על כל מעלותיה ופרטיה לפיכך באמת מעיקר חיובא להשיג מעלות התשובה, אלא דמרחמי הבורא שכבר בשלב הראשון שמקיים ג' התנאים דחרטה וידוי ועזיבה מתכפר לו וכבר הוא "בעל תשובה", ועל כך נאמר ומודה ועוזב ירוחם דכפרה זו היא רחמים מיוחדים. אכן נראה דתנאי יש בכך שלא תהא המניעה מן המעלות הנוספות מפני העדר בקשתן ומפני קושי הלב, וזהו המשך הפסוק 'ומקשה לבו יפול ברעה' קאי על 'האומר בלבו כבר השלמתי חוק תשובתי ואיננו משתדל תמיד להשיג מדרגות התשובה' דרק כאשר מכיר בחובתו להשתלם במדרגות התשובה אלא שעדיין לא הגיע עליהן וקשה עליו הדבר, או אז ירוחם בטרם השלימן אך חובה עליו לבקש ולהשתדל בזה. [וגם לפי המובא בשם הגר"ח מוולאז'ן דתשובה מדאורייתא היא חרטה ווידוי ודי בזה, והנוסף על כך הוא

מדרבנן, היינו לענין מה דמעכב, אבל לענין מדרגות שלמות התשובה שפיר י"ל דמדאורייתא מחוייב בהן, ורק ממידת הרחמים נפטר בהני תרי, ומעתה אפשר דאם אינו משתדל להשיג יותר אינו זוכה לרחמים ולכפרה בלא קיום כל מעלות התשובה וכמ"ש ר"י].

ומכאן נובע החיוב לחשוש שמא לא השלים חוק התשובה, והיינו גם למי שקיים בדקדוק ג' התנאים, מ"מ כיון שמעיקר החיוב היה עליו להשלים כל המדרגות רק מידת הרחמים מקבלת התשובה קודם לכן בתנאים הנזכרים, יש לו לחוש שמא אינו עומד בתנאי זה של המשך בקשת מעלות התשובה וממילא לא נמחל לו גם בדרגת המחילה של מודה ועוזב (או שמא אינו ראוי לרחמים מטעם אחר).

ולפ"ז יש לפרש דמש"כ רש"י דמה שצריך לחזור ולהתוודות ביו"כ אחר על מה שכבר התודה הוא מחשש שמא לא נתקבלה תשובתו, מתבאר כדברי רבנו יונה הנ"ל דחרטה ועזיבה לחוד עם הוידוי אינן מספיקות בכל ענין רק מרחמים על החוטא כשמשתדל ושואף למדרגה השלמה, וכיון דבעינן תנאים אלו יש לו לחשוש שמא לא נתקיימו ולא יצא ידי תשובתו, אבל אילו הוה סגי לגמרי ומעיקר הדין בהני ג' ענינים יש מקום לומר דלא היה מקום לחשש זה, דהרי הובטחנו על התשובה ואם יודע שמתחרט באמת וקיבל עליו העזיבה והתידה, אמאי יחשוש שלא נמחל לו.

ומעתה יש לומר דרק בתשובה לתיקון הפגם שהיא חידוש שלא ע"פ החוקים ושלא ע"פ שכל, רק שבחסדו יתברך נמחק הפגם מן המציאות, ובזה מה דמהני בחרטה ועזיבת החטא ווידוי לחודייהו הוא חסד נוסף לפנים משורת הדין כמו שנתבאר ולכן מהני רק כשרעתו להמשיך בתשובה עוד ועוד ולהוסיף במדרגתה - ולפיכך יש לו לחזור ולהתוודות אי משום שמא לא יצא בשעתו, אי משום שיש לחדש וידוי על הדרגה שהוסיף בתשובתו, אבל לגבי תשובה אמאי דעבר אמימרא דרחמנא דנתבאר שתשובה זו היא ענין שכלי, בזה די בחרטה, עזיבה ע"י קבלה, וידוי, ותשובה זו מועילה מעיקר הדין כמו בפיום לחברו שודאי כולל חרטה והחלטה שלא יעשה כן עם בקשת המחילה המקבילה לוידוי, ובזה חברו צריך למחול לו, וגם בדיני

שמיא בזה סגי לבטל ולתקן מה שעבר אמימרא דרחמנא, ולגבי הא לא חיישינן שלא יצא וא"צ להתוודות ביוה"כ אחר.

ומעתה נראה דזהו ביאור ספק הפמ"ג דבעבירות כהקנטת חברו א"צ לחזור ולהתוודות ביוה"כ אחר - אפי' אי ביוה"כ ראשון צריך וידוי. וי"ל דכיון דמספק"ל דחשיב רק בין אדם לחברו, והיינו כמ"ש דאין זה "מעשה עבירה" רק מניעת תוצאת ההקנטה, ואמנם יש על כך אזהרה בקרא וא"כ עבר אמימרא דרחמנא אלא דכמשנ"ת אין בכך פגם של מעשה עבירה. (ובזה ביארנו ספיקו הראשון לומר דא"צ וידוי כלל - דכוונתו דאמנם צריך תשובה אך א"צ וידוי בתורת מעשה המכפר לתקן הפגם) ואח"כ נסתפק דאפי' נימא דגם לזה צריך וידוי, זהו משום דהוידוי מתקן מה שעבר על ציווי המלך וצריך כפרה על כך, אולם אחר שהתודה שנה אחת נתקיימו ג' התנאים ותו א"צ לחשוש שלא יצא ידי חובת תשובתו כיון דא"צ להוסיף בה ויוצא לגמרי בחרטה עזיבה ווידוי, דרק בתשובה המחודשת על מעשי עבירה שיש בהם פגם ישנה חובה להוסיף במעלות התשובה וכמשנ"ת.

והוספנו לעיל דנראה שגם בעשה א"צ לחזור ולהתוודות דגם שם אין פגם רק עבר אמימרא דרחמנא, והיינו דגם בעשה א"צ לכל מעלות התשובה ויוצא בג' עיקריה, ומדוייק כן בשער התשובה לחוה"ל פרק ח' בתחילתו עיי"ש. וכן יש לדייק גם מהא דדין חוזר ומתוודה מוזכר לענין יו"כ 'חוזר ומתודה ליוה"כ אחר' והכונה בזה דרק במה דבעי יו"כ לתשובתו והיינו מידי דיש בו פגם, לאפוקי עשה דאינו זז משם עד שמוחלין לו וא"צ יוה"כ - ה"ה נמי דא"צ לחזור ולהתוודות והכל טעם אחד כנ"ל.

חידוש בפירוש רבנו חננאל בענין אין חוזר ומתודה

ג. ויש לציין כאן דבר פלא בפירוש רבינו חננאל בסוגיה דיומא שהביא פלוגתא דחכמים וראב"י בענין אם חוזר ומתודה ביוה"כ אחר כתב 'עבירות שבין אדם למקום אם יתודה עליהם ביום כיפורים זה אינו צריך לחזור ולהתוודות עליהם' ואם חוזר ומתודה עליהם עליו הכתוב אומר כסיל שונה באולתו. ר' אליעזר אומר הרי הוא

משובח וכו', ע"כ. הנה משמע מדבריו דכל מה שאמרו חכמים דאין חוזר ומתודה זהו בעבירות שבין אדם למקום אבל בב"א לחברו אין בזה חשש, ואולי בכה"ג אף מודים לראב"י, וצ"ב בזה.

גם יש להעיר דלכאורה קאי גם על מקניט את חברו המוזכר בסיגיה שם שצריך לפייסו, וע"ז נסתפק הפמ"ג לומר דאין חוזר ומתודה גם לראב"י (והיינו דאין המעלה דהרי זה משובח) ובדברי ר"ח חזינן דעבירות שב"א לחברו יש בהן יותר סברא דיחזור ויתודה.

ובעיקר דבריו אולי יש לפרש, דבבין אדם לחברו איכא למיחש שמא לא היתה המחילה דחברו מחילה גמורה וממילא לא אהני בוידוי שלו, ועכ"פ י"ל כן לענין דליתא בזה הטעם דנעשה כחסרון באמונתו בכפרה כמו שהביא רבנו יונה ממדרשים, ובבין אדם לחברו שהכפרה תלויה בתנאי שבדעת חברו אין לחשוש לכך. [ויש לדון אם חברו אומר בפה מלא דמוחל לו אם יש בזה דין דמעתה דברים שבלב אינם דברים, או דלענין פיוס הלב קובעת בדינא מחשבת הלב].

ולפ"ז באמת אין דברי ר"ח סותרים לעיקר סברת הפמ"ג, דאמנם מצד אחד הך דמקניט את חברו קיל כיון דאינו מעשה עבירה וכמשנ"ת דיוצא ידי תשובה על ידי עיקר ג' היסודות וא"צ לחוש שלא נתקבלה תשובתו ומה"ט מה שאמר ראב"י הרי זה משובח משום החשש דלא נתכפר ליתא בהך דמקניט חברו, אולם יש כאן צד חשש אחר שמא חברו לא נתפיים לגמרי, וג"מ דאם ידוע לו בוודאות שנתפיים הדרינן לכך דאין חוזר ומתודה.

הערות והוספות:

(1) וכבר הוכחנו בכ"מ כנגד זה לגבי מצוות שב"א לחברו מדברי הרמב"ם ריש פי"ד מאבל. ואין לשאול אם איסור הנאת דברים אינו מעשה עבירה א"כ כבר נכלל בואהבת לרעך כמוך, מאי דעלך סאני לחברך לא תעביד, וע"כ דנתחדש דהוה מעשה עבירה, די"ל דהחידוש הוא דהוה באזהרת לאו.

הלכה ט'

מכל עבירות שבין אדם ופו' חייב הרב לח"מ מיהו דכתב רבינו כפ"ה מה"ת מכל עבירות שבין אדם ופו' חייב הרב לח"מ מיהו דכתב רבינו כפ"ה מה"ת מכל עבירות שבין אדם ופו' חייב הרב לח"מ מיהו דכתב רבינו כפ"ה מה"ת

פ"ב הל' ג'

ועריך לפרש יחוטא שיין מ"ש מרן הכ"מ ז"ל וק"ל כמ"ש ותע"ש ודב ושטח תחל רב נחמן משמי' דרומי' כהן כשבירות שבין אדם לחבירו כהן כעבירות שבין אדם למקום והיו שיטיות מני לתני כר"ע וכו' ותעשהבי היכי מקי לתי כר"ע דשיר בר"ש אף כחטוי שבין אדם למקום ס"ל דלא חני מנלי לתפי' למקום ותע"ל חטוי שבין אדם לחבירו דלא צריך לגלות לבני המקום ואולו נר"ן דאמר דעבירו' שבין אדם למקום לא מנלי לבני אדם מסתי' למקום מני מנלי להו דלא קלי שלח לגלות לבני אדם מסת"כ למקום פשיטא ופשיטא דמנלא ותדע מהרי הרשב"ם ז"ל פסקי כרב נחמן לקמן דאמר דכשבירות שבין אדם למקום לם מנלי כתב ז"ל וזל כל כעבירות שבין אדם למקום. ופיש ברוך לפרסם עונתו וכו' חלה שב לפני ה' לא מפרש · נם מה מסתפיא ליה לדעת רבינו מדישלגו בעבירות שבין אדם לחבירו ואפ"ג דבעי תשובה ועל כרחין כפורט · מיהו ליתא לע"ד דשתם מחרי מיכל דעשה מרים דפליגי אם חזר בלוסף אחר להזכיר המיתים ג"כ כוידוי הגם דלא חזר לעשות מהדש מכל שנעשה פורט מקם לא כעינן · ותו ק' ותמיה לי מילתא דכתי מלי דמסתיע מדרבינו ז"ל ממלי דקאמר ורי"ו דר"ן מני לתי כר"ע מוכרח דס"ל דמלי דקאמר ר"ן ואחטא שבאו בין האדם לחבירו הגם דלא קיימו לתפי' למקום דמשום הכי כתב רמני לתי כר"ע ל"ש כדל כן כתירלי לא מני לתי דקאמר דאחטא שבינו למקום שחלה למקום ול"ש לחלוי כתב דשלי שמואל מני לתי כר"ע משמי' דר"ש כרוכב ולא היל · ותו קשה דכפ"ז נם לרב יהודה לא ידענא מיכה לשכחן ביומא דכוי דיכון דטעם הרמב"ם ז"ל דפסק דלא כבללון דקול הלכה כר"ע מפיורו הוי מטעם דס"ל לרב יהודה דלא בדר' עקי' שלח בבר פלוגתיה ולחלי הכיח חילוק על לא אחזת שלך אחר מילתך דר"ן סוף דבר מדבריו צ"ע :

והנראה לע"ד דלפני ה' מוקם על החמורתים דמנלי כולם ולא מלינו שלח לבני אדם ול"ש סום לחד מהסלות לתי כר"ע ומסו"ה פסק כרוכב וכר"ן ותק סמוכ :

(אה"ב) והיה דלא מתרץ רב נרומה דקאמר אחטא לחבירו וסח כרבים לחמוניון דכוותא דכמתוכסם לתפי' ברבים מנלא · ור"ן כתי להוריענו דבבין אדם לחבירו מותר לתפי' ברבים ותפי' חמורתים היינו דכתיב מיום ביום ועיין להרח"ו בפרי' עץ חיים שער ר"ן דמסתפקת נמי בדברי מרן פ' דמסקינן נמי כדעת ר"ן חלה שב לפני ה' לא מפרש. על התוספתא בפ"ד דיומא מאין הפגולי מפיסים לעתוך כשבירי קדשו ולסדר מגילת מסתר עמון י"ו) :

מכתם לדוד <קדשי דוד> חסאן, דוד חיים שמואל עמוד מס 10הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הלכות קידושין

פ"ב דין י"ב קידושי סיטרין ד'

(אחד"ב) עיין מ"ש לילן כדלקמן סימן ס"ה הוכיח כמ"ש סי"ם בחיבורו.

פרק ב' הלכה י"ג מעלם ממפ פין מלפיס

קרשים המלים ואלה שיך לחיתחיל לחתי לפרשים ולחסוף מיהו ואיתא ת' תלחיך וכו' ע"כ . ועכ"ל היה קורין נדקלין תכי תינח קחיה דלי מפיה בין פרין לפלין ואינו יודע כלאיזה פרין מדבר מצה חזר לפרין ליטון כלחתלת חפרין חזר לחחלת חפרין כין כתיבה לחתיבה חזר לחחלת ולחוסף וכו' ומחמה כל ההיפרים שם עלי"פ"ב ל"ל מפלין הה חלחלת דכיון דכתיבה לין חלחלת ומקרא קדמה קרשים לחת לפה חזר לומר ולחבת . ואין כיון מחזר לחמלי לימן חזר לחחלת חפרין חפרין שהוא סמוך ושהוא וכו"ן ל"ל בכ"ף כתב ומפרש רבינו כיון לפרין לפרין חיינו שיודע שיחחיל לקדות סמוך ומחמה בחחלה עצמו כחחלה חפרין לחחי ואינו יודע מה קלפים חיה שיך לחתחיל חזר לחחלה חפרין ליטון וכו' חיינו רבינו לכתוב פרשים לרחון על פי פרין שבינינו חפרין . ומקשיה לי דחכלים להרי"ף ל"ל לפחות פרשים דכריתות ומפרש פרין לפרין חפרשים ופרשים חלחלת חפרין חזר לחחלה חפרין חלו חן כין חפרקים כין כרכוך לפרשים לכ' מפרש כחרוץ חפרקים חיינו פרשיות . ומו"ל לפי חפרשים כמי וין חלי ופקים כברייתא כלחתר חפרין חזר לחחלת פרין דיבל כרחון פי' פרין ומפי חפרשי חיל פרשים ולין לך רחוק גדול מזה ופקף ומפי פרשים חלחלת פרין לחחלת כל זה חיחון .

וחרב

מ"מ לפי לפרין לפרשים ליחלקים בפרק כוף חלחלת חלי קדיתו פרשי חלה חפרין כפרק כוף מ"מ לפי חלה חפרין בפרק כוף חלה חפרין כפרק כוף חלה חפרין כפרק כוף חלה חפרין כ

שו״ת מהר״ם מרוטנברג חלק ד (דפוס פראג) סימן אלף כג

דרכי תשובה. מיסוד ר״א מגרמיזא, נעתק משו״ת מהר״ם מרוטנברג ד״פ ח״ד סי׳ אלף כ״ג

אמר ר׳ יצחק מיום שחרב בית המקדש נוטל טעם ביאה מבין איש לאשתו וניתן לעוברי עבירה שנאמר מים גנובים יומתקו (סנהדרי׳ ע״ה ע״א). תניא ר״מ אומר אדם עובר עבירה בסתר הקב״ה מכריז עליו בגלוי שנאמר ועבר [עליו] רוח קנאה (סוטה ג׳ ע״א). אמר ר״ל אין אדם עובר עבירה אא״כ נכנס בו רוח שטות שנאמר איש איש כי תשטה אשתו (סוטה שם). ר׳ אלעזר הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורי׳ [ויעשה] מה שלבו חפץ ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא (חגיגה ט״ז ע״א).

ואם ניחם על הרעה שעשה הא לך תשובה לכל עון ולכל חטאת יסוד הרב רבי אליעזר בן רבינו יהודה כאשר קבל מרבינו יהודה חסיד אב החכמה בן רבינו שמואל הקדוש החסיד הנביא בן רבינו קלונימוס משפירא הזקן בן רבינו יצחק ז״ל והמה קבלו רב מרב גאון מגאון חכם מחכם הלכה למשה מסיני

והיה האיש אשר עבר על מצות בוראו וחטא [יעיין] בספר הזה וימצא תשובה ברורה ובחונה כפי שחטא וימצא מרגוע לנפשו כי שבעה דברים קדמו לעולם אלו הן תורה, תשובה, גן עדן, וגיהנם, כסא הכבוד, בית המקדש ושמו של משיח (פסחים נ״ד ע״א) הבא על אשת איש עליו הכתוב אומר מעות לא יוכל לתקן (חגיגה ט׳ ע״א) ור׳ שמעון בן מנסיא אמר הבא על א״א ואסרה על בעלה נטרד מן העולם (חגיגה שם ע״ב). ואם ניחם על הרעה אשר עשה יסבול דין קשה כמיתה אע״פ שאמרו רבותינו (ב״מ נ״ח ע״ב) כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה שיורדי׳ ואינן עולי׳ אלו הן הבא על א״א [כו׳].

וזהו תשובתו הבא על א״א ישב בחורף בקרח ובשלג פעם אחת ביום או שתי פעמים ערום או שלשה פעמים עד טבורו עד שיוכל לקרא פרשה ראשונה [של שמע בכונה] ככה יעשה כל ימי החורף בעודו חי בכל יום לבד מיום השבת ויום טוב ויתענה כל ימיו [וישא] שק סמוך לבשרו ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ושכר לבד שבת ויו״ט. ואם אינו יכול להתענות בכל יום יתענה שני וחמישי כל ימיו ככה יעשה ויתודה פשעיו בכל יום בבכיה פעמים משום דמודה ועוזב ירוחם. ובקיץ ישב בכל יום ערום פעמים בנמלים שדוקרין שקורין און מייש״ן [אמייזען] עד שיוכל לקרא פרשה שמע בכונה שלש פעמים בכל יום ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ושכר לבד מן השבת ויו״ט ויתענה בכל יום ונושא שק סמוך לבשרו ויתודה חטאיו בכל יום פעמים ומלקין אותו ויהא שפל רוח. ואם מוכיחין אותו ישתוק ולא יראה שמחה כל ימיו ואינו נושא בגדי צבעוני׳ אולי ירחם עליו הנוטה כדוק שמים.

המוציא ש״ז לבטלה יתענה ארבעים יום כנגד יצירת הולד וישב [במים] בחורף כנגד צליית בצה וכל אותם ארבעים יום לא יאכל בשר ולא ישתה יין ושכר ולא כל מאכל חם לבד משבת ויו״ט ולא ירחוץ את בשרו במים ויתודה פשעיו בכונה ויאמר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך כך עשיתי ונחמתי על הרעה אשר עשיתי ולא אחזור לדבר זה עוד כן יתודה לכל עון ולכל חטאת. ואם ירבה בוידוי ובתחנונים טוב הוא ויהא שפל רוח וימצא מנוח לנפשו.

הבא על הגויה מי שבעל בת אל נכר חייב להתענות וללקות מהיות קשור בה ככלב בגיהנם שנאמר לשכב אצלה [להיות] עמה. לא יאכל בשר ולא ישתה יין, אם לא יולדת ממנו יתענה שנה תמימה בכל יום לבד משבת ויו״ט ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ושכר ולא ירחוץ לכל הפחות ארבעים יום ויתודה בכל יום פעמים בכונת הלב. ואם יולדת ממנו אפי׳ מקוטעי׳ אפי׳ נפל יתענה שתי שנים בכל יום ואם לא יוכל להתענות בכל יום יתענה שני וחמישי לבד משבת ויו״ט ומלקין אותו [מפני] שהטריח הקב״ה לצור ממזר מטפה באושה ויצטער בשכיבה ואם יוכיחו אותו סרחונו יצדיק עליו את הדין. הבא על אשתו בנדותה יתענה ארבעי׳ יום רצופי׳ וילקה בכל יום ולא יאכל מאכל חם ולא ירחוץ באותן הימים ויתודה בכל יום ולא ישתה יין ושכר.

נשתמד עובד ע״ז הרי עובר בכל התורה כולה צריך להסיר עדיו מעליו וכל מיני מלבושים יפים ויתאבל ויצטער כמה ימים ושנים בכל יום וישפיל רוחו ויתודה שלש פעמים בכל יום ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ושכר ולא ירחוץ כלל כ״א שבת ויו״ט ירחוץ מעט ולא יחוף ראשו כ״א פעם אחת או פעמים ולא ילך לשום שמחה ולנישואין כ״א לשמוע הברכה ויתרחק מע״ז ועובדה לא ישב אצל כומרים וגלחים ובמקום שמדברים מינות ונושא שק סמוך לבשרו וילבש שחורים ויתכסה שחורי׳ ויתענה כל ימיו שני וחמישי

ולא ינעול אלא מנעלים של פרה שקושרי׳ ברצועות וכי ישוב צריך שיטבול בארבעים סאה ויצטער בשכיבה כל ימיו מפני שחלל שבתות ואכל חמץ ועבר [על] כל המצות ע״כ יסבול צער וישוב אל ד׳ וירחמהו.

איש אשר ירצח את רעהו או אשה או שיהרוג את רעהו בלשונו, נע ונד תהיה בארץ שלש שנים ילך בגולה וילקה בכל עיר ועיר שיבא [יאמר] רוצח אני ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ושכר ולא יגלח שער ראשו וזקנו ולא יכבס את בגדיו ולא ירחוץ או יחוף ראשו [כ״א] פעם אחת בחדש ויקשור ידו אשר רצח /בשלשלת/ בשלשת בצוארו ויקשור בטנו סביבותיו בטבעות של ברזל וילך יחף ויבכה על רציחותיו ויתענה בכל יום עד שיגמור גלותו ואח״כ יתענה שנה אחת שני וחמישי לבד מאותן שלש שנים שהתענה ויהא שפל רוח ולא יענה לשום אדם עזות ואם יחרפהו ויאמרו לו רוצח אתה ישתוק וכל אותן שלש שנים לא ילך [לשמחה] וישכוב לפני פתח בי״הכנ ויעברו עליו העוברים ויתודה בכל יום ויום כל ימי חייו.

המנשק נשים ומחבקן ומגפפן וממששן בלא שכיבה יתענה שני וחמישי ושני ויתודה ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ושכר ולא מאכל חם בימים האלה. השוכב עם בהמה וחיה יתענה ארבעים יום ויתודה ולא ירחוץ עד שיעברו הימים האלה. אם נשק וחבק את אשתו בנדותה או חיכוך אברו על בשרה יתענה ויתודה כמה פעמים. הנשבע לשקר כי השבועה חמורה ככופר בעיקר כי לא ינקה ד׳ את אשר ישא שמו לשוא כי על השבועה נזדעזע כל העולם, ושבועה וחרם משפט אחד, ילקה כמה פעמים כל ימי חייו ויתענה ויתודה כמה ימים. ויש לו להזהר שלא ישבע אפי׳ באמת לא בתורה ולא בנשמת אבותיו אך ישבע בחי ראשו אבל נשבעי׳ לקיים את המצות ולא יוציא שם שמים לבטלה ואם שגג וברך ברכה לבטלה [יאמר] ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

המלשין את חבירו הרי הוא משניאו בעיני השר ומאבד ממונו ומפילו [עם] אשתו ובניו ואמרינן המינין והמסורת (כו׳ ע״ז כ״ו ע״ב) זהו תשובתו ישלם לבעליו כל מה שהפסיד אותו וישור על האנשים ויבקש ממנו מחילה לפני העולם וילקה ויתענה יותר משתי שנים ויתודה כל ימי חייו כי גדול חטאתו אשר חטא ויצטער כל ימיו.

הגונב ממון [מחבירו] או גזלו או לקח ממנו רבית משפט אחד הוא ותשובת׳ אחד הוא ישיב את הגניבה או את הגזילה או הרבית [ויבקש] ממנו מחילה ויתענה כמה שנים לכל הפחות שנה תמימה ויתודה בכל יום ויזהר מלקבל פקדונות ולא ירגיל ללכת על ממון חבירו ויעשה גמילת חסדים בגופו ובממונו ואם בשביל הרבית ילקה ויתענה ויתודה כי כל הנוטל רבית אינו חי לעתיד לבא.

המגביה ידו על חבירו נקרא רשע (סנהדרין נ״ח ע״ב) זהו תשובתו יתן לו ממונו ויבקש ממנו מחילה.

המלבין פני חבירו ברבים צריך לעשות כמה תעניות וילקה כל ימי חייו ויתענה בעודנו חי ויתודה בכל יום ויצטער בשכיבה.

המכנה שם לחבירו יבקש ממנו מחילה ברבים וילקה ויתענה ויתודה לכל הפחות ארבעים יום.

[המאנה] את הגר צריך לבקש ממנו מחילה ויתענה ויתודה לכל הפחות ארבעים יום.

המפתה בתולה אשר לא אורשה ושכב עמה אם קטנה היא פיתוי קטנה אונס היא והוא חייב מיתה ואם נערה או בוגרת מחלל [או] השפחה ונדון כמו מכשף זהו תשובתו שלש מלקיות מלקין אותו בכל יום ויתענה שנה תמימה ועל הארץ יישן ונושא שק סמוך לבשרו שנה תמימה ומגדל זקנו ויתודה בכל יום על הרעה אשר עשה. הבא על האלמנה אשר לא טבלה חייב כרת ושלש מלקיות מלקין אותו ויתענה שנה תמימה שני וחמישי וירבה תחנונים ושק ישא סמוך לבשרו ויתודה על עון שבא על נדה. ואם טבלה לנדתה מלקין אותו פעם אחת וארבעים תעניות וגם התשובה הזאת לבא על הפנויה בתולה או גרושה או אלמנה אין לך עבירה קטנה אם לא ישוב בעוה״ז נפרעי׳ ממנו לע״הב.

ת״ר לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר [הא] כיצד היה בעל תשובה לא יאמר זכור מעשיך הראשונים היה בן גרים לא יאמר לו זכור את מעשה אבותיך ואם ייסורי׳ וחלאים באים על חבירך אל תוכיח לו משום שנאמר אל תרבו תדברו גבוהה יצא עתק מפיכם כי אל דעות ד׳ (ב״מ נ״ח ע״ב).

א״ר יצחק אם ראית רשע שהוא חוזר מרשעו ועושה תשובה אל תבזה אותו (עיין ב״מ נ״ח ע״ב במתני׳) א״ר הונא ראה כמה קשין עונות עד שלא יחטא אדם אימתו מוטלת על הבריות שנאמר ויראו ממך אפי׳

רוחות אפי׳ שדים וכשחוטא אימת אחרים עליו כמו ששנינו הקב״ה ברא שדים ונשמתן של שדים ע״ש עם חשיכה וכשהגיע לרגלים לא רצה לחלל שבת ברא להם רגלים של תרנגול ואין לך בית רובע הקב שאין בו אלף אלפים ריבואות שדי׳ ויש לאדם פרומביא ע״ג עיניו ולא נתן רשות לעין לראות ימינו של אדם שהיא עוסקת במצות מפלת אלף ואינהו קיימי עלן כי [כסלא לאוגיא ברכות ו׳ ע״א] תלם שעושי׳ סביב הכרמים. מה תקנה תקן להן תקן לכל א׳ מישראל שני מלאכים לשומרו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך (שבת קי״ט ע״ב וחגיגה ט״ז ע״א) ומכריזין פנו מקום לאדם שנברא בצלם אלקים. וכשעונותיו רבו נינתק הפרומביא מע״ג עיניו ורואה השד ומיד נטרף.

כל המעביר על מדותיו מעבירי׳ לו על כל פשעיו (יומא כ״ג ע״א) פי׳ כל המעביר על מדותיו שאינו מדקדק למדוד מדה כנגד מדה למצטערין אותו ומניח מדותיו והולך לו ואינו נוקם מעבירי׳ לו על כל פשעיו אין מדת הדין מדקדקת בו והולך לו. וכל מי שהוא כעסן אפי׳ פוסקי׳ לו גדולה וכבוד לשבעים שנה מורידין אותו מגדולתו שנאמר הסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך ולא עוד אלא כל מי שהוא כעסן סופו יורש גיהנם.

(פסחים ס״ו ע״ב) כתיב נושא עון ועובר על פשע למי [הקב״ה] נושא עון למי שהוא עובר על פשע (ר״ה י״ז ע״א) ומוחל לחבירו בלב שלם כשמבקש מחילתו. וכל מי שחבירו מבקש ממנו מחילה ואינו מוחל לחבירו אין עונותיו נמחלין לו.

כתיב ישא ד׳ פניו אליך וכתי׳ אשר לא ישא פנים ל״ק כאן לישראל כאן לאומות העולם (קצת בסיגנון אחר בפסיקתא רבתי פסקא כ״ד ועיין ברכות כ׳ ע״ב)

כתוב א׳ אומר לא אחפוץ במות המת וכתוב אחד אומר כי חפץ הוא להמיתם ל״ק כאן קודם שנחתם גזר דינם כאן לאחר שנחתם גזר דינם. (ספרי פ׳ נשא ורבה וילקוט שם) אבל אגיד לך הרשום בכתב אמת וכי יש כתב שאינו אמת אלא כשאדם חוטא הקב״ה רושם ואם עשה תשובה הכתב מתבטל ואם אינו עושה תשובה הכתב אמת (בשינוי קצת במס׳ יבמות ק״ה ע״א ובירושלמי ס״פ מצות חליצה ובב״ר פ׳ וישלח). [ואם עושה תשובה] דומה כבנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר ונשלמה פרים שפתינו (ילקוט הושע י״ד ובשינוי קצת יומא פ״ו ע״ב).

אמר רב חסדא כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה (ב״מ נ״ח ע״א) א״ר אבהו שלשה אין הפרגוד ננעל בפניהם ואלו הן אונאה וגזל וע״א (ב״מ שם) א״ר יוחנן גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ד׳ אלקיך (יומא פ״ו ע״א) וא״ר גדולה תשו׳ שמקרעת גזר דינו של אדם שנאמר השמן לב העם הזה. (ר״ה י״ז ע״ב) א״ל ר״פ לאביי ודלמא קודם גזר דין א״ל ושב ורפא לו איזה דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין. מיתיבי השב בינתים בעשרת ימי תשובה מוחלי׳ לו לא שב בינתים אפי׳ הביא כל כבשים ואילי נביות שבעולם אין מוחלין לו ל״ק הא ביחיד הא בצבור.

וכל המלעיג על דברי חכמים נדון בצואה רותחת בא וראה הנוצ׳ ובלעם הרשע נדון בש״ז רותחת +עיין עירובי׳ כ״א ע״ב וגיטין נ״ז ע״א ורש״י שם ד״ה דאמר דמוכח דהי׳ לו גי׳ אחרת בעירובין ובגיטין שם ממה שהוא בש״ס שלפנינו ודו״ק+ תנא הוא לבן הוא בלעם הוא כושן רשעתים (סנהדרין ק״ה ע״א) ושלשה היו יועצי פרעה בהיות ישראל במצרים בלעם איוב יתרו (סנהדרין ק״ו ע״א) הוא רעואל המדיני כולו מפורש בדברי הימים דמשה.

וכל מי שיש בידו דבר עבירה ומתבייש לעשות תשובה יחלוף במעשה הטוב ויעשה תשובה ומתקבל (מדרש ילקוט הושע רמז תקכ״ט בשם פסיקתא רבתי) משל לאדם שיש לו צרורות של זוזים רעים ילך אצל חנוני ויתן לו, תוספת והוא מחליפם בזוזים טובים אף כן מי שיש בידו מעשים רעים יעשה תשובה ויחליף מעשים הרעים במעשים הטובים ויתכפר לו ושמא יאמר אדם עונותי מרובי׳ היאך אעשה תשובה מתיירא אני שאין הקב״ה מקבל תשובתי לכך נאמר נושא עון ועבר על פשע.

גדולה תשובה שבשביל יחיד העושה תשובה מוחלין לכל העולם כולו שנאמר כי שב אפי ממנו (יומא פ״ו ע״ב) מי אל כמוך מוחל פשע הרשעים ומקבלם שנאמר שובה ישראל עד ד׳ עד שהוא נתון במדת רחמים עד שלא ימתח עליכם מדת הדין (עיין ילקוט רמז תקל״ב) וגדול כח התשו׳ שאפי׳ הרשעי׳ הבוגדים לפני יוצרם מתקבלים כריח הקטרת שנאמר מור ואהלות וקציעות כל בגדותיך. ושלשה דברי׳ מקרעי׳ גזר דינו של אדם תשובה תפלה וצדקה (ר״ה ט״ז ע״ב).

מאי דכתיב וילבש צדקה כשריון מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפות שהיא שריון אף כל פרוטה

ופרוטה שאדם נותן לצדקה מצטרפי׳ לחשבון גדול (ב״ב ט׳ ע״ב) וכתי׳ מתן בסתר יכפה אף וכל הנותן צדקה אפי׳ ניתן רשות למלאך הפורעניות לפרע ממנו אין המלאך הממונה על הצדקה מניחו אלא רץ והולך בין מלאכי מרום והם נותני׳ לו ריוח ועומד לפני הקב״ה ומלמד עליו סניגוריא ואומר רבש״ע פלוני שנתת רשות לאבדו זכות גדול בידו ומלאך הממונה על הפורעניות אומר בשביל זה אתה מזכה והלא כמה עבירות בידו וזה משיב מצוה זו שעשה שקולה כנגד כולם באותה שעה הקב״ה אומר למלאכי הפורעניות אל תגעו בו כי מצאו לו זכות. +עיין ב״ב ט׳ ע״ב+

א״ר חמא ב״ר חנינא כל האוכל ושותה עם חבירו ומראה לו סבר פנים יפות ומדבר עליו לשון הרע הקב״ה קורא אותו רע שנאמר [מרמה בלב חורשי רע (ילקוט משלי י״ב רמז תתקמ״ט)] וכל מי שהוא מדבר אחד בפה ואחד בלב הקב״ה קורא אותו תועבה שנאמר תועבת ד׳ שפתי שקר (ילקוט משלי רמז תתק״ן) א״ר יששכר אדם עומד ומחרף ועושה גדישין של עבירות אמר הקב״ה יעשה תשובה וראוי לו כאלו לא חטא שנאמר וירא און ולא יתבונן (ילקוט איוב רמז תתק״ו בשם פסיקתא רבתי).

וא״ר אבוה מקום שבעלי תשובה עומדי׳ צדיקי׳ אינם עומדי׳ שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב (ברכות ל״ד ע״ב) ת״ר אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר למה הוא דומה לאדם שהוא תופס שרץ בידו שאפי׳ טובל בכל המים שבעולם לא עלתה לו טבילה אבל זרקו מידו עלתה לו טבילה כך מודה ועוזב ירוחם (תענית ט״ז ע״א) רבי שמעון בן יוחאי אומר אפי׳ צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה אבד כל צדקותיו שנאמר צדקת הצדיק לא יצילנו ביום רשעו ואפי׳ רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירי׳ לו רשעו (קדושין מ׳ ע״ב)

ר׳ אלעזר אומר למה הצדיקי׳ דומי׳ בעוה״ז לאילן שכלו עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה נקצץ נופו נמצא [כלו] עומד במקום טהרה כך הקב״ה מביא יסורי׳ על הצדיקים בעוה״ז כדי שינחלו העוה״ב שנאמר והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד. ולמה הרשעי׳ דומי׳ בעוה״ז לאילן שכלו עומד במקום טומאה ונופו נוטה למקום טהרה נקצץ נופו נמצא כלו עומד במקום טומאה כך הקב״ה משפיע טובה לרשעי׳ בעוה״ז כדי לטורדם ולהורידם למדרגה התחתונה לעוה״ב שנאמר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו וכתי׳ כי אין חרצובות למותם אין הקב״ה מאחר צביונם של רשעים אלא כל מה שמבקשי׳ נותן להם ושלוה והשקט וכל זה לרעתם (קידושין שם)

כל מצות שבתורה בין עשה בין ל״ת אם עבר אדם על אחת מהן בין במזיד בין בשוגג כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב אדם להתודות לפני הקב״ה שנאמר איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם והתודו את חטאתם אשר עשו זו וידוי כיצד מתודה אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך וכך עשיתי והרי נחמתי ובושתי במעשי אשר עשיתי לעולם לא אחזור לדבר זה עוד זו היא עיקר של הוידוי וכל המרבה להתודות ה״ז משובח. וכל העושה דבר ומתחרט בו הקב״ה מוחל לו שנאמר לא יראוני הא יראוני מוחלין (ילקוט מלאכי רמז תקפ״ט).

איזו תשובה גמורה זה שבא לידו דבר שעבר בו וכבש את יצרו כגון שבא על אשה פנויה ולאחר זמן נתייחד עמה ולא עבר, אפי׳ עבר עבירה כל ימיו ועשה תשובה ומת בתשובה עונותיו נמחלין שנאמר עד [אשר] לא תחשך השמש,

א״ר יהושע בן לוי מאי דכתי׳ עוברי בעמק הבכא אלו שעוברי׳ על רצונו של הקב״ה שמעמיקי׳ לו גיהנם. מעין ישיתהו שבוכין ומורידי׳ דמעות כמעין של שיתין. גם ברכות יעטה מורה שמצדיקי׳ עליה׳ את הדין ואומרי׳ יפה דנת יפה זכית תקנת גן עדן לצדיקים וגיהנם לרשעים. איני והאמר ר״ל רשעי׳ אפי׳ בפתחה של גיהנם אינם חוזרי׳ בתשובה ל״ק כאן בפושעי ישראל כאן בפושעי או״ה אפי׳ בפתח של גיהנם אינם חוזרין (ערובין י״ט ע״א).

א״ר ירמיה שלשה פתחים יש לגיהנם אחד בים אחד במדבר ואחד בירושלם (שם) מאי דכתי׳ נוראות בצדק תעננו אלקי ישענו מבטח כל קצוי ארץ [ויש רחוקים נמשלה התשובה לים מה הים הזה לעולם פתוח אף] +כן הוא בפסיקתא וילקוט והגהתי כאן על פיהם+ שערי תשובה לעולם פתוחים (פסיקתא רבתי פסקא כ״ה וילקוט תהלים רמז תשפ״ט).

בירושלמי (יומא פ״ח ה״ז) עבר אדם על הכריתות ועל מיתות ב״ד במזיד [התשובה] ויוה״כ מכפרי׳ מחצה ויסורים מכפרים מחצה. אבל מן /מי/ שנתחלל שם שמים על ידו אין [כח] בתשובה לתלות ולא [ביום] הכפורי׳ לכפר ולא [ביסורין למרק] אלא [תשו׳ ויוה״כ מכפרי׳ שליש והיסורי׳ מכפרי׳ שליש

והמיתה] ממרקת שנאמר אם יכופר עון העם עד תמותון.

אין תשו׳ ויוה״כ מכפר אלא עבירה שבין אדם להקב״ה כגון האוכל דבר איסור או שבעל בעילה אסורה כגון שבא על פנויה אבל אם חייב לחבירו ממון אינו מתכפר עד שישלם לו או יתרצה אותו שימחול [לו].

תניא כל עבירות שבתורה בין שעשה תשו׳ ובין שלא עשה תשו׳ יוה״כ מכפר חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה ומפיר ברית בבשר שאם עשה תשו׳ יוה״כ מכפר ואם לאו אין יוה״כ מכפר (יומא פ״ה ע״ב)

הסר ממך עקשות פה זהו לשון הרע דאמר רבי יוחנן (ערכין ט״ו ע״ב) כל המספר לה״ר כאלו כופר בעיקר שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר. מאי דכתיב גול אל ד׳ יפלטהו מי שהוא מגלה עונותיו ומתודה הקב״ה יפלטהו מחטאיו.

[מאי] דכתי׳ זובח תודה יכבדנני כל מי שזובח יצרו ומתודה בכל יום מעלה עליו הכתוב כאלו כבד הקב״ה בשני עולמות (סנהדרין מ״ג ע״ב). לא מדת הקב״ה כמדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם מביא דורון למלך ספק מקבלו ספק אינו מקבלו אם המלך שונאו ישור על אנשים שיעזרו לו לחלות פני מלך שיאהבו אבל הקב״ה אינו כן דאדם כשישוב מרשעו [ונותן] צדקה הקב״ה מקבלו (ב״ב י׳ ע״א קצת בסגנון אחר) ואומר הקב״ה שוב ביני וביניך ואני מקבל תשובתך שנאמר כי ימינך פשוטה לקבל שבים. +פסוק זה לא נמצא בתנ״ך רק הוא בתפלת נעילה ליוה״כ+ לא [יאמר] אדם אלך ואעשה עבירה שאין הקב״ה רואה אותי למה כי הקב״ה בשמים ואני בארץ לכך נאמר כי נוכח עיני ד׳ דרכי איש (ילקוט משלי רמז תתקל״ח בשינוי קצת) אם הולך [אדם] בדרך לדבר מצוה נחשבת [לו אותה] מצוה אם אדם הולך בדבר עבירה נחשבת לו אותה עבירה. כל פגע וצער וחליות שבא על האדם אם מפסיד בדבר ומצטער או כי ינגוף רגלו הכל מביא הקב״ה לידי חשבון לכפר עונותיו שנאמר אחת לאחת למצוא חשבון (בלשון וסגנון אחר בילקוט משלי רמז תתקע״ו בשם תנחומא).

השכר שהבטיח הקב״ה לעושה רצונו משלם להם לעוה״ב שנאמר מה רב טובך אשר צפנת ליריאך ואמרו רבותינו [ירושלמי סנהדרין פ״י ה״א] מי שרובו זכיות ומיעוטו עבירות נפרעין ממנו מעט עבירות קלות שיש בידו בעוה״ז כדי לפרוע ממנו משלם לעתיד לבא. מי שרובו זכיות יורשי׳ גן עדן מי שרובו עבירות יורש גיהנם. הצדיקי׳ שעשו עבירות קלות אין נפרעין מהן לעוה״ב אלא בעוה״ז.

כי הא מעשה שמת בעיר אחת צדיק ורשע ביום אחד ובשעה אחת הלכו כל הקהל לעשות לרשע כל צרכו ולעסוק בקבורתו. ולצדיק לא בא איש היה לו חתנו ובכה בכי גדול על אשר לא בא איש [לקבורת] חמיו ונפל עליו שינה וישן בא אליהו ז״ל וא״ל למה אתה בוכה א״ל על שבאו כל הקהל על [קבורת] אותו רשע וכבדהו ועל חמי שהי׳ צדיק גמור ועסק בתורה יומם ולילה לא השגיח עליו איש. א״ל אליהו לך עמי והלך עמו והביאו לפני גיהנם הראה לו נשמה אחת שצועקת מים מים והמים אצלה ואינה רשאה ליהנות ממנו א״ל אליהו זהו נשמתו של אותו רשע שעושי׳ לו כל הכבוד האלה בעוה״ז והראה לו אשה שציר דלת של גיהנם פתחה וסגרה באזנה והראה לו בני אדם שתלוי׳ בעגבותיהן והראה לו נשים שתלוי׳ בדדיהן והראה לו נשים שפיהם גחלי רתמים א״ל אליהו ראית בטוב כל אלה א״ל הן א״ל שאל ממני ואגידה לך ושאל א״ל אליהו אותה אשה שציר דלת של גיהנם פתחה וסגרה באזנה היתה מתענה כל ימיה ואומרת כאב לבי בתענית ובשעה שמספרי׳ לה״ר ואונאת דברי׳ הטה אזנה כדי לשמוע לומר לבעליה כדי לשנוא הבריות בעיני בעלה אותו אוזן סובל דין גיהנם. בני אדם שתלוי׳ בערוה הם היו מופקרי׳ ובועלי זונות בעוה״ז ובני אדם שתלוי׳ בדדיהן הן היו מניקות בניהן בגלוי וראו האנשים דדיהן. ובני אדם שפיהם גחלי רתמים הם בני אדם שמספרי׳ בבית הכנסת בשעת תפלה ופוסקי׳ מדברי תורה ועוסקי׳ בדברי שיחה להודיע כי הקב״ה שופט צדק האברים שעושי׳ עבירה דנין בגיהנם יותר משאר האברים

ואח״כ הוליכו לגן עדן וראה שמלאכי השרת מתקני׳ כסא ואומרי׳ נגמול חסד לפלוני הצדיק שיבא. א״ל לאליהו מה זכה הרשע שעשו לו כל הכבוד הזה ומפני מה נענש חמי שהי׳ צדיק גמור שלא גמלו לו חסד א״ל אליהו אותו רשע מעולם לא עשה אלא מצוה אחת והיה מוכס ולוקח המכס מן העמים פעם אחת לקח [גל צנון] למכס ונפל צנון אחת והלך אחריו עני אחד ולקח הצנון והיה רואה ועשה כלא הי׳ ראה וידע ושתק ואותו עני הי׳ מתפרנס מן הצנון וחיה את נפשו לכך זכה לאותו הכבוד כדי להורידו

בגיהנם ונטל שכרו בעוה״ז. אבל חמיך הי׳ צדיק גמור מעולם לא עשה אלא עון א׳ פעם אחת בא אצלו ת״ח ואשתו מליזה עליו והוא שמע ושתק לכך נענש והקב״ה פרע ממנו מעט עון שעשה בעוה״ז כדי שיהא שלם לעוה״ב. ואליהו הלך לדרכו והבחור קץ משנתו וראה כל הקהל בביתו שגמלו חסד לחמיו והלכו עמו לקברו בכבוד גדול. ולמדנו אין בין גיהנם לג״ע אלא קיר קטנה ודקה כמין עובי דינר והמאזנים ששוקלי׳ החובות והזכיות פלס א׳ נטוי על גיהנם ופלס א׳ נטוי על ג״ע אם הזכיות מכריעות יורש ג״ע אם החובות מכריעות יורש גיהנם.

מי שמת ורובו עבירות או כגון שבא על א״א והמינים והמשומדים שמתו בשמד והמלשינים והאפקורסים והכופרי׳ בתחיית המתים ובתורה ובמצות אינם נוטלים שכר על המצות שעשו כלום אלא פוחתי׳ להם מן היסורי׳ של גיהנם כפי שיעור שכר מצוה קלה שעשו בעוה״ז. ומי שמת ברשעו אין מתפללי׳ עליו והחוטא על כונת שיום הכפורים מכפר עליו אין יוה״כ מכפר עליו. בריך רחמנא דסייען. סליק סליק סליק.

שֶׁזָּכַרְנוּ. וְאָז חָזַר וְאָמַר (שם), כִּי בְךָ אָרוּץ גְּדוּד וגו', אֱרֹדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם. וְהוּא עַצְמוֹ אָמַר עוֹד (שם כד), מִי יַעֲלֶה בְהַר ה' וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב. וְאָמְנָם וַדַּאי, שֶׁהַמִּדָּה הַזֹּאת קָשָׁה, כִּי טֶבַע הָאָדָם חָלָשׁ וְלִבּוֹ נִפְתֶּה עַל נְקֻלָּה, וּמַתִּיר לְעַצְמוֹ הַדְּבָרִים שֶׁיּוּכַל לִמְצֹא בָהֶם כְּדֵי הַטְעָאָה. וּבְוַדַּאי שֶׁמִּי שֶׁהִגִּיעַ לְזֹאת הַמִּדָּה, כְּבָר הִגִּיעַ לְמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה, כִּי בְּפִנִּי מִלְחָמָה חֲזָקָה עָמַד וְנִצַּח. וְנָבוֹא עַתָּה לְבָאֵר פִּרְטֵי הַמִּדָּה הַזֹּאת.

פרק יא

בְּפִרְטֵי מִדַּת הַנְּקִיּוּת

פִּרְטֵי מִדַּת הַנְּקִיּוּת, רַבִּים הֵם מְאֹד, וְהִנָּם כֻּלָּם הַפְּרָטִים שֶׁבְּכָל הַשס"ה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה. כִּי אָמְנָם עִנְיַן הַמִּדָּה כְּבָר אָמַרְתִּי, שֶׁהוּא לִהְיוֹת נָקִי מִכָּל עִנְפֵי הָעֲבֵרוֹת. וְאוּלָם אַף־עַל־פִּי שֶׁבְּכָל הָעֲבֵרוֹת מִשְׁתַּדֵּל הַיֵּצֶר־הָרָע לְהַחֲטִיא אֶת הָאָדָם, כְּבָר יֵשׁ מֵהֶם שֶׁהַטֶּבַע מְחַמְּדָן יוֹתֵר וּבָהֶן מַרְאֶה לוֹ יוֹתֵר הֶתֵּרִים, אֲשֶׁר עַל כֵּן יִצְטָרֵךְ בָּהֶן יוֹתֵר חִזּוּק לְנַצֵּחַ אֶת יִצְרוֹ וּלְהִנָּקוֹת מִן הַחֵטְא. וְכֵן אָמְרוּ ז"ל (חגיגה יא) גָּזֵל וַעֲרָיוֹת, נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מְחַמַּדְתָּן וּמִתְאַוָּה לָהֶן. וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ רוֹאִים, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא רוֹב בְּנֵי הָאָדָם גַּנָּבִים בְּגָלוּי הֵם, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּשְׁלְחוּ יָד מַמָּשׁ בְּמָמוֹן חַבְרֵיהֶם לָקַחַת וְלָשׂוּם בְּכִיסֵיהֶם, אַף־עַל־פִּי־כֵן, רַבָּם טוֹעֲמִים טַעַם גְּנֵבָה בְּמַשָּׂאָם וּמַתָּנָם בְּמַה שֶׁיּוֹרוּ הֶתֵּר לְעַצְמָם לְהִשְׁתַּכֵּר אִישׁ בְּהֶפְסֵדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְיֹאמְרוּ, לְהַרְוִיחַ שָׁאנִי. וְאוּלָם לָאוִים הַרְבֵּה נֶאֱמְרוּ בְּגָזֵל: לֹא תַעֲשֹׁק, לֹא תִגְזֹל, לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ, לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, לֹא תַשִּׂיג גְּבוּל רֵעֶךָ. הֵן כָּל אֵלֶּה חִלּוּקֵי דִינִים שֶׁבְּגָזֵל, כּוּלָּם מַעֲשִׂים רַבִּים מִן הַמַּעֲשִׂים הַנַּעֲשִׂים בְּכָל הַמַּשָּׂא וְהַמַּתָּן הַמְּדִינִי, וּבְכֻלָּם אִסּוּרִים רַבִּים. כִּי לֹא הַמַּעֲשֶׂה הַנִּגָּר וּמְפֹרָסָם בְּעֶשֶׂק

וּבְגָזֵל הוּא לְבַדּוֹ הָאָסוּר, אֲבָל כָּל שֶׁסּוֹף־סוֹף יַגִּיעַ אֵלָיו וְיִגְרוֹם אוֹתוֹ, כְּבָר הוּא בִּכְלָל הָאִסּוּר. וְעַל זֶה אָמְרוּ ז״ל (סנהדרין פא), וְאֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא (יחזקאל יח), שֶׁלֹּא יָרַד לְאֶמָּנוּת חֲבֵרוֹ. וּכְבָר הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר לְחֻנְוָנִי, שֶׁלֹּא יְחַלֵּק קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים לַתִּינוֹקוֹת לְהַרְגִּילָן שֶׁיָּבוֹאוּ אֵצְלוֹ. וְלֹא הִתִּירוּ חֲכָמִים, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁגַּם חֲבֵרוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן (בבא מציעא ס). וְאָמְרוּ ז״ל (בבא בתרא פח) קָשֶׁה גָּזֵל הֲדָיוֹט מִגָּזֵל גָּבוֹהַּ, שֶׁזֶּה הִקְדִּים חִטְא לַמְּעִילָה וכו׳. וּכְבָר פִּשְׁטוּ אֶת הַפּוֹעֲלִים הָעוֹשִׂים אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת מִבִּרְכַּת הַמּוֹצִיא וּמִבִּרְכוֹת אַחֲרוֹנוֹת דִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן. וַאֲפִלּוּ בִּקְרִיאַת־שְׁמַע, לֹא חִיְּבוּם לְבָטֵל מִמְּלַאכְתָּן אֶלָּא בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה בִּלְבָד. קַל וָחֹמֶר בֶּן בְּנוֹ שֶׁל קַל וָחֹמֶר לִדְבְרֵי הָרְשׁוּת, שֶׁכָּל שְׂכִיר יוֹם אָסוּר בָּהֶן שֶׁלֹּא לְבַטֵּל מְלַאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאִם עָבַר, הֲרֵי זֶה גַּזְלָן. הִנֵּה אַבָּא חִלְקִיָּה, אֲפִלּוּ שָׁלוֹם לֹא הֵשִׁיב לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁנָּתְנוּ לוֹ שָׁלוֹם, שֶׁלֹּא לְבַטֵּל מִמְּלַאכְתּ רֵעֵהוּ. וְיַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם מָצָא בְּפִיו וְאוֹמַר (בראשית לא), הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי. מַה יַּעֲנוּ אֵפוֹא הָעוֹסְקִים בְּהַנָּאוֹתֵיהֶם בְּשָׁעַת מְלָאכָה וּבְטֵלִים מִמֶּנָּה, אוֹ כִּי יַעַסְקוּ בְּחֶפְצֵיהֶם אִישׁ לְבַצְעוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הַשָּׂכוּר אֵצֶל חֲבֵרוֹ לְאֵיזֶה מְלָאכָה שֶׁתִּהְיֶה, הִנֵּה כָּל שְׁעוֹתָיו מְכוּרוֹת הֵן לוֹ לְיוֹמוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ ז״ל, שְׂכִירוּת מְכִירָה לְיוֹמָהּ. וְכָל מַה שֶּׁיִּקַּח מֵהֶן לַהֲנָאַת עַצְמוֹ בְּאֵיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, אֵינוֹ אֶלָּא גָּזֵל גָּמוּר. וְאִם לֹא מָחֲלוֹ, אֵינוֹ מָחוּל, שֶׁכְּבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (יומא פו), עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲפִלּוּ אִם עָשָׂה מִצְוָה בִּזְמַן מְלַאכְתּוֹ, לֹא לְצְדָקָה תֶּחְשַׁב לוֹ, אֶלָּא עֲבֵרָה הִיא בְיָדוֹ, שֶׁאֵין עֲבֵרָה מִצְוָה, וְקֹרֶא כְתִיב (ישעיה סא),

סימן צד

בענין מחל על עלבונו בפיו ולא בליבו

התבוננתי, מי שהשיג מחילה מחבירו, אכן עדין חבירו רותח ושומר טינה, האם יש מקום לפיסו בממון או לתת לו מתנה נאה כדי להפיס דעתו, ע"פ דברי הט"ז שאפשר לתת מעשר כספים לצורך מצוה, או שמא כיון שנמחל לו סגי בזה.

והנה בדין בקשת מחילה יש שלשה צדדים. האחד דסגי באמירת פה אני מוחל ואו אז הויא מחילה גמורה. השני דבעינן אמירת פה ומחילה גמורה בלב ובלא זה אין מחילה כלל. השלישי דסגי אם ימחל בפה ובלב יקבע שאין לו תביעה על חבירו אכן יכול עדיין להתרעם עליו ובכל זאת מחילה היא.

תנן בב"ק (צ"ב:) דהחובל בחברו ישלם לו ה' דברים ועדיין לא נמחל לו עד שיפייס את חברו ויבקש ממנו מחילה על הצער הנגרם לו. ויש להסתפק כנ"ל אם ענין המחילה היא שיפייסנו עד שיצא הצער וההקפדה מליבו לגמרי ויהיו אוהבים כבראשונה, או"ד א"צ פיוס עד כ"כ, רק כיון שיש עליו קפידא משמים ותביעת עלבון זולתו, לכן צריך לחלות פניו בשביל שימחל על תביעת עלבונו שלא יענש משמים. ונפק"מ אם מחל לו בפיו אבל עדיין נשארה הקפדה בליבו.

והנה בפי' הר"י מלוניל על מתני' דבב"ק הנ"ל פי' שיבקש ממנו מחילה שימחל לו בטוב לב, "שלא יתבעו עלבונו מן השמים". ולכאורה משמע שבעינן רק מחילה כזאת שלא יקפיד הנפגע כ"כ שירצה שיענישו את הפוגע. אבל א"צ ממש ריצוי עד שתיבטל הקפידה לגמרי. מיהו זה אינו מוכרח דאפשר לפרש דבריו, דהיינו שיבקש ממנו מחילה שימחל לו בכל לב ממש בלי הקפדה כלל ועל ידי זה שימחל לו בצורה כזו אז לא יתבעו עלבונו מן השמים, ואין כוונתו שבקשת המחילה צריכה להיות שימחל על העונש שצריך לקבל בשבילו, אלא צריכה המחילה להיות שלמה ואז ינצל שלא יענישו אותו. אולם עכ"פ נראה דאע"פ שאין מכאן ראיה מוכרחת אבל עכ"פ סימן לדבר יש בזה דכיון שכל המטרה היא שלא יתבעו עלבונו נראה מזה דסגי אם הנפגע עצמו אינו חפץ בתביעת עלבונו כי אז גם ב"ד של מעלה לא יתבעו עלבונו כשהוא אינו חפץ בזה.

והנה במתני' הנ"ל למדו בקשת המחילה מאבימלך שאמר לו הקב"ה ועתה

השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך. ופי' המאירי דיבקש ממנו מחילה גדולה עד שיגיע למצב של אהבה כזו שיוכל אפי' להתפלל עליו ולא סתם שימחל לו על ההקפדה בלבד.

ומשמע דבעינן הסרת ההקפדה לגמרי מליבו. [אכן לא מבואר אם הוא מדין או לכתחילה], מיהו יש לדחות ע"פ דברי הפנ"י שהקשה על סיום דברי הגמ', "ומנין שלא יהא המוחל אכזרי", שנאמר ויתפלל אברהם וכו' והקשה מנ"ל הא, דלמא רשות הוא למחול ומעלה הוא דחסר אבל לקוראו אכזרי בגלל שחסר המעלה מי אמר, ותי' דכיון דהמחילה סגי גם בלא שיתפלל עליו הנפגע א"כ לצורך מה ביקש הי"ת מאבימלך שיבקש מחילה ושיתפלל אברהם בעדו. א"ו רצה הקב"ה שיתפרסם ענין המחילה כדי ללמד לבנ"א שכך צריך לנהוג. ומאחר שביקש זאת הקב"ה כדי שילמדו כלם לנהוג כך או אז מי שלא מקיים זאת יש בו מדת אכזריות. וא"כ לפ"ז לעולם לא בעינן בעלמא מחילה בכל לב כ"כ עד שיעשה לו אוהב ורק התם הוראת שעה היתה בשביל שיתפלל ויתפרסם ענין המחילה שילמדו ממנו בנ"א.

אכן בספר גליוני הש"ס (קידושין מט:) כ' בשם נימוקי מהרמ"מ שבסוף ס' מהרי"ו (דס"ד ע"א) דהמוחל לחברו בפיו סגי בהכי ודברים שבלב אינן דברים. **ומוכח** שלמד דענין המחילה היא ביטול תביעה שיש לו על המזיק. דאם ענין המחילה עיקרה בלב ואם בליבו לא מחל, עדיין תובע ה' עלבונו א"כ מה לי שמחל בפה ומה שייך כאן דברים שבלב הא הכא עיקר מה שצריך הוא הלב, [וכבר כתב בשו"ת אחיעזר דדברים שעיקרם הלב ל"ש בהם דין דברים שבלב, וכתב כן לענין גירות למשל]. והפה רק גילוי מלתא. א"ו שלמד דזה דומיא למחילת תביעה בלבד וסגי בפיו בלבד.

והנה בספר אור לציון (ח"ב) כ' דמי שלא מוחל בליבו לחברו, אין לו לומר בלילה נוסח הריני מוחל וסולח, ע"כ. ונראה לכאורה דס"ל דבעינן מחילה בלב ולא סגי בפיו דאם סגי בפיו מדוע לא יאמר, אדרבא יאמר ויועיל, אכן יש לדחות דהכא מירי באופן שמקפיד עליו ורוצה תביעת עלבונו מאותו אדם ואינו מוחל לו כלל ולכן לא יכול לשקר שמוחל דהא אינו כן, וכל נדו"ד במוחל לו באמת כלפי שמיא רק שכועס וסוער על מה שעשה לו, [גם בכה"ג שאינו מוחל לו בפניו כ' בהגהות אשר"י ספ"ק דב"ק דאינה מחילה דצערא בגופא חמור הוא ויכול לומר משטה הייתי ולא נתכוונתי למחול]. וא"כ שפיר כ' באור לציון דכיון דבכה"ג המחילה לא מועילה א"כ מה לו כי יאמר שקר בחינם. אבל לעולם אם הוא בפניו ממש אין יכול לומר משטה אני

אלא מוחל לו בודאי על העונש שצריך להגיע לו מזה עכ"פ.

ואם בקש ממנו מחילה, ולא מחל לו בפירוש רק מתוך מעשיו נראה שמחל לו כגון שהאיר לו פניו מאוד, נראה דבודאי הוי מחילה דשוב אין כאן שום תביעת עלבונו שהרי כבר נמחק העלבון ואין הוא חפץ בענישת המזיק. וכ"כ רש"י להוכיח ממעשה דוד ואבשלום שנישק דוד את בנו דהויא מחילה ע"י מעשה בלא פיו ומהני. ושונה דבר זה ממחילת ממון שיש פוסקים דס"ל שלא מהני בלב לבד (עי' יבי"א ח"ג חו"מ סי' ג' באורך, ובספר זכרון להגר"ח שמואלביץ), דהתם בעינן הפקעת החוב והשעבוד וחלות ההפקעה צריכה להיות בפה ודברים שבלב אינם דברים, משא"כ כאן בעינן רק ריצוי דברים לחברו לתקן את ההקפדה ותו לא ובוודאי שעיקרה בלב. רק אנו דנים אם גם בפיו לבד מהני כשנשארה קפידא כ"ש בליבו.

המורם מהאמור, דהגליוני הש"ס ס"ל דסגי במחילה בפה בלבד, וכ"כ הגר"ד גרוזובסקי בספר אבן ציון, אכן י"א דבעינן לב גמור, ובספר עלי שור כתב דבלא זה המחילה היא גניבת דעת ואין בה ממש, אכן להמתבאר לכאו' בעינן מחילה בלב, אבל לא צריך מחילה גמורה ממש, אלא סגי אם מוחל על עלבונו אף שעדיין רותח הוא על אשר נעשה לו מ"מ אין לו תביעה נגדו.

ולפי זה לנד"ד, אם מחל לו בפה אף שאפשר והיא מחילה גמורה, מ"מ יש בה מעלה אם יוכל להסיר את הטינה לגמרי ממנו, והוי צורך מצוה גמורה ויוכל להשתמש לזאת ממעשר כספים.

יום ראשון

מנהגי מהר"ש מנוישטט סימן ריד

א) ואסור לרחוץ במים בפניו, רק הידים מותר לרחוץ משום ליכלוך, ובמקום שצריך (ל)יטלם עד השיעור, וכגון שנכנס לבית הכסא או הכהנים שעלו לדוכן. [הג"ה] ואע"פ שיש גאון שכתב מי שרגיל לרחוץ פניו בכל בוקר, ואינו יכול לעשות דבר מפני כובד שעליו שירחוץ, לא נהגינן לרחוץ בפניו, אלא נהגינן שלא לרחוץ, כך דרש בשנה שישית. [הג"ה] עוד דרש מה"ר שלום בשנה שישית, שנטילת ידיו ביום הכפורים הוי במקום חילוק האצבעות ולא יותר. עוד דרש בשנה שישית, שהנשים ביום הכפורים כשהתינוק משתין להם על בגדיהם, אז יש להם ליטול במים הידים ולהטפיח על מקום שהשתין, ואמר לי מה"ר שלום דאם טינף צואה על הבגדים לא די בזה, הג"ה גי'.

ב) וצריך אדם להתוודות (בכל) [בפה] ובלב שלם, וראייה מדוד המלך ע"ה שאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי לנגדי תמיד, ולכך אל יחשוב מה (ש)יש לי להתוודות והלא התוודתי אשתקד.

ג) ובא וראה כמה אוהב המקום אותנו שלא ציונו להתענות אלא יום אחד בשנה, ואז ציונו לאכול ולשתות מאד כדילפינן מועיניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש, וכי בט' מתענים והלא בי' מתענים, אלא כל האוכל בט' כאילו התענה ט' וי', ולא ה"פ שהתענה שהרי אנו אוכלין בט', אלא כאילו נצטוה להתענות, משל לאחד שיש לו בן שחביב לו מאד, וכשבא יום שצריך להתענות מאכילו ומשקיהו מקודם לכן כדי שלא יכבד עליו התענית.

* ד) ויש לאדם לבקש מחילה מחבירו, כי דברים שבין אדם לחבירו אינם נמחלים אא"כ שיבקש ממנו מחילה. ולמוציא שם רע אין לו תקנה אפילו במחילה. וחרם הקדמונים שלא להוציא לעז על המתים. ואותם החנפים ההולכים בסרבל ארוך ומיטרון שלהם משונה לפניהם, ונראים כחסידים ועושים נבלות, מצוה לגלות פשעם ברבים, כי הרואה אותם עושים דברים מגונים חושב בליבו ודאי זה הוא חסיד, ואי לא ידע שהיתר כה"ג לא היה עושה, ונפיק מיני' חורב'. ולכך אותו שאינו מגיד עליו יש בו משום חילול ה'.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

סימן ו

במנהג לפייס חברו בערב יוה"כ

בדבר שאלתו על מה שלא נהגו עתה לפייס בערב יו"כ, הנה עדיין לא שמעתי שזה מנהג קבוע, וידוע לי כמה מעשים שא' פייס את חבירו, ומה שרוב העולם אין נוהגין כן, הנה יש כמה סיבות לדבר. ראשית לא כל א' חטא לחבירו ואפשר שאצל הרוב לא מזדמן שיפגע בחבירו בממון או בדיבור, וזה אינו צריך לפייס כלל, וגם אינו צריך לחוש על הספק פן נאולי חטא למי שהוא שע"ז לא שייך פיוס, ואת"ל שצריך לחוש ע"ז, הנה לזה ודאי מועיל מה שאומרים תפילה זכה, או כמה שנוהגים למחול לכל מי שציערו קודם שהולכים לישן, וכמו שאמרו במגילה דף כ"ח ע"א על מר זוטרא שהוא נהג כך, והכוונה בזה הוא שמי שיש לו ספק פן ואולי חטא למי שהוא, יכול לסמוך שהאחר יאמר תפלה זכה או שמוחל לו באופן אחר, אבל ודאי שאין יכול לסמוך על מה שהוא אומר תפלה זו או שהוא מוחל לחבירו חה פשוט.

שנית, כמה מאנשי מעשה אין נוהגין להמתין עד עיה"כ ומפייסים באמצע השנה תיכף אחר שחטאו או פגעו בכבוד חבריהם.

והשלישי, בעוה"ר זלזול בדברי חז"ל הקדושים בכוונה או שלא בכוונה, והמוני העם אינם יודעים עד היכן הדברים מגיעים וחושבים כי יוה"כ עושה את שלו ומכפר על הכל, ואין כאן שום תמיה, שהרי כך עושים הרבה גם בעבירות שבין אדם למקום שאחר יוה"כ חוזרים לסורם אלא שבעבירות אלו הם לכה"פ מתודים ביוה"כ ובעבירות שבין אדם לחבירו מאחר שהם חושבים אותם לקלים אינם מבקשים מחילה, ויש כמה בני אדם שנכשלים בשנאת חנם שנים על שנים ואין עולה על לבם לתקן, ובצירוף כל הסיבות הנ"ל יש לענ"ד די להסביר מדוע רוב העולם אין מפייסין בעיוה"כ, אבל לא שמעתי שיש מנהג כזה.

ומי שיודע שחטא לחבירו ודאי שאינו יוצא בתפלה זכה וכל א' יכול להביא ראיה מעצמו שאין זו מחילה, שהרי מעשים בכל יום שאף שאמר והנני מוחל במחילה גמורה וכו' מ"מ אחר יוה"כ שוב שכח מה שאמר ואינו מוחל, וכן הוא שצריך לחוש שגם חבירו שכנגדו הוא חטא, אינו טוב ממנו והוא אומר תפלה זו מן השפה ולחוץ ואין כאן מחילה, משא"כ כשהוא הולך אצלו ומפייסו כדין והוא אומר שמוחל לו ודאי שזו מחילה גמורה ופשיטא שא"צ לחוש שמא הוא מן השפה ולחוץ, ויש ראיה לזה מן החיי אדם שהוא הראשון שהביא תפלה זו בספרו כלל קמ"ד ובכל זאת הביא שם באותו כלל כל דיני פיוס ומחילה ולא העיר שמי שאומר תפלה זו א"צ לדקדק בזה, א"ו דכל התפלה היא לשם זהירות, דפן ואולי חטא כנגד חבירו ועל הספק מועיל, ועי' באו"ר סי' תר"ו סק"א דהמבקש לרבים בכלל אינו יוצא אם יודע שעשה לאיזה יחיד שום דבר בפרט, והו"ד במטה אפרים סי' הנ"ל דין ב'. עוד נראה לומר בתועלת תפלה זכה שהוא בעיקר בשביל עצמו דהא"ר כתב שם בשם המקובלים שמי שאינו מעביר שנאה ביוה"כ אין תפלתו נשמעת, ולכן אומר שהוא מוחל כדי שלכה"פ ביוה"כ יעביר שנאה מלבו.

כ"א תמוז תשל"ה לפ"ק

מוריה, שנה שבע עשרה, גליון א—ד (קצג—קצו), שבט תש"ן

קיד

הרב זבולון זק"ש
ראש ישיבת "בית-זבול"
ירושלים

ב"ה יום שלישי ד' מנ"א תשס"א יום השלושים לפטירת רעיתי הרבנית הצדקנית הצנועה רבת הפעלים לתורה צדקה וחסד חיה פעריל פנינה זק"ש ע"ה. נולדה באפטא — פולין, ג' חוה"מ פסח תר"צ, עלתה לארץ ד' ניסן תרצ"ו, נלב"ע בירושלים ד' חמר תשס"א. ת.נ.צ.ב.ה.

עבירות שבין אדם לחבירו חייב לרצותו בגוזלו ובחובלו

א) הרמב"ם פרק א' מהלכות תשובה הלכה א' כתב וזה לשונו: "וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם, שנאמר (במדבר ה, ו) מכל חטאות האדם".

ובכסף משנה שם (וכ"ה במגדל עוז) כתב וז"ל: "וכן החובל כו' משנה בב"ק סוף החובל (דף צב ע"א) אעפ"י שנותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה, ומ"מ מאי דמפיק לה רבנו מכל חטאות האדם צ"ע, היכא מייתי לה". ובהגה"ה שם כתב כי "בילקוט שמעוני פ' נשוא איתא הכי בשם ספרי זוטא".

הנה משמעות דברי רבנו הרמב"ם כאן כי החיוב להתוודות אינו רק על עבירות שבין אדם למקום כי אם גם על עבירות שבין אדם לחבירו שחייב להתוודות לפני האל ברוך הוא, בנוסף על מה שהוא חייב לשלם לחבירו מה שחבל בו או מה שהזיק לו, ובנוסף על מה שהוא חייב לרצות את חבירו ולפייסו, כי הפוגע בחבירו הוא גם פוגע בהקב"ה וצריך להתוודות לפני ה'.

ולפלא על הכסף משנה והמגדל עוז אשר מציינים את המקור לדברי הרמב"ם שחייב להתוודות, מהמשנה בב"ק שם, אשר מדובר שם לענין החיוב לרצות את חבירו ולפייסו, ואין המדובר במשנה בב"ק כלל על חיוב להתוודות. ואילו הדין הזה של החיוב לרצות את חבירו ולפייסו, אין הרמב"ם מדבר כאן על כך, אלא דין זה של חיוב לרצות את חבירו ולפייסו מביא רבנו להלן בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ט', וז"ל: "אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אעפ"י שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו וכו'".

ואילו כאן בפ"א מהלכות תשובה ה"א מדבר רבנו לא על ריצוי חבירו כי אם על חיוב וידוי לפני הקב"ה. ומקור דין זה כי גם על עבירות שבין אדם לחבירו צריך להתוודות לפני הקב"ה הוא באמת מדברי המכילתא המובא על ידי הרמב"ם בספר המצוות מצוה עג (במכילתא לפנינו זה ליתא) ואלו הם גם דברי הספרי זוטא המובא בילקוט שמעוני פרשת נשוא.

מוריה, שנה עשרים וארבע, גליון ג—ד (רעט—רפ), חשון תשס"ב

עבירות שבין אדם לחבירו חייב לרצותו בגוזלו ובחובלו קטו

ודברי הכסף משנה והמגדל עוז, צריך עיון על שמציינים לדברי המשנה בב"ק (דף צ"ב ע"א) וממילא גם צ"ע דברי הכסף משנה שכתב על רבנו הרמב"ם: "מאי דמפיק לה רבנו — מכל חטאות האדם — צ"ע היכא מייתי לה".

ב) מה שכתב רבנו בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ט' כי "עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל את חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו". (מקור הדברים הוא מדברי המשנה ב"ק צ"ב ע"א, ודברי המשנה יומא פ"ה ע"ב).

הנה הלשון של המשנה בב"ק צ"ב ע"ב הוא כך: "אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר (בראשית כ, ז) ועתה השב אשת גו'", עכ"ל המשנה. וכלומר: שנאמר באבימלך "השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך, כלומר שתבקש ממנו עד שימחול בלב טוב כל כך שיהא מתפלל בעדך" (המאירי ב"ק שם). הרי שדבר זה שצריך לרצותו נלמד מהפסוק הנ"ל: "ועתה השב וגו'", ואילו הלשון של המשנה ביומא פ"ה ע"ב הוא כך: "דרש ר' אלעזר בן עזריה — מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו — (ויקרא טז, ל) עבירות שבין אדם למקום יוהכ"פ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו", ולכאורה שתי המשנות סותרות אחת לרעותה, כי במשנה ב"ק לומדים החיוב לרצות את חבירו מהפסוק "ועתה השב אשת וכו'", ואילו במשנה יומא, לומדים כביכול דבר זה שצריך לרצות חבירו מהפסוק "מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו".

אולם האמת אינו כן אלא שאין המשנות סותרות אחת לשניה, ומה שהמשנה ביומא מביאה את הפסוק "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", זה רק לענין הדבר הראשון שבדברי המשנה, והיינו כי עבירות שבין אדם למקום יוהכ"פ מכפר, וזה נלמד מהפסוק הנ"ל שנאמר (שם) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", וכלומר יוהכ"פ מכפר רק על עבירות שבין אדם למקום, **"מכל חטאתיכם לפני ה'"** ולא חטאתיכם שבין זה לזה (הגהות הב"ח שם). אבל הדין השני אשר מובא במשנה דהיינו שעבירות שבין אדם לחבירו צריך לרצות את חבירו ולפייסו, זה לא נלמד מהפסוק הנ"ל, אלא נלמד כמו ששנינו במשנה במסכת ב"ק מהפסוק ועתה השב אשת האיש וכו'.

ועתה נחזור לענייננו, כי הרי מפורש בדבריו של רבנו הרמב"ם כי "הגוזל חבירו" שזה בגדר "מזיק ממונו" שחייב גם לרצותו, מלבד החיוב להחזיר לו ממונו, ואילו בפרק ה' מהלכות חובל ומזיק הלכה ט' כתב רבנו וז"ל: "אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, שהמזיק ממנו של חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חבל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו" עכ"ל. הרי מפורש כי במזיק ממון חבירו אין צריך לרצותו, ולכאורה דברי רבנו הרמב"ם סותרים אלו את אלו.

והנה בלחם משנה שם כתב וז"ל: "אע"ג דבהלכות תשובה פ"ב כתב רבנו ז"ל דהגוזל את חבירו אינו מתכפר לו אלא אם ירצה לנגזל ויפייס אותו אע"פ שהשיב לו הגזילה, י"ל דשאני גזלן דנתהנה מאותה עבירה ועוד שציער הרבה לנגזל שלקח ממנו בעל כרחו, אבל מזיק הממון שלא נתהנה מהיזק ההוא, אלא שהזיק לו ולמזיק לא באה הנאה ממנו לא נצטער כל כך הניזק כמו הנגזל כיון ששילם לו הזיקו די, ולכך כתב רבנו ז"ל כאן שנתכפר לו מיד, מה שאין כן בנגזל כדכתיבנא" עכ"ל.

מוריה, שנה עשרים וארבע, גליון ג—ד (רעט—רפ), חשון תשס"ב

לפי דברי הלחם משנה יוצא כי "גזלן" אינו נכלל בגדר "מזיק ממון חבירו", ולכאורה חילוק זה של הלח"מ בין "גזלן" לבין סתם "מזיק ממון חבירו", תמוה. כי הרי המקור לדברי רבנו בפרק א' מהלכות תשובה הלכה א' שכתב: "וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו וכו' אינו מתכפר עד שיתוודה וכו' שנאמר מכל חטאות האדם", הוא כמו שכתב בהגה"ה על הכסף משנה שזה מדברי ה"ספרי זוטא" המובא בילקוט פרשת נשוא, ומדברי המכילתא המובא בספר המצוות להרמב"ם מצות עשה ע"ג.

והנה לשון ה"ספרי זוטא" הוא כדלהלן: מכל חטאות האדם, ממה שבינו לבין חבירו, על הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע", הרי שרבינו מונה את הגזילות בגדר של "מזיק ממון חבירו", ולפי זה מסתבר הי' לומר כי מה שמחלק רבנו בהלכות חובל ומזיק בין חובל בגופו לבין מזיק ממונו כי גם הגזלן בכלל "מזיק ממונו" ואין הגזלן צריך לרצות את הנגזל לאחר שהחזיר הגזלה לנגזל, וא"כ הקושיא של הלח"מ במקומה עומדת, כי דברי רבנו הרמב"ם בפ"ב מהלכות תשובה סותרים לדבריו בפרק ה' מהלכות חובל ומזיק.

אולם באמת אפשר לומר שאין מדברי ה"ספרי זוטא" אלו שום דחיה לתירוצו של הלחם משנה, כי יש לומר כי אין זה בהכרח לומר לפי דברי רבנו, כי "גזלן" נכלל תמיד בגדר של "מזיק ממון חבירו", אלא יש לומר כי לענין חיוב וידוי הכליל רבנו "גזלן" בגדר "מזיק ממון חבירו", ואילו לענין ריצוי חבירו, אין "גזלן" נכלל בכלל "מזיק ממון חבירו", באופן שעל הגזלן גם "להתוודות" וגם "לרצות את חבירו", מלבד החיוב להחזיר הגזלה ואילו "מזיק ממון חבירו" סתם (לא גזלן) אין צריך לרצות את חבירו אלא רק להחזיר את ממונו ולהתוודות וע"י כך נמחל לו.

אולם תירוצו של הלחם משנה שמחלק בין "גזלן" לסתם "מזיק ממון חבירו", משום שהגזלן נתהנה מאותה עבירה, ומשום כך צריך גם לרצותו, משא"כ מזיק ממון חבירו שלא נתהנה מההיזק אינו צריך לרצותו ע"ש, דברים אלו קשים להולמם מצד הסברא. א) שהרי במקום שיש חיוב לרצות את חבירו ולפייסו, בהכרח זה על שפגע בחבירו וחייב לרצותו על הפגיעה, אבל לומר כי יש חיוב לרצותו לא על הפגיעה אלא על זה שהגזלן נהנה מהגזילה מהיכי תיתי לומר כי הגזלן חייב לרצות על כך. ב) ואפילו אם נאמר כי שייך לחייבו לרצות את חבירו לא רק על הפגיעה אלא גם על זה שהגזלן נהנה מהגזילה, מה יהי' הדין אם הגזלן לא היה לו הנאה מהגזילה, דהיינו שלא השתמש כלל בממון שגזל, וכגון שמיד לאחר שגזל התחרט והחזיר לו הממון לפני שהספיק להנות מהגזילה, האם במקרה זה לא יהא הגזלן חייב לרצות את חבירו, אתמהה! ג) מדברי הלח"מ יוצא כי אם גזל מחבירו רק פרוטה, אף כשמחזיר לו אין נתכפר לו עד שירצהו, ואילו אם מזיק ממון חבירו בהון רב, אם רק החזיר לו ההיזק כבר נתכפר לו ואינו חייב לרצותו, ומהו ההגיון שבדבר, ולפי זה תירוצו של הלח"מ על הרמב"ם צ"ע, וממילא קושיתו על הרמב"ם כי דבריו בהלכות חובל ומזיק סותרים לדבריו בהלכות תשובה, במקומה עומדת.

והנה אם נתבונן היטב במקורם של דברי רבנו הרמב"ם בהלכות חובל ומזיק ודבריו בהלכות תשובה יבואר לנו אל נכון דבריו, ויצא כנוגה צדקו של הרמב"ם.

הנה המקור לדברי רבנו בהלכות חובל ומזיק שם שכתב כי אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, המזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו וכו', אבל חבל בחבירו וכו' עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו, מציין במגיד משנה וכמו כן במגדל עוז לדברי המשנה והברייתא

מוריה, שנה עשרים וארבע, גליון ג—ד (רעט—רפ), חשון תשס"ב

בב"ק צ"ב ע"א. והנה שם במשנה ובברייתא מדובר על זה שחבל בחבירו חייב לרצותו, אבל חילוק זה כי המזיק ממון חבירו אינו חייב לרצותו אין זה מוזכר כלל במשנה ובגמ' ב"ק שם, ואין נושאי כליו של רבנו הרמב"ם מציינים את המקור לדברים אלו.

ונראה לומר כי מקור דברי רבנו אלו הוא במשלי פרק ו' ולפי דברי ר' יצחק יומא פ"ז ע"א על דברי המשנה שם פ"ה ע"ב, כי "עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו", ושם דף פ"ז ע"א וכן הוא בב"ב דף קע"ג ע"ב ובב"מ דף קט"ו ע"א אמר ר' יצחק כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר (משלי ו' א—ג) "בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך, נוקשת באמרי פיך כו', עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך", אם ממון יש בידך התר לו פסת יד, ואם לאו הרבה עליו ריעים, ע"כ. ומפרש רש"י שם וכן במשלי שם כי אם יש לו על חבירו תביעת ממון דהיינו "תקעת לזר כפיך", לך התרפס התר לו פיסת ידך ותן לו מעותיו "ואם לאו" שאין לו עליו עסקי ממון, אלא "נוקשת באמרי פיך" הרבה עליו רעים לבקש ממנו מחילה, הרי שבמזיק ממון חבירו אין צריך לבקש מחילה מחבירו, וא"כ דברי ר' יצחק אלו הרי הם המקור לדברי הרמב"ם שם שמזיק ממון חבירו אין צריך לרצותו, כי אם להחזיר ממונו ודי.

ולכאורה אם כן היה צריך לפי זה להיות כי גם גזלן שזה עסקי ממון לא יהא צריך לרצות את הנגזל, וא"כ צריך ביאור דברי הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ב ה"ט, כי הגוזלו חייב לרצותו.

אולם דברי הרמב"ם אלו שהגזלן חייב לרצותו, הם דברים מפורשים בדברי המשנה בב"ק דף צ"ב ע"א ששנינו שם "אף על פי שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר (בראשית כ, ז) ועתה השב אשת האיש וכו'", הרי מפורש כאן כי כל הלימוד שבחובל חבירו צריך לבקש ממנו מחילה זה מהפסוק "ועתה השב אשת האיש", הקב"ה אומר לאבימלך שיפייס את אברהם, והרי כל החטא של אבימלך הי' רק שגזל את שרה אשת אברהם ממנו, ולא יותר, שהרי נאמר (שם, שם ד) "ואבימלך לא קרב אליה", וגם נאמר (שם, שם ז) "ועתה השב אשת האיש **כי נביא הוא**", ומפרש רש"י, וז"ל: "ויודע שלא נגעת בה" וכל החטא של אבימלך הוא בזה שגזל מאת אברהם את שרה אשתו, וראה גם בסנהדרין נ"ז ע"א כי יפת תואר זה גזל שגוזלין את אשתו במלחמה ראה רש"י שם, (העיר אותי לגמרא זו חתני היקר הרה"ג ר' משה יפה שליט"א) הרי שהגוזל את חבירו חייב לפייסו ולרצותו, הרי שדברי הרמב"ם בהלכות חובל ומזיק (שמקור דבריו הוא דברי ר' יצחק, יומא שם, שאינו יכול לחלוק על דברי המשנה בב"ק שם) שכתב כי מזיק ממון חבירו אינו צריך לפייסו ע"ש, אין "גזלן" בכלל זה, ובשעה שכתב רבנו דבריו אלו היו לפניו דבריו שכתב בהלכות תשובה כי הגוזלו צריך לבקש מחילתו וצריך לרצותו. וראי' לדבר כי רבנו מעתיק כאן בהלכות חובל ומזיק את לשון הגמ' על המשנה בב"ק שם, שכתב כאן בהלכות חובל ומזיק וז"ל: "ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו", ואלו הם דברי הברייתא בגמ' ב"ק שם המובאים מיד בסמוך למשנה הנ"ל: "ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו, אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך".

הרי כמו שכתבנו כי יצא כנוגה צדקו של דברי רבנו בהלכות תשובה ובהלכות חובל ומזיק שלא רק שאינם סותרים אלו את אלו, אלא אדרבה ואדרבה הם תואמים אלו לאלו ומתמזגים זה בזה.

מוריה, שנה עשרים וארבע, גליון ג—ד (רעט—רפ), חשון תשס"ב

ולעצם הדבר מה היא הסברא שבפסוקים ההם כי גזלן שונה מסתם מזיק ממון, שהגזלן חייב לרצות את חבירו ואילו מזיק ממון של חבירו אינו חייב לרצות את חבירו.

אולם יש לומר כי הנכון הוא שההבדל שבין מזיק ממון חבירו לגוזל את חבירו הוא כמו ההבדל שבין המקניט את חבירו לבין מזיק ממונו, כי בעצם צריך להבין הטעם מדוע באמת המקניט את חבירו חייבו לפייסו והמזיק ממונו אינו צריך לפייסו כמפורש בפסוק במשלי ו, א—ג וכדברי הגמ׳ יומא פ״ז ע״א.

אולם הדבר פשוט כי המקניט את חבירו פוגע בחבירו אישית ומצערו אישית, לא כן המזיק ממון חבירו אינו מצערו ואינו פוגע בו אישית, אף כי חבירו מצטער, הרי הצער הזה בא לו בעקיפין, כתוצאה ממה שהזיק לו ממונו אבל לא מצערו במישרין, משום כך המקניט חייב לרצותו, ואילו המזיק ממונו אינו חייב לרצותו.

ומטעם זה יובן גם ההבדל בין גוזל את חבירו לבין מזיק ממונו, כי המזיק ממונו אינו פוגע אישית בחבירו ואינו מצערו במישרין, וכל הצער שיש לחבר בא לו בעקיפין כתוצאה מהנזק שנגרם לממונו, לא כן גוזל את חבירו, שהרי ההבדל בין גונב את חבירו לבין גוזל את חבירו מגדיר הרמב״ם בפ״א מהלכות גניבה ובפ״א מהלכות גזילה, וז״ל הרמב״ם בפ״א מהלכות גניבה ה״ג: ״איזהו גנב זה הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים כגון הפושט ידו לתוך כיס חבירו ולקח מעותיו ואין הבעלים רואים״, ע״ש. ולענין גוזל חבירו כתב הרמב״ם פ״א מהלכות גזילה ואבידה ה״ג: ״איזהו גוזל זה הלוקח ממון האדם בחזקה כגון שחטף מידו מטלטלין או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל משם כלים״ ע״ש, הרי כי הגוזל הוא פוגע ומצער לחבירו אישית ובמישרין, ולא שונה גזלן מהמקניט את חבירו, ומשום כך הגוזל את חבירו חייב לרצותו, וכן המקניט, ואילו המזיק ממונו של חבירו אינו חייב לרצותו, ודבר זה הוא נכון ואמיתי.

ולפי זה יוסבר גם תמיהתנו למעלה, על הרמב״ם שכתב בפ״א מהלכות תשובה ה״א, כי המזיק ממון חבירו צריך להתוודות, ומקור דין זה מה״ספרי זוטא״ בילקוט שמעוני פרשת נשוא ח״א רמז תשא, והלשון של ה״ספרי זוטא״ הוא כדלהלן: ״מכל חטאות האדם ממה שבינו לבין חבירו, על הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע״, הרי שהרמב״ם מונה את הגזלות בגדר של מזיק ממון חבירו ולפי זה הי׳ צריך הרמב״ם לכלול את הגזל בכלל מזיק ממונו שאין צריך לרצותו ומדוע כותב הרמב״ם בפ״ב מהלכות תשובה ה״ט, כי ״הגוזל את חבירו אינו נמחל לו עד שירצהו״.

אולם הנכון הוא כי הרי הלשון בספרי זוטא הוא: ״מכל חטאות האדם ממה שבינו לבין חבירו ״על הגנבות״ ״ועל הגזלות״ ״ועל לשון הרע״, והנה ״לשון הרע״ אינו בגדר מזיק ממונו אלא זה בגדר מקניט את חבירו שחייב לרצותו.

ולכן נראה לי לומר כי מה שהרמב״ם מזכיר לענין חיוב וידוי מזיק ממונו, ומקורו הוא מה״ספרי זוטא״ המכוון הוא על מה שכתוב שם ״על הגנבות״, אבל מה שכתוב שם ״ועל הגזלות״ אין זה רק מזיק ממון חבירו אלא גם פגיעה אישית בחבירו, ואין זה נסחב אל מה שנאמר לפני זה ״על הגנבות״, אלא זה נסחב למה שנאמר אחרי זה ״ועל לשון הרע״, שבודאי לשון הרע אין זה בגדר מזיק ממונו אלא זה פגיעה אישית בחבירו, וגם ״על הגזלות״ אין זה רק מזיק ממונו, אלא גם פגיעה אישית בחבירו, ולכן הגוזל את חבירו אינו נמחל לו עד שיתן לו מה שגזל ממנו וגם ירצהו כלומר יבקש ממנו מחילה.

מוריה, שנה עשרים וארבע, גליון ג—ד (רעט—רפ), חשון תשס״ב

מאגר: מדרשי אגדה
מדרש תנחומא (בובר) -פרשת וירא סימן ל ד"ה [ ] וה' פקד

[ל] וה' פקד את שרה (בראשית כא א). ילמדנו רבינו, אם היתה קטטה בין אדם לחבירו כיצד מתכפר לו ביום הכפורים, כך שנו רבותינו, עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, שבינו לבין חבירו אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו, אם הלך לרצות ולא יקבל מה יעשה, אמר ר' יוסי בן דורמסקית זה סימן יהא בידך כל זמן שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחם, ואם אי אתה מרחם על חברך אין לך מרחם, מה יעשה, אמר ר' שמואל בן נחמן יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה אחת, ויאמר לפניהם אחי קטטה היה ביני ובין פלוני זה, והלכתי לרצותו ולא קיבל, מיד הקב"ה רואה שהשפיל עצמו לפניו, והוא מרחם עליו, שנאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי (איוב לג כז), מה כתיב שם פדה נפשו מעבור בשחת (שם שם /איוב ל"ג/ כח), וכתיב ומודה ועוזב ירוחם (משלי כח יג), אמר ר' יהודה מודה על מנת לעזוב ירוחם, וכן אתה מוצא כל ימים שהיה איוב מקפיד כנגד חבריו, וחבריו כנגדו, היתה מדת הדין מתוחה כנגדו, שנאמר ועתה שחקו עלי צעירים ממני לימים (איוב ל א), אמר לאליפז ולא בנו של עשו אתה, אילו היה אביך עומד מבקש שאשים אותו ליזון עם הכלבים שלי הייתי מואסו, אשר מאסתי את אבותם לשית עם כלבי צאני (איוב שם /ל' א'/), וחבריו אמרו את הוא הישיש לעצמך, אף לנו יש ישישים, שנאמר גם שב גם ישיש (לנו) [בנו] (שם /איוב/ טו י), וכיון שנגלה להם הקב"ה, ואמר להם מה אתם עומדים לכו ופייסו את איוב, שנאמר ועתה קחו לכם שבעה פרים ושבעה אילים וגו' ואיוב עבדי יתפלל עליכם (שם /איוב/ מב ח), מיד הלכו ועשו כן, מה כתיב שם, וה' שב את שבות איוב (שם שם /איוב מ"ב/ י), אימתי בהתפללו בעד רעהו (שם /איוב מ"ב/), כך אבימלך ויתפלל אברהם וגו' (בראשית כ יז), אמר הקב"ה אברהם בקש רחמים על אבימלך, אני פוקד אותו מיד, וה' פקד את שרה

*** נא לשמור על קדושת הגליון ***

מאגר: מדרשי אגדה
פסיקתא רבתי (איש שלום) פרשה לח ד"ה ילמדנו רבינו אם

ילמדנו רבינו אם היתה קטטה בין אדם לחבירו כיצד מתכפר לו ביום
* הכפורים, כך שנו רבותינו (לשון המשנה) עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבינו לבין חבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו (יומא פ"ח מ"ט), ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה, אמר רבי שמואל בר נחמן יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה ויאמר לפניהם קטטה הייתה ביני ובין פלוני וביקשתי ממנו לפייסו ולא רצה לקבל אלא הרי [הוא] בסרבנו נעניתי לו, ומניין, שכן הוא אומר ישור על אנשים [ויאמר חטאתי וישר העויתי] וגו' (איוב ל"ג כ"ז) והקדוש ברוך הוא רואה שמשפיל עצמו ומכפר לעונותיו, שכל זמן שאדם בזדונו אין נמחלים לו, רצונך לידע, כל זמן שהיה איוב עומד כנגד חביריו וחביריו כנגדו הייתה מידת הדין מתוחה, כך אנו מוצאים שאיוב אמר להם ועתה שחקו עלי צעירים ממני לימים (שם /איוב/ ל' א') והם אומרין לו גם שב גם ישיש בנו (שם /איוב/ ט"ו י'), כשנרצה להם ובקש רחמים עליהם אותה שעה שב עליו הקדוש ברוך הוא שנאמר וה' שב את שבות איוב (שם /איוב/ מ"ב י') אימתי בהתפללו בעד רעהו (שם /איוב מ"ב/) וכן הוא אומר ונתן לך רחמים ורחמך (דברים י"ג י"ח), אמר רבי יוסי בן דורמסקית סימן זה יהא בידך, כל זמן שאתה מרחם על חבירך המקום מרחם (עליכם) [עליך], אברהם מפני (מה קנה) [שבקש] רחמים על אבימלך ונתפלל בעדו מיד נטל שכרו שנ' ויתפלל אברהם [אל האלהים] וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו (בראשית כ' י"ז), ומה שכר נטל, שנפקדה אשתו וילדה לו בן שנאמר וה' פקד את שרה [כאשר אמר] ויעש ה' לשרה כאשר דבר (שם /בראשית/ כ"א א')

*** נא לשמור על קדושת הגליון ***

הממון, ומה"ט נמי הדגיש הרמב"ם בענין ב' לשאול ממנו שימחול לו, ובענין א' לא כתב אלא וירצהו, דכנ"ל בענין א' גם כשלא מחל, כל שביקש כדינו סגי לפי הדינים המבוארים ברמב"ם בהמשך דבריו, אבל כאן צריך לשאול ולהתחנן עד שימחול לו, וע"ז המשיך הרמב"ם כלפי דין א' שהוא עיקר הדין, וכתב שבלא רצה למחול סגי בג' פעמים, ואת דיני מחילה ממת, ואח"כ בה"י חזר לדין השני דבעי לגמר הכפרה מחילה, וממילא שאם לא מחל הו"ל אכזרי, וכנת'.

ושו"ר בסי' קובץ על הרמב"ם בהל' תשובה שם, שהק' עמש"כ הכס"מ מקור לדברי הרמב"ם ממתני' דב"ק בדף צ"ב., והרי התם בחובל בלבד מיירי ולא במזיק ממון, וכאן מיירי הרמב"ם בכל מזיק ממון, עיי"ש, ולמש"כ לק"מ וכנת' שעכ"פ משהו מדין זה של חובל ישנו גם כאן, והוא מש"כ הרמב"ם אע"פ וכו', וע"ז שפיר הביא הכס"מ למתני' דב"ק, ואמנם עיי"ש בס' קובץ שכתב שבחובל מעכבת בקשת המחילה, ומשא"כ במזיק ממון שאמנם צריך אבל אינו מעכב, ושפיר הביאו הכס"מ, עיי"ש, והוא תמוה שהרי להדיא במתני' דיומא שאין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו, הרי שבכל בין אדם לחבירו מעכבת מחילת חבירו, אכן כנת' ב' ענינים הם, ובקשת מחילה מעכבת ולא מחילה, ורק בחובל מעכבת המחילה עצמה, והכא לא בעי לה אלא לכתחילה, ועיי"ש בס' קובץ שהביא מהא דב"ק דף ס': חבול ישיב רשע גזילה ישלם, אע"פ שגזילה משלם רשע הוא, והיינו כל זמן שלא פייסו, ולמש"כ אם הוא רשע ודאי שמעכבת המחילה, שהרי בחסרון כפרה לאו רשע הוא וכנ"ל בס"ק ד' מע"מ שאני צדיק וכו', אלא דהכא על ענין אחר מיירי, וכנת'.

אוצר החכמה

ביאור השינויים שבין היותו חוטא לבין היותו אכזרי, ובין דברי הרמב"ם בהל' תשובה לדבריו בהל' חו"מ

יז) ומעתה הרי מבואר שפיר מ"ט הו"ל חוטא רק בג' פעמים, ואכזרי בפחות, דחוטא מצד שמירת הדבר הוא, שע"ז השיעור הוא כנ"ל בס"ק בג' פעמים, אבל האכזריות היא מצד עונשו של חבירו, וגם בפחות כיון שאינו מוחל אכזרי הוי, אלא דא"כ צ"ב לכאורה דלמ"ל ג' פעמים שכתב הרמב"ם בה"ט, ותיפו"ל דעכ"פ נענש על ידו והו"ל איסור מצד אכזריות כמוש"כ הרמב"ם בה"י, אכן נראה שכלפי מחילה שהיא על מה שפגע בו והדבר הוא בינו לחבירו, שבזה חיובו של המזיק הוא בקשת מחילה שפירושה הוא בקשה בג' פעמים, ודינו הוא לזה, בזה אין הניזק חייב למחול בלא מילוי חיובו של המזיק, ורק כשנתמלא חיובו ועדיין לא מחל הו"ל חוטא וכנ"ל, ורק מידת חסידות יש למחול מצד מעביר על מידותיו וכקושיית הגמ' בהא דר"ח, וכמו שיבואר להלן בעז"ה, אבל כלפי רושם החטא שהוא במה דחשיב הוא כנפגע עד עכשיו שעליו לבטל פגיעתו זו, אין זה ענין בינו לחבירו ואין כאן חיוב בקשה, אלא מציאות יש כאן שהיותה קיימת עדיין משווי עונש על השני, והשארת העונש הו"ל אכזריות, ולכן עליו לבטל את הרגשת פגיעתו שיש לו עכשיו, קודם ג' פעמים, אבל סליחה לחבירו שהיא כנ"ל בינו לחבירו על מה שהי' מקודם לכן, ע"ז אכן בעי ג' פעמים וכנ"ל, וב' עניני מחילה ישנם כאן, שאת ענין המחילה על אי השארת הפגיעה עכשיו, חייב הוא מיד, ואת המחילה על לשעבר אינו חייב אלא בג' פעמים, ומש"ה הדגיש הרמב"ם בהל' תשובה בה"י שם שיהא בלב שלם ונפש חפיצה, שענינו כנ"ל בס"ק ז' בביטול הרגשתו בלבו עד כדי תפילה עליו, וכנ"ל מדברי המאירי, דקמ"ל הרמב"ם בזה שעל סוג זה וענין זה של מחילה מיירי, וכנת' שרק ע"ז הו"ל אכזרי באי מחילה מיד, ואת זה לא הוצרך הרמב"ם לבאר אלא בהל' תשובה כדי לבאר שאינו על ענין המחילה דמיירי ע"ז הרמב"ם בה"ט שם, אבל בהל' חו"מ לא הוצרך לכתוב כן כדי לבאר על איזה ענין של מחילה מיירי, שהרי כנת' התם לא מיירי הרמב"ם אלא על ענין זה, וממילא מבואר שכשכתב הרמב"ם למחול ולא להיות אכזרי, סגי ע"ז מה דידעינן מכל מהלך דבריו על איזה ענין מיירי הרמב"ם, ושפיר מיושב משה"ק לעיל בס"ק ט"ו מ"ט כ' ענין זה רק בהל' תשובה ולא בהל' חו"מ.

אח"ח 1234567

ונמצא לפי"ז, דמש"כ הר"מ בהל' חו"מ בפעם ראשונה ושני', לאו דווקא שני' הוא, וגם ראשונה הו"ל אכזרי, ובמקור מאברהם לא אשכחן שביקשו ב' פעמים, דכנ"ל כיון שמצד שלא ייענש הוא, מה לי ראשונה ומה לי שניה, וצ"ל דמש"כ הר"מ שני' הוא הפלגת אכזריות אחרי שנתחנן לו פעמיים, אבל ה"ה פעם אחת וי"ל.

יישוב לפי"ז בסוגיא דדף פ"ז: הנ"ל

יח) ומעתה הרי א"ש היטב הסוגיא דר"ח ביומא דף פ"ז: הנ"ל, דנראה שודאי ידעה הגמ' שמחל לו ר"ח בלב שלם לבטל מה שהי' בלבו עליו עכשיו, וממילא אין כאן אכזריות מצד השארת החטא, וכל הנידון הוא רק כלפי מחילת הלשעבר, שכיון שהי' רבו לא סגי בג' פעמים ובעי בקשת מחילה עד אלף פעמים כמוש"כ הרמב"ם בהל' תשובה שם, וכל הקושיה היא רק מצד מידת חסידות דמעביר על מידותיו שאין כאן לא אכזריות ולא חטא, ומש"ה לא הקשתה הגמ' מזה כלל, וכנת', וזה מתאים למש"כ המשנה ברורה בסי' תר"ו ס"ק ט' עמש"כ שם הרמ"א עפ"י תירוץ הגמ' ביומא שם דר"ח חלמא חזי, שכל שהוא לטובת החובל שלא למחול א"צ למחול, וכ' ע"ז המשנ"ב דמ"מ מלבו צריך להסיר השנאה, עיי"ש, והוא ענין הנ"ל שכתבו ג"כ הרמב"ם בפ"ו מהל' דעות ה"ו, עיי"ש שכשיחטא איש לחבירו לא ישטמנו וכו', וע"ז סיים שלא יהי' המוחל אכזרי והביא מהא דאברהם ואבימלך, והוא מה שמבואר במתני' דב"ק דף צ"ב. הנ"ל, שכנת' הוא כלפי עקירת רושם החטא שישנו עכשיו, שה"ה ענין אכזרי הנ"ל, והרי נתבאר כנ"ל דפשיט"ל לגמ' גם בהו"א דר"ח מחל בלב שלם, ומה שמבואר בגמ' דשרי שלא למחול לטובת החובל הרי לאחר שכבר בטל הרושם הוא, והיינו כמוש"כ המשנ"ב.

דברי הרמ"א באו"ח סי' תר"ו לענין מוציש"ר

יט) והנה עיין ברמ"א באו"ח בסי' תר"ו שכ' עמש"כ שם בשו"ע את החיוב למחול בעבירות שבין אדם לחבירו, שאם הוציא עליו שם רע אינו צריך למחול לו, עיי"ש, ובטעם הדבר כתבו ראשונים ואחרונים שהוא משום דאיכא דשמע בהא ולא שמע בבקשת המחילה והסליחה, ונשאר השם רע, והיינו שנשאר עדיין מה שביישו, ולכאורה הרי למשנ"ת כן הוא בכל חובל, ומ"מ הוי אכזרי מה שאינו מוחל בלב שלם לבטל מה שעשה לו, ומ"ש בזה מוציש"ר.

ולכן נראה, דהנה מקור הדין הוא בירושלמי פ"ח דב"ק ה"ז, עיי"ש תני ר' יודה וכו' ונתן לך רחמים ורחמך, סימן זה יהא בידך כל זמן שאתה רחמן המקום מרחם עליך, אינך מרחם אין המקום מרחם עליך, רב אמר אדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו,

בה"ט כתב את זה על לאחר בקשה של ג' פעמים שזהו שיעור שצריך הוא למחול, ואלו ר"ח דבעי מיני' רב י"ג פעמים, מבואר בגמ' שם וברמב"ם בה"ט שהי' רבו וצריך בקשה אפילו אלף פעמים, עיי"ש, וא"כ הו"ל כבאחר שעדיין לא ביקש ג' פעמים, וע"ז לא כתב הרמב"ם שהוא החוטא, אבל ענין דאכזרי מפורש ברמב"ם שהוא בפעם שני' כמוש"כ בהל' חו"מ, והיינו גם קודם השיעור שחייב למחול, וע"ז יק' כנ"ל, אלא דזה גופא צ"ב דמ"ש דחוטא אינו אלא לאחר ג' פעמים ואכזרי הוי לאחר פעם אחת, ומ"ש.

אוצר החכמה

מבאר שבכל בין אדם לחבירו ישנו קצת הענין שנת' לגבי המחילה דחבלה

טו) ונראה, דהנה כ' הרמב"ם בהל' חו"מ בה"י וז"ל, ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זה דרך זרע ישראל וכו' ע"כ, והוא ממתני' דב"ק דף צ"ב. הנ"ל, עי"ש ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי, שנאמר ויתפלל אברהם אל האלוקים וירפא אלהים את אבימלך וגו', ועיי"ש במאירי שענין הרחמנות החייחסה לאברהם ואם לא עביד כוותי' הו"ל אכזרי, ודבר זה כתב הרמב"ם ג"כ בפ"ב מהל' תשובה ה"י וז"ל, אסור להיות אכזרי ולא יתפייס, אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעוס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפיצה, ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון, אבל העכו"ם ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח, וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו, והגבעונים לא מבני ישראל המה, ע"כ, ולכאורה צ"ב דמ"ט האריך הרמב"ם בהלכות תשובה שתהא המחילה בלב שלם ונפש חפיצה וכו', ולא סגי לי' במש"כ בהל' חו"מ שאסור לו להיות אכזרי ולא ימחול, ומהו טעם השינוי בין דבריו בהל' תשובה לדבריו בהל' חו"מ.

אח"ח 1234567

ולמש"כ נראה דב' עניניס הם, א' בקשת מחילה, שכנת' בס"ק ח' אין המחילה לאחר ג' פעמים מעכבת, וגם בלא מחילה נמחל, דלפי"ז מה שיש בזה חטא למי שלא מחל אע"פ שבלא"ה נמחל חטא המזיק, בע"כ שהוא מגדר הלאו דלא תטור המבואר ברמב"ם בפ"ז מהל' דעות, אלא דהתם האיסור הוא על נטירה ע"י אי השאלת כלי או השאלה והזכרה, וכאן הוא ע"י נטירה באי מחילה אחרי בקשת ג' פעמים, (ומקורו כ' בס' עבודת המלך בהל' תשובה שם מילקוט שמעוני פ' חוקת -במדבר פכ"א ז'-, עיי"ש ממש"כ בשמואל א' פי"ב כ"ג, חלילה לי וכו' וחטאתי לה', עיי"ש) אבל ענין האכזריות כ' המאירי בב"ק דף צ"ב. שהוא מצד שאינו חושש על עונש רעהו, עיי"ש, וע"ז קמ"ל הרמב"ם בהל' תשובה הנ"ל, שאע"פ שכנ"ל רק חבלה הו"ל מעוות לא יוכל לתקון שעי"ז בלא מחילה אין כלל כפרה וקינוח וכנ"ל, ונטרד מן העולם כמבואר בגמ' חגיגה דף ט': הנ"ל לגבי בא על א"א ואסרה על בעלה, אבל יש ענין כזה ג"כ בכל בין אדם לחבירו וכנ"ל בס"ק י"ב מדברי ראב"ע דס"ל שכל בין אדם לחבירו הו"ל כחבלה, וגם אם אנן לא ס"ל כוותי' לגמרי, מ"מ חזינן ענין זה בדבריו, ואולי ס"ל לרמב"ם דלא פליגי ת"ק וראב"ע, ות"ק מיירי לענין שאינה תשובה כלל בלא מחילת חבירו וכנ"ל, וראב"ע הוסיף מקרא, שכל שלא מחל לו בגדר שנת' אצל חבלה, יש בזה כדי להפריע גם בכל עבירה שבין אדם לחבירו, ומש"ה יש אכזריות מצד עונשו של החוטא, בכל העבירות שבין אדם לחבירו.

וא"ש מש"כ הרמ"א בסי' תר"ו הנ"ל את הדין מדברי מהרי"ל, והרי מתני' היא וכנ"ל, דלמש"כ מתני' בחובל מיירי שאמנם נשאר חטאו של החובל בלא מחילה, וודאי יש כאן אכזריות, אבל בסי' תר"ו הרי מיירי השו"ע בכל בין אדם לחבירו, וע"ז ליכא להדיא במתני' שבלא מחילה גמורה יש עדיין רושם משהו של החטא המעכב כפרה גמורה, ואין מקור לזה ממתני' אלא רק מדברי מהרי"ל, ואמנם מהרי"ל למדו מדברי הרמב"ם וכנ"ל ממש"כ את הדין בהל' תשובה, והרמב"ם למדו כנ"ל מדברי ראב"ע, אבל דין זה של המהרי"ל הוא, ומש"ה כתבו בשם מהרי"ל, וי"ל, ועכ"פ מש"כ המשנ"ב שהוא מצד כל המעביר על מידותיו וכו' צ"ע, דא"כ דברי רבא, הם המתני' דב"ק הנ"ל, ומ"ט לא מייתי הגמ' למתני', ובע"כ דב' מילי נינהו ואכזרי ליכא בהא דיומא וכלהלן, ורק מדין מעביר על מידותיו הוא דקשיא, וא"כ כשכתב הרמ"א אכזרי בע"כ לאו היינו הדין דכל המעביר על מידותיו, וצ"ע.

מבאר דמה"ט יש ענין בבקשת מחילה לאחר ג' פעמים בכל עבירות שבין אדם לחבירו

טז) וא"ש לפי"ז מש"כ הטור באו"ח סי' תר"ו, שיבקש עד ג' פעמים ואח"כ אינו צריך, ובפר"ח בסי' תר"ו שם כתב דמשמע דעכ"פ ברוצה יכול לבקש יותר, וכן פירש"י ביומא דף פ"ז: בהא דרב שביקש מר"ח תליסר זימנא, דמשני הגמ' רב שאני דמחמיר על עצמו הי', עיי"ש, והק' הפר"ח דכיון דכבר נמחל בג' פעמים מה ענין יש לבקש יותר מג', עיי"ש, ולמש"כ אמנם יש מחילה וגם כפרה שלא כבחובל, אבל אכתי חסר בשלמות הכפרה, ושפיר יש מקום להחמיר כמוש"כ רש"י וכמשמעות דברי הטור.

ודבר זה מבואר ממש"כ שם הרמב"ם בל' תשובה בה"ט וז"ל, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו וכו', אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו וכו' וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לי, צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו וכו', ע"כ וצ"ב שהרי כבר כתב הרמב"ם בריש דבריו שאינו נמחל לעולם עד שירצהו לאחר שהחזיר לו מה שהוא חייב לו, ולמאי חזר וכתב שוב, אע"פ וכו' צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אכן למש"כ הוא הקדמה לב' הענינים המבוארים בהמשך דברי הרמב"ם שם, שענין א' הוא הענין המבואר במתני' דיומא הנ"ל וכמוש"כ שם הכס"מ ממתני' דיומא עיי"ש, והוא לענין מחילה וכנ"ל, וענין ב' הוא משנ"ת במתני' דב"ק הנ"ל עד שיתן לחבירו וכו' וירצהו, וכמוש"כ הכס"מ שם עמש"כ הרמב"ם אע"פ שהחזיר וכו' ממתני' דב"ק דף צ"ב. עיי"ש, ובענין א' כ' הרמב"ם אינו נמחל לעולם, שכנת' בס"ק ט' דהיינו שאין כלל מחילה בלא בקשה, אבל ענין ב' כן נמחל, אבל עכ"פ צריך לגמור הכפרה, ומש"ה ברישא לא הדגיש הרמב"ם החזרת ממון אלא שיתן לחבירו, דהיינו שצריך לגמור כל מה שביניהם שהוא לבטל החיוב ולבקש מחילה וכנ"ל, אבל בסיפא כלפי ביטול המציאות של חסרון ממון חבירו מיירי, שאע"פ שקיבל הממון ובטל החסרון, אכתי יש רושם וכנ"ל שבע"כ לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, ומש"ה תלאו הרמב"ם בהחזרת

מטמא המדם ל"ע היכא מיירי לה, דמשמע דמייתי שייך למש"כ לעיל וכמוסה"ק בסוף יוהכ"פ, ולמש"כ מבואר היטב, שהרי למש"כ נמצא, שברמב"ם כאן יסגם ד' קמ"ל שמחוסר יולח דין הרמב"ם, ס' דחבלה יש בה מעשה מבטל, וד' שמינו מועיל בלח וידוי, ועל דין ס' שפיר כ' הכס"מ מקור מהמתני' דב"ק הנ"ל, אבל ע"ז כ' הכס"מ דמ"מ על דין ד' שהביא הרמב"ם מקרא כמקור לזה ל"ע היכא מיירי לה, וממילא לכאי דברי הרמב"ם בהלכה למעשה שבו בלח מקור הוו, וזהו שהניחו הכס"מ בל"ע, ואמנם בספרי זוטא שהובא בילקוט שמעוני שהוא מקור דברי הרמב"ם, מבואר שם הדין לגבי גיבות וגזילות ולח הוזכר מבלות שכאב כאן הרמב"ם, דלמש"כ עיקר הגידון הוא ולאי בהחזרת ממון שזהי ביטול מציאות החטא הפשוטה, וכ"ל מהמתני' דהגיבה, בלח שהרמב"ם הוסיף בזה עוד מציאות שהיה פשוטה מצד עצמה, דהמתני' דף ל"ב. יליפינן לה וכמוש"כ הכס"מ, וע"ש היטב דברי הכס"מ.

ועיין ברכנו יונה בשע"ת בשער ג' מ"ה ושער ד' י"ח, שכתב לח דין הוידוי שהוא לאחר השבה ומשלומין, עיי"ש מהא דב"ק דף ק"י. שהמציא לחמו עד שלח הניח גזילו לו יצא, ולכאורה הרי הרמב"ם בה"ח שם השווה הדין לוידוי דמיי"מ שהוידוי לפני המיתה הוא וכמוכן, ואילו כאן מזיון שצריך להיות הוידוי לאחר השבת הממון, ולמש"ת מבואר שפיר, דאכן וידוי שבא לבטל החטא אין לו מקום כלל כל שמציאות החטא קיימת וכנ"ל, ובע"כ לבטלה קודם ע"י השבת הממון וכמוש"כ הר"י, אבל בחיי"מ אין מציאות חטא לחח שיירי בחעוות לח יוכל לתקון, והוידוי והמיתה הכל לכפרה וקיבוח הוא, ושפיר יש מקום לוידוי גם קודם המיתה.

ביאור המשנה בדף פ"ה: בדברי ראב"ע

יג) **ובמש"כ** נרחה לבאר בהא דאיתא בחמתי' דיומא דף פ"ה: הנ"ל, עבירות שבין חדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירלה את חבירו, אח זו דרש רבי אליעזר בן עזריה, מכל מטאמיכם לפני ה' מטהרו, עבירות שבין חדם למקום יוהכ"פ מכפר, עבירות שבין חדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירלה את חבירו וכו', ע"כ, ובריי"ף בע"י הק' דמה הוסיף רחב"ע עמש"כ נרישא דחמתי', ואם להבין מקור לזה מקרא קאמי, לח הו"ל לאחוז ולומר עבירות וכו' בלח רק הו"ל לומר אמר רחב"ע מנין וכו', עיי"ש, וכן ל"ב לשון את זו מה בעי למימר בזה, עיי"ש בתוס' יוהכ"פ מכפר בינה לעמים עיי"ש.

ולמש"כ נרחה, דלמ"ק ענין בין חדם לחבירו הוא לאחו גדר המבואר בדבריו בחמתי' שם באומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אחטא ויוהכ"פ מכפר, אין יוהכ"פ מכפר, ופירש שם הרמב"ם בפיה"מ הכיוצא בזה"ש אין יוהכ"פ מכפר, דהיינו בלח יעזרנו ה' שיעשה ביוהכ"פ מה שצריך לעשות כדי שיתכפרו לו עוונותיו באותו היום, עיי"ש, והיינו דיוהכ"פ שהוא לכפר, נמ' בפי' כ"ח שם שהוא הקינוח וביטול החטא לגמרי, וכמוכן שאין זה בלח לאחר שעשה תשובה של אמילה, ודד' אילוקי כפרה אכאי החטא קיים, ויוהכ"פ מכפר ומקנח החטא ומבטלו, וכנ"ל שם, והאומר אחטא ואשוב אין בו פגם בלח יעזרנו ה' לו לעשות את התשובה המביאה אחילה ואי עוגש (וכנ"ל ענין זה באריכות בפי' שם,

עיי"ש), וממילא לח יכפר יוהכ"פ, וה"ה בין חדם לחבירו לח"ק בלח בקשת אחילה אין כאן תשובה לאחילה, וממילא לח יכפר יוהכ"פ לקנח ולאחוק את החטא שעדיין לח נעשתה תשובה עליו, ול"ש אינו דין להדיא בלפי כפרת יוהכ"פ בלח דאחילה הוא כיון דליכא תשובה, וע"ז אמרו באאתי' את זו דרש רחב"ע וכו', שבא רחב"ע לומר בזה, שאין זה דין דאחילה, בלח יש דין ועניו אקראי על עניו זה בחופן יפר ולח אחילה, והיינו דילפינן אקרא דרק אטא שבין חדם לאחוס אבטלו הקב"ה ביוהכ"פ, אבל באטא שבין חדם לחבירו, הרי בכל אטא כזה ולח רק בהבלה, יצטו את רוסס החטא שאינו נאחק בלח ע"י אחילת חבירו, וכיון שאינו נאחק אחילה אין יוהכ"פ אכפר, והוא דין יביר על הכפרה ולח רק על האחילה דרק בדרך אחילה אין ע"ז כפרה, ודאי טובא קאמ"ל רחב"ע ואאוקמא גדולה יש בזאן.

וא"ש בזה דיוק האשנה (בפי' אהובאה בע"י), שבדברי ת"ק מוזכר הענין באטא שבינו לחבירו, ובדברי רחב"ע מוזכר הענין באטא שבין חדם לחבירו, והיינו משום, דלרחב"ע יסוד לאחר על אטא הוא, שים אטא על בין חדם לאקום ויש אטא על בין חדם לחבירו, אבל לת"ק לאומו סוג הוא, בלח שכל שהוא בינו לחבירו בע"כ לבקש אחילה ביון שהנפגע הוא הבירו, אבל בלפי סוג האטא אין בי ענין איומד ונפרד בבפרתו, ואש"ה לא נקט ת"ק לישנא דרחב"ע.

הקושיות והסתירות בדינו של מי שביקשו ממנו מחילה ולא מחל

יד) **והנה** עיין בסוגיא דיומא דף פ"ז: בהא דאיקפד ר"ח על רב ואזיל רב לגבי מליסר מעלי יומא דכיפורא ולא מיפיים, ואק' הגמ' ע"ז, והיכי עביד הכי והאמר רבא כל האעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, עיי"ש דר"ח אלמא אזי וכו', ועיין שם בכל האעביר וכו' אינו בלח עיין שאינו רואי שלח להעביר על מידותיו וכאומ"כ הרמב"ם בפ"ז מהל' דעות ה"ז, עיי"ש דרואי לחדם לעבור על מידותיו וכו', ולכאורה קשיא, שהרי איסור ואזהרות יש כאן כאבואר ברמב"ם בהל' תו"מ ובפ"ג מהל' תשובה, והוא אמתני' דדף ל"ב. הנ"ל, ומ"ש לא אק' הגמ' אזה על ר"ח, ועיין בכס"מ בפ"ב מהל' תשובה ה"י הנ"ל, שב' עמש"כ הרמב"ם ואסור להיות אזכו וכו', אהא דיומא דף פ"ז: הנ"ל דאק' הגמ' על ר"ח אדרבא, וכן הביא אאתי' דב"ק דף ל"ב. הנ"ל שלח יהיה האומחל אזכרי, ואם הביאו הכס"מ, הרי אמוה יומר כנ"ל דמ"ש לח אייתי הגמ' אאתי' אאתי' ולח אקשה עלי' בלח אדברי רבא, ואמנם בשו"ע או"ח סי' תר"ו ס' הביא הרמ"א בשם אהרי"ל שהאומחל לח יהיה אזכרי אאאחל, ולח כאב איסור, ובאשנה ברורה שם בס"ק ח' כאב אשום כל האעביר על אידותיו וכו', ומ"ש אדא הוא דין האשנה עם דינו של רבא, אבל אכאי לח ס"ש מ"ש לח אייתי אאתי' דקשיא טפי אאה דקשיא אדבא, ובעיקר דנ"ל ברמב"ם בהל' תו"מ ובהל' תשובה אבואר שהוא איסור ולח רק רשות וכנ"ל, וכן עיקר דברי הרמ"א אמיה, דמ"ש הביא זה אאהרי"ל והוא אפורש ברמב"ם בפ' אקיאות ובהלכות בחאתי' דב"ק הנ"ל, ומ"ש הביאו רק אדברי אהרי"ל.

הן אמנם לכאורה יש להקשות ג"כ אאש"כ הרמב"ם בהל' תשובה פ"ט שם, שאם ביקש אאנו ג' פעאים ולא אהל הוא החוטא, וכיון דחוטא אינו דין אחילה, אלא שהרי יק' אזה על ר"ח שלא אחל, שלא שהרמב"ם

את ענין הלעולם רק בהל' תשובה, אבל בני הרב משה נ"י הוסיף, די"ל הכוונה במש"כ הרמב"ם לעולם דהיינו אע"פ שמת הניזק דעכ"פ בעי בקשה מיני', ומשא"כ בהל' חו"מ אינו לעולם, דבמת שפיר בטל הרושם גם בלא מחילה, וכנ"ל.

ועיין במג"א בסי' תר"ו ס"ק ג', שכתב דמש"כ בשו"ע שם בקשת מחילה ממת על קברו דווקא, הוא כגון שפגע בו בחייו, אבל אם חירפו לאח"מ א"צ לילך על קברו, אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו, ע"כ, ולכאורה צ"ב, דכיון שמבואר בדברי המג"א דשייכא בקשה ממת בכל מקום ולא רק על קברו, מ"ט בפגע בחייו בעי על קברו דווקא, ובע"כ מזה שכל הדין הוא דין בקשה ולא בחלות המחילה, וכנ"ל בס"ק ח' דמש"ה סגי בג' פעמים, ובזה מחיים שפגע בגופו בעי בקשה מגופו שהוא רק אצל קברו, ומשא"כ לאח"מ שאין כאן גוף והפגיעה במהותו היא, מהותו אינו בר תפיסת מקום ומש"ה שייכא בקשה בכל מקום שהוא, וא"כ מבואר מזה דין בקשה ולא דין מחילה, וכנת'.

אח"ח 1234567

ועיין ברמ"א בחו"מ סי' תכ"ב א', שכ' עמש"כ בשו"ע שם כדברי הרמב"ם בהל' חו"מ, לעיין באו"ח סי' תר"ו, וכתב שם הסמ"ע בס"ק ו' שהכוונה היא למש"כ שם הרמ"א בסעיף א' שאם הוציא עליו שם רע אינו צריך למחול, ולכאורה יק' דמ"ט כתב את זה הרמ"א רק על זה, ולא גם עמש"כ שם את ענין המחילה של ג' פעמים ואת ענין בקשת המחילה ממת ועוד, ומשמע כנת' שדינים אלו אינם נוגעים למש"כ בחו"מ הנ"ל לגבי חובל, וכנ"ל בס"ק ח' שאין בזה דין ג' פעמים דווקא, וכן אין דין זה במת, והוא כנ"ל.

במחלוקת בבא על א"א ברצון אם בעי פיוס דבעל

י) ועיין בנובי"ק או"ח סי' ל"ה בד"ה ולכן, והובא בשע"ת באו"ח סי' תר"ג א', שהבא על א"א הוי בין אדם לחבירו וצריך פיוס דבעל, אבל במהרי"ק בסי' קכ"ט והובא בפר"ח ופרמ"ג בסי' תר"ו, מבואר שאמנם אם בא באונס בעי פיוס בעל משום בושת ופגם ועי"ז הו"ל בין אדם לחבירו שכל אילי נביות אין מכפרין ע"ז, אבל אם הוא ברצון לא הוי בין אדם לחבירו ואסור לפרסם החטא, עיי"ש, וקשה מ"ט ברצון א"צ פיוס בעל ותיפו"ל מצד מה שאסר אשתו עליו, וכמוש"כ הנוב"י, אכן למש"כ כשהיא אסורה על בעלה בלא"ה הו"ל מעוות לא יוכל לתקון, וא"א למתוק החטא גם ע"י מחילת הבעל, וכהוליד בן ממזר שנשאר רושם החטא, ומש"ה רק באונס שאינה נאסרת והנידון רק מצד בושת דבעל יש כאן דין בקשת מחילה, אלא דלמשנ"ת הרי גם כשנשאר הרושם ע"י איסור לבעלה אכתי בעי בקשת מחילה מדין הרמב"ם בהל' תשובה הנ"ל כדי שעכ"פ יסלח חטאו, ושפיר כ' הנוב"י שגם בכה"ג בעי בקשת מחילה, וי"ל.

הצ"ע במש"כ הראב"ד בב"ק דף צ"ב.

יא) אלא שבגוף משנ"ת, צ"ע ע"ז ממש"כ הראב"ד בב"ק דף צ"ב. וז"ל, דזה שנתכוון לצערו אינו יוצא ידי שמים עד שיפיים את חבירו והוא יבקש עליו רחמים מפני שחטא בצער חבירו, כמו שאמרנו לענין גזילה (ב"ק דף ס':) חבול ישיב רשע גזלה ישלם, אע"פ שמשלם גזלה רשע הוא וצריך כפרה על חטאו, ע"כ, ולמש"כ הרי בגזילה אינו צריך את הכפרה המבוארת במתני' דדף צ"ב. הנ"ל וא"צ בזה לבקשת רחמים שכ' הראב"ד, וכן שדין המשנה אינו עושהו רשע וכנ"ל במש"כ בס"ק ד' בהא דיבמות דף כ"ב. דהו"ל עושה מעשה עמך, ורק בדין בקשת מחילה דתשובה שבכל בין אדם לחבירו הוי גם בגזילה ובלא זה הו"ל רשע, ולמשנ"ת הרי זה אינו ענין למתני' דב"ק, וכנראה לדעת הראב"ד מתני' דב"ק הוא אותו דין של המשנה ביומא, וזה שלא כנת', וצ"ע.

יישוב דברי הכס"מ וביאור עצם הקמ"ל של הרמב"ם דבעי וידוי גם בחטא שבין אדם לחבירו

יב) ומעתה נראה בביאור דברי הכס"מ בפ"א מהל' תשובה ה"א הנ"ל בס"ק ב', שהרי עיקר דברי הרמב"ם הם לאשמועינן בקרבן שאינו מכפר בלא וידוי, שע"ז הוסיף כמו"כ מחובל בחבירו ומזיק ממונו שאע"פ ששילם בעי וידוי, וראיתי לדייק, דמ"ט כתב הרמב"ם שם את הנידון על חובל ומזיק ממונו, ולא על חובל וגזלן כמוש"כ בפ"ב ה"ט הנ"ל בס"ק א', אכן נראה שהקמ"ל הוא למשנ"ת בסי' כ"א שם שדין וידוי המעכב את התשובה הוא כלפי ביטול ומחיקת החטא, דמחילה ואי עונש איכא גם בלא וידוי, עיי"ש, ובזה ס"ד שרק בתשובה שהיא חידוש וחסד מיוחד בעי ג"כ וידוי, אבל קרבן שעפ"י התורה מבטל את החטא וכנת' שם בארוכה, הוי ס"ד שא"צ וידוי כדי לפעול ביטול זה, וע"ז קמ"ל הרמב"ם שגם בקרבן בעי וידוי, וע"ז הוסיף הרמב"ם מחובל ומזיק ממון חבירו, ומשום שכנת' בהם ישנו דבר המבטל את מציאות החטא, והוא החזרת הממון במזיק ממונו ובקשת מחילה בחובל שכנ"ל בס"ק ה' מדברי רבנו יונה, ענין אחד הוו, וס"ד שזה עצמו מעשה מבטל הוא וא"צ וידוי, וכשם שמציאות החטא בעוה"ז מונעת את מחיקת החטא, ס"ד שה"ה כ"ה להיפך, וביטול החטא בעוה"ז יפעל מעצמו את מחיקת החטא ושוב א"צ וידוי למחיקת החטא, וע"ז קמ"ל הרמב"ם דמ"מ צריך בזה וידוי כבקרבן שהוא ג"כ דבר המבטל את החטא ומ"מ אינו פועל בלא וידוי, ומש"ה כ' הרמב"ם את הקמ"ל בחובל ומזיק ממון ולא בחובל וגזלן כבפ"ב, דהתם כלפי חיוב מחילה מיירי, שע"ז הביא הרמב"ם כמה היכ"ת לחיוב בקשת המחילה ממי שפגע בו, אבל כאן כלפי סוגי ביטול מיירי, שבמזיק ממון הוא בהחזרת הממון ובחובל הוא במחילת הנחבל, וב' סוגים בלבד איכא בענין זה, ומש"ה כתבם הרמב"ם בחובל שהוא סוג אחד ובהשבת ממון שהוא סוג שני.

ולפי"ז נראה בביאור דברי הכס"מ, דמש"כ הכס"מ עמש"כ הרמב"ם שהיא משנה בב"ק דף צ"ב. הנ"ל, ודאי לא כלפי דין הרמב"ם דלא סגי בלא וידוי מיירי, שזה אינו ענין כלל למתני' וכנ"ל מתמיהת האחרונים ז"ל בזה, וודאי ג"כ שאינו ענין למתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל ומש"ה לא הביאה הכס"מ, וכן דמתני' מיירי בחובל בלבד והרמב"ם כאן הרי מיירי ג"כ במזיק ממון, אלא שכלפי מה שמבואר מדברי הרמב"ם שבחובל ישנה מציאות שמתבטלת ע"י מעשה, וכנ"ל שרק מה"ט ס"ד שא"צ וידוי, ע"ז כתב הכס"מ מקור ממתני', שכנת' כל עיקרה הוא לביטול החטא ע"י ביטול המציאות הקיימת עי"ז שימחול לו הנחבל, ועל מזיק ממון חבירו א"צ מקור שהרי כנ"ל זוהי המשנה בחגיגה שהשבת הממון מבטלת את המעוות לא יוכל לתקון שיש בגזילה, ועל פרט זה ודאי ישנו מקור ממתני' לדברי הרמב"ם, ורק על חובל ונחבל בעי מקור, שע"ז הביא הכס"מ למתני' דב"ק הנ"ל, וע"ז כ' הכס"מ ומ"מ מאי דמפיק לי' רבינו מכל

ובפר"ח שם שכ"כ בשם הר"ש גרמינאן עיי"ש, ועיי"ש ברי"פ בע"י שם, וע"ז הק' הע"י, מהא דר"ה דף י"ז:, שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל, כתוב בתורתכם אשר לא ישא פנים, וכתיב ישא ה' פניו אליך, נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך, הגיע זמן ולא פרעו, בא לפיים את המלך, ואמר לו עלבוני מחול לך, לך ופיים את חבריך, הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום וכאן בעבירות שבין אדם לחבירו ע"כ, הרי דעלבוני מחול לך קאמר, והרי כנ"ל גם הבין אדם למקום אינו נמחל בכה"ג, עיי"ש.

ולמש"כ נראה, דעיין בסי' כ"א שם, שנת' שענין ישא ה' שנאמר לגבי תשובה בסוגיא דר"ה הנ"ל, הוא כלפי מחיקת החטא וביטולו, שהוא חסד מיוחד ולישראל דווקא, וע"ז נאמר לא ישא פנים אלא צא ופיים את חבירך והיינו בהחזרת הממון, והוא בגוונא שדין המחילה דבעי מחבירו על הפגיעה בו, מתקיים במה שאינו מקפיד עליו וסלח לו, אבל ויתר לו רק על החטא כנגדו ולא על הממון, וכנ"ל לגבי חבלה דבעי בלב שלם אע"פ שלדין בין אדם לחבירו סגי במחילה גרידא, וע"ז שפיר עלבוני מחול דמיירי על מחילה ועונש שנמחל ע"י שאמנם מחל לו חבירו עפ"י דין מתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל, אבל עכ"פ נשיאת פנים שכנ"ל לגבי מחיקת החטא קמיירי, זה אכן ליכא עד שיפיים את חבירו ויבטל רושם החטא, והוא ע"י החזרת הממון או מחילת הממון, ואינו ענין למתני' דיומא דודאי גם הבין אדם למקום לא נמחל בכה"ג.

עוד נפק"מ בזה לגבי בקשת מחילה אחרי ג' פעמים

ח) עוד נפק"מ נראה שיש בזה, למבואר בגמ' ביומא דף פ"ז. שכל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים, עיי"ש מקראי, ונפסק כן ברמב"ם בפ"ב מהל' תשובה שם ה"ט הנ"ל, ומשמע שאם ביישו ולא מחל, נמחל לו בלא שימחול, דאל"כ בע"כ לבקש יותר כדי שתהא לו מחילה, וכן מפורש במרדכי הובא בד"מ באו"ח סי' תר"ו ס"ק ב', שאחרי ג' פעמים רואה הקב"ה שמשפיל עצמו ומוחל לו, עיי"ש, והיינו שנאמר בזה שבקשה של ג' פעמים הו"ל בקשה בתכלית שיש בה, דהיינו שישפיל עצמו לפני מי שחטא לו, ושוב סגי בהכי, דעיקרו הוא רק בבקשת המחילה, דהמחילה ע"י הקב"ה היא, וכן מפורש בפר"ח בסי' תר"ו, עיי"ש שלא נאמר במתני' עד שיתרצה חבירו אלא עד שירצה את חבירו, וכשרילה אע"פ שלא נתרצה סגי, (אבל לא א"ש דלשון זה איתא גם במתני' דב"ק דף נ"ב. והתם בעי שיתרצה, וכלהלן), והוא כנ"ל שהוא רק דין בתשובה שצריכה ג"כ בקשת מחילה, אבל בהל' חו"מ מפורש ברמב"ם שאינו מתכפר לו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו, דמבואר דבע"כ בעי עד שימחול, ולא הביא כאן הרמב"ם הא דג' פעמים סגי, והוא משום שכנת' הכא כל שלא מחל אכתי מציאות החטא קיימת וא"א למוחקו, ומש"ה בע"כ עד שימחול, (ואע"פ שהמקור לג' פעמים הוא מאחי יוסף והתם בושת הוי ולא רק הפסד ממון, בלא"ה כ' שם המהרש"א שמחל כבר בפעם ראשונה, ולא נכתב ג' בקשות של מחילה אלא להורות דבעלמא בעי עד ג', עיי"ש, וא"כ י"ל דלהורות כלפי דין המחילה הכללי של בין אדם לחבירו שיש גם בבושת נאמר הדבר, ולא כלפי הכפרה ומחיקת החטא שהי' בדבר, ובלא"ה התם על עונש מיוסף דאגו ולא כלפי שמים מיירי קרא, והמחילה שם היא גדר המחילה דבעי בכל בין אדם לחבירו, וע"ז שפיר קמ"ל רק ג' פעמים, ואינו ענין לבקשה שמחמת כפרת החטא, וכנ"ל).

וזה מדויק ג"כ ממש"כ הרמב"ם בהל' חו"מ בה"י וז"ל, ואסור לנחבל להיות אכזרי וכו', ע"כ, שכתב לה הרמב"ם בוי"ו החיבור כהמשך למש"כ לעיל, ואילו בהל' תשובה שם כתבו כהלכה בפנ"ע, אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפיים, עיי"ש בה"י, וית' בע"ה להלן בס"ק ט"ו, והיינו משום, דהכא מיישך שייך למש"כ בה"ט דבע"כ בעי עד שימחול ולא סגי בבקשת מחילה בלבד, שע"ז המשיך הרמב"ם שאסור להיות אכזרי ולא למחול, אבל התם הרי גם אם לא ימחול, אחרי ג' פעמים נמחל לו העון, ומה שאסור להיות אכזרי, דין נוסף הוא שאינו ענין למחילה שכ' שם הרמב"ם בה"ט, וית' בעז"ה להלן בס"ק ט"ו, ומש"ה לא כתבו בו"ו החיבור, (ושו"ר בתוס' יוהכ"פ ליומא דף פ"ז. בהא דאם יחטא ופללו, שנקט בפשיטות שאם לא מחל אין החטא נמחל, עיי"ש, ולענ"ד לא כן מבואר ברמב"ם כאן).

וראיתי מובא בשם הגר"י בלזר זצ"ל להוכיח מהא דיומא דף פ"ז. מכמה אמוראי דהוו ממצי נפשי' קמי מי שפגע בהם שיבקש הלה מחילה ממנו, עיי"ש, דיק' דמ"ט לא מחל לו סתם, והוכיח מזה דלא סגי במחילה בלא בקשה אלא בעי בקשת מחילה דווקא, והוא ג"כ כנ"ל שהוא דין בתשובה שלא תהא רק כלפי שמים אלא גם כלפי חבירו והוא ע"י בקשה ממנו דווקא, אלא דלמש"כ אין זה אלא כלפי דין הרמב"ם בהל' תשובה, אבל כלפי משנ"ת בדברי הרמב"ם בהל' חו"מ שהוא מחיקת מציאות החטא שרק עי"ז נמחק החטא, פשיטא דמהני גם בלא בקשה, אלא שאין בזה נפק"מ למעשה דפשיטא דכל שלא עשה תשובה בלא"ה אין נמחק החטא, ותשובה בבין אדם לחבריו רק ע"י בקשה הוי וכנ"ל.

בבקשת מחילה ממת שכתבו הרמב"ם רק בהל' תשובה,

ט) וא"ש בזה מה שבהל' תשובה כתב הרמב"ם שם לדיני בקשת מחילה ממת המבואר בסוגיא דיומא דף פ"ז. עיי"ש בה"י שכ' וז"ל, החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש מחילה, מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו, ואומר בפניהם חטאתי לה' אלוהי ישראל ולפלוני זה שכך וכך עשיתי לו וכו', ע"כ, ומ"ט לא הביאו גם בהל' חו"מ שג"כ מיירי הרמב"ם על דין של בקשת מחילה, אכן כנ"ל דין הרמב"ם בהל' חו"מ הוא כלפי הרושם שנשאר, ובמת בטל הרושם וכנ"ל במש"כ בס"ק ד' מרוצח דלא חשיב מעוות לא יוכל לתקון, וא"כ לא נשאר דין בקשה מצד הרושם אלא מעצם דין תשובה שכנת' עיקרה הוא בבקשת המחילה, ואין זה אלא הדין המבואר בהל' תשובה, ומש"ה לא הביאו אלא בהל' תשובה.

וא"ש לפי"ז מש"כ הרמב"ם בהל' תשובה שם, שאינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, דבפשוטו מש"כ הרמב"ם לעולם, היינו לגמרי ובכלל, ולא כ"כ הרמב"ם בהל' חו"מ, ומשום שלגבי ביטול החטא לגמרי דמיירי בהל' חו"מ, אין זה שבלא מחילה אין כלל חלות בתשובה, שהרי אינו אלא פגם במחיקת החטא ולא במחילה, אבל בלא רילוי ובקשת מחילה דמיירי ע"ז הרמב"ם בהל' תשובה הנ"ל, אין כלל מחילה ותשובה, ומש"ה הדגיש הרמב"ם

כלל, ע"כ, ועניין זה הוא דבעי בחובל כדי שלא יישאר כלום ממעשה החטא, ועי"ז יוכל החטא להימחק, וכנת'.

וב"ה שוב מצאתי ברבנו יונה בשע"ת שער א' אות מ"ד, עיי"ש לגבי ענין תיקון המעוות דבעי בתשובה, שבגזל וחמס הוא עד שישיב הגזילה, ובציער והציק לו אין צער הבושה נמחל עד שיבקש מחילה, ע"כ, הרי שהשוה את בקשת המחילה דצער, עם החזרת גזילה דגזלן, שהוא כנ"ל בגדר של מעוות לא יוכל לתקון כמבואר במתני', והוא להדיא כמוש"כ, והדבר מבואר יותר למש"כ רש"י בדף צ"ב. עמש"כ בגמ' שם, ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו, אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות וכו', וז"ל בד"ה אבל צערו, שדואג על בושתו אינו נמחל לו, ע"כ, דמבואר שעיקר הענין בדין המיוחד של המשנה מחמת בושת הוא, ומשום שזה קיים עד עכשיו, וק"ו בקוטע את ידו וכדומה, ועיין ג"כ בטור בחו"מ בסי' תכ"ב שג"כ כתב את הדין כלפי צער הבושה, ועיי"ש בפרישה בס"ק א' ובב"ח שם בגרסתנו בדברי הטור, ובמש"כ בסמ"ע שם בס"ק א', עיי"ש, ועיין בערוה"ש שם שבאין לו בושת א"צ מחילה, עיי"ש, וזהו מש"כ רש"י מצער הבושה דהו"ל כלא החזיר הגזילה וכנ"ל, והוא משנ"ת, וזהו דין המשנה בב"ק וזהו דין הרמב"ם כאן, ושו"ר גם בחובת הלבבות שער התשובה פרק י' שג"כ כתב את ענין בקשת מחילה בציערו בגופו או הוציא עליו שם רע, באותו גדר של השבת ממון דגזילה והולדת בן ממזר, עיישה"ט, והוא כנת'.

וי"ל בזה משה"ק הערוך לנר ביבמות דף כ"ב: שם, על קושיית הגמ' דהאי לאו בר תשובה הוא וכדברי ר"ש בן מנסיא, דמאי קושיא היא, והרי במתני' בחגיגה שם פליג ר"ש בן יוחי ודריש לקרא דמעוות לא יוכל לתקון שאין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן בתחילה ונתעוות, ואי זה, זה ת"ח הפורש מן התורה, עיי"ש, וא"כ י"ל דמתני' דיבמות דחייב על מכתו וקללתו כרשב"י אזלא דלא דריש לקרא שאינו יכול ליתקן, ומש"ה מהני תשובה והו"ל עושה מעשה עמך, עיי"ש, ולמש"כ הרי ממתני' דף צ"ב: (ולהלן ית' בעז"ה דכמו"כ מבואר במתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל) מבואר שיש ענין כזה שכל שיש רושם לא נמחק החטא, שהרי כנת' אהכי אזלא מתני', ונמצא דסתם מתני' היא כר"ש בן מנסי', ומש"ה פשיט"ל דהכי אזלא גם סתם מתני' דיבמות, ומש"ה מקשה מיני' הגמ'.

יישוב קושיית הלח"מ בס"ק א' ומשה"ק שם בסתירת המשניות

ו) אכן נראה, שכל זה אינו אלא הנידון במתני' דב"ק, אבל מתני' דיומא בענין אחר קמיירי, והוא כלפי ענין המחילה שהיא הסליחה שלא להיות נענש על החטא, שלזה בעי תשובה מיהת, וכנת' בדברי ר"ח בתוס' ב"ב דף פ"ח: הנ"ל בס"ק ד', שע"ז קמ"ל מתני' שרק בבין אדם למקום התשובה היא כלפי הקב"ה שכביכול כלפיו פגע וחטא כדקרי לי' בין אדם למקום, שבזה בעי בקשת סליחה וכפרה מהקב"ה, אבל בין אדם לחבירו שפגע בחבירו, בעי בקשת סליחה ממי שפגע בו דהיינו חבירו, ורק בכה"ג תשובה הוי ואל"כ אין כאן תשובה למחילה כשלא ביקש אותה ממי שעשה נגדו, דכשם שחטא נגדו צריך עכשיו להעמיד עצמו תחתיו לבקשו שימחל לו, וזהו דין הרמב"ם בפ"ב מהל' תשובה הנ"ל שהביא לדין המשנה דיומא הנ"ל, ואמנם דין זה בכל עבירות של ממון הוא, שאע"פ שלא נשאר רושם החטא כשהחזיר לו הממון, מ"מ דין המחילה בעי לה ממי שפגע בו, ומשא"כ בהל' חובל ומזיק מיירי הרמב"ם בדין המיוחד של מחיקת החטא שאינו חל אלא ע"י פיוס ומחילה, וזה אמנם ליכא אלא בחבלה, וכנת', ותו ל"ק קושיית הלח"מ בסתירת דברי הרמב"ם, וכן דכמובן תו לא קשה משה"ק בסתירות המשניות.

וזה מבואר בלשון הרמב"ם, שבהל' תשובה כתב את הענין לגבי מחילה, ואילו בהל' חו"מ כתב את הענין לגבי מתכפר ואין מתכפר לו, והיינו משום, דלשון כפרה כ' רש"י בפי' עה"ת (בראשית פל"ב כ"א) עמש"כ שם אכפרה פניו וז"ל, ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים, כולן לשון קינוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמ' וכפר ידי' בעי לכפורי ידי' בההוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קודש כפורי זהב, על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק, ע"כ, והיינו העברת הדבר וביטולו, וזה אינו אלא בחבלה שיש בה מעכב כלפי ענין זה וכנ"ל, וע"ז מיירי הרי מיירי הרמב"ם בהל' חו"מ, אבל בהל' תשובה מיירי הרמב"ם על מחילה, דהעברה ממילא איכא כבתשובה על חטא שבין אדם למקום, כל שישנה מחילה כיון שבטל רושם החטא בהחזרת הממון בלבד, אלא שתנאי בתשובה היא בקשת המחילה, ולכן כתבו הרמב"ם רק לענין המחילה, וכנת'.

וא"ש לפי"ז מה שכתב הרמב"ם בהל' חו"מ והוא ממתני' דב"ק דף צ"ב. הנ"ל, שאפילו הביא כל אילי נביות שבעולם לא נתכפר לו וכו', וליתא ענין זה במתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל דמיירי על כל עבירות שבין אדם לחבירו, ולא ברמב"ם בהל' תשובה הנ"ל, ולמש"כ נראה, שכבר נת' בסי' כ"א שם שעיקר ענין קרבן הוא כלפי ביטול ומחיקת החטא, עיי"ש, וא"כ כאן דמיירי על ביטול החטא, שפיר ישנו קמ"ל שגם כל אילי נביות שהם קרבן שבכוחו לבטל החטא, אין בכוחם לבטל את החטא בלא שתיבטל המציאות הקיימת בנחבל שאינה בטילה אלא ע"י פיוס ומחילה, דס"ד דמהני בכח קרבן וקמ"ל דלא מהני, אבל כלפי הענין שבמתני' דיומא וברמב"ם בהל' תשובה דמיירי על המחילה והסליחה, פשיטא שאינו ענין לאילי נביות שאינם פועלים כלל בענין זה, ומש"ה א"צ קמ"ל ע"ז.

ביאור לפי"ז בנפק"מ למעשה שישנה בין המחילה דגזילה למחילה דחבלה, ויישוב ההיא דר"ה דעלבוני מחול לך

ז) ולפי"ז נראה, שנפק"מ גדולה ישנה בדין הנוסף המבואר במשנה בב"ק וברמב"ם בהל' חו"מ, ולא סגי בזה במחילה שבלא"ה בעי לה מדין עבירה שבין אדם לחבירו, דהתם סגי במחילה גרידא לאחר החזרת הממון, אבל הכא הרי כנ"ל בעי פיוס ואבטליני' לרוגזי' (וכמוש"כ הת"א בבראשית פל"ב הנ"ל בס"ק ו' במש"כ אכפרה פניו), וכנ"ל בס"ק ה' מדברי המאירי, והוא דין נוסף שאינו אלא בחובל.

ובזה משה"ק בענף יוסף בע"י ביומא דף פ"ה:, דלכאורה פשיטא שבבין אדם לחבירו כשלא ביקש ממנו מחילה, שלא נמחל גם החלק שבין אדם למקום והלאו דלא תגזול שיש בזה, עיי"ש ממש"כ בשו"ת חוו"י, ועיין בזה ג"כ בפרמ"ג באו"ח סי' תר"ו במשב"ז א'

וכו', דמהו לשון המ"מ כהמשך למש"כ ממתני' דב"ק, ולכאורה היא קושיא בפני עצמה דמנ"ל לרמב"ם דרשה זו, עיי"ש דלשון מ"מ קשה לשמוע, וסוף דבר דברי הכס"מ לכאורה סתומים וחתומים.

הצ"ע במעוות לא יוכל לתקון בהוליד בן ממזר

ג) **ונראה**, דהנה איתא במתני' בחגיגה דף ט'., ר"ש בן מנסיא אומר, איזהו מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להימנות, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, א"ת בגונב וגוזל יכול הוא להחזירו ויתקן, ע"כ, וברש"י שם בד"ה מוליד כ' וז"ל, שהביא פסולין לישראל ויהא זכרון, לפיכך אין עוונותיו נמחלין בתשובה, (ועיין בזה בשו"ת נובי"ק או"ח סי' ל"ה בד"ה וכל זה להתלמד, עיי"ש), ובתוס' שם (הובא בע"י) הקשו ע"ז, שהרי אין לך דבר שעומד בפני התשובה, עיי"ש שפירשו משום שבשתו וכלימתו ניכר לעולם, אכן עיין בגמ' יבמות בדף כ"ב: עמש"כ במשנה שם שבן ממזר הוי בנו לכל דבר וחייב על מכתו וקללתו, ואמאי קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך, ומשני הגמ' בשעשה תשובה, ומק' ע"ז הגמ' והאי בר תשובה הוא, והאמר ר"ש בן מנסיא איזהו מעוות וכו' והוליד בן ממזר, ומשני הגמ' השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא, ע"כ, ומבואר לכאורה מקושיית הגמ', כדברי רש"י שהוא חסרון בתשובה ובכה"ג אינו בעל תשובה, אבל ל"ב בתירוץ הגמ' דהשתא מיהא עושה מעשה עמך הוא, דאם אין ע"ז תשובה הרי עבריין מיקרי ומ"ט הו"ל עושה מעשה עמך.

ועיין בתוס' בב"ב דף פ"ח: בד"ה התם, שהביאו כדעת רש"י דבהוליד ממזר א"א בתשובה, ובשם ה"ר חיים כתבו, דאע"ג שהוא מעוות לא יוכל לתקון מ"מ אפשר בתשובה שצוה לו הקב"ה, שלא צוה אלא לעשות לו תשובה, ורק בגזלן שצריך להשיב הגזילה, באינו יודע ממי גזל אע"ג שיעשה בהן צרכי רבים מ"מ לאו תשובה מעלייתא הוי, ע"כ, ולא פירש ר"ח מהו לא יוכל לתקן שסו"ס אמרו בגמ' גם על הוליד ממזר, ולא רק על גזלן, ולא משמע כנ"ל בתוס' חגיגה שהוא רק לענין שיש בו קלון מדהו"ל לפרש זה ולא פירש, וא"כ מהו לדידי' לא יוכל לתקון שנאמר בהוליד בן ממזר.

ביאור הדברים עפימשנ"ת בסי' כ"א שישנה תשובה לביטול החטא לגמרי וישנה תשובה לביטול העונש אע"פ שלא נמחק החטא

ד) **וצריך** לומר עפימשנ"ת בעז"ה בסי' כ"א, שיש תשובה לביטול החטא וכאילו אינו, ויש תשובה שאע"פ שאין החטא נמחק, מ"מ אין עונש ע"ז כשיש תשובה, והנפק"מ היא שרק בתשובה המוחקת את החטא בטל הריחוק הנוצר ע"י חטא וזוכה לחיי עוה"ב, עיי"ש באריכות, והיינו שיש ענין בתשובה כלפי הגברא שבעשה תשובה אינו נענש, ויש ענין בחטא עצמו לבטלו, וע"ז נאמר בהוליד ממזר, שכל שישנה מציאות ממשית בחטא, לא נתחדש כח תשובה לביטולו ולעשותו כאילו נמחק, וכמוש"כ רש"י, ומה"ט מבואר מה שתלוי הדבר בבן ממזר או במה שאסר את האשה לבעלה, עיי"ש בסוגיא בחגיגה דף ט:, אע"פ שאין האיסור מחמת הבן או מחמת איסור האשה, ועובר הוא על אותו איסור ממש גם כשלא הוליד מביאה זו כלום, או כשבא עלי' באונס שאינה נאסרת, ומשום שאין הענין כאן בתוקף האיסור שבזה אכן לא נוסף כלום ע"י בן ממזר או איסור האשה, אלא עיקרו הוא בכח ביטול החטא שישנו ע"י תשובה, שבזה כל שיש רושם של החטא אינו נמחק, וזהו המבואר בחגיגה דף ט': שם באוסר א"א על בעלה שנטרד מן העולם, עיי"ש, שהכוונה היא לעוה"ב שנשאר החטא ימרחקו מהקב"ה, וכנת' בסי' שם בענין זה עיי"ש, ומה"ט אין הרוצח בכלל זה, עיי"ש בתוס' בדף ט'. בד"ה זה הבא, והרי גם זה לא ניתן לתיקון שא"א להחיותו, דכנת' ענין זה בלא"ה אינו בחטא עצמו אלא במה שנשארה מציאות, וברוצח שמת הנרצח ואין מציאות ממשית בחטא, הו"ל כהוליד ממזר ומת, ומהני ע"ז תשובה כבשאר החטאים.

ומבואר שפיר שאמרה הגמ' דהשתא מיהת עושה מעשה עמך הוא, דדין אינו עושה מעשה עמך הוא בשם הגברא בהיותו חוטא וראוי לעונש, וע"ז מהני תשובה גם בהוליד בן ממזר וכמוש"כ תוס' שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, וכנת' שם במש"כ המנ"ח במצוה שס"ד בהא דקידושין דף מ"ט: במקדש את האשה ע"מ שאני צדיק גמור שמקודשת גם כשהוא רשע שמא הרהר תשובה בלבו, שהרי אין כאן וידוי וליכא לד' חילוקי כפרה, וכ' שם המנ"ח דצדיק ורשע לחוד וכפרה לחוד, עיי"ש, וביאורו הוא כנ"ל דוידוי למחיקת החטא הוא דבעי לי', אבל כלפי מחילה על החטא שעי"ז שוב אינו עבריין, סגי בתשובה גרידא בלא וידוי, עיי"ש, וה"ה הכא הגברא עצמו ע"י מחילה דתשובה הו"ל כבר עושה מעשה עמך כשם דחשיב שם צדיק גמור, ורק לגבי חיי העוה"ב הוא דהוי לי' מעוות לא יוכל לתקון, וזהו ג"כ מש"כ הר"ר חיים בתוס' הנ"ל, שבגזל כשלא החזירו, חסר בעצם התשובה ועי"ז ליכא נמי את מחילת החטא, אבל בהוליד בן ממזר, במעשה התשובה אין חסרון, שזהו מה שציוותה עליו תורה כמוש"כ תוס', ועי"ז יש מחילה גמורה, ואין זה ענין למה שהוא מעוות לא יוכל לתקון שזה רק כלפי החטא שאינו נמחק הוא, וכמוש"כ רש"י.

מבאר שבחבלה בלא מחילה הו"ל כגזילה שלא החזיר את הממון

ה) **והנה** במתני' בחגיגה שם איתא, א"ת בגונב וגוזל יכול הוא להחזירו ויתקן, ומבואר דאי לאו דיכול להחזירו ולתקן, דמי להוליד בן ממזר בגדר שנת' במה שהוא מעוות לא יוכל לתקון, ומשום דכל שקיים חסרון הנגזל והנגנב, יש כאן את מציאות החטא ואינו נמחק וכנ"ל, ונראה שעל ענין זה הוא דמיירי מתני' דב"ק דף ל"ב. הנ"ל, דקמ"ל מתני' דאמנם בהפסד ממון ע"י החזרת הממון אין ניכר רישומו של החטא, אבל בחבלה, כל שלא נתפיים ומחל עדיין רושם החבלה קיים אצל הנחבל כל שלא נתפיים, והו"ל רושמו ניכר שאין נמחק החטא וכנ"ל, וזהו דמייתי מקרא דאברהם שמבואר בגמ' דף ל"ב. דילפינן לה מקרא דהשב וכו' ויתפלל בעדך עיי"ש, ופירש המאירי שם שימחול בלב טוב כ"כ עד שיתפלל עליו, עיי"ש, והיינו דלא מיירי על מחילה וסליחה, אלא על פיוס וביטול הרושם במה שיש לו עכשיו על מה שעשה לו חבירו, והוא ע"י עקירת הדבר לגמרי בלבו עד שיתפלל עליו כדחזינן באברהם, ועיין בלשון הרמב"ם בפ"ז מהל' דעות ה"ח במש"כ כלפי הלאו דלא תקום ולא תטור, עיי"ש דצריך למחות הדבר מלבו ולא יטרנו, שכל זמן שהוא נוטר את הדבר וכו', לפיכך הקפידה תורה על נטירה עד שימחה העון מלבו ולא יזכרנו

דווקא, וע"ז פליג רבא ואמר דלא ע"ז מיירי קרא, אלא קרא באר"י בגדר יסורים מיירי, שהוא כנ"ל לבתר התשובה, ולומר שנמחל החטא לגמרי וכנ"ל, וא"כ אכן ישנה מחלוקת בין ר"א לרבא, ור"א בא להדגיש שאין כלל חטא, ומש"ה לא נקט לשון הקרא, שהרי על האי קרא פליג רבא ולא ס"ל שנאמר בו שבעצמו בטל החטא באר"י אלא שרק יש באר"י מעלה לגבי נשיאת העון וביטולו, והוא ע"י תשובה, ומש"ה פירשו ר"א והדגיש ששרוי הוא בלא חטא, דהיינו שהאדם מצד היותו באר"י אין בו חטא, וזהו פירושא דקרא, וע"ז פליג רבא וכנ"ל דלא מיירי על האדם באר"י אלא על כוח מיוחד באר"י של נשוא עון, וכנת', והרמב"ם אדרבא כוותי' פסק, ומש"ה כתב עונותיו מחולין שלא כדברי ר"א שאין בו חטא, אלא שיש בו מעלה למחילת חטא, ומחילה ע"י תשובה היא, שבאר"י נמחל החטא לגמרי כע"י יסורים דד' חילוקי כפרה, וכמושנ"ת.

סימן כ"ב

תשובה בעבירות שבין אדם לחבירו

התמיהות בסתירת המשניות והרמב"ם לגבי המיוחד בבקשת מחילה בחובל דווקא

א) כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות חובל ומזיק ה"ט-י וז"ל, אינו דומה מזיק חברו בגדפו למזיק ממונו, שהמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חובל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו, ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו. ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו, וכל הממהר למחול הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו, ע"כ, ועיי"ש בלח"מ בה"ט, שהק' ממש"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' תשובה ה"ט וז"ל, אין התשובה ולא יוהכ"פ מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצ"ב, אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו וכו' ע"כ, הרי להדיא שלא רק בחובל בחבירו אלא שגם במזיק ממונו כגוזל, כתב הרמב"ם שאין מתכפר לו עד שיבקשנו וימחול לו, ואיך כתב כאן הרמב"ם אינו דומה וכו' דמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, והרי גם מזיק לא סגי בי' בשילם מה שהוא חייב לו, והיא תמיהא רבתא לכאורה, (ומש"כ הלח"מ דגוזל שאני שנתהנה מעבירה, אינו מובן כלל, דמה ענין הנאתו, לחיוב בקשת מחילה מניזק כשלא הפסידו אלא ממונו ולא גופו, וצע"ג).

אכן קושיה זו לא על הרמב"ם בלבד הוא דקשיא, אלא שעל המשניות שהן מקור הדין קשיא, שהרי במשנה ביומא דף פ"ה: איתא, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו, דרש רבי אלעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יוהכ"פ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו, ע"כ, ומבואר להדיא שישנו דין זה בכל עבירות שבין אדם לחבירו כגון גזל ומזיק וכדומה, וא"כ מהו הדין המיוחד שנאמר במשנה בב"ק דף צ"ב. וז"ל, אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר ועתה השב אשת וגו', ע"כ, דלמ"ל דין נוסף וילפותא מיוחדת מאברהם, והרי כן הוא הדין בכל עבירות שבין אדם לחבירו כמבואר במתני' דיומא הנ"ל, וביותר דמתני' דיומא על כל בין אדם לחבירו מיירי ולאו דווקא גזל ולא כמוש"כ הלח"מ, וודאי צ"ע כנ"ל, ומה"ט לא א"ש ג"כ מש"כ בס' תוס' יוהכ"פ ביומא שם ליישב את דברי הרמב"ם, שהרמב"ם בהל' תשובה בגוזל דווקא מיירי ובחזקה מיד הנגזל, וע"י חבלה, שע"ז הרי צריך בקשת מחילה כמוש"כ כאן הרמב"ם, עיי"ש, ומלבד דלא א"ש דא"כ למאי כ' שם הרמב"ם גוזל וכבר כ' שם חובל, אבל הרי כנ"ל מתני' דיומא בכל עבירות שבין אדם לחבירו מיירי, והוא נגד מתני' דב"ק שהוא דין רק בחובל ומקרא דאברהם.

דברי הרמב"ם לגבי וידוי בעבירות שבין אדם לחבירו והתמוה בדברי הכס"מ בזה

ב) והנה עיין ברמב"ם בפ"א מתשובה ה"א שכ' וז"ל, וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אע"פ ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאת האדם, ע"כ, ועיי"ש בכס"מ שכ' ע"ז וז"ל, משנה בב"ק בסו"פ החובל (דף צ"ב.), אע"פ שנותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה, ומ"מ מאי דמפיק לה רבינו מכל חטאת האדם, צ"ע היכא מייתי לה ע"כ, (ועיי"ש בהגהה שכן הוא בילקוט פ' נשא מספרי זוטא), וכבר תמה בהגהות טו"א ברמב"ם שם, ובס' תוס' יוהכ"פ ביומא דף פ"ה: דמה זה ענין למתני' דב"ק שכתב מזה הכס"מ מקור לדברי הרמב"ם, והרי מתני' לענין מחילת הנחבל מיירי, והרמב"ם על דין וידוי מיירי כמוש"כ כן לגבי מביאי קרבן וחייבי מלקיות ומיתה, ומה זה ענין זה לזה, וגם אם לא בעי וידוי מחילת הניזק בעי, וכן הק' שם בתוס' יוהכ"פ, שהרי הרמב"ם שם מיירי על מזיק ממונו כמפורש בדבריו, ובזה אדרבא מבואר במתני' בדף צ"ב. שאין בזה בקשת מחילה שאינה אלא בחובל, והיאך כ' הכס"מ מקור לדין וידוי דמזיק ממון מדינא דמתני' דליתא בגזילה, וכן הק' שם דמ"ט מייתי הכס"מ למתני' דב"ק ולא למתני' דיומא דמיירי בדיני תשובה ומבואר שם דבעי בקשת מחילה, דלמש"כ הכס"מ הוא מקור לדין וידוי שכ' שם הרמב"ם, וכן עיי"ש שדייק בלשון הכס"מ שכ' ומ"מ מאי דמפיק

ודרך[293] התנאים לקרות[294] דינרי' זוזים, דתניא בתוספ'[295] דכתובו'[ת][296] המוציא שם רע ונמצאו עדיו זוממין לוקה ונותן ד' מאות זח', וזה הלשון במקום לוקה ונותן מאה סלע[297].

שמרה וכו'[298]. המתין לה עד שארב אות'[ה] שעומדת על פתח ביתה[299], ושבר לפניה[300] צלוחית של חרס כדי שתתגלה בשתה, שאינה מקפדת על בשת כמו שהוא[301] מכיר בכילות שהיה נטוע בלבה[302].

אחי"ח 1 2 3 4 5 6 7

שחחובל[303] **בעצמו אע"פ שאינו רשאי.** מוקי' לה בגמ'[304] דדוק'[א] בחובל הוא דאינו[305] רשאי, אבל בבשת רשאי[306]. **פטור** ממלקות, אפי' אתרו ביה[307], אפ"ה **אחרים שחבלו**[308] באותו שאינו מתבייש חייב לשלם לו בשת, לפי שאינו דומה המתבייש מעצמו למתבייש מאחרים[309]. **אע"פ שאינו רשאי**[310] נפ"ל בגמ'[311] מאך את דמכם לנפשותיכם אדרוש[312]. **וקוצץ נטיעותיו** נמי נפ"ל מקר'[א], דכתי'[313] לא תשחית את עצה[314].

אע"פ[315] **שהוא נותן לו**[316] דמי בשתו סלע או מנה או מאתי' וד' מאות זוז הנזכרים[317], **אינו**[318] **נמחל לו צערו שציער אותו**, שנתן אל לבו דאגה[319], אינו נמחל **עד שיבקש ממנו**, כלומ', שימחול לו בלב טוב[320], שלא יתבעו עלבונו מן השמים כמו שמצינו שא' השם לאבימלך שלא ימלט מדין שמים עד שיתפלל אברהם בשבילו, שכל כך ימחול לו בלב טוב שיתפלל עליו[321] שלא יענישנו

ר"ב פנדיונין, וזוז צורי היינו סתם דינר שבתלמוד שהחמשים מהם חצי מנה" (הוצ' אל המקורות, עמ' יג). השו' רש"י שם ד"ה זוזי, וע' פ"ג הע' 482. 292 = צורי, וע' בהע' הקודמת. אבל לעיל פ"ד סי' עג ד"ה ושל דבריהם רבינו לא נסתפק בזה, וכתב בפשטות שהם של מדינה. וכן היא דעת הרמב"ם דוזים דהכא כסף מדינה הם, ע' הל' חובל פ"ג ה"ט וה"י. ונראה שכן היא אף דעת הראב"ד, ע' עמ' ריח. אבל לא כן דעת ר"י בתוס' (לו ע"ב ד"ה ושל), שכתב דרב יהודה לא אירי אלא בסלעים ... אבל שאר מטבעות של דבריהם הוי כסף צורי. 293 בכי"א: דדרך. 294 בכי"א: לקרוא. 295 בכי"א: בתוספה. 296 פ"א ה"ה. 297 השו' ערכין טו ע"א במשנה. 298 שתי התיבות לי' בכי"א. 299 לשון רש"י בשינויים, ע"ש, ובכי"י ר' גרס "ביתה" במשנה, ע' דק"ס בהגהות אות ד. 300 בכי"א: לעיניה. 301 בכי"א נוסף: היה. 302 כלשון זו במאירי, עמ' 263 ד"ה הכל. 303 כ"ה בריב"ף ובכל כי"י, ע' דק"ס אות ה. 304 צא סוף ע"א. 305 בכי"א: אינו. 306 כ"כ המאירי (עמ' 266 ד"ה זה שבארנו), ושלא כתוס' (צא ע"ב ד"ה אלא תנאי). 307 כ"כ המאירי, עמ' 263 ד"ה הכל (וכפי תיקון המהדיר שם), אבל התוס' הקשו על פירוש זה, ע' צא ע"ב ד"ה החובל, וע' ברשב"א שם ד"ה החובל בעצמו. 308 בכי"א נוסף: בו. 309 היה צריך להוסיף טעם זה מפני שהסיק שאדם רשאי לבייש את עצמו, ומ"ש הוא מ"ש אחר, וע' בגמ' צא ע"ב. 310 בכי"א נוסף: דקאמרי', שהרי חוזר ומפרש הלשון שבתחלת הדבור. 311 צא ע"ב. 312 בראשית ט, ה, ואע"פ שבגמ' נדחתה הראיה משם, רבינו סובר דאליבא דאמת כן סבר התנא שהביא אותו פסוק, וראה תוספ' פ"ט הל' לא, וראה במאירי עמ' 266 ד"ה זה שבארנו. 313 דברים כ, יט. 314 בכי"א נוסף: וגו'. 315 צב ע"א. בכי"א: ואע"פ. 316 במשנת הרי"ף: שנתן לו. לפנינו בבא זו היא משנה בפני עצמה, אבל גם מדברי רש"י כאן נראה שהיתה סיפא דמתני' לעיל, שהעיר רש"י במיוחד שאין אלה המשך דברי ר"ע. 317 השו' רש"י צב ע"א ד"ה כל אלו. 318 כ"ה בריב"ף כ"י (דק"ס), ובד"נ ובמשבי"ר (שינויי נוסחאות) ונוסחת לו, ובמשנת המאירי. לפנינו: אין. 319 השו' רש"י ד"ה אבל צער, וכמעט בזה הלשון ברש"י שבריב"ף, וראה הערה 838, וכזה כתב גם המאירי,

בעבורו, שא״פ שאפשר שהתודה על חטאתו[322] בינו ובין בוראו מוחל[323] לו הב״ה חלקו שעבר על צויו, אבל חלק חברו אינו מוחל, ואם לא רצה למחול לו מחילת דין שמים[323*] נקרא אכזרי שאינו חושש על עונש חברו[324], שהרי אברהם חשש על אבימלך שלא היה ממשפחתו כ״ש בבני משפחתו[325].

[אוצר החכמה]

י״ז **האומר**[326] **פמא את עיני** וכו׳ **חייב**[327]. א״פ שהנחבל צוהו על זה, חייב לשלם לו דמי ידו ורגלו, דבודאי לנסותו עשה, ואפי׳ **אמ׳ לו ע״מ לפטרו** מה׳ דברי׳ **חייב**, לפי שאין אדם מוחל על ראשי איברים[328], ובגמ׳[329] מוכח דדוק׳[א] נקט ראשי איברי׳, אבל אם לא[330] אמ׳ לו הכני ופצעני ע״מ לפטור פטור, והכי תני לה[331] בבריתא בהדיא.

קרא את כסותי[332] וכו׳ **חייב**, דאפי׳ על ממונו חייב, דלנסותו בא. אבל אם אמ׳ לו **ע״מ לפטור פטור**, לפי שאפש׳[ר] שמוחל אדם למי שגוזל ממונו. אבל אם אמ׳ לו **עשה כן לאיש פלוני** ועלי לשלם לגזל ולפטור אותך מן הדין, **חייב**[333], דמצי אמ׳ ליה דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין[334], הוי אומ׳ שומעין לרב.

גמרא. [סי׳ קמו] **ירוש׳**[335]. **תני**[336] **החובל בחברו חמשה נותן**[337] **לו חמשה** וכו׳, **חכהו על ידו וקטעה**. כלומ׳, שהפחיתו מן הדמים, שהרי לא יוכל[338] בה עוד, מ״ה **נותן לו ח׳ דברים כולן. הכהו על ידו וצבת**[339]. כלומ׳, וסופה לחזור[340]

עמ׳ 268. 320 לשון זו במאירי שם. 321 בכי״א: לפניו. 322 שהתודה וכו׳, כזה במאירי רע״מ 268. 323 בכי״א: ומוחל, וכצ״ל. 323* השו׳ תשובות רש״י מהדורת אלפנבין, סי׳ רמה בסוף. 324 שאינו וכו׳, לשון זו במאירי שם. 325 „משפחתו״ ר״ל עמו, וכדומה יש במלאכת שלמה ד״ה שנאמר. 326 במשנת הרי״ף נוסף: לחבירו, אבל ליתא בכי״ סמינר. 327 בכי״א לי׳ תיבה זו. 328 בכי״א נוסף: שלו. הרי״ף כתב: „ואסיקנא אמר רבי יוחנן יש לאו שהוא כהן״, ופרש״י לשיטה זו: „אדם מוחל על הכל״ (ד״ה ורבי יוחנן), וכן כתב רבינו בפירוש הגמ׳ אלא שכאן תופס שיטה אחרת לפירוש המשנה, וגם המאירי כתב כרבינו בפיה״מ (רע״מ 270). באו״ז סי׳ שם כתב: „ופר״ח וצ״ל הילכתא כרבה [צ״ל כרבא, ראה סי׳ ר״ח בסוף אוה״ע לב״ק עמ׳ 93] דאין אדם מוחל על ראשי איברים שלו. וכן בספר חפץ לא הביא אלא דברי רבא״. וז״ל הר״מ מסרקסטה בשטמ״ק: „טעמא דרישא דמתני׳ לפי שאין אדם מוחל על ראשי אבריו וכן פסק ר״ח ז״ל, וכן כתב הר״מ ז״ל [הלי׳ חובל ומזיק פ״ה הי״א, אלא שצ״ע לשיטתו מדבריו בפיה״מ] אבל מדברי רבינו הגדול ז״ל [= הרי״ף] נראה שדעתו לפסוק דפטור מדיני אדם כיון דאמר ליה הניזק הכה אותו על מנת לפטור״ וכו׳ ע״ש. ורבסז״ל בס׳ הנר פסק כר׳ יותנן והוסיף: „ויש אומ׳ הלכה כרבא״ (דף 41 ע״א). בחידושי הראב״ד (עמ׳ רכו) כתב שגם לדעת ר׳ יוחנן אין אדם מוחל על ראשי אברים, ורבא אינו חולק עליו, ופי׳ המשנה כדברי רבא. אולם כתב הראב״ד שם שא״א לפרש כן לשיטת הרי״ף, וע׳ בס׳ כתוב שם (הסגלה, במקומו) וברשב״א. לפירוש רבינו כבר ראינו שתופס דעה — וביחוד בפיה״מ — שלא כדעת הרי״ף (וראה במבוא ע״ז). 329 צג ע״א. 330 בכי״א ליתא תיבה זו, ומיותרת כאן. 331 בכי״א: תניא. 332 בכי״א: כסותו, וראה בדק״ס אות ס. 333 עלי וכו׳, מלה במלה במאירי, רע״מ 270. 334 לעיל נו ע״א. 335 פ״ח ה״א, וע׳ תוספ׳ פ״ט ה״א. 336 בכי״א: תנא. 337 בכי״א: נותנן, אבל אף שם להלן: נותן. 338 בכי״א נוסף: לעשות. 339 כ״ה בריי״ף כי׳ סמינר, כ״ה לפנינו בירושלמי, וכן כתב המאירי (עמ׳ 247) ועוד, אבל בריי״ף הנדפס: וצמחה, השו׳ בגמ׳ סו ע״א.

בנדון הזה יש להכריע כדברי האומר לכנוס[22], חדא דהסמ"ג הכריע לכנוס כדברי ר"י ור"ת ואף על גב דלא הוה בתראה כל כך כמו רבי אשר מכל מקום כדאי הם ר"י ור"ת והסמ"ג לסמוך עליהם בשעת הדחק דבודאי אין לך שעת הדחק גדולה מזו דיש לחוש ח"ו פן תצא לתרבות רעה[23] ומוטב לאכול בשר תמותות שחוטות מלאכול בשר נבילות. ועוד דאפילו לדברי החולקים על ר"י ור"ת לא הוי טעמא אלא כדי שלא להחזיק הקול ויש לומר דהיינו דוקא בנטענת בעלמא אבל זו שכריסה בין שיניה אי אפשר להפסיק את הקול או מזה או מאחר והרי זו כבר פגומה ועומדת וגם הוא מאחר דאיכא אמתלאות טובא כאשר כתבת וגם גלוי ומפורסם שנתעברה[יז] לפי הנראה נכתם עונה האם יכבס בנתר או ירבה לו בורית וכבר נודע מתחלה טבעו בעולם לרוב המתלאות שכתבתי מצורף הדיינה וליכא פגומה[יח] כולי האי אף לדידיה אם יכנסנה. וע"כ נראה לע"ד מן המובחר לחזור בכל עת שיכנסנה. ומ"מ דבר פשוט הוא שאין לכופו על כך לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם מאחר שהוא כופר דפשיטא דמעולם לא עלה על לב ר"י ור"ת לכוף הנטען לכנוס אלא שמצוה לחזור אחר הדבר ולא עוד אלא אפילו בא עליה בודאי כתבו רבינו משה[24] והסמ"ג[25] דאין כופין אותו לכנוס אלא נותן קנס והולך אם היא בת קנס ובהדיא גרסינן בפ' אלו נערות (לט-מ) מכדי מגמר גמירי מהדדי נגמר כולי אמר קרא מהר ימהרנה לו מדעתו הרי לך בהדיא דדוקא מדעתו[26] וגם משנה שלימה היא שם (לט, א) דתנן האונס שותה בעציצו והמפתה אם רוצה להוציא יוציא ולא מצינו חלוק בין מפתה למפתה לומר דהיכא שהוא משלם קנס אם לא יכנוס די לו בכפייה זו והיכא שאינה בת קנס שנכוף אותו לכנוס מאחר שאין עליו עונש אחר ופשיטא דאין סברא כלל לומר כן ועוד דלא לישתמיט בדברי התלמוד והפוסקים דלימא בחד דוכתא דיש לחלק בין מפתה למפתה אם איתא דהכא[יט] הוא.

(ו) **ואשר נסתפקת** (ש)אם נטענה כבר מאחר על פי עדים והראשון נשוי והשני אינו נשוי אם

נאמר שמצוה על השני לכנסה לדברי ר"י ור"ת, לפי הנראה לע"ד אם הראשון לא נטען ממנה באותו פרק שנתעברה בו ועל זה השני לבדו היתה הטענה בעת ההיא שנתעברה, על השני הזה מוטל משום מצוה לכנסה לדברי ר"י שהרי הוסיף לה פגם על פגמה דמעיקרא לא הוה כי אם רננא בעלמא והיתה יכולה להכחיש הקול וגם הקול היה ראוי להפסיק מעצמו אבל עכשיו שנטענה מזה בענין שלא יוכל הקול להפסיק ונסתתמו טענותיה שהרי כריסה בין שיניה הרי נפגמה מכל וכל, וכי תימא כיון שכבר יצא עליה שם רע פגומה היא ועומדת אין להקפיד אם יבא אחר ויוסיף לה פגם על פגמה דלא הקפידה תורה אלא על בנות ישראל הצנועות ולא על כיוצא כזו זה אינו דהא תניא בברייתא בפ' אלו נערות (כתובות לו, ב) דהיוצאה משום שם רע אין לה קנס ולא פיתוי ואמר רב פפא עלה ש"מ האי שטרא ריעא כולי ופריך עלה היכי דמי אילימא דנפיק עליה קלא כו' דכוותא הכא דנפק עלה קלא דזנאי והאמר רבא יצא לה שם מזנה בעיר אין חוששין לה ומשני דאתו בי תרי ואמרי לדידן תבעתן לאיסורא, משמע בהדיא דבכל ענין באיזה צד שיצא לה שם מזנה אפילו הכי יש לה קנס ופיתוי אם לא דאתי בי תרי ואמרי כו', והוא הדין נמי לנדון הזה לדברי רבי יצחק שהרי מעיקר דין דאונס ומפתה למדה רבינו יצחק, ואפילו אם עדיין לא נפסק הקול הראשון והיה גם הוא נטען ממנה באותו פרק אשר נתעברה בו והיתה יד שניהם שוה בו מאחר שזה נשוי ואי אפשר לו לכנוס מפני תקנת הגאון גם בזה היה נראה לע"ד דעל השני מוטל לכנוס[27] משום מצוה כדפי' ר"י דיש לדמותו קצת לשור תם ואדם שדחפו לבור (ב"ק נד, א) דקיימא לן כרבי נתן דאומר דכל היכא דליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי ואונס ומפתה מאבות נזיקין דתני רבי חייא (שם ד, ב) ומה לי נזקי אדם בשור ומה לי נזקי אדם באדם, ואף על גב דאם נחפתתה זו לא חשיב כמזיק ממש שהרי גדולה היא ומחילתה מחילה מאחר שיצתה מרשות אב מ"מ מאחר דגם בזו סבירא ליה לרבינו יצחק דמצוה לכנוס מאחר שפגמה ולמדה מאונס ומפתה דכתיב בקרא ואם כי בבת קנס איירי קרא אית לן למימר דון מינה ומינה ומ"מ פשיטא דאין לכופו אפילו לדברי ר"י כדפירש' לעיל.

(ה) **ואשר נסתפקו** אם החוטא הזה צריך הוא לגלות פשעו קודם שיכופר לו נלע"ד דאם באונס בא עליה בעת עלופה כאשר היא טוענת אם כן הוי דברים שבין אדם לחבירו ועל זה נאמר מכסה פשעיו לא יצליח שהרי ביישה ופגמה ואפילו יקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו עד שיבקש ממנה מחילה אם כן הוא כדבריה וכיון שצריך לבקש ממנה מחילה אין לו לכסות פשעו אלא להודיעו לרבים כדי שיבקשו ממנה שתמחול לו כמו שפירוש רש"י בפרק בתרא דיומא (פו, ב) גבי הא דמשני הא בעבירות שבין אדם לחבירו כו', והמשיאו עצה לכפור האמת קורא אני עליו רשע ערום, אמנם אם יש בדבר סכנה מפני האומות פשיטא דאונס[יט] הוא בזה וטענת אונס מן התורה אבל אם ברצון בא עליה פשיטא שיצתה עבירה זו מכלל עבירות שבין אדם לחבירו[28] דכיון דמדעתה עביד פשיטא דלא שייך בקשת מחילה לגבה דידה כי אם לה' אלהינו אשר לו הרחמים והסליחות ואם כן לא שייכא בה טעמא שפירוש רש"י בשילהי יומא וממילא דאין צריך לפרסם חטאו יותר מאשר נתפרסם כבר, ואף על גב דבפרק בתרא דיומא איכא שינויא אחרינא דאיכא דמשני כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם ולדידיה אפשר שהיה זה צריך לגלות פשעו שהרי קצת מפורסם לרוב המתלאות ואף על גב דאין כח בידינו להענישו מאומד מכל מקום חזינן לרב אלפס ולכל שאר פוסקי הלכות שתפסו עיקר שנויא דמשני כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כו'.

ועל המסבב להתפיסו בידי גוים והיה בדבר סכנה לפי דברין פשיטא שלא יפה עשה ומזה אין צריך אריכות כלל.

חילופי גירסאות ותיקוני טעויות: טז) אולי צ"ל ממנו. יז) צ"ל פגימה. יח) צ"ל דהכי. יט) צ"ל דאנוס.

22. ב"י שם. 23. ד"מ שם ס"ק ד ורמ"א סעי' ה. 24. הלכות נערה פ"ב הלכה ז. 25. עשין נד. 26. ב"י וד"מ ורמ"א שם.
27. רמ"א שם. 28. פר"ח אור"ח סי' תרו ס"ק א (צל"ח) וע"ע ברמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ח ובכס"מ.

סיום ומתילה

שו"ת מהרי"ק סימן קכט

(ה) ואשר נסתפקו אם החוטא הזה צריך הוא לגלות פשעו קודם שיכופר לו נלע"ד דאם באונס בא עליה בעת עלופה כאשר היא טוענת אם כן הוי דברים שבין אדם לחבירו ועל זה נאמר מכסה פשעיו לא יצליח שהרי ביישה
* ופגמה ואפילו יקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו עד שיבקש ממנה מחילה אם כן הוא כדבריה וכיון שצריך לבקש ממנה מחילה אין לו לכסות פשעו אלא להודיעו לרבים כדי שיבקשו ממנה שתמחול לו כמו שפירוש רש"י בפרק בתרא דיומא (דף פו) גבי הא דמשני הא בעבירות שבין אדם לחבירו כו' והמשיאו עצה לכפור האמת קורא אני עליו רשע ערום אמנם אם יש בדבר סכנה מפני האומות פשיטא דאונס הוא בזה וטענת אונס מן התורה אבל אם ברצון בא עליה פשיטא שיצתה עבירה זו מכלל עבירות שבין אדם לחבירו דכיון דמדעתה עביד פשיטא דלא שייך בקשת מחילה לגבה דידה כי אם לה' אלהינו אשר לו הרחמים והסליחות ואם כן לא שייכא בה טעמא שפירוש רש"י בשילהי יומא וממילא דאין צריך לפרסם חטאו יותר מאשר נתפרסם כבר ואף על גב דבפרק בתרא דיומא איכא שינויא אחרינא דאיכא דמשני כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם ולדידיה אפשר שהיה זה צריך לגלות פשעו שהרי קצת מפורסם לרוב המתלאות ואף על גב דאין כח בידינו להענישו מאומד מכל מקום חזינן לרב אלפס ולכל שאר פוסקים הלכות שתפסו עיקר שנויא דמשני כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כו' ועל המסבב להתפיסו בידי גוים והיה בדבר סכנה לפי דבריך פשיטא שלא יפה עשה ומזה אין צריך אריכות כלל (ו) ואשר שאלת אם נאמר באשה זו שיהיה מצוה לכונסה אפילו לדברי רבינו יצחק מפני שני טעמים שרמזת על הטעם הראשון לא ידעתי אם הוחזקה המשפחה שלשה פעמים בכך דפשיטא דבעינן חזקה דג' פעמים כדמסיק בפרק הבא על יבמתו (דף סד סה) וכדפסקו הפוסקים ופשיטא דאם הוחזקו דמודה ר"י שאין לו לכונסה אבל הוחזקו אם הוא אינו מקפיד בזה נראה לע"ד דלדברי ר"י מצוה קא עבד לכונסה אבל אם הוא מקפיד בזה או מחמת הטעם השני שרמזת נראה לע"ד דאפי' לדברי ר"י אין לו לכונסה מאחר שאין עדים שיעידו שבאונס בא עליה שהרי לא אמרה תורה שישא אדם אשה שנואה לו דילמא הויא ליה בנים שאינן מהוגנים וכדגלי לן קרא ממהר ימהרנה לו מדעתו כדאיתא בפ' אלו נערו' (דף לט) רק באונס דקנסיה רחמנא מפני שעשה שלא כהוגן כל כך וגם משום דהתורה חסה על כבוד בנות ישראל ההגונות שלא ישארו פגומות וזו היא ששנינו האונס שותה בעציצו ואפילו מצרעת ואפילו חגרת כו' ושלום. נאום הצעיר יוסף קולון בן מהור"ר שלמה זלה"ה:

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

שו"ת מהר"י וויל סימן פז

ואותו שהכה האיש על מוחו בחרב והמוכה נפל למשכב וחלה ד' שבועות ומת והועד שלא מת מחמת אותו המכה וגם עמד בנתיים ואכל על סעודת נישואין וחזר וחלה ומת. וכן אחד מהמורים שהמכה אין צריך כפרה דאמרי' שמא הרוח בלבלתו. אומר אני דלא ניתן לנו המורה לצדקה דלא אמרי' הרוח בלבלתו אלא גבי שוגג ולעניין גלות אבל לעניין מזיד לא וכן כתבו התוספות פרק מי שאחזו /גיטין דף ע'/. ועוד אם פטור מגלות מגזירת הכתוב אטו משום הכי לא צריך כפרה אטו אם שחט בו שנים ולא מת לאלתר וכי אינו צריך כפרה? ועוד אומר אני דלאו כל אדם מהימני על האומדנא לומר לא מת מאותה הכאה דווקא הדיינים או עדים כשרים הזריזים וזהירים וראויים להעיד בפני ב"ד דסמכינן עלייהו למקטל גברא. כדאמרי' פ"ק דפסחים /דף י"ב/ עדות מסורה לזריזים חמץ לכל מסור משמע דצריכים עדים זריזים. ובפרק החובל /בבא קמא דף צ'/ סבר רבי שמעון התימני דאפילו העדים לא מהימני אאומדנא אלא דווקא הדיינים. ואפילו רבי עקיב' לא פליג עליה וסבר דהעדים מהימני אאומדנא אלא דווקא אותם עצמם שהעידו שהרגו כיון דסמכינן אעדותם להמית הרוצח א"כ זריזים הם. ועוד איפשר דאפילו רבי עקיבא מודה דעדים לא מהימני, אלא אם היה בכלי כדי להמית או לא, אבל אאומדנא כי האי מודה רבי עקיבא דלא מהימני העדים לומר לא מת מאותה הכאה. וקצת משמע מדברי ר' עקיב' הכי מדקא' גבי ב"ד הולכי' אצל הבירה או הבירה אצלם ואם נפל הביר' צריך לחזור ולבנותה כו' משמע אי לאו האי טעמא היה מודה דצריך אומד הדיינים ומאומד אם מת מאותה הכאה לא שייך האי טעמא. ותמיה על המורה שפטרו בלאו כלום דהא המכה חבירו נקרא רשע ורב הונא קץ ידא /סנהדרין דף נ"ח/ וחטאו מפורש פרק ארבע מיתות ואיתא במרדכי פרק החובל המכה חבירו פסול לעדות ולשבועה ואפילו הכאה בעלמא וכ"ש האי גברא שהכה הכאה שיש בו מיתה בדבר שיש בו כדי להמית ובמקו' שיש בו כדי להמית. אפילו פצע בעלמא בשאר הגוף יש בו סכנה כדאמ' פרק אין מעמידין /עבודה זרה דף כ"ח/ אמר שמואל האי פצעתא סכנתא ומחללין עליה השבת וכ"ש פצע במקום המוח שיש בו סכנה כעובדא דידן. ואי לדידי ציית המכה יקבל עליו תשובה בתעניות ובמלקיות ואם הוא עשיר יתן ממון ויתכפר לו. וכבר פסקתי במדינת מר"ק על אחד שהכה זקן אחד על ראשו והדם היה שותת מראשו. ופסקתי על המכה שילקה בבית הכנסת בין מנחה למעריב כדאיתא בא"ז. ופסקתי עליו ליתן זקוק כסף להמוכ' אם הוא עני. ואם המוכה עשיר יתן לעמילי

* תורה ויבקש מחילה מהמוכה. והכא כיון שמת המוכה יעשה מחילה על קברו ולכל הפחות הוא בספק רוצח ויש להכביד עליו הרבה אולי יש תקוה. נאם הקטן יעקב ווייל.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

גיוס ואתיה

שו"ת מהרי"ל סימן פו ד"ה ומה שהעידו

ומה שהעידו תרי גיסי שלא נודע להם שהוזק ר' ישי באותה תפיסה, ואחר +ואחד, הזכיר, א'+ שהזכיר ששמע ד' זהו' נגד הארדני"ל +האדריכל, א'+ של השר, בזה אין ממש, שלא שמעתי אינו ראיה, ומי יודע מה הפסיד נגד היועצים או מה מזג בצינעא או אפילו בגלוי שלא נודע להם, ומה שדקדק ר' דוד אחר הודאות ר' ישי, ודאי לא שבקינן ליה למטען טפי מהודאתו דאמיד בה מחמת תפיסה ראשונה אם לא שיברר בעדות ברורה שלוה לצורך פדיונו +ע"פ ב"ק סב, א+, אבל אם הפסיד כל אשר לו בתפיסה ראשונה אם כן תפיסה אחרונה הוצרכו חמיו ואוהביו לפוטרו ולסייעו, ויוכל לטעון מידי דאמיד ע"פ הענין כמה היה אפשר להזיקו, ויודע +ויודיע, ב' מ' וא'+ איך ומה. וכשישבע רבי דוד יוכל להחרים סתם בפני ר' ישי על מי שטוען עליו שיודע שהוא שקר ומזקיקו לשבע חנם. וכן כשישבע רבי ישי יוכל להחרים סתם בפני רבי דוד על מי שמזקיקו לשבע חנם כדברי הגאונים +מובא

* בטור חו"מ סי' פז (דף קפא, ב)+. ואחר כל זה רבי דוד יבקש מחילה מר' ישי בפני עשרה בני ברית שימחול לו על צערו והזיקו, ורבי ישי אל יהא אכזרי אלא יאמר לו אני מוחל לך בלב שלם. ואם רבי דוד חייב שום עונש או תשובה, על זה לא באתי להודיע כי לא הוטל עלי אלא תביעות שבין הבעלי דינין הנזכרין לזה על זה. ועל זה כתבתי אנא חקלאה דינא דחקליית' כפי' ענ"ד.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

זה סוף שאלה ארוכה עיין בהתחלה ואולי ישנם
שלמוך מהקלע הנה ...

השעיר כל היום מכפר, והיינו עיכומו של יוסכ[ן] [illegible] נראה דרבי קובר לכל היום מכפר, דאמר [illegible] משמע לרבי כרת ביומא משכחת ליה כגון [illegible] המום, כתבו דלמא דוקא, כיון דסוף היום מכפר, [illegible] קובר דסוף היום מכפר, דשעיר למאי מיכטרך. [illegible] יפה מראה מצומר כן, גמ' דילמא דוקא, כי ידעו [illegible] ליה לכל היום מכפר, ושעיר מיכטרך אם אין מכפר. ע"כ הכל ניחא, דמוקמי כרבי דרבי קובר עיכומו של יום, ע"כ מכפר על שאינן שבים ג"כ, [illegible]ומו של יום מכפר. על כן המשנה דמצומר דשעיר [illegible]שעיר המשתלח כיון דהכפרה תלויה בשעיר דממילא והמשנה מיירי שם מקרבנות, על כן אמר שעיר [illegible]ן אחיא שפיר כרבי, וכיון דעיכומו של יום מכפר [illegible] כרבנן לא נוכל לאוקמיה כיון דאין יום הכיפורים [illegible]פי מקרא, ע"כ על כרחך שעיר אינו מכפר יותר [illegible] דזבח וגו', וכרבי ניחא.

[illegible]ים, ל"[illegible]ה שמצומר בדביהם דרבי דקובר יום [illegible] מכפר היינו השעיר, ואחר כך מביאין יב מפרשים [illegible] מכפר, ונחמת בדברי רבי אינו מצומר כלל רק יום [illegible] פ"ה ע"ב מצומר שם במשנה דיום הכיפורים מכפר [illegible] דלא כרבי, ומסקינן דיום הכיפורים לא בעי תשובה [illegible] השעיר המשתלח, והיה יכול לומר דשם אין שעיר [illegible]א על כרחך דיום הכיפורים עיכומו של יום מכפר. [illegible] שם] דרבי יליף מיום כיפורים הוא, דמכפר אפילו [illegible] פרשת אמור [ויקרא כ"ג, כ"ח], ושם לא נזכר שעיר [illegible] אמין דיום הכיפורים אין עיכומו של יום מכפר, ובודאי [illegible]יקר. אך על קושיתם למה לי שעיר, ולריכים היו לומר [illegible] מכפר עד שתשתקע, והש"ס דילן דנקיט מנקמיה וכו' [illegible] לריך לזה, דהמורה גזרה בעת שיכולים להקריב השעיר [illegible]ם מקריבים השעיר, כדברי היפה מראה. ועלתה הסוגיא [illegible] השעיר המשתלח מכפר בפני עצמו, היאך יתלוק רבי [illegible] כאשר כתבנו למעלה. ומה שכתבתי הוא נכון ונראה [illegible] דברי המום'. ועיין בר"ח פ"ג מהלכות שגגות ה"ט [illegible] קפק [illegible] יום הכיפורים אפילו עם חשכה פטור [illegible]לה מדברי דקבירא ליה כהתנא דכל היום מכפר ע"ש, [illegible] ועיין בירושלמי בזמא שם.

[illegible]ג בפ"ק ה"ב כתן ו"ל, שעיר המשתלח וכו' מכפר על [illegible] עבירות הקלות והחמורות וכו' והוא שעשה תשובה, אבל [illegible]ה אין השעיר מכפר אלא על הקלות, ומה הם הקלות [illegible]מה הם החמורות כריתות ומיתות בית דין ושבועת שוא [illegible]כשף משנה, דבגמרא בשבועות כתן מצומר להדיא דלרבי [illegible]חמורות אינו אלא תשובה, ולרבנן אפילו על עשה אינו מכפר [illegible] כן מוקמי המשנה כרבי, וגם מנא ליה חילוק זה. ועיין [illegible]כתב זה, ועיין בספר קדר משנה ובמוספת יום הכיפורים פ"ה ע"ב [קד"ה גם מצאתי].

[illegible] דהר"מ מפרש דבפשיטה ליה כן, כי הוא קובר כרבי [illegible]גזל דלרבנן אינו אלא תשובה, ובובר דר' ישמעאל פליג [illegible]ן דהכא כמו שכתבתי לעיל [בתות כ"ח] דגם על רבנן [illegible] למיתה מכפרת על לא תעשה, ולר' ישמעאל צריך תשובה, [illegible] כמו שכתבנו שם דקבירא ליה אפילו הרהרגין על פי בית [illegible]רה בלא תשובה, ועיין לעיל [שם] למה הר"מ פסק כר' [illegible] וגם קובר הר"מ דכפרת יום הכיפורים מכפרת כל היום [illegible]וף תות ל'], ע"כ היה קשה ליה, לר' ישמעאל שעיר למה, [illegible]תירוץ היפה מראה דמי אין מקריבין שעיר אין יום הכיפורים [illegible]קברת הר"מ דשעיר מוסיף כפרה, ע"כ בקלות בעשה ולא [illegible] תשובה קובר ר' ישמעאל דיום הכיפורים מכפר, ע"כ על [illegible] [illegible] [illegible]

ובן כל מחוייבי מיתות וכו' סיהדרין דף מ"ג. **ובן** החובל בחבירו וכו' כתב מר"ן הקדוש ולפ"ז אם החובל אין סוף החובל אף על פי שנותן לו ליטול נמחל לו ברור שיקבל ממנו מיהא אחר שהכל מהוש מתי דמפיק לה דרבינו מכל הטותות האדם נ"ב היינו לה ע"כ ודברינו נ"ב דנראה שרבינו בקצת רבויי דרוצה לומר שיתודה לחבירו החטא שעשה לו ואז הקשה ולפ"ב מהיכא מנה לומר כן והדברים תמוהים הרבה דרבינו סתם עד שיתידה ויבוש מלעשות רז לעולם ולשוב זה לא ראיתי שלא להקשות דכל דין זה הוא הכי וכפרק ב' דיז ט' לא סתב אלא לשוב ויתודה בעלמה אלא וידוי וזה מבריח לברם דלעשות התי ואין שום תפיסה על רבינו דמקור אלא דבר מלבב דיש לנתנם הרבה בתי שניין דינו של רבינו מחשבה דפרק החובל וכו' שהרי הקשה הר"מ נר"ו דליתא דהתם בחובל בנופו לא במזיק ממונו ומה גם שרבינו פ"ה החובל כתב במזיק ממונו אין נדיך מחילה ווידוי גם לקמן פ"ב כתב חובל בחבירו אז נגולו מיבו נמחל עד שיודיעהו ויהר"ל דם שיתן דנוזל שבתבה נדיך מחילה ולא מזיק אלא נהנה פ"ב וליתא דאי הכי בשאחר מיבו דומה וכו' ליפלוג הכל בממון ויהרוג דנוזל חייבי שהכהו ונגולו בנזן נזלת החיות והכה נמי מזיק ממונו בכי האי נוונא חייבי עד"ת ומה שהקשה תחיל דתם בחובל בנופו לא במזיק ממונו נראה מוכרח ונם הר"מ שם פ"ה דחובל ניין מזות התסבה ובריותא שם שם כן מוכרח דחמזיק בנופו דוקא קאי ומ"ש הר"ל דיה נראה שעות חילוק נכון מתנם קשה קושית הרב נר"ו ותו קשה טובא דבינו סבירא ליה דהסיק מתניתין ובריותא חייבי דוקא בחובל בנופו שם כן מיה לן דנוזל דייבינו ליה כיובי בבבל שנהנה ותו דבבריותא שם הקפידו בל הפער דוקא דהכי חיתא התם ת"ר כל שו שתמרו דמי בושתו תבל נעזרו תפילו הבית כל תילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיקבל ממנו מחילה וכו' ותי תפילו במזיק ממונו דלפעמי יתכן פיבוים לו נער נדול תפילו הכי לא תקרי נער לענין זה שלא בנופו דוקא דנערת דנופה עדיף שם כן היכי ניתא דנזלה הוי בנערת דנופה נם תם פתירין הר"מ נר"ו הוא דחוק הרבה. סוב החיר ה' לינך ביבי דברי הם"מ סוף פסין ע' וזל חיבו דוקא מזיק חבירו בנופו למזיק בתמונו שהמזיק בתמונו חבירו ניון שפילם תה שהיה חייב לפלם נתבפר לו ויהבל תקום תנזה לעולם ממנו תחילה נתפר ביתרינו בתנות וידוי ע"ב ובם סוף סי' זו דף נ"ט כתב זל תבל טבירות שבין תדם לחבירו בנון חובל בחבירו תו קללו תו נזלו וביוצא בהם חיבו נמחל לעולם יד שילם לו תה שהייב לו ונם נדיך ביתרינו ויבל ממנו תחילה וכו' ע"ב חילק זל דין הריבוי והמחילה ולא תלה בפרק תלת התלושים לרוחות דהריבוי ובהבת התחילה הוא תנזה שנדיך לעשות כן מבל מן נמי תתם לא טלמי תדיי תורה חיבו מעבב בפרתי וזהו תה שכתב בהלבות חובל בתפר בחיבו וידוי שהיה זהת הנזה. ומנזה זו נפרש ליה תדפיק פ"ה דף ט"ב טבירות שבין תדם לחבירו אין יום הבפורים מכפר עד שירלה את חבירו ויהיינו תדרבנן דתלתריותא בליתר דרך חיוב נמיר ליה חיובא תלא בטירת הנופה בדילוף בדרך החובל תוינתא הבב תבת התיב תם בן בל היתר הולך יוהר דיוה יותר דיוסא סבירא דבינו זל ודקדוק דברינו הבי תיבתי שהרי פ"ה דחובל נתב בזה הלשון תבל חובל בחבירו תף על פי שיצו לו תחה לו תפילו הקדיש בל תילי נביות אינו תתבפר לו ואפילו אינו תתבפר

ובן החובל את חבירו ומחייבי מיתות בית דין ומחוייבי בלקות אין מתכפר להן בעזרתן עד שיעשות תשובה וירחנו. ובן החובל בחבירו והמזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות בזה לעולם שנאמר מבל המאות האדם: ב שעיר המשתלה לפי שד וא כפרה על בל ישראל בהן נדול מרודה עליו על לשון בל ישראל שנאמר וההודה עליו את בל עוונות בני ישראל. שעיר המשתלה בבפר על בל עבירות שבתורה הקלות והחמורות בין שעבר בזדון בין שעבר בשנגה בין שהודע לו בין שלא הודע לו הבל בתבפר בשעיר המשתלה והוא שעשה התשובה. אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מבפר לו אלא על הקלות. ומה הן הקלות ובה הן החמורות החמורות הן שחייבין עליהם בית דין או ברת. ושבועת שוא ושקר אף על פי שאין בהן ברת הרי הן מן החמורות

לו ולא נמחל עונו פד שיבקש מז הנחבל ויתחול לו ע"ב היינו מהיות דפרק החובל דליף לה תקדת וכמ"ש הר"מ שם וכמן ע"ב כתב וזל תבל עבירות וכו' תינו נמחל לו לעולם בד שיתן לחבירו תה שהוא חייב לו וידבהו תף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו בדיוקו ולשמול ממנו וכו' ע"ב ולא סני ליה בתם שבתב תחילה וידבהו אלא הוסיף לפרש תף על פי וכו' לומ לתף דקול דבמזיק ממונו תין בקשת המחילה ודחיבו מעבב הבפרה תבל תקום חזל חייב שירלה תת חבירו בבל נווני ודייקי דברי רבינו שבתב תף על פי שהחזיר לו ממון וכו' ולבאן חזרה לה סייבת בחבלה אלא תמיך ממון ודברי מר"ן שם נרסיים עיון שבתב תף על פי וכו' פשבה בב"ק סוף החובל ע"ב והתם סייבי בבפרש דנגמא לה במזיק ממון וכ"ם הר"מ בהלבות חובל שם לה שנומר דרבה לרמוז עיקר הדין תיכן יליפי רבנן לחייב בבל שתר עבירות שבינו תדם לחבירו וכו' והיינו דפליה תהך מתניתין שמיך ואיך שיהיה על בל פנים רבינו דחייבי בהלבות תשובה בלל בל העבירו דבל בולם בעי בקשת המחילה במ"ש פ"ב שסיים וכיוצ בהם ונהי בדיניה והאי בדיניה דבחובל הוי חיוב נמור ושתר עבירות לה הוי אלא תנזה בעלמה ואף בחובל לה נפקא לן תלא קרא דמבל חטאת האדם אלא תקרא דוקתא הבא בחטאת תים אלא ודאי דבוזוי להקדוש ברוב הוא חייבי דוק בדבריו שבתב וכן וכו' דקאי אבל החלוקו שבתב לתחלה ואם נפרש דקאי אחבירו בדאמרת תדברי תר"ן זל קשה טובא דיניה בתרי ניורות בשתי בקשת המחילה וידוי תפשוט לה הוכי דסתם תקומו הרתו ולחבירו יוכי תה שבב בחבירו בפ"ב דב' פלא הוא זה ולילך דברי תר"ם תטרתני בספר קרית ספר אלו וזל וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו תף על פי וכו' שיתתר בל חטאת האדם אלו נזלות ונביבות שבריך וידוי והיינו מ"ש לעיל בשם המבילתא דמבל קרא ילפינן בל העבירות שבין תדם לחבירו ותבולהו קאי קרא דוזתודו דבבי וידוי שבתב וזל הא למדנו וידוי בבל תיני טובות נדולים ונקטנים פ"ב ותנות' מ"ם תר"ן זל דע"ב היבת תייתי לה לת הבנתי תתי קשיא ליה בבל דלעיל תמבילתא היא תביות בפרשת נשא הובאת בילקוט ד"ה בי יעשו וזל תבל חטאת האדם תתם שבינו לבין חבירו על הנביבות ועל הנזילות ועל לעזן הרע ע"ב הרי בפירוש דהעבירות שבין תדם לחבירו נפקא לן תבל הדא נופים ואם בן תתי קשיא ליה לת"ז על רבינו וק"ל. **שעיר** המשתלה וכו'. בבבועות דף ב' ובנמרא דף ז'. ובדברי מר"ן תתר תעשה ל"ל ביבר תעשה. **אבל** אם לא עשה תשובה אין העניין תפיר לי תלת על הקלות. כתב תר"ן הקדוש דע"ע דהוא ודאי פסק ברבינו ואם בן היבי פסק דעל הקלות בלא תשובה תפשר יום הבפורים הא לרבנן בין קלות בין חמורות בבי תשובה דוקא בדמוכח בפ"ק דשבועות דף ז' בדריך תתי עשה היבי דתי לי דעבד תשובה וכו' תתר רבי וודע בעיתר בתרדו ורבי היא וכו' ומשתע לרבנן בבי תשובה נם תעשה ע"ב ויל"ע דרבינו הוא ר' דבר בו והמניח דין זה תבחיל דפרקה בתרא דיתה דף פ"ה דמוכח תיבה לרבי תעשה ול"ת תפי בלא יום הבפורים תבפר ליה לתיתה התם תתתיבין החטאת ואשם ודאי תבפרין תיתה וזה תבפרין עם התשובה ופריך עם התשובה תין בפני

החמורו ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה
שאין בהן כרת הם הקלו: ג בזמן הזה שאין
בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפר׳ אין שם
אלא תשובה התשובה מכפרת על כל העבירו׳
אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה
אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנא׳ ורשעת
הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו ועצמו
של יום הכפורים מכפר לשבים שנא׳ כי ביום
הזה יכפר עליכם: ד אף על פי שהתשובה
מכפרת על הכל ועצמו של יום הכפורים מכפר
יש עבירות שהן מתכפרין לשעתן ויש עבירו׳
שאין מתכפרים אלא לאחר זמן כיצד עבר אדם
על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה
אינו זז משם עד שמוחלין לו ובאו נאמר שובו
בנים שובבים ארפא משובותיכם וגומר עבר
על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת
בית דין ועשה תשובה תשובה תולה ויום
הכפורים מכפר ובאו נאמר כי ביום הזה יכפר
עליכם עבר על כריתו׳ ומיתות בית דין ועשה
תשובה תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין
הבאין עליו גומרין לו הכפרה: ולעולם אין
מתכפר לו כפרה גמור׳ עד שיבואו עליו יסורין
ובאו נאמר ופקדתי בשבט פשעם וגו׳ במה
דברים אמורים בשלא חילל את השם בשעה
שעב׳ אבל המחלל את השם אף על פי שעשה
תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד
בתשובתו ובאו עליו יסורין אינו מתכפר לו
כפרה גמורה עד שימות אלא תשובה ויום
הכפורי׳ ויסורין שלשתן תולין ומיתה מכפרת
שנאמר ונגלה באזני השם צבאות וגומר אם
יכופר העון הזה לכם עד תמותון:

פרק שני

אי זו היא תשובה גמורה זה שבא בידו
דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו
ופירש ולא עשה מפני התשובה לא מיראה
ולא מכשלון כח כיצד הרי שבא על אשה
בעברה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומר

עצמן לא ניחא דלמא כרבי דתניא רבי חומר על כל עבירות שבתורה כיון
עשה תשובה כיון לא עשה תשובה זה מכפר חוץ ומפגל פנים
בתורה ויפיר ברית משה עשה תשובה זה מכפר ואם לא עשה
תשובה אין זה מכפר אפילו תימה רבי תשובה בעיא זה לא בעיא
תשובה ע״כ ואלמוקימו למתניתין
כרבי ואמתניתא דהך מתניתין קתני
דלוקה דכיון קלות לחמורות כלפני
זה דקלות לא בעי זה ותשובה לחוד
סני וחמורות תשובה תולה עד זה
מוכח דלרבי מקלות אפילו בלא זה
מכפר דתשובה לחוד סני וכי קאמר
תלמודא לרבי תשובה בעיא זה וכו׳
לא קאי אלא אחמורות דאי לא תימא
הכי היכי בעי למוקומי דיסא כרבי
כיון דאמתניתי קתני דתשובה מכפרת
על עבירות קלות על עשה ועל ל״ת
בלא זה כלל ואמאי דקאמר אפילו תימ׳
רבי וכו׳ דוקא לומר דזה על כל פנים
מכפר אפי׳ בלא תשובה אבל בתשובה
בלא זה יום עבירות מתכפרים מיד
ויום דכיני נמי כן זה והשתא דאיכא
לרבי למימר אלא אחמורות דאיכא בין
קלות לחמורות דקלות לא בעי זה
הוא הדין לרבנן דפליג ארבי ואסירת
להו דנמי בעי תשובה עם זה מסתבר׳
דלא פליגי דרבי אלא אחמורות
דרבי לא בעי תשובה וזה לחוד סני
ואיכא למימר דתוויה מבל בקלו דלרבי
קילי טפי דלא בעי זה דוקא דתשובה
לחוד בלא זה מכפר לרבנן דאחמורי
טפי מרבי באחמורות נחתינן דנמי
בקלות ואיכא דס״ל דבעי זה דוקא
ותשובה לחוד לא סני דהא לפי הס״ם
זה שים חילוק מתשובה לחוד ואם כן
מאי דסבירא ליה לרבי באחמורות
סבירא להו לרבנן בקלות אי נמי
מצינן למימר דכיון דלפי הס״ם שם
מתניתין מתיא כרבנן להדי דמדקתמ׳
ניחא דלא כרבי מכלל דלרבנן מתיא
כפשטא דוקא ליתר דיש חילוק בין
קלות לחמורו׳ שלא דעשה ול״ת דקתני
מתניתין דתשובה לחוד סני על כרחין
ליתר דעשה ול״ת סגיאין לעשה קאמר
אבל ל״ת נרידא מן התשובה לחוד
סני דבעי על כל פנים זה כמו שכתבו
בגמרא עם השתא על ל״ת וכו׳ ונמצא
מבואר דלרבנן נמי בקלות זה לחוד
סני ועל עשה גרידא הא קל דמינו זו
משם עד שמוחלין לו והוא מוסכם
אליבא דכ״ע ודוקא לפי זה ס״ם בנמ׳
דשבועות המי עשה היכי דמי וכו׳
לאו מעשה לחוד פריך אלא מכולהו
דמיתבו מתניתין ומאי דנקט עשה
היינו משום הבל המחי דאי עבד
תשובה מוחלין לו מיד דהיינו דוקא
בעשה והשתא גמי מתי שפיר מאי
דלא מתרץ דמילו רבנן היא משום
דבעוי המקשן והתרצן למוקומי כולה

בזמן הזה שבית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפר׳ אין שם
אלא תשובה התשובה מכפרת על כל העבירו׳
אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה
אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנא׳ ורשעת
הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו ועצמו
של יום הכפורים מכפר לשבים שנא׳ כי ביום
הזה יכפר עליכם: ד אף על פי שהתשובה
מכפרת על הכל ועצמו של יום הכפורים מכפר
יש עבירות שהן מתכפרין לשעתן ויש עבירו׳
שאין מתכפרים אלא לאחר זמן כיצד עבר אדם
על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה
אינו זז משם עד שמוחלין לו ובאו נאמר שובו
בנים שובבים ארפא משובותיכם וגומר עבר
על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת
בית דין ועשה תשובה תשובה תולה ויום
הכפורים מכפר ובאו נאמר כי ביום הזה יכפר
עליכם עבר על כריתו׳ ומיתות בית דין ועשה
תשובה תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין
הבאין עליו גומרין לו הכפרה: ולעולם אין
מתכפר לו כפרה גמור׳ עד שיבואו עליו יסורין
ובאו נאמר ופקדתי בשבט פשעם וגו׳ במה
דברים אמורים בשלא חילל את השם בשעה
שעב׳ אבל המחלל את השם אף על פי שעשה
תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד
בתשובתו ובאו עליו יסורין אינו מתכפר לו
כפרה גמורה עד שימות אלא תשובה ויום
הכפורי׳ ויסורין שלשתן תולין ומיתה מכפרת
שנאמר ונגלה באזני השם צבאות וגומר אם
יכופר העון הזה לכם עד תמותון:

פרק שני

אי זו היא תשובה גמורה זה שבא בידו
דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו
ופירש ולא עשה מפני התשובה לא מיראה
ולא מכשלון כח כיצד הרי שבא על אשה
בעברה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומר

פיוס ומחילה

ו' הודה החובל שהוא חבל משלם חמשה דברים שהרי העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריבה ויצא חבול, (ד) אבל אם לא היו שם עדים כלל הוא אומר חבלת בי והודה מעצמו פטור מן הנזק ומן הצער וחייב בשבת ובבושת ובריפוי על פי עצמו, לפיכך אם כפר ואמר לא חבלתי נשבע שבועת היסת.

ט' אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, (ה) שהמזיק ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חבל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו.

י' ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול אין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל (ו) ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו, וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו.

מעשה רקח

שבתו יתן כמו שכתב לעיל פרק ד' דין ט', ומה שכתב אפילו הכה עבד חבירו, דוקא עבד חבירו קאמר, דאילו עבדו התורה הרשתו להכותו כמו שכתב רבינו פרק ב' דהלכות רוצח דין י"ב, ולפ"ז מה שכתב רבינו בסוף פרק ע"ז דהלכות סנהדרין אפילו הכה עבד וכו' בעבד זולתו דוקא קאמר, ואחרי אלף מחילות מהרב בית יוסף חו"מ סי' ת"כ שמפני שלא ראה דברי רבינו בהלכות רוצח כתב מה שכתב וכבר הארכתי בזה לעיל פרק ד' דין י'. ז]

(ד) **כבר** ידוע מה שכתב הרב המגיד ז"ל, ומה שכתב ונכפל זה שם שלשה, צריך לומר ג' פעמים, ומה שכתב אחר מה שאמרי בכילד הרגל ע"ם הוא, וצריך לומר בהחובל דף פ"ד, ובהמניח דף כ"ז, ח] ובפרק ב' דהלכות נערה דין י"ב הביא הכסף משנה ז"ל תשובה מרבינו יהושע ז"ל מסתירת הצער, ולא נרגש מהפגם שהשוו אותו בגמרא לנזק, אך יש ליישב קצת, ועיקרן של דברים הוא שרבינו לענין מודה בקנס סבירא ליה דהנך תרתי מיקרו קנס לענין זה, ובאיזה מקום מצא חידוש זה.

(ה) **הקשה** הרב לחם משנה ז"ל, דבפרק ב' דהלכות תשובה פסק רבינו דבגוזל אינו מתכפר לו עד שירצהו, ותי' דשאני גזלן דנהנה מאותה עבירה וליער לנגזל, משא"כ מזיק שלא נתהנה והניזק לא נצטער כל כך, לכך אין צריך רילוי ע"ש, וקשה שהרי רבינו כתב ובמקלל וכו', אפילו לא הקניטו אלא בדברים הרי שלא נתהנה הנאה גמורה חייב לרצותו, ותו דמאי נפקא מינה בהנאת הגזלן, הרי אין הדבר תלוי אלא בצער חבירו, דהכי אמרו בפרק החובל דף צ"ב [ע"א], תנו רבנן כל אלו שאמרו דמי בשתו אבל ליערו אפילו כל אילי נביות שבעולם וכו', ופריך דאשת נביא בעי לאהדורי, אשת אחר לא בעי לאהדורי, ומתרץ אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן השב אשת האיש מכל מקום ע"כ, הרי שהכל תלוי מפני הצער שליערו דהא סתמא קתני אשת האיש מכל מקום, אפילו לא שכב עמה ולא ראה אותה כלל דלא הגיע לו שום הנאה, עוד אמרו שם וכי אדם מוחל על צערו וכו', מכל זה מוכח דהעיקר הוא על הצער, וזו היא כוונת רבינו בהלכות תשובה שהרי הוסיף אפילו לא הקניטו אלא בדברים, וכאן לא נחית אלא לחלק בין ממון שאין בו צער גמור לצער הגוף, מפני שסמך למה שכתב שם. ט]

(ו) **פירש** הרב בית חדש ז"ל חו"מ סי' תכ"ב דפעם ראשונה היינו לחבירו ושניה לרבו ע"ש, וקשה חדא דמנא ליה, ותו דמדסיים רבינו וכל הממהר למחול הרי זה משובח, משמע דפעם ראשונה ושניה הוא מן הדין, והמשובח הוא בפעם ראשונה לחוד, וכן האמת.

ז] ועיין שם בהערותי אות ט"ז שצייגתי משו"ת שבות יעקב שגם הוא הקשה זאת דנעלם מהם דברי הרמב"ם בהל' רוצח.

ח] כבר הגיה כן הלח"מ.

ט] עיין בספר הקובץ שם בהל' תשובה פ"ב הל' ט'. וע"ע בכסף משנה שם פ"א הל' א' ודבריו צ"ע דשם איירי הרמב"ם לענין וידוי ולא לענין בקשת מחילה ודו"ק.

השם רע שלא בפניו:

יט אם חטא לחבירו באיזו דבר שהיה הן במעשה של צער הגוף. או באיזו בזיון נגד חבירו (כ) ואף אם חשדו על שום דבר בטעות. אף אם נותן לו דמי בושתו (כא) אינו נמחל לו. עד שיבקש ממנו למחול לו. (כב) וזמן בקשת המחילה הוא מחוייב בכל עת. וקץ המחילה הוא בעו"כ שאו אם לא יבקש ממנו מחילה. הוא בסכנה גדולה. יען שיעבור עליו יום הקדוש בלי כפרה:

כ לא ישלח תחלה שליח לפייסו. רק ילך בעצמו לפייסו. ואם קשה לו לילך בעצמו תחלה. או שיודע שיותר קרוב הפיום ע"י איש אמצעי. שיעשה שלום ביניהם יכול לעשות ע"י (כב) אמצעי. ואם אינו מתפיים בראשונה ילך פעם ב' או ג' ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים. ויפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר. ואם אינו מתפיים בג' פעמים שוב אינו זקוק לו. רק יקח עמו י' אנשים ויעמידם לפניו ויאמר לפניהם שביקש ממנו מחילה. והוא אינו רוצה למחול לו. ואם רוצה לפייסו יותר מג"פ רשאי. אם אין שם בזיון התורה. ואם הוא רבו צריך לילך אצלו כמה פעמים עד שיתפיים. אפי' רבו שאינו מובהק רק שמע ממנו ד"ת:

כא מי שמבקש מחילה מרבים בכלל. אינו יוצא אם (כג) יודע שעשה איזו רעה לאיזו יחיד בפרט:

כב המבקש מחילה מחבירו צריך לפרט מה שחטא לחבירו. וע"ז מבקש ממנו מחילה. (כד) ואם יודע שחבירו מתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו:

כג אם היו לו איזו מריבה עם חבירו (כה) אף שחבירו התחיל במריבה עכ"ז אם היה יכול להציל את עצמו בחירופים קטנים. ועשה לחבירו חירופים גדולים צריך לפייסו ע"ז. ואם שניהם התחילו המריבה אזי מי שחירף חבירו בחירופים יותר גדולים צריך לפייסו. וכן אם חירף אחד בשביל להציל אביו וקרובו מבזיון. אם היי יכול להציל שלא ע"י חירופים גדולים אם חירף לחבירו בחירופים גדולים מחוייב לפייסו. ואף שכמדין תורה פטור השני מבושת אם חבירו התחיל בגון אם אחד אמר על חבירו גנב. ואמר לו השני אתה מכוב כממזר או ממזר אתה פטור השני יען יחם לבו כו' עכ"ז לענין פיום מחוייב לפייסו:

כד בר"א שאם אחד התחיל פטור השני. (כו) הוקא אם בעת מעשה החימום השיב כנגדו בבזיון. אבל אם חירפו לאחר זמן. מה שחירפו ביותר חייב מדין תורה בבושתו של חבירו. ועליו לפייסו מדינא:

כה אם שניהם התחילו המריבה בשוה. (כז) אזי מי שהוא קטן יותר מחבירו בחכמה או בשנים. (כח) או ביראת שמים מחוייב לפיים את הגדול ממנו. (כט) ואם אחד

דרך מצותיך

הורתו. ה"ג בכל ליום מיצרעל לם הוסיף עליו שם רע מחוייב למום לכבוד מלומיו. וכן מ' ממ"ל לו"ח סי' תר"ו דדוקא לם ניקח ממנו מחילה לו מדם מסידות למחול ומבמע כ"ז שלא ניקח ממנו מין לו למחול ומ"כ דלא שלא כפניו הדין כך הוא פשוט דם"ם שם רע נתגלה: (כ) מס' כרכות פ' מין עומדין ולא עוד אלא שרגיל לפייסו כו' ע"ם: (כא) מבגם מס' ב"ק ס"פ המיכל לעפ"י שנומן לו כו': (כב) כ"ז פשוט לבר סחיוב עליו בכל יום כמ"ש מז"ל יבוא סיום בתוך יומו לתחר. והכי נמי בדבריס שבין לדם לחבירו. ומ"ש בבוך המחילה ע' מס' יומא פ' יוה"כ וע' שו"ע לו"ח סי' תר"ו בזה: (כב) בתוס"ק מפורש כשרלו לחי יוסף לפייסו שלמו לו ע"י חמלעי ע"ם פירש"י וע' מבא לפריס סי' תר"ו שפי' כן. ולולי דפייסו מהתורה. ובלוף לעבא כ' שכ"כ בפר"ח ומ"כ. וספריס לנו לינס לפני: (בג) בזה כ' בם' מבא לפריס להגהות רמ"ז מרגליות. והנה לף שבתם שבושות לעיני עדות יש בפ"ם דלם לתר לפר כל הבושדים בכאן חל עליהם שבושת. ע' מס' שבושות ד' ל"ם. לבן כאן נרלה דהדין עם הגהות מרגל"ל יען שהעיקר תליא לם מחילו נתפיים. ופיום מחילו תליא בהכנעתו. וסימן הכנעה הוא כשיודע שחטא כנגדו. ובודאי לחילו ברבים נרלה כחילו מכיר למי חטא. ובודאי חבירו לא יתפיים בזה: (בד) ע' מג"א סי' תר"ו: (בה) כן נרלה מתם' ב"ק ד' ל"ג שני לחבים שחבלו זה בזה משלחים בחותר בזה שלם. וכ' שם הרא"ם ז"ל דמיירי כשהתחילו בשניהם בשוה לבל לם לחד סי' המתחיל הבי פשוט. ומ"ז לם סי' יכול לפייל בהכלום קשות. והיל בהבלות גדולות חייב וכן לענין לחבירו כו' ע"ם. ופשוט דה"ה לענין בזיון דבריס וכמו שכ' בסעיף זה. לחנה בשו"ע חו"מ סי' תכ"ח סוכח דין זה. וכ' שם הרמ"ח ז"ל שהשני פשוט יען שנתייחס לבו בקלבו. ומילף בחו"ם בין לך דהרח"ם הכ"ל לענין חבלה דעל חבלה חייב לף בשונג. לחן על פשם לינו חייב עד שיכוון. עכ"ז בנד"ד לענין פיום נרלה דחל על השני דבחמת ס"ם נרין פיסו שלום ביניהם. והנה הרחמן שהמחיל ככר קיבל עונשו שחירף לו השני. ועל מה שהרבה שונג עכ"ז נרין הרחמן לריך לפייסו. לף שהוח שונג עכ"ז נרין כפרה. ורלו' מבמה מקומות בש"ם לחר לם לחד סחלים דעת חבירו לף לם בשונג נעשם ע' מס' כ"ב כ"ב ח חלמת דשונג נ"ב נרין כפרה בדיני שמים. ולבן בנד"ד כיון שהיה יכול להציל ל"ע מן הבזיון. לם היה לומר עליו שהחה שקרן. ואמר עליו בזיון נדול שהוח ממזר לבן נרין לפייסו שהחמת חימום כעסו בלא דעתו ילח מפיו זה הבזיון ויעשו שלום ביניהם:

(בו) ע' מו"מ סי' תכ"ח סעי' י"נ ובשמ"ע ובע"ז שם:

(בז) כן הוא פשוט. ונרחה לי ג"כ לפרש פגמ' דשוף מס' יומח ברב הוסה ליה מילחח שם הסוח עבמח ג"כ היה כך שהעבה חבח כנגדו. וגם רב שילה לו כמדמו. ע"כ כשרחה רב שהעבה לח בח לפייסו דבאמת היה מוטל על הטבה לפיים חת רב. ע"כ הלך רב לפייסו. דאי כפי המפרשים ע' מהרש"ח שם. ל"ב חיזו לבון חייב לפייסו. וגם לבון הוה ליה מילחח משמע שגם הוח עשה כנגדו וזו"ק: (כח) ע' מס' ניטין לחח למינף לך דדחיל מטחים כו': (בט) מבבח ב"ב ד' ק"ב וטושלק להלבה ביו"ד סי' רמ"ד. תבר

המבס

ואם אחד מופלג בחכמה והשני מופלג בזקנה. והוא חכם קצת. הם שוים ול"ז שכ"א מחוייב לפיים חבירו. ואם אין אחד מהם מופלג ביותר משאר העם. לא זה בחכמה ולא זה בזקנה י"א שהזקן (ל) חשוב יותר. (לא) וי"א דשניהם שוים. ואם אחד מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בזקנה. הזקן צריך לפיים את החכם. ואם הזקן מופלג בזקנה והחכם אינו מופלג בחכמה. צריך החכם לפיים הזקן. וכ"ז שהזקן חכם קצת. אבל אם אינו חכם כלל. אז לעולם צריך לפיים את החכם:

כו וכל זה מדינא אבל עפ"י מדות טובות לעולם יהדר לפיים את חבירו וחשוב שאולי (לב) יש לחבירו מעלה יותר ממנו וי"א עוד דאפי' אם הוא ת"ח גדול בתורה ואחד שאינו חכם ממנו כנגדו. (לג) והת"ח לא עשה לו כלל. ע"כ אם אינו בא לפיים את החכם ילך החכם אצלו לעשות שלום ויחזול לו. אם ביזהו בצינעה. ויש להזהר בזה ואת:

כז מי שמבקשים ממנו מחילה אל יהיה (לד) אכזרי מלמחול, וכל המהר למחול. הר"ז משבח (לה) ואפי' אם הוא ת"ח וביזהו בפרהסיא. ע"כ אם מבקשים ממנו למחול צריך למחול. אם שלם קנס בושתו. ולהרבה פוסקים גם בזה"ז יש דין ת"ח לקנס ליסרא דדהבא מי שמבייש:

כח אף שכתבנו למעלה שאפי' ת"ח אם ציערו אחד אין לו לבקש עליו רעה בפיעל. וה"ה לנשור בלב מהר

דרך מצותיך

סמכם לקם ניסיבם. וסקן לקם כמסיבם. ל"כ מזם (לא) ר"ן ז"ל שם פ"ם בם"ך בוכח דעמו. ומם"כ לקם סוף כך דמתם פסוס סוף דכיון דנחמנם על הציכור צריך לסיום כלציכ שמניריס ע' סמ"ע תו"מ ס' דיניס סי' כ' ס"ק י' בשם סמרדכי שכ"כ בשם פ' רבינו גרשון ז"ל פ"ם: (לב) כ"ז פסוס וע' ציגרם סרמב"ן ז"ל. וע' חוס"כ שער בכניעה: (לג) כפי מה שפי' סמפרשים בסך דכך דמס' יומא לאכר בסנס מצת עגל כ. וכ"ב לק פשם ט כלל ע"כ כלך כ' לגלל בסנס. לסק שסיה נדול סדור. ול"ל שלא ניזהו בפרהסיא דמל"כ מסור ט לממול על כבודו וכ"ל וע' מפס לפניס סי' תכ"ו שכ' נ"כ בכי"ח זס ע"ם. ומם"כ וים להורות כדמפס זלק יש שנדולי מפרשים פילסו כך מבלי מולק ולסק שלמי כ' שים לפ' בהופן לאכר שכ"ו אין לזוז מדבריהם: (לד) מנסה מס. ב"ק. וע' שו"ע תו"מ סי' סר"ו. וע' תו"מ סי' תכ"ב: (לה) ולפי' ת"ח דמכ"ם סוף כ' ת"ם כתב טוסס וטעה כנסת עד שיבקש ממנו ממילה וימחול ט. ומם"כ לם שילם קנס בושתו ע' תו"מ סי' כ' בם"ך וע' ס' מהרי"ם שהאריך סרבה לאכר נס בזה"ז יש דין ת"ם לסניין זה: (לו) ולפיה ממנה רבינו ע"ם שניסיקם רעה על דבן ולכיורם וכל לנשי קרא בעלי מהלוקות. וכזה כ' ר' יעב"ץ בם' מנדול עוז ומם"כ לם ככר ביקש היה נ"כ נוכל לללמוד ממהרש"ם. לאכר מקודם שלך בכבודו ובשלמו לדבן ולכיורם מולי שמיק כדבר וע' מם' סנסדרין פ' מלק. ולם שנה בהופן זה

(לו) כ"ו אם לא עשה מחלוקת ענוה. אבן אם חבירו עומד במחלוקת ענוה והוצה להרום נדר התורה. מהר לבקש עליו רעה בפיעל. אם כבר ביקש כל צדדי אופנים להשקים את המחלוקת ודרך אחר שלום ולא העיל. אבל מקודם לזה אסור:

כט אם חבירו עושה עמו רעות. כגון שיורד לפרנסתו שלא כרי"ת וכיוצא בו. אם יש לו רב בעירו (לז) אסור לו לבקש עליו דין שמים כי בזה יעורר דין על עצמו ח"ו. רק יתבעט לרי"ת. אבן אם אין לו רב לדין לפניו מותר לתבוע עליו דין שמים. (לח) וי"א דאף בזה אסור למסור דינו לשמים כ"ו שלא הודיע. ופרטי דיני הודעה נתבאר לעיל סעיף מ"ו מ"ו:

ל אם הציא עליו חבירו שם רע. אף אם מבקש ממנו מחילה. מצד הדין אינו מחוייב (למ) למחול לו. אבן מדת חסידות הוא למחול:

לא אם מבין אשר חבירו אינו מבקש מחילה רק לפנים ולבו בל עמו אינו מחוייב (מ) למחול. וכן האומר אחמא נגדו והוא יסחול לי אי"צ למחול לו:

לב אם מבין לציערו (מא) כדי שלא ידגיל בבואת מותר לעכב המחילה אם יודע אשר חבירו ידרוש לשלום. אבן אם יוכל לבא מזה לידי פיחד מצוה לו למהר ולמחול. וכן אם מבין במה שאינו מוחל למובת המבקש מחילה. או שמבין למובתו בגון שיניע לו רעה מזה אם יסחול

(לז) כ"ו בם"ך וכיוצא בו. ל"ז דוקא מוסר: (לח) גמ' מם' ב"ק פ' סמוכל מוי לו לנוסק יוסר מן סנלמק וכ"מ דמיס ליס דיינ בתרמ"ו וכוכ להלכה ברמ"א תו"מ סי' תכ"ב:

(לט) כוא מדברי הר"ן פ"ק דמס' ר"ה וכוכ דעמו ברמ"א סי' כ"ל: (מ) רמ"א שו"ע תו"ח סי' תכ"ו ממרדכי וסגמי"י וע' סמ"ע תו"מ סי' תי"ז וסמעם מכוס לאיכא דמעם בשם רש ולא שמע בפיום. ול"ש דמ"ם מת"ח שביזהו בפרהסיא שקבבו סשיב כ"ו דלריך למחול ניחא נ"כ דאיכא דמעם בזניון ולא שמע בפיום. ואפשר דבכולהא ס"ר חמיר יען דנוגע בכבוד מבומיו וביון לדוכות וגם כוא מילחא דאיט ליס קלא. ומם"כ אין מדם מסידות ע' מנ"א סי' תכ"ל: (מ) בתו"מ סי' תכ"ב כ' וז"ל וידוע שכוא שב מחמלו וניחם מרעמו. וכן משמע מד' סחיי לאכר אס רוצה להסמכב מלמחול למען לא יהיגיל למעות כזאם רבאי. ול"ב בם"ב כוא וכן סלומר לחמת וכו' ע' בשלמ זכ שמניס לאכר בהופן כוא לא בללל בשלוה וידוע לאכר סקב"ה נ"ב כוהן לבות ולחמת ולשוב אין מספיקין בו: (מא) כוא כ' בס' ח"ת ומם"ב שאם יוכל לבא מזה לידי פיכול הוא פעמים דהמ"ת לא מייבי רק בהופן שאם יסכב וילמער אז יאמת מזה שיזהר לסבן. אבן אם הוא אים קפדן וברלומו לאכר מביזו אינו מוחל לו. יהלוזה ביניהם פירוד בהדי מנוח לאכר ולמחול. ומם"ב דאם מכוין למובת כי' הוא שלם בשיבדל דר' מניגא עם רב ויש ע"ז שני פירושים ע' מנ"א סי' תכ"ו אם למובת רב. אם למובת כ' מניגא ובשיאם לאחם לדיגא ומם"ב שבלבו

מאידך גיסא, הגילוי לאחרים יהא בו מזיכוי הרבים כי ההשגה תשפיע עליהם לעלי בקודש, הוא קודם או זיכוי הרבים עדיף? (עי' ספר חסידים, סי' תקל, בא"ד: "וכל מי שגילה לו הקב"ה דבר כו'", ועוד שם סי' תתעו, "כל מי שמסתיר ספרים וטעמים מן ההגונים כו'", עוד שם סי' תתקסו — "כל המקנא שלא ידעו אחרים טעמי תורה אלא הוא לבדו כו'", ועל ענין סוד ד' ליראיו, ועי' ספר "חכמה ומוסר" להגרש"ז מקלם ז"ל על ההנהגה שלא לגלות ענינים גדולים עד אחרי משך כמה שנים).

הקרוב קרוב קודם בתורה והשפעה

מה שאמרו הקרוב קרוב קודם (עי' נדרים סה ב, וטוש"ע יו"ד סי' רנא סע"ג), אם הוא רק בצדקה וגמילות חסדים, או שהוא גם בגמילות חסד של תורה והשפעה? (עי' "אהבת חסד", ענין משכיל אל דל, פ"ז, בא"ד: "ויש עני בדעת כו'")

גם מה שאמרו בענין קדימת ת"ח אפילו לקרוב (עי' בבא מציעא קח ב, וטוש"ע רנא סע"ט) יש לחקור בו אם גם לענין תורה והשפעה הוא כן, דמצד אחד יש לומר דמי שהוא יותר גדול בתורה וביראה יש להקדימו לאחרים הקטנים הימנו, דעלייתו תהא יותר גדולה לפי מדתו, ואילו מצד מזה יש לומר דיש להקדים את הקטן הימנו, דהוא יותר נצרך?

חייך קודמין בעניני מצוה

שניים שהיו בדרך ונזדמן להם לקיים מצוה ואין אפשרות לקיימה כשיעורה וכהלכתה אלא לאחד מהם, אם נימא בזה כמו שאמרו בהא דקיתון של מים (ב"מ סב א) דחייך קודמין, ומי שיכול להתקדם ולזכות במצוה יזכה, ולא ידאג לזיכוי חברו, או לא? (עי' שערי תשובה, על הגליון דשו"ע או"ח, סי' תפב, אות ב, מה שהביא משו"ת בית יהודה על שנים שהיו בבית האסורים או במדבר ולא היי להם אלא כוזית אחד של מצה, ומה שהביא עוד מהאגרת שמואל דיכול אפילו להערים כדי שיזכה הוא עצמו במצוה).

***

רב ותלמיד

החולק על רבו בעניני יראה ומוסר

החולק על רבו כחולק על השכינה (סנהדרין קי א), ויש לחקור אם הוא רק בחולק על הוראותיו של רבו, או על שררתו של רבו בישיבה שהוראה יוצאת הימנה (עי' מקורות ב"מצוות השלום" עמ' 499-501) משא"כ בחולק עליו בעניני

יראה ומוסר שאינם נוגעים להלכה ולהוראה (עי' רמב"ם פי' המשנה סוטה פ"ג, בא"ד: "כשיש מחלוקת בין החכמים בסברת אמונה אין תכליתו מעשה מן המעשים שאין אומרים שם הלכה כפלוני"), או דילמא הוא הדין בחולק עליו בעניני יראה ומוסר, דגם בזה יש דין רבו (עי' ש"ך יו"ד סי' רמ"ב סקי"ב) ואף זה חלק התורה (עי' אור ישראל, מכתב ו, דהוי ענף מלימוד התורה) ומה גם בדברים שנקראו בשם הלכות, כהלכות דרך ארץ (ואם כי מצינו שחלוקות הן הלכות דרך ארץ משאר הלכות, וכדאיתא בברכות לענין בעל קרי דר"י עשאן לברה"מ כהלכות דרך ארץ — ע"ש מי שמתו כב א, ועי' שאלת "הלכות ד"א ודברי תורה" בקונטרס זה)

רבו מובהק בהלכה ורבו מובהק ביראה מי מהם קודם

רבו מובהק הוא לאו דוקא רבו בהלכה, דיתכן רבו מובהק גם זה שלמד הימנו "רוב חכמתו במדרש ואגדות", או "רוב חכמתו בקבלה" (ש"ך יו"ד סי' רמב סקי"ב), ונסתפקתי מה הדין במי שפוגע באבדת רבו בהלכה ובאבדת רבו ביראה — אם במדרש ואגדה ואם בקבלה וכדומה — אבדת מי מהם קודמת — לטעמא דאבדת רבו ואבדת אביו אבדת רבו קודמת מפני שרבו מביאו לחיי העולם הבא (בבא מציעא לג א), ואמרו: כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת כו' (אבות פ"ג מ"ט, ועי' תוס' רעק"א שם מאדר"נ דהוא מדנאמר ראשית חכמה יראת ד', ושייך, איפוא, בזה גדר רוב חכמתו הימנו) הרי יש מקום לומר דאבדת רבו ביראה קודמת (וכמובן אותו ספק הוא גם לגבי עניני קדימה אחרים, וכגון לעניני כבוד, לפדיון שבויים וכדו'; אמנם מה שנוגע לרבו מובהק בקבלה עי' רמב"ם יסודי התורה, סופ"ה, בא"ד: "דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הוויות דאביי ורבא אעפ"כ ראויין הן להקדימן שהן מיישבין דעתו של אדם תחילה").

**
*

עמיתך בתורה ובמצוות

בקשת מחילה מזה שיצא מכלל עמיתך

מי שהרע לחברו באונאת דברים וכדו' והי' זקוק למחילתו, אלא שבינתיים יצא הלה לתרבות רעה עד שאינו עוד בכלל עמיתך (עי' שו"ע חו"מ סי' רכח סע"א ורמ"א שם, ועי' "מצוות השלום" עמ' 307, ו"תורת האדם" עמ' 621 ועמ' 631), יש לחקור אם כיון דהרע לו בעודו בכשרותו שוב אין לו תקנה עד שיבקש הימנו מחילה אף לאחר שכבר יצא הלה מכלל עמיתך, או דלעולם אין הזיקה למחילה על מעשה שבעבר אלא משום הצער ההולך ונמשך בהווה (עי' רש"י ב"ק צב א ד"ה "אבל צער שדואג על בושתו כו'", ומאירי שם, בא"ד: "על צערו, ר"ל על שדאג

בלבו כו' ועו"מ) וממילא בנידון דידן כיון דבהווה אינו עוד בכלל עמיתך שוב אינו זקוק למחילתו (ומה שנוגע לצער העבר, הרי גם בעלמא שאלה היא היאך עוקרת מחילת ההווה את צער העבר, ואולי זהו לא מכח המוחל אלא מכח הנסתרות של תשובה, אשר על ידה זדונות נעשות כזכיות, כמבו' ביומא פו ב, וכבר העמיקו בזה ספרי היראה, ועי' "פרקי אמונה" להגר"מ גיפטר שליט"א, עמ' כז — רעיון נשגב).

יש מקום לומר דתליא בהגדרת היציאה מכלל עמיתך, אי הוי גדר הפקעה, והיינו דזה שיצא מכלל עמיתך מופקע הוא מזכויותיו במצוות ועברות שבין אדם לחברו, או דאינו אלא תנאי במעשה החטא, והיינו דלגבי זה שיצא מכלל עמיתך אין על המעשה שם מעשה רשע (עי' "מצוות השלום" עמ' 319, ועמ' 317 דעל שנאה לבעל עברה אין שם שנאת איסור), דהנה לצד שהוא גדר הפקעה י"ל דנהי דסיבת החיוב לבקשת המחילה היא משעה שעוד הי' בכלל עמיתך, סו"ס השתא איננו עוד בכלל עמיתך, ולגבי זה אין עלינו חיובים אלה של בין אדם לחברו, ואף לא חיוב בקשת מחילה על העבר שאף זהו מדיני בין אדם לחברו, וכאיש אחר דמי שאין עוד למחילתו יחס אל החטא של העבר (ומה שנוגע לכפרת העבר הוא בדרך האמור לעיל, וקצת דמיון בזה להמבקש מחברו מחילה ג"פ ואינו מוחל לו, דשוב משמיא קא מכפרי ביוהכ"פ, וכמש"א בפר"ח או"ח סי' תרו) ואולם לצד דהוי תנאי במעשה החטא, בנידון דידן שהריע לו בעודו בכלל עמיתך הרי הי' כאן מעשה רשע, ואפילו אם זיקת המחילה היא על צער ההווה, שאינו עוד בכלל עמיתך, סו"ס אין סיבת החיוב אלא מעשה העבר וי"ל דזקוק למחילתו אף אחר שיצא מכלל עמיתך.

יש לחקור גם באופן הפוך, והיינו שהרע למי שלא הי' בכלל עמיתך, ושוב שב אותו האיש בתשובה וחזר לכלל עמיתך. בהשקפה ראשונה, אף כאן, אם המחילה היא על צער העבר מתוך מעשה החטא, אינו זקוק למחילתו כיון דבאותה שעה לא הי' בכלל עמיתך, משא"כ אם המחילה היא על צער ההווה, והשתא הרי בכלל עמיתך הוא וזקוק הוא למחילתו, אם לא שנפטרנו מצד דסו"ס סיבת הצער לא היתה אלא בשעה שלא הי' עדיין בכלל עמיתך. אמנם אם נעמיק חקר כאמור, אי גדר הפקעה הוא או תנאי במעשה החטא, הנה נהי דאם המחילה היא על צער העבר מתוך המעשה שעשה אז, בין שהוא גדר הפקעה בין שהוא תנאי במעשה אינו זקוק גם עתה למחילתו, דלא הי' מקודם לא בעל דבר למי להתחייב, ולא מעשה רשע המחייב, אבל אם המחילה היא על ההווה, הנה אי גדר הפקעה הוא אבל לא חסרון במעשה הרשע, השתא שחזר לכלל עמיתך זקוק הוא למחילתו משום מעשה העבר, משא"כ אי הוי תנאי במעשה, נהי דהשתא בכלל עמיתך הוא, סו"ס בשעה שעשה את החטא לא הי' עליו שם מעשה רשע כסיבת החיוב לצער דהשתא, ואינו זקוק למחילתו. (דוגמת עצם השאלה שמעתי בהזדמנות גם מהרה"ג ר' הלל ליטוואק הי"ו, וכעוסק בענינים אלה זכור הוא בזה לטוב).

איסטניסות

הגורם לחברו מאיסות

חגיגה ה א — כי את כל מעשה יביא האלקים במשפט על כל נעלם (קהלת יב), אמר רב זה ההורג כינה בפני חברו ונמאס בה, ושמואל אמר זה הרק בפני חברו ונמאס בה, ע"כ. יש לחקור אם הוא מפני שהוא כמצער את חברו, וכמשמעות "ונמאס בה", ופרש"י "קצה דעת חברו בדבר", או שהוא משום מבזה את חברו (עי' ב"ק צא א — "רקק כו' אבל בבגדו לא ונהוי כי בייש בדברים כו' ") בזה שמקיל בכבודו ואינו בוש לעשות דבר מאוס בפניו. (ואע"פ שמבואר בב"ק שם שהוא בכלל מבייש י"ל דהתם שהוא רק בכונה נגד פניו לביישו, משא"כ הכא די"ל דאירי דאינו רק מול פניו לביישו, אלא בנוכחותו, שאינו מתכוין לביישו). ואולי י"ל דנפקותא היא כשהוא עושה כן בפני עבד, למ"ד אין בושת לעבדים (משנה ב"ק, החובל, פו א, ר"י וכו'), דאי משום שמבזהו בעבד ליכא בושת, ואולי עוגע גם לגבי קטן עי' שם פו ב — ואולי י"ל דרק מתשלומי בושת נתמעטו

הרחקת אדם מתוך איסטניסות ואיסור לא תשנא

אם נאמר דכל הרחקה בלב, ואפילו אינה שנאה ממש, בכלל הלאו דלא תשנא הוא (עי' אור החיים, קדושים, על הפ' דלא תשנא, ו"מצוות השלום" עמ' 97), מה דין המרחק את חברו מתוך איסטניסות, וכגון שנפשו סולדת במום מכוער, או הרגל מכוער, שבחברו, אם נאמר דהרחקה זו אינה בכלל שנאה כל עיקר כיון דאינה באה אלא מתוך זה שהוא מצטער בראיית אותו מום או הרגל מכוער (בחינת הצער של איסטניסות שהוא היתר לרחיצת אונן וכדו', כמבואר בתוס' ברכות טז ב ד"ה איסטניס אני; עי' "מצוות השלום" עמ' 73-74, ועמ' 155), או דנימא דלגבי הרחקת אדם אין צער האיסטניסות היתר, וכדרך שאמרו: לך ואמור לאומן שעשאני כו' (תענית כ ב) ובכגון דא הו"ל ליתובי דעתי' ולהתגבר על האיסטניסות (וכהא די"א דלגבי אדם ל"ש צער בע"ח דהו"ל ליתובי דעתי' (עי' שו"ת חו"י סי' קצא וסי' סה), וממילא גם זה בכלל לא תשנא?

הגורם צער ע"י צערו

מי שגעלה נפשו בחברו מחמת איסטניסות (כנ"ל משום מום או הרגל מכוער שבחברו) ומצטער מקירובו, מה אם חברו מכיר שהוא גועל בו ומצטער מזה, אם גם כה"ג הוא בכלל מצער את חברו (עי' "מצוות השלום" עמ' 235 מש"כ די"א דהמראה לחברו פנים רעים הוא בכלל אונאת דברים) אלא די"ל דאינו נידון עליו כיון שהוא אנוס ע"פ טבע האיסטניסות (ועי' לע"ל די"ל דלגבי בין אדם אין אונס האיסטניסות פטור), או דאינו כלל בשם מצער, דאין מצער אלא זה שעושה

שולחן ערוך אורח חיים

עם פירוש

מקור חיים

מרבינו **יאיר חיים בכרך** זצללה"ה

בעל „חות יאיר"

מופיע לראשונה מכתי"ק

ערוך ומסודר עם הערות והארות

על ידי

הרב אליהו דב פינס

חלק שני

מפעל תורת חכמי אשכנז

מכון ירושלים • תשד"מ

קיצור הלכות

ס״כ. הגה. ומזמור לתודה — קק״ו אומרים אותו. נ״ל מפני שאפשר שיאכלו חולים וקטנים לחמי תודה.

לענין צידוק הדין צ״ע, עמ״ש סי׳ ת״כ.

סימן תרה

ס״א. הגה. זכר לדבר — המנהג ליקח עוף א׳ לכמה זכרים או נקיבות ואז אין לומר נפש תחת נפש. ובכה״ג גבי נר יוה״ך נהגו ב״ב ליקח לג׳ או ד׳ בנים נר אחד וכורכין כמספר הבנים פתילות וחוטי דויכ״ט, ומפני שאין מנהגים אלו חיובים מש״ס שבקינן להו להקל, ע׳ ס״ס תר״י.

תרנגול נקרא גבר משישמיע קול תקיעתו ולפני הכי אין לקחו.

חמי הקפיד ליחד לכל א׳ מבני ביתו עוף מיוחד, והיה מצוה לרחוץ תחלה רגלי העופות והיה מעוטף בגלימא ובמצנפת.

למעוברת ב׳ תרנגולי׳ — ב״ח מביא לשון מרדכי ג׳ ור״ל ב׳ תרנגולות וא׳ תרנגול, וע׳ הגה׳ מנהגים ובמטה משה ובש״ל דרל״ה ע״ב.

בתרנגולי׳ לבנים — במטה משה שרש״ל לא הקפיד, וב״ח מפי הקבלה שאסור להקפיד, ומה שנ״ל טעמו.

אין מנהג שאשה תעשה כפרה אפילו לעצמה ונכון הוא.

מ״ש רמ״י אם אין תרנגולי׳ לוקחי׳ תורי׳, וב״י וי״א אף דגים, ואם אפשר ליבחן גם בדגים יקח זכר לזכר וכו׳.

מ״ש הכל בו סי׳ ס״ח שזקן וחסיד ובעל כוונה יעשו הכפרות, וע׳ בטור.

קצת נוהגין לעשות כפרות תיכף אחר הסליחות, ע׳ בש״ל דרל״ה ע״ב.

מה שהקשה הב״ש דף קי״א ע״ב בענין הכפרות.

תחילה יעשה כפרה לעצמו, ואין מנהג כלל ליקח אחד אצלו לומר זה כפרתנו.

טפי עדיף שיעשה אדם כפרה לעצמו משיעשה לו אחר וראיה לזה, אם לא שהוא ע״ה והאחר ת״ח.

המתכפר יאמר ג״כ הפסוקים הנאמרים.

לעשות כפרה לאשת אחר או לבתולה זולת בתו ואחותו ושפחתו וככה״ג ימנע אא״כ א״א באחר.

שיש ליתן מדם העוף על אוזן ובוהן יד ורגל ימנים, ע׳ בס׳ ילקוט הראובני על הסדר׳ פ׳ ויצא ובס׳ דרך חכמה נתיב כ׳.

זה כפרתי, היה לשון ברור יותר לומר כפרת עווני או כפרה עלי, ומ״מ מצינו ג״כ לשון זה ובוחרי׳ בו איידי איידך.

בענין פרפיסא שנהגו הקדמונים זר יותר ממנהג כפרות, ע׳ גמ׳ דשבת פ״ח דף״א ע״ב.

או לפרותן בממון — וזה טפי עדיף, מהרי״ל. וע׳ בש״ה דרכ״ז ע״ב דלא יקח ממעות מעשר.

לילך על הקברות ולהרבות צדקה — עמ״ש סי׳ תקפ״א.

סימן תרו

ס״א. צריך — לילך אצלו ולפייסו, לשון טור ורמ״י, וכ״כ מטה משה תתמ״ט ובשל״ה דרכ״ז ע״א, ומהרי״ח בירושלמי סוף יומא.

ב״ח [כתב] צריך לפרש סרחונו כסי׳ תר״ז, ולא נהירא כמ״ש בעצמו. ונ״ל דעכ״פ כשסרח הן בדיבור הן במעשה וחבירו לא ידע צריך להודיעו ולבקש [מחילה], ע׳ מ״ש אחר זה בסמוך.

יחזור וילך — בהליכה ראשונה יש קפידה משא״כ באינך, ה״ה כשמבקש ג״פ בזמן אחד, ומ״מ ישהה קצת בין זה לזה.

צריך לפייסו אלו ג׳ פעמים בג׳ מיני לשונות, ב״ח ומהרי״ל.

טוב יותר לפייס חבירו סמוך לסרחונו משישהה עד יוה״ך, ומה שצ״ע מגמ׳ וישובו.

צריך לילך כמה פעמים — בגמ׳ משמע שר״ל כמה שנים בעיוה״ך, ואפשר שכל עיוה״ך ג״פ, ושקיל וטרי בזה גם בכל אדם.

אביו נ״ל דכרבו דמי, ואמו צ״ע.

נ״ל מתרי מימרא דבש״ס דבכל פעם שמבקש מחילה לפני ג׳ אנשים יפציר בו ג״פ, והוא נלמד מאנא שא נא וכו׳ [בראשית נ, יז] וק״ל.

הגה. לא יהיה אכזרי — אם לא שהוא דבר שבממון אפילו גרמא ויש לו לשלם וחייב בדיני שמים, ואף אם אין לו ורוצה לשלם לו כשיהיה לו א״צ למחול לו בהחלט רק לפי שעה.

לטובת המבקש מחילה — גר׳ אחרת היתה להב״י, ולגרסתנו אם הוא זה שממנו מבקשין מחילה.

אם חבירו מקפיד על דיבור ודבר שאין ראוי להקפיד מ״מ מחויב לבקש ממנו מחילה, מגמ׳.

ואם הוציא עליו שם רע — אם הוא אמת א״צ מחילה.

אינו יוצא בקניית מצוה בבה״כ אע״פ שא״ל ישר כחך וחוזר ומדבר עמו. צריך מחילה ממש אם לא שא״ל שמוחל לו. ובנתקוטטו יחד שכל אחד פגם בחבירו יוצא בכה״ג.

דיבר דברים רעים על חבירו וחבירו לא ידע א״צ לפייסו לפי שעה אם לא שהוא ת״ח, מגמ׳, ומ״מ אינו מוכרח משא״כ בהוצאת שם רע.

אם ביישו בש״ר אפילו אמת דפטור מממון כבח״מ סי׳

קיצור הלכות

ת"כ סל"ח מ"מ מחילה בעי אפילו אם דבר פשע הוא שמא עשה תשובה.

א"צ **למחול לו** — בב"ח שעכ"פ עליו מוטל לבקש מחילה.

בשו"ת רקנטי סי' תקנ"ז שם רע לא ימחול עד שיבקש ממנו מחילה.

בי"מ פי' ירושלמי ס"פ החובל דבש"ר לא סגי בג' שורות של בני אדם, ע"ש כי נכון הוא. עי"ד ס"ס רמ"ג.

ביזהו בפני רבים צריך מחילה בפני רבים, ומ"מ בי' סגי אפילו אחרים, ושקיל וטרי טובא בכמה פרטים בזה.

לבקש מחילה בעיוה"ך — הכי מוכח בגמ' בכמה דוכתי, ועמ"ש בסוד בספר עבודת יוה"ך, ותימה על בעל סדר היום שכתב במוצאי יוה"ך.

מ"ש רמ"י תוכחת מוסר במנהג מחילה לאב ואם ורעים אהובים, לא למקפידי'.

ס"ג. **שם רע על מתים** — ואם הוציא ע' יש"ש דב"ק פ' החובל.

ס"ד. **יכול למכול** — עמ"ש סי' תקפ"א ס"ג. וע' בשל"ה דרכ"ח ע"א.

מתי שירצה — וקודם למנחה טפי עדיף, מהרי"ל.

נשים שטובלות טעות הוא בידם, במטה משה בשם מהר"י ומהר"ש.

הגה. **רק פ"א** — מהרי"ו. ובמהרי"ל ג"פ, וכ"כ ס"ח סי' של"ד, ועשל"ה הנ"ל.

וה"ה **דהטלת מים ט' קבין** — ואפילו חמין, כ"כ תשב"ץ משא"כ למהרי"ל, עשל"ה שם.

ט' קבין — ג' פינט וג' זיידליך כפראג, ע"פ מהרי"ו. ובספר יוסף אומץ שהם בקרוב ה' מידות ג' רביעית בפרנקפורט.

מותר **לרחוץ ולטבול** — מיירי בשא"א לו לטבול אא"כ רוחץ תחילה בחמין.

מותר **לרחוץ** — רמ"י מייתי די"א דווקא ביום ג' וכו' (כצ"ל), וב"ח פסק דאין חילוק, ועט"ז י"ד סי' שצ"ט דב' הגה סתרי אהדדי.

סימן תרז

ס"א. **במנחה** — גם סמוך לערב, עשל"ה דרכ"ח ע"ב.

בעת הוידוי יכרע כבמודים — מהרי"ל, ושם בכל וידויו של ש"ץ ביוה"ך גם יחיד יתוודה עמו בעמידה כבס"ב.

סדר הוידוי כפר חטא מחל עון סלח פשע, עשל"ה דרכ"ח ע"ב. גם בהרא"ש שלהי יומא ובכל בו דע"ז ע"ב.

נ"ל סימן על סדר הנ"ל ע"פ ר"ת של המלות **לרב תרבה נחלתו ומחילתו**, ודוק.

מה יאמר אחר הוידוי כי אחר שובי וגו', ע' ירושלמי סוף יומא.

הגה. **אחר שגמר תפילתו** — וכאן עכ"פ יאמר יהיו לרצון וכו' לפני הוידוי ואחריה אלהי נצור וכו' יהיו לרצון וכו' שנית.

בכל תפילת יוה"ך יאמר אחר הוידוי אלהי נצור ויהיו לרצון, והמון עם שוגים בזה, וכ"כ מהרי"ל.

באשמנו יאמר טפלנו שקר ומרמה, בספר יסוד יוסף עיין שם.

בענין הדפיקות נזכר במדרש, וע"ס דרך החכמה נתיב ג' מ"ש בשם האר"י. ובקונטריסי' הארכנו במספרם וכוונתם.

אין הדפיקות מעכבות למתודה בכל יום בבה"כ וחייש ליוהרא או ליצנות, וגדולה מזו עס"ח סי' תשפ"ד.

בעל חטא ידפוק באמרו שחטאנו, ובעל חטאים באמרו שאנו חייבים.

אין דבר נעלם, ולא יאמר אין כל דבר, רמ"י. וי"ל להיפך כמ"ש רז"ל דבר ולא חצי דבר, ולחד מ"ד כל נפש אפילו מקצתו.

ס"ב. **לפרט** — וב"ח וש"ל פסקו דצריך, ומשיג עליהם גם על הב"י בטוב טעם ובאריכות.

ואם רצה לפרט — בש"ס לא משמע כן, רק כיון דאין צריך אינו נכון.

ואם מתודה בלחש — ע' שו"ת מהרמ"ע נ"ט.

נכון לפרט — בב"ח דלא נהירא ולא פירש, וע' מה שהקשה בשל"ה ריש דרכ"ח.

שהכל אומרים בשוה — ולכן מותר לאמרם בקול, מרדכי הביאו הב"י סי' ק"א.

על חטאים שאנו חייבים עליהם מלקות, אע"פ שלקה אפשר שחייב כסיל מאה, ועוד שאין מלקות הנהוגי' רק זכר, וראיה ממסכת ד"א ומב"י, וכ"כ בהגה' ש"ע לקמן.

ס"ד. **עונות שהתודה** — ברצה לפרט דבס"ב.

בלשון יחיד לא יתודה חטאים שלא עשה מעולם, ושצ"ע על וידוי, האריך בכמה א"ב שיסד מהר"ש, ויש ליישב כוונתו.

ס"ו. **כל הקהל לוקים** — הרב הולך על המגדל וכו', מהרי"ל, וכן מנהג קק"ר.

שו"ת בענין בן מהו שילקה לאביו ותלמיד לרבו, ע' י"ד ס"ג וס"ה.

הגה. רק זכרון למלקות — מה שבק"ק פרנקפורט יש להם רצועה ככל דיניו שארז"ל, ומלקין בחבורת של ער"ח, ומ"מ אינו פוטר מכרת. ולכן היה ראוי שגם

טפי עדיף שיעשה אדם כפרה לעצמו משיעשה לו אחר וראיה לזה, אם לא שהוא עם הארץ והאחר תלמיד חכם.

המתכפר יאמר ג"כ הפסוקים הנאמרים.

לעשות כפרה לאשת אחר או לבתולה זולת בתו ואחותו ושפחתו וככהאי גוונא ימנע אלא אם כן אי אפשר באחר.

שיש ליתן מדם העוף על אוזן ובוהן יד ורגל ימנים, עיין בספר ילקוט הראובני על הסדרה פרשה ויצא [אות קכ מהדורת ירושלים תשנ"ה] ובספר דרך חכמה נתיב כ' [אות טו].

זה כפרתי, היה לשון ברור יותר לומר כפרת עווני או כפרה עלי, ומכל מקום מצינו ג"כ לשון זה ובוחרין בו איידי אידך.

בענין פרפיסא שנהגו הקדמונים זר יותר ממנהג כפרות, עיין גמרא דשבת פרק ח' דף פ"א ע"ב.

שם. **או לפדותן בממון.** וזה טפי עדיף, מהרי"ל [הלכות ערב יום כפור סוף עמוד שיד]. ועיין בשל"ה דף רכ"ו ע"ב [מסכת יומא עמוד התשובה ד"ה בערב יום כפור] דלא יקח ממעות מעשר.

שם. **לילך על הקברות ולהרבות בצדקה.** עיין מה שכתבתי סימן תקפ"א [סעיף ד בהגה].

סימן תרו

סעיף א. **צריך.** לילך אצלו ולפייסו, לשון טור [עמוד שצט] ורמ"י [לבוש סעיף א] וכן כתב מטה משה (תתמ"ט) [סימן תתמח], ובשל"ה דף רכ"ז ע"א [מסכת יומא עמוד התשובה ד"ה ומצאתי], ומהרי"ח [פירוש הכותב בעין יעקב] בירושלמי סוף יומא.

יעקב חביב

ב"ח [עמוד ת ד"ה מצאתי] [כתב] צריך לפרש סרחונו כסימן תר"ז [עמוד תד ד"ה ויצא], ולא נהירא, כמו שכתב בעצמו. ונראה לי דעכ"פ כשסרח הן בדיבור הן במעשה וחבירו לא ידע צריך להודיעו ולבקש [מחילה], עיין מה שכתבתי אחר זה בסמוך.

שם. **יחזור וילך.** בהליכה ראשונה יש קפידה משא"כ באינך, הוא הדין כשמבקש ג' פעמים בזמן אחד, ומכל מקום ישהה קצת בין זה לזה.

צריך לפייסו אלו שלש פעמים בשלש מיני לשונות, ב"ח [עמוד שצט ד"ה ומ"ש (הראשון)] ומהרי"ל [הלכות ליל יום כפור עמוד שכה].

טוב יותר לפייס חבירו סמוך לסרחונו משישהה עד יום הכפורים, ומה שצריך עיון מגמרא וישובו.

שם. **צריך לילך לו כמה פעמים.** בגמרא [יומא פז, ב] משמע שרצונו לומר כמה שנים בערב יום הכפורים, ואפשר שכל ערב יום הכפורים שלש פעמים, ושקיל וטרי בזה גם בכל אדם.

אביו נראה לי דכרבו דמי, ואמו צ"ע.

נראה לי מתרי מימרא דבש"ס [שם ע"א] דבכל פעם שמבקש מחילה לפני שלשה אנשים יפציר בו שלש פעמים, והוא נלמד מאנא שא נא וכו' [בראשית נ, יז] וק"ל.

הגה. **לא יהיה אכזרי.** אם לא שהוא דבר שבממון אפילו גרמא ויש לו לשלם וחייב בדיני שמים, ואף אם אין לו ורוצה לשלם לו כשיהיה לו אין צריך למחול לו בהחלט רק לפי שעה.

שם. **לטובת המבקש מחילה.** גרסא אחרת [בגמרא שם ע"ב] היתה להב"י [עמוד ת ד"ה ודע], ולגרסתנו אם הוא זה שממנו מבקשין מחילה. אם חבירו מקפיד על דיבור ודבר שאין ראוי להקפיד מכל מקום מחויב לבקש ממנו מחילה מגמרא [שם ע"א-ע"ב].

שם. **ואם הוציא עליו שם רע.** אם הוא אמת אין צריך מח[illegible] יוצא בקניית מצוה בבית הכנסת אע"פ שאמר לו [illegible] וחוזר ומדבר עמו. צריך מחילה ממש אם לא שאמר לו [illegible] ובנתקוטטו יחד שכל אחד פגם בחבירו יוצא בכהאי [illegible]

דיבר דברים רעים על חבירו וחבירו לא ידע אין צריך [illegible] שעה אם לא שהוא תלמיד חכם. מגמרא, ומכל [illegible] מוכרח משא"כ בהוצאת שם רע.

אם ביישו בהוצאת שם רע אפילו אמת דפטור מממ[illegible] משפט סימן ת"כ סעיף לח [בהגה], מכל מקום [illegible] אפילו אם דבר פשע הוא שמא עשה תשובה.

שם. **אין צריך למחול לו.** בב"ח [עמוד ת ד"ה כתב] [illegible] מוטל לבקש מחילה.

בשו"ת רקנטי סימן תקנ"ז שם רע לא ימחול עד שיבקש [illegible]

ביפה מראה פירש ירושלמי [בבא קמא] סוף פרק החובל [illegible] דתימר] דבהוצאת שם רע לא סגי בשלש שורות [illegible] עיין שם כי נכון הוא. עיין יורה דעה סוף סימן [illegible]

ביזהו בפני רבים צריך מחילה בפני רבים, ומכל מקום [illegible] אפילו אחרים, ושקיל וטרי טובא בכמה פרטים [illegible]

סעיף ב בהגה. **לבקש מחילה בערב יום כיפור.** הכי [illegible] בכמה דוכתי [שם ע"א], ועיין מה שכתב בסוד [illegible] שלמים חלק ב] סדר עבודת יום הכפורים [סימן טז] ותימ[illegible] סדר היום [סדר מוצאי יום כפור] שכתב במוצאי יום [illegible]

מה שכתב רמ"י [לבוש סעיף ב] תוכחת מוסר במנהג [illegible] ואם ורעים אהובים, לא למקפידים.

סעיף ג. **שם רע על המתים.** ואם הוציא עיין ים של [illegible] קמא פרק החובל [סימן מו].

סעיף ד. **יכול לטבול.** עיין מה שכתוב סימן תקפ"א ([illegible] בהגה]. ועיין בשל"ה דף רכ"ח ע"א [מסכת יומא [illegible] ד"ה וז"ל ראשית חכמה].

שם. **מתי שירצה.** וקודם למנחה טפי עדיף, מהרי"ל [הלכ[illegible] כפור עמוד שטז].

נשים שטובלות טעות הוא בידם, במטה משה [סימן [illegible] מהר"ר יודל ומהר"ש.

הגה. **רק פעם אחת.** מהר"י ווייל [סימן קצא ד"ה [illegible] ובמהרי"ל [שם] שלש פעמים, וכן כתב ספר [illegible] (שלד) [שצד] ועיין של"ה הנ"ל [ד"ה לזה צריך].

שם. **והוא הדין דהטלת תשעה קבין מים.** ואפילו [illegible] תשב"ץ [סימן קכב][כט] משא"כ למהרי"ל [שם] עיין [illegible] וז"ל ראשית חכמה].

שם. **תשעה קבין.** ג' פינט וג' זיידליך כפראג, על פי [illegible] [שם][7]. ובספר יוסף אומץ [סימן תתקפח] שהם בקרוב [illegible] רביעית בפרנקפורט.

שם. **מותר לרחוץ ולטבול.** מיירי בשאי אפשר לו לטבול [illegible] תחילה בחמין.

שם. **מותר לרחוץ.** רמ"י [לבוש סעיף ד] מייתי דיש [illegible] ביום שלישי וכו' (כצ"ל), וב"ח [סוף הסימן] פסק [illegible] ועיין ט"ז יורה דעה סימן שצ"ט [ס"ק ה] דב' הגה [שם [illegible] סימן תקמח סעיף י] סתרי אהדדי.

בעל הבא ←

כט. **לפנינו** בתשב"ץ לא כתוב "חמין". ועיין ב"י עמוד תא ד"ה כתב, שכתב בשם התשב"ץ "מים חמין", וכן כתבו כל בו ריש סימן סד, וארחות חיים הלכות סימן ד. בשם מהר"ם מרוטנבורג. ועייז מנהגי ר"א טירנא סוכות עמוד קלב. שכתב "ט' קביז אפילו פושריז". ובהגהות המנהגים שם אות רטז כתוב שכן [illegible]

מקור חיים

שם. **ואם הוציא עליו שם רע.** אם הוא אמת אין צריך מחילה. אינו יוצא בקניית מצוה בבית הכנסת אע"פ שאמר לו ישר כחך וחוזר ומדבר עמו. צריך מחילה ממש אם לא שאמר לו שמוחל לו. ובנתקוטטו יחד שכל אחד פגם בחבירו יוצא בכהאי גוונא.

דיבר דברים רעים על חבירו וחבירו לא ידע אין צריך לפייסו לפי שעה אם לא שהוא תלמיד חכם. מגמרא, ומכל מקום אינו מוכרח משא"כ בהוצאת שם רע.

אם ביישו בהוצאת שם רע אפילו אמת דפטור מממון כבחושן משפט סימן ת"כ סעיף לח [בהגה], מכל מקום מחילה בעי אפילו אם דבר פשע הוא שמא עשה תשובה.

שם. **אין צריך למחול לו.** בב"ח [עמוד ת ד"ה כתב] שעכ"פ עלי מוטל לבקש מחילה.

בשו"ת רקנטי סימן תקנ"ז שם רע לא ימחול עד שיבקש ממנו מחילה.

ביפה מראה פירש ירושלמי [בבא קמא] סוף פרק החובל [ד"ה הד דתימר] דבהוצאת שם רע לא סגי בשלש שורות של בני אדם עיין שם כי נכון הוא. עיין יורה דעה סוף סימן רמ"ג.

ביזהו בפני רבים צריך מחילה בפני רבים, ומכל מקום בעשרה סג אפילו אחרים, ושקיל וטרי טובא בכמה פרטים בזה.

סעיף ב בהגה. **לבקש מחילה בערב יום כיפור.** הכי מוכח בגמ בכמה דוכתי [שם ע"א], ועיין מה שכתב בסוד בספר [זב שלמים חלק ב] סדר עבודת יום הכפורים [סימן טז] ותימה על בע סדר היום [סדר מוצאי יום כפור] שכתב במוצאי יום הכפורים.

מה שכתב רמ"י [לבוש סעיף ב] תוכחת מוסר במנהג מחילה לאב ואם ורעים אהובים, לא למקפידים.

סעיף ג. **שם רע על המתים.** ואם הוציא עיין ים של שלמה דבב קמא פרק החובל [סימן מו].

סעיף ד. **יכול למחול.** עיין מה שכתוב סימן תקפ"א (ס"ג) [סעיף ד בהגה]. ועיין בשל"ה דף רכ"ח ע"א [מסכת יומא עמוד התשובה ד"ה וז"ל ראשית חכמה].

שם. **מתי שירצה.** וקודם למנחה טפי עדיף, מהרי"ל [הלכות ערב יו כפור עמוד שטז].

נשים שטובלות טעות הוא בידם, במטה משה [סימן תתמ] בשם מהר"ר יודל ומהר"ש.

הגה. **רק פעם אחת.** מהר"י וויל [סימן קצא ד"ה הבני מעיר] ובמהרי"ל [שם] שלש פעמים, וכן כתב ספר חסידים סימן (שלד) [שצד] ועיין של"ה הנ"ל [ד"ה לזה צריך].

שם. **והוא הדין דהטלת תשעה קבין מים.** ואפילו חמין, כן כתב תשב"ץ [סימן קכב] כמ משא"כ למהרי"ל [שם] עיין של"ה שם [ד וז"ל ראשית חכמה].

שם. **תשעה קבין.** ג' פינט וג' זיידליך כפראג, על פי מהר"י [שם]. ובספר יוסף אומץ [סימן תתקפח] שהם בקרוב ה' מידות רביעית בפרנקפורט.

שם. **מותר לרחוץ ולטבול.** מיירי בשאי אפשר לו לטבול אא"כ בחמין.

שם. **מותר לרחוץ.** רמ"י [לבוש סעיף ד] מייתי דיש אומרים דה ביום שלישי וכו' (כצ"ל), וב"ח [סוף הסימן] פסק דאין חילוק ועיין ט"ז יורה דעה סימן שצ"ט [ס"ק ה] דב' הגה [שם סעיף ה סימן תקמח סעיף י] סתרי אהדדי.

סעיף א. **במנחה.** גם סכ יומא עמוד התשו

בעת הוידוי יכרע כב שכח], ושם בכל יתוודה עמו בעמי

סדר הוידוי כפר חטא ע"ב [שם ד"ה סדר ובכל בו דף ע"ז ע

נראה לי סימן על סדר נחלתו ומחילתו, ו

מה יאמר אחר הוידוי כי

הגה. **אחר שגמר תפלתו.** הוידוי, ואחריה אלהי

בכל תפילת יום הכפורים והמון עם שוגים בז דיום כפור עמוד שמב).

באשמנו יאמר טפלנו שק סוף אות יט] עיין

בענין הדפיקות נזכר במד ח ד"ה וכשתאמר] מה כונת חזרת העמידה], ו

אין הדפיקות מעכבות ל ליוהרא או ליצנות, וגד

בעל חטא ידפוק באמרו שח

אין דבר נעלם, ולא יאמר אי להיפך כמו שדרשו רבו ולא חצי דבר, ולחד מאן דאמ

סעיף ב. **לפרט.** וב"ח [עמוד התשובה ד"ה בפרק בו עליהם גם על הבית יוסף [עמ

שם. **ואם רצה לפרט.** בש"ס צריך אינו נכון.

שם. **ואם מתודה בלחש.** עיין קב] [תשובה שלישית].

שם. **נכון לפרט.** בב"ח [עמוד ועיין מה שהקשה בשל"ה

הגה. **והכל אומרים בשוה.** ול רמז תשכה] הביאו הבית יו

על חטאים שאנו חייבים עליה כסיל מאה, ועוד שאין מל דרך ארץ ומבית יוסף [עמוד בהגהות שו

סעיף ד. **עונות שהתודה.** ברצה

בלשון יחיד לא יתודה חטאים וידוי, האריך בכמה א"ב

סעיף ו. **כל הקהל לוקים.** הרב הו ערב יום כפור עמוד שיז], ו

שאלים [משנה

יין ב"י עמוד תא ד"ה כתב, שכתב בשם התשב"ץ "מים חמין", וכן כתבו כל בו ריש סימן סד, וארחות חיים הלכות ראש השנה

לעצמו משיעשה לו אחר וראיה לזה, אחר תלמיד חכם.

נאמרים.

לבתולה זולת בתו ואחותו ושפחתו א אם כן אי אפשר באחר.

ובוהן יד ורגל ימנים, עיין בספר פרשה ויצא [אות קכ מהדורת ירושלים נתיב כ' [אות טו].

לומר כפרת עווני או כפרה עלי, זה ובוחרין בו איידי אידך.

זר יותר ממנהג כפרות, עיין גמרא ב.

עדיף, מהרי"ל [הלכות ערב יום כפור ה דף רכ"ז ע"ב [מסכת יומא עמוד לא יקח ממעות מעשר.

בצדקה. עיין מה שכתבתי סימן

תרו

סו, לשון טור [עמוד שצט] ורמ"י זה משה (תתמ"ט) [סימן תתמח], יומא עמוד התשובה ד"ה ומצאתי], יעקב] בירושלמי סוף יומא.

צריך לפרש סרחונו כסימן תר"ז רא, כמו שכתב בעצמו. ונראה לי נשה וחבירו לא ידע צריך להודיעו שכתבתי אחר זה בסמוך.

יש קפידה משא"כ באינך, הוא אחד, ומכל מקום ישהה קצת בין

שלש מיני לשונות, ב"ח [עמוד שצט ל [הלכות ליל יום כפור עמוד שכה].

נינו משישהה עד יום הכפורים,

גמרא [יומא פז, ב] משמע שרצונו הכפורים, ואפשר שכל ערב יום וטרי בזה גם בכל אדם.

ע"א] דבכל פעם שמבקש מחילה שלש פעמים, והוא נלמד מאנא ק"ל.

דבר שבממון אפילו גרמא ויש אף אם אין לו ורוצה לשלם לו בהחלט רק לפי שעה.

אחרת [בגמרא שם ע"ב] היתה תנו אם הוא זה שממנו מבקשין דבר שאין ראוי להקפיד מכל לה מגמרא [שם ע"א-ע"ב].

ולקוט מפושקים [illegible]

יוצ"ע: (הגהות מוהריי"ש נתנזון)

ינו ירא. עיין רמב"ם הלכות תענית פרק א' הלכה י"ב כן, וצ"ע: (לקוטי חבר בן חיים)

זמות. צריך לומר אז במקומות: (לקוטי חבר בן חיים)

מחזיקים. נ"ב, עיין כתובות ה' [ע"א]. התם אית ליה ש"י שם. ודו"ק: (הגהות מוהריי"ש נתנזון)

יאור הגר"א סק"ג. **כמו שכתוב בפרק השוכר את הפועלים.** שכתוב בפרק הזהב. וכוונתו למה שכתוב שם לדף נ"ט לף לה בין מלא לחסר כו', שמפורש שבראש חודש אין זם כן הוא הדין בערב יום כיפור. והיה כתוב בכתב יד גא בפרק הז', והיה כוונתו ראשי תיבות בפרק הזהב, סבר שכוונתו פרק ז' — פרק שביעי, ופירש מדעתו פרק ז הפועלים, והוא טעות סופר כנ"ל: (הגהות בן אריה)

סימן תרה

למנוע המנהג. נ"ב, משום דרכי האמורי: (ספר פלאים — תוספת שבת)

וסמך ידו עליו כו'. הא קרבן עוף אינו טעון סמיכה, גם זה [illegible] צריכה לסמוך, דקרבנה אינו טעון סמיכה: (מהרת השלחן)

ת הקרבן. ומהאי טעמא נראה לי דאין לשחוט קודם שיאור ב לפי כוונת האר"י [שער הכוונות ריש דרושי יום הכיפורים] ת שרחמים גוברים אינו אלא ביום, דקודם הוא קדרותא ואחר כך גובר אור של חסד, דכתיב [תהלים מב, ט] יומם יצוה ד'. (נזירות שמשון)

קין בני מעיהם. נ"ב, הטעם משום שהולכים אנא ואנא ב מן הגזל, ותו משום שאוכלים שקצים ורמשים, לכן אין מהם: (ספר פלאים — תוספת שבת)

בחצר מקום שהעופות יכולין לקחת משם. נ"ב, כדי לרחם יפות, כן כתב ב"ח [עמוד שצט ד"ה ומה] בשם תשב"ץ [סימן ומדרש [תנחומא בובר וירא אות ל] ע"ש: (ספר פלאים — תוספת שבת)

ר. בטור כתב יש קצת ראיה מהיא דחולין רמי בר תמרי ג כו' דקא שדו כבדא וכוליא. נ"ב, עובדא דרמי הוא בפרק כל [חולין קי, א] ושם איתא דהוי שדו כחלא, דסבירא להו דאסור ג גיד הנשה [שם צה, ב] איתא דעורבים שדו כבדאי, והט"ז ב ועשה מהם עובדא אחת: (ספר פלאים — תוספת שבת)

ה: היא דחולין רמי בר תמרי איקלע כו'. נ"ב, ויעוין חולין דף ע"ב ודף ק"י ע"א: (הגהות הגר"ב פרענקיל)

ב היא דחולין רמי בר תמרי. נ"ב, זהו בחולין ק"י [ע"א], ושם יכר כבדא וכוליא. וכוונת הט"ז לדף צ"ה [ע"ב], אבל אינו רמי תמרי רק רב נחמן. ומה שכתב הט"ז על הב"ח [עמוד שצ"ט ד"ה הנני יוסיף להפליא מתוספות חולין צ"ה [ע"א] ד"ה ובנמצא רש"א שם [ד"ה בא"ד ועוד] ודו"ק: (הגהות מוהריי"ש נתנזון)

סק"א. **באשמורת.** לכאורה אין לשוחטו בלילה, דומיא דקרבן: (מהרת השלחן)

סק"ב. **משום ששנים רשאים כו'.** לפי זה למה לקח כלל עבור ר. הא קיימא לן [יו"ד סימן טז סעיף י] עובר ירך אמו הוא, ולא ני לענין קרבן שיהא עובר חייב בו, אלא על כרחך דהכא שאני ד פדיון נפש, וא"כ אין ראיה משם, ולפי זה אולי גם שני בני ב אינם רשאים ליקח בשותפות: (מהרת השלחן)

תוקן על פי ספר היקר.

סימן תרו

[סעיף א] בהגה. **אם לא שמכוין לטובת המבקש מחילה.** נראה כן בגמרא [יומא פז, ב], דלא כרש"י [שם ד"ה חלמא חזא] שפירש שרבי חנינא היה כבר ראש ישיבה, דהא בכתובות דף ק"ג [ע"ב] ובשבת נ"ט [ע"ב] איתא דרב הוי בבבל כי יתיב ר' חנינא בראש ולוי אתא לבבל, גם בריש סנהדרין [ה, א] דרב נחית לבבל ונטל רשות מרבי להורות, ואחר מות רבי יתיב ר' אפס קודם ר' חנינא. גם בספר יוחסין [מאמר ב פרק הדור הראשון רב ושמואל] איתא שר' חנינא [בר חמא] היה ראש [ישיבה] רק עשר שנים, ובגמרא [יומא שם] איתא שרב הלך לפייסו תליסר מעלי יומא דכיפורא, אלא על כרחך זה היה בימי רבי, ור' חנינא חשיב לטובת רב ששם יהיה לראש, ובארץ ישראל לא היה אפשר בשביל רבי, מה שאין כן בבבל שהיו כמה ישיבות: (נזירות שמשון)

טז סק"ב. **הא תנן המוחל.** לפנינו בגמרא [יומא פז, ב] איתא, והאמר רבא כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו. אלא רבי חנינא חלמא חזי ליה לרב כו': (הגהות הגריי"פ)

מ"א סק"ב. **יותר רשאי.** היינו כפירוש רש"י [יומא פז, ב ד"ה רב שאני], אבל לגבי רבי חנינא לא הוה [לרב] בזיון תורה: (ליקוטי חבר בן חיים)

שם סק"ג. **אפילו אינו רבו מובהק.** היינו ג"כ כפירוש שאר המפרשים דרבי חנינא לא היה רבו מובהק של רב: (ליקוטי חבר בן חיים)

[סעיף ב] מג"א סק"ו. **וקשה דהא חשד לאביו שבא על חייבי כריתות כו'.** נ"ב, אבל אמו י"ל שנאנסה: (הגהות הגר"ב פרענקיל)

שם. **דהא חשד לאביו.** נ"ב, אינו מובן, דהא אין ממזר רק אם זינתה עם אחר: (הגהות הגר"ב פרענקיל)

שם סק"ז. **ואם חירפו לאחר מיתה אין צריך לילך על קברו כו'.** נ"ב, ובים של שלמה לבבא קמא פרק ח' סימן (ט') [נ] חולק על זה: (הגהות הגר"ב פרענקיל)

שם. **אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו, כנסת הגדולה.** נ"ב, (ושם) [ושלטי גבורים] פ' פרק הזהב [בבא מציעא לב, א אות א] גם כן

כאה כך, מיהו הגמ' סי' רק (סדק לתן שסך רשאי כיישב (בק ת נ)

ספר הפלאים - תוספת לשבת

שם סק"ג. **בפרק קמא דעבודה זרה.** דף [illegible]

שם. **ונראה לי דלא יקח דבר הראוי להקרבה כו', עיין בטור.** הן בטור [עמוד שצח] איתא בשם תשובת הגאונים שיש שלוקחין אילים והלא הם בני הקרבה: (הגהות הרש"ש)

שם. **דבר הראוי להקרבה.** עיין בטור [עמוד שצח] וצ"ע: (לקוטי חבר בן חיים)

שם. **תורים ובני יונה.** וכן כתב בכרתי ופלתי ביו"ד סימן ה' [כרתי ס"ק ט] ע"ש, וחידוש שלא הביא דברי המ"א: (מהרת השלחן)

שם. **ראשי תיבות חת"ך שם מלאך.** נ"ב, החותך חיים לכל חי: (ספר פלאים — תוספת שבת)

שם סק"ז. **דכיון שהוא לא ראהו כשנטלו כו'.** נ"ב, י"ל דסובר דמן הסתם תולים יותר שעורבים לא לקחו מבית אלא (פני) [מן] חוץ, ועל כרחך צריך לומר דמיירי שראו שעורבים לקחו מבתים, וכהאי גוונא דנין דין קבוע: (הגהות הגר"ב פרענקיל)

שם. **עיין ביו"ד סימן ק"י סוף סעיף ג'.** נ"ב, עיין בט"ז [ס"ק ד]: (ספר פלאים — תוספת שבת)

באר היטב סק"ה. **ונראה לי ג"כ דהוא הדין בערב ראש השנה.** עיין סוף סימן תקפ"א [בהגה]: (מהרת השלחן)

עיין בפמ"ג שם: (הגהות ר' זלמן סנדר כהנא)

בקו"א. וכן כתב הב"י בסימן רפ"ח בשם הרשב"א. נ.ב. וכן כתבו וספות בברכות מ"ט ע"ב [ד"ה אין] בשם ר"י ע"ש: (הגהות ר' זלמן סנדר כהנא)

וצ"ע למה כתב רמ"א כאן שאסור להתענות תענית חלום וגבי ים כתב שמותר וכו'. ועיין בט"ז סימן זה ס"ק ב' ולא קשיא י ודו"ק. (קרית חנה)

דאפילו למאן דאמר דהוא דאורייתא לא דמי לשבת וכו'. נ.ב. ן לעיל סימן תק"ע סעיף ג' ובמ"א שם [סק"ט] ובבאורי הגר"א ל שם ע"ש: (הגהות ר' זלמן סנדר כהנא)

ומכל מקום צ"ע דהא בכל פעם שמחזיקים הלילה ליו"ט אין לין במנחה שלפניו וכו'. ולא ידעתי למה מרחיק עדותו, הלא תא בב"י [עמוד שצו ד"ה כבר] שאומרים בערב יום הכפורים שמורת הוידוי פעם אחת משום שאומרים במנחה וערבית, ואפילו זה מסיק הב"י שנוהגין לומר שלשה פעמים ג"כ ע"ש. א"כ זיטא דאין מחזיקין אותו ליו"ט קודם עלות השחר, ודברי של"ה ע. (קרית חנה)

שמא מינה דאין מחזיקים הלילה ליו"ט. נ.ב. אין כוונתו ליו"ט וש, דאין ערב יום הכיפורים ביום גם כן לא איקרי יו"ט ממש רק נין מצות אכילה ודאין נופלים על פניהם. [ועיין במ"א לקמן סימן ו"ו סס"ק י'] אך מש"כ מקודם דהא בכל פעם שמחזיקים הלילה י"ט, אין הפירוש ליו"ט ממש רק לקצת יו"ט, כמו ט"ו באב וט"ו ובט וכדומה, רק הכוונה שהלילה לא חלוק בהם מהיום: (הגהות ר' זלמן סנדר כהנא)

ולכן נ"ל דדוקא מי שאוכל בלילה ממש וכו'. נ.ב. מה שכתב כן נ"ל כו', אינו מובן, אח"כ ראיתי בדפוסים אחרים כתוב כאן ן נ"ל כו', והוא ענין אחר: (הגהות ר' זלמן סנדר כהנא)

עיף ב] בהגה. גם אין אומרים למנצח מזמור לתודה. והיינו, משום ין מביאין קדשים לבית הפסול, כמו שכתוב בפרק קמא דפסחים , ב] דאין מביאין תודה בערב פסח משום האי טעמא, ולכן אין מרים מזמור לתודה בערב פסח, כמו שכתוב ריש הלכות פסח [סוף מן תכט]. ושמעתי שבמור וקציעה עמד על זה, דהא לא נזכר מרא דאין מביאין תודה בערב יום כיפור, ועל כרחך לא דמי לערב זח, דשם מחצות ולמעלה אסור באכילה מחמץ, מה שאין כן בערב ז כ דמותר כל היום ומצוה לאכול, רק בלילה אסור. וכן מב"ם וסמ"ג לא הזכירו שאין מביאין תודה בערב יום כיפור. נראה בזה לומר, די"ל דבחד צד עדיף ערב פסח מערב יום כיפור, ל, ובחד צד עדיף ערב יום כיפור, דבלילה, שהוא ג"כ זמן אכילת דה, אסור לאכול הן הקרבן הן המצה הן החמץ, מה שאין כן ערב פסח, אין האיסור רק לאכול החמץ, אבל הקרבן ומצה מותר אכול גם בלילה. מיהו על כל פנים אין ללמוד זה מזה. אבל אם ה מותר לאכול חמץ בערב פסח עד הלילה, אז בודאי היינו לומדין ערב יום כיפור דאין מביאין תודה מק"ו מערב פסח, וכנ"ל. ולפי ז שכתב הצל"ח פסחים י"ג ב', דלר' שמעון מותר לאכול לחמי דה בערב פסח כל היום, כיון דאין לר' שמעון איסור בחמץ בערב זח אלא מצד עשה דתשביתו, והרי במצות ביעור לא מחייב בשל זרים ובשל גבוה, יעו"ש, לפי זה שפיר יש ללמוד מק"ו מערב זח לערב יום כיפור דאין מביאין תודה, וכנ"ל. ואף דר' שמעון פיה סבירא ליה דמביאין קדשים לבית הפסול, וכמו שכתוב פרק דשביעית [משנה ז] ושאר מקומות, מכל מקום להפוסקים דסבירא זו כר' שמעון לענין חמץ בערב פסח, ובודאי סוברים דאין מביאין ישים לבית הפסול, וכברייתא שם, שפיר יש ללמוד ערב יום כיפור ערב פסח מק"ו, וכנ"ל. והנה, בערב פסח לענין חמץ פסק בשו"ע יש סימן תמג] כדעת ר' יהודא, מ"מ לענין להביא תודה בערב יום שפסק במוחלט כר' יהודא לענין חמץ בערב פסח, מעתה אין ללמוד ערב יום כיפור מערב פסח, וכנ"ל, לכן לא כתב דאין מביאין תודה בערב יום כיפור, ואתי שפיר. ודע, דדברי הצל"ח שם לפירושו הנ"ל צ"ע, שכתב וא"כ דבר זה גם אליבא דר' שמעון הוא, שאין מביאין תודה בחג המצות כו' ומשני רב אדא בר אהבה הכא בי"ד כו', ע"ש. והוא תמוה, דלר' שמעון דסבירא ליה דמביאין כו' ודאי לא אתיא, וכנ"ל. כל זה נ"ל נכון בס"ד. (נימוקי הגרי"ב)

שם. אז אמרינן אותו ערב יום כיפור שחרית. ואז אומרים ג"כ אל רחום שמך עד בעגלא ובזמן קריב, ועיין במהרי"ל [הלכות ערב יום כפור עמוד שיב]: (קרית חנה)

סימן תרה

[סעיף א] בהגה. ובוחרין בתרנגולים לבנים. נ"ב, כתב הרב חסד לאברהם בחלק עין הקורא נהר ס"א, שצריך ליתן מדם התרנגול על תנוך אזנו הימנית ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית והטעם נתבאר שם, עיין שם: (שערי ישועה)

עטרת זקנים אות א. נוטל מין אחר כגון אווזים ותורים. נ.ב. עיין במ"א ס"ק ג' שלא יקח תורים כו' שלא יהא נראה כמקדיש קדשים בחוץ: (הגהות ר' זלמן סנדר כהנא)

ט"ז סק"ב. מצאתי כתוב שיש לומר זה חליפתך וכו'. ועיין בטור [עמוד שצח] שכתב איזה לשונות אחרים שאומרים אותן. גם איתא בטור [שם] שמניחו על ראש המתכפר ועושה כן שלש פעמים. גם נתן טעם למה לוקחין תרנגול. ונראה לי הטעם שלא יחליף הקרבן, לכך לוקחין תרנגול שאין ראוי להקרבה, ועיין במ"א ס"ק ג. וי"ל עוד, דאיתא בש"ס דתמורה [ה, ב] האי מאן דירצה למידע אי מצלח ירבה תרנגולא וכו', והביאו הטור לעיל סימן תקפ"ג [עמוד שלב] ולכך לוקחין תרנגול. ועיין בסימן תר"י בדרכי משה [אות ב] שמטעם זה מדליקין נר בבית הכנסת לכל אחד ואחד ע"ש. (קרית חנה)

מג"א סק"ג. ונראה לי דלא יקח דבר הראוי להקרבה וכו'. ועיין טור [עמוד שצח] שכתב מפורש שיש נוהגין לקחת אילים זכר לאילו של יצחק, שמע מינה דמותר ליקח אף דבר הראוי להקרבה ע"ש ודו"ק. ועיין מה שכתבתי לפני זה בסמוך [בט"ז ס"ק כ]. (קרית חנה)

שם. ואיתא בשבת דף פ"א וכו'. ולהחזירו סביב ראשו בערב יום הכפורים. הנה המ"א שינה מלשון רש"י, שבפירש"י [שם ד"ה האי פרפיסא] כתוב בערב ראש השנה. ועיין (בב"י) [בדרכי משה] [ריש הסימן] שכתב בשם המרדכי [יומא רמז תשכג] דהרבה מקומות נוהגין כן גם בערב ראש השנה לעשות כפרות, עיי"ש. (קרית חנה)

ט"ז סק"ד. ומה שכתב על הגג הוא נראה הטעם וכו'. ומכל מקום משום זה הוי ליה למימר שלא ישליכם דרך זריקה רק דרך הנחה, ותו אין חשש. ועדיף מן הגג, שחילוק זה לא מצינו כמו בין מצאו דרך הנחה או השלכה וק"ל: (קרית חנה)

מג"א סק"ו. ומשמע בגמרא. חולין צ"ה ע"ב: (הגהות מוהר"י קרט)

סימן תרו

[סעיף א] שו"ע. צריך לפייסו. כתב בספר יש"ש על מסכת יבמות פרק ח' סימן כ"ג אם יפייסו יבקש ממנו שיתפלל עליו והמוחל עצמו מצוה עליו לעשות כן. והוציא [זה] מהא דאמרינן בשעה שרצה דוד המלך לפייס את הגבעונים במה שעשה להם שאול, אמר להם [שמואל ב כא, ג] מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את נחלת ה', א"כ משמע אעפ"י שנתפייס, מ"מ אין הקב"ה מכפר כל כך, אלא שיתפלל המוחל עצמו. וכן מצינו נמי באברהם [בראשית כ, יז] ויתפלל אברהם... (על) [את] אבימלך ע"ש: (רבי בנימין וואלף איגר)

שם בהגה. אם לא שמכוון. עיין ט"ז סק"ב ובמג"א סק"ה ובעטרת זקנים [סק"ג] מה שהקשו על זה שהוא לכאורה נגד הגמרא. ולענ"ד

הוציא מהגמרא זו בעצמה, דבשבת (דף קמ"ט:) אמרינן כל מי שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, שנאמר [משלי יז, כו] גם ענוש לצדיק לא טוב כו'. ועיין בתוספות בבבא בתרא (דף כ"ב.) ד"ה אנא ענישתיה. ומכל מקום לא היה נענש רב אף שהיה סיבה לקירוב מיתתו של רבי חנינא, דמה היה לרב לעשות, ובהדי כבשי דרחמנא מה ליה למיעבד אחרי שמן השמים היה להמליכו. אבל עדיין קשה למה הראו החלום לרבי חנינא שרב יהיה ראש ישיבה ולא הראו לרב עצמו, כמו שהראו לרב יוסף דנמלך תרתי שנין, וזה בעצמו הוקשה לרבי חנינא למה לא הראו זאת לרב. אלא על כרחך צריך לומר דעל פי הרוב החלום לעתיד הוא כדי להתחכם בזה להקדים פני הרעה, ובפרעה שחלם לו מהז' פרות והשבלים כתיב [בראשית מא, ח] ואין פותר אותם לפרעה, ואמרו במדרש [מדרש רבה בראשית פרשה פט אות ז] שפתרו לו ז' בנות כו' ולא היה לו קורת רוח אחרי שאין עצה לזה, אבל מפתרון הרעב והשובע הבין שגם העצה היא פתרון החלום. ואם כן אם הראו החלום לרב שהוא יהיה ראש הישיבה, לא היה חס וחלילה תקנה לרב, דהאיך יפייס לרבי חנינא דזהו אליה וקוץ בה, שאם יתפייס יקרב מיתתו, ואם לא יפייסו הא אין העבירות מכפרות אפילו במה שבין אדם למקום עד שירצה את חבירו, וכמו שכתבתי בחידושי ליומא בפירוש הבבא במתניתין מדכתיב לפני ה' תטהרו, לכך הראוהו לרבי חנינא, ובודאי רבי חנינא מחל לרב ולא היה אכזרי, ומחילתו מועילה אע"פ שאין חבירו יודע מזה, אלא שלא נתפייס בפניו של רב כי היכי דליזיל רב למגמר אורייתא בבבל, והיה טובת שניהם, שרב לא נענש שלא נתקרב מיתתו של רבי חנינא על ידו, ורבי חנינא היה חי. וא"כ מוכח זה מהגמרא שלטובת שניהם יכול המוחל לסרב אף שהוא גם לטובתו, מכל מקום כיון שגם לטובת המבקש מחילה מכוון מותר, וכל שכן במכוון לטובת המבקש מחילה לבד, אבל אם הוא מכוון לטובת עצמו לבד, זה לא מוזכר בגמרא, כן נראה לי דעת הרמ"א: (ברכת אברהם)

ט"ז סק"א. **וא"כ קשה מאי טעמא באמת לא משני הגמרא דמחמיר על עצמו היה כפירש"י וכו'.** ועיין מה שכתבתי לפני זה על דברי הב"י, ואתי שפיר הכל ודו"ק ולא קשיא מידי. (קרית חנה)

[סעיף ד] שו"ע. **יכול לטבול. ונהגו לטבול בערב יום הכפורים ויכול לטבול כו',** כצ"ל: (מהר"ם בנעט)

שם בהגה. **ואין צריך לטבול רק פעם אחת בלא וידוי וכו'.** ועיין בספר חסידים סימן שצ"ד: (קרית חנה)

שם. **משום קרי.** עיין מג"א סק"ח ויש לחוש שתשחית זרע ההריון. ובזה מיושב קושית הפני יהושע בשבת (דף פ"ו. ד"ה שם) דלמה לא ציוה לכבד את ביתה ולא הוצרכו לפרוש מנשותיהם, ע"ש. ולהנ"ל ניחא. ועיין במשנה למלך הלכות מלכים [פרק י הלכה ז ד"ה נחזור] אי בן נח מצווה על השחתת זרע: (ברכת אברהם)

מג"א סק"ח. **ולפי זה אשה ששמשה תוך שלשה ימים צריכה לכבד ביתה בחמין כו'.** עיין ביו"ד בסימן קצ"ו סעיף י"ג ובבאר הגולה שם [אות כז]: (מהר"ם בנעט)

שם. **בחמין שלא תפלוט שכבת זרע.** דאם לא כן לא מהני לה טבילתה, כן הוא בדרכי משה [אות ג], ומיירי בנשים שדרכן לטבול: (מהר"ם בנעט)

שם. **ודוקא שלא היה סמוך לטבילתה כו'.** עיין בתפארת ישראל [כרתי ופלתי] בסימן קצ"ו סעיף ח' [דף יז]: (מהר"ם בנעט)

שם. **ויש נוהגין לטבול אחר סעודה המפסקת וכו', עיין מה כתבתי סוף סימן תר"ו.** ס"ק ט': (מהר"ם בנעט)

דיש אומרים דהטעם דטבילה משום תשובה וכז
שסבירא ליה דטבילה משום קרי וכו': (הגהות

מג"א סק"ט. **ועל חציו האחר שפכו ט' קבין.**

שם. **משנה במקואות.** פרק ג' משנה ד':

שם. **ארבעים סאה מים שאובים בקרקע טובלין** הקדוש פנחס ריי"ד ע"ב, ובעיין בני היכלא בתע
חדותא ולמטבל בנהרא לדכאה גרמא וכו': (ד

שם סק"י. **אבל ערב יום כיפור פשיטא דלא אי**
סתירה לזה ממה שכתב המ"א לעיל סימן תק"י
כיפור נקרא יו"ט, דהתם הכוונה במה דנוגע
יו"ט או דבלשון בני אדם נקרא יו"ט, דהתם מי
אחר לשון בני אדם [נדרים ל, ב]: (הגהו

סימן תרז

מג"א סק"א. **שמא יארע דבר קלקלה בסעודה וכ**
וכן הוא בפוסקים ועיין ב"י [עמוד תב ד"ה וכתב]

שם סק"ב. **וקשה מה שכתב רש"י בחולין סוף פ**
דאי משום הא לא קשיא מידי דודאי הקב"ה
האדם עצמו בשביל שיתכפר לו, דהוא כשפיכור
ואתי חיוורא, וגדולה הבושה, רק דהוא יתבר
חטאת אף זולת שיתבייש, ולכך לא חילק הכת
המביאו חטאת. משא"כ האדם עצמו ניחא ליה
ששקול כנגד כל התשובות כדאיתא בש"ס [בר
עבירה ונתבייש בה אפילו ממילא מוחלין לו
מקרא דשאול [שמואל א כח, טו] ע"ש, וא"כ תר
קשיא מידי. ועיין בפרק ז' דסוטה דף ל"ב

שם סק"ג. **ומיהו צ"ע דא"כ לא יהיה כסדר א'**
דיאמר בגלוי ובסתר דאז הוי על הסדר א"ב.
תחילה, יש לומר דגלוי הוא קל יותר מבסתר,
קמא עט, ב] ולמה החמיר הקב"ה בגנב יותר מב
א"כ גלוי הוא יותר קל, דהשוה דעת קונו לד

שם. **יאמר כפרה לחטאים וסליחה לעונות וכ**
בסימן תקפ"ד [מג"א סק"ג]:

ט"ז סק"ג. **צ"ע דהא הטור כתב בפירוש דלא**
צריך לפרט לא לימא על חטא ולא הזה ליה
מיקרי פרוט וכו'. הנה אמת דכן הוא בטור, אב
ד"ה וכן נראה] כתב בפירוש דבזה אף רבי
ומשובח יותר. אבל תמוה לי דברי הדרכי מש
רבי עקיבא לדרשא אחריתי הפסוק [שמות לב.
זהב, הא אף רבי עקיבא מודה כיון שאמר
מיקרי פרוט, כמו בעל חטא כיון שהכל אומר
עוד בדרכי משה [שם] דהשליח ציבור יכול לו
א"ב ודלא כדברי הכלבו [סימן סט לה, א] ע"ש
ד"ה וכתב] מה שכתב על האי דינא דהכלבו ע

[סעיף ד] ביאור הגר"א סק"י. **עונות כו'.** עיין פני
פירוש, דשם [סז, א] מבואר משנת ר' אליעזר

הלכות יום הכפורים

סימן תרד

שו"ע סעיף א. **לאכול.** מה שכתבו בספרים הקדושים [פרי עץ חיים שער כו פרק ג ד"ה והנה] לאכול בערב יום כיפור כבשני ימים, הכוונה רק כל שהו יותר מכאילמו ביום ג', ועל ידי זה הרי זה כאילו אכל כבשני כי מקצת היום ככולו וכל שכן בכזה. וזה מרומז בפסוק [ויקרא כג, לב] עם את נפשותיכם במשעה למודש, שהענוי הוא על ידי נפשותא שכן הוא בפשט כמו שכתוב במקומות רבים, ועל ידי רבוי מעט מכדי אכילת יום שנאמר לו כענוי ב' ימים כמו שאמרו חז"ל [ברכות ח, ב]. גם על ידי שנוי כי' מעוגג לעינוי, העינוי מתקבל ביותר להצי"ת, ועל ידי שנתמעט בם עינוי ביותר ביום כיפור, ועל ידי זה מכפר הצי"ת לעם בני ישראל ועוזרינו למשובה טובה:

מקום שכל מנהג עמים מלוה למנוע העניי מזה בערב יום כיפור, אך מסקנת המג"א ז"ל [סוף ס"ק ג] שבלילה אין מלוה ואין נפקא מינה רק לגבי סיכה כפי המנהג, ומי שמינו נהוג בזה כל הצנה אין להחמיל בערב יום כיפור, הגם דדרשינן [יומא עו, ב] מה' פעמים ענוי נפשה

שו"ע סעיף א. **לשחוט תרנגול.** בערב יום כיפור קודם, מנהג טוב לזכר, אם היה טעות, הגם שכתבו [מג"א ס"ק ג] בשם הרי"ו שהקפיד בעובדא ג' מלד הספק, מכל מקום נכון י"ל לא גרע מהברת ר' חילו מלניס כו' [מהרי"ל סו, ג; קידושין סו, ב] ומכיון דמבר שכפרתו, הוה ליה כאילו היה ממש כראוי. ונכון היטב:

אם נמלמת טריפה, ג"כ איך מעין מה שאמרו חז"ל [שם] גבי ר' חלבו מלניס ע"י שלא ידעו מקודם. ויש שם [קידושין] חילוק בין מיש בהמה [וטריפה נחברים הפנימים דומה לחלניס]:

בבאר שבע ע"ס [שו"ת סימן נג] כתב בחמיהה על מה שאומרים בשעת כפרות שהוא חמורה. ויש ליישב כל החמיהות דשם. כי כיוצא בזה מיני מעין שבקרבנות, רק מעין מה שאמר הכתוב [ישעיהו מג, ז] יצבתי לתפארתי ובראתיו, ועשיר [מהלים קל, ז] והרבה עמו פדות ואמרו חז"ל [פסחים קיח, ב] מעשיר נשורו, וגם ע"י יקורים מעט ים פדיון. וכתיב [מהלים קיט, קכח] מעושק מלם כו' וכתיב [משלי יח, ח] לדיק מלרה נחלן כו'. ובאמרו בצוף שהוא רחוי למזבח, שלא יהיה טעות מעין קרבן. רק יש שעושים גם בנשמל שהוא שלמו. [עיין בטור]:

סימן תרו

שו"ע סעיף א. **צריך לפייסו.** מצוה מלפיים, מיני כחמטא ומצוה שהוא כוונתו להסיר מיכף השנאה מלבו רק שוהה שיהיה הפיוס לקיימה:

סימן תרה

סעיף ב בהגה. **שאין דבריו נשמעין.** מה שכתב בסימן תר"מ שכשהוא שלא יניימו שייך מוטב יהיו שוגגים כו', לכאורה הלא כשהוא שמינו נשמע הוא פטור (הוא) מלהוכיח גם כשכבר הוא מזיד, ולא מוטב יהיו שוגגים. ומה שאמרו חז"ל [ערכין טו, ב] עד שכאה, היינו רק מצד שאולי בי רוב המוכחה פעם אחר פעם יחמע, וכמבואר במה שאמרו חז"ל [נה, ב] שם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי, שמשמע שכל שגלוי אין להוכיח, ואמרו חז"ל [יבמות סה, ב] כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כן מצוה שם

(אשר אברהם מבוטשאטש)

דלמי ניימא דלאו בפסידא כתובתה הוי בעילת זנות, אין הכרח לפרש כל הפותח לחנות בטל, ומ"כ לימא מוכח דר"מ ס"ל כחובה דלורייתא. **ותדע** עוד, בכתובות דף ע"ג ע' דלמר מבני מעמא דרב דלמר קידש בחנות וכנסה בחצר לריכה גט משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, והכא הכי"ן הא בלא כתובה הוי ג"כ בעילת זנות, וי"ב משום דמקדש בביאה והוי מרוסה ואין לה כתובה. ואין זה מיושב למש"כ התוס' בקדושין דף ס"ב ע', דרב ס"ל מרוסה יש לה כתובה. ועוד דהא הגר"ח בחבי"ז סי' ל"ח יישב הכי"ן עיי"ש. אלא ל"ל דלבני ס"ל כשיטת הריב"ן, דדוקא כשיש לה כתובה הוי בעילת זנות, ולבני לטעמיה בסנהדרין דמפרש מחלוקת ר"מ ורבנן דטעין כתובה עפ"י עדים ולא עפ"י טענת דמים, והיינו משום דעפ"י טענת דמים לא הוי אחר החכמה
ואינו נאמן:

ובזה מיושב מה שכתבתי הריי"ף פ' המדיר טעמא דלריכה גט ואינו משלם כתובה משום דבריכה הו מעשה ספק, מע"ג דפסק קידש על חנותי ובעל לריכה גט. והרח"ש לא כתב כן אלא דלריכה גט מה"ת, וכתי דאין לה כתובה משום דהוי כאשה גדונית כלומר שהיא גורמת, ומשו"ה לא הוי בעילת זנות. אבל הריי"ף לא ס"ל סברת זו, ומשו"ה הכריח דמשו"ה לריכה גט לא משום דאינו עושה בעילת זנות, דמ"ב אפילו מקדש לה ג"ב הוי בעילת זנות, אלא ל"ל שהוא מדבריהם או מספק ודלא כבבני. והיינו דבבני לטעמיה דר"מ לא מיירי בטענת דמים, ואפשר דר"מ ס"ל כתובה דלורייתא, וכשיטת הריב"ן. אבל אנן קיי"ל דר"מ ס"ל טענת בתולים, ועי"ב ס"ל כתובה דרבנן, ומ"ב תנאו קיים. ומ"ב ע"ב הא דאין חנאו בטל מיירי בשאין לה כתובה בדין, ומ"ב גם עתה בעילתו בעילת זנות, ועי"ב הא דלריכה גט מדרבנן או מספק:

אבל הרמ"ש פי' בסוגיא דכל הפותח בהר"י, ומ"ב ל"ל יישב על קושית הכי"ן משום דהוי כנדרנית. ומ"ב גם למסקנא י"ל הכי, דמשו"ה קידש על חנותי ובעל לריכה גט משום דבועל לשם קדושין, כמו קידש במלוה ובפחות משוה פרוטה:

שם ע"ב. תוס' ד"ה כך מוכרת כו' ל"ב בשכרה התוס' מיירי. והא תימא לעניו כתובת ג"ד, אבל ל"ב קשה הא דאמרינן הו התם מוחלת כתובתה לבעלה אין לה מזונות, ואי בשלא מכרה אלא החוספות למה הפסידה המזונות. וי"ל דלאחר מיתה מחלה, וכן תירן הריי"ף בתשובה ועיי"ש בכי"ן:

דף צ"א א'. רש"י ד"ה ומשני מרידה כו' אבל קדמו ודנוהו ליסקל לא מעניו בדיניה לשכויי לריזיה. מוכח דרש"י ס"ל כר"ת דשור הנסקל מותר בהנאה, דאי לא למה ליה למימר דלא מעניו בדיניה. גם מהרמב"ם בי' נזקי ממון הל"ח, דפסק דאם דנוהו דיני נפשות חוזרין ודנין דיני ממונות וגודין מרדיה, מוכח דסבר כר"ת. והא דנחלקו רש"י והרמב"ם ז"ל בפי' הסוגיא אזלי לשיטתייהו, דרש"י סבר דאין הלכה כר"י דסבר נגח ואח"ב הפקיר פטור, ל"ב לא שנהוהו דיני נפשות חייב הבעה"ב. אבל הרמב"ם כיון שפסק בפ"ח מהלי נזקי ממון כר' יהודה, ע"ב הוי מושלם אלא מרדיה דשור, ושור אין נפקותא אם נדרה הבעה"ב או לא, ולכן פי' שנדרה השור:

דף צ"ב א' במשנה. לפ"פ שהוא נותן לו אין נמהל לו עד שיבקש ממנו שנתי ושתה השב וגו'. ואינו מובן ההוכחה. דאי מהא שהזכיר כ' להשיב, היי הוא רק מזרת הגזילה ולא בקשה. ואי מהא שאמר לו כ' ויתפלל בעדך, הינו מוכח כלל שיבקש ממנו. אלא כך פי' המשנה, אין נמחל לו מה' עד שיבקש ממנו ויימחל הוא לו, ואז יימחל לו ה' ג"כ. שאמר ושתה השב וגו' ויתפלל בעדך, הרי דבעינן לתפלה ולאו. אלא שבזה שיתפלל לברכה מוכח שהוא מחל לו, ואז יועיל התפלה שיימחל לו ה'. והכי אי בגמ' לפי הבנת כל אילי נבזות שבעולם אין נמחל לו כו'.

והיינו קרבנות שבין אדם לחבירו, ובזה התעה מיירי:

שם ע"ב. שפיל ואזיל כו'. עי' רש"י, ועי' ירושלמי סנהדרין פ"ב שגינה הכתוב להזיגיל על לותה מעשה עיי"ש. ועי' בתוספת שי שם בשמואל ג':

דף צ"ג ב' במשנה. גזל פרה מעוברת וילדה כו' משלם דמי פרה העומדת ליולד כו'. וקשה לי הא דאמרינן בפס' ע"ז דף מ"ז ע', מעיקרא בהמה ובסחת בהמה כו', ותימה הוא לי יש שינוי בשעבד אין לך שינוי גדול מזה. ומה הועילו התוס' שכתבו לעיל דף ס"ו ע', ד"ב הם, דלחסור הולד משום דהיא וולדה נעבדו, מכ"מ הלא נשתנה הנעבד. ועוד קשה בלחתן גופא למה צטי לומר לב"ב הם ולא שיוויהם כדאמרינן הכא. אולם משמע מדברי התוס' בע"ז דף מ"ו ב' ד"ב כל האסורין, דאינו אסור אלא מדרבנן. וזה דבר תימה לענ"ד. ובלאמת אין לך שינוי יותר גדול מזה שם מלד הגוף לנעשה בריה ולורה אחרת, דמתחילה פיו סתום ועכשיו פתוח, אם בשינוי השם דלא נקרא שור לו כשב עד כי יולד. ועוד קשה לי לעיני ולכאה כוותיה דעלה ונעשה אינו הוי שינוי, ל"ב בלחתן נמי הכי וזה לא שמעינו מעולם. ועוד דהיינו בחמורה דף ל' ב', נתן לה זכר בלחנגה ר"י בר"י לומר אין עושין לקוטין כו', משמע דלא נתן לה לקוטין כמו שהם אלא מחיכה זכר, ומה בין זה לעשיה ועשאן כליס כו'. מיהו יש לדחות דהתם מיירי בנסכת וריקועין לא עדיף ממטבע דלא קני, עי' בד' ל"ו:

אלא נראה דהטעין כך הוא, דמלד הדין בחיסורין לא שייך דין שינוי כלל, דכמו שאין אנו אומרין בשי שנתחייב מיתה וחזקין שפטור ממיתה, כמו עבדים והזקינו דהוי שינוי. ויותר מזה דעת רש"י ז"ל בשי' בסי' ערכין דף ז' ע', דהא לחנן שם יעשה על המעבר ממתינין לה עד שחלד, דדוקא קודם שנגמר דינה, אבל לח"ב לפילו נולד חייב מיתה, דסבר רש"י עובר ירך אמו הוא, ונגמר דין הולד למיתה ושוב לא מהני שינוי, ולא הוי ולפינן מגזל כלל, רק דהתם כתיב הם, ומ"מ לא לימעוט אלא דבר שנעשה עד שאין זכר לרשעויים בחטים ונעשו קמח וכדומה. [ועי' מג"א סי' י"ח ס"ק י"ב, וכ"מ ולח"מ בהלי יסודי המזבח פ"ד. אלא שהם ז"ל כתבו לענין נעבד דלא כתיבה היתר שינוי בתורה, ולדידי ה"ה בלחנן ומחיר]. משלח"ב בכל השינויים, דמה שהיה מתחילה ישנו גם היום אלא שנשתנה ולפי היה אסור, רק נולד בתיב מיעוט לחר. וב"ש לא מיעטו אלא ולד. [ויותר נראה דב"ש לא בתיבו אלא ולד דלתעברה לאחר המעשה, וכן מבואר בתוספתא תמורה פ"ד יעוי"ש. ומתורן תמיהת תוס' תמורה דף ל' ב' ד"ה דיחא]. ומלד הסברא היה להיפך דשינוי בחטים ונעשו קמח יותר יש למעט. אלא בבר בתבו התוס' שם הטעם, אבל בכל האיסורים יותר יש למעט חטים ונעשו קמח מולד. ולכן שפיר קאמר שם בע"ז נולד דאסור, ובחטים כו' ליבעיא להו אי גמרינן מלחנן או לא, אבל נולד ודאי אסור דאין בין ולד לשינוי אחר

כעניו

ספר

משיב נפש

על

הרמב"ם

הלכות – תשובה

כולל

הערות ביאורים וחידושים

בהלכה ובאגדה

בדרך הפשט והעיון

חובר
בסיעתא דשמיא

ש.צ. באאמו"ר בנציון הכהן שפירא
איש בריסק דליטא

שנת תשמ"ו

20822

משיב נפש

דברים אחדים.

כתב הרמב"ם במאמר קידוש השם: מה שיחוק האדם בידו ויכתבהו על הספר ראוי לו שיחזרהו אלף פעמים אילו יתכן.

אמנם הדברים הכתובים פה הם ממה שנמסרו כבר בעל – פה לתלמידים המקשיבים לדברי תורה ויר"ש. ולכן מאי כותב–אומר. והאי כתיבה כדיבור דמי. כדי למלאות רצון המקשיבים שהפצירו בי לעלות הדברים בכתב למען יעמדו ימים רבים ורב הוא התועלת לרבים מהם שכבר זכו בעצמם לעמוד במקום גדולים ולקדש שם שמים בדברי תורתם למאות ולאלפים כנודע. והדברים ששמעו הם למשיב נפש להם ולשומעי לקחם.

ומכיון שהכתוב פה מעיד עליהם. והם מעידים על הכתובים. ראיתי לחוק בספר וקראתיו "**משיב נפש**". ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי וגו'. והוא ישלח לנו המשיב נפש – כל ישראל כמש"נ כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי ועל מלך המשיח נאמר (כדאיתא בסנהדרין דף צח) והוא ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה' כו' ולא יהא עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד (כמש"כ הרמב"ם בסוף הל' מלכים פי"א) והשיב לב הבנים לאביהם שבשמים והוא המנחם משיב נפש.

נ.ב סיימתי הספר היום כ"ה אלול,תשמ"ה
לציון יום הפדות והישע בשנת תש"ה בו נכנעה מלכות יפאן לארצה"ב ויצאנו מגטו "שנחאי–סין" בשלום.
"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו"

משיב נפש

שירת התשובה ושירת הים

אז ישיר משה. הה"ד (משלי ל"א) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה. מיום שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל. ברא אדה"ר ולא אמר שירה. הציל אברהם מכבשן האש ומן המלכים ולא אמר שירה. וכן יצחק כו'. וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכם ולא אמר שירה. כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם מיד אמרו שירה לפני הקב"ה כו'. הוי פיה פתחה בחכמה. אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה. (שמות רבה כ"ג אות ד').

האמת שאה"ר אמר שירה וכדאיתא בתרגום שיר השירים א' מזמור שיר ליום השבת המזמור הזה אדה"ר אמרו כו'. ומהותה של שירה זו ביאר מרן הגרי"ז הלוי זצ"ל שהוא שבח והודאה על בריאת העולם בכללו. שהרי בכל מה שמתחדש בכל יום מעשה בראשית אָנו מברכים על זה כמו ברכת יוצר אור ומעריב ערבים כו'. הרי דעל כל חידוש שאנו רואים בבריאה צריכים לברך ולהודות. ואה"ר מצא לפניו בריאה מחודשת בעולם מחודש והיה הדין נותן לאמר שירה ע"ז כו'. וסיים עוד ואמר: "מאד עמקו מחשבותיך" נראה דזה ענין שני דעד עכשיו הוא מדבר מענין הבריאה, ועכשיו הוא מתחיל לדבר בענין ההנהגה שהקב"ה מנהיג את עולמו בכל הדורות שהרי הראהו הקב"ה דור דור ופרנסיו והראהו איך הוא מנהיג כל הדורות וע"ז גם כן אמר שירה. ואמר "מאד עמקו מחשבותיך" על כל ההנהגה מתחילת הבריאה עד סוף כל הדורות. ע"ש. ובכן אין שירה גדולה מזו. וא"כ ראוי להבין מה שאמרו: ברא אדה"ר ולא אמר שירה. ועי' בעץ יוסף שם שכתב אע"ג דמזמור שיר ליום השבת אמר אדם הראשון וכו' היינו שאמר דרך תפלה ובקשה אבל לא אמר בלשון הווה ושבח על שעבר. עכ"ל. וצ"ע כנ"ל. ובפי' מהרז"ו כתב דלא זכו שתיכתב שירתן בתורה. כלומר לא נעשה דבריהם פרשה בתורה ואין עליהם רק קדושת כתובים.

וצ"כ באמת מה בין שירה זו לשאר השירות הרי אדה"ר הקיף בשירתו כל היצירה כולה וגם ההנהגה עד סוף כל הדורות ועליהם אמר שירה.

ונראה. דהנה תוקף שירת הים הוא מש"א. "זה א–לי ואנוהו". וכדאיתא במכילתא דרשב"י דמונה עשר שירות הן. שניה שנאמרה על הים "זה א–לי ואנוהו". וידע א–לקים. ידע שהם עתידים לומר "זה א–לי". (שמו"ר א' אות מ"ד). נאה לעלות את הבאר לס' רבוא שהן עתידין לומר לפניך "זה א–לי" (שמו"ר ג' אות ג'). בשביל עדה קדושה שעתידה לומר "זה א–לי ואנוהו" עאכו"כ. (שמו"ר כ"א אות ז'). שחורה אני ונאוה. נאוה אני בים שנאמר "זה א–לי ואנוהו" (מדרש שיה"ש א' אות ל"ה). הרי דזהו תוקף השירה. וכבר אמרו חז"ל (שבת קל"ג) זה א–לי ואנוהו הוי דומה לו. מה הוא רחום וחנון אף אתה רחום וחנון. כלומר התחייבו להיות דומה לבוראם. ובו תדבקון להיות כמותו ממש. או "ואנוהו" התנאה לפניו במצות סוכה נאה. שופר נאה. תורה נאה. כלומר הידור מצוה עד שליש "ומעצמם קבלו עליהם כאן בים מכח הכרתן". או "ואנוהו אעשה לו מקדש. רצו בזה שתהיה שכינה שרויה בתחתונים. עיי"ש. לדבקות כזו הגיעו להיות לעולם דבוק. זהו מה שבכח אנוש להגיע. וזהו מה שהגיעו בים. ועי' זהר שמות (נ"ה ע"ב) שכתב: וכדי תתהדר כנסת ישראל לאתרה כדין יתוב מלכא קדישא לציון לאתריה–לאזדוגא חד בחד ודא היא בשוב ה' ציון וכדין זמנין ישראל למימר "זה א–לי ואנוהו". וכתיב זה ד' קווינו לו. ע"כ.

על שירה זו אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה שהאנושות תגיע ללכת בדרכו ולשמירת מצותיו בהידור זהו תורת חסד על לשונה יותר מן הדין ולפני משורת הדין. לדרגה כזאת עוד לא הגיע מי שהוא לפניהם.

אמנם בירושלמי סופ"ח דיומא איתא
ברייתא זו כהאי לישנא. תני עבירות
שנתודה עליהם ביה"כ שעבר א"צ להתוודות
עליהם יוה"כ הבא. אם עשה כן עליו הכתוב
אומר ככלב שב על קאו וגו' תני ר"א אומר
זרי זה זריז ונשכר. מ"ט דר"א וחטאתי נגדי
תמיד. מה מקיים ר"א טעמא דרבנן ככלב שב
וגו' בשונה באותה העבירה. מה מקיימין
רבנן טעמא דר"א וחטאתי נגדי תמיד. שלא
היו בעיניו כאילו לא עשאן אלא כשעשאן
ונמחל לו. ע"כ. וליתא בירושלמי הא דאם
שונה בחטאו דצריך להתודות ביוה"כ הבא
ושמע דס"ל דלא צריך כיון שעשה תשובה
ביוה"כ שעבר כדין כבר נתכפר לו חטאו. ומה
בשנה וחזר השנה זה חטא חדש לכן אינו
צריך להתודות על אותו החטא של שנה
שעברה. ועי' בראש"ש בסוף יומא דמשמע
דלא היתה לפניו הגרסא בגמ' הא דואם שנה
הם צריך להתודות יוה"כ אחר. ועי' ברבינו
ננאל. ובתוספתא דיומא פ"ד. דנראה דלא
יתה גרסא כזו. והוסיפו שם ע"ש.

ומשמע דלהרמב"ם והרבינו יונה
והרא"ש לא היה הגרסא כן בברייתא לכן
שמיטו דין זה. וס"ל דגם כשחזר ושנה
חטאו אין צריך להתודות עליו ביוה"כ הבא.
אולם הרי"ף כן הביא דין זה. וצ"ת בזה– מה
טעם של הלכה זו. האם זה מסברא שמא לא
שב בשנה שעברה כהלכה. אע"פ שעשה
תשובה כפי המבואר ברמב"ם פ"ב מהלכות
תשובה הל"א והל"ב. וצ"ע. ונראה דזה
חומרא כדי לקיים מצות התשובה והוידוי על
חטא השני לכן צריך וידוי ולהזכיר חטא
הראשון ומצאתי כעת במבי"ט ספר ב"א שער
התשובה פ"ו ע"ש.

ובעיקר דברי הירושלמי דפריך מה מקיים
ר"א טעמא דרבנן ככלב שב על קאו כסיל
שונה באולתו. ומתרץ. בשונה "באותה
העבירה". משמע דכששנה נקרא ככלב שב
על קאו ולא נזכר הא דרב הונא כיון שעבר
אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר כמו
דמתרץ בגמרא יומא פ"ו משמע מהירושלמי
דלא מוכרח דהאי תנא ס"ל כרב הונא דנעשה
לו כהיתר אלא כל ששנה הו"ל ככלב שב על
קיאו. ועי' במהרש"א ביומא ד"ה אלא מה אני
מקיים ככלב שב שכתב יש לעיין בזה מאי
קאמר אלא מה אני מקיים דהא כפשטיה יש
לקיים בשונה ממש באולתו ועובר בפעם
שנית. עמש"כ בזה. ולכאורה כן הוא
בירושלמי. והרמב"ם השמיט דינא דר"ה
ועמש"כ שם.

**ל) הל"ט שם או המקלל חבירו או גוזלו אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו
ה שהוא חייב לו וירצהו כו' ואפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך
ייסו כו'.**

יש להסתפק המקלל חרש או חבירו בחדרי
רים, אם חייב לבקשו סליחה, כיון דבכה"ג
ן כאן בין אדם לחבירו כלל. אלא איסורו
א כלפי שמיא בלבד, וצ"ע.

והנה החינוך מל"ת רל"א כתב, לא לקלל
ד מישראל, אע"פ שאין בנו כח לדעת
זה ענין תנוח הקללה במקולל, ואיזה כח
יבור להביא עליו ידענו דרך כלל מכל בני
ולם, שחוששין לקללות, ויאמרו שקללת
אדם גם קללת הדיוט תעשה רושם
קולל ותדבק בו המארה והצער ואחר
תנו דבר זה מפי הבריות נאמר, כי משרשי
צוה שמנענו השי"ת "מהמזיק–בפינו"
לזולתנו כמו שמנענו מהזיק להם במעשה,
כלומר שיש כח בדברי אדם, ואפשר לנו
לומר לענ"ד כי בהיות הנפש המדברת
שבאדם חלק עליוני וכ"ש ויפח באפיו נשמת
חיים ות"א לרוח ממללא נתן כח רב לפעול כו'
עכ"ל הרי דהמקלל הוא מזיק בפיו, לכן גם
המקלל חבירו בחדרי חדרים או המקלל את
החרש, ישנו כאן גם ענין של בין אדם
לחבירו וחייב לבקשו מחילה כמו המזיק את
חבירו בגרמא דגם גרמא בנזיקין חייב לבקש
סליחה ושייך ע"ז תשלומים וה"נ כאן במקלל.

ע"ד אנשים צדיקים אשר דבריהם נשמעים
בשמים, סיפר אחד למרן ר' ישראל מסלנט,

כי יודע מאיש צדיק כאשר לפעמים פגעו בו אנשים והצירו לו הכם בשוט לשונו, ופגע בהם קללתו וכל דבריו נתקיים לא נפל צרור ארצה. והשיב ע"ז בצחות לשונו כי האיש אשר הוא במדרגה רמה כזו אשר דבריו יוכלו לעשות רושם, הלא מאד צריך להיות נזהר לנצור לשונו ושפתיו להוציא מפיו שום דבר רע, כי בקל יכול להיות "אדם המזיק" כי אין הבדל אם מזיק בידים או מזיק בשוט לשונו להכות רעהו בסתר בכח גזירת עליון, עכ"ל כפי שמסר תלמידו הגה"ח רבי י' בלזר בנתיבות אור. וה"נ בכל מקלל לפי דעת החינוך.

אמנם החינוך הביא שם שדעת הרמב"ם אינו כן, דהרמב"ם (בסה"מ מל"ת שי"ז) אומר בטעם מצוה זו כדי שלא יגיע נפשו של המקלל אל הנקמה ולא ירגילנה לכעוס, ועוד האריך בענין בספרו. ונראה לי מדבריו שלא יראה הוא בדעתו נזק אל המקולל בקללה, אלא שהרחיקה התורה הענין מצד המקלל, שלא ירגיל נפשו אל הנקמה וכעס ואל פחיתות המדות, וכל דברי רבותינו נקבל עם היות לבבינו נאחז במ"ש יותר עכ"ל החינוך שם. יוצא לפי שיטת הרמב"ם שהמקלל חרש כל איסורו אינו אלא כלפי שמיא, ואין כאן בין אדם לחבירו כלל ולכן אינו חייב לבקשו סליחה.

ולפי שיטת החינוך דהמקלל הוא בכלל המזיק בדבר פיו מובן מש"כ כאן הרמב"ם אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו שכולם הן מזיק לחבירו. וכתב עוד אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו וכו' ואח"כ כתב הרמב"ם אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים כו' דהמקלל בכלל מזיק הוא, ולא נכלל בהקנטת דברים. אבל לשיטת הרמב"ם עצמו הרי מקלל הוא רק כהמקניט חבירו כשקללו בפניו ולמה כלל הרמב"ם מקלל בדין מזיק וגזלן ולא בהמקניט את חבירו. ואולי דהמקלל בשם חייב מלקות חמור מהקניט את חבירו בדבריום לכן כללו במזיק וגזלן שיש בה מעשה, אבל המקלל בלי שם אולי הוא בכלל המקניט את חבירו בדברים ועדיין צ"ת בזה ועי' בס' כח התשובה.

לא) שם הל"ט אבל עבירות שבין אדם לחבירו כו' אינו נמחל לו לעולם כו'.

מובא בסידור הגר"א, אמרו עוד שבהתעכבות התשובה על עבירות שבין אדם לחבירו, גם עבירות שבין אדם למקום לא נתכפרו. והוסיף שם הסבר לדין זה, "שאין כפרה—לחצאין", וכן הדין נותן שאיך אפשר שהקב"ה יעבור על מדותיו אם אדם הפחות הבא מטפה סרוחה לא יבקש להעביר על מדותיו, ומדה שאדם מודד מודדים לו ע"כ. ופשוט כשהמזיק הלך לבקש מחילה וחבירו עומד בסרובו דנמחל לו שאר עונותיו שבינו לבין המקום כי הרי הוא עבר על מדותיו והלך לבקש סליחה.

הרי"ף בעין יעקב יומא פה, כתב, דאם יש לו עונות בין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר אף על עבירות שבין אדם לקונו— זה אינו אלא לפי ראב"ע, אבל ר"ע חולק. וס"ל דאין מעכבות זו את זו. ע"ש עוד מה שמבאר הפלוגתא דראב"ע ור"ע (עי' בברכי יוסף אור"ח סתר"ו) והמהר"מ בן חביב בתוספות יוהכ"פ הביא מספר "מאור עינים" שג' מחלוקות בדבר הת"ק, וראב"ע סובר שמעכבות זו את זו, ור"ע שאמר אשריכם ישראל בא לחלוק שאפילו עבירות שבין אדם לחבירו יוהכ"פ מכפר, והמהר"ם בן חביב כתב שאין דבריו נראין ומחוורין, עכ"ל. ועי' במהרש"א דמבואר דר"ע חולק וס"ל דגם העבירות שבין אדם לחבירו נמחלים. ולכאורה נראה כן מר"ה י"ז. מה ששאלה בלוריאה הגיורת את ר"ג כתוב בתורתכם אשר לא ישא פנים כו', וכתיב ישא ד' פניו אליך, נטפל לה רבי יוסי הכהן א"ל אמשול לך משל כו' אף הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין אדם למקום, עד שבא ר"ע ולימד כאן קודם גז"ד, כאן לאחר גז"ד, ע"כ. ולמה לא ניחא ליה

לר"ע תירוצו של ר' יוסי הכהן וע"כ דר"ע ס"ל כמש"כ המאור עינים דאפילו עבירות שבין אדם לחבירו יוהכ"פ מכפר ולכן לא שייך לתרץ כר"י דלא ס"ל כן. שו"ר שכיוונתי בזה "לבעל עיון יעקב" (ר"ה שם).

אולם ממש"כ הרמב"ם בהלכה זו נראה לפי"ז דפסק כהת"ק, דלא תלוי זו בזו אלא דהעבירות שבין אדם למקום יוהכ"פ מכפר ולא אלו שבין אדם לחבירו, וס"ל דלא כראב"ע, ולא כר"ע, ועדיין צ"ע.

אח"ז מצאת בספרי זוטא פ' נשא ו' כ"ו שהביא, ריב"ד אומר כתוב אחד אומר ישא וגו' וכו' אלא ישא בדברים שבינך לבינו. אשר לא ישא פנים בדברים שבינך לבין חבירך. ר"ע אומר כא"א ונקה. וכא"א לא ינקה שמות ל"ד. וכי היאך אפשר לקיים שני כתובים הללו, אלא ונקה בדברים שבינך לבינו. לא ינקה, בדברים שבינך לבין חבירך. ע"כ, הרי להדיא דגם ר"ע אית ליה דבין אדם לחבירו לא מתכפר לו, אלא דדריש ליה זה מלא ינקה, ול"צ ליה לזה הקרא דלא ישא בגמ' דר"ה, דלטעמיה אזיל מה דאית לה בספרי זוטא ולכן א"א לפרש דר"ע חולק על ראב"ע ביומא וע' במדרש רבה במדבר י"א אות ט"ו דאיתא התם ריב"ד כו' ור"ע כמו בספרי זוטא. וע' בפתח עינים להחיד"א ר"ה דף י"ח מה שהעיר מהמדרש להעיון יעקב בזה.

ל"ב) שם, אינו נמחל לו עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו, וירצהו אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחל לו.

נראה דשני דינים הם דכל זמן שלא נתן לו מה שחייב לו והגזלה עדיין בידו, הרי כאילו הוא טובל ושרץ בידו שחסר לו עיקר התשובה. משא"כ כשהחזיר לו כבר הגזילה עדיין לא בקשו מחילה זהו תנאי בעלמא שאינו מתכפר לו עד שיבקשו מחילה. דעי' בגמ' ר"ה כתיב אשר לא ישא פנים וכתיב משא ד' פניו אליך כו' כאן בעבירות שבין אדם לחברו כאן בעבירות שבין אדם למקום, וא"נ דכל זמן שלא בקש מחילה מחבירו הרי הוא כטובל ושרץ בידו הרי חסר לנו עדיין עיקרה של תשובה ול"ל קרא שלא ישא פנים בי בטרם שהחזיר הגזילה צריכים קרא שלא ישאים לו פנים אלא ע"כ כמש"כ דזה תנאי בעלמא שמעכב הכפרה ולכן יש מ"ד דדבר זה א מעכב אבל בלי להחזיר הגזילה כו"ע ודים דאין כאן תשובה וכפרה.

ועי' ברבינו יונה שעה"ת שער א' אות מ"ה שכתב וראוי לבעל התשובה לעשות כן קודם הוידוי כו' לך לבדך כו' ואם חטאתי לאיש כבר בקשתי מחילה ממנו כו' עכ"ל מלשון זה משמע לכאורה דאינו מעכב את מצות וידוי, אלא שראוי לעשות כן. ולקמן בשער ד' אות י"ח כתב הר"ר, מי שגזל את חבירו ישיב את הגזל ואח"כ יתודה ואם יתודה תחילה לא עלה לו הוידוי. ועי' "בזה השער" שהעיר בדברי ר"י בזה. ואולי לפהנ"ל ניחא דבשער א' מש"כ וראוי כו' אירי רק לענין בקשת המחילה אע"פ שכבר החזיר וכמו שהביא מהקרא לך לבדך חטאתי ואם חטאתי לאיש כבר בקשתי מחילה. אבל בשער ד' אירי כשלא החזיר הגזילה עדיין. וצ"ע עדיין.

לג) שם הל"ט אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע ו.

כתב הרמב"ם בפי"ד מהל' מכירה הלי"ד, חת מהם הוא נשאלה שאלה על דבר חכמה, לא יאמר "למי שאינו יודע – אותה חכמה" מה תשיב בדבר זה או מה דעתך בדבר זה, וכן כל

כיוצא בדברים הללו ע"כ. וכתב הכס"מ זה אינו מבואר, אבל יש ללמוד דבר מדבר ופשוט הוא, ע"כ. וז"ל הרמב"ם בפי' המשנה בפרק הזהב ב"מ נ"ח. או ישאל לאיש שאינו חכם באלה מן החכמות שיפרש לו כדי לביישו, ויאמר הייתי סבור שהוא חכם וכו' נאמר ויראת וגו'.ונ"פ שכ"ז הוא בכלל שהקניט את חבירו בדברים.

לד) שם הל"ט עבירות שבין אדם לחבירו כו' אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו.

ואינו נמחל לו ביוהכ"פ, וכתב המנ"ח מצוה ל"ג, וז"ל המ"ע דכבוד אב ואם היא ככל מצות שבתורה לענין תשובה דתשובה מכפר, מ"מ אני מסופק לפי המבואר דבעבירות שבין אדם לחבירו לא מהני תשובה עד שירצה את חבירו, אם כאן במצוה זו של כיבוד דהוא נוסף בגזה"כ הוא דנוסף על כיבוד כל אדם, דבאדם אחר אין איסור אלא לצערו, וכאן מצוה לכבדו, אם לא כיבדו אפשר דהוא רק מצות המקום ב"ה ולא בין אדם לחבירו, דבין אדם לחבירו אינו אלא במה שהוא שוה לכל אדם אבל כאן הוא רק באו"א, א"כ אינו אלא כמצות שבין אדם למקום ב"ה. או דלמא כיון שהשי"ת צוה זו המצוה, בין אדם לחבירו, הוא בין אדם לחבירו, ולא מהני לתשובה אם לא שירצה את אב ואם עכ"ל.

ונראה דיש עוד נפ"מ בספק זה, לפימש"כ הרמב"ם לעיל הל"ה ושבח גדול לשם שיתודה ברבים ויודיע פשעיו להם ומגלה עבירות שבינו לבין חבירו כו', שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח, במד"א בעבירות שבין אדם לחבירו אבל בעבירות שבין אדם למקום אינו צריך לפרסם ועזות פנים היא לו אם גילם עכ"ל. וכתב הכס"מ דעבירות שבינו למקום אינו מצווה לפרסם שאולי יהיה שם אדם שלא ידע בדבר ועכשיו ידע ואיכא חילול השם אבל בעבירות שבין אדם לחבירו מצוה לפרסם כדי שימחול לו חבירו ע"ש. ובכן כשביטל מ"ע דכיבוד אב ואם, אם נימא דאינו חייב לבקש מחילה דהו"ל כבין אדם למקום א"כ אין לו לפרסם חטא זה, אולם א"נ דהוא כבין אדם לחבירו חייב לפרסם כדי שימחלו לו אביו ואמו.

אמנם כ"ז אינו אלא כשביטל מצות כיבוד, אבל כשביטל מצות מורא כגון שציער את אביו או שבישו, דעבר על איסור מקלה, דנהי דמחמת הדין דמורא ומקלה אינו חייב לבקש מחילה, מ"מ מדין המקניט לחבירו חייב לבקש ממנו מחילה דהרי המצער אביו או המקלה עובר תרי איסורי, מדין כל ישראל, ומדין המיוחד שבכבוד ומורא הנאמר לאביו.

אלא דדין זה גופא צ"ע בשורף גדישו של חבירו בשבת, דיש בזה חיוב לשמים וחייב גם לחבירו, האם מותר לו לפרסם חטא זה כדי שחבירו יסלח לו או כיון שיש בזה עון לשמים אין לפרסמו מפני חילול השם וצ"ע בזה.

והנה בגמ' סוטה דף ז', אמרינן בשלמא יהודה דאודי למה ליה, והא אמר ר' ששת חציף עלי דמפריט חטאיו (ופירש"י ברבים) והק' המנ"ח שם, קצ"ע הא דמקשה והא אמר ר' ששת חציף עלי דמפרט חטאיו כיון דקי"ל דעבירות שבין אדם לחברו מצוה לפרסם שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח וקי"ל דכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה שבלבל יצועי אביו, א"כ היה רק עבירה שבין אדם לחבירו א"כ מצוה לפרסם וצ"ע, עכ"ל. ולכאורה צ"ב קושייתו נהי דעריות אין כאן, מ"מ הרי מה שבלבל יצועי אביו, יש כאן ביטול מצות מורא, ואולי גם מקלה אביו, שהרי ציערו וביישו וחטא זה הוא לשמים, ונהי דיש כאן גם האיסור דהמקניט את חבירו דחייב לבקש מחילה וא"כ הרי לפנינו עבירה אחת שיש בה תרתי א' הקניט את חבירו ועון ביטול מורא ומצער את אביו ומה דינו לענין לפרסם ברבים בכה"ג ומשמע מקושיית המנ"ח דבכל כה"ג חייב לפרסם חטאיו כדי שימחול לו חבירו, וצ"ת בזה.

לה) שם הל"ט – אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע

כתב הרמב"ם במורה נבוכים חלק ג' פי"ז
"עת החמשי שם, שיענש על כל מעשה רע
עשה האיש, ואע"פ שלא הוזהר ממנו. על
נביא, אחר שהוא דבר שהשכל מזהיר
נו, וכן יקבל שכר על מעשה הטוב אע"פ
א צווה בו על ידי נביא עכ"ל. בגיטין דנ"ח
ובדה דשוליה דנגרי, ראה שם הסיפור,
וב שם בהגהות וחידושים לרבי יעקב
דין. וז"ל– נראה שיש עון שאינו מפורש
בואר בשום מקום והוא חמור מאד– ושנוי
יני המקום יותר מעבירות חמורות
עניש הרבים בעבורו. בשביל שאין
שין לו כלל עם היותו מתנגד לשכל, והוא
ני שהיה דבר מתמיד בפרסום בכלל דסני
לחברך לא תעביד עכ"ל. ואהבת לרעך
וך כתוב בתורה אבל כיצד לאהוב זה כבר
ור לשכלך והוא הכלל מה דילך סני
בירך אל תעביד. ת"ח ל"צ התראה שהוא
זרה ועומד בקי הוא בהלכה זו כן לענין
בת הריע כל אחד בבחינת תלמיד חכם
דן גדול שהרי הכלל הזה מסור בידך
זה מרגיש הרגשה חושית בזה, מה דילך
ובזה אתה ידען ומומחה לכן לחברך אל
ביד. העובר ע"ז עובר הוא על מצות השכל
ל האדם להתנהג לפי השכל הישר שבו
א נברא בצלם– היינו להבין ולהשכיל,
בין שדברים מכוערים אין לעשותם,
צטדק ולומר לא חשבתי על זה, לא ידעתי
א פשיעותא, לא יתכן לאדם לחיות רגע לא
הצלם א' שהוא ניתן ע"מ להבין
שכיל, על האדם להיות ת"ח ורגיש להבין
ר חבירך ובושתו, לא הרגשת, או במקום
יה לך למחות ולא מחית זו עבירה
חמורות שבחמורות זוהי העובדה דקמצא
קמצא שעליה אמר ר' אליעזר שם גיטין
בא וראה כמה גדולה כוחה של בושה
רי סייעו הקב"ה את בר קמצא והחריב את
זו וזוהי העובדה דשוליא דנגרא לא
גישו בצערו ולא מיחו ע"ש במהרש"א.

בספר חסידים סקנ"ג כותב וז"ל ומצינו
ורה שכל מי שיכול להבין אע"פ שלא
זווה– נענש עליה על שלא שם על לבו.
אמר ויקצוף משה על פקודי החיל שרי
האלפים וגו' ויאמר אליהם משה החייתם כל
נקבה, ולמה לא ענו לו– למה לא צוית לנו,
והלא לא אמרת לנו להמית הנשים. אלא ידע
משה שהיו חכמים ובקיאים לדון ק"ו מה
כנענים שכתב בהם לא תחיה כל נשמה, למען
שלא ילמדו אתכם לעשות וגו', שמא יחטיאך
להבא, אלו שכבר חטאו והחטיאו לא כש"כ,
שהיה לכם לדון ק"ו.

וכן למה לא אמר בלעם באמור המלאך לו
על מה הכית אתונך, היה לו להשיב, מה עון
יש שהכיתי את אתוני, אפילו צער בע"ח אין
כאן שלא רבצה מחמת משאו כשלחצה רגלו
למה לא היה לו להכותה. אלא "שהיה לו
לחשוב"– שמא שלא ברצון הקב"ה הוא
שאקללם, שהוא לא נתן לי רשות אלא להגיד
להם העתידות כו' וזה שנאמר "חטאתי כי לא
ידעתי" כי אתה נצב לקראתי בדרך, אדרבא
איפכא מסתברא לפי שלא ידע שהיה נצב
לקראתו– לא חטא, אלא כך אמר חטאתי–
שלא שמתי לב לדעת, שלא פשפשתי וחקרתי
באיזה עון הוא, מכאן שיהא אדם ערום
ביראה הואיל ומענישים אותו על שאינו
יודע, שיש לו לדעת ולחקור שהרי לפני
השליט לא תוכל לאמור כי שגגה היא, ולא
יוכל לומר שמעי לשלמה שכחתי שיצאתי אל
נחל קדרון עכ"ל וכן כתב השל"ה בפרשה זו.

בגמ' ב"ק דף צ"ב נביא הוא וכבר לימד
אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה
שואלים אותו. או על עסקי אשתו שואלים
אותו אשתך היא אחותך היא, מכאן לבן נח
שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד ופירש"י
שהיה לו ללמוד דרך ארץ, ולא למד. ע"ש
בראב"ד ובשטמ"ק. והנה דעת הרמב"ם בהל'
מלכים שעכו"ם אינו חייב בצדקה. אלא שכאן
לפנינו הוא ענין של ערכין שכליים דרך ארץ
והיה לך ללמוד ולהבין מעצמך כן וכשלא
למדת אתה חייב בדינך, זהו היסוד אם האדם
יכול לשום לב להבין ולהשכיל מה שחובתו
כלפי חבירו ואינו מתאמץ לעשות כן אין לו
ליפטור א"ע בטענה לא ידעתי, כי לא ידעתי
פשיעותא היא לא ידעתי חוטא הוא וד"ז
מקרא מפורש בתורה.

על חטא שחטאנו לפניך בבלי דעת, לא שמתי לב למה שהיה לי להתבונן ולחשוב בלי דעת פשיעותא, וחוטא הוא, וכן מצאתי כעת בשיח יצחק שבסידור הגר"א שמפרש ד"ז.

זאת ועוד, אדם גדול אחד בדורו של הרמב"ם לא היה רוצה לקרות וידוי יום הכיפורים כי ידע בעצמו שלא עשה דבר עבירה ולמה ידבר שקרים לפניו ית"ש והוא וחותמו אמת.

ונודע הדבר להרמב"ם והשיבו:

אילו ידעת אתה הנלבב כמה חומר עבודת ה' יתעלה וכמה אתה צריך לעבוד הא-ל הזה, והייתי מקיף העבודה הראויה והמוכרח "לאדון הזה", היית יודע בודאי שאין כל יום, שאין אתה עושה כל האמור בוידוי ועוד נוסף- כהנה וכהנה. וכל אדם נדון לפי גודל חכמתו" שהרי- מצינו שדוד ע"ה נכתב עליו א"א והיא היתה מגורשת מאוריה ועון הריגתו אף כי היה חייב מיתה, ועון ציצית של המלך שאול אף כי היה רודפו והיה חייב מדין מחתרת, וכן כל כיוצא בזה לפי מה שהוא אדם- כן משפטו, ושאתה, אף על דבר זה שדברת עתיד אתה ליתן את הדין עכ"ל הובא דבריו בספר לב דוד להחיד"א פי"ב שהביא לשון זה איש מפי איש מפי הרמב"ם (וראה מש"כ בקש"ק בראשית במאמר רחבה מצותיך מאד פ' בראשית).

אין ספק שהאדם הזה היה אדם לא קטן, שהרי הרמב"ם קורא לו ומכתירו "אתה הנלבב"- וכותב לו שכל אדם נידון לפי גודל חכמתו והרמב"ם מגלה לו שהוא עתיד ליתן את הדין על מה שחשב שאסור לו להתודות ביוהכ"פ מפני שאין לו לדבר שקר לפני הקב"ה- שחותמו אמת. והרמב"ם גילה לו לא מיניה ולא מקצתיה הוא עובר על כל החטאים הנאמרים גם זו בחינה על חטא שחטאתי בלי דעת-.

הדברים נוגעים הן בין אדם לשמים והן בין אדם לחבירו אולם מה שנוגע בין אדם לחבירו היא פשיעותא יותר לפי שכל אחד הוא בבחינת ת"ח הוא לענין להבין ולהרגיש קפידת הזולת.

וזהו על חטא שחטאתי לפניך- בבלי דעת, הנאמר בודוי.

עיקר ויסוד בחיים הוא להשתדל למצא חן ושכל טוב בעיני א' ואדם להיות "אהוב למעלה "ונחמד" למטה.

לו) שם הל"ט אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו.

הקנטת חבירו חמורה מאד ואף שלפעמים יש לו כוונות טובות ולשם שמים כי מי ראוי ויכול לכוון המדה הרצויה בזה ולשקול מעשיו לשם שמים ולא לצאת חוץ מתחום המותר, מעשיה של פנינה יוכיחו חומרת הדברים. וראוי להתבונן בהפטרת ר"ה. כתיב:

וכעסתה צרתה גם כעס, בעבור הרעמה (שמואל א' ו') שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו (ב"ב דט"ז) ופירש"י כדי שתתפלל חנה על בנים.

מכעסת וחוזרת ומכעסת, מה היה שם, אמרה לה קנית לבניך הגדול סודר, כתונת וחלוק, פנינה היתה משכמת ואומרת, לחנה, אין את עומדת ומרחצת פניהם של בנים כדי שילכו לבית הספר. ובשש שעות היתה אומרת לה, חנה, אין את עומדת ומקבלת בניך שבאו מבית הספר כו' (ילקוט שמואל סע"ז).

נפלא שחרית וערבית הית פנינה עושה כן ולשם שמים כדי שתתפלל בעצמה, ודרך זו היתה כמה וכמה שנים רצופות יום יום, ראה ילקוט שם ופסיקתא. ולמה א"כ נענשה כה חמור, היתה חנה יולדת בן אחד ופנינה קוברת שני בנים. ילדה חנה ארבעה ופנינה

רת שמונה, כדאיתא בפסיקתא שם. והרי
נה לשם שמים.

זאלה נוספת ישנה כאן, הלא פנינה וחנה
שתי נשים הגרות בחצר אחת, וכי אלקנה
דע ולא שמע דברי פנינה. ועוד תמוה לי,
כל שבע הבנים של פנינה שמתו –רבת
ז אומללה, בניו של אלקנה היו, ולמה
ש גם הוא כה חמור.

:הכרח שאלקנה ידע מתוכחת פנינה,
ק לה, "ולא מיחה" בפנינה וע"כ שגם הוא
לשם שמים כדי שתתפלל חנה בעצמה,
גם הוא נכלל בתוך העונש, וכיצד ניתן
ין פרשה סתומה זו–.

יאה כיצד חינך כל ישראל לעלות לרגל
ינות רבה (עי' ילקוט שמואל) ולמה
ים לתוכחה זו בכה"ג וגם בפניו הרגיזה
ילקוט סימן ע"ז שם.

אמנם הפתרון לשאלה זו כבר פירש לנו
ר חסידים בסי' תפ"ט, ותוכן דבריו הם:
כשעשה מעשה ומתכוין לטובה, והיה
ביותר ואותו מעשה שהיה כוונתו
:ה ונהפך לרעה, חוטא הוא אע"פ שהוא
, ולפי חכמתו היה נראה לו לעשות, מ"מ
: בדינו "כיון שהוא חכם היה לו
מיק– בדבר זה יותר". ואם הוא אינו ת"ח
ייב, לפי שהיה לו לשאול לחכם, והואיל
שם לבו לדעת נענש, וכן פנינה, וכן
: בדינה שלא נתנה לעשו, עכת"ד.
תו הרי פנינה מה שהיתה מכעסת
טרת לצרתה חנה לש"ש כוונה, כדי
פלל חנה בעצמה, אעפ"כ נענשה שמתה
וכן נענש יעקב בשכם, לפי שהיה להם
בונן ולהתעמק יותר כי אילו התעמקו
בדבר היו מגיעים למסקנה אחרת
קת ונכונה יותר, וזה נחשב לחטא, אע"פ
בלים שכר על מה שרצו לעשות טוב.
קב עם דינה כתבו בשם הסבא מקלם
ר התיבה יותר מדאי).

רא פנינה ואלקנה חשבו לש"ש, שיש
ץ על חנה כדי שתתפלל בעצמה, כמו
ו רבקה ורחל, אולם לא כיוונו המידה
לכן נענשו. כי יתכן שהיה להם למעט
:חה זו או לא להרגיזה כה בוטה ואכזרי

ואלקנה היה לו למחות, ולא מיחה כמו שצריך.

כאן אנו רואים עומק הדין גם בחלק של עשה טוב– חייבים לבדוק. בלש"ש ממש יתכן להכשל– ולתת הדין בעונש כה חמור, כי "לא לחשוב ולא להתעמק"– במקום שהחובה להתעמק הוא חטא. כי האדם נברא בצלם להבין ולהשכיל וחייב לחשוב מחשבות תמיד אם לפעול, או לחדול, ולכן כל נימוק "לא ידעתי"– חטא הוא, וכן כשידע ולא התעמק כפי שכלו חטא הוא, וראוי שיתן הדין על התנהגות זו (ראה קש"ק פ' נשא בענין שמשון".)

בואו וראו עד היכן מגיע החטא של בין אדם לחבירו מהו העונש עבור להרגיז אדם גם כשחושבים בו לש"ש, בפסיקתא רבתי (כי ה' פקד את חנה) איתא הלכה פנינה ובקשה מן חנה, נענתי לך, יודעת אני שחטאתי לך, אלא ותרי לי כדי שיחיו שני בני שנשתיירו לי, לבסוף הכירה פנינה טעותה לאחר שראתה עונשה וגז"ד– ובקשה סליחה.

רגילים אנו להתבונן וללמוד ממעשה חנה–ותפלתה, כן עלינו להתבונן מה שנאמר בשירת חנה– רבת בנים אומללה, לעורר מחשבות "לשוב על חטאו של בין אדם לחבירו" וכשם שמחנה אנו רואים כחה של תפלה "מה שעקרה ילדה שבעה"– כך עלינו להזהר מחטא של הקנטת חבירך לשם שמים, כי יתכן שפנינה הרימה קולה בתוכחת חנה יותר מן המותר, וכל שכן שהחטא מצוי בתוכחה של אנשים פשוטים.

אלקנה נביא היה, ונקרא איש א–לקים בין עשרה שנקראים כן בתנ"ך, כדאיתא בילקוט (דברים תתקנ"א) ופנינה היתה אשת הנביא, ומ"מ אין ויתור על חטא של הקנטת הזולת.

ובכן ענין המקניט את חבירו בכל צורה שהיא חמור מאד וראוי להתבונן בזה (ראה מש"כ לעיל מסידור הגר"א).

בא וראה, מה שמסופר בגמ' (ב"ב דף י:) ריבר"י חלש אינגיד, א"ל אבוה מאי חזית א"ל עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים

למעלה, א"ל "עולם ברור ראית", וכתבו התוס' בשם הר"ח דאמרו הגאונים שקבלה בידם רב מפי רב דעולם הפוך היינו שראה שמואל שהוה יתיב קמיה דרב יהודה תלמידיה, משום שמחיה בשמואל בפ' במה בהמה (שבת דנ"ה) גבי ההיא איתתא דאתיא וצוחה קמיה דשמואל "ולא אשגח בה", א"ל ר' יהודה לית ליה למר אוטם אזנו מזעקת דל וגו', ואף ששמואל לא היה חייב לפסוק לה כי מר עוקבא האב"ד היה הפוסק, מ"מ נתבע שמואל כי לפחות היה צריך לשמוע את צעקתה אף אם אין בידו להושיע, וכיון שלא הקשיב לה נענש עד כדי כך שעליונים למטה, וזהו עומק הדין על בין אדם לחבירו (מח"א) כי חייבים לשמוע להקשיב דבר על צער, אע"ג שאין בידו לעזרו, לא אשגח בה חטא הוא, ועל שמואל נאמרו הדברים. שהלכה כשמואל בדינו, וירד לעומקא דדינא, בכל מקום, אולם פעם אחת לא אשגח כבר ישנה עליו תביעה הדברים נוראים מה זה קפידה של אדם ממש אש המכלה את הכל, ומי רגיל להתחנך בזהירות זו, והלא נותנים ע"ז הדין.

לא אשגח בה יתכן שעסק בד"ת, אבל לכה"פ היה לו להראות פנים, אע"פ שמר עוקבא הוא האב"ד מכאן מוסר חי מהו ערכו של נושא פנים לחבירו– וז"ל הרא"ש בפ' ריש פאה כי חפץ הקב"ה יותר במצות שיעשה בהם גם "רצון–הבריות" ממצות שבין אדם לקונו ע"כ. והן הן הדברים.

ושם בגמ' אמר ליה עולם ברור ראית, שאלו: ואנן היכי חזיתינן, א"ל כי היכי דחשבינן הכא חשבינן התם. ולכאורה למה שאלו הרי דוקא שמואל ור"י מטעם הנ"ל אבל אחרים, אנן, כמו "שהם" כאן (עי' מהרש"א חי' בתרא) אבל לפמש"נ ניחא אם הענין של בין אדם לחבירו הוא כל כך חמור מי יודע מה מצבנו אנו. וכל אחד חייב לחשוד ולחשוב על עצמו, לכן ענה להם שחלקם וערכם התם הוא כמו הכא.

לז) שם הל"ט לא רצה חבירו למחול לו כו' לא רצה מניחו והולך לו וזה שלא מחל הוא החוטא כו' אסור לאדם להיות אכזרי כו'.

לכאורה נראה דנהי דזה שלא רצה למחול הוא החוטא. אבל כל זמן שלא מחל למבקש עדיין חטאו של המבקש קיים. ועי' רמב"ם הל' חובל ומזיק הל"ט. שכתב אפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל "וימחול לו" עכ"ל. וכל הדין שמניחו והולך לו זהו רק למש"כ הרמב"ם בפ"א לעיל הל"א וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אע"פ ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם עכ"ל והוא מהספרי זוטא מכל חטאות האדם ממה שחטא לחבירו בגניבה וגזילה ולה"ר ועי' כס"מ כאן שכ' משנה בב"ק סו"פ החובל. וכתב בספר ת"א להגר"ז דבאמת בכל חטא יש בו ב' חטאים למקום. ולחבירו. והכא מיירי מתשובה למקום. ושם מתשובה לחבירו שהוא הריצוי והפיוס וא"ש: וכל זמן שלא בקשו מחילה פשוט שאינו יכול להתודות ועי' בביאור הגר"א א"ח סתר"ו. מש"כ מהתנחומא פ' וירא והוא בהתנחומא הישן והקדום. והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו. ועי' בפסיקתא דרב כהנא פל"ט. והקב"ה רואה שמשפיל עצמו ומכפר לעוונותיו.

והנה בשו"ע סי' תר"י איתא ואם אינו מפיס בשלשה פעמים אינו זקוק לו. כתב המגן אברהם ואם רצה לפיסו יותר רשאי. וכ"כ בביאור הגר"א שם. ומבואר דעדיין החטא נשאר ויש לו עליו קפידה דאם לא כן מה שייך אם רצה לפייסו יותר רשאי. אולם הפ"ח שם כתב. אבל מדברי הרמב"ם מהל' תשובה פ"ב נראה שאינו רשאי. והכי משמע לישנא דגמ' דקאמר כל המבקש כו' "אל יבקש יותר מג"פ" משמע דאיסורא איכא כו' אלמא שאינו רשאי והכי נקטינן וברור כו' עכ"ל. מבואר דאין כבר שום חטא מהמבקש אחרי שבקשו ג"פ. ואם הניזק קבל כסף (עד שמחל) אחרי ג"פ לפי הפר"ח "גזל הוא בידו". משא"כ לפי מג"א.

צ"ב מהו האיסור על החוטא שלא יבקש
ר'. ונראה דמש"כ הרמב"ם דזה שלא מחל
החוטא. הרי מקורו הוא ממדרש רבה
חומא פ' חוקת במדבר כ"א ז'. ויבא העם
משה ויאמרו חטאנו וגו' ויתפלל משה
העם להודיעך ענותנותו של משה שלא
זהא לבקש רחמים. ולהודיעך "כח
זובה". כיון שאמרו חטאנו מיד נתרצה
שאין המוחל נעשה אכזרי (ועי' מתנ"כ)
ן שאם סרח אדם לחבירו ואמר לו חטאתי
רא חוטא אם אינו מוחל לו שנאמר
ואל א' י"ב) גם אנכי חלילה לי מחטא לד'
ול להתפלל בעדכם. אימתי כשבאו
ואמרו חטאנו ע"ש. וכנראה דמשני טעמים
הוא נקרא חוטא לד'. א' שחייב להודיע כח
התשובה. כענין תקנת השבים. שירצו
לעשות תשובה. ב' שלא יהיה אכזרי.

ולפ"ז להטעם הראשון שייך גם על
המבקש שלא ירבה לבקש יותר מדאי. ועוד
שגורם לפני עוור שההוא נעשה אכזרי שמא
לא יסלח לו אחר שג"פ לא סלח לו. ולפ"ז אם
הנפגע יודיע לו מראש שאם יבא לפניו אח"כ
יסלח לו לטעם השני ודאי שיהיה מותר לכו"ע
לבא לבקש לו פעם נוספת. אולם להטעם
שמחליש בזה כחה של תשובה צ"ע להפר"ח.

ח) שם הל"ט לא רצה חבירו למחול לו מביא כו' לא נתרצה להן מביא לו שניה
ישית. לא רצה מניחו והולך לו וזה שלא מחל הוא החוטא כו' אסור להיות
רי ולא יתפיים אלא יהוא נוח לרצות כו' למחול לו בלב שלם. ובנפש חפצה.
ילו הצר לו וחטא לו הרבה כו'.

מרא יומא ילפינן דאל יבקש יותר מג"פ
תאמרו ליוסף אנא וגו'. עי' מהרש"א
י"ף על העיון יעקב מה שביארו שם.

א נתבאר כאן בגמרא אם יוסף מחל
ופשוט כיון דחייבים למחול כשהחוטא
ג"פ כדין ודאי יוסף מחל להם כהלכה.
א להדיא במדרש (אסתר רבה סופ"ז)
ר' ישכר דכפר מנדי. ומה מי שמחל
בראשית מ"ה. לא אתם שלחתם אותי
כי א–לקים וגו' ראה עד היכן היא
ת. שהרי עד ימי מרדכי אותו עונש של
ן יוסף קיים. מי שאינו מוחל עאכ"ו.
פי' דאמר הקב"ה אתם מכרתם את
ן יוסף מתוך מאכל ומשתה כך אני
לכם והמלך והמן ישבו לשתות ע"ש
ש. ומבואר שמה שיוסף ענה להם לא
זלחתם הנה כי א–לקים הוא מחל להם
מכירה. ומסתמא מחל להם גם על
ת הכתונת ועל השלכתו לתוך הבור.
מדרש שמות רבה פ"כ כי השבע השביע
י ישראל. למה שני פעמים. אלא הוא
להם שאין בלבו עליהם. והם נשבעין
ן בלבם עליו ע"כ. פי' יוסף נשבע להם
שאין בלבו שום שנאה על מה שמכרוה כדי
לפייסם שיודו לשאלתו וימלאו מבוקשתו
ע"י' שם. ומשמע דמחל להם על כל מה
שחטאו נגדו.

והנה עינכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי
המדבר עליכם (בראשית מ"ה י"ב) במסכת
מגילה ט"ז איתא אמר ר"א אמר להם יוסף
כשם שאין בלבי על בנימין שלא היה
במכירתי כך אין בלבי עליכם. מהו כפי
המדבר עליכם. אר"א אמר להם יוסף כפי כן
לבי ע"כ. הרי דגם בטרם שבקשו האחים
ממנו סליחה. כבר מחל להן יוסף על כל
חטאיהם שחטאו נגדו.

וכשם שאנו למדים מאחי יוסף עד כמה
חייבים לבקש סליחה כן אנו חייבים ללמוד
מיוסף עד כמה חייבים לסלוח– בלב שלם
ובנפש חפצה. ואפילו אם חטא לו הרבה. הרי
דברי יוסף הם כתובים בתורה שהיא תורת
אמת ודברי יוסף היו פיו ולבו שוים. שאין
בלבו עליהם כשם שאין לו על בנימין אחי
שלא היה במכירתי ולא חטא נגדי כלל וכלל.
(ע' פסיקתא רבתי ל'. מי יתנך כאח לי. כיוסף
כו' במדרש שו"ט ג' אמר שמעי לדוד כו')

והאם יש לנו דוגמה בגודל החטא– מה שחטאו אחיו ליוסף הרי הוא היה הבן זקונים כל מנה יפה היה הוא מקבל (בראשית רבה פ"ז) כן יעקב אבינו מסר לו כל מה שלמד בביהמ"ד של שם ועבר יוסף היה יושב בבית אבא ונהנה מזיו השכינה ישב בצל החכמה. בקונטרס אחרון לילקוט שמעוני מובא מאמר חז"ל על הפסוק הוא היה רועה את אחיו בצאן שהיה שומע הלכה מפי אביו והולך ומלמדה לאחיו. ע"כ. היינו שהיה הדולה ומשקה תורת אביו לאחיו. באו האחים וגרמו לו צרות רבות ורעות השליכו אותו לבור של נחשים שיש בו פחד מות וסכנת נפשות. מכרוהו לעבד וכמה פעמים נמכר כדמסופר בחז"ל עד שהגיע לבית פוטיפר כעבד עולם. ושם שמו עליו עלילה ושם רע ושוב דנו אותו דיני נפשות. עד ששמו אותו בבור. בבית הסוהר ונדון כאסיר עולם– שבי שהכל בו– לפי זכיות של אסיר עולם בימים ההם. שיש לתאר לנו מה היה ערך האדם אז: וכי אפשר לא לשמור טינה בלב– וכיצד מוחקים רושם זה ברגע כמימרא. והתורה מעידה שאמר כפי המדבר– כפי כן לבי "פיו ולבו שוים היו".

וכיצד עושים מחיקה כזאת בין רגע. נדמה לנו שאנו זקוקים לעבודה של יובל שנים לכל הפחות. והרי יוסף עשה כן וחייבים לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי כו'. וכיצד עשה זאת יוסף.

תשובה אחת ויחידה ישנה על שאלה זו: לא אתם שלחתם אותי הנה. כי א–לקים. תיקון וכבישת המדות– לא יתכן אלא בכחה של האמונה. האמונה "שד' אמר לו לקלל"– ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז').

שלשה שכתוב בהן ירא א–לקים כו'. יוסף. דכתיב בראשית מ"ב את הא–לקים אני יראה (תנחומא פ' ויקרא אות ז' שמות רבה פכ"ו) הירא באמת ומאמין שהכל מאתו יתב"ש וזה שהרע לו הוא כגרזן ביד החוצב. הכל הוא במשפט כפי מעשי האדם. החי בהשכלה כזו בלי היסח הדעת. אינו מקפיד כל עיקר על מי שהרע לו. שהרי אם לא היה זה. הרי הרבה שליחים למקום להרע לו. ולפרוע ממנו. אם על דרך זו או בדרך אחרת.

לכן אמר יוסף מיד כפי כן לבי ועיני אחי בנימין וכמש"נ במגילה ט"ז. בהתחזקות באמונה וביר"ש יתכן למחול לכל מי שהרע לי בלב שלם ובנפש חפיצה. ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה כמו אחיו ליוסף. ראה תהילים ק"ה. ענו בכבל רגלו ברזל וגו'.

אולם בספר "רבינו–בחיי" בראשית נ' י"ז ויבך יוסף כתב וז"ל הנה אחיו בקשו ממנו מחילה. ולא באר הכתוב שמחל להם. וכבר בארו חז"ל שכל מי שחטא לחבירו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חבירו. ואע"פ. שהזכיר הכתוב. וינחם אותם וידבר על לבם. שנראה בזה שהיה להם רצוי מיוסף. מ"מ לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה מיוסף ולא שיודה להם שישא פשעם וחטאתם. וא"כ "מתו–בענשם" בלא מחילת יוסף. ואי אפשר להתכפר עונם רק במחילתו. וע"כ הוצרך העונש להיות כמוס וחתום להפקד אח"ז בענין עשרה הרוגי מלכות כו' עכ"ל. וצ"ע לישב ממה שכ'. וכן הרי מבואר דזה שלא מחל הוא החוטא. עי' במדרש רבה במדבר פי"ט ובתנחומא שם. מכאן שאין המוחל יהיה אכזרי כו' ואינו מוחל שנקרא חוטא שנאמר גם אנכי חלילה לי מחטוא לה' וגו'. ולמה לא מחל להם יוסף וצ"ת. אע"כ שמחל להם ומ"מ נענשו דמכיון שעברו על וגונב איש ומכרו. ואיסור זה ל"ש למחילת יוסף. וכמו כן בגבעונים לשיטת הירושלמי פ"ד דקידושין דשאול הרג מהם כמה נפשות לא ע"ז נתבקשו למחול דהאיסור שלא תרצח. הוי איסור כלפי שמים. ונתבקשו למחול רק הצער שלהם שנגרם ע"י הריגתם או מה שנגרם להם הפסד פרנסתם מדין גרמה עי' סוף ב"ק. ואדרבא המדרש באסת"ר צ"ב. שאין קשר מכירת יוסף עם המחילה שלו דעל איסור של גנבת נפש ל"ש למחילה כלל. וצ"ל דהאיסור שמכרוהו היה נמחל להם ע"י תשובה. וע"כ משום שלא מחל להם וזה מעכב כפרתם. ואיתא בזהר חדש סוף "מדרש איכה". ויצוו אל יוסף לאמור אנא שא נא וגו' ויבך יוסף בדברם אליו. חובא ליה עבדו והוא מכפר כולא. ומכפר על חובייהו. כיון דאיהו מחיל. מאן אית ליה לתרעא על חובייהו כו' פירוש כיון הוא מחל להם למי יש לדרוש חטאתם. הרי מבואר דמחילת יוסף מהני לגמרי ומחל להם. וראיתי בספר חסידים. סי"א. אין חסיד אלא למי שעובר על מדותיו

כו' ומתחרטים ומבקשים סליחה כו' מוחל להם וכן בני יעקב כשחטאו ליוסף מחל להם ולא שלם להם כגמולם עכ"ל (ומצאתי בחיד"א שם בברית עולם כזה ע"ש).

ובמדרש–הגדול פ' וירא איתא ויתפלל אברהם מכאן אמרו לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהיה קשה כארז כו' מוחל בלב שלם–ובנפש חפיצה. ואפילו הצר לו הרבה. לא יקום ולא יטור. ילמד כל אדם דר"א מאברהם.

יש לך קשה יותר מזה שנוטלים אשתו בע"כ וכיון שביקש ממנו מחילה מחל לו בלבב שלם ע"כ. ועי' ב"ק צ"ב ובר"מ הל' דעות הל"ו. ובגמרא תענית כ'. ובתוס' שם. וכ"ז אינו אלא שחייב למחול לו כשבקשו מחילה. כמו באברהם אבינו. וכן העובדה בגבעונים דקא מיפייס להו ולא נתפייסו. אולם מש"כ ביוסף שמחל להם מיד שאמר ועיני כעיני בנימין כי פי המדבר כנ"ל הרי עדיין לא ביקשו מחילה ומ"מ מחל להם מיד וכש"נ.

לט) שם הל"ט צריך לפייסו כו' מביא לו שניה ושלישית כו' וכן כתב בפ"ד מהל' חובל ומזיק הל"י כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו כו' וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו.

ולכאורה הטעם הוא כמש"כ דאסור להיות אכזרי– ואין זו דרך זרע ישראל. אולם יתכן דמש"כ כל הממהר למחול הרי הוא משובח אפילו כשזה לא בקשו למחול אלא מעצמו הוא ממהר למחול לו ה"ה משובח דמה הוא אף אתה וממדתו של הקב"ה הוא לא החזיק לעד אפו (ראה תמר דבורה) (אפילו לא שב) והיא מדה הפוכה מעברתם שמורה נצח שכתב בהל' זו וחייבים לשמור דרך השם.

(ובמאירי יומא דפ"ז כתב וממדת החסידות שלא להתעקש שלא למחול אדרבא ראוי לו להמציא עצמו אצל אותו שחטא לו שיהא מזומן לו לבקש ממנו מחילה וסליחה וכל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו עכ"ל לכאורה כוונתו כעובדא דרב ע"ש).

והנה הרמב"ם הל' מגילה פ"ב הלי"ז כתב–מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לריעו–שאין שם שמחה גדולה ומפוארת אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים–"שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה" שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים עכ"ל וכתב המ"מ שם דברי רבינו ראויין אליו עכ"ל. פירוש הדבר הוא כמה שאדם צריך להיות דומה לבוראו מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה חייב להתנהג כן. עליך להיות דומה לשכינה– שכינה מחייה לב נדכאין ורוח שפלים. כך אתה חייב לעשות כן ולהחיותם.

וכך חייבים כל השנה. כמש"כ הרמב"ם בפ"א מדיעות הל"ה ובהל"ו. וז"ל שם ומצוין אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו. כך למדו בפירוש מצוה זו מה הוא נקרא חנון אף אתה כו' ועל דרך זו קראו הנביאים לא–ל בכל אותן הכנויין ארך אפים ורב חסד צדיק וישר תמים כו' להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהג עצמו בהן ולהדמות אליו "כפי כחו". עכ"ל. וזהו כל התורה כולה.

וזה חובת היום– ביום הכיפורים. חייבים להדמות לשכינה. מה הוא מלך מוחל וסולח ובשמחה רבה כך אתה חייב למחול ולסלוח לכל מי שחטא נגדך ובשמחה רבה כמו ששנינו בתדא"ר פ"א ימים יצרו ולו אחד בהם זה יום הכפורים מוחל וסולח לעונותיהם של ישראל.

יום כפורים יום כמו פורים.

בפדר"א פמ"ו איתא השטן אומר להקב"ה ביוהכ"פ מה מלאכי השרת כו' כך ישראל עומדים בתפלה ביוהכ"פ מה מלאכי השרת

שלום מתווך ביניהם כך ישראל שלום מתווך ביניהם ביום הכפורים. והקב"ה שומע עתירתן של ישראל מן הקטגור וכפר ע"כ.

הדברים שהם חובת היום. עומדים בתפלה. לפי שיוהכ"פ הוא זמן חרדה ופחד ומורא מהשם והכנעה לפניו בתפלה ואין בו שמחה יתירה כמש"כ הרמב"ם בהל' חנוכה ובפיהמ"ש. דבר נוסף. השלום מתווך ביניהם. הם באהבה ואחוה ושלום ורעות.

יום הכפורים הוא יום כפורים (השל"ה הק') לכאורה פורים הוא יום משתה ושמחה עד דלא ידע וירדם מתוך השכרות (רמב"ם פ"ב מהל' מגילה הלי"ד וט"ו) ויום הכפורים הוא יום עבודה ומורא ופחד כלשון הרמב"ם הנ"ל ובכן מה המשותף והמאחד שביניהם.

הוי כשם שבמצות פורים מצות היום הוא אהבה אחוה ושלום ולהיות בצוותא חדא והדבר מתבטה במשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים וכל המרבה לשלוח לריעים משובח (לשון הרמב"ם בפ"ב מגילה הלט"ו) ועל ידי כך מתברר שישנו עם אחד– הם באחדות מלאה כך חייב להיות יום הכפורים– כפורים השלום מתווך ביניהם (ועי' בשל"ה במסכת יומא. עמוד התשובה. פרק תורה אור. סוד אהבת השלום והמחילה קודם יוהכ"פ).

וזה מה שאיתא בפיוט יוהכ"פ "אחרי–העבודה" (ד"ה אבל עונות) נתת לנו את יום צום הכפורים הזה יום מחילת עון כו' יום אסור בנעילת הסנדל– יום שימת אהבה ורעות– "יום עזיבת קנאה ותחרות"– היינו כשם שיום זה הוא של ה' עניים כך יש בו מחובת היום שימת אהבה ורעות כנ"ל.

ונראה דזהו מש"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' חובל ומזיק הל"י אסור לנחבל כו' וכל הממהר למחול הרי הוא משובח– ורוח חכמים נוחה הימנו– גם כשלא בקש ממנו הוא ממהר למחול הרי הוא דומה לשכינה.

בהפטרה ליוהכ"פ סולו סולו פנו דרך וגו' ואת דכא ושפל רוח להחיות שפלים ולהחיות לב נדכאים– הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו הלכוף כאגמון ראשו ושק ואפר יציע. הלא זה אבחרהו– פתח חרצובות רשע– ושלח רצוצים חפשים– פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תרא ערום וכיסיתו ומבשרך אל תתעלם– אז יבקע כשחר אורך ע"כ. העיר כאן חכם אחד "לא בחרו להפטרה ענין של קדושת היום וטהרתו אלא דוקא הענין של בין אדם לחבירו. וזה עיקרו של היום הקדוש והטהור" עכ"ל. (ראה בישעיה נ"ז).

בענין זה בין אדם לחבירו כל אחד דינו כת"ח להבין ולהתבונן ולהתעמק בו כי מאן דילך סני לחברך אל תעביד הרגשה זו כל אחד מרגישה ולכן הוא מבין אותה כתלמיד חכם מובהק וזהו ראשית ההפטרה להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאין זהו התואר של הקב"ה וכך אתה חייב להיות תמיד וביום הכפורים.

אם תעשה כן אתה מקיים ודבקה בו– ובו תדבק ואתה קרוב לתשובה כי הרי זוהי מעלת הבעל תשובה– אמש היה מובדל כו' והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה', רמב"ם פ"ז מהל' תשובה. (אמנם דבר לא קל הוא להחזיק החבל בשני ראשים מצד אחד אימה– ופחד יום הדין. ומאידך גיסא פנים שוחקות ומסבירות אהבה ואחוה לחבירך).

א–ל הורית לנו לומר שלש עשרה וזכור לנו היום ברית שלש עשרה וכו' ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה' וכו'.

בגמ' ר"ה י"ז איתא אמר ר' יוחנן מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו כל זמן שישראל חוטאין לפני עשו לפני כסדר הזה. ואני אמחול להם עוונותיהם. ד' ד' אני הוא קודם שיחטא אדם אני הוא לאחר שיחטא אדם ויעשו תשובה. א–ל רחום וחנון וגו' אמר ר"י ברית כרותה לי"ג מדות הללו שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אינן חוזרות ריקם עכ"ל וראה בספר ראשית חכמה "שער הענוה" שכתב והדבר קשה שהרי כמה פעמים אנו רואים שאנו מזכירים י"ג מדות– ואינם נענים.

ואמרו הגאונים כי כוונת יעשו לפני כסדר

אין הכוונה לבד על עטיפת– טלית. אלא
עשו סדר המדות. שלמד הקב"ה למשה
הוא רחום וחנון. מה הוא אף אתה תהיה
ם כו' וכל הי"ג מדות.

כן שנינו בספרי דברים י"א כ"ב. ללכת
ל דרכיו. אלו הן דרכי המקום. שנאמר–
ה' א–ל רחום וחנון וגו' ואומר. יואל ג'
אשר יקרא בשם ה' ימלט. וכי אפשר לו
דם ליקרא בשמו של הקב"ה. אלא מה
קום נקרא רחום וחנון שנאמר כי א–ל
ם וחנון (דברים ג') אף אתה הוי רחום
ון נקרא צדיק אף אתה כו' נקרא המקום
יד שנאמר חסיד אני נאום ה' (ירמיה ג')
אתה הוי חסיד. לכך נאמר והיה כל אשר
א בשם ה' ימלט:ועי' בשל"ה הקדוש
רק עשרה מאמרות מאמר השביעי חלק
שמבאר דהספרי ס"ל דיקרא קרי ועל כן
אל הספרי וכי אפשר לו לאדם ליקרא
מו של הקב"ה. אלא נקרא הקב"ה רחום
ון וגו' חסיד אף אתה תעשה כן– פירושו
ז חייבים להדבק בי"ג מדות ולהתנהג כן
בה למעשה. אז הוא מובטח שימלט.

מה הוא חסיד אף אתה חייב להיות חסיד–
מאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי
קין או מילי דאבות. תלתא בבי דשייך
ניזקין וגזל. ומשיב אבידה ואונאה.
בית (נמו"י הובא בע"י שם) ב' פרקים
אשונים במסכת ב"ב השותפין ולא יחפור
עוסקים במילי דניזקין. והרחקת היזק
בירו. ויסוד איסורן הוא מהקרא דואהבת
ך כמוך. ולפני עיוור לא תתן מכשול.
ש"כ היד רמ"ה בפרק לא יחפור אות ק"ז
ז.

ונראה לי דגם לשי' רש"י שחייב להזכיר
מדות אלו ג"כ הכוונה שיתבונן כשם
וא רחום וחנון כך אנו חייבים להיות
שות וכמש"כ הרמב"ם הנ"ל בפ"א מהל'
ת על דרך זו קראו הנביאים לא–ל
ויים ארך אפיים ורב חסד וצדיק וישר
ים להודיע שכך הן דרכיו וחייבים ללמוד
נהיג עצמו בהן ולהדמות אליו. כלומר
בים לקבל וללכת בהן וזהו מה שאנו
רים בסליחות א–ל הורית לנו לומר י"ג.
סגי באמירה בעלמא. אלא להדמות אליו.
כת בדרכיו (דברים כ"ח) מונה הרמב"ם
בספר המצות מצוה ח' למ"ע היא שצונו
להדמות בו כפי היכולת מה הוא רחום כו'
ההדמות בפעולותיו הטובות והמדות
הנכבדות, וכן הוא בספר החינוך מצוה תרי"א
ע"ש.

סדר זה הוא חובת כל השנה. וחובת היום
ביום הכפורים. מצד אחד אימה ופחד והכנעה
מאימת היום ומאידך גיסא להדגים פנים
שמחות– כמו בפורים מה שנוגע לחבירך
לכן פסק הרמב"ם הנ"ל בהל' חובל ומזיק–
וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח
חכמים נוחה הימנו כשהוא ממהר למחול הוא
דומה לבוראו. (ועי' בתומר דבורה סו"פ
ראשון מש"כ אל יליזו מעיני השכל י"ג מדות
אלו כדי שיהיו לו למזכרת וכו' עכ"ל והן הן
הדברים).

באבות פ"ה מ"ה עשרה ניסים נעשו
לאבותינו בבית המקדש כו' עומדים צפופים
ומשתחוים רווחים: ומפרש הברטנורה
משתחווים רווחים כדי שלא ישמע את חבירו
מתוודה ומזכיר עונותיו עכ"ל. ועי' תפארת
ישראל שכתב עד שהיה ד' אמות בין זה לזה
באותה שעה. כדי שלא יתבייש כל אחד
מחבירו כשיתוודה או כשיתפלל אז על נגעי
לבו כו' עכ"ל מבואר שבשביל דבר זה שלא
יתבייש יהודי כשמתוודה נעשה להם נס.
בריה–חדשה. נתרחב המקום של כל יחיד
ויחיד ד' אמות כדי לא לבייש יהודי ראה כמה
חביבים ישראל בעיני המקום.

ובכן המידה מה הוא אף אתה אל תבייש
חבירך ותזהר בכבודו כל השנה וביוהכ"פ
שהיא חלק מעבודת היום.(1)

(1) {אספר מעשה אחד: בשנה הראשונה כשלמדתי בישיבת מיר בפולין ראינו אימת הדין בפני מרן הגר"י לוינשטין זצ"ל הוא היה כולו נרעש ונפחד והפחד היה נסוך על פניו. כשנתכבד בעליה לתורה הלך ועבר הבימה עד שהעירו לו על כך והחזירו אל הס"ת. אולם פעם אחרת עליתי לגבעת פונביז' בר"ה כדי להתברך מכבוד מרן זצ"ל לעת תפלת תשליך. מיד כשראה אותי רץ כלפי ממושבו במזרח. ובפניו היה עליז ושמח ושאל האם מלאתי תפקיד בישיבה (היא ישיבת ולוז'ין) וכן שאל בשלום המשפחה. כל דברין היו

וראה מה שסיפר מרן הגרי"ב על רבו רבי ישראל מסלנט. בנתיבות אור. בעובדה שפגש ר"י כשהלך בערב יוהכ"פ לביהכ"נ לתפלת ערבית ופגש בחרד אחד ע"ש.

מ) הל"ט. לא נתרצה מביא לו שניה ושלישית. לא נתרצה מניחו והולך לו. וזה שלא מחל הוא החוטא. ואם היה רבו. הולך ובא אפילו אלף פעמים. עד שימחול לו.

וכתב הכסף משנה כ"כ הרי"ף והרא"ש. עובדה דרב ור' חנינא {יומא פז} ומה שמתרץ הגמ' רב שאני הכי קאמר. דר"ח הוה רבו וכשהוא רבו שאני משאר בני אדם. שצריך לבקש ממנו אפילו כמה פעמים. ורש"י לא פירש כן. והלח"מ כתב ורבינו גורס רבו שאני. כלומר דר' חנינא היה רבו. ע"ש. וע' ברבינו חננאל. שכתב אבל תלמיד בהדיא רב שאני. כלומר ר' חנינא רבו של רב היה. עכ"ל. והלח"מ הק' לדעת הרמב"ם דברבו אפילו אלף פעמים. היכי אמר אדחייה מהכא. הא היה חייב רב שלא ללכת משם עד שיפייסנו. ותירץ כיון שיראה רב שבשום צד ואפן אחר כמה פעמים אינו רוצה למחול לו. ישא רגליו וילך לבבל. עכ"ל. יש לפרש כונתו דר' חנינא אמר אדחייה לרב וילך לבבל ובאם רב ישמע עצתו אז יסלח לו ולכן הלך כדי שר' חנינא ימחול לו.

ונראה עוד בזה. דלכאורה צ"ב דאם ע"פ דין היה רב חייב לבקש סליחה מר' חנינא. כדין תלמיד לרבו. למה המתין לו עד מעלי יומי דכיפורי. היה לו לרצותו כל השנה. והרי חובת התשובה היא כל השנה. אלא דביוה"כ יש מ"ע נוספת לפי שערי תשובה (שער ב' אות י"ז) כי ביום הזה יכפר עליהם לטהר אתכם לפני ד' תטהרו (ויקרא ל') וע' רמב"ם הל' תשובה פ"ז הל"א ישתדל אדם לעשות תשובה ולהתודות כו' ולנער כפיו מחטאו כו' ובהל' ב' שם ולא יאמר כשאזקין אשוב. שמא ימות טרם שיזקין וכו' עכ"ל. ולכן צ"ב גברא רבא כרב. למה המתין בבקשת סליחה. עד ערב יום הכפורים. ועוד הרי אמרו (ברכות יט) ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום דודאי עשה תשובה. א"כ כל שכן בזהירות בכבוד רבו. היה לו לבקש סליחה מיד.וצ"ע.

ונראה מוכרח דמעיקר הדין לא היה חייב לחזור בשביל ר' חנינא ושלא כדין הקפיד ר' חנינא. ומ"מ אזיל רב לפייסו דביום הכפורים איכא קפידא שיתפייס כל אדם עם חבירו ואין נפ"מ אם הצדק עמו במה שבקפיד עליו או לא דמ"מ צריך למתפייס וע' מש"כ הרא"ש מפדר"א פמ"ו דראוי לבקש סליחה מחבריו כדי שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו. ראה סמאל שלא מצא חטא בישראל ביוה"כ אומר רבש"ע יש לך עם אחד כמלאכי השרת מה מלאכי שימת שלום ביניהם אף ישראל ביוה"כ כן. מה מלאכי השרת כו' עכ"ל. ומכיון דע"פ הדין לא היה חייב רב לפייסו ע"ז אע"פ שהיה תלמידו. ומה שהלך היה לפני משורת הדין. לכן כשראה שאינו רוצה למחול לו הלך לו כיון דמעיקר הדין אינו חייב לבקשו סליחה כן (וע' בספר שפת אמת) וכעשרה דברים שנהג תמיד שהלך לבקש סליחה ממי שלא חטא נגדו,(1) בב"מ דף ל"ג בעי מיני ר"ח מר"ה תלמיד וצריך לו רבו מאי א"ל חסדא חסדא ל"צ לך. את צריכית לי עד מ' שנין. איקפדו ההדדי ולא עיילי לגבי הדדי. יתיב ר"ח מ' תעניתא משום דחלש דעתיה דר"ה יתיב ר"ה ארבעין תעניתא משום דחשדיה לר"ח ע"כ. המהרש"א מפרש שארבעים שנין קפדי ע"ש טעמו, והרבינו חננאל מפרש חסדא חסדא ל"צ לך ולא לחידודך אנת צריך לקבל ממני עד מלאות לך

בסבר פנים יפות מיוחדת לא כמו כל השנה. וכאן התשובה להתנהגות זו.ב' ההנהגות–אמת. מרן המשגיח זצ"ל היה רגיל לספר מהת"ת דקלם דבעבודת הימים האחרונים של ר"ה ויוהכ"פ היו שמים הדגש על אהבת הבריות והיו תולים פתקא על כותלי ביהמ"ד והיה כתוב בה אתה אחד ושמך אחד "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" במלכיות אין מלך בלי עם כשהעם הוא באחדות אזי מלך שמו נקרא, בפירוד אין עם ולא כח המלכות. מעין דברים אלו היו הנוסחא. ויתכן שהתנהגותו של מרן זצ"ל היתה ע"פ הנ"ל.}

(1) ומדוקדק סמיכות הענינים התם ע' מהרש"א שם.

משיב נפש

מ' שנה. שבארבעים שנה התלמיד עומד על דעת רבו ושניהם ישבו בתעניתא מ' יום יען שהקפידא בין הרב על התלמיד חמור. שלפניהם היה ענין של אי כבוד רבו – את ד' א' תירא לרבות ת"ח. ולפי הרי"ף והרמב"ם בעובדא הנ"ל דר' חנינא ורב. רואים שהתלמיד חייב לפייסו אפילו אלף פעמים ולא סגי ביה בג' פעמים ואף שכונתו לא היתה להרגיז לר"ה.(1)

בעובדא דר' חנינא ורב במסכת יומא פ"ז הנ"ל האמת שר' חנינא אמר על עצמו בב"מ פ"ד, אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה בפילפולי, מ"מ הקפיד על רב שלא רצה לחזור עוד הפעם לפניו, כי כל חלק תורה וחכמה יקר היה לו כי ככה הוא החכם, כל שיכול ללמוד מרבו יקר לו מאד. ומ"מ רב הלך לבקשו סליחה ולמתבאר "שלפני משורת הדין" עשה כך וכמו שהתנהג רב בעשרה דברים שהיה נהוג בהם" הנ"ל. כי הפסידה של החכמה לחכם צערו רב מאד. רבה יותר מהפסד ממון וכדומה. ע' תשובת הגאונים סי' קע"ח הנ"ל.

מא) שם הל"י אסור להיות אכזרי ולא יתפיים אלא יהא נוח לרצות כו' ואפילו הצר לו והחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של זרע ישראל.

ועי' בהגהות מיימוניות אות ט' שכתב דבירושלמי סו"פ החובל גרסינן הא דאת אמר שצריך למחול כשלא הוציא לו שם רע – אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית ע"כ.

(1) {אחרי פטירת מו"ר הרה"ח מרן רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל רציתי לדעת "מעשה רב" עובדה שהיא מדברת על עצמה. ואיננה זקוקה להסברים ולפירושים.

שאלתי מהרב רש"א שלמד אתו בצוותא. מה ראית שהתפעלת ביותר. ומסר לי עובדה הבאה ובדידי הוה עובדה כשהרב רבי אליעזר דסלר חלה ושכב בביה"ח בירושלים הלך מרן רבי יחזקאל לבקרו. ואחרי יומיים בקש מהנ"ל שלמד אתו שיתלווה אליו לבקר בביה"ח. והתפלא ההוא ושאלו הלא נדמה שלפני יומים בקר כבר מו"ר את הרב ר' אליעזר למה הוא צריך לבקרו עוד הפעם וברציפות.

והשיבו מרן האדמו"ר. הלא עם שנינו ניהל הרב מפוניבז' מו"מ על משרת מנהל רוחני בישיבתו. והוא קיבל המשרה. לכן יתכן שהרב דסלר חושב שיש לי טינה וקפידה עליו. לכן הנני ממהר לבקרו שנית שירגיש שלבי שלם אתו בלי שום רגש קפידא או טינה כל שהיא.

עובדה זו מדברת בעד עצמה. רבינו זכה לנוט ישיבת מיר בשנותיה הקשות ביפאן ובסין וכשלא התקיים רצונו ומחשבתו להביא הישיבה מיד אחרי מלחמת העולם השניה לארץ ישראל עזב הישיבה על תלמידיה באה"ב. ובא לא"י לבד. וכבר בשנכי אמר שהוא רוצה להשתקע בא"י. אמר וכך עשה. וכשהגיע ארצה ולא נתקבל מיד לכהן פאר בישיבת פוניביז'. עלה ירושלימה ונשאר בישיבת מיר אשר בירושלים קבלת המשרה בישיבת פוניבז' לא היתה קשורה בשום ענין חומרי וגשמי כלל. אלא הזדמנות להרביץ תורה מוסר ויר"ש בבית הגדול הנ"ל וכי יקפיד על יד"נ וחברו לדעה. רבינו ז"ל הערין גדולותו של הרב רבי אליעזר דסלר זצ"ל מאד. בהספידו אמר עליו שהיה בכוחו ליסד מוסדות לתורה ויר"ש ובקלות היה בכוחו להסתלק מהם ולמוסדם לידים אחרות. ובכן למה יקפיד על רעהו הנ"ל הקפדה כל שהי. עד שטרח לבקרו ולייצר אוירה של ידידות שאין בלבו עליו כלום.

הוי מכאן שמכיון שהנדון הוא השגת גבול רוחני דבר העומד ברומו של עולם וערכו רב לגדולי תורה. יש מקום לחשוש לעצמו וגם לאחרים על קפידה כלשהי וחייבים להשתדל לאפיק אותה מהלב ולהפגין ידידות עד שיד אדם מגעת.

רבינו מרן החסיד מהר"י לוינשטין זצ"ל היה גדול מאד. כל שיחותיו שהיה מוסר היה ממצבו הרוחני שהוא החזיק בו. ומיגו דזכי לנפשיה. זכי גם לחבריה לאלפי תלמידיו. שזכה לראות עולמו בחיים להרבה תלמידים חיים וקיימים יז"ב. גם הרב רבי שמואל אנשיל זצ"ל שמסר לי הנ"ל. היה ת"ח ובעל מדות נעלות היה חביב על מרן זצוק"ל. נפטר ר"ח אלול תשל"ח.}

וצ"ב הא דהשמיט הרמב"ם דין זה דשם נאמר בלי חולק בד"ז (וכן פסק הר"י) והנה מלשון אין לו מחילה עולמית היה משמע דלא מועיל מחילה וי"ל הטעם דשם רע שהוא פסול משפחה הוא פגע בדורותיו ומהם אין לו מחילה וכמש"כ הר"י שע"ג אות קי"א ולקמן סר"ח, אולם המפרשים פירשו דהטעם הוא דאיכא דשמע בשם רע ולא שמע בבקשת המחילה ובכן הפגיעה היא בו בעצמו ומ"מ כתבו דממדת הענוה היא למחול לו אלא שאינו חייב.

והנה בירושלמי פ"ח דב"ק הל"ז איתא רב אמר אדם שסרח לחבירו וביקש כו' וע"ז אמר ר' ייסה הדא דתימר שלא הוציא שם רע כו' אולם בגמרא יומא פז., איתא אמר ר' יוסי ב"ח כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים כו' ומדקאמר ריב"ח "כל המבקש"– מטו מחבירו, אפשר לומר דחולק על רב ייסה, מדקאמר "כל" המבקש ולא חילק בין מוש"ר לשאר דברים של צער, ולכן הרמב"ם פוסק כריב"ח וכהש"ס דילן.

ואפשר כיון שהרמב"ם מסיים וזה דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון, אבל העכו"ם ערלי לב אינו כן, אלא עברתן שמורה נצח, וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבעונים לא מבני ישראל המה עכ"ל והוא מהגמ' דיבמות דע"ט, מיפייס ולא פייסינהו, לכן "לא מבני ישראל המה", לכן גם על ההקנטה של מוצש"ר חייבים למחול כשמבקשו כי זרע ישראל דרכם למחול וחולק על הירושלמי. ועי' ברמב"ם חובל ומזיק פ"ה הל"י שכתב והוסיף שם וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו ע"ש ולכן ס"ל דבכל דבר חייבים למחול. ועי' ערכין ט"ו ע"ב, ובזהר ויקרא דף נ"ג ע"א, בדברי ר' יהודה שם.

והערה בזה: עשיתי משפט וצדקה בל תניחני לעושקי, תהלים קי"ט,

דוד המלך מבקש מהשי"ת שיתנהג עמו במידה כנגד מידה, מכיון שעשיתי משפט וצדקה גם אתה אל תניחני לעושקי, הרוצים לעשוק אותי בלי דין ומשפט, (ראה תנחומא פ' שופטים אות ט"ו).

יש הנספה בלא משפט, משלי י"ג.

ריה"ג אומר אדם חומס וגוזל בעולם הזה, אינו יוצא מעולמו עד שאחרים בוזזים להם ממונו, ומהיכן אנו למדים מסופו של הפסוק דכתיב ויש נספה בלא משפט– כך עושים לו בלא משפט. (מדרש משלי שם).

מדה כנגד מידה– כך מחייבת מידת המשפט, כי מכיון שהוא לא מתנהג ע"פ משפט– ולפי הצדק, גם עמו לא מתנהגים– אחרת, לכן ניתן הרשות לאחרים לבוזז את ממונו שלא במשפט, ואינו זוכה למשפט צדק, גם בר"ה ויוהכ"פ.

וכשם שמי שמעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, ר"ה י"ז, וזה פתח תקוה נכבד מאד לזכות בדין כמש"כ הרבינו יונה שע"ת אות כ"ח וכ"כ הלוצטו מ"י פי"ט וז"ל מי שעושה חסד כו' גם הוא "בדינו ירחמנו" "וימחול לו" מעונותיו כי כל אחד נידון במדה כנגד מידה.

כך מי שעובר על הדין ועושק, ומקניט חבירו שלא כדין גם עמו מתנהגים שלא ע"פ מדת המשפט ומניחים אותו לעושקיו וכיצד יזכה בדין בר"ה, וביוהכ"פ.

מב) הל"י, שם ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפיצה, ואפילו היצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור כו'.

נראה לי דמש"כ בלב שלם ונפש חפצה שאין התועלת לחוטא, דכיון שמחל לו מחילה גמורה בלב שלם, לכן יהיה לו כפרה שלימה, דמ"מ כיון "שאמר מחול לך" ישנה מחילה גמורה ול"ל לב שלם ונפש חפצה למען כפרת החוטא. אלא התועלת הוא לזה שמוחל לו שעליו לעזוב מדות רעות ולהדבק בבורא מה הוא רחום וחנון אף אתה ולא להיות אכזרי

ולא החזיק לעד אפו, ראה תמר דבורה וזהו מש"כ בפ"ה הל' חובל ומזיק וכל הממהר למחול הרי הוא משובח, ורוח חכמים נוחה הימנו וכמש"נ לעיל ע"ש.

מג) שם הלי"א, החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש מחילה, מביא עשרה ב"א ומעמידן על קברו, ויאמר חטאתי לה' א' ישראל ולפלוני שכך וכך עשיתי לו, ואם היה חייב לו ממון יחזירו ליורשים לא היה יודע לו יורשין יניחנו בב"ד, ויתוודה.

מימרא זו היא הא דאמר ריב"ח ביומא פ"ז וכמש"כ הכס"מ, אולם בירושלמי סופ"ח דיומא איתא, אמר שמואל הדין דחטא על חבריה צריך מימר ליה סרחית עליך כו' ואין לו, מייתי בני נש ומפייס ליה קומיהון כו', מית, צריך מפייסתיה על קיברתיה, ומימר סרחית עלך, ע"כ. מבואר דשמואל חולק על ריב"ח, דל"צ לפייסיה על קבריה בעשרה, וכן לא צריך לומר על קבריה חטאתי לד' א' ישראל.

ונראה דהא דקאמר חטאתי לה' א' ישראל אין זה ווידוי שמתודה לד', דאם עדיין לא החזיר הממון לירושים ל"ש להתודות קודם, אלא דכ"ז הוא לשון כדי להרבות המחילה לחבריה דבפיוסו הוא מגדיל חטאו כיון שההוא כבר מת ולא מצי מחיל, ומצינו כה"ג גם בבקשת מחילה אחרי שהוציא ש"ר על חבירו ופודה א"ע ממלקות בה' זהובים, כתב הים של שלמה ב"ק פ"ח סמ"ט, דמאחר שלא קיים הדין לאמיתו ע"כ צריך לפייסו בבהכ"נ בלשון זה, שמעו רבותי כי חטאתי לה' א' ישראל ולפלוני כו', וע"ש שדן כיצד מקדים הנמחל, לשם השם. ופשוט שאין כאן ווידוי לה' אלא להרבות הפיוס הוא אומר נוסח כזה.

וה"ה במת ויצטרך להתוודות אח"כ כשיחזיר ליורשים ממונם כדין ווידוי דעלמא. ושמואל בירושלמי סובר דל"צ להרבות בפיוס אחר פטירתו כה"ג, ולא להביא עשרה אנשים על קבריה, והרמב"ם פסק כריב"ח.

ומיהו בפסיקתא רבתי ל"ח איתא, ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה אמר רבי שמואל בר נחמן יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה ויאמר כו' ע"כ. ואם שמואל בירושלמי הוא ר' שמואל בר נחמן, מבואר דשמואל ס"ל דגם בחבירו כשהוא חי צריך לפייסו בפני עשרה בני אדם וא"כ ה"ה כשמת אלא דבירושלמי לא נזכר הא דעשרה בני אדם (ובירושלמי ב"ק פ"ח הל"י גרס שם במימרא זו על שם רב ע"ש), ועי' במרדכי בפ"ח דיומא מה שהביא מהתנחומא פ' י"ד פקד את שרה (זה נמצא בתנחומא הקדום והישן) והוא גורס אמר ר' שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה וכו' (ולא שמואל בר נחמן כמו בפסיקתא) ועי' בסידור רש"י שהביא הגמ' דיומא וגורס אמר ר"י ביזנא אמר ר' אבוה מוליך עשרה בנ"א ועומד על קברו ואומר חטאתי לפלוני שחבלתי בו עכ"ל ולא גרס חטאתי לד' א' ישראל.

א) פ"ג הל"א כל אחד ואחד כו' וכן על העולם כולו.

ולכאורה לפעמים רשע יכריע את כל העולם לכף זכות, ואת עצמו לא הכריע, דרך משל הרי שהיה כולו עונות, וכל העולם כולו עם כל העוונות של הרשע הזה הוא חציו על חציו, חציו זכיות וחציו עונות. ועתה כששב הרשע הזה ותיקן אפס קצת עונותיו, כששוקלים אותו בפ"ע עדיין הוא רשע בעונו ימות. כי נשאר רובו עונות וכשדנים העולם בכללו העולם יוצא זכאי כיון שנחסרו מקצת עונות רשע נשאר העולם בכללו רובו זכיות.

וכתב הצל"ח אומר אני, אף שמידת הדין מתנהג כפי מש"כ הרמב"ם הנ"ל נמצא מתחילה שוקלים כל איש ישראל בפ"ע ונכתבין לחיים ולמות איש כפי משקלו, ואח"כ שוקלים כל המדינה לפי שהעולם נידון אחר רובו ואז אם רוב המדינה עונות אף הצדיקים שבתוכה אבודים, ואח"כ כל העולם נמצא הרשע שנשאר גם אחר התשובה רובו עונות, יעלה בדעתך אף שעתה הכריע המדינה והעולם לזכות, מ"מ "הוא רשע בעונו ימות" לפי שכששוקלין אותו לבדו "רוב עונות הוא", אומר אני לא כן, אלא בין ר"ה ליוהכ"פ שמכריע העולם לזכות. גם הוא ניצל, ולא עוד אלא אפילו נגזר עליו בר"ה גזר דין שיש עמו שבועה, נקרע הגז"ד וחי' יחיה. ומקרא מסייעני, שהרי שאול נשבע חי ה' המושיע את ישראל, כי אם ישנו ביונתן בני מות, ימות, שהרי היה כאן גז"ד שיש עמו שבועה חמורה, שנשבע בה', ושוב נשבע שנית כשנלכד יונתן בגורל כתיב ויאמר שאול כה יעשה א–לקים וכה יוסיף, כי מות תמות יונתן, וכתיב שם היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל, ויפדו העם את יונתן ולא מת. הרי הואיל ועשה תשועה בישראל, מי שמכריע העולם לכף זכות שאין לך ישועה גדולה מזו, פשיטא ופשיטא שאף גז"ד שיש עמו שבועה יקרע וחי יחיה, והיינו בעשרת ימי תשובה שאז כל העולם תלוי בדין ויכול להכריע את כל העולם לכף זכות עכ"ל (בדרוש ד), ונראה דיש לדון בהוכחה זו מש"כ שמקרא מסייעני שהרי שאול כו', דהנה בפרקי דר"א פל"ח, שנינו, אמרו לו העם אדוננו המלך שגגה היא: והקריבו עליו קרבן עולה על שגגתו, וע"ש ברד"ל שהביא הרמב"ן וז"ל פי' אחר שיונתן שוגג היה ואע"פ כן היה נענש כו' ואביו לא היה סבור להאמין שהיה שוגג ורצה לחייבו מיתה. וא"ל כל העם כיון שנעשה הנס ע"י הדבר ידוע שבשוגג אירע לו, שאין הקב"ה עושה נס ע"י רשעים. וכן תרגם יב"ע. הרי קדם ה' גלי דבשלו עבד יומא הדין וכן בפר"א עכ"ל ועי' בפי' הרמב"ן על התורה סו"פ בחוקתי עכ"ל (עי' בסוף תשובות המיוחסות סי' רפ"ח ובתשובת הרשב"א ח"ד סרצ"ו) ולפ"ד יונתן היה צדיק גמור שאין עושים נס ע"י רשעים, ולכן ויפדו העם את יונתן, אבל לולא זאת אין בכוחו להציל את עצמו ואין ראיה מיונתן (עי' תדא"ר פי"ז ויושיעם ביד ירבעם בן יואש).

וז"ל הרמב"ם בהל"ד לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב. וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב כו' עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע כל העולם לזכות והצילו עכ"ל. עי' קידושין דף מ. הרי לכאורה דוקא אם יראה עצמו חציו זכאי וחציו חייב ועשה מצוה אחת הוא שגרם לו ולהם תשועה והצלה אבל אם יחשוב שהוא רוב חייב ועשה מצוה אחת אע"פ שהצבור הוא חציו זכאי וחציו חייב יגרום רק להציל את הכלל ולא א"ע. וצ"ת בזה.

ומיהו בגמ' יומא פ"ו איתא בשביל יחיד שעשה תשובה מוחלים (לו) ולכל העולם כולו ומפרש המהרש"א שם וז"ל נראה לפרש כמו שאמרו סופ"ק דקידושין לעולם יראה אדם כאילו עולם חציו זכאי וחציו חייב והעולם נידון אחר רובו ואם עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את כל העולם כולו לכף זכות. ה"נ הכא גם אם כל העולם רובו חייב על ידו. אם הוא עושה תשובה גמורה מאהבה הרי עונותיו נעשו כזכיות ובזה הכריע את כל העולם כולו לכף זכות ומוחלים לכל העולם עכ"ל ועמש"כ בתו"יהכ"פ בזה. אבל לפמש"כ מהצל"ח ל"צ לכל זה אלא כמש"נ.

הרב מרדכי גיפטר זצ"ל
ראש ישיבת טעלז – קליבלנד

בענין בקשת מחילה בחטאים שבין אדם לחבירו

רמב"ם פ"ב מתשובה ה"ט: אין התשובה ולא יוהכ"פ מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון החובל את חבירו או המקלל את חבירו או גוזלו וכיוצא בהן, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אפי' לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו וכו'.

ומה שכתב מאכלות אסורות ובעילות אסורות כוונתו ללאוין שאין בהן כרת שבחיי"כ תשובה ויוהכ"פ תולין ויסורין ממרקין, אלא שיש לומר שבכולן איירי, אלא דקמ"ל דכפרת התליה אינה חלה בלא בקשת מחילה. אלא שכיון שבחטאים הטעונים כפרת יוהכ"פ, הרי בעי' תשובה שתהא תולה ויוהכ"פ מכפרת (עיין פ"א ה"ד), וא"כ כאן שכתב שאין התשובה מכפרת בלא מחילה, הרי אין כאן תליית התשובה המעכבת בגמר הכפרה של יוהכ"פ, אלא שיש לומר שבתשו' יוהכ"פ אין בקשת המחילה מעכבת, ומה דבעי' תליית התשובה מתקיים בתשובה בלא בקשת מחילה, ולכן כתב שדין הוא גם בכפרה דיוהכ"פ שבקשת המחילה מעכבת.

והנה מקור ההלכה דאין יוהכ"פ מכפר בלא בקשת מחילה הוא במשנה דיומא (פה ע"ב) דדריש לה ראב"ע מדכתיב לפני ה' תטהרו, דאף דרבינו יונה כתב בשע"ת דהאי תטהרו היינו חובת התשובה דרמיא על הגברא, מ"מ מדכתיב "לפני ה' "דריש דמאי דכתיב ברישא דקרא "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם" אשר זה מותנה בזה שתקיימו חובת התשובה, הנה זה רק ביחס לקיום התשובה שבחטאים שהם "לפני ה' ", אבל בחטאים שבין אדם לחבירו דרושה גם בקשת המחילה. ולפי"ז נמצא שמכאן אנו למדים שבקשת המחילה מעכבת גם בכפרת התשובה מדכתב רחמנא להאי עכובא בסיפא דקרא דחובת התשובה ולא כתבי' רחמנא ברישא דקרא בכפרת היום: כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם לפני ה', אבל כל זה בתשובה שהוא מכלל כפרה של יוהכ"פ, שאלה החטאים הטעונים תשובה ויוהכ"פ גם התשובה טעונה בקשת מחילה, אבל בעובר בעשה שבין אדם לחבירו עדיין לא ידענו שבקשת המחילה תעכב בכפרת התשובה, כגון בעובר בעשה של כבוד אב ואם, אולם בר"ה (יז ע"ב) מבואר: נטפל לה רבי יוסי הכהן אמר לה וכו' הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם לחבירו. הרי שכלל הוא "אשר לא ישא פנים" בבין אדם לחבירו ואינו מסויים ליוהכ"פ, וזהו שמבואר כאן בהגהות מיימוני, ואף לרע"ק דדריש התם לקרא באופן אחר, מ"מ לא פליגי תנאי בעיקרא דהא מילתא.

והנה בהא דבעי' בקשת המחילה יל"ע בגדר הדברים, אם היינו דבלא בקשת המחילה לא נתקן העול, ולא סגי בזה בתשלומי הממון שחייב לו ועד שלא ביקש מחילה חשוב כלפי שמיא כאילו עדיין לא יצא מכלל העול שעשה לחבירו. או שבאמת נתקן העול, אלא שדין הוא בגדרי התשובה שאין התשובה מועלת אלא א"כ ביקש מחילה מחבירו, שכיון שגדר החטא היה בינו לחבירו לא סגי בתשובה לפני ה' וצריך גם לשוב לפני מי שחטא כנגדו. ונפ"מ בזה בגדר בקשת המחילה אם צריך גם להתוודות לפני חבירו על שחטא נגדו או רק

לבקש שימחול לו, שעד שלא מחל לו הרי הוא כטובל ושרץ בידו. ועוד נפ"מ בזה שאם הוא כטובל ושרץ בידו אין כאן כלל מכפרת התשובה, אבל לאופן השני יש לומר דאין כאן כפרה גמורה, אבל צד כפרה יש כאן, וכמו"כ לענין יוהכ"פ.

והנה מדברי ר"י הכהן משמע דיש כאן צד כפרה דעלבוני מחול לך מתחת ידו – ואין זה מצד טובל ושרץ בידו – אלא שזה מעיכוב התשובה להוציא הממון מתחת ידו – או כאידך צד שנסתפקנו, שעד שלא הוציא הממון מתחת ידו חשוב כאילו העול עדיין בידו וכטובל ושרץ בידו, ועיין בפיר"ח שם ביומא פ"ז דמבואר שם בדבריו כמו שכתבנו. אבל באמת א"א לומר כן, שהרי ר' זירא אמר: כל המקניט לחבירו אפי' בדברים חייב לפייסו, ומאי רבותא דאפי' בדברים, דכיון דהקניט לחבירו הוא חטא הטעון תשובה וכפרה, והוא בין אדם לחבירו, הרי פשיטא דהוא בכלל דברי המשנה דאין יוהכ"פ והתשובה מכפרים.

ונראה דכל שחייב גם ממון הרי הוא חטא חמור יותר ממקניטו בדברים לבד, אבל מ"מ לפי דרשא דראב"ע אין זה בכלל חטא לפני ה' ולא חילקה בזה תורה בין קלות לחמורות. ויש לדון דס"ד, דבחטא של הקנטה לבד סגי בבקשת המחילה אף שאינו מוחל לו, אבל כל שחיסרו וחייב לו ממון לא יצא ידי חובתו עד שחבירו ימחול לו, וזה ילפי' מרהב רעיך שחייב להרבות עליו רעים שימחול לו, ואם היה סגי בבקשת המחילה לבד אף שאינו מוחל לו לא היה חייב להרבות לו רעים בזה, וע"כ שצריך למחילת חבירו. ולפי"ז יתכן עוד דבלא דינא דר' יצחק הו"א דבין אדם לחבירו צריך רק לבקשת מחילה ולא למחילה עצמה, אבל כיון דר' יצחק יליף מקרא דאפי' הקניטו בדברים חייב לרצותו עד שימחול לו, א"כ ידעי' דכן גדר הדברים בכל חטא בין אדם לחבירו, וזהו דאמר ר' יצחק צריך לפייסו – שעד שאין חבירו מוחל לו אין כאן פיוס.

אכן מדברי הרמב"ם ז"ל נראה דכל שחייב לו ממון חייב לרצותו ולבקש מחילתו לאחר שהחזיר לו ממונו, אבל במקניטו בדברים חייב לפייסו עד שימחול לו – עיין דבריו פ"ב מתשובה ה"ט – והדברים צ"ב. ולכאו' מבואר מזה דצערא דממונא הוי תקון העול בהחזרת הממון ובקשת המחילה הוא מתנאי התשובה בחטא של בין אדם לחבירו, אבל בצערא דגופא הוי הפיוס והוידוי מעיקר תקון העול, ודמי להחזרת הממון בצערא דממונא, ומה שאמר ר' יצחק אפי' בדברים, היינו לא רק שמצערו ע"י שחובל בגופו אלא דאפי' מקניטו בדברים הוא בכלל זה הדין דצערא דגופא, אשר הפיוס בו הוא כמו החזרת הממון, וזהו דילפי' מקרא, עייש"ה.

ועיי"ש בגמ' דאחר מיתה אומר: חטאתי לה' אלקי ישראל ולפלוני שחבלתי בו – הרי שדין זה נאמר לא בחטא שבממון אלא בצערא דגופא של חבלה, וגם מקניטו בדברים שהוא בכלל צערא דגופא הוא בכלל "חבלתי בו". והגדר בזה, דבחטא שבממון שתקונו הוא בחזרת הממון, הרי לאחר מיתה ל"ש זאת אלא ע"י חזרה ליורשים, כמבואר ברמב"ם פ"ב הי"א, ובקשת המחילה היא רק מתנאי התשובה, אבל בצערא דגופא הוא מכלל תקון העול כמו חזרת הממון. וכיון שר' יצחק איירי בהאי דינא לכן נקיט "חבלתי בו", אבל ה"ה שעושה כן בחטא שבממון מפאת תנאי התשובה, ולכן הביא הרמב"ם ההלכה בכל החטאים שבין אדם לחבירו, וכתב בהלכה י"א: החוטא לחבירו וכו' ולפלוני זה שכך וכך עשיתי לו. והם גם דבריו בפ"א ה"א: וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו, אע"פ ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר לו עד שיתודה וכו'. שכאן מדבר בכפרת התשובה ובזה אין חלוק בין

חבלה לחטא שבממון, ולא עוד אלא דמדבר בחובת התשובה לפני ה' לאחר בקשת המחילה מחבירו, וזה ילפי' מקרא ד"כל חטאת האדם", ואין זה ענין להמשנה דפ' החובל, ודברי הכס"מ שם צ"ע.

והנה במתני' דב"ק הרי מפורש דכל שאינו מוחל אכזרי הוא [ונראה דהראיה מאאע"ה משום דהיה די לכתוב שריפא ה' לאבימלך וממילא ידענו שאאע"ה התפלל עבורו כיון שהקב"ה אמר לאבימלך שתלוי הוא בתפלת אאע"ה, וא"כ מה שכתב: ויתפלל אברהם אל האלקים בא ללמדנו שתפלתו לא היתה משום חסדו של אאע"ה, אלא שכן מחייב הדין, שאל"כ היה אכזרי. ועיי"ש במהרש"א שלפי דבריו כל שאינו נוהג ברחמים הוא אכזרי, ושו"ר שכדבריו מבואר שם בחי' המאירי על אתר, וחדוש הוא זה]. ולפי"ז יל"ע ביומא (פז ע"ב) דמה זה דמקשי' אדר' חנינא מהא דמעביר על מדותיו ולא הקשו ממשנה מפורשת שאם לא מחל לו הוא אכזרי. ויראה דמיפשט הוה פשיטא לי' להש"ס דודאי היה לר"ת טעם שלא למחול, ולכן לא היה בו משום אכזריות [וצ"ע בדברי המאירי שם שכתב: ומדת חסידים שלא להתעקש שלא למחול – והרי אכזרי הוא, ומה ענין הוא למדת חסידות]. אבל עם כל הטעמים, הרי צריך אדם להעביר על מדותיו, וע"ז מתרץ שעשה כן שרב לא ידחהו – לפי פי' רש"י שם – שהוא גדר דחייך קודמין, ולפי' מהרש"א שם עשה כן לטובת רב, ולכן לא היה בזה משום ביטול מעביר על מדותיו. ועיין היטב בכ"ז.

ולפי דרכנו נלמד הדבר מקרא דהשב וגו', שבקשת המחילה הוקשה להשבת האשה, והוא מכלל תקון העול ולא רק מדרכי התשובה. אכן במאירי שם ראיתי שהוא מדין דמתני' דיומא דעל חטאים שבין אדם לחבירו אין תשובה ויוהכ"פ מכפרין. ולא נתבאר לפ"ז למה לי דרשה דראב"ע, ונראה דקמ"ל דאף יוהכ"פ אינו מכפר, ועיי' מאירי יומא שם דמפרש דענין כפרת יוהכ"פ היינו מעלת התשובה שמגיעין אליה ביוהכ"פ, ולכן קמ"ל דאף תשובה גמורה כזו שמגיעין אליה ביוהכ"פ אינה מכפרת בבין אדם לחבירו, אבל ממתני' דב"ק ידענו רק שהתשובה שאינה גמורה אינה מכפרת, ולא ככל מה שנת' בזה בבי' דברי הרמב"ם, ועצ"ע בכ"ז.

והנה שיעור דברי הרמב"ם לפי כל המבואר: עבירות שבין אדם לחבירו, כגון חובל או מקלל או גוזלו וכיוצא בהן – שיש כאן עבירות שיש בהן תשלומי ממון ועבירות שאינן בממון – אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו וירצהו – ויש מקום לפרש שבתשלומי ממון אינו נמחל עד שיתן לו, ובעבירות שין בהן ממון הוא דבעי' ריצוי, ולכן חזר ופירש: אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, שגם בעבירות שבממון שהעול מתוקן בחזרת הממון מ"מ מדין התשובה שטעון גם בקשת המחילה, ואפילו לא הקניטו אלא בדברים יש בו חומר של צערא דגופא שאין העול נתקן אלא בפיוס ופגיעה עד שימחול לו, שזה כדין חזרת הממון בעבירה שבממון, וככל מה שנתבאר לעיל בע"ה.

ולפי מה שנתבאר יבוארו לנו דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מחובל ומזיק ה"ט, שכתב: אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, שהמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם מתכפר לו, אבל חבל בחבירו, אע"פ שנתן לו ה' דברים אין מתכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו. וההדברים תמוהים כמו שכבר הק' שם בלח"מ, ותירוצו דחוק למאד. ולפי"ד כוונת

הרמב"ם אינה לכפרת התשובה אלא לכפרת תקון גופו של העון, כמו השבת הממון בדבר שבממון, ובלא מחילת הנחבל לא יצא מכלל חובל בחבירו, אבל בדבר שבממון כל ששלם נתכפר לו גוף העון ויצא מכלל אותו העון, ורק שעדיין חייב בתשובה על החטא שחטא, ובזה תנאי הוא בכפרת התשובה שיבקש מחילת הניזק והנגזל.

ומדברי הרמב"ם אלה מבואר שלא רק צער הדאגה הוא שטעון בקשת מחילה, אלא דעצם החבלה טעון מחילה, ואין בתשלומי הממון דכופר של חבלה משום תקון גוף העון, וכפשטא דמתני': אע"פ שהוא נותן לו, אלא דתנא דברייתא נקיט רבותא דאפי' בבושת נמי איכא משום חבלה דצער הדאגה.

והנה הקרבת אילי נביות הרי לכאו' ל"ש בהו אלא משם כפרת התשובה, ואין בקרבן ענין של תקון גוף המעוות, כמו בדבר שבממון פשיטא דבעי' השבת הממון ול"ש כפרת קרבן במקום השבת הממון, אלא דביאור הדברים, דבצערא דגופא הרי ל"ש השבה, וא"כ ל"ש כלל תקון גוף העון, וע"ז תני תנא דאינו כן, שיש בו חיוב בקשת המחילה שהוא כמו השבת הממון בדברים שבממון, ועד שלא תקן גוף העון בבקשת מחילה אינו ראוי לכפרת קרבן ותשובה.

ולכאו' בדברים שבממון פשיטא דכל שלא שילם ל"ש בו תשובה שהרי טובל ושרץ בידו, אלא דכל ששב הרי יתכן לומר דמה שעדיין לא שילם אין זה כגוזל ממון חבירו אלא כפקדון בידו [ובגזילה בעין הרי שי' הרז"ה דכל שמודה המלך הוי כפקדון בידו ומצי נגזל להקדישו], ולזה בעי' גם בזה לחדוש הדין דעד שלא השיב הממון עדיין לא תיקן המעוות שעליו לתקן ובידו לתקן, ועי' היטב.

ונראה דנפ"מ עוד בזה, שבי' בע"ה דמצינו דין תביעה של "יש לו עליו תרעומת" (ב"מ י"ד) עיי"ש, כל זמן שלא סלק לו הפסדו, אף שאין עליו דין תביעת ממון בבי"ד אבל יש לו דין של "יש לו עליו תרעומת", וכמו"כ בחבלות כל זמן שלא ביקש מחילתו יש לו עליו דין קפידא על חבלתו, אבל במזיק ממונו כל ששלם לו שוב אין עליו דין קפידא על מה שחטא נגדו, ועיי'. ושו"ר שמדברי המאירי בחבור התשובה (מאמר א' פי"א) מבואר שלא חלק בזה בדין הריצוי שבדברים שבממון למילי דצערא דגופא, עיי"ש, וא"כ מבואר שלא הבין כדברינו בכוונת הרמב"ם, וצ"ע רב בכ"ז.

ויל"ע בדקדוק לשונו הזהב של הרמב"ם ז"ל שבפ"ב מתשובה ה"ט כתב: וירצהו, צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אפי' לא הקניט אלא בדברים צריך לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו. ולפי המבואר, יראה דבדבר שבממון כיון שתקן העול בחזרת הממון, דין התשובה מחייב שיתרצה לחבירו בבקשת מחילה, שענין הריצוי הוא הקירוב, כמו שמצינו בקרבן עולה שבא לרצותו לפני ה' אחר שכבר נמחל העון בתשובה, אבל בחבלות שבקשת המחילה דרושה לתקון העול הוא דין פיוס לסלק הקפידא של הנחבל, ועי' היטב. אבל לפי"ז צ"ע למה לא דקדק בזה הרמב"ם בפ"ה מחובל ומזיק וכתב רק: ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו.

והמחבר בסי' תר"ו ס"א לא חלק בזה בלשונו וכותב בכל עבירות בין אדם לחבירו שאין יוהכ"פ מכפר עד "שיפייסנו".

והנה בדין הבקשה ג' פעמים אמרי' שם (פז ע"ב) דרב שאני, ורש"י פי' שהיה מחמיר על עצמו, וצ"ע דלמה אמר דרב שאני, שהרי כל אדם יכול להחמיר על עצמו ואין זה תלוי במעלתו של רב, והו"ל

להש"ס רק לומר רב אחמיר אנפשי', אבל לשון רב שאני, משמע דזה ראוי רק לרב לפי מעלתו, וכן פי' הרי"ף, והרמב"ם אחריו, שהכונה שאם הנפגע הוא רבו שאני דאז חייב לחזור ולרצותו. ועיי' מה שכתב בזה בס' עבודת המלך.

הרב משה שטרנבוך
אוצר החכמה
ראב"ד העדה החרדית
ירושלים

מחילה בחטא בין אדם לחברו

רבינו בחיי בפרשת ויחי (נ, יז) העלה חידוש גדול בבקשת מחילה מחברו. שאם גילה דעתו שאין קפידא, לא מספיק רק צריך לומר מחול לך להדיא. ולכן יוסף אף שדיבר לאחיו וינחם וידבר על ליבם, וכנראה שבזה ריצה אותם, לא מצינו בפסוק שמחל להם ואי אפשר להתכפר בלי מחילה, ולכן נענשו וצריך תיקון בעשרה הרוגי מלכות.

ושמעתי מגדול אחד ראיה מגמרא מפורשת דיוסף לא מחל ממש בפיו דהא ביומא (פז ע"א) מסקינן שכל המבקש מחברו אל יבקש יותר מג' פעמים שנאמר אנא שא נא ועתה שא נא (ופירש רש"י, אין נא אלא לשון בקשה), וקשה מהי הראיה, נימא שמחל אחרי ג"פ, אבל בעצם צריך לבקש יותר, וע"כ שמעולם לא מחל בפיו ממש. מיהו נראה דמ"מ לא תתיישב הקושיא דנימא שאם חברו מקפיד לא מספיק ג' פעמים, אבל כאן הלא גילה דעתו שאין לו קפידא, ובזה דוקא שואל ג"פ ומספיק.

ונראה שעיקר דברי רבינו בחיי שאם אומר שאין לו קפידא לא מספיק, לע"ד לא מוכח כלל, שהאחים ציערו כעשרים שנה את אביהם יעקב, וע"ז לא מועילה מחילת יוסף, וע"ז אמר יוסף שמצידו ודאי מוחל שזכה לגדולה, אבל לא אמר מחול לך שעל צער אביו אינו יכול למחול.

וסברת האחים היתה שאם יוסף מוחל בנפש חפצה, תו אין לאביו קפידא, שעיקר צערו על יוסף הצדיק, ולכן דחקו ג"פ שיאמר מחול לך מחול לך, אבל יוסף לא הסכים ואמר רק מצידו אין קפידא, אבל לא אמר מחול לך, שחלק האב וצערו אי אפשר למחול, ומפני צערו של יעקב נענשו שלא התחשבו במכירה על צער אביהם הצדיק שציער עצמו לא פחות מיוסף עצמו על צער בנו.

ואגב האמת שלהשתתף בצער חברו הוא חיובא, ואני שמעתי מיהודי שהיה נוכח אצל האדמו"ר הגה"ק רבי אברהם מרדכי זצ"ל מגור, כשיהודי בא לפניו שאשתו בצער נורא ובסכנת חיים, ויש לה תשעה ילדים קטנים שיעורר רחמים, האדמו"ר ברך אותה שתתרפא, והאיש צעק שלא מספיק, רק האדמו"ר צריך שיחלה עצמו עליו, והאדמו"ר זצ"ל השיב תאמין לי שאני מצטער וכואב, לא פחות ממך, רק אצלי לא בולט הדבר.

ואולי מה שנהרגו במיתות משונות עשרה קדושי עליון לתיקון מכירת יוסף, י"ל שעיקר החטא לפי דבריגו הוא מה שלא התחשבו בצער הצדיק קדוש ה' יעקב אבינו, ובכל דור כשלא מתחשבים בקדושי עליון וצדיק, ממשכן הקב"ה נשמות צדיקים במיתות משונות, ואז מצטערים במיתת צדיקים, וזהו התיקון לפגם שפגמו במכירת יוסף, שלא התחשבו בצער הצדיק.

הרב בנימין זילבר
מח"ס אז נדברו
בני ברק

חיוב פיוס חבירו בערב יו"כ

יקרת מכתבו נתקבל בברכה בערש"ק ובו שאלת חכם אודות בקשת המחילה ועומד מה שמקילין בזמנינו בבקשת המחילה ומה שי"א דסומכים מה שאומרים תפלת זכה, מקשה ע"ז מהרא"ש דמשמע דאינו מועיל מה שאומרים דמוחל ולעולם צריך בקשת המחילה ומה מועיל תפלת זכה זה תוכן מכתבו.

והנה דברי רבינו הח"א הלוא זה גמרא מפורשת במגילה כ"ח א' ולא עלתה על מיטתי קללת חברי כי הא דמר זוטרא כי הוה סילק לפורייה אמר שרי לי' לכל מאן דצערן ומובא במ"ב בסי' רל"ט וכמו שנוהגין לומר מה שנדפס בסידורים בק"ש שעל המיטה.

ומה שכב' כותב ששמע דבטלה דיני פיוס מאחר שהמנהג חומר תפלת זכה ולכאורה תמוה מה ששמע (מלבד מה שמקשה ע"ז), הרי בל"ה אנו אומרים בכל לילה שמוחל לכל אחד ומה עדיף תפלת זכה ממה שאומרים בכל לילה. ובספר אז נדברו ח"ז סימן ס"ז הנחתי בצ"ע אם אפשר לסמוך ע"ז מאחר שאומרים זה מחמת הרגל בלא כוונת מחילה ויהא ניחא מה ששמע.

אמנם בעיקר ראייתו מדברי הרא"ש שאינו מועיל מחילה בלא בקשת המחילה, נ"ל שאינו ראי' כלל. ויש להתבונן בדברי הרא"ש אשר ממנו נובעים דברי הטוש"ע המובא במכתבו וז"ל (בסוף יומא סימן כ"ד) וישים אדם אל לבו עיוהכ"פ לפייס כל אדם שנוטר לו איבה כדאמרינן (לעיל פ"ז:) גבי רב דהוה לי' לרבי חנינא מלתא בהדיה אזל גביה תריסר מעלי יומא דכיפורי ולא איפייס. ואמרינן נמי התם רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא נטר ליה תריסר ירחי דשתא ולא אתא כי מטא מעלי יומא דכפורי אמר איזל אנא ואפיק ליה מדעתיה כדי שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו כדאיתא בפירקא דר"א וכו', עכ"ל.

והנה פשטות דברי הרא"ש דבעיוה"כ יש להשתדל שלא יהי' שום קפידא וטינא מאחד להשני, לכן אם יודע שהשני יש לו טינא עליו אף שיודע בנפשו שלא חטא נגדו ואינו מחויב לבקש ממנו מחילה מקודם, וע"ז מביא ראי' מרב דהטבח החזיק שכאילו רב צריך לבקש ממנו מחילה, ומדויק לשון הרא"ש "ואפיק ליה מדעתיה", וכן מה דהקפיד ר' חנינא על רב לא היה על דבר שמחויב ע"פ הדין לבקש ממנו מחילה כמבואר שם אלא העיקר שבערב יוה"כ יש להשתדל ביותר שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו. וא"צ כאן לדברי הב"ח, ואין מדובר כלל במי שיודע שפגע בחבירו, שמחויב ע"פ דין לבקש ממנו מחילה שאין לחכות על יוה"כ. ויתכן שמכח הנ"ל נובע המנהג דמזכיר הרמ"א שנוהגין שכל אחד מבקש מהשני שימחול לו, היינו שמלבד בקשת המחילה הנוגע לעצם המחילה, יש עוד ענין של בקשת המחילה המיוחד ביוה"כ שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו.

לאור האמור אין שום ראי' מהרא"ש והטור דאינו מועיל מחילה בלא בקשת מחילה, ובל"ה אינו ראי' מאחר שהטבח התריס כנגדו כמו שעלה לבסוף, ולא שייך מחילה אם אינו רוצה במחילתו וחושב עוד שצריך לבקש מחילה.

ומהא דמכסה פשעיו, אינו ראי' לנידונינו, דשם המדובר לפרסם ברבים ואין המדובר בבקשת המחילה.

ולדינא נראה, דתפלת זכה מועיל במקום שאין אפשרות לבקש מחילה דאפי' אם נאמר דמועיל

מחילה בלא פיוס זהו דוקא אם מוחל למי שחטא כנגדו ולא באופן כללי, דכמו דבקשת מחילה אינו מועיל אם מבקש לרבים כמו שכתבו הפוסקים, ומ"מ זה מועיל במקום שאינו יודע ממי לבקש או שנסע. ונראה דבקשת הסליחה אינו תנאי לעיכובא לעצם המחילה, אלא לשלמות הכפרה, אבל מ"מ מועיל המחילה שאינו נענש על זה. ובזה יש לימוד זכות מה שאין נזהרים בזה כיון שזה מועיל להנצל מעונש החטא.

ולפי מה שבררתי בספר אז נדברו ח"ז סימן ס"ה, דאם הוא מוחל מפורש בפניו או שלא בפניו ומתנהג עמו בשלום ובמשור דא"צ לבקש ממנו מחילה, כיון שאין כבר על מה למחול. ושם בסימן ס"ו סתמתי באופן החלטי דאם השני אינו יודע וע"י בקשת המחילה יגרום לו חלישות הדעת דא"צ לבקש מחילה והא ניחא מה שמקילין בבקשת המחילה יעש"ה.

ומסתבר מאד דמשום זה לא מקיימים המנהג הכתוב ברמ"א לבקש מחילה אפי' יודע שלא פגע בשני אבל אין לבנות הרבה מה שאינן נזהרין דאע"פ דביוה"כ מהדרים בהרבה מנהגים אבל בקשת המחילה הלא זה קשור עם הטבעיים והכוחות לכן סומכים על מה שאפשר, ויתכן שמשום זה מקילים לגמרי.

ולדינא נראה שיש לחדש המנהג של בקשת המחילה אפי' כשאומרים תפלת זכה, ומצוה גוררת מצוה דבזה יהיה יותר בנקל לקיים מצוות בקשת מחילה דלא יתבייש השואל מחילה וממי שמבקש ממנו וכבר פסק המ"ב דבמקום בושה א"צ לפרט החטא, [ואגב ריהטא אינו מובן דבב"ח לשיטתו דס"ל בעיקר דצריך לפרט החטא לפי' גם בבין אדם לחבירו כן אבל לפי דעת הפוסקים שא"צ לפרט החטא למה יהא בין אדם לחבירו יותר חמור ושו"ר קצת בפמ"ג].

ואם יודע שחטא כנגד חבירו ואפשר לבקש מחילה לא יסמוך על תפלת זכה (אם לא באופנים הנ"ל שכתבנו בא"נ שא"צ לבקש מחילה) וכבר נתבאר שי"ל דניצל מעונש גם בלא בקשת המחילה אבל זה מעכב הכפרה השלימה המכוון ביחוד ביוה"כ וביודע בודאי שחטא כנגד חבירו לא יחכה על יוה"כ.

ואגב מה שכתב והרי לפי כמה פוסקים שכ"ז שלא התרצו בין אדם לחבירו זה מעכב את הכפרה ומחילת העוונות על כל העבירות, אני לא יודע למי מהפוסקים התכוון, אבל ראיתי באורחות חיים (ספינקא) דכתב בזה"ל כתב בס' שלום ירושלים רבים מקשים פשיטא ומאי רבותא (דעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו) ובספר ברכ"י כתב בשם גדול אחד חידוש דאפילו עבירות שבין אדם למקום אין יוה"כ מכפר כל זמן שיש עבירות שבין אדם לחבירו ואפשר דזה בא לרמז במתני' וכו' עיי"ש עוד.

ולי נראה דאם יש לו איזה סיבה שעדיין אינו יכול לפייס את חבירו ומקבל עליו שיפייסו לאחר כן אינו מעכב את עצם התשובה כדמוכח מקידושין מ"ט ב' שמא הרהר תשובה בדעתו. וזה החידוש שכפרה שלימה של יוה"כ זה כן מעכב וזה החידוש של המשנה (וזה בניגוד למה שמובא שם בא"ח אות ב') ועי' ברבינו יונה בשערי תשובה שער א' אות מ"ה ובביאור "זה השער". וע"ע שם שער ד' אות י"ח וב"זה השער" ואכמ"ל.

אלא מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר ואם כן על פסק מעילות שלרבי עקיבא נם כן חייב באשם תלוי ע"ז אין יום הכפורים מכפר לו משום דמטונא הוא וכמו שפרש"י בכריתות דף כ"ו ע"א בד"ה ממונא וז"ל דמחייב לנבוה וכיון דאפשר לשלם לא פטר ליה יום הכפורים דבתשלומי ממון לא שייכא כפרה ע"ש. ובזה יהיה מדוקדק מה שסיים המשנה דבי עקיבא אומר אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אבינו שבשמים וכו' כוונתו של רבי עקיבא להראות ההבדל שבי שחטא לבשר ודם אפילו רק על הפסק אין לו כפרה רק עד שיפיים את חבירו ולהשיב לו אפילו רק פסק זוילה אבל לפני אבינו שבשמים כלומר החטאים שאינו מביר אלא אבינו שבשמים מכפר לנו מיד.

דף פ"ו ע"ב אמר רבי יהודה רב רמי כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב מכסה פשעיו לא יצלח וכו'. לכאורה קשה לי דהא לעיל דף ל"ו ע"ב איתא תנו רבנן כיצד מתודה עויתי פשעתי חטאתי וכו' וחכמים אומרים עונות אלו הזדונות וכן הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה פשעים אלו המרדים זפרש"י התם העושה להכעים, ולבסוף איתא התם אמר רבה בר שמואל אמר רב הלכה כדברי חכמים ולפ"ז כיון דרב סובר כחכמים דפשע זה מרד שעושה להכעים מאי פריך רב הבא קראי אהדדי דהא מצינן למימר דמשה"כ מכסה פשעיו לא יצלח דכיון דפשע ומרד לפני הקב"ה וכעת בא לעשות תשובה ע"ז ולהתודות לפניו על עון זה בודאי מכסה פשעיו לא יצלח משום שעונשו גדול מאד עד שכל מה שיהיה לו יותר בזיונות יש לו כפרה וכמו שמצינו בסוטה דף ל"ב ע"ב דאיתא התם נוסא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי מפני מה תקינו תפילה בלחש שלא לבייש את עוברי עבירה [ופרש"י המתודים בתפילתם על עבירות שבידם] שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה. ולא והא איכא דמים דם חטאת למעלה ודם עולה למטה התם כהן הוא דידע והא איכא חטאת נקבה עולה זכר התם מיכסיא באליה תינח כבשה שעירה מאי איכא למימר התם איהו דקא מיכסף נפשיה דאיבעי ליה לאתויי כבשה וקא מייתי שעירה חטאת דעבודה זרה דלא סגי דלאו שעירה מאי איכא למימר התם ניכסיף וניזל כי היכי דנכפר ליה [ופרש"י השיל עליו הכתוב שיתבייש שתהא לו כפרה מעונש גדול כזה]. ע"ש הרי רואין אנו מזה שאפילו התם שרק נכשל בשוגג בעבירה חמורה וגם משום זה רצתה התורה לביישו ביותר ברבים בכדי שיהיה לו כפרה וכש"כ היכא שעשה במרד ובמעל עבירה איזה שיהיה אבל כונתו היתה להכעים את הבורא ברוך הוא שאין לך עבירה גדולה מזה שצריכין לביישו ברבים כל מה דאפשר כדי שיהיה כפרה לעונשו.

דאפשר לומר אדרבא היא הנותנת דהא כל הסברא שאמרינן שטוב לו לאדם שיכפה פשעיו הוא כמו שפרש"י בד"ה בחטא שאינו מפורסם שלא יגלה חטאו וכבוד השם הוא, שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא, אבל מ"מ היכא שנכשל בשוגג בעון ע"ז שהיא חמורה ביותר ויתרה התורה על החלול השם בכדי להקל על עונשו שיביא שעירה שמזה יפרסם חטאו ברבים שיתבייש ביותר ויהיה לו כפרה מהבזיון זה. אבל הוא רק היכא ששגג וכבוד השם לא נתחלל ביותר על ידי זה כי אין אדם צדיק שלא יחטא בשוגג. אבל היכא שהעבירה היתה במזיד בכדי להכעים ועוד יפורסם זה ברבים אין לך חלול כבוד השם יותר מזה ואין לנו לרחם עליו להקל עונשו: ומשום הכי משני הגמרא שנ"מ בין חטא מפורסם לאינו מפורסם דהיכא שמפורסם בלאו הכי בכר נתחלל השם וכדאי יותר שנם הוא בעצמו לא יכסה זאת ויתבייש ביותר בכדי שיהיה לו כפרה לעונשו, ורב זומרא ב"ש אמר רב נחמן אמר שנ"מ בין עבירות שבין אדם לחבירו ולרידיה עבירות שבין אדם למקום אפילו לחטא מפורסם מ"מ יכסה זאת דסבירא ליה אפילו אם כבר הוא מפורסם אבל בטה שהוא בעצמו עוד מפרסם יתגדל עוד יותר החלול השם ורק מה שנוגע בעבירה לחבירו מוכרח הוא שינלה ברבים שיבקשו ממנו שימחול לו.

ולכאורה עוד יש לדקדק בזה אמאי לא אמרו הא דכתיב מכסה פשעיו לא יצלח איידי היכא שאם יכסה פשעיו יבוא מזה איזה רעה ולפעמים נם סכנות נפשות לאחרים כהאי מעשה דיהודה וראובן שמביא הגמרא בסוטה דף ז' ומקשה שטה בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תישרף תמר אלא ראובן למה ליה דאודי והאמר רב ששת חציף עלי דספריס חטאי ומשני כי היכי דלא ליחשדו אחוהי. ולכאורה היה אפשר לומר דזה בכלל מה שאמר רב נחמן עבירות שבין אדם לחבירו, אבל מפירוש רש"י ז"ל שכתב הטעם שרבים יבקשו ממנו רחמים שימחול לו לא משמע כן.

ואפשר לומר שעל עבירה כזו לא שייך הלשון מכסה פשעיו לא יצלח שמזה משמע שרק עצה טובה הוא לאדם שע"ז שיפרסם בעצמו פשעיו ויתבייש מזה יהיה לו כפרה, אבל היכא שנוגע לרעות אחרים פשיטא שמתויב להודות ולפרסם מה שעשה בכדי להציל אחרים על ידו.

וכן משמע בירושלמי שהביאו התוס' בניטין דף ל"ה ע"ב בד"ה ליחוש דילמא אזלא וכו' המודר הנאה מחבירו בסניו אין נשאל אלא בסניו שלא בסניו נשאל בין בסניו בין שלא בסניו, רבי יוחנן אמר מפני הכושה ור' יהושע בן לוי אמר מפני החשד ואתא הדא פלוגתא כהלין פלוגתא דתניא יום הכפורים צריך לפרט את מעשיו וכו' ופירשו בתוס' מפני הבושה שנתבייש לפניו במה שנדר הנאה ממנו וכן מצרט את מעשיו כדי שיתבייש מחטאיו וכו' ע"ש ועיין מה שכתבתי בסמוך.

שם בגמרא וצריך לפרט את החטא שנאמר אנא חטא העם וכו' דברי ר' יהודה בן בבא רבי עקיבא אומר אשנשוי פשע וכו'. הנה מקודם שראיתי מה שכל גדולי הראשונים דברו בזה איך לפרש פלוגתתם ואם הלכה כר"י בן בבא או כר"ע כשאני לעצמי הייתי מצרש דלא שייך פלוגתתם להא דרב רמי קראי אהדדי ומחלק בין חטא מפורסם או לא ולא בחר גווני מיירי, דאי לא נימא הכי קשה מאד להבין מה שאמר ר' יהודה בן בבא וצריך לפרט את החטא ומביא ראיה ממשה שאמר אנא חטא העם וכו' ויעשו להם אלהי זהב. ומאי ראיה הא מעשה הענל היה מפורסם, וגם מרבי עקיבא קשה שמשמע מדבריו שאפילו בחטא מפורסם כמו הענל צריך לכסות מראיצטריך לתרץ כדר' ינאי דלא הזכיר העון אלא למעשו ולומר אתה נרמת להם אלא ע"כ צריכין לפרש דהא דרב ורב נחמן לעיל פליגי רק בהנהגת האדם אם טוב לפרסם חטאו לאחרים ומזה יהיה הסבה שיתבייש וישוב בתשובה לפני הקב"ה או שאין כדאי לחלל השם ברבים וכמו שכתב רש"י, ויצא שכרו בהפסדו. ומדייק רב בזה סתירה מן הפסוקים ומחלק בין חטא מפורסם או כר' נחמן. אבל הכא פליגי הני תנאי בדין הוידוי בפה שזה מצות עשה מן התורה שנאמר „והתודו" אם צריך נ"כ לפרש את החטא או רק לומר בכלל חטאתי עויתי וכו' שר' יהודה ב"ב מדייק ממשה רבינו שפרש את החטא וז"ע סובר שמה שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה קאי נם על הוידוי לפני הקב"ה שיוון שכבר מתחרט על מה שעשה אמאי צריך לפרש את החטא, דהא

אפילת מקנית מס יומא בריך ג / נאם יהודה להגיה יודא אינן גרוידא ג"ן

לפני הקב"ה גלוי וידוע הכל וממשה אין ראיה כדרב ינאי. אבל כפי הנראה מדברי הראשונים נראה שמפרשים דפלוגתא דרב ורב נחמן בחד גוונא הוא כמו הפלוגתא דר"י בן בבא ורע"ק ומשום זה הרי"ף והרא"ש לא גרסי לעיל דתירוץ של חטא מפורסם או לא רק הנ"מ בין מה שחטא בין אדם לחבירי ובין אדם למקום, וכיון שהוא בין אדם לחבירו בזה כ"ע מודים שצריך ומחויב להשתדל שימחול לו, אבל מהחטאים שבינו למקום אין נ"מ אם הוא מפורסם או לא שהכל גלוי וידוע לפניו, ורק פליגי בזה שלר' יהודה ב"ב טוב שיפרוט החטא בכדי שיתבייש דאפילו שבעת הוידוי בלחש אין אחר שומע סובר ר"י שמ"מ קצת בושה יש לו בפני עצמו מה שצריך להוציא מפיו, ומביא ראיה ממשה שגם הוא פרט חטא העגל, ורע"ק סובר שכיון שהוא בינו למקום טוב שיכסה פשעו מפני חלול השם. ומה שדחיקא להו לפרש כן כנראה הוא מן הירושלמי שהביאו בתוס' גימין שזכרתי לעיל דהתם מפורש שפלוגתתם הוא בחד גוונא כמו רב ורב נחמן.

ולפי מה שכתבתי לפי גירסת הרי"ף והרא"ש לא גרסינן מה שאמרו הנ"מ בין חטא מפורסם או לא רק הנ"מ אם החטא הוא בין אדם לחבירו אז מוכרח הוא לפרסם, אבל אם הוא בין אדם למקום אפילו אם הוא כבר מפורסם מ"מ טוב לכסות. ורב נחמן אמר דלא כרבי יהודה בן בבא דהא לדידיה משמע דצריך לפרט את החטא אפילו במפורסם כמו מעשה העגל, אלא כרבי עקיבא.

אמנם אחרי כל אלה לכאורה יש להקשות על רבי יהודה בן בבא מאי ראיה מביא ממעשה העגל שמשה רבינו פרט את החטא הא כפי שמוכח מגמרא דסוטה דף ל"א ע"ב שהבאתי לעיל דלגבי עון דעבודה זרה אמרינן דניכסיף וניזל כי היכי דנכפר ליה וא"כ נוכל לומר דבאמת בשאר עבירות אינו צריך לפרט את החטא ורק משה היה מוכרח לזה מפני שהעון היה מהעגל שהוא עבודה זרה וגם על רבי עקיבא קשה דלמה לו לתרוצי כדר' ינאי.

אלא באמת ניחא דהא בלאו הכי קשה דממשה אין ראיה שהבעל עבירה גופא צריך לפרט חטאו אי נימא שהפועל יוצא מזה שצריך לפרט הוא מטעם בושה כמו שאיתא בירושלמי א"כ הא משה לא היה שייך כלל לעון העגל ולמה היה צריך לו לפרוט את החטא אלא ע"כ כדרבי ינאי רק בכדי למעט את החטא וכמו שאמר רבי עקיבא, לכן צריכין לומר בזה כמו שביארתי כבר מה שעזרא הסופר אמר אלהי בושתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך כי עונותינו רבו למעלה ראש ואשמתנו גדלה עד לשמים. שלכאורה יש לדקדק בלשונו שהתחיל בלשון יחיד כאלו הוא בעצמו אשם בהעונות האלה ולבסוף מסיים בלשון רבים. ואמרתי שכונתו היתה אחרי שהוא היה המנהיג של כל ישראל היה עליו להשגיח שלא ילכו העם אחרי שרירות לבם הרע ולזה אמר בשתי וגם נכלמתי שלא עשיתי החוב המוטל עלי בתור מנהיג כל העדה שלא יהיה כזה כי רואה אנכי שעונותינו ואשמתנו, כלומר שגם אנכי בעצמי אשם בזה שעשו כן, גדלה עד לשמים. וכן גם משה רבינו היה לו להתבייש ולהכלם שנהיתה כזה בעדתו שיצא העגל הזה שהוא היה הרועה של כל ישראל ועליו היה להשגיח מראש שעדת ישראל לא יטעו בזה העגל, ומשום הכי גם הוא היה מחויב לפרט את החטא בכדי להתבייש ומזה יהיה לו כפרה על עצמו. אבל מ"מ לא נוכל לומר שמשה רבינו ח"ו היה שייך למעשה העגל גופא רק שהיה חושש שלא יענש על מה שלא השגיח שיצא מכל העדה עון עבודה זרה. ומשום הכי מדייק ר' יהודה בן בבא מזה שצריך לפרט גם על כל חטאים כמו החטא שהיה לפי דעת משה רבינו שלא עשה את חובתו בתור מנהיג כדי צרכו ומ"מ פרט את החטא שעשו כל ישראל בכדי שיתבייש ויהיה לו כפרה.

פלי מסכת יומא יצחק

(ג' ע"ב) **גמ'** ואי ס"ד מאי זבח שם זבח והאיכא בכור ומעשר דחלין על בעל מום קבוע אין יוצאין לחולין לגזוז וליעבד, פרש"י קדושתו מרחם בין תם בין בע"מ ואין לו שום פדיון כו' דכ' לא יגאל, מבואר מד' רש"י דמעשר בע"מ אסור לגאול מן התורה ומכירה כגאולה הוי, וכן מוכרח בגמ' דמדאורי' הוא דאל"כ מאי פריך ואי ס"ד כו' הא י"ל דהא דקתני בתמורה הוא מדאורי' והאי דבכור ומעשר מדרבנן הוא א"ו פשוט כהנ"ל :

וכן יש להפליא מגמ' הנ"ל על מרן הכ"מ בפ"ו מה' בכורות הל' ה' שכ' דמדאורי' לא מתסר מכירתו אלא תמים חי דומי' דתמורה (א"ה עי' במשנת ר' נתן שתמה ג"כ על הכ"מ דמגמ' בכורות ל"א ע"ב משמע דהוא מדאו' דאל"כ יקשה דהוי גזירה לגזירה בשחוט אטו חי) :

וכן תימה על מ"ש בס' החינוך סו"פ בחקתי סי' שס"א אם נפל בו מום נאכל בכ"מ אבל אסרו חכמים למוכרו בכל מקום ואפי' הוא בעל מום כו' מבואר דס"ל דבע"מ אסור למכרו רק מדרבנן :

והנה בירושלמי ריש מע"ש אי' במעשר בהמה לא חילקה תורה בין חי ובין שחוט בין בע"מ משמע דס"ל לירושלמי דבכל אופן אסור למכור מה"ת, אבל במ"ש דבשחוט ג"כ נאסר מדאורי' הוא דלא כש"ס דילן דבמס' בכורות ל"א ע"ב מבואר בפירוש דבשחוט הוא רק גזירה דרבנן וביתומים אוקמוה אדאורייתא, ולעולם בבעל מום חי ס"ל כתלמודא דידן, וכן בתם שחוט י"ל דמדאורי' אסור למוכרו וכירושלמי דלא מצינו בש"ס דילן הפך מזה,—ולפ"ז ניחא לנו מה שפי' רש"י בבכורות שם ד"ה השבת אבידה דבמעשר בע"מ קא מיירי וכ' הרב בעל צאן קדשים דבחנם נקט בעל מום דא"כ בתם שחוט כמי דינא הכי וכו' יעו"ש ולפי הנ"ל א"ש דרק בבע"מ שרי ביתומים משום דאינו אלא מדרבנן משא"כ בתם שחוט דאסו' מדאורי' כנ"ל (א"ה אבל מדברי תלמודנו שם דאמר רבא מנא אמינא לה דכ' והי הוא ותמורתו וגו' לא יגאל אימתי עושה תמורה מחיים כו' הא לאחר שחיטה נגאל, משמע דלאחר שחיטה אין איסור בתורה כלל למכרו וא"כ אף בתם מותר דדוחק לומר דהא דתניא מעשר בהמה של יתומים רק בבעל מום מיירי) וצ"ע, ובהאמור מתורץ קושי' תוס' בזבחים ד' ט' ד"ה למנ"מ תימה היכא לקי אחר שחיטה הא אמרי' בבכורות כו' דלפי הנ"ל מבואר דגם לאחר שחיטה הוי בלא ימכר :

אמנם מהאי סוגי' יש לתמוה על הרמב"ם בהל' בכורות הנ"ל דפסק דאינו לוקה אם מכר המעשר, והרי מש"ס הנ"ל מבואר דנוקה, מדקאמר למאי הלכתא למלקי עליה :

אמת בד' הרמב"ם יש לתמוה במה שכ' פ"ו מה' בכורות ויראה לי

אוח״ס
תרו״ { פיוס ומחילה
הקורא לחבירו מ׳
אוח״ ק״ט - (קריאת שמו של בן מ

ספר
נהר שלום

נהר״א ופשטי״ה על **ש״ע אורח חיים** והחונים עליו המה
הגבורים אשר מעולם מלומדי מלחמה במלחמתה של תורה·
ואת אחרונים אשר יצאו מחדש לאויר העולם אלו ואלו
דברי אלקים חיים הן הן גופי תורה· עלימו תטוף
מלתו להוציא דין אמת לאמתו אמתה של תורה·
את הכל עשה יפה בעט״ו עט סופר מהיר
ומאיר עיני חכמים אורה זו תורה· החכם
השלם הדיין המצויין עצום
ורב כמהר״ר **שבתי**
וינטורה
יצ״ו
אב״ד ור״מ דק״ק **איספאלטרו** יע״א :

והוגה בעיון נמרץ ע״י מגיהים מומחים ובקיאים במלאכה ובתלמוד גדול שמביא
לידי מעשה רב כזה אשר שם הא׳ ש״ם בנימין צעיר בכמה״ר חיים שלום
בן לאותו צדיק **בנימין מעלי הכהן** אב״ד ור״מ דע״הק ירושלים תוב״ב
ושם האחד **שלמה ישורון** יצ״ו :

פה **אמשטרדם** יע״א
בשנת **והתענגו** על רב שלום לפ״ג

נדפס בארץ-ישראל, שנת תש״ל

הקדמת הרב המחבר נר"ו

לעיני בני עמי קבל ועדה ויערתל לקריב היום רעתית פרי ממרתי לשר ספתתי ורביתי בשני חיי הבלי

ג"ם זו לעזוב לפני התלדים למעות נתת רוח ליוצרי לתקן לת נפתתי ולהשלימה · והייתי בתוכלי שלחתו תפת בנ המלך מרן מלכת המשביר בר בשלחנו העשור וסביב למשכן מרכנן שבורתי דקוו וקיימי שתור שתור לכרמת · ומכללת חיתמר זוג של ספרים המיריים לתרץ ולדרים דשמעתתייהו בפומן כוליה יומת **מגני ארץ** מתד נעלה נדולים חקרי לתמר רבנן בשפעתת · ותתריהם כל יתרי לב בפרם הסוה לתת דבי חז"קיה **פר"י** קדש הלולים תלו ותלו דת"ת וכל דבריהם במתרות נסועים בהלתי התכמה · וידענת דבתתר דזקוקין דכורת מתן מעייל בר נפתת תמן תפרוח שלת נתפתתו מיניו ולת ידע לכוין לימרת לתפי' שיתתן של ת"ת תדם להבל דמ"ם · ברש גדולה תשובה שניתו ת' המרבה ות' לתמעים תין כל תדם תייב תלת כשיעורו וכ"ת נעל חלקו בשמעתתא הקדום חימנין בתפרקסתא דעניתא תשכת מרגניתא דלית לה פיומת · ותיתילי דקיימית נדולה שימושה שימשתי בשמידה ויתיבנת בשלתי פרקים דהרב עטרת רתשי פלר הדור לתריהם מתיל מתיר עיני תכמים בהלכה רציתו שנגולה **דוד פארדו** נר"ו תב בתכמה · וחזיתיה לרב מקימים ועל ברכיו נדלני לת זז מתבתו כל הימים ברכות הלילות דולה ומשקה מיתיו נתמנים מיס שתל"ם ושתיתי דבריו בצמת · ומיום פיותי הפיתי שכתי לסבול עול התורה וכל מה שהיה עולה במחשבתי דברי חומרי שקילנת ותירוצת בקן קולמוס, ומזכתתי לימתייה לן שיבת מכשורת תפי' כתלת נימת · והנלי עניו כי בקול עכות נבורים שתם המלת ימלת לבר תו תני לבר מהה שתמרתי לפניכם כתוב בתורתן של רתשונים תל יתבדלי שומל כמתכבד בשל תחריס לתריתית ידי לת לביבל, תיבת תלוק שתיבה שלי ומנפשתי סליקנת ונתיבנת כסומת בתרובה נפלם מלתת תפומת · ובסורמטותיה דמרן מלכת קריתתי שם הם' **נהר שלום** כי כוונתי בלימודי לעשים ס' בפמליה של מעלה ולתלם הדברים יגיעו בעדי ותזכה לתחזות בנועם ה' סוד ה"ה שמשם נמשך הש"לום (ע"כ מילוי נה"ר נ' של"ום) ל"י"ק ומוב לו דולה ומשקה תת כל פרי התלמה · ובזתו הרומז נה"ר של"ום במספר נדול דתי"ק בכ"ר עם כולל התותיות הוא כני של שמי מלת כזה שין בית חו יוד · נם שם רמ"ז וה"ן מספר בתיבת נה"ר לשמו של תבתתרי ה"ה **אברהם** ל"ע עם ז' תותיות כיוון בשמתו תשים מתירה כתוך התשה · מי יתילב לי עם פועלי ה"ן לעזרת ה' בנבורים רתשון לציון קבל עדתי שתני עומד בינייהם לעמוד ולעזרת יחידי סנולה של ק"ק **אישפלטרן** יע"ת דכיילי בקבת רבת כמה וכמה · ליהי רעוז לליהו להו תרכת דשנין דשנים ורעננים יהלם ה' פעלם על תתת שבעתיים ותהי משכורתם שלימה · ויזכך לשובב התתד המיוחד ובהונו שהם הבר והספער רודף לצדק מרומה על כל מעלה כמה"ר **מנחם** קוריאל לר"ו ונדול כח הבן ברת כרעותי דמותתה ופקיע בתורייתת נבר נבולת נפש סיפה כמה"ד **אברהם** ה"י תתם ה' משמרים תיכתו ותבתרייהו וכל דלתי מתמתייהו ותשנית עלייהו בעיטת פקיחת נדולה נתמה · ותלה יעמדו על הכ"לה כל הקרב הקרב ת"ח עלמי ובשרי נם לרבות מוסתי תתיותי פשירים מקתלים בקומן מבורן **אשדי** תבתר

וחקלב מהיושבים רתשובה בדרת קמת · סמוך ונראה פיימלל תהלות כל קבל העיר המהללה רבתי בדעות שרתי במדינות ה"ם **אמשטרדם** יע"ת כי ממנה תולמת חייה שפע ברכות לכל חלקי עלמת · ונם מלתתי תת עלמי בין ב' תריות התתד רב תנת הוה מלת ונדוש תורה ופנוה כלי מלת ברכת ה' יורה דעה יבין שמועה הרב הכולל דיינת מלוויל' הבת דמפסקי' הנאון המפורסם כמהר"ר **שלמה שלם** נר"ו מ"ץ בק"ק ספרדים ס"י ומזו כבודו נלביתי בכמה מילי מעלייתת בריתת ושעמת · ועמיתו בתוכה ובמלות הרב הכולל סיני ועוקר הרים כ"י ע"ה פ"ה הנאון המפורסם מהר"ר **שאול** מרבין תורה בק"ק תשלמים ס"י מלת לרמון מכל מילי דעביד לשעמת · ומכלל כל קניני התרץ הלית יזכרו לטובה שניט למידי הוסב נעטי בעמים יודעי דעת ומביני מדע דמוקרי רבנן ותיקרו עופייהו רבנן מלתים דעת ומזמה · ס"ה הנבירים הרמים תודפי לדקה ותסד תכמים וננוים כמה"ר **אברהם** בן המנות התכם ונבון התסיד ועניו סיפים הנכבד **יהורה די יעקב די פראדו** ס"י וכמה"ר **יהודה** בן המנות המשכיל ונבון התסיד ועניו סיפים הנכבד **אהרן די יעקב די פראדו** ס"י יזריחו כוזכר התמה כי הן הם היו בנרש המעלות בסייוע שיש בו ממש ויונעתו נולים מס"לע ותזילו אבד מכיסם לידי זיימקי סלפין תדחין סבי ותקולי במדם-עלמה · ובדוש המעשה לת נתו ולת שקטו כמה יניעות יגעו להביל על התחוס כמה וכמה מהמתנדבים בעם וכל מה שעשו לת עשו שלת לכבוד פתורה נדולה מלות לשמה ותלן בדידן רתתילמיבעי הבא ברלקתתי **ואברהם** · היו יהיה לנוי נדול ונעוש ותתום השנולם שלשה תתיו תתן · עמו בכלל הברכה תתום בל יתפרידו בקשר של קיימת · נם **יהורה** יעלה במעלה רמה לת יעבי שולמן מדבית יהודה חוג של למידים שני מתיו עמו יתתיל יהיו תמיס שריריס וקיימים נתלה בלת מניריס קדמה וימת · כלל הסוה שבהן דקו וקייתי תוך תוך מנרבי לבבי · והן בעודני תי תשת בעבד רבה ותפלה יעלם ה' פרי לדקתם בע"ה מלך הכבוד יפציע עליהם שפע ברכות חסנת ותוקפת ויקרת ותים תים בבריכתו יכורכו מפי עליון פירות פירותיהם בע"ה שכר מצות בתתי עלמת · והקרן קיימת להם לע"ב יעלו וירתו בהר ה' בגל התכמה בגל הכסף תולקין בשוה בהדי רבנן דעסקין בתורת ה' תמימה · ובשתת תמרו ו"נ יתירה לרבות הגביר המרומם נומל לדקה וחסד יקר ומחל נעלה כי שמו בקרבו כמה"ר **שבתי וינטורה** ס"י כי עשה עמי חסד תסדים מיניס ממיניס שונים תהי מבשורתו שלימה ויקין ויפרח כתרז בלבנון יהי שמו לשלם יסיפו ימים על ימיו יעמוד תי על המלמה תכ"ר · תני סרס תכלה תחזיקנת מיבותת ליחידי תמוני ק"ק **ראגוזה** יע"ת דלפוס רייסנת כי בוונת התם לל תד ותד ילו פרס בתתנה רתויס הספריו על המדה נדוסה ולת מחוקה רחמנת ליעטריכמו מנוגדת דלף ותימה · וה"ן בתיתה תלת תפלה תנת ה' לת תיכוין במעבורי תחסנתת לת ימוס ס' התורה מפי ומפי זרעי וליהנו כל נתלתי שבי מתוכלי פת בב המלך נדולה לנימה · ליתי בר נפלי כי עת לחוננה ומלחה התרץ דעה עלה נעלה מבירת עמיקתת לתיגרת רמס · הכו"ח פה **אמשטרדם** יע"ת ס"ו לחדש תמוז שנת **לדרש** לת ה' ועירת לתריעת הבן הלעשה תפר כסדין קסמת

שבתי בכ"ד אברהם וינטורה דל:

הקדמת

החכם השלם כמ"הר אברהם יונה תלמידו של הרב המחבר נר"ו

ריש פרק התו"ד תליכת ריקנייא דשף מדוכתיה ס"ן
קול ענות חלושה · עומד ומשמע ברחת וכהלה
ופניו ככושות בקרקע נדולה שמושה · **בתליסר**
נהרי דמסכי תפרסמת על לוח תרושה · הכת תרגימו
נהור"יתת נהדות תבקש תר"ם במע"לי **שבת"א**
תכן הרחבה :

נהר פלגיו **ישמחו** ה**אלהים** ו**חנל** ה**ארץ** כנסת
הגדולה תרץ מנדלת נבורים · שנולדו בה זיוותני
עולם **אבו"ת** תכלו בו"ר שלשה עזין הם עדת תבוריה·
רחו מה נדר זה ת"לי וקיים לתהובתו תמירה נעימה כתיבה
יהיבה תלבה עמודיה שבעה ספרים · תתרה לה להדת
בתולתת שמעי בת זחת ענייה זו תורה וזו סח"ה ירוממוך
סלה תכתים תדי"נים סותרים · וכן היה ותרב בבת יהודה
על"י שם"ים עוש"רים למעלה נדמה להם למשה תומ"ים
ותורי"ם · בתרבע תמות של הלכה הלכתת נמירי לה הוו
מרכי בה מלכי קו"לן של סופר"ם · בחושבנת עלו בחושבנת
נפקו בני עליה דמסתכלי בחפקלרייה התחירה מקום תשר
תם'ורי המלך תם'ורים · ברם עקר שרשוהי בתרעת דרכון
שנקו דור הולך ודור בת לת פחית בעלמת לדיקי דמקבלי
תפי שכינתת בכל דרת תרשים לנקריש · עד דלאת'ניה
בד"רת בתרת הדין ת"ת מכלחין זת"ן בהלכה ניצים ופטורים·

דעה דנהירי לה שבילי דשמיית כשמוא בנהר :

נהר די נור תתרת די זקוקין דנורת · משתב שחיב
נב"ה תור"ה · והוכן בחסד כסא בר נזירת · דשתי
קונסון מעתים בפומיה נדיל למרכב המשרת · ריפת די
דהבת כמתה מפי הנבורה · זה היה שתין לו סוף הנדול
והנורת · הרב המופלא והמפורסם בדורו מתחזי כי נוליתת
דנורת · הוא הרב מ'ור דרור רביב דרבת מקעקע כל הבירה·
כמוהר"ר **דוד פארדו** נר"ו נפיש נהורת · כי"ה
שנים מספר עבד ליה עקירת · למעבד ליה הל'חה סוב"ת
בסובה ונחת נוד תסיק מחיצתים לחיברת · בערי תוברמת
הר"ס העתרים · ויהי בפרק הנסיעה ההוא תמר לקהל
עדתו חזקו ויתמן לבבכם כי עוד הזרע במנורה · הת יהיבנת
לכו לרור המור דודי לי תתר לו משפט הבכורה · וכל
תתר יפנה יסביל ידו על העליונה תביטרת ותשופרת ·
ויבקשוהו ול"ו נמלת נחבת תל הכלים בנקיקי הסלעים
דתיתנהו בשמירה · תלהים מושיב יחידים מתחסד עם קונו
בבית הסת'ריס ודעתו כב"ה · דוחק תת הסעה והסעה
דוחקתו כת"ם בו"ח מן הסרוה · ויסתוך ב' ידיו עליו
ויברכהו ויתמר וקמת ועלית על הגד'ול והכנף עד כי גדל
תלך רוצת דמלכרת · ובהרת בחיים בכת ותל ולהורות תת
בני ישראל דון דינת ותוקי בתחרת · ויש שכמו לסבול תת
עול סובלו תריה שתת מי לת ייתי · דבריה תתר תכמים
הגידו הני מילי דלבורת · תמידי"ן ומוספי"ן תכבד העבודה
בתנצב יתירה · ותק'שר נפשו בעתל ישראל ידיו ר"ב לו
דדקי תתו לבני מדרשת לילף ולתגמורי כדין התמו"דים · הרי
זה בת ללמד בפרקים כל תד כפוס תורתים להבית קור"ח
תתר קור"ת בפו"ס בד"ת בלת כסף ובלת מכירה · ויהיה כל
מבקש ה' ונבע לת הכהן המשית הי"ן חיב"ור לו לתו"תם
ולעתרה · ה"ן בפיהו נכונה מי פתי יסור הנה כל מי שתין

דעה טו :

נהר כב"ר היה לעולמים · כמלאך מסרת הנותן
פירותיו בשבולת הנהר תוכן בבי יותן לתתריס
שתון נליהם והמון לתומים · ויח"ל מתד מהמו"ריס נדרש לכ"ו
שתלו דרוש"ים לכל תפציהם לת ימנע טוב להולכים בתמים ·
דרים בפרקיה דרו"שה תיש לומ"ר ערינים ול"ו יקהה עמיס·
מימיו מן המקדש יולתים נחלי דתמים · ור"ם ה"ן לו שובו
בנים שובבים מהשתלה המגוללה בדמים · ומשמ"ע ודומ"ה
ומש"ת מלת נינת דדובשת כי ל"ו מפיו תנו תייס וקיימים ·
קידש תת ה'ת"ש מדי שנת בשבתו והתענג על ה' ודתי
בשער ת רבים יתדיון יהיו תמיס · ועוד ידו נטויה בהתי
דוחקת דכלה מנת הני מילי דתומר בקדש תשר היינו
כתולמים · הוי זהיר בתשתך מת'ליה ספ"ו ליה משנת
תר"מים · הכנסו דרך פס"פס בערל הלפוני כי בתב"ערה
ובמ"שת תנחנו מתלמים תלומים · עוד זחת דר"ם תת'ר
הני"ן וקי"ן בימות דהינת קשיא ויוכו תמ"ן הד'מיס
יתעבד תוכחות בלתמים · עוד תחת היתה ופירסמה בשבת
בתתייס בנוי לתלפיות נבורות נשמים · עמד וימודד תר"ם
וי"ן כי"ן התלנו תשים תלמנות ויתומים · לכפר עליכם
תיומת דעיו"ם עשור תו יומים · בב"תי הנפ"ם עין לת רתחה
כעש ככהן יהיו שניהם ערומים · מגיד לתדם מה טיהו
בסדר טהרות הנה מנקך ה' מבוח בדמים · מה' יהי הדבר

דעה ונתתי לכם רועים כלבי ורעו תחכם :

נהר פי"סון דמפיש ומסני על רתשי מס קודש זה
ת"ח היולת כשבוח מבושם רב פועלים · לעובדו
שכם תחד נכספה נפשנו וגם כלתה הרימו חרומת ה' מביניכ'
הבו לה' בני תלים · כי זה היום עשה ה' לו למענכם הטילו
מלתי לכיסו בתם"כת קק"ליס · לבני רב ל"ו תיהו כי היכי
דלת ליערך במזוני כולי' שתת נרוב טלטולים · ע"מ לקבל
פרס תדי שנה בשנה החותמת והפתילים · מלתך טוב עוזה
תמן בעל כריחו ל"ו נהניס ול"ו מועילים · ויען ויתמר תל
העומדים לפניו לתמר חזו דתתי תליפיהו מסובלים · עם
כיידענת בנפשתי כי תין הקומץ משביע בפי עולליס · עבה
והללית כי היה עמו תל נדיק ומושיע למיחליס · הרחיב
נבולו בתלמידים תשר ל"ו נדה יכובו יוסבי בללו הם יושב
תוהליס · מדבר מפ"חיו רבים מכה"פים עליו תזן ותקר
מעלים · רבים שהו לימת ורבים יפתו כ"ו ליתת ה"ן מוליחים

דעה תת הח'בה לרחו'בה מרחוק :

נהר הגדול יפולו מעייהוחיו חולה בכל פיעה · קבת
בתרעת ול"ו כורת בתיגרת לכל בית ישראל היה
תור ויהי ידת תמונה · לתהו פניו דרך ספרת שמעו הולך
בכל התרץ הכל מודיש בסו"כי כי התלטים תינה · ויתמ"ע
יפורון מקבילות הלול"ות דיש תו"רת בדיקולת ורוחב לב לו
למקנה · תלכותיהם בתר תודיעה קיימת שמעו תמריו כי
נעמו דתיכת סהדי דעב"ד תיש'ורת ובידו התלתה נכונה ·
שלחו מתם רבני מחיצתת היציע התיבונה · כלם נבורים
כלם קדושים רבנן קדישי תרעת מעיר הסהולה
ויניציאה יר"ה ממדב"ר מחל"ם · קו"ל תנב נבי"ה
בעייתת תדול"י ר"ם על המ"ם במילי דלבורת ויעימו רביד
הוהב על צוארו בקול ריעה · כל מן דין סמוכו לנת מר"ת
וחבי"נת · לכל חיל עם ומדינה · יורה יורה ידין ידין
מדידיה יהבו ליה קריתה נתינה · שמו נם דברי תוחותיו
סוד נתה מהימן לן כני תרי ידו על העליונה · קו"לס ברורים
חני תנת לתך מתניתת זה יצת רתשונה · תת ס"תך **דוד**
מהרה תלמיח כי עת לחוננה · הוא הדיבר רב נהורתי לפניו
תענבר הריעה · תמור רבנן בכפילת קו"ל פעמיית דתו"ת
טבין רמה קרבי כי זה תלקי הוא עב"ה · תני תמרתי תם ברה
כי ממני פריך נמנת תדבריה רב עליה קו"ל תמר'ען לו עם
נבל ועונב תשר מנה · תני קושר לו כתר כמותי וחבטין
עליו ענגה · שמי יחול עליו ולעבויש יתן חוזבוד יתן ה'
משען ומשענה · הנד הסוה שבשם קו"לס סוש לעובה
תיתת לתת ותיתת להת וזרעו יורישנה · משרבו לות"שי
לתיבו' בד"ין נברת לפתת נעבה תימנה · רמויית תנפשיה
בעשר ידות להשביע נפש נעבה · ועלה התיש הסות ווזנת
פרת ויגמול שק"דיש שקוד על לימודו פרת כשושנה · ה"ן
דורש וה"ן מבקש וידיו לת תרפינה · בע"לת זיו בחכמת

אין לנו קדימה על ישראל לקרות הוה תחלה אלא הגדול מתכבדו הוה קודם. וכן מתבאר במ"כ שהביא הב"י וכתב הר"ם בשם מהר"יל דה"ה לרחטון יכול לוי לעלות וכ"מ בהרמב"ם והר"ן וכ"כ ב"י והן הם דברי רמ"א שסיים עלה

מכל רחטון יכול לעלות והרט"ז נדחק בפתח בפי'

הגה זו ע"ש:

סי' ב (ג) ישראל ל' משמע מלשונו דל"מ אם הם ג' ישראלים דכהן קורא רחטון ושני

וישראל שלישי ושוב יעלו כהן וישראל. כהן וישראל. אלא אפי' הם ג' ישראלים דצריך שיעלה כהן אחר כהן אפי' יעלה הכהן רחטון. מיהו הרב"י כתב בשם מהרי"ח וז"ל הרשב"ח כתב בתשו' בשם ר"ב שרובה כהנים ויש ביניהם ישראל א' או ב' י"ל שיעלה כהן ואחריו ישראל וישראל אחר וקורא עד שיעלים כל המנין ור"י כתב שישראל קורא רחטון שלא יהא מחלוקת בין הכהנים אבל כשישראל קורא רחטון אח"כ יעלה מי שיעלה אינו עולה אלא בתורת ישראל ע"כ משמע דבב' ישראלים נמי יקרא ישראל רחטון דכל שהם ג' לא יתנו לויצעוי אפ"פ שכהנים אחרים עולים בתורת ישראל דבל"ז נמי נהגו לקרות כהן אחר כהן בהפסק ישראל ולא חיישי' למריבה. אבל אי ליכא אלא ב' שהם יעלה להן רחטון מ"מ מוכרח שיעלה כהן אחר כהן בלי הפסק ישראל אבתי ליכא למיחש לויצעוי. וכן הבין הרט"ז: **וכתב** עוד דה"ה אם יש ב' לוויים ל"ש ב' ישראלים אין להם שום קדימה. ואח"כ כהן אחר כהן. ולפ"ד מל' הש"ע שהוא ל' הרא"ש משמע דל"ש ב' לוויים ל"ש ב' ישראלים אין להם שום קדימה. ודוקא בישראל ג' אמרו להקדימו והטעם דאם ניתן להם הקדימה גם כשהם ב' אפ"ה אתו לויצעוי מי מפסיקים יעלה רחטון **ואם** יש לוי ג' וישראל ג' כתב הלבוש שיקרא ישראל ואח"כ לוי ואח"כ כהנים ותמה עליו הרמנ"ח למה יקדים ישראל לגלוי מדברת הלוי קודם כמ"ש סי' ו' וכו' ע"כ וי"ל דדשתו של הלבוש דבפני כהן אין לנו להחשיב מעלת הלויה דהוי זלזול לכהונה. ולעד"נ דכי היכי דלא נתנו קדימה ליש"י ג"כ הוה יחידי כדאמרן. ה"נ כל שיש עמו לוי אין רואין להקדים לא לזה ולא לזה אלא תבנית לדיבנית דכהן קורא רחטון ואח"כ לוי ואח"כ ישראל. וכ"כ הרט"ז:

סי' קלז ס"ד (א) לחזור ולקרות כתב הרמ"ז שאם עדין לא קרא

הש"ץ לחיים אחר יקרא עוד פסוק ג' ולא יברך קודם לו ברכה רחטונה דהא כבר בירך הוא ברכה רחטונה והברכה אחרונה הוא כילוו לו כאחרה ואחר שבירך פסוק ג' יברך ברכה אחרונה שנית ע"ש ומשמעות הפו' יהיו כן וכ"כ המ"ג בשם ס"ל שיחזור ויברך לפניה ולאחריה דכיון דברכה אחרונה אפסקיה הוי לה מלי לקרות על סמך ברכה רחטונה הם גרע משם שהי בחמלא הקריאה לק' סי' ק"מ דסברכה אחרונה הו"ל סילוק. גם לא דמי להניח ס"ד סי' ע"ש וסי' רס"ה בהג"ה דברכה לא הוי הפסק דהכא מיון שנתקנה לאחר הקריאה הו"ל סילוק וממילא חייב לחזור ולקרות גם הב' פסוקים שקרא תחלה:

סימן קלט ס"ג (א) ואין החזן עיין בב"י הלשון שהביא בשם ס' ת"ח

כי צריך פירוש והב"ח והרמ"גא כתבו בזה יע"ש ולע"ן כוותה כך היא דכהנים שהם ס"ל ניוס שיש בו ס"ת הם חושבים שאם הכהן יהיה מקרא תפר' לכל העולים כדרך הש"ץ מי שבא לכב"כ וישמעו מפיו קורא מפני ואילך יסברו שהוא קורא בתורת עולה אלא שעלה לפ' ממנין הז' ויש גו פנים כמ"ש הב"י לעיל סי' קל"ה ד"ה יש מקומות וכו' דכל שבהן עולה במקום ג' מהשבעה עולים שאחר הרחטון אינה למיחש שיחזרו חלל הוא. ולכן נהגו שבשבת קריאת הפ' ת עולה ישראל ג' מהקהל והוא מקרא הקריאה לכל העולים וקורא לכולם בשמם וגם לכהן זה שהוא ס"ל ואח"כ הלוי

שפיר עבדי אחר שזה הישראל ליתו נקרא לקרות בתורה והוא ליתו ס"ל. ת"ל יותר נר' שישראל זה העולה להקריאת הוא מקרא לכ"ת קריאתו בפ"ת והש"ן הוא קורא לכ"ת בשמו שיעלה לקרות לבל הוא עלמו אלא שמתיו ממתין שיקראהו אלא מתחיל לברך מתילין וקאמר דלאו שפיר עבד זה הש"ל אחר שאינו נקרא. ומה שבאו לידי מדה זו משום דחושבין שפ"ת הש"ן שהוא כהן יקרא מב' ואילך יסברו שקורא בתורת עולה ואינה פנמת הא ליתה דפנמת ליכא אחר שנר' וכו' כנ"ל שם. ובת"ח רחיתי דסיים עלה ונ"ם חלקם אין להם לקפוץ כי זה עון בני עלי ונ"ם כי אין להם חלק בעלייה כ"ת בשוגג (כלו' דהם יש ישרא גדול ממנו הוא קודם דרב קורא בכהני כלו' הילכך הש"ן זה יהיה הוא מקרא לכל העולים ויקרא כהן אחר לעלות רחטון והם דחוקים הם לקרות כלו' שאין שם כהן אחר לו שהם תקנו עלמם בשבתם ורוצים הם לקרות רחטון. ולפ"ז מי שיקראנו בשמו שאין אדם רוצה לעלות בדי לקרות לזה בשמו ולירד יש תיקון שיוציא הישראל הש"ת מהתרון. וכו' ויקרא הוא לכהן זה שהוא ס"ל:

ס"ג (ב) בשם אבי אמו כתב הש"ז לע"ד אין זה נכון שמא יבוא לגרש אשתו ויכתוב לו כן

ע"כ קורין אותו בשם בן אברהם וזה ודאי אין בו פיסול וכו' ע"כ ולא ידענא מל' דבכה"ג בגט לא מיפסל גיטא ואדרי כתב הש"ע אם ס"ט כי קל"ט ס"י יוסף בן שמעון שסיגה וכתב בן שמואל פסול וסיים הרמ"ז אע"ג שאבי אביו נק' שמואל אין חוששין בני בניס הרי הם כבניס. ומהרש"ל נמי לא הכשיר התם אלא משום עיגון. ובכה"ג נר' דלדידיה נמי פסול. ואדע דאם אי' כיון שא"א לשתוקי ולאסופי לכתוב שם אביו יתקנו שיכתוב בן אברהם כל דידעי' שהוא ישראל ע"ש אאע"ה. ולמה אמרו אלא יכתבו אלא שמותיהם בלבד ת"ל כדאמרן והיינו נמי טעמא דאפי' לבן מומר קוראים בשם אביו אפי' עובה לס"ת בשם אבי אביו כדאי' סם בה"ג ה"ל דברי הה"ג הכא נכונים לויכוח למיחש שאם יקראוהו ע"ש אבי אמו שיבוא לגרש באותו שם כי היכי דלא חיישי' לי קרו ליה בשם בן אברהם ע"ש ת"ל. ועי"ע דהחס נמי יבוא לגרש באותו שם הגט פסול ואח"ז בא לידי ס' תודת שלמים למהר"י בחסן[ן] ושם בתשו' מהריך בפרט זה ומסכים לפסול

ס"ד (ב) כל הקורין מברכין היינו מלד תקנת חז"ל דמעיקר הדין אין מברך אלא הראשון •

עיין מה שהק' הרט"ז ע"ז מדאמרי' בפ' ב' אין מפסיקין בקללות לפי שאין אומרים ברכה על הפורעניות ונדחק בזה ומלאתי בשם מד' תלפיות ענף ברכות שהביא בשם מס' סופרים שאין לך טעון ברכה לפניו ולאחריו אלא קללות שבשמלה תורה ושבת"כ וכתב ע"ז המחבר שבמאמר זה נסלחק קושיות זו שקק' המפ':

סימן קמ ס"ג (א) העולה וכן להיות מלאתי בינבלאותי הקייתי'

השו' שהשבתי בילדותי שמקלקה שייכת לקופב סי' זה רחיתי להעתיק פה: **אחד** בת לבה"כ ואחר שלבש ס"ר והלך ללבוש ס"ר נפסקה לו הרלועה ס"ר סמוך לבית ולקח כיס אחרית של תפי' סהיה שם לפניו בבה"כ ולבש ס"ר ושחל שם חייב לברך עס"ר ע"מ עס כי הוא מכת הספרדים שאין מברכים על ס"ר כ"ל בשח. תשובה הרב"י הביאו בסי' ק"מ בשם הר"ש שכתב הר"ר נרשון בר שלמה על מעשה שאירע בר"ח בנת שמליאין ב' ספריס ובעה ס"ע ופתח של תכוכה וצירך הקורא עליו והזכירוהו הלבור שטעה ובבל ר"ח יש לו לקרות רחשונה וגלל הש"ת עד שהגיע לפר' החדש ויש מלכני הדור שמוכיחין שלריך לחזור ולבר' מלברכי' בירו' הדין דמסיב פוגלא וכו' ולפ"ד טעו וכו' ע"ש וכתב ע"ז בב"י והפו' פסקו פהביא דמסיב תורתוסת כמש"ת סי' ר"ש ולפי דבריהם לו יך לחזור ולברך ע"כ וכתב הרמ"גא משמע דאם התחיל לקרות ת"ל לברך וכו' ות"ל דבכה הוי כמלך שהש

אפילו להתענות שמו בערב תשלכו מלות וכו' דשלחי התפ
לכתיב לבסוף תשלכו תשפ"כ כאן לכתיב ועניתם קודם
בערב משמע דמיד בס' ועניתם. מעתה לפסר דהגמ' גופא
הכי פריך דודאי עיקר קרא לצערתא בעלמא דט' בעשי'
וי"ק למה ממך הציעו לפ' והרי אין עיעו בס' אלא בי'
אלא ודאי מדממך הציעו לע' דרשי' דבס' עלמו מעע"ה
כתיבו מתענה אם יתענה בערב בלבד ויאכל ביום שלפניו:

במעשה החיים שהביא הגור הק' הפ' דהשר שלך ממנו
תרתי ולא השיבו אלא ח' ואחי משכיל ונבון כמה"ר חליהו
גר"ו תי' דהשר לא היה קובל עליו על שלקח שוה ח' בה'
דאדם רשאי בשלו. גם ע"מ שלקחו מיד עבד השר לא היה
מקפיד כ"כ אבל ב' הדברים יחד מחייבו דממה שלקח ח' בה'
יורה שאין חכליתו אלא לפס גדולה ושררה כהשיה שכתב
הר"ן פ"ק דקידושין שהשיה דענל זה לפדיון בני ו"ל ולא
אמרן אלא כגון רב ביבתא שהוא אדם חשוב ופעמים הוא נותן
דמים הללו כדי להחזיק בו ע"כ וכמה שלקחו מיד עבד השר
הורה שררה על השר. והוא השיבו לגבני הטורך שים לו בו
לא קנאו אלא בפחות שהיה ראוי ליתן בעדו אפי' י' והו"ל
כהשיה שכתב הרשב"א בס"ו ל' שמעי' מהכא שהלוקח חפץ
בשיתא ובשוק לא שנה אלא ס' אי להאי לוקח שוה שיתא אין
בו הונאה דאחר דידיה מזלי:

(ב) ואסור להתענות בו אפי' ת"ח במערי"ל אי' דהא
דאמר בריה דרבינ' יתיב כוליה שתא בתעני'
בר מעי"כ ופוריס ושבועות מיירי שכל השנה אם תוכ תלוס
רע היה מתענה חון מימים אלו וכתב הרמב"ן ז"ל על
רמ"ח שכתב הכא להשור להתענו ת"ח ופוריס כתב שמותר
וגם בשבועות לא כתב כלום ואי ס"ל דאר בריה דהניחא לה
קאי אח"ת גם בעי"כ שרי ואפשר לומר דכיון דר"מ אלא קאי
אח"ת בפוריס ושבועות כתב דיש להתענות משו"ב בעי"כ
דכיון דהתכילה בתשבת עיעו אין להתענות ומ"מ ל"ע כיון
דמדאוריית אשור להתענות בי"ט כי"ל להתמיר מספק
אלא להתענו בשבועות עבת"ד ולשיטתו של הרב י"ל דאע"ג
דאיעו אלא ספק מ"מ ס"ל דכיון דהתענית הוא לבטל הנ"ד
הו"ל לחזיקי דשכתת דאתירת מאיסורי ולכך כתב שיתענ'
ומיהו לעי"ן דהרמ"ן ס"ל דאר בריה דרבינא לא מייתי
אח"ת כלל וא"ב אין להתענות בעי"כ ת"ח מהניא דאתיית
ב"ד מדפתי כל האוכל ושותה וכו' דבשאר י"ט שהאכילה חייבת
כדי לשמות בהם ושפס עלמם י"ע כל שארוחתו אלוס רע
סימן הוא שארוי שידאי זלא יאכל ויתענג אבל אכילת ע"כ
אלא נעשיתו אלא לארוחת חיבתיתו לפניו ית' אלא נוהו
להתענות אלא פעם א' בשנה ולומו לאכול אחלה אלא ניזוק
מפני התענית כדאי בעור אבל היום עלמו תיכו י"ט כת"ם
המג"א ס"ס תר"ו אין לו להתענו בשביל חלומו אלא האכילה:

תנן עליו כיון שמעי"ם כאילו התענה:

סימן תר"ה (א) וזורקים

כתב היש ראיה
מהניא דרמי בר תמרי דאיקלע לתערבא בעי"כ וחזא דשדו
בשדה וכוליה אאל שקלינהו משום דהאידנא דשיעורא שביה
טפי וכתב המרדכי דמכאן אין ראיה דשמא עוברים לקחוהו
מבית ישראל והשיב הב"ח דת"ה הו"ל לקבוע וכמע"מ דמי
וכתב עליו הרש"ו דאין לומרים לקבוע אלא אם כן איסור
ודאי משא"כ כאן לאיכא איסור ברור ולעד"ן דכיון דהשיחר
כמי אינו ודאי וברור שפיר בשמר לקבוע. ומ"מ דברי הב"ח
מופרכים מפה שהק' הרמב"ן דאין לומרים לקבוע אלא בראוה
שבטל ממקום קביעותו וא"כ קושית המרדכי במקום עומדת
וכתב עליו הרש"ז דלדברי לא הי' ל"ל לאלות בשיחרא כיון
דמלאו מושלך לכל שהוא דרך הספלה יש בשיחרא משום
הוצ כדאי בי"ד לעיין מלא בשעה: ולא ידעתי מה
דרך הספלה בכל שהמקום שאנשים אינו מקום שהפסר לאלות
שמלוכים שם גבולות יש לאלות ברוב כדקי"ל בי"ד ס"ס

בשר שנמלח מושלך בשוק הלך אחר הרוב גם בשי ס"ג
אי' בשר הנמלח בשוק מותר כל שאפשר לאלות ברוב היתר.
ולע"ד אם כדברי המרדכי שאלה דעודבים שנמלחו מבית
ישראל היה ראוי לבאר שאין דין זה שוה בכ"מ דאאלו מקום
שכולו גויס ויש בו ג' או ד' ישראל אם נאמר לכאין דספאת
כולם שאאלו היוס נאלה להיתר שלקאוהו העובדים מביתם
ולא מבית הגויס. אבל ע"פ מ"ש בעור ניחא דכיון שפיעבד
מאליכין היום הבאי מעיס ולא הגויס חלינן בישראל:

סימן תר"ו (א) ואם

הוא רבו כתב מ"מ
דהרמב"ם שבאב לן
למדו מהניא דאי' בגמ' דרב חזל לפיוסים לר' חניגא י"ג
פניס יי"כ ופריך והיכי עביד הכיוהאריב"ח כל המבקש
מהו מחבירו אל יבקש יותר מג"פ ומשני רב שאני ומפ'
הרמב"ם דרע"ל דרב היה תלמידו של ר"ח והק' הרש"ו דאמאי
לא משני בפאת שרב היה מחמיר על עלמו שהוא מה שפירש"י
על רב שאני ואם נאמר דאאסור להחמיר ק' על הגו' והע"ש
שכאבו ס"ל יותר משמע דאין איסור להחמיר ומכח זה כאב
דר' חניג' לא אאשיב רבו והרמב"ם לשד כן מדאריב"ח המבקש
מהו מחבירו. ולע"ד דרכו של הרמב"ם כל כה"ג להתעיק
ל' הגמ' בהוייהו אלא ודאי כדברי המ"מ ושפיר חשיב רבו דרב
כיון שהיה רשב. דהא הרמב"ם בהקדמתו כאב דשמואל
קבל מר' חניגא וכאב הכ"מ דהיינו מפני שבאאר רשב יאיבה
במקום רבי ות"ב ס"ה רב חבירו של שמואל ומאי דלא משני
דלפניס משורת הדין עבד היינו משום דודאי תלמידו מחוייב
עד שיפייסנו. ולא קאמר רבו שאני משום דלא היה רבו
ממש אלא רב שאני דר"ל דרב מיכף כייף ליה כתלמיד ואה"נ
דכל שאינו רבו אין ליך יותר מג"פ וכ"מ ל' הרמב"ם פ"ב
מה"ת שכתב לא רלה מניחו והולך. אבל הטור והש"ע שכתבו
דא"צ ליך יותר דמשמע דרשאי להחמיר מפרשי רב שאני
כפירש"י ופפ"ה חילקו בין רבו לאאר דדין זה לא יאלוק גם
רש"י כדמשמע מדייוק מאינו. וא"ב רלאיאי שגם הפר"ת
כאב דדין זה לא יאלוק גם רש"י:

ס"ב (ב) אם מת בקידושין דכ"ת אי' הקורא לאאינו
ממזר סופג את האדעים וכאבו התוס'
דאאשד לאאינו שעבר על לאו וכאב המג"א לאו דלא יבא ממזר
ולדבריו אם אינו גסוי לא עבר וזה דוחק. ומהרי"ט בשיטתו
לקידושין כבן שאשד לאביו שבת על הערוה וכן' דכבר הפס'
בלי עבירה שבשת ע"פ כ"ד שמעה בבעלה שמת. ועוד
ת"ל מכלת חלב ה"ג ופי' הוא ז"ל דעבר אלאו דלא תלך רכיל
דמניה נפ"ל מזהיר למוניא ס"ר:

סימן תר"ז ס"ב (א) אי"צ

ביומא דף פ"ו מיתת
לריך לפרש החטא שנא'
ויעשו להם אלדי זהב דריב"ב רש"י מאדרי נשוי פשע וכו'
אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלדי זהב כדר' יאאי ופשק
הרמב"ם פ"ב מה"ת כריב"ב וכאב בכ"מ דמעשים משום
דלעיל דב דמי כאיב מכשה פשעיו לא יצליאוכאיב אאדרי
נשוי פשע ל"ק כאן באאת מפורסם כאן באאת שאינו מפורסם
והא כריב"ב באאת דאיכא לר"ע אפי' מפורסם נמי לא והא
באאת הענל מפורסם הוה ואפ"ה דריש לויעשו להם אלדי
זהב לדרשא אאריתי. וסייס בב"י ואע"ג דר"ל מסני כאן
בפעירות שבין אדם למקום כאן וכו' ואפי' שיעיא מני אפי
כר"ע ופשקה רביעו להוות שיעיא סובר דמ"מ הלכה כריב"ב
כדאמעת מרב עכ"ל כוונת דברי דמאלק בין עבירה
מפורסמ'ל"יעה מפורסמת היינו ודאי לומר דכל שבפרסמה
העבירה נריך שיפרסם שיודיע ויודיע לב"ד שאוזר בו ושמוזר,
עליו וזה פשי דהוי דלא כר"ע דהא האם עבירה מפורסמת
הוה ואפ"ה ס"ל דת"ל אפי' לפרש לפני המקום ומוקי לויעשו
וכו' לדרשא אאריתי והילך לא פשק כר"ע. ומיהו היולא
דר"ע מני אפי כתרוייהו וזה שאפשר לפ' דע"ב לא אמר ר"ע
דבעבירות שבין אדם למקום כתיב אאדרי נשוי פשע אלא

יפה ואין בזה משום תיקון כלי דאינו אלא להעדפה בעלמא עכ״ל, הרי דבריו ברור מללו דלמד כדבר פשוט דלא התירו אלא כאשר בא להעדפה שיתקע עי״ז יותר טוב.

ומדלא כתב להעיר מאומה כדרכו וכגון לכתוב דדבריו מוכרחים ודלא כמתבאר מסתמות משמעות השו״ע וסייעתיה וכיו״ב, ש״מ דכך למד אף בדעת השו״ע. וצריך עיון כנ״ל איך לא הוקשה לו סתימת דבריו.

ובהכרח לומר לכאו׳ דהבין דיש אכן לדייק כדבריו מלשון השו״ע, והגאון רבי שמחה במברגר שליט״א רצה לומר דאפשר דהוא מדכתב דיכול ליתן לתוכו מים או יין ״לצחצחו״ וכלשון הברייתא שהובא בגמ׳ שם בדף לג., והבין דצחצוח פירושו לעשות את הקול יותר צח ויפה, דאילו לעשותו ראוי לתקיעה היה צ״ל דיכול ליתן לתוכו מים או יין ״לתקנו״ וכיו״ב.

ולפ״ז יצא דכדיוק השפ״א מהמשנה יש לדייק ג״כ מלשון הברייתא דנקט לצחצחו, ובזה יתיישב מדוע שינו הרמב״ם וסייעתיה מלשון המשנה דקתני ״אם רצה״, דלהנ״ל לק״מ שהרי מדכתבו ״לצחצחו״ מתבאר מה שהיה משתמע מלשון אם רצה וכנ״ל. וי״ל דהעדיפו האי לישנא דמפורש טפי.

ואשר עלה בידינו לדינא בס״ד דבא״א לתקוע כלל בלא ליתן לתוכו מים או יין אסור הדבר משום תיקון מנא אליבא דכו״ע. ודו״ק היטב בכל זה.

פיים חבירו ג׳ פעמים ולא מחל האם נמחל חטאו

יט. **בסי׳** תרו כתב המחבר בסעיף א דעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר עד שיפייסנו, ואפי׳ לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו וכו׳. וכתב המ״ב (ס״ק ג) דבשעת בקשת המחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו. לכאו׳ אין זה כפי שנקט בספרו חפץ חיים כלל ד סעיף יב (עפ״י לבכרי לביגו יומא סקכטערי תקוכה כמלמר רז) דכשחוזר בתשובה על חטא לשה״ר יש להודיע למי שדיבר עליו שדיבר עליו, ושמבקש ממנו מחילה.

כ. **שם**, כתב המחבר בהמשך דבריו דאם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שניה ושלישית וכו׳, ואם אינו מתפייס בג״פ אינו זקוק לו, ע״כ. בפשטות היה נראה בזה דע״י שפייסו ג׳ פעמים אף שלא התפייס מ״מ יוה״כ יכפר לו ע״ז, וכדמדוייק לשון המחבר דחטא דבין אדל״ח אין יוה״כ מכפר ״עד שיפייסנו״, הרי דהעיקר הוא הפיוס. ובביאור הדבר היה נראה שהרי כל בין אדם לחבירו בעצם בין אדם למקום הוא, שכמו שיש מצוות שציוה עליהם הבוי״ת שצורת קיומם הוא ע״י נקיטת חפצים וכיו״ב, כך ישנם מצוות שצורת קיומם הוא ע״י החבר, אולם היסוד הוא אחד דהכל תליא בציוויו ית׳ (עיין בספר גדולה תקוכה להגאון רבי יעקב חייס סופר שליט״א סי׳ ח מל״ה והגה גבלת), וא״כ אמנם נכון הוא שפגע בחבירו, מ״מ אם אין מתפייס בג׳ פעמים תו ליכא עליו גם חטא שבין אדם לחבירו, דעשה מה שמוטל עליו ואין עליו תו כל אשמה כלפי שמיא. ומה שכתב המ״ב (ס״ק ה) שאם רצה לפייסו יותר רשאי הכוונה היא שאם בכל זאת מעוניין להתפייס עמו כדי להשכין שלום ביניהם רשאי, (ומדויק לשון ״רשאי״ די״ל דהו״א דלאו כל כמיניה כיון דעושה יותר ממה שדורשים ממנו), אך לעניין כפרה אף בלא זאת התכפר לו ע״י שעשה מה שמוטל עליו לעשות ע״י פיוסו ג׳ פעמים.

אולם דעת מרן הגרי״ש אלישיב שליט״א אינו כן, אלא ס״ל דאכתי החטא אינו מחול כל זמן שלא התפייס, כפי שהביא חתנו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט״א בספרו עלינו לשבח דברים (ח״כ עמ׳ רסח). וכדבריו מתבאר מדברי השפת אמת ביומא (פז. ד״ה קס כגמ׳ ומס מת וכו׳) וז״ל: י״ל דקאי אריש דאע״ג שביקש ממנו ג״כ בחייו אם מת מביא עשרה וכו׳, דנהי דבחיים אין צריך יותר משום דאחר ג׳ פעמים הוי חזקה דבודאי לא ימחול לו עוד, אבל לאחר מיתה נמחל לו כשמביא עשרה בני אדם, עכ״ל. אולם לכאו׳ מלשון המחבר ״ואם אינו מתפייס בג״פ אינו זקוק לו״ מתבאר לכאו׳ כדברינו הנ״ל.

ושו״מ בס״ד שכדברינו כבר למד הפרי חדש שם, וז״ל: ודבר ברור הוא דכיון שיותר משלושה פעמים אינו זקוק עוד לפייסו שיום הכיפורים מכפר, והיינו דתנן יומא (פה:) עבירות שבין אדם לחבירו אין יום

לשאר מקומות הנ"ל נצטרך לומר דלמד ג"כ עד"ז דאין למדין מן האגדות. ויתכן דכך גם למד המהרי"ל (וכפי שאכן נראה מפשטות משמעות לשון הפמ"ג דכך ג"כ הבין), ואם כן יתבארו דבריו כפשוטם דאין היתר אלא לבקש מהשי"ת בזכות הצדיק ותו לא. (ולרח"פ ג"ז לא, ועיין). - ודו"ק היטב בכל זה.

המפיים את חביריו האם צריך לפרט החטא

יח. **בסי'** תקפו סעיף כג כתב המחבר בזה"ל: יכול ליתן בתוכו מים או יין לצחצחו וכו', וביאר המ"ב (ס"ק פט) דאע"ג דמתקנו בכך כיון דלא מינכרא מילתא דהוי עובדא דחול שהרי מדיחין (נראה דצ"ל הדחת) כלים ביו"ט שרי, עכ"ל. ומסתמות לשונם נראה דכך הדין גם כאשר ללא הצחצוח אין אפשרות לתקוע כלל וכלל. אולם יש להעיר על כך שהרי לשון המשנה במס' ר"ה (כב:) הוא: "שופר של ר"ה וכו' אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן", וכתב על כך השפ"א שם וז"ל: אפשר דנקט "רצה" ולא קתני "אבל נותן" כדי להורות דדוקא אם הוא ראוי לתקוע בו גם בלא זה אלא שרוצה לצחצחו כדי שיתקע יפה הוא דשרי, אבל אם א"א כלל לתקוע בו בלא נתינת מים או יין אסור דהוי מתקן מנא, עכל"ק. ויש להעיר על דבריו שהרי אם זו היתה אכן כוונת המשנה לא היה הרמב"ם (פ"ח מהל' שופר ה"ד) סותם דמותר ליתן לתוכו מים או יין או חומץ ביו"ט כדי לצחצחו, וכוותיה סתמו הרוקח (הל' ר"ה אות רג) והטור (וכן הביא ברמזיו לדברי אביו שהביא לדברי המשנה כצורתה וז"ל: ומותר ליתן לתוכו מים לצחצחו וכו') והשו"ע כנ"ל דמשמע דכך הוא הדין בכל אופן, וצ"ע.

אולם כמדומה שיש למצוא בית אב לדבריו הק' מדברי הריטב"א בר"ה שם שכתב בזה"ל: ואם רצה ליתן לתוכו וכו' פירוש ואע"פ שמתקנו בכך כיון דלא מעכבא מילתא דהוי עובדא דחול מותר ומכאן שמכשירין כלי ביום טוב או בשבת להדחה אם הוא צריך לו ליומו כיון דלא מינכרא מילתא דהא מדיחין כלים ביום טוב, אבל בהגעלה או טבילה לא, עכ"ל. והנה הגר"א ליכטנשטיין בהגהותיו שעל הריטב"א שם כתב להגיה במקום: "כיון דלא מעכבא מילתא דהוי עובדא דחול", שאכן אין לו כל משמעות, שי"ל: "כיון דלא מינכרא מילתא דהוי עובדא דחול". אולם לדרכו של השפ"א יש להשאיר הגירסא ולהגיה באופן אחר קצת כך: "ואע"פ שמתקנו בכך כיון דלא מעכב (בל"ה התקיעות שיכול גם לתקוע בלא ליתן לתוכו מים או יין וכמדוייק מהא דתנן אם רצה, לכן) לא מינכרא מילתא דהוי עובדא דחול ומותר (פי' דאילו לא היה שייך כלל לתקוע בל"ה נחשב ממש לתיקון מנא, אולם כאשר בל"ה אפשר לתקוע שפיר דמי דשופר ראוי הוא וגם מיחזי כמתקן ליתא כיון דנראה כמדיחו ותו לא), ומכאן שמכשירין כלי ביו"ט או בשבת בהדחה (פי' שיכול להטביל כלי הצריך לכך דרך הדחה, עיין שו"ע או"ח סי' שכג סעיף ז ברמ"א עצה אחרת שימלא בו מים מהמקוה, עיי"ש) אם הוא צריך לו ליומו כיון דלא מינכרא מילתא דהא מדיחין כלים ביו"ט (ולמרות דללא מקוה אינו ראוי כלל לשימוש והוה דומיא לכאו' לשופר שאי אפשר לתקוע עמו כלל, י"ל דכלי שאני שראוי הוא לגמרי אלא דאיסורא הוא דרביע עליה, ומה עוד דאיכא תקנה לתתו לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו כדמבואר בדברי השו"ע שם בסעיף ז, ועל כן דמיא טפי לאפשר להשתמש ע"י הדחק) אבל בהגעלה או טבילה (ללא צורך הדחה שנראה לכל שטובלו לשם טהרה) לא. ובזה באו דברי השפ"א אל נכון כפתור ופרח.

אלא דאם כי כך היה אפשר ללמוד בדברי הריטב"א מ"מ הח"ח ע"ה לא כך למד שהרי כציון לדבריו הנ"ל שבס"ק פט ציין בשעה"צ (אות קלח) דכך איתא בריטב"א, הרי דאף הוא גרס בדבריו כפי שכתב הגרא"ל להגיה, וכאמור מתבאר ג"כ דלמד דדבריו תואמים שפיר גם עם סתמות לשון המחבר וסייעתיה.

אלא דעיקרא דדינא טעמא בעי מדוע אכן באי אפשר לתקוע בל"ה אינו אסור משום מתקן מנא, הרי לכאו' צדקו דברי השפת אמת שהרי שונה הדבר מכלי מלוכלך אף באופן שבלא ההדחה לא שייך כלל להשתמש בו דמ"מ הכלי מצד עצמו אין בו כל חסרון ולהסיר לכלוך אין כל מניעה, אולם שופר שבלי נתינת מים או יין לתוכו לא ניתן כלל לתקוע בו איכא חסרון בגוף השופר שאינו ראוי לתקיעה וא"כ הוי ממש תיקון מנא.

ובס"ד מצאתי בערוך השלחן כאן (כסו"ס תקפו) שנקט אכן כדבר פשוט דבאי אפשר לתקוע בל"ה ליכא כל היתר ליתן לתוכו מים או יין, וז"ל: יכול ליתן בתוך השופר מים או חומץ או יין כדי לצחצחו שיתקע

ר' יוחנן מכול שבר ויהיב לעניי מתי מעי
ויהיב וכו' , ר"ג מעיל לרקם מי מלף ר"ס
דפ"ג ע"ג , ס"ה הרב מחתם כלינם גם' חולדות
פס"ג ג"ר"ס קופ"ח פי' וז"ל בלשון ירום' נמר ר"נ
קי"פ"ח תם הוא לשון שומן ועיין בעריך ערך קפרן
ס"כ יע"ם , דהן מתת דצרוך לית הקיף נר"ה
קפרן הניח לנו לשון מר' ור"ר ס"ם וכי יתיר מתי
קפרן וכלומר רמה כמה רמתו שמן יע"ם ס"ה סם
צערך קצר צילי"ח לייתי לן ג' ומרצת עקוש"ת
רפי' צבר כמו קירמה הרומה

ה"ה מתני' העגד והמקה פניהן רעה המוכל
אחיית 1234567 עכס וכו' , ס"ה עמ"ס הפרילי
נפי' ועמ"ם מלי עני עם' יד יחודה למז"ה ז"ל
נמי' לפמיס רכ"ה ע"ר

תני וכפרים מעמרו מעיריס וכו' , ל"נ מפרי
דור נפ"ק למכות

ה"ו מתני' ופרע רמקה על מקה נותן ד' שלות
אחיית התכמה וכו' , ס"ה עמ"ס נפ"ק דלם מנרכם
פ"ם ס' תרומה ס"

אתא מיגלם קומי ר"ל וקנסיה ליטרא לרהב
וכו' , כ"ב מעפני שמואל מי' ל"ח ד"ק
ע"ם ומי מניזב להרגנית מי קנסינן ליה למת
ליטרא דרהב צתירת קנס ומקחו לנופו עמ"ס
מלי עני נפס"ק מעקה מנרכם פ"ל נמ"ם מר' ג'
ומס נמר נמניים פ"ם נזל"ה מי ליינין ליה
ליטרא זהב ומתה תמזה

ה"ו מתני' מעפי' מלי נותן לו (רמי ציקמו)
פ"ו נמכל לו מי ציקצם ממנו
(ויפיימו) מנמר ושמה הכא מקח כתים כי נניח
לה ויתפלל נעדך ומיה , ס"ה ניולקים נפ' זה
ונפ' מיוב פיתח וז"ל כי לפ' דנרחם מלי נלונה
וכו' ומתה קמו לכם ז' פרים מניח כמובל נמנרו
מעפי' מלם נצם כגמכל מפנו לריך מיצם רמתים
עלין מנמר ויתפלל מנרכם מל הפלים וכו' יע"ם
כרי רפייתו רמיה מהם רמצילך רפ"ק ולפ נקם
מפנרכם פיום נזה עכ"ז כתפלל עליו ולפ כותני'
מיצם לפייתו כרי ציתפלל עליו וכצר רמיני להרע
מקרי דור ס"ב סם ד"ז מעב' ממי' ד' רפי' מין זו
מלפ מדת מחזות ועיין נפלה"ק ז"ל נפ' וירפ
דצ"ך ע"ב ר"ם ויתן למנרכם לפן ובקר כרי מיתפיים
ויתפלל מהק למנרכם נעני מנילך רלפון
זה מליגו מומו נמר הרכת דהוי על יוי בצמה
כי הם רפ' מזקה רממרו רק' המפלל ג' ה' וכו' וכתיב
ויתפלל מצה נעד הפה וכו' ומי הכת הוי ע"י בצמה
מנילך למה לפ נמיב הכת בעד מנילך וכו' יע"ם ,
ולוקמי ל"ל ופיון לקרב נעל הטריס ז"ל נפיפרומין
פפי' ויתפלל ג' ויתפלל נעדך הכא , ויתנר לן
ויתחמו ויתפלל , ויתפלל צעדו מעיר מלחל מלרים
מנילך לריך לפייתם למנרכם ויתפלל נעדו ומהן
ויתנר לו ויתחמו ויתפלל , ולפ נמוחה מצה בלצי
מלפ מעיב כיה לריך להתפלל וכרכתיב ויתפלל

נעדו חמיד ע"ל יע"ם , וכנון דמ מלחת מרחת נעיני
ממעיד היה לריך להתפלל עליו ולפ נמותה מעה
נלבי כיון דמין זה מצומי

שם ושנין מלפ יהם המומל לכורי מנתני
ויתפלל מנרכם וכו' , ס"ה עמ"ם מור"ם
נמצה נת"ה יוה"ך פ"י מר"ו ס"ל והמומל
לפ יהה לכורי מלמומל מוסי"ל מס לפ מכוין
לטומת המצקם מחילה גמ' דיומל ע"כ , ועיין
להרא מכוס"ג מס צהנהט"ו מו"ז מלחב וז"ל מס
המומל לפ ממל לטיבת המנקם ממנו מחילה מינו
נק"ל לכורי מס מינו ממל ס' המצה ומצמצ
מינריו דמס מינו לטומת המנקם מלפ לטומת המיחל
מינו יכול לעמות כן וכתב הב"ח ז"ל דלימת דלף
לטיבת המומל יכול לעמות כולמר המלקף ועונדת
דרב ור"ח יש פיוס לכתן ולכתן עכ"ל , ועיין
להקו"ג ז"ל מס סוף מו"ז מהניח דנרי מכוס"ג
ז"ל ומייס והיינו כרמתן דמחוך פירש"י ז"ל נר'
דיש מרוים לכתן ולכתן מ"מ כרב המצה דכתב
לטומת המנקם ולפ כתב לטיבת המומל נמי עליו
להניח רמיה יע"ם

תני' דיל"מ מצוס ר"נ ס"ה לומר ונתן לך רחמים וכו'
נ"ב מעיל לרקם מי מלף רכ"ו דפ"ב ע"ב ונ'

אדם ממרם למנירו ונקם ממנו ולפ קנטו
יעמה סוריח נר"ל וכו' ס"ה נת"ר ניומת
דפ"ז ע"ל מיתת מר"ח ולריך לפייסו נני סורות
מל צנ"ל ומ"ר"נ מל המנקם מטו מפנריה מל
יצקם ממנו יותר מני פעמים יע"ם , וי"מ ממניריס
דכל מלפ נתפיים צני פעמים ממור לפייסו יותר
מס מינו רנו , מלל מדברי הטור ס"ה מי' תר"ן
מוכיח דמינו ממוייב יותר מנל מס יולה לפייסו
פוי להרמות צירו והב"ח ז"ל כתב מכן עיקר וכ"ם
מרן המני"ב ז"ל נם' מכריהה מס פוח יו"ד ועמ"ם
המו"ל מס פו"ד

הוצ"א לו ס"ר מין לו ממילם עולמית , נ"ב
מה"ר מר' ס"ן זצ"ל מי' ר"ב מפמט
נוף מ"ב מ"ל מ"ט ויקו ע"ב מכנה"ג ס"ה מי' מר"ז
צהגה"ט מו"ג ע"ם מס מ"ם מפל מ"ב מי' י"נ

חי"ח האומר מימת עינו ממזיקתני וכו' , נ"ב
הרב מחרי דור מ"ב דט"ז ע"ב ד"ה
האומר וכו'

ישראל מקיקוטו טריס וכו' נ"ב מחרי דור מס

הגהל קמא פ"ם

ה"א הכא מתמר ליגו כמינו וכו' , נ"ב מחרי
דור מ"ב נרפ"י דמכילתין ד"ה נזל
למר ולבנו וכו'

נזל מרים וכו' , נ"ב מחרי דור דין מע"ן ד"ה
כעזל וכו' ובפ"ם דנטין כ"ו מיתי כתס
להם בפרוי

ובנאו צנורה וכו' , ס"ה עמ"ם לפי כדל
צפפ"ק למ"ל מ"ם נפ"ב דערלם נר"ס
יעזר מים הבירה וכו'

תפ"ה סק"ל [ויעוין בכה"ח פסחים ל"ח ע"ל ד"ה ומלת דמית לאחר חצות וכו' וע"ע מלהלן סי' קי"ז ס"ב מהי רכותת דאנריפוס הל' ליסור עלי' מעיקרא עיי"ש] ומה גם הכא שדין תפלה לינה כדין שבועה לך כדין קבלה שלינה דומה דבר מלוה עיין יו"ד סי' רמ"ו סעי' ג'.

שם שע"ת סק"ב ס"ק בליה ב' של ר"ה וכו' יעוין בהגמי"י הל' שבת פכ"ט הכ"ה אות ז'.

סי' תר"א סע' ב' אף באי"י עושין ר"ה שני ימים וכו' יעוין בגוי"ב מהק' לוח"ת סי' ל' שתין חילוק בין יו"ט ב' של ר"ה לכל שאר המועדים לך לעניין ספק מוכן ובהגהותי שם העתרתי ע"ד הפ"ך ביו"ד סי' רס"ו סק"ח בספק בי"ט שבתב לחלק בין יו"ט לר"ה עיי"ש.

סי' תר"ב אין משבישין וכו' לפי' לח הבע"ד רולה לשבע לפי שבועת שקר חיו מתפס כל העולם כולו חתים חוים סי' ע"ז.

סי' תר"ג אף מי שאינו נזהר בשת עבו"ם וכו' יעוין ברע"ב פסחים פ"ב מ"ב חמן של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה משום דליכא דנהגו לישורל בשת של נכרי משו"ה לא חיית מותר בלילה וכתב ע"ז התוי"ט שם פי' בשל פלטר דלילו של בעה"ב לא הותר בשום מקום מכ"ל ובקונטרסי יגעתי ומלאתי הערתי על שאר האריך בפלפולא תרופתא שעל הרא"ש בע"ז פ"ב סי' קי"ב עיין שם.

שם בהגה ויש לכל אדם לחפש וכו' יעוין בהגהות הרש"ש גמין י"ח ע"ש.

שם ובסק עבירה צריכה השובה יותר מעבירה ודאי עיין בלבדר"ב פ"ל אדם חומא ונודע לו חטאו מביא חטאת בסלע ומשיריות הליפה בפוגליון ספק חטא ספק לא חטא מביא מעילה וחומשה ומביא אשם בשתי סלעים, ועיין ברש"י סנהדרין ק"נ ע"ש ד"ה שלא חטאת לשמה ספק בשם ודה וכו' וכירו קדושין פ"ח ה"ט מי שבאת לידו ספק עבירה ולא עשה לותה נומל שכר כעושה מלוה.

סי' תר"ד סע' א' מצוה לאכול ביוה"כ וכו' עיין מניח מלוה ש"ג לות ט' שאינו מלווה לאכול פת דוקא, ועיין בשור במעשה דמייתו שקנה הדג ובבטנו מחי סי' תי"ב סע' ל"ז המדבר על שוכני עפר וכו' אם קבוריס בממוך לו ילך לו על קבריהם ולבקש מהם מחילה ואם הם רחוקים ישלח אם שלוחו ופלח על רבינו.

סע' ב' מג"א סק"ח ודוקא שלא היה ספוק לפבילתה או ספוק לוסתה וכו' עיין נדה ל"ח ע"ב ד"ה קסבר אין לשה מתעברת חלה ספוק לוסתה ור' יוחנן סבר ספוק לטבילתה וגבין לשה יסב ר' יוחנן על שבר ה ט ב י ל ה ברכות כ' ע"ח ועיין בפסחים ע"ב ע"ב; ובשום סופה כ"ז ע"ח ד"ה לביבה ושבת קל"ה ע"ח ד"ה בן שמוה ובירושלמי תענית פ"ח סה"ו ובטו"ז יו"ד ס"ם קל"ו ס"ק י"ח.

שם והיה דהפלת פ' קבין נפי פהני לשבר לפי המדות שלנו נקדיש שהקב ד' לוגין והלוג ו' ביצים עיין ב"מ ק"ה ע"ח נמלח שהקב הוח כ"ד ביצים, ופ' קבין הם מאתים ופ"ז ביצים, והנה לעיל סי' תנ"ו סעי' ל' ממדנו על מדידת ביצה שהיא $\frac{1}{10}$ מליטר שלנו ולא $\frac{1}{10}$ הם י"ח ליטר ועוד $\frac{1}{10}$ שזהו בקירוב $\frac{1}{2}$ ליטר. ולחרי שעמדנו לפ"ז על שיעור מדידת הקב שהוא ליטר עם $\frac{1}{10}$ נוכל להגביל שיעור סאה שהוא שבה קבין (תרומות פ"ד מ"ז ופרה פ"ח מ"ט) שהוא $\frac{1}{11}$7 ליטר, ולא לרבעים סאה הוה 303 ומעט יותר מליטרים הליטר, לפי גודל הביצים שבזמן הזה, ולם נוסף לכל שבים ביצים בילה לחת להשוות גדולים וקטנים (עיין יו"ד סי' פ"ה סעי' ה') שלפ"ז לחרבעים סאה שהם 5760 ביצים (עיין מדל"ר פ' קרח) נוסף 96 והוה ביחד 5856 ביצים לא הוי שיעור מקום 308 וכרביעית הליטר.

נפש חיה מרגליות, ראובן בן משה עמוד מס 120(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

סימן מט

בקשת מחילה

דף צב.

ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו, אבל צערו, אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר [באבימלך] השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך ע"כ.

וקשה דהיכי ילפינן בקשת מחילה מאבימלך, דילמא התם שאני שהיה צריך שאברהם יתפלל בעדו לרפואתו ומשו"ה הוצרך לפייסו, ועוד דאם באת ללמוד משם הו"ל למילף תרתי, שצריך לפייסו וצריך לבקש שיתפלל בעדו. ובהעמק דבר בראשית פרק כ' תמה כעי"ז מדוע היה צריך אבימלך לתפילת אברהם, דלכאורה סגי רק בפיוס בלבד.

בראב"ד מבואר חידוש גדול בניד"ד הובא בשיטמ"ק [ובדבריו יתורצו קושיות הנ"ל] שהמפיים את חבירו צריך ב' דברים, א' לרצותו שימחל לו, ב' שיתפלל בעדו להעביר חטאו, וז"ל אבל זה שנתכוין לצערו אינו יוצא יד"ש עד שיפיים את חבירו "והוא יבקש עליו רחמים" מפני שחטא בצער חבירו כמו שאמרו לענין גזילה, חבול יחבול ישיב רשע גזילה ישלם, אע"פ שמשלם גזילה רשע הוא וצריך כפרה על חטאו עכ"ל.

ומבואר מדברי הראב"ד דתרווייהו בעינן וכנ"ל, ונראה שהראב"ד למד דין זה מאבימלך, דהרי משם למדנו שצריך לפייס, והתם תרתי הוי, א' פיוס, ב' תפילה שהתפלל אברהם על אבימלך, וס"ל להראב"ד דמהתם ילפינן דכך הוא סדר הדברים, דתרתי בעינן פיוס ותפילה. ומיהו דברי הראב"ד הם חידוש ולא הוזכר דב"ז בפוסקים, עי' שו"ע סי' תר"ו, וז"ל הילקוט וירא כ' החובל בחבירו אע"פ שלא ביקש החובל מן הנחבל צריך שיבקש עליו רחמים שנאמר ויתפלל אברהם וכו' עיין שם.

והנצי"ב בהעמק דבר תירץ קושיות הנ"ל וז"ל אלא מכאן למדנו שהחוטא ב"א לחבירו הוא חטא בין אדם לשמים ג"כ, וכשמתפיים מהאדם עדיין נצרך לבקש כפרה מהקב"ה, משו"ה נצרך לתפילת אברהם שיהיה מחול לו עכ"ל. ולדבריו יש לתרץ דתרתי ילפינן מאבימלך, דיש כאן בין אדם לחבירו, ויש כאן בין אדם למקום, ולכן צריך שני דברים, פיוס לחבירו וכפרה למקום [ואבימלך הוצרך לתפילתו של א"א כיון שהוא גוי, משא"כ בישראל דצריך שהוא עצמו יבקש על עצמו כפרה].

והנה במ"ב סי' תר"ז ס"ק י"ג כתב בשם הפרמ"ג דגנב וגזל וכדומה אע"פ שמחל לו והשיב את הגזילה, מ"מ מתודה ביוה"כ לעולם, דמ"מ בין אדם למקום חטא, אבל אם הקניט חבירו בדברים או עני המהפך בחררה י"ל כה"ג כיון שביקש מחילה מחבירו והתודה ביו"כ א' א"צ להתודות ביו"כ שנית עכ"ל. ובשעה"צ ס"ק י"ג הוסיף וז"ל ואפשר אף ביוה"כ א' א"צ להתודות כיון שכבר פייס אותו עכ"ל, וצ"ע מנ"ל לחלק בין צער במקום נזק לצער בעלמא, ומהו המקור לחילוק זה.

ונראה דמוכח בש"ס דיש לחלק בין צער שבא ע"י נזק או גזילה לבין צער בדברים בלבד שהוא קל יותר, דבגמ' מוכח שיש שתי ילפותות לזה, דמאבימלך ילפינן לצער במקום גזל או במקום נזק שצריך לפייסו, ומדברי קבלה ילפינן דאפי' בצער שלא במקום נזק ג"כ צריך לפייסו, ומשו"ה דין זה קיל יותר. דהנה בב"ק דף צב. ילפינן מאבימלך שהגוזל את חבירו חייב

לפייסו [ועי' במפרשים בחומש שכתבו דגבי אבימלך נתחייב תרתי, משום אשת איש ומשום גזל], וילפינן מיניה שצריך ב' כפרות, א' לפייס את חבירו, ב' לבקש רחמים מפני שחטא לשמים וכמ"ש הנצי"ב הנ"ל, ומשו"ה צריך להתודות חטא זה ביוה"כ כמ"ש הפרמ"ג ומ"ב שם, משא"כ בצער בלבד שזה רק אונאת דברים בלבד, דין זה ילפינן ממקור אחר שצריך לפייסו כמבואר במסכת יומא דף פז. "אמר ר' יצחק כל המקניט את חבירו "אפילו" בדברים צריך לפייסו שנאמר [משלי ו'] בני אם ערבת לרעך וכו' לך התפרס ורהב רעיך וגו'" עכ"ל. ומוכח מכאן שלצער שלא במקום נזק ליכא למילף מאבימלך, אלא צריך ילפותא לעצמו, ולפ"ז יתבאר היטב מדוע הקילו האחרונים באונאת דברים בלבד, שזה אינו שוה לצער שבמקום נזק וכמשנ"ת.

ב) הלח"מ הקשה במש"כ הרמב"ם ה' חובל פ"ה הלכה ט' דהמזיק ממון חבירו א"צ לפייסו וסגי במה שמשלם הנזק, שברמב"ם ה' תשובה פ"ב מפורש שהגוזל את חבירו אין מתכפר לו בהשבת הגזילה עד שיפייסו, ומ"ש ממזיק ממון חבירו, וג"ל דלק"מ, דגזלן פגע בגופו ע"י שציערו בנטילת ממונו בע"כ, משא"כ בנזקי ממון שלא פגע בגופו כלל רק שבגרמתו נצטער, וכללא הוא דפיוס בעינן רק כשפגע בגופו וציערו בידים, שזהו עיקר דין הפיוס, וכדילפינן מאבימלך וכמש"ל, ועי' בראב"ד בשיטמ"ק שכתב מקור מיוחד לגזלן שצריך פיוס וז"ל כמו שאמרו לענין גזילה חבול יחבול ישיב רשע גזילה ישלם, אע"פ שמשלם גזילה רשע הוא וצריך כפרה על חטאו עכ"ל.

סימן נ

חקירה בדין פיוס ומחילה

יש לחקור האם פיוס ומחילה עיקרה בפה או עיקרה בלב, ונפ"מ כשמוחל בפיו ועדיין מקפיד עליו בלבו, האם יצא המזיק יד"ח כיון שכבר מחל בפיו, [ומה שעדיין מקפיד בלבו אינו כלום דהוי כדברים שבלב] או דיתכן דמצוה זו עיקרה בלב, ומשו"ה כל זמן שעדיין מקפיד בלבו לא מהני' כלל מה שאמר בפיו.

וכעי"ז כתב רע"א בריש פסחים לענין ביטול חמץ, שהר"ן כתב דטעמא דבדיקת חמץ משום דחיישינן שמא לא ביטל בלבו לגמרי, ותמה רע"א דכיון שאמר בפיו אין לחוש למה שבלבו, דהוי כדברים שבלב, ותירץ שביטול עיקרו בלב, והדיבור מגלה לנו מה שבלבו, ולפ"ז י"ל דזהו גם דין פיוס ומחילה שעיקרה בלב וכמשנ"ת.

ונראה שמדברי הגר"י סנלטר משמע דס"ל דסגי מחילה בפה בלבד, שבספר אור ישראל עמוד נ"ח כתב עצה משכלת למידת הקפדנות, ואשר הוא בעצמו השתמש בתחבולה זו בימי עלומיו, והיינו שימחול מיד על מה שפגע בו, וכיון שכבר מחל לו נאסר עליו כבר שוב לחזור ולהקפיד עליו, [עי"ש שהאריך להוכיח דאסור להקפיד בחינם על יהודי] וז"ל אכן אם חבירו פייסו ומחל לו, הנה אם בכ"ז יהיה לו על חבירו קפידא וטינא בלב הוא עון פלילי, שהוא תובע מחבירו מה שכבר מחל לו, ע"כ זאת העצה היעוצה למדת הקפדנות, אם יחטא איש לאיש בדבור או במעשה, ימחול לו תיכף בפה מלא, ואם אח"כ יהיה לו בלבו עליו, יחשוב עם נפשו שהוא עון גדול, וכמו שיתבע חוב מעות מה שכבר מחל לו אשר מובן לכל כי

הוא גזל גמור, כמו"כ אם יקפיד על חבירו על איזה חטא שכבר מחל לו עכ"ל. ומשמע מדבריו דס"ל דכיון שמחל בפיו סגי, ולכן חייב אח"כ להסיר הקפידה מלבו וכמש"ש.

ומיהו במאירי בב"ק דף צב. משמע דעיקר מצוה זו הוי מצוה שבלב, וכן משמע מדברי הר"י מלוני"ל שם, וז"ל המאירי [הובא בשיטמ"ק] שנאמר באבימלך השב אשת האיש ויתפלל בעדך, כלומר שתבקש ממנו עד שימחול לך "בלב טוב" כל כך שיהא מתפלל בעדך עכ"ל.

וז"ל הר"י מלוני"ל, כלומר שימחול לו "בלב טוב", שלא יתבעו עלבונו מן השמים, כמו שמצינו שאמר השם לאבימלך שלא ימלט מדין שמים עד שיתפלל אברהם בשבילו, שכל כך ימחול לו בלב טוב שיתפלל עליו שלא יענישנו בעבורו,שאע"פ שאפשר שהתודה על חטאתו בינו ובין בוראו ומוחל לו הקב"ה חלקו שעבר על צוויו, אבל חלק חבירו אינו מוחל עכ"ל.

ומשמע מדבריהם דעיקר מצות פיוס הוי בלב, וילפינן לה מאבימלך שהיה צריך לפייס את אברהם כדי שיתפלל עליו, ומשם למדנו שהפיוס הוא לרצותו ולהסיר הקפידה מלבו עד שירצהו ויוכל להתפלל עליו. שו"ר בצוואת החיי אדם סעיף כ' שכתב וז"ל ולא די בבקשת המחילה רק עד שיכיר שמחל לו בלב שלם כמבואר בהלכות יוהכ"פ עכ"ל וצ"ע.

סימן נא

בחובל בחבירו שצריך לפייסו

דף צב.

נחלקו רש"י והרמב"ם בחובל בחבירו ושילם לו תשלומי נזק וצער וכו' האם צריך גם לפייסו על הצער שעשה לו, או דא"צ לפייסו כיון שכבר שילם לו צערו בממון.

וז"ל רש"י דף צב. בגמ', כל אלו שאמרו סלע מנה ומאתייס וד' מאות דמי בושת הן, אבל צער "שדואג על בושתו" אינו נמחל לו עכ"ל. וכתב המהרש"א דמלשון רש"י מוכח דרק על צער שדואג על בושתו צריך לפייסו, משא"כ צער של החבלה א"צ לפייסו, שכבר פרע לו בתשלומי ממון בכלל ה' דברים שמשלם לו, ומשמע דרש"י ס"ל דכל נזקי חבלות א"צ לפייסו כיון שכבר נשתלם לו בממון, ורק בושת שאני [ולקמן יתבאר שיטת רש"י מ"ש בושת מצער].

והרמב"ם חולק על רש"י וס"ל דצריך לבקש מחילה על הצער אעפ"י שמשלם דמי צערו, וז"ל בה' חובל ומזיק פ"ה הלכה ט', אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, שהמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חבל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו עכ"ל, ומבואר דהרמב"ם פליג על רש"י וס"ל דחייב לפייסו אע"ג ששילם לו דמי צערו.

ובביאור הפלוגתא נ"ל שנחלקו בחקירת הגר"ח בה' טוען ונטען, שהגר"ח כתב שיש חילוק יסודי בין תשלומי נזקי ממון לתשלומי חבלות, שנזקי ממון עיקר חיובם כדי לפצות הפסד הניזק, משא"כ חבלות שאין בתשלום למלאות הפסד הניזק, שאין דמים לבן חורין, ולפ"ז תשלומי חבלות הם כעונש וכפרה על המזיק [עי"ש ובגרי"ז במכתבים בסוף

הספר], ולפ"ז מבואר היטב שיטת הרמב"ם דלעפ"י שמשלם לו ה' דבריס לפ"ה צריך לפייסו על הנזק, מפני שאין בהשלוס הממון פיצוי על הנזק שעשה, דלעפ"ג דמשלם הנזק והנער עדיין לו מיקן והשלים את הפסד הניזק, ומשו"ה צריך לפייסו.

ושמעתי בשם ג"ח דלדעת הרמב"ם בנזקי גרמא חייב לפייסו אפי' בנזקי ממון, דכיון שגרמא פטור מהשלוס אין מיקון לנזק שגרם ומשו"ה צריך לפייסו כדי לתקן הנזק שגרם, דבשלמא נזקי ממון ח"ל לפייסו כיון שמשלם, משא"כ בגרמא, ומיהו הניזק אינו חייב למחול עד שישלם לו המזיק ההפסד שגרם לו.

ורש"י ס"ל שגם השלומי תבלות שוה להשלומי נזקי ממון, שבשניהם יש בהשלומים פיצוי להפסד הניזק, וכיון שפרע הפסדו כפי שיעורו בממון שנקנה לו ח"ל שוב לפייסו, [והשוה לשיטת רש"י [בחומש שמות פכ"ח פסוק כ"ח] דס"ל דכיון שמילס נזק זכה בידו וח"ל לשלם לער לולי הגזה"כ, ועי' בתורת משא"כ בסימן ט', והיינו משום שהשלוס הוא עבור היד הקטועה ולא בכפרה על המזיק בלבד ולשיטתו] וע"ע משא"כ בסימן ו'.

ב) ומיהו עדיין צ"ע בשיטת רש"י מדוע דוקא לער שדומג על גופתו חייב לפייסו, ומ"ש מלער החבלה, דלעג"ג שנלטער טובא, מ"מ כיון שפייסו בהשלוס דמי הלער סגי, והרי בגופא ג"כ משלם לו כפי ערך הגופא או כפי שקבעו חז"ל לבעיטה וכו' ומ"ש.

ונראה לבאר עפמש"כ בתשו' הרמ"ם כלל ק"ח סימן ב', דהרמ"ם הבין שיטת הר"י דהשלוס לער משלם רק הלער שיש בשעת הנזק, משא"כ לער שאח"כ הוי כגרמא בנזיקין ופטור, וז"ל מ"מ סברת ר' יצחק היתה נוטה לומר כן משום דלער דאחר הכי דמי לגרמא בנזקין מידי דהוה לגופא שכל ימיו הוא מחייב כשמזכירין לו הגופא שנחבייב בחותה שעה, לעפ"י אין שמין אלא גופא של אותה שעה וכו' עכ"ל. ומוכח ברמ"ם דפשיטא ליה דאין החשלוס של גופא כולל מה שיתגדה לאחר זמן, דהחשלוס הוא רק על שעת הגופא בלבד, ומברת זו פשיטא ליה להרמ"ם דכו"ע לא פליגי בזה, ולכן הוכיח מזה כיסוד הר"י לענין תשלומי לער ע"ש, ולפ"ז יתורץ היטב שיטת רש"י דמשו"ה רק בגופא ס"ל דלריך לפייסו כיון שהשלוס דמי הגופא אינו כולל את הגופא שיגוע לו לאח"ז ממעשה זה, ולכן חייב לפייסו, דליכא בזה תשלוס ממון וכנ"ל. ולפ"ז נראה דרש"י ס"ל כשיטת הר"ם לענין תשלומי לער, שלענין לער משלם הכל גם על הלער שיגוע לאח"ז, ודלא כשיטת הר"י, ולכן אינו חייב לפייסו מחמת הלער שכבר שילם לו ממון, ורק בגופא ס"ל כן, ומשו"ה רק משום הגופא חייב לפייסו, דלענין זה אין החשלוס מועיל וכנ"ל, וע"ע מש"כ בזה בסימן י"ח.

ג) ולדעת הרמב"ם דס"ל דבכל נזקי תבלות לריך לפייסו [מלבד התשלומי ממון] יש להסתפק האם רק כשנתכוין לחבול לריך לפייסו או דאפי' כשחבל בו שלא בכוונה חייב לפייסו כיון שליערו, ומסתימת הרמב"ם משמע דכל שחבל בפשיעה או קרוב למזיד חייב לפייסו, שהרי הרמב"ם מיירי בחיובי תשלום תבלות בה' דבריס, וה' דבריס משלם רק בפשיעה או בקרוב למזיד כמבואר בב"ק כו. ובגרמב"ם ה' חובל פ"ח הי"ב, משא"כ בשוגג דליכא תשלומי ה' דבריס לא הוזכר דין פיוס, וכן מסתבר דכיון שהחבלה נעשתה בפשיעה חייב לפייסו, משא"כ כשחבל בשוגג, דע"ג שמשלם נזק אינו חייב לפייסו [ולקמן יתבאר לאיזה זה מהגמ'].

ובשיטמ"ק ב"ק דף נב. כתב בשם הראב"ד וז"ל אבל זה "שנתכוין" לנערו אינו יולא יד"ם עד שיפיים את מביכו וכו',

עכ"ל. ונראה ללמוד דוקא נקט הרמב"ד "כוונה", דודאי מודה הרמב"ד דגם בקרוב למזיד חייב מע"ג שלא נתכוין להדי', שהרי בגמ' ילפינן דין פיום מאבימלך שהוצרך לפייס את אברהם, ושם לא היתה כוונתו לנערו, רק שהיה בפשיעה, ומוכח מהגמ' דכיון דהיה בפשיעה, מע"ג שלא נתכוין להדי' לנערו צריך לפייסו.

ונראה דלפי מש"כ דרק בפשיעה חייב לפייסו ולא בשוגג, יתורץ גזה קושית המהרש"ל, שבגמ' דף נב. לחרי שהניח מקור לדין פיום מאבימלך, ישנו המשך בגמ' [בדרש הפסוקים], ולכאורה היינו שייך לענין לנעיל, וז"ל הגמ', דאמת נניח בעי לאהדורי אמת אחר לא בעי וכו', מכאן לבן נח שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד ע"כ. והמהרש"ל כתב דמע"ג שאין לדרש זה שייכות לגמ' לנעיל, מ"מ דרך הש"ס כן לנאחר הפסוקים, וג"ל לתרץ שיש המשך ושייכות בדרש זה לענין לנעיל, שהתנא רצה לנאחר שאבימלך לא היה שוגג אלא שהיה פושע [מפני שהיה לו ללמוד ולא למד כמש"ם], ומשו"ה הוצרך לפייס, משא"כ אם היה שוגג לא היה צורך לפייס, וללמדנו ההלכה שהזכרנו לעיל דרק בפשיעה חייב לפייסו וכמש"ת.

סימן נב

פגם משפחה

דף צג.

בגמ' פריך מ"ש ריפח ומ"ש סיפא, ללומר מדוע לא מהני מחילה על רפואי אבריס כשאומר לו קטע ידי ע"מ לפטור, ותירלו בגמ' ג"ל הכי אמר ר"ש משום פגם משפחה ע"כ. וביאר הרמב"ד מירוץ זה [הובא בשיטמ"ק] וז"ל משום פגם משפחה לא כל הימנו שימחול, אי נמי כיון דאיכא פגם משפחה לעולם אינו מוחל אעפ"י שאומר לו ע"מ לפטור, אבל במכות ופצעים אין בהם פגם משפחה ויכול הוא למחול וכו' עכ"ל.

והנה מש"כ הרמב"ד בפירוש ג' דאינו רשאי למחול כיון דאיכא פגם משפחה נ"ע מה זכות יש לבני משפחה לעכב מחילתו, והרי רק לו זיכתה תורה ממון זה, ואין לבני המשפחה חלק בתשלומי החבלות, ומהיכי תיתי שיוכלו לעכב על מחילתו.

ונראה להקלוה"ת סי' רמ"ו סק"ח הביא בשם השיטמ"ק בתמוהות לו: ד"ה מתניתין, שהביא פלוגתא בין הבבלי לירושלמי האם מפותה יכולה למחול על חיוב הקנס, דהירושלמי ס"ל דלא מהני מחילתה כיון שעדיין לא נולד החוב בקנס עד שיפסקו בב"ד והוי מחילה בדבר שלא בא לעולם, והבבלי פליג וס"ל דמהני מחילה בזה, וכ"כ התום' שם דף כט. סוד"ה ועל, ובביאור שיטת הבבלי ביאר השיטמ"ק והקלוה"ת שם דהמחילה מועלת ליתן רשות להזיק, וכשעשה הנזק ברשות ליכא חיובי מזיק בתורה, ולפ"ז ביאר הקלוה"ת דזהו המהלך בסוגיין, דמשו"ה מהני לפטור בקרע כסותי דהוי נתינת רשות להזיק ומשו"ה פטור.

ולפ"ז מיושבים היטב דברי הרמב"ד הנ"ל, דמע"ג דבני המשפחה אינם זכאים בתשלומי הממון, מ"מ יכולים הם לבטל את "הרשות", שהרי כל הפטור בתשלום הוא רק משום שהוא מזיק ברשות [וכמ"ש הקלוה"ת], וכיון שיש פגם ובושת לבני המשפחה, הרי פקעה רשותו של הניזק, שעדיין אינו רשאי

גופי' פי' לבל תם פגיע ברוק על בגדיו פטור וזכו מדתנן במתני' בו דוקא ומקשה לימא "עד כליו" ומה לתנן במתני' בו לא לתת למעט אלא דקק ולא פגיע בו ברוק כלל ומצי לפ"ק "מכו ג"כ יוכי הדא לתרץ המביים הא חבירו בדברים פטור" וזקו מדתני' בו וכמ"ש ולי נימא דלק כפגיע בבגדו חייב ממילא המביים בדברים ג"כ חייב דמ"מ מביים בדברים מרקק ופגיע ברוק על בגדו דזכו ככל הדא כמבואר בתם דילן הלא פ"ב ל"ל דהא דתנן במתני' בו לתת למעט בגדו ושפיר קתמר ר"י הדא לתרץ וכו' : תני ר"ת קומי ר"י כו' ג"ל כן תמיהה לילן למקבילתה למקבילתה פי' דר"י ג"ל דתתן כך בריית כן תני לתכשיט שלין לכם חוה בקדקדם [מקר פירושו חוה עי' ערוך ערך מקר] ור"י לטעמיה לחזל דס"ל בתם דילן (דף קי"ח ע"ח) מכה לי בידך וכלם לומר לימי יודע תם נתחייבתי לך פטור ולא לתריכן דברי ושמע ברי עדיף ומשו"ה לא ניתה ליה כמו דתני ר"ת כך בריית ומ"ל ר"ת דטעיתי בזה ובבריית מיירי שכעדים מעידין כן וכן הוא לסדיה בתוספתא סנהדרין (פ"ו ה"ח) ועי' במס"פ כתן דף ס"ה מעידין כו' · ועי' בירושלמי שבועות (פ"ד ה"ס) ובאבה ג"כ במס"פ כ"ל דמשמר דלב יותן תני כך בריית כמו ר"ת כתן בדליכה מדים וי"ל דלטמיטי חזל דס"ל בתם דילן שם דמ"י תם נתחייבתי חייב ע"ם ולדידיה מ"ם הא דקתני בבריית במשן מ"י חייב לפי' בדליכה מדים ובטיות כן תמסכי על סרז"ם סמוכה במס"פ כתן ובים (בפירקין סי' ס"ח) דקתמר דסא דתיתה בתם"ם דילן (דף ל"ח ע"ב) שורי כרגל גטיתי בקלקם תסא תמרת לי להורגו תסא תמרת לי לקולעו חייב [תם לא בשור שטומד לכריגה ובחילן כשומד לקליפה] דמייתי לפי' בדליכה מדים שכרג תו שקלץ לפ"ם חיטו נתתן במגו דלא קלגתי משום דכוי מגו במקום חזקה וכתב ע"ז שכן הוא מפורש בירושלמי וע"כ כוונתו לסא דלב יותן שבירושלמי שבועות שכ"ל וכמ"ם במס"פ כתן ושקשה לי דמתי רתי' היא זו מרב יותן הלא הוא ס"ל דמ"י תם נתחייבתי חייב ולדידיה שפיר מצי מיירי ביתה דכך בריית כשטען מ"י לפי' בדליכה מדים וממילא מיירי שסיפא דכך בריית [שמוכח בירושלמי שבועות שם] כשטען תסא תמרת לי לסורגו לפי' בדליכה מדים לבל לדידן דקיי"ל כר"י דמ"י תם נתחייבתי פטור מ"ל הא דקתני בריית דמייתי חייב ע"ל בדליכה מדים וממילא מיירי סיפא דבריית ג"כ בדליכה מדים · וי"ל דאין כוונת ברז"ם להביא רתי' מבירושלמי דשבועות שכ"ל דכבריית מיירי לפי' בדליכה מדים אלא כל מיקר כוונתו הוא להביא רתי' מן בירושלמי שכ"ל דשטען תסא תמרת לי להורגו חייו נתתן במגו דלא קרגתי משום דכוי מגו במקום חזקה וכתו דקתמר רב יותן בירושלמי שם ושל זה לא פליג ר' יוחנן כיון שמודה שכרגו ותכתי ים לשלשל בזה

המבייש את חבירו בדברים פטור תני ר' אבהו קומי ר' יוחנן הרגת שורי קצצת נטיעותי והלה אומר איני יודע חייב אמר לי' הן תניתה אילין למקרילות למקבילות אל אנא הוא דטעית ואינון דמרין כן מעידין אנו איש פלוני שהרג שור פלוני והלה אומר איני יודע חייב :

הלכה ז אעיפ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויגיין שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וגו' : **גמ'** תני ריי אומר משום ר"ג הרי הוא אומר ונתן לך רחמים וגו' סימן זה יהא בידך כל זמן שאת רחמן המקום מרחם עליך אינך מרחם אין המקום מרחם לך רב אמר אדם שפרח לחבירו וביקש ממנו ולא קבלו יעשה שורת בני אדם ויפייסנו דכתיב ישור על אנשים וגו' ואם עשה כן מה כתיב תמן פדה נפשו מעבור בשחת וגו' אל ייסה הדא דתימר שלא הוציא לו שם רע אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית :

הלכה ח האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב על מנת לפטור חייב קרע את כסותי שבר את בדי חייב על מנת לפטור פטור עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור חייב בין בגופו בין בממונו : **גמ'** האומר סמא עיני שמזיקתני קטע ידי שמזיקתני חייב על מנת לפטור חייב אד לעזר בהן שהוא כלאו מתניתא אבל בהן שהוא כהין פטור מילתיה דר'

מסירוסלמי שבועות (פרק שבי סוף סלכה ז') ויתבתר בביתורי שם ח"ס :

הלכה ז' גמ' תני ר"ת קומי ר"ג כו' כן הוא בתוספתא כתן (פ"ע ה"ח) ובספרי (רתה סי' ל"ו) ובם"ם דילן מס' שבת (דף קנ"ז ע"ב) ועי' בם"ם דילן בתם' בילה (דף ל"ב ע"ב) ובירושלמי קדושין (פ"ד ה"ח) תה דדרים בזה ובירושלמי מביא זה על הא דתנן במתני' שלא יהא המוחל תכזרי וקתמר ר"ג סימן זה יהא בידך כל זמן שתא רחמן למחול לחבירך כמקום מרחם עליך ומוחל לך עוונותיך תיך מרחם למחול לחבירך תין כמקום מרחם עליך למחול על עוונותיך ובמתני' יליפין זה מתברסם ולפי"ז הא דדרשין כתן ובם"ם דילן בשבת בכל לתד הוא עם תה דדרשין בבילה וביבמות וירושלמי קדושין בל"ל ועי' מ"ש בגרי"פ על בגליון בתם' בילה שם ולפי מ"ש מ"ם תפי דסמקור הוא מתברסם תביו פ"ב : רב אמר לחד שברח כו' עי' בתפ"פ בד"ם יעשה וכו' שבתב ז"ל לפשר בתזה יצא לברתב"ם ז"ל בתם"ם (בפ"ב מהל' תובל ה"י) כיון שבקש ממנו תובל ותתחנן לו פעם התשוה ובגייה כו' דבשלח ממל לו פעם רתשוה לריך עוד לברבות רעים בפעם שגייה עב"ל ובתת"כ נעלם ממנו גמ' מפורשת בם"ם דילן בתם' יומא (דף פ"ו ע"ח) דשם מבואר לסדיה דלריך לבקש ממנו ממילה שלשה פעמים דתיתה שם ת"ח ולריך לפייסו בשלשה שורות של שלשה ב"ח ובתב רש"י שם ז"ל בג' שורות שלשה פעמים יפייסנו בשלשה תשים עב"ל וכן הוא ברתב"ם (פ"ב מהל' תשובה ה"ט) ובשו"ע חו"ח (סי' תכ"ו ס"ח) ועי' בילקוט (משלי סי' תשקל"ח ו') וז"ל תר"ח לריך לפייסו בשלשה חבורות של שלשה שלשה ב"ח עב"ל ועי' בחו"ח שם בציורי הגר"ח ז"ל (שקנ"ג) מ"ש בשם התשובה : אר"י הדא דתימר כו' ברתה דזה קתי על הא דתמי לעיל מזה משם ר"ג סימן זה יהא בידך כל זמן שתא רחמן כו' ע"ז קתמר ר"י דכל זה הוא רק שלא הוציא עליו שם רע תבל הוציא עליו ס"ר אין לו מחילה עולמית ושטעם שתב הים"ם כתן (סי' ס"ג) בשם תסר"ח ושובא ג"כ בתג"ח חו"ח (סי' תר"ו שק"ם) דדילמא היים שמע בתפוקי קלא בית ולא שמע בפיוסא ולא נפיק שתי גברא מידי תשדא ותסיק היים"ם דמ"מ ברתה שמדת פטור ותסידות הוא שיסול לבוש יקרו ולתחול בתחילה נמורש לפי שבדבר קשה ע"ם תם שבתריך :

הלכה ח' גמ' האומר סמא עיני כו' עי' פ"מ ופירושו דמוק וביותר תמוה שבתב שבן הוא בתוספתא כתן (שפ"ע) ובתתם בתוספתא ליתא שכי שתומר סמא תת עיני שמזיקתני [פי' שים לי יסורין ממנה] קשה תת ידי שמזיקתני פטור וחסו דלא כדקתני כתן בירושלמי שן

קב ונקי ועיין לעיל הלכות ע"ת פ' י' הלכה י' בד"ה לפקור לעצות מכסדרלות של עץ וכו' שהטילותי על דברי מרן הלוי לעצות מכסדרלות של עץ וכו' שהטילותי על דברי מרן הלוי דממה נפשך מין רמוי לפקוק הכא כרמב"ן מטעם דמצינתו קב ונקי להא הכא פליגי רבים עליה דרמב"ן דהת"ק נמצא לרבים וגם פלוגתייהו הוא רק בהבריית. ולמנם לומר לפי נם"ל טעם מאר למה פסק רבינו פה כרמב"ן ולא כהת"ק, והוא לפיענ שם גמ' ת"ל עבירות שבתורה עליהן ויוה"כ זה לא יתורה עליהן ויוה"כ מאר וכו' אם לא שנה בהן ומזר והתורה עליהן עליו הכתוב לומר ככלב שב על קיאו כסיל שונה בשולתו רמב"ן לומר כ"ם שהוא משונה שנמאר וכו' ומטעמי נגדי תמיד אלא מה לפי מקיים ככלב שב על קיאו כדרך הוא לאמר ר"ה כיון שענר מדם עבירה ושנה זה הותרה לו וכו' נעשית לו כהיתר וכו' והנה לך אלא מה לפי מקיים ככלב שב על קיאו לא רמב"ן אמרה דא"כ היאך אמר כדר"ה שהיה כמה דורות אחריו ולא"ל לומר דהוא אמרה דהיינו רמב"ן וגם ר"ה אמרה ותיובת הללו כדרב הוא הם דבריס שהוסיף התלמודא דא"כ תקשה על ר"ה מאי מידע הוא נמאמרו כל העובר עבירה ושנה בה וכו' כיון שכבר קדמו בזה רמב"ן והבריית הזאת וכל מאמריו של רמב"ן היו מפורסמים בבה"מ ומביניס עליהס עד שלפעת קלת גדולי הרמבונים מנו במספר בנאם של מאמריו שהם קב ונקי דהיינו כמנין ק"כ לא פחות ולא יותר ולא יפלא מרב הוא מאמר רמב"ן וגם מכר בה"ם הרבה פעמים מאמר זה בשם

הלכה ט

אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון המוכל את חבירו או מקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן וכו' עכ"ל, עיין בלח"מ בהלכות מוכל ומזיק פ"ה ה"ט מה שהקשה ורמי מהדדי דברי רבינו שבריו פה מוחרים לדבריו לקמן שם ועיין לקמן שם בד"ה אינו מזיק חבירו בגופו וכו' מה שכתבתי בם"ד בישוב קושיתו

ביאור דדין מופלג בדורו כדין רבו מובהק לענין חיוב פיום

שם ואם היה רבו הולך ואף אפילו אלף פעמים עד שימחול לו ונראה לעכ"ד בם"ד דזה שכתב רבינו ואם היה רבו וכו' אין כוונתו דוקא רבו שלמד ממנו רוב חכמתו אלא אפילו לא למד ממנו כלום אף אות אחת רק אם זה שחטא לו הוא מפורסם בדורו למופלג בחכמה, ג"כ דינו כרבו מובהק

דהגמ' נקטה נכון מלת רב ולא נקטה מלת רבו להורות שלא היה ר' מנינא רבו בפועל שלמד כל מעשיו לפני ר' מנינא כלום אלא שר' מנינא היה רב וגדול בדורו וממילא דינו כרבו) שהיה ר' מנינא רבו של רב והרב שלו לכן לפ שלא מחל לו אמר ג' פעמים שנקש ממנו מעט עדיין נריך התלמיד לנקש ממילה מרבו כ"כ עד שיפייסנו כמו שכתב מרן פה, ולכאורה קשה על זה לדעת רבינו דר"ח הי' רבו של רב שהרי הוא בעלמא כתב בהקדמתו לספר היד רבותיו של רב היו רבי ור' חיים ור' יצחי, רק שמואל מנירו של רב הוא שקיבל מר' מנינא ועיי"ש בכ"מ ולפני רבו שלימו מובהק לו הי' ר"ח לרב כשאר מנרר בפועל, אלא הוא הדבר שאר דברנו לכל מי שהוא רב ומופלג בחכמה עד כי ימלאו מתי מספר שישתוו למעלתו, לפ שלא למד לפניו כלום מ"מ משניק לגדול הדור ההוא כמו רב מובהק נגד זה שקטן ממנו, לא לבד לענין הדברים המפורשים בש"ע ס"ק ו"ד אלא לפ לענין בקשת הממילה יש לו דין רב מובהק ולפ שני למי שהקניטו לבקש ממילה ממנו ג' פעמים אלא נריך לפייסו הרבה פעמים עד שיתרנה ומתפיים לו, ור"ח הי' מופלג בחכמה ויקר בדורו כדמוכח בכתובות ק"ג דרבינו הקדוש נוה בשעת מותו שיצא ר' מנינא בר חמא (והוא שתם ר"ח שהי' בימי רב) נרלם, דהיינו שיחממה נרלם ושיי"ב בדש"י ולפיכך הי' לו לר"ח נגד רב דין רבו מובהק, והי' נריך רב להרבות בריורי ופיוס יותר מג' פעמים אע"פ שלא למד לפניו כלום עד שיתפייס.

עוד ראיה לדין הנ"ל

והנה מה שאמרתי דמי שהוא מופלג בדורו לא נלבד שהוא יחיד בדורו ואין מי שיגיע לערכו ודמה אליו אלא אפי' ימלאו עוד מופלגים כמוהו רק שהם מתי מספר, יש לו דין רב מובהק, דכיון שהוא מופלג בחכמה נגד זה שהקניטו לא מיכפת לן אם יש עוד אנשים אחרים הדומים לו בחעלת החכמה הלא רק מועטים המה ומשניק לכולהו רבותיו של זה שהקניטו וכמופלג אחד ממנו, יש להניא לפי' ברוכה לזה נע"ד מלבד דגם מסברת ושיקול הדעת יש לרלות בחתת הדבר הזה, דהא כתבנו דר"ח הי' לו דין רבו מובהק של רב הואיל והי' מופלג בחכמה, והרי ר' חיים ולוי שהיו בדורו של ר"ח והיו גדולים ויקרי הערך כמוהו, כמו שחאחר מהמוגים לכתובו' הממורה, ומדרבה מאחר שיש למידל דר' חיים הי' עדיף מר"ח וגדול ממנו בשקיעות מדשייל החלמודא והא הוי ר' חיים ופירש"י דהל' לרבי למות לר"ח לרלם, ומאי קושיא הא ר' מנינא הי' עדיף מר"ח בחריפות ומכיח טפי טובא דאמרי' התם אמר לי' ר' מנינא לר"ח בהדי דידי מינא אי מ"ז מאחכמת תורה מישחלל מהדרנא לה בפלפולי הרי מבואר דר"ח הי' חריף ובקי טפי מר' חיים ואפיר עניד רבי דמינה אח ר' מנינא לרלם, וכ"כ נאמר בשגם ר' מנינא הי' גדול בחריפות לפרק הרים ולשבר סלעים בשכלו המחודד, נגד זה הי' לו לר' חיים מעלה יחירה על ר' מנינא בשלמד הרבה יותר מר"ח וכבר שלחו אחם סיני ועוקר הרים סיני עדיף, דהכל נריכין למרי חניא כדאי' בהוריות י"ד ולהני שייל התלמודא והא הוי ר"ח, ועוד נראה דבכה"ג כמו ר"ח כולם מודים לעוקר הרים עדיף מסיני, דהא טעמא דסיני עדיף הוא משום דהכל נריכין למרי חניא, והיינו דאם לא ידע הלכה בדורה הפלפול אך למחסור הוא ועיין ב"י קמ"ב, והנה ר"ח שהי' מריף כ"כ עד שאמר אם מ"ז משחכחה התורה הוא יכול להחזירה בפלפולו ולכאן הלכה בדורה ע"י הפלפול, וזה נוהגי עוקר הרים עדיף ללא יטעה בדין, רק דר' חיים השחנח נגדו לאף אם החמת דעוקר הרים עדיף הנה אני עושה גדולות שלא חשחכח התורה מישראל, והנה לפי האמור דר' חיים הי' סיני ור"ח הי' עוקר הרים, ולעיין לעולת לרלם יש לומר לפי הסוגיא דהוריות דשלחו אחם סיני עדיף דיכולין התלמידים ללמוד הרבה כל מה שצומעין מפי הרב מחרין על למודם וגם המה נעלי חפופות מלמים תורה כרחון, משא"כ אם הרב הוא עוקר הרים אין זה תועלת כ"כ לחלמידים שחיום יכולים ללמוד ממנו החריפות אם אין נכח השכל להיות חד וחריף, ואף אף שקולים היו ר"ח ור' מנינא ושפיר שייל התלמודא למה לא חיזה רבי אח ר"ח לרלם וגם ר"ח הי' גדול בשנים מר' מנינא, וכיון שנברנו דר"ח הי' גדול כ"כ כמו ר' מנינא מ"כ אין לר' מנינא דין רבו מובהק על זה דהא לא הי' יחיד בדורו, ושמעינן מזה כיון דטע"פ הי' מופלג בחכמה יותר מרב אף שהיו עוד מופלגים בדורו כמו ר"ח מ"מ נגד זה שהיו גדול כמוהו הוא נקרא רבו מובהק, וכן כל אחד ואחד מחוחן המוזכרים למופלגים בדור ההוא יקרא רב מובהק נגד זה שהיו מופלג בחכמה כמוהו.

הערה על המ"צ המובא במג"א סי' תר"י

וראיתי להמ"ח בסי' תר"ו סעיף ס' ס"ק ג' כתב בשם מ"ל מ"ב אפי' היו רבו מובהק רק שמעט ממנו דברי תורה וכו', והנה מעולם לא רציתי להספיר מ"ל, ומכבי לא ידעתי מאין הולית הדין הזה, ואולי דעתו דר"ח הי' רבו

שאינו מובהק של רב, וכבר כתבנו דמדברי רבינו בהקדמתו לא נראה כן דהוא חשיב התם ר' ינאי בכלל רבותיו של רב והוא ודאי לא הי' רבו מובהק, ורק רבינו הקדוש ור' חייא היו רבותיו המובהקים, וא"כ מדוע לא הזכיר רבינו ג"כ את ר"ח בתוך מספר רבותיו של רב אע"ג דהוי ר' חנינא רבו שאינו מובהק הא ר' ינאי ג"כ לא הוי רק רבו שאינו מובהק ואתה תשמע ותשכיל מזה דרב לא למד מאומה מר' חנינא, ועוד אם ראיית המ"ן הוא מר"ח יש עליו תשובה דשאני ר"ח דהי' גדול הדור ומופלג בחכמה כאמור, ואפשר דס"ל להמ"ל האמנם ר' חנינא גדול הדור ומופלג בחכמה מ"מ כיון דרב הי' רבן של כל ישראל כמ"ש רש"י והתוס' בכמה מקומות בתלמודא, לכן היתה מעלת רב קרובה לר' חנינא ואין לו לר"ח יקר יותר ממנו רק כדין רבו שאינו מובהק ושפיר איכא למשמע כדבריו, אפס מ"ש המ"ן רק ששמע ממנו ד"ת יש להקהות בו דנהי דלא סגי דלא שמע רב מר' חנינא ד"ת כיון ששניהם היו יושבים לפני רבינו הקדוש, עיין בש"ך בי"ד סימן ש"מ ס"ק ט"ז מ"ש בעובדא דרב ספרא במ"ק כ"ה, ועיי"ש כ"ד ובס"ק י"ז אכתי דלמא מש"ה הוכרח רב לפייס לר"ח יותר מג' פעמים כיון שהי' רבו שאינו מובהק עכ"פ ואף אם לא שמע מעולם ממנו ד"ת נמי דין רבו שאינו מובהק הוא לו דהי' מופלג בחכמה ביותר וצ"ע.

הלכה י

דקדוקים בלשונו של רבינו

אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס וכו' זהו דרכם של אוצר החכמה זרע ישראל וכו' והגבעונים לא מבני ישראל וכו' ובראשית כל אבאר דבריו על דרך הפשוט במה שצריך ביאור (א) והוא כי לכאורה האדם יראה לעינים היות דברי קדשו פה בהלכה זאת בלתי מדוקדקים היטב כדרכו בכל מקום מחבורו הנכבד שדבריו אחיה לשמנה צחים וערבים ויש סדר למשנה ששנה רבינו, מ"ש אפילו הצר לו וחטא לו הרבה וכו' דברי מותר הם דמה לי אם חטא הרבה או מעט דאם צריך להתרצה ולהתפייס נגד מי שחטא לו מעט ממילא ידעינן דאף בהיצר לו הרבה אם החוטא נכנע ומבקש ממנו מחילה צריך למחול לו, דהנה התורה אמרה והשיב את הגזילה ואין הבדל בזה בין מעט להרבה דדין פרוטה כדין מאה, וא"כ הוא בד"מ לכ"ש בדיני נפשות צער הגוף דברי ריבות בין איש לרעהו דצערא דגופא בשגם מעט הוא גדול יותר מצער הרבה בעניני ממון כי רב הוא צער הגוף וגם מה גבול יש לצער הגוף ולא ה"ל לראשונים נוחי נפש למסתם הא מלתא למען נדע הגבול בין מעט להרבה, ועוד יש לדקדק בדברי רבינו דפתח ואמר אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס הנה המניעה מן האיסור אינה תלוי' במה שהאדם הוא מזרע ישראל שיש להם לב טהור ורוח נכון וטבעיהם נוטה אל החמלה והרחמים, אלא כגר וכתושב משפט אחד להם, וכל מי שבא להסתפח בנחלת ה' הוא מוזהר ועומד לעשות ככל חקותיו ומשפטיו אף שאין בטבעו לעשות כן צריך להכניע לבבו לעשות רצון קונו ככל המון ישראל וכמה דברים שנפשו של אדם מתאוה אליהן וחומדתן והתורה הרחיקה מהם, והנה תכ"ד משוי נפשי' רבינו הדרנא ואמר אפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וכו' וזהו דרכם של זרע ישראל וכו' ולא כתב בזה לשון איסור, אסור לנקום אלא בלשון המשתמע דאין ראוי לעשות כן מצד מדת חסידות לפנים משורת הדין היות הוא מזרע ישראל, וכי הגר הגר בתוכם אינו מצוה על כך אתמהה, ומשמע דאף האיש הישראלי העובר על זה אינו עבריין אלא שלא טוב עשה בעמיו העם סגולה שהם זרע אמת ועבור על פשע הוא תפארתם, ואם נאמר דכוונת רבינו במלת אסור לאדם להיות אכזרי מוסב נמי על שלאחריו אפילו הצר לו הרבה וכו' לא יקום ורצונו אסור לו לנקום א"כ לא ה"ל למכתב כלל מלות לא יקום דהמניעה כבר היא נכללת במלת אסור שפתח בו.

תירוץ הדקדוקים הנ"ל

אמנם ביאור דברי רבינו כן הוא לענ"ד דהנה הגאון בעל יש"ש במס' ב"ק פ"ח סימן ס"ג והובא במג"א סי' תר"ו סק"ה כתב אע"ג דמצד הדין המוציא שם רע על חבירו ואח"כ מתחרט ומבקש ממנו מחילה אינו צריך למחול לו כדאיתא בירושלמי דב"ק שם והובא ג"כ בהגהמ"יי פ"ה אות ט' מ"מ מצד מדת חסידות ראוי למחול אף למי שהוציא עליו ש"ר דהיינו שהי' מבזה אותו ברבים, ולזה כוון רבינו במ"ש אפילו הצר לו וחטא לו הרבה דהיינו שהוציא עליו שם רע הן שגרם לו בזה הפסד בממונו, והן שפגם בכבודו והצר לנפשו ולכן נקט רבינו תרי מילי היצר לו וחטא לו, ומה שמכנה רבינו להוצאת ש"ר והטלת דופי בלשון הרבה כי באמת הרבה הוא מאד בערך כל המעשים אשר לא תעשינה כגון גזל

עושק או מאבל בגופו, ולא מלבו שנה כן רבינו אלא מלשון המשנה ילפא לו כן למיתא בעירובין ט"ו ומשא"כ האומר נפיו תמור מן העושה מעשה שכן מניו שלא נתתם גז"ד על מצותיו במדבר אלא על ה"ר וכו' ואמרי' בגמרא שם אמר ר' אלעזר בן פרטא בא ואלה כמה גדול כח של ה"ר מכל הממרגלים ומה המוציא ש"ר על העגים ומגנים כך המוציא ש"ר על מניהו שהוא מקבל עו"ג אל ועבר על אחת כמה וכמה, ולכן כתב רבינו בהגר לו ואמנם לו הרבה להיותו שדבר עליו ה"ר אעפ"י שאינו עושה ליפור אם אינו רוצה למחול להמש"ר גם בהכנות דברי ריבוי ופיוס כיון דמשורת הדין אינו צריך לעבור על פשע גדול ועלוס כזה שעשה לו המש"ר כמבואר בירושלמי וכמדרשי ריש מס' יומא פי' תשכ"ג ובמש"נ חלק פעשין מנין ט"ז מ"מ מלד החפץ ועשייה הטוב ושיבר רצוי לו לאדם להיות מחרלה נרחמים ומחפיים בתחנונים של זה שהוציא עליו ש"ר ולמחול לו כשהוא מבקש ממנו מחילה ולא יקוס ולא יעור לו כי כן רצוי להיות זרע ישרלל מובדלים במדותיהן להיות עושים לפנים משו"ד.

ב' טעמים למה א"צ למחול למי שהרציא ש"ר

והביא רבינו רצוי לדבר זה מן הגבעוני, דהטעם שאינו צריך למחול משורת הדין למי שהוציא עליו ש"ר כתב מהרי"ק בשפקים וכתבים פימן רי"ב דאינו מתקן המצוות גם כי יבא לבקש מחילה לשיכא דשמא בהא ולא שמא בהא ולזכר עולם יהי' הדופי והבזיון שעשה לו המש"ר, ומי מופיף את טעם שדבר כי יאמרו הבריות מלן מפיש דאחילה בהוציאתו הש"ר הי' דובר כזב ועתה מאת יהגה תכו יבקש ממנו מחילה, דלמא אחילה דבר אחת ועתה לאיזה אכרת ושבה או לחועלת מה מבקש מהבתו של זה שדבר עליו רוח שקר נפיו מה שאמר כי אין בו הדופי אשר הגיד עליו אחילה, ויש שפקותא לדיעא בין טעמא של מהרי"ק לטעמא דידי והוא שם הי' זה שהוציא עליו ש"ר נפני מלה מכשים, אחרטו מיד לאחר שיחה שעות שלא היא בשיכול שגם אחר אהם לא יצא מקיר החולה להגיד לאחר מה שאמר מזה אהוציא ש"ר, הנה לטעמא של מהרי"ק מלד הדין צריך להתרלה שם המוציא בקש ממנו מחילה אבל לטעמא דידי גם זה אין לאחול לו משורת הדין, וכן להפך יש בפקותא שם אמיש שהוציא עליו ש"ר אבר אליש הוא יש לו יד בציית המלך ודבריו נשמעים אצל השריש ולא יאת שפני המון בני אדם, אבל השיש ההוא אשר עליו הוציא ש"ר שיש שפכן הוא ומין יבריו נשמעים במקום גדולים לא עמד ומין מי שיצא פניו פני לב, ומש"ו יבקש המוציא ש"ר ממנו מחילה ומתחרט על אשר עשה בבקר לטעמא דידי צריך לאחול לו מדינא ולטעמא של מהרי"ק אין לאחול לו ומש"כ היש"ס הוא דאינו יכול לתקן המצוות ולא יאתה הטעם שהתלוות לפניו לבקש מחילה, והנה בגבעונים הי' החטא שאחלו נגדם בהריגת ז' איש כמאמרם בירושלמי פ' נגמר הדין ה"ו, ומ"ש בקשת המחילה אל"ת להשיב נפשותם לאחרי כי שופך דמם כאיש הנגרים אלינה וגרע מהוציא ש"ר לשיכא בפק הקרוב לודאי שלא יתקן המבקש מחילה את עוותו משא"כ בגבעונים לשיכא בירור גמור לא יתקן המצוות אשה שיחרטו להחוטא נגדם, ומשפ"כ הפשים הכתוב את הגבעונים כי הקשו מרפש וימאנו להשתר למבקש מחילה מהם ובילר הכתוב הפנה שהיא להשמחת טעמם כי לא מצני ישרלל אשה, ומזה יש ללמוד ולהשכיל כי טובים השה זרע ישרלל לא ידעו להתאכזר וחה דרכם בקדש להתחמל עם העובדים לותם אלא בדבר שלא יתוקן המצוות מ"י בקשת המחילה, כי דבקים השה בה' המרחם המכפר עון ופרנה לפלוט, ומ"כ דרכם בעיני עשקי נפשות כמו בגבעונים שאכר"כ שעוברים על פשע אים שהוציא ש"ר על מ' מהם ואמ"כ מתחרט על עוון ומבקש ממנו מחילה והאדם יחלה לעיניש כי אין נרומו רמיה, אך כי מתחרט על העבר, כי אלא מדת ההתחסדות והטובה אשר נטבע הנפש האיש הישרלאי רצוי לו להיות שב אפו ממנו ויבוקש טון ואינו כי יאמול לו, כי כך המדה של זרע ישרלל הקדושים ולבם הטהור והרחמים בני אחיהם, והולכי בדרכי השם יח' אדוני האדונים, עד פה חנוך ניאור הפשט בדברי רבינו.

עוד דיוקים בדברי רבינו

(ב) ועתה אקום להעמיק הטיון פה בפ"ד בדברי רבינו כי דבריו עמוקים והם תפומי זהב במכיות כאף כי עדיין הדבר הקשה בדברי רבינו הוא, מדא כיון דדבר זה שכתב שאף בשהוציא עליו שם רע וגנאי שרצוי לו לכל אדם כשר וירא שמים על דרך המימה והשאלה למחול לו כשמבקש ממנו מחילה, הנה לכאורה אינו מפורש לא בגמרא דילן ולא במכילתא וספרא וספרי והירושלמי ומדרשה בירושלמי משמע ההיפוך מדעת רבינו וכן נמי משמע מדברי כל גדולי הראשונים שכולם הניחו להך ירושלמי לפרק המובל ואם הוציא עליו שם רע שאינו צריך למחול, ואין גם אחד מהם שיאמר שפעפ"כ מלד מדת חסידות וברכי הטעות רצוי לו לאדם השלם שיסחול אף בדבר זה עד שבא גדול

ליהודים מהרש"ל בספר יש"ס ומאר כן, מין זה כ"ש שכל גדולי הרמשונים לא ס"ל לחלק ככך בדבר זה מצד מדת חסידות, והך רמי' שהניח רבינו מהך עובדא של הגבעונים, הנה למי שאין לו הכרח ורמי' בש"ס מהגמ' דילן לדין זה כשביל רמי' זו למוד מהך עובדא של הגבעונים לא יכריעמו לומר כך כי דעת לגמון נקל, דיש לחלק בין המשחים והוא לנשלמה בעובדא דגבעונים אף שהי' עשקי נפשות ממש שהרגו מהם שבעה איש, מבל הא מיהא מ"מ בבר עברו שנים רבות לפחות הרבה יותר מל' שנה מצו שהניח שמואל להרוג מהן עד היום ההוא שביקשו נקמתם, וא"כ אי לא נימא שוב מעשיו של שמואל שבלש"ה בבר היו מחים בעבשם עד אותו היום, ואם אפשי שבחירתו הגבעונים שיהי' קל בעיני כל אחד ואחד מישראל לשפוך דמם אלמה כי ילמדו משמואל הנה לזה הי' די בנקמה הממילה מהם מכל ישראל ובמתן אדם אחד ניחם כאף וחבב כמנואר שם בפסוק כמ"ב רש"ל ועיין ברש"י ובראב"ק שם כי זה כל אדם ידע שאוב לא ישלחו בעולתה ידיהם גם ואפי"ה לא אמרו להם אין זה כי אם רוע לב ואכזריותם כי לא אבעי ישראל המה, לא בן זה שהניח עליו שם רע שלא שביקש ממנו אחילה אילא דלא שמע בהא (ואם גבי גבעונים הי' יכול המלך להכריח הדבר בכל גדולי ישראל) אז יאמרו כי לא ניקש אחילה כ"א להכרח או לחועלת הנה עדיין לא סר רעתו של זה המוניח שם רע אזה שהניח עליו שם רע גם הוא בזיון וקלון לבניו ובני בניו אחריו עד סוף כל הדורות כי יאמרו הך הושלח שם רע ואמרו כל העם כי אחיהם או אבי אביהם של אים פלוני עשה דבר רע פלוני וכל זה לא שייך גבי הגבעונים ודעת לגמון נקל ואם רבינו אמרו בן מצד סברתו דלא ס"ל הך חילוק האמור בין עובדא דגבעונים לבין מוניח ש"ר וא"כ אפיר אילא ק"ו אהך דגבעונים למוניח ש"ר שרצו לו לשמול ולפחות שקולים הם ומקרה אחד לשניהם שרצו לשמול, אבל הלא ידוע לנו מה שיעד לנו רבינו שבבש"ס שיבתוב דבר והוא רק מצד סברתו יעיר לנו אזן ע"ז ויבתוב וירצה לי, למען דעת כי מילבי שבלו שבל הקדש הוא ואם אינו טובא וירצה לי הדבר ברור כי לא מלנו עשה בן אך ממקדש מלך הוא יוצא בבלי או ירושלמי וכדומה מן המקומות, ומדלא בתב וירצה לי הנה מודע מזה בבירור כי לא מסברתו הזבה אמרה להא שמעתא וא"כ צריך מיפוש מחיפוש איה אילפוש הוא מקום הדין הזה.

וביותר קשה לעב"ד להא מהירושלמי דש"ק פ"ח ה"ז משמע לעב"ד דלפילו מדת חסידות אין בבן

לשמול למי שהוניח עליו ש"ר, מדת מדשיחמיע הירושלמי להניח דבר זה לפחות דרך עשים הוא לשמול אף לא מי שהוניח עליו ש"ר וכמו שהוא זה דרכו בקדש בכמה מקומות למחני וירא שמים וכו' או למחני ונלחת ידי שמים וכו וכדומה מלינו הרבה בתלמוד בבלי וירושלמי, ואם היה הדי בך גם פה מצד מדת חסידות לשמול לא נפלחת היא למחי מצד מדת חסידות ועשה ונלחת ידי שמים רצוי לפדם לשמו אף בשהוניח עליו ש"ר, ועוד להא קשמר אבל הוניח על ש"ר אין לו מחילה עולמית וכו' והוי לי' למנקט אינו נרי לשמול להא אם יהי' הפדם הזה שהוניח עליו ש"ר בחזק פדם המעלה מבני עליה הולך בדרך טוב ויאר לעשות לפני משורת הדין הנה אינ כזה יהי' מוחל לו אף בשהוניח על ש"ר והילך שמר הירושלמי דאין לו מחילה עולמית אלא ודל נריכין לומר דאף מי שהחלחו בקהל חסידים וכ"ש חפד כמ שנשמר לדעת הירושלמי אינו נריך לשמול לו דאין זה משו מדת חסידות ועשה בלל וכלל, ואדרבה אפשר לפיקול קנעיד שמחיק זה הקול של הושלח ש"ר כי יהי אבי אל שהוא מוהב לזה שהוניח עליו ש"ר ההוא ולפחות אין בו אז מדת חסידות.

ואחרי כי כן מ"ש רבינו שמצד מדת חסידות רצוי לפדם לשמול אף בשהוניח עליו ש"ר ומבקש ממנו מחילה נגד דעת הירושלמי, רק מכח סברתו לבד שקובר שאין מילוק לפחות בין הך עובדא דגבעונים לבין הושלח ש"ר, וחבו דבר שמ"מ לשומרו שרבינו יפקוק נגד תלמוד ערוך וירושלמי, אם לא דהתלמודא דילן חולק על הירושלמי דהוא עיקר להלבה בכל מקום נגד הירושלמי, וא"כ קשה על רבינו בתלמי, מדלא מה שבבר הניחו עליו לעיל, ועתה נתחזקו ביותר הקושיות האמורות אלה אילפו הוא מקור מקומו טהור בגמ' דילן שיחלק על דינו של הירושלמי, ולומר הוחיל דהתלמודא שהר מזה ש"מ דחולק הגמ' דילן על הירושלמי הנה הפדם יכול לעיניים כמה מהדוחק יש בזה ואינו כדחי לדחות חלמוד ערוך של הירושלמי והלא מלינו דיוים הרבה שפסק רבינו בספרו זה רק מבח מה שנאמר בתלמוד ירושלמי אף שזכרו אין להם בתלמוד בבלי, ועוד דהא אף לדעת רבינו אינו אלא מצד היאר והטוב אבל מצד הדין אינו צריך לשמול ואינו נקרל ענייו, וא"כ עדיין תקשי למה לא הניח הגמרא דילן הדי הזה של מוניח ש"ר כפי מה שהוא מעיקר הדין לפחות ונלחה ידי שמים יכול לשמול גם זה, אם לא שנריכין לומר דהגמרא דילן סמכה בזה על הירושלמי, וא"כ כיון שהירושלמי קלמו

דלף מדת חסידות אין כאן למחול, ס"ב מכ"ל לרבינו לומר שהגמ' דילן פליג על הירושלמי בחדא לענין מדת חסידות ומודה לי' בחדא לענין מדה"ד, וחדא שבית צריך ביאור לפי דעת רבינו דהירושלמי והגמ' דילן פליגי נח ופרנס לי' בחדי פליגי, ואם בעצם יש בזה להירושלמי בחדא דלדעתו אפי' מדת חסידות אין כאן למחול למי שהוציא עליו ש"ב, ולהגמ' דילן מצד מדת חסידות ודרכי עמוה רשי לחדם למחול אף למי שהוציא עליו ש"ב.

תירוץ על הדרקוקים הנ"ל

והנראה לע"ד בס"ד ביאור כל הקושיות הנמורות דדבר זה שכתב רבינו דמצד מדת חסידות רשי לחדם למחול יש לו מקום קבוע ויסודתו בהרבי קודם בחלמוד בבלי, רק דהירושלמי לשיטתי' יש לו רשי' מוכרחת לדיוקו דס"ל למחול למי שהוציא עליו ש"ב אפי' מכח מדת חסידות אבל הגמ' דילן נח בלבד דלשיטתה אזדא לה רשיית הירושלמי אלא מדרבה אף זו בית לה רשי' מוכרחת ומוכחת דמצד מדת חסידות רשי לחדם למחול אף לזה שהוציא עליו ש"ב.

וחילא [שער תשובה] דילי בס"ד אומר כי לכאורה קשה לע"ד טובא על הירושלמי דמכ"ל בחם הוציא עליו ש"ב אף למחול לו אף שביקש ממנו מחילה אלוך ושוב אלף פעמים ויותר ס"ל למחול לו אף מצד מדת חסידות דחם שחמרו הירושלמי מכח הסברא שכתב מהרי"ן בפסקים וכתבים והוא לחיכא דשמע בהא ולא שמע בהא או מטעמא דידי שכתבתי שהוא מעוות לא יוכל לחקון הוצאתו ש"ב כי רבים בני שוממים השמחים אלי גיל כי ימצאו מקום להטיל דופי וגנאי בקדשי שמים בני חדם העומדים ברומו של עולם, הן כל זה הדבר זר מאד לומר כך מכח הסברא גרידא שחס"ו זרע ישראל רחמנים בני רחמנים ההולכים בדרכי הש"י יתנהגו להתאכזר אלא למחול לחביריו והרי הקב"ה רב חסד ומטה כלפי חסד ומקבל תשובת השבים אליו אף בדבר שחינו יכול לתקן המעוות כגון שרצח או אכל מחכלות חסורות וכדומה ופיילו בא על חשת איש והוליד ממנה ממזר מהני לי' תשובה וניתן למחול עיין היטב בחום' דמגיפה ט' ריש ע"ח בד"ה זה הבא על הערוה וכו' ובפסקי חום' שם סי' י"ד, וס"ב הוא במלך מלכו של עולם יתברך היאך יעלה על דעתינו לומר שמחוג חדם להבל דמה לא יתרצה ולא יחחול לחבירו כשהוא מבקש ממנו מחילה אלא שלם נרחה מבחוץ ושוה מבפנים לפי רחות עיני החדם, אף דבבר שחין נאל ידו שוב לתקן המעוות, כיון שבחה מחחרט מרצה גמורה ומפייסו ומרצה חותו בדברי חן ותחנונים ומבקש ממנו מחילה ברגים זה שלש רגלים ומה לו לעשות עוד, סוף דבר כל יבר הולך בלבבו יבין דבר שס"ב לחמרו, שהירושלמי חמר להדין הזה רק מכח הסברא גרידא, חם לא שהי' לו ליזה רשי' מוכרחת לדין הזה, מעתה נדעה נרחפה לדעת דעת קדושים מה היא רשיות דהירושלמי.

ראי' ממקראות דאברהם ואבימלך

אמנם את חשר מי יחזה הוא כי מרחש נוכיח מרחנו ומה ש"ב עם אבימלך והוא דקשי' לי' להירושלמי בהך מקרחי קדש טובא דשם נחמר ועתה השב חשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה וכו' הרי שלוה הקב"ה לאבימלך שיחלה ויחמר פני ס"ב ש"ב שיתפלל עבורו, וכמו כן נחמר שם שס"ב ש"ב התפלל עבור אבימלך ואנשי ביתו להסיר מהם מרון אפו חשר אשת שלח הוא יח', נהשם לשה לא לוה הקב"ה שאבימלך יחלה ויחמר את פני שרה שהיא תתפלל עבורו, וגם על שרה אמנו גופא קשיא לשה זה לחקה ושמחה לאיד אבימלך ולא התפללה היא עבורו כי יותר רחוי היי לאבימלך לבקש משרה אמנו ש"ב שהיא תתפלל עבורו שהרי היא היתה יותר בנרה מס"ב ש"ב, וכמבואר במדרש ומ"כ יותר הי' מחויב אבימלך לפייס לשרה ושהיא תבקש עליו רחמים שהקב"ה יעשה ויחיה על הרעה אשר עשה לאבימלך ושיכפר עון אבימלך מה שחטא נגדה, ממה שהוא מחויב לפייס לס"ב ש"ב, ואם כי יביא מלחא כי אברהם וכל החבות הם היו גדולים ומופלגים הרבה בצדקתם ובכשרון מעשיהם מהחמהות וכמבואר בחר היטב במדרשי רבותינו על הפסוק מלך על ההרים מקפץ על הגבעות וגו' שההרים הם גבוהים וגדולים מאד בחם במשל זכות חבות, והגבעות שהיגם גדולים וגבוהים כ"כ בחם במשלו זכות חמהות, והרי להחבות היו מופלגים מאד בצדקתם יותר הרבה מהחמהות (ודע כי מאמרם מלמד שאברהם הי' טפל לשרה בנבואה וכו' אין זה קושי למאמר רז"ל במדרש, כי המאמר המאור בעצין טפילת אברהם לשרה בנבואה בלש"ה הוא מוקשה לכאורה נגד כמה וכמה מקרחי קדש ומאמרי רז"ל והשכל נבל המאמר הזה יש לו ביאור ושין פה מקום ביאורו אולר ר' יונח בביאורי למדרשי רז"ל) אבל מלילה ואלילה לנו לחשוב מחשבות פיגול כזה והם מלהזכיר ואפי' רק להעלות על נב שחי"ו הקב"ה נח הקפיד אלא על ענין המושב של ס"ב ש"ה

אבל לא על גודל צערה של שרה, וגם שאם שרה היתה מתפללת על אבימלך שח"ו לא היתה תפלתה נשמעת ורצוי' לפניו יתברך, חלילה ובלי ספק היתה תפלתה עושה פרי.

ועוד זאת יתירה קשיא לי' להירושלמי דמסכת ב"ק בקרא שם ולשרה אמר הנה נתתי אלף כסף לאחיך הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכחת, והנה הרמב"ן בביאורו על התורה ביאר שם מאמר ואת כל ונכחת וגו' דהקרא הוא שסיפר לנו שא"א ע"ה נתרצה ונתפייס מאבימלך, אבל לא כן שרה כי את כל וגו' אף אחרי כל אלה הפיוסים והרצוים אשר עשה ודבר אבימלך לשרה למען הפיס דעתה ולרצותה שתמחול לו, הן כל אלה לא נתפייסה ולא נתרצית למחול לאבימלך כי נתוכחה עמו, ובשבחה של שרה דבר הכתוב.

ומדי דברי בו בפסוק האמור לא אוכל להתעלם מלבאר בס"ד כוונת הכתוב האמור, למען דעת כל קורא בו כי גדול כבודם של א"א ושרה והוא כי לכאורה האדם יראה לעינים כי אין זה מתנה לפי כבודם הגדול של א"א ושרה משאת מאת המלך אלף כסף וביותר לפי מה שחשבו המפרשים דהך נתתי אלף כסף וגו' דקאי על הצאן והבקר הנזכר בפסוק הקודם שהיו שוים אלף כסף, וא"כ הוא הלזה קרא בשם כבוד לא"א ושרה לפייסם על הרעה הגדולה שעשה אבימלך עמהם, ובמה נחשב זה מתנה כיד המלך ולבני אדם חשובים כאלה דמיין לבר אלהין כאברהם ושרה ומה שהרמב"ן בביאורו שם רוצה לומר שפירושו של אלף הוא לשון אלפים רבים מ"מ פה הדבר דחוק לאמרו, שאבימלך הי' רוצה לפייס את שרה והי' ראוי לו לבאר דבורו שנתן אלפים לא"א ע"ה בעלה כדי שיפעלו הדברים בלבה יותר ממה שפעל מאמר סתמיי, אבל לדעתי עניינו וטעמו כך הוא שאבימלך בדבורו פה עם שרה רצה לפייסה על כבודה במה שפגמה ולזה אמר לה שיש לה כסות עינים נגד האנשים אשר עמה ולכל מי שיראה הדבר ההוא, והוא כי אם אמת נכון הדבר כי בכל הריבוי ההוא מצאן ובקר מה שנתן ביד א"א ע"ה אין זה כסות עינים לשרה על כבודה שפגמה אפילו נגד האנשים אנשי בית א"א ע"ה ומכ"ש נגד כל בני העולם כי יראו הצאן והבקר אשר ביד א"א ע"ה יאמרו כי לא נתן אבימלך כל זה לפדיון נפשו, אך אין זה כי אתנן זונה ונדן נתן לה לשרה ולאברהם ומאן מפיס כי נתן כל זה לכסות עינים להגיד לאדם ישרה תומתה וצדקתה, אבל כדי לתקן דבר זה להיות לה כ"ע לפחות נגד האנשים אשר עמה ונגד כל האנשים אשר יבאו שמה נתן ביד אברהם מטבע אחת גדולה משקלה אלף הנקרא בלשון העמים מעדאליט, שבו הי' חקוק צורת אבימלך כמו שהוא כן בכל מטבעות המלך, וגם הי' חקוק בו בציור או באותיות המעשה כולו כמו שהי' מתחלתו ועד סופו היאך עברו הדברים ושבאונם נלקחה לבית המלך ושטהורה היא וענתה בה צדקתה וטהרתה של שרה.

ונחזור לעניננו לדברי הרמב"ן שבשבח שרה דבר הכתוב שלא נתפייסה היא ולכאורה הדבר יפלא בעיני דמה שבח יש בזה לשרה במה שהיתה אכזרית ואבירת לב ביותר עד שבכל אלה הפיוסים והרצוים שעשה לה אבימלך שתמחול לו לא נתפייסה ולא נתרצית לו, ואם לגודל צדקתה ויראת ה' טהורה אשר בלבה ותהי בה כאש בוערת רשפיה רשפי אש וחרה אפה באבימלך על מחשבתו הרעה אשר חשב עליה לבא עליה לולי חמלת ה' עליה כי מנעו מבא אליה ומאת ה' היתה זאת לא מאת אבימלך מכח בחירתו, אבל א"כ הוא כי יפה עשתה שרה במה שלא נתפייסה למחול לו, אף אתה צא ופרנס לי א"א ע"ה דכן יש בו מהגנאי והגנות הגדול שח"ו לא הי' צדיק כ"כ כשרה אשתו ונתפייס ונתרפס ברצי כסף ושוה כסף, או כי נקל הי' הדבר בעיניו עד כי מיד נתרצה ונתפייס למחול לו לאבימלך המעט הוא עון אבימלך, וחלילה לחשוד אברהם באחת משתי אלה ושיהי' נותן עיניו בממון והטה את לבבו הנאמן וחלילה לדבר בגנות צדיק אחד אחד הי' אברהם בשביל להגיד שבח שרה לא יתכן דרך זו, אמת שמצינו בירושלמי דמסכת שבועות פרק ו' דפגם הכתוב כבוד הצדיק אשר הוא כבר בקבר מפני כבוד הצדיק אשר עודנו חי, דהיינו שפגם הכתוב בכבוד יהושע בן נון מפני כבוד עזרא הסופר אע"פ שיהושע בן נון בודאי הי' גדול טפי טובא מעזרא הסופר אבל זה דוקא כשאחד מת ואחד חי, אבל לא כן כששניהם שוים או שניהם מתים או שניהם חיים.

ושלישים על כולן הנה קשה להירושלמי א"כ הוא כדברי הרמב"ן דהתורה ספרה בשבח שרה שנתוכחה עם אבימלך ולא רצתה להתפייס ולמחול לו א"כ למה זה באותו מעשה שאירע לה עם פרעה לא כתיב התם ששרה נתוכחה עם פרעה בדברים, דהא גם שם מסתמא גם פרעה הי' מפייסם בדברים לאברהם ושרה וכמו שהוא הדין כן אפילו במי שגוזל מחבירו רק ממון שאע"פ שמשיב לו את הגזלה אשר גזל מ"מ צריך ג"כ לפייסו בדברים וכמ"ש רבינו

נהלכה הקודמת ולולי שפרעה עשה כדין וכהלכה שפייסם לאברהם ושרה בלי ספק לא ה' הקב"ה מרפאתו ומ"כ ה' לו להקריב להזכיר שאברהם לא נתפייסה לגודל יראת ה' אשר בלבה גם צריך ביאור השיטו שה' אין הך מעשה של פרעה עם שרה לגין הך מעשה של אבימלך, והוא דאבי אבימלך הוה הקב"ה לשאר פני אברהם שיתפלל עבורו וכן עשה אברהם שהתפלל עבורו, ואבי פרעה לא מצינו שהקב"ה הוה לפרעה שיאמר פני אברהם לתלות פני ה' ולהתפלל עבורו גם לא מכר בקרע כלל שמ"ש היה מתפלל עבור פרעה, אלא מיד ולמלחר שהמציר פרעה משתו ופייסו בממעט דבריס כי לא נמרד ובמעל ומלבו עשה כן מיד נתרפא, ומה נשתנה פרעה מאבימלך.

ביאור דעת הירושלמי בהך הלכתא

ואת כל אלה ה' קשה להירושלמי ולפיכך תירץ כולהו נמלא מחתא, והוא שהקדיים נפ"ד כי מהמעשה שעשה אבימלך שלקח את שרה לביתו הוה לו בלבד שעשה זאת שתי רעות דהיינו הרעה החמה לאברהם והרעה השניה לשרה אף זו כי אברהם ושרה הם מלוקים בעיקר צריכן לו לומי זה כראי זה, כי לאברהם לא עשה כ"ל רעה אחת והיא כס היה נקל לתקנה ע"י חזרה ופיוס, לא כן לשרה שעשה שתים רעות, והרעה השניה קושי התקון ע"י פעולות אלם מכ"ש ע"י דברות ג"ל דברי פיוס וריצוי.

וביאור זה כי לאברהם עשה רעה אחת, והוא מה שביעדו שגזל לו את אשתו, אבל לשרה עשה שתים רעות החמת שנשה מה שביעדה שגזלה מעשה עשה שהתהו אהבת נפש ושי אבימלך זה הדבר מרגן מפריד אלוף, שבית עשה לה רעה כי יצא עליה שם רע בכל העולם אשר ישמעו שמע המעשה הזה כי שרה הובאה בית אבימלך, מה יאמרו בגויים החמת נשואה היתה זאת קדשה, כי יאמרו שמדעתה ומרצונה נלקחה לבית אבימלך, או כי היא בעצמה הלכה שם להרחות העמים והשרים את יפיה, ולא היתה נשואה עפ"י הדבור דבר המלך, אך יתבטה לשון כי היא לילה אשת הומיה ושית זונה, אבל פרעה לא עשה לשרה כ"ל רעה אחת מה שגזלה מבעלה, אבל הרעה השניה לא עשה לה פרעה, כי גבי אבימלך לא הרשיעו אבימלך, כי ה' אפוקמי נעולם בין החומות לגיים בדיק הולך בדרך התים אומר הן מלות וכבללן הוא גזל ועריות, וכן התפאר עלמו אבימלך לפני מלקים ואמר הגוי גם בדיק תהרג וגו' וכן נא נהלכה הקודמת ולולי שפרעה עשה כדין וכהלכה שפייסם לאברהם ושרה בלי ספק לא ה' הקב"ה מרפאתו ומ"כ ה' לו להקריב להזכיר שאברהם לא נתפייסה לגודל יראת ה' אשר בלבה גם צריך ביאור השיטו שה' אין הך מעשה של פרעה עם שרה לגין הך מעשה של אבימלך, והוא דאבי אבימלך הוה הקב"ה לשאר פני אברהם שיתפלל עבורו וכן עשה אברהם שהתפלל עבורו, ואבי פרעה לא מצינו שהקב"ה הוה לפרעה שיאמר פני אברהם לתלות פני ה' ולהתפלל עבורו גם לא מכר בקרע כלל שמ"ש היה מתפלל עבור פרעה, אלא מיד ולמלחר שהמציר פרעה משתו ופייסו בממעט דבריס כי לא נמרד ובמעל ומלבו עשה כן מיד נתרפא, ומה נשתנה פרעה מאבימלך.

ביאור דעת הירושלמי בהך הלכתא

את כל אלה ה' קשה להירושלמי ולפיכך תירץ כולהו נמלא מחתא, והוא שהקדיים נפ"ד כי מהמעשה שעשה אבימלך שלקח את שרה לביתו הוה לו בלבד שעשה זאת שתי רעות דהיינו הרעה החמה לאברהם והרעה השניה לשרה אף זו כי אברהם ושרה הם מלוקים בעיקר צריכן לו לומי זה כראי זה, כי לאברהם לא עשה כ"ל רעה אחת והיא כס היה נקל לתקנה ע"י חזרה ופיוס, לא כן לשרה שעשה שתים רעות, והרעה השניה קושי התקון ע"י פעולות אלם מכ"ש ע"י דברות ג"ל דברי פיוס וריצוי.

וביאור זה כי לאברהם עשה רעה אחת, והוא מה שביעדו שגזל לו את אשתו, אבל לשרה עשה שתים רעות החמת שנשה מה שביעדה שגזלה מעשה עשה שהתהו אהבת נפש ושי אבימלך זה הדבר מרגן מפריד אלוף, שבית עשה לה רעה כי יצא עליה שם רע בכל העולם אשר ישמעו שמע המעשה הזה כי שרה הובאה בית אבימלך, מה יאמרו בגויים החמת נשואה היתה זאת קדשה, כי יאמרו שמדעתה ומרצונה נלקחה לבית אבימלך, או כי היא בעצמה הלכה שם להרחות העמים והשרים את יפיה, ולא היתה נשואה עפ"י הדבור דבר המלך, אך יתבטה לשון כי היא לילה אשת הומיה ושית זונה, אבל פרעה לא עשה לשרה כ"ל רעה אחת מה שגזלה מבעלה, אבל הרעה השניה לא עשה לה פרעה, כי גבי אבימלך לא הרשיעו אבימלך, כי ה' אפוקמי נעולם בין החומות לגיים בדיק הולך בדרך התים אומר הן מלות וכבללן הוא גזל ועריות, וכן התפאר עלמו אבימלך לפני מלקים ואמר הגוי גם בדיק תהרג וגו' וכן נא

ולפיכך גבי אבימלך שלא הוה לו עשה כ"ל רעה אחת לאברהם אמה שביעדו וגזל את אשתו לכך מיד כשהחזיר לו את אשתו וביקש ממנו מחילה היה אברהם מחויב מדינא למחול לאבימלך, וכן עשה בפעת ותפייס ומחל לו מיד, וכמבואר לעיל הלכה ט' דאם גזל את חבירו די לו להגזלן בזה אמה שמשיב את הגזלה אצל גזל ומבקש ממנו מחילה על מה שביעדו בגזילתו וזה אר עוון ומטותו מכופר, ובאמת מלד מה שהרע לאברהם לחוד לא ה' צריך עוד לאבימלך להפלחו שיתרפא ויחי מחליו, כי ממילא עשה יעשה לו ה' יתברך כן ויעלה דברו וירפאהו, כיון שהעון אשר היתה שבה קרובה להעונש ההוא שהגיעו כבר נמחל לו ע"י החזרתו ופייסו לותו בדברים, ממילא גם העונש נסתלק ושב ורפא לו, אך מה שאבימלך ה' צריך לתפלתו של אברהם הוא להיות העון עלמו לא נמחק לגמרי שהרי הרע עוד נקדש גם לשרה והיא לא מחלה לו מהטעם שנאמר בסמוך נאת הטוען עדיין לא קר מאבימלך (ולפחות לא שב אפו ממנו לגמרי להיות כל היסורין בדלין ממנו) לפיכך הוצרך אבימלך לתפלת אברהם שיסתפק שיהו לפני ה' ויעתר על אלקים בעדו, כי יעשה עמו בטובה ורב חסד ויאמר לו כל חשך עון.

איברא זה ניחא לאברהם משמ"ש שרה והי דיליד פתגם שהיא היתה מוחלת לאבימלך ג"כ הרעה האחת שעשה לה שביעדה אמה שגזלה מבעלה ועשה פירות בין

הנקים אבל הן עוד אחת היתה וגדולה היא מהם שהוא ית"ש נעולם ומעשהו ומכריח כי מי יאמין לשמועה זו שבימינך אלך כאר נהפך לצורי גפן וכריח ועתה אלא כדת של תורה ליקח מוהה בחזקה ולעבור על עריות וגזל והנה דבר זה אינו מוגע לענין הכנוד המדומה בלבד אבל כי הוא זה עד נפש יגיע והיקל בכבודה הממיתי לעין כל והוא דבר החלוי בנפש, ולזה היטב אמרה לה לשרה, ולא רצתה להתפיים ולמחול לו על הרע הזה כי הוצאת ש"ר אין לו מחילה עולמית וכדברי הירושלמי והנה דבר זה שבימינך גרם לה להוציא עליה ש"ר, לא די אלא גבי מבימינך שהי' מוחזק למלך כאר לא כן כשנלקחה בחזקת יד מבעלה להיכלו של פרעה, הנה זה לא עשה לה הרעה השני' שלא יצא עליה ש"ר, שפרעה ואנשי היו מפורסמים לשטופי זמה, ולא עשה לה רק רעה אחת כמה שאינרה שגזלה מבעלה ממילא מיד שהחזיר לשניהם גזילתם וגם פיים לשניהם בדברים מלד הדין היו מחויבים למחול לו ממילא גמורה על רשאתו וכיון שהם מלו לו ממילא נתחלקה הסבה למכותיו וגנאיו שהוא העון, ונשאר הסבה אר ג"כ המשונב והוא העושם כל חלי וכל מכה אשר שם ה' במצרים ובפרעה, ואיפו יאמר לא הוצרך פרעה להתפלל עליו, וגם שרה לא נתוכחה עמו.

ביאור דברי הרמב"ן עה"ת

וסיפר הכתוב בשנה הלדקית וכדברי הרמב"ן בניאורו על התורה והכוונה בו שסיפר הכתוב כי שרה היתה בעלת נפש יקרה כדרך השלמים היודעים מעלת הנפש ויקר ערכה ולא היתה כדרך השפלים ונוזי הנפש המוכרים כעודם בעבור הון אלא יקרה נפשה בעיניה ונוז תנוז למשאת כיד המלך כי יודעת ומביגת היתה ניא יתירה את יקר תפארת וגדולת הנפש כי היא יקרה מכל כלי חמדה, וכל שפלים לא ישוו בה, ולהיות הקב"ה מגיד מרעשיו לאבריו כי ידע את כל אשר נעשה לאברהם מן הרע ואת אשר נעשה לשרה לזה ידע הקב"ה כי אברהם ילך בדרך ישרים וירלי ה' שימחול לו כשיפייסנו כראוי, ושרה תעשה ג"כ כראוי לה שהיא לא תמחול לבימינך על שהוציא עליה ש"ר וכאשר היתה בחנה כן אלא מחלה לו וכ"ש שהיא לא תתפלל עבורו, והנה אם אברהם לא יתפלל בעדו היאך אפשר שירפא כי עדיין לא נפתלק לגמרי החטא מה שעשה לשרה בעניו הוצאת ש"ר אלא מחלה לו, ועדיין הסבה לעוכבו קיים והיאך תסור המוסבב הוא העוגם, לזה יען הקב"ה לבימינך שיחלה בני אברהם שהוא יעשה עמו בטובה שיתפלל עבורו והוא לא יאנח ממנו שהרי מחל לו לגמרי, ולמען שלא פני אברהם כי יאתר אל אלהיו וילכנו ויאמר תפלתו, אף כי לא נפתלק העון לגמרי מבימינך מחמת שרה, מ"מ לכבודו של אברהם יעשה הקב"ה עמו לפיים משה"ר ויט אליו חסד וישלח דברו וירפאהו מחליו, ולא יוותר לו לגמרי אלא אז נחותו השעה יוותר לו ולא ירחה עון אז, אבל יפקדהו מעט מעט זעיר שם זעיר שם עד כי יסולח עון ומינכו או יפיס נקן גלוי וידוע לפניו ית' לפי דרכי משפטיו הנגלות לו ית' ואין אתנו יודע עד מה.

ומעתה כי כן הוא מוכח מזה לאפילו מלד חסידות ועטוה יתירה ג"כ אין לאדם למחול לזה שחטא כנגדו שהוציא עליו ש"ר, דאל"כ דראוי לו למחול אף למי שהוציא עליו ש"ר ומבקש ממנו מחילה, ג"כ תקשה וכי מ"ש שרה שהיתה יקרה בחכמות וכחאחרים במדרש והיתה נביאה גדולה לא התנהגה עצמה בדרכי החסידות והעטוה ולא נלבד אלא אף זו תקשה מדוע קיפר הכתוב בגנותה לכתוב עליה ואת כל ומוכחת שבכל אלה לא אחריות ולא נתפייסי למחול לו אלא ודאי הוא הדבר אשר דבר הירושלמי דאע"ג הוציא עליו ש"ר אין כאן שבח ומדת חסידות למחול לו

ביאור מחלוקת הבבלי והירושלמי בהך דינא

ואם אמת נכון הדבר כי רחיית הירושלמי לכאורה היא כרחיה מוכרת, הן כל אלה אומר אני בעניי כי לו תקום הרחיה האמורה כ"מ הירושלמי לשיטתיה, אבל הגמרי דילן לשיטתה, לא נלבד דליתא לרחייתו אף זו דלשיטו תלמודא דידן אינא רחיה בהיפוך שאף בשהוציא עליו ש"ר ומבקש ממנו מחילה שצריך למחול לו לפחות מלד מדת חסידות ודרך ישרים הרחוים להתנהג בהן זרע אברהם והנמשכים אחר תורת מרע"ה (גם שלא יהי' פלוגתא דאמוראי כ"כ בין הירושלמי לתלמודא דילן).

וביאור אלה הדברים הוא דהתום' בב"ק ל"ב ע' ב"ד כתבו אמר אברהם וכו' הקשו דהיאך קאמר המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו הדבר הוא נענה תחלה מדכתיב ויתפלל אברהם וגו' וה' פקד את שרה וגו' והיינו שהוא התפלל על בימינך וביתו שיולידו בניס ונענה הוא תחלה שה' פקד את שרה דהא כבר פקד ה' את שרה שתלי בן קודם לכן דהיינו בפסח שהי' לפני המעשה ההוא ד בימינך שאז נאמרו המלאכים לאברהם ושרה מלידתם אי

יצחק והנה דבריהם הם בחירופם שם עומדים לפופים, דמלבד שהדברים בעלמותן דמוקים להולמתן בלשון הכתוב אף זו הדבר הקשה ביותר הוא לומר לדולי התפלל מברהם על מצימלך וניתו שלא היתה שרה יולדת בריווח שהרי ממרו רבותינו במדרש כשם לדקניות לא היו בכלל קלוטיהם של חוה ומי לנו בכל הנשים שתגנות בדקת ובכשרון מעשים יותר משרה כי היא עלתה על כולנה, גם הפני יהושע שם במשנה כ"ה ומיין שאם לא מחל שהוא מכזר שנאמר וכו' הקשה כיון דקחני התם לשם השיב את הגזלה משר גזל ומבקש ממנו מחילה, והשגזל מוחל לו לעברו הנה זה כבר עשה הגזלן את הרעות לו לעשות ושם עוזו ומרמה לו לכפר עליו משטר חטא וממילא משתלק ג"כ מן המוטל העומס הרעות לו ופ"ל קשה מצימלך שהחזיר למברהם את העוסק משר עשקו שרה משתו וגם ניקש ממנו מחילה וממילא מברהם מחל לו, ושוב היה רעות ממילא שיהא חטאו נשתה כעון ולא יעלה על לב עוד, ויפור ג"כ עוונו המסובב מן החטא, ולמה הוצרך מצימלך עוד שפ"ל לתפלת מברהם שיסור ממנו העוסק ויורעפש נשרו, והקושיא היא קושיא גדולה לכאורה ורעות לגברא רבה לכוותיה, ועיין בשות הקודם ס"ק דרך הירושלמי מה שכתבתי בס"ד שם ומתיישבת שם קושיתו, אבל לפי דרך הגמרא לית קושיתו עלומה.

ועוד נה שליטיה, תופיק לדקדק בלישנא דגמ' התם דקאמר המתפלל על מבירו והוא צריך לשותו דבר הוא נעשה תפלה והוא גם כן צריך לשותו דבר מבטיח לי' למימר, דהא גם שניהם צריכים לשותו דבר שמתפלל עליו כגון הך דקתן מצימלך לי' צריך להוליד בנים וגם מברהם לי' צריך לכך ועל זה התפלל וכן ניתר הדברים כגון בריאות הגוף ושובר וכדומה, ועוד מה רצה על ככה זה המתפלל על מבירו שהוא מתפלל רק על מבירו לשוד כיון שגם הוא צריך לו יתפלל על מבירו וגם על עצמו הקנר קלרה לשוטו להתפלל על עצמו וגם על מבירו, או שם יד ה' תקנר מ"ו לתת פי שנים לכל חיש ומיש די מספורו לשבר יחסר לו ועל השליטי קשה לפ"ל הוא שהמתפלל על מבירו והוא צריך ג"כ לדבר ההוא שניהם נעניס רק שהוא נעשה תפלה, פ"ל שם יהיו כאן שני עניים בעיר לאחד ושמעון יתפלל לאחד על שמעון שיתעשר ויהי' לאחד נעשה תפלה ויתעשר ושמעון ג"כ יתפלל על לאחד שיתעשר ויהי' הוא נעשה תפלה ויתעשר וגמלא שניהם יתעשרו, וכן בכל ברה שיתחפו בה שניס יעשו שניהם כך ויגללו שניהם.

לפיכך מני נעניי אומר נפ"ד להגמ' לילן קושרת לשוללמי מלד מדת חסידות והלכי העמה מחויב אדם למחול לחפילו למי שהוציא עליו ש"ד שם עתה מתחרט ומבקש ממנו מחילה אבל דוקא כשהש"ד אינו מגיע אלא לו לבדו לא כן שם הוא פוגע גם את זרעו, ושם לא הי' מוחל לו הי' מוציא את עלמו וגם את זרעו מן הפגע והש"ד ההוא שיצא עליו כי נמה אלא יחמול לו ידעו ויכירו הכל בגילוי כי בשקר דבר הניח ההוא שהוציא עליו ש"ד אבל שם יחמול לו יהי' מקום לנון לבני אדם לפגוע את זרעו ואותו כי יאמינו העם לקול השמועה לא טובה מה שהוציא עליו ש"ד ולכן אף שם ירצה להתחסד ולהיו' מעניר על מדותיו ולמחול לזה שהוציא עליו ש"ד ואלא לפום ולשום לב לכבוד עלמו ע"י מה שימחול לו, מ"מ אינו כשאי מפני זרעו, לאדם כשאי לעשות כשלו מה שירצה לותר על טובתו ולהשליך מנגד את כבודו אבל אינו כשאי לעשות כן בשל אחרים לותר על טובת וכבוד בניו ובני בניו אחריו, ויותר מה שמוצא לרעת עד סוף כל הדורות שבודאי אין זה שום התחסדות למחול לזה שהוציא שם רע, הן אמת כי מה שהאדם מחויב לעשות מלד שורת הדין אין לומר ואין לברים כי הוא צריך לעשותו אף שם יגיע מזה הפסד לבניו אחריו ע"י המחילה או לא, ושם כי אין רשי' לדבר זכר לדבר יש מהרומות ומעשרות שאם יתן איש תרומותיו ומעשרותיו כראוי לו ולא נשאר לו מן התבואה לשבר רעבון בניו וב"ב לא יפטר עי"ז מנתינת תרומות ומעשרות כראוי נאשר מוצה עליו להפריש לא כן אם יראה ליתן לצדקה הנה קרובו קודמים לעניים אחריס ואם כי יש לחלק ביניהם בעניו ממון לנין לעני הגוף אבל קלת רגליס לדבר יש.

וידוע מאמר רבותינו שליטי הדור היו לומרים מצימלך נתעצבה שרה, וממילא הפגם הזה הגיע בלבד לשרה ולאברהם עלמם דהיינו לשרה שהיא אשה זוטה וחלשה, ולאברהם מגיע הפגם שאין לו זרע כשר כ"ל זרע ישמעאל וחרעו ובני קטורה וחרעם אבל יצחק ויעקב ושבטי ישרון וכל בית ישראל המה מלביהם וכהניהם ושריהם וביניהם מיוס מזרעו של אברהם אלא מצימלך וכדי בזיון זה לאברהם, אף זו הפגם הזה פוגע גם ליצחק הבן יקיר ולכל זרעו אחריו ואין לך פגם וזיון יותר גדול ממה שמגיע זה ליצחק ולכל

זרעו וחרע זרעו עד סוף כל הדורות הרי זה בור טונגמו
ממנו ממש הי' מנחם ויעתק ממקומו.

הסבר מה ההבדל בין פרעה לאבימלך בחמאם

ואחרי כי כן הנה יפה עשתה שרה שהתוכחה עם מנימלך
[ויקרא רבה כה:ב] ולא רצתה לממול לו אף שפייסה בדברים כמ"ש
הרמב"ן על פסוק ואת כל ומוכחת וגו' ומפ הקשיטו על שרה
היאך היתה קשה רוח ושולף כ"כ ולדבריו מתיישב שפיר,
דהיי דאמת נכון הדבר כי הצער מה שגזלה מצעלה היא
מחויבת לממול מכל הדין לאחר שהשיב לה מנימלך גזלתה
וגם פייסה בדברים וביקש ממנה מחילה וגם על פגימת
כבודה נמה שעל ידו יצא עליה ש"ר שהיא אשת זוגים
מקרבת דלכה ועכ"פ היתה מוחלת למנימלך לאחוז מכח
מדת חסידות ולכאי יושר דהלמודא דילן ס"ל דמכל מדת
חסידות ודלכי עניה רשי לממול אף לגמי שהוציא עליו ש"ר
ולפיכך היתה מוחלת נאמת למנימלך, אבל בזאת יגדל עוזו
וגם ניתן לממול, מאחת הולאת ש"ר שים זאת על יצחק בנם
ועל זאת שהרי למנחם ושרה כגר נחשבו שיהי' להם הבן
יקיר יצחק בפשט שענר קודם להמעשה הזה עם מנימלך
ומ"כ מגיע מזה ג"כ פגם ליצחק חרעו שיאמרו הבריות
מנימלך נתענרה שרה וה מין בידם על שרה ומנחם
לממול כיון שהמחילה היתה מחוייבת מכל שורת הדין כ"פ
מהטוב והישר ומין מדם רשעי להתחסד בשל אחרים לפיכך
שרה נם רצתה להתפייס ולממול למנימלך, ומכ"ש להתפלל
עליו שיזוג ה' מרון לפו ממנו, והקב"ה שהוא יודע מחרית
דבר מרמזתיו לכך נם אמר למנימלך לחלות פני שרה שהיא
תתפלל עבורו, כי ידע הש"י שהיא נם תתפלל עבורו וגם
היא יכולה להתפלל. אפשר כל זה הי' נהך מועדת של מנחם
עם שרה, אלא כשחירע המעשה ההוא כבר היו יודעים
מנחם ושרה שהי' להם זרע בירך אבל כשחירע המעשה עם
פרעה אלו עדיין לא נתבשרה שרה מפי ה' מלידת יוסף
זרע ממנה אם כן מו נת כלל וכלל ומ"כ נם הי' פרעה עושה
רע למנחם ושרה אף כמה שמוגע לעניו הכבוד כ"פ כמה
שמוגע לעניו כבודם של מנחם ושרה עלמם בעניו הולאת
ש"ר עליהם כי בית זוגים המה, אבל נם הי' הדבר הרע
ההוא מגיע אף לזרעם, כי נם עלה על דעתם אי שיהי' להם
נן וכמו שנאמת בניו רבות אמר זה עדיין נם הי' להם זרע,
לפיכך שפיר מחלה נם שרה לפרעה אחר שפייסה בדברים
וביקש ממנה מחילה, ואע"פ שהי' הדבר מוגע לכבודה כי ע"י
פרעה יצא עליה ש"ר, כי יאמרו הגוים היא אשת זוגים
נצעלת מפרעה, מ"מ מלד מקידותה ורוב הטובה שבה מחלה
לו כל מלה וכיון שפרעה הביא את הגזילה מאר גזל וגם פיים
והם נתפייסו וממלו לו שוב נם הי' נירך פרעה לאברהם
שיתפלל עליו, שיקיל הקב"ה העונש ממנו, כי ממילא כיון
שאר טוב לך שב ללפו ממנו וכקושיתו של הפ"י, והנה
התירוץ שנכתוב נפ"ד לקמן, זה נם נירך נבי פרעה, הואיל
וגם מנחם נטענמו מדיין נם ידע מז שיהי' לו בן וכמו
שמנואר ממה שאמר מנחם להקב"ה בנבואת בן השתרים מה
תתן לי ואנכי הולך ערירי וגו' הן לי לא נתת זרע וגו' מכ"ש
שלא יקוה מז בן מבני לפתו שהיתה עקרה וכמאמרם,
ולפיכך נתרפא פרעה מיד מאר נקפת הפיום והמחילה
מאברהם ושרה.

ונחזור לפנימו כי נהך טובדת של מנימלך שפיר עבדה
שרה שהתוכחה עמו בדברים ולא רצתה להתפייס
וממול לו אף שפייסה וביקש ממנה מחילה, בשביל כבוד הבן
יקיר לה יצחק חרעו ולולי הי' בידה לתקן המעות ע"י מה
שהיא מיחה מוחלת לו בשאת היתה שרה מוחלת לו על הכל,
ואם מטעם שימוקו לזרעם מאבותם שלא יפגמו, הנה מה
יועיל זה ליצחק ולזרעו אם לא יאמלו למנימלך לעשות עם
יפקוך הלזות שפתים ומקשות פה שיאמרו מאבימלך
נתענרה שרה וכיון שמחילתם מיגה מגרעת בשום דבר
לטובתו של יצחק חרעו מאבריו הנה בידם טובה לעשות עם
מנימלך לפיים מסורת הדין וממול לו על נבר הגזלה ועל
שפגם כבודם וכבוד זרעם לשוב ליכא למימר היאך יוכל
להתחסד בשל אחרים מה שמטיב זה למנימלך מזיק לזרעו
אחריו ומימו רשעי להזיק לזרעו דכיון דע"י אחילתו מימו
מגיע מזה היזק לזרעו שהרי אף אם לא יאמול לו לא יוכל
לתקן המעות שפיר יכול לממול וכך רצוי להם למנשים
שלמים כמו שהיו מנחם ושרה לעשות הטוב והישר עם
מנימלך ולממול לו לפילו על הולאת ש"ר וכיון שכן אם היו
מוחלים לו את הכל ומעלתו תכופר ממילא הי' סר ג"כ
העונש ממנו שהי' מתרפא אף בלי תפלת מנחם על זה כמו
שהי' נבי פרעה שהי' נאמת כן שאר העונש בלי תפלת
מנחם, אלמא כל זה ניאת, אם הי' כן שאף אם לא היו
מוחלין למנימלך, לא הי' בזה תועלת ליצחק זרעו לאריו,
אולם נאמת לא כן הי' המעשה הזה של מנימלך, כי לולי
שהיו מנחם ושרה מוחלים לו הי' זרע לדיקים נמלא מן
הפגם, וע"י המחילה יהיו יצחק זרעו נפגמים לפיכך לא הי'
בידם להתחסד בשל זה לממול לו, כי הרי אארו נפוגיע

דכ"ק אם כי עכר עכר ה' אמר ר' אליעזר שחי עלילות הללו, אחת נחים שכבת זרע, ושתים נפשה, ות"ל אם לא יתחלו לחבירתן יהי' נפשו בטובו כל ימי חייו ולפחות חלה גמולה ההוא הוא ומכאי ניתו כמה שנים שתים ושלש שנים לפי יושר ומחזי משפט המלקי ויוודע הדבר בעולם כי מלך גדול כחבירתן הוא וכני ניתו נלקו הוחיל ושלח יד בשרה ללקחה נחזקה לניתו, ממילא שוב ל"ש לניתי הדור עוד לומר מחבירתן נתעברה שרה, שהרי מיום לחוליד, ושפיר הי' ניעול יפחד וחרטו מחריו מן הפגם והטלת מום בקדושים כמה שלא היו מוחלים לחבירתן, לפיכך לא היתה שרה יכולה לחמול לו וכמו כן לחבירתם שאין אדם רשאי להתחבר בשל חמרים.

הסבר מאמר חז"ל זיו איקונין של יצחק וכו'

אמנם מי כהחכם ומי יודע פשר דבר כחבירתם שהי' חכם גדול ג"כ בנימוסיות עד להפליג ויען עלה בגם שרה תוכל למחול לחבירתן לפחות מלד הטוב והישר והוא כי חמרו רבותינו (בב"ר פ' נ"ג סימן י') כי היתה זיו חיקונין של יפחד דומה לחבירתם ומזה קול הולך על חרבע כנפות הארץ מגיד לאדם שלא נתעברה שרה מחבירתן רק לחבירתם בן ניתן לו, ושל המלחה החחת החחכם חבירתם להתפלל להקב"ה עליה, אחרי כי כן שכבודו וכבוד שרה חשתו נלא"ה הם מוחלים לחבירתן ולא נשאר עון על חבירתן כ"ש מלד יפחד חרטו מחריו (וכ"מ לדיעת רבה ודיעת זוטא, גם כיון שחיו חוטא כ"ש שוב רחוי הוא יותר לחקד על לעשות עמו בטובה בחופן שיהיו חבירתם ושרה יכולים לחמול לו לגמרי אף חה שחוגע לרטו חחריו, והי' חבירתן נשוא עון לגמרי וכל חשא עון) הנה יעשה ה' חדשות בחרץ שיהי' זיו חיקונין של יפחד דומה לחבירתם ויכירו כולם כי לא לחבירתן הי' הזרע כ"א לחבירתם ושפיר חחכי חחילחם לגבי חבירתן מחילה גמורה אף כי עדיין הדבר נוגע בכבודם עד עת זו כי יולד יפחד וירחו החנשים כי זיו חיקונין של יפחד דומה לחבירתם ועד שיווודע לעמים שפה ברורה כי חבירתם הוליד חת יפחד, חבל נחותן הימים חלה נלקחה שרה לחבירתן עד השעת ההוא הנה בזו יבחו לשרה ולחבירתם כי בניה חשר יולדו להם לא להם הם כ"א בניה זרים חבירתן מ"מ כיון שהדבר הזה חיחו נוגע ליפחד כשיולד חלא הכזיון מגיע רק להם לבדם הם לבוש חפידותם ודרכי העטוה שבהם השליכו מנגד חת כבודם ומחלו לו מה שנוגע לכבודם לבד כי כך היח החדה והדין של חדת חפידות לחלמודת דילן דאף כשהוציא עליו ש"ר ומבקש ממנו מחילה שרחוי לו למחול, והנה מיד שהחפלל פ"א נחנה נחפלחו שנפקד למעלה שזיו חיקונין של יפחד דומה לחבירתן חם היה טובה וגדולת הטרך ושנח גדול מאד כמה שזכה יפחד לזיו חיקונין שהרי חמרו כחדרש זיו חיקונין שלו דומה וכו' ולא חמרו רק חיקונין שלו דומה וכו', וכן בגמ' דילן בב"מ פ"ד ע"ח, חמרו קלקחר פנים של יפחד וכו' ולא חמרו סחם פניו של יפחד כי חין קלקחר פנים פירושו הוא זיו פניו וכמ"ש הטרוך בטרך קלקחר והביא רחיה מהחרגום על פסוק ומור סני לך יפילון וקלקחר חפוהי, כי זיוו של חבירתם הי' חיין דוגמת של מעלה ודדם הרחשון ויעקב חניחו יוכיחו, והנן זה היטב (ומזה שרה התלונה שהעירו דחתי רש"י כמה שפניו דומין לפני חבירתם שחיחו חחיילחת חבעלה חוכרת בו בשעת תשמיש לעין מזגת נרעון נעלה, הכל הוא חשובה זו, לסוף סוף חין זה הסרת לזות שפחים שיחמרו שהיא היתה מוהנת חת בעלה חוכרת בו בשעת תשמיש וביותר חם היתה חמסה לכך שבודחי היתה זוכרת בעלה, חבל לדבריהו ניחא כי זיו פניה החמור חלילה לנני זמנים שיכו לה חלא חי שנפשו ממקום קדוש יהלך ושרשו בקדושה במקום גבוה לפי שורש נשמתו והנן זה, ושוב חבחתי כמעט דברי חלה בספר חר הקדש) והנה חבירתם ידע מיד שחחקבלה חפלתו בעניו זיו חיקונין של יפחד להיותו חו שהקב"ה בעצמו חמר לחבירתם שחחקבלה חפלתו בזה, חו שנחן לו הקב"ה חות שחחקבלה חפלתו, ופס ר' חניכא בן דוסח הי' יודע חם נחקבלה חפלתו חו לא מכ"ש שחבירתם הי' יודע, וכחשר חמר חבירתם לשרה שחחקבלה חפלתו מיד גם היח נכשה עוף החפירות ודרכי העטוה ומחלה גם היח לחבירתן על שרה ועל פגם כבודה כי יחפרסם הדבר בעולם שחטורה היח ונקי' חן החטע ע"י שילחו זיו חיקונין של יפחד דומה לחבירתם.

ביאור מאמר חז"ל והוא צריך לאותו דבר

ורבותינו במד"ר ספר נרחשית פרשה י"ג סימן י' דרשו מקרא של ותהר שרה ותלד לחבירתם בן לזקוניו וגו' שהי' זיו חיקונין של יפחד דומה לחבירתם, רק שחמלקו בו המפרשים בפירוש המדרש חם הדרשה מתיבת לחבירתם שהוא מיותר לכתוב רק ותהר שרה ותלד בן לזקוניו, חו מתיבת לזקוניו שהוא לכחורה ג"כ מיותר, ויהי מה בין כך ובין כך מהך קרא של ותהר שרה ותלד וגו' דרשו זיו חיקונין של יפחד דומה לחבירתם, גם זחת כל יפר הולך

בלבבו יכין כי הי' טובה גדולה יותר לאברהם וזרע אלו הי' נדפס מצינתן מתליו מאר מלה, שאי הי' נגלה כנודע של אברהם וזרע וכנוד יפתך בנו מיד ולמלחר שידעו כל העולם שלא נבעלה למצינתן כלל, שהרי מיד שילך הקול שנלקחה למצינתן הלוך לך הקול ושובכו שמו שנלקח שהרי הכל הי' בעת אחת הלקיחה וגם בעין לילה הי', משמ"כ כשנדפס מיד ביום שלאמריו, הנה לא יוודע הדבר למרחוק כיון שלא נלקח אלא לפי שעה בין לילה הי' והבקר אור אלף הלך לו החלי אין להחלי ההוא פרסום שאין זה מן הזרות והפלא כ"כ אבל זה הדבר יתפרסם שנלקחה שרה לבית מצינתן כי הוא דבר זר ומעשה נכריה ליקח אשה מתחת בעלה בזרוע וביד חזקה, ועד כי יולד יפתך ויוודע כי אין מיקוחין של יפתך דומה לאברהם וילדקוהו הנה בין כך ובין כך נאותן הימים יפגמו בני מים בכבודן, רק מכח תפידותו של אברהם השליך מנגד טובת וכבוד שמו והטחיר על אלהי אמת יוחל אלהי ירפאהו, ובשכר זה אמרו הקב"ה מיד ופקד לשרה שתלד בן שיהי' אין מיקוחין של דומה לאברהם ושמע הקב"ה גם לתפלתו לרפאות למצינתן. ומה שמתקבלה תפלתו בעין אין מיקוחין, לא הי' זכות אחר מע"ט שהיו בידו, אלא על דבר שדבר טוב על מצינתן להקב"ה שהתפלל עליו שיתרפא והזכות הזה גרם לו להיות תפלתו מקובלת ג"כ בעין אין מיקוחין, ומדברה דבר זה נתקבל ופקד קודם שנתקבלה תפלתו על מצינתן, וזה מחייבת היטב הלשון והוא לריך לאותו דבר וכו' הכוונה כך היא, דהרי אברהם ומצינתן היו לריכים לשני דברים מתפלפים שמצינתן לטובת עלמו הי' לריך שיתרפא מחליו, ואברהם לטובת עלמו הי' לריך שלא יתרפא מצינתן מחליו, וכן מי נאמר דמייתי התם היו הדברים כן, שהוא ורעיו היו לריכים לשני דברים מתחלפים, הם לטובת עלמן היו לריכים שלא יעשנו על מה שלא דברו נכונה בשיר, ואיש לטובת עלמו הי' לריך שיעשנו מצידו כדי שיהי' נגלה לעין כל נדקתו וכי לא דברו בו נכונה משמ"כ ע"א שלא יעשנו האברים, הנה יש מקום לעון ולמצוד את אישר, שכל דברי ריעיו מה שעשה מן הרע והרשיע את מעשיו הן היו נעוכריו, וכמצוקר נקרא שאברים הרשיעוהו, ואעפ"כ לא רלה לטובת עלמו בשביל שאברים והתפלל עליהם שלא יהיו נעשים, וא"כ אברהם וכן אישר הי' מתפלל על מצידו והוא הי' לריך לאותו דבר שהתפלל על אלו, דהיינו שהוא התפלל על אלהי אברהם ויצחק הנה בין כך ובין כך נאותן הימים יפגמו בני מים בכבודן, רק מכח תפידותו של אברהם השליך מנגד טובת וכבוד שמו והטחיר על אלהי אמת יוחל אלהי ירפאהו, ובשכר זה אמרו הקב"ה מיד ופקד לשרה שתלד בן שיהי' זו מיקוחין של דומה לאברהם ושמע הקב"ה גם לתפלתו לרפאות למצינתן. ומה שמתקבלה תפלתו בעין זו מיקוחין, לא הי' זכות אחר מע"ט שהיו בידו, אלא על דבר שדבר טוב על מצינתן להקב"ה שהתפלל עליו שיתרפא והזכות הזה גרם לו להיות תפלתו מקובלת ג"כ בעין זו מיקוחין, ומדברה דבר זה נתקבל ופקד קודם שנתקבלה תפלתו על מצינתן, וזה מחייבת היטב הלשון והוא לריך לאותו דבר וכו' הכוונה כך היא, דהרי אברהם ומצינתן היו לריכים לשני דברים מתחלפים שמצינתן לטובת עלמו הי' לריך שיתרפא מחליו, ואברהם לטובת עלמו הי' לריך שלא יתרפא מצינתן מחליו, וכן מי נאמר דמייתי התם היו הדברים כן, שהוא ורעיו היו לריכים לשני דברים מתחלפים, הם לטובת עלמן היו לריכים שלא יעשנו על מה שלא דברו נכונה בשיר, ואיש לטובת עלמו הי' לריך שיעשנו מצידו כדי שיהי' נגלה לעין כל נדקתו וכי לא דברו בו נכונה משמ"כ ע"א שלא יעשנו האברים, הנה יש מקום לעון ולמצוד את אישר, שכל דברי ריעיו מה שעשה מן הרע והרשיע את מעשיו הן היו נעוכריו, וכמצוקר נקרא שאברים הרשיעוהו, ואעפ"כ לא רלה לטובת עלמו בשביל שאברים והתפלל עליהם שלא יהיו נעשים, וא"כ אברהם וכן אישר הי' מתפלל על מצידו והוא הי' לריך לאותו דבר שהתפלל על אלו, דהיינו שהוא התפלל על אלהי אברהם כן לאקוטו, למזה מוכח שהי' זו מיקוטין של יפתך דומה לאברהם וכדבר זה פקד ה' את שרה כשהתפלל אברהם שיהי' זו מיקוטין שלו ושל יפתך מתדמה, לא נעטין ההריון שכבר קדמה הפקידה בזה בפתח הענר לפני המעשה ההוא, ומיושב זה עם ד"ל ג"כ קושית התוס' שם בד"ה כשאר אמר אברהם וכו', והניח תלמודו בידו רלי' לזה שאמר שנעשה בדבר המאור בשביל הזכות ההוא שהתפלל על מצינתן ולא בשביל זכות אחר מדכתיב כשאר אמר וגו' שהם לכאורה תיבות מיותרים אחר הכוונה זו שבשביל זכות זה שהתפלל על מצינתן הוא שנעשה על מנוקבו שהוא התדמות הזיו מיקוטין שלהם והכוונה בחיבות כשאר אמר הוא כשאר אמר אברהם על מצינתן ש"מ דרך זכות זה של המתפלל על מצידו וכו' הוא שגרמה לו, ומרה זה ג"כ קושית הפ"י דלמה זה הי' לריך כלל מצינתן לתפלתו של פ"ש כיון שהשיב לו את הגזילה מאר גזל ודיקא ממנו מחילה ואברהם מחל לו שוב אין כאן שנה לטובת, ולפי האמור נפ"ד פ"ש דלולי תפלתו של אברהם שעשתה שרש למעלה ופרי למטה שהי' זיו מיקוטם דומה, נחמת לא היו רשאים לממול למצינתן מלד מדות תפידות ודרכי עטוה, כי לא נאדם דרכו לוותר הכבוד והחוטלת של יפתך נמו וזרעו, ומתוך האמור נפ"ד הנה מוכח דהגמ' דילן קוברת דלף כשאברו הוליא עליו ס"ד אם אמ"כ המולים מתמרט ומנקש ממנו מחילה לאמות מלד מדת תפידות לריך שיממול לו רק בתגלי שע"י המחילה לא יגרע זה טובת או תוטלת בניו ובני בניו וזה הוא דבר שאין נוכך לרבינו ולא לשום פוסק מהפוסקים לנמרו, כי הוא מבואר מילוי שאין אדם רשאי לוותר ולהתמחל בשל אחרים, אולם כל ההוכחה הזו של הגמ' שנאמרה אינה אלא אם נאמר דהך מעשה של בשורת לידת יפתך מפי המלאכים הי' נאותו פתח קודם שלידע מעשה לאצינתן דמי כבר ידעו כי יהי' להם בן

ולזה שפיר מיבעי ליה שידברו עתה ויאמרו מצוינלך נתעברה זרה, וגם המעות מתוקן ע״י התלמות זיו מיקוין של יפתח לגברים ושייכים שפיר כל הדברות והמצוות המוזכרות פה אבל לפי כן אם נאמר להשבועה לגברים ושרה מפי המלאכים ה׳ בפתח אחר מעשה לקיחת שרה לבית מצוינלך ליתא לכל האמור בכוונת התלמוד, ומלבד לחזדא להו הכי רצויות דתלמוד דידן לפחות מצד מדת חסידות וללכי הטעמה והחמלה רצוי שיאמרו אף למי שהוציא עליו ע״ב ומבקש ממנו מחילה, אף זו כי יתעצמו ויתקיימו הרצויות של הירושלמי דמצד מדת חסידות ג״כ ע״ל לאמרו למי שהוציא עליו ע״ל, ושרה הצניעה היא לנו למופת על זה.

עוד הסבר למחלוקת בין הבבלי לירושלמי

והנה מקום יש להסביר מחלוקת הירושלמי ותלמוד דידן והוא דכל חד וחד לשיטתיה חזיל דהרמב״ם נפ״ק כתב דמה שאמרו דקודם המעשה של לקיחת שרה לבית מצוינלך נתעברו מגברים ושרה מלידת בן יש בזה קושיות מתחלפות דמינו מקומות בתלמודא שאמרו מהן דאמר המעשה כי נלקחה שרה לבית מצוינלך נתעברו מפי המלאכים כעת מיד והכה בן לשרה, ומעתה ל״ל דהירושלמי ס״ל דאמר מעשה נתעברו ולכן שפיר קאמר הירושלמי דאין לו מחילה עולמית דאין כאן מדת מסידות כלל, ותלמודא דידן ס״ל דקודם המעשה של מצוינלך נאו המלאכים לגברים ושרה ונתעברו ומזדא להו רצויות הירושלמי דס״ל למחול למי שהוציא עליו ע״ב כאמור, ושפיר קאמר התלמודא דלפחות מצד החסד והרחמים רצוי לו לאדם למחול לכל מי שהקניטו אף בהוצאת ע״ב עליו (ודע דמייתי התלמודא בב״מ פ״ג דלית לי׳ קלקתר פניו של יפתח דומות לקלקתר פניו של מגברים מיד ביום לידתו אלא רק ביום הגמל את יפתח נעשה הגס ההוא ופ״ז ג״כ נכונים דברי הירושלמי אפס רק לו הוא דקאמר הכי ורבים מתמורלי בתרתי מולקים עליה רבא ורבה בר מרי) ובהיות כן, רבינו פסק כשיטת התלמודא דידן דרצוי לכל מי אשר נפש ישראל יכוונ להתנהג עצמו בדרכי החסד לפניס מעב״ד ולמחול לכל מי דמצער לי׳ אף להמוציא עליו ע״ל אחרי שיבקש ממנו מחילה.

פרק ג — הלכה ב

תירוץ על קושיות הראב״ד

אדם שעוונותיו מרובין על זכיותיו וכו׳ והרמב״ד השיגו וכתב לא כמו שהוא סובר וכו׳ כי יש רשעים מייס הרבה וכו׳ ועיין מ״ש מרן. והלח״מ רוצה לתלק השגתו באמרו דרבינו לא מיירי בעניין מיתה ומייס בעב״ז אלא לעניין עה״ב, ואם כי התום׳ נר״ה ט״ו ד״ה ומחתמין לחלחר וכו׳ כתבו כן, ועיין בהגה׳ מיימוני אות ג׳, מ״ש אשם הרמב״ן אבל הדבר הקשה לאמר דרבינו כוון ג״כ לזה דהא רבינו הביא ראיי׳ על זה מהכתוב על רוב עוון והוא גירסת למ״ד ואם נאמר כל מאהבין שאכול וגו׳ כי מכת מויב הכיתין מוסר אכזרי על רוב עוון וגו׳ והורלת הכתובים הללה על עוונ״ע ב״ז שהי׳ נשנים בדבר נאמר ונראע, וא״כ מה ראיי׳ מייתי רבינו מעונ״ע ב״ז לעונ״ע ב״ב למלוקים הם ויפה עשה מרן שמיקן בתירוצו של הלח״מ אף כי דלו גירסו מ״ש התום׳ והגה׳ מיימוני עשה״ג אשם הרמב״ן, ונראה התום׳ נר״ה אם הקשו על ר׳ כרוספדאי דאמר ג׳ ספרים נפתחין וכו׳ הרי אמו רואים כמה צדיקים מתים בעבירותם וכמה רשעים יתריכו ימים, ויפה עשה הרמב״ד שלא השיג על רבינו מכח קו׳ התום׳ מצדיקים שמתים בעבירותם, דאין זה רא׳ דאולי הם מאותן הצדיקים שאמר עליהן הן בקדושיו לא יאמין כדאי׳ בתגיגה ה׳ ר׳ יוחנן כי הוי מטי להאי קרא נבי וכו׳ ויי״ש בתום׳ ד״ה מבעט בירושין הוי וכו׳, ובהיות כן ממילא אחדא נמי השגת הרמב״ד ממה שראינו רשעים שחקו וגם גברו חיל ומאריכים ימיהם, דג״כ נאמר אולי המה מאותן שנאמר עליהן ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, ועוד מינו דהאריך הרשב״ם ית׳ אפו לרשעים בשביל לנפק מהו זרע כשר, ולזה הוא ית׳ לבלתי ערוך המומות הרשעות עמון ומואב ולא להתגדות הרשב״ם מלחמה בעבור שהי פרידות טובות שעתידין לצאת מהן בעמה העמונית ורות המואביה כדאי׳ בגמ׳ ב״ק ל״ח ולא יגרע מהם הלים הישראל בשגם הוא רשע לעמת, ולזה כוון רבינו בב״מ ואין סוקלין אלא בדשתו של אל דעות הוא היודע לעורך הטוענות נגד הרעות וגם זה הוא בכלל הזכות, כמה שיהי׳ יוצאי יהיכו זרע אמת ונאמן לה׳, וכן מצאנו בשמעי בן גירא ובמרי שהרגו משה בלחותו כי אין לים יוצא מחלינו.

יקרע כליו בחמתו ואף לא ישחית כל מאומה. קעד. ויכוף את יצרו מכל אשר יתאוה, אף משיחה בטילה, כי מה יתרון בדברים שלא לצורך, אין זה כי אם הרבות פשע. קעה. והוי רצוי לאחיך ולחבריך. קעו. ואל תשכב בלילה וקטטה לך עם אדם, אך לך ותרצה אותו עד שיתפייס, ואף אם חטא לך בקש ממנו פיוס ואל תאמר הוא חטא לי עליו לבא לפייסני, כוף את יצרך ולך אליו, למען לא יגבה לבבך ותהיה מתועב בעיני הבורא, שנאמר (משלי ט"ז, ה'): „תועבת ה' כל גבה לב". קעז. ומאד מאד הזהר שלא לשקר אפילו בדברי הבאי, כי חלול השם יש בדבר. ואף לא להשתכר בשקר, יצא שכרו בהפסדו; כי הוא מארבע כתות שאינן מקבלות פני השכינה: כת שקרים, כת חנפים, כת לצים, כת מספרי לשון הרע; וכן ענשו של בדאי, שאפילו אומר אמת אין שומעין לו. וכל המשנה בדבורו כאילו עובד עבודה זרה, כתיב הכא (בראשית כ"ו, י"ב): „והייתי בעיניו כמתעתע" וכתיב התם (ירמיה י', ט"ו): „הבל המה מעשה תעתועים". קעח. והזהר מן הליצנות, כי היא

מקור היראה

קעד) ב"מ ל"ב, ב': „לכוף את יצרו עדיף". עיי"ש תוס', ותוס' פסחים קי"ג, ב', ובהגהת הגר"א.

אף משיחה בטילה — חגיגה ה', ב'; יומא ע"ז, א', מש"א; „מנעי גרונך כו'", עיי"ש; ר"מ פ"ב מהל' דעות, הי"ד.

אין זה כי וכו' — משלי י', י"ט: „ברוב דברים וגו'"; אבות דר"נ סוף פ' כ"ב.

קעה) ברכות י"ז, א'; שבת קי"ח, ב', מה שאמרו: „מימי לא עברתי על דברי חברי".

קעו) מגלה כ"ח, א'. ואחרי רבינו נמשך הרא"ש ב„ארחות חיים" אות ס"ב ובארנוהו היטב ב„מקור החיים" שם.

ואף אם הבא וכו' — יומא פ"ז, א'. עיי"ש.

קעז) שבועות ל"א, א', וע' יומא פ"ו א'. כי חלול השם יש בדבר — כי „אמת" משמותיו של הקב"ה כמש"כ רבינו באות ר"ז, וחותמו של הקב"ה אמת, כדאיתא בשבת נ"ה א'.

ואף לא להשתכר בשקר — אינו מובן, שהרי כבר הקדים שאפילו בדברי הבאי אסור לשקר; וכמו כן מה שסיים: „כי הוא מארבע כתות וכו'". מיהו זה אפשר לישב, שאינו מוסב על פרט זה של להשתכר בשקר, אלא על עיקר האיסור של שקר. ובספר היראה המוגה ע"פ ספר ישן נושן מצאתי פסקה זו בנוסחה אחרת: „ומאד הזהר שלא תשקר אף בדברי הבאי, כי חלול השם יש בדבר. ועולה ושקר לא ימצא בשפתיך, אלא בדברים שמותר לשנותם מפני השלום ובתלת מלי משנו רבנן בדבוריהו, במסכתא, בפוריא ובאושפיזא (ב"מ כ"ג, ב'). ואל תחמוד לשקר, אף לא שישקרו אחרים בשבילך, כי אז יצא שכרך בהפסדך, כי הוא מארבע כתות כו'".

כי הוא מארבע וכו' — סוטה מ"ב, א'.

וכל המשנה כו' — סנהדרין צ"ב, א'.

וכן ענשו של בדאי — סנהדרין ס"ט, ב'.

קעח) ע"ז י"ח, ב'.

כי היא שניה לעברות — דרך ארץ זוטא ספ"ו.

והיא מעברת וכו' — אבות ג', י"ז: „שחוק וקלות ראש כו'".

וכל המתלוצץ וכו' — ע"ז י"ח, ב'.

הוצרכו ומנין אף המשתלחים לא הוצרכו ת"ל כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל הן מעצמן עשו לא הוצרכו שיעשיאום משה ואהרן:

ה. וידבר, דבר אל בני ישראל איש או אשה, לפה שנאמר והתודה אשר חטא עליה (ויקרא ה' ה') יתודה על חטא אשר חטא. עליה על החטאת כשהיא קיימת לא משנשחטה אין במשמע שיתודה היחיד אלא על ביאת המקדש ומנין את מרבה שאר כל המצות אמרת דבר והתודו ומנין אף מיתות וכריתות אמרת חטאת חטאתם. כל חטאת לרבות מצות בלא תעשה כי יעשו לרבות מצות עשה אין במשמע ודוי אלא ליחיד מנין אף לצבור ודוי אמרת דבר והתודו יכול בזמן שהן מביאין מתודין ומנין אף בזמן שאין מביאין אמרת בני ישראל והתודו ומנין אף מיתות וכריתות אמרת חטאת חטאתם. כל חטאת לרבות מצות בלא תעשה כי יעשו לרבות מצות עשה אין במשמע ודוי אלא בארץ ומנין אף בגלות ודוי אמרת והתודו את עונם ואת עון אבותם (שם כו מ) וכן דניאל אומר לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים (ט ז) מפני מה כי חטאנו לך: דבר אל בני ישראל, ע"י ישראל מתודים ואין מתודים לא ע"י גוים ולא ע"י תושבים או בני ישראל פרט לגרים אמרת איש לרבות הגרים: איש או אשה כי יעשו, שחשבו לעשות ולא עשו: מכל חטאת האדם, מה שבינו לבין חבירו על הגניבות ועל הגזלות ועל לשון הרע: למעול, אף על אשמות מתודים יכול בזמן שהן מביאין מתודין מנין בזמן שאין מביאין ת"ל למעול יכול אשם שהודע שלו טעון חטאת ומנין אף אשם שאין הודע שלו טעון חטאת ת"ל למעול מעל לרבות הנשבע בשם לשקר והמקלל. ואשם ואשמה לרבות כל חייבי מיתות שיתודו יכול אף הנהרגין

ומנין לרבות המשתלחים לא הוצרכו, תלמוד לומר להם להם היתה קיימת, דעליה מצטער כשהיא חיה וכתו"כ ויקרא

נזה: שיעשיהו, שיכפר מלשון נם משמה: ה. לפה, פירוש לפי: עליה על החטאת כשהיא

מוכה פ"י יליף הכי נתמר בתן וידוי ונתמר להלן וידוי מה וידוי האמור להלן וידויו על מי לתך וידוי האמור כאן וידויו על מי ע"כ ופירש קרתב"ד ונתמר להלן בעזיר והמתודה ע"כ מיהו על הסיה דרשה יש לדקדק דת"כ תליבא דר"ש בזומא דס"ל דוידוי שעיר מעכב נילף דנפ הכא מעכב: תלת על ביאת מקדש, דבאכי מיירי קרא וה"ה לשמיעת הקול זביעוי שפחים דכתיב בהאי קרא: ומנין את מרבה שאר כל המצות לומר דבר והתודו, כן הוא נירסת קרמב"ס בסה"מ מ"ע ע"נ והחינוך בפ' נשא ויליפין מהחודו כלומר דהכא סמכ ומשמע דכלל שאר כל המצות זכ"פ החינוך ור"ל והתודו בלומר שבדרם הכתוב כאלו לא נכתב על דבר מיוחד: חטאת חטאתם, דהו"ל זהתודו את החטאת ומדכתיב חטאתם משמע לרבות חייבי מיתות וכריתות ובחינוך פ' נשא כתב הכי חטאתם שנאמר נפי וידוי תהרן בפ' אח"מ ע"כ משמע דהוא מפרש לה דילף חטאת דכתיב הכא מחטאתם האמור בפ' אח"מ מה להם חייבי מיתות וכריתות בכלל ה"נ כאן: יכול בזמן שהן מביאין, דס"ד שאין הויזוי לבדו מ"ע אלא הוא גנרל אחר הקרבן קמ"ל דהוא מלה בפ"ע ולא בזמן שאין קרבן יש מ"ע הוידוי: אלא בארץ, דבמדינה דקרבנות כתיב שהם בארץ: ואת עון אבותם, בפ' בתקתי כתיב ומדכר בגלות כדכתיב בפסוק

שלפניו ואבדתם בגוים וגו' וכן דניאל התודה בתו"ל: לה על ידי גוים, אם בשבע לעבו"ם אין מביא חיטם ואשם ואינו מתודה והכי ליתא בתו"כ ויקרא חובה פכ"ד וכתב בעמיתו פרט לאחרים: כי יעשו שאשכו לעשות, דייק מדלא כתיב לאשר עשו והא דאמרינן מהשבה רעה אין הקב"ה מלרפה למעשה היינו לומר שאין מעניתין לאותו כמו על המעשה אלא חטא מיהו הוה כדאיתא במדרש רבה ללמד שאשה שמחשב אחד לחטא כאלו חטא במקום ע"כ וכהוא שב בחשובה חייב להתודות: ממה שביעו לבין מבכרו, דחטאת האדם משמע שאינו לאדם ומכאן מקור דברי הרמב"ם בפ"ח מהשיבה שכתב וכן האוכל בחבכרו והמזיק ממונו אע"פ שאילם לו אינו מתכפר עד שיתודה שנאמר מכל חטאת האדם ע"כ והכ"מ הביא מקור להרמב"ם מס"ם ב"ק ל"ב דאיתא שם אע"פ שנותן לו אינו נמחל עד שיבקש ממנו מחילה ע"כ ודבריו דאוקים דהתם לאמרינן שיבקש מחילה מחבכרו והרמב"ם כתב שיתודה והיינו בקשת מחילה מלת השי"ק: למעל לא על לשמות מתודים, דמהתודה לשר אינו משמע דרק חטאת משון וידוי דלבון חטאת כתיב ומרבה נם לא האשם ובספרי מרבה לה לשם מדכתיב ואשמה כלומר לבון אשם: מעל לרבות הנשבע בשם לשקר, מדכתיב מעל בפ' משמע ליה לא בדבר שאינו של ממון אלא שהוא לה' כגון הנשבע בשם ה' לשקר וכן המקלל: לרבות כל חייבי מיתות שיתודו, ילף לה מדכתיב ואשמה הנפש ההיא דמשמע מי שמתחייב בנפשו מתורה ונראה דרבי נם חייבי מיתות ב"ד שיתודו כדאיתא בסנהדרין מ"נ:

אוצר החכמה

ז.

נרשם ע"י אחד, משעות לימוד רבנו אתו ס' ח"ח*

(תשי"ט)

בענין קבלת לה"ר מאיש שהוא מהימן כבי תרי, כתב החפץ חיים: „אין מותר רק להאמינו ולהתרחק את עצמו מחברתו עד אשר יודע ששב מדרכו הרעה וכו' ומכ"ש שאין להפסידו בממון או להכותו ח"ו עי"ז". [כלל ז' סימן ח'] ובבמ"ח [שם אות עו] הביא מהרי"ק „דלענין להפסיד כתובה בודאי העד אחד לא מהימן, אפילו אם אמר עליו הבעל דהוא סומך עליו כבי תרי, דלאו כל כמיניה להאמין לאותו העד כדי להפסיד כתובתה. וזה פשוט וישר יותר מביעתא בכותחא".

ויש להעיר שמכאן ראיה לחקירה אם שנאה בלב לחברו הוא בגדר בין אדם לחברו או בין אדם למקום. שאם השנאה גורמת צער לחברו באיזה אופן שהוא אין ספק שזה בכלל בין אדם לחברו. אבל באופן שהשנאה בלב לא נתגלה ונשארה דבר שבלב, האם נחשב כבין אדם לחברו או כבין אדם למקום. וכ"מ אם חלה עליו חובת פיום בעיו"כ, וכדומה. מל' המהרי"ק יש להוכיח ששנאה הנשארת בלב בלבד נחשב כבין אדם למקום לבד, ולא כבין אדם לחברו. שהרי אם היתה שנאה בלב בגדר בין אדם לחברו, אז בודאי שאין מקום לחלק בין „להכותו" או לשנאותו. ומכיון שלפי דברי המהרי"ק הנ"ל יש ב„מהימן עליו כבי תרי" היתר לשנאותו, אע"פ דלאו כל כמיניה להכותו, הרי בעל כרחך משום דלהכותו הוא בין אדם לחברו, ואילו שנאה בלב היא לגמרי בין אדם למקום.

* ד'.

ח.

בענין מצות אהבת רעים ותשובה על עבירת לשון הרע*

(תשכ"ו)

הנה בחפץ חיים הלכות לשה"ר פסק דאם רוצה לעשות תשובה על עבירת לשון הרע אז הענין מתחלק, דאם נתקבלו דבריו דינו כשב על בין אדם לחבירו, ואם לא נתקבלו דבריו דינו כשב על בין אדם למקום, יעו"ש [כלל ד' סימן י"ב] שלא הביא מקור לדין זה. ויוצא מדבריו דלא מיקרי בין אדם לחבירו אלא אם חבירו נפסד על ידו בגוף או בממון או בכבוד. ומתוך כך כתב שאם לא נתקבלו דבריו שאין כאן הפסד לחבירו דינו כעבירה שבין אדם למקום.

ולולי דמסתפינא הוה אמינא דעושה מעשה לבעל מצות אהבת רעים, ה"ז נחשב לבין אדם לחבירו, משום דגם על ידי זה נחשב חבירו לנפסד, דהפסד אהבת רעים הפסד מיקרי, ומכיון שמספר לשון הרע שלא נתקבלו דבריו עובר על מצות אהבה שוב הוה עבירה שבין אדם לחבירו, ואע"פ ששנאת חנם בלב לא בעי ריצוי חבירו כששב עליה, היינו טעמא משום דלא עבר עליה אלא בלב, ולא אשכחן דין ריצוי חבר על דברים שבלב, אבל כשעושה מעשה, או מדבר דברי שנאה בודאי דנכלל בהך דאיתא בגמרא, דאפילו המקניט בדבריו צריך לפייסו. ובודאי שסיפור לשון הרע מצד עצמו הוה דיבור של

* מתוך רשימה בלשונו.

שנאה אפילו אם לא נתקבלו דבריו.

ויש לי להביא ראיה להנ"ל דיעוין בחיוך ל"ת דמקלל, שכתבו בשם הרמב"ם דהמקלה חייב פועלת כלל על המקולל, וכל עצמו של הלאו דמקלל חיובו הוא משום המקלל עצמו. ומ"מ חזינן דהרמב"ם הלכות תשובה פסק דתשובה על לאו דמקלל, בעי דוקא ריצוי מחבירו, ולדבריו של החפץ חיים לעולי תיבעי ריצוי, הרי קללה הוה כלא נתקבלו דבריו מכיון דלשיטת הר"מ אין כאן פעולה על המקולל כל עיקר. ואין לומר דכוונת הר"מ היא דצריך לפייסו מצד הבזיון שיש בקללה, דזה היינו דאם כן לא הוה ליה להר"מ למיתקט מקלל, הלא שכיח לו לאפרש בהדיא המבזה את חבירו. ומוכרח מזה דהפיוס הוא על עצם הקללה ולא על הבזיון שבדבר.

ועיין עוד במנחת חינוך בל"ת הלא תהמוד שכתב לפענ"ד דתשובה הוה בין אדם למחבירו, ושוב כתב בל"ת הלא תתאוה, דזה"ב כמו בלא תחמוד. ול"ע.

ט.

בענין החושד בחברו צריך לפייסו*

(תשכ"ו)

יעוין ברכות דף ל"ו ע"א לתיתא שם דחושד בחבירו צריך לפייסו, וילפינן זה מקרא מיוחד דעלי. ול"ד דממ"נ שם חושד בכשריס נחשב לבין אדם לחבירו [ל"ב ל"ל קרא], ואם היינו נחשב לבין אדם לחבירו, למאי בעינן צריך לפייסו. ול"ע עובד בפירוש דברי הגמ'.

ונראה זה דבעל החפץ חיים הקשה על כך דמצאנו בפוסקים דדיון לכף זכות היא מצות עשה דאורייתא של צדק תשפוט עמיתך, מלשון המשנה בפרקי אבות, דמשמע משם דהדיון לכף זכות הינו הלא מדה טובה והנהגה של חסידות. ותירץ על זה דמשנה לחובת לייבי בחינו מכירו כלל, דהתם לא שייך דינא דצדק תשפוט, שברי הינו יודע שם הוא ביזוי או נזיק [פתיחה, עשין, ממ"א ג'.]. ומעתה לפ"ז נמי נימא, דבודאי ברירא לן דעובר על צדק תשפוט עמיתך בעי ריצוי ופיוס מבירו. וכל השקלא ועריא היא בחושד בחבירו שאינו מכירו, ואין הכוונה דחושד בחבירו עבר על ההנהגה הטובה של לפי זה נודאי ממד ההנהגה הטובה המחייבת אותו בחלכה, היא היא המחייבת אותו גם בשעת חשובה לרצות את חבירו, הלא דהשקלא ועריא היא בחופן הלא עבר כלל, לפילו על ההנהגה הטובה הזו, ומשכחת לה דראה בו בבריס הניכריס הנוטים לצד הוב. דבודאי בגוונא דהוא מחויב לדונו לכף זכות מצד בלדק תשפוט, לא מכיר דבריס הניכריס גרידא, דלכתי אין כאן משפט. אבל בחופן לאין עליו חובת בלדק תשפוט, אין כאן אלא ההנהגה טובה של עין טובה, בכה"ג שפיר הותר לו לחשוד בחדם שאינו מכירו לחזק בית דבריס הניכריס, והיא היא העובדא דעלי וחנה, אלא הכירה וגם חזק בה דבריס הניכריס, ועל כן לא עבר על אוס איסור של חושד בבשרים, ולדרבה לחשד היה אלו בהיתר גמור. אלא דמ"מ מכיון לסוף סוף הובדר להחשד היה בטעות, יש כאן חובת פיום, וכל כגון דא בודאי דצעי לזה יפותה מיוחלת. ודוק היטב.

* מתוך רשימה בלשונו.

ספר העבודה לגר"י הוטנר

שם ומאי"ה
תשובה ב.ב.

שכן יש בה משום זכר לגאולה זו. ומכאן מין זה מספיק דקידוש החודש לחוד וזכירת י"מ על ידי המנין מניסן לחוד).

ולפי דברי הריטב"א הנ"ל קושיא זו מסתלקת דהא כתיב בפרשה זו ביום הראשון מקרא קודש. ומין קדושת הזמן במילות מצלי קידוש החודש על ידי בית דין של ישראל ונמצא דעד שלא נתן להם מלות פסח היה מוכרח לתת להם מלות קידוש החודש.

אלא דמסתפקנא טובא בדעתו של הריטב"א אם כוונתו דכל השבון הזמנים מתבטל כשאין כאן ב"ד לקדש החודש ולית כאן חודש תשרי כלל או דכוונתו היא דהשבון החדשים הכללי אינו מתבטל ורק דאין כאן קדושת הזמנים. ונראין טיון טובא לנדדה קמא תמוה מאד, דאם כן באיזה יקדשו לה"כ חודש השנה מצלי שיקדש לו חודש תשרי. ואם תאמר דבאמת מקדשי לה"כ להשרי, אם כן הרי משכחת לה שנה בת שלש יום וכגון שלא היה ב"ד לקדש החודש משום שמד וזה לא ניתן להאמר; וכמו כן בודאי מוזר מאד לפוס נדדה בתרא של ספיקתו דהשבון הכלל אינו מתבטל ורק דקדושת הזמנים מתבטלת, דאם כן משכחת לה שיהיה יום עשירי לחודש תשרי, ואעפ"כ לא תחול עליו קדושת היום של יום הכיפורים. ואם יהיר עיני במבוכה זו.

סימן יט

בדין אונס לענין תשובה

(תשי"ד)

יש לי להבין היטב בע"כ דמהלך בפרת התשובה דנין את האונס כמאן דעביד לפילו לענין פריסה מן החטא. דהנה בתוספות דף י"ג אמרינן דמודה רבי בפורק עול ומגלה פנים ומפר ברית בשר דאין יום הכיפורים מכפר בלא תשובה וילפינן לה מהכרת תכרת, הכרת לפני יום כיפור תכרת להחריו יכול אף אם עשה תשובה ת"ל עונה בה. יעו"ש. והנה לשיטת הרמב"ם [הלכות מילה פ"ג ה"ב] דאין ברית בערל אלא אם מת בערלתו. ואם כן איך מ"ל דיום כיפור יכפר על המפר ברית כשעשה תשובה. דממ"נ אם מל את עצמו הרי גם בלי תשובה ליה ביה ברית, ואם לא מל את עצמו הרי אין כאן תשובה. וע"כ דאיירי דלא מל את עצמו באונס, והיינו דמתחלה לא מל את עצמו במזיד ואה"כ עשה תשובה ונאנס ולא היה יכול למול את עצמו דבכה"ג בלי תשובה שפיר חיכא ברית (וכידוע דברי האגודה). ורק התשובה היא שמועילתו מידי ברית. אלמא דכיון דנאנס דיינינן ליה כפירש מן החטא. ומסתברא דהוא הדין בעבירות שבין אדם לחבירו אם הוא נאנס על בקשת הבירור. (ועיין קונטרס ירח האיתנים מאמר יום הכיפורים תש"ג * מה שהובא שם בשוגרים בשם מרן הגרי"ס ובמה שנאמר שם בקצר עם דבריו, שעל פי המבואר בכאן נפשט הוא הספק דשם מעיקרו.) וזכינו למצוא זאת מרגניתא טבא בלשונו הזהב של הרמב"ם [הלי תשובה פ"ג ה"ב] שכתב בפיוד התשובה עד שיעיד עליו יודע תעלומות

* פחד יצחק, יום הכפורים, מאמר ב' לסוף אות ח'.

שלא ישוב לכסלו עוד. אשר לשון זה של עדות יודע תעלומות לא מצינו בשאר חובת הלבבות אע"פ שכולן מסורין ללב. ולפי הנ"ל יתכן דקולא קא משמע לן דהיינו דאע"ג דנאנס ולא עשה המעשים שחובת התשובה מטילה עליו, מכל מקום כל שיעיד עליו יודע תעלומות שאם לא היה נאנס היה פורש מן החטא, הרי זה בעל תשובה המתכפר מחטאו. ואולי יש מקום לדחות ראיה הנ"ל דאיירי בנכרת הגיד דבכה"ג גם לדעת הר"מ איכא כרת ובזה שפיר מועלת התשובה מכיון דנסתלק המעוות, אבל כשאכתי איכא למעוות אלא שהוא אנוס בתיקונו, אין כאן כפרת התשובה. וכה"ג נ"ל בהך דשקלינן וטרינן לענין חטאת בכרת דמילה אליבא דרמב"ם, דכל זמן שיש בידו לימול אכתי ליכא זדונו כרת להרמב"ם, ובמת לא שייך חטאת, וע"כ בנכרת הגיד.

מ"מ הרי זה דוחק.

סימן כ

ביאור בשיטת רש"י ריש מסכת ביצה*

סימן א'

א) **ביצה** דף ב' ע"ב רש"י ד"ה לטעמיה ויליף מהכא דמוקצה דאורייתא, עכ"ל. ותמהו עליו רבותינו הראשונים וכן הוא בתוס' עירובין. דהרי הך ילפותא דרבה אינה אלא לפי ההוה אמינא אבל לא קיימא במסקנא. דהא בסוגיא שם [מז:] סותר הך דרבה מדינא דברייתא דאי' שם דמוקצה אינו אוסר את הבהמה לקרבן מצד משקה ישראל. ומשום דאיסור דבר אחר גרס לו. ואי אמרת מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר. ומכח קושיא זו הדר ביה ממאי דקאמר אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה, אלא אפיק הבערה ועייל עצי הקדש. יעו"ש.

ב) **והנה** בחולין דף מ' איתא דשוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז חייב שלש חטאות. משום שבת ומשום שחוטי חוץ ומשום ע"ז. ובתוס' שם כתבו דהך תנא לא נחית למניינא, דאם היה נחית למניינא היה אפשר לומר דחייב ארבע חטאות וכגון שהיה ביום כיפור. ושמעתי להקשות בשם גדול אחד על דברי תוס' הללו מסוגיא דילן. דהלא מבואר מסוגיא דילן דאם מוקצה היה אסור באכילה מדאורייתא היה פסול לקרבן מצד משקה ישראל, ואע"ג דאיסור מוקצה הוה יומא קגרים ולפ"ז כל קרבנות היום של יום הכיפורים יש עליהם פסלות זו דמן המותר לישראל, אלא על כרחך צריך לומר דאנו באים עלה מצד מצותן בכך וכדרך שאמר בש"ס ריש גיד הנשה לענין חלב ודם דמצותן בכך שאני. ואם כן לא שייך זה אלא בקרבנות היום, אבל קרבנות דעלמא הרי הם פסולין לבוא בפנים מצד משקה ישראל וממילא אי אפשר להתחייב שחיטתן בחוץ משום שחוטי חוץ דמכיון שאין ראוי לבוא בפנים ליכא חיובא בחוץ. ואם כן אי אפשר היה לו לתנא להוסיף על המנין ולומר דחייב גם מצד יום הכיפורים, דאדרבה מצד הוספה זו דיום כיפור היה נגרע מכאן חיובא דשחוטי חוץ. ובר מן דין הרי זה דוחק גדול לומר בעצם הכשרות דקרבנות היום דיום כיפור הוא מצד מצותן בכך, מדחזינן דלא קאמר הש"ס הך סברא

* מתוך שיעורים על מס' ביצה.

שהוא בעצמו הביא עליו את הצער, והכנים עצמו לנסיון. ורק אם הפרישה היא פרישה של תשובה, שבה גילתה נבואה „אוהבם נתיבה", ורק בתשובת אנו מפרידים את העבר מן ההוה, עד כדי כך שאפילו העובדא שהוא בעצמו סיבב עליו את צער הנסיון, מסולקת היא מכאן. ויתכן להשליט בכאן את החק של „לפום צערא אגרא".

מאמר כ

א. כמה פעמים חזרנו על החידוש הגדול שזכינו לעמוד עליו מתורתו של רבינו יונה. חידוש זה הוא מלוגמא ללב לכל העוסק בעבודת התשובה. הנה העמוד השני, שעולם התשובה בנוי עליו, הוא העמוד של הקבלה להבא. העמוד הזה של קבלה להבא, חלקו רבינו יונה בחשבון העשרים עיקרים שלו לשני עיקרים. בעיקר השני, ובעיקר התשעה-עשר. בעיקר השני כותב רבינו יונה כי הקבלה להבא, היא שיגמור בכל לבבו כי לא יוסיף לשוב בדרך הזה עוד ואם און פעל לא יוסיף. ומבואר מדברים אלה שאם רק גמר בכל לבבו לבל יוסיף לשוב בדרך הזה עוד. היא היא הקבלה הנדרשת לבעל-תשובה. והיא היא הקבלה המעכבת את הכפרה. אולם בעיקר התשעה עשר הוא כותב שיש מדרגה עליונה בענין הקבלה. וזה לשונו: ...ואשר לא יזדמן לו כענין הזה, יוסיף בנפשו יראת השם דבר יום ביומו, ככה כל הימים, וכאשר יחלוף כח היראה די כיבוש בכח הזה את יצרו ומסת משלו בעוצם התאוה, אלא בזאן לבות הוא יבין ונוצר נפש הוא ידע, כי אם יבוא לידי נסיון ויגיע לידו כענין הראשון, יציל את נפשו מיד יצרו, והנה הוא לפני השם במדרגה העליונה מן התשובה. עד כאן לשונו. הרי שפתיו ברור מללו, כי בקבלה להבא ישנן שתי מדרגות, המדרגה הראשונה הוא שיגמור בכל לבבו לא לשוב בדרך הזה עוד. ואין כאן שום מדידה ושיעורין באם קבלה זו יש בכחה לתת לבעלית את העצמה ואת העוז לעמוד באותו הנסיון שבו נכשל. ורק ה„גמר בכל לבבו" הוא הנדרש, להכנים

את הקבלה הזו לתורת התשובה הגמורה. והדרגא הזו היא המעכבת בדינא דקבלה להבא. אבל יש עוד דרגא עליונה מזו, בענין הקבלה. דהיינו הקבלה שיש בה מדידה ויש בה שיעורין. והשיעור הזה בכחה של תוקף קבלה זו, עד כדי העצמה לשלוט ביצרו, ולעמוד בנסיון אשר בו נכשל. ונמצא, דאותה הקבלה להבא כשהיא מן הדברים המעכבים את התשובה, אין בה שיעורים במדידת כח־העמידה בנסיונות שבה. ועל חידוש זה הוא שאמרנו למעלה שהוא מלוגמא ללבו של הבעל־תשובה.

ב. אולם דעתו של הרמב"ם אינו כן. שכן, בהלכות תשובה שם הביא עצם דין הקבלה להבא שנאמרה בתשובה. ולא הביא בה שום חילוקי־מדרגות ואדרבה כתב להדיא שהקבלה להבא היא בעלת־כח כזה, שהיא יוצרת אצל בעליה העוז והעצמה שלא ישוב לכסלו עוד לעולם. יעוין שם היטב. הרי הוא לפניך באותו השלב הנמצא בדברי רבינו יונה במדריגה העליונה מן התשובה, נמצא הוא בדברי רמב"ם במדרגה המעכבת את התשובה. והיא מחלוקת עצומה.

ג. וב"ה, שעלה בידינו לעמוד על שורש המחלוקת העצומה הזו. דהנה בגמרא שלנו ביומא דף פ"ו ע"ב איתא, היכי דמי בעל תשובה, אמר רב יהודה כגון שבאת לידו הבר עבירה וניצל הימנה. מחוי רב יהודה, באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום. גמרא זו העתיק רבינו יונה בעיקר התשעה עשר. אלא לכשנתבונן נמצא כי רבינו יונה העתיק לשון הגמרא בשינוי נוסח מכפי שהוא נמצא בגמרא דידן. דבגמרא דידן הנוסחא היא, היכי דמי בעל תשובה, ועל זה באה התשובה בגמרא, כגון שבאת דבר עבירה לידו וניצל הימנה. מחוי רב יהודה, באותה אשה וגומר. אבל בהעתקתו את דברי הגמרא של רבינו יונה, הנוסח הוא איזהו בעל תשובה אשר תשובתו מגעת עד כסא הכבוד, ועל השאלה הזו באה התשובה, כגון שבאה דבר עבירה לידו וגומר באותה אשה, ובאותו פרק ובאותו מקום. ודבר ברור הוא, דלפי גירסא זו שיטתו של רבינו יונה מפורשת היא בגמרא, דהרי כללא דהך מילתא דקבלה להבא נמדדת היא בתוקף העמידה בנסיונות הנגוז בה, נובע הוא מסוגיא זו, דכגון שבאת דבר עבירה לידו וניצל

הימנה, ואם כן דינה של מדידה תלוי הוא בנוסחא דגמרא, דלפי שהעתיק רבינו יונה דהשאלת בגמרא היתה איזה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ממילא גם התשובה שהשיבו בגמרא לשאלה זו, עוסקת היא במדרגה העליונה של התשובה דהיינו בסגולת הגעתה לכסא הכבוד. ושמעינן מתוך סוגיא זו עצמה, דמדידה זו בתוקף הקבלה, כמה כח עמידה בנסיון נמצא בה, אינה ענין לדין הקבלה להבא, בתורת מעכב בתשובה. וזה הוא שחילק רבינו יונה את הקבלה להבא בתשובה לתרתי. בעיקר השני סידר את הקבלה להבא בתורת מעכב, ואילו בעיקר התשעה עשר סידר את הקבלה להבא בתורת מדרגה עליונה, דהיינו במצבה כשהיא בעלת תוקף של עמידה בנסיונות של הכשלון. והיינו שכתב בעיקר התשעה עשר, דאם זכה בשלב זה של הקבלה להבא, הרי הוא במדרגה העליונה של התשובה לפני השם. וכונתו ללשון הגמרא שאמרו מגעת לכסא הכבוד. וכל זה לפי הנוסחא של רבינו יונה. אבל לגירסתו של הרמב"ם שהיא כפי מה דאיתא בגמרא שלנו, שכן נראה להדיא, מלשונו שהתחיל את הפרק השני מהלכות תשובה אי זו היא תשובה, זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה. וגומר, והלא זה ממש כמו שהוא לפנינו בש"ס שלנו, שהרי תשובה זו של כגון זה שעבר ובא לידו דבר שעבר בו, איתא בגמרא שלנו שהוא תשובה על השאלה היכי דמי בעל-תשובה. וכמו כן סידר הרמב"ם את התשובה הזו על השאלה אי זו תשובה. ולפי גירסא זו לא הוזכרה בגמרא כלל מדרגה מיוחד בתשובה, אלא שהשאלה והתשובה עוסקים בתשובה סתמא מבלי מדרגה מיוחדת, ולפי"ז שפיר סתם הרמב"ם דאין כאן כי אם שלב אחד במהותה של הקבלה להבא. דהיינו קבלה להבא שיש בה שיעור תוקף של עמידה בנסיונות המכשול.

ד. ונמצאים אנחנו כאן במבוכה לשיטת הרמב"ם שכל קבלה להבא שאיננה בעלת תוקף של עמידה בנסיונות, איננה קבלה כל עיקר, ואפילו אם גמר בכל לבו שלא ישוב לכסלו. ובניגוד לשיטת רבינו יונה שגמירת הדעת בכל לבו הוה קבלה גמורה, מה הוא הדין לענין בין אדם לחבירו. שהלא אם ראובן פגע בשמעון, ואח"כ הוא מפייסו ומבקש ממנו מחילה, שמעון מחויב למחול לו. ולשיטת הרב"ם עלינו

לחקור אם ראובן שפגע בשמעון ועכשיו הוא מפייסו ומבקש ממנו מחילה, אלא שהמצב הוא, שאע"פ שראובן מפייסו לשמעון בכל לבו, מכל מקום, אם אין בכחו של ראובן לעמוד בנסיון ואם שוב יזדמן הנסיון הקודם, יפגע בו ראובן שוב. האם מחויב שמעון למחול לראובן בכהאי גוונא. ומילתא דפשיטא היא דלשיטתו של רבינו יונה הוא מחויב למחול לו. שהרי לשיטה זו הוה קבלה מעליא גם בבין אדם למקום. אבל לדעת הרמב"ם דכל שאין תקיפות של עמידה בנסיונות לאו קבלה היא כלל, אם כן שפיר יתכן לומר דאין זה נקרא פיום ובקשת מחילה כל עיקר. וממילא אין כאן חובת מחילה על שמעון. ומסתברא טובא, דלענין פיום חבירו בבין אדם לחבירו, גם אליבא דשיטת רמב"ם, שיעור הפיום ובקשת המחילה מחבירו הוא הוא אותו השיעור של הקבלה להבא בבין אדם למקום אליבא דשיטת רבינו יונה. דכל שגמר בכל לבבו לא לפגוע בחבירו, הוה פיום גמור ועלתה לו בקשת מחילה מחבירו. ונפרש שיחתינו.

ה. הנה מקור החובה בבין אדם לחבירו לפיים חבירו ולבקש סליחתו, נובע מחובת תיקון המעוות של הבעל־תשובה. וכמו שהוא ברבינו יונה בעיקר הט"ז. ותיקון זה צריך לפרשו. דאמנם אם אדם מפסיד ממון חבירו הרי על ידי זה שהוא משלם לו מה שהזיקו הוא מתקן את המעוות, דעל ידי התשלומין נתבטל ההפסד. אבל במצער את חבירו או שביזהו, הרי אף לאחר הפיום, הצער והבזיון במקומו עומד. אלא מכיון שהפיום מועיל הוא להסיר את הקפידא שבדבר, גם זה בכלל תיקון המעוות הוא, והסברת הענין נתברר אצלנו בזה הלשון: מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, אינה מחייבת רק להיות אוהב, אלא שגם היא מחייבת להיות אהוב. דמאחר דטבע האהבה כך היא, שכל אוהב שואף להיות אהוב, ממילא גם ההשתדלות להיות אהוב, בכלל אהבה היא נכנסת. ונמצא דכל חטא בבין אדם לחבירו, הוא ביטול מצות ואהבת בשני פנים. א) מה שהוא פוגע בחבירו. וביטול זה הוא מצד החובה להיות אוהב. ב) מה שהוא נותן לחבירו היתר של תרעומות עליו בדין. וביטול זה הוא מצד החובה להיות אהוב. ומשום כך לאחר שהוא מפיים את חבירו דאז חבירו נקרא אכזרי אם אינו מוחל לו, ונמצא דעל ידי הפיום הוא נוטל מחבירו

את היתר התרעומות. ומצד זה נחשב הוא הפיום לתיקון המעוות. ומזקני גדולי הדור שלפנינו שמענו, כי דעתו של מרן הגרי"ס היתה שהמספר לשון הרע על חבירו, ואין חבירו יודע מזה, ולכשיוודע לו שדברו עליו לשון הרע יצטער מזה, כי אז אסור לו להמספר לבקש מחילה מחבירו, משום דעל ידי בקשת המחילה יצטרך להודיע לו שדבר בגנותו, ונמצא מצער לחבירו בכדי לקבל מחילה לעצמו. ואין צורך קבלת המחילה לעצמו יכול לשמש היתר לצער חבירו. ולפום רהיטא, היה נראה דהכונה בזה היא דצריך ואין לו תקנה. דהא זקוק הוא לסליחתו של חבירו. ואין לו תקנה דאסור לבקשה ממנו. אבל לפי מה שנתבאר יתכן דאין הדבר כן, כיון דכל עצמה של חובת הפיום הוא משום תיקון המעוות. והתיקון הוא בזה שהוא נוטל מחבירו את היתר התרעומות. אם כן היה נראה לדון דמי שיש לו תרעומות על חבירו בדין, ויודע הוא בחבירו שרוצה לבקש ממנו מחילה, אלא שאין הוא יכול לעשות את זה מפני איזה אונס, דמחויב הוא למחול לו גם בלעדי בקשתו. ונמצא דהחוטא לחבירו באופן שאסור לו לבקש ממנו מחילה, כשהוא שב על חטאו ומשתוקק בלבו להשיג מחילה מחבירו, הרי על ידי זה עצמו הוא נוטל את היתר התרעומות של חבירו. ממילא אף זה עצמו בכלל תיקון המעוות הוא.

ו. כן תפסנו במושלם, כי הפוגע בחבירו, ועשת תשובה, והרי הוא אנום על הפיום ועל בקשת הסליחה, — כי אז חבירו מחויב למחול לו, גם בלעדי בקשת סליחתו. ועדיין דבר זה טעון נימוק. והנימוק הזה טעון בירורי־דברים. הנה הלכה רווחת היא כי הפוגע בחבירו שלא כדין, — כי אז יש לו להנפגע היתר תרעומות על הפוגע. ויודעים הם דבריו של מרן הגרי"ס על מאמרם „אין לו עליו אלא תרעומות". וכמדומני שלא שמענו דבר בטעמו ובמקורו של היתר זה. כי הלא המתרעם על חבירו בחנם, הרי זה שנאת חנם, ועובר על לא תשנא בודאי, ואף גם על לא תטור, עיין היטב ברמב"ן על התורה פרשת לא תטור בנוגע ללאו דלא תטור, שכתב דברים טעוני־הסבר, בהיכי תימצי של נטירה בלי שנאה. אבל מ"מ מתמא דמילתא של תרעומות שלא כדין, הרי זה גם נטירה וגם שנאה. ובזה אנו אומרים, שאם חבירו פגע בו שלא כדין, יש לו על חבירו היתר תרעומות דהיינו

היתר נטירה והיתר שנאה. ומה הוא הטעם להיתר זה. ומה שנראה בזה בהתחלת ההשקפה כי ההיתר הוא מצד שלבו אנסיה, דטבעו של אדם כך הוא. אין זה מתקבל על הדעת בנחת. ובפשוטו מצד הטבע האנושי, אין בזה הבדל בין אם הפגיעה היתה כדין או שלא כדין. ואם אתה מחייבו לסלק התרעומות כשהפגיעה בו היתה כדין, אע"ג שזה הוא בהתנגדות לטבע האנושי. היה לך לחייבו בסילוק התרעומות, גם כשהפגיעה היתה שלא כדין. אבל גם בלי טענה זו, אין הדבר במשמע שהיתר התרעומות בפגיעה שלא כדין, הוא מטעם אונס. דבפשוטו משמע, שבשעה שיש לו היתר תרעומות ה"ז הותר לו להחזיק התרעומות בלבו להדיא, אף על פי שהוא יודע בנפשו שאפשר לו לנקות את לבבו מתרעומות אלו. וכאן המקום אצלי לפרש שיחתי מה שלבי אומר לי בטעם היתר התרעומות לנפגע במקום שהפגיעה היתה שלא כדין.

ז. הנה במשנה ריש פרק הזהב איתא דהחוזר בו מקנין כסף אע"פ שיכול לחזור בו, מכל מקום קאי במי שפרע ואומרים לו מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. ובגמרא אמר רבא דהיינו דמילט לייטינן ליה, ואף על גב דאסור לקלל, מכל מקום באיסור קללה כתיב בעמך, והיינו דוקא בעושה מעשה עמך. ועיין שם תוספות דבור המתחיל בעושה מעשה עמך שכתבו בזה הלשון: לא מיקרי האי אינו עושה מעשה עמך לענין שיהא מותר לקללו בחנם, כי אם לקללו על המקח הזה במי שפרע. עד כאן לשון התוספות. ולמדים אנו מסוגיא זו חידוש נפלא, דשם זה של אינו עושה מעשה עמך אין מקומו דווקא בנוגע לכל האדם כולו, אלא ששפיר יכול השם הזה לחול על האדם, אך ורק בנוגע למעשה פרטי שלו, ואך ורק בנוגע למעשה זו אפשר לנו לדון את האדם בדינו של האדם שאינו עושה מעשה עמך. ומכאן חוזרים אנו לענינינו בהיתר התרעומות לנפגע מחבירו שלא כדין. ובודאי שיש כאן היתר של שנאה ונטירה וכאמור. דאותו החידוש הנפלא שהעלתה לנו המצודה מסוגיא דפרק הזהב, מונח הוא ביסודו של היתר התרעומות. כלומר בנוגע לפגיעה זו נידון הוא האדם הפוגע, כאינו עושה מעשה עמך. ואך ורק בנוגע למעשה זו,

הוא שנידון כן. אבל אין זה נוגע כלל לכלליותו של האדם, וחיתר התרעומות אינו נוהג אלא אם התרעומות מוגבלים המה אך ורק ביחס למעשה פגיעה זו. ואיסור גמור הוא להרשות להם לתרעומות הללו להתפשט חוץ לגבולם. ולא עוד אלא שאומרים אנו באימה כי גם הנך שיטות דס"ל דהא שהותר שנאה לרשע, היינו דוקא לחלק הרע שבו ולא לכלליותו של האדם. דמקורה של שיטה זו, הוא הוא אותו חידוש נפלא שלמדנו אותו מן הסוגיא דפרק הזהב. דחזינן משם, דכלליותו של האדם מתחלקת היא לחלקים, אפילו בהלכה ממש, ואפילו בנוגע לחלותם של השמות שבעצם ולכתחלה חלים הם על כלליותו של האדם. דהלא אותו השם של אינו עושה מעשה עמך, שודאי נאמר לכתחלה ובעצם על כל האדם כולו, ואפילו הכי אנחנו מחלקים את השם הכללי הזה ומפרטים אותו לפרטים, ואומרים שאין השם הזה חל על האדם אלא בהתיחסותו של האדם הזה אל עובדא פרטית ידועה. וסבירא להו להנהו רבוותא דגם בחלות שם רשע ניתן לומר כן. והיתר השנאה לרשע לא נאמר אלא על חלק ידוע שבו. ודבר ברור הוא דיש הבדל גדול בין השנאה לרשע ובין הדין המפורש בגמרא דפרק הזהב. שהרי דינא דגמרא איירי בנוגע למעשיו של האדם, ובזה אנו אומרים שלגבי מעשה זו הוא נידון כאינו עושה מעשה עמך, ועבור מעשה זה שלו מותר לקללו. אבל בדין שנאת הרשע הדין נוגע לדברים שבלב. דשנאה הרי היא מאיסורי חובת הלבבות היא. ואין כאן מקום חלוקה בין חלק הטוב שבו, לחלק הרע שבו. דאין שם שום עובדא ידועה, שאפשר לסיים ולומר שבנוגע לעובדא זו מותרת השנאה. אלא שאנחנו מחלקים בסתמא ובכלליות בין חלק הרע שבו ובין חלק הטוב שבו. כל עצמה של חלוקה זו אינה אלא בהפשטה, ואי אפשר להגביל אותה לעובדא פרטית ידועה. וממילא, בכהאי גוונא לא שמענו מסוגיין דפרק הזהב. אבל סוף סוף מכיון שמצינו לרבוותא שמחלקים חלוקה מפשטת זו גם בנוגע לדין שנאת הרשע. שוב שפיר ניתן להאמר, שכל זה נכלל בכללו של אותו החידוש הנלמד מתוך הסוגיא דפרק הזהב.

ח. זכינו, איפוא, לדין דטעם היתר התרעומות לנפגע מחבירו שלא כדין, הוא משום דלענין פגיעה זו נידון הוא הפוגע כאינו עושה

מעשה עמך. ולפי זה יש לנו מקום לדון ברחבה על שאלתנו אם גם בחטא שבין אדם לחבירו, שיעור הפיום ובקשת מחילה מחבירו הוא דומה לשיעור הקבלה להבא של הרמב"ם דהיינו תוקף של עמידה בנסיונות שלא ישוב לכסלו לעולם, או שלענין פיום ובקשת מחילה מחבירו, תוקף זה אינו נדרש, אלא שכל שהוא גומר בכל לבו לא לחזור על חטאו, כבר הגיע לשלמות הפיום ובקשת המחילה. ולפי השרשים שנקלטו בנו במאמר זה אין כלל מקום לספק זה. דבודאי ובודאי אדם שהגיע במדרגת הקבלה להבא שלו לשיעור של רבינו יונה שהוא גמר הדעת בכל לבו, בשום אופן אי אפשר לדון אותו בדין דאינו עושה מעשה עמך, מכיון דלפי המצב עכשיו, הרי קיים חובתו וגמר בדעתו בכל לבו, הרי הוא עושה מעשה עמך. ולפי זה מכיון שהפוגע נמצא עכשיו במצב של עושה מעשה עמך. שוב נסתלק היתר התרעומות מאת הנפגע.

ט. ומאחר שנתפרש לנו במאמר זה שכל עצמה של החובה לפיים חבירו ולבקש סליחתו, הוא מפאת חובת תיקון המעוות. ומה שהפיום ובקשת הסליחה הוא תיקון היינו משום שעל ידי הפיום ובקשת־הסליחה הוא נוטל מחבירו את היתר התרעומות. הלא נתבררה לנו ההלכה דאפילו לשיטת הרמב"ם לענין קבלה להבא דס"ל דאין קבלה להבא אלא כשהיא בעלת תוקף של עמידה בנסיונות, וגמירת־הדעת בכל לבו אינה קרויה קבלה להבא; מכל מקום, לענין פיום ובקשת מחילה מחבירו אין הפיום דורש קבלה להבא בעלת תוקף של עמידה בנסיונות. אלא שהפיום הוא פיום שלם, ובקשת המחילה היא בקשה שלמה, אם רק גמר בדעתו בכל לבו שלא יחזור לחטאו. דמאחר דכל התיקון של הפיום הוא בזה שנוטל מחבירו את היתר התרעומות, והיתר התרעומות הוא מצד אינו עושה מעשה עמך, הרי כל שגמר בדעתו בכל לבו שוב הוי עושה מעשה עמך, ונסתלק מחבירו היתר התרעומות, וממילא תיקן פיום זה מה שכל פיום צריך לתקן. ובזה גם הרמב"ם מודה לשיעורו של רבינו יונה, שכתבו רבינו יונה בעיקר השני מעשרים העיקרים שלו בדין קבלה־להבא בהלכות תשובה.

כתיב (קהלת י״ב י״ב) ויותר מהמה בני הזהר כי אמרו מי שגזל מאחד מחמשה ואינו יודע ממי גזל לא יצא ידי חובת שמים עד שיתן לכל אחד ואחד. וכתיב (ויקרא ה׳ כ״ג) והשיב את הגזילה אשר גזל כיון שאמר גזילה למה אמר אשר גזל אלא אם באותו יום שגזל השיב אין להוסיף יותר עליו ואם לא השיב באותו יום או שבוע או באותו חודש או יותר צריך להוסיף על הגזילה כפי מה שהיה מרויח מעת שחסרו עד שהשיב לו ויאמר אותו אדם לפי מה שיודע לשער (אותו) עסק [אותו] האיש כמה היה יודע להרויח באותו גזל מן עת שנחסר עד שהשיב ולבד מזה יחשוב הצער אע״פ שכל זה לא הצריכתו תורה אבל לצאת ידי שמים צריך לחשוב הצער שהרי החובל חייב בחמשה ובושת היא עצבון כך בכאן ידע כמה צער לנגזל כי יש אדם שיש לו מאה ליטרין ואינו חושש בליטרא שגזלו ויש אדם שיש לו אלף ומצטער על שלקח לו באותה ליטרא מאותו שיש לו הרבה מעט יותר ממנו. ויש שיש לו מעט ואם לוקח ממנו מצטער הוא בחסרון מאכלהו ומשקהו כי קודם שגזלו ממנו היה אוכל ושותה ומעדן ולובש ועתה חסר ומצטער כל זה צריך לחשוב הגזלן צער שגורם לו ולכל הנסמכים עליו וחסרון העידונים שגרם להם לתת להם כפי מה שגורם ולפי הנגזלים כמו שאמרו הכל לפי המבייש והמתבייש וגם לקבל דין בגופו אם חודש או שני חדשים יתענה כמנין הענויין. וכסף שנשאר לו אפי׳ טורחו לא יחפוץ לקבל וגם מוסיף משלו כנגד התענוגים שנהנה מאותו ממון ועינויין נגד התענוגים ועליו נאמר זדונות נעשו לו כזכיות.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו״ת - אונ׳ בר-אילן**

האומר מתפלל ומצוה עין נס"ם מה שמצרין
למה תאר כפל ובמס נכול ס' שמעתי דנפעם ריפעון
שמוע מתפלל ומצוה היינו אומר שרוצה לקיים מנות מצוה שהוא ס'
מקרי"ג מנות אבל פעם אחת ביום לא תיכון זה לכך אין מספיקין בידו
ועל"ל דמקרי גופא מקרא קודש ו"ו דלכך מקרי מתחלה בכל מתפלל
ומצוה דהיינו ס' קפי על עבירות שבין אדם למקום וס' קפי על עבירות
שבין אדם לחבירו אבל מתפלל ומצוה ס"ב מכפר לא קפי רק פעם ס'
ובא מתוך שכתוב מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יו"ט מכפר
כלל לכך לא קפי רק פעם אחת :

אין יו"ט מכפר הא לא קפי בדיעבד ג"כ אין מספיקין בידו מכפר עיין
בפ' המפטיר להמל"ס שפי' נס ליעשה דמיפה ס"ל לאין
מספיקין אבל מתפלל ומצוה לאין המאבה מינו מחבל פירוחו ויותר כראוי
דבריהם גבי מתפלל ומצוה דרש לומר אין מתפלל מכפר כלי אבל הנעבד
לא נפרי עשוי מתפלל אבל אין מספיקין בידו נמי לידי תשובה מפ"ש
יו"כ הנ"ל מהילין וק"ל

אשריכם ישראל כלומר כיון שעתיד הקב"ה בעבורו יעשה
מעמכם ויבי' גאולה שלימה שלאין אחריה גלות
מחמיון וכן לכם לבי חרם :

ונצריך לפיהם נב' שהוא נרמה דהכל מכוין לתפלה ג' נגד
נכם רוח ונשמה שבקרבנו שתם :

ועתה שם נם ליכא למימר מפני שהוא לו שלבשם דבריה היינו
הפסדת כוונתו והמכוונה לבוד והמכירה לכך ניקנו מתוך
שמילם ג' פעמים ו"ל מדפיים להם מלהים מחנה לפונפ לאמיה ונו'
שמוא לא היה קפילתו רק על המפירה ואחר דבריה שעשה לו כבר
שלם להם בשתי הבניה ותפיסת שמעון ק"ל -

ראה הראוה קבי בי"כ עוכוסיו מחוקן לו לפי שהוא
מעוכב בס' תיכוחים ואינו מהשיבר בעבירה
ופ"מ היה קבי הוא בולפי שעוכוסיו סדוקין לפניו ומעמתו נבלו תמיד
בדולי שבשיבר שכוכב בכל לבו ובשבר בי"כ זה לכך עומתו כדתם
לקוק כלי שיבש עסוי לגמרי ולכך ידלה כל שכוב דחולי חם ב"ג ולפיכך
לא הני מילים חוי שיחות בוחה שבא לכך שרבר בקצוכם ס' ולא מחמת ירבה ס"כ
כשבא שהוא בן עש"ב וירבה זבא ירחיב ימים .

נשלם מסכת יומא

מסכת סוכה

מעולם לפירוש שבינה למשה עיין ד' דהייט מיום
שעלקה מי מתפלה היתה עיקר השכינה
בחתחתונים בדלוי, בבית בראשית פ' ו'
על פסוק מתהלך אנן לרום היום כיון
שחטא אדם הי"ר נסתלק השכינה למעלה
ולכך מדקדק הקב"ה אחרון אחרון נתן לבני אדם
משב"ב נימי על הי"ר היתה בארץ ג"כ ה' והא דאמרי לעיל
למעלה שחוא מיל' ל"ל משום דמעלין בקדש ואין מורידין ומדקיב ליה
אחד קרא משום שנים וגו' כך הארץ שכנת לבני אדם לא שלא למעלה
רק למעה מעשרה .

דף י"ח חפלתן של צדיקים מפסיק מחיצין של הקב"ה ממה'
דיוקות למלת רחמנות הם לשון כתיב כן גבי
שכינה שהתפלל רחמנות הולך עריכי ל"ל דה"ק כלומר לף שהתרגז
הקב"ה על בני שביקש לעקור את כולם שהתפלל לפניו ואמר
שם מי שלפני רבש וכדלי' נרבה בדיבות פ' ס' ועיין נרבה פ' ס"ב
שבשביל תפלתו של צדיק נתרצה הקב"ה ונתן פיוסו בלבו
מחיצין שבינתו שלפניו .

פרק שני

דף כו חייב אדם להקפיל פני רבו בבגד כמו שמוציב לרגום
פני השכינה בבגד רגלים כמו שנאמר שם פעמים
בשבת יראה כל זכורך כן מחויב להקפיל פני רבו דשוי כתפלת פני
שכינה נדר"ך וכשבגלל מלכים ב' ל"ה להם גירסא אחרת בס"ם
שייב אדם להקפיל פני רבו בשבת ובגבל ושבת מיבי שייב כיוב
מדות אתה הלכת שלוו לא תחלוף שבת פירש"י נעלמה של שומרי,
שמור לה בכוונה כיון שאמר כן נשמרים יש להם ל"ם מקום ס"מ דכתב,
רגלים כתנחומי בשיקיבלו התיא עשו"מ ס"ך יש"ם מה ס"מ דכתב,
ורבי מבעי לקבלו דהייבו למקום מן שמובחר שם מקבל פניו בכל שבת
ובשבת שהוא מחויב לקבלו בכל רגל ומפשר דכוותה בלפניו ג"כ ה"ש

ומפ"ג לכנים פשוטות מפקות שבשה שהוחזק גרמע גם לין דרך הכשר
לקבל לכנים מ"מ שבור כי' כיון שהוא שלה גדולה שלי מפיריה על
מצמם לעשות כן ובאמת לף יפה שיש שלבה דרך מקרה לפי שהת
הילד ותלכיתיב לף חדם ולף שהת שלבל דשבגל מחויב לקבל על ב"ש
ועיין בשמ"ם פ"ם מה' ת"ת מה' ד"ח ו"ועיין בשתי הרי"ף

מה שחברום עליה מדין פיכם"י יהרי כמוסיף על שבל עבודי
ובאמת כ"ג מוכר כיון דעבמי סוף לין בה מיסוך מחום מוסיף
על לוח אחר מתר לין לך כל שהת ושהת מיבל שהת העמיד שופח ובקה
לילך העמיד שהת שמעון חופח הי חמף נחות ולילו לעולם שלח יעמוד
שופח כלילי בחלבה ריש שופטים קף ע"ב ו"ע ל"ל דומיי כיון שהת
מלך רק ו' ימים מיקבי מלכות קבוע כלבי' בלקוח לשבני שוף שהת
בשם החלבה ע"ם לך לך לא מחת לכלום וכשהגיע שהת לחבי שוכה מוב
והשלם לן מה שחפרום עליה מדין הי' שבור כ"י לשון רלים שוה לשהת
עולמו של שהת שמעון שלא יבא מעמו לוח שהר לין לך כל שהת שלא
עשה מלאכה לפי שהת לא היה לו מה לעשות ולכך הת"כ יבא שהר לו
דבר שלא שהר מלחה ולכך הת"כ יבא כפיר"י ור"ל :

ששבת בגלגל הפילין נרשם דשמי למימר לשון ב' דהי' בשהר'
לשם יראו אותו ושבי כוחם שהרון לשון בקשה
בקשה לשם יראי ושם"ם שבוחה לשבוח שבשה שבשה לשבוח
כך מה שהרו שהר שלא שהר לף שהרתי כשבים לשבוח שבשה
כלילי' בפ"ם לשון שבוח שבשה כלילי שלא שבח שהר מהו
שבשה שבשה לשבוח שבשה כלילי שלא שבח שהר מהו
השיון מ"מ לא הוי לשון לשהול רק מה שבשה שהר .

כל דבריך לשון שלא שפי שבשה כלומר מה שם שולטים עליך
יפה שלה לומר שפי שבשה כלי שלא שבח שהר מהו
כלילי' בפ' בשמעון שבל כל דבריך לשון שלא שפי שבשה שם שהר' שלון
חולק עליך ת"ל השיב שבך שהרו :

הוזקקתני לומר בלשה שהוזקק לזה כלי שלא יהיו בשבילים
שלכן לומר שפי שבשה שלא שלא שהר
ושהרשל בשם מ"ם ולא עיין כל כשבו וכלי להיות שלי אה' ושהרשל הוזקק
לומר כן כלי להשמיע לף שבתו ו"ל כ"ם' ושהבם"ם :

שאפילו שיפת חלין של ס"ח בריבה לימוד מביש דבר זה שלא
לומרי"ן לשמלת חכמים שלא שלא שהו שיפה בשלה
מה יש ללמוד שלם לוח חכם שה שיפה כוונתו ללמוד משם לוח שיפה בין מי
מוסף ולא בייבר לבעלה כמו שלמר בם"ם דף כ"ם מבשיבו של ר"ג בלמר
ו"ל ושהבשהו שלקלי • ושי"ל לפי"ש שהמ"ם לוח הלכה שהשם
כלשת שהשיפה בעולה של עם השרים מביא לידי לצון הכשר ושלמי' שם
יעשם ויבל שלבה"ע יעסוק בשורה לבך שלמר שיפת של ס"ם בריבה
למוד להבין מלה"ת :

לא שבים שלמר שבשן לבו ללמוד ולהבין הכל והבא לשהר שבישבין
לן ויבשתי ושבשתי שלמן :

כל עוף השמין עלין מיד בשרף עיין בפירש"י ושם ושין בשבא
יהודה ס' מ"ת ושי"ל לעוף שלי של השמים השטופים סביב
שת"ם ובלשמלין הני מלבי לרבבן דבלו שמשי' דיהה ושלמים עוף
ת"ם בפסוק ובני לקף יגביהו עוף וכן בחלום יעוף שבא לפפיים ע"י
שר כשנוחר :

שבשעה שפי' יושב ושוחה דקדק למר יושב ושוחה שלא ירך
לפי' בשלבה ל"ם הקולן שוחר לכם בשבילה שלום
בשבים על כן למר כשפי' יושב וק"ל :

דף כ"ט בזמן שהוא לוקה פוטר עד וכו' ואביל ל' לבבים שהם
לוקה ובו' ע"ו יקשה כשהוא הבי פלוקין שלו
משלין להיות ע"ם מהלך הצוצות הגלבלים של התלוקות ע"ם
שהצבון לף שם יהיו כולם כליקים וכן מקת' בשל' יל יוסף בים פ'
בשבשון יהין יהיו עולה כפי השבט ולבי לומר לי דוקא
בשבשות הם ג"ם הכלם הגלבל ושהלבהם ושמעתם ע"ם בלוקו ועל
הוא מלו סי"ת כגוונא דלמרינן הבי מלן לשמלים זבו' ובפל תוכן
שלבה לשבים לשהם לשהר בע : כשהתו בשוקו שם שהר תהן לשהי לשלי שלא
ישמיל עשין דכוכו לו מלוקות השנים של שהתו וגו' :
נעל גשות רוח כי סי' לגשות רוח מעיות :

פרק שלישי

דף ל כי שני שהוב שהשם שבשה גול בעולה פירש"י ושהרש"י
שם"ם שבשה בולה בלול לה' והבל שלי שם"ם שבשה
גול בעולה ולבי שלמר ע"ל שהרש לשמרינן בל שלי לשמרו
כשלו

עין יוסף (תכן)

פרשת בא דרוש ראשון

אך תומרון ומהר לקרוא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי לה' אלהיכם ולכם ועתה שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו לה' ונו' שים לדקדק למה אמרו חטאתי פרעה ואח"כ אמר חטאנו ואח"כ אמר חטאתי למשה ולכם ואח"כ תומרו ועתה שא נא חטאתי ועתה •

ונראה לי שיובן עם מה שכפרם עור מה שאמר חטאתי הפעם ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים ופירש"י. לשון עבור ותכלה והוא דחוק' כפ' חלק ס' ק"ו כקש חקר"ה להחזיר העולם לתהו ובהו כעבור היוקים וכשתכל בדורו ובתקופת דעתו וכן כשכיל דורו על נדקיהו וכשתכל בנדקיהו ובתקופת דעתו נמצא שפעמים נגולים בשכיל המלך או כשכיל דורו לכן אמר ה' הצדיק ואני ועמי רשעים לכל מה שיכוה עליכו שאין לכי נדיק נעמי רם' או לכי רשע ועמי נדיק להכיל או בעבורי או בעבור לבל לכי ועמי הרשעים ולכן עתה שפכר לאמרו לו עכדיו עד מתי יהיה זה לכו למוקש שפתח להם פתח שלא יהיו הם נדיקי ובגלו והוא עיכר וגרם לאותם לאמר חטאתי לכו לה' אלהיכם ולא עמו שכבר שבו ואמכם רחוי שיסלח לי שלא חטאתי לאף בעדכם שכבר אמרתי לכן נא הנכריס שזהו שפלח לי ה' ויחוננו לי ואין דרך הנוף לשוב אלא שאתם בקשתם שיגלח הכל מה שלא אמר אלהיכם ואם כן בעדכם חטאתי ולכן כעסתי עמכם וגם ולכם כלומר וכשכילכם חטאתי לכן שא נא והעתירו כיון שאתם גרמתם חטאתי אלי דין הוא שתעתירו לה' ויסר מעלי רק את המות הזה ואין צורך לאחר •

עור אל שיובן כמ"ש הר"מכם אל כח' תשובה עב אין לי מכפר ולא תשוכה וכו' אלא עבירות שכין אדם למקום אבל עבירות שכין אדם לחכרו כגון החוכל כחכרו או מקללו או גוזלו וכיוצא כהם אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחכרו מה שחייב לו וירצהו אעפ"י שהחזיר לו ממונו שהוא חייב לו נדיך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו ע"כ וכזה הלשון קשה לי שאפילו נדלה לחפילו גוזלו והחזיר לו נזלתו נדיך מחילה ממנו על שגיעד לו ואולי כפ"מ שה חוכל ומזיק כתב אינו דומה מזיק חכרו כגונפו למזיק ממונו שמזיק ממון חכרו כיון שאלו מה שהוא חייב לאלם נתכפר לו אבל חוכל כחכרו אעפ"י שנתן לו ה' לכריס אינו מתכפר לו ואפילו הקריב כל אולי נכיות אינו מתכפר לו ולא נמחל עוכו עד שיבקש מן חנחכל ויחחול לו ע"כ משמע דכנזל כיון שאולא נמחל לו ואיך כאן כח' תשובה שאפילו אולא הנזלה קוימת עד שירצהו ולפי הנדלה קושיא חזקה היא ולא ראיתי מי שהרגיש כזה •

ואמנם לפוס ליהטה אפשר לומר שהגזל מאכרו ממון עומד שאו תרתי חלה שגזל ממנו ממונו ונם גיער לו מהרי כל חגזל שגם פרוטה מאכרו כאולו גוזל נפשו ממנו נמנה שכיונו לכין המקום חטא שעכר על לא תגזול ואכרו חטא שתים ה' כממון וה' כעכר שגיער לו והוי זה כמעט כבלל כאכל עם שאינו נאכל ממש וכבר אמרו כספרי לא תגנובו אפילו ע"מ לפקח שטות לנערו ולהחזיר לו שאגער לאכריה לכן כה' חוכל ותניק אמר חונו דומה מזיק וכו' שמזיק ממון אכרו כיון שאולא לו מה שהזיק נאבד לו שאין כאן גיער שגיעקה הניזק אומר שיולוכו לכ"ד ויאלא לו אל כשאולא לו מה שהוא חייב לו פטור ולכן לא אמר הגוזל מאכרו אבל כאן כה' תשובה אמר לו גזלו שמחותה שעה חוסב שאין לו עוד תקומה ליטלו ממנו מה שגזל אם כן הרי עשה תשוכה ה' הגזל עכשו והגיער

דהוי כאולו נוטל נפשו אז לעכין ממון ודאי נאבד לו שהרי לאו הניחק לעשה הוא אך לעכין נערו צריך שאם בא לעשות תשובה מחטאיו שירצהו עד שיחחול לו כן נראה לי כוה •

ובוה יובנו הכתובים כשנם שהרי פרעה כפעם הזאת חוכיח את משה ואהרן כרחיפה וכזיפה כאל"ם ויגרם לאותם מלת פני פרעה ולא עד עתה כל זמן שכאתם אלי הייתי חולק שכוד לכם ולא נראתי לאכם משם פני אם כן לא חטאתי עמכם אכן כפעם הזאת חטאתי עמכם שאין ראוי לשלוחי לרחמנא לגרשם כנזיפה שנזלנחו על אדם כאותו אם כן כפעם הזאת חטאתי לה' אלהיכם שלא קויימתי דכרו ולכם כלומר ואם אני אומר שתעתירו לה' עלי ידעתי שאפילו אם אכיא כל אולי נכיות שכעולם כל זמן שאין אתם מוחל לאותי שליח ה' אתם אין לעזני שליחה וכפרה כאל"ם הר"אכם אל לכן תחלת כל ועתה קולס התפלל אל ה' שא נא חטאתי אך הפעם שכפעם הזאת דוקא חטאתי עמך ולא אך הפעם ואחר כך שכבר אחלת על עוני והעתירו לה' אלהיכם שתפילת רבים ערוך וטוכים השניים מן האחד ולכן אמר כלשון רבים שכאמת אחם שאין לו חטא וזולתהוה שליח ה' לא כהתרן אך כעניין התפילה אמר והעתירו וזה ידעתי כאמנה שכיון שאתם תאחולו לי ואחר כך תתפללו ודאי ויסר מעלי רק את המות הזה •

ואמנם כעניין הויכוח כין פרעה הרשע למשה רבינו אוכל למידק דהקב"ה א"ל ואת לך עכדיו ואנכי שהם נתנו עצה כאל"ם על אתי והיה זה לנו למוקש שלח את האכוים ויעכדו ונו' ואין יש לדקדק מי העיר לפרעה לומר מי ומי ונו' והלא מעולם לא שלחו אלא לעכוד ולאוב כמדכר ולמה להם להעיד ולאתי כפיהם דכר שלא שלחו ואין כדכרי משה שאמר כנעדרנו וכזקנינו נלך ובוב אומר כבניט ובכנותינו כנאנכנו ובכקרנו נלך ולמה נלך שני פעמים דתסגי כאחד ואין למה הניח הכניס וכנות עם נאן ובקר ולא עם נערים וזקנים ואין אומרו כי חג ה' לנו שאם להם היום ולא לכניס למה מכיאים הקטנים והנראה לי שיובן כמאמר שהתחלתי כו דאיתא כחניגה פ"ק כשהלך ר' כן כרוקא ור' אלן חסמא להקכיל פני ר' כפקיעין שלא להם מה חדוש היום כבית ה"ל הקהל את העם והאנשים ונשים וטף אם אנשים כאים ללמוד ונשים כאים לשמוע הטף למה כאים כדי ליתן שכר למכיאהם ה"ל מרגלית טובה היתה לו כידכם ובקשתם לאכדה ממני ע"כ • **וקודם** שנכאו אל הכתובים נדקדק במה שאמרו כדי ליתן שכר וכו' שאם היה שואל למה מכיאים אתי שעיר תשובה זאת אך לשאלה שאלו למה כאים אין זו שאלה לתשובתי ואת מה זאת לר"ח ולרי"א אמר מרגלית וכו' דמילתא וטרתי היא לנכויהו ואת לנרשלות דנרשי היתה לי כידכם מאי לי שלהם היתה ולא לו ולע"ד שזה יובן היטב כמ"ש התום' אל כאן דאיתא כירושלמי מדקאמר ונשים כאים לשמוע ולא תמ' ללמוד מכאן דאיתא להא דכן עזאי שאמר שיכול אדם ללמוד את כתו תורה אלא אוכן אלא כשאינה לא ללימוד והנה כשוטה פ"ה נוטל דף כ' נכי מתני' אם יש לה זכות תולה להנ' שנים אמר כן עזאי חייב אדם ללמוד את כתו תורה שאם תאמר שהוא עתיד שהוכו תולה לה ור"ע אומר כל המלמד את כתו תורה כאילו מלמדה תפלות ור"ע דוקא אמה אבל אכא תפלות פי' כקב מזונות ותפלות עמו מתעסק קכין של מזונות ופרישות ופרפ"ל אל דר' כר"ש ל"ל ולפיכך לר"ע ג"כ אין טוב שתלמוד הכת תורה שהתורה כאיב

הרעה בימיו כו'. מה שכתוב בו פנים שלא בא לו הרעה בימיו לא טוב הוא לו שע"י הוסיף רשע ומיבד עה"ב שהוא אחד מן המלכים שאין להם חלק לעולם הבא שכולו טוב ואמר להטות לדיק במשפט טוב לצדיק וגו' בקרוב לא כתיב טוב ואדרבה אחליעל קאי לפי פשוטו אנס זה לא טוב להטות לדיק במשפט אבל מדלא כתיב ולהטות בגמרא נפשיה שכן רגיל להטות לצדיקים שמכריעין להם כף מחזיס לחייבם בשוה"ג כו' ושכין לעוה"ב כפרש"י שם ומייתי ליה ממשה שלא נשבע לו פנים בשביל חטא אחד שבכל מת קודם זמנו: שנאמר המותרים שלא שעמד להן זכות אביהן כו'. זה שהיה המדרש שהביא רש"י בחומש פ' עקב ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו זה כיולי בנים כו' ותתפלל גם בעד אהרן והועילה תפלתי לכפר מחצה ומטו ג' וב' נשתרו עכ"ל דמשה מוכח מדרכה דבחטא אהרן היו רשויין טוען ליטרף לו שלא תפלת משה ובלשון הכי זה המדרש סיהר מה שאמרו בפסקת עירובין שלא מטו בני אהרן שלא מצוה שהרי כהנים בפני משה רבן ויוכיח למאן דאמר שתויי יין היו והרמ"ם תירץ בזה דהא והא גרסי' להו וע"ש בעירובין בחידושיו: עד סוף כל הדורות כו'. לעיל נבי זכות הלדיק ניחא שאמר שמזכין לבני בניהם עד סוף כל הדורות כדכתיב ועושה חסד לאלפים לצדיקים לא דיין שזוכין לעצמן אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות. (הרבה) [שכמה] בנים היו לו לאהרן שראוין לישרף כנדב ואביהוא שנא' (ויקרא י') הנותרים אלא שזכות אבותם עמדה להם אוי להם לרשעים לא דיין שמחזיבין עצמן אלא שמחזיבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות. הרבה בנים היו לו לכנען שהיו ראויין ליסמך כטבי עבדו של רבן גמליאל אלא שחובת אביהם גרמה להם:

פא שם **אכל המוכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה.** כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו מ"ם שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן שנאמר (תהלים פז) כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת. וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם שנאמר (משלי כח) אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו:

פב [דף פה ע"ב] **משנה האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר. עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבינו לבין חבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו.** את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה (ויקרא פז) מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו

עבירות

שלא להטריח את הלבור לקום מפניו: כנדב ואביהוא שאמר הכתוב. תלמה לף שם היו רואים ויתרתו: אין חמה נפ על יחי. הקב"ה מדחה את העבירה מלפניו שלא תבא ליחו: כי לא תעזוב נפשי. למדו שהקב"ה מוגע את החטא מלהכשילו: עשוק בדם נפש. מחויב בנפש שתבוה על יחי: אל יסמכ בו. שלא יסול שלא מניחין שאחו ויסול בבור ניהנם: (מכל החחיכם לפני ה' הטהרו. ולא חחחיכם שבין זה לזה):

חדושי גאונים

ברייתא מה ביומא כי מכפם מקדמי לכן מחדם בהחשבון אב אחם לשוקם נמשך ממת גם לבניו וכן חלוי שעלה ויבא ויגיע ומילחלו כל זה קבר כיסו בחרן ילאה עשה חלוחת למשה מחחת לחרן בשביל כיוון בהחלת בקבר בשביל. חלא ירלים שהמשים סלנו

מרת ראש

ביומא ל ס"ם ח"ק פעמים ז' רביעית שהוא ע ס' ר' י ת מבשביכ"ל ז' פעם ס"ק פוכ ל"ם מלות רביעית הלוג. " לך גודלי מדת בקב"ה לא גרע ממדת בע דאיך בלא ימלא כמדתו בדלי, בב"ל דף פ"ו וצריך להוסיף

נאון יעקב

דרש ר"ל בן עזריה עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר כו'. פשיטא מאי קא"ל לא ולמה מלחל שהכפ לא עבד כאלך דעבר לומר שיהיה מקי כשיעים לח סאלך שעשה שלריך נפ"ם לח מי שהשלם הזקדו כמו שהלשים

הכותב

כי לא תעזוב נפשי. פרש"י למדנו שהקב"ה מוגע את החטא מלהכשילו כוון לדקדוק אמתי כדי שלא לסתור שרש הבחירה. וכן בפ"ש הקב"ה מרחה את העבירה כו';

ריטב"א

הרטב"ם כתב בפירוש המשנה אחטא ויום הכפורים מכפר אין יוה"כ מכפר כמאמרם אין מספיקין בידו לעשות תשובה ולסיכך לא יעזרהו השי"ת שיעשה בצוום כפור מה שראוי לו לעשות כדי שיתכפרו לו עונותיו

באותו היום ושעיר המשתלח אינו מכפר עבירות שבין אדם לחבירו ע"ל;

עיון יעקב

כריש"ף: האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב · פיין כפ"ם מה שמהרן דלמה אמר כאן ובפ גדול מ' שמעתי דבפעם ראשון באומר אחטא ואשוב בפיהי אומר ברוצה לקיים מלות תשובה שהוא מ' מתרי"ג מלות אבל פעם הב' אין לו תירוץ זה לכך אין מספיקין בידו · ועכ"ל דמתני' גופא מהרן קושיא זו דלכך קתני אחטא ואשוב דסיינו מ' קאי על עבירות שבין אדם למקום ומ' קאי על עבירות שבין אדם לחבירו אבל אחטא ואשוב דסיינו מ' קאי על מכפר לא קתני רק פעם מ' וכל האומרי' עלמו כמהרן כי עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר כלל לכך לא קתני רק פעם אחת: אין יה"כ מכפר · כת דלא קתני נרישא

ענף יוסף

פב האומר אחטא כו'. אין מספיקין בידו: נעשית לו כסיתר · כמועד קטן דף כ"ז ע"ב מרבי דכיון דנעשה כסיתר ליטו חוזר בתשובה · ותכתי בלשון אין מספיקין ליטו מדוקדק · ונראה דהכא עיקר התשובה לריכה להיות במקום בחטא הטא ובמותו מקום ובמותו פרק והעיקר ביותר על ידו לשבר התותו · וכתב למז"ל מתשבר בית המקדש ניטל בעטה מבילת היתר וניתן לבילת חיסור · וכן בכל עבירות מיה נעוצים ומתקו · ואם כן בחטא בראשונה הרי נהנה בעטמת דהשובה · ואם יזדמן לו בית חיסור כזה ופוכל ממנו הוי בסיר תשובה המקבל אבל אם בשר בעטה שהי פעמים ונעשה בלו כסיתר אי אין בו תאוחו חזקה כמו בראשונה שהיה בלו בחיסור ואף הם יכרום עלמו אח"כ אין זה בעילת היצר כל כך ואינו תשובה המקבל · וז"ש אין מספיקין בידו שהיה תשובה מספקת (כמה שהי דרוש ה'): **כבל המחחיכם לפני ה' הטהרו.** במס' ר"ה דף י"ז ע"ב אי' אלא בעבירות שבין אדם למקום אבל עבירות שבין אדם לחבירו אפי' יבא ויביא יבא ס' אילים ויבא ס' אלפים · ונשמל לה הכי יוסי הכהן אמר לא המבול לן אבל המיד שהם עושה בחבירו מה וקבע לו זמן נפני בעלי בעלי וכשבא לו בחי בעלי · הגיע

פותחין לו מהם דכתיב (משלי י') ירלת ה' תוסיף ימיס ושנות רשעים תקלרנה. כך דברי ר"ע ורבנן אמרין אם זכה מוסיפין לו על שנותיו. אם נלה פותחין לו משנותיו ע"כ. והקשה בספר פעמוני זהב היאך הניח ר"ע ראיה מספוק ירלת ה' תוסיף ימיס הא הוא ס"ל זכה רק מעלימין לו. ותירן דהוא מסרס ירלת ה' תוסיף ימיס ושנות רשעים תקלרנה דהייט ממה שהקלרו משנות רשעים מוסיפין לירלת ה'. ות"ל אין זה הוספה מלחר שנגזרו לשום אדם וכמו שכתבו התוס' בפרק החולץ דאין זה תוספת כיון שנגזרו לשום אדם ע"ש וא"ל היאך הכל. הא דאמר כאן הא אילו האומנה בי לא בניס זמנכם ליפסר משום כשהיו מוסיפין מחזקן בניס שסדרו לשום אדם דהייט משנים שהקלרו לדור המדבר. ונס ניהא הא שאמרו היום מלאו ימי ושנותי היינו ימים ושנים שקלבו לו בשעת הלידה. ונס ניהא מה שרמז הקב"ה בתורה מספר שנו מאה ועשרים משום שהם השנים שקלבו לו בשעת הלידה. ואם לא היה חוסף במי מריבה היו מוסיפין לו. ולא היה מוכרח להעות כיון שלא רמז בתורה רק השנים שקלבו לו בשעת הלידה. ולרבנן שס"ל זכה מוסיפין לו בודאי ניהא וכ"ל: אלא שזכות אבותם עמדה להם. עיין במדבר רבה סוף פרשה פ'. וצריך לייישב במדבר ג' פבוק ל' ואלה תולדות אהרן ומשה וגו' כתב רש"י ואיני מזכיר אלא בני אהרן וקרמו הולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל **כשלמד**

תת בן חבדו תורה מפלה עליו כאלו ילדו. ות"ל מה שאמר כאן אלה שזכות אבותם עמדה להם היינו משה שקרא אב להם:

פב **כבל המחחיכם לפני ה' הטהרו.** ואלה המחחיכם שבין זה לזה. והכי נספר חות יאיר כתב שרשה פ' במשנה עבירות שבין אדם למבירו אין יוה"כ מכפר. כרלון דאם יש עבירה בינו לבין חבירו אין יוה"כ מכפר כלל ואפילו לעבירות שבינו למקום ע"כ. ועיין בריש"ף. ומשמר שכוונת דבריהם כי בעבירות שהלקים לבני הלקים. החלק האחד בהעבירות שבין אדם למקום והלק בשני העבירות שבין אדם לחבירו כגון גניבה וליזה כו'. **ואם אלו**

בעבירות

ע"ם וכסבר מצלי סרס"י אל יתמט בו משמיס להסניק בידו לשוב ס' ע"ם: עבירות שבין אדם למקום כו'. לדרש זה קאי לפני ה' תחטאו דלעיל מימיה כי ביום הזה יכפר מכל חטאתיכם אתר עשיתם לפני ה' ולא חטאתיכם שלפני חברו ור"ע דדריש מהכיכם ישראל לפני מי ס' קאי לפני ה' מהסיפא דקרא מהמרו שהוא עלמו מסבר מהכם שבאתר וחרקתי וגו' וכמדרש יקום מסיים ביה ואומר מקוה מטהר טו' מה מקוה מטהר טו' והייט דישראל הם בחטאתם כממתי מתים דכתו החמה ומביאה וז"ם וחרקתי עליכם וגו' הס מי חטאת בהזייה ומקוה היא הטבילה והייט שיהיה להם מהרה גמורה ע"י שמוחל להם הקב"ה על כל חטאתיהם וק"ל: לפני מי אתם מטהרין ט'. ולכאורה אין זה מסרס בקרא דמייתי ומה ענין דמיון המהרה לזריקת מים הוא מבואר כי טומאת יה"ר שנקרא ממא כמ"ם לב מהור ברא לי וגו' מכלל דאיכא ממא שהוא מסית את האדם לגד שטומאה שהוא טומאת מת כמ"ם טוסה רבא לגדיק ומבקש להמיתו וכמו שטומאת מת בני הזאת מי חטאת וגם מהרה במי מקוה כן במי טומאת יה"ר מהרה לגוף ולנפש וכמו שהזייה היא מן המהור על הממא ע"י אחר והטבילה במים ע"י עלמו לפני המהור כן הדבר הזה וחרקתי עליכם מים וגו' הייט מן המהור הקב"ה על הממא למהר הנשמה ומהרתם מכל טומאותיכם היא טומאת הגוף ז"ם לפני מי אתם מטהרים טטומאת הגוף וסמך גם לקרא דמייתי לעיל לפני ה' תטהרו ומי

עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. א"ה עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם ואומר (ירמיה יז) מקוה ישראל ה' מה המקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל:

גמרא דף פז ע"א אחטא ואשוב אחטא ואשוב תרי זימני למה לי כדרב הונא [אמר רב] דאמר רב הונא [אמר רב] *כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס"ד אלא אימא נעשית לו כהיתר: אחטא ויוה"ב יכפר אין יוה"כ מכפר לימא מחניתי' דלא כרבי דתניא *[רבי אומר] על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי אגב שאני: רמי ליה רב יוסף בר חבו לרבי אבהו תנן עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו דכתיב (ויקרא פז) מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו

מטהר אתכם מטומאת הנשמה ומפרש לה ונתתי לכם לב חדש היא טהרת הגוף ורוח חדשה תתן בקרבכם היא טהרת הנשמה ועד"ז לב טהור ברא ונו' ורוח נכון ונו':

הרי"ף

להמות דיש לאוכה ושוה לחבו לו: **עבירות** שבין אדם לחבירו וכו'. וקשיא לן מה טוסיף עוד ר"ת בן מאיר לדרש יותר מהאמור קודם ואם בא לכניא לו ראיה מהכתוב שאמר לפני ה' תטהרו ל"ב לא כיה לו לחזור ולומר עבירות שבין אדם למקום וכו' אלא ל"ל אלא שבא לומר מין שאחר מכל האמורים לפני ה' תטהרו ועוד נקשה מה דפתו דר"ע אם בא לפרש לו לחלוק כי לא עדא לו כוותא דבריו ועוד מכו זה שאמר לפניכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מהו כאמר והבאת כזה וכפל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם ועוד למה כניא רחיה מפסוק וזרקתי עליכם מים טהורים. וע"ק מתי ואומר מקוה ישראל ה'. וגלע"ד שר"ת בן מאיר דרש כמקרא וממנו שהוא לומר שהעבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר ובזמן שיש לו ג"כ עבירות שבין אדם לחבירו תלויה ע"ש מתי ואומר מקוה ישראל ה'. וגלע"ד שר"ת בן מאיר דרש כמקרא וממנו שהוא לומר שהעבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר ובזמן שיש לו ג"כ עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה לחבירו אל מה אתם אם מהרו וכיון שהוא מרצה לחבירו אז הקב"ה מטהרם ל' לכפר לו עונותיו שחטא כיה לכן במקום כ"ב וזה כפרה עוניהן שבין אדם למקום עד שירצה לחבירו אל מה אתם אם מהרו וכיון שהוא מרצה לחבירו אז הקב"ה מטהרם ל' לכפר לו עונותיו שחטא כיה לכן במקום כ"ב וזה סדבר דרש ר"ת מדכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם וחוזר ואומר לפני ה' תטהרו הרי כבר נאמר לטהר אתכם מה צורך לומר עוד תטהרו אמנם כן עומר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' דסייט עבירות שבין אדם למקום בתנאי שתעבדו אתם בני אדם למקום שתעבדו אתם עבירות שביניכם לביניכם דסייט עבירות שבין אדם לחבירו ואם לא תעבדו עבירות שבין אדם לחבירו גם יוה"כ לא יכפר לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' ובאם כן אדם למקום וזהו שאמר אל תדרש כיון שניהם הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לביניכם ישראל כי לפני ה' תטהרו אתם מי אתם מטהרים לפני מי אתם מטהרים לפני ה' ובאם כתב נכם להיות קדושים תלוי ר"ת בשל כתוב בתכונו בעבירות שביו לביו אין מיכאל של ישראל מלויה בכך ורמיה לדבר אחין שהרת ישראל תלויה בשפרת אדם לבין חברו שברי מי מטהר אתכם לכולכם שכאמים כי הוא המטהר ולא אדם ויכול כאן כיוצא מתעכב שהרת הקב"ה בשביל אדם אחין ביזו לטהר ובמה גם לחטאתו שהכאים לחברו יטהר הקב"ה אתכם לכולכם לחטאת עמו חברו ולחברו אחטא אחת אדם ויכול כאן כיוצא בל כולכם הוא המטהר אתכם מכל גלוליכם אתר אתכם חטאתם כולכם ע"ש שלא יהיה לחברו ופוד מי מטהר אתכם לביכם שכאמים כלומר דלא תימא סיוה"כ הוא המכפר דמשום הכי סיוסק לדמתיון למימר דאין יוה"כ מכפר במקום ובזמן אחין ביזו בל אדם עבירות שבין אדם לחברו אז יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם למקום אבל בזמן שלא נתכפרו עבירות שבין אדם לחברו אין יוה"כ מכפר במקום ואם מקוה מטהר כגון זה שמא תמוד כגון זה שצריך להביא קרבן כדי לכפול בקדשים פסוק אחר ואומר מקוה ישראל ה' כדי כאן שהקב"ה מטהר ליראל במקוה ואם מקוה מטהר כל מיני טמאים דאע"פ שיש שמא תמוד כגון זה שצריך להביא קרבן כדי לכפול בקדשים ולא סאמינה לו שהגיעה שעתה ואע"פ שהיה מוטיל בספיקה לעניו הקרבן מ"מ מוטיל בספיקה לעניו המקוה ואם מקוה מטהר כל הטמאים דאע"פ שהם זקוקים עדיין להביא קרבן גם הקב"ה מטהרם לא ישראל אע"פ שעדיין הם זקוקים להביא קרבן מ"מ אין זה מטבר לזה ישראל הקב"ה מטהר את ישראל אע"פ שה

ופללו אלהים כו' ה"מ אימא כו'. ה"ק אם יחטא כו' עיין פי' הסיניא בפרש"י ותא דחוק דמי הכריחו לומר דפלל ויתפלל הדא ליתנא הוא אם מלמון פלילות ומפשט והם מלמון הפלה ולומא דפלל מלמון מפשט הוא ויתפלל מלמון הפלה הוא ולא הקבי ליה מידי ונראה לפרש דבין המקשה ובין המתרץ מפרשי ליה פלל מלמון מפשט ויתפלל מלמון הפלה וה"ק ואם כתיב אם יחטא כו' אינו אלא לשון הפלה כמו ופללו אלהים שהקב"ה בן בינתם ליפרע מאותו אים שחטא נגד חברו הסותם כפי החטא ובמהני' קהני דאין מתכפר לו עד שילמה את חברו ומשני מאן דאלהים דיינא דע"י בתן ביניהם הדיין על מה שחטא נגד חברו נמחל לו ופריך לימא סיפא ואם לה' יחטא אים מי יתפלל לו ומשני דה"ק אם יחטא אים לה' אין מתכפר לו כפי הצבירה אם עושה מלקות ואם מיתת ב"ד ומשני דה"ק אם יחטא אים לה' אין מתכפר לו ופללו אלהים שהדיין דן ביניהם יאמחל לו חברו ואין עליו עוד כלום אבל אם לה' יחטא אים מי יתפלל בעדו דמה שפללו הדיין בעולם מלקות לו מיהא ג"כ לא יועיל לו כלום עד שיעשה התובה כדאמרי' לעיל בד' חלוקי כפרה דבעי התובה עם כל אחד ואחד ודו"ק: [ואם להו הרבה עליו רעים כו'. מפורש ס"פ גט פשוט]: בג' שורות כו'. עיין פרש"י ואין כאן הוכחה דאימא כל זה לומר בפ"ק בשורה אחת של ג' אבל מהא דתניא בתורת כהנים דבסמוך דרשינן מאותו את לא ואתה את לא וגו' דהכוונה ודאי משמע ג"פ וגראה הטעם משה דיותר מהפיים כהדם בג' פעמים בכל פעם בג' אנשים משהפיים האדם בפ"ק נפ ע"א ט' אנשים וכן מליעקב אחמר ורות השימו בין עדר ובין עדר וגו' ויש את הראשון לאמר גו' ויש וגו' נפ את השני גם את השלישי וגו' דאיכא דאימא כל זה לומר בפ"ק בשורה אחת של ג' אנשים והן שלשה שורות של שלשה בני אדם שנאמר (איוב לג) ישור על אנשים ויאמר החטאתי וישר העויתי ולא שוה לי. אמר ר' יוסי בר חנינא כל המבקש מטו[ח] מחברו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים שנאמר (בראשית נ) כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם וגו' [ועתה שא נא וגו'] ואם מת אמר רב יוסף בר חבו מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר החטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שחבלתי בו:

תטהרו והא כתיב (ש"א ג) אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים. מאן אלהים דיינא אי הכי אימא סיפא (שם) ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו אלא ה"ק אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים ימחול לו ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו תשובה ומע"ט: פג אמר רבי יצחק כל המקניט את חבירו אפילו ברברים צריך לפייסו שנאמר (משלי ו) בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך וכתיב (שם) נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך "אם ממון יש לו בידך התר לו פסת יד ואם לאו דרבה עליו רעים. אמר רב חסדא וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם שנאמר (איוב לג) ישור על אנשים ויאמר החטאתי וישר העויתי ולא שוה לי. אמר ר' יוסי בר חנינא כל המבקש מטו[ח] מחברו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים שנאמר (בראשית נ) כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם וגו' [ועתה שא נא וגו'] ואם מת אמר רב יוסף בר חבו מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר החטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שחבלתי בו:

פד ר' ירמיה הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיה אזל ויתיב אדשא[ג] דר' אבא (נפקא אמתיה ושדיא לה כנישא[ג]) [בהדי דשדיא אמתא] מיא (אקיקלתא[ד]) ממא זרזיפי זרזיף

דמה מתפיים בג"פ למתפיים בפ"ק ורמ"י פירש שם ע"פ המדרש פעם אחר וק"ל: אל יבקש יותר מג"פ. ופירש רש"י אין נא אלא לשון בקשה עכ"ל ר"ל אין נא האמור שם אלא לשון בקשה אבל יש נא שהוא לשון עתה הלכך הוא מלשון עתה שהרגומו וכעין שבק כעין אבל התלמוד ימהן בזה הל"ל אין נא האמור שם אלא לשון בקשה אבל יש נא שהוא לשון עתה הלכך הוא מלשון עתה שהרגומו וכעין שבק כעין אבל התלמוד ימהן בזה הל"ל הוה כשאל וכיון דחד מהם ע"כ הוא לשון בקשה למימר דכולהו מלשון בקשה הדניך ג"פ לבקש ויש להקשות מנ"ל ליקח מהכא דאל יבקש יותר מג"פ ואימא שם אלא מהלה להם יוסף בפעם ג' היו מבקשים ממנו יותר מג"פ וי"ל דהא ודאי יוסף נהגלה להם בפ"ק ות"ל הא דכתיב הכא הבקשה ג"פ נא על כרחך

מלמון ומהלה כאמת סמוך לך בפשטות שמשמעות אף בפשטות אין ירא מכפר אף שמשמעות פשוטה כפירש"י ז"ל שמשמעות פשוטה כפירש"י ז"ל שיש בהוצאת ממון ולא בהוצאת גוף ואפילו בהוצאת ממון לא בכל ממון אלא בממון מיוחד ומפורש בתורה ואפילו בהוצאת ממון לא בכל ממון אלא בממון מיוחד ומפורש בתורה ואפילו בהוצאת ממון לא בכל ממון אלא בממון מיוחד ומפורש בתורה

מקדום נחך סוח נפעמו לסיכר אחכם ויסיב גאולה שלימה שחין סומחת גשנת אחריו ומחן לכם לב חדש: וצרירך לפיסו נג' שורות. כיולה דכתי מכון למספר ג' נגד נפש רוח ונשמה שהקיום אחוסה: ועתה שא נא גו'. וליכא למימר משום דמשו לו שלשה דברים טיוו פשעם כוסמתו וכשלכתו למר ומהכיולה לכך ניקני ממט מחילה ג' שמעים דיל מדפיים להם

לרצותו אלהים ימחול לו ת"ל גם אם יחטא לה' ויפיסנו כתמונים ותשובה בודאי שימחול לו וזיכי קאמר ואם לה' יחטא אים מי יפיסנו לפי שהוא כזה אם לא יפייס גם לאחרו לא ימחול לו ומ"ק דקאמר ואם לה' יחטא אים מי יתפלל לו תשובה ומעשים טובים ותפלה לא קאמר מי יתפלל לו יוה"כ כדתניא יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם למקום וכ"ש שבין אדם לחבירו עד שירצה את חבירו

ואיתי מתן בספר תהלים ע"כ] : ממצי נפשיה . לשני מי שהצה לו מולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו : חליף והני . עיבר ושוא ומשלם פעמים רבות : בהדי שבחא . השבח חמת לו : קאזיל מבא.[רב] : למקטל נפשא . עכשיו הוא מעשהו למות : פליג . תבר : רישא . משבר עלמות רחם בהמה : נרגא . שלף הנרזן מן העץ : סידרא . פרשת מקרא של נביאים או של כתובים : אתא ר' חייא . ונם הוא היה חפץ לפסוק עמו וחזר בשבילו לרחם הפרשה : רב אחי . מחמיר היה בעצמו : הלמא חזא ליה לרב . רחה הלים על רב שהלחוהו בדקל והוא סימן נשיחות רחם ונדולה ור' חנינא רחם יסיבה הוה כדאמר רבי בשעת פטירתו [כתובות קג:] חנינא בריבי המא יבא ברחם וכשרחה חלוש זה לרב דאג למות לפי שאין מלכות טוענת במלכות חברתה : ואשר מידחייה. מהכת ויבוח לבעל מפני ומפ יהיה לרחם ולא מדיין למות בשבילו: הרואה קרי ביוה"כ. ולא במהטין : עונותיו מחולין . סימן טוב הוא ירחה זרע יאריך ימים : ידאג כל השנה כולה . שמא לא קבלו תעניתו והשבישהו במה שביבים להשבישו בשבר המוצ טום לרבו ושפך לו קיתון על פניו : ואם עלתה לו שנה . שלא מת מיבחה לו שים ביה מעשים טובים שהניעו עליו וכן עולם הבא הוא : תדע שהרי כל העולם כולו רעב . מהשמים : והוא שבע . לא נתענה

דמיא ארישיה אמר עשאוני אשפה וקרי אנפשיה (תהלים קיג) מאשפות ירים אביון (שבקיה וקא אזיל) שמע ר' אבא נפק (אבתריה אדהבי הדר ר' ירמיה אפיה ואתא בתריה א"ל לא צריכא השתא עלי רמי) [לאפיה א"ל השתא צריכנא למיפק אדעתך] דכתיב (משלי ו) לך התרפם ורהב רעך . רבי זירא כל מאן דהוה ליה מילתא בהדיה הוה ממצי[ה] ליה נפשיה וחליף ותני קמיה וממצי ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה :

פה שם רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא מבחא אזל תריסר ירחי שתא לא אתא כי ממא מעלי יומא דכפורי ולא אתא אמר איזיל אנא לפייסיה פגע ביה רב הונא א"ל היכא קאזיל מר א"ל לפיוסי לפלניא אמר אזיל אבא למיקטל גברא אזל קרא אבבא א"ל [אבא את] זיל ליתי לי מילתא בהדך הוה קא פליג רישא אישתמיט (נרגא) [גרמא][נ] מחייה אריישיה וקטליה :

פן רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי [עייל] [דף פז ע"ב] אתא רבי חייא הדר לרישא עייל בר קפרא הדר לרישא אתא ר"ש בר רבי הדר לרישא אתא רבי חנינא (בר) [בר'] חמא א"ל כל דאתי נימא הדר לרישא נקט רבי חנינא מילתא בהדיה אזל רב לגביה תריסר מעלי יומא דכפורי ולא איפיים . והיכי עביד הכי והאמר רבי יוסי בר חנינא כל המבקש ממנו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים . רב שאני . ורבי חנינא היכי עביד הכי והאמר רבא אכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו אלא ר' חנינא חלמא חזא ליה לרב דזקפי ליה בדיקלא ונמירי מאן דזקפי ליה בדיקלא רישא הוי אמר *) אידחייה ולא נדחין :

רעב

פן דף פז ע"א ת"ר הרואה קרי ביוה"כ יורד וטובל ולעירב ישפשף תנא (דבי רבי ישמעאל) [תנא קמיה דרב נחמן] הרואה קרי ביוה"כ עונותיו מחולין לו והא תניא עונותיו סדורין לו [מאי סדורין לו] סדורין ליסחל . תני (תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק) [דבי רבי ישמעאל] הרואה קרי ביוה"כ ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עולם הבא אר"נ בר יצחק תדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע . כי אתא רב דימי אמר

*) נוסחת הגמרא ש"מ בעי למעבד רשותא ולא איפיים כי היכי דליזיל ולנמר אורייתא בבבל

הרי"ף

עין יעקב

ומפה שת מה הוא שעם ג' ואין להקשות דהכי דמעיקו שבקשו ממנו ג"פ אבל מעין לנו עכשו שלא יבקש ממנו יותר מג"פ לפי שהם ים רשות לבקש יותר מג' פעמים כשלא נפייסו ג"כ היה להם להזה שמא לא יפייסו יוסף וכיה להם לומר אחין טוב וגו' כשהר כל הפעמים שים לבקש ממנו ולמה לא תמרו לו שזה שלא בלב פעמים של בקשה שלא ודאי שהשלם פעמים הוא הגדר פיותר גדול שאפשר לבקש והם הפסדו ומזו

עין יוסף

ענף יוסף

פן הוא שנא . לא נתענה בזאת ושלא מדעתו השביעוהו ותעפ"כ עלתה לו שנה ים לדעת שלדיק נמור הוא וכתב בספר קרבן נתנאל שכשעלתה

פן אלא כ' חנינא תלמיד חזא ליה לרב כו' . הרמ"ה כתב בא"ח סי' תרי"ז סעיף ו' והמחיל לא יהיה לכזרי מלמחול להם לא בתכוין לעונה המבקש מחילה (גמרא דיומא) ע"כ . קשה לפי מה שפרש"י הכא שכשהלה רבי חנינא הלוש זה על רב דאג למות כו' ולא היה

פן דף פז ע"ב הרואה קרי ביוה"כ כו' . אבל בירושלמי הרפ"ק דיומא לעבר ס"ד . אלא אימא ואם מבעבר יבשבף כלומר אם הלה קרי ביום יורד וטובל ואינו צריך לשפשף

ב בגמרא עלנו ניתמת ובמנחות כתוב זה יותר ניתוך ויש כתן קלת מילוף נמיש שם שלא הזכיר כתן זקן לבנות בחורים ובת אחד והיום נזדמן לי זקן אחד לבנות מחורים ובקוף אחורים נכנס פעמי ולא יצא עמי ואין לתני לומר כמה פעמים ואפילו לומר כמה פעמים אפי פעמים הלדיק תולי סוף מובטח הספר אבל לפי תו שנא חסם להתיך בספור כל הפרטים :

מאן אמר לי דהוה בר נש ואני אומר אומר לון מן אמר לי דהוה בר נש וכו' . אין פיהום בר נש אדם ממש אבלי פקוק ודמות פניהם פני אדם הוא על אחד מד' חיות המרכבה דהומה לאדם ואם כן מה הניע לו נאמרו מתן ט"ע אמר לי דהוא בר נש אבל כוונתו לומר מתן ט"ע שהיה הזקן ההוא ההולך עם שמעון הלדיק בר נש ע"ש אחד מארבע חיות המרכבה דהומה לאדם אני אומר שהזקן ההוא היה דמות אדם הפולה למפלה מכל חיות המרכבה והוא דמות אדם הקב"ה יתברך מכל זה עלוי רב שהכתוב נות ואומר ובאדם מלמעלה בספורים כי לא ראיתים כל תמונה . ומן הסכנה למות לדקדוק זה כדי שילדק מה שאמר מתן אמר לי דהוה בר נש . ונש יפא לי תופלה מזה למתן שבדל שלמון שהזכירתי למפלה כמה שלא הזכיר כאן בירושלמי זקן לבות בחורים שם אחת הדבר שבן כתוב בכל הספרים שבינו שמכח הכתוב קובים וכל אדם לא יהיה בלבל מועד הולרכו כאן בירושלמי לומר שהזקן ההלוה לשמעון הלדיק לא היה דמות מלאך אלא כעני להקדום ברוך הוא כמו שאמר דניאל ועתיק יומין יתיב ואין להתריך בו בשינוי מלבושים פעם לבנים ופעם אחורים אלא תמיד נדמה לו בלבוש לבנים אלא שבאותה שעה נכנס עמו ולא יצא עמו כמו בשאר הרואים שהיה נכנס ויולא עמו :

ג בגמרא שלנו כתיב מאמר זה אבל יש בירושלמי קלת הבדל בפי הלשון כי שם אמר לא היה לבון של זהירות מלבון וכאן אמר ולבון של זהורית מאדים כלומר שלא היה מלבון אלא שהיה מאדים ואפילו הכי היו נוון האדום יותר ממה שהיה האדומה וכן היו מבשבי הפרישים קורה לאחרבו . עוד אמר שם וכיו לדמות ההיכל בפאחות מלביהן וכאן הוסיף ביאור להבדיל הכאן ואחר שהיו עופלין אותן שומרי המקדש מבחוץ בשמירת מגדל ולא שבא מלאך ומוליאן אותן פחוחים ר"ל שבא מלאך היו בפאחות מלביהן שיהו לאויבים שיצאו להחזיר הבית כי לא תעיל בו שום במיה אבל בשעה שלנו אמר שאחר שפאחות מלביהן שיהו בלבד היו מזכיר נילף כלל . ונם בכ' האחרונים יש הבדל קטן לעיון שלוב הדבור בלבד כי שם אמר ולא היה גובל פולה ביחון ולא היה בר מעברי כבה וכאן אמר פולה בשעה שבא ובר מעברי כבה והזכיר בפ' פולה בשעה שבא ובר מעברי כבה ושם אמר לא היה פולה ולא היה דולק אף אל פי שהעיון אחד לא הזכיר כבה בשעה :

ד קטיגור . שים היב ומדון מלבון תגר ופי' קטיגור קולא תגר קטיגור אומא תגר שהוא מלמד זכות ואומא שלוש מלמדה :

ה הנה יהא עיון זה שאחר שאיתא כהן גדול היה לכפר על הורב בשנה והשורש ממיתי קדוש מלנו היב בחשלו יומתו. ולמקן זה לאוי שנזכיר מה שכתב הש"י בפירוש עיון זה ל שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע הקלה בישראל אם כן בשלה שהעה שהוא לכהן הגדול יכופר העה שנזכיר . וכיוד הנהו המפרשים שעמ מחניד על דבר הפעם בשהעה גדות הכוונה כיד מות הכהן הגדול ואין להלריך בזכרונם כאן יפיינו בפפרישם . ואפשר להכניס שאחר זה שם מ"ש חז"ל אין מיתה בלא חעא . ושחניד ומנחי שבתב בשם פון קל כתוב שבשבה לאיינו מיתה שאת לא יומת כמו שלבה בשיתת העה ואהרן וכפי שבה זו אחר כאן כי לניות הכהן הגד חניד עליון שלאחר כי שבתי כהן שאחרי וגו' אין לאוי בישיבה אלא שאחר שיתיה הוא בשבת הכה"ג (ה) ופשיטא מן הטוש הזה הוא שבת כל יחיד מושבת בשבת מיתת נשם ר' מיבאל ובזה יתקייב בהן גדול אין מיתה בלא חעא :

ו מבאן נלוה שהוא מלבון של משות (ב) שם שמוכיח שזמנינו שאם יחשבו לדעים והקריבו בדברים שבנם ביניהם לחלבי העה שבינה שיהא לקבל פי הטובה ואחר זאת יבא הקדמת יבא הטובה לבקש מת לב ממנו ואין זאת כוונת שמואל שלא שהטובה יל מעלמו לפני הטובה ויאחר לו קרחתי מלך ואם לא קבלו

יפה מראה

(ה) ואילו היתה קומיתו קומי הפעם הת' שבתב מדברי הש"י יש בו בשם לבעל חבל מבחו אבל פי' שבתב שהיה נכנס ויולא עמו כמו שהיה לאוי לו לנמות על הזהורות ועל הפעמים שיחטאו בני ישראל כלל ד"ק שבי"ש יהות בשוגג אלא שבשוגג מוכח שעליו כדרך שבתבו לפיל בפ"ק שמיתתן

(ב) ולא מלאתי הכלה לש"ם שלריך שהטובה יל מעלמו דיהון לסוף קוף הולך לפיוסו מה לי מן מלאתי שהטובה מחפיים בכך ואפי' אם הטובה מחפיים מבלי שילך הטובה אלא כלל שם דמי ומה שלרך לנושה וביזון לבפר בליו מאחר שהטובה מוחל לו בלש"ם ובדידי אלא מילתא

בהם (יחזקאל ח) ודמות פניהם פני אדם לא יהיה באהל מועד. אמר לון מן אמר לי דהוה בר נש אני אומר אומר הקדוש ברוך הוא הוה :

שני שעירי פרק ששי

ג תני ארבעים שנה עד שלא חרב בית המקדש היה נר מערבי נבה . בולשון של זהורית מאדים . וגורל של שם עולה בשמאל . והיו נועלין דלתות ההיכל מבערב ומשכימים ומוצאין אותם פתוחים . אמר לו רבי יוחנן בן זבאי היכל היכל למה אתה מבהילנו . יודעין אנו שסופך ליחרב שנאמר (זכריה יא) פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך :

באו לו פרק שביעי

ד גולמה בבגדי לבן . אמר רבי חייא בר בא כשירות של מעלה כך שירות של מטה . מה למעלה (יחזקאל ט) ואיש אחד בתוכן לביש בדים אף למטה (ויקרא טז) כתונת בד קדש ילבש . מפני מה כהן גדול משמש בשמנה כלים . רבי חנניא חברון דרבנן אמר כנגד המילה שהיא לשמונה ימים על שם (מלאכי ג) בריתי היתה אתו החיים והשלום . מפני מה אינו משמש בבגדי זהב מפני הגאיה . אמר רבי סימון על שם (משלי כה) אל תתהדר לפני מלך . אמר רבי לוי על שום שאין קטיגור נעשה סניגור . אתמול כתיב בהן (שמות לב) ויעשו להם אלהי זהב . ועכשיו הוא עומד ומשמש בבגדי זהב : ה החורג נפש בשגגה לא היה לו בפרה ונתנה לו התורה כפרה זו מיתתו של כהן גדול שנאמר (במדבר לה) וישב בה עד מות הכהן הגדול :

יום הכפורים פרק שמיני

ו שמואל אמר הדין דחטא על חבריה צריך למימר ליה סרחית עלך . ואין קבלוה הא טבות ואין לא מייתי בני נש ומפיים ליה קדמיתון הה"ד

סיה הזקן שהיה עמו שם : ג היה נר מערבי כבה . סימן שאין שכינה שורה שם כבמה שהנר הזה עדות שהשכינה בישראל כדלעיל בפירקין . ולפני זה היה דולק עד למה וזה סי' לעדות שהשכינה שורה בישראל בדתמרינן בשבת דף כ"ב ולכן כתוב ככבה ידי שהשכינה קרא משם : ולשון של זהורים מאדים . פי' בשאר מדות של זהורים בבגדי ו סיה מלבון. עוד יש לומר שפירושו שהיה מאדם יותר מהשאר שהיה וזה סימן לכובד חטאתם ומרצאין מוחן פחומין . פרש"י סימן לחיובי שבאו ליכנס : יודעין אנו בקוף ליחרב והפתיחת סימן לזה . ולכן לומה את מבהילנו היה לנרה בשעתה : שנאמר פתח לבנון דלתיך . ואין לבנון אלא בית המקדש וקרי לבנון ע"ש שמלבין עוונותיהם של ישראל כדאיתי בפסוק בקלפי אדם בקלפי . ועוד שעושים לחדים לחו בויק"ר פ"ז פ"ג :

ד ולמה . כה"ג מאחר ניום הכפורים בבגדי לבן ולא בבגדי זהב כשאר ימות השנה : בשירות של מעלה . של מלאכי השרת המשמשים בקדש : בשבונה כלים בכל יחות השנה . ועש"ג דמשיק לקמן בפירקין שבולן נחין לבפרה . מ"מ הכי קאי היה יאמר כאן הדיוט בד' וכה"ג בד' הבופות לא (קה"ע) : בבגד המילה . שהיה לריך לזהור כדי ליכנום שם בח"ם בש"ק קוף פרשה ל' אלא יפנעו בו המלאכים העומדים שם . לבבודו יקנאו בו יותר מבשאר בהנים . ושי דמייתי בריתי היתה אתו החיים והשלום כלומר אע"ג זהות בריתי היה לו חיים והשלום ו יוהר : מפני מה אינו משמש בבגדי זהב ניום הכפורים : מפני הבשוה . אלא יתבו בבריתו לפני מלך מלכי המלכים הקדוש בר בבוחו לנקש על האחים שיתכפר ואין לאחר להתבשות . ובני קימון מוקף פעם אחת שם בדבריו אל תתהדר לפני מלך . ובויקרא רבה ס פל"ח בלא מפורש כי הוא פעם אחד דומיא ד' לוי אמר מפני בשוה על שום אל תתה לפני מלך . אף כי הבוויים בין הירושלמי ו המדבש רבים אלא ע"ש : שאין קטיגור . ז שעשו בו אות הבעל שבשה קטיגור לבשוב בו לפ ולפניט ביוה"כ לבפר על ישראל :

ה לא היה לו בפרה . והיה יכא מפני בו בדם וכדאמרינ ויצא בחוח מעני אחר להבעל מבואל הדם וכחות הכה"ג יבפר בו ובלבה לו לשוב אל מרן מולדתו. ובואל הדם יכל פוד לבקום פוד בקחת דם הבשבך בשבעה כי בחוב בחוש זכרי ובקי :

ו שמואל אמר בדין דחטא על חבירו לר חייאתר לו בפיום חטאתי . ו מקבל מחילה הרי טוב . ואם לאו צריך לבב בני אדם ויפייסנו בפיסים :

(חוג ג) ישור על אנשים . יעשה שורה של אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי . אם עשה כן עליו הכתוב אומר (שם) פדה נפשו מעבור בשחת וחיתו לאור תהיה . ואין מיתת צריך למיזל ומפייסיה על קבריה ומימר ליה סרחית עלך . א"ר ייסא בשאר כל העבירות אבל במציא שם רע על חברו אין לו מחילה עולמית :

מסכת סוכה פרק לולב וערבה

א דרש רבי בא סרונגיא (זכריה יב) והושיע ה' את אהלי יהודה בראשונה . והושע כתיב כו' . דרש רבי זירא (מיכה ד) כי עתה תצאי מקריה אושבנת בשדה ושבינתי בשדה כתיב . חנניה בן אחי רבי יהושע אומר (שמות כ) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים . אשר הוצאתך כתיב :

ב ותני בשם רבי שמעון בן אלעזר עבודת כוכבים עברה עם ישראל בים . מה טעמא (ש"ב ז) מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו . אמר לו רבי עקיבא ח"ו שאם אומר אתה כן נמצאת עושה את הקדש חול . מה תלמוד לומר אשר פדית לך ממצרים כביכול כאילו עצמך פדית :

ג ירבי ברכיה רבי חלבו עולא ביריה ר"א בשם רבי חנינא עתיד הקב"ה להעשות ראש חולה לצדיקים

יד יוסף א עי' בתוספתא ס' נח סי' ג סדר ויבלח סי' ט ובילקוט על פסוק זה ובכתו"ט:
ב בבלי ס' תלת סוחת רבה פ' לד ופ' מח במדבר רבה פ' עז תנחו' ס' תצא
וס' רלה וספרי מ"ת פסקא פ"ד והדר"א פ' לד ושוה"ש מזמור קמ : ג ירושל' מגילה פרק הקורא למפרע הי' מ"ק פ"ג ויק"ר פ' יח מזיא פסוק על כן שלחת קהלת רבה פ"ח סי':

א והושע כתיב . תנא י' קרי ביה והושע . ויסיף פירש לה מהלי יהודה פא

אהלי יהודה : ושבינתי בשדה. משום דלעתן פלטול לו גלות מיצרי ליה . דלעתן שכן לה יפול גלה על הדיוט בשדה והשקה . דדיש ביה ושבינתי בשדה. שהשיבה גולה כתחה . שדהם של פגניה בן אחי ר' יהושע אבר הוצאתיך בשפיכל כתו הוצאתיך במלכיות שה"ש שהשיבה גבולה כלתחה בשמות רבה פ' נ' למה תתון הקבה לו' פ"ם . וכתניתא דף כ"ם [והוא בפ"י פ"ד סי' נ"ז] . ן חיתה בהוספתא האספת כגה תשובתם ויוסף . לגותה מלינת וַיְהוֹשַׁע פ"ה · כהוספת מתמר והושלתי אתכם . נקוב והושלתי אתכם כ"ה . וכ"ה בקילוק ליום שני של פסח פ"ם בתפרטי פסיים : הוצאתך כתיב . ותפ"ת דבפסיטא הוא מלא . כתה פשתים שהגמרא פוגק על הספרים שלנו כתו שכתבו התום' בפרק בתה יוחנן :

ב עבודת כוכבים שבשה פם ישראל. פיימו פפל מיכה. שבליו נאתר ובבר בים בלה בלחיתה בפרק חלק . ובניין פ"ם בתגומתה קדל כי תצא סי' י"ד בפיפ : את הקדש חול . ולאליו הוא פם קדש וחינו נתחק . ותתה פושה אותו חול ושנים לתחקים : באילו עצמך פדית . שהיית בגלות מלרים בעתן של ישראל :

ג ר' ברכיה אתר בתיד כו' . תאתר זה בילוקלתי פוכה ליתה רק בילוקלתי תגילה פ' הקורא לתפרש . ובתוספ' רפק פ"ג . ובניין בית יוסף : עתיד הקב"ה להפשות לתם חולה. פ' תגילה שנים תל' תתן נכלתים שפי' שנים. בשלתו היה יוצא תהגלות שתשם שהפוק לתכי ה' לתיהן לשבר בהולתן תתרן תלרים : (בשפר יפ"ת כתב ולי יתכן דה"ק לתכי ה' לתיהן לשבר לי היתה הולתן

פ"כ) ותתי דתתן בשם רבי שתעון בן לתזר וסוף דברין בשיטול כתילו בשלתך פדית הוא תנא דתתניין לי בתה שבתתני בשיתור דרש תג' פסוקים בפי בתיבתה ובתסבת תגילה פרק בני שניר כתוב לתפלה מתתר רבי שתעון בן יוחתי תניין ישרתל שבשל תקום שגלו שתשם תהגלות לתלרים וכו' גלו לבבל וכו' ותף בשתן פחידין לישרתל שניהה פתהם וכו' . ובשפר תסבת תגילה שפשתקתי תתו זה בתתר לי בתוב לתדום . ועם כפי הגרתה תלשון הריטב"ן שבתב כל תומו תתר לי היה נוטל גלו לתדום ולהיות עניו תתודם תת בבתב הריטב"ן תלבתנו פה וזה לשון תפני בטוד שהשיבה לי תתר בתוב שהשיבה תגלות הגדול הזה שתו תפוזרים בקצוי תתרן ולי תהזירה תלי בגתולה ותתון כך ידו ג"כ שהות תגלות וכן בתתה תתי דרך שכתוב תגל ודתי לי בת לילתד בנותה על שהות ישרתל בשפת גתולה תלי שהות תגלות נתצה שפוזתיהו שתתחרין שגתולה גוזתין גלות שהיהה פ"כ . וכפי התפוזרים שהשיבה הגלות הגדול הזה תשר תיתנו בתוכו תכונה בשם גלות תדום שהות בתיה הבריחים רומי שהשיבו בית שני והם שגלינו בקצי תתרן ויתשך תזה שפליו תתר הריטב"ן שלי שאילו רש"י ותת"כ בקשתי ומלתתי בספרים תחרים שתזכר שם וזה לשונו גלו למלרים שהשיבה שתשם שהתר כו' גלו לתדום שהשיבה שתשם שהתר כו' גלו לבבל שהשיבה שתשם שהתר כו' גלו ליון שהשיבה שתשם שהתר וטורנתי בניך ליון על בניך יון פ"כ וכפי גירסת זתת הוא שתמש לפרש גלו לתדום על גלותינו שתרון שתשתו בו בשם כן היה מיותר קוף שהתר ותף כשהם שתידין לישרתל וכו' ונם דברי הריטב"ן בשלים כפי פירוש זה . לכן נראה לי לשתף הריטב"ן שלי שהיה שופשת שבן שתשתו בו בשם כן היה מיותר קוף שהתר ותף כשהם שתידין לישרתל וכו' ונם דברי הריטב"ן בשלים כפי פירוש זה . לכן נראה לי לשתף לפרש גלו לתדום על גלותינו שתרון שתשתו בו בשם כן היה מיותר קוף שהתר ותף כשהם שתידין לישרתל וכו' ונם דברי הריטב"ן בשלים כפי פירוש זה . לכן נראה לי לשתף הריטב"ן שלי שהיה שופשת שבן שתשתו בו בשם כן היה מיותר קוף שהתר ותף כשהם שתידין לישרתל וכו' ונם דברי הריטב"ן בשלים כפי פירוש זה . לכן נראה לי לשתף לפרש כן כיון שבתתר בתתר תוקדם לגלות פיום ותגות יון ות"כ תה שבתר בקוף ותף כשהם שתידין לישרתל וכו' רומז על גלותינו שתרון הזה שבל ישרתל תפוזרים בד' כנפות תתרן. ובבגון זה תין תקום לבטותו גלות תדום כיון שבתתו תתם תדום וישתרתל תפוזרים וזה שתו נזדק גלות תגדול תבני שיהיה תכוזב לתותב כרתית. ותתו לותר שזתת היתה כותם הריטב"ן כדי שלא יהיו דבריו על נרתה תופסת . ונם רתיתי לכותב תירוץ תתר לקושית הריטב"ן כי בודתי תהנם הקושית הוא דקדוק נכון תתנם לענין התירוץ כבודו בתקותו תוגם שתינו תקפיק כל כך שבתי הגניח תתר בבל נראה ט לר בפירוש ולהיותינו בגלות תתרון תזה תפוזרים בקצוי תתרץ סיה לתות לתזק פם ה' תלה ולתתר בפירוש גלו כך וכן שהיה בתקום . ותקום סגית לי סהב להתגדר ולתכין תירוץ יותר תקפיק ותתי תלתידיו תבשבי בתירוץ זתת הקושית שהשיב הגלות הגדול הזה לתתון לנו תתוצא תתמית וכשתתה קיימת ותיה שהגתולה ממנו שתידה להיות עולתית ובתין פוד גלות תחריט לפולם ופד ולזה לי תתר גלו כך וכן שהיה בתקום שתשם גלו לבבל וכתו שתני הגליות פם היו זה תחר זה וגתולה בבל תחד תשם כן יהיה בגלות התרון הזה שתתר היותינו גתולים ממנו היה תשבר שיבת גלות גתלך בתשם שהשיבה גגלות בתל ותבשל זה לא תזכיר בו לשון גלות כלל תלא רתז פליו בתתרו ותף כשהם שתידים לישרתל תן תגלות התרון הזה גתולה שתידה להיות קיימת לפולתי פולתים גם הפשיבה גגלות בתשם שתידה בגלות שתשם פד שתה ותתר בגתולה ממנו תין פוד גלות פד קוף כל הדורות . וזה תוכרח תהריטב"ן שהוא תפסוק ובב ה' תת שבותך שתתר ותיה כי יגולו פליך כל הדברים שתלה שברכה וגו' ובב ה' תת שבותך וגו' פם יהיה נדתך בקלה בשתים וגו' וכל שבברכה היתה תתורה על גתולה שתין פוד גלות תחריט . ותחשבון שגם זה רתז בשתתר יהולתתי שתגתור בו שים שבדל גדול בין פסוק התודיע גלותינו לר' פסוקים שתזכירים שב' גליות שבברו שבתורה בשניהם גלות. תשר הולתתין שתרון תגלות תזה שתפוזרים בתל תשתים ותתת פד שבל וגו' שם יגתלך ה' . והתניין בלותה גגולה יהיה שתחרי הבשתת שם יגתלך ה' רתז גלות תחר גלותו בשבם יכו על הלתי תת שופש ישרתל ותתר בך ניבה על הגתולה הגדולה שתנו תתפין ותתז תל טובד הגלות הזה ותתר לכן יתבם תד תת יולדה וגו' כתו שדברו רז"ל וכתוב בתפלה בתשבת יותף וכתוב תתוך לזה ותתר וכפה בתוך ה' בשתן שם ה' תלהים ויבבו כי תתה יגדל תד תשבי תרן ושוד פסוקים תחרים בתותב תתבה דבשום תז"ל בתלמוד שלנו על ביתה תניתו וכתוצים בתפלה יהיה תכל זה שהולתך הבניה ביבה ה' תחרי שהזכיר גלות בבל והגתולה ממנו לרתות על גלות תתרון הזה וגתולה ממנו תתן בבל בשהגתולה שהזכיר ה' תת תלהי יהודה בראשונה לה שהזכיר גלות בבל תלא תתר גלות תחריט וכשהזכיר הקב"ש יהיה נוסף תם ישרתל שתד בתת תהיה תיה תלשבר בגלות בתתם כתו שבתוב בתה שבתוב והוסף כתו שפירשתי . תוף דבר תותר תני שבהזכיר הריטב"ן הוא תחרי ותכון להיותו לותה פרין תוכיני תתוניי גדול בתרך . ותוד תפשר לתרץ תירוץ תחר לותה קושית כפי שהקדתה שהגתתי תתין תקום ליתה בגלות בתרון הזה לשום תותה תהגלותות שתף פ"ם שתגלתו לותה פרין ניד לותי תחרי כן בתזיקו בנו כל בתותם תתזכרת תתפרש תתפרש תפשון ותיה בשבוע זה לדקדק בלשונו שבב"י ולא שהיה כו גלו לתקום כך וכן שהיה בתתם לפי תתין תת בתלכות שתגלתו היה ניד לותי תחרי כן בתזיקו בנו כל בתותם תתזכרת תפשון ותיה בשבוע זה לדקדק בלשונו שבב"י ולא שהיה כו גלו לתקום כך וכן שהיה בתתם לפי תתין תת בתלכות :

פרפי תיוחד ותחר בשתם ותף שהם בגתלין שהיה בתתם בגלות. תשר הולתתין שתרון תגלות תזה שתפוזרים בתל תשתים ותתת פד שבל וגו' שם יגתלך ה' . ותתניין רתז בתיבתה ותחר בשתם בגלות בתתם כתו שבתוב בתה שבתוב והוסף כתו שפירשתי . ותף דבר תותר תני שבהזכיר הריטב"ן הוא תחרי ותכון להיותו לותה פרין תוכיני תתוניי גדול בתרך . ותוד תפשר לתרץ תירוץ תחר לותה קושית כפי שהקדתה שהגתתי תתין תקום ליתה בגלות בתרון הזה לשום תותה תהגלותות שתף פ"ם שתגלתו לותה פרין ניד לותי תחרי כן בתזיקו בנו כל בתותם תתזכרת תפשון ותיה בשבוע זה לדקדק בלשונו שבב"י ולא שהיה כו גלו לתקום כך וכן שהיה בתתם לפי תתין תת בתלכות :

ג כתוב נפרך תרך תל ירושלתי ובזיקרא רבה ויכי ביום הפשיני כתיב הקדוש ברוך הוא לפשות רתם תוצה לצדיקים שה"ד ביתו לבבה לתוצה לתותב כתיב לצדיקים תכתן **ולצדיקי** תכתן והקדוש ברוך הוא נתתנם פיהוש תחול רום"ה בגם"ז פ"כ ובפיהוש כתב בתיי תניה תתתר זה בפיהוש בפתור כתתורה שהיה פנול ופירש זה שהקב"ה כבישהל יפב בשבועה

יביא תנשים פתו וחוזר לתלום פניו בפניהם שיתחול לו וכן יוכה דקדוק לשון שתחול . ושוד יניד פליו כפו שתתר ותי תייה לריך לתיזל על קבריה וכו' ולתתי שבתתר שהשליכה לפייה לפני תתי וסתת תין בשם הקדתה בידיפה רק שהשוב ילך תפצתו לפייה השוב ובזיון הם לכפר פליו תפזר תתף לתכנו תפילו לף הקניפו תלף בדבריה וכשהולך לפייה על קבנו יולין פתו פשה תנשים ויתתר בפניהם תכלתתי לך' ולפלוני זה שפשתתי בו וסם יסיבך ט תותר לך תתול לך :

מסכת סוכה

א כוונת זה שתתתר היתה קשה תלני פד שבקשתי התתתרים הכתובים תתוך לו בספר תשר תתנו שבתקשתי . וסה הביהוני לפרשו על דרך הפשט תכביה לדבריו תז"ל בתלמוד שלנו כתו שתפשר להלן וזה לשון התתתר התתוך לו :

תאתר זה ותתתר תחר לך' בריתה הנף תחר זה הם הריהוני והפירושי לותר שהנף התכתים דוחפין נ' פסוקים קרי וכתיב לכתות לתה שתתרו רז"ל בתקותות רבים שבביהול הקב"ה תשפשר פם ישרתל בגלותן וגם הוא טשה פתהם וזה יוכד דקדוק שלשה פסוקים שלו כפי שכתבתה :

והושע כ' תת תהלי יהודה הוא בגלותה זכריה בל ביתה התניה כתו ביוסה תתלת שפרשה הנה תניי שם תת יהולליים תף רשל לכל התתים וגו' וישנה יהולליים פוד תתתיה בירושלים והוסף ס' וגו' . והתבדל בין קרי לכתיב הוא כי והוסיף הוא פופל יולף יושיע ס' תת תהלי יהודה תכל והוסף תיהו דומה לפופל יולף שתפשר לקיומו ויהוסף פירוש כתילו תהיה תום ס' נקודה בתיב"ק ותותיות ות"ו בי"ן בקתן ופתח ויהיה כתו שש תלי והוסתו שהוא תתנוד בשלתו בביכול שיהיה טשה בתשופת יהודה ודי בזה סרתו :

תצאי תקריה וישנת בשדה נגודה א על גלות בבל נלתר שם יגתלך ס' והקרי בשדה נגודה שם ישרתל תלי הולתתי תוכך ובתם תד בבל תם שתשם יגתלך ס' והקרי בתי תגילי בשדה נגודה שם ישרתל וכתיב ושבינתי בביכול שהוא בשדה ההולכה בתתם סולכת בשדה בגלות שם ישרתל :

אשר הולתתין פופל יולף הולתתי תוכך תבל שבתיה בביכול שתתר הקב"ה

שהצמוד מכם ממנו, והיכא דלא מופלג לא הוי בחכמ' ולא הוי בזקנה כלפי דציני דכ"מ הלך אחרי הזקנה מדאמ' כ"א והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה דהיכא דתלוייהו מופלגי, הולכי דיחיד אחר החכמ', וכו' הולכי אחר מ' מהם בלבד ומסתמא מדלא פי' היכא למיתר דהולכי אחרי הזקן, דבציל שהצמוד יותר קלת מכם ממנו אין לו לבייש את הזקן, והחכם אינו בוש בכך מאחר שהוא זקן ממנו יודע הוא שבציל זקנתו מולקי' לו כבוד (ובגמ' דל"פ דיודע הזקן דבצי' חכמתו של מציאו מולקי' לו כבוד דזהו בעלמו מתביי' שהציאו גדול ממנו בחכמה אבל לעולם אין הנער מתביים ע"מ שלא הג"ז זקנתו, ומ' שהחכם יעשה זקן ויוקד' לחכם ממנו קלת) עכ"ד. ולזה הכאי הסמ"ג (ולא כהר"ן בשם הרמ"ה שכ' שהולכי אחר החכמה בכ"מ) ובסמ"ג המלוך והקלר בציאין אחר מהם מופלג כהכ"ל ובגמ' דמופלג בזקנה היינו כשאין אחר מהם מופלג כהכ"ל ובגמ' דמופלג בזקנה היינו שהגיע לפ' שכי' דקנו ליה בש"ס נעני' הגיע לגבורות וזה קוד' לבאור שאינו מופלג בחכמה אבל אם הי' זקן וחכם יותר מהמופלג בשכי' בזה אחרי כמי דציאה הלך אחרי החכמה מיהת ודו"ק.

יד) לאבד ע"ז וכל משמשין וכל הנעשה בשבילו שנאמר (דברים י"ב) אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם גוים אלהיהם. ונהצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם וגו' בא"י מצוה לדרוף אחריה אבל בח"ל אין אנו מצווין אלא בכל מקום שנכבוש אותו בלבד:

לאבד ע"ז וכו' הכ"מ בשם הקצ"ח הוקיף לכאן וז"ל היינו לאבד ע"ז ובתיה"כ, כלומר בכל מיני האיבוד והשחתה בשבילו ושריפה והריסה ואיתוך, כל אין בשום שיהי' יותר מופלג ויותר מתהר ההשחתה והכוונה שלא נניח להם דושם וכו' ומש"כ בשום שתהא מלוה לדרוף אבל בשם"ל וכו' ל' הספרי הוא ואי אתה מלוה בשם"ל לדרוף אחרי ע"כ והוסי' הכ"מ בחבורו פ"ז משם"ל ע"ש וז"ל אלא כ"ש שכבוש לותו בשאר כל ע"ז שהו עכ"ל ול"נ דגם בשא"י אם עדין לא כבש המקום היאך יהי' בידו לאבד הע"ז שיהי' בתקו' ההוא אבל הכוונה לדעתי בשאי גם אם י"ל עדין לעסוק בכיבוש תקומו' הסתוכי' אל יגלו מהעיר הזאת קודם שעשה מעשה ההשחתה בכל האלילי' ובכל בתיה והסייד להם ומש"כ יגלו למקום כי זה יהי' עכר עכרו לעסוק באלילי' מאחר הקדושה לכן יהי' זה תחלת עכרו כשיבוא אל תקו' ת' ומש"כ יתעסק בהורסת הגוי' אפי' שכבו בם כדי שתהי' רשות ליושבתו בתקו' ההוא כשאחר הכ' לא יהי' בשלך בן יחטיאנו לותך לי, אבל בש"ל לא הטילה עליו ללחום עם העובדי' לאלילי' ורק אם בהכנעת ד"ה הגדול ושלחה בשורי' ותומי' ילחום עם אויה עם אור עיר אחת או כדי להכיר הנזקי' או להלחיב ולהגדיל גבול ישראל, י"ל להכיר הגילולי' מהעיר או המדינה אפי' יכבושו ואז יהיה בהם העובדי' לאל אחד, וזה תוטל-עליה' לעשות רק אחר ככבש התקו' לפניה' ואין להם לגור תיובתי התקו' ההוא אז הדעת נותן כי זה תהי' תחלת מעשיהם בעת כי ילמו לשבת בתקום הזה, ועל כל פני' לא קוד' גמר המלחמה וכיבוש התקו' הסוף וכ"ז נכלל בד' הספרי והל"ת ז"ל ודו"ק:

טו) להרוג את עיר הנדחת לע"ז ולשרוף את העיר ואת כל שללה בתוך רחוב שלה שנאמר (דברים י"ג) הכה תכה את כל יושבי העיר ההיא לפי חרב וגו'. ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה. אבל בית דין הגדול ששמעו על עיר הנדחת ידרשו אם הוא אמת וישלחו להם שני תלמידי הכמים להזהיר אותם ואם עמדו באוילתם בית דין מצוין לכל ישראל לעלות עליהם לצבא ודנין אנשי העיר כל מי שיבא עליו שני עדים שעבד ע"ז ואם נמצאו העובדי' מיעוט פוקלין אותם ושאר העיר ניצל ואם נמצאו מן העיר רובה מכין העובדים עם נשיהם ובניהם וטפם לפי חרב:

להרוג את עיר הנדחת לע"ז וכו' עד ויפלחו וכו' ומש עמדו בפולתא ד"ה מלווי' וכו' עכ"ל, ונרא' בדוב בציני דמות' שעבדו בעדי' והתלמה בעכסי' בסתר עובדי ע"מ, אף אם יסובו כי לא תועיל התסובה כדי שלא להביא על המוטה העוסק בלות' התורה לסופני יסתלל שיעשו בם לכל מוטה, והתסובה מועלת רק שלא תתרב העיר ויתבדו הנכסי' ויהרגו הנפשי' והעף שלא מעלו ומש שתים בני עוכסי', ולכן מזהירי' לותם תחלה ע"י ב' ת"ח מולי יועילו דבריה' לשוב ולעשו' בכתוב, ולא כתו שהנין הרתב"ד דתם מזכו בהם מין עוסי' בהם דין, ולכן כ' טוב שהבר שתועיל להם התסובה, אבל לא מלתי תסובה מועלת אחר התרתה ומעשה עכ"ל, וכוונתו דבוודאי בלי התרתה אל יהרג שום אד' ומכ"ש כל יושבי העיר וע"כ דעבדו בעדי' והתרתה, ותה תועיל לגלו בשיחזרו אחר שיבואו אליה' ב' ת"ח ור' הכי"ת לא הביאותי כלל, ונרא' דהבין דקוד' שאין אי' אחד בעיר אי' הודתה כלה עבדו בהתרתה ורק שאחרו ב' עדי' להב"ד בעיר א' הודתה כלה ולכן שלחו להם הב"ד ב' ת"ח להזהיר' ולהתרו' בהם, ומש עלתי בידם למנעם מהטוא עוד, מעף"י שבתתי' בומש לדין עבדו לע"ז מוטב להניחם ולא לעטוא אחת' כלל ומש לא אי עוסי' בשם מספנו כתא וע"ז הסיג הרתב"ד הגם שעלתה בידי התזהיר' למנעם בקוף מהטוא כיון שבתתי' בימתם לתקו' הזה עדין הי' אולתי' אחר שהתרו בם ולכן כ' דמין זה התרתה גמורה כיון שאין מזהירי' רק לכלל העיר ולא לכל איש פרטי מהעיר ודו"ק ול"ע:

טז) החוטא ישוב מחטאו לפני השם ויתודה. שנאמר (במדבר ה') איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו. ויאמר חוטא אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי ממעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבן על שגגתם או על זדונם אין מתכפר להם בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים. וכן כל חייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להם במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו. ודע כי עבירה שבין אדם לחבירו אינו נמחל לו לעולם עד שישלם לו מה שחייב לו וגם צריך שירצהו וישאל ממנו מחילה ואם לא ירצה חבירו למחול לו מביא לו שלשה בני אדם ופוגעין בו ומבקשים ממנו למחול ואם עוד לא ירצה הוא עון גדול להיות אכזרי. מלמחול ודרך של ישראל להיות נוחין לרצות כדרך שמצינו ביעקב

לאחיו

לאחיו. ואם מת חבירו קודם שיבקש ממנו מחילה מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר להם חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שעשיתי לו כך וכך ואם היה חייב לו ממון יחזיר ליורשיו ואם לא היה יודע לו יורש יניחנו בבית דין:

החוטא יסוד מחשמו וכו' ודע כי עניים שנין מדם למציאו מיון נמחל לו לעולם עד שיפלו לו ע"כ ונדמה דמה דווקא כי"ל מה לשלם בו, מבל נמין לו, לפ גדע מדולם שנטל נפשו, כיון שמין נידו לתקן מה שעיוות, ומפ"ם במיתתו ע"י ב"ד מחני הווידוי מתכפר עונו, ומעפ"י שי"ל זה שהומת שמני מהנוכ והנוחל שלפ יעשה בעונש הגוף דלפ נתכפר עונו כל שלפ שילי להנגזל מן הניזוק זה הנדמה בעיני המשומה מועלת לכל כיון שעושה כ"מ שביכלתו לעשותו:

ד"ן) לצדק את הדין על כל המאורע שנאמר (דברים ח) וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך. אמר הקב"ה אני שלחתי להם יסורין בעולם הזה כדי לחזק זרועותם לעולם הבא והיה להם לחשוב כי את אשר יאהב ה' יוכיח:

להצדיק הדין וכו' ז"ל הסמ"ג המחוך שם שם' שעשה תשוב' לפ יבוא עניינו בעוב כשפר בתחלה, מ"ש לחשוב בלבו כי לטובתו נשתנו עניינו, כי קודם שעשה תשובה, היה הקב"ה משלם לו שכר המלות שעשה בעולם"ז כדי לטרדו מן העוה"ב, שנאמר ומשלם לשנאיו על פניו להאבידו וכו' עד וכדרך שעושה לשונאיו לשלם להם שכר המלות שעשו בעוה"ז כך משלם לאוהביו עונש העבירו' שעשו בעוה"ז, כדי שיהיו זכאי' וקיימי' לעוה"ב, וכל מדם לריך לו בעל תשובה שיתבונן על המאורעו' המיוכים לטובתו, עליו הכתוב אומר מני יקרתי מזקתי זרועתם ומלי יחשבו רע אמר הקב"ה מני שלחתי להם יסורי' בעוה"ז כדי לחזק זרועתם לעול' הבא ומלי יחשבו רע, והי להם לחשוב כי את אשר יאהב ה' יוכיח עכ"ד הנעימי' ועכ"ז הכ"מ ומיוכוד לפ העלו זה הכתוב בתוך המלות.

ד"ח) לקרא קריא' שמע פעמים בכל יום. שנאמר (דברים ו) ודברת בם בשבתך ובקומך וגו' וקורין אותה בערב קוד' צאת כוכבי' כדי להבריח את המזיקין. ואין ירמו אדם בעיניו ולא יקרוץ בשפתים ולא יורה באצבעות שלא תהא קריאת עראי. וצריך להאריך בדלת של אחד כדי שימליכהו בשמים וארץ ובארבי רוחות ואין יחתך בחית וצריך שלא יאריך באלף דאחד שלא יראה כאומר אי חד וכשיאמר היום ישתוק מעט ואחר כך יאמר על לבבך שלא יראה כאלו אומר היום יהיו על לבבך ולא למחר. כל מקום שיש צואה או מי רגלים אין קורין בו אלא אם כן הרחיק ארבע אמות אם היו לאחוריו או לצדדין ואם הם לפניו ירחיק מלא עיניו. וכן צריך להרחיק ארבע אמות מן הקבר ומן המת. ואם היתה הצואה יבישי' יותר מבחרש עד שאם יורקה תתפרר ומי רגלים אם נבלעו בקרקע ואין רישומן ניכר מותר לקרות בנגדן. ואם כפת כלי על הצואה או על מי רגלים מותר לקרות שם. גם אסור לקרות שמע בשיש צואה על בשרו אפילו מכוסה בבגדיו. עיקר קריאתו: שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד. ואהבת את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך:

לקרוא ק"ס פעמי' וכו' ודע דד' מחות דלריך להרחיק היימו מחקו' שכלה הריח ולפ מחקו' הלוחם והמי דנליס, גם הרחקה מן הלוחם הוא מן התור', מבל מחי דנלי' המוטלי' בכלי מו בקרקע ליכא מי' תורה, דלפ מקר' תורה מלפ בשעה שיולמי' מן המדם דמז לריך להרחיק כדמי' בש"ם דכ"ם ע"פ וב"ש ע"פ סי' ע"ו קעיף ח', ומש"כ דעקר ק"ס משחט עד על לבבך, היינו כדעת רב יהודמי נחמן דס"ל עד על לבבך לריך לעשות ולפ יקרא כשהוף מהלך דבעי כוונה, מבל הסת"ג המלוך פסק כדבת (וכ"י הנסיף דעקר ק"ס הוף דק פ"ב וכשהי' עדוד בגילעף לפ היה מומר יותר) דמחר קרא פ' דמשון ונאכל בשיכה ילא מלחת דזהו עקר ק"ס וכדמחר נמי שם דהל' כל"מ דפ' דמשון לבד בעי כוונה וכ"פ התו' שם ומש"כ הסמ"ג בשם רבא בנאכל בשיכה לפניו הגי' ר"ל בדיה דרשב"ם בשם רב ט"ס: (ודיני ק"ס מבי סי' מ"ן עד ט"ף) ול"י למה יחכה ק"ס בבקר ועבד למלו' מ' ולבי' לומר שמעפ"י שפ"מ זפ"ז הם דומי' זה לזה (מעפ"י שזה בין וזה בלילה ומיכו דומה לב' תמידי' וב' מביתין שחרית' בין הם יחשבו למלוה מ':

ד"ט) להתפלל בכל יום שנאמר (שמות כ"ג) ועבדתם את ה' אלהיכם וג' ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: בימי אנשי כנסת הגדול הם עזרא וזרבבל ויהושוע בן יהוצדק וחבריהם עמדו הם ותקנו י"ח ברכות שאנו אומרים על הסדר ותקנו התפילות בזמן הקבוע כמניין הקרבנות: אמר רבי יוסי העומד בתפלה נותן עיניו מלמטה באילו הוא מביט לארץ ויהיה לבו פנוי למעלה באילו עומד בשמים. וצריך שיכוין רגליו זו אצל זו כעין מלאכי שנאמר ורגליהם רגל ישרה משמע שני הרגלים כרגל אחד והוא הדין ששים ידיו על לבו זו אצל זו באימה וביראה כעבד לפני רבו. ואל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל משום שנאמר ממעמקים קראתיך ה'. עומד בתפלה ומי רגלים שותתין על ברכיו מתחין עד שיכלו המים. גם מרחיקין מגללי חמור הרכין. ארבע אמות וכן מרחיקין מן הנבילה הנסרחת ומצואת תרנגולי אדומים: מי שהיה עוסק בתורה והגיע זמן תפלה. פוסק ומתפלל אלא אם כן עוסק בצרכי ציבור הוי כאלו עוסק בדברי תורה. אין המתפלל מפסיק תפילתו אלא מפני סכנת נפשות. בפרק מי שמתו מסקינן, אל יאחוז אדם בשעת תפילה תפילין בידו ולא ספר תורה: ישראל בכל מקומות גליותיהם משתדלין שיהיו להן חלונות לצד ירושלם ודרך שם מכוונין את תפילתן משם: ואנו יושבין במערב ארץ ישראל ומכוונין למזרח כנגד א"י. והסומא וכל שאינו יכול לכוין הרוחות יכוין את לבו כנגד אביו שבשמים. ורבי יוחנן אמר אין תפילתו של אדם נשמעת אלא עם

אוצר החכמה

מפסוק דכיבו ומקולקל ומשופט על פון לפ"ד דלמרי דהכל נלפ"ד ולפון יופ"ד מכפר עד שילמ. ולפיהי לפלחרונים שמפסקו שם דברים שבין אדם לחבירו אפון יופ"ד מכפר עד שילמ את מבירו אם לריך לכפרת יופ"ד ג"כ או אפני אם יולמ לחבירו בלחוד. ולי נרמס דלפון זה פסק דוהלי בפי לכפרת יופ"ד נמי.

וכמו דלמרינן בפ"ד דיומא (דף מ"ד) וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישרמל אחסו כפרס שסוה לו ולביתו וללחיו ולכל כלל ישרמל הוי אומר זה הקטורת ופירמ"י דלפו מתן דמים אין עון בכולן שפפר מכפר עליו ועל הכהנים ושפעיר על ישרמל ומפרינן הסס מכן לקטורת שמכפרת ומפני דהסני ר' חנני למדנו קטורת שמכפרת שלמר ויתן את הקטרת ויכפר על שם. וחפץ דבי ר' ישמפלל של שם קטורת מכפרת של לפ"ד ובות דבר שבחפלי ויכפר על מעפה חפלי לפלמ דעין לפ"ד בעי לכפרת יופ"ב. לבל עפ"ם עין יופ"ד מכפר בלחד עד שילמ את מבירו. וכיון שביאורנו דבעי כפרת יופ"ב בעי חפוב. וכחפוב ע"ז קפה למאר שכשולם הורגלו בזה למאר ואיבו נחשב לעון בעיניכם. וכמו דלמרינן בפ' בחרת דיומא (דף פ) בלומר לחפא וחפוב ועפוב עין יופ"ב מכפר ופריך בגמ' למה ליה לימיר לחפא ועפוב לחפא ועפוב חרי זימני כדרב הונא דלמר כיון שעבר לדם שבירה ופה בה הוחרה לו סוחרה לו פלקא דעתך לפלא עין יולא נעשית לו כפיתר. ולרמ"ם בהלכות חפוב (פיד ה"ג) לרבעה ועפרים דברים מעכבין את החפוב כי פלומר לחפא ועפוב ובכלל זה בלומר לחפא"ו יופ"ב מכפר [והוה הל"מ הקפה של הרמ"ם דבגמ' לפריך דוקא חרי זימני לומר לחפא ועפוב לחפא ועפוב אין מפסיקין בידו לעפות חפוב. ונדחק פם הלח"מ בחירוצו. ופ"ב נלפה לי לומר דפה דקאמר הגמרא מ"ם חרי זימני כדרב הונא דלמר כיון שעבר לדם שבירה ופה בו הוחרה לו אין ספי דוקא כחרי זימני אלא מכפרת לבל צחד זימנא מבפר דמ"ם חרי זימני ומ"ם חד זימנא. ולפ"ז הענין הוא כמו דלמרינן בפ"ד דכתובות (דף מ"ג) המלרם את בתו ובירבה לירבה ואחלמלה כחובתה עד ואמרינן דפם פעמא דהבירה ובירבה הבירה ואחלמלה לבל דאחלמלה חרי זימני לא חז לינשואי ואגב לורחיה קמ"ל חנא כדבי דלמר בחרי זימני הוי חזקה. והלח"ם הניח בפם רבינו מפה דלין לה כחובה מן הפי מפום דניין דלא חז לינשואי לא קניין בה כשחבלה לאחר חפלי מה שכחוב ליכי. וכחב הלח"ם ליחה להך פירולא דוהלי מן הפי יש לה כחובה חפ"ג דלגלגי מילחא למפרש דקפ"ל דאין בין דבר"ג למר בפ' הבא על יבמתו כר אלא דלא מיחא לחסחפוי בקלקולא דחפה בחפוכה להגבות ע"כ. ולמה פפ"ג דחפחפוין דינא לחבירו חפא"כ חנא הבירה ובירבה הבירה ואחלמלה לחפחפוין עד עין אחר. וכ"ב דכוותיה לפ"ב דלמר עד זימנא לחפא ועפוב לין מפסיקין בידו לעפות חפוב אלא דהחנא קא משמע ן עד עין ן' ומיבא לאומר לחפא ועפוב ועפוב לחפא ועפוב חרי זימני. דלמה הוא אומר לחפא ועפוב כיון שרופה לחפוא לך מפי שקפה עליו לעפות העבירה אלא שימו מפיהו וה"ה חיה שופפן. ע"כ מחחה בגפפו שהוא יחפא ועפוב וכ"ב לין מפסיקין בידו לעפות חפוב ואין אדם יכול לפרוש מפפא ן הגיל דמחניתין דפד כמה קפה עליו לפבוד עבירה היינו שני פעמים ן הרחפוים. וע"ב הוא אומר לחפא ועפוב חרי זימני אבל מיבון שעבר כ' פעמים פוב אין לבו מקפו ונדמה לו בהיתר לגמרי. ונוח לו לפבוד העבירה. ולא עוד אלא שדומה עליו כמישור ואין בה חפא ועי' אומר הגמרא מ"ם חרי זימני ע"ז אומר כדרב הונא דלמר כיון שעבר לדם עבירה ופה בה הוחרה לו ופוב לא יאמר עפוב. אבל לענין עיקר הדבר לאין מפסיקין לעפות חפוב אין בפקומא אין אומר פעם אחד לחפא ועפוב אי חרי זימני. וע"ב אפיר בפ"ב הרמ"ם אפילו אומר לחפא ועפוב אי זימנא אין מפסיקין בידו לעפות חפוב].

ומ"ב בעון לפ"ד שפעולם הורגלו בזה ומלר קפה לפרום ממנו ע"ב צריך שם חפוב גמורה ודוקא בחנאי שם יפיים את מבירו. ובכל שלא בנא"ם אין יופ"ב מכפר עד שילמ את מבירו. ובכה כשולם מיפיים בזה שלומרים על חפא על דברים שבין לדם לחבירו לפ"ב שיפיים את מבירו ודבר זה ליבו מועיל כל זמן שלא פיים את מבירו, ואפי' לפי מה שביאלרנו שפפי מבירה שבין לדם לחבירו צריך חפוב ויופ"ב לולמ שמלבד שחפא שחפא לחבירו לפ"ב שפיים את מבירו לפעפ"ב צריך לפוב על חפא שחפא לפני המקום ברבילות ולפ"ב ושולחה שם רע על מבירו ושזהל בכבוד מבירו ובשלחה מכם. ות"ב כיון שים חפא לפני המקום ע"ב קומבים ע"ז שלומרים על חפא שחפא לפני המקום בזה לך לפפ"ב ליבו מועיל שבחפא שחפא בזה לפני המקום לגוד עם שחפא שחפא לחבירו וכל זמן שלא פיים את מבירו ליבו מועיל כלל שהפוב כי אם לאחר שפיים את מבירו מועיל שהפוב וכמו שלמרינן בפ"ד. [וכפעם דחפא שבין לדם לחבירו ליבו מועיל יופ"ב עד שילמ את מבירו. והא כמו דליחה במרדם שלמר דוד מלפיך מפפני יגע לאמר לקביב לדוד וכי על מנם ברליחי שנסדלין לך ודן לפיהם לאמר לו סה ליהם מקבלים שוחד לבל לחה מקבל שוחד הפוב ומעים. כוי מלפיך מפפני יגע. ולכאורה ליך לקביב שוחד. לך כעין הוא דכפעם דאין כדיין מקבל שוחד מפני שמשה ליכות. לבל אם סיו נוחנים שוחד להביא"ד עדן עמו עד שפייפו ולא ילך עמו לדין אם מוב ולא יצמרך לילך עמו לדין. וכאן לקביב הוא שדיין וכוא כבביא"ד בעלמו שחפא"ו לפניו ואם נוחנים לו שוחד חפוב ומעים לפייפו שימחול לו שקביב מי מעכב והוא בא' ומי ישיבנו ופפנו חוסב ויעב. וכן דוקא בדברים שבין לדם למקום. לבל בדברים שבין לדם לחבירו אין שקביב מקבל חפוב ומעים כיון שחפא לחבירו עד שיפיים את מבירו. וכיון שמפיים את מבירו ואין לחבירו עליו שום שקפדה ולא נשאר בלא שחפא שחפא לפני שמקום. ע"ז שקביב מקבל חפוב וחפוב שם יופ"ב :

ובזה יובן בגמ' לפ"ק דלי"ב (דף ח) שחלפ בלורי בניורה את ר' בחוב בחולבכם שאר לא יבא פניס וכחיב יבא כי פניו אלין נשפל לה ר' יוסי בכסן לשמול לך משל למה הדבר דומה לאדם שנוסף בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך וכשבע לו בחיי המלך שניע זמן ולא פרעו בא לפיים את המלך ואמר לו עלבוני ממול לך לך ופיים את חבירך. בכה ימי כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו. פי' לעפיי שבקביב מוחל על החמא של עלבון של חבירו ליבו מומל. וזה שלומר עד שבא ר' עקיבא ולמד כאן קודם נוד כאן לאחר נוד. וכעיין הוא דבא דלומר לשמול לך משל למה הדבר דומה כי פי' שלא רלה לחרך דבר' עבירות חלוקים מיירי בבאיבות דבא שלומר יבא ס' פניו אלין מיירי בעבירות שבין אדם למקום. וכא דכחיב אשר לא יבא פניס מיירי בעבירות שבין אדם לחבירו. אלא דמיירי אפי' בעבירות שבין אדם לחבירו. וכמו שביאלרנו שם זה חמא לפני המקום ג"כ עי' לומר לשמול לך משל למה הדבר דומה לא' שנוסף בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ובשבע לו בחיי המלך וסניע זמן ולא פרעו כי' לך ופיים את מבירך. כרי דלפ"ג שים בב בבוד המלך ודרלה דמפונה על חבירו לעפ"ב מוחל המלך על בבודו חחילה ובמפונה אלין לפיים את חבירו וע"ב ס"ג בדברים שבין אדם למבירו. כיון שים בב חיפוד דהייבו החמא שמומא לפני שקביב של שעבר על לב"ד וכילות וכפ"ג. לפעפ"ב יכול להחודות על חמא שחמא לפני שקביב ולבקש את שקביב שימחול לו על שעבר על פלוי. ועי' נלמר יבא כי פניו אלין ולחיב יפיים את מבירו עד שבא ל"ש ולימד משום שאין שמשל דומה לממשל. דשחם שם ב' דברים שחחלה לחחייב למבירו מובח ממון וכוסיף לזה שבשבע לו בחיי המלך. ע"ב שם ב' דברים נפרדים. אבל שבא שרי כל שיפוד משום שממון או בושגם של מבירו ול"ב דבר ה' הוא וכל זמן שלא בקש מבירו שימחול לו ליבו נמחל לו שיפוד ג"כ וזה

אחי"ת 1234567

כמו שהקשו המפרשים המחרוצים לדידן דקיי"ל כשמואל דחין סולכין בממון לחר סרוב ולפי רובא מסייע לסמואל לף מפקינן מן המוחזק. ולמאי נפי דבחורת ממונא לף מציגא לפחווי עליו ניחי עליו מחורת חיסורא שהרי כתרוחין ד"ד שעובר על ס' לחיסור כופין לחוהו ומפרישין היממו וגזל נמי חיסורא הוא. ול"ל נכף לסמוחזק להוציא מידו מלד חיסורא דבחיסור הולכין לחר הרוב. ובלחת לף קשה מידי. דהכא כל החיסור הוא משום ממון. ול"ל כיון דקיי"ל דבממון לף חזלינן בחר רובא ממילא ליכא לחיסורא. ועיין בהשובה (סי' ס"ז) ובכ"נ בילקוטי בהשובותי (סי' י"ח) על החוס' דסוף מעילה (דף כ"ח) בסניא דחכן בחם פרומה של שקדש שנפלה לחוך שלים כו' כיון שהוציא לח הרחשונה מעל ובקשו החוס' חימא לדיבעל לחי פרומה של שקדש שנפלה כו':

ולבאורה יש לפקוח דהא לחריכן בפ"ב דבילה (דף ל"ח) דממונא לף בעיל. ולע"נ דקא מפקינן החם דלע"נ דממונא לף בעיל לעפ"ב לחיסורא מיהא בעיל. היינו דוקא בדבר שאין החיסור חלוי בממון כגון נבילה בעילה בשחוטה דלע"נ דאית ליה בטולה בטלה. היינו דוקא שאין החיסור מחמת הממון. וכן לענין החומין בעיקר חלוי בחה שקנה שביחה מעו"ע ולפי"ז אם כי' מקנה לו עחה לא מכני. ועי"ל אין החיסור חלוי בממון כל כך. אבל במקום שכל החיסור הוא רק מפני הממון כגון פרומה בכים זה של שקדש ול"ל כיון דממונא לף בעיל לחיסורא נמי לף בעיל וכחבחי שם לפשבר דלף מחלקינן בזה לף לחמריכן בכל מקום נהי דממונא לף בעיל לחיסורא מיהא בעיל לפי' בחה

שהחיסור חלוי בממון ג"כ:

אך דיש לומר דבשקדש ג"כ חלוק החיסור מהממון. וכמו דחמריכן בפ"ב דב"ב (דף פ"ח) ל"ל לוי שקנה גזל הדיוט יוחר מגזל גבוה שזה שקדיש חבא למעילה וזה שקדיש מעילה לחבא. ופי' הרשב"ם גזל הדיוט שקדיש בו חבא למעילה דכחיב בשם כי חבא ומעלה מעל בה' וכחם בעמיחו מיד בהחלה גזל קני ליה חבא משעה שנירה, וגבי שקדש כי חמעול מעל וחבאה בבגנה דליכא נקרא חובא עד שיבנס. ול"ל כיון שאין החבא בא עד שעה שנאסף ע"כ הוי ב' בבריס החיסור והממון ולע"נ דממונא לף בעיל לחיסורא מיהא בעיל [ועי"ש שכחבחי שם לומר משום דהוי ממון שאין לו חובעין ועי"ל ממונא נמי בעיל] אבל במקום שהחיסור הוא רק משום ממון ועי"ל חלוי החיסור בממון:

ובזה יחיישב מה של"ל לוי (שם בב"ב) שקה עוקצו של מדות יוחר מעוקצו של ערוה כי' דשחם לפשר בחשובה ושכח לף לפשר בחשובה. דכל כמה דלף מכדר ממונא. לפי' שם יעשה חשובה על עבירה שעשה חינו נחחל שחבא עד שיוליך הגולה מחי' ולח לפשר בחשובה. וע"ז לחר שקה גזל הדיוט יוחר מגזל גבוה שזה שקדיש חבא למעילה. ושחבא בא משעה שגזל. ועי"ל חלי החיסור בממון. וכל זמן שלף החזיר הממון לינו נחחל שחבא כלל. משא"כ בגזל גבוה שקדיש מעילה לחבא דכחיב כי חמעול מעל וחבאה בבגנה דלף הוי חבא עד שעה שגלה הגלה בגזל הדיוט כחוב נפש כי חבא ומעלה מעל דשחבא הוי מחחלה בגזל. ועי"ל כיון דהחיסור והממון חלוים בבא לחח שרי שם חלוים זה בזה. וכל זמן שלף שחזיר לשבירו בגזל לין שקבי"ם מוחל לו על החיסור לפי' שם יעשה חשובה. וכמו דחמריכן בפ"ק דבכורות (דף י"ח) אבל בממונא עד דמסדר למריה. אבל בלע"ז לינו יכול לעשות חשובה כלל. ועי"ל לין המשל דומה לנמשל לף שקיה חייב לחבירו משום דכבוד המלך לינו שייך לשחוב:

[ואע"ג דחיהא בפ"ע חוס (סי' ע"ג ס"ק ז') דהשבא לפרוע לחבירו לזמן והגיע השפיטים לינשים לו שמחל לו שפוי משבועתו. חלמא דשם נשבע לפרוע לחבירו חלי החיסור שבועה בממון. וכיון שמחל הממון ממילא חזלה השבועה. חלמא דגם בזה חלי החיסור בממון וכיון שנמחל הממון ממילא חזל החיסור זה לינו דהשם שיינו פשעה דכיון שהגיעה השמיפה לו מחל הוי כלינו נחקיים השבועה. דמ"מ לי שם פורע לו החוב לו שמוחל לו ע"כ לף דמי למה שכחב הרמ"ן בפשיף בחי' דמי שבשבע לפלם לחבירו. חפשי"ו שלף היה חייב לפלם לו מ"מ חייב מכח שבועתו דהשם כיון דלף היה חייב כלל ליכא למימר דכמו דקיים שבועתו דמי דכיון שלף היה חייב מיקרא. ול"ל נריך לפלם מכח שבועתו וכמו שביחרתי בחילוק שבין ממילה דמשיקרא ובין ממילה דלבסוף בחשובה (סי' ה') ובדרוש ג' וי"ם ופ"ם וד"ק. וכן נמי יש לומר במה שכחב הרא"ש בירו"ד (סי' שכ"ם) במה שכחב שם המחבר ודין דבריס שלו חמוריס שלף נמדר לעשמו חבל שם נדר לו נשבע לחבירו לפרעו לו לעשות לו מלחכה. והמיר לו מבירו מקנהו לף הוחר לו השחר וכחב ע"ז הפ"ח סירוס שחמר הריטי כחלו נחקבלחי מקנת הפרעון דה"ל כחלו פרעו לו חוחו מקנה מ"ש לף הוחר לו השחר לנבי חדם חחר לף לחניח דהוחר כולו כיון דכבר מחייב לחבירו לפרוע לו הבל לף הפסיד כמה שויחר לו מקנחו ע"כ. ולפ"ד לף חן הפם הוא זה שלף הפעם לף לחניח נדר שהוחר מקנחו הוחר כולו שלף דוקא בניחר ע"י חכם דשוקרא משיקרא לו כגון שלחר לינו בייחי יודע שחבא בירכם כמו לחיחת בכדרים (דף כ"ז) אבל הכא חם שחחר הריטי כחילו נחקבלחי הרי קיים השבועה וחם ולחי דחם קיים שבועה במקום נדיך לקיים כולן] וע"כ לניך כל לי שירחה לפיים לח חבירו שיממול לו ולם יש בידו גזל של חבירו לניך להחזיר לו בגזל לו שחרי חביעות שים עליו. וכמו דלחיחת בילוקטי סס"ח דב"ק חדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולף קיבלו ועשה שורה בני חדם ויפיוסנו דכחיב ישוב על לנשים ולם עשה כן מס כחיב חמן פרה נשפו מעבור בשחה. וביבקש מהקב"ה שימחול לו על מס שחטח לפני המקום בזה. שהרי עבר נמי על לכ"ל לו רחילות לו לף לחו דגזל. ולח יכפר עליהו יוכ"כ כפרט שלמה חמן:

דרוש ז לעשירית

גרסינן בפ"ק דחגיגה (דף ה') ר' יוחנן כי סוי ממון לכאי קרע בבי וקרבחי לינים למשפט וסיימי עד ממהר במכשפים ומנחפים ובמשבעים לשקר ובעושקי שכר שכיר. עבד מרבו מקרע לדוכו וממהר להעידו חקנס ים לו. חמר ריב"ז מו לכו שמקל עליהו שכחוב קלות כחמורות:

ואיתא במדרש מס מעידך מס מדמה לך שבח ירושלים. כמה נביחים שנדמו בכם רבי ובני נחן ר' חומר נביח ג' נבוקר ונביח לחד בין הערבים שזה סוף שכחוב ויעד ס' בישראל וביהושע ביד כל נביחי. כל חיזה ר' נחן חומר שני נביחים בשחריח ושני נביחים בערבים הכ"ד ושמלח עליכם לח כל עבדי הנביחים יום הששי ושלוח הששי בבוקר ושלוח בערב. עוד במדרש חיכה ג' נחנבחו בלשון חיכה משה יעשיה ירמיה. משה חמר חיכה לשעה לבדי יעשיה חמר חיכה לזוכה וירמיה חמר חיכה ישבש בדד. ויובן בשקדש שה לשיחת במדרש חיכה חשה חשאה ירושלים ע"כ לנדש היחה וכו' חבל ישראל חשחו ולקו ע"כ לנדש היחה:

ויובן ע"פ מה דחמריכן בפ"ש דסנהדרין (דף פ"ח) מי שלקה ושנה כו' היו כוסיין לוחו לכיפה ומחכילין לוחו שעוריס עד שכריסו נבקעת ובמלקיות של כריחות עשקינן דגברא בר קטלא הוא יקדובי הוא דלא מקרב קטלא כו'. וחמריכן שם דפליגי דמר סבר עבירות מחזיקות ומר סבר מלקיות מחזיקות ול"ל למ"ד מלקיות מחזיקות מי שלקה ושנה היינו לחי"כ בביפה חפ"פ שאין מניח על העבירה רק עוכם מלקות רק כיון שלקה ושנה ע"כ כוסיין לוחו לכיפה ע"ז לומר חטח חטאה ירושלים ע"כ לנידש היחה ולחחח. במדרש ע"י שחטאו ולקו פי שחטאו ולקו

מכון תורת האדם לאדם
מאור חיים 4/69, צפת
טל. 06-6924610 מ.13440

פיוס ומחילה - (לענין כפרה) = בושת בשוגג (ס' ט)
ובהסת מחילה

להרחיק בחור שמטריך
מהשיעורים בישיבה
(ס' כח)

ספר
עמק הלכה

חלק ראשון

שאלות ותשובות בענינים שונים
חדושים ובאורים בסוגיות בש"ס

מאת

הגאון האדיר

הרב **יהושע בוימעל** זצ"ל

[נדפס לראשונה בניו־יורק תרצ"ד]

נדפס מחדש ע"י חתנו
הרב יוסף מרדכי בוימל
עם הערות והארות

ונלוה בסופו קונטרס
"שלשה דורות"
הכולל
חדו"ת, דברי אגדה ופרקי חיים
של
אבי הגהמ"ח אא"ז הג"ר רבי נחום ז"ל
אאמו"ר הג"ר יואל משה ז"ל
ואחי הרב יהושע ז"ל — הי"ד

ירושלים — תשל"ו

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי ירושלים

ובאמת גם לתירוץ הריטב"א והר"ן, דלהכי לא גזרו במילה שמא יעבירנה, משום דשופר הוי רק ספק, מספיקא דיומא, אבל במילה הוי הזמן ודאי, ולכך לא גזרו, הנה זה יונח רק אם אנו דנין לבטל המצוה, אבל אנן בדידן הרי אין אנו דנין כלל לבטל הפריעה, דהא אפשר לעשות הפריעה בצפורן, ע"ז שפיר יש לגזור שלא לפרוע בכלי מחשש שמא יעבירנה, שילך אצל בקי ללמדו איך לגזוז, כמו שאסרו טבילת כלים בשבת מטעם שמא יעבירנה כמבואר בש"ס ביצה דף י"ח. והוא הדין הכא לענין פריעה בכלי, יש לאסור בשבת אפילו להתחיל, מחשש דשמא יעבירנה.

ובגוף הדבר אי מילה בשבת הוי דחויה או הותרה, שנחלקו האחרונים ז"ל, הנה הדברים מבוארין בתשובת התשב"ץ חלק ג' סי' ל"ז, וזה לשונו, ונראה ודאי דשבת הותרה למילה, דלאו דחויה בלבד הוא, ואע"ג דלישנא דתלמודא הוא בכל דוכתא מילה ניתנה שבת לדחות אצלה ה"ה שהותרה, ומפורש יוצא דמילה הותרה, ופלא על גדולי האחרונים הנ"ל שלא הביאו דברי התשב"ץ. ובאמת כי בנ"ד אין נ"מ כל כך אי הותרה או דחויה, דאפילו אי מילה הותרה, מ"מ כתב השאגת אריה סימן נ"ט, דמ"מ אסור לרבויי גברא, ומכל שכן לריבויי מלאכה, עי"ש בדבריו.

והיוצא מדברינו לדינא, דלעשות כל הפריעה בכלי אסור בחול ממנהגא, אבל להתחיל הפריעה בכלי ולגמור בצפורן שפיר דמי אפילו ממנהגא, ובשבת אסור מדינא לעשות הפריעה בכלי, משום דהוי ריבויי במלאכה שלא לצורך, וגם מטעם דשמא יעבירנה, ומהאי טעמא אפילו להתחיל הפריעה בכלי ולגמור בצפורן אסור.

שמא יעבירנו, וע"כ כיון שאפשר להתפלל בע"פ שפיר דמי גם מתוך הסידור. אבל זה אינו, שהרי כל עיקר יסוד הגזירה היא משום דאין הכל בקיאין וילך אצל חכם הבקי, אבל בדבר שהכל בקיאין ליכא לגזירה כלל, וכמו דלא גזרינן בציצית או קדוש וכדומה, משום דבזה הכל בקיאין, אבל בפריעה שאין הכל בקיאין, אולי אה"נ דיתכן לאסור משום הך גזירה דשמא יעבירנו, אפי' אי הוי דבר שאפשר לעשותו בלי כלי.

ועי' מגילה דף ד' ע"א, אריב"ל פורים שחל להיות בשבת, שואלין ודורשין בענינו של יום וכו', דפריך ומאי איריא פורים וכו', מהו דתימא נגזור משום דרבה קמ"ל, ולכאורה היינו טעמא דלא גזרינן משום דאין צורך לכלי לקיום מצות שואלין ודורשין, אולם עי' רש"י שם שפירש לדרוש אגרת פורים ברבים, והסביר בפנ"י דכיון דעיקר זמן קריאתה היה בשבת, אלא שגזרו אח"כ שלא לקרותה בשבת משום דרבה, מ"מ חייב מיהא לדורשה ברבים בשבת דממילא יוצא מצות עיקר קריאתה, עכ"ד, ולפ"ז הרי שם דינא הוא דהדרשה תהיה מתוך העיון בגוף המגילה, כיון דזה הוי במקום הקריאה ממש, ומשום הכי הוא דהוי אמינא לגזור גם בזה משום דרבה, והא דמסקינן קמ"ל דלא גזרינן, הסביר בפנ"י שם דהוא מפני שאין חיוב זה אלא לחכם ובקי, ע"ש.

סימן ט

כבוד חתני האהוב הרב הגאון החריף ובקי בחדרי תורה צמ"ס ויראת ד' אוצרו הרב יוסף מרדכי בוימעל שליט"א הרב דקראון־הייטס

אחדש"ת.

ע"ד המקרה לא טוב באחד שאחז ספר תורה בידו, בעת ההקפות ביום שמחת תורה, ונתגלגל הס"ת, ונפל ראש האחד לארץ וראש השני החזיק בידו, ושואל איך להתנהג, אם מחויב להתענות, ואם גם העומדים שם שראו נפילת הס"ת, מחויבים להתענות.

הנה בש"ס ב"ק פ"ו במשנה, נפל מן הגג והזיק ובייש, חייב על הנזק ופטור על הבשת, עד שיהיה מתכוין. וכן איפסקא הלכתא ברמב"ם פרק א' מהלכות חובל ומזיק ובחו"מ סי' תכ"א סעיף א', ומבואר דבזיון לא הוי אלא אם מתכוין לבזות, אבל בנפל מן הגג, אף דאדם מועד לעולם, דמהאי טעמא חייב בנזק דהי' לו ליזהר, מ"מ על הבשת פטור, דבלא מתכוין לא הוי בזיון, א"כ לכאורה בנפל ס"ת מידו, אינו צריך כפרה כלל מדינא, כיון דהי' שוגג ולא נתכוין, ליכא בזיון כלל.

אך באמת אין ראיה מדין בושת, לענין חיוב כפרה בבזיון כתבי קודש, דודאי גם באינו מתכוין איכא בזיון אפילו באדם, דהא מכל מקום נתבזה, ורק דהתורה פטרתו מתשלומין, מקרא דושלחה ידה, כמבואר בש"ס שם, אבל לענין חיוב כפרה, איכא אף בשוגג ואינו מתכוין. וראיה לזה, מש"ס ב"ק דף צ"ב, כל אלו שאמרו דמי בושתו, אבל צערו (שדואג על בושתו, רש"י) אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו וכו', שנאמר השב אשת האיש עי"ש, והרי התם אבימלך שוגג הי' [1], ומוכח דאפילו אינו מתכוין צריך לבקש מחילה, ומכל שכן בבזיון של כתבי קודש, צריך כפרה אף בשוגג. ואף דיש לחלק, דרק גבי ב"נ דומיא דאבימלך חייב על השוגג, דהי' לו ללמוד ולא למד, כדמסיק הש"ס שם, אבל בישראל אפשר דבשוגג ואינו מתכוין דפטור מבשת, גם מחילה אינו צריך לבקש. ובאמת כי לא מצאתי

---

1. בפשוטו הי' נראה לי, שבשגגתו של אבימלך שהי' אומר מותר באמת חייב גם לשלם בושת, שלא מצינו פטור בבושת רק באינו מתכוין לבייש, אבל בנתכוין לבייש מסתבר שחייב, אעפ"י שסבור שאין איסור בדבר. וכמו"כ נראה שהגונב מחבירו ולא ידע מאיסור גניבה, [אף לדעת קצוה"ח בסימן כ"ה סק"א שבגניבה לא אמרו אדם מועד לעולם, שאם לא ידע שהדבר של חבירו, לא מיחייב על השוגג ע"ש], ודאי מתחייב בתשלומין כמו מזיד, כיון שהזיד בגוף המעשה אעפ"י שהיה סבור שאין בו איסור.

דין זה מפורש, אי ישראל בשוגג צריך לבקש מחילה, אך מפשטות לשון הש"ס משמע, דאף ישראל צריך לבקש מחילה, אף באינו מכוין.

אך מה שיש לדון בזה הוא, דהרמב"ם פרק ו' מהלכות יסודי התורה הלכה ח' כתב, כתבי הקודש כולן אסור לאבדם וכו', והמאבדן ביד מכין אותו מכות מרדות עכ"ל, ובכסף משנה שם כתב, מכות מרדות, ככל העובר על דברי חכמים. ומבואר מדבריהם דאיסור בזיון כתבי קודש הוא איסור דרבנן. ומעתה לפי דברי הנתיבות בסי' רל"ד (הבאתיו כמה פעמים בחיבורי) דאיסור דרבנן בשוגג אין צריך כפרה אפילו באיסורי אכילה, א"כ גם באיסור בזיון כתבי קודש, דהוא רק איסור דרבנן, אין צריך כפרה בשוגג.

אך באמת גם מהא לא תברא, מלבד דדבר זה דבזיון כתבי קודש לא הוי רק איסור דרבנן אינו ברור, דהרי בש"ס שבת כ"ב, יליף מקרא ד"ושפך וכסה" שלא יהא מצות בזויות עליו, שלא יכסה ברגל, ואמרינן שם, וכי דם קדושה יש בו, ומוכח דדבר שיש בו קדושה עדיף ממצוות, ואם איסור הבזיון במצוות הוא מה"ת מקרא דושפך, מכ"ש בזיון כתבי קודש ודאי דהוי מה"ת. ואף שיש לדחות, דהתם לא קאמר רק לענין איסור הנאה מקדושה, ולא לענין בזיון, [עיין בחידושי הרמב"ן למס' שבת דף כ"ב ותבין[2], ועיין בטור או"ח סי' כ"א, ובדברי הבית יוסף שם], מכל מקום פשטות לשון הש"ס משמע, דגם לענין בזיון בדברים שיש בהן קדושה ילפינן מהך קרא דושפך, ולדברי הכס"מ צריך לומר דהך ילפותא דושפך הוא רק אסמכתא בעלמא, וזה דוחק.

אמנם גם אי נתפוס דבזיון כתבי קודש לא הוי רק איסור דרבנן, מ"מ בנפל ס"ת מידו בודאי צריך כפרה מדינא אף בשוגג. דלכאורה החילוק שבין איסור דרבנן לאיסור תורה בשוגג צריך ביאור, דהרי כללא כייל לן הרמב"ם, דבכל איסור דרבנן יש איסור תורה מקרא ד"לא תסור", וא"כ מה בין איסור תורה לאיסור דרבנן. וצריך לומר כיון דמצינו שחכמים התנו שלא יהא דבריהם שוין לשל תורה לענין ספק, דספיקא דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא, והסביר התשב"ץ בספרו זהר הרקיע, דמשום כבוד התורה, לא רצו חכמים שיהי' דבריהם שוין לשל תורה, ולכן גם לענין שוגג אין דבריהם שוין לשל תורה, ובשוגג באיסור דרבנן אין צריך כפרה, וא"כ לפמ"ש הכסף משנה בהלכות ס"ת פרק י' הלכה ב', דבקדושת ס"ת גם ספק דבריהם לחומרא, ומבואר מזה, דמשום חומר קדושת ס"ת לא התנו חכמים שיהי' ספק לקולא, וחזר הדין גם לענין שוגג שצריך כפרה כמו בכל איסור תורה, אף לדעת הנתיבות הנ"ל.

ובתשובה (לעיל סימן ב') כתבתי בביאור דברי הכס"מ, דמשום חומר קדושת ס"ת ספק דבריהם לחומרא, עפ"י דברי התשב"ץ הנ"ל, דלהכי התנו חכמים שיהי' ספק דבריהם להקל, משום כבוד התורה, כדי שלא יהי' דבריהם שוין לשל תורה, וממילא דהיכא דאנו דנין בקדושת הס"ת, אדרבה, זה הוא כבוד התורה שיהי' ספק לחומרא, והארכתי בזה, ואכ"מ.

[ובגוף דברי הנתיבות דאיסור דרבנן בשוגג אין צריך כפרה, הנה בש"ס ב"מ נ"ה, חמשה חומשין הן, האוכל תרומה ותרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי, והרי חומש הוא לכפרה, כמבואר בש"ס שבת ס"ט, חומש במקום קרבן ומבואר דאפילו איסור דרבנן כדמאי דהוא מדרבנן צריך כפרה[3], דלא כהנתיבות. ועי' בספר משפט

---

2. ז"ל הרמב"ן שם: וא"ל רב יוסף וכי דם קדושה יש בו שלא ינהג בו במה שירצה והלא תשמישי מצוה נזרקין הן, אלא אע"פ שנזרקין לאחר מצותן, בשעת מצותן נוהגין בהן קדושה שלא יהי' מצות בזויות עליו ה"נ נוהגין בהן כדברים שבקדושה ואסורין בהן שמוש חול בשעת מצותן, ולא משום דדמי בזיון לבזיון מדמי להו. עכ"ל. ולמד מו"ח ז"ל מדברי הרמב"ן דכל האיסור שלא יהי' מצות בזויות הוא משום דבשעת מצותן הוי כדבר שבקדושה, שמטעם זה אסורין גם בשמוש חול משום שזהו בזיון לקדושה, ומה דאמרינן וכי דם קדושה יש בו הייני לאחר קיום המצוה, אבל בשעת קיום המצוה אין הכי נמי דיש בה גדר קדושה, ושפיר ילפינן מושפך וכסה איסור תורה לביזוי דבר שבקדושה.

ובמה שמסיים הרמב"ן ולא משום דדמי בזיון לבזיון מדמי ליה, יש ליישב קו' האחרונים, עי' שפת אמת, דאיך מדמי הש"ס איסור כיסוי ברגל שעצם קיום המצוה הוא בדרך בזיון להרצאת מעות נגד נר חנוכה שקיים את מצות ההדלקה כתקנה ורק אח"כ הרצה מעות, ולהרמב"ן הא דמייתי מקרא דושפך וכסה הוא לא כדי לדמות לנר חנוכה, אלא דמהתם ילפינן דאף בדבר שאין בו קדושה מ"מ בשעת קיום המצוה חשבינן לה כדבר שיש בו קדושה, וגם בנר חנוכה כל זמן שדולק והמצוה מתקיימת יש לה דין כדבר שבקדושה, וממילא דאסור להרצות נגדה מעות.

3. נראה לישב דשאני דמאי שאינו איסור שחידשו רבנן, אלא שאמרו לחוש שמא טבל הוא, ונמצא דכשאכל תרומת דמאי, חיישינן שמא אכל תרומה דאורייתא, ונהי דעצם החשש דרבנן, מ"מ כמו שאסרו לאכול מחשש זה, כן הצריכו חומש אולי אכל תרומה דאורייתא. [וכיו"ב כתבו האחרונים, שבמקום שאסרו חכמים משום חשש איסור מה"ת, כגון שבוי' לכהן או איסור גבינות עכו"ם, אין מתירים מספק שאינו ספיקא דרבנן. עי' ט"ז יור"ד סי' ק"א ס"ק ד' ובפתחי תשובה אה"ע סי' ז' גבי שבוי' לכהן]. ויש להוסיף הוכחה לזה ממה שכתבו התוס' גיטין ז' (ד"ה השתא) דלא אמרינן אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים אלא במידי דאכילה שאיסורו מצד עצמו, אבל אכילה דהתירא בשעת האיסור, כמו ביו"כ שהוא איסור יומא אין הדבר מגונה כל כך, דיוכ"פ הוא רק איסור גברא. ומעתה יש להבין, מה מקשו בחולין ו'. מרב אסי שאכל דמאי והלא אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, והרי איסור דרבנן לפי הנתיבות אינו רק איסור גברא, ואין כל כך גנאי באכילתו, וע"כ דדמאי

טמאה והשיריים טהורים בכל אופן לא הוי דומיא דגורן ויקב, וא"כ לכאורה קשה על ר' יוסי דאמר מה נשתנה זה מן התורם מן הרעה על היפה בתוספתא הנ"ל, הרי שנא ושנא דתורם מן הרעה ליכא רק חדא איסורא עשה דבהרימכם את חלבו, ובתורם מן הטמא איכא תרי איסורא חדא עשה דבהרימכם והשני איסור דלא הוי דומיא דגורן ויקב. וביותר ביאור י"ל עפ"י דברי הלחם משנה הידועין בפ"ד מהלכות חליצה הלכה י"ז לענין חליצה בשמאל שחידש דהיכא דאיכא תרי פסולי דכל חד באנפי נפשי' כשר בדיעבד מכל מקום אי מזדמני אהדדי פסול אף בדיעבד, עי' בבית יצחק יו"ד ח"א סי' ס"ה, וא"כ בתורם מן הטמא על הטהור דאיכא תרי איסורא עשה דבהרימכם ודומיא דגורן ויקב אע"ג דכל חדא בדיעבד שפיר דמי מ"מ כיון דנזדמנו אהדדי אף בדיעבד אין תרומתו תרומה, ולכך קאמר במתניתין דבמזיד אין תרומתו תרומה ורק בשוגג דלא הוי רק איסור אחד דגורן ויקב, דהא עשה דבהרימכם ליכא בשוגג כשיטת התוס' הנ"ל ולכך בשוגג תרומתו תרומה, ומאי פריך ר"י מה נשתנה[3].

אמנם הדבר נכון, דהרי בירושלמי שם קאמר למ"ד למידין אפשר משאי אפשר שפיר איכא היקש דגורן ויקב, אבל למאן דס"ל אין דנין אפשר משאי אפשר ליכא היקשא כלל וצריך לומר דטעם דאין תורמין מן הטהור הוא משום גזירה אטו שלא מן המוקף כשיטת הר"ש הנ"ל, וא"כ בתורם מן הטמא על הטהור שוב ליכא רק חדא איסורא, והנה בש"ס יבמות מ"ו ס"ל לר' יוסי לענין טבילה דאין דנין מאמהות משום דלא אפשר עיש"ה דמבואר שם דר' יוסי סובר אין דנין אפשר משאי אפשר, וא"כ לשיטתו שפיר מקשי מה נשתנה זו מתורם מן הרעה דבתרווייהו איכא רק איסור עשה דבהרימכם וע"כ ס"ל דגם במזיד תרומתו תרומה כמו בתורם מן הרעה. אמנם כ"ז ניחא רק לר' יוסי לשיטתו, אבל הת"ק בתוספתא ס"ל דנין אפשר משאי אפשר, ולכן לא הוצרך להשיב על קושית ר' יוסי כתי' התוס' דטמא גרע טפי דלא חזי לאכילה כלל, דלדידי' בלא"ה גרע טפי תורם מן הטמא משום דבטמא איכא תרי איסורי ובמן הרעה ליכא רק חדא איסורא.

וכל זה יונח רק לשיטת הירושלמי דדריש קרא דגורן ויקב, אבל בש"ס בבלי דלא הביא הך דרשא ע"כ דלא סבירא ליה הך היקשא, והטעם דאין תורמין מן הטהור הוא מגזירה דשלא מן המוקף, וממילא גם בטמא על הטהור ליכא רק חדא איסורא עשה דבהרימכם כמו במן הרעה על היפה, והדרא קושיא לדוכתא מה נשתנה זו מתורם מן הרעה, ולכן הוכרחו התוס' לחלק דטמא גרע טפי משום דלא חזי לאכילה כלל ולק"מ, ודו"ק כי חריף הוא.

ובזה מיושב קושית הרידב"ז הנ"ל דשפיר מקשי ר' בא בר ממל דלא עלה על דעתו לעבור על דברי תורה, ואף דבשוגג לא עבר על ד"ת דלא קפיד קרא רק על מזיד, מ"מ עבר על ד"ת איסורא דגורן ויקב, דלשיטת הירושלמי בטמא איכא איסורא דגורן ויקב.

סימן כח

כבוד ידידי הרב המאוה"ג הר"כ חפיד ועניו כשי"ת הר' שרגא פיבל מענדלאוויטש שליט"א מנהל המתיבתא דפה ת"ו

אחדש"ת.

ע"ד אשר דרש מאתי לחוות דעתי בדבר אחד מתלמידי המתיבתא שהתחיל להתנהג — בעצת אחד הפרושים — באופן משונה הן במלבושיו, כבן ציצית הכסת, והן בשאר תהלוכותיו בפרישות יתירה, ואינו סר למשמעת כ"ת ומשפיע על שאר התלמידים שיתנהגו כמוהו, ומטריד עי"ז את רבותיו ואת ההנהלה. ולכן גזר עליו כ"ת שלא יבוא לבית אולפנא לשמוע השיעורים. אבל הוא מסרב לשמוע באמרו — בשם מורו הזקן — שאין ביד כ"ת הכח מן הדין למנעו מלבוא ללמוד בהמתיבתא, זה תורף הענין.

הנה זה פשוט וברור שיפה עשה כ"ת במה שגזר עליו שלא לבוא להמתיבתא. דכיון שהוא מטריד רבותיו דינא הוא להוציאו מבית המדרש, וש"ס ערוך הוא במס' ב"ב דף כ"ג ע"ב בעי ר' ירמי' רגלו אחת בתוך חמשים אמה ורגלו אחת חוץ לחמשים אמה מהו, ועל דא אפקוהו לרבי ירמי' מבי מדרשא, וברש"י שם ועל דא אפקוהו שהי' מטריח עליהם. וכן הוא בפירוש רבינו גרשום שם משום דמטריד להו בשאלות שאין בהן ממש עכ"ל, והרי ודאי שרבי ירמי' היה מתנהג בצדקות וחסידות ובכל זאת לא השגיחו על צדקתו ואפקוהו מבי מדרשא בשביל שהי' מטריד רבותיו, ואם כן מכ"ש בתלמיד זה אף שהוא מתנהג בפרישות, מ"מ כיון שהוא מטריד את רבותיו, שורת הדין להוציאו מבית

---

3. לענ"ד נראה לחלק דדוקא כשיש שני שינויים במעשה החליצה, וכל אחד הוא שינוי אחר, אמרינן דהואיל ושינה שני פעמים אין זה כבר פעולת חליצה כשרה, משא"כ כשאין שינוי בעצם ההפרשה רק יש איסור מן הטמא על הטהור, בזה לא איכפת לן שיש ע"ז שני איסורים, כיון דמ"מ עשה רק פעולה אחת שלא כדין היינו מן הטמא על הטהור, והוא לדעתי יסוד נכון בשיטת הלח"מ, ומתישב בזה הרבה מה שתמהו אחרונים עליו.

המדרש. ואף שיש באולי בזה ביטול תורה לגבי התלמיד, הנה גם ר' ירמי' על ידי דאפקוהו מבי מדרשא הוכרח לעזוב מקומו וגלה לבבל כמבואר בש"ס הנ"ל דף קס"ה ע"ב שלחו מתם וכו', ועי' בהגהות מהר"י יעב"ץ שם.

ואמנם גדולה מזו נראה, דאם התלמיד מסרב לצאת ויושב במקומו לשמוע השיעורים איסורא קא עביד מדררא דאיסור גזל לשמוע לקח מרבו שלא ברצונו[1]. וראיה לזה מש"ס ברכות כ"ח ע"א שהי' ר"ג מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש, ולכאורה הדבר תמוה דמה הועיל ר"ג בהכרזתו, הרי ענין זה דתוכו כברו אינו ניכר לשאר אדם רק התלמיד בעצמו יודע שאין תוכו כברו, עי' במהרש"א שם הדמיון לחצבי דמבחוץ הוא מלובן ושלם ובתוכו אין בו רק אפר עי"ש, וא"כ לא הועיל כלום בהכרזתו דכל אחד יכנס ויאמר שתוכו כברו.

ואמנם אי נאמר דלומד מרבו שלא ברצון הרב איכא דררא דאיסור גזל, שפיר הועיל בהכרזה, דבודאי לא חשידי לעבור על איסור גזל, וממילא ימנעו עצמם מלבוא לבי מדרשא שלא ברצון ר"ג, ומוכח מזה דללמוד שלא ברצון ורשות של הרב איסורא איכא. אולם מלשון הרמב"ם פרק ד' מהלכות תלמוד תורה הלכה א' משמע קצת שענין תוכו כברו הי' יכולין לידע ע"י חקירה ובדיקה, עי"ש שכתב בודקין אותו ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש, ועי' בלחם משנה שם דשומר הפתח היה מונע ליכנס אלא אם הי' בודקין אותו, ועי' בש"ס יומא ע"ב ע"ב כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם, ושם מפרש דהיינו דאין בו יראת שמים, ועי' במהרש"א כאן דגם תלמיד דהכא היינו שאין בו יראת שמים, דאין לחלק בין תלמיד לתלמיד חכם יעו"ש, וממילא דאין להוכיח מכאן דאיכא איסור גזל בלומד בע"כ של הרב.

אך באמת יש ללמוד דין זה מהך דש"ע חו"מ סי' רצ"ב סעיף כ', שכתב המחבר וז"ל המפקיד אצל חבירו ספר תורה וכו' לא יפתח בגלל עצמו ויקרא, וה"ה שאר ספרים וכו', וברמ"א שם, וכמו שאסור לקרות ממנו כך אסור להעתיק ממנו אפילו אות, והגי מילי בעם הארץ אבל ת"ח שאין לו ספר כיוצא בזה מותר לקרות ולהעתיק ממנו כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו עכ"ל. והמקור לזה הוא במרדכי ב"מ סי' רצ"ב בשם ספר המקצועות שכתב דהבר ות"ח מותר לקרות בו ולהעתיק ממנו ואפילו לכתחילה שלא ברשות משום דיודע הוא דהנפקד חבר וילמוד בו, ואדעתא דהכי הפקידו, כמו מפקיד מעות אצל שולחני דכשהן מותרין משתמש בהן, ושמא הטעם, משום דאיתא במדרש משלי על הדין קרא ולא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו שאין לבזות מי שגונב ד"ת ומעתיקן, עכ"ל המרדכי בקיצור קצת.

והנה הסמ"ע שם ס"ק מ"ה הבין בדברי המרדכי שהם ב' טעמים חדא דאדעתא דהכי הפקיד אצלו וטעם השני משום אל יבוזו לגנב. והנפקא מינה בין שני הטעמים הוא היכא דקפיד בפירוש שלא יקרא בו, דלטעם הראשון בודאי דאסור לחבר לקרות בו דהרי הזינן דהקפיד, אבל לטעם השני משום אל יבוזו גם בקפיד מותר לקרות בו, ומסקנת הסמ"ע דכיון דהרמ"א לא העתיק טעם השני דאל יבוזו מוכח דעיקר הטעם משום דאדעתא דהכי הפקיד וממילא במקפיד בפירוש אסור לקרות אפילו אם הנפקד חבר.

אולם הש"ך שם ס"ק ל"ה חולק על הסמ"ע וסבירא ליה דשני הטעמים צריכי, דלענין לקרות בו כיון שהוא מתקלקל קצת בקריאה לא מהני הטעם דאל יבוזו ורק כיון דהנפקד חבר מסתמא אינו מקפיד דאדעתא דהכי הפקידו, אבל לענין להעתיק ממנו דבזה ליכא הפסד לזה מהני הטעם דאל יבוזו שמותר להעתיק אפילו במקפיד בפירוש שלא להעתיק. ונמצא לפי"ז דבדליכא הפסד כלל מותר אפילו אי מקפיד, והיכא שיש קלקול קצת, כמו לקרות בו, אז רק בסתמא מותר לקרות בו משום דאדעתא דהכי הפקיד ומחל על ההפסד קצת, אבל במקפיד בפירוש אסור לקרות בו. זה הוא ביאור השיטות בזה.

והנה לפי"ז, בנ"ד לא מיבעי' לשיטת הסמ"ע דהעיקר תלוי אם מקפיד או לא, ממילא כיון דגזרו עליו שלא יבוא לביהמ"ד הרי מקפידין על זה, א"כ בודאי דאסור לו לבוא ולשמוע השיעורים בע"כ שלא ברצון כ"ת. אלא אפילו לדעת הש"ך דלהעתיק ממנו שרי אעפ"י שמקפיד, מ"מ היינו דוקא להעתיק דליכא קלקול כלל מהני הטעם דאל יבוזו, אבל לקרות בו דאיכא קלקול קצת אסור במקפיד, א"כ מכל שכן בנ"ד, דאיכא קלקול רב שמטריד רבותיו, וגם את כ"ת בתור מנהל בודאי דעביד איסורא אם לומד שם בע"כ שלא ברצון רבותיו[2], ונמצא לפי"ז דהיכא דאיכא קלקול קצת כ"ע מודו דלא מהני הטעם דאל יבוזו להעתיק שלא ברשות.

וביותר ביאור יש לומר, דהנה לכאורה צריך להבין דברי המרדכי שכתב הטעם דאל יבוזו להתיר להעתיק ממנו שלא ברשות, הרי אם משתמש בפקדון שלא מדעת

---

1. לענ"ד יש לדון דהרי קול אין בו משום מעילה, וה"ה איסור גזלה, דכידוע מתלי תלי איסור מעילה באיסור גזלה. (ועי' בב"ק פ' כיצד בסוגי' דזה נהנה וזה לא חסר, דיש סוברים דאף בתחלה אינו יכול למונעו כיון שלא חסר, אבל תוס' שם פשיטא להו דיכול למונעו).
2. לענ"ד יש לדון דכאן הרי אין עצם השמיעה גורם קלקול כמו קריאה בספר, אלא מה שהוא נמצא שם, וא"כ אין הקלקול נעשה ע"י שמיעת השיעור.

הנפקד הוי גזלן כמו שואל שלא מדעת נקרא גזלן. וא"כ הכי בשביל הסמך דאל יבוזו הותר איסור גזל [3].

אך באמת הדבר נכון, דהנה הראבי"ה הובא במרדכי סי' רס"ב כתב דאע"ג דשואל שלא מדעת הוי גזלן הני מילי בשואל דעלמא, אבל היכא דנתכוון למצוה לא הוי גזלן, ואף דלכתחילה אסור לשאול שלא מדעת, מ"מ אי עבר ושאל לא מיקרי גזלן עיש"ה [4], ונמצא לפי"ז אף דאינו רשאי להעתיק שלא מדעת, מ"מ אי עבר והעתיק הרי נתכוון למצוה ולא נקרא גזלן, ושוב כיון דלא הוי רק איסור לכתחילה, ממילא מהני הסמך מקרא דאל יבוזו להתיר אף לכתחילה. ויונעם ביותר עפ"י דברי הר"ן כתובות פרק הכותב בד"ה יותר, שכתב דלהכי בכתובת אשה ובעל חוב, לבעל חוב יהבינן ולא לאשה אף דמן הדין יחלוקו והאיך גוזלין את האשה, ותי' הר"ן דכיון דקי"ל דאם גבה בע"ח מאוחר מה שגבה גבה הלכך יכולין חכמים לתקן שיתנו לכתחילה לבע"ח מטעמא דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא ושוב כשכבר גבה הבע"ח אכה בו מן הדין דמה שגבה גבה עכ"ד, והם קילורין לעינים, וא"כ ה"ה הכא, דבדיעבד אם העתיק לא נקרא גזלן, שוב יכולין חכמים להתיר להעתיק מטעמא דאל יבוזו אף לכתחילה. וכל זה דוקא לענין להעתיק דאינו מתקלקל, ורק דאתה בא לאסור מטעם שואל שלא מדעת לזה מהני הטעם דאל יבוזו, אבל לקרות בו דמתקלקל קצת הרי הוי גזלן ממש, ולזה לא מהני הטעם דאל יבוזו להתיר איסור גזל. ודברי הש"ך נכונים בטעמם [5].

ולדעתי יש להביא ראיה לדברי הש"ך דהיכא דאינו מתקלקל כלל שרי להעתיק אף בדקפיד, מהך עובדא דהלל הזקן יומא ל"ה ע"ב שלא הניחו שומר בית המדרש ליכנס ונתלה וישב על פי ארובה לשמוע דברי אלהים חיים מפי שמעי' ואבטליון, והרי שומר בית המדרש בודאי לא הי' כמוכס העומד מאליו לגבות ממון מהנכנסים, ורק מפי שמעי' ואבטלין נצטוה שלא יניח לכנוס בלי תשלומין, וא"כ יקשה איך הותר לו להלל לשמוע לקח מפי שמעי' ואבטליון נגד רצונם [6] דהא ללמוד ולהעתיק מספר חד דינא אית להו, ומוכח דמותר לשמוע או להעתיק אף בדקפדי, משום אל יבוזו כשיטת הש"ך [7]. וקרוב לשמוע שזה שאמרו בתוספתא דב"ק פרק ז' הי"ג הובא בש"ך שם המתגנב אחר חבירו והולך ושונה פרקו אעפ"י שנקרא גנב זוכה לעצמו שנאמר אל יבוזו וכו' סוף דבר שמתמנה פרנס על הציבור וכו', במאמר זה רמזו על הלל הזקן שהיה מתגנב לשמוע דברי אלהים חיים, וסוף שנתמנה פרנס על הציבור, כמבואר בפסחים ס"ו ע"א בעובדא דבני בתירא. ומה שנשאר עוד לבאר בזה הוא, דמדוע השמיט הרמ"א טעם המרדכי דמשום אל יבוזו מותר להעתיק אפילו שלא ברשות, דמטעם זה הוכיח הסמ"ע דאין הלכה כהמרדכי בזה, והש"ך שם נדחק הרבה ליישב השמטת הרמ"א לטעם דאל יבוזו עי"ש.

והנראה בזה דהנה בהגהות מרדכי פ' אלו מציאות סי' תכ"ז הקשה אהא דבעי הש"ס שם, שטחה לצרכה ולצרכו מהו, והקשה דמאי קא מיבעי' ליה הרי הוי זה נהנה וזה לא חסר דכופין על מדת סדום. ותירץ דשאני הכא שהוא בלא ידיעת הבעלים ודמי לשואל שלא מדעת דהוי גזלן עכ"ל. ולפי"ז לכאורה יקשה בהא דמפקיד ס"ת דאסור לקרות בו, הרי הוי זה נהנה וזה לא חסר, ואמאי יאסר לקרות בו כקושית המרדכי גבי שטחה. ואין לומר כתי' דהוי גזלן, ובגזלן ליכא הדין דזה נהנה וזה לא חסר, דהא הכא מצוה קא עביד שקורא בו, והיכא דעביד מצוה ל"ה גזלן כמ"ש הראבי"ה הנ"ל. אך באמת לא קשה מידי, דרק בשטחה

---

3. נראה ליישב שאיירי שהשאילו חפץ ונתן לו רשות ללמוד, אבל מקפיד שלא יעתיק ממנו, ובזה אין גזילה שהרי על השימוש מרשהו, ובהעתק אין גזילה, דלא שייך גזילה בזה, כעין שפסק הרמב"ם בהל' שופר שאין בקול גזילה.

4. עיינתי במרדכי ב"מ שם, ונראה לי שכוונתו היא רק שאינו נפסל לעדות משום שסבר מצוה קא עביד, ועי' בסמ"ע סי' ל"ד סק"ץ וכן מסיים התה"ד בסי' ק' הובא לקמן, שרק ליפסל לעדות, אבל דבר הגזול מיקרי (היינו בלובלב). ואין לפרש שכוונתו היא שאינו מיחשב לכם, שהרי איירי שם בחוה"מ כמבואר בשאלה שם, ולא בעינן לכם. ואם יש מקום לומר שאינו גזלן מצד הסברא אינו אלא מטעם שהוא שוגג, ועיין קצה"ח סי' כ"ה שגזלן בשוגג אינו גזלן ואינו דומה למזיק, שנתרבה, שאדם מועד לעולם, משא"כ במזיק עיי"ש סי' כ"ה סק"א. אמנם לפענ"ד, שכל שוגג במצוות שבין אדם לחבירו כגון גנב שלא ידע מהלאו של לא תגנוב, אעפ"כ חייב כפל, וכן חובל בחבירו שלא ידע מלאו דלא יוסיף, אעפ"כ חייב בה' דברים. וגדולה מזו מצינו במנ"ח שאף במקום שאינו עובר בלאו דלא יוסיף כגון באינו עושה מעשה עמך, שאין חייבים עליו משום לא יוסיף מ"מ חייב בחמשה דברים. ויסוד הסברא שממון לא בעי אזהרה, ואף במקום שאין אזהרה חייב כגון כל מזיק שאין בו אזהרה. וממילא כיון שחושב שעושה מצוה שמשתמש בספר של חבירו אין זה פוטרו מלהתחייב באונסין וכמו שנתבאר.

5. ויש לדון ולחלק שהרי שם אחרי שכבר גבה דלא הוי גזלן הוא משום דשלו גבה, דכן הוא ההלכה דכל אחד יכול להקדים ולתפוס, משא"כ כאן מה שאין נקרא גזלן אינו משום דנעשה שלו, אלא כיון דמצוה קעביד לא חל על זה דין גזלן, וא"כ לכתחלה יש לאסור לגזול, משא"כ שם בדיעבד הוי שלו ממש, והוא חילוק נכון בע"ה.

6. לדעתי לא מסתבר שהתשלום שהשומר ביקש מהלל הי' תשלומים לשמעי' ואבטליון, שהרי אסור ללמד בשכר, ויותר מסתבר שהשמש לקח הכסף לעצמו בעד טרחתו או בעד תשלום המקום וממילא אין איסור לשמוע בארובה.

7. יש לומר דשם לא קפדי שמישהו מבחוץ ישמע, דלא קפדי רק על הישבים בפנים, דליותר ממה שאפשר להכנס בפנים לא איכפת להו.

לצרכה, דליכא חסרון כלל שפיר קאמר המרדכי דהוי זה נהנה וזה לא חסר, אבל לקרות בו דמתקלקל קצת, א"כ הא נודע שיטת התוס' ב"ק כ"א ע"א דבחסר מקצת מגלגלין עליו הכל, וא"כ לא הוי זה לא חסר ושפיר אסור לקרות מתוכו בדקפיד. ואמנם זה ניחא לענין לקרות דאיכא חסרון קצת, ע"כ לא הוי בגדר זה לא חסר, אבל להעתיק מתוכו דבזה ליכא חסרון כלל כמ"ש הש"ך שם, א"כ שוב יקשה דלמה לי כלל טעמא דאל יבוזו, הרי בלא"ה מותר אף בקפיד, משום דהוי זה נהנה וזה לא חסר דכופין על מדת סדום ולא בעי דעתו כלל[8].

וע"כ צריך לומר, דכיון דהראב"ן הובא במרדכי שם חולק על הראבי"ה, וסובר דאף היכא דנתכוין למצוה מיקרי גזלן אם שואל שלא מדעת, ולדידי' לא מהני הטעם דזה נהנה וזה לא חסר, דהא בגזלן לא מיפטר מטעם זה נהנה וזה לא חסר כמו שכתב המרדכי שם, ולכך הוצרך המרדכי להטעם דאל יבוזו דאז לשיטת הראב"ן מותר להעתיק אף בדקפיד. והנה בתרומת הדשן סי' ק' מבואר, דלהלכה קיי"ל כהראבי"ה דהיכא דנתכוין למצוה לא הוי בגדר גזלן אם שאל שלא מדעת, ולפי"ז לדידן לא צריכנא כלל לטעם דאל יבוזו, דבלא"ה הוי זה נהנה וזה לא חסר, ושפיר השמיט הרמ"א הך דמרדכי, דלדידן גם בלי טעם דאל יבוזו מותר להעתיק אף בדקפיד כמסקנת הש"ך, ודו"ק היטב בזה.

תבנא לדינא, דבנידון דידן דתרווייהו איתנייהו בי', שהוא מטריד רבותיו והוי חסרון שלא יוכל להמנות, וגם קפדי, דבפירוש נגזר עליו שלא לבוא לבית המדרש, בודאי דעביד איסורא אם מסרב לשמוע.

ובעיקר ענין תהלוכות התלמיד הנ"ל, כבר היה לעולמים וגאון קדמון אשר בית ישראל נשען עליו קרא תגר על זה, והוא בתשובות מהר"י ברונא ז"ל סי' צ"ו שכתב נשאלתי על הבחורים שלובשים בטלית קטן על בגדיהם בפרהסיא, ואומרים דניחא להו לקיומא מצוה בפרהסיא מי חיישינן ליוהרא או לא, והשבתי הכל לפי המנהג והזמן והאדם ולפום ריהטא נ"ל דאיכא למיחוש וראיה מר"ת וכו', ועכשיו שאין רגילים ללבוש בפרהסיא, אי הם רבנים והוא לבוש שניכר בין רב לבחור, כל שכן דהוי מן המתמיהין ואסור וכו', וה"נ אשכחן גבי אלעזר ועירא בפרק הכונס דף נ"ט ע"א דמסיים מסאנא אוכמי וכו' אלמא דמחינא ביה מאן דמשני משאר בני העם וכו', וה"נ מוכח בפ"ק דתענית דף י' ע"ב וכו' רשב"ג אומר דבר של שבח אינו עושה דבר של צער עושה, הרי לכ"ע כל דבר שהוא שבח לו אינו רשאי לעשות ומחינן ביה, ולא שבקינן ליה לעשות עצמו כתלמיד וליטול את השם, כנ"ל ישראל מברונא, עכ"ל בקיצור קצת, וממנו נדון על הכלל שלא זו הדרך לפני תלמידים שלא שמשו כל צרכם בגפ"ת להתלבש בעטרת הפרישות שאינה הולמתם.

ובגוף ההערה, דלמה לן טעמא דאל יבוזו להתיר להעתיק מתוכו, הרי בלאו הכי הוי זה נהנה וזה לא חסר, נראה דמזה יהי' ראיה לדברי הגאון מקינצק ז"ל בספרו חלקת יואב סי' ט' שהעלה דהך כללא דז"נ וזל"ח דפטור הוא רק היכא דלא משתרשי ליה, כמו בדר בחצר חבירו, דאף שנהנה מ"מ לא משתרשי ליה. עי' בתוס' חולין קל"א ע"א ד"ה שאני דאכילה לא הוי בגדר משתרשי ליה דהי' יכול להתענות, אבל היכא דמרויח ממש בזה ז"נ וזל"ח חייב עיש"ה, והוא דבר חדש, וא"כ לענין להעתיק מתוכו לא מהני הטעם דז"נ וזל"ח, דהא משתרשי ליה שנשאר בידו ההעתקה, ולכך הוצרך המרדכי לטעם דאל יבוזו. ובגוף חידוש דין זה נראה, דתליא בפלוגתא דר' יוסי וחכמים במס' ב"מ דף ל"ה ע"ב אר"י האיך אדם עושה סחורה בפרתו של חבירו[9], וא"כ בז"נ אף דלא חסרו מידי, מ"מ כיון שנשאר הריוח בידו, ע"כ חייב לשלם, דהאיך יעשה זה סחורה בפרתו של חבירו ולרבנן דפליגי גם הכא פטור. וכיון דקיי"ל הלכה כר"י, ממילא בז"נ וזל"ח חייב היכא דמשתרשי ליה ודו"ק.

סימן כט

כבוד ב"א חביבי הבחור כהלכה חריף ושנון זית רענן הרב יוסף מארילעם שליט"א נין ונכד להרב הקדוש הר"ר שמעון יעריסלאזוער זצ"ל

אחדש"ת.

א) ואשר עמדת בדברי הר"י בן מיגאש בגיטין כ"ג ע"ב בהא דאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין, והנה שיטת רש"י ותוס' שם, דלא רק

---

8. נראה לתרץ דכל שפעולה זו א"צ להבעלים אסור אף שלא חסר, כיון שמשתמש בחפץ של אחר, משא"כ בשטחה לצרכו ולצרכה, הרי פעולת השטיחה מוכרח לעשות, ורק משום המחשבה שהוא גם לצרכו אסור, ע"כ מקשה המרדכי הא הוי לא חסר, ולא שייך לאסור כיון דהפעולה עצמה עושה גם עבור הבעלים.

9. נראה לחלק דשם דחיוב כפל הלא יש על הגנב, והשאלה הוא רק למי לשלם, אמרינן דלבעלים, מטעם דאין אדם עושה סחורה וכו', משא"כ כאן הלא השאלה היא דיהא פטור לגמרי כיון דלא חסר, ומה מועיל סברת כיצד הלה עושה, דאם ההלכה דעל הנאה לבד בלא חסר אין דין תשלום ממון מה מהני הא דמשתרשי.

ביניהם [נ"ל] ואדם הרואה אחד מישראל מכה חבירו ואינו יכול להצילו אם לא שיכה את המכה יכול להכותו כדי לאפרושי מאיסורא וכן מי שהוא תחת רשותו ורואה בו שהוא עושה דבר עבירה רשאי להכותו וליסרו כדי להפרישו מאיסור וכמ"ש בסעיף ט' וא"צ להביאו לב"ד ואין חילוק בין רגיל לעשות עבירות או שהוא הפעם הראשון וכ"ז כשלא היה יכול להציל בענין אחר [עסמ"ע סקכ"ח והע"ז הסיג עליו וגם דבריו ל"ע ודו"ק] :

יט כתב המהרש"ל [החובל סי' מ"ב] אם אחד חירף את חבירו בשם רע וחזר זה והכהו אף שעבר בלאו וצריך כפרה מ"מ אין עליו דין רשע כלל אלא אמרינן לבו רתח ואין אדם נתפס על צערו ואינו משלם אלא נזק וצער וריפוי ושבת וזה המוציא שם רע נהי שפטור מהבושת שהרי קבל דינו מ"מ צריך להתודות ולומר ברבים ששקר דיבר ויבקש מחילה ממנו עכ"ל ומה שפטרו להמכה מבושת דכיון שעשה מפני צערו אינו דומה לכוונת נזק וגם מפני שזה ביישו בהשם רע יצא בושת בבושת [וע"ש שהאריך הרבה בענינים אלו ועשו"ת חו"י סי' ס"ה] :

סימן תכב [לפייס הנחבל וכ"ש המחרף והמוציא שם רע ובו ד' סעיפים] :

א החובל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים שנתבארו מ"מ אינו מתכפר לו בידי שמים עד שיבקש ממנו מחילה וכך שנו חכמים [החובל ל"ב] כל אלו שאמרו חכמים דמי בושתו אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה שנאמר ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה וממילא כיון שצוהו שיבקש מאברהם שיתפלל בעדו מסתמא בקש ממנו מחילה ומדהצריך הקב"ה שיבקש כן ש"מ דבלא"ה אינו נמחל לו [מע"מ] והצער הוא מה שדואג על בושתו [רש"י] ואסור לנחבל להיות אכזרי מלמחול כי אין זה דרך זרע ישראל וכשבקש החובל ממנו מחילה פעם ראשונה ושניה ושב מחטאו ונחם מרעתו ימחול לו ואם לא מחל לו בשני פעמים יבקש ממנו פעם שלישי כמ"ש בא"ח סי' תר"ו וכל הממהר למחול ה"ז משובח ורוח חכמים נוחה הימנו :

ב יראה לי דבחבלות די כשבקש ממנו מחילה אף בינו לבין עצמו אבל בחרופים וגדופים אם חרפו ברבים צריך לבקש ממנו מחילה ברבים ויאמר שקר דברתי ואם הוציא עליו ש"ר מבואר בא"ח שם דא"צ למחול לו מפני שפגע בכבוד אבותיו או בניו ומ"מ גם בזה לא יהיה אכזרי אך שיפרסם כמה פעמים ברבים ששקר דבר ושמתודה על חטאו וחברך חברא אית ליה ויתודע בכ"מ שיצא השם רע ששקר הוא וכן הדין במכנה שם לחבירו והוא שם בזיון יבקש מחילה ויעקור הכינוי מפי הבריות ובל"ז א"צ למחול לו [נ"ל] :

ג אמרו חז"ל [שם ל"ג] המוסר דין על חבירו לשמים הוא נענש תחלה ואוי לו לצועק יותר מן הנצעק שהרי שרה אמנו מסרה דין על אברהם שאמרה ישפוט ה' ביני וביניך ומתה מקודמו לכן אין למסור דין לשמים על חבירו שעשה לו רעה ודוקא דאית ליה דיינא בארעא וזה ציית דין אבל אם אינו ציית דין רשאי למסור דינו לשמים וכן כשאין לו דיין במקומו וזה אינו רוצה לילך לדון עמו במקום אחר ושרה שנענשה מפני שב"ד של שם ועבר היה קיים וי"א דאפילו לית ליה דיינא במקום זה אסור לו לצעוק עליו מקודם לשמים אא"כ יודיענו תחלה וכשלא יקבל עליו לילך לאיזה ב"ד אז ימסור דינו לשמים ואין חולק בזה ובסי' צ' נתבאר דהנחבל נשבע ונוטל כשיש עדים שנכנס ת"י שלם ויצא חבול אע"פ שלא ראו שחבלו ע"ש :

ד מלשון הטור משמע דא"צ החובל לבקש מחילה מהנחבל אא"כ היה בושת בהחבלה וכן משמע מרש"י ז"ל ומלשון הראב"ד ז"ל שהובא בש"מ שם אבל מלשון הגאון שהובא שם משמע דהמחילה היא על הצער דאין אדם מוחל צערא דגופא בעד ממון ומפרש מ"ש בגמ' אבל צערו אין נמחל לו צער ממש [ול"ל שמפרש מ"ש שם כל אלו דמי בושתו כלומר דנזק וריפוי ושבת ודאי דילא בדמים ואפילו בושת ג"כ ילא בדמים משא"כ לער ולא קאי אמשנה הקודמת ע"ש ודו"ק] :

סימן תכג [הנונף מעוברת והפילה ושמין דמי ולדות ובו ו' סעיפים] :

א באה"ע סי' פ"ג נתבאר דהחובל בא"א השבת והריפוי לבעל דהוא חייב במזונותיה וברפואתה ומעשה ידיה שלו והצער שלה דצערא דגופה לא זכי ליה רחמנא והנזק והבושת אם החבלה במקום גלוי כמו בידיה או בפניה

מה שהי' יכול לתקן קודם שעת הקרבת פסח אינו חייב כרת כדמוכח בפסחים (סט:) ע"ש ולכן בנדון דהכא לא יבא לידי ספק כרת:

בגמרא כאן בשאין עושין תשובה. זה תמוה דבשלמא אי הוי כתיב חפץ ד' להמיתם כי לא שמעו לקול אביהם אז הי' אפשר לפרש כן שחפץ במיתתם כיון שלא עשו תשובה אבל הרי כתיב אפכא וכתיב ולא ישמעו דמשמע שמפני שחפץ ד' להמיתם לא הספיק בידם לעשות תשובה ולשמוע בקול אביהם וח"ו לשפוט כן על מלך מלא רחמים וחפץ חסד ושוב ראיתי שכבר הקשה באלשיך כן ונלענ"ד בביאור הפסוק בשמואל מה שנאמר לעלי והגדתי לו כי שופט אני את ביתו עד עולם בעון אשר ידע כי מקללים להם בניו ולא כהה בם ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה עד עולם וי"ל הלשון כי מקללים להם על מי קאי להם וגם י"ל שנאמר ולא כהה בם הרי באמת עלי הוכיחם שאמר אל בני לא טובה השמועה וגו' והרי הכתוב מעיד ולא ישמעו לקול אביהם הרי שהוכיחם ונ"ל ע"פ מה דאמרינן בר"ה (יז:) שאלה בלורית הגיורת את ר"ג כתיב בתורתכם אשר לא ישא פנים וכתיב ישא ד' פניו אליך ניטפל לה ר"י הכהן אמר לה אמשול לך משל למה"ד לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע בחיי המלך הגיע הזמן ולא פרעו בא לפייס את המלך ואמר לו עלבוני מחול לך לך ופייס את חבירך ה"נ כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו עד שבא ר"ע ולימד כאן קודם גז"ד כאן לאחר גז"ד והנה מה ר"ע לא ניחא לי' בתירוץ של ר"י הכהן יש לומר דלשיטתו אזיל ע"פ מה דאמרינן סוף יומא את זו דרש ראב"ע מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אמר ר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים ונאמר מקוה ישראל ד' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל דנראה דראב"ע דרש לפני ד' למעט עבירות שבין אדם לחבירו ור"ע דרש לפני ד' שהקב"ה מטהר אותם ויש נפקותא רבתא בין ב' הדרשות דלראב"ע מי שחטא נגד הקב"ה ונגד בני אדם ושב על של הקב"ה לבד הקב"ה מוחל לו ורק מה שחטא נגד חבירו אינו מחול אבל דעת ר"ע אינו כן אלא שאם לא שב ממה שחטא נגד חבירו גם מה שחטא לד' אינו מחול שדרש מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו שלא תועיל תשובה לחצאין כי אם מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו וזהו שהוסיף מה מקוה מטהר את הטמאים וכו' פי' כמו שמקוה אינו מטהר לחצאין שלא יאמר אדם עתה אטבול ראשי ואח"כ זרועי ורגלי אלא צריך שתהי' הטהרה במקוה כולו כאחד כן הקב"ה מטהר את ישראל דוקא אם שבו מכל חטאתיהם והנה נראה שדעת ר"י הכהן היא כדעת ראב"ע שמחלק בין עבירות שבין אדם לחבירו ושבין אדם למקום ושאומר הקב"ה חלקי מחול לך לך ופייס חבירך ומשמע שחלק הקב"ה כבר מחול מעת ששב גם קודם שפייס חבירו שעפ"ז מפרש ישא ד' פניו אליך ולכן ר"ע לשיטתו דלא ס"ל כן לא ניחא לי' בתירוץ זה ומיישב כאן קודם גז"ד כאן לאחר גז"ד. אמנם מדעת עלי נראה שחשב שלא בלבד שהקב"ה מוחל חלקו בדברים שבין אדם לחבירו אלא שהקב"ה לא מקפיד כלל על זה שישוב אלא שמסרו לגמרי לבני אדם שיבואו למשפט וזה שאמר בהוכיחו לבניו אם יחטא איש לאיש ופללו אלקים ואם לד' יחטא מי יתפלל לו ולא ישמעו לקול אביהם כי חפץ ד' להמיתם בפי' זה י"ל דהנה שמע עלי מבניו השמועה רעה כי נאצו את קרבן ד' שלקחו בשר לצלות להם טרם יקטירו החלב וזה מה שחטאו נגד הקב"ה וגם שמע אשר ישכבון הנשים דהיינו ששהו את קיניהן כמו שדרשו רז"ל וגם שלקחו מתנות כהונה בחזקה יותר מן הראוי להם וזה מה שחטאו נגד ישראל ובהוכיחם אמר להם אם יחטא איש לאיש ופללו אלקים כלומר מה שאתם חוטאים נגד ישראל ישפטו הדיינים כשיהיו תובעין לכם על זה ולכן על זה לא אוכיח אתכם אבל מה שאתם חוטאים להקב"ה מי יתפלל עליכם אם לא תשובו ובזה הניח מלהוכיחם על מה שחטאו לחבריהם ולא בקש מהם שישובו ורק על מה שחטאו נגד הקב"ה הוכיחם וזה דמסיים הפסוק ולא ישמעו לקול אביהם כי חפץ ד' להמיתם כי בלי ספק בהוכיחם אביהם הזקן הי' להם התעוררות תשובה והבא לטהר מסייעין לו אבל כאן לא סייע הקב"ה שישמעו לקול אביהם וישובו על מה שחטאו נגד הקב"ה כי חפץ כבר ד' להמיתם על מה שחטאו נגד ישראל ואשר לא ישובו עליו ודאי מפני שלא הוכיחם אביהם ולא תועיל תשובה לחצאין וזהו מה שנאמר לעלי והגדתי לו כי שופט אני את ביתו עד עולם בעון אשר ידע כי מקללים להם בניו ולא כהה פי' שידע כי בניו מקללים ומבזים להם לישראל ולא כהה בם שלא הוכיחם על זה וזהו דמסיים ולכן נשבעתי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה עד עולם ואמרינן יבמות (קה.) בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים וצריך

אחי"ח 1234567

אוצר החכמה

בפיו ובמו"מ סימן תכ"ז כתב מן השלחות במקום הכתוב הכי דגם בשלחות יש סכנת עלוקה אלא דבמו"מ כתב בלילה אבל בגמרא ליתא ולשבה מדקאמר אלא יקח בידו אלמא ויקחם מוכח דבוש מיירי דלי בלילה גם בשתי ידיו לוקח וכבר תמהתי בחיבורי ערך ס"י על סו"מ סימן תכ"ז אם על המב"ם ומ"ע ולהלכיז"ל ל"ל הא דקאמר הש"ס מפני סכנת עלוקה קלי אלא לאו ודאי בידו אלמא או אחא דקאמר ואם אחם דמו בראשו.

הל' יו"כ סימן תד"ר

ס"א מצוה לאכול בש"ק בשכרות ד"א ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב וכי בתשעה מתענין אלא לומר לך שהוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשיהי הקשה הלב"ש מכ"ל כאלו התענה הכי יתיס לרופים לומר הוי רק כהתענה תשיעי לבד ועשיהי הא בלא"ה מתענה לבדו ובתוספת הקשו דיתע בערב של עשיהי כמו בי"ד בערב תאכלו מצות לביטולו בערב שאתי"כ וכלע"ל דבשלמא אם כתוב תאכלו שפיר י"ל בערב ט"ו אבל כאן כתיב ועניתם ואם הוא ערב דעשיהי לית יהשה עיכוי אחר שמלא כרסו כל היום ואכ"ל לא תאכלו ולא תשתו וע"כ מוכח דמשוב כאלו גם בתשיעי התענה בליכוף עשיהי ואשוב בערב מיד עיכוי ובערב נאחת ערב תשייך לעשיהי ולשבת ופשוט אחל.

הג"ה ואשוב להתענות אפילו ת"ח עמג"ה שקש"ע הקשה למה בעלמא ופוריס כתב למותר להתענות וה"ל להאמיר משפק כיון דבי"ע אשוב להתענות ולע"ל כיון דיפה תענית לחלוס לבעלו הוי לחא דקבעתא לחמירא מאיסורא משל"ה בע"כ לאס יתענה כולא יתענה שכי יתיס לרופים לאו הוי הקשה סכנה כמ"ש בסג"ש לקמן ק"ש הרכ"ד וכן הביא פ"ת כאן מהגמרא וכיון דיש חשש סכנה לכאן וכאן אשוב לאסור לשפק איסור תורה להתענות בע"כ לחומרא.

סימן תר"ה

במג"א שקי"ו לא דק וכו' י"ל לש"ס שיעלו העובדים מהבית ויש לחלות בחוץ מלאו ושל איסור הוא לאין לך להשליך כשרות• ומוכח דבע"כ המהנה להשליך גם בכשרות וכמ"ש י"ש בזיאור דברי הטו"ז וע"כ כותב המלבי דלאש שעושין נעלו מהבתים ולכן לאש בש"א לאו קבוע.

סימן תר"ו

ס"ב מג"א שק"ז יש לחלה שלאחו ים"ש ואש חרפו לחמ"א ש"ל ליל על קברו וכו' כ"ש בים"ש מצוה לחולך וש"ל לעולם לריך לילך על קברו ובחרוק ג"פ יש לחלה שליאו וכן יש להוכיח בש"ך שקשה מהתמוה בשרשה ולחתנן לשיכך לא נחל לאש כשיו ע"ש הגזה שלא יבנה לאלץ אשוב שאל חבותיכם תבוה חנשים חעלים וכי לי"ע חעלים ושקשה הש"ל לשלוח לשקש מחילה עי"ש וזה ש"ל כיון דכ"ז לגא פיקה ש"ח לו ליבנה לש"י על קברה ואילי לגא אלי עביד ליאו לא אלי אשוי שלים עיין ב"ק דק"י אבל אחש"ל לש"ל ליל על קברו שקה ש"ל לשקש מחילה בשלאה ו"ל בשה שלא יאמיר הש"ך בשה מכ"ן

[illegible]

עי"כ וכן לאיתי נוהגין וערש"י שכח פ"א ב' פורפיסא ערב ר"ה מחזירין סביב ראשו עפר"ח
יע"ם אלמא בערב ר"ה נמי עושין כן וה"ה בעש"ת . עיין לוח ג' : ב ב' תרגנולים עמ"א עשה כלומר כו'
דל"ת תרגנולים זכרים שמא יולד תאומים ב' זכרים עיין בפוסקים וגופין נפרדים לריכין כפרה לכ"א לאכל ב'
נקיבות עובר ירך אם די בכפרה תרגנולת להם ולה וא"ם אולי ספק זכר הא נקבה די כו' ויהיה ג' לכן אמר
דתאומים ל"ם ולא חייסינן כמ"ם הפוסקים דאל"כ אולי תלד זכרים היל"ל וע"כ תרגנולת ותרגנולת ובהכרח
סיים די דאי שלשה אולי תלד זכר או נקבה היל"ל עפר"ח . והאר"י ז"ל לקח שלשה אבל לא ד' וה'
כאמור . ומ"ם רא"ה מספי"ב דמגמות דאף גופים נפרדים די בקרבן א' כ"ם עובר עם האם עא"ר ח' נדבה
אבל חובה לא כמ"ם הר"מ ז"ל פי"ד מהל' מעה"ק ודעתו שלריך לכ"א כפרה יע"ם ומ"מ אפשר עובר אם
א' די בא' : ג בתרגנולים עמ"א עיין לבוש מ"ם מוריס ובני יונה יע"ם ואף בעל מוס אין פוסל בעופות
ומיהו מחוסר אבר פוסל בעוף . מ"ם רש"י שכח הביאותיו באות א' וכתוב בערב ר"ה לא עי"ה יע"ם :
ד אז לפדותן עיין לוח ד' דלדקה על הקברות יכול לפטור עלמו בזה הכפרות ומעות מעבר לא יתן רק של
א"ר בשם של"ה ומהרי"ל וביום לעני ח"ו שיאמר זה נותן עותות על התרגנול ושולח אלי : ה על עמ"א בעי"ה
אין להרבות בתחיות על הקברות לפי שא"א תתנון בעי"ה : ו בני מעיהם עמ"א הגה בני מעיים י"ל
טעם שהתנו מנגד ויש טעם על הגנות לרחם על עופות שיקחו ויאכלו ורחמיין עליהו עב"ח וט"ז ול"ת
דוקא בני מעיים כמ"ם כאן אלא אף כבד וכליות בכלל וכ"ה בטור דלרחם על עופות והני לאו מאכל
מעליא אוכליהן כו' ובגמרא חולין ל"ה ב' אתו עורבי שדו כבדא וכולייתא כו' י"ל עורבים מבית ישראל לקחו
אבל בטור מביא רא"ה רמי בר תמרי כו' חזא דשדו כבדא וכולייתא שקליהו והוא בחולין ק"י א' ושם נאמר שדו
כחלי ושם לעניין דלא הוה אכלי כחלי יע"ם ובטור לכאורה הרבינ ב' מעשים אהددי ההוא דל"ה וק"י ול"ע
לכאורה טובא אם לא שבורה ברמי בר דיקולי דשדיהו אינשי כבד"י וכולייתא וכחלי ורמי בר תמרי שקליהו
במעלי יומא דכיפורי דרוב היתרא ורא"ה מק"י דרך להשליך גם כבד וכוליה . וכחלי אין רא"ו להם דלא אכלי
והשליכו הכל לעופות אבל מל"ה אין רא"ה דעורבים שדו י"ל עורבים לקחו מבית ישראל ואי דהוה קבוע
דמסתמא היה עכו"ם אי דר ביניהם מ"מ כיון שלא רא"ו עורב שבל מביאו אין קבוע ואין חילוק בין נמלא
ביד עכו"ם או עורב כה"ג עתו' פסחים ט' ב' ואם כן מוכח בגמרא דרשאי לישראל ליקח ול"ת דיניחם
לעופות ועא"ר לות ג' וד' מ"ם דלקח מאחר שהשליכו העורבים ולמ"ם הרא"ה מק"י לא מל"ה לבשר שמא"ה
וא"ם גם מ"ם על הט"ז י"ל דרא"ה מק"י רמי בר תמרי דשדו אינשי כבדי וכולייתא וכחלא וכאמור ואי"ה בט"ז
יבואר עוד בכ"ל העני כוונה מיוחדת מ"ם הארון ז"ל ב"ה בטור והכן .

תרו בשעת

עמ"א אע"ג דהב"ח פסק בתר"ז דלריך לפרוט אף"ה ב"א לאכילה לפרוט למקום ומה"ם ה"ה ב"א לאכילה
יע"ם ומסא"כ לדידן דא"ל לפרוט אפ"ה ב"א לאכילה מלוה לפרוט עיין יומא א פ"ו ב'
קרא' נשוי פטר ב"א למקום ומכסה פטעיו לא יכלים ב"א לאכילה ועד"מ ז"ל רפ"ב מה"ת ה"ה לכאורה
שכח שיחודה ברבים ללמוד ממנו ג"כ לשוב ע"ד אלמדה פוטעים דרכיך וה"מ בחטא שאין מבירו מתביים
דומיא ב"א למקום היכא שיש מיעוט כבוד אין לפרסם ויכליה פועל יוצא ע"ד אים מכלים לאחרים ובכ"מ
שם כפירש"י שאחרים יבקשו ממנו שימחול לו . ומיהו הב"ח והמ"א מיירי בטע' מחילה שיפרוס לחבירו
החפא וזה לא"ד ב"א למקום נמי פורט וא"כ קשה לדידן א"ל כאמור והכן זה . ואי"ה בתרמ"ז יבואר עוד
ועיין בספר מוספת יוה"כ . במסכה ירל"ה ובפוסקים יפיים ונוסח מתרלה ומחפיים בתחנונים עיין סוף
הסימן . א יחזור עמ"א בי"ת מגמרא יומא פ"ז באחי יוסף יע"ם ועא"ר בשם יש"ם יאמר אני מבקש סליחה
מה' אלקי ישראל ואח"כ מפלוני יש"ם פ"ח דב"ק סימן מ"ט . והגה עבירות שב"א לחבירו יש ג' חרתי ב"א
למקום ג"כ לא תנזול וכדומה ואם הקניט בדברים או עני המחפר בחדרה וכדומה ל"ע די"ל דלא הוה רק ב"א
לחבירו וכ"מ לעניין לפרסם ואי"ה בתר"ז יבואר עוד בזה . ב אימו עמ"א ב"פ מגמרא יומא פ"ו ז' ועט"ז
א' . ומ"ם הר"ב יאמר אח"כ לפני יו"ד עא"ר ג' במהרי"ל יעמידם היו"ד לפניו ויאמר בפיהם יע"ם .
ג הוא רבו עמ"א עפר"ח ועט"ז לות א' בהא דרב שאני יע"ם . ד אם עמ"א עט"ז לות ב' מזה . ועב"ח
שמפרש דעת הרב בע"א ומ"א מפרש ה"ה ואפשר כל סכן הוא ועא"ר לות ד' דאריך והקשה גם כן מכחובות
ק"ב יע"ם . ה ל"ל למחול עמ"א ועט"ז לות ג' ועב"ח ועיין פסקי מהרא"י ז"ל רי"ב . ובב"ח הטעם דהפגם
יזיק לדורותיו מה"ה אין לו מחילה עולמית ומ"מ יבקש מחבירו שימחול אח שלו יע"ם . ו אם עמ"א אין
כעת ת"י יש"ם ולכאורה י"ל כי יש פלוגתא עכו"ם ועבד על בת ישראל י"א הולד ממזר והלכה אין ממזר אלא
מכ"מ ומ"מ י"ל הקורא נתכוין לומר עכו"ם ועבד באו על אמו באונס ולא פנס כלל בכבוד אביו ואמו .
ז על קברו עמ"א ועפר"ח יומא פ"ז א' י' ב"א הואיל ואומר חטאתי לאלקי ישראל לריך עשרה (כעין בהמ"ז
ב') וי"ח כנגד ב' שורות ב"א ב' ב' ואין יכון דא"ל ב' שוות מחודשים אלא ג' ב"א שהלכו בראשונה יכול
ליקח בפעם שניה וג' יע"ם ולמ"ם א"ר א' בשם יש"ם ב"ק פ"ח סי' מ"ט דמפיים החי ג"כ יאמר אני
מבקש מחילה מה' אלקי ישראל ומפלוני א"כ אמאי די בג' ב"א וע"כ אפשר י"ל מה"ה לריך כאן עשרה מספק
דלמא אי הוה חי לא הוה מחפיים ולריך עשרה שיאמר בפניהם כמ"ם הרב בהג"ה ס"א א"כ במת יבקש ג"פ
מחילה ולי"ע)(. ח מטוס קרי עמ"א עט"ז לות ה' . ט נמי עמ"א אף למ"ד מטוס . תשובה אם מלטעד בכך
די בט' קבין עיין לות ח' ועסי' פ"ח מדיני קבין מיס יע"ם בזה . י ולטבול עמ"א הגה בי"ד סל"ק ס"ה בהג"ה
בתב הרב וכן נוהגין דשרי כל עי"ט אף לדידן דנוהגין איסור רחיצה בחמין כל שלשים וכיבוס היינו מנהגא
ולכבוד הרגל שרי ומ"ם בחקמ"ח ס"י בהג"ה דאסור כ"מ לאחר הרגל אסור עש"ך סס לות י"ו אבל המ"א
בחקמ"ח ט"ו לא הוסה לו בזה דא"כ למה כתב כאן בעי"כ שרי הא ממנהגא עי"ט נמי שרי ע"כ פירש דבעי"ט
הסור

וכני אדם הסליכו הוה למיסר אלא ווד"ל בעי"ה
ר בר תמרי ועא"ר . ומה שנוהגין דוקא להשליך
מיטה ודרך נבילות להשליך בשוק ולאשפה ושליכנו
ומ"מ לכתחלה לא יעש' כן דאין מכטלין איסור
ו שמואל) לכן מסליכין על הגג ונבילות אין דרך
מ"ם ניחא . ועי"ד סי' א' סעיף ד' :
ר' שטרא לבי תרי דבתבו אין זקוק יותר הא רוי'
מרב ואע"כ פשטא משמע והיכי עביד דהוי
מדו ממלא חברו כו' ועא"ר . והיכי עביד הכי לאו
אריכו' וכמדומה ראיתי כתוב שזה ג"כ קטרוג מאחר
הס תירוץ החומר ויל"ר אונסם ולמה כל השנה
להפך חובתן אבל מ"מ דידיה עביד כי ממונה על
יה ע' בזוהר משא"כ בשאר ימות השנה מביא עונות
כ עד שירלה חברו ואף חלק גבוה שכו אין נמחל
יאו הפר"ח וא"ר הבא על הפנויה בדעונה הוה ב"א
פשר אונס ל"ד ה"ה היא שונגת ופנס לחבירו
וכ"ם כערה בחולה קנס ובוסת ופנס לחבירו ועיין
וכ"ם כשיס טעם להמוחל שלא יגיע לו היזק דא"ל
ח"ו לא מחולין לו וגם אף שקלא לטובת המוחל
:"כ אם מדתו לנוח איבה וכוכם מדתו מוחלין
ל עליו ס"ר יבקש מחילה ממנו מספק דלמא אי
ל אותו לבד אבל אם אמר על אחד פסול משפחה
כפשטיה אם תולדותיו מבדרין בעלמא גם אותן
יזהר מאד מזה מעוות לא יוכל לתקון ח"ו ועמ"א ו' :
ע"כ יטבול קודם תפלת מנחה : (ה) רק עט"ז
ברוה גם כן חיור רק יאמר אשמתי בלא הזכרת
ימן תכ"ו ותכ"ז שיחור חלה . וט' קבים הם רי"ו
ה במ"א יו"ד יבואר :
אחר [illegible] בברייתא גופא יומא פ"ו קשה לכאורה
משמע דאריך עכ"פ לפרוט החטא כו' ולמסקנא
סיית הלכה כרא"ב' דמשמתו קב ונקי וחוזר ופורט
ל ונגיבה נמי אע"פ שמחל לו והשיב הגזילה אפ"ה
קניט חבירו בדברים או עני המחפר בחרדה וכדומה
תודו' ביוה"כ סיית או אפשר אף ביוה"כ א"א"ל
: הלכה כרא"ב' במשנה ולא ברייתא חולין פ"ק
יע"ם . (ב) הרשות בידו עט"ז ובזה י"ל ג"כ מ"ש
הר"ז משובח לרא"ב' ועי"מ ז"ל פ"כ מה"ת ה"ח
ברור שהלכה כרא"ב' במ"ם באות א' רק היכא
מסוכה : (ג) לא עט"ז הלשון דחוק דהרב דעת
ורשא בס"ע ומ"ם הט"ז וכמ"ד לריך לפרוט ל"ע
ואם למ"ד לריך לפרט כתב שסברא זה לא הוה
ניו לפמן ועיין מ"א י"ב . והנה כתב הר"ב לא
למה נהגו עתה לשוב על הארן ולשטוח עשביס
ה מלכות שיתכפר בו וכל ח"כ נפטרו מידי כריתתן
ל עבירו' דרבנן אז ד"ת ל"ע דאפשר יתכפר בהן
' סנהדרין פרק שסה עטר ה"ג משמע מכות מרדו'
ד וכבר כתבנו בכמה מקומו' דפסולי עדות דרבנן
ד ועב"י כתב דיש כפרה קלת ולמ"ם ל"מ טובא
מל"ו י"א י"ג ושלים . ועי"מ ז"ל סס פרק שבעה
מדרבנן שלא יוסיף יע"ם ובחיזוק פ' אלא מקל"ה
עיס [illegible] להיכרא שאין זה מכות ד"ת ולזה כתב
"ה סס יבואר עוד :
כתב מוספת כ"א באכילה דה"ה מלאכה מוספת
על הלבוש עיין בהג"ה סס בלבוש מירק ובא"ר
ב שהז"ג באין עונש כשיס פטורו' י"ל הייכו משום
יוה"כ

פרשת תרו - אשל אברהם

סימן ק"ה

בענין עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו

יומא פה:

משנה:

חטאת ואשם ודאי מכפרין, מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה, תשובה מכפרת על עבירות קלות, על עשה ול"ת, ועל החמורות תשובה תולה עד שיבוא יוה"כ ויכפר וכו' עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו, אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. את זו דרש ר' אלעזר בן עזריה "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר, עד שירצה את חבירו.

ובגמרא דף פ"ו שאל ר' מתיא בן חרש את ראב"ע ברומי שמעתי ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש, אמר שלושה הן, וחשובה עם כל אחד ואחד, עבר על עשה ושב, אינו זז משום עד שמוחלין לו, שנאמר "שובו בנים שובבים", עבר על ל"ת ועשה תשובה תולה ויוה"כ מכפר שנאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם".

עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין, ויסורין ממרקין שנאמר "ופקדתי בשבט פשעם, ובנגעים עוונם", אבל מי שיש בידו חלול השם אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין וכו' ע"כ.

ומבואר דבעבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, ומשמע מלישנא דמתניתין דיוה"כ מכפר מצד עצמו בלא תשובה, ולכאורה סתם לן מתניתין כרבי דיוה"כ מכפר אף בלא תשובה.

ויעוין בלשון "המאירי" שכתב בסוגיין וז"ל: עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, שהרי יש שם תשובה, שהיא חרטה על מה שעשה ושגמר בדעתו שלא לשוב בה עוד אבל שבין אדם לחבירו, אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו וכו' עכ"ל.

ומבואר בלשונו, שיוה"כ מכפר, היינו עם תשובה, שהרי יש שם תשובה קאמר ודבר זה צ"ב מנליה, דמלישנא דמתניתין לא משמע הכי, ולכאורה כונת "המאירי" לומר דדוקא עם תשובה קאמר משום דלא קיי"ל כרבי, דס"ל דיוה"כ מכפר אף בלא תשובה, אלא קיי"ל כרבנן ולכן הוכרח לפרש דעם תשובה קאמר.

וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהלכות תשובה הלכה ג' שכתב שם וז"ל: בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה וכו' ועצמו של הכפורים מכפר **"לשבים"** שנאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם" עכ"ל.

איברא דבהלכה ב', בפרק הנזכר פסק הרמב"ם וז"ל: שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל, כהן גדול מתודה עליו וכו', שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו, הכל מתכפר בשעיר המשתלח והוא שעשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות ומה הן הקלות, ומה הן החמורות, החמורות הן העבירות שחייבים עליהן מיתת ב"ד או כרת ושבועת שוא ושקר, אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות, ושאר מצוות לא תעשה ומצוות עשה שאין בהן כרת הם הקלות עכ"ל.

ומבואר בדבריו דשעיר המשתלח היה מכפר על כל עבירות, ל״ת ועשה, לבר מחייבי כריתות ושבועת שוא, אף בלא תשובה.

(וכבר הקשו הכס״מ והלח״מ היאך פסק הרמב״ם דשעיר מכפר בלא תשובה, והרי קיי״ל דלא כרבי והכס״מ נשאר בצ״ע והלח״מ נדחק לתרץ דבריו).

ולענ״ד מה שיש להקשות על הרמב״ם הוא דמ״ש שעיר דמכפר אף בלא תשובה, מיום הכפורים, דמכפר דוקא עם התשובה דכמו דשעיר בזמן המקדש מכפר אף בלא תשובה, על עבירות הקלות, אף בזמן הזה היה צריך להיות ד״היום כפור״, מצד עצמו, לכפר על עבירות קלות אף בלא תשובה.

ולכאורה היה נראה לומר דמשנתינו, דמבואר בה דעבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר ומסתימות הדברים דאף בלא תשובה, היא מקור דברי הרמב״ם דשעיר מכפר על עבירות הקלות אף בלא תשובה, אלא דיקשה מ״ש שעיר בזמן הבית מיום הכיפורים בזמן הזה וצ״ע.

והנה בהא דאמרינן במשנה דעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר עד שירצה את חבירו, היינו דוקא בעבירות שבין אדם לחבירו, אבל לגבי עבירות שבין אדם למקום ודאי דיוה״כ מכפר אף שלא ריצה את חבירו.

אמנם בספר ״מאור עינים״ (הביאו ה״כפות תמרים״) פירש דראב״ע שהביא את הדרשה (דלפני ה׳ תטהרו״, דרק עבירות שבין אדם למקום יוה״כ מכפר, אבל לא על עבירות שבין אדם לחבירו — ס״ל דמי שיש לו עבירות שבין אדם לחבירו אין הקב״ה מכפר לו אפילו על עבירות שבינו למקום, ור״ע חולק עליו, וס״ל דאפילו על עבירות שבין אדם לחבירו, הקב״ה מכפר לו, אע״ג שלא ריצה את חבירו, ואין דבריו מחוורים אצלי אומר ״הכפות תמרים״.

וכוונתו לומר, דדבר תמוה הוא לומר דמי שיש לו עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ״פ מכפר אפילו על עבירות שבינו למקום.

הן אמת, שכדעה זו, ראיתי שהביא ג״כ בעל ״גליוני הש״ס״ בשם ספר ״בנין אריאל״ חלק בית מועד בדרוש ליוה״כ, דכתב וז״ל: וכתבו כמה גדולים וגם הרי״ף בעין יעקב, שאם לא תיקן האדם עבירות שבין אדם לחבירו, אין יוה״כ מכפר אף על העבירות שבינו למקום, עכ״ל.

והקשה עליו בעל ״גליוני הש״ס״ דלא נהירא כלל ולשון משנה כאן מוכח להדיא איפכא ונשאר בקושיה.

וכוונתו לומר דבמשנתינו נראה להדיא דדוקא עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מרצה עד שירצה את חבירו, אבל עבירות שבין אדם למקום יוה״כ מכפר, אף דלא ריצה את חבירו וכן נראה בפשטות דלא שייכים עבירות שבין אדם לחבירו, לעבירות שבינו למקום, דמה לי אם ריצה את חבירו, או לא ריצה, מ״מ על עבירות שבין אדם למקום יוה״כ מכפר כשעשה תשובה ודעת ״הבנין אריאל״ ומאור עינים צ״ב.

והנה הרמב״ם בפיה״מ כתב וז״ל: ושעיר המשתלח אין מכפר עבירות שבין אדם לחבירו עכ״ל.

ומדבריו משמע דדוקא שעיר המשתלח שהוא בזמן הבית אינו מרצה עד שירצה את חבירו אבל יוה״כ עצמו מכפר אף בלא זה וזה תימה, דבודאי אף בזמן הזה אינו מרצה יוה״כ עד שירצה את חבירו וכיון שכן צ״ב הך לישנא, דכתב דשעיר המשתלח אינו מכפר עד שירצה את חבירו דודאי לאו דוקא שעיר המשתלח.

והנה בעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר עד שירצה את חבירו —, וכתב ״הכפות תמרים״ דיראה דה״ק דאע״ג דהשיב לו את הגזילה אשר גזל ממנו, אין יוה״כ מכפר עד שירצהו וישאל ממנו מחילה.

וכן פסק הרמב״ם בפ״ב מהלכות תשובה הלכה ט׳ וז״ל: אין התשובה ולא יוה״כ מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר איסור או בעל בעילה אסורה, וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו, או המקלל את חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא

חייב, וירצהו, אע״פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו וכו׳ עכ״ל.

ויעוין בדברי הרמב״ם בפ״ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ט׳ דנראה לכאורה דסותר דבריו, דשם פסק וז״ל: אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק בממונו, שמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חבל בחבירו אע״פ שנתן חמשה דברים אין מתכפר לו ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו, עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו עכ״ל.

ומבואר, דכשגזלו או מזיקו בממונו סגי בהחזרת הממון ולא צריך כלל לבקש מחילה ורק אי חבל בו צריך לבקש ממנו מחילה, וזה שלא כדבריו בהלכות תשובה, דבכל גוונא צריך לבקש מחילה והלח״מ הקשה הך קושיה, ותירץ דשאני גזלן דנהנה מאותה עבירה, ועוד שציער הרבה לנגזל שלקח ממנו בעל כרחו, ובזה איירי ב״הלכות תשובה״, — ולכן צריך לבקש ממנו מחילה, אבל מזיק ממון שלא נהנה מן ההיזק ההוא אלא שהזיק לו, ולמזיק לא באה הנאה ממנו לא נצטער כ״כ הניזק כמו הנגזל כיון ששילם לו היזקו די ולכן כתב הרמב״ם שבכה״ג נתכפר לו מיד.

וכעין זה תירץ ג״כ ה״כפות תמרים״, ופירש דלפי הך תירוץ צריך לומר, דמה שאמרו במשנתינו עד שירצה את חבירו לצדדין קתני, אם מיירי במזיק ממונו, ולא ציערו כיון דשילם לו, הרי ריצה אותו ואין צריך לשאול ממנו מחילה, דהא לא ציערו.

אבל בגוזל ממנו בחזקה, דציערו מלבד התשלומין צריך שירצהו לשאול ממנו מחילה על הצער.

וכתב עוד ״הכפות תמרים״, דיש להסתפק בגזל מחבירו ושילם לו וגם שאל ממנו מחילה האם סגי בהכי, או צריך ג״כ להתוודות לפני ה׳.

והרמב״ם בפ״א מהלכות תשובה כתב: וכן החובל בחבירו או המזיק ממונו אע״פ ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתוודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר ״מכל חטאת האדם״ עכ״ל.

והכס״מ, ציין מקורו ממשנה בהחובל דאע״פ שנותן לו, אינו נמחל לו עד שיבקש מחילה. והקשה עליו ״הכפות תמרים״ דמאי ראיה איכא ממתניתין דסוף החובל, דהתם מיירי שצריך שיבקש מן הנחבל מחילה, אבל שיתודה לה, אין ראיה מהתם ומנ״ל להרמב״ם דין זה.

ואפילו תימא דראיה היא, דכיון דצריך שישאל מחבירו מחילה, סברא הוא, דצריך להתוודות.

ואם זו היא כוונתו נהי דנאמר בהחובל בחבירו צריך שיתודה, כיון דאשכחן דצריך שישאל מחבירו מחילה, אבל מזיק ממונו דכתב בהחובל ומזיק, דא״צ שישאל מחבירו מחילה למה כתב כאן דצריך להתוודות, והלא הוידוי גבי חובל מפיק לה, מדאשכחן דצריך שישאל ממנו מחילה אבל מזיק ממון חבירו דאין צריך לשאול ממנו מחילה מנ״ל דצריך ג״כ להתודות שהרי הך בהך תליא וכיון דלא הזכיר דצריך לבקש מחילה, מנ״ל דצריך להתודות.

וצריך לדחוק, אומר ״הכפות תמרים״, דהך מזיק ממון חבירו מיירי בגוונא דציער את חבירו כגון שהזיק ממונו במזיד לצערו והו״ל כגוזל את חבירו, וכיון דמיירי בכה״ג דצריך לשאול ממנו מחילה מסתברא דגם לפני ה׳ צריך להתודות. ע״כ דבריו.

ולענ״ד ספיקו אינו מחוור כ״כ, דמהכ״ת לומר דהחובל בחבירו לא יצטרך להתודות וכי סגי בבקשת מחילה והחזרת הממון, הרי ברור דכל עבירה שאדם עובר בין אדם לחבירו יש בה ג״כ עבירה למקום, שהרי הקב״ה צוה אותנו שלא לעבור עבירה שבין אדם לחבירו ואדרבה עבירות שבין אדם לחבירו חמורים יותר שהרי לא סגי בתשובה, היינו וידוי חרטה וקבלה לעתיד, אלא צריך אף לבקש מחבירו מחילה, וכיון שכן ברור, דיצטרכו בכל עבירה שבין אדם לחבירו אף להתודות.

ועוד קשה לי בהא ד״הכפות תמרים״, צידד דמזיק ממון חבירו דאין צריך לשאול ממנו מחילה

אפשר דלא יצטרך להתודות, דמהכ"ת דהרי ודאי דכל עבירה צריך ג"כ להתודות עליה, וצ"ע.

והנה איתא במשנתינו עבירות שב"א לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו את זו דרש ראב"ע מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שב"א למקום יוה"כ מכפר, עבירות שב"א לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו.

אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים שנאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" ואומר "מקוה ישראל ה'", מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל.

והקשה "הכפות תמרים", מה הקשר לדרשת ר"ע עם האמור לעיל, וגם כפל הלשון לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם, וע"ק "מאי ואומר".

ויראה, אומר "הכפות תמרים" דלפי שפירש תחילה "לפני ה' תטהרו", עבירות שב"א לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, ועם כל זה צריך להתודות לפני ה', וזהו כונת הכתוב "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וכו'" דאפילו עבירות שב"א לחבירו, אימתי, כשלפני ה' תטהרו כלומר, כשעשית דבר זה, דקודם שבאת לפני ה' להתודות, שאלת מחבירך מחילה "וטהרת" הלבבות, אז ודאי יכפר עליהם, אפילו לעבירות שב"א לחבירו.

ולפי שיש לפעמים, שאדם שחטא לחבירו ושואל ממנו מחילה מפני היראה, ואינו בלב ונפש לכן בא ר"ע ואמר אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים כלומר דאם עבירות שב"א לחבירו לא היה צריך להתוודות לפני ה', היה יכול האדם לשאול מחבירו מחילה לפנים ואינו מלב ונפש אבל מכיון דהצריכו הכתוב, דמלבד שאילת המחילה צריך להתודות לפני ה' החוקר לבבות, א"כ בודאי שהאדם השואל מחבירו מחילה צריך להיות מלב ונפש, מדהצריך להתודות לפני ה' ולפניו לא יכנס תשובה של רמאות ולכן אמר, אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים אף בעברות שב"א לחבירו דע"ז תהיה התשובה מעולה, מלב ונפש ועיי"ש עוד שהאריך לפרש באופן אחר.

והיוצא מדבריו דכשהאדם מבקש מחילה מחבירו צריך להיות מלב ונפש ולכאורה אי מבקש רק מן השפה ולחוץ לא הוי בכלל תשובה.

ואיני יודע מנין לומר דבר, זה דצריך להיות המחילה מלב ונפש דאה"נ ודאי דדבר טוב ומעולה הוא שיבקש מחילה בלב ונפש אבל לומר "דצריך" צ"ב, דלכאורה אף אי לא יבקש בלב ונפש אלא יבקש רק מן השפה ולחוץ נמי הוי תשובה שהרי קיים גדריה, ובפרט דחבירו אינו יודע אם מבקש בלב ונפש, והעיקר לכאורה הוא שיבקש מחילה, וחבירו ימחל לו, ובזה סגי ומנין לן לומר דיצטרך בלב ונפש. אם לא שנאמר שכשאין בלב ונפש מרגיש הוא את זה. וצ"ע.

והנה "המאירי" בסוגיין כתב וז"ל: עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר שהרי יש שם תשובה שהיא חרטה על מה שעשה ושגומר בדעתו שלא לשוב בה עוד, אבל שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו וכו' עכ"ל.

ודייק מזה "המפרש", של המאירי דמלשונו שכתב, שבבין אדם למקום יוה"כ מכפר שהרי יש שם תשובה שהיא חרטה וכו' ונראה דס"ל שבבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה הוא, מכיון שבלי רצונו אין זו תשובה, כלומר שכמו שבבין אדם למקום, אם חסרה חרטה, חסר עצם התשובה, כך חסרון ריצוי בבין אדם לחבירו הוא חסרון בעצם מעשה התשובה.

וכן משמע מדברי "המאירי" בחבור התשובה "משיב נפש", מאמר ראשון ריש פרק י"א דז"ל: לבאר בו התנאי הרביעי (מתנאי התשובה), והוא השבת הדבר לאשר גזלם וחמסם והוא בחלק עבירות שבין אדם לחבירו בלבד עיי"ש בכל הפרק.

ומבואר בדבריו דחיסרון ריצוי בבין אדם לחבירו הרי הוא חסרון בעצם גדרי התשובה. אמנם מהרמב"ם נראה דאין הריצוי חלק ממעשי התשובה וגדרי התשובה שוים בבין אדם למקום ובבין אדם לחבירו, אלא שבבין אדם לחבירו צריך ג"כ שירצה את חבירו אבל לא הוי מגדרי התשובה אלא רק תנאי נידון נוסף.

ואשר יראה בביאור הסוגיה דהנה יש לדון לענ״ד בהא דיום הכפורים מכפר לדידן עם תשובה ולרבי אפילו בלא תשובה, דלכאורה דבר תמוה למאד בהא דחזינן דיום מצד עצמו מכפר, דבשלמא כשהאדם מתחרט ומתודה וליבו מר עליו, בזה ניחא דמתכפר לו אבל לומר דהיום עצמו מכפר צ״ב היאך.

ואפשר היה לפרש דגזה״כ היא דיום אחד בשנה נתן לנו הקב״ה ובכוחו לכפר בצירוף תשובה אבל עכ״פ בכוחו של היום ג״כ לכפר — ויעוין ״בחינוך״ מצוה קפ״ה שכתב וז״ל: מחסדי הקל על בריותיו לקבוע להם יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישובו שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תמלא סאתם לסוף שנתים או שלוש או יותר יתחייב העולם כליה ע״כ ראה בחכמתו ב״ה לקיום העולם לקבוע יום אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים, ומתחילת בריאת העולם יעדו וקידשו לכך ואחרי שיעדו הקל ברוך הוא אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאיתו יתברך עד שהוא מסייע בכפרה.

וזהו שארז״ל ויוה״כ מכפר, כלומר שיש כח ליום בעצמו לכפרה בעבירות קלות עכ״ל. ומבואר דיש כח ליום בעצמו לכפרה, ובפשטות הוי גזירת הכתוב וכמו שכתבנו, אמנם הנראה לומר, דאפשר דהיום מצד עצמו מכפר, לא רק מכח היום עצמו אלא מכח ההיטהרות מסביבו כלומר כיון שמתעורר האדם ביום זה ממילא יש כח ביום להתעורר לרבנן עם תשובה גמורה ולרבי אף בלא תשובה, אבל לא משום כח היום עצמו אלא מצד ההיטהרות מסביבו.

והתו״י כתבו בסוגיין בתירוץ אחד, דלרבי נמי צריך תשובה לכפרה גמורה אע״ג דמצי יוה״כ למעט מכרת, מ״מ כפרה גמורה בלא תשובה, ליכא דאל״כ למה חרב הבית בשביל עוונותינו כיון שיוה״כ מכפר, חוץ מג׳ דברים.

ומבואר דאף לרבי, דיוה״כ מכפר בלא תשובה, מ״מ אינו כפרה גמורה מצד כח היום אילולי יעשה תשובה, ומשמע קצת כדברינו דלא כח היום מועיל, אלא ההיטהרות סביב היום, ולכן כפרה גמורה לא תהיה בשום מקרה, אם לא יעשה תשובה, אליבא דרבי, אליבא דחד תירוץ של התו״י, ובתירוצו הראשון של התו״י, דמשמע דלרבי יוה״כ מכפר כפרה גמורה אף בלא תשובה נראה דס״ל דהוי גזה״כ דיש כח ביום לכפר כפרה גמורה אף בלא תשובה ודו״ק.

ונראה דלפי דברינו יבואר הא דכתב ״הבנין אריאל״, דאי לא ריצה את חבירו אין יוה״כ מכפר אף על עבירות שבין אדם למקום, ודבריו תמוהים מאד.

ולדברינו ניחא, דאי לא ריצה את חבירו הרי מוכח דחסרה לאדם זה התעוררות הדרושה ובכה״ג אין יוה״כ יכול לכפר עליו, אף על עבירות שבין אדם למקום, דיוה״כ אינו מכפר מצד כח היום אלא בצירוף ההיטהרות סביב היום וכיון שלא התעורר מספיק והראיה שלא ריצה את חבירו, ממילא אין יוה״כ מכפר עליו אף על עבירות שבין אדם למקום ודו״ק.

ובזה נראה לבאר הא דהרמב״ם חילק בין שעיר ליוה״כ, דהשעיר מכפר אף בלא תשובה ואילו בזמן הזה יוה״כ אינו מכפר בלא תשובה אף על עבירות קלות דהשעיר בכחו לכפר אף בלא תשובה משום דיש את ההתעוררות שסביב ליום הזה, שהרי בית המקדש קיים דמסתמא התעורר בליבו הרהורי תשובה ולכן אף דלא עשה תשובה אפ״ה מכפר השעיר (דבלא תשובה כלל אף לרבי אין יוה״כ מכפר כפרה גמורה ומסתמא אף השעיר) כיון שהתעורר, אבל בזמן הזה דאין ביהמ״ק כלל חסרה לאדם אוירת ההתעוררות וההיטהרות סביב יום זה ולכן בלא תשובה אין יוה״כ מכפר אף על עבירות קלות ודו״ק.

ובזה נראה לבאר, דברי ״הכפות תמרים״ דס״ל דאי לא ביקש מחילה בלב שלם אלא רק מן השפה ולחוץ אין יוה״כ מכפר דס״ל להכפות תמרים דאין יוה״כ מכפר מכח היום עצמו אלא מההתעוררות וההיטהרות סביב, וכיון דלא ביקש מחילה בלב שלם, מסתמא לא התעורר האדם כדי הצורך ולכן אין בכח יום הכפורים בכה״ג לכפר, ודו״ק.

ואנשי המעשה, מהן היו אומרין אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותנו ומהן היו אומרין אשרי זקנותינו שכיפרה על ילדותנו, כמו שמבואר בפרק החליל[148]. יג. ועקר התשובה היא החרטה, שנ'[149] כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך ויפרוש מחטאיו, ויקבל עליו שלא לעשות עוד, שנ'[150] יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישב אל ה' וירחמהו, ואומר[151] ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו. יד. וצריך להתודות על חטאיו, שנ'[152] והתודה אשר חטא. ואינו צריך לפרוט החט[153], לומר שחטא חט פלוני או שגזל מפלו', שנ'[154] אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, אלא מתודה סתם ואומר חטאתי עויתי פשעתי. ומה שאמר משה אנא[155] חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב, לא לפרוט החט נתכון, אלא היה אומר משה לפני הקב"ה רבונו שלעולם כסף וזהב שהשפעת להם גרם להם שעשו להם אלהי זהב. כיצד מתודה, חטאתי עויתי פשעתי, שהחטאים אילו השגגו' שנ'[156] נפש תחטא בשגגה. עוונות אילו הזדונות, וכן הוא אומר[157] הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה. פשעים אילו המרדים, וכן הוא אומר[158] מלך מואב פשע בי. וכן[159] ראוי להתוודות תחלה על הזדונות ואחר כך על המרדים (כאשר), [* כאדם] השואל דבר מועט ואחר כך יותר, וכן (בוידוי) [בדוד][160] הוא אומר[161] חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו, [וכן בשלמה הוא אומר[162]א חטאנו העוינו והרשענו][162] וכן בדניאל הוא אומר[163] חטאנו העוינו והרשענו. טו. וזה שאמר משה נושא[164] עון ופשע וחטאה, לא כדרך וידוי היה אומר כן אלא היה אומר בזמן שישראל עושין תשובה הקב"ה נושא להם העוונות והפשעים כמו השגגות, כמו שמבואר בפרק אמ' להם הממונה[165]. ובזמן שהיה בית המקדש קיים היה כהן גדול מתודה על הפר עוון ביתו ועוון אחיו הכהנים, שנ'[166] וכפר בעדו ובעד ביתו. וכך היה אומר אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי, אנא ה' כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי, ככתוב בספר תורת משה עבדך מפי כבודך לאמר[167] כי ביום הזה יכפר עליכם. ועוד היה מתודה פעם שנייה על אחיו הכהנים וא[ו]מר אני וביתי ובני אהרן עם קדושך, אחר שהתודה על עצמו, כדי שיבא זכאי ויכפר על החייב. ועוד היה מתודה על [שעיר המשתלח] עון כל ישראל, ואומ'[168] אנא ה' כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל, והן עונין אחריו ברוך שם כבוד(ו) [* מלכותו] לעולם [* ועד], לפי שבמקדש היה כהן גדול מזכיר השם ככתבו, שנ'[169] כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו, כמו שמבואר בפרק אמר להם הממונה[170] ובשאר פרקים[171]. טז. אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה, לאדם שתופש השרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה, זרק השרץ מידו מיד עלתה לו טבילה, שנ'[172] ומודה ועוזב ירוחם, ואומר[173] נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים, וזה מבואר בפרק סדר תעניות[174]. יז. עבירות[175] שבין אדם למקום[176] אינו צריך לפרסמן ברבים, אלא מתודה בהם לפני הקב"ה,

(ובכי"ש: זה), ובאמת בבבלי לא מצינו דרשה זו, רק בפסחים נד, א, ונדרים לט, ב, דורש לענין ז' דברים שנבראו קודם בריאת העולם, ע"ש. מיהו בירושלמי חגיגה פ"ב ה"א מצינו כעי"ז בעובדא דאלישע בן אבויה ור"מ, דכשאזל ר"מ לבקר אותו כשהיה חולה א"ל לית את חזר בך א"ל ואין חזרין מתקבלין, א"ל ולא כן כתיב תשב אנוש עד דכה עד דיכדוכה של נפש כו', ע"ש. ועי' רמב"ם וכס"מ תשובה פ"ב ה"א. 148 סוכה נג, א. 149 ירמיה לא, יח. 150 ישעיה נה, ז. 151 הושע יד, ד, ועי' רמב"ם שם ה"ב. 152 ויקרא ה, ה. ובכי"פ כיפ"א כי"ש וכי"ם: והתודה על חטאתו אשר חטא. והרמב"ם תשובה רפ"א למד מצות וידוי מהפסוק איש או אשה כי יעשו וכו' והתודו את חטאתם אשר עשו (במדבר ה, ז), ואע"פ שהוא וידוי שעם הקרבן, הנה בספרי למדו מכאן וידוי בכל מקום, לפי שנא' והתודה אשר חטא עליה על החטאת כו' מגין אתה מרבה כל שאר המצוות, ת"ל דבר אל בנ"י והתודו וכו'. ור' בס' המצות מצוה עג ובחינוך מצוה שסד. 153 פו, ב, וכר' עקיבא, והרמב"ם תשובה פ"ב ה"ה פסק דמפרט החטא. 154 תהלים לב, א. 155 שמות לב, לא. 156 ויק"א ה, ב. 157 במדבר טו, לא. 158 מלכים־ב ג, ז. 159 בכי"פ כיפ"א כי"ש וכי"ם הנוסח: ואינו ראוי להתוודות בתחילה על הזדונות ועל המרדים ואחר כך על השגגות, אלא בתחלה מתוודה על השגגות ואחר כך מתוודה על הזדונות ואחר כך על המרדים, כאדם וכו'. 160 ע"פ כי"פ כי"ש וכי"ם. 161 תהלים קו, ו. 162 ע"פ כי"פ וכי"ש. 162א מ"א ח, מז. 163 דניאל ט, ה. 164 שמות לד, ז. 165 לו, ב. 166 ויקרא טז, ו. 167 שם ל. 168 בכי"פ: ואומ' אנא השם חטאו עוו פשעו לפניו עמך בית ישראל והיו עונין כו'. ובכי"ש: אנא ה' חטאו עוו וכו' אנא ה' כפר נא וכו'. ונראה דכצ"ל. 169 דברים לב, ג. 170 לה, ב; לז, א. 171 טרף בקלפי מא, ב, מג, ב, ופ' שני שעירי סו, א. 172 משלי כח, יג. 173 איכה ג, מא. 174 תענית טז, א. 175 מכאן ועד וכל המוסר דינו לשמים ליתא בכי"פ. 176 פו, ב, ור' רמב"ם

ועל זה נאמר[177] אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, אבל עבירות שבין אדם לחבירו צריך לפרסמן ולרצות בהן את חבירו, ועל זה נאמר[178] מכסה פשעיו לא יצליח. ועבירות[179] שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. החובל בחבירו אע"פ שנתן לו דמי חבלתו או דמי בשתו על פי בית דין ואפי' נתן לו כל ממון שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה, שנ'[180] ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה. ומניין שלא יהא המוחל אכזרי, שנ'[181] ויתפלל אברהם אל האלהים. וכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, שנ' ויתפלל אברהם אל האלהים וה'[182] פקד את שרה כאשר אמר, ו[כש]התפלל אברהם על אבימלך נפקדה שרה מיד[182א]. וכל המוסר דינו לשמים על חבירו הוא נענש תחלה, שנ'[183] ותאמר שרה אל אברהם חמסי עליך, ואומר[184] ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. בד"א כשיש דין בעולם ומוצא דין בני אדם, אבל אם אינו מוצא דין בני אדם מותר לו למסור דינו לשמים. ולעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך וכל זה מבואר בפרק החובל בחבירו[185]. יח. המקניט את חבירו[186] אפילו בדברים צריך לפייסו, וכל שכן אם נתחייב לו ממון, שנ'[187] [* בני] אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך עד לך התרפס ורהב רעך, אם ממון יש לו בידך התר לו פסת יד, ואם אין לו ממון בידך אלא נוקשת באמרי פיך הרבה עליו ריעים. וצריך לפייסו בשלש שורות שלשלשה בני אדם, שנ'[188] ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי. יט. והמבקש מטו מחבירו אינו חייב לבקש [ממנו][189] יותר משלשה פעמים, שנ'[190] כה תאמרון ליוסף אנא שא נא ועתה שא נא. וכיון שמבקש ממנו [מטו][191] שלשה פעמים בשלש שורות [שוב אינו צריך][191א], ואם [* נתחייב לו ממון וכבר] נתן לו (ממון) כבר נפטר ממנו, וזה שאינו מוחל לו [* הוא] נקרא אכזרי. במה דברים אמורים לחבירו, אבל לרבו[192] צריך לפייסו עד שיתפייס. מת זה[193] שנתחייב לבקש ממנו מטו, מוליך עשרה בני אדם ומעמיד אותן על קברו ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל (ולזה) [* ולפלוני זה] שחבלתי בו. יש מגדולי ישראל[194] שהיה ממציא עצמו [* ועובר] לפני מי שהקניטו, אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו. כ. לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין, שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה והכשירן הכתוב לגבי מזבח, כמבואר בפרק החובל[195]. בני אדם שהן עלובין ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין עושין מאהבה ושמחין בייסורין, עליהם אמר הכתוב[196] ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, אע"פ שאינן משיבין על חרפתן ראוי להם לתפוש הדבר בלבם. כא. אמרו חכמים כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם, שאין לו לתלמיד חכם להקל (על עצמו) [* בעצמו] בעיני העם, ולא אסרה תורה נקימה [ונטירה][197] כמו שנ'[198] לא תקום ולא תטור את בני עמך אלא בדבר שבממון. כיצד, אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו, למחר אמר לו אותו השאילני קרדומך אמ' לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני, זו היא נקימה. אי זו היא נטירה, אמ' לו השאילני מגלך[199] אמ' לו לאו, למחר אמ' לו השאילני קרדומך[199], אמ' לו הילך, איני כמותך שלא השאלתני, זו היא נטירה, שנוטר בלבו על חבירו שלא השאילו את שלו, אבל על צער גופו ראוי לו ליקום וליטור. ולא אמרו כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו אלא שאם מפייסין אותו מתפייס, ולא יהיה נוח לכעוס וקשה לרצות ואכזרי למחול, וכל זה מבואר למעלה בפרק שינ[200]. כב. גדולה תשובה[201], שבשביל יחיד שעשה תשובה [*הקב"ה] מוחל לו ולכל העולם כולו, שנ'[202] ארפא משבתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו, מהם לא נאמר אלא ממנו. כג. לעולם יראה אדם את עצמו

וראב"ד תשובה פ"ב ה"ה. 177 תהלים לב, א. 178 משלי כח, יג. 179 משנה פה, ב. 180 בראשית כ, ז. 181 שם יז. 182 שם כא, א. 182א בכי"ש נוסף: וכן הוא אומר וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו (איוב מב, י). 183 שם טז, ה. 184 שם כג, ב. 185 בבא קמא צב, א, צג, א. 186 פז, א. 187 משלי ו, א־ג. 188 איוב לג, כז. 189 ע"פ כי"פ וכי"ש. 190 בראשית נ, יז. 191 ע"פ כיפ"א כי"ש וכי"ם. 191א ע"פ כי"ם. 192 פז, ב, רב שאני, וכמש"כ הכס"מ בפי' הרמב"ם תשובה פ"ב ה"ט דרב חנינא רבו היה, וכ"פ הרי"ף והרא"ש, ורש"י פי' דמחמיר היה לעצמו. 193 פז, א. 194 שם, ר' זירא כי הוה ליה מילתא כו'. 195 ב"ק צג, א. 196 שופטים ה, לא. 197 ע"פ כי"פ. 198 ויקרא יט, יח. 199 כגי' כי"מ, וכ' הריטב"א שכ"ה הגירסא בכל הספרים, ע"ש. 200 כג, א. 201 פו, ב. 202 הושע יד, ה.

על מנת שתהיה פטור הרי זה פטור הואיל ולא חיסר לו אבר[99]. ואם לא אמר לו על מנת שתהיה פטור חייב. וכן אם אמר לו קרע כסותי או שבר את כדי ועשה כן חייב לשלם כמבואר בקונטרס הראיות בראייה ח'[100]. ג. וכן אם אמר לו על מנת שתהיה פטור הרי זה פטור. ואם מתחלה מסרו ליד חבירו לקורעו או לשברו אע"פ שלא אמר לו על מנת שתהיה פטור הרי זה פטור[100]. ד. אמ' לו קרע כסותו שלפלוני על מנת שתהיה פטור חייב המקרע והמשבר, שאין זה יכול לפוטרו על שלחבירו[101]. ה. יש הין שהוא כלאו, ויש לאו שהוא כהין, כגון שאמר דבריו דרך תימה, שאע"פ שאמר לו קרע אותו על מנת שתהיה פטור, אם אמר בדרך תימה דבריו הרי הוא כאלו אמר שלא לקרוע והמקרע חייב. וכן אם אמר לו שלא יהיה פטור, אם בדרך תימה אמר דבריו הרי זה כאומר לו שיהיה פטור לפי מה שרואין כונתו דנין דבריו[102]. ו. החובל בחבירו אע"פ שנתן לו דמי חבלתו או דמי בושתו הכל כמו שביארנו, ואפילו נתן לו כל ממון שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה שנ'[103] ועתה השב את אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה[104]. ז. ומנין שלא יהיה המוחל אכזרי שנ'[105] ויתפלל אברהם אל האלהים[106]. וכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה שנ' ויתפלל אברהם אל האלהים, וכתי'[107] וה' פקד את שרה כאשר אמר, והתפלל אברה' על אבימלך נפקדה שרה אשתו מיד, וכן הוא אומר[108] וישב ה' את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו[109]. ח. וכל המוסר דין שמי' על חבירו הוא נענש תחלה, שנ'[110] ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך, וכתיב[111] ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה, שאינו ראוי לו לאדם אל[א] למסור דינו לבני אדם, ואם אינו מוצא דין בבני אדם מותר לו למסור דינו לשמים[112], ואל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך[113]. ט. לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין, שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה והכשירן הכתוב לגבי מזבח[114]. י. כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו שלהקב"ה וזה מבואר בתלמוד בפרק שואל אדם מחבירו[115]. יא. המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנ'[116] ויאמר לרשע למה תכה רעך, הכית לא נאמר אלא תכה כמו שמבואר בפרק נגמר הדין[117].

ע"מ לפטור חייב, ובגמרא צג, א: א"ל רב אסי בר חמא לרבא מאי שנא רישא ומ"ש סיפא, א"ל רישא לפי שאין אדם מוחל על ראשי אברים, א"ל וכי אדם מוחל על צערו כו', א"ל הכי אמר רב ששת משום פגם משפחה... 99 גמרא שם: א"ל וכי אדם מוחל על צערו, דתניא הכני פצעני על מנת לפטור פטור אישתיק כו', א"ל הכי אמר רב ששת משום פגם משפחה, רבא אמר משום דאין מוחל על ראשי אברים שלו. 100 משנה מכילתין צב, א: האומר סמא את עיני קטע את ידי חייב כו', קרע את כסותי שבר את כדי חייב, ובגמרא צג, א: ורמינהי לשמור ולא לאבד לשמור ולא לקרוע לשמור ולא לחלק לעניים כו', אלא אמר רבה הא והא דאתי לידיה ולא קשיא הא דאתי לידיה בתורת שמירה הא דאתי לידיה בתורת קריעה... 101 משנה צב, א: עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור חייב בין בגופו בין בממונו. 102 גמרא צג, א: רבי יוחנן אמר יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן, ועיין בפסקי מז"ה כאן הערה 113 שיטת הראשונים בביאור דברי ר' יוחנן. 103 בראשית כ, ז. 104 משנה שם: אע"פ שהוא נותן אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת וגו'. ובגמרא שם: ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו, אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו, ובמשנה שברי"ף כת"י רומי (מובא בש"נ שבגל' המשנה ד' ווילנא) הגיר' שנותן לו "כל ממון שבעולם",

ונראה כי גם רבינו קיים גירסא זו של כת"י רומי במשנה. 105 בראשית כ, ח. 106 משנה שם, ונראה גירסת רבינו במשנה: שלא יהא המוחל אכזרי, וכ"ה גירסת דפוס נאפולי כת"י קמבריג' ועוד כתבי יד. 107 בראשית כא, א. 108 איוב מב, י. 109 גמרא צג, א.

110 בראשית טז, ה. 111 שם כג, ב. 112 גמרא שם: אמר רב חנן המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה כו', והני מילי דאית ליה דינא בארעא. 113 גמרא שם: ואמר רבי יצחק לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה כו'. 114 גמרא שם: אמר ר' אבהו לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה והכשירן הכתוב לגבי מזבח. 115 גמרא שבת קמט, ב: וא"ר יעקב בריה דבת יעקב כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה מנ"ל כו', ומסיק אלא מהכא גם ענוש לצדיק לא טוב, אין לא טוב אלא רע, וכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע, צדיק אתה ה' ולא יגור במגורך רע. — פיסקא זו ופיסקא הבאה הסמיך רבינו לכאן שנאמר שלא יהי' המוחל אכזרי, שאם לא מחל לו נענש ע"י ואין מכניסין אותו למחיצתו של הקדוש ברוך הוא, וכן פיסקא הבאה לומר שהחובל בחבירו נקרא רשע שהרים ידו על חבירו. 116 שמות ב, יג. 117 סנהד' דף נח ע"ב.

תשובה, שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם.

מתני'. האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אחטא ויום הכיפורים מכפר אין יום הכיפור' מכפר. עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורי' מכפר, ושבין[175] אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו.

אמ' ר' יצחק כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו, שנ'[176] בני אם ערבת לרעיך וגו', עשה זאת איפוא בני והנצל וגו'. אם ממון יש לו[177] בידך התר לו פיסת יד, ואם לאו הרבה עליו רעים. אמ' רבא[178] וצריך לפייסו בשלשה שורות של שלשה שלשה[179] בני אדם, שנ'[180] ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי.

אמ' ר' יוסי ביר' חנינה כל המבקש מטו מחבירו לא יבקש ממנו יותר משלש' פעמ', שנ'[181] כה תאמרו ליוסף אנא שא נא ועתה שא נא, ואם מת אמ' רב יוסף בר חביש מיא[182], אמ' רבבהו[183] מוליך עשרה בני אדם ומעמיד אותן על קברו ואומ' חטאתי לי"י אלהי ישר' ולפל' זה שחבלתי בו.

[פז, ב] ת"ר, מצות וידוי ערב יום הכיפורים עם חשיכה, אבל אמרו חכמים מתודה הוא קודם שיאכל וישתה, שמא תטרף דעתו עליו בסעוד'[184], ואע"פ שהתודה ערבית מתודה שחרית, שחרית מתודה במוסף, במוסף מתודה במנחה, במנחה מתודה בנעילה, והיכן אומר, יחיד אומרה אחר תפילתו ושליח ציבור אומרה באמצע תפילה[185]. פי' שליח ציבור הוא היורד לפני תיבה ואו' כל התפילה בקול אומ' הוידוי באמצע תפילה, מפני שאינו אומרה בסוף תפילה, ועכשיו שאומ' אותן בעת שהציבור מתפללין בלחש ושליח ציבור משמיע קולו בברכה רביעית ואו' הוידוי באמצע תפילה זו היא טעות גדולה, שכיון שאומרו בסוף התפילה כדרך כל יחיד ויחיד למה אומרו באמצע, אנה[186] נמצא שמתודה האדם בתפילה פעמים לא חייבו להתוודות אלא בכל תפילה, אבל ב' פעמים בתפילה אחת לא. ושליח ציבור שהוא אומ' בקול כל התפילה ואינו מתודה בסוף תפילתו, לאותו תיקנו שיתודה באמצע תפילה[187]. ושמעתי שיש מקומות שאין אומ' אותו באמצע והן נוהגין כתורה. מאי אמ', רב אמ' אתה יודע רזי עולם, ושמואל אמ' אתה יודע[188] מעמקי הלב, ולוי אמ' בתורתך כת' לאמר, ור' יוחנ' אמ' רבון כל העולמים, ורב יהוד' אמ' כי עוונותינו רבו מלמנות[189], ורב המנונא אמ' עד שלא נוצרתי איני כדיי[190]. פי' כל אלה הם ראשי וידויין שהיו מסודרין להם והיו מאריכין בהם דברים. אמ' מר זוטרא לא אמרן אלא דלא אמ' אבל אנחנו חטאנו, אבל אמ' אנחנו חטאנו תו לא צריך, דאמ' בר המדורי הוה קאימנא קמיה דמר[191] שמואל והוה יתיב כי מטא שליחא דציבור לאבל אנחנו חטאנו קם אכרעיה[192], ש"מ עיקר וידויא האי הוא. גרסי' בפרק אמ' להם הממונה[193] גבי וידוי כהן גדול, ת"ר כיצד מתודה או' עויתי פשעתי חטאתי, וכן בשעיר המשתלח הוא אומ'[194] והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם, וכן במשה הוא אומ'[195] נושא עון ופשע וחטאה, דברי ר' מאיר, וחכמ' אומ' עוונות אילו הזדונות, וכן הוא אומ'[196] הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, פשעים אילו המרדים, וכן הוא או'[197] מלך מואב פשע בי, ואו'[198] אז תפשע לבנה בעת ההיא, חטאים אילו השגגות, וכן הוא אומ'[199] נפש כי תחטא בשגגה, אחר שהתודה על הזדונות חוזר ומתוודה על השגגות, אלא או' חטאתי עויתי פשעתי, וכן בדוד הוא אומ'[200] חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו, וכן בשלמה הוא או'[201] חטאתי העויתי והרשעתי, וכן בדניאל הוא או'[202] חטאנו והעוינו והרשענו, אלא מהו שאו' נושא עון ופשע וחטאה, אמ' משה לפני הקב"ה רבונו של עולם כשחוטאין ישראל לפניך ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות. אמ' רבה בר שמואל אמ' רב הלכה כחכמ', פשיט', מהו דתימ' מסתבר טעמיה

175 כגירסת דקדוקי סופרים. 176 משלי ו, א. 177 כהג' הב"ח ודק"ס. 178 לפנינו: רב חסדא. 179 כגי' דק"ס. 180 איוב לג, כז. 181 בראשית ג, יז. 182 כגי' דק"ס. 183 בדק"ס אות ה העתיק מפסקי רבינו אמר רב כהן, וכנראה נתחלף לו בי"ת בכ"ף וו"יו בנו"ן. 184 לפנינו נוסף: ואע"פ שהתודה קודם כו' קלקלה בסעודה, וכ"ל בדק"ס. 185 כגי' דק"ס, ולפנינו ליתא: תפילה. 186 צ"ל: הנה. 187 מביאו השבה"ל סי' שיט. 188 כגי' דק"ס. 189 לפנינו נוסף: וחטאתינו עצמו מספר. 190 לפנינו נוסף: עכשיו שנוצרתי כו', וראה דק"ס. 191 כגי' דק"ס. 192 כגי' דק"ס. 193 לעיל לו, ב. 194 ויקרא טז, כא. 195 שמות לד, ז. 196 במדבר טו, לא. 197 מלכים־ב ג, ז. 198 שם ח, כב. 199 ויקרא ד, א. 200 תהלים קו, ו. 201 מלכים־א ח, כז. ושם: חטאנו העוינו והרשענו. 202 דניאל ט, ה.

דפחתינן ליה[98], או דילמ' לחומרא קאמ', דאיכא עשיר דבעי למיתב ליה טפי, ת"ש אמ' ר' עקיב', וכולן רואין אותן כאילו הן בני חורין כול', ש"מ ת"ק לקולא קאמ' ש"מ. פי' שזהו משפט הבינונים, אבל העניים פוחתין להן, וקימ' לן דהלכה כת"ק דהילכת' כר' עקי' מחברו ולא מחבריו[94]. אמ' לו תן לי זמן ונתן לו, ומי יהבינ' זמן, והאמ' ר' יוסי ביר' חנינה[95] אין נותנין זמן לחבלות, אמרי כי לא יהבינ' זמן לחבלה דקא מחסר ליה ממונא אבל לבשת דלא מחסר ליה מידי יהבינן.

[צא, ב] תני רבה בב"ח קמיה דרב שורי הרגת נטעותיי קיצצת אתה אמרת לי להורגו, אתה אמרת לי לקוצצן פטור, א"ל [לא] שבקת חיי לבריה, אמ' ליה איסמייה, א"ל לא תיתרגם מתניתך בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה, ואלא מאי קא טעין ליה, דאמ' ליה אנא בעאי למיעבד האי מצוה כדתניא ושפך וכיסה[96] מי ששפך יכסה, ומעשה באחד ששפך[97] וכיסה חברו וחייבו רשב"ג ליתן לו עשרה זהובים. אמ' ליה רב[98] דיקלא דקא טעין קבא אסיר למיקצייה, והאנן תנן כמה יהא בזית ולא יקצנו רובע. פי' בשביעית בשלהי פרק בראשונה[99] תנינן לה והכין פירוש', דכל אילן שיש בו פירות ולא נגמרו אסור לקוצן בשביעית מפני שמפסיד את הפירות, ורחמ' אמ' לאוכלה ולא להפסד, ומשום הכי תני כמה זיתים יהיו באילן ויהיה אסור לקוצו רובע הקב אבל פחות מרובע לא חשיבי להיאסר האילן בעבורם[100], אלמ' רובע הקב הוי דבר חשוב והכא אמאי בענן קב, ומהדר שאני זיתים דחשיבי, אבל לעולם תמרים בקב, א"ר חנינה לא שכיב שכחת ברי אלא (דקא) [דקץ] תאינתא בלא זימנא, אמ' רבינא ואם היה מעולה בדמים (בדמים) מותר. פי' שהוא שוה לבנין יותר מפירותיו מותר לקוצו. תניא נמי הכי רק עץ אשר תדע [זה אילן מאכל], כי לא עץ מאכל הוא זה אילן סרק, וכי מאחר שסופו לרבות את הכל מה ת"ל כי לא עץ מאכל הוא להקדים סרק למאכל [צב, א] יכול אפי' מעולה בדמים ת"ל רק.

שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי, קא אכיל וקא טעים להו טעמ' דחמרא א"ל מאי האי, אמ' ליה ביני גופני קיימי, אמ' ליה מכחשי כול' האי אייתי לי מקוריה, רב חסדא עאל לפרדיסא[101] חזא תאלי דקיימי ביני גופני א"ל לאריסי עקרינהו, דגופני קנו דיקלי דיקלי לא קנו גופני.

מתני'. אע"פ שנתן לו אינו מחול לו כול'. ת"ר כל אילו שאמרו דמי בשת, אבל דמי צער גופו. פי' מה שנעלב ונצטער בתוך לבו אפי' נותן לו כל ממונו של עולם[102] אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנ'[103] ועתה השב אשת האיש וגו'.

ירושלמי[104], רב אמ' אדם שסרח על חברו תחילה והלך וביקש ממנו פעם ראשונה שנייה ושלישית[105] ולא קיבלו מה יעשה, יעשה שורה של אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי וגו', ואם עשה כן מה כתיב תמן[106] פדה נפשו מעבור לשחת, א"ר יוסי הדה דתמר באותו

משמוע מחמת זקנותו ורקק והגיע בו הרוק ולא הרגיש אפ"ה חייב ליתן דמי בושתו דדינו כדין המבייש את הישן, מפרש הא דהמבייש את הזקן הוא מן הדין לא כפירוש הראשונים דלעיל. וגם הריא"ז בפסקיו בפירקין הלכה ד, פיסקא ד מפרש הירושלמי דהוא מן הדין, עיין שם הערה 88. 93 לפנינו בגמרא הגירסא: דלא בעי למשקל כולי האי, וגירסת ספרנו גירסא יפה. 94 כ"פ הרמב"ם בפ"ג מהלכות חובל ומזיק הי"א ובטוח"מ סימן תכ. 95 לפנינו בגמרא: רבי חנינא. 96 ויקרא יז, יג. 97 כ"ג כת"י, ולפנינו: ששחט, ועיין דק"ס אות ט. 98 לפנינו בגמרא: אמר רב. 99 שביעית פרק ד, משנה י. 100 מהר"י בן מלכי צדק והר"ש בשביעית שם מפרשים דלא קאי אשביעית אלא אפי' בשאר שני שבוע ופי' כמה יהא בזית ולא יקוצצו משום קוצץ אילנות טובים, ונימוקם עמם דמשום איסור שביעית כבר תנן לעיל במשנה: והזתים משינצו. אבל הגר"א בשנות אליהו מפרש כפירוש רבינו וז"ל: כמה יהא בזית אדלעיל קאי דאמר בזיתים השיעור משינצו ואמר רובע, ומסמיך לפירוש זה לשון הירוש': מה, רובע נץ, או רובע זיתים, פירוש אי בעינן שיהיה רובע הקב נץ או רובע הקב זיתים, מהנץ יהא יכול לגדל רובע הקב זיתים, אמר ר' יונה לאיזו נץ שהוא עושה רובע זיתים פי' לאיזה נץ אלא שעושה רובע זיתים. 101 לפנינו ליתא: עאל לפרדיסא. 102 כעין גירסת רבינו כן גריס גאון מביאו בש"מ, ולפנינו בגמ' גרסי': אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם, ועיין בש"מ פירוש הגאון. 103 בראשית כ, ז. 104 ירושלמי בבא קמא פרק ח ה"ז. 105 לפנינו בירושלמי שם ליתא: ראשונה שנייה ושלישית, ואיתא מעין זה, ולפנינו בבבלי יומא פז, א: אמר רבי יוסי בר חנינא כל המבקש מטו תבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים כו'. 106 איוב לג, כז.

שלא הוציא עליו שם רע, אבל באותו שהוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית[107].

[צג, א] א"ר חנין כל המוסר דין על חברו הוא נענש עליו תחילה, שנ'[108] ותאמר שרה אל אברם חמסי עליך, וכת'[109] ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה, והני מילי דאית ליה דינא בארעא. א"ר יצחק אוי לו לצועק יותר מן הנצעק, תניא נמי הכי אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע. פי' דכת'[110] והרגתי אתכם, על שניהם הוא אומ' אלא שממהרין לצועק יותר מן הנצעק, כדאשכחן בשרה.

מתני'. האומ' סמא את עיני כול'. א"ל רב יוסף בר חמא לרבא[111] מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, א"ל רישא לפי שאין אדם מוחל על ראשי אברים, אמ' ליה וכי אדם מוחל על צערו, דתניא הכיני פצעני על מנת פטור פטור, אישתיק, א"ל מידי שמיע לך בהא, א"ל הכי אמ' רב ששת משום פגם משפחה, איתמ' רב הושעיה אמ' משו' פגם משפחה, רבא אמ' משום שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו. פי' אבל על צערו אדם מוחל. א"ר יוחנן[112] יש לאו שהוא כהין, ויש הין שהוא כלאו, כיצד לאו כמתמה הין, הין כמתמה לאו.

תניא נמי הכי הכיני פצעני על מנת פטור רואין אם כמתמה חייב ואם לאו פטור, יש לאו שהוא כהין ויש הין שהוא כלאו. פי' דוקא בהכני פצעני שאדם מוחל על צערו כרבא אמרינ' הכי, אבל בראשי אברים אע"ג דאמ' ליה על מנת פטור שלא כמתמה חייב הוא שאין אדם מוחל על ראשי אברים, ולא פליג ר' יוחנן עם רבא[113].

קרע את כסותי שבר את כדי חייב, ורמינהי לשמור ולא לאבד, לשמור ולא לקרוע, לשמור ולא לחלק לעניים. פי'[114] כי יתן איש אל רעהו לשמור[115] כשהפקידו לשמור חייב בפשיעה ולא כשהפקידו אצלו על מנת לאבד, או לקרוע, או על מנת לחלק לעניים, דכיון דא"ל חלקיהו תו לאו דמפקיד נינהו ומאן קא תבע, ועניים לא מצו תבעי דלכל חד מצי אמ' ליה לאו לדידך יהיבנא אלא לאחריני, ואסיק רבא[116] לא קשיא הא דאתא לידיה בתורת שמירה והא דאתא לידי' בתורת קריעה. פי' אי אתא לידיה מעיקרא בתורת שמירה והדר אמ' ליה קרע חייב אי לא אמ' ליה על מנת פטור, אבל אתא לידיה מעיקרא בתורת קריעה פטור אע"ג דלא אמ' ליה על מנת פטור. ההיא ארנקי דצדקה דאתאי לפומבדיתא אפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא פשע ביה אתו גנבי גנבוה חייביה רב יוסף, א"ל אביי והתניא לשמור ולא לחלק לעניים, אמ' ליה עניי דפומבדיתא מיקץ קיץ להו ולשמור הוא. פי' קיצוב היה להם כך לשבת לכל אחד והילכך הוה ליה כאילו אותן העניים הפקידו אצלו.

פרק ט'

[צג, ב] הגוזל עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזלה, גזל פרה מעוברת וילדה, רחל טעונה וגזזה משלם דמי פרה עומדת לילד ודמי רחל טעונה ליגזז. גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה אצלו וגזזה

107 דברי הירושלמי מביא גם הראבי"ה ח"ב סי' תקלא, והעתיקו האו"ז ח"ב סי' רעו והמרדכי יומא סי' תשכד, והוסיף שם הראבי"ה: ונהגו אבותי [ואמרו] שתקנות קדמונים וחרם להוציא שם רע על המתים שהם שוכני עפר, ורבים תמהו מה ראו על ככה, [ולא] — (מרדכי) דבר ריק הוא מהם כי כיוונו לאגדה דרבי תנחומא פרשת ואתחנן (סי' ו): אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כל הכעס הזה למה וכו' חטאת בששה עונות כו' ששית והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים, אברהם יצחק ויעקב חטאים היו שאמרת לבניהם כך, אמר לפני רבש"ע ממך למדתי שאמרת את מתות החטאים האלה, אמר לו אני אמרתי בנפשותם ולא באבותם כו', ודין זה מביא הרמ"א בש"ע אורח חיים בהג"ה סימן תרו סעיף א.
108 בראשית טז, ה. 109 שם כג, ב. 110 שמות כב, כג. 111 לפנינו בגמרא הגירסא: רב אסי בר חמא, וכגי' ספרנו כ"ג כתב יד מינכן, וכ"ג הרי"ף והרא"ש, וכן הגיה סה"ד בערך יוסף, כי רב אסי בר חמא לא נזכר עוד בש"ס, אבל רב יוסף בר חמא הוא אבוה דרבא, וע"ע בדק"ס שם אות ב משכ"כ בזה. ומה שהעיר הגאון ר"י פיק בגליון הגמרא דלא יתכן לגרוס לרבא דהכא קאמר דאשתיק ואח"כ שוב תירץ רבא אין אדם מוחל על ראשי אברים, כבר הרגיש בזה הראב"ד בפירושו וכתב: ולא חשש רבא לקושיא דאבוה, וגם הרשב"א עמד בזה ותירץ כעין זה, עיין שם בדבריו.
112 לפנינו בגמרא גרסינן: רבי יוחנן אמר, ועיין בהערה הבאה. 113 כ"פ הר"ח, מביאו האו"ז ח"ג סימן שפ וז"ל: ופר"ח זצ"ל הילכתא כרבה דאין אדם מוחל על ראשי אברים. — המשך ההערה בסוף הספר. 114 כל הקטע הוא בלשון רש"י. 115 שמות כב, כט. 116 כ"ג כת"י רא"ש, ולפנינו: רבה.

ומתירה

זכר לנס ודלי כדלמן :

תרו (ל) כתב הטור ויתן כל אדם אל לבו בעי"ה לפיים לכל מי שפשע כנגדו שיהא לב כל ישראל שלם כל ה' עכ
מבוא ולא יהא מקום לשטן לקטרג עליהם ואיתא בפט"ו מפרקי ר"א ומייתי לה במרדכי דיומל
אמר שמואל לפני הקב"ה רבש"ע על כל העולם כולו נתת לי רשות ועל ישראל אי אתה נותן לי רשות ת"ל
הרי ים לך רשות עליהם כי"כ אם יש להם חטא וכו' ואיכא למידק דמהכא משמע דבטלה שתא ליה ליה
רשות לסיסטוטי וכי"ה אית ליה ושמע י"ל דהכא מייירי מקמי דחטאו בעגל כדלמרינן במדרש רבה סדר קרח פ' י"ו מה עשה הקב"ה
כמען תורה הניח למלאך המות ת"ל העולם כולו ברשותך חוץ מישראל שהם וכו' אבל לבתר דחטאו בעגל אי'
ליה רשותא בטלי שתא ואפי' למכפך במוכתן בר מי"ה דלית ליה רשות לסיסטוטי כה"ג אלא להכיתו ולהכזיבו
החטאים לפני הקב"ה ואם יאמר מלפניו ית' זכרון יעלו כן תירץ הרב במהר"ל לעיל וכ"ל דהכא לאו
לסיסטוטי קאמר אלא שהלא שמאל שר של כולם הוא מסורים תחת ידו למשול עליהם כי היכי דע' לומות תח"נ שיש
שר על כל ל' ול' מ"מ שמאל שר של כולם גם ישראל יהיו בכלל זה ולזה ת"ל הקב"ה שניהו מוסרם
לידו אלא כי"ה אם יש להם חטא לפי שכי"ה כולם זכאים וטהורים ואין בהם חטא כ"ל ודו"ק : ומ"ש אין
י"ה מכפר עד שיפייסנו כתב מוהר"ם גרמיזאן ז"ל שאפילו שבירה שבין אדם לחבירו יש בה חלק למקום כגון אם
ביזהו בדברים הרי אבר מהתבת לרבך כמוך וכיוצ' וכל זמן שלא הרצה את חבירו אפי' מה שבין אדם למקום
חינו מכפר : צריך לפייסו כתב מוהר"ן מביא שמה שמהגין בזמנינו זה כי יחט' לוי לשים והקניטו בדברים
ככעס למצוי ביניהם לתוך השלום הוי מנהג נכעוות אלא שהשולב יל מעצמו לפני העלוב ויאמר לו סרחתי
ודקדק כן מן הירושלמי ואין כ"ל כן דכיון דסוף סוף הולך לפייסו אם העלוב מתפייס מה נכך אם עכר זה
בתוכם ונם נם' יפה מרחה כתב שאין דבריו מוכרחים וכן עיקר : כתב הרמב"ם פ"ב מה"ת ושנה גדול לשב
שיתודה בדברים ויודיע פשעיו להם ומגלה עבירות שבינו לבין חבירו לחחרים ואומר להם חמנם חטאתי לפלוני
ופשעתי לו כך וכך והריני היום שב ומתנחם מכל עבירות שבין אדם למקום ת"ל לפרסם עצמו ומזה פיס היה
לו אם גילם אלא שב לפני השל ברוך הוא ופורע מחזיו לפניו ומתודה עליהם לפני רבים שחם בחוכם או שבח
כתב מוהרי"ק שורש קכ"ט הבח על הפניות אם בדעתה עבירות שבין אדם למקום מיקרי ואם בחוכם או שבח
עליה בשעת מילוי עבירות שבין אדם לחבירו מיקרי ועיין לפרט את החטא ועיין בהשגות ובמ"ת הכ"מ
ובמוהרי"ם ח"ב בחשובה השייכות לז"ח שאלה ח' וכמ"ש לקמן בסי' תר"ן סעיף כ' בס"ד : ומ"ש פשט שניים
ומלישים וכו' בפרק במרא דיומא ללרך לפייסו בשלש שורות של שלש בני אדם שילמר שיבר על לנסים וילמר
חטאתי ויבר העויתי ולא שוה לי ופירש"י ויאמר חטאתי הרי פשט ואחר העויתי הרי שחים ולא שוה לי
הרי שלש ע"כ ומהכא משמע קלת דבסי לפייסו נג' מיני לעויים והכי משמע ממי שהא דילוף לה מאחי יוסף
וכ"כ נם ב"ח אלא שהפוסקים לא ניחוו זה ודו"ק : ומ"ש אינו זקוק לו משמע דאי בעי לשחול ממנו מחילה
יותר מג"פ דשאי וכן דעת הטור אבל מדברי הרמב"ם פ"ב מה"ת שאינו רשאי והכי משמע ליכא דנמי
דקאמר כל המבקש ממנו מחבירו אל יבקש יותר מג' פעמים משמע דאיסורא איכ' והכי מוכח עוד דאמרינן
בירושלמי אחל רב לבני רבי חינא תליסר מעלי יומי דכפורי ולא ליפיים פרכיון והיכי עביד הכי והאמר רבי יוסי
בר חנינא כל המבקש ממנו מחבירו וכו' ומאי קשיא ליה דילמא רב מסתיר על עצמו היה ותע"ש דלפי' רש"י
מבני הכי מ"מ אין פירושו ממוור והביק' דכי מבני רב שאני ר"ל דכיון דר"ח היה כרבו של רב שואל ממנו אפי'
אלא פעמים אלמא דלמאינו רבו אינו רשאי והכי נקטינן וכבר כתב הוא דכיון שיותר מג' פעמים אינו זקוק לו
עוד לפייסו סי"ה מכפר והיינו דמכן בעבירות שבין אדם לחבירו אין י"ה מכפר עד שירלה את חבירו דילמא רבל
שמלאנו חצ"פ שהוא לא כתרצי י"ה מכפר דמל"כ עד שימרל מבירו ליה : ומ"ש ואם הוא וכו' וכו' פי'
אפי' אינו רבו מובהק וירלה נגם לרעת רש"י שפי' דרב שאני ר"ל שמחמיר על עלמו היה היינו משום שאינו מתביש
ר' חנינא רבו דרב ומיהו לעניין דיני מודה שאם הוא רבו חולך לו כמה פעמים לפייסו : ומ"ש אם לא שמחיר
לטובת המבקש מחילה וכו' כ' נם ב"ח דמשמע מדברי דאם אינו לטובת המבקש אלא לטובת המוחל אינו יכול
לעשות כן והסיע עליו דלית' ולפ"ד אין כאן סוס משמעות דכיון שכתב דכל שמכוין לטובת המבקש מחילה'
עדיף עביד אלא מחילה ממש משמע דכל שאינו מכוין לזכויות אלא שאינו מוחל משתא אינה סיבה ש"ד :
ומ"ש ת"ל למחיל לו לשון סירושלמי כפי המובל אין לו מחילה עולמית ומיהו משחברת שיבקש ממנו ממחילה
ואם מחל יש לו מחילה אלא שכוונת הירושלמי היא שאם אינו רולה למחול עולמית דשפיר עביד ולא הוי לכזרי :
(כ) אם מת לפני שחל לו וכו' כ' נם כמ"ג בשם שלטי הגבורים בפ' הזהב דדוקא כשחטא לו בעודו בחיים ולא
הספיק לבקש ממנו מחילה קרוב לוודאי שלא היה מוחל אבל אם לא חטא אלא לאחר מיתה ת"ל ליכך על קברו אלא
מבקש ממנו מחילה במקום שכייסו : ומ"ש מביא י' בני אדם וכו' יראה דהיינו שמעמיד דיינין שי"ל שמפיחי
דאמרינן ג' שורות של ג' בני אדם צריך שיהיו מחודשים שלא הלכו עמו בפעם ראשונה ואין זה נכון :
(ד) ואינו מברך על הטבילה. הטור הביא בשם רב שעדיה שמברך וכתב עליו הרש"ם שאין דבריו נראין
דאי משום מייב אדם לטהר עלמו ברגל היינו לטהר עלמו מכל הטומאות ואף מטומאות מת ולהזות עליו
ג' וז' והלישי' אין לנו טהרה וכיון שאין הבעלי קריין טובלין כל השנה אין מובה לטבילה זו ואין לברך פ"ב
וכ"כ בחשו' מוהר"ם הלריכות נמי' חק"ו ולכאורה ק' על זה מהרש"ם עלמו בסוף מס' ר"ה הביאו המור
סי' תר"ב דלחה דאמרינן בירושלמי ר' מייה מפקיד לרב חי חת יכול למיכל כולי שתא בטהר אלא חי
כל אכול ג' ימים בשתא כי דלמו הם ג' ימים שבין ר"ה ליוה"כ וקורא לאחן ג' ימים לפי שבר"ה לא היה
לריך להזהיר לבעל בטהר' שפשיט' שיאכל בטהר' שחייב אדם לטהר את עלמו ברגל ומשמע שלא היו מזין

עליהם

כפי תדע אות סי' תכו

ביה"ש ואח"כ

שבת ג' וה' משום שמחמת עם ושפע"י כן לא שכיח בהדיא בגמרא ופ"ה מלמד שלא מי שתיה שלא מקום שהרוח מנשבת בו תמיד ואינו שכיח ומשום הכי לא חשיב ליה בהדיא ומ"מ מסתמא שכיח ליה

פרי הלכות גזילה הארמה

ואחר המחילה רבה ליתא שהרי ע"כ לא קאמר המרדכי
דלא קנה אלא כשלא ידע מה שקנה וילמה מילו
ליד אחר דלא וכה כיון שלא ידע והאחר וכה אבל אם
הלוקח שלא ידע כשקנה הוא אחר נמי עתה טרו פשי להרי
היה שלו ואין לומר דכר דכרי ואדרבה הרחיה עלמית היא
מפמרדכי עלמו שבניה היא המרסור שקנה אותם בחוק
בדיל ומכרו ונמלא של כמף ניל לוקח אע"ג דלא ידע
הלוקח כשעה שקנה מ"מ המרסור ליתי ליה זכות כלל וזכ'
בו הלוקח והיינו הוא עובדא ואם הלוקח לא דלה לוכות
בו מה תיכפת לן ובודאי יש ליתב דבריו דרוצה לומר
דמילן היכי לא וכה לוקח כיון שלא ידע שקנה אבל עתה
שהיא בידו וכה בה אמנם לע"ד אפשר דבאמת הוו קמפלגי
שבדי כתב הר' ברוך בשילתו ג"כ בפ"ת מסם המרדכי שם דע"כ
לא אמרינן דאחירו קונה לו שלא מדעת שלא בדבר
שהוא הפקר גמור אבל בתחילה אפי' לתיכא יאוס בעלים
לא קני אבל לתירוץ ב' של הרא"ש דנעשתה שלא קניתה לו
אחירו היינו משום דבתיסורא אחת ליה הא אם ודאי היא
יאוס קני אפי' היא תחילה וא"כ המוכר פ"ל כפ"ר ברוך
ולכך אפי' ודאי הוא אם יאוס בעלים רחמונים לא קני
והלוקח אבד בהרא"ש אמס היה ודאי יאוס קני ולכך לא
רלה הוא לוכות בה •

או אפשר דלפי מ"ש הר' ברוך דלוקח בתחילה וכו' לא
קאי אפי' אחר יאוס אבל לפי תירוץ המוספות הוא
ריחמון של הרא"ש דכל דבר שאפשר שיתלמנו לא קנתה לו
אחירו אם כן אפי' בהפקר גמור לא קנתה וא"כ המוכר
פ"ל הכי נמי המו' ולהכי לא רלה והלוקח פ"ל כבב ה"ר
ברוך דבהפקר גמור קונה לו אחירו שלא מדעתו ולכך לא
רלה לוכות שבדי אחירו של מוכר ק"ל שלא מדעתו ועוצם
שמוכר בסברתו ולבך חיכו רולה לוכות וה"ל כהיתה תחתיה
דשמואל דאמכת גיטין דהמוירה לפי סברתם יע"ש
ותמהני על הלב מני שלמה שכתב לף פ"ה דהוו קא מפלגי
בסברת רחבה הגו' דהלוקח היה שכוב כיון שלא היה
דעתו לקנות הפימת לא קנה לו אחירו והמוכר קפ"ל תקנ'
מדעת ופימת זכית בו' ל"ל שהות ביון להקנותו וסגי בהכי
בדעת מקנה וכתב לכן דעת המרדכי ז"ל בפ"ק ודוגמתו
עובדא דאלכסנדרום בו' יע"ש כי לע"ד אחר התחילה זה
ליתא שהרי ע"כ לא קאמר המרדכי שלא בהלוק' לף ידע
כלל מהתחילה עד שנתת ליד אחר אתא"כ כתן שהוא ביד
הלוקח ומ"ש ודוגמתו כו היינו לענין המוכר דאדרבה היה
עושן כי הוא לא ידע כלל ומד ובן הבל ובן כמו שקנתה
וזהו לוגמת היות המרסור יודע והומיף להפליא על דברי
ז"ל דבמוכח זה שכתב דאחירי דמוכר קאמר וידע מהפימת'
ובאמכר החובבה היה בלעתו ג"כ על הפימת הקפה
על הלפת ז"ל ליך כתב דבפ"ק דילן כה"ג קאמר דלא קנה
לוקח כמה שלא ידע ובתב ז"ל מה בכך שהלוקח לא ידע
אחרי שאר ככר המוכר ידע והוא מיתת שבדי כהך עובדת
אחירי המוכר לא ידע רק שאמר טוען שמכר החורבה הכל
מכר וכמו שפי כן הלפת התמר הנז' שם והוא פשוט בל"ל
דמרדכי תרתי בעינן ודוק •

פרק יז דין ח' כל מלילה כו' עיין ת"ש הכ"מ ז"ל
שם דלא כ' הו"ל להביאו לכתוב שפי' וכו'
ועיין מ"ש הרב בר"ח בהגהותיו על רביעו שם מיש מייש
ויבב לעון שפי' הש"ך וכוה דבר תימה מאחר שמשמע
הוא דאחרא אמות עליה ממי שיך לפי' משום הש"ך ועי'
שם יבנה למלך שכתב שדברי מרן תמוהים כו' יע"ש כי
נר' כי דין שפי' שיך לאוקמה קמייתא נמי ופיינו ל"מ
בפירש עליתו כו' אלא שפי נפל אמנם לע"ד דבריו
מרן נכונים בש"ס רביעו ז"ל בפי' המשנה דאוקי מתני' בר"ה
וקאמר שפי נעל כו' משום דקאי בר"ה דלא תקנו ל"ש שם
זעק ועיין מ"ש הרב בשהר"ן ז"ל בשם בתי כהונה בלשונות
דף פ"ט ע"ל מ"ש עו"ב על לעון הרב בשהרשו"ל בפמקים
וכתבים ס"י ר"ל להקשה עליו מהאי סוגיא דהוי לקנות
ואפ"ה לא אמרינן בכל שהי דקנה לו ניחא ליה ויתירן מה
שתירן ולא ניחא ליה משם ס' הרשב"ש בהגיה דפסינה
העומדת בר"ה שהלך הלוקח ומכר דלא קנה עד שיתברבה
בדינה מרה"ר לשימתה אף על פי שנקנית בשטרי בר"ה
וכו יע"ש •

ולע"ד היה נל"ש דלא קשה למהרשו"ל דלעולם הכי
מחלקינן דלאפוקי ממונא אמרינן שמא לא גמר
להקנותו אלא בשעה שהוא המבקש להקנות מ"ש
בשהקנינה מבקש לעשות הקנין ודאי בכל שהי דנקנה לו
ניחא ליה אבל השם גבי נפילה דנפילה לא הוי קנין כלל
שם רחיה ללוקמתא בתרוצא דבש בה"ר דליכא קנין ד'
אמות לא קני בנפילה מ"ש שע"ג דהוא המבקש להקנות כיון
דעבד אינו קנין משום הכי לא קני עד שיגמור כוונתו שהא
הלקיחה משא"כ שם היה עושה שום קנין דשם ודאי אמרי'
בכל שהי דנקנה לו ניחא ליה והיא דפסינה דלא קנה
עד שיתברבה כדינה כו' היינו משום דאיכא עלמא דאדרבא
גילה דעתו בהדיא להפך דלוקח רולה לקנות בקנין הגדול
ודאי אמרינן דלא קני אלא בהוה דגלי דעתיה שרולה
לקנות בו והכונה בנפילה דאינו קנין כלל כיון דגלי דעתיה
דאינו רולה לקנות בחרבא אמות אלא היה רולה ליקחנה
בידו משא"כ כל כמה דלא לקחה והנפילה לאו כלום היא
לכך לא קנה ר"ג גבי פסינה כיון דגלי דעתיה דאינו רולה
לקנות בחבידה אלא למוכבה אליו שהוא דבר גדול מ"כ
קנין המבידה הוסר תעליו על שיכלים כוכתו אבל גבי
ש"ת דחבב דקנין אלים עפי ואינו רולה לעשות דבר אחר
ודאי אמרינן לכיון דקייך בש"ת ליפות כאו ודאי אמרינן
דליפות כאו עבד ואם דבר שמקנה ליה נית ליה וכ"ש כנתן
ברב מוהרשו"ל לעבד קנין לסבר אלים ואין כוונתו לעשות
עוד שום דבר והקנין כמי שהני ודאי לא אמרינן לא גמר
לקנות שלא בסבר כיון שהוא הקונה בקש הקנין ודוק וזה
ברור ובהכי יתורץ גם לתירוצו : גם שמעתי מקשים
מעשה הרב כשהרלה אמיגו ז"ל מאחר הרא"ש ז"ל הכיצה
קנוני ז"ל מ' רנ"ו שהיה מהיות דפ"ק למליעה דף ו"ב
דשם ל"ה בנפילה לא ניחא ליה כו' לא נתכון בשעת תקנת
תכמים כשכור שנפילתו יפה לו שעה
ולע"ד יש לפלק בין היכא דאיכא תקנת תכמים בקנין ש'
ובלי דעתיה לא ניחא ליה כיה כאה שעה דבר אחר
שנתכוון לקנות בקנין האחר אבל השם דזכיף מיהא נתכון
לזכות יהיה מלתא דמתנה או מילתא דהפקר הא ליכא מינוי
בוכייה מה בש שכתב הרא"ש ז"ל כיון לזכות לה והשתיל
לה כאו ורשותו מיזכה לה נמלא דאע"ג דהוא לא זבף לה
מדין הפקר אבל הקוש רשותו שהשתיל לה קונה לה לימומה
מדין הפקר ולוק

הלכות חובל

פרק ה' דין ט' אינו דומה מזיק אחירו בגופו כו' עיין
הלכות תמובה פ"ב דין ט' פסק אבל עבירו'
שבין אדם לאחירו כגון החובל באחירו או מקללו או גוזלו
אינו נמחל לו לעולם על עיתן להכיבדו מה שיב לו וילכהו
ויחחול

ויקשה מהילה כו' כי לכאורה דברים אלו תהלי דהכא פסק כיון שמילם לו נתכפר לו ורחיתי לדרב עין יהושפ ס"ד דא"ל דהכא הכי ותירץ דהכא כה' חובל לחיירי במזיק מחונו דחינו מלטער דאמר ע"י ב"ל לחי נכרע ממנו משכ"ב כה' תשובה דחיירי בגוזל דמחותה שעה חוקב כי כבר אבד ממנו בהחלט ולכך אפילו יפרע לו מת"כ מ"מ חותו לער חינו נמחל כו' שם:

ולע"ד גל"ל דהכא חיירי במזיק אלא במתכוין ואפ"ה במזיק בגופו חינו נמחל לו עד שיפייסנו דומיא דחמילך אפ"ג שהיה בשגגה מה שאין כן במזיק ממונו בשגגה וכיון שמילם לו נתכפר וכה' תשובה חיירי במתכוין להזיק ע"פי זה ניחח כי מבחן ה' יחובל נר דמזיק ממון אחיירו כיון שמילם לו נתכפר ואינו לריך וידוי לה' ואלו בהלכות תשובה פ"ח כתב החובל בחבירו לו מזיק ממונו כו' עד שיתודה כו' לכן ל"ל להתם חיירי במתכוין להזיק ולהכי לריך וידוי: ודברי מרן שם בפ"ח שכתב דלין זה הוא בפ' החובל לעפ"י כו' ומ"מ מלי למפיק לה כו' יע"ש כי לכאורה קשה מלי מביח מפ' החובל להתם חיירי לענין שלריך פיוסיהמו דהכי יליף לה מחילמלך ורבינו חיירי לענין וידוי והפסר

דדייק מ"ש חינו מתכפר כו' ש"מ נעשי וידוי

לו חפסר לכונת מרן ז"ל היינו לומר שכנה בפ"ק לית' בו' ופיינו שיקשה ממנו מהילה לכל מלי למפיק דבינו מכל חעלות החלש כו' להיינו לריך וידוי לה' ל"ע היכח מייתי לה ובכפי יתורץ קושית הרב מוהרח"ו בשפר מקרחי קדם דף ק"ע שהק' להם"ם חיירי בגוזל בגופו ורבינו חיירי בגוזל ובמה בכתבתי יובן ומה שקשה דהכח כתב לחובל ממון בחעלומין לבד וחובל בגופו לריך מהילה וחלו בה' תשובה כתב לגבי הגוזל לריך פיוסיהמו וכתב הטין יוסף ללח מלח מי שהרגיש בזה הרב לח"מ תירץ לזה הכח בה"ח דהתם בה' חבו' חיירי בגוזל שנכנס ולינרו לריך מחי לכל מזיק אלא נהנה חינו מלטער הניזק רק על ממונו וכיון שמילם לו נתכפר ושקשה על זה הרב מקרחי קדם דח"כ חמחי חילק רבינו בין ממון לגופו ליפלוג בממון עלמו בין גוזל למזיק ולע"ד עמ"ש יתורץ דבגוזל לנתכון לעבור עבירה וחייב וידוי לה' חינו חילום וכבר השמיענו שם בה' חבו' לריך לפיוסי חכל בה' חובל דחיירי דשגג בלח כונה כלל ואפ"ה הכי במזיק בגופו לריך לפיוסי ולכך הוליך לחלק בין ממון לגופו להשמיענו דבגופו אפ"ל שלח נתכון לריך לפיוס חשמ"כ בממון לחין חילוק רק בין נתכון לעבור עבירה ללח נתכון ותירץ הרב מהרח"ו זעפ מי נר' דוקא בחיירי בגופו והכהו לו הויקו והכהו וגם' מעיל שמוחל בהגהותיו על רבינו כתב דגוזל ולחי הוא ליסטים מזויין ומלטער הגזל כמו החובל בגופו זכו' יע"ש מ"ש קשה עליו בין ח' דפ"ח לענין וידוי לה' שכתב גם בחזיק חמונו ומ"ש שם שהוא ממילת חסידות ליחח שפירי חינו נמחל לו קחמר מה גם כי בפ"ח לענין וידוי לה' מביק לה מפ' לכל חעלות הוק:

פרקו דין ח' בן שביה חנוס כו' עיין מ"ש ה"ה והרב כסף משנה ז"ל ועיין מה שכתבתי בפירקין דין ע' דרך חגב עיין שם.

שם דין ג בל"ח כו':

שאלה רחובן היה חייב לשמעון עשרה זהובים לומן קלוב וכהגיע הזמן על הפירעון מלח רחובן לשמעון בשוק וח"ל רלובן לקבל מעותיך כאן ממח ירך וקבל ושפחח רחו-ן חת ידו לקבל הזהובים ופרע לו ו' זקבים ונלך לו שמעון חך לוי היה עומד מרחוק ונדמה לו שהיה בין הזהובים אחד רע ואלו קרב אל שמעון וח"ל לוי לשמעון פחח ירך ואראה הזהובים שנחת לי בים ביניהם אחד רע ושמעון פחח ידו והתחיל לוי לראות הזהובי ובני בינו עבר גוי אחד קטן והחיו בידו שמעון מלטעקה ונפלו מידו שמעון הזהובים ולקטו משם שמנה ושקנים נאבדו בין רגלי העוברים עתה שמעון שואל מלוי הב' זהובים שהוא גרם לו הנזק ולוי חומר כי הוא לנזקתו ולהנאתו נתכוון ווינו המורה ושב"מ:

תשובה הנם כי ילעתי ערכי עלי ושפלות דעתי ובפרט בדיני ממונית וקנסות ונזיקין שכם מקלוע גדול בתורה ורוו כמו רבו הסברות והחילוקי' וכל הפוסקים ז"ל ללמו בימים חדשים בחדשים והשריכו למעניתם ובפרט הרמב"ן ז"ל בקונטרים ס"פ גט פשוט בחכמתו הרחבה חיון ודקדק בדינת דגרתי כל הלדדים ולידי לדדים ולח הניח פינה ווזית שלח נחקשה בה ובידי בחר העיב על מקום שים בחסברות הפכל לחנסי להביע ח"כ חפ"ה הדיוט כמוני שם לחרתי לבוח חעיר חשר חבל ידיעתי דעת הדיוט וחלתי וחירח לומר לבחת ידי חובה להביע קושלי לבר בחתי בשודותים שה לחוות דעתי הקלר' ובבר זה יפחח בקנוים ויסתייים בב דוליים היושבים על כסח ההולחים וזכ החילי בפ"ד והוח כי בענין דינח דגרתי הלכה ליוחת ביקרחל דקלל כר"ח דלנין דינח דגרתי וחייב ובגרמח בנזקין פטור והחילוק שים בין גרמח בנזי' לגרמי דגרתי הוח פלוגתח דרבוחת דהרת'כם ז"ל בפ"ב מהלכות חובל הביח כמה גווני שהוח חייב עליהם משום דינח דגר' ור"ן פוטר וחולק עמו בקלת וכמו שהביח העור ח"מ סימן שפ"ו וחפי לדעת הרמב"ם ז"ל הנזי שם בפ"ן בינה דזוקח בראו שניו היכח שהזיק שהזיק לח מכי בידים חייב לכל בין שהיה בין שהיה שוגג חו מנוס חו חנוס חלח בחונסי במורי כח"ם ס"ה ז"ל שם והמפרשים לכל בראות המזיק לו שניה בראו לו שניהם שלח בראות זוקק בחזיל בכל גוונח חייב לכל בקוגב בכל גוונח פטור:

ודבה נרם לחתיל לעורר בב"ל אות זה לחיתי מ"ש מוסף בהגהה סי' שע"ח בח"מ מין בין שוגב בין חנו' וזוקח שלינו חונס גמור ממו שיתבחר וכתב הב"ד וז"ל הלשון מגומגם וכך הו"לל ו' ח זוקק שלינו חונס גמור למלשון הרמב"ם והמתכר מסמע לחין חילוק וכן פתב ה"ה להלה"ם חין חילוק כלל

ולעד לחר המהילה פלימה דעת ממני חיך הר"ב ס"ד ז"ל לח הביח דין ג' היה עולה בסולם ונסמטם שליבה מתחתיו ונפלה והויקה שם לח היתה מהודקת והזיקה חייב ושם היתה חזקה ומהודקת ונסמטה חו שהחליעה הרי זה פטור שזו מכה בידי שמים הרי לך בהדיח שכל שהוח חונס גמור ס"ל למרן דפטור וע"כ חיך יכתוב מור"ם ז"ל כן' גם נר' דחיסתמיעיתיה לב"ד ז"ל לשון מרן שם בה' חובל פ"ו ולשון הב"ח ג"כ שכתב ז"ל עמ"ש ה"ה ז"ל על רבינו בדין ח' והרב לח חילק כו' כתב מרן ז"ל ויש לתמוה על הרב המגיד שכרי מדין היה עולה בסולם ונסמטה שליבה מתחתיו שכתב רבינו בסחוך משמע בהדיח שהוח פטור מחונסים בחורים וכן כתב ה"ה עלמו לדעת רבינו ע"כ ח"כ הרי ס"ל למרן ז"ל דרבינו ס"ל כחותם דכשהוח חונס גמור פטור כנר' מדין שליבה מתחתיו וכ' ז"כ ס"ם מרן עלמו שלח רלה לחלק בדין ח' שכבר חילק ובידי בדין סולם כחמור ח"כ היכי יתכן שיכתוב מור"ם בשם י"ח גם חיסתמיעיה לב"ך ז"ל לשון ה"ה ז"ל שם בה"ו הכו' למשה בדין סולם כו' שכתב בפטור משום

קודם שיסכך ויעת, צריך שיתוך, ומתי, ומ"ש ואמרי, לעולם אימא

מרב יככ"פ לחיסור תוס' יככ"פ דכוותה קל ומסיק לחכול פחות מכותבת ביותר מכדי לכילת פרס ע"ם ולגבי לח כביעותי דתי תוס' יככ"פ דתוריייתא ח"כ. על לוחם טח דכתוס' ודתי לח חיכב כתתוב למ"ע ולח שייך לומר דדמי: שם לפילו תענית חלוס • עי' מ"ח בשם מכרי"ל ולע"ד רחיים לזה דכתב כם בגמרת דפסחים קודם לזה נבי מחלוקת דר"ח ור"י לי בעיקן כי"ט לכם קחמר כל מודים בעלרת דבעיקן לכם וכו' וכל מודים בפוריח דבעיקן לכם וכו' מר בריה דרבינה וכו' ולכתורה קשה מדוע לח קחשיב גם כך בערב יככ"פ דבעיקן לכם וגרחה דבחמת בערב יככ"פ לח כוי מעמת מבוח לכם ועוע ובזוכר חיחת חעזו חת נפשותיכם דיכ"פ גריכין לעינות בגוף ובערב יככ"פ גריכין לעינות בגפם דגם בגפם גריך בפרס והגה כח דמותר לסתעות ח"ח בשבת וי"ט הוח מפיס כיון דגפשו עגומה עליו כ"ל בחענית לשוע ולפ"ז בערב יככ"פ דמלוה דמכילה לח מבוח דלשוע נחית ח"כ חמור גם בח"ח חף דכ"ל לשוע ומלחתי סברת זו בחבל חברכם חבל לח הביח רחיות כל"ל: שם תענית חלוס • עיין בחכ"ע בשם כע"ז וכן מסיק בחסדי דוד ח"ב (כי' ט) דהיוס כיפור עולם לו וח"ל לכחפוחי לחתר יכ"פ (ע"ד):

סימן תרו סעיף א עד סיפיסקו • עי' ברמב"ם סל' חשובה (פ"ח) דלחף שחבירו מוחל לו לריך ווידוי וחרטה ובס (פ"ב) דגם בגזל ממון לחף שמחזיר לו ממון לריך פיוס וכיינו מבוח לעיל כמ"ש בגמרת ב"ק (דף לב) ובחגי' שלילת שמוחל (סי' מ"ח) נסחפק בסוגיח ממון דלח ידע הגזל ולח היה לו לעיר לי לריך פיוס ע"ש. ולע"ד זולת לעיר לס שהה בידו ממון חבירו לריך פיוס דלחיתת בירובלמי (ב"מ פ"ה) כמעשל כיסו של חבירו ים לו עליו תרעומות ע"ש: סעיף ג בהגה ועיקר הוידוי וכו' • עי' בחגי' לורח לגדיק (סי' ד) שלריך להזכיר חגת ד' וגם לריך להזכיר בפירוש שלח יסוב לעשות החטח וכן בכל הוידויס וכן לריך לעמוד בוידויס כל ימות השנה ודלח כשכיה"ג דבכל השנה מ"ל לעמוד ע"ש: סעיף ד בהגה דיוס כיפור מבטל שבועה • עיין בחט"ז ום"ח וכן בחגי' בשם לדקה (סי' י) דמלוכלים שעודה המפסקת לח ע"ג קרקע ים לכם של מה שיסמכו ובכד"ע דכן נהגו לחכול ע"ג שפסל:

סימן תרז סעיף ב לפרע בחטח וכו' עי' בחט"ז ובחבונת מחם סופר (סי' קנב) לענין מחם תענית טולה במקום שהיה לשניס מלוקת:

סימן תרח סעיף ב שחוכלות ושוחות עד שחשכה וכו' • ובקונץ על ברמב"ם (פ"ח) נסחפק מס חוכלת מיד במילחי יום כיפור מי מחיין מיהו מבית שם בשם שהם"ז שלח ניחנו דבריס שללו חלח לדוחחס לכל בדול הזה שמקילין לכתם דבריס רלוי לעשות סיין לתורה לפילו בדרבנן. ובחגי' כחב סופר (סי' ז) מבית ג"כ כך דהיכה מקילנת בשם בריעב"ח ומסיים ע"ז שלין בדבריס כחלו לדיין חלח מה שיניע רוחות לפי זמן ומקום: בהגה לכל ביחיד מייב וכו' • עיין בחגי' בנין טולם (סי' נב) בספרם בזה דשחס רגיס לח ישמעו לו ושחס יחיד ישמע לו לכל שם יודע בודחי שלח ישמע לו פשוט מלהוכיח כלל ע"ש: סעיף ד בהגה דברים המחמיס • עי' בגמרת ביומח • ולכתורה לח יחכל ג"כ חמרים דחמרינן בכוונות (דף י) חמרים משחנן ופירש"י מחממין ע"ש לכל בגמרת לח חביב ליה:

סימן תריא סעיף א ולין מיוב כרם חלח וכו' • עי' בחט"ז. ועט"ז וכן נוטה בקול חליבו (סי' לו ולט) דכולהו לסור מדחורייחא (ע"ד) ועיין מ"ש בשמו לקמן (סי' תריג): סעיף ב כל מלחכה וכו' • כחב הש"ך (סי' טג) שלסור שביחת בהמה ועבד לינו נוהג ביככ"פ למען דלים ליה דלינו נוהג כי"ט לעיל (כי' רמו)

פתחי תשובה איסרלין, ישראל איסר בן מרדכי עמוד מס 128(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

מתילה ופיוס

קול התורה

חוברת מ״ג — תשרי ה׳ תשנ״ח

לכבוד סיום הש״ס של ״דף היומי״

דרשות, שיעורי פתיחה, מבוא לגדרי מלאכת שבת, הלכות ה״דף״

הגאון רבי מאיר שפירא זצ״ל

מכתבים, כרוז, פנינים מחייו וחכמתו

קובץ ״שמחת התורה״

מיוחד ללומדי דף היומי - הערה קצרה ויסודית על הסוגיא
הערה אחת לכל דף ודף לששה חדשים הבאים

* * *

הגאון רבינו אליהו מווילנא זצ״ל

הערות למסכת ברכות, ביאורים בדברי תורתו
מאמר ״אשירה לה׳ כי גמל עלי״, פנינים מחייו ומשנתו

חידו״ת והערות מענינא דיומא

קדימה במצוות, חינוך, שופר, וידוי, יוה״כ, סוכה, חנוכה ועוד

חידו״ת והערות בענינים שונים

גלות, שבת, שומע כעונה, תלמוד תורה, ברכות ועוד

בירורים בהלכה

כיבוד הורים וזקנים, תחום, ערב יוה״כ, סוכה, שמחת תורה ועוד
מכר לקרוב, היתר עיסקא, דינא לנפישה, אומנתו של חבירו

מחשבה ואגדה

ראש השנה, עקידה, תשובה, ביאורים במקרא ובדברי חז״ל ועוד

בירורים בהלכה מענינא דיומא

הגאון רבי יעקב שלום סופר זצ"ל*
בעל התורת חיים וראב"ד בודאפעסט

הערות בהלכות ערב יום הכפורים

מיעוט בלימוד בערב יוהכ"פ

מג"א ריש סי' תר"ד: ויש למעט מלימודו בעיה"כ כדי לאכול ולשתות (ברכות דף ח').

נ. ב.: צ"ע על ראייתו [דאי' שם רבב"א סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולהו שתא במעלי יומא דכפורי תנא לי' חייא ב"ר מדיפתי כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב וכו' כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי] דמנ"ל [לחייא בר רב] זאת שאם הי' מעביר פרשיות לא הי' לו פנאי עוד לאכול ולשתות טובא, ועוד הקשה המחהש"ק למה לא הביא ראי' מסוכה דף כ"ח [דאי' שם ולא אמר הגיע עת לעמוד מביהמ"ד חוץ מערבי פסחים ורבי יום הכפורים, פרש"י שצריך לאכול מבעו"י].

ונלע"ד דהא מבואר בפוסקים דעיה"כ דין יו"ט יש לו ואסור להתענות בו אפי' תענית חלום, ולרוב שיטות איסור דאורייתא הוא, ולפ"ז יש בו עוד קולא משאר דבשאר יו"ט חציו לד' וחציו לכם וכאן כולו לכם, ולפ"ז ילמוד רק מעט מה שהוא מעיקר הדין ולא יעבור זמן התפילה (ע' בעולת שבת ובמג"א רסי' רמ"ב לענין שבת), וזה מוכח רק מברכות [ח:] מדלא התירו לעבור פרשה משמע דצריך להיות כולו לכם.

במצות עינוי בערב יוהכ"פ

אי גם נשים מצווים בזה די"ל דהוה מעשהז"ג ופטורות או שמא כל שמחוייב בתענית העשירי חייב באכיל תשיעי, ע' תשו' רע"ק אייגר סי' ט"ז שהניח דבר זה בצ"ע, ומצאתי למורי ז"ל בכתב סופר חאו"ח סי' קי"ב דפשיטא שמחוייבות והביא סמוכים ממהרי"ל יעו"ש.

---

* מגדולי הרבנים והמחברים בדורו, (נפטר כ"ז תמוז תרפ"ח), בנו של הגאון המחדיר רבי חיים זצ"ל בעל המחבר חיים פלם חיים ועוד. החידושים שלפנינו שכתבו בעירותו נלקטו מכולי נלון השו"ע שלו המוגה בנגזי נכד להיות הרב מאיר מבריסק מילילוויטש נמנ"ד ס. פתוחה בכזול, תשוח"ם לו, ההנהות שבין חלקי ריבוע הן מבל בנו ג.י.ם כ"י.

הולכים לשם רק להראות שזוכרים יום המיתה והוא העיקר כידוע מגמ' ברכות [ה.] [וע"ע באג"מ או"ח ח"ה סי' מ"ג א"ו].

נוסח הכפרות

שם מג"א סק"ג: יאמר חליפתי תמורתי כפרתי ר"ת חתך שם מלאך.

נ. ב.: עשכנה"ג דיש ב' נוסחאות או "תמורי" או "תחתי" וכן במט"מ סי' תתל"ו אינו גורס תמורתי (במט"מ אשר בידי הגירסא תמורתי) יעו"ש, ואין נפק"מ דתרוייהו הוא שם חת"ך, וברש"י בשבת [פא:] משמע לומר "תחתי" וכן בטור כ' שיאמר זה תחת זה א זכר כלל זה תמורתי יעו"ש, ע"כ לא ידעתי מפני מה בחרו "תמורתי" תחת "תחתי", וצ"ע.

מצות עינוי בליל ערב יוהכ"פ

שם ביאור הגר"א סק"ו: מחלקותם [אם אומרים סליחות קודם עלות השחר בעיו"כ] כמ"ש האחרונים דפליגי אי הלילה ג"כ יו"ט או דוקא ביום וע' של"ה ומג"א הביאו והעיקר שאין המצוה להרבות אלא ביום וגמ' ערוכה הוא בכתובות ה' א' ועיין רש"י שם ד"ה אית לי' וכו' [אלא מעתה יוה"כ שחל להיות בשני בשבת ידחה גזירה שמא ישחוט בן עוף וכו' התם אית לי' רווחא וכו' פרש"י לשחוט בלילה שהסעודה אינה עד למחר].

נ.ב.: ובברכי יוסף כ' דאין ראי' כל עיקר יעו"ש, ולא ידעתי מפני מה [ושמא כונתו לחלק בין עיקר דין יו"ט לחיוב סעודה דזה אינו אלא ביום, וע' לקט הערות בכתובות שם ואכמ"ל].

מחילה במוציא שם רע

ט"ז סי' תר"ו סק"ג: במרדכי כתוב הוציא עליו ש"ר אין לו מחילה עולמית משמע פי' שאין המוחל אכזרי כשאין מוחל אבל אם רצה למחול הוי מחילה משו"ה אם מת אותו שחטא לו מהני לענין זה אף שהוציא עליו ש"ר דאמרי' אילו [illegible] קיים הי' מוחל לו.

נ. ב.: ע' שיירי כנה"ג טור ג' דמהר"י ווייל ומהרי"ל כ' "אין לו למחול" אבל בירושלמי פ"ג דיומא שממנו הוציאו דין הנ"ל כ' אין לו מחילה עולמית, והנה מלשון אין לו מחילה עולמית משמע דלא מהני מחילה אבל מלשון אין לו למחול משמע כרמ"א דל"צ למחול אבל אם מוחל רשאי, ואולי י"ל דיש ב' הוצאת לה"ר א' שא"א למחול [כגון] פסול משפחה וא' שיש למחול עפמ"ג ודוק.

דין פיוס ברבו

שם מג"א סק"ג: אפי' אינו רבו מובהק רק ששמע ממנו ד"ת [צריך לילך כמה פעמים עד שיתפייס].

נ. ב.: עמחהש"ק דהוא רק לגירסת רמב"ם וטור רבו שאני אבל לא לפי' רש"י [יומא פז:] דרב שאני [שהי' מחמיר לעצמו] יעו"ש במעיל צדקה מפורש כך וכ' דגם לרש"י צריך לילך פעמים רבות יעו"ש הביאו הכנה"ג בב"י.

ואם הוא גדול הדור אפי' לא שמע ממנו אות אחת מיקרי ג"כ רבו, כן נ"ל מתוס'

דין פיוס במת

שם מג"א סק"ז: ואם חרפו לאחר מיתה א"צ לילך על קברו אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו.

נ. ב.: דבר זה הביא הכנה"ג וע"ש בשם שלטי הגבורים פ' הזהב [ב"מ לג. בדה"ר], ועיי' ברמ"א ח"מ סי' ת"כ סעיף ל"ח דמשמע דאין חילוק ציין עליו הרעק"א וגם ביש"ש ב"ק סי' נ' חולק יעו"ש, וממחבר ורמב"ם ספ"ב דה' תשובה משמע כשה"ג דקודם חטא לו ואח"כ מת, ודברי שה"ג צ"ע הא מוכח מהמדרש [תנחומא ואתחנן, אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כל הכעס הזה עלי למה וכו' א"ל אתה אמרת שלח נא ביד תשלח, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, לא ה' שלחני, ואם בריאה יברא ה', שמעו נא המורים, הנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים,וכי אברהם יצחק ויעקב חטאים היו שאמרת לבניהם כך א"ל ממך למדתי שאמרת מחתות החטאים האלה בנפשותם וכו'] שילפי' שלא להוציא שם רע על המתים כמבואר בסעיף ג' ע' מרדכי ביומא [סי' תשכ"ד] ולמה לא ביקש משה ממנם מחילה במדבר, אבל גם על יש"ש ורמ"א קשה דאם הוא רחוק ישלח שלוחו ולמה לא שלח משה שליח.

שו"ר באר"ר סק"ג הקשה קו' הנ"ל על יש"ש, ולא ידעתי למה לא הביא הרמ"א בח"מ הנ"ל, ותו הא לשיטת שה"ג יותר ק' קו' הנ"ל כמובן.

מספר הטבילות בערב יוהכ"פ

רמ"א שם סעיף ד': ואין צריך לטבול רק פעם אחת בלא וידוי.

נ. ב.: אותם הטובלים ג' פעמים שטות הוא וכן אותם האומרים וידוי תחת המים מהרי"ל סי' קצ"א וקצ"ב (כנה"ג), ועט"ז סק"ה בשם האר"י הקדוש דיש לטבול ג' פעמים ועפ"י הקבלה יתודה במקוה וכן איתא במהרי"ל דבין בער"ה ועיוכ"פ יטבול ג"פ (שכנה"ג טור י"א), ועיי' עולת שבת רפ"ה בשם המקובלים דכל שהוא בעל תשובה יטבול בע"ש י"ד טבילות ושאר כל אדם ג' טבילות יעו"ש, א"כ בעיוכ"פ שכל אדם הוא בעל תשובה ועיקר המקוה הוא משום תשובה יהי' צריכים לטבול י"ד פעמים, ועבאה"ט בשם של"ה.

צ"ע ממס' דרך ארץ רבה ספ"י הטובל ב' פעמים הר"ז מגונה, וצע"ג.

כיסוי על חטאים

מג"א סי' תר"ז סק"א: וקשה מ"ש רש"י בחולין [מא:] דאי איתא דחטא בשוגג קלא אית לי' דמי שבא לידו דבר עבירה בשוגג אינו מחפה עלי' כדי שיתבייש ויתכפר לו עכ"ל והא בקרא כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וחטא היינו שוגג וע"ק דבסוטה [לב:] אמרי' שלא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה כדי שלא לבישו וי"ל דשא"ה כיון דאמר לשם חטאתי חזינא שאינו מתבייש וצ"ע.

נ. ב.: ע' מחנה חיים (ח"ג או"ח סי' א') קו' כיוצא בזה למאי דאמרי' במגילה (כ"ה ע"ב) דמעשה שגל נקרא ומתרגם דניחא להו דהויא להו כפרה וקשה מגמ' סוטה הנ"ל שלא חלק הכתוב בין מקום חטאת ועולה כדי שלא יתבייש הא ניח"ל דלהוי לי' כפרה, ותי' אאמו"ו הגנ"י דשאני איסור ע"ז דחמור מאוד אפי' אם הי' שוגג נחשב

למזיד ובעון ע"ז אמרי' בסוטה שם דצותה התורה ליקח שעירה כדי שיהי' נודע ויהי' לו כפרה יעו"ש פלפול נאה ועוד תי'.

וכבר הקשתי על גמ' יומא פ"ו האיך למד ריב"ב דצריך לפרט את החטא מדאמר משה אנא חטא העם הזה חטאה גדולה , הא שאני בע"ז, וצריך לומר דלפני המקום אין חילוק דהא לפניו הכל גלוי וידוע, שו"ר בא"ר שהק' קו' הנ"ל וכ' וי"ל.

והנה בברכות ל"ד ע"ב אמר ר"כ חציף עלי מאן דמפרש חטאיו שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה כ' תוס' כסוי חטאה וטעמא לפי שאז מתבייש על חטאו אבל אם מפרש חטאיו דומה שאינו מתבייש עליו ואמרי' לעיל פ"ק דף י"ב כל העושה דבר ומתבייש מוחלין לו עכ"ל, ויש להקשות מפני מה לא מתרצי' רומיא דקראי אהדדי ביומא פ"ו דהאי פסוק כסוי חטאה מיירי בשעה שאינו מתודה לפני הקב"ה שידוע ממילא לכל ומתבייש בו ולא מספר לאחרים כגוונא דשאול לפני שמואל שהביא הגמ' בברכות דף י"ב ע"ב ועי"ז מתבייש ומוחלין לו והקרא מכסה פשעיו לא יצליח מיירי שאינו יודע שום אדם וממילא אינו מתבייש אם לא יוודע לאחרים ולכן לא יכסה פשעיו כדי שיתבייש, ובזה יתורץ מאוד דברי רש"י [בחולין הנ"ל מקו' המג"א] שרש"י אינו כותב שמספר לאחרים אלא "אינו מחפה עלי" וכוונתו פשוטה דחטא בשוגג קלא אית לי' ועי"ז מתבייש ומכפרים לו אבל הוא לא יספר אותה לאחרים דאז דומה שאינו מתבייש ובזה מיירי הפסוק אשרי נשוי פשע כסוי חטאה שהוא אינו מספר רק ממילא נודע לאחרים, וכן תיקנו חכמים בסוטה תפילה בלחש שלעולם הכל יודעים שחטא אבל הוא אינו רשאי לפרש חטאיו שאז יהא נראה כאילו אינו מתבייש ואם לא יספר שישמעו אחרים נראה שמתבייש ממעשיו ועי"ז מוחלין לו, ויהי' הכונה ברש"י בסוטה דף ל"ב ע"ב ד"ה שהרי וכו' שלא יבינו שהיא חטאת ומתבייש עכ"ל היינו שעי"ז שלא יבינו יתבייש הוא כמו שאול שהתבייש ע"י שלא הזכיר אורים ותומים [בברכות יב:] , (ומלישנא דגמ' שם אינו מוכח כך).

מתי לוקין בערב יוהכ"פ

מג"א שם סק"ט: וכתוב בכתבים שהאר"י לא הי' מקפיד על המלקות רק היו מלקין אותו ד' מלקיות נגד ד' אותיות השם ואח"כ טבל לקיים באנו באש ובמים.

נ.ב.: אי האר"י הי' עושה זה קודם מנחה דהא טבל אח"כ ובודאי טבל קודם מנחה צ"ע דהא מפורש דלוקין אחר תפילת המנחה, ולומר שאחר סעודה מפסקת לקה ואח"כ טבל, (ולזה כיון המג"א בסי' הקדום בסק"ח דיש טובלין אחר סעודה מפסקת וציין לכאן שהאר"י טבל ג"כ אחר סעודה מפסקת [ודלא כמ"ש הלבושי שרד שם וכאן] ועמ"ש סי' תר"ו ודוק), קשה ג"כ דממחבר משמע שקודם סעודת המפסקת יש ללקות [דמשמע אחר מנחה מיד], וכן עכ"ח צ"ל כן דהא גם בזה יש חשש שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ולא יוכל אח"כ ללקות כמו בוידוי בסעיף א', וראיתי נוהגין שטובלים ומתפללים מנחה ואח"כ מלקין ד' מלקיות.

תוספת יוהכ"פ בבין השמשות

מג"א סי' תר"ח סק"ב: מפורש בתורה, ובין השמשות אע"פ שהוא ספק מוחין.

נ. ב.: עיי' תוס' ר"ח בסוכה כ"ח [וז"ל: ושנינן כי אתא קרא לחיובינהו לנשים בתוספת עינוי **והוא בין השמשות** של יוה"כ וכו' עכ"ל, הרי מפורש דביהשמ"ש דין תוספת יש לו וא"כ אין מוחין דאינו מפורש], וצע"ג. [ולכאו' בלא"ה צ"ע דהרי בין

לצאת מא"י ע"מ לחזור. ואולי סברתו היא שהיתר זה נחוץ לשם חיבת הארץ, כי ידוע שאם אוסרים על אדם לצאת ולבוא כרצונו, גם גן עדן יימאס עליו, ולבית כלא ייחשב. וזו היתה חכמת שלמה שאסר על שמעי בן גרא לצאת מירושלים בידעו שלא יוכל לסבול ובהכרח יצא ויתחייב מיתה (עי' שיחות מוסר לר"ח שמואלביץ, תשל"א, כה).

והא דרב ספרא בגיטין (עו, ב) לבאורה י"ל שרש"י סובר דיחידאה הוא ולא קי"ל כוותיה, או שמידת חסידות היתה של הנהו רבנן, אבל לשון "אסור" דאיתא התם לא משמע הכי, לכן נראה יותר לומר שרש"י סבר שצורך גדול לצאת נחשב כלא איתדר ליה בארץ שאז מותר לבן חו"ל לחזור, כנ"ל, ורב אסי הרי בן חו"ל היה. וכן הא דמו"ק י"ל דרצה רש"י לאוקמי דמצי מיירי גם בבן חו"ל.

שלוש התשובות

וממה שנתבאר במאמר זה ארווח לן בעז"ה להבין על בוריין, אליבא דרש"י, שלוש התשובות של ר' יוחנן במעשה דקדושין הנ"ל. כי כששאל לו רב אסי "מהו לצאת" אמר לו "אסור", שהרי גם בן חו"ל אסור לחזור כל זמן דאיתדר ליה בארץ, כמו שיוצא מדברי מהרי"ט צהלון שהבאנו לעיל. וכשאמר לו "לקראת אמא מהו" אמר לו "איני יודע" שהרי לא ידע ר' יוחנן אם רצונו לכבד אמו יפרע לו בישיבתו בארץ, וכשחזר לבסוף אמר לו "אסי נתרצית לצאת וכו'", והיינו שהרגיש ר' יוחנן שאמנם כן הוא, והו"ל כמאן דלא איתדר ליה בארץ ובהיותו בן בבל מותר לו לחזור למקומו כדברי מהריט"ץ הנ"ל. ובזה מיושבת באופן אחר קושיא ד' שהקשינו לעיל על המעשה בירושלמי, שאיך ישתנה הדין מחמת רצונו.

====

הרב שאול ווגשאל
גייטסהעד יצ"ו
מחבר ספר טיפול ילדים בשבת ועוד

בענין חיוב בקשת מחילה

במי שחבל או גרם צער לחברו בשוגג

בחו"מ סי' תכ"ב סעי' א' פסק המחבר דהחובל בחברו אע"פ שנותן לו ה' דברים (תשלומי נזק, צער, רפוי, שבת ובושת) אינו מתכפר לו (כלפי שמיא) עד שיבקש ממנו וימחול לו.

ונסתפקתי אם זה הדין שייך דווקא בעשה החבלה במזיד או אף אם חבל בשוגג דהרי קיי"ל דאדם מועד לעולם ביז במזיד· ביז בשוגג.

מקור פסק השו"ע הנ"ל בב"ק פ' החובל דף צ"ב ע"א, וז"ל המשנה, אע"פ שהוא נותן לו (תשלומין) אינו נמחל עד שיבקש ממנו. והנה איך לפרש המשנה זו הוא מחלוקת הראשונים. האם קאי המשנה על כל מיני חבלה וכפסק השו"ע הנ"ל, או דקאי רק על בושת. הרמב"ם והשו"ע פוסקים דקאי על כל מיני חבלה, ורש"י והרא"ש ופסקי הרא"ש והנמוק"י מפרשים דהמשנה קאי רק על בושת, דהיינו אע"פ שמשלם דמי בושת, מ"מ הצער מה שדואג על בושתו אינו נמחל עד שירצה את חברו. וכן הובא מחלוקת זו בש"מ דהראב"ד ברש"י, והרא"ש והגאון כהרמב"ם.

ועכשיו נראה במה שנוגע לשוגג, דהנה דין בושת אינו נוהג בכלל בשוגג, והוא משנה מפורשת בב"ק פו: וז"ל המשנה. ופטור על הבושת עד שיהא מכוון. ועיין בב"ק כ"ז ע"ב וכ"ז ע"א כמה אופנים של אינו מכוון דפטור על בושת.

לפי"ז להרא"ש אשר כל דין המשנה דאינו נמחל עד שירצה את חברו שייך רק במבייש, צריכין לפרש המשנה דווקא כשהוא מזיד (דהא בשוגג אין כאן בושת). וכיון שהגענו לזה הרי ממילא יש ראי' מלשון השו"ע גם לשיטה האחרת, דהרי השו"ע הנ"ל כותב וז"ל, אע"פ שנתן לו חמשה דברים עכ"ל והרי בושת בכלל החמשה דברים, וא"כ מוכרח שהמדובר ג"כ רק באופן של מזיד. ואותו לשון נמצא גם ברמב"ם שהוא המקור של השו"ע בפ"ה מהל' חובל ומזיק הל"ט וז"ל. דאע"פ דנתן לו ה' דברים צריך לבקש מחילה.

לפי"ז כל המקורים מדברים רק במזיד ולהרא"ש הרי מוכרח דהמשנה מיירי רק במכוון (דהא בשוגג אין כאן בכלל חיוב בושת). לפי"ז כפי הכלל דאין מרבים מחלוקת אא"כ יש הכרח, נראה דגם להרמב"ם המשנה מדברת אך ורק בחבלה של מזיד.

היוצא מזה דבשוגג אין חיוב בקשת מחילה מחברו, ובלי בקשת מחילה נתכפר לו. (ורק בהורג בשוגג יש דין ערי מקלט וגואל הדם אבל לא בסתם חבלה).

ונראה להסביר את הענין ע"פ מה שחילק הרמב"ם בפ"ה מהל' חובל ומזיק הל"ט וז"ל, אינו דומה מזיק חברו בגופו למזיק בממונו, שהמזיק ממונו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חבל בחברו אע"פ שמשלם אינו נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו. ולכאורה הכוונה שמחלק בין נזקי ממון לנזקי הגוף. אבל עיי"ש בלח"מ שמקשה על חילוק הרמב"ם, דהרי הרמב"ם גופא פסק בפ"ב הל' תשובה הל"ט דגם בממון צריך לבקש מחילה דהיינו בגוזל ממון מחברו דאע"פ שהחזיר לו הממון צריך לרצותו ולשאול מחילתו, ומאי שנא מזיק ממונו מגוזל?, ומיישב הלח"מ דחיוב בקשת מחילה תלוי על הצער, ובגזל יש צער גדול. משא"כ במזיק ממון חברו אין הצער גדול כל כך. ועיי"ש בלח"מ ההסבר, ולכן בנזקי ממון יוצא עוון בין אדם לחברו ע"י התשלומין, ובקשת המחילה אינה מעכבת.

נמצא לפי"ז דאין כאן חילוק בעצם בין מזיק גופו למזיק ממונו, אלא יש חילוק בין צער גדול לצער קטן. ולפי"ז כיון שאפשר לפרש המשנה דב"ק במזיד שיש שם צער גדול, אין לנו לחדש מעצמנו שגם בשוגג יש צער גדול, דיתכן דרק במזיד יש צער ועגמת נפש ובושת, ולכן יש לו זכות לתרעומת גדולה על חברו, ולכן מעכבת בקשת המחילה.

ונראה דיש לזה סמך מן הגמ', דהמשנה ב"ק מדברת רק במזיד לכו"ע, דהא ילפינן התם חיוב בקשת מחילה מהא דאמר הקב"ה לאבימלך שיפייס את אברהם על הצער של לקיחת שרה ושיתפלל בעדו. (וע"ש בש"מ בשם המאירי דילפינן את זה מהא דאמר לו הקב"ה שיפייסנו עד שימחול לו בלב שלם כ"כ עד שיתפלל בעדו) והרי אצל אבימלך אומרת הגמ' שנחשב לקיחת שרה כמזיד מפני שהי' לו ללמד ולא למד (דאין דרך ארץ לשאול על אשה של אכסניא וכבר פרסם אברהם עניני ד"א בעולם), וא"כ כל המקור ג"כ באופן של מזיד ואין לך בו אלא חידושו.

היוצא למעשה דבשוגג מוחלים לו מן השמים אם אך שלם מה שיש עליו לשלם, ואף שלא ריצה את חברו. והטעם לזה, דבשוגג אינו גורם כ"כ צער ועגמת נפש, ועוד שכיון שהוא מעשה שוגג אין לחברו זכות תרעומות. ונראה דלפי"ז שאין לו זכות על בקשת מחילה ממילא אסור לו להשכין תרעומות בלבו, ויתכן דאין חילוק בין אופן שחייב לשלם ומשלם לבין אופן שאין כאן בכלל חיוב תשלומין.* ואשר לכן מי שחבל או שציער חברו בשוגג אסור לנחבל או למי שנצטער בשוגג להרגיש טענה על חברו. כנלענ"ד בלי חיפוש בספרי שו"ת.

מיהו כל זה במה שנוגע לכפרה כלפי שמיא, אבל במה שנוגע להבאת שלום בין אדם לחברו והנהגת ד"א נכון מאד לבקש מחילה, בפרט במקום שנודע שיש לחברו טענה עליו.

(וראיתי בספר לב אלי' על שמות שמפרש בענין שנאת חנם שאין הכוונה לשנאה בלי שום סיבה וטעם, אלא הכוונה שחושב שחברו עשה לו עול. אבל לא נתברר ע"פ שאלת חכם אם באמת עשה עול והאם באמת מותר לו לשנא אותו בעבור זה, ולכן נחשב שנאת חנם כיון דאינו מותר ע"פ דין. ויוצא מזה דבמקום שאסור לו להרגיש תרעומות על חברו נחשב כשנאת חנם. וזה כלל גדול בתורת בין אדם לחברו, דו"ק ותשכח).

---

* הערת בעל המאמר. מיהו אינו ברור די"ל דבמקום שיש תשלומין ראוי לו להתפייס ע"י התשלומין, משא"כ במקום שאין תשלומין אולי דאז יש מקום לפיוס.

* * *
* *
*

במערבא אמרי*

הרב יהודה אריה הלוי דינר
רב ביהכנ"ס "צא"י" דברי שיר, בני ברק

ילקוט הלכות ופסקים בענינים שונים

תוכן הענינים:

א. השכיר קרקע לחמש שנים והגיע שביעית
ב. אמירת יקום פורקן ביחיד בשבת שובה
ג. בקשת מחילה ממת
ד. מכרו עליה הראשונה ואח"כ נכנס כהן
ה. קיבל חבילות שוקולד שלא כדין
ו. שואל שהפקיד צ'ק ערבון

א. השכיר קרקע לחמש שנים והגיע שביעית

שאלה: השכיר שדה למי שאינו שומר תו"מ לחמש שנים והגיע שנת השמיטה, והשוכר יעבוד שם בכל המלאכות האסורות (ואין בידו לבטל העיסקא) מה עליו לעשות.

תשובה: כתיב (ויקרא כ"ה ב') ושבתה הארץ שבת לה', ולכמה ראשונים האיסור אינו רק על העובד אלא גם על הבעלים יש חיוב לדאוג שלא יעבדו בקרקעו (כעין שביתת בהמתו בשבת). ולפ"ז נמצא שבזמן שהפועל יעבוד בקרקע בשנת השמיטה יעברו הבעלים באיסור עשה של "ושבתה הארץ".

ולכן חייב בעל השדה להפקיר שדהו למשך שנת השמיטה ואחר שנת השמיטה אם לא יזכה בו אחר יחזור להיות שלו (כעין המבואר בשו"ע או"ח סי' רמ"ו סעי' ג' גבי שביתת בהמתו שאם גוי עובד בבהמת ישראל בשבת צריכים הבעלים להפקירה למשך ימי השבת ואחר השבת חוזר מאליו להיות שלו ע"ש). ואף שהשוכר עובד בקרקע מ"מ אינו זוכה בקרקע ע"י קנין חזקה כיון שאינו יודע כלל שהוא הפקר, כמבואר בגמ' יבמות נב: העודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן לא קנה, כיון שלא נתכוון לשם קנין.

ולכתחילה צריך להפקירו בפני שלשה, אבל אינו חייב לפרסם שהפקירו, ויכול להפקירו בצנעא בפני שלשה חבריו שיודע שלא יזכו בו כמבואר בירושלמי.

אמנם כיון שהקרקע הפקר אין הבעלים יכולים לקחת מהשוכר דמי שכירות במשך שנת השמיטה. [אבל יכול לקבל ממנו את הכסף כדי שלא

---

* הילקוט הזה מוקדש לזכר ולעילוי נשמת ידידינו הנעלה הר"ר שלמה הלוי דינר ז"ל ממיסדי ועורכי חוברת "קול התורה".

יתגלה לו שהפקיר ולא יזכה בו, ויחזירם לו בלי ידיעתו, או שבסוף השנה יחזיר לו את כל הכסף שקיבל בשנה זו (הגר"נ קרליץ שליט"א). ויש להסתפק אם יכול להחזיק בכסף מדין רמי תיווך, שהרי חייב לו דמי תיווך על שהמציא לו שדה של הפקר להשתמש בה.]

ב. אמירת יקום פורקן ביחיד בשבת שובה

שאלה: האם בשבת שובה יכול יחיד לומר יקום פורקן?

תשובה: איתא בגמ' סוטה לג. לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית וכו' לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי וכו' הא ביחיד הא בציבור, פירש"י יחיד צריך שיסייעוהו מלאכי השרת ציבור לא צריכי להו. ומה"ט כתב המ"ב (סי' ק"א ס"ק י"ט) שיחיד המתפלל בביתו אינו יכול לומר שום יקום פורקן.

ובגמ' יומא נג: איתא שהיה כהן גדול מתפלל ביוהכ"פ לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה, ובגבורת ארי תמה מהגמ' בסוטה שאין יחיד מתפלל בלשון ארמי, ותירץ הגבורת ארי ע"פ הגמ' בשבת יב: דעל יד החולה יכול להתפלל בלשון ארמי משום דשכינה עמו, ופירש"י ואין המתפלל צריך שיזדקקו לו מלאכי השרת להכניס תפילתו וכו', ולפ"ז כ"ש כה"ג שמתפלל ביוהכ"פ בבית המקדש שהוא מקום השראת השכינה יכול להתפלל בלשון ארמי.

ויש מתרצין ע"פ הגמ' בראש השנה יח. שבעשרת ימי תשובה גם תפילת יחיד נחשבת כתפילת ציבור של כל השנה, דכתיב דרשו ד' בהמצאו, ולכן גם כה"ג יכול להתפלל בלשון ארמי דבימים אלו אין צריך סיוע של מלאכי השרת.

וכעי"ז כתב הקהילות יעקב (ע"ז סי' א') על קושית התוס' דבע"ז איתא דיכול להתפלל בראש השנה בשעה שהציבור מתפללין, ובברכות משמע דדוקא במקום שהציבור מתפללין, ותירץ הקה"י דשאני ראש השנה מכל השנה משום דבעשי"ת תפילת יחיד חשובה כתפילת ציבור ע"ש. (עי' שמועות חיים יומא נג:)

ולפ"ז נמצא דבשבת שובה יכול לומר תפילת יקום פורקן ביחידות, כיון שבימים אלו תפילת יחיד נחשבת כתפילת ציבור ואין צריך סיוע של המלאכים, אמנם לפי הגבורת ארי אין ראיה לזה.

ג. בקשת מחילה ממת

שאלה: המדבר רע על א' שכבר מת, האם חייב ללכת דוקא על קברו לבקש ממנו מחילה.

תשובה: איתא בגמ' חגיגה כב: שרבי יהושע למד הלכה מסויימת שאמרו בית שמאי, ותמה עליהם כ"כ עד שאמר "בושני מדבריכם בית שמאי", אח"כ הסביר לו תלמיד של בית שמאי את פשר ההלכה. וחזר בו

והלך רבי יהושע ונשתטח על קברי בית שמאי, אמר נענתי לכם עצמות בית שמאי. הרי משמע דמשום שדיבר נגד בית שמאי היה חייב ללכת לקבריהם ולבקש מחילה, וכ"כ ברמ"א (חו"מ סי' ת"כ סעי' ל"ח) "המדבר רע על שוכני עפר צריך וכו' אם קבורים בסמוך למקומו של המדבר ילך על קבריהם ויבקש מהם מחילה, ואם הם רחוקים ישלח שם שלוחו לבקש מחילה, ע"ש.

אולם המגן אברהם (סי' תר"ו סק"ז) כתב דרק המחרף אדם בחייו והלה נפטר, צריך המחרף לילך על קברו ולבקש מחילה, אבל אם חירף אדם לאחר מותו אינו צריך ללכת על קברו כי חטאו אינו חמור כ"כ, ודי שיבקש מחילה במקום שבו חרפו, ע"ש. והא דמשמע בגמ' שצריך לילך לקברו כבר כתב החיד"א (פתח עינים, יומא כב:) שרבי יהושע דיבר בזמן שבית שמאי עדיין היו בחיים, ואמר "בושני מדבריכם", ולאחר כמה שנים ירד לעומקה של ההלכה, ולפיכך נזקק רבי יהושע לבקש מחילה על קברם. ויש דוחים דמה שעשה רבי יהושע היה רק ממדת חסידות, שהרי מובא בגמרא שם שהוסיף והחמיר על עצמו להתענות כל ימיו, עד שהושחרו שיניו מפני תעניותיו ע"ש, וע"כ שעשה כן רק משום חומרא בעלמא ולא מעיקר הדין.

וכ"כ במ"ב (סי' תר"ו סעי' י"ב) כדברי המג"א, שאם חרפו לאחר מיתה א"צ לילך על קברו אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו, ע"ש.

ד. מכרו עליה ראשונה ואח"כ נכנס כהן

שאלה: לא היה כהן בביהכנ"ס ומכרו ג' עליות, ולפני שקראו "יעמוד" וכו' נכנס כהן. **א.** האם יעלה הכהן או שמא כיון שמכרו העליה לישראל כדין כבר זכה בה הישראל. **ב.** את"ל דלא זכה בה וצריך להעלות את הכהן, האם יכול הישראל לתבוע שיחזירו לו הכסף ששילם עבור העליה. **ג.** האם יכול הישראל שקנה ראשון לתבוע לעלות לשלישי היות שזו עליה ראשונה שחל עליה המכירה.

תשובה: כיון שנכנס הכהן לביהכנ"ס חל על הקונה מצות וקידשתו לכבד את הכהן לעלות ראשון.

וממילא אינו יכול לתבוע את הכסף, דאדרבה כמו שקונה עליה בכסף כך קנה מצות וקדשתו בכסף, (והגם שאם לא היה קונה היה חיוב על כל הציבור לכבד את הכהן מ"מ עכשיו המצוה עליו לכבד), וכן אינו יכול לתבוע לעלות לשלישי היות שכבר קיבל מצוה עבור כספו.

וכל זה אם נכנס הכהן רק אחרי המכירה, אבל אם נודע אח"כ שכבר היה הכהן בבית הכנסת בשעת המכירה מסתבר שבטלה המכירה היות והיה אסור למכור את העליה, שהיה דין על כל הציבור לכבד את הכהן, ויכול הקונה לתבוע את כספו בחזרה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

הרב יהושע ראטטענבערג
ר"מ בישיבת עץ חיים ווילרייק, אנטווערפען

בענין פיוס בערב יוה"כ

איתא בטור או"ח סי' תר"ו וז"ל ויתן כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפייס לכל מי שפשע כנגדו, דעבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר ושבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שיפייסנו, ואפי' לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו וצריך לילך לו ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך לו פעם שנית ושלישית, ובכל פעם יקח עמו שלשה שיפייסנו שימחול לו ואם אינו מתפייס בשלש פעמים אינו צריך לפייסו עוד וכו', וכן הובא לדינא בשו"ע שם (סעי' א').

וצ"ב למה אין חיוב אלא עד ג' פעמים, למה לא ינסה עוד לפייסו, דהא לכאו' כל זמן שלא מחל עבירה בידו, ועי' בפר"ח שכתב דאם לא נתפייס חבירו גם החלק בין אדם למקום לא נמחל, וז"ל מ"ש אין יוה"כ מכפר עד שיפייסנו כתב מוהר"ש גרמיזאן ז"ל שעבירה שבין אדם לחבירו יש בה חלק למקום כגון אם ביזהו בדברים הרי עבר א'ואהבת לרעך כמוך' וכיוצא, וכל זמן שלא הרצה את חבירו אפי' מה שבין אדם למקום אינו מכפר עכ"ל.

ויש ליישב ע"פ המרדכי יומא סו"ס תשכ"ג (מובא בדרכ"מ שם סק"א בשינוי לשון קצת) וז"ל ובתנחומא פרשת וה' פקד את שרה ילמדנו רבינו אם תהי' קטטה בין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה לחבירו ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה, א"ר יוסי בן דורמסקית סימן זה יהא מסור בידך כל הימים שאתה מרחם על חבירך (הבריות, דרכ"מ) יש לך מרחמים ואם אינך מרחם על חבירך (הבריות, דרכ"מ) אין לך מרחמים, ומה יעשה א"ר שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה א' ויאמר להם קטטה היה לי ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קיבל", והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו (ומוחל לו, דרכ"מ) שנאמר וכו' עכ"ל, וכן מובא בב"ח שם.

" ע' לבוש (סעי' א') שכתב ע"ז בזה"ל כדי שלא יחשדוהו שמצדו גבצר והוא לא רצה למחול, וכ"ה במ"ב סק"ו וז"ל, כדי לפרסם הדבר שמצדו לא יבצר, ולפי"ז מה שכתוב במדרש "והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו" קאי על הא שהשפיל עצמו והלך לפייסו.

הרי לנו יסוד חדש דאף אם לא נתפייס חבירו אלא כשהקב"ה רואה שהשפיל עצמו מוחל לו[ו], ולפי"ז ניחא הא דאין חיוב לפייס את חבירו יותר מג' פעמים, דמכיון שהשפיל עצמו יש לו מחילה.

אמנם לפי"ז צריך להבין מה שמובא בפוסקים, וכן הוא במשנ"ב ס"ק ה', דאם רצה לפייסו יותר רשאי אם אין שם בזיון התורה[ז], ולכאו' מה מרויח בהליכה זו הא כבר נמחל לו ע"י שהשפיל עצמו.

ויש ליישב דיש לומר דיש ב' טעמים בדין זה שצריך לפייס את חבירו: א' שימחל לו עונו, ב' לקרב לבבות ישראל שלא יהי' שום פירוד ביניהם, שע"י שאחד מתפייס עם חבירו יש בזה קירוב לבבות.

ולפי"ז י"ל דלענין עוונו שנמחל לו ע"י שנכנע והשפיל עצמו והלך לבקש מחילה מחבירו סגי שיבקש פעם אחת, אבל כדי שיהיה קירוב לבבות אמרו חז"ל דלא סגי בפעם אחת, דאם חבירו לא רצה למחול צריך שיפייסנו ג' פעמים מעיקר הדין, וממידת חסידות רשאי לפייסו יותר אם אין בזה בזיון התורה, וכל זה כדי שלא יהא פירוד ביניהם[ח].

ולכאורה מוכח כן מהטור שם[ט] שכתב בזה הלשון, ועושין כן כדי שיהא לב כל ישראל שלם כל אחד אם חבירו ולא יהא מקום לשטן לקטרג עליהם, דלכאו' קשה מה כוונת הטור בזה הא עושין כן כדי שיתכפר וכמו שכתב בריש דבריו שצריך לפייס את חבירו כדי שיהי' חטאו נמחל[י].

אלא לפי הנ"ל ניחא, דבריש דבריו כתב עיקר הדין שצריך לפייס לכל מי שפשע כנגדו וכו' כדי שימחל עונו ובפעם אחת סגי דמשום שהשפיל עצמו הקב"ה מוחל לו, ואח"כ כתב דאם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך לו פעם שנית ושלישית וכו', והטעם כמו שכתב אח"כ דעושין כן כדי שיהא לב כל ישראל שלם כל אחד עם חבירו וכו', ואם אינו מתפייס בשלש פעמים אינו צריך עוד וכמו שכתב הטור שם. וזה מעיקר הדין, אבל אם רצה לפייסו יותר ממידת חסידות רשאי, כנ"ל בשם הפוסקים.

[ו] ושמעתי מת"ח אחד הסבר בדבר דזה מה שנכנע ונשפל הוא תשובת המשקל, דמה שפגע בחבירו הוא מצד הגאוה שלו ולכן התשובה שצריך להשפיל את עצמו. ובזה ניתן להבין שנמחל לו גם החלק של בין אדם לחבירו אחר שהשפיל עצמו כנגדו.

[ז] דלא כפר"ח דאוסר יותר מג' פעמים (ע' שפ"א יומא פז: טעם לאיסור, משום דלאחר ג' פעמים נתחזק שלא ימחול לו עוד א"כ יביא אותו לידי איסור דהא אסור להיות אכזרי מלמחול.

[ח] אמנם עדיין צ"ב מה שכתב הרמ"א שהמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול אם לא שמכוון לטובת המבקש, הא בלאו הכי כבר נמחל עונו. ואולי י"ל דאה"נ מה שכתוב שהמוחל לא יהיה אכזרי אין נפ"מ לענין מחילת עונו כלפי שמיא דבלאו הכי נמחל עונו במה שהשפיל עצמו, ואין זה מעלה ומוריד אלא כלפי עצמו שהוא לא יהיה אכזרי שאינו רוצה למחול וישאר פירוד לבבות. (אמנם רוחק קצת ועדיין צריך ביאור.)

[ט] עיי"ש בפרישה סק"ב.

[י] וכן קשה על הלבוש ע"ש סעי' א' וב'.

וממשיך הטור ומביא דברי פרקי דר"א וז"ל רואה סמאל שלא נמצא חטא בישראל ביום הכפורים ואומר רבון העולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת, מה מלאכי השרת יחפי רגל אף ישראל יחפי רגל ביום הכפורים וכו' מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כן ישראל נקיים מכל חטא, מה מלאכי השרת שלום ביניהם כך ישראל ביום הכפורים, והקדוש ברוך הוא שומע עדותן מן המקטרגים ומכפר עליהם עכ"ל. הנה חלק עדותן של המקטרגים שע"י זה מכפר הקב"ה לישראל הוא, שהם נקיים מכל חטא וגם שלום ביניהם, וזה ע"י שנתפייסו זה עם זה.

ולכאו' יסוד זה דיש בחיוב פיוס כדי לקרב הלבבות שלא יהיה שום פירוד ביניהם מפורש בשפ"א (יומא פז: ד"ה בגמ' איקפיד) על הגמ' שם דרב הוה פסיק סידרא (פרש"י פרשת מקרא של נביאים או של כתובים) קמיה דרבי, עייל אתי ר' חייא (פרש"י וגם הוא היה חפץ לפסוק עמו וחזר בשבילו לראש הפרשה) הדר לרישא, עייל בר קפרא הדר לרישא, אתא ר"ש ברבי הדר לרישא, אתא ר' חנינא (בר) [בר'] חמא אמר כולי האי נהדר וניזיל לא הדר, איקפיד ר' חנינא אזל רב לגביה תליסר מעלי יומי דכפורי ולא איפייס וכו'. ולכאו' קשה מה עשה רב לר' חנינא שהטריח את עצמו כדי לפייס אותו, ומתרץ השפ"א בתירוץ ב' וז"ל אף שלא הי' כדין מה שהקפיד אזל רב לפייסו, דהא משמע דביוה"כ איתא קפידא שיתפייס א' עם חבירו ואין נפקותא אם הצדק עמו במה שמקפיד עליו או לא מ"מ צריכים להתפייס עכ"ל, מבואר דיש ענין להתפייס אף שלא חטא אחד לשני וזה כדי שלא יהא פירוד ביניהם.

ובזה יש לפרש הא דאיתא בגמ' שם פז. ר' זירא כי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוי חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה, ולכאו' למה לי' כולי האי למה לא מחל לו בלבו ויודיע לו שמחל לו או שילך בעצמו ויאמר שמוחל לו, ולמה חיכה שההוא יבקש ממנו מחילה וכי לכבוד הוא צריך. אבל לפי מה שכתבנו ניחא שרצה שהשני יתפייס ויהי' שלום ואחדות ביניהם.

ולפי הנ"ל יובן גם מה דאיתא בב"ח (סי' תר"ו) וז"ל ודע שבספר עין יעקב דקדק מלשון הירושלמי הנזכר שהחוטא ילך לכתחילה מעצמו לבקש מחילה ואי לא קבלו אז יביא עמו אנשים וחוזר לבקש ממנו בפניהם, דלא כמו שנוהגין מקצת בני אדם לשלוח תחילה אמצעי שירצה לעלוב לקבל פיוס העולב. וכן עי' בא"ר שם וז"ל ומה שנוהגין לשלוח תחלה אמצעי שירצה לקבל פיוסים טעות הוא, מהרי"ן חביב (ועי' משנ"ב שם ס"ק ב')[א], וצ"ב מה הטעם.

[א] דלא כהפר"ח שחולק וז"ל ואין נ"ל כן דכיון דסוף סוף הולך לפייסו אם העלוב מתפייס מה בכך אם עבר זה בתוכם וכו' וכן עיקר עכ"ל. אמנם אעפ"כ גם הפר"ח מודה שע"י שביקש מחילה מחבירו נמחל עונו אף שחבירו לא מחל לו שכתב בד"ה ואם אינו [illegible]

ולפי מה שהסברנו מובן דלכתחילה ילך בעצמו לבקש מחילה, דעל ידי שמבקש בעצמו מחילה ומשפיל את עצמו ומראה שמתחרט ונכנע אליו יתקרבו הלבבות ביותר משא"כ אם עושה ע"י שליח, אם לא שיש לו סיבה לזה שקשה עליו לילך בעצמו או שיודע שיותר קרוב הפיוס ע"י איש אמצעי שיתווך ביניהם כמו שכתב המשנ"ב שם. ועוד י"ל לפי מה דברינו הנ"ל שצריך לילך בעצמו לבקש מחילה כדי שיתבייש ויתכפר לו.

שו"ר מפורש כן במטה משה (סי' תתמ"ח) שכתב בזה"ל ויבקשו מחילה זה מזה שלשה פעמים כמו אנא שא נא שאמרו אחי יוסף ליוסף, והמוחל לא יהא אכזרי וימחלו זה לזה בלב שלם, אבל המוציא שם רע על חבירו אין לו למחול (מהרי"ו בדרשותיו דפ"א). והוא מהירושלמי פ"ק דיומא דאיתא התם שמואל אמר הדין דחטא לחבריה צריך למימר ליה סרחית עלך ואין (ר"ל ואם) קבלה טבות, ואין לא מייתי בני נשא ומפייס ליה קדמיהון, הדא הוא דכתיב ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העותי, ואין מיית צריך למיזל ומפייסא ליה על קבריה ומימר ליה סרחית עלך. אמר רבי ייסא בשאר כל העבירות, אבל במוציא שם רע על חבירו אין לו מחילה עולמית ע"כ. וכ' מהר"י בן חביב ז"ל מכאן נראה שהוא מנהג של טעות מה שנוהגים בזמנינו אם יחטא איש לאיש והקניטו בדברים נכנס ביניהם אמצעי עושה שלום ומדבר עם העלוב שירצה לקבל פיוס העולב ואחר זאת ההקדמה יבא העולב לבקש מחילה ממנו, ואין זאת כוונת שמואל אלא העולב ילך מעצמו לפני העלוב ואומר סרחית עלך. ואם לא קבלו אז יביא אנשים עמו וחוזר לחלות פניו לפניהם שימחול לו. וכן יורה דקדוק לשון שמואל ועוד יגיד עליו רעו שאמר "ואי מיית צריך למיזל על קבריה וכו'", וראוי שנאמר שההליכה לפייס לפני החי והמת אין בהם הקדמה בידיעה רק שהעולב ילך מעצמו לפייס העלוב **וזאת הבושה ובזיון הם לכפר עליו** מאשר חטא לחבירו אפילו לא הקניטו אלא בדברים. וכשהולך לפייסו על קברו וכו' עכ"ל.

וכן מצאתי בשם הגר"י בלזר זצ"ל[כ] שהכריע כן מהא דר' זירא הנ"ל דכי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוי חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה, דרק כשמבקש מחילה מתכפר בזה שמבזה את עצמו.

וכ"ז הוא דלא כהשפ"א (יומא פז. ד"ה ואם) שכתב דאע"ג שביקש ממנו מחילה בחיים ג"פ כדין ולא רצה לסלוח לו דהדין דא"צ יותר משום דאחר ג"פ הוי חזקה דבודאי לא ימחול לו עוד, מ"מ לאחר מיתה נמחל לו כשמביא עשרה בני אדם. וע"ע רבינו בחיי עה"פ ויבך יוסף בדברם אליו (ויחי נ' י"ז) וז"ל והנה אחיו בקשו ממנו מחילה ולא ביאר לפייסו, שיום הכפורים מכפר, והיינו דתנן עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד "שירצה" את חבירו, דאלמא דכל שמרצהו אע"פ שהוא לא נתרצה יום הכפורים מכפר, דאל"כ עד "שיתרצה" מיבעי ליה עכ"ל.

[כ] ע' במועדים וזמנים (ח"א סי' נ"ד), ושערים המצויינים בהלכה (סי' קל"א סק"ח).

הכתוב שמחל להם, וכבר ביארו רז"ל שכל מי שחטא לחבירו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חבירו, ואע"פ שהזכיר הכתוב וינחם אותם וידבר על לבם שנראה בזה שהיה להם ריצוי מיוסף מכל מקום לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף ולא שיודה להם שישא פשעם וחטאתם ואם כן מתו בענשם בלא מחילת יוסף ואי אפשר להתכפר עונם רק במחילתו, ועל כן הוצרך העונש להיותו כמוס וחתום להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות וכו'.

ואסיים עם ד' המרדכי הנ"ל מש"כ בריש דבריו וז"ל מנהג לבקש מחילה עיו"כ כדאמרינן במדרש שובה ישראל, יתברך זכרו שהוא מחבב ישראל ותיקן להם י' ימי תשובה שאפי' יחיד העושה תשובה בהם מקבלים תשובתו כתשובת ציבור, לפיכך צריכין כל ישראל להחזיר בתשובה ולעשות שלו' בין איש לרעהו ולמחול זה לזה בעיו"כ כדי שתתקבל תשובתן ותפילתן לפני הקב"ה בשלום ובחיבה ע"כ.

❖ ❖ ❖

הרב אהרן גודמן

כולל פוניבז', בני ברק

פתח של תשובה

לעילוי נשמת אבי מורי הר"ר אביגדור בן החבר ר' אהרן הכ"מ, אהוב לכל ונעים הליכות, לא החזיק טיבותא לנפשי', פניני תורה שגוריס בפיו. שנותיו עלי אדמות קודש היו בבחינת שבע שנות השובע ברוחניות, אך שילם על זה ביסורין שקבלם באמונה וכמאמרם תורה ארץ ישראל והעולם הבא לא ניתנו לישראל אלא ע"י יסורין. וכיון שקנה את התורה ע"י יסורין נעשה התורה חלק מנפשו וקבעה עצמה בו במסירות נפש.
ויהי בחצי הלילה של יו"ט שני של פסח יום א' בעומר עלה לישיבה של מעלה. הרחמן הוא יחזיר לנו את עבודת ביהמ"ק ויקיים אמונתו לישיני עפר בב"א. ת.נ.צ.ב.ה.

הקדמונים הנהיגו לומר בימים נוראים האוחז ביד מדת משפט וכל מאמינים וכו', הפותח שער לדופקי בתשובה וכל מאמינים שהוא פתוחה ידו, ולשון דופקי בתשובה צ"ב, דלכאורה הול"ל עושי תשובה או שבי בתשובה.

ונראה לבאר דהנה בשבת דף ק"ד אמרו מאי טעמא מהדרא תגיה דקו"ף לגבי רי"ש אמר הקב"ה אם (הרשע) חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי, ומ"ט כרעיה דקו"ף תלויה דאי הדר ביה ליעייל (בפתח העליון), וליעול בהך (בפתח הקו"ף מלמטה) מסייע ליה לריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן, בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו. וכתבו שם בתוד"ה אית דלהנהו דגרסי פותחין לו (ולא פתחים לו) צ"ל דמסייעין אותו הוי טפי מפותחין.

וקשה מהא דאמרו (שהש"ר פ"ה) אמר הקב"ה לישראל בני פתחו לי פתח של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים (של תשובה)

לו לעבירות שבין אדם למקום להיות נהנה חלילה כמ"ש רחב"ע ולכן צריך לקדק מי יודע יטוב לו יאמר מי יודע תרחץ לנו עבירות שעבר ועשה חוץ משתיים חלו הילעות יטוב בתשו' לחקן את אשר עוחו וגוזה ונחם האלהי' מהגזר'שחקובל מסונחיו ולפחות ושב מחרון אפו ולא נאבד שחהיה החשו'מועל' להקל העונש שלא נאבד כל העיר כמהפכת סדום קף שלא חועיל להיות נושא עון לגמרי כמו ביסרחל

וזה יאיה נמי מ"ש המקונמה יחשונן אדם מי גבר על חטחיו נחשבה דרכינו ונמקורה לו'ניחת לבבנו אל בפיס כו' נחנו שמענו ומרינו אחה נא שלחת דהקדוקים מבואריס וא"ל להקריך ועם החמור ניחת וז"ח מש יחשונן מי' כמה צריך להחשונן והוא ע"ל מה רב טובך וכיוצא אדם חי טיבת למות נמיעב ימיו על רוב מעשיו ולא קחמינא על עבירות שבין אדם למקום להחש שמיה בידיה יטוב ל ה' וירחמהו כו' אל גבר על חטחיו שבין אדם לחבירו כי עליהש צרי'להחשונן הרבה לחשו' וי"חך אין מועילים לכל עון ולכל חטחיו עד טירלה את חבירו ויוחש חטו' קצה עד מקר הן על מקצה להסיב נזל הנחכל ומ"ך קש' וה"ן שחוח ק'לאדם לשחול מחילה מחבירו כשהוא קטון ממנו כן יבואו לו ואש אקניטו בדברים חומר בלבו כי לא יהטוב ה' לו עון ע"ב וכן כל כיוצא בזה והמקום לזה נחפשם לרבינו למשפט ולחפש למי קלקלחי וחרפחי ולמי בויחי והיחי הגיל ותוניח ש"ר ולמי הרמחי יד להכות וכיוצא ונחקו' את מי עשקחי את מי רצוחי ומיד מי לקחחי את כלו הן חונאת דברים הן חונאת ממון למשם ולשחול מחילה וא"א נשובה עד ה' בעבירות שבין אדם למקום להיות נהנה חלילה וחליב חין חועלת נחשו' ולפי שחמרו בפ'חין עומדין גדולה חפיל'יוחר ממע"ט כו'לו"ח ניחת לבבנו אל בפיס כו' להחפלל חפלה בכוונה מניחה נעניס כמ"ש ו"ל ע"פ זה חין חפלחו ס"ח נשמעת חלא ח"ב מעים נפשו בכפו ויב"ע ו"ל חרגס וגרחי הטוף וגויליו מן יזנח ונחוב אדם ה' חלחנח כו' נחנו בחרבן בהמ"ק פשעו בעבירות שבין אדם למקום ומרינו בעבירות שבין אדם לחבירו ובעבור זה חחה לא סלחח לפי שעבירות שבין אדם למקום אף שעשינו חשו' מחוך צרה על שלא רצינו וסיפשנו למבריונו חחלה לחת נהנה חליל כחמור

אך לחנש מ"ש הרי"ף ו"ל למלח חטחרו הוא לבדו הוא החנלי נרחה דהו' קנח ויותר נ"ל לפרש כולי קרא ע"פ דרמו אף בחופן לחר בשנדקדק עוד מהו הכשל יכפר לעהר חלא דה"ק קרא כי ביום הזה יכפר עליכם הטהיר עבירות שבין אדם למקום לטהר אחכם מכל מטאחיכם עבירות שבין אדם לחבירו לעיל כפרחם חלוי נרצוי ופיום לחבירו והקב"ה מטהר אוחם לגמרי שהרי אוה עובר את פי ה' נאוחם שבירו כיצד נעבר לקמן אך לעו נא ורחו לכל זה הוה כשלפני ה' חטהרו מרוחם פליוח ולב נוחן לנוח ה' ורוחה כי בלב שלם חטהרו עם חבריכם ברצוי ופיום לא מן הספה ולמוך אלא לשנות מנהגך או ממורחח היום כי נורח הוא ובקרבנו יומים מרני להח נהנה חליל אם לינבש מרניס את חצריכם בלב שלם אין החשו' ויח"ך מכפריס לפי' עבירות שבין אדם למקום

אן יאמר נשנקלים מ"ש הרי"מ ו"ל בפ"ח מה' חשו' וז"ל וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו חע"פ ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מחכפר על פיחודם ויטוב מלעשות כזה לעולם שנא' מכל הטאח האדם ע"כ כחב מרן ז"ל בכ"מ וז"ל וכן החובל בחבירו לו' מצוה בב"ד כוף אחוב'ע"פ שנוחלו אינו נמחל לו על פינקש ממנו מי' ומ"מ מאי דמסי'לה רבינו מעל חטח' האדם ל"ע היכא מייחי לה ע"כ והר"ב עדות ביהוסף ח"ב בלשונות הר"ח ומ"ו בספר ילי אליהו ז"ל לף ק"ח ע"ב המה רלו כן חמהו דמשמע פ' החובל אינה ענין לדין זה ולא לוידוי נאמרה אלא מאינו נמחל אע"פ שנחלו מה שהוא חייב עד טינקש ממנו מחי' ולבר בחנה רבינו בפ"ב וז"ל אבל עבירות שבין אדם לחבירו אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהם אינו נמחל לו לעולם עד טיחן לחבירו מה שהוא חייב לו וירלחו ע"כ והר"מ כאן לאידי בדין זה לענין וידוי מע"ש שנחנצרין להחודות מקרא דמכל חטאח האדם ומ"ש מרן דל"ע מהיכא מייחי לה הכי איחא בספרי זוטי וז"ל מכל חטאח האדם מה שבינו לבין חברו כגון גניבות וגזלות וכ"הר ע"כ וגוילוי מסחעי קרא דסמיך ליה והקודו את חטאחם כו'ל"ל

ואני נעניי נ"ל להלין כעד מרן כי הוא לא רחה זה הספרי ומייחי ספיר מחחני'דהחובל מדקחני הע"פ שנוחן לו אינו נמחל לו ללכאורה קשה הכי הו"ל למחני הע"פ שהוא נוחן לו צריך שיבקש ממנו מחי' כו' מאי אינו נמחל לו דקאמר אלא ודאי דה"ק אינו נמחל לו מאת ה' עד שיבקש ממנו מחי' והטעם ודאי שהרי חטא לה' נמה שהזיק להבירו שהרי קדשנו במצוחיו והזהיר בריעך כמוך לא חונו היש את אחיו בין הוגא'ממון בין'קונאחח דברי'לא חקום ולא חטור לא תשא שמע סוף לא תגזול לא חגנוב ופיוצא וא"כ אינה יכולי' לבריך מחו' ווידוי לבני ה' מאחר שחטא לה' ב"ב עד שבריך מחי' מאת ה' וכמ"ש הר"מ בחחילת דבריו כל מצות שבחורם בין עשה בין ל"ת כו' חייב להחודות לו' כנ"ל נכון

והבה הר"מ שם בפ"ב ה"ט כחב וז"ל אין החטו' ולא י"הך מפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שחכל בנר חבירו או שבבר לו בעל נעבילת חמורה וכיוצא בהן אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד טיחן לחבירו מה שהוא חייב לו וירלחו ע"ש שמחויר לו ממון שחוא חייב לו צריך לרלוחו ולפחול ממנו סיחחול לו לחמי' לא הקניט את חבירו אלא בדברי' צריך לפייסו ולפנע בו עד טיחחול לו ע"כ וזה למד מחחני' דפ' החובל כמ"ש מרן ז"ל שם והקב"ה מ"ו שם דבפ"ה מה' חובל ומזיק הטעם כחב וז"ל אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו שהמזיק ממונחבדו כיון שילשם מה שהוא חייב לשלם נחכפר לו אבל חובל בחבירו ע"ש שנחן לו ה' לבריס אין מחכפר לו כו' עד טיבקש מן הנחבל ויחחול לו ע"כ הרי שכחב לבחילי למחנן כיון שילשם נחכפר לו וא"ל לנקש ממנו מחי' וק' דילים לחילים ועי"ש חוכו ועיין נמי בלח"ת פה' חובל ומזיק ולעד"ן בלק"מ בלכאורה נחזי אנן מנ"ל לאר"ת ז"ל לבריך לבחול ממנו מחי' מחחני' שם' החובל לקחני ע"ש שהוא נוחן לו אינו נמחל לו על טינקש ממנו מחי' בגמרא ק"ר כל אלו שחמרו למי נוחחו אבל נערו אפי' הביא כל אלי נביות שבעולם אין נמחל לו עד טיבקש ממנו ופי' רש"י כל אלו שחמרו פלא ק' ק"ק וח' למי בום' אן אבל נער שלוחב על בושחו אינו נמח' לו יע"ש והילפוחא אינה אלא מחסב אחת היום כו' והחם לא עשה אביחלך לאברהם פום ה' מכל אלה ואין ילפי' מהחם לכל היוק לבריך לבקש ממי' אלא ודאי לכל שהזיק לחבירו בהלמות לחיכה בושח ונער לופיח לשרה שלקחה אביחלך בחוק וחוקף ואברהם היל בושח ונער הלין הוא טינקש ממנו מחי' על נערו חוץ מדמי בושחו וק"ל לאו לוקש אלא לגופא דה"ה בין'מון'לבוחה לחיכה נושת

בוסתן ונער לגל המופר בהר גרה"ר וגבל סמס שור וז
המור ומק חייב לסלם לו נזק סלם כמ"ם הר"מ נפי"ב
מה' נזקי ממון וסחס וכל כיוצא בזס ח"ץ לסחול ממנו
מחי' לסח לק ביוון לבייסו ולנעזרו כי חס להנחיו קק
מכוין ועל כל כיוצא בזס קק' הר"מ פק' חוב"ל ומויק
דכיון ססילם לק נתכסר וח"ץ לרנותו לכל גולו וכיוצא
סניוון לבייסו ולנעזרו הרי הוח סוה למויק חברו בגופו
ובולחי נרי רנזו ושלח מחי' על נער הגוף ושפי' קק'
הר"מ לו גולו וכיוצא סכבר ניחר ברים ה' גוילה ת"ל
חיזהו גולל וה הלוקח ממון המלם בחוקק כגון סחטף
מידו מטלט' לו סנכנס לרסותו סלח נרעון הנעלים
ונעל עסס כלים לו סחקף בעבדו ובנסמתו ונסחמס
בהס לו סירד לחוך בלסו ולכל סירותים וכל כיוצא
בזה סוה הגזל כעניין סנק' ויגזול לח סהניח מיד
המלוי ע"כ נחלק לסחס גוילה הוה מס סחוקף ולוקח
בחוקק מיד חברו סחוה ממש כלקיה' ברח מיל לחברהס
בחוקק ובכל כי חס ודאי ליכל לוסח ונער והוי מויק
חברו בגופו ולכן חייב נמי לבקש ממנו מחי' ולכן כתב
הר"מ לו גולו וכיוצא בהן לכל סחס מויק ממון חברו
סלח נתכוין לנעזרו ולבייסו ח"ס"ן דח"ץ לסחול מחי'
ודאי בתה סמסלם לו ועיין נמי בלרסות הר"ב ע"י דף
ק"ח ע"ג ולק"מ כבל הסתור

והר"ב עדו' ניהום' ו"ל סס על מ"ס הר"מ בפ"ח
מה' חטו' וכן המובל בחברו והמויק ממונו
חע"פ שמילם לו תה סהוח חייב לו חינו מתכפר עד
סיחולם ויסוב מלעשו'כה לעולם כו'הקדמ תמ"ס נפ'
יח"ך על מתני' דקחני עניכות סנין חלס לחברו חין
יח"ך מכפ' רמי ליה רב יוסף בר חנו לר' חנינו עניכו'
סנין חלס לחברו חין יח"ך מכפר ומכתיב חס יחעלם
חיה לחים ופלגו להים מחן להים לייבל ק"ך חס יחעלם
סיפק וחס להיחעלם חיה מי יחפלנו לו ח"ק חס יחעלם
חיה לחים ופלגו להים יחחול לו וחס לה' יחעלם חיה
מי יחפלל נעבדו חטו'ומע"ט למחה' מוכח דלח כדברי
הר"מ לכעניכות סנין חלס לחברו כיון סמלנו להים
יחחול לו ולח נעי חטו' ווילוי והוח ו"ל חיכך דס"ל
להר"מ למחס לחיכי לוקח בעניכות דליח נהו דככת
דחמונת וכיון סריהנו וסייסו מחול לו סלוי לו חחנס
כי חיכח דככת דחמונת כגון הני דמייתי הכח לק לי
בסריהנו כיון מעבר על מלות הקב"ס ונכיך לעסות
חטו' ועופ"ב וחין ע' לחכוך וה לחכי המחי' להח
בחקניעו בלבכים נמי סלח חייבחו חור' קנס הח קעבר
על ת"ס רחמנח לק חוכו הוכחח לבכים כמ"ם ו"ל
גס המובל בחברו חת חיכח נמי דליכח ד"ל סלח מסכו
מחון להיינו בזמח שסרע רחם חחסה נסוך כמ"ם נפ'
המובל לף ק"ח ע"ח וכן הכהו במטסחח שניהו כמקום
רוחים חו בסטר וכיוצח נהו נוחן ח' והוח נוסח בלגל
כת"ם סר"מ בפ"ג מה' חובל ומויק וחחס ליכח ד"ל
חן לחת לקרח לוחבולו גנוב ונסנע על סקר חיירי
כנודע להוי ד"ל מ"ם מהחס ילפי'לכל מילי דח'רחמנח
לח תעכיד ועבד לנכיך חטו' ווילוי ומחילה מחת ה'
מהרי כתב סר"מ נכיים ה' חטו' וז"ל כל חלות סנחוכה
בין עסה בין ל"ח חס עבר חלס על ה' חסה בין בזדון
בין בשגגה כשיעשה חטו' ויסוב מחבולו חייב להחודות
לפני הש"ם שנת' חים חו חטה כי יעשו כו' והחודו
כו' ע"כ סרי נהדיח למקרח דנוזל ונסנע על סקר
שחייבו הכתו' ווילוי חסה יליף לכל חלו' סנכתוכה וחסי'
חעמה ו"ל ק"ח ע"ח והוח הט' כשובר על מכוח סנין חלס
לחברו וחף לליכח ד"ל דהח קק' ענר על פי ה' דנכיך

ודאי חשובה ווילוי

ענר חיכך הר"ב ז"ל להכח תיירי הר"מ סלח פיים
חנידו כשיסלם לו חיובו סהיה ע"פ דינח

ודייקח לו כנון שהלך לו למ"ח חוי נכיך סעל לחוכלו
ולסעדו לסשוך רוחו ונסמתו לפני המקום למחול ע"ס"ב
וגם זה לק ניחן ליחמר להעיקר מסר מן הספר בנגרי
הר"מ ועוד להר"מ יליף כן ממכל הטוחח הולם וכמ"ש
בספרי וקרח והספרי סחס נחמרו וחין זה לק נבוחח'
וחני בעלמי נ"ב למעיקרח קוסיח ליכח למקקח' ופלגו
אלהים יחמול לו ממעינן למחי' מחח ה' הוח נכיך על
סעבר חח סי ה' וח"ב חמילח מסמע דנכיך חטו'ווילוי
בכל העובר על ה' ממנות ה' ובלח חטו' ווילוי חיך
יחמול יכול על מנן חחמהח חלח לנקט הש"ם ופלגו
משום דבסח תליח חשונחו וכדקחני עד סיגיע חת
מכירו וח"ץ להכיך

אך חי קשיח חת ק"ל מ"ם הש"ם מי יחפלנ לו
חטו' ומע"ם מע"ט ל"ל חסני נחטו' ווילוי
וכמ"ש הר"מ וגר' עמ"ש בס"ק דר"ה לי"ו ע"ב שלנח
בלוכייח הגיוסח חח ר"ג כחוב בחורחכם ספר לח יעח
סניס וכפיב יפח ס'סניו איך נעפל לה ר"י הכהן ח"ל
חמשול לך מפל למ"ס לחלס שנוסח נמכירו מנס
וקנע לו ומן נפני חמלך ונשנע לו בחיי הי' הניע ומן
ולח פרעו בח לפייס חח המלך וח"ל עלנוני ממול לך
ופיים חת חנרך ה"ן כחן בעניכו' שנין חלס למקו'כהן
בעכירו' שנין לחנרו עד שנח ר"עק וליתך כחן קודס
גו"ד כחן לחחינו"ל נם נמפ נדה פ"ע ע"ב ליחך לחוב
ה' חו'כי לח לחחוק נמוח חמח וכחוב ה'חו'כי חפץ ה'
לאתיחס כהן'נעוכו'חטו'כהן'נסחינס עוסי'חטו'כחוב ה'
חו'כי לח יסח סניס ולח יקח כוחל וכחוב ה' חו'יעח
ה' פניו אליך כחן קודס גו"ל כו' וע"ש נחום' שכחנו
בנספרי חשני על כי לח לחחוק נמוח המח וכי חפץ
ה' להמיחס כהן קודס גו"ל כו' נמלח דהניח דנכי
עלי לכתיב נהו כי חפץ ה' להמיחס היה לאחד נז"ל
ועלי חביחס ולהו ידע זה שכבר נגורה גזירה על בניו
למות וגח לאוכיחס חולי יחח נקרע הגו"ל והנח הר"ת
בס"ב קס' חטו' הניח הוחו לר' יצחק דקק' ל' דכריס
מקרעין נגי"ד ש"ח ו"ל מדרכי החטו' להיות שבע נועף
חמיד לפני ה' בבכי ובחחנונים ועושה נדקה כפי כחו
כו' ומשנה מעשיו טוב לטובה ולדרך יסרה כו' ע"כ
והטחח ה"ק לק יחעלם חיש לחים ופלגו להבירו ורצהו
אלהים יחחול לו נחטו'ווילוי לפניו בגו"ל וחס לה' יחט'
חים ניכו לנין חמקום מי יחפלל נעדו לפייסו לח פני
חטו' ווילוי לחר גו"ל חשו' ומע"ט דכיון סעושה חטו'
ותשנה מעשיו כלס לטובה ולדרך יסרה חז מועיל לו
לקרוע הגו"ל ודרך מוסר וקונחות ח"ל עלי לנניחס על
גו"ד מלסס ועל נחטח חיש לחים חסי' לחר גו"ל
כשרלנו לחבירו נקרע הגו"ל ורחי' לוה חבניחלך טח"ל
הקב"ה הסב לסח חיש כו' ויחפלל נעדך וחיה וחס
חינך מסיב דע כי מוח ממוח הוי סהיח לחר גו"ל
וחסי"ה בעניכות סנין חלס לחבירו כיון שמלנו אלהים
יחחול לו ונקרע הגו"ל ובעניכות סנין חלס למקו' חינו
כן ולכן קחמר חטו' ומע"ט דלקרוע גו"ל נריך שנוי

מעשה כחמור

וזה יהיה לנוח חחנח נחנוח ס"ל חשו' ומע"ט
כחריס נפני חפוריענות ועי"ם נחי"ט ו"ל
ולפי חחמור ניחח טפי דלחמר גו"ל ומסירח הסחקין
למסחיח מורענות מחרח לנח ונחטו'ומע"ט ניכול מן
הסורענות מנקרע הגו"ל פעולה מן המחובר כי נם
בעניכות סנין חלס לחבירו נריך חטו' ווילוי כמו
בעניכות סנין חלס למקום דשניהס טוים ' וז"ל
כי ניום הזה יכפר עליכם לטהר לחכם מכל חטחיכם
נין עניכות סניו חלס למקום נין סנין חלס לחבירו '
וחע"פ מרנית להבנך וחוח מחל לך עכ"ו לפני ה'

מעתרו

פרק ח

א בקרבנות פשט הבריתא קשה להלמו דמשמע דמאומ׳ כי ביום הזה יכפר משמע ליה בקרבנות ושלא בקרבנו׳ וזה א״א ולזה כ״ל לפר׳ דה״ק אלו לא אמ׳ כי שהו׳ כתיב׳ טע׳ לאמו׳ אלא שיאמ׳ ביו׳ הזה יכפ׳ הייתי אומ׳ דהבית בית הזמן היא וירב׳ שהיום הוא זמן הכפר׳ לא עכם המכפ׳ ופי׳ הפ׳ כי במה שיעש׳ ביו׳ הזה יכפ׳ והם הקרבנו׳ הנעשים ביום הזה דאל״כ היו׳ הזה יכפר הי״לל: ומכין שאעפי׳ שאין קרבנו׳ היום בעצמו מכפ׳: ת״ל כי ביו׳ וזה שמל׳ כי כתיב׳ טע׳ לקוד׳ והכתוב למעלה דמדבר בקדושת היום שלא יעשה בו מלאכ׳ ואם אין היום סבה לכפרה אלא זמן הכפר׳ עי׳ הקרבנו׳ הרי אין הקדוש׳ ביו׳ אלא בקרבנו׳ וא״כ איך יתן לטעם אסור עשיית מלאכה כפר׳ הקרבנו׳ ועוד שכפר׳ הקרבנו׳ אמור׳ כבר לזא שהב׳ בית הכלי והיא כמו עם שירב׳ עם היום בעצמו יכפר מבלי קרבנות ובזה יבדק שיהיה טעם לקדושתו ולאסו׳ המלאכ׳ או כאמ׳ כפי׳ הברית׳ דאומ׳ בקרבנו׳ לאו מקר׳ קאמר לה אלא ה״ק כי ביום הזה יכפר הכפרה שידוע׳ לכו הי׳ בקרבנו׳ ומכין שהיום בלא קרבנו׳ יהיה מכפר ת״ל וכו׳:

פרק ח

א כי ביום הזה יכפר עליכם בקרבנות׳ ומניי׳ שאעפ שאין קרבנות ואין שעיר היום מכפר ת״ל כי ביום הזה יכפר׳ עברות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר ושבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפ׳ עד שירצה את חבירו: ב זו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני יי׳ תטהרו׳ דברים שבינך לבין המקום מוחלים לך׳ דברים שבינך לבין חבירך אין מוחלים לך עד שתפייס את חבירך: ג ומניין שיום הכיפורים אסור באכילה ובשתייה וברחיצ׳ ובסיכ׳ ובנעילת הסנדל׳ ובתשמיש המט׳ ת״ל שבתון שבות׳ יכול תהא שבת בראשית אסורה בכולם ת״ל הוא׳ הוא אסור בכולם ואין שבת בראשית אסור בכולם: ד וכיפראשר ימשח אותו מה תלמוד לומר לפי שכל הפרשה אמורה באהרן אין לי אלא אהרן עצמו מניין לרבו׳ כהן אחר ת״ל אשר ימשח אותו׳ אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מניין ת״ל ואשר ימלא את ידו׳ מניין לרבות כהן אחר המתמנה ת״ל וכפר הכהן: ה לכהן תחת אביו׳ מלמד שהבן קודם לכל אדם׳ יכול אף על פי שאין ממלא מקומו של אביו תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו בזמן שהוא ממלא מקומו של אביו הוא קודם לכל אדם׳ ואם אינו ממלא מקומו של אביו יבוא אחר וישמש תחתיו: ו מניין שכשם שמתקינים לו כהן אחר תחתיו שמא יארע

דכתי׳ תעכו: יכול תהיה שבת בראשי׳ אסור׳ בכלן משום דאקרי שבת ודרשינן שבות כמו שבות דהכא: ת״ל היא דהוא מיעוט לומ׳ ששבות זה שהוא עיכוי אינו אלא ביה לחוד: ד מת״ל וכפר הכהן שאם לכפרה בעצמ׳ הרי זה אמור כבר: לפי שכל הפר׳ מתיחס׳ לאהרן בכל מעש׳ היום הזה וא״כ הי״לל שכל אלו הכפרו׳ לא יהיו אלא בזמן שאהרן קיי׳ אבל לא בכהן אחר אשר יבא אחר מית׳ אהרן ת״ל וכפ׳ הכהן אש׳ ימשח שיר׳ שכפר׳ זו יכפ׳ אות׳ כל כהן אחר אשר ימשח בשמן המשח׳ כמו אהרן: מרוב׳ בגדי׳ דהיינו בבית שני׳ דלא הוה להו שמן המשחה שנגנז עם הארון והכ״ג לא הוה משוח בשמן המשחה אלא שהיה לובש ח׳ בגדים בלבד: ת״ל ואש׳ ימלא את ידו שיר׳ אותם לא כמשח יכפר אותו שימלא את ידו ומילוי ידי׳ כא׳ על הבגדי׳ כדכתי׳ בפ׳ תצוה והלבשת׳ וחגרי׳ או אם וגו׳ ומלאת את ידם: מכין לרבו׳ כהן אח׳ המתמנ׳ שהיו ממכין כהן אחר תחת הכ״ג משום שמא יאר׳ בו פסול ולזא מכין שאם אירע בו פיסול שיהיה מכפר זה הכהן המתמנ׳ אעפי׳ שעדין לא כמש׳ ולא כתרבה בבגדים עד עתה: ת״ל הכהן שהוא יתר דהי״לל וכפר אשר ימשח אלא הכונה לומר הכהן המתמנה עתה שהוא כהן גרידא ובירושלמי פ״ק בעי במה הוא

מתמני רבנן דקסבר הדא אמרה שמתמנין זקנים בפה ובגמר׳ פ״ק דיומא בעי פשיט׳ אירע בו פסול קודם תמיד של שחר מחכבין אותו

עבירו׳ שבין אדם למקו׳ כלו׳ העיק׳ בידינו שאין יה מכפ׳ אלא על עבירו׳ שבין אדם למקו׳ אבל לא עבירו׳ שבין אדם לחבירו כגון גזל ואוכאת

ממון לו לוכם דברי ולא הייכו יודעי מכלן שלא זה דרשוכו: ב זו
דרש כלו זה הלמו דרש לותו ר"ל כן אזוי מקר דלום לפני ה' מלה זו
זרה כי ר"ל שעשוב לכפר שהכפר היא מה' לא לפני ה' ואל לאלהי לכל
שלא כי היום הזה יכפר עליכם ה' ומלי לפני ה' ונם שכם בול זה עדיין
יקשה שליכה במקום שם מוך למרו יכפר נריך לום המכפר ואל לא
היכל שלא כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ה' מכל חטאתיכם ולחה דלמ'
לא לום מכל חטאתיכם כלא שהוא תכלי לחטאו ולא הורא המכפ' ויר'
מכל חטאתיכם תשרו יהיו לפני ה' לחוד ולא פין לדם לחבירו: לין
מוחלין לך עד שתתפיים וכו' משמ' שלא שיפיים עדיין נריך למחילה
שכן משמע מלום עד שתפיים שלו מוחלין ונריך לחקו כזה מכין דרש
זה ועוד לם החטהוא לחברו ופיימו למה נרי מחיל וכל דדייק מה
שחזר לום תטהרו דלא לפי לום לפני ה' דהדר למלת חטאתיכם מלא
תטהרו יהר ה היא ולין לה על מה שתם מוך לזא שהוא עלהמין הלא
מהחטא והוא החטא שבין לדם לחבירו ויפוים על כ שבים לו שיוצ'
יכפר עליכם מהחטא לשר יהיו לפני ה' כי המין הלא נריך שתטהרו
לתם ממנה קודם וזו יכופר לכם לו שיר יכפר עליכ מכל חטאתיכם
לשר יהיו לפני ה' ומלות שתטהרו לתם מ הם קודם וזה כמה שתרגו
ותפיים ולא תמי שחטאת שיו וזו יכפר עליכם ושעם הכפר לא הריכוי
ליכו על מה שחטא לחבירו כי זה בפיום והריכוי יכופר שלא שהחוטא
לחברו יש בו חטא לחבירו וחטא נגדו ית לם כמה שעבר על ואהבת
לרעך כמוך לם כמה שעבר וגזל לו נכס לו לכה לותו וכיוצא בזה
ומ"ם הכתוב הוא שלין הבה מכפ' מה שחטא לו בשתו חטאו לחברו עד
שיכופר קוד' מחברו וזו לא ישלר שלא מה שחטא לו יתרוצ'ל חטא שביכו
למקום ויה מכפר: ג תל שבתון שבת כל דמדכתי שבתון ושביתם
דדים ליה שיר שבו ובטל ענמך ובזה ושביתו ול' העיכוי יהי' בדברי
שבשלר שבו' מהם יש בהם עיכוי וכל שו הדברי שלמר מלילה ומתייה
ורחיב ומיכה וכעילת המכדל ותשמיש המט כלהו לית עכוי בביטולו
מצה ומזה דרשו שהוא לסוף בה' דברי שו ובנמ' דמם לפו מה' פעמי'

עיין לא בורות

בתמיד של שחר אלא אירע בו פסול אחר תמיד של שחר במה מחנכין
אותו פי׳ פשיטא שאם אירע פסול ביה בכהן גדול קו׳ הקרב׳ תמיד
של שחר מחנכין אותו לזה הימשמש תחתיו בתמיד של שחר שיעשה
הוא תמיד של שחר בשמנה בגדים ויהיה מחונך לכהונה גדולה
קודם שיגיע עבוד׳ היום אבל אם אירע הפסול בכ״ג אחר תמיד של
שחר במה מחנכין אותו הרי עבודת שאחר התמיד בד׳ בגדים היא
היא ובמה הוא נכר שהוא כ״ג מעולם והיאך יצא מהדיוטות שתהא
עבודת היום נעשת בכ״ג ומסיק דעבודתו מחנכתו פי׳ שעבודת
יה עצמה שאינה כשרה אלא בכ״ג זאת העבודה מחנכתו לכהונה
גדולה כמה דתנינן בכלים שעבודתן מחנכתן: ה שהבן
קודם לכל אדם להתמנות תחת אביו דאם לא כן תחת אביו למה לי
תחת אהרן הילל אלא פירוש הפסו׳ אשר ימשח אותו ואשר ימלא את
ידו לכהן הראוי הוא שזה יהיה הבן תחת אביו שהבן ירש מקומו:
יכול אעפי׳ שאינו ממלא מקומו שאינו ראוי כמו אביו ונמצא מקום
אביו חסר כי לא יוכל להשלים כל מה שהיה ממלא אביו דהוה
אמרינן דמכח ירושה בא לו והבן מכל מקום יורש: תל ואשר ימלא
את ידו דמדאפקיה לריבוי בגדים בלשון מילוי ידיו אגב ארחיה
למדנו שנריך שהבן ימלא ידיו ומקומו של אביו ופי׳ הפסו׳ הכהן אשר
ימשח אותו שזה לא יהיה אלא אותו שימלא ידיו ומקומו לכהן אז יהיה
הוא תחת אביו ואם לא יבא אחר שיהיה שלם ויתמנה: ו שכשם
וכו׳ שכשם דחיישינן לטומאה ולזה מתקנין לו כהן אחר שמא יארע
בו פסול קרי או טומאה משאר הטומאות ולזה מתקנין לו כהן
אחר כן חיישינן למיתה ומתקנין לו אשה אחרת: דכתיב
וכפר בעדו ובעד ביתו וביתו זו אשתו ולא אתא קרא לומר
שאם היה לו אשה שיכפר בעדה אלא כונת הכתיב לומר שנריך
שיהיה לו בית והיא אשה על מי שיכפר ולזה חיישינן למיתה ומזמנין
לו אשה אחרת כדי שלא תמות אשתו ביום זה פתע פתאום ונמצא
שאין לו בית על מי שיכפר ובגמרא דיומא פריך ומי סגי ליה בתקנת׳

פ"ס ומחילה

(תורת כהנים)

קרבן אהרן פרשת אחרי מות פרק ח קפז

פרק ח

א כי ביום הזה יכפר עליכ' בקרבנות. ומניי' שא"עפ שאין קרבנות ואין שעיר היום מכפר ת"ל כי ביום הזה יכפר עבודת שבין אדם למקום. יום הכיפורים מכפר ושבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו: ב זו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני יי' תטהרו: דברים שבינך לבין המקום מוחלים לך. דברים שבינך לבין חבירך אין מוחלים לך עד שתפייס את חבירך: ג ומניין שיום הכיפורי' אסור באכילה ובשתייה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המט' ת"ל שבתון שבות. יכול תהא שבת בראשית אסורה בכולם ת"ל הוא. הוא אסור בכולם אין שבת בראשית אסור בכולם: ד וכיפר. אשר משה אותו מה ת"ל לפי שכל הפרש' אמיר' באהרן אין לי אלא אהרן עצמו מניין לרבות כהן אחר ת"ל אשר ימשח אותו אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדי' מניין ת"ל ואשר ימלא את ידו. מניין לרבות כהן אחר המתמנה ת"ל וכפר הכהן: ה לכהן תחת אביו. מלמד שהבן קודם לכל אדם. יכול אף על פי שאין ממלא מקומו של אביו ת"ל ואשר ימלא את ידו. בזמן שהוא ממלא מקומו של אביו הוא קודם לכל אדם. ואם אינו ממלא מקומו של אביו יבוא אחר וישמש תחתיו: ו מניין שכשם שמתקינים לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול כך. מקדשים לו אשה אחרת על תנאי שמא יארע דבר באשתו ת"ל וכפר בעדו ובעד ביתו. וביתו היא אשתו דברי רבי יהודה. אמר לו רבי יוסי א"כ אין לדבר סוף: ז מניין לרבות כלים אחרים בין הערבי' ת"ל

[illegible]

קרבן אהרן בן חיים עמוד מס 415(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

שהוא תלוי הבא על שגגת ספק כרת ודאי מכפרין, דמסתמא תשובה איכא, שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן [103]. תולה, להגן עליו מן הייסורין, אבל אין התשובה מכפרת כפרה גמורה עד יום הכיפורים. לא תעשה שניתק לעשה, כגון לא תקח האם על הבנים שלח תשלח את האם.

ד' חלוקי כפרה [104]. שנחלקה כפרתן לד' עניינים. שובו בנים שובבים ארפא משובתם, מיד. תולה, להגן עליו מן הייסורין, ויסורין ממרקין העון, משלימין המחילה של עון. ולא יהיבנא דמי, שמא יהו סבורין מי שרואה אותי שלא אתן דמים מיד, סבור שלא אתן עוד. כגון אנא, אדם גדול כמותי ולמידין ממני. שרא ליה מריה לפלו', ימחול לו הקב"ה לפלו' שכך וכך גניבי עושה. בושין, מדברים רעים שנשמעו עליו. באמר להם עם יי' אלה, אדם חשוב שעבר עבירה ופורענות בא עליו, הכל אומ' מה הועיל לפלו' חסידותו, מה רעה בא עליו, וכת' ויחללו את שם קדשי [105], עד יי' אלהיך, עד כסא הכבוד שלו. באותו מקום באותו פרק באותה אשה, שעבר עבירה עמה, והיה יכול לעבור עבירה [106] עוד, ופירש וודאי תשובה עבד, ואילו אשה אחרת או מקום אחר, שמא לא היתה נשמעת לו, ושמא לא נראה לו המקום לעבור עבירה שם.

בעבירות שבין אדם לחבירו [107], מכסה פשעיו לא יצליח, אם חייב לו ממון ישלם לו, ואם הקניטו בדברים יבקש ממנו מחילה, בציבור, שלישית מוחלין לו, ליחיד הן כל אלה יפעל אל, פעמיים מוחל, אבל שלש, עם גבר לשלם לו עוונו. עלתה לו טבילה, אם חוור בתשובה תשובה הועילה לו. וחטאתי נגדי תמיד, כאילו תמיד הוא נגדי, שמפחד שמא הקב"ה לא מחל לו. וצריך לפרוט את החט, מחול לי על חטא פל' שחטאתי, ומפרסמין את החנפים, מגלין רשעים, שבני העולם סבורי' שהם צדיקים, והבא להם פורענות [108], יש בו חילול השם. ובשוב צדיק מצדקתו וגומ', ונתתי מכשול לפניו, שיבוא לידו חט בפרהסיא ותגלה רעתו. אדם עשוק בדם נפש [109], שאחרים נענשו על ידו, עד בור ינוס, בגיהנם.

פי' האומר אחטא ואשוב [110] למחר. אחטא שיום הכיפורים מכפר, ואיני חושש מפורענות שלא יבוא עליו, שיום הכיפורים מכפר עליו. המקניט [109], המכעיס, התר לו פיסת יד, כלומר יתן לו ממונו. ישור על אנשים, לשו' שורה. מטו [111], מבקש ממנו שימחול לו, אינו חייב לבקש ממנו יותר מג', פעמ'.

שאינה מספקת לבעליה [112], שאין לו ממון שיכול להספיק לו כל ימיו, ומתוך

104 פו, א. 105 ראה רש"י ור"ן. 106 בשני הכ"י נוסף: עמה. 107 פו, ב.
108 כפי' שני ברש"י. 109 פז, א. 110 משנה פה, ב. 111 פז, ב כל המבקש מטו מחבירו כו'. 112 ריף [ו, א].

שמרגל לסעודה ואין לו ממון יגזול מאחרים[113]. והמתכבד בקלון חבירו, אם יש לחבירו בושה וקלון הוא משחבח. והמשתמש בעבוטו של עני, ואינו נותן לו דמי הפחיתה[114].

שמא יארע דבר קלקלה בסעודה וישתכר, ואינו מתוודה. רבון כל העולמים, כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנוניגו לפניך כי על, איני כדיי, לא הייתי כלום[115]

בג' פרקים בשנה[116] הן תעניות ומעמדות ויום הכיפורים, צלותא יתירתא, תפלה אחרת לאחר מנחה היינו נעילה. מה אנו מה חיינו מה חסדינו כול', וסיים במה אנו, וזהו שאנו אומ' אתה נותן יד לפושעים, ונכלל שם באותה תפילה מה אנו מה חיינו. וזמן נעילה מפורש בירושלמי[117] יש אומ' בעת נעילת שערי היכל, ויש אומ' בעת נעילת שערי שמים, שהחמה נכנסה ברקיע לגמרי, וזמנה מאוחרת יותר מנעילת שערי היכל, לערב[ס"ד][118], לאחר שטבל היום, ולערב הבא ישפשף, אלא מבערב, רש"פ[119] ומבערב ישפשף, מבעוד יום יחוף את ראשו וגופו בחמין, שאם יראה קרי למחר[120] ראוי לטבול, ידאג כל השנה, שמא ימות. ואם עלתה לו שנה, ולא מת באותה שנה, שכל העולם כולו רעב, מתשמיש, והוא שבע. מפיש חיי סגי ומסגי, יראה זרע יאריך ימים.

סליקא פירקא וסליקא לה מסכתא ברחמי דשמיא

113 רבנו כתב כאן פירוש ארש אבל הרמב"ם בפרק רביעי מהלכות תשובה ה"ד מפרש שזה אבק גזל הוא והוא מדמה שלא חטא ויאמר כלום אכלתי אלא ברשותו. וע' בחבור התשובה להמאירי עמ' 81. 114 ע' רמב"ם ולח"מ שם וחבור התשובה להמאירי שם ובס' עבודת המלך. 115 רש"י בברכות יז, א, מפרש לא הייתי חשוב והגון להיות נוצר, והייגו הך. 116 פז, ב. 117 תענית פ"ד ה"א. 118 ע"פ כי"ג. 119 רש"י פירש, והוא בדף פח, א ד"ה אימא מבערב ע"ש. וע' בפי' הר"ף וברש"י שם. 120 ג' דצ"ל יהיה ראוי.

מיתה ויום הכפורים וכו' אבל בלא תשובה לא. ואפי' בתשובה לבדה לא מכפר אלא על עשה ועל לא תעשה, ועל החמורות כגון כריתות ומיתות ב"ד היא תולה [46], כלומ' מגינה מן היסורין, אבל עון עצמו אינו נמחק לגמרי עד שיבא יום הכפורים, ומהיום ואילך אינו נזכר זה החטא לעולם. אלא אותם שיעשה מיום הכפורים זה ואילך.

יב. האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב מפ' בגמ' [47] דמשום הכי תני לה תרי זימני שכיון שחטא שני פעמים עתיד [48] חטא אחד, אי אפשר שיתודה עליו שכיון ששנה בחטא נעשה לו כהיתר ולא יתחרט בו לעולם. אחטא ויום הכפורים מכפר. כלומ', שסומך על יום הכפורים שיבא ויכפר לו, שאם לא היה יודע שיום הכפורים עתיד לכפר היה נזהר מאותו החטא, לפי' אין כח ביום הכפורים לכפר עליו, משום דקשה עון זה משאר מזיד דשאר פשעים ומרדים אפי' להכעיס, דהתם יצרו תקפו עד שמביא אותו לכפור בעונש, וסובר דלית דינא, אבל זה שנוכח עיניו הדיין והיום הדין, וסומך על יום מחילה, שאם לא היה אותו היום [היה] [49], כופה את יצרו, באיש זה אין ראוי לכפר עליו יום הכפורים [50].

יג. עבירות שבין אדם למקום, שאין היזק בהן לבני אדם כגון חלב ודם. ושבין אדם לחבירו, כגון גזל ועריות [51] והדומה להן, אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו וימחול לו. את זו דרש ר' אליעזר [52] מכל חטאתכם לפני ד' תטהרו, שהיא לפני ד' לבדו, שלא נודע על אדם תטהרו.

יד. אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין ומי [53] מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנא' [54] וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. ואומ' [55] מקוה ישראל ד', מה המקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל.

46 נראה דרבנו לא כתב זאת אלא לפירושא דמלתא מיהו עיין בגמרא דאיכא חד תנא דס"ל הכי דבקלות נמנה גם ל"ת והחמורות הוי ח"כ ומיתות. אבל להלכה פסק הרמב"ם דח"כ לא מתכפרי אלא עם היסורים וכר' מתיא ב"ת. 47 פו, א. 48 נראה דצ"ל : על חטא אחד. 49 כ"נ להוסיף. 50 והרמב"ם כ' דלא יעזרהו ה' שיעשה בצום כיפור מה שראוי לו לעשות כדי שיתכפרו לו עונותיו ביום זה. 51 ל"י למה מנה רבנו עריות בכלל עבירות שבין אדם לחברו, ועי' רמב"ם פ"ב מהל' תשובה ה"ט שכ' דעבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצ"ב, ואפשר דנשתרבב מלמעלה. מיהו אפשר דרבנו נתכוין להא דאמרי' בב"ק צב, א אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנא' ועתה השב אשת וכו' ומנין שאם לא מחל לו כו' שנא' ויתפלל אברהם אל כו', ומבואר דחייב לבקש מחילה מבעלה על הבשת והצער. 52 לפנינו : בן עזריה. 53 כנ' משביר ועוד. 54 יחזקאל לו, כה. 55 ירמי' יז, יג.

גמרא יום הכפורים אסור וכו׳, הני ה׳ עינויין כנגד מי [56] וכו׳ שבת שבתון כתי׳ באחרי מות, שבת שבתון באמור אל הכהנים, בעשור לחדש [בחומש הפקודים], ואך בעשור באמור אל הכהנים, והיתה לכם לחקת עולם באחרי מות, ובכולהו כתי׳ עינוי, לרבות ה׳ עינויין (אלא) [אלו] רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואכילה ושתייה.

אם תענה מתשמיש [57], כי לא יפחות עונתם. ואם תקח מצרות, כלו׳, אפי׳ לא יפחות עונתן, התגה עמו שלא יקח נשים אחרות, בעוד שהן בחיין.

ואם היה מלוכלך [58] וכו׳, דכיון שניכר דלאו משום הנאה קא עביד ושרי [59].

מדיחה אשה במים וכו׳ משום שיבתא שהוא רוח רעה (ומפקדת) [ומקפדת] עד שלש פעמים [60], שהוא שורה על האוכלין שהוא טוטל קודם שירחוץ ידיו בבקר, ומשום סכנה התירו חכמים לרחוץ ידו אחת, משום דדי לו בידו אחת. ושמאי הזקן היה מתפחד שמא לא תזהר האשה באותה היד שעדיין לא רחצה [להגיע בפת], לפי׳ התירו לו שתי הידים [60].

עובר עד צוארו [61] ואינו חושש דכולי עלמא ידעי דלא מתכוין לשם הנאה בעולם, דהא עובר שם כדרך מלבוש, כדאמרי׳ לקמן ובלבד שלא יוציא ידו מחמת חפת חלוקו [62].

בשבת [63] דאיכא מנעל, ניחוש שמא יפול מרגלו, ואתי לאיתויי. תינח מנעל דלא שכיח דנפיל, ומשום הכי לא גזרי׳, סנדל דשכיח דנפיל, מאי איכא למימר.

ובטיט המטפחת [64] שיש בה לחות כל כך, שכשתיגע ידו על הטיט תהיה ידו לחה. אמ׳ אביי אפי׳ הכי שרי, אלא שכל כך היא לחה, שבלחות היד תלחלח דבר אחר אסור דהוי כמי שמושיט אצבעו במים, להצטנן בפירות, פניו או ידיו, שלא אסרה תורת תענוג דלאו רחיצה.

56 לשון הרי״ף ע״פ הגמ׳ עו, א. 57 עו, ב. 58 לא ידעתי אמאי הוסיף רבנו דצריך שיהיו ניכר דלאו משום הנאה הוא. 59 עי׳ שבת קט, א בת חורין היא זו ומקפדת עד שירחוץ ידיו ג׳ פעמים. 60 נראה דפי׳ דברי רבנו הכי הוא, דשמאי נמנע מלהאכיל את בנו שמא תגע היד שלא רחצה בפת. והתירו לו חכמים להאכיל בשתי ידים כלומר שיטול ב׳ ידים, דכיון דאם לא יטול שניהם חוששם להאכיל תו לא הוי רחיצה דתענוג. ועי׳ ריטב״א. 61 לפנינו: עד צוארו במים. 62 ברש״י לקמן פי׳ משום משוי ולפי״ז גם חוץ למים צריך לילך כך, וברי״ן ורא״ש וכ״ה בתוספות ישנים בתבו דהוי היכר שלא יבא לידי סחיטה. ובריטב״א כ׳ בשם התוספות פי׳ שאין הטעם אלא שלא יראה כמי שמתהנה מן המים. וזה כפי׳ רבנו. 63 עח, א. וכגי׳ רש״י ומה שפי׳ רבנו דשכיח דנפיל צ״ל כרש״י דלא קשור יפה ברגלו, וכמאירי הוסיף שמא יבא לשלפם מעל רגליו. 64 שם וכגי׳ הרי״ף ועוד.

ומשלח שרשיו אילך ואילך, ואם איתא דחי הוא באותו מקום יכיר דנשמתו דוסקת שם. ויש אומרי' עד חוטמו, דזמנין דאין חיות ניכר בטיבורו וניכר בחוטמו. מחלוקת ממטה למעלה. מחלוקת דתני תנאי חד אמ' עד חוטמו וחד אמ' עד טיבורו ממטה למעלה, שמצאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק ותולך כלפי ראשו, אבל ממעלה למטה שמצאו דרך ראשו תחלה, כיון דבדיק ליה עד חוטמו, שוב אינו צריך, ואסור לחלל עליו את השבת דודאי מת הוא.

ועל לא תעשה הניתק לעשה[95] כגון לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, ואם עבר השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש, ובגזילה כתי' לא תגזול, וכתי' והשיב את הגזילה. ואם שב באמת ותמים והשיב גזילתו, לא יחשוב לו עוד אותו עון, ולא יקבל עליו יסורין לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שאם הכריתוהו מלך או שופט להשיב הגזילה, ולא אמ' רוצה אני, לא יכופר עונו אשר הכעיס הבורא, אע"פ שהוצל העשוק עתה מיד עושקו.

תשובה ויום הכפורים תולין, מגינים עליו מן המיתה, וכשיבואו עליו יסורין לא יזכור עוד עונו.

אלא כולן תולין[96]. כלומ', כל ימי חייו יעמד בתלייה[97], שאם ישוב עוד באותו עון, יחשב גם הוא אותו שהתודה עליו, אלא כשימות ולא שב על אותו עון מיום שהתודה עליו, סר עונו וחטאתו תכופר, ויחשב לו אותו עון לצדקה, כדאמרי'[98] ולא עוד אלא שהעוטות נחשבין לו כזכיות [דכתיב עליהן חית יחיה ואי"א שזה פי' תולין שבזו הבריתא הדבר בתליא אם יחשבו לו כזכויות][100] אם לאו.

שרא ליה מרא לפלניא[101], כלו', כל כך הוא רגיל בעבירות כאלו התירם לו הבורא[102].

באותו מקום[103], שיהיה מקום צנוע ואינגו מתירא משום אדם שמא יראנו[104], כמו שהיה המקום שחטא בו בראשונה. ובאותה הפרק, בעוד שהוא בחור ויצרו תוקף עליו. ובאותה אשה, דשכיחא ליה ופריצא ליה, וכשכובש את יצרו אפי' כשמצוי לפניו כל זה, אין ספק בזה שלכבוד שמים חזר בו, וראויה שהגיע תשובתו עד כסא הכבוד.

בעבירות שבין אדם למקום אסו' לתודיעם למי שאינו יודעם, שאין כבודו של

96 שה, ב. 97 פו, א. 98 נראה דרבנו מפרש כאן תלייה היינו שעומד ומצפה אם יחזור על חטא זה ואז לא יהיה לו כפרה אפילו במותו. ולא רצה לפרש כאן שתולין לו מן היסורים כמו שפי' בשאר המקומות דהא מיירי הכא שכבר באו עליו יסורים ול"ש כבר תלייה בזה. 99 פו, כ. 100 כל זה גליון. 101 פו, א.
102 עי' רש"י וראשונים שפי' בדרך אחר ולרבנו רנבי"צ מפרש מה הוא שחברין מתביישים משמועתו ויצא לגמרי כאילו התורה לו המצוות. 103 פו, ב. וכבי' הרי"ף ועוד ולפנינו בסדר אחר. 104 וכ"כ במאירי. ועי' רש"י.

מקום כשאדם ילוד אשה קצר ימים ושבע רוגז כי הוא עובר לפני מצותו. אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון שחבירו קובל עליו ברבים, ראוי לו שיודה לו, ויאמר לכל אמת הוא והנחש השיאני, ואם און פעלתי לא אוסיף ואפרענו כאשר תשיג ידו, השב[105] לו ויפייס לרבים שיבקשו מן העשוק שימחול לו והוה דרך כבוד של מעלה כשמבקש מחילה ברבים לחבירו, וכל ישראל ילמדו ממנו לעשות כן.

ומפרסמי' את החנפים מפני חילול השם. דרך החונף שאין פיו ולבו שוין. ואם יש איש אחד שהוא מוחזק בעיני רוב האדם שהוא חסיד, והוא עובר עבירות בסתר, אם יש בעיר מי שיודע בתועבותיו חייב להודיע לרבים, הזהרו בפלניא שאין תוכו כברו. מפני חילול השם, שאם יבואו עליו יסורין מן השמים יתמהו בני אדם ויאמרו למה אדם יגע במצות, ראו פלוני שלמד תורה הרבה כמה הוא מעונה ביסורין, לפיכך כשישמעו דברי המעידים עליו לא יתמהו. ומיירי כגון שיעיד זה העד למי שמאמין בו, כגון רבו ואביו והדומה להם. אבל לאדם אחר אין לו לומר, משום שהרי הוא כמוציא שם רע עליו, כדההוא מעשה[106] דטוביה חטא אתא זיגוד ואיסהיד עליה וכו'. אי נמי יש לומר שמיירי בשני עדים אי נהי בחד ולא יאמר כך וכך עשה בפירוש, אלא שאין תוכו כברו, כדפרישית.

ואם לאו[107], אלא שהכעיסו בדברים, ירבה עליו דעים שיבקשו ממנו שימחול לו. בשלשה חבורות[108] של שלשה שלשה, דכתי'[109] שורה, ואין שורה פחותה משלשה בני אדם[110] וכתי' חטאתי חד, וישר העויתי, תרי, ולא שוה לי תלתא.

עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה שמי שרגיל באחד מאלה[111] לא יוכל לבוא את יצרו שלא ישוב בדרך הרעה שהורגל בה.

הלכה כחכמים[112]. שמקדים חטאתי לעויתי ועויתי לפשעתי.

בתעניות ומעמדות[113] ומקשי התם[114] אטו תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף, ומתרץ, תני הכי, בשלש פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן כל זמן שמתפללין, ויש מהם ארבעה פעמים ביום בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה, ואלו הן שלשה פרקים תעניות ומעמדות ויום הכפורים.

מפיש חיי סגי ומסגי[115]. יראה זרע יאריך ימים.

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא מסכת יומא ברחמי שמיא

105 כאן חסר תיבה בכת"י. 106 פסחים קיג, ב. 107 סז, א. 108 כגי' הרי"ף ועוד. 109 צ"ל: דכתיב ישור לשון שורה. 110 ביצה יד, ב. 111 עי' רמב"ם פ"ד מהל' תשובה. 112 לשון הרי"ף מלעיל לו, ב. 113 סז, ב. 114 תענית כו, א. 115 פח, א.

ובאותו הפרק בעוד שהוא בחור ויצרו תוקף עליו.
ובאותה אשה דשכיחא ליה ופריצא ליה וכשכובש את יצרו אפי' כשמצוי לפניו כל זה אין ספק בזה שלכבוד שמים חזר בו וראויה שהגיע תשובתו עד כסא הכבוד:

בעבירות שבין אדם למקום אסור להודיעם למי שאינם יודעים שאין כבודו של מקום כשאדם ילוד אשה קצר ימים ושבע רוגז כי הוא עובר לפני מצותו. אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון שחבירו קובל עליו ברבים ראוי לו שיודה לו ויאמר לכל אמת הוא והנחש השיאני ואם און פעלתי לא אוסיף ואפרענו כאשר תשיג ידי — השב לו לפייס לרבים שיבקשו מן העשוק שימחול לו וזהו דרך כבוד של מעלה כשמקבש מחילה ברבים לחבירו וכל ישראל ילמדו ממנו לעשות כן:

ומפרסים את החנפים מפני חילול השם דרך החונף שאין פיו ולבו שוין. ואם יש איש אחד שהוא מוחזק בעיני רוב האדם שהוא חסיד והוא עובר עבירות בסתר אם יש בעיר מי שיודע בתועבותיו חייב להודיע לרבים הזהרו בפלניא שאין תוכו כברו מפני חילול השם שאם יבואו עליו יסורין מן השמים יתמהו בני אדם ויאמרו למה אדם יגע במצות ראו פלוני שלמד תורה הרבה כמה הוא מעונה ביסורין. לפיכך כששמעו דברי המעידים עליו לא יתמהו ומיירי כגון שיעיד זה העד למי שמאמין בו כגון רבו ואביו והדומה להם אבל לאדם (אחד) [אחר] אין לו לומר משום שהרי הוא כמוציא שם רע עליו כדההוא מעשה דטוביה חטא אתא זיגוד ואיסהיד עליה וכו' אי נמי יש לומר שמיירי בשני עדים. אי נמי בחד ולא יאמר כך וכך עשה בפירוש אלא שאין תוכו כברו כדפרישית:

[גליון גמ'] ואם לאו אלא שהכעיסו בדברים ירבה עליו רעים שיבקשו ממנו שימחול לו: (יג)

בשלשה חבורות של שלשה שלשה דכתיב שורה ואין שורה פחותה משלשה בני אדם וכתיב הטאתי חד וישר העויתי תרי ולא שוה לי תלתא (יד):

עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה (טו) שמי שרגיל באחד מאלה לא יוכל לכוף את יצרו שלא ישוב בדרך הרעה שהורגל בה:

הלכה כחכמים שמקדים חטאתי לעויתי ועויתי לפשעתי:

בתעניות ומעמדות. ומקשי התם אטו תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומתרץ תני הכי בשלש פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהם ארבעה פעמים ביום בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה. ואלו הן שלשה פרקים תעניות. ומעמדות. ויום הכפורים:

מפיש חיי סגי ומסגי יראה זרע יאריך ימים (טז):

הדרן עלך יום הכפורים וסליקא מסכת יומא ברחמי שמיא

ודרך[293] התנאים לקרות[294] דינרי' זוזים, דתניא בתוספ'[295] דכתובו'[ת][296] המוציא שם רע ונמצאו עדיו זוממין לוקה ונותן ד' מאות זח, וזה הלשון במקום לוקה ונותן מאה סלע[297].

שמרה וכו'[298]. המתין לה עד שארב אות'[ה] שעומדת על פתח ביתה[299], ושבר לפניה[300] צלוחית של חרס כדי שתתגלה בשתה, שאינה מקפדת על בשת כמו שהוא[301] מכיר בכילות שהיה נטוע בלבה[302].

אחי"ח 1 2 3 4 5 6 7

שחחובל[303] **בעצמו אע"פ שאינו רשאי.** מוקי' לה בגמ'[304] דדוק'[א] בחובל הוא דאינו[305] רשאי, אבל בבשת רשאי[306]. **פטור** ממלקות, אפי' אתרו ביה[307], אפ"ה **אחרים שחבלו**[308] באותו שאינו מתבייש חייב לשלם לו בשת, לפי שאינו דומה המתבייש מעצמו למתבייש מאחרים[309]. **אע"פ שאינו רשאי**[310] נפ"ל בגמ'[311] מאך את דמכם לנפשותיכם אדרוש[312]. וקוצץ נטיעותיו נמי נפ"ל מקר'[א], דכתי'[313] לא תשחית את עצה[314].

אע"פ[315] **שהוא נותן לו**[316] דמי בשתו סלע או מנה או מאתי' וד' מאות זוז הנזכרים[317], **אינו**[318] **נמחל לו צערו שציער אותו, שנתן אל לבו דאגה**[319], אינו נמחל **עד שיבקש ממנו**, כלומ', שימחול לו בלב טוב[320], שלא יתבעו עלבונו מן השמים כמו שמצינו שא' השם לאבימלך שלא ימלט מדין שמים עד שיתפלל אברהם בשבילו, שכל כך ימחול לו בלב טוב שיתפלל עליו[321] שלא יענישנו

ר"ב סנדיונין, וזוז צורי היינו סתם דינר שבתלמוד שהחמשים מהם חצי מנה" (הוצ' אל המקורות, עמ' יג). השו' רש"י שם ד"ה זוזי, וע' פ"ג הע' 482. 292 = צורי, וע' בהע' הקודמת. אבל לעיל פ"ד סי' עג ד"ה ושל דבריהם רבינו לא נסתפק בזה, וכתב בפשטות שהם של מדינה. וכן היא דעת הרמב"ם דזוזים דהכא כסף מדינה הם, ע' הל' חובל פ"ג ה"ט וה"י. ונראה שכן היא אף דעת הראב"ד, ע' עמ' ריח. אבל לא כן דעת ר"י בתוס' (לו ע"ב ד"ה ושל), שכתב דרב יהודה לא איירי אלא בסלעים ... אבל שאר מטבעות של דבריהם הוי כסף צורי. 293 בכי"א: דדרך. 294 בכי"א: לקרוא. 295 בכי"א: בתוספת. 296 פ"א ה"ה. 297 השו' ערכין טו ע"א במשנה. 298 שתי התיבות לי' בכי"א. 299 לשון רש"י בשינויים, ע"ש, ובכי' ר' גרס "ביתה" במשנה, ע' דק"ס בהגהות אות ד. 300 בכי"א: לעיניה. 301 בכי"א נוסף: היה. 302 כלשון זו במאירי, עמ' 263 ד"ה הכל. 303 כ"ה ברי"ף ובכל כי"י, ע' דק"ס אות ה. 304 צא סוף ע"א. 305 בכי"א: אינו. 306 כ"כ המאירי (עמ' 266 ד"ה זה שבארנו), ושלא כתוס' (צא ע"ב ד"ה אלא תנאי). 307 כ"כ המאירי, עמ' 263 ד"ה הכל (וכפי תיקון המהדיר שם), אבל התוס' הקשו על פירוש זה, ע' צא ע"ב ד"ה התובל, וע' ברשב"א שם ד"ה התובל בעצמו. 308 בכי"א נוסף: בו. 309 היה צריך להוסיף טעם זה מפני שהסיק שאדם רשאי לבייש את עצמו, ומ"ש הוא מ"ש אחר, וע' בגמ' צא ע"ב. 310 בכי"א נוסף: דקאמרי', שהרי חוזר ומפרש הלשון שבתחלת הדבור. 311 צא ע"ב. 312 בראשית ט, ה, ואע"פ שבגמ' נדחתה הראיה משם, רבינו סובר דאליבא דאמת כן סבר התנא שהביא אותו פסוק, וראה תוספ' פ"ט הל' לא, וראה במאירי עמ' 266 ד"ה זה שבארנו. 313 דברים כ, יט. 314 בכי"א נוסף: וגו'. 315 צב ע"א. בכי"א: ואע"פ. 316 במשנת הרי"ף: שנתן לו. לפנינו בבא זו היא משנה בפני עצמה, אבל גם מדברי רש"י כאן נראה שהיתה סיפא דמתני' לעיל, שהעיר רש"י במיוחד שאין אלה המשך דברי ר"ע. 317 השו' רש"י צב ע"א ד"ה כל אלו. 318 כ"ה ברי"ף כי' (דק"ס), ובד"נ ובמשבי"ר (שינויי נוסחאות) ונוסחאות לו, ובמשנת המאירי, לפנינו: אין. 319 השו' רש"י ד"ה אבל צער, וכמעט בזו הלשון ברש"י שבריי"ף, וראה הערה 838, וכזה כתב גם המאירי,

הגהות וחדושים מאת גאוני ישראל אדירי הו

הר״ר יהודה בכרך זצ״ל

דף עג ע״א תוד״ה וכולן. עי׳ בהגהות רי״ב מעין זה כו׳ ומצוה לייבב. נ״ב כבר עמד ע״ז בס׳ מרכבת המשנה הל׳ רוצח ושמירת נפש ועמש״ש:

דף עה ע״ב גמ׳ מלמד שירד להם לישראל (עם המן). נ״ב בילקוט ליתא וכ״ה ברש״י:

דף פא ע״ב רש״י ד״ה תשבתו. שבתון היא. נ״ב ויקרא ע״ז: שם והיכא נמי דכתיב כו׳. נ״ב ויקרא כ״ג:

דף פז ע״ב גמ׳ ור״ח היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר. נ״ע דלא הקשה ממשנה מפורשת דהחובל נ״ג א׳ שהמוחל לא יהיה אכזרי. וא״ל דמרבא אליס יותר דהקושיא על ר״ח איך התחיל להקפיד וקשה עליה בתרתי איך הקפיד וגם למה לא מחיל משא״כ מהמשנה לא היה ק׳ רק למה לא מחל. ז״א דהא אסקינן לעיל כ״ב דהא דרבא ג״כ דמפייסי ליה ומפייס בכל ת״ח שאינו נוקם כו׳ ובכ״מ מצינו הקפד מת״ח וצ״ע. וג״ל מזה לסייע להמובא ברמ״א סי׳ תר״ז דהיכא שהוא לעובת המבקש מחילה שלא למחול א״צ למחול. ונראה שמפרש מ״ש כי היכי דניזיל ולגמור כו׳ משום עובתו של רב דלא כפרש״י ועי׳ בב״ח שתמה. ובזה ניחא דלפרש״י תקשה דהא מחמת זה דרבא מאריכין לו ימיו כדאי׳ בסוף מגילה גבי ר״ג הגדול וכן בר״ה י״ז א׳ גבי ר״ה בריה דר״י וכן ריש חגיגה דצו״מ דלא מוקים במיליה מוסיפין עליה. וא״כ כיון דלפרש״י מזה הי׳ מתירא שלא ימות אדרבה היה לו להעביר ע״מ ולמחול ולפי״ז י״ל דלכן לא הקשה ממתני׳ דהחובל דהי׳ ידוע דהיה מתירא. כמו שהוא באמת התי׳ לפרש״י ולכן לא מחל לו. משא״כ מרבא קשה שפיר. ולכן תי׳ הש״ס דהעובה היא לרב וכמ״ש הרמ״א ול״ק גם מרבא וזהו לפירוש רמ״א. ולפרש״י צ״ע והבן:

הגהות על מהרש״א

דף מז ע״ב תוס׳ ד״ה הדר פשעה. עי׳ מהרש״א שכתב ולכאורה המ״ל דנ״מ דאי הוה עיבלא מצי למקטר בין הבינים ברישא לש״ע אבל כו׳. וי״ל כו׳ ותמוה מאד על קושיות המהרש״א. דלא מצי למימר הכי. דא״כ הדר ק״ל דמאי פשע דספק הוי ולא מצי למקטר. הלא גם בלא״ה הוא ספק ובין בלד האיבעיא לא מצי למקטר. ובין בפשיטותיה כן הוא. וא״ל דבלד האיבעיא הוי ס״ס ספק עבל הוי ואת״ל דלא הוי עבל. ספק שמא קומץ הוא ומצי למקטר בין הבינים ברישא. דא״ה [illegible]

הר״ר שמחה זצ״ל אבד״ק דעסוי

מ״ז ע״א ובדף מ״ט ע״ב מסיק הגמ׳ דחופן וחוזר וחופן ולזה נתכוין רש״י ז״ל: תוד״ה והמ אמאי ל״ק נמי והמוצה. נ״ב בגירסא שלנו יש והממצה בגמ׳ וברש״י:

דף כה ע״א גמ׳ אמר אביי ש״מ כו׳. נ״ב עי׳ דף י״ט ע״א: **ע״ב** תוד״ה ת״ש. וע״כ ל״פ עליה לקמן. נ״ב דף כ״ו ע״א: ד״ה נותן. תיפוק לן. נ״ב פי׳ למה לי תרי פדר לא רק חד פדר ותרי ראש: בא״ד לא הוה דרשינן לי׳. נ״ב ולא הוה ידעינן שחופה וחד ראש בעינן ראש בכלל הנתחים לעריכה אף שאינו בכלל הפשט כמ״ש רש״י בשם גמרא דחולין:

דף כו ע״א גמ׳ אמר ר״ש בר ר״י הכא בשבת עסקינן. נ״ב ולפ״ז גם בקטורת מיירי בשבו וכן מוכח מדברי התוס׳ ד״ה ואי כו׳: **ע״ב** תוד״ה ההיא. כדפרישית לעיל. כ״ה ע״ב בד״ה ת״ש: ד״ה פר וכו׳ הראש והרגל ברישא. נ״ב לפי שהראש קודם לכל האיברין כ דף כ״ה ע״ב מקרא וגם טעם למה היה מעלה הרגל עמו:

דף כז ע״א תוד״ה והקריבו. והא דלא אמרינן כו׳. נ״ב גם רש״י פי׳ כן שם דף י״ג ע״א: ד״ה כו׳ דאית ליה לעיל. נ״ב דף כ״ו ע״ב: **ע״ב** תוד״ה למימרא כו׳ אי ס״ל כר דף כ״ד ע״א: בא״ד לל״ק דלעיל כו׳. נ״ב דף כ״ב ע״א אימא שבבר קידש מתחלה ל ד״ה אין כו׳ מזבח הפנימי והמנורה. נ״ב כדאיתא דף כ״ד ע״ב דאין זר חייב מיתה

דף כט ע״ב תוד״ה נהדריה · ומיהו בחנם דחק רש״י כו׳. נ״ב עי׳ מהרש״א ועיין מנחות כ ולקמן דף מ״ח ע״א:

דף ל ע״א במשנה קידש ידיו ורגליו. עי׳ בגליון ס״א ל״ג ונ״ב וכן האמת כדאיתא לקמן דף ל בגמ׳ ורש״י:

דף לא ע״א גמ׳ וכולן בקודש על בית הפרווה. כצ״ל וכ״ה במשנה דף ל׳ ע״א ודף י״ט בגמ גרסי׳ על גג ותוס׳ כאן גרסי בגג: תד״ה וכולן. והא גגין כו׳. נ״ב פסחים דף פ ע״ב: בא״ד דאמר לעיל. נ״ב דף כ״ה ע״א:

דף לב ע״א תוד״ה ומה כו׳ וי״ל כו׳. נ״ב כעין זה כתבו תוס׳ דף כ״ג ע״ב בד״ה ילבש:

דף לג ע״ב תוד״ה יוקדם. כדפרישית לעיל. נ״ב בד״ה ואימא בתירוץ ראשון:

דף לד ע״א רש״י סד״ה ת״ל כו׳ עליה ״עולה״. כצ״ל: תוד״ה העולה כו׳ ואמרינן נמי מוספין נ״ב פסחים דף נ״ח ע״א:

דף לז ע״א תד״ה יכול. משמע דהכי פי׳. נ״ב וכן דעת רש״י:

דף לח ע״א רש״י סד״ה קלוניתא נחושת קלל. נ״ב יחזקאל א׳:

דף לט ע״א רש״י ד״ה טרף פתאום בטריפה. נ״ב כמו בנימין זאב יטרף: **ע״ב** גמ׳ אשר על עלה תרי זימני. נ״ב חד בשל שם וחד בשל עזאזל וכ״כ רש״י דף מ׳ ע״א:

דף מ ע״א גמ׳ דאי אקדמיה לשעיר מקמי פר לא עביד. נ״ב וצריך לחזור ולהזות מדם שעי דם פר כמו דתנן דף ס׳ ע״א וע״ש דף ס״א ע״א בגמרא. ולמדנו מזה שלא נפסל שהקדים שלא כדין וכן משמע לשון הברייתא זו דכאן וכן פרש״י ד״ה פר: תד״ה הא כו׳ אינו מני נ״ב וכן מוכח ממה דקאמר אחר זה ר״ש לא ידע מאי קאמרי רבנן: ד״ה ואזדו כו׳ ור״ש סבר נ״ב עיין דף ס״ד ע״ב בתוס׳ ד״ה האמר כו׳ פי׳ לזה:

דף מב ע״א גמ׳ חד אמר משקל עשרה. נ״ב צ״ל עשרה זוז: שם רביא קיסי. נ״ב צ״ל בר

דף מג ע״ב רש״י ד״ה והיום כ״ג כו׳ למתן דמים דחטאת והקטרת תמידין כו׳. כצ״ל: תד״ה כו׳ הא איצטריך לדרשא. נ״ב ומן רש״י ז״ל משמע דאפ״ה אין מקרא יוצא מידי

דף מד ע״ב תד״ה בכל כו׳ שהיא א׳ מהעבודות הוצאת כף. נ״ב כדאיתא דף ל״ב ע״א:

דף מה ע״א תד״ה וכי דהא ר״ש ל״ל האי סברא. נ״ב שיעמוד ברחוק ויעשה: **ע״ב** ד אמינא. צפונו ודרומו של מזבח היה [illegible]

ה״ה

יצחק אייזיק חבר זצ״ל

בעה״מ שו״ת בנין עולם וכו׳)

ע״א תוס׳ ד״ה פז״ר כו׳ ובפרק דם חטאת משמע כו׳. נ״ב עי׳ תוס׳ פסחים צ״ח ״ה טעון לינה דדחי ראיה זו וע״ש:

ע״א תוס׳ ד״ה ׳. מיהו הא כו׳ ואפ״ה שפיר ההיא הפנים כזה. הנדפס הוא וג״ל שצריך באן כזה. מ״ר:

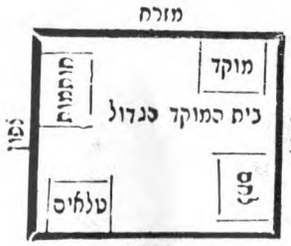

א״ד תימא אקצויי כזה. גם הציור וצ״ל כזה. ד״ה והא ית המוקד יה לצפון כזה. הנדפס הציור הד׳ א לפי ו. וכאן צייר כזה. ר:

ע״א גמ׳ וערכו למה לי למעוטי הפשט ונתוח ואימא הכי נמי כו׳. נ״ב ״י ד״ה למעוטי הפשט כו׳ ומדברי התוס׳ ולכת עצים נראה דלא גרסי מתיבת ואימא ד ונתנו לגופיה ודו״ק. [ועי׳ ת״י]:

ע״ב תוס׳ ד״ה ולא כו׳ תימה כו׳. נ״ב

רבינו אליקים (יומא)

שביעית, תאינים שלא בישלו כל צרכן ורחמ' אמ' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה[776] ולא להפסד. מפרסמין את החניפין, שהם רשעים ומראין עצמן כצדיקים, אם יש מכיר במעשיהם[777] מצוה לפרסמן מפני חילול השם שבני אדם למידין ממעשיו שסבורין עליו שהוא צדיק, ועוד כשהפורענות באה עליו[778] בני אדם א' לו[779] מה הועיל לו זכותו. שנ' ומשוב צדיק וגו', סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו אני ממציא לו[780] חט[781] גלוי לכל שיכשל בו וידעו את מעשיו. המוחלטין, רשעים גמורים. שלות רשעים סופה תקלה, מתוך שלוותם הם יושבים ומהרהרין[782] בעבירות. והרשות, הרבנות. מקברת את בעלה[783], שנ' וימת יוסף תחילה ואחר כך כל אחיו. ולא שתהא יציאה, ממנה בלא חט[784] כביאה. נפיק לדינא, להיות דן דין.

דף פ"ז ע"א

בצבו נפשיה, ברצון נפשו. לקטלא אזיל, לישא עונש חט חט[785] ישגה בדין ועל עצמו א' כן. וצבו בייתיה לית[786] הוא עביד, בכל זה לא יעשה צרכו[787] ולא ישתכר כלום בדבר. ולא שתהא ביאה, כשישוב לביתו בלא חט[788] יציאה. אמבוהא, גדודי בני אדם הולכין אחריו לכבודו. אם יעלה לשמים וגו', סופו בגללו לנצח יאבד וכל זה א' כדי שלא תזוח דעתו. מכתפי ליה, זקן היה ונושאין אותו באלקי[789] על כתפיהם[790] בבית המדרש שלא להטריח את הציבור לקום מפניו. שנ' הנותרים, אלמא אף הן היו ראויין לישרף וניתותרו[791]. אין חט בא על ידו, הקב"ה מדחה[792] את העבירה מלפניו[793] שלא תבא לידו. כי לא תעזב נפשי, למדנו שהקב"ה מונע את החט[794] מלהכשילו. עשוק בדם נפש, מחוייב בנפש שאבדה לו[795]. אל יתמכו בו, שלא יפול אלא מניחין אותו ויפול בבור גהנם[796]. כדרב הונא, דכיון דחטא תרי זמני שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה לפי שהעבירה דומה עליו היתר. ליטא דלא כר', דאמ' אפי' לא עשה תשובה[797]. מכל חטאתיכם לפני ה' ולא חטאתי' שבין זה לזה[798]. והבת' ופללו אלהים, וקס"ד ופללו לש' תפילה ופיוס הוא, שהק' מפללו ומפייסו ומכפר לו. מאן אלהים דיינא, והאי ופללו לשון ונתן בפלילים הדין ישפט ביניהם. אי הכי, דפללו דקרא לש' משפט מנהו אימא סיפא מי יתפלל לו מי ישפטנו בשביל המקום וכי אין שלוחים הרבה למקום ליפרע ממנו[799]. הכי קאמ', הכי נמי דפילול דקרא לש' פיוס הוא והכי קאמ' אם יחטא איש לאיש ופיללו לחבירו ודייניהו אלהים[800] ימחול לו. ואם להי' יחטא איש מי יתפלל בעדו, אם אינו שב מן העבירות שבידו, כך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שישובו מרעתם. בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך, בשביל זר לערבו בממון או אם

776 לפנינו מלת לאכלה פעמיים.
777 לפנינו במעשיו, וכן גם להלן ד"ה כאן.
778 כשבא עליו פורענות.
779 לו לפנינו וליתא.
780 לידו.
781 חטא.
782 צ"ל ומהרהרין.
783 מקברת בעליה.
784 חטא.
785 חטא חטא.
786 ליה.
787 צרכי ביתו. 788 חטא.
789 צ"ל באלנקי, וכך לפנינו.
790 בכתפיהם. 791 ונותרו.
792 וידחה מפניו.
793 מלפניו לפנינו ליתא.
794 חטא.
795 שאבדה על ידו.
796 בגיהנם.
797 לפנינו הד"ה נגמר "לא עשה תשובה מכפר", וחסר מכאן ועד סוף הד"ה.
798 כנראה חסר כאן, לפנינו כאן הד"ה: "אגב שאני, מאחר שעליו הוא מומך לחטוא אינו מכפר".
799 הימנו.
800 וריצהו האלהים.

נוקשת באמרי פיך שהקנטתו בדברים עשה זאת איפוא בני [801] והנצל כי באת בכף רעך על עסקי ממון. לך התר לו פס [802], ופרע לו, ועל מוקש אמרי פיך אם הקנתטו רהב רעיך, הרבה רעים לבקש הימנו מחילה, רעיך בתרא דקרא מלא כת' לפי שהוא לש' רבים. בשלש שורות, ג' פעמ' יפייסוהו בשלשה אנשים בכל פעם שנ' ישור לש' שורה ואין שורה פחותה מג' בני אדם. חטאתי, הרי פעם אחת וישר העויתי הרי שתים ולא שוה לי הרי שלש. אנא שא נא ועתה שא נא, אין נא אלא לש' בקשה. הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיה, ר' אבא היה לו להתרעם על ר' ירמיה שחטא לו אזל ר' ירמיה יתיב אדשא דר' אבא. זרזיפי דמיא, הטפת [803] טיפי שופכין שהיתה השפכה שופכת זרזיפי טיפין ודומה לו וכרביבים זרזיף ארץ, בספר תילים [804]. ממצי [805] נפשיה, למי [806] שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה דימחול [807] לו. חליף ותני, עובר ושונה ומשלש פעמים רבות. בהדי מבחא, הטבח חטא לו. קאזיל אבא, רביה. למקטל נפשא, עכשיו הוא מענישו למות. תבר רישא, משבר עצמות ראש של בהמה. בקועיה, גרגרתו. פדרא, פרשת מקרא של נביאים או של כתובים.

דף פ"ז ע"ב

אתא ר' חייא, וגם הוא היה חפץ לעסוק [808] עמו וחזר בשבילו לראש הפרשה. רב שאני, מחמיר היה לעצמו. חלמא חזא ליה לרב, ראה חלום על רב שתלאוהו בדקל והוא סימן נשיאות ראש וגדולה, ור' חנינא ראש ישיבה הוה כדאמ' ר' בשעת פטירתו חנינא בן חמא ישב בראש וכשראה חלום זה על רב דאג למות לפי שאין מלכות נוגעת בחבירתה אמ' אידחייה מהכא ויברח לבבל מפני ושם יהיה ראש ולא נדחיין למות בשבילו. עם חשיכה, לאחר אכילה כשקיבל עליו יום הכיפור'. שמא תמרף דעתו, מחמת שכרות. דבר קלקלה, של חט [809]. ממעמקי הלב, תפילה היא. בתורתך כתוב, כי ביום הזה יכפר וגו'. רבן כל העולמים, לא [810] על צדקותינו וכול'. בתענית, של גשמים. ובמעמדות, ארבעה ימים בכל שבת שאנשי משמר יש' מתכנסין בעריהם ומתענין וקורין במעשה בראשית כדאמ' במסכת תעניות, והתם מקשינן ותעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומשנינן הכי קאמ' כהנים נושאין כפיהם כל זמן שמתפללין ואפי' במנחה לפי שג' פרקים הללו תעניות הם ואין שכרות במנחה אבל שאר ימות השנה אין נשיאות כפים במנחה ויש מהן ד' פעמים ביום. צלותא יתירתא, מתפלל שבע כשאר התפילות. ושמו' אמ' מה אנו ומה חיינו, א' ואינו מתפלל. אור יום הכיפור, ליל יום הכיפור'. וחותם בוידוי, גרסי' בתוספתא אינו חותם מקדש יש' אלא האל הסולחן וחכמ' א' כל מקום שזקוק לשבע אף בשאר התפילות אם רצה לחתום בוידוי חותם, כך שמענו [811] אבל לא גרסי' [812] בתוספת' הכי [813], וחכמ' א' מתפלל שבע ואם רצה לחתום בוידוי חותם ואנעילה קיימי, קתני מיהת נעילה מתפלל שבע ומתודה תיובתא דשמואל תיובתא. נחית קמיה דרבא, בנעילה ובלש' נעילה פליגי אמוראי בברכות ירושלמיות [814] חד אמ' נעילת שערי שמים וחד א' נעילת שערי עזרה. וכיון דצלי, משחשיכה תו לא צריך. והאמ' רב, במסכת ברכות תפילת ערבית רשות ומאי פוטרת דקאמ'. לדברי

אוצר החכמה

801 איפוא בני לפגינו ליתא.	808 לפסוק.
802 לך הותר פס.	809 חטא.
803 התזת.	810 כי לא.
804 תהלים.	811 שמעתי.
805 נמצא.	812 גרס לה.
806 לפני מי.	813 אלא וחכמים.
807 וימחול.	814 ירושלמי.

סימן ה

מה תיקונו של מי שסיפר לשון הרע על חבירו, ומתי צריך המספר לשה"ר לבקש מחילה מן המדובר

שאלה: אדם שנכשל בסיפור לשה"ר האם צריך לבקש מחילה מן המדובר, והאם יש חילוק בין אם הגיע נזק למדובר או לאו. ומה נקרא נזק, ומה תקנתו של המקבל לשה"ר.

תשובה: החפץ חיים בכלל ד' ס"ק מ"ז הביא ראיה שצריך לבקש מחילה מחבירו אם דיבר עליו לשה"ר מדברי רבינו יונה במאמר ר"ז וז"ל "אם ישוב בעל הלשון בתשובה. צריך לבקש מחילה מאשר מוצק לו מזעם לשונו" עכ"ל דברי רבינו יונה. והח"ח הביא ראיה לרבינו יונה מדברי הגמ' ביומא פ"ז. דהמקניט את חבירו בדברים צריך לפייסו, ולמד הח"ח דק"ו אם ניתגנה בעיני השומעים והוצר לו ע"י זה.

והנה ב"מקור החיים" כתב בסעי' י"ב כלל ד' לחלק בין אם השומעים דחו את דברי המספר ולא ניתגנה חבירו בעיניהם. בזה כתב שיש עליו רק לאו דבין אדם למקום ותיקונו שיתחרט. ויתודה. ויקבל שלא לעשות כן להבא. אבל אם חבירו ניתגנה בעיני השומעים ונסבב לו עי"ז היזק בגופו או בממונו או שהיצר לו עי"ז הרי הוא ככל עוונות שבין אדם לחבירו שאפילו יום הכיפורים אינו מכפר עד שירצה את חבירו על כן צריך לבקש מחילה מחבירו, וישאר רק הלאו דבין אדם למקום, וא"כ ברור שאם לא קיבלו השומעים את הסיפור סגי בתשובה למקום, ואם הגיע נזק למדובר בגופו או בממונו, או שהיצר לו עי"ז. צריך לבקש ממנו מחילה.

ואכתי יש לדון מה הדין אם השומעים אמנם קיבלו דברי המספר. **אבל לא הגיע למדובר שום נזק או צער כגון שאינו יודע שדברו עליו,** האם צריך המספר לבקש מן המדובר מחילה כיון שניתגנה בעיני

השומעים, או דילמא כיון שלא הגיע למדובר שום נזק או צער. א"צ לבקש מחילה וא"צ לפייסו דאינו יודע כלל שדיברו עליו וגם לא יֵדע. ואין להוכיח ממש"כ הח"ח בכלל ג' דאפילו לא אהנו מעשיו צריך למעיל לכפר כדאיתא בערכין ט"ז, דיש לומר שאמנם צריך כפרה, אבל לפייס את חבירו א"צ לפייס.

ונראה להוכיח מדברי הח"ח שהביא ראיה לדברי רבינו יונה מן הגמ' ביומא פ"ז "דהמקניט את חבירו בדברים צריך לפייסו", וק"ו אם ניתגנה בעיני השומעים עכ"ל הח"ח. ואם גם באופן שהשומע אינו יודע מן הלשה"ר צריך לפייסו, א"כ מה הראיה מהתם. דהתם שהקניט את חבירו הגיע לחבירו צער ממה שהקניטו בפניו אבל בלשה"ר לא הגיע צער ונזק למדובר. אלא על כורחך צריך לומר, דדברי הח"ח שהצריך לבקש מחילה ולפייס למדובר, מירי דוקא כשהגיע לו למדובר צער או נזק, אבל בלאו הכי, אלא רק שהשומעים קיבלו את הדבר, אבל המדובר אינו יודע מן הגנות שאמרו עליו, ולא הגיע לו שום צער או נזק, בזה א"צ לבקש מן המדובר מחילה, וא"צ לפייסו, ולפיכך הוכיח מן הגמ' ביומא דהמקניט לחבירו צריך לפייסו, וק"ו ללשה"ר.

ואין להקשות על מש"כ מדברי הח"ח שכתב בסעי' י"ב כלל ד' "ואפילו אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה. צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין ולבקש ממנו מחילה על זה כיון שהוא יודע שעל ידו נסבב לו דבר זה", ומשמע מרישא דדבריו שלא הגיע לחבירו נזק שהרי כתב שחבירו אינו יודע מזה, אבל זה אינו אלא כוונתו שחבירו אינו יודע מחמת מי בא לו נזק. כגון שפטרו אותו מעבודתו וחבירו סבור שאין לבעל הבית צורך בו, והאמת היא שהמספר גרם בסיפורו שבעל הבית יפטר אותו. ועל זה כתב הח"ח "דאפילו אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה". וכן מוכח מסוף דברי הח"ח שכ' "כיון שהוא יודע שעל ידו נסבב לו דבר זה" מוכח שניגרם למדובר נזק.

עוד יש להוכיח דדוקא אם ניסבב לו נזק או צער צריך לבקש ממנו מחילה אבל אם רק קיבלו השומעים את הדבר א"צ לבקש מחילה, ממה שהסתפק הח"ח בכלל ד' ס"ק מ"ח וז"ל צריך עיון אם לעת עתה לא הגיע היזק וצער לחבירו ע"י דיבורו אך יש לחוש שברבות הזמן ייגרם לו עי"ז נזק וצער ובא המספר לעשות תשובה על עוונו אם חייב לפייס אותו עבור זה. או שיעשה רק תשובה למקום. הא פשיטא דאם עשה רק

תשובה למקום ואח"כ נסבב ע"י דבריו הקודמים היזק וצער לחבירו דהוא מחוייב לפייס אותו. רק דברינו הם לעת עתה שלא בא לו היזק וצער על ידי זה. אם מחוייב להודיעו ולפייס אותו עבור מה שגינה אותו או לא. וכתב הח"ח שיותר טוב שיסובב שלא יגיע לו ההיזק והצער על ידי דבריו כגון שילך אל האיש שסיפר לפניו ויאמר לו שטעה בדמיונו מה שדבר עליו. עכ"ל הח"ח, ואם ס"ל לח"ח שצריך לבקש מחילה אפילו אם לא ניגרם לו נזק או צער אלא אם השומעים קיבלו את דבריו כבר צריך לפייסו. א"כ אין מקום לספיקו של הח"ח אם אח"כ יגיע לו היזק וצער. כיון שכבר עכשיו מחוייב לבקש ממנו מחילה עבור מה שניתגנה בעיני השומעים. אלא על כורחך ס"ל לח"ח דמה שניתגנה בעיני השומעים אינו חשוב היזק או צער כל זמן שהמדובר בעצמו אינו יודע מזה. כיון שלא הגיע לו בעצמו היזק וצער, נמצא דאם סיפר לשה"ר ולא קיבלו דברי המספר. או אפילו אם קיבלו את דבריו אבל המדובר אינו יודע מזה שקיבלו עליו לשה"ר. ולא הגיע למדובר שום נזק או צער בגופו או בממונו. א"צ לבקש ממנו מחילה וא"צ לפייסו. וכן מוכח בח"ב כלל ה' סק"ז, דדוקא אם ניתקוטטו או יבואו להתקוטט, צריך לבקש מחילה. אבל אם לא יגרם נזק ורק על קבלת הדברים שניתגנה, א"צ לבקש מחילה. וז"ל הח"ח בח"ב כלל ה' סק"ז "וגנות שלא בפניו לכאורה לא מקרי צערא דגופא".

ונראה שעדיף שלא יאמר לו כדי לא לצערו, וכמו שמקובל* שטען הגאון בדורו ר' ישראל סאלאנטר זצוקללה"ה לח"ח שפסק שצריך להודיעו, וטען עליו הגר"י סלאנטר זצוקללה"ה שא"כ מצערו בזה, והשיבו הח"ח זצוקללה"ה דדבריו הם מרבינו יונה, שהצריך לבקש מחילה ולפייס למדובר. ולמש"כ אם המדובר אינו יודע מן הגנות שדיבר עליו גם הח"ח מודה שא"צ לפייסו. אעפ"י שניתגנה בעיני השומעים, וכן נראה מלשון רבינו יונה במאמר ר"ז שכתב "כי רבים מכאובים הכאיב וכמה נפשות הדאיב" משמע שדוקא אם הגיע לו נזק למדובר. ומה שכתב אח"כ "והם לא ידעו כי הדיח עליהם את הרעה" צריך לפרש

* כ"כ בנו בספרו "דרכיו ונימוקיו של הח"ח" בשם הגאון א"א קאסווסקי אב"ד יאנווע ששמע מפי הח"ח כשהראה ספרו לגאון ר' ישראל סלנטר זצוקלל"ה הקשה לו מש"כ הקשה לו מש"כ בכלל ד', סעי' י"ב.

שכוונתו שבאה להם רעה והם אינם יודעים היאך באה עליהם רעה זו. אבל אין כוונתו שהדיח עליהם את הרעה ע"י שניתגנו בעיני השומעים. ובזה לבד כבר צריך לבקש מחילה.

ועתה יש לדעת האם השומע לשה"ר צריך לבקש מחילה מן המדובר. ומה תקנתו. כתב הח"ח בכלל ו' סעי' י"ב ואם כבר עבר ושמע לשה"ר והאמין בלבו שהוא מחלקי הגנות שבין אדם למקום ושבין אדם לחבירו, תיקונו שיתחזק להוציא הדברים מלבו שלא להאמינם, ויקבל על עצמו שלא לקבל עוד לשה"ר על שום אדם מישראל. ויתודה על זה. ובזה יתקן הלאוים והעשין שעבר על ידי קבלת לשה"ר אם עדיין לא סיפר לאחרים. עכ"ל הח"ח. ולא הזכיר הח"ח שצריך לבקש מן המדובר ששמע עליו מחילה, ועפ"י מש"כ לעיל דדוקא אם הגיע לו צער ונזק למדובר צריך לבקש ממנו מחילה מבואר הדבר. דאומנם הוא בקבלתו עבר על דברים שבין אדם לחבירו ע"י שפלוני ניתגנה בעיניו. אבל א"צ לבקש מחילה ממנו משום שלא הגיע למדובר נזק וצער ממנו. וזה שכתב הח"ח "אם עדיין לא סיפר לאחרים" דאם כבר עבר וסיפר נחשב הדבר שגרם לו נזק בדיבורו (ולמש"כ הכוונה שדיבורו פעל ע"י שהגיע צער ונזק למדובר וכן צריך לפרש דברי הח"ח לקמן ח"ב כלל ה' סעי' ז' שלא הזכיר שיבקש מן המדובר מחילה והתנה אם לא סיפר הדבר לאחרים אבל אם סיפר לאחרים משמע שצריך לבקש. ולדברינו הכוונה שסיפר והגיע נזק למדובר).

והנה בשמיעת לשה"ר יש שני איסורים. א. לאו דלא תשא שמע שוא. ב. לאו דלפני עור שהכשיל את המספר בלשה"ר. ועוד ס"ל לח"ח בכלל ו' סעי' ב' שגם על שמיעת לשה"ר בלא שקיבל ג"כ יש איסור תורה. וצריך לדעת היאך עוקר כל אחד מלאוים אלו. והח"ח בכלל ו' סעי' י"ב כתב שתיקון למי שנכשל בקבלת לשה"ר הוא שיתחזק להוציא הדברים מלבו וכל גדרי התשובה. וכתב שם בס"ק ל"ג "שעי"ז עוקר הלאו מעיקרו, דלא גרע מלאו דלא תיגזול". ונראה דס"ל לח"ח שעיקר הלאו של קבלת לשה"ר אינו מה ששמע וקיבל הלשה"ר דזה אי אפשר לעקור כיון שסוף סוף עד עכשיו כבר שמע וקיבל הגנאי. אלא הלאו הוא מה שע"י השמיעה והקבלה נצטייר בדעתו גנאי על המדובר, ואם עוקר הקבלה הרי עוקר הגנאי שנצטייר בדעתו ודומה לגוזל את חבירו שאין הלאו על הפעולה שגזל, אלא מה שנמצא ממון חבירו בידו. וכשמשיב את הגזילה

עוקר את הלאו מעיקרו, אעפ"י שהיה ממון חבירו תחת ידו איזה זמן, ולפיכך גם את השמיעה עוקר כיון שעיקר אסור השמיעה הוא כדי שלא יצטייר בדעתו גנאי על חבירו כמו שלמד הח"ח לאיסור שמיעה בדיינים שאסור להם לשמוע דברי בע"ד שלא בפני בע"ד חבירו והטעם כדי שלא יכנסו צורת הדברים באוזנם ויבואו להטות את הדין. ולפיכך ס"ל לח"ח דכל שעוקר את הקבלה עוקר את הלאו דלא תשא למפרע.

ואכתי צריך לדעת היאך עוקר הלאו "דלפני עור" שהכשיל את המספר בסיפור לשה"ר. וכתב הח"ח בכלל ו' סעי' ד' ובהג"ה שם שאם שמע לשה"ר ישתדל ללמד זכות על המדובר וכתב בבמ"ח בס"ק ז' דע"י שילמד זכות על המדובר יעקור גם את הלאו דלפני עור. כי ע"י שיוציא השנאה מלב המספר מותר לכתחילה לשמוע ממנו לשה"ר כמ"ש בסעי' ד' שם שאם ע"י השמיעה יוכל להראות למספר שאין המעשה כמו שנאמר עליו מותר לשמוע ומצוה לשמוע דעי"ז יתרבה השלום בישראל. ולפיכך אם עתה מלמד זכות על המדובר בזה עוקר גם את איסור השמיעה ונמצא שבשמיעתו לא הכשיל את המספר בלפני עור, דהיה מותר לו לשמוע את דברי המספר. ועצה זו עדיפא מן העצה שכתב בסעי' י"ב שיעקור את דברי המספר — דהתם אינו עוקר אלא לאו דלא תשא. אבל אינו עוקר את הלאו דלפני עור שעבר שהכשיל את המספר.

זאת העולה: א. אם סיפר לשה"ר והגיע נזק או צער למדובר, צריך לפייסו, ואם המדובר אינו יודע מזה שעל ידי זה המספר ניסבב לו נזק. צריך להודיעו ולבקש מחילתו, ואחר שבקש מחילתו צריך לשוב ככל שאר עבירות שבין אדם למקום.

ב. אם השומעים לא קיבלו את דברי המספר, יש עליו רק לאו דבין אדם למקום. ויתחרט. ויתודה. ויקבל עליו שלא יספר עוד.

ג. אם השומעים קיבלו את דבריו אבל לא הגיע נזק או צער למדובר ולא יגיע לו נזק בעתיד נראה שאין צריך להודיע למדובר שסיפר עליו לשה"ר. ואם יש חשש שייגרם על ידי השומעים נזק בעתיד. ישתדל להוציא מלבם את הסיפור ע"י שיאמר טעיתי בסיפורי.

ד. אם קיבל לשה"ר יתחזק להוציא מלבו את הדברים ויעקור בזה את הלאו "דלא תשא".

ה. ואם רוצה לעקור גם את הלאו דלפני עור שהכשיל את המספר. אזי

יראה ללמד זכות על המדובר. וישתדל להוציא מלב המספר מה שיש בלבו על המדובר. ועי״ז עוקר גם הלאו דלפני עור למפרע*
ו. עצה למי שרוצה להוציא הדבר מליבו. וקשה לו לחשוב שהמספר שיקר, כתב החי״ח ח״ב כלל ה׳ סעי׳ ז׳. יחשוב אולי הוסיף המספר או גרע איזה פרט מהמעשה או מהדבור שאמר פלוני עליו או אמר בניגון אחר וכדו׳. ובזה א״צ לחשוב שהמספר בדה הכל מלבו.

---

* עוקר הלאו דלפ״ע למפרע — ועיין מש״כ השערי תשובה באו״ח סי׳ תרנ״ח סק״ג, אם גזל לולב ויצא בו, ואח״כ פייס לבעל הלולב, שיצא בו ידי חובה למפרע, והמשנ״ב הביאו בסי׳ תרמ״ט בבה״ל ד״ה ״בגזול״.

שאלה אדם שגנב ממון ונפש מישראל ונאף אשת רעהו ועבד ע״א =עבודת אלילים= והוציא שם רע על משפחה כשרה מה דינו, וחכם א׳ מתירו לבוא בקהל רב לצרפו לכל דבר שבקדוש׳ ולקרותו לס״ת לפי שהועד עליו שעשה וקיים התשוב׳ המסודרת לו מרב א׳ שבה מבואר שהטיל עליו לבקש מחילה בבה״כ =בבית הכנסת= מה׳ ומישראל, ושיגדל זקנו על זמן מה, וישב במקום שפל בבה״כ. לכן דעת החכם להכשירו ע״פ מ״ש בש״ע בא״ח סקכ״ח סעיף ל״ה ול״ז. והנה אחי הנגזל בא לכאן וצועק חמס כנגד אנשי הק״ק שלא יקראו אותו לתור׳ ולא יצרפוהו עמהם. להיותו גואל דם אחיו המת בדאבון נפשו אי לו על אשתו ואי לו על הגזל והחמס הנעש׳ לו. ועדיין לא השיב הגזיל׳ ולא ביקש מחילה למת ולקרובים כראוי. זהו תורף המכוון בקצרה בלי שמירת הלשון, ושאל השואל אחוה דעי אף אני. ועם היות הדברים פשוטים אינם צריכים לי ולמטלעתי, ומיעוט ערכי ידעתי גם ידעתי. מה גם באתרא דמרא תלא זיינא, אית דינא ואית דיינא, יש אלקים מומחים שופטים ושוטרים, עיר מלאה חכמים וסופרים, זקן ויושב בישיבה. ודאי שתיקתי יפה מדיבורי כי מה מני יהלוך ואנה אני בא, לעמוד במקום גדולים חקרי לב במקום שבעלי תשוב׳ עומדים, חלילה לי מרשע חף אנכי מפשע חשוך מזדים, רק להיות שאין מסרבין לגדול המפציר בי, אשר לרוב ענותנותו אשתרבובי אישתרבוב כסא כבודו ונחית להכא למטה מעשרה, והרגיזני להעלות אותי מעומק שפלותי לנערני מעפר להושיבי עם נדיבי עם אלהי יעקב אשר עליהם המשרה, להיות סעיף לאריות לאפושי גברא. וכשומר מצות אדוני מוכרחני לצאת חוץ מגדרי לעשות כרצונו רצוני, ואומר עם קני. קן קולמסא הנראה בעיני, לא כגוזר ומורה. אלא כדן לפני רבותיו הלא הם יורוני, ודבר מה יראוני, אשתה בצמא דבריהם ואשכח ריש. אשמיע לאזני ואני אחריש. מעתה ריש מילין אומר בלי שאטריח עצמי ברשימת מ״מ בדברים נודעים, ולא אאריך במה שאינו צריך. לפי תואר הנושא.

+חכם אחד סידר תשוב׳ לעובר חמור מה טיבה ומחכו עלה במדינחא ובמערבא.+ תשובה קטיר קחזינא הכא, האי דישנא להאי פרדשנא אשתני דינא יש קונה עולמו בשעת א׳ בכדי גמיעה ומלחך פינכא, מי שמע כזאת מי ראה כאלה קשות לא זורו ולא חובשו ולא רוככה. מי אלה כעב תעופינה וכענן מוחה פשעים עצמו ספו תמו כרגע זדונות נהפכו לזכיות והקללה לברכה, מימי לא ראיתי בספרי המחברים רופאי הנפש תרופה קלה כיוצא בזו כל השומע יצחק ומיחזי כי חוכא, ותמה על עצמך מי שעבר על כל העבירות החמורות אם יש בתשו׳ הגדול׳ שבגדולות כדי להעלות ארוכה, להשלים הכפרה זה לא עלה על הדעת מעולם והא ודאי בורכא, אלא אם עשה כל האפשרי בחק האנושי בתיקון המעוות בכל פרטיו וקבל וסבל כל עינוי יסורין קשים ומרים שבעולם די בהם לתלות ומיתה ממרקת כמבואר בשילהי יומא ודבר זה פשוט לתשב״ר, והרוצה לידע תשובתו של זה בביאור. יעמוד עמ״ש הגאון מוהרי״ט ז״ל בשניות סי׳ ח׳ מחלק א״ח שסידר לעבריין כיוצא בזה תשובה נצרכת. וביאר בשלמות היאך דינו ובמה תיקונו, ע״ש שהעמיק הרחיב וכלל תשובתו בשלשה דברים של שלשה שלשה שהן תשע. ושב ורפא לו אם כה יעשה ולא יכביד לבו עיניו לא השע. +תשובה כתקנה ודאי מועלת לכל דבר פשע.+ ואולם בנ״ד אפי׳ עשה כל המעשים הללו, והקריב כל אילי נביות. וגם מת בתשובה גמורה, עדיין לא עלתה לו כפרה בשלימות, מאחר שלא קיים השבת הגזילה, דממונא לית ליה תקנתא עד דמהדר למריה אם לא מחל לו הנגזל. ואע״ג דכתב שם מוהרי״ט דתשובה מועלת אפי׳ לבא על א״א =אשת איש= והוליד ממנה ממזר. אע״פ ששנינו שהוא מעות שלא יוכל לתקון, דבריו ז״ל נכונים בלי פקפוק שבודאי אם עושה כל טצדקי דאפשר ליה למיעבד. פשיטא שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, כמ״ש רז״ל בכמה מקומות באופנים ודרכים שונים, עד שא״צ לטרוח בזכרונם. גם מלכי ישראל יוכיחו שאעפ״י שחטאו והחטיאו מאד לא ננעל הפרגוד בפניהם, ואלמלי באו לשוב נתקבלו, ואפי׳ בירבעם שהוא המקולקל שבכולן שהתחיל בעבירה וכולן ניתלין בו. אמרו רז״ל שתפסו הקב״ה וא״ל חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בג״ע =בגן עדן=, ואף ג׳ מלכים וד׳ הדיוטות אם היו חוזרין בהם, היתה תשובה מועלת להם (אלא דקשה מנשה. מ״מ הא לא קאי במסקנא, דמסיק תלמודא האומר מנשה אין לו חלק לעוה״ב, מרפה ידיהם של ב״ת =בעלי תשובה=) וזה פשוט אין מן הצורך להאריך בו. ויש עדים רבים על זה במקרא וגמרא. וכן אני אומר גם בגזל שאם אי אפשר לו לשלם שאין לו, והבטיח להשיב לנגזל כשתשיג ידו, ונתחייב בשטר לפרוע, ופייס לחבירו, הרי עושה מה שביכלתו, ואל חנון ורחום הוא יתברך ונחם על הרעה וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח. וכן יש להוכיח עוד מאותה שאמרו על מנת שאני צדיק גמור. אע״פ שהי׳ רשע גמור כל ימיו מקודשת, שמא הרהר תשובה בלבו, ומדפסיק ותני אע״פ שהוא רשע גמור ולא מפליג, משמע אף שגנב וגזל וכן הדבר סתם רשעים אינן אלא גנבים כדאיתא שילהי סנהדרין. אמנם שכל הלומד דבר זה עומד משתומם מה ראה ר״י לומר מאן רשעים אטו עד השתא לא ידעינן רשעים מאי נינהו. וקשה מזו שלא מצא ידיו לפרש אלא גנבי, ואמאי לא נקט עע״א דבה עסקינן, וכן תמה בס׳ ב״ש ונדחק מאד ולא עלתה בידו ישוב הגון, אבל לענ״ד א״צ אלא מענינא דקרא מוכח, דפשיטא ע״א גופה לא אצטריך דהכי משמע ולא ידבק וגו׳ אע״פ שאינו מודה בע״א. אלקיחה גרידא קמזהר, וסיפא דקרא נמי להכי הוא דאתא. דאל״ה מאי למען ישוב וגו׳ דמשמע הא כל זמן שנדבק בידך מאומה לא ישוב, ולא תחשוב מה בכך, אינו אלא חימוד ממון בעלמא ואם חטא בידו אתו תלין עונו בו ואשמו בראשו. וכל העם נקיים, על כן הודיעך שאינו כן אלא קולר תלוי בצואר כל הקהל כענין עכן שמעל בחרם וגנב בלבד ועל כל עדת ישראל היה קצף והוא איש אחד לא גוע בעונו, ולא שב חרון אף ה׳ עד שעשו בו משפט ובערוהו מן העולם אז נסתלק חרון אף, הרי הדבר מפורש במקרא, אבל טעם הדבר שסתם גנבי רשיעי מיקרו. למדנו מפ״ב דמס׳ שמחות שם מבואר היטב כל הגונב הרי הוא כעע״א ומג״ע (ואתיא כי הא דפ״ב דכתובות (כ״ז ע״א) אמתני׳ דע״י נפשות אסורה לבעלה, וא״ר כגון נשי גנב׳ וק״ל) וזה ברור שלזה נתכוין ר״י בלי ספק שעבר כל העבירות שבתורה, מיד שמהרהר בלבו לשוב, הרי דינו כצדיק גמור, ומי לא עסקינן דליית ליה לשלומי, ואפ״ה הוי צדיק משעה שהסכים לעשות תשובה שלמה, וגמר בדעתו לפרוע ולצאת ידי חובתו, ככל אשר תמצא ידו. דמחשבה טובא הקב״ה מצרפה למעשה, ואם אח״כ נאנס ולא עשאה, מעלין עליו כאלו עשאה.

מ״מ אין הדברים אמורים אלא בעושה המוטל עליו. והאפשרי בחקו להשלים חוקו בתשובתו לעשותו משלם. והעיקר להוציא גזלה מתחת ידו. ואם אי אפשר להוציאה בפועל אנוס הוא. אבל אם יש לו ואינו רוצה לשלם לנגזל. פשיטא דאין בתשובתו כלום. והרי הוא כטובל ושרץ בידו. שעבירות שבין אדם לחבירו אינן מתכפרין לו עד שירצה את חבירו במה שבידו לעשותו. אם בממון שנתחייב לו. אם בבקשת מטו ומחילה כדבעי. א״כ זה האיש העובר את כל אלה עשה. וגם תובעין ממנו ממון הגזלה שתחת ידו. אם לא מחל לו הנגזל על זה קודם מיתתו. ודאי שאין לו כפרה עד שישלם ליורשיו כדתנן בהגוזל. ויבקש מחילה מן המת כדינו. בשורה של עשרה בני אדם על קברו דוקא. זולת אם מפני האונס. יעשה כן ע״י שלוחו. ויפייס ליורשי המת ומשפחתו אשר נגע בכבודם ויתרצה להם בכל כחו. כה משפטו בענין העבירות שבינו לחבירו.

וכל זמן שמתרשל בכך. צריכא למימר דאין לו כפרה אפי׳ בתשובה שיעשה על מה שהכעיס בדברים שבינו למקום. כ״ש בהיותו עומד במשובה. ומצואתו לא רוחץ כל עיקר כמו שבא בשאלה. ואינו מקיים נדרו אשר נדר להשי״ת. הוכיח סופו על תחלתו שחרטתו ותשובתו קשת רמיה לצוד את הבריות ואינה כלום כי אין התשובה תלויה בדבור בלבד. אלא המעשה הוא העיקר. לתקן בראשונה עצם המעוות בכל מה שבידו. ולהשליך הטרף מידו אח״כ לנקות נפשו מחלאתה ע״י סגופים ויסורים וחבילות של מע״ט =מעשים טובים=. שאם כה יעשה הרי הוא נחשב צדיק גמור למפרע. משעה שנדבו לבו לעזוב דרכו הרשעה וללכת בדרכי יושר. כדמוכח מהא דלעיל. וקי״ל בנושא נשים בעבירה נודר ועובד יורד ומגרש. דההסכמה המוחלטת והקבלה בלב. נחשבת למעשה. כשקיים נדרו אח״כ בעת וזמן אשר יוכשר. משא״כ בהולך בחושך שובב בדרך לבו. לא די שלא נחשב לו נדרו ושאלת מחילתו לכלום אלא שהוסיף חטא על פשע להכפיל עונו.

והרי הוא טמא כשהיה עוד טומאתו בו. ומה זו שאלה. איני יודע מה טיבה ולא ידעתי מה חשב אותו חכם שאמר שיכולין לקרותו לתורה ולצרפו לכל דבר שבקדושה. כי בעל תשובה יקרא לדעתו ע"פ מ"ש בעלי הש"ע סקכ"ח כנז' בשאלה. שאינני יודע מה ענינו לכאן. שם מדבר מב"ת =מבעל תשובה= גמור. משא"כ בנ"ד כמבואר בשאלה. ואם בשביל המחילה שביקש בב"ה כדברי העד המעיד (אפילו נימא דסגי בעד א' כמו באיסורין דעלמא) הלזה יקרא תשובה להפיק רצון מה' על כל אשר עשה.

והיותר פלא על אותו חכם עד שיעשה את שאינו ישנו להתירו בקה"ת =בקריאת התורה=. ולהכשירו לבוא בקהל ה' להצטרף לדבר שבקדושה מחמת היותו ב"ת. הלא טוב שיתירנו ויכשירנו בלא"ה. שהרי כבר הדין פשוט שהעבריין אע"פ שהוא חייב נידוי. כל זמן שלא נתנדה בפירוש הרי הוא נמנה לעשרה ולכל דבר שבקדושה. כמבואר בי"ד סשל"ד וא"ח סנ"ה. וכ"ש שהוא מותר בקה"ת. דקילא מצירוף עשרה לדבר שבקדושה. שהרי אפי' אשה וקטן עולין למנין שבעה ואין מצטרפין לעשרה, ואפי' המנודה עצמו מותר בדברי תורה, כמבואר בהל' נדוי, אלא שבודאי אינו קורא בתורה בצבור, מ"מ כשעדיין לא נתנדה, לא ידענא היכא רמיזא שלא יקרא בתורה, ולאו ק"ו הוא מצירוף לעשרה כנז'. ואע"ג דסברא היא, דהא כתיב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי כמ"ש אבא מארי הגאון ז"ל בתשוב' י"ג מספרו (וכ"כ עוד ביותר ביאור בסי' ל"ח מספרו וגם זולתו מהאחרונים ז"ל בתשובותיהם כך כתבו, מ"מ לא דמי נמי לענ"ד עיין ותדע.) איהו נמי לא אמרה אלא במי שהמיר דתו ועודנו לא ישוב מע"א. משא"כ בנ"ד שחזר קצת למוטב. אלא שלא השלים כפרתו. ולא נזכר בשאלה שנדוהו בפירוש, מאין הרגלים לאוסרו בקה"ת כל שלא נידוהו.

ולא דמי לנ"כ =לנשיאת כפים=. דאפי' עבד תשובה איכא לספוקי, משום דהוה ליה פסולו בגופן כשעבד ורצח שהן דברים המעכבים בנ"כ (אפי' בשוגג למאן דאמר) דכתיב אך לא יעלו כהני הבמות. וכתיב ובפרישכם כפיכם כו'. משא"כ בקה"ת דליכא מאן דסליק אדעתיה שיאסר בה אפי' עבר כל העבירות שבתורה במזיד. ואח"כ חזר למוטב. אלא מיד שחוזר בו חוזר להכשירו, וכמו שחוזר להיות כשר להעיד תיכף משקבל עליו תשובה כדאי' בח"מ סל"ד, אדרבא זכות הוא לו לסגל מצות להרבות רפואתו, שיש עבירות קשות שאינן מתכפרין בזבח ומנחה אבל מתכפרין בתורה. ושוב מצאתי לבכה"ג בא"ח סקל"ח שכתב מי שברור שבא על עריות ולא שב. ראוי לקרותו בפ' עריות כדי שיתבייש. הרי בפירוש דמילתא דפשיטא דקרינן לעבריינא לס"ת, ואדרבא היינו תקניתיה, כדאמינא בס"ד מסברא דנפשי. דאי ס"ד משום זילותא לחוד שרי. אטו משום הכי נעביד איסורא ח"ו, אלא ודאי לא איתסר בקה"ת כל עיקר כנז'. ולמדנו ממנו שאפי' רשע גמור מותר בקה"ת. על כן אין משם ראיה לא להקל ולא להחמיר.

אמנם אין כל זה מועיל לאיש הלזה לקרבו בזרוע. שהרי עכ"פ צריך לנטות עלינו קו הדין למגדר מילתא לעשות כתורה וכמשפט. ולא ידעתי מהו המונע משמוע צעקת החמס של הבע"ד גואל דם אחיו. ומדוע לא יחתכו עליו הדין וינדוהו בפועל. ולכפותו ולנגשו בכל מיני רדיפה, כל זמן שלא יצא י"ח העבריין הלז אם לא יפייס לאשר חטא בדבר שבממון כשיש לו לשלם לא יהא אלא תביעת ממון בעלמא, הלא נזקקין שם בעירם לתובע בדיני ישראל. וכופין את המחויב בנידויים ושמתות עד שיפרע. כ"ש הכא דאיכא תרתי ממון ודמים והוצאת ש"ר =שם רע=. דאע"ג דקי"ל ביישו בדברים פטור מדין המשנה. מ"מ הלכה רווחת בישראל שמנדין המבייש עד שיפייס למבוייש מתקנת הגאונים. ותנן נמי התם אע"פ שנותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה. ואי בר שמתא הוא אין ב"ד יכול לוותר לו שלא מדעת הנחבל. ואפי' עשה תשובה הוגנת כמ"ש בכ"מ הביאו הר"מ רבקש ז"ל בח"מ סוף סי' כ"ז. ועוד שלא עשה תשובה הגונה ועודהו מחזיק בטומאתו. לא כל שכן דנצינן ולייטינן ועבדינן הרדפה, דאל"כ מה כח ב"ד יפה. ועל מה זה לא יעשו משפט חרוץ בעושה רשעה. למתחו על העמוד לרדותו במקל ורצועה. ואפשר טעם הנמנעים הוא שיש לחוש שיחזור לסורו ויצא לתרבות רעה. וכמ"ש הרב בט"ז ריש סי' של"ד דהיכא דאיכא למיחש חיישינן לחיי עולם ק"ו מחיי שעה, ולא סמכינן אדברי ההג"ה שם. ואי משום הכי הא מחי לה מאה עוכלי בעוכלא הרב בחו"י בתשו' קמ"א. עם שיש לדקדק קצת בדבריו, אלא שאין פנאי. וכנראה באותה תשובה שכתב אגב שטפיה שהנמכר לעקר הוא מומר כופר ביחוד ובבורא עולם. דלפום ריהטיה לא דכיר מר מאי דפירש"י בהא בחומש ובגמרא. גם בסוף התשובה שם בשטה אחרונה סותר דברי עצמו כי אחר שהשיב הרב על בט"ז לקיים דעת האגודה בהחלט. חזר ואמר כלשון הזה ואין זר לומר שר' אחאי לא יפה עשה דלא עדיף מבן פרחיא. והרי זה עולה כדעת הט"ז אשר כבר דחה בשתי ידים (והרמ"ח גנובי גנב מדברי אלה בב' הלחם שלו תוך אגרתו שכתב להר"י פינטשוב. אחר שחקר ודרש אותי). על כן אי אפשר לעמוד על אופיה של מסקנתו ותכלית דעתו באותה תשובה עמקו מחשבותיו ז"ל. (ויש להתרעם עליו ז"ל אותו התרעומת עצמו שנתרעם הרב הנזכר במקום א' מספרו על ה"ר יש"ר שאמר שלא יוודע לאדם באמת דעת המחברים ומה שבלבם מתוך הספרים) מ"מ לי אני בעניי נראין דבריו בכל מה שאמר הרב בחו"י בקיום דעת האגודה. שאם אי אתה אומר כן. לקחה עדת הדין. ח"ו יצא משפט מעוקל, ותפשה המספחת בעזיבת ביעור הרע והשאר המקולקל.

ועוד נ"ל שאף הרב ט"ז לא אמרה להלכה אלא במילי דרבנן. כההיא דמהר"י מינץ, שהיא עיקר ראייתו, כנראה שם מלשונו ז"ל. אלא שבסוף הסימן הנ"ל הוסיף שנית ידו, והביא משם גדולים מהאחרונים ז"ל שמקילין אפי' לעוברי עברות גדולות במקום שיש לחוש שיוסיפו בני עולה חטא על פשע. והרי דבר זה נועל דלת בפני גודרי פרץ ומסלקי המכשולות. ועכ"ז אין בי כח להציל העובר הלז מיד התובעו טענת דמים. דמעשים בכל יום באותה הק"ק שכופין בכל מיני כפיות על דברא דממונא. ואין חוששין לכלום. ומדוע יורע כחו של זה גואל דם אחיו.

לכן פשוט מאד דהאי גברא בר נידוי ושמתא הוא. כל זמן שלא יפייס לקרובי הנחבל במידי דמפייסי כאשר יושת עליו מב"ד ממוצע. ואעפ"כ מדת חסידות הוא שלא לנעול דלת בפני השבים. והרי כבר אמרו הגזלנין שהחזירו אין מקבלין מידן. וראוי למוחל שלא יהא אכזרי, ולא יעמיד דבריו על דין תורה. שלא לסגור דלת התשובה בפני האיש הלזה, אולי יש תקוה להוציא יקר מזולל, להשיב נפש מישראל מבאר שחת, ולהביאו לחיי העוה"ב, שמא יעשה תשובה גמורה, ותשובת המוחלטין מעכבת את הפורענות, והכל לפי האיש ולפי התכלית הטוב המקווה ממנו כאשר עיני הב"ד רואות בלבד שיכוין לבו לשמים, והיה ה' עם השופט שלא תצא תקלה מתחת ידו אין פרץ ואין יוצאת ברחובותיו והשי"ת יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו. הנלע"ד כתבתי במיעוט פנאי, מה שיספיק למבין יותר מדאי, ולא שאני כדאי, רק שלא לעבור ע"ד חבירי ורבותי. וחתמתי בעמדין יום ג' כ"ה אייר תצ"ב לפ"ק. הטרוד יעקב בהגאון החסיד המפורסם כמוהר"ר צבי אשכנזי זצללה"ה ס"ט.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

תשובה מן א. לחניך
פיוס ומתילה

ספר

שאילות שמואל

שו"ת על ד' חלקי השו"ע

אשר השיב לשואליו דבר, כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם ברב תפוצות
ישראל נקש"ת מו"ה **שמואל אבינדור** נ"י תוספאה אבד"ק
קארלין יע"א בעהמ"ח ספר **תנא תוספאה**
על התוספתות

ועתה נדפס חלק ראשון מאו"ח ויו"ד

ונלוה אליו חיבור נפלא על כללים

הבינם וגם חקרם כבוד הרב הגאון הנ"ל אשר המה
מקור נפתח בדרכי העיון ברב בקיאות
וחריפות מסורר עפ"י א"ב ונקרא בשם

כלילת שמואל

ועתה נדפס מזה חלק ראשון מהכללים עד אות ך'

ויתר הכללים יודפס לה"ס בחלק לח"ע ותו"מ בעזה"י

הובא לבית הדפוס

ע"י החריף ושנון מוהרר **יוסף צבי** נ"י **תוספאה**
בהגאון המחבר יצ"ו

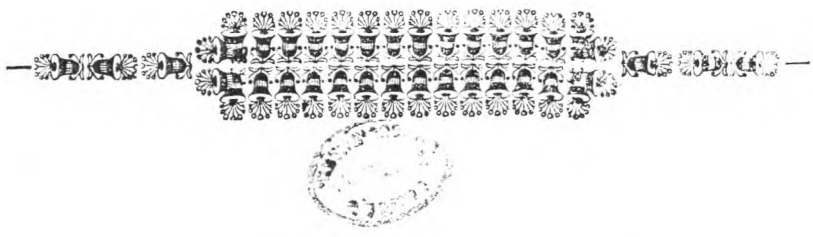

אודה לה' בכל לב כי נגמר חלק א' לפ"ק
כה יזבני נא ה' להשלים חלק ב' לפ"ק

נדרש כן שוב חינו מיותר לגזירת שוב דרבינו לחזרה לעינוי עלמה, והנה פליגי ר' ישמעאל ור' עקיבא במופנה מגד תחד חי למידן ומעיבין, דלר"י למידן ומעיבין ולר"ע למידן ואין מעיבין כדמוכח בגזיר (מח:) בתוס' ד"ה ולאחותו ובתו' נדה (כב:), ומעתה ניחא לר"ע דילף מעבדיעית, ממילא ידעינן דהוספות מלאכ' חינו בלאו וכרת דדון מינה ואינה חית לן בה"ג, וגם הרמב"ם פי"ז מהל' מעשה הקרבנות פסק דמהנדסין שמן הייטו לוג ולא ג' לוגין והוא כמ"ד דון מינה ואינה כמבואר בזבחים (לח:) וכן פסק בפ"ח מהלכות תבות הטומאה הלכה ח', סח דנוגע בצ"ו נעי שיעור והוא כמ"ד דון מינה ואינה, כמבואר בנדה (מג:) דצ"ו בגגיעה ילפינן מערן מה התם בנעדשה ולר"פ דכו"ע דון מינה ואינה, ומעתה כיון דדון מינה ואינה מחילה ליכא כרת בתוספות מלאכה, ועלם מיותר, חבל עלם דעינוי פסח ד' מורה לתוספות עינוי דחינה בכרת, ומ"מ ליכא לתקשוי, דניחא דעלם להכי הוא ולא הוי מופנה, די"ל דר"ע לטעמי' מופנה מגד ח' אין מעיבין, אי"כ הלא עלם דמלאכה מיותר והוי ג"כ גמורה וספיר חמרינן לר"ע תוספות עינוי מעלם לף לרבינה, אבל לר"י דמופנה מגד ח' מעיבין א"כ ע"כ עלם דעינוי ג"כ מיותר ולא ילפינן כלל לתוספות עינוי דחינה בכרת דאם נילף חיחא כולו להכי הוא דאתא, א"כ ע"כ לא ילף תוספות עינוי מעלם עלם להכי אמרינן דילף מועניתם:

ומעתה יהבאר קלת דין הרמב"ם בפ"ח מהל' שביתת העשור שפוסק בהוספות עינוי ביוה"כ מועניתם ולית ליה תוספות מלאכה כלל, וע' פיי שכתב דלהרמב"ם לית ליה בחרים ובקניר כר"ע חלא כר"י ושוב לא ידעינן להוספות מלאכה כלל ולפ"ז לף אם ניחא דבחרים כר"ע מ"מ לדינא תוספות מלאכה מותר ורק תוספות עינוי והוא דבאמת קשה חיך ילפינן שבת מעבדיעית הלא שם האיסור לחרוש בערב שביעית המביא לעבדיעית וזה בשבת שרי רק איסור השעות גירם לעלמו ולא משום שבת וכן הקשה בע"ח ובקדמו בזה הק"ח בפ' חמור וע"ש בחרוכה:

אמנם נראה דהנה הבאנו לעיל דהרמב"ם ס"ל דדון מינה ואינה, והנה סותר בזה בשם שפסק בפרק י"ב מהלכות לישורי ביאה דממזרין לישרין לישיר עולם, ח' זכרים, וח' נקבות, ואיינו כמ"ד דון מינה מעמוני ומואבי בחחרה אם עד דור עשירי זכרים ונקבות לף למעלה כמבואר מיניה בישעיה (עח:) וכן נמי בפ"ו מהלכות שבועות פסק כרבנן דשבועת הפקדון עפיי בחרים לף שלא בג"ד דילפינן מעדות ומוקי בחרים אם עפ"י עליו שלא בג"ד, וכן בשב שת הערות מובא שפי עלמו, וכמבואר בס"ם דפליגי בזה ומסברת בזה לפי מחי דמבואר בר"ה (כו:) בשיפר של ר"ה דמשיב בכפוף ובישבל לר' לוי ג"כ בכפוף ולר"י בשל יעל פשיט, ובתב התוס' שם לר"י לין להשוותם יחד כיון דבר"ה הטעם משום דכייף ל' גם טפי עדיף ולא שייך בזה ביובל, ור' לוי ס"ל דילפינן מהבדי וע"ש בתוס' ד"ה של יעל, דבכפוף מעבד דאל"כ כיון דמשום מנוס דמיא דכייף טפי עדיף לין סברת להשוותם להבדי, והרמ"ם בשיג על זה לף למנוס שפיר ילפינן מהבדי לף דאין שייך בטעם והנה הרמב"ם פוסק דפסול ע"ם בפ"ח נראה דס"ל דחי למנוס ועיקר הטעם משום דכייף טפי עדיף לין ס' להשוות יובל לר"ה, ובכ"ג לחרינן בי"ד סימן קפ"ח בהקפה בעבדים שהיום משוחררים דחייבים לף דאם פטור דשם משום דאיתקש הקפה להשחחה ולית לה זקן, וא"כ עבדים דל"ל זקן לא שייך זה, א"כ חזינן בתר טעמא (ואפשר כי' מה לחת טעם לדברי הרמב"ם בתגילה דל' עבדים משוחררים ובתם בעבדים שהיום משוחררים יעב"י סימן תרפ"ט, ובמ"ש ול דס"ל דהן היו בחיתו הגם שיימו הן היו בעיקר הגם בשום דס"י בתגילה ד.) א"כ לא שייך בעבדים שלים ובטל הטעם בטל הדין, ויש להשריך בזה לין הבא בהמשך פה):

ומעתה נראה הא דלהסרינן בתחזר לחני עשרה דורות הוא לפי שבעמון ומואב היא הטעם ע"ד חשר לא קדמו ובו', א"כ בתחזר דבטל הטעם התרינן חוקי בחזרה כמו עד עשרה דורות, וכן נמי בחפי עלמו בעדות הא דילפינן מפקדון מ"מ בעיון ב"ד דהוי טעם גמור וכן לכייף בעיון מקום שחלו כי' מגיד כי' מהחייב ממון וכן לכייף במוצא חפי לחרים דילפינן פקדון מעדות לא בעיון ב"ד דבטל הטעם, ובזה קי"ל דון מינה וחוקי בחזרה משא"כ בלוג שמן וכן נמי בכלה בפ"ג דבוצע (ע' עט.) בישמות ובב"מ (קטו.) ס"ה דחפרש טעמא והחום' כ' סוטה (יד.) ד"ה כדי דלכו"ע דרבינו טעמא דקרא וע"ש ע' תוס' חולין (ח.) ד"ה כדי ובנדה (לא:) דחפרשי טעם נדה ויולדת וע' רחב"ם סוף הל' ט"ל וחין להאריך כאן וערחב"ם פ"ב מהל' א"ב ה"ז דל' הה"מ דסובר דון מינה ואינה וע' תוי"ט במשנות ובנה"ז שם:

ומעתה נראה דר"ע דדריש הכא תום' מעבדיעית לף שבשביעית הוא מועיל לעבדיעית משא"כ בשבת מכל מקום לא חזינן בתר טעמא כלל וכיון דחזינן דבשביעית נאסר תום' מלאכה לחרינן כן גם בשבת לף לא שייך טעם, והייטו כעין הם' דדון מינה ואינה לף בממזרת וכן בשביעית לא חזינן בתר טעמא כלל (וזה יסתור לפ' מש"ל על טעיפ דלחרינן בשבת לף בשביעית מותר בשאמת כיון דדון מינה ואינה ש"ב טעיפ לא לפסור בקישית הגיון רע"ק), והא"ב חנן דקי"ל דבשב דון מינה ואינה ותוקי בחזרה כיון דבטל הטעם נשתנה הדין חי"ב כאן שוב לא ילפינן מבעיעית כלל דבטל הטעם וכן עיקר הנ"ם אין למידין כאן בשופר אם הי' כפוף בר"ה למנוס וע"כ הטעם כאן דכייף, אין ם' להשוות יובל לר"ה, אבל כיון דבדיעבד מעכב ח"כ שוב לא חקרינן הטעם כיון שהיו מפורש לכן דרבינו הג"ם יובל מר"ה וכן כאן כיון דבשביעית הו"ל הטעם מבואר שהרי נטיעה מותרת שוב לא ילפינן מינה כלל, ותום' עיקר נפקא לים מעלם כמ"ש הלח"מ בשם והרמב"ם דרשא הפשוטה נקט, וכן יש רחי' מסוכה (כח:) דחמרינן לרבות סחזרחיות שחייבות בעינוי, והייטו לתום' יוה"כ דסד"א כיון דמעטינהו מלהו וכרת לפטרו בשים ע"כ, קמ"ל מבואר דרשא דעלם עלם וקלת רחי' דמלאכה אין כאן תוספות דאל"כ לרבות בשים לתום' מלאכה כתיב ח"ו כרבינו דבעי עלם עלם לחזרה שוב עלם דמלאכה לא דרשי כלל למלאכה רק ליתורא דמופנה, ועיקר נפקא לן מעלם והוי מופנה מגד ח' ואין מעיבין, חלא שהקשה להכייף דניחא עלם דמלאכה לאסור בתום' ועלם דעינוי ליתורא למופנה על זה מגלה קרא דועניתם דכתיב מערב עד ערב דיש תום' לעינוי מאחריו, ה"כ דרבינו עלם דעינוי לאסור מלפניו והייטו מדמעטי' מכרת ותזכרה, וה"כ דברי הרמב"ם מיושבין בזה:

סימן מא

אלול הקצ"א באהוב דהוראנא

ברין השב על עבירות שבין אדם לחבירו איזה דברים צריך להזקינו, אם כגי בחורת ממון או בעינן נמי ווידוי דברים:

רמב"ם פ"ח מהל' תשובה כ' וכן החובל בחבירו או המזיק ממונו חעפ"י ששלם מה שהוא חייב לו חינו מתכפר לו עד שיתוודה ויתוב מלעשות כזה עוד שנאמר מכל חטאת האדם, והוא מספרי פ' נשא, מבואר דעבירות שבין האדם לחבירו צריך ווידוי וכ"כ הקנו חז"ל בנוסח הוידוי גזלנו בגדנו הלינו וכן בשבת המוען המבואר במשנה סוף יוה"כ: וקשה ע"ז מסוגיא דיומא (פז.) דמי ליה ר' יוסף בר חמי לר"ח תנן עבירות שבין האדם לחבירו אין יוה"כ מכפר, וקתני אם ירחה לו בחים ופללו הלקים, ומסיק אם יחטא ופללו הלקים ימחול לו הייטו דיוני, הבל נה' יחטא לים מי יתפלל לו תשובה ומע"ט מבואר דבדין ה' בחבירו ח"כ תשובה: עוד יש להקשות מב"מ גדול חומרת דברים מגזילת ממון שזה נאמר וירחת, דבשב"ח זה ניחן להשבון וכו' מבואר דחוב"ת ממון נחקן בחזרת ממון לבד דהי נעי תשובה ח"כ חומרת דברים ג"כ חשובה מכפרת חפשר לומר דס"מ לעניין הדיוני דבכל ממון בעינן שיהא לת חבירו כמבואר, בהחובל מחברים ושיימו משום

נערת דחזת ליה , ח"כ הוכחה בלח ידע שנתחנה ליה ליה נערה ח"ל דלמי רק תזרת נזילה , אבל דוחק דח"כ נהוגות דברים נמי כעידע שניהם שויה , : בחגיגה במשנה מעוות לה יוכל להקן זה קיבל על הערוה , בגזל תניגו תפשר ניחזור גזלו ויהקן (ברש"י ויהא מהוקן מן המטה) משמע , דבזה סגי : בכתובות גב' שיצאו לקיים את הטהר חמרינן הכא במאי עסקינן דעבד תשובה , (ופרש"י ושיב הגזילה) , ידלה מלשון ושיב ונלח דשיב את הגזילה , משמע דבעי תשובה ג"כ : בב"ב בסוגיא דנסכח דר"ח ובקשו דחם חינו נחמן גם עתה יפסלוהו לעדות ולשבועה ולפשר דזה בכלל קושייתם לפילו בלח שבועה נמי ולפילו עתה נמי , אבל המרדכי בשם ר"י בביח כ' דירח ובקשה לפילו הלידנח נמי , וכן קושיית התו' לפילו בלח שבועה נמי , גם קושיית התוספות שם חזקה , לית למרינן דרב ושמואל ס"ל דר"ח הלח הין כאן מגו :

ונראה דהנה הרמב"ם כ' בפי"ח מהלכות עדות לף על פי שהחזירו הגזל וכגזלן המון שחמסו חו שגזלו , וכן שילם עד הזומם המון שהזם פסולים וכ' הטור בשימן ל"ד ח"י למה לח יוכשר להר שהחזירו המון , ולפשר דר"ל דבכפית ב"ד שלמו פסולים עד שיצינו מדרכם הרעה וכ' הב"י והכ"מ דמוכח דברי הרמב"ם מטנח דילך למקום שהין מכירין חותו , וכן במלוה בריבית משיקרעו שטרותיהן ויחזרו חזרה גמורה משמע דחזרה לחוד לח סגי ע"כ : ובשם חם כן כוונת הטור דר"ל דסגי בחזרה לחוד , הלח העתיק דברי הרמב"ם כל זה שנתחייב מלקות כיון שלקה חוזר לכשרותו חבל שחר פסולי עדות שחמסן חו שגזלן הע"פ שללמו לריכין תשובה וכרי הן פסולין עד שיצינו מדרכם הרעה ע"כ ולח כתב הטור עליו כלום , ולעיל כתב ח"י למה לח יוכשר :

גם קשה הלח בספרי מנוחר וההודה דבעינן ווידוי דברים בלבד בחזרה , חיך ס"ד להכשיר בחזרה לבד , חבל דעתו ז"ל , כי מצינו הלוקין דחוזרין לכשרותן בלקייתן , ומ"מ נגד ד' בעינן ווידוי כמ"ש הרמב"ם , והוח דלעינין עדות בעינן שיהיה ניכר בכרותו חבל כלפי שמיח גלוי , היינ כן להיפך במלוות דכיון שלקה חוזר לכשרותו להעיד חבל לעניין קרבנותן עד שיעשו תשובה בלי הערמה : **ומעתה** ח"ם דבסח שכ' הרמב"ם וכן שחר פסולי עדות ח"כ כבר נפסלו בחזרה לתיד לח סגי חבל כחן שכ' חע"פי שהחזירו פסולים משמע דמיירי בהחלת פסלותן , לז כיון שהחזירו מקודם למה יפסלו ומעתה ח"ם נסח הם שכ' דירח שמח יפסלוהו ולח קשה קושיית התו' לפילו בלח שבועה נמי , די"ל כיון דחין מקבלין עדות חלח בפניו כשירים לפיכך יחזיר טרם פסולו ולח יפסיד , חבל בשבועה לריך ליכך למקום שחין מכירין חותו :

ומעתה מיושב דח"כ שהם נמי יפסלוהו דעתה ישנו בחזר' וח"כ רב ושמואל דס"ל בב"ק כרחב"ם דסיכ' דהודה מחמת בושתה דעדים הוי כחלו בחו , ח"כ חיכה מגו , וחין לומר דירח ח"כ לפילו בלח שבועה נמי וסיינו משום דעתה נמי יפסלוהו וחין לומר דיחזיר הרי כשרהו עדים משמעין הוי כחלו בחו , ח"כ כשחזר לחו כלום ובעינן השובה גמורה , חבל למה לקי"ל דלח כרחב"ם כמ"ש המרדכי בפ' כל הנשבעין , ח"כ כשיחזור טרם שיעידו חף שהולכין ובחין לח מפסל ח"כ יכולין לומר שפיר הטעם דשבועה דלמה יפסלוהו , וה"כ רש"י בכתובות דמיירי לטעין פסול ולח סגי בחזרת ממון לכן בעינן הרוייהו , חבל בחגיגה גבי שמיח לחרינן ויתקן שיכה מתוקן מן החטה :

אך בנח"י ל"ל בישוב דברי המו' בנסכח דר"ח לפי מה שהקשה הרוחים סימן לד דעד ובעל דין חיך מצטרפין לפסלו , הלח בעינן תחלתו וסופו בכשרות ובחמת לח קשה דעיקר הפסול מחמת השבועה חם עיקר רחיית כעדות דנשבע לשקר ושוב חין הבע"ד נוגע , ומעתה

שפיר דברי החו' משום דירח שמח יפסלוהו דבלח שבועה ליכח חשש דבעינן התלתו וסופו בכשרות , חבל בשבועה סלה מקרי התלתו וסיפו בכשרות חך , יש לומר לפי זה בלח"ם דבפסול בעינן לח בעינן התלתו וסופו בכשרות וסיינו משום דיכול לסלק עלמו בכל שעה כמבואר בפוסקים שם טעם זה ובשעת הרחי' כי הברייתה נידו להסתלק ח"כ בנסכח לח שייך זה שהרי חם מסולק שוב חין כחן גזילה ושפיר בעינן גם בפסול בעינן תחלתו וסופו בכשרות , וח"ם לפ"ז שהביח המרדכי בשם ר"י הטעם בנסכח דליכח מגו משום דירח שמח יפסלוהו , והר"י בעלמו בתוספת דהם טעם זה דחם כן חפילו בלח שבועה נמי , ולמה שכתבתי לחי שפיר הכר"י בעלמו בונר שם (מג) גבי ולסלקו כי תרי מינייהו דבפסול ממון כיון שחינו בגוף לח בעינן תחלתו וסופו בכשרות , ומעתה הקשה שפיר בלח שבועה נמי יפסלוהו , לבל המרדכי ס"ל שם בטעמח דיכול לסלק חת עלמו ח"כ ח"ם כחן טעם ר"י דליכח מגו משום דירח שמח יפסלוהו ובלח שבועה בעינן תחלתו וסופו בכשרות , וחין לומר פסנרח דיסלק ח"ע דהם יסלק ש"ב ליכח גזילם כלל וחם נכון (ויש לעיין בדשיכח עידי רשם ש"ב כיון דקי"ל הכופר בשקדון פסול לעדות , ש"ב חף בלח שבועה הוי כמו בשבועה דיכולין לפוסלו עד שעת הכפירה וחין להפריך כחן) (ובמה שכ' לעיל בהייבח קושיית הרמב"ן בשבועה (לז :) דחמר תחמר בשבועת הפקדון שלוקה ומ"מ חייב ק"ם , ומקשה לרבים הכופר בממון הים עליו עדים פטור דניחח דמיירי בעד ובע"ד דלגבי ממון חינו נחמן חבל לעניין מלקות נחמן , ולריך לעניין מלקות כיון דבעינן שתרחה בשעת התרחה פסולין וחף בהיכח עדים לחרים מ"מ הלח בעי' שיעידו שהתיר עלמו למלקות וחז פסולין היו

והנה הטור הניח בהלכות יוה"כ מנהג ללקות שסי' נוהג וכתב הב"י דח"י למה לח מכפר חם בח להלקות להסיבה וכי לכפרה גמורה לח הוי בכפרה נמקלת הוי , והד"מ כתב לפי שנהגו ללקות ברשועה קטנה לח בהכחה גמורה , הנה יסוד וגורם מחלוקתם מוזכר בריש בח"ק בחגרת הסמיכה שמעתו חכמי ח"י לסמיך הרגש מחכמיהם לפי מ"ש הרמב"ם דהם הסכימו כל חכמי ישרחל סומכין חף שהינו סמיך מפי סמיך , והרשב"ח נתלק עליהם וחמר דכל דוקח והוח הינו מסכים , ומעתה כ' דרשנו בכילו (יש לי לנפר בזה בסיד עפי לח יפי ובכתב ביח ישרחל לח יכחבו , ולל מדמת ישרחל לח ינוחו , כי דרשו חז"ל בתיבות (קיב.) בכתב ל"י לח יכחבו זה בפיבוב והינו פיח מפי פיח , ונמר כי חל מדמת ישרחל לח ינוחו וח"כ גם בבמבת חכבי ח"י לח יסיב , ומין מסניס זקנים בח"ל) וע"י גלגולי הדברים נתולמו לינ ועשו בחיוב מלקות לענין הלומד , והשיב מהר"י כי רב כי לחסובה יכולין לנקות חף בלח סמיכה ומכפרת , וזה דעת הבעי בהלכות יוה"כ שנתבך חחר דעת רבנו מיכחל"י כי רב דכפרה ותשובה הוי כמו ח"ח מדין תורה בסמיכין , והקרו גם' הלו בערוה דחמרינן בלח חחרינן בו דחמיכח מבלם , והלה יש מלקות להשובה , ונראה פשוט דחין חיוב על הדיין להלקותו להשו' כדחמיכח בספר החנוך , דחפה חינה זו בזמן סמיכין , מבואר דחין סמיכין ליכח מנוס כלל , וכן לענין להלקותו יותר מעיבור הרחוי מבה בני מלקות בזמן סמיכין ולח החידנח , והטעם לזה כיון דקי"ל דקבלת קרוב הוי פסול לעד חין עליו חיוב הגדה והוה עד הכשר להעיד הכתוב מדבר , ולח חשר מצד קבלתו כן נמי כחן כ"ם מצד נע"ד וחין יכולים לכוף לזה חינו נגדר מעשה כלל ומיושב נפה"כ דהינו פוטר מהשלומין מלקות כזה חשר חין חיוב על הדיין , דכדי דשעתו משום רשעה לחת לחתה מחיבתו על הדיין קלי , ומיושב נמי בפ' שבועה הפקדון דמיבעיה לן בחתרו כי דלוקה , לי מייתי לחשה גזילות והם חיכה מלקות להשובה כיון דשבועת הפקדון נמודה בלח"ם בני מלקות להשוב' ומ"מ מייתי לחשה כיון שהעיד בשעתו"ם שי' כ' , ולמ"ם ברור כיון דחינה בגדר חיוב מלוה עשה רק מצד רשון הבעל דין לינו פוטר מחשה , ונם משום מיבעיה בסוף יומח דחיובי לשעות מהכפרין בחשה , ופרש"י לשה גזילות , משאר חיכה דשוי מרגוע לתשובה לחשה הכפר , ול"ל לחייבי מלקות בתרחה :

והנה הנה"ם הביח בשם רי"ו כ"ל בימן קנח שי שבח וחמר

ואמר תלמי שנת לבלמי חלב אין ממיתין אומו, ואין מלקין אומו, ואין פוסלין לעדות על פיו דקי"ל כרבה דאין אדם מזיק עלמו רשע, אבל אם נח לעשות הסוכה מלקין אומו ועושין לו כך וזו היא כפרתו דמלקות במקום מיתה עומדת ע"כ, שכח לף כי דבריו נראין, דשכח להלקות להסוכה לף אחין העבירה יהיו עושין לו כך ה"כ קשה כיון דאמר בגיטין אדם אדם מזיק עלמו רשע, וק"ל לף באמר העשה הסוכה דהעבומי קא מעבירי ה"כ אין לקי להסוכה וכן מוכח בר"ן בפ' שה"ע שכ' הטעם על הסגיא עליהן חמשה פעמים והוהו דהייבין על כל אחת ואחת שיכולין לחזור ולהזהות ולא משוי בפשיטו רשעים גמורי דאין לע"ד נא דייקי, ושכח אין כוונת הר"ן מחמת פסול כיון שנשבע שא"י אין יחזיר ויגיד הנא הוי פסול, דלזה לא הוי משני מידי דמה בכך שכי, אין לע"ד שום שוף פסול הוא, אלא ודאי דזשה אין קפידת דשלח תשובת מועלי בשנועות, לילך למקום שאין מכירין אומו ויכרי זה לאינו יודע כלל אם עשה עבירה בהודאתו שני וזוי תשובה ה"כ יכול לחזור ולהזהות ויעיד, אלא שמ"מ עדשה אין משים עלמו רשע וזשה לא משני הסוכה, וע"ז אמר דאין לע"ד לא דייקי ואינו משים עלמו רשע זשה ה"כ נשובה לדברי ריש"ו דגם להסוכה אין מלקין אומו כם אין העבירה יהועה, וה"כ המלקות בעיוה"כ אינו מכפרה ולכורה דאם כי, נגדר מלקות כי' אסור להכות דקי"ל אסור לחבול בעלמו ואם אפני, רלונו זשה, אלא עיקר המלקות לפי שהעת עת וידוי וכל עניו עדות נאורה שיעשוק במעשה וזה בכל דרכי האורה, אם כן הסכנה שאין עלמו ומזומן לקבל המכות הוא פועל האדמה יותר, וגם דמי לכפלוהו ורק מד"ד דקי"ל דפטור וכאן שאין עלמו ללקות ואין מי שיכנו הוי כרך וכפרה בפקנת הוי:

ומעתה נשוטה לל דברי הרמ"ם שהחלנו כי בפ"ב כ' לענין רישוי לחבירו כגון החובל או המזיק לחבירו או גזלו, ובפ"ח לענין וידוי כ' החובל בחבירו או המזיק מוטו העפ"י שסילח הוא מהכפר לו עד שיהודה ולא זכר גזילו והוא העבירות שבין אדם לחבירו רישוי וחבירו מתרלה נעשה הדבר כאלו מהחלה הרשה לו כן ואין אדם יכול להרשות מה שאינו ברשות וה"כ חבלה וזהקת ממון שאינו רשאי לעשות בעלמו היכי רשאי להרשות לחבירו ג"כ, והא דמבואר בש"ם הכני פלוני על מנת לפטור פטור, היינו פטור לבל אסור וכמבואר ברלב"ח ה"כ ה"ם דבפ"ח כ' החובל או המזיק זשה לריך וידוי ולא מהני זשה אחילה חבירו כי רק העושה לעלמו כן לריך אחילה, אבל לענין רשוי כ' שנם הגזל, וה"כ ביומא דמשמע דפילו סני היינו בגזל, וכן בש"ם שזה ניחה להשבון היינו ג"כ בחובלה דמהני אחילה, אבל חובל לריך וידוי:

מזה שאינו חומרים נזלנו כולל כל אין שבין אדם לחבירו, ולריך תרשה נמירה מלבד הפלוי לחבירו כי על זה אין יוה"כ מכפר, וה"כ לריך ג דבריס (ה) החזרה (ב) ברינוי (ג) וידוי דבריס וכן המ כ"ד דבריס המעכבין התשובה, כי המחון נשאר תיי וקשה לפרוש מזה, וזה שאמר דוד המע"ה כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד כי כל אדם אחרי העשות דבר נגד ד', נסר המעשה יניע לו כל העלב על מה עשה ככה, לכן אמר וחטאתי נגדי תמיד, כי מתנגד העשי' לרלונו, וכן כי עיוני תניד אדלג מחטאתי אחרי העשי', הוא מילר ודומה אבל המחון הנשאר ת"י וכן עול המדות גם אחרי העשיתו כן, אין רגע מספיקו לכן מעכב התשובה ת"ו:

ס'מן מב

בס'מן מקודם כתבתי דהיכא שבא לפנינו ואומר ומתודה על עבירות שעשה ואין אנו יודעין הם עבר עבירה זו הוי בכלל למקום שאין מכירין אומו ואומר חשוד אני דמשני נם לענין פסולי עדות, וכשיב בין אדם למקום דכללי שמיא גליא וד' ירחם ללבב, ובזה מבואר סוגיא דשבועות דעדות דשבניע עליהן המשה פעמים חוץ לגיד וכפרו חייבין ק"ם על כל אחד ואחד ואמר ר"ם מה טעם מפני שיכולין לחזור ולהזהות והיינו דנאמנים לחזור ולהעיד לף שמ"ב עבדו על השבועה דכיון שהודו בפני ב"ד והתודה שוב אחר לכשרתו, ובזה יבואר דברי תשו' מהר"ם האריך מבואר בס"י סימן כ"ח בהעידו שלח בפני בע"ד מוזרין ומגידין בפניו ויכולין לחזור מדבריהם הראשונים לף שהגידו בתחלה עפ"י השבועה, ול"ח ממה נפשך ענבו על השבועה והניח דאי משום דשבועות העדות שיכולין לחזור ולהזהות שכתב הר"ן בטעמא משום דאין לב"ד לא דייקי ודבריו תמוהין מאינו בשים מקום דעובר על השבועה חוץ לב"ד ויהיה כשר אבל לענין דבריו נראה עפ"י מה דקי"ל בנשבע להבא שנחלקו בזה רש"י ור"ת בפ' כל הנשבעין אם מפסל והכרעת הריב"ם דבעבר בקום ועשה נפסל אבל בהוכל ולא אכל לא, והיינו מטעמא דשוא"ת להבא אין ליקין כמובאר בשנועו' די (כה) בעבר להבא בהוכל ולא אכל דאין ליקין, וקי"ל בלאו שאין בו מלקות דלא מפסל אלא מדרבנן, ובזה הכריע הריב"ם דכיון דבשעה שנשבע לא ידע שבועה לשקר מפיו כשר לף מדרבנן, אבל בקום ועשה כיון שלוקין מה"ת לף שלא ידע שבועה לשקר מפיו דמי לשבועת שוא ושקר לעבר דלוקין לף דעקימת שפתיו לא הוי מעשה מ"מ מדרבנן שקר דומיא דשוא כתיב לא יוקם ה', ומלקין ומנקין אומו, ומעתה נראה בשבועה להבא היכא דעובר בעקימת שפתיו דזשה לא מדרבנן שקר דומיא דשוא בעינן מעשה ממש, וכיון דהוי בעקימת שפתיו לא לוקין והוי דומיא דאוכל ולא אכל דהכרעת הריב"ם הכריע דלא נפסלין, ומעתה נראי מה"ר"ם האריך ברורין דכיון שנשבעו שיגידו האחת הוי שבועה להבא וכיון שעברו רק בעקימת שפתיים אין לוקין ואמילא לא נפסלין כהכרעת הריב"ם בשבועה להבא, רק דלא מקשה דקי"ל אין אדם משים עלמו רשע ואף עבירות שאין בם פסולי עדות כמ"ש הקה"ח בסימן ל"ח ול"ד, זשה מביא ראי' מש"ע דאם נימא דא"כ משום דאין אדם משים עלמו רשע, ה"כ אין יכולין לחזור ולהזהות וכי דנדר להזהות וזכו חשובתן, מ"מ הלא לף נאמר העשה חשובה מיה אין משים עלמו רשע כמבואר במרדכי קובא בפ"ע סימן ל"ד וע"כ משום דאין לב"ד לא דייקי ולא חשני להו כרשעים זשה ה"כ כן הוא בנשבעו שיגידו האמת שאינו נחשב לרשעה בעיניהם, ועיין בפ"ם שמעתתא ז' שכתב לומר דהיכא דאינם נפסלים שוב משים עלמו רשע ובמ"ח מנוחרין וים לעיין לדברי הפ"מ בפי"ג מהל' שבירות בהג בחמשה בקול כיון דמשבחת במעשה לוקין רק באין מעשה ה"ב הם נימא בסוטה פסוברים דעדות בהמב בשר בשרלונו להניד בפה שוב בדינא דמ"ר מהרוך לפי דבריהם שעברו על השבועה נהפה נידונים במלקות לפי שיכולין לעבור בהמב דמהני עדותן, אבל ס' מהר"ם אין הלא סיל בהמב בשר אין הלא ס"ל בפ' הם"מ רק בפ' בחינוך להיפך בפ"ב מהל' מלוה, ועיין מ"ם בחרוך בתוספתא בסוף מס' חולין, ועיין חומים שם בסימן כ"ח ולדבריהם הל' ס"ם, בכל נטוב טעם, וע' קנה"ח סימן כ"ח ומשלחי סברת זו דיכולין לחזור ולהזהות ע"י השובה ולף שדחה זה מ"מ מ"ם, נראה בזה:

ס'מן מג

מרחשוון תרט"ו לפק נעשוועיז

כבוד ידי"ע וי"נ הרב הנאוה"ג והחריף ובקי נודע לשם ולתהלה כש"ת מו"ה משה פינם:

ע"ד קושיית מעכ"ת לאב הקשה על המבואר בר"ם ספ"ב שלח ד"ג נר' יהושע פיבוח במקלו ובהרמילו בפוס"כ שלח

נדרש כן שוב חינו מיותר לגזירת שוס דרבינת לאזהרס לעיכוי עלמס, והנס פליגי ר' ישמעאל ור' עקיבת בסופנס מנד אחד אי למידן ומציתן, דלר"י למידן ומציתן ולר"ע למידן ואין מציתן כדמוכת בנזיר (מח:) בתום' ד"ס ולאחומו ובתו' נדס (נב:), ומעתס ניחת לר"ע דילוף מציעיות, ממילת ידעינן דחוספות מלאכ' חינו בלאו וכרת דדון מינס ומינס חית לן בס"ג, וגם הרמב"ס פי"ז מהל' מעשס הקרבנות פסק דחחנדנין שמן סיינו לוג ולח ג' לוגין והוח כמ"ד דון מינס ומינס כמבוחר בזבחים (לח:) וכן פסק בפ"ח מהלכות חבות הטומחס הלכס ח' סח דנוגע בס"ז נעי שיעור והוח כמ"ד דון מינס ומינס, כיבוחר בנדס (מג:) דס"ז בנגיעס ילפינן מעזרן מס סתס בכעדשס ובר"פ דכו"ע דון מינס ומינס, ומעתס כיון דדון מינס ומינס ממילת ליכח כרת בחיספות מלאכס, ועלס מיותר, חבל עלס דעיכוי פסט"ז מורס לחוספות עיכוי דחיכס הוח ולח קוי מופנס, דו"ל דר"ע לטעמי' מופנס מנד ח' חין מציתן, חי"כ הלח עלס דמלאכס מיותר והוי ג"ס גמורס וספיר לחרינן לר"ע חוספות עיכוי מעלס לח לרבינח, חבל לר"י דמופנס מנד ח' מציתן ח"כ ע"כ עלס דעיכוי ג"כ מיותר ולח ילפינן כלל לחוספות עיכוי דחיכס בכרת דחס כילף חימח כולו לסכי הוח דחתח, ח"כ ע"כ לח ילף חוספות עיכוי מעלס עלס לסכי לחרינן דילף מועיתס:

ומעתה יחבחר קלת דין הרמב"ס בפ"ח מהל' שגיחת העשור שפוסק בחוספות עיכוי ביוה"כ מועיתס ולית ליס חוספות מלאכס כלל, וע' פי' שכחב דלהרמב"ס לית ליס בחרים ובקניר כר"ע חלח כר"י ושוב לח ידעינן לחוספות מלאכס כלל ולפ"ז לח חס ניחח דבחרים כר"ע מ"ח לדינס חוספות מלאכס מוחר ורק חוספות עיכוי והוח דבחחת קלס חיך ילפינן שגת מציעיות הלח סס חיסור לחרוש בערב שביעית המביח חועלת לשביעיות וזס בשגת שרי רק חיסור הסעות גירס לעלמו ולח מסוס שגת וכן הקלס בט"ח וקדמו וזס הק"ח בפ' חמור וע"ש בחרוכס:

אמנם נרחס דהנס בבחנו נעיל דהרמב"ס ס"ל דדון מינס ומינס, והנס סוחר וזס כמס שפסק בפרק י"ב מהלכות חיסורי ביחס דממזרין חיסורן חיסור עולם, ח' זכרים, וח' נקבות, וסיינו כמ"ד דון מינס מעמוני ומוקי בחהרס מס עד דור עשירי זכרים ונקבות לף למעלס כמבוחר סניהד דיבמית (עח:) וכן נמי בפ"ז מהלכות שבועות פסק כרבנן דשבועת הפקדון עפיי בחרים לף שלח בפ"ד דילפינן מעדות ומוקי בחהרס מס עפ"י עליו שלח בפ"ד, וכן בשב שת הערות מובשב מפי עלמו, וכמבוחר בס"ס דפליגי וזס והסברח וזס לפי מחי דמבוחר בר"ס (כו:) בשיפר של ר"ס דמוכס בכפוף ובויבול לר' לוי ג"כ בכפוף ולר"י בשל יעל פסיט, וכחב החים' שס לר"י חין להשוחת יחד כיון דבר"ס הטעם משום דכייף ליכס טפי עדיף ולח ס"ל כוותס בויבול, ור' לוי ס"ל דילפינן מחבדי ע"ס בחים' ד"ס של יעל, דכפוף מעכב דחל"כ כיון דמשום מנוס דכמס דכייף טפי עדיף חין סברח להשוחת מחבדי, והרח"ס חשיג על זס דלוס לימוס שפיר ילפינן מחבדי לף דחין שייך הטעם והנס הרמב"ס פוסק דפסול ע"ס בפ"ח נרחס דס"ל דחי למנוס ועיקר הטעם משום דכייף טפי עדיף חין ס' להשוח יובל לר"ה, ובכה"ג חמרינן בי"ד סימן קפ"ח בהקפס בעבדים שחינס משוחררים דחייבים לף דחשס פטור דשס משום דחיתקצ הקפס להשחמה ולית להו זקן, וח"כ עבדים דל"ל זקן לח שייך זה, ח"כ חזלינן בחר טעמח (ומפשר כי' מזה לחת טעם לדברי הרמב"ס בפגילה דכ' עבדים משוחררים ופסס בעבדים שחינן מבחירים ועכ"י בימן חרפ"ט, ולמ"ש ר"ל דס"ל דהן סיו בחיתי הנס סיינו הן סיו בעיקר הנס בפ"ב דפגילה ד:) ס"ב לח שייך בעבדים שפ"ס ובטל הטעם בטל הדין, ויש להמריך זה חין הענת הלסף פס):

ומעתה נרחס הח דלסרינן בממזר לחני עשרס דורות סוח לפי שבעמון ומוחב סוח הטעם ע"ד חשר לח קדמו וגו', ח"כ בממזר דבטל הטעם חמרינן חוקי בחהרס כמו עד עשרס דורות, וכן נמי בפי עלמו בעדות לף דילפינן מפקדון מ"מ בעינן ב"ד דהוי טעם גמור דבעדות בעינן מקום שחלו כי' מגיד כי' מהחייב ממון וכן לקיפך

במוסבע מפי לחרים דילפינן פקדון מעדות לח בעינן ב"ד דבטל הטעם, ובזס קי"ל דון מינס וחוקי בחהרס מבח"כ בלוג שמן וכן נמי בנדס בפ"ג דנוגע (וע' עט.) ביבמות ובב"מ (קטו.) ס"ס דמפרש טעמח והתום' כ' סוטס (יד.) ד"ס כדי דלכו"ע דרבינן טעמח דקרח וע"ס ע' תום' תוליך (ח.) ד"ס כדי ובנדס (לח:) דמפרשי טעם נדס ויולדת וע' רמב"ס סוף הל' ט"ל וחין להחריך כחן וערמב"ס פ"ב מהל' מ"ל ה"ז דל' הס"מ דסובר דון מינס ומינס וע' תוי"ט במנחות ובנס"ז שם:

ומעתה נרחס דר"ע דדריש הכח תום' מבניעית חף שבניעית הוח מועיל לבבניעית מבח"כ בשגת מכל מקום לח חזלינן בחר טעמח כלל וכיון דחזינן דבניעית נחסר תום' מלאכס לחרינן כן גם בשגת חף דלח שייך טעם, וסיינו כעין סס' דדון מינס ומינס חף בממזרת וכן בשביעית דלח חזלינן בחר טעמח כלל (חפ יסחור לפ' מע"ל על נטיעס דמחרינן בשגת חף דבניעית מוחר דשמח כיון דדון מינס ומינס מ"כ נטיעס לח לפסור בקיסים הגאון רע"ק), וחי"כ חכן דקי"ל דזס דון מינס ומינס וחוקי בחהרס כיון דבטל הטעם נשחנס הדין חי"כ כחן שוב לח ילפינן מבניעית כלל דבטל הטעם וכן עיקר הנ"ס חין למידין כמו בשופר חס הי' כפוף בר"ס למנוס וע"כ הטעם כמס דכייף, חין ס' להשוח יובל לר"ה, חבל כיון דבדיעבד מעכב מ"כ שוב לח חקרינן הטעם כיון שחינו מפורש לכן דרבינן הג"ס יובל מר"ס וכן כיון דבניעית הו"ל הטעם מבוחר שהרי נטיעס מוחרת שוב לח ילפינן מינס כלל, ותום' עיכוי נפקח ליס מעלס כמ"ס הלח"מ וזס והרמב"ס דרשח הפשוטס נקט, וכן יש רחי' מסוכס (כח:) דחמרינן לרבות החזרחיות שחייבות בעיכוי, וסיינו לתום' יוס"כ דסד"ח כיון דמעטינהו מלחו וכרת לפטרו נשיס ע"כ, הלח מבוחר דרשח דעלס עלס וקלת רחי' דמלאכס חין כחן תוספית דחל"כ לרבות נשיס לתום' מלאכס דחנח דעלס על מרב' מלאכ' כמו עיכוי והחזרס הלל מלאכס כחיב ח"ו כרבינח דבעי עלס עלס לחזרס שוב עלס דמלאכס לח דרשי כלל למלאכס רק ליתורח דמופנס, ועיכוי נפקח לן מעלס והוי מופנס מנד ח' וחין מציתן, חלח שחקשס להיפך דניחח עלס דמלאכס לחסור בתום' ועלס העיכוי ליתורח למופנס על זס מנלס קרח דועניתס דכתיב מערב עד ערב דיס תום' לעיכוי ומיינו מחחריו, ח"כ דרבינן עלס דעיכוי לחסור מלפניו ומיינו מדמעטי' מכרת וחזהרס, וח"כ דברי הרמב"ס מיושבין בזס:

סימן מא

אלול תקצ"א באהוג דהוראדנא

בדין השב על עבירות שבין אדם לחבירו איזה דברים צריך להיקונו, אם סגי בהורת ממון או בעינן נמי ווידוי דברים:

רמב"ם פ"ח מהל' תשובה כ' וכן המובל בחבירו לו לינו מהכפר לו עד שיתוודה ויטוב מלעשות כזה עוד שנאמר מכל חטאת האדם, והוא מספרי פ' נשא, מבואר דעבירות שבין אדם לחבירו צריך וידוי ג"כ וכן תקנו חז"ל בנוסח הוידוי גזלנו דצריך וידוי מלבד השבת הממון המבואר במשנה סוף יוה"כ: קשה ע"ז מסוגיא דיומא (פז.) דמי ליס ר' יוסף בר חמי לר"ח תנן עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר, ומכתיב אם יחטא איש לאיש ופללו אלקים, ומסיק אם יחטא ופללו אלקים יחפול לו סייגו דיוני, הבל נפ' יחטא איש מי יתפלל לו תשובה ומע"ט מבואר דבדין ה' לאחיכו ח"ל תשובה: עוד יש להקשות מב"מ גדול חוכחת דברים מקיכחת ממון שהם נלמר ויכחת, דשבע"ח שה ניתן להשבון וכו' מבואר דחוב"ת ממון נתקן בחזרת ממון לבד דהי נעי תשיבס ח"כ חוכחת דברים ג"כ חשובה מכפרת חפשר לומר דל"מ לעניין סרינוי דבכל ממון בעינן שיהיה חת חבירו כמבואר, בשחובל מחבירס וסיינו משום

בערף דחית ליה, ח"כ חוכחא בלח ידע שנחלקה ליה ליה בערף ח"ל רבוי רק תזרת נזילה, מבל דוחק דח"כ בחוכחת דברים נמי כשידע שניהם שוים, : בחניגה במשנה מעוות לח יוכל לחקן זה הבח על הערוס, בגזל חנידו חפשר שיחזור גזילו ויחקן (ופרש"י ויהח מחוקן מן החטחת) משמע, דבזה סגי: בכתובות בג' שיצטו לקיים חת השטר חמרינן הכח בחלי עסקינן דעבד חשונה, (ופרש"י והשיב הגזילה), ירהה מלשון והשיב ולח דהשיב חת הגזילה, משמע דבעי חשונה ג"כ: בב"ב בסוגיח דנסכח דר"ח הקשו חתו' למה לה ניחח מגו ותירלו דירח וקשה דחם חינו נחתן גם עתה יפסלוהו לעדות ולשבועה וחפשר דזה בכלל קושייתם חפילו בלח שבועה נמי וחפילו עתה נמי, חבל המרדכי בשם ר"י בניח פ' דירח וקשה חפילו החידנה נמי, וכן קושיית התו' חפילו בלח שבועה נמי, גם קושיית התוספות שם חזקה, חיך חמרינן דרב ושמואל ג"ל דר"ח בלח חין כחן מגו:

ונראה דהנה הרמב"ם כ' בפ"ח מהלכות עדות חף על פי שהחזירו הגנב והגזלן הממון שהחזיקו חו שנזלו, וכן שלש עד הזומם הממון שהוחם פסולים וכ' הטור בשימן ל"ד ח"י למה לח יוכשר לחר שהחזירו הממון, וחפשר דריל דבכפיח ב"ד שלמו פסולים עד שיטיבו מדרכם הרעה וכ' הב"י והכ"מ דמוכח דברי הרמב"ם מטנח דילך למקום שחין מכירין חותו, וכן במלוה בריבית משיקרעו שטרותיהן ויחזרו חזרה גמורה משמע דחזרה לחוד לח סגי ע"כ: והנה חם כן קוטת הטור דל"ל דסגי בחזרה לחוד, הלח העתיק דברי הרמב"ם כל מי שנתחייב מלקות כיון שנלקה חוזר לכשרותו חבל שחר פסולי עדות שחמנו חו שנזלן ח"פ שללו נריכין תשובה ודברי הן פסולין עד שיטיבו מדרכם הרעה ע"כ ולח כתב הטור עליו כלום, ולעיל כתב ח"י למה לח יוכשר:

גם קשה הלח בספרי מבואר וההודה דבעינן ווידוי דברים בלבד החזרה, חיך ס"ד להכשיר בחזרה לבד, חבל דעתו ז"ל, כי מלינו הלוקין דחוזרין לכשרותן בלקייתן, ומ"מ נגד ד' בעינן ווידוי כיון הרמב"ם, והוח דלעיל עדות בעינן שיהיה ניכר כשרותו חבל כלפי שהיח גילוי, היינו כן להיפך במלקות דכיון שנלקה חוזר לכשרותו להעיד חבל לעניו פשם נריך ווידוי ג"כ, וטבח ומועלי בשבועות חינן חוזרין לכשרותן עד שיעשו תשובה בלי הערמה:

ומעתה ח"ש דנהח שכ' הרמב"ם וכן שחר פסולי עדות ח"כ כנר נפסלו בחזרה לחיד לח סגי חבל כחן שכ' חע"פי שהחזירו פסולים משמע דמיירי בתחלת פסלותן, חז כיון שהחזירו מקודם למה יפסלו ומעתה ח"ש נהח בם' שכ' דירח שהח יפסלוהו ולח קשה קושיית התו' חפילו בלח שבועה נמי, דיל"ל כיון דחין מקבלין עדות חלח בפניו כשירנה לפיסלו ליחזיר טרם פסולו ולח יפסיד, חבל בשבועה נריך ליבה למקום שחין מכירין חותו:

ומעתה מיושב דח"כ עתה נמי יפסלוהו דעתה יסנו בחזר' וח"כ לב ושמואל דם"ל נב"ק כרחב"ם דסיל' דהודה מחמת בושתות דעדים הוי כחלו בחו, ח"כ חיכה מגו, וחין לומר דירח ח"כ חפילו בלח שבועה נמי יפסלוהו וחין לומר דיחזיר הרי כשרלו עדים מחמחין הוי כחלו בחו, ח"כ החזרה לחו כלום ובעינן חשונה גמורה, חבל למה דקי"ל דלח כרחב"ם כמ"ש המרדכי בפ' כל הנשבעין, ח"כ כשיחזור טרם שיעידו חף שהלכין וחין לח מפסל ח"כ יכולין לומר שפיר הטעם דשבועה דלמח יפסלוהו, וה"כ רש"י בכתובות דמיירי לעניו פסול ולח סגי בחזרת ממון לכן בעינן תרוייהו, חבל בחניגה כלפי שמיח דחמרינן ויתקן שיהח מתוקן מן החטח:

אך בנח"ש י"ל בישוב דברי המו' בנסכח דר"ח לפי מה שהקשה התוספות שימן לד דעד ובעל דין-חיך מנטרפין לפסלו, הלח בעינן תחלתו וסופו בכשרות ובחמת לח קשה דעיקר הפסול מחמת השבועה חם עיקר רחיית שעדות דנשבע נשקר ושוב חין הנע"ד נוגע, ומעתה שפיר דברי המו' משום דירח שמח יפסלוהו דבלח שבועה ליכח חשש דבעינן התלתו וסופו בכשרות, חבל בשבועה סלח מקרי תחלתו וסיפו בכשרות חך יש לומר לפי זה בלח"ה דפסול נגיעה לח בעינן תחלתו וסופו בכשרות והיינו משום דיכול לסלק עלמו בכל שעה כמבואר בפוסקים שם טעם זה ובשעת הרחי' הי' שברירה בידו להסתלק ח"כ בנסכח לח שייך זה שהרי חם מסולק שוב חין כחן גזילה ושפיר בעינן גם בפסול נגיעה תחילתו וסופו בכשרות, וח"ש לפ"ז שהביח המרדכי בשם ר"י הטעם בנסכח דליכח מגו משום דירח שמח יפסלוהו, והר"י בעלמו בתוספת דחם טעם זה דחם כן חפילו בלח שבועה נמי, ולמה שכתבתי לחי שפיר דהר"י בעלמו סובר שם (שם) גבי ולסלקו בי תרי מיבייהו דבפסול ממון כיון שהיה בנוף לח בעינן תחלתו וסופו בכשרות, ומעתה הקשה שפיר בלח שבועה נמי יפסלוהו, חבל המרדכי ס"ל שם בטעמח דיכול לסלק לח עלמו ח"כ ח"ש כחן טעם ר"י דליכח מגו משום דירח שמח יפסלוהו ובלח שבועה הלח בעינן תחלתו וסופו בכשרות, וחין לומר שסברח דיסלק ח"ע דחם יסלק שיב ליכח גזילה כלל חם בכן (ויש לעיין בדפיבם עידי רשם פ"ב כיון דקי"ל שכופר בשקדין פסול לעדות, פ"ב חף בלח שבועה מי כמו בשבועה דיטולין לפוסלו עד שעת שבפירה וחין להפריך כחן) (ובשם שכ' לעיל בתייב קושיית הרמב"ן בשבועות (לח:) דחמר חתמר בשבועת הפקדון שלוקה ומ"מ חייב ק"ש, ומקשה לרבים דכופר בממון שים עליו עדים פטור בשימח דמייבי בעד ובע"ד דלגבי ממון חינו נחמן חבל לענין מלקות נחמן, ולמ"ש לענין מלקות כיון דבעינן שתרחה בשעת החרחה פסולין וחף בחוכח עדים לחרים מ"מ בלח בעי' שיעידו שהתיר עלמו למלקות וחז פסולין היו

והנה הטור הביח בהלכות יוה"כ מנהג לנקות בעיוה"כ לחר שמנחח לנזר המלקות שבי' נוהג וכתב הב"י דח"י למה לח מכפר חם בח להלקות להשובה וגבי דכפרה גמורה לח הוי כפרה נמקנת הוי, והד"מ כתב לפי שנהגו לנקות בדבועה קטנה לח בהכחה גמורה, הנה יסוד וגורם מחלוקתם מוזכר בריב"ח בחגרת הסמיכה שהמיבו חכמי ח"י למסוך הרגש מחכמיהם לפי מ"ש הרמב"ם דחם הסכימו כל חכמי ישרחל סומכין חף שהיו סמוך מפי סמוך, והרשב"ח נתלק עליהם וחמר דכל דוקח והוח היכח מסכים, והמה כ' דרובו ככולו [ויש לי לנמר בזה בשוב עמי לב יבי' ובכתב בית ישרחל לב יבחנו, ועל פדעת ישרחל לב ינוחו, פי' דרשו חז"ל בכתובות (קיב.) בכתב ב"י לב יבחנו זה סמיכה והיינו שים מפי שים, ומשמ כי על פדעת ישרחל לב ינוחו וע"כ גם הסכמת הנבחי ח"י לב יהיה, ומין מסמיס זקנים בחי"ל) וע"י נלגולי הדברים נתוכחו לוך יעשו בחיוב מלקות לענין החומר, והביח מהר"י בי רב כי לתשובה יכולין לנקות חף בלח סמיכה ומכפרת, וזה דעת הב"י בהלכות יוה"כ שכתב חחר דעת רבו מוהר"י בי רב דכפרה ותשובה הוי כמו ח"מ מדין חורש בשמוכין, וחקרו בפ' חלו נערות דחמרינן בלח חתרו בו דממונה משלם, וקלח יש מלקות להשובה, ונרחה פשוט דחין חיוב על הדיין להלקותו להשו' כדמוכח בספר החנוך, דהנה מלוה זו בזמן סמוכין, מבואר דחין סמוכין ליכח מנוס כלל, וכן לענין להלקותו יותר מבשיעור הרחוי מנה בבי מלקות בזמן סמוכין ולח החידנה, והטעם לזה כיון דקי"ל דקבלת קרוב חו פסול לעד חין עליו חיוב הנדה והוח עד הכשר להעיד הכתוב מדבר, ולח חשר מצד קבלתו כן נמי כחן כ"ש מצד נע"ד וחין יכולים לכוף לזה חינו בנדר מנוס כלל ומיושב נפלא"כ דחינו פוטר מהשלומין מלקות כזה חשר חין חיוב על הדיין, דכדי רשעתו משום רשעם תחת תהם מחייבו על הדיין קלי, ומיושב נמי בפ' שבועת הפקדון דמיבעיא לן בחתרו בי' לנוקם, חי מייתי תשם גזילות וחם חיכח מלקות להשובה כיון דשבועת הפקדון נמודה בלח"ם בעי מלקות להשוב' ומ"מ מייתי תשם כמו שהעיר בשעתמ"ש סי' כ', ונמ"ש נרור כיון דחינה בנדר חיוב מלות עשה רק מצד רשון הבעל דין חינו פוטר מחשם, ונם משנה מפורשת בסוף יומח דחייבי חשמות מתכפרין בחשם, ופרש"י חשם נזילות, מבואר דשיכח דהוי מרבותו לתשובה חשם מכפר, ול"ד לחייבי מלקות בהתרחה:

והנה הנה"מ הביח בשם רי"ו בי"ד סימן קנח מי שבח וחמר

וחמר חלוקתי שנת לכלתי חלב אין ממיתין אותו, ואין מלקין אותו, ואין פוסלין לעדות על פיו דקי"ל כרבנן דאין אדם מכים עצמו רשע, אבל אם נח לעשות התוכח מלקין אותו ועושין לו כך וזו היא כפרתו דמלקות במקום מיתה עומדת ע"כ, ונגם לפי כי דבריו נראין, דאפשר להלקות לתשובה לפי שאין העבירה ידוע עושין לו כך ה"ל קשה כיון דאמר קרא טעם אחין אדם מכים עצמו רשע, וק"ל לפי אמר לעשה התוכח דאמרומי קא מערים ה"ל לית לקי להתוכח וכן מוכח בר"ן בפ' שם"ע שכ' בטעם על הסניף עליהן חמשה פעמים והזהו דחייבין על כל אחת ואחת שיכולין לחזור ולהודות ולא משוי נפשייהו רשעים נמכי דחוק לג"ד לא דייקי, ונגם אין כוונת הרין מחמת פסול כיון שנשבע שמ"י לית יחזיר ויגיד הלא הוי פסול, דלמה לא הוי משני מידי דמה נכך שמי' אין לג"ד סוף סוף פסול הוא, אלא ודאי דמה אין קפידת דאלא התוכח מועלי בשבועות, לילך למקום שאין מכירין אותו ואמרי זה אינו יודע כלל אם עשה עבירה בהודאתו שני והוי תשובה ה"ל יכול לחזור ולהודות ויעיד, אלא שמ"מ עדנה אין מכים עצמו רשע ומה לא משני התוכח, ועי"ז אמר דאין לג"ד לא דייקי ואינו מכים עצמו רשע מה ה"ל יכול לדברי רייש דגם להתוכח אין מלקין אותו גם אין העבירה ידועה, וה"ל המלקות בעיה"כ אינו מכפרה ולכאורה דאם אי' בגדר מלקות אי' אסור להכות דקי"ל אסור לחבול בעצמו ומה משני, רמנו מה, אלא עיקר המלקות לפי שהעת עת וידוי וכל עניו עדות בהורס שיעסוק במעשה ואם בכל דרכי התורה, אם כן הכהנה שאין עצמו ומזומן לקבל המכות הוא פועל אחרטה יותר, ונם דמי לכפלוטו ורק מכ"ד דקי"ל דפטור וכיון שאין עצמו ללקות ואין מי שיכנו הוי כרת וכפרה בפקנת הוי:

ומעתה נשופה לל דברי הרמב"ם שהתחלנו כי בפ"ב כ' לענין רישוי להחזירו כגון החובל או המזיק להחזירו או נזקלו, ובפ"ח לענין וידוי כ' החובל בחבירו או המזיק מחילו העפ"י שסילח הינו מתכפר לו עד שיתודה ולא זכר נזכ והוה דעבירות שבין אחד לחבירו צריך רישוי וחבירו מחרלה נעשה הדבר כלנו מתחלה הרשה לו כן ואין אדם יכול להרשות שהינו ברשות וה"כ חבלה וזקקת ממון שהינו רשאי לעשות בעלמו הינו רשאי להרשות לחבירו ג"כ, והא דמוחר בפ"ם הכני פצעני על מנת לפטור פטור, היינו פטיר אבל חסור וכמוחר בהלב"ח, ה"כ ה"פ דבפ"ח כ' החובל או המזיק בזה צריך וידוי ולא מכני בזה מחילת חבירו כי אף העושה לעלמו כן צריך מחילה, אבל לענין רשוי כ' שגם הניזל, וה"כ ניומא דמצמע דפילנו סני היינו בגזל, וכן בפ"מ שזה ניתן להשבון היינו ג"כ בחונתה דמכני מחילה, אבל חובל צריך וידוי:

מזה שהנו חומרים נזלנו כולל כל מין שבין אדם לחבירו, ובריך חרטה נמירה מלבד הפנוי לחבירו כי על זה אין יוה"כ מכפר, וה"כ צריך ג דברים (ה) החזרה (ב) הרישוי (ג) וידוי דברים וכן הוא כ"ד דברים המעכבין התשובה, כי הממון נשאר תמ"י וקשה לפרוש מזה, ואם שאמר דוד המע"ה כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד כי כל אדם אחרי העשות דבר נגד ד', נשר המעשה יניע לו כל העלב על מה עשה ככה, לכן אמר וחטאתי נגדי תמיד, כי מתנגד העשי' לרצונו, וכן כי עוונו אגיד אדאג אחטאתי אחרי העשי', הוא מיצר ודואג אבל הממון הנשאר מ"י וכן עול האדות גם אחרי העשותו כן, אין רגע מפסיקו לכן מעכב התשובה מ"ו:

סימן מב

בסימן שקודם כתבתי דהיכא שנח לפנינו ואומר ומהודה על עבירות שעשה ואין אנו יודעין אם עבר עבירה זו הוי בכלל למקום שאין מכירין אותו ואומר חשוד אני דמשני נם לענין פסולי עדות, וכשיב בין אדם למקום דכלפי שמיא גליא ודי ירחם ללבב, וזה מבואר סוגיא דשבועות שעדות דמשביע עליהן תשבה פעמים חוץ לנ"ד וכפרו חייבין ק"ם על כל אחד ואחד ואמר ר"ם מה טעם מפני שיכולין לחזור ולהודות והיינו דנאמנים לחזור ולהעיד אף שמ"ב עברו על השבועה דכיון שהודו בפני ב"ד והתוודה שוב אחר לבשרתו, וזה יבואר דברי הגו' מהר"ם האריך מבואר בב"י סימן כ"ח בהשיבו שלא בפני בע"ד אחרין ומגידין בפניו ויכולין לחזור מדבריהם הראשונים אף שהגידו בתחלה עפ"י השבועה, ול"א משם נפשך עברו על השבועה והניח רחי' משם דשבועות העדות שיכולין לחזור ולהודות שכתב הר"ן בטעמא משום דחוק לב"ד לא דייקי ודבריו תמוהין דלא מינו בשום מקום דעובר על השבועה חוק לב"ד דיהיה כאר אבל לענין דבריו נראה עפ"י מה דקי"ל בנשבע להשבח שנחלקו בזה רש"י ור"ת בפ' כל הנשבעין הם מפסל והכרעת הריב"ם דבעבר בקום ועשה נפסל אבל בחוכל ולא אכל לא, והיינו מטעמא דבשו"ת להבח אין לוקין כמבואר בשבועו' ד' (כח) בעבר להבח בחוכל ולא אכל דאין לוקין, וקי"ל בלאו שאין בו מלקות דלא מפסל אלא מדרבנן, ובזה הכריע הריב"ם דכיון דבשעה שנשבע לא ידע שבועה לשקר מפיו דמי לשבועת שוא ושקר לעבד דלוקין אף דעקימת שפתיו לא הוי מעשה מ"מ מדינן שקר דומיא דשוא כתיב לא יוקה ה' ומלקין ומנקין אותו, ומעתה נראה בשבועה להבח היכא דעובר בעקימת שפתיו דבזה לא מדינן שקר דומיא דשוא בעינן מעשה ממש, וכיון דהוי בעקימת שפתיו לא לוקין והוי דומיא דשוא ולא אכל דבכרעת הריב"ם הכריע דלא נפסלין, ומעתה דברי מהר"ם החרוך ברורין דכיון שבשעו שיגידו בחמת הוי שבועה להבח וכיון שעברו רק בעקימת שפתיים אין לוקין וממילא לא נפסלין כבכרעת הריב"ם בשבועה דלהבח, רק דלא מקשה דקי"ל אין אדם מכים עצמו רשע ואף עבירות שאין בהם פסולי עדות כמ"ש הקצה"ח בסימן ל"ח ול"ד, וזה מניח רחי' משם"ע דאם נימא דה"ב משום דאין אדם מכים עצמו רשע, ה"ב היכי יכולין לחזור ולהודות נהי דנגדר להודות ואם התוכח, מ"מ הלא אף נאמר העשה התוכח מ"מ אין מכים עצמו רשע כמבואר במרדכי הובא בסמ"ע סימן ל"ד וע"כ משום דאין לב"ד לא דייקי ולא חשבי להו כרשעים בזה ה"כ כן הוא בנשבעו שיגידו בחמת שאינו נחשב לרשעה בעיניהם, ועיין בס"ם שמעתתא ז' שכתב לומר דהיכא דאינם נפסלים שוב מכים עצמו רשע ומ"ח מבואר וים לעיין לדברי הס"מ בפי"ג מהל' שבירות בהג בחסיפ בקול כיון דמשבחת במעשה לוקין אף אאין מעשה היב נימא בשרחוי להגיד בפה שוב בדינא דמ"ר"ם החרוך לפי דבריהם שעברו על השבועה נהנה נידונים בחלקות לפי שיכולין לעבור בכתב דמשני עדותן, אבל ס' מהר"ם הו הלא ס"ל בכתב בשר הו הלא ס"ל בם, הס"מ רק בם' האינוך להיפך בחמ"ב הא"ל בפ"ר ממלוה, ועיין מ"ם בהחרוכם בתוספתא בסוף אם' חולין, ועיין חומים שם בסימן כ"ח ולדבריהם הל"ל ה"ם, הכל בטוב טעם, ועי' קצה"ח סימן כ"ח ומשתי סברת זו דיכולין לחזור ולהודות ע"י התוכח אף שדחה זה מ"מ מ"ם, נראה בזה:

סימן מג

מרחשון תרט"ז לפק נעשוועיו

כבוד ידי"ע וי"נ הרב המאוה"ג ההריף ובקי נודע לשם ולתהלה כש"ת מו"ה משה פינם:

ע"ד קושיית מעכ"ת אשר הקשה על המבואר בר"ם ספ"ב שלח ר"ג נר' יהושע שיכות במקלו ונתרמילו ביום"כ שחל

האחת, ביחס לכפרת התשובה (ב"ק צב, א): "אף על פי שהוא נותן לו [החובל לנחבל, חמשה דברים שהוא חייב לו] אין נמחל לו, עד שיבקש ממנו [מחילה]; שנאמר (בראשית כ, ז): 'ועתה השב אשת האיש [כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה]".

וכפלו חכמים הלכתא זו ביחס לכפרת יום הכפורים (יומא פה, ב):

"...עבירות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. את זו דרש ר' אלעזר בן עזריה, 'מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו' - ...שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר...".

וקשה, שהלא באותה המשנה עצמה (יומא פה, ב) שנינו, שאין יום הכפורים מכפר אלא "עם התשובה". וכיון שכפרת היום זקוקה לצירוף כפרת התשובה, וכפרת התשובה צריכה פיוס חברו, הרי ממילא נמצא, שאין יום הכפורים מכפר אלא למי שכבר פייס את חברו. ולמה לי משנה שלימה וילפותא בפני עצמה ללמדנו זאת?

ולדברי ר' יונה ניחא. שבקרא ד'תטהרו' הן נתחדשה הלכה בוידוי יום הכפורים שאינה בוידוי דתשובה - שהוא צריך להקדים ריצוי חברו לוידויו, דוק.

ה. אבל הרמב"ם והחינוך הן השוו מידותיהם, ולא חילקו בין וידוי דתשובה לוידויו של יום הכפורים. שלדעת החינוך, השבת החמס מעכבת גם וידוי דתשובה, כדנתבאר. ולדעת הרמב"ם, אינו מעכב אף לא את וידויו של יום, דהא כללינהו לתרווייהו כחדא'.

איברא, שכבר כתבתי, שלא אמר החינוך דמעכב את וידוי התשובה, אלא 'השבת החמס' דווקא; אבל ריצוי חברו, אינו מעכב בו. ואם כן, אפשר שבדינא דריצוי הוא מודה לחילוקו של ר' יונה; אלא שאיהו לא איירי שם מוידוי יום הכפורים כלל, אלא מוידוי תשובה בלבד [ולא הזכיר שם כל עיקר את שאר המכפרים, לא יום הכפורים, ולא מיתה וייסורין, דוק].

אבל הרמב"ם בודאי לית ליה חילוקו של ר' יונה. ולכאורה יקשה עליה דקדוקו של הגרי"ה הנ"ל, למה לי ילפותא נוספת ביחס ליום הכפורים שכפרתו מותנית בריצוי חברו, תיפוק ליה דבעיא תשובה, והתשובה הלא בעיא ריצוי?

[עניין זה, התבאר בהרחבה לעיל סימן ה': "ההבדלים שבין חילוקי הכפרה". וראה מה שהרחבנו שם בדעת ר' יונה והרמב"ם, ובעניין כפרת יסורין ומיתה בלא ריצוי חבירו.]

* *

מילואים
פיוס ותשלומין

המקניט חברו, כפרתו מותנית בכך שירצהו. והגוזלו, כפרתו מותנית בהשבת הגזלה. ושנינו, שהחובל, כפרתו מותנית בשתיים: תשלומין וריצוי. ונחלקו ראשונים האם גם בגוזלו ומזיק ממונו הדין כן, שמלבד התשלומין, הוא חייב גם לרצותו. וסוגיית הגמ', משמעה לכאורה כהסוברים שאינו צריך, וצ"ע.

* *

י. "אין **התשובה ויום הכפורים** מכפרין... אבל עברות שבין אדם לחברו, כגון החובל את חברו, או המקלל חברו, או גזלו, וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו, וירצהו" (פ"ב ה"ט) .

בתחילת הסימן הובאו דברי הרמב"ם (ב, ט):

"עבירות שבין אדם לחבירו, כגון חובל חבירו, או המקלל חבירו, או גוזל, וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו, וירצהו. אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו".

וצ"ב למה כפל הרמב"ם דבריו. שכבר כתב ברישא: "...אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו, וירצהו"; וחזר ושנה הדברים: "אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחל לו".

ונראה, שלפי שהדברים מוסבים על מ"ש: "עברות שבין אדם לחברו, כגון, החובל את חברו, או המקלל חברו, או גזלו"; היה עולה על הדעת לפרש מ"ש: "עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו, וירצהו", דלצדדין קתני, ואו או קאמר; שאם קללו, דלא שייך שם תשלומי ממון, הרי זה צריך לרצותו; ואם גזלו, שהוא צריך להשיב הממון, תו אינו צריך לרצותו. על כן הוצרך לכפול ולומר: "אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחל לו".[יא]

ואכן, מתני' (יומא פה, ב) סתמא קתני: "עבירות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד **שירצה** את חברו". וכתב המאירי: "...אם גזלו, **שישיבהו ויפייסהו**; ואם הקניטו, שירצהו בדברים ויפייסהו למחול לו".

וכן הדברים מפורשים במתני' (ב"ק צב, א) ביחס לחובל בחברו:

"אף על פי שהוא נותן לו [חמשה דברים] אין נמחל לו, עד שיבקש ממנו [מחילה]; שנאמר (בראשית כ, ז): 'ועתה השב את אשת האיש... [ויתפלל בעדך וחיה']" [אלמא, אף לבתר שהשיבה לו, הוא צריך גם לבקש הימנו].

ובא פירושה בברייתא השנויה בגמ': "ת"ר, כל אלו [סלע, מנה, מאתיים וד' מאות - רש"י] שאמרו [במתני' לעיל צ, א]: דמי בושתו; אבל צערו... אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו"; ופירש רש"י: "אבל צער" - שדואג על בושתו".

והרי זה לפי שעדיף לו לאדם שלא יביישוהו, מאשר יביישוהו וישלמו לו דמי בושתו, ו'צער בושתו' זה, לא איתיהיב לתשלומין, אלא צריך לבקש מחילה.

ונראה פשוט, ד'בושתו' לאו דוקא, והוא הדין גופה של המכה, שמלבד מה שמשלם לו דמי נזקו כעבד הנמכר בשוק, עוד הוא צריך לבקש מחילה על 'צער מכתו'. וכיוצא בזה איכא נמי 'צער צערו' [אבל ברפוי ושבת, לא שייכא כמובן]. ולא נקטה ברייתא 'בושתו' אלא משום דקאי אמתני' ד"התוקע לחברו...סטרו...", וכיוצא, שאין שם אלא בושת. וכן מפורש בר' יונה (שע"ת א, מד): "...כי אף על פי שנתן דמי בושתו ודמי צער ההכאה, אין צער הבושה **וההכאה** נמחל לו, עד שיבקש ממנו מחילה".

ב. אבל ר' יונה (שם) כתב:

"...כי בדברים שבין אדם לחברו, כמו הגזל והחמס - לא יתכפר עוונו, עד אשר ישיב הגזלה. וכן אם ציער את חברו והציק לו, או הלבין פניו, או סיפר עליו לשון הרע - אין לו כפרה, עד שיבקש ממנו מחילה. וכן אמרו רבותינו ז"ל, כי אף על פי שנתן דמי בושתו ודמי צער ההכאה, אין צער הבושה וההכאה נמחל לו, עד שיבקש ממנו מחילה".

משמע מדבריו, שבחבלה דוקא הוא דאיכא תרתי: תשלומין ומחילה; מפני שיש בה תרתי: בושתו ו'צער בושתו'. אבל

יא. אבל יעויין הל' חובל ומזיק פ"ה ה"ט ובלחם משנה שם, ועי' סמ"ג עשין ע'. וע"ע "תוספת יום הכיפורים" (פה, ב ד"ה עבירות), ו"מעשה רוקח" פ"א ה"א (ד"ה וכן החובל).

בנזקי ממונו, ליכא אלא חדא, מה שהחסירו ממונו; וכיון שהשיב לו והשלים חסרונו, כבר יצא ידי חובתו. ודקתני: "עבירות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו". בנזקי ממונו, מתקיים הריצוי בגוף השבת הממון.

ג. והנה גרסי' (תענית טז, א):
"וישובו [אנשי נגוה] איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם" (יונה ג, ח) - מאי 'ומן החמס אשר בכפיהם'. אמר שמואל, אפילו גזל מריש ובנאו בבירה, מקעקע כל הבירה כולה, ומחזיר מריש לבעליו".

והתבאר, שנחלקו ראשונים בפירושה. דעת רש"י והחינוך, שמימרא זו מיירא בדין 'עזיבת החטא', וקאמר שמואל, שאינו חשוב עוזב חטאו עד שיוציא גזל מתחת ידו. אבל דעת הרמב"ם ור' יונה, שהשבת החמס אינה מכלל 'עזיבת החטא', אלא מכלל ריצוי חברו [וע"כ אין זה מעכב את הוידוי].

ולדעת רש"י והחינוך, ניחא מה שלא הוזכר כאן ריצוי חברו. די"ל דקרא איירי מגוף מעשה התשובה בלבד. אבל לדעת הרמב"ם ור' יונה, הלא רק 'וישובו...' מיירי מגופה של תשובה, אבל 'ומן החמס...' זהו מכלל 'תיקון המעוות'; וכיון שכן, היה לו למקרא להזכיר גם ריצוי חברו[יב]?

ומכאן ראיה לדברי ר' יונה, שבנזקי ממונו, אינו צריך לרצותו, שההשבה לבדה היא הריצוי. [אלא אם כן נימא, דמעשה דאנשי נינוה כך היה, שלא ידעו שצריך לרצות חבריהם, וצע"ק].

ד. ועוד איתמר (יומא פז, א):
"רמי ליה רב יוסף בר חבו לר' אבהו... והכתיב (שמואל א' ב, כה): 'אם יחטא איש לאיש, ופללו אלוהים' [קס"ד, דהאי 'ופללו' לשון תפילה ופיוס הוא, שהקב"ה מפללו ומפייסו, ומכפר לו. ושמע מינה, דיום הכפורים מכפר אף על עברות שבין אדם לחברו בלא שירצה את חברו. ומשני:] מאן אלוהים - דיינא".

ומהכא נמי משמע, דאיכא בין אדם לחברו, שדיו ב'ופללו אלוהים - דיינא', ואינו צריך לרצותו ולפייסו עוד, וצ"ע.

* * *

יב. ואין לומר שישראל דוקא שנצטוו על התשובה, נצטוו לתקן המעוות. דהא עיקרו של דין הריצוי, לא למדנוהו אלא מאבימלך.

פרק ב' הלכה ט' - י'

"...אבל עבירות שבין אדם לחבירו... אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו, וירצהו. אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו...

"לא רצה חבירו למחול לו, מניח לו שורה של אנשים גדולי אדם מרעיו, ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נחרצה להן, מניח לו שניה ושלישית. לא רצה מניחו והולך לו; וזה שלא מחל, הוא החוטא. ואם היה רבו, הולך ובא אחריו אלף פעמים, עד שימחול לו.

"אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס, אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס. וכשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. ואפילו הגר לו הרבה וחטא לו הרבה, לא יקוס ולא יטור. וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון."

סימן י"א

פיוס חברו והתרצות למקום ב"ה

א. החיוב לרצות את חברו, הוא בשיעור שיהא חברו מחויב על פי דין להתרצות לו. ש'תיקון המעוות', הוא בזה שמפקיע מחברו את ה'חיתר תרעומת' שיש לו עליו.

ב. פיוס חברו, גורם ל'סילוק התרעומת' מעליו. ועדיין ממידת חסידות, יש פיוס אחר פיוס, עד שיבוא למידת הארת פנים. אבל ביחס למקום ב"ה, הריהו מחויב לזכות בהארת פניו ית', ועל כן אין דיו ב'פיוס' בעלמא. ומיהו אף 'פיוס' זה מועיל 'לסלק תרעומתו' כביכול, וכבר מיקרי מאותה שעה צדיק ובעל תשובה.

* *

א. תיקון המעוות

כתב הרמב"ם (ה' תשובה ב, ט):

"...אבל עבירות שבין אדם לחבירו... אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו, וירצהו. אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו...

"לא רצה חבירו למחול לו, מניח לו שורה של אנשים גדולי אדם מרעיו, ופוגעין בו ומבקשין ממנו [שימחל לו]. לא נחרצה להן, מניח לו [שורה] שניה ושלישית. [ואם עדיין] לא רצה [מכרו להמפייס לו] מניחו והולך לו; וזה שלא מחל, הוא החוטא[א]. ואם היה [זה שהוא חטא נגדו] רבו, הולך ובא אחריו אלף פעמים, עד שימחול לו".

ומבואר, שדין ריצוי חברו, אינו דוקא שיפייסו עד שיהא חברו מרוצה לו; אלא שהוא מחויב לעשות **מעשה** ריצוי כפי השיעור שהדין מחייבו.

א. הדברים נתבארו בגמ' (יומא פז, א) ביחס למי שהקניט את חברו. ודן הרמב"ם, שהוא הדין בכל כיוצ"ב.

והיינו נמי מה שכפל הרמב"ם לשונו בריש דבריו: "צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו"; תני "לרצותו", כלישנא דמתני' יומא [פה, ב: "עד שירצה את חברו"]; והדר מפרש: "ולשאול ממנו שימחל לו", [כלישנא דמתני ב"ק צב, א: "אין נמחל לו, עד שיבקש ממנו"]. לומר, שאינו חייב לפייסו עד שיתרצה לו, אלא שהוא צריך לעשות מעשה ריצוי כפי שהדין מחייבו, ותו לא, דוק.

ב. והנה סיים הרמב"ם דבריו:
"לא רצה... זה שלא מחל, הוא החוטא".
ועוד כתב להלן (הלכה י):
"אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס, אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. ואפילו הצר לו הרבה וחטא לו הרבה, לא יקום ולא יטור.
"וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון. אבל הנכרים ערלי לב, אינן כן, אלא ועברתו שמרה נצח (ע"פ עמוס א, יא); וכן הוא אומר (שמואל ב' כא, ב) על הגבעונים, לפי שלא מחלו ולא נתפייסו: 'והגבעונים לא מבני ישראל המה'".

ולכאורה, אין מקום הדברים הללו כאן בהלכות תשובה, אלא בהלכות דעות? אלא משמע, דטעמא קא יהיב למילתא, מה טעם דיו לחוטא לפייס חברו בשלוש שורות, שהרי זה מפני שהדין נותן, שבכך יתפייס לו חברו. וכיון שעבד כולי האי, כבר יצא ידי חובתו, ואף על פי שהלה לא נתפייס.

ג. ועדיין צריך ביאור, שהלא ההלכתא שהנפגע חייב להתפייס למי שחטא נגדו כאשר הוא מרצהו, זהו הלכה בהלכות אהבת ריעים [וכדהאריך הרמב"ם בהלכה י' הנ"ל, דנפקא מ'לא תיטור']. והיאך נעשה זה שיעור בהלכות תשובה של זה שחטא נגדו.

והנראה מבואר מזה, שעיקר חובת פיוס חברו גם כן הוא מדין אהבת ריעים. ובדין זה, הלא ודאי הדברים כרוכים זה בזה, שאין שם חוטא אלא אחד, או שזה חוטא לחברו, או חברו לו. אלא שאחרי שדין אהבת ריעים מחייבו לפייס את חברו, על כן נעשה זה גם מדיני התשובה.

וכיוצא בדבר, דין מורא רבו מחייבו לפייס את רבו שהוא חטא נגדו. וחלוקה היא מצוות מורא רבו, שהיא מחייבתו לפייס את רבו יותר משאר ריעיו; שמצות אהבת הריע, אינה מחייבתו שיפייסנו אלא בשלוש שורות בני אדם בלבד; ומצוות מורא רבו מחייבתו לפייסו בלא שיעור. ואחרי שהוא מחויב לפייס כל אחד מהם כדינו, חזר זה ונעשה זה הלכה גם בהלכות תשובה, שאין התשובה מכפרת עליו עד שיקיים את דינו.

ד. אבל יש לעיין, שהן כתב ר' יונה (שע"ת א, מד):
"העיקר הששה עשר - תיקון המעוות באשר יוכל לתקן... כי בדברים שבין אדם לחברו, כמו הגזל והחמס, לא יתכפר עוונו, עד אשר ישיב את הגזילה. וכן אם ציער את חברו והציק לו, או הלבין פניו, או סיפר עליו לשון הרע, אין לו כפרה עד שיבקש ממנו מחילה...".

ומבואר, שמלבד מה שזהו הלכה בהלכות אהבת ריעים, זהו גם כן מעיקר הלכתא דתשובה, שהוא צריך לפייס חברו כדי לתקן את אשר עיוות בחטאו. אבל מה שזה שהוא חטא נגדו צריך להתפייס לו בשיעור זה, הן זהו הלכה רק בהלכות אהבת ריעים. ויש לעיין, היאך חיובו של חברו בהלכות אהבת ריעים נעשה דין בשיעור הפיוס של החוטא שמהלכות תשובה?

ולכאורה י"ל, שלפי שחיובו לתקן המעוות, הוא רק "באשר יוכל לתקן"; וזה שהרבה עליו ריעים והפציר בו שיתפייס לו, מה יוכל עוד לעשות. והרינו דנים לומר, שהשיעור המגדירו כמאן דעבד מה שבידו, הוא גופיה השיעור שהוא מחויב לפייס

חברו מדין אהבת ריעים [ולפי זה נוכל לומר, שמכל מקום מידת חסידות היא שירבה עליו רעים עוד עד שיתרצה].

אבל ממ"ש הרמב"ם: "וזה שלא מחל לו, הוא החוטא", משמע, שמפני שהלה קרוי 'חוטא' במה שאינו מתפייס, היא הנותנת שיצא זה ידי חובת מצוות תשובה שלו. והדבר צריך לפנים, שהלא חטאו של הלה הוא בדין אהבת ריעים, ומה זה נוגע ל'תיקון המעוות' שמחויב בו החוטא מדיני תשובתו?

ה. והנראה בזה, שאחרי שנתבאר לן שזהו מדיני אהבת ריעים שהחוטא מחויב לפייס את חברו. ועוד למדנו, שזה שחטא נגדו, אמנם מחויב להתפייס לו לכשיבקש הלה הימנו, אבל עד שלא ביקש, אינו מחויב. והרינו למדים מכללא, היתר חדש בדין אהבת ריעים: שמי שחברו חטא נגדו, הרי הנפגע רשאי שתהא לו תרעומת על זה שחטא נגדו עד שיפייסינו. [וכדתנן נמי בכמה דוכתי (ב"מ ע"ה, ב ועוד): "אין לו עליו אלא תרעומת"; וממילא משמע, שדין 'תרעומת' מיהא אית ליה עליו].

והגם שבגמ' (פסחים קיג, ב) טרחו למצוא גוונא של היתר לשנוא חברו, ולא אשכחו אלא ברשע בלבד; דאיתמר:

"הרואה דבר ערוה בחברו... יחידי... אמר ר' שמואל בר רב יצחק אמר רב, מותר לשנאתו, שנאמר (שמות כג, ה): 'כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו... [עזוב תעזוב עמו]' - מאי שונא? אילימא שונא נכרי; והתניא, שונא שאמרו, שונא ישראל...; אלא פשיטא, שונא ישראל; ומי שריא למסנייה? והכתיב (ויקרא יט, יז): 'לא תשנא את אחיך בלבבך'. אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא; כולי עלמא נמי מיסני סני ליה. אלא לאו כהאי גונא, דחזיא ביה איהו דבר ערוה".

לא קשיא. שודאי רק גברא 'שאינו עושה מעשה עמך', הופקע ממצוות אהבת ריעים, שהרשע אינו 'ריע'. אבל זה שיש לו עליו 'תרעומת', ודאי בכלל 'ריע' הוא ומצוה לאוהבו. ולא יצא מן הכלל אלא ביחס להיתר 'תרעומת' בלבד וכלפי אותו הדבר המסוים שהלה חטא נגדו, שהוא רשאי להתרעם עליו על כך עד שיפייסנו.

ויסוד דין זה נראה, שכלפי אותו הדבר שהלה חטא נגדו, הלא לא נהג עמו מנהג ריעות, ועל כן אף זה אינו מצווה להתרועע עמו. שאין אדם מצווה להתרועע אלא עם מי שנוהג עמו מנהג ריע. ומיהו, היינו דוקא ביחס לאותו הדבר עצמו שזה חטא נגדו ולא נהג בו כריע, הרי שכנגדו רשאי שלא להתרועע עמו ולהתרעם עליו; אבל עדיין הגברא עצמו בכלל 'ריע' הוא, ומצוה לאוהבו[ב].

ב. והגר"י הוטנר זצ"ל ב"פחד יצחק" (יוה"כ מאמר כ') הביא דוגמא לדין זה. ששנינו ריש פרק הזהב, שמי שנתן מעות לחברו לקנות מטלטלין, וחוזר בו, הגם שעצמו של קניין כסף לא חל במטלטלין, הריהו מתחייב ב'מי שפרע'. ואמרו בגמ' (ב"מ מח, ב) דמילט לייטינן ליה, ושרי לקללו, לפי שבאיסור קללה נאמר: "בעמך" - בעושה מעשי עמך", וזה לא עשה 'מעשה עמך'. וביארו התוס' (ד"ה בעושה):

"לא מיקרי האי 'אינו עושה מעשה עמך' לעניין שיהיה מותר לקללו בחנם, כי אם לקללו על המקח הזה ב'מי שפרע'".

נמצאנו למדים שתי הלכות בדינא ד'בעמך' - בעושה מעשה עמך': חדא, ביחס לגברא רשע, שמותר לקללו חנם; ועוד, שאף גברא שהוא בכלל 'עושה מעשה עמך, מותר לקללו מיהא על דבר עברה מסוים דעביד בה שלא כ'מעשה עמך'. [ובסימן ח': וידוי של יום הכיפורים והקרבנות ביארתי עוד כיוצא בזה ביחס להלכתא ד'זבח רשעים תועבה', עי"ש].

ואף חיוב אהבת הריע מתחלק באופן דומה. שאם הוא גברא רשע ש'אינו עושה מעשה עמך', אין כלפיו חיוב אהבת הריעים כל עיקר. ועוד נאמר בה, שגם מי שבכללות הוא בכלל 'עושה מעשה עמך', ובודאי מצוה לאוהבו, מכל מקום, כלפי הך מילתא גופא שהלה חטא נגדו, הרי זה הופקע מאותה המצוה שהוא רשאי שתהא לו עליו תרעומת בדבר מסוים זה; ודפח"ח.

ו. ונמצאנו למדים, שהחוטא לחברו, עבד תרתי: חדא, מה שפגם הוא במצוות אהבת ריעים, במה שגזלו, או שהציק לו; ועוד, מה שנתן לחברו 'היתר תרעומת' עליו, בדין.

והנה בחלק הראשון, הלא הוא בזה כשאר עובר על מצוות שבין אדם למקום; דמה לי אם עבר על לאוין דמאכלות אסורות, או על עשין ולאוין שבין אדם לחברו. ובזה שהוא שב לפני המקום ב"ה, וחוזר וקובע בלבו אהבת הריע, כבר תיקן את המעוות.

אלא נראה, שמה שנתחדש בעברות שבין אדם לחברו, שתיקון המעוות מותנה בפיוס חברו, הרי זה נובע מהחלק השני, שהחוטא לחברו הן נתן לו היתר תרעומת עליו, והפקיע מחברו את חובת אהבת ריעים כלפי דידיה. ומכלל תיקון המעוות הוא, שיסלק מחברו היתר זה. והואיל ואין חברו מחויב להתרצות לו אלא משיפייסנו, על כן נעשה הפיוס חלק מעבודת התשובה. ומטעם זה עצמו, כאשר עשה החוטא ריצוי בשיעור שיהא חברו מחויב להתפייס לו ולאוהבו, עד שאם אין הלה מתפייס לו, הוא ניהו החוטא, כבר ניתקן ממילא המעוות כולו, דוק[ג].

ז. והנה איתמר (יומא פז, א):

"ר' זירא, כי הוה ליה מילתא בהדי איניש, הוה חליף ותני לקמיה [עובר ושונה ומשלש פעמים רבות - רש"י] וממציא ליה [ממציא נפשיה לפני מי שחטא לו, אולי יבקש ממנו מחילה, וימחול לו - רש"י] כי היכי דניחי וניפוק ליה מדעתיה". ועי"ש עוד עובדיה דרב עם ההוא טבחא במעלי יומא דכיפורי.

ומבואר, שהגם שאינו מחויב ממידת הדין להמציא את עצמו בפני מי שחטא נגדו, אלא על החוטא מוטל לבוא אליו לפייסו; מכל מקום, מידת חסידות מיהא הויא שימציא את עצמו כדי להקל עליו את בקשת הפיוס [ומשמע, שאפילו רב לתלמיד נמי]. וכמו כן מבואר עוד מזה, שאין זו אפילו לא מידת חסידות שיהא מוחל לו מעצמו בלא שיפייסנו; שעל כן הוצרכו רב ור' זירא לטרוח להמציא את עצמם ולשנות ולשלש, על מנת שהלה יפייסם וימחלו לו.

ונראה שורש דין זה: שזה ודאי אין בו אפילו לא מידת חסידות, להיות ריע למי שאינו מתרועע עמו. אבל ודאי היא מידת חסידות, שיעשה אדם מעשה שיתחייב על ידו במצוות אהבת ריעים. ודמי ללובש בגד שיש בו ארבע כנפות, כדי להתחייב ולקיים בו מצוות ציצית.

[אמנם הוא כתב שם ללמוד העניינים זה מזה. ולדעתו, זהו גופא יסוד היתר דין תרעומת, לפי שבדבר זה שחטא נגדו, לאו 'עושה מעשה עמך' הוא, וע"כ בדבר זה מותר לשנאתו. וצ"ע, שאם כדבריו, יהא כל אדם רשאי להתרעם עליו בדבר זה, וי"ל. אבל העיקר נראה כמ"ש, שהיתר התרעומת, אינו נובע כלל ממילתא ד'אין עושה מעשה עמך'; אלא דין חלוק לעצמו הוא, הנובע מגוף גדר מצות אהבת ריעים, שאין אדם מצווה להתרועע אלא עם מי שמתרועע עמו. ועל כן, כלפי אותו הדבר שהלה נהג בו שלא כמנהג ריע, הריהו רשאי להתרעם ולכעוס עליו, דוק].

ג. והגר"י הוטנר זצ"ל (שם) כתב כעין זה, באופן אחר. שמצוות אהבת ריעים גופה, כוללת שני עניינים: א. לאהוב את חברו. ב. להיות אהוב על חברו. לפי שכך הוא טבעו של האוהב, שהוא חושק להיות אהוב על מי שהוא אוהבו. ואשר מטעם זה הוא מחויב לפייס את חברו ולסלק תרעומתו מעליו, ובכלל 'תיקון המעוות' הוא, שמצוות אהבת ריעים מחייבתו גם להשתדל להיות אהוב עליהם.

ודפח"ח, אבל מסתברא, ש'להיות אהוב', הוא לכל היותר מידת חסידות. ולא עוד, אלא שגם חיובו הוא באהבת הריע, אינו הלכה שיאהבנו בחיוב ובהרגש, כפי שיבואר לפנינו סעי' ב' אות ט'.

[והנה אם נימא שעל כל פנים יש בזה מידת חסידות שיהא אדם מאהיב עצמו על ריעיו. יש לבאר בזה את ששנינו, שחסידים הראשונים היו ממציאים את עצמן לפני מי שחטא נגדם, כדי שיפייסום, דוק; וראה בפנים אות ז'.]

וכיון שזהו הידור במצוות אהבת ריעים, שיעשה אדם מעשה המכניסו לכלל חיוב; ממילא הדר נעשה זה נמי הידור במצוות התשובה, דהא בהא תליא, כאמור. והלכך טרח רב להמציא עצמו לההוא טבחא במעלי יומא דכיפורא דוקא, דוק[ד].

ב. פיוס והארת פנים

והנה כתב הרמב"ם (ה' תשובה ב, א):

"לפיוסי המזכה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו, ומפסר בידו לעשות, ופירש ולא עשה מפני המזכה, לא מילמה ולא מכשלון כח".

והיינו נמי מה שכתב עוד (שם ה"ב) ב'מהי התשובה', שאין תשובתו נגמרת אלא עד ש"יעיד עליו יודע תעלומות, שלא ישוב לזה החטא לעולם".

אבל ביחס לפיוס חברו, לא מצינו שיהא חברו רשאי לדרוש מן החוטא נגדו כולי האי. אלא כל שנראה ממעשיו של החוטא, שהוא מכיר בחטאו כלפיו ושגמר בלבו שלא לחטוא נגדו עוד, הרי זה מצווה להתרצות לו ולמחול.

ולהאמור נראה לבאר, שכיון שכל עיקר היתר התרעומת של הנפגע עליו, הוא מפני שאין הלה נוהג בו מנהג ריעות. הרי ודאי, שמשעה שהכיר זה בטעותו וגמר בלבו שלא לחטוא נגדו, הלא כבר חזר להתרועע עמו, וממילא פקע ההיתר תרעומת של הנפגע.

ב. אלא שיש לעיין בזה. דהנה כתב הרמב"ם (ה' דעות פ"א):

"דעות הרעה יש לכל אחד ואחד מבני אדם, וזו משונה מזו ורחוקה ממנה ביותר. יש אדם, שהוא בעל חימה כועס תמיד; ויש אדם, שדעתו מיושבת עליו ואינו כועס כלל... ויש בין כל דעה ודעה הרחוקה ממנה בקצה האחר, דעות בינוניות...

"שני קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה, אין דרך טובה... הדרך הישרה, היא מידה בינונית שבכל דעה ודעה מכל דעות שיש לאדם... ודרך זו, היא דרך החכמים... ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר, ויתרחק מדעה בינונית, מעט לצד זה או לצד זה, נקרא חסיד...

"ומצווין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים, והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר (דברים כח, ט) 'והלכת בדרכיו'. כך למדו בספירות מלות זו: מה הוא נקרא חנון - אף אתה היה חנון; מה הוא נקרא רחום - אף אתה היה רחום... ועל דרך זו, קרבו הנביאים לכל בכל מיני הבנויין... להודיע, שאלו דרכים טובים וישרים, וחייב אדם להנהיג עצמו בהן, ולהדמות אליו כפי כוחו...

"ולפי שהשמות האלו, שנקרא בהן היוצר, הן הדרך הבינונית שאנו מייחים ללכת בה - נקראת דרך זו 'דרך ה'' (בראשית יח, יט); והיא שלימדה תורה שנאמר 'והלכתם בדרכיו'...".

תמצית הדברים, שהמצוות שבין אדם לחברו נובעים משני מקורות: האחד, בתורת הנהגה מדינית טבעית הכרחית, ובה נצטוו אף בני נח. מוספת עליהן תורת

ולגופה של סוגיתנו, אין אנו מוכרחים לדבריו. שגם אי נימא שאין עליו חיוב להאהיב את עצמו על ריעיו, מכל מקום ודאי הוא מצווה לפייסו ולסלק תרעומתו של חברו מעליו. שכל זמן שיש לחברו היתר תרעומת, אין כאן 'תיקון המעוות'.

ד. והגר"י בלזר זצ"ל בספרו 'כוכבי אור', כתב בזה מקור נפלא. שהן שורש המידות כולן נלמדות מדרכיו של המקום ית', כמ"ש הרמב"ם ריש ה' דעות [מובא להלן סעי' ב' אות ב'].

והן מצינו, שהקב"ה אכן ממציא עצמו אלינו שנשוב אליו בעשרת ימי תשובה, כמ"ש הרמב"ם (ה' תשובה ב, ו): "אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר **ומיד היא מתקבלת**, שנאמר (ישעיה נה, ו): 'דרשו ה' בהמצאו'". ועל כן, אף אנו בדין שנדבק בדרכיו ית' ונמציא עצמנו לפני מי שחטא נגדנו כדי לעוררו לפייסו ולהקל עליו הפיוס, ולהתפייס לו מיד.

ומיהו אף במידותיו ית' הן לא מצינו שיהא מתפייס לשאינם שבין; ואדרבא, אמרו חכמים (ירושלמי שקלים ה, א): "מאן דאמר רחמנא ותרן, יתוותרון בני מעויי, אלא מארוך רוחיה וגבי דידיה". הלכך אנן נמי, לית לן אף לא מידת חסידות לוותר למי שאינו חוזר בו, דוק.

משה, שציוותנו בהן גם מדין הליכה ב'דרך ה', "מה הוא... אף אתה...". ושורש הרבותא שב'דרך ה' היא: שהציווי עליהן בתורת הנהגה מדינית, הוא ציווי רק על עצמו של המעשה, שלא יזיק אדם לזולתו; אבל מצוות ה'הליכה בדרכיו' ית' מחייבתנו לשנות גופן של מידותנו ולהרגיל עצמנו ב'דרך הבינונית'. "מה הוא... אף אתה..."!

ג. וממילא נמצאנו למדים, שכיון שכל עיקר החיוב הוא להידמות כביכול לו ית', הרי נמצא שכל מה שלא מצינו דוגמתו בדרכי המקום ב"ה, אינה הנהגה ראויה לדידן.

והואיל ובחטאים שבין אדם למקום, לא אמרו שתהא התשובה מכפרת אלא משבא לכלל "יעיד עליו יודע תעלומות, שלא ישוב לזה החטא לעולם". היה בדין, שגם בחטאים שבין אדם לחברו, לא נהא מחויבים להתפייס לחברנו שחטא לנו, אלא משיבוא לכלל מידה זו. ומעתה קשה: מה טעם אמרו, שדיו בפיוס המוכיח שגמר בלבו שלא לחטוא, שנהא מחויבים להתרצות לו?

ד. והנראה בזה, דהנה כתב הרמב"ם (ה' תשובה ב, ב):

"ומה היא התשובה. שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד; שנאמר (ישעיה נה, ז): 'יעזוב רשע דרכו וגו'' וכן יתנחם על שעבר; שנאמר (ירמיה לא, יח): 'כי אחרי שובי נחמתי'. ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם; שנאמר (הושע יד, ד): 'ולא נאמר עוד אלוהינו למעשה ידינו אשר בך ירוחם יתום'. וצריך להתודות בשפתיו ולומר ענינות אלו שגמר בלבו".

הנה פרט הרמב"ם ארבעה חלקים בתשובה, וכלל גם וידוי דברים בכלל "מהי התשובה". ושמעינן, שהוידוי מכלל מעשה התשובה הוא, ולא השלים את מעשה התשובה עד שיתודה. שהתשובה והוידוי - מצוה אחת הן; כמ"ש במנין המצוות שבריש ההלכה:

"הלכות תשובה - מצוות עשה אחת: והיא, שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה".

וכן כתב המבי"ט (בקרית ספר שם):

"התשובה והוידוי, מצוה אחת היא... והוידוי הוא גמר התשובה".

והעיר המנ"ח (מצוה שס"ד אות א' ד"ה וכן) מדתניא (קדושין מט, ב):

"המקדש את האשה, על מנת שאני צדיק - אפילו [אם היה] רשע גמור [הרי זו ספק] מקודשת [חיישינן] שמא הרהר תשובה בדעתו".

וקשה, דנהי **דהרהר** תשובה, אבל וידוי מיהא ליכא, ואכתי לית ליה כפרה. [ובלשון בני אדם, כל שכן שזה קרוי רשע].

ותירץ, דשם 'צדיק' אינו תלוי בכפרה כלל, אלא במעשיו שבאותה שעה. וכשם שיש מן העברות שאין די בתשובה לבדה לכפר עליו (כדאי' יומא פו, א וברמב"ם ה' תשובה א, ד), ומכל מקום משעשה תשובה כבר איקרי 'צדיק'. כמו כן אף מי שלא השלים את דרכי התשובה - שלא נתודה - נמי, הגם שאין תשובתו מכפרת עליו, אבל כיון שעזב את דרכו הרעה וגמר בלבו שלא יחטא עוד, כבר הוא קרוי 'צדיק'. וכבר קדם וכתב כן המבי"ט (בקרית ספר ריש ה' תשובה):

"...אף על גב דמשהרהר תשובה בלבו, נקרא 'צדיק גמור'. אפילו הכי לא הוי תשובה מצוה בפני עצמה אלא עם הוידוי שהוא גמר התשובה".

ה. ומראיה זו משמע עוד, שלא זו בלבד שמי ששב ולא נתודה, אלא אף מי שעזב את חטאו ועדיין לא השלים את שאר חלקי התשובה, נמי קרוי 'צדיק'. דמסתברא, שאין לומר, שבאותו רגע הספיק להיות ניחם ובוש במעשיו, וש"יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם" [ומי לא מיירי נמי, במי

שתוך שעה קצרה שב והרשיע]. אלא שכיון שעזב חטאו וגמר בלבו שלא יעשהו עוד, הרי כבר עומד בדרך הטוב, ועל שם מעשיו באותה שעה הוא קרוי 'צדיק'. [והארכתי בזה בסימן ח': 'וידוי של יוה"כ והקרבנות'; והוכחתי שם עוד, שכבר קרבנו מרצה ואינו קרוי 'זבח רשעים'. ועוד נראה פשוט, שכבר הוכשר לעדות, ולא קרינא ביה: "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס"].

ולכשנתבונן בלשון הרמב"ם באותה הלכה, נמי נמצא כן. דהכי פירושיה דקרא לפי דרכו: 'יעזוב רשע דרכו' - היינו, 'יעזוב החוטא חטאו'. 'ואיש און מחשבותיו' - היינו, 'ויסירו ממחשבתו'; כלומר, שמי שהיתה התאוה חפצו ומגמתו, הרי נכשלו גם רעיונותיו, והרי זה מצווה לפרוש אף ממחשבת החטא. 'וישב אל ה' וירחמהו' - היינו, 'ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד'.

ולפי דרכינו למדנו, שהמילה **'תשובה'**, נופלת בעיקר על **הקבלה בלב** שלא יחטא עוד. וכן נראה גם מהמשך לשונו, שלמד שהשלב העוקב אחרי גמירות הדעת שלא לחטוא עוד היא החרטה, שנאמר: "כי **אחרי שובי** ניחמתי"; כלומר שאחרי שגמר בלבו שלא לחטוא עוד, שהיא התשובה, עדיין לא גמר את המצוה עד שגם כן יתחרט, דוק. ונמצא, שמשעה שגמר בלבו שלא לחטוא, כבר הוא קרוי בעל תשובה.

ו. והנה כתב ר' יונה (שע"ת א, ט):
"והנה מדרגות רבות לתשובה, ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקב"ה. ואמנם לכל תשובה תמצא סליחה, אך לא תטהר הנפש טוהר שלם להיות העוונות כלא היו, זולתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו כאשר יתבאר... כי המעט מן הכיבוס יועיל בו להעביר הגועל ממנו - אך לפי רוב הכיבוס, יתלבן".

ומינה, שמי שגמר בלבו לעזוב חטאו, בודאי כבר הוא ראוי לסליחה בהתאם לדרגת תשובתו.

והיינו ששנינו (תענית טז, א):
"אמר רב אדא בר אהבה: אדם שיש בידו עברה ומתודה ואינו חוזר בה, למה הוא דומה, לאדם שתופס שרץ בידו, שאפילו טובל בכל מימות שבעולם, לא עלתה לו טבילה".

ובא פירוש מימרא זו ברמב"ם (ה' תשובה ב, ג):
"כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו...".

הנה לא התנה רב אדא את הוידוי, אלא ב'גמר בלבו לעזוב' בלחוד. שכיון שכבר הוא ראוי לסליחה במקצת, כבר שייך ביה כפרת וידוי דברים.

ומכאן יסוד לאשר נתבאר ביחס לחטאים שבין אדם לחברו, שמשעה שגמר בלבו שלא לחטוא כלפיו עוד ונעשה לו ריע, כבר נצטוה זה כלפיו במצוות אהבת ריעים, דוק.

ז. ומתוך הדברים יש לנו ללמוד: שכשם שיש מדרגות לתשובה, "ולכל תשובה תמצא סליחה"; כך יש גם דרגות בריצוי חברו. שגם במידתו עם חברו נמי, יש דרגא של 'תרעומת' וקפידא, והוא מצווה לרצותו ולסלק תרעומתו. אבל בר מן דין, הרי יש גם כן דרגות של הארת פנים; שגם מי שסילק מעליו את קפידתו של חברו, עדיין לא זכה לאהבתו והארת פניו איליו.

וכשם שבתשובה לפני המקום ב"ה, מיד משגמר בלבו שלא לחטוא, כבר הוא קרוי צדיק ו'ריע' כביכול למקום ב"ה; אבל אינו זוכה להארת פניו ית' עד שישלים את כל שלבי התשובה. כך גם בהנהגתו ופיוסו את חברו, יש פיוס אחר פיוס; שעדיין אינו זכאי להארת פניו בריצוי גרידא, עד שיפייסנו עוד וייעשה לו אוהב וידיד.

ח. ברם נראה, שמצד חובתו באהבת ריעים, אינו מצווה בהארת פנים דוקא. ויסוד לזה מדברי הרמב"ם (ה' אבל יד, א):
"מצוות עשה של דבריהם, לבקר חולים, ולנחם

מצוות, ולהוסיף המתן, ולהכניס הכלה, ולנוות המורמין, ולהמשכת כלל גרכי קבורה... וכן לשמח הכלה והחתן ולפעדם כלל גרכיהם. ואלו הן גמילות חסדים שבגופו, שאין להם שיעור.

"אף על פי שכל מצוות אלו מדבריהם, הריהן בכלל 'ואהבת לרעך כמוך'" (ויקרא יט, יח) - כל הדברים שמחה רוחה שיעשו חותן לך מחרים, עשה חותן חתה, לחתין נחורה וכמלווה".

והדברים הללו צריכים לפנים, שאם "כל מצוות אלו... הריהן בכלל 'ואהבת לרעך כמוך'"; היאך אינם אלא **מדבריהם**? [ור' עוד מ"ש בסה"מ שורש א'].

ט. אכן הן מצינו להם לחכמים שפירשו את המצוה של אהבת ריעים על דרך השלילה (שבת לא, א; וראה גם תרגום יונתן ויקרא שם): "לעלך סני, לחברך לא תעביד".

וקשה, שאם כן היאך הגדירה כאן הרמב"ם על דרך החיוב: "כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותן לך אחרים, עשה אותן אתה, לאחין"?

והנראה פשוט, ששתי הלכות נאמרו באהבת ריעים: חדא על דרך השלילה, וזהו חיוב גמור, שלא יעשה לחברו מה ששנאוי עליו. ועוד נאמרה בזה מידת חסידות, לאהוב ריעיו על דרך החיוב, והיא זו שכתבה הרמב"ם בה' אבל. ואמנם כל מעשה שאדם עושה עבור חברו, הרי זה מקיים מצוות עשה של **תורה**; אבל אינו מצווה בחיוב גמור אלא שלא להציק לחברו. ובאו חכמים ועשו כמה מן הפרטים שאין בהם חיוב דבר תורה, וחייבו אותן כל איש ישראל בחיוב גמור **שמדבריהם**.

וזהו מ"ש הרמב"ם: "אף על פי שכל מצוות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל 'ואהבת לרעך כמוך'"; כלומר, **שחיובו** במצוות אלו, אינו אלא מדבריהם; ואף על פי כן, כשהוא מקיימן, הרי זה קיים מצוה **של תורה**.

י. וזהו מה שכתבתי, שאין אדם מישראל מצווה לזכות בהארת פנים של חברו, אבל הרי זו מידת חסידות. והואיל וכן, משעה שפייס את חברו בשיעור שהלה יסלק תרעומתו עליו, הרי זה כבר תיקן את המעוות שעיוות בחטאו נגדו, ויצא ידי חובתו.

ומיהו ודאי, מידת חסידות איכא שיפייס חברו פיוס אחר פיוס עד שיאיר לו פנים כדמעיקרא. 'ולכל תשובה, תמצא סליחה', דוק.

יא. ונמצא, שהחילוק האמור בין פיוס חברו לבין ריצויו למקום ב"ה: שכלפי המקום, הריהו מצווה לשוב עד "שיעיד עליו יודע תעלומות..."; ואילו כלפי חברו, דיו במה שגמר בלבו שלא לחטוא - יסודו נובע מן השיעור שהוא מחויב לרצות את שכנגדו. שכלפי חברו, אינו מחויב אלא לסלק את תרעומתו מעליו, אבל הארת פנים אינה אלא מידת חסידות, ולאו כל בני אדם שווין בה.

אבל כלפי הקב"ה, הרי פשיטא דלא סגי במה שיתרצה לפניו בשיעור ד'לא איכפת' שבסילוק התרעומת מעליו. אלא ודאי צריך שיהא מרצה עצמו למקום ב"ה עד שתשוב אליו הארת פניו ית' וקרבתו כבתחילה.

אמנם בקושטא, אף כלפי המקום ב"ה נמי, משעה שגמר בלבו שלא לחטוא, כבר הוא זוכה ל'סילוק התרעומת' כביכול; אלא שלא סגי בכך לקיים חיובו. וכלפי חברו נמי, גם אחר שסילק תרעומתו מעליו, עוד יש מקום ממידת חסידות לחזק פיוסו עד שיבוא למידת הארת פנים כבתחילה. אלא שמידת הדין אינה מחייבתו אלא בסילוק התרעומת בלחוד, ו"לכל תשובה תמצא סליחה", דוק.

ה. ועי' רמב"ם בפי' המשנה פאה א, א וסמ"ג עשין ט'. אך עי' רמב"ם בסה"מ עשין ר"ו, וה' דעות ו, ג.

קסז. הקניט חברו וכעת הוא מחוסר הכרה, האם מועיל שיבקש מחילה בפני עשרה.

קסז. נאמר בשו"ע תר"ו אם מת אשר חטא לו, מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל, ולפלוני זה שחטאתי לו. ונהגו לבקש מחילה בערב יום כפור, עכ"ל. וצ"ע מהי ההלכה כשראובן פגע בשמעון וראובן רוצה לבקש ממנו מחילה אך שמעון בלי הכרה האם מועיל שיביא עשרה ויאמר בפניהם חטאתי לאלקי ישראל ולפלוני זה, או שמא עצה זו מועילה רק כאשר הנפגע נפטר אבל לא בחייו? והאם מועילה מחילת אשתו של שמעון דאשתו כגופו או בניו, דברא כרעוה דאבוה. ארי"ח 1234567

תשובה: כתב המשנ"ב תר"ו י"ב דלכן מועילה בקשת המחילה בפני עשרה (וגם במוציא שם רע) "דאמרינן אילו היה חי, היה מוחל לו", ואם כן מסתבר דה"ה כשמבקש ממנו מחילה בפני עשרה בחייו כשמוטל בלי הכרה, ובפרט שכתוב בגן המלך (לבעל גנת ורדים) דלכן המסרב למחול נקרא אכזרי, משום דמפסיד את הטובה שהוא נהנה תחלה ע"י המחילה. ואם כן כשהנפגע מוטל ללא הכרה וזקוק לרחמי שמים מרובים יש להניח שודאי היה מוחל אילו היה יודע. (ואם כן אולי גם מחילת בניו ואשתו מועילים כשמתבזה ובא לפניהם לבקש מחילה. אך במחצית השקל תר"ו ז' כתב בשם היש"ש דאסור לבן למחול על כבוד אבותיו, ואין כח לבן למחול כבוד אבותיו) וצ"ע כשיבריא הנפגע וישוב להכרה, האם יצטרך הפוגע לבקש שנית מחילה ממנו, ויאמר בפניהם חטאתי לה' אלוקי ישראל. אוצר החכמה

ואם הפוגע לא יכול לבקש בפני עשרה מחילה כי גם הוא חולה, ישלח שליח וכמובא במשנ"ב תר"ו י"ד. ויעוין בפרמ"ג א"א תר"ו בשם יש"ש ב"ק פ"ח סימן מ"ט דגם המפייס חי יאמר אני מבקש מחילה מה' אלוקי ישראל ומפלוני, ומה שצריך עשרה כתוב בפרמ"ג א"א ז' דהוא כעין ברכת המזון בעשרה, כיון שמזכיר חטאתי לאלוקי ישראל, ובערוך השלחן כתב תר"ו ד' דכל בי עשרה שכינתא שריא ומשום כבוד השכינה ודאי המת מוחל לו, עכ"ל.

ויש להסתפק דאולי מועיל שיביא ט' ויחד עם החולה יהיו עשרה, והוי דומיא דברכת המזון לאותם השיטות דישן עשירי מצטרף למנין, ובשלמא אם מת אשר חטא לו, צריך עשרה, כיון שהנפטר לא מצטרף אבל כשהוא חי אולי מועיל ט' דהנפגע אולי מצטרף למנין. כמו כן צריך עיון למה צריך להביא עשרה שיביא ט' והוא המבקש מחילה יצטרף למנין. ש"מ דבעינן עשרה חוץ מהמבקש, וא"כ אולי ה"ה שצריך עשרה חוץ מהחולה הנפגע וצ"ע.

והנה לולא דברי קדשם של הפרמ"ג והערוך השלחן היה מקום לומר דבעינן עשרה לפרסום ואם כן אולי בשעת הצורך היה מהני גם לפני י' נשים לשיטות דמגילה אפשר לקרות לפניהן מטעם פרסומא ניסא, אך לטעמיהם דבעינן בי שכינתא משמע דבפני עשרה נשים לא מהני ובהערה ל"ט הבאנו מרב פעלים ח"ב תשובה ס"ב דכתב דבדיעבד מהני גם בפני י' נשים.

קסח. המוציא שם רע כיצד יחזור בתשובה.

קסח. שאלה: חולה שהוציא שם רע על רופא (או על אדם אחר) וגרם לו הפסד גדול כי פטרוהו מעבודתו בבית חולים, כיצד יפייסנו? והאם צריך לשלם לרופא את כל מה שהפסיד?

תשובה: דן בזה האלף לך שלמה תשובה שס"ג. וכתב: שמהדין פטור מלשלם כיון שאינו אלא גרמא בנזקין. רק עונשו חמור מאד, ולענד"נ דהנה כתב הרמ"א בחו"מ ת"כ ל"ח המוציא שם רע על חברו, הוי בכלל המבייש בדברים. ונאמר שם בשו"ע ת"כ ל"ח ביישו בדברים פטור. ויש אומרים שמנדין אותו עד שיפייס המבוייש. וי"א דמכין אותו מכת מרדות. (דעבר על לאו דלא תונו, אבל כיון שהוא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מלקות דאורייתא, סמ"ע מ"ט) והסביר הסמ"ע מ"ח דלכן י"א שמנדין את המוציא שם רע, משום שיש בוטה כמדקרות חרב, ואין לך בושת גדולה יותר מהוצאת שם רע ודבה, אשר"י, וכו'.

לכאורה לפי זה מגיע למוציא שם רע נדוי או מלקות מרדות ובפרט כשגרם לחברו הפסד גדול, לדוגמא כשפיטרוהו מעבודתו בבית חולים, שדבר זה נחשב כשפיכות דמים, שהרי נאמר ביבמות דף ע"ח: "ואל בית הדמים על אשר המית הגבעונים". וכי היכן מצינו בשאול שהרג גבעונים? אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקים להם מים ומזון, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן עכ"ל הרי שהגורם לקפח פרנסת גבעונים נחשב כאילו המיתן, אם כן המוציא שם רע על חברו וגרם לו שיפטרוהו נחשב גם הוא כאילו המיתו.

ולכן נלענ"ד שהחולה יעשה כל מאמץ כדי לפייס את הרופא, אם יכול יפייסנו בדברים או בממון. וכתב הרא"ש בפרק החובל סימן ג' נשאל מר נטראי גאון אם אין דנים דיני קנסות בבבל, החובל בחברו בומן הזה, כגון צרם אזנו או קטע ראש חטמו, מה יעשה באותו חובל? והשיב מנדין אותו עד שיפייס אותו בין במועט בין בהרבה. (וכתב פלפולא חריפתא ש' ומיהו ודאי שלא ירבו עליו יותר מכדי שהיה חייב אילו היו דנים אותו) ...ועשו תקנה לנדות החובל עד שיפייס הנחבל בקרוב. כי אין דרך לדקדק ולומר לזה כך קצבנו... אלא משערים בלבם שיעור קרוב עד כמה מגיע לתת לו ואין מגלין אותו. ומנדין החובל עד שיפייס הנחבל ורואין כמה מגיע לתת, אם קרוב לאשר יש בלבם, והנחבל אינו רוצה לקבל, אומרים לו, אין בנו כח לנדותו יותר מכן, ומתירים לו, ואם רחוק ממה שבלבם, אין מתירים לו עד שיקרב לאותו שיעור עכ"ל.

וילך לאותם אנשים שדיבר בפניהם סרה על הרופא ויודה שדיבר ברשעות ובשקר, ואם לא יכול לפייסו כי הרופא עזב את המקום, יחקור היכן נמצא ויפייסו בדיבורים ובממון. ואם כבר נפטר, ישלח ממון לבניו יורשיו. ואם לא יודע יתוודה ויצום וישלם לצדקה לעלוי נשמת הרופא כפי המבואר ברמ"א חו"מ ב' "כתבו האחרונים בתשובותיהם, דמי שנתחייב מלקות יתן ארבעים זהובים במקום מלקות" עכ"ל ונראה שאם יכול ליתן את ארבעים הזהובים (כלומר ארבעים מטבעות זהב כגון נפליונים וכדומה) ליורשי הרופא יעשה כך, ואם לאו יתנם לצדקה לעלוי נשמת הרופא הנפטר גם ילמד משניות לעלוי נשמתו ויקבל עליו בבכי ותחנונים שלא ישוב לכסלה עוד ושב ורפא לו.

נמכוון לכייס זה וביוס זה פטור כקטלח ומפיק לה מדכתיב במכושו עד שיתכוון לו והילכך מנס לאתויי לקרח לפ' פ"ס עד שיהח מתכוון דכעי' מתכוון לדידיה דוקח ומס"ס נמי הונרך לכביח סיפיה דקרח ולפיז הח דתנן עד שיהח מתכוון ר"ל שיתכוון לו והכחח מ"ס נמי יתור דכריס למיכח לכמורים כתנימין וק"ל טובח של הרמב"ס לפי דרכו ול' דפ' נכי קטלח כר"ס דכתכוון להרוג מז והרג מז פטור כפ"ד מהלכות. רונח מחתו נכי נזקין פ' כפ"ק מה' חובל. דמתכוון לכייס הקטי וכייס חת הנדול נותן לנדול לחי כוסחו של קטן והייט דלח כר"ס כדחמרי' הכח כפ"ס ולפי מ ס הכ"מ החס כה' רונח דפ' כר"ס מסוס דתנח דבי חוקיה חויל כוותיה ורבח. בבחרח. הוח ס"ל כוותיה זל. חשוכה מונחת. דדוקח נכי קטלח פ" הכי מהיית טעמח ולח כן נכי נזקין חכל לפי מ"ס לעיל מ"ד פ"ה כנס הרמ"ן דפ' כר"ס: מסוס דחזיל לטיטתיה דפטר נדכר סחין מתבוין ק' לחתוי לח. פסק ה"ל נכי נזקין ותחתי למיס לח הסינו הרחב"ד. מניח וביח. נחו ס"ל כפ"ד מה' חובל וכתבתיו לעיל:

ב' זה חומר מדחנן הכי משמע מלישניה דר"ל הח' נחלמח לחריתי יש חומר בפור בחלם וכדחנן בפ' כ"פ דנדרים. ובמקו פ"ל דוביס. וכח"כ פ"ב דטבול יום וה"ל יש חומר בפור טמח ומטלם. מסה"כ בחדם נעוד דפור חייב בכופר ואדם פטור מן הכופר ולח. חס התנח לחיתנייה בדיח וחומר בפור וכו' להיותו דבר פטוט וכבר שנס לעיל פ"ה. יש חייב. וכו' ולחפוקי מהכ"ל שכתב: ללפחמוס: רישל למיתני זה חומר וכולי חע"נ. דליכח למפבח. ומה שהביח רחיה מח"ל פי"ח דובחים. ות"ו פ" כתרח דחקדמות עח"ס שם כס"ל:

ג' בזמן שהועלו. היה דלח קחני חס כוח שלו לומר דלח. לעולם פטור מהטבת חף חס הוח שלו. חלח. ויתכן דחייב. חף בטבת דהיינו חס חיכו כוחקלו מזוכות שחז מעשה. ידיו חיכס שלו כדחמרי' בס"ס דדוקח לעבד כנעני יכול לומר עשה עמי וחיכי זנך. חבל עבד עברי דכתיב כיה עמך לח. **תו"ש** ד"ה רי"ח. וכו' וכשו הן וכו' בסונניין כמי כ"כ רש"י בפי' שני:

ה' העבד והחסה בכל דוסחח מקדים חסה לטבד. וכמ"ש בפ"ג דסוכה והכח חנח הכי דיהו לח. ומז ל"ח עבד דפטור שהיו לו כלום כמה לשלם שלח חפי' חסה דסר"ח מחפור פטאבת הנחה וכמ"ש החלט קח"ל:

ו' ונתן לו דוקח לו. יהיב זמן לפי שלח. היה שם חכלה. **והקוצץ** משריך לרבותיה לחע"נ דקנבר בל"ת פטור ועמ"ש לעיל מס' מ'. **הר"ב** סל"ה. גרס וכו' הכ"ד. חיוח דלבחי ליסנח חמחי מפרס: מתני' בכוחתי לחודיה הח בפנבחיכה כמי נער. ורפוי ושבת נמי. חם' לחיח ביה ע"ל. ולק"מ דמה בכך. דבפנוס חנבה נמי נער וכו' ת"ח הר"ב: נמסך חחר. פ"ומס דפי' דכל

דכל הנך דמיס הקלקלין כמתני' הס דמי בושת לבד וחס"ל דמי חיכח ניער וגזק וכלהו יהיב טפי וזל רש"י בפ' שור שנגח דף ל"ו התוקע. לחביבו נותן לו סלע דמי בושתו לבד נער וגזק. וריעוי חס יסנס כס ס"כ. **תי"ט** ד"ה מנה וכו' דבר בעשיר וכו' ולפי פירושו זל נ' מחלוקות בדבר ת"ק יהיב קנבה לעני ולמתלה לעשיר לפי כבודו ולר' הנלילי יש קנבה לעשיר ולמטה בעני לפי פחת כבודו ור"ע לח חילק והח דחמרן בס"ם ת"ק לקולח קחמר היינו ר' הנלילי דהיח ת"ק וכר פלוגתיה דר"ע ולפיל. כולה. מתני' דסטרו וגרס בחזנו וכו' כולה ר' הנלילי היח דחדבר בעשיר וכ"ל חל' הרמ"ם וז"ל פי"ח דת"ק בעני כעישרחל קחמר ועשיר לפי כבודו ורי הנלילי בעשיר כעישרחל קחמר ועני לפי כבודו ע"כ ומזה לח חתיחת הב"ד על פי התו' לחיך חס' דת"ק מיירי בעני כבס"ם פירשו לקולח קחמר וכו' ע"ש:

ז' שנא' ויתפלל וכו' מייתי קרח להודיע שחס מוחל ומתפלל עליו. יהיה לו ככר כמו שמניחו בחברתם שהוח נעשה חחלה דכתיב בשרה וח' פקד וכו' כמו שדרשו זל. **תו"ש** ל"ה שכ וכו' וכ"ל דמס"ה חנס' חנח לחתויי קרח לחסתופי' היח נופה דבחברתם שחמו הונרך פיוס וכדרשת הס"ם חע"נ דפסיוה דקרח לח מסמע הכי חלח כפי המדרש רבה. **סר"ה** החומר וכו' ללחזקו וכולי. טעמח מפוס דהכחח לח שייך למימר כחמיהה וזה שלח כסיפת הרמב"ם שלח כסיפת רש"י ושחר מפרשים ודברי הכ"ה כזה חך למומר:

פרק ט' משנה א' צמר

מילו היחה כוונת התנח כרש"י לחסתופי' דחפי' סיכוי החזר קני לח הוה לריך למיתני כלח דנמי דמכ"ם חתו דהשתח עניים. ועשחן כליס. דחיד כמסיר המסמרות הדרי נסרים כבחלה והדר בקל לנרייתו קונה כ"ש נמר ויעשחן בנדים דחיכו חזר בנרייתו שלח ע"י שרחח יפיה לפרק כל חזר: וחזר דפסיפ"ד קני ולכך הדר. ותנח נמר ללמד דלחו ה"ט דסיכוי לח הדר הוח וכמסקנח דס"ם סכחב החי"ט:

ג' לאומנין תנח ריבחה כל דבים וסיפח כל' יחיד כי היכי דלח חימח דהכל בעניו ח' כרש"י בס"ם דסיפח דרובי קח מפרש קח"ל דריבח כעניו חחר שכחן עניים וכמ"ש הר"ב:

ד' תי"ט ד"ה ניתן וכולי ולח ידעתי וכולי מיברח שהרמב"ם העתיק ל' המ' כדרכו שלח מיבח בדקדוק חיבה ח' הכמיחני כל זה דלח קחמר הנותן נמר וכו' כליסנח. דחתני' חלח זל שס כל החומנין ש"ס הס וכו' נתן לחומנין למקן וקלקלו חייבין לשלם כיכד נתן לחרס וכו' חו שנתן לו חת המנים לעטות מהן שידה חיבה ותנדל ונשברו חחר שנעשו משלם לו דמי שידה וכו'

קונטרס התשובה

סימן מ"ז

כפרת עבירות שבין אדם לחבירו

דף פ"ה ע"ב במשנה. עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו דרש רחב"ע מכל חטאיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. וכ"ק דף ל"ב ע"ח במשנה אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת וגו'. ומבואר זה לאין השבת הממון גרידא מועלת העון אלא צריך שירצה חבירו, ומ"מ הוה למינע דהנ"מ קודם יוה"כ אבל אי אתי יוה"כ יכפר לו אף בלא ריצוי חבירו, ולכך איצטריך הכא למילף דאין יוה"כ מכפר בלא ריצוי חבירו.

אך יש לדקדק במשנה בב"ק דקאמר דאינו נמחל לו עד שיבקש ממנו, ומשמע דכל שביקש ממנו ומחלה לו הו"ל מחילה מיד, ול"ב דהרי עבר על לאו דשגזלו או דשניערו, ומייבי לאוין מתכפרים רק ביוה"כ, והיה אפ"ל דכיון דהוי לאו שאין בו מלקות דינו כעשה לענין דמגי ליה בתשובה לחוד וא"ל ליוה"כ, וכן מבואר בגמרא מרי דכל לאו שאין בו מלקות דינו כעשה דמתכפר בתשובה בלבד, ממנס המנ"מ במלוה שא"ד כתב דכל זה הוא לתנא דמתניתין דהכא דס"ל דלאו הניתק לעשה דינו כעשה ומגי בתשובה לחוד וא"כ ה"ה כל לאו שאין בו מלקות, אבל מסתימת דברי ר' ישמעאל דנקט ד' חילוקי כפרה משמע דפליג על תנא דמתניתין וס"ל דרק בעשה שגי בתשובה לבד אבל בלאו בעינן נמי ליוה"כ אף כשאין לוקין על לאו זה, [ועשע"כ בזה עוד לקמן בסימן נ"ח], ומצינו לפ"ז דל"ל דמתניתין דב"ק דלא הזכירה יוה"כ ומשמע דמיד נמחל לו ס"ל כתנא דמתניתין דיומא דכיון דאין לוקין על לאו זה א"צ לכפרתו ליוה"כ, ודלא כר' ישמעאל. אך לפ"ז צ"ע על הרמב"ם בפרק ג' מהלכות תשובה ה"ד פסק את ד' חילוקי כפרה כר' ישמעאל, ואע"פ שפסק בפרק ב' הלכה ט' כמתניתין דב"ק.

ונראה לומר בזה דהנה הרמב"ם בפ"ו מתשובה ה"ו כתב דאם עבר אדם על כל מצות שבתורה כשיעשה תשובה חייב להתודות, "וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להם בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה, וכן כל מחוייבי מיתות בי"ד ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקיתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן המוכל בחבירו והמזיק ממונו אע"פ שאלם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם", ע"כ. הנה פתח הרמב"ם את דבריו בחיוב ומצות הוידוי דהוי תובע על כל האדם להתודות, וע"ז בא להרחות את גודל תובע הוידוי לפי חייבי חטאות ואשמות שיש להם כפרה בקרבנם מ"מ אין מתכפר להם אלא עם הוידוי, וכן חייבי מיתות ומלקות שמיתתן ולקייתן מכפרת להם אין כפרה זו אלא עם

הוידוי, והנה כל הנך הרי מתכפר להם מיד ומ"ל ליוה"כ דמע"ג שעברו על לאו מ"מ מתכפרים כפרה גמורה בקרבן או בדמיהה ומלקות עם המשובה והוידוי, ולפ"ז נראה דגם מה שממשיך הרמב"ם לענין המובל בחבירו והמזיק ממונו דמע"פ ששלמו אין מתכפר להם עד שיחודו וישובו, אבל מ"מ אחר המשלום [ובעינן גם שיבקש וירצה חבירו וכמש"כ הרמב"ם בפ"ג ה"ט] והמשובה והוידוי מתכפר להם מיד ואין הם נריכים לכפרת יוה"כ, דכמו שהקרבן או הדמיהה או המלקות מכפרים גלי יוה"כ כן הוא גם המשלום וריצוי חבירו. וזה מדוקדק בלשון הרמב"ם שכתב דאין מתכפר לו מע"פ שלא גלה עד שיחודה וישוב, הא שלם והחודה ושב מתכפר לו מיד, וכמו שמדוקדק מלשון המשנה בב"ק דאין נחתל לו עד שירנה חבירו, הא ריצה חבירו נחתל לו מיד ומ"ל ליוה"כ, וכן העתיק גם הרמב"ם בפ"ג מהשובה ה"ט "אינו נחתל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירנהו", ומשמע דכל שלא וריצהו נחתל לו מיד.

ומה דאיתא במשנה דיומא אין יוה"כ מכפר על שירנה את חבירו, אין פירושו דהוי חנאי בכפרת יוה"כ שאינו מכפר עד שירנה חבירו, דזה אינו כן, אלא גלי ריצוי חבירו אין יוה"כ מכפר ואחר ריצוי חבירו מתכפר לו מיד ומ"ל לכפרת יוה"כ, ומ"ש כוונת המשנה דבעבירות שבין אדם לחבירו אין שייכות ליוה"כ כזה. [ולמובריס דלאו שאין בו מלקות מ"ל יוה"כ הטעם משום דבין אדם לחבירו ליכא מלקות, ולמובריס דכל לאו בעי יוה"כ טעמא הוי משום דהמשלומים וריצוי חבירו הם המכפרים דומיא דקרבן או מיתה או מלקות ומ"ל לכפרה אחרת].

אמנם אפ"ל דיש פעמים דבעבירות שבין אדם לחבירו בעי ליוה"כ, דבגמ' מבואר דאם לא רנה חבירו למחול לו מביא שלשה בנ"א מריעיו ומבקשים ממנו, לא נחרנה להם מביא לו שניה ושלישית, לא רנה מניחו והולך לו, ויש לעיין דאחנם מבואר דאינו צריך לבקש ולרנות יותר מג' פעמים אבל לא נתבאר אם מ"מ נתכפר לו חטאו או לא, ובזה אפ"ל דאין מתכפר לו מיד כיון דחבירו עדיין לא נחרנה לו אבל ביוה"כ יתכפר לו, וכן רואים בפר"ח סימן תר"ו ו"ל: ודבר ברור הוא דכיון שיותר מג' פעמים אינו זקוק לו עוד לפייסו ביוה"כ מכפר והיינו דאנן עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר על שירנה את חבירו דאלמא דכל שאחרנהו אע"פ שהוא לא נחרנה יוה"כ מכפר דאל"כ עד שיחרנה חבירו מבעי ליה, עכ"ל. ולביאורו זה הרי כוונת המשנה היא דגם בעבירות אלו בעינן ליוה"כ אלא דאין יוה"כ מכפר אלא כשרנה חבירו אע"ג דלא נחרנה לו חבירו, אבל מ"מ היכא דנחרנה לו חבירו זה י"ל כמש"כ דמתכפר לו מיד, וכדמשמע במשנה בב"ק וברמב"ם הנ"ל, ואף דהמשנה בב"ק מפסה הלשון עד שיבקש ממנו ולא נקטה עד שיחרנה לו חבירו, והרי בירושלמי דהמשנה משמע דמתכפר לו מיד וע"כ מיירי שחבירו נחרנה לו, י"ל דהמשנה סמכה על הפסוק שהביאה ויתפלל בעדך, דמיניה משמע דמיירי שנחרנה לו. [אחנם עיקר הדקדוק שהפסנו מהמשנה דמתכפר לו מיד ומ"ל יוה"כ מהא לא הזכירה המשנה את יוה"כ, נראה דאינו מוכרח, דהרי המשנה גם לא הזכירה דבעי משובה ווידוי וברמב"ם הרי מבואר דאין מתכפר לו בלא משובה ווידוי, וע"כ דהמשנה לא נחתה לפרש דבר זה, ומ"כ י"ל דה"ל בעי יוה"כ ולא הזכירתו המשנה].

ב. ובמש"כ הרמב"ם דהמובל בחבירו ומזיק ממונו אע"פ שלא לו אינו מתכפר עד שיחודה וכו', עיין בקרית ספר שהעתיק כן והוסיף שנאמר מכל מטאת האדם אלו גזלות וגנבות שבריך וידוי. ול"ל דאף

דדרשי לה על גזלות וגנבות ילפינן מיניה לכל חטאות האדם לחבירו ואף חובל ומזיק, אלא דיש לעיין בזה ממש"כ הקרית ספר בפ"ה מהלכות נזקי ממון וז"ל: מה שאסור לאדם להזיק ולשלם נראה דהוי מדרבנן, עכ"ל, ולפ"ז הרי אין כאן כלל איסור תורה במזיק ממון חבירו וצ"ע ממש"כ בהלכות תשובה דהמזיק ממונו ושלם לו צריך כפרה ווידוי ותשובה ויליף לה מקרא, והרי לא עבר שום איסור תורה ועל מה ישוב ויתודה, ודוחק לומר דכוונתו לאיסור דרבנן שאסור להזיק והא דמייתי קרא הוא רק למילף דגם בעבירות שבין אדם לחבירו בעינן תשובה ווידוי, וממילא לאחר שאסרו חז"ל להזיק ממון חבירו הרי מדרבנן נכלל גם הוא בעבירות שבין אדם לחבירו וצריך לשוב ולהתודות ע"ז ככל עבירות דרבנן דבעו תשובה ווידוי, אך כ"ז דוחק ובפשטות משמע דיליף לה מקרא והוי דין תורה דצריך תשובה ווידוי, וזה צ"ע כנ"ל.

ואולי י"ל דמש"כ בהלכות נזקי ממון דהאיסור להזיק ולשלם הוא רק מדרבנן מיירי דוקא אם בשעה שמזיק דעתו ע"מ לשלם אבל המזיק חבירו ולא היה דעתו לשלם עובר הוא איסור תורה אע"ג דאח"כ שלם לחבירו ההיזק, ומצינו חילוק כזה בגמ' בב"ק דף ס' ע"ב גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מטמרי פלשתים בהו וקא מיבעיא ליה [לדוד] מהו להציל עצמו בממון חבירו, ופירשו התוס' דאיבעיא ליה אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פקו"נ, והרא"ש שם ביאר יותר וז"ל: דמילתא דפשיטא היא דשרי להציל עצמו בממון חבירו דאין לך דבר שעומד בפני פקו"נ אלא שלש עבירות, אלא הכי איבעיא ליה מהו למיקלינהו אדעתא דליפטר מתשלומין, ואמרו לו אסור להציל עצמו בממון חבירו אדעתא דליפטר אלא יציל עצמו וישלם, עכ"ל, ומבואר דהוה פשיטא ליה לדוד דמותר לו לשרוף הגדישין אלא דנסתפק אם חייב לשלם, והא דשלח לשאול זאת מיד ולא שרפם תחילה ואח"כ ישאל אם חייב לשלם, ע"ז כתב הרא"ש דאיבעיא ליה אם יכול לשורפם אדעתא דליפטר, ומבואר דאם חייב לשלם אח"כ אסור לו לשורפם אדעתא דליפטר וצריך בשעת השרפה לחשוב ע"מ לשלם ולא סגי במה שישלם אח"כ, ורק בכה"ג שרי לשרפם לצורך הצלתו, ומתבאר בזה דכשחושב בשעת ההיזק לשלם עדיף טפי ממזיק ונמלך אח"כ לשלם. ועל דרך זה י"ל גם בכוונת הקרית ספר דרק המזיק ע"מ לשלם אין בו איסור תורה אבל במזיק שלא ע"מ לשלם ונמלך אח"כ לשלם יש בו איסור תורה וע"ז כתב בהלכות תשובה דצריך תשובה ווידוי ויליף לה מקרא.

ובב"מ דף ס"א ע"ב דרשו בגמרא מקרא לרבות גונב ע"מ לשלם תשלומי כפל, ועיין בקובץ שעורים ב"ב דף ט"ז ע"א שכתב דרק גונב איתרבי אבל גוזל ע"מ לשלם דליכא קרא ליכא איסורא, [ובמק"א הארכנו בענין זה], ואע"פ דהגוזל ואח"כ משלם ודאי דעביד איסורא מ"מ בשדעתו מיד בשעת הגזלה שישלם ליכא איסורא. וכמו כן י"ל במזיק דכשמזיק ע"מ לשלם ליכא איסורא דאורייתא.

[אמנם יש לחלק דהגוזל ע"מ לשלם מיירי דרצונו לשלם את גוף החפץ שגזל דאל"כ מפסיד הוא לבעלים את גוף החפץ ולא סגי בתשלומי דמים, ולפ"ז מזיק דאף אם ישלם דמים הרי אינו משלים לבעלים את גוף החפץ ואפשר דלכן גרע ויהא בו איסור תורה].

ועיין בקה"י ב"ק סימן א' שהביא דברי הקרית ספר דהאיסור להזיק ולשלם הוא רק מדרבנן, והעיר עליו מדברי רש"י בגיטין דף נ"ג, ולפמש"כ י"ל דרש"י מיירי כשלא היה דעתו בשעה שהזיק שישלם אח"כ, אמנם ע"ש שהביא מהמרדכי שכתב להדיא דאף אם בשעה שהזיק היה דעתו לשלם יש בו איסור תורה. [וע"ע בקה"י שם שכתב דמדין השבת

מבידה שחייבתו תורה להניל ממון חבירו מהפסד יש ללמוד ד"ק שלא יזיקנו בידים. ויש לעיין היאך הדין בחי שלא הניל ממון חבירו מהפסד ועבר על הלאו דלא תוכל להתעלם מהם צריך לרצות ולפייס את חבירו, דלכאורה נראה דהוי עבירות שבין אדם לחבירו וחייב לרצותו].

ג. ב"ק דף נ"ב ע"א אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת וגו'. וביאור הראיה דמהפסוק זה מוכח דצריך שיפייסנו, כיצד התום' יו"ט וז"ל: שנאמר ועתה השב אשת וגו' ויתפלל בעדך וממילא שיפייסנו כדי שיתפלל כי מי פתי יסור הנה נבקש מאדם שיתפלל עליו שלא יומת על חטאו אשר חטא כנגד זה האדם עצמו ולא יפייסנו מחלה, עכ"ל, והנה בחשנה מבואר דצריך שיפיים את חבירו וילפינן לה מאברהם ואבימלך, והחם הרי עיקר הפיום היה כדי שאברהם יתפלל על אבימלך וא"כ הו"ל למילף מהחם להחועה לחבירו צריך לפייסו וחבירו צריך ג"כ להתפלל ואז רק נמחל לחועה, וראיתי בשטמ"ק שם בשם הראב"ד ז"ל: אבל זה שנמכוון לנערו אינו יוצא ידי שמים עד שיפיים את חבירו והוא יבקש עליו רחמים מפני שחטא בנער חבירו וכו', עכ"ל, ומבואר דנקט דבחמת לא סגי בפיום גרידא אלא צריך שחבירו יבקש עליו רחמים, אמנם ל"ע מדוע לא הוזכר זאת בחשנה וכן הרמב"ם לא כתב אלא שיפייס חבירו ולא הזכיר לצריך שחבירו יתפלל עבור החועה.

עוד יש לעיין בעיקר הך ילפותא מאבימלך, דהרמ"ה בחלרין דף נ"ט ע"א הביא דעה שעכו"ם שגזל חייב להשיב הגזילה, והקשה ע"ז וז"ל: ואו לאיעבד בכותי מנ"ל לאחזיר והיכן הוזהרו בני נח להשיב את הגזילה אי מאבימלך דכתיב בית השב את אשת האיש התם לדידיה קא מזהר רחמנא לאחריני מנלן, עכ"ל. ול"ע דאי ס"ל דליכא למילף מאבימלך חיוב השבה ל"כ היאך נלמד ממנו דחייב כל החועה לחבירו לפייסנו דכמו דהחיוב של השב אשת האיש לדידיה קא מזהר רחמנא ולא לאחריני ה"נ החשך הפסוק דויתפלל נעדך דמיניה יליפינן לצריך שיפייסנו ניחא לדידיה קא מזהר רחמנא ולא לאחריני.

ד. עוד איתא בחשנה בב"ק שם ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר וכו'.
וברמב"ם פ"ב מהלכות חשובה ה"י כתב: אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס וכשעה שמבקש ממנו החועה למחול מוחל בלב שלם ונפש חפילה וכו', עכ"ל. ועיין בחסכת כלה רבתי פרק ג': נאו לעשות שלום עם מריביהן [קאי על רועה ונוקף ואייבי כריתות] אין מקבל בלב שלם ואפילו ביוה"כ, כללו של דבר כל העומד ולא חזר בחשובה אסור לישא וליתן עמהם. ומבואר דלבעלי עבירות שבין אדם לחבירו בחשובה צ"ל למחול בלב שלם אע"ג דמבקשים ממנו מחילה, ומשמע דלאחר בג"א צריך למחול בלב שלם, ואפשר דזהו מקור הרמב"ם בחש"ך דמוחל בלב שלם ונפש חפילה, אך נע"ק להשמיט הך דינא דחסכת כלה דלבעלי עבירות צ"ל למחול בלב שלם.

סימן מ"ח

בענין הוצאת ש"ר על חבירו כדי לעשות שלום

דף פ"ה ע"ב במשנה. עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר וכו'. בשו"ת הרמ"א חשובה י"א הביא הגמ' בשבועות דף ס"ה ע"ב דמותר לשנות בדבר השלום, ובגמ' בחכות דף י"א ע"א נשא

רחובן מבל מחירת שקר והוצאת ש"ר לא הוחר.
[ממנם בכם"מ שם לא פירש כן].

ועיין בעורי מבן מגילה דף כ"ה ע"א שפירש בביאורו השני דהא דמעשה רחובן נקרא ולא ממרגם הוא משום דלא חטא רחובן ולכך חיישינן לכבודו שלא לגרומו בעון היוחר גדול מחומו שעשה, ע"ש, ולפירושו זה נמצא דלפסק הלכה שפסק הרמב"ם בפי"ב הי"ב מהלכות מפלה כהך מחניחין דמעשה רחובן חיבו ממרגם וא"כ נקטינן דלא חטא רחובן, ולא היה יכול הרמב"ם לפסוק כבריימא דסוטה דף ז' ע"ב דחומרים לסוטה מעשה רחובן כפשוטו, [לפי מה שבירנו דחחיל כמ"ד דחטא רחובן] ויעטרכו לומר בדעת הרמב"ם דלא כביחור הטו"א הזה אלא כביחורו הרחשון שם לכיון שעשה רחובן משובה ונחכפר לו חומו עוון לכך חיישינן לכבודו ואינו ממרגם.

וראיתי בספר ניב שפחים כלל ג' סעיף י"א שדקדק מדברי רבינו יונה בשע"ח דלא הומר לשנות מפני השלום אלא כשאינו גורם עי"ז הפסד או רעה לחבירו, ע"ש, וזה לא כחשובת הרמ"א, ול"ל דרבינו יונה ס"ל כמש"כ לדמות חת רחייח הרמ"א.

ובאופן נוסף נראה להגה במשנה בסוטה דף ז' ע"א חיחא ואומר לפניה דבריס שאינה כדאי לשומען היא וכל משפחת בית חביה, ולא פירשה המשנה להדיא מה אומר לפניה, ובבריימא שם חיחא דאומר לה יהודה הודה ולא בוש מה היה סופו נחל חיי העוה"ב רחובן הודה ולא בוש מה היה סופו נחל חיי העוה"ב, והרמב"ם פ"ג מסוטה ה"ב כחב: ואומרים לה בחי הרבה קדמוך ונשחפו ואנשים גדולים ויקרים חקף ילרן עליהן ונכשלו ומגידין לה מעשה יהודה ואמר כלחו ומעשה רחובן בפלגש בבעו על פשטו ומעשה חמנון ואחותו כדי להחל עליה עד שחודה, עכ"ל. ועמש"כ דאומרים לה מעשה חמנון ואמר כאן הוא שמא דלא מצא מקור לזה ופשטא דגמ' דאינו מזכיר רק הנך שהודו וקבלו שכר כמו יהודה ורחובן, עכ"ל, ונחחת חמוה מאד שהרמב"ם לא הזכיר כלל שיאמרו בפניה את הודאת יהודה ורחובן ורק כאב דיאמרו לה שגם אנשים גדולים חטאו ליהודה חטא ורחובן חטא כדי להקל עליה, והשמיט ענין זה שיהודה ורחובן הודו וקבלו שכר.

ונראה בזה דבגמרא אמרו רחובן מנלן דאודי דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונחן מאי דכחיב יחי רחובן ואל ימות ואחת ליהודה כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר לפניו רבש"ע מי גרם לרחובן שהודה יהודה וכו', וברש"י שם מי גרם לרחובן שיודה במעשה יעוני חניו, יהודה שהודה במעשה תמר וכן היה מסורת בידיהם, ומדרש אגדה דר' תנחומא כשאמר יהודה נדקה ממני עמד רחובן ואמר בלבלחי יעוני חני.

ואח"כ הקשו בגמרא שם בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תשרף תמר אלא רחובן למה לי דאודי והאמר רב ששת מניף עלי דמפריט חטאיה, ומשנינן כי היכי דלא ליפשדו אחותי. ומבואר בזה דכל מה שהומר לרחובן להודות הוא רק כדי שלא יפשדו את אחיו מאומו מעשה, והנה נראה לחירוץ זה שייך רק למ"ד דלא חטא רחובן ממש בפלגש אחיו אלא רק בלבל יעוני אחיו וכיון שראה יעקב את יעוניו מבולבלים ולא ידע מי עשה זאת אשר בכל אחד מבניו שמא הוא עשאו, ולכך הודה רחובן להוריד האשר מאחיו, אבל למ"ד דחטא רחובן ממש ומקרא כפשוטו ש"ב לא היה אשר כלל על אחיו דאם ידע יעקב ממעשה זה הרי ידע שרחובן עשאו ואם לא ידע כלל מזה הרי לא אשר אף אחד מהם.

ד. דין החזרת המתנות

בביטול שידוכין חוזרים הסיבלונות זה לזה עיין שר"ע אבה"ע (סימן ן' ס"ג).

ה. ענין ביטול שידוך חמור הוא

ונסיים דענין ביטול שידוך דבר חמור הוא ויש שמטילין חרם על המבטל. ובמעשה רב להגר"א כתר ראש סימן קט"ו כתב וז"ל: אמר רבינו שיותר נקל לגרש אשתו אם לא תמצא חן בעיניו, שהתורה התירה, אבל לא לבטל תקיעת כף ותנאים, ודכיון שנעשה תקיעת כף היא מן השמים, ובהדי כבשי דרחמנא למה לך. עכ"ל. ושם סימן קי"ד כתב טעם ששוברים כלי חרס בעת התנאים להראות כמו כלי חרס כיון שנשבר אין לו תקנה כן אסור לבטל תנאים, ובחופה שוברים כלי זכוכית שיש לו תקנה, כן התקנה להפרד בגט פטורין.

סימן קכג

חובת בקשת מחילה בחובל ובמזיק רכוש מכח הלכות חושן משפט, מכח הלכות תשובה.

שאלה: אדם שפגע בחבירו ע"י חבלה גופנית, או ע"י היזק רכוש, או ע"י גזלת ממון. מהי חובתו לבקש ממנו מחילה על מנת שיתכפר, מכח הלכות חושן משפט, ומכח הלכות תשובה.

תשובה:

א) מכח הלכות חושן משפט קיימת הבחנה בין חבלה בגוף לבין פגיעה ברכוש. שאם חבל בגופו אינו מתכפר לו ע"י תשלום החבלה בלבד, אלא חייב לבקש ממנו מחילה בכדי שיתכפר לו.

בקשת המחילה בדין חובל מהוה חלק מתשלומי החבלה. אבל אם פגע ברכושו בלבד, הדין הוא שאם השלים את חסרונו בתשלום הנזק נתכפר לו מכח הלכות חושן משפט.

ב) ואולם מכח הלכות תשובה אין חילוק בין חובל למזיק או לגוזל ממון, ולפי שבכל צער שצערו קיימת מצוה לרצותו ולפייסו ולבקש מחילתו, ואין נמחל לו בהלכות תשובה עד שירצהו, ולכך גם מי ששילם תשלומי נזיקין על פגיעה ברכוש ונתכפר לו בכך מכח הלכות חושן משפט מ"מ עדיין מוטלת עליו מצות בקשת מחילה מהלכות תשובה, ואין יוה"כ מכפר עד שירצהו.

ג) חובה נוספת מוטלת מכח הלכות תשובה על החובל או על המזיק כאחד, להתודות לפני השי"ת על מעשהו, ושישוב מלעשות זאת לעולם.

מקורות ונמוקים

א. דין בקשת מחילה בחובל ומזיק

א) הרמב"ם בפ"ה מהלכות חובל ומזיק ה"ט פסק לחלק בין חובל למזיק. שמזיק ממון כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל החובל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אינו מתכפר לו ולא נמחל לו עד שיבקש מן הנחבל וימחל לו.

ב) מקור הדין - גמ' ב"ק (צב.) במה שנתחייב אבימלך להשיב את שרה לאברהם ולבקש את מחילתו "ויתפלל בעדך".

ג) טעם הדין - שום כסף שבעולם אינו מהווה תשלום מספיק עבור פגיעה גופנית בחבלה או בגניבת נפשות, ולכך בקשת המחילה בזה מהוה חלק בלתי נפרד מתשלומי החבלה בהלכות חושן משפט.

ב. חילוק דין חו"מ מדין תשובה

א) הרמב"ם (בפ"ב מהלכות תשובה ה"ט) פסק שבעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר ואינו נמחל לו עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו. וכבר עמדו המפרשים על הסתירה מכאן למש"כ בהל' חובל ומזיק. (עיין לח"מ, ותוס' יוה"כ (פ"ה:)).

והנכון בזה מש"כ ליישב בספר מעשה רוקח (פ"א מהל' תשובה) ע"פ דבר הסמ"ג (מ"ע מצוה ע') לחלק בין הלכות חושן משפט לבין הלכות תשובה. (וכ"כ ליישב מדעתם בשו"ת שתי הלחם הו"ד בספר הקובץ על הרמב"ם, ובדרכי דוד ב"ק צב.).

ב) ביאור החילוק - מדין חושן משפט פגיעה ברכוש באה לתכליתה על ידי תשלום הנזק והשלמת החסר, שלא כמו בחבלה גופנית שאין בתשלום הממוני בכדי לשלם את הנזק הגופני. ומ"מ למרות שמכח הלכות חושן משפט אם שילם את מה שפגע ברכוש או בהשבת הגזילה נתכפר, אעפ"כ מכח הלכות תשובה עדיין מוטלת עליו מצות בקשת מחילה, דסוף סוף הנזק גרם בעקיפין צער לניזק, ואין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו.

ג) מקור החילוק - נראה שהרמב"ם והסמ"ג שאבו מקור חילוק זה מכח חילוק הסוגיות שבין ב"ק למסכת יומא, ב"ק שהיא יסוד הלכות חושן משפט מבחינה בין דין חובל לדין מזיק. ואילו הסוגיא במסכת יומא כוללת כל עבירות שבין אדם לחברו לחובת ריצוי ופיוס.

ג. דין וידוי בחובל ומזיק

הרמב"ם בפ"א מהלכות תשובה הלכה א' כתב דבין בחובל ובין במזיק ממון אע"פ ששילם לו מה שהוא חייב לו מ"מ אינו מתכפר עד שיתודה, וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר "מכל חטאות האדם וגו' והתודו". (מקורו בספרי זוטא כתוב שם בגליון).

ד. מבעה – זה אדם

אכתוב דבר נחמד שראיתי בשם מהריק"ש (בשיטתו לב"ק) דאדם המזיק נקרא בריש ב"ק "מבעה" שפירושו מבקש. דבר זה בא ללמד שחלוק דין אדם המזיק משאר אבות נזיקין, דבשאר אבות נזיקין מתכפר לו בתשלום ואילו אדם החובל אין מתכפר לו בהל' חושן משפט עד שיבקש מחילה.

ספר

שני המאורות הגדולים

והם שני חלקים משאלות ותשובות אשר חברו רבני גולה החלק הראשון נקרא שמו ארדת אליהו לאחד המיוחד מופת הדור הרב המופלא שבסנהדרי גדולה מאור הגולה כמוהר"ר אליהו קובו זצוק"ל אשר היה אב"ד ור"מ בעיר ואם בישראל שאלוניקי יע"א · ודישרן סמיכין עלוהי שאלות ותשובות שחבר המאור הגדול הרב המובחק כמוהר"ר יהושע חנדאלי זצוק"ל ונקרא שמו

פני יהושע

וגו' שם בשלשה חידושי החכם השלם הדיין המצויין כמה"ר יצחק אלמידה ז"ל אשר נמצא אחרי פטירתו באותו פרק כתוב על הספר בא בסוף הספר הזה :

הובא לבית הדפוס על ידי שני צנתרות הזהב הנותנים לכסף מוצא לזכות את הרבים ה"ה החכם המרומם הרופא המובהק כה"ר יאודה חנדאלי נר"ו והחכם המרומם כה"ר אליהו חנדאלי נר"ו בר ברתים של הרב המחבר ספר אדרת אליהו זלה"ה זכות הרבנים הנז' יעמיד להם ולזרעם אחריהם לאורך ימים ושנות חיים עד כי יבא שילה

אכי"ר :

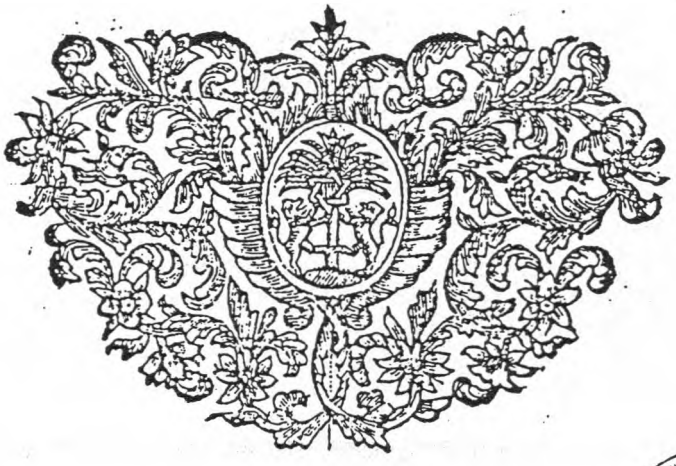

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי ירושלים

נדפס פה

קושטאנדינא

אשר תחת ממשלת הרבני המלך האדיר שולטן מחמוד ירום הודו

שנת ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל אחרו לפ"ק

בדפוס העתוקק והמדפיס הר"ר יונה בכמוהר"ר יעקב זלה"ה

עוד כתבת דהא מספקא לך לפי היה כהן מקדון חן תיב כגר תמרתי לכ"ת כי לפי הנראה שהיה חוב לגל מקדון ודאי דכרשותא דמריה קיימא וכמ"ש כ"ת ודברינו חלוים הם לפניך ומוכיח כדאי ותוקים כריכים חיזוק דפי חכם חן חן לכ"ת ולהיותי טרוד לא הגהתי עוד רחיה לדברי כ"ת הגם כי מלתא דפשיטא היא כביעתא בכותחא והתירכות בזה הענין הוא טורח הגוף • נפש נקבר נחבלי תהנתך לדם להכל דמה זעירא דלחו מן חבריה ענר כל יועיל ת ודין ניסראל המפרת יהושע בכתה"ר יוסף הגדולי נר"ו :

והחכם הנעלה כמהר"ר שלמה הכהן נר"ו הסכים עמי ולהיותו מתריך בענין הרגש לא העתקתי לשונו חלק לענין הדין הסכים עמי תהו דוקא בחוב לגל בפקדון לפי דלא הוי שניח כיון שמסר לחים שהתימן למפקיד פטור ונלא לפ דין זה מהניח דאמרו בפרק המפקיד שומר שמסר לשימר וכו' וכביתו הרמב"ם נפ"ד מהלכות שכירות ע"כ •

סימן לו פי' בענין מ"ט מטור מ"ח ס' יום הכפורים ריש סי' תר"ו שכתב הטור ז"ל ויתן כל אדם חלק לנו נערב י"ה לפיים לכל מי שפשע כנגדו דעבירות שבין אדם למקום יום הכפורי מכפר ושבין אדם לחבירו אין י"ה מכפר וכו' והדר קתני ושוחק כן כדי שיהא כל לב ישראל שלם כל מ' עם חבריו יש לדקדק למה הזכיר לתת טעם זה מכיון שהתחילת דבריו כתב כי עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסו וכיון שכן מובכים הם לעשות תן הדין ולא מטעם זה ואין לומר דהדסמיך לאחד קאי מכיון דליכא למימר שלום ביניהם אלא היכ' דכולהו איתנהו לכל היכא דליכא חד מנייהו לא שייך למימר הכי ובדאי לעיל קאי ואף דמכל מקום לומר דהדסמיך קאי שייך דיוק דאמרן לעיל ו"ל שכונת דברי הריב"ז ז"ל המה לתת טעם מכיון דעבירות שבין אדם לחבירו אין תלויין ביום הכפורים אלמא שייכין שיתן לו נערב יום הכפורים לפיים הא כל יומא ויומא שהוא נעניו זה ומזי תולמיה דמעלי יומא דכפורי מכל יומא ויומא ויהיב טעמא משום דבמדרש קאמרי שייך שביום הזה יהיה שלום ביניהם ולא יהיה שום מקום לשטן לקטרג • עוד הפשר לומר דיהיב טעמא למה יש לנו להקריב כפרת עוונות שבין אדם לחבירו לכפרת שבין אדם למקום לדרגת שפי מעלי לתקדמי מתותא דקב"ה למטותא דלישבי משום דבקדש קדשים עסוק ואיתיה נקריב מה' תחילה ואח"כ מישראל ומ"כ למה כתבנו דיש לאדם לפיים לחבירו ערב יום הכפורי ומעורנתא דבר ילפי' לה דמשמע דעתיה דהאי מטותא הוי כמעלי יומא דכפורי ותריץ משו' שיהא כל לב ישראל שלם ביום הזה ולא יתחרו המתילה עד אחר יה"כ ביום ההוא אין שלום ביניהם וגם יש להם הנא והיה מקום לשטן לקטרג ומ"ה עושין כן ופי' זה נכון לפי עניינו יותר מן הא' וק"ל •

סימן לח שאלה יעקב היו לו ב' בנים ונפל אחד מהם לשה נעיר אחרת וכשהלה עמה עמה קנת ימים ונפטר לבית עולמו ואח"כ נרננן ונכל ישראל שנך והניח אשתו מעוברת וילדה בת ואחר ימים מועטים נפטר יעקב והשאיר אחריו ברכה בתיסוראברות ונקנתם היה דר בנו ונקנתן היו דרים אחריהם מכחו בשכירות ואחר מותו גם בן בנו הנשאר החזיק בכל נחלת אביו ועמד בהן ימים רבים וכת אחיו היתה קטנה אבל תמו נעיר אחד עם קרובי אמו ואין דורש ואין מבקש מכות הבת הנזכרת ואחר ימי' רוח אחרת היתה עם אחי אביה למכור את נחלת אביו ליהוד החזיק יהודה בהן קנת ימים ואח"כ מכרם לנוי ודר בהן נוי ב"כ קנת ימים ושנים ויהי היום שלחה הבת שלוחה לדאות את זכותה אשר היה דודו בן יעקב הנזכר ומצא בו ערות דבר כי מכר הבתי הכל בית דודו בן יעקב המערער על נוי ואחיו בני ב"ד

תשובה לדריית השואל נתתי להגיה דברי הלא לפני רבותינו הם יורו ודין לתת לתמיה לתמיהה של תורם כי מהם תצא תורה ונהורתא דידהו לתמיה מילתא דלמטי לי סיבא דמכשורת • תמרינן בפ' המפקיד אמר רב הונא אין מורידין קרוב בנכסי קטן וכו' אמר רבא ס"מ מורב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן ואפי' הבדיל ע"כ ופרש"י בנכסי קטן לעשות ולאכול כדמסיים טעמיה דכיון דקטן לא ידע למחזי מתא אחי קרוב לאחזוקי נמן ולומר ליהשתא נא וטוב להם להורד לים נכרי דלא מצי למטען מהו יהושב ע"כ ונר"ה ז"ל מפרש לא נאריס כדפרש"י לה הרשב"ם בתשובה הביא דבריו הרב מהריק"ש בסי' רפ"ה דבאמת רוטרופוס דלא חכיל לא חייבי וכן פירש הרדבי ולדעתם ז"ל אתי שפיר דדיק רבא הכי מילתא דאין מחזיקין קטן מדברי רב הונא ולא דייק כן מתתי' טוב דתנן האומנין אפוטרופין והיינו טעמא משום דנאריס הם אחת דמחזיקין בנכסי הוה לן למיחש דשמין דהא חריס הם ל' חזקה אי לאו נאריס נתי לחנות כמסקנא דפרק ח"ה חכל אפוטרופין אין להם חזקה כלל ולא חייבי דיתכח הדבר שתיהו ג"ר לאפוטרופוס דכל כי הא לית ליה קלא וגם כיון דלא חכיל לא אתי לאחזוקי וכמ"ש הרשב"ם •

אבל התום' מפרש להא דרב הונא באפוטרופוס כמו שכתב הריב"ז ז"ל כ' נסי' רפ"ה ומ"ה קשה להם למה לא דייק רבא הכי ממתני' טוכא דלעתים ז"ל כי היכי דחייסינן נאריס ישתכח הדבר ולא יודיעוהו ה"ל באפוטרופוס ומדמוקמי' לפוט' נכרי נר"ל מחזיקין דאי לא ליתום דלמא ישתכח הדבר ויחזיק בהן ומ"ה מקשו הכי תימה ז"ל דאמאי לא דייק רבא ממתני' טוכא ותירצו דמרב הונא דייק שפיר דקתני לרמות חף לאחר דיק ב"ר וגם דאמר דלא ידע למחות ח"כ בכל דבר נמי אין מחזיקין בנכסי קטן כיון דקמ"ל דלא ידע למחות וקמ"ל דאפילו הגדיל כדדייק רב"י דאי לא תאמי מחזיקין נכרי ליתום שמא יהיו ניהו מסיבדיל ויטעון לתה מכרתם לי מסגדלת ואכלתים שמי חזקה ע"כ נמלא דלדעת רש"י אפי' מחזיק מאה שנים כיון שיודד בתוכה כשהיה זה קטן אין חזקתו מועלת כשיש אין טענה וכ"כ הריב"ד ס"ק"ט מסי הרא"ם אבל מדברי הרא"ם אין שום הכרח שיפרש כן מנין לו הרגלים כי מדברי הרא"ם אין שום הכרח שיפרש כן ואולם רבה ראינו להרב המאיר פירש מסי הר"ן כן וכן פירש הריטב"א נפ"ב דכתובות מסי הרמב"ן וכן פירש הרשב"א בתשו' סי' תרמ"ב וכן כתב הרב המגיד מפרק י"ד מהלכות שכירות

עוד כתבת דהא מספקא לך לפי היה כהן פקדון לו תיב כגר דאמרתי לכ"ת כי לחי הכתי דהיה חוב חצל פקדון ודלמי דברשותא דמריה קיימא וכמ"ש כ"ת ודברינו הלו הם תמת ויציב ותוקים כרחי ואיפס לריכים חיזוק דפי חכם חן חן לכ"ת ולהיותי טרוד לא הגחתי עוד רחיה לדברי כ"ת הגם כי תלתא דפזיטא היא כמיעטת בכותחת והתריכות בזה העניין הוא טורח הגוף • נפש נקשר נחנלי תהנתך לדם להכל דמה זעירא דלאו מן חבריא עבר כל יודעי ת"ת ודין ניסראל המפרת יהושע נכתה"ר יוסף חגדולי נר"ו :

והחכם הנעלה כמהר"ר שלמה הכהן נר"ו הסכים עמי ולהיותו מחריך בעניין הרבה לא העתקתי לשונו חלא לעניין הדין הסכים עמי חהו דוקא בחוב חבל בפקדון חפי' דלא הוי שניח כיון שמסר לחים שהחמין למפקיד פטור ויצא לם דין זה מהחיל דאמרו בפרק המפקיד שומר שמסר לשומר וכו' ובביחו הרמב"ם נפ"ד מהלכות שכירות ע"כ •

סימן לז פי' לדין ל'מטור ח"ח ס'יום הכפורים ריש סי"ת ו'שכתב הטור ז"ל ויתן כל חדם חל לנו נערב י"ה לפיים לכל מי שפשע כנגדו דעבירות שבין חדם למקום יום הכפורים מכפר ושבין חדם לחבירו חין י"ה מכפר וכו' והדר קתני ושוחין כן כדי שיהח כל לב ישרחל שלם כל ח' עם חבריו יש לדקדק למה הזכיר לחת טעם זה מפיון שנתחילת דבריו כתב כי עבירות שבין חדם לחבירו חין יום הכפורים מכפר עד שיפייסו ויהין שכן מוכיחים הם לעצות חן הדין ולח מטעם זה ואין לומר דהדמיך לחד קלי מכיון דליכח למימר שלום ניניהם חלח היכ' דכלהו חיתנהו חבל היכח דלית חד מנייהו לח שייך למימר הכי וטדחי דלעיל קלי ולח דמכל לומר דהדמיך קלי שייך דינח דחמרן לעיל ו"ל שכוונת דברי הריב"ה ז"ל המה לחת טעם מכיון דעבירות שבין חדם לחבירו חין חלויין ביום הכפורים חמחי לריכין שיתן לב בערב יום הכפורים לפיים הח כל יומח ויומח שוב נעניין זה ומחי חולמיה דמעלי יומח דכפורח מכל יומח ויומח ויהיב טעמח משום דכמדרש קלחרי דלריך שניום הזה יהיה שלום ניניהם ולח יהיה שום מקום לשטן לקטרג • עוד חפשר לומר דיהיב טעמח למה יש לנו להקיים כפרת עוונות שבין חדם לחבירו לכפרת שבין חדם למקום לדרשת ספרי מעלי לחקדמוני מוותח דקב"ה למוותח דלריכי משום דקרח קלוח והייתם נקיים מה' תחילה וחח"כ מישרחל וח"כ למה כתבו ביום לחדם לפיים לחבירו ערב יום הכפורי'ומעונדח דבר ילפי'לה דמשמע דעתיה דהחי מוותח הוי כמעלי יומח דכפורי ותריץ משו'שיהח כל לב ישרחל שלם ביום הזה וחם יחטרו המחילה עד חחר יה"כ ניום ההוח חין שלום ניניהם וגם יש להם חטח ויהיה מקום לשטן לקטרג ומש"ה עושין כן ופי' זה נכון לפי עניינו יותר מן הח'וק'ל •

סימן לח שאלה יעקב היו לו ב'בנים ונשח לחחד מהם חשה נעיר לחברת

וכשנשחה עמה קנת ימים ונפטר לבית עולמו וחיו נרבנן ונכל ישרחל שנך והניח חשתו מעוברת וילדה בת ולחר ימים מועטים נפטר יעקב והשחיר לחריו נרכה נתיסוכלרות ונקנתם היה דר בנו ונקנתן היו דניים לחריהם מכחו בשכירות ולחר מותו גם כן כשחר החזיק ככל נחלת לכיו ועמד כהן ימים רמים ובת לחיו היתה קטנה חלא לחו נעיר לחי'יחד עם קרובי חמו ולחן חרש ולחן מנקש מכות הבת הנזכרת ולחר ימי'רוח לחרת היתה עם לחי חניה למכור לח נחלת לחיו ליהוד'והחזיק יהודה בהן קנת ימים ולח"כ מכרם לנוי ודר נהן לוי ב"כ קנת ימים ושנים ויהי היום שלחה הבת שלוחה לדרוש לת זכותה לשר ניד דודו בן יעקב הנזכר ומלח נו ערות דבר כי מכר הנתי'הכל ניד יהודה ולוי בן יעקב הנזכר על שטר המערער לם ניח דין החזקה טופח יחד לדרישת ונקיטת רשוחן על ענין חלר הנתים חשר הן כהיום ליד לוי ושטן רשוחן בשלוחות לשה בת נחו של יעקב שיש לה חלק ומשה נבתים הנז'מכח יהיה לחניה כ"ע ודרשו ושקלו לת פי לוי הנז'ולמר לנו שהחלר עם הבתים הנז'קנסם מיד יהודה ויהודה קנסם מלחי חני היתומה הנדושלמה ב"כ לחחי חניה והשיב שהחלר והבתים כשלרו מעזנון חניו יעקב והוכרת למכרם ליהודה וכן נתנרר לנו מפי עדים נלמני חרץ שהחלר הנ'עם הבתים והחנות חשר נפתח החלר נשלר מעונון יעקב חני חניה של היתומה נחופן שנתנרר לנו ננרור שהחלר הנ' ובבתים והנחות חלויין שיש זכות וחלק ליתומה הנ'מחמה על מחמה שוה בשוה ע"כ וחתמו נית דין למטה על כל הכ"ל ובתה מעיב לוי הנ'כי נזמן קנות יהודה מזחי לחי הבת הנ'היתה היתומה גדולה כבת ח' שנה ויפשר שלקח יהודה ממנה גם כן ומה שחמר הוח נפני ב"ד כי יהודה לקח מחחי לחי הבת חת חשר נודע חלינו ננדור חמר חך מי יודע שיפשר שלקח חח"כ ב"כ מהיתומה והרחיה שלח מחחו מעולם נזמן היות הבתים ניד יהודה והיתומה מסיבה ותומרת לחרי שהיא היתה קטנה נזמן מות חני חניה לה ידעה כלום זולת היום הזה מגלה חליה מכל זה ועתה שחל השואל חם יכדקו דברי לוי להחזיק בשלו ויורנו חמורה לנדקה זשכמ"ה •

תשובה לדרישת השואל בחתי להציב דברי חלח לפני רבותינו וחם יורו דין לחמת לחמיתה של תורה כי מהם תצח חורה ומהורמנו דידהו לחיות מוטלת דלמטו לו חין מורידין קרוב בנכסי קטן וכו' לחר רבח ס"ם מורב הונח חין מחזיקין בנכסי קטן וחפי' הגדיל ע"כ ופרש"י בנכסי קטן לעצות ולחכול כדמסיים טעמיה דכיון דקטן לח ידע למחויי חתח בחי קרוב לחחזוקי נשן ולומר ליחשתו נח וטוב להם להורידו חיש נכרי רלח מני למסען הה יהודם ע"כ ונר"ה ז"ל מפרש לם בחרים כופריים לה הרשב"ח בתשובה הביח דבריו הרב מהריק"ל בסי' רפ"ה דבחטוטרופוס דלח חכיל לח חייבי וכן פירשם המרדכי ולדעתם ז"ל חתי שפיר דדייק רבח הכי מילתח דחין מחזיקין קטן מדברי רב הונח ולח דייק כן ממתני'טוען חתם דממנין חפוטרופין והיינו טעמח משום דבחרים לם ליתח דמחזיקין בנכסי הוה לן למימח דסבין דהח חרים ים לו חזקה לי לחו בחרים בתי חכות כמסקנח דפרק ח"ה חבל חפטרופין חין להם חזקה כלל ולח חייבי דיתכח הדבר שמינהו ב"ד לחפטרופוס דכל כי הח לית ליה קלח וגם כיון דלח חכיל לח חתי לחחזוקי וכמ"ש הרשב"ח •

אבל החום מפרש להח דרב הונח בחפטרופוס כמו שכת' הריב"ה ב"כ בסי' רפ"ה ומ"ה קשה להם למה לח דייק רבח הכי ממתני' טוען דלעתם ז"ל כי היכי דחיישינן בחרים יתכח הדבר ולח יודיעוהו ה"ל בחפטרופוס ומדמקמי'חפוט' בכרי נר'ודחין מחזיקין דחי לח ליחוש דלמח יתכח הדבר ויחזיק בהן ומש"ה מקשו הכי חינהו ז"ל דחמחי לח דייק רבח ממתני' טוען ותירלו דמרב הונח דייק שפיר דחיש לרמחות חף לחחר דיוק ב"ד וגם דחמר דלח ידע למחות ח"כ בכל חדם נמי חין מחזיקין בנכסי קטן כיון דקמ"ל רבח ידע למחות וקמ"ל דחפילו הגדיל כדדייק רש"י דחי לח חמחי מחזיקין בכרי ליחש שמח יהיו נידו מסיבדיל ויטעון לחה מכרתם לי מסגדלת וחכלתים שכי חזקה ע"כ ממח דלדעת רש"י חפי' מחזיק מחה שנים כיון שירד בחוכה כשהיה זה קטן חין חזקתו מועלת בשים מין טעמה וכ"כ הריב"ה בח"ם סי'קמ"ט מסה הרח"ם לחניו חכן כעת לח מלחתי מניק לו הרגלים כי מדברי הרח"ם חין סוה הכרח שיפרש כן וחולם רחה רחיתו להרב המחי פירש מסה הר"ן בן וכן פירש הריטב"ח בפ"ב דכתובות מסה הרמב"ן וכן פירש הרשב"ח בתשו' סי'תרמ"ב וכן כתב הרב המגיד מסמה בפרק י"ד מהלכו' טוען

תשובה על גרימת מות
את בכוונתו לשמים

שו"ת שואל ומשיב מהדורה א ח"א סימן קעד

בשנת תרכ"ג בש"ק לך הגיעני מכתב מהרב מו' מיכל הובנר אבד"ק ניזנוב במה שאירע לו ששם זה ט"ו שנה איש א' היה מלמד לכל העיר ונשא חן בעיני העולם ונעשה שמש ובדחן וכשרצה אחד מהמלמדים מהסביבות לבא שמה לא הניח אותו האיש ומעלתו ראה וצווח ע"ז עד שבשבת שובה העבר דרש במקהלות ואמר שגוזר בכח התורה שלא יתנו שום ילד לאותו מלמד עד שיהיה עוד מלמד אחר ובאו מלמדים מהסביבות ולא רצו הבעה"ב לתת להם כי זה האיש נשא חן בעיניהם והלך מעלתו בעצמו וקבץ איזה ילדים עבור המלמד האחר והנה המלמד השמש הלז נפל על ערש דוי אחר חג הסוכות ובשבוע' העברה מת ורננו כל העולם שהוא גרם לו המיתה וע"ז שואל אם צריך לקבל תשובה ע"ז והנה כ"כ למעלה דאף אם רק גרמא בעלמא צריך כפרה ותשובה ובשו"ת מ"ב סי' כ"ו מבואר דאף אם לא היה גרמא ממש רק בדרך רחוקה אפ"ה נענש כמו שנענש דוד על הריגת נוב עיר הכהנים ע"ש ולכאורה חשבתי לומר דדוקא אם אירע מקרה שנהרג דומיא דנוב עיר הכהנים וגם המעשה דמ"ב והצ"ץ וכל השאלות שהיו ונרשמו במ"א /באו"ח/ ה' יוה"כ סי' תר"ג כלם היו שנהרגו או נחנקו אבל מי שמת על מטתו לא שמענו שצריך תשובה אך יש סתירה לזה מהך דב"ב דף כ"ב דאמר כ"א אנא ענשתי' וכתבו התוס' שהיו מצערין /מצטערין/ כל אחד דע"י נענש וא"כ שם מת על מטתו ואפ"ה דאגו ע"ז ומ"ש מעלתו דכוונתו היה לשמים הנה שם בודאי היו כוונתם לשמים ואפ"ה דאגו ע"ז ועי' שו"ת צ"ץ סי' וא"ו /ו/ ובהגהת בנו הרב ז"ל ותמצא דכל שהצדיק מעניש
* ומקלל נענש על ידו וכאן מעלתו עורר עליו דין ברבים וע"כ נלפע"ד דצריך לקבל תשובה ע"ז והתשובה יהיה שירשום לעצמו יום היא"צ ובאותו יום יצום ויבכה וידאג וידליק נרות עבור נשמת השמש וגם בכל ער"ח ובה"ב יתענה ויאמר קדיש עליו כל השנה ובכל שנה ושנה ביום היא"צ יצום ואם יקשה עליו יתן פדיון כופר נפשו כפי המבואר במ"א סי' של"ד ואז יקובל תפלתו ולא ידאג ועיין בב"מ דף פ"ג גבי רא"בש שצוה להלקות לא' ואף שהיה רשע וחציף אפ"ה לא מיתבא דעתי' דראב"ש וקיבל יסורין ואף ששם עשה מעשה ומסרו מ"מ הא הי' רשע גמור והרי ריב"ק קרא לראב"ש חומץ בן יין אלמא דהדבר קשה מאד וגבי ר"י ור"ל דנצטער ר"י מאד חזינן דזה קשה מאוד שגרם מיתה וע"כ צריך תשובה ודו"ק ועיין בב"ק דף קי"ז גבי ר"כ שמת ע"י ר"י ור"י נצטער מאד על זה.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

ללכת על הקברות ולהרבות בצדקה והכל מהגג יפה כפ"ה ועיין הטעה בם מטה משה סי' תת"ס . ט סטה ט' ובחובב"ח סהרמב"ן לסרו משום דרבי התמודי כו' נ"ב והיין לכו מושבין לדבריהם לבטל מנהג הגלוסים ג"ח .

טור ס' תרז ובו יב סעי'

א דף תי"ב ע"ב סטה כ"ו ויתן בכל לבם כו' נ"ב בו ביום ולא יעבור ד"ח
ב בשלם מיני רפוייס ירגלו דרשות מהרי"ל ז"ל ובתב הב"ח כן משמע
גמ' ולא סהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ולא הביאו זה בחבוריהם
ב המוחל לא יהיה לבזרי שנאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כל
המרחם על הבריות מרחמים עליו ואומר בושע עין ובושר על בשע
למי בושע עין למי שבושר על בשע הבל המוציא שם רע על חבירו
חין לו למחול אהר"י ויל קי"ק וכן כתוב בדרשות מהרי"ל ז"ל ומה
שבתב שלא יהא המוחל לבזריהו משנה בפ"החובל ומה שבתב שלא
הוציא שם רע חין לו למחול הש דברי הסמ"ג במצות תשובה ותרבי
פ' תרבע מיתות והגמי' פ"ב מה"ת מהירושלמי בפ"ק דיומא הלא
דתימ' שלא הוציא עליו שם רע הבל הוציא עליו שם רע חין לו מחילה
בולמית וכן כתוב בת"ה סי' ז' ובבתביו סי' רי"ב וכתב ב"ח ומ"מ
המוחל לא יניח מלבקש מחילה . ד מנהג של טעות הוא שנוהגין
בזמנינו זה כי יחטוא חיש לחיש והקניטו בדברים בבם המצעי ביניהם
לתוך השלום וחין זו כונת שמוחל חלא שהעולב ילך מעצמו לפני
העלוב ויאמר לו סרחתי אהר"י ן'חביב ז"ל בס'עין יעקב ומניחו
הב"ח וס"ס סטה סי' תתמ"ט . ה סטה ל"ב ושם חינו מתפיים
כו"ב ומיהו יאמר חל"כ לפני עשרה שבקש ממנו מחילה מדבכי
דיומא ומהרי"ל וס"המפה וב"ח . ו יש מפרשים שכוונתם שלא
נתפיים בשלשה פעמים חלוי לפייסו יותר חם חינו רגיל חלב מדברי
רב"ה ז"ל מוכה דחינו מחוייב יותר חלב חם ירבה לפייסו עוד הרשות
בידו וכתב הב"ח שבן עיקר ויש הכוגיח לדבתו . ז חם המוחל לח
אחל לטובת המבקש חינו נקרח לבזרי חם חינו מוחל בפר המפה
ומשמע מדבריו דחם חינו לטובת המבקש חלא לטובת המוחל חינו
יבול לעשות בן וכתב הב"ח דליתח דחף לטובת המוחל יבול לעשות בן
לאמר המקום ושובדה דרבוך חניבח יש פנים לבחן ולבחן . ח מפתחי
המבקש מחילה ממי שפשע בנגדו צריך לפרש נשמת המחיל הפשיעה
דרשות מהר"ם ז"ל וכן עיקר ב"ח . ט סטה כ"ב חלא שנהגו העולם
לטהר עשמס מקריבו כ"ב לאמר המחסף על פי זה הייתי נוהג לטטול
בערב ר"ה וחם עד י"ח לא הייתי רוחה קרי ובלתי גשת חל חשה לא
הייתי טובל בערב י"ה וכשרחיתי מדרשות מהרי"ל ז"ל החריך להזכיח
דטגילה זו משום תשובה ולבן חף חם טבל בערב"ה יחזור ויטבול
בעי"ה ובתבתי בן . י טגילה זו יש טובלין חותה בין מנחה למעריב
יש טובלין לותם קודם מנחה וכתוב בדרשות מהרי"ל שהבכון לטבול
קודם מנחה וכן נהגתי . יא בין בר"ה בין בי"ה יטבול ב'פעמים
דרשות מהרי"ל . יב הנשים חין להם לטבול עי"ה כי חין יכולות
להיות כמלחכים מטה משה סי' תתמ"ח :

ב"י ובו סעיף א

א דף תי"ב ע"ב סטה מ"ב ובינו יודע כו' נ"ב חדרבה יש לתמוה על
התבבן למה התיר יום ב'ולח ביום ח'דקיימח לן כרבנן דסבוה לחת
לפני הרגל בטלה בזרת שלפי'הטלה דלפי'תוך שלש יבול לטבול
וב"פ מהרי"ל ג"ח .

טור ס' תרז ובו הס

א דף תי"ב ע"ב סטה כ"ו שמח תטרף דעתו עליו כו' נ"ב לבל הרמב"ם
ז"ל בפ"ב מה"ת בתב שמח יחבק בטבודה קודם שיתובה וב"ב במחזור
רומניח ולח ידעתי מנין להם זה דבנרייתה בפי'קחני שמח תטרף
דעתופיבו כל המפרשים מחמת שברות והב"ח בתב נרחה שבך היה
גורס בברייתה וחני חומר חיבדיה שמח תטרף דעתו ולהרמב"ם

ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד, שנאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו (ישעיה נה, ז.) יתנחם על שעבר שנאמר, כי אחרי שובי נחמתי (ירמיה לא, יח) [7]ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר ולא נאמר עוד אלוהינו למעשי ידינו (הושע יד, ד.) וצריך להתוודות [7]בשפתיו ולומר ענינות אלו שגמר בלבו (רמכ"ם שם פ"ד ה"ד)

ד [8]כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ, וכן הוא אומר ומודה ועוזב ירוחם (משלי כח, יג.) [9]וצריך לפרוט את החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה

ביום ההוא. ועיין פי' אור החיים הק' עה"פ צרור את המדינים. (במדבר כ"ה י"ז).

7. ויעיד עליו יודע, כמש"כ שובה ישראל עד ה' אלוקיך, ודרשו עד מלשון עדות (עיין ילקוט) ועיין מה שביארנו בס"ד באור התשובה על ההלכה זו ברמב"ם ז"ל.

7. בשפתיו, היינו שהוידוי צ"ל בפה, ומ"ש ענינות אלה וכו' היינו החרטה על העבר וקבלה לעתיד, שזהו עיקרו של וידוי כמש"כ רבינו שם בפ"א הל"א ע"ש.

8. כל המתודה וכו', ועל דבר זה חרה אף ה' באומרו (ויקרא כ"ו מ) והתודו את עונם ועון אבותם במעלם אשר מעלו בי ואשר הלכו עמו בקרי" והיינו משום שהתודו בפיהם בלבד ולא עזבו החטא. ועיין חוה"ל שער התשובה פרק ב' והעזיבה אות על בידור אמונתו בגמול ועונש וכו', ואפשר שע"ז אנו אומרים על חטא שחטאנו לפניך בוידוי פה" כלומר שנשאר וידוי פה בלבד ללא עזיבת החטא, וכאילו אין כאן כלום.

9. וצריך לפרט החטא. הזכרנו בסמוך דעת השו"ע שכתב בלשון רשות ולא חובה. ודעת הרמב"ם לפסוק כריב"ב ביומא פ"ה ע"ש הגם שתמיד קי"ל כר"ע מחברו ועי' בכס"מ ולח"מ שם מש"כ בזה. ועיין בב"י סי' תכ"ז משכ"ב ומשה"ק עליו בחידושי הגהות הטור ומשכ"ב בס"ד בספרנו

ויעשו להם אלהי זהב. (שמות לב ל"ג) **כן כתב הרמב"ם שם הלכה ג'. אכן מרן בשולחן ערוך סימן תר"ז ס"ב כתב שאין צריך לפרט החטא ואם רצה לפרט הרשות בידו, ואם מתוודה בלחש נכון לפרט החטא ע"כ, והוסיף הרמ"א שם אבל כשמתפלל בקול רם או ש"ץ כשחוזר התפלה אין (ו) לפרט החטא, ומה שאומרים על חטא, בסדר א' ב' לא מקרי פורט החטא הואיל**

תולדות יצחק ח"א סי' כ"ט. ובאור התשובה על הלכות אלה ברמב"ם ז"ל.

והנה כבר כתבנו לעיל שגם בחטא שבין אדם לחברו יש להודות לפני ה' שגם זה חטא בין אדם למקום ויחשב, וזה מש"כ הר"מ בפ"א ה"א וא"כ יש לעיין במש"כ המג"א בריש סימן תר"ו סק"א דבשעת מחילה (מחברו) צריך לפרט החטא ונראה דאם חברו מתבייש בזה לא יפרוט אותו עכ"ל, האם זה רק למ"ד שצריך לפרט החטא או אליבא דכו"ע וראיתי בפנים הב"ח שכתב להדיא דלפי מאי דקי"ל בסי' תר"ז שצריך לפרוט החטא (הגאון הנ"ז ז"ל חלק שם על הכרעת הטושו"ע שפסק כר' עקיבא ופסק כהרמב"ם ז"ל ע"ש) ה"ה כשמתודה לפני חבירו על חטאו שיש לפרטו, וע"ז חידש המג"א משנז"ל.

אולם המחצית השקל שם, העיר על מה שהמג"א הביא דברי הב"ח ז"ל להלכה, הגם שהוא ז"ל הסכים להכרעת הטושו"ע שאין צריך לפרט החטא מוכח מזה שיש הבדל בין חטא שבין אדם למקום שבו א"צ לפרט החטא, לחטא שבין אדם לחברו שצריך לפרט בפני חברו כשמתודה, וכן דעת הראב"ד פ"ד מתשובה עכ"ד, ולא זכיתי להבין דב"ק במש"כ דברי הראב"ד דשם מיירי מענין אחר ע"ש ואולי ט"ס נפלה כאן וצ"ל הרמב"ם, וכוונתו שכמו שכתב שם הרמז"ל דבחטא שבין אדם לחבירו יש לו לפרסמו הוי אומר שיש לפרטו, וכ"מ מדברי הגר"א שם בביאוריו דציין ע"ד המג"א הנ"ל בשם הב"ח, שמקורו מדברי הש"ס (יומא פ"ו) אמר ר"ן ל"ק כאן בחטא שבין אדם לחברו שעליו נאמר מכסה פשעיו וכו' כאן בחטא שבין אדם למקום שעליו נאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. ויוצא איפוא להלכה, וכן הכריעו האחרונים ז"ל שבעבירות שבין אדם לחברו יש לו לפרט חטאו לפני חברו, ודו"ק.

והכל אומרים בשווה אינו אלא כנוסח התפילה עכ"ל (ועיין נמידוסיס כאן).

ה ושבח גדול לשב שמתודה ברבים ויודיע פשעיו להם, ומגלה עבירות[9] שבינו לבין חבירו לאחרים, ואומר חטאתי לפלוני

ובמש"כ המג"א לחדש שאם חברו מתבייש בזה אין לו לפרט חטאו, עיין במחצית השקל שם שהביא ראיה לזה מש"ס ירושלמי שהביא הב"ח בסי' תר"ז דאיתא שם הרי דחטא על חבירו צריך למימר ליה סרחת עליך ואי קבלת הא טבית, ואי לא מייתי בני נשא ומפייסו קודמיהין וכו', וכתב הב"ח דמ"ש סרחית עלך לאו דוקא אלא צריך לפרט אותה פשיעה שפשע לחברו, אולם לדברי המג"א הנ"ל י"ל דהירושלמי מיירי בחטא שחברו מתבייש בו שפטור לפורטו רק יאמר לו בסתר סרחת עלך, עכ"ד, וצ"ל בביאור הירושלמי דלא נחית לפרש דיני הוידוי, רק דין החוטא לחברו שיש לבקש ממנו מחילה ואח"כ לשלוח לו אחר, ולכך סתם ולא חש להאריך בזה.

אמנם לענ"ד עדיין זה דוחק מדברי הירושלמי דאף אם היה הדין שצריך לפרט החטא, בכל אופן ג"כ היה יכול לסתום הירושלמי מטעם זה ואכתי צ"ע ובענין זה מקובל בשם הגאון הגדול רבינו ישראל מסלנט זצוק"ל שאמר שלפעמים מבקש אדם מחברו מחילה וזה גופיה עבירה שמצער אותו בזה שגילה לו מה שפשע נגדו, וכל הזמן חשב הלה שזה ידידו באמת ולא חטא כלפיו ולא דיבר עליו לה"ר ועתה מגלה דבר אחר, וכוונתו שגם אם נאמר שע"פ דין צריך לפרט חטאו בפני חבירו עכ"ז אין לו היתר בזה לצערו אלא יבקש ממנו בסתר אם יודע שבזה ימנע ממנו צער בלי לפרט חטאו ויסמוך על הירושלמי, שהביא ה"ח (שהובא במחצית השקל) וכבר הערנו מזה בדברי רבינו יונה ז"ל בשער ד' ובר"מ שמי שדיבר לשון הרע על חברו יש לומר לו זה ולבקש ממנו מחילה ע"ז עיי"ש. (וכתבנו דאפשר דמיירי בידוע לו שדיבר עליו — וצ"ע בכ"ז)

9. **שבינו לבין אחרים**, עיין הראב"ד בהשגות שדעתו ז"ל שגם העברות המפורסמות ומגולות (יש להודות עליהם ברבים) אע"פ שאינן עם חברו, שכמו שנתפרסם החטא כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש בזה, עכ"ל ועי' בגמ' יומא פ"ו ע"ג ששתי השיטות מובאות שם רב נחמן ורב יהודא

ועשיתי לו כך וכך, והרני היום שב ומתנחם, וכל המתגאה ואינו מודיע אלא מכסה פשעיו, אין תשובתו גמורה שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח, (משלי כ"ח י"ג) (רמב"ם שם הלכה כ.)

ן במה דברים אמורים בעבירות שבין אדם לחבירו, אבל בעבירות שבין אדם למקום אינו צריך לפרסם עצמו,[10] ועזות פנים היא לו אם גילם, אלא שב לפני האל ברוך הוא ופורט

וביאר בלח"מ טעם ר"ן שהוא סברת רבינו הרמב"ם ז"ל שבחטא שבין אדם לחברו הותר הפרסום, מדה כנגד מדה שהוא הכתים שם חברו לרעה והוזק עי"ז, באותה מדה יש לו לטהר שמו ע"י שיפרסם ששקר ענה מקודם באחיו, ולדעת הראב"ד שזו היא דעת רב יהודה, סובר כיון שעשה חטא בינו לבין המקום ויצא מזה חילול ה', וע"י שיפרסם חטאו בזה ברבים וכן חרטתו ונחמתו ברבים הרי הוא מקדש בזה ה' ברבים זו היא ד' הלח"מ. ועיין מש"כ בכ"ז הכס"מ ודבריו צ"ע, והמהר"ם בן חביב בתוספת יוהכ"פ כתב כהלח"מ, וע"ע בשו"ת המהרי"ל ח"ב חלק או"ח סימן ה שהעיר ג"כ על מרן הרא"מ, ועיין בשו"ת מהר"י בירב (רבו של מרן הכס"מ ז"ל) בס' בית יעקב שכתב שהרמב"ם ז"ל ג"כ מחלק בין חטא מפורסם לשאינו מפורסם, וראייתו ממש"כ הרמב"ם ז"ל ועזות פנים היא לו אם גילם, משמע דבחטא שאינו מגולה מירי, אך במפורסם יש לו לגלותו כמש"כ הראב"ד והר"מ ז"ל סובר דלא פליגי האמוראים אלא דמר אמר חדא ומר אמר חדא, ועיין.

10. עזות פנים היא לו אם גילם, כתב בזה הגאון הפר"ח בס' מים חיים (שבסוף ספרי יד החזקה ח"א) דהני מילי שלא לצורך אבל לצורך שפיר דמי, כדאמרינן בפ"ק דסוטה דף ז' ע"ב בשלמא יהודא דאודי כי היכי דלא תישרף תמר אלא ראובן למה ליה דאודי והאמר ר"ש חציף עלי מאן דמפרש חטאיה, ומשני כי היכי דלא לחשדוה אחוהי עכ"ל וע"ע בזה בשע"ת או"ח סי' תר"ז סק"ב.

ועיין עוד בחי' המהרי"ל שם שלכו"ע אסור לו לגלות ענין איסור אשת איש, אפילו בסתם שלא להוציא לעז על בנות ישראל ולא על בניהם

חטאיו לפניו, ומתודה עליהם לפני רבים סתם וטובה היא לו, שלא נתגלה עונו שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה (תהלים לב ה.) (רמב"ם שם הלכה ה.)

עכ"ד, ונראה דכ"ז כשאין חשש ממזרות ממש, וכן מירי שמגלה לבעל הנוגע בדבר שלא ישב עמה בטומאה, ומ"ש המהרי"ל שלא לגלות היינו לרבים ואזיל לשיטתיה שפירש שם, שכל הגילוי דמירי ביה הכא היינו לרבים, ובנודע ביהודא מהדו"ק חלק או"ח סי' ל"ה דן בזה ע"ש, וכתב שם שלבעלה חייב לגלות משתי סיבות חדא שלא ימשיך לחיות איתה באיסור, ועוד שהרי ג"כ זה חטא בינו לבין חברו ע"ש וע"ע בחוות יאיר סי' ע"ב, וכבר דנו בזה האחרונים ואכמ"ל.

אוהב ד' שערי ציון וגו' שערים מצויינים בהלכה (ברכות ח ע"א)

קיצור שלחן ערוך

להרב הגאון המפורסם רשכבה"ג מוה"ר שלמה גאנצפריד זצ"ל

ועל דגלו ספר

שערים מצויינים בהלכה

כשמו כן הוא, מכיל כל חדושי דינים והלכות השכיחים, בטעמם ונימוקם.
פותח שער לדופקי לתשובה. על השאלות ובעיות, בהתחדשות תנאי החיים
ע"י המצאות החדשות, מתוך גלויי הטבע והמדע והתפתחות הטכניקה.
מציין ומאסף כל השיטות והדעות שונות בספרי רבותינו, ושו"ת
ראשונים ואחרונים, ספרים יקרי המציאות, הארות והערות
על דבריהם, מבאר כל הענינים שלא נתבארו כל צרכן
בספריהם

כולל

קונטרס אחרון

תוכן וקיצור מהתשובות והפסקים שהשבתי
ואשר הערתי וכתבתי על גליון השו"ע, כל אחד על מקומו

חלק שלישי

כולל הלכות פסח תשעה באב ראש השנה יום כפור
סוכות חנוכה ופורים

חברתי בעזר צורי וקוני החונן לאדם דעת
שלמה זלמן ברוין
הרב בביהמ"ד שערי ציון — ברוקלין

מהדורה רביעאה

הוצאת ספרים פלדהיים ירושלים — ניו יורק
תשמ"ז

יום הכפורים ה) לשם מצוה נחשב לו כאלו התענה גם היום. ומצוה לאכול דגים בסעודה הראשונה.

ד עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו, שנאמר[5] מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, כלומר חטאתיכם שהם לפני ה' יום-הכפור מכפר, אבל מה שבין אדם לחבירו אין יום הכפור מכפר עד שירצה את חבירו[6], לכן צריך כל אדם לדקדק שאם יש בידו ממון של אחרים ו) שלא כדין, יחזיר לו ויפיים אותו. ואם יש

שערים מצויינים בהלכה

ה) בערב יום הכפורים. עי' רש"י (כתובות ה. ד"ה רווחא) דסעודת ערב יום כפור אינה עד למחר, ומבואר מזה דבלילה שלפניה ליכא מצוה, וכ"כ בפני יהושע שם, אבל מדברי השל"ה המובא במג"א (תרד סק"א), משמע דבמדינות אלו שאין מרבין בסליחות באשמורת בעיו"כ, א"כ גם הלילה יו"ט ואיכא מצות סעודה.

ו) ממון של אחרים. עי' ש"ך יו"ד (סי' רמח סק"י) דהקנס שקנסו לאשה, מחויב הבעל ליתן, דדמי לכפרה שמחויב הבעל לשלם בעד אשתו, כדאיתא בגמרא (ב"מ קד.) אדם מביא קרבן עשיר על אשתו שהיא מחויבת.

קונטרס אחרון

סעי' ד. **לרצות את חבירו כו'.** עי' בסמ"ע סי' תכא ס"ק כח דמבואר שם דהמכה את חבירו כדי להפרישו מאיסור, ובאמת אין כוונתו לש"ש, אלא מחמת שנאתו עליו חייב המכה, ולפ"ז י"ל דה"נ כשמביישו דינא הכי שלא התכוון לשם שמים, וכתוב בתשובה מאהבה סי' קפא. דהמחמיר שלא כדין, חמיר מהמקיל שלא כדין, דהמקיל חטא בין אדם למקום, אבל המחמיר שלא כדין חטא בין אדם לחבירו וצריך לרצות את חבירו, ובשו"ת דברי חיים יו"ד סי' ב כתב דאם על דבר שידוע שמותר אמר שהוא אסור עבר על לאו "לא תעשו עול במשפט", וגם על לאו "לא תעמוד על דם רעך", ועל "לא תגזול", והוכיח כן מרמב"ם. ובמנחת חינוך סי' מו כתב דאם גרע מאשתו שארה כסותה ועונתה, הוי עבירות שבין אדם לחבירו, וממילא מחויב לרצותה בעיו"כ, ופרטי הדברים עי' אהע"ז ה' כתובות.

סק"ו. **הבעל חייב לשלם הקנסות שקנסו לאשתו כו'**, וכ"כ הרמ"א אהע"ז סי' צא ס"ד. וכתבו הח"מ והב"ש שם דזהו דוקא שעברה בשוגג וקנסו אותה, אבל אם עברה במזיד פטור, וכן יש חילוק בין כשעברה קודם שנשאת לו או אח"כ, ובזה יש פלוגתת רש"י ותוס' שם. ועי' עוד לעיל ח"א סי' לד.

5 ויקרא ט"ז ל'.
6 יומא פ"ה:

ספר

שפת אמת

חידושים על מסכתות

ביצה, ראש השנה, יומא, סוכה, תענית, מגילה, מועד קטן, חגיגה.

מ א ת

כבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו קדוש ישראל ותפארתו רשכבה"ג

מרן יהודא ארי' ליב זצלה"ה מגור

אשר השאיר אחריו ברכה חידושים על סדר הש"ס

וארבעה ש"ע

וזה יצא ראשונה בעוה"י.

נדפס

פה עיה"ק ירושלם תובב"א

שנת ה' אלפים שבע מאות ושלשים ליצירה

נמי שייך תשובה [וכ״מ בר״י ריש ברכות דמה״ט החמירה תורה שיביא אשם בב׳ סלעים כדי שישים לבו לשוב ע״ש], אך לפ״ז קשה דבכריתות (י״ח:) איתא דאפי׳ לא נודע לו ספיקו עד אחר יו״כ פטור מאשם וכיון דלא נודע לו לא עשה תשובה א״כ משמע דמכפר בלא תשובה, וי״ל דמסתמא התודה ביו״כ על כל ספיקי חטאות אפי׳ אותם שאין ידועים לו, [כמו שמתודין על ודאין שאינם גלוים לנו]:

שם בגמ׳ השתא על ל״ת מכפרת על עשה מיבעיא, קשה דהא עשה חמורה דדחי ל״ת, ונהי דבאמת אמרינן לקמן לענין כפרה דל״ת חמורה וצ״ל הטעם משום דאית בי׳ מעשה מ״מ מסברא לא הוי ידעינן איזו מהן חמור אי הוי תני רק ל״ת, [כמ״ש בס׳ תוס׳ יוה״כ לעיל (פ״ג.) שאין הדבר מוחלט ע״ש וי״ל דעשה חמור מל״ת ע״ש], ואפ״ל דה״ק דכיון דתני על עבירות קלות על עשה ועל ל״ת לכן פריך דהוי סגי למיתני על עבירות קלות ועל ל״ת וממילא הוי ידעינן דעשה בכלל קלות נינהו, ובזה י״ל הא דתני לקמן בברייתא אלו הן קלות עשה ול״ת חוץ מלא תשא דלמסקנא דגמ׳ דתנאי נינהו משמע דל״ת גמור מכפר חוץ לא תשא א״כ שוב קשה על הברייתא השתא ל״ת הן קלות עשה מיבעיא, ולמ״ש א״ש דאי הוי תנא ל״ת גרידא הו״א דעשה בכלל חמורות כיון דעשה דוחה ל״ת כנ״ל רק על המשנה מקשה הגמ׳ שפיר כנ״ל:

שם בגמ׳ אר״י ה״ק על עשה ועל ל״ת שניתק לעשה לכאורה אכתי קשה כיון דתני ל״ת שניתק לעשה עשה מיבעיא, ואדרבה קשה טפי דע״כ האי ל״ת הניתק לעשה איירי דלא קיים העשה לתקן הלאו וא״כ עבר על עשה ול״ת א״כ כ״ש עשה גרידא, לכן הי׳ נראה כוונת הגמ׳ דמתני׳ חדא קתני על עשה ול״ת פי׳ שעבר שניהם שעבר לאו הניתק לעשה ולא קיים העשה, אך לפ״ז הלשון מהופך דטפי הו״ל למיתני על ל״ת ועשה, ועי׳ ברמב״ם בפיהמ״ש שכ׳ דעל עשה מכפר אפי׳ במזיד ול״ת דוקא בשוגג וצ״ע מנ״ל הא, וגם לפ״ז קשה מאי מקשה הגמ׳ השתא על ל״ת כו׳ הא ל״ד אהדדי דל״ת בשוגג ועשה במזיד:

בתוס׳ ד״ה חוץ כו׳ ואליבא דרבי לא מצי למחשבינהו כו׳ משמע מדבריהם דלרבי אה״נ דבפורק עול איכא כרת, ולע״ד לולי דמסתפינא אמינא דרבי כולהו קאמר דבעושה שלשתן פורק עול ומגלה ומיפר ברית אז אין יו״כ מכפר דבקרא נמי ואת מצותו הפר כתיב ובזה הכרת תכרת אבל בחד מינייהו לא, ובזה מיושב מ״ש התוס׳, [אכן בסנהדרין (צ״ט.) ילפינן מדכתיב הכרת תכרת דהמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אין לו חלק לעוה״ב משמע דקרא קאי אכל חד וחד ואפשר דתליא בפלוגתא דרי״א ור״י אי בעינן או לחלק]:

דף פ״ו ע״ב בגמ׳ זדונות נעשו לו כשגגות, לכאורה משמע כדאמרי׳ לעיל דמעיקרא שובבים דנחשב לו כאילו הי׳ שוגג מעיקרא [וכן פי׳ המהרש״א] וז״ש כי כשלת אז כשעשית החטא, דאי נעשה עכשיו כשגגה מה גדולה תשובה דקאמר, אך קשה לפ״ז מאי משני כאן מיראה הא אמרינן לעיל דבתשובה מיראה כתי׳ ארפא משובתם ולא הי׳ למפרע כשוגג, ע״כ צ״ל דנעשין עתה כשגגות דומיא דנעשין לו כזכיות דהיא מכאן ולהבא, והא דקאמר גדולה תשובה אפ״ל דקאי אפי׳ על אותן עונות שאין מתכפרין בתשובה גרידא מ״מ נעשין לו כשגגות:

שם בגמ׳ בא וראה שלא כמדת הקב״ה מדה ב״ו כו׳ ספק מתפיים ס׳ אינו מתפיים, הלשון משונה דהו״ל למימר פעמים שאינו מתפיים ומה ענין ספק לכאן, וצ״ל הכוונה דב״ו שרוצה לפיים חבירו מתבייש יותר שאינו יודע אם יתרצה לו בדברים, אבל הקב״ה הודיע להחוטאים ע״י הנביא שיתפיים להם בדיבור שלא יתביישו לשוב ויהי׳ לבם בטוח שיקבלם:

שם בגמ׳ בשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם, נראה לפרש מחילה כל דהו מיהת אע״ג דכל א׳ נידון לפי חטאו מ״מ קצת מחילה יש לכל העולם, ובע״מ מאמר חקו״ד (פ׳ י״ד) פי׳ דחלק הערבות קאמר, ואם כוונתו שאין הצבור נענשין על ערבות שהי׳ עליהם מזה החוטא כשעשה תשובה זה מילתא דפשיטא כיון שהלוה משלם מה חיוב נשאר על הערב, רק נראה כוונתו דכיון דזה הבעל תשובה הוא ערב על הציבור וחלק ערבות שלו נמחל ממילא הוקל חטא הציבור, ואפשר נמי דהגמ׳ מיירי ביחיד בדורו דרב גוברי׳ כדמצינו בסוכה (מ״ה:) בר״ש שהי׳ יכול לפטור כל העולם שכשב על ערבות שלו מסלק כל חטא הציבור:

שם בגמ׳ היכי דמי בע״ת שבא דבר עבירה נידו פעם א׳ וב׳ וניצל, אין מובן לשון הגמ׳ ה״ד בע״ת אטו אם לא יבוא עבירה לידו אין לו תשובה, ודוחק לפרש דה״ק ששב כ״כ עד שאם הי׳ בא לידו הי׳ ניצל, ואפשר הכוונה דמי שהוא בעל תשובה באמת מזמינין לידו עבירה כזו שינצל כדי שידע שנתקבלה תשובתו, מיהו פעם א׳ וב׳ א״י למה לו [אכן לגי׳ הרי״ף והרא״ש שבא דבר עבירה לידו ופירש שפיר י״ל כנ״ל]:

שם בגמ׳ כתי׳ כסוי חטאה וכתי׳ מכסה פשעיו כו׳ אע״ג דפי׳ כסוי חטאה הוא שמן השמים מכסין חטאיו [כמו שפי׳ רש״י שם] מ״מ כיון דמצינו מכסה פשעיו לא יצליח שפיר קשה למה לא יגלו חטאיו כדי שיהי׳ לו כפרה טפי:

שם בגמ׳ מה אני מקיים ככלב שב כו׳ כדר״ה כו׳ וקשה ל״ל כדר״ה אם בא לפרש דשונה באולתו קאי טל גוף החטא שעושה ב״פ בלאו דר״ה ודאי ב״פ הוי רשע טפי, ונראה דהא דדרשו ככלב כו׳ כסיל שונה באולתו על המתודה ב״פ ולא על גוף החטא משום דקראו הכתוב כסיל, ועל החטא רשע הוא ששנה בחטא ולא שייך שם כסיל להכי דרשו להו על מי שחוזר ומתודה, וע״ז משני כדר״ה דנעשה לו כהיתר להכי נקט הכתוב לשון כסיל שנעשה כסיל וסובר שהותרה לו:

דף פ״ז בגמ׳ האומר כו׳ ל״ל למימר כו׳ כדר״ה פי׳ רש״י לפי שהעבירה דומה עליו היתר, ותמוה דלפ״ז מאי ענין מה שאומר אחטא ואשוב להכי דהא גם בל״ז בתרי זימני דומה עליו היתר, ואפ״ל דרבותא היא דאע״ג דסמך על התשובה הו״א דלא דומה בעיניו כהיתר קמ״ל, ולולי דבריו נ״ל דעיקר מה שאין מספיקין בידו לעשות תשובה הוא לפי שאומר אחטא ואשוב ואף בפעם א׳ אין מספיקין לו לשוב מזה החטא, רק שלא יספיקו לו לשוב על כל החטאים זה רק במרגיל עצמו כך ב׳ פעמים דאז מוחזק שעל כל החטאים סומך על התשובה, וכ״מ לשון הגמ׳ ל״ל למימר כו׳ דלפירש״י הו״ל לומר מ״ט כיון דכל עיקר הטעם משום דר׳ הונא:

שם בגמ׳ אחטא ויוה״כ כו׳ לימא דלא כרבי, ויל״ד וכי לא ידע המקשן החילוק דאגב שאני, ואפ״ל דכיון דאמר רבי על כל עבירות כו׳ משמע דמכפר אף על עבירה זו דאחטא ויו״כ מכפר, גם י״ל דס״ל להמקשן דאין סברא שיוה״כ לא יכפר רק שאין מספיקין לו לעשות תשובה וממילא אינו מתכפר אבל לרבי דא״צ תשובה למה לא יכפר יו״כ:

שם בגמ' אם ממון יש בידך, יותר ניחא גירסת הב"ח יש לו בידך, דלגי' יש בידך י"ל דקאי הכל רק אתביעת ממון והכי קאמר דאם יש בידך לשלם התר לו פיסת היד ואם אין לך לשלם הרבה עליו ריעים ומנ"ל דאפי' המקניט בדברים צריך לפייסו:

שם בגמ' ואם מת כו' י"ל דקאי אריש דאע"ג שביקש ממנו ג"כ בחייו אם מת מביא עשרה כו', דנהי דבחיים א"ל יותר משום דאחר ג"פ הוי חזקה דבודאי לא ימחול לו עוד אבל לאחר מיתה נמחל לו כשמביא עשרה ב"א:

שם בגמ' השתא צריכנא למיפק אדעתך. י"ל דר"י אמר כך לר' אבא שבא כעת לפייסו, אך יש גורסין להדיא א"ל לא צריכת השתא עלי רמיא, אבל קשה אמאי רמי עלי' לפייסו דמה חטא ר"א בהא דשדיא אמתי' מיא עלי' דר"י:

בתו"י ד"ה קאזיל הקשו הא דקרא ר"ה לרב בשמו אבא ותי' דהי' דרך חשיבות, ולכאורה משמע דבאמת לא הי' שמו אבא וקשה דהא ההוא טבחא ודאי לא נתכוין להחשיבו ואפי' הכי קרא לי' אבא וע"כ דשמו הי' כך, אם לא שנאמר דאף דשמו כך אם הוא שם של חשיבות מותר לקרותו, ואפשר דר"ה לא אמר כלל רק חשב בדעתו כן [אכן עדיין קשה לפי' רש"י בחולין (י"ח.) דרב לא הי' שמו אבא אלא משום כבוד היו קורין אותו כן ע"ש]:

ע"ב בגמ' איקפד ר"ח אזיל רב לגבי' כו' הא דהקפיד ר"ח אע"ג שלא הי' מחויב לחזור בשבילו, אך לפי שהחזיר לאחרים החזיר ועבורו לא החזיר הוי בזיון, א"נ אף שלא הי' כדין מה שהקפיד אזיל רב לפייסו, דהא משמע דביוה"כ איכא קפידא שיתפיים א' עם חבירו ואין נפקותא אם הצדק עמו במה שמקפיד עליו או לא מ"מ צריכין להתפיים:

שם בגמ' רב שאני פי' רש"י מחמיר הי' לעצמו, אבל לשון הגמ' רב שאני משמע דמדינא הי' צריך לפייסו, והי' נ"ל הטעם דכאן שאני, דהא דאמרי' דיותר מג"פ לא יבקש פיוס מחבירו י"ל הטעם משום דלאחר ג"פ נתחזק שלא ימחול לו עוד א"כ יביא אותו לידי איסור דהא אסור להיות אכזרי מלמחול, אבל הכא ידע רב בר"ח שלא יעשה איסור ובודאי יש לו טעם על מה שאינו מוחל לו לכן הותר לו לבקשו:

שם בגמ' ובתורתך כתוב לאמור, פי' רש"י כי ביום הזה יכפר צ"ע דהא זה אינו וידוי כלל, וצ"ל דכל אלו הם רק פתיחת דברים דפליגי במה פותח לומר הוידוי:

דף פ"ח בגמ' תנאי היא כו' ורמינהו כו' י"ל המשך לשון הגמ' דאי לאו הא דרמינהי י"ל דברייתא קמייתא פליגי בטבילה בזמנה מצוה או לא לכן מביא הך ברייתא אחריתי להוכיח דר"י סבר דטבילה בזמנה לאו מצוה וא"כ ע"כ צ"ל דפליגי אי נעילה בלילה, אכן יש להקשות אמאי מסיק לעיל שמואל בתיובתא הא י"ל דשמואל מפרש טעמא דמ"ד עד תפלת המנחה משום דלנעילה א"צ טבילה כלל משום דלא הוי תפלה גמורה, ואולי י"ל דזה פי' דברי הגמ' דלעיל תנאי היא דאינו מובן כלל [כמ"ש המהרש"א דהא לכו"ע מסיק תיובתא דשמואל], ולהנ"ל י"ל הכוונה אתנאים אלו:

שם בגמ' הרי שהי' שם כתוב על בשרו כו' פי' רש"י שלא ימחוק את השם, מכאן ראי' דאף שם הנכתב שלא לשמו אסור למחוק דכאן ודאי לא הוי שם גמור דלא נכתב בקלף ובדיו מכ"ש כשנכתב בכל המכשירין רק דהי' שלא לשמו [וכ"מ בש"ך ביו"ד (סי' רע"ו ס"ק י"ב) וע"ש בברכ"י שהאריך בזה]:

שם בגמ' אם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עוה"ב, עי' במג"א (סי' תרט"ו) שהקשה על מ"ש הלבוש דאע"ג דעלתה לו שנה ידאג [שמא קיבל זכיותיו ונשאר ערום ממצות] שהוא נגד דברי הגמ' דכאן, ואפ"ל דהא דקתני דאם עלתה לו שנה כו' אין הפי' דמשום שחי כל השנה הוא מובטח שהוא בן עוה"ב דמזה אין הכרח שהוא בן עוה"ב די"ל דע"י איזה זכות שיש לו חי כמ"ש הלבוש כנ"ל, דהא איכא כמה אנשים שחיים כל השנה ומ"מ אינם בני עוה"ב אבל הפי' עלתה לו שנה היינו שמצליח בכל עניניו מעצמו זה סימן טוב לו ולא עלתה היינו שיש לו סיבות רעות ר"ל נמצא יוכל להיות דהוא בעצמו אינו יודע הסימן לכן כ' הלבוש שידאג אולי רק ע"י זכות חי כל השנה, ולפ"ז הפי' הכלל היא דראיית קרי ביו"כ לפעמים בא לסימן טוב והיא בן עוה"ב אבל ידאג דשמא לסימן רע בא ומ"מ אינו דוקא למיתה רק לאיזה סיבה רעה, ואם עלתה לו היינו שאם אדרבה עלתה לו השנה יפה א"כ סימן טוב היא שהוא בן עוה"ב, מיהו רש"י לא פי' כן:

מאת הרה"ג המסדר, חתן המחבר זצ"ל

רעיל בגמ' ד' כ"ט: ד"ה לילה אין מחו"ז הקשה כ"ק מו"ח זצ"ל לתי' הא' בתוס' דהקטרת קומץ קודם התמיד פסולה הוי מחוסר מעשה ולכאורה מחוסר מעשה עדיף ממחו"ז ע"ש, ובאמת כ"מ לקמן (ס"ג.) גבי שלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל דפטור אע"ג דאין מחו"ז לבו ביום משום דמחוסר מעשה פתיחה ע"ש, אבל לפ"ז אפי' קמץ ביום קודם התמיד נימא דאין הכלי מקדש את הקומץ משום דמחוסר מעשה התמיד, אך ז"א דדוקא במחוסר פתיחת ההיכל פטור משום דהוא כמחוסר מעשה בגופו כמ"ש רש"י ותו"י שם אבל כאן חסרון התמיד אינו מחוסר מעשה כדאי' התם בשעירי יו"כ ששחטן בחוץ קודם עבודת היום דחייב ולא הוי כמחוסר מעשה, וא"כ שוב י"ל דגם בלילה מקדש כיון דלילה אינו מחו"ז הוי כביום, אע"ג דגם ביום אינו ראוי מיד אלא משום דאין מחו"ז לבו ביום מ"מ לא הוי לילה מחו"ז כדמוכח בזבחים (יב.) משינויא דר"פ גבי פסח ע"ש, אכן התם משמע דאביי לא ס"ל הכי ואפי' לר"פ י"ל דהכא דא"י להקטיר קודם התמיד אע"ג דביום אינו מחו"ז כנ"ל היינו משום דבכל שעה ושעה אפשר להיות ראוי ע"י הקרבת התמיד אבל בלילה דא"א לבוא לידי תיקון נידון כמחוסר מעשה כנ"ל משא"כ התם בפסח דביום לא יהי' מחוסר שום מעשה דגם אם לא יקריבו התמיד יהי' ראוי לפסח כשיגיע חצות לשחיטה ולזריקה דאין בזה משום העולה ראשונה ומשום קדימת תדיר נמי ליכא כיון שכבר עבר זמן התמיד בכה"ג שפיר גם בלילה אינו מחו"ז, איברא דהתוס' הקשו בכמה דוכתי דל"ל קרא דהעולה ראשונה תיפוק לי' דתמיד קודם משום שהוא תדיר, ולא תירצו דנ"מ אחר שעבר זמן התמיד ומשמע מדבריהם דטעמא דתדיר שייך גם כל היום, אבל באמת יש לתמוה דפשיטא דאחר שעבר זמן התמיד וא"י להקריבו עוד לא שייך טעמא דתדיר וצ"ל שלא הקשו אלא אלישנא דברייתא מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד דמשמע דמיירי בתוך זמן התמיד אבל לדינא מודו כנ"ל ודו"ק:

פיוס ומתילה

שו"ת שתי הלחם סימן לא

מעשה שהיה בא' רשע בשמו פלוני הידוע (ואם יצטרך יזכר שמו וזכרו לאלה ולקללה). שעבר על מצות החמורות שבתורה דהם ע"ז ג"ע ש"ד גנבת נפשות וממון ומחלל שבתות ועובר על דברי חכמים. דהיינו שגנב את אשת החזן בעיר שהיה דר בה. מתחת בעלה עם כל אשר לו בבית והלך לו לערי ספרד ארצות השמד. והיה גרמא בנזקי הבעל שמדאגת נפשו אחר שעברו קצת שני' שהנואף והנואפת היו בספרד ותם הכסף מפני פחד החקירה ברחו ובאו להם לק"ק לונדרי"ש. ובא הבעל לשם וגרשה והלך לו אצל אחיו והיה מתפרנס מן הצדקה. ומדאגת נפשו באבדת אשתו וממונו מת בחלאים רעים. ובשעת יציאת נשמתו. כה אמר בוידוי שעשה שהיה מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותו, חוץ מהנואף והנואפת אשתו. לאחר ימים בא הנואף לדור באשר ימצא ואחד מהקנאי' פגע בו ואמר ברחוב קריה מי הביא רשע נואף כזה במדינה זו וצריך לגרשו. ומעשה שטן הצליח בידו. מצא א' רשע כיוצא בו שהחזיק בידו. ויעץ אותו לפי דרכו ועפ"י השתדלות א' מקרובי אשתו. השיג להוציא כתב אחד מאחד מהרבנים שכתב זה לשונו.

מודה אני הח"מ היותי מזורז בשם פלוני כדי שאסדר לו התשובה שהוא חייב לעשות ולקיים בהשערת החטאים החמורים אשר חטא לפי שהיה מוצא עצמו. מיצר ומתחרט בהסכמה מוחלטת שלא לעשות עוד חטאים דומים לאלו. והנה בתוך שאר דברים שאמרתי לו שבמקום שהיה לו להתמיד בבית הכנסת היה לו לעלות לבימה ובפרהסיא לבקש מחילה מהי"ת בלב נשבר בהיותו מבקש סליחה על חטאיו ולכל הקהל על חילול שבהם גרם +צ"ל: השם שגרם+ שיניח לגדל זקנו על איזה זמן. ושבבה"כ שהיה לו להתמיד תמיד שהיה לו לישב במקום השפל מהשאר וכו'. וכדי שיהיה הדבר ידוע בכל מקום שיצטרך. חתמתי זה מידי בק"ק פ' ביום ט"ו תמוז שנת התפ"ה. כל הכתב הנזכר הוא כתוב בכתב ולשון לע"ז. ושם החכם כתוב בלה"ק שמעון בן יעקב.

וזה נוסח המחילה אשר הוא אומר עפ"י עד א' אשר עלה לבימה וכה אמר. אני בא כמו בעל תשובה לבקש מחילה לכל ישראל ולקהל הקודש הזה על החטא שעשיתי נגד הי"ת. ובכן אני מבקש מחילה בלב מתחרט ומתנדב שמהיום והלאה להיות כמו יהודי כשר ומקיים המצות של תורתינו הקדוש' ושל החכמים. ולתת תשלום לתשובה שסדרו לי. ושלום על ישראל.

וכתוב תחתיו מבאר אני הח"מ כמו חזן של הק"ק בית יעקב שעשה פלוני כל הנ"ל כדי שהעולם יודעי' האמת אני חותם אותו בק"ק פ' היו' ב' אב שנת התפ"ה. ומכח כתבים אלו שאלו לא' חכם רב הסמוך לעיר אם היו יכולין לעלו' אותו ולקרא את פלוני זה לתור' מאחר שעשה כל המעשים הרעים הנז'. והשיב יכולים אתם לקרוא לו לתורה. כי כבר הוחזק עפ"י חכם לב"ת =לבעל תשובה= ועפ"י דבריו היו קוראין אותו לתור' באיזה יום שבת שהי' בא לבה"כ כי מעולם לא התמיד בהליכתו לבה"כ כמו שסידר לו הרב בעל תשובה בתשובתו הנ"ל ובמקום שהיה עומד מגלח זקנו בתער אפילו בחש"מ =בחולו של מועד=. נגד מה שנתחייב. בנוסח שאלת מחילתו. מלבד מה שמוכר בחנותו ביום ש"ק.

ויהי היום ומאת ה' היתה הנסיבה שבא א' מאחי העשוק המת זקן בן פ"ב שנים ממשפחת רם למקום שהנואף דר בו. וכאשר גואל הדם הזקן הזה ראה הנואף נטוי גרון. עושה מעשה זמרי. ומבקש שכר כפינחס. ובב"ה קוראין אותו לתורה כא' מכשרי ישראל. ונותנין לו ס"ת כל נדרי. וכל כיוצא בזה שנוהגין בו כבוד. כגוי אשר צדקה עשה. חם לבו בקרבו וצעק אהה ה'. המבלי אין אלוקים בישראל. אי שמים. מי ראה כזאת. ומי שמע כאלה. דעדיין במרדו עומד. ואינו מקיים מה שהבטיח בנוסח המחילה הכתובה לעיל. דהנה מה שאמר לתת תשלום התשובה שסידרו לו. ודאי דתשלום זהו מן הצורך להיות עם אלקים ועם אנשים אשר חטא כנגדם. דהנה על תשובתו לאלקי' מה שעשה עשוי, הואיל ועשה אותה עפ"י הוראת חכם. אמנם על עבירות שבין אדם לחבירו לא מצאנו שקיים התשובה דהרי זה אני ואחי שחטא לנו בהטלת פגם. והשם רע שהטיל בנו והממון שגזל מאתנו. ודמים בדמים נגעו. שמת אחי בדאגתו ובשעת מיתתו כה אמר שלכלם הי' מוחל חוץ מפלוני נואף זה וכו'. אם כן כל ישראל יודעים שעבירות כאלו שבין אדם לחבירו אין יה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. והרי אחי המת ואני החי. וכל שאר אחי עדיין לא ראינו שום רצוי שרצה אותנו. א"כ מה לנו לכתב עדות התשובה שהביא מהרב שסידר לו. ומחילה שבקש בעלותו לבימה דאין פה זכר ושייכות כלל לעבירות פרטיות גלויות וידועות שישנם תחת ידו שהם בין אדם לחבירו. ובכן אין רצוני שיעלה לתורה. ושיהו נוהגים בו שום כבוד מצות. עד שישיב את הגזילה אשר גזל. וחמס את אחי המת. ושילך ושיבקש מחילה על קברו פעם ושתי' ושלש בחברת אנשים כדת של תורה ושיקיים מה שנדר ונתחייב בו במחילה אשר בקש דהיינו לקיים מצות התורה ומצות חכמים שהוא עובר עליהן כמבואר לעיל. ואזי יהיו נוהגין בו כשאר בני ישראל ובעל תשובה יקרא.

ובהיות שאנשי אותה קהילה חזרו לשאול את אותו הרב הסמוך לעיר. שאמר להם בפעם ראשונה שהיו יכולין לקרוא אותו לתורה חזר וקיים וסמך את דבריו במה שכתב הרב בעל הגהה באורח חיים סי' קכ"ח סעיף ל"ה ע"ש

שאם עשה תשוב׳ נושא כפיו ויש להקל על בעלי תשובה כדי שלא לנעול דלת בפניהם והכי נהגו. ובסעי׳ ל״ד שכתב רבינו דמומר לע״ז. י״א שאם עשה תשובה נושא את כפיו וכן עקר.

ובא אחד חכם אשר קנא לאלהיו וחקרו וסתרו דאין משם ראיה לנדון דידן. דהא התם בענין נשיא׳ כפים שהיא מצות עשה המוטלת לחובה על הכהן לברך את ישראל לפיכך הוא דאמרו דיש אומרים ויש סברא לומר דכהן רוצח או מומר. אם עשה תשובה. דישא את כפיו. ועל חוטא כזה יש להקל כדי שלא יתבטל ממצוה שהיא חובת גברא המוטלת עליו. ולא יוסיף על חטאתו פשע אמנם לרשע נואף גזלן כזה שאנו דנין עליו. דעינינו הרואות שעדיין לא קיים עיקר התשובה שסידרו לו. לא עם אלקים. ולא עם אנשים. וגזלת העני בביתו. א״כ מאן לימא לן דאנשי הקהל שעומד בו גואל הדם מחוייבים לקרות אותו לתור׳ שאינו מקיימה. בפרט שאפילו אצל הכהן רוצח ומומר שעשה תשובה. תברא בצידה סמוך ונראה. די״א שלא ישא את כפיו. א״כ הכא כל זמן שהרשע הנזכר לא יקיים תביעת הזקן ככל הנזכר שהוא גואל הדם ולו משפט הגאולה דאפי׳ אם אינו רוצה למחול לו. הרשות בידו דאין לך שום רע גדול מזה שהסית והדיח את אשת אחיו. שהיא גם היא קרובה להם והנואף הוציאה לתרבות רעה דודאי צריך להחמיר עליו. ואין זה נקרא נועל דלת בפני בעלי תשובה כי אדרבה המיקל פותח את הדרך לפני עוברי עבירה. ומה יאמרו הגוים דבתשובה כל דהיא יכופרו עבירו׳ חמורות כאלה. ולכן דעת המקנ׳ לאלהיו מזכה לכל דבריו לתביעת הזקן ומחייב לכל דבר לרשע הנ״ל.

לכן הסכמנו לשאול את פי רבותינו שבשאר גלילות הגולה. כדי שהם יורו לנו כדת מה לעשות לקרב או לרחק על פי רוב דעות חכמי רבני שאר קהלות שבגולה דעל פי רובם יקום דבר המשפט. ולא זולת כאשר צותה תורה אחרי רבים להטות. היום יום ששי לסדר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו שנת ועבדו אותו בתמים לפ״ק.

תשובה כיון דאמרו רבנן מלתא דאתיא בק״ו טרח וכתב לה קרא אף אנו נומר להפקת רצון מעל׳ הרב הכולל גאון הדור נר״ו מלתא דאתי׳ מסברא בדרך קצרה נביא עליו ראייה מן התורה כבר נתבאר בטי״ד סי׳ של״ד דהעובר על דבר איסור מנדין אותו מיד. ושם בש״ע בהגהה וז״ל ומנדין למי שהוא חייב נדוי. ואפי׳ יש לחוש שעי״כ יצא לתרבות רעה אין לחוש בכך עכ״ל. וכ״ש הרשע הנ״ל שהגדיל לעשות כמה עבירות דאית בהו חיוב מיתה שחייבים לנדותו. והוא יבדל. מקהל הגולה וראוי להלקותו ולהענישו בכל מה שיוכלו. וא״כ איך יוכלו לפטרו מכמה נדויין. ולקרותו לס״ת. עד שיקבל עליו את הדין העונשי׳ חמורים. והרי נתבאר בטח״מ ש״ע /בטוש״ע חו״מ/ סימן ת״ב /ת״כ/ סעיף ל״א בהגהה וז״ל המדבר רע על שוכני עפר צריך לקבל עליו תענית ותשובה ועונש ממון כפי ראות ב״ד עכ״ל. וא״כ מה נומר ברשע הזה שהיה גונב ממון וגונב אשה מתחת בעלה. גנוב רצוח ונאוף וקשור לבעל הרי כתוב נואף אשה חסר לב וגו׳ נגע וקלון ימצא וחרפתו לא תמחה. ומה תשובתו היא זו שאמר חטאתי בפני עשרה. הרי כל חייבי מיתות ב״ד מתודים ואעפ״י כן מקיימים בהם מית׳ הראויה להם ומי שמיקל ומתיר לכהן שהרג את הנפש ולכהן מומר לישא את כפיו. אינו אלא כשעשה תשובה כראוי וכמ״ש בש״ע א״ח סי׳ קכ״ח בהגהה ז״ל וי״א דאם עשה תשובה נושא ויש להקל על בעלי תשובה כדי שלא תנעול דלת בפניהם עכ״ל. ומה זו תשובה אם עומד במרדו. ואינו מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לה׳ אלהי ישראל ולפלוני זה שחטאתי לו. וכמ״ש בהלכות יה״כ ואפילו אם היה עושה כך הרי אין לו תקנה עד שיוציא גזלו מתחת ידו. ואם מת הנגזל יחזיר ליורשיו. ואם אין לו לשלם כל אשר גזל דאנוס הוא. אחר שיתן כל נכסיו ליורשי הנגזל. צריך לבקש מהם מחילה על השאר. שהרי אפילו מי שפרע כל דמי החבלה תנן בהחובל אעפ״י שהוא נותן לו. אינו נמחל לו. עד שיבקש ממנו מחילה וא״כ אפילו עבד תשובה מעלייתא בתעניות ובסיגופים וגדל זקנו כל עוד שלא החזיר. ולא בקש מחילה ממנו ומיורשיו הרי זה כטובל ושרץ בידו. וכ״ש אם מגלח בתער ומגלח בחש״מ. שכל מי שיש בידו למחות יצא לקראת נשק. ויהדפוהו מאור לחושך. ומתבל ינדוהו ואם ככה לא יעשו עתידים ליתן את הדין. ואצ״ל אם כבד יכבדוהו. ותהי האמת נעדרת. וסר מרע משתולל. ונמצא ש״ש =שם שמים= מתחלל. והנביא אמר אל עלי הכהן. כי מכבדי אכבד. ובוזי יקלו. וכתיב כי כחציר מהרה ימלו. והבוטח בה׳ חסד יסובבנו. וקורא להם שם חדש אשר פי ה׳ יקבנו. והרי מצינו בר״ל שקרא לשני שרי צבאות ישראל. שהיו מהפכים לזכות החורש והזומר בשביעית. בני אדם החשודים על השביעית.

והואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא והכי איתא בפ׳ זה בורר ר׳ חייא בר זרנקי. ור״ש בן יהוצדק. הוו קאזלי לעבר את השנה בעסיא פגע בהו ר״ל איטפל בהדייהו. אמר איזיל אחזי היכי עבדי עובדא. חזייה להההוא גברא דקא כריב א״ל כהן וחריש. א״ל יכול לומר אגיסטון אני בתוכו. תו חזייה להההוא גברא דהוה כסח בכרמי. א״ל כהן וזמר. א״ל יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך. א״ל הלב יודע אם לעקל אם לעקל כלקלות וכו׳ אתא לקמיה דר׳ יוחנן א״ל בני אדם החשודים על השביעי׳ כשרי׳ לעבר את השנה הדר אמר לא קשי׳ לי מידי דהוה אשלש׳ רועי בקר ורבנן אחושבנייהו סמוך. הדר אמר לא דמי התם הדור אימנו ועברוה להההוא שתא. הכא קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין. אר״י דא עקא כי אתו לקמיה דר״י א״ל קרי לן רועי בקר ולא מחית ולא מידי. א״ל ואי קרי לכו רועי צאן מאי אמינא ליה. וק׳ מה תשובה היא זו. ולמה לא יוכיחו כשקרא להם רועי בקר והמשילם לאותם השלשה

רועי בקר הבוערים בעם. ויש מי שנדחק לומר שאין זה גנאי. דהכי אשכחן ביבמות א"ל אשריך ר"ע שזכית לשם ועדיין לא הגעת לרועי בקר. א"ל ואפילו לרועי צאן. והא ליתא דההיא ההוא בכור שטן אמרו. ור"ע מרוב ענותנותו. לא הקפיד אבל הכא ר"י ה"ל למחות. אבל אנן מסתברא לן דס"ל לר"י. שהדין עם ר"ל, דכששאל כהן וחריש. כהן וזמר. לא ה"ל להיות סנגרון לעוברי עבירה. אלא ה"ל לחפש ולבדוק עד מקו' שיד שכלם מגעת ואם און בידם ירחיקוהו ולכ"א ואי קרי לכו רועי צאן מאי אמינא ליה. וכי יכול אני להוכיחו על כך. אם היו דבריו בזה טובים ונכוחים. נמצינו למדין דבנד"ד אם אין עושין בו את הדין אין זה כמיקל על בע"ת =בעלי תשובה= אלא כמיקל על עוברי עבירה. לעשות נאצות גדולו' בשאט בנפש וביד רמה כנפשם וכתאותם. ואח"כ יעמדו בב"ה או במקום שיש בו עשרה ויאמרו חטאתי. ואחר שיעשו כן כל תועבת ה' אשר שנא. והיו כאחד מטובי ישראל ומי ישמע אליהם לדבר זה. אם אתה אומר כן. לקתה מדה"ד =מדת הדין= וכל כה"ג אין רשות ביד שום אדם. אלא ביד מי שאמר והיה העולם הלוא תוכן לבות הוא יבין ונוצר נפשו' הוא ידע אם הוא נתפס על צערו ומצטמק ויפה לו כדכתיב כי עמך הסליחה למען תורא. יהי רצון שלא יבואו ישראל לידי מדה זו ויתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם וימהר ויחישה מעשהו למען שמו נרא' ויקיים בנו מקרא שכתוב ראשון לציון הנה הנם. זאת יצא מאתנו הח"מ ולזה הסכימו חכמי ישיבתנו יע"א היו' יום ה' מ"ב למב"י שנת תצ"ב לפ"ק ס' והזר הקרב יומת. הצעיר דוד בכמהח"ר עזריאל פנצי זלה"ה בהסכמת ישיבתינו.

הקטן אבי עד שר שלום באזילה בהסכמת חכמי ישיבתינו פה מנטובה יע"א.

קיום שכתב הגאון הפוסק הגדול המפורסם בספריו ספרי קדש בעל מנחת יעקב ותורת שלמי' חק יעקב וסול' למנח' ושו"ת שבות יעקב חאו"ב מק"ק פראג יע"א ולע"ע הוא אב"ד ר"מ ור"מ בעיר גדולה לאלהים ק"ק מיץ מצרפת יע"א. וזה לשונו.

ועל דבר האיש שדה רע מעללים הבליעל שבא בשאלה שגנב ורצח ונאף ועבר על שלש עבירות גדולות וחמורות ע"ז ג"ע ש"ד הבנתי מתוך דברי השאלה והתשובה שהרשע הנזכר שם אין תשובתו בלב שלם. רק תשובה של רמיה וגם אין עושה מה שמוטל עליו לעשות כמו שטען גואל הדם אחיו של מיתנא ועומד במרדו ומגלח זקנו אפי' בח"ה =בחול המועד= שהוא א' מהדברי' שאין לו חלק לעה"ב המבזה את המועדות וגם אינו שומר שבת כראוי. ע"כ לרשע כזה מצו' לדחותו בשתי ידים ולקיים בו הלעיטהו לרשע וימות. ואין לקרותו לתורה ולא לצרפו לשום דבר שבקדושה עד שיעשה תשוב' כל מה שעליו לעשות ולא יוסיף לירשע כמאמר הכתו' אל תרשע הרבה רק שישוב בתשובה שלימה ושב ורפא לו הכל כמו שכתבו שאר רבני ארץ ה"י כ"ד הקטן כאש"ע יעקב בן ה"ה מוהר"ר יוסף רישר מפראג זצ"ל פה מותבא רבה ק"ק מיץ יע"א.

קיום שכתבו שני דייני גולה רבני גאוני ארץ שבק"ק ברלין יע"א. ובאשר הגאון הגדול המפורס' האב"ד נ"י מוהר"ר יהושע נר"ו באותו עת לא היה שם כבודו שם בבואו לשלום לקיי' מה שהסכימו בו בית דינו י"ב.

בהשקפה הראשונה היה נראה להביא ראי' לדברי המיקל על הבעל תשובה זה החוזר בוידוי ובחרטה מהעבירות שעשה אף שעודנו מחזיק בקלות בעינינו מדברי הרמב"ם פ"ג מה' תשובה וז"ל שם כל הרשעים והפושעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו בתשובה בין בגילוי בין במטמוניו' מקבלין אותם שנא' שובו בנים שובבים. אע"פ שעדיין שובב הוא שהרי בסתר שב. ולא בגילוי. מקבלין אותו בתשובה עכ"ל. אבל תברא בצידה בכ"מ שם שמחלקין בין מומר לאפיקורוס. כנזכר בדברי הרמב"ם פ"ב מה' עכו"ם. וז"ל שם בדין ה'. וכן האפיקורוסים מישראל. אינן כישראל לדבר מן הדברים ואין מקבלין אותו בתשובה לעולם. שנאמר כל באיה לא ישובון. ולא ישיגו אורחות חיים. והוא מגמ' דע"ז דף י"ז דכל הפורש מן מינות מיית. דכתיב כל באיה לא ישובון. ומסיק ואם ישובון לא ישיגו אורחות חיים. ומקשה שם הגמרא ומן העבירה לא. והתניא אמרו עליו על ר"א בן דורדאי וכו'. ומשני התם נמי כיון דאביק בה טובא. כמינות דמיא וא"כ אין לך אביק בה טובא, כהאי גברא אשר גנב אשת רעהו עם כל אשר לו. והלך לארצות השמד ועבר על כל עבירות כמה שנים. ופשיטא דזה דומה להני אפיקורסים שכתב הרמב"ם שאין מקבלין אותו. וזה מוסכם ג"כ מצד הסברא. כי בעל עבירה דלא אביק בה טובא. איכא למימר יצריה אנסיה. אך כמו האי גברא אף אחר שעשה מה שלבו חפץ ונח מיצרי' הרע הלך למרחוק להחזיק ברשעתו בודאי הוא אפיקורוס התר אח' מחשבו' לבו. בסכלות דברים עד שנמצא עובר על כל גופי התורה. להכעיס בשאט בנפש ביד רמה ואומר שאין בזה עון כנז' שם. והנה הענין דאין מקבלין אותם. הוא שאינם נאמנין על שום דבר לסמוך עליהם. כמבואר בגמ' דע"ז דף ז' ובבכורות דף ל' ובב"ק דף צ"ד ע"ב ובאיזה נשך ס"ב ע"ב איתא. דחייב להחזיר מפני כבוד אביהם ומקשי והני מפני כבוד אביהם מי מחייבי קרי בי' ונשיא בעמך. בעושה מעשה עמך. ומשני כדאמר ר' פינחס בשם רב שעשה תשובה. ופירש"י שם ר' פינחס בפרק חומר בקודש. דאי' שם דף כ"ו. וכן הגנבים שהחזירו את הכלים נאמנים לומר לא נגענום ושם משני שעשה תשובה ומדתלי בזה נראה דאינו חייב בכבוד אביו אלא היכא דמאמינים לו שעשה תשובה ונאמן אבל כגון האפיקורוס דאין אנו מאמיני' לו בתשובתו פשיטא דאין

חייב בכבודו. וכאן דאין בנו חייב בכבודו ונעשה שליח לקלל פשיטא דאין לאחר להחזיק ידי עוברי עברה לכבד רשע כזה ומה שאנו מקבלין מומרין בתשוב׳ ומחזיקים אותם לכשרים אחר עשייתן תשובה זהו דווקא אחר שעשו תשובה כמו שהוזכר ברוקח. תשובת הגדר והמשקל. והבא׳ והכתוב. אחרי שהכתוב הוא. שיסבול החייב במיתה יסורים קשים כמיתה אשר כבר לא השיג אורחת חיים ביסורים הקשים אשר קבל על עצמו ואח״כ חיה יחיה. אבל זה החוטא. תשובתו רמיה הוא מודה ואינו עוזב מעשים הרעים עדיין מגלח זקנו ואינו מבקש מחילה לא מן החיים ולא מן המת. כאשר עשה יהודה בן טבאי. הבזה יכופר עון. המעוות אשר א״א לתקן. ומה גם שבעל תשובה בעצמו צריך להיות בהכנעה. ולהתרחק מן הכבוד כאשר נזכר במשנה דמכות רוצח שגלה לעיר מקלטו ובאין בני עירו לכבדו. יאמר רוצח אני ושם בשוגג מועיל. אם יאמרו אעפ״כ. אבל במזיד חלילה לו לקבל הכבוד. ומכ״ש חוטא כזה הנואף שעבר על כל עשרת הדברות. אשר בכללם כל מצות התורה ואיך יוכל לישא פניו להחזיק ס״ת כל נדרי ואין חטאתו לנגדו תמיד. לומר הלא אני עברתי על כל התורה. ואיך /ואין/ אני כדאי להחזיק בידי התורה הקדושה. וטוב לו אם יקבל עליו יסורים קשים עד שניכר שאין זה רמיה ואז אפשר שהשם ברחמיו יסיר עונו וחטאתו יכפר כ״ד הכותב בנחיצה היום יום א׳ למ״ד /ל׳/ תשרי תצ״ג לפ״ק פה בערלין הקטן מרדכי מליסא. ונאם הקטן שמואל זנוויל במוהר״ר בענדיט מהאלברשטאט.

מ״ש האב״ד הישראלי ה״ה נר ישראל הרב הגדול גאון יעקב נר״ו. בן לאותו צדיק הגאון המפורסם מוהר״ר צב״י אשכנזי זלה״ה.

שאלה אדם שגנב ממון ונפש מישראל ונאף אשת /רעהו/ רעתו ועבד ע״א והוציא ש״ר =שם רע= על משפח׳ כשרה מה דינו ורב וחכם א׳ מתירו לבוא בקהל רב לצרפו לכל דבר שבקדוש׳ ולקרותו לס״ת לפי שהועד עליו שעשה וקיים התשובה המסודר׳ לו מרב א׳ שבה מבואר שהטיל עליו לבקש מחילה בבה״כ מה׳ ומישראל. ושיגדל זקנו על זמן מה. וישב במקום שפל בבה״כ. לכן דעת החכם להכשירו ע״פ מ״ש בש״ע בא״ח סקכ״ח סעיף ל״ה ול״ז. והנה אחי הנגזל בא לכאן וצועק חמס כנגד אנשי הק״ק שלא יקראו אותו לתורה ולא יצרפוהו עמהם להיותו גואל דם אחיו המת בדאבון נפשו אי לו על אשתו ואי לו על הגזל והחמס הנעשה לו. ועדיין לא השיב הגזילה ולא ביקש מחילה למת ולקרובים כראוי. זהו תורף המכוון בקצרה בלי שמירת הלשון. ושאל השואל אחוה דעי אף אני ועם היות הדברים פשוטים אינם צריכים לי ולמטלעתי. ומיעוט ערכי ידעתי גם ידעתי. מה גם באתרא דמרא תלא זיינא. אית דינא ואית דיינא. יש אלהים מומחים שופטים ושוטרים עיר מלאה חכמים וסופרים. זקן ויושב בישיבה. ודאי שתיקתי יפה מדבורי כי מה מני יהלוך ואנה אני בא לעמוד במקום גדולים חקרי לב במקום שבעלי תשובה עומדים. חלילה לי מרשע חף אנכי מפשע חשוך מזדים. רק להיות שאין מסרבין לגדול המפצר בי כו׳. אשר לרוב ענוותנותו אשתרבובי אשתרביב כסא כבודו ונחית להכא למטה מעשרה והרגיזני להעלות אותי מעומק שפלותי לנערני מעפר להושיבי עם נדיבי עם אלקי יעקב אשר עליהם המשרה, להיו׳ סניף לאריות לאפושי גברא וכשומר מצות אדוני מוכרחני לצאת חוץ מגדרי לעשות כרצונו רצוני ואומר עם קני קן קולמסא הנרא׳ בעיני. לא כגוזר ומורה אלא כדן לפני רבותיו הלא הם יורוני ודבר מה יראוני. אשתה בצמא דבריהם ואשכח ריש ואני אחריש מעתה ריש מלין אומר בלי שאטריח עצמי ברשימת מ״מ בדברים נודעים ולא אאריך במה שאינו צריך לפי תואר הנושא.

תשובה קטיר קחזינא הכא. האי דישנא להאי פרדשנא אשתני דינא יש קונה עולמו בשעה א׳ בכדי גמיעה ומלחך פינכא. מי שמע כזאת מי ראה כאלה קשות לא זורו ולא חובשו ולא רוככה. מי אלה כעב תעופינה וכענן מוח׳ פשעים עצמו ספו תמו כרגע זדונו׳ נהפכו לזכיות והקללה לברכה מימי לא ראיתי בספרי המחברים רופאי הנפש תרופה קלה כיוצא בזו כל השומע יצחק ומיחזי כי חוכא. ותמה על עצמך מי שעבר על כל העבירות החמורות אם יש בתשובה הגדול׳ שבגדולות כדי להעלות ארוכה להשלים הכפרה זה לא עלה על הדעת מעולם והא ודאי בורכא אלא אם עשה כל האפשרי בחק האנושי בתיקון המעוות בכל פרטיו וקבל וסבל כל עינוי יסורין קשים ומרים שבעולם די בהם לתלות ומיתה ממרקת כמבואר בשילהי יומא ודבר זה פשוט לתשב״ר. והרוצה לידע תשובתו של זה בביאור יעמוד עמ״ש הגאון מוהרי״ט ז״ל בשניות סי׳ ח׳ מחלק א״ח שסידר לעבריין כיוצא בזה תשובה נצרכת וביאר בשלמות היאך דינו ובמה תיקונו. ע״ש שהעמיק הרחיב וכלל תשובתו בשלשה דברי׳ של שלשה שהן תשע ושב ורפא לו אם כה יעשה ולא יכביד לבו עיניו לא ישע ואולם בנ״ד אפי׳ עשה כל המעשי׳ הללו והקריב כל אילי נביות וגם מת בתשובה גמורה עדיין לא עלתה לו כפרה בשלמות. מאחר שלא קיים השבת הגזילה דממונא לית ליה תקנתא עד דמהדר למריה אם לא מחל לו הנגזל. ואע״ג דכתב שם מוהרי״ט דתשוב׳ מועלת אפי׳ לבא על א״א =אשת איש= והוליד ממנה ממזר. אע״פ ששנינו שהוא מעוות שלא יוכל לתקון דבריו ז״ל נכונים בלי פקפוק שבודאי אם עושה כל טצדקי דאפשר ליה למיעבד פשיטא שאין לך דבר שעומד בפני התשובה כמ״ש רז״ל בכמה מקומות באופנים ודרכים שונים עד שא״צ לטרוח בזכרונם. גם מלכי ישראל יוכיחו שאעפ״י שחטאו והחטיאו מאד לא ננעל הפרגוד בפניהם ואלמלא באו לשוב נתקבלו. ואפי׳ בירבעם שהוא המקולקל שבכולן שהתחיל בעבירה וכולן נתלין בו ארז״ל שתפסו הקב״ה וא״ל חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בג״ע. ואף ג׳ מלכים וד׳ הדיוטות אם היו חוזרין בהם היתה תשובה מועלת להם (אלא דקשה מנשה. מ״מ הא לא קאי במסקנ׳ דמסיק תלמודא האומר

מנשה א"ל =אין לו= חלק לעוה"ב מרפה ידיהם של ב"ת =בעלי תשובה=) וזה פשוט אין מן הצורך להאריך בו ויש עדים רבי' על זה במקרא וגמרא. וכן אני אומר גם בגזל שאם אי אפשר לו לשלם שאין לו. והבטיח להשיב לנגזל כשתשיג ידו ונתחייב בשטר לפרוע ופייס לחבירו הרי עשה מה שביכולתו, ואל חנון ורחום הוא ית' ונחם על הרעה וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח וכן יש להוכיח עוד מאותה שאמרו ע"מ שאני צדיק גמור. אע"פ שהיה רשע גמור כל ימיו מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו. ומדפסיק ותני אע"פ שהוא רשע גמור ולא מפליג משמע אף שגנב וגזל ועבר כל העבירו' שבתורה. מיד שמהרהר בלבו לשוב הרי דינו כצדיק גמור ומי לא עסקינן דלית ליה לשלומי ואפ"ה הוי צדיק משעה שהסכי' לעשות תשובה שלימ' וגמר בדעתו לפרוע ולצאת ידי חובתו ככל אשר תמצא ידו דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ואם אח"כ נאנס ולא עשא' מעלין עליו כאלו עשאה מ"מ אין הדברים אמורים אלא בעושה המוטל עליו והאפשרי בחקו להשלים חוקו בתשובתו לעשותה משלם והעיקר להוציא גזלה מתחת ידו ואם א"א להוציאה בפועל אנוס הוא. אבל אם יש לו ואינו רוצה לשלם לנגזל. פשיטא דאין בתשובתו כלום והרי הוא כטובל ושרץ בידו שעבירות שבין אדם לחבירו אין מתכפרין לו עד שירצה את חבירו במה שבידו לעשותו. אם בממון שנתחייב לו אם בבקשת מטו ומחילה כדבעי. וא"כ זה האיש העובר את כל אלה עשה. וגם תובעין ממנו ממון הגזלה שתחת ידו. אם לא מחל לו הנגזל על זה קודם מיתתו. ודאי שאין לו כפרה עד שישלם ליורשיו כדתנן בהגוזל ויבקש מחילה מן המת כדינו. בשורה של עשרה ב"א =בני אדם= על קברו דוקא. זולת אם מפני האונס יעשה כן ע"י שלוחו. ויפייס ליורשי המת ומשפחתו אשר נגע בכבודם בכל כחו כה משפטו בענין העבירות שבינו לחבירו. וכל זמן שמתרשל בכך צריכא למימר דאין לו כפרה אפי' בתשובה שיעשה על מה שהכעי' בדברים שבינו למקום. כ"ש בהיותו עומד בתשוב' ומצואתו לא רוחץ כל עיקר כמו שבא בשאלה ואינו מקיים נדרו אשר נדר להי"ת הוכיח סופו על תחלתו שחרטתו ותשובתו קשת רמיה לצוד את הבריו' ואינה כלום כי אין התשובה תלויה בדבור בלבד אלא המעשה הוא העיקר לתקן בראשונה עצם המעוות בכל מה שבידו לתקנו ולהשליך הטרף מידו. אח"כ לנקות נפשו מחלאתה ע"י סגופים ויסורי' וחבילות של מע"ט שאם כה יעש' הרי נחשב צדיק גמור למפרע משעה שנדבו לבו לעזוב דרכו הרשעה וללכת בדרכי יושר. כדמוכח מהא דלעיל וקי"ל בנושא נשים בעבירה נודר ועובד יורד ומגרש דההסכמ' המוחלטת והקבלה בלב נחשבת למעשה כשיקיים נדרו אח"כ בעת וזמן אשר יוכשר. משא"כ בהולך בחושך שובב בדרך לבו. לא די שלא נחשב לו נדרו ושאלת מחילתו לכלום אלא שהוסיף חטא על פשע להכפיל עונו. והרי הוא טמא כשהיה עוד טומאתו בו. ומה זו שאלה איני יודע מה טיבה ולא ידעתי מה חשב אותו חכם שאמר שיכולין לקרותו לתורה ולצרפו לכל דבר שבקדושה כי בעל תשוב' יקרא לדעתו ע"פ מ"ש בעלי הש"ע סקכ"ח כנז' בשאלה. שאינני יודע מה ענינו לכאן ששם מדבר מב"ת גמור משא"כ בנ"ד כמבואר בשאלה ואם בשביל המחילה שביקש בבה"כ כדברי העד המעיד (אפילו נימא דסגי בעד א' כמו באיסורין דעלמא) הלזה יקרא תשובה להפיק רצון מה' על כל אשר עשה והיותר פלא על אותו חכם עד שיעשה את שאינו ישנו להתירו בקה"ת =בקריאת התורה= ולהכשירו לבוא בקהל ה' להצטרף לדבר שבקדושה מחמת היותו ב"ת הלא טוב שיתירנו ויכשירנו בלא"ה. שהרי כבר הדין פשוט שהעבריין אע"פ שהוא חייב נדוי כל זמן שלא נתנדה בפירוש הרי הוא נמנה לעשרה ולכל דבר שבקדוש' כמבואר בי"ד סשל"ד ואח"כ סנ"ה וכ"ש שהוא מותר בקה"ת דקילא מצירוף עשרה לדבר שבקדושה שהרי אפי' אשה וקטן עולין למנין שבעה ואין מצטרפין לעשר' ואפי' המנודה עצמו מותר בדברי תורה כמבואר בה' נדוי. אלא שבודאי אינו קורא בתור' בצבור. מ"מ כשעדיין לא נתנדה לא ידענא היכא רמיזא שלא יקרא בתורה ולאו ק"ו הוא מצירוף לעשרה כנזכר. ואע"ג דסברא היא דהא כתיב ולרשע אמר אלקי' מה לך לספר חוקי כמ"ש אבא מארי הגז"ל בתשובה י"ג מספרו. (וכ"כ עוד ביותר ביאור בסי' ל"ח מספרו. וגם זולתו מהאחרוני' ז"ל בתשובותיהם כך כתבו. מ"מ לא דמי נמי לנ"ד עיין ותדע). איהו נמי לא אמרה אלא במי שהמיר דתו ועודנו לא ישוב מע"א. משא"כ בנ"ד שחזר קצת למוטב אלא שלא השלים כפרתו ולא נזכר בשאלה שנדוהו בפירוש. מאין הרגלים לאוסרו בקה"ת כל שלא נידוהו. ולא דמי לנ"כ =לנשיאת כפים= דאפי' עבד תשובה איכא לספוקי משום דהוה ליה פסולו בגופו כשעבד ורצח שהן דברים המעכבים בנ"כ (אפי' בשוגג למאן דאמר) דכתיב אך לא יעלו כהני במות וכתיב ובפרישכם כפיכם. כו'. משא"כ בקה"ת דליכא מאן דסליק אדעתיה שיאסר בה אפי' עבר כל העבירות שבתורה במזיד ואח"כ חוזר למוטב. אלא מיד שחוזר בו חוזר להכשירו וכמו שחוזר להיות כשר להעיד תיכף משקבל עליו תשובה כדאי' בח"מ סל"ד. ואדרבה זכות הוא לו לסגל מצות להרבות רפואתו שיש עבירות קשות שאינן מתכפרין בזבח ומנחה אבל מתכפרין בתורה. ע"כ אין משם ראיה לא להקל ולא להחמיר. אמנם אין כל זה מועיל לאיש זה לקרבו בזרוע. שהרי עכ"פ צריך לנטות עליו קו הדין למגדר מילתא לעשות כתורה וכמשפט. ולא ידעתי מהו המונע משמוע צעקת החמס של הבע"ד גואל דם אחיו. ומדוע לא יחתכו עליו הדין וינדוהו בפועל ולכפותו ולנגשו בכל מיני רדיפה כ"ז שלא יצא י"ח בדבר שבממון כשיש לו לשלם. לא יהא אלא תביעת ממון בעלמא הלא נזקקין שם בעירם לתובע בדיני ישראל וכופין את המחייב בנידויים ושמתות עד שיפרע. כ"ש הכא דאיכא תרתי ממון ודמים והוצאת ש"ר. דאע"ג דקי"ל בייש בדברים פטור מדין המשנה. מ"מ הלכה רווחת בישראל שמנדין המבייש עד שיפייס למבוייש מתקנת הגאונים. ותנן נמי התם אעפ"י שנותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה ואי בר שמתא הוא אין ב"ד יכול לותר לו שלא מדעת הנחבל ואפי' עשה תשוב' הוגנת כמ"ש בכ"מ הביאו הר"מ רבקש ז"ל בח"מ סוף סי' כ"ז. ועוד שלא עשה תשובה הגונה ועודהו מחזיק בטומאתו לא כל שכן דנצינן ולייטינן ועבדינן הרדפה. ואל"כ מה כח ב"ד

יפה ועל מה זה לא יעשו משפט חרוץ בעושה רשעה למתחו על העמוד לרדותו במקל ורצועה. ואפשר טעם הנמנעים הוא שיש לחוש שיחזור לסורו ויצא לתרבות רעה. וכמ"ש הרב בט"ז ריש סי' של"ד דהיכא דאיכא למיחש חיישינן ולא סמכינן אדברי ההג"ה שם. ואי משום הכי הא מחי לה מאה עוכלי בעוכלא הרב בחו"י בתשו' קמ"א עם שיש לדקדק קצת בדבריו אלא שאין פנאי. וכנראה באותה תשובה שכתב אגב שטפיה שהנמכר לעקר הוא מומר כופר ביחוד ובבורא עולם דלפום ריהטיה לא דכיר מר מאי דפירש"י בהא בחומש ובגמרא. גם בסוף התשובה שם בשטה אחרונה סותר דברי עצמו כי אחר שהשיב הרב על בט"ז /הט"ז/ לקיים דעת האגודה בהחלט חזר ואמר כלשון הזה ואין זר לומר שר' אחאי לא יפה עשה דלא עדיף מבן פרחיא. והרי זה עולה כדעת הט"ז אשר כבר דחה בשתי ידים. על כן א"א לעמוד על אופיה של מסקנתו ותכלית דעתו באותה תשובה עמקו מחשבותיו ז"ל. (ויש להתרעם עליו ז"ל אותו התרעומת עצמו שנתרעם הרב הנזכר במקום א' מספרו על ה"ר יש"ר שאמר שלא יודע לאדם באמת דעת המחברים ומה שבלבם מתוך הספרים) מ"מ לי אני בעניי נראין דבריו בכל מה שאמר הרב בחו"י בקיו' דעת האגודה שאם אתה אומ' כן לקתה מדת הדין ח"ו יצא משפט מעוקל. ותפשה המספחת בעזיבת ביעור הרע והשאר המקולקל. ועוד נ"ל שאף הרב ט"ז לא אמרה להלכה אלא במילי דרבנן כההיא דמהר"י מינץ שהיא עיקר ראייתו כנראה שם מלשונו ז"ל. אלא שבסוף הסימן הנ"ל הוסיף שנית ידו והביא משם גדולי' מהאחרוני' ז"ל שמקילין אפילו לעוברי עברו' גדולות במקום שיש לחוש שיוסיפו בני עולה חטא על פשע והרי דבר זה נועל דלת בפני גודרי פרץ ומסקלי המכשולות ועכ"ז אין בי כח להציל העוכר הלז מיד התובעו טענת דמים דמעשים בכל יום באותה הק"ק שכופין בכל מיני כפיות על דררא דממונא ואין חוששין לכלום ומדוע יורע כחו של זה גואל דם אחיו. ע"כ פשוט מאד דהאי גברא בר נידוי ושמתא הוא כל זמן שלא יפייס לקרובי הנחבל במידי דמפייסי כאשר יושת עליו מב"ד ממוצע. ואעפ"כ מדת חסידות היא שלא לנעול דלת בפני השבים והרי כבר אמרו הגזלנין שהחזירו אין מקבלין מידן. וראוי למחול שלא יהא אכזרי. ולא יעמיד דבריו על דין תורה שלא לסגור דלת התשובה בפני האיש הלזה אולי יש תקוה להוציא יקר מזולל להשיב נפש מישראל מבאר שחת ולהביאו לחיי העוה"ב שמא יעשה תשובה גמורה ותשובת המוחלטין מעכבת את הפורענות והכל לפי האיש ולפי התכלית הטוב המקווה ממנו כאשר עיני הב"ד רואות בלבד שיכוין לבו לשמים והיה ה' עם השופטים שלא תצא תקלה מתחת ידם אין פרץ ואין יוצאת ברחובותם. והשי"ת יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו הנלע"ד כתבתי במיעוט פנאי. מה שיספיק למבין יותר מדאי ולא שאני כדאי רק שלא לעבור ע"ד חבריי ורבותיי וחתמתי בעמדן יום ג' כ"ה אייר תצ"ב לפ"ק. הטרוד יעקב בהגאון החסיד המפורס' כמוהר"ר צבי אשכנזי זצוללה"ה ס"ט.

מה שכתב המאור הגדול ה"ה הגאון הגדול אב"ד ר"מ ור"מ דק"ק קראטשין נר"ו.

הנה על דבר אותו שגנב ונאף אשת רעהו וכו' וחכם אחד הכשירו ותלה כפרתו בוידוי דברי' והגדלת זקנו על איזה זמן. ולישב במקום שפל. דאם שלש אלה יעשה לו נתכפר מעלו אשר מעל ולא הזכיר דבר מעשק וגזל הממון אשר גנב עם אשת האיש. בודאי לא ידעתי מה להשיב על זה והוא דבר ידוע לכל ותשובתו מבוארת בספרי הראשונים ואחרונים בסיגופים ושאר ענינים הנצרכי' למי שעובר עבירות חמורות כאלו שבאו בהצעת השאלה. ואף שהרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה לא כתב מסיגופים. מכל מקום כתב שחייב לגלות ממקומו ומה גם כתב לשון הגמרא עבר על כריתות ומיתות ב"ד אין כח בתשובה לכפר אלא יסורין וכו' וכל זמן שלא קבל יסורי' נקרא רשע ואף שהתודה על עונו וראיה לזה מהא דאתמר הי' בה קדשים קדשי מזבח ימותו ופריך כיון דאקטל הוי להו כפרה ומתרץ לבסוף כפרה לא הוי עד עיכול בשר ושם מיירי בהתודה דאי לא התודה. מאי פריך כיון דאקטל הוי להו כפרה. הלא כל המומתין. אם לא התודו. אין להם כפרה כמ"ש במשנה פ' נגמר הדין. וכן כתב הרמב"ם פ"א מה' תשובה. אלא בהתודו מיירי א"ה קרבנם נקרא זבח רשעים תועב' כלל העולה כל זמן שלא עשה תשובה כהוגן וכפי שנחרץ בדברי קדמונינו נקרא רשע וזבח רשעים תועבה. ותפלתינו הוא במקום קרבן ואריכות בזה הוא למותר ובפרטות בנדון הגזל שתים ואחד תובע אותו לא ידעתי מקום לנוס ולהציל מתביעתו של זה ודי בזה למבין.

כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה שיהא נוחים זה לזה בהלכה וללמוד לשמה היום יום א' כ"ו כסלו תצ"ג לפ"ק מנחם מענדל בן הנגיד מוהר"ר משה נר"ו אויערבך חונה ק"ק קראטשין.

וזה מ"ש הרב הגדול בקי וחריף המאור הגדול אב"ד מוהר"ר יעקב נר"ו בן הקדוש מהר"ר צבי הירש זצוק"ל הי"ד מפינטשוב יע"א זה לשונו.

והנה גם על התשובה השניה בענין אותו רשע אשר גזל את אשת חבירו וממונו והלך לארצות השמד. מה מאד תמהתי על הרב המיקל אשר לא עטה כמעיל קנאה ואדרבה היקל עליו כאלו הברכות מסורות בידו לכפר עונות לכלות הפשע ולהתם חטאת לחיות נפשו' אשר לא תחיינה וחוב זה מוטל על גדולי הדור לגדור הפרצה עד לא תפשה הנגע ותתפשט ח"ו להקל בעריות ודברי אדוני הוא מעכת"ר הם כדרבונות וכמסמורת נטועים כולם נכוחים למבין וישרים למוצא דעת. שהרשע הזה עדיין לא נטהר מעונו כל זמן שלא הוציא את הגזילה מתחת ידו. ופשוט

הוא שאין זה ענין למ״ש בש״ע קכ״ח וכל דברי אדוני הם לאמתה של תורה. ונראה בעליל שתשובתו של זה תשובה של רמאות צלל במים אדירים והעלה חרס אי עשה תשובה גזילה מאי בעי גביה לא מבעי׳ לר״ת דהאי תקנתא דאבנו׳ (בהגוזל דף צ״ד) לדורו של רבי דוקא תקין דלא יצא י״ח. אלא אפילו לר״י דאמר דלאחריו נמי איתקן מ״מ הגזלן מחוייב לעשות את שלו ולהשיב את הגזילה ואי ניחא ליה לנגזל בתקנתא דרבנן ולא מקבל מיניה יצא הגזלן י״ח כמ״ש הסמ״ע סי׳ ל״ד ס״ק ע״ד וכלישנ׳ דברייתא שהחזירו אין מקבלין ואע״ג דלמסקנא בגמ׳ כי היכי דלא תקשו ברייתות אהדדי חילקו בין הגזילה קיימת לשאינה קיימת. מ״מ גם בשאינה קיימת על הגזלן להחזיר רק שהנגזל תהא רוח חכמי׳ נוחה הימנו לא יקבל דע״כ האי ברייתא דאן מקבלין איירי כשאין הגזילה קיימת וקאמר לשון שהחזירו דמשמע בדעביד תשובה ועיקר תשובתו של הגזלן הוא שמשיב את הגזילה ואף לדברי ר״י דדחה דא״א לאוקמי האי תקנתא בדעביד תשובה לאו לגמרי אדחי׳. רק בדעביד תשובה לחוד א״א לאוקמי אבל בתרווייהו ברוב מחייתם ובדעביד תשוב׳ מתוקמי שפיר וכמ״ש הנ״י לדעת הרא״ה ז״ל וכך כתב הטור ומהרש״ל ביש״ש מדקאמר הגזלנין ומלוי בריבית שהחזירו ולא כתב סתם גזלנין ומב״ר =ומלוי בריבית= אין מקבלין מהם ולי נרא׳ להוסיף על דבריהם דע״כ בעביד תשוב׳ ומחזיר מעצמו מיירי. מדקא תני התקנתא גבי הנגזל דאינו מקבל ולא קתני לה גבי הגזלן והכי מבעי׳ למיתני הגזלנין ומלוי בריבית אין צריכין להחזיר א״ו אינהו מחייבי להחזיר ועל הנגזל הוא דקיימא תקנתא דלא לקבל כדי שלא תנעול דלת וזה הדרך הוא יותר מרווח וכל זה הוא לענין הגזל שעיקר תשובתו בהחזר׳ כשמשל׳ מעצמו. ועל שאר העבירות החמורות המבוארים בהשאלה שעשה ושהוא מקל בעבודת ה׳ ומצותיו מגלח זקנו בתער ובחה״מ וחנותו פתוח בשבתות וימים טובים. ואינו מתמיד לבוא לבית הכנסת. פשיטא שאין בתשובה שסידר החכם להמיקל בעריות וע״ז די לטהר נפש החוטאת להשיבה אל מכונה ואל מקומה הראשון. עד אשר יעשה החוטא התשובו׳ המבוארים בספרי הקדמונים היודעים דרך ה׳ ועמדו בסודו אשר מקורם בעל הרוקח ז״ל שכל דבריו דברי קבלה. אמנם מיד שהתחיל לעשות התשובות ההם עלינו לקרבו ולהיות נמנה עמנו לכל דבר שבקדושה וכשר לעדות ולנשיאת כפים כמבואר בסי׳ קכ״ח ובלבד שלא תהא תשובה של רמי׳. והוא במסתרים תבכה נפשו ויעשה עד גמר התשובות כולם כפי המבואר בהקדמונים הנ״ל. וזהו כשמעשיו מוכיחין עליו ששב בלב שלם מוטל עלינו לקרבו כמ״ש לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת אבל זה מעשיו מוכיחין עליו שאינו אלא צד הבריות ותשובתו של רמיה וזכר לדבר מ״ש התוס׳ בע״ז ז׳ ד״ה וכולן שחזרו בהן כו׳. חזרו בהן במטמוניות פירוש שחזרו לסורן בסתר ובפרהסיא נוהגין דברי חברות אין מקבלין אותו לפי שהם גונבים דעת הבריות ע״כ ולא יחרוך רמי׳ צידו ובתשוב׳ כ״ד כזו לא יצא י״ח ואדרבה מראה לעיני כל רשעותו ורמאותו והחמס קם למטה רשע. ובפניו יענה שמה שעשה אינו אלא לפנים כיון שלא הוציא הגזילה מתחת ידו ובהתוודתו מוסיף פשע על חטאתו וגורם רעה לעצמו בהזכרת עוונותיו כמתהלל ומתפאר על מה שעשה כמ״ש בעל העקידה ז״ל. וכל ספרי המחברים בענין זה מלאין וגדולי הראשונים הרב מוהרי״ט ובעל הר״ח בשער הקדושה ושל״ה אות ק׳. ובה׳ תשובה כמה חתרו למצוא פתח תקוה לעושי כאלה אפי׳ ע״י תשובה חמורה עזה כמות וכל ימיו לו אלף שנים יחיה והחכם המסדר הזה הושיטה לו בקנה המדה קלה כמות שהיא במחילת כבוד תורתו לא זו הדרך. ולא זו העיר. לבא אל הר ה׳ ולמקום קדשו. הלואי שיעמוד כל ימיו בתשובה שסידרו הראשוני׳ ז״ל ותהא מיתתו כפרתו. ואין לנו לחוש פן יצא לתרבות רעה. כי אין אנו אחראין לרמאין כמבואר במשנה ה׳ פ״ג דדמאי לפי מת /מה/ שפיי שם הר״ש והברטנורה ומפורש בדברי הרש״ט +אולי צ״ל התי״ט+ דלא פליגי רבנן ור״י אלא אי מתכוונת לגזילה או לטובה. אבל אי ידעינן דמתכוונת לגזילה כ״ע מודי דאינו מעשר אלא מה שהוא נוטל בלבד וכדאמרינן בפ׳ מרובה על האי משנה דמעשר שני בד״א בשביעית כו׳ הלעיטהו לרשע וימות. ואף דאפשר למידחי דדוקא בכה״ג בערלה ורבעי הוא דלא עבדי תקנתא לגזלן כיון דעבירה דגזל חמורה מהן לא חשו חכמים לתקן הקל בשעה שעובר על החמור אבל מהקל לחמור חוששין וכדמשמע מפי׳ הרמב״ם פ״ה דמעש׳ וז״ל ואם עבר אדם ואכל ה״ז גזל ואין לנו לעשו׳ תקנה לגזלן שלא יבואו לידי מכשול לפי שעון הגזלנות יותר גדול ע״כ וכן ההיא דדמאי שאינו אלא מדרבנן דרוב ע״ה =עמי הארץ= מעשרין. מ״מ מדקאמר סתם א״א אחראין לרמאין וכן הלשון הלעיטהו לרשע משמעותן דלא פלוג ומההיא דלעול׳ תהא שמאל דוחה וימין מקרבת דסליק אדעתי׳ דבעל הרב חו״י ז״ל להיות סייעתא דלא ליעביד דינא אם יש חשש שיצא לת״ר =לתרבות רעה= איני רואה שום ריח ראיה ואדרבה משם מוכח דצריך לעשות דין בעוברי עבירה אלא כשבאין לשוב ראוי לקבלן ולא ידחום לעולם אבל כל זמן שאינו שב כראוי מיבעי למיעביד דין ומשפט חרוץ ברשע לפי רשעתו וזהו מדקאמר לעולם תהא השמאל דוחה דמזהיר על השמאל שתהא דוחה והוא שיעשה הדין, ואח״כ כשכבר קבלו דינם והן באין להתקרב תהא הימין מקרבת. ולא כר״י בן פרחיה שע״י שלא נזהר ברמיזתו וסבר החוטא שאינו רוצה לקבלו עשה מה שעשה. ולא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידים שקללו וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד עולם כיון דקאמר עד עולם משמע שאין לו תקנה בתשוב׳ ולא כדברי הרב בעל חו״י ז״ל שכתב מה שאמר ולא כיהושע ב״פ =בן פרחיה= הוא שעשה שלא כדין על שהגדיל לעשות עמו להחרימו בפרסום ולא היה חייב נדוי דאלישע מאי אי״ל דעביד כדין דגחזי חטא והחטיא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה א״ו דמה שעשו שלא כדין הוא מה שעשו באופן שהנענשים סברו דאבד סברם ובטל סכוים ולית להו עוד קירוב. וזה לא ניחא קמיה דקב״ה כי אלהינו מרחם ורוצה בתשובתן של רשעים וחפץ חסד הוא ולא ידח ממנו נדח. אבל כל זמן שלא חזרו בהו בעינן למיעבד בהו דינא מעליא ובפרט בענייני ממון לשבר מלתעות עול ולהשליך משיניו הטרף ואין חוששין שיצא לת״ר כדאי׳ בי״ד סי׳

של״ד בהגהה מפסקי מהרא״י מהאגודה. ומ״ש שם דודי הגאון בעל ט״ז ז״ל. וגם דברי הרב בעל חו״י ז״ל אינם מובנים לי. שכתב הט״ז שרבינו הקדוש השמיענו בנבואתו דיש מקום בבבל שסרו היום מאחרי המקום ב״ה דשמתינהו רב אחא וע״כ יש להתרחק מהם כו׳ ושנבואתו של רבינו הקדוש היתה להוכיח שהנבואה דבר בו בשאר דברי׳ שאמר אף שלא היה מבורר בעיני השומעים יביאו ראיה מדבר זה שיראו שהי׳ יודע בארץ ישראל מה שנעשה היום בבבל שותא דידיה לא ידענא. דהא יש לדקדק במאי דקאמר בירתא דסטיא איכא בבבל היום סרו מאחרי המקו׳ דאקפי פירא דכוורי בשבתא כו׳ ושמתינהו ר׳ אחי בר״י ואישתמוד מה לו להאריך כ״כ דאמר תחילה שהיום סרו מאחרי המקום ואח״כ גלה לנו הסיבה שע״י שצדו דגים בשבת וששמתינהו ר״א ואישתמיד והל״ל בקיצור בירתא דסטיא איכא בבבל דשמתינהו ר״א על שצדו דגים בשבת ואישתמד א״נ הל״ל בירתא דסטיא איכא בבבל שהיום סרוכי׳ +צ״ל סרו כו׳+ ולמאי נפקא מיניה אמר הסיבה שע״י דאקפו פירא ושעי״ז שמתינהו ר״א. אלא ודאי מוכח ששתי נבואות היו בדבר זה אחת שניבא שהיום סרו מאחרי המקום והיה נבואתו או כדי להתרחק מהן או כדי לברר נבואתו גם בשאר דברים שיביאו ראיה מדבר זה שיראו שהי׳ יודע בא״י מה שנעש׳ היום בבבל. ושנית היתה נבואה בפני עצמ׳ שגילה בנבואתו מחשבתן שע״י דשמתינהו רב אחי הוא דאשתמדו ובזה צדקו דברי האגודה דמאי קמ״ל בנבואה השנית שגילה בנבואתו דעל ידי דשמתינהו אשתמדו. מאי קמ״ל הגמ׳ ורבינו הקדוש גופי׳ למאי הילכתא ניבא אי כדי להתרחק מהם כמ״ש הט״ז הלא אין זה תלוי בהסיבה שנשתמדו עבורה יהי׳ מאיזה סיבה שיהיה צריך להתרחק מהם כיון שנשתמדו. ואי להוכיח שדבר ה׳ בפיו אמת אף בשאר דברים כמ״ש הט״ז. קשה בשלמא במאי דאמר שהיום סרו מאחרי המקום שפיר יש הוכחה במה שיודע בא״י מה שהיום הי׳ בבבל כי לאחר שיתגלה הדבר שבאותו היום סרו ידעו שהי׳ נבואה אבל בזה שאמר שנשתמדו על דשמתינהו רבי אחי ליכא הוכחה כלל דמאן יימר שזה אמת שע״י דשמתינהו אשתמדו. דילמא אף אם לא היה משמתין ג״כ היו משתמדין כשם שחללו את השבת בפרהסיא בלי סיבה שקדמה. ובמה יודע שנבואתו אמת שידע מחשבתן ואם לומר שזו בעצמה היתה הנבוא׳ דידע מהשמתא שנעשה בבבל. וגם זה הי׳ כדי לברר נבואתו לא היה לו להזכיר העבירה רק הי״ל היום סרו מאחרי המקום דשמתינהו ר״א ואשתמדו א״ו שבא להשמיענו בנבואה זאת ללמד ממנ׳ איזה דין וכיון שזכינו לדין א״א לומר איפכא כמ״ש בעל החו״י ז״ל דאשמעינן דלא יפה עשה ר״א דהחרימם איפכא הי״ל דשמתינהו ר״א משום דאקפי כו׳ כיון שכל עיקר כוונתו על ר״א דלאו שפיר עביד. א״ו שבנבואה השנית אשמעינן דשפיר עביד ולכך מייתי עבירתן תחלה ואגב גררא מאי דעביד ר״א כיון שכדין עשה ולכך מביא האגודה רק הסיפא דר״א שמתינהו ומוכח שפיר דאין לחוש. ויש עוד לדקדק הרבה על הרב בעל חו״י בתשובתו זאת וזה שכתב בשיטה אחרונה אין לו שחר כלל כמ״ש האדון מעכת״ר.

ושלום מאד״ה הכ״ד דש״ת הטרוד יעקב בהקדוש מהר״ר צבי הירש זצ״ל הי״ד מפינטשוב.

ומפני רוב ההוצאות לא נדפס כעת קיום שאר גאוני ארץ שנעלו הדלת שלא לקרב את הפושע הזה עד שיעשה תשובה גלויה ומפורסמת ויתמיד בה כל ימי חייו כאשר נדר בלשון המחילה וע״ד הגזילה. אין הדבר תלוי אלא עד שיתרצו כל יורשי העשוק הבעל הגזול. ויבקש המחילה הראויה לחיים ולמתים. וה׳ הטוב יכפר בעד מי שהצריך לכתוב בדברים פשוטים כאלו דלא נצרכו אלא להעדפה. מפני המון העם דידעו כי דבר ה׳ בפינו אמת. והוא ית׳ ינחנו בדרך אמת נס״ו.

** נא לשמור על קדושת הגליון / הודפס מתוך תקליטור פרוייקט השו״ת - אונ׳ בר-אילן**

שתי תשובות בעניין תשובה -

ס"ד סו - מתי צריך לפייס בגוזל וחובל וכו'

ס' לא - תשובה באופן כלל.

מכון לחקר הלכות בין אדם לחברו והפצתן
תורת האדם לאדם
עיה"ק צפת ת"ו עמותה מס' 58-026279-8

ספר

שתי הלחם

הבא מן הקמח שנאמר בו מנחה חדשה

לה׳. לשם ה׳. סולת יהיה קרבנו טוב מלא כף נחת. מלא כף קמ״ח. אשה ריח ניחוח לה׳: כי על כל מוצא פי ה׳ יחיה האדם. אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים:

טוב אחרית דבר מראשיתו

ראשית חכמת יראת ה׳ טוב שלחם תאכל כהן ה׳ לכם. חיים כפי אכלו. לחם תבירים אכל חיים. ולחם קמים יקניעם. לחם תנופת קחים. לאכול את העניים לחם. לחם ונקר נקוד. ולחם ונקר נערב. כמ״ד מחליפה נקוד ומשליחה נערב. בין שערבים אחכלו נקר. ונקוד תקנעו לחם. לחם פנב על חר חרין. כמ״ד לקחו לחם מקנה. לחם מן השמים. ולחם מן האדץ. אדץ ממכה יגל לחם. זו ס״ד דאויבא מחכים. ואנכים נרגל ס״ת אבכים. אלא בוכים. דמייבי. ולא חייבי לקמחייהו. ולפי צניעותא כפסייהו. ודייקי גליסכייהו, אם והב בקופה. אזבח בקופה. לסון חכמים תרפה. ויאמר שימו לחם. אלא מלא לחם. וחלה לחם שמן. לחם. ורקיק אחד. כדי שכל אחד יעול אלא לחמו. משחי אלוה אלו, שהן למעניות. כמו פת הבאה בכיסכין. דמערבין בהן. ומבדכין עליהם. המוליך לחם מן האדץ. עכ״ל המחבר ז״ל בהדפסה ראשונה:

והעם קוים מאת סר המורם כאחד מן קמני הגאון מוה״ר **משה חגיז** זצללה״ה:

נדפס פעם ראשונה בחיי המחבר בעיר וואנזיבעק בשנת תל״ג.

ועתה נדפס מכיח ע״י ח״ר יוסף בי ר׳ יחיאל ז״ל מיארמשוב יע״א.

נדפוס זוסניק קנאללער עט וואלף

פרעמישלא שנת תרנ״ח

מהדורה חדשה

בתוספת

מפתח הסימנים ע״ס השו״ע
מפתח ע״ס הש״ס והרמב״ם
תולדות המחבר

בעזרתו יתברך

עיה״ק ירושלים תובב״א

תשמ״א

דלעולם הקטן חייב כאחין מפני הקרון דעת שנו חייב רחוי לעדות ואמר מ"ן מיישינן שהגדולים כולם כאחים חון מהיינה, אבל קטן לא חייבי אלא ודאי החמה היא דקטן חייב כאחין. ולהכי לא מני ליה בשתה ואינו כאחין אלא דוקא בעל"ח ודוק כי נכון הוא לפע"ד. ושלום למר ולחורתם. כאם תחוי לכלה התניי"ח ז"ל:

שאלה י"ב

שאלתני ז"ל נמ"ם הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות זכייה הלכה י"ג מקבל מחבה בידו שטען ואמ' זו שחמת ידי לחים מחבה בידי וכו' דבריו קיימי' ובשבע על זה שבועה היסת והחזור לבעלים ע"ח רעיון רוח ובשבע היסת עכ"ל. וה"ה ז"ל הביאה כ"ש חון חזה ולא פי' מה היא השבעה. אך חמה מה עכין שבועה היסת כאן. ובדיך לפשר י"ב וקופס שניהו בל"ע. ואם כאמר שלא ה"ה בשפרי הרמב"ם ובשבע היסת. ה"ה ז"ל בשהעתיק לשון הרמב"ם ז"ל הפך לשון זה וכו' ע"ש שאלחך:

ונ"ל דכוונ' הראב"ד ז"ל לומר דהרמב"ם ז"ל אמר שכי דבריס יבשע וכו' והחזור לבעלים ועי"ז הפך עליו עמ"ם והחזור לבעלים דמשמע דדרך חוב' וחיוב אמרינן היחזור לבעלים לזה אמר רעיון רוח ובשבע היסת כדי להודיעני דדוקא שבועה היסת משניען לזה כדי שיפטור ממנו. אבל לא משכי שבועתו של זה. בחחי"ב לניחן שיקבלנה אם היא מזקת לו, ואמכיכו זה שפורעים יליחות כשלי כשלייס משהכנסות ונחשם נשד כל הקרקעות שנעיד וכיולא. אלא היא שפקר וכמ"ם רביכו שמ"ע פ' ר"מ פ"י ע"ש. ובשלמא נדין דלעיל שאמר ושכוחן חוכל פירות כיון דחייבי בקרקע נאם שים פירות ושבח לא הפך עליו הראב"ד ז"ל שאולי כוונת הרמב"ם ז"ל כ"מ פ"ם ז"ל חוכל פירות אם יהלם ע"ש. אך בשיפא דקאמר והחזור לבעלים דמשמע דע"י שבועתו של זה החזור בחיוב לבעלים. לזה הפך ואמר ובשבע היסת משמים משכיר לך דחין לכו אלא חלוקה אחת לבד משמתים משכיר ואולי רבינו לא כיוון. ועוד חזון למועד לעיין בדבר כי ל"ש:

שאלה י"ג

שאל עוד רוס מעכ"ח בפ"ג מה' זכייה ומחנה

בפ"ב דהלכות מלוה ולוה כחב הרמב"ם ז"ל חקוב לאדם להלוות מעותיו בלא עדים ואפי' לא"ה וכו' וכל המלוה בלא עדים עובר משום לפני עור וכו'. ופירש"י שמלוה על רוחו של לוה לכפור וגורס ג"כ קללה למעלה ומשום בנמרא. ומשמעי מל

כחב הרמב"ם ז"ל בכוחב כל בכסיו לה' מבניו דלא עשאו אלא לשטרופין, בד"א בכחב לבן בין הבנים וכו'. והביא שם המגיד ז"ל דבהלכות פרטו דוקא כוחב אבל ס"ח שאמר על שם פלוני בני יהבני קנה הכל דק"ל כר"י בן בתוקא וכחב על זה ומחבר הביא מימרא זו בפשטות דבבל' שמשפק בכוונת הרמב"ם ז"ל. ועל זה הקשה רבינו פב"ע ז"ל דאיפשיטי לים ז"ל ש"ם רבינו בפ"ו מהלכות כחנות. דשם כחב הדין בפי' כדעת ההלכות דאל"כ ה"ל לכחוב ודעת רבינו כדעת הרי"ף ז"ל עכ"ל. ונראה מודה אני למעכ"ח שהיה דבר קשה לומר על ה"ם ז"ל שיפשיטים דמי כמותו מוכח דרך בקפרי הרמב"ם ז"ל. ובפרט דשם בפ' כחלות כחב וכבר בירחיו שם ע"ש. ואולי כוונת ה"ם ז"ל שכאן בפ' זכייה אין הכרע בדברי רבינו שהביא המימרא בפשטות. ים לפרש בחופן שהפרש דברי הגמרא אבל אין הכי כמי דשם בפ' כחלות גילה דעתו כדעת ההלכות ובכמה מקומות מלינו כן. וזהו דמוק קלה ובשאר כעת אין בפרי הרי"ף בידי רק בפרי הרמב"ם ז"ל. לא מוכל לעיין שם לכן אגלה דעתי בשני אלני אומר לי. אלא"י שעדיין לריך להתיישב בדבר דשאלה. דהרב המגיד ז"ל בשהשק דאולי כאן בהלכו' זכייה ומחנה דאייבי בלטון מחנה אשאר דדעת רבינו דהבא המימרא בשפשט ולא מזכיר החילוק בין אומר לכותב כמו שמזכ"ו בפ' כחלות. אשאר שבין כותב בין אומר הינו בלא אשטרופין, אחנה בפ' כחלות דאייבי בלטון יהושם שאמר פלוני יהבני מכלל בכי. אל כאמר דוקא בכותב אבל באומר בעל"פ דבריו קיימין דמוכרח לחלק כן משום דק"ל כר"י בן בתוקא ור"ע בתוקא לא דבר אלא בלטון יהושם ולא בלטון מחנה. ולעולם דבלטון מחנה בין אמר בין כותב הינו אלא בשטרופין. אך ההלכות אשאר"י שאינה עמה בידי ועיכ. אומר אני דאשאר דלא מחלק בזה ודוק והאריך בה ברחמי אל:

שאלה י"ד

בפ"ב דהלכות מלוה ולוה כחב הרמב"ם ז"ל חקוב לאדם להלוות מעותיו בלא עדים ואפי' לא"ה וכו' וכל המלוה בלא עדים עובר משום לפני עור וכו'. ופירש"י שמלוה על רוחו של לוה לכפור וגורס ג"כ קללה למעלה ומשום בנמרא. ומשמעי מל

על המלחה הרחמנים דהא קא חס ילוטו בעדים יכול לטעון פרעתי. שהמלוה בעדים אין לריך לפורעו בעדים ול"ב נס זה יהיה עונר על לא חתן מכחול ונתקרית דעתי אחרי רוחי יקוד הרב בעל ל"ת ז"ל דפי' דמ"ם רס"י ז"ל דעולם על רוחו לכפור לאו למימר' דברשע יעשה כן דלא ברשיעי עסקינן אלא לפילו בשכר שבירחל ס"ה זה והכווכה דחייבין שהם ילווהו בלא עדים ישבח הדבר שהלווהו ויקבע ולפי דעתו הוא אמת שפרי לילו נזכר עיי"ש קיום דברי הרב ז"ל וכיון שהלווהו בעדים אם ישבח. העדים יזכירוהו וכיון שרוחה שלילו כזכר לילוי בלבו דודאי בלא בידים ואעפ"ב לילו כזכר לילוי בלבו דודאי בלא פרע ופירע:

אי נמי על הקהם כיון שזה לילו זוכר כשיעעון

המלוה מכח לי בידך לומר להד"ם כיון שהשקפה הוא ממש שבחה. ול"ב כשיבית זה עדיים שהלווהו סוב לילו נאמן עוד לומר לויתי ופרעתי דכבר הוחזק כפרן דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי. ואפשר כפי זה כשאר לבו דקדוק שעשהבו בו זה ימים דבגמ' משמע דים יותר לאום ולהאמיר שלא להלוות לה"ח שלא בעדים משום דעריך בגירסים. משל"ב בע"ח. ולכן אמר בגמ' כ"ם אר דעריך בגירסא. ומלילו להרמב"ם ז"ל דקאמר אקור להלוות בעומתו ב"ע ואפי' לה"ח דמשמע דים יותר לאקור בע"ח ועלה בדעתי לומ' דבעמ' דלפני עור ליילו חשדא דרשע שע"ז עולה על דוחו לכפור אפי' שהוא זוכר בזה הלר ודאי ים לאום בע"ח ולא בח"ח. שאילו אסור לבזול לאבידו. ולזה דייק הרמב"ם בלישניה ואפי' ח"ח דלים בים חשמת דרשע. אך ואוחיל דים חשמת דשכחה דעריך בגירסים. וים בעם אחר דבנס קלשה לעלמו דאילו שהעולם רואין לזה הוכע ולזה שהוא כופר לו ובפיהע שם הכחבע ח"ח שכל שקלנין שת האולה בכפלייס לפי שהוא מולי' דבה ואדבר עתק על הלדיק כאלה דבע"ה אילא רשע ושכחה ובח"ח אילא שכחה ודבה לבד. אך בגמ' שהיה אדבר עמו ואם לא היה בעם רשע אלא בעם שכחה ז"ל דלחשת שכחה יותר ים לאום בח"ח שיכחה יותר רבנוס קלשה לעלמו ולפי ח"ם דלילי' חשמת דרשע כלל דאי שבי עוד היום בשיחענו יאמר פרעתי לשילין עלמו אפשר ולא יש אלא חשמת שכחה ח"ב לבולם שה"ח הוא יותר שוכח ועריך בגירסים

ויפה אמרו בגמ' כ"ם אר וכו' אבל אם כדבר על הרמב"ם ז"ל שכחב ואפי' ח"ח ואולי שכוונתו דח"ח יאמיר על עלמו. ובפרט אחר שקבל רב כאחן דאחקן שבועת היסת לכופר בכל. ול"ב שח"ח יאום לעלמו ולא ירלה ליפבע שאומת פן עריך בגירסים וים פנים שיפרע. ואב"ם דע"ה שבודאי יפבע כיון שאינו זוכר. וילא לנו תירון כאה ויאה דמ"ם בגמרא וב"ם אר הוא קודם הקבת היסת. ומ"ם הרמב"ם ז"ל הוא אחר הקבת שבועת היסת ודוק. וזוכר אבי דהרב בעל בי למורא כאב בזה ע"ש שאין הספר כאלה בעת בידי. ולפי אם שבאבנו דיוחזק כפרן אפי' בע"ה די והבן:

שאלה ט"ו

מצאתי כאוב בספרי הקדש שבשמעו בהם אבקי קדש מגדולי ישראל ז"ל הבאים בגלות שהחש להבא להאיר בעו"ה באאיבת עבד בהרמב"ם ז"ל פ"ג מה' תשובה הלבה תשיעית ל"ה. אבל עבירות שבין אדם לחבירו בגון המובל וכו' עד וזה שלא אחל הוא החיעת וכו'. ובכאב בלדו בקיאי דיוקא אדיוקא. דאיהבא משמע שגם הגוזל לחבירו אעפ"י שהאזיר את הגזילה לריך לבקש ולבקש ממנו אחילה בכאיר. ואלו בח' חובל ומזיק בפ"ה שלבה תשיעי' כאב דבירו אילו דומה מזיק אבירו בגופו וכו'. שאאזיק ממון אבירו כיון שבילם את שהוא חייב לשלם בחבפר לו. אבל האובל בחבירו וכו' עי"ש דבראה ברור דבאזיק באילי דאאוכת כשהשיב את הגזילה או האזיק בחבפר לו ואילו לריך יותר לבקש אחילה שלא בחבראה שם אלא בחובל. ואלו שכח הבוב שכל בחלת אחחא אובל ומזיק דעל שכל ל"ל אחילה ולריך לבקש וכו' וי"ל דאיכא אבי גווני דאזיק אין מזיק בכוונה כגון גוזל או עושק או גוכב וכיולא שת זה שלריך שהשה ובאלה אחילה על שגיעה את חבירו. אבל כשאזיק את חבירו בלא כוונה כגון שלא שלן שם אהיכלו ובלא נדיסו של חבירו או בשן ורגל בהאחו שלא אמרה כראוי אגם שאחוייב לפרוע פרעון ע"ז אכיון שפירש בחבפר לו אבלי שאלה אחילי כי הוא לא כיוון לגער את חבירו אלא אזיק אמילה בשוב קניב להרמב"ם ז"ל בח' חשובה. ודברי אלו של הרב ז"ל שאאבן והעלה אוהן על הספר בכוונים

סם והסוגם נלמם בחלוק המעמ"י. אלא מ"ז כעסם שמדברי הרמב"ם ז"ל בחס נפ' שמוגל כרחה נפיי דכל שליכו נגופו ממש אל"ל מחילם וקנים לחם שכחב הכח נפ' הסוגם כמו שהקשה הרב ז"ל דעדיין במקומה עומדת:

ולכאורה היה כ"ל שכפרה הוה מילחת חדא. והמחילי היא מילחת חדא. דבר גדול מכפרה. ולכך לחמר דבמזיק ממונו בחשיב המזיק כחכפר לו. ר"ל כפרם מיהא חיכא. אבל לא מחילם עד שילם ח"ח. כמ"ש הכח נפ' הסוגם דהמזיק מחילי אבי שמוגל בגוף הנזיקו. אפי' בפרם דשיא מילחת זועדתי ממחילם. אין לו. עד שילם ח"ח. ומכי דייק לסון רביכו דבריחא קאמר כשכפר לו. ולח"כ לחמר שמוגל וכו' ולחיכו שכפר לו. ולא כמחל עיכו. דמשמע דשרי מילי ביכהו. כפרם הוא לבעין בקיון מעבו מעוסם גדול לקמן. הו לגוכי בעלמא שדין מספורעמות. ומחילם היא מכל וכל כ"ל מחילם על הסדר שכחב ודוק:

אמנם יחבר כ"ל בכון דברי הרמב"ם ז"ל לרבקו יחדיו כי לעולם בין שמוגל בין במזיק לריך ורחוי הוא שיבקש ממכו מחילם על הלער שליעבו. לך הספרם הוא זה שבמזיק בסיבו מבקן הסיזק ובשביבו לח הבזילה כשכפר לו ואין הפיום מעבב לח הכפרה אבל לעולם דרחוי ובגון ומילם היא עליו שיבקש ממכו מחילם מעמ"י שבשיב לו לח הבזילה. אבל אין כפירתו מעבבת מבוס שלא עשאה רק מסיון הוא שלא קיים דבז"ל שאמרו אל"ל מחילם אבל שמוגל לח חביבו בגופי. אז ליכו שכפר לו עד שיבקש מחילם כרחוי. ואם לא עשאו כפירתו מעוכבת עד שילם לח חביבו בשבעם ומחילם. והבעם לבד לריכה מועיל לו אם לא בסיבו מבוסף ומחונר אלא בבקש השחילם מאמ"כ בממין וזה כבון: ולולי דמשמעיכא הוה לחיכא בחוכפח מרובה. דשמוגל אפי' שיבקש מחילם מחביבו אם הכחבל שקשה לח לבו ואחן לח רוחו ולא רלה לשחול. שליבו שכפר לו לשוגל. חעמ"י שלא עוד עוסה להיות לכזרי עכ"ז הכחבל עיכו יפא ועון השוגל בשקומו יסיס עומד. עד שישחול לו חביבו. משמ"כ במזיק בממין לבד דבשבעם הבזילה שכפר לו אבל בוחלי שלריך לשחול ג"כ ממכו שחילם כמ"ש נפ' הסוגם אבל אם לא יהלה לשחול לו. די לו בשם שיכפר משמ"כ בגופו. דלריך שהכחבל ישחול. כדי שיהיה כשחל בשמים ואם לא ליכו שחול לחשכם לבי חומר לבי שחין מן הרחוי לחשחיר כ"כ וכמ"ש בחחלם הוא עיקר דחפילו בשוגל כיון שמשקש מחילם כדם משם שלשדכו בפ' הסוגם די לו בזה. והוא שחול. רק ההפרש הוא שבמזיק הכף בהבשם הבזילה. כפרה כחכם לו מהשמים והשחילי של ביזק ליכם לריכם. רק לחוספם עוסם ושלוח קדושם ל קייש דרז"ל. אבל בשוגל לא יחכפר לו עד השמים. אפי' שכשן החשם דבריש עד שיבקש מחילם. כי היא הכרחים ולולכם לכפרה. וזה ברור ופשוט. ולשדחי כן ממש שרחיתי להרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' עבודת יה"כ דכת' ע"ע משובח שלא עשאם לא עיכב אלא שמיקר. מלוח. והבבלים מעבבם עי"ש שהוא החילוק עלמו שאמו מחלקין כאן לייגוד השלכות ודוק:

ואחר ימי' זכיתי ומלאתי בדברי הסמ"ג ז"ל דלדעתי בכתם משדיכין שהביא העתיקם משיך דברי הרמב"ם ז"ל וממם דמזיכא ליה דהוסיף חיזה דבריש בדין דשלכות שוגל דייקא מיכיה דסוספה זה שבוסיף היה בכוונה מכוונה כדי להכלל מקושיא זו ז"ל בעשין ס' ע'. חיכו דומה מזיק חביבו בגיפו למזיק בממונא שבמזיק חם חביבו בממון כיון שבילם חם שהוא חייב לשלם נחכפר לו ומ"מ מלוח לשהול ממכו מחילם כמ"ש בחלוח הוידוי. אבל השוגל וכו' ע"ש דבמזיק כתב מלוח לבד. ובשוגל חיוב שכרחי לכפרה. ובפ"ק דפ' הסוגם שלח הזכיר שחלח השחילם רק וידוי. הוא משני שעשק תורתו פרק הוא ללמדיכו שהעיקר הוא הוידוי והוא הכולל לכל העבירו'. בין לחותן בבין ח"ש לחותן בבין ח"ל ולא בכבם בחכתי הסוגם עבירות בבין ח"ל ולא בכבם בחכתי הסוגם עבירות בבין ח"ח כי זה בחבאר בפ"ב ובפ' חוגל. וכאן לא שכם רביכו אלא כח הוידוי ודוק בדברי הסמ"ג ז"ל כי לפע"ד כל דבריכו בכלל תוסף דבריו שסוסיק הוא ז"ל לכן שם לבי וכו'. יעוד שאיך בעשי"ם בחסוגם על לותו פוקר שבגב שבם חביבו וממכו ולוכים לרבים דבוידוי דבריש שעשה לא שבי ליש להעשר שלרעתו. דהכה וידויו שעשי, שפשר יועיל לו על שאר עבירות שעשה ועבר על דברי תורה בלכתו עם הזוכה לאלות הסמר. אם כן על עבירות שבין אדם למקום אם לא יסוב עוד לכשלה כמו שהוא רבע זה ודאי הוידוי שעשה יסיס רלוי ומקובל. אמכם על בזל הממון וחבשם בופו של בעל השעה שחקרם עליו. ועם מלחבם

זו אין כאן מקח דסוידוי מעצמה. וכל חילי בניות מיקריב. לא יועילו לו, עד שילבה את עמה ואת קרובין. ויוסיפו בעצבות הגזילה ובקשה שמחילה ואם לא ירצו למחול לו הרבות בידם כמו שקבעו עמי כמה וכמה נדולי הדור. כמו שיתרחה לרבים בעצתו וזמנו להלכה ולמעשה. וה' יהיה עמה יה"ו לבו ולבכל ישראל עמו למחקה:

שאלה טז

הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' נזקות הלכה י"ט כתב ז"ל אין לו מיס חלה כדי שהיה טועל ידיו במלכתן ואח"כ חוכל ושותה מקלחו ע"ש. דכתב רבינו הב"מ ז"ל למד כן ממעשה דר"ע בנים המקורין בערוגין דכ"ת. ומכאן אני תומר שמ"ש רבינו בקמוך לעו חדם ירוו חייבו מי שה"ת לו יותר אבל כל שאפשר לו למלוח מים ואפי' אין לו אלא כדי שהיה לו יהכל בלי בעילה עכ"ל ע"ש:

ולפי דבריו אלה דהרמב"ם ז"ל ס"ל דדוקא בקטין לו מיס הוא דעו חדם חת ידיו במפה. יש להקשות היכי כתב בפ"י ס' קס"ג ז"ל וכ"ל שאין להחיר לאכול חולין ע"י מפה מאחר דכמה רבותא ליפלגו עליה דהרמב"ם ז"ל וכו'. ומיהו היכא דאין מיס מלוין לאחריו מיל ולפניו יותר מדי מילין. מותר לאכול ע"י מפה וכו' ע"ש, והרי לפי דעת זה בפי' בכ"מ ס"ל דגם הרמב"ם מלריך בקשה מיס פוך מזי דהכי כתב דאפי' אין לו מיס אלא כדי שהיה לא יהכל בלא בעילה כמ"ש בחור:

ולזה אפשר להמר דהרמב"ם ז"ל ס"ל דבודאי לריך שיעשה השחדלות לבקש מיס ואפי' אין לו אלא כדי שהיה יעול ידיו במקלתן וכמעשה דרע"ק. אבל אם אין לו מיס כלל לא הלריכו הרמב"ם ז"ל סילך לפניו ד' מילין ולאחריו מיל אלא כתב התיקון דהייבו לעו חדם ידיו והסיר לו בחכי. למעם כל הני רבותא שקטנו תיקון זה דעו חדם ס"ל דלא הותר אלא דוקא לאוכלי תרומה ולא לגבי קטן חולין. מ"ל בודאי שיהא אדון כדין שפלה שלריך שילך ויבקש לפניו יותר מד' מילין ולאחריו מיל. ואם לא ימלא בודאי שיותר עוב לאכול ע"י מפה ולא בידיו דמשיה פירתא מיהא היא, ולהכי כתב שדין זה הוא דלא כהרמב"ם ז"ל:

עוד נחתי אל לבי לחוך ולהקור דלפי דברי רבינו ז"ל דהאי מילתא דעו חדם ידיו במפה אינו אלא דוקא שיכא דלא שכיחא מיא ואפי' קטין לו וכו'. מ"ל אם בגמרא שאמרו בגי ר' זירא לר"ח ור"ח דהוי תכלו ע"י מפה. ומ"ל דאין רחוי לעשות כן ואמרו אם דאיסחמיעחים הא דאמרינן. בעינן זה דעו חדם שהותר לכתחי ור"ח ור"ל כהניס הוו ומ"ל כדין עשו ע"ש ואכא בידאי הבאור דהאי עידנא אוי בידיה בחחרת דשביח מיא בנירחא אם דאי"ל לא הי"ל לר"ז להקשות להם דאמר חוו עבדי אכי, ובא אם הי"ל לומר לא שכיחא מיא. ומ"ל דאיהו הוא ס"ל דהיה לריכין לילך לפניהם יותר מד' מילין ולאחריהם מיל. ולהכי אמרו בגמר' דאשחמיעחים" הא דאמרו דעו חדם ע"י מפה הותר לכתחי. ואפה היו כהניס ולא היו לריכין ללכת לא לפניהם ולא לאחור אבל אם"ל אם נקטו אם מיס ולא היה מיס אפי' כדי שהיה דאם היה להם אפי' שהיו כהניס ואפילו קטן להאלא הגם כי מעט ורעים היו אפ"ה היו רוחלים. למען נאמר כל זה דוחק כי מאחעיות דברי הגמרא לא אשמע הכי אלא אפשר אשמע דהוו שכיחי מיא. וכיון שכן קטן עובדא מ"ל להאלומה למיתר דאשחמיעחים וכו'. ואכן כיון דלעולם דהוא הוא יהא דחיקון זה דעו חדם. אבל לא הותר אלא היכא דלא שכיחי מיא אבל הכא דהוא שכיח לא הוא לחו למעבד

הכי ומ"ל יפה הסיק להו ר' זירא:

ואפשר דדברי רבינו מוהריק"ח ז"ל היכא אלא ע"ז שכתב כאן הרמב"ם ז"ל בפ' בנזקות דהייבו בחולין דוקא דס"ל דדין קטן חולין כדין הרומה. ודין חולין בעהדם למודייהו לא הותר ע"י מפה כמ"ש אם דבינו הרמב"ם ז"ל והכא בדין זה דקטן חולין דעסיק בזה דבינו בזה כתב דחיקון זה דלמ וכו' הייבו היכא דלא שכיחי מיס דאי שכיחי אפי' בדוחק קאין לו אלא כדי שהיה אפ"ה טועל במלכתן והכבים זה מעובדא דרע"ק. אבל לעבין חוכלי חרומה קטן זריזין אפי' היכא דשכיחי מיא הותר להם ע"י מפה דלא מליבו בחרומה שהלריכו מים כי אין לנו אלא עובדא דרע"ק. דלא היה אלא בקטן חולין והעעם לפי שאין חוכלי קטן חולין זריזין. אבל בחרומה למ חדם וכו'. אפי' היכא דשכיח לחו מיא לפי קטן זריזין, ולזה אמרו בגמ' דאלו ידע זה ר"ז לא הוה מקטן

מצוה כהרמב"ם לכתוב לך ספ"י. וכדי שלא יהיה רשות בידו למחק לפרוע אחר מיתת אחד . דשמא ילכו אלף אלוה על היתומים לפרוע חובות מניחן ואם לא·רלו אין כופין אותן כמ"ש הרמב"ם פי"ח מה' מלוה. וזה יפה כתב נכתב יד זה שכתבו לך לא שלם. ולו היה מי חנן. ואחז היה את . ויהי מקריב מספטו ודיבו לפני זה, ודאי הייתי מחייבו ומזכה לתוכך. ולכן תיעלך שאם נדרך פסר יהרגה אחד לפרוע לך כמו שאחר הנ"ח. אל תמחק ולא תניח עלמך לדין. כי עלתי זאת שאני חומר לך הוא מספט היא זו שלוש ואחת שלוש :

שאלה לא

מעשה שהיה את רשע נשמו פלוני הידוע (ואם ילטוך יזכר שמו וזכרו לחיים ולקללה) . שעצר על מלוה המחירות שנתחוב דשם ע"ז ג"ע ס"ד גנבת כספות ומתון ומחלל שבתות ועובר על דברי חכמים. ושהיו שגזר את אחד החזן בעיר שהיה דר שם. מחחת בעלה עם כל אחר לו בנים ושלך לו לעני קפיד תרלות השמר. והיה גרמת בנזקי הנעל שמדתגת כספו אחר שעברו קלת שני' שהנוחף וזהנוחפת היו נקפיד ותם הכסף מפני פחד המקיים ברחו ונתו להם לק"ק לונדרי"ם . ונח הנעל לסס וגרמה והלך לו אלל אחיו ושיה מחפרכם מן הלדקה. ומדתגת כספו נחנדת אחרת ומתוכו מת נחלאים רעים. ונפעם ילילת כמותו. כה אמר בוידוי שעשה שהיה מוחל לכל מי שהכעיס והקניט תוחו, תין שהנוחף והנוחפת אחרו. לאחר ימים את הנוחף לדור נחאר ימלא ואחר מהקנלי" פנע זו ואמר נרמוז קרים מי הניח רשע נוחף כזה שמדינה זו ולריך לגרשו. ומעשה שען שלים בידו. אלא ש' רשע כיולא זו שהמזיק בידו. ויען תוחו לפי דרכו ועפ"י השתדלות ש' שקרובי אחרו. השיג לחולית כחב אחד מאחד מהרבנים שכתב זה לשונו :

מודה אני הח"מ היותי עזורו נשם פלוני כדי שלקדר לו השבועה שהוא מייב לעשות ולקיים נשטערת שטעלים החתוים אחר אחת לפי שהיה מולא עלמו. מילר ומחחרט נשהכאת מוחלטת שלא לעשות עוד חטאים דומים לאלו. והכא נחוך שאר דברים שהנקט היה לו לעלות לניחא ונפרשיה שלא מחמת שום אילוץ אלא מחמת שהיה לו להחמיד לנקט שלא מחמת שום אילוץ אלא מחמת שהיה לו להחמיד לנקט שלא מחמת שום אילוץ ולכל הקהל על חילול ") שנשם נרם. שיהיה לנדל זקנו על ליזה זאת. ושנשם"כ שהיה לו להחמיד העיד שהיה לו ליטב נשקום הטעה מהשאר וכו'. וכדי שיהיה שדבר ידוע בכל שקום שילערך. שחחתי זה מידי נק"ק פ' ניום ט"ו חמוז שנח החפ"ח. כל שכתב שנזכר חוא כחוב נכחב ולעין לע"ז . ושם שחכם כחוב נלה"ק שמעון נן יעקב :

וזה נוסח שמחילה שבר הוא לומר עפ"י עד ל' שבר עלה לניחא וכח חמר. שכי נח כמו בעל חשובה לנקש מחילה לכל ישרחל ולקהל הקודש שזה על שחעל שעשיתי כנד ה'ית. וכדאי שכי מנקש מחילה נלא שתחרט ושחכרת שתהיוש והלחה לשוב כמו יהודי כשר ושקיים שמלות של תורתינו הקדוש, ושל החכמים. ולחה שלוש לחשובה שקדמו לי .

ושלוש על ישרחל :

וכחוב שחחיו שנחר שכי הח"מ כמו חזן של ק"ק שעשולם יודע' שלמה שכי חוא שחם חוחו נק"ק פ' ניו' ל' חל שנת הפח"ם. ושכח כחניש חלו שלוה לל' שכם רב הקמיך לעיר חס היו יכולין לעלו' חוחו ולקרוא את פלוני זה לחור' שחחר שעשה כל השעשים שרעים הנ'. ושניש יכולים שחם לקרוא לו לחורה. כי כשר הוחזק עפ"י חכם נ"ח ועפ"י דבריו היו קורחין חוחו לחור' שחיה יום שנת שני' שנ לשכ"ב כי שעולם לל שהמיד שהליכתו לשכ"ב כמו שקידר לו הרב שעל חשובה שחשובתו שכ"ל ושקום שהיה עומד שנלח שקו שחער שפילו שחב"ח. כשל שם שכחניב. שוסם שלנה שחילחו. שלשר שם שחוכר שחכותו ניום ש"ק :

ויהי היום ושחת ה' שיהה הכניסה שנת ל' שחני העשוק השה זקן נן ס"ג שניס שעשהה רס לשקום שהנוחף דר שו. וכחשר נושל הרס שזקן שזה רלה הנוחף נעוי נרון. עושם שעשה שרי . ושעקש שכר כפיכחש. וכ"ש קורחין חוחו לחורה כל' שכשרי ישרחל. ושוחכין לו ס"ח כל כדרי. וכל כיולא זה שנוסנין שו כשוב. כגני חשר לדקש עשה. חס לני שקרנו ולעק חחה ה'. השני לין חלנים ניסרחל. לי שניס. שי רלה כזחת. ושי שעע כחלה. דעדיין שמדנו עומד. ולינו שקיים שה שהנניע שכוסה שמחילה שכשוכה לעיל. דהכא שה

") ל"ל שעה שנגה. שחער

שמעי לחם תשלום התשובה שקידמו לו . ודאי דהשלום זהו, מן הצורך להיות עם הלקיס ועם הכיסים לפני חצות כנגדם. דהנה על התשובה להלקי' מה שעשה עשוי, הואיל ועשה תיקון עפ"י תורתה חכם. תיכף על עבירות שבין חדם לחבירו לא מלאתו שקיים התשובה דהרי זה תכי ואתי שתצא לו בהעלם פנים. והשם רע שתעיל בנו ובזרעון שנגזל מחתנו. ודומים בדמים בגצו. שתא לחי נדחבתו ובשעת מיתתו כה תאר שלכלם פי' מוחל מון שפלוני כוחף זה וכו'. אם כן כל ישראל יודעים שעבירות כאלו שבין חדם לחבירו אין יום"כ מכפר עד שירלה את חבירו. ואחי אחי אתי. וכל שאר אחי עדיין לא רחיתי שום רלוי שרלה תוחנו. ת"כ מה לנו לכתב עדות התשובה שהביא מחרב שקידר לו. ומחילה שבקש בעלותו לביתו דאין פז זכר ושייכות כלל לעבירות פרטיות גלויות וידועות שיכשל תחת ידו שהם בין חדם לחבירו: ובכן אין לרלוי שיעלה לתורה. ושיתו כותבים בו שום כשוד מלות. עד שיכיע את הגזילה תצר גזל. ואחר את אחי אתה. ואילך ושיבקש ממילה על קנקנו פעם ושתי' ושלש בחברת חכמים כדת של תורה ושיקיים מה שכתב ושהחזיר גו באחילה תצר בקש דהייתו לקיים מלות התורה ומלות חכמים שהוא עונר עליהן כתאיתר לעיל. ואזי יהיו כוסגין גו

כשאר בני ישראל ובעל התשובה יקרא:

ובהיות שאכני אותה קהילה חזרו לשאול לה אותי

הרב השתיך לעיר. שאתר להם בפעם ראשונה שהיו יכולין לקרוא אותו לתורה חזר וקיים ושתך את דבריו גתה שכתב הרב בעל הנפש בשורה חיים ס"י קכ"ח קעיף ל"ה ע"ש שאם עשה השיב נושא כפיו ויש להקל על בעלי התשובה כדי שלא לבעול דלת בפניהם ושכי כתבו. ובפעי' ל"ד שכתב דבריו תמורה לע"ז. י"ל שאם עשה התשובה נושא את כפיו וכן עקר:

ובא אחר שכם אצר קבל לחלציו וחקרו ושתרו דאין שום רלוים לכדין דידן. דאת שהם בענין כסיל כפיס שהיל מלות עשה שמוטלת לחיב ז על הכהן לנהך את ישראל לפיכך הוא דאתרו דים חומרים ויש שנדרש לומר דכהן דילה אל תומר . את עשה התשובה. דיש את את כפיו. ועל תועיל בזה ים להקל כדי שלא יבעול ממלות שהיל חיבת נגדת התוטלת עליו. ולא יוסיף על תעילתו פשע אחכם לרשע כוחף גזלן בזה בתנו דכין עליו .

דעיכיתו הרוחות שעדיין לא קיים עיקר התשובה שהיתו לו. לא עם הלקים. ולא עם הכיסים. ונזלת הענכי בניתו. ת"כ אתן ליתא לי דאכתי הקבל שעומד זו גולל חדש מחוייבים לקרות אותו לחוני שהיכו תקיימת. נפרט שתפילו אלל הכהן רולה ותומר שעשה התשובה. חנדת בלילה קמוך ובלתה. די"ת שלא יקח את כפיו. ת"כ הכת כל זתן שהרשע התכתר לא יקיים הבישת הזקן ככל התכתר התוב גולל חדש ולו תשפע הבחולה דאפי' אם תיתו רולה לאתול לו. הרשום בידו דאין לך קוס רב גדול תזה שהסים והדים את אשה אחיו . שהיל גם היל קרובה לאם והקולף חוליאה לכהנות רעה דודאי לריך להאמיך עליו. ואין זה נקרא נועל דלת בפני בעלי התשובה כי אדרבה התיקל פותח את הדרך לפני עוברי עבירה. ותה יאתרו הגויס דבתשובה כל דהיל יכופרו עבירו' חמורות כאלה. ולכן דעת התקבי לאלחיו תזכה לכל דבריו לתבישת

הזקן ותתייב לכל דבר לרשע הכ"ל:

לבן הסכתנו לבאול את פי רבותינו שבשאר גלילות הגולה. כדי שהם יורו לנו כדת תה לעשות לקרב אל לרחק על פי רוב דעות חכתי דבני שאר קהלות שבגולה דעל פי רובם יקיים דבר התשפעט. ולא זולת כאשר לותה תורה אחרי רבים להטות. היוס יום שני לסדר דבר אל בני ישראל ואתרת אליהם קדושים תהיו שכת ועבדו אותו

בתתים לפ"ק:

תשובה כיון דאתרו רבון אלחת דאתיל בקיו עפת ראשונה וכתב לה קרא אף אתו כיוצא לספקא דלון מעלי הרב הגדול בתין הדור כר"ו אלחת דאתי' שבשרת בדרך קלרה כניל עליו ראיית מן התורה כבר כתבתי בעניית ד' מ"ו שב"ד דהביא על דבר חיסור מכדין תיתו תיד. ושם בש"ע בהגהת ת"ל ומכדין לתי שהוא תיב כדי. ואפי' יש לחוש שעי"כ יצא לתרבות רעה תין לחוש בכך ע"ש . וכ"ש ברשע הכ"ל שהבדיל לעשות כשם עבירות דתית בהו חיוב תיתם שתייבים לכבודו. והוא יבדל . שבקבל הגולה ולחוי להלקיתו ולהעניבו בכל תה שיובלו. ת"כ תיך יוכלו לפעתו תכתה כדוין . ולקדושתי לם"ת. עד שיקבל עליו תת הדין העומני' תעומיס. והרי כתבתי בעי"ת ס"ב סיתן ת"ם קע"ף ל"ח בהגהה ו"ל המדבר רע על בוכני עפר לריך לקבל עליו העניות והסיבה ועושם ממין בפי רחות ב"ד עכ"ל. ות"כ תה נומר ברשע הזה שהיה נוטל

ממון

ממון וגוזל חמס מחמת נעלם. גנוב רלוז וכלוף וקטור לנעל הרי כתוב נוסף חמס חקר לב וגו' כגע וקלון ימלא ומרפאו לא תמחה. ומה תשובתו היא זו שמר מעתי נפשי עשרה. הרי כל מייני מיתות ג"ד מהודים ומעפ"י כן מקיימים נפש מיש, ברחוים לפס ומי שמיקל ומחיר לכהן שהרג את הנפש והכהן מומר ליפס את כפיו. ליכו חלל כשעשה תשובה כרחוי וכמ"ש נפ"ע ח"ח סי' קכ"ח בסנהס ז"ל ויי"ח דאם עשה תשובה כוסא ויש לפקל על נעלי תשובה כדי שלא הכעול דלה נפכיהס עכ"ל. ומה זו תשובה אס עומד בתרדו. ואיכו מניח עשרה בני אדם ומעמידם על קנכו ואומר חטאתי לה' אלהי ישרחל ולפלוני זה שחטאתי לו. וכמ"ש בהלכות יה"ב ואפילו אס היס עומס כך הרי אין לו הקנס עד שיולין גזלו משחת ידו. ואס אח הכנזל יחזיר ליורשיו. ואס אין לו לשלם כל שאר נזל דאיכו הוא. אחר שיהן כל ככסיו ליורשי הכנזל. לריך לבקש מהס מחילה על שאחר. שהרי אפילו מי שפרע כל דמי החבלה חכן בשומגל חעפ"י שהוא כותן לו. אינו כאחל לו. עד שיבקש ממנו מחילה ול"ש אפילו עבד שתוכח מעלייתא בשעבוח ובקיבופים וגדל זקנו כל עוד שלא החזיר. ולא בקש מחילה ממנו ומיורשיו הרי זה כעובל ופרע בידו. וכ"ש אס מנלח בשער ומנלח בשם"מ. שכל מי שים בידו לשחות יליח לקרלח כשר. ויהדפוהו [1]שחור לחוסך. ומחבל יבדוהו ואס ככה לא יעשו עתידים ליתן את הדין. ואל"ל אס כבד יכבדוהו, ואחי השחת בערכה. וקר מרע שתמולל. ומלח ש"ם מחללו. והביא אמר אל עלי סכהן. כי מכבדי אכבד. ובחי יקלו. וכתיב כי כחליך מהרם ימלו. והנועח בכי שקר יקובבנו. וקורא לפס אס אדם אחטא ה' פי ה' יקבנו. והרי אליהו ב"ל שקרא לסכי הרי לצחות ישרחל. שסיו מחפללים לזכות החורם והזומר בשביעית. בני אדם החסודים על השביעית :

והואיל ואחא לידן כיצד בים מלחה ואכי אימא יהולדת. שו קחלני לענר את השכח בעשית פעם אחת ר"ל לישפל בהדייהו. אחר אילל אחזי איכי עבדי עובדא, חזיים להסוח בנרא דקא כריב ת"ל כאן ואמרים. ת"ל יכול לומר חניקטין אכי בהוכו. תו חזיים להסוח בנרא דהוח כשם בכרמי. ת"ל כאן ואמר. ת"ל יכול לומר לעקל בים אבד אכי לידך. ת"ל הלא יודע אס לעקל אס לעקלקלות וכו' אחת לקמיים דרי יוחכן ת"ל בכי אדם החסודים על השביעי כשרי לעבר את השכח אדר אחר לא קשי' לי מידי דהוח לשלם, רוצי בקר ורבכן אחוסבכייהו קשוך. אדר אחר לא דמי השם אדור אימו ועבדוח להסוח שחת. אכא קשר רשעים הוא ושקר רשעים אינו אן הוכין. אר"י דא עקא כי אחו לקמיים דר"י ת"ל קרי לן רוצי בקר ולא אמרים ולא מידי. ת"ל ואי קרי לכו רוצי לאן אמי אחיכא ליה. וק' אס חשובה היא זו. ולאם לא יוכיחו כשקרא לשם רוצי בקר והשלים לאוחס השלשה רוצי בקר חצועים בעש. וים מי שכדחק לומר שאין זה נכחי. דשכי אשכחן בימות ת"ל אשרך ר"ע שזכית לשם ועדיין לא הגעת לרוצי בקר. ת"ל ואפילו לרוצי לאן. ואת ליחא דשחיא חשוח שכור שכן אחרו. ור"ע אדוב עכותכותו. לא השפיל אבל אכא כ"י ת"ל לאחות. אבל אכן אשתרש לן דש"ל לר"י. שהדין עש ר"ל, דכשאלל כהן ואמרים. כהן ואמר. לא ת"ל להיות שכנדון לעוברי עבירה. אלא ת"ל לחפש ולבדוק עד שקו, איך שכלש מגעת ואס אין בידם יהחיקוהו ולכ"ע ואי קרי לכו רוצי לאן אחי אחיכא ליה. וכי יכול אכי להוציאו על כך. אס היו דבריו בזה עושים וכוושים. כשליכו לאדון דבבד"ד אס אין עושין בו אח שרין אין זה כחיקל על בע"ח אלא כחיקל על עושי עבירה. לעשות כלוות נדולו, בשלא בשפש ובית דאי כשפש וכשאוחס. ואח"כ יעמדו בע"ח או בשקום שים בו עשרה ויאמרו אעאחי. ואחר שיעשו כן כל הועבה ס' אשר שכח. והיו כאחד אשוצי ישרחל ואי יעשו אליהס לדבר זה. אס אחה אומר כן. לשאל אדם"ד וכל כה"ג אין הדוש בית דין שום הרם. אלא בית אי שאומר ואיש הצועם הלוח תוכן לבוש הוא יבין ונוכל נפשו, הוא יודע אס הוא בחשש על לעשו [1]שלשק ויפח לו כדכחיב כי עמך הסליחה למען תורא : יפי לבון שלא יבוזו שרחל לידי אדם זה ויאמרו אעאים אן האדן ורשעים עוד אינם ויאשר ויאשים אעשהו למען שמו כרא' ויקיים בנו אקרא שכאוב רחשון לציון הכא הכא. שאם יגלא אשאנו אח"א ולזה שכאיאו אכאי שכאם אל"ב לפ"ק ס' והזר אקרא ס' א"ב למנ"י שכאם אל"ב לפ"ק ס' והזר אקרא יוא"ם :

הלעיר דוד בכאהח"ר עזריאל פכלי זלח"ה בהקבאת יאיהאיכו :

אקבן

חקטן לחני עד סר שלוס נחזילה נחסקמת מכמי
יסיבחיכו פה מכטוסה יע"ח:

קיום שבתב הגאון הפוסק הגדול המפורסם
בספרין ספרי קדש בעל מנחת יעקב ותורת
שלמי חק יעקב ום"ל למנחי ושו"ת שבות
יעקב חאו"ב מק"ק פראג יע"א ולע"ע הוא
אב"ד ר"מ ור"מ בעיר גדולה לאלהים ק"ק
מיץ מצרפת יע"א. וזה לשינו:

ועל דבר החים סדה רע מעלים הבליבל סבת
בשלש סבוב ורלח וכלף ועבר עב סלש
עבירות גדולות ומחורות ע"ז ג"ע ס"ד הבמי מהוך
דברי השלש והשוסה שהרשע הזכר סם חין
השוסה בלב שלש. רק השוסה של רמיה וגם חין
עושה מה שמיעל עלין לעשות כמו שעתן נוחל
הדם לחיו של חיכח ושומד בחדרו ומגלח זקנו
לפי' בס"ח שהוח ח' מהדברי' שחין לו חלק לעה"ב
המנזה לח המועדות וגם חיכו שומר שבת כרלוי.
ע"כ לרשע כזה מלי' לדחומו בשתי ידים ולקיים בו
הלעיגהו לרשע וימות. וחין לקרוחו לחיים. ולח
לגרפו לסוס דבר שבקדושה עד שיעשה השוב' כל
מה שעליו לעשות ולח יוסף לירשע כאלמר מכחו'
של הרשע הוה רק שיעוב בשוכה שלימה וגב
ורפח לו הכל כמו שכחבנו שלר רבני חרן ס"י כ"ד
הקטן כלה"ע יעקב בן ס"ם מוהר"ר יוסף ריסר
מפרלא זל"ל פה מוחבח רבה ק"ק מץ יע"ח:

קיום שבתבו שני דייני גולה רבני גאוני ארץ
שבק"ק ברלין יע"א. ובאשר הגאון הגדול
המפורסם האב"ד נ"י מ הר"ר יהושע נר"ו באיתו
עת לא היה שם כבידו שם בביאו לשלום
לקוי' מה שהסביאו בו בית דינו י"ב:

בהשקפה הרשוסה הים כרלה להניח רלוי' לדברי
המיקל על הבעל שוכה זה החוזר
בויבוי ובחרטה מהעבירות שעשה לף שיובדו מחזיק
בקלום בעיניהו מדברי הרמב"ם פ"ג מה' שוכה
וז"ל שם כל הרשעים והפושעים והמומרים וכיולא
בהם שחזרו בהשובה בין בגליי בין בהטמיהו'
מקבלין לוחם שכלי' שיבי בניס שובניס. עה"פ
שעדיין שיבה הוה שהרי בקבר שם. ולא בגליי
מקבלין לוחו בהשובה עכ"ל. חבל הברה בלידה
בכ"ח שם שמקבלין בין מוחר לפיקוחם. כהזכ
בדברי הרמב"ם פ"ג מה' עכו"ם. וז"ל שם בדין
ס'. וכן הפיקוחים מיסחלל. חיכן כיסחלל לדבר
מן הדברים ואין מקבלין לוחו בהשובה לעולם.
שכלמר כל בלים לף יסובן. ולף יבינו לוחרמת
חייס. והוה מנמ' דע"ז דף י"ז דכל הפורש מן
מיכוח מייח. דכחיב כל בלים לף יסובן. ומקיק
ולם יסובן לף יבינו לחרמת חייס. ומקשה שם
הגמרל ומן הענייבה לף. ותחכיח לחרו עליו על
ר"ח בן דוסחי וכו': ומפכי הכם כמי כיון דלבק
בה עובח. כלינוח דמיל ול"ב לין לך לבק בה
עובח, כלף בגרל לחבר בבב לוסף בעבו עם כל
חבר לו. ולבך לחלבוח השמר ועבר על כל עבירות
כחה בכים. ופשיעל דזה דוחה לפכי הפיקוחים
שכחב הרמב"ם שלין מקבלין חוחו. וזה מוקשה
ג"כ מלד הקבלה. כי בעל עבירה דלף לבק בה
עובח. ליכל למימר ילריס לבקים. לך כחו בלי
בגרל לף לחר בעשה הה שלבו חפץ וכה מילרי'
הרע הלך למרחוק להחזיק בהשבעבו בורלי הוף
הפיקוחים הבר לח' מחשבו' לבו. בשכלוח דבריס
עד שכמלח עובר על כל בופי החיבה. להכעיס
בשלח בשפש בית רמה ואומר שלין זה עון כבז'
שם. והבה הטבין דלין מקבלין חוחם. הוף שליכם
לאמבין על שום דבר לקעוך עליהם. כמבואר בגמ'
דע"ז דף ז' ובשבועות דף ל' ובב"ק דף ל"ד ע"ב
ובאיזה בשך ק"ב ע"ב לילבא. דמייב להחזיר מפבי
כבוד לבירם ומקבי והבי מפבי כבוד לבירם מי
מחייבי קרי בי' ובשיל בעמך. בבוסף מעשה עמך.
ומפבי כדאמר ר' פינחס בשם רב שעשה השוב .
ופירש"י שם ר' פינחס בפרק חומר בקודם . דלי'
שם דף כ'ו. וכן הבבנים שהחזירו לח הכלים
לאמבים לומר לף בבעבוס ושם מפבי שעשה השוב
ומדאלי בזה בראה דלינו מייב בבבוד חבין אלא
היכא דאמאיבים לו שעשה השוב וכאמן לבל
כבון הפיקוחים דלין לחו מאמיב' לו בהשובתו
פשיעל דלין מייב בבבודו. וכלן דלין בבו מייב
בבבודו ושעשה שליח לקבל פשיעל דלין לאחר
להחזיק ידי עוברי עבירה לבבד רשע בזה ושם שלבו
מקבלין חומרין בהשוב' ומחזיקים חוחם לבשריס
לאחר עשייתן השוב זהו דווקל לאחר שעשה השוב
כמו שהוזכר בזוקה. השוב הבדר והשקל. והבל'
והבחוב. לאחרי שהבחוב הוף. שיקבול האייב בחיבה
יסורים קשים כמיחה. לאחר כבר לף הסיב חורחם
חייס

חיים ניקורים מקפיס מאכר קנבל על עלמו ומח"כ חיים יחים. מאבל זה מחוטא. מסוגמו רמיים חוא מודם ומיכו עוזב מעשים הרעים עדיין מגלח זקנו ומיכו מנקם ממילם לא מן מחייס ולא מן חמת. כאשר עשה יהודם בן עגחי. סנזה יכיפר עון. מעוות מאכר ח"ל לחקן. ומה גם שבעל מסוגה בעלמו לריך להיות בהכנעה. ולהתרחק מן הכבוד כאשר כזכר בשכתם, דמכות רולה שבלה לעיר מקלטו ונחין בני עיר לכבדו. ילמר רולה לכי ושם בשוגג מועיל. אם ילמרו לעפ"כ. אבל בשזיד חלילה לו לקבל הכבוד. ומכ"ם חוטא כזה הכופף קשבר על כל עשרה הדבורות. לאבר בכללם כל מלוה שחורה ואיך יוכל ליעשו פכיו להחזיק ס"ם כל כדבי ואין מעשתו לבגדו תמיד. לומר הלא לכי עברתי על כל התורה. ואיך לכי כדאי להחזיק בידי שחורה שקדושה. ועוד לו אם יקבל עליו יקורים קשים עד שביכר שאין זה רמיים ואז לפשר שאשם בראשיו יקיל עוזו ומעשתו יכפר כ"ד שכותב בשלילה חיוס יוס מ' למ"ד שסרי חל"ג לפ"ק אם בעלין השטן מרדכי מליסא.

ונאם השטן שמואל זנויל נמוסרי"ב בענדיט מסאלבראסלאט:

מ"ש האב"ד הישראלי ה"ה נר ישראל הרב הגדול נאון יעקב נר"ו. בן לאותו צדיק הגאון המפורסם מוהר"ר צבי אשבנזי זלה"ה:

שאלה לדש שבבב ממון ונפש מישראל ונלף אשת רעהו ועבד ע"ז ושולים ס"ר על משפח' כשרים מה דינו ורב ומכס ר' מחיבו לבוא בקהל רב לבראו לכל דבר שבקדוש' ולקרותו לס"ת לפי שהועד עליו שעשה וקיים החטובה המקודד' לו מרב ר' שבם מבואר שהעיד עליו לנקם מחילה בנפ"כ מה' ומישראל. ומיבדל זקנו על זמן מה. ויסב בשקום שפל בנפ"כ.לכן דעת החכם להכשיבו ע"פ מ"ם בם"ע בא"ח בקב"ח קעיף ל"ה ול"ז. ומכם אחי הכבול בא לכאן ולועק חמם ככבד חבמי סק"ק שלא יקראו לוחו לחורה ולא ילרפוחו עשסס להיותו בוחל דס אחיו השם בדאבון נפשו אי לו על חשמו ואי לו על הבזל והחשם הטעשס לו. ועדיין לא שסיב הבזילה ולא ניקם מחילה למה ולקרובים כראוי. זאו חורף החכוון בקלרה בלי קמיבת הלשון. ומשל השוחל לחמוה דעי לף אחי

לא יפע ואולם בב"ד לפי' עפמ כל המעפי' פללו וקק"י כל ליל כניפת וגם מה בפסופה גמורה עדיין לא עלתה לו כפרה בפלמות. מאחר פלא קיים פפנה הנזילה דממונא ליה ליה הקנפח עד דמפדר למריה אם לא אחז לו מכנזל. ואע"ג דבתב פם מוהרי"ע דפסופ' מועלת לפי' לבא על ח"א והוליד ממנה ממזר. הע"פ פפכיבו פהוא מצוות פלא יוכל להקון דבריו ז"ל בכוונים בלי פקפוק פבודתי אם עופה כל עלדקי דאפפר ליה למיעבד פפיעת פחין לך דבר פעומד בפני ההסופה כמ"פ רז"ל בבמה מקומות בחופנים ודרכיה קונים על פח"ל לעזוה בזכרונם. גם מלבי יפרחל יובימו פחעפ"י פחטאו והחעיתו אחר לא בבעל הפרבור בפביפה ותלמלא בתו לפוב בחקבלו. ואפי' בירבעם פהוא המקולקל פבבילן פהתחיל בעבירה וכולן בחלין בו תרז"ל פהפפיר הקב"ה ות"ל חזור בך ואבי ואתה ובן ישי בעייל בג"ע. ותף ג' מלבים ול' הדיוטות אם ה'ו מוזרין בהם היתה הסופה מועלת להם (ולא דקפה מבפה. מ"מ הא לא קאי בפקקב' דמקיק תלמודא התומר מבפה ח"ל חלק לעוה"ב מרפה ידיפס של ג"ה) וזה פפ"ע חין מן פלוך להאריך בו ויש עדים רבי' על זה בפקיפא והגמרא. וכן אבי תומר גם בנזל פאם אי אפפר לו לפלם פחין לו. והבעיה להפיב לבנזל כפהפיב ידו ובהחייב בפטר לפרוע ופייפ לחביבו הרי עפה פם פביכולתו, ולל חבון ובחוש הוא יח' וכפס על הרעה ובפב מחפנות לבלהי ידה ממבו כדה וכן יפ להוביח עוד מלוהה פלמדו ע"פ פאבי לדיק גמור. הע"פ פהיה רבפ גמור כל ימיו מקודפם פמת הרפר הפופה בלבו. ומדפפיק ואבי הע"פ פהוא רבפ גמור ולא מפליג מפמע לף פבנב ובזל ועבר כל העבירו' פבתורה. מיד פהרפר בלבו לבוב הרי דיבו כלדיק גמור ומי לא עפקינן דליב ליה לפלומי ואפ"פ הוי לדיק מפעה פהפכי' לעפות הפופה פלימ' וגמר בדעהו לפרוע ולפלחת ידי חובתו ככל אפר המלח ידו דמחפנה עונה הקב"ה מלרפא למעפה. ואם אח"כ בחפב ולא עפה' מעלין עליו בחלו עפאה פ"פ אין הדברים אמורים אלא בעופה המוטל עליו ואפפרי בחקו להפליט חוקו בהפופתו לעפותה מפלם והעיקר להילף בזלה מחמת ידו ואם ח"א להוליחה בפועל חנוס הוא. אבל אם יש לו ואינו רולה לפלם לבזל . פפיעת דחין בהפופתו כלום ואבי הוא בעופל

וסרן בידו פעבירות פבין אדם לחבירו אין מיכפרין לו עד פירלה אם חבירו אמה פביבו לעפותו. אם אמנון פכחמייב לו אם בבקפה מעו ומחילה בדעבי. ול"ב זה האיש העיבר אח כל אלה עפה. ונם חופבין מחמו ממון הנזלה פאחת יהו. אם לא אחב לו הבזל על קודם מיפחו. ודאי פאין לו כפרה עד פיפלם ליורפי' כדאמן בהבזל ויבקה מחילה מן האת כדיבו. בפורה פל עפרה ב"ח על קבלו דוקא. זולת אם מפני האונס יעפה כן ע"י פלוחו. ויפייפ ליורפי' אמה ומפפחתו אחר בנע בבבודם בכל אחו אם מפפעו בעבין הבעירות פביבו לחבירו. וכל זמן פמחרפל בבך לריכה למימר דאין לו כפרה אפי' בהפופה פיעפה על מה פהבעי' בדברים פביבו לחקוס. ב"פ בהיותו עומד בחפוב' ומלותתו לא רוחן כל עיקר כמו פבא בפלה ואינו מקייפ בדרו בדר לפ"ח היבים קופו על החלתו פחרעתו והפופתו הקפ פמים לעזר לו הבריו' ואינה כלום כי אין החפופה חלויה בדבור בלבד אלא המעפה הוא העיקר לתקן בדאפופה עפה המעוות בכל מה פבידו לחקנו ולהפליך הערף מידו. אח"כ לבקות בפבו מחלאתה ע"י קנופים ויפורי' וחבילות פל מע"ע פאם כה יעפ' הרי בחבב לדיק גמור לפפרע מפעה פברבו לבו לעזוב דרכו הרפעה ולללכה בדרכי יופר. כדאוכמ מפח דלעיל וקי"ל בטופ בפים בעבירה בורד ועובד יורד ומגרב דהפקבמ' האומלעה והקבלה בלב בחבב למעפה בפיקיים כדרו אח"כ בעה וזמן אחר יובבר. אפמ"כ בהילך בחוסך פובב בדרך לבו. לא די פלא בחבב לו כדרו ובאלה מחילה לבלוס חלא טמא בפחים עוד עומאתו בו. ומה זו פלה היבי יידע מה עיבה ולא ידעתי מה חבב לומו חכם פאמר פיבולין לקבותו להורם ולברפו לכל דבר פבקרופה כי בעל חפוב יקרא לדעתו ע"פ מ"פ בעלי הפ"ע בקב"ה בבו' בפלה. פאיבי'יודע מה עביבו לכאן אפם מדבר מב"פ גמור אפא"כ בב"ד כמבואר בפלה ואם בפביל האחילה פביקפ בבה"כ כדברי הבד האעיד (אפילו בימא דקבי בער ר' כמו בתיסורין דעלמא) הלזה יקרא חפופה להפיק רלון מה' על כל אחר עפה ויזהר פלא על לומו חכם עד פיעפה הא פחילו יפבו להחירו בקה"ח ולהכפירו לבוא בקהל ה' להלערף לדבר פבקרופה אחמת היותו ב"ח הלא עוב פיחיבבו ויכפירבו

ויכפירנו בלא"ם. שהרי כבר הדין פשוט שמעבירין
על"פ שהוא חייב כדוי כל זמן שלא כתבדם בפירוש
הרי הוא כאלו לעשרה ולכל דבר שבקדושה כמבואר
בי"ד שסל"ד ושם"כ שכ"ם וכ"ם שהוא מותר בקה"ם
דקילא מלילוף עשרה לדבר שבקדושה שהרי תפי'
חשם וקטן עולין למכין שבעה ואין מלעריפין לעשר'
ותפי' המצודה עלמו מותר בדברי תורה כמבואר
בה' כדוי. הלא שבודאי היכו קורא בתור' בלבור.
מ"מ כשעדיין לא כתבדם לא ידעכא היכא דמיזל
שלא יקרא בתורה ולאו ק"ו הוא מלילוף לעשרה
בכזכר. ואע"ג דשבירא היא דשא כתיב ולבשא תמר
שלקי' מה לך לשפר חוקי כמ"ם חבא מאלי שבז"ל
בחשובה י"ג מפרנו. (וכ"כ עוד ניחוב ביחור בשי'
ל"ח מפרנו. וגם זולאו מהאחרוני' ז"ל בחשובותיהם
כך כחבו. מ"מ לא דמי כמי לכ"ד עיין ושדע).
היכו כמי לא חמרה הלא במי שהמיר דתו ועודנו
לא יצוב מע"ה. משל"כ בכ"ד שחזר בשלה בשלא שלא
הלא שלא השליט בשרתו ולא נזכר בשלה שבדתו
בפירוש. מלין הינלים לאוסרו בקה"ם כל שלא
בידוחו. ולא דמי לכ"כ דשפי' עבד חבעיב היכא
לשפוקי משום דהוה ליה פשולו בנופו כשעבד ולשם
שהן דברים המעכנים בכ"כ (שפ' בשונג לשלן
דשמר) דכתיב אך לא יעלו כאבי בשות וכתיב
ובשריהבם כשיכם. כו'. משל"כ בקה"ם היכא שלן
דקילא לדעתים שיחקל בה שפי' עבר כל העבירות
שבתורה בשזיד ושם"כ חוזר למוטב. הלא תיר שחוזר
בו חוזר להבשירו וכמו שחוזר להיות כשר להעיד
תיכף משקבל עליו חשובה כדאי' בח"מ סל"ד.
ותדהבא זכות הוא לו לקבל שלום להבדים רפואתו
שים עבירות קשות שלילו חלבפרין בזבח ומלחמ
לבל חלבפרין בחורה. ע"כ לין שם רחים לא
להקל ולא להחמיר. לחמכ לין כל זה חועיל לשים
זה לקבבו בזכות. שהרי עכ"פ לריך לבטות עליו
קו הדין למבדר שילחת לעשות כחורה וכמשפט.
ולא ידעתי מהו המוכח משמוע לעקר הממש בל
הבע"ד בולל דם חמיו. ומדוע לא יחחכו עליו
הדין ויבדוהו בפועל ולכפותו ולבבשו בכל מיני
דדיפה כ"ז שלא יגלו י"ח בדבר שבממון כשים לו
לבלם. לא יהא הלא הבישה ממון בעלמא הלא
בזקקין שם בעיבם לחובע בדיבי יבשראל וכופין שם
שמחי ג בבידויי"ם ושמחות עד שיפרע. כ"ם שכא
דשיכא שרחי ממון ודמים והול"ת ס"ר. דשע"ג
דקי"ל בייסו נדברים פעור מדין שמבנה. מ"מ

הלכה רווחא בישראל שמבין שהניים עד שיפיים
למנויים משקבת שגלוסים. ושבן כמי שהם חעפ"י
שביהן לו חיבו כמחל לו עד שיבקש ממבו מחילה
ואי בר שמחל הוא אין ב"ד יכול לו מר לו הלא
מדעת הבחבל ואפי' עשה משוב חוגבה כמ"ם בב"מ
הביאו הר"מ רבקב ז"ל בח"מ סוף סי' כ"ז: ועוד הלא
עשה משובה הגוסה ועודהו ממזיק בעומשאו לא
כל שבן דבליבן ולייטיבן ועבדיבן הרדפה. ואל"כ מה
בח ב"ד יפה ועל מה זה לא יעשו משפט חרון
בעושה רשעה למחמו על העמוד לרדוחו בשקל
ולעועה. ואפשר טעם הבחבעים הוא שים לחום
שיחזור לקוחו ויהא לחרבות רעה. ובכ"ם הרב
בע"ז רים סי' של"ד דהיכא דליכא למיחם חייבין
והלא שחבין חדברי הסב"ם שם. ואי משום שבי
הא מחי לה מאה שוכלי בעוכלא הרב בחו"י בחשו'
קמ"ח עם שים לדקדק קלח בדברי הלא שלין
פבאי. ובכרחא בחוחה השובה שבחב חבב שעיפה
שבאבחר לעקר הוא מוחר כופר ביחוד ובעובד עובם
דלפיס ריחעיה לא דביר חר חאי דפירש"י בחא
בחושם ובגמרא. בס בשיף השבובה שם בשטה
בחרוכה קיחר דברי עלמו כי לחר שבשיב הרב על
בע"ז לקייס דעה השבובה בחחלט חזר וחחר כלשון
הזה ואין זה לומר שר' חחאי לא יפה עשה הלא
ע"ז פן מבן פרחיא. ואבי זה עולה כדעה הע"ז
לשר כבר דחה בשחי ידים. על כן ח"א לעמוד על
חופיה של משקבחו ושכלים דשחו בחוחה השובה
עשקו משבנותיו ז"ל. (ויש להחרעה עליו ז"ל לחותו
החרעותה עלמו שבחרעה הרב חבזכר בשקים ח'
משפרו על ס"ר יש"ר שאחר שלא יודע לאדם
בחחת דעת השחבירים ושם שבלבש חחוך השפירים)
מ"ש לי אבי בעביי בראין דבריו בכל שם שאחר
הרב בחו"י בקיו' דעת השבובה שאם אחם חומ' כן
לקחם מדה הדין ח"ו יהא משפט מעוקל. ושפשה
השפשחה בעזיבה ביעור הרע ושאחר השקולקל.
ועוד כ"ל שלף הרב ע"ז לא חמרה להלכה הלא
בחילי דרבבן כשהיא דשחר"י מיבן שהיא עיקר
רחייהו כבראם שם שלשונו ז"ל. הלא שבקוף השיבן
הכ"ל הוקף שבית ידו והביא משם גדול' מהאחרוני'
ז"ל שחקילין לפילו לעובדי עבו' גדולות בחקום
שים לחום סיוסיפו בבי עולם חעה על פשע ואבי
דבר זה כועל דלא בפבי בודבי פרן ושקבלי השכשולום
ועכ"ז אין בי כח להכיל הבוכר הלז מיד השובעבו
מעבה דשים דשעשים בכל יום בחוחה הקיק שכופין

נכל מיני כפיות על דרך דמותח ואין חוסמין לבהוס ומדוע יוצע כחו סל זה נוחל דס לחיו . ע"כ פסוע מאד דהאי נברא בר כידוי ומאחת הוא כל זמן סלא יפיים לקרובי סכאבל בתירי דמפייסי כאסר יוסם עליו מצ"ד ממולע. ולעפ"כ מדם חסידות היא סלא לבעול דלא נפקי הסנים והרי כבר לאמרו סנזללין בהחזירו אין מקבלין מידן . ורלוי למחול סלא יהא לאכזרי. ולא יעמיד דבריו על דין תורה סלא לקנוה דלא החסונה נפקי האיש הלזה חולי יש חקוה להולילו יקר מזולל לחסיב נפש מיסרחל מנאר סחת ולמציאו לחיי העוה"ב שאת יעשה חסונה נמורה וחסיבה חמולעין מעכבה את הפרעבות והכל לפי האיש ולפי החכלית הצוע המקוה ממנו כאסר עיני הצ"ד רואות בלבד ציכוין לבו לשמים והיה ה' עם הקופעים סלא חלל מקלה מחחת ידם אין פרע ואין יולאת נרחוניחם. והסי"ם יורנו מדרכיו ונלכה בחורחותיו הלעו"ד כחנתי בחיעוע פכאי. מה שיקשיף למצין יוסר מדאי ולא שאלי כדאי רק סלא לעצור ע"ד חניירי ורצותי וחחמתי בעמדן יום ג' כ"ם אייר חל"ג לפ"ק :

העיריד יעקב בהגאון החסיד המפורסם כמוהר"ר צבי אשבנזי זצוללה"ה ס"ט :

מה שבתב המאור הגדול הי"ה הגאון הגדול אב"ד ר"מ ור"ם דק"ק קראשטין נר"ו :

הנה על דבר חותו סנגב וכלף שאת רעהו וכו' וחכם אחד הכסירו ואלה כפרהו בוירוי דבריי והגדלה זקנו על היזה זמן. ולישב בחקוס שפל . דאס סלא אלה יעשה לו בחכפר מעלו אאר מעל ולא הזכיר דבר מעשה ונזל החתון אאר נגב עס אאת החים. בודאי לא ירעתי מה להשיב על זה והוא דבר ידוע לכל והשיבתו חבואות בספרי הראסונים ואחרונים בשינופים ואאר עניינים הנלרכי' למי שעובר עבירות חמורות כאלו שאתו בהלעה הסאלה. ולא שהרמב"ם ז"ל בהלכות חשובה לא כאב חשינופים. וכל חקום כאב שחייב לנלות ממקומו ואם גם כאב לסון הגמרא ענר על כריחות ויחוח צ"ד אין כח בחשובה לכפר אלא יקויין וכו' וכל זמן סלא קבל יקויי' נקרא רשע ולא שחשובה על עונו ורחים לזה תהא דאחתר ה' גם קדשים קדמי חזאת יחותו ופריך כיון דאקבל הוי להו כפרה ואחרן לנקוף כפרה לא הוי עד עיכול נאר

ואם מייבי צאחוחם דאי לא אחוחם. מאי פריך כיון דאקבל הוי לאו כפרה. הלא כל חמוחין . אס לא אחוחו. אין לאס כפרה כמ"ש נאאכם פ' כנאר סדין. וכן כאב הרמב"ם פ"ל מה' חשובה. אלא בחאוחו מייבי ח"ה קרבנם נקרא זבח ואעפים חועב' כלל העולה כל זמן סלא עשה חשובה כאונן וכפי שכאמרן בדברי קדמוניו נקרא רשע וזבח חועבה. ואפלאיו הוא באוקס קרבן ואלייכות בזה הוא למוחר ובפרעוה בבדון הגזל אחים ואאר חוצב חותו לא ידעתי אקום לנוס ולהציל אאבידעהו

סל זה ודי בזה למבין .

כ"ד המדבר לכבוד אחורה ולומדים שיאא כיאים זה לזה בהלכה וללמוד לשמא חיום יום ל' כ"ו כסלו אל"ג לפ"ק אנאס מעבדל בן הבגיר מוהר"ר משה כהר"ו לוויערנך חוכא ק"ק קראטשין :

וזה ט"ש הרב הגדול בקי והריף המאור הגדול אב"ד מוהר"ר יעקב נר"ו בן הקדוש מהר"ר צבי הירש זצוק"ל הי"ד מפינטשוב יע"א זה לשונו :

והנה גם על החסונה הסנים בעניו חותו רשע לאכר גזל אח אשם חביבו ואמונו והלך לאחלות הסמה. מה אאר אחחתי על הרב החיקל אאר לא עשה כאניל קמא ואדרבה חיקל עליו כאלו הנרכות אקוחות בידו לכפר עונות לכלות הפשע ולאחס אעאח לאיות כפשו אאר לא אחייבה ואוב זה מוטל על גדולי הדור לנאור הפרלה עד לא חפשה הנגע ואחפשט חיו להקל בעניות ודבדי אדוקי חוא מעבה"ר הס כרבנות וכאקמורת בעושים כולם בכוחים למצין ויסרים למולא דעת. שהרשע הזה עדיין לא בפאר מעונו כל זמן סלא חוליח אח הגזילה אחחת ידו. ופשוט הוא אאין זה ענין למ"ש בשם ק"ח וכל דברי אדוקי הס לאחתה סל תורה. וכראה בעליל שחשובתו סל זה החשובה סל רחוות לכל בחים אדירים והעלה חרס אי עשה החשובה גזילה אאי בעי בניה לא אבעי' לר"ח דאאי החכאח דאבעו (בחגוזל דף ל"ד) לדוחו סל רבי דוקא חקון דלא יצא י"ח . אלא אפילו לר"י דאאר דלאחריו כאי אי'חקון מ"מ הגזלן אחייב לעשות אח כלו ולהשיב אח הגזילה ואי כיאח ליה לבנזל בחכאחת דרבנן ולא אקבל אינכל מיבים יצא הגזלן י"ח כמ"ש הסמ"ע סי' ל"ד ס"ק ע"ד וכליבי דבריהח שחזירו אין אקבלין ואע"ג

דלמסקנא נמי כי היכי דלא הקשו גריסות מהדדי מילתו אין הגזילה קיימת לבתינה קיימת. מ"מ נס בתינה קיימת על הגזלן להחזיר רק שהגזל תהא רוח חכמי' כותח היכו לא יקבל דע"כ היי גריסת דתין מקבלין מ"ד כשהין הגזילה קיימת וקאמר למען יהחזיקו דמשמע דדעדיד חסונה ועיקר חסונתו של הגזלן הוא שמשיב את הגזילה ואף לדברי ר"י דדמה דל"ל לאוקמי היי הקנתה ד־עדיד חסונה לאו לאמרי לחמי". רק דדעדיד הסיגה לחוד ל"ל לאוקמי לגבי שהרוייהו ברוב מחייהם ודעדיד חסונ' מאוקמי שפיר וכמ"ש ר"י הכי לדעת הרמ"ה ז"ל וכך כתב הטור ומהרש"ל בים"ש מדקאמר הגזלנין ומלוי גריגים שהחזיקו ולא כתב שהם גזלנין ומצ"ע מין מקבלין מהם ולי נראה להוכיח על דבריהם דע"כ דעדיד חסונ' ומחזיר מעלמו מיירי. מדקאי הכי שהקנתה גבי הגזלן דהיכו מקבל ולא קתני לה גבי הגזלן ומכי מצעי' למיהבי הגזלנין ומלוי גריגים מין לריכין להחזיר ל"ו מיכחו מחייבי להחזיר ועל הגזלן הוא דקיימת הקנתה דלא לקבל כדי שלא הגעול דלא וזה הדרך הוא יותר מרווח וכל זה הוא לעכין הגזל שעיקר חסונתו דהחזר, כשהגזל מעלמו. ועל שאר העבירות האחרות המגולות בשהגלה שעשה וחסונה מקל בעבודת ה', ומלותיו מגלה זקנו בחנ', ובשה"מ וחכיתו פחות בשבתים וימים טובים. ולכו מהמיר לגוף לגיהי הכנסת. פשיטא שאין בחסונה שכ"ד החכם לשוב אל בעליהם וע"ז די לעשר בפשי החוטאת להם גם אל מכוכה ואל מקומה הראשון. ע־אשר יעשה החוטא התשובה, שמגולים בספרי הקדמונים היודעים דרך ה', ועמדו בקודש לשר מקומם בעל הרוקח ז"ל שכל דבריו דברי קבלה. לשכם מיד שההחיל לעשות התשובות הפה עליכו להקיז להיות נמכה עמנו לכל דבר שבקדושה ובשר לעבוד ולהעלות בפיה כמצוות בפי' קכ"ח ובלבד שלא תהא התשובה של רמ". וזהו שמקהיים הנכשה בפשו ויעשה עד נמל התשובות כולם כפי המצוור בהקדמונים הנ"ל. וזהו כשמעשיו מוכיחין עליו שאם בלב שלם מושל עליכו לקיבו כמ"ש לעולם יהא שמאל דוחה וימין מקרבת אבל זה מעשיו מוכיחין עליו שאיכו שלא לב הגריות והתשובה של רמים וזכר לדבר מ"ש חמום, בע"ז ד"ז ד"ם וכולן שחזרו בהן כו'. מזרו בהן בתשובותיו פירוש שחזרו לקונו בשקר ובפרהסיא כוחגין דברי חברות אין מקבלין תוחה עבי שהם גוכבים

דעת הגריות ע"כ ולא יחרוך רמי' ליה ובתשוב' כ"ר כזו לא ילא י"ח ותדרגה מלחה לעיכי כל רשעותו ותמלוחו ותחתם קס למעט רשע. ובפיו יעכה שהם שעשה חיכו אלא לפיכך כיון שכל הולית הגזילה מתחת ידו ובזשוודתו מוקיף פשע על חטאתי וגורם רעה לעלמו בהזברת עוונותיו כמהבלל ומתפאר על מה שעשה כמ"ש בעל העקידה ז"ל. וכל ספרי המחברים בעכין זה אלחין ובדולי הרחשונים הרב מוהרי"ט ובעל הר"ח בשער הקדושה ובל"ם חוט ק'. ובפ' תשובה כתב התרו למוחל פתח הקיש לעשי כאלה לפי ע"י תשובה תמורה עזה כמות וכל ימיו לו אלף שכיס יהיה ותחכם המסדר הזה תושיעה לו בקבה המדה קלה כמות שהיל בתחילת כבוד תורתו לא זו הדרך. ולא זו העיר. בצא אל הר ה' ולמקום קדשו. אלואי שיעמוד כל ימיו בתשובה שקידתו הראשוני' ז"ל ותחא מיתתו כפרתו. ואין לנו למוד פן ילא להרגות רשע. כי אין אנו אחראין לרמאין בתשובה בשהגה ה' פ"ג דדמאי לפי מה שפי' שם הר"ם והברטנורא ומפורש בדברי ") הרשב"ט דלא פליגי דבכן ור"י אלא מי שתחכוונה לגזילה או לעיבה. אבל מי ידעינן דמתכוונה לגזילה כ"ע מודי דתיכו מעשר אלא מה שהוא בוטל בלבד וכרמתרינן בפ' מרובה על האי מסכה דמעשר שכי בד"א בשניעים כי' הלשיעהו לרשע ויעות. ולפ דאפשר למידחי דדוקא בשם"ג בערלה ורבעי היא דלא עבדי הקנתה לגזלן כיון דעניים דגזל חמורה מהן לא אבו חכמים להקן הקל בשעה שעובר על האמור לבל תקל לאמור מוסגין וכדמשמע מפי' הרמב"ם פ"ה דמעשר' ז"ל ואם עבר אדם ואכל ס"ז גזל ואין לבו לעשו הקנה לגזלן אלא יבוא לידי מכשול לפי שעון הגזלנות יותר גדול ע"ש וכן הסיא דמתי שתיכו אלא מדרבנן דרוב ע"ם מעשרין . מ"מ מדקאמר שהם ח"ש אחראין לרמאין וכן שלשון שלישיהו לרשע מממעותן דלא שלוג ומסיק דלעו' אחא שמאל דוחה וימין מקרבת דשלים אדעתי' דבעל הרב מו"ר ז"ל להיות קייעתא דלא ליעדיד דיכא אם יש אחם שיאמר להר"ר מיכי רוחה שוב רים רחים ואדרבא אחם מוכח דלריך לעשות דין בעיברי עצימ אלא כשגזלן לשוב לחוי לקבלן ולא ידמוס לעולם אבל כל זמן שתיכו שב כיחוי מיבעי למיעדיד דין ומשפט חרון ברשע לפי רשעתו וזהו מדקאמר לעולם אחא שמאל דוחה ומזשיב על לעולם אחא שמאל.

") חולי ל"ל פחי"ט.

שמואל שהרי דוחק וזוטו שיעשה הדין, ואח"כ כשבבר קבלו דיכם וכן נתן להתקבל תהא ימין מקובה. ולא כל"ו בן פרחיה שע"י שלא נזהר בתפילתו וקבר המועד שלימו רוצה לקבלו עשה מה שעשה. ולא כתליעא שדחפו לגחזי בשהי ידיש שקבלו ולרעה נעמן הדבק בך ובזרעך עד עולם כיון דקלאר עד עולם משמע שלין לו תקנה בחטוב' ולא כדברי הרב בעל חו"י ז"ל שכתב מה שלאר ולא כיהושע ב"פ הוא שעשה שלא כדין על שבדיל לעשות עמו להחריבו בפרקוס ולא היה חייב כדוי דלליעא מלי לי"ל דעדיף כדין דבחזי חטא והחטיא לאר כדאיתא ליה ולאר כדאיתא ליה לי' דמה שעשו שלא כדין הוא מה שעשו בשלין שהבעשים קבלו דאלו דאלר בעלי בשלין שבעשים עוד

אי נמי על המתס כיון שזה לימו זיכר כשיטעכו המלוה מכה לי בידך תומר להד"ס כיון שהחשבה הוא מחמת שכחה • מ"כ כשיבית זה עדיס שהלווהו שוב לימו כאמן ציד לומר לייתי ופרעתי דכבר הוחזק כפרן דכל המיומר לא לייתי כיומר לא פרעתי דמי • מתכס כפי זה כשמר לכו דקדוק שעמדכו בו זה ימים דבגמ' ומשמע דיש יותר לחוש ולהחמיר שלא להלית לת"ח שלא בעדים משיש דעריך בגילסים • מש"כ בע"ה • ולכן תמר בגמ' כ"ש תל דעריך בגילסת • ומיכו להרמב"ם ז"ל דקתמל תסור להלוות תעותיו ב"ע ומפי' לת"ה דמשמע דיש יותר לתסור בע"ה ייעלה בדעתי לומ' דטעמ' דלפני עור הייכו תשדת דרשע שעי"ז שלה לוחו לכפול מפי' שהוא זיכר בזה הגד ודלמי יש לחוש בע"ה ולת בת"ח • שמיכו חשוד לגזיל לחביכו • ולזה דייק הרמב"ם בלישכיה ומפי' ת"ח דלית ביה חשש דרשע • לך ומיחיל דיש חשש דשכחה דעריך בגילסים • ויש העשם לחל דבדם קלה לעלמו דהייכו שעולם דומין לזה תיבע ולזה שהוא כופר לו • ובפרע לם הכתבע ת"ח הכל מקללין לת המלוה בכפלייס לפי שהוא מוכי דבה ומדבר עתק על הלליק • כמלת דבע"ה לילת רשע ושכחה • ובת"ח ליכא שכחה דבה לבד • לך בגמ' שהיה מדבר עמו ושם לא היה טעות רשע אלא טעות שכחה • מ"ל דלחשש שכחה יותר יש לחוש בת"ח שישכח יותר ויגרוס קללה לעלמו ולפי מ"ש דליכ' חשש דרשע כלל דאי הכי עוד היום כשיתבעכו יומר פרעתי לבוליה עלמו משפק ולא יש אלא חשש דשכחה • מ"כ לעולם הת"ח הוא יותר שוכח ועריך בגילסים ויפה לימרו בגמ' כ"ש מר וכו' • אבל אם כדבר על הרמב"ם ז"ל שכתב ומפי' ת"ח • ואולי שכוונתו דת"ח יחמיר על עלמו • ובפרט אחר תקנת רב כחמן דאתקן שבועת היסת לכופר בכל • מ"כ הת"ח יחוש לעלמו ולא יהלה ליתבע שחשש פן עריך בגילסים • ויש פכיס שיפרע • ומכ"ש

דע"ה שבודאי יתבע כיון שאיכו זוכר • ויהא לכו תיכון כאיזה ויאה דמ"ש בגמרא • וכ"ש מר הוא קודם תקנת היסת • ומ"ש הרמב"ם ז"ל הוא אחר תקנת שבועת היסת ודין • וזיכר לכי דאב בעל פי למולא כתב בזה עי' שאין הספר כאן כעת בידי • ולפי מה שכתבכי דיוחזק כפרן אפי' בע"ה די והבן:

❁ שאלה טז ❁

מצאתי כתוב בספרי הקדש שנשתמשו בהם אנשי קדש מנדולי ישרא"ל הנוהים בגלות מהתס להכא להמכר בעו"ה כממכרת עבד • בהרמב"ם ז"ל פ"ב מה' תשובה הלכה תשיעית ל"ה •• אבל עבירות שבין אדם לחביכו כגון שחובל וכו' עדיוה אלא מחל הוא החוטא וכו' • כתוב בלקו קשיא דיוקא לדיוקא • דמהכא משמע שגם הגוזל לחביכו מע"פי שהחזיר את הגזילה צריך לבקש ממכו מחילה כנאכר • ואלו בה' חובל ומזיק בע"ה הלכה תשיעי' כתב דביכו אינו דומה מזיק חבירו בגופו וכו' • שהמזיק ממון חביכו כיון שגזילס מה שהוא חייב לשלם כתבפר לו • אבל הבובל בחביכו וכו' עי"ש • דכולהו בזיל דמזיק בממי דממוכא כשהשיב את הגזילה אף שהזיק פתבפר לו ואינו צריך יותר לבקלת מחילה אלא כתבאלה אם אלא בחובל • ואלו אכא השיה הכל בחדא מחתא חובל ומזיק דעל הכל ג"ל מחילה וצריך לבקותו וכו' וי"ל דאינא תרי גווכי דמזיק אין מזיק בכווכה כגון טוחל או עושק או גוזב וכיוצא את זה צריך השבה ובקלת מחילה על שגיעל את חביכו • אבל כשהזיק את חביכו בלא כווכה כגון שילא כגיע אם מהיכלו ושרף גדישו של חביכו או בשובל בהמתו אלא שמרה כרעיו הגס שמחוייב לפרוע פרעות עכ"ז אינו שפרע כתבפר לו מבלי שבקלת מחילה כי הוא לא כיוון לגעול את חביכו אלא

הזיקס

כזיקס דממילצפון ולכן נתשלומין סני ודוק ע"כ
מצאתי כתוב סביב להגמ"ס ז"ל בה' תשובה •
ודברי פלוני על הרב ז"ל שאמרן והעלה לותן על
הספר נכונים הם ותשובה נלחת בחלוף הגיסאי,
אבל מה נעשה דמדברי הגמ"ס ז"ל ה"ת בפ'
החובל נראה בפי' דכל שאינו בנופו ממש מ"ל
מחילה וקשיא למה שכתב הבא בה' תשובה כמו
שהקשה הרב ז"ל דעדיין במקומה עומדת :

ולכאורה היה כ"ל שכפרה היא מילתא
חדא • והמחילה הוא מילתא
חדא • דבר גדול מכפרה : ולכך אמר דמזיק
ממונא צהשיב היזק כתכפר לו • דל"ל כפרה
מיהא אינא • אבל לא מחילה עד שילמה ס"ח •
כמ"ש הבא בה' תשובה דהזכיר מחילה • אבל
בחובל בנוף חבירו • אפי' כפרה דהיא מלתא
זוטרתי ממחילה • אין לו • עד שילמה ס"ח •
והכי דייק לשון רבינו דבריסא קאמר כתכפר לו •
ולא"כ אמר החובל וכו' • ואינו מתכפר לו •
ולא נמחל עונו • דמשמע דאתי מילי כיוצאו •
כפרה הוא לעניין פקיוון מעט מעונש גדול לקטן •
לו אלטני בעלמא הדין מהפורענות • ומחילה
היא מכל וכל ג"ל מחילה על הסדר שכתב •
ודוק :

אמנם יותר ג"ל נכון דדברי הגמ"ס ז"ל
לדקו יחדיו כי לעולם בין בחובל
בין במזיק לעיל ולאחר הוא שיבקש ממנו מחילה
על הצער שגיערו • אך ההפרש הוא זה שהמזיק
בהיותו מתקן החיזק ובהשיבו את הנזילה כתכפר
לו • ואין הפיום מעכב את הכפרה • אבל לעולם
דלאחר והנזק ומלוה היא עליו שיבקש ממנו מחילה
מ"מ שהשיב לו את הנזילה • אבל אין כפרתו
מעכבת משום שלא עשאה • רק חסרון הוא שלא
קיים דכת"ל שאמרו ג"ל מחילה • אבל בחובל ה'
חבירו בנופו • לא אינו מתכפר לו עד שיבקש
מחילה כראוי • ואם לא עשאו • כפרת מעוכבת
עד שילמה את חבירו בהצבה ומחילה : ומסתבר

לבד מיכה מופיל לו"ח לא בהיו"מעותף ומחובל
מלמה בקשת המחילה"מ"כ בממון וזה נכון :

ולולי דמסתפיכא הוה לאיכא בתוספת
מובה • דבחובל אפי' שביקש מחילה
מחבירו אם הכחבל הקשה את לבו ואמץ את רוחו
ולא רצה למחול • שאינו מתכפר לו לחובל •
אעפ"י שלא טוב עושה להיות אכזרי עכ"דהכחבל
עונו יקח • ועון החובל במקומו יהיה עומד •
עד שימחול לו חבירו • מ"מ"כ במזיק בממון לבד•
דבהשבת הנזילה מתכפר לו • אבל בודאי שלריך
לשמול נ"כ ממנו מחילה כמ"ש בה' תשובה • אבל
אם לא רצה למחול לו • די לו במה שיתכפר •
מ"מ"כ בנופו • דלריך שהכחבל ימחול • כדי
שיהיה נמחל בשמים • ואם לא אינו מחול •
אמנם לבי אומר לי שאין מן הדאוי להחמיר כ"כ •
וכמ"ש בתחלה הוא עיקר דאפילו במובל כיון
שמבקש מחילה כדת משה שלמדנו בה' תשובה
די לו בזה • והוא מחול • רק ההפרש הוא שבמזיק
תלוי בהשבת הנזילה • כפרה נתנה לו מהשמים •
והמחילה של ניזק • אינה צריכה • רק לתוספת
טובה ומצות קדושה לקיים דכת"ל • אבל בחובל
לא יתכפר לו מן השמים • אפי' שבתן החמשה
דברים • עד שיבקש מחילה • כי היא הברחית
ונלרכת לכפרה • וזה ברור ופשוט • ולמדתי
כן ממה שלאיתי להגמ"ס ז"ל בפ"ג מה' עבודת
יה"כ דכת' ע"ע ההנחה שאם לא עשאה לא איכפ
אלא שחיסר מצוה • וההנזילה מעכבת עי"ש •
שהוא החילוק עלמו שאנו מחלקין כאן ליישוב
ההלכות ודוק :

ואחר ימי' זכיתי ומלאתי בדברי הסמ"ג ז"ל
דלדעתי בכמה מהדינין שהביא
העתיקם מתוך דברי הגמ"ס ז"ל וממה דחזינא
ליה דהוסיף מיזה דברים נדין דבהלכות חובל
דייקינא מיכיה דתוספת זה שהוסיף היה בכוונה
מכוונת כדי להבדל מקושיא זו • ול"ל בעזין סי'
ע' • אינו דומה מזיק חבירו בנופו למזיק בממונא
שמזיק

שהמזיק את חבירו בממון כיון ששילם מה' שהוא חייב לשלם נתכפר לו ומ"ה מצוה לשאול ממנו מחילה כמ"ש במצות הוידוי • אבל החובל וכו' עי"ש דבמזיק כתב מצוה לבד • ובחובל חיוב הכרחי לכפרה • ובפ"ק דה' תשובה שלא הזכיר שאלת המחילה רק וידוי • הוא מפני שעסק אותו פרק הוא ללמדינו שהעיקר הוא הוידוי והוא הכולל לכל העבירו' • בין לאותן שבין א"לח לאותן שבין א"ל ולא נכנס בתנאי תשובת עבירות שבין א"ל ולא נכנס בתנאי תשובת עבירות שבין א"לח כי זה נתבאר בפ"ב ובה' חובל • וכאן לא שנה רבינו אלא כח הוידוי • ודוק בדברי הסמ"ג ז"ל כי לפע"ד כל דברינו בכלל תוספ' דבריו שהוסיף הוא ז"ל לכן שמח לבי וכו' • ועוד אאריך בעהי"ת בתשובה על אותו פוקר שגנב אשת חבירו וממונו ואוכיח לרבים דבוידוי דברים שעשה לא סגי ליה להטהר מצרעתו • דהנה וידויו שעשה אפשר יועיל לו על שאר עבירות שעשה ועבר על דברי תורה בלכתו עם הזונה לארצות השמד • אם כן על עבירות שבין אדם למקום אם לא ישוב עוד לכסלה כמו שהוא רשע זה • ודאי הוידוי שעשה יהיה רצוי ומקובל • אמנם על גזל הממון וחבלת גופו של בעל האשה שאסרה עליו • ומת מדאגה זו אין כאן ספק דהוידוי שעשה • וכל אילי נביות שיקריב • לא יועילו לו • עד שירצה את המת • ואת קרוביו • ויורשיו בהשבת הגזילה ובקשת המחילה ואם לא ירצו למחול לו הרשות בידם כמו שהסכימו עמי כמה וכמה גדולי הדור • כמו שיתראה לרבים בשעתי וזמנו להלכה ולמעשה • וה' אלהים אמת יהי' לנו ולכל ישראל עמו למחסה:

שאלה טו

הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' ברכות הלכה י" כתב ז"ל אין לו מים אלא כדי שתיה נוטל ידיו במקצתן ואח"כ אוכל ושותה מקצתו עי"ש • דכתב רבינו הכ"מ ז"ל למד כן ממעשה דר"ע בבית האיסורין בערובין דכ"א • ומכאן אני אומר שמ"ש רבינו בסמוך לט אדם ידיו הייכו מי שא"א לו יותר אבל כל שאפשר לו למצוא מים ואפי' אין לו אלא כדי שתיה לא יאכל בלי נטילה עכ"ל עי"ש:

ולפי דברי אלה דהרמב"ם ז"ל ס"ל דדוקא כשאין לו מים הוא דלט אדם את ידיו במפה • יש להקשות היכי כתב בב"י סי' קס"ג ז"ל • וכ"ל שאין להתיר לאכול חולין ע"י מפה מאחר דכמה רבוותא איפלגו עליה דהרמב"ם ז"ל וכו' • ומיהו היכא דאין מים מצוין לאחריו מיל ולפניו יותר מד' מילין • מותר לאכול ע"י מפה וכו' עי"ש • והרי לפי דעת זה שפי' בכמס"ל דגם הרמב"ם מצריך בקשת מים פוק חזי דהכי כתב דאפי' אין לו מים אלא כדי שתיה. לא יאכל בלא נטילה כמ"ש ברור:

ולזה אפשר לומר דהרמב"ם ז"ל ס"ל דבודאי צריך שיעשה השתדלות לבקש מים ואפי' שאין לו אלא כדי שתיה יטיל ידיו במקצתן וכמעשה דרע"ק • אבל אם אין לו מים כלל לא הצריכו הרמב"ם ז"ל שילך לפניו ד' מילין ולאחריו מיל אלא כתב התיקון דהייכו לט אדם ידיו והתיר לו בהכי • אמנם כל הני רבוותא שאסרו תיקון זה דלט אדם ס"ל דלא הותר אלא דוקא. לאוכלי תרומה ולא לגבי סתם חולין • א"כ בודאי שיהא הדין בדין תפלה שצריך שילך ויבקש לפניו יותר מד' מילין ולאחריו מיל • ואם לא ימצא בודאי שיותר טיב לאכול ע"י מפה ולא בידיו דשמירה פורתא מיהא היא • ולהכי כתב שדין זה הוא דלא כהרמב"ם ז"ל:

יזוד כתתי אל לבי לתור ולחקיר דלפי דברי רבינו ז"ל דהאי מילתא דלט אדם ידיו במפה [illegible]נו אלא דוקא היכא דלא שכיחא מיא ו[illegible] שאין לו וכו' • א"כ שם בגמרא שאמרו גבי ר' זירא לר"א ור"א דהוי אכלו ע"י מפה [illegible] ו א ' ' דאין

שמים מדמנטריך למקשוט וכי הוסרה לו ס"ל וכו' וירחה בטיני ענין נקון עם מ"ם נקדושין תמר רבי אלעזר מס רוחה מדם סיגרו מתנכר עליו ילכם סחורים וכו ויפסה מה שלכו חסן ולטירוס רס"י ז"ל סם רונם לומר שיעבור ממם עבירה כחותו מקום שהולך ואל יתחלל שם שמים כפרהסיה וה היה סכר המקטן כוונת רב חונא כיון שעבר מדם עבירה ושכח כה מ"כ מדשני כה מקשא סילרו מתנכר עליו מ"ל כיון סילרו מתנכר עליו הוסרה לו לחים כוס העבירה מכאן ואילך סילך ויפסה חוקה כסתר כיון סילרו חוקתו ואל יתחלל שם שמים כפרהסיה והיינו ממם מילתיה דרבי חילעאי ואמרי הכי פריך תומרים לו ס"ד פירוש וכי ס"ד לפירוסה דמילתיה דר

על חלול הפה לא היה להם תקנה אף שיטבו חלא כמיתת זהיכי כתיב ולא ישמעו לקול מכיסם כי חפץ ה' להמיתם אפי' היו שומעים היו נדיכים למות ומאי אהני להו מה שמוכיחם ומדכתיב ולא ישמעו לקול מכיסם כי חפץ ה' להמיתם משמע הא שמעו בקול מכיסם לא היה ה' ממיתם וכי שמעו בקול מכיסם ויטובו כתסובם היו נדיכים למות אחר שכבר חללו בשלמא אם כוונת הכתוב לומר ואם לא ה' יחטא איש מי יתפלל לו אז תשובה ומ"ש ניחא דאהניא תשובתו שיטובו מרעתם והוא דקדוק נכון בדברי רש"י ז"ל וכהא אמי שפיר דפריך מי ככי אימא אפי' משום דמשיקרא כי שכר חלקי"ם קדוש הוא מפרש כמו שמקשה רש"י ז"ל שכא דכי קאמ"ר אם לא ה' יחטא איש כחלול ה' מי יתפלל לו אפי' כתשובה אחנם אבתי ק"ק כמ"ש רש"י ז"ל בד"ה אימא סיפא וז"ל וכי אין יחטא איש כחלול ה' מי יתפלל לו אפי' כתשובה אחנם אבתי ק"ק כמ"ש רש"י ז"ל בד"ה אימא סיפא וז"ל וכי אין פלוחים לפני המקום ואמאי אינטריך להכי ולימא דהיכי אפשר למימר דאמר עלי לכניו אם לא ה' יחטא איש מי יפשטנו כשכיל המקום והלא הוא בא להוכיח ואומר להם דברים שאם יחטא האדם מי יפשטנו כעבודו ואפשר לייתב בדוחק והרב כספר כלי יקר כתב בזה עיין שם:

קמץ בעין יעקב סימן פ"ו ת"ר ארם שיש בו עברה וכו' שנא' וסור' ועוב ואומר נשא לבבנו אל כפים וכ"ל דאמי דמייתי ואומר משום דמקרא דמודה ועוב מיבא למשמע דה"ק ומודה אפי' שמתודה ואחר הוידוי עוב החטא כדרך משל שקאמר גולה לבעלים אפי' הכי שבשת הוידוי לא עוב החטא עדיין והיתה גולה תחת ידו כיון שהוי'והתודה ונמר בדעתו להחזיר ירושה וזה הוא שמיבא מדכתי' ומודה ועוב ונדר ועוב לשכי תייתי נשא לבבנו אל כפים דשעיין דרך דמחונה כאי דשמת הוידוי שכר החזיר גולה לבעליו וזהו נשא לבבנו אל כפים כי בשפת שבשא לבבנו להתודות נדיך שיהיה נוסף ל הכפים שמשא ולומר שכפיו נקיות ע"ל וכפיו פרוסות הסמים אבל זה הכתוב גלי לן דכי כתיב ומודה ועוב דכתב מודה ונדר עוב ה"ם שמתודה ועוב הייבו שמשכים בלבו שיעזוב החטא ולא יעוב עוד לחטוא אבל הגזל דמעילה נדיך שיגיא מתחת ידו קודם הוידוי בדי שיתפלל כי הא נקיות דמי לאו הכי הויא ליה טובל ושרץ בידו וק"ל:

מסכת סוכה

קמץ בעין יעקב סימן נ' והאמר ר' יצחק שנין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל וכו' עיין כוס שמשר שהכת שולם ובלעון הרי"טכת ז"ל נס כן כתבתי שם והגני תוסיף שם לכתוב כאן חרי"טכת ז"ל חייב אדם להקביל שני רבו ברגל פי' בדליתיה כמתא וכו' לאי דאמרי כתא כל יום הוא חייב כאן שבן שוחל דשפיסתא דמיירי בשהי יליף מדכתיב לא אדם ולא שכת והתם מיירי בדליתיה כמתא י"ל דהקושיא היא דאדרבה מדכתיב לא אדם ולא שכת ולא כתיב נמי ולא רגל ס"מ משום שים כיכי שם חילוק דמיירי קרא בליתיה כמתא ולהכי קאמר לא אדם ולא שכת דהתם מחייב למיול אפי' בליתיה כמתא מכל ברגל דכתיב וסמחת לא מחייב אלא בליתיה כמתא ומאי דמוכח מדכתיב לא אדם להקביל פני רבו ברגל ולא שכת דמיירי בדליתיה כמתא ומאי דמוכח מדכתיב לא אדם ולא שכת בהרגנת. מוכח מדחוינן דבחדם ושכת מחייב אף בדליתיה כמתא משום דאתי מוזן לזמן מיכה דברגל דחייב ומתקן בשבך מחייב מיהת להקביל בליתיה כמתא משום דהוי לזמן לזה תירן דמוכדע לומר בליתיה כמתא דאי מיתיה כמתא כל יום הוא חייב וטעמא דמורת רבך כמורת שמים ואפי' סכינה גדיך להקביל בכל יום עכבית בשחרית כמתא כל יום הוא חייב וטעמא דמורת רבך כמורת שמים ואפי' סכינה גדיך להקביל בכל יום עכבית בשחרית זכן אמרו בקדושין אין תלמיד רשאי לעמוד בפני רבו אלא בשחרית ובערבית שלא יהא בכוב רבו זוקל בשבוד שמים שחינו מקבל שלא בשחרית ובערבית • מכלל דבשדם ושכת שירום בשהות בשוף התחום ומיבא וכו' זה מקושר עם הקודם דק"ל הא ס"ד דרגל לא מחייב אלא בליתיה כמתא וחדם ושכת בליתיה בחלמיה קמ"ל ונחק דבקש חייב להקביל פני רבו ברגל ולא אמר נמי בחדם ושכת כיון דלאו בשותב תלתא כחדא יתבי אלא הוי ליה כי דיניית זכר וכן ניחא נמי קרא דכתב לא חדם ולא שכת ולא כתב נמי ולא רגל כיון דקרא מיירי בליתיה כמתא ואכן ס"ד דהא ברגל לא מחייב אלא בחיותיה כמשמע מכל שאר מפרים דמאי דאמר רבי יצחק חייב להקביל פני רבו ברגל מיירי בליתיה כמתא מ"מ היינו הגל חייבו אדם ושכת וקשה דקרא דמשמע לא כתב נמי ולא רגל ופירש דשם"ג דשמי כי דיוטס. והאי בי דיוטס

אולי גם המאמר הזה בגניזה SC

פיוס ומחילה

ספר

אוצר החכמה

תהלה לדוד

חידושים וביאורים בענינים שונים
לפי סדר אורח חיים

אשר חנני ה' יתברך
דוד יצחק בלאאמו"ר הגאון הגדול רבי מרדכי לייב זצוקלל"ה מן
ר"מ ישיבת כנסת חזקיהו
כפר חסידים

אוח"ח 1234567

מח"ס באר מרים על הרמב"ם הלכות מלכים
וס' יד מלך על הרמב"ם הלכות חובל ומזיק
וס' יד מלך על הרמב"ם הלכות ממרים
וס' די באר עה"ת

כפר חסידים – תשס"ב

אורח חיים מן, דוד יצחק בן מרדכי ליב {2} עמוד מס 1 **הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה**

דווקא, וע"ז פליג רבא ואמר דלא ע"ז מיירי קרא, אלא קרא באר"י בגדר יסורים מיירי, שהוא כנ"ל לבתר התשובה, ולומר שנמחל החטא לגמרי וכנ"ל, וא"כ אכן ישנה מחלוקת בין ר"א לרבא, ור"א בא להדגיש שאין כלל חטא, ומש"ה לא נקט לשון הקרא, שהרי על האי קרא פליג רבא ולא ס"ל שנאמר בו שבעצמו בטל החטא באר"י אלא שרק יש באר"י מעלה לגבי נשיאת העון וביטולו, והוא ע"י תשובה, ומש"ה פירשו ר"א והדגיש ששרוי הוא בלא חטא, דהיינו שהאדם מצד היותו באר"י אין בו חטא, וזהו פירושא דקרא, וע"ז פליג רבא וכנ"ל דלא מיירי על האדם באר"י אלא על כוח מיוחד באר"י של נשוא עון, וכנת', והרמב"ם אדרבא כוותי' פסק, ומש"ה כתב עונותיו מחולין שלא כדברי ר"א שאין בו חטא, אלא שיש בו מעלה למחילת חטא, ומחילה ע"י תשובה היא, שבאר"י נמחל החטא לגמרי כע"י יסורים דד' חילוקי כפרה, וכמושנ"ת.

סימן כ"ב

תשובה בעבירות שבין אדם לחבירו

התמיהות בסתירת המשניות והרמב"ם לגבי המיוחד בבקשת מחילה בחובל דווקא

א) כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות חובל ומזיק ה"ט-י וז"ל, אינו דומה מזיק חברו בגדפו למזיק ממונו, שהמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חובל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו, ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו. ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו, וכל הממהר למחול הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו, ע"כ, ועיי"ש בלח"מ בה"ט, שהק' ממש"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' תשובה ה"ט וז"ל, אין התשובה ולא יוהכ"פ מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצ"ב, אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו וכו' ע"כ, הרי להדיא שלא רק בחובל בחבירו אלא שגם במזיק ממונו כגוזל, כתב הרמב"ם שאין מתכפר לו עד שיבקשנו וימחול לו, ואיך כתב כאן הרמב"ם אינו דומה וכו' דמזיק ממון חבירו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, והרי גם מזיק לא סגי בי' בשילם מה שהוא חייב לו, והיא תמיהא רבתא לכאורה, (ומש"כ הלח"מ דגוזל שאני שנתהנה מעבירה, אינו מובן כלל, דמה ענין הנאתו, לחיוב בקשת מחילה מניזק כשלא הפסידו אלא ממונו ולא גופו, וצע"ג).

אוצר החכמה

אכן קושיה זו לא על הרמב"ם בלבד הוא דקשיא, אלא שעל המשניות שהן מקור הדין קשיא, שהרי במשנה ביומא דף פ"ה: איתא, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו, דרש רבי אלעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יוהכ"פ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו, ע"כ, ומבואר להדיא שישנו דין זה בכל עבירות שבין אדם לחבירו כגון גזל ומזיק וכדומה, וא"כ מהו הדין המיוחד שנאמר במשנה בב"ק דף צ"ב. וז"ל, אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר ועתה השב אשת וגו', ע"כ, דלמ"ל דין נוסף וילפותא מיוחדת מאברהם, והרי כן הוא הדין בכל עבירות שבין אדם לחבירו כמבואר במתני' דיומא הנ"ל, וביותר דמתני' דיומא על כל בין אדם לחבירו מיירי ולאו דווקא גזל ולא כמוש"כ הלח"מ, וודאי צ"ע כנ"ל, ומה"ט לא א"ש ג"כ מש"כ בס' תוס' יוהכ"פ ביומא שם ליישב את דברי הרמב"ם, שהרמב"ם בהל' תשובה בגוזל דווקא מיירי ובחזקה מיד הנגזל, וע"י חבלה, שע"ז הרי צריך בקשת מחילה כמוש"כ כאן הרמב"ם, עיי"ש, ומלבד דלא א"ש דא"כ למאי כ' שם הרמב"ם גוזל וכבר כ' שם חובל, אבל הרי כנ"ל מתני' דיומא בכל עבירות שבין אדם לחבירו מיירי, והוא נגד מתני' דב"ק שהוא דין רק בחובל ומקרא דאברהם.

דברי הרמב"ם לגבי וידוי בעבירות שבין אדם לחבירו והתמוה בדברי הכס"מ בזה

ב) והנה עיין ברמב"ם בפ"א מתשובה ה"א שכ' וז"ל, וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אע"פ ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאת האדם, ע"כ, ועיי"ש בכס"מ שכ' ע"ז וז"ל, משנה בב"ק בסו"פ החובל (דף צ"ב.), אע"פ שנותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה, ומ"מ מאי דמפיק לה רבינו מכל חטאת האדם, צ"ע היכא מייתי לה ע"כ, (ועיי"ש בהגהה שכן הוא בילקוט פ' נשא מספרי זוטא), וכבר תמה בהגהות טו"א ברמב"ם שם, ובס' תוס' יוהכ"פ ביומא דף פ"ה: דמה זה ענין למתני' דב"ק שכתב מזה הכס"מ מקור לדברי הרמב"ם, והרי מתני' לענין מחילת הנחבל מיירי, והרמב"ם על דין וידוי מיירי כמוש"כ כן לגבי מביאי קרבן וחייבי מלקיות ומיתה, ומה זה ענין זה לזה, וגם אם לא בעי וידוי מחילת הניזק בעי, וכן הק' שם בתוס' יוהכ"פ, שהרי הרמב"ם שם מיירי על מזיק ממונו כמפורש בדבריו, ובזה אדרבא מבואר במתני' בדף צ"ב. שאין בזה בקשת מחילה שאינה אלא בחובל, והיאך כ' הכס"מ מקור לדין וידוי דמזיק ממון מדינא דמתני' דליתא בגזילה, וכן הק' שם דמ"ט מייתי הכס"מ למתני' דב"ק ולא למתני' דיומא דמיירי בדיני תשובה ומבואר שם דבעי בקשת מחילה, דלמש"כ הכס"מ הוא מקור לדין וידוי שכ' שם הרמב"ם, וכן עיי"ש שדייק בלשון הכס"מ שכ' ומ"מ מאי דמפיק

אח"ח 1234567

וכו', דמהו לשון המ"מ כהמשך למש"כ ממתני' דב"ק, ולכאורה היא קושיא בפני עצמה דמנ"ל לרמב"ם דרשה זו, עיי"ש דלשון מ"מ קשה לשמוע, וסוף דבר דברי הכס"מ לכאורה סתומים וחתומים.

הצ"ע במעוות לא יוכל לתקון בהוליד בן ממזר

ג) **ונראה**, דהנה איתא במתני' בחגיגה דף ט'., ר"ש בן מנסיא אומר, איזהו מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להימנות, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, א"ת בגונב וגוזל יכול הוא להחזירו ויתקן, ע"כ, וברש"י שם בד"ה מוליד כ' וז"ל, שהביא פסולין לישראל ויהא זכרון, לפיכך אין עוונותיו נמחלין בתשובה, (ועיין בזה בשו"ת נובי"ק או"ח סי' ל"ה בד"ה וכל זה להתלמד, עיי"ש), ובתוס' שם (הובא בע"י) הקשו ע"ז, שהרי אין לך דבר שעומד בפני התשובה, עיי"ש שפירשו משום שבשתו וכלימתו ניכר לעולם, אכן עיין בגמ' יבמות בדף כ"ב: עמש"כ במשנה שם שבן ממזר הוי בנו לכל דבר וחייב על מכתו וקללתו, ואמאי קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך, ומשני הגמ' בשעשה תשובה, ומק' ע"ז הגמ' והאי בר תשובה הוא, והאמר ר"ש בן מנסיא איזהו מעוות וכו' והוליד בן ממזר, ומשני הגמ' השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא, ע"כ, ומבואר לכאורה מקושיית הגמ', כדברי רש"י שהוא חסרון בתשובה ובכה"ג אינו בעל תשובה, אבל ל"ב בתירוץ הגמ' דהשתא מיהא עושה מעשה עמך הוא, דאם אין ע"ז תשובה הרי עבריין מיקרי ומ"ט הו"ל עושה מעשה עמך.

ועיין בתוס' בב"ב דף פ"ח: בד"ה התם, שהביאו כדעת רש"י דבהוליד ממזר א"א בתשובה, ובשם ה"ר חיים כתבו, דאע"ג שהוא מעוות לא יוכל לתקון מ"מ אפשר בתשובה שצוה לו הקב"ה, שלא צוה אלא לעשות לו תשובה, ורק בגזלן שצריך להשיב הגזילה, באינו יודע ממי גזל אע"ג שיעשה בהן צרכי רבים מ"מ לאו תשובה מעלייתא הוי, ע"כ, ולא פירש ר"ח מהו לא יוכל לתקן שסו"ס אמרו בגמ' גם על הוליד ממזר, ולא רק על גזלן, ולא משמע כנ"ל בתוס' חגיגה שהוא רק לענין שיש בו קלון מדהו"ל לפרש זה ולא פירש, וא"כ מהו לדידי' לא יוכל לתקון שנאמר בהוליד בן ממזר.

ביאור הדברים עפימשנ"ת בסי' כ"א שישנה תשובה לביטול החטא לגמרי וישנה תשובה לביטול העונש אע"פ שלא נמחק החטא

ד) **וצריך** לומר עפימשנ"ת בעז"ה בסי' כ"א, שיש תשובה לביטול החטא וכאילו אינו, ויש תשובה שאע"פ שאין החטא נמחק, מ"מ אין עונש ע"ז כשיש תשובה, והנפק"מ היא שרק בתשובה המוחקת את החטא בטל הריחוק הנוצר ע"י חטא וזוכה לחיי עוה"ב, עיי"ש באריכות, והיינו שיש ענין בתשובה כלפי הגברא שבעשה תשובה אינו נענש, ויש ענין בחטא עצמו לבטלו, וע"ז נאמר בהוליד ממזר, שכל שישנה מציאות ממשית בחטא, לא נתחדש כח תשובה לביטולו ולעשותו כאילו נמחק, וכמוש"כ רש"י, ומה"ט מבואר מה שתלוי הדבר בבן ממזר או במה שאסר את האשה לבעלה, עיי"ש בסוגיא בחגיגה דף ט:, אע"פ שאין האיסור מחמת הבן או מחמת איסור האשה, ועובר הוא על אותו איסור ממש גם כשלא הוליד מביאה זו כלום, או כשבא עלי' באונס שאינה נאסרת, ומשום שאין הענין כאן בתוקף האיסור שבזה אכן לא נוסף כלום ע"י בן ממזר או איסור האשה, אלא עיקרו הוא בכח ביטול החטא שישנו ע"י תשובה, שבזה כל שיש רושם של החטא אינו נמחק, וזהו המבואר בחגיגה דף ט': שם באוסר א"א על בעלה שנטרד מן העולם, עיי"ש, שהכוונה היא לעוה"ב שנשאר החטא ימרחקו מהקב"ה, וכנת' בסי' שם בענין זה עיי"ש, ומה"ט אין הרוצח בכלל זה, עיי"ש בתוס' בדף ט'. בד"ה זה הבא, והרי גם זה לא ניתן לתיקון שא"א להחיותו, דכנת' ענין זה בלא"ה אינו בחטא עצמו אלא במה שנשארה מציאות, וברוצח שמת הנרצח ואין מציאות ממשית בחטא, הו"ל כהוליד ממזר ומת, ומהני ע"ז תשובה כבשאר החטאים.

ומבואר שפיר שאמרה הגמ' דהשתא מיהת עושה מעשה עמך הוא, דדין אינו עושה מעשה עמך הוא בשם הגברא בהיותו חוטא וראוי לעונש, וע"ז מהני תשובה גם בהוליד בן ממזר וכמוש"כ תוס' שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, וכנת' שם במש"כ המנ"ח במצוה שס"ד בהא דקידושין דף מ"ט: במקדש את האשה ע"מ שאני צדיק גמור שמקודשת גם כשהוא רשע שמא הרהר תשובה בלבו, שהרי אין כאן וידוי וליכא לד' חילוקי כפרה, וכ' שם המנ"ח דצדיק ורשע לחוד וכפרה לחוד, עיי"ש, וביאורו הוא כנ"ל דוידוי למחיקת החטא הוא דבעי לי', אבל כלפי מחילה על החטא שעי"ז שוב אינו עבריין, סגי בתשובה גרידא בלא וידוי, עיי"ש, וה"ה הכא הגברא עצמו ע"י מחילה דתשובה הו"ל כבר עושה מעשה עמך כשם דחשיב שם צדיק גמור, ורק לגבי חיי העוה"ב הוא דהוי לי' מעוות לא יוכל לתקון, וזהו ג"כ מש"כ הר"ר חיים בתוס' הנ"ל, שבגזל כשלא החזירו, חסר בעצם התשובה ועי"ז ליכא נמי את מחילת החטא, אבל בהוליד בן ממזר, במעשה התשובה אין חסרון, שזהו מה שציוותה עליו תורה כמוש"כ תוס', ועי"ז יש מחילה גמורה, ואין זה ענין למה שהוא מעוות לא יוכל לתקון שזה רק כלפי החטא שאינו נמחק הוא, וכמוש"כ רש"י.

מבאר שבחבלה בלא מחילה הו"ל כגזילה שלא החזיר את הממון

ה) **והנה** במתני' בחגיגה שם איתא, א"ת בגונב וגוזל יכול הוא להחזירו ויתקן, ומבואר דאי לאו דיכול להחזירו ולתקן, דמי להוליד בן ממזר בגדר שנת' במה שהוא מעוות לא יוכל לתקון, ומשום דכל שקיים חסרון הנגזל והנגנב, יש כאן את מציאות החטא ואינו נמחק וכנ"ל, ונראה שעל ענין זה הוא דמיירי מתני' דב"ק דף ל"ב. הנ"ל, דקמ"ל מתני' דאמנם בהפסד ממון ע"י החזרת הממון אין ניכר רישומו של החטא, אבל בחבלה, כל שלא נתפיים ומחל עדיין רושם החבלה קיים אצל הנחבל כל שלא נתפיים, והו"ל רושמו ניכר שאין נמחק החטא וכנ"ל, וזהו דמייתי מקרא דאברהם שמבואר בגמ' דף ל"ב. דילפינן לה מקרא דהשב וכו' ויתפלל בעדך עיי"ש, ופירש המאירי שם שימחול בלב טוב כ"כ עד שיתפלל עליו, עיי"ש, והיינו דלא מיירי על מחילה וסליחה, אלא על פיוס וביטול הרושם במה שיש לו עכשיו על מה שעשה לו חבירו, והוא ע"י עקירת הדבר לגמרי בלבו עד שיתפלל עליו כדחזינן באברהם, ועיין בלשון הרמב"ם בפ"ז מהל' דעות ה"ח במש"כ כלפי הלאו דלא תקום ולא תטור, עיי"ש דצריך למחות הדבר מלבו ולא יטרנו, שכל זמן שהוא נוטר את הדבר וכו', לפיכך הקפידה תורה על נטירה עד שימחה העון מלבו ולא יזכרנו

כלל, ע"כ, וענין זה הוא דבעי במובל כדי שלא ייאחר כלום ממעשה המטע, ועי"ז יוכל המטע להיימחק, וכנמ'.

וב"ה שוב מצאתי בדברנו יוצה בשע"ת שער ג' לוח מ"ד, עיי"ש לגבי ענין תיקון המעוות דבעי במשובה, שבגזל וחמס הוא עד שיעיב הגזילה, וכגיעור והלין לו אין נער הכושה נמחל עד שיבקש מחילה, ע"כ, הרי שהשוה את בקשת המחילה לנער, עם החזרת גזילה דגזלן, שהוא כנ"ל בגדר של מעוות לא יוכל למקון כמבואר בממני', והוא להדיא כמוש"כ, והדבר מבואר יותר למש"כ רש"י בדף נ"כ. עמש"כ בגמ' שם, ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו, אבל נערו אפילו הגיע לו לילי נציות וכו', וז"ל בד"ה אבל נערו, שדוחק על בושתו אינו נמחל לו, ע"כ, דמבואר שעיקר הענין בדין המיוחד של המשנה מחמת בושת הוא, ומשום שזה קייש עד עכשיו, וק"ו בקוטע את ידו וכדומה, ועיין ג"כ בטור בחו"מ בסי' תכ"ג שג"כ כתב את הדין בלפי נער הכושה, ועיי"ש בפרישה בס"ק ח' ובב"ח שם בגרסתנו בדברי הטור, ובמש"כ בשמ"ע שם בס"ק ח', עיי"ש, ועיין בערוה"ש שם שבאין לו בושת ח"י מחילה, עיי"ש, וזהו מש"כ רש"י מלער הכושה דהו"ל כלא המזיר הגזילה וכנ"ל, והוא מבנ"ת, וזהו דין המשנה בב"ק וזהו דין הרמב"ם כאן, ושו"ר גם במובא הלבבות שער המשובה פרק י' שג"כ כתב את ענין בקשת מחילה בגיעורו בגופו או הולית עליו שם רע, בשומו גדר של השבת ממון דגזילה והולדת בן ממזר, עייש"ט, והוא בנת'.

וי"ל בזה מש"ה הערוך לנר ביבמות דף כ"ב: שם, על קושיית הגמ' דהאי לאו בר תשובה הוא וכדברי ר"ש בן מנסיא, דמאי קושיא היא, והרי בממני' במגיפה שם פליג ר"ש בן יוחי ודרים לקרא דמעוות לא יוכל למקון שאין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן בתחילה ונתעוות, ומי זה, זה ת"ח הפורש מן התורה, עיי"ש, ות"ש י"ל דממני' דיבמות דחייב על מכתו וקללתו כרשב"י אזלא דלא דרים לקרא שאינו יכול ליתקן, ומש"ה מהני תשובה והו"ל עושה מעשה עמך, עיי"ש, ולמש"כ הרי ממני' דף נ"ב: (ולהלן יח' בעז"ה דכמו"כ מבואר בממני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל) מבואר שיש ענין מה שכל שיש רושם לא נמחק החטא, שהרי כגמ' להכי אזלא ממני', ונמצא דקתם ממני' היא כר"ש בן מנסיא, ומש"ה פסיט"ל דהכי אזלא גם קתם ממני' דיבמות, ומש"ה מקשה מיני' הגמ'.

יישוב קושיית הלח"מ בס"ק א' ומשה"ק שם בסתירת המשניות

ו) אכן נראה, שכל זה אינו אלא הגידון בממני' דב"ק, אבל ממני' דיומא בענין אחר קמיירי, והוא כלפי ענין המחילה שהיא הסליחה שלא להיות נענש על החטא, שלזה בעי תשובה מיהת, וכנמ' בדברי ר"ח בתוס' ב"ב דף פ"ח: הנ"ל בס"ק ד', שע"ז קמ"ל ממני' שרק בבין אדם למקום התשובה היא כלפי הקב"ה שבכיכול כלפיו פגע וחטא כדקרי לי' בין אדם למקום, שזה בעי בקשת סליחה וכפרה מהקב"ה, אבל בין אדם לחבירו שפגע בחבירו, בעי בקשת סליחה ממי שפגע בו דהיינו חבירו, ורק בכה"ג תשובה הוי ואל"כ אין כאן תשובה למחילה כשלא ביקש ממי שעשה נגדו, דכשם שחטא נגדו צריך עכשיו להעמיד עצמו מחמיו לבקשו שימחל לו, וזהו דין הרמב"ם בפ"ב מהל' תשובה הנ"ל שהביא לדין המשנה דיומא הנ"ל, ומשנם דין זה בכל עבירות של ממון הוא, שמע"פ שלא נשאר רושם החטא כשהחזיר לו הממון, מ"מ דין המחילה בעי לה ממי שפגע בו, ומשמ"כ בהל' תובל ומזיק מיירי הרמב"ם בדין המיוחד של מחיקת החטא שאינו תל אלא ע"י פיום ומחילה, וזה למנם ליכא אלא בחבלה, וכנמ', ומו ל"ק קושיית הלח"מ בסתירת דברי הרמב"ם, וכן דכמוכן מו לא קשה מש"ק בסתירות המשניות.

וזה מבואר בלשון הרמב"ם, שבהל' תשובה כתב את הענין לגבי מחילה, ואילו בהל' חו"מ כתב את הענין לגבי מתכפר ואין מתכפר לו, והיינו משום, דלשון כפרה כ' רש"י עפ"ת (נרשמית פל"ג כ"ח) עמש"כ שם לכפרה פניו וז"ל, ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים, כולן לשון קינוח והעברה הן, ולשון תרמי הוא, והרבה בגמ' וכפר ידי' בעי לכפורי ידי' בהוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קודש כפורי זהב, על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק, ע"כ, והיינו העברת הדבר וביטולו, וזה אינו אלא בחבלה שיש בה מעבה כלפי ענין זה וכנ"ל, וע"ז מיירי הרי מיירי הרמב"ם בהל' חו"מ, אבל בהל' תשובה מיירי הרמב"ם על מחילה, דהעברה ממילא ליכא בחשובה על חטא שבין אדם למקום, כל שיש מחילה כיון שבטל רושם החטא בהחזרת הממון בלבד, אלא שחנאי בחשובה היא בקשת המחילה, ולכן כתבו הרמב"ם רק לענין המחילה, וכנמ'.

וא"ש לפי"ז מה שכתב הרמב"ם בהל' חו"מ והוא ממתני' דב"ק דף נ"ב. הנ"ל, שאפילו הגיע כל לילי נציות שבעולם לא נתכפר לו וכו', ולימא ענין זה ממתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל דמיירי על כל עבירות שבין אדם לחבירו, ולא ברמב"ם בהל' תשובה הנ"ל, ולמש"כ נראה, שכבר נת' בסי' כ"ח שם שעיקר ענין קרבן הוא כלפי ביטול ומחיקת החטא, עיי"ש, ות"כ כאן דמיירי על ביטול החטא, שפיר ישנו קמ"ל אגם כל לילי נציות שהם קרבן שבכוחו לבטל החטא, אין בכוחם לבטל את החטא בלא שמיבטל המלילות הקיימת בנחבל שאינה בטילה אלא ע"י פיום ומחילה, דם"ד דמהני בכח קרבן וקמ"ל דלא מהני, אבל כלפי הענין שבממני' דיומא וברמב"ם בהל' תשובה דמיירי על המחילה והסליחה, פשיטא שאינו ענין לאילי נציות שאינם פועלים כלל בענין זה, ומש"ה מ"ל קמ"ל ע"ז.

ביאור לפי"ז בנפק"מ למעשה שישנה בין המחילה דגזילה למחילה דחבלה, ויישוב ההיא דר"ה דעלבוני מחול לך

ז) **ולפי"ז נראה**, שנפק"מ גדולה ישנה בדין הנוסף המבואר במשנה בב"ק וברמב"ם בהל' חו"מ, ולא קאי בזה במחילה שבגלל"ה נבעי לה מדין עבירה שבין אדם לחבירו, דהתם קאי במחילה גרידא לאחר החזרת הממון, אבל הכא הרי כ"ל בעי פיום ומבטליני לרונזי' (וכמוש"כ בהת"ח בבדחשים פל"ב הנ"ל בס"ק ו' במש"כ בכפרה פניו), וכ"ל בס"ק ה' מדברי המחירי, והוא דין נוסף שאינו אלא בחובל.

ובזה מש"ק בענף יוסף בע"י ביומא דף פ"ה:, דלכאורה פשיטא שבין אדם לחבירו כשלא ביקש ממנו מחילה, שלא נמחל גם החלק שבין אדם למקום והלאו דלא מגזול שים בזה, עיי"ש ממש"כ בשו"ת חוו"י, ועיין בזה ג"כ בפרמ"ג בחו"מ סי' מר"ו במש"ז ס'

ובפר"ח שם שכ"כ בשם הר"ש גרמינאן עיי"ש, ועיי"ש ברי"פ בע"י שם, וע"ז הק' הע"י, מהא דר"ה דף י"ז:, שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל, כתוב בתורתכם אשר לא ישא פנים, וכתיב ישא ה' פניו אליך, נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך, הגיע זמן ולא פרעו, בא לפיים את המלך, ואמר לו עלבוני מחול לך, לך ופיים את חבריך, הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום וכאן בעבירות שבין אדם לחבירו ע"כ, הרי דעלבוני מחול לך קאמר, והרי כנ"ל גם הבין אדם למקום אינו נמחל בכה"ג, עיי"ש.

ולמש"כ נראה, דעיין בסי' כ"א שם, שנת' שענין ישא ה' שנאמר לגבי תשובה בסוגיא דר"ה הנ"ל, הוא כלפי מחיקת החטא וביטולו, שהוא חסד מיוחד ולישראל דווקא, וע"ז נאמר לא ישא פנים אלא צא ופיים את חבירך והיינו בהחזרת הממון, והוא בגוונא שדין המחילה דבעי מחבירו על הפגיעה בו, מתקיים במה שאינו מקפיד עליו וסלח לו, אבל ויתר לו רק על החטא כנגדו ולא על הממון, וכנ"ל לגבי חבלה דבעי בלב שלם אע"פ שלדין בין אדם לחבירו סגי במחילה גרידא, וע"ז שפיר עלבוני מחול דמיירי על מחילה ועונש שנמחל ע"י שאמנם מחל לו חבירו עפ"י דין מתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל, אבל עכ"פ נשיאת פנים שכנ"ל לגבי מחיקת החטא קמיירי, זה אכן ליכא עד שיפיים את חבירו ויבטל רושם החטא, והוא ע"י החזרת הממון או מחילת הממון, ואינו ענין למתני' דיומא דודאי גם הבין אדם למקום לא נמחל בכה"ג.

עוד נפק"מ בזה לגבי בקשת מחילה אחרי ג' פעמים

ח) עוד נפק"מ נראה שיש בזה, למבואר בגמ' ביומא דף פ"ז. שכל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים, עיי"ש מקראי, ונפסק כן ברמב"ם בפ"ב מהל' תשובה שם ה"ט הנ"ל, ומשמע שאם ביישו ולא מחל, נמחל לו בלא שימחול, דאל"כ בע"כ לבקש יותר כדי שתהא לו מחילה, וכן מפורש במרדכי הובא בד"מ באו"ח סי' תר"ו ס"ק ב', שאחרי ג' פעמים רואה הקב"ה שמשפיל עצמו ומוחל לו, עיי"ש, והיינו שנאמר בזה שבקשה של ג' פעמים הו"ל בקשה בתכלית שיש בה, דהיינו שישפיל עצמו לפני מי שחטא לו, ושוב סגי בהכי, דעיקרו הוא רק בבקשת המחילה, דהמחילה ע"י הקב"ה היא, וכן מפורש בפר"ח בסי' תר"ו, עיי"ש שלא נאמר במתני' עד שיתרצה חבירו אלא עד שירצה את חבירו, וכשרילה אע"פ שלא נתרצה סגי, (אבל לא א"ש דלשון זה איתא גם במתני' דב"ק דף נ"ב. והתם בעי שיתרצה, וכלהלן), והוא כנ"ל שהוא רק דין בתשובה שצריכה ג"כ בקשת מחילה, אבל בהל' חו"מ מפורש ברמב"ם שאינו מתכפר לו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו, דמבואר דבע"כ בעי עד שימחול, ולא הביא כאן הרמב"ם הא דג' פעמים סגי, והוא משום שכנת' הכא כל שלא מחל אכתי מציאות החטא קיימת וא"א למוחקו, ומש"ה בע"כ עד שימחול, (ואע"פ שהמקור לג' פעמים הוא מאחי יוסף והתם בושת הוי ולא רק הפסד ממון, בלא"ה כ' שם המהרש"א שמחל כבר בפעם ראשונה, ולא נכתב ג' בקשות של מחילה אלא להורות דבעלמא בעי עד ג', עיי"ש, וא"כ י"ל דלהורות כלפי דין המחילה הכללי של בין אדם לחבירו שיש גם בבושת נאמר הדבר, ולא כלפי הכפרה ומחיקת החטא שהי' בדבר, ובלא"ה התם על עונש מיוסף דאגו ולא כלפי שמים מיירי קרא, והמחילה שם היא גדר המחילה דבעי בכל בין אדם לחבירו, וע"ז שפיר קמ"ל רק ג' פעמים, ואינו ענין לבקשה שמחמת כפרת החטא, וכנ"ל).

וזה מדויק ג"כ ממש"כ הרמב"ם בהל' חו"מ בה"י וז"ל, ואסור לנחבל להיות אכזרי וכו', ע"כ, שכתב לה הרמב"ם בוי"ו החיבור כהמשך למש"כ לעיל, ואילו בהל' תשובה שם כתבו כהלכה בפנ"ע, אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפיים, עיי"ש בה"י, וית' בע"ה להלן בס"ק ט"ו, והיינו משום, דהכא מיישך שייך למש"כ בה"ט דבע"כ בעי עד שימחול ולא סגי בבקשת מחילה בלבד, שע"ז המשיך הרמב"ם שאסור להיות אכזרי ולא למחול, אבל התם הרי גם אם לא ימחול, אחרי ג' פעמים נמחל לו העון, ומה שאסור להיות אכזרי, דין נוסף הוא שאינו ענין למחילה שכ' שם הרמב"ם בה"ט, וית' בעז"ה להלן בס"ק ט"ו, ומש"ה לא כתבו בו"ו החיבור, (ושו"ר בתוס' יוהכ"פ ליומא דף פ"ז. בהא דאם יחטא ופללו, שנקט בפשיטות שאם לא מחל אין החטא נמחל, עיי"ש, ולענ"ד לא כן מבואר ברמב"ם כאן).

וראיתי מובא בשם הגר"י בלזר זצ"ל להוכיח מהא דיומא דף פ"ז. מכמה אמוראי דהוו ממצי נפשי' קמי מי שפגע בהם שיבקש הלה מחילה ממנו, עיי"ש, דיק' דמ"ט לא מחל לו סתם, והוכיח מזה דלא סגי במחילה בלא בקשה אלא בעי בקשת מחילה דווקא, והוא ג"כ כנ"ל שהוא דין בתשובה שלא תהא רק כלפי שמים אלא גם כלפי חבירו והוא ע"י בקשה ממנו דווקא, אלא דלמש"כ אין זה אלא כלפי דין הרמב"ם בהל' תשובה, אבל כלפי משנ"ת בדברי הרמב"ם בהל' חו"מ שהוא מחיקת מציאות החטא שרק עי"ז נמחק החטא, פשיטא דמהני גם בלא בקשה, אלא שאין בזה נפק"מ למעשה דפשיטא דכל שלא עשה תשובה בלא"ה אין נמחק החטא, ותשובה בבין אדם לחבריו רק ע"י בקשה הוי וכנ"ל.

בבקשת מחילה ממת שכתבו הרמב"ם רק בהל' תשובה,

ט) וא"ש בזה מה שבהל' תשובה כתב הרמב"ם שם לדיני בקשת מחילה ממת המבואר בסוגיא דיומא דף פ"ז. עיי"ש בה"י שכ' וז"ל, החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש מחילה, מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו, ואומר בפניהם חטאתי לה' אלוהי ישראל ולפלוני זה שכך וכך עשיתי לו וכו', ע"כ, ומ"ט לא הביאו גם בהל' חו"מ שג"כ מיירי הרמב"ם על דין של בקשת מחילה, אכן כנ"ל דין הרמב"ם בהל' חו"מ הוא כלפי הרושם שנשאר, ובמת בטל הרושם וכנ"ל במש"כ בס"ק ד' מרוצח דלא חשיב מעוות לא יוכל לתקון, וא"כ לא נשאר דין בקשה מצד הרושם אלא מעצם דין תשובה שכנת' עיקרה הוא בבקשת המחילה, ואין זה אלא הדין המבואר בהל' תשובה, ומש"ה לא הביאו אלא בהל' תשובה.

וא"ש לפי"ז מש"כ הרמב"ם בהל' תשובה שם, שאינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, דבפשוטו מש"כ הרמב"ם לעולם, היינו לגמרי ובכלל, ולא כ"כ הרמב"ם בהל' חו"מ, ומשום שלגבי ביטול החטא לגמרי דמיירי בהל' חו"מ, אין זה שבלא מחילה אין כלל חלות בתשובה, שהרי אינו אלא פגם במחיקת החטא ולא במחילה, אבל בלא רילוי ובקשת מחילה דמיירי ע"ז הרמב"ם בהל' תשובה הנ"ל, אין כלל מחילה ותשובה, ומש"ה הדגיש הרמב"ם

את ענין הלעולם רק בהל' תשובה, אבל בני הרב משה נ"י הוסיף, די"ל הכוונה במש"כ הרמב"ם לעולם דהיינו אע"פ שמת הניזק דעכ"פ בעי בקשה מיני', ומשא"כ בהל' חו"מ אינו לעולם, דבמת שפיר בטל הרושם גם בלא מחילה, וכנ"ל.

ועיין במג"א בסי' תר"ו ס"ק ג', שכתב דמש"כ בשו"ע שם בקשת מחילה ממת על קברו דווקא, הוא כגון שפגע בו בחייו, אבל אם חירפו לאח"מ א"צ לילך על קברו, אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו, ע"כ, ולכאורה צ"ב, דכיון שמבואר בדברי המג"א דשייכא בקשה ממת בכל מקום ולא רק על קברו, מ"ט בפגע בחייו בעי על קברו דווקא, ובע"כ מזה שכל הדין הוא דין בקשה ולא בחלות המחילה, וכנ"ל בס"ק ח' דמש"ה סגי בג' פעמים, ובזה מחיים שפגע בגופו בעי בקשה מגופו שהוא רק אצל קברו, ומשא"כ לאח"מ שאין כאן גוף והפגיעה במהותו היא, מהותו אינו בר תפיסת מקום ומש"ה שייכא בקשה בכל מקום שהוא, וא"כ מבואר מזה דין בקשה ולא דין מחילה, וכנת'.

אח"ת 1234567

ועיין ברמ"א בחו"מ סי' תכ"ב א', שכ' עמש"כ בשו"ע שם כדברי הרמב"ם בהל' חו"מ, לעיין באו"ח סי' תר"ו, וכתב שם הסמ"ע בס"ק ו' שהכוונה היא למש"כ שם הרמ"א בסעיף א' שאם הוציא עליו שם רע אינו צריך למחול, ולכאורה יק' דמ"ט כתב את זה הרמ"א רק על זה, ולא גם עמש"כ שם את ענין המחילה של ג' פעמים ואת ענין בקשת המחילה ממת ועוד, ומשמע כנת' שדינים אלו אינם נוגעים למש"כ בחו"מ הנ"ל לגבי חובל, וכנ"ל בס"ק ח' שאין בזה דין ג' פעמים דווקא, וכן אין דין זה במת, והוא כנ"ל.

במחלוקת בבא על א"א ברצון אם בעי פיוס דבעל

י) ועיין בנובי"ק או"ח סי' ל"ה בד"ה ולכן, והובא בשע"ת באו"ח סי' תר"ג א', שהבא על א"א הוי בין אדם לחבירו וצריך פיוס דבעל, אבל במהרי"ק בסי' קכ"ט והובא בפר"ח ופרמ"ג בסי' תר"ו, מבואר שאמנם אם בא באונס בעי פיוס בעל משום בושת ופגם ועי"ז הו"ל בין אדם לחבירו שכל אילי נביות אין מכפרין ע"ז, אבל אם הוא ברצון לא הוי בין אדם לחבירו ואסור לפרסם החטא, עיי"ש, וקשה מ"ט ברצון א"צ פיוס בעל ותיפו"ל מצד מה שאסר אשתו עליו, וכמוש"כ הנוב"י, אכן למש"כ כשהיא אסורה על בעלה בלא"ה הו"ל מעוות לא יוכל לתקון, וא"א למחוק החטא גם ע"י מחילת הבעל, וכהוליד בן ממזר שנשאר רושם החטא, ומש"ה רק באונס שאינה נאסרת והנידון רק מצד בושת דבעל יש כאן דין בקשת מחילה, אלא דלמשנ"ת הרי גם כשנשאר הרושם ע"י איסור לבעלה אכתי בעי בקשת מחילה מדין הרמב"ם בהל' תשובה הנ"ל כדי שעכ"פ יסלח חטאו, ושפיר כ' הנוב"י שגם בכה"ג בעי בקשת מחילה, וי"ל.

אוצר החכמה

הצ"ע במש"כ הראב"ד בב"ק דף צ"ב.

יא) אלא שבגוף משנ"ת, צ"ע ע"ז ממש"כ הראב"ד בב"ק דף צ"ב. וז"ל, דזה שנתכוון לצערו אינו יוצא ידי שמים עד שיפייס את חבירו והוא יבקש עליו רחמים מפני שחטא בצער חבירו, כמו שאמרנו לענין גזילה (ב"ק דף ס':) חבול ישיב רשע גזלה ישלם, אע"פ שמשלם גזלה רשע הוא וצריך כפרה על חטאו, ע"כ, ולמש"כ הרי בגזילה אינו צריך את הכפרה המבוארת במתני' דדף צ"ב. הנ"ל וא"צ בזה לבקשת רחמים שכ' הראב"ד, וכן שדין המשנה אינו עושהו רשע וכנ"ל במש"כ בס"ק ד' בהא דיבמות דף כ"ב. דהו"ל עושה מעשה עמך, ורק בדין בקשת מחילה דתשובה שבכל בין אדם לחבירו הוי גם בגזילה ובלא זה הו"ל רשע, ולמשנ"ת הרי זה אינו ענין למתני' דב"ק, וכנראה לדעת הראב"ד מתני' דב"ק הוא אותו דין של המשנה ביומא, וזה שלא כנת', וצ"ע.

יישוב דברי הכס"מ וביאור עצם הקמ"ל של הרמב"ם דבעי וידוי גם בחטא שבין אדם לחבירו

יב) ומעתה נראה בביאור דברי הכס"מ בפ"א מהל' תשובה ה"א הנ"ל בס"ק ב', שהרי עיקר דברי הרמב"ם הם לאשמועינן בקרבן שאינו מכפר בלא וידוי, שע"ז הוסיף כמו"כ מחובל בחבירו ומזיק ממונו שאע"פ ששילם בעי וידוי, וראיתי לדייק, דמ"ט כתב הרמב"ם שם את הנידון על חובל ומזיק ממונו, ולא על חובל וגזלן כמוש"כ בפ"ב ה"ט הנ"ל בס"ק א', אכן נראה שהקמ"ל הוא למשנ"ת בסי' כ"א שם שדין וידוי המעכב את התשובה הוא כלפי ביטול ומחיקת החטא, דמחילה ואי עונש איכא גם בלא וידוי, עיי"ש, ובזה ס"ד שרק בתשובה שהיא חידוש וחסד מיוחד בעי ג"כ וידוי, אבל קרבן שעפ"י התורה מבטל את החטא וכנת' שם בארוכה, הוי ס"ד שא"צ וידוי כדי לפעול ביטול זה, וע"ז קמ"ל הרמב"ם שגם בקרבן בעי וידוי, וע"ז הוסיף הרמב"ם מחובל ומזיק ממון חבירו, ומשום שכנת' בהם ישנו דבר המבטל את מציאות החטא, והוא החזרת הממון במזיק ממונו ובקשת מחילה בחובל שכנ"ל בס"ק ה' מדברי רבנו יונה, ענין אחד הוו, וס"ד שזה עצמו מעשה מבטל הוא וא"צ וידוי, וכשם שמציאות החטא בעוה"ז מונעת את מחיקת החטא, ס"ד שה"ה כ"ה להיפך, וביטול החטא בעוה"ז יפעל מעצמו את מחיקת החטא ושוב א"צ וידוי למחיקת החטא, וע"ז קמ"ל הרמב"ם דמ"מ צריך בזה וידוי כבקרבן שהוא ג"כ דבר המבטל את החטא ומ"מ אינו פועל בלא וידוי, ומש"ה כ' הרמב"ם את הקמ"ל בחובל ומזיק ממון ולא בחובל וגזלן כבפ"ב, דהתם כלפי חיוב מחילה מיירי, שע"ז הביא הרמב"ם כמה היכ"ת לחיוב בקשת המחילה ממי שפגע בו, אבל כאן כלפי סוגי ביטול מיירי, שבמזיק ממון הוא בהחזרת הממון ובחובל הוא במחילת הנחבל, וב' סוגים בלבד איכא בענין זה, ומש"ה כתבם הרמב"ם בחובל שהוא סוג אחד ובהשבת ממון שהוא סוג שני.

ולפי"ז נראה בביאור דברי הכס"מ, דמש"כ הכס"מ עמש"כ הרמב"ם שהיא משנה בב"ק דף צ"ב. הנ"ל, ודאי לא כלפי דין הרמב"ם דלא סגי בלא וידוי מיירי, שזה אינו ענין כלל למתני' וכנ"ל מתמיהת האחרונים ז"ל בזה, וודאי ג"כ שאינו ענין למתני' דיומא דף פ"ה: הנ"ל ומש"ה לא הביאה הכס"מ, וכן דמתני' מיירי בחובל בלבד והרמב"ם כאן הרי מיירי ג"כ במזיק ממון, אלא שכלפי מה שמבואר מדברי הרמב"ם שבחובל ישנה מציאות שמתבטלת ע"י מעשה, וכנ"ל שרק מה"ט ס"ד שא"צ וידוי, ע"ז כתב הכס"מ מקור ממתני', שכנת' כל עיקרה הוא לביטול החטא ע"י ביטול המציאות הקיימת עי"ז שימחול לו הנחבל, ועל מזיק ממון חבירו א"צ מקור שהרי כנ"ל זוהי המשנה בחגיגה שהשבת הממון מבטלת את המעוות לא יוכל לתקון שיש בגזילה, ועל פרט זה ודאי ישנו מקור ממתני' לדברי הרמב"ם, ורק על חובל ונחבל בעי מקור, שע"ז הביא הכס"מ למתני' דב"ק הנ"ל, וע"ז כ' הכס"מ ומ"מ מאי דמפיק לי' רבינו מכל

חטאת האדם ל״ע היכא מייתי לה, דמשמע דמיישך שייך למש״כ לעיל וכמושה״ק בתוס׳ יוהכ״פ, ולמש״כ מבואר היטב, שהרי למש״כ נמצא, שברמב״ם כאן ישנם ב׳ קמ״ל שמתוכם יוצא דין הרמב״ם, א׳ דחבלה יש בה מעשה מבטל, וב׳ שאינו מועיל בלא וידוי, ועל דין א׳ שפיר כ׳ הכס״מ מקור ממתני׳ דב״ק הנ״ל, אבל ע״ז כ׳ הכס״מ דמ״מ על דין ב׳ שהביא הרמב״ם מקרא כמקור לזה ל״ע היכא מייתי לה, וממילא אכתי דברי הרמב״ם בהלכה למעשה שבו בלא מקור הוו, וזהו שהניחו הכס״מ בל״ע, ואמנם בספרי זוטא שהובא בילקוט שמעוני שהוא מקור דברי הרמב״ם, מבואר שם הדין לגבי גניבות וגזילות ולא הוזכר חבלות שכתב כאן הרמב״ם, דלמש״כ עיקר הנידון הוא ודאי בהחזרת ממון שזוהי ביטול מציאות החטא הפשוטה, וכנ״ל ממתני׳ דחגיגה, אלא שהרמב״ם הוסיף בזה עוד מציאות שאינה פשוטה מצד עצמה, דממתני׳ דדף ל״ב. ילפינן לה וכמוש״כ הכס״מ, וא״ש היטב דברי הכס״מ.

ועיין ברבנו יונה בשע״ת בשער א׳ מ״ה ושער ד׳ י״ח, שכתב את דין הוידוי שהוא לאחר השבה ותשלומין, עיי״ש מהא דב״ק דף ק״י. שהמביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא, ולכאורה הרי הרמב״ם בה״א שם השווה הדין לוידוי דחיי״מ שהוידוי לפני המיתה הוא וכמובן, ואילו כאן חזינן שצריך להיות הוידוי לאחר השבת הממון, ולמשנ״ת מבואר שפיר, דאכן וידוי שבא לבטל החטא אין לו מקום כלל כל שמציאות החטא קיימת וכנ״ל, ובע״כ לבטלה קודם ע״י השבת הממון וכמוש״כ הר״י, אבל בחיי״מ אין מציאות חטא דלא מיירי במעוות לא יוכל לתקון, והוידוי והמיתה הכל לכפרה וקינות הוא, ושפיר יש מקום לוידוי גם קודם המיתה.

ביאור המשנה בדף פ״ה: בדברי ראב״ע

יג) ובמש״כ נראה לבאר בהא דאיתא במתני׳ דיומא דף פ״ה: הנ״ל, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ״פ מכפר עד שירצה את חבירו, את זו דרש דרש רבי אליעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יוהכ״פ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ״פ מכפר עד שירצה את חבירו וכו׳, ע״כ, וברי״ף בע״י הק׳ דמה הוסיף ראב״ע עמש״כ ברישא דמתני׳, ואם להביא מקור לזה מקרא קאתי, לא הו״ל לחזור ולומר עבירות וכו׳ אלא רק הו״ל לומר אמר ראב״ע מנין וכו׳, עיי״ש, וכן ל״ב לשון את זו מה בעי למימר בזה, עיי״ש בתוס׳ יוהכ״פ מספר בינה לעתים עיי״ש.

ולמש״כ נראה, דלת״ק ענין בין אדם לחבירו הוא אותו גדר המבואר בדבריו במתני׳ שם באומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אחטא ויוהכ״פ מכפר, אין יוהכ״פ מכפר, ופירש שם הרמב״ם בפיה״מ הכוונה במש״כ אין יוהכ״פ מכפר, דהיינו שלא יעזרנו ה׳ שיעשה ביוהכ״פ מה שצריך לעשות כדי שיתכפרו לו עוונותיו באותו היום, עיי״ש, והיינו דיוהכ״פ שהוא לכפר, נת׳ בסי׳ כ״א שם שהוא הקינות וביטול החטא לגמרי, וכמובן שאין זה אלא לאחר שעשה תשובה של מחילה, ובד׳ חילוקי כפרה אכתי החטא קיים, ויוהכ״פ מכפר ומקנח החטא ומבטלו, וכנת׳ שם, והאומר אחטא ואשוב יש בו פגם שלא יעזרנו ה׳ לו לעשות את התשובה המביאה מחילה ואי עונש (וכנת׳ ענין זה באריכות בסי׳ שם, עיי״ש), וממילא לא יכפר יוהכ״פ, וה״ה בין אדם לחבירו לת״ק בלא בקשת מחילה אין כאן תשובה למחילה, וממילא לא יכפר יוהכ״פ לקנח ולמחוק את החטא שעדיין לא נעשתה תשובה עליו, וא״כ אינו דין להדיא כלפי כפרת יוהכ״פ אלא דממילא הוא כיון דליכא תשובה, וע״ז אמרו במתני׳ את זו דרש ראב״ע וכו׳, שבא ראב״ע לומר בזה, שאין זה דין דממילא, אלא יש דין וענין מקראי על ענין זה באופן ישר ולא ממילא, והיינו דילפינן מקרא דרק חטא שבין אדם למקום מבטלו הקב״ה ביוהכ״פ, אבל בחטא שבין אדם לחבירו, הרי בכל חטא כזה ולא רק בחבלה, ישנו את רושם החטא שאינו נמחק אלא ע״י מחילת חבירו, וכיון שאינו נמחק ממילא אין יוהכ״פ מכפר, והוא דין ישיר על הכפרה ולא רק על המחילה שרק בדרך ממילא אין ע״ז כפרה, וודאי טובא קמ״ל ראב״ע ומחלוקת גדולה יש כאן.

וא״ש בזה דיוק המשנה (כפי שהובאה בע״י), שבדברי ת״ק מוזכר הענין בחטא שבינו לחבירו, ובדברי ראב״ע מוזכר הענין בחטא שבין אדם לחבירו, והיינו משום, דלראב״ע יסוד אחר של חטא הוא, שיש חטא של בין אדם למקום ויש חטא של בין אדם לחבירו, אבל לת״ק אותו סוג הוא, אלא שכל שהוא בינו לחבירו בע״כ לבקש מחילה כיון שהנפגע הוא חבירו, אבל כלפי סוג החטא אין בו ענין מיוחד ונפרד בכפרתו, ומש״ה לא נקט ת״ק ללישנא דראב״ע.

הקושיות והסתירות בדינו של מי שביקשו ממנו מחילה ולא מחל

יד) והנה עיין בסוגיא דיומא דף פ״ז: בהא דאיקפד ר״ח על רב ואזיל רב לגבי׳ תליסר מעלי יומא דכיפורא ולא איפייס, ומק׳ הגמ׳ ע״ז, והיכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, עיי״ש דר״ח חלמא חזי וכו׳, וענין זה של כל המעביר וכו׳ אינו אלא ענין שאינו ראוי שלא להעביר על מידותיו וכמוש״כ הרמב״ם בפ״ז מהל׳ דעות ה״ז, עיי״ש שראוי לאדם לעבור על מידותיו וכו׳, ולכאורה קשיא, שהרי איסור ואכזריות יש כאן כמבואר ברמב״ם בהל׳ חו״מ ובפ״ב מהל׳ תשובה, והוא ממתני׳ דדף ל״ב. הנ״ל, ומ״ט לא מק׳ הגמ׳ מזה על ר״ח, ועיין בכס״מ בפ״ב מהל׳ תשובה ה״י הנ״ל, שכ׳ עמש״כ הרמב״ם ואסור להיות אכזרי וכו׳, מהא דיומא דף פ״ז: הנ״ל דמק׳ הגמ׳ על ר״ח מדרבא, וכן הביא ממתני׳ דב״ק דף ל״ב. הנ״ל שלא יהיה המוחל אכזרי, ואם הביאו הכס״מ, הרי תמוה יותר כנ״ל דמ״ט לא מייתי הגמ׳ ממתני׳ ולא מקשה עלי׳ אלא מדברי רבא, ואמנם בשו״ע או״ח סי׳ תר״ו א׳ הביא הרמ״א בשם מהרי״ל שהמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול, ולא כתב איסור, ובמשנה ברורה שם בס״ק ח׳ כתב משום כל המעביר על מידותיו וכו׳, וא״כ חדא הוא דין המשנה עם דינו של רבא, אבל אכתי לא א״ש מ״ט לא מייתי ממתני׳ דקשיא טפי ממה דקשיא מרבא, ובעיקר דכנ״ל ברמב״ם בהל חו״מ ובהל׳ תשובה מבואר שהוא איסור ולא רק ראוי וכנ״ל, וכן עיקר דברי הרמ״א תמוה, דמ״ט הביא זה ממהרי״ל והוא מפורש ברמב״ם בב׳ מקומות ולהדיא במתני׳ דב״ק הנ״ל, ומ״ט הביאו רק מדברי מהרי״ל.

הן אמנם דלכאורה יש להקשות ג״כ ממש״כ הרמב״ם בהל׳ תשובה בה״ט שם, שאם ביקש ממנו ג׳ פעמים ולא מחל הוא החוטא, וכיון דחוטא מיקרי הרי יק׳ מזה על ר״ח שלא מחל, אלא שהרמב״ם

בה"ט כתב את זה על לאחר בקשה של ג' פעמים שזהו שיעור שצריך הוא למחול, ואלו ר"ח דבעי מיני' רב י"ג פעמים, מבואר בגמ' שם וברמב"ם בה"ט שהי' רבו וצריך בקשה אפילו אלף פעמים, עיי"ש, וא"כ הו"ל כבאחר שעדיין לא ביקש ג' פעמים, וע"ז לא כתב הרמב"ם שהוא החוטא, אבל ענין דאכזרי מפורש ברמב"ם שהוא בפעם שני' כמוש"כ בהל' חו"מ, והיינו גם קודם השיעור שחייב למחול, וע"ז יק' כנ"ל, אלא דזה גופא צ"ב דמ"ש דחוטא אינו אלא לאחר ג' פעמים ואכזרי הוי לאחר פעם אחת, ומ"ש.

אוצר החכמה

מבאר שבכל בין אדם לחבירו ישנו קצת הענין שנת' לגבי המחילה דחבלה

טו) ונראה, דהנה כ' הרמב"ם בהל' חו"מ בה"י וז"ל, ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זה דרך זרע ישראל וכו' ע"כ, והוא ממתני' דב"ק דף צ"ב. הנ"ל, עי"ש ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי, שנאמר ויתפלל אברהם אל האלוקים וירפא אלהים את אבימלך וגו', ועיי"ש במאירי שענין הרחמנות התייחסה לאברהם ואם לא עביד כוותי' הו"ל אכזרי, ודבר זה כתב הרמב"ם ג"כ בפ"ב מהל' תשובה ה"י וז"ל, אסור להיות אכזרי ולא יתפייס, אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעוס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפיצה, ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון, אבל העכו"ם ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח, וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו, והגבעונים לא מבני ישראל המה, ע"כ, ולכאורה צ"ב דמ"ט האריך הרמב"ם בהלכות תשובה שתהא המחילה בלב שלם ונפש חפיצה וכו', ולא סגי לי' במש"כ בהל' חו"מ שאסור לו להיות אכזרי ולא ימחול, ומהו טעם השינוי בין דבריו בהל' תשובה לדבריו בהל' חו"מ.

אה"ח 1234567

ולמש"כ נראה דב' ענינים הם, א' בקשת מחילה, שכנת' בס"ק ח' אין המחילה לאחר ג' פעמים מעכבת, וגם בלא מחילה נמחל, דלפי"ז מה שיש בזה חטא למי שלא מחל אע"פ שבלא"ה נמחל חטא המזיק, בע"כ שהוא מגדר הלאו דלא תטור המבואר ברמב"ם בפ"ז מהל' דעות, אלא דהתם האיסור הוא על נטירה ע"י אי השאלת כלי או השאלה והזכרה, וכאן הוא ע"י נטירה באי מחילה אחרי בקשת ג' פעמים, (ומקורו כ' בס' עבודת המלך בהל' תשובה שם מילקוט שמעוני פ' חוקת -במדבר פכ"א ז'-, עיי"ש ממש"כ בשמואל א' פי"ב כ"ג, חלילה לי וכו' וחטאתי לה', עיי"ש) אבל ענין האכזריות כ' המאירי בב"ק דף צ"ב. שהוא מצד שאינו חושש על עונש רעהו, עיי"ש, וע"ז קמ"ל הרמב"ם בהל' תשובה הנ"ל, שאע"פ שכנ"ל רק חבלה הו"ל מעוות לא יוכל לתקון שעי"ז בלא מחילה אין כלל כפרה וקינוח וכנ"ל, ונטרד מן העולם כמבואר בגמ' חגיגה דף ט': הנ"ל לגבי בא על א"א ואסרה על בעלה, אבל יש ענין כזה ג"כ בכל בין אדם לחבירו וכנ"ל בס"ק י"ב מדברי ראב"ע דס"ל שכל בין אדם לחבירו הו"ל כחבלה, וגם אם אנן לא ס"ל כוותי' לגמרי, מ"מ חזינן ענין זה בדבריו, ואולי ס"ל לרמב"ם דלא פליגי ת"ק וראב"ע, ות"ק מיירי לענין שאינה תשובה כלל בלא מחילת חבירו וכנ"ל, וראב"ע הוסיף מקרא, שכל שלא מחל לו בגדר שנת' אצל חבלה, יש בזה כדי להפריע גם בכל עבירה שבין אדם לחבירו, ומש"ה יש אכזריות מצד עונשו של החוטא, בכל העבירות שבין אדם לחבירו.

וא"ש מש"כ הרמ"א בסי' תר"ו הנ"ל את הדין מדברי מהרי"ל, והרי מתני' היא וכנ"ל, דלמש"כ מתני' בחובל מיירי שאמנם נשאר חטאו של החובל בלא מחילה, וודאי יש כאן אכזריות, אבל בסי' תר"ו הרי מיירי השו"ע בכל בין אדם לחבירו, וע"ז ליכא להדיא במתני' שבלא מחילה גמורה יש עדיין רושם משהו של החטא המעכב כפרה גמורה, ואין מקור לזה ממתני' אלא רק מדברי מהרי"ל, ואמנם מהרי"ל למדו מדברי הרמב"ם וכנ"ל ממש"כ את הדין בהל' תשובה, והרמב"ם למדו כנ"ל מדברי ראב"ע, אבל דין זה של המהרי"ל הוא, ומש"ה כתבו בשם מהרי"ל, וי"ל, ועכ"פ מש"כ המשנ"ב שהוא מצד כל המעביר על מידותיו וכו' צ"ע, דא"כ דברי רבא, הם המתני' דב"ק הנ"ל, ומ"ט לא מייתי הגמ' למתני', ובע"כ דב' מילי נינהו ואכזרי ליכא בהא דיומא וכלהלן, ורק מדין מעביר על מידותיו הוא דקשיא, וא"כ כשכתב הרמ"א אכזרי בע"כ לאו היינו הדין דכל המעביר על מידותיו, וצ"ע.

מבאר דמה"ט יש ענין בבקשת מחילה לאחר ג' פעמים בכל עבירות שבין אדם לחבירו

טז) וא"ש לפי"ז מש"כ הטור באו"ח סי' תר"ו, שיבקש עד ג' פעמים ואח"כ אינו צריך, ובפר"ח בסי' תר"ו שם כתב דמשמע דעכ"פ ברוצה יכול לבקש יותר, וכן פירש"י ביומא דף פ"ז: בהא דרב שביקש מר"ח תליסר זימנא, דמשני הגמ' רב שאני דמחמיר על עצמו הי', עיי"ש, והק' הפר"ח דכיון דכבר נמחל בג' פעמים מה ענין יש לבקש יותר מג', עיי"ש, ולמש"כ אמנם יש מחילה וגם כפרה שלא כבחובל, אבל אכתי חסר בשלמות הכפרה, ושפיר יש מקום להחמיר כמוש"כ רש"י וכמשמעות דברי הטור.

ודבר זה מבואר ממש"כ שם הרמב"ם בל' תשובה בה"ט וז"ל, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו וכו', אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו וכו' וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לי, צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו וכו', ע"כ וצ"ב שהרי כבר כתב הרמב"ם בריש דבריו שאינו נמחל לעולם עד שירצהו לאחר שהחזיר לו מה שהוא חייב לו, ולמאי חזר וכתב שוב, אע"פ וכו' צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אכן למש"כ הוא הקדמה לב' הענינים המבוארים בהמשך דברי הרמב"ם שם, שענין א' הוא הענין המבואר במתני' דיומא הנ"ל וכמוש"כ שם הכס"מ ממתני' דיומא עיי"ש, והוא לענין מחילה וכנ"ל, וענין ב' הוא משנ"ת במתני' דב"ק הנ"ל עד שיתן לחבירו וכו' וירצהו, וכמוש"כ הכס"מ שם עמש"כ הרמב"ם אע"פ שהחזיר וכו' ממתני' דב"ק דף צ"ב. עיי"ש, ובענין א' כ' הרמב"ם אינו נמחל לעולם, שכנת' בס"ק ט' דהיינו שאין כלל מחילה בלא בקשה, אבל ענין ב' כן נמחל, אבל עכ"פ צריך לגמור הכפרה, ומש"ה ברישא לא הדגיש הרמב"ם החזרת ממון אלא שיתן לחבירו, דהיינו שצריך לגמור כל מה שביניהם שהוא לבטל החיוב ולבקש מחילה וכנ"ל, אבל בסיפא כלפי ביטול המציאות של חסרון ממון חבירו מיירי, שאע"פ שקיבל הממון ובטל החסרון, אכתי יש רושם וכנ"ל שבע"כ לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, ומש"ה תלאו הרמב"ם בהחזרת

הממון, ומה"ט נמי הדגיש הרמב"ם בענין ב' לשאול ממנו שימחול לו, ובענין א' לא כתב אלא וירצהו, דכנ"ל בענין א' גם כשלא מחל, כל שביקש כדינו סגי לפי הדינים המבוארים ברמב"ם בהמשך דבריו, אבל כאן צריך לשאול ולהתחנן עד שימחול לו, וע"ז המשיך הרמב"ם כלפי דין א' שהוא עיקר הדין, וכתב שבלא רצה למחול סגי בג' פעמים, ואת דיני מחילה ממת, ואח"כ בה"י חזר לדין השני דבעי לגמר הכפרה מחילה, וממילא שאם לא מחל הו"ל אכזרי, וכנת'.

ושו"ר בסי' קובץ על הרמב"ם בהל' תשובה שם, שהק' עמש"כ הכס"מ מקור לדברי הרמב"ם ממתני' דב"ק בדף צ"ב., והרי התם בחובל בלבד מיירי ולא במזיק ממון, וכאן מיירי הרמב"ם בכל מזיק ממון, עיי"ש, ולמש"כ לק"מ וכנת' שעכ"פ משהו מדין זה של חובל ישנו גם כאן, והוא מש"כ הרמב"ם אע"פ וכו', וע"ז שפיר הביא הכס"מ למתני' דב"ק, ואמנם עיי"ש בס' קובץ שכתב שבחובל מעכבת בקשת המחילה, ומשא"כ במזיק ממון שאמנם צריך אבל אינו מעכב, ושפיר הביאו הכס"מ, עיי"ש, והוא תמוה שהרי להדיא במתני' דיומא שאין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו, הרי שבכל בין אדם לחבירו מעכבת מחילת חבירו, אכן כנת' ב' ענינים הם, ובקשת מחילה מעכבת ולא מחילה, ורק בחובל מעכבת המחילה עצמה, והכא לא בעי לה אלא לכתחילה, ועיי"ש בס' קובץ שהביא מהא דב"ק דף ס': חבול ישיב רשע גזילה ישלם, אע"פ שגזילה משלם רשע הוא, והיינו כל זמן שלא פייסו, ולמש"כ אם הוא רשע ודאי שמעכבת המחילה, שהרי בחסרון כפרה לאו רשע הוא וכנ"ל בס"ק ד' מע"מ שאני צדיק וכו', אלא דהכא על ענין אחר מיירי, וכנת'.

אוצר החכמה

ביאור השינויים שבין היותו חוטא לבין היותו אכזרי, ובין דברי הרמב"ם בהל' תשובה לדבריו בהל' חו"מ

יז) ומעתה הרי מבואר שפיר מ"ט הו"ל חוטא רק בג' פעמים, ואכזרי בפחות, דחוטא מצד שמירת הדבר הוא, שע"ז השיעור הוא כנ"ל בס"ק בג' פעמים, אבל האכזריות היא מצד עונשו של חבירו, וגם בפחות כיון שאינו מוחל אכזרי הוי, אלא דא"כ צ"ב לכאורה דלמ"ל ג' פעמים שכתב הרמב"ם בה"ט, ותיפו"ל דעכ"פ נענש על ידו והו"ל איסור מצד אכזריות כמוש"כ הרמב"ם בה"י, אכן נראה שכלפי מחילה שהיא על מה שפגע בו והדבר הוא בינו לחבירו, שבזה חיובו של המזיק הוא בקשת מחילה שפירושה הוא בקשה בג' פעמים, ודינו הוא לזה, בזה אין הניזק חייב למחול בלא מילוי חיובו של המזיק, ורק כשנתמלא חיובו ועדיין לא מחל הו"ל חוטא וכנ"ל, ורק מידת חסידות יש למחול מצד מעביר על מידותיו וכקושיית הגמ' בהא דר"ח, וכמו שיבואר להלן בעז"ה, אבל כלפי רושם החטא שהוא במה דחשיב הוא כנפגע עד עכשיו שעליו לבטל פגיעתו זו, אין זה ענין בינו לחבירו ואין כאן חיוב בקשה, אלא מציאות יש כאן שהיותה קיימת עדיין משווי עונש על השני, והשארת העונש הו"ל אכזריות, ולכן עליו לבטל את הרגשת פגיעתו שיש לו עכשיו, קודם ג' פעמים, אבל סליחה לחבירו שהיא כנ"ל בינו לחבירו על מה שהי' מקודם לכן, ע"ז אכן בעי ג' פעמים וכנ"ל, וב' עניני מחילה ישנם כאן, שאת ענין המחילה על אי השארת הפגיעה עכשיו, חייב הוא מיד, ואת המחילה על לשעבר אינו חייב אלא בג' פעמים, ומש"ה הדגיש הרמב"ם בהל' תשובה בה"י שם שיהא בלב שלם ונפש חפיצה, שענינו כנ"ל בס"ק ז' בביטול הרגשתו בלבו עד כדי תפילה עליו, וכנ"ל מדברי המאירי, דקמ"ל הרמב"ם בזה שעל סוג זה וענין זה של מחילה מיירי, וכנת' שרק ע"ז הו"ל אכזרי באי מחילה מיד, ואת זה לא הוצרך הרמב"ם לבאר אלא בהל' תשובה כדי לבאר שאינו על ענין המחילה דמיירי ע"ז הרמב"ם בה"ט שם, אבל בהל' חו"מ לא הוצרך לכתוב כן כדי לבאר על איזה ענין של מחילה מיירי, שהרי כנת' התם לא מיירי הרמב"ם אלא על ענין זה, וממילא מבואר שכשכתב הרמב"ם למחול ולא להיות אכזרי, סגי ע"ז מה דידעינן מכל מהלך דבריו על איזה ענין מיירי הרמב"ם, ושפיר מיושב משה"ק לעיל בס"ק ט"ו מ"ט כ' ענין זה רק בהל' תשובה ולא בהל' חו"מ.

אח"ח 1234567

ונמצא לפי"ז, דמש"כ הר"מ בהל' חו"מ בפעם ראשונה ושני', לאו דווקא שני' הוא, וגם ראשונה הו"ל אכזרי, ובמקור מאברהם לא אשכחן שביקשו ב' פעמים, דכנ"ל כיון שמצד שלא ייענש הוא, מה לי ראשונה ומה לי שניה, וצ"ל דמש"כ הר"מ שני' הוא הפלגת אכזריות אחרי שנתחנן לו פעמיים, אבל ה"ה פעם אחת וי"ל.

יישוב לפי"ז בסוגיא דדף פ"ז: הנ"ל

יח) ומעתה הרי א"ש היטב הסוגיא דר"ח ביומא דף פ"ז: הנ"ל, דנראה שודאי ידעה הגמ' שמחל לו ר"ח בלב שלם לבטל מה שהי' בלבו עליו עכשיו, וממילא אין כאן אכזריות מצד השארת החטא, וכל הנידון הוא רק כלפי מחילת הלשעבר, שכיון שהי' רבו לא סגי בג' פעמים ובעי בקשת מחילה עד אלף פעמים כמוש"כ הרמב"ם בהל' תשובה שם, וכל הקושיה היא רק מצד מידת חסידות דמעביר על מידותיו שאין כאן לא אכזריות ולא חטא, ומש"ה לא הקשתה הגמ' מזה כלל, וכנת', וזה מתאים למש"כ המשנה ברורה בסי' תר"ו ס"ק ט' עמש"כ שם הרמ"א עפ"י תירוץ הגמ' ביומא שם דר"ח חלמא חזי, שכל שהוא לטובת החובל שלא למחול א"צ למחול, וכ' ע"ז המשנ"ב דמ"מ מלבו צריך להסיר השנאה, עיי"ש, והוא ענין הנ"ל שכתבו ג"כ הרמב"ם בפ"ו מהל' דעות ה"ו, עיי"ש שכשיחטא איש לחבירו לא ישטמנו וכו', וע"ז סיים שלא יהי' המוחל אכזרי והביא מהא דאברהם ואבימלך, והוא מה שמבואר במתני' דב"ק דף צ"ב. הנ"ל, שכנת' הוא כלפי עקירת רושם החטא שישנו עכשיו, שה"ה ענין אכזרי הנ"ל, והרי נתבאר כנ"ל דפשיט"ל לגמ' גם בהו"א דר"ח מחל בלב שלם, ומה שמבואר בגמ' דשרי שלא למחול לטובת החובל הרי לאחר שכבר בטל הרושם הוא, והיינו כמוש"כ המשנ"ב.

דברי הרמ"א באו"ח סי' תר"ו לענין מוציש"ר

יט) והנה עיין ברמ"א באו"ח בסי' תר"ו שכ' עמש"כ שם בשו"ע את החיוב למחול בעבירות שבין אדם לחבירו, שאם הוציא עליו שם רע אינו צריך למחול לו, עיי"ש, ובטעם הדבר כתבו ראשונים ואחרונים שהוא משום דאיכא דשמע בהא ולא שמע בבקשת המחילה והסליחה, ונשאר השם רע, והיינו שנשאר עדיין מה שביישו, ולכאורה הרי למשנ"ת כן הוא בכל חובל, ומ"מ הוי אכזרי מה שאינו מוחל בלב שלם לבטל מה שעשה לו, ומ"ש בזה מוציש"ר.

ולכן נראה, דהנה מקור הדין הוא בירושלמי פ"ח דב"ק ה"ז, עיי"ש תני ר' יודה וכו' ונתן לך רחמים ורחמך, סימן זה יהא בידך כל זמן שאתה רחמן המקום מרחם עליך, אינך מרחם אין המקום מרחם עליך, רב אמר אדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו,

יעשה שורת בני אדם ויפייסנו, דכתיב ישור על אנשים וגו', ואם עשה כן מה כתיב תמן, פדה נפשו מעבור בשחת וגו', א"ר ייסה הדא דתימר שלא הוציא עליו שום רע, אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית, ע"כ, ולכאורה צ"ב דלמ"ל לקראי שהביא הירושלמי מונתן לך רחמים וגו', והרי במתני' כבר מייתי קראי דאברהם, ומאי גרע קרא דמתניתין, אכן נראה דקמ"ל הירושלמי דין נוסף, והוא חיוב מחילה לא רק לגבי הענין שאמרה המשנה שישנה אכזריות באי המחילה, שכנת' היינו שחייב הוא לבטל את הפגיעה שעדיין קיימת, אלא שצריך גם למחול את הלשעבר, וכנ"ל בדין המשנה דיומא דף פ"ה:, שהוא מצד כל המעביר על מידותיו מרחמין עליו מן השמים, וכמבואר בירושלמי כל זמן שאת רחמן וכו', וע"ז אמר רב את דין השורה שהוא הדין המבואר בסוגיא דיומא, שכנ"ל בדין בקשה הוא ונאמר היאך לבקש, וע"ז שאם לא מחל נפשו וגו', וכנ"ל שכל שקייס דין בקשה, נמחל אע"פ שלא מחל, וע"ז אמר הירושלמי, הדא וכו', דמוציש"ר דאיכא דשמע וכו' אין חיוב למחול, שאינו חייב למחול על הלשעבר אלא כשבטל הרושם, והוא רק כלפי הדין המבואר בשו"ע בסי' תר"ו שכנ"ל ע"ז מיירי הירושלמי, שהוא הדין הכללי שבכל בין אדם לחבירו, אבל בדין דמתני' דדף צ"ב. דמיירי על החיוב למחול על ההשתא, לא איירי כלל הירושלמי, ובזה אכן ל"ש מוציש"ר מחובל וקטע את ידו, ומה"ט הובא הדין הזה רק באו"ח בסי' תר"ו דמיירי על כל דיני מחילה של בין אדם לחבירו, ולא בחו"מ בסי' תכ"ב דמיירי על הדין המיוחד של חובל, שהרי כנת' כלפי הדין המיוחד של חובל ל"ש מוציש"ר מקטע את ידו, וי"ל.

ויש להביא סמך לזה ממש"כ בפרשת וירא (בראשית פ"כ ט"ז), ולשרה אמר הנה נתתי אלף כסף לאחיך הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכחת, ופירש"י, שהממון הזה הוא לך כסות עינים, משום שבזה יכסו עיניהם שלא יקילוך, שאילו השיבותיך ריקם, יש להם לומר לאחר שנתעלל בה החזירה, עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייסך, יהיו יודעים שעל כרכי השיבותיך ע"י נס, וזהו מש"כ ואת כל ונכחת, דהיינו שיהי' לך פתחון פה להתווכח ולהראות דברים נכרים הללו, עיי"ש, ולמ"ל לכל זה, אכן זהו הדין המבואר לגבי מוציש"ר שא"צ למחול כיון דאיכא דשמע בשם רע ולא בחזרה, ע"כ כשביקש אבימלך מחילה, אין להיענות לו אלא באופן שאין את החשש של איכא דלא שמע באי הביוש שישנו בחזרה, וע"ז אמר לו ואת כל ונכחת, דהיינו שמעכשיו אצל כולם יבטל הביוש ע"י מה שמוכח ממה שהוצרכתי לפייסך, ושוב יש לך למחול כבכל בין אדם לחבירו, והרי פשיטא שבקשתו של אבימלך לא היתה על זכיית העוה"ב שכנת' לזה בעי מחיקת החטא לגמרי, אלא מיירי על ביטול העונש שהי' עליו, שלזה סגי בתשובה גרידא שכנת' מדין בין אדם לחבירו בע"כ בעי שימחול לו הניזק, (ומה דילפינן במתני' בדף צ"ב. הנ"ל מתפילת אברהם גם את חיוב המחילה דחובל, היינו ממה שהתפלל עליו אברהם לפי בקשתו של אבימלך, והתפילה יש לה מקום רק ע"י שאצל אברהם בטל לגמרי חטאו של אבימלך שזהו מה שנדרש בחבלה וכנ"ל), אבל משרה ודאי לא ביקש אלא מחילה גרידא, וא"כ חזינן שדין המוציש"ר שכנת' זהו המבואר בהנהו קראי, הוא כלפי המחילה של בין אדם לחבירו ולא בדין המיוחד של חבלה.

בדברי הרמ"א בחו"מ סי' תכ"ב

כ) אכן עיין ברמ"א בחו"מ בסי' תכ"ב, שכתב עמש"כ שם בשו"ע את דיני בקשת המחילה דחובל, ואת חיוב הנחבל למחול, שהוסיף ע"ז הרמ"א וז"ל, ועיין באו"ח סי' תר"ו, ע"כ, וביאר שם הסמ"ע בס"ק ו' שכוונתו היא למש"כ הוא בסי' תר"ו הנ"ל דבמוציש"ר אינו צריך למחול לו, עיי"ש, (ועיין במש"כ בזה לעיל בס"ק ט', עיי"ש), ולמש"כ הרי כלפי הדין הנוסף שישנו בסי' תכ"ב ל"ש מוציש"ר מכל נחבל, ולכאורה א"א לומר כדברי הסמ"ע, ובפשטות נראה כוונת הרמ"א במש"כ ועיין באו"ח סי' תר"ו, שהרמב"ם בהל' חו"מ כתב שבלא בקשת מחילה לא נתכפר ולא נמחל עונו, שכ' כאן הרמב"ם ברמז ענין בקשת מחילה (דאיכא ג"כ בחובל כבכל בין אדם לחבירו) לא רק כדי להתכפר שכנת' בס"ק ו' הוא מחיקת החטא לגמרי, אלא גם כלפי מחילה, אבל לשון השו"ע בסי' תכ"ב הוא רק נתכפר, וע"ז כ' הרמ"א ועיין באו"ח סי' תר"ו, והיינו שיש ענין נוסף שלא הוזכר כאן אלא רק באו"ח בסי' תר"ו דמיירי התם כדברי הרמב"ם בהל' תשובה על כל עבירות שבין אדם לחבירו, והוא דין מחילה ובקשתה ומדין בין אדם לחבירו, ושפיר כ' הרמ"א לדין האו"ח לציין שיש כאן ענין נוסף, ואין כלל הכרח לפרש שכונתו לדין מוציש"ר, שכנ"ל אדרבא כלפי הדין המבואר בסי' תכ"ב י"ל דל"ש מוציש"ר משאר חובל, וצ"ע.

סימן כ"ג

בדין בע"ח אי חשיבי גידולי קרקע

הצ"ע בדברי רש"י במש"כ בדעת רב דימי דבהמה חשיב גידולי קרקע

א) איתא בסוכה דף י"א: עמש"כ במתני' שם שאין כשר לסכך אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, מה"מ וכו', כי אתא רב דימי א"ר יוחנן, אמר קרא חג הסוכות תעשה לך, מקיש סוכה לחגיגה, מה חגיגה דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, אף סוכה דבר וכו' וגידולו מן הארץ, אי הכי מה חגיגה בעלי חיים אף סוכה נמי בע"ח, כי אתא רבין א"ר יוחנן, אמר קרא באספך מגרנך ומיקבך, בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר וכו', ע"כ, כ' וז"ל, כל בהמה לרבי יוחנן גדולי קרקע הן, שמן הקרקע גדילים וניזונים, אבל דגים ומלח וכמהין וברש"י שם בד"ה כי חגיגה ופטריות לאו גידולי קרקע נינהו, וגבי מעשר קרינן לבהמות גידולי קרקע דאמר קרא (פ' ראה, דברים פי"ד כ"ו) ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר וכל אשר תשאלך נפשך וגו', מה הפרט

כי גם שלמים וכן רבים מבעלי התורה והחכמה אשר נמצאו שמה הלא המה ראו ואיש אל רעהו יתמהו:

איש אחד בא לרצות ולפיים את חברו בערב יוה"כ וחברו לא רצה להתפיים ולמחול לו ואמר מן הדין אינני צריך למחול לך מפני שהוצאת עלי שם רע:

ור"ן היה אז עלם רך מאד ויאמר אל האיש אשר לא רצה להתפיים אדוני הלא ידעת מאמר חז"ל לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה ע"כ. ובהשקפה ראשונה יפלא מאוד הלא בספר יחזקאל מונה עברות גדולות שעברו וא"כ איך יתכן ליחס חורבן ירושלים בעבור שלא עשו לפנים משורת הדין:

אולם הענין כך הוא לפי דעתי כי באמת עברו ישראל עברות גדולות אשר עד לשמים הגיעו אולם כל זמן שהיו מעבירים על מדותיהם נגד ריעיהם וחביריהם גם אביהם שבשמים היה מעביר על כל פשעיהם כאשר אמרו חז"ל (ר"ה יז) כל המעביר על מדותיו מעבירין על כל פשעיו שנאמר (מיכה ז י"ח) נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע אבל כאשר באו אל מדה זו להעמיד כל עניניהם על דין תורה אף בדברים שראוי לוותר נגד חביריהם ואמרו יקוב הדין את ההר ולא נעשה לפנים משורת הדין גם ה' אמר הגיע העת להפרע מהם כל חובותם ולא אעשה עמם חסד להאריך אף כאשר עשיתי עד הנה וזה שאמרו חז"ל לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה:

הדברים יצאו מפיו והאיש אשר לא רצה להתפיים לא אחר כרגע ויאמר אל האיש המפייסו הנני מוחל לך בלב שלם ונפש חפצה ויפלו שניהם על צוארי הילד הנעים הלז ויחבקהו וינשקו אותו ויאמרו ישמח האב ותגל האם בפרי בטן כזה:

הערה ידוע לכל חכם לב מי שהוא עוסק בתורה לשמה כל מגמתו להבין כל דבר על בוריו למען יעטר את נפשו בדברי אמת ודברי חפץ המוליכים אל דרך החיים והמקרבים את האדם אל אלוקיו חכם כזה לא יבדיל בין שמועה לשמועה אם בא לו דרך חדוד ושנון או עמד עליה בדרך קצרה ופשוטה רק יביט אם הלך במשרים ואז שתיהן אצלו בכבוד כי לפעמים צריך החכם לדלות מים מבארות עמוקים טרם יעלו בידו ימשול משל למשל וידמה דבר לדבר ויביא עצות מרחוק וירכיב הרכבות בשכלו עד יוציא כנוגה דבר אמת וזה מפליא כל זולתו בשמעם חדידת שכלו ועומק בינתו ולפעמים יבין דבר אמת בהשגה אחת פשוטה ובלב רבים מן השומעים יש יתרון לדרך הראשון על האחרון ובלב החכם אין יתרון לזה על זה כי כבוד האמת עומד בעצמו והוא יקר מאוד מצד אמתתו בלתי צריך שיפארהו האדם בחריצותיו ובחדודי הרכבותיו וכל זה באיש שכבר התבונן סגולת התורה ותכליתה:

אבל איש העוסק בתורה לעשות ממנה קורדם ח"ו ולהתגדל בעיני הבריות ונעלם ממנו כבוד האמת ואורו הגדול כשמעמיק בהלכות התורה יחשוב כי דבר גדול הוא עושה כשיגיד דברים שנונים להשמעת אוזן מבלי פנות אם מכוין להלכה אם אין פותר במקראות פתרונים לא לאלקים המה דוחק סברות בשמועת התלמוד אשר לא עלו על דעת בעל השמועה מעולם ואלה הדברים כאש יוקדת הם בלב רבותינו הישרים כי שומעי חדודי הרכבותיו

הרכבותיו מהללים ומשלאים אותו והאמת מרחוק יעמוד וכשהחכם פותח פיו ומגיד להם האמת בפתרון הכתוב ההוא או בשמועת התלמוד ההיא יביטו ירחו בו ויאמרו מה זה הלא פשוטות אתה דובר (שכחו או לא שמעו מה שהוא רגיל על לשון ספרדים הלמים כל שהוא פשוטה אינו עקומה):

ואציגה נא עמך פרט קטן למשל ולדוגמא. פעם א' ישבו מסבה של לומדי תורה ונתגלגל על שפתם דין א' מרבינו הגדול (ס' קדושה ה' אסורי ביאה פ' י"ז ג') וז"ל. מנות עשה על כ"ג וכו' ואינו נושא שתי נשים לעולם כאחת שנא' (ויקרא כ"א י"ג) והוא אשה בבתוליה יקח. אשה אחת ולא שתים ע"כ:

וכתב הראב"ד וז"ל. לא מתוורא זאת הסברא שלא אמרו (במסכתא יומא) אלא ביתו אמר רחמנא ולא ב' בתים ואפשר שלא נאסר בשתי נשים אלא ביוה"כ שמא ימשוך לבו אחריהם ויבא לידי טומאה (פי' אבל שאר כל ימי שנה מותר בשתי נשים) אבל הדעת נותנת כן (פי' שאסור לו לישא שתי נשים לעולם) כדי שלא יצטרך לגרש ערב יוה"כ אלא שאני מוצא (ד"ה ב' כ"ד ג') וישא לו יהוידע נשים שתים ויולד בנים ובנות. ע"כ:

וכתב המגיד משנה וז"ל. ואפשר שיהוידע נשא זו אחר מיתת זו או אחר גרושיה או שהיה לו קודם שנתמנה כ"ג ולדעת הראב"ד ז"ל בכל ערב יום כפורים היה מורש אחת מהן ע"כ:

ענה אחד מהם ואמר לא אכחד ממכם ישוב נכון לקושיית הראב"ד ששמעתי מחכם א' רב מובהק וגדול הדור וזה הוא שאין כונת המקרא של וישא לו יהוידע נשים שתים שלקח לעצמו נשים שתים אלא כונתו שהשיא יהוידע ליואש נשים שתים כמו (בראשית כא כא) ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים. והמשך הפרשה מיושב מאוד על אופן זה וזה לשונה:

בן שבע שנים יואש במלכו וארבעים שנה מלך בירושלים ושם אמו צביה מבאר שבע: ויעש יואש הישר בעיני ה' כל ימי יהוידע הכהן: וישא לו יהוידע נשים שתים ויולד בנים ובנות: ויהי אחרי כן היה עם לב יואש לחדש בית ה'. ע"כ:

הנה אם נאמר שהפשט של המקרא וישא לו יהוידע נשים שלקח לעצמו שתי נשים המקרא מוכרת מהמקראות שלפניו ושלאחריו שהם מדברים מענין יואש והמקרא הזה מדבר מענין יהוידע אמנם כאשר נפרש שכונת המקרא הוא שהשיא יהוידע ליואש נשים שתים המשך המקראות מתפרשים יפה מאוד על דרך וסגנון אחד והבאור נחמד ע"כ:

ויישר מאוד הפירוש הלזה בעיני הלומדים הישרים ויאמרו נכון וישר הוא אם אין שום סתירה בדברי רבותינו הקדמונים נגדו:

ואיש א' אומר מה זה הפירוש לפני האיש הלא פשוט הוא ואין בו שום חריפות:

כל זה וכיוצא בזה משפיל כבוד התורה כי ירמסנה כל רגל מצפצף והורה והוגה מלבו דברי עמל רק אם יהיו דברים חדים מצלצלים באזני השומע שלבו כלב הדובר עמו איש כזה אין מגמת לבו להבין את דבר ד' לטהר לבבו ולישרו במסילת ישרים כפי תלמודו אך כל מאווייו להשמיע שכלו ועומק פלפולו לאיש כמוהו ויספר תהלתו בשערים והתלמידים המורגלים בלמודים כאלה כאשר ישאלו מהם דבר שכל או מוסר או דין מדיני הציצית ותפילין וכיוצא בם אין בפיהם מענה ועוד מעט מסור מלבו גם השמועות המעטות שגמגם בבית רבו ונשאר ערום מדעת ותבונה וחסר כל ממדות יקרות וכשרון מעשים זה פרי הלמוד למי שבחר בו וזהו תנובת שכל האנושי כשיגדלון הבנים על דרך זה וכבר דברו על זה חכמי לב וחסידים הראשונים של"ה ועוללת אפרים:

אמנם הילד היקר והנעים אשר אנחנו עוסקים בספור שבחיו מימי עלומיו הכיר את סגולת

מלהפשיט מעל עצמו בגד העליון שלו ונתן לכהן אשר היה אתו שם בעת ההיא ואמר לו הא לך בעד פדיון בני הבכור שמת לי זה כמה שנים:

פעם אחת למד ר' זלמן עד"מ מאמר הידוע במסכת (יומא פ"ו) שדרשו על מקרא (דברים ו ה) ואהבת את ה' אלקיך שיהא שם שמים מתאהב על ידיך שיהא אדם קורא ושונה ומשמש ת"ח ודבורו בנחת עם הבריות נושא ונותן באמונה ומקחו ומתנו בשוק נאה והבריות אומרים עליו אשרי פלוני שלמד תורה אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבני אדם שלא למדו תורה. פלוני שלמד תורה ראו כמה יפים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר עבדי אתה אשר בך אתפאר. ובזמן שאדם קורא ושונה ומשמש ת"ח ואין דבורו בנחת עם הבריות ואין מקחו ומתנו נאה בשוק ואינו נושא ונותן באמונה מה הבריות אומרים עליו אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה. אשרי להם לבני אדם שלא למדו תורה ראו פלוני שלמד תורה כמה מבוערים מעשיו כמה מקולקלים דרכיו ועליו הכתוב אומר ומארצו יצאו:

וכמו כשיל וכלפות הלמו דברי רבותינו אלה על לבו ויאמר אהה בהתבונני עד היכן יד דרך ארץ מגעת עד שמים הגיעה שהרי זה קרא ושנה ושמש ת"ח ואינו חסר רק דרך ארץ שאין דבורו בנחת עם הבריות ובכל זאת גורם בזיון לעצמו ובזיון לתורה אולי אלו היה עובר על עברות המורות שאסרתן התורה לא היו הבריות מוציאים לעז על התורה לאמר אשרי מי שלא למד תורה וכי בשביל שזה האיש רשע ועבריין לא ילמדו תורה אמנם כשמנהגיו מקולקלים עם הבריות ואינו עובר עברות אז חושבין הבריות שאין תורה מקפדת על כבוד הבריות ונמצא ש"ש מתחלל לכן רע ומר לי מאד שדברתי אל איש פלוני זה ימים כבירים דרך גנות ובזיון לאמר פירותיך פירות דמאי:

ספר לי ר' חיים אחיו מעשה שהיה כך היה. בהיות הצדיק כבן י"ד שנה ולמד בבה"מ הגדול מווילנא בא אליו איש אחד נלעג לשון ואמר לו באתי להגיד לך פירוש טוב ונכון שיש לי על משנה אחת ממסכת דמאי ומפני שקרא לשין ימנית כמו סמ"ך או תי"ו רפויה היה מצלצל דבריו אלה באזני השומע כאלו אומר פירות טוב ומלבד זאת היה פירושו על המשנה רע ומר מאד עד שכל השומע היה עומד מתפלא ומשתאה איך ממשנה קטנה כמו שהיא למד ודקדק דברים מרבים הבל כאלה:

ויחר לר' זלמן מאד על חלומותיו ועל דבריו ויאמר לא אכחד ממך שפירותיך פירות דמאי (והיתה כונתו לרמוז לו ע"ד אמות שפירושו הוא פירוש עם הארץ) ויפן האיש וילך לו:

ועל זה הצטער אותו הצדיק ואמר רע ומר לי מאוד שדברתי אל איש פלוני וכו'. ויוסף עוד ר"ז לדבר אם אמת נכון הדבר בהיות שנברא האדם בצלם אלקים ובדמותו והבדילו השם לכבוד מכל בעלי החיים תחת השמש בתתו בו נשמת חיים לדבר בדעה והשכל ראוי לו שישתמש בכבוד הזה לתהלה ותפארת והוא שכל מלה ומלה יוציאה מפיו על תכונתה עד שתערב לאוזן שומעת ותובן בלי עמל ההאזנה וההקשבה לא כן האיש הזה שהוא מוציא מפיו מלין נשחתים לא תאר ולא הדר להם אבל מה יעשה אם כבר

השתקעה תהברה הזאת המקולקלת מימים ימימה אולי מעת ידעו קדמא אבי ואמי. ואם באמת שגה מאד בפרוש המשנה הנה לא מרעת שגה כי אם מקוצר רוח דעת והיה לי להעמידו על האמת ברברי נתת וטעם לא ברברי בוז קלון ודופי עתה הסכלתי עשו ויבך בכי גדול על זה. ובכל יום היה מתהלך בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בשווקים וברחובות לבקש את האיש ולא מצא אותו וכמעט נפל למשכב מגודל כאב לבו ושבר רוחו על ענין זה. ותתנו ר' מיכל פעמלם דבר על לב איש נבון ופקח לאמר בוא נא אל תתני הצדיק ועשה נא כחכמתך להפיג דאגתו מלבו המהור ויאמר אנכי אעשה כדברך. ויבוא אל בית המדרש אשר ישב שם ר' זלמן ויאמר אליו. ר' זלמן האתה מכיר אותי ויאמר לא. יסף האיש לאמר חסר הזכרון אתה הלא ידעת ולא זכרת עוד זה כמה שנים לערך שאמרתי לפניך פירוש על משנה ממסכת דמאי ולא ישרה נפשך בלשוני ובפירושי ואמרת לי דרך גנות ובזיון פירותיך הם פירות דמאי ורמז דבריך שאני עם הארץ:

ור' זלמן עמד כמשתאה ומתריש. בהשקפה ראשונה שמח מאד לקראת דברי האיש ההוא חשב שמצא את אשר בקש אבל מה יתן ומה יוסיף שמחה רמיה בנפש זכה ונקיה אשר מנותתה עם האמת והצדק כי כשמתתו לקראת דברי האיש כן נתוסף יגון על יגונו כאשר הרגיש מתכונת האיש שבמרמה הוא מדבר הדברים האלה ואין בפיהו נכונה. ויאמר אל האיש האלקים אשר תחת השגחתו אנחנו הוא יעיד בך שלא תשטיע לאוני דבר שקר ואל תדמה בנפשך לעשות עמי חסד שאינו של אמת לדבר אלי דברים בדוים בעצמותם על צד הנחמה כי תדע ותשכיל כאשר תתברר ותתלבן אתר כן שהנחמה היתה הנהמין של הבל או הלב תתעצב יותר ויותר:

ולא יכול האיש להתאפק מלהודות על האמת. ויאמר אנכי לא זה האיש אשר אתה מבקש טימי לא אמרתי לך פירוש על משנה ומעולם לא דברת עלי דברי גנות ודופי כי אם חותנך רמני ופתני לעשות ככה. ויפן האיש וילך לדרכו. ור' זלמן ישב בבית מדרשו בעצבון נפש ומורת רוח ויאמר עון זה הוא מעונות שבין אדם לחבירו ואין תשובה ולא יוה"כ מכפרין כ"א שירצה את חבירו והנה בקשתיהו ולא מצאתיהו ואיה איפוא תקותי היה בוכה ומוריד דמעות הרבה על עון זה כמעט כשטף מים רבים:

אחר כן עלתה ברעתו להתודות על עון זה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ולבקש אם יש שם מי שחטא לו יסלח לו ולא עשה כן מפני שהיה נבוך עדיין בדין זה ולבו שכב בין הספקות:

כאשר נודע הדבר אל הגאון החסיד מוה' אליהו שלח אחריו וידבר על לבו דברים תנחומים ונחומים אשר יסודתם בהררי קדש:

אמרו חז"ל (סוכה נג) וז"ל אסר רשב"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנא' (תהלים לז לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנא' ה' לא יעזבנו בידו ע"כ:

הנה יש להתבונן במאמר הזה כי ראש הדרשה שדרשו חז"ל שהיצר מבקש להמיתו והסמיכו על ראש המקרא צופה רשע לצדיק חדשו חז"ל דבר שמלת רשע הנאמר במקרא מורה על היצה"ר אולם סוף הדרשה שהקב"ה

עוזר לאדם והסמיכו על סוף המקרא ה' לא יעזבנו בידו לא חדשו כלום בהשקפה ראשונה יותר ממה שמבואר בטקרא מפורש גם מה שגלו לנו חדשות שאין ביכולת האדם לכבוש את יצרו לולי עזר האלקי אין אנחנו יודעים עדיין התועלת הגדולה היוצאת לנו מלמוד הזה אם לא שנא' שהודיעו חז"ל לנו רוב חסדי הבורא עמנו:

אולם האמת יורה דרכו שחז"ל כונו בזה ג"כ לעיקר גדול ונכבד אשר כל אושר הצלחת האנושי תולה עליו והענין כך הוא אף שהיוצר ב"ה נסר הכח באדם לכבוש את יצרו באמצעות הרוח השוכן בקרבו לא תשלם המעשה ביד האדם וקשה מאד על האדם לבא אל תכליתה ואין בידו רק להתחיל המלאכה ולעשות כל מה שבכחו לעשות והשלמת המלאכה היא בעזר אלקי המלוה לאדם להביא אותה אל הפועל הגמור. וה' ית' הוא בוחן לב ותעקר כליות ומבין מתי עשה האדם שלו ומה בכחו לעשות וכשרואה שכל אשר היה לאל ידו לעשות עשה ואין בכחו לעשות וכל חשקו אל הטוב אז ילוה אליו העזר אלקי ממרומים ויגמור בעדו וישלים מה שחסר ממנו וזולת זאת לא ישלח לו עזרו מקדש:

וזהו שכונו חז"ל באמרם צופה רשע לצדיק יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו שהקב"ה עוזר לו ובאו חז"ל האסתיים לפרש מתי עוזר לו הקב"ה בזמן שעשה האדם כל מה שבכחו לעשות לכבוש את יצרו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו לעשות יותר מפני שבא כבר עד קצה גבול יכולתו במעשהו ואין לאל ידו לעשות יותר אז ישלח עזרו מקדש ולא יעזבנו בידו אולם אם יש לו יכולת עדיין לעשות יותר ממה שעשה כבר ואינו עושה גם ה' לא יעזור לו והוא נחמד למביו: ובדברים האלה נחם הגאון החסיד את ר' זלמן ויאמר לו בני יתמוך דברי לבך הלא ידעת כי הבורא ית' עמו התבונה שאין לה הקר והוא טבין תכלית כל אמת ויודע כי בתום לבבך כל מה שמצא ידך לעשות בכחך עשית הוא ישלח עזרך מקדש וכמה דרכים פתוחים בדעתו של אל דעות להשיב בריותיו אל האמת והטוב אשר הם מבקשים. והראה לו מה שכתב בעל חובת הלבבות (שער התשובה פ"י) ד"ה ואם הרע לחברו בגופו או בממונו יכנים לו הבורא ית' בלבו רצון ואהבה עד שימחול במה שהיה מחטאו עליו כמו שכתוב (משלי יז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (ולמוי לכל גר יתגלל לפוס כחוסס על לבו שני פרקים המלה מבעל חובת הלבבות פ"ע ופ"י) אז רפתה רוח הצדיק כי דברי הגאון החסיד היו בעיניו כאשר ישאל איש בדבר אלקים:

פרק יב

נזרם מדבר מעניו שכלו היבר והגרוף תציעה לפניך הערה אחת קטנה ויקרה. הנה מי שלבו לב חדש יודע כי אם מיום שנכנסתם חזון נחמעטו הלבבות אף כי אחר שנתגדלנו לגדולים רבים קשה מאד שימצא בין נתגליס כמונו אים נחב דעת וגדל כינם

שיקף

מיקיף בשכלו כל חלקי הספקות ויכריע ביניהם לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד תופשי תורה האמיתיים אשר בידם פלס ומאזני משפט הסברות הישרות לזרות להבר ולהכריע.
כמעט כצאן העינו:

ואציגה נא עמך פרט קטן למשל. הנה על מהות אורים ותומים אשר לא נתפרשו בחבורי התנאים והאמוראים יש פירושים מפירושים שונים רש"י ועוד מרבותינו הקדמונים מפרשים באופן א' האבן עזרא מפרש באופן ב' הרלב"ג באופן ג' ור' דוד פרווינצאלו באופן ד' והרד"ק בשרשים שרש אור כתב אורים ותומים לא נודע אצלנו מה הם רש"י ז"ל כתב שהם כתב שם המפורש אבל לא נתברר האמת ע"כ:

והנה יתבונן כל משכיל הרואה את חלוקי הדעות שזכרנו ויתאונן על הבנים שגלו מבית אביהם שבשמים כי תשאלנו נפשו אם יבנה בהמ"ק ויוטל עלינו בלי מורה צדק אחר להעמיד הכהן לאורים ותומים איזה ספר מכל תופשי התורה הנזכרים נקח בידינו להלביש אותו המחלצות על פיהו וכזה קרה להרבה דינים הנוהגים בזמן הזה אשר יש בם דעות שונות וסברות חלוקות אם אין אנו יודעים מקורן מן הש"ס או מספרי ספרא תוספתא מי יאמר אני החכם אני המבין אני הוא העומד על סוף הדבר:

ע"כ ראוי לכל איש משכיל לחבק בשתי זרועותיו את למוד הישר של רבותינו הקדמונים כמו הרי"ף הרא"ש הרמב"ם והדומה להם אשר דבריהם סמוכים לעד לעולם על דברי חז"ל אשר היו סמוכים יותר אל דברי הנבואה ואל יונה את נפשו להפציר את מאמרי רבותינו בחדודי הרכבותיו ובחזקת היד שיכוונו אל אשר בלבבו יבין שלא כך עלתה במחשבה לפניהם ויאהב שכל הפשוט והישר אשר על פי הרוב הוא דיין אמת ושופט צדק אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד:

ומה מתקו לי מדבש דברי רבינו יצחק בר ששת בתשובתו שהשיב לאיש א' אשר לא אהב משרים ודחק סברות בשמועות התלמוד ודברי הפוסקים דברים אשר לא עלו על דעת בעל השמועה והפוסק מעולם ורבינו הלז הוכיח אותו על זה וכה דבר:

אמנם תדע ותשכיל כי ראוי למי שיש לו לב חרוץ ומפולפל לשמור מאוד את הדרך עץ החיים ומה בצע אם חרב פיפיות בידו החודרת יורדת ונוקבת עד תהום ובהרים מקדרת ותהי האמת נעדרת. ואם נטית מתחלה קו תהו תמס יהלוך כמו שבלול מה בצע כי בנית עליו מגדל גבוה ותלול ע"כ:

ועל פי דברים האלה יתכן מאד מאמר חז"ל על מקרא (בראשית ב כב) ויבן ה' אלקים את הצלע בינה יתירה נתן לאשה יותר מבאיש ע"כ. ובהשקפה ראשונה יפלא מאד ליחס מעלה הנפלאה ההיא לנשים יותר מלאנשים ויותר נפלא אחר שמנו כמה חסרונות בנשים מביא דברי האומר שאמר בינה יתירה נתן לאשה יותר מבאיש הלא דבר הוא:

אולם הענין כך הוא כי הבורא ית' המלמד לאנוש בינה האיר עיני שכלו ללמוד הסתום מן המפורש והבלתי ידוע מן הנודע עד כי יעלה מעלה מעלה אל סתום מכל סתום ונעלם מכל נעלם ולא יגיע האדם אל מושכלות הרמות כי אם באמצעות הרכבת מושכלות רבים משולבים כמין סולם ראשו אחד אחוז במושכלות הפשוטות הראשונות והשני מגיע אל חקירות נשגבות:

והנה ידוע מאמר החכם כי ההתחלה והשורש בכל דבר עם היותו קטן בכמותו ופשוט מאד הוא רב ועצום באיכותו עד למעלה כי בכחו יגבר לכלול כל הנמשכים המשתלשלים ממנו על כן הטעות הנופל בהתחלה הוא גדול מאוד כי כן ירבה וכן יפרוץ הטעות מעלה מעלה כפי התפשטות ההתחלה בנתחלים עד"מ הלמודים העמוקים בספר

אקלידס

פ"ק דמולין דסתם נמי ליכא ליעולא כדליתא סתם ואפ"ה כי אמר ברי לי שלא סיס עליו מקודם לכן סיס נתמן כדליתא סתם. ואין לחלק ד"ל מיקרי לא סיס בידו משום שיש במוסס קודם שחיסס מ"מ לא סיס בידו לתקן כשום ענין דהיו ס"ל מ"מ סתי מזקק ליסור לא סו"ל מדכתב סו"ל מזקק ליתר לסתי מילתא דוב כסמות אינן שמוסות רק מזקק ליסור מכר מן סתי דסו"ל והתי ליסור סוס בידו לתקנו:

סימן רו ועל כסבר שכתב בו רק וכל סדברים לעיל עשינו בקינן גמור ואין בו כמנת לכבר בו, וכניא מר רחיס מן סתום, דתע"פ דסתם קינן שנתגמד סוס קינן מליפין. אמת סוס כך דסכי ליתא בתום' בדיבור כתבו ותמהו תמנם בדיבור מתנת ס"מ שכתוב בו קינן בסא שמעתא חילק ריבב"ם וכתב דקנס מידו משמע דוקא מליפין אבל קנס מיניס משמע שפיר קינן חזקה כ"ם כי סתי ליתנא ועוד מתן ליתא לן דמדמינן ליתנא דסופרים לניתנא דנמ', ותדרבא מוכח דסתי קינן לתו קינן מליפין מיירי מדלא כתב כמנת לכבר בו' שכוח לשון שגור בפי כל וכתב קינן גמור ר"ל קינן כמועיל. ומנם לעד"ג דחין להוציא ממון בספר זה דיד בעל הספר על סתחתונה ורחיס מתשובת רבינו שמחם ורבינו ברוך פ' מי שמת על שטר שלא נכתב בו קינן פירות כדאוי כי לא סקנס לו קרקע לפירותיהם בו' מוכח שם דוקא מקום שסיס כתוב בשטר כתוסר כל שטרי פירות שטעון כתיקון ומעלת שטעדים שיעידו שנעשה כתק"ח ומע"ס שוכשר שטר אבל בשטיל שנכתב בשטר שנתנו לו פירות על סקרקע בקינן גמור לא סיס מועיל כדאיתא כתם ע"ם בתוך שתשובה כי לע"ד מבואר שם סיטב:

סימן רז וכשיה דלא קבעינן זימנא בניסן ותברי. וכתב מר דרבים מוסגן שם שתחילו לברוח קודם ניסן דקבעינן בניסן מנכא זה לא בירוח לי ותק לפי שטעם שפירש"י לפי שסם ימי קציר וכיוצ ס"ע לא שייך כולי סתי לגבי דידן דתין תנו עוסקין במלחמת מדס עשה. ומנם במרדכי משמע דתיכא נפקותא תק לדידן שנכתב וז"ל וכן נסגו קדמונים שתין קובלין בשכר"ב בניסן וכימי סמועדים כו' ותפשר טעשה סוא דבניסן עכודין בתג שטעות וכימים סעוברים בעירבית ר"ס ויוס"כ וסוכות ותס רשס מר מנסג שנכתבם סמך ים לו קלת מסשית דפ"ק דשבת דתין יוצבין לדין מן מנחה ולמעלה ותס שתחילו תין מפסיקין ושוב תשכתן כס"ג בתלמוד דתחילת דין ביום וגמר בלילה וכ"ס בגדון זה. תסובך סקנין והלעיר שבירושלמ:

סימן רח יגדל לעד סוד בסתר תסובי שחידי שמיתי מס"ר יודי"ל יג"ו מס בתת לדרבני שלא ידעתם כי נשר ונשר תני מ"מ סגלע"ד לא תכחד מכ"ת מ"ש תי ים לסתמין לנחבל בשטעשה בשרשו שנכנס שלש שתת ידו ויצא תבול תין לסתמין לנחבל דבל כס"ג לא תקון דבנן לסתמינו דסכי סוא לשון שמשמש שנחבל כיצד היו מעידין כו' וכ"כ שלשון כל שמחברים וכ"כ שרמב"ם מ"מ יש עשק עדות ביניסם לבל תי ליכא עדות כלל ודתי לא מסיתן וכב"ג לא תקון וכן שניא שמרדכי לשון שרמב"ם תדיעה דגיטל פ' כל שמשבעין וז"ל וכן שטוען תת חבירו תת כלי גזלת וסוא תומר לקחתיו דרך משכון בתוב בתם לי לתלוך ובעה"ב תומר תין לך בידי כלום תע"פ שסודס כו' עד פס שתשר סוא ספס שסשיר ונתבל בו דמיה לא תחד להם ובסדי סדדי מסניא וסכא שסוא בתחיל בו דמיה לסא דרך משכון לקחתיו. ומ"ש ת"כ מס טוענין מכמיס בתקנתן טוענין וטוענין שיכא לתיכא עדיס דתל"ב תקשה לך תדרך משכון נמי מס טוענין תלא שתדרך כו' לא תקון רבנן מידי ולא יכולתי לעמוד על דשתך במס שהרא שמצו מעשה מודס בקנס פשוט שלא שדבר ידע בלילה ותין עדיס שמשם ושמה ירא ומס קנס תיפא שכא תע"ג דמשמע קלת מדבירי שריב"ם פ' שתובל בתק ולשר קנס תיטון וכן שמ"ג שניא דבריו בעניותי לא יכולתי לעמוד על שעניו דבסדיא מוכח בשמעתא קמייתא דב"ק דכולסו ס' דברים ממונא תיטון גבי טוס ומפקה דממונא סוא ליתני וכן בכמה מקומות בתלמוד. ותי נפשך לומר דנמירי ליס למיתר נמי דנמיר דרת"ן שקשקש על שלא"ד דבשינן מומחין וכ"ד ותז מודס בקנס בפיסס פשוט ותין מומחין שתס

1. שבת ט: 2. ב"ק לה. 3. ב"ק כח. 4. קדושין פא. 5. ב"ב צג.

חס ממנה לין לומריס זס נגמו סכי פסק רכ הלפס פ' ספרס וכ"ס נגלון זס שלריך לומלמוס טפי שכיון לסזיקו דלס לה כיון לסזיקו לע"נ דוללי נתזק מכמו סיס פטור מכלוס כיון שכשעת שמחס של מלוס סיוק כלאיסא בס"ז ובלחיני בשם סחוס' כלוף מס' סוכס. לממס רוחס לחי וגס לפי לומר לי שעיון כיס לריך גדר וסייג גדול שלס ח"ו יתרוב לים לרשלו במקום סיס תיבעל מלוס סכשוב מפני ילחת סכיוק לים מפני שוגלו ולף לס יזיק לים לחביבו בגופו בשת כיוחס עומו גדול יומר משלס יעשס כיס במקום לחר ובשעס לחרת שלמד שמזיל בקלוסת בסכ"נ וסכפי שעוסס מלוס סי"ז בעבידס מוסף ע"ז בשס שס"ס טומלת של סבימס שכחוב בס לפ יוסיף פן יוסיף ודלשו רכוחיכו משס שלפי' יש לדס רשע מיסרלל שמכס מוחו עובר בלפו כיון שקבל עוגשו ולין לכבוש שמלכס עס שמלך בביח. ולחרי שסדברים נרלין ומוכיחין שר"ג כיוון לכבוש ולנעור ר"ל בגופו ושל כל כס"ג ב"ד עוגשים לפי' לס סיס שלף מן סדין וע"כ סכי מעיל של ר"ג שיעשס מרעס ומחילס וככס יעשס ילך ביוס קר"ס כשוד שסס"ס על סבימס ממקומו למקום ר"ל דרך פני לס"ק וילכו שמס פוכי שקבל ויומר לר"ל לעיעזר חטילתי לעלכי יסרלל ולח"כ לך כי זלילתי בקלוסת בסכ"נ ובעוות סי"ז וגס עבלתי על מס שסשיגס תורס שלף לסכוס ולעער לית לס חביבו בגופו וע"ז לתי מבקש סליחס וכפרס מעלכי יסרלל ולח"כ מחילס מלשך כי לחינס בחיס ס' שלף מעשס לשך עשיחי. וסכי סרופל שיערתי במלס בימנית ויתן ר"נ לר"ל ג' זהובים ולומן ג' זהובים יתן ר"ל ביוליעת ג' לחבים נלמנים לכבוד ב"ס בגרע"ן לחיס מעוס שילמס כי לינס בחיס ס שלף מעשס קנס כדי לחזק שגדר כלשך ביתרתי לעיל ומש"ס לח מייבתי כלוס על שסבת כיון שליינו מבואר כשבר ברופת שעוה יהוי שילטרך ר"ל לכוחי ממון על ככס. ולח שקטן ושעיר שביסרלל:

סימן ריא שלמך יסגה לחדל לחכוכי מס"ל ליבא י"ו על דבר

סגע שמחן לחד מחלמידך של פיך ומוכ וקולל עליו

ערער ומעוס דלח נכתב בגע רק שס לחד שים ט ושוה לומר שבשעה שמו כבר מחמת חולי ולומו שס שבני לח נכתב בגע בלל. ידיע לסוי לך דידענת כבר בשני עובדא וידענת נמי מתן ניסו ובריס דמס"ר זימל"ן ז"ל שבים נעוי לבת הגר"ז מבריס"ט סוא שקדים ונכתב לי שמאורע ושלריך לי שספור כתב נסדיון שבכיון ונדעתא נתן סגע ומחלל סוא כי סיס מוכרח לכך מפני שבשעה בגדה בו מעשה וגלה כל לשר לו ולפקה עליס שום ניס ושבב מזימס לכשיב לס גמולס ברשעה וכתב ג"כ שקודם נסיעה סגע סגיד ללאל"ן מוג"ל שרוצה לרמותס בגע מוטעה ע"י שמיס מוחרגת יוסף דלים ליס ולחר כשיבא סגע לחר עוד ללאל"ן סגע פטול ולא עלה כלל על לבי לגרשה בגע כשר. כתב עוד שלמת שדבר שלמרת לו כמדומה לי שים לך ב' שתות ולומר לך לא כי לא רלה לקודיעך כלל לבל לא כתב כלל שבשעת מותו ובשבבע על ככה. עוד בדבר לחר כתב ספר מדבריך שבתבת שעייעת בשער כשובת השמו וכל בטרוסיו ולא מלאת לו שם לחר והוא כתב שבשער הילה של לשמו וכן בשער הילה בתן לשה שלם ח"ל כתב בשיסן יוסף יקוסיאל ועל כל זה בקשני מאד לבלתי לבניס לשני בעיון דבר זה ולא לשבים עמך לסחיר שם מכתוב לי. וגס שם סיס כדבריו שלא נשבע שתן לו שם לחר שע"ג דשפ"ס סיס מבואר שדבר וחלילס למיעבד שדבר לשבועל סמורס ולשבות דשתות בפסק גיעין דשמו בס רבנן עוגה לשזר מסולקת לעז עליסס ולגרוס שום גמגום ופסול מ"ש שפסר סייתי דניס כשתן לחכיס לשני בעיון ולעיקום נקשתו ממנה ולשבייב גזילו ולשלם גמולס ברשעה כשבר כתב בשבגלוסו לגי. ושפסר סייתי נשמע בשביל כך שלשבנס בדבר משום כבוד לשבוסיו וסייתי מוסב בשולי שלמת שמו שעשה לו שהל בעקב ורמייס בחק ובוסה וייפק זממו כדרך זה דשקול מעריפסא לך כשבר כתבת שבשבעת לוסו בשבועת ספר סורס וכן נשבע שתן לו שם לחר וגס בשער דבריס מכחיס לחם לוסו נלמן לחם לי יותר ממנו מלילה וסח ליטבע בשוע ובשקר כדי לשלם לשביב גמול שכל השולם כולו מזדעזע בשעה שלמר שקב"ס לה השה לתן לחוס עלי בדרך זה לכן לשוני דע לך דרלוס סגע זה בשר גמור סוא שתי שלכל שכל השולם מכיריס ויודעים לוסו בשם זה

1. ב"ק צא. 2. ב"מ נו: 3. בתובות קז:

יקותיאל וכגווי קיפמ"ן ובמקום שכתיבה וסתיבה ובכל סגבול שסוא תיגון מוחזק כלל רק בשם זה וכגווי לה גרע מתיבתו לבד דמכיר תשיבי בשב"ג בשסוא יחוש ויכיר לכל לע"פ שסוא עלה לחורס לקרות בשם סמוכסן ובשי תפי' לשתחילה וכן לפוס חד שגויית בחוס' שם. כ"ס נגלון זה שבתבת שמיוס בוחו לחרן פסיק לה עלה לקרות בחורס רק בשם יקותיאל ותפי' לחידך שגויית דחוס' דבשיון מיבה קרוכה לשם סמוכסן סיינו דוקא לכתחילה לבל בדיעבד ודלי בשב כס"ג דעדיף טפי מגר שמיוס שגו לשם גיוח וגירס בשם גיוח דבשר וגרשה ודלי דשם של יסדוח נגד שם של גיוח עיקר טפי משם שבני ע"י חולי עיקר סוא נגד שם שרשוח ומין להחיון יותר כי מין לוכך כל כך לך מין עליך שום שרשוח ותרשומת שילה גע זה משתח ידך כי עשית כל לוכך שבני שבעת לוסו בשבועת שרורה מלי סוי לך למיעבד טפי ושבר כתבת שים לו מסיחים לסולשה שלמ"ז זה שמסשב לי יודעי ספר שם מדוע לה יאוסו עלמן מגזילת ר"ת ומשכיחי. ולח שקטן ושעיר שביסרלל:

סימן ריב כפריס עס נדדים סוא שהוכי ידידי שח"ר זיווי"ל כ"ן שבר דרשתי על תרי ספיקי דדינת לפוס ריסבת לשיב לך ולה בשששת דעתי כלל כי שם כמלשה לך מקום שרשות לעי"ד דלימו חייב כלל לפייסו בממון דשכי פשקינן בבדיק פ' שחובל[1] בייסו בדברים פטור ומוכח מן שהזיקו לשם דסולשה דבר ושם רע בכלל בייסו בדברים שע"ג שבשבת דירד לחיוו שבורע חזקתו גדמת בעלמא סוא וגדמת בחקין פטור ולה דמי כלל למסור לבדבדוים מקלה קלי וק"ל. לחמס בשהזיקו בשב פ' שחובל דמבדין חוהו עד שייסמו בר חו. ולשה לע"ד שלין בזה מדס קבועה לבעלי שרשה סיוק משעירין ספיוס שלה לפי דשוה עיוסס לפי שעיון ולפי סזמן ולפי שמביים ושמתביים ושם ילשה שממון שלה לשפייס בלל ולעבור לו מיבה לין מיסור בזה בדשיתא בשמ"ג במלוה שבועה דמייתי ירושלמי לשה שלה יסא שמוחל לחברו סא דתימא שלה סוציא עליו שם רע לשבל סוציא עליו ס"ר לין לו מחילה עולמים. ועשמא דב לית ביס לע"ד דדילמא לייס שמע בשפוקי קלה ביסא ולא שמע בפיוסו ולא נפיק לסה שהי גברא מידי שבדא:

סימן ריג על דבר שבן טוב שבשאל שמעון לשלם רשובן בשער לה סיס רשובן בעיר וגגב (ורשובן) [ושמעון] מעריך שלבן בדמיס יקריס משום שרבעלים לין לו תוכלה. שהי כותבת דסא דמבעלים לין לס תוכלה דברי. רבי יוחי סיא[2] ופליגי דבעי עליס וקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ובר מן דין בטעם של שבל סיא דסא קרקעות נמי לין לבן תוכלה ותע"פ בן שמין תוכס בשמוס דשכי פשקו דוד שגחוניס וכן מבר"ס ושפי' שהידנת לה מחייבינן שבם שפי' שגזילה ופקדון שלה כותבין פשק דין שניס שבם שתחלמן לו שחגרם שבלם מס שנתחייבה לבל בעודם תחת בעלה לה שפי' יש לס נכסי מלוג כדאיתא מבואר בשרדכי פ' שחובל לבל לין לפוטרה בלל משום דלשבה ג"כ שם שלה דמה בכך לין זה גדול מחוכס גמור ושוחל חייב בשועסין. וששיא דירושלמי דבתבן בשקום שבשב לתת שת שלו פטור שבשיעלו שבשי ושרדכי פ' שמפקיד סייגו דוקא לשומר חנם וקמ"ל דלה מיקרי פשיעה בשבי לבל שוחל דשחייב בשועסין פשיעה דלה שהי מס שטען שבשון שיתחייב רשובן ניסיס ברפואות שבאו יפה שניב רשובן דשם נתחייב ברפואה מ"מ לה סיס לשבשון להשאיל לשם שדעתה קלה דבר שלריך שבירס וס"ל לחותנים שומר עליוס דסיכי דלי סוי רשובן בעלמו בעיר סוס מעטר ליס שפיר. ושוד דלה עדיף בלל שמי שבלך למדינת סיס ושמד לחד ופרסם שת שבאו דקי"ל בפרק בתרא דבתובות[3] שבניח מעותיו של קרן שבני שע"ג דבעלה חייב במזונות וכ"ס בס"ג דשין שחייב מבואר בל בך בי השם. שרשה לע"ד בתבתי ושם מוגע לך שדבר לה בתיסב מן שלדין לל שבשון עלי בי לה בתבתי בשבשת דעתי בלל.

ולח שקטן ושעיר שביסרלל:

סימן ריד שלמת יסגה להדל לחסוכיי נחמנים ק"ק רגנשבור"ק שלה שמה סר"ר בניימין ושח"ר שבנלן ושח"ר שבשה שמולמן ושר' מחיר שלוי י"ו. שבר דרשחוני על עסק חד גברא

מאגר: מדרשי אגדה
מדרש תנחומא (בובר) -פרשת וירא סימן ל ד"ה [ ] וה' פקד

[ל] וה' פקד את שרה (בראשית כא א). ילמדנו רבינו, אם היתה קטטה בין אדם לחבירו כיצד מתכפר לו ביום הכפורים, כך שנו רבותינו, עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, שבינו לבין חבירו אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו, אם הלך לרצות ולא יקבל מה יעשה, אמר ר' יוסי בן דורמסקית זה סימן יהא בידך כל זמן שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחם, ואם אי אתה מרחם על חברך אין לך מרחם, מה יעשה, אמר ר' שמואל בן נחמן יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה אחת, ויאמר לפניהם אחי קטטה היה ביני ובין פלוני זה, והלכתי לרצותו ולא קיבל, מיד הקב"ה רואה שהשפיל עצמו לפניו, והוא מרחם עליו, שנאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי (איוב לג כז), מה כתיב שם פדה נפשו מעבור בשחת (שם שם /איוב ל"ג/ כח), וכתיב ומודה ועוזב ירוחם (משלי כח יג), אמר ר' יהודה מודה על מנת לעזוב ירוחם, וכן אתה מוצא כל ימים שהיה איוב מקפיד כנגד חבריו, וחבריו כנגדו, היתה מדת הדין מתוחה כנגדו, שנאמר ועתה שחקו עלי צעירים ממני לימים (איוב ל א), אמר לאליפז ולא בנו של עשו אתה, אילו היה אביך עומד מבקש שאשים אותו ליזון עם הכלבים שלי הייתי מואסו, אשר מאסתי את אבותם לשית עם כלבי צאני (איוב שם /ל' א'/), וחבריו אמרו את הוא הישיש לעצמך, אף לנו יש ישישים, שנאמר גם שב גם ישיש (לנו) [בנו] (שם /איוב/ טו י), וכיון שנגלה להם הקב"ה, ואמר להם מה אתם עומדים לכו ופייסו את איוב, שנאמר ועתה קחו לכם שבעה פרים ושבעה אילים וגו' ואיוב עבדי יתפלל עליכם (שם /איוב/ מב ח), מיד הלכו ועשו כן, מה כתיב שם, וה' שב את שבות איוב (שם שם /איוב מ"ב/ י), אימתי בהתפללו בעד רעהו (שם /איוב מ"ב/), כך אבימלך ויתפלל אברהם וגו' (בראשית כ יז), אמר הקב"ה אברהם בקש רחמים על אבימלך, אני פוקד אותו מיד, וה' פקד את שרה

*** נא לשמור על קדושת הגליון ***

שו"ת תורה לשמה סימן תקח

+ראובן קלל את שמעון ומת שמעון האם חייב ראובן לבקש מחילה על קברו.+ שאלה ראובן מסר דינו לשמים על שמעון בעבור שחטא לו גם עוד קללו בינו לבין עצמו בפני ס"ת והנה אח"כ בתוך חודש אחד חלה שמעון ונפטר ועל כן נתחרט ראובן ונצטער אולי הוא היה סיבה למיתתו ע"י קללתו ומסירת דינו לשמים ושואל אם צריך לפייס את יתמי שמעון באיזה הנאה וטובה בעבור זאת כי הם נצרכים ועניים ואם צריך להתוודות על זה ולבקש מחילה על קברו. ויש שאמרו לראובן שאינו צריך לחוש לזה מאחר כי שמעון היה בן ששים שנה במותו א"כ חזקה מחמת זקנה נפטר ולא מסיבתו דהכי איתא באבות בן ששים לזקנה יורנו ושכמ"ה.

תשובה איתא בכתובות דף ס"א ע"א דאמרה בת רב חסדא דביתהו דרבא לחומה אלמנת אביי קטלת ליך תלתא ואתית למקטל אחרינא ע"ש וידוע כי אביי נפטר בן ששים שנה וכנז' בגמרא דאביי דעסק בתורה וג"ח =וגמילות חסדים= חיה שתין שנין ועכ"ז תלתה סיבת מיתתו בחומה. אך יש לדחות זה דהתם שאני כיון דקטלא חומה תרי קודם אביי מוכחא מילתא שגם אביי מסיבתה נפטר ועוד י"ל דאשת רבא הוא דקאמרה הכי ומי יאמר שהחכמים ג"כ היו אומרים כן ואדרבא מצינו בגמרא דלא תלו רבנן פטירת אביי בסיבת אשתו אלא אמרו הסיבה משום דאתי מבית עלי דהכי איתא בגמרא אביי ורבא מדבית עלי אתו רבא דעסק בתורה חיה ארבעים שנה אביי דעסק בתורה וג"ח חיה ששים שנה.

ומ"מ נראה דיש לראובן לחוש לזה פן הוא היה סיבת מיתתו של שמעון ובפרט כי בן ששים שנה אין זה קצבת החיים בסתם דכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה ומה גם שבודאי בלא"ה חטא ראובן במסירת דינו לשמים וקללתו אעפ"י שכבר חטא לו שמעון ועל כן מאחר שבניו נצרכים הם טוב לפייסם במתן דמים לצאת י"ש =ידי שמים= וגם נכון שיתודה וישאל מחילה על קברו גם יתענה כל שנה ביום יא"צ =יאר צייט= /יום זכרון/ שהוא יום פטירתו של שמעון וידליק אותו יום נר לעילוי נשמתו ופוק חזי מ"ש רבנן בגמרא דבתרא דף כ"ב בהך עובדא דכל חד אמר אנא ענישתיה ופירשו בתוספות שם כונתם בזה לייחס החטא כל אחד לעצמו שבעיניהם נחשב זה לחטא על שנענש על ידם וכונתם להתחרט ולהתודות על זה וכתוב בספרים דכל שהצדיק מעניש בקללה אז נענש הוא על ידו. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

תשובה. איזו היא תשובה גמורה. כגון שבא על אשת איש ולאחר זמן נתיחד עמה. ועודנו באהבתה, ופירש מן העבירה ולא עשאה. לא מיראת אדם. ולא מחלישות גוף ולא מכשלון כח. אלא מפני התשובה. זהו בעל תשובה גמורה. וכן כל כיוצא בזה: מה היא תשובה. שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד. כמו שנאמר (ישעיה נה) יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. ואז ישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. ויתנחם על העבירה שעשה כמו שנאמר (ירמיה לא) כי אחרי שובי נחמתי. וצריך להתודות בשפתיו. ולומר הענינים אשר עשה: וכתב הרמב"ם ז"ל, מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים. ועושה צדקה כפי כחו. ומתרחק מן הדבר שחטא בו. ומשנה שמו. שיאמר אני אתר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים. ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה, וגולה ממקומו, שגלות מכפרת עון. מפני שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח. ועבירות שבין אדם לחבירו צריך להתודות מהם ברבים. שנאמר (משלי כח) מכסה פשעיו לא יצליח. ואם לא עשה כן אין תשובתו גמורה. אבל עבירות שבין אדם למקום אין צריך לפרסם עצמו. אלא להתודות מהם לפני המקום. שנאמר (תהלים לב) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. אין התשובה ויום הכפורים מכפרין אלא על העבירות שבין אדם למקום. אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון החובל את חבירו. והמקללו, או שחייב לו ממון. וכיוצא באלו. אין התשובה ויום הכפורים מכפרין. עד שירצה את חבירו וימחול לו. לא רצה למחול לו. מביא לו שורה של עשרה בני אדם מריעיו. ופוגעין בו ומבקשין ממנו שימחול לו. לא נתרצה להם מביא שניה. ושלישית. לא נתרצה עדיין. מניחו והולך לו. וזה שלא מחל הוא החוטא. ואם היה הנעלב הזה רבו. הולך ובא אצלו אפילו מאה פעמים עד שימחול לו. החוטא לחבירו ומת חברו קודם שביקש מחילה הימנו. מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר בפניהם חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שחבלתי בו, אם חבל בו. ואם לא חבל בו ובזהו בדברים או עשה לו דבר אחר. יאמר לפניהם מה שעשה לו. ואם היה חייב לו ממון יחזירנו ליורשיו. לא היה יודע לו יורש. מניחו בבית דין ויתודה. וקצת מעניני תשובה כתבתי למעלה בהלכות ראש השנה בענין תשובה:

תניא (ויקרא מ) וכפר בעדו, בכפרת דברים הכתוב מדבר. אתה אומר בכפרת דברים או אינו אלא בכפרת דמים. נאמר כאן כפרה. ונאמר להלן כפרה. מה להלן כפרת דברים. אף כאן כפרת דברים. ת"ר כיצד מתודה. אומר עויתי פשעתי וחטאתי. וכן בשעיר המשתלח אומר (שם) והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם. וכן במשה רבינו ע"ה הוא אומר (שמות לד) נושא עון ופשע וחטאה. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים חטאתי עויתי פשעתי. וכן ברוד המע"ה הוא אומר (תהלים קו) חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו. אמר רבה ברבי שמואל [אמר רב] הלכתא כדברי חכמים. כתב בעל עשרת הדברות ז"ל פסק רבינו האלפסי הלכה כדברי חכמים. ומסתברא כרבי מאיר. דההוא דנחית קמיה דרבא ועבד כר' מאיר אמר ליה שבקת רבנן ועבדת כרבי מאיר. אמר ליה כר' מאיר סבירא לי כדכתיב בספר אורייתא. דהיינו נושא עון ופשע וחטאה. ומדלא אהדר רבא ש"מ דהלכתא כוותיה דר' מאיר. וכן מצאתי בשם רבינו אב"ן גיאת ז"ל. תנו רבנן "מצות וידוי ערב יום הכפורים עם השיכה. אבל אמרו חכמים מתודה אדם קודם אכילה ושתיה שמא תטרף דעתו עליו. ואע"פ שהתודה קודם אכילה ושתיה. מתודה אחר שאכל ושתה. שמא יארע לו דבר קלקול בסעודה. אבל בהלכות תשובה של הרמב"ם ז"ל גרים. יתודה קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה ונמצא מת בלא וידוי. והוא פירוש לשמא יארע לו דבר קלקלה בסעודה. והוא הפך של גירסא שכתבנו. וכן נראה. לפיכך מקדימין ומתפללין תפלת המנחה קודם שעת אכילה. ומתפללין כשאר הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים. ואחר המברך את עמו ישראל בשלום. קודם שיפסע שלש פסיעות אומר אלהינו ואלהי אבותינו תבוא וכו'. מה נאמר לפניך וכו'. על חטא שחטאנו לפניך וכו'. על חטאים וכו'. כסדר הכתוב בסדורים. יהיו לרצון. ועושה שלום. והחזן כמו כן כשמסדיר התפלה אומר כך לאחר שמונה עשרה. וכן מנהגנו. מה שאין כן ביוהכ"פ. שהחזן אומר באמצע התפלה. ואומרין אבינו מלכנו "ואין נופלין על פניהן במנחה. 'ואע"פ שהתודה ערבית. יתודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה:

פ ענין ליל יום הכפורים ודברים האסורים בו

בערב יום הכפורים חולצין מנעליהן מבעוד יום, שאסור בנעילת הסנדל. ובאין יחפין לבית הכנסת. ועומד החזן באימה וברתת ובזיע. "ומתחיל כל נדרים כמו שכתוב בסדורים *). ויש נוהגין לברך קודם על מצות היתר נדר ושבועה.

ויש

*) מנהגי בגמרא ובפוסקים שאין שייך היתר ושפרש רק למדרים ושבועות שנודר או נשבע שמוגע לפלוני בלבד, כגון אוכל או לא אוכל, אישן או לא אישן וכדומה. אבל כמה שנשבע לחבירו ומכ"מ למשלם או נשבע שאוס היתר כפרש ושאלה כלל, ושנם שעובר תמוד מאד מאד, רחמנא לצלן:

באורי מהרש"ה

"וכפר נעדו נכפרת דנרים וכו'. יומא ל"ו ע"ב, ומגילה כ' ע"ב, ובמו"כ פ' אחרי ע"ם: 'כיצד מתודה וכו'. יומא שם, ושם ליתא סיבא לומר: 'אמר רבה ברבי שמואל אמר רב וכו'. כנ"ל, שם: "אמנם וידוי וכו'. יומא פ"ו ע"ב: "ואין נופלין על פניהן וכו'. כן הביא הב"י בסי' תכ"ב בשם הרוקח: 'ולקמ"ש שהתודה ערבית וכו'. יומא פ"ו ע"ב:

"ומתחיל כל נדרים וכו'. עי' בסדר רב עמרם גאון, ובהמ"ם סוף יומא, ועי' בשערי תשובה סי' קמ"ג, ובמרדכי יומא סי' תמכ"ו;

ניחא לאהרן בנישואים אלו שמקרבים זרעו לקיום המצוות ויזכה לברכת ה' עם בנים ובני בנים ת"ח.

סימן תשלט

שאלה: להשיא בן צעיר לפני הגדול.

הדבר מפורש בש"ך יו"ד רמ"ד (ס"ק י"ג) בשם הב"ח שלא יקדימו נישואי הקטן לפני הגדול אפילו אם הקטן גדול בחכמה ע"ש, והנה לכאורה כל הענין שאין להקדימו זהו מפני כבוד אחיו הגדול ולפ"ז אם אחיו ימחול מספיק, אבל נראה שהמחילה אינה בלב שלם אלא רק מפני שאין לו ברירה או מחמת בושה, וכן אין זה רק ענין של כבוד אלא גם בזיון לאח הגדול, שאם הצעיר נושא אשה לפניו מדמין שודאי יש חסרון בגדול, ונמצא דמזיק אותו בכך.

לפיכך אמרתי שתלוי בכל מקרה לגופו של ענין, שאם אחיו הגדול ידוע כ"בררן" שמציעים לו שידוכים הגונים וממאן, אזי אין הקטן חייב להמתין ולהחמיץ מצוה רבה דפריה ורביה בגללו, אבל אם אינו בררן אלא רק לא נזדמן לו עדיין שידוך ראוי לקטן להמתין איזה שיעור לא לצער אחיו הגדול ממנו, ומצינו גבי כיבוד אב דלא מהני מחילה על צער, והוא הדין באחיו הגדול, ורק אם מכיר באמת שאין לו צער מותר.

וזה שכתבנו דראוי להמתין לא מצאתי שיעור לשהייה זאת, ותלוי גם בטבעו ומעמדו, אבל כמדומני שאם שהה כבר כ"ב חודש והודיע לאחיו יוצא בכך, ומסתברא שאם ממהר לישא אשה לפני הגיעו לגיל עשרים אין לו לחשוש כלל שזהו דינא דגמרא, ועוד שבכה"ג אין בזיון לאחיו שניכרת הסיבה שמיהר לישא לפני בן עשרים דוקא שמקפיד על כך. וכל שכן שאם חושש להרהורים שמחויב מדינא לישא ולא להמתין לאחיו הגדול, דאפילו מצות כיבוד אב ואם נדחה מטעמים אלו, וז"פ. (ודע שבכל שידוכים צריך להתייעץ ולגמור אך ורק בעצת ת"ח וצדיקים, שבברכת פיהם גם בשמים מסכימים וגומרים לטוב).

ועיין באגרות משה אהע"ז ח"ב סימן א' דנקט שכל דיני קדימה באחים ואחיות רק כששניהם השתדכו ועומדים להתחתן, ולא כשאחד לא יכול עכשיו ע"ש, והאחרונים (עיין איגרות סופרים איגרת כ"ט מהחתם סופר) הקפידו גם בבן קטן לפני גדול, ובשם כ"ק האדמו"ר הקדוש מבעלזא רבי אהרן רוקח זצ"ל שאם הגדול מוחל מותר, וצ"ב כנ"ל דמצוי שמוחל רק מפני הבושה ואינו בלב שלם, ולע"ד הדבר תלוי כמ"ש, וכן נראה עיקר לדינא.

הלכות נישואין

סימן תשמ

שאלה: בית הכנסת שמסדרים בתוכו חופות ויש שם "אורגן" ומנגנים בו בבית כנסת בשעת החופה.

עיין תשובות דברי מלכיאל (ח"ה סימן ר"ה), וגאוני אונגרין האריכו בתשובותיהם שזהו מנהג העכו"ם, וע"כ נהגו להתחתן רק בחצר בית הכנסת שהוא מקום השייך לציבור וקנוי לחתן, אבל לעשות חופה בתוך בית הכנסת זהו ממנהגי העכו"ם שנתפשטו כאן בעו"ה, וכן לנגן בכלי שיר בבית הכנסת הוא חיקוי למנהגי העכו"ם, וע"ז נאמר "ובחוקותיהם לא תלכו".

והנה גאוני אונגרין שאסרו ליכנס בבתי כנסיות כאלו. סברו שהם בגדר ריפורמים ודינם כבית ע"ז כיון שתפסו ממנהגי העכו"ם, וכן פשוט שבליטא וברוסיא בתי כנסיות כאלו פסולין ליכנס שם אף שלא החרימו אותם.

אמנם השאלה דידן במקרה שעזבו את האורגן זה שנים הרבה ויותר אין מנגנין בו, רק שנמצא באיזה חדר סמוך לביהכנ"ס אי שריא בכה"ג. ורב אחד אסר גם בזה דסבר שיש להתרחק מביהכנ"ס עד שיוציאו משם את האורגן לגמרי, וכל זמן שלא ישליכו האורגן מבנין הבית הכנסת יש להניחו באיסורו, וכעין ע"ז שצריך ביטול ממש דוקא. אמנם לענ"ד נראה דכיון שהבית הכנסת הוא אורטודוקסי ועזבו את האורגן שנים הרבה די בכך, דאלו וכיוצא בהם אינם כעובדי ע"ז אלא אנוסים.

בגמר השחיטה, אבל ס"ד דכ"ז בשוחט עצמו, אבל אם לא כיסה והחובה מוטלת אז על כל אחד, וחיובא דאחרים אינו בגמר השחיטה דוקא, ס"ד שלא יכסו ביום טוב, רק ימתינו עד הערב, קמ"ל שגם להם מותר לכסות ביום טוב גופא דחיישינן שמא יתייבש ויתבטל מצות כיסוי, ואם כן בגמר שחיטה אם רוצה לקיים מצותו כדין עליו לדאוג שיכסו בגמר השחיטה מיד בזמן מצותו וכמ"ש.

סימן רפד

שאלה: תשמיש המטה בעשרת ימי תשובה.

נשאלתי מבעה"ב אחד אם לאסור תשמיש המטה בעשרת ימי תשובה, ואמרתי לו שבליל טבילה ודאי מותר גם לת"ח, ומוכח כן בגמרא ביומא (ה.) שפורש שבעת ימים קודם יוהכ"פ שמא תמצא אשתו ספק נדה הרי דגם לכ"ג אילולא שמא תמצא אשתו ספק נדה היה מותר בתשמיש המטה בעשי"ת, אך אפשר דהיינו בליל טבילה, וא"כ עכ"פ בליל טבילה נראה שאין להחמיר, ובמ"ב סוס"י תקפ"א מביא שלא לשמש בב' לילי ר"ה, שיש מהאחרונים שכתבו שנכון למנוע מכך ומ"מ בליל טבילה חייב לקיים עונתו ע"ש, ולענין עשי"ת לא הביא כלל שלא לשמש, אך בבאר היטב (סימן ר"מ סק"ד) מביא שהמחמיר שלא לשמש בעשי"ת תע"ב, ועיקר ענין המניעה מקורו בימי הקדמונים שנהגו לצום בימים אלו, אבל היום לא נהגו לצום, ואין סיבה לבטל חובת עונה כדינו ולא מצאתי מקור למונעו, ובפרט לשואל שמעורה בחיי העולם ועלול ליכשל בהרהורים וכדומה שאז גם בר"ה ישמש מטתו כמבואר במ"ב שם, שרק ביוכ"פ ות"ב האיסור מדינא.

לפיכך נראה שמקיים מצות עונה כדין ולא יבטל המצוה, רק בימים אלו יזהר לא להאריך ח"ו שיגיע לשחוק וקלות ראש, ודיינו שלא נוהגים להתענות ולפחות יש ליזהר ביותר מדברי שחוק וקלות ראש שמראה זלזול בימים שהקב"ה קרוב, ובימים האלו שהמלך הקב"ה יורד למטה ונמצא עמנו המורד ענשו יותר, וכן לענין מצוות בימים אלו, כל מצוה חשובה ויקרה מאד לקיימה, ולכן אנו חייבים בזהירות בחטא יותר, וכ"ש משחוק וקלות ראש, ומהאי טעמא אפשר שנזהרו לא לעסוק בתשמיש שמא יגיע לידי כך, אבל מדינא נראה כמ"ש. (ואולי מהאי טעמא מפורש בש"ע שיש ליזהר בחומרות בעשרה ימים אלו כגון פת עכו"ם וכדומה. וקשה כיון שמעיקרא אינו מקבל ע"ע החומרא אלא לעשרה ימים, איזה תשובה היא זה, רק הטעם כיון שהמלך עמנו אז הידורים כאלו הם עיטורים לכבודו וחייבין אנו אז בכך).

ערב יוהכ"פ

סימן רפה

שאלה: לרצות חבירו בערב יוה"כ וכפרת היום.

תמהני על מנהג בנ"א שאם ביזה את חבירו או ביישו מבקש מחילה רק בערב יוה"כ, הלוא ראוי מיד לאחר כך לבקש ממנו מחילה, ובדרשה ביארתי שמעלת יוה"כ שמטהר, שיהיה לאחר החטא ע"י תשובה כמו שהיה קודם החטא, שזהו גדר טהרה ולא מחילה לבד, ויוה"כ נתייחד לזה שנאמר בו תטהרו שהקב"ה מטהר ממש, ולכן אז שבאמת גם קודם יוה"כ חייב לבקש מחבירו מחילה ואסור להשהות אפילו יום, אבל לפייסו להיות אתו בידידות כמו קודם עד שמבקש ממנו שיתפלל עבורו, זה דין מיוחד בערב יוה"כ, שלזכות לטהרה מהקב"ה צריך ליטהר גם אצל חבירו, והזמן להתקרבות בין אדם לחבירו שייך לכל אדם בערב יוה"כ, ולכן אף אלו שגם קודם לכן אינם בריב מ"מ מפייס בערב יוה"כ.

ואגב הסברתי עוד גדר טהרת יוה"כ שיסודה כפרה, שהגדר לשוב ויטהר, ולכן "מכל חטאיכם" לפני ה' תטהרו, והיינו שצריך תשובה לכל חטאיו דוקא לזכות לטהרה, משא"כ למחילה גם ששב לעוון אחד לבד נקרא תשובה לאותו חטא, אבל לטהרת יוה"כ לא מספיקה, ולפי זה חמור התשובה ביוה"כ וחיובו לשוב על כל פשעיו דוקא, וזהו הזמן בשנה שזוכין לטהרה, אבל בתנאי ששב לגמרי דוקא, ואם כן ביוה"כ מצד אחד זוכין לטהרה גמורה שיהא כמו

קודם שיחטא, אבל מאידך חמור שצריך תשובה על כל חטאיו דוקא.

סימן רפו

שאלה: יולדת וביוה"כ היא תוך ג' ללידתה ורצונה לצום מהו.

בשו"ע (סימן תרי"ז סעיף ד') מפורש שלא תתענה כלל, ועיין במ"ב שאפילו אמרה איני צריכה מאכילין אותה ואומרים לה אכלי פחות מהשיעור, אבל נשאלתי באשה שאומרת שמרגישה עצמה טוב והרופאים לא מתנגדים רק הבעל מביא חו"ד מרב שחייבת לאכול.

ולדעתי, כיון שעיקר דין אכילת יולדת תוך ג' ללידתה, אין לו מקור בהש"ס, וכמס' יומא לא הובא כלל דין אכילת יולדת ביוהכ"פ, ורק במסכת שבת (קכ"ט) איתא שיולדת תוך ג' ללידה אפילו אמרה א"צ מחללין עליה את השבת, ופירשו הראשונים דהיינו כל דבר שרגילים לעשות לחיה אף שאומרת שא"צ מחללין השבת, וא"כ בזה תלוי כפי השעה והמקום, והרשב"א כתב בזמנו שעל מאכלים חמים ליולדת מחללים שבת תוך ג' ללידתה אפילו אמרה שאינה צריכה לכך, ומ"מ כתב המג"א שעכשיו נוהגות היולדות שאוכלות חמין של אתמול דדעת הרופאים שאם אין מרגשת שצריכה לכך אין בזה חשש סכנה, ע"ש (מובא במ"ב סימן ש"ל ס"ק י"ג), וא"כ בזמנינו כשהרופאים טוענים שלא מזיק כלל צום של מעת לעת ואינו אלא הרגל לאכול ובלידה רגילה דעתם שצום לא יזיק, ואם כן כשמרגשת טוב למה נכופה לאכול פחות מכשיעור כשדעתה ובהסכמת הרופאים שאין צריכה לכך, ומיהו שמעתי מצדדים לא לתת לה לצום, שיולדות עלולות לעתיד ללמוד ממנה ולצום אף כשיש בזה מיחוש סכנה, ולדעתי אם רצונה דוקא לצום צריכים לשאול הרופא שמטפל בה והוא יכריע אם לקבל בקשתה, ואין לנו לגזור גזירות מדעתינו.

ועיין במ"א תרי"ז (ס"ק ג') שבתוך ג' מאכילין אותה פחות מכשיעור, ובהעמק שאלה שאילתא קס"ז בשם הגאון רבי חיים מוולוזין זצ"ל שאוכלת שיעור שלם ובמ"ב שם כמ"א, ולדעתי ע"כ היום נשתנו בזה הטבעיים ואין צורך לאכול שיעור שלם, ולדעת רופאי זמנינו אצלינו ביולדת לא נחוץ בכלל להאכילה ובאמרה לא צריכה שומעין לה, ועיין בשאלתות (שמות ל"ח) שבשבת אין שומעין לרופא תוך ג' ימים ע"ש, ולדברינו היינו טעמא דקים לן אז שצריכה חמין, אבל היום דקים לן שאין האוכל צורך כ"כ לנשים שלנו שפיר ראוי כמ"ש להתיר לה לצום כרצונה.

וכ"ז ביוה"כ אבל בת"ב אין להחמיר כלל, ורק במעוברות ומניקות החמירו לצום ולא ביולדת, ומעיקרא לא חייבו אלא עוברות ומניקות ולא יולדות, וכעין זה פירש הגר"ח מבריסק זצ"ל שבג' צומות (חוץ מת"ב) לא גזרו במעוברת וחולה ולא קעביד מצוה כלל אם צם שלא גזרו אצלו תענית, (וע"ע במש"כ במוע"ז ח"ה סימן של"ה ובח"ז סימן רמ"ה), ובת"ב נימא שלא גזרו ביולדת ובפרט תוך ג' ימים, ורק ביוה"כ שההיתר רק מכח פיקו"נ יש לצדד כהנ"ל.

וכאמור כל זה כשמרגשת טוב ומתעקשת לצום, דאז אין לכופה ולתלות שיש חשש סכנה, אבל בסתם אמרינן לה שתאכל וכדינא דשו"ע והפוסקים, וחלילה להקל בפיקוח נפש לאסור כשהותר מן הדין.

סימן רפז

שאלה: ניזון דרך ווירידין אם חייבין להמשיך כן ביוה"כ.

נשאלתי בחולה בבית חולים ביוה"כ שניזון לפני יוהכ"פ דרך ווירידין, ומעכשיו יכול כבר לאכול כדרכו, האם ראוי להמשיך להאכילו דרך ווירידין, או כיון שיכול לאכול כבר כדרך אכילה כיון שהוא עוד בסכנה אינו חייב דרך ווירידין, ונראה כשם שבמלאכה בשבת כשמותרת אין חיוב מדינא לעשות כלאחר יד, וחומרא היא שהחמירו כמה אחרונים וברמ"א (שכ"ח), כשאפשר בניקל לשבות ממלאכה גמורה ולעשות כלאחר יד או בעכו"ם, ה"ה גם באכילה ביוה"כ כשהוא צריך לאכול, אין חיוב לשנות ולאכול שלא כדרך אכילה, ומה שמאכילין הקל בחולה היינו לגבי מה שהותר לאכול, דאף שהותר לאכול, לא הותר באיסורים, אלא כשאי אפשר בענין אחר. אבל באכילה גופא אין צורך לשנות לאכול שלא כדרכו, וכן אינו חייב לאכול דבר מר שאינו אכילה כלל.

המתמנה, ואזי נוטלין ממנו עונותיו ומעבירים אותו למספרים, וממילא נמחלים עוונות המתמנה, ומשפטי ה' כתהום רבה, והקב"ה יזכנו לעשות רצונו תמיד.

סימן שצו

מחילה כשדיבר לשון הרע

בספר "חפץ חיים" (כלל ד' סעיף י"ב) כתב שאם סיפר לשון הרע על חבירו, והוזק חבירו על ידי סיפורו (שפרסם מגרעותיו וכדומה), ולחברו לא נודע, אפילו הכי צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין, ולבקש מחילתו, ואני קבלתי פעם מכתב מהגאון הצדיק רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל ששיבח את הכרעת הגאון הצדיק רבי ישראל סלנטר זצ"ל, שפסק שלא לגלות לחבירו אם יצטער על ידי זה, שכן לא הותר לצער את חבירו כדי לזכות במחילה, רק יבקש מחבירו מחילה סתם ומספיק בכך.

והנה לכאורה ישנה ראיה שלא די במחילתו של חבירו רק צריך להתבזות ולבקש מחילה, מהגמרא ביומא (פז.) מעובדא דרב, שחטא לו טבח אחד ולא בא לפייסו עד ערב יום הכיפורים, ולכן הלך רב להמציא עצמו לפני הטבח בערב יום הכיפורים על מנת שיבקש ממנו מחילה, וסירב הטבח לבקש מחילה ושיבר עצמות ופגע בעצמו ונהרג, וקשה למה המציא עצמו רב לטבח, ודי היה בכך שימחל לטבח במקומו, וע"כ מוכח שצריך דוקא להתבזות ולבקש, ובזה נמחל, והיינו כהקדוש ה"חפץ חיים" זצ"ל.

אמנם באמת קשה למה מבקשים מחילה בערב יוה"כ, והלוא אם פגע בחבירו אין ראוי להמתין וצריך לבקש סמוך לחטא, ועכ"פ בערב ר"ה צריך לבקש, וע"כ נראה דמיירי בכה"ג שאין לחבירו קפידא עליו והם חיים בשלום ביניהם, ולכן אין צריך לבקש, אך יום הכיפורים אינו רק מכפר אלא גם מטהר, "לפני ה' תטהרו", והיינו כפשוטו שאפילו רושם מן החטא לא נשאר, ולזה צריך להתבזות ולבקש ממנו מחילה. (ע"ע מוע"ז ח"א סי' נ"ד).

ונראה שאם הזיק לחבירו ע"י סיפור לשון הרע, ולא נודע לחבירו, אינו חייב לספר לו בדיוק מה דיבר נגדו אם יגרום לו בכך צער, אבל גם בקשת מחילה סתמית אינה מספקת, רק יאמר לו אפשר שפגעתי בסיפור דברים נגדך אנא מחל לי, ובזה די בין בכל השנה ואפילו בערב יום הכיפורים, והמחמיר לספר בפירוט עלול להכשל באיסור אונאת דברים.

אור החכמה

סימן שצח

שמיעת רינונים וחשדות

קבלתי מכתבו, ורעדה אחזתני על פשע המנהל שסירב לשמוע טענות נגד ר"מ על מעשים מגונים, בטענה שזהו לשון הרע, ועכשיו מתגלה והולך קלונו של אותו ר"מ, והמנהל עודו מתעקש שאין הוכחות מספיקות וראוי לחשוש לאיסור לשון הרע.

ודבריו של המנהל הם הבל הבלים, ופותח פתח לשחיתות ר"ל, וחובת ראש ישיבה ומנהל לשמוע כל רינון וחשד על המתרחש בתחומו, שכן עיקר חובתו לשמור על נפשותיהם של התלמידים, ולכן צריך לחשוש לכל דבר אפילו אינו מצוי כלל, ואף שמוקמינן אדם על חזקת כשרותו, מכל מקום מה שנוגע לשמירת התלמידים, אם נראה אפילו נדנוד ספק שהוזקו ילדים או בחורים, חייבין לסלק את החשוד בינתיים או להעמיד שמירה מיוחדת ותמידית עליו, ועיקר איסור סיפור וקבלת לשון הרע, הוא אם נובע מכך ששונאו או מקנא בו

זה הזמן לסלוח

ימים אלה הם הזדמנות מצוינת לדעת זאת. ישנם דברים שאנו צריכים לסלוח עליהם במובן של להשלים (ולא סתם התפייסות הנקראת גם "השלמה")

1.

יום הכיפורים הוא גם יום של סליחה.
סליחה על דברים שבין אדם למקום ועל דברים שבין אדם לחברו.
הדרך לבקש סליחה מבורא עולם היא "תשובה ותפילה וצדקה".
הדרך לבקש סליחה מדברים שבין אדם לחברו היא: "שירצה את חברו".
טור זה יעסוק בסוגים נוספים של סליחה. כאלה שכמעט לא עוסקים בהם, כי הם מת־חבאים בירכתי תודעתנו, ולא תמיד מתקשרים לנו עם המושג "סליחה", אבל הם קשורים. ועוד איך.

2.

כשלמדתי בת"ת "תורת אמת" בחיפה, חילק אחד מחברי לכיתה, ישראל רייזמן שמו, דף שאותו טרח לכתוב ולשכפל. הדף היה מחולק לשני טורים. בטור האחד שמות ילדי הכיתה והטור השני היה ריק ומעליו כותרת: "סלח".

כל ילדי הכיתה היו לוקחים את הדף של רייזמן, הולכים מאחד לשני ושואלים "סולח?" ועוד לפני שענה היינו מסמנים בעט "וי" גדול וממשיכים הלאה.

אני זוכר את עצמי הולך, כמו כולם, מילד לילד ולבסוף מביט בסיפוק ברשימת ה"וי" הארוכה, ומגלה שנותרו ילד אחד או שניים שכלל לא סומנו, כי לא היה לי נעים ללכת אליהם.

היו אלה הילדים שבאמת הייתי צריך לבקש מהם סליחה...

ובהיעדר הסליחה, החומה עומדת ואף גבוהה ומתעבה מיום ליום, והיא נושאת בחו־בה פגיעות לא פשוטות בילד, בנער או באדם. לפעמים בני אדם אינם מודעים למתרחש בנפשם והם פוגעים בכפופים להם ללא רחם בדברי ביקורת עוקצניים ובשידור מתמיד של אכזבה. לעיתים הם דווקא כן מודעים לתהליך שעובר עליהם ואז הם מעדנים את הפגיעות, אך לא את התחושות שלהם. הם עדיין לא סולחים בנפשם פנימה, והזולת חש בזה גם חש. ובמקרים חמורים במיוחד הם יודעים היטב מה קורה בתוכם, או שאחרים מתריעים בפניהם שכך הם חשים והם... פשוט לא אכפת להם. הם פוגעים בלי שום חשבון. משליכים את כל הכעסים והתסכולים על האחר, לפעמים בשלב רגיש וקריטי של חייו, וכלל לא מעניין אותם מה התוצאות.

הסליחה, לצורך העניין היא תהליך שלם של: התמודדות, הבנה, השלמה, קבלה, איפוק, ואפילו בקשת סליחה על העבר אם במפורש ואם בפיצוי מסוים על הפגיעות.

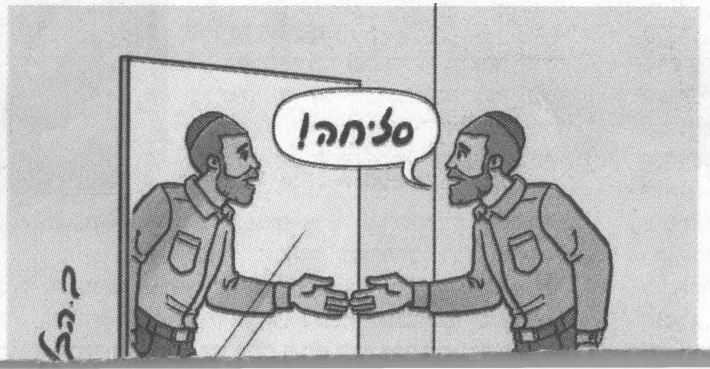

5.

ויש סליחה על חוסר כישרון, על מה שנראה כאיטיות מרגיזה, על ילדותיות שאותה כיננו "התבגרות מאוחרת", על "שלימזליות", על כאלה הסובלים מפיזור דעת, מחוסר יכולת להתארגן, לסדר, להוציא תחת ידם משהו מתוקן. זה יכול להיות ילד־נער וזה יכול להיות בן זוג שאינו כה מסודר/ מאורגן כפי שהתרגל בן הזוג האחר.

אנשים יכולים לגלות גדלות נפש כלפי זרים שאינם מושלמים, ולעומת זאת חוסר סובלנות ואף עוינות כלפי הקרובים אליהם הזקוקים לתמיכתם.

לעיתים כלפי חוץ ימתנו את תגובותיהם, אך בתוך ליבם, לעיתים בתת ההכרה, לחוש כעסים

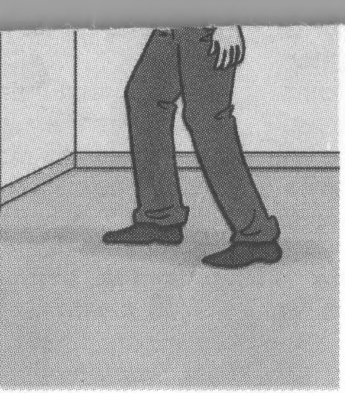

מאז גדלנו. ישראל רייזמן הפך מדריך לבחור ולאחר מכן לאברך חשוב ומתמיד. לפני כמה שנים נפטר לאחר מחלה קשה. זכרונו לברכה.

ואני זוכר לו לברכה את הדפים שהדפיס. אך את גם את התובנה בעקבותיהם.

רובינו מתקשים לבקש סליחה ממי שאנו באמת צריכים, ובדיוק עליהם נאמר: "עד שירצה את חברו".

3.

נקודה עמוקה יותר היא היכולת שלנו לסלוח, לא למעשים שנעשו כנגדנו, אלא לאופיים של בני אדם, שונותם, הילוכם, דיבורם והישגיהם.

אנו רגילים לחשוב על "סליחה" כעל משהו הבא לתקן או למחוק פגיעה. אך יש דברים שאנו מתקשים לסלוח עליהם, גם כי איש אינו בא לבקש עליהם סליחה, וגם משום שרוב בני האדם אינם מקשרים אותם עם המושג "סליחה".

חשבו על ילדים/ נערים/ אנשים עם אופי מעצבן. אלה שמדברים יותר מדי/ בקול רם מדי/ מתעקשים לשיר למרות שהם מזייפים בצורה נוראה/ מספרים בדיחות ממש, אבל ממש לא מצחיקות/ חסרי טקט/ חסרי חן/ מתלוננים סדרתיים (קוטרים בלעז)/ אלה שלעולם אינם מרוצים/ אלה שלא מסתדרים עם חברים/ עם אחים/ עם עצמם.

אנחנו לא סובלים אנשים כאלה, ולעיתים גם כועסים עליהם, למרות שהבעיות שלהם לא תמיד באשמתם, ולמרות שהם סובלים מהם גם בלי הכעס שלנו.

מישהו חושב בכיוון של "לסלוח" להם על מי שהם?

במקרה כזה המושג "סליחה" מקבל משמעות אחרת. כי רוב בני האדם אינם יודעים לבקש סליחה על האופי שלהם, ורוב בני האדם אינם יודעים שניתן "לסלוח" על אופי מעצבן של הזולת.

זה לא סותר את העובדה שאנחנו צריכים לעשות כל שביכולתנו לשנות את האופי הזה (בעיקר אם אנו ההורים או המורים), אך כל עוד זה לא קורה- "לסלוח" להם, או במילים אחרות לקבל אותם כפי שהם תוך ניסיון לסייע להם.

4.

ימים אלה הם הזדמנות מצוינת לדעת זאת, ישנם דברים שאנו צריכים לסלוח עליהם במובן של להשלים (ולא סתם התפייסות הנקראת גם "השלמה"). הסליחה הזאת, להיעדר חן, או לאופי לא מלבב, מנתצת איזו חומה לעיתים בלתי נראית ולעיתים בולטת בכיעורה, של כעסים, אכזבות ויחס רע.

חשוב להעיר כי ברבים מן המקרים אצל הורים וילדים, האופי הלא נחמד הוא השפעה ישירה, שלא לומר ירושה גנטית מאחד ההורים או משניהם. והכי עצוב/ מצחיק שבדרך כלל ההורה שהכי פחות "סולח" הוא דווקא ההורה שממנו הגיע האופי...

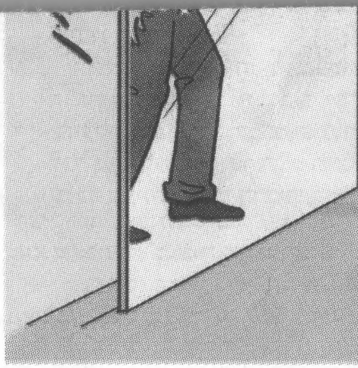

כלפיהם. מדובר על כעסים שאין להם ביטוי, ולעיתים שיש להם ביטוי הפוך -"אובר תמיכה", מתוך מצפונו ומוסריותו, האדם מגביר את הפעולות התומכות לעיתים באופן שווה לעוצמת הכעסים הפנימיים שלו.

רחמים חייבים לבוא עם אהבה וקבלה, אחרת הם מולידים תרעומת וכעס גדול.

הדברים הופכים חשובים ונחוצים למי שמתמר־דדים עם יקירים בעלי מוגבלויות חמורות, נכויות ופיגור שכלי.

הדבר הנכון ביותר הוא לעבוד על "הסליחה" במובן קבלת הדבר. קבלת האדם. קבלת השוני. קבלה אמיתית, מעומק הלב. זה מרגיע בעיקר את האדם המתמודד, זה מעביר את חייו ממצב של "אין ברירה" למצב של "אדרבה". הרעיון הוא "לסלוח" לזולת על מה שהינו, "לסלוח" לגורל שכביכול הטיל עליך את ההתמודדות הזו, ולכל ברור מי מנהיג את העולם. "לסלוח" במובן של קבלה והשלמה מלאה, ואפילו מציאת נקודות זכות במה שאחרים רואים ואפילו אתה עצמך ראית כ"התמודדות קשה" או כ"צרה".

זה דורש מכולנו להיות פחות ציניים, פחות בעלי גאווה. יותר רוחניים, יותר מתחברים לייעוד האמיתי ופחות לחיי החומר. זה הזמן "לסלוח" במובן של לקבל את זולתנו כפי שהם.

.6

ואי אפשר בלי הסעיף של "לסלוח לעצמנו" ולקבל את עצמנו.

וכאן אחלק בין שתי קטגוריות. יש את חולשת הגוף או הנפש ויש מידות רעות.

על הקטגוריה הראשונה מותר ואף רצוי "לסלוח" לעצמנו. אין אדם מושלם. לכולנו חסרונות, ותמיד יהיה מישהו שעושה משהו טוב מאיתנו.

לאחד כישרונות מיוחדים, לשני כוח התמדה יוצא מן הכלל, לשלישי זיכרון פנומנאלי, לרביעי כושר דיבור, לחמישי כושר כתיבה, לשישי יכולת שכנוע, לשביעי יכולת פיזית, לשמיני יכולת חברתית וכו' וכו'.

זכותנו וחובתנו לשאוף להגיע לשלמות אך כל עוד לא הגענו, עלינו לסלוח לעצמנו. כי היעדר הסליחה תיקח מאיתנו את הכוחות הדרושים להמשך הטיפוס בהר החיים.

לעומת זאת על מידות רעות, על קנאה, שנאה, קמצנות, אי אכפתיות, פגיעה בזולת, זלזול, גזל ממון, רשעות, צביעות, אי רצון לבקש סליחה ואי רצון להתפשר ולסלוח - על תכונות אלה - אנו לעולם לא נסלח לעצמנו אם נסלח לעצמנו !

דילחכימא

צ. שפיגלמן

שומרים על זכות הסליחה

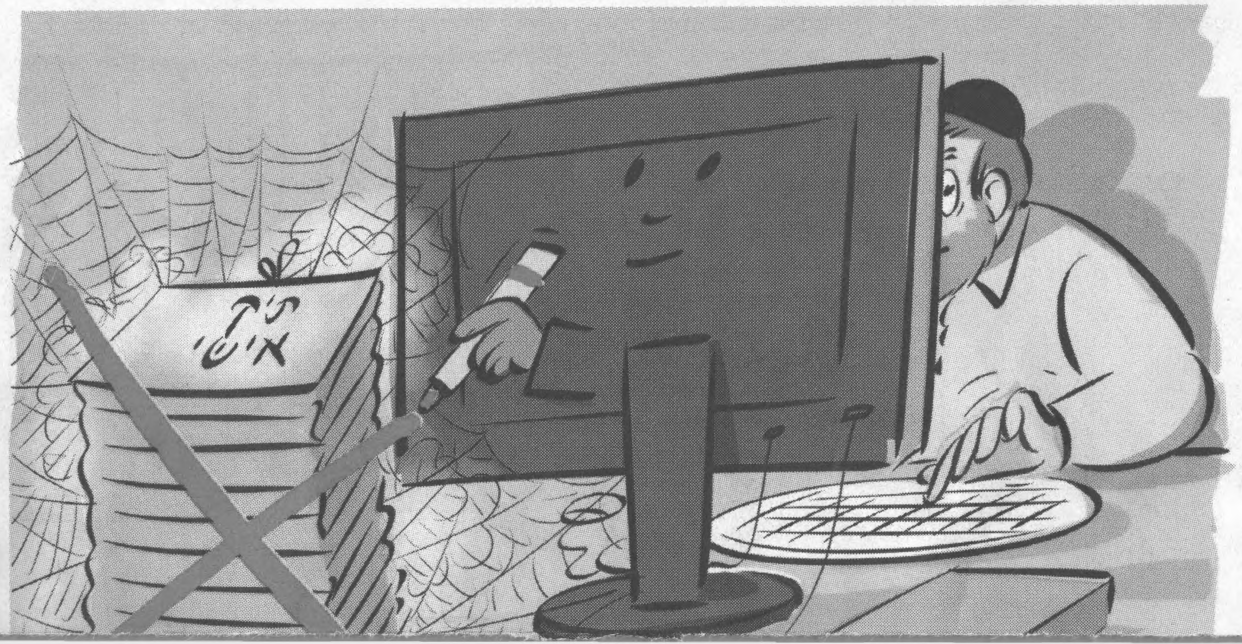

אַיי אַיי אַיי, איפה הימים המתוקים של תקופת הישיבה, שבהם יכולת להסתגר באר־בע־אמות של תורה ותפילה מראש־חודש אלול ועד מוצאי יום הכיפורים, ולהיפטר מעונשם של ענייני העולם־הזה. כאשר אתה כבר בעל בעמיו וריחיים על צווארך, יכול אתה פתאום בין כסה לעשור, בין סליחות למחזור, בין סדר א׳ לסדר ב׳, למצוא את עצמך מבוסס עד קצות מגפיך בביצת החומרניות הטובענית.

זה בדיוק מה שקרה לי השבוע, כאשר נאלצתי לכתת רגלי לצ׳יינג׳ מסוים (חלפן כספים בלע״ז), כדי לפרוט צ׳ק בסכום כלשהו שקיבלתי מאחד מידידיי. ״אני מכיר שם את הפקיד״, שח לי אותו ידיד, ״והוא יפרוט לך את הצ׳ק צ׳יק־צ׳אק״.

לא, אין צורך לברך אותי לרגל התעשרותי הבלתי צפויה. ראשית, שהרי ידוע כי אם ראיתם אברך ובידו אלף דולר, אז או שהוא

בדרך אל הגמ"ח, או שהוא בדרך מן הגמ"ח, ועל־פי־רוב הוא גם זה וגם זה; ושנית, משום שכפי שתקראו מיד, הדרך אל הכסף היתה רצופה חתחתים לא מעטים.

כבר כשנכנסתי למשרדו של החלפן, גיליתי לדאגתי שהפקיד המחליף הקבוע איננו, ובמקומו יש פקיד מחליף. הלה בחן בקפידה את פרטי הצ'ק והרים אלי עיניים חשדניות. "תגיד לי, לא חזר לך אצלנו פעם צ'ק של האיש הזה?" הוא שאל אותי בגבות מכווצות.

סקרתי במהירות בראשי את ההיסטוריה הפיננסית שלי עם נותן הצ'ק, ולא נזכרתי באירוע מעין זה. אדרבה, האיש אינו מן המוגבלים באמצעים. "לא יכול להיות", אמרתי בקול בוטח בעליל. "אני לא זוכר דבר כזה".

הפקיד, משום־מה, לא מיהר להשתכנע. "נדמה לי שהיתה לו פעם איזו החזרה אצלנו", הוא אמר. "השם הזה זכור לי", ותוך כדי הדברים החל הפקיד להקיש במרץ על מקלדת המחשב.

עכשיו אימצתי את מוחי עוד יותר. תמיד טוב להקדים ולהודות באשמה לפני שהשופט חורץ את גורלך, אבל תוך רגע קצר לא היה צורך ביכולות הזיכרון המוגבלות שלי. "או! הנה!" הריע הפקיד בנימת ניצחון, "זה היה צ'ק של 6,000 שקל.

משהו החל סוף־סוף לנצנץ במעמקי מוחי. "6,000 שקל?" שאלתי, נבוך מעט, "מתי זה היה?"

"לפני ארבע שנים", אמר הפקיד, שלאחר מכן נודע לי כי בימים כתיקונם, כשהפקיד הקבוע אינו נעדר הוא מועסק במחלקת הצ'קים החוזרים, ומשום כך, באופן נדיר, הוא זכר את פרטי המקרה.

"נו טוב", נאנחתי בהקלה. "לפני ארבע שנים... מי זוכר..

הפקיד חייך חיוך רחב במיוחד, והצביע בחיבה על מסך המחשב המרצד שלפניו. "הוא זוכר", אמר לי. "הוא לא שוכח שום דבר. ארבע שנים, שמונה שנים: במחשב הכול רשום. אי אפשר לברוח".

נדרשו כמה שיחות טלפון ביני לבין ידידי ולבין בעליו של הצ'יינג' כדי שאקבל את הכסף. ידידי היה נרעש במיוחד מכך שפרט מידע שלילי אודותיו מסתובב חופשי, והוא היה מוכן לשלם כמעט כל מחיר כדי למחוק את אות הקלון הממוחשב מרישומי הצ'יינג'. ובעודי ממתין, נזוף קמעה וחש אי נעימות, לא יכולתי שלא להיזכר בסוגיה המסעירה בימים אלו את עולם משתמשי המחשב - הזכות להישכח.

כמה פרטים אינפורמטיביים: חברת המחשבים 'גוגל' היא המפתחת ובעלת מנוע החיפוש 'גוגל' שהוא הנפוץ ביותר בעולם. מנוע חיפוש הוא בעצם לא יותר מאשר תוכנה פשוטה לחיפוש פריטי מידע במאגר מידע מסוים, אולם תוכנת 'גוגל' יודעת לחפש במהירות רבה בכל רחבי רשת המחשבים העולמית, בעזרת אלגוריתם מתוחכם להפליא שמהנדסי החברה פיתחו.

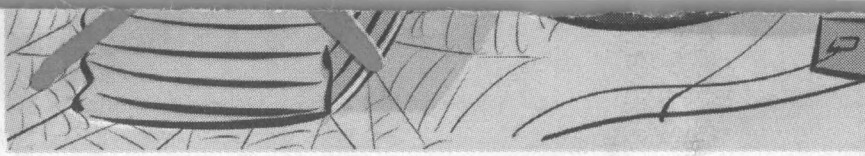

בתחילה הכול היה טוב ויפה. משתמשי המחשבים מצאו את המידע שהם חיפשו, וחברת גוגל מצאה את מה שהיא חיפשה: רווחים עצומים. ואז הגיע אזרח ספרדי שתר־צאות חיפוש שמו בגוגל העלו בין השאר כתבה עיתונאית שבה אוזכר כי ביתו עוקל בעבר. הבחורצ'יק הספרדי הגיש תביעה לבית המשפט הגבוה לצדק באירופה בטענה לפגיעה בזכות הפרטיות שלו. הוא לא רוצה שכל העולם ידע על עברו הבלתי מזהיר. חברת גוגל, למותר לציין, התנגדה בכל תוקף לדרישה, והעלתה על נס את זכות הציבור לדעת, זכות הגישה למידע ועוד כמה "זכות ה...". למרבה ההפתעה, בית המשפט האירו־פאי קבע כי לאדם אכן יש את "הזכות להישכח", ואילץ את גוגל וחברות המספקות שירותים דומים למחוק ולהסיר נתונים פוגעניים בתנאים מסוימים. הדבר הוביל לגל של תביעות נגד חברות המחשבים בדרישה למחיקת תוצאות חיפוש הפוגעות בזכותו של הפרט לפרטיות.

הישראלים, אמנם, תמיד יותר חכמים, ודווקא השבוע פסק בית משפט השלום בתל אביב בניגוד לפסיקה האירופית. עו"ד ישראלי גילה כי חיפוש שמו ברשת הממוחשבת מניב בין התוצאות הראשונות ידיעה שבה כתוב כי "הינו עורך־דין אשר הורשע בחמש פרשיות שונות" ותבע את חברת גוגל וגופים נוספים. בית המשפט הישראלי קבע, כי טובת הכלל גוברת על טובת הפרט, וכי לא ניתן להורות כי כל אימת שאדם לא יחפוץ ששמו יופיע בתוצאות החיפוש, הוא יוכל לתבוע את החברה, אולם סביר להניח שטרם נאמרה המילה האחרונה בעניין גם בישראל.

אם תשאלו את ידידי נותן הצ'ק, הוא בהחלט היה מצדד בהתלהבות בתומכי ה"זכות להישכח". תראו מה קרה לו: לפני ארבע שנים אירעה לו תקלה מביכה וצ'ק שלו חזר. הסכום שולם מזמן כולל כל העמלות, מאז הוא נתן מן הסתם מאות צ'קים שעברו בלי שום בעיה, אבל הכתם הדיגיטלי בלתי ניתן להסרה. עדיין שמו רשום לדיראון עולם במערכת המחשבים של הצ'יינג', ומי יודע איפה עוד.

ואז, בדרכי חזרה, הבנתי שכל עניין הצ'ק והצ'יינג' לא היה אלא משל למה שאנו זוכים לו ביום הכיפורים. זוהי "הזכות להישכח" או שמא יש לומר "הזכות להיסלח". בהרהור תשובה אחד, בחרטה אמיתית, עזיבת החטא ובקבלה לעתיד, כל הכתמים מתנקים, כל פשעי העבר נמחקים, וכל ההערות השליליות נעלמות כלא היו. גם אם יחפשו אותם בכל מנועי החיפוש - פשוט לא ימצאו. גם אם יפעילו את מערכות איתור המידע המשוכללות ביותר, הדף שלנו יהיה נקי וחלק. הנתונים המרשיעים פשוט יתנדפו מהמערכת, ואנו ניכנס ונלך לחיים טובים ארוכים ולשלום.

מהדורת ביקורת מורחבת

סיון תשע״ט

בעזהי״ת

קונטרס

הריני מוחל

בהירות במצוות פיוס ומחילה

- מבאר גדרי הלכותיהן
- מדריך מעשי לקיומן

בס״ד סיון תשע״ט

מהדורת ביקורת

הערות והארות תתקבלנה בברכה

מייל m.hatshuva@gmail.com

פקס: 03-6785001 [לציין עבור 'הריני מוחל']

פלא': 052-7119031

"עיקר עמל האדם צריך להיות על דברים שבין אדם לחבירו בכל הדקדוקים"

מדברי הגר"א [נדפסו בנפש החיים מהדו' רובין עמ' תלד]

לידיעת לומדי הקונטרס

עיקר ההוספות והשינויים שנתחדשו במהדורה זו סומנו בצידם בפס סימון עומד כזה |

ניתן להשיג את הקונטרס בפנייה למייל הנ״ל.

וכן ניתן להשיג את הקונטרס **מעשה התשובה**- בהירות במצות התשובה [מהדו' מורחבת תשע״ט] וקונטרס **דרך תשובה** לנשים ונערות- הקבלה לעתיד ע״פ דברי הגר״י סלנטר.

קונטרס הריני מוחל
על
מצוות פיוס ומחילה

תוכן העניינים

הפיוס

א. על מה צריך לפייס 1

- פגיעה בממון 1
- כאשר לא נגרם נזק או צער 2
- הקפדה שלא כדין 3
- המצער שלא בכוונה 3
- המצער בפשיעה 4
- המצער קטן 4

ב. פירוט החטא 4

ג. גילוי החטא- מח' הגרי"ס והח"ח 4

ד. אופן הפיוס 5

ה. שיעור הפיוס 6

ו. חזרת הפיוס 7

ז. זמן הפיוס 8

ח. פיוס על הספק 9

ט. מחילה ללא פיוס 9

י. הקושי לפייס כדין 10

יא. זהירות מהטעיית היצר 10

המחילה

א. הזכות להקפיד 13

ב. התוכחה 13

ג. חובת המחילה 17

ד. מהות המחילה 17

ה. עבודת המוחל 20

מילואים א- בענין מחלוקת הגרי"ס והח"ח 22

ב- מהות המחילה, מחילה בלב לחוד, ודין מחילת קטן 27

מצות פיוס ומחילה למעשה

הנה ידועה חומרת עבירות שבין אדם לחברו שאין יוה״כ [ואף יום המיתה[1]] מכפרים עד שיפייסנו, וכן מצוי מאוד להכשל בהן[2] כך שכמעט כל אחד נזקק לקיים מצות פיוס כשפגע, ומצות מחילה כשפגעו בו.

והמתבונן בהלכות הפיוס והמחילה בפרטיהן **למעשה** יעמוד על הקושי המצוי לקיים עיקר דין תורה שבהן.

נציע להלן מעיקרי מצות פיוס ומחילה בהכוונה לקיומם המעשי.

הפיוס

א. על מה צריך לפייס

א. חובת הפיוס היא על כל התנהגות **שלא כדין**[3] שגרמה פגיעה בגוף או בנפש שהאדם **מצטער עליה**[4].

פגיעה בממון

ב. מזיק ממון חבירו הגם שציער בכך את הניזק אין צריך לפייסו[5], רק לתקן המעוות-וזאת ע״י תשלום הנזיקין,

---

[1] ח״ח [הל׳ לשה״ר סוף כלל ד׳]. וז״ל החי״א בתפילה זכה [כלל קמ״ד אות כ׳] ״ועי״ז דוה ליבי בקרבי כי על חטא שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר עד שירצה את חבירו ועי״ז נשבר ליבי בקרבי ורחפו עצמותי כי אפילו אין יום המיתה מכפר וכו׳ ״. ובזה חמורות הן אף מחילול השם שהוא החמור שבד׳ חילוקי הכפרה שכפרתו במיתה.

וראה עוד מש״כ בספר ח״ח עה״ת [במעשי למלך עמ׳ רפ״ה] שבכל עבירות שבין אדם לחבירו אם לא פייסו אין לו תקנה עד שיהיה מוכרח לבוא שוב לעולם הזה בגלגול ולפייסו.

[2] ב״ב קסה׳ רובן בגזל וכולן באבק לה״ר, ובתפילה זכה [לבעל החיי אדם] ״ולהיות שידעתי שכמעט אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא בבין אדם לחבירו בממון או בגופו במעשה או בדבור פה״.

[3] ראה להלן ס״ק ד׳, ה׳.

[4] מתני׳ דהחובל [ב״ק צב׳] אעפ״י שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו, יומא פ״ז׳ אמר ר׳ יצחק כל המקניט [מצער] את חבירו **אפילו בדברים** צריך לפייסו, ונפסק בשו״ע או״ח סי׳ תר״ו ס״א, והרמב״ם [תשובה ב,ט] הוסיף בדוגמאות העבירות שבין אדם לחבירו ״כגון חובל בחבירו או המקלל את חבירו או גוזלו וכיוצא בהן״. [ואם אינו מצטער מכך נתבאר להלן אות ג].

[5] רמב״ם [חובל ומזיק ה׳,ט׳], וכן משמע ברבינו יונה [ש״א-י״ח, מ״ד] שחייב את הגוזל רק בהשבת הגזילה ולא בפיוס וק״ו הוא למזיק, **וטעם** פטור המזיק מפיוס אע״ג שגרם צער [וכשהנזק מרובה אף צער גדול] אפשר משום דמהות וסיבת צער הניזק היא על הפסד ממונו, וכל ששילם המזיק את נזקו תיקן את המעוות. והיותר נראה שיש בעצם תשלום הנזק מכיסו מענין הפיוס והוי בזה פיוס המספיק לצאת בו יד״ח [אף אם נשאר בלב הנפגע עליו, דומיא דפיוס ג״פ בדברים דלקמן סעיף ו חזרת הפיוס] וכעי״ז משמע ברי״י [הובא לקמן הערה 9], וכן נראה בחוה״ל שער התשובה פ״ט שכתב ״מי שגורם לאבד ממון חבירו ברכילותו אין עולה לו תשובה עד שירצה את חברו אם בממון אם בפיוס ובכניעה למחול לו״.

ובאופן שהזיקו בכוונה לצערו, שאז נוסף לניזק צער גם על עצם הפגיעה בו, יש מי מהאחרונים [תוספת יוה״כ (יומא פה:), שתי הלחם למהר״ם חגי״ז (סי׳ טו)] שכתבו שבכה״ג אינו עדיף על המקניט חבירו בדברים שמחויב לפייסו, וכדבריהם משמע בחינוך [מצוה שס״ד], אמנם מסתימת הרמב״ם [שם] שפטר את המזיק ולא חלק בין מזיד לשוגג משמע שבכל גוונא אין צריך לפייס. וביותר משמע כן מדבריו [שם] שערך זה לעומת זה את חיוב החובל לפייס לעומת פטור המזיק מלפייס, והרי מיירי התם בחובל מזיד [מדכתב שם שחייב בבושת] ודכוותיה המזיק ועם זאת כתב שהמזיק כיון ששילם נתכפר לו. וכן מוכח בדעת הרי״י [ש״א-יח, מד, וש״ג- יח] שחייב את הגזלן רק בהשבת הגזילה ולא בפיוס. וכן משמע מסתימת הטור והשו״ע חו״מ סי׳ תכ״ב שהביאו את דין הפיוס רק אצל דין החובל, ובפרט לדעת רש״י [ב״ק צב׳ ד״ה כל אלו] והטור [חו״מ סי׳ תכ״ב] דס״ל שכל דין הפיוס דהחובל הוא רק משום צער הבושת שבו [וכמ״ש בדעתם מהרש״א (שם) והב״ח והסמ״ע (סי׳ תכ״ב)], דלדידהו במזיק לא שייך כלל חיוב פיוס.

ובאופן שאינו משלם [כגון שאין לו או שהזיקו בענין שאי אפשר לתקן המעוות בממון[6]] נראה שצריך לפייסו שימחול לו[7] [ואם הניזק צריך למחול ראה הערה[8]].

ועל פגיעת גזל נחלקו הראשונים[9], ונקטו האחרונים שצריך לפייס[10].

כאשר לא גרם נזק או צער

ג. החוטא לחבירו אך לא נגרם לו מכך נזק או צער הרי זה כעבירה שבין אדם למקום שא״צ לפייס חבירו וצריך רק תשובה לשמים[11].

---

[6] מצוי מאוד בסיפור לשה״ר שגורם לחבירו נזק ממוני שאין שומתו ידועה כגון שאומר על אדם שאיננו חכם שעי״ז לא ימצא מי שירצה לעשות לעשות עמו עסק וכיוצ״ב [ח״ח כלל ה׳ ס״ב] או שאומר שהוא עני שעי״ז לא ירצו להלוות לו באשראי [שם סעיף ה׳], כל כה״ג אין דרך לידע כמה ממון הפסידו, וכן המזיק חפצים אישיים כתמונות משפחתיות וכיוצ״ב שאף שמשלם את שווי הממון שהפסיד אי״ז השלמת תיקון המעוות.

[7] כן מסתבר דבאופן שאינו מתקן את הנזק בממון מוטל עליו לפייסו בדברים דלא גרע ממקניט את חבירו בדברים, וכן מוכח במקור חיים [הו״ד בהערה הבאה]. שוב הראוני מובא מהגרישׁ״א זצ״ל [אשרי האיש ח״ג פ״כ ס״ו] אם יש לו ספק אולי פגע בממון חבירו שמצד הדין הוא פטור דהמע״ה מ״מ אם הוא חושב שלקח ממון חבירו צריך לבקש ממנו מחילה ויאמר לו שיש לו ספק עכ״ד, ואפשר דטעמו כנ״ל.

[8] הנה באופן שחבירו מחויב לשלם [אפי׳ רק לצאת ידי״ש] ואינו רוצה לשלם נראה פשוט שא״צ למחול לו עד שישלם וכ״כ להדיא במקור חיים [שם, ד״ה לא יהיה אכזרי], וכפשטות הר״י [ש״א, מ״ד] שבדברים שבין אדם לחבירו אין כפרה עד אשר יתקן את המעוות כל אשר ניתן לתיקון.

ובאופן שחבירו אינו יכול לשלם כגון אשה שהזיקה ואין לה ממון יל״ע אם מחויב למחול כל זמן שאינו משלם, ונראה דאחרי שהפוגע שב מחטאו ונחם על העבר ומבקש מחילה מחויב הנפגע להסיר קפידא מלבו ולמחול, ובאופן ששייך תשלומים בעתיד יכול להתנות שמוחל רק בתנאי שישלם כשיהיה לו, ונראה דזו כוונת המקור חיים [או״ח סי׳ תר״ו ס״א] שכתב גבי מזיק חבירו ״אם אין לו ורוצה לשלם כשיהיה לו א״צ למחול לו בהחלט רק לפי שעה״.

[9] דעת הרמב״ם [שם], החינוך [שס״ד], הר״י מלוניל [ב״ק צב:] והמאירי [חיבור התשובה מאמר א׳ פי״א] דצריך לפייס, וטעמם נראה שמלבד צער הנגזל על הפסד ממונו עוד מצטער הוא על הכפייה וההשפלה שבדבר ואפשר שזו כוונת הלח״מ בביאור הר״מ בטעם השני ״שצער הרבה לנגזל שלקח ממנו בעל כרחו״ [וכ״כ תוספת יוה״כ יומא פה:] משא״כ המזיק [וראה עוד טעם בסוף הערה הבאה], ואילו ברבינו יונה משמע להדיא דאינו צריך, דפירש [ש״ד,יח] לשון המשנה ״אין יוה״כ מכפר עד שירצה את חברו״ שבגזילה הריצוי הוא ע״י השבת הגזילה, ומשמע דס״ל דההשבה איהי גופא חשיבא ריצוי חברו [וכן משמע בש״א- יח, מד], וטעמו אפשר משום דיסוד הפיוס לר״י הוא משום **תיקון המעוות** [כמ״ש בש״א מ״ד שחיוב השבת הגזילה וחיוב בקשת המחילה כשציער את חברו שניהם הם משום תיקון המעוות] ומשום כך ס״ל שכפי קלקולו כך תיקונו: בגזל וחמס ועושק [שעיקרם פגיעה בממון] תיקונו בהשבת הגזל והחמס והעושק, ואילו במציק ומלבין פנים או מספר להה״ר [שפגיעתם בנפש] תיקונו בבקשת מחילה [שהיא בנפש].

[10] ח״א כלל קמ״ג ״כי אין יוה״כ ואפילו מיתה מכפר עד שיחזיר הגזל והעושק **ויפייס** לחבירו עד שימחל לו״, וכ״כ הח״ח בספר שפת תמים רפ״ד ״הנה ידוע שעל עוון הגזל וכו׳ אין יוה״כ מכפר עד שירצה את חבירו״, וכן נראה במ״ב סי׳ תרז ס״ק יג. [שוב הראוני תוספתא ב״ק פ״י ה״ח ״חומר גזל הרבים מגזל היחיד שהגוזל את היחיד יכול לפייסו ולהחזיר לו גזילו, הגוזל את הרבים אין יכול לפייסן ולהחזיר להן גזילן״].

ופגיעת גניבה היא בכלל גזילה וצריך לפייס. כן נקט בפשיטות הפמ״ג הו״ד במ״ב סי׳ תר״ז ס״ק יג. וכן משמעות התוספתא הנ״ל גבי גזל הרבים [שצורת גזל הרבים הוא עפי״ר בדרך גניבה].

וטעם חומרת הגנב מהמזיק [שאי״צ לפייס] נראה לפימש״כ הלח״מ [חובל ומזיק, פ״ה, ט׳] בטעם הראשון לחיוב הגזלן לפייס ״דנתהנה מאותה עבירה״, ונראית כוונתו שגדול צערו של אדם כאשר זר ברשעו נהנה משלו.

[11] ח״ח [לשה״ר כלל ד׳ סי״ב] ״אם סיפר לשה״ר על חבירו ובא לעשות תשובה תלוי בזה אם דחו השומעים את דבריו ולא נתגנה חבירו עי״ז כלל בעיניהם א״כ לא נשאר עליו כי אם העוון בין אדם למקום וכו׳ [ותיקונו שישוב בתשובה] כמו בכל עוונות שבין אדם למקום״, ומבואר שאע״פ שדיבר גנות על חבירו והיא עבירת לה״ר גמורה מדאורייתא, מ״מ כיון שלא נגרם עי״ז נזק וצער לחבירו א״צ לפייס את חבירו, וטעמו נראה פשוט שחיוב הפיוס הוא רק על גרימת צער בפועל לחבירו, וכל שחבירו אינו מרגיש ואינו מצטער אין על מה לפייסו.

ולפי״ז ה״ה בכל עבירות שבין אדם לחברו, כל שלא הגיע מהן לחברו נזק או צער **בפועל** אין צריך לפייסו, וא״כ גם העושה תשובה על שנאתו לחברו או על שהחסיר בכבוד ומורא אביו ואמו באופן שלא ציערם וכיוצ״ב אי״צ לפייס. שו״ר במאירי [חיבור התשובה מאמר א׳ פרק שביעי] שכתב להדיא שאין חיוב פיוס על עבירות שבין אדם לחברו **שהן בליבו ובמחשבתו**, עי״ש. והראוני שכ״כ בחוה״ל שער התשובה פ״ט שערך חילוקים בן העבירות למקום לבין העבירות לחבירו, וכתב את איסורי הנטירה קנאה ושנאה בחלק העבירות שבין אדם למקום. ובשם הגרישׁ״א זצ״ל [אשרי האיש ח״ג פ״כ ס״ח] ״מי שגנב מחבירו והנגנב אינו יודע כלל מהגניבה יכול להחזיר הגניבה שלא בידיעתו למקום המשתמר ואי״צ לבקש ממנו מחילה כיון שלא היה לו שום צער״, והיינו דאף שבפועל הזיקו מ״מ כיון שלא ציערו ויכול לתקן זאת לגמרי מבלי שידע מכך א״צ לפייסו.

ובמקרה כזה נראה דאף יש להמנע מלפייס משום שגילוי הדבר יגרום צער למדובר ואין לזה צידוק הלכתי[12].

הקפדה שלא כדין

ד. כל התנהגות **כדין** אפילו שיודע שגורמת צער לחברו אין לחבירו היתר להקפיד עליה ואין עליה חובת פיוס[13], ראה דוגמאות בהערה[14]. אכן אם חבירו מקפיד מידת חסידות[15] היא לפייס גם בזה, ובערב יוה״כ י״א דהוא אף חיוב[16].

המצער שלא בכוונה

ה. גם התנהגות האסורה מן הדין מחמת שגורמת צער לחבירו, מ״מ אם נעשתה מבלי שידע שמצער [וגם שלא בפשיעה כדלקמן] אינה חייבת בפיוס[17], ראה דוגמאות בהערה[18], אכן נראה דצריך להתנצל בפניו להראות לו שמצטער על הצער שגרם לו[19] ואינו צריך להמתין שחבירו יתפייס וימחל לו אלא די לו שיתנצל בפניו פעם אחת[20].

---

[12] ידועה מחלוקת הגרי״ס זצ״ל והח״ח אם צריך כשמפייס לפרט את הפגיעה כשאין הנפגע יודע ממנה, שע״ז הפוגע אמנם יוכל להשיג מחילה לעצמו אך מצער הוא בכך את חברו. ונראה שגם לדעת הח״ח [עפ״י הרבינו יונה] שיש לפרט ולגלות מ״מ זה רק במקום שנצרך הדבר לקיום מצות תשובה והשגת כפרה [ראה לקמן במילואים מש״כ בענין מחלוקת הגרי״ס והח״ח], משא״כ בנידו״ד שמן הדין אין חובת פיוס להשגת כפרתו למה יצער חברו, הרי זו חסידות של שטות להדר במצות פיוס על חשבון צער חבירו.

[13] פשוט, דכל שנעשה כדין אינו בכלל **עבירות** שבין אדם לחבירו, וכן מוכח בתשובת הגאונים הנזכרת בהערה 15, וכן משמע בראב״ד [הו״ד לקמן הע׳ 17 שביאר את חיוב הפיוס ״מפני שחטא בצער חבירו״, ומינה כל שלא חטא בצער חבירו אינו חייב], וכן משמע להדיא בח״ח [כלל ד׳ סי״ב] שכתב בדין הפיוס שצריך לבקש ממנו מחילה על ״מה שעשה נגדו **שלא כדין**״. [וראה מש״כ לקמן סעיף יא מה שצריך להזהר בזה].

[14] בין אם היה מחויב מן הדין להתנהג באופן זה כגון דיבור להי״ר לתועלת, רב ואב שצערו לצורך חינוך, מצות תוכחה וכיוצ״ב, ובין אם מרצונו התנהג כך באופן המותר עפ״י דין כגון המשמיע קול באופן המקובל וחבירו רגיש לרעש ומצטער מכך, הפותח חלון בקיץ או סוגר חלון בחורף כמקובל וחבירו רוצה איפכא, הבונה תוספת לדירתו באופן המותר מן הדין אך מ״מ מגרע לשכנו מעט מהאור או מהאויר, וכיוצ״ב אפנים רבים.

[15] ראה תשובת הגאונים בספר שערי תשובה סי׳ קע״ח שזו היתה אחת מעשרת מילי דחסידותא דנהג בהן רב, וכ״כ רבינו יונה בספר היראה [הו״ד בראשית חכמה שער הענוה פ״ג, ד׳] ״ואף אם חטא לך בקש ממנו פיוס ואל תאמר הן חטא לי עליו לפייסני״, וראה בראשית חכמה [שם] מה שהוסיף בזה מהזוה״ק.

[16] מקור חיים סי׳ תר״ו ס״א ״אם חבירו מקפיד על דבור ודבר שאין ראוי להקפיד מ״מ מחויב לבקש ממנו מחילה, מגמ׳ ״, וכ״כ בשפ״א [יומא פ״ז : ד״ה איקפד], וראה לקמן הע׳ 61 שכבר מדויק כן בראי״ש ביומא, והטעם הוא ״כדי שיהיה לב ישראל שלם אחד עם חבירו״. [וראה ספר עובדות והנהגות לבית בריסק ח״א עמ׳ רי״א שכן נהג הגר״ח מבריסק וביאר טעמו כנ״ל].

[17] כן משמע בשיטמ״ק ב״ק צ״ב: בשם הראב״ד [ד״ה כל] ״אבל זה **שנתכוון לצערו** אינו יוצא ידי שמים עד שיפייס את חבירו וכו׳ מפני שחטא בצער חבירו״, ומינה שכל שלא נתכוון אינו חייב בפיוס, וכן מוכח בישי״ש בב״ק פ״ג סוס״י ג׳ [הו״ד לקמן הערה 20]. וטעם הדבר נראה משום שאין לו לאדם להקפיד על צער שגרם לו חבירו בתום לב וללא שפשע בדבר, ומאחר שאין לנפגע זכות להקפיד בכך אין על הפוגע חיוב לפייסו. [ושאני מחיוב תשלומי מזיק דענינם להשלים הנזק ובזה אין חילוק בין שוגג למזיד, משא״כ פיוס ענינו להסיר הקפידה ובזה יש החילוק הנ״ל].

[18] כגון המתעטף בטלית ולמרות שהשגיח שלא להצליף בחבירו אירע שפגע בו, השואל את חבירו שאלה בפני אנשים מבלי לדעת שהוא מתבייש בדבר, וכיוצ״ב כל האפנים שאם היה יודע שמצערו היה בזה איסור וחיוב פיוס.

[19] דעצם מה שנגרם לחבירו צער על ידו מחייב את הרגש האנושי להביע התנצלות על שהיה סיבה לכך ועוד שדרך הנפגע לצפות לה, והנמנע מהתנצלות זאת נראה שלא אכפ״ל כלל שחבירו נצטער מחמתו וזה גופא פגיעה נוספת בחבירו [שחושב בליבו וכי אני קיר או אויר שהוא לא מרגיש צורך להתנצל על שפגע בי, ומצוי שיבוא לידי קפידה ופעמים אף לשנאה].

[20] שכן אפי׳ במוצש״ר בלי דעת כתב הישי״ש [ב״ק פ״ג סס״י ג] שמי שחירף את חבירו בעת שכרותו והוציא עליו ש״ר צריך לקבולי עליה ברבים שלא ידע מזה הלשון [רע] שאמר בעת שכרותו ויאמר ברבים אף שקבלתי עלי שאיני יודע מאומה מ״מ אני מבקש מחילה וכו׳ **ואין להוסיף עליו** עכ״ד. ונראה דבקשת המחילה פעם אחת שכתב איננה מדין חיוב פיוס[דבעי ג״פ ובמוש״ר אף אין קצבה לדבר] אלא רק התנצלות שבזה שמבקש מחילה מראה שאיכפ״ל ומצטער שנגרם מחמתו ש״ר לחבירו. [וכמדומה שכך דרך העולם בזמנינו שמתנצלים על כל פגיעה שלא בכוונה שוגג בלשון אני מבקש סליחה וכדו׳].

ובנסיבות שאין ברור לנפגע שנעשה הדבר שלא בכוונה צריך המתנצל להוסיף ולהבהיר שלא התכוון לכך [שלא יחשדנו בפגיעת מזיד][21].

המצער בפשיעה

אכן אם **פשע** [״ששגג בדבר שדרך בני אדם להזהר ממנו״][22] בגרמת צער זו[23] נראה שמחויב לפייסו פיוס גמור כדין המזיד אע״ג שכלל לא התכוין לצערו[24].

וכ״ש אם עשה מעשה **מתוך ידיעה** שיגרום צער לחבירו אע״פ שלא רצה לצערו[25], מחוייב הוא לפייסו.

המצער קטן

ו. המצער קטן חייב לפייסו, ויש אומרים דלא מהני מחילתו[26], ולכן יפייסו ויבקשו מחילה לאלתר וכשיגדל ישוב ויבקש מחילה [ונראה דאף להאומרים דלא מהני מחילתו אפשר שיכול לסמוך על כך שימחל ממילא בגדלותו באמירת תפילה זכה וקריי״ש שעל המיטה[27]].

---

[21] פשוט, וראה גמ׳ שבת נא: בעובדא דקדמיה חמורו דלוי לחמורו דרבה, ולוי רצה להודיעו שלא נתכוון ולכך א״ל חמור שעסקיו רעים כגון חמור זה מהו לצאת בפרומביא בשבת עיי״ש.

[22] לשון הרבינו יונה בש״ד אות ט״ו גבי ׳פושע בשגגה׳ בעלמא.

[23] כגון שקבע פגישה עם חבירו לזמן מרובה שצריך בעבורו תזכורת שלא ישכח ולא עשאה וחבירו נצטער מכך שלא בא, או שרץ ברה״ר ופגע בחברו, או שהתקשר בשעה מאוחרת בלילה מבלי לחשוב אולי חבירו כבר ישן וכיוצ״ב.

[24] כן הוא בעובדא דאבימלך שממנו ילפינן במתני׳ ב״ק צב: את חיוב הפיוס שאע״פ שלא היה מזיד, מ״מ היה פושע שהרי היה לו ללמוד ולא למד [גמ׳ מכות ט:], שהיה לו להבין שאם אברהם היה מספר שזו אשתו היה עלול להנזק מכך ומשום פחדו העלים דבר זה.

[25] כגון המרעיש בביתו [דופק בפטיש, מפעיל טייפ או מכשיר מרעיש וכיוצ״ב] בשעה שיודע שהשכנים ישנים וישמעו, העוקף מקום בתור, החוסם מקום חניה, וכיוצ״ב.

[26] באשרי האיש [ח״ג פ״כ ס״ד] כתב ״בענין בקשת מחילה בקטן הנה לא מועילה מחילתו דלאו בני מחילה נינהו אך מ״מ יבקש מהם מפני המנהג ולכשיגדל הקטן יבקש ממנו שוב״, וכ״כ באור לציון [שו״ת ח״ד פ״ט], בשו״ת תשובות והנהגות [ח״א סי׳ תתכה] הביא שמועה בשם החזו״א שלצער קטן חמור מלצער גדול שקטן לאו בר מחילה [וכשבררנו אצל הגר״מ שטרנבוך שליט״א אמר שאינו יודע מקור השמועה רק כך דברו בב״ב, ויש לפקפק בנכונותה אחרי שבחוט שני כתב איפכא ויסוד דבריו הוא דעת החזו״א שכל המחילה היא בלב, וכן גדולי תלמידי החזו״א הגרח״ק ועוד לא שמעו ממנה, רק באורחות רבינו [ח״ב עמ׳ רפ] הובא מהחזו״א שאמר על התחייבות ליתן משהו לקטן שהיא בבל תלין משום שהקטן לאו בר מחילה ואי״ז ענין לנידו״ד ואפשר שמשם נשתרבבה שמועה זו], ובספר תולדות יעקב עמ׳ קסב מובא מעשה שהסטייפלר שחשש שפגע בקטן הקפיד לשוב ולבקש ממנו מחילה כשנעשה בר מצוה משום דקטן לאו בר מחילה [ויש לדחות דהחמיר ע״ע ולא מן הדין],
ומאידך בחוט שני [ר״ה ויוהכ״פ עמ׳ קא] כתב ״אין מחילת קטן בממון כלום... אבל מחילה לסלק הקפידא שייך גם בקטן דאע״ג דבגוונא דקפידת הקטן הויא קפידא מ״מ כשפייסהו [ובקל יכול לפייסו ע״י שיתן לו איזה דבר] סגי בזה **דהרי כבר סילק קפידת הקטן וכבר עבר צערו ואינו חושב על זה** וכו׳ ״, וכ״כ בשו״ת תשובות והנהגות [הנ״ל] אחרי שהביא שמועה בשם החזו״א שקטן לאו בר מחילה על צערו כתב ״ובאמת מסופקני בזה דלכאורה כל הא דמצינו דקטנים לאו בני מחילה נינהו היינו לגבי לזכות ממונם לאחרים אבל אם ציער קטן וביקש מחילה מסתבר דאם הוא בן דעת אפי׳ בגיל הפעוטות **מספיק לזה שאינו מקפיד** וכפי הדעת שנצטער בה כך מוחל עליה״.
ונראה להוסיף דכן משמע קצת משתיקת הראשונים והאחרונים מלהזהיר להמתין עד שיגדל הקטן בעבור מחילתו אע״ג דדבר המצוי הוא, ויותר מזה משמע בחינוך [מצוה שלח] ובח״ח [לה״ר כלל ח׳ ס״ג] שכתבו שאפילו קטן יש איסור לפגוע בו, עיי״ש, והיינו שאע״ג שבאו להזהיר בענינו שתקו מלומר שיש בו חומרא יתירה זו.

[27] כן נראה דאחרי שפייס את הקטן כדבעי ומחל לו אף אם נימא דלא מהני המחילה כעת, מ״מ היא תועיל כשישוב וימחול בגדלותו על כל מה שפגעו בו, ואף שתהיה אז רק מחילה כללית [מבלי לזכור מעשה מסוים זה] מ״מ הרי קפידתו סרה כבר מעתה וא״צ אלא השלמת דעת גדול במחילה ושפיר נעשה זה כשמוחל בגדלותו. [ובפרט לדעת הגרישו״א (המובאת באשרי האיש) שיכול לסמוך בשעה״ד על תפילה זכה אפילו בשלא פייסו, וראה עוד צדדים לסמוך על מחילת קטן לקמן במילואים ב׳ הע׳ 22].

ב. פירוט החטא [כאשר החטא ידוע לנפגע]

א. בשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחברו[28].

ב. אם יודע שחברו יתבייש מזה לא יפרט חטאו[29] אלא יבקש מחילה בסתם.

ג. גילוי החטא

א. אם חברו אינו יודע עדיין כלל מהפגיעה ויגרם לו צער מגילויה נחלקו בזה רבותינו הגרי״ס והח״ח, שלהגרי״ס אין לגלות דאין היתר לצער חברו על מנת להשיג כפרה, ולהח״ח צריך לגלות[30] [ומקורו מדברי רבינו יונה, וכן דעת המקור חיים לבעל החוות יאיר].

והנה אחרי שהרבינו יונה והמקור חיים והח״ח התירו ואף הצריכו מן הדין את החוטא לגלות חטאו לחבירו נראה לכאו׳ שהסומך עליהם לא הפסיד ויוכל עי״ז לזכות למחילה ולכפרה[31].

ב. וישנם אופנים שלא נחלקו בהם:

1. כאשר יש לפוגע אומדנא שגילוי החטא יגרום לנפגע לעבור איסור כגון שמכיר בו שישנאהו על כך או שינקום בו או שאר איסורים, גם להח״ח אין לגלותו[32].

ונראה שגם בפגיעות הקלות המצויות [כהפרעה מועטת בשינה, עקיפת מקום בתור, אבק לה״ר וכיוצ״ב] שבהן אומדנא היא שאם יבקש עליהן מחילה מהנפגע ודאי ימחול לו יש לסמוך על בקשת מחילה כללית[33].

2. ולאידך גיסא כאשר הנפגע כבר יודע מעצם הפגיעה רק אינו יודע מיהו הפוגע ודרכו להיות תוהה ומצטער לדעת מיהו, הרי שבד״כ תהיה לו הקלה בצערו ע״י גילוי זהות החוטא [זולת במקרה שיצטער יותר, כגון שהפוגע הוא ממקורביו] ובכה״ג נראה שיסכים הגרי״ס שיש לגלותו שהוא החוטא ולבקש מחילה[34].

---

[28] לשון המ״ב סי׳ תר״ו [ס״ק ג׳] על פי הב״ח סי׳ תר״ז שכתב דהוא דומיא דחטאים דבין אדם למקום דמצוה לפרט החטא בשעת הוידוי, ושם ביאר המ״ב [סי׳ תר״ז ס״ק ח׳] הטעם ״כדי שיתבייש יותר כשמזכיר חטאיו״.

[29] מ״ב שם, והוא מדברי המ״א. ואי״ז שייך למחלוקת הגרי״ס והח״ח דלקמן דהכא מיירי בפגיעה הידועה וכדנתבאר במילואים א׳.

[30] לשון הח״ח כלל ד׳ סי״ב ״ואפילו אם חברו אינו יודע עדיין כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין ולבקש ממנו מחילה״ והוא עפ״י הר״י [ש״ג,ר״ז] שהצריך את גילוי החטא גם למי ש״אין מכתו ידועה״. וכן כתב המקור חיים לבעל החוות יאיר [סי׳ תר״ו ס״א] ״ונ״ל דעכ״פ כשסרח הן בדבור הן במעשה **וחבירו לא ידע צריך להודיעו** ולבקש מחילה״.

[31] ראה לקמן במילואים א׳ המקורות והסברות בדין זה.

[32] פשוט, ובשם הגרישו״א [אשרי האיש ח״ג פ״כ אות ט׳] הובא כן גבי חשש מחלוקת, ובדרך שיחה [פר׳ נצבים] כתב כן גבי חשש שנאה.

[33] בהליכות שלמה [עשי״ת פ״ג ס״ה] כתב שעל פגיעה קלה מועילה בקשת מחילה באופן כללי על כל מה שחטא לו, וטעמו נראה דכשמבקש מחילה בסתם הנפגע יהיב דעתיה שיתכן שפגע בו הלה באיזו פגיעה קלה ועל דעת זו מוחל. וא״כ כיון שאפשר להשיג הכפרה מבלי גילוי החטא [שלעולם יש בו גרמת צער] למה יצער חבירו בחינם.

עוד נראה דאף את בקשת המחילה הכללית עדיף לדחות לעיוה״כ וגם אז לבקש רק בלשון ״תמחל לי על כל מה שפגעתי בך משך השנה״ דע״י זה תתקבל הבקשה ביתר טבעיות וקלות מבלי לגרום צער.

[וכל דברינו הם בפגיעות שאף שהן קלות מ״מ צריך לבקש עליהן מחילה, אבל ישנן פגיעות קלות עוד יותר שבדר״כ אין אדם זוכרן כעבר זמן והמחילה עליהן היא ממילא מבלי שום בקשת מחילה].

[34] כן נראה, וכבר עמדו בעיקר סברא זו בחוט שני [ר״ה ויוהכ״פ עמ׳ ק] ובספר נתיבות חיים על הח״ח.

ד. אופן הפיוס

א. אופן הפיוס הוא שיראה לחבירו שמתחרט באמת על מה שפגע בו[35] ואף יכניע את עצמו לפניו[36] ע״י שיבקש ממנו מחילה בתחנונים[37], שע״י זה פותח שער שתיטב הרגשתו ויכנסו דבריו בלבו[38].

ב. דברי פיוס שהם מן השפה ולחוץ בלי חרטה שבלב, אינם מפייסים באמת[39] ואין חברו מחויב למחול לו אף בג׳ פעמים[40].

ה. שיעור הפיוס

א. שיעור הפיוס נראה שהוא לפי גודל הפגיעה בחברו, שאין טבע הנפגע פגיעה גדולה למחול בפיוס מועט אלא צריך לקבל פיוס רב[41], וזאת יעשה הפוגע הן ע״י ריבוי הבעת חרטתו, הן ע״י ריבוי הבעת כניעתו לו[42] והן ע״י ריבוי דברים בבקשת המחילה[43].

---

[35] רמב״ם [חובל ומזיק ה,י] ושו״ע [חו״מ סי׳ תכ״ב ס״א] ״כיון שבקש ממנו החובל **ונתחנן לו** פעם ראשונה ושנייה **וידע** שהוא שב מחטאו **ונחם על רעתו** ימחול לו״, והיינו שצריך להראות לחבירו [״וידע״] שמתחרט על מה שפגע בו [״ונחם על רעתו״].

[36] בספר חוט שני [להגרנ״ק שליט״א] כתב ששמע מהחזו״א ״שעיקר הפיוס שמפייס לחברו הוא ההכנעה שמכניע את עצמו לבקש מחילה, שצריך לעשות איזו פעולה של תשובה, מעשה של הכנעה, והוא כמין תשובת המשקל להמפייס״, וכן נשקף דבר זה מן הדין שכשאינו מוחל לו בראשונה עליו ליקח עימו ג׳ בני אדם ולשוב ולבקש מחילתו במעמדם וכך עד ג׳ פעמים, שכל זה הוא להוסיף הכנעה לפני חבירו. וכעי״ז מצינו בעובדא דר״א בר״ש [תענית כ:] ״ירד מן החמור **ונשתטח לפניו** ואמר לו נעניתי לך מחול לי״. שוב הראוני שמפורש הדבר בארחות חיים להרא״ש סי׳ סב ״ותכנע לפניו לבקש ממנו מחילה״, ובאמת הוא כבר מבואר בהקרא משלי ו,ג [המובא ביומא פ״ז׳ כמקור לדין הפיוס] דכתיב ׳לך התרפס ורהב רעך׳ ופרש רש״י ״הכנע לפניו כאסקופה הנרפסת ונדרסת״, [וכעי״ז כתבו האבן עזרא והמצודות והמלבי״ם שם].

[37] לשון הר״מ והשו״ע הנ״ל ״ונתחנן לו״.

[38] ונראה שזה הטעם שכתב המ״ב [ס״ק ב׳] ״נכון שילך בעצמו אליו ולא ישלח תחילה אמצעי שירצה לקבל פיוסים״, שע״י שהולך בעצמו הוא מראה חרטתו ומכניע עצמו יותר מאשר כששולח שליח ועי״ז יועיל שהנעלב ירצה יותר לקבל הפיוסים.

[39] שטבע אדם הנפגע שאין ליבו מקבל פיוס שאינו אמיתי אלא צריך הוא לראות שחרטת המבקש אמיתית.

[40] דכיון דאי״ז פיוס הוי כמי שעוד לא פייס, וכן מוכח בר״מ ושו״ע הנ״ל [הע׳ 35] שרק כשמפייס כדין אז חבירו צריך למחול לו. שוב הראוני שכן אמר הגרישו״א [הו״ד באשרי האיש ח״ג, פ״כ אות ט׳]. ושכן הובא מהאור לציון בשו״ת ח״ד פ״ט.

[41] כן נראה פשוט מסברא, וכדוגמת מה דמצינו בתשלומי בושת [ב״ק צ:] שהם לפי גודל הבושה [דתלוי בחומרת המעשה, ובזהות הפוגע והנפגע]. וראה לשון הרמב״ם [תשובה ב,ט] ״אעפ״י שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחל לו״, והריצוי האמור מבואר שאינו ממון ואינו בקשת מחילה אלא נראה דזוהי הבעת חרטה על מה שעשה, ובהמשך לשונו [שם] ״ואפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו **ולפגע בו** עד שימחול לו״, הוסיף במקניט לשון ״לפגע בו״ שגדרו הבקשה היתירה [ראה מלבי״ם ירמיה ט״ו,יא] ואפשר טעמו משום דמיירי באופן שאין בו תשלומים המסייעים לפיוס וכל הפיוס עומד על דיבורו לחוד. וכן מצינו בקרא [שמואל ב׳, כא,ד] בעובדה דדוד [שמואל ב,כא,ד] שכשפייס את הגבעונים אמר להם ״מה אתם אומרים אעשה לכם״ שלחומר הפגיעה לא הסתפק בדברי פיוס רגילים.

[42] ראה לעיל הערה 36 דוגמאות להכנעה, וראה עוד בספר חסידים [סי׳ י״א] שהזכיר צורת בקשת המחילה ״מתחרטין ומבקשים מחילתו ואומרים לקבל דין עליהם ככל אשר יגזור עליהם״ והיינו שהמפייס מראה את גודל כניעתו שמוכן לעשות ככל אשר יגזור עליו ע״מ שיזכה למחילתו. ואופן זה כבר איתא במקרא, ראה סוף הע׳ קודמת.

[43] וכלשון הרמב״ם [תשובה ב,ט] ״ולפגע בו״, וריבוי זה אפשר לעשותו הן בעצם הבקשה [כמו אני מבקש ממך מאוד, אנא, בכל לשון של בקשה] והן בהוספת טעמים לבקשה [תרחם עלי, תעשה עימי חסד, עשה למען כבוד אבי (ראה ברכות כח:) וכיוצ״ב].

ב. יש עוד אפנים להרבות בפיוס כמו מתנות[44] ונתינת כבוד[45].

אך אין יוצא ידי חובת הפיוס במתנה או בנתינת כבוד שאין עימה **ריצוי דברים**, שאין דרך הנפגע למחול עד שיפויס ממש ע״י דברי חרטה ובקשת המחילה[46].

[אכן כל שהנפגע גילה דעתו שהתפייס במתנה או בכבוד כבר זכה למחילה ואין צריך להוסיף מאומה כדלקמן אות ט׳].

ו. חזרת הפיוס

א. **חזרת הפיוס לכל אדם**- כתב השו״ע [סי׳ תר״ו ס״א] ״ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שנייה ושלישית ובכל פעם יקח עימו ג׳ אנשים״[47], ויפייס את חבירו בפניהם[48], ודין זה הוא לעיכובא[49], והוסיף השו״ע ״ואם אינו מתפייס בג׳ פעמים אינו זקוק לו״ והיינו שכבר זכה לכפרה אחרי שעשה את חובתו[50],

והרמ״א הוסיף ״ומיהו יאמר אח״כ לפני עשרה שבקש ממנו מחילה״, ונראה שאמירה זו אינה לעיכובא[51].

---

[44] כדמצינו באבימלך [בראשית כ,יד] ויקח אבימלך צאן ובקר וכו׳ ויתן לאברהם ופרש״י כדי שיתפייס ויתפלל עליו, וכן מצינו ביעקב בדורון ששלח לפייס את עשו [בראשית לב, כא] כי אמר אכפרה פניו במנחה ותרגם אונקלוס ופרש״י אבטל רוגזו.

[45] כדמצינו ביעקב שעל מנת לפייס את עשיו קראו אדוני והרבה בהשתחויות. וכן מצינו באמוראים, ראה ב״ק פ׳: במה שנהג רב כבוד בשמואל אע״פ שהיה שמואל קטן ממנו משום דלטייה, וכן בסוטה מ׳ רב אבהו שליוה לרחב״א עד אושפיזיה כדי להפיס דעתו, ובנדרים נה׳ רבא שמזג הכוס לרב יוסף כדי לפייסו.

[46] הגהות מקור חיים [סי׳ תרו ס״א] ״אינו יוצא בקניית מצוה בביהכנ״ס אעפ״י שאמר לו [הנפגע] יישר כחך וחוזר ומדבר עמו. צריך מחילה ממש אם לא שאמר שמוחל לו״ עכ״ל.

[47] הביה״ל [ריש סימן תר״ו] כתב דמלשון הטוש״ע משמע שתיכף בפעם הראשונה שמבקש מחילה יביא עמו שלשה אנשים אבל מלשון הרמב״ם והירושלמי נראה דבפעם הראשון ילך בעצמו אולי ימחל לו ואח״כ ילך ג״פ ויוליך עמו ג׳ אנשים, ומשמעות הביה״ל דכתב ״אבל״ ומפרש לדבריהם את לשון הבבלי דס״ל דהכי בעי למעבד, ואכן בזמננו כך רגילים לבקש בפעם הראשונה לבד ומ״מ לאחר שעשה כן כבר אין נפק״מ בינייהו, שאם מחל לו כבר יצא י״ח גם לדעת השו״ע, ואם לא מחל לו עדיין הרי שעליו לבוא ג״פ נוספות עם ג׳ בנ״א גם לדעת הר״מ והירושלמי.

[48] הנה בר״מ [תשובה ב,ט] ובלבוש [סי׳ תרו] מבואר שאלו הג׳ אנשים יפייסוהו [וכן הוא ברש״י משלי ו,ג], אבל בירושלמי [סוף יומא] ובטור [כאן] ובמהרי״ל [הל׳ ליל יוה״כ] איתא שמבקש המחילה הוא המפייס בפני אלו הג׳ אנשים, וכן מסתימת השו״ע שכתב ״צריך לפייסו... ובכל פעם יקח עמו ג׳ אנשים״ משמע דהמבקש יפייס בפניהם, וכן כתב להדיא בשו״ע הגר״ז.

[49] דזהו דינא דהגמ׳ הנלמד מקרא, וכן נראה פשוט מסתימת הפוסקים. [וראה לקמן הע׳ 66 עצה בדבר].

[50] דזוהי המשמעות הפשוטה של ״אינו זקוק לו״. ופרי חדש למד זאת מדיוק לשון מתני׳ עד **שירצה** את חבירו דלא קאמר עד **שיתרצה** חבירו. שו״ר שכבר קדם לו הישו״ש [ב״ק פ״ח סי׳ מט] ״מאחר שאין זה המחילה תלוי הכל בדעת הנמחל, דהא כשהעמיד עליו ג׳ שורות בנ״א ואינו מוחל לו **שזהו פשוט שכבר יצא אפילו ידי שמיים**״. ונראה עוד לדייק הדבר בלשון הרמב״ם [תשובה ב,ט] על מי שמונע מחילתו גם לאחר שקיבל פיוס ג״פ ש״**הוא ה**חוטא״, משמע הוא ולא הפוגע, [ומה שהנפגע חשיב חוטא הוא משום דמה שממשיך להקפיד הוא שלא כדין והוי מידת אכזריות]. ובספר דרך החיים [למוהר״ח ויטאל פרק א׳] כתב זאת מפורש ״ואם לא נתפייס חבירו בהני שלוש שורות, **זה נמחל לו חטאתו** וחבירו הוא החוטא״. שוב הראוני שכבר מפורש הדבר ברס״ג [אמו״ד מאמר חמישי פ״ו] בבארו טעם בקשת המחילה מנפטר ״יאמר במעמד עשרה אנשים חטאתי לפלוני ג׳ פעמים, **כי אם היה חי וישאל ממנו כן ולא היה עונהו היה נמחל לו**״, ושכן איתא באחד מהראשונים בספר מצוות זמניות [הו״ד בקובץ שיטות קמאי יומא עמ׳ תקפז] וז״ל ואם לא מחל [בפעם הג׳] **כבר נקה מעוון** עכ״ל. [ובשם הגרישו״א זצ״ל הובא (אשרי האיש) שאמר שרק לא יענש כיון שהוא אנוס אבל החטא אינו מחול, וכן נראה בשו״ת רש״י סי׳ רמ״ה [הו״ד במילואים ב׳] שהחטא אינו מחול].

[51] וביאר המ״ב [סק״ו] טעמו ״כדי לפרסם הדבר שמצדו לא יבצר״ ומקורו בלבוש [תרו,א] וכ״כ הגר״ז וכן משמעות המטה אפרים, ונראית כוונתם כדי שלא יחשדוהו שהחסיר בפיוס המחויב וא״כ טעמם רק משום והייתם נקיים וא״ז נוגע לעצם הכפרה. וכתב כף החיים ס״ק כ״ד דלפי״ז משמע שבמקום שאין חשש שיחשדוהו כגון שלא ידועה הפגיעה או שידוע לכל שפייסו כדבעי אינו צריך לכך. אכן במקור הרמ״א [שהוא המרדכי מתנחומא והמהרי״ל, הביאם בד״מ] מבואר הטעם משום שעי״ז הקב״ה רואה שמשפיל עצמו **ומוחל לו**, ומשמע שנצרך זה **לעצם הכפרה** [ונצרך גם במקום שאין חשש שיחשדוהו] ולכאו׳ הוא לעיכובא בכפרה, וטעם המ״ב והאחרונים הנ״ל שנטו מטעם המרדכי והמהרי״ל וממשמעותו לעצם הכפרה אפשר משום משמעות סתימת הבבלי [יומא פז׳] שדין עשרה זה

ב. **חזרת הפיוס לרבו ואביו-** "ואם הוא רבו צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס" ["ואפילו אלף פעמים"- לשון הרמב"ם (תשובה ב,י)]. וכתב המ"ב [סק"ז] "ואפילו אינו רבו מובהק אלא ששמע ממנו דברי תורה"[52]. וה"ה אביו[53].

ג. **אופן חזרת הפיוס**- כתב המ"ב [ס"ק ג'] "ויפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר" והיינו שלא יחזור על אופן הפיוס הראשון שכבר נוכח לדעת שלא הספיק לפייסו אלא ישנה במילות בקשתו ובסגנונו כדי שעי"ז ימצא דרך חדשה לליבו. ומ"מ חידוש אופן זה הוא רק לכתחילה ולא לעיכובא[54].

הג' אנשים שלוקח עמו בחזרת הפיוס צריכים להיות בכל פעם ג' אנשים אחרים[55], והטעם נראה כנ"ל, ולפי"ז אף דין זה הוא רק לכתחילה ולא לעיכובא[56].

עוד צריך ליתן שיהוי מספיק בין פיוס לפיוס כדי שיתישבו דבריו בליבו להרגיע קפידתו[57], והכל לפי הענין[58].

ז. זמן הפיוס

א. אין לפייס חברו בשעת כעסו אלא ימתין עד שישכך כעסו ואז ירצהו[59].

נאמר רק במי שלא פויס ומת אבל מי שפויס כדין א"צ, וכמ"ש הב"ח [סי' תרו, ד"ה ומ"ש ואם מת] והוסיף הב"ח שכן מבואר בשאר מחברים [ונראית כוונתו למה שהרי"ף והרמב"ם והטור ועוד ראשונים הביאו דין עשרה זה רק גבי מת], ועוד שברס"ג וי"ש ופר"ח ועוד [הו"ד בהערה הקודמת] מבואר שלאחר פיוס ג"פ כבר יש כפרה.

[52] וצל"ד מהו גדר דברי תורה לדין זה [סוגם, שיעורם].

[53] כ"כ המנהיג [הל' צום כפור אות מג בשם הרי"ף] ומקור חיים [או"ח סי' תרו ס"א]. ונראית סברתם שאחרי שמצינו בכמה דינים ששווה כבוד ומורא אביו לכבוד ומורא רבו המובהק כ"ש שלא גרע כבוד אביו מרבו שאינו מובהק. ודין אמו היה נראה מסברא שהוא כמו אביו, אכן במקור חיים שם כתב "ואמו צ"ע".

[54] שכן מקורו של המ"ב שצריך לפייסו בכל פעם במין ריצוי אחר הוא הב"ח שדייק כן בגמ' וגם הביא שכ"כ המהרי"ל וסיים שם "אלא שהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והרא"ש לא הביאו זה בחיבוריהם".

[55] שע"ת [ש"ד,י"ט] "ואם לא מחל לו יבוא לפניו שנית עם **חבורה אחרת** וכן יעשה פעם שלישית", וכ"כ באורחות חיים הל' עיו"כ סי' ט' "מביא שורה ג' בנ"א מרעיו ופוגעים בו ומבקשים ממנו, לא נתרצה מביא **אחרת** וכן שלישית". וכן יש להוכיח מהרס"ג [הו"ד לעיל הע' 50] שמבאר דין פיוס הנפטר שמצריך מעמד עשרה משום דאית בהו ג' כתות של אנשים כל אחת [וכ"כ המבי"ט בקרית ספר סוף הל' תשובה והוסיף דהוא עצמו חשיב העשירי "ויהא הליכתו לקברו חלף [הליכתו] לביתו ובעשרה כנגד ג' שורות **והוא**"], וכן משמעות הרמב"ם "לא רצה חברו למחול לו מביא לו שורה של שלושה בני אדם מרעיו ופוגעים בו ומבקשים ממנו, לא נתרצה להן מביא לו שנייה ושלישית וכו' ", ולשון שניה ושלישית נראה דקאי אקבוצת בני האדם ולא על מעשה החזרה דא"כ הל"ל יחזור שנייה ושלישית. וכן משמעות המ"ב ס"ק ד' דכתב על הג' פעמים שיש בזה "ריבוי אנשים".

[56] וכן משמעות רוב ראשונים והשו"ע שלא הזכירו דבר זה, ואף לאלו שהזכירוהו אין מקור ומשמעות דהוא לעיכובא, והסברא כנ"ל דהוי רק אופן היותר טוב להשפיע על הנפגע שימחול. ובפרט שלדעת המקור חיים [הו"ד בהערה הבאה] והפר"ח [תר"ו ס"ב, הו"ד בפמ"ג א"א שם סק"ז ובכף החיים סק"ז] אף לכתחילה יכול לפייס באותם ג' אנשים.

[57] כן נראה במהרש"א יומא פז· ד"ה בג' שורות, וכן משמעות לשון השו"ע שכתב ואם אינו מתפייס בראשונה **יחזור וילך** פעם שנייה ושלישית ובכל פעם **יקח עמו** ג' אנשים [ולא כתב יפייסנו בפני ג' אנשים ג"פ], ובמקור חיים סק"ב נראה שדייק כן בלשון השו"ע אך חידש שדבר זה הוא רק לאחר הפעם הראשונה אבל הפעם הב' והג' אפשר לעשותם אפילו באותו מעמד בזה אחר זה, ומ"מ גם בהם ישהה קצת בין פיוס לפיוס, עכ"ד.

[58] הגמ' יומא פז· הביאה מקור לדין שצריך לפייס ג' פעמים מאחי יוסף שחזרו על בקשתם ג"פ באמרם [בראשית נ,יז] אנא שא נא ועתה שא נא, והנה הם עשו זאת באותו מעמד, ואפשר משום שחששו שלא יהיה מזומן להם יוסף לפיוס נוסף והיה עליהם לנצל את אותה הזדמנות במלואה.

[59] אבות [פ"ד, י"ח] אל תרצה את חברך בשעת כעסו, גמ' [ברכות ז·] ורמב"ם [דעות ה,ז], והטעם כתב רש"י באבות שם "אל תרצה דאינו מועיל לך שאיננו מקבל ריצוי מתוך רתחנותו". ועיין ברבינו יונה ובמאירי ועוד שהוסיפו שלא רק שאין דבריו מועילים אלא שאף יכולים להגדיל כעסו. ומכל זה מסתבר שפיוס בשעת כעסו אף לא חשיב פיוס כלל. שו"ר שכ"כ הבן יהוידע ברכות ז : עי"ש. [ופעמים בנזק הנמשך והולך כגון שהפוגע ביטל לו שידוך או הפסיד לו מקום עבודה, כל זמן שחברו עוד לא השתדך או עוד לא מצא עבודה צערו חי בקרבו והוי כהמשך שעת כעסו ונראה דבכה"ג יש להמתין עם הפיוס לשעת כושר לכשימלא חסרונו, והכל לפי הענין].

ב. ומאידך אין להמתין יותר מכך ותיכף כשיוכל לפייסו יפייס[60].

ג. ואם אין לו פנאי יכול להמתין עד עיוה״כ שאז מחויב לתקן הכל[61].

ח. פיוס על הספק

נוהגים בערב יוהכ״פ לבקש מחילה אף שלא יודע שפגע בחבירו **שמא** פגע בו[62], ובפרט יש לבקש מחילה מאביו ואמו שמצוי שציערם[63].

ט. מחילה ללא פיוס

המחסיר דין מדיני הפיוס ואפילו דבר המעכב ואפילו כל הפיוס כולו, כל שמ״מ מתרצה לו חבירו ומוחל לו באמת הוי מחילה ומתכפר[64].

---

[60] מקור חיים סי׳ תר״ו וערוך השולחן שם ס״ק ב׳, ונראה דמלבד מה שכל תשובה יש להקדימה לאלתר [ראה מש״כ במאמר חזרה בתשובה בחודש שבט הנדפס בריש קונטרס מעשה התשובה] עוד יש כאן סיבה נוספת להזדרז שהרי כפרתו תלויה בפיוס חבירו ושמא כשירצה לפייסו לא ימצא לו, ואין זה כעבירות של בין אדם למקום שהקב״ה מצוי לאדם בכל עת ובכל מקום שיחפוץ לשוב. שוב הראוני שכבר עורר על כך הח״ח [נדפס בשיחות הח״ח].

ועוד, שכשכדוחה את הפיוס לעיוה״כ עלול חברו להרגיש שלא איכפת לו באמת על שפגע בו ורוצה רק שתהיה לו כתיבה וחתימה טובה, ויכביד הדבר על חברו להתפייס.

[61] מ״ב סי׳ תרו סק״א וכתב הטעם כדי שיטהר מכל עוונותיו, ובראי״ש [יומא פ״ח סי׳ כ״ד] ובטור [סי׳ תרו] ובלבוש [ס״ב] כתבו הטעם כדי שיהיה לב ישראל שלם אחד עם חבירו ולא יהיה מקום לשטן לקטרג עליהם ביוה״כ [ומטעם זה ניחא מש״כ המקור חיים ס״א והשפת אמת (יומא פ״ז : ד״ה בגמרא) שיש לבקש מחילה גם אם חבירו מקפיד על דבר שאין ראוי להקפיד עליו. שו״ר שבאז נדברו (סי׳ ס״ח) כתב לדייק כן מדברי הרא״ש הללו שכתב דהחיוב הוא ״לפייס **כל אדם שנוטר לו איבה**״ ולמד כן ממעשה דרב שהלך בעיו״כ לפייס את ההוא טבחא ״אמר איזל אנא **ואפיק ליה מדעתיה** כדי שיהא לב ישראל שלם עם חברו״, והרי רב לא חטא לקצב ולא היה מחויב לפייסו מן הדין, רק מחמת טעם שיהיה לב ישראל שלם הלך לפייסו].

[62] כתב הרמ״א [תרו,ס״ב] ״**ונהגו** לבקש מחילה בערב יוה״כ״, ולכאו׳ קשה דאם מיירי שיודע שפגע בחבירו הרי כבר נתבאר בשו״ע [ס״א] שצריך לפייסו, ועוד קשה לשון נהגו דהרי זה חיוב מן הדין, וביאר ערוה״ש [ס״ד] שהרמ״א מיירי ״אף שלא חירפו זה לזה כלל, מ״מ שמא פגעו בכבוד זה לזה״ והיינו שגם אם אינו יודע שפגע בחבירו מ״מ יש לחוש **שמא** פגע או החסיר בכבוד חבירו וציערו מבלי שימת לב או ששכח, **ודבר זה** מצוי בקרובים אליו כחבריו וילדיו וביותר באשתו שתלויה בו ודמעתה מצויה. וראה לקט יושר [ח״א עמ׳ קמ״א ענין ב׳] שכבר נהגו כן אצל בעל תרוה״ד שבבית מדרשו בליל יו״כ היו כל הקהל עוברים לפניו לבקש מחילתו והיה השמש מכריז בשמו שמבקש מחילה.

וחכ״א העיר דנראה לבאר כוונת רמ״א עפ״י מקורו במרדכי דמיירי ביודע שחטא שאז בקשת מחילתו נצרכת מן הדין, דז״ל המרדכי ״מנהג לבקש מחילה עיו״כ וכו׳ לפיכך צריכים כל ישראל להחזיר בתשובה ולעשות שלום בין איש לרעהו ולמחול זל״ז בעיו״כ וכו׳ ״, והיינו שאעפ״י שבשביל כפרת יוה״כ סגי בבקשת מחילה ביוה״כ עצמו [עד השקיעה] מ״מ **נהגו להקדים** את בקשת המחילה לערב יוה״כ ״כדי שתתקבל תשובתם לפני הקב״ה בשלום ובחיבה״ [המשך לשון המרדכי]. [וכן נראה בכוונת האו״ז הל׳ עיוה״כ שכתב ״ערב יוה״כ **מנהג** לטבול ולבקש מחילה כל מי **שחטא** לחברו״, דמשמע דמיירי בחטא הידוע]. ולפי״ז לא מצינו במקור מנהג הרמ״א בקשת מחילה על ספק רק על ודאי.

מיהו, יקשה לדבריו שכבר כתב השו״ע בהקדמתו לסעיף א׳ שיש לפייס בערב יוה״כ ומה בא רמ״א להוסיף עליו, וא״ת שבא לפרשו [שדבר זה משום מנהג ולא משום חובה] יקשה אמאי פרשו שלא במקומו, רק בס״ב. ועוד אחרי שהמ״ב [תרו,א] והאחרונים [גר״ז, חי״א, מט״א] כתבו את עצם הפיוס בערב יוה״כ בתורת **חובה** [ומטעם שיטהר מכל עוונותיו] קשה לדבריהם לבאר כן במרדכי וברמ״א שכתבו מנהג, והדרינן לפירוש ערוה״ש הנ״ל.

[63] פשוט. וראה בבן איש חי [נצבים ס״ו] הביאו כף החיים [סימן תרו ס״ק מד] וז״ל ״כל אדם יבקש מאביו ואמו מחילה ודבר זה הוא חיוב גדול וכו׳ שאין אדם ניצול מחטא זה בכל יום וכו׳ ״.

[64] דאחרי שמטרת הפיוס היא לתקן ולהסיר קפידת חבירו עליו כדי שימחל לו מה לי אם הושגו הפיוס והמחילה ע״י השתדלותו ומה לי אם ע״י סיבה אחרת, וקצת ראיה מהגמ׳ מגילה כ״ח· במר זוטרא כי הוה סליק לפוריה אמר שרי ליה מריה לכל מאן דצערן, ומשמע דמועיל זה אע״ג דלא פייסוהו במאומה. ומלשון הח״א בתפילה זכה [כלל קמ״ד ס״כ] שכתב ״אני מוחל במחילה גמורה ולא יענש שום אדם בסיבתי״ [וכן הוא בנוסח קרי״ש שעל המטה] משמע שמועיל שלא יענש והיינו שמתכפר לו. וכן נראה דעת החי״ח ממה שהביא בנו ר׳ ליב [בדוגמא מדרכי אבי אות כב] אודות ״תפילה זכה״ שהועתקה מספר חיי אדם ״כי בלי זה נשאר משוקע בכמה עוונות באשר בין אדם לחבירו אינו מכפר יוה״כ וכו׳ ״, וכן נראה ביפה מראה [הביאו הפר״ח סי׳ תר״ו], שכתב ״ואפילו אם העלוב מתפייס מבלי שילך העולב אצלו כלל שפיר דמי, ומה צורך לבושה ובזיון לכפר עליו **מאחר שהעלוב מוחל לו** בלא״ה **ובדידיה תליא מילתא**״. וכן מוכח בספר יוסף אומץ סי׳ תתקס״ט ״מנהג העולם שהולכים לאוהביהם בעיו״כ לבקש מחילה ועל הרוב אינו לצורך כי לא חטא להם ואף אם במשגה חטא להם הלוא על כל פשעים תכסה אהבתם **ובודאי כבר**

י. הקושי לפייס כדין

הנה כפי שנתבאר לעיל [סעיף ב'] מצריך הפיוס הכנעה לפני הנפגע ודבר זה הוא קשה בטבע. וביותר קשה קיום הדין דהבאת ג' אנשים לבקשת המחילה.ומכאן הערה גדולה לכל אדם להוסיף זהירות שלא לפגוע בחברו אחרי שרפואת פגיעה זו היא קשה [מלבד עצם איסור התורה שבדבר].

וכן מי שכבר נזקק לפייס יבין כמה צריך להיות זהיר וחרד להראות אמיתות חרטתו צערו וכניעתו לנפגע כדי שיזכה כבר בתחילת פיוסו למחילה באמת ולא יתחייב בדינא דהגמ' לבוא שוב עם ג' אנשים שהוא לעיכובא[65] וקשה מאוד לבני זמננו לקיימו. ראה הערה[66].

יא. זהירות מהטעיית היצר

הנה בכל ויכוח בין בני אדם [ואצ"ל מחלוקת ממש] מצוי מאוד שכל צד בטוח שהצדק עמו ושכל מעשיו הם כדין ואילו הצד שכנגדו הוא הוא עושה העוולה ועליו מוטלת החובה לפייס אותו, ומשום כך אפילו כשיודע אדם את חומר העבירות שבין אדם לחבירו[67] ואת חובת הפיוס שעליהן, מ"מ אינו רואה סיבה לחייב עצמו לפייס את זולתו. אך צריך האדם לידע שלמרות שהוא בטוח בצדקת מעשיו, מ"מ הרי טבע האדם שבשעת חימום מורה היתר לעצמו, ולאחר מעשה אינו רואה חובה לעצמו [שבת קיט:]. ואף כאשר הוא באמת צודק עדיין פעמים רבות לא הותר לו לריב עם חבירו אלא היה עליו לתובעו לדין תורה וכיוצ"ב, ולכן כל אדם היודע שחבירו מקפיד עליו ראוי לו לבדוק ולחקור[68] האם אכן **כל** מעשיו שגרמו לקפידת חבירו נעשו ע"פ דין תורה[69].

סרה קנאתם ושנאתם מעליהם ולא מן השם הוא זה" והיינו שאחרי שכבר מחלו מעצמם תו אין צורך מן הדין לבקש מחילה, וכן מובא בשם הגרישו"א זצ"ל [אשרי האיש או"ח ח"ג פ"ב סי' ה]. שוב הראוני ברבינו יונה [משלי ט"ז,ז] עה"פ ברצות השם דרכי איש וגו' שכתב שהחוטא לרבים "בהכלמות ובצער ובגאוה ובבוז וכו' הנה ברצות השם דרך תשובתו [שהיא רק לשמים] **יתן בלבבם שיתרצו לו ונמצאו נזקיו כלא היו**", וכן נראה מדבריו בספר היראה [אות סז במהדו' שפתי חכמים] שכתב "ואל תעשה שום דבר מיאוס בפני חבירך ואם עשו אחרים בפניך **מחול להם ואל יכשלו על ידיך**". [והיה מי שלמד דבלי שמכניע את עצמו בבקשת המחילה לא מתכפר לו אף אם הנפגע מוחל, ואף הביא כן בשם ה"כוכבי אור", אבל כבר השיג על כך בשו"ת אז נדברו ח"ז סי' ס"ה והעיר שאין לכך מקור כלל בדברי ה"כוכבי אור" עי"ש].

[65] דהיינו שקודם שעשה כן אין הנפגע מחויב למחול לו, כדמשמע בגמ' ושו"ע [לעיל סעיף ו'].

[66] ומי שחברו לא התפייס בראשונה ורואה עצמו כאינו יכול להביא ג' אנשים ישתדל מ"מ להרבות בעוד מיני פיוס [כדלעיל סעיף ה', ב'] שעי"ז **יתכן** שישיג מחילת חברו.

ולכאו' תתכן עצה שלאחר סרוב הנפגע למחול בפעם הראשונה ישאל אותו הפוגע אם הוא מסכים שישוב אליו עם ג' אנשים לבקש בפניהם את מחילתו, ואם לא יסכים לכך הנפגע [וכפי המצוי] יהיה בזה לכאו' שחרור הפוגע מחובת הדין להביאם ויהיה די לו בחזרת הפיוס בפ"ע שניה ושלישית ולא יותר [שהרי כל הבאתם היא אמצעי להוסיף בהטבת לב הנפגע שיתרצה למחול וכאשר לא ניחא ליה מעמד מחילה שכזה יהיה זה רק מכביד על לבו ומרחיק את המחילה].

[67] ראה בפי' הגר"א [משלי יד, יט] ג' חומרות בגמולי עבירות שבין אדם לחבירו: א. שנפרעים ממנו גם בעוה"ז משא"כ ברשע למקום פעמים יבלה בטוב ימיו. ב. שעל עבירות למקום יש הנהגה של חסד שאינו משלם כפי הדין ממש אבל הרע לבריות אין מנקים לו כלל. ג. שהרע לבריות יושב בגהנם יותר מהרע לשמים בלבד.

[68] והדרך הישרה להנצל מטעות המצויה היא לשאול ת"ח אם אכן הדין עימו [ועליו לדקדק להציג לפניו את פרטי המקרה בשלימותו ולבקש את האמת]. וראה כעי"ז במ"ב תר"ו סק"א בשם הח"א.

[69] וגם באופן שחבירו ודאי פגע בו אין היתר כללי לגמול לו כרעתו ויש בזה כמה פרטים וחילוקי דינים ואכמ"ל.

ואפילו אם ימצא שאכן כל מעשיו נעשו כדין, מ״מ בעיוהכ״פ נכון, וי״א שאף חייב, לפייס את חבירו[70] כדי שיהיה לב כל ישראל שלם אחד עם חבירו.

[70] לעיל הע׳ 16. ועוד, גם אם נימא שחיוב הפיוס הוא רק על החוטא כבר כתבו הפוסקים [מטה אפרים ס״ג, וקצשו״ע סי׳ קלא ס״ד ועוד] שאם אין החוטא מתעורר לבקש מחילה יש לנפגע להמציא עצמו אליו כדי שיבקש ממנו מחילה, והדרך הטובה לעורר את חבירו לפייסו הוא ע״י שיקדים ויפייסו תחילה ועי״ז יקל לחבירו להשיב לו בפיוס, וירויח בזה גם את מצות המחילה.

המחילה

א. הזכות להקפיד

הפוגע בחבירו בכוונה לצערו, בין בגופו בין ברגשותיו ובין בממונו, מותר לנפגע להקפיד עליו עד שיקבל פיוס כדין[1].

אכן שתי מצוות מוטלות על אדם הנפגע מחברו ומקפיד עליו:

א. להוכיח את הפוגע ב. להתרצות ולקבל ממנו פיוס עד כדי מחילה גמורה [אם הלה מפייסו].

ב. התוכחה [להעברת השנאה]*

מצות עשה

א. המרגיש **שנאה** לחברו משום שחושב שפגע בו[2] מחויב מן התורה להוכיחו על כך[3].

חיוב תוכחה זו הוא עצת התורה כדי להעביר מליבו את השנאה[4].

וראה הערה אודות ההבדל בין תוכחה זו לתוכחה על חטא לשמים[5].

---

[1] פשוט, שהרי כל מצות פיוס באה להסיר קפידתו של הנפגע, והיינו שההקפדה היא מציאות טבעית בלב הנפגע שאין בה איסור ורק לאחר שהפוגע פייסו כדבעי יהיה הממשיך להקפיד נתפס במידת אכזריות כמבואר בסמוך והיינו שקודם לפיוס אף מידת אכזריות אין בו.

[2] וזה דווקא כשהפגיעה היא משום שהתנהג עימו שלא כדין, [כמבואר לעיל בדיני הפיוס א,ד] אך אם חברו התנהג עמו כדין ואעפ"כ שונאו אזי מוטל עליו להסיר השנאה מבלי מצות תוכחה, וה"ז דומה לשונא את חבירו מחמת קנאה וכיוצ"ב.

[3] הנה כמה מהראשונים ז"ל מפרשי הפשט פירשו שהפסוק [ויקרא יט, יז] 'לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא' מיירי בפגיעה שבין אדם לחבירו שגרמה לשנאה וציווי התוכחה אינו מצוה בפני עצמה אלא נמשך ל'לא תשנא' על מנת לבטל השנאה.

הרמב"ן בפירושו העיקרי ["והנכון בעיני"] כתב "והנכון בעיני כי הוכח תוכיח כמו והוכיח אברהם את אבימלך ["ל שאינו לשון תוכחה אלא לשון ויכוח] ויאמר הכתוב אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עימדי, ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו כי בהוכיחך אותו יתנצל לך או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו...", וכן פרשו ר' סעדיה גאון, הרשב"ם והחזקוני [בפירושו הראשון] שהוסיפו תיבת "אלא" לביאור הקשר שבין ה'לא תשנא' ל'הוכח תוכיח'.

[אמנם משמעות פרש"י וכן מוכח מאונקלוס [עיין רמב"ן] דהתוכחה היא ציווי בפ"ע להוכיח את מי שחטא לשמים וכדרשת חז"ל בגמ' ערכין טז:, ולפי"ז אין מקור להנ"ל], וכדבריהם הביאו הפוסקים להלכה:

כתב הרמב"ם [דעות ו,ו] "כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק וכו' אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך" [וכ"כ בסה"מ מצוה ר"ה], וכ"כ הסמ"ג [ל"ת ה'] והחינוך [רל"ט], וכ"כ החרדים [פי"ב כח-כט], וכן פסקו המג"א [סי' קנ"ו סק"ב] והגר"ז [שם], וכתב המ"ב [שם ס"ק ד'] "כתב הרמב"ם בסה"מ דבכלל מצות הוכחה הוא שנוכיח קצתנו לקצתנו כשיחטא איש ממנו לאיש ולא נטור בלבבנו ולא נחשוב לו עוון אבל נצטוונו להוכיחו במאמר עד שלא ישאר דבר בנפש".

[4] כן כתב רבינו יונה בפירושו למשלי [י, יח] על הפסוק "מכסה שנאה שפתי שקר וגו' " "וכבר נתבארה בתורה העצה היעוצה על מחשבת השנאה וידיעת החטא והדבה בחבירו, שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך הוכיח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא".

[5] הגם שתוכחה זו נלמדת מאותו מקרא כמו מצות התוכחה על חטא לשמים מ"מ שונה היא ממנה במהותה, שהתוכחה על חטא לשמים באה לטובת החוטא ללמדו לקח **ולהחזירו למוטב** ואילו בתוכחה על פגיעה מחבירו דורש הנפגע את עלבונו וטובת עצמו ומטרתה **לביטול השנאה** מלבו כנ"ל, ומשום כך שונה היא בצורתה שבאה בשאלה על מנת לברר ענין הפגיעה ולא בטענה על שחטא. חילוק נוסף יש שאין בה את הפטור המצוי בתוכחה על חטא לשמים משום חשש שנאה שכן אין בה את הקושי הטבעי לאדם לקבל "מוסר" מזולתו אחרי שכל אדם (אפילו גוי) מקבל בהבנה את פניית הנפגע אליו על שפגע בו. וראה עוד לקמן הע' 22.

*בסעיף זה נעזרנו רבות בספר בין אדם לחבירו כרך א' (הוצאת מכון תורת האדם לאדם צפת תשנ"ו) שהרחיבו בטוטו"ד בביאור כל חלקיה, עי"ש.

גם אם אינו שונאו אלא רק מקפיד עליו שבזה אפשר שאינו מחויב מן התורה להוכיחו[6] מ״מ נראה פשוט שרצון התורה שיוכיחו גם בזאת[7].

טעם המצוה וצורתה

ב. טעם תוכחה זו הוא על מנת לתקן ולהעביר את השנאה שבליבו, ולכן צורתה הוא דרך שאלה לפוגע למה עשית לי כך וכך שעי״ז ישיב לו שעשה בלי כוונה [או יסביר מעשהו באופן אחר], או שיודה על כך שאכן חטא כנגדו אך עתה הוא מתחרט ומבקש מחילתו[8]. שאלת התוכחה צריכה לבטא את כל מה שמרגיש נפגע ממנו, שאין להשאיר חלק מהפגיעה מבלי תוכחה[9].

שאלה זו צריכה להשאל בכוונה לבירור הדבר עם נכונות לשמוע תשובת חברו ולא דרך הטחת דברים[10] וכן צריכה להאמר בצנעה, בנחת, ובלשון רכה[11] על מנת להקל על חברו לשמוע ולקבל[12]. וראה הערה מש״כ אודות סגנון התוכחה בזמננו[13].

---

[6] הרמב״ם [דעות הנ״ל] והסמ״ג [ל״ת ה] הביאו את המצוה באופן שכבר קימת שנאה דכתבו ״**לא ישטמנו** וישתוק אלא מצוה עליו להודיעו וכו״ דמשמע שבאופן שאין שנאה אין חיוב להוכיחו, וכן משמע ברמב״ם [שם, הל׳ ט׳, הו״ד לקמן בהע׳ 21] שבבארו שכשהנפגע מוחל מעצמו פטור הוא מלהוכיח כתב ״לא הקפידה תורה אלא על המשטמה״, וכן ברמב״ן [עה״ת הנ״ל] נראה שמפרש הקרא דמיירי כשיש כבר שנאה בלב הנפגע דז״ל ״ולא תשא עליו חטא **לכסות שנאתך** בלבך ולא תגיד לו וכו״. וכן משמע קצת פשטיה דקרא לכל המפרשים והפו׳ [הנזכרים בהערה 3] שפרשו שעל מציאות השנאה בלב נצטוינו בהוכח תוכיח ונמצא איפוא שאין לנו בפסוק מקור לחיוב תוכחה על פחות משנאה.

ודע דכל האמור הוא לענין מצות תוכחה להעברת השנאה, אכן פעמים שישנו חיוב תוכחה להחזיר החוטא למוטב כשאר חטאים לשמים ואכמ״ל, ראה הערה הקודמת ולקמן הע׳ 22.

[7] דהרי מצוי הוא שמחמת שחושב שפלוני פגע בו בכונה רעה יגיע להרגיש שנאה כלפיו ורצון התורה הוא למנוע זאת וכדכתבו הראשונים [הובאו מקצתם בהערה 3 ובהערה 6] בביאור טעם התוכחה הנזכר בפסוק זה של לא תשנא. ויותר מזה נראה בר״מ בסה״מ [לאו שג] שכונת התורה בולא תשא עליו חטא ״**שהזהיר שלא תחשוב לו עון בנפשך ותזכרהו**״ [וכעי״ז כתב במצות תוכחה, עשה רה] והיינו שיש כאן אזהרת התורה לנפגע שלא יחשוב ויקבע בדעתו שחבירו אכן חטא לו ובמזיד הרע לו [אלא יוכיחנו ויברר הדבר עימו] משום שמחשבה זו היא המביאה לשנאת חבירו, ולפי״ד אפשר כבר בפשט הפסוק דאזהרה זו חלה עוד קודם לשנאה כל שכבר מקפיד על חבירו.

[8] כן מבואר בראשונים מפרשי הפשט, הרמב״ן, חזקוני והר״י בכור שור, וכ״כ החרדים ועוד. **ומהאי טעמא** אף כאשר ידוע לנפגע שהפוגע ביודעין עשה את מה שעשה [כגון שמנע ממנו להרחיב דירתו] מ״מ מחויב הוא בתוכחה זו, דע״י שיוכיחו אפשר שיתן טעם למעשהו או שכשישמע את גודל הצער שגרם לו יתחרט וישוב ויבקש מחילה. [אמנם הרמב״ם דעות הנ״ל לא הזכיר טעם זה וכתב רק ״כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק וכו׳ אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך וכו׳ ״.ובספר בין אדם לחברו (כרך א׳ עמ׳ 171) דייקו מלשון זו דטעם התוכחה ועיקר תועלתה אינה דווקא תשובת התנצלות הפוגע אלא עצם גילוי הטענה והקפידא שיש לו על חבירו ומשום שע״ז מיקל השנאה מלבו, וביותר משמע הכי מלשונו בסה״מ [מ״ע רה] ״אבל נצטווינו להוכיחו במאמר עד שלא ישאר דבר בנפש״ והיינו שע״י שמגלה ומוציא את כל אשר יש לו בליבו על הפוגע ע״ז טבע האדם שנרגע, עכתו״ד. ומ״מ אף לדיוק זה מסתבר שאחרי שהדרך שהתוכחה מביאה להתנצלות הפוגע הרי שאף להרמב״ם נכלל זה בטעם התוכחה].

[9] רמב״ם [סה״מ רה] ״נצטוינו להוכיחו עד שלא ישאר דבר בנפש״ והעתיקו המ״ב [סי׳ קנו ס״ק ד]. וראה מש״כ בסוף הע׳ קודמת.

[10] דבאופן זה קשה לפוגע לקבל את הדברים ונמצא המוכיח מאבד את תכלית המצוה, ועוד עלול הוא להגיע להכלמת חברו ולעבור בזה בלאו דלא תשא עליו חטא כמבו׳ בפוסקים [ראה מ״ב סי׳ קנ״ו ס״ק ד׳], או להכשלתו בלאו דלא תשנא.

[11] רמב״ם [דעות ו,ז] וז״ל ״המוכיח את חבירו, בין בדברים שבינו לבינו בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו וידבר לו בנחת ובלשון רכה וכו׳ ״, וכ״כ המ״ב סי׳ קנ״ו ס״ק ד׳.

[וכונת ב׳נחת׳ היא שידבר ללא הגבהת קולו (ראה קהלת ט,יז), וכוונת ׳לשון רכה׳ היא בסגנון הפניה והדבור שיהיה ללא תקיפות (ראה משלי כה,טו)].

[12] פשוט, וראה שבת לד׳ צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה וכ״ש הכא, וכן נראה בחינוך [מצוה רלט] ״משרשי המצוה לפי שיש בזה שלום וטובה בין האנשים כי כשיחטא איש לאיש ויוכיחנו במסתרים יתנצל לפניו יקבל התנצלותו וישלים עימו״.

[13] הנה הגם שלשונות התוכחה המובאות בראשונים הן דרך שאלה ״למה עשית לי כך וכך״ [רמב״ם, סמ״ג ועוד], ״מדוע ככה עשית עימדי״ [רמב״ן חזקוני ועוד], מ״מ נראה שאין לשונות אלו בדווקא אלא כל שיש בלשון תוכן המגלה לחבירו את הפגיעה שפיר דמי, וכן משמע בר״מ בסה״מ [מצוה רה] ובחינוך [רלט] ובמ״ב [קנו ס״ק ד] שסתמו שצריך להוכיחו ולא בארו אופן מסוים. ולפי״ז בדורותינו שנחלש טובא כח הבריות לשמוע תוכחות, עצה

המונע עצמו מלקיימה

ג. השונא ויש באפשרותו להוכיח ומונע עצמו מהתוכחה הרי שעובר בלאו דלא תשנא ומבטל מצות עשה דהוכח תוכיח, ומצוי שנכשלים בדבר זה[14] הן מחוסר ידיעת החיוב[15] והן משום הקושי שבקיום מצוה זו[16].

אמנם אם הנפגע מעדיף להעביר השנאה מלבו ולמחול לו מאליו מבלי להוכיח רשאי [ואף יש בזה מידת חסידות[17]] שלא הקפידה תורה על התוכחה אלא כדי לבטל השנאה[18]. וראה בהערה מה שיש ליזהר בזה[19].

טובה יש להקל על הפוגע לשמוע ולקבל והיא שבמקום להשמיע לו ביקורת על עצם מעשהו יספר לו הנפגע על ההרגשה הרעה שקבל ממעשהו [ולדוגמא, במקום לומר לפוגע "עברת על אונאת דברים במה שספרת עלי" או אפילו רק "למה אונית אותי" יאמר לו "הרגשתי בושה גדולה ממה שספרת עלי"].

[14] ראה מש"כ הרש"ר הירש [חורב, חלק מצות, פי"ט ללמד ולהוכיח] "שדרך רוב בני אדם למאן לקיים מצוה זו", עי"ש.

[15] ויפלא איך יתכן שישנו חיוב עשה מה"ת שאינו ידוע דיו בקרב ציבור היראים. ואפשר משום דחיוב עשה זה לא התפרש בגמ' דשם דרשו המקרא רק לענין מצות תוכחה על חטא לשמיים, וכן פרש"י בחומש, ומשום כך נדמה לרבים שזהו כל העשה דהתוכחה.

[16] יתכנו כמה קשיים לקיום מצוה זו:

א. משום הכבוד- "אינו רוצה להראות לחוטא שהוא נפגע ולהקטין את עצמו בפניו" [עלי שור ח"ב עמ' רמ], או שחושש שימצא טועה בשיפוטו את חברו לחובה.

ב. משום שאינו רוצה שהפוגע יתנצל והוא יצטרך למחול לו, אלא רוצה שהלה ישאר חייב ואשם לו לנצח [שם].

ג. חושב שהפוגע ידחה דבריו ולא תהיה תועלת בתוכחתו. [ובאמת בהרבה מהמקרים הפוגע יתנצל ויסביר את עצמו].

ד. ופעמים אף יחשוש שהפוגע ישמח לאידו. [ובאמת כל שאינו מוחזק לשונאו ממש עליו לברר הדבר בתוכחה ולא להחליטו לשונא].

ועל המתקשה בזה לחזק עצמו ולהשיב אל לבו שטובה גדולה עושה הוא עם עצמו בתוכחה, שעל ידה הוא מציל עצמו מהרגשה לא טובה לעולם באשר לפלוני [וזאת מלבד המצוה הגדולה שבדבר, והזכות לסגולת אלו דברים שאוכל פירותיהם בעוה"ז].

[17] כ"כ הרמב"ם [הו"ד בהערה הבאה], ונראה טעמו דכיון שרצון התורה במצות התוכחה היא להסיר השנאה, וכאשר מוכיח חבירו אין הדבר ודאי שתסור ואם מוחל ומסיר השנאה הרי שמתקיים ודאי רצון התורה [ולפמ"ש המגדל עוז ועוד (הו"ד בהערה הבאה) יש בזה אף מעלה של ענוה שלא לשמה עי"ש].

[18] הרמב"ם [דעות פ"ו ה"ט] "מי שחטא עליו חבירו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר או שהיתה דעתו משובשת ומחל לו בלבו ולא שטמו ולא הוכיחו הרי זו מידת חסידות, לא הקפידה תורה אלא על המשטמה".

הנה יש שרצו לבאר דסיבת הפטור מהתוכחה היא דווקא משום שהדיוט ביותר בודאי אינו מקבל תוכחה וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו', והיינו שבאדם רגיל ליכא להך פטור, אבל מלשון הר"מ "ולא **רצה** להוכיחו" משמע שאין מניעת התוכחה מפני שא"א להוכיח אלא מפני שזה רצונו ובחירתו של הנפגע, וכן ממה שסיים הר"מ לבאר הדין "לא הקפידה תורה אלא על המשטמה" נראה שסיבת הפטור הוא משום שמחל והעביר השנאה מליבו והר"מ אורחא דמילתא נקט שבהדיוט ביותר מצוי שיעדיף הנפגע להמנע מתוכחה, וכן מוכח בלח"מ [ה"ח], וכן נקט בעל הפמ"ג [בספרו מתן שכרן של מצות, סוף חקירה ד'] שסיבת הפטור היא משום שהסיר השנאה ולא משום שהגברא הפוגע אינו בר תוכחה, וכן הגר"ז [או"ח סי' קנו ס"ו] בהעתיקו הלכה זו השמיט המילים "הדיוט ביותר", וכן מצינו לאחד מן הראשונים [עץ חיים הו"ד בקובץ שיטות קמאי ערכין טז:] שהעתיק בזה את הר"מ בלשון "לא הקפידה תורה להוכיח אם לא ישטמנו בלב וכו'" והשמיט את שהיה החוטא הדיוט ביותר או שהיתה דעתו משובשת, וראה עוד במגדל עוז ומשנת חכמים ועוד שציינו מקור הר"מ מסוגיא דערכין טז: תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה שגם לדבריהם טעם הפטור מלהוכיח הוא משום המחילה ולא משום איזו מניעה מצד הגברא. שוב הראוני שכן כתב בהערות להגרישי"א זצ"ל ערכין טז:.

[19] ויש להעיר דפעמים שהאדם אינו רוצה להוכיח [מהטעמים שנתבארו לעיל בהע' 15] וסובר במחשבה שטחית שפטור הוא מחיוב תוכחה משום שכבר מחל, ובאמת צריך לבדוק עצמו יפה יפה אם אכן העביר כל שנאה מלבו דאף אם נשארה בלבו רק קפידא על חבירו צריך הוא לעצת התורה להוכיח חבירו שזו העצה המועילה ביותר עד שלא ישאר דבר בנפש. [ומדת החסידות שכתב הר"מ היא רק באופן שאכן מוחל באמת].

ודע דמה דמרגלא בפומא דאינשי דבזמננו פטורים אנו בד"כ מתוכחה אינו שייך בנידו"ד, דהנה יש הסוברים לפטור עפ"י הגמ' ערכין טז: משום תמיהת רבי טרפון אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח ותמיהת רבי עקיבא אם יש מי שמקבל תוכחה, אבל דבר זה לא נפסק להלכה ואדרבה נפסק איפכא ברמב"ם ושו"ע [סי' תרח בהגהה ס"ב] שחייב להוכיח עד שיכנו או יקללנו, והפטור היחיד שמצינו בזה להלכה הוא רק במקום של חשש שישנאהו וינקום בו [שם,

מתי אין להוכיח

ד. אמנם יש אופנים שבהם אין חיוב להוכיח והתוכחה אף עלולה לגרום להגברת השנאה:

1. כשידוע הדבר מכבר שהוא שונאו [כגון שלא דיבר עמו ג׳ ימים מחמת קטטה או שגילה שמחה לאידו וכיוצ״ב] דאז חזקתו שפגע בכוונה מחמת שנאה[20].

2. כשיש דברים הניכרים שעשה כן מחמת שנאה[21]. וראה הערה[22].

ביה״ל ד״ה חייב להוכיחו], וכל זה בתוכחה על חטאים שבין אדם למקום ואילו בתוכחה דידן שהיא מהנפגע לפוגע ליכא לחשש זה [כמבואר לעיל הע׳ 5] וליכא לפטור זה.

ויש הסוברים לפטור עצמם משום הגמ׳ [שם] יכול אפילו פניו משתנים ת״ל לא תשא עליו חטא, והרי אין אנו יודעים להצליח בתוכחה כך שלא יהיה שינוי פנים, אלא שמבואר ברש״י ד״ה ופניו משתנים ״שיוכיחנו ברבים להלבין פניו״ וכן הוא ברמב״ם [דעות ו,ח] שנקט לשון ״עד שיכלימנו״ שהוא הלבנת פנים כמבואר בהמשך לשונו שם [והכלימה היא הדרגה העליונה שבבושה כמבו׳ בשע״ת ש״א אות כב] והיינו שרק בשינוי פנים גדול מאוד בגדר של ׳הלבנת פנים׳ הוא האיסור. ובאמת מוכרח כן מן הסברא שאין אסור בכל שינוי פנים שהרי אי אפשר לאדם לקבל ידיעה מצערת על חטא שחטא מבלי שיצטער על כך ויהיה לו איזה שינוי פנים מזה.

[20] פשוט, שהרי באופן זה לא רק שלא תועיל התוכחה להסיר השנאה אלא עוד יוסיף הלה שמחה לאיד, וכ״כ בספר מצוות הלבבות [י״ל תרס״ב, הל׳ נקימה ונטירה אות יז].

[21] כ״כ במצוות הלבבות [הנ״ל סט״ז], וביאר טעמו דהרי אפי׳ איסור קבלת רכילות הותר כאשר יש דברים הניכרים, ה״ה בזה שאם יש דברים הניכרים שפגע בו מחמת שנאה אין להוכיחו מטעם הנ״ל. [וראה בח״ח (הל׳ לשה״ר כלל ז סי״א) שהצריך להתר קבלת לשה״ר ״דברים הניכרים ממש שהם מגיעות לענין הסיפור״].

[22] העירנו חכ״א בעל הוראה שליט״א דגם כשהפוגע לא נחשב שונאו אלא פגע רק מחמת שנכשל באיזו נגיעות, אם הוא מוכר לנפגע כאחד מאלו האנשים שמתקשים להודות על האמת וצפוי הוא להתחמק באמתלאות שונות שיהיה ניכר שאינן אמת וחושש הנפגע שעי״ז יגברו כעסו ושנאתו עליו, נמצא שתוכחתו עלולה לקלקל במקום להועיל ובכה״ג נראה דעליו להמנע מלהוכיח.

ג. חובת המחילה

א. קודם פיוס ג' פעמים כדין אין חיוב למחול, ומ"מ ראוי לאדם להיות נח להתפייס ולהקדים מחילתו כבר בפיוס ראשון[23].

ב. לאחר פיוס ג' פעמים כדין חייב הנפגע למחול לחברו. ואם אינו מוחל הרי הוא אכזרי[24] ו"הוא החוטא"[25].

האופנים שאין חיוב למחול

ג. יוצאים מכלל זה כמה מקרי פגיעה ויש בהם ג' סוגים:

1. פגיעה שאין לה תיקון, ונכלל בזה הוצאת שם רע [רמ"א סי' תרו, א] משום דאיכא דשמע בחשדא ולא שמע הפיוס ונשאר הש"ר [מ"ב ס"ק יא], וכן פגם משפחה משום דמזיק בזה כל הדורות הבאים[26] [ח"ח סוף כלל ד'].
ומידת ענוה למחול למוציא שם רע[27].
2. כשיש לו סיבה לכך, כגון שמכוון לטובת המבקש שיהא נכנע לבו הערל ולא ירגיל בכך [רמ"א סי' תרו, ומ"ב סק"ט][28] או שמכוון לטובת עצמו שמתייראי שיגיע לו היזק אם ימחול [מ"ב סק"י], אמנם באופנים אלו "נראה דצריך להסיר השנאה מלבו אחרי שבאמת ביקש ממנו מחילה" [שם].
3. כשהנפגע הוא רבו של הפוגע [נתבאר לעיל מאמר הפיוס ו,ב].

ד. מהות המחילה

המחילה היא בלב

א. מהות המחילה **שיפעל אצל עצמו עד שיסיר מליבו לגמרי את רגש ההקפדה** על הפוגע בו[29].

---

[23] ז"ל הרמב"ם [תשובה ב,י] "אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס אלא יהיה **נוח לרצות** וקשה לכעוס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל בלבב שלם **ובנפש חפצה**". עוד כתב [חובל ומזיק פ"ה הל' י] "וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו" עכ"ל. ויתירה מזו מצינו מידת חסידות למחול אף קודם לבקשת המחילה כדאיתא בעובדא דמר זוטרא במגילה כ"ח: והביאה המ"ב [סי' רל"ט, ס"ק ט] "גם ראוי למחול לכל מי שחטא כנגדו וציערו ובזכות זה האדם מאריך ימים".

[24] משנה ב"ק צ"ב: מנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי, רמב"ם [תשובה ב,י] "אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס", רמ"א [סי' תר"ו ס"א] "והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול".

[25] לשון הרמב"ם [תשובה ב,ט], וכוונתו דחשיב חטא משום מידת אכזריות [כמ"ש שם בהל' י' "אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס"] ועובר בזה על מ"ע דוהלכת בדרכיו [ר"מ דעות א,ה].

[26] והנה גם פגם משפחה הוא לכאו' בכלל הוצאת ש"ר והחילוק ביניהם דהוצאת ש"ר הוא ענין הנוגע רק לאיש המסוים שדבר בגנותו, משא"כ פגם משפחה הוא ענין הנוגע גם לדורות הבאים ובזה "אין לו מחילה עולמית" [ירושלמי ב"ק פ"ח ה"ז], משום שגם אם ימחול על פגם דידיה אין בידו למחול עבור דורות הבאים.

[27] מ"ב ס"ק י"א, ובמקור הדין ביש"ש [פ"ח דב"ק סי' ס"ג] כתב ומ"מ נראה דמידת ענוה וחסידות שיכון לכוף יצרו ולמחול במחילה גמורה אף שהדבר קשה עכ"ל.

[28] ופשוט שאין למהר ולהחליט שאינו מוחל משום שזה לטובתו כדי שילמד לקח. דיש לחוש שמעורב בזה רצון נקימה [מלבד מידת אכזריות], ובערוה"ש [תרו, ב] אחרי שהביא היתר זה הוסיף "אך באמת לא שכיח דבר זה" ונראית כוונתו דחיוב המחילה הוא אחרי פיוס ג"פ כדין ובדר"כ לאחר שמפייס ג"פ כדין ומראה צערו על שפגע זה מספיק כדי שלא ירגיל בכך, ואף באופן שמכוון רק לטובתו ראה לקמן [הערה 39] שבתוספת יוהכ"פ וכף החיים כתבו שכוונת הרמ"א רק שא"צ להודיעו שמחל אבל בלב צריך למחול, וכן משמעות המ"ב ס"ק ט. [ובאור לציון (שו"ת ח"ד פ"ט) כתב שאין לנהוג כן אלא אב לבנו ורב לתלמידו כדי לחנכם אבל אין כוונת הרמ"א לאחרים שלגבם אינו נכון לעשות כן].

[29] ז"ל הרמב"ם [תשובה ב,י] "אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס וכו' ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל **בלב שלם** ובנפש חפיצה", וכן מוכח בראשונים המובאים לקמן בהערה 32 שצריך למחול "בלב טוב" עד כדי שירצה שלא יענש חברו על ידו. [ולכאו' הוא אותו גדר דאיסור נטירה שהצריכה בו תורה שימחה הקפידה **מליבו לגמרי** כדאיתא בראשונים: ברמב"ם (דעות ז,ח) "לפיכך הקפידה תורה על הנטירה עד שימחה העוון מלבו כלל

והגם שלעולם נשארת לאדם בזכרונו ידיעת המעשה, וגם מצוי שנלווה לה צער, אינו כלום, שאין אדם מצווה על השכחת המציאות מזכרונו[30] ואף לא על בטול הרגשת צערו ממנה[31], אלא מצווה הוא רק על הסרת רגש הקפדתו על חברו שגרם לו זאת.

ב. ההסרה הגמורה של ההקפדה צריכה לבוא לידי ביטוי **ברצון ליבו שלא יענש חבירו על שפגע בו**[32].

ג. ראוי למוחל להוסיף להתפלל על הפוגע שפייסו שלא יענש[33].

ד. ובמקום שיודע שחבירו כבר נענש בסיבתו נראה דאף צריך הוא להתפלל על הסרת העונש[34].

ולא יזכרנו", ובחינוך (מצוה רמ"ב) "אפילו בזכירת חטאו בלב לבד נמנענו", וברי"י (ש"ג,ל"ח) "דאין העונש בזה על הדיבור אלא על נטירת הלב". אלא דכל איסור נטירה הוא רק במקום שלא היה מעיקרא היתר להקפיד, משא"כ כאן שהיתה סיבה והיתר להקפיד על הפגיעה כל איסור ההקפדה הוא רק לאחר מעשה הפיוס וגם אז אין בה לאו אלא רק מידה רעה של אכזריות].

[30] שאין ביד האדם הבחירה לשכח מציאות מזכרונו. [וכן משמעות הרמב"ם הראב"ד והמאירי (הו"ד לקמן הע' 32) שנקטו כולם לשונות של מחילה **בלב** שהוא מבטא ענין רגשי ולא שכלי].

[31] תדע, דאדם דרכו להצטער על כל מקרה רע שבא לו בין מחבירו בין משמים, והרי כשבא לו צער משמים כל שאינו מבעט ביסורים אין מי שיאמר שאסור לו להצטער, כך גם כשבא לו צער מידי אדם כל שאינו מקפיד עליו אין איסור בצערו. [ומידת חסידות נשגבה היא לא להצטער ביסורים ואף לשמוח בהם].

[32] כ"כ הראשונים לבאר המקור דמתני' [ב"ק צב:] שלא יהיה אכזרי מלמחול מדכתיב "ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך". ז"ל הר"י מלוניל שם "אע"פ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו, כלומר שימחול לו בלב טוב **שלא יתבעו עלבונו מן השמים** כמו שמצינו שאמר השם לאבימלך שלא ימלט מדין שמים עד שיתפלל אברהם בשבילו שכל כך ימחול לו בלב טוב **שיתפלל עליו שלא יענישו בשבילו** וכו' ואם לא רצה למחול לו מחמת דין שמים נקרא אכזרי שאינו חושש על עונש חבירו", וכ"כ המאירי [שם] "שתבקש ממנו עד שימחול לך בלב טוב כל כך שיהא מתפלל בעדך" והיינו שהנפגע יתפלל שהפוגע לא יענש על הפגיעה. וכעי"ז כתב הראב"ד [הו"ד בשטמ"ק בב"ק שם] "אינו יוצא ידי שמים עד שיפייס את חבירו והוא יבקש עליו רחמים",

וכן נראות כוונת הריטב"א [ר"ה יז: ד"ה אמר רבא] שבאר דהמחילה היא "מחילת שמים" והיינו על עונשי שמים שאמורים לבא על הפוגע, וכ"כ בספר יחוסי תנאים ואמוראים [לרבנו יהודה ברבי קלונימוס משפירא רבו של הרוקח] בביאור הגמ' מגילה כח ע"א "מר זוטרא בריה דר"נ כי הוה סליק לפוריא אמר שרי ליה ומחיל ליה לכל מאן דצערן פי' מבקש רחמים שלא יענש שום אדם על ידו אם סרח עליו".

וכ"כ הסמ"ע חו"מ סי' תכב ס"ק ב בביאור מקור הדין "ונראה דהלימוד משם הוא דאם רצה הש"י למחול לו היה מוחל לו בלא תפילת אברהם אלא למדונו שצריך לפייסו עד שימחול במחילה **גמורה** ואז יתפלל בעדו".

ולהאמור מתבאר הנוסח המקובל בסדר קריש"ש שעל המיטה [שהוא ע"פ האריז"ל] ובתפילה זכה [לבעל החיי אדם] "הריני מוחל לכל אדם וכו' ולא יענש שום אדם בסיבתי" שהסיפא דלא יענש אינה בקשה בעלמא אלא היא פירוש למחילה דהרישא.

[33] נראה דתפילת הנפגע שלא יענש הפוגע אינה חיוב מן הדין מדלא הביאוה הר"מ והפוסקים להלכה [וראה בהע' הבאה].

[34] הנה מצינו בכמה מקומות בקראי שהנפגע צריך להתפלל עבור הפוגע: א. בקרא דאברהם ואבימלך [בראשית כ, שם] השי"ת אמר לאבימלך "ויתפלל בעדך וחיה" [פס' ז'] והיינו שמלבד השבת שרה נצרך לפייס את אברהם עד כדי שאברהם יתפלל בעדו להסיר ממנו העונש וחזינן שעל מנת שיסור העונש נצרכה עוד תפילת הנפגע.

ב. במדבר [כא,ה] וידבר העם באלוקים ובמשה וגו' ואח"כ וישלח ה' בעם את הנחשים וגו' ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה בעד העם, וכתב רש"י "ויתפלל משה מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול [תנחומא יט]" ומשמע שאם משה לא היה מתפלל היה חסר במחילה.

ג. בשמואל [א,יב,יז] כשעמ"י בקשו משמואל להמליך עליהם מלך היה בזה זלזול בשמואל [כמש"כ רש"י שם פסוק יז ד"ה ודעו] וכאשר שמואל הוכיחם על כך והם הכירו שהם חטאו לו ובקשו ממנו שיתפלל עליהם שלא יענשו משמים השיב להם שמואל [שם, יג] "גם אנכי חלילה לי מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם וגו' ", ואיתא במדבר רבה [פרשה יט, כג] וז"ל ומנין שאם סרח אדם לחבירו וא"ל חטאתי שנקרא חוטא אם אינו מוחל לו שנא' גם אנכי חלילה לי מחטא לה' מחדול להתפלל בעדכם אימתי כשבאו ואמרו חטאנו עכ"ל ומשמע שאם לא היה מתפלל בעדם היה חשיב שאינו מוחל.

וכן במקום שחבירו מבקשו שיתפלל עליו [אף מבלי שנענש][35].

מחילה רק בפה

ה. המוחל לחבירו בפיו אך בלבו אינו מפויס ועדיין מרגיש קפידא על הפוגע אין מחילתו מחילה[36]. ומשום כך לא יאמר אדם לחבירו שמוחל לו כאשר עדיין מקפיד עליו[37].

ד. וכן מצינו בשמואל [ב,כא] שהיה רעב שלוש שנים על אשר הכרית שאול את מקור פרנסת הגבעונים ובא דוד לפייסם ואמר להם "מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את נחלת ה" ופרש"י התפללו עליהם, ומשמע שלא מספיק במה שיכפר ויפייס אותם אלא אף צריך שהם הנפגעים יתפללו בעד הפוגעים- עמ"י כדי שהארץ תתן יבולה.
וכן משמע בר"י מלוניל, ראב"ד ומאירי [הנ"ל בהערה 32] שכתבו שהנפגע צריך להתפלל עבור הפוגע. [וכן הוא בסמ"ע הנ"ל].
ומאידך יש לעיין, דבקרא [נ,יז] בפיוס אחי יוסף שממנו ילפינן ביומא פז· את דין חזרת הפיוס וכן את אופן הפיוס [ראה ב"ח סי' תרו ס"ק א'] לא הוזכר שבקשו מיוסף שיתפלל עליהם, וכן בגמ' הובאו כמה מעשים של פיוס ובקשת מחילה ולא הוזכר בהם שהנפגע התפלל עבור הפוגע [ראה ברכות כח בעובדא דר"ג ור' יהושע, ובתענית כ בעובדא דראב"ש, ובנדרים נה בעובדא דרבה ורב יוסף, ועוד], וכן בכל הסוגיא ביומא פו: העוסקת בדיני פיוס ומחילה לא הוזכר שהנפגע צריך להתפלל עבור הפוגע, וכן הר"מ והשו"ע וכל הפוסקים [מלבד הסמ"ע הנ"ל] לא כתבו דבר זה, **ונראה** דעיקר המחילה היא רק הסרת הקפידה מהלב לגמרי עד כדי שירצה שחבירו לא יענש ואין התפילה על כך ממהות המחילה, ומה שמצינו במעשים דלעיל שצריך להתפלל נראה דהוא משום שהפוגע כבר היה סובל ועומד בעונש שמים על הפגיעה [כמו שהיה באבימלך שהקב"ה עצר בעד כל רחם לבית אבימלך (בראשית כא, יח), ובנחשים השרפים שכבר נשכו בעם, ובפיוס הגבעונים שהיה רעב בארץ מחמת הפגיעה בהם], שבזה אם הנפגע אינו מבקש להסיר העונש מהפוגע הוא מראה שאינו חושש על צערו ועונשו ומראה שנוח לו במה שחברו נענש בעבורו והוי חסרון במחילה.
ומה שמצינו בשמואל [א, יב] ששמואל התפלל בעדם אע"פ ששם עדיין לא נענשו, אפשר דכיון שהקב"ה הוריד מטר בימות הקיץ וישראל פחדו מזה הויא כמו שכבר נענשו, ויותר נראה דכיון שעמ"י בקשו משמואל שיתפלל בעדם, אם לא היה מסכים להתפלל היה מראה בזה שאינו מוחל להם בלב שלם.

[35] כתב הישו"ש [יבמות פ"ח סי' כז] על מעשה דוד והגבעונים "משמע אעפ"י שנתפייס הנלקה מ"מ אין הקב"ה מכפר כ"כ אלא שיתפלל המוחל עצמו עליו, ועל כן ראוי מי שמדקדק בדבר ויראת השם על פניו ועשה בין אדם לחבירו ומפייסו, יבקש ממנו שיתפלל עליו, והמוחל גופו מצוה רבה שיעשה לו רצונו, וכן מצינו נמי באברהם ויתפלל אברהם על אבימלך". [וראה עוד סוף הע' קודמת].

[36] כן נראה פשוט שאחרי שמהות המחילה היא בלב [וכנ"ל סעיף ד'] אין הדיבור לחוד מהני, וכן פשטות מתני' יומא פה: אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, שכל שחבירו אינו מפויס אינו מתכפר, וכן משמע בסמ"ע [חו"מ סי' תכב ס"ק ב] שכתב לבאר ראיית המשנה בב"ק צב. מהמעשה דאבימלך שצריך לבקש מחילה וז"ל "ונראה דהלימוד משם דאם היה הש"י רוצה למחול לו היה מוחל לו בלא תפילת אברהם, אלא למדונו **שצריך לפייסו עד שימחול לו במחילה גמורה** ואז יתפלל בעדו". וכן משמע בישו"ש [בב"ק פ"ח סי' סג] גבי הוצאת ש"ר שאין לו מחילה עולמית "ומ"מ מידת ענוה וחסידות שיכוון לכוף את יצרו ולמחול במחילה **גמורה** אף שהדבר קשה", וכן משמע בחיי אדם בצוואתו סעיף כ' [נדפס בספר בית אברהם] שכתב "ואם ח"ו נכשל באיזה דבר לא יניח עד שיבקש ממנו מחילה ולא די בבקשת המחילה רק עד שיכיר שמחל לו **בלב שלם** כמבואר בהלכות יוהכ"פ". ובספר אורות אלים [לבעל הפלא יועץ] כתב "הן עתה כל העם אומרים קודם שכיבה הריני מוחל וסולח וכו' אבל מה בצע כשאין פיו ולבו שוים וכו' [וכעי"ז כתב בספרו פלא יועץ ערך תשובה שכל שהקפידא במקומה עומדת אי"ז מהני]. ובחוט שני [ר"ה ויוהכ"פ עמ' ק'] כתב בשם החזו"א "אמר מרן החזו"א דיסוד ושורש המחילה שצריך לקבל ממי שחטא כנגדו הוא בלב דהיינו שימחה את הקפידא מלבו, והחזו"א היה מבטל את דברי האומר שאם מוחל בפה ובלבו אין מוחל הויא דברים שבלב, דזה אינו דלא שייך דברים שבלב בענינים שעיקרם הוא בלב". [וכבר יסד כן הרע"א בשו"ת סי' כ"ג ד"ה מ"ש מעכ"ת, שבענינים התלוים בלב אין אומרים דברים שבלב אינו דברים, עי"ש]. ועוד כתב [חו"ש, שם] "דהקוראים מתוך מחזור תפילה זכה ובתוך הדברים אומר שם שמוחל לכל אדם אין בזה שום מעשה מחילה וכו' אמנם אם הוא מתעורר באמת למחול וזוכר מה שציערוהו ובכל זאת מוחל בלב שלם שפיר מהני". וכן נקט בשו"ת אגרות משה [אהע"ז ח"ד סי' מז,ב], וכן הוא בשו"ת אור לציון [ח"ב עמ' קנ] שכל שאינו מעביר מלבו לגמרי אי"ז נחשב מחילה. וכן מובא בספר תורת האדם לאדם [עמ' 36-35 הו"ד באשרי האיש] בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכ"כ בשו"ת אז נדברו ח"ה סי' סח, ועוד.
[וראה במילואים ב' אות ה' שיש מקצת הסוברים שמהני מחילת פה לחוד ומה שיש להק' עליהם].

[37] באורות אלים [הנ"ל בהערה 36] כתב על אלו שאומרים הריני מוחל וסולח ואין פיהם ולבם שוים "וחוששני להם מחטאת", וכ"כ באור לציון [הנ"ל] "דאין לומר הריני מוחל וסולח אם עדיין יש לו טינה בלבו דהרי כתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני ואיך ידבר שקר לפני הקב"ה", ובעלי שור [ח"ב עמ' רמא] כתב "מי שלא עקר מלבו לגמרי את הקפידא והטינא אסור לומר לו בפה "מחול לך מחול לך" כי זוהי גניבת דעת, ואם מישהוא מבקש מחילה בעיוהכ"פ ומוחלים לו בפה אך לא בלב גוזלים לו את כפרת יוהכ"פ שלו וכו' כי הוא סומך על מחילתו, אך מחילתו אינה מחילה והריצוי אינה ריצוי ויוהכ"פ אינו מכפר", וממשיך שם בעובדא מהגר"א לופיאן שנמנע מלמחול בפיו עד שלמד מוסר הרבה משך שבועיים והצליח למחול בלב שלם, עי"ש. [ומש"כ בכוכבי אור (בנתיבות אור ד"ה הנה

האם צריך לומר בפיו את המחילה

ו. למבואר שמהות המחילה היא ההתפיסות הגמורה עד כדי שירצה בלבו שלא יענש הפוגע, כל שמחל בלבו כנ״ל הויא מחילה ומתכפר בה הפוגע אף מבלי שאמר זאת בפיו[38], ומ״מ נראה שלאחר שהפוגע מבקשו שימחול לו ומחל צריך עוד להראות לו שמחל כדי שהפוגע ידע זאת, שאם אינו עושה כן הרי גם זה מידת אכזריות[39]. וראה הערה[40].

ה. עבודת המוחל

א. **הדרך** להביא עצמו למחול היא ע״י התבוננות בחרטת המבקש וצערו על שפגע, שטבע האדם שהתבוננות זו מעוררת רחמיו ומעבירה קפידתו, וככל שיותר יתבונן בכך וירגיש זאת כך יקבל ליבו יותר את הפיוס ויהיה מוכן אל המחילה.

ב. ואם מרגיש שעדיין לא השתחרר ליבו מלהקפיד יוסיף מחשבה שבמידה שאדם מודד לאחרים כך ימדדו לו ואם הוא לא ימחול גם משמיים לא ימחלו לו[41], וכן יחשוב שכל

בש״ס) עצה למדת הקפדנות מהגרי״ס זצ״ל שאם יחטא לו איש ימחול לו תכף בפה מלא ואם אח״כ יהיה לו בלבו עליו יחשוב שהוא עוון גדול שהוא מקפיד על חטא חבירו שכבר מחל לו, ולכאורה הדרכתו היא דלא כהנ״ל- נראה דאף לדבריו עיצה זו היא רק במי שמוחו שליט על ליבו שכשיחשוב שזה עוון גדול לחזור ולהקפיד אחרי המחילה הוא אכן יסיר כל קפידא מלבו ויהיה שמור מלשוב ולהקפיד, אבל מי שאינו בדרגה זו הרי אדרבה אם ימחול בפיו קודם שנתפייס יגרום לעצמו רעה כל אימת שישוב להקפיד על חבירו].

[38] כן נראה פשוט אחרי שמהות המחילה היא בלב א״צ תוספת דיבור או מעשה, וכן משמע מסתימת הראשונים והשו״ע שלא הזכירו שעל המוחל להוציא המחילה בפיו, וכן משמעות הגמ׳ נדרים נה· דרב יוסף הקפיד על רבא ובא רבא לפייסו בעיוכ״פ ומזג לר׳ יוסף את הכוס כדי לפייסו דמשמע שלא היתה שם מחילה בפה, ורבא הסתפק בכך שהבין שרב יוסף נתפייס.

וכן מוכח ביוסף אומץ [הזכירו הב״ח באהע״ז סי׳ קנה סוף אות ז׳ בתואר הרב הגדול] סי׳ תתקסט ״מנהג העולם שהולכים לאוהביהם בעיוכ״פ לבקש מחילה ועל הרוב **אינו לצורך** כי לא חטא להם ואף אם במשגה חטא להם הלא על כל פשעים תכסה אהבתם **ובודאי כבר סרה קנאתם ושנאתם מעליהם** ולא מן השם הוא זה״ והיינו שאחרי שבודאי סרה מלבם הקפידא ומוחלים בלבם כבר הושלמה מחילתם. וכ״כ להדיא בתוספת יוהכ״פ [יומא פז ׃ ד״ה רב שאני] שכל שמחל בלב שלם אע״ג שלא מחל בפיו הויא מחילה וזוכה למעלת המעביר על מדותיו [וציין אליו הרעק״א בגליון השו״ע או״ח סי׳ תרו], וכן נקט בשו״ת חיים ביד [לגר״ח פאלגי׳ הנ״ל אות ו׳] דמסברא ודאי שמחילה בלב מהני ובאר ״ואפי׳ לסוברים דמחילה בלב לא מהני זהו דווקא להפקיע שעבוד ממון בדבר שכבר הוא זכותם משא״כ בדבר הנוגע לכבוד [שבייש אדם לחבירו וכיוצ״ב] כל שבלבו גמר למחול הרי הוא מחול״. [ומה שהצריך שם עוד מחילה בפה הוא רק לחומרא לצי״ח דעת הרבינו בחיי].

וכ״כ בחוט שני [ר״ה ויוהכ״פ עמ׳ ק] בשם החזו״א ״אמר מרן החזו״א דיסוד ושורש המחילה שצריך לקבל ממי שחטא כנגדו הוא בלב דהיינו שימחה הקפידא מלבו״.

[39] כן נראה אחרי שמשאיר את חברו בהרגשה רעה שלא נמחל לו והרי הוא מרוחק ומוקפד למרות פיוסו. וכן מוכח לכאו׳ ממה שנתבאר [לעיל הפיוס הערה 50] שאחרי פיוס ג״פ שאינו זקוק לו כבר זכה לכפרה וא״כ קשה מ״ט אם אינו מוחל אחרי פיוס ג״פ נקרא אכזרי [כמבו׳ ברמב״ם תשובה ב,ט] הרי אינו מונע בכך את כפרתו, וצ״ל דהאכזריות היא על כך שמשאיר את הפוגע בהרגשה רעה שמקפיד עליו ואינו מוכן למחול לו, ולפ״ז נמצא שאע״פ שהמחילה מצד עצמה אינה זוקקת דיבור מ״מ משום מידת אכזריות צריך המוחל להודיעה למפייס. וראה ברעק״א בהגהותיו לשו״ע תר״ו ס״א על דברי הרמ״א ״והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול אם לא שמכוון לטובת המבקש מחילה״ שציין לעיין בתוספת יוה״כ [יומא פז ׃] דכתב דהמקור לרמ״א הוא מהגמ׳ בעובדא דרב ור״ח, דר״ח מחל לרב בלבו דהויא מחילה [דזוכה בה אף לשכר שמעבירין לו על כל פשעיו] ורק ״לטובת רב לא פרסם לו המחילה״, ולדבריו נמצא דמש״כ הרמ״א ״לא יהיה אכזרי מלמחול אם לא שמכוון לטובת המבקש מחילה״ היינו שאע״פ שבעלמא צריך להודיעו שמחל [כדי שלא ישאר בצער] מ״מ אם מכוון לטובת המבקש יכול למחול בלבו בלי להודיעו [וכן פירש להדיא כה״ח אות ט׳, ואפשר דכן היא גם כוונת המ״ב ס״ק ט].

[40] הנה מצד הטעם שהפוגע ידע שמחל לו א״צ שישמע זאת דווקא מפי המוחל אלא כל שיבין מהתנהגותו שאכן מחל לו סגי בהכי [וכעובדא דרב יוסף ורבא נדרים נה•]. אכן יש עדיפות שהמוחל ישמיע לו זאת בפיו [או יעשה מעשה המורה בעליל על מחילה] כדי להרויח את שיטת רש״י [שו״ת סי׳ רמה] ושיטת רבינו בחיי [לדעת הגר״ח פאלגי׳] שסוברים שמחילה צריכה גם פה [הו״ד במילואים ב׳].

[41] מהרי״ל הל׳ ליל יום הכפורים ״וידע האדם אם הוא אכזר מלמחול גם הקב״ה אינו מוחל לו וכו׳ ״.

שחברו נענש על ידו אינו נכנס למחיצתו של הקב״ה[42],וכן שהמונע עצמו מלמחול אין תפילתו נשמעת[43], וא״כ **מה ירויח בכל קפידתו**, ומאידך המוחל זוכה להנהגת מחילה וכפי איכות מחילתו ותשובתו כך ימחלו לו[44].

ג. עוד סיוע גדול להגיע לשלמות המחילה יקבל ע״י שיתפלל על טובתו של המבקש, שאחרי שהרצון בטובתו של זה שפגע בו הוא ממש הפכי לרגש ההקפדה עליו הרי שההתעסקות במחשבה על טובתו והתפילה על כך טבעם לבער את ההקפדה[45].

הסימן שמחל באמת

ד. כשמרגיש הנפגע שאין לו שום קושי להתפלל על המבקש שלא יאונה לו כל רע מחמת פגיעתו בו ידע כי מחילתו שלימה בודאי[46].

וכן כשיראה עצמו כמי שלעולם לא יזכיר לחברו את הפגיעה [וזאת לא משום שיעצור עצמו אלא רק משום שכבר לא מרגיש שום צורך לכך] הרי זה לו לאות כי אכן מחל.

---

[42] שבת קמט: ב״ב כב· תוס ד״ה אנא ענישתיה, והגם שבגמ׳ שבת הנ״ל מיירי כשעשה פעולה להביא את העונש, מ״מ בתוס׳ הנ״ל נראה שאף כשהנפגע אינו פועל מאומה כדי שיענש הפוגע אלא רק מקפיד בליבו וניחא ליה בעונשו הוי בכלל כל שחברו נענש על ידו.

[43] א״ר סי׳ תר״ו ס״ק א׳ בשם המקובלים, מטה אפרים [שם, ס״ד].

[44] וז״ל המ״ב סי׳ תר״ו בשעה״צ ס״ק ח׳ ״וצריך למחול לחברו אפילו אם עוות כנגדו במזיד ובמרד ואז **מוחלים לו ג״כ אפילו על המזידות** כמ״ש בגמ׳ למי נושא עוון למי שעובר על פשע״.

ונתחדש כאן בדבריו שאף לאחר בקשת המחילה שאז מחויב למחול איכא להבטחת חז״ל זו [ועי׳ רש״י ר״ה י״ז· ושע״ת ש״א אות כ״ח ושמיה״ל שער התבונה פ״ח שמשמע מדבריהם דמיירי במי שאינו מקפיד אף בלי שפייסוהו].

[45] והראוני שכבר כתב כעי״ז החי״ח בקונטרס אהבת ישראל סופ״ד.

[46] שהרי טבע הנפגע שבשעת קפידתו מסכים לענשו של הפוגע בו, ורק במחילתו האמיתית ישוב רצונו להעברת העונש ממנו. ראה מש״כ הראשונים והסמ״ע [הו״ד לעיל הע׳ 32] שצריך הפוגע לפייסו עד שימחול לו במחילה גמורה ואז יתפלל בעדו. ומשמע שהתפילה בעדו היא בעקבות מחילה גמורה והויא ראייה לה.

מילואים

א. בענין מחלוקת הגרי״ס והח״ח

בקשת מחילה כשאין הנפגע יודע מהפגיעה

הקושיות בדעת הח״ח

א. כתב הח״ח [הל׳ לשה״ר כלל ד סי״ב] ״ואם עבר וסיפר לשה״ר על חברו וכו׳ וחברו נתגנה ע״ז בעיני השומעים וכו׳ צריך לבקש מחילה מחבירו על זה וכו׳ **ואפילו אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה נגדו** שלא כדין ולבקש ממנו מחילה על זה״, וידוע שהגרי״ס זצ״ל נחלק עליו בדין זה משום דאיך אפשר להתיר לצער חבירו בגילוי הפגיעה בשביל שרוצה לעשות תשובה. ובמכתב תלמיד הח״ח להג״ר אריה ליב בן הח״ח כתב[1] ששמע מפי הח״ח שהשיב לגרי״ס שדין זה לקח מרבינו יונה [ש״ג,רז] שכתב ״אם ישוב בעל הלשון בתשובה, צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו וכו׳ והם לא ידעו כי הדיח עליהם הרעה, **יתבייש להודיעם** ולגלות אזנם על אשר גמלם רעה״, ומבואר שמן הדין צריך להודיעם שסיפר עליהם לשה״ר כדי לבקש מהם מחילה אע״פ שיגרם להם צער מכך[2] [והביאו הח״ח בבמ״ח שם ס״ק מח]. והנה במכתב הנ״ל לא כתב שהגרי״ס השיב לח״ח על ראייתו מהר״י ומשמע שלא נחלק עליו בהבנת פשטות דברי הר״י[3], רק מיאן בדין זה מכח הסברא הנ״ל. ובעקבות הגרי״ס מכח סברא זו נקטו רבים

---

[1] וז״ל [ספר שיחות הח״ח, נדפס בכל כתבי הח״ח, בקבוצת השיחות שקיבל בן הח״ח מתלמיד אביו, רבי אברהם אבא קוסובסקי] ״אכתוב לכת״ר מה ששמעתי מפיו הקדוש בעת שהביא את הספר ח״ח לפני גאון ישראל וקדושו מרן ר״י סלנטר זצוק״ל וקבל ממנו את הספר לעיין בו ואח״כ כאשר בא לפניו אמר לו שיש לו קושיא עצומה על דין אחד בספרו הלכות איסורי לשה״ר [כלל ד׳ סעיף יב] שאפילו אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין ולבקש ממנו מחילה ע״ז כיון שהוא יודע שעל ידו נסבב לו דבר זה, והקשה הלא חבירו לא ידע עד הנה מאומה וכאשר יספר לו יגרום לו צער, ומה חבירו אשם אם הוא חפץ לעשות תשובה, לגרום צער לחבירו. וענה אותו: הלא דין זה לקחתי משערי תשובה לרבינו יונה עכ״ל. וראה בספר הזכרון קדוש ישראל על הגרי״ס [עמ׳ רכה-רכז] מקורות נוספים על מחלוקתם [אכן זהו המקור הראשון לכולם, היחידי שהוא כלי ראשון להח״ח].

[2] הנה בספר נתיבות חיים על הח״ח, רצה להעמיד דברי הר״י באופן דכבר יודע הנפגע מצער הפגיעה ורק אינו יודע את זהות הפוגע שבזה אינה מצערו בגילויו, והדבר מוקשה דהר״י בבארו את הקושי לשוב על עוון לה״ר כתב שבעל הלשון ״יתבייש להודיעם ולגלות אזנם על אשר גמלם רעה״ ומשמע דזה הוי פשיטא ליה דצריך הוא להודיעם ולא בא כלל לחדש דבר זה ואין משמע כלל לחלק חילוקים ולהעמיד סתימת דבריו באופן מסוים מאוד הזה [ואף זאת דווקא באופן שגילוי דבר זה לא יהיה מאחד מקרוביו או רעיו שאז גם בזה יוסיף לו צער], ובפרט דהרי הר״י בא לבאר מדוע תשובת בעל הלשון קשה ואחרי דכבר נחית לאופן שצריך לגלות אוזן הנפגע, טפי הל״ל דכשאינו יודע כלל מהפגיעה [אופן המצוי לא פחות] לא יוכל בעל הלשון כלל לשוב בתשובה משום דאיכא איסור לגלותו. וראה עוד הערה הבאה.

[3] וכן משמע בדברי רבי מאיר קרליץ זצ״ל [שהיה ממקורבי הח״ח] שנדפסו בקדוש ישראל [הנ״ל בהערה הקודמת], וכן מובא שם מרבי בן ציון ברוק ששמע מרבי ישראל יעקב לובצ׳נסקי [משגיח ישיבת ברנוביץ] שבכיס הטלית של הגרי״ס זצ״ל היה מונח ספר מסילת ישרים וספר חפץ חיים ואמר [הגרי״ס] שאין [לו] על הח״ח שום השגה **רק על הרבינו יונה**, שכתב שבבקשת מחילה על לשה״ר [צריך] לספר לו מה שדיבר עליו והרי בזה יגרום עוד הקפדה יתירא״, ומדבריו מבואר שהגרי״ס הסכים שאכן כך דעת הר״י.

להלכה בדין זה דלא כהח״ח[4], ויש שהורו שיבקש מחילה מחבירו באופן כללי[5], וראה הערה[6].

ב. וצריך להבין מהי סברת הר״י והח״ח שהתירו לגלות את הפגיעה ע״מ לבקש מחילה למרות שיגרם צער לחבירו.

עוד העירו[7] על פסק החח״ח ממש״כ במ״ב סי׳ תר״ו ס״ק ג׳ ״ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו״ [ומקור דין זה מדברי המגן אברהם], דנראה מזה לכאורה דס״ל כהגרי״ס שבמקום שחבירו יצטער מכך לא יפרט. [וביותר יקשה דהרי הח״ח בבאר מים חיים שם מפנה לעיין בפרטי דיני הפיוס באו״ח סי׳ תר״ו ושם איתא להדיא דין זה במג״א ובשאר אחרונים שהעתיקוהו][8].

ישוב הסתירה בדעת הח״ח

ג. ובביאור הדבר נראה דהנה יש לעמוד על תחילת לשונות המ״א והמ״ב הנ״ל ״בשעת בקשת מחילה צריך לפרט וכו׳ ״ דמשמע שאף כשאינו מפרט מה שחטא לחבירו כדי שלא

---

[4] כן הובא בשם הגרי״ש אלישיב זצ״ל [באשרי האיש או״ח ח״ג פ״כ אות ח] ״מי שסיפר לשה״ר על חבירו ואין חבירו יודע מזה ועכשיו רוצה לבקש מחילתו אך יצטער הלה בשמעו על כך, הדין הוא שלא יגלה מה שדיבר עליו אבל צריך לבקש מחילתו על שדיבר עליו״ [ואמנם ראה לקמן הערה 15 מהגר״י זילברשטיין שליט״א בשם הגרישא״ שמועה הפוכה], וכ״כ בהליכות שלמה [עשי״ת פ״ג, ס״ה ה״ו] ״מי שסיפר לשה״ר על חבירו ואין חבירו יודע מזה, ואם יגלה לו הדבר כדי לבקש מחילתו יצטער הלה בשמעו על כך לא יגלה לו את הדבר״, וכ״כ בחוט שני [הל׳ יוהכ״פ עמ׳ קו].

[5] באשרי האיש [הנ״ל בהערה הקודמת] כתב ״שלא יגלה מה שדיבר עליו אבל צריך לבקש מחילתו על שדיבר עליו״ ונראה דאין כוונתו שיבקש מחילה באופן שיאמר לו שדיבר עליו מבלי לגלות מה שדיבר עליו, דבאופן זה הרי יגרום לו צער על הפגיעה [ועוד נוסף בזה צער התהייה והדאגה על שאינו יודע גודל הפגיעה שפגעו בו], אלא כוונתו שיבקש ממנו מחילה בסתמא אם פגע בו. וכן הביא במועדים וזמנים [ח״א סי׳ נד] ששמע מהגר״א דסלר זצ״ל שדעת הגרי״ס שכה״ג ראוי לבקש בסתם ״שאם פגע מבקש על הכל סליחה״, וכ״כ בדרך שיחה [ח״א עמ׳ תרכג] שיבקש מחילה בסתם ולא יפרט מה היה.

[6] ויש לדון בדבריהם איזה תועלת לכפרה יש בבקשת מחילה בסתמא, דמסתבר שאם המוחל אינו יודע מהפגיעה ואינו יודע על מה הוא מוחל לא חשיב מחילה [דבשלמא על פגיעות קלות המצויות כעקיפת תור, גזל שינה וכיוצ״ב שיש אומדנא שאם היה יודע מהן היה מוכן למחול, אפשר שעליהן בקשת מחילה בסתמא מהני, דהנפגע יהיב דעתיה שיתכן שפגע בו באיזה פגיעה קלה ועל דעת זה מוחל, אבל פגיעות קשות שאין אומדנא שימחול בלי פיוס מנלן שתועיל בקשת מחילה סתמית], וכן מוכח ברבינו יונה והח״ח שנקטו שאין אפשרות להשיג מחילה מבלי שיודיע לו את הפגיעה והיינו דלא מהני מה שיבקש ממנו מחילה בסתמא אם פגע בו, וגם הגרי״ס עצמו שחלק על הח״ח בדין משמע במקורות הנ״ל דס״ל בדבר זה כהח״ח שא״א להשיג מחילה וכפרה מבלי שיודיע לנפגע את מהות הפגיעה, וכל טעמתו היתה רק איך אפשר להתיר לפוגע לצער את חבירו בעבור רצונו לעשות תשובה ולהתכפר, וכן כתב בהליכות שלמה [עשי״ת פ״ג סעיף ה׳] ״בקשת מחילה באופן כללי שמבקש מחברו מחילה על כל מה שחטא לו מועילה לפגיעה קלה בלבד״, וכ״כ בחוט שני הנ״ל שבאופן שאינו מגלה את הפגיעה ״עוון לשה״ר ישאר בידו ללא מחילה״.

וחכ״א כתב לנו דמ״מ יש תועלת במקצת בבקשת מחילה בסתמא אף על פגיעות גדולות, שהגם שאין הנפגע מוחל עי״ז מ״מ גורם בזה קצת התעוררות אהבה למפייס ורצון שלא יענש וזה מיקל במקצת את עבירת הפגיעה וענשה. וצא ובדוק שאם לאחר זמן תתגלה הפגיעה ויזכר אז שכבר בקש ממנו מחילה באופן כללי או אז מידת הקפידא עליו לא תהיה בשעור כזה כמו אם התעלם לגמרי ולא פייסו [ומלמד זכות עליו שלא פירט לו הפגיעה מגודל הבושה הכרוכה בזה].

[7] כן העירו בחוט שני [הל׳ יוה״כ עמ׳ קו] ובהערות בספר הליכות שלמה [שם הע׳ 24] ובספר נתיבות חיים על הח״ח [שם].

[8] ובהערות בספר הליכות שלמה הציעו לתרץ בחילוק בין צער לבושת, שהמ״ב דבר באופן שיגרם לו מכך ממש בושת שבזה עליו להמנע מגילוי החטא ואילו הח״ח דבר באופן שיגרם לו רק צער בעלמא שבזה יש לו לגלות. ובחוט שני העמיד את דברי הח״ח באופן שאף אין בו גרמת צער. והדברים מוקשים אחרי שהח״ח סתם הדין שיש לגלות החטא וקשה מאוד להעמיד בסתימתו שדבר רק באפנים שאין בהם בושת [ואצ״ל שאין בהם אפילו צער], וביותר אחרי שפירש להדיא בדבריו שחבירו ״נתגנה״ [וכ״כ בבמ״ח ס״ק מח ״שגינה אותו״] ובגילוי גנאי איכא בושת [ואצ״ל צער].

יתבייש **מ״מ יש כאן בקשת מחילה**, בקשה האמורה לזכות את הפוגע במחילה, ולכאורה אינו מובן איך יתכן שאדם ימחל על פגיעה שאינו יודע כלל מה היא? ובפרט בפגיעה שיש בפירוטה משום בושת לנפגע שבד״כ היא פגיעה קשה והרי ככל שהפגיעה יותר גדולה כך קשה יותר לאדם למחול, ואפילו אחרי פיוס מצוי הקושי.

והנראה לומר בזה, שדברי הפוסקים נסובים על מקרה **שכבר ידועה הפגיעה לנפגע**, וכשהפוגע מבקש מחילתו אף מבלי לפרט יודע הנפגע על מה הוא מתבקש למחול ועל זה כתבו דמ״מ צריך לכתחילה לפרטה בשעת בקשת המחילה משום מעלה במצות הפיוס [שעי״ז החוטא יותר מכניע עצמו לפני הנפגע], אך ודאי אין זה מעכב כלל.

וממילא פשוט שאם חבירו יתבייש מכך אין לו לפרט דמהיכי תיתי שיהא מותר לצער את חבירו בשביל מעלה במצוה[9].

ראיה לישוב הנ״ל

ד. ובאמת כבר בב״ח [שם] [שהוא מקורו של המ״א לעצם דין פירוט החטא לחבירו] מוכח דאיירי בחטא שכבר ידוע לחבירו.

דהנה הב״ח הביא דברי מהר״ש שצריך לפרט החטא לחבירו וכתב הב״ח דכן עיקר דכמו דצריך לפרט החטא בוידויו לפני המקום ה״ה נמי בוידויו לפני חבירו דאין לחלק בין עבירות שבינו לבין המקום לבינו ובין חבירו, עכתו״ד.

והנה בחטא שאינו ידוע לנפגע פשיטא דצריך להודיעו דהרי בלי זה אי אפשר להשיג מחילתו, וא״צ לטעם דהוא כמו בין אדם למקום[10], אלא ודאי איירי בחטא שכבר ידוע לנפגע ועל זה כתב דמ״מ צריך לפרטו דומיא דפירוט החטא בוידויו לפני המקום [דגם שם החטא הרי ידוע לקב״ה][11].

והראוני שכן הבין המקור חיים [לבעל החוות יאיר] בדברי הב״ח דכתב שם וז״ל ״הב״ח [כתב] צריך לפרש סרחונו כסי׳ תר״ז ולא נהירא כמ״ש בעצמו **ונ״ל דעכ״פ** כשסרח הן בדבור הן במעשה **וחבירו לא ידע** צריך להודיעו ולבקש [מחילה] וכו׳ ״ עכ״ל, ומשמע להדיא שהבין בפשיטות דהב״ח איירי בחטא הידוע לחברו.

ה. נמצא דהח״ח והמ״ב דברו כ״א בענין אחר ואין מקום כלל להקשות מזל״ז.

החי״ח איירי באופן שחבירו **״אינו יודע כלל מזה״**, דצריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין וכו׳, ומשום דבזה א״א להשיג מחילתו מבלי שידע על מה הוא מתבקש למחול [ובעצם סברת ההיתר לצערו יעוין לקמן], ואילו המ״ב איירי במקום **שחבירו יודע מה**

---

[9] ונראה דבזה מדוקדק היטב לשון רבינו המשנה ברורה. דהנה דברי המ״ב הנ״ל הם ממש תוכן דברי המ״א שכתב ״ונ״ל דאם חבירו מתבייש בזה לא יפרוט אותו״ [והמ״ב העתיקו בהשמטת תיבת ״ונ״ל״]. והמ״ב לא ציין מקורו וצל״ד אמאי. ולהאמור [דאיירי בפגיעה הידועה לנפגע] נראה דהמ״ב החשיב דין זה כמילתא דפשיטא שא״צ לו מקור. דאף אם המ״א לא היה אומרו- היה אומרו הוא מדנפשיה כדבר פשוט. [ומה שהמ״א כתב הלשון ״ונ״ל״ אפשר דבא רק לציין דדבר זה אין מקורו מהב״ח כתחילת דיבורו אלא מדברי עצמו, ולא בא לומר שיש בזה איזה דבר חידוש שצריך להאמר בלשון של נ״ל].

[10] ובפרט שפירוט החטא בבין אדם למקום אינו דין מוסכם [דלהב״י ועוד א״צ לפרט מן הדין] ואילו בבין אדם לחברו הוא דין פשוט [וכדלעיל הע׳ 6 שא״א למחילה בלעדי הפירוט] ותקשי לן אמאי תלה הב״ח את הפשוט בשאינו פשוט.

[11] וכן משמעות לשון שנקטו לפרט החטא ולא לגלות החטא דאיירי בחטא הידוע כבר.

שחטא לו דבזה שייך לזכות למחילתו גם מבלי לפרט הדבר וממילא באופן שהלה יתבייש מכך אין היתר לצערו בשביל להרויח המעלה של פירוט החטא [וכנ״ל אות ג].

ביאור סברת הר״י והח״ח

ו. ולעצם טענת הגרי״ס זצ״ל דאין היתר לצער אדם בשביל להשיג לעצמו כפרה, אפשר ליישב דעת הר״י והח״ח דהגם שזו סברא פשוטה ומוסכמת מ״מ פשוט שהכל תלוי בדעת הנפגע, שכל שמסכים הנפגע לקבל ע״ע את הצער תו לית לן בה.

ובענייננו נראה דדעת כל אדם שחפץ הוא לדעת את כל הקורה אותו, לטוב ולמוטב, ואם אירע שפגעו בו רוצה הוא לדעת מה וע״י מי אע״ג שידיעה זו כרוכה בצער, ודבר זה הוא מיסוד כבודו של אדם שידע מה קורה איתו בעולמו ולא יהיה תלוש מהמציאות כאחד מחסרי הדעת[12]. [וסמך לדבר הנוהג שבעולם שמודיעים זל״ז כל מיני שמועות רעות שמצערות (כגון פיגועים ומחלות רח״ל וכיוצ״ב) ואין חוששים לאיסור בדבר שכן כך הוא טבע האדם שרוצה לדעת מהחדשות וכל שכן שרוצה לדעת אודות קרוביו וידידיו הגם שמצטער בגינם טפי, וכל שכן אודות עצמו, שרוצה לדעת את כל הקורה איתו].

ולפי״ז אין טעם להמנע מגילוי הפגיעה כדי לא לגרום צער לחבירו, ואדרבה, נצרך הוא לגלותה כדי לפייסו ולבקש מחילתו. ונראה דזוהי סברת הרבינו יונה והח״ח שהצריכו לגלות לו. [וכך נקט לדינא גם המקור חיים (הנ״ל סוף אות ד׳)][13]. וראה הערה ביאור נוסף בדעת הח״ח ודעימיה[14].

דעת המ״ב

ז. נמצא דלדעת המ״ב אין להמנע מלפרט החטא מחמת שחבירו יתבייש מכך אלא רק במקום שהחטא כבר ידוע לנפגע, אבל במקום שאין החטא ידוע לו אף שתהיה לו בושת כשישמע את מעשה הפגיעה מ״מ רצונו של כל אדם לדעת את כל פרטי הנעשה איתו, ומשום כך מותר לגלות לו.

---

[12] תדע, שכל שמתרמז אדם על איזו פגיעה בו, הוא **תיכף ומיד** חוקר ודורש לדעתה ולא נמנע כלל וכלל מחמת שמא יצטער מידיעת הדבר.

ואף בנידו״ד שעדיין אינו יודע מאומה ואינו מתענין במאומה מ״מ סברא היא דסתם אדם רצונו הוא לעולם לדעת את כל אשר אירע לו וחפץ בגילויו.

[13] ובדעת הגרי״ס אפשר דסבר דמ״מ אין סברא זו מוכרחת דיתכנו אפנים שאדם לא ירצה לדעת. מ״מ נראה שאחרי שלהאמור כבר אין קושיא על סברת הח״ח הרי שאין לנו סיבה לנטות מדבריו ועכ״פ בודאי שלא להתעלם מהם לגמרי וכדלקמן אות ח׳.

[14] הנה בקובץ הערות [להגר״א וסרמן סי׳ ע׳] כתב ״דכל איסורים שבין אדם לחבירו אינן איסורין אלא דרך קלקול והשחתה שלא לצורך״, והביא הרבה דוגמאות לדבר עי״ש, [וכעי״ז כתב בדעת חכמה ומוסר ח״ב מאמר י] והכא נמי בנידו״ד אפשר דכיון שאין המספר מכוון כלל לצער את חבירו אלא אדרבה רק לתועלת הפיוס והמחילה אין איסור אונאת דברים בדבר, ועיין.

וכעין סברא זו שכתב הגרא״ו משמע גם בח״ח גופיה בכמה מקומות: בהלכות לשה״ר [כלל ד׳ סעיף י׳] בבארו את התר ספור לה״ר לתועלת ״כי העיקר מה שהזהירה התורה בלשה״ר אפי׳ על אמת הוא אם כוונתו לבזות את חבירו ולשמוח בקלונו אבל אם כוונתו לשמור את חבירו שלא ילמד ממעשיו פשוט דמותר״, ובכלל י׳ סעיף ד׳ בענין התר ספור לה״ר משום קנאת האמת כתב וז״ל ״גם זה איננו בכלל לשה״ר ולתועלת יחשב כיון שעכ״פ אין מכוין להנות מהפגם ההוא שהוא נותן בחבירו רק לקנא לאמת״, וכיוצ״ב כתב בעוד מקומות [לשה״ר כלל א׳ במ״ח סקי״ג בסופו, והל׳ רכילות כלל ט׳ בבמ״ח סי״ק א׳ ״דהיכא דאין עיקר הכונה לגנותו של זה רק לטובתו של זה תו לא נקרא רכיל״ ועוד]. ואף דהח״ח איירי רק באיסורי לה״ר ורכילות ולא בכלל האיסורין שבין אדם לחבירו, מ״מ אחרי שהתר זה דלתועלת לא נלמד מקרא או מדרשה אלא סברא הוא- סברא זו שייכת בכל איסורים שבין אדם לחבירו [שכולם אינם איסורים בעצמותם כמאכלות אסורות אלא דהתורה רק אסרה הנהגות פסולות ומושחתות בין אדם לחברו וממילא כשהדבר לתועלת מותר הוא].

ועל מנת לשוב בתשובה ולפייס חבירו ולבקש מחילתו אף צריך ומחויב הוא בכך.

העולה מהנ״ל

ח. ומעתה אחרי שהרבינו יונה[15] והמקור חיים והח״ח התירו ואף הצריכו מן הדין את החוטא לגלות חטאו לחבירו נראה לכאו׳ שהסומך עליהם לא הפסיד[16] ויוכל עי״ז לזכות למחילה ולכפרה[17].

---

[15] יש שרצו לדחות את מקור החיים מהר״י לומר שכל דברי הר״י הם רק באופן שכבר נודעה לו הרעה שנעשתה עמו אך אינו יודע מי עשאה, שבכה״ג ניחא ליה שידע מי הוא הפוגע ואין לו בגילוי הדבר תוספת צער [ראה מש״כ לעיל (הפיוס ס״ג) דבאופן זה נראה דהגרי״ס יסכים לדעת הח״ח] אבל באופן שיגרם לו צער אסור לגלות. ואין נראה כן דהרי גם לדבריהם שהר״י דבר רק באופן זה עדיין תיקשי לן מה שסתם שצריך לגלות, ועוד שהרי פעמים שאף בזה יגרם לו צער כגון שהפוגע הוא אחד מקרוביו או אוהביו, ואמאי הר״י לא חלק בדבר.
ובאמת יש להוכיח כן מעצם מהלך דברי הר״י, דהר״י [אות רב] בא לבאר מ״ט עוון לשה״ר שקול כנגד ג׳ עבירות החמורות [וכתב בזה חמשה טעמים, ומתוכם ארבעה המבארים שתשובתו קשה, עיי״ש באותיות רב-רז] ובאות רז כתב וז״ל והרביעי אם ישוב בעל הלשון בתשובה צריך לבקש מחילה וכו׳ והוא לא יזכור וכו׳ גם רבים מאשר זוכר כי אותם עכר וכו׳ יתבייש להודיעם וכו׳ עכ״ד, ואם נימא דס״ל כהגרי״ס שבאופן שאין הנפגע יודע שיד אדם היתה בדבר יש איסור לפוגע לגלות אזנו שפגע בו ולבקש מחילתו, א״כ מ״ט הר״י שטרח להאריך ולבאר בארבעה טעמים כמה תשובתו קשה שתק מלהזכיר את האופן הזה שבו לא רק שקשה היא תשובתו אלא היא אף מנועה לגמרי ע״פ דין [ועוד שזה אופן מצוי], ומזה נראה שהר״י לא חילק בין האופנים וס״ל שבכל גוונא צריך להודיע לנפגע [וכל הקושי שיש בבקשת מחילתו הוא רק הבושה- ״שיתבייש להודיעם ולגלות אזנם״]. [וראה מה שהבאנו לעיל הע׳ 2 שהגרי״ס עצמו התבטא שהשגתו איננה על הח״ח רק על הרבינו יונה].

[16] ובפרט אחרי שרבינו בעל המ״ב יהיב דעתיה להשגת הגרי״ס זצ״ל ואעפי״כ עמד על פסקו. [וראיתי מובא (ספר מקראי קדש- יום הכיפורים פ״ב סוס״י ד׳) דהגה״צ רבי שלמה וולבה זצ״ל נקט כן וכשנשאל שהרי זו מחלוקת והגרי״ס פסק שאין לבקש, השיב שמסתבר שהלכה כהמ״ב עכתו״ד, ואפשר דזה טעמו].
שוב הראוני שכהוראה זו הובא בשם הגרי״ש אלישיב זצ״ל [נדפס בעלינו לשבח דברים חלק השו״ת סי׳ קלח] שנשאל האם ראוי לפוגע לגלות לנפגע שדבר עליו סרה באופן שיצטער מזה והשיב דיש לבקש מחילה אפילו במקום שזה יגרום צער לחבירו כי ״זכות גדולה היא לשמעון שישמע חרפתו ויסלח וכדאי לו״. [וצ״ע מספר אשרי האיש (לעיל הע׳ 3) ששם הובא בשמו שיבקש מסתמא מבלי להודיעו מהפגיעה].
ובאמת דבר ידוע הוא דבהעדר סיבה מכרחת הרי שבכל מקום שתימצא איזו פלוגתא בין המ״ב לבין אחד מהאחרונים שלפניו אנו הולכים אחרי הכרעת המ״ב שהתקבל בכלל ישראל כפוסק אחרון*, וכ״ש אם ימצא למ״ב חבר אחד מהאחרונים [וכ״ש אם עוד יהיה זה אחד מראשוני האחרונים כדוגמת החוות יאיר], וכ״ש אם יהיה למ״ב בזה מקור מאחד מרבותינו הראשונים המפורסמים ז״ל.

[17] משא״כ אם לא יגלה חטאו לא יוכל להתכפר כדלעיל הע׳ 6.

* וחכ״א כתב לנו בזה״ל ״המסורת שיש לנו היינו לגבי ספרי המ״ב אבל בנוגע לשאר ספריו אין ידועה מסורת ברורה, ומ״מ די במה שכתבו״.

ב. במהות המחילה*

האם המחילה היא בלב או בפה והאם מועילה מחילת קטן

שינוי לשונות המשנה

א. תנן [יומא פה:] "עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר **עד שירצה** את חבירו", מבואר שהפוגע בחבירו חייב לפייסו כי המובן של ריצוי הוא פיוס שהוא הסרת קפידא מהלב[1]. ומאידך במשנה [ב"ק צב:] איתא "אע"פ שהוא נותן לו [דמי בושתו] אין נמחל לו **עד שיבקש ממנו [מחילה]**[2] שנא' ועתה השב אשת האיש וגו' ",

וצריך לדעת מה תוכנה של בקשת מחילה זו[3], האם היא בקשה מחבירו שיתרצה לו והיינו שיסיר את הקפידא מלבו, והמשנה ביומא מבארת שבדבר זה תלויה הכפרה, והמשנה בב"ק מבארת חובת הפוגע לבקש מהנפגע שיסיר קפידתו, **או** שבקשת המחילה היא שלב נוסף שמלבד מה שצריך לפייס את חבירו כדי שיסיר קפידתו עוד צריך לבקש ממנו שימחול לו [ויתבאר לקמן אות ג' מהו התוכן של מחילה זו]. ולפי"ז צ"ל דהריצוי הנזכר במתני' יומא שמכפר הוא לא רק הסרת הקפידא אלא ריצוי שלם הכולל אף את מחילת הנפגע.

מחילה אינה רק הסרת הקפידא

ב. ונראה להביא כמה ראיות שמחילה אינה רק התפייסות, אלא היא שלב נוסף הנצרך לכפרת הפוגע.

א. בשו"ת רש"י [סי' רמה] איתא על שנים שנתקוטטו והכה האחד את חבירו וכשבא המכה לבקש מחילה נשבע המוכה שלא למחול לחבירו, וכשעברה חמתו נתחרט מן השבועה ורוצה למחול, ונשאל רש"י "ואם תמצי לומר דחיילא שבועה [האם] יכול לנשקו ולדבר עמו באהבה ובחיבה הואיל ואינו מוציא מחילה מפיו או לאו".

והשיב רש"י שהשבועה חלה, והוסיף "ולחבקו ולנשקו אי אפשר שאין לך מחילה גדולה מזו", עי"ש, וחזינן שבשעה שהשאלה הופנתה לרש"י המוכה כבר היה מרוצה ומפוייס שהרי הוא רצה למחול למכה ורק השבועה עיכבה בידו [כדאמר "נשבעתי שלא למחול ואיני יודע מה לעשות"].

ויתירא מזו, המוכה היה מוכן אפי' לחבק ולנשק את מכהו ולהביע בזה את אהבתו אליו והיינו שהסיר לגמרי את הקפידא מלבו, ואם נימא דכל המחילה היא רק ההתפייסות

---

[1] וכמ"ש רש"י [ויקרא כו, לד] "תרצה הארץ, תפייס את כעס המקום", ובמצודות ציון [משלי יג,ב] "וכאב את בן ירצה, לשון ריצוי ופיוס".

[2] במשניות לפנינו לא כתוב תיבת מחילה, אכן בכת"י [דק"ס], וברי"ף [לג,א] ואו"ז [פסקי ב"ק סי' שעו] הגירסא עד שיבקש ממנו מחילה [ולשון מחילה מוזכר בגמ' ברכות כח: תענית כ: ובהרבה ראשונים ופוסקים].

[3] לשון מחילה הוא לשון ביטול והתרה, והיינו שמבקש מחבירו שיסיר ויבטל לגמרי הקפידא מלבו כאילו החטא לא היה. [ראה בשו"ת מהר"י אסאד (חיור"ד סי' שצא) שמחילה פירושו ביטול הדבר, ומבואר בגמ' חגיגה י: ע"א שהמחילה הוא מלשון "לא יחל דברו" [במדבר ל,א] והוא לשון ביטול כדתרגם האונקלוס שם "לא יבטל פתגמיא", וכ"ה ברש"י בב"ב ח: ד"ה ויחלו וסוטה י: ע"א ועוד, ובשו"ת הרשב"א (המיוחסות לרמב"ן, סי' רסב) כתב "ומחילה ויחל הכל ענין אחד, שלשון לא יחל לא יתיר והענין כמתיר קשר שחוזר הענין כאילו לא היה וכו' ומחילה ג"כ **שעושה את החוב או את החטא כאילו לא היה**", וראה בסידור בית יעקב (להגר"י עמדין) בברכת "סלח לנו" שפי' לשון מחל "הוא ענין המחייה והמחיקה לגמרי יותר מסליחה"].

*בהכנת מאמר זה נעזרנו במאמרו של הרב מאיר בראלי שליט"א [הובא באוצר החכמה].

של הנפגע והסרת קפידתו מה שייך עוד לדון כאן האם הוא רשאי למחול? וכן יקשה מה הטעם שהצריך רש״י [שם] את הפוגע לכנס עשרה אנשים שיכריזו מחול לך כדי שהפוגע יוכל להתכפר לאחר שהנפגע כבר מרוצה ומפוייס, ומוכח איפוא ברש״י שהמחילה היא שלב נוסף מעבר לריצוי.

ב. וכן משמע ברבינו בחיי [בראשית נ, יז] שכתב ״והנה אחיו [של יוסף] בקשו ממנו מחילה ולא הזכיר הכתוב שמחל להם וכו׳ ואע״פ שהזכיר הכתוב וינחם אותם וידבר על לבם שנראה בזה **שהיה להם ריצוי מיוסף** מכל מקום לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף וכו׳ וא״כ מתו בעוונם בלא מחילת יוסף **ואי אפשר להתכפר עוונם רק במחילתו**, ועל כן הוצרך העונש... להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות״, ומבואר בדבריו שמלבד ההתרצות דרושה גם מחילה.

ג. וכן מדויק ברמב״ם [תשובה פ״ב ה״ט] שכתב ״אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו״, ומשמע שהם ב׳ דברים א. ״צריך לרצותו״ הוא הפיוס והסרת הקפידא. ב. ואח״כ צריך עוד ״לשאול ממנו שימחול לו״[4].

וצריך איפוא לדעת מה התוכן של בקשת המחילה כאשר הנפגע כבר מפויס ומרוצה.

המחילה היא הרצון שלא יענש הפוגע

ג. והנראה בכמה ראשונים שמהות המחילה היא **הרצון שהפוגע לא יענש** על מה שפגע בו[5] ואין די במה שהסיר הנפגע את קפידתו.

ובזה יובנו דברי רבינו בחיי ומשמעויות הרמב״ם שיתכן ריצוי שיש בו הסרת הקפידא ועדיין חסירה בו המחילה שהיא הרצון שלא יענש הפוגע[6].

ובטעם הדבר שלא די בהסרת הקפידא נראה לבאר דכאשר הנפגע קבל פיוס והסיר קפידתו זה הועיל רק להפסיק את צערו הנמשך כל זמן שמקפיד, אך עדיין אין בזה תיקון לצער העבר לעקור אותו מעיקרא, ומשמים אין מחילה לפוגע עד שהנפגע [שמחמת צערו התחייב בעונש] יוסיף רצונו להסיר עונשו[7].

---

[4] וכעי״ז כתב [שם] בהמשך ההלכה ״ואפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך **לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו**״ וגם כאן הזכיר ב׳ דברים א. צריך לפייסו והוא הריצוי. ב. ולפגע בו [לבקש ולהפציר בו] עד שימחול לו.
וכן נראה בר״מ [שם הלכה י׳] ״אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס, אלא יהיה **נוח לרצות וקשה לכעוס**, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול **מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה**״ ונראה דכונתו במה שכפל דבריו א. שבשעת הפיוס שהפוגע מרצהו יהיה נוח לרצות והיינו שיסיר הקפידא, ב. ובשעה שמבקש ממנו למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה.
וכן נראה בהמשך דבריו [שם] שכתב ״וזה דרכם של זרע ישראל אבל הגויים ערלי לב אינן כן וכו׳ וכן הוא אומר על הגבעונים לפי **שלא מחלו ולא נתפייסו** והגבעונים לא מבני ישראל המה״ והיינו שהגבעונים לא רק שלא הסכימו למחול אלא אפי׳ לא נתפייסו שהוא שלב קודם למחילה.

[5] כן נראה בביאור מתני׳ ב״ק צב: בר״י מלוניל, מאירי, ראב״ד, ריטב״א ועוד, הו״ד בקונטרס מדיני המחילה ס״ד הע׳ 32.
ואידך ראשונים ופוסקים שלא הזכירו זאת אפשר משום דס״ל דרצון זה נמצא הוא ממילא בלב כל יהודי שליבו שלם עם חברו וא״צ לפרשו, דהרי לאחר הסרת הקפידא **לגמרי** שב ליבו לחברו.

[6] אמנם עדיין אי״ז מיישב דברי רש״י הנ״ל שהרי הנפגע שם רצה למחול [שלא יענש הפוגע] ואעפ״כ לא היה סגי בהכי [ויתבאר לקמן אות ז׳].

[7] דוגמת הא דמצינו [ברכות כח·] בקפידת חכמים על ר״ג על שציער את רבי יהושע, שכשמצאו שרבי יהושע נתפייס ורצה שישיבו את ר״ג לנשיאותו א״ל ר״ע כלום עשינו אלא בשביל כבודך, למחר אני ואתה נשכים לפתחו. שוב

הסרת קפידא בלי מחילה

ד. ולמבואר שהמפייס את חבירו וחבירו כבר אינו מקפיד עליו אך עדיין אינו מוחל לו [שלא יענש על מה שפגע בו] עוד לא נתכפר לו, נמצא שמי שפגע בחבירו והלה עוד לא מחל, אע״פ שעבר זמן רב ונשכח הדבר מלב הנפגע עדיין אין לו כפרה עד שימחל לו[8].

מחילה בפה ולא בלב

ה. וצריך לדעת אם המוחל לחבירו בפיו אך בלבו אינו מוחל הוי מחילה.

הנה יש אומרים דמהני להחשב מחילה[9] אבל דעת רבים דלא מהני עד שחבירו יתפייס[10], וכפשטות מתני׳ דיומא ״עד שירצה את חברו״, וכן משמעות הראשונים שמהות המחילה היא בלב[11].

מחילה בלב בלי דבור פה

ו. ובאופן שמחל בלבו לגמרי עד כדי שרוצה שלא יענש חבירו על שפגע בו, צריך לדעת אם די בכך או שצריך לעוד איזה דיבור או מעשה של מחילה.

הנה בשו״ת רש״י הנ״ל [אות ב׳] מבואר שלמרות שהנפגע היה מפויס בליבו לגמרי ורצה למחול לפוגע ואף לחבקו ולנשקו מ״מ עדיין לא חשיבה ליה מחילה עד שימחל בפיו או יעשה מעשה [כמו נישוק וחיבוק] המורה על מחילה.

הראוני בזו״ח [סוף מדרש איכה] על מחילת יוסף לאחיו ״כיון דאיהו מחיל מאן אית ליה לתרעא [לדרוש] על חובייהו״.

[8] וכן נקט בפשיטות בחוט שני הל׳ יו״כ סי׳ תר״ו סוס״ק ד׳ ובס״ק י׳.

[9] כן הובא במ״ב דרשו סי׳ תרו הערה 1 בשם הגרש״ז מקלם, ובספר תורת הלשון [עמ׳ 114] בשם הגרי״י פישר זצ״ל. [וראה עוד לקמן הערה 18 מש״כ לבאר טעמם והקושי שבדבריהם].

ולשיטתם יש לבאר מתני׳ דיומא ״עד שירצה את חברו״ דלא כפשטותה שבלי ריצוי אין כפרה אלא כל מה שהצריכה המשנה את הריצוי הוא רק משום שהוא הדרך הטבעית והרגילה להגיע אל המחילה המכפרת, ולא איכפ״ל מהשארת הקפידה בלב. והנה מלבד הדוחק לומר דמתני׳ נקטה רק את הדרך לכפרה ולא את עצם הדבר המכפר, עוד תיקשי לן להעמיס זאת אמתני׳ שמבואר ענינה לפרוט דברים **המכפרים**- תשובה, קרבן, יוה״כ, מיתה, ריצוי חברו [וגם פורטת היא מאידך גיסא את המעכבים את הכפרה- אחטא ואשוב, אחטא ויוה״כ מכפר].

ויש שהביאו מקור מגליוני הש״ס שכתב [קדושין מט: ד״ה ודברים שבלב] ״המבייש את חבירו וכדומה ומחל לו בפיו אע״פ שלא מחל לו בלבו אמרינן ביה ג״כ דברים שבלב אינם דברים, נימוקי מהר״ר מנחם מירזבורד״ עכ״ל, והנה דברי הנימוקי מהרמ״מ נדפסו בסוף שו״ת מהר״י וויל וכפי שציין לזה הגליוני הש״ס, ושם נראה דמיירי במחילת חוב **ממון** דז״ל ״דין כיון שראובן בעצמו מודה **שנתפשר** בסתם אבל בלב לא מחל לו דברים שבלב אינם דברים״ והלשון נתפשר משמע מחילת ממון, וצ״ב מהיכן למד הגליוני הש״ס דס״ל שגם במחילת ביוש וכדומה אמרינן דברים שבלב אינם דברים, ולכאו׳ נראה לפרש בפשטות גם כונת הגליוני הש״ס דמיירי במבייש את חבירו באופן שחייב לשלם לו בושת והלה מחל לו בפיו דתו אינו חייב לשלם. וכן משמע מדציין לעיין בשו״ת תשב״ץ ח״א סי׳ צד, צה ושם מיירי בדברים שבלב אינם דברים גבי ממון עיי״ש, ולפי״ז אין מקור בגליוני הש״ס דמחילת פה לבדה מהני על פגיעה שאינה ממון.

ויש שהביאו מקור מהכוכבי אור [בנתיבות אור ד״ה הנה בש״ס] שכתב ״עצה למדת הקפדנות מהגרי״ס זצ״ל שאם יחטא לו איש ימחול לו תיכף בפה מלא ואם אח״כ יהיה לו בלבו עליו יחשוב שהוא עוון גדול שהוא מקפיד על חבירו על חטא שכבר מחל לו״, ומשמע מדבריו שכל שמחל בפה אע״פ שעדיין מקפיד הויא מחילה, אמנם אפשר לדחות שכוונתו **שבשעה שימחל** בפיו יתחזק להסיר הקפידא מלבו וימחול אז בלב שלם ודבר זה יועיל למנעו מלשוב ולהקפיד עליו כמש״כ שם ״ואם **אח״כ** יהיה בלבו עליו״.

[10] כן משמע בסמ״ע [חו״מ סי׳ תכב ס״ק ב] ובישו״ש [בב״ק פ״ח סג] ובחיי אדם בצוואתו, וכן נקטו הפלא יועץ החזו״א, האגרו״מ, הגרי״ש אלישיב, האור לציון, החוט שני ובשו״ת אז נדברו ועוד. [הו״ד בדיני המחילה הערה 36]

[11] כן משמע בר״י מלוניל בב״ק צב: שכתב ״שימחול לו **בלב שלם** שיתפלל עליו שלא יענישו בעבורו״, וכעי״ז במאירי [שם] ״שתבקש ממנו עד שימחול לך **בלב טוב** כ״כ עד שיהא מתפלל בעדך״. וכן משמע בר״מ [תשובה ב,ט] שכתב שאסור לאדם שיהיה אכזרי **ולא יתפייס אלא יהיה נוח לרצות** וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול ימחול **בלב שלם** ובנפש חפיצה״ משמע דלא סגי שימחול בפה אלא צריך גם להתפייס בלב ברגשותיו כדי שתהיה המחילה בלב שלם [אכן מהרמב״ם אין ראיה דמעכב בכפרה דאפשר ד״בלב שלם״ הוא דומיא ד״נפש חפיצה״ שזה רק אופן המושלם של המחילה].

וכן למד בשו״ת חיים ביד לגר״ח פאלג׳י [סי׳ נז] בדעת הרבינו בחיי [הו״ד לעיל ב׳] דלא מהני עד שימחול בפה, וכתב ע״ז שהגם שמסברא ודאי מחילה בלב מהני, מ״מ לצאת ידי״ח הרב רבינו בחיי נראה שיבקש מחילה וגם המוחל ימחול לו בפירוש, וכן משמע בילקוט ואתחנן שצריך מחילה בפירוש[12] עכ״ד, וכן משמע קצת בכמה אחרונים שצריך מחילה בפה[13].

---

[12] דאיתא בילקוט ואתחנן עה״פ ויתעבר ה׳ בי למענכם א״ל משה לישראל הרבה ציערתי אתכם על התורה ועל המצוות ועכשיו מחלו לי, באו ואמרו לו אדונינו רבינו מחול לך, ואף ישראל עמדו לפניו אמרו לו הרבה הכעסנוך והרבינו עליך טורח מחול לנו, אמר להם מחול לכם עכ״ל, וכתב ע״ז הגר״ח פלאג׳י הרי שצריך מחילה בפירוש, ונראה דכוונתו להוכיח זאת ממה שכתוב שעמ״י וכן משה מחלו בפיהם ולא הסתפקו במחילה בלב. ונראה להעיר דלכאורה אינו ראיה דאפשר שמחילה בלב סגי והם מחלו זל״ז בפה כדי שידע המבקש שאכן מחלו לו.

[13] בבן איש חי [פ׳ וילך אות ו׳] כתב ״ואם הבן שוטה ולא ביקש [מחילה מאו״א] הם יתנו לו מחילה **שיאמרו בפיהם** אנכי מוחל לבני על כל מה שחטא לי במחילה גמורה״, ומשמע לכאו׳ דלא סגי במחילה בלב [ואפשר לדחות דהבא״ח בא להדריך מעשית שיאמרו בפיהם משום שמחילה בפה היא פעולה מוגדרת וניכרת טפי ממחילה בלב ולא מטעם דמחילה בלב לא מהני].

בכף החיים [תרו ס״ק ל] כתב גבי האופנים **שאין חיוב למחול** ״ואף אם חושש שיבא לו איזה רעה אם ימחול, מ״מ יש **למחול בלבו** ולהסיר השנאה״ ומשמע דגבי האופנים שיש חיוב למחול חייב למחול בפה, [ואפשר לדחות דלעולם מחילה בלב מספקת להחשב מחילה גמורה, ומ״מ צריך עוד למחול לו בפיו כדי שהפוגע ידע שמחל ולא ימשיך להצטער מחשש שלא מחל לו [התבאר במאמר המחילה ס״ד אות י בסופו]. ובאופן שחושש שתבוא לו איזו רעה אם ימחול בפיו אכן א״צ להודיע לפוגע שמחל רק יש למחול בלבו שבכך כבר משגת את תועלת המחילה].

וראה בקריינא דאגרתא [ח״ב סי׳ רמג-רמה] שהקה״י ביקש ממי שחשש שפגע בו שימחול בפיו. [אמנם גם זה אינה ראיה דס״ל שמן הדין לא מהני מחילה בלי דבור, דאפשר שביקש זאת כדי להוסיף בגמירות דעת המוחל או שהוא החמיר ע״ע לחוש לצד שצריך מחילה בפה בנוסף למחילת הלב].

ויש שרצו להביא ראיה מדברי הרמ״א [או״ח סי׳ תרו ס״א] שכתב ״והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול, אם לא שמכוון לטובת המבקש מחילה״ וביאר המ״ב [ס״ק ט] ״כדי שיהא נכנע לבו הערל ולא ירגיל בכך״, דמשמע מהרמ״א דמחילה צריכה פה דאם היה סגי במחילה בלב נימא שימחול בלב ויקיים בכך את המצווה למחול ולא יודיע לחבירו ובזה יושגו ב׳ התועליות גם שהוא ימחול וגם שחבירו לא ידע מכך שמחל. אמנם אי״ז ראיה דאף אם נימא כדבריהם שמחילה צריכה פה נימא שימחול בפה שלא בפניו כך שלא ידע ממחילתו ובכך יושגו נמי שתי התועליות הנ״ל [ולעצם דברי הרמ״א ראה מדיני המחילה הע׳ 39].

אמנם בגמ'[14], וכן מסתימת הראשונים והשו"ע [שלא הזכירו שעל המוחל להוציא המחילה בפיו] משמע שכל שהנפגע מפויס בלבו לגמרי ה"ז מחילה[15]. וכן מוכח שנקטו כמה אחרונים[16]. וגם בדעת רש"י ורבינו בחיי יש מקום לדון, ראה הערה[17].

ביאור מחלוקתם בגדר המחילה

ז. וצריך לדעת טעם רש"י [בשו"ת] ורבינו בחיי [לדעת הגר"ח פלאג'י] המוסיפים להצריך למחול גם בפה.

הנה להמבואר לעיל [אות ג'] שהריצוי הוא הסרת הקפידא והמחילה היא הרצון שהפוגע לא יענש משמים, נראה בפשטות שגדר המחילה הוא רק שלימות הפיוס והריצוי שבלב, ולפי"ז כל שהגיע בלבו לכך הוי מחילה וא"צ שיוסיף למחול עוד בפיו.

אבל לרש"י ורבינו בחיי הנ"ל דמחילה בלב לבדה עדיין אינה מכפרת נראה לכאו' דס"ל דאף לאחר תיקון המעוות [סילוק הצער והקפידא שבלב] ע"י הפיוס עוד יש לנפגע זכות [כעין זכות ממונית] על כפרת הפוגע, והמחילה היא ויתור על זכות זו [והיא דומיא הודעת התקבלתי שהיא ויתור על זכות חוב ממון], ולכן הגם שהנפגע כבר מרגיש מפויס לגמרי ואפילו חפץ בליבו שהפוגע לא יענש מ"מ עדיין צריך ממנו עוד דבור [או מעשה] למחילת זכות זו[18].

אם מועילה מחילת קטן

---

[14] נדרים נה: דרב יוסף הקפיד על רבא ובא רבא לפייסו בעיוכ"פ ומזג לר' יוסף את הכוס כדי לפייסו, משמע שלא היתה שם מחילה בפה, ורבא הסתפק בכך שהבין שרב יוסף מחל לו בליבו.

[15] ואפשר לדחות קצת דכיון שהחוטא צריך לדעת שהנפגע מחל לו ממילא לעולם נצרך שהנפגע יאמר לו בפיו שמוחל ודבר פשוט הוא שא"צ לפרשו ונמצא דלעולם איכא מחילת פה. אמנם אי"ז דחיה גמורה דכיוון ששייך שהחוטא יבין שהנפגע מחל לו גם מבלי שימחול בפיו וכעובדא דנדרים הנ"ל, אם נימא שמן הדין דבעינן מחילה בפה היה צריך לפרש זאת. וכן מדנקטו הראשונים [הו"ד בהערה 11] שהמחילה צריכה להיות "בלב טוב", "לב שלם", משמע שעיקר המחילה הוא בלב.

[16] כן מוכח ביוסף אומץ [הזכירו הב"ח באהע"ז סי' קנה סוף אות ז' בתואר הרב הגדול] סי' תתקסט "מנהג העולם שהולכים לאוהביהם בעיוכ"פ לבקש מחילה ועל הרוב **אינו לצורך** כי לא חטא להם ואף אם במשגה חטא להם הלא על כל פשעים תכסה אהבתם **ובודאי כבר סרה קנאתם ושנאתם מעליהם** ולא מן השם הוא זה" והיינו שאחרי שבודאי סרה מלבם הקפידא ומוחלים בלבם כבר הושלמה מחילתם. וכ"כ להדיא בתוספת יוהכ"פ [יומא פז: ד"ה רב שאני] שכל שמחל בלב שלם אע"ג שלא מחל בפיו הויא מחילה וזוכה למעלת המעביר על מדותיו [וציין אליו הרעק"א בגליון הש"ע או"ח סי' תרו], וכן נקט בשו"ת חיים ביד [לגר"ח פאלג'י הנ"ל אות ו'] דמסברא ודאי שמחילה בלב מהני וכתב "ואפי' לסוברים דמחילה בלב לא מהני זהו דווקא להפקיע שעבוד ממון בדבר שכבר הוא זכותם משא"כ בדבר הנוגע לכבוד [שבייש אדם לחבירו וכיוצ"ב] כל שבלבו גמר למחול הרי הוא מחול". [ומה שהצריך שם עוד מחילה בפה הוא רק להחמיר לצי"ח דעת הרבינו בחיי].

וכ"כ בחוט שני [ר"ה ויוהכ"פ עמ' ק] בשם החזו"א "אמר מרן החזו"א דיסוד ושורש המחילה שצריך לקבל ממי שחטא כנגדו הוא בלב דהיינו שימחה הקפידא מלבו".

[17] הנה הגם שבשו"ת רש"י הנ"ל אכן מוכח שאע"פ שהתרצה התרצות גמורה בליבו אין די בזה להחשב מחילה, אך מאידך ברש"י ביומא [פז ע"א הו"ד בהע' 21] משמע שכל שריצהו זוכה למחילה וצ"ע [ויש להעיר דרש"י בשו"ת הנ"ל יש בו כמה דברים מחודשים שלא הובאו בפוסקים]. ומש"כ בשו"ת חיים ביד [להגר"ח פלאג'י הנ"ל] בדעת רבינו בחיי שאע"פ שמחל להם מחילה גמורה בלבו לא הועילה מחילתו משום שלא מחל בפה, אפשר לדחות דאף לרבינו בחיי המחילה היא רק **התרצות גמורה בלבו**, ומה שכתב "שנראה בזה שהיה להם ריצוי מיוסף מכל מקום לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף" היינו שאע"פ שיוסף התרצה להם מ"מ לא התרצה התרצות גמורה [וכן פירשו דבריו אילת השחר בראשית עמ' שצב, ועוד] וא"כ החסרון היה בעצם הריצוי ולא במחילת פיו.

[18] ולפי"ז היה מקום לבאר טעם מקצת הסוברים [הו"ד לעיל אות ה' הערה 9] דמהני מחילה בפה אע"פ שבלבו עדיין מקפיד עליו משום דאמרינן ביה דברים שבלב אינם דברים, ואם נימא דמהות המחילה היא ההתפייסות הרי כבר כתב הרעק"א [שו"ת סי' כג ד"ה מ"ש מעכ"ת] שבדברים התלויים בלב אין אומרים דברים שבלב אינם דברים עי"ש [וכן הביא בחוט שני בשם החזו"א לדחות דבריהם הו"ד בדיני המחילה הערה 36], ולהנ"ל י"ל דס"ל דיש לנפגע כעין זכות ממונית על המחילה ומש"ה כאשר מוחל בפיו על זכותו זו חשיב מחילה ולא אכפ"ל מה שבלבו עדיין מקפיד כשאר זכויות שבממון. **אמנם** ראה לעיל אות ה' שהבאנו שפשטות מתני' דיומא והראשונים ודעת רוב ככל הפוסקים דלא כדבריהם. [וכן מן הסברא דבריהם מוקשים, שאחרי שכל מושג הקפידה הוא ברגש הלב וכל מהות הפיוס היא להעביר קפידה זו יקשה טובא להעמיד את **כל** תוכן המחילה המכפרת על איזה חלות דין תוך

ח. ועפי״ז אפשר לבאר מה שנחלקו הפוסקים אם מהני מחילת קטן או דאמרינן קטן לאו בר מחילה[19], דנראה דאם נימא דהמחילה היא **רק** שלימות הפיוס והריצוי כנ״ל א״כ גם קטן ניתן לפייסו ולרצותו ולא שייך בזה הטעם שקטן לאו בר מחילה[20].
אבל אם נימא שהמחילה יש בה **גם** מחילת זכות כנ״ל א״כ שייך לומר גבה קטן לאו בר מחילה.

ט. והנה מפשטות הגמ׳ ומדברי הראשונים והשו״ע משמע שהמחילה היא רק **שלימות** הריצוי והפיוס [עד שחפץ הנפגע שלא יענש הפוגע] ואין בה דבר נוסף של כעין זכות ממונית שעד שלא ימחול בדיבור תתעכב הכפרה[21], ולפי״ז סגי במחילה בלב [כנ״ל סוף אות ו׳.

ולפי״ז עוד נראה לכאו׳ שמעיקר הדין קטן יכול למחול על צערו[22].

התעלמות מהשארת הקפידה בלב, ואין לדבריהם מקור מרש״י ורבינו בחיי הנ״ל שהצריכו פעולת מחילה בנוסף למחילה שבלב ולא במקומה].

[19] הו״ד בדיני הפיוס הערה 26.

[20] וכ״כ בחוט שני [ר״ה ויוהכ״פ עמ׳ קא] ״אין מחילת קטן בממון כלום... אבל מחילה לסלק הקפידא שייך גם בקטן דאע״ג דבגוונא דקפידת הקטן הויא קפידא מ״מ כשפייסהו [ובקל יכול לפייסו ע״י שיתן לו איזה דבר] סגי בזה **דהרי כבר סילק קפידת הקטן וכבר עבר צערו ואינו חושב על זה** וכו׳ ״, וכ״כ בשו״ת תשובות והנהגות [ח״א סי׳ תתכה] אחרי שהביא שמועה בשם החזו״א שקטן לא בר מחילה על צערו כתב ״ובאמת מסופקני בזה דלכאורה כל הא דמצינו דקטנים לאו בני מחילה נינהו היינו לגבי לזכות ממונם לאחרים אבל אם ציער קטן וביקש מחילה מסתבר דאם הוא בן דעת אפי׳ בגיל הפעוטות **מספיק לזה שאינו מקפיד** וכפי הדעת שנצטער בה כך מוחל עליה״.

[21] מדתנן יומא פה: עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ״פ מכפר עד שירצה את חבירו משמע שאם ריצה לחבירו סגי בהכי ויוהכ״פ מכפר [ולא משמע שיש דבר נוסף של מחילת פה שנצרך מעבר לשלימות הריצוי שבלב], וכן בברכות כח ע״א ביקש ר״ג מחילה מרבי יהושע ואיתא התם פייס [נתפייס] ומשמע שבזה שנתפייס הוי מחילה. וכן ביומא פז ע״א אמר ר׳ יצחק כל המקניט את חבירו אפי׳ בדברים צריך לפייסו, ומשמע שאם נתפייס בלבו חשיב מחילה. וכן ברש״י [יומא פז ע״א ד״ה הכי קאמר] ״והכי קאמר אם יחטא איש לחבירו **וריצהו**, האלוקים ימחול לו״ ומשמע שכל שריצהו זוכה למחילה וכן משמע בעובדא דרב יוסף ורבא בנדרים נה: [ראה לעיל הע׳ 14].
וכן הר״מ [תשובה ב,ט] כתב ״אבל עבירות שבין אדם לחבירו וכו׳ אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו **וירצהו**״ הרי שתלה את המחילה בריצוי לבדו, וכן השו״ע או״ח סי׳ תרו ס״א כתב ״עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ״פ מכפר עד **שיפייסנו**״, והמשיך השו״ע באופן הפיוס [ג״פ בפני ג׳ בנ״א] ״ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים אינו זקוק לו״ משמע שהכל תלוי בפיוס וכל שנתפייס הויא כפרה, וכן משמע ברמ״א שהוסיף על השו״ע ״מיהו יאמר אח״כ לפני עשרה שבקש ממנו מחילה וכו׳ והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול״ ומשמע שהמחילה שהזכיר הרמ״א היא היא הפיוס שהזכיר השו״ע והכל דבר אחד שכל שנתפייס לגמרי חשיב מחילה. וכן מוכח בביה״ל [ריש סי׳ תרו] שכתב [על דברי השו״ע **שצריך לפייסו** ג״פ בפני ג׳ בנ״א] ״מלשון הטור והשו״ע משמע שתכף בפעם ראשון **שמבקש מחילה** יביא עמו שלשה בנ״א״, והיינו שהמחילה שכתב הביה״ל היא הפיוס שכתב השו״ע ומשמע דכל שנתפייס הנפגע הרי היא מחילה.

[22] וכנ״ל [הערה 21] דכיון שמהות המחילה היא התפייסות וריצוי הנפגע גם קטן שייך בזה, ובאמת אף להצד שיש במחילה גם כעין זכות ממון יש מקום גדול לומר שקטן יכול למחול עליה, דכבר כתבו התוס׳ [בב״ב קמג: ד״ה ואם] שכשאין הקטן מפסיד ולא בא בידו הרווח שפיר יכול למחול [והיינו דשאני דעת קטן משוטה, דלקטן יש דעת (שעליה עומד כל דין חינוך) אלא רק שאיננה דעת גמורה ליצור קנין או להעביר בעלות ולכן כשאין הקטן מפסיד ולא בא בידו הרווח שפיר יכול למחול. ולתוס׳ כתובות (קז: ד״ה קטנה בתי׳ א׳) אף כשמפסיד בדברים קטנים מהני מחילתו] וה״ה בנידו״ד שאינו נוגע לממון.
ועוד יש לצרף דעת הגר״א [חו״מ רלה ס״ק ט] דמה שאמרו יתמי לאו בני מחילה היינו דווקא בדבר שלשאר בנ״א מסתמא הוי מחילה אזי בקטנים לא מהני בסתמא אבל אם מחלו בפירוש מהני מחילתם, ולפי״ז ה״ה בנידו״ד דאם הקטן ימחול בפרוש יועיל [וכן השיב הגר״ח קניבסקי שליט״א, הובא בחוברת המאור תשע״א עמ׳ ל׳].
ובמשפטי התורה [סימן מא בענין לא תלין פעולת שכיר הערה 4] הוסיף שכך הוא מנהג העולם שכשפגעו או ציערו קטן מבקשים ממנו מחילה באותו הזמן ולא מחכים לבקש ממנו מחילה כשיגדל, ואע״פ שישנו סיפור שהקה״י זצ״ל ביקש מחילה מילד כשנעשה בר מצוה הוא רק ממידת חסידות עכ״ד.

ומ״מ הרוצה להחמיר ולחוש לצד שיש במחילה גם כעין זכות ממונית יבקש מהנפגע שימחול לו בפה מלא, וכן גבי קטן יבקש מחילתו וכשיגדל יחמיר לבקשו בשנית.

פיוס ומחילה

צילומי מקורות

בבא קמא צב.

ראש"
מהרשא
ב"ח
ולקוט מפרשים
ר"ץ
תוספתא ב"ק
ירושלמי ב"ק

יומא פה-פז

ראש
מהרשא
ולקוט מפרשים
ר"ץ
מרדכי

תענית טז.

עירובין סה.

ר"ה יז. - עלבוני מחול...

רמב"ם הל' תשובה
הל' חובל ומזיק
ספר הליקוטים
ספר המפתח

טור א"ח תרו-ז
חו"מ תכ"ב

שו"ע א"ח תרו-ז
חו"מ תכב

יכול אפי' משלה בדמים. נקוטה יומר מפירות יהא קרק קומס לו: ת"ל רק. מיעט הקלמה: מקוריהו. מקור שלהן ושיקרן (ג) ל"ת הפה לי קול שהוא רך לאכול וגדל קציר שרשיו כלומר כלה שיקרס מפני שמפקיד ומאכל מה הקול: נופצי קני דיקלי. מדמי היין יכולין לעט לקנות קרקעות ולילו דקלי לא קני גופיה אין שמחן שוה מאה לנדר מופע: מרגני אנים שהוא נותן לו בה. קממת היה ולא ר' עקיבא קאמר לה: על מנת לפטור. פנמ' מפרש לה: גמ' כל אלו שאמרו. קלא מנה ומתמים וד' מחות דמי טרפת הן: אבל צער. שדומג על צערו מיט נממל לו: שהיה לו ללמוד. דרך מרן ולא למד מדקאמר ליה רחמנא נפיק הוא למשמע מן ממון בצריך ולאו מאי ליהנו:

יכול אפילו מעולה בדמים ת"ל רק שמואל אייתי לה אריסיה תמרי אכיל טעים בהו מעמא דאמרא א"ל מאי האי א"ל ביני גופני קיימי אמר מכחשי בחמרא כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו: רב חסדא חזא תאלי בי גופני אמר ליה לאריסיה עקרינהו גופני קני דקלי דקלי לא קני גופני:

מתני' אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת וגו' ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו' האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חיב ע"מ לפטור חיב קרע את כסותי שבר את כדי חיב ע"מ לפטור פטור עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור חיב בין בגופו בין בממונו: גמ' ת"ר כל אלו שאמרו דמי ברשתו אבל צערו אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך דאשת נביא בעי אהדורי אשת אחר לא בעי אהדורי אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן השב אשת האיש מכל מקום ודקא אמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא נביא הוא וכבר לימד אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא אחותך היא מכאן לבן נח שנצרך שהיה לו ללמוד ולא למד: כי עצר עצר ה' אמר ר' אלעזר שתי עצירות הללו למה אחת באיש שכבת זרע שתים באשה שכבת זרע ולידה במתניתא תנא שתים באיש שכבת זרע וקטנים שלשה באשה שכבת זרע ולידה רבינא אמר שלש באיש שכבת זרע וקטנים ופי טבעת ארבעה באשה שכבת זרע ולידה וקטנים ופי טבעת: בעד כל רחם אמרי דבי ר' ינאי אפילו תרנגולת של בית אבימלך לא המילה ביצתה א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה דכתיב וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו [וגו'] וכתיב וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו' כאשר אמר אברהם אל אבימלך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא א"ל דכתיב למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם ה' אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי אמר ליה רבא לרבה בר מרי כתיב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים מאן נינהו חמשה א"ל הכי א"ר יוחנן אותן שהוכפלו בשמות יהודה נמי איכפולי מיכפל אמר ליה למילתיה הוא דאיכפל דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר ואת ליהודה כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שבא משה ובקש רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה (ו) מיד שמע ה' קול יהודה ואל איבריה לשפא לא הוו קא מסקי למתיבתא דרקיעא ואל עמו תביאנו לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן ולמשקל ומיטרח בהדי רבנן ידיו רב לו לא הוה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא ועזר מצריו תהיה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בתר עניא אולא עניותא אמר ליה דתנן עשירים מביאין בכורים בקלתות של זהב ושל כסף וענים בסלי נצרים של ערבה קלופה הסלים והבכורים נותנים לכהנים ואנא אמינא מהכא

ומטמא

מגולגלין. עצמות כל הטמאים יהא מגולגלים ומטמא כמדבר חבו שאמר יוסף לפניו [שמות יג] והעלתם [שם] עצמותי מזה מחכם עם עצמותיכם [שמות יג:]. היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון. ושנו: לפום צערתו. פירש קיימת בעבר ומעמיד [בראשית נב:]. עצמות כל הטמאים טעל ממגילים וחוא שאמר יוסף והעליתם חת מחכם [שמות יג] עם עצמותיהם וחוא עצמות כל הטמאים שנלקו מפני שנתגאו ונתגברו על ממיין לך כל הטמאים [בראשית מג] ספר לעולם כמו ומסכת נפקא לן [מכות דף יג:] (ילדיו על מנת לירש ירושה). מי גרם לראובן שיודה. משמעה יוסף לפניו. יהודה. שכולה בשמעה ממר [בראשית מט, ב]. יחי ראובן ואחת ליהודה. שאף יהודה נלפום מפני שעמדים הודו על קלקול שעבדה [מכות יג] שנאמר אשר אמרו יגידו ונו' ולא נאבד ונו' ולא עבר זו בכורה [פיוט מן] ושנה פיוטו ושמעו כל מ' שנה שניו יהודה נמנדר ויו עצמות יהודה שקבל עליו שנאמר ומשמלי לפני כל חיים [בראשית מד] אמר משה מי גרם לראובן שיודה יהודה וכו' [דברים לג, ז]. אין לך בברכה כל השבטים מפטיא חפא פרק מו [שופה יז:]. מה ראה לפתוח לראובן ומה ראה לחתום בראובן יהודה שלמען חתם ליהודה אלא לפי שיהו עצמות כל השבטים שלהן קיים ויהודה מגולגלין אמר לפניו יהודה מי יפי לראובן לומר לפניו שלהן קיימת ושלנו אין קיימת יהודה חתם פניהם ליהודה שכשם שמגולגלין עצמות יהודה כך עצמות כל השבטים מגולגלין [שם] ועצמותיו מוכנות ומזומנות לו כל חיים [בראשית מג] ספר לעולם כמו ומסכת נפקא לן [מכות דף יג:] (ילדיו על מנת לירש ירושה). מי גרם לראובן שיודה. יהודה. שכולה בשמעה ממר [בראשית מט, ב]. יחי ראובן ואחת ליהודה. שאף יהודה נלפום מפני שעמדים הודו על קלקול שעבדה [מכות יג] שנאמר אשר אמרו יגידו ונו' ולא נאבד ונו' ולא עבר זו בכורה [פיוט מן] ושנה פיוטו ושמעו כל מ' שנה שניו יהודה נמנדר ויו עצמות יהודה שקבל עליו שנאמר ומשמלי לפני כל חיים [בראשית מד] אמר משה מי גרם לראובן שיודה יהודה וכו' [דברים לג, ז]. אין לך בברכה כל השבטים מפטיא חפא פרק מו [שופה יז:]. מה ראה לפתוח לראובן ומה ראה לחתום בראובן יהודה שלמען חתם ליהודה אלא לפי שיהו עצמות כל השבטים שלהן קיים ויהודה מגולגלין אמר לפניו יהודה מי יפי לראובן לומר לפניו שלהן קיימת ושלנו אין קיימת יהודה חתם פניהם ליהודה שכשם

וכן היה מקורא בירושלמי ומדרש דר' אמעמוא כשאמר יהודה נדקה ממני עמד לפניו ואמר בלבבי יומי ומכבודי יומי [בראשית מט, ב]. על אבריה לשפא. נכנסו עצמותיו למקום מיטרא מעמד כמו דפק מדומעים [מולין דף מג:]. (שפא מלשון"ס דומל [מכות שם]. לשפא ולילן עם פלר המפעים. ולפשקל ומיטרח. ליפא ולילן. ידיו רב לו. יהא לו נמנון בריב ויהי ולפלגא לכתיב ידיו לשון מלאמה הוא מלאמה של מורא [מושה שם]. יפי כו כח בריב ויש לפשפש עד שמניעו [מכות שם]. אליבא דהלכתא. לא היה אומה לומר דבר המתקבל [מושה שם].

מפורות הש"ם עם הוספות

ס) ע"ין תוס' ב"ב כו. ד"ה אנא, ג) לעיל כו. ג) [עי' מוס' נעיין פד: ד"ה ומיפוק, כמובות ט. ד"ה מרע, ד) ע"ין תוס' כתובות לט: ד"ה קרע, ה) מכות טו:, ו) מכות יג: ע"ש], ז) [פיוט ו: ע"ש], ז) ב"ב קנד: [מולין קט:] ערכין כב. ס) כמובות פ"ב מ"ח, ע) מדרש רבה שמות פרשה ושבר, כ) ילקו"ש שם, כ) סוטה יב., ל) ורשב"ם יז, מ) ע"ין תוס' ד"ה אע"פ אלא, נ) צה ד, ס) ע"ין ב"ר פר' יט מדרש משלי א פסיקתא ורר"כ פיסקא כה.

הגהות הב"ח

(ס) גמ' לרפוק ליהודה יהודה שמע ל"ל ומיבעי מיל נמחק: (ב) רש"י ד"ה מקוריהו מקור שלהן ושיקרן כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ל"א הבא לי וכו' שרשיו ונאכל פא הקול ע"ל:

הגהות וציונים

ס) בכח"י עד שיבקש ממנו מחילה] ג) נ"א הוא מפך למד אכסנאי כר' (כ"ה הגירסא בכמות רש"ש): ג) נ"א על (גליון) כ"ה בכח"י: ד) יש להוסיף ליה (כ"ש, וכ"ה באגדות התלמוד ובכח"י): ס) בכהב"ם הישנים ומיפורה (וכן עיקר לשון שקיל וטרי, ד"ס אות ל): ו) [ציל הביאתיה] (גליון): ז) במסכת מכות נידוי על תנאי צריך הפרה כצ"ל) (גליון): ס) יש למחוק תיבת "דפירי" ור"ל דדיקלי מתקיימין (רש"ש):

תורה אור השלם

א) וְעַתָּה הָשֵׁב אֶשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדֶךָ וֶחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: [בראשית כ, ז]

ב) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַתֵּלַדְנָה: [בראשית כ, יז]

ג) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג: [בראשית כ, ד]

הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא גַּם הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֹם לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת: [בראשית כ, ה]

ד) כִּי עָצֹר עָצַר יְיָ בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם: [בראשית כ, יח]

ה) וַיְיָ שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ וַיְיָ נָסַף אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנֶה: [איוב מב, י]

ו) וַיְיָ פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְיָ לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: [בראשית כא, א] ז) לָמָּה תְרִיבוּ אֵלָי כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם יְיָ: [ישעיה ב, כט] ח) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה מְאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי: [שמות טז, כח] ט) וּמִקְצָה אֶחָיו לָקַח חֲמֻשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַּרְעֹה: [בראשית מז, ב] י) יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר: [דברים לג, ו]

כ) וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: [דברים לג, ז]

עין משפט נר מצוה

קד א מיי' פ"ו מהל' מלוה ולוה הלכה ה סמג עשין רכט:

קה ב מיי' פ"ה מהל' מוכר ומקח הלכה ה ופ"ו מהל' מלוה הלכה ה סמג עשין ע טושו"ע ח"מ סי' מכ סעיף ג:

קו ג מיי' שם הלכה י וסי"ז מהלכות דעות הלכה ו טושו"ע ח"מ סי' רכ סעיף ג:

קז ד ה מיי' פ"ה מהל' מוכר ומקח הלכה ה סמג עשין ע טושו"ע ח"מ סי' מכ סעיף ג:

קח ו ז מיי' שם סמג שם טושו"ע ח"מ סי' שם סעיף ב:

קט ח מיי' שם הלכה יב סמג שם טושו"ע שם סעיף ב:

קי ט מיי' פ"י מהלכות מלכים הלכה ו סמג עשין קלט:

לעזרי רש"י

אשלוי"ש שדרנ"א. פירוש פרק (של פנס) (פיין רש"י מכות דף י ע"ב ד"ה על מיצרים) שפת דף קמו ע"א ד"ה נפרקה):

ליקוטי רש"י

[ההגהלה בדף צא:]

ומקצה אחיו. מן המפומים שהיה נגרוה שפין נראים נפרים שפם לילה פומם נפרים ענפה פומם פנפי מלמעלה. פומן לילה שם לפוף שמעון לי יפקבר ויכמיך. פומן שלא כפל מפה שמעה ממר ה' קול יהודה ונבל ממר ביין מרפיך גד ולגפמלי ממר נפפלי ולין ממר דן וכן נפטלי וכן לפפר זה נפין בראשים ריפה שיפיל פנים ה"י. פפל בפנים שלא שפיפה נפפל פ

[דף צא ע"ב - צג ע"ב]

מנוה. למימי ושפך מים דמו וכפהו בעפר מי שפתך [יכפה ומעשה בחמד שפתך] וקדם מבירו וכפה ומיטו רבן (שמעון בן) גמליאל ליתן לו עשרה זהובים. מיכף מתן דמחר הם דמיטו רבן גמליאל בהזמים קנסם הוא ולא גמרינן מיניה לדינין אחרינין. וכי מעיינת ביה בגמרא לא מצאתם להמי קברת. דמי פלקא דעתך [כ] קנסם הוי ולא ילפינן מינה אמתי גמר מינה רב להא דתניא ונתיעתי קלנא אתה אומרת לי לקולנו פטור דשמעת מינה טעמא דאמר הכי הא לא אמר מיב. [ל] אלא לאו דינא הוא וגמרינן מיניה. ועוד מי לאו דינא הוא מה שיך הכא למיקנסיה גברא למזה קא מיכוין ומאן ניקוס ויקנסיה. ועוד דבפרק כיצד הדם (דף פז.) מיבעיא ליה מהך דרבן (שמעון בן) גמליאל שכר מזוה אי שכר ברכה למע"מ לכות בו ברכה:

אמר רב דיקלא דטעין קבא מאור למיקלייה. מימיי כמה יהא בזיא ולא יקללנו רובא. שמי יזיא דמזיי. וכן לכל [לילן] לפי מזיטו וגפן דטעין כל דהו מאור לקוזו. אמר [כ] רב לא שכיב שיבתא בר אלא דקן מחמת אלא זמניה. אמר רבינא אם היה מעולה בדמים מוכר. תנ"ה רק עץ מאר מדא זה לילן מאכל. כי לא עץ מאכל זה לילן קרק ומאמר שמופנו לרבות כל דבר מה תלמוד לומר כי לא עץ מאכל. להקדש קרק למאכל. [דף צב ע"א] יכול אפילו מעולה בדמים. תלמוד לומר רק. שמואל אייתי ליה מריפיה אמרי. טעם אהן טעמא דאמרת אמר ליה מאי הא. אמר ליה בירי גופי קייטי. אמר ליה מכאבי באמרת כולי האי. למאר אייתי לי מקוריאה. רב אסקא אזא בירי גופי אמר ליה לאריפיה זיל עקריהו. גופי קו דיקלי דיקלי לא קו גופי. וכן אם היה צריך למקומו נראה למוכר:

מז תנו רבנן כל אלו שאמרו דמי טשתו. אבל נערו שמלטער על טשתו אפילו הכיא כל מילי נטיות אילו ונמכל לו עד שיקבל ממנו [ם] שנאמר השב [הגה"ה מכת"י] לאחיך וגו'. מנין אלא יהא המוכל מכורי. שנאמר ויתפלל מברהם ו):

כל המבקש רחמים על מבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה מהלה לכתיב וה' פקד את שרה כאשר אמר מברהם למצילך וכתיב וה' את שטת איוב בהתפללו בעד רעהו:

יז [דף צב ע"ב] **מנא** הך מילתא דאמרי אינשי קריא לחברך ולא ענייך רמי גודא ושדי עילויה. לכתיב ישן בהרתיך ולא בהרת לא מטהרי עור. מכאן אמרו חכמים פלטתי ז"ל רחמן שים לו מציעה על שמעון ומכרע לטוב עמו לדין שרשאי להמיטו לעכילות של נכריס כדי להוציא את אלו מחמת ידו:

[דף צג ע"א] **אמר** רבי אינן המוכר דין על מבירו הוא נענש מהלה שנאמר ותאמר שרי אל מברם הנני עליך וכתיב ויצא מברהם לקבור לשרה ולכבותה. והני מילי [נ] למית ליה דינא בארעא. אמר ר' יצחק אוי לו לאדם הרי הוא כמיגו במקום מזקה ולא אמרינן וכתב ז"ל וכן מפורש בירושלמי. הר"ן: [כ] קנסא הוי. כלומר לעולם אומה שעה אבל הא ודאי ליתא אלא גמרי והן קנסות שכך מלוה ומדכתיבי בה למיטי ש"מ אלא קנס אלא דמי שכרו שהזיקו מקריא ושוד דקאמר למאי ג"מ כו' והא לא ג"מ אלא גמרינן מיניה אלא שמע מינה דדינא הוא וגמרינן מיניה: [ל] **אלא** לאו דינא הוא וגמרינן מיניה. ופ"ה פשה רבינו בפ' כיצד הדם לתין גופין זמן הזה שעמא משום שתין פ מפרון ים כ"ל הר"ן שם והרי"ף כתבה לומר דתי תשה לא מפקינן מיניה שכך הדין בכל דיני קנסות: [מ] **שנאמר** השב אשת האיש וגו' ויתפלל בעדך. וממילא שיבקש ממנו שימחול לו דהיכי ס"ד שיבקש ממנו שיתפלל בעדו ולא יקדים לבקש ממנו שימחול לו ומהכתיב הקב"ה שיבקש בן ש"מ דבלאו הכי אין נמחל לו:

[נ] דאית ליה דינא בארעא. ומימי מברהם היה ד"ל של שם קיים. תוס': [ם] ודומה

קיצור פסקי הרא"ש

מז המוכל מבירו מע"פ שנותן לו כל מחשה דבריס ומה שנלטער על טשתו אינו נמחל לו עד שיפייסנו. ולא יהא המוכל מכורי. המבקש רחמים על מבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה מהלה: יז לאותן שים לו מציעה על שמעון והוא מבקש לבוא עמו לדין יכול להמילו לפני דייני עכו"ם. המוכר דין על מבירו [ם] הוא נענש מהלה. לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפים: יח האומר קמץ עיני קבא עיני תיב. אמר הלה ע"מ לפטור והשיב הן אע"פ שדומה קבא ניטותא מפממא בחמיה קאמר ותיב. שבור כדי קרע בקומי תיב. אמר הלה ע"מ לפטור והשיב לאו אע"פ שדומה בניטותא מפממא בחמיה קאמר ותיב. אבל כן לאיש פלוני על מנת לפטור תיב. הלי דדרשינן לשמור ולא לקרוע מיירי שבשת לידו בחורת קריעה. רב יוסף הפקיד מעות של אדם אחד אפקידה רב יוסף ומיבעי. ג"ל אבי והמינין לשמור ולא לאבד לשמור ולא לקרוע לשמור ולא לחלק לעניים. אמר רבא לא קשיא הא לאחת אחרת קריעה והא לאחת לידה אחרת שמירה. ההוא מרגוני לדקה לאמיי לפומבדיתא אפקידה רב יוסף ומיבעי. ג"ל אבי והמינין לשמור ולא לאבד לשמור ולא לקרוע לשמור ולא לחלק לעניים. אמר רבא לא קשיא הא לאחת אחרת קריעה והא לאחת לידה אחרת שמירה. ההוא מרגוני לדקה לאמיי לפומבדיתא מיקן קן להו והוי כאילו הפקיד כל אחד קנצמו בידו:

פלפולא חריפתא

מז המוכל מבירו מע"פ שנותן לו כל מחשה דבריס ומה שנלטער על טשתו אינו נמחל לו עד שיפייסנו. ולא יהא המוכל מכורי. המבקש רחמים על מבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה מהלה: יז לאותן שים לו מציעה על שמעון והוא מבקש לבוא עמו לדין יכול להמילו לפני דייני עכו"ם. המוכר דין על מבירו [ם] הוא נענש מהלה. לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפים: יח האומר קמץ עיני קבא עיני תיב. אמר הלה ע"מ לפטור והשיב הן אע"פ שדומה קבא ניטותא מפממא בחמיה קאמר ותיב. שבור כדי קרע בקומי תיב. אמר הלה ע"מ לפטור והשיב לאו אע"פ שדומה בניטותא מפממא בחמיה קאמר ותיב. אבל כן לאיש פלוני על מנת לפטור תיב. הלי דדרשינן לשמור ולא לקרוע מיירי שבשת לידו בחורת קריעה. רב יוסף הפקיד מעות של אדם אחד אפקידה רב יוסף ומיבעי. ג"ל אבי והמינין לשמור ולא לאבד לשמור ולא לקרוע לשמור ולא לחלק לעניים. אמר רבא לא קשיא הא לאחת אחרת קריעה והא לאחת לידה אחרת שמירה. ההוא מרגוני לדקה לאמיי לפומבדיתא מיקן קן להו והוי כאילו הפקיד כל אחד קנצמו בידו:

פלפולא חריפתא

[ם] **הוא** נענש תחלה. ה"ל לכתוב הה"מ למית ליה דינא בארעא:

פ"ם [א] ה"ג קציצותא או כשורי. ועי' בפי' ר': [ב] אותה ברכה הוי ניאוף. ברכה הוא למיכל למ"ם לו ליהנות בלא ברכה בלא שהיא ניתן כך מפרש הפניס בפ"ג שלכלו ועי' מה שכתבתי שם בס"ד:

סליק פירקא

הגוזל עצים פרק תשיעי א הגוזל עצים ושיפן בס נשתנה שמם משמם הקפוי כגון דעבידנהו טבלמי או [א] קילוחתא או כשורי לבתי או לפ"ע שדומה ניטותא מפממא בחמיה קאמר ותיב. אבל כן לאיש פלוני על מנת לפטור תיב. הלי דדרשינן לשמור ולא לקרוע מיירי שבשת לידו בחורת קריעה. רב יוסף הפקיד מעות של אדם אחד אפקידה רב יוסף ומיבעי. ג"ל אבי והמינין לשמור ולא לאבד לשמור ולא לקרוע לשמור ולא לחלק לעניים. אמר רבא לא קשיא הא לאחת אחרת קריעה והא לאחת לידה אחרת שמירה. ההוא מרגוני לדקה לאמיי לפומבדיתא מיקן קן להו והוי כאילו הפקיד כל אחד קנצמו בידו:

סליק פירקא

הגוזל עצים פרק תשיעי א הגוזל עצים ושיפן בס נשתנה שמם משמם הקפוי כגון דעבידנהו טבלמי או [א] קילוחתא או כשורי קינינהו בשינוי ומשלם דמים כשעת הגזלה. גזל עצים משופין ועשאן כלים לא קנינהו בשינוי המוכר לא הוי שינוי. גזל אבנים וסתתן אמר ולבנו כגון לבבייה בבריו פשתן וטכלו כגון וקנה קנה. גזל שלא מתוך ומשנה לשם ושפשה והפרים ממנה שלא וכרך עליה [ב] מומה מרכה הוי שינוי שע"ג דקנה בשנוי:

שדה צופים

דף צב ע"ב וכולן שת במלח שחורית וקיתון מים מבטלן. הרמ"ם בפרקות פ"ו מי' כ"ט: דף צג ע"א ההוא ארנקי דצדקה דאתי לפומבדיתא. הרמ"ם בפהלכות פ"ו מי' כ"ד:

קובץ מפרשים

ל) תוס' [גליון]: מ) תוס' [גליון]

ע"ב בד"ה כגון שראוה כו' דה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה כו' עכ"ל. וכלומר כיוס דהיינו נעלמת דנין ע"פ לעיתס לפ שייך היס עדות שמין אתה יכול להזימה דאין כאן עדות כלל וק"ל:

דף צא ע"א בד"ה לא משום דאמרינן כו' אפילו כנגד עינו ואזנו נמי אם אחזו כו' עכ"ל. למאי דנעני למימר נמי דטעמא משום דיש מומדנא לנזקין נמי יש להקשות כן אמאי לפ אמי אפילו כנגד עינו ואזנו אס אחזו אלא דהשתא אכתי לפ ידע הך נריעתא דאחזו ומירעו דמיב והוה קבר נאחזו לגיכא מומדנא לנזקין ודו"ק סה):

בד"ה חמשה דברים כו' וכן מוכיח בתוס' מדתני אמדוהו כו' עכ"ל. כלומר ור"ל דכן מוכיח נעל התוספות מדאמי נשמעתין אמדוהו והיה אמנונה כו' דמשמע לענין ריפוי קמיירי וק"ל סט):

ע"ב בד"ה אלא תנאי היא כו' והשתא ניחא כו' מאן תנא דאתניתין דאמר אליבא דרבי עקיבא כו' עכ"ל. אבל אי הוה קאי אאי אינוע לעיל כאן אאבליה כאן בנזקין ולא הוו אלי אמי אליבא דר' עקיבא לפ ה"ל למינני מאן אנא דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו דהא ואאי ר' עקיבא הוא וק"ל:

בד"ה וחייבו ר"ג כו' ועוד פטרו ר"ת משום שיענה אמן כו' עכ"ל. ואין להקשות השתא נמי ר"ג אמה מיטו ליתן י' זהובים ולא פטרו אה"ע דיל למיני מכרך נלאחב בשעת ריפוי הדס אשל"כ נקורא אמורה:

ח"א דף צא ע"ב גמ' לא שכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאיתא כו'. על פי הדברים האלה יש לפרש ענין הנאב שהשיב את מוה לאכול אפרי עץ הגן ומיהא לאו אמה נאמרו ע) אף כי אמר אלהים לפ תאכלו אכל עץ הגן ולא אמר אכל פרי עץ הגן ועל פי מ"ש עא) עץ שאכל אדם הראשון אחרוב היה ואמרינן פרק לולב הגזול עב) לאחרוב טעם פריו ועלו שוה ח"ש הנאב אף כי אמר אלהים לפ אאכלו היינו אכל עץ הגן דהיינו עץ האחרוב ואאמר האשה וגו' ואפרי העץ אשר אאוך הגן וגו' עג) שאף על הפרי הזהיר אומנו ואאמר הנאב אל האשה לפ אות אאומנו עד) על אכילת הפרי רק על אכילת העץ אטעם דקץ אילן בלא זמנו כו' ודו"ק:

דף צב ע"א בפרש"י בד"ה אבל צער שדואג על בושתו כו' עכ"ל. לענין אל האבלה גופה כאר פרע לו בכלל ה' דבריס שאשלם לו וק"ל:

ח"א דף צב ע"א גמ' כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל צערו כו'. לפרש"י צער שדואג על טשתו אכל צער אל אבלה הוא אאוך האשה דבריס וצער דנקט הכא דומיא דאבריסה דאיירי אלא היה אס רק צער אל טשת וכן אלאחי נקנא טוסאות טוב מ"מ אי אכ"ג אין אאכפיר אן צער אל טשת עד שיפייסנו כו' וק"ל:

עד שיבקש אאנו שנאאר השב אשת וגו'. הוילאו אאכאוב הזה נקנא האשילה כי אהאלאו שיאאר הקב"ה לאבריסה שיאפיל נעד אאילך אבל אאר זה לאאילך שיפייס לאבריסה עד שיאאול לו ויאפלל נעדו וכן נאאר עה) ויקא אאילך לאן וגו' ויאפלל ובפרש"י סס:

אנין שאם לא אחל לו שהוא אכזרי שנאאר ויאפלל וגו'. שאאצא לאבריסה האאילה לו לאאד אאאנות כאר"ש ס' האגיע עו) כל האראס על הבריות אידוע שהוא אארעו על אבריסה אכיו:

ראשת נביא בעי אהדורי כו'. אלאא נאאני נפאי הוא ויבא האילוי זה אאדוש כה נאידושי אכות פ"ג עז) ע"ש:

ב' עצידות הללו כו'. ופירש רש"י נאומש עח) לפי אדרש זה וילדו כאר"ש ואארווחו כי נעד כל רחס כנגד כל פאח עכ"ל ולא רחס ולידה אאש ועיין זה בדברי הראב"ן והרא"ש ואין כאן להאריך אך האאימה לדבריהס שלא זכרו קונגיא להכא דבהלים דריש לרשת עצירת שאר נקבים אכפל העצירה ולא אלאון וילדו כאר"ש הרא"ש וע"ש:

והוא צריך לאותו דבר הוא נענה כו'. למדו לומר כן אאמה שאאר הכאוב עט) ואאמר ה' אל אליפז וגו' וארה אפי בך וכאי וגו' שהיו רואין ליאורין שהיו נאיוב כדרך שאארו פ) האוצד נבריס לוקה נגופו ואדבלה אח שטת איוב נאפלתו נעד רעהו אאש שהוא נענה נאפלתו נעדס ואדבאיב ואא ולא כאיב והציב אאש שהוא אל כבר אאילה לריעיו פ"ג נהאפללו אאש אל קודס שהיה נענה על ריעיו:

ואי"ש כאשר אאר על אבימלך. כאנו האוס' לפי שהיה אאר הראשון אה שכאנו פ"ק דל"ה פא) שאבריסה נימול ביה"כ ואאר כך ביוס ג' נפי האלאכים נאבר אאה שהיה ושפיר אציין לאוקאש דפקידת שרה בר"ה היה בהריון ואאש נאבר אאה אאחר זה והרא"ש פב) שכאנו ויש לאאוה שכבר ביאר האש לפ שייך ביה שאאר אאילך ואבשורה היה א

וכו', מי נמי הוה ליה למימר בסיפא סוטרו טתן לו שמי מיום וכו' משמע דמטה לטרה דיני ממונות [ומשום הכי] (ומה ש)פי' רש"י למאי דמתרץ כגון שרגלו גלילה ר' יהודה נשיאה כרבי טרפון סבירא ליה, אבל התוס' מפרשים דלר"ע בדיני נפשות דוקא אין עד הרואה נעשה דיין, אבל בדיני ממונות מודה לרבי טרפון דעד הרואה נעשה דיין, אבל עד המעיד לכולי עלמא אין עד נעשה דיין אפילו בדיני ממונות. וי"ל דמסוגיא דפרק ב' לכתובות (כה:) דקאמר דכדרכן עד המעיד נעשה דיין, מכלל דכדלוריתא עד המעיד אין נעשה דיין אפילו בדיני ממונות, ופי"ל דכיון דהם דעד המעיד אין נעשה דיין נפקא לן משום דכעין עדות שאמה יכול להזימה כיס מפרשים, אי נמי מועמדו שני הפנסים כפירוש רשב"ם, אי נמי מפיוס הגמולו כפירוש ר"י, מכולהו הני טעמא מוכח דאפ בדיני ממונות אינו נעשה דיין דכדיני ממונות נמי כעין עדות שאמה יכול להזימה ומכי תרי קראי בדיני ממונות כתיב:

דף צא ע"א גמ' תא שמע הכהו על עינו. נראה דכריתות לא הוה קשיא ליה מהכי לחלק בין מזקי ממון דלא כעין מומדנא למזקי גוף דכעין מומדנא, אלא למאי דקמבעיא ליה אי מומד למזקן וכו' מי ממרינן לקטלא וכו' דלמאי דכתיב מילתא [דלמ] בקטלא קמבעיא ליה בין מזקי ממון בין מזקי גוף קפשיט ליה דכמזקי ממון לא בעי מומדנא ומזקי גוף כעין מומדנא:

לא משום דאמרינן הוא ניהו דאבעית נפשיה כדתניא וכו'. וא"ת מה כן נפשוט מיפכא דמין מומדין למזקין כדתניא המבעית וכו'. וי"ל דסבירא ליה כריב"ח דהכהו על עינו משמע פשוטו דיש מומדנא לניזקין מדמני על עינו כמו שהקשו התוס' ול"ל מהכהו בריתות ליכא למיפשט מידי, אבל מכך בריב"ח דשמעון התימני דכולהו בני מדרשא סבירא להו דהיש מומדנא לניזקין:

תא שמע חמשה דברים וכו'. וא"ת מאי קס"ד למיפשט מהך בריתא פשיטא דלממון גברא לא קמבעיא ליה וכדתנן ריש פירקין. וי"ל דכמתניתין דלא תנן מומד בריפוי אלא כי תנן ריפוי היכהו חייב לרפואתו וכו' שפיר מיכא לפרש דלא כמתניתין אפשא, אבל הכא דמני מומד גם בריפוי קס"ד דלממון אפילו קאמר דאל"כ ליכא מומד בריפוי, ומהדרינן דבריפוי נמי בעין למימר גברא כמה מקנ מכה וכו':

וגהוי כי ביישו בדברים. קס"ד דכיון דנכי מלמיד מכם קנסינן ליה ליטרף דהכהו אין נכרא לליסטור (לגמרי) [לגמרי] נגבי מיה ממרי, ומהדרינן דאמת מומרת לפטור לגמרי. ומכאן שמעינן דכשנגד נמי חייב כמלמיד מכם וכי מיתת בנדרים (סו:), ופ"ג דלא קנסינן ליה ליטרף דהכהו אלא היכא דאפקיר ליה כדאיתא בירושלמי (פ"ח ה"ו) דמשמע דוקא פוטפ ואפקירוהו אבל כיוס בעלמא לא, מיהו חייב קצת לפי רמות:

פיני ב"ד אבל לא מיפטר לגמרי:

והאמר ר' חנינא אין נותנין זמן לחבלות. תימה דהא מתניתין קתני הוא. וי"ל דמדקאמר ר' חנינא לאו דוקא אלא אפילו בשאר חבלות נמי אין נותנין זמן אלא כשהוא מזומן בידו ואפילו בשאר חבלות נמי אין נותנין זמן אלא כשהוא מזומן בידו בשעת חבלה אבל בשעת גרירת נזיקין זמן:

והא מתני' בבושת וכו'. נראה דאבל מ"מ גרסינן דמתניתין בשעת הוא לא נקט ר"ש המוכל אלא לפיימנא בעלמא כי היכי דנקט הקונן נטיעותיו לפיימנא בעלמא, אבל למאי דמשני הכא דאבלה דכריתת אבלה בשעת קטמר אם כן מתניתין דכשעת הוא, כלומר מד מעשה לחומה אשה לגבי בשעת הוא הוה ולא כ' מעשים ס' בשעת מידך אבלה, ואם כן קשיא דמתניתין קתני (דהשתא) [דמכאן] ר"ש היה מחבלה ולא בשעת וברייתא קתני מיפכא דמכאן בשעת ולא מבעיא ליה, ומשני הכי קאמר לא מבעיא וכו' ומתניתין קתני מד מעשה ובריתא מי מידך תשובה אבל ר"ש ולא הקשה שמי משעות לא מבעיא וכו':

ר"ש' בד"ה כגון שברח בעליו ואין חבין לו לאדם שלא בפניו עכ"ל. נראה דכל זה פי' רש"י לפי מה שהכין המקשה דפריך מי סרם וכו', אבל לפי האמת דמיירי דקטל סהדי וברח לא הוי בעמת אשום למין מכן לו לאדם וכו' דכיון דקטל סהדי והדר ברח בפניו הוא, אלא כיון דברח אין לו ממה לשלם וכו' אפ"ה היה בפניו היה מחויב לעבד עבדה או ליממכר לשירו' כדי לשלם:

בד"ה תיש לא גרסינן נזק צער ובושת. נראה דלעולו לומר למיל דגרסי הכי מומדין מומו מזק צער ובושת ומוכיח לו מיד ריפוי ושבת עד שיתרפא וכו', דלפי גירסתו זו משמע דריפוי ושבת אין מומדין מומו אלא טוען לו בכל יום ויום ריפוי ושבת עד שיתרפא, והא ליתא דהא מדאמי מיפא מדמיהו והיה מתוטה והולך וכו' משמע דבריפוי ושבת נמי מומדים מומו, אלא דגרסינן ממשה דברים מומדים מומו ומוכיח לו מיד, פירוש כל ממשה דברים מומדים ומוכיח מיד, ואע"ג דבממון קאמר מלמדנו דבשעת דלא אקריב ליכא אלא בשעת כגון שרקק ט, אבל בחבלה כל ממשה דברים מוכיח לו מיד, והא דאמי מאי הכי ריפוי ושבת עד שיתרפא בא לפרש האיך מומדים ריפוי ושבת על כל יום ויום, ומקמר למומדים מומו כמה מיום צריך עד שיתרפא וכן בשבת ומהי דעת ר"ש ותוס':

תוס' בד"ה חמשה דברים וכן מוכה בתוספתא דתני אמדוהו וכו' עכ"ל. נראה מדברי התוס' דלא היו גורסים כן בגמ' דבריתא מלמדנו ולכך הביאו ראיה מהתוספתא, וכן נראה מפירוש רש"י שלא פירש כלום אלא בגמ', אלא שאתר כך הגיהו בספרים הן בגמ' על פי דברי תוס', אלא לעיל בדף פ"ה (ע"ש) ד"ה עלו ט למחיה

משמע דגרסי ליה בתלמודא וע"ש:

דף צא ע"ב גמ' ואין אדם רשאי לחבל בעצמו והתניא יכול נשבע להורע וכו'. וא"ת למה להרע בעצמו בשעת הלא בריתא ממש קאמר ולכאורה לאמרים לסיפא, ובריתא דלמה פלוני חייב אלא בהכאות בשעת כגון שוטרו דמתני', ומפקא לה מדאמו לה דוקא פניה גמורה קאמר אלא בשעת דומיא דהכאות על המות לית בה אלא בשעת. וי"ל דס"ל בעל כרחך אלה פלוני הוה דומיא דמפקא לה מדאמו דהיינו הכאה שיש בה נזק ואפ"ה דברים, אפ"ה לא כן לא הוה ליה למימר מפקא לה מדאמו אלא כל עיקר וק"ל. מיהו משמעל קשיא מאי דומקיה לאוקמי בהאי בתרא ומהדרינן להו בתירוצא דלוקמי בנכסי. ומפקר לישנא דהרעה משמע ליה טפי בהאי בתרא ומוכיח מי מתיב להו מאי דקאמר לה מאי ולאי לימא לשטוי דמהדרינן להו בתירוצא דלוקמי בנכסי. מיהו דקאמר ר' מניא לפפלוגתא אמאן דסיס משמע דכין דאמכה אמאי ובין דאמכה אמאי אין זה אלא בשעת גרירת נזיקין זמן, אבל בשעת גרירת נזיקין זמן אף לשעת מכה אין זה אלא בשעת גרירת נזיקין זמן:

הכי גרסינן דמתניתין בשעת הוא לא נקט ר"ש המוכל אלא לפיימנא בעלמא כי היכי דנקט הקונן נטיעותיו לפיימנא בעלמא, אבל למאי דמשני הכא דאבלה דכריתת אבלה בשעת קטמר אם כן מתניתין דכשעת הוא, כלומר מד מעשה לחומה אשה לגבי בשעת הוא הוה ולא כ' מעשים ס' בשעת מידך אבלה, ואם כן קשיא דמתניתין קתני (דהשתא) [דמכאן] ר"ש היה מחבלה ולא בשעת וברייתא קתני מיפכא דמכאן בשעת ולא מבעיא ליה, ומשני הכי קאמר לא מבעיא וכו' ומתניתין קתני מד מעשה ובריתא מי מידך תשובה אבל ר"ש ולא הקשה שמי משעות לא מבעיא וכו':

ר"ש' בד"ה החובל. וכרך לחתן ולומר דמפורר הכי קאמר אע"פ שאין בו כ' לד מיזק וכו' כל"ל:

בד"ה אלא תנאי היא כלומר ר"ש דמתני' וכו' עכ"ל. לפי לא מיתמי הכי הו"ל למימר תנאי היא, מדקאמר אלא משמע דהדר ביה מסיטיא קמא. ופ"ת אמאי קאמר ביה. וי"ל דלא ניחא להכי למימר תנאי היא, דהשתא נמצא דברייתא דקתני ילפינן דהכי קאמר ליה תנאי ממנו ומפיטט כדי שיפפלל בעדך, אלא לא כן אמה למימר למימך לאמאי שיפפלל אברהם בעדו אלא ודאי דהכי קאמר ליה מפיטט כדי שיפפלל בעדך, אם כן לפי זה לא גריך קרא למימר דמשום דבעיא הוא יפפלל בעדו כיון דאי אפשר לפיוסי בלא תפלה, ואפילו אם כן אפשר דמשום הכי קאמר ליה דאין מפקיעין מיניה כיון שענה אמן ע"כ:

דף צב ע"א גמ' אשת גביא בעי אהדורי וכו'. נראה דהך קושיא נמשכת ממאי דמני בברייתא דמקרא דויפפלל בעדך ילפינן דהכי קאמר ליה מנקש ממנו ומפיטט כדי שיפפלל בעדך, אלא לא כן אמה למימר למימך לאמאי שיפפלל אברהם בעדו אלא ודאי דהכי קאמר ליה מפיטט כדי שיפפלל בעדך, אם כן לפי זה לא גריך קרא למימר דמשום דבעיא הוא יפפלל בעדו כיון דאי אפשר לפיוסי בלא תפלה, ואפילו אם כן אפשר דמשום הכי קאמר ליה דאין מפקיעין מיניה כיון שענה אמן ע"כ:

אחת באיש וכו'. נהא פליגי לר' אלעזר בי עזרי עכר כי בעד כל רמס משמע דעצירות מיס ופשה קוין דהייט ז"ז היוצא מן הרמס, ומדכתיב וילדו שמא מיגה דכתיב היתה עוד עצירות לידה, ולמתניתא בעד כל רמס משמע נמי קטנים דהוי נמי יוצא מרמס, ולרבינא מרמה כל נמי כי הטבעת.

ודי כ' יפי דכתו מכל אפילו תרגולת:

כאשר אמר אברהם אל אבימלך. פשוטו משמע דסבריין משמעי וקאמר דכשאר התפלל אברהם בעד אבימלך בשעתו זמן כבר נפקדה ומי לא תפילה זו לא היתה נפקדת אלא לאמר כן מקנא ימים, ופ"ג דלא נפקא ליה מיניה לאברהם ושרה שכבר ביקרו המלאך מפקא שלפניו, כך הוא המדה מכל מקום, ונקרא אינטרין למידרש מיניה כעלמא דכל התפלל על חבירו נמי לאברהם דפשוטו עדיפא מיניה נמי דמקרא מיוחד לפרקא דכתוב ויעתר אלהים לו, ולא כר"ת דמפלק בין מלוה לברכה כדפרישית:

באע"ד ועוד אומר ר"ת דבבבל וכו'. כלומר לטעמי קמקי לר"ת אפילו אפם מפקיע מיניה, והשתא קאמר דכדלא אפם לא אינטרין לן להני טעמי דאפילו לא היה אפשר לעטת אמן וגם לא יהן לו מרגולת אין דנין להוציא מידו, ואכי מיתת להדיא בפ"ק דף כיסוי הדם (סולין פ"ו סימן ח') דמעשה בא לפני ר"ת במולהל שמל שיטתו שהשהה נתו לאחר למולו, ופסקו משום דלא עבדינן שליחותייהו ואפילו אם אפם מפקיע מיניה כין שענה אמן ע"ש:

דף צב ע"א גמ' אשת גביא בעי אהדורי וכו'. נראה דהך קושיא נמשכת ממאי דמני בברייתא דמקרא דויפפלל בעדך ילפינן דהכי קאמר ליה מנקש ממנו ומפיטט כדי שיפפלל בעדך, אלא לא כן אמה למימר למימך לאמאי שיפפלל אברהם בעדו אלא ודאי דהכי קאמר ליה מפיטט כדי שיפפלל בעדך, אם כן לפי זה לא גריך קרא למימר דמשום דבעיא הוא יפפלל בעדו כיון דאי אפשר לפיוסי בלא תפלה, ואפילו אם כן אפשר דמשום הכי קאמר ליה דאין מפקיעין מיניה כיון שענה אמן ע"כ:

אחת באיש וכו'. נהא פליגי לר' אלעזר בי עזרי עכר כי בעד כל רמס משמע דעצירות מיס ופשה קוין דהייט ז"ז היוצא מן הרמס, ומדכתיב וילדו שמא מיגה דכתיב היתה עוד עצירות לידה, ולמתניתא בעד כל רמס משמע נמי קטנים דהוי נמי יוצא מרמס, ולרבינא מרמה כל נמי כי הטבעת.

ודי כ' יפי דכתו מכל אפילו תרגולת:

כאשר אמר אברהם אל אבימלך. פשוטו משמע דסבריין משמעי וקאמר דכשאר התפלל אברהם בעד אבימלך בשעתו זמן כבר נפקדה ומי לא תפילה זו לא היתה נפקדת אלא לאמר כן מקנא ימים, ופ"ג דלא נפקא ליה מיניה לאברהם ושרה שכבר ביקרו המלאך מפקא שלפניו, כך הוא המדה מכל מקום, ונקרא אינטרין למידרש מיניה כעלמא דכל התפלל על חבירו נמי לאברהם דפשוטו עדיפא מיניה נמי דמקרא מיוחד לפרקא דכתוב ויעתר אלהים לו, ולא כר"ת דמפלק בין מלוה לברכה כדפרישית:

באע"ד ועוד אומר ר"ת דבבבל וכו'. כלומר לטעמי קמקי לר"ת אפילו אפם מפקיע מיניה, והשתא קאמר דכדלא אפם לא אינטרין לן להני טעמי דאפילו לא היה אפשר לעטת אמן וגם לא יהן לו מרגולת אין דנין להוציא מידו, ואכי מיתת להדיא בפ"ק דף כיסוי הדם (סולין פ"ו סימן ח') דמעשה בא לפני ר"ת במולהל שמל שיטתו שהשהה נתו לאחר למולו, ופסקו משום דלא עבדינן שליחותייהו ואפילו אם אפם מפקיע מיניה כין שענה אמן ע"כ:

דף צב ע"א גמ' אשת גביא בעי אהדורי וכו'. נראה דהך קושיא נמשכת ממאי דמני בברייתא דמקרא דויפפלל בעדך ילפינן דהכי קאמר ליה מנקש ממנו ומפיטט כדי שיפפלל בעדך, אלא לא כן אמה למימר למימך לאמאי שיפפלל אברהם בעדו אלא ודאי דהכי קאמר ליה מפיטט כדי שיפפלל בעדך, אם כן לפי זה לא גריך קרא למימר דמשום דבעיא הוא יפפלל בעדו כיון דאי אפשר לפיוסי בלא תפלה, ואפילו אם כן אפשר דמשום הכי קאמר ליה דאין מפקיעין מיניה כיון שענה אמן ע"כ:

אחת באיש וכו'. נהא פליגי לר' אלעזר בי עזרי עכר כי בעד כל רמס משמע דעצירות מיס ופשה קוין דהייט ז"ז היוצא מן הרמס, ומדכתיב וילדו שמא מיגה דכתיב היתה עוד עצירות לידה, ולמתניתא בעד כל רמס משמע נמי קטנים דהוי נמי יוצא מרמס, ולרבינא מרמה כל נמי כי הטבעת.

ודי כ' יפי דכתו מכל אפילו תרגולת:

כאשר אמר אברהם אל אבימלך. פשוטו משמע דסבריין משמעי וקאמר דכשאר התפלל אברהם בעד אבימלך בשעתו זמן כבר נפקדה ומי לא תפילה זו לא היתה נפקדת אלא לאמר כן מקנא ימים, ופ"ג דלא נפקא ליה מיניה לאברהם ושרה שכבר ביקרו המלאך מפקא שלפניו, כך הוא המדה מכל מקום, ונקרא אינטרין למידרש מיניה כעלמא דכל התפלל על חבירו נמי לאברהם דפשוטו עדיפא מיניה נמי דמקרא מיוחד לפרקא דכתוב ויעתר אלהים לו, ולא כר"ת דמפלק בין מלוה לברכה כדפרישית:

באע"ד ועוד אומר ר"ת דבבבל וכו'. כלומר לטעמי קמקי לר"ת אפילו אפם מפקיע מיניה, והשתא קאמר דכדלא אפם לא אינטרין לן להני טעמי דאפילו לא היה אפשר לעטת אמן וגם לא יהן לו מרגולת אין דנין להוציא מידו, ואכי מיתת להדיא בפ"ק דף כיסוי הדם (סולין פ"ו סימן ח') דמעשה בא לפני ר"ת במולהל שמל שיטתו שהשהה נתו לאחר למולו, ופסקו משום דלא עבדינן שליחותייהו ואפילו אם אפם מפקיע מיניה כין שענה אמן ע"כ:

ילקוט מפרשים החדש על מסכת בבא קמא

[דף צ ע"ב - צג ע"א]

הכא שמעת מעשה שוטה. דין ונפלה מאין לפתר. ומו דאין שמעה ממעת לחבה היא שרוצה לזומו להשיאו לאי טוה"ב [ומיהו] שוטה גלגל מעשה בגבי [ר' יעקב עמדין]

שם כגון שראו. יעויין תוס' קנהדרין דף ע"א ע"ש ד"ה בפני כ"ד: [רב"ם האומים]

שם ולידיניה נמי פטורות. ע' תו"ם שכתוב ס"ק הכא ד"ל כי"ל כדבר הקונים הם כיון דהועד על דיני נפשות כבר נתייאשו בעליו ועשה הפקר ושור הפקר שעשה פטור וע' מה שכתוב"ם כי מ"ש: [של תורה]

עין משפט (ק"ק פ"ג) מיי' פ"ה כר. המכ"ם סיט פוסק כר"ש רק כר"ע וכ"כ בס"מ שם: [רב"ם האומים]

דף צא ע"א

גמ' ולא מצינו לריני. ר"ב מפרן זה קנהדרין ל"ה ב', ק"ב ב' נמלא לחה מענה לח דיני וכן בערכין ז' ב' מפי שאין מענין לח דיני ומ' מידוני הרמ"ה בקנהדרין בר' המקומות הנ"ל דפי' עפה לימור מיני הדין מפוש ולהכח לענין כמוך ע"ש ו"ל דלפמ"ב טהג גם בשור מהיקשא לכתיבת בעלים כך מיתת השור ופ' לעיל מ"ב ב' ותו"ק וע"ש בקנהדרין פ"ע ב' ר' יהודה פומר אין מענין לח דיני: [גליוני הש"ס]

שם היכי דיינינא ליה דיני ממונות בלא בעלים וכו' מהיכא משתלם מרדיא. ופרש"י מעשין לח השור לפרישה ולפ"ב ידיעהו דיני נפשות. ר"ב מכלן מעמא דקודש גמר דין לפ"ע שכבר עייט בידו לענין דיני ממונות מ"מ כל זמן שלא גמרו דיו מומר להכשירו ואין כח מפוש מיני הדין. פלוש פי' פוס, פועד קמן (ד ע"ב) ד"ה מחם מענה לח דיני מעמא דמחפקא כח לח שייך לפר הענין לימור לפענה לח הדין. ופשיטא לחן מילוף גליפור מיני הדין אין לדם לפהמה להרי דעבו כמחמת הכעלים כך מיתת השור ומזה למדו לימור מיני הדין למיתת השור פי' שימה מקובלת לחן: [מהרי"ן חיות]

שם זאת אומרת ביישו בדברים וכו'. ר"ב מהגהות הגר"א ז"ל כ"י מוסק מיטת ומח פומרת: [מראה כהן]

שם צללית בפים אדירים והעלית חרם כר. ר"ב פי' פוס, ס"מ ח ב' ד"ה לי לפו: [בן אריה]

בהגהות הגר"א (דפתני דקתני בו ר"ל רק לאפוקי דאין לחייבו ד' מאות זוז. ומה"ע ס"ם ס"ג מפי רבינו כגירסת שלפנינו כ"ל): [חלופי גרסאות]

דף צא ע"ב

גמ' אלא תנאי היא. ר"ע פרי"ן פ"ב דפטיעות פ"ב ממני נפנע לפעול לח המלוה לפיכן כיון דמדרפע מפח שלא לפעול בעלמו מפ"ה מילף פטיעה [ופ' הגהגר"א יו"ד פ' ל"ו ס"ק ו']: [גליוני הש"ס]

שם ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וכו' מיד נפשותיכם אדרוש [את] דמכם. ר"ב כן הוא בערכ"ם פ"ב מהל' רוצח ומכן פכ"ם לח הפיר מזה וכן בעל מקורות הס"ם לח ניין כאן על דברי הרמב"ם מלומה: [מהרי"ן חיות]

שם שהמקרע על המת יותר מדאי. ע' בב"ג

דף צב ע"א

גמ' תאלי. ר"ב לקיש קמיט [רש"י ב"ב סוף דף כב]: [ר' יעקב עמדין]

שם א"ל לאריסי עקרינהו כר. ר"ב ע' ש"ע לפמ לדק פ' מ"ע ובו"ד פיט שלל פי' ב"ב וכ"ב: [גליוני הש"ס]

מתני' אין נפחל לו עד שיבקש ממנו. פי' רמב"ם פ"ב מהל' פפועה ה"ע ונלה כפופר לב"ם פ"ה ה"ע ממ"ע ופ' מ' שמ ללמה כר"ע [גליון מהורש"א]

ע"ל פוס ב' שב' דבקופע על המת ל"ם נל מפמים כיון שלין הכנד נפמת בעמרי ול"ע לקמוה מהם"ם דלפן ונלה דהם"ג מפרש דמקרע יופר מלפי הייט עקרע הרבה יופר מפיעור קריעה ופ"ז נפמת פופת פלל בפיעור קריעה לל הוי הפמה ומיופר לפ"ז קופת הפוס, ד"ה עופר דפמעלל קרע מליקר פלקלימת פלל ה' ובל ל' רק בפיעור קריעה ולולי גם בוופת פוס, ולא ה' יופר מלפי פוופתו לזה ותו"ק: [של תורה]

שם לוקה משום בל תשחית. ר"ב כבר הפעורר הגאון מהר"י ברלין שהגי' בפוס, היא פעיקרית כי ל"ל עופר בבל תפפית וכן כתב הרמב"ם פ"ו מהל' מלכים ופ"י והגהות מנפה לפלך שם. פלוש מלפתי בפ' המלות לרביע מנפה נ"ז כתב בה"ל וכן כל הפפר נכתב מתם לפו זה כגון מי שיפרוף בגד או יקרע כלי ג"כ עופר פפוס בל תפפית ולוקה מפתם גמור וכלן בהל' מלכים כ' לפיפו לוקה רק מכוח מדרפת מדבריהם. פם לל שמתפר לרביע כלן כוון ללוקה פיפו מכוח מדרפת כמו רביע כפר ופ' מפנה לפוופה דבתם ח"ל ומ' שיפ"ל מה"ב וכבר לכרמלית יתפייב מלקות פם הוא מוד ע"ש וכבר ידעת דמלקות בל הוקה פיפו על כרמלית כמ"ש ע"ל מהל' שבת הל"ג ופ"ב מלקות מדבריהם קמלר: [מהרי"ן חיות]

שם אי"ב לא שבקית כר. ר"ב ע' ש"ע הרמ"ע כלל ל"ב פוס ה' ופ' יומלמי בפרקין ה"ו ובמלה הפפים ד"ה מעדין ופ' יומלמי פפוטת ס"ד ה"ה ובמלה הפפים ד"ה הרגת: [גליוני הש"ס]

שם לא שכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמנה. ר"ב ע' מוכי זכ יוהה דעה קוף פי' קע"ו ופי' ש"ע פוס הרמ"ע פי' קל"ב: [מהרי"ן חיות]

שם שיבחת ברי. נב"ב הגי' שכתב כרי ופיל"ש כך שמו: [מלא הרועים]

שם אלא דקץ תאינתא בלא זמנא. ר"ן ע"ד ס' קע"ו ס"ק ו' ופ' ה' יפ"ד פ' ע"ו ופ"ל ס' מ"ש: [גליון מהורש"א]

שם רק עץ אשר ידע וכו' זה אילן פרק. ר"ב כבר יזוע קוסי הגפוים בעל בפמים לפפ וכעל עלי פרים בפפרו מעין הפכמה לעיפת הרמב"ם ד"ל דפפ לפוריי"ם מ"ם מוסר רק עיקר לימורו פיט בלא מדרבנן ול"ב מכלן מפמע דרק יזוע בבירור כי לל עץ מפכל לל פוסו מכרות פכל בפפק פפור לקנין פוסו: [מהרי"ן חיות]

תום' ד"ה כל ואגוריה. ר"ב בלי"ם גרפינן כמו הגוזל בתמרים. ובלעון תום' [מלקוט גזילה]

ל"ל ג"ב גזילה: [ר' יעקב עמדין]

דף צב ע"א

גמ' תאלי. ר"ב לקיש קמיט [רש"י ב"ב סוף דף כב]: [ר' יעקב עמדין]

שם א"ל לאריסי עקרינהו כר. ר"ב ע' ש"ע לפמ לדק פ' מ"ע ובו"ד פיט שלל פי' ב"ב וכ"ב: [גליוני הש"ס]

גמ' מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא. עיין קנהדרין (דף י"ט) ומיין מהרש"ל: [מצפה איתן]

שם לא הוה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. ר"ב ע' ש"ם (סוטה ו ע"ב) דגרם לו הוה יהע לפרוקי קושיא ע"ש ופ' פרש"י (מכות יט ע"ב): [מהרי"ן חיות]

תום' ד"ה כאשר כר' מפפה שלפניו כר. יעויין תום' ר"ה דף יט ע"ב: [רב"ם האומים]

תום' ד"ה אלו כר' בבראשית רבה יש שהנכפלים גבורים היו. ר"ב בלקלים רבה פל"ה. וכן מה שכתבו מדבר הפמי דלפוקן שב לפקו ולמעמיד הוא במלבש קפ"ש פ"ד: [מהרי"ן חיות]

דף צב ע"ב

גמ' ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע ותפלה. ר"ב הייט כלמרינן מעמים (ב ע"ב) לימור עבדה שכלב זו מפלה ופ' רמב"ם פ"ע מהל' מפלה: [מהרי"ן חיות]

שם ויהיו עמו. ר"ב עמו קרייך למימר בלע בפוסס לו כמ"ד פ"ם היה: [ר' יעקב עמדין]

שם ותנינא בברייתא ר"א אומר כר. ר"ב בל"ע בלע קי"ל כוותיה כלמיטת פפ"ט. עמ"ש שם בס"ד גבי שרש הבע בלפש יוניס: [ר' יעקב עמדין]

שם (למה) הלך זרזיר אצל שרב ספני שהוא מינו. ר"ב פי' ש"ם כעמ יתקבל פי' מה שהעדין שם: [מהרי"ן חיות]

שם קריית חברך כר. ר"ב ע' ש"ם הרמ"ם כלל ס' הפל לפי' מכלן להיפוך בשם הפהר"ם מרוטנבורג ז"ל ופ"ב עליו ז"ל שטעלמה ממנו לפי' המטלמת בתשובת הרמ"ם הל"ל והל מטלמת ב"ב בשו"ת מהר"ם בר בתוך וכדומה מכלוכי עד בכמה לפשובים: [גליוני הש"ס]

שם עניי דשובבריתא מיקץ קייץ. ע' ב"מ ריש פ"ם מהל' שלנה ופי' מ' לבר שמועל שטהכ פי' ש"ו: [גליון מהורש"א]

תום' ד"ה דאיכא דיינא בארעא. ר"ב לפני תום' ז"ל היתה גירפת ואת בעתרת. פלוש גירפת שלפניו והכי מילי לשון ליה דיינ בעתרת ולא כמ"ש דיינ. והנה כל שלו מעת הם מלמת לפר הביאו לליה מדברי נביאים וכתובים ואמר רבא בעת תמת בעל בדרך זה כי מלינו יותר תמת בעל בדרך זה שהיה מהלך בעיר ואין אדם יודע בו ומלמת בעל בדרך זה שהיה מהלך בעיר ואין אדם יודע בו ומכוונה על עסו שמתנגח פיס יודע ני נתברכין ונחמת: [מהרי"ן חיות]

תום' ד"ה משולש בכתובים והוא בבן סירא. ר"ב הנה כל הענינים לל הזמרו ליכתוב רק מגילת תענית היתה נכתבת לבד תמן קדמון ותמרו תניד בס"ם דכתיב במגילת תענית לכל לל בריאות על בריאות טפל תמן בתניד תניד שכוונה על לתוד בע"ם וכן ספר בן סירא לפר תמרין (סנהדרין נב ע"ב) מילי מעלמת דלית שה דלריך הייט שיהין לדתוק ומכ"ם שיתיט לכתוב ומפ"ו טפל ע"ו ומטולק בכתובים מ' כדכתיב מפני שהותר מלגו הכתיבה מתן קדמון: [מהרי"ן חיות]

דף צג ע"א

גמ' שאין לך גדולה בשפות יותר כר. ר"ב מתמת קנטס ומולמתה: [ר' יעקב עמדין]

שם ר' יוחנן אמר כר. ר"ב ע' ש"ם הרמ"ם כלל ס"ם פוס י"ד: [גליוני הש"ס]

שם לשמור ולא לחלק לעניים. ע' ספר מנוה מפרים הלטת לדקה שהפריך שם הרשה: [מהרי"ן חיות]

שם והתני לשמור ולא לחלק כר. ר"ב ע' פרישת כתו"ם פוס יחיד פי' קל"ט ופ' שו"ת פוס המטולש סוד ג' פי' ל"ד ומה שהכיל שם רפי' מכלן הכה כתו"ם הרמ"ם כלל י"ב פוס ס' הפל לפי' מכלן להיפוך בשם הפהר"ם מרוטנבורג ז"ל ופ"ב עליו ז"ל שטעלמה ממנו רפי' המטלמת בתשובת הרמ"ם הל"ל והל מטולמת ב"ב בשו"ת מהר"ם בר בתוך וכדומה מכלוכי עד בכמה לפשובים: [גליוני הש"ס]

שם עניי דשובבריתא מיקץ קייץ. ע' ב"מ ריש פ"ם מהל' שלנה ופי' מ' לבר שמועל שטהכ פי' ש"ו: [גליון מהורש"א]

תום' ד"ה דאיכא דיינא בארעא. ר"ב לפני תום' ז"ל היתה גירפת ואת בעתרת. פלוש גירפת שלפניו והכי מילי לשון ליה דיינ בעתרת ולא כמ"ש דיינ. והנה כל שלו מעת הם מלמת לפר הביאו לליה מדברי נביאים וכתובים ואמר רבא בעת תמת בעל בדרך זה שהיה מהלך בעיר ואין אדם יודע בו ומלמת בעל בדרך זה כי מלינו יותר תמת בעל בדרך זה שהיה מהלך בעיר ואין אדם יודע בו ומכוונה על עסו שמתנגח פיס יודע ני נתברכין ונחמת: [מהרי"ן חיות]

תום' ד"ה משולש בכתובים והוא בבן סירא. ר"ב הנה כל הענינים לל הזמרו ליכתוב רק מגילת תענית היתה נכתבת לבד תמן קדמון ותמרו תניד בס"ם דכתיב במגילת תענית לכל לל בריאות על בריאות טפל תמן בתניד תניד שכוונה על לתוד בע"ם וכן ספר בן סירא לפר תמרין (סנהדרין נב ע"ב) מילי מעלמת דלית שה דלריך הייט שיהין לדתוק ומכ"ם שיתיט לכתוב ומפ"ו טפל ע"ו ומטולק בכתובים מ' כדכתיב מפני שהותר מלגו הכתיבה מתן קדמון: [מהרי"ן חיות]

דף צג ע"א

גמ' שאין לך גדולה בשפות יותר כר. ר"ב מתמת קנטס ומולמתה: [ר' יעקב עמדין]

שם ר' יוחנן אמר כר. ר"ב ע' ש"ם הרמ"ם כלל ס"ם פוס י"ד: [גליוני הש"ס]

שם לשמור ולא לחלק לעניים. ע' ספר מנוה מפרים הלטת לדקה שהפריך שם הרשה: [מהרי"ן חיות]

שם והתני לשמור ולא לחלק כר. ר"ב ע' פרישת כתו"ם פוס יחיד פי' קל"ט ופ' שו"ת פוס המטולש סוד ג' פי' ל"ד ומה שהכיל שם רפי' מכלן הכה כתו"ם הרמ"ם כלל י"ב פוס ס' הפל לפי' מכלן להיפוך בשם הפהר"ם מרוטנבורג ז"ל ופ"ב עליו ז"ל שטעלמה ממנו רפי' המטלמת בתשובת הרמ"ם הל"ל והל מטולמת ב"ב בשו"ת מהר"ם בר בתוך וכדומה מכלוכי עד בכמה לפשובים: [גליוני הש"ס]

שם באי"ד ומתרגמינן גבר נחשיריכן. ר"ב חס ג"ב לדעמי סכוונה מקטנת לע' פמב קינה המפמלת מפל לפוכלי מיטת מגבר דרך ופרך נפשיך ולמו מרך ע"ש. וסכוונה על עסו שמתנגח פיס יודע ני נתברכין ונחמת: [מהרי"ן חיות]

תום' ד"ה משולש בכתובים והוא בבן סירא. ר"ב הנה כל הענינים לל הזמרו ליכתוב רק מגילת תענית היתה נכתבת לבד תמן קדמון ותמרו תניד בס"ם דכתיב במגילת תענית לכל לל בריאות על בריאות טפל תמן בתניד תניד שכוונה על לתוד בע"ם וכן ספר בן סירא לפר תמרין (סנהדרין נב ע"ב) מילי מעלמת דלית שה דלריך הייט שיהין לדתוק ומכ"ם שיתיט לכתוב ומפ"ו טפל ע"ו ומטולק בכתובים מ' כדכתיב מפני שהותר מלגו הכתיבה מתן קדמון: [מהרי"ן חיות]

תום' ד"ה כאשר כר' מפפה שלפניו כר. יעויין תום' ר"ה דף יט ע"ב: [רב"ם האומים]

תום' ד"ה אלו כר' בבראשית רבה יש שהנכפלים גבורים היו. ר"ב בלקלים רבה פל"ה. וכן מה שכתבו מדבר הפמי דלפוקן שב לפקו ולמעמיד הוא במלבש קפ"ש פ"ד: [מהרי"ן חיות]

דף צב ע"ב

גמ' ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע ותפלה. ר"ב הייט כלמרינן מעמים (ב ע"ב) לימור עבדה שכלב זו מפלה ופ' רמב"ם פ"ע מהל' מפלה: [מהרי"ן חיות]

שם ויהיו עמו. ר"ב עמו קרייך למימר בלע בפוסס לו כמ"ד פ"ם היה: [ר' יעקב עמדין]

שם ותנינא בברייתא ר"א אומר כר. ר"ב ע' ש"ם הרמ"ם כלל ס"ם פוס י"ד: [גליוני הש"ס]

שם (למה) הלך זרזיר אצל שרב ספני שהוא מינו. ר"ב פי' ש"ם כעמ יתקבל פי' מה שהעדין שם: [מהרי"ן חיות]

שם קריית חברך כר. ר"ב ע' ש"ם הרמ"ם כלל ס"ם פוס י"ד: [גליוני הש"ס]

שם עניי דשובבריתא מיקץ קייץ. ע' ב"מ ריש פ"ם מהל' שלנה ופי' מ' לבר שמועל שטהכ פי' ש"ו: [גליון מהורש"א]

תום' ד"ה דאיכא דיינא בארעא. ר"ב לפני תום' ז"ל היתה גירפת ואת בעתרת. פלוש גירפת שלפניו והכי מילי לשון ליה דיינ בעתרת ולא כמ"ש דיינ. והנה כל שלו מעת הם מלמת לפר הביאו לליה מדברי נביאים וכתובים ואמר רבא בעת תמת בעל בדרך זה שהיה מהלך בעיר ואין אדם יודע בו ומלמת בעל בדרך זה כי מלינו יותר תמת בעל בדרך זה שהיה מהלך בעיר ואין אדם יודע בו ומכוונה על עסו שמתנגח פיס יודע ני נתברכין ונחמת: [מהרי"ן חיות]

הנהות וחדושי הרש"ש

להקן לו מגרוף כמ"ש גמ' ולא יפות כו' ולקמן פפטינן מינה דיש לומר לנוקן ולולי משום ד"ב לומר להא למוין דכתי מקיבא מייתי לפילו בדיני נפשות מדקתמר הרי שדקף כו' ומת שור לפיתי משום (ובמשנה לב ב) נפי' דבתה תורה מוכל בתביהו לחלטוין וי"ל דה"ם מוכל בממוניה (ועי"ל דלמיין דיק שנהדרין מה לי מכל בגופו מה לי מכל בממוניה) אבל הא ליתא להא דאמרי' (שם לה ב) ל"ל דבהרי לתמיה קרא שילחין דילה (וי"ל דלמיעוטי לוקה ופטור מן התלוחין) אלמא דאבל בממונו לא אתרי משלם ולהיו לוקה ממנו יש לומר דלולי גם בגופו לא אתרינן דבתה מוכה לחבלתו שלבשלו גופה (שמיי עליה תשלומין) פומלתו אבל אם שלמיי לחיה דלי"ם שלל מי שלדן. ולפלטר להמעיין שם. ובכן יהי' פתירת עדות בלשון התרגום. ובכן [ל"ל] (גל"ל) דוה שכתבו ובערון גורם שיהין וכו' לנוסם לומר להערין גורם כך בתרגום. ואם נאמר שזה לתום בלשונם ולפי לא קני: [היהודות הש"ס לר' ישעי' פ"ק]

שם באי"ד ומתרגמינן גבר נחשיריכן. ר"ב חס ג"ב לדעמי סכוונה מקטנת לע' פמב קינה המפמלת מפל לפוכלי מיטת מגבר דרך ופרך נפשיך ולמו מרך ע"ש. וסכוונה על עסו שמתנגח פיס יודע ני נתברכין ונחמת: [מהרי"ן חיות]

תום' ד"ה משולש בכתובים והוא בבן סירא. ר"ב הנה כל הענינים לל הזמרו ליכתוב רק מגילת תענית היתה נכתבת לבד תמן קדמון ותמרו תניד בס"ם דכתיב במגילת תענית לכל לל בריאות על בריאות טפל תמן בתניד תניד שכוונה על לתוד בע"ם וכן ספר בן סירא לפר תמרין (סנהדרין נב ע"ב) מילי מעלמת דלית שה דלריך הייט שיהין לדתוק ומכ"ם שיתיט לכתוב ומפ"ו טפל ע"ו ומטולק בכתובים מ' כדכתיב מפני שהותר מלגו הכתיבה מתן קדמון: [מהרי"ן חיות]

דף צג ע"א

גמ' שאין לך גדולה בשפות יותר כר. ר"ב מתמת קנטס ומולמתה: [ר' יעקב עמדין]

שם ר' יוחנן אמר כר. ר"ב ע' ש"ם הרמ"ם כלל ס"ם פוס י"ד: [גליוני הש"ס]

שם לשמור ולא לחלק לעניים. ע' ספר מנוה מפרים הלטת לדקה שהפריך שם הרשה: [מהרי"ן חיות]

שם והתני לשמור ולא לחלק כר. ר"ב ע' פרישת כתו"ם פוס יחיד פי' קל"ט ופ' שו"ת פוס המטולש סוד ג' פי' ל"ד ומה שהכיל שם רפי' מכלן הכה כתו"ם הרמ"ם כלל י"ב פוס ס' הפל לפי' מכלן להיפוך בשם הפהר"ם מרוטנבורג ז"ל ופ"ב עליו ז"ל שטעלמה ממנו רפי' המטלמת בתשובת הרמ"ם הל"ל והל מטולמת ב"ב בשו"ת מהר"ם בר בתוך וכדומה מכלוכי עד בכמה לפשובים: [גליוני הש"ס]

שם באי"ד ומתרגמינן גבר נחשיריכן. ר"ב חס ג"ב לדעמי סכוונה מקטנת לע' פמב קינה המפמלת מפל לפוכלי מיטת מגבר דרך ופרך נפשיך ולמו מרך ע"ש. וסכוונה על עסו שמתנגח פיס יודע ני נתברכין ונחמת: [מהרי"ן חיות]

דף צד ע"א

גמ' מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא. עיין קנהדרין (דף י"ט) ומיין מהרש"ל: [מצפה איתן]

שם לא הוה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. ר"ב ע' ש"ם (סוטה ו ע"ב) דגרם לו הוה יהע לפרוקי קושיא ע"ש ופ' פרש"י (מכות יט ע"ב): [מהרי"ן חיות]

תום' ד"ה כאשר כר' מפפה שלפניו כר. יעויין תום' ר"ה דף יט ע"ב: [רב"ם האומים]

תום' ד"ה אלו כר' בבראשית רבה יש שהנכפלים גבורים היו. ר"ב בלקלים רבה פל"ה. וכן מה שכתבו מדבר הפמי דלפוקן שב לפקו ולמעמיד הוא במלבש קפ"ש פ"ד: [מהרי"ן חיות]

[צא: - צב. - צג.]

ומגדיה לדקלע דפלניא דזבניה לי מהימן דלמ מניף מינים למגדר דיקלע דלמו דידיה דהמם נלקיטא מיירי דלקיטא ממרים קרויה גדידה ודכך מדם שמוכר פירות דקל מכל מין דכך למכור הדקל לקוץ והייט דלמ נקטינן המם נקלינמ דקל ולימא הלי מכל דנקיט נרגא ומכר מיזל ומקטליה כדלימא דפרק כל המצעין (שבועות מו.) למכר ר"ל הלי מכל דנקיט נרגא ומכר מיזל ומקטליה לדיקלע דפלניא ומשמכח דקטיל ושדי לה אמרי למיזו קטליה לעציד לינים לגזם ולה עציד:

שור השמד להריגה. שור שהמים: שמד לקציצה. מאכרס מו מין שטעמ נרס"ל ומפיימת שלה יפול על פיס ומות: מאי קא משין ליה. כלומר שפיר עבד: אנא בעינא וכו'. וכי משין ליס שלין מאם ממרם לי לשרנו מפמפמ קומעת קמכר כיון לשכני ר"ג ומשמי סוס למכני: וחייבו ר"ג וכו'. מע"ג דהכא ליכא נרכה מלה שכר מלוה למוד והמס פ' כיסוי הדם (סולין פז.) מוכח שמשמל שכר נרכה מייבו מלית למימר דכל היכא דליכא מלוה וברכה משיב הכל ממל ומינו מיב מלה ר' יהושע בן לוי דקדק דמדמכרי הכא דמטעמתו של זה שלמר מאה ממרת לי לקנלו הוא דמפטר נשמע דכלמו הכי הוה מיב וליכא מיוצא מלה זה דר"ג מלמע ר"ג דקנסיה לההוא גברא מדינא הוא לעבד וגמרי מיניה לדיעא מאריכא ומלה כמותן שהיו מטורין לומר דמשום קנסא עבד ולא גמרי מיניה:

רובע. מוצא קנ: משולה בדמים. דמיו יקרים נגמן יומר מאכסנא פירותיו: רק עץ אשר תדע. קרא יתירא הוא דכתיב רק עץ לא תאכל ממנו: זה עץ מאכל. וס"ק רק עץ מדע אם אינך יודע קרוב לגנוב אלא הוא ומשלו הוא של מאכל: [צא:] יכול אפילו משולה. לקורות בדמים יומר מפירות יפה מרק קודם לו: ת"ל רק. מיעמ הקדמה: מקוריידו. מקור שלמה ומקנן [ר"ל]ן הכא לי קור שהוא רך של דקל ונמל קניא שרפוי [כלומר] עקריטו מפני שמפפיקין ומאכל הם הקור: גופני קנו דיקלי. מדמי היין יכולין הם לקנות קרקעות ומלונות. דיקלי לא קנו [גופין]. אין שכמן עולה כ"ל לכר "מוצר. [ב:] מאכל: זה עץ מאכל. וס"ק רק עץ מדע אם אינך יודע קרוב לגנוב אלא הוא ומשלו הוא של מאכל: [ינוב] אפילו משולה בדמים. לקורות יומר מלפילוסוף יפה מרק קודם לו: תלמוד לומר רק. מיעמו הקדמה: מקוריידו. מקור שלמן ומיקנן: תאלי. דקלים: מתני' על מנת לפפור. על מנת שמפיה פמור: גמ' כל אלו שאמרו. קלע ומנס ומפיס וד' מפות דמי נפמו מן: אבל צערו. לפגה שנמן על לנו על נפמו. כרי"ף ז"ל הכיא כאן הא לפרק נגמר הדין(א) אר"ל כל המנביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך הכית לא נאמר אלא תכה: [צג.] א"ר יוחנן וכו'. ממני' לפו ל"ל נמכל למוכל קטע מת ידי ע"מ [ב:]לפטור מלה נמכל מומר למוכל קטע מת ידי ול"ל מוכל ע"מ] לפטור כלומר מאה מומר לי על מנת שאהא פטור ול"ל היכך הן וקמ"ל ממני' דיק הן שהוא כללו לי מאמה מממוהי מיב ולי נימומת מהדריה פטור:

גמ' כל אלו שאמרו. קלע ומנס ומפיס וד' מפות דמי נפמו מן: אבל צערו. לפגה שנמן על לנו על נפמו. הרי"ף ז"ל הכיא כאן הא לפרק נגמר הדין(א) אר"ל כל המנביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך הכית לא נאמר אלא תכה: [צג.] א"ר יוחנן וכו'. ממני' לפו ל"ל נמכל למוכל קטע מת ידי ע"מ [ב:]לפטור מלה נמכל מומר למוכל קטע מת ידי ול"ל מוכל ע"מ] לפטור כלומר מאה מומר לי על מנת שאהא פטור ול"ל היכך הן וקמ"ל ממני' דיק הן שהוא כללו לי מאמה מממוהי מיב ולי נימומת מהדריה פטור:

כל כמיניה(א) אמר ליה איסמיה אמר ליה תתרגם מתניתך "בשור העומד "להריגה ובאילן העומד לקציצה אמר ליה אי הכי מאי קא משין אמר ליה [ב]אנא בעינא למעבדה להא מצוה כדתניא (חולין פז.) ושפך ובכסה (ויקרא יז, יג) מי ששפך הוא יכסה ומעשה באחד ששפך וקדם חבירו וכסה וחייבו רבן גמליאל א [ג]ליתן לו עשרה זהובים איכא מאן דאמר האי דחייביה רבן גמליאל להאי גברא עשרה זהובים קנסא הוא דקנסיה ולא גמרינן מינה לדינא אחרינא וכד מעיינת בגמרא לא אשכחת להאי סברא דאי סלקא דעתך קנסא הוא דקנים רבן שמעון בן(ב) גמליאל ולא גמרינן מינה לדינא אחרינא אמאי קא גמר מינה רב להא' דתנן נטיעותי קצצת אתה אמרת לי לקצצן פטור דשמעינן מינה טעמא דאמר הכי הא לא אמר הכי חייב אלא לאו [ד]דינא הוא וגמרינן מיניה: אמר רב [ה]דיקלא דטעין קבא אסור למקצייה' מיתיבי [ו]כמה יהא בזית ולא יקצצנו רובע שאני זיתים דחשיבי אמר רבי חנינא לא [ז] שכיב שבחת [ח] ברי אלא דקצץ תאנה בלא זמנה אמר רבינא [ט]ואם היה מעולה בדמים מותר: תניא נמי הכי רק עץ אשר תדע (דברים כ, כ) זה אילן מאכל' [י] כי לא עץ מאכל הוא (שם) [יא]זה אילן סרק וכי מאחר שסופינו לרבות כל דבר מה תלמוד לומר כי לא עץ מאכל הוא להקדים סרק למאכל' [צג.] יכול אפילו מעולה בדמים תלמוד לומר רק: שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי כי קא אכיל טעם בהו מעמא דחמרא אמר ליה מאי האי אמר ליה בי גופני קיימא אמר ליה [יב]מכחשא בחמרא כולי האי למחר אייתי ליה מקורייהו רב חסדא חזא דאלי בי גופני אמר ליה לאריסיה עקרינהו גופני קנו דיקלי לא קנו גופני: **מתני'** [יג]אף על פי שנתן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו "שנאמר (בראשית כ, ז) ועתה השב אשת האיש וגו' ומנין [יד]שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר (שם כ, יז) ויתפלל אברהם אל האלהים וגו'. [טו]האומר לחבירו [ב]סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב [ג]על מנת לפטור חייב [ד]קרע את כסותי שבר את כדי חייב [ה]על מנת לפטור פטור "עשה בן לאיש פלוני על מנת לפטור חייב בין בגופו בין בממונו: **גמ'** תנו רבנן כל אלו שאמרו דמי בשתו [ו]אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה שנאמר (שם כ, ז) ועתה השב אשת האיש וגו': גרסינן בפרק (נגמר הדין[ז]) אמר רבי שמעון בן לקיש כל [ח]המגביה ידו על חבירו אף על פי שלא הכהו נקרא רשע שנאמר (שמות ב, יג) ויאמר לרשע למה תכה רעך הכית לא נאמר אלא תכה: [צג.] אמר רבי חנן [ט]כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחלה שנאמר (בראשית מז, ה) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך וכתיב (שם כג, ב) ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה [י]והני מילי דאית ליה דיינא בארעא אמר רב יצחק [יא]אוי לו לצועק יותר מן הנצעק תניא נמי הכי אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע [יב] אלא שממהרין לצועק יתר מן הנצעק[יג]. אמר רבי אבהו [יד]לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין שאין לך נרדפין בעולם יותר מתורים ובני יונה והכשירן הכתוב לגבי המזבח: גרסינן בפרק שואל אדם מחבירו (שבת קמט:) אמר רבי יעקב ברה דבת יעקב כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו למחיצה של הקדוש ברוך הוא מנא לן מדכתיב (שמות כא) ואשר יזד איש על רעהו להרגו ערמה מעמך יקחנו למות ואין מזידין לפני המקום אלא אם כן נתנו בלבו של אדם ולא נמסר דינו לחייב ההדוגו שהרי שהטו בעליו בשורו מותר ור"ע אם נמסר דינו לסקילה איך הרגו זה ור"ע מ"ש הרא"ש אילן עומד לקציצה (הרי"ו): (יד) רק עץ אשר תדע קרא וכו' למכחש רק עץ אשר כצ"ל (א"ר):

שלמי הגבורים

א מיי' פ"ו מהל' מוכר ומקנ (ס"ק) כשב"ם ס"ק ג' ופ"ג מהל' נזקי ממון ה"ה ופ"ה מהל' חובל ה"ב ופ"ו ה"ב סמ"ג עשין ס"ו ס"ע ג' ופ"ב מהל' שכנים ה"ב ופ"ג מהל' מכירה ה"ב ופ"ד מהל' מלוה ה"ב ופ"ה מהל' שלוחין ה"ב ופ"ו מהל' שכירות ה"ב ופ"ז מהל' גזלה ה"ב ופ"ח מהל' חובל ה"ב ופ"ט מהל' נזקי ממון ה"ב ופ"י מהל' מכירה ה"ב ופ"ב מהל' שלוחין ה"ב ופ"ג מהל' שכירות ה"ב ופ"ד מהל' גזלה ה"ב ופ"ה מהל' חובל ה"ב ופ"ו מהל' נזקי ממון ה"ב ופ"ז מהל' מכירה ה"ב ופ"ח מהל' שלוחין ה"ב ופ"ט מהל' שכירות ה"ב ופ"י מהל' גזלה ה"ב ופ"א מהל' חובל ה"ב ופ"ב מהל' נזקי ממון ה"ב ופ"ג מהל' מכירה ה"ב ופ"ד מהל' שלוחין ה"ב ופ"ה מהל' שכירות ה"ב ופ"ו מהל' גזלה ה"ב ופ"ז מהל' חובל ה"ב ופ"ח מהל' נזקי ממון ה"ב ופ"ט מהל' מכירה ה"ב ופ"י מהל' שלוחין ה"ב ופ"א מהל' שכירות ה"ב ופ"ב מהל' גזלה ה"ב ופ"ג מהל' חובל ה"ב ופ"ד מהל' נזקי ממון ה"ב ופ"ה מהל' מכירה ה"ב ופ"ו מהל' שלוחין ה"ב ופ"ז מהל' שכירות ה"ב ופ"ח מהל' גזלה ה"ב ופ"ט מהל' חובל ה"ב ופ"י מהל' נזקי ממון ה"ב ופ"א

[צג. - צג: - צה.]

יש לאו שהוא כהן. **מי שממנה פסול.** וה"ת מ"ל מן המילוק מן מס קטוע מכריס או ממוצע מלא מס הוא ניחומת או כממיה **ואמאי נקט כממני מיוצע גבי קטוע מכריס ופטורא גבי ממוצע יש לומר לפרושי דמילתא נקט דמיכל ליכא ממוצעים טפי מגופיה כך** פרש"י ז"ל. עוד כתב הרמ"ה ז"ל (ו) דמ"ה נקט מיוצע גבופיה משום דלמא דהן בלמה כממניה מיירי* מלא דהן בלמה כממניה ומפ"ה מחייב כיון דמסתמא אין מדם מוחל על רמשי מיכרים ומליטו הן שהוא כלאו מושמין דלמא הן כממניה הוא ומייב מלא קרע את כסותי או מפי הכני ופצעני דלא ממירי כרמשי מכריס לא ממרי הכי כיון דלא גריל לן שמור כמניה ממש ולפיכך פטור:

לשמור ולא לאבד. כי יתן איש לשמור וגו' (שמות כב, ו) **דמשקידו מלט לשומרו מייב בשמיעה:** ולא לאבד. שמס נתנו לשומרו ושמר לו שמס יכלה לאבדו יהא הרשות בידו אפי' מבדו בידים פטור [ו]ולפו] למפטרא מדשטעה[ו] לחוד מתא דמשי מיירי כשמר לו לאבד אפילו מ"ל תן עיניך בו ומו לא פטור כדאמרינן בב"מ (מט:) עד שיאמר לו הילך ושמור לי: ולא לחלק לעניים. דמס אמר לו על מנת לחלק לעניים אפי' אפקדיה פטור דמו לא דמפקיד ניהו ומשו קא מבע עניים לא מצו מבני לכל חד וחד ליתא לפו לאיידך יכיבע מלא לשמריע יכיבע וקשה לשמני דאמר מייב: **הא דאתא לידיה** בתורת שמירה. דכי אתא לידיה בתורת שמירה וגמלך ויכיב ליה טעונה וגזזה משלם דמי פרה עומדת לילד ודמי רחל טעונה לגזז [ח]פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה אצלו וגזזה משלם בשעת הגזלה [ט]זה הכלל כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה:

[צג. - צג:] **גמ'** תנו רבנן הגוזל א את הרחל וגזזה או שילדה משלם אותה ואת גזוזתיה ואת ולדותיה* דברי רשמ"ה ז"ל. עוד כתב הרמ"ה ז"ל (ו) דמ"ה נקט מיוצע גבופיה משום דלמא דהן בלמה כממניה מיירי* מלא דהן בלמה כממניה ומפ"ה מחייב כיון דמסתמא אין מדם מוחל על רמשי מיכרים ומליטו הן שהוא כלאו מושמין דלמא הן כממניה הוא ומייב מלא קרע את כסותי או מפי הכני ופצעני דלא ממירי כרמשי מכריס לא ממרי הכי כיון דלא גריל לן שמור כמניה ממש ולפיכך פטור:

לשמור ולא לאבד. כי יתן איש לשמור וגו' (שמות כב, ו) **דמשקידו מלט לשומרו מייב בשמיעה:** ולא לאבד. שמס נתנו לשומרו ושמר לו שמס יכלה לאבדו יהא הרשות בידו אפי' מבדו בידים פטור [ו]ולפו] למפטרא מדשטעה[ו] לחוד מתא דמשי מיירי כשמר לו לאבד אפילו מ"ל תן עיניך בו ומו לא פטור כדאמרינן בב"מ (מט:) עד שיאמר לו הילך ושמור לי: ולא לחלק לעניים. דמס אמר לו על מנת לחלק לעניים אפי' אפקדיה פטור דמו לא דמפקיד ניהו ומשו קא מבע עניים לא מצו מבני לכל חד וחד ליתא לפו לאיידך יכיבע מלא לשמריע יכיבע וקשה לשמני דאמר מייב: **הא דאתא** לידיה בתורת שמירה. דכי אתא לידיה בתורת שמירה מיקלד

ועין שלא נכוותה אם יוכל להרות דלכאו"ג קצר ושמתה עד שיכוון לשמתה: וכולן אם אמר. למים כי יכה כמיב הוא בעלמו: שיעשה בו מעשה. והכא העבד בעלמו מיבעיא נפקו ילפינן מהתם: והכי ממרינן בפ"ק (ף ה.) וכולן מסתמא דגזלת הכתוב הוא: בנות מלך. המחור שבעין: יתנו היורשים. כשנפטר ונוטל ממיו כדין נחבל ס"ר כדמיכא עדים (ע"ין בפיטן קמ): יש שם טענה. מוכה במקצת ור"ש ס"ל דדוקא מו"מ: הכחכה. שמיכן זה בזה והייט שהיה שם מכלה טלמי כדמיכא ליה לר"י דדוקא מו"מ ס"ל קמ"ל דדוקא בנפל הממלוקת בעוד שעסוקין בהכלה והייט שהעדים רלו שיכא מבול מ"מ ס"ל שם נשמחה זמן מועט ר"ל לחמר מבול כמבואר לקמן לחמר זמן וכו': יא אעפים שלא ביקש החובל מן הנחבל. שיחפלל בעבד. מבל מקשה ממילה בעינן וכ"ש בחר"ב ס"ל הכוונה מע"פ שלא ביקש ממילה מ"מ בל יחנע מלהחפלל:

שינו נדודה ועקרה אם היה יכול לישתמש בהן לשעבר יצא בן חורין אם לאו לא יצא בן חורין: יב החובל בחבירו ומת יתנו היורשין. נחבל יתן ליורשיו. הנחבל בין שיש שם טענה ובין שאין שם טענה הרי זה נשבע ונוטל ירבי יהודה היה קורא אותה ג[ז] הכחכה [ח] וכל זמן שהן חוככין זה את זה הרי אלו נשבעין ונוטלין. היה נשוך מקום שאין יכול לישוך את עצמו נוטל שלא בשבועה [ט] לאחר זמן זה אומר חבלת וזה אומר לא חבלתי הרי זו כאחת מבל המטענות:

יא החובל בחבירו אע"פ שלא בקש החובל מן הנחבל צריך

שאין מתכוין לו. נתכוין להכות אמת זה והכה אמת זה או לא נתכוין כלל להכות: יצא בן חורין. דכמיב ישלחנו ממש עינו ישלחנו ממש שינו ל"ש מזיד ל"ש שוגג ל"ש נכוונה ול"ש שלא נתכוין לשמחה: שיעשה בו מעשה. למים כי יכה כמיב הוא בעלמו: שיעשה בו מעשה. והכא העבד בעלמו מיבעיא נפקו ילפינן מהתם: והכי ממרינן בפ"ק (ף ה.) וכולן מסתמא דגזלת הכתוב הוא: בנות מלך. המחור שבעין: יתנו היורשים. כשנפטר ונוטל ממיו כדין נחבל ס"ר כדמיכא עדים (ע"ין בפיטן קמ): יש שם טענה. מוכה במקצת ור"ש ס"ל דדוקא מו"מ: הכחכה. שמיכן זה בזה והייט שהיה שם מכלה טלמי כדמיכא ליה לר"י דדוקא מו"מ ס"ל קמ"ל דדוקא בנפל הממלוקת בעוד שעסוקין בהכלה והייט שהעדים רלו שיכא מבול מ"מ ס"ל שם נשמחה זמן מועט ר"ל לחמר מבול כמבואר לקמן לחמר זמן וכו': יא אעפים שלא ביקש החובל מן הנחבל. שיחפלל בעבד. מבל מקשה ממילה בעינן וכ"ש בחר"ב ס"ל הכוונה מע"פ שלא ביקש ממילה מ"מ בל יחנע מלהחפלל:

שינו נדודה ועקרה אם היה יכול לישתמש בהן לשעבר יצא בן חורין אם לאו לא יצא בן חורין: יב החובל בחבירו ומת יתנו היורשין. נחבל יתן ליורשיו. הנחבל בין שיש שם טענה ובין שאין שם טענה הרי זה נשבע ונוטל ירבי יהודה היה קורא אותה ג[ז] הכחכה [ח] וכל זמן שהן חוככין זה את זה הרי אלו נשבעין ונוטלין. היה נשוך מקום שאין יכול לישוך את עצמו נוטל שלא בשבועה [ט] לאחר זמן זה אומר חבלת וזה אומר לא חבלתי הרי זו כאחת מבל המטענות:

יא החובל בחבירו אע"פ שלא בקש החובל מן הנחבל צריך

עוד במקלת: משתמש בהן. לומר יכול להשתמש בו עכשיו במלאה זה וכשיגיע מע"ג שמלאה: כהה. שמלא לו מוס הרלות ולא יוכל לרלות היטב מבל מ"מ לוחה הוא: לשעבר. קודם שקיבל מת הפין או קודם שעקר את הפן: יב החובל בחבירו. ום עדים שרלו את המבלה או אפי' רק לו לחוא שכנס שלם למ"י ולא מבל: יתנו היורשין. כשיפטר הנחבל: מת הנחבל. והי לו עדים על מבלתו או שכבר עמד בדין: יתן ליורשיו. של נחבל: בין שיש טענה. שהי טענות ומריטת מיניהס קודם המבלה: שאין שם טענה. שלא הי ממלה שוס טענות מיניהס כל שיש עדים שנכנס לחמ"י שלם ולא מרשותו מבול ה"ז נשבע ונוטל: קורא אותה חכבה. כל"ל ול"ל שר"י הי קורל לזה (שיש עדים שנכנס שלם ולא מבל) מכבה כלומר לפעמים הוא הנחבל בעלמו: שהן חוככין זאין. יוכל להיות שלא הרגיש ומחכך מאליו בכוחל ועלתה בו מבלה זו או מעלמו עשה בו או ממרי דנשבע ונוטל ואם אינו נשבע אינו נוטל: הי נשוך. כלומר אבל אם הי נשון בחקום שברור הוא שאינו יכול לישוך בעלמו כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו ולא הי יכול מוך מזה החובל שנוכל לומר שמא לחמר להחמר שיעשה בו מבלה כדי שיחנכם ויפטר: לאחר. אם לא חמנו מוך שלא בחשבה: שאין שם טענה. שלא הי ממלה שוס טענות מיניהס כל שיש עדים שנכנס לחמ"י שלם ולא מרשותו מבול ה"ז נשבע ונוטל: קורא אותה חכבה. כל"ל ול"ל שר"י הי קורל לזה (שיש עדים שנכנס שלם ולא מבל) מכבה כלומר לפעמים הוא הנחבל בעלמו: שהן חוככין זאין. יוכל להיות שלא הרגיש ומחכך מאליו בכוחל ועלתה בו מבלה זו או מעלמו עשה בו או ממרי דנשבע ונוטל ואם אינו נשבע אינו נוטל: הי נשוך. כלומר אבל אם הי נשון בחקום שברור הוא שאינו יכול לישוך בעלמו כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו ולא הי יכול מוך מזה החובל שנוכל לומר שמא לחמר להחמר שיעשה בו מבלה כדי שיחנכם ויפטר: לאחר. אם לא חמנו מוך שלא בחשבה: שיעשה בו מעשה. ולא יעשה מיכף כשיגיע ממנו מום ואינו יכול לעמוד בדין עמו: ואחר זמן. פירוש לאחר זמן שנכנס שלא בחשבה: אם אמר לאחר. דהם מבלה"ע ומקור למבול לפפי לעבד דהם בן מנות הוא: הבהו נגד עינו. הכה בכוחל והבעיטהו בקול ואינו רואה או נחחרש: בו מעשה. כגון שם חפס בו כדי שלא יוכל לנוחס או עשיית מלאכה כמעשה בידיו ממש אבל בכה"ג שלא חפס בו הלא הי כי יכול העבד לנוחס עד שלא יבעיטהו מחמת הקול וכשלא בכה הוא גרס לעלמו ולא רבו ולפיכך אינו יוצא לחירות: על עינו. הלא כיון על העין: וירדו מים. ע"י ההכלמה ילדו מיס מן העינים כמו מי שטיבה בדמעות: וחפו את עיניו. שנחמלאו העינים מהמיס: בנות מלך. הרוחות השורים על הידים לפפי נטילה ומזיקים לת העינים: ופיטאו את עיניו. כל"ל ול"ל דעי"ז שנחמלאו העינים נחיס עיי"ז שלטו בו רוחות הרלה"ר דממשה שרגיש ממנו ויבוא ויפסל לשם מת המבל יען ליוכיח לעינים

הנחבל צריך לבקש על החובל. שהש"מ ימחל לו ומילמס עליו וממלילה הוא נעשה ממלה ומרפא מחלו: אל האלהים. בעד למעלן: כ"ז שאתה רחמן. על למחים לפי מיט כדמים: מרחם עליך. לפי מיכן כלמי: באחר ידו. כלמורי ידו הפך פם היל וכבכו על הלמי: בנייר. לקח הנייר בידו וכבכו: ובפנקס. של לוח דק: שאינן עבודין. וכס עוד דקין: בבמום. לגוזה של שטוחות: ולא מפני מבה. לרין לשלם ד' מאות זוז דלית בהו לער גדול מכל הוא נשם גדולו: את כל אויבי לחי וגו'. כל"ל: גוי נתתי למכים ולחיי למורטים. כל"ל ור"ל דמלו כמוסים מוכח דעל הלמי הוא נשם גדולה ולפיכך הוא נותן ד' מאות זוז: שחייב על נזקי חבירו. בדיני מלש: על נזקי עצמו. בדיני שמים: הרך. מוריד רוקו ומטפטפו על פיו: בפני חבירו. ועי"ז מבזה בפניו דניזו לרין עלמו אין בוש נשם: מהלש בשערו. נקט דכיון הללו כמו שלש עושה לומש ממנו לרגזן מהרגז עוד יותר ע"י מעשי רוגז ונלין לו עוד מה לללות ולהשמית שכבה ממנו וכן מקושט טולם שערו ומ"ש כשובד ע"ז. כיון שמלבל ומרגיל לא יכלו לבא עליו: עבודתו של יצה"ר. היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך ומוליכו מעט מעט לדעור חמור עד שאומר לו עבוד ע"ז והלך ועופ: שהזקתני. כלומר בכאיב לי' עוכש ימים רבים של נער ולא אוכל עוד לפטול ואיתא לי' לעקבה להגלל מן הכאב וכן היל שים לו מכה וגדל הכאב מאוד ואיתא לי' לחתכה: חייב. כל"ל ור"ל דמחתא הכאב אומר כן ואין לזה לעשות כן: אנסוהו. להללות: ונטלו ממנו ממון חבירו בפניו. כל"ל ור"ל שהי ממון חבירו מוקפקין מללו ואנסו אותו ונטלו לת הממון בפניו אבל הוא לא מכר להן בידו ולא עשה כלום פטור: ונתן לחבירו. לעשה מעשה בידים: ה"ז חייב. להא מניל ל"ש בממון חבירו הוא:

[ב] את כל אויבי לחי. למכים ולחיי למורטים: [ג] ושש בפניו. שיהש עטולל כרוך ומטפטף על פיו. כעגל מבירו בפני מבירו: [ד] אנפוהו עובדי כוכבים וחראה ממון חבירו ונטלו בפניו פטור:

מצפה שמואל

א זה סימן. ימחלמי סס, ב בפתום של שטרות. פי' מי' פ"ב מהל' טוכ"ל ופה"מ ופהנטת ופמ"ע מ"ע סימן רל ס"ע ופי' מ"ל סוף פ' ממר שהפתום ופ"ש פ' מז ופי' ירושלמי ר"ש ופפ"ע סס, ג מפני שפכה של צער. מכאן מפמע כפרפ"י ל. דהוא על הסשפ כמ"ש הס"ם וכפ"ע על הרמב"ם פפ"ב מהל' טוכ"ל שהוא נעד כלן ופי' פ"ג הלכה כ"ך ע: סס פ"ם ופ"ל כמ"ש כלן ומפלי הקוף ומוכר נעשה יכו על הלמי סס שיפע יפרפל ופי' מ"ג כי להרמב"ם פכוונה דלא מכה על נער לפף אלא נער נתן נעד הפשפ אבל מ"ש בלשיכת כלן אינו אלא נער נתן ולא הרמב"ם פכאן ומוכח מדברי הגמ"י פ"ג מהל' טוכ"ל סימן ר, ד ושש נגד חבירו. משמע דוקא בפני מבירו אבל בלא"ם מוכר בפניו עלמו ופי' משמע שו אינו דומה הפתים משלמו,

ה מחלש בשערו. שבת קה, ו מבזר לשבירם. עי' רמב"ם פ"ו מהל' מלבים לוקה מכת מרדות, ז מיבא את עינו. קוף פ"ם וירושלמי פ"ח הל"ח, ח אנפוהו. עי' דף קיו. ועי' בעה"מ ורמב"ן וירושלמי פפ"ם ופיטה ופ"ב סס ועי' שו"ע סימן כ"ם סעיף ה' וסימן שפ"ח פ"ב ועי' י"ב בשם הרא"ם. ופס כלן מיירי בפקדון אם אמרו ממנו שלוני פטור לשומר לסלל מלמו של חבירו פטור לשומר לסלל מלמו של חבירו ופ"ש ופ"ב ופ"ש ופ"ב ופ"ש ופ"ב

עין משפט נר מצוה

לג
ה מיי׳ פ״ט מהל׳ טוען ונטען הל׳ ב סמ״ע סי׳ פ״ו סעיף ס״ק ה
ו מיי׳ פ״ג מהל׳ כלים הל״ה
ז מיי׳ פ״ג מהל׳ מחוסר אבות ופ״ו מהל׳ כלים ה״ב סמ״ע סי׳ ש״מ סעיף ס״ק ה
ח מיי׳ פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

לד
א מיי׳ פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות ופ״ו מהל׳ כלים ה״ב סמ״ע סי׳ ת״כ סעיף ס״ק ה

לה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות ופ״ו מהל׳ כלים ה״ב סמ״ע סי׳ ת״כ סעיף ס״ק ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

לו
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

לז
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

לח
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

לט
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

מ
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

מא
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

מב
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

מג
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

מד
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

מה
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

מו
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

מז
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

מח
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

מט
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

נ
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

נא
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

נב
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

נג
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

נד
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

נה
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

נו
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

נז
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

נח
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

נט
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

ס
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

סא
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

סב
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

סג
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

סד
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

סה
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

סו
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

סז
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

סח
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

סט
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

ע
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

עא
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

עב
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

עג
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

עד
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ד מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ה מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ו מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ז מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ח מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ט מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
י מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
יא מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה

עה
א מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ב מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל״ה
ג מיי׳ שם פ״ג מהל׳ מחוסר אבות הל

עם התשובה אין בפני עצמה לא נימא דלא כרבי. מימה לי דהוה מני לפנויי מיתה ויוה"כ מכפרות עם התשובה על כל עבירות שבתורה מכל מקום התשובה עם עבירות שתין מכפרות עליהן כגון פורק עול ומגלה פנים ומיפר ברית ויש לומר דשפיר טפי מפני מי נמי ר"ל דומיא דסיפא דקתני ועל המצות הוה מוה על שיעת יוה"כ ויכפר דהטיא בכל עבירה מירי דמיה מכפרת מכל מקום יוה"כ ר"ת ריש"ל[ס]:

חוץ מפורק עול. בפוס פ"ק דשבועות (דף י"ג.) נפקא ליה מקרא כי דבר ה' בזה זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר הכרת מכרת הכרת לפני יום הכפורים מכרת לאחר יוה"כ יכול אפילו עשה תשובה ת"ל כי יום הכפורים הוא לכם היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן מנסיא אומר ושמרו בני ישראל את השבת את השבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו וחי בהם ולא שימות בהם אמר רבא לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דלית ליה פירכא דר' ישמעאל דילמא כדרבא דאמר רבא מאי טעמא דמחתרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואהאי מידע ידע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קטילנא ליה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו ואשכחן ודאי ספק מנלן דר' עקיבא נמי דילמא כראביי דאמר אביי מסרינן ליה זוגא דרבנן לידע אם בדבריו ואשכחן ודאי ספק מנא לן וכולהו אשכחן ודאי ספק מנא לן ודשמואל דילמא כפירכא אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק טבא חדא פלפלתא חריפא ממלא צנא דקרי: **מתני'** חטאת ואשם ודאי מכפרין מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות הוא תולה עד שיבא יוה"כ ויכפר האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל (ה') מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל: **גמ'** אשם ודאי אין אשם תלוי לא והא כפרה כתיבא ביה הנך מכפרי כפרה גמורה אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה אי נמי הנך אין אחר מכפר כפרתן אשם תלוי אחר מכפר כפרתן דתנן חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין אשמות תלוין פטורין: מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה: עם התשובה אין בפני עצמן לא נימא דלא כרבי דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חוץ (מפורק עול) ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר ואם לא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ לא בעיא תשובה: תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה: השתא על לא תעשה מכפרת עשה מיבעיא אמר רב יהודה הכי קאמר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל לא תעשה גמור לא ורמינהו אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ מדורש נחגדות על דופי לא היה לו למנות וחמנע היתה פנים וגו' ומיפר ברית בשר. מילה ומפקת שבועות יליף לה מקרא:

מתני' חטאת ואשם ודאי מכפרין מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות הוא תולה עד שיבא יוה"כ ויכפר האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל (ה') מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל: **גמ'** אשם ודאי אין אשם תלוי לא והא כפרה כתיבא ביה הנך מכפרי כפרה גמורה אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה אי נמי הנך אין אחר מכפר כפרתן אשם תלוי אחר מכפר כפרתן דתנן חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין אשמות תלוין פטורין: מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה: עם התשובה אין בפני עצמן לא נימא דלא כרבי דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חוץ (מפורק עול) ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר ואם לא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ לא בעיא תשובה: תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה: השתא על לא תעשה מכפרת עשה מיבעיא אמר רב יהודה הכי קאמר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל לא תעשה גמור לא ורמינהו אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ מדורש נחגדות על דופי לא היה לו למנות וחמנע היתה פנים וגו' ומיפר ברית בשר. מילה ומפקת שבועות יליף לה מקרא:

אבל להחזות אפילו מעל מזבחי ומה זה שספק יש ממש בדבריו ספק אין ממש בדבריו ועבודה דוחה שבת קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה רבי אלעזר ואמר ומה מילה שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם דוחה את השבת קל וחומר לכל גופו שדוחה את השבת רבי יוסי בר' יהודה אומר את שבתותי תשמורו יכול לכל ת"ל אך חלק רבי יונתן בן יוסף אומר כי קודש היא לכם היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן מנסיא אומר ושמרו בני ישראל את השבת והוה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו וחי בהם ולא שימות בהם אמר רבא לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דלית ליה פירכא דר' ישמעאל דילמא כדרבא דאמר רבא מאי טעמא דמחתרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מידע ידע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קטילנא ליה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו ואשכחן ודאי ספק מנלן דר' עקיבא נמי דילמא כראביי דאמר אביי מסרינן ליה זוגא דרבנן לידע אם בדבריו ואשכחן ודאי ספק מנא לן וכולהו אשכחן ודאי ספק מנא לן ודשמואל דילמא כפירכא אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק טבא חדא פלפלתא חריפא ממלא צנא דקרי: **מתני'** חטאת ואשם ודאי מכפרין מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות הוא תולה עד שיבא יוה"כ ויכפר האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל (ה') מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל: **גמ'** אשם ודאי אין אשם תלוי לא והא כפרה כתיבא ביה הנך מכפרי כפרה גמורה אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה אי נמי הנך אין אחר מכפר כפרתן אשם תלוי אחר מכפר כפרתן דתנן חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין אשמות תלוין פטורין: מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה: עם התשובה אין בפני עצמן לא נימא דלא כרבי דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חוץ (מפורק עול) ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר ואם לא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ לא בעיא תשובה: תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה: השתא על לא תעשה מכפרת עשה מיבעיא אמר רב יהודה הכי קאמר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל לא תעשה גמור לא ורמינהו אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ מדורש נחגדות על דופי לא היה לו למנות וחמנע היתה פנים וגו' ומיפר ברית בשר. מילה ומפקת שבועות יליף לה מקרא:

רבינו חננאל

אסיקנא כשמואל דאמר אשר יעשה אותם האדם וחי ולא שימות בהן. מניין ס) לפקוח נפש שהיא אחד מאברי כו'. פי' מצאנו שהכל התינוק מצילו מן המיתה. מאליעזר בנו של משה רבינו שנא' ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו. ויבקש המיתו לחינוק מפני שנתעצלה אמו ולא מלה אותו וכיון שהרגישה מלה אותו וקראתו חתן דמים. והצילו מן המיתה שנא' וירף ממנו. פי' וירף חולי המוח מאתו מן התינוק. אז אמרה חתן דמים אתה לי בדמי המילה. ג) ואמרינן תו לפולו ואפי' בשבת כדי לפדותו מן המיתה וכתיב ועל זה אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה מלמד שהקטן נתפש בעון האב והגדול בעון עצמו ושניהם בחזיב מיתה. זה טעם של ר' אלעזר בן עזריה: מתני' [חטאת] ואשם ודאי מכפרין אבל אשם תלוי אינו דכתיבא ביה כפרה אינו מכפר כפרה גמורה דלכי מיתרע ליה בעי איתרע קרבן אחר. אי נמי כדתנן חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין. חייבי אשמות תלוין פטורין. מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה. מתניתא דלא כרבי דתניא רבי אומר כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר חוץ ממפרק של המגלה פנים בתורה ומפר בריתו של אאע"ה שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר. ואם לא אין יוה"כ מכפר. ושניהן אפי' תימא רבי הכי קאמי תשובה צריכא יוה"כ אבל יוה"כ מכפר אפי' בלא תשובה. כדתנן תשובה מכפרת על עבירות קלות

תוספות ישנים

תשובה בעיא יום הכפורים יום הכפורים לא בעי תשובה. ופה אתמר הכל

הגהות הב"ח

(ס) גמ' ליתא פה יש ממנו: (ב) שם ודשמואל לית ליה פירכא כו"ל ומיהו ולמי ליתא ממנו: (ג) רש"י ד"ה ומה מילה וכו' תוספתא דשבת. כ"כ פ"ו(ד) וש"נ: (ד) רש"י ד"ה ומשכחת כו' מקודין כדיה למות וכן כל עליו כו"ל ומיהו ולמי ליתא ממנו: (ה) ד"ה מטמא כו' מפ"ק קרבן סה"ד וחמ"כ מה"ד מכל תטאתיכם לפני ה' תטהרו ולא תטאתיכם שבין זה לזה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) בתורי ד"ה תשובה וכו' ואלו הבא קאמר עם התשובה אע"פ שאינה עיקר וכו'. נ"ב עיין מה כתוב בהגהת מיימוני פ"ג מהל' מ"ח פוח ב:

תורה אור השלם

א) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: [שמות לא, יג]

ב) וְשָׁמְרתֶם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: [שמות לא, יד]

ג) וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: [שמות לא, טז]

ד) וְשָׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ: [ויקרא יח, ה]

ה) כִּי בְיוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: [ויקרא טז, ל]

ו) וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: [יחזקאל לו, כה]

ז) מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְיָ כָּל עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ סוֹרֵי בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים אֶת יְיָ: [ירמיה יז, יג]

הגהות וציונים

ס) בראשונים ובכת"י נוסף בן עזריה: ב) "מאתים וארבעים ושמונה" ליתא בראשונים ובכת"י, וגורסים "שהיא אחד מאבריו של אדם" (וראה גם להלן אות כ): ג) ראשונים וכת"י רבי יוסי הגלילי, וכ"ה במכילתא: ד) יש להוסיף וגו' (רש"ש): ה) [בי' רש"א תשובה תולה] (גליון): ו) עיין שבועות יג ע"א תוד"ה דעבד אי יהוה"כ מכפר אף בלא שעיר המשתלח: ז) [צ"ל את זו דרש וכן אי במשנה שבמשניות] (גליון): ח) בי' ירושלמי ופי' (גליון): ט) [בקרא וכן במשנה שבמשניות ליתי ועי' תי"ט] בירמיה י"ד כתוב בלא מלת ה' אולם שם י"ז כתוב מלת ה' כמו שהוא לפנינו וכ"ה בירושלמי ובר"ף ובע"י (גליון): י) [בשאלתות פרשי הברכה סימן קסו איתא מהמיוסד על הבירות] (גליון): כ) כאן צ"ל הפסק הנקודה (ד"ק ע"פ ילק"ש הנזרס בגמרא "שהיא תקון אחד מאבריו"): ל) אשם אחזר שהוא (כת"י, רש"י שבר"ף, ר"ן): מ) צ"ל דבהדי[ה] (שיה יצחק): נ) צ"ל לא הוה (גליון):

מסורת הש"ס עם הוספות

ס) שמ קלב, ב) [שמ קנ:], ג) [ס"ס ס, וס"ן], ד) [שמ קנ:], ה) [שמ קנ:], ו) [שמ קנ:], ז) [שמ קנ:], ח) [שמ קנ:], ט) [שמ קנ:], י) [שמ קנ:], כ) [שמ קנ:], ל) [שמ קנ:], מ) [שמ קנ:], נ) [שמ קנ:], ס) [שמ קנ:], ע) [שמ קנ:], פ) [שמ קנ:], צ) [שמ קנ:], ק) [שמ קנ:], ר) [שמ קנ:], ש) [שמ קנ:], ת) [שמ קנ:], א) [שמ קנ:], ב) [שמ קנ:], ג) [שמ קנ:], ד) [שמ קנ:], ה) [שמ קנ:], ו) [שמ קנ:], ז) [שמ קנ:], ח) [שמ קנ:], ט) [שמ קנ:], י) [שמ קנ:], כ) [שמ קנ:], ל) [שמ קנ:], מ) [שמ קנ:], נ) [שמ קנ:], ס) [שמ קנ:], ע) [שמ קנ:], פ) [שמ קנ:], צ) [שמ קנ:], ק) [שמ קנ:], ר) [שמ קנ:], ש) [שמ קנ:], ת) [שמ קנ:]

פו: יום הכפורים פרק שמיני יומא

לא תעשה שבתורה. לג יוכל כעגלה הלמטן[ס] וגו': כי כשלת בעונך. עונך יתכב כמכשול שהיא שגגה: עליהם (חיו) [הוא] יחיה. על כל מה שעשה ולף על העבירות: מתפיים הימנו. מקבל הימנו פיוסים: ונשלמה פרים שפתינו.[ע] כמקום פרים: נדבה. מקולגלת כרטן יומר מכוזה: ארפא משובתם. (ע) מן הימיד: שבא דבר עבירה לידו. (י) שנכשל כה בכך: באותה אשה באותו מקום. שעבר עם (כ) העבירה ומותו פרק ממון שדומה מכל וכל לזמן שנכשל ט כבר ילרו מתגבר עליו ומומר לו לאה פלונית ומותו מקום ומותו פרק הוא קום עשה מה שעשית כבר: כשוי חטאתו. שלא נתגלה עוונו: בחטאו מפורסם. טוב לו שיזוה ויתפייס ולא יכפור ט: בחטאי שאינו מפורסם. לג יגלה מעמו וכעד אם הוא שלא מה שלא מעה מוטל ומפרסמים מיעוט כעד שמים הוא: עבירות שבין אדם לחבירו. יגלה לרמים שיקבלו ממנו שיימחל לו: וחטאתי נגדי תמיד. מיני קטר שכפרת לי והרי הוא תמיד כלילו הוא נגדי עומד: וצדיק לפרט את החטא. כשהוא מתודה מומר מעה פלוני מעמלי: בדרי יגאי. לג הזכיר העון לג למעטו ולומר אתה גרמת להם מעל[ו] למדם שהיה ו ק נלה ומתכילו ומשקהו ומולה לו כיס של דינרין נעוטרו והוציט נפמת

(ס) [ס] אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר [א] לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה' א"ר יונתן גדולה תשובה (שמקרבת[פ]) את הגאולה שנאמר [ב] ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב מה טעם ובא לציון גואל משום רשבי פשע ביעקב אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר [ג] שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך הא עון מיד הוא וקא קרי ליה מכשול אינו והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות שנאמר [ד] וכשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם (חיה[פ]) יחיה לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמארכת (ה) שנותיו של אדם שנאמר [ה] ובשוב רשע מרשעתו (חיו[פ]) יחיה אמר ר' יצחק אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם (ג) מקניט את חבירו בדברים ספק מתפיים הימנו ספק אין מתפיים הימנו (ז) וא"ת מתפיים הימנו ספק מתפיים בדברים ספק אין מתפיים בדברים אבל הקב"ה אדם עובר עבירה בסתר מתפיים ממנו בדברים שנאמר [ח] קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר [ט] וקח טוב ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים שנאמר [י] ונשלמה פרים שפתינו שמא תאמר פרי חובה ת"ל [כ] ארפא משובתם אוהבם נדבה תניא [ל] היה ר"מ אומר גדולה תשובה שבשביל • יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו שנא' ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו מהם לא נאמר אלא ממנו [מ] היכי דמי בעל תשובה אמר רב יהודה [מ] כגון שבאת לידו עבירה פעם ראשונה ושניה (י) וניצל הימנה מחני רב יהודה באותה אשה באותו מקום א"ר יהודה רב דמי כתיב [נ] אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב [ס] מכסה פשעיו לא יצליח לא קשיא הא בחטא הא בחטא שאינו מפורסם רב זוטרא בר טוביה אמר רב נחמן כאן בעבירות שבין אדם לחבירו [ע] כאן בעבירות שבין אדם למקום תניא ר' יוסי בר יהודה אומר אדם [ע] עובר עבירה פעם ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו ורביעית אין מוחלין לו שנאמר [פ] כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו (ונאמר[פ]) [ק] הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר מאי ואומר וכי תימא הני מילי בציבור אבל ביחיד לא ת"ש הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר (מכאן ואילך אין מוחלין לו שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו[פ]) ת"ר [ר] עבירות שהתודה עליהן יוה"כ זה לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר ואם שנה בהן צריך להתודות יוה"כ אחר ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן עליו הכתוב אומר [ש] ככלב שב על קיאו[ת] כסיל שונה באולתו רבי אליעזר בן יעקב[ש] אומר [ת] כ"ש שהוא משובח שנאמר [א] כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו וגו' כדרב הונא דאמר רב הונא כיון [ב] שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר [ג] צריך לפרוט את החטא שנאמר [ד] אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב דברי ר' יהודה בן בבא רבי עקיבא אומר [ה] אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי דאמר ר' ינאי [ו] אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כסף וזהב שהרבית להם לישראל עד שאמרו די גרם להם שיעשו אלהי זהב שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה ודוד משה אמר יכתב סורחני שנאמר [ז] יען לא האמנתם בי להקדישני דוד אמר [ח] אל יכתב סורחני שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה משל דמשה ודוד[ט] למה הדבר דומה לשתי נשים שלקו בבית דין אחת קלקלה ואחת אכלה פני שביעית אמרה להן אותה שאכלה פני שביעית בבקשה מכם הודיעו על מה היא לוקה[י] שלא יאמרו על מה שזו לוקה זו לוקה הביאו פני שביעית ותלו בצוארה והיו מבריזין לפניה ואומרין על עסקי שביעית היא לוקה [כ] מפרסמין את החנפין מפני חילול השם שנאמר [ל] ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו תשובת המוחלטין מעכבת הפורענות ואע"פ שנחתם עליו גזר דין של פורענות שלות רשעים סופה תקלה והרשות מקברת את בעליה עורם נכנם לה וערום יצא ממנה ולואי שתהא יציאה כביאה [מ] רב כי הוה נפיק למידן[פ] דינא אמר הכי בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה כיציאה (פ) [פ] רבא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי

בצבו

נאם ה': [ישעיה נה, כ] ג) שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך: [הושע יד, כ] ד) וכשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה: [יחזקאל לג, יט] ה) קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו: [הושע יד, ג] ו) ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו: [הושע יד, ה] ז) לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה: [תהלים לב, א] ח) ועתה אשא ירחם: [משלי כח, יג] ט) כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים: [עמוס ב, ו] י) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבר: [איוב לג, כט] כ) כלב שב על קאו כסיל שונה באולתו: [משלי כו, יא] ל) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד: [תהלים נא, ה] מ) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: [במדבר כ, יב] נ) וכשוב צדיק מצדקו ועשה עול בעבר כל אשר עשה רשע הוא יחיה בהם: [יחזקאל יח, כד] ס) מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועזב ירוחם: [משלי כח, יג] ע) ונשלמה פרים שפתינו: [הושע יד, ג] פ) על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים: [עמוס ב, ו] צ) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבר: [איוב לג, כט] ק) [איוב לג, כט] ר) [יחזקאל לג, יט] ש) [משלי כו, יא] ת) [תהלים נא, ה] א) [ישעיה נה, כ] ב) [ישעיה נט, כ] ג) [הושע יד, ב] ד) [יחזקאל לג, יט] ה) [הושע יד, ג] ו) [הושע יד, ה] ז) [תהלים לב, א] ח) [משלי כח, יג] ט) [עמוס ג, ו] י) [יחזקאל יח, כד] כ) [ישעיה נט, כ] ל) [במדבר כ, יב] מ) [יחזקאל ג, כ]

הגהות הב"ח

(ס) [ס] גמ' ס"ד יחמן ס' ר"י אמר ר' יוחנן ע"ש עד ולא עד בכלל ומי א"ר יוחנן הכי והא אמר ר' יוסף גדולה תשובה וכו' פלי' נפס ה' לא קשיא הא ביחיד הא בצבור פ"ר יוסי הגלילי גדולה תשובה שמביאה גאולה שנאמר ובא לציון גואל וגו' מה מעמד וכו' לעיל מעשיו: המוחלטין. רשעים גמורין: שלות רשעים סופה תקלה. ממון שלומם סס יוסמן ומהרהין בעבירות: והרשות. הרגמת מקברת בעליה. שנאמר (שמות ט) ויפח יוסף ממילה וגמ"כ כל חמין: ולואי שתהא כיציאה. ממנה בלא מעמ כביאה: נפיק לדינא. להיות דן דין: בלט

תוספות ישנים

וצריך לפרט את החטא. וע"י כך מיקנו נחפלות של יום הכפורים על מעמ שמעלה לפניך מעשים ומכיו': תשובת רשעים סוחלטין מעכבת. לף אמר שנחתם גזר דין מיכו מ"מ סופו לבא לידי תקלה שאין גזר דין של יחיד נקרע כדלמרינן בפ"ק דמגילה (דף יז.) לא נמי ר' יוסף הוא דאמר יפה בעקה לגזרה דין דין קודם גזר דין דין לאחר גזר דין:

ליקומי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

רבינו חננאל

תניא אדם מקניט חבירו ספק מתפיים לו ספק אין מתפיים לו אבל הקב"ה ודאי מתפיים לו אפילו בדברים שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים שנאמר ונשלמה פרים שפתינו. היכי דמי בעל תשובה אמר רב כל שבא לידו עבירה פעם א' וב' ויצא הימנה. מחני ר' יהודה באותו מקום באותה אשה או כיוצא בה ובאותה פרק. בעבירות שבין אדם לחבירו אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. בין אדם לחבירו מכסה פשעיו לא יצלח וי"א כאן בחטא שאינו מפורסם וכאן בחטא שאינו מפורסם. תניא ר' יוסי ב"ר יהודה אומר עבר אדם עבירה פעם ראשונה ושניה שלישית מוחלין לו אם ישוב רביעית אין מוחלין לו שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ולא חימא בצבור אלא אפילו ביחיד שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. עבירות שבין אדם למקום אם יתודה עליהן יוה"כ זה אינו צריך עוד להתודות עליהן ואם חזר ומתודה עליהן עליו הכתוב אומר ככלב שונה באולתו. ר' אליעזר אומר הרי הוא משובח שנאמר וחטאתי נגדי תמיד אלא מהו מקיים ככלב כדרב הונא דאמר כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו ונעשית לו כהיתר. וצריך לפרוט את החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב. ר"א אומר א"ש שנאמר כסוי חטאה. אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כר': ב' פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה אמר יכתב סורחני שנאמר יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל משה ודוד. משה אמר יכתב סורחני שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה משל דמשה ודוד למה הדבר דומה לשתי נשים שלקו בבית דין אחת קלקלה ואחת אכלה פני שביעית אמרה להן אותה שאכלה פני שביעית בבקשה מכם הודיעו על מה היא לוקה שלא יאמרו על מה שזו לוקה זו לוקה הביאו פני שביעית ותלו בצוארה והיו מבריזין לפניה ואומרין על עסקי שביעית היא לוקה. מפרסמין את החנפין מפני חילול השם שנאמר ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו תשובת המוחלטין מעכבת הפורענות ואע"פ שנחתם עליו גזר דין של פורענות שלות רשעים סופה תקלה והרשות מקברת את בעליה עורם נכנם לה וערום יצא ממנה ולואי שתהא יציאה כביאה. רב כי הוה נפיק למידן דינא אמר הכי בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה כיציאה. רבא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי

הגהות וציונים

ס) [ס] [גירסת הילקוט וכן בע"י ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי אר"י הכי והאמר ר"י גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שכתורה שנאמר וכו' לא קשיא הא ביחיד והא בצבור] (גליון): 2) [בילקוט ובע"י איתי שמביאה] (גליון): ג) [ע"ז הוא] (גליון): 3) בע"י הביא זאת בשם מימרא אמר מר זוטרא בר טוביי אמר רב (גליון): ה) [ע"ז ואומר] (גליון): ו) [בהרא"ש סימן י"ז ובע"י ליתי לכל זה ועי' בדב אלפס דאי בנוסחא אחרת] (גליון): ז) בקרא בלי ' ובצ"ירה (גליון): ח) בע"י רבי אלעזר בר יהודה (גליון): ט) "יהודי" ליתא בקצת כת"י, והיא הנוסחא הנכונה (דק"ס, באורות המים). ועי' מהרש"א: י) [ונירנו מכות מדרבנן וכ"כ הריב"ש סי' פו ועי"ש] (גליון): כ) "מירך" ליתא ברש"י ובכתי"ו וגורסים לדינא: ל) [וכן דרבא ליתא בסנהדרין וכן בע"י והכא ליתא] (גליון): מ) בכת"י נוסף ונשלמה שפתינו: נ) [ע"ל ופשה] (גליון): ס) כל הגהות הב"ח שבעמוד זה מקורן בעין יעקב:

תורה אור השלם

א) לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר הֲיָשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חָנוֹף תֵּחָנֵף הָאָרֶץ הַהִיא וְאַתְּ זָנִית רֵעִים רַבִּים וְשׁוּבִי אֵלַי נְאֻם יְיָ: [דברים כד, ד]

ב) וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְיָ: [ישעיה נט, כ]

ג) שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ: [הושע יד, ב]

ד) וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עֲלֵיהֶם הוּא יִחְיֶה: [יחזקאל לג, יט]

ה) קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל יְיָ אִמְרוּ אֵלָיו כָּל תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ: [הושע יד, ג]

ו) אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ: [הושע יד, ה]

ז) לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה: [תהלים לב, א]

ח) וְעַתָּה אֶשָּׂא יְרַחֵם: [משלי כח, יג]

ט) כֹּה אָמַר יְיָ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל מְכָרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם: [עמוס ב, ו]

י) הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פְּעָמִים שָׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר: [איוב לג, כט]

כ) כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵיאוֹ כְּסִיל שׁוֹנֶה בְאִוַּלְתּוֹ: [משלי כו, יא]

ל) כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד: [תהלים נא, ה]

מ) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תְבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם: [במדבר כ, יב]

נ) וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת עֲלֵיהֶם בְּעַוְלָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה יָמוּת: [יחזקאל יח, כד]

בצבו נפשיה. גלגן עלמו: לקטלא אזיל. ליפא עונש ממא שמא יקנה כדין ועל עלמו אמר כן: וצבו ביתיה לית הוא עביד. כלל זה לא יעשה טורפי מיטו ולא ישמכר כלום בדבר: ולואי שתהא ביאה. שיטוט וכוכן[ב] למיטו גלא ממא כלילה:[ג] אמבוהא. גדולי שבדור מלכין שמלו אזיל לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה כיציאה[ד] וכי הוי חזי אמבוהא אברתיה אמר[ה] אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע כגללו לנצח יאבד רואיו יאמרו איו רב זוטרא[ו] כי הוו מכתפי ליה בשבתא דיגלא הוה אמר[ז] כי לא לעולם חסן ואם נזר לדור ודור[ח] שאת פני רשע לא טוב לא טוב להם לרשעים שנושאין להם פנים בעולם הזה לא טוב לו לאחאב (ט) שנשאו לו פנים בעוה"ז שנאמר[י] יען כי נבנע (אראב מלפני[יא]) לא אביא הרעה בימיו[יב] להטות צדיק במשפט טוב להם לצדיקים שאין נושאין להם פנים בעוה"ז טוב לו למשה שלא נשאו לו פנים בעוה"ז שנאמר[יג] יען לא האמנתם בי להקדישני[יד] הא אילו האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנם ליפטר מן העולם אשרידם לצדיקים לא דיין שהן זוכין אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות שכמה בנים היו לו לאהרן שראויין לישרף בנדב ואביהוא שנאמר[טו] הנותרים אלא שעמד להם זכות אביהם אוי להם לרשעים לא דיין שמחייבין עצמן אלא שמחייבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות הרבה בנים היו לו לכנען שראויין ליסמך כמבי עבדו של רבן גמליאל אלא שחובת אביהם גרמה להן[טז] כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו[יז] וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו מ"ט[יח] כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן שנאמר[יט] כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם שנאמר[כ] אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו: האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב: למה לי למימר אחטא ואשוב אחטא ואשוב תרי זימני כדרב הונא אמר רב[כא] דאמר רב הונא אמר רב[כב] כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא נעשית לו כהיתר: אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר: לימא מתני' דלא כרבי דתניא[כג] רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי אבא שאני: עבירות שבין אדם למקום וכו': רמי ליה רב יוסף בר חבו לרבי אבהו (ג) עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר והא כתיב[כד] אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים מאן אלהים דיינא אי הכי אימא סיפא ואם להי' יחטא איש מי יתפלל לו הכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים יכחול לו ואם להי' יחטא איש מי יתפלל בעדו תשובה ומעשים טובים[כה] אמר ר' יצחק[כו] כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר[כז] בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורדב רעיך[כח] אם ממון יש (ג) בידך התר לו פסת יד ואם לאו הרבה עליו ריעים (ואמרי[כט]) רב חסדא[ל] וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם שנאמר[לא] ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי (ואמרי[לב]) ר' יוסי בר חנינא[לג] כל המבקש ממנו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים שנאמר[לד] אנא שא נא ועתה שא נא[לה] ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי להי' אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו ר' ירמיה הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיה אזל (ז) איתיב אדשא דר' אבא בהדי דשדיא אמתיה מיא מטא זריפי דמיא אריש אמר עשאוני כאשפה קרא אנפשיה[לו] מאשפות ירים אביון[לז] שמע ר' אבא ונפיק לאפיה אמר ליה השתא צריכנא למיפק ארעתך[לח] דכתיב לך התרפס ורדב רעיך ר' זירא כי הוה ליה מילתא בהדי אינש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא לא אתא לקמיה במעלי יומא דכפורי אמר איהו איזיל אנא לפיוסי ליה פגע ביה רב הונא אמר ליה להיכא קא אזיל מר אמר ליה לפיוסי לפלניא אמר אזיל[לט] אבא למיקטל נפשא אזל וקם עילויה הוה יתיב וקא פלי רישא דלי עיניה וחזייה אמר ליה אבא את זיל לי מילתא בהדך בהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא[מ] ומחייה בקועיה וקטליה רב הוה פסיק סידרא דרבי עייל אתא

הרבים אין חטא בא על ידו[יז] וכל המחטיא את הרבים כמעט[מא] אין מספיקין בידו לעשות תשובה כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו מ"ט[יח] כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן שנאמר[יט] כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם שנאמר[כ] אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו: האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב: למה לי למימר אחטא ואשוב אחטא ואשוב תרי זימני כדרב הונא אמר רב[כא] דאמר רב הונא אמר רב[כב] כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא נעשית לו כהיתר: אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר: לימא מתני' דלא כרבי דתניא[כג] רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי אבא שאני: עבירות שבין אדם למקום וכו': רמי ליה רב יוסף בר חבו לרבי אבהו (ג) עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר והא כתיב[כד] אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים מאן אלהים דיינא אי הכי אימא סיפא ואם להי' יחטא איש מי יתפלל לו הכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים יכחול לו ואם להי' יחטא איש מי יתפלל בעדו תשובה ומעשים טובים[כה] אמר ר' יצחק[כו] כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר[כז] בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורדב רעיך[כח] אם ממון יש (ג) בידך התר לו פסת יד ואם לאו הרבה עליו ריעים (ואמרי[כט]) רב חסדא[ל] וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם שנאמר[לא] ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי (ואמרי[לב]) ר' יוסי בר חנינא[לג] כל המבקש ממנו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים שנאמר[לד] אנא שא נא ועתה שא נא[לה] ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי להי' אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו ר' ירמיה הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיה אזל (ז) איתיב אדשא דר' אבא בהדי דשדיא אמתיה מיא מטא זריפי דמיא אריש אמר עשאוני כאשפה קרא אנפשיה[לו] מאשפות ירים אביון[לז] שמע ר' אבא ונפיק לאפיה אמר ליה השתא צריכנא למיפק ארעתך[לח] דכתיב לך התרפס ורדב רעיך ר' זירא כי הוה ליה מילתא בהדי אינש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא לא אתא לקמיה במעלי יומא דכפורי אמר איהו איזיל אנא לפיוסי ליה פגע ביה רב הונא אמר ליה להיכא קא אזיל מר אמר ליה לפיוסי לפלניא אמר אזיל[לט] אבא למיקטל נפשא אזל וקם עילויה הוה יתיב וקא פלי רישא דלי עיניה וחזייה אמר ליה אבא את זיל לי מילתא בהדך בהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא[מ] ומחייה בקועיה וקטליה רב הוה פסיק סידרא דרבי עייל

צו א מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה ט:
צז ב ג ד מיי' פ"ג מהל' תשובה הלכה ט ופרק ט ה"ו מהלכות תפלה הלכה ג:
צח ה מיי' שם פ"ב הלי"ג ופרק ט ה"ב:

כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. ופריך שמעת מינה [נדה ל:] מאי ואין שמעת מינה (מכתובות קיב:) ואמרינן נמי בירושלמי פרק כ"ש (דף כה:) גבי מוקב עלמו מיכי הלכה כ"ש לעולם ואמר לעולם ואזיל ועבדי מ"ש מיכי ליה מגבב לדידיה קמ"ל התם מיירי שמתפללה רע הוא מתפלל שאר כמה שהיה רע מתפללו כלומר (מכתובות קיב:) קפיד מיניה היה עושין שלום ואמרינן התם כל עמר דעמיה ליכא פליג ה' כי מגבב לדידיה ליכא פליג ה' כי מגבב לדידיה ליכא פליג ה' כי מגבב לדיד

והאמר רב תפלת ערבית רשות. מימה לרב דלמר תפלת ערבית רשות למר פרק תפלת השחר (שם דף ג:) טעה ולא הזכיר של יום מוקם גלילה אין ממירין מותו לפי שאין מקדשין את המועדים גלילה הא לאו הכי ממירין ואמאי מיפוק ליה דתפלת ערבית רשות ומוסר ר"י נהי דרשות היא אין לטעות בהם מ"מ מפני שהוא עומדת מן שרא המיימיה דפ"ק דשבת (דף ט:) לגמ מטרחינן ליה וכן עלה על מטחו דיכולנמי[ל] למיך מטרחינן מותו שרי מדע כיון דיעקר תמיד מיקמי[ם] לא מיקנה לטעות ועוד כיון דלגבך מצרים ופדרים היא שמעון ומקטרין כל הלילה[ם] נהי דלא מטכבי כפרה[ם] מ"מ מנוה להקטיר תפלת[ם] ערבית נמי מנוה ותימה מאי פריך הכא והאמר רב תפלת ערבית רשות והמירין דמשום לין לטעות ו"ל דלין זה משום דכלל יוה"כ מנוה לטרוח ולהכין לזכי קטורה דהוי כעין יו"ט דלמרי ממרש[ם] דכמולמי יוה"כ מת קול יומא ומומרת לך מכול כשמחה למען ומכו שפירשנו שלא לטעות משום לפני למ"ד תפלת ערבית רשות הכי משמע מילושלמי דתפלת השחר[ם] למ"ד תפלת ערבית מוכה לין משום טעילה פוטרתה ולמ"ד רשות תפלת טעילה פוטרתה משמע מכל משום לין לטעות ומע"פ שמולק על הש"ס שלנו מה לשמחת דיון משמע דרב לשני האומר מוכה קאמר מכל למ"ד רשות לא בעיא תפלה לפוטרה מ"מ משה שלנו יכולי להשוותם יש לנו להשוותם וכה"ג[ם] פי' גמי לין מקדשין את המועדים גלילה מע"ג דתפלת ערבית רשות כיון דשויה עליה מוכה שפיר ממי ולכאי נרין להוה טעמא דלין מקדשין המועדים גלילה ומין נראה לר"י דהשתם נפ"ק דשבת[ם] למ"ד תפלת ערבית רשות מכי שרא המיימיה לא מטרחינן ליה הא מ"מ שרא תפלת כלל וכי מימא כיון שהתפלל בשחר לילות שוה עליה מוכה ג"כ שמא עליה מוכה ומשום הכא שרא לרב לשני האומר מוכה קאמר לימא לשמא לפני לדידיה דס"ל דשות כיון לשוה עליה מוכה בשחר לילות מוכה היא עליה ונעיא תפלה למיפטריה על כן נראה כשפרישים:

מתפלל שבע מעין שמונה עשרה ברכות. פירש רשב"ם טעמא משום דכיון דלמחי הוא מתעית משום כיוה"כ להכי מתפלל שבע ולפי שכבר פנה היום ומול הוי להכי מתפלל מעין י"ח: מפני

אתא ר' חייא. וגם הוא היה מפן לפקוח עמו ומזר בשמלו לרשע הפקוה: רב שאני. ממחיר היה לעצמו: **חלמא** חזא ליה לרב. דלמא מלוס על רב שמלאוהו מדקל והוא מימן בשלוות לשם וגדולה ור' מינחס לשם שיהא היה כדאמר רבי (מכוחות דף קג:) בשעת פטירתו מינחס בר ממא יבא בריאה ובשלמה מלוס זה על רב לשם למות לפי שאין מלכות נוגעת בתורתה[ם] ממר מדמייה מהכא ויבים לעבל מפני ושם יהיה לשם ולא לשמן[ם] למות בשלוה: **עם** חשיבה. למחר מהילה מעקיבל עליו יוה"כ: **שמא** תפרוף דעתו. ממחת שכרות: **דבר** קלקלה. של תמיד: ממעמקי הלב. תפלה היא: בתורתך כתוב. כי סיום הוה יכפר[ם]: רבון השלמים. כי[ם] לין על לקרומיו וכו': בתענית. של גמרים: ובמעמדות. מרבעה יומים בכל שבת שאנשי משמר יעמדו מהכנסין בערי'כן ומתענין וקורין במעשה בראשית כדאמרין בשם' תענית (דף ס.) והשם מקשין ומתניות ומעמדות מי אית בהו מוקף ומשני הכי קאמר כהשם עומדין על כריעתם ומיפלין על פניהם ומתפללין ומתני' ק

כאן בעבירות שבין אדם למקום וכאן בעבירות שבין אדם לחבירו. מניין רבי יוסי בר' יהודה אומר אדם עובר עבירה לשמונה מושלין לו שניה מושלין לו שלישית מושלין לו רביעית אין מושלין לו. שנאמר כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ואומר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. מאי ואומר [פ] וכי תימא ה"מ בצבור אבל ביחיד לא. כ"ה גי' רבינו שלפנינו וגי' הרא"ש. אבל הרי"ף והרמב"ם גורסים רביעית אין מושלין לו והמני שלישית אין מושלין לו ל"ק הא דיחיד הא בצבור. ונראה להגיה קעד לגי' הרי"ף והרמב"ם מהא דקהדרין דף מ"ג דפריך ועד השמת מ"ט לא מיעבד ופריך אמר ר"י משום ר"ש אומר ר"ש כו'. משמעות הלשון ללא פריך אלא לר"י משום ר"ש הלא לר' מניה נמי קשה ולפי גירסת הרי"ף ניחא דה"ד מניה לא הוי עד השמת אלא מרי זימני וימי יהושע הוי פעם שלישית משל"ה לר"י הוי ד' פעמים משה פריך שפיר. ואם תקשה הלא לכל הני הצבור מושלין לו על שלישית. ש"ה לר' מניה למאי מיעבד להא דימי יהושע לא עבר עכן אלא על שלשה תרומות. י"ל דמלד עדעת מייתי הצבור כיון דעכן מיד בתחלת השלישי זהו לגי' הרי"ף. כמו כל הערכים מיניך בשביל הלוה אע"פ שהערב פורע לו לוה כלום. ולגי' ש"ס ל"ל דתרם שמני ומ"ה ודאי קשה למאי לא פריך נמי הש"ס עד השמת מ"ט לא מיעבד. להא על תרומי לשמונה אין מושלין לו ושוב לפי מ"ש מהרש"א בתוס' גי' ש"ס ירושלמי וכי' לגרסי יומא ג' פעמי משה. ש"מ דגי' הרי"ף עיקר. דלא"ה מ"ש לקמיה גי' זו. ומפרקמין מה הנפקין]. עבירות שבין אדם למקום אין יוה"כ מכפר עד שירצהו ולפיכך לא הקניטו אלא כדברים שבין לרעהו כשלשה שוטרות של שלשה שלשה בני אדם ואין נרתע ממנו יותר ואם הוא רבו נרתע לפייסו עד שיתפייס ואם את ממית ר' בני אדם ומעמידין על קברו ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו: יח כ"ל דברים מעכבין התשובה ואלו הן הרכילות לשון הרע בעל חמה בעל משנה רעה והמחמר לרעת והמרגיל בעבודה שמינה מפקפת לבעליה והמשתכל בערוות והמחלק עם הגוב והמרגיל בעבודה שמינה מפקפת לבעליה והמשתכל בערוות והמחלק עם הגנב והמוכר חמטן ומשוא והמחמכך בקלון מחירו והפורש מדרכי לטוב והמחה חטאתו והמקלל חבירו ומפרקמין מה הנפקין: עבירות שבין אדם למקום אין יוה"כ מכפר עד שירצה ואפילו לא הקניטו אלא כדברים שבין לרעהו כשלשה שוטרות של שלשה שלשה בני אדם ואין נרתע לנפקע ממנו יותר ואם הוא רבו נרתע לפייסו עד שיתפייס ואם את ממית ר' בני אדם ומעמידין על קברו ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו: יח כ"ל דברים מעכבין התשובה ואלו הן הרכילות לשון הרע בעל חמה בעל משנה רעה והמחמר לרעת והמרגיל בעבודה שמינה מפקפת לבעליה והמשתכל בערוות והמחלק עם הגנב והמוכר חמטן ומשוא והמחמכך בקלון מחירו והפורש מדרכי לטוב והמחה חטאתו והמקלל חבירו

[ק] עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר ולא עבירות שבין אדם לחבירו עד שירצה את חבירו. מת או ברח רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר. שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר: **גמ'** אמר רבי [פ] יוסי כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר מת ערבת לרעך וגו' ונקצת בחמרי פיך עשה זאת ונחת אפוא כי והנגל

מתני' [דף פה ע"ב] [צ] האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה. אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר.

הגהות הב"ח ו) וכן אם היא מצות ל"ת תשובה ויום הכפורים תולין: ז) זרקו מידו מיד: ח) יוה"כ אחר ואם לא שנה עליהן צריך להתודות יה"כ אחר ואם לא שנה עליהן והתודה: ט) אמר רבי יצחק כל המקניט את חבירו: י) אמר רב חסדא וצריך לפייסו בשלשה: כ) והמבזה אבותיו והמקלל את אבותיו והמקלל את הרבים והמעכב את הרבים: ל) והחולק על דברי חכמים והחושד כשרים והשונא: מ) והיכן אומרה יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרה באמצע מאי אומר: נ) הכרת תכרת הנפש ההיא ענוה בה ופשעים:

הגהות הגרי"פ [פ] כשתמצוד למען לא תמצא מספר כ"ל ומה שהקהו כאן מתוך גרי"ף ורמב"ם הלכות תשובה פ"ד:

תפארת שמואל

על הרא"ש מפני מה תלה הדבר דאתי לידי סכנה תיפוק ליה שיבואו לידי חילול שבת פעם אחרת כמ"ש הרמב"ם ומסתמא כך הבין מדברי הרי"ף כי ברוב המקומות תופס את דבריו. ע"כ נראה בדעתי שלא יעלה על דעתן שהותר השבת לנשים או לנכרים אלא שלא איכפת לנו כ"כ בהכשלן ובקל נדחין לעשות מלאכה בדבר הצורך כי לא איכפת לן בהכשלן כו' וזהו פי' הר"ן ז"ל אין אנו מייחדין להם מלאכה כו' [הם אינם] רוצים לחלל את השבת [ומכשילין אותנו] עכ"ל פי' שיאמרו [הם] דלא איכפת להו כ"כ בהכשלם של נשים ונכרים ואם כן ימנעו מלעשות ויבא לידי סכנה:

סליק פרק יום הכפורים ומליקא ליה מסכת יומא

קרבן נתנאל

דמ"כ מאי פריך לרבי יוחנן עד השמת מ"ט לא מיעבד וק"ל. ועיין פ"ק דר"ה קיימן ה' מ"ט אם: [צ] **האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו.** ופריך בגמרא כפל ל"ל דהא קמ"ל בפיפל מחטא ויו"כ מכפר אין יו"כ מכפר אפילו בפעם אחת ומשני שהכפל אמת לאוזהי כדרב הונא עבר עבירה ועשה בה ונישנה תרתי קמ"ל האומר אחטא ואשוב אפילו פעם ג' אין מספיקין. ומשם עבר ועשה אפילו לא אמר נמי אין מספיקין כ"כ בעשרה מאמרות מאמר מ"ד אלא ג' פ' י"ט. ותקשה לי לפ"ז ה"ל למתני לקמן קיימן י"ח כ"ה דבריה היינו אם עבר ועשה: [ק] **ה"ג עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד:** [ר] **ארבעה ועשרים דברים.** ככר כתב הר"ן לפ' יומי היכן הם שנויה. ובפ' רביעי מהל' תשובה להריף הרמב"ם למת טעם לכל דבר ודבר. והמגדול עוז מרמה מקום במקומות מפוזרים בש"ס וגם בריי"ף ובילקוט: [ש] **והאומר אחטא ואשוב.** וק"ק למה לא תנא האומר אחטא ואשוב יוה"כ מכפר ז): [ת] **ה"ג ואינה מחזירה לבעלים:**

קיצור פסקי הרא"ש

והאומר אחטא ואשוב והמתכבד בקלון מחירו והפורש מדרכי לטוב והמחה חטאתו והמקלל חבירו ט) והמקלל את הרבים והמעכב את הרבים מלעשות תשובה והמעה את מחירו מדרך טובה לדרך רעה והמשתמש בעטרתו של עני והמקפל שובך כדי להטות דין עני והמונע מחבירו מחזירה לבעליה והרוחה נגו יונה למרחת רעה ומיו מומה בידו והמוכל שוד עבירה ימומים ומלמנות והמולך על דברי מכמים והשונה את המוכחות והמלעיג על המצות: יט צריך להתודות עיוה"כ כמתה קודם תפילה ומרבית ומומף

שדה צופים דף פו ע"א רב ה"ל מילתא בהדיא האי טבחא לא אתי לקמיה במעלי יומי דכפורי. הרמ"ן ביומא פ"ח קיימן כ"ד: דף פז ע"ב תפלת נעילה פוטרת את של ערבית. הרמ"ן נמרמת פ"ד קי' ב':

קובץ מפרשים ט) אנא שא נא ועתה שא נא. כצ"ל וכ"ה בגמ' [וברי"ף] [הג"מ שמחה מדעסור]: ז) נעלם מאתו ל' הרמב"ם שכ' ובכלל זה האומר אחטא ויוה"כ וכי נמחק [הג"מ שמחה מדעסור]: י) ת"ר כיצד מתודה כו'. בגמ' לעיל דף ל"ו ע"ב [הג"מ שמחה מדעסור]: ג) וכי תחזר ומתודה. מלת מכפר [רש"ש]: כ) ברי"ף ורמב"ם לא נמצא והמקלל אבותיו ובמקומו גרסי החושד בכשרים [גליון]:

[דף פז ע"ב]

מנין שאם גמר בלבו להתענות שמתחילין לו משעה שגמר בלבו? תלמוד לומר ועניתם בתשעה. וכן בדוד הוא אומר ואענה בצום נפשי. וכן בדניאל אומר ואתנה את פני אל ה' אלהים לבקש תפלה ותחנונים בצום ושק ואפר. ואומר ואתפלל לה' אלהי והתודה. [א] מנין שאם אמר אשם עון ופשע עון ופשע ואחטאה ונקה. תלמוד לומר אשם לפני הקדוש ברוך הוא כדמו של עולם כשהוא שמוטלים ירמיהו ויחזקאל ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות. תלמוד לומר כה אמר ה' שילח תלכה כדברי המכמים. ההוא דנחת קמיה דרבא ועבד כרבי מאיר אמר ליה שבקת רבנן ועבדת כרבי מאיר. אמר ליה כרבי מאיר סבירא לי כדכתיב [ב] בספר תורייתא. והרב אלפסי פסק כרבנן וכן נעשה בהלכות ורב פלטוי ורבינו חננאל ז"ל ובמורא כהנים נמי מנינ כרבנן. ורב סעדיה פסק כרבנן. וכן פסק הרי"ף גיאות ז"ל ונעל העיטור. והניחו רמיה מדשתק ליה רבא להוה דנחת קמיה שמע מינה קבלה והלכה כרבנן להוה נחלקה ונחיגי עמא כרבנן: תנו רבנן (לעיל ו.) מנין שודוי של יום הכפורים נמחל. נאמר כאן כפרה וכפר בעדו ונאמר בחוכ כפרה חולי מכפרה נעד שתשתכח מה להלן נמחל אף כאן נמחל. ומנין שאפי נאמר כאן כפרה ונאמר בעגלה ערופה כפרה מה להלן בשם לכתיב כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' אף כאן בשם. ומנינ נפרק שני [ג] בתוספתא אמר ה' עויתי וכו' אמר ה' כפר לו וכו' וכן בתורת כהנים. [ד] וכן יש במקלת מפרים. וירושלמי (פ"ג ה"ו) גרסינן אמר רבי חגי [ה] גרשתונה היה אומר אמר השם וסלחתי אמר השם. וכתב רבינו חננאל ז"ל לא מצינו לרבי חגי [ו] לגבי מתניתין. [ז] ומקדר רבינו ג' הנבללי יקד שניהם אמר השם ומקדר אמה כוונת גרשתונה אמר השם וסלחתי אמר השם. וכתב רמב"ם כיון שפירש רבי חגי בירושלמי דגרשתונה אמר השם וסלחתי אמר השם הכי עבדינן לתורתי בקיאים בגירסא טפי מינן. ומקור מני לומר אמר השם ד' היה אומר וסלחתי אמר השם אלא שהמשנה נשנית בלשון העולם. ורב הלי אמר לא בלשון זה היה אומר כ"ג אמר השם אלא אם כן שמיש ואמרעים אומתים ועליון מלוי בשיבה בקבלה ויודע לחכמים. ה' ואין נראה לי דברי רב הלי מה לכיון דלפינן בגזרה שוה מעגלה ערופה הזכרת השם של מרצע אומתים אין לשנות אלא כמו שנכתב בספוק הוא מזכירו אלא שמזכירו ככתבו והוא נקרא שם המפורש. והוא מקור לכל השמות כי כולן נאלין ממנו ועליו נאמר (סנהדרין נ.) ההוגה את השם באומיומיו נעקר מן העולם לאין להזכירו בגבולין. נמצא בתשובת הגאונים מנהג של יחיבה. בשחרית שבעה פעמים ויעבור. במוסף שבעה במנחה שבעה נעילה שלשה:

כ וראב"ה כתב רחימי שבתפלת יוצר יש לומר שלש עשרה ויעבור בנגד שלש עשרה מדות. ורב נטרונאי כתב מנהג של ישיבות בשחרית לומר שבעה סליחות ובמוסף לומר ממשה ובמנחה [ו] לומר שלשה. יש פנאי לומר ממשה: [ז] תנן (תענית פ.) שלשה פרקים בשנה הכהנים נושאים את כפיהם ז' פעמים ביום שחרית ומוסף ומנחה ובנעילה שערים. בתעניות ומעמדות וביוה"כ. תניא (שם) שחרית מוסף מנחה ונעילה יש בהן נשיאות כפים דברי רבי מאיר. ורבי יהודה אומר מנחה ונעילה אין בהן נשיאות כפים ורבי יוסי אומר מנחה אין בה נשיאות כפים נעילה יש בה נשיאות כפים כמאי קמיפלגי רבי מאיר סבר כל יומא מאי טעמא לא משום שכרות היינו שכרות. ורבי יהודה סבר שחרית ומוסף לכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה לכל יומא שכיחא שכרות גזרינן. ורבי יוסי סבר מנחה לחיתא כל יומא גזרינן. נעילה לחיתא כל יומא לא גזרינן. אמר רב נחמן הלכה כרבי יוסי. תלמיד הלכה

הגהות הב"ח ב ותניא בפ"ב דתוספתא אנא השם עויתי וכו' אנא השם כפר נא וכו' וכן בת"כ: ג ובסדר רבינו שלמה הבבלי יסד: ד היה אומר בראשונה ובשניה אנא בשם: ה ואין נראה לי. נ"ב ועיין ביאור דברים אלו בשו"ת ב"ח סימן רצ"ג: ו אומר שלשה ראש יש פנאי: ז תנן בשלשה פרקים וכו' בשחרית ובמוסף: ח אמר לחבריא מכולהון שמעתתא דאין תפלת נעילה פוטרת: ט פליג רבי יוחנן על רב ואמר אין: י הדלקת הנרות של בין הערבים א"ר יוחנן:

קרבן נתנאל

[א] **אלא מה שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה וכו'.** וקשה מה ענין המכמים מקרא והתודה עליו וגו'. במקרא זה לא שייכא דרשה זו. ועי"ק שמחי לא תמרו מכמים בקיצור לר"מ מטעים אלו שגגות. נמצא עון ופשע המה זדונות וכי מאחר שהתודה כו'. ונראה כזה ע"פ מה שדרשו חז"ל קוף אלו מציאות הגד לעמי פשעם אלו מ"ח שגגות ונעשו להם כזדונות. ולפיל יעקב פטחתם אלו ע"ח שזדונות נעשו להם כשגגות. ועוד תחרב ירושלי עון לשון כולל לפיל שגגות כלכתיב משלו עון כהוראתם פירש רש"י ותוכיחו הלוים העוונים שלא יגעו אליכם בטעותכם. כמו כן חטא כולל זדונות כלכתיב גבי עגל הנל חטא חטא העם הזה חטאה גדולה. ולפי הנאה זו יש לפרש והתודה עליו את כל עוונות בית ישראל. הן שגגות הן זדונות דהא חיו אלא שמי חיני עבירות של מ"ח וזהו ואת כל פשעיהם לכל חטאתם. ול"ק לרבנן מהאי קרא מש"ה רבנן הקשו לדברי ר"מ דהוה לן מפרש הקרא הכי אלא עוונות אלו זדונות ופשעים מרדים וחטאים שגגות שפיר קאמר לדידיה וכי מאחר שהתודה וכו': [ב] ה"ג בספר אורייתא דמשה: [ג] **בתוספתא אנא השם.** אנא השם כפר נא. כך צריכין לגרוס והטעת דברי רבינו כך הוא. דבתוספתא בת"כ גורסי' אנא השם וירושלמי גרס בשם וזה היו מחולקים קדר הבבלי וקדר אחה כותנת ועטור סימן מרכ"ח צריך להיות הגי' כמ"ש הכ"ח אלא כב"י ע"ש: [ד] וכן יש במקצת ספרים. כקדר המשנה: [ה] **בראשונה היי אומר אנא השם ובשניה אנא בשם.** שכתב מילתא בטעמי. דכשהיה בה"ג מתודה ב"ב כו' היי מזכיר השם בניטוי. וכשהיה מתפלל אנא כפר נא מזכיר שם המפורש ככתבו ולכך נהגו מזניח לומר אנא השם וכן נהגו בשניה. ולפי"ז בשם המפורש ואנא ה' מחתני בניטוי. מהרי"ל. ועיין תוס' י"ט פרק ו' משנה ג': [ו] **לגבי מתני'.** דגי' רבינו חננאל מתניי' היי בשניהם אנא השם: [ז] **ובסדר רבינו שלמה הבבלי** יסד שניהם **אנא השם.** ובפיוט שלנו שקדר רבינו משולש ברבי קלונימוס בשניה אנא השם: [ח] רבי בא. כ"ה בירושלמי דתעניות ובפרק תפלת השחר גירסת ירושלמי ר' אנא: [ט] ה"ג **לא קשיא יאות:** [י] ה"ג **אמר לחברייא מריי מן כולהון שמעית:**

קיצור פסקי הרא"ש

שבת גם לתענית ולעונות ולפשעים ונריך לומר אנא ה'. **כ** הלכתא אין נשיאות כפים ומנחה ונעילה ותומר הודוי אחר התפלה ועיקר הודוי הוא אחר מנחה מעלה: סדר הודוי במנחה ונהגו לאמרו בשחרית ומנחה ביום הכפורים ומתעניות. נעילה היא לעומת תמידת ומפייס במה אנו חומה ביום הכפורים ומתעניות. נעילה היא לעומת תמידת של ערבית:

קובץ מפרשים

ט) שכוללה בחונן הדעת ודלא כרע"ק דאמר כו'. בברכות דף ל"ג ע"א [הנ"מ שמחה מדעסור]:

ליה לרבי יוחנן בשלמה פרקים הכהנים נוטלים את כפיהם מרגעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילה בתעניות ובמעמדות ויום הכפורים ולית לן למימר נעילה שערי שמים [ס] דהא מימקם נשיאות כפיים לשירות דכתיב לשרתו [כ] ולגרך נשמו על היום מה שירות ביום אף נשיאות כפיים ביום. אמוה דרבינא דרב מלא [ל] כהה סייר גולמיה דרב ביום צומא רבה אמר ליה כי מיחזי שמשא גריס דקלא הב לי גולמאי דלילי נעילת שערים. ממלפא שיטתיה דרב חמן הוא אומר נעילת שערי שמים והכא אומר נעילת שערי היכל מדלעי נעוד היום. אמר רב מתנה על ידי דהוה רב מדרין בצלותא קמיה הוה מגיע לנעילת שערי שמים פירוש תפלתו היתה נמשכת עד נעילת שערי שמים. אלמא רבי יוחנן פליג עליה דרב וגם רבי יודן מיימי מייעתא לרבי יוחנן ממתניתין וגם רב גופיה היה מתפלל ביום אלא שהיתה תפלתו נמשכת עד הלילה הלכך אין להתפלל תפלת נעילה אלא ביום עד כאן:

כא [דף פח ע"א] **תנו** רבנן הרומה קרי ביום הכפורים יורד וטובל ועורב ישפשף. לערב אלקח דעתך. אלא מיהת ואם מצערב ישפשף. כלומר אם רוחה קרי ביום יורד וטובל ואינו צריך לשפשף. מפני שהקרי שעל בשרו עודנו לא ואינו צריך שפשוף. ואם מצערב שהוא ליל יום הכפורים רוחה קרי כשיטבול למחר ביום ישפשף בידו ממקום שנפל קרי על בשרו מפני שהוא כבר יבש ולכך צריך שפשוף. תנא דבי רבי ישמעאל מוחזין לו על כל עוונותיו. והא תניא מודיעים לו מודיעים לו למחול. אי תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק [מ] הרומה קרי ביום הכפורים ידלג כל השנה כולה [נ] ואם עלתה לו שנה מוצטת הוא שהוא בן העולם הבא. אמר רב נחמן בר יצחק מדלא שכיח כולו רעב והוא שבע. כי אתא רב דימי אמר מפיש מי [ס] קגי ומקגי בשיבותא דכתיב ירוחה זרע יהריך ימים:

כב (ליל פח: ר"ה ט.) **תנו** רבי מייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם בשעה שמתענין ללמדך שכל המוכל ושותה בו מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיבי ועשירי ולכי פירושו דקרא ועניתם את נפשותיכם. כלומר הכינו עצמכם בשעה שמתענין כאילו ובשעה שאוכלו ושותין להתענות למחר להרוחת מיבחו של המקום ב"ה בישראל. כלומר שים לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד ונוח להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל למטול כך הקב"ה מכל ימות השנה לא נוח לישראל להתענות אלא יום אחד לעונתן לכפר על עוונותם והזהירם לאכול ולשתות ערב התענית ומאחר שהוציא לותה לאילה ושמיה בלשון עיוני אלמא מצינה היא כשיעור ואכילו נעטו על עיניו של תשיבי ועשירי. וכן נהגו להרבות בשעודה ערב יום הכפורים כדאמרינן (מוצין פג.) וכדבי רבי יוסי הגלילי אף ערב יה"כ בגליל ובשאר מקומות חוץ מגליל לא היו מרבים בשחיטת בהמות אלא בעופות ובדגים אחרים. כדאמרינן בפרק קמא דכתובות (דף ה.) אלא מעתה (ערב) יום הכפורים שאל להיות בשני בשבת ידאמר שמא ישמוט בן עוף. ואמרינן נמי (בירושלמי) במדרש מעשה בחייט אחד שקנה דג בערב יום הכפורים בדמים מרובים:

כג יש מקומות שנהגו לשחוט ערב יום הכפורים תרנגול לכפרה. ומנהג זה בשחוטת הגשושים ושמלמדים שאינו רגילים לשחוט ערב יום הכפורים תרנגול ואין אנו יודעים ענין זה למה מי משום תמורה מאי שנא תרנגול מבהמה ומיה. הא ודאי קושיא היא [ע] אלא שיש בה שני טעמים אחד שהתרנגול מנוי בשית מכל בהמה ומיה ועוף. ועוד יש במקומינו עשירים שעושים תמורה מילים ועיקר בעלי קרניים דמות מילו דשל יחק מצינו ג) לפיכך לא דבר קטוע הוא. ועוד שמענו מחכמים הקדמונים שאף על פי שבהמה דמיה יקרים יותר מהתרנגול אף על פי כן תרנגול מוכחר לפי שאינו גבר כדאמרינן (ליל כ:) מאי קרימת גבר אמר רב קרא גברא. דבי רבי שילא אמרי קרא תרנגולא. ותניא כוותיה דבי שילא היינא קודם קרות הגבר דמו גרשאי. וכיון שאינו גבר גבר גבר טפי מהאי מעלי. וכך רגילין כאן לומר שליח תרנגול [פ] ומניח ידו על ראש התרנגול ואומר זה תחת זה וזה מחולל על זה ומחזירו עליו פעם אחרת ואומר בני אדם יוצרי חשך וצלמות וגו' ויוציאם מחשך וצלמות וגו' ומוליך מדרך פשעם וגו' כל אוכל תחעב נפשם וגו' ויזעקו אל ה' בצר להם וגו' יעלה דברו וירפאם וגו' יודו לה' חסדו וגו' נפש חמת נפש. ועושה כאדר הזה שלש פעמים ואחר כך מניח ידו על ראש התרנגול תניית אמיכה ואומר אלו ואומרו לאלתר חכף לאמיכה אמיטה. ורגילים ליתן לעניים כדי שיהא כפרה לנפשו. ומה שאנו רגילין לזרוק את בני מעים על הגג היינו כדי ליתנם לעופות. ויש להניח רוחה זה קלת מהניח דאמרינן מולין (דף לה. וקי:) רמי בר חמרי להוא רמי בר דיקולי מיקלע למערבא נמעלי יומי לכיפורי חזייה [ב] דקא שדו כבדא וכוליא אזל אקליהו מאי שנא הכא דל

דף פה ע"א בפרש"י בד"ה אם רוב ישראל למאי הלכתא כו' אי שלא להאכילו נבילות במחצה כו' עכ"ל. ק"ק ומכמי נממנה על מחנה ישראל הל"ל הלכתא שלא להכילו נבילות וי"ל וכו"ק: תוס' בד"ה ולפקח הגל כו' מיתת ישראל הס"ד ומ"ש מה"ל להאכילו כו'. כל"ל: בד"ה להחזיר לו כו' פרש"י דלשמואל איצטריך דס"ל כו' עכ"ל. רש"י פירש כן לעיל גבי מס רוב נכרים והמס לא נרמה להס פירושו דהמס ניתן שלא להכנס לתפילו בממנה על מחנה אין מייב להחזירו כו' כמ"ש התוס' לעיל שלא להכנס גבי רוב ישראל נרמה להס פירושו דע"כ להחזיר לו משלמו לשמואל קאמר דלרב הס מיהו גופיה פירשו לענין להחזירו ודו"ק א): **בא"ד מפני דרכי שלום עכ"ל.** הס"ד כל"ל: **בד"ה אבא שאול כו' דלא איירי אלא בגודל איברים כו' עכ"ל.** כל"ל:

דף פה ע"ב בפרש"י בד"ה הא כפרה כתיב כו' באשם תלוי כתיב עכ"ל. הס"ד כל"ל: **תוס' בד"ה עם התשובה כו' דההיא** בכל עבירה איירי דאינה מכפרת בלא יוהכ"כ כו' עכ"ל. כ"ל דכל עבירה ממורה מן תשובה מכפרת שלא יוהכ"כ כ"ג ויש"כ דיומא מכפר עם התשובה אבל בפ"ע לא היינו שכל עבירה ממורה וק"ל:

דף פו ע"א בפרש"י בד"ה ועביד חושבנא וחזרין ונותנין לו בשר כו' עכ"ל. מפירושו נרמה שהוא מפרש שלא נטל ממחלה שלא מן נשך ומפני החשד שמא לא פרע למחרו היה מצלם לכ"ע הכל להיינו זוזא להמי חוזא להמי הלר מקרא להו לעניד עמסס מושכנא על זוז היתר שנתן להס והיו מוחרין ליתן לו בשר כעד זוז היתר שנטלו ממנו ודו"ק: **בד"ה כגון אנא כו' ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדין כו' עכ"ל.** לר"ל דוודאי ר"י לא היה טוען שלא מורה ל'

חידושי אגדות מהרש"א

דף פה ע"א דכל מידי ממציעותיה מתצר כו'. מה שיש לדקדק מה מפורש פ' הנילוח ט ב):

דף פה ע"ב מכל חטאתיכם לפני ה' וגו' עבירות שבין אדם למקום כו'. לכרם זה קאי לפני ה' מחטאתיכם לעיל מיניה ג כי סיוס הזה יכפר מכל חטאתיכם תטהרו עצמיכם לפני ה' ולא מחטאתיכם שלפני תפרו וכ"ע דדרים מכריכם ישראל לפני מי מי' קאי לפני ה' לתפיסת דקרא מחטהרו שהוא עצמו מטהר לתכם שנאמר ד חוקתי וגו' ומשרתם ילקוטו מפיס פיה ואומר ה מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר כך והיינו דישראל הס מחטאתם כתומלי מתיס דכתו הואה וטהלה ח"ם חוקתי עליכם וגו' הס מי מחטא מהואה ומקוה היא הטהלה והיינו שיהיה להס טהרה גמורה ע"י שמואל להס הקב"ה על כל מחטאתיכם וק"ל: **אשריכם וגו' ולפני מי אתם מיטהרין כך.** ולכאורה אין זה מפורש בקרא דמיתי ומה ענין למיון הטהרה לזריקת מים הוא מפני כי טומחת יה"ב שנקרא טמא כמ"ש ז לב טהור ברא לי וגו' מכלל דלימא טמא שהוא מקוה את האדם לגד הטומאה שהיא טומחת מת כמ"ש ז נופה רשע לפניך ומבקש להמיתו וכמו שטומחת מת בני הזאת מי מטהא וגם טהרה מימי מקוה כן בני בטומחת יה"ב טהרה לגוף וגפש וכמו שהיא היא מן הטהור על הטמא ע"י אחר והטהלה בחיס ע"י עלמו לפני מי הטהור כן הדבר הזה וחרקתי עליכם מים וגו' היינו מן הטהור הקב"ה על הטמא לטהר הגשמה ונהרתם מכל טומאותיכם הוא טומחת הגוף ח"ם לפני מי אתם מיטהרים מטומחת הגשמה ומפרש לה ח ואחתי לכם לב אחד ולב חדש אתן בקרבכם טהרה הוא טהרת הגוף ורוח אחד הוא טהרת הגשמה ועד"ז לב טהור ברא לי וגו' ורוח נכון וגו':

מפורש שלא ומגלה כו'. מפורש פרק חלק ט):

דף פו ע"א מלא תשא ולמעלה תשובה תולה ויוה"כ מכפר כו'. וכ"ש פ' שתושבי ההיינן ז פי' הלא תשא חף לשון אין מיט מנקה הלא פרשן עכ"ל וע"ש בחידושי ומתון שמעתן לן מגמע כן הלא ה"ק הלא תשא חף לשון אין מיט מנקה הלא יוה"כ אבל עם יוה"כ מכפר: **אמר ג' הם ותשובה כו'.** לכאורה קשה להא מיהו נמי מציע ד' והיינו תשובה לעבר על עשה תשובה ויוה"כ לעבר על ל"ת תשובה ויוה"כ ויסורין לעבר על כריתות כי תשובה ויוה"כ ויסורין ומיתה לעבר על מיעל הטס וה"ל ה"ק ג' מלוקי כפרה הן אבל האחד שהוא עבר על עשה לא תציג כיון דכפרתו תשובה והיא עם כל ל' ות' לא תציג ליה בכלל מלוקי כפרה ובפרש"י וכ"ה לשון הירושלמי יא ג הס מתן מן התשובה: **עבר על עשה כו' שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובתם.** משמע דע"י התשובה לחוד מיתלין לו ויכין דלרבע מלוקי כפרות אלמכן שהי קרמי ובפרש"י דמקבלת מוקמינן הי קרא לקלה ניחה דהייט עשה דמקבלת להקל עונש עובר בעשה בעלמא דיוהב ואין שעה משובר על"ת שעובר בעשה ומה"ט עשה דוחה ל"ת כיון דהעשה מקויים בעשה: ומיהו ליה מדכתיב שובו בנים שובבים. לרבי פי' מה שדימה הכתוב מולי נפש לחולי הגוף שיש חולי שגוף מי שממחוה לחכול אבל ממון אחיו מתעבל בשום מלאכה יפול ל חולי הגוף כמ"ש יב חחות עבל ממיתו כי מחט ידיו לעשות וכמ"ש יג בעת אפן מאכל לחם והייט בחולי הנפש לרפא משובתם פי' משהחם שהיה להס כבר שלא עמדו לקיים מ"ע שהם מגיע להם חולי נפש ושובו ממשובתו לעשות מ"ע מתרפא מיד ח"ם ושב ליט ז וכי' שמתרפא לו: **אבל עבר אל"ת כו' תשובה תולה ויוה"כ מכפר שנאמר כי ביום וגו'.** למוקמין ליה הלא תעשה בעלמא דהיינו קלה לגבי לו תעשה לכריתות ומיתות ב"ד ותע"ג דתשובה אינה מפורשת שהוא קרא ס"ל דתשובה לכריתות ומיתות ב"ד דהוי כעשה דתשובה ולא בעי עם כל אחד הלא ס"ל כרבי דאמר דאין עשה תשובה ואין לו עשה תשובה יוה"כ מכפר ועד י"ל דמיירי ליה מלכתיב כי ביום הזה יכפר וגו' לפני ה' מטהרו לה"ל יוה"כ מכפר אך מחטאי לפני ה' מטהרו דהייט יוה"כ עם התשובה: **ועבר על כריתות כו' תולה ויסורין ממרקין שנאמר ופקדתי בשבט כו'.** לחיון יסורין של מהבה למוקמינן ליה מהא שהם התמורות אבל בתשובה מיהר להייט מי שיש מידו מיטל הסס כו' כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה וגו' עד תמותון ופרש"י למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה הלא במיתה עכ"ל ומסקנת למוקמינן לה מחטל הסס שהיא התמורה כגולן אבל מלכתיב הען הזה נרמה שמפורש שם שון למלול הסס והייט מלכתיב לעיל מיניה יד והנה שמון וגו' הרוג נקר וגו' לכול כשר וגו' כי מטר נמות ר"ל אחר כל הנטורות ותמותות שאמר להס הנביא שימות שמון וגו' הרוג נקר וגו' שאמרו כן לנעשים כדי להטיל כשר ואמרו כי מטר נמות אחי אחי ואחה ומה לך מחשטמין וחה ולא שלא הנביוו כתוכחות הנביא לעשות תשובה והוסיפו חטא על חטאם לשמות ולעשות יפיהם מגיס כי מהרה נמות ממטר ויש לנו למלות תמותיו שיום הוא חלול הסס: ח"ם רב כגון אנא אי שקילנא בשורא כו'. הא ולא דלמו ממש קאמר כגון אנא דרב ולא דעתו היה לשלם כשכר שלקח אלא לגבי דעת הטוען שיחשוד אומי שאינו משלם לו הוא אלול הסס וכדמסיק בחמרא דלא תבעי: וכן ר"י דקאמר כגון אנא דמסגינא כו'. לאו ממש הוא דהא אלא לגבי בגירסא הוא כפרש"י וכן בחפלין לא היה מניח שהיה לו אולי לאם כדאמרי' בעלמא יט אלא לגבי הטוען הוא מדאין ואחלל הסס: ולאמר כל שחבירו כו' מחמת שמוערתו כו'. זה הוא ולאי אלול הסס גמור ומן מליו בגני עלי שנאמר הסס כ כי לא טוהה הסמוערה וגו' ולא נתכפר להס עד שאתו ואלאמה וגם על הסיסה עזר אימוני אלמנים: **שיהא ש"ש מתאהב על ידך כו'.** נרמה שדרכו כן כ מוהבת אלת ה' וגו' אלוס להכות לא אמנע ליה לאדכים אלת ה' כמו שדרכו יח נאת ה' אלהיך תירא וגו' וכפ' שור שגגת יט וכפ' אלים אקדש כא אלוס לעבי אורת אפשר להשוה אורח רב כאורח שמים כאמפורש שם אמש"כ לגבי אחה אמור להם לעולם יאמין אחמת רב כאחמת שמים וש"כ דרכו ם ואחמת אלת ה' דאמי אלת לרבות שיהא אחמת אחה כאחמת שמים כב: **אשרי אביו כו'.** דוודאי אמי ורבו למדו אומו אורה לאמה וסס שמים אחמלה ואחאהב אבן: ואמיתי ליה אלכתיב **אשר בך אתפאר.** שעל ידך ש"ש אחאהב ואחפאר ואהיפך אוי לאמי שלמדו כי' שהייט שלמדו אורה שלא לאמה והכא לא קאמר אוי לסס לבריות שלמדו אורה שלא לאמה אלוס דגס כשלמדו שלא לאמה אחורו יפות לאמה כדאמרי' בכאה דוכאי כב אבל על זה אלים כרי ולו ם שלא אל לעולל לאמה ואומרים עליו גס על אמי ורבו אוי לסס שלמדו אומו אורה שלא לאמה: **ומארצו יצאו כו'.** עיין פרש"י והייט אחלנו יפלו כי הוא אלהי אחרן ל"א ולא יכול להפילם גס אחלנו שבלו אחנה ואפשר יאוקאל פרש"י כג בע"א שלא היה יכול להפיל כאיכול לא עמו ואח אלנו: **שמביאה רפואה כו'.** לעיל מיניה כאיב כד שוהה שכאל עד ה' וגו' ואחאמע בעליה קלי כה אחפא אחשוטאיכם וגו' וק"ן לאמלי לא אמיתי קלא אחבינא לאחפוא אמה אחפי דכאיב כו ואפ ורפא לו ולא אחוס לסס לא אחאמע רפואה לשולא אחלא אלא לא אחאמע לא אחפוא אחשוטאיכם ום לשיב דוחב ורפא לו לאו אחאמע רפואה קאמר אלא אחפוא אחשוטאיכם אחאמע אחפא אחייט אחפא דכאיב כז לרפואה לקלימה קאמר וחב ורפא וגו' אבל הכא אחשוטאיכם דקאמר אחאמע דעליין אחקלא אחשוטו עליו ועליין לא נקלא אלא לאחפא אחאמע קאמר לאחחלא אחשוטו אחפא רפואה לשולא: **כתיב שובו בנים וגו' וכתיב [אנכי] וגו'.** ע' פרש"י וגירסאו שהוא לאון ונרמה לקיים כל גירסא אחפסיים ולאמיל דאי קלי אחפוא ע"פ אח"כ בפ' חלק כח דל"ת קאמר אחס אין יכולאל עלאלין אלא אחשוטה ול"א פליג וקאמר והכי כבר נאמר כט [הנה] [אנכי] בעלמי ככם וגו' אלא אחקב"ה אחעמיד להס אלך אחאון ואחזרין לאוטב: **עד כאן הכבוד שנאמר כו'.** ולרבו כן לעלי עניו ה"ל לאיכאב שוהה יכולאל אל ה' אבל לאון עד אורה על אחקידוש אמם ואיהו אחשוהה עד ה' יום לפרש ז כין לעל כאיב אי אלהים ל"ל דה"פ עד שיטהו הרחמים שאם ה' אורה עליו ועד"ז יקד הפייט לי אחפשה דרבינו ואשוהה אלאך כי יאיך פשוטה כי' ואלאה לפרש אה העיון אחוס דאלאים אין האדם לאקוט דהייט דים אלאים אקטרגין אלהשיע אחלת האדם לפני יח' כ"ה וים אלאים קעוזים ואלילים טוענים להגיע אחפלה לפני יח' כ"ה כפי אחכוח ולזה אמר כאן דאחשוהה ליט כן לאין כאן אאלאים אלא דאחשוהה עאמה עולה ואגיע עד כסא הכבוד לפני יח' כ"ה בלי קיוע אחוס אאלעי ואגיאקא יקוטו ע"י גרסי' אחר הכי ור' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי אמר ר"י הכי והאר"י גדולה כי לא קשיא הא בחיל הא בעסר כי לפי דרבינו נרמה לפרש דר"י פליג וקאמר דעדיין ים אאלאים בין האשוהה של אדם עד שיחה לפני יחנהג כ"ה והייט דעד כסא הכבוד ולא הוא בכלל ואלאים ואיוה הטעאים הכסא כבוד הם אאלאים ופריך והאר"י גדולה אשוהה שאחה ל"ת כי' אאלאים נקרא לא] ואוה אלי נפש ה' אאשמע אחאה אלין בעלמא כמו שהיאה אשה אלהי אחקדש שקיאה נקרא אאלאים ואיכא שהיאה דרה אלהן אחולת אאלעי ואאני ל"ק כלן אימיל האב אנרין לאאלעי להגיע אחשוהה וכלן אעבר האשים אאלעי ום לעיין אה למה לי לפליגי הכא אלקרא דאאלאים ל"ל להאי קרא דאוריאחא ולאי לאיכא לפרעה כפי דעאה ואשא עד ה' וגו' שיהיה אאשמה אשוב אחשוהה לשוב אחשוהה שלימה אאשעה אאלעה עד כסא הכבוד אבל אי ה' וגו' אאשמע אקב"ה יקבלם כן אבל אאלעי אאלעי אאל"ל לישראל כן אפי אקב"ה שוהה ישראל עד ה' וגו' אאשמע אקב"ה כן:

הגהות והערות

א) ע' גנזי יוסף. ב) לעיל מה ע"ב. ג) ויקרא טז, ל. ד) יחזקאל לו, כה. ה) ילקוט שמעוני יחזקאל פרשת אחרי מות רמז תקעח ד"ה תנו רבנן. ו) תהלים נא, יב. ז) תהלים לז, לב. ח) יחזקאל לו, כו. ט) סנהדרין דף צט ע"א. י) שבועות דף לט ע"א ד"ה מנקה. יא) כאן. יב) משלי כא, כה. יג) בראשית ג, יט. יד) ישעיהו כב, יג. טו) ירושלמי ברכות פ"ב ה"ג. טז) שמואל א' ב, כד. יז) דברים ו, ה. יח) דברים ו, יג. יט) ב"ק דף מא ע"א. כ) קידושין דף נז ע"א. כא) ועיין מהרש"א ח"א פסחים דף כב ע"ב. כב) פסחים דף נ ע"ב. כג) יחזקאל לו, כ. כד) הושע יד, ג. כה) הושע יד, ה. כו) ישעיה ו, י. כז) דף יז ע"ב. כח) סנהדרין דף צז ע"ב. כט) ירמיה ג, יד. ל) איכה ג, מ. לא) מלכים א' יב, ה. לב) דברים ל, ב.

[דף פו ע"א - פז ע"א]

ממות מי לגו משום שהיה נחלש וכן בגמ' תפילין לחמרי בעלמא (יהושע' פ"ג דברכות) שלא היה מניח מפני שהיה לו כאב ראש כל שכן דלא גרע מטרוניתא היכי עביד הכי ודלמא לא היה עושה כן מלא דקאמר ליה בלשון מי עבידנא כגון שנא' למדם ממני ולמדין ממני אם הייתי עושה כן ליעול בשרא מעצמא כו' היה תלוי בשם בדבר וק"ל: **גמרא עד כאן הכבוד שנא' שובה ישראל עד ה' אלהיך ר"י אמר עד ולא עד בכלל ומי אמר ר"י הכי והאר"י גדולה תשובה שדוחה כו' ושוב אלי נאם ה' לא קשיא הא ביחיד הא בצבור אמר ר' יונתן כו'.** כ"ה בגירסת הילקוט ועע"י ע"ש:

בפרש"י בד"ה דמעיקרא שובבים כו' החטא על נערות ושטות ושובבות עכ"ל. הק"ל ומ"ש מה"ל וכתיב ארפא כו' עכ"ל. כל"ל:

דף פו ע"ב בפרש"י בד"ה א' קלקלה זנתה והתרו בה למלקות כו' עכ"ל

[א] ר"ל שלא התרו בה על הזנות רק על הלגו להיות למלקות למה להו למימה למימה לן היכא קודם ומה ומ"ש [ב] בגמרא למימה כדלעיל [ג] שוט פיס שובבים דמעיקרא כו' בפרש"י כשמעשו תשובה מעלה עליכם כאילו מחלת מטת של נערות ושטות עכ"ל ועל"י [ד] מטת נעורי ופשעי אל תזכור כחסדך זכר וגו' ר"ל אחר שעשה דוד תשובה וקבל עליו יסורין כמעשה דכתי שבע נקם מהכה"ג מטת נעורי ופשעי אל תזכור לי עוד אותן חטאי אל כחסדך זכור לי אותן שהיו כשגגות ונחשבים כפי מדת חסדך ולא כמדת כעס ודס וה"ע כשתשוה תשובה מעלה עליו כאילו מחלת אותן כשוגג היה אבל כשעשו ע"ל דשעה תשובה מלחשבה כלמיקרי שגגה מכאן מוכח דכמה מיני מיתה יש מכדי דוד שהקב"ה מחל לו עון זה ואחר כך נתחייב מיתה בידי שמים ולא בידי אדם ומה ראה שלא נתן לו מיתה בידי אדם אלא משום דשעה תשובה גמורה ומשוקץ כמעשיו הכתוב יחד מכדי הטורח לגבי אותו עון והרי אותן מעשים טופח שנתקף הם נעשים לו כזכיות וקרא דמיתי מוסיף הן שנאמר [ה] וכשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא וגו' דמשמע משפט וצדקה שהקדוש ברוך הוא עושה על תשובתו עליהם הוא יחיה ועד"ז יש לפרש במקום שנאמר אין לדקדק גמורים יכולין לעמוד ושל כאשר הוא אלא דשעה תשובה גמורה ומשוקץ כמעשיו הכתוב יחד מכדי הטורח לגבי אותן עון והרי אותן מעשים טופח שנתקף הם נעשים לו כזכיות וקרא דמיתי מוסיף הן שנאמר [ו] דברו וגו' כי נגלה עונה כי לקחה וגו' כפליים כנגד כל מטותיה מלת נגלה קשה לפי פשוטו גם מלת לקחה דל"ל למכתב לקחה אבל הפירוש כי נגלה שוה שיהיה השון מהוה כזכיות ועד"ז לקחה שכך מטותיה לעתיד כפליים כמטותיה כיון שהשטת גופיה נעשה זכות: **ספק מתפיים בדברים כו'.** ר"ל גם שהוא לו הקיטנו רק מדברים שפקפ הם הוא מתפיים ע"ז מדברים אלא מעמון אבל הקב"ה אדם שוב עבירה בחמר כו' דעבירת פרהסיא לו שיכיה היה פיום מדברים דשעשו מפורש בתורה הם מלקות ושם בריתות ומיתת ב"ד אבל עבירה בחמר שאין שעשו מפורש הקב"ה מתפיים מדברים דהייט מיזוד עם התשובה כמ"ש [ז] קטו עמכם דברים ושוב גו': **פרי חובה כו'.** ר"ל דהייט מטת ומשם שמת על השוגג וכמ"ש לעיל שהזות נעשו כשגגות ת"ל כי אוהבם נדבה כפרי נדבה דהייט נעשה תשובה מלחשבה שהזות נעשו כזכיות: **שבשביל יחיד כו' מוחלין לכל העולם כו'.** נראה לפרש כמו שאמרו שוף פ"ק דקדושין [ח] לעולם יהא אדם כילוי עולם תני זכאי ומאי מיא והעולם ניזון אחר זוז ושם עושה מלה אחת מאירע שהכריע את כל העולם לכף זכות גם אם העולם רוב מיא על יבש אם הוא עשה תשובה גמורה מלחשבה הרי עושהו נעשו כזכיות ושם הכריע את כל עולם טוב לכף זכות ומוחלין לכל העולם: **וניצול הימנה כו'.** אחר מיטל ממנה דהייט שיטול מילתו המתגבר עליו כדמסיק גחותה תשה כו': **כאן בחטא שאינו מפורסם כו'.** לפרש"י לא עלה מטתו כו' מה שאדם מוטל בפרהסיא משעה כנגד שמים הוא עכ"ל ונראה לנכך מטת מפורסם קרוי ליה לשוגג כדאמרי פ' ח"ל שהם המרד ומטת שאיט מפורסם קרי ליה מטתה שמדמה ליה לשוגג כדאמרי פ' ח"ל הממונה [ט]: **פעם ראשונה מוחלין לו כו'.** תימה לאחמר' פ"ק דר"ה [י] עשה עון ושוב על אותו עון אין מקבלין לו כו'. ותי' ר"י משאר לשעון לאשון וכך היא האמה כו' הכא כי אלפם הא קרא להכא ואחא פעם אחת מלחת היא ע"ש אבל הכא תמוה להכא מיחי ליה מקרא אחריתא והכא מקרא אחריתא ואי אוו לשון לשון לשון לא אוו ליה לשמעתא הך להכא התם והתם והכא גם הלשון והתם מעמיד לשון לשון לא אוו ליה לשון לשון לא מצאת למוחלין לו ג"פ ולולי דמייתה נראה לאך להתם והכא לא אחלת מלחת מילי אלא הך להכא אחלת מעיד מעמיד משאר לשם עשה אותה עבירה ג"פ מוחלין לו דעל ג"פ מפיקה אחת עד פעם רביעית ודומיא דלעיל היו שבאת לידו דבר עבירה פעם רביעית ושוב כר לחילי בעבירה אחת והתם חילי בעשה עבירה ואח"כ עשה עבירה אחרת אין מעבירין רק לאותה העבירה רלשוטה ואלו אוטה כן להתם אחיב [יא] עוכר על פעם אחלת מעמת ודו"ק: **כ"ש שהוא משובה שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי וגו'.** נראה לפרש ע"פ מ"ש לעיל בעשה תשובה מאהבה נעשו כשגגות כו' ה"נ כ"ש כי פשעי שהם עבירות גדולות אני אדע שעשיתי כבר והודיעי עליהם והרי הן ממיד גם עתה שנעשו כמעמי שהם שוגג ונרוך גם עתה להתודות עליהן כמותה על השוגג: **אלא מה אני מקיים בכלב שב כו'.** יש לעיין מה אלי קאמר אלא מה אני מקיים להא דפסחים יש לקיים שנוה ממש כאולמו ושוב בפעם אחת וי"ל לאם נפרש כן לא היה דומה לכלב שחזר על קיאו דמשמע שהקיא כבר אבל פעם אחת היה דומה לכלב שחזר על קיאו ואינו מקיא כבר אבל עבר פעם אחת ושב לקיאו ואינו מחזר על קיאו ולאחר דמוקי לה בשנה בה הוכרה ל יהיה דומה שפיר בכלל שב על קיאו ואינו מחזר על קיאו ולא דמי לכבר הימר כן השוגב כבר נאולמו בעבירה שוב אין העבירה מחוקה ל עוד להייט שהוכרה ודומה ל כבר הימר ודו"ק: **רע"א א"צ שנאמר אשרי נשוי פשע כפוי וגו'.** לעיל מוקמיק ליה דוקא בחטאת מפורסם והכא בעלמא

דף פז ע"ב מאי נעילת שערים רב אמר צלותא. וק"ל: שם תנאי היא דתניא ר"ה עם כו'. לפי דרך התלמוד נכ"מ מסמע דקמ"ל מנ"מ היכ הך מלתא דמומיב מדסמוכל והכ לימא הכא דהכ לכ"ע מקיק מיוכמא מדסמוכל ומולי טעות נפל בספרים הנך ג' מיוכמא מנמי היכ דמניב וכולה מדל בריימא היכ ומקיק מיוכמא מכולה וכן לימי כמוס' וק"ל: **בפרש"י בד"ה אור יוה"כ [ליל יוה"כ]** הס"ד ומ"כ מה"ד וכוותם בוידוי גרסינן בתוספתא. הס"ד כל"ל. וכ"ה כמוס' ע"ש. ומ"כ מה"ד אינו כוותם כו'. כך היה הגירסא בגמרא של רש"י אבל הגירסא שבגמרא שלנו הוא כפירוש המוס' ע"ש: **בד"ה נחית קמיה כו' שערי עזרה** הס"ד ומ"כ מה"ד וכיון דצלי כו'. כל"ל: **תוס' בד"ה והאמר רב תפלת כו' ואמאי אצטריך לשנויי הכא דרב כו'.** כל"ל:

דף פח ע"א בפרש"י בד"ה קסברי טבילה כו' ותרתי פלוגתא כו' וכמתניתא בתרייתא פליגי בטבילה בזמנה מצוה ע"כ. יש לדקדק למאי דמקיק דמרמי ר' יוסי נינהו לימא דבריימא קמייתא כר' יוסי בן מלפמא לימא דס"ל טבילה בזמנה מצוה ומנלן דפליגי בזמן מפילת נעילה כלל וכמוס' פרק כל כתבי [א] כמבו למרן בזה ע"ש: **תוס' בד"ה אי דצלי כו' דאיכא למימר תפלת נעילה נתקנה כך כו' כשדעתו להתפלל אותה בלילה והא דאמר הכא כל היום כשהוא רוצה כו' עכ"ל.** יש להקשות דמ"כ מאי קמ קמיט ליה מעיקרא דר' יוסי מדרבי יוסי לימא דמיכא נמי כהאי מירוצא דהא דקאמר לעיל כל היום כשהוא רוצה להתפלל כיום כו' ודקאמר הכא עד המנחה ומו לא היינו כשדעתו להתפלל לאותה בלילה וי"ל דמין יכול לבטל דקאמר ר' יוסי לא משמע ליה דוקא כשדעתו להתפלל בלילה ופי"ל דסמך המקשה עלמו כיון דע"כ דרבנן מדרבנן סהכי מימרא ג"כ דר"י מדרבי יוסי ע"כ לא מתרצא סהכי דמל"כ כמאי פליגי וק"ל: **בד"ה קסברי טבילה וכו' ותיפוק לי' דה"מ לאקשויי מדרבנן כר עכ"ל.** היכ בעלמה תמיהא לעיל ויש לומר דה"ק קשיא להו לדבר המקשה והכא לדבר המתרץ וק"ל [ב]: **בד"ה מכלל דר"י כר' הא דלא פריך נמי מדרבנן דסבר מצוה ובבריית כו' עכ"ל.** גם זה ניחא לפי המסקנא דלין להקשות מדרבנן דר"י בר יהודה לדרבנן דר"י בן מלפמא כמ"ש המוס' לעיל [ג] וק"ל:

סליק פרק יום הכפורים

חידושי אגדות מהרש"א

הוכחה לימא כל זה מומר בפעם אחת כשורה אחת של ג' מנשים והכ"ן פי' דקמיך אחא דבסמוך דבשיון מפנה של נא ועשה של נא וגו' להשוות ולמי משמע ג"פ ונראה הטעם שה דיומר מחפיים האחד בג' פעמים בכל פעם בג' מנשים מחפיים האחד בפ"ג גם ע"י ט' מנשים וכן מניט בעקב שאמר [ד] וריוח תשימו בין עדר ובין עדר וגו' ויט אח הרחשון לאמר וגו' ויט גם אח השני גם אח השלישי וגו' לשיט דומה מחפיים בג"פ למחפיים בפ"ג ודש"י פי' שם ע"פ המדרש טעם אחר וק"ל: **אל יבקש יותר מג"פ שנאמר אנא שא נא גו'.** ופרש"י אין נ' אלא לשון בקשה עכ"ל ר"ל אין נ' האמור פה אלא לשון בקשה אבל יש נ' שהוא לשון עתה לפי המרגוס גם בכאן הוא מלשון עתה שתרגומו וכען שהוא אבל המלמוד יאמין מה דש"כ היה כפול ויון דאד מהם ע"כ הוי לשון בקשה אית לן למימר דכולהו מלשון בקשה דלעיל ג"פ לבקש ויש להקשות מנ"ל למילף מהכא דאל יבקש יותר מג"פ ואימא שם לא נתרלה להם יותר בפעם ג' הו מבקשים ממנו יותר מג"פ וי"ל דהא ולמי יותר נתרלה להם פ"ג וש"כ הא דכתיב הכא בבקשה ג"פ נא על כרחך לשמעוטינן שאלו לא היה נתרלה פ"ג היו מבקשים ממנו יותר עד ג"פ ומיטה לעלמא שאל יבקש יותר מג"פ: **עשוני כאשפה קרי אנפשיה מאשפות ירים אביון כו'.** כ"ל מפקיה דבקרא ירמיה ע"ש ירים יה קרי אלי קרא מפשפות ירים וגו' ירמיה המיון הוא בפקוס מפפה [ה]: **א"ל השתא צריכנא למיפק מדעתך כו'.** כ"ה בעפקת גמרות שלנו וכ"ל דש"ל ר' אמא לרי ירמיה עד השתא אמא להוליא מדעתי מה שמטתי לך השתא שמתון ימי ואלו ך לעשותך כאשפה הרי אמא נריכנא להוליא מדעתך שתתמול על שלשו ך: **רב ה"ל מלתא בהדי ההוא טבחא כר.** כפרש"י שהטעם אמא ט. ודקאמר אחיל אמא לפייסיה כו' לפי דעת הטעם אמר ן ופ"כ נעשם הטעם שהוא אמא עבד רב והיה ל לפייסיה לרב אבל רב אחל בעבדו לילך אצלו לפייסיה גם שאחל בדב לקרלו בשמו אמא:

דף פז ע"ב רב שאני כו'. עיין פרש"י אבל התלמוד אמא ולא פירש ונראה שאמך שאחליל דרב שאני דאמי לעשם שאמא לו אחל הוא לפייסיה וכ"ש לענ"ד ר' אמינה: **א"ה** עד שלא נוצרתי איני כר. מפורש ס"פ היה קורא [ו] ע"ש:

דף פח ע"א והתניא עונותיו סדורין כר. ק"ק אמאי לא קאמר כדלקמן שוטאי סדורין ממש ולכך יפלוג כל השנה ולקמי שוטאי ממולין ע"כ אימי בעלמה ל שנה וש ליישב: **שהרי כל השולם כולו רעב כר.** נראה לפרש דקאי אמרבי דלכך יפלוג כל השנה דשמא מן השמים השפיעוהו כעבד המוצ כר' ואם עלמה ל שנה הרי מע"ש יש בידו ולא השפיעוהו מן השמים אלא ללמדך שיש לעשות כלל ובקרי הרלו ל לשיון ירלה זרע ויתרך יתיש:

סליק פרק יום הכפורים וסליקא לה מסכת יומא

הגהות והערות

א) שבת דף קכא ע"ב ד"ה הכי גרסי'. ב) ר"ל דלדברי המתרץ א"א לומר תירוצם דלעיל דהא כבר צלי וגם לא אסיק אכתי אדעתי' דר' יוסף בר"י הוא ושייך להקשות דרבנן אדרבנן (בנזי יוסף). ג) ד"ה אי דצלי. ד) בראשית לב, יז-יח-כ. ה) ע' ירושלמי מוע"ק פ"ג ה"ה גבי רבי אליעזר בן הורקנוס. ו) ברכות דף יז ע"א.

[דף פה ע"ב - פז ע"ב]

גמ' על עשה מיבעיא. ע' סטשת סוף דף י"ב ובגליון שם. ועי' קו"א סו"ס קימן תרכ"ז סהגה"ט מהגאון מבעלזא שם בגליון: [גליון מהרש"א]

תום' ישנים ד"ה תשובה ועוד מקשים על פי' ר"ת. כ"כ יעוין בר"ם מגנה ד' פ"ו למהרוח: [ר"פ תאומים]

דף פו ע"א

גמ' ת"ל לא ינקה. כ"ל כי לא ינקה ומה שנדרש שמות ל"ד טפ"ה ופ"ל שמות כ': [פראה כהן]

שם ת"ל לא ינקה. עיין בר"ח דהך לא ינקה קאי אספוקן דכתיב בעבירת הדברות (שמות כ ז). ויש לתקן הגיון דשמות לד תחינא ינקה, ועל לא ינקה ליתן שם כ. ולא שמא כתיב בשמות כ ז: [אור ישועה]

שם את ר"א בן עזריה ברומי. פירוש לעמ כיצינה. ועיין קהלדין (לב ב): [מצפה איתן]

שם שמעת ארבעה חלוקי כפרה. עקידה פרשה שמיני עלה נ"ט ע"ג: [גליון מהרש"א]

שם אמר לו שלשה הן. כ"ל [וכ"ה בע"י]: [יעב"ץ]

שם ר' יוחנן אמר כגון אנא דמפגינא ד"א בלא תורה ובלא תפילין. כ"כ עי' יהושלמי מובא בדבריו יוסף פרק מי שמתו דל' יוחנן לא היה מניח תפילין רק יז פעמים בשבת. וכעין שמרינן לעיל דף ל"ד ע"ב גבי תפילין. ולולם פירושלמי פרק היה קורא שמרינן דכתוב לא הוי זכין שמי תפילין מיניה ובקיומיה לא הלך רק אל (רמב) [יד] גלבד ועי' מהוצא מנחם עזריה סי' ק"ח: [מהרי"ן חיות]

תום' ד"ה חוץ (בעמוד הקודם) לא דרשי קרא הכי. כ"כ לפורש של ומגלה פיסי: [ר"ש מדפסריא]

שם בא"ד ולאיבא דרבי לא מצי למחשבינהו כו' דלדידי' לא מחייב חטאת. ולכאורה קשה הא קתני התם פ"ט פע"ג דליכא זהו מעשה ופ"ה תנא להו לתיומיהו לכרתות. וכלשמר התם (דף ג) ורמיתי שכרגים מה בם שם יתמך ותני דמ"ח לא תנא לשנות פורק של לילית היה קרבן דבעי"ה תני ושייר התם הכא זכור עליו והכא דהמה עליו כיון דתין ר"ח לתייר דשייר נמי פורק של ולא תנא למימי כיון דתין ר"ח לתייר תעשות

ילקוט מפרשים החדש על מסכת יומא

[דף פז ע"ב - פח ע"א]

גמ' מאי. ז"ל דהא מסקינן לעיל כ"ב דהא דרבא ג"כ דמפיסי ליה ומפיים בכל מ"ם שמיו טוקס כו' וכב"מ מניו הקפד מ"ם ו"ע. וע"ל מזה לסיע להמובא ברמ"ם פ' תרי"ז דהיכא שהוא למובח המנקס ממילה שלא למחול מ"ל למחול. ונראה שמפקם מ"ם כי היכי דניחל ולגמור כו' משום טובמו של רב דלא כפרש"י ועי' בב"מ שמחה. ומה ניחא לפרש"י מקשה דהא מחמת זה דרבא מחריכין לו ימי כדאי בקוף מגילה גבי ר"י הגדול וכן בר"ה י"ו ע' גבי ר"ה בריה דר"י וכן רים מגיבה דע"מ דלא מוקים במילה מוקיפין עליה. ופ"כ ניין לפרש"י מזה הי מחילת שלא ימות מדרבה היה לו להעמיד ע"מ ולמחול ולפי"ז י"ל דלכן לא הקשה ממחני' דהמוכל דהי' יכול דהיה מחילת. כמו שהוא בחמת בהמי' לפרש"י ולכן לא מחל לו. משל"ב מרבה קשה שפיר. ולכן מי' הש"ס דהמובה היא לרב וכמ"ש הרמ"ם ול"ק גם מרבה וזהו לפירוש רמ"ח. ולפרש"י ל"ש והבן:

[נמוקי הגרי"ב]

שם בעי למעבד "רשותא". נ"ב כמו [מטח פ"ק] ופ"ח לרשות: [יעב"ץ]

שם ולגמר אורייתא בבבל. עיין מנהלין ס ע"ש: [מצפה איתן]

שם קם מיקם אמר. נ"ב בר המדורי [ובכ"ף הגירסא למינן]: [יעב"ץ]

רש"י ד"ה רב מחמיר היה לעצמו. והרמב"ם מפרש רט שמני וכ"פ בשו"ע הלכות יוה"כ סי' תר"ו: [גליון מהרש"א]

תום' ד"ה והאמר כו' כדאמרינן במדרש. נ"ב מקהלת על פסוק זה לך אמול וגו' במדרש רבה: [ר"ש מדעטוריא]

דף פח ע"א

גמ' טובלין כדרכן ביום הכפורים. ע' גליון לעיל ו' ע"ש: [גליון מהרש"א]

תום' ד"ה מפני כו' במוצאי יוה"כ מתפלל כל"ל: [ר"ש מדעטוריא]

תום' ד"ה אי הא לעיל אמרי רבנן כו'. נ"ב ולפי מ"ש לקמן רש"י ז"ל דמרי רבנן סינהו ניחא [והמום' מזלי לשימתייהו במ"ש לעיל ד' ב' ד"ה ניחא]: [ר"ש מדעטוריא]

תום' ד"ה קסברי כו' והכא אמרי כו'. נ"ב וכבר כתב רש"י ולפו היינו הך רבנן דלעיל: [ר"ש מדעטוריא]

תום' ד"ה מכלל כו' הא דלא פריך כו'. נ"ב גם זה ניחא לרש"י: [ר"ש מדעטוריא]

הגהות וחדושי הרש"ש

גמ' שם רב יהודה אמר כי עונותינו כו'. כ"ל: גמ' שם ושמואל אמר ממעמקי הלב. לפלא בעיני שנשמע וידוי זה מפומו קדר תפלומינו וע"כ לא ידענו מה הוא: גמ' שם ודוה יתיב וכי מטא ש"ץ ואמר אבל כו' קם מיקם. משמע לכאורה דבכל התפלה היה יושב ומיושמע להרמ"ם נפו"ם פ' קכ"ד ק"ל. אבל י"ל דהכא קאמר בשאר עומת הוידוי או פיוטים שאמר הש"ץ כמו שאנו נוהגים: רש"י ד"ה חלמא. ובשראה חלום זה על רב דאג למות בו'. יתכן שזה בוון לעיל (ק"ד פו) במה שאמרו והרשות מקברת את בעליה: רש"י ד"ה אינו חותם מקדש ישראל. נ"ל שהוא פירוש על הא דקאמר ר"מ ומותם טידוי ומפרש למינו מותם מקדש ישראל כמו שנ"ל מותם עליו שלא כו' ולא כהרש"ם. ומשמע מהרש"ם שהיה לפניו הגירסא בפרש"י ד"ה ומותם ול"ה מינו מותם בדטור אחד וזה קיום למה שפי' בכוונת דבריו ולא כמו שהגיה למלך דבריו: תד"ה והאמר. וכה"ג פי' גבי אין מקדשין את החדש בלילה כו'. נראה דל"ל ובה"ג פי' והוא ר"ת ובהלכות גדולות ועי' בת"י ובראש"ם ר"פ מה"ק: בא"ד וכ"ת כיון דהתפלל בשאר לילות שויא עליה חובה כו'. ק"ל למשמע דמפ"ה מכי שרי המיימי לא מטרפינן ליה הוחיל דעיקריה רשות ג"כ מאי מקשו דממאי מינטריך למימי הכא כו' לימא כו' להא גם לדעת ר"י נ"ל דמוקמי יום הכפורים הוא כמו שרי המיימי וה"נ מיכא למימר לדעת בה"ג ונרין עיון:

דף פח ע"א גמרא ר"א מן המנחה ולמעלה אינו יכול למבול. ע' שבת (קכא) במוספות דגרסי מין נרין. והנה כמה נדפקו רש"י ומום' נסוגיא זו. ולע"ד נראה לפרש דבברייתא קמייתא דאמר בש"ק כו' עד המנחה קאי אכל מיני מלאכות דמיכי בעלות למיקם ועדיין המה בתוך ימי הפילתן להשמע מין זו משום מלאכה ממנה כיון דעוד טומאתו טומאת הגבעה. ובברייתא השניה פליג בשאר ר"י על הריבא נמי אלא דנקט בש"ק משום דמוחה היא לת"ק בקודש המנחה. ע"ש י"ל דבברייתא קמייתא מיירי בבע"ק שראה מעמוד ונכון בעו"ה:

נשלמה מסכת יומא. בעזרת נוצר האומה: —

[פה: - פו. - פז:]

כרבי ינאי. לפ מאכיל הטעון מליגה למעטו ולומר לאתה גדמת לסס. ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' מעשה (ה"ג) שצריך לפרוט מה המעות: מפרפמין את החנפין. שסס רשעים ומלשין עלמן כלדיקים סס יש מכיר בטעמיהן מעוה לפרקמן: מפני חלול השם. שנאי

[ה: - ו.]

סלס למדין מממעיו שסבורים עליו שעוה לדיק ועוד כשפורעות נפש עליו בני סלס פומרים מה פועיל לו זכותו: שנאמר ובשוב צדיק. פיפיק דקיק ונפסי מכשול לפניו מי ממניע לו ממע שיכשל בו לעיני בי סלס כדי שיפרפמו סס מעטיו:

[פז.] אין מספיקין בידו לעבור עבירה. פקב"ה מדקפ מלפניו סס סעבירה שלא סבא לידו: כי לא תעזוב נפשי. למעט שפקב"ה מוגע סס פממע מלכלשילו: עשוק בדם נפש. מפוייב נפשו[מ] שגרס לו שממכו: עד בור ינוס אל יתמכו בו. שלא יפול שלא מניפין פומו ויפול בבור ניפסס:

מתני' האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות [מ"תשובה]. נגמ' (פז.) פריך ממע ומשוב מרי זממי למה לי ומשי כדלג הוע דמ"ל הוע כיון שעבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר ומין מספיקין בידו לעשות תשובה וכן ממע ויוה"כ מכפר מתוך שהוא סומך על כך עובר עבירות ומינו שב: את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר. דדריש ליה הכי מכל מעמיכם שהם לפני ה' מטהרו פיוס הכפורים:

גרסינן (מיומלמי) נפ"ק דשקועות (ה"ו) חומר בשעיר מביוה"כ שהשעיר מכפר מיד ויוה"כ אינו מכפר עד שתחשך:

גמ' שנאמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך. נפשל זר לפרנו נממון: נוקשת באמרי פיך. שהקשת פומו מדברים: עשה זאת. והנצל כי באת בכף רעך. על עסקי ממון: ך התרפם. ופרע לו ועל מוקש פמרי פיך פם הקשת פומו מדברים:

סלס רעך כרכה רעים לנקש ממנו ממילה. רעיך נמרע מלה כמיב לפי[ת] שהוא נדיק ונוח כשפורעת נפשו: בשלשה חבורות. ג"פ נדיק לפייסו כדלרמינן נסמוך מפנה שם הוא וכל פעם שלשה בני סלס לכמיב ישוב ומין עורס פסומה מפלשה בני סלס:

עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה.

לפ יעמי היכן היא שנויה והרמב"ם ז"ל הפריך לפת טעם לכל דבר ודבר נפרק רביעי מהלכות תשובה (הלכה ו-ה) עיין עליו[ת]:

[פז:] ת"ר מצות וידוי ערב יוה"כ עם חשכה.

לפמר מפילה מפיקבל עליו יוס"כ: שמא יארע דבר קלקלה. של שכרות וכיוצא בו: צריך שיתודה לאחר שיאכל וישתה. דמפלת ערמית כך פירשו הרמשוים ז"ל והרמב"ן ז"ל (ד"ה הם דמנו) הקשה לפס מימת הוה ליה למימני לפ"פ שהמודה קודס שיאכל ושתה מתודה ערמית ובלקתני ופ"פ שהמודה ערמית ועוד...דמשמע דהכי קתני דמלות וידוי של ערב יוה"כ עם חשיכה הוא לסיעו לפמר דמיכה ומלו עדמית לפ מיקני בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך. כמיב זר לפרפו נממון מו פס נוקשת נמאמרי פיך שהקשיטתו מדברים עשה זאת ונצל[ת]: כי באת בכף רעך. על עסקי ממון לך המרפם ופרע לו ועל מוקש פמרי פיך פס הקשתו להכ רעיך הכרכה לנקש ממילה היתה: בשלשה שורות. ג"פ יפייסנו בג' פעמים בכל פעם: שנאמר ישוב. לשון שוכה ופיוסו: בני אם חשכה. לפמר מכיה מפקיע עליו יוה"כ: יארע דבר קלקלה. שמא פמרף דעתו מפפמת שכרות:

שלשי הגבורים

לשון ריא"ז

א [ה"ד אות יד] ואין לריך לפרש המפק לומר שפעמו פעם פלני לו שגזל פלוני שנאמר (משלי ג, כ) לפעתי נבוע פעם ונו' פלא פמוכיח פעם ופומר מעולמי עוריפ[ת]:

[טור ס"י תרז] ולעניין מזרת שלים נפור פת הידוי כמנפה כתב מהרי מלונטרו (בתשובה סי' מקנט) שמין לו להמידו כדין שלימו יכול לפומרו במלגא המפלה כגון בשאר התפלות וגם לא נתקן בתנחה פלא פשוט גזירה שמא יפרע מתם וכן דעת הרי"ן גיפמ (שער נג) וכן נוהגין בתשכנו וכיבו בהי כתב מין מנהג אימותה ש"ל בתנחה אבל אם לא היה להכיוס בברכת המזונה לפלוס כגון וידוי אין מוסיפין אותו וכתב מהרשד"ם כתב פלים נפור בתפלת המנחה של ערב יוה"כ ולדבריכם שתתם ניתין לכך מפני שאין הנפור נקלים ניתין לתם לתוסיפס כי כל תמד ותמד נריך להתודות תמר תפלתו קודס שיתכל קפודה המתפללת תכל כך שתרם כתב פלים נפור תומר וידוי בתנחה להוליף תת שיהו בקי וכן נוהגין בשפרד: וכן נוהגין בשכל הקהל נוקין מלקות מרבפיס בשהכ"י תמר תפלת המנחה שתמוך כך יתן פל לב לשוב מעבירות שבידו:

נתשובה תמרת יפה השיבו הרמשוים על שתלתכם בידו[כא]ערבן יוה"כ שלא לתמרו פלים נפור שלא יתכל שתתו פלים נפור וידוי בתפלת המנחה של ערב יוה"כ ולדבריכם שתתם ניתין לכך מפני שאין הנפור נקלים ניתין לתם לתוסיפס כי כל תמד ותמד נריך להתודות תמר תפלתו קודס שיתכל קפודה המתפללת תכל כך שתרם כתב פלים נפור תומר וידוי בתנחה להוליף תת שיהו בקי וכן נוהגין בשפרד: וכן נוהגין בשכל הקהל נוקין מלקות מרבפיס בשהכ"י תמר תפלת המנחה שתמוך כך יתן פל לב לשוב מעבירות שבידו:

א מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ה:

ב מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה ו ופ"ד הלכה ג:

ג ד מיי' פ"ד מהלכות תשובה הלכה ג:

ה ו מיי' פ"ב מהלכות תשובה הלכה ט:

ז ח ט י *מיי' פ"ב מהלכות תשובה הלכה ט ופ"ג מהלכות תשובה הלכה ו ופ"ד הלכה ג:

ל מיי' שם פ"ב הלכה ו סמג שם עשין טו טוש"ע או"ח סימן תרז סעיף ג:

כ מיי' פ"ד מהלכות תשובה:

ל מיי' שם פ"ב הלכה ו סמג שם עשין טו טוש"ע או"ח סימן תרז סעיף ג:

מ נ מיי' שם פ"ב הלכה ו:

שיטת ריב"ב

רבי עקיבא אומר אינו צריך. לא פסק הרב ז"ל הלכה כרבי מי יחזב רבי משה ז"ל (רמב"ם תשובה פ"ב ה"ג) פסק כרבי יהודה בן בבא אע"ג דקי"ל בעלמא הלכה כרבי עקיבא מחבר משום דפלוגתא דרבי אליעזר בן יעקב ות"ק ברבי יהודה בן בבא שי"כא ופשיטא מס"ע ליה אבל הרב רבי יצחק בן גיאת ז"ל כתב בהלכתא (הלכות תשובה עמוד מז) ומנהגא כרבי עקיבא: מפרפמין את החנפים מפני חילול השם. אדם שהוא בעל תורה הוא חנף ורכיל בטחר כדואג האדומי מפרפמין אותו מן השפים ומבי"ת לירד מכשול מפורפס שידעו הכל שהוא רשע ואח"כ לוקה המקום דינו ממנו שלא יהו הבריות קוראין תגר אחר דינו של מקום ומצא שם שמים מתחלל שנאמר ובשובו צדיק מצדקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו כלומר שהקב"ה נותן מכשול לפניו כדי לפרפסו כמו שעשה לדואג שנתפרפס בגוב עיר הכהנים ובתוספתא דיומא (פ"ד הי"ב) בעוונו הוא יפות בפרפומו:

מתני' אין יום הכפורים מכפר. שאין יום הכפורים מכפר בלא תשובה: מכל חטאתיכם לפני ה'. ולא חטאתיכם שבין זה לזה: גמ' ישור. לשון שורה ואין שורה פחותה משלשה בני אדם: חטאתי. פעם אחת וישר הנראיתי הרי שתים. ולא שוה לי הרי שלש: אנא. אין נא אלא לשון בקשה: עם חשיכה. לאחר אכילה:

הגהות וציונים מהב"ח ושאר מפרשים

(א) תי עד שאמרו די הן ליתא (כת"י י-ם): (ב) נ"ב עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו (כ"מ): (ג) מכאן ע"ס המשנה ליתא (כת"י י-ם): (ד) מיהורין כצ"ל (ב"מ): (ה) נ"ב ולא שוה לי (כ"מ): (ו) יוסי חבוש מיא, ותי בר חנינא ליתא (כת"י נ"י) [ובראב"ה יוסף בר חבוש מיא]: (ז) מחילה (כת"י י-ם): (ח) עיין כס"מ ולח"מ הל' תשובה פ"ב ה"ט (א"י כ"י): (ט) תנו רבנן (כת"י י-ם): (י) אלו הכ"ד אותיות המרומשין כאן רשם החרי"ב באלפס שלו (חור"י): (יא) והמרבה לספרה (כת"י י-ם): (יב) נ"ב והמבזה אבותיו ורבותיו נחשב לאחד וכן הוא ברמב"ם (כ"מ): (יג) תשובה (כת"י י-ם): (יד) שור (כת"י נ"י-ם): וכתב הראב"ד והאוכל שור עניים כו' דומה שהוא ברייש ואינו אלא שור בדל"ת כלומר שהוא דחוק אותם בחובו עד שמחלישים קרקעותם בפותות או המטלטלים שלהם ואומר שלי אני נוטל ככ"ל וכתב שם במגדול עז שבדק בכתיבת יד הרמב"ם ז"ל וכתב בדל"ת (כ"מ): (טו) בנפשו וכו' לה שתאבד כצ"ל (כ"מ): (טז) נוסף בדפו"א: (יז) כ"ה בדפו"ר וכ"ה הב"ח. ובדפו"א ליתא לתיבת לפי: (יח) ועיין כ"מ שם: (יט) והנצל כי באת הרי דיבור אחד (ב"מ): (כ) בר"א"ז נוסף: פשעתי: (כא) נוסף בדפו"א, וכ"ה בכמה דפוסים וכת"י של השור:

[לז: - פז:]

בעמקו של דב. תפלה שמם היא: כי ביום הזה יכפר עליכם וגו': רבון השולמים כי לא על נדקומיני[מ]: בתעניות. של גשמים. ובמעמדות. ר' ימים בכל שנה שמנו מעמר ישראל מכנסים בערים ומעמדין וקורין במעשה בראשית וכמסכת תענית מקדין מעניות ומעמדות מי איכא הנו מוסף לפי שאלשה פרקים הללו מעניות הן ואין שכרות במנחה אלא שאר יומי השנה שאין בהם נשיאות כפים במנחה ויש בהן ארבעה פעמים ביום כנגד יום הכפורים שיש בו מוסף. והתם בפסקא תענית פליג ר' יוסי בברייתא דס"ל דליכא נשיאות כפים במנחה אפילו במעמדות וביום הכפורים משום דגזרינן אטו מנחה דשאר יומי דשכיחא בה שכרות אבל במנחה דתענית של גשמים אפילו רבי יוסי מודה דאית בה נשיאות כפים דכיון דסמוך לשקיעת החמה קא מצלי לה כתפלת נעילה דמיא ופירש רבינו שלמה ז"ל כיון דסמוך לשקיעת החמה קא מצלי לה מפני כ"ד ברכות שמתפללין בתענית של גשמים כתפלת נעילה דמיא ולישנא למיגזר במנחה כי הני גזונא משום מנחה דשאר יומי ואיפסיקא הלכתא בהדיא כרי יוסי. אבל הגאון רב אחא משבוחא ז"ל כתב בפרשת בהעלותך (שאלתא קפג ד"ה בתם) האידנא דקא סלקי כהני במנחה ביומא דכפורי כיון דקא משני צבורא ברחמי עד זמן נעילה הויא לה כתפלת נעילה ולא מיחלפא:

תגהות וציונים

מהב"ח ושאר מפרשים

(א) הוקף בדפוס"א: (ב) ר מאיר (כת"י נ"י) [ובכת"י כנדפס]: (ג) רבו עוונותינו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר (כת"י נ"י) [ובכת"י בשינוי קצת]: (ד) צ"ל בר המדרי (ב"ח): (ה) בס"י איתא המדורי (ש"ג): (ו) הוא אוסף (כת"י י-ם): (ז) נושא עון ופושע וחטאה כצ"ל (ב"ח): (ח) ?מה חוץ (כת"י י-ם): (ט) נושא עון ופושע וחטאה כצ"ל (כ"ח): (י) שפואל אסף רב (כת"י נ"י): רבה בר (כת"י י-ם): (יא) בר מהרי"ם: (יב) לפניהן הגירסא דרבה: (יג) נ"ב התם (ב"ח): (יד) בר ר' מאיר ור' יהודה ורבי יוסי דרבי מאיר אומר דבשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה יש בהם נשיאות כפים ור' יהודה (ד"ח): (טו) ג"ב כך (ב"ח): (טז) נ"ב פעמי (ב"ח): (יח) ובסידור רס"ג הגירסה כתכמים:

א מיי' פ"ב מהלכות מעשה הלכה ז טוש"ע ס"ח סימן תרי סעיף ה: סג ג"כ:

ב מיי' שם פ"ג הלכה ט סמג עשין מז טוש"ע ס"ח סימן תרי סעיף ג סג ג"כ:

ג *מיי' שם פ"ל הלכה ה ופ"ו הלכה ט טוש"ע יוה"כ הלכה ו טוש"ע ס"ח סימן תרכ סעיף ה:

שיטת ריב"ב

רבון העולמים לא על צדקותינו וכו': בתעניות. של גשמים. ובמעמדות. כדאיתא במס' תענית והתם פרכינן תעניות ומעמדות מי איכא בהו מוסף ושנין הכי קאמר בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהם כל זמן שמתפללין ואפילו במנחה לפי ששלשה פרקים הללו תעניות הן ואין שכרות במנחה למעוטי שאר ימות השנה שאין בהם נשיאות כפים במנחה ויש בהן ארבעה פעמים ביום כנגד יום הכפורים שיש בו מוסף. והתם בפסקא תענית פליג ר' יוסי בברייתא דס"ל דליכא נשיאות כפים במנחה אפילו במעמדות וביום הכפורים משום דגזרינן אטו מנחה דשאר יומי דשכיחא בה שכרות אבל במנחה דתענית של גשמים אפילו רבי יוסי מודה דאית בה נשיאות כפים דכיון דסמוך לשקיעת החמה קא מצלי לה כתפלת נעילה דמיא ופירש רבינו שלמה ז"ל כיון דסמוך לשקיעת החמה קא מצלי לה מפני כ"ד ברכות שמתפללין בתענית של גשמים כתפלת נעילה דמיא ולישנא למיגזר במנחה כי הני גזונא משום מנחה דשאר יומי ואיפסיקא הלכתא בהדיא כרי יוסי. אבל הגאון רב אחא משבוחא ז"ל כתב בפרשת בהעלותך (שאלתא קפג ד"ה בתם) האידנא דקא סלקי כהני במנחה ביומא דכפורי כיון דקא משני צבורא ברחמי עד זמן נעילה הויא לה כתפלת נעילה ולא מיחלפא:

ד מיי' פ"ב מהלכות מעשה הלכה ג טוש"ע ס"ח סימן תרי סעיף ג:

ה מיי' שם הלכה ד:

ו מיי' שם הלכה ה:

ז מיי' שם הלכה ו:

ח מיי' שם הלכה ז:

ט מיי' שם הלכה ח:

י מיי' שם הלכה ט:

יא מיי' שם הלכה י:

יב מיי' שם הלכה יא:

יג מיי' שם הלכה יב:

יד מיי' שם הלכה יג:

טו מיי' שם הלכה יד:

טז מיי' שם הלכה טו:

יז מיי' שם הלכה טז:

יח מיי' שם הלכה יז:

יט מיי' שם הלכה יח:

כ מיי' שם הלכה יט:

כא מיי' שם הלכה כ:

כב מיי' שם הלכה כא:

כג מיי' שם הלכה כב:

כד מיי' שם הלכה כג:

כה מיי' שם הלכה כד:

כו מיי' שם הלכה כה:

כז מיי' שם הלכה כו:

כח מיי' שם הלכה כז:

כט מיי' שם הלכה כח:

ל מיי' שם הלכה כט:

לא מיי' שם הלכה ל:

לב מיי' שם הלכה לא:

לג מיי' שם הלכה לב:

לד מיי' שם הלכה לג:

לה מיי' שם הלכה לד:

לו מיי' שם הלכה לה:

לז מיי' שם הלכה לו:

לח מיי' שם הלכה לז:

לט מיי' שם הלכה לח:

מ מיי' שם הלכה לט:

מא מיי' שם הלכה מ:

מב מיי' שם הלכה מא:

מג מיי' שם הלכה מב:

מד מיי' שם הלכה מג:

מה מיי' שם הלכה מד:

מו מיי' שם הלכה מה:

מז מיי' שם הלכה מו:

מח מיי' שם הלכה מז:

מט מיי' שם הלכה מח:

נ מיי' שם הלכה מט:

נא מיי' שם הלכה נ:

נב מיי' שם הלכה נא:

נג מיי' שם הלכה נב:

נד מיי' שם הלכה נג:

נה מיי' שם הלכה נד:

נו מיי' שם הלכה נה:

נז מיי' שם הלכה נו:

נח מיי' שם הלכה נז:

נט מיי' שם הלכה נח:

ס מיי' שם הלכה נט:

סא מיי' שם הלכה ס:

סב מיי' שם הלכה סא:

סג מיי' שם הלכה סב:

סד מיי' שם הלכה סג:

סה מיי' שם הלכה סד:

סו מיי' שם הלכה סה:

סז מיי' שם הלכה סו:

סח מיי' שם הלכה סז:

סט מיי' שם הלכה סח:

ע מיי' שם הלכה סט:

עא מיי' שם הלכה ע:

עב מיי' שם הלכה עא:

עג מיי' שם הלכה עב:

עד מיי' שם הלכה עג:

עה מיי' שם הלכה עד:

עו מיי' שם הלכה עה:

עז מיי' שם הלכה עו:

עח מיי' שם הלכה עז:

עט מיי' שם הלכה עח:

פ מיי' שם הלכה עט:

פא מיי' שם הלכה פ:

פב מיי' שם הלכה פא:

פג מיי' שם הלכה פב:

פד מיי' שם הלכה פג:

פה מיי' שם הלכה פד:

פו מיי' שם הלכה פה:

פז מיי' שם הלכה פו:

פח מיי' שם הלכה פז:

פט מיי' שם הלכה פח:

צ מיי' שם הלכה פט:

צא מיי' שם הלכה צ:

צב מיי' שם הלכה צא:

צג מיי' שם הלכה צב:

צד מיי' שם הלכה צג:

צה מיי' שם הלכה צד:

צו מיי' שם הלכה צה:

צז מיי' שם הלכה צו:

צח מיי' שם הלכה צז:

צט מיי' שם הלכה צח:

ק מיי' שם הלכה צט:

קא מיי' שם הלכה ק:

קב מיי' שם הלכה קא:

קג מיי' שם הלכה קב:

קד מיי' שם הלכה קג:

קה מיי' שם הלכה קד:

קו מיי' שם הלכה קה:

קז מיי' שם הלכה קו:

קח מיי' שם הלכה קז:

קט מיי' שם הלכה קח:

קי מיי' שם הלכה קט:

קיא מיי' שם הלכה קי:

קיב מיי' שם הלכה קיא:

קיג מיי' שם הלכה קיב:

קיד מיי' שם הלכה קיג:

קטו מיי' שם הלכה קיד:

קטז מיי' שם הלכה קטו:

קיז מיי' שם הלכה קטז:

קיח מיי' שם הלכה קיז:

קיט מיי' שם הלכה קיח:

קכ מיי' שם הלכה קיט:

קכא מיי' שם הלכה קכ:

קכב מיי' שם הלכה קכא:

קכג מיי' שם הלכה קכב:

קכד מיי' שם הלכה קכג:

קכה מיי' שם הלכה קכד:

קכו מיי' שם הלכה קכה:

קכז מיי' שם הלכה קכו:

קכח מיי' שם הלכה קכז:

קכט מיי' שם הלכה קכח:

קל מיי' שם הלכה קכט:

קלא מיי' שם הלכה קל:

קלב מיי' שם הלכה קלא:

קלג מיי' שם הלכה קלב:

קלד מיי' שם הלכה קלג:

קלה מיי' שם הלכה קלד:

קלו מיי' שם הלכה קלה:

קלז מיי' שם הלכה קלו:

קלח מיי' שם הלכה קלז:

קלט מיי' שם הלכה קלח:

קמ מיי' שם הלכה קלט:

קמא מיי' שם הלכה קמ:

קמב מיי' שם הלכה קמא:

קמג מיי' שם הלכה קמב:

קמד מיי' שם הלכה קמג:

קמה מיי' שם הלכה קמד:

קמו מיי' שם הלכה קמה:

קמז מיי' שם הלכה קמו:

קמח מיי' שם הלכה קמז:

קמט מיי' שם הלכה קמח:

קנ מיי' שם הלכה קמט:

קנא מיי' שם הלכה קנ:

קנב מיי' שם הלכה קנא:

קנג מיי' שם הלכה קנב:

קנד מיי' שם הלכה קנג:

קנה מיי' שם הלכה קנד:

קנו מיי' שם הלכה קנה:

קנז מיי' שם הלכה קנו:

קנח מיי' שם הלכה קנז:

קנט מיי' שם הלכה קנח:

קס מיי' שם הלכה קנט:

קסא מיי' שם הלכה קס:

קסב מיי' שם הלכה קסא:

קסג מיי' שם הלכה קסב:

קסד מיי' שם הלכה קסג:

קסה מיי' שם הלכה קסד:

קסו מיי' שם הלכה קסה:

קסז מיי' שם הלכה קסו:

קסח מיי' שם הלכה קסז:

קסט מיי' שם הלכה קסח:

קע מיי' שם הלכה קסט:

קעא מיי' שם הלכה קע:

קעב מיי' שם הלכה קעא:

קעג מיי' שם הלכה קעב:

קעד מיי' שם הלכה קעג:

קעה מיי' שם הלכה קעד:

קעו מיי' שם הלכה קעה:

קעז מיי' שם הלכה קעו:

קעח מיי' שם הלכה קעז:

קעט מיי' שם הלכה קעח:

קפ מיי' שם הלכה קעט:

קפא מיי' שם הלכה קפ:

קפב מיי' שם הלכה קפא:

קפג מיי' שם הלכה קפב:

קפד מיי' שם הלכה קפג:

קפה מיי' שם הלכה קפד:

קפו מיי' שם הלכה קפה:

קפז מיי' שם הלכה קפו:

קפח מיי' שם הלכה קפז:

קפט מיי' שם הלכה קפח:

קצ מיי' שם הלכה קפט:

קצא מיי' שם הלכה קצ:

קצב מיי' שם הלכה קצא:

קצג מיי' שם הלכה קצב:

קצד מיי' שם הלכה קצג:

קצה מיי' שם הלכה קצד:

קצו מיי' שם הלכה קצה:

קצז מיי' שם הלכה קצו:

קצח מיי' שם הלכה קצז:

קצט מיי' שם הלכה קצח:

ר מיי' שם הלכה קצט:

רא מיי' שם הלכה ר:

רב מיי' שם הלכה רא:

רג מיי' שם הלכה רב:

רד מיי' שם הלכה רג:

רה מיי' שם הלכה רד:

רו מיי' שם הלכה רה:

רז מיי' שם הלכה רו:

רח מיי' שם הלכה רז:

רט מיי' שם הלכה רח:

רי מיי' שם הלכה רט:

ריא מיי' שם הלכה ריב:

ריב מיי' שם הלכה ריא:

ריג מיי' שם הלכה ריב:

ריד מיי' שם הלכה ריג:

רטו מיי' שם הלכה ריד:

רטז מיי' שם הלכה רטו:

ריז מיי' שם הלכה רטז:

ריח מיי' שם הלכה ריז:

ריט מיי' שם הלכה ריח:

רכ מיי' שם הלכה ריט:

רכא מיי' שם הלכה רכ:

רכב מיי' שם הלכה רכא:

רכג מיי' שם הלכה רכב:

רכד מיי' שם הלכה רכג:

רכה מיי' שם הלכה רכד:

רכו מיי' שם הלכה רכה:

רכז מיי' שם הלכה רכו:

רכח מיי' שם הלכה רכז:

רכט מיי' שם הלכה רכח:

רל מיי' שם הלכה רכט:

רלא מיי' שם הלכה רל:

רלב מיי' שם הלכה רלא:

רלג מיי' שם הלכה רלב:

רלד מיי' שם הלכה רלג:

רלה מיי' שם הלכה רלד:

רלו מיי' שם הלכה רלה:

רלז מיי' שם הלכה רלו:

רלח מיי' שם הלכה רלז:

רלט מיי' שם הלכה רלח:

רמ מיי' שם הלכה רלט:

רמא מיי' שם הלכה רמ:

רמב מיי' שם הלכה רמא:

רמג מיי' שם הלכה רמב:

רמד מיי' שם הלכה רמג:

רמה מיי' שם הלכה רמד:

רמו מיי' שם הלכה רמה:

רמז מיי' שם הלכה רמו:

רמח מיי' שם הלכה רמז:

רמט מיי' שם הלכה רמח:

רנ מיי' שם הלכה רמט:

רנא מיי' שם הלכה רנ:

רנב מיי' שם הלכה רנא:

רנג מיי' שם הלכה רנב:

רנד מיי' שם הלכה רנג:

רנה מיי' שם הלכה רנד:

רנו מיי' שם הלכה רנה:

רנז מיי' שם הלכה רנו:

רנח מיי' שם הלכה רנז:

רנט מיי' שם הלכה רנח:

רס מיי' שם הלכה רנט:

רסא מיי' שם הלכה רס:

רסב מיי' שם הלכה רסא:

רסג מיי' שם הלכה רסב:

רסד מיי' שם הלכה רסג:

רסה מיי' שם הלכה רסד:

רסו מיי' שם הלכה רסה:

רסז מיי' שם הלכה רסו:

רסח מיי' שם הלכה רסז:

רסט מיי' שם הלכה רסח:

רע מיי' שם הלכה רסט:

רעא מיי' שם הלכה רע:

רעב מיי' שם הלכה רעא:

רעג מיי' שם הלכה רעב:

רעד מיי' שם הלכה רעג:

רעה מיי' שם הלכה רעד:

רעו מיי' שם הלכה רעה:

רעז מיי' שם הלכה רעו:

רעח מיי' שם הלכה רעז:

רעט מיי' שם הלכה רעח:

רפ מיי' שם הלכה רעט:

רפא מיי' שם הלכה רפ:

רפב מיי' שם הלכה רפא:

רפג מיי' שם הלכה רפב:

רפד מיי' שם הלכה רפג:

רפה מיי' שם הלכה רפד:

רפו מיי' שם הלכה רפה:

רפז מיי' שם הלכה רפו:

רפח מיי' שם הלכה רפז:

רפט מיי' שם הלכה רפח:

רצ מיי' שם הלכה רפט:

רצא מיי' שם הלכה רצ:

רצב מיי' שם הלכה רצא:

רצג מיי' שם הלכה רצב:

רצד מיי' שם הלכה רצג:

רצה מיי' שם הלכה רצד:

רצו מיי' שם הלכה רצה:

רצז מיי' שם הלכה רצו:

רצח מיי' שם הלכה רצז:

רצט מיי' שם הלכה רצח:

רק מיי' שם הלכה רצט:

רקא מיי' שם הלכה רק:

רקב מיי' שם הלכה רקא:

רקג מיי' שם הלכה רקב:

רקד מיי' שם הלכה רקג:

רקה מיי' שם הלכה רקד:

רקו מיי' שם הלכה רקה:

רקז מיי' שם הלכה רקו:

רקח מיי' שם הלכה רקז:

רקט מיי' שם הלכה רקח:

רקי מיי' שם הלכה רקט:

רקיא מיי' שם הלכה רקי:

רקיב מיי' שם הלכה רקיא:

רקיג מיי' שם הלכה רקיב:

רקיד מיי' שם הלכה רקיג:

רקטו מיי' שם הלכה רקיד:

רקטז מיי' שם הלכה רקטו:

רקיז מיי' שם הלכה רקטז:

רקיח מיי' שם הלכה רקיז:

רקיט מיי' שם הלכה רקיח:

רקכ מיי' שם הלכה רקיט:

רקכא מיי' שם הלכה רקכ:

רקכב מיי' שם הלכה רקכא:

רקכג מיי' שם הלכה רקכב:

רקכד מיי' שם הלכה רקכג:

רקכה מיי' שם הלכה רקכד:

רקכו מיי' שם הלכה רקכה:

רקכז מיי' שם הלכה רקכו:

רקכח מיי' שם הלכה רקכז:

רקכט מיי' שם הלכה רקכח:

רקל מיי' שם הלכה רקכט:

רקלא מיי' שם הלכה רקל:

רקלב מיי' שם הלכה רקלא:

רקלג מיי' שם הלכה רקלב:

רקלד מיי' שם הלכה רקלג:

רקלה מיי' שם הלכה רקלד:

רקלו מיי' שם הלכה רקלה:

רקלז מיי' שם הלכה רקלו:

רקלח מיי' שם הלכה רקלז:

רקלט מיי' שם הלכה רקלח:

רקמ מיי' שם הלכה רקלט:

רקמא מיי' שם הלכה רקמ:

רקמב מיי' שם הלכה רקמא:

רקמג מיי' שם הלכה רקמב:

רקמד מיי' שם הלכה רקמג:

רקמה מיי' שם הלכה רקמד:

רקמו מיי' שם הלכה רקמה:

רקמז מיי' שם הלכה רקמו:

רקמח מיי' שם הלכה רקמז:

רקמט מיי' שם הלכה רקמח:

רקנ מיי' שם הלכה רקמט:

רקנא מיי' שם הלכה רקנ:

רקנב מיי' שם הלכה רקנא:

רקנג מיי' שם הלכה רקנב:

רקנד מיי' שם הלכה רקנג:

רקנה מיי' שם הלכה רקנד:

רקנו מיי' שם הלכה רקנה:

רקנז מיי' שם הלכה רקנו:

רקנח מיי' שם הלכה רקנז:

רקנט מיי' שם הלכה רקנח:

רקס מיי' שם הלכה רקנט:

רקסא מיי' שם הלכה רקס:

רקסב מיי' שם הלכה רקסא:

רקסג מיי' שם הלכה רקסב:

רקסד מיי' שם הלכה רקסג:

רקסה מיי' שם הלכה רקסד:

רקסו מיי' שם הלכה רקסה:

רקסז מיי' שם הלכה רקסו:

רקסח מיי' שם הלכה רקסז:

רקסט מיי' שם הלכה רקסח:

רקע מיי' שם הלכה רקסט:

רקעא מיי' שם הלכה רקע:

רקעב מיי' שם הלכה רקעא:

רקעג מיי' שם הלכה רקעב:

רקעד מיי' שם הלכה רקעג:

רקעה מיי' שם הלכה רקעד:

רקעו מיי' שם הלכה רקעה:

רקעז מיי' שם הלכה רקעו:

רקעח מיי' שם הלכה רקעז:

רקעט מיי' שם הלכה רקעח:

רקפ מיי' שם הלכה רקעט:

רקפא מיי' שם הלכה רקפ:

רקפב מיי' שם הלכה רקפא:

רקפג מיי' שם הלכה רקפב:

רקפד מיי' שם הלכה רקפג:

רקפה מיי' שם הלכה רקפד:

רקפו מיי' שם הלכה רקפה:

רקפז מיי' שם הלכה רקפו:

רקפח מיי' שם הלכה רקפז:

רקפט מיי' שם הלכה רקפח:

רקצ מיי' שם הלכה רקפט:

רקצא מיי' שם הלכה רקצ:

רקצב מיי' שם הלכה רקצא:

רקצג מיי' שם הלכה רקצב:

רקצד מיי' שם הלכה רקצג:

רקצה מיי' שם הלכה רקצד:

רקצו מיי' שם הלכה רקצה:

רקצז מיי' שם הלכה רקצו:

רקצח מיי' שם הלכה רקצז:

רקצט מיי' שם הלכה רקצח:

רקק מיי' שם הלכה רקצט:

רקקא מיי' שם הלכה רקק:

רקקב מיי' שם הלכה רקקא:

רקקג מיי' שם הלכה רקקב:

רקקד מיי' שם הלכה רקקג:

רקקה מיי' שם הלכה רקקד:

רקקו מיי' שם הלכה רקקה:

רקקז מיי' שם הלכה רקקו:

רקקח מיי' שם הלכה רקקז:

רקקט מיי' שם הלכה רקקח:

רקקי מיי' שם הלכה רקקט:

רקקיא מיי' שם הלכה רקקי:

רקקיב מיי' שם הלכה רקקיא:

רקקיג מיי' שם הלכה רקקיב:

רקקיד מיי' שם הלכה רקקיג:

רקקטו מיי' שם הלכה רקקיד:

רקקטז מיי' שם הלכה רקקטו:

רקקיז מיי' שם הלכה רקקטז:

רקקיח מיי' שם הלכה רקקיז:

רקקיט מיי' שם הלכה רקקיח:

רקקכ מיי' שם הלכה רקקיט:

רקקכא מיי' שם הלכה רקקכ:

רקקכב מיי' שם הלכה רקקכא:

רקקכג מיי' שם הלכה רקקכב:

רקקכד מיי' שם הלכה רקקכג:

רקקכה מיי' שם הלכה רקקכד:

רקקכו מיי' שם הלכה רקקכה:

רקקכז מיי' שם הלכה רקקכו:

רקקכח מיי' שם הלכה רקקכז:

רקקכט מיי' שם הלכה רקקכח:

רקקל מיי' שם הלכה רקקכט:

רקקלא מיי' שם הלכה רקקל:

רקקלב מיי' שם הלכה רקקלא:

רקקלג מיי' שם הלכה רקקלב:

רקקלד מיי' שם הלכה רקקלג:

רקקלה מיי' שם הלכה רקקלד:

רקקלו מיי' שם הלכה רקקלה:

רקקלז מיי' שם הלכה רקקלו:

רקקלח מיי' שם הלכה רקקלז:

רקקלט מיי' שם הלכה רקקלח:

רקקמ מיי' שם הלכה רקקלט:

רקקמא מיי' שם הלכה רקקמ:

רקקמב מיי' שם הלכה רקקמא:

רקקמג מיי' שם הלכה רקקמב:

רקקמד מיי' שם הלכה רקקמג:

רקקמה מיי' שם הלכה רקקמד:

רקקמו מיי' שם הלכה רקקמה:

רקקמז מיי' שם הלכה רקקמו:

רקקמח מיי' שם הלכה רקקמז:

רקקמט מיי' שם הלכה רקקמח:

רקקנ מיי' שם הלכה רקקמט:

רקקנא מיי' שם הלכה רקקנ:

רקקנב מיי' שם הלכה רקקנא:

רקקנג מיי' שם הלכה רקקנב:

רקקנד מיי' שם הלכה רקקנג:

רקקנה מיי' שם הלכה רקקנד:

רקקנו מיי' שם הלכה רקקנה:

רקקנז מיי' שם הלכה רקקנו:

רקקנח מיי' שם הלכה רקקנז:

רקקנט מיי' שם הלכה רקקנח:

רקקס מיי' שם הלכה רקקנט:

רקקסא מיי' שם הלכה רקקס:

רקקסב מיי' שם הלכה רקקסא:

רקקסג מיי' שם הלכה רקקסב:

רקקסד מיי' שם הלכה רקקסג:

רקקסה מיי' שם הלכה רקקסד:

רקקסו מיי' שם הלכה רקקסה:

רקקסז מיי' שם הלכה רקקסו:

רקקסח מיי' שם הלכה רקקסז:

רקקסט מיי' שם הלכה רקקסח:

רקקע מיי' שם הלכה רקקסט:

רקקעא מיי' שם הלכה רקקע:

רקקעב מיי' שם הלכה רקקעא:

רקקעג מיי' שם הלכה רקקעב:

רקקעד מיי' שם הלכה רקקעג:

רקקעה מיי' שם הלכה רקקעד:

רקקעו מיי' שם הלכה רקקעה:

רקקעז מיי' שם הלכה רקקעו:

רקקעח מיי' שם הלכה רקקעז:

רקקעט מיי' שם הלכה רקקעח:

רקקפ מיי' שם הלכה רקקעט:

רקקפא מיי' שם הלכה רקקפ:

רקקפב מיי' שם הלכה רקקפא:

רקקפג מיי' שם הלכה רקקפב:

רקקפד מיי' שם הלכה רקקפג:

רקקפה מיי' שם הלכה רקקפד:

רקקפו מיי' שם הלכה רקקפה:

רקקפז מיי' שם הלכה רקקפו:

רקקפח מיי' שם הלכה רקקפז:

רקקפט מיי' שם הלכה רקקפח:

רקקצ מיי' שם הלכה רקקפט:

רקקצא מיי' שם הלכה רקקצ:

רקקצב מיי' שם הלכה רקקצא:

רקקצג מיי' שם הלכה רקקצב:

רקקצד מיי' שם הלכה רקקצג:

רקקצה מיי' שם הלכה רקקצד:

רקקצו מיי' שם הלכה רקקצה:

רקקצז מיי' שם הלכה רקקצו:

רקקצח מיי' שם הלכה רקקצז:

רקקצט מיי' שם הלכה רקקצח:

רקקק מיי' שם הלכה רקקצט:

רקקקא מיי' שם הלכה רקקק:

רקקקב מיי' שם הלכה רקקקא:

רקקקג מיי' שם הלכה רקקקב:

רקקקד מיי' שם הלכה רקקקג:

רקקקה מיי' שם הלכה רקקקד:

רקקקו מיי' שם הלכה רקקקה:

רקקקז מיי' שם הלכה רקקקו:

רקקקח מיי' שם הלכה רקקקז:

רקקקט מיי' שם הלכה רקקקח:

רקקקי מיי' שם הלכה רקקקט:

רקקקיא מיי' שם הלכה רקקקי:

רקקקיב מיי' שם הלכה רקקקיא:

רקקקיג מיי' שם הלכה רקקקיב:

רקקקיד מיי' שם הלכה רקקקיג:

רקקקטו מיי' שם הלכה רקקקיד:

רקקקטז מיי' שם הלכה רקקקטו:

רקקקיז מיי' שם הלכה רקקקטז:

רקקקיח מיי' שם הלכה רקקקיז:

רקקקיט מיי' שם הלכה רקקקיח:

רקקקכ מיי' שם הלכה רקקקיט:

רקקקכא מיי' שם הלכה רקקקכ:

רקקקכב מיי' שם הלכה רקקקכא:

רקקקכג מיי' שם הלכה רקקקכב:

רקקקכד מיי' שם הלכה רקקקכג:

רקקקכה מיי' שם הלכה רקקקכד:

רקקקכו מיי' שם הלכה רקקקכה:

רקקקכז מיי' שם הלכה רקקקכו:

רקקקכח מיי' שם הלכה רקקקכז:

רקקקכט מיי' שם הלכה רקקקכח:

רקקקל מיי' שם הלכה רקקקכט:

רקקקלא מיי' שם הלכה רקקקל:

רקקקלב מיי' שם הלכה רקקקלא:

רקקקלג מיי' שם הלכה רקקקלב:

רקקקלד מיי' שם הלכה רקקקלג:

רקקקלה מיי' שם הלכה רקקקלד:

רקקקלו מיי' שם הלכה רקקקלה:

רקקקלז מיי' שם הלכה רקקקלו:

רקקקלח מיי' שם הלכה רקקקלז:

רקקקלט מיי' שם הלכה רקקקלח:

רקקקמ מיי' שם הלכה רקקקלט:

רקקקמא מיי' שם הלכה רקקקמ:

רקקקמב מיי' שם הלכה רקקקמא:

רקקקמג מיי' שם הלכה רקקקמב:

רקקקמד מיי' שם הלכה רקקקמג:

רקקקמה מיי' שם הלכה רקקקמד:

רקקקמו מיי' שם הלכה רקקקמה:

רקקקמז מיי' שם הלכה רקקקמו:

רקקקמח מיי' שם הלכה רקקקמז:

רקקקמט מיי' שם הלכה רקקקמח:

רקקקנ מיי' שם הלכה רקקקמט:

רקקקנא מיי' שם הלכה רקקקנ:

רקקקנב מיי' שם הלכה רקקקנא:

רקקקנג מיי' שם הלכה רקקקנב:

רקקקנד מיי' שם הלכה רקקקנג:

רקקקנה מיי' שם הלכה רקקקנד:

רקקקנו מיי' שם הלכה רקקקנה:

רקקקנז מיי' שם הלכה רקקקנו:

רקקקנח מיי' שם הלכה רקקקנז:

רקקקנט מיי' שם הלכה רקקקנח:

רקקקס מיי' שם הלכה רקקקנט:

רקקקסא מיי' שם הלכה רקקקס:

רקקקסב מיי' שם הלכה רקקקסא:

רקקקסג מיי' שם הלכה רקקקסב:

רקקקסד מיי' שם הלכה רקקקסג:

רקקקסה מיי' שם הלכה רקקקסד:

רקקקסו מיי' שם הלכה רקקקסה:

רקקקסז מיי' שם הלכה רקקקסו:

רקקקסח מיי' שם הלכה רקקקסז:

רקקקסט מיי' שם הלכה רקקקסח:

רקקקע מיי' שם הלכה רקקקסט:

רקקקעא מיי' שם הלכה רקקקע:

רקקקעב מיי' שם הלכה רקקקעא:

רקקקעג מיי' שם הלכה רקקקעב:

רקקקעד מיי' שם הלכה רקקקעג:

רקקקעה מיי' שם הלכה רקקקעד:

רקקקעו מיי' שם הלכה רקקקעה:

רקקקעז מיי' שם הלכה רקקקעו:

רקקקעח מיי' שם הלכה רקקקעז:

רקקקעט מיי' שם הלכה רקקקעח:

רקקקפ מיי' שם הלכה רקקקעט:

רקקקפא מיי' שם הלכה רקקקפ:

רקקקפב מיי' שם הלכה רקקקפא:

רקקקפג מיי' שם הלכה רקקקפב:

רקקקפד מיי' שם הלכה רקקקפג:

רקקקפה מיי' שם הלכה רקקקפד:

רקקקפו מיי' שם הלכה רקקקפה:

רקקקפז מיי' שם הלכה רקקקפו:

רקקקפח מיי' שם הלכה רקקקפז:

רקקקפט מיי' שם הלכה רקקקפח:

רקקקצ מיי' שם הלכה רקקקפט:

רקקקצא מיי' שם הלכה רקקקצ:

רקקקצב מיי' שם הלכה רקקקצא:

רקקקצג מיי' שם הלכה רקקקצב:

רקקקצד מיי' שם הלכה רקקקצג:

רקקקצה מיי' שם הלכה רקקקצד:

רקקקצו מיי' שם הלכה רקקקצה:

רקקקצז מיי' שם הלכה רקקקצו:

רקקקצח מיי' שם הלכה רקקקצז:

רקקקצט מיי' שם הלכה רקקקצח:

רקקקק מיי' שם הלכה רקקקצט:

רקקקקא מיי' שם הלכה רקקקק:

רקקקקב מיי' שם הלכה רקקקקא:

רקקקקג מיי' שם הלכה רקקקקב:

רקקקקד מיי' שם הלכה רקקקקג:

רקקקקה מיי' שם הלכה רקקקקד:

רקקקקו מיי' שם הלכה רקקקקה:

רקקקקז מיי' שם הלכה רקקקקו:

רקקקקח מיי' שם הלכה רקקקקז:

רקקקקט מיי' שם הלכה רקקקקח:

רקקקקי מיי' שם הלכה רקקקקט:

רקקקקיא מיי' שם הלכה רקקקקי:

רקקקקיב מיי' שם הלכה רקקקקיא:

רקקקקיג מיי' שם הלכה רקקקקיב:

רקקקקיד מיי' שם הלכה רקקקקיג:

רקקקקטו מיי' שם הלכה רקקקקיד:

רקקקקטז מיי' שם הלכה רקקקקטו:

רקקקקיז מיי' שם הלכה רקקקקטז:

רקקקקיח מיי' שם הלכה רקקקקיז:

רקקקקיט מיי' שם הלכה רקקקקיח:

רקקקקכ מיי' שם הלכה רקקקקיט:

רקקקקכא מיי' שם הלכה רקקקקכ:

רקקקקכב מיי' שם הלכה רקקקקכא:

רקקקקכג מיי' שם הלכה רקקקקכב:

רקקקקכד מיי' שם הלכה רקקקקכג:

רקקקקכה מיי' שם הלכה רקקקקכד:

רקקקקכו מיי' שם הלכה רקקקקכה:

רקקקקכז מיי' שם הלכה רקקקקכו:

רקקקקכח מיי' שם הלכה רקקקקכז:

רקקקקכט מיי' שם הלכה רקקקקכח:

רקקקקל מיי' שם הלכה רקקקקכט:

רקקקקלא מיי' שם הלכה רקקקקל:

רקקקקלב מיי' שם הלכה רקקקקלא:

רקקקקלג מיי' שם הלכה רקקקקלב:

רקקקקלד מיי' שם הלכה רקקקקלג:

רקקקקלה מיי' שם הלכה רקקקקלד:

רקקקקלו מיי' שם הלכה רקקקקלה:

רקקקקלז מיי' שם הלכה רקקקקלו:

רקקקקלח מיי' שם הלכה רקקקקלז:

רקקקקלט מיי' שם הלכה רקקקקלח:

רקקקקמ מיי' שם הלכה רקקקקלט:

רקקקקמא מיי' שם הלכה רקקקקמ:

רקקקקמב מיי' שם הלכה רקקקקמא:

רקקקקמג מיי' שם הלכה רקקקקמב:

רקקקקמד מיי' שם הלכה רקקקקמג:

רקקקקמה מיי' שם הלכה רקקקקמד:

רקקקקמו מיי' שם הלכה רקקקקמה:

רקקקקמז מיי' שם הלכה רקקקקמו:

רקקקקמח מיי' שם הלכה רקקקקמז:

רקקקקמט מיי' שם הלכה רקקקקמח:

רקקקקנ מיי' שם הלכה רקקקקמט:

רקקקקנא מיי' שם הלכה רקקקקנ:

רקקקקנב מיי' שם הלכה רקקקקנא:

רקקקקנג מיי' שם הלכה רקקקקנב:

רקקקקנד מיי' שם הלכה רקקקקנג:

רקקקקנה מיי' שם הלכה רקקקקנד:

רקקקקנו מיי' שם הלכה רקקקקנה:

רקקקקנז מיי' שם הלכה רקקקקנו:

רקקקקנח מיי' שם הלכה רקקקקנז:

רקקקקנט מיי' שם הלכה רקקקקנח:

רקקקקס מיי' שם הלכה רקקקקנט:

רקקקקסא מיי' שם הלכה רקקקקס:

רקקקקסב מיי' שם הלכה רקקקקסא:

רקקקקסג מיי' שם הלכה רקקקקסב:

רקקקקסד מיי' שם הלכה רקקקקסג:

רקקקקסה מיי' שם הלכה רקקקקסד:

רקקקקסו מיי' שם הלכה רקקקקסה:

רקקקקסז מיי' שם הלכה רקקקקסו:

רקקקקסח מיי' שם הלכה רקקקקסז:

רקקקקסט מיי' שם הלכה רקקקקסח:

רקקקקע מיי' שם הלכה רקקקקסט:

רקקקקעא מיי' שם הלכה רקקקקע:

רקקקקעב מיי' שם הלכה רקקקקעא:

רקקקקעג מיי' שם הלכה רקקקקעב:

רקקקקעד מיי' שם הלכה רקקקקעג:

רקקקקעה מיי' שם הלכה רקקקקעד:

רקקקקעו מיי' שם הלכה רקקקקעה:

רקקקקעז מיי' שם הלכה רקקקקעו:

רקקקקעח מיי' שם הלכה רקקקקעז:

רקקקקעט מיי' שם הלכה רקקקקעח:

רקקקקפ מיי' שם הלכה רקקקקעט:

רקקקקפא מיי' שם הלכה רקקקקפ:

רקקקקפב מיי' שם הלכה רקקקקפא:

רקקקקפג מיי' שם הלכה רקקק

שבעת ימים פרק ראשון

תשכג ב) כתוב בתשובת הגאונים °ושמעתי שמו ומשמי נמשות שמעו רגילים ליקח לשמי כשרים נרשם השנה ומוכלים דשם וכל מיני מחיקה ומוכלים מיקמי עם כשר שמן ומוכלין רומי וכרמי ושמעו שומטין מרגולין בערב יום כפורים למספר מי הפית ושמעו מסחכלין בפרים בערכת מתורי הקש ומעילין מים בכוס של הבדלה ורומים פניו. נשיב לכם על לשמן ועל מחרון מחרון כי הימוש כזה טוב הוא ורומו מיקוד המקרא ומגדות על לשמי כשרים שמעו מוכלין כדי שישמעו הקב"ה לעומה נרי"ה וישימו לרשם ולא לוצב ומה שמעו מוכלין מיקמי ובשר שמן ושומין דשם וכל מיני מחיקה כדי שמהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמיעה וכמוב כן בספר עזרא שלכו מסמנים ושמו מממקים ורומים *הוא פול המגרי מנו מוכלין כדי שיכנו ג) וכשמינו כרומים וכרמי כדי שיכרמו שומטין ושמעו שומטין מרגולין עי"כ כשהוא טומה מנו עושין וכן נמי מנהג כלל מכמי ישרשל ובעלי בתים נוהמין מרגולין עי"כ זכריס ונקמות ומחזירין לומן בתייהן קניב לשם כל ד' וי' שבתים וכן לומר זה מתם פלוני וזה מלוף פלוני זה נכנס לחיים וזה נכנס למיתה ושומטין ומחלקין בין עניים וימומים ולשלמנות כדי שיהא כפרה על נפשנו ויש מכתים ובעלי בתים שגם נר"ה עושין כן ויש עשירים גדולים ששומטין בעניין זה מילים וכבשים וגדיים ומחלקין לעניים. ומה שמנו מסחכלין בספרים דבר זה שנו בתלמוד ירושלמי ובתלמוד בבלי אין מברכין על החור עד שיחומו לחורו פירוש עד שמרגיש טוהן החור של נר הבדלה (א) ואף כי זוכרים על לפרניו של מדם הרשעון ["שנברא כולו לפרים] ומשמר שזה שניהו אין זה ניחום כי אם של מלוה. ומה שנומנים מים נכוח של הבדלה ושומים ומה שנשמייר מנו רומים פניו מהם כדי לחבב את המלוה ומתרי' שירי מלוה מעכבים את הפורענות ושכחבתם שמנו מחלקין את השנת ["ור"ה] שמנו מחענין ("בשנת) ["בר"ה ובשנת] שניו ר"ה ליוה"כ ולומי שכל ישרשל יכולין לעשות כן (ב) ומנו נוהגין להחענות קודם ר"ה שנה ימים ומפילו בשנת שכך מתרו מכמים שלפני רגש השנה מחחילין גדולי הדור להחענות והקב"ה מוחל להם שלים עוונוחיהם ["ומר"ה עד יוה"כ החחילו הימידים והקב"ה מוחר להם שלים עוונוחיהם. מ"] [בי' ימים ניונים מחענין ומוחר להם עוד שלים] הגיע יום כפור כל ישרשל מחענין החנשים והנשים ולוכנים לנים כמלחי השרת ועומדים יחפים כמלחי השרת והקב"ה מחמלא עליהם רחמים ומכפר להם על כל עוונוחיהם ומקבל חשובתן שנחמר כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' ותמרי' מתי דכחיב דרשו ה' בהמלאו לימחי מנוי לישרשל בעשרה ימים שבין ר"ה ליו"כ קרלוהו בהיותו קרוב ביוה"כ יכול בלא חשובה ת"ל ישובו ורפא להכו וגו' ותמרי' נמי לימחי יחזור לחר ר"ע כל י' ימים שחר"ה ועד יוה"כ מכלן למדנו שלריך להחענות ולבקש מחנוים עשרה ימים הללו כדי שיקבל גזר דינם ורחמו עליהם מן השמים ותני חמי"ה מוקף לחתן המיהושים. גרסי' בפרק קמא דכריחות [דף ה:] (ופ"ק) [ופ"ג] דהוריות [דף יב.] ת"ר לחי לחי חתי מלן דבעי למידע מי משלין שחיה מי לא ליחי בהלין עשרה יומין דחריש שחא עד יומי דכפורי שרגע ולימלי בשחא חלא נשיב זקא מי משלין נהוריה יהע דמשלין שחיה וכו' לחר לחני השחא דחחרת שימנא חילחא היא יהא לחיים רגיל למיכל בר"ה קרע ורומע וכרמי והא דחחרי' דללו חילחא היא דלחו חלם דעחיה ולחיחרע מזליה לא קחי חלא לחחי דקחחר החי חלן דבעי למיפך לחורחא ובעי למידע מי הדר לניחיה מי לא חשוש שהשחן מקטרג בשעת הסכנה כגון בדרך וגרסי' ירושלמי דפרק חפלת השחר כל דרך בחזקת סכנה וכל המוליו בחזקת סכנה ובדבר קטן חלם דעחיה ומיחרע מוליה ובחן שהו נהגו להחליק ביו"כ נר לכחו"ג לפי שהוא גחר דין כדכחיב בעשרים ובחם שנה לגלוחינו בר"ה בעשור לחדש וגו' ובחר פ"ב דערכין לחזו היא ר"ה שהוא בעשור לחודש זה יו"כ:

ונהגו להרטות בשמורת עיוה"כ* כדחמשע פ"ק דכחובות (דף ה.) חלא חעשה יו"כ שהל להיות בשני בשבת בימי גזירה שמא ישמוע בן עוף ועוד לחמרינן במדרש [ב"ר פ' נהר] עבד הגמון רלה לקנות דג וכא חייע ישרשל וקנאו בחמים מרוחים ושלח ההגמון אחריו ואחלו למה עשית אח הדבר הזה ת"ל אדוני ערב יום חחילה וקליחה הוא ולכך פזרתי ממוני ופטרו ההגמון בשלום:

נהגו פרוחים לבטל ערב יום כפורים לחמרינן פרשה ומחענן במדרש חנחומא ורבנן אמרי כו' עד חכל ביו"כ שהם נקיים כמלאכי השרת אומר אותו ספרהים ולובשים נמי בגדים נקיים מהלי טעמא:

[*ושמעתי כחב ר"י יוסף דהם החענה חשיחי כשיל שוכל עשירי חשוש שחן יכול להחענות והוא ככרים אבל בשחר שבת ואכל הרבה כשיל חוליח עלמו חשפיק כרחם. ג' הועתק מגי' מ"י]:

[ג) וקשה ת"ל יאכל כל דבר אם כוא הוא יהיה כעבד שיאכל אלא יש לומר כרומין וכרמי שיאכלו שיהיה גדולים מהר ויהיו עוב הוא. מגדה]:

מנהג לבקש מחילה עי"כ כדחמרי' במדרש שובה ישרשל יחברך שמו ויחברך זכרו שהוא מחבב את ישרשל ומיקן להם ר' ימי חשובה שחפילו יחיד העושה חשובה בהם מקבלים חשובחו כחשובה גמור לפיכך נריכין כל ישרשל להחזיר בחשובה ועשות שלום בין איש לרעהו ולחמול זה לזה כעי"כ כדי שחחקבל חשובחן ותפלחן לפני הקב"ה בשלום ובחיבה ובחנומה פרשה וה' פקד את שרה ילחדנו רבינו אם חהיה קטטה בין אדם לחבירו כילד מחכבר לו כך שנו רבותינו עבירות שבין אדם למקום יו"כ מכפר ושבין אדם לחבירו אין יו"כ מכפר עד שירלה לחבירו ואם הלך לרלותו ולא קיבל עליו מה יעשה ת"ל יוסי בן דורמסקית קימן זה יהא מסור בידך כל הימים שחחה מרחם על מבירך יש לך מרחמים ואם אינך מרחם על מבירך אין לך מרחמים ומה יעשה ת"ל שמואל ירמי' י' בני אדם ועשה שוהה ת' ואחר להם קטטה היחה בינו ובין מבירו והלכחי לרלותו ולא קבל עליו והקב"ה רולה שהשפיל עלמו ומרחם עליו שנחמר ישוב על מנשים ויחמר מחחמי ויבר וגו' מה כחיב בחריה פדה נפשו מעבור בשחת. (ג) ירושלמי מני יום מיחה כיום חשובה אחר שמואל הלי ממן לחפוח לחבריה לריך למימר ליה קרימית עלך כו' ומסיק הדא דחת אחר בשאר כל עבירות שבין אדם למקום ת"ר על מבירו אין לו מחילה עולמית ונהגו לבוחינו °ויחמרו תשכד ג) שחקנת קדמוניו ומרם שלא להוליח שם רע על הממים שהם שוכני עפר ורבים חמהו מה רלו על ככה ולא דבר ריק הוא מהם כי בחו להגדה דר' חנחומא פרשת ויחחנן אחר משה לפני הקב"ה רבש"ע כל הכעס הזה עלי למה וכו' ת"ל לחה אחרת שלא נח ביד חשלה ומשו בחלי לא פרעה לדבר בשמך (ד) לא ה' שלחני ואם בריחה יברח ה' שמעו נא המוריס הנה קמחם ממת מחומיכם מרחת מנשים מחחים וכי מבריהם ילחק ויעקב מחחים היו שאחרת לבניהם כך ת"ל ממך למדתי שאחרת מחחות החלה בנפשותם אחר ליה מי אחרי שנפקו מלאכוי ד) °ערב יוה"כ עבירין כרבי יהושע ה) ומיד מחפחח תשכה

ושורה בחים ושוחה בחים ואחר כמין כלים נגופן ואחר מעבירה ע"ג עיניו וערב משעה בחי שורה בחים ואחר כמין כלים נגופן בה פניו ידיו ורגליו. ורבותי הזקנים כחבו שאינו מעבירו רק ע"ג עיניו כדי להקר ולא להדים ורבי שמים יזכר מחחילה כדאחרינן בירושה [דף חח.] אפילו אחרת אין ואומינה לך מחחילה וגרסינן בירושלמי ר' יונה שרי מטרוניה ויהב ליה חחות ו) כדי: נשאל? לר"ת חם לחור לבטל ביו"כ כדי להחפלל בנקיות והשיב דוחי לחור להא דאחר ז) ת"ק דר' יוסי בחוף יומא [דף חח.] דבוכל כל היום חייבו לח"ד בחילה בחמה מלוה חל כהא דחחר מחחחול ומו דקי"ל בחילה בחמה חינה מלוה: ומד"יקין נרות

בגדי ישע

(א) ואף כי זוכרין אצפרניו של? אדה"ר. איתא במדרש ויעש להם אלהים כחנות עור שעשה לאדם ולאשתו מלבוש של צפורן על כל גופו ואח"כ ניטל ולא נשתייר ממנו אלא צפרני ידיו ומאחר שהצפרנים הם זכר לאדה"ר וגם האש הוא זכר לאדה"ר כדאיתא בפרק מקום שנהגו שבמוצאי שבת לקח אדה"ר ב' אבנים וטחנן זה בזה והוציא מהן אור לכן כשמברך בורא מאורי האש ונהנה מן האש מסתכל בצפרני ידיו: (ב) ואנו נוהגין להתענות קודם ר"ה ו' ימים. נ"ל דסבירא להו להנהו גאונים כרב נטרונאי גאון ז"ל שהביאו הספר לעיל ריש מסכת ר"ה שכתב דיום א' של ר"ה א"א לישב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל ביום ב' ובשבת לית בהו קושיי כו' לכך ס"ל להנך רבוותא להתענות קודם ר"ה ו' ימים והטעם הוא משום דעכ"פ ראוי ונכון להקדים קודם ר"ה שבוע אחד לעשותה ימי סליחה וכפרה ולהשכים קודם אור הבוקר ולהתענות בהם דהא יש שמקדימים מר"ח אלול כמ"ש הטור ולכך על הפחות יגיע ד' ימים דהיינו כשחל ר"ה ביום ה' דכשחל ר"ה בב"ג ראוי להתחיל ביום א' בשבוע שלפני השבוע שחל ר"ה להיות בתוכה הרי יגיע עכ"פ ד' ימי תענית שהם מצד הקרימה והגאונים הנ"ל היו מתענים עוד ב' ימים קודם ר"ה יום א' בשביל יום א' מר"ה שאין מתענין בו ויום ב' בשביל ערב יוה"כ שגם בו אין מתענים ובכל אותן הימים היה טוב לאדם שיתענה בהם אלא שבאותן הב' ימים אסור להתענות לכך התענו ב' ימים אחרים בעד אותן הב' ימים ולכן התענו קודם ר"ה ו' ימים אבל לא

קובץ מפרשים

ב) עיין באור זרוע הלכות ראש השנה סימן רנ"ז [גליון]: ג) צ"ל זכיותינו וכן איתא הנוסחא בטור"ח [הגהות הר"י הגרי"ש]: ד) כפול בב"ק סי' קו [גליון]: ה) ערב יוה"כ כו' עד נשאל לר"ת כו' עד אבל הכא אפשר מאחמול. נ"ב עי' בפ"ג דברכות סי' ע"ג ומש"ש בפירוש הדברים [מלא הרועים]: ו) נ"ב כר [הגהות מ"י]: ז) בס"י אי' ר' יוסי [גליון]:

בתחלה כי אתה תשלם. וכמי קמיכר קרא ולך ה' החסד ליכנס לפיכם מסורת הדין בתחלה רומה שאין העולם מתקיים כשתשלם לגיה כמעשהו:

שלש עשרה מדות. לומר רמינו מה דמני שמות הרשעים מדות* כדתמרינן הכא מני ה' קודם שיחטא ולאחר שחטא ומני מרחם לעולם ומני מרחם שיחטא מה ישוב ה'[ב] מדת רחמים הוא ולא כלומר שהוא מדת הדין עון ופשע וחטאה ונקה הם נמנים כד' כלומר, ביומא כפ' שני שעירים[ג] (דף ט: ושם) לשוטות אלו זדונות פשעים אלו המרדים וחטאות אלו השגגות ובמגלה סמרים דרמינו נקים אין מוחה אם הרשאין שיש פסיק בין השמות משום דהכי קאמר קרא הקב"ה שמחו ה' קרא ה' רחום וחנון וגומר מחק לגלגלים מוחה בשמי מדות דגומר מחק היינו מדה לחת לגלגלים מדה אחרת שמדה טובה מרובה ממדת פורענות להאריך כמיב על רשעים והכא כתיב לגלגלים:

ושב ורפא לו. קלימת העון קרא רפואה כדאיתא פרק שני דמגילה (דף יח:): **אשר** לא ישא **פנים.** פשטיה דקרא אמאי מדם קאי שאין נוטל פנים בשביל גדולתו ועושרו אלא מדם זקן ונשוא פנים כדכתיב (דברים

[ב] למי שמשים עצמו כשוטים: צדיק. ממשפט לחמת: חסיד. ככנס לפיכם מן הסורה: ולבסוף. כשרואה שאין העולם מתקיים דין ה' ה'. מדת רחמים הי מרחם קודם שיחטא ואחי מרחם אחר שיחטא מה ישוב: ברית ברותה לשלש עשרה מדות. הללו שם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אין מוחות ריקם: הנה אנכי כורת ברית. על התמור למעלה: בינתים. אין לחם הפנה ליום הכפורים: עתים לטובה כת. פעמים שהמעשים הנמוצים לפוף הפנה לטובה היא להקל עליה מן הפולעות הנגזר עליה ב"ד"ה: ופעמים שהוא לרעה. לפחות מן הטובה שפפקו לה: על הארץ שצדיכה להם. על הפדות ועל הכלמים ועל הגשמי: שלא בזמנן. לפני הזריעה: ועל הארץ שאינה צריכה להם. פיעורת ומפדכרות: פימניות. בין פסוק לפסוק יש פימין הפוכין כזה]: אבין ורקין. בתין לדרפה למעט את הדיטול[ד] לתכין ורקין שהן מיעוטין[ה] לומר לך בכל שעה שיעקו על ה' בלר להם יוציאם ממלוקומיהם אלא אם כן בעקו קודם גזר דין:

[ג] השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו א"ל רב פפא לאביי ודלמא לפני גזר דין א"ל ורפא לו כתיב איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין מיתיבי השב ביניתים מוחלין לו לא שב ביניתים אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו לא קשיא [ו]הא ביחיד הא בצבור מיתיבי [ז] עיני ה' אלהיך בה עתים לטובה עתים לרעה עתים לטובה כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה ופסקו להם גשמים מועטים לסוף חזרו בהן להוסיף עליהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידן בזמנן על הארץ הצריכה להן הכל לפי הארץ[ח] עתים לרעה כיצד הרי שהיו ישראל צדיקים גמורין בר"ה ופסקו עליהן גשמים מרובין לסוף חזרו[ט] בהן לפחות מהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידן שלא בזמנן על הארץ שאינה צריכה להן לטובה מיהא ליקרעיה לגזר דייהו ולוסיף להו שאני התם דאפשר בהכי ת"ש [י] יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' וגו' ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו יחזו וינועו כשכור וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' יודו לה' חסדו וגו' עשה להן סימניות כאבן ורקין שבתורה ליומר לך צעקו קודם גזר דין נענין צעקו לאחר גזר דין אינן נענין הני נמי ביחידין דמו ת"ש שאלה בלוריא הניורת את רבן גמליאל כתיב בתורתכם[כ] [כ] אשר לא ישא פנים וכתיב [כא] ישא ה' פניו אליך ונמפל לה רבי יוסי הכהן אמור לה אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך הגיע זמן ולא פרעו בא לפיים את המלך ואמר לו עלבוני מחול לך לך ופייס את חבירך הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו עד שבא ר"ע ולימד

[ד] למי שמשים עצמו כשוטים רב הונא רמי כתיב [א] צדיק ה' בכל דרכיו וכתיב וחסיד בכל מעשיו בתחלה צדיק ולבסוף חסיד רבי אלעזר רמי כתיב [ב] ולך ה' חסד וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו בתחלה כי אתה תשלם כמעשהו ולבסוף ולך ה' חסד אלפי ואמרי לה אילפא רמי כתיב [ג] ורב חסד וכתיב ואמת בתחלה ואמת ולבסוף ורב חסד [ד] ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן [ה] אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור [ו] והראה לו למשה סדר תפלה אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה אל רחום וחנון [ז] אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר [ח] הנה אנכי כורת ברית אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנ' [ט] השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו א"ל רב פפא לאביי ודלמא לפני גזר דין א"ל ורפא לו כתיב איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין מיתיבי השב ביניתים מוחלין לו לא שב ביניתים אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו לא קשיא [י]הא ביחיד הא בצבור מיתיבי [יא] עיני ה' אלהיך בה עתים לטובה עתים לרעה עתים לטובה כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה ופסקו להם גשמים מועטים לסוף חזרו בהן להוסיף עליהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידן בזמנן על הארץ הצריכה להן הכל לפי הארץ [יב] עתים לרעה כיצד הרי שהיו ישראל צדיקים גמורין בר"ה ופסקו עליהן גשמים מרובין לסוף חזרו [יג] בהן לפחות מהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידן שלא בזמנן על הארץ שאינה צריכה להן לטובה מיהא ליקרעיה לגזר דייהו ולוסיף להו שאני התם דאפשר בהכי ת"ש [יד] יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' וגו' ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו יחזו וינועו כשכור וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' יודו לה' חסדו וגו' עשה להן סימניות כאבן ורקין שבתורה ליומר לך צעקו קודם גזר דין נענין צעקו לאחר גזר דין אינן נענין הני נמי ביחידין דמו ת"ש שאלה בלוריא הניורת את רבן גמליאל כתיב בתורתכם[טו] [טו] אשר לא ישא פנים וכתיב [טז] ישא ה' פניו אליך ונמפל לה רבי יוסי הכהן אמור לה אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך הגיע זמן ולא פרעו בא לפיים את המלך ואמר לו עלבוני מחול לך לך ופייס את חבירך הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו עד שבא ר"ע ולימד

הגהה"ה

* וכתי לימא כפפיקתא
[ב] ומאמר מין עומדי ה' וה' שכחמי מחזן שמי מדות עומדי ומכל מקום קשיא מין דמימיה של רחמים אין כאן שמי מדות לכך נראה שהן מדה אחת ואחת מהן שם המושר שכך מוכיחין לחזו על מחזומו לפי שהוא מלך בשר ודם שכשהוא יושב על כסא דין שלוש עשרה מדות הללו מתהפכות לו לרחמים ומוחל לכל מי שמבקש ממנו שנ' [יא] ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון וגו' ונאמר [יב] ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה אין נקה אלא לשון כפרה שנ' [יג] כי אנקה דמם לא נקיתי ואומר [יד] ונקה לא תנקה ואומר [טו] ונקה לא ינקה אלא מקבל תשובה ומוחל לו על עונותיו ומכפר לו על פשעיו ומסלח לו על חטאתיו ומוחל לו על כל עונותיו ומכפר לו על כל פשעיו ומסלח לו על כל

מסר שיעתיה לשמעיה. פי' נקונטר לרבי חנינא למאר מיעטרי ליה עד שיעור מלוי ומיטו מין נרמה להלכה כרבי שמעון דאמר ר' חנינא גדול תלמוד יותר מקיום המצות שהרי תלמוד גרם לו שיבוא לידי מעשה ומעשה גרם לו שיבוא לידי קיום המצות: יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שחרב בית המקדש ועד עכשיו שנאמר (א) לכן שמעי נא זאת עניה ושכורת ולא מיין מיתיבי (ב) שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו מלקות מלקין אותו כללו של דבר הרי הוא בפיקח לכל דבריו אלא שפטור מן התפלה מאי יכולני לפטור דקאמר נמי מדין תפלה אמר רבי חנינא (ג) ל"ש אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם: א"ר חנינא כל המפיק מגן בשעת גאוה סוגרין וחותמין צרות בעדו שנאמר (ד) גאוה אפיקי מגנים סגור חותם צר מאי משמע דהאי אפיק לישנא דעבורי הוא דכתיב (ה) אחז בגדו כמו נחל כאפיק נחלים יעבורו ר' יוחנן אמר כל שאינו מפיק (ו) מאי משמע דהאי אפיק לישנא דגלויי הוא דכתיב (ז) ויראו אפיקי מים ויגלו מוסדות תבל (ח) מבדי קראי משמע בין למר ובין למר מאי בינייהו איכא בינייהו דרב (ט) ששת דרב ששת מסר שיעתיה לשמעיה מר אית ליה דרב ששת ומר לית ליה דרב ששת אמר רב חייא בר אשי אמר רב כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל משום שנא' (י) בצר אל יורה רבי חנינא ביומא דרתח לא מצלי אמר בצר אל יורה כתיב (יא) מר עוקבא ביומא דשוקא לא הוה נפיק לבי דינא (יב) אמר רב נחמן בר יצחק הלכתא (יג) בעיא צילותא כיומא דאסתנא אמר אביי אי (יד) אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי אמר רבא (טו) אי קרצתן כינה לא תנאי מר בריה דרבינא עבדה ליה אמיה (טז) מני (יז) לו' יומי אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא א"ר שמעון בן לקיש (יח) לא איברי סיהרא אלא לגירסא אמרי ליה לר' זירא מחדדן שמעתך אמר להו דיממי נינהו אמרה ליה ברתיה (יט) דרב חסדא לרב חסדא לא בעי מר מינם פורתא אמר לה השתא אתו יומי דאריכי וקטיני ונינום טובא אמר רב נחמן בר יצחק אנן פועלי דיממי אנן רב אחא בר יעקב (כ) זיף (כא) ופרע אמר ר"א הבא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים שנאמר (כב) ואקבצם אל הנהר הבא אל אחוא (כג) ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם וגו' אבוה דשמואל כי אתי באורחא (כד) לא מצלי תלתא יומי (כה) שמואל לא מצלי בביתא דאית ביה שיכרא רב פפא לא מצלי בביתא דאית ביה הרסנא א"ר חנינא כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו שנאמר (כו) וירח ה' את ריח הניחוח וגו' אמר ר' חייא כל המתיישב (כז) ביינו יש בו מדעת ע' זקנים (כח) יין ניתן בע' אותיות וסוד ניתן בע' אותיות (כט) נבנם יין יצא סוד (ל) א"ר חנין לא נברא יין (לא) אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים שנא' (לב) תנו שכר לאובד וגו' א"ר חנין בר פפא כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים אינו בכלל ברכה שנא' (לג) ודרך את לחמך ואת מימיך מה לחם שניקח בכספ מעשר אף מים שניקח בכספ מעשר ומאי ניהו יין ותקרי ליה מים

יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין. לטעון על כל ישראל לפי הקב"ה דבר שיפטרו מדין לע"ל לומר שהן (ג) שיכורים ואין מתפללין על עוסק: מדין תפלה. פי' דין תורה על שלא היו מתפללין כהוגה יכול לפי המפיק מגן. המעביר תפלת מגן מברכה שלישית גאולה. בשעת שיכרות אינו מתפלל: סוגרין וחותמין צרות בעדו. שלא יבאו עליו: שאינו מפיק איתמר. דאמי מפיק ליגמא דגלוי הוא וה"ק כל שלא מגלה תפלה בשעת שיכרות לומר שלא מתפלל: אפיקי ים. גילוי הים כדכתיב ויגלו מוסדות: מסר שיעתיה לשמעיה. פי' מסיק לשון מעט וכשיגיע זמן תפלה הקילני. ר' מסיק למאר מעטרי ליה עד שיעור מלוי ומיטו להתפלל על שיעור מלוי מלוי בצר אל יורה. מלקמי למאר מקרא זה ואינו כלל הכתובים ושמע בספר ק מיל הוא: יומא דשותא. רוח לרוחות מנשמת ט (ג) ומזקה: צילותא. שמנשמת רוח ביומא דאיסתנא. כשמנשמת רוח לפומית יום מורה הוא ומה לכל כלמר' מיכמות נפרק הערל (דף עב) מפני מה לא מלו ישראל במדבר מפני שלא נמצה להם רוח לפומית אבל ביומא דשומא ממרי המם לא מהלין מיה ולא מסוכרין מיה: קריב כותחא. לפי' ליוור עבדה קלא היימה מבטלא מוחי: לא תנאי. לא היימי שוטה כמו שמימי[כ]: יומי דאריכי. ימים שהוא נקבר. מריכי ליגן וקטיי לעסוק בתורה וכמלות: וניתום טובא. ויגען הרבה: יזיף ופרע. היה קופע[כא] ט לשנות כך וכך פרקים ביום והיה רגיל לעסוק ביום ופעמים שהיה טרוד בטרותיו ביום ופורע קציעות עמו בלילה: אל יתפלל ג' ימים. שלן דעתו מיושבת עליו מפני טורח הדרך: ונחנה שם ימים שלשה. והדר ומיתה מכלל דעד השתא לא הוי מיכה: דאית ביה שיכרא. לית מסכלתו: דאית ביה הרסנא משום ריחו: המתפתה ביינו. שמפייסין מוחו על דבר ומתלה כשמוע לט מין: ריח הניחוח. ומתרן לעיל (ז) דלימא מזמיל דמשמיה הוא ומיבע ולמאר לא לט לא מוקיף וגו' לחילי: המתיישב ביינו. שמוחה יין ומין דעתו מטרפת: ניתן בשבעים אותיות. כך משטין בגימטריא: יצא סוד. חה הוחיל ולא יפ קודו שקול הוא כסנהדרין של ע': לשלם בו שכר לשבשים. שמוחין ומשמין ומקגלין עולמן במייסה: לאובד. לשע: אינו בכלל הברכה. לא הגיע למוף ברכה גמורה ולפילו הוא עשיר מרבית ממריס: שניקח בכספ מעשר. שמומר לנוקמו בכסף מע"ש פירושלים. הכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המיס ומלח נפרק בכל מערבין (לעיל דף ס:):

[א] ישעיה לב, ט. [ב] משלי כג, כט. [ג] [מוקפת בגרסת שומר, ד] מגילה מז: ע"ש, ה) [קדושין ל: וש"נ], ה) [סנהדרין נא. ע"ש מתוספות ד"ה נכנסו], ו) [כל זה לימא במהרן ערך פק ד], ז) [עי' ב"ק נב: תוס' ד"ה מצלם ובכורות מא. וכרכות מג. ע"ש], ח) ד"ה דבכורות, ט) עי' סנהדרין מד: דקאי אחפילה, י) [ועי' תוס' שבת קמא. ד"ה ומלן], יא) שמות טו כו.

הגהות הב"ח

(ה) גמרא לא נכתב יין בעורה"ז אלא לנחם: (כ) ר"ש"י ד"ה יכולני וכו' לומר שהן (שיכורין) תו"מ וכ"כ ס"ם שוגרין: (ג) ד"ה יומי דאריכי וכו' בהזקה: (ד) ד"ה ריח הניחוח ומהרן לעיל. כ"כ היינו מה שפי' בדיס הסכר מצלמתו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בצר. ובגדיבים תושיב"ר. וכן כתוסס דף קי ע"ב נמ דף מז ע"ב מלבם כ"ר ס"ס:

תורה אור השלם

א) לָכֵן שִׁמְעִי נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת וְלֹא מָיִן:
[ישעיה נא, כא]

ב) גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מַגָּנִּים סָגוּר חוֹתָם צֵר:
[איוב מא, ז]

ג) אֲחֵי בְגָדִי כְמוֹ נָחַל כַּאֲפִיק נְחָלִים יַעֲבֹרוּ:
[איוב ו, טו]

ד) וַיִּרְאוּ אֲפִיקֵי מַיִם וַיִּגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל מִגַּעֲרָתְךָ יְיָ מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ:
[תהלים יח, טז]

ה) וַאֲקַבְּצֵם אֶל הַנָּהָר הַבָּא אֶל אַהְוָא וְנַחֲנֶה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה וְאָבִינָה בָּעָם וּבַכֹּהֲנִים וּמִבְּנֵי לֵוִי לֹא מָצָאתִי שָׁם:
[עזרא ח, טו]

ו) וַיָּרַח יְיָ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו וְלֹא אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חָי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:
[בראשית ח, כא]

ז) תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ:
[משלי לא, ו]

ח) וַיְבָרְכֵם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיהֶם וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ:
[שמות כג, כה]

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

ס) צ"ל דהאי אפיק (וכמו לעיל בסמוך, דקאי אקרא "גאוה אפיקי כר"), וכ"ה בע"י (דפוסי"ר ובראשונים (דק"ס): [ב] בכתי"י וכל הדפוסי"י מיתיבי קרא דשמואל ב' (כב, טז) ויראו אפיקי ים יגלו מוסדות תבל (וכן ברש"י, וכן משמע מפרדימו): [ג] [ניר ע"י מכרי קראי משמע כסר ומשמע כמר בסאי פ"ניצי בדרך ששון] (גליון), וכעי"ז בכתי"י דהפרי"י: [ד] בכמה דפוסי"ר משום בצר אל יורה (ותיבת "שנאמר" לית), ובכ"א מדפוסי"ר דאמר סר בצר וכר' (עי' רש"י ותוס') ועי' בספר האשכול הלכות תפלה סי' יב: [ה] "כתיב" ליתא בדפוסי"ר והרבה ראשונים: [ו] בכתי"י וכע"י שמעתתא (וכמו במגילה, וכ"ה ישר, דק"ס): [ז] ג' ע"י רבינא (גליון): [ח] גי' ע"י לברושי (גליון), וכ"ה בכתי"י דהפרי"י, ועי' פי' רבינו חננאל: [ט] בכתי"י הנוסח ודי"ש לקיש אמר לא איברי ליליא אלא לגירסא, ונוסחא ישרה היא (דק"ס ע"י עוד), אולם ע"י מהרש"א בח"א: [י] גי' ע"י אמרן ליה בנתיה וכו' אמר לה (גליון): [כ] בכתי"י דהפרי"ר הוה יהיב ביממא ופרע בליליא: [ל] [צ"ל אדהוה] (גליון): [מ] בכתי"י הנוסח כי הוה אתי מאורחא, וכ"ה ישר, והנה לעיל במשרא דר"א הנוסח בכתי"י וכרבב הדפוסי"ר הבא בדרך והמהרש"ל הגיה כלפנינו "מן הדרך" (וכ"ה בקצת דפוסי"ר) ויש לעיין מדוע לא הגיה גם כאן כמו שהגיה בסי' יב: [נ] תיבת "אותיות" (בשני הפעמים) ליתא בכתי"י וראשונים, ובאמת אינו מובן כ"כ, ובכמה דפוסי"ר הנוסח שיין שבעים ופרס שבעים (דק"ס): [ס] בכמה דפוסי"ר ופרע ליליא: [ע] בדפוסי"ר היה עת קבוע לו:

רבינו חננאל

מיום שחרב ביהמ"ק כתיב שמעי נא זאת עניה ושכורת ולא מיין אמר יכול אני לפטור את העולם מיום שחרב ביהמ"ק דקי"ל שכר אל יתפלל. (והא) דתניא שכור מקחו מקח וממכרו ממכר עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו מלקות מלקין אותו כללו של דבר הרי (הן) [הוא] כפיקח לכל דבריו אלא שפטור מן התפלה. הני מילי שלא הגיע לשכרותו של לוט. אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם: אמר רבי חנינא כל המפיק מגן בשעת גאוה. פי' כל המעביר מגן ומכסה יצר בשעת גאוה כלומר בעת שמתגבר עליו טרפן שתגבר עליו יצרו ומתגבר עליו לחטוא ואינו יכול להתפלל ו' (ו) וכן פלמלה ומתוממן (ח) ומנדמים מוסיף ומחסיר מיהלמי לבדכות (ט) שהוא כמוד בפפר ק מיל ורבינו שמואל פירש שהמיד רבינו קטיומות שכן דורש מיהלמי כל המיכר לא יוכה לכתיב שמעי נא זאת עמיה ושמרת ולא מיין והכי מיתפ מיהלמי בריש פרק מין עומדין (י) הפה מן הדרך לפור להמפלל מזה הטעם לכתיב שמעי נא זאת וכו' וגם רבי זריקא ורבי יוחנן בשם ר' מלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי לומר המיכר לפור להתפלל לא מסתברא אלא מהיכא דאית ביה שיכרא עבדה ליה אמיה (יא) לו' יומי אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא א"ר שמעון בן לקיש (יב) לא איברי סיהרא אלא לגירסא אמרי ליה לר' זירא מחדדן שמעתך אמר להו דיממי נינהו אמרה ליה ברתיה (יג) דרב חסדא לרב חסדא לא בעי מר מינם פורתא אמר לה השתא אתו יומי דאריכי וקטיני ונינום טובא אמר רב נחמן בר יצחק אנן פועלי דיממי אנן רב אחא בר יעקב (יד) זיף (טו) ופרע אמר ר"א הבא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים שנאמר (טז) ואקבצם אל הנהר הבא אל אחוא (יז) ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם וגו' אבוה דשמואל כי אתי באורחא (יח) לא מצלי תלתא יומי (יט) שמואל לא מצלי בביתא דאית ביה שיכרא רב פפא לא מצלי בביתא דאית ביה הרסנא א"ר חנינא כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו שנאמר (כ) וירח ה' את ריח הניחוח וגו' אמר ר' חייא כל המתיישב (כא) ביינו יש בו מדעת ע' זקנים (כב) יין ניתן בע' אותיות וסוד ניתן בע' אותיות (כג) נבנם יין יצא סוד (כד) א"ר חנין לא נברא יין (כה) אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים שנא' (כו) תנו שכר לאובד וגו' א"ר חנין בר פפא כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים אינו בכלל ברכה שנא' (כז) ודרך את לחמך ואת מימיך מה לחם שניקח בכספ מעשר אף מים שניקח בכספ מעשר ומאי ניהו יין ותקרי ליה מים

כרבנן דנחמן היכי שהיה כבר בידו ומיהו הכי עובדי דמיימי לש"ל ס"מ פיל מי כו' לכתורה כתבי ועיין בר"ם וק"ל:

תוס' בד"ה אמר אביי כו' וגבי אשתו כו' אע"ג דאין דבר שבערוה כו' הכא דשותק כו' עכ"ל. ר"ל דהשתא ס"ם היכן לחיכא לפלוגי דשותק שמני נימא לן דהיה לשמו משמה מע"ג דאין דבר שבערוה כו' שותק שמני דהוה להודאה ומשוה לה מנפשיה מחיכה לחיקורא וק"ל:

באי"ד ונראה דאם שותק מחמת שאינו יודע לא הויא שתיקה כו' עכ"ל. והיינו נהן דהשתא לחיכל מלא שמין בידו מכל נדבר שבידו אפילו בחכמתו נחמן כי הכא וק"ל:

בד"ה דכי_אמר פיגול כו' ואין לתמוה כו' דפשיטא דבכל הקרבנות כו' בכל ד' עבודות עכ"ל. ר"ל דלא"כ נימא דנקרבן דיוה"כ ליכא פיגול ס"ל דליכא נמי נקרבן דיוה"כ ולא בכל ד' עבודות דהיינו שחיטה וזריקה קבלה והקטרה פה) מלא כגון בשחיטה דליכא בחוץ מכל לא בעבודת זריקה שהיא נפנים מכל השתא דפשיטא ליה דליכא פיגול ביום הכפורים אף בעבודת פנים ע"כ משום דמהימן הוא ודו"ק:

דף נה ע"א גמ' ואילו חרשת לא אכלה מאי טעמא גזירה שמא יאכיל חרש בחרשת וליכול קטן כו' לכתורה מעיקרא נמי דפריך ואילו מרשת לא אכלה קושיימו וליכול קטן כו' לכתורה מעיקרא נמי דפריך ואילו מרשת לא אכלה ומאי טעמא נמי מה"ט הוא הא קטן אוכל נבילות הוא ואין דקטנה אוכלת מרשת ממאי מינה אוכלת וע"ק מאי מצי ליה כלל נהא דקאמר דשמא יאכיל מרש מרשת ומיהו נהא פרש"י בפרק מרש פו) דלמאי דמסיק נמי שמא יאכיל מרש נפקחים מיעטיך נמי להאי מירוצא דשמא יאכיל מרש מרשת ע"ש והוא תמוה מכל הנראה (ד) לישנא כל זה דמעיקרא מצי ליה למ"ד אין קטן אוכל נבלות ומאי נקטינה דאוכלת מרומה דרבנן מיירי כמו שכתבו התוס' פז) דמרשת שנשתה פקח אף מרומה דרבנן לא אכלה משום גזירה מרש מרשת דשמרו לה מרומה דרבנן משום דשמי לאכולה מרומה דאוריימא כיון דהוה מרש לא ידע להפרושי אומה אף מרומה דאוריימא ופריך וליכול קטן אוכל כו' למאן דשית ליה הכי דשתא ליכא למיגזר משום מרש מרשת דהיינו נמי מאכל מרומה דאוריימא ומאי משום גזירה נפקחים דהיינו ודאי אסורה מרומה דאוריימא לכ"ע והשתא ניחא דמרש מרשת קאי נמי למאן דאמר אין קטן אוכל נבילות ואין להקשות למאי דמסיק מרש נפקחים דאסורא אפילו מרומה דרבנן משום דשמי לאכולי מרומה דאוריימא ס"כ לעיל נפקח מרשת מ"ד אין קטן אוכל נבילות נמי ליגזר משום היא גופה דשמי לאכולי מרומה דאוריימא די"ל כיון דהוא פקח ידע שפיר לאזדהורי נה ולא שמי לאכולה מרומה דאוריימא מי לאו משום גזירה דמרש מרשת דלא ידע לאזדהורי וגזרינן נה מרומה דרבנן אטו מרומה דאוריימא ודו"ק:

תוס' בד"ה מאי טעמא יאוש כדי כו' והא במרובה פריך איפכא ר"י לריש לקיש דאמר חיובא כו' עכ"ל. כל"ל פה):

באי"ד וליכא לשנויי כדמשני התם לר"ל כגון שהקדישוהו בעלים בבית גנב דאם כן מאי קפריך כו' עכ"ל. וליכא למימר הא דלא מצי הכא כי התם כגון שהקדישו בעלים כו' משום דהכא במ"ג מיב כרת ואי בהקדישוהו בעלים מירי ליה בשיטת דמיב כרת להקדש גמור הוא דלעניין ד' וה' ליכא למימר שפיר דאינו נחית להקדש פטור מד' וה' מכל לעניין כרת מלתא דפשיטא היא מלא התם דלא מקיק מלעתיה דר"י דמקשה לר"ל הן בריימא דמיימי הכא דמני עלה מצי ליה שפיר מממני' גופיה כגון שהקדישו כו' וק"ל:

באי"ד מיהו אם היה קנוי לו קודם ההקדש לא הוה חשיב מצוה הבאה בעבירה כו' עכ"ל. דלהכי מיעטריך ליה לעולא למימר הכא דיתום כדי לא קני לאי הוה קני יתום כדי קודם ההקדש לא הוה כלל מצוה הבאה בעבירה מכל כיון דלא קני מלא על ידי שינוי השם ההקדש הוי מצוה הבאה בעבירה מכל לפי מה שפירשו בפוף הדבר דלרב יהודה נמי יתום כדי לא קני מלא ע"י שינוי השם ההקדש מלא לא מיקיב לטעם דמצוה הבאה בעבירה הא דקאמר ר' יהודה יתום כדי קני קנה להולמו והמוכ' פרק מרובה פט) מתקו מומו לפי' זה ע"ם וזו"ק:

ע"ב בד"ה לגיזותיה ולדותיה ואם תאמר אפילו קודם הקדש הן שלו כו' משלם כשעת הגזילה כו' עכ"ל. ר"ל כיון דמדינה הן שלו לא שייך למימר מיה לחוקמא נרשומיה ומלא יהא חוקמא נשכר כזה וכן הקשו לעיל צ) לפירוש רבינו חם דיתום כדי קני הוי מדינא משעת יתום נרשומיה קודם ההקדש מכל לפי דרכם לעיל דיתום לא קני מלא על ידי שינוי השם ולא הוי מדינא נרשומיה מלא מהקדש ומילך שפיר קמבעיא ליה כיון דלעניין כרת חוקמא נרשומיה לרבנן מקודם הקדש דמל"כ לא הוי חזי לפתח מהל מועד מימא לעניין גיזות וולדות נמי חוקמא נרשומיה אף מקודם הקדש ומקיק דשם כן חוקא נשכר ומשמרת מהלי טעמא מע"ג לעניין כרת חוקמא נרשומיה מקודם הקדש לעניין גיזות וולדות לא חוקמא מלא משעת הקדש דקני ליה מדינא ניתום ושינוי השם וק"ל:

בד"ה ביהודה בהרוגי מלחמה בירושלמי בראשונה גזרו שמד על יהודה כו' עכ"ל. כל"ל צא) ר"ל ולאפוקי נגליל לא היה כו' דין סיקריקון וכ"כ בתירוצי רשב"ם וק"ל:

ח"א דף נה ע"ב אמר ר' יוחנן מ"ד אשרי אדם מפחד תמיד אקמצא כו'. פרש"י דומג לחוות הטולד שלא כו' עכ"ל ר"ל ממה שמיצא מקלה נרשומיה דהיינו מיזוגליס הוה להם לדלוג על הטולד להם כדאמר לקמן צב) ומאחר דהוו לדיקי כולי האי למה נעשו משום מלא ליפטל על יזוגליס כו' ונראה שמתך מפיפ דהאי קרא לכתיב צג) ומקשה לט יפול נרעה כמ"ש בפרעה אחר שרפה ט כמה מכות הקשה לט כך אלו שכשור מלכה הקשו לכם ולא לתנו על מקלה אחר שרפה מקלת יזוגליס וכן מורכן דיחר שהיה כמה שיש אחר המורכן ולא לתנו על מקלות שלפניהם. ואמר ובעל דבביה בר קמצא כו'. מיפר מה שמחלת מורכן היה ע"ד שנחת מכם כמ"ש בפ"ק דיומא צד) דמקדש שי שהיו עוסקין בתורה ובמלות מפני מה מרב מפני שהיה בהם שנאת חנם כו':

ואמר דאזל אייתי ליה בר קמצא כו'. מפשר שהיה זה אב וכמו טעה הצלים מייסה וגם בר קמצא לחחת גם אחר שידע שהוא שונאו שהיה קטר אחרי שאלו מוהבו ולאי מבקש גם להכמו ולעשות שלום עמו מזה שהוא הזמינו וכמ"ש בעזרין צה) כל המתפחה בייגו יש בו מדעת קונו שנאמר צו) וירח ה' את ריח הניחוח והוא מצוחר מי שיש לו שנאה על חבירו שנעשה לו בשר שחיט כהונו והוא מתפחה ביגו של עצמו להיגו שיתן לומו למשחה יין שנעשה יש בו מדעת קונו שגם הקב"ה מתפחה בשלח שנעשה לו בשר שהוא שלו שכל העולם הוא שלו כמ"ש וירח ה' את ריח וגו' נאת רוח שנעשה לעוני כמ"ש הרמ"ם מכל נדול ויצא לאזדהורי וע"כ נלאה לחיכא שנעשה לו כלי פקח ידע שפיר לאזדהורי לכתורה לאפי לריש לקיש מאכל תרומה לאוריימא קטנה היא הא נלא"ם הוא נדול ויצא לאזדהורי וע"כ נלאה לחיכא שנעשה לאכל כלי ידיעת נעלה מלא להם לא מיתיקן כיון דקטנה היא וכמ"ש התוס' וכן מנרשת לא מיתיקן מלא דאולי ירחה הנעל ונעיד לאיקורא נאה אי מי רבינו ידיעא לאזדהורי הה ח"כ:

סליקו הנהות קרני ראם על המהרש"א מסכת ניטין

חכמת שלמה השלם

חידושים	הנהות
עומד ליגנו ומשום הכי עלה על דעתו לף שנפר תורה פטורה נקרות בו שלא הפסיד מלא שכר מזכות מכל לא שכר כל הספר תורה דהיינו מה שהוה לומד והניח שמינה שוה לכלום וק"ל צז):	ומשני כו' פיגלתי (י) אף כו' הד"ם: תוס' בד"ה אמר אביי כו' ונראה דאם שותק מחמת שאינו יודע "דלא" הויא כו' כל"ל:
דף נה ע"א רש"י בד"ה כהן גדול ביום הכפורים כו' לא יחשב מחשבת כו'. כ"כ הן מנחה דטר הוא ועיין נתוספות קוף פ' המפקיד צח):	דף נה ע"א רש"י בד"ה ואילו חרשת (חרש) שלא כו' משנדלה (י) לא כו' כל"ל והד"ם קא): תוס' בד"ה ועל כו' בעיא היא (ולא איפשיטא) בפרק חרש "ולא איפשיטא" [כו'] כל"ל: בד"ה מאי טעמא כו' בעלים (בית) בבית גנב כו' (והאי דהגזל בתרא כו' כל"ל:
תוס' בד"ה אמר אביי כו' והשתא אברזא כו'. כ"כ הוא עיקנא נלשון מרמי צט) והיינו דולנקי שמוכלין עליו וכעין שלמן הוא ק):	ע"ב גמרא לא מיבעיא "קאמר לא מבעיא" עולה כו' אשרי אדם מפחד תמיד "ומקשה לבו יפול ברעה וגומר" כל"ל: רש"י בד"ה לקטלוהו (הלכה)
הלכך אגב כו' (הלה) תלאו וזבין כו' כל"ל:	תוס' בד"ה לגיזותיה כו' (פשר) משום דקנסו כו' כל"ל:

מהרש"ם

דף נה ע"א תד"ה מאי טעמא וכו' עד ודוחק לומר דסבר כר' יצחק דלא חייש למצוה הבאה בעבירה. והא דקאמר לגזוז אינהו היינו משום דלא להוי גזול:

הנהות והערות

פה) עיין מהר"ם שיף ורש"ש דאולי ט"ס הוא: פו) יבמות קיג ע"א ד"ה גזירה: פז) ד"ה ועל הקטנה: פח) בספרים ישנים היה כתוב "לרבי יוחנן וריש לקיש" במקום "ר"י לריש לקיש": פט) ב"ק סז ע"א ד"ה אמר עולא: צ) ע"א ד"ה מאי טעמא: צא) בספרים ישנים היה חסר "בירושלמי" בתחלת התוס': צב) נז ע"א: צג) משלי כח יד: צד) ט ע"ב: צה) סה ע"א: צו) בראשית ח כא: צז) וכ"כ בישש"ט סי' טו. ובמגדל דוד מתרץ דנותן לו שכר ספר בעלמא אלא הערפה הוא דקאמר. ועיין רש"ש: צח) ב"מ מג סע"ב: צט) רש"י ב"ק סו ע"ב ד"ה אברזין: ק) שם ד"ה והלא: קא) לפנינו שני דבורים:

וצריך לפרוט החטא וכו'. כריש"ע כפ' במרע ליומא (פו:) ולריך לפרוט החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב דברי רבי יהודה בן בבא ר' עקיבא אומר מאחר שזו עבירה מדמיכין אותה עליהם כיום הכיפורים שעבר אם יכול להחזירם אחר יום הכיפורים ועי"ל ממקרא שמיני מיירי אלמא דלדברי הכל כל שלא החזירה עדיין עליהם לריך לפרוט:

ד מדרכי התשובה וכו'. פי' קאמר דלעלם הבעה (יז:) אמר רבי יוחנן מלרעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם ואלו הן לדקה לעקה שינוי השם ושינוי מעשה ויש מומרים אף שינוי מקום. ולל ממשה לברים אלה רמז רבינו בדברי אלה:

ה ושבה גדול לשב וכו'. פ' במרע ליומא (פו:) אמר רב יהודה רב רמי בחיב אחרי נשוי פקד ובחיב מכאה פקעיו לו יהלים לו קקיש כאן במעל שניהם מפורסם כאן במעל שניהם שמורסם רב זוטרא בר טוביה אמר רב נחמן מאי הוי עליה דמאן דעביד תשובה אי אמרת בשעת עבירה אין מקבלין אותו ואי אמרת בשעת מיתה אין לו שהות אלא אמר רב נחמן מאי קרא ושבו עד ה' ואפרפנו ואמר רב יהודה אמר רב כל שעבר עבירה ועשה תשובה אין מזכירין לו עבירה שנאמר

שנויי נוסחאות

ה"ח. אבל חטאנו כ"ה נרוג כפ"י וכדפוס פפרדי, וכ"ה בי' כרי"ף וכפ"י בנמ' (פי' רק"ם). כמ"ש כפ"י והדפוסים **אבל אבותינו**. ופי' פע"פ נמשך הורידו שבסדר הפפילה שבשוף ספר מהבה.

חטאנו וגו' [או וכו'] כ"ה בכמה כפ"י וכדפוסי פפרד. בקצת דפו"י כולל [שמפעותו וכו'] ומשם נשמטנו כמה דפוסים והדפיסו כולנו. מיהו בכפ"י וכמה דפו"י חטאנו בלבד. ועפ"י ופ' הלקוטים וס' הממפה.

מקורות וציונים

שנ' אשרי תמימי דרך ג. ה"ו. והצעקה כלפעל רס"ב. יפה לעולם וכו' בירושלמי ר' חמלמוד [ולפע הגמה יט.] יפה לפקה לפחם כין קודם גו"ד כין לפחר גו"ד [עי"ן שם דבי' יפה לפף מי לם מקרא גו"ד ממפעם הפורעגות] ופע"פ נח ג כמקן מלילין וכו', ופע"פ יו ג הגב כמיים וכו' ומיירי ביחיד, ופי' פוס' נדה ע ב ד"ה כלן בשנה. ומיד היא מחקבלת עי' פפיקתא דר"כ פרקם שובה. שנ' דרשו יפעיה נה ו. אבל בצבור וכו', עי' כל' מפלה רפ"ם. שנ' כ"י פ' ומפחן ד ו:

ה"ח. והוא קץ מחילה וכו', עי' מד"ח וזוהר פפ"ד וילקו"ם פ' כי מצם רמז קצם, עי' לעיל פ"ח פה"ב. לפיכך חייבין וכו', עי' פפיקתא כה"ל, עי' שם"ר ני"י פ"ב מום יד ופ"ל מום יו מקרא לאמר כי מעמרו שפיו מלוה בפ"ע על מצוה ביום"כ, ועי' כמיען מי שבר לאם עבר יום"כ ולא כיעל מלוה, ופ"ע כילפיס פי' קכ. ומצות וידוי וכו', שם"ג עב' מז, מוקו"ע סו"ם פי' מרו. חוזר ומתודה בלילי יה"כ ערבית יזכלמי רו' בהגר"ח שם פ"ה ד"ה כאפלה, עי' מג"א שם פ"ק ו לכאמיר לכאוזום קודם שפיכה כי' כרמב"ן [בכוטפפת שבהגר"ח שם]. ומתודה וכו' והיכן מתודה וכו', עי' בפלד הפפלות שבש"ם פהבה. לח"מ, ודש"י ז"ל לא פי' כן שפי' שמ מפרף לעמו מממם שכרות:

ה"ח. הורידו שנהגו וכו', עי' בפלד הפפלות הש"ל. והוא עיקר הורידי עי' נעיל פ"ח ד"ה דעיקרו של וזוי כולל פירוש הפמע מרפה לעמר וקבלה לעמיד (עי' נמ' הממפה).

שנ' כי מהלים נפ ה: ה"ם. אין התשובה וכו', עי' ר"ה יו ב כאן בעבירות שבין פלם למקום וכו'. ולא יה"כ מכפרין אלא וכו', עי' כריפות יח ב כי מכפר יה"כ על ליקורל על מפועם לם מכפר, שו"ע סי' תרו ס"ם. חובל וכו' ולשאל ממנו שימחול לו הל' מוכל פ"ב ה"ט. או המקלל את חבירו עי' קה"מ לאחין עיו וכל' פנהדרין רפכ"ו דמשמע שאין פיקור הפעם מפני שמלמר מכירו (ס' הממפה). או גדול עלמ"ם הל' מוכל שם. אע"פ שהחזיר וכו', נמר' שפי' הכיס כל גילם להם גלויים ועומדים הם, וגם כן נפוף דבריו יוכיח דקאמר ושובה היא לו שלא נתגלה עונו ולפי כשפיהם לם גילם כבר נתגלו מלם ולפי כשפיהם. ועוכר רבינו דמעם מפורפם שבינו למקום לם דמי לעבירות שבין מדם למבירו, דבעבירות שבין מדם למבירו מלוה לפרפמם כדי שיפמול לו מבירו, מבל בעבירות שבינו למקום נהי דאין לו להעלינם כשיפמרו לו עברת עבירה פלוים לם יאמר לם עברתי כיון שפפרפם מלם יאמר עברתי ואפי שב בפעופם שלימה לפני המקום מבל מקום אין מלוה לפרפמם שמולי יהיה שם מדם שלם ידע בבבר ועבשיו ידע ולפיכך מיעל השם, ולבך לם בתב רבינו שבעבירות שבינו לבין המקום מלוה לפרפמן:

וטובה היא לו שלא נתגלה עונו שנ' אשרי נשוי פשע כסוי חטאה: ז אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומיד היא מתקבלת שנ' דרשו יי בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב. במה דברים אמורים ביחיד, אבל בצבור כל זמן שעושין תשובה וצועקין בלב שלם הן נענין שנ' כי אלהינו בכל קראנו אליו: ז יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל. לפיכך חייבין הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים. ומצות וידוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל, שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה. ואע"פ שהתודה קודם שאכל חוזר ומתודה בלילי יום הכפורים ערבית וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה. והיכן מתודה. יחיד אחר תפלתו ושליח צבור באמצע תפלתו בברכה רביעית: ח הורידו שנהגו בו כל ישראל אבל חטאנו וגו', [ס] והוא עיקר הורידי. עבירות שהתודה עליהן ביום הכפורים זה חוזר ומתודה עליהן ביום הכפורים אחר אע"פ [ו] שהוא צומד בתשובתו, שנ' כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד: ט אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עבירות שבין אדם [ז] לחבירו, כגון חובל חבירו או המקלל את חבירו או גוזל וכיוצא בהן, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו: אע"פ שהחזיר לו ממון

לחם משנה

ו אפפ"י שהתשובה והצעקה וכו'. נפרקם קמ"ל דר"ה דף י"ח גבי דין של נבור לפ"פ שפפם נקרע פטפר כה' פלהיפו בכל קרפיו פלו וכפ"ל כמיב דרפו ה' נהפלפו הם ביחיד הם בציבור ביחיד פיפה פיפם: פפר רבה בר (בפבא) [פבוה] פלו עבירה יפים שבין ר"ה ליו"כ:

ז ומצות וידוי יוה"כ וכו'. פרק יוה"כ דף פ"ו ע"ב פלוה ולוי ערב יוה"כ עם הפיבה פבל פפרפיפ יהורה קודם שיפבל ויפבה שפא יפרע דבר קלקלה בפעודה, כך כוכה בהרי"ף. ובנרפפו שפא פפרף לעפו עליו. ורבינו נורם בנרפפ הרי"ף ז"ל ופפרפ שפא יפנק בפעודה. ולפ"י ז"ל לא פיפה ן: ואפפ"י שהתודה וכו'. כל זה פם בנריפפ קרוב לפשון רבינו ז"ל:

ח הורידו שנהגו בו [כל ישראל] אבל אנחנו חטאנו כולנו. פם פפר בר המנדרי פפר קפיפפ קפיה דשפואל וכו' וכי פפף פליפוכ ופפר פפ פלפיפ כלפ פפפפו פפ"ע פפיפ פפפפ פפ"ע פפיפ פפפפ פפ"ע פפיפ פפפפ

אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים וכו' עד מניחו והולך לו. מימרא דר' יצחק פרק במה דיממן (פו.): ואם היה רבו וכו'. כ"כ הרי"ף והרא"ש. וכלשה שמעתא מדגמרקין בגמרא (שם פו:) דלכ הלך שלש עשרה פעמים לנקש ממילה מרבי מניע והיכי עביד הכי והתמר רבי יוסי בר מניע כל המנקש ממנו מפניהו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים רב שמעי, ומפרשי דהכי קתמר דרבי מניע היה רבו וכשהוא רבו שמי מצפר בני אדם שצריך לנקש ממנו לפילו כמה פעמים. ורמ"י ז"ל פירש כן:

שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחול לו. ואפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו: לא רצה חבירו למחול לו מביא לו"י שורה של שלשה בני אדם מרעין ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נתרצה להן מביא לו שניה ושלישית. לא רצה מניחו והולך לו, וזה שלא מחל הוא החוטא. [ח] ואם היה רבו, הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו: י' אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעוס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא [ט] למחול מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה. ואפילו הצר לו הרבה וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור. וזה הוא דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון. אבל הגוים ערלי הלב אינן כן אלא ועברתו שמרה נצח. וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו, והגבעונים לא מבני ישראל המה: יא החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש ממנו מחילה, מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר בפניהם חטאתי לי"י אלהי ישראל ולפלוני זה שעשיתי לו כך וכך. ואם היה חייב לו ממון יחזירו ליורשיו. לא היה יודע לו יורש יניחנו בבית דין ויתודה:

פרק שלישי

א כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכיות ועונות. מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק. ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע. מחצה למחצה בינוני: וכן המדינה. אם היו זכיות כל יושביה מרובות על עונותיהם הרי זו צדקת. ואם היו עונותיהם מרובין הרי זו רשעה. וכן כל העולם כולו:

לחם משנה

ואם הוא רבו הולך ובא וכו'. שם (קף פז) רב הוה מסיק קמיה דרבי מניע ועייל וכו' אמר רבי מניע וכו' מקפד רבי מניע אמל רב לגביה מלימר מעלי יומא דכיפורי ולא אמסיים והיכי עביד הכי והתמר רבי יוסי בר מניע כל המנקש ממנו מפניהו וכו' ומשני רב שמי. ומפרש רש"י ז"ל רב שמי שהיה מתמיד על עצמו. ורבינו גורס רבו שמי, כלומר דרבי מניע רבו היה. והקשו עוד דר' מניע היכי עביד הכי והא אמר (רבה) [רבא] כל המעביר על (פשעיו) [מדותיו] וכו' אמל רבי מניע מלמא מחל וכו', לומר לפם שמטרח ברב יעמוד לפם יקיבה וירא שמא הוא כדי שרב יהיה לפם מסוס לפין מלטוח טוגעת בהבירתה כמלא ממא ולכך לא היה מוחלו לאמר לפדייה מהכא ויבוא לבזל ושם יהיה לפם. ומ"ש לדעת רבינו שאומר לכבוד שפילו אלף פעמים היכי אמר לפדייה מהכא הא היה מייב רב שלא ללכת אחר כמה פעמים אינו רואה למוחלו כשא רבלו ולך לבזל:

פ"ב א כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכיות ועונות מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע מחצה על מחצה בינוני וכו'. עיקר הדברים לפי מה שרבינו קבור הוא שבמלה נדונים היחידים שבעיר כל אחד ואחד לפי מה שזכיותיו מרובין מעוונותיו לזיכוי מרובין מזכיותיו רשע, ומ"ש דין המדינה כולה אם רבו מעוונותיו מרובין מזכיותיו או ולמי מחברם והלדיקים ולמי יושבים ממנה ולולים כמו שעשו למדום לסלף

הגהות מיימוניות

°[הוכיחו זה (יומא פו.) מקרא דישר על מכשים וימחר מעלמי ויסר השיחי ולא שוב לי. ופרש"י ישוב לשון שורש ופרי שורש פשוט, מג' כי אדם וג' פעמים דכתיב מעלמי ויסר השיחי ולא שוב לי דמן ג' לשונות של נקמה מפליא ע"כ]:

[ט] כדלימינן התם (פו:) דרב אמר לגבי רבי מניע מלימר מעלי יומא

מגדל עוז

וההו דרכם עד המה. פרק קמא דלקמן הטעה (ח.) וכתב מקושטא בהלמוד וכתב מדלקוח:

יא. החוטא לחבירו עד כך וכו'. פרק במה דיממן (פו.) ובמכילתא: ואם היה חייב עד סוף הפרק, בפ' קמא דקדושין פרק קנאל עליה (קג.) בהלמוד ופרק במה דיממן (פו.) והתם מקושטא:

פ"ב א. כל אחד ואחד עד כל העולם כולו. פרק קמא דלקמן הטעה (פו:):

הגר"א

ה"ם. ואם היה רבו כו'. כריש"ף שם בפירוש הגמ"ש [פו:] רב שמי ותמ"ש [פקי"ב מפי' פירש רבו מוכח רק שהמת ממנו ד"ת] ומכו ר"ת בב שם:
(קי' פרו ק"ק ד ות"ש ק"ק ג).

ה"ט. אסור לאדם שיהיה אכזרי כו'. פרק ד' סנהדרין [נב.] ושם [יומא שם]:
(שם ק"ק ה).

מקורות וציונים

פירש נביזם שבעולם פירש ממשל וכו'. הקניט עי' הל' מכירה פ"ד ה"ב-ד. אלא בדברים צריך לפייסו עי' בהלמוד לב ב מכלן לקושטד וכו' שצריך לפייסו, ומש"ה כלה פ"ב מהלכות וכו' ומפייס פושטו. מביאו והולך לו עי' מהלמוד [הר' מהרדכי פרק יומא] לומר בפני ר' שהלך לבקשתו ולא קיבל והקב"ה מלה שהשפיל עלמו ומחלם עליו, ש"מ שם בהשטא ר"ל. דוה שלא מחל הוא החוטא ממכ"ל פי"ח כב (עבודה"כ).

בס"ם (ר"ה שפי'), פרק בתרא דיומא וירושלמי שם (ר"ה ושם), ומפרשי וכו' רבו שאני וכ"ה ר"ח שם, שכל שהקדמה שבקשת פעמים לב מכלו רבינו בין רבים על רב (פרד משה):

ה"י. אסור וכו', עי' הל' מוכל פ"ה ה"י, שו"ע סי' סרו ס"ק ו, עי' כמדב"ר פנ"ל ס"ע. נדון לרצות וקשה לכעוס שבשה שמבקש וכו' מוחל וכל שהמהר לשמול טעמה מעולם וזוה שבשים שבשה חימט (כל' מוכל שם). לא יקום ולא יטור עי' כל' דעות פ"ו ה"ו-ח. ועברתו שמרה נצח עמוס ו יא, עי' ב"ר פפ"ו י. וכה"א וכי' הגבעונים ש"ב כא ב, עי' יבמות עח ב ועכ"ל ומדרש קהלת רפ"ד וכל' מפ"ש פי"ב כב"ר.

הגמ"י [ט], שלא הקניא שם רש שו"ע שם בהגהת רמ"פ.

ה"א. שו"ע שם. י' בני אדם כנגד ג' שרשים ושוח (קרי"ם, ומ"ש שבשה סהלילה לקבר כדי שיהא נט). ואומר בפניהם חטאתי וכו', ל' פ"ק בשמעתי"ד [מאמר ה] לאמר בשמעתי' י' מבשים מחלמי לפלוני ג' פעמים כי פס היה מי ושמל ממנו בן ולא היה שוטה היה שמל ל). לי"י אלהי ישראל ולפלוני עי' ש"ע ס"ק ס"ה ס' ומ. יחזיר ליורשיו הל' ג"ולה רש"ם. יניחנו בב"ד עי' שם פ"ו ה"מ-י, ופי' ק"ש כאן:

הל' א. מי שזכיותיו יתירות וכו', ירושלמי פפה פ"ו ה"ו זכו זכיות וכו'. וכן המדינה וכו', ירושלמי פעמים פ"ג ה"ד שאין הלבור נדון אלא אחר רובו וכו' (ק"מ). אם היו זכיות כל יושביה עי' ב"ש (קדושין מ: ד"ה לפי) דמשמע דאפילו בשר רוב מבשים לזיכוי אי רשעים ולא אמר רוב זכיות אי עונות.

לח"ם, כמו שעשו לאדום עי' ע"ז ד ו והכמיב וכלמי ממך נדיק וכו' צדיק שמיטו גמור וכו', שם, וי"ל ראהני לן וכו', ממל"מ לקמן ה"ד:

ליתני ופריך ממי היפ לי לער מנא ליה לי פגם היינו נזק ממי ליכא קנסא בקנסא לא קא מיירי, גם זה נראה מבואר. וגרסינן בהחובל (פד:) סדם נמדם ומדם בשור דממונא הוא ליעביד שליחותייהו הקשו על התירוץ שעשו כי עבדינן שליחותייהו בממונא בקנסא לא קא עבדינן מסדם נמדם. וי"ל דמשלשה דברים שהזכיר הרב שהן ממון קא פריך. ועוד קשה שהרי שינוי נמלו נשרות (מפ.) המומר פחיתי כתו של פלוני משלם בושת ופגם ע"פ עלמו, ופגם היינו נזק דהכי אמרי התם (מ:) פגם רופים כמה סדם רופא ליתן ליקח שפחה לעבדו שיש לו קורת רוח ממנו בין בעולה לבתולה וזהו נזק, ומפורש בסוגיא דלעיל שהבאתי פגם היינו נזק. וכיוצא בזה שינוי בשבועת הפקדון (נו:) מע"פ שינוי משלם קנס ע"פ עלמו משלם בושת ופגם ע"פ

השגת הראב"ד

היא. והנראה בבית דין היא שביישה אותו. פ"פ פוף דבר דיבא דוגיתי פוף זה.

וחייב בשבת [ג] ובושת וריפוי על פי עצמו. לפיכך אם כפר ואמר לא חבלתי נשבע שבועת הסת : ז ולמה משלם אדם שלשה דברים אלו על פי עצמו. שהשבת והריפוי ממון הוא ואינו קנס, שאם לא יתן לו הרי חסרו ממון שהוא מתרפא בו ובטל ממלאכתו. והבושת לא הגיעה לו אלא בשעה שהודה בפנינו שהוא חבל בו. שהנחבל שלא חבל בו בפני בני אדם אין לו בושת •והודאתו בבית דין היא שביישה אותו : ח נמצאת למד שאין הפרש בבושת בין בושה המגיעה לו אם חבל בו בפני אחרים ובין בושה המגיעה לו בעת שהודה בפני אחרים שחבל בו. לפיכך משלם אדם בושת על פי עצמו : ט אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו. שהמזיק ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו אבל חובל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו ואפילו הקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו : י ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו. וכל הממהר למחול הרי הוא משובח [ג] ורוח חכמים נוחה הימנו : יא ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו. שהאומר לחבירו סמא עיני קטע את ידי על מנת שאתה פטור הרי זה חייב בחמשה דברים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה

עלמו. וקשה מזה שרבינו ז"ל עלמו כתב פ"ב מהל' נערה בתולה (ה"ב) לפיכך המומר שנסתי לו פחיתי בתו של פלוני שינו משלם קנס כלע בשת ופגם ונער משלם ע"פ עלמו וכפל זה שם ג' פעמים, ופוף דבר שיני רוצה מקום ישען גו הרב ז"ל כלע שנמשך זה מחר דעת רבו ז"ל שכתב כן בפרק כל הנשבעין. ופולי נגרר אחר מה שנמרו (בכילד הגל) [בהמניח (מ:)] קנסא קא מגבית בבבל גבי תבלות. ומין זו רלויה שמינו קנס לענין הודאה כלע לענין דמין דינן פותו בבבל משום דלא שכיח כדמיתע פרק החובל (פו:). ובודאי לפו קנס הוא נזק שהרי שינו משלם יתר על מה שהזיק כלע כמה שהזיק. ובהרי הרב ז"ל גם דברי הרב המגיה צריך לי עיון. ופ"פ מהל' מלוה ונלוה (פ"ז-ז"ח) נראה כדעת הר"פ ז"ל שהוא חייב על הכל ושם יתבאר עוד בדין זה :

ט אינו דומה המזיק את חבירו וכו'. מפנה ובריימתא בהחובל (נב:) : י ואסור לנחבל וכו'. מפנה שם. יא ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו. שינוי פוף החובל (נ.) המומר סמא את עיני על מנת לפטור חייב קרע את כסותי שבר את ידי

מקורות וציונים

וחייב פ"פ מפנועות ס"ד. כפר ואמר לא חבלתי עי' תוספתא שבועות פ"ז פ"ב וכוף פומר לפ מבלתי ס"ה כשפר כל המעונות.

במ"מ, שהרי שינו בא"ג האומר פתיתי עפ"ה מסנהדרין ס"ו (גליון פ' מוגה).

שם, וקשה כו' כ' פ"ב מה' נערה עב"מ שם מר' יהושע העיר. שם, דאין כו' בבבל מנה' פ"ב ה"ו ועי"ש ס"ד : בהגמ"י (פוף פוס ס), רבנו מאיר משמו כ"ה בשטוכמו שבם' משוכות ופפקים מתכמי פשכנ פי' ג' ס"ג :

ה"ו. חסרו ממון לעיל פפ"ב ופנ' פ"ה ה"ו. והבושת עי' ממרים פ"ה ה"ב. בהשגה, דגיתי ב"ק ק"ד :

ה"פ"ר. זו"ע פי' מכ"ב, עיין רה"ל מעוכה ובנו"ב ופ"ע :

ה"ו. עי' מעוכה פ"ב ה"פ"ו ותעות פ"ו ה"ו ובנו"ב ופ"ע. זו"ע פו"ח ר"פ מרי"ו.

ה"ח. שהאומר זו"ע מו"מ עי' מכ"פ פ"ב. שאין אדם רוצה ר"ח הוסף בשור זרוע ור"מ מפרקפפה בשפ"ק. מל"מ, דף רפ"א בדפוס למברג דף פ' ע"ב :

הגר"ש

ה"ו. ואין זו דרך כו'. יעמות ע"פ פ' : וכל הממהר כו'. רפ"ב דיומא [כג.] ופ"ק דר"ה [ז.] : (מכב פ"ק ב"ג).

לחם משנה

מסוגיא דהמוכל דמדם נמדם דמי' דברים שהזכיר הרב שהן ממון קא פריך. כלומר מפני שנמדם נמדם פיכא בושת וריפוי ושנת שהם ממון ולא דיינן להו לכך פריך מיניהו דנעביד שליחותייהו. ומקשה על מירוץ זה דכתר הכי אמרו שם והרי בושת ופגם דשכיח נעביד שליחותייהו, ופגם היינו נזק דלדברי רבינו ז"ל הוי קנסא וכמ"ש הוא עלמו לקמן פ"ב מפי פריך מיניה. ופפשר דלפו דוקא פגם דלמשנרת ליתן נקמיה ועיקר הקושיא מבושת. פי נמי (דבר ב) [דכי קאמר] כי קא עבדינן שליחותייהו במלתא דשכיחא וכו' לפשר דהדר מתירונא דשמני כי קא עבדינן שליחותייהו בממונא בקנסא לא עבדינן, אלא היכי קאמר בכל גוונא עבדינן שליחותייהו בין בקנסא בין בממונא והיינו דוקא היכא דשכיח אבל לא שכיח לא, ולהכי פריך דבושת ופגם פעי"ג דפגם הוי קנסא הרי שכיח ונעביד שליחותייהו: עוד כתב ומולי נגרר אחר מה שנמרו בפ' כיצד הרגל וכו'. נראה דהוא ס"ת ול"ל בהמניח. דמ"מ שם בתחילתו שלח ליה רב נחמן לרב חסדא וכו' שלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מגבית בבבל. וקשה על זה ד"מ דיקי יתרץ רבינו ז"ל מה שנמרו בפ' החובל דף פ"ד לתרי ס"ל דהא רב פפא מגבי מרגע מלה זוזי לבושת והקשו שם והא ליתיה לדר"פ וכו' ושלח ליה חסדא חסדא קנסא קמגבית בבבל, והיכי קאי קנסא לבושת

ט אינו דומה מזיק וכו' שהמזיק ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו כו'. פע"ג דבהלכות תשובה פ"ב (ה"פ) כתב רבינו ז"ל דהגוזל לת חבירו פינו מתכפר לו לגלם לם ילכה לנגזל ויפיים לומו פע"פ שהשיב לו הגזילה, י"ל דשמני גזלן דנתהנה מלומה עבירה ועוד שעער הרבה לנגזל שלקח ממנו בעל כרחו לגל מזיק לממון שלם נתהנה מהזק ההוא לגלם שהזיק לו ולמזיק לא נשה הגלה ממנו ולא נשער כל כך הניזק כמו הנגזל כיון שלשם לו היזקו די ולכך כתב רבינו ז"ל כאן שנתכפר לו מיד משפ"ב בנגזל כדלתיגן :

משנה למלך

פ"ה יא שהאומר לחבירו סמא את עיני וכו'. ר"ב עיין בתוי' הרלנ"ח בפסק הממיכה דף רפ"ט. (א"ה ועיין בדברי הרב המחבר לעיל בממון [פ"פ ה"ט]) :

הגהות מיימוניות

ומפילו לפ תבעו זה לנלם לתר. וכן פסק רמ"ם שהם דפרק הפומר (פפ.) דעני המהפך בחרירה וגם לתר ונעלה ממנו נקרע רשע שיש לחזן הכנסת להכריז עליו בבית הכנסת ברבים. וכן היה מורה ובם מורי רבינו מאיר משמו ע"ב [עיין בהלכות סנהדרין פפי"ו] : ג] ובעיון זה שינו פ' פלו נערות (מפ.) המומר פחיתי בתי של פלוני משלם בושת ופגם ע"פ עלמו סה"מ (דקמ"ו רע"ד) : [ג] גרסינן פ' השומל (שבת קמפ:) כל שתבירו נעשה על ידו אין מכניסין אותו במחיצת של הקב"ה שנאמר גם עשם לגדיק לם מוב וכתיב כי לם לל תפץ רשע אתה לם יגורך רע. ובפרק החובל (נב.) לתר רב נחמן כל המומר דין על תבירו הוא נעשה תמילה וכו' עד והני מילי דלית ליה דיינא בתרעא ול"ר יעמק פוי לו לגועה יומר מן הנלעג. ורבב"ם גרים פוי לו לגועה יומר ממי שאין נועה וכן הוא בתכילתא (פ' משפמים פ"ח) * :

* ג"ז מפמ"ג שם.

מגדל עוז

מלנו ואולי יאמר מפני שנריך לומדנו הא פע"פ שעודה לו בתבלה אינו יודע בלומה לפיכך פמור מפני שאין בושת וריפוי שהם נראים לפין חייב ופיש מחוור שבכל נריך לומר לפיכך חייב בכל לו פמור מן הכל ע"כ : ואבני לומר שם הרלנ"ח ז"ל בתב זה לם קרא הקורת לפחיו כל שאין בתיפקא לו היה תבר מן הספר שהגיע לידו שכל בספר המוגה ותפוס בתתימת ידו ככל תפורש ז"ל לפיכך שם כפר ואמר לם תבלתי בשבת שבושת היפם ולמה משלם שהם לשלם דברים שלו ע"פ עלמו שהשבת וריפוי ממון הוא ופיש קנס שפם לם יתן לו הרי תסרו ממון שהוא מתרפא בו ובטלו ממלאכתו והבושת לא הגיעה לו אלא בשעה שהודה בפנינו שהוא חבל בו פדם פין לו בושת והולפתו בשלשה דברים שהזכיר הרב שהן ממון קא פריך בושת בפרק הפוגע בין בושה המגיעה לו שהוא בפני בני אדם ובין בושה המגיעה לו בעת שהודה בפני אחרים שחבל בו אם חבל בו בפני אחרים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה לפחות שלשה דברים אלו על פי עלמו שהשבת וריפוי ממון הוא ואינו קנס שאם לא יתן לו הרי חסרו ממון שהוא מתרפא בו ובטל ממלאכתו והבושת לא הגיעה לו אלא בשעה שהודה בפנינו שהוא חבל בו שהנחבל שלא חבל בו בפני בני אדם אין לו בושת והודאתו בבית דין היא שביישה אותו : ח נמצאת למד שאין הפרש בבושת בין בושה המגיעה לו אם חבל בו בפני אחרים ובין בושה המגיעה לו בעת שהודה בפני אחרים שחבל בו. לפיכך משלם אדם בושת על פי עלמו : ט אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו. שהמזיק ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו אבל חובל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו ואפילו הקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו : י ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו. וכל הממהר למחול הרי הוא משובח [ג] ורוח חכמים נוחה הימנו : יא ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו. שהאומר לחבירו סמא עיני קטע את ידי על מנת שאתה פטור הרי זה חייב בחמשה דברים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה

יא"ש. עוד יש הפרש כין נזקי גופו עד סוף הפרק. פ' החובל :

שם. עי' כ"מ מש"ש. וכונתו ז"ל למה דאיתא במדרש הובא בילקוט הושע שובה ישראל עד כו', עד מלשון עדות יעו"ש. והיינו עד ה' אלהיך. וזה אמת ונכון. והיינו עד שלא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו. והיינו שהביא הרמב"ם ז"ל סוף הדברים: (נמוקי הגרי"ב)

שם. עיין כ"מ. ולפ"ד רבינו מובן פירוש המדרש (פסיקתא דר"כ הו' בילקוט סוף הושע) שובה ישראל עד ה' כו' אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה כו' רבש"ע אם עשינו תשובה מי מעיד בנו אמר השי"ת כו' אני עד הוא דכתיב עד כו'. ועיין בס' הפלאה בהקדמה פירוש המדרש. ולפ"ד רבינו י"ל דישראל צריכים להעיד עליהם יודע תעלומות ואמרו כנ"י מי נתן לנו רשות לייחד השי"ת לעדות אמר השי"ת אני נותן לכם רשות: (קובץ)

ויעד עליו יודע תעלומות וכו'. עיין כס"מ ולח"מ. אמנם יעוין בשערי תשובה לר"י [שער א' אות מ"ט] [העיקר] התשעה עשר עזיבת חטאו בהזדמן והוא בתוקף תאוותו וכו', ומי שלא הזדמן לידו בענין הזה יוסיף בנפשו יראת ה' דבר יום ביומו, ככה יעשה כל הימים, וכאשר יחליף כח היראה די כבוש בכח הזה את יצרו ומסת משלו בעוצם התאוה, הלא בוחן לבו הוא יבין ונוצר נפשו הוא ידע כי אם יבא לידו נסיון ויגיע לידו כענין הראשון יציל את נפשו מיד יצרו עכ"ל, ומבואר בדבריו דשייך באמת מצב שיעיד עליו יודע תעלומות שיציל את נפשו מיד יצרו וצ"ע: (שבית שבי)

ה"נ. וצריך לפרוט את החטא. כתב מר"ן ויש ראיה לדברי רבינו מדאפליגו התם על עבירות שהתודה עליהם ביוה"כ שעבר אם יכול להתודות עליהם ביה"כ אחר וכו' ועל כרחך במפרש חטאיו מיירי וכו'. וכתב עליו הלח"מ דיש לדחות ראיה זו דמיירי בעבירות שבין אדם לחבירו וכו'. ולא דק דהא ראיית ראב"י מפ' כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד כמו שהביא רבינו בסוף הלכה ח' וכל אותו מזמור מיירי בעבירות שבין אדם למקום:
(ארבעה טורי אבן)

ה"ד. ומשנה שמו כלומר כו'. ר"ה ט"ז ב' וירושלמי ספ"ז דשבת פעמים ששינוי השם גורם:

וגולה ממקומו שגלות מכפרת עון. סנהדרין ל"ז ב' ואולי זהו בכלל מש"ש בר"ה שינוי מקום גורם, וע' מ"ק י"ז א' תוד"ה אם: (בני בנימין)

ה"ה. ועוות פנים היא לו אם גילם. פי' שלא לצורך אבל לצורך שפיר דמי כדאמרינן בפרק קמא דסוטה (ז:) בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תשרף תמר אלא ראובן למה ליה דאודי והאמר רב ששת חציף עלי מאן דמפרש חטאיה ומשני כי היכי דלא לחשדהו אחוהי: (מים חיים)

ה"ו. בהמצאו. אלו עשרה ימים וכו' שהוא פותח פתח לשבים מכל מקום שיהיה וכו': (רד"ע)

ה"ז. יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל וכו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים. משמע דהחיוב לשוב ביום הכפורים הוא מצד שזהו קיום של דיני הזמן. והנה בגמ' שבועות [יג.] דתניא יכול לא יהא יוה"כ מכפר אא"כ התענה בו וקראו מקרא קודש ולא עשה בו מלאכה, לא התענה בו ולא קראו מקרא קודש ועשה בו מלאכה מנין וכו'. ועי"ש ברש"י ותוס' שנחלקו בפירוש ענין לא קראו מקרא קודש. אמנם בדעת רבנו יש לומר דלא קראו מקרא קודש היינו שלא נהג בו דין קדושת הזמן דהיינו שלא עשה תשובה, ולפי"ז אתי נמי שפיר טפי הא דבעי לאוכוחי התם מהך ברייתא דיוה"כ מכפר לשאינם שבים: (יגל יעקב)

ומצות וידוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה. נ"ב עיין פי' באור נערב דף ל"ד סע"א: (גי' ס' מוגה)

שמא יחנק בסעודה. גי' אחרת "שמא תטרף דעתו" עי' לח"מ. ויש להעיד לפי הגירסא שמא יחנק והרי למיתה דזמן מועט לא חיישינן, ועי' שצה"מ ה' סוכה ומש"ש בס"ד, ואפ"ל דזהו רק כשאנו דנין על אדם אחד פרטי משא"כ בדבר שהוא לאלפים ולרבבות בעת אחת ודאי שכיחא גם מיתה פתאומית ל"ע ע"כ ראוי לכ"ע לחוש לזה, ובזה א"ש ד' רש"י יומא ו' ב' ועד שאתה כו' ע"ש [ובחי' שם כ' ד"נ בשם אאמו"ר ז"ל עפ"ד הירושלמי פ"ו דשקלים ה"א וערובין מ"א ב' ושפת"י] וכה"ג כ' המפ' בענין חזקת כשרות ואכמ"ל:
(בני בנימין)

שם. עי' לח"מ. ויל"ד לד' הרמב"ם מאי שנא עיוה"כ כל יום ויום יתודה קודם הסעודה שמא יחנק: (הגהות חבר בן חיים)

ה"ח. אבל אנחנו חטאנו כולנו [עי' שנו"ס]. נראה שצ"ל כו', וכיון לנוסח אשמנו, דלפחות צ"ל חטאנו עוינו פשענו: (באר אברהם)

שם. ע' לקמן בסדר התפלה [שבסוף ספר אהבה] כתב אבל אנחנו ואבותינו אשמנו וכו': (בני בנימין בשם אביו)

שם. וכתב מר"ן שהוא מהא דמר שמואל. ותמהני על רבינו למה לא כתב שהוידוי צריך להיות מעומד כמו שמוכח מהא דמר שמואל דקם אכרעיה [צ"ע. ובלח"מ כתב נראה דלאו דוקא חטאנו לבד אלא חטאנו עוינו פשענו וכמו שכתב רבינו למעלה ברישׁ פ"א. ולפענ"ד לא דק בזה דכאן מיירי שאינו מרגיש בנפשו שום חטא ועון שעשה דאי ביודע שעבר שום עבירה הא כבר פסק שצריך לפרוש החטא אלא מיירי שאינו מרגיש בנפשו שום חטא ואפ"ה צריך לומר אבל אנחנו חטאנו דשמא בא לידו איזה חטא בשוגג כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא דייקא לכך צריך לומר חטאנו לבד, וכן הוא משמעות הגמרא בהא דמר שמואל שלא היה אומר רק אבל אנחנו חטאנו וכן מצינו בוידוי של רב המנונא זוטי ביה"כ במסכת ברכות דף י"ז שלא הזכיר אלא חטא בלבד ומיירי בכה"ג שכתבתי שלא היו מרגישין בנפשם שום חטא ועון שעשו, ולעיל בפ"א מיירי ביודע בנפשו שעבר עבירות בזדון ובשגגה וכמו שסיים שם וכך עשיתי ובא ללמדנו שם צריך להתודות תחלה על החטאים ואח"כ על העונות ופשעים כמו שמבואר שם בגמרא: (ארבעה טורי אבן)

כס"מ (ד"ה עבירות), ברייתא שם פלוגתא דרבי אליעזר בן יעקב ותנא קמא ופסק כראב"י דמשנתו קב ונקי. נ"ב אבל בש"ך פ' נ"ב ס"ב פסק כת"ק וקרי ליה החחר ומתודה תאלמגה שפתי שקר, וכתב הר"ב יפה תואר וז"ל וא"ת קרא דראב"י מאי עבד ליה הא מתרצי בשוחר טוב מז' ל"ב שיהיו כנגד לבו ודעתו אבל אינו מזכירן בפיו: (גי' ס' מוגה)

שם, ע' כס"מ ספ"ב מהלכות בה"ב וצ"ע: (בני בנימין בשם אביו)

ה"ט. בעל בעילה אסורה. נראה דבאשת איש אם אסרה על בעלה הו"ל בין אדם לחבירו, ואולי כל בא על הערוה לאונסה מקרי בין אדם לחבירו. ובלא"ה צ"ע הא כל בעילה אסורה חייבין עליה כרת ואין תשובה ויוה"כ מכפרין בלא יסורין (עי' ספ"א), אם לא שכיוון לאיסור סוטה על בעלה ומחזיר גרושתו ושומרת יבם: (הגהות חבר בן חיים)

או גוזלו. הכ"מ כתב משנה בב"ק. והרב הגאון מ"ו מה"ר יעקב גינצבורג כתב דצ"ע דשם לא נאמר כ"א בחובל אבל לא בגזל, הרי בפ"ה מהל' חובל ה"ט כתב רבינו אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו ע"ש, וכתב שכבר הרגיש בזה בשו"ת שה"ל סי' ט"ו בסתירת דברי רבינו, ועיקר התירוץ המזיק ממון בהשיב הגזילה נתכפר לו אע"פ שראוי והגון לבקש מחילה אבל אין כפרה מעכב משא"כ בחובל בגופו הכפרה מעכב עד שירצה את חבירו, ומהיכן למד רבינו שיצטרך פיוס לגבי ממון אע"פ שאינו מעכב את הכפרה, למד רבינו מהא דאמרינן בב"ק דף ס' גבי עובדא דדוד חבול ישיב רשע גזלה ישלם אע"פ ששלם רשע הוא והיינו כ"ז שלא פייס את חבירו עכ"ל: (קובץ)

לא רצה חבירו למחול לו מביא לו שורה של שלשה בני אדם מרעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו. נ"ב י"מ שצריך שיהיו מחודשים שלא הלכו עמו פעם ראשונה ואין זה נכון (פר"ח סי' תר"ז), ומצאתי כי"מ בשערי תשובה של ר' יונה דף ל"ה ע"ד, וכן נוטים דברי רבינו מדכתב מביא לו שנייה ושלישית דאילו אינם מחודשים הי"ל יחזור לו שנייה ושלישית: (גי' ס' מוגה)

ואם היה רבו וכו'. לפי שאינו שוה לכשתוטא לאחר ולפיכך ראוי לו שיקפיד עליו הרבה כדי שלא יטעה פעם אחרת: (רד"ע)

ה"י. אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס וכו' ובשעה שמבקש ממנו החומא למחול מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה וכו' וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבעונים לא מבני ישראל המה. נראה לפרש הלשונות השונים שנקט רבנו בזו ההלכה, דהיינו פיוס ובקשת מחילה, עפ"י מה דאיתא בגמ' יבמות [ע"ט.] נתינים ניקרינהו ונפייסינהו. ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם מה אעשה לכם ובמה אכפר וגו', ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול וגו', מיפייס ולא פייסינהו. אמר, שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים וכו' ע"כ, דמשמע דמה דאמר שאול ניקרינהו ונפייסינהו היינו ע"י ממון, ומכיון שהם לא נתפייסו ראה בזה מדת האכזריות וחסרון במדת הרחמנות שהיא מסימני אומה זו. ועפי"ז מה דפתח רבנו דאסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס, היינו דאם לא מועיל אצלו אפילו אמצעיים של פיוס, הרי זה אכזרי. אמנם הוסיף רבנו דגם בלא פיוס רק בבקשת מחילה בעלמא כבר צריך האדם למחול בלב שלם ובנפש חפיצה, אמנם אם לא מחל בזה עדיין לא נקרא אכזרי. ועי"ז מביא הקרא דהגבעונים לא מבני ישראל המה, דהוא לפי שלא די להם שלא מחלו דהיינו בבקשה מחילה, אלא דגם לא נתפייסו אפי' ע"י כסף וזהב, ומזה ראיה דהגבעונים לא מבני ישראל המה דאכזרים הם:
(שבית שבי)

נוח לרצות. פ"ה דאבות (מי"א): (בני בנימין בשם אביו)

וכה"א על הגבעונים. עי' יבמות (עח:) וירושלמי רפ"ד דקדושין וע' בבלי ביצה (לב:): (בני בנימין)

ה"יא. החומא לחבירו כו' ואם היה חייב לו ממון יחזירו ליורשיו. כ"מ בספרי פ' נשא: (יד איתן)

א נזדמנה לו אותה אשה ע"ז
בינו לקמן ה"ב עד שיעיד עליו
עלומות.
מה מועד פ' סח; ע' פמד יפמן יוה"כ
* פוח ח, כל פוח ב, כט פוח ו, לה פוח ג.

ומד באהבתו בה.
יינו מ"ש בגמ' "ובאותה אשה".
קף; נמרות המיס.

ה שעבר בה.
"ש בגמ' "ובאותו מקום".
מיס; ועי' ממרא מצה.

בפסוקים לד' רבינו.
נשלמה קנמ"ד.

שלמה אומר וזכור וכו'.
הראיה.
מיס.

א שב אלא בימי זקנותו וכו'
זשובה הוא וכו'.
ה"ג כתב דין זה וראיה מפסוק
ביאור דבריו.
מיס; יסוד העבודה מ"ג פ"ג פוח ז;
: עבוה פוח כט.

תשובה ביום מיתתו וכו' כל
' נמחלין.
ן לזה.
מלך.

ב"ד אף ששבו בתשובה נקברין
ועים דתשובתם אינה גמורה.
ר יו"ד סי' קנ.

אינו שב אלא מחמת מיתתו
תשובתו.
בודה מ"ג פ"ב.

ותיו נמחלין.
דהתשובה בעת מיתתו מהניא
מהעונש אבל לא נקרא בעל
:
יכה מ"ש עמ' קם.

' עד אשר לא תחשך וכו'.
הראיה מהפסוק.
קף; נמרות המיס; עבודת המלך.

ודם שימות נסלח לו.
ינו נחשב בעל תשובה.
ה פוח כט.

: ורבינו לא כתב פעם ראשונה
.
דלרבינו מיירי דפעם ראשונה
ושניה ניצול ממנה ודלא
".
מצה כקף; נמרות המיס.

נראה שלא היה בגרסתו וכו'.
לגירסת רבנו.
הרמ"י (הו' בס' הליקוטים).

זה היא התשובה הוא שיעזוב
ע וכו'.
חלקי התשובה לד"ר.
יה (המג"ע) פ"ב.

סדר דבריו.
לכל קול סיכני פוכ מממר ז; עבודת

התשובה הם לעיכובא אבל
בהל' ד כגון שני השם ונגלות
לעיכובא.
ה נפיס סי' מת.

שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו
ממחשבתו.
ביאור דבריו, וטעם שלא כתב כן
בפ"א ה"א.
עקב עטה פ"ל פוח כ.

ביאור הכפילות בדבריו.
מצה כ' מהרן, לרמות ד"ע עמ' קלב.

שנאמר יעזוב רשע דרכו.
מיירי אף בשוגג, והטעם שנקרא רשע.
נקמת מיים דקמ מצוה ה; טעם ימין יפ"ל;
כי ושמחי דוכם ד' לשפם מצוה.

ביאור שיטתו ושיטת רבנו יונה בביאור
פסוק זה.
עו"מ מהריט"ן מ"ב סי"ח סי' ה ד"ה וכפרת;
עבודת המלך.

וכן יתנחם על שעבר וכו' ויעיד עליו
וכו'.
ביאור סדר לשונו.
לור יפרל קול סיכני לור מממר ז; ס' המצוה
פמיטה לפ"ע עמ' קלב.

כאן הקדים קבלה לחרטה, ולעיל פ"א
ה"א הקדים חרטה לקבלה.
מצמח המלך (דיסקין) סי' מה.

זה גדר בחרטה לשעבר ולא בקבלה
לעתיד, עלח"מ.
פמד יפמן יוה"כ מממר ד פוח ו-ח.

ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב
וכו'.
מיירי בדרגת התשובה השלימה ביותר,
שא"צ לכפרת יסורין ומיתה.
מצמח מכמים קנב-ג; נכדי ירמיכו; סי' מיתוני
כרי"מ פס"ח ממכמים למעטא, ועמב למאמה
מועב סי' סמ.

ביאור מחלוקת רבינו ורבינו יונה אם
קבלה להבא מעכבת במעלת התשובה זו.
פמד יפמן יוה"כ מממר כמ פוח מה, וכ"ד פוח כ.

ק' ביון דעלול לחטוא בשגגה אין יציד
עליו שלא יבוא לידי חטא בשוגג.
מככי לור סי"ב סי' קג; ס' המצוה פמיטה
עמ' יד.

משמע דאם יחטא שוב אין זה תשובה
וצ"ע שהרי אם שוב יחטא הוא כמו
חוטא מחדש.
מככי לור סי' ו ד"ה ומעמה; ועי' במקו"ש.

לא מיירי בידיעת העתידות אלא ידיעת
עוצם קבלת התשובה.
מצמח ר' מהרן פ"א דרשות עמ' רמט; שימוש
מוסר מהכ"ת מעמלבין עמ' קמלו מממר יד;
ליומי יפקל פ"ב עמ' קמד; למד למעמם מוסר
סי' סמ; ועי"ע בקרן אל שלמ"ה.

ביאור במדרש לפי"ז.
ס' קוכן (הו' בס' הליקוטים).

ביאור מקראות ותפלות לפי"ז.
פוח ליקוטי ב"ג; מרפא לשן קיב"ג; המלך
לעולם פ"ב ס"ד; מבנימין דלק פי' ולפ ד"ה
שוכה; דכרי ירמיהו; מי יפקמר מקרי מממר ד.

מטעם זה לא התקבלה תשובתו של
פרעה דוראי ישוב לחטוא. (עי' לקמן
פ"ו ה"ג).
מולדות יעקב מב"ת.

צ"ע מגמ' כריתות ד, אלא שבין דאמר
יכפר עלי חטאתי וכו', ורישא דקתני
מצי סר למימ"ר סי' קמה; לרן על פ"ע פוח מה.

שנאמר ולא נאמר עוד וכו'.
פסוק זה קאי בחטא ע"ז ומבואר
שתשובה מועלת לחטא ע"ז.
קוכן מצמ' מת"ם סי' כמ; ועי' מעכ"ק ודכרי
ירמיהו.

וצריך להתודות בשפתיו.
משמע דהרהור בלב לא מהני.
פמ"ג מפתיח כולל מ"ם מ"ב פוח י; מפח יט
לקוטים פוח ק (קלד-ב); ועי' ממפח פ"ל ה"ל.

אין כוונתו למצות וידוי אלא מתורת
תשובה דצריך לומר החרטה ועזיבת
החטא בפיו.
נמרות המיס ה"ב; ס' המצוה.

כ"מ: יקח לעך לשי"ת עליו וכו'.
כן הצעתיו בס' חסידים את ד"ר, וביאור
דבריו.
פמק נרכה מצוה פוח ל.

ומדברי הר"י בשערי חשובה מבואר
דיש לפרש הדברים כמשמען.
ס' הליקוטים.

לח"מ: וא"ת וכו' וכי לא נשארה
הבחירה בידו וכו'.
ישוב דהעבודות על עצמם עזיבת החטא
ולא על העתיד.
עמודי מיים קמ-ב; ועי' מצמח מכמים קנב"ל.

ישוב לפי שיטת רבנו בפ"ה שאין
יכיעת ה' מורמת הבחירה.
עבודת המלך; דפרי ירמיהו; לליות יפקל פ"ג
עמ' קכה.

ג) כל המתודה בדברים ולא גמר
בלבו לעזוב.
מיירי שיש חרטה וידוי ודמה לטבילה
שאינה כשורה דאל"כ אין כאן טבילה
כלל.
יד הקמעה פוח ד, ז; עבודת המלך; ניט יפקל
(פרנמ) גליונות המע"ם; מצמח ר' לפמן דרשות
פ"ב עמ' רמט; פי' מצמח המלך (דיסקין) סי' נמ.

מדלא קאמר "ולא שב בלבו" מבואר
דמיירי ששב, אך אין תשובתו גמורה.
מצמח כקף.

ה"ז דומה לטובל ושרץ בידו.
ה"ה בנחל את חביבו ושב בתשובה
ולא החזיר את גזלו דומה לטובל
ושרץ בידו.
עו"מ מהר"ן סיום סי' עפ (עמ' ממכמ).

קשה שהרי אין כאן טבילה כלל ולא
רק שטובל ושרץ בידו.
יד הקמעה פ"ל פ"ב; ס' המצוה; ס' זכרון לפן
ליון (מפרון) מממר מר' לפוק גרשנפק.

וכן הוא אומר ומודה ועוזב ירוחם.
משמע דוידוי תועלה ואח"כ עזיבת
החטא וצ"ע מד"ר.
נמרות המיס.

רבינו יונה פירש הפסוק בפירוש אחר.
עו"מ מהריט"ן מ"ב סי' ה ד"ה וכפרת.

וצריך לפרט את החטא.
צ"ע ולד"ר בהל' שבועות (פ"ו ה"ז)
דבגודרים אין נשאלין אלא בפניו וכד'
הירושלמי (הו' בתוס' גיטין לה:) היה
לו לפסוק כמ"ד שאין צריך לפרט
החטא.
מ"ח סי' מח ס"ק ב; מפ"ד ב"ע ק"ל; מהר
מצמה; מכ"מ מ' ממר; מקרמי קדם; קנס יפקב
ע"ב; עבוה ביפוקי קיב"ד; לאור המיים; יד
מצה לקוטים קמנ"ל; מני יוסף (מעגב"י) ל"ל;
יפוטעת יעקב סי' מכו ס"ב; מרעף לרנען מער' ה
פוח נמ (נב"ד); ממנה יהוסף (קנין) מ"ב סי' ט
ד"ס וכמה; עמק יהוסף לרוח ג ה"ב; עבודת
המלך; דכרי ירמיהו; ל"פ.

שנאמר אנא חטא העם הזה וכו'.
ביאור הראיה ממשה רבינו.
מעיל שמועל לפועת הרמב"ם ד"ב.

כ"מ (ד"ה כל): ומפרש רבינו האי
וכו' שאינו גומר בלבו לשוב.
דלא כפרש"י שם, וביאור מחלוקתם.
מצמח כקף; נמרות המיס; עי' פמד יפמן יוה"כ
מפמר ד פוח פ"ב.

שם (ד"ה וצריך): דאמ' התם רב
יהודה רב רמי וכו' והא כריב"ב אזלא
וכו'.
צ"ע דריב"ב מיירי בפירוש החטא בינו
לבין קונו ור"י בשם רב מיירי באמירה
לחבירו, (ע' לח"מ).
פר"ח פור"ם סי' מה ס"ק פ; מצמח כקף; מקרמי
קדם נמ"פ; המעמת לנשלמה עמ' מה; זרע יפמן
ליקומי הרמב"ם; לרוח המיים; פיטת המיס
פמ"ב; בן יריד; נמרות המיס ה"ה; כתר המלך;
כמר יהוסף; עבודת המלך.

צ"ע דא"כ פליגי אמוראי בפלוגתא
דתנאי.
מגן מברהם סי' מה ס"ק ב.

ראיה מירושלמי (הו' בתוס' גיטין לו:)
דריב"ב ור"ע פליגי במפרש לפני
אחרים.
מני יוסף (מעגב").

צ"ע כיון דטעם פירוש החטא הוא כדי
שיתביי"ש א"כ מה מקום לברשה בוידויו
של משה רבינו והלא הוא לא חטא.
מדר מצמה; ס' המצוה.

ביאור שיטת רבנו שפסק כריב"ב.
מדר מצמה; מל"ה מס' יומם; עבודת המלך.

שם: ואע"ג דרב זוטרא וכו' והאי
שנויא מצי אתי כר"ע וכו'.
מר"מ וביאור דבריו.
מכמם לדוד; לרוח המיים; נמרות המיס; שני
מליהו ד"ם; וכן יפמן (לומברוזו); ממנה יהוסף;
מהכמ עולם נמ"ד; דלכי היס מד"ב.

שם: סובר דמ"מ הלכה כריב"ב
כדמשמע מדר"י אמר רב.
הטעם דכיון דרב ס"ל כריב"ב לא
אמרינן הלכה כר"ע מחבירו.
נמרות המיס; שני מליהו הל"ע; לצון למודים
סי' ריז ק"ב; ממנה יהוסף; מהכמ עולם נמ"ג;
עדות ביהוסף קיג"ב.

שם: ומיהו אין נראה כן מדברי
הר"ן והרא"ש.
מדהשמיטו אוקימתא דרב נראה
דס"ל כר"ע.
נמרות המיס; לפמ מפניס ע"ז עו"ת סי' ז.

שם: ויש ראיה לד"ר מדאפליגו התם
על עבירות שהתודה וכו'.
צ"ע דפלוגתא זו מיירי בעבירות שבין
אדם לחבירו וריב"ב מיירי בינו למקום.
מעיל שמועל לקוטים סי' נג; מקרמי קדם נמ"ל;
מכמם לדוד; זרע יפמן.

מר"מ בראיה זו, (ע' לח"מ).
מהכמ עולם נמ"ג; שני מליהו ד"ם.

ישוב דבגמ' תענית מיירי בחטא שבין אדם למקום משא"כ בחטא שבין אדם לחבירו.
ממד המגיס הנ"ל.

ישוב דכשצועקים בלב שלם מתקבלת כל תפלתם ומיד, אבל כשאינם מכוונים אינה נשמעת לגמרי ומיד.
שמירים יעקב הנ"ל; בן פדהצור הנ"ל.

ישוב דרבינו מיירי בתשובת הציבור, ובגמ' תענית מיירי בתפלת הציבור בעת צרה.
ממד המגיס הנ"ל.

ישוב דרבינו מיירי בתפלת הציבור להבא, ובגמ' תענית מיירי בתפלת הציבור לשעבר.
בן פדהצור הנ"ל; היכל מלך.

ק' דלא חילק בין גז"ד שיש עמו שבועה לאין עמו שבועה כדאי' בגמ', ר"ה יח. , וישוב לזה.
מגנה כסף.

כ"מ: פ"ק דר"ה א"ר שמואל בר אוניא וכו'.
צ"ע דרבינו לא ביאר דמיירי לאחר גז"ד כדאי' בגמ'.
מגנה כסף; חמת ליהודה כ"ג; בן יהיד; גרית מנחם קל"ג.

מל"מ: בס' דרשות הרב וכו'.
מו"מ בדבריו.
בן יהיד; דרכי היס מו"ב; ענלי"ע ר"ה יח.; גרית מנחם הנ"ל.

ז) יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים.
אף שהוא זמן תשובה לכל יחיד אפ"ה תשובת הרבים יש לה מעלה בפני עצמה.
דברי יחזקאל.

משמע דהחיוב הוא משום שזהו מדיני הזמן, וביאור בגמ' שבועות [יג.] עפי"ז.
ס' הליקוטים.

לא ביאר דיש מ"ע מיוחדת לשוב ביוהכ"פ כמ"ש רבינו יונה (הו' במקו"צ).
עבודת המלך כאן, ופ"ת ה"ד; מגנה ר' מהרן דרשות מ"ע עמ' קנו; מאמר למלמה מועד סי' סמ.

והוא קץ מחילה וסליחה לישראל.
מו"מ וביאור דבריו.
דברי יחזקאל; מגנה ר' מהרן הנ"ל עמ' קמב; ממד יחזק ר"ה מאמר יד מות ו-ז, ויוה"כ מאמר כט מות יח; ס' המשובה מ"ת עמ' קנט.

ולהתודות ביום הכפורים.
בד' ס' החינוך דמ"ע להתודות ביוהכ"פ.
עבודת המלך כאן ופ"ת ה"ת; ועי' ס' המשובה מ"ת עמ' רמ.

ומצות וידוי וכו' שיתחיל מערב היום קודם שיאכל.
מו"מ וביאור דבריו.
מעשה רקח.

שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה.
הא דלא כ' כרש"י שמא תיטרף דעתו מחמת שכרות, (עי' לח"מ).
מגרות המים; מערי"ק; מגנה מאמר קמ"ב קמ"ג; ועי' דברי מגחם סי' מרו.

ק' דלמיתה לזמן מועט לא חיישינן, ויישוב לזה.
מגי מגיחם (הו' גם' הליקוטים).

חוזר ומתודה בלילי יוהכ"פ ערבית.
מבואר דס"ל דאינו מתודה אחר אכילה קודם ערבית ודלא כרמב"ן, וביאור מחלוקתם.
ממ"ד מ"ת ק"ג; מערי"ק; פרי"מ סי' מרו; מגנה מאמר קמ"ג; עבודת המלך; ס' המשובה מ"ת עמ' רל.

ובנעילה.
אף שכ' בהל' תפילה (פ"ב ה"ז) דתפלת נעילה לתוספת תחנה תקנוה, אפ"ה צריך להתודות בה.
מקראי קדש.

ושליח צבור באמצע תפלתו.
לא הזכיר דהציבור צריכים לומר עם הש"צ כמש"כ הר"ן בשם הגאונים.
מוס' יוהכ"פ יומא פז: ד"ה ממר בר המדורי.

ח) אבל חטאנו וגו'.
צ"ע דלא הזכיר בוידוי קבלה להבא כמש"כ בפ"א.
עבודת המלך פ"ת ה"ת; מגמת המלך (דיסקין) סי' עט.

והוא עיקר הוידוי.
כוונתו דהכרת האדם בחטאו היא שורש הוידוי שממנו תבוא התשובה, (עי' לח"מ).
דברי יחזקאל.

הגמ"י [ה]: ודלא כאמוראי דמפרשי וידוי בענין אחר.
גם לד' האמוראי צ"ל אבל אנחנו חטאנו.
שיח יצחק יומא פז: ד"ה ממר.

כ"מ (ד"ה הוידוי): כי מטא וכו' קם אכרעיה.
ק' לפי"ז אמאי השמיט רבנו הדין דוידוי מעומד.
שיירי כנסת"ג מו"מ סי' מרו; פרי"מ שם; מוס' יוהכ"פ יומא פז: ד"ה ממר בר המדורי; שיח יצחק שם ד"ה וכי ממא; מרגניתא טובא מכן (הו' גם' הליקוטים); עבודת המלך; ס' המשובה מ"ת עמ' רו.

שם (ד"ה עבירות): ופסק כראב"י דמשנתנו קב ונקי.
מו"מ אם הלכה כראב"י כנגד רבים.
יד מלאכי סי' מיז; מערי"ק; דברי ממת מע"ד; מדר מגנה; גרות המיס; מוח היא לשולם מ"ת קכ"ד.

צ"ע דבהל' ביהב"ח (פ"ב הי"ח) כ' דבברייתא אין הלכה כראב"י.
מקראי קדש; מזון נמוס מהרות קכט-ב; יד מלאכי סי' מעו; דברי ממת הנ"ל; מוס' יוהכ"פ יומא פו: ד"ה מ"ר; מערי"ק; ספרי דבי רב סי' רמה (רכ-ב) ד"ה והוא רבי; מדר מגנה; בן יהיד; מלכה"מ (מלאכדי); מגדי יעב; ועי' גרות המיס, ומרן יהודה, וס' המפתח לה' ביהב"ח שם, והנ' ע"ז פ"ו ה"י.

פסק כראב"י משום דסתם גמרא כוותיה.
מדר מגנה; מגדי יעב; ועי' עבודת המלך דפיני.

פסק כראב"י דקרא מסייע ליה וחטאתי נגדי תמיד.
מכס לבי סי' י; יד דוד יומא פו:.

פסק כראב"י שכן מבואר בזוהר פר' נח ח"א עג"ב.
שלה"ה מס' יומא (מפ"ח).

לח"מ: ונראה דלאו דוקא חטאנו וכו'.
י"ל דמיירי באינו מרגיש בנפשו שום עון שעשה ואפ"ה צ"ל אבל חטאנו.
מרכבה טוהי מכן (הו' גם' הליקוטים); ועי' עבודת המלך.

ט) אין התשובה ולא יוהכ"פ מכפרין אלא על עבירות שב"א למקום.
בגמ' נלמד מפסוק לפני ה' תטהרו, וק' דבהל' שגגות (פ"ג ה"ט) כ' רבינו דין אחר מפסוק זה, וישוב לזה.
ערוך לנר כריתות כה: ד"ה ממע.

מו"מ אם כבוד אב ואם וכבוד רבו מיקרי בין אדם למקום.
מנ"ח מ' נ; ועי' ס' המשובה מ"ת עמ' ריח.

או בעל בעילה אסורה.
בעל אשת איש אם הוי גם בין אדם לחבירו שאסרה עליו.
לפיתים נדפס סי' יג; הגהות מכ"מ (הו' גם' הליקוטים); ועי' פמ"ג סי' מרו משב"ז ס"ק ה, ועוכ"ק מו"ת סי' לב, וס' המשובה הנ"ל.

מו"מ לפי"ז במ"ש בכריתות יח: דיוהכ"פ אין מכפר על מעילה משום שהוא ממון.
לפנים פענח.

אבל עבירות שבין אדם לחבירו וכו'.
אף מיתה אינה מכפרת בחטא שב"א לחבירו.
מנ"מ מ' שמד.

או המקלל את חבירו.
משמע דהחטא הוא משום דמצער חבירו וצ"ע מד"ר בהל' סנהדרין (רפכ"ו) ובסהמ"צ (ל"ת שיז) דמשמע דהחטא הוא מצד עצם הקללה.
יקותיאל יקרא"ל מו"מ סי' כז; ס' המשובה מ"ת עמ' ריב.

או גוזל.
מו"מ וביאור דבריו.
ערוך המיים ריש פ"ת.

אינו נמחל לו לעולם.
היינו אפי' אחר מיתה, ודינו כאינו עושה מעשה עמך.
עמודי אלהים מ"ד סי' נח י"ב.

עד שיתן וכו' וירצהו וכו' צריך לרצותו.
צ"ע כפל לשונו, מו"מ וביאור דבריו.
גרות המיס; מכתם לדוד (מפמן).

צ"ע דלעיל ברפ"א ובהל' חובל ומזיק (פ"ה ה"ט) לא כ' שצריך לפייס חבירו.
לח"מ הל' מוכל ומזיק שם; פרי המדמה שם; מערי"ק; מו"מ סי' מרו; ס' המשובה מ"ת עמ' ריח; מכתם לדוד הנ"ל; מרכה"מ פ"ת; ערוך המיים פ"ת; גרות המיס פ"ת; עין יוסף קפ"ב; קיצור יד קמ"ד; קוכת דוד; יד כל פלף קעד; עקב עטה פ"ת מות יב; עי' מגמת המלך (דיסקין) סי' עט.

ישוב דמש"כ עד שיתן לחבירו וכו' קאי אגוזל וחובל, ומש"כ "וירצהו" קאי אמקלל חבירו.
עקב עטה פ"ת מות נט.

צריך לרצותו.
מו"מ אם יכול לרצותו ע"י שליח.
דרך המלך; מעיל שמואל; ס' המשובה.

ואם לא ריצה את חבירו אף חלק שמים לא נמחל.
מנ"מ מ' שמד; פרי"מ מו"ם סי' מרו; מהר"ם גלמיזלן.

לא רצה חבירו וכו' מביא לו שורה וכו'.
משמע דבקשת מחילה בפעם ראשונה ל"צ ג' בנ"א ודלא כהטור.
ביאור הלכה סי' מרו; מגרות המים מהע"ז מ"ד סי' מז מות ג; ס' המשובה.

לא נתרצה להן מביא לו שנייה ושלישית.
השמיט הא דמפייס בכל פעם בריצוי אחר.
ב"מ מו"ם סי' מרו; פרי"מ שם; מגרות המים.

לא רצה מניחו והולך לו.
משמע דאינו רשאי לפייסו יותר, ומו"מ בזה.
פרי"מ הל"ל; מהר שלום סי' מרו; ט"ז שם; מגמת המלך בקל שם; פמ"ג שם; ועי' ס' המשובה עמ' ריח.

הוא החוטא.
בהל' י' קראו אכזרי וכאן קראו חוטא, מו"מ וביאור דבריו.
מגנה כסף.

ק' דלא כ' רבינו דאם יש לו סיבה שלא למחול אינו נקרא חוטא דומיא דר' חנינא, (עי' לח"מ).
גרות המיס; מגרות מגה.

ואם היה רבו וכו' אפי' אלף פעמים עד שימחול לו.
צ"ע מנ"ל דהולך אפי' אלף פעמים דבעובדא דרב לא מצינו רק י"ג פעמים.
מערי"ק; מגנה כסף; גרות המיס; מגמת מגה.

אף שלא למד ממנו אלא שמפורסם למופלג בחכמה דינו כרבו לענין זה.
מדר מגנה.

כ"מ (ד"ה אע"פ): משנה בב"ק סוף החובל.
צ"ע דשם לא מיירי בגוזל רק בחובל ולד"ר בהל' חובל ומזיק יש חילוק ביניהם.
ס' קונן (הו' גם' הליקוטים).

שם (ד"ה ואם): ומפרשי דה"ק דר' חנינא היה רבו.
מו"מ בזה.
מגמ"ן מ"ג סו"ם קנה; יד מלאכי מות מקנו; מדר מגנה; יחוה יעקב (מגולעפיא) סי' פה (מפ-ב); מס"ד נדה פ"ט ה"ג; מהר שלום מו"מ סי' מרו; מאר מגה פ"ע סי' נח; עבודת המלך.

שם: ורש"י לא פירש כן.
ישוב דמקור ד"ר אינו מהגמ' אלא מסברא וגם רש"י ס"ל כן.
פרי"מ מו"ם סי' מרו; ט"ז שם; מגרות המיס; מגמת מגה; עבודת המלך.

ביאור דמחלוקת רבינו ורש"י אם רבי חנינא היה רבו מובהק.
מג"ם סי' מרו; מעיל השקל שם; מדר מגנה.

ישוב דס"ל לרש"י כרבינו ובעובדא דר' חנינא ס"ל דלא היה רבו דרב.
מוחז יד.

לח"מ: וא"ת לד"ר וכו' הא היה חייב רב שלא ללכת משם עד שיפייסנו.
ישוב קושיתו.
יד המלך.

י) אסור לאדם שיהיה אכזרי וכו' וזה הוא דרכם של זרע ישראל.
צ"ע דתחילה כ' בלשון איסור וסיים בלשון חסידות וזה הוא דרכם וכו'.
סדר משנה.

מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה.
משמע שאם אינו מוחל מיד כדי שהמחילה תהא בלב שלם אינה מדת אכזריות.
משרת משה; ועי' בארות המים עג"ג ד"ה עוד הקשו.

ואפי' הצר לו הרבה וחטא לו הרבה וכו'.
ק' דמה לי חטא לו מעט או הרבה הרי צריך להתפייס עמו, וישוב לזה.
סדר משנה.

לא יקום ולא יטור.
משמע דאף בצערא דגופא שייך נקימה ונטירה, מו"מ במחלוקת הראשונים בזה.
ס' התשובה עמ' רכא.

וזה הוא דרכם של זרע ישראל.
צ"ע וכי אין הגרים מצווים באיסור נקימה ונטירה.
סדר משנה.

וכן הוא אומר על הגבעונים וכו'.
ביאור הראיה מהגבעונים.
סדר משנה.

ביאור כוונתו בשני לשונות הללו לא מחלו ולא נתפייסו, ודוקא בלא נתפייס חשיב אכזרי.
ס' הליקוטים.

הגמ"י [ט]: בירושלמי וכו' הדא דאת אמר שצריך למחול באדם שלא הוציא שם רע וכו'.
הטעם דשמא יש מי ששמע שם רע ולא ישמע בקשת המחילה.
ב"ח או"ח סי' תרו; מג"א שם; בארות המים; שלחן המלך; שו"ת לחם רב סי' י.

מו"מ בשיטת רבנו בדין הירושלמי.
סדר משנה; לחם רב הנ"ל; ועי' בארות המים.

שם: אין לו מחילה עולמית.
היינו דאינו נחשב אכזרי אם אינו מוחל ואם מחל הוי מחילה ולכן יבקש ממנו שימחול לו.
ב"ח או"ח סי' תרו; ט"ז שם ס"ק ג; ועי' סדר משנה.

כ"מ: בההיא עובדא דר' חנינא וכו' היכי עבד הכי וכו'.
צ"ע דהתם מצד מדת חסידות הקשו ולא איסורא, ועו"ק דכל המעביר וכו' מיירי בלא בקשת מחילה וכאן היתה כבר בקשת מחילה, וישוב לזה.
מעשה רקח.

יא) החוטא לחבירו ומת חבירו וכו' מביא עשרה וכו'.
משמע דאם חטא לו לאחר מותו א"צ לילך על קברו ומבקש מחילה במקום שביישו.
עבודת המלך; ועי' מג"א סי' תרו ס"ק ו.

ואומר בפניהם חטאתי וכו'.
הטעם כדי להכניע לבו.
קרית ספר.

חטאתי לה' וכו' ולפלוני זה.
דוקא במת חבירו צריך להקדים הוידוי לה' אבל אם חבירו בחיים צריך להקדים בקשת מחילה מחבירו, והטעם לזה.
מעשה רקח.

יחזירו ליורשיו וכו' בב"ד ויתודה.
מבואר דתחלה מוציא הממון מתחת ידו ואח"כ מתודה כדי שלא יהא כטובל ושרץ בידו.
משנת חכמים קלג-א; מנ"ח מ' שסד; ועי' קרית ספר.

לא היה יודע לו יורש יניחנו בב"ד ויתודה.
משמע דביודע שאין לו יורשים א"צ להוציאו מתחת ידו.
דברי ירמיהו.

פרק שלישי

א) כל אחד ואחד מבני האדם וכו'.
נקט "כל" עדה"כ כי אדם אין צדיק בארץ, וכדאי' בסנהדרין מו. קא., וביאור דבריו.
בארות המים; משנה כסף; דברי ירמיהו.

צ"ע מהא דאמרו יש מיתה בלא חטא וכו' (שבת נה:).
לחם שלמה קכט; משנה כסף; עי' דברי ירמיהו.

מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק.
מיירי בצדיק שאינו גמור, וכד' תוס' בר"ה טז: (עי' לח"מ ה"ב).
משנה כסף; בארות המים.

ראיה מקדושין לט:.
בן ידיד; אמרי בינה קדושין שם.

ביאור דבריו.
עבודת המלך; עי' אור יהל ח"א עמ' א, וח"ג עמ' שלה-שלז.

ישוב לפי"ז בקו' הגמ' (קדושין מ:) ונהוי כמחצה עונות וכו'.
ערבי נחל שבת שובה דרוש ב.

מחצה למחצה בינוני.
ק' דהשמיט תי' הגמ' (קדושין לט:) שאם היה במחצה מצוה שהיא מדברים שאין להם שיעור מכרעת.
אמרי בינה שם.

וכן המדינה וכו' זכיות כל יושביה מרובות וכו'.
מבואר דלא סגי בזכיות רוב יושביה ובעינן כל יושביה.
בארות המים; ס' התשובה עמ' רעו.

לח"מ: עיקר הדברים לפי מה שרבינו סבור וכו'.
מו"מ בדבריו.
לפנת פענח (מהרי"ט) יט-ב; המעלות לשלמה כג-ג; אש דת (אלפנדרי) פר' נח; מרכה"מ ה"ה; עלמות יוסף קדושין מ:; בארות המים; משנה כסף; מערכי לב ח"א קמט-ד.

שם: וא"ת מאי אהני לן שקול המדינות וכו'.
צ"ע דלא הקשה מאי אהני לן שיקול היחידים מאחר שהעולם כולו נדון. ומו"מ בזה.
בן ידיד.

ישוב קושית הלח"מ.
משנה כסף כאן ובהל' ה; בארות המים; בן ידיד; עי' כוכבי אור אות נג.

שם: וי"ל דאהני לן וכו'.
ראיה לדבריו, ומו"מ בזה.
באר יהודה.

ב) אדם שעונותיו מרובין וכו' מיד הוא מת ברשעו.
כוונתו דנגזר דינו למיתה ולא שמת מיד, וראיה לזה.
בארות המים.

לד"ר הדין בענייני העולם הזה כד' הריטב"א בר"ה טז:, (עי' לח"מ).
עקב עניה אות מח.

ק' למה הוסיף תי' ברשעו והלא ברשע עסקינן.
באר מים חיים (הלוי) לד-ד.

צ"ע דלא כ' דין מי שזכיותיו מרובות וכו' מיד נחתם לחיים, וישוב הקושיא.
משנה כסף.

וכן מדינה שעונותיה מרובין.
הטעם שלא כ' "שעונותיהם" מרובין דמיירי בדין של המדינה ככלל.
אש דת (אלפנדרי) פר' נח; לפנת פענח (מהרי"ט) יט-ב; דרכי שלום נט-ג; ועי' ס' התשובה עמ' רלט.

לא מיירי בדין של ר"ה וכדמוכח בדין של סדום ודור המבול.
בארות המים; משנה כסף; אמרי בינה קדושין עמ' שעח; ועי' עמק יהושע ח"ב דרוש ה (י:).

מיד היא אובדת.
מיירי באבדן המדינה ולא אנשיה, דאפשר שהצדיקים שבה יגלו למקום אחר.
משנה כסף; לפנת פענח הנ"ל; עלמות יוסף קדושין מ:; שנות חיים טז.; דרכי שלום הנ"ל; עי' אגודת אזוב נה-א.

טעם שלא כתב אובדת "ברשעה" וכמש"כ בדין היחיד, וביאור ד"ר.
באר מים חיים (הלוי) לד-ד.

שנאמר זעקת סדם וכו'.
ממשפט סדום מבואר שאינה אובדת תכף ומיד אלא נגזר עליה מיד שהרי אברהם התפלל עליהם, וה"ה בדין היחיד.
בארות המים.

וכן כל העולם כולו וכו' מיד הן נשחתין.
ק' שהרי נשבע כבר שאינו מאבד העולם כדור המבול, וישוב הקושיא.
בנין ציון החדשות סי' קמה; באר מים חיים הנ"ל; עבודת המלך; ליוני מהר"נ (הו' בספר הליקוטים).

ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות וכו'.
צ"ע לפי"ז מ"ש לעולם יראה אדם עצמו חציו זכאי וחציו חייב, מו"מ בזה וביאור דבריו.
לפנת פענח (מהרי"ט) יט-ב; משנה כסף; בארות המים; ערבי נחל שבת שובה דרוש ג; עי' מכתב מאליהו ח"ג עמ' של.

אלא לפי גדלן.
צ"ע לפי"ז שאילת מרע"ה מפני מה צדיק ורע לו (ברכות ו.).
משנת חכמים קלג-א.

ביאורי פסוקים לפי"ז.
אשד הנחלים, ערבי נחל קג-ב.

יש זכות שהיא כנגד וכו' שנאמר יען נמצא בו דבר טוב.
צ"ע דבגמ' (מו"ק כח:) נדרש פסוק זה שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, וביאור דבריו.
לפנת פענח (מהרי"ט) יט-ד; שנות חיים טז-ד; ועי' בארות המים עד-ד ד"ה ונלענ"ד, ואור יהל ח"ג עמ' שלה.

צ"ע למה לא ביאר מהי זכות גדולה כדאי' בקידושין לט: ולא ביאר מהו עון חמור כדאי' שם בדף מ.
בארות המים הנ"ל.

ויש עון וכו' שנאמר וחוטא אחד יאבד וכו'.
צ"ע דבקידושין לט: נדרש פסוק זה בתוהא על הראשונות.
לפנת פענח הנ"ל; משנה כסף; ישרש יעקב (אבולעפיא) סי' מא לז-ב.

ואין שוקלין אלא בדעתו וכו'.
מו"מ וביאור דבריו.
משנה כסף; שנות חיים טז-ד; דברות משה קדושין ח"א עמ' תקנ; ועי' מוסר השכל, לשון חכמים פ"ו ה"א, ובני יששכר מאמרי השבתות מאמר ג אות ו, ואור ישראל אגרת לא, וכוכבי אור סי' נה וסי' סב, ושיעורי דעת (בלוך) ח"ב שיעור ז, ושם משמואל ר"ה עמ' קי, ואור יהל מערכי התשובה עמ' שלח, ולב אליהו ח"ג מערכות התשובה אות יא, ושפתי חיים עשי"ת עמ' קלא.

מקורו בירושלמי סופ"ק דקדושין הקב"ה מכריעו לכף זכות.
עבודת המלך ה"א.

מקורו בסנהדרין קב:.
יסוד העבודה ח"ב פ"ג אות י.

מקורו בסנהדרין קד: בקשו למנות את שלמה המלך וכו'.
בית המדרש, גליוני הרמב"ם.

צ"ע לפי"ז קו' הגמ' קידושין מ: ונהוי כמחצה על מחצה.
משנה כסף.

ד"ז שנוי במחלוקת בר"ה יז.
שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' רסג; חקף התלמוד דרוש ב לש"ת (מב.).

ראב"ד: א"א לא כמו שהוא סובר וכו'.
ישוב השגתו.
משנה כסף כאן ובהל' ה; בארות המים; שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' רכה; סדר משנה; כתר המלך; דברי ירמיהו; ל"פ; עבודת המלך ה"א ד"ה והנה כבר; עבד המלך.

ביאור מחלוקתם.
מער"ק; שלחן המלך; משנה כסף; בארות המים; הר המור דרוש ה; תולדות יעקב יוסף פר' פינחס; ל"פ; עבד המלך.

שם: ואינו כן כי יש רשעים חיים הרבה.
הא דלא הקשה שהרי כמה צדיקים מתים בנערותם, (עי' לח"מ).
אגודת אזוב ח-ד; סדר משנה; משנה כסף.

ביאור הפיוט מי יחיה ומי ימות לד"ר והראב"ד.
נחלת יהושע ח"ב דרוש ב (ה-ב).

חייב מיתה שנאמר וכו'.
אסמכתא או דרשה גמורה.
כ"מ מלכים פ"י ה"ו ; פרשת דרכים דרוש י' ד"ה ולו כלך ; ל"פ הגלמה 68 וסמות עמ' ד'.

מ"מ (פר"ה ואפי') : מבואר באלו הן הגולין.
גירסתו שם וישראל גולה ולוקה על ידיהם.
כ"י פי' מ"כ (פ"ה). [נדפו"י שהי' למרן מהר „ועבד" כמ"ש בכסמ"ם מהגד' פפ"ז ה"י"ב ונוסף נדפו"מ עפ"י מהרש"ל וכ"ה בכמ"י (דק"ם)].

ד) קנס קנסו חכמים. וראב"ד. ביאור מחלוקתם.
סגן הסמ' ס"מ פ"מ ס"ד ושכירות פ"ט ה"ו ד"ה והנה.

מה שייך קנס הא לא ידעינן אם חבלו כלל.
מפ"ד שבועות פ"ו ד"ה הסמ' ; שער הסמפפ פי' ל' ס"ק י'.

שיהיה הנחבל נאמן.
אי מיירי בתרי דמינצו אהדדי.
כ"י פי' ל' סכ"ב ; מפ"ד שבועות פ"ה ושכ"ק פ"ט ; ובגמ' לדוד שבועות פ"ז מ"ב.

והוא שיהיו שם עדים.
בגוילה פ"ד ה"ה כ' דבע"א חייב שבועה בנק"ח ומוכח דשאני תקנת נחבל מתקנת נגזל.
סגן הסמ' שכירות פי"ט ס"ו כפופו.

ראב"ד : שאין דרך בע"א לחבל בעצמן.
צ"ע מהתוספתא דעבד נאמן בשבועה שסימא עינו אחר שהפיל שינו.
מזון יחזקאל ב"ק פ"ט ס"ט גיטורים ד"ה עבד, ובשבועות פ"ו ס"ב ד"ה ממנם.

לפי"ז אין להאמינו בשבועה בדאיכא אחר.
מרכה"מ מ"ב ; סגן הסמ' שכירות פי"ט ס"ו ד"ה סגם.

מ"מ ד"ה קנס : ולא נפקא לן מידי.
ק' הא נפק"מ לקנוס בנו אחריו.
שער המפפם פי' ל' ס"ק י'.

נפק"מ בתפס נחבל ולא הספיק להשבע ומת דאי משום קנס על היורשים להחזיר.
מזון יחזקאל ב"ק פ"ט ס"ח גיטורים ד"ה הרי סגן, ובשבועות פ"ו ס"ב מדושים ד"ה ולולי.

עוד נפק"מ לדינא בטעמי הרמב"ם והראב"ד.
ע' מפ"ד שבועות פ"ו ד"ה הסמ' ; ושבות יעקב מ"מ פי' קי"ג ; ומרכה"מ מ"ב ; ולפן הסמ' שם ; ומזו"י ב"ק פ"ט ס"ט ד"ה עבד (בגיטורים).

ה) או שהיה עמהם שלישי.
מוכח בשבועות (מו:) דבאיכא אחר נוטל בשבועה וטעם הדבר.
ר"ם שבועות פ"ו ב' ד"ה ודילמא ; סגן הסמ' שכירות פי"ט ס"ו ד"ה סגם.

לראב"ד לעיל ה"ד אינו נוטל בשבועה כשהיה שם שלישי.
מרכה"מ מ"ב ה"ד ; סגן הסמ' שם.

טען הנחבל על השלישי אינו נוטל אף בשבועה.
ר"ם שבועות מו: ד"ה ודילמא.

שאפשר שזה הנחבל אמר לו לחבול וכו'.
דאל"כ לא שביק זה שחבל בו ותבע לאחר.
שבות יעקב מ"מ פי' קי"ג.

הרי זה נוטל בלא שבועה.
מן הדין או משום הקנס דלעיל ה"ד.
מפ"ד שבועות פ"ו ב"כ ; ל"פ ערכין פ"ז ס"ט ; מזון יחזקאל ב"ק פ"ט ס"ח ד"ה הרי סגן.

ו) הודה החובל שהוא חבל וכו'. הנחבל בא לתבוע תחלה בעדין שראוהו נכנס ואח"כ הודה.
פרישה מו"מ פי' ל' סכ"ס.

בשעת המריבה.
משמע דכל תקנת נחבל מיירי במינצו אהדדי וכהרמ"ה בטוח"מ סי' צ.
פורים פי' ל' ס"ק מ"ו (נדפרי סכ"י) ; מפ"ד שבועות פ"ו ד"ה הסמ'.

פטור מן הנזק ומן הצער. ובמ"מ. הטעם דחשיב קנס, וישוב קושיות המ"מ מב"ק ומנערה פ"ב ה"י"ב.
כ"מ פי' ל' סכ"ס ; ניטורי סמהרש"ל לפמ"ג עשה ע' ; מעשה רקח נערה ; מרכה"מ מ"ב סמהדרין פ"ה ה"י"ד ; מי' הרי"ס מו"מ פי' ס' ס"ק י"ג-י"ד ; מפ"ם כפוכות מ"ס ב' ד"ה סגל, ומהדו"ב מ"ס ס' ד"ה פשומר פתיפי ; זית רעק"א מ"ב מו"מ פי' ס"ס ; שו"מ רביעמה מ"ג פי' ל"ה ; פו"ס כסן ומכירה פכ"ג ס"ג ד"ה פוסם, ומעך חכמה פ' פשור ד"ה כן יעשה ; מי' הגרס"ם כפוכות פי' ל"ה ד"ה ולדברינו, וכמי' הגדפפים כפ' חפם ליהודה עמ' שפב ; כלי חמדה מ"ב קלג-ג ; חמדת דפלג זמיש עפ. ; לכוש מרדכי ב"ק פי' כ"ו, וכמי' כפ' חפם ליהודה עמ' פ"ם ; דגל רפונן מ"ב פי' מ"ו ; סגן הסמ' כפן ומוען פ"ס סס"ז ; ממם מעך ; מזו"י ב"ק פ"ט ס"י ושכוענת פ"ג ס"ו ; פכי עזרי כפן, ורביעמה נערה פ"ב ס"ב ; קפלוס יעקב כפוכות פי' כ"פ, וב"ק השמפה לפ' הסמ' ; ומי' דבר פכרפס מ"ג פי' מ' ד"ה ומפר ; וגדולי שמועה ב"ק ד' ד"ה והנה.

הא דחייב ע"פ עדים אף שאין גובין קנס בבבל, משום דלא אירי הכא בדין גבייה בבבל, אלא בעיקר דין תורה.
כ"מ פי' ס' ס"י.

להכי קאמר (ב"ק צ:) והא סהדי ולא סגי בהודאתו.
מי' רמ"ם מ"ב ב"ק ל:.

ה"ה כופר למאן דלא ס"ל כפרה וא"ש בב"ק מא: ורמב"ם וראב"ד נ"מ ס"י הי"ד.
פו"ם נ"מ סס ד"ה ולזה, ומי' כ"ק מג:.

הודה ואח"כ באו עדים אי מיפטר משום מודה בקנס.
פרישה פי' ל' סכ"ס ; ממם דמ"ל זכמים עם. ; לכוש מרדכי פי' כ"ו ; סגן הסמ' כפן ומוען פ"ס סס"ז ; מזון יחזקאל ב"ק פ"ט ס"י.

חובל בעבד כנעני של חבירו הנזק ממון ולא קנס.
מפ"ח מ' מ"ם (עג-ס) ; מזו"י שם.

שור באדם הנזק ממון.
פכי עזרי כפן ורביעמה נערה פ"ב ס"י.

חובל בבת קטנה של אחרים הנזק ממון ולא קנס.
מזו"י שם ; גדולי שמועה פ"ז ס' ד"ה ומפפכר.

לפי"ז מיושבת הסתירה מלעיל פ"ד הי"א לעבדים פ"ה הי"ד.
פפ"י ג'פפן מ"ב ב' מוד"ה מכלי ; מרכה"מ מ"ב פ"ד ה"י ; מ"מ מ' מ"ם (עב-ג).

עוד מו"מ וביאור בזה.
מפ"ם כפוכות מ"ס ב' ד"ה והשמ ; ל"פ מגיל 81 ו-157-158, ונערה רפ"ם, והפלגה 115, וב"ק מ"ח עמ' ק"ב, ומ"ב עמ' פ"ד, ושמות עמ' ק"ה, ובכרים מ"ב עמ' ר"ד ר"מ ; כלי חמדה מ"ב קמ"ב.

וחייב בשבת.
כיון דאינו משלם נזק הנחבל תובע כל ימיו שבת דמי ידו ולא רק כשומר קשואים בימי חלין.
מי' הרי"ס מו"מ פי' ס' ס"ק י"ג ; סגן הסמ' ; ומי' פו"ם.

ראב"ד : ואולי יאמר כמפני שצריך אומדנא.
ביאור דבריו ומר"מ.
מי' הרי"ס מו"מ פי' ס' ס"ק ז' ; סגן הסמ'.

שם : הילכך חייב בכל זכר.
כן משמע בתוספתא ב"ק פ"ט ה"ח.
מפ"ד ב"ק פ"ם ד"ה כמובן כפנדו.

הרמב"ם והראב"ד פ"ד הי"ד לשיטתם כאן.
פכי עזרי.

בתוספתא איתא דבמת הנחבל יתן ליורשיו, להראב"ד ניחא ולהרמב"ם מיירי כשהעמידוהו בדין.
מפ"ד ב"ק פ"ע ד"ה המובל בחבירו ומם ; ומי' מזו"י שם ס"י גיטורים ד"ה מת המובל.

ישוב ההשגה וביאור מחלוקתם.
ע"מ ל"פ כ"י פי' ל', ובכרים מ"ב עמ' ר"ג.

מ"מ ד"ה אבל : וי"ל כזו דאג' דברים שהזכיר הרב שהן ממון קא פריך.
צ"ע א"כ אמאי פסק בסנהדרין פ"ה ה"י דדנים בבבל שבת וריפוי.
מי' הרי"ס מו"מ פי' ס' ס"ק י"ג.

הגהמ"י : ובענין זה שנינו פ' אלו נערות וכו'.
צ"ע הא התם משלם נמי פגם ע"פ עצמו.
ממם מעך.

לח"מ : ובפרשת אפי' רבינו ז"ל כתוב שהוא ממון.
בושת ודאי חשיב קנסא.
מרכה"מ מ"ב מפ"ד פ"ם ס"י"ד ; ומי' מ"ם מ' מ"ם (עב-ג).

ז"ח) והריפוי ממון הוא.
ב' מיני רפואות א' לרפא המכה וא' לרפא כל הגוף.
ל"פ תרומות 53 וב"ק מ"ס עמ' מו-מז.

והודאתו בב"ד היא שבישרה אותו.
אע"פ שהמבייש בדברים פטור.
מל"מ מ' מ"ם (עב-ס) ; פו"ם פ"ב ס"ב ; סגן הסמ'.

צ"ע אמאי נשבע היסת כשכפר בבשת (פ"א מטוען הל' טז) הא אינו כופר בחיוב ממון ואמאי נחייבו לבייש חבירו.
דרישה פי' פ"ן פ"ם ; תרומת הכרי סס סכ"ס ; מנ"מ מ' מ"ם (עג-ס) ; ממם מעך.

אין הגיזק יכול למחול על הבושת לפני שהודה, שעדין לא התחיל חיובו.
יפוע"י מו"מ פי' כ"ם פ"ס ד"ה והנה כענין.

נתכוון להזיק ולא לבייש אף דבעלמא חייב, בכה"ג פטור.
פו"ם פ"ב ס"כ.

דבריו בגויים ע"פ ב"ק פ"ו ב' וכפי שפסק פ"ג ה"ב.
ש"מ רביעמה מ"ג פי' נ"ם.

הסבר עפי"ז בדהתו"ס כתובות מ"א א'.
פפלגה כתובות מ"ס ס' ד"ה ונלע"ד.

הודה שאנס חייב בפגם ע"י הודאתו שאל"כ לא ידעינן שאינה בתולה.
מרכה"מ מ"ב ממזרין פ"ה ה"י.

נמצאת למד שאין הפרש וכו'.
צ"ע איזה דין חידש בזה שלא כתב לפני כן.
ממם מעך.

ראב"ד : פוף דבר דינא דגיתי הוא זה.
בא להשיג איך נחייבו בהודאתו הא התובע הביאו לידי כך.
סגן הסמ'.

ט) לח"מ : י"ל דשאני גזלן דנתהנה מאותה עבירה וכו'.
דחית דבריו וישוב קושיתו.
מעשה רקח כסן ובכל' תשובה (פ"ס) ; נרכי דוד ב"ק ס"ב ; ומי' פופפת יום הכפורים פ"ה ב' ד"ה עבירות ; ומו"מ שמי סלחת פי' מ"ו.

י) ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה.
כן משמע בירושלמי.
מרכה"מ פ"ח ה"ו (ו:) ד"ה יעשה.

בפ"ב מתשובה הל' ט כתב דצריך לבקש ממנו ג' פעמים.
פרישה פי' מכ"ב מ"ב ופמ"ע פק"ה ; ועב"ח ס"ב, ומעשה רקח.

יא) סמא עיני וכו'.
השמיט סמא עיני לפי שמזיקתני שבתוספתא ובירושלמי.
מפ"ד ב"ק פ"ם ד"ה כפומר.

לא הביא הכני ופצעני.
דלב"ח פי' קמז (ס"ב) ד"ה עוד פל פומר ; דברי מלכיאל מ"ס פי' ל"ו פות ג' ; סגן הסמ'.

שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך. אם נשבע ע"ז גילה בשבועתו שיצא מן הכלל.
סגן הסמ'.

מ"מ : ודע שרבינו ז"ל מפרש דריו"ח לא קאי אראשי איברים דמתני' וכו'. דחית דבריו וביאור הרמב"ם.
מהל' יפמ פי' כ"ם ריש ס"ס ; סגן הסמ' ; ומי' י"מ"ם פ"ח פי' מ"ו.

יב) הגהמ"י (אות ה) : שמור לי ותקרענו אם תרצה.
לאו דוקא כשאמר אם תרצה, ורבותא קמ"ל.
י"ם"ם פ"ח פי' ס"ח.

שם : מיהו אם א"ל קרע כפותי ויש לתלות וכו' שצריך לקריעה וכו'.
קאי על היכא דאתא לידיה בתורת שמירה.
י"ם"ם שם.

יג) הרי זה חייב לשלם.
האומר פטור אפי' אם אמר ואני אשלם בעדך.
פ"ז פי' ל"פ ס"ב ; ומי' מפיני ומו"מ ב"ק פ"ח מ"ז ד"ה מעשה.

שהרי הכשיל עור.
אע"פ שידע שהוא של חבירו, קראו עור משום שסבר שבאמת יפטר.
ממ"ע פי' ל"פ פק"ו.

מוכח דגם על דבור בעלמא איכא לפני עור.
צד"ח מערכת ו' כלל כ"ו פות ל"ב.

(כא) יד כתב הרמב"ם שנים שחבלו באחד כאחד שניהם חייבין ומשלשין ביניהם היה אחד מתכוין והשני לא כיון השני פטור מבושת. נפרק ו' מהלכות חובל (סי"ג):

תכב (ו) **א אף על פי שהחובל נותן לו כל חמשה דברים אין מתכפר לו וכו'.** משנה בסוף פרק החובל (נג) וילוף לה מדכתיב (ויקרא כד ז) ועמה השבר תשבר השן וכו':

(ב) ומ"ש **וכאשר יפייסנו לא יהא אכזרי שלא ימחול לו וכו'.** שם במשנה ומזה שלמ יהא המובל מכורי שנאמר (שם) ויפעל מנהגם של הלנים וכו' ונוסף הלשון שכתב רבינו הוא נוסח דברי הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות חובל (ה"ט-י) ועיין במה שכתבתי בסימן ת"כ (סעי' נג):

(ג) וכן הדין באדם הרואה חבירו מכה את אביו או בנו או אחיו והרואה הכה המכה להציל את קרובו [טז] שפטור וכן אם רואה אחד מישראל מכה את רעהו ואינו יכול להצילו אם לא שיכה המכה אף על פי שאינו מכהו מכת נפש יכול להכות למכה כדי לאפרושיה מאיסורא ע"כ: (כא) יד כתב הרמב"ם שנים שחבלו באחד כאחד שניהם חייבין ומשלשין ביניהן היה אחד מתכוין והשני לא כוון השני פטור מבושת:

סימן תכב

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] אף על פי שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה: [ב] לא יהא אכזרי מלמחול:

(ו) א אף על פי שהחובל בחבירו נותן לו כל חמשה דברים אין מתכפר לו מן הצער של הבושת [ב] שבישו עד שיפייסנו שימחול לו: (ג) ובאשר יפייסנו לא יהא אכזרי שלא ימחול לו אלא כיון שיבקש ממנו פעם ראשונה ושניה ויודע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו וכל הממהר למחול הרי זה משובח ורוח חכמים נוחה הימנו (א): ב ונחבל נשבע ונוטל כתבתי למעלה בסימן צ' (כג-כה):

שנאמר (ויקרא ג י) ממנו שם נפש ודוקא שבירו אבל רבו מפיים ליה עד שמיפיים לפיכך קאמר כאן דאבל יתמהר שלא יתמהל עד שיבקש ממנו שלשה פעמים אלא כיון שיבקש ממנו פעם ראשונה כשהוא מבירו ופעם שניה כשהוא רבו יתמהל לו מיד שאף על פי שהוא רבו לא יצער מוחו מלמחול לו עד שיבקש ממנו פעם שלישית ומ"ל יותר משלשה עד דמפיים:

דרכי משה

תכב (א) ועיין באורח חיים בהלכות יום הכפורים (סי' תרו אות ב) כתבתי דאם הוציא שם רע עליו אין צריך למחול עולמית: אפרימן

פרישה

(ב) וכן הדין באדם הרואה חבירו מכה אביו כו' וכן רואה אחד מישראל מכה חבירו. מדלא כלל הרמ"ם במדע שכל הרואה מכה מכין לו מחו לו אם רעהו נראה להדיוט דמשמעה כשב הרואה שמכירו מכה מכין לו מחו והכה המכה להציל קרובו ממנו פעור וה אפילו אם לא יודעין שמיט טועה זה כדי לאפרושי מאיסורא כגון דיודעין היה שלפעמים רואה לאחין מכה שמעון ומיט מועה אפילו הכי פעור כיון דקרובו הוא סמוכה נמיימס לנבו בקרבו והכה הוא המכה כדי להציל קרובו ואפר כך אמר שהרואה מבירו מכה רעהו יכול להכות למכה כדי לאפרושי מאיסורא ומשמע הא אם יודעין מיט דלמו בר הכי הוא שמפיים מאיסורא ולאי לאו למוזה נמכוון אלא לשנאה עשה כן מיב. כן נראה לי לומר וע"ש לימן כח]: (כא) כתב הרמב"ם כו' ומשלשין ביניהן כו'. כן כתב הרמב"ם פרק ו' דמובל (וכ"כ) משלשין מיימס ועיין לעיל סימן (שם"ג) [שפ"ג] (דהשה ס"ה) כתבתי שהוא לשון המשנה פרק קמא דמכות (ה.) ושם פירשתיו ל]:

תכב (ו) **אע"פ שהחובל כו' אין מתכפר לו כו' עד שיפייסנו כו'.** נוסח לשון רבינו דסימן זה הוא מלשון הרמב"ם דפרק ה' מהלכות חובל ונוסף הדין הוא מהמשנה סוף המובל דף נ"ב ע"א וילוף שם מדכתיב גבי שמשון ועשה השבר תשבר השן כי גיעל הוא כו' ומשמע דעד כו' ויפעל כעדך כו' משמע שאף אם יביא לו יפא ידי חובתו עד שיפייסו שיפעל עליו ודו"ק: הי"ג אין מתכפר לו מן הצער של הבושת. וכן פירש רש"י בגמרא פ' המובל דף נ"ב ע"א (ד"ה אפ"ג שנר) וכן הוא בקיצור פסקי הרא"ש שם (פי' ט) וכן הוא במורים בפסיים המדוייקים אבל במשנה קמני סתם מיט מחכפר ל וכ"כ הרמב"ם בפרק ה' דמובל. ובמורים נדפוס ב"י מסתם מן הצער והסתם. וגירסת הלשונה נראה מיקר דהא מחכפר דלמדו זה מייב בושת לחוד הוה. מיהו מלשון רש"י הנ"ל אין נראה כל כך דשם מסתם קאי שהרי כתב שם לפני זה כל מלו שנמכרו (פירוש ק' מלעים ודין מסה מלעים כר והן דמי בושת) [ע"י"ש בפירוש רש"י שלשון קנה שם בע"ב] וי"ל דה"ה לסיקן: (ג) ובאשר יפייסנו לא יהיה אכזרי. למדו מדכתיב ויפעל מחכפר אל המלטים: פעם ראשונה ושניה כר. ואף על פי לעיל נאמרו מיט פימן מרי"ו כתב יחזר [ויל"ן] ל פעם שמים ושלישית לא קשה מידי דהתם מחמקש ממילה קאי שמא לא ימחול ל פעם שמיה יל ל עוד כפעם שלישית וכאן על המובל קאי שלא יהיה אכזרי וימחול ל ולא יתקש ל לתת בפעם שלישית ופיין בכתבי מהרש"ל פימן רכ"ב:

הגהות והערות

כח) בספ"ע ס"ק כח כתבו בלא האי סיומא דצ"ע לדינא, ועיין ים של שלמה ב"ק פרק ג סימן כו דדקדק ג"כ בלשון הרא"ש דחילוק השני בבות. וכתב דיש נפק"מ בין קרוב לאחר באופן שהכו לקרובו ע"פ דין והמציל לא ידע שהוא ע"פ דין דבקרובו פטור ושאר אדם חייב. ועיין ט"ז כאן דחולק על סמ"ע והוא חילק בדרך אחרת. וע"ע אולם המשפט סי"ג: כט) בדפוס ואדי אל תגארה הגירסא את קרובו "מיד מכהו פטור" וכן אם ראה: ל) דבאורו על פי רש"י מכות ג ע"א:

תכב א) כ"ה בכת"י, ובדפוסים הגירסא (כר) וליתא ויבת כולה ומשום דאינו מתיישב הוקף בסוגריים: ב) כ"ה בדפוסי קרימונא ורודשא-וילנא טור הנדפס עם דרי"ף דפרי"ר ועם ב"ח דפרי"ר, אולם בדפוס ואדי אל תגארה הגירסא מן הצער ומן הבשת, ובטור הנדפס עם ב"י דפרי"ר הגירסא מן הצער החבשת, ועיין פרישה וב"ח:

תרו פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ד] באיזו שעה לוקה וטובל: שופך על ראשו ועל גופו תשעה קבין ועולה במקום טבילה: אבל אם מותר לטבול בערב יום הכפורים:

א ויתן כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפייס לכל מי שפשע כנגדו. כן כתב הרמ"ץ ממכת יומא (פי' כד) והטעם רמיה מדמתרגין בגמרא (פו:) דרב חזל לפיוסי לרבי חנינא במעלי יומא דכפורי ומתרגין נמי התם (פ"ח) רב הוה ליה מילתא בהדי הוסא טבחא כלומר שהטבח חטא לו ורב ליה פריקר ירמי דשמא ולא חמא כי חמא מעלי יומא דכפורי אמר חזל חגא ופיק מדעתיה: **ומ"ש דעבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר וכו' עד אינו צריך לפייסו עוד.** פסוט בתוס' מכת יומא (פה:): **ומ"ש והני מילי לחבירו אבל לרבו צריך להרבות עליו רעים עד שיתפייס.** כן כתבו שם הרי"ף (ו.)

א ויתן כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפייס לכל מי שפשע כנגדו. דעבירות שבין אדם למקום (א) **יום הכפורים מכפר. ושבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסנו. ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו.** (ב) **וצריך לילך לו. ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך לו פעם שנית ושלישית. ובכל פעם יקח עמו שלשה שיפייסנו שימחול לו ואם אינו מתפייס** (ב) **בשלש פעמים** ג) **אינו צריך לפייסו עוד. והני מילי לחבירו.**

[א—ב] לפייס בערב יום הכפורים את חבירו אפילו לא הקניטו [אלא בדברים]. ואם לא רצה להתפייס או שמת מאי יעשה: שאומר סמאל ביום הכפורים רבונו של עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת: [ד] טעם טבילה בערב יום הכפורים ואין מברכין עליה:

סימן תרו

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

תרו א ויתן כל אדם אל לבו בערב יום הכפור לפייס וכו'. כן כתב הרמ"ץ בפרק יום הכפורים והטעם רמיה לדבריו ולשונו לומר שמל יומר היום לו למחר מפייסנו מלא בערב יום הכפורים יפייסנו ולא יעבור מצ"ל בשמר יחות השנה שמף על פי שרמוי לכל מדם לפייס מיכף למי שפשע כנגדו מכל מקום יכול הוא להטיח הענין ליום שמר: **ומ"ש וצריך לילך לו וכו'.** פסוט שם (פז.) נמעשים שמירנו וכן כתוב (משלי ו ג) לך התרפס והכה רעיך מלמת לצריך לילך לו. והמ דג' שלוחים נג' נמי מדם מימרת דרב חסדא שם ומשמע לשם ממימרת דר' יוסי ב"ר חנינא לצריך לפייסנו בכל פעם בתין ריצוי שמר כדכתיב (משלים ג יז) שמת שם נת ושמה שם נת וכ"כ בתרי"ל (הל' ליל יוה"כ פי' ד עמ' שכה) דבשלשה מיני לשויס ילעו שלא שהרי"ף והרמב"ס והסמ"ג והרא"ש לת הביאו זה בתיטוריהם: **ב ומ"ש והני מילי לחבירו.** כן כתבו הרי"ף והרא"ש לשם וכן כתבו הרמב"ס והסמ"ג בהלכות תשובה (עשין מ נע ע"ג) ובעמר בתרי"ל דבזה ולמי יש לחוש קצת לדברי הסמוכי בסמוך ובשאל שמר מרנגול לבן למי ושולי שף מהרי"ל לת נתל לבן שלא בשלא הולרך לבשול שמריו כגון שמכרו לו מרנגול לבן או בקנה מרנגול לבן בין המרנגולים וכדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה (יד.) שבל לדקדק ולבשול שמריו ולקבוחו בדמים יקריס נרשה מדברי הסמוכי וכן קיבלתי מבדוני שבי מורי ז"ל:

ד ומה שרגילין לזרוק את בני מעיים לגג. זהו כדי לרמס על העופות בשב"ן (פי' קכו) ובמדרש שימן זה יהא שבור בידך כל הימים שאתה מרמס על שבירך יש לך מרמשים ולאו דוקא שבירך שלא שפילו שאר בריות כדכתיב (שהלים קמה ט) ורחמיו על כל מעשיו ומעשה דרבי שהשוכר את הפועלים (ב"מ פה.) יוכיח. ומה שזורקין הבני מעיים בדוקא הטעם שבני שהנו מן הגזל מהר"ם לורא ובמרדכי פוף יומא (פור"ם תשכו) הביא על רמיה דשמא חז"ל ומן כל כך רמיה דשמא העורבים לקחוהו מבית יקרבל ולא על הגגות ע"כ והא דנקט המרדכי עורבים משום דשפרק גיד הנשה (שה:) גרסינן ב) מזל להנהו עורבי דקא שדו בבדא וכולייתא וכו' ולעיל בשר שנשחלם מן העין מימתר השם ולי ירמה דמי שפשר לומר דלקחוהו מן הבית שמם כן לף על פי דהמירא שבית השמא שפי מכל מקום היו מלא כמו רובא דהמירא ומיעוטא דשיקוטא וכל שנשלו מן הבית הוה ליה קטט וכל קטט כמחנה על מחנה דמי (פסחים ט:) מלא נעל כרחך דמן הגג נשלוט העורבים דמלאו העורב נפרוס ומרובא קא פריס ולבך קאמר להמירא שבית השמא שפי ורובא הוי להמירא נ"ל:

תרו א ויתן כל אדם אל לבו בערב יום כפור לפייס וכו'. כן כתב הרמ"ץ בפרק יום הכפורים והטעם רמיה לדבריו ולשונו לומר שמל יומר היום לו למחר מפייסנו מלא בערב יום הכפורים יפייסנו ולא יעבור משא"ב בשמר יחות השנה שמף על פי שרמוי לכל מדם לפייס מיכף למי שפשע כנגדו מכל מקום יכול הוא להטיח הענין ליום שמר: **ומ"ש וצריך לילך לו וכו'.** פסוט שם (פז.) נמעשים שמירנו וכן כתוב (משלי ו ג) לך התרפס והכה רעיך מלמת לצריך לילך לו. והמ דג' שלוחים נג' נמי מדם מימרת דרב חסדא שם ומשמע לשם ממימרת דר' יוסי ב"ר חנינא לצריך לפייסנו בכל פעם בתין ריצוי שמר כדכתיב (משלי ג יז) שמת שם נת ושמה שם נת וכ"כ בתרי"ל (הל' ליל יוה"כ פי' ד עמ' שכה) דבשלשה מיני לשויס ילעו שלא שהרי"ף והרא"ש לת הביאו זה בתיטוריהם: **ב ומ"ש והני מילי לחבירו.** כן כתבו הרי"ף והרא"ש לשם וכן כתבו הרמב"ס והסמ"ג בהלכות תשובה (עשין מ נע ע"ג) ובעמר

דרכי משה

תרו (א) כתב הרמב"ם פרק ג' מהלכות שגגות (ה"י) אין יום הכפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרים אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט בהן אין מכפרין בו כיצד היה מבעט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפרין אף על פי שקרבו כמצותן לא נתכפר לו וכן המבעט ביום הכפורים אין יום הכפורים מכפר לו עכ"ל: (ב) **במרדכי דיומא** (ע"ב) (סו"ס תשכג) ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה א"ר יוסי בן דורמסקית סימן זה יהא בידך כל הימים (שאדם) [שאתה] מרחם על הבריות

פרישה

בני מעיו על הגג. והטעם משום שהנין מן הגזל מוכ"י בסמכם מולין פרק גיד הנשה ועיין בדרישה:

תרו (ג) וצריך לילך לו. פירוש מלנו א]:

דרישה

תרה ז"ל הגה"ה נדפסת בדפוס קרימונה במסכת חולין רמי וכו' נלע"ד שהראיה הוא מההיא דפ' גיד הנשה דף צ"ה דאמר רב נחמן מנהרדעי איקלע לגבי רב כהנא לפום נהרא במעלי יומא דכיפורי אתי עורבי שדו כבדי וכוליתא א"ל שקול ואכול האידנא דהיתרא שכיח טפי ואחשב שהמעתיק נתחלף לו בין זה המעשה להההוא דרמי בר (חמא) [חמרי] דפרק כל הבשר דף ק"י ואין ראיה משם דהתם לא החזכר כבדי וכוליא ולא ענין עופות אלא כחלי משום דאמוראי לא אכלי כוחלא כדאיתא התם וכן מצאתי במרדכי דאיתי ההוא דפ' גיד הנשה:

הגהות והערות

ב) **לפנינו** בגמרא הגירסא אתו עורבי שדו כבדי וכולייתא וכו' וכן הפתיק המרדכי שם ומפירוש רש"י שם נראה לדקדק שבני הבתים היו משליכין אותם בבוא העורבים ע"ש והבן. (ר' יעקב בכרך המגיה דפוס קניגסברג):

ג) **תרתי** עובדי נינהו, וההוא דרמי בר תמרי הוא בפרק כל הבשר קי ע"א והתם אפקינהו כולי עלמא לכחלינהו. ולא אידכר התם מהא דהאידנא דהיתרא שכיחא טפי, וההוא דשדו כבדי וכולייתא וכו' דהאידנא דהיתרא שכיחא טפי בפרק גיד הנשה צה ע"ב ובההוא עובדא רב נחמן מנהרדעא איקלע לגבי רב כהנא לפום נהרא. (ר' יעקב בכרך, המגיה דפוס קניגסברג) ועיין גם תשב"ץ קטן סימן קכו, ועיין מה שכתב כאן הדרישה (ההוא נדפס במהדורתינו מהכת"י דרישה): ד) **בגמרא** שלפנינו איתא "לסורא":

תרו א) **וצריך לילך** "לו" כן הוא בדפוסים ישנים ובכתה"י ועל זה כתב הפרישה פירוש אצלו, ובטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח הגירסא בפנים וצריך לילך "אצלו": ב) **במור** הנדפס עם דפו"ר ב"י, ודפוס פייבי די שאקו, ובכתה"י הגירסא "בג'". ובדפוס מנטובה, ובכת"י אחד איתא "בשלישית", ובטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח הגירסא "בג' פעמים", וכן הגיה בחידושי הגהות דפוס ויהרנפורט וז"ל "בג"פ" כ"מ ביומא פז ע"א וכן הוא בטורים ישנים עכ"ל וכ"ה בדפוס שלפנינו:

משום דגרסי ממי דפרין התם מרע שהיה מנקש ממילה מר' מינע י"ג ערבי יום הכפורים ולא מיפיים והיכי עביד הכי והאמר ר' יוסי כ"ר מינע כל המנקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים ומשני רבו שמי ולא כגירסתא רש"י רב שמי מתמיר על עלמו היה ומשמע לגירסתא דמחבירו אסור לפייסו יותר משלש פעמים וכדמשמע מלישנא דקאמר היכי עביד הכי אלא מינו והולך לו וכן כתבו להדיא בחיבוריהם ואם כן אינו למידק מדברי רבינו שמופלג שיטתם וכתב כאן אינו צריך לפייסו עוד דמשמע שאם רצה לפייסו עוד הרשות בידו וצריך לומר לדעת רבינו דמאי דקאמר היכי עביד הכי היינו משום דקס"ד דתלמודא דמחבירו היה ומדינע עביד רב הכי ולהכי פריך דמדינע ודאי אין צריך לבקש מחבירו יותר משלש פעמים ומשני רבו שמי דמדינע עד שיפייס את רבו ואפילו אלף פעמים אבל לפנים משורת הדין אפילו מחבירו יכול הוא לפייסו ואפילו אלף פעמים והכי מסתברא אם אין שם בזיון תורה ור' יוסי דאמר אל יבקש יותר היינו לומר דמן הדין אין לבקש יותר ואינו מדבר בלפנים משורת הדין כן נראה לי דעת רבינו וכן עיקר: ודע דבגמרא פריך ולר' מינע היכי עביד הכי להיות מכורי מלמוד ופריק תלמוד חזק ליה לרב דזקפוהו בדיקלא וכו' משמע דכל היכא שהמוחל אינו עושה כן למזריות אלא לשום טעם כגון שיש לו ריות מה יכול לעשות כן ובהגהות שלמן ערוך (פ"ק) כתוב שיכול אלא יתמהו כשמכוין לטובת המבקש ממילה נראה שהיה מפרש ההוא עובדא דקאמר התם ר' מינע אמר שמע מינה נעי למיעבד רשותא פירוש ויכולו עליו לרבי נסור ולא מיפיים כי היכי דליזיל ולגמר מוריתא כנבל ולא יתבטל מדברי תורה לגמרי אלא לרבי מינע לטובתו של רב ומשמע אבל לטובת המוחל עצמו אינו יכול לעשות כן ומיהו יודע היכן רש"י פירש זה כי רש"י פירש בהיפך וכמבואר ברמשונה: **מצאתי** המבקש ממילה שפשע כנגדו צריך לפרש בשעת המחילה תוחה פשיעה דרשום (פי' שג) וכן עיקר דלמאי דכתבינן לקמן בסימן תר"ז (פ"ת ד"ה וצריך) דצריך לפרש החטא בידוע לפני המקום הוא הדין נמי בידוע לפני מבירו דבהא אין לחלק אין בעבירות שבינו לבין המקום ובין מבירו ובירושלמי דיומא (פ"ח ה"ו) דאמר הדין דחטא על מבריה צריך למימר ליה מרחית עלך ואין קבלה הא מעות ואין לך מייתי מי נפש ומפיים ליה קדמיהון וכו' לאו דוקא דאמר בשאם מרחית עלך אלא צריך לפרש תוחה פשיעה כדפרישית ודע דבספר עין יעקב (ירושלמי פירוש הכותב תות ו) דקדק מלשון הירושלמי הנזכר שהמוחל יש לכחלה מעצמו לבקש ממילה ואי לא קבלו אז יניח עמו מנשים ואחר לבקש ממנו בפייסים דלא כמו שנוהגין מקצת מי אלש בשום מחלה ממנעי שילה לעלוב לקבל פיום העולב:

ג **ומ"ש ואם מת וכו'.** מימרא דרבי יוסי בר מינע ומשמע דאפילו מת אין צריך שורה של עשרה מי אלש וכן מצאתי בשאר מפרשים אלא שמרדכי כתב דכשהולך לפייסו בשלש שורות של שלשה מי אלש ולא מיפיים אימא בשמומע (מהד' טופער וירא תות ל וכ"ה בשפיקתא דפני פל"ם) אמר ר' שמואל יניח עשרה מי אלש ויעשה שורה אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין מבירי והלכתי לרצותו ולא קיבל עליו והקדוש ברוך הוא רואה שהשפיל עלמו ומרמס עליו וכו' וכן כתב בהגהות (שם): **כתב** הסמ"ג בסוף הלכות תשובה (שם) דירושלמי דשמועל (ס"ז) אמר רב יוסף הדא דאימר למחול אלא אם כן מרע לחבירו אבל אם הוציא עליו שם רע אין לו ממילה עולמית ע"כ ונראה דמה שכתב אין לו ממילה עולמית הוי כמו טעם לומר שאין המוחל נקרא מבורי כשאיל זה דאחר שהשם רע יוצא לו ולדורותיו ואף אם אחד מהם מוחל האחר אינו מוחל ואם כן אין לו ממילה עולמית הילכך גם חותיו עליו שם רע אינו נקרא מבורי אם אינו מוחל לו שהרי השם רע פוגע בבניו ובבני דורותיו עד עולם והוי עלתן גדול שאין רצוי לשום אחד מהם למחול על זה אבל מכל מקום כל אחד מהם יעשה שלו לבקש ממילה אפילו הוציא עליו אם רע אחת יחמול לו ומטעם זה אם אחת צריך להניח עשרה מי אלש וכו' דאבל המניח לא נשאנה דין בקשת האחילה אבל אם רע כל עיקר כי אם אבל המחניח נשאנה הדין כדלעיל:

אבל לרבו צריך להרבות עליו רעים עד שיתפייס: ב ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שפשעתי לו. (ג) ועושין כן כדי שיהא לב כל ישראל שלם כל אחד עם חבירו ולא יהא מקום

דרכי משה

יש לך מרחמים ואם אינך מרחם על הבריות אין מרחמים עליך ומה יעשה אמר שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קיבל הקדוש ברוך הוא רואה שהשפיל עצמו ומוחל לו. וכן כתב מהרי"ל (הל' ליל יוה"כ סי' ד עמ' שכה) דלאחר שהלך שלש פעמים ולא נתפייס עושה שורה זו. וכתב עוד המרדכי (שם) הרא דתימא בשאר עבירות אבל המוציא שם רע על חבירו אין לו מחילה עולמית עכ"ל. וכן כתבו הסמ"ג (עשין טז צט ע"ג) והגהות מיימוניות פרק ב' דהלכות תשובה (אות ט) וכן כתב מהרי"ו וויי"ל (סי' קצא וסי' קצב) דאין צריך למחול לו אם הוציא עליו שם רע אבל בשאר דברים לא יהא המוחל אכזרי ועיין בחשן משפט סימן תכ"ב:

פרישה

(ג) ועושין כן כדי וכו'. זה קאי אמה שכתב צריך המיתן ויתן כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפייס וכו' על זה כתב שעושין כן כדי שיהיה לב וכו' ומאי דיוקא שכתב רבינו לפייסו בשלשה בני אדם ג' פעמים וכן מחילה קאי דוקא בערב יום כפור כן מוכח בהרא"ש דף ל"ה ע"ב ועיין בפרק יום הכפורים דף פ"ו ע"ב:

חדושי הגהות

תרו [ם] ולי נראה לפשט שלמדו מדקאמר המבקש ממנו מחבירו אל יבקש יותר משלש פעמים משמע דוקא מחבירו אבל רבו אין לו שיעור אלא עד דמיפיים ומאי אף לפירוש רש"י (מהרל"ח): [ג] ר"ל דהא מדינע כאי למיעבד כדי דמחיתין היא דעבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר על שיפייסנו אלא מריצוי קאי וכו' (מהרל"ח):

שלא להוציא שם רע על המתים ויש סמך לדבר בהגדה דרבי תנחומא פרשת ואתחנן (אות ו) ג]:

ד ונהגו לטבול בערב יום הכפורים ואמר רב עמרם טובל אדם בשעה שביעית וכו' עד סוף הסימן. הכל בפסקי הרא"ש (סי' כד) וגם הכל בו (סי' סח לג.) כתב בשם הר"ם דטבילה של יום הכפורים אינה צריכה ברכה כי אינה רק בשביל טהרה וכן כתב התשב"ץ (תשב"ץ קטן סי' קכג) (ג): וכתבו עוד (כל בו שם) בשמו (תשב"ץ קטן סי' קל) שיכול ללקות ולטבול בערב יום הכפורים מתי שירצה רק שיהיה קודם הלילה: כתב התשב"ץ (תשב"ץ קטן סי' קכב) בערב ראש השנה וערב יום הכפורים וכשהוא בעל ברית אז רגיל לשפוך על ראשו ועל גופו תשעה קבין מים חמין שהם רי"ו ביצים במקום טבילה כי אותה טבילה אינה כי אם בשביל טהרה ולא בשביל חובה: כתוב עוד בתשב"ץ הלכה למעשה על אבל כשחל יום ג' מסתימת הגולל בערב יום הכפורים ונצטוה לרחוץ אבל לא ללבוש לבנים דוקא ביום ג' מותר פחות מכן לא עכ"ל ואיני יודע טעם היתר לרחוץ בתוך שבעה משום מנהג שנהגו לרחוץ בערב יום הכפורים (ד):

לשטן לקטרג עליהם. והכי איתא בפרק (ט"ו) [מ"ו] מפרקי רבי אליעזר רואה סמאל שלא נמצא חטא בישראל ביום הכפורים ואומר רבון העולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת. מה מלאכי השרת יחפי רגל [א] אף ישראל יחפי רגל ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין להם קפיצה אף ישראל אין להם קפיצה ועומדין על רגליהם ביום הכפורים. מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל נקיים מכל חטא. מה מלאכי השרת שלום ביניהם כך ישראל ביום הכפורים. והקדוש ברוך הוא שומע עדותן מן המקטרגים ומכפר עליהם: ד [ב] ונהגו לטבול בערב יום הכפורים. ואמר רב עמרם טובל אדם בשעה שביעית ומתפלל מנחה. ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה [ה] וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ואין דבריו נראים בזה

ד ואמר רב עמרם טובל אדם בשעה שביעית ומתפלל. רצונו לומר דאף על פי דעיקר הטבילה משום יום הכפורים היא באה מכל מקום יקדימנה לתפלת המנחה דמאחר דתיקנו חז"ל להתודות במנחה קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בסעודה אם כן וידוי זה הוא במקום הוידוי שיש לו להתודות ביום הכפורים ועל כן בעינן שהתפלה עם הוידוי יהיו בטהרה ובנקיות כמו ביום הכפורים עצמו: ומ"ש ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה. טעמו דמאחר דאמר ר' יצחק חייב אדם לטהר עצמו ברגל אם כן צריך לברך על הטהרה כעל כל מצות דרבנן ומה שהשיג הרא"ש על זה דר' יצחק היינו לטהר עצמו מכל טומאה אינה השגה דאיכא למימר ודאי כן הוא דלטהר עצמו מכל טומאות קאמר אלא שאף על פי כן בכל טהרה וטהרה שאפשר לו לטהר עצמו חייב לברך עליה כשמטהר עצמו. ולענין הלכה כיון דפלוגתא דרבוותא היא אין לברך מספק והכי נהוג: הב"י העתיק מהתשב"ץ הלכה למעשה על אבל כשחל יום שלישי מסתימת הגולל בערב יום הכפורים ונצטווה לרחוץ אבל לא ללבוש לבנים ודוקא ביום שלישי מותר פחות מכן לא ע"כ וכתב בית יוסף וזה לשונו ואיני יודע טעם היתר לרחוץ בערב יום הכפורים עכ"ל ותימה בעיני דמאי קא קשיא ליה הלא קיימא לן דראש השנה ויום הכפורים כרגלים ואפילו שעה אחת לפני יום הכפורים מבטל ממנו גזירת שבעה ואף על גב דלא אמרינן מקצת יום ככולו לענין שיהא מותר לרחוץ ביום אלא בערב כדאמר רב הונא בריה דר' יהושע בן לוי פרק ואלו מגלחין (מו"ק יט:) הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב הלא פירש ר"י התם (תוס' ד"ה שאסור) דאין פירוש עד הערב עד הלילה אלא פירושו מבערב יום טוב והיינו סמוך לחשכה מבעוד יום דלא כפירוש רש"י וכך המנהג ואי קשיא איפכא קשיא למה פסק דוקא ביום שלישי אי משום דאמר רב הונא שאם חל שלישי וכו' הלא כתוב בהגהות סמ"ק ובשאר מפרשים דהיינו דוקא לרבנן ואבא שאול אבל למאי דקיימא לן דאפילו שעה אחת קודם הרגל מבטל גזירת שבעה כך לנו יום א' או שעה אחת כמו שלישי לרבנן דלדידן אין חילוק בין יום א' לו' ימים ואי תוך שלשה אסור לאחר שלשה נמי אסור ועוד קשיא מאי איריא ערב יום כפור כל ערב יום טוב נמי שרי דהא כל רחיצה דערב יום טוב של מצוה היא ואפשר דס"ל דלענין מעשה אין להתיר אלא סמוך לחשכה ממש וכיון דבערב יום כפור אי אפשר לצמצם התיר לרחוץ בעוד היום גדול ואפילו קודם מנחה וכי היכי דיש גאונים נהגו להקל בערב הרגל

דרכי משה

(ג) וכן נוהגין ומאחר שטעם טבילה זו משום קרי פשיטא שאין צריך לטבול רק פעם אחת וכן כתב מהר"י ווייל בדרשה (סי' קצא) שאותן שטובלין שלש פעמים ואומרים וידוי במים הוי מנהג שטות דלא כמהרי"ל (הל' ערב יוה"כ סי' ד עמ' שטז) שכתב דיש לטבול שלש פעמים וגם משמע במהרי"ל דלא מהני הטלת תשעה קבין מים על ראשו במקום טבילה דיש אומרים טעם טבילה זו לאו משום קרי אלא משום דהוי כגר המתגייר דצריך טבילה. אבל מהר"י ווייל (שם) כתב דמהני. וכן כתב הכל בו (סי' סח לג.) ותשב"ץ (תשב"ץ קטן סי' קכב) בשם הר"ם וכתבתי לעיל סימן תקפ"א (ארוך אות ב ד"ה להתענות): וכתב עוד (שם במהרי"ל) דאם טעמא משום קרי אשה ששימשה תוך שלשה ליום הכפורים צריכה לכבד ביתה ואם לאו לא מהני טבילה שתפלוט שכבת זרע ואם היא סמוך לוסתה לא תכבד ביתה ולא תטבול שלא תשחית זרעה ד]. וכתב עוד מהרי"ל (שם סי' ג) דאף על פי שטבל בערב ראש השנה ויודע שלא ראה קרי אפילו הכי יטבול בערב יום הכפורים משום תשובה כגר המתגייר: (ד) ובמהרי"ל הלכות שמחות (סי' יח) הנפטר בין ראש השנה ליום הכפורים הורה מהר"י סג"ל לאבל לרחוץ ולטבול בערב יום הכפורים דאותו יום מבטל שבעה עכ"ל ואף על גב דעכשיו נהגו שלא לרחוץ כל שלשים טבילת מצוה שרי:

דרישה

תרו [א] אף ישראל יחפי רגל וכו'. אף על פי שאינם יחפים לגמרי שהרי מותר להם להלוך באנפלאות חוץ משל עור אפשר שרצה לומר שהם יחפים ומופשטים מהגשמיות כמלאך שהרי הפשיטו מנעליהם שבאו מהבהמות ע"ש שאינם רוצים להדבק עוד בבהמותן ואסרו דוקא מנעלים לפי שעליהם עומד כל הגוף ועל דרך (שמות ג ה) של נעליך מעל רגליך וכן אין להם קפיצות גם כן רמז להתפשטות הגשמיות שאינם משוטטים אנה ואנה לילך אחר צרכיהם אלא עומדים מוכנים ומזומנים לעשות רצון קונם כמו מלאכים העומדים תמיד על משמרתם: [ב] ונהגו לטבול וכו'. כתב התשב"ץ בערב ראש השנה ובערב יום כפור כשהוא בעל ברית אז רגיל לשפוך על ראשו ועל גופו תשעה קבין מים חמין שהם רי"ו ביצים במקום טבילה כי אותה טבילה אינה כי אם בשביל טהרה ולא בשביל חובה:

הגהות והערות

ג] עיין ביאור הגר"א, וספר נמוקי אורח חיים סימן זה: ד] בדרכי משה הקצר הנדפס כתוב כאן ועיין מ"ש לעיל סימן תקפא, והמעיין בדרכי משה הארוך יראה שאין מקומו כאן אלא קאי על דין טבילה בתשעה קבין ועל זה ציין עיין לעיל סימן תקפא דשם הביא דמהר"ם היה נוהג לשפוך על גופו תשעה קבין והמנהג הוא לטבול: ה] האי דקאמר בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה ולא קודם לכן צריך לומר דרב סעדיה גאון סובר כבעל הלכות גדולות (סימן מא) ור"י (תוספות פסחים ז ע"ב ד"ה על) שכתבו דאגב טבילת גר שאי אפשר לו לברך אלא אחר הטבילה תקנו בכל הטבילות לברך אחריהן, כמו שכתוב ביורה דעה סימן ר (חידושי וביאורי מהר"ן שפירא על הטור):

לרמוז נגוקר אף על פי שמתירין כל השנה כמ"ש בהגהות מיימוניות פרק י' (הל' מגל פוס ה) כך פסק במצ"ן להקל בערב יום הכפורים יותר משאר ערב הרגל ומה שכתב דוקא ביום שלישי נראה דדקדק כך מדלמר רב הונא שאם אל שלישי שלו ולא קאמר נמסם שאם אל ג' מימי מנחות ומלישה דהלכתא אלא ודאי דדוקא ביום שלישי שריין הרמיזה בערב שמוך למנחה אבל פשוט משם לא שריין לרחוץ אלא בשלישי ממש זו היא דעת המצ"ן ומינו עיקר דאין מילוק בין מוך שלשה לאחר שלשה לעולם שרי לרחוץ וכן פסק מהרי"ל הלכה למעשה עיין בהלכות שמחות שלו ועיין עוד לעיל בסימן מקמ"ח (רעד.)

וכיוצא דעה בסימן שע"ט (שכו.):

תרז א וצריך להתודות במנחה וכו'. לשון הרמב"ם בפרק ג' מהלכות תשובה (ה"ז) שאף יחנק בשעודה גדולה שכך היה גורס בגרייתא:

שלא מצינו בתלמוד רמז לטבילה זו ואינה לא יסוד נביאים ולא מנהג נביאים. ולא עדיפא מערבה דאמרינן (סוכה מד:) **חביט חביט ולא בריך משום שאינה אלא מנהג נביאים.** (ג) **ואי משום דרבי יצחק דאמר** (ר"ה טז:) **חייב אדם לטהר עצמו ברגל היינו לטהר עצמו מכל הטומאות ואף מטומאת מת ולהזות עליו שלישי ושביעי. והאידנא אין לנו טהרה. וכיון שאין בעלי קריין טובלין כל השנה אין חובה לטבילה זו ואין לברך. אלא שנהגו העולם לטהר עצמם מקרי ביום הכפורים וסמכו על מדרש של פרקי רבי אליעזר שנקיים כמלאכי השרת ביום הכפורים:**

סימן תרז

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] צריך להתודות במנחה קודם סעודה: והיכן אומרה: [ב—ג] ואם צריך לפרט החטא: וסדר הוידוי בסימן תרכ"א: צריך לעמוד אפילו כשמתודה שליח צבור והוא כבר התודה: [ד] עונות שהתודה עליהם ביום הכפורים שעבר אם חוזר ומתודה עליהם: [ה] אם חותמין בוידוי: אם חוזר שליח צבור הוידוי במנחה: [ו] ללקות מלקות ארבעים אחר תפלת המנחה:

א וצריך להתודות במנחה קודם סעודה המפסקת. כדתניא מצות וידוי יום הכפורים עם חשכה. אבל אמרו חכמים מתודה קודם אכילה שמא תטרף דעתו עליו מחמת הסעודה שלא יוכל...להתודות אחר כך. והיכן אומרה יחיד אומרה

תרז א **וצריך להתודות במנחה קודם סעודה המפסקת כדתניא מצות וידוי יום הכפורים עם חשכה. אבל אמרו חכמים מתודה קודם אכילה וכו'.** לשון גרייתא זו היא מתוספתא בפוף יומא (פ"ל ה"ג). ובגמרא פרק במה דיומא (פז:) תני מימיו [ג] מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשכה דברי רבי מאיר ב] וחכמים אומרים צריך שיתודה קודם שיאכל ויטעם שמא ימרע דבר קלקלה בסעודה ואף על פי ג] שהתודה ערבית מתודה בשחרית וכו': **וכתב** הר"ן (ו. ד"ה פ"ר מצות) מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשכה. לאחר שיתפלל עליו יום הכפורים: שמא ימרע דבר קלקלה. אל שיכרות ויכיוצא בו: צריך שיתודה לאחר שיאכל ויטעם. בפשוטה ערבית כך פירשו הרשבו"ם והרמב"ן הקשה עליהם ופירש דה"ק מצות וידוי של ערב יום הכפורים שצריך להתודות קודם שיתנם ליום בסעודה הוא עם חשכה קמון ליום עצמו כדי שלא יהא שהות לסעוד בין הוידוי והיום אבל משעה שחשיכ שמא מתוך דעתו בסעודה וימנעו שכרותו מן הוידוי ולפיכך הממירו עליו להתודות קודם אכילה ואף על פי שהתודה קודם אכילה חוזר ומתודה בתוכה

נפרק נמרא דיומא (סה) ויום הכפורים עלמו קלמר להיכן לומר הוידוי וגרלה שליך לעיל לכאן ולליל לעור לומרה ביום הכפורים כמוך המפלה ומימיד לומרה לאר מפלמו [ו][לנ] כמב ביום הכפורים [לנלנ] ד] משום דבשלים לעור יש מילוק בין ערב יום הכפורים ליום הכפורים דבערב יום הכפורים אין לומר הוידוי כמוך המפלה ויום הכפורים לומרה כמוך המפלה לכל ימיד יום הכפורים ועדב יום הכפורים שיש בם לעולם אין לומרה לנלנ לאר מפלמו:

ב ועיקר הוידוי הוא אבל אנחנו חטאנו. עם מלי למר דב למר לאה יודע רזי עולם וכו' למר מר ווערא לנ למרן לנלנ דלנ למר לאל לנמנו מעלמו לאל למר לאל לנמנו מעלמו מו לנ לריך: **ובפימן** מרכ"ג (שכה:) כמב דאין ענין הוידוי ולללו: **ובאשכנז** נוהגים לומר **על חטא על סדר אלפא ביתא ומפרטין בו החטאים** וכן כתב רב עמרם וכן כתב הרמב"ם והר' יונה כתב **שצריך לפרט החטא.** פירוש וכן כתב רב עמרם על מעת על סדר לנלפא ביתא וכן כתב הרמב"ם נסידור מפלומיו נסוף ספר מהבה (מפלות כל השנה עוסק הוידוי) וה"ר יונה לף על פי שלא כתב נפירוש סדר זה דעל מעת מכל מקום גם הוא כתב שלריך לפרט החטא: **ומ"ש וכן נראה שאין צריך לפרט החטא שרבי עקיבא אומר שאין צריך לפרט החטא והלכה כדבריו.** נפרק נמרא דיומא (פו:) מיפליגו רבי יהודה בן בבא ורבי עקיבא במילמא ומסמא ולמי לקיימא לן כרבי עקיבא דהא הלכה כרבי עקיבא מתניתין (טירוסין מו:) לנלנ שהרמב"ם נפרק ב' מהלכות תשובה (ה"ג) פסק כרבי יהודה בן בבא וגרלה שלעמו משום דנריימא הכי לימא לריך לפרט החטא שנאמר (שמות לב לנ) לנלנ חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב דנרי רבי יהודה בן בבא רבי עקיבא אומר (מהלים לב ו) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה לנלנ מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדרבי יוחי למר רבי יוחי למר משה לפני הקדוש ברוך הוא כשף וזהב שהרבית לנני ישרחל עד שאמרו די גרס להם שיעשו אלהי זהב וקודם נריימא זו לימא החם אמר רב יהודה רב רמי כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב (משלי כח יג) מכסה פשעיו לא יצליח לא קשיא כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם והא דרבי יהודה בן בבא אזלא לשיטתיה דאמר לעיל (ד:) בעי רבי יוחנן מפורסם מהו שיאמר עליו תפלת הנעלם ואפילו הכי אמר רבי עקיבא אפילו מפורסם נמי לא דהא עין הרע מפורסם הוא ואפילו הכי אמר רבי עקיבא עליהם אשרי נשוי פשע כסוי חטאה ודריש ליעשו להם אלהי זהב לדרשה אחריתא לנלנ ואפילו הכי אמר רבי יהודה בן בבא אבר אבר קוממיות הכי נקטינן: **ואף על** גב דאהכא לומיא דרבי רב שני רב נחמן כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו ופירש הכא יוסף דאל כרבי דרב אלא אפילו מפורסם כעין העגל נמי לא יפרט ולא נהירא דהרי עקיבא אפילו מפורסם כעין העגל נמי לא יפרט ולא נהירא דהרי

אחר תפלתו אחר שגמר התפלה קודם שעקר רגליו. (ג) **ושליח צבור אומרה ביום הכפורים בתוך התפלה:** ב—ג **ועיקר הוידוי הוא אבל אנחנו חטאנו. אלא שנהגו לומר גם שאר דברים כגון מה נאמר לפניך. ואתה יודע רזי עולם. ועל חטא. ועל חטאים. ואלהי עד שלא נוצרתי.** (א) **ובאשכנז נוהגין לומר על חטא על סדר אלפא ביתא ומפרטין בו החטאים. וכן כתב רב עמרם וכן כתב הרמב"ם ז"ל והר' יונה כתב שצריך** (ס"א שא"צ) ה] **לפרט החטא. ובספרד אין נוהגין לאמרו. וכן נראה** [ב] **שאין צריך לפרט החטא שרבי עקיבא אומר שאין צריך לפרט החטא**

והר"י כתב **שצריך לפרט החטא.** נמקנת ספרי רניט כמוך והר"י כתב שמין לריך לפרט החטא והוא הנכון וכ"כ מהר"ם לוריל שנומתא זו עיקר וק"ל: **ומ"ש וכן נראה שאין צריך לפרט החטא** שרבי עקיבא אומר שאין צריך לפרט החטא והלכתא כדבריו. עם (פו:) ולריך לפרט החטא שנאמר אנא חטא העם וגו' דברי רבי יהודה בן בבא רבי עקיבא אומר מנשי פשע וגו' אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדרי יוחי וכו' ומניחת ליה להכא כרבי עקיבא מתניתין אבל הרמב"ם עם ונמ"ג (עשין עז עמ.) פסקו כרבי יהודה בן בבא וגרלה דעמו משום דהתם תניא עבירות שבתורה ביום הכפורים זה לא יתורה עליהן ביום הכפורים אחר וכו' רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שכן שהוא משוכח שנאמר כי פשעי אני אדע ומחטאתי נגדי תמיד שמיהם לריך לפרט החטא ומין הלכה כרבי עקיבא מתניתין ו] ועוד למשנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי ומשום הכי ילתה לי דגם הרי"ף (ה:) והרמ"ם (פי' ח) שהביאו מחלוקת רבי יהודה בן בבא ורבי עקיבא בחטא כך דעתם להלכה כרבי יהודה בן בבא ולא הזלכו לפרש זה דמחטא שהביאו מחלוקת זו למנת קמא ורבי אליעזר בן יעקב מוכח מיניהו לריך לפרט החטא כלפי' והרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו אחרה כדכרכו ז"ל: **ובגמרא** עם כ"ש רמי כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב מכסה פשעיו לא יצליח לא קשיא הא בחטא שאינו מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם כ"ש נאמן אחר כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו ופירש הכא יוסף דאל כרבי עקיבא דלרבי עקיבא אפילו מפורסם כעין העגל נמי לא יפרט ולא נהירא שהרי

דרכי משה

תרז (א) **וכתב** מהרי"ל (הל' תפלת שחרית דיו"כ סי' יג) **ואחר סיום תפלתו יאמר אלהי נצור כמו בשאר ימות השנה:**

פרישה

תרז (ג) **ושליח צבור אומרה ביום הכפורים וכו'.** לוקח מיום הכפורים דממנחה ערב יום הכפורים אינו אומרה נקול כ"ם כדלקמן: **אבל אנחנו חטאנו וכו'.** נלאה לי שי"ל הטעם דלכל מעמו מעמו מעמו נעדנו וכו' והא דאמי התם שאמרו זה הטעם לבד וגם מוסה והולך שאר וידויים ולא מנה מעמו מוכח דמעמו הוא בכלל לכל מעמו מעמו וכן הוא נרוקח (פי' רית עמ' ד"ה ממנחה) ע"ש **וידויים** ולא כית אומרים שי"ל שלו הג' פיטות למוד ואומרים שהטעם הוא שכן דוד המלך עליו השלום כשהודה ואמר מעמי העבר ממנו עוכש מיפה: **וז"ל** מטודרנס (סדר תפלת יום"כ עמ' רפג ד"ה אבל) אבל מעמו מעמו אף על פי שמתקן וידוי זה על סדר אלפ"א ביתא"א אמר מחלה מעמו קודם שאר וידויים כדאמרינן בתמורה ויש העם אל משה ויאמרו מעמו כיון שאמרו מעמו מיד נתרלה להם וכו' ופירוש מלת אבל כמו (מלאכי מג כא) אבל מעמים מעמו כלומר בשאר מעמו שי"ל: **והר"ר יונה** כתב שאי"צ לפרט. כ"ל וכ"ש גרס שלריך ופי' דה"ק דרב עמרם אינו מלריך לומר על מעמ וחכו אינו מקרי פירוט מעמ דכר שכל הקהל אומר כשוה וכיון יוצה לף הזכיר טעם על מעמ אלא שכתב שלריך לפרט החטא ויותר נראה דפי' מעמים הוא ענין אחר ואלי פרטי דעל מעמ אלא כל אחד לנפשו יפרט מעמו במקום שיודע לו על דרך האל"ף פי"ת וחכו שמתחיל וכתב מחלה ומשמכו נוהגין לומר על מעמ על סדר אלפ"א פי"ת ומפרטין בו החטאין משמע דאפי' קאמר ומסיק דרבינו יונה לף הלריך לפרט החטא פירוש אבל מעל מעמ לף איני ויכול להיות דפשוט בעיניו לאחרים: **ובספרד אין נוהגין לומר.** אפילו על מעמ ומכל שכן פירוט מעמים נפירוש דא"י ר"ל ולגירסת ב"י ר"ל דינו יוצה הזכיר פירוט החטא בלבד ועל מעמ לף הזכיר וק"ל:

חדושי הגהות

[ב] ואף על גב דלגירסת הגמרא (וכמו שהביא הב"י) משמע דלרבי עקיבא אינו לשמי לפרט החטא דכתיב פשרי נשוי פשע וכו' וכינו לף כתב אלא שמין לריך לפרט דינו נמשך אחר טעמא דרי"ף והרמ"ם שכתבו גם כן דבי עקיבא קאמר אין לריך ומפשר שלא היו נוהגים כדבי עקיבא מפשרי נשוי פשע וכו' משום דאחי דרב עמרם אם לענין שלא יפרסם מעמיו לבריות ואף אם היו נוהגים אחרו מפשר שהיו מפרטים דאחי קאמר כיון דכתיב מפשרי נשוי פשע וכו' שאינו רשאי לפרסם לבריות אפילו הוא דגם בשפילתו אינו למקום אין לריך לפרט (מהרל"ח):

הגהות והערות

ד] **תיבת** "אלא" ליתא בדפו"ר ב"י ובדפוסים הקדמונים: ה] כן הוא הגירסא בטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח ועיין ב"ח: ו] **נדצ"ל** "מחבירו" כמ"ש מקודם מבואר מדברי שניהם דהיינו רבי יהודה בן בבא ורבי אליעזר בן יעקב:

מצטער בפירוש רש"י דמין לדמות מחלוקת רב ורב נחמן למחלוקת רבי יהודה בן בתא ורבי עקיבא דרב אמר לך מצא דאמרי אפילו לרבי עקיבא דעד כאן לא אמר רבי עקיבא דמין לריך לפרט אפילו במפורסם כעין העגל אלא כשהוא עומד בדידו לפני המקום ברוך הוא לריך למעט כח המטא כל מאי דאפשר ולכך קאמר כדרבי ינאי שמצה לא הזכיר עון העגל אלא כדי למעטו ולומר אמה גרמא וכו' אבל ודאי טוב לו בחטא מפורסם שיודה ברבים ויתביש ולא יכפור בו ובאיזו מפורסם לא יגלה חטאו לבני אדם וכבוד הבא הוא שכל מי שמוצא בפרהסיא או מודיע לרבים חטאו כך וכך מיעוט כבוד שמים הוא אבל בעמדו בתפלה ובתודה אין לפרט אין במפורסם ואין באיזו מפורסם ולרבי יהודה בן בתא הסברא להיפך דאין במפורסם ואין באיזו מפורסם יפרט החטא בדידו כדי שיתמול לו המקום ברוך הוא בדידו עליו כדכתיב (משלי כח יג) ומודה ועוזב ירוחם ורב נחמן נמי הכי קאמר דע"כ לא קאמר רבי יהודה בן בתא לריך לפרט אף בעבירות שבינו למקום כעין העגל אלא דוקא בדידו אבל לגלות לרבים מיעוט כבוד שמים הוא אבל בעבירות שבינו לחבירו יגלה לרבים שיבקשו ממנו שיתמול לו דכי היכי שלריך להתודות עליהם בדידו בתפלתו לפני המקום ברוך הוא הדין בדידו לפני חבירו כשמבקש ממנו מחילה ורבי עקיבא סבירא ליה דמין לפרט אוסף לעבירות שבין אדם לחבירו לרבים יש מילוק בין עבירות שבינו למקום לעבירות שבין אדם לחבירו דעל פי זה יתיישב [ז] מפני מה הביאו הרי"ף והרמ"ך (שם) והרמב"ם (פאותה פ"ג ה"ה) והסמ"ג (שם:) דברי רב נחמן ולא הביאו דברי רב והרמב"ד הרגיש מה שהשגותיו וכמב וכן בעבירות מפורסמות וכו' אלא נראה דטעמם דעל כרחך רבי יהודה בן בתא להלכתא קיימא לן כוותיה לא סבירא ליה כרב דמי הוה סבירא ליה כרב דאמלן אין מפורסם לאיזו מפורסם אם כן ה"ל לרבי יהודה בן בתא להביא ראיה לדבריו ממקרא דמכפה פשעיו לא יגלים כמו שרבי עקיבא הביא ראיה לדבריו ממקרא דאשרי נשוי פשע ומה להמי קרא דמכפה פשעיו ליכא למידמיה כדאמרינן לקרא דאמא חטא וגו' לכדר' ינאי אלא ודאי דסבירא ליה כרב נחמן דמכפה פשעיו מדבר בעבירות שבינו לחבירו אבל שבינו למקום אין לגלות ועל כן הביא מקרא דאמא חטא דאפילו שבינו למקום נמי והיינו בדידו בשעת התפלה: ועוד דלרב נחמן אמאי פלוגתייהו שפיר לכולי עלמא המקרא דמכפה פשעיו מדבר בעבירות שבינו לחבירו ולא פליגי אלא במקרא דאשרי נשוי פשע דמדבר בעבירות שבינו למקום דלרבי יהודה בן בתא דוקא אלא בשעת בדידו אבל בשעת בדידו לריך לפרט כדכתיב ויעזבו להם אלהי זהב ולרבי עקיבא אין מילוק לעולם אין לריך לפרט וכדר' ינאי אבל אליבא דרב לא אמי שפיר פלוגתייהו דהא רב מפרש המקרא דאשרי נשוי פשע בשעת בדידו ורבי עקיבא מוקי לה אפילו בשעת התפלה ובשעת בדידו הילכך כדברי רב נחמן: ויצא לנו מזה דכל הגאונים ספקו כרבי יהודה בן בתא לריך לפרט בשעת התפלה וכן פסק המרדכי (פ' תפכה) [ב] והכי נקטינן ולא כרבינו יוסף שפסקו כרבי עקיבא כמ"ש בשלטן ערוך (פ"ג) ודו"ק. גם מה שכתב הים יוסף דרבי עקיבא מודה היכא דמפרט בלחש והמדרש על זה מיבו נכון לפי ע"ד:

ולהלכתא כדבריו. וצריך להתודות מעומד ואפילו כי שמע ליה משליח צבור והוא התודה

דרכי משה

(ב) והמנהג לפרט החטא על סדר האל"ף בי"ת וכן כתב המרדכי (סי' תשכז) ונראה לי דבהא אפילו רבי עקיבא מודה דשרי אף על גב דאמרינן ליה בקול רם מאחר שכל אדם מתודה בשוה ונוסח תפלה הוא מגיד מקרי שפיר כסוי חטאה דלא ידעינן ביה מי הוא החוטא באמת אלא דסבירא להו לרי"ף ולרא"ש דאפילו הא לא צריך אבל פשיטא דאין איסור בדבר ונהגו שאף שליח צבור אומר על חטא ועל חטאים וכו' דלא כספר הכל בו דכתב דשליח צבור אל יפרט החטאים דאיך יטיל חטא פרטי על הצבור בכלל אלא אומר חטאנו העוינו והרשענו וכו' ולפי מה שכתבתי לעיל דסדר על חטא שאנו אומרים לא מקרי פרוט החטא ממש שהרי כל אדם אומרו בשוה אם כן אף שליח צבור יכול לאמרו: כתב מהרא"י בפסקיו (תרומת הדשן) סימן קי"ח נוסח על חטא יאמר על חטאים שאנחנו חייבין עליהם עולה, ועל חטאים שאנו חייבים עליהם חטאת, ועל חטאים שאנו חייבים עליהם קרבן עולה ויורד, ועל חטאים שאנו חייבים עליהם אשם ודאי ותלוי, וכך הם [מסודר בפרשת] ויקרא ושוב אומר העונשין על המזיד וזה סדרן מכת מרדות, מלקות ארבעים, מיתה בידי שמים, כרת ועריריי, ארבע מיתות בית דין, החמור חמור אחרון עכ"ל:

חדושי הגהות

[ג] לענ"ד דברי הרמב"ם מתוכים ועומדים מכיון דרב נחמן (דהוא בתרתא ותליתא קיי"ל נכ"מ) על כרחך כרבי עקיבא אמר לכתחלה:

הגהות והערות

ז) עיין מאמר מרדכי סק"ב וח"ל ת"ל שיש ט"ס בדבריו במ"ש ועל פי זה יתיישב מפני וכו' וצ"ל ועפ"ז לא יתיישב מפני וכו' והכוונה דלפי מ"ש תחלה במחלוקת רב ור"נ לא שייך כלל בפלוגתא דר' יהודה בן בבא ורבי עקיבא דכל אחד אמר למילתייהו אליבא דתרוייהו לא יתיישב מפני מה הרי"ף והרא"ש וש"פ הביאו דברי רב נחמן ולא דברי רב דלא היה להם להשמיט דברי רב והראב"ד ז"ל כבר הרגיש בקושיא זו דהו"ל להרמב"ם להזכיר דברי רב וכו' עכ"ל:

תכב א ומ"ש מהכאה לו מד כ"ר. כן כתב ר' כהאמה וכבריתא בפרק האומר (קף כ"ב פ"ג) גם פרשב"ם כ"כ לגבי נזקי פרקים שם ונקרי שמאר דכתוב בלשונך ומחט כשב מת מהת כתיב ומחט ומלימד מכאן כתב ומחט ב' ויחמול כמדר. ומלמד ש

כרתבין ג שמנה יומם ס"ם ב מכסה
כרתבין ג שמנה ס"ו ג מיומרו דהכ
שמנה שם ד שם שמנה דהכ נרמז

עטרת זקנים

תרי"ח * אחרי לא תקניטו וגו' הלא
אפשר כיון שיאכלו הלא יבגדו משלהם
שלא כשיר ישיכלו הלא יבגדו משלהם
כשהיר שמח כשמח אפשרי מרמזי לכל
לפרי כיון כיוון לפי כשמח כשהו
כיון יכול לשמח ליום אחר כן שמחה
כתיבים ע"כ : * אחם לא תשחיתו
כי הלא יש לפרוח בכל שמח כמו ראוי
לפרי בשמח אחר שלא יש לו שמחה
ישמח אחר ואין לפרוח בכל שמח כמו ראוי
לפרי בשמח אחר שלא יש לו שמחה
כתיבים ע"כ : * אחם לא תשחיתו
כי הלא יש לפרוח בכל שמח כמו ראוי
לפרי בשמח אחר שלא יש לו שמחה
כתיבים ע"כ : * אחם לא תשחיתו
כי הלא יש לפרוח בכל שמח כמו ראוי
לפרי בשמח אחר שלא יש לו שמחה

חתם סופר

הבשר רשרי כוחלי' חוך רמיניי
השור ראיה מיניה הוא בחולין
דף צ"ח ע"ב אמיא עורבי שדי
כבהמ וכולי"ח וחב"ח נמשך אחר
אותר המשנה והיה סבור דאינהו
בוסיהמ שדו מבהמים ומשום
הכי כתב דאני ליה קבוע וזה
אינו דשורני שקלי ושדו וחולי
פרשי שקלא בסנהדרי כמ"ש
אמביא ואחר זה המשנה נמשך
גם הקו"ח משום הכי כתב לחלק
בחולין דרך אחר ושלכה חזי
כמו שיין אלא אי אתיא עורבי וקיל ופרשי הוכא איקשי בביהור לא שייך קבוע יש לפקפק על זה הכלל מ"ש בחג"ה בירור פי' קיר ס"ם ע"ש ואפנם מה שנראה כי ביישוב קשיות המרדכי הוא ג"כ מה שהקשה בחוס' בחולין דף צ"ח ריש ע"ב מאי פשיטא דא היינו דקאמר ר"ל דלשלמא לא חיישי לזוהא דשקלי נדים ולחה ר"ל דלשלמא לא חיישי שמדים לזוהא דשקלי נדים אלא לחה דשקלי שלי' ויניה לשודב דלמיחי ולחיגן בחמשיליהי זוחם ביון שישראל משליכים הזיתים החשודב נשל מהמשליכים ומבואר זו אי בשמנה ני ס"ב דמכשירין ולא שליכו רבנן אלא החם ר"ל דכ"ע נמי חיישי לחשליך מחמת שתרות וכחאי נותנא משליך והבח מדרים החלקן בדרכא זו ליש נדים שהם משכירין על שלחנו ושרוחב קדשת אחרוני דחולין דהכל בעי' לחשליך ומבואר לפ"ז דלא כמ"ש הגאון חיד"א בברכי יוסף סי' קע"ו אות ב' ע"ש :

באר השבט

וכי קפי לגבי נרבי מאיר למר . כיון מדם : (ב) סיי . וסם לכם לפיהמ יומר דמסם שרי מדרב כנמי : וכי קפי לגבי נרבי מאיר למר . כיון מדם : (ב) סיי . וסם לכם לפיהמ יומר דמסם שרי מדרב כנמי : וכי קפי לגבי נרבי מאיר למר . כיון מדם : (ב) סיי . וסם לכם לפיהמ יומר דמסם שרי מדרב כנמי :

לבושי שרד

ביאור הגר"א

שלמת

חכמת

מחצית

השקל

כ"מ ממשמע הוקמכירו מכל לג כרכו ולא"כ ממשמ"מ שיטיקם כ"ל כמ: (ב)מם לג מיכיק לומנם כמוקם. מיכ יהא מקור לזם וכנמ' מרכי' ולא"ם סיכ מניך כמי כל מן כמומל לג יכיה מכמי דמם כמלמם מרכ יכיה רמם יקיכם כמקומה וסיכ הוכה מן כמיהם כי לין מלכות מנמה כ' מ"כ לג מהיים כי סיכ לילה רב ולנמה מוריינת ככלל ולא מניכ דכר זה שכר רמ"ה כלין ומיכ מניכ ומ"ם ל"ל סיכם דרמ"ה. מפרם כנמ' כ"ם רמה מרכ יכיה לרמם ולמ"ל דרמ"ם מפרם ג"כ כרמ"ם מלא לומר מפנ לזה כי סיכ כמיכ כמכל כמקם כמיכם ס"ל כמ"ל ר' מניכ כמיכ ולא יוכל לומר לא כ"ל כי מפנ לזה כי מפנ לזה כי מפנ לזה

ו בני מיעיהם. וכבד וכליות נכלל, כן הוא בטור [עמוד שנט]. ומשמע בגמרא [מועין קה, ב] דלמאי יכול ליטול. ועיין בב"מ [שם ד"ה ומה] במה שכתב שמא נטלוהו מן הבית הוה ליה קבוע. לפ"ד, לעיין שהוא לפ"ז לרמהו כשנטלו לפ"ה הוה ליה קבוע, עיין ביו"ד סימן ק"י סוף סעיף ג':

תרו בשעת מחילה נריך לפרט החטא שחטא למחילו (ב"מ עמוד ח ד"ה מלמחי). ונראה לי דאם מחילו לו סתם מחילו מחילה זה לא יפרוט אותו: **א** יחזור וילך, אם אין שם נזיון תורה (ב"מ עמוד ח ד"ה ומ"ש וכריך):

ב אינו זקוק לו. ואם רצה לפייסו יותר רשאי כו' (ב"ח). ומכל מקום אם מחלו לו סתם אינו צריך לפרט החטא שחטא לפניו, דהוי כמו שכתב הרשב"ם [ריש הסימן] שכתב ואי צריך לפייסו עוד, דמשמע דאם ירצה לפייסו עוד הרשות בידו. ונהי דלגרסת רש"י דגרס אהא דאמרינן שם [יומא פז, ב] דרב ביקש מחילה מרבי חנינא ור"ע ערב יום הכיפורים ולא אתפייס, ופריך על רב והיכי עביד הכי והאמר רבי יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחברו אל יבקש יותר משלש פעמים. ומשני לפי גרסת רש"י, רב שאני. ופירש רש"י, דרב החמיר על עצמו. ולפי זה אתי שפיר דברי הטור. אבל לשאר הפוסקים דגרסי רבו שאני, דרבי חנינא הוי רבו דרב, ולכן חילק הטור [שם] ושו"ע [סעיף א] בין רבו לחבירו. א"כ אין ראיה דאם ירצה לפייס יותר משלשה פעמים דרשאי

(ג) וסמך ידו כו'. לפ שדבר זה לימת בטור [עמוד שנט] בשם הגאונים, משום הוא מלוד בעיני, דזה נראה כמקדים קדשים ושוחט בחוץ. ומע"פ שהמרגול לא רלו לקרבן, מכל מקום מצינו לימין בשם מע"ט לענין דבר זה לפסח, דלמאי מהרי"ל [הלכות מקוואות בפסח עמוד קכח] לפיל במרגול, וכל שכן כאן שנפיריש עושה עניני קרבן דים משם זה, ע כן ים למנוע דבר זה, ושב ואל תעשה עדיף, כן נראה לענ"ד.

(ד) זורקין בני מיעיהם כו'. בטור [עמוד שנט] כתב ים קלת לפיש מההיא דמולין [לה, ב; קי, ב] א רמי בר תמרי [ב] מיקלע למערבא מעל יומא דכפורי מזג לקא שדו כנדא וכולייא, מזל שקלינהו משום דהמידנא דהימרא שכיח טפי. וכמדכי קוף יומא [שוף רמז שמב] השיב על זה לשון רלים, דשמא עורבים לקחוהו בניא ישראל ולא על הגגות. וכתב מו"ח ז"ל [ב"י עמוד שנט ד"ה ומה] על זה, דלגו לקחוהו מהניא הוה ליה קבוע וכו' קבוע כמלה [על מלבה] [ג] דמי [יומא פד, ב], ולא מהני רוכא דהימרא, אלא ולמי על הגג נטלוהו העורבים ומרוצא קא פריש, ע"כ. ונאמת אין כאן לימור קבוע, דהא אין מומרים כל קבוע כו' אלא אם יש לימור ולמי אם, מה אמין כן כאן לליכא לימור בבירו. ומה שלמה הסרדכי דשמא מהניא לקחוהו, הא לגו דמיה הימ, להא ממרינן דהוה שדי כולייתא, וכל שהוא דרך השלכה ולמי היה קפדי לומר דשל לימור הוא, כלאימא ביו"ד [סימן ו סעיף ד] לענין מלא בהמה בלשפה, מכל מקום כאן היו מחיריס כיון שרוב הוא להיתר. (ה) ומה שכתב על הגג, הוא נראה הטעם דאם יעליכם נרשות הרבים יש לחוש שמא בשמת בהמת נבילה, שכן דרך להשליך שם נבילות, ושמא יזדמן לאחד נבילה וישליך שם ושמא יאכלנו ישראל ולא יעשה כן לכתלה. מה אמין כן בגג אמין דרך להשליך שם נבילות רוב פעמים. כן נראה לי. (ו) והטעם הוא, כי רלוי לרחם על הבריות שירחמו עליו מן השמים:

ערך לחם למהריק"ש

תרו סוף סעיף א **[ואם אינו מתפייס]**. המוסל לא יהיה לחמרי ואם הוליא עליו שם רע יכול הוא שלא למסול, הגהות מיימוני הלכות מלוכה [פ"ב אות ט]:

מחצית השקל

(פ"ק ו) **בני מיעיהם. וכבד וכליות בכלל כן הוא בפור.** דלהאי מנהגא מביא הטור ומרדכי [יומא סוף רמז תשכז] ראיה מדאמרינן בחולין דף קי"ד [ק, א] רמי בר תמרי כו' איקלע לנהרדעא בערב יום הכיפורים (ונמשך אחריו הט"ז [ס"ק ד]). ולענ"ד טעות סופר, דהאי עובדא דרמי בר תמרי היה איסורו מצד כחל, ואמרינן שם דשדו כולי עלמא לכחלייהו. אלא צ"ל רב נחמן מנהרדעא איקלע לגבי רב כהנא לפום נהרא בערב יום הכיפורים (והוא בחולין דף צ"ה ע"ב), אתי עורבי ושדי כבדי וכולייתא, אמר ליה שקול ואכול (ר"ל, ואין לחוש ולאסור משום בשר שנתעלם מן העין דאמר רב שם דאסור דחיישינן שמא עורבים החליפוהו), משום דבערב יום הכיפורים דהיתרא שכיח טפי. ופירש רש"י [ד"ה האידנא] דבערב יום הכיפורים רוב השוחטים הם ישראלים. וכן הוא במרדכי סוף יומא). מוכח דכבד וכליות בכלל, דהא האי עובדא הוי בכבד וכליות: **ומשמע בגמרא דאחר יפוי ליפוי.** ר"ל, אף על גב שכתב רמ"א במקום שהעופות יכולים לטלו, מכל מקום גם אדם יכול לטלו, דהא בעובדא דבגמרא רב נחמן לקחם. והטעם, דהא כתב הב"ח [עמוד שצט ד"ה ומה] בשם תשב"ץ [סימן קכו] דמהאי טעמא זורקים על הגגות כדי לרחם על העופות, ובמדרש [תנחומא בובר, פרשת וירא אות ל] סימן זה יהיה מסור בידך כל הימים שאתה מרחם על חברך יש לך מרחמים. ולאו דוקא חברך, אלא אפילו שאר בריות, ומעשה דרבי בהשוכר את הפועלים [בבא מציעא פה, א] יוכיח, עכ"ל. הרי דכל שכן אם בן אדם לוקחו, דיותר חייב לרחם עליו: ועיין בב"ח במה שכתב כו'. ר"ל, דהב"ח רצה ליישב מה שדחה המרדכי [שם סוף רמז תשכז] ראיה הנ"ל להשליך לגגות, דמנא לן דהעורבים לקחוהו מן הגגות שהשליכו שם, דלמא לא השליכו על הגגות אלא דהעורבים נטלוהו מן הבית. ולזה תירץ הב"ח אם איתא דנטלו מהבית מאי מהני דהיתרא שכיחא טפי, ניהו דרובא דהיתרא מכל מקום איכא מיעוטא דאסורא. ובבית לא מהני רוב, דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. אלא על כרחך שהשליכו על הגגות, דפירש ממקום הקביעות, ואמרינן כל דפריש מרובא פריש: דכיון שהוא **לא** ראהו כו'. דדוקא כשראינו שנטלו, דנולד מיד הספק במקום הקביעות בשעת נטילתו אז עדיין דין קבוע יש לו, אבל כשלא ראינו שנטלו דלא נולד הספק עד אחר הנטילה, דין פריש יש לו, דמה לי פריש ממילא או ע"י עופות, בכל ענין אמרינן דמרובא פריש:

תרו (ריש הסימן) **בשעת מחילה צריך לפרט החטא שחטא לחבירו (ב"ח).**

הב"ח כתב כן בשם דרשת מהר"ש [הלכות ומנהגי מהר"ש סימן שלג]. ואף שהב"ח נתן טעם ור"ל, דלמאי דכתבינן בסימן תר"ז [ב"ח עמוד תד ד"ה ויצא] דצריך לפרט החטא בורידוי לפני המקום, הוא הדין בורידוי לפני חברו, דבהא אין לחלק בין עבירות שבינו למקום לבינו לבין חברו, עכ"ל. והרב ב"י פסק בסימן תר"ז [שם ד"ה ולענין; ש"ך סעיף ט] **דכהאמא שבינו למקום** אין צריך לפרט, סבירא ליה למ"א דסכל מקום בהטא שבינו לבין חברו מודה

ציונים לרמ"א

ו) טור [עמוד שנט-שנט]:
תרי ב) מרדכי דיומא [סוף רמז תשכב] ומהרי"ל [הלכות יום כיפור עמוד שכה]:

עטרת זקנים

תרי א] **ואפילו לא** הקניטו כו'. ואל יאמר היום או מחר אפילנו, אלא בערב יום כיפור יפייסנו ולא יעבור. כה שאין כן בשאר ימות השנה, אעפ"י שראוי לכל אדם לפייס תיכף למי ששבע כנגדו, מכל מקום יכול להפיס ליום אחר, כן משמעות הרא"ש פרק יום הכיפורים [יומא פ"ח סימן כד], [ב"ח רים הסימן]:

ב] **ואם אינו מתפייס כו'.** הצריך לפייסו בכל פעם במין ריצוי אחר, כדכתיב [בראשית ג, יח] אנא שא נא [וגו'] ועתה שא נא, דבשלש בינוי רצוי צריך לרצות [ומהרי"ל הלכות יל יום כפור עמוד שכה], [ב"ח עמוד תמין]. ואם רצה להחמיר על עצמו לפייסו יותר מג' פעמים, הרשות בידו אם אין שם בזיון תורה [משמעות הטור עמוד שנט ב"ח עמוד ת טור לפמן]:

הגהות והערות

[illegible] מכלות ומלוג [illegible] ב"ח, וב"ח בב"ח שם:
[illegible] בבבירא שם מימא רב [illegible] מנהרדעא מיקלע לגבי [illegible] כשבא. ופירש ר"ח הוא [illegible] משום פיפור:
[illegible] תיקן ב"ח בשם [illegible] שאפי' בני אדם [illegible] בני ברים:
[illegible] ב"ח בשם [illegible] [illegible] בשם [illegible] [illegible] [illegible]

יסמך. עיין ט"ז. ועיין אליה רבה אות ב' הר"מ ז"ל פרק ג' מהלכות מעשה הקרבנות הלכה י"ג סמיכה על ראש הקרבן, לא בראר וצדדין, יע"ש. ולפי זה ראוי להניח ידו על הצדדין. ובטור שצד] על הראש, ומשמע השוחט השליח ציבור, יע"ש, וסמיכה בכפים, ועוף אין טעון סמיכה, עיין ר"מ ז"ל שם הלכה ז'. ואף בדמה י"ל מצדדין, כאמור: (ד) וזורקין. עיין ט"ז. פירשתיו בר"א אות ו' דהוא ב' ראיות, א' חולין צ"ה ב' ר"ט ה] כו' חזו עורבים ד' ק"י א' שדו כחלי במעלי יומא דכפורי, היו משליכין בני אנשים במקומם לא היו אוכלים כחל, יע"ש. ובדף צ"ה לענין בשר שנתעלם בן הציץ ואמר מעלי יומא דכפורי מהאי טעמא דהיתרא שכיח טפי, אפילו ראה שיוצאים מבתים אין כאן קבוע וודאי, דלמא לית איסור כלל. עיין יו"ד [סימן] ק"י [סעיף ג] קבוע דין תורה ודרבנן, יע"ש. ודבר אם נאמר דהטור גורס בדף ק"י רמי בר תמרי כו' חזי דשדי בר"א וכוליא וכחלי אינשי, כמו שכתב במ"א אות ו'. ומה שכתב כל שהוא דרך השלכה כו', עיין אליה רבה [ס"ק ג] דכאן עורבים בשלכו, וי"ל כמו שכתב הטור ראיה מרמי בר תמרי, ומשמע דגרס בדף ק"י א' שדו כבדי וכוליא וכחלי, ובני אדם השליכו הוה בשלכו, אלא וודאי בערב יום הכיפורים דרך להשליך לעופות, והיתרא שכיח טפי, משום הכי שקלינהו רמי בר תמרי, ועיין אליה רבה. שנוהגין דוקא להשליך על הגג לא לארץ, דשמא יש אחד מהן שרוצה או נתגבלה בשחיטה, ודרך נבילות להשליך בשוק לאשפה שלכנו שם, והמוצאה יאכלנה בערב יום הכיפורים דהיתרא שכיח שם ובטל ברוב. ומכל מקום לכתחלה לא יעשה כן, דאין מבטלין לכתחלה [יו"ד סימן צט סעיף ה], על דרך דלא אמרה תורה שלח לשעירה [יומא סז, ב] (עיין שו"ת מקום שמואל או"ח סימן פו ד"ה ועל זה), לכן משליכין על הגג, ונבילות אין דרך להשליך שם, כנזכר לעיל, ואתי שפיר הכל. ועיין אליה רבה אות ג' וד', ולפי מה שכתבתי ניחא. ועיין יו"ד סימן א' סעיף ד':

בשר, לעמוד ממנו גם כן לשוב, על דרך [מהלים נה, טו] ימלמד פושעים דרכיך. ומי מלי בחטת שמין מבירו מתניתין, דומיא דין מדם למקום היכא שיש בשר כנוד מין לפרסם, "ולילים" פועל יוצא, על דרך [נרמיה נה, ג] שיש מלילת, למחרים. ובכלף מצנה שם כפירוש רש"י [שם ד"ה עבירות שבין מדם שמחרים יבקשו ממנו שיממול לו. ומיהו הכ"מ והמ"מ מירי בשעת מחילה שיפרוט למחירו בחטת, וזה לומן דומר בין מדם למקום נמי פורט, שם כן קשה לדיין מין נרין, כאמור, והכן זה *. ולי"ה נסיומן מר"ז [מצנעות והכ אות ה] יבואר עור, ועיין בכפר מוספות יום הכיפורים [שם ד"ה אמר שם]. נמצנה [שם פה, ב] "ילנה", ובפוקקים יפיים, ונוסף מתרנה ומספיים בחתנועים עיין סוף הסיומן: א יחזור. עיין מ"ש. ב"ח, מגמרא פ"ו [ע"ש] בחמי יוסף, יע"ש. ועיין מליה רבה [ס"ק ה] בשם ים של שלמה, יחמר חמי מנקט מליחה מה? אלקי ישרחל ומחר כך מפלוני, ים של שלמה ס' דבנה קמא סיומן מ"ט. והנה עבירות שבין מדם למחירו יש (ג') [בו] ב] מרמי, בין מדם למקום גם כן, לא מגוול וכדומה, ומה הקניט בדברים בני המספן מחרנה וכדומה, ל"ע, ד"ל דלא הוי רק בין מדם למחירו, ונפקא מינה לענין לפרסם. ולי"ה בסיומן מר"ז [מצנעות והכ אות ה] יבואר עור ב אינו. עיין מ"ש. ב"ח, מגמרא יומא (פ"ו) פ"ו [ע"ב], ועיין ט"ז [ס"ק] ו'. ומה שכתב הר"ב יחמר מחר כך לפני עבירה, עיין מליה רבה:

באר היטב

בצדקה. והלדקה שנותנים שם הוא פדיון הכפרות, לנוס. ומם כן לשון כפי ערך הכפרות שיש לו, מ"ש [ס"ק ה]. ונרלה לי דמין לומר ממינות שם. רק מה שמיוסד מקדמונים, ממחר דמין לומרים ממנון, מ"ש [שם]. ונרלה ד"ל דהוא הדין בערב רלם השנה: (ו) ובסחר. ום"ז [ס"ק ג] כתב דיש לחבר זה, ונרלה כמקדים קדשים בחוץ, ע"ש: (ז) וזורקין. שדרך שרבולים לילך מנה ומנה ומספרנסין מסגול, גם מוכלים שקנים ורמשים, לכן יש ליזהר מהם, לנוס. וט"ז [ס"ק ד] כתב משום רחמנות, שירחמו עליו מן השמים. ובכך הטור, דלכך וכליות בכלל נמי מעיים הם, [מ"ש ס"ק ו]. ומשמע בגמרא לחמר יכול ליעלם מן הגג ולמכלם, דמין דרך להשליך נבלות בגג, ט"ז [ס"ק ד], עיין שם בחה שכתב הם לפו לחייב היה להם לחמרינן הוי שדי כוליחא וכל שהו דרך השלכה ולחי של מיקור הוא וכו', ע"ש. ונרלה מדבריו דהוה שדי וכו' קלי לנמי בים. ולימת, דבגמרא לימת דהוה שדי עורבא כבדא וכוליחא וכו', ל"ב ממי מחהני לן ליזהת דשדי וכו', לומר דהוה של מיקור, הם ליזהת דהוה שדי קדי להעורבים, וק"ל. ועיין יד מהכון:

תרו (א) יחזור. במין ריעוי לחמר, ב"ח, [מ"ש ס"ק ח]: (ב) אינו. ומם כלה לפיימו יומר רשחי חס מין שם מיון המולה, ב"ח, [מ"ש ס"ק ג]:

הגהות רעק"א

ובני יונה דראוים להקרבה, מכל מקום הא אין ראוים ע"י שחיטה כי אם ע"י מליקה, ואינו נראה כמקדיש קדשים בחוץ:

ביאור הגר"א

[יא] ויש להסמיך בו'. כמו שכתוב ריש פרק ג' דזבחים [לג, א] ופרק ו' דברכות [מב, א]: [יב] וזורקין. עיין פרק ז' דחולין [צה, ב]:

תרו [א] [בפיק א] עבירות בו'. עיין מ"א [ריש הסימן] בשעת מחילה כו', והוא ע"פ מאי דיומא פ"ו ב' אמר רב נחמן כאן כו': [ב] ויל"ך בו'. עיין מ"א [ס"ק א] מה שכתב בשם ב"ח, והוא גמרא שם [יומא סז, א] אנא שא נא כו' [בראשית ג, יח]. ואתי וישר כו' [איוב לג, כח]: [ג] [והגה] מיהו יאמר כו'. [בובר. פרשת וירא אות ל] ואם הלך לרצותו ולא קבל עליו מה יעשה, אמר רבי יוסי בן דורמסקית

לבושי שרד

(ה) פ"ו פק"ד איק"ע למערבא וכו'. שני מעשים כאולין, דף נ"ס, נב נמנן מהכרעת מיקלע לגבי נב בהגיע בערב יום כיפור, אמו עורבא שדו יכולימת, אמר ליה שקול ואכול המידנא דהימנת שכיח טפי. ודף ק"י, נסוגיא שלנו כחלי וכפומבדיתא אמרי, רמי בר תמרי מפומבדיתא מיקלע לסורא בערב יום הכיפורים, אפקינהו כולי עלמא לכולייהו שדינהו, אחל נקטיהו אכולינהו, ע"כ. ומהא ליכא למימר, להם השליכו כולייהו משום דלא אכלי ליה. ועל כרחך להסור כיון שהשליכן, והיה גורס שם הטור רמי בר תמרי כו'. ולפי זה אמיה מה שכתב הטו"ז ולכ שהוא דרך השלכה, דהכי עורבים הם שהשליכו ולא מנשים. ונריך לומר דהטו"ז סבירא ליה דהטור היה גורס בעובדא דרמי בר תמרי מזי דשדי כבדא כו'. ור"ל, שמנשים היו משליכים. וכן כתב פרי מגדים [משבצות זהב אות ד; אשל אברהם אות ו]. ולפי זה אפשיך, דהא בפירוש אומר המרדכי דלמא עורבים לקמוהו בפרס יום הכיפורים, הרי לנרים דשדי עורבים, ול"ע: (ו) שם ומה שכתב על הגג. והו ענין כפי עצמו, ליתן טעם למה כתב הטור להשליך על הגג, ולא לרשות הרבים: (ז) שם והטעם הוא וכו'. שמשליכין כדי לרחם על העופות, שיהיה להם מה יאכלו:

אוצר מפרשים

תרו א (פ"ו פק"ד) רמי בר תמרי. ב"ב, כן הוא בכל ספרי הטור. והוא טעות סופר, דצובבא דרמי בר תמרי הוא בפרק כל הבשר דשדי כחלית, והך דמייתי הכא ראיה מיניה הוא בחולין דף צ"ה ע"ב אתיא עורבי שדי כבדא וכוליא. והב"ח הכשירו. ולא פליגי רבנן אלא התם, דסבירא להו דכולי עלמא נמי רגילים להשליך מחמת (עוונות) [עניות] ז] וכהאי גוונא, מה שאין כן הכא מודים דחלינן ברובא, ומשום הכי לא חיישינן לרוב גוים, שהם משניחין על שלהם. ועיין סברא כזו בתוספות בבא בתרא דף כ"ג ע"ב ד"ה ראי, ע"ש. ומישב קושית התוספות החולין הנ"ל, וממילא מוכח (דהקיל) [דדרך] ח] להשליך בערב יום כיפור. ואמנם לא מובח

ג הוא רבו. מפילו מינו רבו מוכהק רק שמעע ממנו דברי תורה (מעפע לדק חלק ג' סימן מ"ע): ד **אם לא שמכוין.** והוא הדין אם מכוין לעוצמו, כלאימע בגמרא [יומא פז, ב] שרבי מניגא לא רלה לממול לרב משום שרלה בחלום שרב יהיה יושיבה, ומצירע שמע ילחהו, ולכן לא רלה לממול לו כדי שילך רב למקום אחר לבבל [א] ויהיה שם רלם ישיבה (ב"מ שם ד"ה ודע): **ה אין צריך למחול לו.** משום למיכא דשמע בהולאת שם רע ולא שמע בפיוסא, ולא נפק המי גברא מבעלא. ומכל מקום מדא עבוה לממול (יש של שלמה פרק מ' דבבא קמא סימן ס"ג בשם מהרש"ל מבומאת הדשן מ"ב סימן רי"ב): **ו אם מת.** ואם אמר לאחד ממזר, פגם [ב] בכבוד אבומיו גם כן (מהר"י וויל סימן נע). ובים של שלמה שם סימן מ"ו כמב למין נרין, דיכול לומר עליך כוונמי, אלא אם כן קרמו ממזר בן ממזר. וכן משמע בקידושין דף כ"מ [ע"א] בשופפות [ד"ה הקורא] הקורא לאבירו ממזר פופג אם האדבעים משום [א] דאבד לאבירו שבבר על לאו דלא יבא ממזר [בבריה כב, ג] וכו', [ה] וקשה להם אבד לאביו שבבא על מייבי כריבות, אלא על כרחך דלא נאברון אלא לו: **ז על קברו.** ונרין לילך לשם יאף. ואם הוא מון לשלם פרסאות, יאלא שלומו (יש של שלמה שם סימן (כ') [ג]). ואם מירפו לאחר מיאה אין נרין לילך על קברו, אלא מבקש ממנו מחילה [ב] במקום שבייעו (בנסמ הגדולה הגה"ע):

תרו (א) **ואם הוא רבו כו'.** כאב (המ"מ) [הבסף משנה] [משובה ב, ט] דרמב"ם [שם] יליף לאלק בין רבו לאחר מדאאמרינן פרק בארע דיומא [פו, ב] דרב מזיל לפייסא לרבי חנינא מליבר ערב יום כיפורים, ומקשינן היבי עביד הבי והאמר רבי יוסי בר חנינא כל המבקש ממנו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלשה פעמים, ומשני רב שאני. ופירש רש"י [ד"ה רב שאני] רב היה מחמיר על עלמו, אם כן אין לנו הוכחה לאלק בין רבו לאחר. אלא דהרמב"ם פירש דרב שאני היינו דרבי חנינא היה רבו של רב, ולפי זה לא החכר שום דבר מעניו להחמיר על עלמו, דלא כפירוש רש"י. ואם כן קשה מאי טעמא באאמר לא משני הגמרא דמחמיר על עלמו היה כפירוש רש"י, ואם נאמר לאמור לו להחמיר

ב ה ן [ז] **אם** (ו) **מת אשר חמא לו** [ח] **מביא עשרה בני אדם ומעמידם ז על** (ז) **קברו ואומר חמאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שחמאתי לו:** הגה [ח] (ט) **ונהגו לבקש** מחילה בערב יום כיפור:

ג ו [ט] (ז*) **תקנת קדמונינו וחרם** ז **שלא להוציא שם רע על המתים:**

זה יותר מהדין, קשה על הטור ושו"ע שכתבו אין נרין יותר, דמשמע אין מיסור אם עושה יותר. ונראה דהרמב"ם וטור סבירא להו דולמי אין לממות בני שרושה לבקש יותר, וגם רב היה מחמיר, וכפירוש רש"י כן פירשו גם הם, והא דלמדו לאלק בין רבו לאחר, לא מכח רב למדו כן, דבאמת רב לא היה מלמיד של רבי חנינא אף על פי שרבי חנינא היה הרחק ואב בית דין במקום רבינו הקדוש, אלא ללמדו כן מדאמר רבי יוסי בר חנינא המבקש ממנו מחבירו כו', משמע דוקא בחבירו אבל לא ברבו, ואם כן מאאמרת עד שיפייסנו, כן נראה לי זה: **(ב) אם לא שמכוין** לבבקש. מיבי יודע מקור לזה, ובגמרא [שם] פרבינן ורבי חנינא היבי עביד הבי הא מנן המוחל לא יהיה אכזרי, ומשני דמזה באלמא שרב יהיה רלם ישיבה במקומו והיה דואג מן המיתה כי אין מלכות נוגעת בו', על כן לא אפייס כי היכי דליחל רב ולגמור מוריתא בבבל, ולא מצינו דבר זה שזכר רמ"ה כאן. ומו"ם ז"ל [ב"מ עמוד ת ד"ה ודע] פירש, דרמ"ה מפרש הגמרא שרבי חנינא רלה שרב יהיה לרלם ויהיו עליו ברבי בבור ולא יוכל ללמוד, על כן דמה חומו לבבל ללמוד. מבל קשה מנא ליה לרמ"ה לפרש שלא בדברי רש"י. ולעני"ד נראה דרמ"ה מפרש גם כן בראש"י, אלא דלמד ממנו לזה, כי היכי דשם לא אחל רבי חנינא בשביל הטעם שהיה לו, הכי נמי אם הוא אבקש בעומאו של המבקש כי היכי שיהיה נבעע לבו הערל, הרשות בידו: **(ג) הוציא עליו שם רע כו'.** בבמרדכי [יומא פוף רמז תשבב] כאוב הוליא עליו אם רע אין לו בחילה עולמית. משמע פירושו שאין המוחל אבזרי בשאין מוחל, אבל אם רלה לאחול הוי בחילה, [ט] משום הכי אם את חומו שאטא לו אהני לענין זה אף שהוליא עליו שם רע, לאמריען אלו היה קיים היה מוחל לו, ואיבא עשרה בני אדם על קברו, שאא ימחול לו, ב"ח [עמוד ת ד"ה כתב], ביאור הגר"א סימן זה יהא מסור בידך, כל הימים שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים, ואם אינך מרחם על חבירך אין לך מרחמים, ומה יעשה, אמר רבי שמואל [בן נחמן] יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חברי והלכתי לרצותו ולא קיבל עליו, והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו כו'. ועיין מ"א ס"ק ב' ואם כן', והוא לפירוש רש"י שם [יומא פז, ב ד"ה] רב שאני, ואף הרי"ף [שם ו, א] מודה לדינא: [ד] [שו"ב] **ואם הוא רבו כו'.** הרי"ף שם, כפירושו מה שכתוב שם [פז, ב] רב שאני. ועיין מ"א [ס"ק ג], וכמו רבי חנינא לרב שם: [ד*] [הגה] והמוחל כו'. סוף פרק החובל [בבא קמא צב. א] ושם [יומא פז, ב]: [ה] **אם לא** כו'. [יומא] שם, ומפרש מה שכתוב שם כי היכי דליחל ולגמור כו', משום טובתו של רב. דלא כפירוש רש"י שם [ד"ה חלמא חזא]. וכבר תמה ב"ח [עמוד ת ד"ה ודע] עליו, מנא ליה לפרש דלא כרש"י: [ו] **ואם** כו'. ירושלמי סוף פרק החובל [בבא קמא פ"ח] סוף הלכה (י') [ז] אמר רבי (יוסי) [ייסה] הדא דתימר שלא הוציא שם רע, אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית: [ז] [פניף ב] **אם מת** כו'. עיין מ"א ס"ק ו'. ומה שכתוב בשם יש של שלמה, כן עיקר, כמו שכתוב בשם יש של שלמה, כן עיקר, כמו שכתוב [הור"ם סימן תכא סעיף א] עד שיתכוין לבייש. ודברי מ"א תמוהין, שכתב שחשד לאביו כו', רצ"ל לאמו: [ח] [הגה] ונהגו. שם [יומא פז, א-ב] תרי עובדי דרב, ועירובין נ"ד א' ונדרים נ"ה א': [ט] [פניף ג] תקנת כו'. תנחומא [פרשת ואחתן אות ו] אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם כל הכעס הזה למה כו', אמר לו אתה אמרת [במדבר לב, יד] הנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים כו', אמר לפניו ממך למדתי שאמרת [שם יח, ג] מחטות החטאים האלה בנפשותם, אמר לו אני אמרתי בנפשותם, ולא באבותם:

ציונים לרמ"א

ג) מהר"י וויל [סימן קלא-קלב]:
ג) גמרא דיומא [פז, ב]:
ד) מרדכי [שם] וסמ"ג [עשין מז] והגהות מיימוניות פרק ב' מהלכות תשובה [אות ט] ומהר"י וויל [שם]:
ה) מרדכי דיומא [שם]:

עטרת זקנים

ג) והמוחל לא יהיה אכזרי כו' [אם לא שבבוין כן]. וכתב רמ"א בעל הגי"ה [ביומים פ"ח אות ג] שהוא מגמרא דיומא בפרק בתרא. ואין משמעות הגמרא בפרק בתרא דיומא כן, שרב היה מבקש מרבי חנינא, (ואם) [ושם] היה רוח לרבי חנינא, אם כן משמע אף שהוא לטובת המוחל אין צריך למחול, כן משמע בפירוש רש"י [שם ד"ה אלמא מוחל], ע"ש, וכן נראה לי פשוט וברור. ועיין מה שכתב מורי בב"ח [שם ד"ה ודע] פירוש בדרך אחרת מאמר התלמודא, ולא בפירוש רש"י, ע"ש ודוק:

הגהות והערות

ב) עיין מגמר מרדכי פ"ק ג סהגיגים בשעות:
ד) עיין מדושי הגהות מהרש"ם על הטור [אות ג] יט"ו [ס"ק ג]:
ה) עיין בשו"ת מהרש"ל סימן כ"ב [אות ג] בשם מהר"ם מלובלין:
ו) ש"ך בסי' גבורים פרק בתרא דבבא מליעא [ב, ג אות ג]: [נליון מ"א]

באר היטב

(ג) רבו. מפילו מינו רבו מוכהק רק שמעע ממנו דברי תורה, משפע לדק, מ"ג [ס"ק ג]. ובשעת מחילה צריך לפרוש האטא שאבירו, ואם מבירו מתביים בזה לא יפרוש אותו, מ"ג [ריש הסימן]: (ד) **לאובת.** והוא הדין אם מכוין לעוצמו, ב"ם, [מ"ג ס"ק ד]. ועיין ט"ז ס"ק ג', ועיין מה שכתב עליו היד אהרן: (ה) **אין צריך.** פירוש, שאין המוחל אבזרי כשאין מוחל אבל אם רולה לאחול הוי מחילה, משום הכי אם את חומו שאטא לו מהני לענין אף שהוליא עליו שם רע, לאמריען אלו היה קיים היה מוחל לו, [ט"ז ס"ק ג], ויבית עשרה בני אדם על קברו, שאא ימחול לו, ב"ח [עמוד ת ד"ה כתב], ביאור הגר"א סימן זה יהא מסור בידך, כל הימים שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים, ואם אינך מרחם על חבירך אין לך מרחמים, ומה יעשה, אמר רבי שמואל [בן נחמן] יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין חברי והלכתי לרצותו ולא קיבל עליו, והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו כו'. ועיין מ"א ס"ק ב' ואם כן', והוא לפירוש רש"י שם [יומא פז, ב ד"ה] רב שאני, ואף הרי"ף [שם ו, א] מודה לדינא: [ד] [שו"ב] **ואם הוא רבו כו'.** הרי"ף שם, כפירושו מה שכתוב שם [פז, ב] רב שאני. ועיין מ"א [ס"ק ג], וכמו רבי חנינא לרב שם: [ד*] [הגה] והמוחל כו'. סוף פרק החובל [בבא קמא צב. א] ושם [יומא פז, ב]: [ה] **אם לא** כו'. [יומא] שם, ומפרש מה שכתוב שם כי היכי דליחל ולגמור כו', משום טובתו של רב. דלא כפירוש רש"י שם [ד"ה חלמא חזא]. וכבר תמה ב"ח [עמוד ת ד"ה ודע] עליו, מנא ליה לפרש דלא כרש"י: [ו] **ואם** כו'. ירושלמי סוף פרק החובל [בבא קמא פ"ח] סוף הלכה (י') [ז] אמר רבי (יוסי) [ייסה] הדא דתימר שלא הוציא שם רע, אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית: [ז] [פניף ב] **אם מת** כו'. עיין מ"א ס"ק ו'. ומה שכתוב בשם יש של שלמה, כן עיקר, כמו שכתוב [הור"ם סימן תכא סעיף א] עד שיתכוין לבייש. ודברי מ"א תמוהין, שכתב שחשד לאביו כו', רצ"ל לאמו: [ח] [הגה] ונהגו. שם [יומא פז, א-ב] תרי עובדי דרב, ועירובין נ"ד א' ונדרים נ"ה א': [ט] [פניף ג] תקנת כו'. תנחומא [פרשת ואחתן אות ו] אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם כל הכעס הזה למה כו', אמר לו אתה אמרת [במדבר לב, יד] הנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים כו', אמר לפניו ממך למדתי שאמרת [שם יח, ג] מחטות החטאים האלה בנפשותם, אמר לו אני אמרתי בנפשותם, ולא באבותם:

הגהות רעק"א

תרו א) (פניא פ"ק ה) ויהיה שם **ראש ישיבה** (ב"ח). לא מצאתי כן בב"מ, ומהרבא כתב בהיפוך דמשמע מדעמ הג"ה דאם הוא רק לעוצמו המוחל צריך למחול, פ"י"ם. ועיין בספר מופפות יום הכיפורים [פו, ג ד"ה רב] ובפרי מגד [אות ו ד"ה ומ"ם אם לא שמכוין] ולאיה דבה [ס"ק ג]: ב) (שם פ"ק ז) **במקום שבייעו.** וכיס של שלמה בבא קמא פרק מ' סימן נ' פולק, לצריך להחמיר יותר ויותר, וצריך לילך על קברו ויקח עמו עשרה מבשים ויפייס מומו. ואם הוא מון לאאם פרסאות, יאלא שלומו לאם וילך עמו עשרה לבקש ממנו מחילה עבור המקרה, פ"י"ם. והכי משמע מהגהת סו"ע מו"מ סימן מ"כ סעיף ל"ח:

לבושי שרד

תרו (ו) **מת.** אם אמר לאחד ממזר, לא פגם בכבוד אבי, דיכול לומר עליך כוונתי, אלא אם כן אמר ממזר בן ממזר, יש של שלמה בבא קמא סימן מ"ו, [ס"ק ג]. ובשעת מחילה צריך לפרוש האטא שאבירו, ואם מבירו מתביים בזה לא יפרוש אותו, מ"ג [ריש הסימן]: (ד) **לאובת.** והוא הדין אם מכוין לעוצמו, ב"ם, [מ"ג ס"ק ד]. ועיין ט"ז ס"ק ג', ועיין מה שכתב עליו היד אהרן: (ה) **אין צריך.** פירוש, שאין המוחל אבזרי כשאין מוחל אבל אם רולה לאחול הוי מחילה, משום הכי אם את חומו שאטא לו אהני לענין זה אף שהוליא עליו שם רע, לאמריען אלו היה קיים היה מוחל לו, [ט"ז ס"ק ג], ויבית עשרה בני אדם על קברו, שאא ימחול לו, ב"ח [עמוד ת ד"ה כתב], כמו שכתוב בשיף ג': (ו) **מת.** אם אמר לאחד ממזר, לא פגם בכבוד אבי, דיכול לומר עליך כוונתי, אלא אם כן אמר ממזר בן ממזר, יש של שלמה בבא קמא סימן מ"ו, [ס"ק ג]. ובשעת מחילה צריך לפרוש האטא שאבירו, ואם מבירו מתביים בזה לא יפרוש אותו, מ"ג [ריש הסימן]: (ד) **לאובת.** והוא הדין אם מכוין לעוצמו, ב"ם, [מ"ג ס"ק ד]. ועיין ט"ז ס"ק ג', ועיין מה שכתב עליו היד אהרן: (ה) **אין צריך.** פירוש, שאין המוחל אבזרי כשאין מוחל אבל אם רולה לאחול הוי מחילה, משום הכי אם את חומו שאטא לו אהני לענין זה אף שהוליא עליו שם רע, לאמריען אלו היה קיים היה מוחל לו, [ט"ז ס"ק ג], ויבית עשרה בני אדם על קברו, שאא ימחול לו, ב"ח [עמוד ת ד"ה כתב], כמו שכתוב בשיף ג': (ז*) **תקנת קדמונינו וחרם.** כתב מלבושי יום טוב [אות ב] אם הוציא שם רע על מי שמת כבר, צריך כפרה גם כן על החרם הקדמונים, אליהו זוטא [ס"ק ו]:

אוצר מפרשים

תרו א (פניא פ"ק ה) **דחשד לאביו:** ג"ב. פירש רדב"ז חלק ג' סימן תי"ם [סימן תקנ"ב] והיינו כשקורא לו שלא על דרך מריבה וקטטה, דאי לאו הכי לא הוה כמציד אלא כמו שכתוב בשיף ג': (ו) **מת.** אם אמר לאחד ממזר, לא פגם בכבוד אבי, דיכול לומר עליך כוונתי, אלא אם כן אמר ממזר בן ממזר, יש של שלמה בבא קמא סימן מ"ו, [ס"ק ג]. ובשעת מחילה צריך לפרוש האטא שאבירו, ואם מבירו מתביים בזה לא יפרוש אותו, מ"ג [ריש הסימן]: (ד) **לאובת.** והוא הדין אם מכוין לעוצמו, ב"ם, [מ"ג ס"ק ד]. ועיין ט"ז ס"ק ג', ועיין מה שכתב עליו היד אהרן: (ה) **אין צריך.** פירוש, שאין המוחל אבזרי כשאין מוחל אבל אם רולה לאחול הוי מחילה, משום הכי אם את חומו שאטא לו אהני לענין זה אף שהוליא עליו שם רע, לאמריען אלו היה קיים היה מוחל לו, [ט"ז ס"ק ג], ויבית עשרה בני אדם על קברו, שאא ימחול לו, ב"ח [עמוד ת ד"ה כתב], כמו שכתוב בשיף ג': (ז) **מת.** אם אמר לאחד ממזר, לא פגם בכבוד אבי, דיכול לומר עליך כוונתי, אלא אם כן אמר ממזר בן ממזר, יש של שלמה בבא קמא סימן מ"ו, [ס"ק ג]. ובשעת מחילה צריך לפרוש האטא שאבירו, ואם מבירו מתביים בזה לא יפרוש אותו, מ"ג [ריש הסימן]: (ד) **לאובת.** והוא הדין אם מכוין לעוצמו, ב"ם, [מ"ג ס"ק ד]. ועיין ט"ז ס"ק ג', ועיין מה שכתב עליו היד אהרן: (ה) **אין צריך.** פירוש, שאין המוחל אבזרי כשאין מוחל אבל אם רולה לאחול הוי מחילה, משום הכי אם את חומו שאטא לו אהני לענין זה אף שהוליא עליו שם רע, לאמריען אלו היה קיים היה מוחל לו, [ט"ז ס"ק ג], ויבית עשרה בני אדם על קברו, שאא ימחול לו, ב"ח [עמוד ת ד"ה כתב], כמו שכתוב בשיף ג': (ז*) **תקנת קדמונינו וחרם.** כתב מלבושי יום טוב [אות ב] אם הוציא שם רע על מי שמת כבר, צריך כפרה גם כן על החרם הקדמונים, אליהו זוטא [ס"ק ו]:

[שם ד"ה ומ"ש הנ"מ], ואם כן לכאורה הטור והמחבר זיכה שטרא לבי תרי, דכתבו אין זקוק יותר הא רוצה רשאי, וכתבו רבו צריך רשות שיפייס, ולמדו מרב, וא"כ פשטא משמע "והיכי עביד" דהוי אחיד. גם מדלא פירשו כרש"י כו'. ותירץ שפירשו כרש"י ולמדו מהלכות חבירו כו', ועיין אליה רבה [ס"ק ח]. והיכי עביד הכי, לאו אחיזה אלא שאין צריך, ועיין מ"א [ס"ק ב]. עיין בטור [עמוד תא] ולבוש [סעיף ב], פרקי דרבי אליעזר [פרק מו] באריכות. וכמדומה ראיתי בשבט שזה גם כן קטרוג, מאחר שביום הכיפורים שלום ביניהם בשמים מכל, אם כן בחיריים הם, ואין להם תירוץ החומר ויצר הרע אנחם, ולמה כל השנה אינו כן. ועיין פרי חדש [ריש הסימן]. ביומא דכיפורא לית ליה רשותא לאסטוני להפך חובתן, אבל מכל מקום היה עביד כי ממונה על כך, ומביא עונות כל אחד לבד, ומשום הכי אתי שפיר שעיר המשתלח חולקיה, עיין בזוהר [ח"ב רלו, ב]. מה שאין כן בשאר ימות השנה מביא עונות ומהפך בחובתן. עבירות שבין אדם לחבירו אין מכפר יום הכיפורים עד שירצה חבירו, ואף חלק גבוה שבו אין נמחל עד שירצה חבירו, עיין מה שאכתוב אי"ה בסוגה ב'. עיין מהרי"ק [שורש קכט ענף ה] הביאו הפר"ח [אות א ד"ה ובב מהרי"ק] ואליה רבה [ס"ק א]. הבא על הפנויה ברצונה הרי בין אדם למקום, ובאונס או בשעת עילופה הרי גם כן בין אדם לחבירו. באפשר אונס לאו דוקא, הוא הדין היא שוגגת גם כן מיקרי לחבירו, דתחטיאה בשוגג. ואם יש לה אב, יש לומר פגם בכבוד אביה, וכל שכן נערה בתולה קנס ובושת ופגם לאביה. ועיין בהרמב"ן ז"ל על הסדרה באונס ומפתה [שמות כב, טו]: **(ב) אם.** עיין ט"ז. וכל שכן כשיש טעם להמוחל שלא יגיע לו היזק דאין צריך שימחול. וראוי למחול, כי אם אין מוחל, מדה נגד מדה גם עונותיו ח"ו לא מוחלין לו, וגם אף שקצת לטובת המוחל או שם רע, על זה אמרו [יומא פו, ב] כל המעביר על מדותיו כו'. וכפשוטו גם כן, שאם מדתו לנטור איבה וכובש מדתו, מוחלין לו כו': **(ג) הוציא.** עיין ט"ז. ועיין מ"א [ס"ק ה'], ומשום הכי אם מת זה שהוציא עליו שם רע, יבקש מחילה ממנו מספק, דילמא אי הוי חי היה מוחל, ומהני, ומסתמא כך הוא. והנה שם רע שפוסל אותו לבד, אבל אם אמר על אחד פסול משפחה, ממזר וכדומה, ויש לו בנים, נמצא אין לו מחילה עולמית כפשטיה, אם תולדותיו מבדרין בעלמא, גם אותן שיולדו אחר כך, ממזרים איסורן עולם ומי יוכל למחול זה, על כן יזהר מאד מזה מעוות לא יוכל לתקון ח"ו, ועיין מ"א [ס"ק ו']:

מחצית השקל

ירצה לעשות לפנים משורת הדין ולבקש יותר משלש פעמים רשאי, עבה"ד הב"ח. והפרי חדש [אות א ד"ה ומ"ש אינו] חולק על הטור, וסבירא ליה דאינו רשאי יותר משלש פעמים, ע"ש: (ס"ק ג) **הוא כו'. אפילו אינו רבו פובחק.** וקצת ראיה לגרסת הרמב"ם [תשובה ב, ט] הנ"ל [ס"ק ב] דגרס רבו שאני, אע"ג דרבי חנינא לא היה רבו מובהק של רב, ומהאי טעמא בחב פרי חדש [אות א ד"ה ומ"ש ואם] שמיאן רש"י בגרסת רבו שאני, דגרס רב שאני, אלמא דלהגורסים רבו שאני סבירא להו אפילו רבו שאינו מובהק. ודוחק לומר דפליגי בהא רש"י ושאר פוסקים אי רבי חנינא היה רבו מובהק של רב או לא. ולפי זה לדברי הפרי חדש דרש"י לא ניחא ליה בגרסת רבו שאני משום דרבי חנינא לא היה רבו של רב, משמע דסבירא ליה לרש"י דבעינן רבו מובהק: (ס"ק ד) **אם לא כו'. והוא הדין אם מבוין לפובתו כו' (ב"ח).** דבגמרא שם פריך על רבי חנינא דלא אתפייס לרב, והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו, ומשני רבי חנינא חלמא חזי דרב יעשה ראש, ולכן לא אפייס כי היכי דליזיל רב ולגמר אורייתא בבבל. ופירש רש"י [ד"ה חלמא חזא] וז"ל, ורבי חנינא ראש הישיבה היה כו', וכשראה חלום זה על רב דאג למות לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה, אמר אדחייה מהכא ויברח לבבל מפני ושם יהיה ראש, ולא נדחיין למות בשבילו, עכ"ל רש"י. הרי דלפירוש רש"י רבי חנינא עשה לטובת עצמו, ומנא ליה לרמ"א דהיכי דעושה לטובת המבקש דרשאי, כן הקשה הב"ח. ותירץ הב"ח, דרמ"א היה מפרש דלא כפירוש רש"י, דגם כוונת רבי חנינא היה לטובת רב, דאם ישאר שם ויעשה ראש הישיבה יוטל עליו צורכי הצבור ויתבטל מלמודו, לכן טוב לרב שיברח לבבל ויתמיד בלמודו, ע"ש. אך אין זה דרך רמ"א לפרש מדעת עצמו דלא כפירוש רש"י, וכאשר סיים הב"ח בעצמו, ע"ש. והט"ז [ס"ק ב] כתב דגם רמ"א מפרש כפירוש רש"י, אלא כתב מסברת עצמו דאם עושה לטובת המבקש דרשאי, כי היכי דרשאי אם עושה לטובת עצמו, כיון דאינו עושה משום אכזריות. וגם זה לענ"ד דחוק, דא"כ היכי שביק רמ"א דין המוכר להדיא בגמרא לפירוש רש"י ולא הביאו, ודין חדש שהוציא מסברא מעתיק ומביא. לכן נראה לענ"ד דסבירא ליה לרמ"א דגם לפירוש רש"י בין עושה לטובת עצמו ובין לטובת המבקש רשאי, והוא, דסבירא ליה דדוקא היכי דודאי הוא לטובתו הוא דרשאי, אבל לא משום ספק, דאין ספק טובה מוציא מידי ודאי מימרא דרבא כל המעביר על מדותיו כו'. ולפי זה הוי קשיא ליה לפירוש רש"י דעשה לטובת עצמו בשביל חלומו שלא יהיה רבי חנינא נדחה, האמרינן בברכות פרק הרואה [נה, ב] לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד כ"ב שנה, מגא לן מיוסף כו', הרי דאפשר שיתאחר קיום החלום כ"ב שנה, ומשמע דהוא הדין יותר, אלא דכ"ב שנים מצינו להדיא גבי יוסף, ושם הוי סגי בזה כדי שישתלם יעקב עתשו על שביטל כיבוד אב ואם כ"ב שנה, אם כן עכ"פ על ידי שום סיבה אפשר להתאחר קיום חלום טוב, אם כן אף על גב דראה רבי חנינא בחלומו שרב יהיה לראש, מכל מקום אפשר שרבי חנינא לא יודחה מפניו ורבי חנינא יהיה ראש מספר שנים שקצבו לו, ורב יאריך ימים יותר ואחר מות רבי חנינא יהיה רב לראש. אלא דלפי זה הוא טובת רב במה שלא נתפייס רבי חנינא, דאי רב היה נשאר פה היה מתאחר גדולתו של רב עד אחר מות רבי חנינא, וכשיודחה לבבל יעשה מיד ראש, א"כ שפיר עביד דלא נתפייס ואין בזה ספק, דעכ"פ ממה נפשך הוא טובת אחד, או טובת רבי חנינא או טובת רב, דאי יעשה רב מיד ראש ויודחה רבי חנינא הרי היא טובת רבי חנינא, ואם לא יודחה רבי חנינא הרי היא טובת רב שלא יתאחר גדולתו של רב כנזכר לעיל, ולפי זה מוכח שפיר דבין לטובת עצמו או לטובת המבקש רשאי [שלא*] למחול, ורש"י חדא נקט. וגם ברש"י משמע קצת מסוף דבריו שכיון לזה, שסיים ויברח לבבל ושם יהיה ראש ולא נדחיין. דלכאורה מה שכתב ושם יהיה לראש הוא מיותר, ולהנ"ל אתי שפיר, דהשתא על ידי הבריחה לא יגיע רעה לא לרבי חנינא ולא לרב, דלרב לא יתאחר נשיאותו, דשם יהיה לראש, ולרבי חנינא דלא נדחיין: (ס"ק ה) **אין צריך כו'. ופכל מקום מדת ענוה למחול (ים של שלמה).** וז"ל בסימן ס"ג, ומכל מקום נראה דמדת ענוה וחסידות שיכול לכוף יצרו ולמחול במחילה גמורה, אף שהדבר קשה, עכ"ל: (ס"ק ו) **אם מת כו'.** דיכול לומר שליך כוונתי. וסיים שם וז"ל, דיכול לומר דלאו אדעתאי. ועוד, דלמא נתכוין לאמו שזנתה, ואם יתבע עלבון אמו יאמר שנתכוין לאביו, חיל הכי קמדחי ליה כו', עכ"ל. אך הראשון עיקר, וכן נראה מדברי מ"א, דלטעם שני אפילו קראו ממזר בן ממזר יכול לומר כן: **אלא אם כן קראו ממזר בן ממזר.** ודוקא בממזר בן ממזר צריך לסבול עונש גם בשביל האב, אבל הקורא לחבירו רשע בן רשע או גנב בן גנב אין צריך לסבול עונש בשביל האב, דהא אם היה אמת שהבן רשע או גנב מותר לקרותו רשע בן רשע או גנב בן גנב, וכדלילף הש"ס בסנהדרין פרק ארבע מיתות [נב, א]. כן פסק בחו"מ סימן ת"כ [סעיף לח בהגה]. ועיין שם עוד יתר דינים בזה: (ס"ק ז) **על קברו כו'.** ישלח שלוחו כו'. וכתב סמ"ע סימן ת"כ [ס"ק נג] וז"ל, ושלוחו יקח שנים מהעיר שנקבר שם וילך על קברו ויבקש מחילה בשם המחרף, עכ"ל. אבל הים של שלמה כתב שם וז"ל, ואם רחוק יותר משלש פרסאות די לו בזה ששולח שליח על אותו קבר ושם יקבץ השליח מנין ויאמר כו', עכ"ל, משמע דבעי עשרה. וכתב עוד הים של שלמה [שם], דאסור לבן למחול על כבוד אבותיו, ואין כח לבן למחול כבוד אבותיו:

ויאמר כפמיסם, יע"ש: **ג הוא רבו.** עיין ע"ש. עיין פרי מגדים [אות ו ד"ה ומ"ש ומסן], ועיין ט"ז אות ג'. ועיין ב"ח [עמוד ם ד"ה כתב], ועיין פקפק מהרש"ל ז"ל [בתושם הסמן מ"ב, סימן] רי"ב. וכ"מ בטעמם להפגם יזיק לנזוחיו, משום הכי אין לו ממילה עולמים, ומכל מקום יכקש מחכירו שיממול לם שלו, יע"ש: **ד אם.** עיין מ"ש. אין כעם ממא ידי יס של שלמה. ולכאורה י"ל כי יש פלוגמא [בתושם שם, ב] עכו"ס ועבד על בת ישראל, יש מומרים כוולד ממזר, והלכה [שה"ש סימן ד סעיף ג, ויש] אין ממזר מלא ממייחי כריתות. ומכל מקום י"ל הקורא נחכוין לומר עכו"ס ועבד נמו על שמו בשוגם, ולא פגם כלל בכבוד אביו ואמו: **ז על קברו.** עיין מ"ש. ועיין פרי מגדים [שם ב], יומא פ"ו ב', עשרה בני אדם הולין ואומר מעשה לפלוני ישראל נריך עשרה (כעין ברכת המזון בעשרה), ויש מומרים בנגד שלש שוחות בני אדם שלשה שלשה, ואין נכון, לפין נריך שלש שוחות מחולקים, אלא שלשה בני אדם שהלכו בראשונה יכול ליקח בשפה שניה ושלישית, יע"ש. ולמה שכתב מליה רבה [ס"ק ב'] ב' בשם יש של שלמה שם, ועיין בים של שלמה [פרק קמא פרק ח'] שיתן מ"ט דמיים הני גם כן יאמר מי שנקבע ממילה מה' שלקי ישראל ומפלוני, שם כן אמאי לי נשלשה בני אדם. ועל כן אפשר י"ל משום הכי נריך כאן עשרה שיתפסק פלוגמא אי הוי מי לא הוי מתפיים ונריך עשרה שיאמר בפניהם, כמו שכתב הר"ב בהגה"ה סעיף ב', שם כן נמא יבקש שלש פעמים ממילה, ול"ע *:

כתבו אין זקוק יותר הא רוצה רשאי, וכתבו רבו צריך [ש"ך חו"מ סי' ל"ג], ולמדו מרב, וא"כ פשטא משמע "והיכי עביד" דהוי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] גם מהלא פירשו כרש"י כו'. ותירץ שפירשו כרש"י ולמדו [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] חבירו כו', ועיין אליה רבה [ס"ק ח]. והיכי עביד הכי, לאו [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] אלא שאין צריך, ועיין מ"א [ס"ק ב]. עיין בטור [עמוד תא] [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] [בדיני ב], פרקי דרבי אליעזר [פרק מו] באריכות. וכמדומה ראיתי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שהה גם כן קטרוג, מאחר שביום הכיפורים שלום ביניהם [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] בכלל, אם כן בחיריים הם, ואין להם תירוץ החומר ויצר הרע [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] למה כל השנה אינו כן. ועיין פרי חדש [ריש הסימן], ביומא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] בראשונה לית ליה רשותא לאסטוני להפך חובתן, אבל מכל מקום [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] עביד כי ממונה על כך, ומביא עונות כל אחד לבד, ומשום [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] הכי אמרי שפיר שעיר המשתלח חולקיה, עיין בזוהר [ח"ב רלו, ב], מה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] כן בשאר ימות השנה מביא עונות ומהפך בחובתן. עבירות [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] אדם לחבירו אין מכפר יום הכיפורים עד שירצה חבירו, ואף [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] גבוה שבו אין נמחל עד שירצה חבירו, עיין מה שאכתוב א"ה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ב'. עיין מהרי"ק [שורש קכט ענף ה] הביאו הפר"ח [אות א ד"ה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ואליה רבה [ס"ק א], הבא על הפנויה ברצונה הוי בין [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] לכתוב, ובאונס או בשעת עילופה הוי גם כן בין אדם לחבירו. [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] אנס לאו דוקא, הוא הדין היא שוגגת גם כן מיקרי לחבירו, [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] בשוגג. ואם יש לה אב, יש לומר פגם בכבוד אביה, וכל [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] בתולה קנס ובושת ופגם לאביה. ועיין בהרמב"ן ז"ל על [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] באונס ומפתה [שמות כב, טו]: **(ב) אם.** עיין ט"ז. וכל שכן [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] עם להמוחל שלא יגיע לו היזק דאין צריך שימחול. וראוי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג], כי אם אין מוחל, מדה נגד מדה גם עונותיו ח"ו לא מוחלין לו, וגם אף שקצת לטובת המוחל או שם רע, על זה אמרו [יומא פז, ב] כל המעביר על מדותיו כו'. וכפשוטו גם כן, שאם מדתו לנטור איבה וכובש מדתו, מוחלין לו כו': **(ג) הוציא.** עיין ט"ז. ועיין מ"א [ס"ק ה'], ומשום הכי אם מת זה שהוציא עליו שם רע, יבקש מחילה ממנו מספק, דילמא אי הוי חי היה מוחל, ומהני, ומסתמא כך הוא. [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שם רע שפוסל אותו לבד, אבל אם אמר על אחד פסול משפחה, ממזר וכדומה, ויש לו בנים, נמצא אין לו מחילה עולמית כפשטיה, [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] תולדותיו מבדרין בעלמא, גם אותן שיולדו אחר כך, ממזרים איסורן עולם ומי יוכל למחול זה, על כן יזהר מאד מזה מעוות לא יוכל לתקון ח"ו, ועיין מ"א [ס"ק ו']:

מחצית השקל

[ש"ך חו"מ סי' ל"ג] לעשות לפנים משורת הדין ולבקש יותר משלש פעמים רשאי, [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] הב"ח. והפרי חדש [אות א ד"ה ומ"ש אינו] חולק על הטור, וסבירא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ליה רשאי יותר משלש פעמים, ע"ש: (פ"ק ג) **הוא כו'. אפילו אינו** [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] **ב'.** וקצת ראיה לגרסת הרמב"ם [בתשובה ב, ט] הנ"ל [פ"ק ב] דגרס [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שאני, אע"ג דרבי חנינא לא היה רבו מובהק של רב, ומהאי טעמא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] בפרי חדש [אות א ד"ה ומ"ש ואם] שמיאן רש"י בגרסת רבו שאני, [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] רב שאני, אלמא דלהגורסים רבו שאני סבירא להו אפילו רבו [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] מובהק. ודוחק לומר דפליגי בהא רש"י ושאר פוסקים אי רבי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] חנינא היה רבו מובהק של רב או לא. ולפי זה לדברי הפרי חדש [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] רש"י לא ניחא ליה בגרסת רבו שאני משום דרבי חנינא לא היה רבו [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] רב, משמע דסבירא ליה לרש"י דבעינן רבו מובהק: (פ"ק ד) **אם לא** [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] **יהא הדין אם מכוין לשובתו כו'** (ב"ח). דבגמרא שם פריך על רבי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] יוחנא דלא אתפייס לרב, והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירים [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] לו על כל פשעיו, ומשני רבי חנינא חלמא חזי דרב יעשה ראש, ולכן [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] לא אפייס כי היכי דליזיל רב ולגמר אורייתא בבבל. ופירש רש"י [ד"ה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] הוא] ז"ל, ורבי חנינא ראש הישיבה היה כו', וכשראה חלום זה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] כי רב דאג למות לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה, אמר אדחייה מהכא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] דיבוה לבבל מפני ושם יהיה ראש, ולא נדחיין למות בשבילו, עכ"ל [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] כו'. הרי דלפירוש רש"י רבי חנינא עשה לטובת עצמו, ומנא ליה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] דהיכי דעושה לטובת המבקש דרשאי, כן הקשה הב"ח. ותירץ [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] הרמ"א היה מפרש דלא כפירוש רש"י, דגם כוונת רבי חנינא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] היה לטובת רב, דאם ישאר שם ויעשה ראש הישיבה יוטל עליו צורכי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] הצבור ויתבטל מלמודו, לכן טוב לרב שיברח לבבל ויתמיד בלמודו, [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ע"ש. אך אין זה דרך רמ"א לפרש מדעת עצמו דלא כפירוש רש"י, [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] דאשר סיים הב"ח בעצמו, ע"ש. והט"ז [ס"ק ב] כתב דגם רמ"א מפרש [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] כפירוש רש"י, אלא כתב מסברת עצמו דאם עושה לטובת המבקש [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] דרשאי, כי היכי דרשאי אם עושה לטובת עצמו, כיון דאינו עושה משום [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] אכזריות. וגם זה לענ"ד דחוק, דא"כ היכי שביק רמ"א דין המוכר [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] דהיא בגמרא לפירוש רש"י ולא הביאו, ודין חדש שהוציא מסברא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] בעתיק ומביא. לכן נראה לענ"ד דסבירא ליה לרמ"א דגם לפירוש רש"י [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] בי עושה לטובת עצמו ובין לטובת המבקש רשאי, והוא, דסבירא ליה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] דיקא היכי דודאי הוא לטובתו הוא דרשאי, אבל לא משום ספק, דאין [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] בספק טובה מוציא מידי ודאי מימרא דרבא כל המעביר על מדותיו כו'. [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ולפי זה הוי קשיא ליה לפירוש רש"י דעשה לטובת עצמו בשביל חלומו [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] אלא יהיה רבי חנינא נדחה, האמרינן בברכות פרק הרואה [נה, ב] לעולם [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] יצפה אדם לחלום טוב עד כ"ב שנה, מנא לן מיוסף כו', הרי דאפשר [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שיתאחר קיום החלום כ"ב שנה, ומשמע דהוא הדין יותר, אלא דכ"ב [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שנים מצינו להדיא גבי יוסף, ושם הוי סגי בזה כדי שישתלם יעקב [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] עמהם עונשו על שביטל כיבוד אב ואם כ"ב שנה, אם כן עכ"פ על ידי שום [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] סיבה אפשר להתאחר קיום חלום טוב, אם כן אף על גב דראה רבי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] חנינא בחלומו שרב יהיה לראש, מכל מקום אפשר שרבי חנינא לא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] יודחה מפניו ורבי חנינא יהיה ראש מספר שנים שקצבו לו, ורב יאריך [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ימים יותר ואחר מות רבי חנינא יהיה רב לראש. אלא דלפי זה הוא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] טובת רב במה שלא נתפייס רבי חנינא, דאי רב היה נשאר פה היה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] מתאחר גדולתו של רב עד אחר מות רבי חנינא, וכשיודחה לבבל יעשה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] מיד ראש, א"כ שפיר עביד דלא נתפייס ואין בזה ספק, דעכ"פ ממה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] נפשך הוא טובת אחד, או טובת רבי חנינא או טובת רב, דאי יעשה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] רב מיד ראש ויודחה רבי חנינא הרי היא טובת רבי חנינא, ואם לא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] יודחה רבי חנינא הרי היא טובת רב שלא יתאחר גדולתו של רב כנזכר [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] לעיל, ולפי זה מוכח שפיר דבין לטובת עצמו או לטובת המבקש רשאי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] [שלא*] למחול, ורש"י חדא נקט. וגם ברש"י משמע קצת מסוף דבריו [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שכיון לזה, שסיים ויברח לבבל ושם יהיה ראש ולא נדחיין. דלכאורה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] מה שכתב ושם יהיה לראש הוא מיותר, ולהנ"ל אתי שפיר, דהשתא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] על ידי הבריחה לא יגיע רעה לא לרבי חנינא ולא לרב, דלרב לא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] יתאחר נשיאותו, דשם יהיה לראש, ולרבי חנינא דלא נדחיין: (פ"ק ה) **אין** [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] **צריך כו'. ומכל מקום מדת עגונה למחול? (ים של שלמה).** וז"ל בסימן [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ס"ג, ומכל מקום נראה דמדת עגונה וחסידות שיכול לכוף יצרו ולמחול [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] במחילה גמורה, אף שהדבר קשה, עכ"ל: (פ"ק ו) **אם מת כו'.** דיכול? [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] **לומר עליך כוונתי.** וסיים שם וז"ל, דיכול לומר דלאו אדעתאי. ועוד, [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] דלמא נתכוין לאמו שזנתה, ואם יחבב עלבון אמו יאמר שנתכוין לאביו, [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] וזיל הכי קמדחי ליה כו', עכ"ל. אך הראשון עיקר, וכן נראה מדברי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] מ"א, דלטעם שני אפילו קראו ממזר בן ממזר יכול לומר כן: **אלא אם** [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] **כן קראו ממזר בן ממזר.** ודוקא בממזר בן ממזר צריך לסבול עונש גם [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] בשביל האב, אבל הקורא לחבירו רשע בן רשע או גנב בן גנב אין [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] צריך לסבול עונש בשביל האב, דהא אם היה אמת שהבן רשע או גנב [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] מותר לקרותו רשע בן רשע או גנב בן גנב, וכדלילף הש"ס בסנהדרין [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] פרק ארבע מיתות [נב, א], כן פסק בחו"מ סימן ת"כ [סעיף לח בהגה]. ועיין [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שם עוד יתר דינים בזה: (פ"ק ז) **על קברו כו'.** ישלח שלוחו כו'. וכתב [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] סמ"ע סימן ת"כ [ס"ק נג] ז"ל, ושלוחו יקח שנים מהעיר שנקבר שם [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] וילך על קברו ויבקש מחילה בשם המחרף, עכ"ל. אבל הים של שלמה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] כתב שם וז"ל, ואם רחוק יותר משלש פרסאות די לו בזה ששולח [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שליח על אותו קבר ושם יקבץ השליח מנין ויאמר כו', עכ"ל, משמע [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] דבעי עשרה. וכתב עוד הים של שלמה [שם], דאסור לבן למחול על [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] כבוד אבותיו, ואין כח לבן למחול כבוד אבותיו:

(פ"ק ח) **ד' אם.** עיין [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] מ"ל. עיין ט"ז [ס"ק ג] מה. ועיין כ"ח [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שמפרש דעם הרב בעמן [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] וסמ"ל מפרש הוא מדין, ומפאר כל שכן הוא. ועיין אליה רבה [ס"ק ד] [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] המדין, והקשה גם כן מכמוהו ק"נ [ע"ש], יע"ש: **ה אין צריך למחול.** [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] עיין מ"ל. ועיין ט"ז [ס"ק ג]. ועיין כ"ח [עמוד ס ד"ה כמבן], ועיין פקקי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] מהרש"ל [מרומת הדשן ס"ע, סימן כ"ב]. וכ"ש הטעם להפגם יזיק [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] לזולתו, משום הכי אין לו ממילה עולמית, ומכל מקום יבקש ממביריו [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שימחול מה שלו, יע"ש: **ו אם.** עיין מ"ל. אין כעס ממש ידי יס על [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שלמה. ולכאורה י"ל כי יש פלוגתא [ירמות מה, ב] עכו"ס ועבד על נכ [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ישראל, יש מוסרים הולד ממזר, והלכה [פ"ע סימן ד סעיף יג ויט] אין ממזר [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] אלא מחייבי כריתות. ומכל מקום י"ל הקולא נאמרין לומר עכו"ס ועבד נאמו [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] על אמו נאומם, ולא פגם כלל בכבוד אביו ואמו: **ז על קברו.** עיין מ"ל. [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ועיין פרי מגדים [פוף כן], יומא פ"ו ע', עשרה בני מגדים הוא [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] לגלגי ישראל לגיך עשרה (כעין נרכת המזון בעשרה), ויש מוסרים כנגד [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שלש שורות בני מגדים שלשה שלשה, ואין נגיך שלש שורות מתושבים, [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] אלא שלשה בני מגדים שהלכו בהשתוה יכול ליקח בפעם אחת ושלשים, יע"ש. [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ולמה שכתב אליה רבה [ס"ק] ע' בשם ים של שלמה בנגע קמע פרק ח' [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] סימן ט"ו דמפיים המי גם כן יאמר מי של שלמה בנגע קמע פרק ח' [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ומפלוני, שם כן מאחי די בשלשה בני מגדים. ועל כן מפאר י"ל משום הכי [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] נגיך כאן עשרה מפקק דילמא מי הוי מי לא מפיים ונגיך עשרה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] שימחר בפיהם, כמו שכתב הר"ב בהגה"ט פעיף ע', שם כן בעם יבקש שלש [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] פעמים ממילה, ול"ע *:

שהרב בית אפרים הלך [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] אהע"ז [שם] סימן ג' כד שכתבתי בזה:

חכמת שלמה

תרו (הגה פעיף א) והבזוזה לא יהיה אכזרי בלבחיה אם לא שכבזין לבובת הפבקש מחילה כו'. ע"כ. כן למדו הפוסקים ממעשה לרב וכרי מביאן (יומא פ, ב). לכאורה קשה מה רלוה הוי מעשה, הרי במעשה נפקא ל' לחמור (מעשה ן) ממרו מזכרי בגמלאן וכו' ופקידון עקילם עקרב, ופירש שם הרמב"ם בפירוש המשניות (ר"ה ופוק). שלא מחמר שמפיים פומם, שהם מיום מקבלים פיום. וכן פירשו הר"ע בפרטורא (ר"ה [ש"ך חו"מ סי' ל"ג] ופוקפות יום בוא [ר"ה ערך]). ולקמה, למו מלמידי מכמיים מיום בכלל ירמיה, וכלן [מיומא] נגיך לממול, היינך פלקא דעתך דשם גם כן יעשו כן. וכפרטא דהרמב"ם [שם] למד כן מגלגיעא הנעיה [ראה מהדורין קו, ב], וכי פלקא דעתך דלמיפא יעשה שלא כדין לממול, וכבול כרתך מוכח דמלמיד מכם שלמי למיך נגיך לממול, שם כן מה רלוה (מרכ) [מרכי מביעא] שהיה מלמיד מכם. אך נראה דודאי גם מלמיד מכם נגיך לממול, דהרי מ"ל [נגע קמע נב, ב] למדו כן מפלגיעא, רק המילוק יהיה כן, דודאי המקטיע מלמיד מכם כמילי דעלמא שבינו לבין מבירו, וכגון בהגהרם שלקח [מבימלן] מם שהה וכבול [שהמיום] רק בגזל, בזה גם המלמיד מכם נגיך לממול, אך המעשה מיירי במקטיע המלמיד מכם בשה דהוי כמילי דשמיא, בזה אם כוונם המלמיד מכם לשם שמיים חם מקבימו אין נגיך לממול. ולכך בפלוגים שהה לקדש שם שמיים שלא ליקח מעעתן, בזה אין נגיך לממול. ופם כן יש לומר שפם נרכי מביעא וכ"ש לא הוי מילי דשמיא, רק דהרי העבד כבוד נרכי מביעא, לכך היה מפויב לממול בכל מהם, ומשעה מיירי במילי דשמיא, בזה הוי דהרשם כגמלי שם. או יש לומר דהלי מלמיד מכם אין נגיך לממול כלל, מפני כבוד הפורה וכיוצה, ונגיך לעשות מיוון, ובפהרשם שלמי שהיה קהם מהן פורה, ולא שייך כבוד הפורה. ומכל וכרי מביעא נגיך שפיר, דמלמיד מכם למלמיד מכם אמר לא שייך כבוד הפורה, דהוי כבוד הפורה להיפוך, שלא יקהן רב להפיים כל פפם לפיבו, וכיון דלא שייך כבוד הפורה כרי הוא בכל מהם. וה"ב הפולה לגיבא, היכי דשייך כבוד הפורה, כגון שם אין הפיבו מלמיד מכם, או דהוה הקיבוביר בשם שמיים בגילי דשמיא, אין נגיך לממול לו, כן נראה לפפ"ך נכון. ועוד נראה לפפ"ך דלא מיבה ממה שכתב ריש פרק ד' דבכורות [כה, ב] גבי רבי יהושע דלא נפפיים [שם] נפפיים, מה שפפק לו, כולהי יפפיים. ושם הוי פפק לו שם רבן גמליאל (יפפיעו) [פייפעו], הוה ליה לומר פיפק. ועוד, שהי [שם] מלמיד מכם שעבר עבירה ביום על מהבירו מחבירו בגילה, שם כן שייך פלקא דעתך שלא יפייפעו רבן גמליאל, והעולה שייך לפו למעט מאי [שם ס, ב], ושייך לא יהיו שבבן גמליאל יפייפעו. אך בעל כרחך הם שכבו שבבי יהושע לא יקבל הפיום, כי היו מחויב לממול, מדבבי שמעשה הב"ל, ומחי שפיר הוי"ק:

(בלע 2 שורות)

ב ואם רצה לפרט. משמע לשיטתי מפילו נקול כס. ונרלה לי דלוקא נמעם מפורסם, אבל נמעם שאינו מפורסם לכולי עלמא אסור לאומרו נקול כס [מהילים נב, ה] כלכלניך [מהילים נב, ה] מעשי נשוי פעם כי' (וכמו שכתוב נהג"ה). (ג) ודלמי לשורמי לא פליגי לחנמי. וכן הוא נסומה דף ל"ב [ע"ב] שמקנו מפלה שלא לניים עוברי עבירה המתודים על מעשם. שלא דרכי יהודה בן בבא קבירה ליה דלפני המקום צריך לפרט המעם בודאי, ורבי עקיבא קבירא ליה סף לפני המקום אין צריך לפרט, וזה אין מילוק בין מפורסם לשאינו מפורסם, דהכל גלוי לפניו, עיין בגמרא [יומא פו, ב] ובצ"ם [עמוד מג ד"ה ובגמרא; עמוד מד ד"ה ולעלן], שלא כניית יוסף [עמוד מג ד"ה ומ"ש; עמוד מד ד"ה ולעניין]. וקשה מה שכתב רש"י נמולין סוף פרק ג' [מג, ד ד"ה לא שנו] לפי מימת דמעם נשוגג שלא מים ליה למי שלא ידע דבר עבירה נשוגג אינו מחפה עליה כדי שיתביים ויתכפר לו, עכ"ל, והא נקרא כתיב חמרי נשוי פעם כסוי חמלה, [ב] ומעם היינו שוגג. ועוד קשה, דבסוטה [שם] ממרינן שלא מילק הכמוב [ג] מקום בין מעשה לעולה שלא לגייעו. וים לומר דשאני הכא בין לשמר מעשה מזיק שאינו מפייס, ולריך עיון:

תרז (א) אין צריך לפרט החטא. נעור [עמוד מג] כתב מחלה הפלוגמא אם לריך לפרט החמא, והכריע כרבי עקיבא [יומא פו, ב] שאין לריך לפרט. ומ"ש כתב [עמוד מה] עוונות שבמורה עליהם ולא (שינה) [שנה], כתב הר"ן גיליון ב] שאין להמודות אלא אם נגע או גזל והמודה עליהם בשנה שעברה, יאמר במקום גנבתי געלמי [בדרכי] [ג] שהוא דרך כלל. והני מילי כשאפשלל בינו לבין עלמו, אבל כשאומר עם הציבור אין לומר, שמי שפשר שלא יהא אחד מהצבור שגנב או גזל. ומדוני מבי [ד] כתב שיכול להמודות עליהם אע"פ שלא (שינה) [שנה] בהם, ע"ל. ולקשין דבריו מהדדי, דבקוף דבמי משמע שלריך לפרט, לשפילו להר"ן גילוי על כל פנים לריך לומר בפעם האחת גנבתי, וכ"כ כתב שאין לריך לפרט. ונרלה לי דאם מילוק זה, דבריכא מיירי שאין בדור לו שום חמא בצבור, אלא אומר הודוי בעלם אם שרגיל אדם לעשות בכל השנה לעשות, ואם זה לא עשה מכל מקום מביאו עשה וכל שכן[ה] ערביס זה בזה, זה הכרוע שאין לריך לפרט. אבל בפיפא מיירי בעבירות שהוא עשה בעלמו, דבזה כולי עלמא מודים דלריך לפרט אומו החמא, אלא פליגי בודוי שגים, ומקבלנמו אינו להמודות שגים ולהזכירו. ולף בגמרא [שם פו, ב] יש לפרט כן, דמיימי בבריימא מחלה הפלוגמא בהמודה בכר ולא שנה, ואמ"כ אמר ולריך לפרט אם החמא דברי רבי יהודה בן בבא, רבי עקיבא אומר אין לריך לפרט. וקשה, דמעיקרא קבירא ליה לחנא בפשיטות דלריך לפרט לדברי הכל, ואמי מחמיל אמ"כ ללריך לפרט כו'. אלא כדפירשמי, דמעיקרא אמר בצבור לו עלמו החמא, דכולי עלמא מודים דמפרט, ואמר כך מיירי בממודה שאם אי לריך לפרט. וע"ג דמיימי קרא [שמות לב, לג] דאלהי זהב, ואם היה החמא בצבור, אבל מקום לא אמא כל העם בעבל להא הדבה לא אמרו בו, אלא ודאי אבל מבל הערבות אלה החמא בכולם, ולריכי אבל מקום דמפרט החמא, ומינה ילפינן לכל ודוי שאפשר שאם אפשר לפרט לריך לפרט. וקשה לי [א] לפי זה אמי פריך בגמרא [שם] על רבי עקיבא דאפילו ליה אין לריך לפרט אקרא דויעשו להם אלהי זהב, דהא רשות לפרט. ובפיש יוסף [עמוד מד ד"ה ולעניין] כתב לדברי עקיבא על כל פנים יומר משומא אי שאינו מפרט החמא, לפי זה לא קשה מידי, דודאי היה רשות למשה רבינו לעשות על לד היומר משומא. אבל לפי מה שכתב לפן שאם בידו קשה. וים לומר דפאם כאן דרך פשרה, דלדברי יהודה בן בבא יש לימור שם לא מפרט, ולדברי עקיבא משומא יומר שם לא מפרט, הכריע דלכל הפחות יש רשות לפרט, ולפמוך זה על דברי יהודה בן בבא ואיפם רשות לפרט, בן נרלה לענ"ד דעת הטו"ע:

שערי תשובה

תרז (ב) הרשות. עיין באר היטב. וכתב בפנים מאירות חלק ב' סימן קע"ח מי שרוצה לעשות תשובה ולבו מתלהב ורוצה להתודות ברבים על חטאיו כדי שיתבייש. וכתב דהא משמע בסוטה דף ל"ב [ע"ב] דקאמר נכסוף ונילול כי היכי דניכפר, היינו דוקא בעבודה זרה הטיל עליו הכתוב, ודוקא בעניגא דקרבן, הא לאו הכי אסור לפרסם, כדמוכח פסוטה דף (ח') [ז] [ע"ב]. ומכאן תשובה שאסור לפרסם חטאו, אלא יתודה בינו לבינו, אפילו חטא דאוי לשאול לחכם מה תשובה על חטא כזה. וחדשים מקרוב באו ואומרים שצריך אדם לדוקא לפרסם חטאו, וישתקע הדברים ולא יאמרו, ומדברי חיצונים דבר זה, וה' יורני דרך אמת, עכ"ל. ועיין ביד אפרים [במג"א ס"ק א] שכתבתי דמסוטה דף (ח') [ז] [שם] מוכח דבמקום שאחרים נחשדים יכול לפרסם שהוא עשה זה, כדמוכח בסוטה התם דיהודה אודי אע"ג דאמר רב ששת חציף עלי מאן דמפרש חטאיה, מכל מקום עביד יהודה הכי כי היכי דלא לחשדו אחריני. וזהו הובחת הפנים מאירות, דמוכח דבלא טעם זה אסור, אבל היכא דאיכא הך טעמא גם הפנים מאירות מדה. ועיין בדברי אדוני אבי זקיני בתבואות שור סימן ה' [ס"ק ז] ובבכור שור בחולין סוף פרק ב' [מא, ב ד"ה שם ברש"י] ובסוטה שם [י, ב ד"ה גמרא יוסף], ע"ש (ועיין באליה רבה ס"ק ח שכתב על הלבוש סעיף ב שכתב שיפרט בלחש כדרך שאמר משה כו'. והקשה על זה, דבסוטה משמע דבעבודה זרה יש לפרסם, ע"ש). ולא קשה מידי, דהתם בשוגג מיירי ולענין קרבן, לכן יש לו לפרט כי היכי דנכפר, מה שאין כן בהך דמשה דמ[ז]ידים היו ומשה התודה על חטאם בדרך תפלה ותחנונים. וגם בלאו הכי הלבוש שם לא כתב כדרך משה, אלא לענין שבלחש נכון לפרט החטא, ע"ש:

ביאור הגר"א

[א**] ביום כיפור. עיין סעיף ה' בהג"ה: [ב] [פסיף ב] אין צריך כו'. טור [עמוד הנ], וכרבי עקיבא שם [יומא] פ"ו ב', וכמו שכתוב שם פ"ז ב' לא אמרן אלא דלא אמר, אבל כו'. ועיין מ"א ס"ק ה': [ג] ואם רצה כו'. שם [פו, ב]

תנו רבנן עבירות כו' רבי אליעזר בן יעקב אומר כו', ולדברי שניהם מפרט החטא, וכל שכן דקיימא לן בסעיף ד' כרבי אליעזר בן יעקב: [ד] ואם מתודה כו'. הכל דבר אחד. ור"ל, אם מתודה בלחש ורצה לפרט הרשות בידו, ונכון לפרט, אבל בקול רם אסור לפרט, כמו שכתב בהג"ה:

הגהות רעק"א

תרז א) (מ"ז ס"ק ב) **לפי זה מאי פריך בגמרא.** וכן הקשה בצל"ח [שבת יומא פרק גר מלוה ד"ה נפרק נתרע]:

לבושי שרד

(ג) מג"א סק"ב דודאי אמוראי. ביומא דף פ"ו [ע"ב] אמר רב יהודה, רב אמי, כמיב לעברי נשוי פעם כסוי חמלה, וכמיב [מצלי סה, יג] מכסה פשעיו לא יצלים, לא קשיא, כאן בחמא מפורסם כאן בחמא שאינו מפורסם. ואיכא מאן דאמר דפליגי אמנאי רבי יהודה בן בבא ורבי עקיבא בזה, דמ"ל מפלל דעמך

משה בזה בבית. אושפיזא בן.

[עמוד הג ד"ה ומ"ש] בזה. והט"ז תירץ בענין אחר. [ע"ן בבו"ל]

בבא יומא פ"ו [ע"ב] קשה לכאורה כן, דבתחלה אמר עונות שהתודה בהם הכיפורים זה, משמע דצריך עכ"פ לפרוט החטא כו'. ולמסקנת החטא בבירור צריך לפרט החטא ביום הכיפורים אחד, וביום הכיפורים שנית הלכה כרבי אליעזר בן יעקב [שם], דמשנתו קב ונקי [עמוד סב, ב], וחוזר ופורט, וכמו שכתב המחבר בסעיף ד'. ומשמע דבר אדם לחבירו גזל וגניבה נמי, אע"פ שמחל לו חבירו והשיב הקרן, אפילו הכי מתודה ביום הכיפורים לעולם, דמכל מקום גם בין אדם למקום חטא. אבל הקניט חבירו בדברים, או עני המהפך בדברים וכדומה, יש לומר כהאי גוונא כיון שבקש מחילה מחבירו והתודה ביום הכיפורים אחד אין צריך להתודות ביום הכפורים שנית, אך אפשר אף ביום הכיפורים אחד אין צריך, וצ"ע. ועיין בספר תוספות יום הכיפורים [פו, ב ד"ה ת"ר]. עיין בספר תוספות יום הכפורים [שם] הלכה כרבי אליעזר בן יעקב במשנה, ולא בברייתא, חולין פרק קמא [יח, א] פגימת המזבח. ומכל מקום היכא דמסתבר טעמיה הלכה כרבי אליעזר בן יעקב, יע"ש: **(ב) הרשות בידו.** עיין ט"ז. ובזה יש לפרש ג"כ מה שכתב בסעיף ד' "יכול" לחזור ולהתודות עליהן, בבא פ"ו ב' הרי זה משובח לרבי אליעזר בן יעקב. ועיין ר"מ ז"ל בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ח', לא כתב הרי זה משובח. ועיין

מחצית השקל

שכב הרמב"ם פרק ב' מהלכות תשובה [הלכה ז] ז"ל, ומצות ווידוי יום הכיפורים כו' קודם שיאכל, שמא יחנק בסעודתו קודם שהתודה, עכ"ל. ברכ הלחם משנה שמפרש כן דברי הש"ס [שם פז, ב] שמא יארע כו', ועיין בריך [עמוד תב ד"ה וצריך]. אבל גירסתינו ביומא דף פ"ו ע"ב שמא תטרף בסעודה. ופירש רש"י [ד"ה שמא תטרף], מחמת שכרות. וכן כתב הר"ן שם ד"ה ת"ר מצות]: (ס"ק ב) **ואם כו'. משמע דאיירי אפילו בקול רם.** דהא כתב אחר זה ואם מתוודה בלחש כו', משמע דעד השתא מיירי בקול רם, אפילו הכי הרשות בידו לפרט: **וגראה לי דהיקא כו'.** ר"ל, דלא כגראה מדברי הרב ב"י דאפילו באינו מפורסם רשאי לפרט בקול רם, דהא סתם בשו"ע ולא חילק בין מפורסם או לא. והיינו לפי שיטתו בספרו ב"י [עמוד ת ד"ה ויתבאר]. וצריך אני להציע הדברים בקוצר, דאיתא ביומא דף פ"ו ע"ב, הרשות לפרוט את החטא, שנאמר [שמות לב, לא] אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב, דברי רבי יהודה בן בבא, רבי עקיבא אומר נשוי פשע כסוי חטאה [תהילים לב, א], אלא מה שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדרבי ינאי כו', כסף וזהב שהרבית להם כו' גרם להם שיעשו להם אלהי זהב, כן היא גרסתינו. אבל הרי"ף [שם ה, ב] והרא"ש [שם פ"ח סי' ז] גרסו רבי עקיבא אומר אינו צריך, אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב, כדרבי ינאי כו'. וכתב הטור [עמוד תג] דהלכה דאין צריך לפרט, כרבי עקיבא דהלכה כרבי עקיבא מחברו [ציונים מו, ב]. והרמב"ם [תשובה ב, ב] פסק כרבי יהודה בן בבא. וכתב הרב ב"י [עמוד תג ד"ה ומ"ש] שטעמו דרב סבר כוותיה כרבי יהודה בן בבא סבירא ליה, דאיתא שם [פו, ב] אמר רב רמי, כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, וכתיב [משלי כח, יג] מכסה פשעיו לא יצליח, לא קשיא, הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם, כיון שאינו מפורסם אשרי וגו' כסוי חטאה. רב נחמן אמר כאן בעבירות שבין אדם לחברו מכסה וגו' לא יצליח, דעל ידי שיגלה, רבים ילמדו פני מי שחטא לו שימחול לו. וכאן בעבירות שבין אדם למקום, על זה נאמר אשרי נשוי וגו'. ורב על כרחך לא סבירא ליה כרבי עקיבא, דהא קאמר עגל מפורסם הוי ואפילו הכי הוצרך רבי עקיבא לשנויי קרא דויעשו להם אלהי זהב כדרבי ינאי כו', על כרחך צריך לומר דסבירא ליה דאפילו מפורסם אין לפרט, אלא על כרחך דרב כרבי יהודה בן בבא סבירא ליה, לכך פסק הרמב"ם כוותיה. ומסקנת הרב ב"י [עמוד תד ד"ה ולענין הלכה, כיון דהרי"ף [שם] והרא"ש [שם] הסכימו לפסוק כרבי עקיבא, הכי נקטינן, ומכל מקום נראה שאם רצה לפרט החטא הרשות בידו, דרבי עקיבא לא אסר לפרט, ולא בא אלא לומר שהוא יותר מאושר מי שאינו מפרט כראוי. ואפשר דלא אמר רבי עקיבא אלא דמפרט אותו בקול רם, אבל בלחש שפיר דמי למפרט כדי שיתבייש יותר, ואכתי כסוי חטאה כיון דאינו מתבע לבני אדם, עכ"ל הרב ב"י. ועל פי זה פסק פה בשו"ע דאין צריך לפרט, כרבי עקיבא, ומכל מקום אם רצה לפרט בקול רם הרשות בידו, בלחש עדיף טפי שיפרוש, כמסקנתו בספרו ב"י. אלא שבזה צריך לומר שחזר בו ממה שכתב בספרו [ב"י שם] דבקול רם מאושר יותר כשאינו מפרט, אלא דמכל מקום אם ירצה יפרט בקול רם אלא דאינו מאושר כל כך, ע"ש סתם ואם רצה לפרט, והיינו בקול רם, כמו שכתב מ"א, הרשות בידו, ולא סיים דאם אינו מפרט מאושר יותר, משמע דסבירא ליה דבאמת אם אינו מפרט איננו יותר מאושר ממי שהוא מפרט. וכן כתב הט"ז [ס"ק ב] דאפשר דבשו"ע סמך על גירסת הרי"ף והרא"ש שהעתיקו לשון רבי עקיבא אומר צריך לפרט, כנזכר לעיל, ומשמע דבין מפרט או אינו מפרט שוה, ואין באחד אושר יותר מהחיפוך. וכן כתב בספר חמד משה [סי' א]. ועל זה חלק מ"א, אלא בחטא שאינו מפורסם לכולי עלמא אסור לאומרו בקול רם, וכאשר יתבאר: **דוודאי אמוראי לא פליגי אתנאי.** לכאורה יש להגיה דאמוראי לא פליגי בפלוגתא דתנאי, דלהרב ב"י רב על כרחך כרבי יהודה בן בבא סבירא ליה ולא כרבי עקיבא, ורב נחמן דסבירא ליה אפילו מפורסם אין לפרט אלא דוקא חטא שבין אדם לחבירו יפרוט, על כרחך כרבי עקיבא סבירא ליה, דלרבי יהודה בן בבא הא חטא עגל היה בין אדם למקום ואפילו הכי פרטו משה לדעת רבי יהודה בן בבא, אלא על כרחך כרבי עקיבא סבירא ליה, ומפרש לא פרט החטא בעגל כי אם לתת התנצלות לישראל כדרבי ינאי, וכמו שכתב הרב ב"י [עמוד תג ד"ה ומ"ש]. וזה דוחק דרב ורב נחמן יהיו כתנאי: **אלא דרבי יהודה בן בבא סבירא ליה דלפני המקום כו' ורבי עקיבא סבירא ליה אף לפני המקום כו'** ובזה אין חילוק. ר"ל, דלא כהרב ב"י [שם] דסבירא ליה דפלוגתא דרבי יהודה בן בבא עם רבי עקיבא ופלוגתא דרב ורב נחמן בחד גווני מיירי, אלא דרב ורב נחמן אמרו למילתייהו לכולי עלמא, דרב ורב נחמן מיירי במתודה בקול רם, דשומעים הבריות, בזה סבירא ליה לחלק במפורסם מכסה פשעיו לא יצליח כדי שיתבייש ויתכפר לו, אבל באין מפורסם לא יפרוט כי הוא גנאי, וכמו שכתוב [ברכות לה, ב] חציף עלי מאן דמפרש חטאיה, ורב נחמן מחלק בין עבירות שבין אדם לחברו או בינו למקום. אבל רבי יהודה בן בבא ורבי עקיבא פליגי במתודה בלחש לפני המקום ואין אדם שומע, דבזה אין חילוק בין מפורסם לאינו מפורסם, דהכל גלוי וידוע לפניו יתברך. וגם אין שייך בזה כדי שיתבייש, דמה לי אם מפרט או לא, בשניהם הבושה שוה לפניו יתברך כיון דהכל גלוי לפניו, וסבירא ליה לרבי יהודה בן בבא דיש לפרוט דכן מצינו למשה רבינו, ורבי עקיבא סבירא ליה דממשה אין ראיה, כדרבי ינאי, וא"כ אין ראיה דלפני המקום יפרט, לכן אין צריך לפרוט כיון דלא שייך שיתבייש כנזכר לעיל. וכיון דפלוגתא דרבי יהודה בן בבא ורבי עקיבא בלחש, א"כ בלחש רשאי לפרט, לא מבעיא למאן דפסק כרבי יהודה בן בבא דחייב לפרט, אלא אפילו מאן דפסק כרבי עקיבא מכל מקום רשאי לפרט אלא דרבי עקיבא סבירא ליה דאינו צריך, וכמו שכתב הרב ב"י [עמוד תד ד"ה ולענין] לפי שיטתו. אבל בקול רם, מזה לא דברו התנאים, ויש לפסוק כרב דבאינו מפורסם אסור לפרט. וכן פסק הראב"ד פרק ב' מהלכות תשובה [הלכה ה], ולדעת הכסף משנה [שם] גם דעת הרמב"ם כן, אלא דהרי"ף [שם] והרא"ש [שם] פסקו כרב נחמן (אלא דלשון מ"א מה שכתב ורבי עקיבא סבירא ליה אף לפני המקום כו', תיבת אף אינו מדוקדק, וק"ל): **ובב"ח דלא כבית יוסף.** עיין [ב"ח] שם דגם הב"ח כתב כעין מה שכתב המ"א, ולדינא סבירא לן כמ"א: **וקשה מה שכתב רש"י בחולין כו'.** דתנן התם השוחט בחוץ ואמר ששוחט לשם דבר הבא בנדר ונדבה, כגון לשם עולה, שחיטתו פסולה משום מראית העין, דהרואה סובר דעכשיו הוא מקדישה ונמצא שוחט קדשים בחוץ, ויטעו שמותר לשחוט קדשים בחוץ. וגם כשרואים שאוכלין משחיטה זו יטעו דאם שחטו קדשים בחוץ מותר באכילה, ולכן שחיטתו פסולה. אבל שחט לשם דבר שאינו בא בנדר ונדבה, כגון לשם חטאת, כשרה, דליכא למימר דמקדישה עתה בתורת נדבה הא אין בא בנדבה, ויודעים השומעים שאין בדבריו כלום. ואמר רבי יוחנן שאם היה מחויב חטאת ושחט ואמר לשם חטאת שחיטתו פסולה, דהרואים יאמרו ששחטו לשם חטאתו שמחויב בה. והקשה רש"י דא"כ אפילו אינו מחויב חטאת תפסל מחשש הרואים שיאמרו שחייב חטאת. ותירץ רש"י דזה אין לחוש, דאם איתא דחטא וחייב חטאת, קלא איתא ליה כו': **וחמא היינו שוגג.** משמע דאפילו שוגג טוב לכסות שלא לפרסם, דגם בשוגג איכא חוצפה וגנאי אי מפרסם, אע"ג שאירע לו שוגג, דגם (בלי) [בלא] דעת נפש לא טוב [משלי יט, ב]: **ויש לומר דשאני הכא כו'** חטיגא שאינו מתבייש. ובזה מיושב קושייתו מהאי דסוטה, וגם מקרא דכסוי חטאה יש ליישב בזה, דהא חזינן דעבר על קרא דכסוי חטאה דהאמר לשם חטאתי, א"כ לפי טעותו מפרסם ליה כדי שיתכפר. שם בסוטה איכא לאקשויי קצת מנא ליה להש"ס דהטעם שלא לבייש, דלמא הטעם כדכתיב

מלוה לפרסם:

מומרים. ומה שכתב [בסמ"ע] מולין, מ"ש ב' נרם"י ד"ה לפ שהו, יע"ש, דמטעם שמין מפורסם אין לפרסם. ומשמע ליה ז"ל לפ שמין פורט מהו מטעם רק לפרסם מסם מטעם כשוגג נמי אין לפרסם, ועיין שליה רבה [ס"ק ז]. והימ צ"ע עיין, דמשמימת דכאי רס"י משמע כשוגג אין מתביים

כראיתא בסוטה דף ז' ע"ב] בשלבא יהודה לאחד מ' היכא דלא לישתף אחר. אלא ראובן למה אחדיה אמר רב ששת חצף כו'. ומשני כי היכא דלא לאחדו אחיהו. ועיין שם מה שכתב אדעתי אבי וקיני בתבואות שור סימן ה' ס"ק ז'. ובחידושי חולין [בכור שור] דף מ"א ע"ב [ד"ה סב ברש"י] בענין זה:

חכמת שלמה

נמלים. מימ כנסם, שמיהם מאי מיכם למימר, ומשני הכם מיהו דקא מיכסף נפשים, למימנים (לחו) [ליה] לכבית כנסה וקמיימי שמיהם. ופריך מעמם לעבודה זרה לפ שני נלמו שמיהם מאי מיכם למימר, ומשני הכם מיכסף ומיהל כי היכי דמכפר ליה. ופירש רש"י [ד"ה] הכם מיימי ומכסף, שהיל עליו הכתוב שיתבים. ופ"ה מה נמלים מיימי רבי יהודה [ן] נכון] למימר לפרט החטא מקרא דויעשו להם אלהי זהב לומר לפרט החטא דברי רבי עקיבא אומר לפרט מכח דכתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. הר שמיהם מעבודה זרה דכתיב זה הכתוב עליו החוטא לפרסם החטא מעמם כי שתיבים. ופ"ה מה נמלים מיימי רבי יהודה [ן] נכון] למימר לפרט החטא מקרא דויעשו להם אלהי זהב לומר לפרט החטא דברי רבי עקיבא אומר לפרט מכח דכתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. הר שמיהם מעבודה זרה דכתיב זה הכתוב עליו החוטא לפרסם החטא מעמם לכך פרשתה משה רבינו, אבל בשאר החטאים שמחמה מוחה לכבוד המקום, שפיר אמר רבי עקיבא דאשרי נשוי פשע וגו'. וכפרש בדברי רבי עקיבא עצמו לזה הוצרך הש"ס לפרך קרא דויעשו להם אלהי זהב. ולפי מאי דקאמר הכא שמיהם מעבודה זרה הוא, ולפי מה דקאמר בפ' קמא דיומא [סה, ב]

ג **בלחש.** ומ"ע [רמ"ע מפאנו] סימן ק"ג [משובה שלישים] כתב, דטלית ניבור שמתפלל בעד רבים צריך להשמיע לרבים, ואם מנמיך קולו בוערין בו (כנסת הגדולה הגב"י). **בעל חטא** יאמר בסתר ובגלוי בשגגה וזדון (שבלי הלקט סימן שיט), וכן נראה, דצריך לבקש על הקל תחלה. ומיהו צריך עיון, דמ"כ לפ"ז כשהיה כשהיו מ' כ'. לכן נראה לי כיון [ד] דממרינן מתחלה [בסתר ובגלוי] [ה] אלו מבקשים על שמיסה בסתר, כדאיתא בתמורה פרק ה' [כה, ב]. וברמב"ם [סדר תפלות כל השנה, סוף הלכות] הגירסא בגלוי לבד, וכן בזוהר לבד. סדר הלכות [ו] נעל מעשים, עולה, מנחת, עולה ויורד, מאכל ומשתה, מרדות, מלקות, מיתה [בידי שמים] [ז], כרת, מיתת בית דין (מהרש"א מרומת הדשן מ"ב סימן קיח).

ד ויש נמנהג על המזה (כתבי האר"י שער הכוונות סוף ענין כוונת מזרק העמידה). [ג] ובמדרש קהלת [בראשית פרשה ט] מיתת שיכה על הלב לומר מתה גרמת לי. [ד] יאמר כפרה למעשים, וסליחה לעונות, ומחילה לפשעים (מנהגים לר"מ מינהג מנהגי ערב יום כפורים עמוד ק ושל"ה מסכת יומא ד"ה סדר הוידוי בשם ר"מ):

ד מעומד. ויש אומרים לא יאמר כן, אלא יאמר כפרה למעשים, וסליחה לעונות, ומחילה לפשעים (מנהגים לר"מ מינהג מנהגי ערב יום כפורים עמוד ק ושל"ה מסכת יומא ד"ה סדר הוידוי בשם ר"מ):

ה **זבתפילת מנחה ערב יום הכיפורים** [ט] [ה] אינו חותם בוידוי שאחריה: הגה [יב] [ו] ומן השלים ניבור ממזיר הוידוי בתנחה אלא מתפלל שמונה עשרה בשאר ימות השנה [ז] ומן מומרים מניחו מלכתו וכל שכן [ח] ממנון:

ו [יג] כל הקהל לוקים ח מלקות [ט] ארבעים אחר תפלת המנחה מ [יג*] שמתוך כך [יד] ולא יפלו, ואפי' הכי אין לוקין אלא מכת אחת, שהרי כולם נלקין כאחת. ואם יש בהם שיודעים שיש בהם עוד עבירות שלא נזכרו בוידוי, אין לוקין עד שיודיעו לב"ד ויתרו בהם, ואח"כ יביאו קרבן ויתכפר להם. ואם לא הודיעו לב"ד ולא נתרו בהם, אין לוקין עליהם, אלא הקב"ה נפרע מהם בעצמו. ואם הודיעו לב"ד ולא נתרו בהם, אין לוקין עליהם, אלא הקב"ה נפרע מהם בעצמו. ואם נתרו בהם ולא הודיעו לב"ד, אין לוקין עליהם, אלא הקב"ה נפרע מהם בעצמו. ואם הודיעו לב"ד ונתרו בהם, לוקין עליהם. ואם הודיעו לב"ד ולא נתרו בהם, לוקין עליהם. ואם לא הודיעו לב"ד ולא נתרו בהם

כמו שכתבתי באות א' רק היכא דמסתבר טעמיה, משום [illegible] שמעו שפיר דמי. ומיהו מיעוטים מצוה למיתי ליכול לסריס קול שמעו מלמ' שיזכרו ויבינו לכם ויחכמו. ומיהו לפרש החמת מיניה, כי פוגם נככוד ליכול, אף בחמת מסורסים ס"ו, ע"ש, ועיין היטב [במהר מ' ד"ה וכמכן]. **בעל חמא כו'.** מסיק לימר בגלוי וסתר, מלפ"ת בית"מ גימל, חדון ושגגה הזיין. בממורה פרק ה', רבי יוסי מ' למסבר שני סריסים כחמד הוה כסניהם יחד. סדר הוידוי, בדרכי משה [פות ו] בשם מהרש"ו ז"ל נפסקקו פימן קי"ח, ושם נחמר כרת ועירוים. ועיין מוספות יבמות ג' ע' ד"ה חמש חמיו מחמו, [illegible] כל כרת עירוי חו נלמ, והמ"ח ז"ל השמיט עירוי. ונפסקקו, יחמר הקל מחלה, דחליף מחן למפרע מחסיו, היינו טוב לנקט הקל מחלה. ומה [illegible] נלמחים כו', עיין מה שכחב בהלכות לחם השנה [סימן] מקפ"ד [פ"ק ג] מזה. ובקלח ממזורים קלימה לפוסעים, ובשל"ה רל"ח ע' [מסכת יומח, [illegible] ד"ה סדר הוידוי]. בירושלמי [יומח פ"ח הלכה ז] כפר לפשע (פלח) [מחל] לעוון (מחל) [פלח] לחטח, ועיין שם. ויש לפרש כפר, כפוי חו קנוח, [illegible] [בפר השנשט ערך כפר], חמי שפיר. מחל יש לפרש מלשון מחילת עפר, יעשיה ג' [פסוק יח], רמז מוסר מחילה ומקבל משוכח מרדיס בנענע'. [illegible] ערך מחל [נג'] ומוסיף [שם פסופו] מקרא הוח, ויש לפרש בענרי מלל שורשי, עיין רד"ק [שם ערך מלל] ועיין מחיר נחיב [ערך מלל (הממיעי)]. [illegible] מחל מ"ם שרשים, והכן. פלח כפר, ענרי, מחל מלמוחים, עיין מעמי [ערך מחל]. כי עמך הסליחה למען חורע [מהילים קל, ד], הרב חבן עזרא [illegible] עיין ר"ם בן מלך [מכלל יופי מהילים שם]. וסליחה לעון עמך כי כולם לא הסכימו רק הקב"ה. עיין פרק ד' כלחים משנה (ל'). [ג] יא', [illegible] ד **משומד.** עיין מ"ל. חין לסמוך לכוחל כו', ושם שמך נרין עיון שם יחוור ויחוזה. ועיין פרי מגד [פות ג ד"ה כחב], הר"מ ז"ל [ב] לא הלריך [illegible] מעומד, ונשחר ימות השנה שם כנר המודה ושמע משלים ליכור חין לריך לעמוד, רק ביום הכיפורים, יע"ש. והיינו בה"ג ובדומה ובימי קליחות: [illegible] **חבל.** עיין מ"ל. ועיין פרי מגד [שם] שיחמר מעומי עומי פשעתי וזה עיקר הוידוי. ועיין ר"מ ז"ל בפרק ב' מהלכות משובה [הלכה ח] ובגמרת [שם] חמר כי [illegible] עיין מ"ל. יומח פ"ו ב'. עיין מה שכחב בעל [מפחר לרך פקדה הוח, ומשום הכי כחב המחבר יכול, לח משומח. ובגמרת [שם] חמר כי [illegible] **שחי שלש** ומעומי נגדי חמיד [מהילים נה, ח], ועיין ר"מ חלשיך ז"ל בהלים [ריומחות חל שם], חלש עחיד, לח יחש, שחלש חמיד לחקן חומם, יע"ש: [illegible] **בתפילת מנחה.** עיין מ"ל. עיין חות ל', ובית יוסף [עמוד חו ד"ה ובן]. ועיין חליה רבה [ס"ק ב] ומיהן קכב [ס"ק ג] לחומן המומרים יהיו לרצון [illegible] **חמר** המפלה קודם ממנוים, הוח הדין כחן: **ח מלכות ארבעים.** עיין מ"ם. מע"ג דפשיטח הוח, וכבל מקום מזכיר מופג מרבעים והוח ל"ח, [illegible] **קמח** דרבי יהודה נמכות [בב, ח], קח משמע לן דלח חימח כחן מרבעים שלימות להיכרל שחין מכפר בזה. עיין ט"ז [משנחות זבח פות ד] מה שבחבתי [illegible] עיין ר"מ ז"ל פרק י"ו [מהלכה ג] ו"ז [מהלכה ח] מהלכות סנהדרין. ועיין חימן מקפ"ח ס"ק [ס"ק] ה', יש לומר שחין כח ביד מז"ל לפילו בשב ומל [illegible] **לשקור** דבר לגמרי מן המורה. והנה להר"מ ז"ל דמלקות מן המורה מרבעים שלימות וכנן נהרי מדת משום קיצ, משמע דיש כח בידם. ולפי מה [illegible] **שנמנו** שם [יב, ח], חמי שפיר. ועיין בספר המינוך מנה [מנוה] מקנ"ה, וכן"ו [משנחות זבח פות ד] כמנגו שיש לעיין [שם] מכות מרדות יעשו כחקון ויקבפר ויכשר (לעשות) [לעבות]. [illegible] **היו** מלקין חותו ד' מלקות נגד ד' חותיות הוי"ה, ומ"ל עכל, לקיים נחנו נחת ובמיס, [מ"ח פ"ק ח]:

באר היטב

(ג) **משפד.** עיין באר היטב. וכחב (בי"ד) [נודע ביהודה][ג] [מהורמה קמא חר"ח] סימן (ל"ב) [לג] שמה שכחב המג"א [ס"ק ג] בשם של"ה לומר סליחה לעוונות ומחילה לפשעים, והוא טעות סופר, דבשל"ה מבואר להיפך, חף [illegible] **בשבד.** ושמה כמו כמודים, שנ"ה, [מ"ח פ"ק ד]. נעל מעת יחמר בקמר [illegible] **בשנגה** חדון, דלריך לנקט על הקל מחלה, ועיין מ"ח [ס"ק ג]. קדל [illegible] **נעל** מעמים, עולה, מעמח, עולה ויורד, חשם ודלי ומלי, מרדות, מלקות [illegible] **מימה** [בימי שמים], כרת, מימח בית דין, מהלמ"י. יחמר כפרה [illegible] **וקליחה** לעוונות ומחילה לפשעים, מנהגים ושל"ה כשם רמ"ח, [מ"ח פ"ק ח]: (ד) **ויתודה.** ומין לדבר בשעת הוידוי, הגהות מנהגים, [מ"ח פ"ק ה]: [illegible] **ואינו.** ומחר מלהי עד שלח וכו' יחמר מלהי נלוי לעיני וגו', דרכי משה, [מ"ח פ"ק ז]: (ו) **ארבעים.** המ"י ז"ל לח היה מקפיד על המלקות, רק היו מלקין חותו ד' מלקות נגד ד' חותיות הוי"ה, ומ"ל עכל, לקיים נחנו נחת ובמיס, [מ"ח פ"ק ח]:

שערי תשובה

[illegible] **חגור** כסוי חטאה: (פ"ק ג) **בלחש כו'.** דשליח ציבור כו' צריך להשמיע [illegible] **היינו** כשמתודה כללים דרך א' ב' כאשר הוא מסודר בתפלה, אבל [illegible] **הטא** פרטי, אלא דוקא הוידוי שהכל אומרים בשוה, כן הוא שם: [illegible] **לבקש** על הקל **תחלה.** וכמו שכתב הטור בסימן תקפ"ב [עמוד שכן] [illegible] **בשבענו** בודד, תחלה אמר [תהילים יט, יג] שגיאות מי יבין, ואח"כ ביקש [illegible] **על** הזדונות, דכתיב [שם, יד] גם מזדים חשוך עבדך, ואח"כ אל ימשלו בי [illegible] **אחם.** פירוש, עבירות החזקות. ומביא משל לזה, אמר רבי אבא כותים [illegible] **יודעים** לבקש על הפתחים, תחלה אומר תן לי מעט מים ונותנים [illegible] **לו.** הבו לי בצל אחד ונותנים לו, אומר בצל בלא פתא נסיב לבא, כך [illegible] **הצדיקים** יודעים לרצות בוראם, שנאמר [משלי י', לב] **שפתי צדיק ידעון רצון,** [illegible] **בכל** הטור: **לא יהיה בסדר א' ב'.** דהוידוי מסודר דרך א' ב', והטעם [illegible] **בספרי** מוסר, ובגלוי ובסתר הוא באות ג', וזדון ושגגה הוא באות [illegible] **כדאיתא בתמורה** פרק ה'. האומר הרי זו תמורת עולה ושלמים, רבי [illegible] **אומר** תפוס לשון ראשון (והרי היא תמורת עולה לבד), רבי יוסי [illegible] **אומר** אם מתחלה נתכוין לומר שתיהן, הואיל ואי אפשר לאדם להוציא [illegible] **שני** דברים כאחד, דבריו קיימין, והרי היא תמורת עולה ושלמים. וקיימא [illegible] **לן** כרבי יוסי, אלמא אזלינן בתר כוונתו ולא חיישינן למה שאמר תחלה, [illegible] **דלא** היה אפשר לו לדבר בלשון אחר כי אי אפשר להוציא שני דברים [illegible] **הוא** הדין הכא, כיון דתחלה נתכוין לשניהם, ואי אפשר לומר בלשון [illegible] **כי** צריך לומר כסדר א' ב', ליח לן בה: **פדר הוידוי כו'.** זה לשון [illegible] **מהרא"י** סימן קי"ח, עולה חטאת עולה ויורד אשם ודאי וחלוי, אלו [illegible] **באים** לכפר על השוגג, וכן הוא מסודר בפרשת ויקרא. ושוב אומר [illegible] **בישנים** על המזיד וזה סדרן, מכת מרדות, מלקות ארבעים, מיתה בידי [illegible] **שמים,** כרת ועירוי, ארבע מיתות בית דין. החומר חומר אחרון, דניחא [illegible] **לפרט** תחילה חטא הקל מהחטאים החמורים, דאמרינן [ברכות לד. ב] [illegible] **עלי** אינש דמפרט חטאיה, עכ"ל. ועיין לעיל בטור סימן תקפ"ב [illegible] **הביא** בשם המדרש [שוחר טוב, תהילים סוף פרק יט] **הטעם לבקש** [illegible] **תחלה** על הקל: **יאמר כפרה כו' (מנהגים ישל"ה בשם רמ"א).** אמת במנהגים [illegible] **איתא** כן, אבל בשל"ה כתב כפרה לחטאים, כי לשון כפרה הוא קנוח ולא [illegible] **בשאר** שום רושם חטא, כן הוא בחטאים שהם שוגגים. מחילה לעונות, [illegible] **שהן** חמורים שהן מזידים, לכן יאמר לשון מחילה, דמכל מקום נשאר [illegible] **רושם** החטא. וסליחה לפשעים, שהם חמורים שהם מרדים, לכן יאמר לשון [illegible] **סליחה,** לפי שאינו מחילה גמורה כי אם אריכות אפים, ע"ש: (פ"ק ד) **פשומד.**

לבושי שרד

[illegible] **שם** פ"ק **דאמרינן חטאנו בגלוי ובסתר, כ"ל:** (ה) פ"ו פ"ק ד' **אליבא** [illegible] **דכולי עלמא** וכו'. ונמחת המור לח מבירח ליה כן, מלח מבירח ליה דמיקרי [illegible] **וישחה** כמו במודים (של"ה). וכחב שם הטעם, כיון דאמרינן [בבא קמא טז, א] כל שאינו כורע במודים שדרתו נעשה נחש, אלמא דהכריעה, על ידה דומה לנחש, ולכן בא הענוש מדה כנגד מדה, ונעשה שדרתו נחש. ולכן בשעת וידוי על חטאיו הבאים מכח נחש, יכרע כנחש, ויתקן דומיא שקלקל, ע"ש: **כמו שכתבתי ריש פימן תקפ"ה.** ר"ל, שלא יסמוך כל כך עד שאם ינטל הדבר שסומך עליו יפול, וע"ש: (פ"ק ה) **אבל כו'. עד אחר אשמנו.** ר"ל, עד אחר סיום הוידוי המתחיל אשמנו ועד סופו של כל הוידוי: (פ"ק ז) **בתפילת כו'. יאמר אלהי נצור כו'.** וכחב בספר אליה רבה [ס"ק ח], מיהו קודם הוידוי, דהיינו קודם אלהינו ואלהי אבותינו כו', יאמר תחלה פסוק יהיו לרצון אמרי פי וגו'. ועיין לעיל סימן קכ"ב במ"א ס"ק א': **בדעת הרמב"ן.** דחניא יומא דף פ"ז ע"ב, תנו רבנן מצות וידוי ערב יום הכיפורים עם חשכה (פירש רש"י ד"ה עם חשיכה והר"ן ו, א ד"ה ת"ר מצות לאחר אכילה משקיבל עליו יום הכיפורים. וכחב הר"ן אחר כך בשם הרמב"ן הטעם שצריך להתודות קודם, שיכנס ליום הכפורים בתשובה, ויהיה עם חשיכה סמוך ליום עצמו כדי שלא יהיה שהות לחטוא בין הוידוי והיום, עכ"ל), וחכמים אומרים צריך שיתודה קודם שיאכל וישתה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה (וכמו שכתבתי ריש הסימן ס"ק א), ואע"פ שהתודה קודם שאכל ושתה צריך שיתודה אחר שיאכל וישתה, ואף על פי שהתודה ערבית מתודה שחרית כו'. ופירש רש"י [שם] מה שכתוב אע"פ שהתודה קודם שאכל ושתה צריך שיתודה אחר שיאכל, והיינו בתפלת ערבית. והרמב"ן הרבה להקשות על זה, לכן פירש דודאי חכמים מודים לרבי מאיר דעיקר הוידוי עם חשיכה מטעם הנ"ל, אלא מחשש שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ולא יוכל להתודות אחר סעודה החמירו עליו להתודות קודם סעודה, מכל מקום עיקר זמן וידוי שהיא עם חשכה לא תיעקר, שמא אירע דבר חטא בסעודה, ולכן צריך שוב להתודות אחר סעודה עם חשכה. אבל וידוי של ערבית לא הוצרכה הברייתא להזכיר, דפשיטא דצריך להתודות ביום הכיפורים עצמו, אלא דבא לאשמועינן אף על פי שהתודה ביום הכיפורים ערבית מכל מקום צריך שוב להתודות שחרית, ואע"פ שהתודה כו', עכת"ד הר"ן. אלא שהרב ב"י ריש סימן זה [בפרמ תב ד"ה וכתב] כתב דאין המנהג כדברי רמב"ן. וכתב על זה של"ה דמכל מקום טוב וישר לנהוג כדברי הרמב"ן: (פ"ק ם) **שפתוך כך כו'.** בלופר דבאמת אין מלקות מוצ"מ כו' (בית יוסף). אמת שכן כתב הרב ב"י בשם כלבו [סימן סח לג, א]. אבל סיים על דבריו וז"ל, ותמהני למה לא כתב שהמלקות מכפרת עון, [illegible] **פורט:** (ו) **שם צריך לפרט.** מין כוונתו דקיימא לן צריך לפרט, דהא נמחת נקוד רם מין לפרט, מלמ כוונתו דלמ הוה ליה לרמ"ח לכתוב בלשון זה דמשמע

יד אפרים

(הגה פשיט ה) ואין אומרים אבינו מלכנו וכל שכן תחנון (עיין סוף סימן תר"ד), כצ"ל יז):

הגהות והשרות

ו) בדפו"ר היה כתוב "לעון" שלים ליכול ותוקן ממהדורא קלמקא ש"מ ומילך:

ז) לפנינו בדוקא ל"ת. ועיין בכרכא פלילה הערה 3. ופולי כוונת הגר"ח לעיין מקור לפעם המנהג של אמירת על מעת [ולא על המעך הסגף], שמכן ממלא בדוקא פימן ריח ובמדרשי רמז מעשה:

ח) תוקן ע"פ מיכוח שמעון, לכוחי ארל, ומקור מיכ:

ט) כן הוא בתרומת הדשן:

י) ע"פ דבריה רבה [דפוס ולינא ל, ב] מלמד שהיו מעמידין לח מלטוח של רקיע... מה עשה הקב"ה ממר לח ברקיע ממחם בפח הכבוד וקילבל לח מפלחו:

יא) נראה לכוונתו למה שכחוב שם ממול הכרם, לשון ממילה, כפי שמבחר הפוסקים יום קוב שם, ועיין פרי מגדים מצל מנרחם פוף הפימן שכתב מצה זו:

יב) היינו דהרמב"ם השמיט הם לדרין להמודות מעומד. ועיין בזה בפירי כנסת הגדולה הגה"ט אות ג:

יג) תוקן ע"פ מהרח השלמן:

יד) נראה דמה שכתב רמ"א "כל שכן" הוא על פי דבריו לעיל פימן מרב סעיף ג:

טו) בב"י [עמוד מה ד"ה ומ"ש] כתב שיש זה ממב בשם מכיו הרא"ש, אלא כך הוא בדעתו:

טז) תיבות "עפכר" מר"ד" פיעם בדפו"ר, ונוספי ממהדורת ווהרנפמפו מנ"ב בהמשך לקטע הקודם בל' ליומים ערבית מכל מקום צריך שוב להתודות שחרית, ואע"פ שהתודה כו', עכת"ד הר"ן. אלא שהרב ב"י ריש סימן זה [בפרמ תב ד"ה וכתב] כתב דאין המנהג כדברי רמב"ן. וכתב על זה של"ה דמכל מקום טוב וישר לנהוג כדברי הרמב"ן: (פ"ק ם) **שפתוך כך כו'.** בלופר דבאמת אין מלקות מוצ"מ כו' (בית יוסף). אמת שכן כתב הרב ב"י בשם כלבו [סימן סח לג, א]. אבל סיים על דבריו וז"ל, ותמהני למה לא כתב שהמלקות מכפרת עון, [illegible] **פורט:** (ו) **שם צריך לפרט.** מין כוונתו דקיימא לן צריך לפרט, דהא נמחת נקוד רם מין לפרט, מלמ כוונתו דלמ הוה ליה לרמ"ח לכתוב בלשון זה דמשמע

יז) בהדורת ממ"ד מל"ב ומקי"ד כתוב "עפכר" מר"ד". ולמה מה שכתבנו בהערה עז:

פרשת ויצוי אחרן ומרים למשה (סול בהעלותך)

מס' כלה רבתי פג קטן יהיה גדול (מובא בלתשובת השנה)

בכור שור וחזקוני בבראשית פרקב (בפרט פסוק ל וטו)